تۈركچە-ئۇيغۇرچە
لۇغەت
TÜRKÇE-UYGURÇE
LUGAT

A12

تۈركچە-ئۇيغۇرچە لۇغەت

TÜRKÇE-UYGURÇE LUGAT

مۆمىن ئابدۇللا تۈزگەن

مىللەتلەر نەشرىياتى

مؤندەرىجە

سۆزلەرنىڭ ئىملىپبە تەرتىپى 1
سۆزلۈكنىڭ تۈزۈلمىسى 1
كىرىش سۆز 1
سۆزلەر 1
قىسقارتىلما سۆزلەر 1049

سۆزلەرنىڭ ئېلىپبە تەرتىپى

(تۈرك ئېلىپبەسى بويىچە)

A . a	ئا	M . m	م
B . b	ب	N . n	ن
C . c	ج	O . o	ئو
Ç . ç	چ	Ö . ö	ئۆ
D . d	د	P . p	پ
E . e	ئە	R . r	ر
F . f	ف	S . s	س
G . g	گ	Ş . ş	ش
Ğ . ğ	غ	T . t	ت
H . h	ھ	U . u	ئۇ
I . ı	ئې	Ü . ü	ئۈ
İ . i	ئى	V . v	ۋ
J . j	ژ	Y . y	ي
K . k	ك	Z . z	ز
L . l	ل		

«سۆزلۈك» نىڭ تۈزۈلمىسى

بۇ «سۆزلۈك» كە ئۇيغۇر مىللىتىدىن ئارتۇق سۆز كىرگۈزۈلدى. «سۆزلۈك» تىلىمىزدىكى تۈركچە سۆزلەر تۈرك ئېلىپبەسى تەرتىپى بويىچە تىزىلىپ، تۈرك يېزىقى بىلەن بېرىلدى. ئۇيغۇرچە سۆزلەر ئۇيغۇر يېزىقى بىلەن بېرىلدى. سۆزلەرنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ئېلىنغان مىساللارمۇ تۈرك يېزىقى بىلەن بېرىلدى.

سۆزلەرنىڭ تۈرلۈك مەنىلىرى دۆگىلەك ئىچىگە ئېلىنغان نومۇرلار بىلەن ئايرىم-ئايرىم قىلىپ كۆرسىتىلدى. مەسىلەن، ① ② ③ دېگەندەك.

مىساللار بىلەن تۈپ سۆزلەرنىڭ ئارىلىقىغا قوش چېكىت (:) قويۇلۇپ، مەسىلەن دېگەن مەنىدە قوللىنىلدى. بىر سۆز ئۈچۈن بىر مىسال ئېلىنغان بولسا، بۇنداق مىساللارغا نومۇر قويۇلمىدى. بىرنەچچە مىسال ئېلىنغان بولسا، ئايرىم - ئايرىم نومۇر قويۇپ كۆرسىتىلدى. مەسىلەن، 1، 2، 3 دېگەندەك.

شەكىلداش سۆزلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۈستىگە 1، 2، 3 دېگەن رەقەملەر قويۇلدى. مەسىلەن:

bez¹ بۆز، ماتا، كېپەن، پۇروچ.

bez² بەز.

خاس ئىسىملار، جاي ۋە ئادەم ئىسىملىرى چوڭ ھەرپ بىلەن بېرىلدى. مەسىلەن:

Batı غەرب، غەرب ئەللىرى.

Çin جۇڭگو.

Tanrı تەڭرى، خۇدا، ئاللاھ.

تۈرك تىلىغا چەتتىن كىرگەن ئاتالغۇلارنىڭ قايسى تىلدىن ئېلىنغانلىقى تۈركچە ھەرپ بىلەن قىسقارتما شەكىلدە كۆرسىتىلدى. مەسىلەن:

arpa. hint ئارپا (ھىندىچە)

kitap. ar. كىتاب (ئەرەبچە)

şehir. far. شەھەر (پارسچە)

lirik. yun. لىرىك، لىرىكا (يۇنانچە)

karantina.it كارانتىن (ئىتالىيىچە)

ئەرەبچە - پارسچىدىن بىرىكتۈرۈپ ياسالغان سۆزلەر far ، ar دەپ كۆرسىتىلدى. سۆزلەرنىڭ تۈرلەنگەن بۆلەكلىرى (- ،) بەلگىسى بىلەن ئايرىلدى. مەسىلەن:

Vakit, - kti ۋاقىت، - قتى.

filim, - lmi فىلىم، - مى.

ئىسىم سۆزلەرگە تۈركچە ھەرپ بىلەن is بەلگىسى؛ سۈپەت سۆزلەرگە s بەلگىسى؛ رەۋىش سۆزلەرگە z بەلگىسى؛ ئىملىق سۆزلەرگە ünl بەلگىسى؛ باغلىغۇچلارغا bağ بەلگىسى؛ قوش سۈپەتلەرگە b. s بەلگىسى؛ قوش پېئىللارغا f، b بەلگىسى؛ ئۆسۈملۈككە ئائىت سۆزلەرگە bot بەلگىسى؛ ھايۋاناتقا ئائىت سۆزلەرگە zool بەلگىسى؛ تىبابەتكە

ئائىت سۆزلەرگە tip بەلگىسى؛ مۇزىكىغا ئائىت سۆزلەرگە müz بەلگىسى بېرىلدى.

ئىبارە - بىرىكمىلەردە تەكرارلانغان تۈپ سۆزلەر (~) بەلگىسى بىلەن بېرىلدى.

مەنىسى ئوخشاش ئاتالغۇلار ئايرىم قۇرغا ئېلىنىپ، كېيىنكىسى (كۆرسىتىلگىنى) (→) بىلەن بېرىلدى. مەسىلەن:

Adalet.	âdillik.
Kuşak.	kurşak.
Bocuk.	bucuk.

تۈركچىدە ئەك كۆپ قوللىنىلىدىغان قىسقارتىلما سۆزلەر «-سۆزلۈك» نىك ئايىغىدا ئايرىم بېرىلدى.

كىرىش سۆز

جۇڭگو ـ تۈركىيە مۇناسىۋىتىنىڭ يېقىنلىشىپ بېرىشى ۋە مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئېھتىياجى بىلەن خەلقىمىزنىڭ تۈركچىنى ئۆگىنىشكە بولغان قىزغىنلىقى ۋە تەلىپى بارغانسېرى ئاشماقتا. خەلقىمىزنىڭ بۇ تەلىپىنى باشلانغۇچ قەدەمدە قاندۇرۇش، مەقسىتىدە بۇ «تۈركچە ـ ئۇيغۇرچە سۆزلۈك» تۈزۈپ چىقىلدى.

بۇ «سۆزلۈك» تۈرك دىل قۇرۇمى تەرىپىدىن 1966 ـ يىلى يېڭىدىن بېسىلغان ئەخمەت ئەلى ئاغاقاينىڭ «تۈركچە سۆزلۈك» دېگەن ئەسىرىنىڭ 4 ـ باسمىسىنى ئاساس قىلغان هالدا، پارس تۈغلاجى تۈزگەن ۋە 1971 ـ يىلى بېسىلغان «ئوكيانۇس» ۋە باشقا تۈركچە ماتېرىياللاردىن پايدىلىنىپ تۈزۈلدى.

تۈرك تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلى تۇغقان تىللار بولۇپ، ئۇلارنىڭ هەر ئىككىلىسى ئالتاي تىل سىستېمىسىنىڭ تۈركىي تىللار ئائىلىسىگە كىرىدۇ. تارماقلارغا ئايرىلىش جەهەتتىن ئېيتقاندا، تۈرك تىلى ئوغۇز ـ سالچۇق تارماق گۇرۇپپىسىغا، ئۇيغۇر تىلى بولسا قارلۇق ـ ئۇيغۇر تارماق گۇرۇپپىسىغا كىرىدۇ. بۇ ئىككى تىل فونېتىكا، لېكسىكا ۋە گراممانتىكا جەهەتلىرىدە ئورتاقلىقلارغا ئىگە بولسىمۇ، لېكىن ئارىلىقىدا خېلى پەرقلەرمۇ بار. ئالدى بىلەن فونېتىكا جەهەتتىن ئالساق، ئۇيغۇرچىدىكى ت، ك، ق، غ تاۋۇشلىرى بەزى سۆزلەردە د، گ، ك تاۋۇشلىرىغا ئالمىشىدۇ. مەسىلەن:

dağ (تاغ)	göz (كۆز)
oğmad (تۇغما)	gün (كۈن)
kar (قار)	gaip (غايىب)
kızıl (قىزىل)	galip (غالىپ)

«ئا» تاۋۇشى ئۇيغۇرچىدىكىدەك ئاجىزلاشمايدۇ. مەسىلەن:

— ağıl (ئېغىل)، azık (ئوزۇق)، yarık (يېرىق) دېگەندەك.

لېكسىكا جەهەتتىن ئالساق، سۆز مەنىسىدىكى ئوخشىماسلىقلار تۈركچە بىلەن ئۇيغۇرچىنى خېلى پەرقلەندۈرۈپ تۇرىدۇ. ئۇيغۇرچىدا بەزى سۆزلەر بىرلا مەنىنى ئاڭلىتىپ كەلسە، تۈركچىدە بىرقانچە مەنىنى ئاڭلىتىپ كېلىدۇ. مەسىلەن، «düşünce» دېگەن سۆز ئۇيغۇرچىدا «چۈشەنچە» دېگەن بىرلا مەنىنى ئاڭلاتسا، تۈركچىدە چۈشەنچە، ئاڭ، پىكىر، ئىدىيە، ئەندىشە، قايغۇ، ئوي قاتارلىق بىرقانچە مەنىنى ئاڭلىتىدۇ. يەنە «sürgün» دېگەن سۆز ئۇيغۇرچىدا «سۈرگۈن» دېگەن بىرلا مەنىنى ئاڭلاتسا، تۈركچىدە سۈرگۈن قىلىنىدىغان يەر، سۈرگۈن قىلىنغۇچى، ئىچ سۈرۈش، ئۈندۈرمە، بىخ دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. ئاندىن قالسا، بەزى سۆزلەر پۈتۈنلەي باشقا مەنىلەردە كېلىدۇ. مەسىلەن، «yapış» سۆزى تۈركچىدە قىلىش، ئىتتىش، ئىشلەش مەنىلىرىدە كېلىدۇ. «çirkin» سۆزى ئۇيغۇرچىدا «پاسكىنا» مەنىسىنى بىلدۈرسە، تۈركچىدە «سەت» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. تۈركچىدە يەنە يېڭىدىن ياسالغان سۆزلەر ناهايىتى كۆپ بولۇپ، بۇنداق ياسالغان يېڭى

سۆز ـ ئاتالغۇلار ئۇيغۇرچىدا ئەرەبچە ـ پارسچە ياكى رۇسچە قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن:

devrim (ئىنقىلاب)	uçak (ئايروپىلان)
bilinç (سەۋىيە)	ilgi (مۇناسىۋەت)
bireycilik (ئىندىۋىدۇئالىزم)	yaşam (ھايات)
ödev (ۋەزىپە)	neden (سەۋەب)
özerk (ئاپتونوم)	subilim (گىدرولوگىيە)
bakanlık (مىنىستىرلىك)	başbakan (زۇڭلى)

دېگەنگە ئوخشاشلار.

تۈرك تىلى يېقىنقى يېرىم ئەسىردىن بۇيان تەرەققىي قىلىش باسقۇچىغا كىرىدى. ئاتا تۈرك مۇستاپا كامال 1932 ـ يىلى ئېچىلغان «تۈرك تارىخىي قۇرۇلتىيى»دا تۈرك تىلىدىكى ئەرەبچە ـ پارسچە سۆزلەرنى چىقىرىپ تاشلاپ، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭىدىن تۈركچە سۆز يارىتىپ ئۆزلەشتۈرۈشنى ئوتتۇرىغا قويدى ۋە پۈتۈن تۈرك خەلقىنى يېڭى تۈركچە سۆز يارىتىش ئۈچۈن مۇناسىۋەتلىك ئورگانلار بىلەن ھەمكارلىشىشقا چاقىردى. شۇندىن تارتىپ، تۈركىيىدە تۈرك تىلىنى ساپلاشتۇرۇش ھەرىكىتى قانات يايدى. بولۇپمۇ 1960-يىللاردىن كېيىن بۇ ھەرىكەتتە بىر دولقۇن كۆتۈرۈلدى. مۇناسىۋەتلىك ئورگانلار تۈرك تىلىنى دەۋر تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشالايدىغان ھالغا كەلتۈرۈش ۋە خەلقنى سەۋىيىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن پۈتۈن چارە ـ تەدبىرلەرنى قوللاندى.

تۈركىيىدىكى «تۈرك دىل قۇرۇمى» ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ نۇرغۇن تۈركچە سۆز ـ ئاتالغۇلارنى ياساپ چىقىپ، ئۇنى تۈرك تىلىدىكى بىر بۆلۈك ئەرەبچە ـ پارسچە ۋە باشقا چەت ئەلچە سۆزلەرنىڭ ئورنىغا قويدى. مەسىلەن:

tapınak ئىبادەتخانا	açıklama ئاخبارات
toplum جەمئىيەت	خىتابنامە، بايانات
sorum مەسئۇلىيەت	anlam مەنە
sonuç نەتىجە	anlaşma شەرتنامە
söylev نۇتۇق	bilim ئىلىم
söyleşme دىئالوگ	bilgin ئالىم
katkı تۆھپە	bilinç سەۋىيە
konukluk مېھمانخانا	bircilik مونىزىم
kurum كومىتېت	bireycilik ئىندىۋىدۇئالىزم
kuram نەزەرىيە	okul مەكتەپ
egemenlik مۇستەقىللىق	okur مۇشتېرى
eytişim دىئالېكتىكا	olanak پوزىتسىئونىزم
gelenek ئەنئەنە	olgu ئەھۋالىيەت
yasa قانۇن	öğrenim ماۋارىپ
yasabilim قانۇنشۇناسلىق	öğretke پېداگوگىكا
yazı ماقالە	özellik خۇسۇسىيەت
yayin نەشرىيات	özerklik ئاپتونومىيە

özdenlik	ستخبسیه	yankı	ئینکاس
ödev	ۆەزیپە	yetkin	کامل، مۆکەممەل
özdevim	ئاپتوماتیزم	yaşam	هایات
öznel	سۆبییکت	il	ۆیلایەت
öznelcilik	سۆبییکتیچیلیق	il başkanı	ۆالیي
tartışma	مۆنازیرە	ilçe	ناهییه
tarım	دیهقانچیلیق	ilhanlik	ئیمپیراتورلۆق
tarımcı	دیهقان	emitme	ئاسسیمیلیاتسیه
tanık	شاهست، گۆۋا	uzman	مۆتەخەسسیس

تۆرك تیلی پۆتكۆل تۆركي تیللار بویىچه بىر قەدەر تەرەققي تاپقان تیل بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆزگىرىشكە تېگىشلىك ياخشى ئامىللار ئاز ئەمەس، بولۇپمۇ سۆز قۇراشتۇرۇش جەھەتتە ئۇلگە بولارلىق نەرسىلەر كۆپ. قولىمىزدىكى بۇ «سۆزلۈك» تە بۇ ئۆزگىچىلىكلەر بىرقەدەر ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن تازا يېتەرلىك ئەمەس. ھەتتا كەمچىلىك ـ خاتالىقلارنىڭ بولۇشى تۇرغان گەپ. ھۆرمەتلىك كىتابخانلارنىڭ تەنقىد ۆە تۆزىتىش بېرىشىنى سورايمەن.

تۆزگۈچىدىن

A·a

a. A ئا (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى هەرپى): A dan Z ye kadar ئادىن ز گە قەدەر، يەنى باشتىن ئاخىرغا قەدەر.

aa·aah. ياق، ئەمەس.

ab. is. far. سۇ.

aba[1]. is. ar. قېلىن ۋە قوپال يۇڭ رەخت، شۇ رەختتىن تىكىلگەن شاماللىق كىيىم، يۇپقا پەلتو: «Abanin kadri yağmurda bilinir — ئابانىڭ قەدرى يامغۇردا بىلىنەر.»

aba[2]. is. ئانا، ئاپا، ئاچا، هەدە.

âbâ. is. ar. ئاتىلار، دادىلار.

abadan. s. osm ئاۋات، مەمۇرچىلىق، بايلىق.

abadi. is. far. ئابادى (يىپەكتىن ئىشلەنگەن هىندىستان قەغىزى).

abandırmak. چۆكتۈرمەك، ياتقۇزماق، يېقتماق: «Deveyi ancak sahibi aban-dırır — «تۆگىنى ئىگىسى چۆكتۈرۈدۇ.»

abanmak. يۆلەنمەك، تايانماق، ئېگىلمەك.

abartma. is. كۆپتۈرۈش، مۇبالىغە قىلىش، چوڭايتىش، ئاشۇرۇۋېتىش، يېغارتىش.

abartmak. كۆپتۈرمەك، مۇبالىغە قىلماق، چوڭايتىۋەتمەك، ئاشۇرۇۋەتمەك.

abasa. s. it. ئاستى، تېگى، تەكتى.

abat[1]. is. far. ئاۋات، مەمۇرچىلىق، بايلىق، پاراۋانلىق.

abat[2]. is. ar. «قۇل» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

abataj. is. far. كولىماق، ئويماق، كولانغان يەر.

abazan .is. ① شىددەتلىك جىنسىي تەلەپ. ② ئاچ ـ يالىڭاچ، يوقسۇل.

abazanlık, – gı. is. ① جىنسىي تەلەپ چانلىق. ② جىنسىي تەلەپ.

abbâs. s. ar قوپال، يىرتىق، تۆكۈك، بوينى قاتتىق (ئادەم).

abd. is. asm. قۇل، بەندە.

abdal[1]. is. ① شىمالىي ئافغانىستاندىكى بىر تۈرك قوۋمى. ② ئاناتولى كۆچمەنلىرى.

abdal[2]. is. ئابدال (قەدىمدە دەرۋىشلەرگە بېرىلگەن نام): «Abdalın karnı doyunca gözü pabucundadır — ئابدالنىڭ قارنى تويغۇچە كۆزى كەشتىدۇر (يۇلدا بولۇر).»

abdomen. is. lat. anat. قورساق.

abdominal. s. fr قورساق بىلەن مۇناسىۋەتلىك، قورساقتا ئائىت.

abe. ünl. هەي: «Abe kardeş buraya bak — هەي قېرىنداش بۇ يەرگە باق.»

abeci. s. ئەخمەق، مۆڭگە، مەتە، دۆت: «Buraya bak abeci — بۇ يەرگە قارا، غىنا مەتە.»

abes. s. ar. ① ئەقىلغە سىغمىماس. ② پەتنە ـ پاسات، سەپسەتە. ③ كېرەكسىز، ئورۇنسىز، بىكار: «Abesle uğraşmak — كېرەكسىز ئىش بىلەن ئاۋارە بولماق.»

abı · hayat. is. far. ar هايات سۈيى، ئەپسانىلەردە سۆزلەنگەن سۇ.

âb · kevser. is. far. ئابۇ كەۋسەر (جەننەتتىكى كەۋسەر دەريا سىنىڭ سۇيى).

âbı · revan. is. far. ئاقار سۇ، ئېقىن سۇ.

âbıru. far. شەرەپ، نوموس، ئابروي، خاسىيەت، پەزىلەت.

âbı · zülâl is. far. سۈزۈك سۇ، تەمسىلىك سۇ.

âbi. is. fa. زىيارەت ۋاقتىدا كىيىپ دېغان رەسمىي تون.

abi². is. ئاكا، ئاغا.

âbide. is. ar. ئابىدە (بىر ئادەم ياكى ۋەقەنىڭ خاتىرىسىنى ئەسلەتمەك ئۈچۈن ئويۇپ ئورنىتىلغان ھەيكەل ياكى مىمارى ئەسەر):

«Büyükler abidesi — ئۇلۇغلار ئابىدىسى»

«Özgürlük abidisi — ھۆرىيەت ئابىدىسى»

âbidevi. s. ar. ① ئابىدىگە ئوخشىغان، ئابىدىنىڭ ئەسلىتىدىغان، ئابىدىدەك. ② بەك چوڭ، تولىمۇ ئېگىز.

abidin. is. s. ئىبادەت قىلغۇچىلار.

abis. is. fr. ئابىس (9000 مېتردىن ئارتۇق دېڭىز چوڭقۇرلۇقى).

âbit. s. ar. چوقۇنغۇچى، ئىبادەت قىلغۇچى.

abla. is. ھەدە، ئاچا، ئايلا.

ablak. s. ar. ① يۇمىلاق، يايلاق (يۈز). ② قورپال، زور، ئەخمەق قىياپەتتە (يۈز).

ablatya. is. ئابلاتيا (ئۇزۇنلۇقى 150، كەڭلىكى 10 غۇلاچ كېلىدىغان بىر خىل بېلىق توتىدىغان تور).

abluka. is. it. مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك، ئېمبارگو:

«Emperyalistlerin ablukası bizihiç korkutamadı — جاھانگىرلارنىڭ ئېمبارگوسى بىزنى زادىلا قورقۇتالمىدى.»

abolisyonizm. is. fr. ئابولىسيونىزم (قوللۇق تۈزۈمىنى ئېلىپ تاشلاش تەرەپدارلىرىنىڭ يولى).

abone. is. fr. ئابونە (گېزىت ۋە ژۇرنالارنىڭ مۇشتېرىسى).

abortif. s. fr. ① ئۇرۇن بولمىغان، يېتكى باشلانغان (كېسەل). ② قورامىغا يەتمىگەن، يارامسىغا يەتمىگەن. ③ تۇغدۇرۇش دورىسى، تۇغدۇرۇش يولى.

abra. is. ئابرا (تارازا ۋە جىڭنى تەگكۈشەش ئۈچۈن يېنىك تەرىپىگە قويۇلغان ئېغىرلىق).

abraz. s. قىسىر، تۇغماس.

abstre. s. → **Soyut.**

abu. ياپىر (چۆچۈش ۋە قورقۇش ئىملىقى):

«Abu neler olayormuş — ياپىر، نېمىلەر بولۇپ كەتكەندۇ!»

abuhava. is. ئىقلىم شارائىتلىرى، كىلىماتى.

abuk sabuk s. z. ئەقلىغە ۋە مەنتىقىگە قېنىغۇن بولمىغان، ئويلانماي سۆزلەنگەن:

«Abuk sabuk sözler — ئەقلىغە قونىغۇن بولمىغان سۆزلەر.»

abullabut. s. قوپال، كېلەڭسىز، ئاكسىز (ئادەم).

abur cubur. s. ① ئالدىراپ ـ تېنەپ يېيىلگەن نەرسىلەر. ② سەپسەتە. ③ قالايمىقان:

«Çocuklara abur cubur yedirmekten sakınmalıdır — بالىلارغا ئالدىراپ ـ تېنەپ يېدۈرۈشتىن

② چاققانلىق.

aceleleştirmek. تېزلەتمەك.

acelesiz. s. مىس - مىس، غەم يېمەس: «Bu acelesiz adamdır — بۇ مىس - مىس بىر ئادەم.»

acem¹. is. ar. ① ئەجەم، ② ئىلگىرىدىن ئىرانلىقلارغا بېرىلگەن نام.

acem². is. ar. ئەجەم (تۈرك مۇزىكىسىدا «m» نوتىسىغا يېقىن پەردە).

acemce. is. پارسچە.

acemi. s. ar. ① ئىشنىڭ يېڭى ئەھلى، يېڭى ئۆگەنگۈچى. ② خام، يات: «1. Acemi bir marangoz — يېڭى ئۆگەنچۈك ياغاچچى.

2. O zaman ben bu şehrin acemisiydim — ئۇ زامان مەن بۇ شەھەرگە يات ئىدىم.»

Acemi. is. s. ① ئىرانلىق. ② ئەرەبلەر ئۈچۈن يات مىللەت. ③ نادانلىقتىن ئوبدان سۆز قىلالمىغان. ④ تىلسىز، گاچا.

acemileşmek. بىلىم ۋە تەجرىبىسى ئۇستىدە ماھىرلىقىنى كۆرسىتەلمەسلىك.

acemilik, – ği. is. خاملىق، تەجرىبىسىزلىك.

Acemistan. is. ئەجەمىستان (ئىراننىڭ قەدىمكى ئاتىلىشى).

acemkürdi. is. ar. far. تۈرك مۇزىكىسىدا مۇرەككەپ بىر مۇقام.

acem · perest. s. ① ئەدەبىياتتا ئىران تەقلىدچىسى. ② ئەدەبىيات - سەنئەتتە ئىرانپەرەست.

acente. is. it ئىش باشقۇرۇش ئورنى: «İş bulma acentesi — ئىش تېپىش ئورنى.»

ساقلىنىش لازىم.»

abus. s. ar. ① سۈرۈن (ئادەم). ② تۇرۇك چىراي (چىرايىنى تۇرۇۋالغان).

acaba. z. ئەجەبا، بەللى (قىزىقىش ۋە ھەيران قېلىشنى بىلدۈرىدۇ): «Acaba gelecek mi? — ئەجەبا كەلگىدەكمۇ؟»

acaibat, – tı. is. ar. ئاجايىپ ۋە ھەيران قالارلىق نەرسىلەر.

acaip. → **Acayip.**

acar. s. ar. ① ماھىر، كۆچلۈك. ②ئىچىگە پاتماس، شوخ. ③ يېڭى: «Eskisi olmayanın acarı olmaz — كونىسى يوقنىڭ يېڭىسى بولماس.»

acayip, – bi. s. ئاجايىپ - غارايىپ، يات: «Acayip hava — ئاجايىپ ھاۋا.

acayiplik, – ği. is. غەيرىيلىك، ئاجايىپلىق، ياتلىق: «Bunda bir acayiplik varmı? — بۇنىڭدا بىر غەيرىيلىك بارمۇ؟»

acelâcayip. s. ar. بەكمۇ يات، كۆلكىلىك.

acele .is. ar. تېزلىك، چاپسانلىق، چاققانلىق: «1. Bu iş biraz acele ister — بۇ ئىش بىرئاز چاققانلىقنى خالايدۇ.

2. Acele işe şeytan karışır — ئالدىراش ئىشقا شەيتان ئارىلىشىدۇ.»

acele acele. z. تېز - تېز، چاققان - چاققان.

aceleci. s. ① ئالدىراقسان. ② چاققان.

acelecilik, – ği. is. ① ئالدىراقسانلىق.

aceze. is. ar. ئاجىزلار، كۆچسىزلەر، مادارسىزلار.

acı[1]. is. ① ئاچچىق. ② ئاغرىق. ③ ئۆچ، ئىنتىقام:

«1. Bu kırmızı biber çok acıdır — بۇ قىزىل لازا بەك ئاچچىق ئىكەن.

2. Diş acısı — چىش ئاغرىقى.

3. Ulusunacınıunutmamalıyız — ملـه‌تنىڭ ئۆچىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىمىز كېرەك.»

acı[2]. s. ① ئېچىنىشلىق. ② ئاچچىق: «Acı hayat — ئېچىنىشلىق تۇرمۇش.

acibe. is. ar. ئاجايىپ نەرسە، ئاز ئۇچرايدىغان تاڭسۇق نەرسە.

acık,–ğı. is. ① ئاغرىق. ② ماتەم.

acıklanmak. ماتەم تۇتماق.

acıklı. ① ئېچىنىشلىق. ② ماتەملىك، مۇسىبەتلىك:

«1. Acıklı hikaye — ئېچىنىشلىق ھېكايە.

2. acıklı anne — «مۇسىبەتلىك ئانا.

acıkmak. ① ئېچىرقىماق. ② ھەۋەس لەنمەك، تەلپۈنمەك.

acıktırmak. ① ئاچ قويماق. ② ئىشتىھاسىنى قوزغىماق.

acılanmak. ئاچچىق بولماق:

«Agzım acılandı — ئاغزىم ئاچچىق بولدى.»

acılaşmak. ① ئاچچىق كىرمەك. ② ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك. ③ بەتتامىلاشماق:

«1. Biberler kızardıkça acılaştı — لازىلار قىزارغانچە ئاچچىقلاشتى.

2. Mehmedin konuşması biraz sonra acılaştı — مەھمەتنىڭ سۆزى بىرئازدىن كېيىن بەتتامىلاشتى.»

acılı[1]. s. ئاچچىق:

«Makarnanın biraz acılısını seviyorum — ئۇگرە ئاشنىڭ ئاچچىقراق بولۇشىنى بەك ياخشى كۆرىمەن.»

acılı[2]. s. ① ئاچچىقى بولغان. ② ماتەملىك، غەمكىن.

acımak. ① قاتتىق ئاغرىماق، ② ئېچىنماق، ئىچى ئاغرىماق:

«1. Dokunma, kolum acıyor — تەگمە، قولۇم ئاغرىۋاتىدۇ.

2. Bu felaket zedelere çok acıdım — بۇ ئاپەتكە ئۇچرىغانلارغا بەك ئىچىم ئاغرىدى.»

acımaz. s. باغرى قاتتىق، تاش يۈرەك.

acındırmak. ئېچىندۇرماق:

«Herkesi kendisine acındıracak söz söyledi — ھەر كىمنى ئېچىندۇرىدىغان سۆز قىلدى.»

acınmak. ئېچىنماق، كۆڭلى يېرىم بولماق.

acırgamak. ئېچىنماق، مەرھەمەت قىلماق.

acıtmak. ئاغرىتماق:

«Kolumu acıttınız — قولۇمنى ئاغرىتتىڭىز.»

acil. s. ar. جىددىي، تېز، چاپسان.

acilane. z. ar. جىددىيلىك بىلەن، تېزلىك بىلەن.

acip. s. ar. ئاجايىپ، غارايىپ، يات، باشقىچە.

acir. s. is. ئىجارىچى.

aciz,–czi[1]. is. ar. ئاجىزلىق، كۆچسىزلىك:

«Onu işe alırken aczine dikkat etmediniz mi? —

2 ·Tren yolu şehrin açığından geçer — پويـز يولـى شەھـەرگە يىراق يەردىن ئۆتىدۇ.

3· Açıklara kimse alınmıyacak — قۇرۇق ۋەزىپىگە ھېچكىم تەيىنلىنىدۇ.»

açık². s. ① ئوچۇق، ② توسالغۇسىز. ③ كەڭ. ④ يالاڭباش، يالىڭاچ. ⑤ ئىشنى يۈرگۈزۈۋاتقان، ئوچۇق، ئېچىقلىق. ⑥ چۈشىنىشلىك، ئېنىق. ⑦ ئاشكارا:

«1· Açık pencere — ئوچۇق دېرىزە.

2· Yol açık değil — يول ئوچۇق ئەمەس.

3· Açık meydan — ئوچۇق مەيدان.

4· Başı açık — يالاڭباش.

5· Açık fabrika — ئوچۇق فابرىكا (ئىشنى يۈرگۈزۈۋاتقان).

6· Açık cûmle — چۈشىنىشلىك، ئېنىق جۈملە.

7· Bu adamın her işi açıktır — بۇ ئادەمنىڭ ھەربىر ئىشى ئاشكارا.»

açıkça. z. ① يوشۇرماستىن، ئاشكارا، چۈشىنىشلىك قىلىپ. ② سەمىمىيەت بىلەن، سەمىمىي تۇردە:

«Düşüncenizi açıkça söyleyin — پىكرىڭىزنى ئوچۇق سۆزلەڭ.»

açıkçası. z. ئاشكارىسى، ئېنىقى.

açıkçı. is. s. ھايانكەش.

açıkgöz. s. is. ئۇستات، قۇۋە، قىرت.

açıklama. is. ئاخبارات، خىتابنامە، جاپانات:

«Görüşmelerden sonra her hangı bir açıklama yapılmadı — سۆھبەتتىن كېيىن، ھېچقانداق بىر جاپانات ئېلان قىلىنمىدى.»

ئۇنى ئىشقا ئالغاندا ئاجىزلىقىغا دىققەت قىلمىدىڭىزمۇ؟»

âciz²·s. ar. ① قولى قىس، كەمبەغەل. ② ئىقتىدارسىز:

«Bunu anlatmaktan acızım — بۇنى چۈشەندۈرۈشكە ئاجىزمەن.»

acuk, – ğu. is. bot. ياۋا ئالما (تۈركىيىدە)

acul, – lü. s. ar ئالدىراقسان، ئىچى كۆچلۈك.

acuze. is. ar. قېرى مومای، سەت ۋە قىلىقسىز خوتۇن.

aç. s. ① ئاچ (قورسىقى). ② كەمبەغەل، يوقسۇل. ③ ئاچكۆز:

«1· Aç ne yemez, tok ne demez — ئاچ نېمە يېمەيدۇ، توق نېمە دېمەيدۇ.

2· Aç esner, tok geğirir — ئاچ ئەسنەر، توق كېكىرەر.»

açalya. is. yun. پۈراقسىز، ئەمما رەڭگارەڭ گۈل ئاچىدىغان ئۆسۈملۈك.

açar. is. ① ئاچقۇچ، كىلىت. ② ئىشتىما ئاچىدىغان نەرسە.

açgözlü. s. ئاچكۆزلۈك، تويماس، تويمىغۇر.

açı. is. ئوچۇق.

açıcı. s. ① ئاچقۇچى. ② تامۇزنا خىزمەتچىسى:

«Iştah açıcı — ئىشتىما ئاچقۇچى.»

açık¹. is. ① ئوچۇق. ② يىراق يەر. ③ دېڭىز ياقىسىغا يېقىن يەر. ④ بوش ئورۇن، قۇرۇق ۋەزىپە. ⑤ ھېسابا تتا سالدۇ:

«1· Eti açıkta bırakma, kedi kapar — گۆشنى ئوچۇق قويما، مۈشۈك يەيدۇ.

ئېچىلىشى.»

açılmak. ① ئېچىلماق. ② ياخشىلانماق. ③ ئۇزاقلاشماق. ④ ئەركىنلەشمەك. ⑤ باشلىماق:

«1. Sandık açıldı — سانـدۇق ئېچىلدى.

2. Ilâç içince açıldı — دورا ئىچىش بىلەنلا ياخشىلاندى.

3. Gemi epey açıldı — پاراخوت خېلىلا ئۇزاقلاشتى.

4. Konferansçi gittikçe açıldı — دوكلاتچى بارا ـ بارا ئەركىنلەشتى (ئېچىلدى).

5. Okullar bu yıl erken açıldı — مەكتەپلەر بۇ يىل بالدۇر ئوقۇش باشلىدى.»

açım. is. ئېچىلىش، ئېچىلىش مۇراسىمى، ئېچىم:

«Dün resim sergisinin açımı yapıldı — تۈنۈگۈن رەسىم كۆرگەزمىسىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.»

açımlamak. ① باھالىماق. ② بايان قىلماق.

açın. is. ① ئىجاد، كەشپ. ② قەلەم.

açındırmak. تۆزلىمەك.

açınmak. تەرەققىي قىلماق، راۋاجلانماق.

açınsama. is. بىر يەرنىڭ خۇسۇسىيەتىنى بىلىش ئۈچۈن تەتقىق قىلىش.

açış. is. ① ئېچىلىش. ② كىرىش، باشلانغۇچ.

açkı. is. ① رەندىلەش، پارىلدىتىش، پەردازلاش. ② تىوم سۈمبە. ③ ئاچقۇچ، كىلىت.

açkıcı. is.s. پەردازچى.

açıklamak. بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، چۈشەندۈرمەك، ئىزاھ بەرمەك:

«Bakan bu konuda açıklamada bulundu — مىنىستىر بۇ مەسىلە ھەققىدە ئىزاھات بەردى.»

açıklar. is. ① تانزىمات زامانىدا ئىشسىز قالغان ئوفىتسېرلار. ② ئوسمان پادىشاھلىقى زامانىدىكى ئۇرۇش پاراخوتى. ③ خاتا ھەرىكەتلەر.

açıklayıcı. s. ① ئايدىڭلاتقۇچى، تولۇقلىغۇچى، ئىزاھ بەرگۈچى، شەرھلىگۈچى. ② بايانات چى.

açıklık, — ğı. is. ① يېراقلىق. ② مەيدان. ③ مۇسابە، ئارىلىق. ④ سۇس (رەڭ). ⑤ ئېچىلىپ قېلىش. ⑥ بوشلۇق:

«1. İki arkadaş arasındaki uzun yıllık açıklık sona erdi — ئىككى قېرىندىشنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۇزۇن يىللىق يېراقلىق تۈگىدى.

2. Çocuklar evin yanındaki açıklıkta oynuyorlar — بالىلار ئۆيىنىڭ يېنىدىكى مەيداندا (ئوچۇقچىلىقتا) ئويناۋاتىدۇ.

3. Göğsü açık kadın — كۆكسى ئېچىلىپ قالغان ئايال.»

açıkta. z. ① ئوچۇقتا، ئۇزاقتا. ② ئىشسىز:

«Açıkta kaldım — ئىشسىز قالدىم.»

açıktan. z. ① ئىشلىمەستىن، بىكار دىن. ② يېراقتىن، ئۇزاقتىن. ③ ئاشكارا:

«Açıktan para kazanmak — ئىشلىمەي تۇرۇپلا پۇل تاپماق.»

açılış. is. ① ئېچىلىش. ② خىزمەتكە چۈشۈش:

«Bir çiçeğin açılışı — بىر گۈلنىڭ

ۆه تەنه سۆز:
«Açmaza düşmek — تۆيۇق يولغا كىرىپ قالماق.»
açmazlık, – ğı. is. ① قىيىسىن ۆمۈسىيەت. ② ئاغزى چىمك، سىر ساقلاش.
açraşmak. ئاجراشماق، يىراقلاشماق.
açtırmak. ئاچتۇرماق.
ad. is. ① ئات، ئىسىم. ② شۆهرەت، نام.
ada. is. ① ئارال. ② يول ۆه سۇ ئوتتۇرىسىدىكى قۇرۇقلۇق:
«Tayvan Çinin bir adasıdır — تەيۋەن جۇڭگونىڭ بىر ئارىلىدۇر.»
âdâb. is. ar. ئەدەبلەر، يوسۇنلار («ئەدەب» نىڭ كۆپلۈكى).
adacık, – ğı. is. كىچىك ئارال.
adadiyoz. s. ئاڤي مىجەز، ئافي مىجەز.
adak, – ğı. is. ھەدىيە، ئاتاق، بېغىشلىما:
«Bu koyun benim adağımdır — بۇ قوي مېنىڭ ھەدىيەم.»
adaklamak. ئايىغى چىقماق، مېڭىشقا باشلىماق.
adaklı. s. ① نىشانى (ئوغۇل ـ قىزلار ھەقىقىدە). ② مازارغا ھەدىيە سۇنغۇچى.
adaktil. s. fr. تۇغما بارماقسىز.
adale. is. ar. مۇسكۇل.
adalet, – ti. is. ar. ① ئادالەت. ② ئەدلىيە ئورگىنى:
«1. Adalet insan toplumunun temelidir — ئادالەت ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ ئاساسىدۇر.
2. Suçlular adaletin pençesinden kurtulamaz — جىنايەتچىلەر ئەدلىيەنىڭ قولىدىن قېچىپ

açkılamak. پەردازلىماق، پارىلداتماق.
açlık, – ğı. is. ئاچلىق، ئاچارچىلىق:
«Eski Çinde halk açlık içinde geçiniyordu — كونا جۇڭگودا خەلق ئاچلىق ئىچىدە تۇرمۇش كەچۈرەتتى.»
açma. is. ① ئېچىش. ② ئېچىلغان بوز يەر. ③ كەسىش ـ چىقىش يېرى. ④ يېڭى تۇزلەنگەن يەر.
açmak. ① ئاچماق. ② كېڭەيمەك. ③ ياراشماق. ④ ئېيتماق. ⑤ يارماق. ⑥ كەرمەك. ⑦ ئۇچلىماق. ⑧ قېنىق لاشتۇرماق:
«1. Kitabı açmak — كىتابنى ئاچماق.
2. Meydanı açtılar — مەيدانىنى كېڭەيتتى.
3. Bu elbise sizi açtı — بۇ كىيىم سىزگە ياراشتى.
4. Burası beni açmadı, başka yere gedelim — بۇ يەر ماڭا ياراشمىدى، باشقا يەرگە كېتەيلى.
5. Bana sırrını açtı — ماڭا سىرىنى ئېيتتى.
6. Hastanın karnını açmak — ئاغرىقنىڭ قورسىقىنى يارماق.
7. Bacaklarını açmak — پۇتىنى كەرمەك.
8. Kalem açmak — قەلەم ئۇچلىماق.
9. Bu buyayı biraz daha açmalı — بۇ بوياقنى تېخىمۇ قېنىقلاشتۇرۇش كېرەك.»
açmalık, – ğı. is. سوپۇن قاتارلىق كىر چىقىرىدىغان نەرسە.
açmaz. is. ① تۇيۇق يول، قىيىن ۆمۈمىيە. ② ھىيلە، قەست. ③ كىنايە

adamcağız. is. بىچاره:
«Adamcağız daha ne yapsın — بىچاره يەنه قانداق قىلسۇن.»
adamcasına. z. → **Adamca.**
adamcıl. s. ئادەمدىن ئۈركىمەيدىغان، ئادەمگە ئۆگەنگەن.
adamlık, – ğı. is. ئادەمگەرچىلىك، ئىنسانغا لايىق ھال ۋە ھالەت:
«Senin bu yaptığın adamlığa sığarmı? — سېنىڭ بۇ قىلغانلىرىڭ ئادەمگەرچىلىككە سىغامدۇ؟»
adam · otu. is. ئادەمگىياھ، رەنسىپك، ئادەم ئوتى، سىغۇن.
adamsız. s. ① ياردەمسىز. ② ئەرسىز، ئېرى يوق، تۇل.
adanmak. ئاتانماق.
adap. is. ① ئەدەبلەر («ئەدەب» نىڭ كۆپلۈكى). ② قائىدە، يوسۇن، يول.
adaptasyon. is. fr. ئاداپتاسيون (غەيرىي بىر تىلدا يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرنى يەرلىك ئۇسۇلغا ئويغۇن ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلىش).
adaş. is. ئىسىملىرى ئوخشاش بولغانلارنىڭ ھەربىرى، ئاتداش.
âdât. is. ar. ئادەتلەر («ئادەت» نىڭ كۆپلۈكى).
adatmak. بېغىشلاتماق.
adavet, – ti. is. ar. ئاداۋەت.
aday. is. نامزات.
adaylık, – ğı. is. نامزاتلىق.
addetmek. ھېسابلىماق، تونۇماق:
«Sizi yabancı addetmiyeceğiz — سىزنى چەت ئەللىك دەپ تونۇمايمىز.»
add · olunmak. ar. ھېسابلانماق، تونۇلماق:
قۇتۇلالمايدۇ.»
adaletli. s. ar. ئادىل، ئادالەتلىك:
«Adaletli bir hüküm — ئادىل بىر ھۆكۈم.»
adaletsiz. s. ئادالەتسىز:
«Adaletsiz karar — ئادالەتسىز قارار.»
adaletsizlik, – ği. is. ئادالەتسىزلىك، ھەقسىزلىق:
«Bu işte bir adaletsizlik var — بۇ ئىشتا بىر ھەقسىزلىق بار.»
adalı. s. is. ئاراللىق، ئارال ئاھالىسى.
adali. s. ar. قابىل.
adam. is. ar. ① ئادەم، ئىنسان. ② ئەر كىشى. ③ ئالىيجاناب كىشى. ④ خىزمەتچى، مالاي. ⑤ تەربىيىلىك، بىلىم ئەھلى. ⑥ ياخشى مىجەزلىك:
«Hiç adamı olmadığı için işlerini kendi görüyor — خىزمەتچىسى بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئىشىنى ئۆزى قىلىۋاتىدۇ.»
adamak. ① سەدىقە، قۇربانلىق. ② ئاتاماق، بېغىشلىماق، تاپشۇرماق:
«Kendimi vatana adadım — ئۆزۈمنى ۋەتەنگە ئاتىدىم (تاپشۇردۇم).»
adam · akıllı. s. z. تولۇق، مۇكەممەل، ياخشى، ئوبدان:
«Adamakıllı bir ev — راسا ئوبدان ئۆي.
adamca. z. ① ئادەمدەك. ② ئادەم جەھەتتىن:
«1. Adamca konuş, dinliyelim — ئادەمدەك سۆزلە، ئاڭلايلى.
2. Rakiplerimiz adamca bizden üstündür — دۇشمەنلىرىمىز ئادەم جەھەتتىن بىزدىن ئۈستۈن.»

② مەقسەتسىز. يۈرمەك، مەقسەتسىز ئايلانماق.

âdi. s. ar. ① ئاددىي. ② ئاددىيلىق.

adil¹. is. ar. ئادالەت، خالىسلىق.

adil². s. ar. ① ئادىل، خالىس. ② ئادالەتلىك، ھەققانىي.

âdilâne. z. ar., far. ئاددىل، ئادالەتكە ئۇيغۇن، ئادىلانە:

«Mahkemenin kararı âdilânedir — مەھكىمىنىڭ قارارى ئادىلدۇر.»

âdilik, – ği. is. ar. ئاددىيلىق.

âdillik. → **Adalet.**

aditon. is. ئادىتون (رۇم ئىبادەتخانىسىنىڭ مەخسۇس ھۈجرا).

adlandırmak. ئات بەرمەك، ئاتىماق:

«Beni kahraman adlandırdı — مېنى قەھرىمان ئاتىدى.»

adlanmak. ئاتانماق، ئىسىم بېرىلمەك، ئات قويۇلماق:

«Ben örnek adlandım — مەن نەمۇنىچى ئاتالدىم.»

adlı. s. ① ئىسىملىك، ئاتالىق. ② مەشھۇر، تونۇلغان، ئاتاقلىق:

«Ahmet adlı biri geldi — ئەخمەت ئىسىملىك بىرى كەلدى.»

adli. s. ar. ئەدلىيەگە ئائىت.

adliye. is. ar. ئەدلىيە، سوت ئورگىنى.

adliyeci. is. ar. سوتچى.

administratör, – rü. is. fr. رەھبەر، باشلىق، يولباشچى.

adres. is. fr. ئادرېس، تۇرالغۇ:

«Mektup adresleri, açık yazılmalı — خەتنىڭ ئادرېسى ئوچۇق يېزىلىشى لازىم.»

adresgraf. is. fr. ئادرېسگراف (ئادرېس يېزىش ماشىنىسى).

adres · oğlu. is. ئادرېسچى.

adsız. s. ① ئىسىمسىز، ئاتالمىغان. ② ئاتاقسىز، مەشھۇر ئەمەس.

adsızlık. is. ① ئىسىمسىزلىق، ئاتالمىغانلىق. ② ئاتاقسىزلىق، مەشھۇر ئەمەسلىك.

adsız · parmak. is. ئۈزۈك بارماق.

aduba. is. ئادۇبا (ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسى).

adyo. is. ئادىيو (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

adyodinamik. is. ئادىيودىنامىك (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

adyodinamik. s. ئادىيودىنامىكلىق.

adyodinamiklik. is. ئادىيودىنامىكلىق.

adyodinamizm. is. ئادىيودىنامىزم.

adyodinamizmli. s. ئادىيودىنامىزملىق.

adyodinamizmsiz. s. ئادىيودىنامىزمسىز.

adyodinamizmsizlik. is. ئادىيودىنامىزمسىزلىق.

adyofon. is. ئادىيوفون (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

adyofonik. s. ئادىيوفونلۇق.

adyofonsuz. s. ئادىيوفونسىز.

adyofonsuzluk. is. ئادىيوفونسىزلىق.

adyofonluk. is. ئادىيوفونلۇق.

adyoskop. is. ئادىيوسكوپ (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

adyoskopik. s. ئادىيوسكوپلۇق.

adyoskopsuz. s. ئادىيوسكوپسىز.

adyoskopsuzluk. is. ئادىيوسكوپسىزلىق.

adyoskopluk. is. ئادىيوسكوپلۇق.

adyotron. is. ئادىيوترون (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

adyotronik. s. ئادىيوترونلۇق.

adyotronsuz. s. ئادىيوترونسىز.

adyotronsuzluk. is. ئادىيوترونسىزلىق.

adyotronluk. is. ئادىيوترونلۇق.

afacan. s. ① ئەپچىل، ئەپچىل-ساپچىل. ② ئەپچىللىك بىلەن قىلىنغان:

«Afacan bir oyun — ئەپچىللىك بىلەن قىلىنغان بىر ئويۇن.»

afacanlık. is. ① ئەپچىللىك، ئەپچىل-ساپچىللىق. ② ئەپچىللىك بىلەن قىلىنغان ئىش.

afakan. is. ئافاكان (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

afakanik. s. ئافاكانلۇق.

afakansız. s. ئافاكانسىز.

afakansızlık. is. ئافاكانسىزلىق.

afakanlık. is. ئافاكانلۇق.

afakoskop. is. ئافاكوسكوپ (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

afakoskopik. s. ئافاكوسكوپلۇق.

afakoskopsuz. s. ئافاكوسكوپسىز.

afakoskopsuzluk. is. ئافاكوسكوپسىزلىق.

afakoskopluk. is. ئافاكوسكوپلۇق.

afakotron. is. ئافاكوترون (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

afakotronik. s. ئافاكوترونلۇق.

afakotronsuz. s. ئافاكوترونسىز.

afakotronsuzluk. is. ئافاكوترونسىزلىق.

afakotronluk. is. ئافاكوترونلۇق.

afaki. is. ئافاكى (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

afakik. s. ئافاكىلىق.

afakisiz. s. ئافاكىسىز.

afakisizlik. is. ئافاكىسىزلىق.

afakilik. is. ئافاكىلىق.

afaksi. is. ئافاكسى (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

afaksik. s. ئافاكسىلىق.

afaksisiz. s. ئافاكسىسىز.

afaksisizlik. is. ئافاكسىسىزلىق.

afaksilik. is. ئافاكسىلىق.

afaksoskop. is. ئافاكسوسكوپ (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

afaksoskopik. s. ئافاكسوسكوپلۇق.

afaksoskopsuz. s. ئافاكسوسكوپسىز.

afaksoskopsuzluk. is. ئافاكسوسكوپسىزلىق.

afaksoskopluk. is. ئافاكسوسكوپلۇق.

afaksotron. is. ئافاكسوترون (ئاۋاز ئۇزاتقۇچ).

afaksotronik. s. ئافاكسوترونلۇق.

afaksotronsuz. s. ئافاكسوترونسىز.

afaksotronsuzluk. is. ئافاكسوترونسىزلىق.

afaksotronluk. is. ئافاكسوترونلۇق.

afet. is. ar. ① ئاپەت، بالا-قازا. ② ئاپەت بولغۇدەك ئادەم.

afetli. s. ① ئاپەتلىك، بالا-قازالىق. ② ئاپەت بولغۇدەك.

afetsiz. s. ① ئاپەتسىز، بالا-قازاسىز. ② ئاپەت بولمايدىغان.

afetsizlik. is. ① ئاپەتسىزلىك، بالا-قازاسىزلىق. ② ئاپەت بولمايدىغانلىق.

afetlik. is. ① ئاپەتلىك، بالا-قازالىق. ② ئاپەت بولغۇدەك.

afeyan. is. ar. ① ئاپەت، بالا-قازا. ② ئاپەت بولغۇدەك ئادەم.

afeyanlı. s. ① ئاپەتلىك، بالا-قازالىق. ② ئاپەت بولغۇدەك.

afeyansız. s. ① ئاپەتسىز، بالا-قازاسىز. ② ئاپەت بولمايدىغان.

afeyansızlık. is. ① ئاپەتسىزلىك، بالا-قازاسىزلىق. ② ئاپەت بولمايدىغانلىق.

afeyanlık. is. ① ئاپەتلىك، بالا-قازالىق. ② ئاپەت بولغۇدەك.

afiş. is. fr. ئافىش، ئېلان.

afişçi. is. fr. ئافىشچى.

afişçilik. is. fr. ئافىشچىلىق.

afişlik. is. fr. ئافىشلىق.

afiyet. is. ar. ① ساغلاملىق، ساق-سالامەتلىك. ② ساغلاملىق بىلەن، ساق-سالامەت:

«Afiyet olsun — ساغلاملىق بىلەن يەڭ.»

afiyetli. s. ① ساغلاملىق، ساق-سالامەتلىك. ② ساغلاملىق بىلەن، ساق-سالامەت.

afiyetsiz. s. ① ساغلاملىقسىز، ساق-سالامەتلىكسىز. ② ساغلاملىقسىز، ساق-سالامەت.

afiyetsizlik. is. ① ساغلاملىقسىزلىق، ساق-سالامەتلىكسىزلىق. ② ساغلاملىقسىزلىق، ساق-سالامەت.

afiyetlik. is. ① ساغلاملىق، ساق-سالامەتلىك. ② ساغلاملىق بىلەن، ساق-سالامەت.

afiyetolsun. int. ساغلاملىق بىلەن يەڭ.

afiyetsizlik. is. ① ساغلاملىقسىزلىق، ساق-سالامەتلىكسىزلىق. ② ساغلاملىقسىزلىق، ساق-سالامەت.

afiyetlik. is. ① ساغلاملىق، ساق-سالامەتلىك. ② ساغلاملىق بىلەن، ساق-سالامەت.

afiyetolsun. int. ساغلاملىق بىلەن يەڭ.

چۆچۈتمەك، هودۇقتۇرماق.

afara. is. چار (دانلىق زىرائەتنىڭ).

âfat. is. ar. ئاپەتلەر («ئاپەت» نىڭ كۆپلۈكى).

âferin. far. ① ئاپىرىن. ② تەقدىرنامە (ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلگەن).

aferist, – ti· is. far. هايانكەش.

âfet, – ti· is. ar. ① بالا، ئاپەت، قازا. ② بەك گۈزەل ئايال ياكى قىز.

âfet · dide· s. ئاپەتكە يولۇققان، ئاپەت كۆرگەن.

âfet · zade· s. ar. far. ئاپەتكە، بالا قازاغا ئۇچرىغان، ئاپەت زەدە.

affedersiniz. ① كەچۈرگەيسىز، ئەپۇ قىلغايسىز. ② رۇخسەت قىلىڭ:

«Affedersiniz size bir şey soruya cağım — رۇخسەت قىلسىڭىز، سىزدىن بىر نەرسە سورىماقچىمەن.»

affetmemek. كەچۈرمەس، ئەپۇ قىلماس:

«Babası oğlanının büyük kusurunu affetmez — ئاتىسى ئوغلىنىڭ چوڭ كەمچىلىكىنى كەچۈرمەيدۇ.»

affetmez. s. ① كەچۈرمەس، ئەپۇ قىلماس. ② مەرھەمەتسىز.

aff · eylemek. → **Affetmek.**

affoziyon. is. fr. كېسەلنىڭ سوغۇق ياكى ئىسسىق سۇ بىلەن داۋالاش ئۇسۇلى.

Afgan. öz.is. ① ئافغان، ئافغان مىللىتى. ② ئافغانچە.

afi. is. yun. ① ئافىي. ② جاكا.

aff. s. ar. ئىپپەتلىك، نومۇسلۇق.

afifâne. s. ar. far. پاك ـ پاكىز، ساپلىق بىلەن.

afinite. is. fr. مۇناسىۋەت، دائىر، ئائىت.

رېس بېسىش ماشىنىسى).

adsız. s. ① ئاتسىز، ئىسمسىز، ئىسمى يوق. ② تونۇلمىغان، مەشھۇر بولمىغان، نامى چىقمىغان.

adsız · parmak, – ğı. is. (ئۇزۇك سالىدىغان) بارماق.

adu. is. ar. دۈشمەن.

ad · verme. is. ئات بېرىش (ئىلگىرى تۇرىكىلەردە بىر يېگىتكە ئوبدان ئىش قىلغانىدىن كېيىن جامائەت تەرىپىدىن ئات (ئىسىم) بېرىلەتتى ۋە كىچىك چېغىدىكى ئېتى ئەسلى ئېتى بولۇپ ئاتالمايتتى).

aerodrom. is. fr. ئايرودروم، ئايروپىلان ئىستانسىسى.

aeroterapi. is. fr. توك ۋە ھاۋا بىلەن داۋالىنىش.

af, – ffı. is. ar. ① كەچۈرۈم، ئەپۇ. ② خىزمىتىدىن بوشىتىش:

«1· Rahatsızdım gelemedim, affımı dilerim — مېجەزىم يوق بولغاچ كېلەلمىدىم، كەچۈرۈم سورايمەن. 2· Bakan sizi memuriyetinizden affediyor — مىنىستىر سىزنى ۋەزىپىڭىزدىن بوشىتىدۇ.»

afacan. s. far. ① شوخ، ئوماق (بالا). ② ئەقىللىق، دانا.

afacanlık, – ğı. is. شوخلۇق.

afakan. is. ar. يۈرەك سوقۇش، دەم سىقىلىش، ئىچى پۇشۇش.

afakî. s. ① مەنسىز، قۇرۇق (سۆز). ② غۇرۇرسىز.

afallamak. ھەيران بولماق، چۆچۈمەك، ھودۇقماق.

afallaştırmak. ھەيران قالدۇرماق،

② ئەپيۇن يۇتقان (بىرى). ③ ئەپيۇن چېكىپ مەست بولغان، ھوشىنى يوقاتقان.

agâh. is. far. ئاگاھ.

agalya. is. yon. ئاستا، پەس، ئاۋازسىز.

âgaz. is. far. باشلاش:
«Agaz etmek — باشلىماق.»

aglossi. is. fr. ① تۇغما گاچا. ② سۆزلىيەلمەسلىك.

agon. is. yon. ئاگون (تەنھەرىكەتچىلەر ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر ئارىسىدا بولىدىغان مۇسابىقە).

agoni. is. fr. جان تالىشىش.

agronom. is. fr. ئاگرونوم (يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى).

agronometri. is. fr. ئاگرونومېتر (يەرنىڭ كۆچىنى ئۆلچەش بىلىمى).

agronomi. is. fr. ئاگرونومىيە (يېزا ئىگىلىك ئىلمى).

aguçuk. is. سۈت ئېمىدىغان بالا.

aguş. is. far. قۇچاق.

ağ. is. ① تور. ② ئاغ (ئىشتان ئېغى). ③ توزاق:
«1. Balık ağı — بېلىق تورى.
2. Ağa düşmek — توزاققا چۈشمەك.»

ağa. is. ① ئاغا. ② ئاكا، تاغا، چوڭ ئاكا. ③ باي:
«Ağa evde mi? — ئاغا ئۆيدىمۇ؟»

ağa · baba. is. دادا، چوڭ ئاتا.

ağa · bey. is. ئاكا، تاغا.

ağa · beylik, – ği. is. ئاكىلىق، تاغىلىق:
«Dogrusu o bana ağa beylik etti tuzağı — توغرىسىنى دېسەم، ئۇ ماڭا ئاكىلىق قىلدى.»

ağaç, – cı. is. ① دەرەخ. ② ياغاچ. ③ توقماق، تاياق، تىرەك. ④ ياغاچتىن

afiş. is. fr. ① پلاكات، لوزۇنكا. ② رەسىملىك ئېلان.

afişe etmek. ① ئويۇندا چىدىماسلىقا چىقارماق. ② ئابرويىنىڭ چۈشۈپ كېتىشىگە قارىماسلىق.

afişe olmak. پاش بولماق، ئاشكارا بولماق.

afitap, – bı. is. far. ① ئاپتاپ. ② بەك گۈزەل، نۇرلۇق يۈز.

afiyet, – ti. is. ar. سالامەتلىك، ئېسەنلىك، ساقلىق:
«Afiyet olsun — سالامەتلىك بولسۇن» (تاماق يېۋاتقانلار ئۈچۈن ياكى تاماق ۋاقتىدا ئېيتىلىدىغان نازاكەت سۆزى).

aforuzlamak. قوغلىماق، ھەيدىمەك:
«Herifi yerinden aforuzlamışlar — بۇ ئادەمنى ئورنىدىن قوغلاپتۇ.»

Afrika. is. ئافرىقا.

afrodisyak. s. fr. جىنسىي ئىشتىيا ـ قىنى قوزغايدىغان، جىنسىي ھەۋىسنى ئاشۇرىدىغان.

afsun. is. far. سېھىر، تىلسىم، ئازايىم، ئارۋاق، ئەپسۇن.

afsuncu. is. سېھىرچى، ئەپسۇنچى، ئارۋاقچى.

afsunlamak. ئەپسۇن ئوقۇماق.

aftos. is. yon. دوست، ئاداش، ئاشنا.

aftos · piyos. is. yon. ئەھمىيەتسىز، قىممەتسىز.

afyon. is. far. ئەپيۇن:
«Afyon savaşı — ئەپيۇن ئۇرۇشى.»

afyoncu. is. → **Afyonkeş.**

afyon · keş. is. ar. ئەپيۇنكەش، ئەپيۇن چەككۈچى.

afyonlu. s. ① تەركىبىدە ئەپيۇن بولغان.

ağan. is. ① ئاقما يۇلتۇز. ② ئاسمانغا چىقىش، ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈش.
ağaran. s. ئاقىرىۋاتقان، ئاقارغان.
ağarık. s. ئاقامتۇل، بوز، ئاقامشۇل.
ağarma. is. ① ئاقىرىش. ② تاك ئېتىش.
ağarmak. ① ئاقارماق. ② تاك ئاتماق، ئايدىڭلاشماق. ③ چوك بولماق، قېرىماق. ④ رەڭگى ئۆچمەك.
ağartmak. ① ئاقارتماق. ② پاراقلاتماق. ③ پاكىزلىمەك، تازىلىماق. ④ رەڭگىنى ئاچماق.
ağda. is. ar. مەلھەم، قىيام، قويۇق.
ağdalaşmak. قىيامىلاشماق، قويۇقلاشماق: «Şeker ağadalaştı. — شېكەر قىيام بولدى.»
ağdalı. s. ① قىيام بولغان، قويۇق لاشقان، مەلھەم بولغان. ② ئوچۇق بولمىغان، ئۇقۇمسىز، تۇتۇق.
«Mehmet ağdalı konnşuyor — مەھەممەت تۇتۇق سۆزلەيدۇ».
ağdani. is. كانۇۋا ۋە ئىلمە قىلىپ ئىشلەنگەن بىر خىل ئاق يېپەك رەخت.
ağdırmak. ① قويۇقلاشتۇرماق. ② قىيسايتماق، بىر تەرىپى پەس، بىر تەرىپى ئېگىز بولماق. ③ بىر تەرىپى بېسىلىپ كەتمەك، بىر تەرىپى ئېغىرلاشماق.
ağı · ağu. is. ئوغا، زەھەر.
ağıl. is. ① ئېغىل، قوتان. ② ئاي ۋە بەزى يۇلتۇزلارنىڭ ئەتراپىدىكى يورۇقلۇق چەمبىرى.
ağılamak. ① زەھەرلىمەك. ② كۆكتات ۋە مېۋە دەرەخلىرىگە دورا سەپمەك. ③ ئالدىماق، گوللىماق، يامان يولغا باشلىماق.
ağılanmak. زەھەرلەنمەك.

ئىشلەنگەن:
«Ağacın altında oturmak — دەرەخ نىڭ ئاستىدا ئولتۇرماق.»
ağaççık, – ğı. is. غوللۇق، ئۆسۈملۈك.
ağaççıl. s. zool دەرەخ ۋە ئۆسۈملۈكلەردە ياشايدىغان (ھايۋان).
ağaç · kakan. is. zool. ياغاچ قۇرتلىرىنى يەپ ياشايدىغان قۇش.
ağaçlamak. ① دەرەخ تىكمەك، ئورمان بەرپا قىلماق. ② كالتەكلىمەك، توقماقلىماق.
ağaçlandırmak. دەرەخلىك ھالغا كەلتۈرمەك، ئورمانزارلىق قىلماق، باغ ـ ۋاران قىلماق:
«Bir bahçeyi ağaçlandırmak — باغچىنى مېۋە دەرىخى بىلەن توشقۇزماق.»
ağaçlı. s. دەرەخلىك، دەرەخزارلىق.
ağaçlık, – ğı. is. ① دەرەخلىك يەر، ئورمانلىق، ئورمانزارلىق. ② دەرەخ بىلەن قاپلانغان، دەرەخ ۋە ياغاچ قويۇلغان:
«Ağaçlık bir yer — دەرەخلىك يەر.»
ağaçsı. s. ① دەرەخقە دائىر، دەرەخ تېپىدىن، دەرەخقە ئوخشىغان. ② دەرەختىن بولغان.
ağaçsıl. s. → **Ağaçsı.**
ağaçsızlanma. is. دەرەخسىزلىنىش، دەرەخ تىكمەسلىك.
ağalanmak. ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، يوغانچىلىق قىلماق، مەغرۇرلۇق قىلماق، مەغرۇرلانماق، تەكەببۇرلاشماق.
ağalık, – ğı. is. ① سېخىيلىك، مەردلىك. ② تەجرىبىلىك، پىشقەدەملىك، سالماقلىق.
ağalmata. is. ئىلگىرى تۈركىيدە بەزى ھەيكەللەرگە بېرىلگەن نام.

ağılı, ağulu. s. زەھەرلىك، زەھەر قوشۇلغان.

ağıllamak. ئېغىلغا سولىماق، قوتانغا سولىماق.

ağım. is. پۇتنىڭ يۇزى.

ağımlı s. ئۇستى بەكرەك ئېگىز بولغان.

ağınmak. ئېغىنماق.

ağır. s. ① ئېغىر. ② قىممەتلىك، قەدىرلىك. ③ يوغان، زور، چوڭ. ④ ئاستا. ⑤ مۇشكۈل، خەۋپلىك، قىيىن:

«1· Taş ağır bir maddedir — تاش ئېغىر ماددىدۇر.

2· Ağır hediyeler — قىممەتلىك ھەدىيىلەر.

3· Ağır tank — چوڭ تانكا.

4· Iş ağır yürüyor — ئىش ئاستا كېتىۋاتىدۇ.

5· Ağır iş — «قىيىن ئىش.

ağır · ağır. ئاستا ـ ئاستا:

«1· At ağır – ağır gidiyor — ئات ئاستا ـ ئاستا مېڭىۋاتىدۇ.»

ağır·başlı. s. سالماق، ئېغىر بېسىق.

ağır · başlılık, – ğı. is. ① سالماقلىق، ئېغىر بېسىقلىق. ② بىرىنىڭ ياكى بىر نەرسىنىڭ ئېغىرلىقى ۋە توغرىلىقىغا ئىشىنىدىغانلىق.

ağırca. z. ① ئېغىرراق. ② ئېغىرلاشماق، يامانلاشماق (ئاغرىق).

ağırlamak. قىزغىن قارشى ئالماق:

«Çin halkı Türkiyeli konukları ağırladı — جۇڭگو خەلقى تۈركىيە لىك مېھمانلارنى قىزغىن قارشى ئالدى.»

ağırlanmak. ① قىزغىن قارشى ئېلىنماق. ② ئېغىر بېسىقلىق قىلماق:

«Çin halk cumhuriyeti devlet başkanı Türkiyede ağırlandı — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى رەئىسى تۈركىيىدە قىزغىن قارشى ئېلىنىدى.»

ağırlaşmak. ① ئېغىرلاشماق. ② ئېغىر بېسىق بولماق. ③ بۇزۇلۇشقا باشلىماق. ④ ئاستىلاشماق. ⑤ تۇغۇتى يېقىنلاشماق:

«1· Hasta ağırlaştı — ئاغرىق (كېسەل) ئېغىرلاشتى.

2· Kömür ıslanınca ağırlaşır — كۆمۈر نەم بولغانچە ئېغىرلىشىدۇ.

3· Bu genç gittikçe ağırlaşiyor — بۇ ياش بارغانسېرى ئېغىر - بېسىق بولۇپ كېتىۋاتىدۇ.

4· Süt ağırlaşmaya başladı — سۈت بۇزۇلۇشقا باشلىدى.

5· Ayaklarım gitgide ağırlaşiyor— ئايىغىم بارغانچە ئاستىلاپ كېتىۋاتىدۇ.

6· Hadiçe ağırlaştı, dogum evine kaldırılmalı — خەلىچىنىڭ تۇغۇت كۈنى يېقىنلاشتى، تۇغۇت ئۆيىگە ئاپىرىش كېرەك.»

ağırlaştırmak. ① ئېغىرلاشتۇرماق. ② ئاستىلاشتۇرماق:

«Son siyasi olaylar piyasayı iyiden iyiye ağırlaştırdı — كېيىنكى سىياسىي ۋەقەلەر بازار باھاسىنىڭ ئۆرلىشىنى ئاستىلاشتۇردى.»

ağırlık, – ğı. is. ① ئېغىرلىق، ئېغىرچىلىق. ② ئاستىلىق. ③ مەسئۇلىيەت. ④ ئۈمىدسىزلىك. ⑤ تۇرغۇنلۇق، يۇمشاقلىق. ⑥ سەلىلىش، ئىچى پۇشۇش:

1·«Taşın ağırlığı — تاشنىڭ ئېغىرلىقى.

2· Bütün ailenin ağırlığı omuzumdadır — پۈتۈن ئائىلىنىڭ ئېغىرلىقى ئۈستۈمدە.

3· Bir kaplumbağı yürüyüşü ağırlığıyla yol aliyor — تاشپاقه‌ ده‌ك ئاستا مېڭۇاتىدۇ.

4· Bu işin ağırlığını tek başıma yüklemiş bulunmaktayım — بۇ ئىشنىڭ مەسئۇلىيىتىنى يالغۇز ئۆستۈمگه‌ ئېلىۋاتىمه‌ن.»

ağış. is. ① هور چىقىش. ② چىقىش، يۇقىرىلاش، ئۆرله‌ش.

ağıt, – tı. is. ① مه‌رسىيه. ② يىغلاش.

ağıtlama. is. بىرىنىڭ ئۆلۈمىنى خاتىرله‌ش ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلگه‌ن سۆھبه‌ت.

ağıtlamak. مه‌رسىيه‌ ئوقۇماق.

ağız[1], – ğzı. is. ① ئېغىز. ② قۇدۇق ۋه‌ يول ئاغزى. ③ قېتىم، نۆۋه‌ت. ④ ئوغۇز سۆتى. ⑤ بىس (پىچاقنىڭ):

«1· Ağızdan çıkanı kulağı işitmez — ئېغىزدىن چىققانىنى قۇلىقى ئاڭلىمايدۇ.

2· Ağzına baka kalmak — ئاغزىغا قاراپ قالماق.

3· Ağzına bakmak — ئاغزىغا قارىماق.

4· Ağzı kulaklarına varmak — ئاغزى قۇلىقىغا يه‌تمه‌ك.

5· Ağzından süt kokmak — ئاغزىدىن سۈت پۇراپ تۇرماق.

6· Ağzından girip burnundan çıkmak — ئاغزىدىن كىرىپ، بۇرنىدىن چىقماق.

7· Ağzını açıp gözünü yummak — ئاغزى ئېچىلىپ كۆزى يۇمۇلماق.

8· Ağzından bal akmak — ئاغزىدىن هه‌سه‌ل تامماق.

9· Ağzı gevşek — ئاغزى بوش، سىر ساقلىيالمايدىغان.

10· Yol ağzında — يول ئاغزىدا.

11· Ilk ağızda paranın yarısını ödedi — بىرىنچى قېتىملا پۇلنىڭ يېرىمىنى تۆلىدى.

12· Tehlikenin ağzında — ته‌هلىكىنىڭ ئاغزىدا.»

ağız[2]. is. بوۋاقلارنىڭ تۇنجى سۆزى.

ağızlamak. ① هه‌رقانداق نه‌رسىنى ئورنىغا جايلاشتۇرماق. ② بىر مه‌سىله‌ هه‌ققىده‌ يولىيورۇق ۋه‌ ته‌لىمات به‌رمه‌ك. ③ باشلانغان ئىشنى تاماملىماق.

ağızlaşma. is. ① ئىككى گۇه‌نزىنىڭ (نه‌يچىنىڭ) ئۇچىنىڭ بىر - بىرىگه‌ ئۆتۈشۈشى. ② ئىككى قان تومۇرنىڭ بىر - بىرىگه‌ ئۇلىنىشى.

ağızlaşmak. (قان تومۇرى) بىر - بىرىگه‌ ئۆتكۈزۈلمه‌ك.

ağızlatmak. بۇله‌پ ئۆتكۈرله‌شتۈرمه‌ك، ئىتتىك قىلماق (پىچاقنى).

ağızlık, – ğı. is. ① مۇشتىه‌ك (زۇيزه). ② پۇۋلاپ چېلىنىدىغان سازلارنىڭ ئېغىزغا ئېلىنىدىغان ته‌رىپى. ③ تېلېفونىنىڭ ئېغىز قىسمى. ④ چىلىمنىڭ ئېغىزغا ئېلىنىدىغان ته‌رىپى. ⑤ يۈگه‌ن.

ağızsız. s. يېقىملىق، مۇلايىم، ئاز سۆزلەيدىغان.

ağlamak. ① يىغلىماق. ② شىكايه‌ت قىلماق، ده‌رد تۆكمه‌ك. ③ قاتتىق ته‌له‌پ قىلماق:

«Ağlamıyan çocuğa meme vermezler — يىغلىمىغان بالىغا ئه‌مچه‌ك سالماس (سېلىنمايدۇ).»

ağlamaklı. s. z. يىغلامسىرىماق، يىغلىغۇده‌ك:

«Bunu görünce ağlamaklı oldu —

ئارمىيىسىنىڭ قۇرۇلغان كۈنىدۇر.»

ah. ① ئاھ. ② ئىنجىقلىماق:

«1. Ah, ben ne ettim? — ئاھ، مەن نېمە قىلدىم؟

2. Ah çekti — «ئىنجىقلاپ كەتتى.

aha. مانا:

«Bizim köy aha şu tepenin ardındadır — بىزنىڭ يېزا مانا شۇ دۆڭ لۈكنىڭ ئارقىسىدا.»

ahalı. is. ئاھالە:

«Kaşkar ahalisi — «قەشقەر ئاھالىسى

ahar. s. باشقا، باشقىسى:

«Bu işi vakti ahara bırakalım — بۇ ئىشنى باشقا ۋاقىتقا قالدۇرايلى.»

ahbap. is. ① سىرداش دوست، جان دوست. ② تونۇش ـ بىلىش.

ahbapça. z. سەممىي تۈردە، تەكەللۇپسىز:

«Gel senle ahbapça konuşalım — كەلگىنا، سەن بىلەن سەممىي تۈردە سۆزلىشەيلى.»

ahbaplık, – ğı. is. يولداشلىق، بۇرادەرلىك، يېقىنلىق:

«Kısa zamanda ahbaplık arttı — يېقىن بىر زاماندىلا يولداشلىق كۆپەيدى.»

ahbar. is. ئەر قېرىندىاش.

ahçılık, – ğı. is. ئاشپەزلىك.

ahd. is. ar. ① ۋەدە. ② قەسەم.

ahd . etmek. ① قەسەم قىلماق. ② ۋەدە قىلماق.

ahdi. s. ar. شەرتنامىگە، توختامنامىگە ۋە ئەھدىنامىگە ئاساسەن قىلىنغان.

ahdi . atik. is. ar. ئەيسادىن ئاۋۋالقى مۇقەددەس كىتابلار.

ahdi . cedit is.ar. ئەيسانىڭ كىتابى بۇنى كۆرۈپ يىغلىغۇدەك بولدى.»

ağlamalı. s. يىغلاكغۇ.

ağlamış. s. غەمكىن.

ağlamsık. s. يالغان يىغلىغان.

ağlaşmak. ① يىغلاشماق. ② شىكايەت قىلىشماق، دەرد تۆكۈشمەك.

ağlatmak. يىغلاتماق.

ağlayış. is. ① يىغلاش شەكلى. ② شىكايەت قىلىش، دەرد تۆكۈش.

ağlı. s. ئېغى ئۇزۇن، ئېغى بار، ئاغلىق.

ağmak. ① ھاۋاغا ئۇچماق، ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەك. ② ساڭگىلىماق، ئېگىلمەك.

ağnak, – ğı. is. ئېغنايدىغان يەر.

ağnamak. ئېغنىماق.

ağrı. is. ئاغرىق:

«Baş ağrısı — «باش ئاغرىقى.

ağrık, – ğı. is. → **Ağrı.**

ağrıklı. s. ① ئاغرىق. ② ئاغرىقچان:

«Ağrıklı göz — «ئاغرىق كۆز.

ağrılı. s. ① ئاغرىغان، ئاغرىۋاتقان. ② ئاغرىقى بولغان.

ağrımak. ئاغرىماق:

«Baş ağrımak — «باش ئاغرىماق.

ağrısız. s. ئاغرىقى بولمىغان، دەردسىز:

«Azıcık aşım, ağrısız başım — ئازغىنا ئېشىم، دەردسىز بېشىم.»

ağrıtmak. ئاغرىتماق:

«Bu koku başımı ağrıttı — بۇ پۇراق بېشىمنى ئاغرىتتى.»

ağsı. s. تورسىمان، تورغا ئائىت، تورەدەك ئۆرۈلگەن.

ağustos. is. lat. ئاۋغۇست، 8 ـ ئاي:

«Bir ağustos Çin halk kurtuluş ordusunun ordu günüdür — 1ـ ئاۋغۇست جۇڭگو خەلق ئازادلىق

ۋەدەم بولسۇن، بۇ ئىشنى قىلمەن.»

ahit[2]. s. ar. ۋەدە قىلىشقانلارنىڭ ھەر- بىرى.

ahitleşmek. ۋەدىلەشمەك، توختاملاش- ماق، شەرتلەشمەك.

ahitli. s. ۋەدە قىلغان، ۋەدىلىك، ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

ahitname. is.ar . far. ئەھدىنامە، شەرتنامە، ۋەدىنامە.

ahize. is. ar. ئېلىكتر ئېقىمىنى ئېلىپ باشقا بىر قۇۋۋەتكە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب.

ahkâm. is.ar. ھۆكۈم:

«Ahkam kesmek — ھۆكۈملەرنى توختاتماق.»

ahlâf. is. ar. ئىز باسارلار.

ahlâk, – ğı. is. ar. ①ئىنسانىيەت قىلىشقا تېگىشلىك قائىدىلەر. ② بۇ قائىدىلەرنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم. ③ ئەخلاق، خۇي مىجەز، ئادەت:

«Bu adamın ahlâkını beğenmi - yorum — بۇ ئادەمنىڭ مىجەزىنى ياق- تۇرمايمەن.»

ahlâkçı. is. ① ئەخلاق ئالىمى، ئەخلاق دەرسى بەرگۈچى. ② ئەخلاقلىق ئادەم، ئەخلاق قائىدىلىرىگە رىئايە قىلغۇچى.

ahlâkdışı. s. ئەخلاق بىلەن مۇناسىۋىتى بولمىغان، ئەخلاقتىن سىرت.

ahlakıyat, – tı. is.ar. ئەخلاق بىلىمى، ئەخلاقىيەت.

ahlâkıyun. is. ئەخلاق ئالىملىرى.

ahlâki. s.ar. ئەخلاقىي، ئەخلاققا ئائىت، ئەخلاق بىلەن مۇناسىۋەتلىك، ئەخلاققا ئۇيغۇن.

ahlâklı. s. ئەخلاقلىق.

(ئىنجىل).

âhen. is. far. تۆمۈر.

ahenk, – ğı. is. far. ①يېقىنلىق، ماس- لىشىش. ② ئاھاڭ.

ahenkleştiren. s ماسلاشقان، يېقىن- لاشقان.

âhenkleştirmek. ماسلاشتۇرماق، يېقىن- لاشتۇرماق.

âhenkli. s. بىر - بىرىگە ماس، ئۇيۇ- غۇنلۇق، يېقىنلىق، ئاھاڭلىق.

âhenksiz. s. ئۇيغۇنسىز، بىر - بىرىگە ماسلاشمىغان، ئاھاڭسىز.

aheste. s.far. ① ئاستا. ② تىپتىنچ. ③ مۇلايىم، ياۋاش. ④پەس، تۆۋەن (ئاۋاز). ⑤ بىر مۇزىكا پارچىسىنىڭ ئاستا چېلىنىشى.

Ahfat, – dı. is. نەۋرىلەر، ئەۋلاد.

ahı. is. ar. ①ئاھلىقلاردىن بولغان بىرى. ②قولى ئۇچۇق، سېخىي.

ahır. is. far. ئېغىل، قوتان.

Ahilik, –ği. is. far. نەسلى تۆركتىن بولۇپ، بىرقانچە يۈز يىل ئىلگىرى ئانا- تۆلىدا يۇقىرى بىر تەرەققىيات كۆرسەتكەن، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەسسە قوشقان بىر قووم.

ahir. s. ar. ئاخىر، نىھايەت، كېيىن.

ahırlamak. ئېغىلدا ئۇزۇن تۇرۇپ ئاجىز- لىماق، كۆتۈرەم بولۇپ قالماق.

ahiren. z. ar. كېيىنكى ۋاقىتلاردا، يېقىن- قىنقى كۈنلەردە.

âhiret. is. → **Ahret.**

âhiretlik, – ği. is. → **Ahretlik.**

ahit[1], **– di.** is.ar. ①ۋەدە، ئەھدە. ② دەۋر، زامان:

«Ahdim olsun, bu işi yapacağım —

ahlâksız. s. ① ئەخلاقسز. ② نومۇسسز. ③ خۇيى ئەسكى، قىلىقى سەت، قىلەقسز، خۇيسز.

ahlâksızlık, – ğı. is. ئەخلاقسزلق.

ahlat, – tı. is. yun. ① ياۋا ئامۇت. ②قوپال ئادەم، يولسز ئادەم:

«Âhlatın biridir — قوپالدن بىرى.»

ahmak, – ğı. s. ar. ئەخمەق، ئەقلسز، دۆت، مۆڭ.

ahmaklaşmak. ئەخمەقلەشمەك، دۆتلەشمەك، مۆڭلەشمەك.

ahmaklık, – ğı. is. ئەخمەقلق، دۆتلۈك، مۆڭلۈك، ئەقلسزلق.

ahmer. s. ar. قىزىل.

ahrâr. is. ar. ① ئازاد بولغانلار، ھۆرىيەتكە ئېرىشكەنلەر. ②سىياسىي پارتىيە.

ahreb. is. ar. ئاھرەب (رۇبائىنىڭ مەپئۇلدن باشلىنىدىغان تۆرى).

ahrem. is. ar. ئاھرەم (رۇبائىنىڭ ئاز قوللىنىلىدىغان بىر تۆرى).

ahret, – ti. is. ar. ئاخىرەت، ئاخىرقى زامان، قىيامەت، ئۇ دۇنيا.

~ yolculuğu. ئۆلۈم.

ahretlik, – ği. is. ar. ① ئىگىسز بەرىنى بېقىدىغانلىش. ② سۇپا. ③ ئاخىرەتكە ئائىت.

ahşa. is. ar. ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ قېرىن، ئۇچەي قاتارلىق ئىچكى ئەزالىرى.

ahşap, – bı. is. ar. ياغاچتىن ۋە تاختايدىن ياسالغان، تاختايلىق ئۆي، ياغاچ كەپە.

ahter. is. ar. يۇلتۇز.

ahu. is. far. ① جەرەن، كىيىك. ② چىرايلىق كۆز. ③ گۈزەل قىز ياكى ئايال.

ahüvah. is. ئىنجىقلاپ يىغلاش.

ahval, – lı. is. ar. ئەھۋاللار، ۋەزىيەت، ھەر، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار:

«Dünya ahvalından haberi yok — دۇنيا ئەھۋاللىرىدىن خەۋىرى يوق.»

ahzar. s. ar. يېشىل.

ahzetmek. ئالماق.

ahzisâr. is. ar. ئۆچ ئېلىش، ئىنتىقام ئېلىش.

aidat, – tı. is.ar. ① كىردىم، پايدا، تاپاۋەت. ② ياردەم پۇل.

aile. is. ar. ① ئائىلە. ② ئاساسلىق خۇسۇسىيەتلىرى بىر بولغان تىل، ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەر.

ailevi. s. ئائىلىۋى، ئائىلىگە ئائىت.

ait. s. ar. ئائىت، دائىر، قاراشلىق، مەنسۇپ:

«Bu kitap bana ait — بۇ كىتاب ماڭا ئائىت.»

ajan. is.fr. ① خەلقئارادا ھوقۇقلۇق ۋەكىل. ② جاسۇس، ئىشپىيون.

ajans. is.fr. ① تۆرلۈك ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان. ② ئاگېنتلىق:

«Sinhuva ajansı — شىنخۇا ئاگېنتلىقى.»

ajitasyon. is. fr. ①چايقىلىش، داۋالغۇش. ② مۇرەككەپ، ئارىلاش. ③ دەم سەقىلىش.

ak. s. ①ئاق. ② پاكىز، پاك، ساپ. ③ ئاق (كۆزدىكى):

«Bir gözünde ak var — بىر كۆزىدە ئاق بار.»

akabe. is.ar. ① تىك، قىيا. ②تەھلىكە، خەتەر. ③ چوققا:

«1. Bu akabeyi de atlatırsak ötesi kolay — بۇ خەتەردىن ئۆتسەكلا، باشقىسى

يەتتىن تىزىلغان بىر قاتار تىزىق.
akar . yakıt. is. نەفت، دىزىل، بەنزىن قاتارلىق يېقىلغۇلار.
akaryot, — tu. s. مەغزى يوق، مېۋە ۋەسى يوق.
ak . asma. is. ئاق گۈل ئېچىلىدىغان باغچىلارنى زىننەتلەش ئۈچۈن تېرىلىدىغان پۈراقلىق گۈل.
akasya is. yun. ئاكاتسىيە دەرىخى.
akatalepsi. is. fr. ① ئاڭلاش ئىقتىدارىنىڭ يېتەرسىزلىكى. ② قارارسىزلىق.
akatapoz. is. fr. يۇتالماسلىق، يۇتۇشتا قىينىلىش.
ak . baba. is. ① گىيە (قۇش)، مادا (قۇش). ② s. قەبرى (ئادەم).
ak . baş. is. zool يازدا قۇتۇپلاردا، قىشتا بولسا ئىسسىق رايونلاردا ياشايدىغان ئىنچىكە تۇمشۇقلۇق غاز، دېڭىز غازى.
ak . başak, — ğı. is. كۈزگى بۇغداي.
ak . bez. is. ئاق پاختا رەخت.
ak . buğday. is. كۈزگى بۇغداي.
ak . ciğer. is. ئۆپكە، ئاق جىگەر.
akciğerli. s. ئۆپكىسى بار.
akciğersiz. s. ئۆپكىسى يوق.
akça¹. is. ئاقچا، كۈمۈش پۇل.
akça². s. ئاقۇچ، ئاقامتۇل.
akçe. is. كۈمۈش تەڭگە.
akçıl. s. ئاقۇچ، ئۆڭۈپ كەتكەن:
«Bu perde güneşten akçıl olmuş — بۇ پەردە ئاپتاپتا ئۆڭۈپ كېتىپتۇ.»
akdem. s. ar. ئاۋۋال، ئىلگىرى، بۇرۇن، ئەلمىساقتىن بېرى.
Ak . deniz. is. ئاق دېڭىز.
akdes. s. ar. مۇقەددەس، ئىسمك

سى ئاسان.
2. Dağ akabesi — «تاغ چوققىسى.
akabinde. z. ar. ئارقىسىدىن، ئارقىدىنلا، دىنلا، كەينىدىن، كەينىدىنلا.
akaç, — çı. is. ① ئېقىتىش نوسى. ② قانال، ئېرىق، ئۆستەڭ.
akademi. is. fr. ① ئاكادېمىيە. ② ئالىي مەكتەپ. ③ يالىڭاچ سىزىلغان رەسىم.
ak . ağa. is. ئىلگىرى سارايلاردا خىزمەت قىلىدىغان ئاق تەنلىك خادىم.
akait, — di. is. ① ئەقىدىلەر، ئىشىنىدىغان نەرسىلەر. ② بىر دىنىنىڭ قائىدىلىرىنى توپلىغان بىلىم.
akak, — ğı. is. ئاقاق (سۇ، ھاۋا قاتارلىقلارنىڭ ئېقىپ تۇرۇشىغا يارايدىغان ھەر خىل يول).
akala. is. كېيىنكى زامانلاردا تۇركىيە دە تېرىلىشقا باشلىغان بىر خىل كېۋەز.
akamet. — ti, is. ar. ① قىسىرلىق، تۇغماسلىق. ② غەلىبىسىزلىك، نەتىجىسىزلىك.
akan. s. ئېقىپ تۇرىدىغان.
akalli. ar. ئەقەللىي، ئەڭ ئاز، ھېچ بولمىسا، ھېچ بولمىغاندا...
akan . yıldız. is. كۆچمە يۇلتۇز، ئاقما يۇلتۇز.
akar. is. ئىجارىگە بېرىلىدىغان ئۆي، دۇكان قاتارلىق كۆچمەس مۈلۈك.
akarca. is. ① يۇقۇملۇق كېسەل. ② چىقان. ③ ئارشاڭ.
akaret, — ti. is. ئىجارىگە بېرىلىدىغان ئۆي، جاي قاتارلىق كۆچمەس مۈلۈكلەر.
akarp. s. yun. مېۋىسىز، مېۋىسى يوق.
akar . su. is. ① ئېقىن سۇ. ② ئايالار بوينىغا ئاسىدىغان ئالماس ياكى مەرۋا-

دۆتلۈك، مەڭگۈلۈك.

akım. is. ئېقىم، جەريان، يېڭى كۆز قاراش، ئۇسۇل، سىستېما، خاھىش:
«Kapitalizm akımı — كاپىتالىزم ئېقىمى.
Suyun akımı — سۇنىڭ ئېقىمى.

akın. is. ① تەھدىت، باستۇرۇش، تاجاۋۇز. ② ئېقىن، نۇرغۇن نەرسىنىڭ ئارقا - ئارقىدىن بىرلىكتە ھەرىكەت قىلىشى:
«1. Polis nümayişçilara akın yaptılar — ساقچى نامايىشچىلارنى باسقۇنغا تۇردى.
2. Balık akını — بېلىق ئېقىنى.

akın akın. z. توپ - توپ:
«Halk sokaktan akın - akın geçiyor — خەلق كوچىدىن توپ - توپ بولۇپ ئۆتۈۋاتىدۇ.»

akıncı. is. باستۇرۇپ كىرگۈچى، ھۇجۇم قىلغۇچى.

akıntı. is. ① نەرسىنىڭ ئېقىشى. ② بەدەندىن ئاققان يىرىڭ. ③ مايىل لىق، ئېغىشلىق. ④ يامغۇر سۈيىنىڭ ئېقىش يولى:
«Suyun akıntısı bir türlü kesilmedi — سۇنىڭ ئېقىشى زادى توختىمىدى.»

akıntılar. is. دېڭىز سۇلىرىنىڭ يەر ئالماشتۇرۇپ ئېقىش يولى.

akış. is. ① ئېقىش. ② ئىلگىرىلەش، داۋام قىلىش. ③ پىكىر ئېقىمى:
«1. Suyun akışı — سۇنىڭ ئېقىشى.
2. Hadiselerin akışı — ھادىسىلەرنىڭ داۋام قىلىشى.
3. Sosyalizm akışı üstünlük sağ-

مۇقەددەس.

âkıben. z. ① بىر ئىش يېكى بىر نەھۋالنىڭ ئاقىۋىتىدە. ② ئاقىۋىتىدە.

akıbet, – ti. is. ar. z. ① ئاقىۋەت، نەتىجە. ② ئاقىۋىتىدە، نەتىجىدە.

akıcı. ① ئاقىدىغان، سۈيۈقلۇق. ② تو- سالغۇسىز، راۋان، ئوڭاي، ئوڭۇشلۇق:
«Akıcı cümle — راۋان جۈملە.

akıcılık, – ğı. is. ① ئاقىدىغان بو- لۇش. ② ئاسانلىق، راۋانلىق، ئوڭايلىق، ئوڭۇشلۇق، توغرىلىق.

akıl, –klı. is. ar. ① ئەقىل، زەكا. ② پىكىر:
«Aklı başına gelmek — ئەقلىغە كەلمەك.»

âkıl. s. osm. ئەقىللىق:
«Âkıl isen çocuğunu bilimsel ve teknolojiyle uğraşmağa alıştır — ئەقىللىق بولساڭ، بالاڭنى ئىلىم - پەن ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇشقا ئۆگەت.»

âkılane. z. ar. ئاقىلانە، ئەقلىغە مۇ- ۋاپىق.

akıllanmak. ئەقلىگە كەلمەك، ئەقلىنى تاپماق.

akıllanmaz. s. گەپ ئاڭلىماس، بەك باش، تۈزەلمەس.

akıllı. s. ① ئەقىللىق. ② توغرا چۈ- شەنگەن، چۈشىنىش قابىلىيىتىگە ئىگە. ③ سالماقلىق، ئېغىر - بېسىقلىق:
«Akıllı adam — ئەقىللىق ئادەم.

akılsız. s. ئەقلىسىز:
«Bin akılsızdan bir akıllı yaralıdır — مىڭ ئەقلىسىزدىن بىر ئەقىل لىق ئەۋزەل.»

akılsızlık, – ğı. is. ئەقلىسىزلىق،

ئۇچۇن چايغا ئارىلاشتۇرۇلىدىغان ئاق چاي.

aklamak. ① ئاقارتماق. ② ئاقلىماق. ③ پاكىزلىمەك، تازىلىماق.

aklan. is. ① تاغ جىرغىلىرى. ② بىر دېڭىز ياكى بىر كۆلگە سۇ ئېقىتىدىغان جاي. ③ تام بۇرجىكىدىكى سۇ يولى.

aklanmak. ① ئاقلانماق. ② بىر دەۋا ياكى بىر ھېسابات ئېنىقلىنىپ ئاقلانماق. ③ پاكىزلەنمەك، تازىلانماق.

aklen. z. ar. ئاقىلانە، ئەقلىچە.

aklı · evvel. s. ar. ① تۇغما ئەقىللىق، دانا. ② تەجرى.

aklı · selim. is. ar. ئەقلى ـ ھوشى جايىدا.

akliyat, – tı. is. ar. ئەقىل بىلەن ئىگىلىگەن بىلىملەر، ئەقلىيەت.

akliye. is. ar. ① ئەقلىغە ئائىت. ② ئەقلىي كېسەللىكلەر بىلىمى.

akma. is. ① ئېقىش. ② سىزىش، تامچىلاش.

akmak. ① ئاقماق. ② تۆكۈلمەك. ③ تېز ھەرىكەتلەنمەك. ④ ئارقا ـ ئارقىدىن ۋە توپ ـ توپ كەلمەك. ⑤ ئوڭاي ۋە تېز ئۆتمەك:

«1· Çuval delikmiş bugday aktı — تاغار تۆشۈك ئىكەن، بۇغداي ئاقتى.

2· Üstünden sular akıyor — يۇقىرىدىن سۇلار ئېقىۋاتىدۇ.

3· Baktımki Mehmet geliyor, aktım gittim — قارىسام مەھەممەت كېلىۋاتىدۇ، تېزلا كەتتىم.

4· Halk sokağa akıyor — خەلق كوچىغا ئېقىۋاتىدۇ.

5· Vakit akıp gidiyor — ۋاقىت سوتسىيالىزم ئېقىمى ئۈستۈنـ liyor — لۈك قازىنىۋاتىدۇ.

4· Bu fikrin içime akışını güngeçtikçe hissediyorum — بۇ پىكىرنىڭ ماڭا قىلغان تەسىرىنى بارغانسېرى ھېس قىلىۋاتىمەن.»

akıtma. is. ① ئېقىتىش. ② ئات قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ ئاق قاشقىسى. ③ ئالتۇن زەنجىرلىك بۇلاپكا. ④ گۈللۈك ئالتۇن بىلەيزۈك.

akıtmak. ① ئېقىتماق. ② بۇزۇپ ـ چاچماق، بەتتەجەلىك قىلماق.

akide¹. is. ar. ① ئەقىدە، ئىشەنچ، ئېتىقاد. ② ئەقىلغە ئاساسلانغان پىرىنسىپ، قانۇنىي قائىدىلەر بىلىمى.

akide². is. ar. رەڭلىك، پۇراقلىق ۋە ئاسان ئېرىمەيدىغان مەنبەسى.

âkif. s.ar. قەتئىي ئىرادىلىك، قەتئىي نىيەتلىك.

akik, – ği. is. ar. ھېقىق.

akim. s. ar. ① قىسىر، تۇغماس. ② نەتىجىسى يوق.

akis, – ksi. is. ar. ① ئىنكاس، ئەكس. ② رېفلېكس. ③ s. ئەكسى، تەتۇرسى، زىتى:

«Bu işin akisleri dünyayı tuttu — بۇ ئىشنىڭ ئىنكاسى دۇنياغا بىر كەلدى.»

akit, – kdi. is. ar. ① ئاكىت، كېلىشىم. ② ئۆيلىنىش، نىكاھ.

akito(etmek). fr. تۆلىمەك، تۆلەش ھۈججىتى بەرمەك.

ak · kefal. is. zool. سازان بېلىقىنىڭ بىر تۈرى، گۆشى تەملىك بىرخىل بېلىق.

ak · kuş. is. zool. ئاق كەپتەر.

ak · kuyruk, – gu. is. تەم كىرگۈزۈش

ak · sakal. is. ئاقساقال، پېشقەدەم، مويسپىت.

aksaklık, – ğı. is. ① ئاقساقلىق. ② بۈزۈقلۇق، يۇرۇشمەسلىك، ئۈيغۇنسىزلىق.

aksam. is. قىسىملار، پارچىلار، بۆلۈملەر.

aksamak. ① ئاقسىماق. ② توسالغۇغا ئۇچرىماق، كېيىن قالماق، ئاستىلاشماق: «Saferimiz aksadı — سەپىرىمىز ئاستىلاشتى.»

aksata. is.ar. ئېلىش ـ بېرىش، ئېلىم بېرىم.

aksatma. is. ① ئاقسىتىش. ② تۈگەتمەسلىك، ئوتتۇرا يولدا توختىتىش.

aksatmak. ئاقساتماق، يېرىم يولدا توختاتماق، توسقۇن بولماق: «Havanın bozulması ekin işini aksattı — ھاۋانىڭ ئۆزگىرىشى تېرىلغۇ ئىشلىرىنى ئاقسىتىپ قويدى.»

aksesuar. is. fr. ① زاپاس پارچە. ② قوشۇلغان ۋە ئارتتۇرۇلغان نەرسە. ③ كىنو ۋە تىياتىرلار ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر. ④ ئاياللارغا كېرەكلىك كىيىدىغان ۋە تاقايدىغان نەرسىلەر.

aksesyon. is. fr. ① ئېرىشىش، يېتىشىش، ئىگە بولۇش. ② قوشۇلۇش.

aks · etmek. ① ئەكس ئەتمەك. ② بىر يەرگە تەگمەك. ③ شولىسى چۈشمەك، كۆلەڭگىسى چۈشمەك. ④ تارالماق، كېڭەيمەك. ⑤ كەينىگە ئۆرىمەك: «1. Sesler ta uzakara dek aksediyor — ئاۋازلار خېلى ئۇزاق يەرلەرگىچە ئەكس ئېتىدۇ.

2. Lambanın ışığı karşı eve aksediyordu — چىراغنىڭ يورۇقى ئۇدۇلدىكى تېز ئۆتۈۋاتىدۇ.»

akman. s. پاكىز، پاك، سىياپ.

akordeon. is. fr. ئاكاردىيون.

akord. is. fr. ئاككورد (مۇزىكىدا ئاھاڭداشلىق).

akord · etmk. سازلارنى تەڭكەش قىلماق.

akordiyon. → **Akordeon.**

akori. is. fr. كۆز قارىچۇقى.

akortçu. is. ساز تەڭشىگۈچى.

akozlamak. يوشۇرۇنچە سۆزلىمەك.

akraba. is. ar. ئۇرۇق ـ تۇغقان: «Salçukla akrabayız — سالچۇق بىلەن ئۇرۇق ـ تۇغقان.»

akrabalık,–ğı. is. ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق.

akran. is. ar. قۇرداشلار، تەڭتۇشلەر، بىر دەمە تلىكلەر.

akranlık, – ğı. is. قۇرداشلىق، تەڭ تۇشلۇق.

akreb. is. ar. → **Akrep**

akrep,– bi. is. ar. ① چايان، سېرىق ئېشەك. ② سائەت يېڭنىسىنىڭ قىسقىسى.

akrobası. is. fr. سېرىك، جانبازلىق: «Çin akrobası heyeti Türkiyede sıcak bir şekilde karşılandı — جۇڭگو سېرىكچىلەر (جانبازلىق) ئۆمىكى تۈركىيىدە قىزغىن قارشى ئېلىندى.»

akrobat, –tı. is. fr. جانباز، سېرىكچى.

aksa. is. توسالغۇ، توسقۇن.

aksa. s. ئەڭ ئۇزاق، ئەڭ ئاخىر.

aksak. s. ① ئاقساق. ② ئوبدان يۈرۈشمىگەن. ③ شەرق مۇزىكىلىرىدا راسا جانلىق ئۇسسۇل: «Bu işin aksak tarafıdır — بۇ ئىشنىڭ ئوبدان يۈرۈشمىگەن تەرىپىدۇر.»

شامغا توغرىلىغان. ④ ئاخشىمى دەرس نەيياراليدىغان ئوقۇغۇچى.

akşamcılık, – ğı. is. ھەر ئاخشىمى ھاراق ئىچىش ئادىتى.

akşamlamak. ① كەچ قالماق. ② كەچ-لىمەك. ③ كېچىكىپ تۇغماق:

«Ben sana çabuk dön dedim, sen ise orada akşamladin — سەن سېنى تېز قايتقىن دېسەم، سەن كەچ قالدىڭ.»

akşamleyin. كەچقۇرۇن، ئاخشام ۋاقتى.

akşamlık – ğı. is. z. ① ئاخشاملىق، ئاخشام ئۇچۇن، ئاخشامغا خاس. ② ئاخشىمى كىيىدىغان كىيىم. ③ ياتاق كىيىمى:

«Bir akşamlık yiyeceğim kaldı — بىر ئاخشاملىق يەيدىغىنىم قالدى.»

akşın. s. ① ئاقامشۇمۇل، ئاقامتۇل، ئاقىۇچ. ② تېرىسى، تۇكى ۋە كۆزىنىڭ ئاق بولۇشى (ئادەم ياكى ھايۋانىنىڭ).

aktar. is. ar. ① مىلىچمال ساتقۇچى. ② مىلىچمال دۇكىنى.

aktarma. is. ① سەپەردە پويىز ۋە پاراخوت ئالماشتۇرۇش. ② يۆتكەش، توشۇش. ③ ئاستىن - ئۈستىن قىلىش، ئاغدۇرۇش. ④ يەر ئاغدۇرۇش. ⑤ بىر كىتابنى باشتىن ئاخىرغىچە كۆرۈپ چىقىش. ⑥ كۆزدىن كەچۈرۈش، ئىزدەش. ⑦ باشقا تىللاردىن ئاتالغۇ قوبۇل قىلىش:

«Sıncana giderken bir aktarma yapılır — شىنجاڭغا بېرىشتا پويىز ئالماشتۇرۇلىدۇ.»

aktarmak. ① يۆتكىمەك، تېرىشۇماق. ② تېگىشمەك، ئالماشتۇرماق. ③ باشقا يېرىدىن ئەۋەتمەك. ④ ئاغدۇرماق، ئىلەشتۈرمەك، ئارىلاشتۇرماق. ⑤ يەر ئاغدۇرماق، كىنى ئۆيگە چۈشۈپ تۇراتتى.

3. Durgun suya akseden ağaçlar — شولىسى سۇغا چۈشۈپ تۇرغان دەرەخلەر.

4. Mesele oralara kadar aksetmiş — مەسىلە شۇ يەرگە قەدەر يېيىلىپتۇ.»

aksettirmek. ① ئەكس ئەتتۈرمەك. ② (يۈرۈق) چۈشۈرمەك. ③ يايدۇرماق، تارتماق، كېڭەيتمەك.

aksırmak. چۈشكۈرمەك.

aksırtmak. چۈشكۈرتمەك.

aksi. s. ar. ① ئەكسى، زىت، تەتۈر:

«Aksi bir yanıt — «تەتۈر جاۋاب

② جاھىل، قىلىقسىز، تەلەيسىز.

aksilenmek. زىت ھەرىكەت قىلماق، تەتۈر ھەرىكەتلەنمەك.

aksilik, – ği. is. ar. ① ئەكسىلىك، تەتۈرلۈك. ② تەلەيسىزلىك، ئۇيغۇنسىزلىق.

aksine. z. ar. ئەكسىچە، تەتۈرىسىچە:

«Sizin eylemleriniz durumun aksine gidiyor — سىزنىڭ ھەرىكەتلىرىڭىز ۋەزىيەتنىڭ تەتۈرىسىچە بولۇۋاتىدۇ.»

aksi . seda. is. ar. ئەكس سادا.

ak·su. is. tıp. كۆزگە ئاق چۈشۈپ كۆرەلمەس بولۇپ قېلىش.

ak·süyek, – ği. is. ئاقسۆڭەك، ئېسىلزادە

akşam. is. ar. ئاخشام، كەچە:

«1. Bu iş akşama kalmasın — بۇ ئىش كەچىگە قالمىسۇن.

2. Akşam yemeği. «كەچكى تاماق.

akşamcı. s. is. ① ئىشنى كەچلىرى قىلدىغان ئادەم. ② ھەر كەچە ھاراق ئىچىدىغان. ③ نۆۋەتنى ۋە ئىشنى ئاخ-

akümülatör. is. fr. ئاكمىلياتۆر.
akvarel. is. fr. سۇ بويياقلىق رەسىم.
ak · yarma. is. ئاق يارما (8 - ئايلاردا پىشىدىغان يەرلىك تۈرك شاپتۇلىسى).
ak · yel. is. يەرنىڭ نەملىكىنى قۇرۇتۇشتىدىغان غەرب ۋە غەربىي جەنۇب شامىلى، ئاق يەل.
al[1]. s. ① قىزىل. ② ئەڭلىك: «Al bayrak — قىزىل بايراق.
al[2]. is. ① ئالدىماق، گوللىماق. ② ھىيلە.
âl, – li. is. ar. s. ① ئائىلە. ② يۇقىرى، ئۈستۈن، ئېگىز.
ala[1]. s. ئالا، چار، چىپار، ئالا - بۇلا.
ala[2]. is. بېلىق.
alâ. is. ar. ① يۈزكەسكىلىك، ئۈسۈتۈنلۈك. ② شەرەپ - شان.
âlâ. s. ar. بەك ياخشى، مۈكەممەل، نەپىس، گۈزەل، ياخشى، ئوبدان، كاتتا، بەلەن: «Âlâ bir yemek — ناھايىتى ياخشى تاماق.»
alabildiğine. z. s. ① پۈتۈن كۈچى بىلەن، تېز سۈرئەت بىلەن. ② چەكسىز، پايانسىز، چېگرىسىز. ③ ھەددىدىن ئارتۇق، بەكمۇ تولا.
alabora. is. it. ① قېيىقنىڭ دېڭىزدا ئاغدۇرۇلۇشى. ② نورمال ئىشنىڭ ئاقساپ قېلىشى: «Sandal alabora oldu — قېيىق ئاغدۇرۇلدى.»
alabrigan. is. fr. باندىتلىق.
alaca. s. ① ئالا - بۇلا. ② چىپار. ③ خۇي، مىجەز، خاراكتېر. ④ مەڭ، داغ. ⑤ ئەسكى مىجەز، سەت قىلىق: «Hayvanın alacası dışında, insanın

ماق. ⑥ ئىستاتىا ئالماق. ⑦ كۆزدىن كەچۈرمەك، ئىزدىمەك. ⑧ تەرجىمە قىلماق. ⑨ بوشاتماق.
akti. is. ① كۆتۈرە ئالغان ئىش ئۈچۈن بېرىلمىدىغان نۆۋەت، ئەجىر ھەققى. ② جىسمانىي ئەمگەك.
aktif. is. fr. ئاكتىپ، پائال، تىرىشچانلىق.
aktiflik, – ği. is. ئاكتىپلىق، جانلىقلىق.
aktivizm. is. fr. ئاكتىپچىلىق.
aktör, – rü. is. fr. ① سەھنە ئەسەرلىرىدە رول ئالغان ئەركەك. ② ۋەزىيەتكە ماس ھەرىكەت قىلغۇچى. ③ قەدىمدە سارايلاردا قىزىقچىلىق قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان نام.
ak · töre. is. ياخشى ئەخلاق.
aktris. is. fr. سەھنە ئەسەرلىرىدە رول ئالغان ئايال.
aktüalite. is. fr. ① كۈندىلىك ۋەقە، كۈندىلىك ۋەزىيەت. ② ھازىرقى كىچىك فىلىم. ③ ئەمەلىيەت، ھەقىقەت، تۇغرا ئەھۋال. ④ ھازىرقى ئەھۋال، ھازىرقى شارائىت.
aktüel. s. fr. ① كۈندىلىك، ھازىرقى. ② ئەمەلىيەت، ھەقىقەت، تۇغرا، دۇرۇس.
akumba. is. zool. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق كىچىك مايمۇن.
akusmatik, – ği. is. fr. ئاڭلاش، ئىشتىش، تىڭلاش.
akustik, – ği. is. ئاكوستىكا (فىزىكىنىڭ ئاۋازنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈمى).
akuşör, – rü. is. fr. ئاكوشىر (بالا تۇغىدۇرىدىغان ئەر دوختۇر).

② كۆڭۈل بۆلۈشكه باشلماق.

alakart, – tı. is. fr. تاماق تىزىملىك كىدىن تاللاۋلىنغان تاماق.

alâkasız. s. ئالاقسىز، مۇناسىۋەتسىز.

alâkasızlık, – ğı. is. ئالاقسىزلىق، مۇناسىۋەتسىزلىك.

alalamak. باشقا تۈسكه كىرمەك، بويالماق:

«Uçaklara karşı alalanmış bir fabrika — ئايروپىلانلارغا قارشى تۈسكه كىرگۈزۈلگەن فابرىكا.»

âlâm. is. ar. ئالەملەر («ئالەم» نىڭ كۆپلۈكى).

alaman. is. ئون لىرالىق پۇتۇن پۇل.

alamana. is. چېڭ بىلىقچى قېيىق.

alamarikan. is. fr. ئامېرىكىلىقلا ئوخشاش.

alâmet, – ti. is. s. ① ئالامەت. ② ئەجەبلىنەرلىك، غارايىپ، ھەيران قالارلىق. ③ ئىز. ④ ئىشارەت، بەلگە. ⑤ خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.

alaminüt. s. fr. ھامان، دەرھال، ئان.

alan. is. ① مەيدان. ② ئورمانلىقتىكى دەل – دەرەخسىز يەر. ③ جەھەت، ساھە. ④ يۈز ئۆلچەم، ئابىيۇم، كۆلەم:

«1. Hava alanı — ئايرودروم.

2. Bilim alanı — بىلىم ساھەسى.

3. Kaşkarın toprak alanı genişlik — «قەشقەرنىڭ يەر كۆلىمى كەڭ.

alarga. is. it. ① ئوچۇقتىن ئوت، يېڭ قىنىلاشما. ② ئارقىغا قايت، يىراق تۇر:

«Alarga etmek — «ئارقىغاچېكىنمەك.

alarm. is. fr. خەتەردىن خەۋەر بەرمەك، جىددىي ھالەت، ھەربىي ھالەت:

«Alarm durum ilân etmek — ھەر-

içindedir — ھايۋاننىڭ ئالسى تېشىدا، ئادەمنىڭ ئىچىدە.»

alacak, – ğı. is. ئېلىم، ئېلىش، بىرەر ھېساب ۋە ئىشتىن ئېلىنماي قالغان پۇل، مال ۋە باشقا نەرسە:

«Bütün alacaklarımı topladım — پۈتۈن ئالدىغان نەرسىلىرىمنى يىغىدىم.»

alacaklı. s. بىرىدىن ھەققىنى ئالغۇچى، ئېلىمچى، قەرز ئىگىسى:

«Alacaklılar mahkemeye baş vurdular — قەرز ئىگىسى سوتقا دەۋا قىپتۇ.»

alacalamak. ئالا – بۇلا بويىماق.

alacalanmak. ① ئالا – بۇلا بولماق. ② ئۆڭمەك، چىرايى ئۆزگەرمەك. ③ بۇلغانماق.

alacalık, –ğı. s. ① كۆپ رەڭلىك، ئالىلىق، خىلمۇ خىل رەڭلىك. ② گۈگۈم ۋاقتى. ③ ئىككى يۈزلۈك، خائىنلىق، ئالىلىق.

alacık, – ğı. is. ① كۆچمەنلەرنىڭ ئەتراپى ئوچۇق چېدىرى. ② ئالچۇق.

alagarson. is. fr. ئەرەنچە ياسالغان چاچ.

ala · gün. is. يازنىڭ بۇلۇتلۇق ھاۋاسى.

alâka. is. ar. ① ئالاقە، مۇناسىۋەت. ② مۇھەببەت، يېقىنلىق:

«1. Aramızda iyi bir alâka var — ئارىمىزدا ياخشى بىر ئالاقە بار(مۇناسىۋەت).

2. Ona karşı alâka duyuyorum — ئۇنىڭغا قارىتا بىر خىل يېقىنلىق ھېس قىلىۋاتىمەن.»

alâka · dar. s. ar. ئالاقىدار، مۇناسىۋەتلىك.

alâkalanmak. ① مۇناسىۋەتلىك بولماق.

ئۇنىڭ قىلغان ھەممە — ibarettir
ئىشى ئويۇندىن ئىبارەت.»
alaylı[1]. s. is. — ① كۈلكىلىك، قىزىقچى
لىق. ② كۆزگە ئىلماسلىق. ③ زاكىلىق،
ھەسىرە:
«Bu alaylı konuşmadır — بۇ، زاكى
لىق قىلغان گەپ بولدى.»
alaylı[2] is. ① جەڭچىلىكتىن يېتىشكەن
ئوفىتسىر. ② ئۆزلۈكىدىن ئۆسۈپ
يېتىشكۈچى.
alaz. is. ئوت يالقۇنى.
alazlama. is. ① يالقۇنجاش. ② بەدەنىدە
قىزىللىقنىڭ ئىپادىسى.
al · bastı. is. تۇغۇتتا تازىلىقتا
دىققەت قىلمىغانلىقتىن پەيدا بولغان
تۇغۇت ئاغرىقى.
albay. is. ask پولكوۋنىك، تۇەنجاك.
albüm, - mü is. lat. ① ئالبوم (رەسىم
ئالبومى). ② نۇسخىلار، ئەۋرىشكىلەر
توپلىمى (ئۆسۈملۈك، ئۇچار قۇشلار).
albümin. is. fr. تۇخۇمنىڭ ئېقى،
ئاقسىل.
alçacık. s. پاكار، پەس.
alçak. s. ① پاكار، پەس. ② پەسكەش،
رەزىل. ③ تۆۋەن، ئاستا، بوش. ④
كەمتەر، كىچىك پېئىل:
«1. Alçak dağ — پاكار تاغ.
2. Yurt hizmetinden kaçınmak
alçaktır — ۋەتەن خىزمىتىدىن
باش تارتقانلار پەسكەشلەردۇر.
3. Alçak konuşalım — تۆۋەن
ئاۋازبىلەن سۆزلىشەيلى.
4. Alçak gönüllü adam
ئادەم.»
alçaklamak. ھەقىرلىمەك، پەس
بەي ھالەت ئېلان قىلماق.»
alât, - tı. is. ar. ① قورال، ئەسۋاب،
سايمانلارنىڭ كۆپلىكى. ② ئەرلەرنىڭ
ئەركەكلىك ئەزاسى، زەكەر.
alaturka. s. it. تۈرك شەكلىدە:
«Alaturka yemekler — شەرقچە
(تۈركچە) تائاملار.»
alaturkacı. is. تۈرك مۇزىكىسىنى
ياخشى كۆرگۈچى.
ala · vere. is. ① بىر نەرسىنىڭ قولـ
دىن قولغا ئۆتۈشى. ② سودا - سېتىق،
ئېلىم - بېرىم.
alavereci. is. قانۇنسىز سودىگەر.
alay[1]. is. yun. چاقچاق، شاڭخو:
«Aşırı alay etmek kötü bir huy-
dur — ھەددىدىن ئارتۇق چاقچاق
قىلىش يامان ئادەت.»
alay[2]. is.far. ① ئادەملەر توپى، جاما-
ئەت. ② ھەممە. ③ پولك (ھەربىي).
④ تۈركۈم:
«1. Cenaze alayı — جىنازا جامائىتى.
2. Alayımızı sorguya çektiler —
ھەممىمىزنى سوراققا تارتتى.
3. Bir alay işçi — «بىر تۈركۈم ئىشچى.
alay · alay. z. تۈركۈم - تۈركۈم، توپ -
توپ:
«Halk Tiananmen meydanından
alay - alay geçiyor — خەلق تيەنـ
ئەنمېن مەيدانىدىن توپ - توپ بولۇپ
ئۆتۈۋاتىدۇ.»
alaycı. s. چاقچاقچى، شاڭخوچى،
قىزىقچى، ھەزىلكەش.
alâyış. is. far. ھۇنەر كۆرسىتىش،
ئويۇن، نامايىش:
«Onun yaptığı hep alayıştan

② بىرسنى ئالداپ پايدا كۆرمەك. ③ يالغان سۆزلىمەك، سۆزىدىن قايماق. ④ ئەرخوتۇن بىر بىرىگە سادىق بولماسلىق:

«1. Düşmanı âldatıp zayıf bıraktığı yerden sâldırdılar — دۇشمەننى ئالداپ، ئاجىز يېرىدىن ھۇجۇم قىلدى.

2. yabancı sınıf unsuru köylüleri aldatmaya kalkar — سىنىپىي يات ئۇنسۇرلار دېھقانلارنى ئالداپ پايدا كۆرۈ شكە كىرىشىدۇ.

3. Mehmet bey bizi aldattı, toplantıya gelmedi — مەھمەمەت ئەپەندى يالغان سۆزلەپ يىغىنغا كەلمىدى.»

aldatmazlık, – ğı. is. راسلىق، توغرىلىق، سادىقلىق.

aldırış is. ① ئالدۇرۇش، چەكتۈرۈش. ② كۆڭۈل بۆلۈش، ئېتىبار بېرىش.

aldırmak. ① ئالدۇرماق. ② دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بولمەك. ③ يۆتكىمەك. ④ تارتقۇزماق. ⑤ ئورۇنلاشتۇرماق. ⑥ ياتقۇزماق، سىغدۇرماق:

«1. Pazardan öteberi aldırmak — بازاردىن ئۇنى ـ بۇنى ئالدۇرماق.

2. Onun yaptığı her işe aldırma lısınız — ئۇنىڭقىلغان ھەر قانداق ئىشقا ئېتىبار قىلمىساڭمۇ بولىدۇ.

3. Arkadaşımı Urumçiden Pekine aldırdım — دوستۇمنى ئۈرۈمچىدىن بېيجىڭغا يۆتكىدىم.

4. Dış aldırdım — چىش تارتقۇزدۇم.

5. Mehmeti işe aldırdım — مەھمەمەتنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇردۇم.

كۆرمەك، كەمسىتمەك.

alçaklaşmak. ① تۆۋەنلەشمەك. ② كەمتەرلەشمەك. ③ چۈشكۈنلەشمەك.

alçaklık, – ğı, is. ① تۆۋەنلىك، پەسلىك، پاكارلىق. ② كەمتەرلىك. ③ پەسكەشلىك. ④ چاكىنا ـ چۈكىنىلىك، ئاددىيلىق.

alçalmak. ① چۈشكۈنلەشمەك، ئەسكىلەشمەك. ② پەسلىمەك، تۆۋەنلىمەك.

alçı is. گەچ، گىپس.

alçılamak. ئاھاك بىلەن ئاقارتماق.

alçıtaş. is. سىگىر تاش.

aldaç, – çı. is. ھىيلە، مىكىر، پەنت.

aldamak. ئالدىماق، گۆلدىمەك.

aldanç. s. تېز ۋە ئاسان ئالدىنىدىغان، گۆل، ئالدانغاق.

aldangıç is. ھىيلە، پەنت.

aldanış. is. ئالدىنىش، گۆلدىنىش، ئۈمۈنۈش.

aldanmak ① ئالدانماق، گۆللانماق، ئۈمۈنماق. ② ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىدىن ۋاقىتسىز گۈل ئاچماق. ③ خىيالغا پاتماق:

«Tatlı sözleze kanarak aldandım — چىرايلىق سۆزلەرگە ئىشىنىپ قېلىپ ئالدانىدىم.»

aldatan. s. is. ① ئالدىغان، گۆلدىغان، ئۈمىدۇرغان. ② يالغانچىلىق. ③ كۆز بۇيامچىلىق.

aldatıcı s. ئالدىغۇچى، گۆللىغۇچى، ئالدامچى.

aldatmaca is. ھىيلە، ئالداتقۇچ ئويۇن: «Aldatmaca politikası — ئالداتقۇچى سىياسەت.»

aldatmak. ① ئالدىماق، گولدىماق.

جامـه، مەدرىس قاتارلىق ئىمارەتلەرنىڭ ئۇستىگە بېكىتىلگەن ئىشارەتلىك قۇرۇق.

âlem[2] is. ar. ① ئالەم، دۇنيا، جاھان. ② ئەتراپتىكى ئىنسانلار. ③ مۇھىت، بۇشلۇق، ساھە. ④ ئەھۋال ۋە شەرتلەر. ⑤ مەخسۇس نەرسە، خۇسۇسىيەتلىك نەرسە:

«Bizim bu arkadaş bir alemdir — بىزنىڭ بۇ يولداش بىر دۇنيا - دە!»

alembik, – ği. is. fr. ئايرىش ئەسۋابى

alemci. is. ar . far. مەسچىت ياكى جامەنىڭ قۇببىسىغا ياكى مۇنارنىڭ ئۈستىگە مەدەنىدىن ئاي ياسىغۇچى.

alemdar. is ar . far. ① بايراقدار، بايراق تۇتقۇچى. ② يولباشچى.

alem . şümul. s. ar. ئالەمشۇمۇل، دۇنياغا يېيىلغان، دۇنيا مىقياسىدا.

alenen. z. ar. ئوچۇقچە، ئاپ - ئاشكارا، كۆز ئالدىدا.

alengir. is. داۋراڭ، جار.

alengirli. s. داۋراڭ قىلىدىغان، جار سالىدىغان:

«Alengirli bir adam — داۋراڭ قىلىدىغان ئادەم.»

aleni. s. ar. ئوچۇق - ئاشكارا، ئايان:

«Aleni bir iş — ئاشكارا بىر ئىش.»

alenilik, – ği. is. ar. ئوچۇقلۇق، ئاشكارىلىق، ئايانلىق.

alesta. s. z. it. تەييار تۇرغان، ھازىر بولغان:

~ durmak — بۇيرۇق ئىلىشقا ھازىرلانماق

alet. is. ar. ① قورال، سايمان،

6. Bu kadar kitabı bu odaya nasıl aldıracaksın? — بۇنچىلىك كىتابنى بۇ ئۆيگە قانداقمۇ سىغدۇرارسەن؟»

aldırmamak ئويلانماسلىق، كۆزدە تۇتماسلىق، ئويلىماسلىق:

«Güncel hayatımın nasıl olacağına aldırmadan, Markiszme aykırı girişimlere karşı kararlılıkla mücadele ediyor ve başarı kazanıyorum — كۈندىلىك تۇرمۇشىمنىڭ قانداق بولۇپ قېلىشىنى ئويلىماستىن، ماركسىزمغا خىلاپ ھەرىكەتكە قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىپ، غەلىبە قازاندىم.»

aldırmazlık, – ğı. is. ① ئالدىرماسلىق، كارى بولماسلىق. ② بېغەملىك، غەمسىزلىك.

ale is. fr. دەرەخلىك يول.

aleddevam. z. ar. داۋاملىق، داۋاملىق، ئارقىدىن.

aleksi is. fr. قارىغۇلارچە ئوقۇماق، ئوقۇپ چۈشىنەلمەسلىك.

alel . açayip. s. ar. ئاجايىپ، غارايىپ.

alel . acele. z. ar. بەكمۇ تىنەش ۋە ئالدىراشلىق بىلەن:

«Bu işe alel acele karışıyorsun dostum — بۇ ئىشقا بەكمۇ ئالدىراپ ئارىلىشىپ قېلىۋاتسەن دوستۇم.»

alelade. s. ar ① رېئال، تەبىئىي. ② ئاددىي.

âlem[1]. is. ar. ① بايراق، ئەلەم. ② خاس ئىسىم. ③ مۇنار، قۇببە ۋە بايراق قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ ئۈچىدىكى مەدەن. ④ ئالامەت، بەلگە. ⑤

جابدوق. ② زاپچاس. ③ ئورگانسزمنك هەربىر ئەزاسى. ④ ۋاستە. ⑤ ئويۇنچوق:

«1. Orak bir tarım aletidir — ئورغاق دېهقانچلىق سايمنىدۇر.

2. Ben bu işe alet olmak istemiyozum — مەن بۇ ئىشقا ۋاستە بولۇشنى خالىمايمەن.

3. Ben ona bir alet olmak istemem — مەن ئۇنىڭغا ئويۇنچوق بولمايمەن.»

aletlik, – ği. is. ① ۋاستىلىك:

«1. Ben bir kimseye aletlik edemem مەن ھېچكىمگە ۋاستىلىك قىلمايمەن.

2. Bu hiç aletlik iş değil — بۇ ۋاستە ئىشلىتىشكە تېگىشلىك ئىش ئەمەس.»

alev. is. ar. ① ئوت ۋە گازلارنىڭ يالقۇنى. ② نەيزە ئۇچىغا بېكىتىلگەن كىچىك بايراق. ③ ئوت. ئىستىلىق ئوت ئۇچقۇنى. ④ مۇھەببەت يالقۇنى، سەۋدا.

Alevi. is. din. ئالەۋىلىك مەزھىبىدىكى ئادەم.

Alevilik, – ği is. s. ar. ئالەۋى مەزھىبى.

alevlendirmek. يالقۇنجاتماق. ② چۈگايتماق، ئۇلغايتماق:

«Ateşi alevlendirmek — ئوتنى يالقۇنجاتماق.»

alevlenmek. ① يالقۇنجىماق. ② ئۇلغايماق:

«Bu mesele gittikçe alevalendi — بۇ مەسىلە بارغانسېرى ئۇلغايدى.»

alevli. s. ① يالقۇنلۇق، ئۇلغايغان. ② شىددەتلىك، قىزىقلىق.

aleyh. is. ar. قارشى، زىت:

«kapitalizm aleyhind mücadele etmek — كاپىتالىزمغا قارشى كۈرەش يۈرگۈزمەك.»

aleyh . tar. s. قارشى بولغان، زىت بولغان:

«Bu, komünizm aleyhtarı kötü bir eylemdir — بۇ كوممۇنىزمغا زىت خاتا بىر ھەرىكەتتۇر.»

aleyhtarlık, – ğı. is. قارشىلىق، زىتلىق:

«Dünyada kapitalizm aleyhtarlığı gittikçe yayılmaktadır — دۇنيادا كاپىتالىزمغا قارشى ھەرىكەت بارغانسېرى كېڭىيۋاتىدۇ.»

aleyhkümselâm. ar. ئەلەيكۈم ئەسسالام.

alfa[1]. is. yun. ① يۇنان ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى ھەرپى. ② بىرىنچى، تۇنجى.

alfa[2]. is. ar. bot شىمالىي ئافرىقىدا ھەم ئىسپانىيىدە ئۆسىدىغان بىرخىل ئۆسۈملۈك.

alfabe is. fr. ① ئېلىپبە. ② بىر ئىشنىڭ باشلىنىشى.

algarina. is. it. كران (ئېغىر نەرسىنى دېڭىزدىن چىقىرىش ۋە دېڭىزغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىرخىل كران).

algı[1]. is. ئەپسۇن قىرىپ ئالىدىغان قوشۇق.

algı[2] is. ئىدراك، ئىدراكى كۈچ.

algılamak. ئىدراك قىلماق، چۈشەنمەك.

algılanmak. چۈشىنىلمەك، ئىدراك

alım. is. ① ئېلىش. ② سېتىۋېلىش. ③ كۆڭۈلنى تارتىش، جەلپ قىلىش.

alımca. is. بىرنېگە ئايرىلغان ۋە مەلۇم مۇددەتتە ئېلىنمىدىغان پۇل.

alımcı. is. يەققۇچى، تېپىلغۇچى.

alımlı. s. قىزىقارلىق، جازىبىلىك: «Onun pek alımlı bir huyu var — ئۇنىڭ بەك قىزىقارلىق مىجەزى بار.»

alımsız. s. كۆرۈمسىز، قىزىقتۇرالمايدىغان، سوغۇق:

«Alımsız bir yüz — سوغۇق چىراي.»

alımsızlık, — ğı. is. كۆرۈمسىزلىك، قىزىقتۇرالماسلىق، سوغۇقلۇق.

alın, — nı. is. ① پېشانە، ماڭلاي. ② ئالدى تەرەپ، يۈز:

«Bu işe alın terimi döktüm — بۇ ئىشقا پېشانە تەرىمنى تۆكتۈم.»

alındı. is. ھۆججەت، تىلخەت.

alıngan. s. سەزگۈر، تۇيغۇن.

alınlı. s. ① پېشانىسى كەڭ، يۈزى كەڭ. ② يۈزسىز، ئارسىز.

alınlık, — ğı. is. ① پېشانىلىك، پېشانىسىگە ئېسىلغان ئالتۇن، ئۇنچە قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرى. ② بىنالارنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئىشلەنگەن بېزەكلەر. ③ دۇبۇلغا ۋە ساۋۇتلارنىڭ پېشانە قىسمى. ④ ئۇرۇشتا ئاتلارنىڭ بۇرنىغا كىيىگۈزۈلگەن ۋە بېشىنى قورغايدىغان ياپقۇچ.

alınmak. ① ئېلىنماق. ② بىرسۆز ياكى بىر ھەرىكەتنىڭ ئۆزىگە قارشى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ ياۋلاق. ③ ئىشغال قىلىنماق، قولغا كىرگۈزۈلمەك.

alın · yazısı, — nı. is. تەقدىر — قىلىنماق.

algoritma. is. fr. ئالگورىتما (ئوتتۇرا زامانلاردا رەقەمدىكى «ئونلۇق» سىستېمىسىغا ئاساسەن ھېساب يوللىرىغا بېرىلگەن نام، ھازىر تۈرك تىلىدا، بۇ «Horzumluk» يەنى ھورزۇملۇق يولى دەپ ئاتىلىدۇ).

algorizm. is. fr. ئالگورىزم (زامانىۋى ماتېماتىكىدا ھېساب ئۇچۇن قوللىنىلىدىغان ھەرقانداق بىر ئۇسۇل).

alıcı. is. ① سېتىۋالغۇچى، ئالغۇچى، خېرىدار. ② ئېلىكتر قۇۋۋىتىنى ئېلىپ باشقا بىر قۇۋۋەتكە ئايلاندۇرغۇچى ئەسۋاب. ③ تالىپ، تەلەپ قىلغۇچى. ④ كىسىرى ئالغۇچى ئاپپارات. ⑤ رادىئو پېرىمنىك. ⑥ قان ئالغۇچى.

alık. s. ① ئەقىلسىز، مۆڭگە، بىكىباش، ئەخمەق. ② قىزىي قاتارلىق ھايۋانلارغا سېلىنغان ئەن.

alık alık. z. مۆڭگەردەك، ئەخمەقلەردەك: «Alık alık etrafına bakınmasana — ئەتراپىڭغا مۆڭگە ئادەمدەك قاراۋەرمىسەنا!»

alıklamak. قېرى ۋە قېرىلارنىڭ قورساق يۇڭىنى قېرىماق.

alıko(y) mak. ① تۇتۇۋالماق. ② كېچىكىشكە سەۋەب بولماق. ③ تۇسماق. ④ ئايرىپ بىر يەرگە قويماق:

«1. Mehmeti yemeğe alıkoyduk — مەھمەتنى تاماققا تۇتۇپ قالدۇق.

2. Beni yolumdan alı koymasaydı şimdiye dek varmiş olurdum — مېنى يولۇمدىن توسۇمغان بولسا ھازىرغىچە بېرىپ بولاتتىم.

3. Bu kitabı sizin için alıkoydum — بۇ كىتابنى سىزگە ئايرىپ قويدۇم.»

بهیجکنغا کۆنۈپ قالدیم.»

alıştırmak. ① ئادەتلەندۈرمەك، کۆندۈرمەك. ② سازنی تەڭشىمەك:

«Anahtarı kilide alıştırmak — ئاچقۇچنی قۇلۇپقا ماسلاشتۇرماق.»

alış veriş. is. ① ئېلىم - بېرىم، سودا - سېتىق. ② ئېلىش - بېرىش، ئالاقە:

«1. Son günlerde mağazada alış veriş çok iyi — كېيىنكى كۈنـ لەردە ماگىزىنىنىڭ سودا - سېتىقى ناھايىتى ياخشى بولدى.

2. Benim seninle hiç alış - verişim yok — مېنىڭ سەن بىلەن ھېچقانداق ئېلىش - بېرىشىم يوق.»

âli.s. ar. ئالىي، يۈكسەك، ئۇلۇغ.

âli · aba. is. مەھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ئائىلە ئەزالىرى (قىزى پاتىمە، كۈيۈ ئوغلى ئەلى ۋە نەۋرىلىرى ھەسەن - ھۈسەيىنلەر «Âli - aba» دەپ ئاتىلىدۇ.)

âli · cenap. s. ar. ئالىيجاناب، مەرد.

âlicenaplık, – ğı. is. ئالىيجانابلىق، كەڭ قورساقلىق، مەردلىك.

alidat, – tı. is. ar. ماتېماتىكىدا بۇلۇڭ سىزغۇچ.

alienist, – ti. is. fr. روھىي (ئېلىشما) كېسەللەر دوختۇرى.

alikıran. s. قاتتىق زۇلۇم، ھەددىدىن ئارتۇق زۇلۇم.

alil. is. ar. كېسەللىك، نۇقسان.

âlim. s. ar. ئالىم.

âlimce. z. ئالىمدەك، ئالىمچە، ئالىمغا ئوخشاش.

âlimlik, – ği. is. ئالىملىق.

قىسمەت.

alış. is. ① ئېلىش. ② سېتىۋېلىش.

alışık. s. ① ئادەتلەنگەن، كۆنگەن. ② پىشقان:

«Gözü alışık bir adam — كۆزى پىششىق بىر ئادەم.»

alışıklık, – ğı. is. كۆنۈكلۈك.

alışılmak. كۆنمەك، ئادەتلەنمەك:

«Bu işe kolayca alıştım — بۇ ئىشقا ئاسانلا كۆنۈپ قالدىم.»

alışılmış. s. ئادەتتىكى:

«Alışılmış hareket — ئادەتتىكى ھەرىكەت.»

alışkan. s. ئادەتلەنگەن، كۆنۈپ قالغان، ئۆگىنىپ قالغان:

«Mehmet kendi kendini eleştirmeye alışkan — مەھەممەت ئۆز - ئۆزىنى تەنقىد قىلىشقا ئادەتلەنگەن.»

alışkanlık, – ğı. is. ① ئادەت بولۇپ قالغانلىق. ② كۆنۈكلۈك:

«Bu alışkanlığın sonucudur — بۇ، ئادەت بولۇپ قالغانلىقنىڭ نەتىجىسى.»

alışık. is. خۇي، مىجەز، ئادەت، قىلىق:

«Bu adamın tuhaf alışıkları var — بۇ ئادەمنىڭ يات قىلىقلىرى بار.»

alışmak. ① ئۆگەنمەك، كۆنمەك، ئادەتلەنمەك. ② تۇتاشماق، يېقىلماق. ③ ماسلاشماق. ④ كۆنۈكمەك، تۆزمەك:

«1. Erken kalkmaya alıştım — ئەتتىگەن قوپۇشقا ئادەتلەندىم.

2. Anahtar kilide alıştı — ئاچقۇچ قۇلۇپقا ماس كەلدى.

3. Ben Pekine alıştım — مەن

دىغان سۆز:
«Allah ne kadar güzel olmuş يائاللا، نېمىدېگەن چىرايلىق بولۇپ كەتكەن.»

allahlık, – ğı. is. s. قۇرۇلدىن ياماندا ئاق كەلمەيدىغان، ئاق كۆڭۈل، مۆمىن، قۇرۇلدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم:
«Bu adam allahlığın biri, elinden bir şey gelmez — بۇ ئادەم بىرسىگە يامانلىق قىلمايدىغان خۇدانىڭ مۆمىنى.»

allahsız. s. خۇداسىز، دىنسىز، ئاللاغا ئىشەنمەيدىغان.

allahsızlık, – ğı. is. خۇداسىزلىق، ئاتېئىزم.

allahuekber. is. ئاللاھۇ ئەكبەر (ئاللا ئۇلۇغدۇر).

allâk. s. ① سۆزىدە تۇرمايدىغان، ئالدامچى. ② ئىشەنچسىز (ئادەم).

allak · bullak s. z. مۇرەككەپ، ئالا ـ بۇلا، ئاستىن ـ ئۈستۈن.

allâme. s. تولۇق بىلىملىك، بىلىمى تولۇق، بىلىم ئەھلى، ئەللامە.

allanmak. قىزارماق، قىزىللاشماق:
«Güneş doğarken allanır dağlar — كۈن چىقىدىغان ۋاقتىدا تاغلار قىزىرىدۇ.»

allı. s. رەڭگى قىزىل، پەداز بېرىلگەن:
«Allı pullu ev — رەڭگا ـ رەڭ ۋە پەدازلىق ئۆي.»

allık, – ğı. is. قىزىللىق، ئەڭلىك.

alligator. is. ing. ئامېرىكا تىمساھى.

alma. is. ئېلىش.

almaç, – çı. is. ئالغۇچ (ئېلىكتر ئېقىمىنى ئېلىپ باشقا بىر كۈچكە

aliyül · âlâ. z. ar. ئەڭ ياخشى، ناھايىتى مۇكەممەل، ئەڭ ئەلا.

alkali. is. fr. شۇلتا، ئىشقار، شور.

alkarna. is. ئالقارنا (پوستلۇق سۇ ھايۋانلىرىنى تۇتۇش ئۈچۈن دېڭىز ئاستىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ۋە ئېغىز تەرىپى تۆمۈردىن ياسالغان بىرخىل تور).

alkım. is. ھەسەن ـ ھۈسەن.

alkış. is. ئالقىش، قارشى ئېلىش.

alkışçı. s. ① ئالقىشچى. ② بىرىنىڭ ھەربىكەت ۋە سۆزىنى تەقدىرلەپ، قالغانلارنى «تۇغرا» دېگۈزۈشكە ھەربىكەت قىلغۇچى.

alkışlamak. ① ئالقىشلىماق، قارشى ئالماق. ② تەقدىرلىمەك، ماختىماق، ياخشى كۆرمەك.

alkışlanmak. ئالقىشلانماق، قارشى ئېلىنماق.

alkışlatmak. ئالقىشلاتماق، قارشى ئالدۇرماق.

alkışlayış. is. ئالقىشلاش، قارشى ئېلىش.

alkol, – lü. is. fr. ① ئىسپىرت. ② ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر.

alkolik. s. is. ئالكوگولىك، ئىچىملىككە مۇپتىلا بولغان.

alkolizm. is. ھاراقكەشلىكتىن، ئىچىملىكتىن پەيدا بولغان كېسەللىك.

alkolleştirmek. ① ئىسپىرتتىن قىلماق. ② ئىسپىرتلىق.

alkolsüz. s. ئىسپىرتسىز.

allah[1]. is. ar. ئاللا، خۇدا، ياراتقۇچى، تەڭرى، ئىگە.

allah[2]. ھەيرانلىق ئىپادىسىنى بىلدۈرـ

بىر ـ ئىككى رۇمكا ئىچەمسىز؟

11· ilaç almak — (ئىچمەك) دورا قوللانماق.

12· Arabayı sağa al — ھارۋىنى ئوڭغا تارت.

13· Cebinden saatimi almışlar — يانچۇقۇمدىن سائىتىمنى ئوغرى ئالدى.

14· Eve bir hizmetçi alacağım — ئۆيگە بىر خىزمەتچى ئالماقچىمەن.»

Alman. is. fr. ① گېرمانىيىلىك، گېرمانلار. ② گېرمانىيە.

Almanca. is. نېمىسچە (تىل، يېزىق).

Almanya. is. گېرمانىيە.

almaş. is. ① ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ نەرسىنىڭ ئالماشتۇرۇلۇپ قوللىنىلىشى. ② تېگىشىش، ئالماشتۇرۇش.

almaşmak. ① ئالماشتۇرماق. ② ئالمىشىپ ئىش قىلماق.

alnaç, – çı. is. ① بىر نەرسىنىڭ كىشىگە قارشى كەلگەن تەرىپى. ② بىنانىڭ ئالدى تەرىپى.

alopesi. is. fr. چاچنىڭ تۆكۈلۈشى، چاچسىزلىق.

alp, – pı. is. s. ① ئالىپ، قەھرىمان، باتۇر، ئەزىمەت. ② يۇقىرى.

alpinist, – ti. is. fr. تاغقا چىققۇچى، تەنھەرىكەتچى.

alpinizm. is. fr. تاغقا يامىشىپ چىقىش ھەرىكىتى.

alt, – tı. is. ① تەگ، ئاستى، تۆۋەن، تۆۋەنكى قات. ② داۋام، ئاخىر. ③ ئىچى. ④ چوڭقۇرلۇق، تىرەنلىك:

«1· Tencerenin altında ateş var — قازاننىڭ ئاستىدا ئوت بار.

2· Bu yazımın altı yokmu? — ئايلاندۇرىدىغان قورال):

«Telefon makinesinin sesi kulağımıza veren kısmı bir almaçtır — تېلېفون ئاپپاراتىنىڭ ئاۋازىنى قۇلاقىمىزغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان قىسمى بىر ئالغۇچتۇر.»

almak. ① ئالماق. ② ئۆزىگە جەلىپ قىلماق. ③ قوبۇل قىلماق. ④ سېتىۋالماق. ⑤ قوبۇل قىلماق. ⑥ يېۋەتكىمەك. ⑦ ئىشغال قىلماق. ⑧ قازانماق. ⑨ تۇيماق، ھېس قىلماق. ⑩ ئىچىمەك. ⑪ قوللانماق. ⑫ تارتماق. ⑬ ئوغرىلىماق. ⑭ ئىشلەتمەك:

«1· Ben şapkamı alıp gidiyorum paltomu almıyacağım — مەن شاپكەمنى ئېلىپ كېتىۋېرىمەن، چاپىنىمنى ئالمايمەن.

2· Gözümü ondan alamiyorum — كۆزۈمنى ئۇنىڭدىن ئالالمايۋاتىمەن.

3· Ürün almak — مەھسۇلات ئالماق.

4· Yemiş almak — يېمىش ئالماق.

5· Rüşvet almak — پارا ئالماق.

6· Masayı ileri almak — شىرەنى ئالدىغىراق تارتماق.

7· Türkler Istanbulu 1453 de aldılar — تۈركلەر ئىستانبۇلنى 1453 - يىلى ئىشغال قىلدى.

8· Nam aldı — نام قازاندى.

9· Burnu koku almiyor — بۇرنى بىر نەرسىنى پۇرىمايدۇ.

10· Yemekten önce bir iki kadeh alırmısınız? تاماقتىن ئاۋۋال

نەرسدۇر.

2. Iki ingiliz altını — ئىككى ئىنگلىز لىراسى.

3. Altın saat — «ئالتۇن سائەت.

altıncı. s. ئالتىنچى.

altın · kafes. بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرگىنىگە قارىماي، ئەركىنلىكتىن مەھرۇم ياشاش ئۇسۇلى، ئالتۇن قەپەس.

altın · oluk, – ğu. is. ①زىننەتلىك ئايالـ چە شالۋۇر. ② ئوراقلىق نەرسە، ئۇستىگە تارتىلغان لېنتا.

altın · saç. is. سېرىق چاچ.

altın · sinek, – ği. is. چۈبىن، ئالتۇن چۈبىن.

altın · taş. is. ①بىر خىل ئۇزۇم. ②يېشىل ئالتۇن رەڭگىدە بىر خىل قىممەتلىك تاش.

aıtın · tavuk, – ğu. is. تاغ تېخوسى، ئۇلار.

altın · yüzük, – ğü. is. بىر خىل خەلق ئويۇنىنىڭ نامى.

altı · parmak, – ğı. is. ①ئالته قېلىۋق. ②بىر خىل يوغان بېلىق.

altı · patlar. is. ① ئالته ئاتار(تاپانچا). ②چۈمى يىرتىلىپ كەتكەن ئاياغ.

altışar. s. ئالتىدىن بۆلۈنۈش: «Altışar lira aldılar — ئالتىدىن لىرا ئالدى.»

altı · yüzlü. s. ئالته قىرلىق.

alt · kat. is. ئاستىنقى قەۋەت، تۆۋەنكى قەۋەت.

altlık, – ğı. is. ①تەگلىك (بىر نەرسىنىڭ ئاستىغا قويۇلغان نەرسە). ②يۇڭ ۋە پاختا يىپتىن تېقىلغان پايپاق. ③ بىر نەرسىنىڭ تەكتى:

بۇ ماقالىنىڭ ئاخىرى (داۋامى) يوقمۇ؟

3. iyilik kisvesi altında her türlü kötülüğü yapiyor — ياخشىلىق نىقابى ئىچىدە تۈرلۈك ئەسكىلىكلەرنى قىلىدۇ.

4. Binanın alt katlarında oturuyoruz — بىنانىڭ تۆۋەنكى قەۋىتىدا تۇلتۇرىمىز.»

altan. is. گىرىپ، سىمۇوللۇق بەلگە (خاقانلارغا بېرىلىدىغان).

alternatif. s. fr. تۆك ئېھتىمى.

aternatör, – rü. is. fr. ئېلېكتر ئېھتىمى ئىشلەش ئەسۋابى.

altes. is. fr. شاھزادە ۋە خانىكىلەرگە بېرىلگەن نام.

alt · geçit, – di. is. ئاككى قەۋەتلىك يولنىڭ ئاستىنقى قىسمى.

altı. s. ① ئالته. ② ئالتىنچى: «1. Altı aylık — ئالته ئايلىق.

2. Ayın altısı — ئاينىڭ ئالتىنچى كۈنى.»

altı · kardeş. is. يەتته يۇلتۇزدىن تەركىب تاپقان شىمالىي قۇتۇپ يۇلتۇزى.

altılık, – ğı. is. ① ئالته دانىدىن مەيدانغا كەلگەن، ئالته سەپ (يەرنى دۇزىنە). ② شېئىرىيەتته ئالته مىسرالىق (مۇسەددەس):

«Altılık saflar halinde sıralandılar — «ئالته سەپ بويىچە تىزىلدى.

altın. is. ① ئالتۇن. ② لىرا. ③ ئالتۇندىن ئىشلەنگەن. ④پارلاق، پارقىراق. ⑤سېرىق:

«1. Altın gibi çok değerli bir şeydir — ئالتۇندەك قىممەتلىك

«شره‌نڭ ئاستى. — «Masa altlığı
altmış. s. ئاتمش.
altmışar. s. ئاتمشتن.
altmışıncı. s. ئاتمشنچى.
altmışlamak. ئاتمشقا كرمه‌ك، ئاتمش ياشقا قه‌دم باسماق، ئاتمشلماق.
altmışlık. s. ئچده ئاتمش دانه بولغان، ئاتمشلق. ② ئاتمش ياشلق. ③ ئاتمش يؤه‌ن قمميتده.
alto. is. it. ①چوڭ ئسكرپكا. ②پؤۆ- لەپ چالندغان ساز. ③تۆۆه‌ن ئاۆازلق ئايال ناخشسى.
altuni. s. ئالتۇن ره‌ڭلك، ئالتۇن ره‌ڭده.
altüst,–tü. s. ئاستن ـ ئۇستۇن، بسه‌ره‌مجان، ته‌رتيپسز، قالايمقان، مالماتاق.
alt·yapı. is. بازس، ئاستقۇرۇلما: «Üst yapının karşı altyapıdır — ئۇستقۇرۇلمنڭ ته‌ۋرسى بازستۇر (ئاستقۇرۇلمدۇر).»
alûde. s. بۇلغانغان، پاسكنا، چركين.
alüfte. s. fr. نۇمۇسسز، هاياسز، ئيپه‌تسز، پاهمشه (ئايال).
alümin. is. fr. ئاليۇمن.
alüminyüm. is. fr. ئاليۇمنيوم (كۆمۈش ره‌ڭده‌ده، 2.56 ئېغرلق ده‌رنجه‌ده بولغان ۆه 650 گرادۇستا ئېريدغان بر مادده).
alyenist,–ti. is. fr. سارائلار دوختۇرى.
am. is. ئام، ئه‌م (ئايالارنڭ جنسى ئه‌زاسى)، په‌رجه.

âmâ. s. ar. ئه‌ما، كۆزى كۆرمه‌س.
amâ. ar. ئه‌مما، لېكن:
«Yemek az, amâ lezzetli — تاماق ئاز، لېكن له‌ززه‌تلك.»
ambile. z. it. بر مۇزيكا مه‌رغۇلنڭ ياخشى چلنمشى.
amaç ,–çı. is. far. مه‌قسه‌ت، نشان، مۇراد، غايه، نيه‌ت.
amaçlamak. مه‌قسه‌ت قلماق، نيه‌ت قلماق:
«Ben oraya gitmeyi amaçliyorum — مه‌ن ئۇ يه‌رگه كېتمشنى مه‌قسه‌ت قلدم.»
amade. s. far. ته‌مشه‌لمه‌ك، هازر- لانماق.
amal,–lı. is. ar. مه‌قسه‌تله‌ر، نيه‌تله‌ر، مۇرادلار.
âmâlık,–ğı. is. ئه‌مالق، كۆزى كۆرمه‌سلك.
aman. ar. ① ره‌حم. ② تۆۆا. ③ خاپا. ④ئۇۆتۇنۇش:
«1. Aman bir daha yapmam — تۆۆا قىلدم، ئه‌مدى قلمايمه‌ن.
2. Aman artık bıktım — قويغنا، زېر بكتم.
3. Aman öyle söyleme yin — ئۇنداق سۆز قلمغنا!»
amansız. s. ①ره‌حمسز، شه‌پقه‌تسز. ②كه‌چۇرۇمسز. ③ئارامسز، بئارام. ④يوقاتقان، بۇزغان، قرغان. ⑤به‌ك شدده‌تلك:
«Amansız baskı — ره‌حمسز بسم.»
amaterasu. is. jap. ئاماتېراسۇ (ئاسمانغا نۇر چاچدغان ياپون ته‌ڭرىسى بولۇپ، ياپون خاقانلرنڭ ئاتسى هسابلنمدۇ.)

پەرزەنتلىرى (ئوغلى ياكى قىزى).
amd. is. ar. قەستەن، بىلىپ تۇرۇپ.
amden. z. ar. بىلىپ تۇرۇپ، ئالدىن تەييارلىنىپ.
amel. is. ar. ①ئىش ۋە ھەرىكەت، ئەمەل. ②پەيدا قىلىش، يارىتىش. ③ ئەچ سۈرۈش.
amele. is. ar. ئىشچى.
amelelik, – ği. is. ئىشچىلىق.
ameli. s. ar. ①ئەمەلىي، ئەمەلىيەت. ②پايدىلىق، ئاسان، ئۈيغۇن، مۇۋاپىق:
«1. Bir sanatı ameli olarak öğ — renmek gerekir— بىر ھۈنەرنى ئەمەلىيەتتىن ئۆگىنىش كېرەك.
2. En ameli yöntem— ئەڭ مۇۋاپىق ئۇسۇل.»
ameli · manda. s. ar. far. ①ئىشچان، ئىچتىن قالغان، كۆچتىن قالغان. ② ھۈرۈن.
ameliyat,–tı. is. ar. ①ئەمەلىيەت، پائالىيەت. ②ئو پېراتسىيە (دوختۇرلۇق):
«Ben ameliyat yaptırdım — مەن ئوپېراتسىيە قىلدۇردۇم.»
ameliyat · hane. is. ar. far. ئوپېراتسىيە ئۆيى.
ameliye. is. ar. پائالىيەت، ئىش.
amenora. is. ئادەت كۆرمەسلىك (تۇرلۇك سەۋەبلەر تۈپەيلى).
amer. is. fr. ئامېر (تۇرلۇك ئۆسۈملۈك يوپۇرمىقى ياكى پوستلىرى بىلەن ئوبدان پۈراق بېرىپ ئىشلەنگەن ئاچچىق ـ چۈچۈك بىرخىل ھاراق).
Amerika. is. ①ئامېرىكا قىتئەسى، ئامېرىكا دۆلىتى. ② باي بولۇش:
«Duyduğuma göre Amerikalıymışsın bu günlerde — بىلىشىمچە، مۇشۇ

amatör,–rü. is. s. fr. ھەۋەسكار: «ھەۋەسكار سەنئەتچى. —Amatör sanatçı»
amazon. is. fr. ①جەڭلەردە ئەرلەردەك رول ئويناشقان ئايال. ②ئاتقا مىنگەن ئايال. ③ئاتقا مىنگەن ئايالنىڭ قىياپىتى.
ambak,–ğı. is. ياڭاقنىڭ يېشىل پوستى.
ambaklamak, ياڭاقنىڭ يېشىل پوستىنى سويماق.
ambar. is. far. ①ئامبار، ئىسكىلات. ② تاش، قۇم، سېمونت قاتارلىق نەرسىلەرنى ئۆلچەش ساندۇقى. ③ يۈك تۇشۇش ئورگىنى. ④ئامانەت مال ئالىدىغان يەر.
ambarcı. is. ئامبارچى، ئىسكىلاتچى.
ambarcılık,–ğı. is. ئامبارچىلىق.
ambargo. is. isp. ئېمبارگو (بىركىمنى ياكى پاراخوتنىڭ پرىستانىدىن ئايرىلىشىنى، يول ۋە تىجارەت ئەشيالىرىنىڭ ئىشلىتىلىشىنى ياكى باشقا بىر يەرگە يۆتكىلىشىنى چەكلەش):
«Bu mallara ambargo konmuş — بۇ مالالار ئېمبارگو قىلىندى.»
amber. is. ar. ①ئەمبەر (بېلىقنىڭ ئىچىدىن چىقىدىغان ئوبدان پۇراقلىق بىر مادداً). ②ئوبدان پۇراق. ③گۈزەل ئايالالارنىڭ چېچى.
amberbu. is. far. ar. ئامبەربۇ (ھىندىستان ۋە ئىراندىن چىقىدىغان دارىلىق ۋە پۇراقلىق گۈرۈچ).
amca. is. ar. ①تاغا (ئاتىنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى). ② چۈك ياشلىقلارغا ئېيتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى.
amca · zade. is. ar · far. ①تاغىنىڭ

لىدىغان ئۇسۇل.

amfitetr. is. yun. يۇمىلاق شەكىللىك تىياتىرخانا، زال.

amfor. is. fr. ئىدىش، كۇپ.

amık,–kı. s. fr. چوڭقۇر، تىرەن.

amil. is. s. fr. ①ئامىل، شەرت. ② ئىشلىگۈچى، ئۇستىگە ئالغان (بىرى):
«Bu hayatın amillerindendir— بۇ، تۇرمۇشنىڭ ئاممىلىرىدىن بىرى.»

amin. is. خۇسۇسىيىتى ۋە قۇرۇلۇشى جەھەتتە ئامونياكقا ئوخشايدىغان بىر يۇرۇش جىسىملار.

âmin. ar. ئامىن (ئاللاھ قوبۇل قىلسۇن، خۇدا رازى بولسۇن، شۇنداق بولسۇن مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.)

amip. is. yun. سۇدا ياشايدىغان بىر ھۈجەيرىلىك ھايۋانلار.

amir. s. ar. ① بۇيرۇق بەرگۈچى، ئەمر قىلغۇچى. ② بىر ئورگاننىڭ باشلىقى.

amiral,–lı. is. fr. ئادمىرال (پولكوۋنىكتىن يۇقىرى دەرىجىلىك دېڭىز ئوپىتسىرلىرىنىڭ ئومۇمىي ئىسمى).

amirallık, – ğı. is. ئادمىرالىق.

amirlik, – ği. is. ar. ئەمرلىك.

amiyane z. far. ar. ئامما، ئاددىي.

amiyanelik, – ği. is. ئاددىيلىق. ئاممىبابلىق.

amma. ar. ئەمما، لېكىن.

amme. s. is. ar. ① ئىجتىمائىي. ② ئامما.

ammi. is. → **Amca.**

amonyak, – ğı. is. fr. ئاممىياك. (① ئازوت بىلەن ھىدروگېن ئارىلاشمىسىدىن ۋە قاتتىق پۈرايدىغان گاز. كۈنىلەردە باي بولۇپ قالغانىدەك كۆرۈنسەن.»

Amerikalı. is. ئامېرىكىلىق.

Amerikalılaş(tır)ma. is. ئامېرىكىلاشتۇرۇش.

Amerikalılaşmak. ئامېرىكىلىقلاشماق.

Amerikan. s. ①ئامېرىكا ياكى ئامېرىكىلىقلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئامېرىكىچە:
«1. Amerikan malı— ئامېرىكا مېلى.
2. Amerikan eğitim sistemi — ئامېرىكىچە مائارىپ سىستېمىسى (تۈزۈمى).»

amerpikon. is. «ئامەر» تېپىدىكى ھاراق.

ametal. is. fr. غەيرىي مېتال جىسىم:
«Oksijen bir ametaldır— ئوكسىگېن غەيرىي مېتالدۇر.»

ametçi. is.far. ئوسمانلىق ھۆكۈمىتى دەۋرىدە، باش مىنىستىر بىلەن ساراي ئوتتۇرىسىدا خەت ـ چەك تۇشۇيدىغانلارنىڭ باشلىقى، ۋەكىللەر مەجلىسىنىڭ باش كاتىپى.

ametrop,–pu. s. yun. كۆرۈشى نورمال بولمىغان.

amfibi. s. is. fr. دېڭىز ۋە قۇرۇقلۇق قاتىنىشى.

amfibol. is. yun. يالتىراق تاش.

amfibolik. is. fr. ①ھەر ئىككى تەرەپكە ھەرىكەت قىلالايدىغان. ②قۇرۇش مەنىلىك، قۇرۇش مەنە بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ③ ئوچۇق بولمىغان، بەلگىسىز.

amfipot. si. fr. ھەم مېڭىش، ھەم سۇ ئۈزۈش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

amfitip. is. fr. فوتوچىلىقتا قوللىنى

تىكا بىرىمچە ئەمەس، تەجرىبىلەرگە ئاساسەن چىقىرىلغان قورمۇلا.

ampirist, – ti. is. fr. تەجرىبىچى.

ampirizm. is. fr. تەجرىبىچىلىك.

amplifikasyon. is. fr. ① ئېگىز-لىتىش، ئۆرلىتىش. ② كېڭەيتىش. ③ تەپسىلىي ئىزاھات، كىچىك كۆلەملىك چۈشەندۈرۈش. ④ ئىلاۋە، ئىزاھات. ⑤ چوڭايتىش. ⑥ مۇبالىغە. ⑦ چوڭايتىلىش (مىكروسكوپتا).

ampul, – lü. is. fr. ① ئېلېكتر چىرىغى، ئېلېكتىرلىك لامپا. ② ئاغزى ئېتىك دورا شىشىسى. ③ ئايال كۆكرىكى، ئەمچەك.

amudi. s. ar. تىك، تىكچە.

amudu · fıkarı. is. ar. ئومۇرتقا، سۆڭەك، بەل ئومۇرتقىسى.

amut, – du. is. ar. تىرەك، ستون.

an[1]**.** is. ئاڭ، ئىدراك، زېھىن.

an[2]**.** is. far. ئان، بەك قىسقا زامان:

«Bir an bile geri kalmadı — بىر ئازمۇ كېيىن قالمىدى.»

ana. is. ① ئانا، ئاپا. ② دىندا ھۆرمەت قىلىنىدىغان ئايالىلارغا بېرىلگەن نام. ③ مومايىلارغا ھۆرمەت ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ④ غەمگۈزار، شەپقەت ئىگىسى. ⑤ ئالدىغان نەرسىنىڭ ۋە بېرىدىغان قەرزنىڭ ئۆسۈمىدىن باشقا قىسمى. ⑥ ئاساس، ئاساسىي:

«1. Bugünün kız çocukları yarın evlenip hep ana olacaklar — بۈگۈنكى قىزلار ئەتە – ئۆگۈن ياتلىق بولۇپ، ئانا بولغۇسى.

2. Bu kozunun anası nerededir? بۇ قوزىنىڭ ئانىسى قەيەردە؟

② بۇ گازدىن پەيدا بولغان سۇ).

amor. is. رەسىم ۋە ھەيكەللەردە قاناتلىق كىچىك بالا كۆرۈنۈشىدە ئىشلەنگەن ئاشىق سىمۋولى.

amora. it. كىممىدە يەلكەنسىك ئېچىلىشى.

amoral. s. fr. ئەخلاققا زىت، ئەخلاققا خىلاپ.

amoralizm. is. fr. ئەخلاقسىزلىق.

amorktik, – ği s. fr. ئەما، قارىغۇ، كور.

amorti. is. fr. قەرزنى بىراقلا تۆلەپ ئۆسۈمنى توختىتىش.

amortisman. is. fr. ① قەرزنىڭ ئاز – ئاز تۆلىنىشى. ② قەرزگە بېرىلگەن پۇلنىڭ ئاستا – ئاستا قىممىتىنى يوقىتىشى. ③ ئۆسۈمنى توختىتىش ئۈچۈن قەرزنىڭ بىراقلا تۆلىنىشى.

amper. is. fr. ئامپېر (ئېلېكتر توكى كۈچىنى ئۆلچەش بىرلىكى).

amper · metre. is. fr. ئامپېر مېتر (ئېلېكتر توكى كۈچىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

amper · saat, – tı. is. fr. ar. ئامپېر سائەت (ئېلېكتر كۈچى بىر ئامپېر بولغىنىدا زەنجىر ئارقىلىق بىر ساەتتە ئۆتكەن ئېلېكتر مىقدارى).

ampir. is. fr. ناپولېئون زامانىدا فرانسىيە ۋە ياۋروپادا يېيىلغان ئۆي – ئىمارەت، ئۆي جاھازلىرى ۋە كىيىم – كېچەك ئۇسلۇبى.

ampirik, – ği. s. fr. ① سىستېمىلىق ئىلمىي قائىدىگە ئىگە ئەمەس، تەجرىبىلەرگە تايىنىدىغان. ② ماتېما-

ئائله باشلىقلىق تۈزۈمى).

ana · eser. is. كلاسسيك ئەسەر، ئانا ئەسەر.

anafor. is. yun. ① تەتۈر ئېقىم. ② يول- سىز ۋە ئەجرىسىز قولغا كەلگەن نەرسە.

anaforca. is. يولسىز ياكى ئەمگەكسىز قىلىشنى ئويلىغۇچى.

anaforlamak. ① تەتۈر ئېقىم چىقار- ماق. ② يولسىز ۋە ئەمگەكسىزلا قولغا كەلتۈرمەك، ئوغرىلىماق، بۇلماق، تالىماق.

anahtar. is. yun. ① كىلىت، ئاچقۇچ. ② شىفىر يېزىش ۋە قوللىنىش ئۇچۇن بەلگىلەنگەن يول. ③ مۇزىكىدا نوتا ئىشارىتى. ④ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسى:

«Bu, sorunları çözmenin anahtarıdır — بۇ، مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنىڭ ئاچقۇچىدۇر.»

anahtarlı. s. كىلىتلىك، ئاچقۇچلۇق.

anahtarsız. s. كىلىتسىز، ئاچقۇچسىز.

ana · ırmak, – ğı. is. باش ئۆستەك.

ana · kara. is. قىتئە.

ana · kraliçe. is. بىر ھۆكۈمدارنىڭ ئانىسى، خان ئاغىچا.

anakronik, – ği. s. fr. ۋاقتى ئۆتكەن، كونا.

anal, – li. is. fr. توقتۇز تېرلۇقتا ئائىت (ھايۋاننىڭ).

analı. s. ئانىلىق، ئانىسى بار:

«Analı kozu — ئانىلىق قوزا.»

analık, – ğı. is. ① ئانىلىق. ② ئۆ- گەي ئانا. ③ ئانىلىق قىلماق. ④ ئانا ھېسسىياتى، ئانا مېھرى:

«Analık mecaz — ئانىلىق مەجەز.

3. Anasına bakarak kızını al, kenarına bakarak bezini — ئانا كۆرۈپ قىز ئال، قىرغاق كۆرۈپ بۆز.

4. Anasından emdiği süt burnundan gelmek — ئانىدىن ئەمگەن سۈت بۇرنىدىن بۇلاق بۇلماق.

5. Fatma ana — پاتىمە ئانا.

6. Saygı değer analar — ھۆرمەتلىك ئانىلار.

7. Yoksullar anası — يوقسۇللار ئانىسى (يوقسۇللار غەمگۇزارى).

8. Ana yasa — ئاساسىي قانۇن، كونستىتۇتسىيە.»

ana · baba. is. ئاتا ـ ئانا:

«Ana baba terbiyesi önemlidir — ئاتا ـ ئانا تەربىيسى مۇھىمدۇر.»

ana · babulla. is. قالايمىقان ۋە ئۇپۇر - توپۇر يەر.

anabas. is. ئانا باس (كىچىك سۈڭەكلىك بېلىق).

ana · bina. is. ئاساسىي بىنا، ئانا بىنا، بىر بىنانىڭ ئاساسىي قىسمى.

ana · cadde. is. ئاساسىي كوچا، ئانا كوچا، مەركىزىي كوچا:

«Heytikar Kaşkarın ana caddesidir — ھېيتكار قەشقەرنىڭ مەركىزىي كوچىسىدۇر.»

anaçlamak. چوڭايتماق، ئۆسمەك، يېتىشمەك، چوڭ بولماق.

ana · defter, – ri. is. باش دەپتەر، كۆتەك دەپتەر، ئانا دەپتەر.

ana · dil, – li. is. ئانا تىل.

anadipsi. is. fr. تەشنالىق.

ana · erki. is. ئانا ئەركى (ئانىنىڭ

anarşist, – ti. is. fr. ئانارخست، ئانارخزم تەرەپدارى، ئانارخزمچى، هۆكۈمەتسزلىك تەرەپدارى.

anarşizm. is. fr. ئانارخزم، هۆكۈمەتسزلىك، باشباشتاقلىق.

anarti. is. yun. تىلىنى چاپناپ گەپ قىلماق.

anasır. is. ئاناسىر («ئۇنسۇر» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى).

anasız. s. ئانىسز، ئانىسى ئۆلگەن.

anasızlık, – ğı. is. ئانىسزلىق.

anason. is. yun. شاكال بەدىيان (ئۇرۇقىنى ئېچىتقۇ قىلىشقا ۋە مۇرابا قايناتتىشقا بولىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك).

anatomi. is. yun. ① ئاناتومىيە. ② بەدەن قۇرۇلۇشى، گەۋدە قۇرۇلۇشى.

anatomist, – ti. is. fr. ئاناتومىيە ئالىمى.

ana · vatan. is. ئانا ۋەتەن، يۇرت.

ana · yasa. is. ئاساسىي قانۇن، ئانا قانۇن ــ كونستىتۇتسىيە.

ana · yol. is. ئاساسىي يول، غول يول، ئانا يول.

ana · yön. is. شىمال، جەنۇب، غەرب ۋە شەرق تەرەپلەرنىڭ ھەر بىرى.

anbar. is. → Ambar.

anbean. z. ar – far. ئۇزلۇكسىز، ئارقا ــ ئارقىدىن.

ancak. ① پەقەت، زادى. ② لېكىن ئەمما: «1. Bu kapı anacak bu anahtarla açılabilir ــ بۇ ئىشىك پەقەت مۇشۇ ئاچقۇچ بىلەنلا ئېچىلىدۇ. 2. Bu işe başliyorum, ancak bügün bitiremem ــ بۇ ئىشنى

analitik, – ği. is. s. fr. تەھلىل.

analiz. is. fr. ① ئانالىز، تەھلىل. ② بىر جىسىمنىڭ ئېلېمېنتلارغا ئايرىلىشى. ③ تەتقىقات.

analizci. is. fr. ① تەتقىقاتچى. ②تەھلىلچى. ③ مەخسۇس تەتقىق قىلىدىغان خىمىك.

analizlemek. ئانالىز قىلماق، تەھلىل قىلماق.

analizleyen. is. fr. ① ئانالىز ئۇ- چۈن كېرەكلىك جاھاز ياكى ئورگان. ② خىمىيە ۋە نېفت سانائىتىدە قوللىنىلىدىغان جاھاز. ③ تاشقى دۇنيانى تەھلىل قىلىدىغان ئورگان.

analjezi. is. fr. ئاغرىقنىڭ توختىشى.

analjezik, – ği. is. s. ① ھېسسىز- لەنگەنى مەيدانغا كەلتۈرگەن. ② ئاغرىقنى توختىتىش دورىسى.

analoji. is. fr. ① ئانالوگىيە (ئوخشاشلىق). ② ئىككى نەرسىنىڭ بىر – بىرىگە ئوخشىشى.

ana · mal. s. سەرمايە، كاپىتال.

ana · malcı. is. ① سەرمايىدار، كاپىتالىست. ② كاپىتالىزم تەرەپدارى.

ana · malcılık, – ğı. is. كاپىتالىزم.

anans. is. ئانانا‌س (خۇش بۇي مېۋە بىرىدىغان دەرەخ ۋە شۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى).

anane. is. fr. ئەنئەنە، ئۆرپ ــ ئادەت.

ananet, – ti. is. ar. ئەرلەردىكى جىنسىي كۈچسىزلىك.

an · anavi. s. ar. ئەنئەنىۋى.

anar. is. بىر قەبىلىنىڭ بۆلۈنۈپ چىققان پارچىلىرىنىڭ ھەر بىرى.

هالقا.

anemi. is. fr. قانسزلىق.

anemik, – ği. s. fr. قانسز.

anemometre. is. fr. ئانېمومېتر (شامالنىڭ تېزلىكىنى، كۈچىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

anepigraf. is. fr. ئانېپىگراف (ئۈستىدە يېزىق بولمىغان مېتال پۇل).

anerji. is. fr. جانسىزلىق، هورۇنلۇق.

anestezi. is. fr. هېسسىزلىق، تۇيغۇسىزلىق.

anfisi. is. fr. بىرەر رايوندا دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدىغان زىرائەت كېسەللىكى.

angaje. is. fr. ① چېتىلغان، باغلانغان. ② ۋەدە بەرگەن. ③ هۆددىگە ئالغان.

angajman. is. fr. بېرىلگەن ۋەدە، قىلىش ئۈچۈن ۋەدە قىلىنغان ئىش.

angarya. is. it. ① ۋەدىسىگە ئاساسەن قىلدۇرۇلغان ئېغىر ئىش، هەقسىز قىلدۇرۇلغان ئىش. ② كۆلۈك (يۈك هايۋانى) ۋە هارۋا سېلىقى. ③ مەجبۇرىيەت، سېلىقلار. ④ خاهىشسىز، ئىختىيارسىز.

angı. is. ئىشلار خاتىرىسى.

angirt, – tı, angut, – tu. is. ①هانە گرت. ② ئەخمەق، گالۋاڭ، دۆت.

angin. s. مەشھۇر، تونۇلغان، ئاتاقلىق.

anglez. is. fr. ئوڭدىن سولغا يېزىلىدىغان، قىيىچ يېزىق.

anglisizan. s. is. ئىنگلىز تىلى ۋە ھەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلغۇچى.

anglisizm. is. fr. ئىنگلىزچىگە خاس سۆز شەكلى. ② ئىنگلىزچىگە خاس بولغان ۋە باشقا بىر تىلغا ئاغدۇرۇلغان سۆز ـ ئىبارە.

باشلىنىماقچىمەن، ئەمما بۇگۈن تۈگىتەلمەيمەن.»

ançizlemek. ئايرىلماق، يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق، كۆزدىن غايىب بولماق.

and. is. → **Ant.**

andaç, – cı. is. ① يادىكار، خاتىرە لىك، ئەستىلىك. ② خاتىرىلەر.

andemi. is. ar. بىر رايونغا خاس بولغان ۋە كۆپ كۆرۈلىدىغان ئاغرىق.

and · etmek. قەسەم قىلماق، قەسەم بەرمەك:

«Halkıma yararlı bu işi yapmaya and ettim — خەلقىمگە پايدىلىق بۇ ئىشنى قىلىش ئۈچۈن قەسەم قىلدىم.»

andırak, – ğı. is. ئۇنتۇلماسلىق ئۈچۈن قويۇلغان بەلگە.

andıran. s. ئوخشايدىغان، ئەسلەشكە ۋاستە بولغان.

andırmak. ① خاتىرىلەتمەك، ئەسلەتمەك. ② ئوخشايدىغان تەرىپى بولماق:

«1. Insan kendini öbürlere hayırlıandırmalı — ئىنسان ئۆزىنى زىننى قالغانلارغا ياخشى جەھەتتىن خاتىرلىتىش كېرەك.

2. Erkinin yürüyüşü babasını andırıyor — ئەركىننىڭ يۈرۈشى ئۇنىڭ ئاتىسىنى ئەسلىتىدۇ.»

ant · içirmek, قەسەم قىلدۇرماق، قەسەم ئىچۈرمەك.

androgin. is. fr. ① ئەركەكزادەك. ② ھەم ئاتىلىقى ھەم ئانىلىقى بولغان (ئۆسۈملۈك).

anele. is. it. كېمە ۋە پاراخوتلاردا تۇرلۇك ئىشلار ئۈچۈن قوللىنىدىغان تۆمۈر

قەھرىمانلىرىنىڭ خاتىرە مۇنارىسى بار.»

anıt · kabir. is. خاتىرە سارىيى (ئۆيى): «Başkang Mao'nun anıt kabrı — ماۋ جۇشىنىڭ خاتىرە سارىيى.»

anitsal. s. ① ئاپىدە بىلەن مۇناسىۋەتلىك، خاتىرە مۇنارىغا ئوخشاش. ② چوڭ-لۇقى، گۈزەللىكى بىلەن كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان، ھەيۋەتلىك، چوڭ، ھەشەمەتلىك.

anız. s. ئېگىز.

anızlık, — ğı. is. ئېگىزلىق.

ani. s.fər. ① تۇيۇقسىز، توساتتىن، بىردىنلا: «1. Ani bir karar — تاسادىپىي قارار. 2. Bu iş pek ani oldu — بۇ ئىش بەك توساتتىن بولدى.»

anide. z. ھامان، تۇيۇقسىزلا، توساتتىن، بىردىنلا.

animatör, — rü. s. is. جانلاندۇرغۇچى، روھلاندۇرغان، جانلاندۇرغۇچى، روھلاندۇرغۇچى.

anka. is. ① ئەنقا (قۇش). ② ئىسمى بار، جىسمى يوقلۇق.

ankarip. z. ar. بەك يېقىن ئارىدا.

ankebut. is. ar. ئۆمۈچۈك.

anket, — ti. is. fr. ① ئانكىت. ② تەتقىق قىلىش، تەكشۈرۈش.

anlak, — ğı. is. چۈشىنىش كۈچى، ئىدراك.

anlak · alır. s. ① ئەقىلغە ئۇيغۇن، مەنتىقىلىق، مەنتىقىغە ئۇيغۇن. ② چۈشىنىشلىك.

anlak · almaz. s. ① چۈشىنىكسىز. ② مۇرەككەپ.

anlaklı. s. ئىدراكلىق، زېھنىلىك.

anlam. is. چۈشەنچە، مەنە، ئۇقۇم: «Bir çok kelimenin bir öz bir de mecaz anlamı vardır — نۇرغۇنلىغان

anglojil. is. s. fr. ئىنگلىزپەرەس.

anglofob, — bu. is.s. fr. ئىنگلىز-لەرگە ئۆچ، ئىنگلىزلەر بىلەن چىقىشالمايدىغان (خۇشى بولمىغان).

ang. is. پىكىر، زېھىن، ئاڭ.

anı. is. خاتىرە، ئەس.

anık, — ğı. s. ① ھازىر، تەييار. ② تۇغما قابىلىيەتلىك.

anıklamak. ① تەييارلىماق، ھازىرلىماق. ② روھلاندۇرماق، جانلاندۇرماق، ئىزھار قىلماق.

anıklık, — ğı. is. ① ھازىرلىق، تەييارلىق. ② تۇغما قابىلىيەت، ئىستىداد.

anıksız. s. ① ھازىرلىقسىز، تەييارلىقسىز. ② قابىلىيەتسىز، ئىستىدادسىز.

anıksızlık, — ğı. is. ① ئىستىدادسىزلىق، قابىلىيەتسىزلىك. ② ھازىرلىقسىز، تەييارلىقسىز.

anılamak. خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك، يادلىماق.

anılmak. ① خاتىرىلەنمەك، يادلانماق، ئەسلەنمەك. ② ئېغىزغا ئېلىنماق.

anırmak. ھاڭرىماق: «Eşek anırdı — ئېشەك ھاڭرىدى.»

anırtı. is. ھاڭراش ئاۋازى، ھاڭراش.

anış. is. خاتىرىلەش، ئەسلەش، يادلاش.

anıştırmak. خاتىرىلەتمەك، ئەسلەتمەك، يادلاتماق.

anit, — ti. is. بىرەر شەخس ياكى ۋەقەنى ئەسلىتىش ئۈچۈن سېلىنغان بىنا ياكى ئورنىتىلغان ھەيكەل، ئابىدە: «Pekin Tiananmen meydanında Çin kahramanlarının anıtı var — بېيجىڭ تىيەنئەنمېن مەيدانىدا جۇڭگو

anlaşıklık,–ğı. is. پىكىر ۋە مەقسەتتە بىرلىك بولماق.

anlaşma. is. ①پىكىر ۋە مەقسەت بىرلىكى. ② شەرتنامە:

«Çin – Türkiye kültür anlaşması — جۇڭگو – تۈركىيە مەدەنىيەت شەرتنامىسى.»

anlaşmak. ①توختاشماق، شەرتلەشمەك، توختاملاشماق. ②ماسلاشماق، كېلىشمەك:

«Çin ve Türkiye hükümetleri kültürel işbirliği konusunda anlaştılar — جۇڭگو – تۈركىيە ھۆكۈمەتلىرى مەدەنىيەت ھەمكارلىق ھەققىدە توختاملاشتى.»

anlaşmazlık, – ğı. ①پىكىر ئىختىلاپى، پىكىر قارشىلىقى. ②توقۇنۇش، سۈركىلىش:

«Çin – Sovyet anlaşmazlığı — جۇڭگو – سوۋېت سۈركىلىشى.»

anlatı. is. ئاڭلىتىش، ھېكايە ئاڭلىتىش.

anlatılmak. بىلدۈرمەك، چۈشەندۈرمەك.

anlatım. is. چۈشەنچە ۋە ھېسسىياتنى سۆز ۋە ھەرىكەت بىلەن بىلدۈرۈش، ئىپادىلەش.

anlatımlı. s. تۇيغۇ ۋە نىيەتنى جانلىق سۈرەتتە ئاشكارا قىلغان.

anlatmak. ①چۈشەندۈرمەك، ئىزاھ بەرمەك، شەرھىلىمەك. ② بىلدۈرمەك، ئاشكارا قىلماق. ③ ئاگاھلاندۇرماق. ④ ئىپادە قىلماق، تەسۋىرلىمەك.

anlattırmak. چۈشەندۈرتمەك، ئىزاھلاتماق، شەرھىلەتتۈرمەك.

anlayış. is. ①پاراسەت، ئىدراك. ② كۆز قاراش قابىلىيىتى. ③ چۈشەنچە.

anlayışlı. s. پاراسەتلىك، ئەقىللىق.

anlayışsız. s. ئەقىلسىز، ئىدراك قابىلىيىتى يېتەرسىز.

anlayıvermek. دەرھال چۈشەنمەك، تېز سۆزلەرنىڭ ھەم ئەسلى مەنىسى، ھەم كۆچمە مەنىسى بولىدۇ.»

anlamak. ① چۈشەنمەك. ② ئۇقماق، بىلمەك. ③ ماقۇل كۆرمەك، ياقتۇرماق. ④ خەۋەردار بولماق، ۋاقىپ بولماق. ⑤ پايدا كۆرمەك. ⑥ ئالماق، قازانماق، ئېرىشمەك:

«1· Bu işten memnun olamadığını anliyorum — بۇ ئىشتىن مەمنۇن بولمىغانلىقىنى چۈشەندىم.

2· Dışardaki gürültünün nedenini anladın mı? — سىرتتىكى غۇۋغانىڭ سەۋەبىنى ئۇقتۇڭمۇ؟

3· Ben israfın bu derecesini anlamam — مەن مۇنچىلىك ئىسراپچىلىقنى چۈشىنەلمىدىم.

4· Bu ilaçtan hiç bir şey anlayamadım — بۇ دورىدىن ھېچقانداق پايدا كۆرمىدىم.»

anlamaklık, – ğı. is. چۈشىنىش، ھېس قىلىش.

anlamaz. s. ① چۈشەنمەس، بىلمەس. ② جاھىل. ③ چۈشەنمەيدىغان.

anlamazlık, – ğı. is. چۈشەنمەسلىك.

anlamdaş. s. ① مەنىداش سۆزلەر.

anlamdaşlık, – ğı. is. مەنىداشلىق، ئوخشاش مەنىلىك.

anlamlandırmak. مەنە بەرمەك، مەنىسىنى چۈشەندۈرمەك.

anlamlı. s. مەنىلىك، ئۇقۇملۇق.

anlamsız. مەنىسىز، ئۇقۇمسىز.

anlamsızlık, – ğı. is. مەنىسىزلىك، ئۇقۇمسىزلىق.

anlaşık. s. بىر – بىرىگە چۈشىنىشلىك ئادەم ۋە نەرسە.

چىققان.
anodin. is. fr. ئانوتىن (ئاغرىق توخ-تىتىش دورىسى).
anonim. s. fr. ئاپتورى نامىەلۇم، ئىسىمسىز خەت، كىمنىڭ يازغانلىقى نامەلۇم خەت.
anons. is. fr. ئۇقتۇرۇش، ئېلان.
anonsör, – rü. is. fr. دىكتور، سۆز-لىگۈچى.
anormal,–li. s.fr. ① نورمالسىزلىق، نورمال بولمىغان. ② ئەقلى كەم.
anormallik,–ği. is. ① نورمالسىزلىق. ② سارالىق.
anoş. is. سۆيۈملۈك، دوست.
anörin. is. fr. B-ۋىتامىن
anselman. is. fr. ①جىرا. ②ئويمانلىق.
ansızın. z. تۇيۇقسىزلا، بىردىنلا، توساتتىنلا.
ansiklopedi. is. fr. ئانسىكلوپىدىيە، قامۇس.
ansiklopedist,–ti. is. fr. ئانسىكلوپىدىيە يازغۇچى، قامۇسچى.
ant, – dı. is. ar. قەسەم:
«Andım var, bu işi yapacağım — بۇ ئىشنى قىلىشقا قەسىمىم بار.»
antagonist,–ti. is. fr. ئانتاگونىست (بىر - بىرىگە تامامەن زىت، قارىمۇ-قارشى، بىر - بىرىگە ئۆتۈپ كەتكەن دەرىجىدە دۈشمەن.)
antagonizm. is. fr. ئانتاگونىزم (كۈ-لىشتۈرۈپ بولمايدىغان قارىمۇقارشىلىق، دۈشمەنلىك).
antaljik. s. fr. ئاغرىقنى پەسەيتىدىغان.
antant, – tı. is. fr. ئۇيۇشۇش، شەرتـ لىشىش.

چۈشەنمەك.
anlık,–ğı. is. ① تۇيغۇدىن باشقا بىلىش قابىلىيىتى. ② چۈشىنىش قابىلىيىتى.
anma. is. ① خاتىرىلەش، ئەسلەش، يادـ لاش. ② خاتىرىلەش مۇراسىمى:
«Ekim devrimini anma günü yapıldı — ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنى ئۆتكۈزۈلدى.» خاتىرىلەش مۇراسىمى
anmak. ① خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك، يادلىماق. ② سۆزىنى قىلماق، ئېغىزغا ئالماق. ③ خاتىرىلەپ مەجلىس ئاچماق:
«1·Dün akşam sizi andık — تۈنۈگۈن ئاخشام سىزنى ئەسلىدۇق.
2·Hastalığın adını anmaktan korkuyoruz — ئاغرىقنىڭ ئېتىنى ئېغىزغا ئېلىشتىن قورقىمىز.
3· Başbakan Coenlayı andık — جۇ-ئېنلىنى خاتىرىلەپ مەجلىس ئاچتۇق.»
anmalık, – ğı. is. يادكار، ھەدىيە، ئەستىلىك، خاتىرىلىك.
anna. is. روپى (ھىندىستاننىڭ پۇل بىر-لىكى) نىڭ 16 دىن بىرى.
anne. is. ئانا، ئاپا.
anne · anne. is. چوڭ ئانا، موما (ئانـ نىڭ ئانىسى).
annelik, – ği. is. ئانىلىق.
annona[1]. is. fr. ئىكۋاتور رايونىدا يېتىشىدىغان دەرەخ جىنسى.
annona.[2] is. lat. ① يىللىق زىرائەت مەھـ سۇلاتى. ②دۆلەت ئامبىرى ئۈچۈن بۇغداي يىغىش. ③ ھەرقايسى ئۆلكىلەردە يىغىلغان باج. ④ دۆلەت ئامبارلىرىنىڭ ۋە پۇلسىز ياكى تۆۋەن باھالىق تەقسىمات باشقۇرۇلۇشى.
anodik. s. fr. ئۆرلىگەن، يۇقىرى

Antarktika. is. fr. ئانتراکتیکا (جەنۇبىي قۇتۇپ).
ant·beti. is. ئەھدىنامە (بىر شەرتنامىسىنىڭ ھەممە مەزمۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان يازما ماتېرىيال).
anten. is·fr. ئانتېن (رادىئو دولقۇنلىرىنى تۇتۇش ۋە تارقىتىش ئۈچۈن تارتىلغان سىملار)
anti. is. ing. fr. زىد، قارشى، ئەكسى: «Anti devrimci— «ئەكسىلئىنقىلابچى.
antibakteriyel, antimikrobik. s. is. fr باكتېرىيىنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان (دورا).
antiemetik. s. is. fr. قۇسۇقنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان (دورا).
antifriz. is. ing. توڭلاش ۋە مۇزلاشقا قارشى ئۇسۇل، چارە ياكى دورا، ئۇسكۇنە.
antik. s. fr. ① قەدىمكى، قەدىمكى زامانغا تەئەللۇق. ② قەدىمكى يۇنان، رىملىقلارنىڭ مەدەنىيىتى ـ سەنئىتىگە دائىر.
antika. is. s, it. ① ئاسارە ـ ئەتىقە، كونا تارىخىي ئەسەرلەر. ② كونا، مودىدىن قالغان، كونىراپ كەتكەن.
antikacı. is. ئاسارە ـ ئەتىقە سودىگىرى.
antikanseröz. is. fr. راكقا قارشى.
antikite. is. fr. ① قەدىمكى زامان، تارىخنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرى. ② قەدىمكى ھەيكەل، قەدىمكى زامانغا دائىر نەرسىلەر.
antiloji. is. fr. پىكىرنىڭ بىر ـ بىرىگە زىتلىقى.
antimoral. s. fr. ئەخلاققا زىت، ئەخلاق قائىدىلىرىگە زىت ھەرىكەت ۋە سۆز.
antin. is. پاھىشە ئايال، ئەخلاقسىز خوتۇن.
antipatik. s. fr. يېقىمسىز، يىرگىنىچلىك: «Antipatik adam— يىرگىنىچلىك ئادەم.»
antisemit, –ti. is. يەھۇدى دۈشمىنى، يەھۇدىگە قارشى.
antisoler. s. fr. كۈنگە قارشى، قۇياشقا زىت.
antlaşma. is. مۇئاھىدە، شەرتنامە، ئەھدىنامە، توختام، كېلىشىم، بىتىم، پۈتۈم: «On bir maddelik barış antlaşması— «11 ماددىلىق تىنچلىق بىتىمى.
antlaşmak. كېلىشمەك، شەرتلەشمەك، توختاشماق، پۈتۈم تۈزۈشمەك.
antlı. s. قەسەم بەرگەن، قەسەم ئىچكەن، قەسەم قىلغان.
antoloji. is. fr. ئانتولوگىيە (تۈرلۈك يازغۇچىلارنىڭ، خۇسۇسەن شائىرلارنىڭ تاللانغان بەدىئىي ئەسەرلەر توپلىمى).
antrasit, – ti. is. fr. ئىسسىز كۆمۈر.
antre. is. fr. دالان: «Geniş antreli bir yâtak odâsı— دالانلىق كەڭ ئۆي.»
antrenman. is. fr. تەنھەرىكەت مەشقى.
antrenör, – rü. is. fr. تىرېنىر.
antrepo. is. تاموژنا بېجى تاپ شۇرۇلمىغان مالىلار قويۇلىدىغان ئامبىرى.
antepocu. is. تاموژنا ئامبارچىسى.
antropolog. is. fr. ئانتروپولوگ.
antropolji. is. fr. ئانتروپولوگىيە (ئادەمنىڭ بېئولوگىك خۇسۇسىيەتلىرىنى، تۈرلۈك ئىرقلارنىڭ تەن تۈزۈلۈش بەلگىلىرىنى ھەر جەھەتتىن ئۆگىنىدىغان پەن).
antropomorf. s. fr. ① ئادەمگە

دىغان بىر خىل ئىچىملىك.

apış. is. چاتراق:

«Apışını açarak oturuyor — چاترىسى ئولتۇرىدۇ.»

apışık. s. is. ① قۇيرۇقىنى چاتراپقىغا قىستۇرۇپ ماڭماق (هايۋان). ② هېرىپ ـ ئېچىپ كەتكەن، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان (ئادەم).

apışıklık, – ğı. is. ئىشتاننىڭ ئېغى.

apışmak. ① هارغىنلىقتىن چاترىقىنى كېرىپ ياتماق. ② هاڭ ـ تاڭ بولماق، هودۇقماق.

apıştırmak. ① بەك هاردۇرماق، بەك چارچاتماق. ② سۇغا تۆمۈر تاشلاپ كېمە ياكى پاراخوتنى بىر يەردە توختاتماق.

apiko. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ زەنجىرىنى يېغىپ سۇغا تاشلىغان تۆمۈرنى تارتىپ ئېلىشقا هازىرلانماق. ② تەييار، هازىر، هوشيار، سەزگۈر. ③ ياخشى پاسۇن، رەتلىك كىيىنگەن:

«1. Apiko bir delikanlı — سەزگۈر يىگىت.

2. Apiko bir kız — رەتلىك كىيىنگەن قىز.»

apiküllü. s. بىر ئۇچلۇق، قىسقا، ئۇچى ئۇچلۇق، ئۇچى تار.

aplık, – ğı. is. fr. ① تامغا ئورنىتىلغان لامپا ياكى شامدان. ② هاشىيە.

aplibasyon. is. fr. بىر پارچە رەختنى ئۈستىگە باشقا بىر پارچە رەخت پارچىسىنى چاپلاش ياكى كانۋا تىكىش يولى بىلەن بېرىلگەن زىننەت.

apoje. is. fr. يۇكسەكلىك:

«Bir dil apojesine büyük yazarlarla ulaşılabilir — تىلنى ئۇلۇغ يازغۇچىلار ئوخشايدىغان، ئادەم شەكىلدە (هايۋان).

② ئادەمگىياھ.

anus. is. lat. ئىنسانىنىڭ سوڭى، ئارقا يول، كۆتەن، ئۇچەي ئاغزى (كۆت).

anuskop, – pu. is. fr. ئانۇسكوپ (ئانۇسنى تەكشۈرۈش ئەينىكى).

anut. s. ar. جاھىل.

apaçık. s. ئوپئوچۇق، ئاپئاشكارا.

aplak. s. ئوماق، دومىلاق (بۇۋاقلار هەققىدە).

apandis. is. fr. سوقۇر ئۇچەي.

apandisit, – ti. is. er. سوقۇر ئۇچەي كېسىلى.

apansız, apansızın. z. بىردىنلا، تۇيۇقسىزلا، توساتتىنلا.

aparmak. ① ئاپارماق، ئېلىپ بارماق. ② ئوغرىلىماق.

apartman. is. fr. قەۋەتلىك بىنا:

«Son yıllarda Urumçide apartmanlar yapılıyor — كېيىنكى يىللاردا ئۈرۈمچىدە قەۋەتلىك بىنالار سېلىنىۋاتىدۇ.»

apar . topar. z. ئىتوپىتۇر ـ تىتوپىتۇر، ئالدىراش ـ تېنەش:

«Korktuğundan apartopar kaçtı — قورقىنىدىن ئوپىتۇر ـ تىتوپىتۇر بولۇپ قېچىشتى.»

apaş. is. fr. غەلىتە كىيىنگەن ۋە غەلىتە سۆزلىشىدىغان لاۋكچەكلەر، ئافىي.

apaz. is. چاڭگال، ئوچۇم:

«Bir apaz buğday — بىر ئوچۇم بۇغداي.»

apazlamak. ① ئوچۇملىماق. ② يەلكە ئىنىڭ شامالدىن كۆپۈشى. ③ قىيىندا قولغا چۈشۈرمەك، تۇتۇۋالماق.

aperitif. is. fr. ئىشتىهانى ئېچىش ئۈچۈن تاماقتىن ئاۋۋال ئىستېمال قىلىنى

«هاڑ ئالما. — Ar etme»
① ئارا، ئارىلىق، مۇساپە. ara. is.
② زامان. ③ مۇناسىۋەت. ④ پەرق.
⑤ ئەتراپ، يېقىن، يان. ⑥ قىستۇرما:
«1. Iki köyün arası uzak değil — ئىككى يېزىنىڭ ئارىلىقى ئۇزاق ئەمەس.
2. Ara vermeksizin sık sık geliniz — توختاپ قالماستىن پات-پات كېلىپ تۇرۇڭ.
3. Onunla aramız iyidir — ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋىتىمىز ياخشى.
4. Mehmetle üç yaş aramız var — مەھمەت بىلەن ئۈچ ياش پەرقىمىز بار.
5. Sizin aranızda durmaktan çekiniyorum — سىزنىڭ يېنىڭىزدا تۇرۇشتىن قاچىمەن.
6. Türkçe yayınlarda aramüziği için Uygur müzikleri veriliyor — تۈركچە رادىئودا ئۇيغۇر مۇزىكىلىرى قىستۇرما مۇزىكا ئورنىدا بېرىلىدۇ.»
① هارۋا. ② ئاپتوموبىل. araba. is. ar.
بىل، پىكاپ. ③ بۇددا دىنى. ④ مەدەن توشۇيدىغان ئەسۋاب:
«1. El arabası — قول هارۋىسى.
2. Ben işe arabayla gidiyorum — مەن خىزمەتكە پىكاپ بىلەن بارىمەن.»
① هارۋىكەش. ② هارۋا arabacı. is.
ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
Arabacı. is. بىر توپ يۇلتۇزنىڭ ئىسمى.
arabacılık, – ğı. is. هارۋىكەشلىك.
① هارۋىلىق، arabalık, – ğı. is.
هارۋا قويىدىغان يەر. ② هارۋا تولغۇدەك مىقدار:

ئارقىلىقلا يۇكسەلدۇرگىلى بولىدۇ.»
apokrif. s. is. ناتونۇرا، ئىشەنچسىز، گۇمانلىق سۆز ياكى ماقالە.
apolet, – ti. is. ask. پاگون.
aport. fr. ئۇۋ ئىتلىرىغا «ئەپكەل» دەپ بېرىلگەن بۇيرۇق.
① ئاياغلىرىنى كېرىپ زوك ئولتۇرماق. ② هارغانلىقتىن مېڭىشقا هالى قالماسلىق. apşak. s. is.
① ئەقلى - هوشى كەم. aptal. s. fr.
② دۆت، مۆك، گالۋاڭ، ئەقىلسىز:
«Bu çok aptaldır — بۇ تازا ئەقىلسىزدۇر.»
aptallaşmak. دۆتلەشمەك، مۆكلەشمەك، ئەقىلسىزلەشمەك.
aptallaştırmak. دۆتلەشتۈرمەك، مۆكلەشتۈرمەك، ئەقىلسىزلەشتۈرمەك.
aptallık, – ğı. is. دۆتلۈك، مۆكلۈك، ئەقىلسىزلىق.
aptes. is. far. ① تەرەت (نامازدىن ئاۋۋال ئېلىنىدىغان). ② ئوسۇرۇق:
«Aptesi bozuldu — تەرىتى بۇزۇلدى، ئوسۇرۇپ قويدى.»
apteshane. is. far. تەرەتخانا، هاجەتخانا، خالى جاي.
aptesli. s. is. تەرىتى بار.
apteslik, – ği. is. ① تاهارەت ئالىدىغان يەر. ② تەرەت كەينىمى.
aptessiz. s. تەرەتسىز، تەرەت ئالمىغان.
ar¹. is. fr. گۈزەل سەنئەت.
ar². is, fr. يۇز كۆزادىرات مېتىرگە تەڭ يەر ئۆلچىمى.
ar³. is. ar. هار، ئىزا، خىجالەت، هايا، نومۇس:

aradan. z. ئاردىدىن:
«Aradan çok zaman geçti, hatırlayamiyorum — ئاردىدىن ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتتى، خاتىرىلىيەلمەيۋاتىمەن» (ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەن).»
Araf. is. ar. ئەراپ (جەننەتتە بىلەن جەھەننەم ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇق يەر).
Arafat. is. ar. ئەراپات تېغى (مەككە كېگە ئالتە سائەتلىك ئۇزاقتا بولغان تاغ بولۇپ، ھاجىلار تاۋاپ ئۇچۇن بۇ يەرگە كېلىدۇ).
aragoz. is. مىسرلىقلارنىڭ قورچاق ئويۇنىنىڭ بىر تۈرى.
arak. is. ① تۈرك مۇزىكىسىدا بىر مۇقام. ② قىممەتلىك ھاراق. ③ ئوغرىلىق.
arakçı. is. s ئوغرى، كانتو.
arakçılık, – ğı. is. ئوغرىلىق:
«Arakçılıktan kodesi boyladı — ئوغرىلىقتىن قاماقخانا تولدى.»
arakiye. is. ar. قەدىمىي دەرۋىشلەر بوكى (قالپىقى). ② بىر خىل كىچىك سۇنای.
araklamak. ئوغرىلىماق.
aral. is. ئارال، تاقىم ئارال.
aralamak. ① قىيا ئاچماق، يېرىم ئاچماق. ② ئارىلىق قالدۇرماق:
«Kapıyı araladım — ئىشىكنى يېرىم (قىيا) ئاچتىم.»
aralanmak. ① يالغۇز قالماق، ئايرىلىپ قالماق. ② شالاڭلاشماق، ③ چېكىلمەك، ئاستا كەتمەك. ④ بىرئاز ئېچىلماق. ⑤ بىرئاز يىراقلاشماق، بىرئاز ئۇزاقلاشماق. ⑥ كۆرۈنمەك، پەيدا بولماق:
«1. Hafifçe aralanan gözlerini bana çevirdi — كۆزلىرىنى بىرئاز ئېچىپ

بىر ھارۋا — «Bir arabalık insan ئادەم.»
araban. is. شەرق مۇزىكىلىرىدا بىر مۇقام.
arabesk. is. fr. ① ئەرەب ئۇسۇلىدا. ② رەسساملىقتىكى سىزىقنى ئۆزىگە خاس سىزىشى.
arâbi. is. چۆلدە ياشايدىغان ئەرەب.
Arabi. s. ar. ① ئەرەبچە. ② ئەرەب قەۋمىدىن بولغان.
Arabistan. is. ئەرەبىستان.
arabiyat, – ti. is. ar. ئەرەب تىلى ۋە ئەرەب ئەدەبىياتى.
ara · bozan. is. ئارا بۇزغۇچى، بۆلۈگۈنچى، بۇزغۇنچى.
arabozanlık, – ğı. is. بۆلگۈنچىلىك، بۇزغۇنچىلىق:
«Sen arabozanlık yopma — سەن ئارىنى بۇزما.»
ara · bulucu. is. s. كېلىشتۈرگۈچى، سالاچى، ئەپلەشتۈرگۈچى.
araçı. is. ① سالاچى، كېلىشتۈرگۈچى، ئارىچى، ئەپلەشتۈرگۈچى. ② ۋاستە.
aracılık, – ğı. is. ۋاستىلىك:
«Ben bu işi Ahmedin aracılığıyle yaptım — مەن بۇ ئىشنى ئەخمەتنىڭ ۋاستىچىلىكى بىلەن قىلدىم.»
araç, – cı. is. ۋاستە، قورال:
«Işi yaptırmak için her araca başvurdu — ئىشنى قىلدۇرۇش ئۇچۇن ھەرخىل ۋاستىلارنى قوللاندى.»
araçlı. s. ۋاستىلىك.
araçsız. s. ۋاستىسىز، بەۋاستە، توغرىدىن توغرا:
«Araçsız vergi — ۋاستىسىز باج.»

4. Sen bu günleri çok arasın — سەن بۇ كۈنلەرنى كۆپ ئەسلەرسەن.
5. Komşular bizi eskisi gibi aramaz oldular — قوشنىلار بىزنى ئىلگىرىكىدەك ئىزدىمەيدىغان بولۇپ قالدى.»

Arap, – bı. is. s. zar. ① ئەرەب. ② نېگىر، قارا تەنلىك. ③ قارا. ④ نىگا تىپ.

arapça. is. ئەرەبچە، ئەرەب تىلى.

arasat, – tı. is. ar. ئەرسات (قىيا- مەت كۈنى پۈتۈن ئۆلۈكلەرنىڭ تىرىلىپ توپلىنىدىغان يېرى).

ara · sıra. z. ئاندا ـ سانىدا، ئارا ـ سىرا:
«Mehmet bize ara – sıra geliyor — مەھمەت بىزنىڭكىگە ئاندا ـ ساندا كېلىدۇ.»

arasıl. s. پارالليل.

arasız. z. ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق.

araşit, – ti. is. fr. خاسىك.

araştırıcı. s. is. ① تەتقىق قىلغۇچى. ② تەتقىقاتچى. ③ ھەۋەسكار.

araştırma. is. ① تەتقىقات. ② ئىز- دەش، قىدىرىش.

araştırmak. ① ئىزدىمەك، ئاختۇرماق. ② ئېنىقلاشقا كىرىشمەك، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق. ③ تەتقىق قىلماق:
«Odayı iyice araştırdım, amâ aradığımı bulamadım — ئۆيىنى راسا ئىزدىدىم، ئەمما ئىزدىگىنىمنى تاپالمىدىم.»

araz. is. ar. ① ئالامەت، ئىشارەت. ② بالا ـ قازا. ③ تاسادىپ.

arazi. is. ar. ① يەر، زېمىن. ② قۇ- رۇلۇش مەيدانى. ③ ئۆي ـ ئىمارەت بولمىغان بوشلۇق، كەڭ مەيدان:
ماڭا قارىدى.
2. Üstüme çamur sıçramasın diye aralandım — ئۈستۈمگە لاي چاچرا- مىسۇن دەپ بىرئاز يىراقلاشتىم.
3. Kızın dudaklarında tatlı bir gülümseme aralandı — قىزنىڭ لېۋىدە بىلىنەر ـ بىلىنمەس تەبەسسۇم پەيدا بولدى.»

aralık, – ğı. is. ① ئارىلىق، يېپىسا، جاپسا، يوچۇق، يىرىق، دەز. ② ۋاقىت، نۆۋەت، چاغ، پۇرسەت. ③ ھاجەتخانا، تەرەتخانا، خالاجاي:
«1. Kapının aralığından rüzgar geliyor — ئىشىكنىڭ جاپسىرىدىن شامال كىرىۋاتىدۇ.
2. O aralık Pekindeyim — ئۇ چاغدا بېيجىڭدا ئىدىم.»

Aralık, – ğı. is. دېكابىر، 12 ـ ئاي.

aralıklı. s. بىر ـ بىرىگە تۇتاشمىغان، شالاڭ:
«Ağzını açınca aralıklı dişleri göründü — ئاغزىنى ئېچىشىغلا شالاڭ چىشلىرى كۆرۈندى.»

aralıksız. s. ① زىچ. ② ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق، ئارقا ـ ئارقىدىن.

aramak. ① ئىزدىمەك، قىدىرماق. ② تە- لەپ قىلماق. ③ ئاختۇرماق. ④ ئەسلىمەك. ⑤ زىيارەت قىلماق، يوقلىماق. ⑥ ئەسكە ئېلىشقا تىرىشماق:
«1. Kitabını ariyor — كىتابىنى ئىزدەۋاتىدۇ.
2. Hakkını aramak — ھوقۇق تەلەپ قىلماق.
3. Ceplerini aramak — يانچۇق لىرىنى ئاختۇرماق.

argaç. is. ئارقاق يىپ (توقۇمىچىلىقتا).
argaçlık, – ğı. is. ① توقۇش ماشىنىسى موكىسىدىكى يىپ. ② قىل ياكى يۈك توقۇما پارچىسى. ③ پالاس. ④ ئارقاقلىق يىپ.
argali. is. ئارقار (ياۋا قوي).
argın. s. هارغىن، بىتاپ، دەرمانسىز. كۈچسىز، مادارسىز،
argınlık, – ğı. is. هارغىنلىق، كۈچسىزلىك، دەرمانسىزلىق، هالسىزلىق، مادارسىزلىق.
argıt, – tı. is. تاغ جىلغىسى، تاغ يولى.
argo. is. fr. ① تېرمىن، ئاتالغۇ. ② لۇكچەك، ئوغرىلارنىڭ سۆزى.
argon. is. yun. ئارگون (رەڭسىز ۋە پۇراقسىز گاز).
Argus tavusu. zool. → **Tavus.**
arhont, – tı. is. fr. قەدىمكى يۇنان هاكىمىيىتىدە هۆكۈمران، باش هاكىم.
arı[1]. is. هەرە، بوغۇن:
«1. Arı iğnesiyle insana sokar — هەرە نەشتىرى بىلەن ئادەمنى چاقىدۇ. 2. Arı bal yapar — هەرە هەسەل بېرىدۇ.»
arı[2]. s. ① ئېرىق، پاكىزا، ساپ، تازا. ② گۇناھسىز. ③ غەيرىي سۆز ـ ئىبارىدىن خالى. ④ خالى:
«Savaştan arı bir bölge — ئۇرۇشتىن خالى رايون.»
arıcı. is. هەسەل هەرىسى باققۇچى.
arıcıl. s. zool. هەرە يېگۈچى قۇرتلار.
arıcılık, – ğı. is. هەرىچىلىك.
arık. s. ① ئورۇق، جۈدەك، زەئىپ، ئاۋاق. ② ئېرىق، پاكىز، ساپ، تازا.

arıç[1], – **cı.** is. قارىغاي تۈرىدىكى كىرپىدىغان، قىشتا يوپۇرمىقى تۆكۈلمەيدىغان، خۇش پۇراقلىق، يۇمىلاق مېۋىنى دورا قىلىنىدىغان بىر خىل دەرەخ، ئارچا.
arıç[2], – **cı.** is. zool. چىرايلىق سايرايدىغان بىرخىل ئالا قۇش.
arıl. s. ئىز باسار:
«Gençler proleteryanın devrimci arılı olmalıdır. — ياشلار پرولېتارىياتنىڭ ئىنقىلابىي ئىز باسارلىرىدىن بولۇشى لازىم.»
arın arın. z. ئارقا ـ ئارقىدىن، ئىزمۇئىز، ئارقىمۇئارقا.
arınca. z. ئارقىدىنلا، ئىز بېسىپ.
arışık. s. بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى.
arıtiye. is. ar. ① ئامبار، ئىسكىلات. ② ئامبارغا قارىغۇچىغا بېرىلىدىغان ھەق.
arıtiyeci. is. ھەق ئېلىپ ئامبارغا قارىغۇچى.
arena. is. lat. ئارېنا (① سېرك سەھنىسى. ② دائىرە، ساھە، مەيدان).
arenalı. s. قۇملۇق.
areol, – lü. is. fr. ئەمچەك تۈگمىسىدىكى قارا.
areometre. is. ئارېئومېتر (سۇيۇقلۇق ئۆلچىگۈچى).
areopaj. is. fr. قەدىمكى ئاتىنا مەھكىمىسى.
«Arazi sahibi — يەر ئىگىسى.
arbede. is. ar. غوۋغا، جېدەل، ماجرا.
arda. is. ① بەلگە قوزۇقى. ② ھۆ- كۈمدار ياكى قوماندان ھاسىسى.
ardaklamak. مال بورىدىماق.
aradala. is. ① تۆگە كارۋىتىنىڭ ئاخىرقى قوڭغۇرىقى. ② توقۇم، چوم.
ardıç[1], – **çı.** is. قارىغاي تۈرىدىكى كىرپىدىغان، قىشتا يوپۇرمىقى تۆكۈلمەيدىغان، خۇش پۇراقلىق، يۇمىلاق مېۋىنى دورا قىلىنىدىغان بىر خىل دەرەخ، ئارچا.
ardıç[2], – **cı.** is. zool. چىرايلىق سايرايدىغان بىرخىل ئالا قۇش.
ardıl. s. ئىز باسار:
«Gençler proleteryanın devrimci ardılı olmalıdır. — ياشلار پرولېتارىياتنىڭ ئىنقىلابىي ئىز باسارلىرىدىن بولۇشى لازىم.»
ardın ardın. z. ئارقا ـ ئارقىدىن، ئىزمۇئىز، ئارقىمۇئارقا.
ardınca. z. ئارقىدىنلا، ئىز بېسىپ.
ardışık. s. بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى.
ardiye. is. ar. ① ئامبار، ئىسكىلات. ② ئامبارغا قارىغۇچىغا بېرىلىدىغان ھەق.
ardiyeci. is. ھەق ئېلىپ ئامبارغا قارىغۇچى.
arena. is. lat. ئارېنا (① سېرك سەھنىسى. ② دائىرە، ساھە، مەيدان).
arenalı. s. قۇملۇق.
areol, – lü. is. fr. ئەمچەك تۈگمىسىدىكى قارا.
areometre. is. ئارېئومېتر (سۇيۇقلۇق ئۆلچىگۈچى).
areopaj. is. fr. قەدىمكى ئاتىنا مەھكىمىسى.

ârıza. is. ar. ① ئوكۇغۇل - دوكۇغۇل يەر. ② مېيىپ، ئاقساق. ③ ئەيىب، نۇقسان، كەمچىلىك. ④ توسقۇنلۇق، توسالغۇ، چاتاق. ⑤ بۇزۇق، بۇزۇلۇش:

«1. Onun yaptığı işlerde hiç bir arıza çıkmaz — ئۇنىڭ ئىشلىرىدا ھېچقانداق چاتاق بولمايدۇ.

2. Araba yarı yolda arıza yaptı — پىكاپ يېرىم يولدا بۇزۇلدى.»

ârızasız. s. ① تۇز، توسقۇنسىز، توسالغۇسىز، تۇپتۇز، تېپتوغرا. ② مېيىپ ئەمەس.

ârızi. s. ar. ① ئەسلىدە بولمىغان، سىرتتىن كەلگەن، كېيىن كەلگەن. ② ۋاقىتلىق:

«Ârızi bir olay — ۋاقىتلىق بىر ھادىسە.»

âri. s. ar. ① يالىڭاچ. ② بوش. ③ ھۇر، ئەركىن. ④ بولۇشسىز، قوشۇمچىسى «سىز». ⑤ يىراق، تۇزاق:

«Sudan âri — سۇسىز.

Ari. is. s. ئاريان (ھىند - ياۋروپا تىل گۇرۇپپىسىدىن بولغان ئىرق ياكى خەلق).

arid. s. fr. قۇرغاق، بوز.

arif. s. ar. ① ئىلىم - مەدەنىيەت ئىگىسى، ئوقۇمۇشلۇق. ② تەجرىبىلىك، بىلىملىك:

«Ben bu kadar söyleyimarif olan anlasın — مەن شۇنچىلىكلا سۆزلەي، ئوقۇمۇشلۇقلار چۈشەنسۇن.»

arife. is. ar. ھارپا:

«Bügün 30 eylül milli bayramımızın arifesidir — بۈگۈن 30 - سېنتەبر دۆلەت بايرىمىمىزنىڭ ھارپىسىدۇر.»

arıklanmak. ئورۇقلانماق، ئاجىزلانماق، جۈدەنمەك، زەئىپلەنمەك.

arıklatmak. ئورۇقلاتماق، ئاجىزلاتماق، جۈدەتمەك، زەئىپلەتمەك.

arıklık, – ğı. is. ① ئورۇقلۇق، جۈدەكلىك. ② زەئىپلىك.

arıkmak. زەئىپلەشمەك، ئاجىزلاشماق.

arılamak. ھەر قانداق بىر نەرسىدە ئەيىب ۋە نۇقسان بولمىغانلىقىنى بىلدۈرمەك.

arılanmak. ئېرىغلانماق، پاكىزلانماق، تازىلانماق، ساپلاشماق:

«Uygur dili gittikçe arılaniyor — ئۇيغۇر تىلى بارغانسېرى ساپلىشىۋاتىدۇ.»

arılaşmak. → **Arılanmak.**

arılık, – ğı. is. ①ھەسەل ھەرىسى ساندۇقى قويۇلغان يەر. ② پاكىزلىك، ئېرىغلىق. ③ گۈناھسىزلىق.

arılmak. ① پاكىزلانماق، تازىلانماق، ئېرىغدالماق. ② ئاغرىماق، كېسەل بولماق.

arımak. ① پاكىز بولماق، پاكلانماق، ئېرىغلانماق. ② كېسەلدىن ساقلانماق.

arınmak. ① خالى بولماق، قۇتۇلماق، ئېرىسماق. ②پاكىزلانماق:

«Ben gamden arındım — مەن غەمدىن قۇتۇلدۇم.»

arış. is. ① قولنىڭ جەينەكتىن بارماققىچە بولغان قىسمى. ②ھارۋا ئوقى.

arıtlamak. بىرىنى ياخشى قىلىپ تونۇشتۇرماق.

arıtmak. ① تازىلىماق، پاكىزلىماق، يۇماق. ②ساپ ھالغا كەلتۈرمەك، ئېرىتماق.

arız. s. ar. چاپلاشقان، يېپىشقان:

«Çocuğa bir hastalık arız oldu — بالىغا كېسەل چاپلىشىۋالدى.»

ئۇ كەينىمدە. — 1. O arkamdadır
2. Evin arkasında bahçe var — ئۆينىڭ ئارقا تەرىپىدە باغچە بار.
3. Hikayenin arkası yarında — هېكايىنىڭ قالغىنى ئەتىلىككە.
4. Bu sandalyenin arkası pek alçak — بۇ ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكى بەك پەس.»

arkacı. is. تەرەپدار، قوغدىغۇچى، ھەمايىچى، ئارقا تەرەك، ئارقىچى.

arkadaş. is. يولداش:
«Komünistler birer arkadaştırlar — كوممۇنىستلار بىر - بىرىگە يولداشتۇر.»

arkadaşça. z. يولداشلارچە، دوستچە:
«Biz bir - birimize arkadaşça yanaşmaliyiz — بىز بىر - بىرىمىزگە يولداشلارچە مۇئامىلە قىلايلى.»

arkadaşlık, — ğı. is. ① يولداشلىق، دوستلۇق. ② بىر كەسىپتىكىلەر ۋە بىر مەھەللىلىكلەر ئوتتۇرىسىدىكى يېقىنلىق:
«Sizin arkadaşlığınıza güveni yorum — سىزنىڭ دوستلۇقىڭىزغا ئىشىنىمەن.»

arkaizm. is. fr. ئارخائىزم (كونىرىغان، ئىستېمالدىن قالغان سۆز - ئىبارە ۋە باشقىلار).

arkalamak. ① قوغدىماق، قانات ئاستىغا ئالماق، يارىدەم قولىنى سۇنماق. ② بىرىگە ئىشىنىپ يارىدەم بەرمەك، ئارقىلىماق.

arkalı. s. ئارقا تەرەك بولغان، قوغدىغۇچى بولغان، قوغدىغان.

arkalık, — ğı. is. ① يۆلەنچۈك. ② ئۆيۈ ئىچىدە كىيىدىغان جىلىتكە، ئۆيچىلىك كىيىم:
«Arkalık sandalye — يۆلەنچۈك

Aristo. is. ئارىستوتېل (يۇنان پەيلاسوپى)

Aristocu. s. ئارىستوتېلچى.

Aristoculuk, — ğu. is. ئارىستوتېل يولى (ئارىستوتېلچىلىق).

aristokrat, — tı. s. is. fr. ھۆ- كۈمران ئېكسپلاتاتور سىنىپىنىڭ ئىمتىيازلىق يۇقىرى دائىرىلىرى، ئاقسۆڭەكلەر، ئېسىلزادىلەر.

aristotalizm. → **Aristoculuk.**

aritmetik, — ği. is. fr. ئارىفمېتىكا (ماتېماتىكىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى سۆزلەيدىغان قىسمى).

aritmetograf. is. fr. ھېساب ماشىنىسى. (مۇتەخەسسىس دوبوس 1860 - يىلى ئىجاد قىلغان).

aritmik. s. fr. ① رېتىمسىز. ② رەتسىز.

ariyet, — ti. s. ar. ئارىيەت، ئۆتنە، قەرز.

ariz. s. ar. كەڭ، ئەنلىك:
«Bu konu üzerinde ariz duruldu — بۇ مەسىلە ئۈستىدە كەڭ توختالدى.»

ariza. is. ar. ئەرز، ئەرزھال (يازما).

Arizona. is. ئارىزونا (ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنى تەشكىل قىلغان شتاتلار).

arjante. s. fr. كۈمۈش رەڭگىدە، كۈمۈشتەك ئاق:
«Arjante tabak — ئاق كۈمۈش تاۋاق.»

arjantit, — ti. is. fr. ئارگانتىت (كۈمۈش جەۋھىرى).

ark, — kı. is. ئېرىق، ئۆستەڭ.

arka. ① ئارقا، كەينى. ② تەرس تەرەپ. ③ قوغدىغۇچى. ④ باشقا تەرەپ. ⑤ قالغان قىسىم، ئارتۇق قىسىم. ⑥ يۆلەنچۈك، تايانچۇق:
①

armoni. is. fr. رىتىم، ئۇيغۇنلىۇق، ئاككورد (مۇزىكىدا)، ئاھاڭداشلىق.

armonik, armonika. is. it. ① ئاكار-دىيون. ② ئېغىز گارمۇنى.

armudi. s. ئامۇت شەكلىدە بولغان، ئامۇت شەكىللىك.

armut, – du. is. far. ① ئامۇت، لەمپۇت. ② بەك مۇڭ. ③ مۇنارلارنىڭ ئۈچىدىكى ئامۇت چوڭلۇقىدىكى قۇببە: «Kurla armutu çok güzel كورلا ئامۇتى ناھايىتى ياخشى.»

Arnavut, – du. is. yun. ئالبانىيە، ئالبانىيىلىك:

«Arnavut dili «ئالبانىيە تىلى.

Arnavutluk, – ğu. is. ئالبانىيىلىك.

aroma, is. it. yun. ① خۇش - خۇي پۇراق. ② دورا - دەرمان.

aromatik. s. fr. ياخشى پۇراقلىق دورا - دەرمان سالغان.

arozöz, – zü. is. fr. سۇ ھارۋىسى، (ياكى ئاپتوموبىلى).

arpa. is. hint. ئارپا.

arpacı. is. ① ئارپىچى، ئارپا ساتقۇچى. ② ئوغرى.

arpacık, – ğı. is. ① يىڭناسقۇ. ② مىلتىق ۋە تاپانچىنىڭ قارىغا ئالدىغان يېرى.

arpacılık, – ğı. is. ئوغرىلىق، بۇ- لاپ قېچىش.

arpağ. is. ئەپسۇن، ئازايىم، ئارۋاق.

arpalama. is. ئاتلارنىڭ تۇۋقىدا بو- لىدىغان ئاقۇاش كېسىلى.

arpalı. s. ① تىمەن، دىداك. ② سې- مىز (ھايۋان).

arpalık, – ğı. is. ① قەدىمدە دىنىي ئورۇنلارغا ئوق.» **arkalıksız.** s. ھىمايىچىسى بولمىغان، قوغدىغۇچىسىز، ئارقىلىقسىز.

arkasız. s. ھىمايىچىسىز، ھىمايىچىسى بولمىغان، ئارقا تىرىكى يوق، ئارقىسىز.

arkebüz. is. fr. XVII ئەسىرگىچە قوللىنىلغان بىر خىل مىلتىق.

arkeolog. is. fr. ئارخېئولوگ، ئار- خېئولوگىيە ئالىمى، ئارخېئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.

arkeoloji. is. fr. ئارخېئولوگىيە (قەدىمكى ماددىي مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئاساسىدا كىشىلىك جەمئىيىتىنىڭ تارىخىي ئۆتمۈشىنى ئۆگىنىدىغان پەن).

arktik. s. fr. شىمالىي قۇتۇپ بىلەن ياكى شىمالىي قۇتۇپ رايونى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

arlanmak. ئۇيالماق، ئەزا تارتماق.

arlanmaz. s. ئۇيالماس، ھاياسىز.

arma. is. it. ① دۆلەت گېربى، دۆلەت بەلگىسى. ② قېيىق ۋە كېمىنىڭ يۈرۈشىگە خىزمەت قىلىدىغان پالاق، يەلكەن قاتارلىقلار.

armador. is. isp. قېيىق ۋە كېمە قاتارلىقلارنىڭ پالاق، تىرەك، يەلكەن ۋە ئارغامچىلىرىنى باشقۇرغۇچى ئۇستا.

armağan. is. ① ئارمىغان، ھەدىيە، سوۋغات. ② خەير، ئېھسان. ③ مۇكاپات: «Nobel armağanı — نوبېل مۇكاپاتى.»

armak. ھارماق، ئاجىزلاشماق.

armatör, – rü. is. fr. سودا كې- مىسىنى ئىشلەتكەن بىرى.

armet, – ti. is. fr. دۇبۇلغا (قەدىمكى زامان ئۇرۇشلىرىدا باشقا كىيىلىدىغان بىر خىل تۆمۈر قالپاق).

artağan. s. بەرىكەت.
artağanlık, – ğı. is. بەرىكەتلىك.
arta · kalan. s. ① ئېشىپ قالغان. ② ئادەت بويىچە داۋام قىلىپ كەلگەن.
arta · kalmak. ① ئېشىپ قالماق. ② داۋام قىلىپ كەلمەك، كېيىنگە قالماق.
artam. is. پايدىلىق بولغان ھەم يا- قىدىغان ئارتۇقلۇق ۋە ئۈستۈنلۈك.
artçı. is. ھەربىي يۈرۈشتە قوغداش خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان ئاخىرقى قىسىم.
artı. is. ھېسابتا قوشۇش ئالامىتى، پلاۇس.
artık, – ğı. s. ① ئارتۇق. ② ئېشىپ قالغان. ③ بىرى تۈگەپ ئىككىنچىسىنىڭ باشلىنىشى:
«1. Bu ondan artık — بۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇق.
2. Artık ekmek — ئاشقان نان.
3. Artık yaz geldi — قىش كېتىپ ياز كەلدى.»
artıkçı. s. is. قەلەندەر، دېۋانە، گادای.
artıklık, – ğı. is. ① كۆپلۈك. ② ئۈستۈنلۈك.
artık · yıl. is. كەبىسە (يىلى).
artım. is. كۆپىيىش:
«Nüfus artımı — نوپۇس كۆپىيىشى.
artırılmak. ئارتتۇرۇلماق، كۆپەيتىلمەك، ئاشۇرۇلماق.
artırım. is. ئىقتىساد قىلىش، تېجەش.
artırma. is. ① كۆپەيتىش، ئاشۇرۇش. ② ئىقتىساد قىلىش.
artırmak. ① ئارتتۇرماق، كۆپەيتمەك، ئاشۇرماق، جىقايتماق. ② باھاسىنى ئۆرلەتمەك. ③ ئىقتىساد قىلماق. ④ ئاشۇرۇۋەتمەك.

ئادەملەرگە ماڭاش ئۈزىدا بېرىلىدىغان پۇل. ② ھايۋاننىڭ يېشىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان چىش بەلگىسى.
arsa. is. ar. چۈشىدىغان يەر.
arsı · ulusal. is. بەينەلمىلەل، ئىنتېرناتسىئونال، خەلقئارا.
arsız. s. ar. ① ئارسىز، ھايا-سىز، ئۇيالماس، تەرىبىسىز، ئىزا تارتماس. ② ھەر يەردە ئۆسۈۋېرىدىغان ئۆسۈملۈك.
arsızlık, – ğı. is. ئارسىزلىق، ھايا-سىزلىق.
arslan. is. zool. ئاسلان، شىر.
arş[1] مارش (ئەسكىرىي بۈيرۇق).
arş[2]. is. ar. ئەرش، ئاسمان.
arş[3]. is. fr. توك بىلەن ماڭىدىغان قاتناش قوراللىرىنىڭ يۈكىرىگا كۆتۈرۈلگەن تۆمۈر يايى.
arşın. is. ① ئارشىن، گەز (قەدىمدە قوللىنىلىدىغان 68 سانتىمېتىرلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى.) ② بىر قەدەملىك ئۆلچەم:
«1. Herkesin arşınına göre kumaş verilmez — ھەر كىمنىڭ ئارشىنىغا قاراپ رەخت بېرىلمەيدۇ.
2. Yolu bir arşınla bitiriverdik — يولنى بىر ئارشىن بىلەن تۈگەتتۇق.»
arşınalmak. ① ئارشىن بىلەن ئۆلچەمەك. ② چوڭ قەدەم بىلەن يۈرمەك، چوڭ قەدەم ئاتماق.
arşiv. is. fr. تارىخىي ھۆججەتلەرنىڭ ساقلانغان يېرى، ئارخىپ.
art, – dı. is. s. ① ئارقا، كەينى. ② ھايۋاننىڭ قۇيرۇق تەرىپى. ③ باشقا تەرەپ:
«Dağın artında su boldur — تاغ-نىڭ ئارقىسىدا سۇ كۆپ.»

arziyat, – tı. is. ar. گېئولوگىيە.
arzu. ar. ئارزۇ، ئىستەك.
arzu . hal, – lı. is. ar. ئىلتىماس، ئۆتۈنۈش.
arzuhalcı. is. باشقىلارغا خەت يېزىپ بېرىپ تۇرمۇش كەچۈرگۈچى.
arzu . keş. s. fr. ئارزۇلۇق، ھەۋەسكارلار.
arzulamak. ئارزۇلىماق، ھەۋەس قىلماق، ئارزۇ قىلماق، تەلەپ قىلماق، سېغىنماق.
arzulanmak. ئارزۇلانماق، ھەۋەسلەنمەك.
arzulatmak. ئارزۇلاندۇرماق، ھەۋەسلەندۇرمەك، تەلەپ قىلدۇرماق.
arzulu. s. ئارزۇلۇق، ھەۋەسلىك، تەلەپلىك، خاھىشلىق.
arzusuz. s. ئارزۇسىز، ھەۋەسسىز، تەلەپسىز، خاھىشسىز.
as[1]. is. lat. ①قارتا قەغىزىنىڭ بىرىنچى نومۇرلۇقى. ② ئىشنىڭ بېشىدا بولغان بىرى.
as[2]. s. «تۆۋەن» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى:
«As subay. «تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر.
as[3]. is. zool. بۇلغۇن (سۆسەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان ئۆزى ئاق، قۇيرۇقى قارا، تېرىسى ناھايىتى قىممەتلىك بىر ھايۋان).
asa. is. ar. ھاسا.
asabi. s. ar. نېرۋا، قىزىق قان، چۈس مىجەز، جىلىخور.
asabilik, – ği. is. جىلىخورلۇق، مىجەز چۈسلۈقى.
asabiye. is. ar. ① نېرۋا بىلەن ئالاقىدار. ② نېرۋا كېسەللىكلىرى.
asabiyeci. is. نېرۋا كېسەللىكلىرى

artist, – ti. is. fr. ① ئارتىس. ② سەنئەتكار، سەنئەتچى.
artistlik, – ği. is. ئارتىسلىق، سەنئەتكارلىق.
artmak. ① ئارتماق، كۆپەيمەك، ئاشماق، جىقايماق. ② ئېشىپ قالماق، ئىقتىساد بولۇپ قالماق. ③ ئاشماق، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئۇلغايماق:
«Ateşi birden bire artтı — قىزىقى بىردىنلا ئۆرلىدى.»
arûs. is. ar. يېڭى ياتلىق بولغان قىز، كېلىن.
aruz. is. ar. ① چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىكىلگەن تۈۋرۈك. ② ئاروز ۋەزن.
arvana. is. far. ھېنگان (تۆگىنىڭ چىشىسى).
arya[1]. is. it. ئارىيا (كۆپىنچە ئوپېرادا ئورکېستىر جور قىلىنغان ھالدا بىر كىشى تەرىپىدىن ئىجرا قىلىنىدىغان كۈي ۋە شۇ كۈيگە يېزىلغان مۇزىكا ئەسىرى).
arya[2]. is. بايراق ياكى يەلكەنتىسى چۈشۈرۈش.
aryanizm. ئارىيانىزم (ئىسكەندىرىيىلىك ئارىيوس تەرىپىدىن قۇرۇلغان خرىستىئان دىنىغا قارشى، ئەيسانىڭ تەڭرىلىكىنى ئىنكار قىلىدىغان بىر مەزھەپ).
arz[1]. is. ar. ① ئەرز. ② قويۇلغان باھا.
arz[2]. is. ar. ① يەر، زېمىن. ② يەر شارى، ئالەم، يەر يۈزى. ③ مەملىكەت، ۋەتەن، يۇرت.
arz[3]. is. ar. ① كەڭلىك، ئەن. ② يەر دائىرىسى.
arzani. s. ar. ئەنلىك.
arzi. s. يەر يۈزىگە ئائىت، يەر يۈزى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

asefal². s. fr. باشسز، بپشی یوق.
asel. is. ar. هەسەل، بال.
aseli. s. ar. هەسەل رەڭگی.
asepsi. is. fr. میکروپسزلق.
asfalt, – tı. is. fr. ئاسفالت:
«Asfalt yol — «ئاسفالت یول.
asfaltlamak. ئاسفالت یاتقۇزماق.
aşgar. s. ar. ئەڭ كیچك، ئەڭ كیچك.
aşgari. ar. ئەڭ ئاز، ئەڭ تۆۋەن:
«Bana aşgari üç gün izin veriniz — ماڭا ئەڭ ئاز دیگەندە ئۈچ كۈن رۇخسەت بېرىڭ.»
ashab. ① «ئىگە» سۆزىنىڭ كۆپلۈكی. ② ساھابىلەر:
«Ashabı zeka. «ئەقىل ئىگىلىرى.
ası. is. ① ئېسىق. ② بىرىدىن يەنە بىرىگە كېلىدىغان پایدا ـ مەنپەئەت:
«Asıda kalmak — «ئاسقۇدا قالماق.
asıcı. is. s. ① مۇئەللەق. ② ئاسقۇچی. ③ جاللات.
asıcıl. s. مەنپەئەتپەرەس.
asık. s. ① ئېسىقلىق، ئېسىقلىق نەرسە. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ خاپا چىراي.
asıl¹, – sılı. is. ar. ① نەرسىنىڭ ئەينی ئۆزی. ② نەرسىنىڭ ئاساسی، پىلە تیزی، تۈپی. ③ ئاساس:
«1. Mektubun aslını gördüm — خەتنىڭ ئۆزىنی كۆردۈم.
2. yazının aslı resimdir — ئەسەرنىڭ ئاساسی رەسىم ئىدی.
3. Bu haberin aslı yok — بۇ خەۋەرنىڭ ئاساسی یوق.»
asıl². s. ① ئەسلی. ② تۈپ ماھىيەت. ③ مۇھىمی:
دوختۇری.
asabileşmek. جىلە بولماق، خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق، ئەسەبىيلەشمەك.
asacak, – ğı. is. ئاسقۇچ:
«Duvardaki asacak bu kadar çok ağırlık taşıyamaz — تامدىكی ئاسقۇچ بۇنچىلىك ئېغىرلىقنی كۆتۈرەلمەيدۇ.»
âsaf. is. ① سۈلايمان پادىشاھنىڭ مەشھۇر ۋەزىری ـ ئەسىل. ② ۋەزىر. ③ ئەر ئىسمی.
asal. s. far. ئاساسلىق، تۈپ، مۇھىمی، ئاساسی.
asalak, – ğı. is. s. پارازىت، تەپىيار، تاپ، قان شورىغۇچی.
asalet, – ti. is. ar. ① نەسىل پاخشىلىقی، نەسىللىك. ② تىلدا ۋە ئەدەبىيات تاددىي كەلىمىلەرنىڭ بولماسلىقی.
asamble. is. fr. قەدىمكی ئۇسسۇل ۋە تانسىلاردا ئاساسلىق قەدەم.
asansör, – rü. is. fr. لىفت، توك شوتىسی.
asap. is. ar. نېرۋا:
«Asap bozukluğu — «نېرۋا بۇزۇقلۇقی.
asar. ar. ئەسىر (يۇز يىل) سۆزىنىڭ كۆپلۈكی.
asayiş. is. ar. تىنچلىق، بىخەتەرلىك، ھۇزۇر، پاراۋان:
«Çin halkı komünist partinin önderliğinde çok asayiş içinde yaşiyor — جۇڭگو خەلقی كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە ناھايىتی پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.»
asbaşkan. is. ئىككىنچی رەئىس (باشلىق).
asefal¹. is. fr. باشسز ھەيكەل.

ئازغۇن.

aside. s. ar. ئۇن، گۆش ۋە مېۋە بىلەن ياسىلىدىغان بىر خىل تاماق.

asil¹. → **Acil.**

asil². is. ar. ① ئەسىل، كاتتا. ② بىر ۋەزىپىدە ئاساسى بولغان:

«Asil bir hareket — كاتتا بىر ھەرىكەت.»

asilik. is. ئاسىيلىق.

asil · zade. s. ar. far ئەسىلزادە، ئاقسۆڭەك.

asil · zadelik, – ği. is. ئەسىلزادىلىك، ئەسىل ئەۋلادلىق.

asimilasyon. is. fr. ئاسسىملاتسىيە، ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش، ئۆزىگە ئوخشىتىۋېلىش.

asistan. is. fr. ئاسىستېنت (پروفېسسور ياكى دوكتور يارىدەمچىسى).

asistanlık, – ğı. is. ئاسىستېنتلىق.

asiyap, – bı. is. ar. تۇغما.

âsiye. is. ar. ① تىرەك، ستون. ② دەردىمەن ۋە غەمكىن خوتۇن. ③ ئايال ئىسمى.

as · kat, – tı. is. ھەرقانداق بىر ئۆلچەمنىڭ بۆلۈنگەن پارچىلىرى.

asker. is. ar. ① ئەسكەر، ھەربىي. ② پۇل. ③ ھەربىي، قوراللىق كۈچلەر. ④ جەمئىيەت تۈزۈمىگە رىئايە قىلىدىغان:

«Çinde asker olmak her genç için şereftir — جۇڭگودا ئەسكەر بولۇش ھەربىر ياش ئۈچۈن شەرەپتۇر.»

askeri. s. ar. ھەربىي، ئەسكىرىي، ئەسكەرلىككە ئائىت.

askerileşmek. ئەسكەرلەشمەك، ھەربىيلەشمەك.

«1· Asıl maksat bu değil — ئەسلى مەقسەت بۇنداق ئەمەس.

2· Hiç bir aslı olmayan söz — ھېچقانداق ئاساسى بولمىغان سۆز.

3· Kabahat asıl bundadır — كەمچىلىكنىڭ مۇھىمى بۇنىڭدا.»

asılacak. s. ئېسىشقا تېگىشلىك.

asılanmak. پايدا كۆرمەك، پايدا تاپماق، مەنپەئەت كۆرمەك.

asılı. s. ئېسىقلىق.

asılmak. ① ئېسىلماق. ② تېزدىن قولىغا ئالماق. ③ ئۆلتۈرۈلمەك، بوغۇلۇپ ئۆلمەك. ④ قەتئىي تۈرماق. ⑤ كۆڭۈلگە ئالماق:

«1· Hemen küreklere asıldı — دەرھال كۈرەكنى قولىغا ئالدى.

2· Asılırsan başarılı olursun — قەتئىي تۈرساڭ غەلبە قىلىسەن.

3· Fazla asılma, hasta olursun — كۆپ كۆڭۈلۈڭگە ئېلىپ كەتمە، ئاغرىپ قالىسەن.»

asıma. is. ئايالالارنىڭ بوينىغا ئاسىدىغان، قول ۋە قۇلاقلىرىغا سالىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

asır, – rı. is. ar. ① ئەسىر، يۈز يىل. ② دەۋر، چاغ، زامان.

asırlık. s. يۈز يىللىق، ئەسىرلىك، كۆپ يىللىق، يۈز يىل بولغان:

«Asırlık ağaçlar — كۆپ يىللىق دەرەخلەر.»

âsım. s. ar. ① پاك، نومۇسلۇق، ئىپپەتلىك. ② گۇناھلىق ئىشلاردىن ۋە ھارامدىن قاچىدىغان.

asi. is. ar. ① ئىتائەت قىلمايدىغان، بويسۇنمايدىغان. ② ئىسيان كۆتۈرگۈچى،

asran. ts. ① ئىككى يۈز يىل. ② دىگەر (ناماز ۋاقتى). ③ كىچە ـ كۈندۈز.

asri. s. ar. ① زامانغا ئۇيغۇن، زامانغا خاس. ② يېڭى ئۇسۇل.

asrileştirmek. زامانۋىلاشتۇرماق.

ast,– tı. s. ① دەرىجە جەھەتتىن تۆۋەن. ② بىرىنىڭ بۇيرۇقىدىكى ئادەم. ③ تۆۋەن دەرىجىلىك ئەسكەر.

astar. s. far. ① ئەستەر. ② تامنىڭ قارا سۇۋىقى. ③ كىيىمچىلىكتە بىر نەرسىنى چىگىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان رەخت، لاتا ۋە ياغاچ قاتارلىق نەرسىلەر: «Yorgan astarı — يوتقان ئەستىرى.»

astarlamak. ① ئەستەرلىمەك. ② سۇۋاق:

«1. Astarlanmış palto — ئەستەرلىك پەلتو.

2. Duvarları astarlamadan boyamış — تامىلارنى سۇۋىماستىنلا ئاقلاپتۇ.»

astarlı. s. ئەستەرلىك.

astarlık,– ğı. is. s. ① ئەستەرلىك، ئەستەرلىككە يارايدىغان. ② سەرگەز:

«Bu astârlık için elverişlidir — بۇ ئەستەرلىك ئۈچۈن كېرەكلىك.»

astarsız s. ئەستەرسىز:

«Astarsız elbisse — ئەستەرسىز كىيىم.»

as . teğmen. is. شاۋۇپى، تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسىر.

astma. is. fr. ھاسىراش، دەم سىقىلىش، زىققا.

astmalı. s. is. ھاسىرايدىغان، دېمى سىقىلىدىغان:

«Astamlı ihtiyar — دېمى سىقىلىدىغان قېرى.»

askerlik,– ği. is. ① ھەربىيلىك، ئەسكەرلىك. ② قانۇنغا ئاساسەن ھەربىيلىك خىزمىتىنى ئۆتەش.

askersizleştirmek. ھەربىيسىزلەشتۈرمەك، ئەسكەرلىكتىن خالى قىلماق.

askı. ① ئاسقۇچ، كىيىم ئاسقۇچ. ② ئىشتان ئېسىۋالغۇچ. ③ ئېلان، ئۇقتۇرۇش. ④ كېلىنلىكنىڭ ھۈجرىسىغا سېلىنغان نەرسىلەر. ⑤ ئاياللار بوينىغا ئېسىۋالىدىغان زىننەت ئەسۋابى. ⑥ ئەدەبىيات مۇسابىقىسىدە مۇكاپات ئۈچۈن ئېسىلغان بايراقچە قاتارلىق نەرسىلەر.

aslâ. z. ar. ئەسلا، زادى.

aslan. is. ① شىر. ② باتۇر، جەسۇر ئادەم.

asli. s. ar. ① ئەسلى، ئاساسلىق، نېگىز. ② ئەسلى نۇسخا. ③ ئەڭ مۇھىم:

«1. Asli görev — ئاساسلىق ۋەزىپە.

2. Bu resim fiilen sanatkârın asli ve özgü bir eseridir — بۇ رەسىم ئەمەلىيەتتە رەسساملىقنىڭ ئەسلى ۋە مەخسۇس ئەسىرىدۇر.»

asliye. s. ئاساس، نېگىز.

asma. is. ① ئاسقۇچ. ② s. ئاسما:

«1. Çamaşır asma — كىيىم ئاسقۇچ.

2. Asma lâmba — ئاسما چىراغ.

3. Asma saat — ئاسما سائەت.»

asmak. ① ئاسماق، ئېسىپ قويماق. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ قەرزنى ئادا قىلماق. ④ يولدا كېتىۋاتىپ مەلۇم سەۋەب بىلەن ھەمراھىدىن ئايرىلماق. ⑤ باردىغان يېرىگە بارماسلىق.

asmalık,– ğı. is. ① باغلىق يەر. ② باراڭ.

aspirin. is. fr. ئاسپىرىن.

armoni. is. fr. ريتىم، ئۇيغۇنلۇق، ئاككورد (مۇزىكىدا)، ئاھاڭداشلىق.

armonik, armonika. is. it. ① ئاكار-دىيون. ② ئېغىز گارمۇنى.

armudi. s. ئامۇت شەكلىدە بولغان، ئامۇت شەكىللىك.

armut, – du. is. far. ① ئامۇت، نەشپۈت. ② بەك مۆڭ. ③ مۇنارلارنىڭ ئۈچىدىكى ئامۇت چوكۇلۇقىدىكى قۇببە: «Kurla armutu çok güzel كورلا ئامۇتى ناھايىتى ياخشى.»

Arnavut, – du. is. yun. ئالبانىيە، ئالبانىيىلىك: «Arnavut dili «ئالبانىيە تىلى.

Arnavutluk, – ğu. is. ئالبانىيىلىك.

aroma, is. it. yun. ① خۇش-خۇي پۇراق. ② دورا - دەرمان.

aromatik. s. fr. ياخشى پۇراقلىق دورا - دەرمان سالغان.

arozöz, – zü. is. fr. سۇ ھارۋىسى، (ياكى ئاپتوموبىلى).

arpa. is. hint. ئارپا.

arpacı. is. ① ئارپىچى، ئارپا ساتقۇچى. ② ئوغرى.

arpacık, – ğı. is. ① يىڭناسقۇ. ② مىلتىق ۋە تاپانچىنىڭ قارىغا ئالدىغان يېرى.

arpacılık, – ğı. is. ئوغرىلىق، بۇ-لاپ قېچىش.

arpağ. is. ئەپسۇن، ئازايىم، ئارۋاق.

arpalama. is. ئاتلارنىڭ تۇۋۇقىدا بو-لىدىغان ئاقۇاش كېسىلى.

arpalı. s. ① تىمەن، دىداك. ② سې-مىز (ھايۋان).

arpalık, – ğı. is. ① قەدىمدە دىنىي ئورۇنغۇق.»

arkalıksız. s. ھىمايىچىسى بولمىغان، قوغدىغۇچىسىز، ئارقىلىقسىز.

arkasız. s. ھىمايىچىسىز، ھىمايىچىسى بولمىغان، ئارقا تىرىكى يوق، ئارقىسىز.

arkebüz. is. fr. XVII ئەسىرگىچە قوللىنىلغان بىر خىل مىلتىق.

arkeolog. is. fr. ئارخېئولوگ، ئار-خېئولوگىيە ئالىمى، ئارخېئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.

arkeoloji. is. fr. ئارخېئولوگىيە (قەدىمكى ماددىي مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئاساسىدا كىشىلىك جەمئىيىتىنىڭ تارىخىي ئۆتمۈشىنى ئۆگىنىدىغان پەن).

arktik. s. fr. شىمالىي قۇتۇپ بىلەن يېاكى شىمالىي قۇتۇپ رايونى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

arlanmak. ئۆيالماق، ئەزا تارتماق.

arlanmaz. s. ئۆيالماس، ھاياسىز.

arma. is. it. ① دۆلەت گىربى، دۆلەت بەلگىسى. ② قېيىق ۋە كېمىنىڭ يۈرۈشىگە خىزمەت قىلىدىغان پالاق، يەلكەن قاتارلىقلار.

armador. is. isp. قېيىق ۋە كېمە قاتارلىقلارنىڭ پالاق، تىرەك، يەلكەن ۋە ئارغامچىلىرىنى باشقۇرغۇچى ئۇستا.

armağan. is. ① ئارمىغان، ھەدىيە، سوۋغات. ② خەير، ئېھسان. ③ مۇكاپات: «Nobel armağanı — «نوبېل مۇكاپاتى.

armak. ھارماق، ئاجىزلاشماق.

armatör, – rü. is. fr. سودا كې-مىسىنى ئىشلەتكەن بىرى.

armet, – ti. is. fr. دۇبۇلغا (قەدىم-كى زامان ئۇرۇشلىرىدا باشقا كىيىلىدىغان بىر خىل تۆمۈر قالپاق).

artağan. s. بەرىكەت.
artağanlık, – ğı. is. بەرىكەتلىك.
arta · kalan. s. ① ئېشىپ قالغان. ② ئادەت بويىچە داۋام قىلىپ كەلگەن.
arta · kalmak. ① ئېشىپ قالماق. ② داۋام قىلىپ كەلمەك، كېيىنگە قالماق.
artam. is. پايدىلىق بولغان ھەم ياـ قىدىغان ئارتۇقلۇق ۋە ئۈستۈنلۈك.
artçı. is. ھەربىي يۈرۈشتە قوغداش خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان ئاخىرقى قىسىم.
artı. is. ھېسابتا قوشۇش ئالامىتى، پلۇس.
artık, – ğı. s. ① ئارتۇق. ② ئېشىپ قالغان. ③ بىرى تۈگەپ ئىككىنچىسىنىڭ باشلىنىشى:
«1· Bu ondan artık — بۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇق.
2· Artık ekmek — ئاشقان نان.
3· Artık yaz geldi — قىش كېتىپ ياز كەلدى.»
artıkçı. s. is. قەلەندەر، دېۋانە، گادای.
artıklık, – ğı. is. ① كۆپلۈك. ② ئۈستۈنلۈك.
artık · yıl. is. كەبىسە (يىلى).
artım. is. كۆپىيىش:
«Nüfus artımı — نوپۇس كۆپىيىشى.»
artırılmak. ئارتتۇرۇلماق، كۆپەيتىلمەك، ئاشۇرۇلماق.
artırım. is. ئىقتىساد قىلىش، تېجەش.
artırma. is. ① كۆپەيتىش، ئاشۇرۇش. ② ئىقتىساد قىلىش.
artırmak. ① ئارتتۇرماق، كۆپەيتمەك، ئاشۇرماق، جىقايتماق. ② باھاسىنى ئۆرـ لەتمەك. ③ ئىقتىساد قىلماق. ④ ئاشۇـ رۇۋەتمەك.

ئادەملەرگە ماۋاش ئوزغىدا بېرىلىدىغان پۇل. ② ھايۋاننىڭ يېشىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان چىش بەلگىسى.
arsa. is. ar. چۈشىدىغان يەر.
arsı · ulusal. is. بەينەلمىلەل، ئىنـ تېرناتسىئونال، خەلقئارا.
arsız. s. ar. ① ئارسىز، ھاياسىز، ئۇيالماس، تەربىيسىز، ئىزا تارتماس. ② ھەر يەردە ئۆسۈۋېرىدىغان ئۆسۈملۈك.
arsızlık, – ğı. is. ئارسىزلىق، ھاياـ سىزلىق.
arslan. is· zool. ئاسلان، شىر.
arş[1] مارش (ئەسكىرىي بۇيرۇق).
arş[2]. is. ar. ئەرش، ئاسمان.
arş[3]. is. fr. توك بىلەن ماگنىدىغان قاتناش قوراللىرىنىڭ يۇقىرىغا كۆتۈرۈلـ گەن تۆمۈر يايى.
arşın. is. ① ئارشىن، گەز (قەدىمدە قوللىنىلىدىغان 68 سانتىمېتىرلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى.) ② بىر قەدەملىك ئۆلچەم:
«1· Herkesin arşınına göre kumaş verilmez — ھەر كىمنىڭ ئارشىنىغا قاراپ رەخت بېرىلمەيدۇ.
2· Yolu bir arşınla bitiriverdik — يولنى بىر ئارشىن بىلەن تۈگەتتۇق.»
arşınalmak. ① ئارشىن بىلەن ئۆلچـ مەك. ② چوڭ قەدەم بىلەن يۈرمەك، چوڭ قەدەم ئاتماق.
arşiv. is. fr. تارىخىي ھۆججەتلەرنىڭ ساقلانغان يېرى، ئارخىپ.
art, – dı. is. s. ① ئارقا، كەينى. ② ھايۋاننىڭ قۇيرۇق تەرىپى. ③ باشقا تەرەپ:
«Dağın artında su boldur — تاغـ نىڭ ئارقىسىدا سۇ كۆپ.»

arziyat, – tı. is. ar. گېئولوگىيه.
arzu. ar. ئارزۇ، ئىستەك.
arzu · hal, – lı. is. ar. ئىلتىماس، ئۆتۈنۈش.
arzuhalcı. is. باشقىلارغا خەت يېزىپ بېرىپ تۇرمۇش كەچۈرگۈچى.
arzu · keş. s. fr. ئارزۇلۇق، ھەۋەسكارلار.
arzulamak. ئارزۇلىماق، ھەۋەس قىلماق، ئارزۇ قىلماق، تەلەپ قىلماق، سېغىنماق.
arzulanmak. ئارزۇلانماق، ھەۋەسلەنمەك.
arzulatmak. ئارزۇلاندۇرماق، ھەۋەسلەندۈرمەك، تەلەپ قىلدۇرماق.
arzulu. s. ئارزۇلۇق، ھەۋەسلىك، تەلەپلىك، خاھىشلىق.
arzusuz. s. ئارزۇسىز، ھەۋەسسىز، تەلەپسىز، خاھىشسىز.
as[1]. is. lat. ①قارتا قەغىزىنىڭ بىرىنچى نومۇرلۇقى. ② ئىشنىڭ بېشىدا بولغان بىرى.
aş[2]. s. «تۆۋەن» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى:
«As subay. «تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر.
as[3]. is. zool. بۇلغۇن (سۆسەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان ئۆزى ئاق، قۇيرۇقى قارا، تېرىسى ناھايىتى قىممەتلىك بىر ھايۋان).
asa. is. ar. ھاسا.
asabi. s. ar. نېرۋا، قىزىق قان، چۈس مىجەز، جىلىخور.
asabilik, – ği. is. جىلىخورلۇق، مىجەز چۈسلۈقى.
asabiye. is. ar. ① نېرۋا بىلەن ئالاقىدار. ② نېرۋا كېسەللىكلىرى.
asabiyeci. is. نېرۋا كېسەللىكلىرى

artist, – ti. is. fr. ① ئارتىس. ② سەنئەتكار، سەنئەتچى.
artistlik, – ği. is. ئارتىسلىق، سەنئەتكارلىق.
artmak. ① ئارتماق، كۆپەيمەك، ئاشماق، جىقايماق. ② ئېشىپ قالماق، ئىقتىساد بولۇپ قالماق. ③ ئاشماق، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئۇلغايماق:
«Ateşi birden bire arttı — قىزىقى بىردىنلا ئۆرلىدى.»
arûs. is. ar. يېڭى ياتلىق بولغان قىز، كېلىن.
aruz. is. ar. ① چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىكىلگەن تۈۋرۈك. ② ئاروز ۋەزن.
arvana. is. far. ھېنگان (تۆگىنىڭ چىشى).
arya[1]. is. it. ئارىيا (كۆپىنچە ئوپېرادا ئوركېستر جور قىلىنغان ھالدا بىر كىشى تەرىپىدىن ئىجرا قىلىنىدىغان كۈي ۋە شۇ كۈيگە يېزىلغان مۇزىكا ئەسىرى).
arya[2]. is. بايراق ياكى يەلكەننى چۈشۈرۈش.
aryanizm. ئارىيانىزم (ئىسكەندىرىيىلىك ئاريېۋس تەرىپىدىن قۇرۇلغان خرىستىئان دىنىغا قارشى، ئەيسانىڭ تەڭرىلىكىنى ئىنكار قىلىدىغان بىر مەزھەپ).
arz[1]. is. ar. ① ئەرز. ② قويۇلغان باھا.
arz[2]. is. ar. ① يەر، زېمىن. ② يەر شارى، ئالەم، يەر يۈزى. ③ مەملىكەت، ۋەتەن، يۇرت.
arz[3]. is. ar. ① كەڭلىك، ئەن. ② يەر دائىرىسى.
arzani. s. ar. ئەنلىك.
arzi. s. يەر يۈزىگە ئائىت، يەر يۈزى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

asefal². s. fr. باشسز، بېشی یوق.
asel. is. ar. هەسەل، بال.
aseli. s. ar. هەسەل رەڭگی.
asepsi. is. fr. میکروپسزلق.
asfalt, – tı. is. fr. ئاسفالت:
«Asfalt yol — ئاسفالت یول.
asfaltlamak. ئاسفالت یاتقۇزماق.
aşgar. s. ar. ئىنتایین كىچىك، ئەڭ كىچىك.
asgari. ar. ئەڭ ئاز، ئەڭ تۆۋەن:
«Bana asgari üç gün izin veriniz — ماڭا ئەڭ ئاز دېگەندە ئۈچ كۈن رۇخسەت بېرىڭ.»
ashab. ① «ئىگە» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى. ② ساھابىلەر:
«Ashabı zeka. — ئەقىل ئىگىلىرى.»
ası. is. ① ئېسىق. ② بىردىن يەنە بىر نەرسگە كېلىدىغان پايدا ـ مەنپەئەت:
«Asıda kalmak — ئاسقۇدا قالماق.
asıcı. is. s. ① مۇئەللەق. ② ئاسقۇچى. ③ جاللات.
asıcıl. s. مەنپەئەتپەرەس.
asık. s. ① ئېسىقلىق، ئېسىقلىق نەرسە. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ خاپا چىراي.
asıl¹, – sı. is. ar. ① نەرسىنىڭ ئەينى ئۆزى. ② نەرسىنىڭ ئاساسى، يىلتىزى، تۈپى. ③ ئاساس:
«1. Mektubun aslını gördüm — خەتنىڭ ئۆزىنى كۆردۈم.
2. yazının aslı resimdir — ئەسەرنىڭ ئاساسى رەسىم ئىدى.
3. Bu haberin aslı yok — بۇ خەۋەرنىڭ ئاساسى يوق.»
asıl². s. ① ئەسلى. ② تۈپ ماھىيەت. ③ مۇھىمى:
دوختۇرى.
asabileşmek. جىلە بولماق، خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق، ئەسەبىيلەشمەك.
asacak, – ğı. is. ئاسقۇچ:
«Duvardaki asacak bu kadar çok ağırlık taşıyamaz — تامدىكى ئاسقۇچ بۇنچىلىك ئېغىرلىقنى كۆتۈرەلمەيدۇ.»
âsaf. is. ① سۈلايمان پادىشاھنىڭ مەشھۇر ۋەزىرى ــ ئەسەف. ② ۋەزىر. ③ ئەر ئىسمى.
asal. s. far. ئاساسلىق، تۈپ، مۇھىمى، ئاساسى.
asalak, – ğı. is. s. پارازىت، تەپيار- تاپ، قان شورىغۇچى.
asalet, – ti. is. ar. ① نەسىل ياخشىلىقى، نەسىللىك. ② تىلدا ۋە ئەدەبىياتتا ئاددىي كەلىمىلەرنىڭ بولماسلىقى.
asamble. is. fr. قەدىمكى ئۇسسۇل ۋە تانسىلاردا ئاساسلىق قەدەم.
asansör, – rü. is. fr. لىفت، توك شوتىسى.
asap. is. ar. نېرۋا:
«Asap bozukluğu — «نېرۋا بۇزۇقلۇقى.
asar. ar. ئەسەر (يۈز يىل) سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.
asayiş. is. ar. تىنچلىق، بىخەتەرلىك، ھۇزۇر، پاراۋان:
«Çin halkı komünist partinin önderliğinde çok asayiş içinde yaşiyor — جۇڭگو خەلقى كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە ناھايىتى پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.»
asbaşkan. is. ئىككىنچى رەئىس (باشلىق).
asefal¹. is. fr. باشسز ھەيكەل.

ئازغون.

aside. s. ar. ئۇن، گۆش ۋە مېۋە بىلەن ياسىلىدىغان بىر خىل تاماق.

asil[1]. → **Acil.**

asil[2]. is. ar. ① ئېسىل، كاتتا. ② بىر ۋەزىپىدە ئاساسى بولغان:

«Asil bir hareket — كاتتا بىر ھەرىكەت.»

asilik. is. ئاسىيلىق.

asil · zade. s. ar. far ئېسىلزادە، ئاقسۆڭەك.

asil · zadelik, – ği. is. ئېسىلزادىلىك، ئېسىل ئەۋلادلىق.

asimilasyon. is. fr. ئاسسىمىلاتسىيە، ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش، ئۆزىگە ئوخشىتىۋېلىش.

asistan. is. fr. ئاسىستېنت (پروفېسسور ياكى دوكتور يارىدەمچىسى).

asistanlık, – ğı. is. ئاسىستېنتلىق.

asiyap, – bı. is. ar. تۇگمەن.

âsiye. is. ar. ① تىرەك، ستون. ② دەردەمەن ۋە غەمكىن خوتۇن. ③ ئايال ئىسمى.

as · kat, – tı. is. ھەرقانداق بىر ئۆلچەمنىڭ بۆلۈنگەن پارچىلىرى.

asker. is. ar. ① ئەسكەر، ھەربىي. ② پۇل. ③ ھەربىي، قوراللىق كۈچلەر. ④ جەمئىيەت تۈزۈمىگە رىئايە قىلىدىغان:

«Çinde asker olmak her genç için şereftir — جۇڭگودا ئەسكەر بولۇش ھەربىر ياش ئۈچۈن شەرەپتۇر.»

askeri. s. ar. ھەربىي، ئەسكىرىي، ئەسكەرلىككە ئائىت.

askerileşmek. ئەسكەرلەشمەك، ھەربىيلەشمەك.

«1· Asıl maksat bu değil — ئەسلى مەقسەت بۇنداق ئەمەس.

2· Hiç bir aslı olmayan söz — ھېچقانداق ئاساسى بولمىغان سۆز.

3· Kabahat asıl bundadır — كەمچىلىكنىڭ مۇھىمى بۇنىڭدا.»

asılacak. s. ئېسىشقا تېگىشلىك.

asılanmak. پايدا كۆرمەك، پايدا تاپماق، مەنپەئەت كۆرمەك.

asılı. s. ئېسىقلىق.

asılmak. ① ئېسىلماق. ② تېزدىن قولىغا ئالماق. ③ ئۆلتۈرۈلمەك، بوغۇلۇپ ئۆلمەك. ④ قەتئىي تۈرماق. ⑤ كۆڭۈلگە ئالماق:

«1· Hemen küreklere asıldı — دەرھال كۈرەكنى قولىغا ئالدى.

2· Asılırsan başarılı olursun — قەتئىي تۈرساڭ غەلبە قىلىسەن.

3· Fazla asılma, hasta olursun — كۆپ كۆڭۈلۈڭگە ئېلىپ كەتمە، ئاغرىپ قالىسەن.»

asıma. is. ئايالالارنىڭ بوينىغا ئاسىدىغان، قول ۋە قۇلاقلىرىغا سالىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

asır, – rı. is. ar. ① ئەسىر، يۈز يىل. ② دەۋر، چاغ، زامان.

asırlık. s. يۈز يىللىق، ئەسىرلىك، كۆپ يىللىق، يۈز يىل بولغان:

«Asırlık ağaçlar — كۆپ يىللىق دەرەخلەر.»

âsım. s. ar. ① پاك، نومۇسلۇق، ئىپپەتلىك. ② گۇناھلىق ئىشلاردىن ۋە ھارامدىن قاچىدىغان.

asi. is. ar. ① ئىتائەت قىلمايدىغان، بويسۇنمايدىغان. ② ئىسيان كۆتۈرگۈچى،

asran. ts. ① ئىككى يۈز يىل. ② دىگەر (ناماز ۋاقتى). ③ كىچە ـ كۈندۈز.

asri. s. ar. ① زامانغا ئۇيغۇن، زامانغا خاس. ② يېڭى ئۇسۇل.

asrileştirmek. زامانىۋىلاشتۇرماق.

ast,– tı. s. ① دەرىجە جەھەتتىن تۆۋەن. ② بىرىنىڭ بۇيرۇقىدىكى ئادەم. ③ تۆۋەن دەرىجىلىك ئەسكەر.

astar. s. far. ① ئەستەر. ② تامنىڭ قارا سۇۋۇقى. ③ كىيىمچىلىكتە بىر نەرسىنى چىڭىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان رەخت، لاتا ۋە ياغاچ قاتارلىق نەرسىلەر: «Yorgan astarı — يوتقان ئەستىرى.»

astarlamak. ① ئەستەرلىمەك. ② سۇۋاق:

«1· Astarlanmış palto — ئەستەرلىك پەلتو.

2·Duvarları astarlamadan boyamış— تامىلارنى سۇۋىماستىنلا ئاقلاپتۇ.»

astarlı. s. ئەستەرلىك.

astarlık, – ğı. is. s· ① ئەستەرلىك، ئەستەرلىككە يارايدىغان. ② سەرگەز:

«Bu astârlık için elverişlidir — بۇ، ئەستەرلىك ئۈچۈن كېرەكلىك.»

astarsız s. ئەستەرسىز:

«Astarsız elbisse — ئەستەرسىز كىيىم.»

as . teğmen. is. شاۋۇپي، تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسىر.

astma. is. fr. ھاسىراش، دەم سىقىلىش، زىققا.

astmalı. s. is. ھاسىرايدىغان، دېمى سىقىلىدىغان:

«Astamlı ihtiyar — دېمى سىقىلىدىغان قېرى.»

askerlik, – ği. is. ① ھەربىيلىك، ئەسكەرلىك. ② قانۇنغا ئاساسەن ھەربىيلىك خىزمىتىنى ئۆتەش.

askersizleştirmek. ھەربىيسىزلەشتۈرمەك، ئەسكەرلىكتىن خالى قىلماق.

askı. ① ئاسقۇچ، كىيىم ئاسقۇچ. ② ئىشتان ئېسىۋالغۇچ. ③ ئېلان، ئۇقتۇرۇش. ④ كىلىنىڭ ھۈجرىسىغا سېلىنغان نەرسىلەر. ⑤ ئاياللار بوينىغا ئېسىۋالىدىغان زىنەت ئەسۋابى. ⑥ ئەدەبىيات مۇسابىقىسىدە مۇكاپات ئۈچۈن ئېسىلغان بايراقچە قاتارلىق نەرسىلەر.

aslâ. z. ar. ئەسلا، زادى.

aslan. is. ① شىر. ② باتۇر، جەسۇر ئادەم.

asli. s. ar. ① ئەسلى، ئاساسلىق، نېگىز. ② ئەسلى نۇسخا. ③ ئەڭ مۇھىم:

«1· Asli görev — ئاساسلىق ۋەزىپە.

2· Bu resim fiilen sanatkârın asli ve özgü bir eseridir — بۇ رەسىم ئەمەلىيەتتە رەسسامنىڭ ئەسلى ۋە مەخسۇس ئەسىرىدۇر.»

asliye. s. ئاساس، نېگىز.

asma. is. ① ئاسقۇچ. ② s. ئاسما: كىيىم ئاسقۇچ.

«1· Çamaşır asma —

2· Asma lâmba — ئاسما چىراغ.

3· Asma saat — «ئاسما سائەت.»

asmak. ① ئاسماق، ئېسىپ قويماق. ② ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ③ قەرزنى ئادا قىلماق. ④ يولدا كېتىۋېتىپ مەلۇم سەۋەب بىلەن ھەمراھىدىن ئايرىلماق. ⑤ باردىغان يېرىگە بارماسلىق.

asmalık, – ğı. is. ① باغلىق يەر. ② باراك.

aspirin. is. fr. ئاسپىرىن.

astronom. is. fr. ئاسترانوم.
astronomi. is. fr. ئاسترانومىيە.
astront, – tu. is. fr. ئاسترانوت (يۇلتۇزلار ئوتتۇرىسىدا سەير ـ سەپەر قىلغۇچى).
asude. s. far. راھەت، تىنچ، ئامان، ھۇزۇر.
asudelik, – ği. is. راھەتلىك، ھۇزۇرلۇق.
asuman. is. far. ئاسمان، سما.
Asya. is. yun. coğ. ئاسىيا.
Asyai. s. far. ئاسىيالىقلارغا خاس.
Asyalı. is. far. ئاسىيالىق.
aş[1]. is. ئاش، تاماق، يېمەك.
aş[2]. z. تۆۋەن.
aşağı. is. s. ① ئاستى، تېگى، تۆۋى، تەكتى، تۆۋەن تەرەپى. ② داۋامى. ③ تۆۋەن دەرىجىلىك، تۆۋەن قاتلام. ④ ئاددىي. ⑤ يامان، ئەسكى. ⑥ تۆۋەن، ئاز، پەس:
«1. Kuyunun aşağı dar — قۇدۇقنىڭ تېگى تار.
2. Yazının asağı yarın — ماقالىنىڭ داۋامى ئەتە.
3. Aşağı toplumdan insanlar arasında kahramanlar yetişir — تۆۋەن قاتلامدىكى ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىن قەھرىمانلار چىقىدۇ.
4. En aşağı ilişkileri savunmaktan çekinmiyoruz — ئەڭ ئاددىي مۇناسىۋەتلەرنى ھىمايە قىلىشتىن قاچىمايمىز.
5. Aşağı mal — ئەسكى مال.
6. Aşağı fiyat — «تۆۋەن باھا.
aşağılamak. پەس كۆرمەك، چۈشۈرمەك، خورلىماق:
«Emperyalistlersömürge halkı aşağiliyorlar — جاھانگىرلار مۇستەملىكە خەلقلىرىنى خورلايدۇ.»
aşağılanmak, aşagılaşmak. تۆۋەن كۆرۈلمەك، پەس كۆرۈلمەك، خورلانماق، ھەقىرلەنمەك.
aşağılatmak. تۆۋەنلەتمەك، پەسلەتمەك.
aşağılık, – ğı. is. ① ئاددىي. ② ھەقىرلىق، پەسلىك، خورلۇق:
«Aşağılık adam — «ئاددىي ئادەم.
aşama. is. باسقۇچ، دەرىجە، مەرتىۋە:
«Yüksek aşama — «يۇقىرى دەرىجە.
aşar. is. ar. ① ئۆشرە (ئاشلىق مەھسۇلاتىنىڭ ئوندىن بىرى ئۈچۈن بېرىلگەن دىنىي سېلىق). ② ئوندىن بىر. ③ قۇرئانـنىڭ ئون ئايەتلىك پارچىسى.
aşçı. is. ① ئاشپەز. ② ئاشخانا.
aşcı . başı. is. ① ئاشپەزلەر باشلىقى. ② ئاشپەزلەر ئۇستىسى.
aşçılık, – ğı. is. ئاشپەزچىلىك.
aş . evi, – ni. is. ① ئاشخانا، ئاشپۇزۇل، كىچىك رېستوران. ② ئاجىز، غېرىب ـ غۇرۇڭلارغا ھەقسىز تاماق بېرىلىدىغان يەر. ③ توي ـ تۆكۈنلەردە تاماق پىشۇرىدىغان يەر. ④ خانىقالاردا تاماق پىشۇرىلىدىغان يەر.
aşı. is. ① دەرەخ ۋە مېۋە دەرەخلىرىگە ئۇلانغان ئۇلاق. ② ۋاكسىنا (كېسەلـنىڭ ئالدىنى ئېلىش دورىسى).
aşıcı. is. ① ئۇلاقچى. ② كېسەلنىڭ ئالدىنى ئالغۇچى، سەھىيە خادىمى.
aşık, – ğı. is. s. ar. ① ئاشىق. ② ساز چېلىپ ۋە قوشاق توقۇپ شەھەرمۇ شەھەر يۇرىيىدىغان خەلق شائىرى. ③ بىر بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ قالغانلاردىن

يوقاتقان.

aşır, – şrı. is. ar. دىنىي مۇراسىم دا ياكى بىر نامازدىن كېيىن ئوقۇلغان بىرقانچە ئايەت.

aşıramento. is. ئوغرىلىق، كانتولۇق.

aşırı. s. z. ① ھەددىدىن ئارتۇق، ناھايىتى بەك كۆپ. ② ئۇزاقتا، يىراقتا: «1. Aşırı kötü — ناھايىتى ئەسكى. 2. Onlar bizden bir ev aşırı oturrurlar — ئۇلار بىزدىن بىر ئۆي يىراقتا ئولتۇرىدۇ.»

aşırıcı. s. is. ئاشۇرغۇچى، ئاشۇرۋاتقىدىغان.

aşırıcılık, – ğı. is. ئاشۇرمىچىلىق، چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىش.

aşırılmak. ① ئاشۇرۇلماق، ئۆتكۈزۈلمەك. ② ئوغرىلانماق.

aşırı . sağ. is. ئۇڭچىغا چىققان ئوڭچىل.

aşırı . sol. is. ئۇڭچىغا چىققان سولچىل.

aşırmacılık, – ğı. is. ① باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى رۇخسەتسىز ئېلىش. ② ماقالە ۋە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى كۆچۈرۈۋېلىپ ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش.

aşırmacı. is. s. باشقىلارنىڭ ئەسىرىدىن ئوغرىلىۋالغۇچى.

aşırmak. ① ئاشۇرماق، ئاشۇرۇۋەتمەك، ئۆتكۈزۈۋەتمەك. ② ئوغرىلىماق، بۇلىماق. ③ خەتەردىن قۇتقۇزماق. ④ كۆچۈرمەك. ⑤ قاچۇرماق.

aşifte. is. far. جالاپ.

aşiftelik, – ği. is. پاھىشە، ئەخلاقسىز خوتۇن.

aşikâr. s. ئوچۇق، ئاشكارا.

ئەر كىشى. ④ ھەۋەسكار، ئىشتىياق باغلىغان:

«Mesleğine aşık oldu — كەسپىگە ئاشىق بولدى.»

âşıkane. z. ar . far. ئاشىقلارچە، مەجنۇنلارچە.

aşıklı. s. ① بەك ياخشى كۆرگەن. ② ئەھلى:

«Ben bu işin aşıklısı değilim — مەن بۇ ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس.»

aşıklık. is. ئاشىقلىق.

aşıktaş. is. ئاشىق ـ مەشۇق.

aşıktaşlık, – ğı. is. كۆڭۈل ئېچىشىش، ئاشىنلىق.

aşılamak. ① ئۇلىماق، تۇتىتۇرماق. ② ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈلى سالدۇرماق. ③ بىر يۇرۇش ئىدىيە ۋە تۇيغۇلارنى باشقىلارغا قوبۇل قىلدۇرماق. ④ سوغۇق ساقلىماق، توڭلاتماق، مۇزلاتماق.

aşılanmak. ① ئۇلانماق، تۇتتۇرۇلماق، مۇزلىتىلماق. ② يۇقىتۇرۇلماق، قوبۇل قىلىنماق.

aşılatmak. ئۇلاتقۇزماق، تۇتقۇزماق.

aşındırmak. ① ئۇپراتماق، خوراتماق. ② ئۇپرىشى ياكى خورىشىغا سەۋەب بولماق.

aşınma. is. ① ئۇپراش، خوراش، ئىنچىكىلەش، ئازىيىش. ② كونىراش:

«Aşınma payı — ئازايغان پاي.»

aşınmak. ئۇپرىماق، خورىماق، كونىرىماق.

aşınmaz. s. ئۇپرىماس، خورىماس، كونىرىماس.

aşınmış. s. ① ئۇپرىغان، خورىغان، كونىرىغان. ② قىممىتىنى، تەسىرىنى

aşikârlık, — ğı. is. ئاشكارىلىق، ئوچۇقلۇق.

aşina. s. is. ① تونۇش ـ بىلىشى، دوست. ② بىلىدىغان، تونۇيدىغان، چۈشىنىدىغان. ③ ئاشنا.

aşinalık. is. ① تونۇشلۇق، بىلىشىلىك، دوستلۇق. ② ئاشنىلىق.

aşiret, — ti. is. Ar. ① قەۋم ـ قەبىلە، ئايماق.

aşiyan. is. far. ① قۇش ئۇۋىسى. ② ئۆي.

aşketmek. ئۇرماق:

«Bir tokat aşketti — بىر مۇش ئۇردى.»

aşkın. s, ① تالالانغان، ئۇستۈن. ② كۆپ. ③ ئاشقان:

«Elli yaşını aşkın bir adam — ئەللىك ياشتىن ئاشقان بىر ئادەم.»

aşklı. s. ئاشىق بولغان.

aşlık, — ğı. is. ① ئاشلىق. ② تەيياردا ئاۋۇالقى ھەربىكەت.

aşmak. ① ئاشماق، كەزمەك، ئۆتمەك. ② چاپماق:

«1. Dağlar tepeler aştım — تاغ ـ داۋانلارنى ئاشتىم.

2. Bu yeri aştım — بۇ يەردىن ئۆتتۈم.

3. Okuyucu bini aşiyor — ئوقۇغۇچى مىڭدىن كۆپ.»

aşnı. s. قەدىمدە بولغان ياكى قەدىمدىن قالغان.

aşure. is. ar. بۇغداي قاتارلىق ئاشلىقلار بىلەن ۋە قۇرۇق مېۋىلەر بىلەن قاينىتىلىپ قىلىنغان تۈرلۈك تاتلىق يېمەكلىك.

aşüfte. s. far. ئاشىق مەستانىسى، ئاشىقلىقتىن پەرىشان بولغان.

at, — tı. is. ① ئات. ② شاھمات ئويۇنىدا ئۇرۇق نامى:

«Sincangın Ili ilinde yetişen at iyidir — شىنجاڭ ئىلى ۋىلايىتىنىڭ ئېتى ياخشى كېلىدۇ.»

ata. is. دادا، ئاتا:

«Atasözleri، ماقال تەمسىللەر — ئاتىلار سۆزى»

atabey. is. ئاتاباي (سالچۇق دەۋرىدە شاھزادە تەربىيىچىسى).

atacılık, — ğı. is. ئاتىسىدىن قالغان قىلىق، دادىسىدىن قالغان مىجەز.

ataç. s. ئاتىلاردىن قېپقالغان، ئاتا مىراس، ئىرسىيەت.

atak², — ğı. s. قارام:

«Bu, atak bir adamdır — بۇ، قارام بىر ئادەم.»

atak², — ğı. is. ① تاجاۋۇز، ھۇجۇم. ② بوكسىيوردا ئاۋۇالقى ھەربىكەت.

atalet, — ti. is. ar. ① ھۇرۇنلۇق. ② ئىشسىزلىق، ئىشلىمەسلىك.

atalık, — ğı. is. ئاتىلىق.

atamak. تەيىنلىمەك:

«Çin halk cumhuriyeti başkanı başbakanı atayacak — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى رەئىسى باش مىنىستىرنى تەيىنلەيدۇ.»

atanma. is. تەيىنلىنىش، بەلگىلىنىش:

«Mehmet orta okul müdürlüğüne atandı — مەھەممەت ئوتتۇرا مەكتەپ مۇدىرلىقىغا بەلگىلەندى.»

atanmak. تەيىنلەنمەك، بەلگىلەنمەك.

atardamar. is. tıp. قىزىل قان تومۇرى.

atasağun. is. دوختۇر، تېۋىپ.

atasözü. is. ماقال ـ تەمسىللەر، ئاتا-لار سۆزى.

ataşe. is. fr. ئاتتەش، ئەمەلدار (دىپ-لوماتىيە خادىملىرىگە بېرىلىدىغان ئۇنۋان، بىرەر ساھە بويىچە مەخسۇس مەسلىھەتچى):

«Çinin Ankara büyük elçiliğinin askerlik ataşesi — جۇڭگونىڭ ئەنقەرەدىكى ئەلچىخانىسىنىڭ ھەربىي ئاتتەشى.»

atavik. is. fr. → **Ataç.**

atavizm. is. fr → Atacılık.

atçı. is. ① نەسىللىك ئات يېتىشتۇر-گۈچى. ② ئات باققۇچى.

atçılık, – ğı. is. ئاتچىلىق.

ateh. is. ar. نەپەس ئېلىشىنىڭ قىيىنلىقى.

atiezm. is. ئاتېزم (خۇداسىزلىق).

atelye. is. fr. ① ئىش ئورنى (ھۈ-نەرۋەنلەر بىلەن سەنئەتچىلەرنىڭ ئىشلەيدىغان يېرى)، سېخ. ② بىر ئۇستىنىڭ شاگىرتلىرىنىڭ يىغىندىسى.

ateş. is. far. ① ئاتەش، ئوت. ② ئوت ئالغان نەرسە. ③ پارتلاش قورالىرىنىڭ ئېتىلىشى. ④ بەدەنىدىكى قىزىتمىنىڭ ئۆرلىشى. ⑤ ئوچاق. ⑥ تاماكا ئوتى. ⑦ قىزىقىش. ⑧ تەھلىكە. ⑨ قىزىللىق. ⑩ جۇشقۇنلۇق، خۇش خۇيلۇق. ⑪ قىزىل:

«1. Top ateşi uzun süre devam etti — توپ ئوتى ئۇزۇن داۋام قىلدى.

2. Hastanın ateşi düştü — ئاغ-رىقنىڭ قىزىقى ياندى (چۈشتى).

3. Yemeği ateşten indirdin mi? — تاماقنى قازاندىن ئالدىڭمۇ؟

4. Sigarama ateş tutarmısınız! — تاماكىغا ئوت بېرىڭا!

5. Onu bir deneme ateşi sardı — ئۇنى بىر ئىلمىي تەجرىبە قىزىقتۇردى.

6. kendinizi ateşe atıyorsunuz dikkat! — ئۆزىڭىزنى بىر تەھلىكىگە قويىدىڭىز، دىققەت قىلىڭ ياكى ئۆزىڭىزنى ئوتقا ئېتىۋاتىسىز، دىققەت قىلىڭ!

7. Yanaklarının ateşi gitmiş — مەڭزىدىكى قىزىللىق يوقىدى.

8. O bir zamanlar pek coşkundu, sonra ateşini yitirdi — ئۇ بىر ۋاقىتلاردا بەك خۇش خۇي ئىدى، كېيىنچە خۇش خۇيلىقى قالمىدى.

9. Ateş dudakları yarı açıktı — قىزىل كالپۇكلىرى يېرىم ئوچۇق ئىدى.»

ateşbaz. is. far. ئوت بىلەن ئويۇن كۆرسەتكۈچى، ئوت ئويۇنچىسى.

ateşçi. is. ئوت قالىغۇچى.

ateşek, – ği. is. ① ئۇششاق ئوت. ② پارقىراق قورۇت (كېچىدە پارقىراپ كۆرۈنىدىغان). ③چاقماق، چېقىن. ④ سىمىلىس، مەرەز كېسىلى.

ateşgede. is. far. ئوتقا ئېتىقاد قىلىدىغانلاردا مۇقەددەس دەپ ھېسابلايدىغان ئوتنىڭ يېقىلغان يېرى.

ateşi. s. far. ① قىزىل. ② قىزغىن. ③ شىددەتلىك. ④ جەھەننەم قاراۋۇلى.

ateşin. is. far. ① ئوتتەك. ② جانلىق، جۇشقۇن. ③ كۆيدۈرگۈچى. ④ پارلاق.

ateşkes. is. ئۇرۇش توختىتىش:

«Iki ülke ateşkes anlaşmasına vardı — ئىككى مەملىكەت ئۇرۇش توختىتىش شەرتنامىسى ئىمزالىدى.»

بولۇشىنى باشقا نەرسىنىڭ نەتىجىسىدەپ كۆرسىتىش.

âtıf· s. ar. ① مايىل بولغان. ② ھۆرمەت بىلەن قارىغان. ③ باغلىغان، باغلىغۇچى. ④ شەپقەتلىك، مەرھەمەتلىك. ⑤ ئەر ئىسمى.

atifet, – ti· is. ar. ① ياخشىلىق، خەير ـ ئېھسان. ② شەپقەت، مەرھەمەت.

âtıl· s. ar. ① بىكارچى، ھۆرۈن. ② ئىشسىز، ھەرىكىتى يوق، ئىشلىمەس. ③ تەسىرسىز، تۇرغۇن، كار كەلمەس.

atılgan· s. ① جەسۇر. ② ھەۋەسكار، ئاكتىپ، جۇرئەتلىك.

atılganlık, – ğı· is. ① جەسۇرلۇق، ② ئاكتىپلىق.

atılım· is. سەكرەپ ئىلگىرىلەش، ھۇجۇم.

atılış· → **Atılım·**

atılmak· ① ئېتىلماق. ② يوق بولماق، يوقالماق، ئېلىپ تاشلانماق. ③ قوغلانماق، ھەيدەلمەك، چىقىرىلماق. ④ كىرىشمەك. ⑤ يېپىلماق، ئارتىلماق. ⑥ تاپشۇرۇلماق، ھاۋالە قىلىنماق. ⑦ ئۆزىنى ئاتماق. ⑧ ھۇجۇم قىلماق، بېسىپ كەلمەك. ⑨ ۋاز كەچمەك، تەرك ئەتمەك. ⑩ ئارىلاشماق، ئېغىز غېرىچلىماق:

«1. Arkasından taş attılar — ئارقىسىدىن تاش ئاتتى.

2. Dilimizden bazı yabancı kelimeler atılmalı — تىلىمىزدىن بەزى چەت سۆزلەر ئېلىپ تاشلىنىشى لازىم.

3. O, yaramaz olduğundan ötürü okuldan atıldı — ئۇ، ئەسكى بولغانلىقى ئۈچۈن مەكتەپتىن ھەيدەلدى.

ateşlemek. ① ئوت ياقماق، ئوت قالىماق. ② توپ ۋە مىلتىق قاتارلىقلارنى ئوت چىقارماق. ③ ئۇلغايتىلماق.

ateşlendirmek. شىددەتلەندۈرمەك.

ateşlenmek. ① يېقىلماق، تۇتاشماق، ئوت ئالماق. ② پارتلىماق، ئېتىلماق. ③ قىزىماق. ④ ئۇلغايماق.

ateşletmek. قىزىقتۇرماق.

ateşleyici. is. پارتلىتىش قورالى.

ateşli. s. ① قىزىق، ئىچىدە ئوتى بولغان. ② ئىسسىغان، قىزىقى ئۆرلىگەن. ③ جۇشقۇن. ④ ھەۋەسلىك، ئوتنى كۆچلۈك، ئوتتەك:

«1. Elleriniz çok ateşli — قولىڭىز ناھايىتى قىزىق تۇرىدۇ.

2. Ateşli bir kadın — ئوتتەك ئايال، ئوتى كۆچلۈك خوتۇن.»

ateşlik, – ği. is. ① ئوتلۇق (مەشىنىڭ). ② ئوت يېقىشقا كېرەكلىك.

ateşperest, – ti. s. ئوتقا چوقۇنىدىغان.

atfen. z. ar. ئاتىماق، بېغىشلىماق:

«Emekçilere atfen yapılan bir konuşma — ئەمگەكچىلەرگە بېغىشلانغان سۆز.»

atfetmek. ① ئاتىماق، بېغىشلىماق. ② سەۋەب كۆرسەتمەك. ③ يۈكلىمەك، قاراتماق، داۋالىماق:

«Bakışlarını bana atfetti — كۆز قارىشىنى ماڭا يۈكلىدى.»

atıcı. is. ① مەرگەن. ② يالغانچى. ③ پوچى، چوڭ گەپ قىلغۇچى. ④ پاختا ئاتقۇچى.

atıcılık, – ğı· is. ① مەرگەنلىك. ② يالغانچىلىق، ئوپىدۇرمىچىلىق.

atıf, – tfı· is. ar. بىر نەرسىنىڭ

«1. Iki ülkenin sınır birlikleri bir birine uzun süre ok atıştılar — ئىككى دۆلەتنىڭ چېگرا قوشۇنلىرى بىر - بىرىگە ئۇزاق ۋاقىت ئوق ئېتىشتى.

2. Rüzgar eser, ağaçlar atışır — شامال چىقار، دەرەخلەر بىر - بىرىگە تېگىشەر.

3. Kaynanamla biraz atıştık — قېيىن ئانام بىلەن بىرئاز گەپ تەگىشىپ قالدۇق.

4. Nafile atışma, ben seninle barışmam — غوجام تولا چاقچاق قىلمە سىلا، مەن سىلى بىلەن چىقىشالمايمەن.»

atıştırmak· ① ئالدىراپ يېمەك. ② قاتتىق ياغماق (قار، يامغۇر). ③ ئىچىشمەك:

«1. Vaktımız dar hem atıştıralım, hem konuşalım — ۋاقتىمىز قىس، ھەم بىر تەرەپتىن يەپ، بىر تەرەپتىن سۆزلىشەيلى.

2. Kar atıştırmaya başladı — قار چوڭ - چوڭ چۈشۈشكە باشلىدى.

3. Iki tek atıştırdık — ئىككى قېتىم ئىچىشتۇق.»

ati. is. كېلەچەك (زامان)، ئەتە، ئىستىقبال.

atik[1]. s. تېز، چاققان، چەبدەس، ئىتتىك.

atik[2]. s. ar. كونا، ئۆتمۈشكە ئائىت، قەدىمىي.

atikleşmek. تېز ھەرىكەت قىلماق، ئىتتىكلەشمەك:

«Bu adam heyacandan âdeta atikleşmiş — بۇ ئادەم خۇشاللىقىدىن ئادەتتە تىكىدىن تېز ھەرىكەت قىلدى.»

4. Ölünün üzerine bir çarşaf atılmıştır — مۇردىنىڭ ئۈستىگە يوپۇق يېپىلىپتۇ.

5. Bu iş ona atılmalı, o becerir — بۇ ئىش ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلسا ھۆددىسىدىن چىقىدۇ.

6. Çocuk annesine doğru atıldı — بالا، ئانىسىغا ئۆزىنى ئاتتى.

7. Haydutlar yolcuların üzerine atıldılar — قاراقچىلار يولۇچىلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ كەلدى.

8. Atılacak hiç bir şeyim yok — ۋاز كېچىدىغان ھېچ نەرسەم يوق.

9. Ikisi bir ağızdan atıldılar — ئىككىسى ئوخشاشلا سۆزگە ئارىلاشتى.»

atım· is. ① ئېتىم، پاي (ئوقنىڭ ئېتىلىش سانى). ② ئوقنىڭ بارالايدىغان ئۇزاقلىقى:

«Bir kurşun atımı yer — بىر ئوقۇن يېتىم يەر.»

atımcı. is. پاختا ئاتقۇچى.

atış· is. ① قەدەم ئېلىش ئۇسۇلى. ② سېلىش، ئۇرۇش، سوقۇش (توموز، يۇرەك). ③ پارتلىتىش. ④ ئېتىش مەيدانى:

«1. Adım atışını beğendim — قەدەم تاشلىشىنى ياقتۇردۇم.

2. Başını göğsüne dayayıp kalbının atışını dinledi — بېشىنى كۆكسىگە قويۇپ، يۈرىكىنىڭ سوقۇشىنى تىڭشىدى.»

atışma[1]· is. ئۇرۇشۇش، ئېتىشىش.

atışma[2]· is. قوشاقچىلارنىڭ قوشاق ئېيتىشىشى.

atışmak· ① ئېتىشماق. ② چىرماشماق، تېگىشمەك. ③ سۆز تالاشماق، تەگەشمەك. ④ تەنە قىلماق:

atiklik, – ği, is. تېزلىك، چاققانلىق، چەبدەسلىك، ئىتتىكلىك.

atiyye. is. ar. هەدىيە، سوۋغا.

atkı. is. ① ئارقاق يىپ. ② خاماندا داندا سوروۋيدىغان ياغاچ گۈرجەك. ③ شارىپ. ④ ئىشىك ۋە پەنجىرىنىڭ ئۈستىگە توغرا قويۇلغان ياغاچ، تاش ياكى بېتون تۈۋرۈك. ⑤ سىزغۇچ، سىزىق.

atkılamak. موككا بىلەن ئارقاق يىپنى توغرىسىغا ئۆتكۈزمەك، توقۇماق.

atkuyruğu. is. نەملىك يەرلەردە كۆپ يېتىشىدىغان ۋە دورا ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئۇزۇن يىلتىزلىق ئۆسۈملۈك.

atlama. is. ① سەكرەش ھەرىكىتى. ② پاراشۇتچىلارنىڭ ئايروپىلاندىن ئۆزىنى تاشلىشى. ③ خەۋەر ئېلىش، خەۋەر ئوغرىلاش:

«Atlama şampiyonu — سەكرەش چېمپىيونى.»

atlamak. ① سەكرىمەك، ئاتلىماق. ② تۇسقۇنلۇقنى بۆسۈپ ئۆتمەك. ③ چۈشمەك، ئولتۇرماق. ④ ئاتلاپ كەتمەك (قۇر ئاتلىماق). ⑤ بېسىپ كەلمەك، باستۇرۇپ كەلمەك. ⑥ ئاياغ باسماق. ⑦ ئۇنۇمسىز ھېسابلىماق. ⑧ ئىككىنى بىرلا ئاتلىماق:

«1. Duvardan atlamak — تامدىن ئاتلىماق.

2. Taksiye atlayıp geldim — تاكسىغا ئولتۇرۇپ كەلدىم.

3. Bu yazıyı geçirirken beş satır atlamıştır — بۇ ماقالىنى كۆچۈرۈشتە بەش قۇر ئاتلاپ كېتىپتۇ.

4. Haydutlar yolcuların üstüne atladılar — قاراقچىلار يولۇچىلارنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ كەلدى.

5. O konuyu neden atlıyorsun? — ئۇ مەسىلىنى نېمە ئۈچۈن ئاتلاپ ئۆتىسەن؟

6. Sınıf atlamak — سىنىپ ئاتلىماق.

atlamaç, – çı. is. البلارنىڭ ئارغامچا ياكى سەكرەپ ئويىنىشى.

atlandırmak. ئاتقا مىندۈرمەك، ئاتقا مىنگە قىلماق.

atlanmak. ① سەكرىمەك، ئاتلىماق. ② ئاتقا مىنمەك:

«1. Burası atlanacak yer değil — بۇ يەر ئاتلاپ ئۆتىدىغان يەر ئەمەس.

2. Askerler atlandı — ئەسكەرلەر ئاتلاندى.»

atlantik.[1] is. fr. ئاتلانتىك:

«Atlantik okyanusu — ئاتلانتىك ئوكيان.»

atlantik[2] **– ği.** is. پاراۋوزنىڭ بىر خىلى.

atlas[1]**.** is. ① ئاتلاس. ② بىر كىتاب قىلىنىڭ ئاخىرىغا قوشۇلغان رەسىم ياكى ئەۋھە قىسمى. ③ ئادەم ياكى ھايۋان ئومۇرتقىلىرىنىڭ ئەڭ ئۈستى قىسمى.

atlas[2]**.** is. ar. ① ئەتلەس. ② ئەتلەستىن ئىشلەنگەن نەرسە. ③ پاردىداق. ④ جۇل - جۇل:

«Atlas yorgan — ئەتلەس يوتقان.»

atlamak. ① ئاتلاتماق. ② قوتۇلدۇرماق. ③ ئىشەندۈرمەك، قايىل قىلماق:

«1. Tehlikeyi atlattık — تەھلىكىدىن قوتۇلدۇق.

2. Yarın akşam gelirim dedi atlattı gitti — ئەتە ئاخشام كېلىمەن دەپ ئىشەندۈرۈپلا كەتتى.»

atlet, – ti. is. yun. ① تەنھەرىكەت

سۆزلىگۈچى.
atmasyonculuk, — ğu. is. يالغانچىلىق.
atmık, — ğı. is. ھەنسى، ئىسپىرما، ئەركەكلىك ئۇرۇق.
atmosfer. is. fr. ئاتموسفېرا (يەر شارىنى ئوراپ تۇرغان گازسىمان ھاۋا قاتلىمى).
atmosfer · bilim. is. مېتىئورولوگىيە (ئاتموسفېرا ۋە ئۇنىڭدا بولىدىغان ھادىسىلەر، ئاب ـ ھاۋا ۋە ئۇنىڭ ئۆزگىرىشلىرى ھەققىدىكى پەن).
atom. is. fr. ئاتوم: «Atom bombasi — ئاتوم بومبىسى.
atomcu. s. is. ① ئاتومچىلىقنى ئۆگەتكەن ۋە يايغان. ② ئاتومچىلىققا ئائىت. ③ ئاتوم بىلىمى بىلەن ھەپىلەشكەن. ④ ئاتومچىلىق تەرەپدارى.
atomlamak. سىنىپتا قالماق.
atrepsi. is. fr. ① ئىككى ئايلىقتىن كىچىك مۇشۇك ۋە ئىتلاردا كۆرۈلىدىغان بىر خىل كېسەل. ② بوۋاقلاردا كۆرۈلىدىغان ئورۇقلۇق.
atropin. is. fr. ئاتروفىن (ئۆسۈملۈكتىن ئېلىنىدىغان بىر خىل زەھەرلىك مادداء ئاغرىقنى پەسەيتىدىغان دورا سۈپىتىدە قوللىنىلىدۇ).
atölye. is. → Atelye.
au. is. ئالتۇننىڭ بەلگىسى.
av. is. ① ئوۋ، شىكار. ② ئوۋلانغان ھايۋان. ③ قىلتاقتا چۈشۈرۈلگەن ياكى قولغا كەلتۈرۈلگەن نەرسە:
«1. Av avlamaya gitti — ئوۋ ئوۋلاشقا كەتتى.
2. Köpek olalı beri av avlamadı — ئىت بولغىنى بېرى ئوۋ ئوۋلىغىنى يوق.»

كەتچى. ② كۆچلۈك، قۇۋۋەتلىك، ماغدۇرلۇق. ③ ئەرلەرنىڭ جىلىتكىسى.
atletizm. is. fr. ئاتلېتىكا (يۈگۈرۈش، سەكرەش، سۈ ئۈزۈش، بوكس، چېلىشىش، ئېغىرلىق كۆتۈرۈش ۋە باشقىلار).
atlı. is. s. ① ئاتلىق. ② ئات بىلەن قىلىنغان، ئات بىلەن قىلىدىغان:
«Atlı askerler — ئاتلىق ئەسكەرلەر.
atmaca. is. قۇرغۇي (قۇش).
atmak. ① ئاتماق. ② تاشلىماق. ③ يىراقلاشتۇرماق. ④ قويماق، سالماق. ⑤ تۆشۈماق، يۆتكىمەك. ⑥ ئۇرماق. ⑦ پارتلاتماق. ⑧ كەينىگە سۈرمەك. ⑨ ياپماق، پۈركىمەك. ⑩ يۈكلىمەك، ئارتماق. ⑪ بوشاتماق، چىقارماق:
«1. Suya taş atmak — سۇغا تاش ئاتماق.
2. Sokağa çöp atmak ayıptır — كوچىغا ئەخلەت ـ چاۋار تاشلاش ئەيىبتۇر.
3. Yemeğe tuz atmak — تاماققا تۇز سالماق.
4. Hazır araba varken eşyayı eve atalım — ھازىرا بار ئىكەن، نەرسە ـ كېرەكنى ئۆيگە توشۇيلى.
5. Tekme atmak — پەشۋا ئاتماق.
6. Havaya iki el silah attı — ھاۋاغا قارىتىپ ئىككى پاي ئوق ئاتتى.
7. Meselenin hallını gelecek haftaya attılar — مەسىلىنىڭ ھەل قىلىنىشىنى كېلەر ھەپتىگە قالدۇردى.
8. Suçu ona attılar — گۇناھنى ئۇنىڭغا ئارتتى.
9. Kötü öğrenciyi okuldan attı — يامان ئوقۇغۇچىنى مەكتەپتىن چىقاردى.»
atmasyoncu. is. s. يالغانچى، يالغان

قارىمۇچ دەرىخى.
ava. is.

ئوسمان پادىشاھ-
avadancı. s. far.
لىقى دەۋرىدە سارايدا ئىشلەيدىغان خادىم.

ئۇچىنچى بىرشەخس
aval, – lı. is. fr.
تەرىپىدىن يېزىلغان كېپىللىك قەغەزى.

① ئوقۇمىغان، ساۋاتسىز خەلق قاتلىمى. ② تۆۋەن قاتلامدىكى خەلق، ئاۋام.
avam. is. ar.

ئاسان ئالدىنىدىغان، ئاسان ئىشەنىدۈرۈلىدىغان.
avanak. s.

دۆتلۈك، مۆڭلۈك.
avanaklık, – ğı. is.

ئاۋانگارت.
avan · gard. is. fr.

ئاۋانس، ئالدىن ئېلىنغان قەرز:
avans. is. fr.
«Avans almak — ئاۋانس ئالماق.»

پايدا، ھايان.
avanta. is. it.

ئالدام بىلەن بىرنەرسىنى قولغا كەلتۈرۈۋالغۇچى.
avantacı. is.

① تاسادىپ. ② ئالاھىدە ئەھۋال. ③ قالايمىقان ئىش، ئەگىمەش.
avantür, – rü. is. fr.

① بىر كىمە ۋە پارا-خوتتىنىك باشقا كىمە ۋە پاراخوتتىن يىراقلىشىشى. ② كىمە ۋە پاراخوتقا بىرىلگەن قوماندا.
avara. is. it.

① سەرگەردان، ئاۋارە، ئىشسىز، بىكارچى. ② يېتىم، مىسكىن.
avare. s. far.

سەرگەردانلىق، ئاۋارىلىق، بىكارچىلىق، ئىشسىزلىق، مىسكىنلىك.
avarelik, – ği. s.

① بالا ـ قازالار. ② توسالغۇلار.
avarız. is. ar.

① تۇزۇش، ۋەيران بولۇش. ② سەپسەردە كىمە ۋە پارا-
avarya. is. it.

خوتىنىك كۆرگەن زىيىنى، ھادىسىسى.

① تەكرىگە ئائىت بىر مەۋجۇداتنىك يەر يۈزىگە چۈشۈشى. ② ھىندىستان دىنىدا ۋىشنونىك روھىتىن ماددىغا ئايلىنىشى. ③ ئادەم ياكى نەرسىنىك ئۆزگىرىشى.
avatara. is.

① يۇقىرى ئاۋاز. ② ۋارقىراش. ③ پەريات. ④ ئاۋاز تونى. ⑤ ئاتاق، شۆھرەت.
avaz. is. far.

① ئوۋچى. ② ئوۋچىلارغا خاس ئىش. ③ s. مىلتىقنى ئوبدان ئاتىدىغان مەرگەن. ④ ئوۋ ئوۋلاشقا ئۈستا ھايۋان:
«Avcı köpek — ئوۋ ئىتى.»
avcı. is. far.

① ئوۋچىلىق. ② مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۇچۇن تىرىشىش.
avcılık, – ğı. is.

قايتماق، يانماق.
avdet, – ti. si. ar.

ئاۋدەننى (مۇساۋى دىندىن ئىسلام دىنىغا كىرگەنلەر).
avede. is. ar.

يالاقچىلار، خۇشامەتچىلەر، قولچوماقچىلار.
avene is. ar.

① سەۋەبچى. ② ئىگە بولغۇچى.
aver. s. far

ئوچۇق، ئەركىن:
«Istediğiniz kadar para koyabilirsiniz bânka averta — خالىغىنىڭىزچە پۇل قويۇۋېرىسىڭىز، سىز ئوچۇن بانكا ئوچۇق.»
averta. s.

ئاۋىستا (قەدىمكى ئىرانلىقلارنىڭ مەجۇسلىق دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى).
avesta. is.

سۇ يولى ياكى ئۇستى يېپىق سۇ يولى.
avgın, avkın. is. far.

avuc, – çu. is. ① ئالقان. ② سقم، چاڭگال:
«Bir avuç buğday — بىر سقم بۇغداي.»
avuçlamak. چاڭگاللماق، سقملماق.
avukat, – tı. is. fr. ئادۋوكات.
avukatlık, – ğı. is. ① ئادۋوكاتلىق كەسپى. ② ئادۋوكاتلىق. ③ بىرىنى ئورۇنسىز همايە قىلىش.
avul. is. ئاۋۇل.
avunç. is. ئېچىنىشلىق ياكى كۆڭۈلسىزلىكنىڭ ئۇنتۇلۇشى ياكى پەسىيشى، تەسەللى.
avundurmak. تەسەللى بەرمەك، ئاۋۇتماق.
avunmak. ① بىر ئىش بىلەن ئۆزىنى ئۇنتۇماق. ② ئازاب ـ جاپانى ئۇنتۇماق. ③ قانائەت قىلماق، رازى بولماق. ④ بوغاز بولماق.
avurt, – du. is. قوۋۇز:
«Avurtları çökmüş — قوۋۇزى ئېچىگە كىرىپ كېتىپتۇ.»
avurtlamak. چوڭ سۆزلىمەك، يوغانچىلىق قىلماق.
avurtlu. s. هاكاۋۇر. مەغرۇر، تەكەببۇر.
Avustralyalı. s. is. ئاۋستراليلىك.
avutmak. ① تەسەللى بەرمەك. ② كۆڭلىنى ئاچماق. ③ بەزلىمەك. ④ گوللىماق:
«1. Sıkıntılı anlarımda müzik beni avutuyor — ئېچىم پۇشقانىدا مۇزىكا كۆڭلۈمنى ئاچىدۇ.
2. Çocuğu güç avutabildiler — بالىنى تەستە بەزلىدى.»
ay¹. is. ① ئاي. ② بىر يىلنىڭ ئون ئىككىدىن بىرى.

avize. is. far. سۇپىغا ئېسىلغان چىرايلىق چىراغ.
avizo. is. it. خەۋەرلىشىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تېز كېمە ياكى تېز پاراخوت.
avkın. is. سۇ يولى.
avlak¹. is. yun. ① جىلغا. ② ئېرىق.
avlak², – ğı. is. ئۇۋلاق، ئۇۋ مەيدانى، ئۇۋ قىلىنىدىغان يەر.
avlamak. ① ئۇۋلىماق. ② توزاققا چۈشۈرمەك، ئالدىماق:
«Gönülsüz köpek av avlamaz — خوش ياقمىغان ئىت ئۇۋغا يارىماس.»
avlanmak. ① ئۇۋ ئۇۋلاش ئىشى. ② ئۇۋ ئۇۋلاشماق. ③ باشقىلار تەرىپىدىن ئالدانماق:
«Kardeşim her yıl bu ormanda avlanır — قېرىندىشىم هەر يىلى بۇ ئورماندا ئۇۋ ئۇۋلايدۇ.»
avlu. is. هويلا، قورۇ.
avrat, – dı. s. ar. ① ئايال. ② خوتۇن. ③ ئەۋرەت (هايالنىڭ يەر):
«Benim avratım — مېنىڭ خوتۇنۇم.
avret, – ti. is. ar. → Avrat.
Avrupa. is. it. ياۋروپا.
Avrupai. s. far. ياۋروپالىقلارغا خاس، ياۋروپاغا خاس.
Avrupalı. s. is. ياۋروپالىق.
Avrupalılaşma. s. is. غەربلىشىش، ياۋروپالىشىش.
Avrupalılaşmak. غەربلەشمەك، ياۋروپالىقلاشماق.
Avşar. is. ئاۋشار (ئىراندا ۋە تۈركىيەنىڭ ئانا تۈلى رايونىدا ياشايدىغان تۈركمەنلەر).

ئېگىز يەرگە چىقىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان نەرسە.

ayakçı. is. ساراي خىزمەتچىسى، ئۆي خىزمەتچىسى، قارا خىزمەتچى.

ayakkabı, – yı. is. ئاياق كىيىمى.

ayakkabıcı. is. ① موزدۇز. ② ئاياغ كىيىمى ساتقۇچى.

ayakkabıcılık, – ğı. is. ① موزدۇز-لۇق. ② ئاياغ كىيىمى سېتىش ئىشى.

ayaklamak. ① قەدەملىمەك (قەدەم بىلەن ئۆلچىمەك). ② ئاياغ ئاستى قىلماق، دەپسەندە قىلماق، دەسسىمەك.

ayaklandırmak. ① قوزغىلاڭ قىلدۇرماق، توپىلاڭ قىلدۇرماق، ئىسيان قىلدۇرماق. ② ھەرىكەتلەندۈرمەك، تەرغىپ قىلماق، قوزغاتماق.

ayaklanma. is. ئىسيان قىلىش، توپىلاڭ قىلىش، قوزغىلاڭ كۆتۈرۈش.

ayaklanmak. ① ئۆرە بولۇپ كەتمەك. ياخشى بولماق (كېسەل). ② تىك تۇرماق، ئۆرە تۇرماق، ئوتتۇرىغا چىقماق. ③ قوزغىلاڭ كۆتۈرمەك، توپىلاڭ قىلماق، ئىسيان قىلماق.

ayaklı. s. ① پۇتلۇق، ئاياغلىق. ② سەپىيارە، كېزىپ يۈرىدىغان: «Ayaklı kadeh — «ئاياغلىق رۇمكا.

ayaklık, – ğı. is. ① پۇت بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان ماشىنىلارنىڭ ئاياغ تۇرىدىغان يېرى. ② ئاياغ باسىدىغان يەر. ③ بالىلارنىڭ ۋە سېرىكچىلەرنىڭ پۇتىغا قادىغان نەرسە، پۇتلۇق، ئاياغلىق.»

ayaksızlar. is. ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار (يىلان، بېلىق، كەسلەنچۇك).

ayakta. z. ① ئۆرە تۇرماق. ② قالايمىقانچىلىق. بۆلۈمىدىن ھەر بىرى. ③ بىر ئايىنىڭ ھەرقانداق بىر كۈنىدىن 2 - ئاينىڭ ئوخشاش كۈنىگە قەدەر بولغان ئارىلىق ياكى ئايلانما ھېسابتا 30 كۈن سۈپىتىدە قوبۇل قىلىنغان مۇددەت:

«1. Ekım ayı, Çinin milli bayramıdır — ئۆكتەبىر جۇڭگونىڭ دۆلەت بايرىمىدۇر.

2. Bu iş ancak üç ayda biter — بۇ ئىش پەقەت ئۈچ ئايدا تۈگەيدۇ.»

ay². ئاھ، ۋاي، ۋىيەي:

«Parmağımı kapıya sıkıştırıp ay diye bağırdığım günü hatırliyormusun? — ئىككىسى قولۇمنى ئىشىككە قىستۇرۇۋالغاندا ۋىيەي دەپ ۋارقىرىغىنىمنى ئەسلىيەلەمسەن؟»

aya. is. ① ئالقان. ② يوپۇرماقنىڭ سىلىق تەرىپى.

ayak, – ğı. is. ① پۇت، ئاياغ. ② پاچاق. ③ نەرسىنىڭ پۇتى. ④ بەلىنىڭ تۆۋىنى. ⑤ بىر ئېرىقنىڭ ئاخىرقى قىسمى. ⑥ كۆلنىڭ سۈيىنى باشقا تەرەپكە ئېقىتىدىغان يول. ⑦ مېڭىشنىڭ ئېغىرلىق ياكى تېزلىك دەرىجىسى. ⑧ تاتما، شوتا:

«1. Masa ayağı — شىرە ئايىغى (پۇتى).

2. Senin ayağınla akşama kadar varamayız — سېنىڭ مېڭىشىڭ بىلەن ئاخشامغا قەدەر بارالمايمىز.

3. Otuz ayak merdiven — ئوتتۇز تاتمىلىق پەلەمپەي.»

ayakbastı, – yı. is. ئىلگىرى بىر يەرگە يىغىلغان ئادەم ۋە نەرسە - كېرەك ئۈچۈن باج ئۇرنىدا ئېلىنىدىغان پۇل.

ayakçak, – ğı. is. شوتا، پەلەمپەي،

ayaktaş. is. يولداش، سەپداش.

ayakteri, — ni. is. تاپان هەققى.

ayak · ucu. is. ① نەرسىنىڭ ئۇچى. ② ئاياغ تەرەپ. ③ ئېسىلغان مۇئەللەق نەرسىنىڭ تۆۋەنگە قارىغان قسمى.

ayalamak. ① سەقلىمەك. ② سۆرەم سالماق، تۆزلىمەك.

ayan[1]. s. ar. ئايان، ئوچۇق، بەلگىلىك، مەلۇم:

«Bu bize ayan — بۇ بىزگە ئايان (مەلۇم).»

ayan.[2] is. ar. ① پارلامېنت ئەزالىرى. ② كاتتىلار، چوڭلار، ئېسىل ئادەملەر.

ayan · beyan. s. ar. ئوپئوچۇق، ئاپئاشكارا، ئاپئايدىڭ.

ayar. is. ar. ① بىر ئۆلچەمنىڭ توغرىلىقىنى بىلدۈرگەن قورال، ئەسۋاب. ② مەلۇم يەرنىڭ ۋاقتى. ③ سائەتنىڭ توغرا مېڭىشى. ④ نەرسىنىڭ ساپلىق نىسبىتى. ⑤ ماشىنا كېرەك نەرسىلەردىن تولۇق پايدىلىنىش، تەڭشەش. ⑥ ئۆلچەم بىرلىكى. ⑦ تەرتىپسىز، ئىنتىزامسىز. ⑧ توغرا ماڭمىغان. ⑨ ئەخلاقسىز، ئەقىلسىز:

«1. Pekin ayarı — بېيجىڭ ۋاقتى.

2. Saatın ayarı bozuk — سائەتنىڭ مېڭىشى توغرا ئەمەس.

3. Değirmeni ince un çıkarmak için ayar etmek تۇگمەننى ئاق ئۇن چىقىرىش ئۈچۈن تەڭشەمەك.

4. Çalışmalarımızı ayarlamalıyız خىزمەتلىرىمىزنى رەتكە سېلىشىمىز كېرەك.»

ayarcı. is. ھۆپپىگەرلەرنىڭ ئۆلچەم ئەسۋابلىرىنى تەكشۈرۈپ تۈرىدىغان خىزمەتچى.

ayarlamak. ① ماشىنا ياكى ئەسۋابنى توغرىلىماق. ② ئۆلچەم بىرلىكنى تېز-گىنلىمەك. ③ تەرتىپكە سالماق، ئۈيغۇنلاشتۇرماق، ماسلاشتۇرماق. ④ رازى قىلماق، كۆندۈرمەك. ⑤ تەڭشىمەك، تۈزىمەك:

«1. Saatı radyoya göre ayarlamak gerekir — سائەتنى رادىئوغا قاراپ توغرىلاش كېرەك.

2. Sen onu bana bırak ben onu nasıl olsa ayarlarım — سەن ئۇنى ماڭا قويۇۋەت، مەن قانداق بولسۇن رازى قىلىمەن.»

ayarlı. s. ① توغرىلانغان، تۈزىتىلگەن، تەڭشەلگەن، رەتلەنگەن، تەرتىپكە سېلىنغان. ② نىسبەت دەرىجىسى بولغان.

ayarsız. s. ① تەڭشەكسىز، رەتسىز. ② ھەرىكتى ئۈيغۇن بولمىغان، ماس كەلمىگەن.

ayartılmak. ① توغرا يولدىن ئايرىلماق. ② بىر ئىشنى قىلىشقا دەۋەت قىلماق، بىر ئىشقا كۈشكۈرتمەك، بىر ئىشقا ئۇندىمەك.

ayartmak. ① باشقا ئىش قىلىشقا كۆندۈرمەك. ② يولدىن چىقارماق. ③ كۆندۈرمەك، قايىل قىلماق:

«1. Bu adam Mümini ayartıp başka yere götürdü — بۇ ئادەم مۇمىننى ئالداپ باشقا يەرگە يۆتكىدى.

2. Müşteri ayartmak — خېرىدارنى كۆندۈرمەك.»

ayaz. is. ① قۇرۇق سوغۇق، ئايаз. ② s. سوغۇق. ③ تاقىر، ياغاق. ④ يامان ۋە خەتەرلىك ھال ياكى يەر. ⑤ s. قىيىن، تەس، مۇشكۈل:

«1. Gecenin ayazı bana dokundu

كۆرمەك.»

ayca. is. هىلال (يېڭى ئاي)، بايراقلار ئۈچىدىكى ئاي، يۇلتۇزلۇق زىننەت.

ay · çiçeği, – ni. is. ئاپتاپپەرەس، ئايغا باقار:

«Ayçiçeği gibi güneşe bakar — ئاپتاپپەرەسكە ئوخشاش كۈنگە باقىدۇ.»

ay · demir. is. ئاي شەكلىدىكى بىرخىل كەسكۈچ (ئورغاق، پىچاق قاتارلىق).

aydın. is. ① ئايدىڭ. ② ئوچۇق، چۈشىنىشلىك. ③ زىيالىي. ④ ئەر ئىسمى:

«1. Aydın geceler — ئايدىڭ كېچىلەر.

2. Bizde genç aydınlar çoktur — «بىزدە ياش زىيالىيلار كۆپ.

aydınlamak. ① ئايدىڭلانماق، يورۇماق. ② ئوچۇق بولماق، بىلىنمەك. ③ چۈشەنمەك. ④ كۆڭۈل ئېچىلماق. ⑤ كۆتۈرۈلمەك:

«1. Oda aydınlandı — ئۆي يورۇدى.

2. Ulanbâya yaklaştıkça Ürümçü manzarası aydınlaniyor — ئۇلانبايغا يېقىنلاشقانچە ئۈرۈمچىنىڭ مەنزىرىسى ئوچۇق كۆرۈنىدۇ.»

aydınlatmak. ① ئايدىڭلاتماق. ② ئوچۇقچە ئاڭلاتماق، چۈشەندۈرمەك. ③ خۇشال قىلماق، كۆڭۈلنى ئاچماق:

«Buiyi haberler gönlümü aydınlatti — بۇ خۇش خەۋەرلەر كۆڭلۈمنى خۇش قىلدى.»

aydınlık, – ğı. is. ① ئايدىڭلىق. ② يورۇقلۇق. ③ يورۇق. ④ چۈشىنىشلىك، ئۇقۇملۇق، ئۇقۇمۇشلۇق. ⑤ s. ئايدىڭ، نۇرلۇق. ⑥ ئوچۇق، ئۇقۇشلۇق.

كىچىنىڭ قۇرۇق سوغۇقىغا چىنىمغا تەگدى.

2. Ayaz gecelerde insan dışarı çıkmak istemiyor — سوغۇق كېچىلەردە ئادەم سىرتقا چىقىشنى خالىمايدۇ.

3. Başı ayaz bir adam — تاقىر باش بىر ئادەم.

4. Orası ayazdır ben gitmem — ئۇ يەر خەتەرلىك، مەن بارمايمەن.

5. Bugünkü dersler hep ayaz — بۈگۈنكى دەرسلەرنىڭ ھەممىسى تەس.»

ayazlamak. ① توڭلىماق، مۇزلىماق. ② بىكار ساقلىماق:

« Sabahtan burada ayazladık, ne gelen var, ne giden — ئەتىگەندىن بىكار ساقلىدۇق، يا كەلگىنى يوق، يا كەتكىنى.»

ayazlaşmak. ① توڭلىماق، مۇزلىماق. ② ئەھۋالى ناچارلاشماق، كەمىيىپ غەللىشىمەك.

ayazlatmak. ① سوغۇقتا ساقلاتماق، سوغۇقتا قويماق. ② توڭلاتماق، مۇزلاتماق.

ayazma. is. رۇملار «ئۇلۇغ» دەپ ھېسابلىغان چوڭ قۇدۇق ياكى بۇلاق.

ay · balta. ئاپپالتا (قەدىمكى ئۇرۇشلاردا قوللىنىلىدىغان).

aybar. s. پارلاق، ئايغا ئوخشاش يورۇق.

ay · başı, – nı. is ① ئاينىڭ بېشى. ② ھەيز، ئادەت كۆرمەك:

«1. Biz aybaşı Pekine toplantıya gideceğiz — بىز ئاينىڭ بېشىدا بېيجىڭغا مەجلىسكە بارماقچىمىز.

2. Aybaşı görmek — ئادەت

خەت يېزىشقا يارايدىغان ئەسۋابتۇر.

2. Sindirim aygıtı — ھەزىم قىلىش ئەزاسى.»

ayı. is. ① ئېيىق. ② قوپال. ③ شىمالىي قۇتۇپتا كۆرۈلىدىغان يۈلتۈزلار تۈركۈمى.

ayıcı. is. ① ئېيىق ئوينىتىپ پۇل تاپقۇچى. ② s. قوپال:

«Bu ayıcı bir adamdır — بۇ قوپال بىر ئادەم.»

ayık, — ğı. s. ① مەست بولمىغان. ② مەستلىكى يېشىلگەن. ③ سەزگۈر، ھوشى جايىدا.

ayıklamak. ① پاكىزلىماق. ② ئايرىماق، تاللىماق، پارلىماق:

«Sebze ayıklamak — كۆكتات تازىلىماق.»

ayıklanma. is. ① پارلىۋېتىش، تالىلىنىش، پاكىزلىنىش. ② تەبىئىي شارائىتقا ماس كەلگىنىنىڭ ئۆسۈپ، ماس كەلمىگىنىنىڭ ئۆلۈشى.

ayıklık, — ğı. is. مەستلىك ۋە ھوشسىزلىقتىن ئۇخلانغان بىراۋنىڭ ھوشىنى بىلىشى.

ayıkmak. مەستلىكتىن يېشىلمەك، ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ئەقلى ـ ھوشنى تاپماق.

ayılanmak. بارغانسېرى قوپالىلاشماق، تۆكۈلاشماق.

ayılık, — ğı. is. قوپاللىق.

ayılmak. ① مەستلىكتىن يېشىلمەك. ② ئۇيقۇدىن ئويغانماق. ③ ئەقلى ـ ھوشنى تاپماق.

ayıp, — bı. is. ar ① ئەيىب، ئىزاغا ⑦ خۇشاللىق، يېقىملىق:

«1. Türkiyede «Aydınlık» gazetesi yayınlaniyor — تۈركىيىدە «ئايدىڭلىق» گېزىتى چىقىدۇ.

2. Karanlıktan her kes aydınlığa çıkmak istiyor — ھەممىلا ئادەم قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا چىقىشنى خالايدۇ.

3. Yaz aylarında sabahın erken saatlerinde göğü bir aydınlık sârar- ياز ئايلىرىدا ئەتىگەندە تاڭ يورۇق بولىدۇ.

4. Aydınlık bir oda — يورۇق بىر ئۆي.

5. Bu konudaki düşüncelerinizi aydınlık bulamadım — بۇ ھەقتىكى پىكىرلىرىڭىزنى ئۇقالمىدىم.

6. Aydınlık günler — خۇشاللىق كۈنلەر.»

ay · doğdu. is. ئاي تۇغدى، يېڭى ئاي.

ayet, — ti. is. ئايەت (قۇرئان جۈملىسى).

aygır. is. ئايغىر.

aygırlık, — ğı. is. ئايغىرلىق.

aygıt, — tı. is. ① بىرقانچە پارچىدىن قۇرۇلغان جاھاز. ② ھەزىم قىلىش ئەزاسى. ③ بىرقانچە سايمانىدىن قۇراشتۇرۇلغان ۋە مەلۇم سىناقلاردىن ئۆتكۈزۈشكە يارايدىغان بىر يۈرۈش ئۇسكۇنە:

«1. Daktilo makinesi yazı yazmaya yarayan bir aygıttır — ماشىنكا

بۇزغۇنچىلىق قىلماق. ⑥ تالىلماق، پارلىماق:
«1. Eti kemikten ayırmak — گۆشنى سۆڭەكتىن ئايرىماق.
2. Çocuğu annesinden ayırmak — بالىنى ئانىسىدىن ئايرىماق.
3. .Kavunu ortadan ayırmak — قوغۇننى ئوتتۇرىسىدىن بۆلمەك.
4. Akşam için biraz et ayırdım — ئاخشامغا بىرئاز گۆش ساقلاپ قويدۇم.
5. Sonunda kadını kocasından ayırdı — ئاخىر خوتۇننى ئېرىدىن ئايرىدى.»

ayırt. is. ① نەرسىنىڭ سۈپىتىنى بارلىقىغا كەلتۈرىدىغان خۇسۇسىيەت. ② بىرنىڭ باشقا بىراۋدىن ئايرىلىشى. ③ بىر ـ بىردىن پەرق قىلىش:
«Ayırt etmek — ئىككى نەرسىنى بىر ـ بىردىن پەرق قىلماق ياكى پەرقىنى بىلمەك.»

ayırtı. is. ① نەرسىلەر ئوتتۇرىسىدىكى كىچىك پەرق. ② يىغىنچاق سۆز، خۇلاسە.

ayıtmak. سۆزلىمەك.

ayin. is.far. دىنىي مۇراسىم.

aykırı. s. z. ① خىلاپ. ② ئۇيغۇن بولمىغان، ئەكسى، تەتۈرىسى. ③ زىت، قارىمۇقارشى:
«1. Aykırı bir düşünce — خىلاپ بىر پىكىر.
2. Kanuna aykırı eylem — قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەت.
3. Bu bir birine aykırı konuş - madır — «بۇ بىر ـ بىرىگە زىت سۆزدۇر.

aykırılaşmak. زىتلاشماق، قارشىلاشماق، بىر ـ بىرىگە خىلاپ كەلمەك.

قالدىغان ھەرىكەت، قۇسۇر. ② خىجالەت بولۇشقا تېگىشلىك، ئۇيىلىشقا تېگىشلىك. ③ تەرتىپسىز. ④ ئەسكى، يامان.

ayıplamak. ① ئەيىبلىمەك. ② گۇناھلىق بىلمەك، يامانلىماق، تەنقىد قىلماق.

ayıplanmak. ئەيىبلەنمەك.

ayıplayıcı. s. ئەيىبلىگۈچى،

ayıplı. s. ئەيىبلىك، ئەيىبى بولغان.

ayıpsız. s. ئەيىبسىز، كەمچىلىكسىز:
«Ayıpsız yar arayan yarsız kalır — كەمچىلىكسىز ئادەم ئىزدىگەن دوستسىز قالىدۇ.»

ayıraç,–cı. s. جىسىملارنىڭ خاراكتېرىنى بىلىش ئۈچۈن قوللىنىلغان ماددىلارنىڭ ئومۇمىي ئىسمى.

ayırd·etmek. ئايرىماق، تاللىماق، پارلىماق:
«Iyilerini ayırtetmek ياخشىلىرىنى ئايرىماق.»

ayırga. is. بىراۋغا يامانلىق قىلىشقا قەدەر بېرىپ يېتىش.

ayırıcı. is. s. ئايرىغۇچى، تاللىغۇچى، پارلىغۇچى:
«Renk ayırıcı cihaz — رەڭ ئايرىيدىغان سايمان.»

ayırım. is. ئايرىملىق، پەرق.

ayırımlı. s. پەرقلىق.

ayırımcılık, – ğı. is. ئايرىمچىلىق، ئىمتىيازلىق:
«Birleşik Amerikada zencilere karşıırkayırımcılığı uygulaniyor — ئامېرىكىدا نېگىرلارغا نىسبەتەن ئىرق ئايرىمچىلىقى يۈرگۈزۈلىدۇ.»

ayırmak. ① ئايرىماق، ئايرىۋەتمەك. ② بۆلمەك، بۆلۈۋەتمەك. ③ تەقسىم قىلماق. ④ ساقلاپ قويماق. ⑤ بۇزماق،

aykırılık, – ğı. is. ① خىلاپلىق. ② زىتلىق، قارىمۇ - قارشىلىق.

ayla. is. ئاي ۋە بەزى يۇلتۇزلارنىڭ ئەتراپىدىكى گەردىش (گازسىمان چەمبەر).

aylak. s. z. ① ئىشسىز، بىكارچى. ② كۆنلۈكچى.

aylakçı. is. ئاساسلىق ئىشى بولمىغان ئادەم.

aylaklık, – ğı. is. ئىشسىزلىق، بىكارچىلىق.

aylamak. ئايلاندۇرماق.

aylanmak. ئايلانماق.

aylık, – ğı. is. ① ئايلىق، مائاش. ② s. ئايلىق، بىر ئايلىق. ③ ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان:

«1. Aylığımıza zam yapıldı— ئايلىق قىممىز (مۇئاشىمىز) ئۆستۈرۈلدى.

2. Üç aylık iş— ئۈچ ئايلىق ئىش.

3. Aylık dergi — «ئايلىق ژۇرنال.

aylıkçı. is. ئايلىقچى.

aymak. is. ھۆشىغا كەلمەك، ئويغانماق.

aymaz. s. ئەتراپىدا بۆلغان ئىشلاردىن خەۋەرسىز قالغان، غاپىل.

aymazlık, – ğı. is. غەپلەت باسقانلىق.

ayn. is. ar. ① كۆز. ② ئەسلى، ئۆزى. ③ جۈپى، ئوخشىشى، تىپى، نۇسخىسى. ④ بۇلاق، مەنبە. ⑤ قۇرلغا كەلتۈرۈشكە مۇمكىن بولغان پۈلدىن باشقا نەرسىلەر. ⑥ كۆچمەس، ئۆزگەرمەس، تۇراقلىق.

ayna. is. far. ① ئەينەك. ② ئوخشاش، ئەينى، نۇسخا. ③ مۇكەممەل، ياخشى، بەلەن. ④ رەندىنىڭ يۈزى:

«1. Taş ayna— تاش ئەينەك.

2. Bu kız annesinin aynağıdır— بۇ قىز ئانىسىنىڭ ئۆزىدۇر.

3. Işimiz ayna — «ئىشىمىز يۇرۇشلۇك.

aynalı. s. ① ئەينەكلىك، ئەينەك ئورنىتىلغان. ② گۈزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن: «Aynalı dolap— «ئەينەكلىك ئىشكاپ.

aynalık, – ğı. is. كېمەۋەپاراخوتلارنىڭ قۇيرۇق تەرەپتىكى تۈز ياكى ئازراق يۇمىلاق كەلگەن قىسمى.

aynasız. s. ① ئەينەكسىز. ② يۈلغا چۈشمىگەن، يۈزرۇشۇپ كېتەلمىگەن. ③ زەھەرلىك، ئەسكى، تەھلىكىلىك، خەۋپلىك. ④ سەت، قاملاشمىغان. ⑤ ساقچى، ژاندارما.

aynı. s. ar. ئەينى، ئوخشاش:

«1. Biz de aynı yoldan geldik— بىزمۇ ئەينى يولدىن كەلدۇق.

2. Bu kalem sizinkinin aynıdır— بۇ قەلەم سىزنىكىنىڭ ئەينى.»

aynılık, – ğı. is. ئەينىلىك، ئوخشاشلىق.

aynıyla. z. تامامەن ئۆزى، تامامەن ئوخشاش، ھېچقانداق پەرقسىز.

ayni. s. ar. ① كۆزگە ئائىت، كۆز بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② بەدىلى پۇل بىلەن ئەمەس، مال بىلەن تۆلىنىدىغان.

ayniyat, – ti. is. ① قۇللىنىشقا ياكى يۆتكەشكە ئوڭاي نەرسە. ② لاۋازىمات بۆلۈمى.

ayniye. is. ar. ① يۆتكەشكە بولىدىغان قىممەتلىك نەرسە. ② كۆز ئاغرىتى كىلىنىكىسى. ③ s. كۆزگە مۇناسىۋەتلىك. ④ پۇل دەپ ئەمەس، نەرسىنىڭ ئۆزى دەپ ئېلىنغان.

ayniyet, – ti. is. ئوخشاشلىق.

ayol. is. ئايالىلارنىڭ قۇللىنىدىغان چاقىرىش سۆزى:

«Ayol sen nerelerde kaldın—

لەشمەك، پەرقلەنمەك.

ayrılı. s. ئالاھىدىلەشكەن، ئايرىلغان، پەرقلەنگەن، پەرقلەشكەن.

ayrılık,–ğı. is. ① ئايرىملىق. ② پەرقلىق، ئوخشاشماسلىق. ③ ئۇزاقلىق، يىراقلىق:

«1. Aramızda görüş ayrılığı yok— ئوتتۇرىمىزدا پىكىر ئايرىملىقى يوق.

2. Çocuğumun ayrılığına katlanamiyorum— بالامدىن ئايرىلغانغا چىدىيالمايۋاتىمەن.»

ayrılış. is. ئايرىلىش.

ayrılmak. ① ئايرىلماق، بۆلۈنمەك. ② يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق. ③ بۆلۈنمەك. ④ ئاجراشماق. ⑤ كەتمەك:

«1. Siz hangi göreve ayrıldınız?— سىز قايسى ۋەزىپىگە ئايرىلدىڭىز؟

2. Onları sevmediğim için aralarından ayrıldım — ئۇلارنى ياخشى كۆرمىگەنلىكىم ئۈچۈن يىراقلاشتىم.

3. Karısı kocasından ayrıldı— خوتۇنى ئېرىدىن ئايرىلدى.

4. Şehirden ayrılacağım— شەھەردىن كېتىمەن.»

ayrım. is. ① قىسىم، بۆلۈم، باب. ② بۆلۈنۈش، پارچىلىنىش. ③ پەرق.

ayrımlaşmak. بىر ـ بىرىدىن ئايرىم ھالدا ۋە ئايرىم شەكىلدە راۋاجلانماق.

ayrımlı. s. پەرقلىق.

ayrıntı. is. بۆلەكلەرگە بۆلۈنۈش، قىسمەنلىك.

aysar. s. مۇقىمسىز، ئاجايىپ، ئۆزگىرىشچان (ئادەم).

aytışmak. ① مۇنازىرە قىلىشماق. ② ئېيتىشماق (قوشاقچىلار، شائىرلار).

ۋاييەي، سەن قەيەرلەردە قالدىڭ؟»

ayran. is. ① قېتىق، ئايران. ② خاپا بولۇش، ئاچچىقلىنىش، تېرىكىش.

ayrancı. is. s. ئايران ساتقۇچى، قېتىق قىلىپ ساتقۇچى.

ayrı. s. ① ئايرىم. ② بىر يەردە بولمىغان. ③ بۆلەك، ئۆز بېشىغا، تەنھا:

«1. Bu ayrı mesele — بۇ ئايرىم مەسىلە.

2. Ayrı ayrı yerde yaşiyoruz— ئايرىم ـ ئايرىم يەردە ياشايمىز.

3. Bu adam ayrı yaşar— بۇ ئادەم تەنھا ياشايدۇ.»

ayrı ayrı. z. ئايرىم ـ ئايرىم، بۆلەك ـ بۆلەك.

ayrıca. z. ① ئايرىمچە، باشقىچە. ② ئايرىم ھالدا. ③ بۇنىڭدىن باشقا، شۇنىڭدەك:

«Bu bitki orada ayrıca yetiştiriliyor— بۇ زىرائەت ئۇ يەردە ئايرىم ئۆستۈرۈلىدۇ.»

ayrıcalık, – ğı. is. پەرقلىق، ئالاھىدىلىك.

ayrı · cinsten. s. ئايرىم جىنستىن، بىر جىنستىن بولمىغان.

ayrıç. is. ئايرىش، ئىككى ياكى تېخىمۇ كۆپ نەرسىنىڭ ئايرىلغان يېرى:

«Iki yolun ayrıcında— ئىككى يولنىڭ ئايرىلىشىدا (ئاچسىدا).»

ayrık. s. ① بىر ـ بىرىدىن ئايرىلغان. ② بۆلۈنگەن. ③ پەرقلەندۈرۈلگەن.

ayrıksız. s. ھېچكىمگە ئوخشىمايدىغان كۆرۈمسىز، ئاجايىپ.

ayrılanma. is. پۈتۈندىن ئايرىلىپ بىر يەردە توپلىنىش.

ayrılaşmak. ئايرىلاشماق، ئالاھىدە

azaltmak. ① ئازايتماق، كېمەيتمەك. ② ئاجىزلاتماق، زەئىپلەتمەك.

azam. s. ar. بەك چوڭ، تېخىمۇ كۆپ:
«Sosyalist inşa için azami gayret sarfedeceğiz— سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ كۈچ چىقىرىمىز.»

azamet, — ti. is. ar. ① ئەزىمەت. ② ئۇلۇغلۇق. ③ كىبىر، چوڭچىلىق:
«Bu adamın azameti çekilir gibi değil— بۇ ئادەمنىڭ چوڭچىلىقى تۈگەي دېگىلى دېيىلمەيتۇ.»

azametli. s. ① ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك. ② كىبىرلىك، مەغرۇر، ھاكاۋۇر:
«Bu azametli bir adamdır— بۇ، مەغرۇر بىر ئادەمدۇر.»

azami. s.ar. ① ئەڭ كۆپ، ئەڭ چوڭ. ② ئەڭ ئۈستۈن.

azap[1], — bi. is. ar. ① ئازاب، جازا، جاپا ـ مۇشەققەت، جىسمانىي ۋە مەنىۋى ئىزتىراپ. ② پۇشايمانلىق. ③ قورقۇش. ④ چارىسىزلىق، ئامالسىزلىق.

azap[2], — bı. is. ① چاڭقىچلىق فېرمىسى خىزمەتچىسى (ئاناتۈلىنىڭ بەزى يەرلىرىدە).
«Çalişkan azap — «ئىشچان خىزمەتچى
② قەدىمكى تۈركىيە ئەسكەرلىرىگە بېرىلگەن نام:
«Deniz azabı — «دېڭىز ئەسكىرى.

azaplı. s. ئازاب چەككەن، زۇلۇم كۆرگەن.

azapsız. s. ① جاپا چەكمىگەن، جاپا چەكمەستىن. ② خىجالەت بولمىغان، ئىزا تارتمىغان، خىجالەت بولماستىن، ئىزا تارتماستىن.

azarlamak. ئازار بەرمەك.

azarlanmak. ئازار يېمەك:

ayvan. is. fr. ئايۋان.

ayvaz. is. ① ئاشخانىدا ئىشلەيدىغان ئەر خىزمەتچى. ② ھەربىي پاراخوتتىكى يارداەمچى دوختۇر.

ayyaş. s. ar. ھاراقكەش.

ay · yıldız. is. ئاي ـ يۇلتۇز:
«Türkiyenin milli bayrağı ay-yıldızdır— تۈركىيىنىڭ دۆلەت بايرىقى ئاي يۇلتۇزدۇر.»

ayyuk, — ku. is. ar. ① يۇقىرى پەلەك. ② ئەڭ يىراق يۇلتۇز.

az. s. ① ئاز. ② قىسقا، تېز:
«1. Bu sayı az değil— بۇ سان ئاز ئەمەس.
2. Gerici iktidar az sürer— ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەت قىسقا ۋاقىت ھۆكۈم سۈرىدۇ.»

aza. is. ar. ① ئەزا. ② ۋۇجۇدنىڭ ھەرقايسى ئورگانلىرى.

azade. s.far. ① ئەركىن، ھۈر. ② بىر مىسرا. ③ قۇتۇلغان، ئازاد بولغان.

azadelik, — ği. is. ئەركىنلىك، ھۈرلۈك، مۇستەقىللىق، ھۈرىيەت.

azad · etmek. ① ئازاد قىلماق، قويۇۋەتمەك. ② ئەركىنلىكىنى بەرمەك:
«Bülbülü kafesten azad etmek — بۇلبۇلنى قەپەستىن قويۇۋەتمەك.»

azalan. s. ئازايغان، كېمەيگەن.

azalik, — ği. is. ئەزالىق.

azalma. is. ئازىيىش، كېمىيىش.

azalmak. ① ئازايماق. ② كېمەيمەك. ③ ئاجىزلاشماق، شالاڭلاشماق، قىسلاشماق.

azaltma. is. ئازايتىش، كېمەيتىش، ئازايتقانلىق، كېمەيتكەنلىك.

2. Deve azgınlaşmış — تۆگه بوغرىسىغا كىرىپتۇ.»

azgınlaştırmak. يولدىن چىقارماق، غالجىرلاشتۇرماق.

azgınlık, — ğı. is. ① غالجىرلىق. ② جىنسىي تەلەپنىڭ ئارتىشى. ③ ئەخلاقسىزلىق، قالاقلىق. ④ تەرتىپسىزلىك، ئىنتىزامسىزلىق.

azı. is. ئېغىز چىشى.

azıcık. s. z. ① ئازغىنا، بەك ئاز. ② ئاز پاز.

azık. is. ① ئوزۇق. ② تاماق، يېمەكلىك، ئاشلىق: «Azıksız yola çıkılmaz — ئوزۇقسىز يولغا چىققىلى بولمايدۇ.»

azıklanmak. ① ئۆزىگە ئوزۇق تەييارلىماق. ② كىرىم ۋە ھوسۇلى بىلەن ئۆزىنى باقماق.

azıklı. s. يوقسۇللارنى تويغۇزغان.

azıklık, — ğı. is. ① ھازىرلانغان يېمەكلىك. ② خالتا، تاغار (ئوزۇق قويىدىغان).

azılı. s. ① قورقۇنچلۇق، مۇشتۇمزور. ② خەۋپلىك، خەتەرلىك. ③ شوخ، ئۇرۇشقاق (بالا). ④ ياۋا توڭگۇزنىڭ غۇنانلىق دەۋرى:

«1. Azılı katil — رەزىل قاتىل. 2. Bu azılıdır — «بۇ، خەتەرلىكتۇر.

azımsamak. ئاز كۆرمەك، ئاز بىلمەك.

azınlık, — ğı. is. ئاز سانلىق مىللەت: «Çinde 50den fazla azınlık yaşar — جۇڭگودا 50 دىن ئارتۇق ئاز سانلىق مىللەت ياشايدۇ.»

azışmak. ئەۋج ئالماق، ئۇلغايماق.

azıştırmak. ئەۋج ئالدۇرماق، ئۇلغايتماق.

«Kimse azarlanmak istemez — ھېچكىم ئازار يېيىشنى خالىمايدۇ.»

azarlatmak. ئازار بەرمەك، رەنجىتمەك: «O,kendini azarlatmiyor — ئۇ ئۆزىنى رەنجىتمەيدۇ.»

azat. s. ئازاد، ئەركىن، ھۆر.

azatlamak. ئازاد قىلماق، ئەركىنلىكنى بەرمەك.

azatlı. s. is. ئازاد قىلىنغان، ئەركىنلىكى بېرىلگەن.

azatlık, — ğı. is. ئازادلىق، ئەركىنلىك.

azatsız. s. ئەركىنسىز، ئازاد قىلىنمىغان: «Biz onların azatsız kölesimiyiz? — بىز ئۇلارنىڭ ئەركىنسىز قۇلىمۇ؟»

azca. s. ئازراق، بىرئاز.

azdırılmak. ئازدۇرۇلماق.

azdırmak. ① ئازدۇرماق. ② ئازدۇرۇپ يامان يولغا باشلىماق. ③ ياردىمىكروپ يۇقتۇرۇۋالماق. ④ بەك كىرلەشتۈرۈۋەتمەك.

Azeri. is. far. ئەزەربەيجانلىق.

az · gelişmiş. s. تەرەققىي قىلمىغان، راۋاجلانمىغان: «Üçüncü dünya ülkeleri az gelişmiş ülkelerdir — ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى تەرەققىي قىلمىغان ئەللەردۇر.»

azgın s. ① غالجىر. ② شوخ، ھەددىدىن ئاشقان: «Azgın köpek — غالجىر ئىت.»

azgınlaşmak. ① غالجىرلاشماق. ② جىنسىي تەلەپنىڭ ئارتىشى: «1. Emperyalizmin azgınlaşması mahvolmasının arifesidir — جاھانگىرلىكنىڭ غالجىرلاشقانلىقى ئەجىلنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر.

azil, – zli. is. ar. ئىشتىن بوشتىش، ئېلىپ تاشلاش:
«O, görevinden azledildi — ئۇ، ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاندى.»
azim,[1] – zmi. is. ar. ① غەيرەت قىلىش، بەل باغلاش. ② مەقسەت، نىيەت. ③ ئۈمىد:
«Ben bunu yapmaya azmettim — مەن بۇنى قىلىشقا بەل باغلىدىم.»
azim[2]. s. ar. ① ئۇلۇغ، بۈيۈك، شىددەتلىك. ② كۈچلۈك. ③ قىزغىنلىق.
azime. is. ar. ① قەتئىيلىك، بىرقارارلىق. ② ئەپسۇن يېزىلغان تۇمار.
azimet, – ti. is. ar. يولغا چىقىش، كېتىش.
azimkâr. s. ئىرادىلىك، قەتئىيلىك:
«Azimkâr bir adam — ئىرادىلىك بىر ئادەم.»
aziz. s. ar. ① مۇقەددەس، قىممەتلىك، قەدىرلىك، ھۆرمەتكە لايىق. ② ئەزىز، سادىق. ③ ئۇلۇغ كىشى خاتىرىسىگە ياسالغان ھەيكەل:
«1. Aziz dost — سادىق دوست.
2. Taştan aziz — «تاش ھەيكەل.
azizlik, – ği. is. ئۇلۇغلۇق.
azlaşmak. ئازلاشماق، ئازايماق، كېمەيمەك.
azletmek. ئىشتىن بوشاتماق.
azlık, – ğı. is. ئازلىق.
azm. is. ar. سۆڭەك، ئۇستىخان.
azma. s. ① ئۆزگەرگەن، بۇزۇلغان. ② ئەستە قالغان، يادلانغان، ئەسلەنگەن. ③ ئارىلاشقان، ئىككى جىنستىن بولغان، شالغۇت.
azmak[1]. ① ئازماق، ئېزىپ كەتمەك، يولدىن چىقماق، بۇزۇلماق. ② شۇخلۇقى ئاشماق. ③ يامانلاشماق، خەتەرلەشمەك. ④ تاشماق، قاتتىق دولقۇنلىماق (دېڭىز). ⑤ ئاينىماق، باراقسان بولماق (ئۆسۈملۈكلەر). ⑥ بەك كىرلەنمەك، بەك پاسكىنلاشماق:
«Dalgalar azdı — «دولقۇنلار ئارتتى.
azmak[2]. is. ① دولقۇنلاپ ئاققان دەريا، ② ئېرىق، ئۆستەڭ.
azman. s. ① ھەددىدىن ئارتۇق ئۆسكەن، بەك چوڭ، ناھايىتى يوغان. ② قوشۇلغان، ئارىلاشقان، شالغۇتلاشقان.
azm · etmek. بەل باغلىماق:
«Kurtuluş savaşına katılmaya azmetmek — ئازادلىق ئۇرۇشقا قاتنىشىشقا بەل باغلىماق.»
azmî[1]. s. ar. سۆڭەك بىلەن مۇناسىۋەتلىك، سۆڭەكتىن ياسالغان.
azmî[2]. s. ar. ① غەيرەتكە ئائىت، بەل باغلاشقا مۇناسىۋەتلىك. ② ئەر ئىسمى.
aznavar. s. ① قەھرىمان، جەسۇر. ② بىسەستىلىك، يوغان.
azot, – tu. is. fr. ئازوت (رەڭسىز، پۇراقسىز گاز).
azotometre. is. fr. ئازوتومېتر (بىر ماددىدىكى ئازوتنىڭ گاز تەركىبىنى تەڭشەپ بىلگىلى ئەسۋاب).
azot · ölçer. is. → Azotometre.
Azrail. is. ar. ئەزرائىل، جان ئالغۇچى.
azrak. is. ئاز كۆرۈلىدىغان ياكى شالاڭ تېپىلىدىغان، نادىر، تاڭسۇق:
«Bu, dünyâda azrak bir olaydır — بۇ دۇنيادا ئاز كۆرۈلىدىغان بىر ھادىسىدۇر.»

B.b

b.B. ب (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى هەرپى).

B. kim «Bor» خەتىيىلىك ئېلىهىتنىڭ بەلگىسى.

Ba. kim خەتىيىلىك ئېلىهىتنىڭ «بايروم» نىڭ بەلگىسى.

baba. is. ① ئاتا، دادا. ② بوۋا، مويسپت. ③ قېرىلغان توپىلارنىڭ مىقدارىنى ئۆلچەش ئۈچۈن ئۇ يەر - بۇ يەردە قالدۇرۇلغان پوكزەك.

baba · anne. is. چوڭ ئانا (ئاتىسىنىڭ ئاپىسى)، موما.

babacan s. مېهرىبان، يېقىملىق: «O babacan bir adamdır ئۇ، مېهرىبان بىر ئادەم.»

babaç. is. s. ① ئۆي هايۋانلىرىنىڭ ئەڭ چوڭى ۋە قېرىسى. ② چوڭ، كۆر- كەملىك، هەيۋەتلىك.

babafingo is. it ① يەلكەنلىك. كېمىلەردە، موما ياغىچىنىڭ ئەڭ ئۈچ تەرىپى. ② ئەركەكلىك ئورگىنى — زەكەر.

babalanmak, ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق، جىلى بولماق، ئاچچىقى كەلمەك.

babali. s. ① ئاتىسى بار، ئاتىلىق. ② كۆنى خاپىلىقتا ئۆتىدىغان. ③ جىلىخور.

babalık, – ğı. is. ① ئۆگەي ئاتا، ② ياشانغان ۋە تۈپتۈز ئادەم. ③ قېرى مىجەز ئادەم ④ قېيىن ئاتا.

babayani. s. ئاددىي - سادىدا.

baba · yiğit, – di. is. s. ① كۆچ- لۈك، قۇۋۋەتلىك، قورقماس. ② مەرد، باش ئەگمەس، سۆزى بىلەن هەرىكىتى ئوخشاش.

Babi · âli. is. far . ar. بابىئالى (① ئوسمانلىق دەۋرىدىكى باش مىنىستىرلىك بىلەن مىنىستىرلىكلەر تۇرىدىغان بىنا. ② ئوسمانلىق هۆكۈمىتى.)

babilik, – ği. is. XIX ئەسىردە ئىراندا مىرزا ئەلى مۇهەممەت بابىنىڭ قۇرغان دىنىي سىستېمىسى.

baca. is. ① تۈتكۈك. ② تۈرخۇن، مورا. ③ هاۋا يولى:

«Mutfak bacası — ئاشخانا تۈرخۇنى.»

bacak, – ğı. is. ① پاچاق. ② هايۋان پۇتى. ③ قارت قەغەزىدىكى ئەر رەسىمى.

bacaklı. s. ① پاچاقلىق، ئاياغلىق. ② ئېگىز بويلۇق، پاچاقلىرى ئۇزۇن. ③ فەلەمەنىڭ ئالتۇنى. ④ جىنسىي ئورگانلارنى ئاسان تەكشۈرۈش ئۈچۈن كارىۋاتقا بېكىتىلگەن جاهاز.

bacaksız. s. ① پۇتى يوق، پۇتى قىسقا، پاكار. ③ بېشى چوڭ:

«Bak şu bacaksıza — قارا ئۇ بېشى چوڭغا.»

bacanak, – ğı. is. ① ئاچا - سىڭىللىرىنىڭ ئەرلىرى، باجا. ② دوست، يولداش.

bacı. is. ① هەدە، ئايلا، ئاچا، ② قۇشناچ.

baç, – çı. is. far. تىجارەت ۋە چېگرا-

③ دىرىژورنىڭ قولىدىكى تاياق.

bagi is. ar. ئاسىمي، قوزغىلاڭ كۆتۈر- گۈچى، توپىلاڭ كۆتۈرگۈچى.

bağ[1]. is ① باغ، بوغقۇچ. ② تېڭىق لاتىسى. ③ مۇناسىۋەت، ئالاقە. ④ باغ (باغلام). ⑤ توسالغۇ. ⑥ مۇھەببەت. ⑦ تۈگۈن.

bağ[2]. is. باغ. باغچە.

bağa. is. پاقا.

bağan, bağana, bağanak. is. ① ئۆلۈك تۇغۇلغان بالا، چۈشۈپ كەتكەن بالا. ② ئۆلۈك تۇغۇلغان قوزا ياكى قوزا تېرىسى.

bağatur. s. باتۇر، قەھرىمان.

bağban. is. far. باغۋەن.

bağ . bozumu, – nu. is. كۈز پەسلى، باغلاردىكى يىغىم.

bağcık, – gı. is. بەتىنكە بوغقۇچى.

bağdadi. s. ① تاختاي تام. ② قۇرۇ- لۇش ئۈچۈن كېرەكلىك تاختاي.

bağdalamak. چىرماق سالماق، پۈتلىماق.

bağdamk. ① چىرماق باغلىماق. ② بوغماق.

bağdaş. is. باداشقان، چازا؛ باداشقان قۇرماق، — «Bağdaş kurmak. چازا قۇرماق.»

bağdaşmak. ① چۈشىنىشمەك، ماسلاشماق، چىقىشماق. ② كۆنمەك، ئۆگەنمەك.

bağdaşmaz. s. ماسلىشالمايدىغان، چىقىشالمايدىغان، پېتىشالمايدىغان.

bağdaşmazlık, – ğı. s. ماسلىشالماسلىق، پېتىشالماسلىق.

bağı. is. ① سېھىر، كۆز باغلاش، ② پىرە.

dağıcı. s. ① سېھىرگەر، باخشى. ② پىرىخۇن.

ببجى.

badana. is. fr. ھاك: «Badana vurmak. ھاكبىلەن ئاقارتماق»

badanacı. is. ئاقلامچى.

badanacılık, – ğı. is. ئاقلامچىلىق.

badanalamak. ھاكلىماق، ئاقارتماق (تامنى).

badanalı. is. s. ① ھاكلاقلىق، ئاقلاقلىق. ② ئۈپا ـ ئەڭلىك سۈرگەن (ئايال).

badar. is. ئېيىق بالىسى.

badarna. is. → Baderna.

bâdas. is. چارلا (پاكىز يانجىلمىغان دان).

badat. is. bot. تاتلىقياڭيۇ، بەيشۇ.

bade. is. fr. شاراب، ئۈزۈم ھارىقى.

bademcik, – ği. is. بادام بەزى.

bademlik, – ği. is. باداملىق، بادام باغچىسى.

baderna. is. it. يامىماق، يامىقلىق رەخت.

badi. is ئۆردەك.

badi badi. ئۆردەكتەك ئىرغاڭلىماق.

badise. is. ar. قازا، بالا ـ قازا، ھادىسە.

badiye. is. ar. چۆل ـ جەزىرە، سەھرا دەشت.

badya, batya is. yun. چوڭ تاغار.

bagaj, is. far. ① يۈك ـ تاق (سەپەردىكى). ② پويىز ۋە پاراخوتلاردا يۈك تاق قويىدىغان يەر.

bagala, is. باگالا (قارا دېڭىز ۋە باسرا قولتۇقىدا يۈرىدىغان سودا كېمىسى).

baget, – ti. is. ① ياغاچ ياكى ئەينەك ئەيچە ياكى نوكەش. ② لابوراتورىيىدە قوللىنىلىدىغان ئىنچىكە ئەينەك ئەيچە.

bağırdak. is. → Bağıldak.

bağırmak, ① ۋارقىرىماق، سۆرەن سالماق. ② بىرنىگە ۋارقىراپ خىتاب قىلماق.

bağırsak, barsak. is. ئادەم ۋە ھايۋان ئۇچىيى: «سوقۇر ئۇچەي. — kör bağırsak

bağırtlak, –ğı. is. zool. ياۋا ئۆردەك.

bağırtmak· ۋارقىراتماق، سۆرەن سالدۇرماق.

bağış. is. بېغىشلاش ئىشى، بېغىشلانغان نەرسە.

bağışlamak. ① بېغىشلىماق، ھەدىيە قىلماق. ② ئەپۇ قىلماق، كەچۈرمەك.

bağlanmak. ① باغلانماق، بېقىندا بولماق، تەۋە بولماق. ② ئاخىرلاشماق.

bağlantı. is. ① باغلىنىش، ئالاقە. ② مۇناسىۋەت، مۇناسىۋەت باغلاش، ئالاقە باغلاش.

bağlaşık. s. ئىتتىپاقداش.

bağlaşma. is. ئىتتىپاقلىق، ئۈيۈشۈش، بىرلىشىش.

bağlaşmak. ئىتتىپاقلاشماق، ئۈيۈشماق، بىرلەشمەك.

bağlı. s. ① باغلاقلىق. ② يۆلەنگەن، تايانغان، بېقىندى بولغان. ③ توسۇلغان، تاقالغان، ئېتىلىپ قالغان، يېپىلغان. ④ باغلىق، مۇناسىۋەتلىك:

«1. Bağlı aslana tavşan bile saldırabilir — باغلاقلىق شىرغا توشقانمۇ ھۇجۇم قىلالايدۇ.

2. Yollar karlarla bağlı — يوللار قارلار بىلەن توسۇلۇپ قالغان.

3. Ekinlerin gürleşmesi yağmura bağlı — زىرائەتلەرنىڭ ئايىنىشى يامغۇرغا باغلىق.»

bağıldak, – ğı. is. ① بىزىنىدە (بۆ- شۈكىنىك). ② تازىلىق لاتىسى، ھەيىز لاتىسى (ئايالالارنىڭ).

bağım. is. بېقىندىلىق، ئاسارەت.

bağımlı. s. مۇستەملىكە.

bagımlılık, – ğı. is. مۇستەملىكىلىك، تەۋەلىك، بېقىندىلىق.

bağımsız. s. مۇستەقىل، ئەركىن، ھۆر: «B.ağımsız davranmak istiyormisiniz? «ئەركىن يۈرۈشنى خالامسىز؟

Bağımsızlık, – ğı. is. مۇستەقىلىق، ئەركىنلىك، ھۆرلۈك:

« Bağımsızlik için savaşmak — ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەشمەك.»

bağıntı· is. ① نىسبەت، مۇناسىۋەت. ② تاناسىپ. ③ تەك، باراۋەر.

bağıntıcılık, – ğı, is. بىلىملەرنىڭ بىر - بىرىگە باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەن پەلسەپە بىلىمى.

bağıntılı. s. باغلىنىشتىن مەيدانغا كەلگەن، باغلىنىش بولغان، مۇتلەق بولمىغان.

bağır, – ğrı. is. ① بېغىر، جىگەر. ② مەيدە. ③ ئوقيانىڭ ۋە تاغنىڭ ئوتتۇرا قىسمى. ④ جىگەر، قېرىن، ئۇچەيلەرنى ئىچىگە ئالغان مەيدە بوشلۇقىنىڭ ئورتاق ئىسمى:

«1· Bğrına basmak — قۇچاقلاماق.

2· bağrına taş basmak — ئۆز- تىن چىقارماستىن پۈتۈن دەردنى يۇتماق.»

~ yeleği. قەدىمكى زاماندا تۆمۈر كىيىمنىڭ (ساۋۇتنىڭ) ئىچىگە كىيىدىغان كۆڭلەك ئىشلەنگەن يەڭسىز قىسقا چاپان.

~ yanık. قەھرى - غەزەپكە تولغان، مۇشەققەت كۈنلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، دىلى سۇنۇق.

bağlık, – ğı. is. ① باغ كۆپ يەر. ② ئۈزۈملۈك، ئۈزۈمزار.

bağmak. ① باغلماق، چاتماق. ② جۇرا قىلماق، جۇرا قىلىپ باغلىماق. ③ قاندۇرماق.

bağnak, – ğı. is. ئۆلۈك تۇغۇلغان قوزىنىڭ تېرىسى.

bağnaz. s. is. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى، يېڭىلىقنى قوبۇل قىلمايدىغان.

bağnazlık, – ğı. is. مۇتەئەسسىپلىك.

bağrış. is. ۋارقىراش، سۆرەن سېلىش.

bağrışmak: ۋارقىراشماق، سۆرەن سېلىشماق: «Çocuklar bağrışıyorlar بالىلار ۋارقىرىشىدۇ.»

baha. far. باھا، نەرخ.

bahadır. s. far. باتۇر، جەسۇر، قەھرىمان يىگىت.

bahadırlık, – ğı. is. باتۇرلۇق، يىگىتلىك، قەھرىمانلىق، جەسۇرلۇق.

bahane. is. far. باھانە، سەۋەب، ۋەج: «Bu, sen için bir bahane oldu — بۇ، سەن ئۈچۈن بىر باھانە بولدى.»

bahar[1]. is. far. ① باھار، ئەتىياز. ② باھاردا ئېچىلغان گۈل ۋە يېڭىپۇرماقلار. ③ ياشلىق باھارى، ياشلىق ۋاقتى: «Bahçelerde bahar açmış — باغچىلاردا گۈللەر ئېچىلىپتۇ.»

bahar[2]. is. ar. تاماققا سېلىنىدىغان دورا – دەرمان.

bahariye. s. is. far. ① باھار پەسلى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② دېۋان ئەدەبىياتىدا باھار تەسۋىرى.

baharlanmak. ھاۋا ئىسسىماق: «Havalar bu yıl erken baharlandı — ھاۋا بۇ يىل بالدۇر ئىسسىدى.»

baharlı. s. دورا – دەرمان سېلىنغان، ئاچچىق – چۈچۈك.

dahçe, is. ① باغ، باغچە. ② كۆكتات لىق. ③ ئۇستى ئوچۇق يازلىق مەيدان.

bahçelik, – ği. is. ① باغ – ۋارانلىرى كۆپ يەر. ② باغ قىلىشقا ئەپلىك يەر. ③ قەدىمىي ئۇرۇش پاراخوتى.

bahçıvan. is. far. باغۋەن، باغقا قارىغۇچى، باغ باققۇچى.

bahçıvanlik, – ğı. is. باغۋەنچىلىك

bahir, – hri. is. ar. ① دېڭىز. ② ئاروۇز ۋەزىنىنىڭ ئون توققۇز قۇرىدىن ھەربىرى. ③ ئوچۇق، زاھىر، ئاشكارا. ④ مەۋلۇت پارچىلىرىدىن ھەر بىرى.

bahis, – hsi. is. ar. ① تېما. ② گەپ، سۆز، پاراڭ. ③ مەسىلە. ④ ئۆتۈشۈش، مۇنازىرە، بەسلىشىش: «1 Bu, bahis Konusu edilemez — بۇ مەسىلە ھەققىدە سۆز قىلىشقا بولمايدۇ. 2. Bahise girişmek — ئۆتۈشمەك، بەسلەشمەك، باغلاشماق.»

bah · name. is. ar. بوۋنىڭگرافىيە (ئۇيغۇرسىز، ئەخلاقسىز تەسۋىرلەر بىلەن تولغان رەسىم ۋە سۆزەتلەر توپلىمى).

bahr. is. ar. دېڭىز.

bahri[1]. s. ar. دېڭىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

bahri[2]. is. zool. دەريا، كۆل ۋە دېڭىز ياقىلىرىدا ياشايدىغان كىچىك سۈ قۇشى.

bahriye. is. ar. دېڭىز ئارمىيىسى: «Çin bahriyesi – جۇڭگو دېڭىز ئارمىيىسى»

bahriyeli. is. ① دېڭىز ھەربىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى. ② دېڭىز ئارمىيە ئوفىتسېرى. ③ دېڭىز ئارمىيىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئادەم.

bahsetmek. ① بىر مەسىلە ئۈستىدە

bakanlık, – ğı. is. ① مىنىستىرلىك. ② مىنىستىرلىككە تەۋە ئورگانلار ۋە ئۇلار تۇرغان يەر:
«Çin milli savrunma baknalığı — جۇڭگو دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.»

bakar. is. ar. كالا.

bakara. is. far. قارت قەغەزى بىلەن ئويناپلىدىغان قىمار.

bakari. s. ar. كالىغا خاس.

bakariye. is. ar كالا ۋە كالىغا ئوخشاش ھايۋانلار.

bakar · kör. s. ① كۆزى ساپسارى تۇتۇق رۇقلۇق كۆرمەيدىغان. ② غەمكىن، دەردمەن.

bakaya. is. ar. ئاشقان ـ تاشقان، قالدۇق.

bakı. is. ① جەھەت، تەرەپ. ② تەپتىش. ③ قاراش، بېقىش.

bakıcı. is. ① قارىغۇچى، باققۇچى. ② پالچى، رەممال:
«Hasta bakıcı — كېسەل باققۇچى.»

bakıldak. is. ① بەزىندە (بۆشۈكنىڭ). ② ئايالالارنىڭ تازىلىق لاتىسى.

bakılmak. ① قارالماق، بېقىلماق، ② داۋالانماق، ئاسرالماق.

bakım. is. ① كۆز قاراش، نۇقتىئىنەزەر. ② پەرۋىش. ③ غەمخورلۇق، كۆتۈش. ④ جەھەت:
«1. Ekin bakım ister. — زىرائەت پەرۋىش تەلەپ قىلىدۇ.
2. Anneler çocuk bakımını iyi bilmeli — ئانىلار بالا كۈتۈشنى ياخشى بىلىشى لازىم.
3. Bilim bakımından pek önem taşiyor — ئىلمىي جەھەتتە بەك ئەھمىيەتكە ئىگە.»

bakım · evi. is. ① كېسەلخانا. ② سۆزلىمەك. ② نامىنى تىلغا ئالماق:
«Çin devriminden bahsedeceğim — جۇڭگو ئىنقىلابىي توغرۇلۇق سۆزلىمەكچىمەن.»

bahş · etmek. ① ئاتا قىلماق، بەخشىش قىلماق، بەرمەك. ② سوۋغا قىلماق، ھەدىيە قىلماق. ③ كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق.

bahşiş. is. for ① سوۋغا. ② چاي پۇلى، تاپان ھەققى.

baht, – tı. is. far. بەخت، تەلەي.

bahtiyar. s. far. بەختىيار.

bahtiyarlık, – ğı. is. بەختىيارلىق.

bahtlı. s. بەختلىك، تەلەيلىك.

bahtsız. s. بەختسىز، تەلەيسىز.

bahtsızlık, – ğı. is. بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك.

bahusus. z. far. بولۇپمۇ، ئالاھىدە، خۇسۇسەن.

bak. ünl. باق، قارا (بىر نەرسىگە):
«Sola bak — سولغا قارا، سولغا باق.»

bakacak, – ğı. is. رامازان بولغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن يېڭى ئايغا قارايدىغان ئېگىزلىك.

bakaç, – cı. is. دۇربۇن.

baka kalmak. نېمە قىلىشنى بىلمەي قاراپ قالماق، ھاڭ ـ تاڭ بولماق.

bakalit, – ti. is. ① بەزى دەرەخلەردىن چىقىدىغان يېلىم، دېۋىرقاي. ② سۈنئىي قەھرىۋا.

bakalorya. is. fr. ئوقۇش نەتىجىسى.

bakam. is. غولدىدىن قىزىل رەڭ چىقىرىلىدىغان دەرەخ.

bakan. is. مىنىستىر:
«Çin dışişleri bakanı — جۇڭگو تاشقى مىنىستىرى.»

مالار. ② چوڭ باققال دۇكىنى.
bakkam. is. bot. قىزىل بويياق ئېلىنىدىغان، رەڭگى قىزىل ھەم قاتتىق ھەم ئېغىر بىر دەرەخ، بەقەم دەرىخى.
bakla[1]. is. bot. دادۇر، پۇرچاق
bakla[2]. is. زەنجىرنىڭ ھالقىسى.
baklagiller. is. bot. پۇرچاق تۇرى.
baklamsı. s. زەنجىرسىمان.
baklan, bağlan. is. ھاڭگىرتقا ئوخشىغان، رەڭگى قىزىل ياۋا غاز.
baklava. is. بادام ۋە ياڭاق ئېغىزى سېلىپ پىشۇرىلىدىغان بىر خىل تاتلىق يېمەكلىك.
bakliye. is. ar. → **Baklagiller.**
bakmak. ① قارىماق، نەزەرنى ئاغدۇرماق. ② ئىزدىمەك. ③ بىر تەرەپكە باقماق. ④ كۈتمەك. ⑤ كۆرمەك. ⑥ مال باقماق. ⑦ يۆقلىماق، كۆزەتمەك. ⑧ بىر نەرسە ئۈستىدە مەخسۇس ئىشلىمەك. ⑨ نېسىپ قىلماق. ⑩ ئوخشاپ كەتمەك. ⑪ ئەسلەتمەك. ⑫ كۆڭۈل بۆلمەك، ئېتىبار قىلماق. ⑬ قاراپ چۈشەنمەك. ⑭ تەربىيىلىمەك. ⑮ مەشغۇل بولماق.
bakman. is. مۇپەتتىش.
bakraç, – cı. is. مىس تۇڭ.
bakteri. is. fr. باكتېرىيە.
bakteri · giller. is. باكتېرىيىلەر.
bakterisit, – di. is. fr باكتېرىيىنى يوقىتىدىغان ماددا.
bakterioloji. is. باكتېرىئولوگىيە (مىكروبلارنىڭ شەكىللىرى ۋە خۇسۇسىيىتىنى تەكشۈرىدىغان پەن).
baktırmak. قاراتماق، باقتۇرماق.
bakûre. s. ar ① بالدۇر پىشىدىغان (مېۋە، كۆكتات ھەققىدە). ② تېز چوڭىيغان ② دارىلئاجىزنىڭ.
bakımlı. s. ياخشى بېقىلغان، ياخشى ئاسرالغان، ياخشى پەرۋىش قىلىنغان.
bakımsız. s. ① ياخشى بېقىلمىغان، ياخشى ئاسرالمىغان، پەرۋىشسىز. ② ئېگىسىز.
bakım · yurdu. is. دارىلئاجىزلار ملىتىنىڭ ئۇچىدىكى
bakıncak · – gı, is. قارىغا ئېلىش بەلگىسى.
bakınmak. ئەتراپقا قارالماق، نەزەر ئاغدۇرماق، ئۇياق ـ بۇياققا قارالماق، ئىزدىمەك.
bakır. is. مىس:
«Bakır tencere — «مىس قازان.
bakırcı. is. مىسكەر.
bakış. is. نەزەر، قاراش.
bakışık. s. بېقىملىق.
bakışım. is. تەڭداش، بىر ـ بىرىگە ماس كېلىش، ئۆزئارا مۇناسىپلىق.
bakışmak. بېقىشماق، قاراشماق (بىر-بىرىگە).
bakıt. is. كۆزىتىش يېرى.
bakıvermek. تېز ۋە ئوڭاي قىلماق.
baki. s. ar. ① باقى، ئەبەدىي. ② ئېشىپ قالغان.
bakir. s.ar ① قۇل تەگمىگەن، بۇزۇلمىغان، پاك ـ پاكىزە. ② تۇتۇلمىغان، يېڭى. ③ بوز (يەر). ④ كونىرىمىغان.
bakire. s. ar. ① قىز (ياتلىق بولمىغان). ② مەريەم ئانىغا قارىتا قوللىنىلىدىغان سۈپەت.
bakiye. is. ar. قالدۇق، ئاشقان ـ تاشقان، ئوشۇق، ئارتۇق.
bakkal. is. ar. باققال، ئۇششاق مال ساتقۇچى.
bakkaliye. is. ar. ① باققال دۇكىنىدىكى

(هايۋان).
bal. is. ① هەسەل، بال. ② ئەنجۇر شىرەسى. ③ تاتلىق نەرسە.
bala. is. ① ئادەم بالىسى، بالا. ② هايۋان بالىسى.
balâ. s. far. ئالىي، ئۇستۈن، يۇقىرى، ئېگىز.
bâlâban. s. is. ① بەستلىك گەۋدە. ② ئويۇنتىلىدىغان ئېيىق. ③ بارابان تۇقماقى. ④ بالابان (ساز).
balabanlâşmak. چۆگەيماق.
balada – bulada. is. ئالتە ئايلىق چۇجە.
balak, – ğı. is. ① هايۋان بالىسى، سۇ كالىسىنىڭ موزىيى. ② كالا تېرىسىدىن تىكىلگەن چاپان.
balalayka. is. rus. بالالايكا.
balamur. is. ar. ئىشىك ئۈستىدىكى ئويۇق.
balans. is. fr. بالانس.
bala pervaz. s. far. يۇقىرىدىن ئاتقان، ئېگىزدىن تاشلىغان، يېرىقىرىدىن ئالغان.
balar. is. far. بالا ياغاچ.
balast, – tı. ing. يوللارغا ياتقۇزۇلىدىغان تاش پارچىلىرى.
bal · ayı, – nı. is. ئۆيلەنگەندىن كېيىنكى بىرىنچى ئاي.
bal · başı. is. ساپ هەسەل.
balcı. is. هەسەل هەرىسى باققۇچى. ياكى هەسەل ساتقۇچى.
balçak, – ğı. is. قىلىچنىڭ قۇل تۇتىدىغان يېرى.
balçık, – ğı. is. لاي، پاتقاق.
baldır. is. تىز بىلەن ئوشۇق ئارىلىقى، پاقالچاق.
baldırak, – ğı. is. ① ئىشتان ياكى چاپانىنىڭ تىزدىن تۆۋەن قىسمى، پەش، پۇچقاق. ② قۇنۇچ.
baldıran. is. نەم يەردە ئۆسىدىغان زەھەرلىك ئوت، ئوغا ئوت.
baldırı · kara. is. نەم يەردە ئۆسىدىغان، يوپۇرماقلىرى ئات يايلىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.
baldız. is. ئەرگە نىسبەتەن خوتۇننىڭ سىڭلىسى ياكى هەدىسى.
bal · dudak, – ğı. is. يۇمشاق ئېغىز، تاتلىق ئېغىز:
«Baldudak bir adamdır — ئاغزى يۇمشاق بىر ئادەم.»
bale. is. fr. بالېت:
«Çinde modern bale gelişiyor — جۇڭگودا زامانىۋى بالېت تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ.»
balerin. is. fr. بالېت ئويىنىغۇچى قىز ياكى ئايال.
balet, – ti is. fr. بالېتچى.
balgam. is. ar. بەلغەم، خەپرۇك.
balık, – ğı. is. بېلىق:
«Çin balığı lezzetli olur — جۇڭگو- نىڭ بېلىقى تاتلىق كېلىدۇ.»
dalıkçı. s. is. ① بېلىقچى. ② بېلىق ساتقۇچى:
«Balıkçı gemisi — بېلىق كېمىسى.
dalıkçıl. s. zool. بېلىق يەپ كۈن كەچۈرىدىغان، بېلىقچى قۇش، بېلىقئالغۇچى (ئۇزۇن پۇتلۇق، تۇمشۇقى ئۇزۇن قۇش).
balıkçılık, – ğı. is. بېلىقچىلىق.
balıkçın. is. دېڭىز قارلىغىچى.
balık · eti, balık · etinde. s. سېمىزمۇ ئەمەس، ئورۇقمۇ ئەمەس.
balık · hane. is. بېلىق ساتىدىغان يەر.

ئىشلەنگەن ساندۇق. ② باغلاردا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

balo. is. it. مەخسۇس تانسا كېچىسى.

balon. is. fr. دىرژابىل، ھاۋا شارى.

balotaj. is. fr سايلامدا نامزاتلاردىن بىرىنىڭ كۆپ ئاۋازغا ئىگە بولالماسلىقى ۋە سايلامنىڭ مەغلۇپ بولۇشى.

baloz. is. yun. ئاددىي تانسىخانا.

bal · özü. is. ھەسەل ھەرىسى تەرىپىدىن شىرىنلىدىغان گۈل شىرنىسى.

bal · özülük, – ğü. is. ھەسەل بېزى.

bal · sıra. is. سۈرگە دورىسى.

balta. is. پالتا.

balta · baş. s. ①باش تەرىپى پالتاسىمان كېمە (پاراخوت). ② ئۇچلۇق بۇرۇن، خەمەك بۇرۇن (ئادەم).

baltacı. is. ① پالتا ياساپ ساتقۇچى. ② ئوتۇن يېرىشقا ئۇستا ئادەم. ③ ئۇزۇن ساپلىق پالتا تۇتۇپ گۈزەت قىلغۇچى.

baltalamak. ① پالتا چاپماق، پارچىلىماق. ② بىلىپ تۇرۇپ باشقىلارنىڭ ئىشىنى بۇزماق ياكى بۇزۇشقا ئۇرۇنماق.

baltalık. is. پات-پات كېسىلىپ تۇرىدىغان ئورمان، يېقىلغۇ قىلىشقا ۋە دەرەخلەرنى كېسىشكە ئايرىلغان ئورمان.

balya. is. it سودا مېلىنىڭ تېڭىقلىرى: «Beş balya pamuk — بەش تاي (تېڭىق) پاختا.»

balyemez. is. it قەدىمكى زاماندا مەخسۇس قەلئە ئىستېھكاملارنى ۋەيران قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل توپ.

balyoz. is. it. تۆمۈرچىلەرنىڭ چوڭ بازغىنى.

bambaşka. s. پۈتۈنلەي باشقا، تاماملىقى دېگەندەك، كۆل ۋە دەريادا بېلىق كۆپ يەر.

balıklama. z. سۇ ئۈزۈشكە ئۇستا: «Balıklama bir daldiki — بېلىققا ئوخشاش شۇڭغۇدىكى...»

balık · otu. is. بېلىق ئوتى (بېلىقلارنى بەھۇش قىلىپ تۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئوت).

balık · sırtı. s. ① بېلىق سىرتى. ② چاپراس يوللۇق رەخت، كاتەكچە رەخت.

~ yol — بېلىق سىرتى يول.

baliğ. s.ar. بالاغەتكە يەتكەن، بويغا يەتكەن.

balina. is. it. كىت، لەھەك.

balistik, – ği. is. fr. ئوقنىڭ نىشانغا تەگكۈچە بولىدىغان ئارىلىقتىكى ئۆزگىرىشلەرنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

balk, – kı. is. بەزىدە كېچىلىرى ئۇيقۇتا كۆرۈنىدىغان پارقىراق نۇر.

balkan. is. ئورمان بىلەن قاپلانغان تاغ.

Balkar(malkar) .öz. is. بالقار (كاۋكازدا ياشايدىغان قىپچاق نەسلىدىكى بىر قوۋم).

balkımak. ① پارىلدىماق. ② (يارا) ئارىلاپ - ئارىلاپ ئاغرىپ قالماق. ③ چېقىن-چاقماق.

balkır. is. ① پارىلداق نۇر. ② چاقماق.

balkon. is. fr. بالكون:
«Şimdiki apartmanların balkonları oldukça geniş — ھازىرقى بىنالارنىڭ بالكونلىرى خېلىلا كەڭ.»

ballandırmak. ① ماختىماق. ② قويۇق ھالغا كەلتۈرمەك، قىيام ھالغا كەلتۈرمەك.

ballı. s. ھەسەللىك، ئېچىدە ھەسەل بولغان.

ballık, – ğı. is. ① ھەسەل ھەرىسى ساندۇقىغا قوشۇمچە قىلىنىدىغان قومۇشتىن

ئېگىسى. ② چوڭ سەراپ. ③ چوڭ باي.

banket, – ti. is. ing. تىرامباي، ئاپتوبۇس قاتارلىق قاتناش قوراللىرىدىكى ئورۇندۇق.

bankiz. is. دېڭىز مۇزلىرى.

banko. is. it. ① باغچىلاردا ئولتۇرۇشقا راسلانغان يەر. ② دوغا چىقىش. ③ دوكان ۋە ماگىزىنلاردىكى پۈكەي. ④ ئويۇنلارنى ئىجرا قىلدۇرغۇچى.

banlamak ① قاتتىق ئاۋاز بىلەن ۋارقىرماق. ② ئەزان ئوقۇماق.

banknot, – tu. si. ing. دۆلەت بانكىسى تەرىپىدىن تارقىتىلغان پۇل.

banliyö. is. al. fr. شەھەر ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايون.

bant, – dı. is. fr. كىنو، ئۇنىئالغۇ قاتارلىقلارنىڭ لېنتىسى.

banyo. is. it. ① مۇنچا، سەراپ. ② يۇيىنىدىغان ۋاننا ياكى داس. ③ دورىلىق سۇ. ④ فىزىكىلىق ۋە خىمىيىلىك يول بىلەن داۋالىنىش ئۇسۇلى:

«Hizmetçi banyoyu hazırladı — خىزمەتچى مۇنچىنى ھازىرلىدى.

Elektrik banyosu — توك بىلەن داۋالىنىش.»

bap, – bı ① ئىشىك، دەرۋازا. ② بۆلۈم، قىسىم، پارچە، باب (كىتابنىڭ). ③ مەۋزۇ، تېما.

bar¹. is. ئانا تولىداقول تۈتۈشۈپ ئويناىدىغان بىر خىل ئۇسۇل.

bar². is. ① ئەينەك قاچىنىڭ كىرى. ② تىلدىكى گەز.

bar³. is. ing. ① قاۋاقخانا، ھاراق دۇكىنى. ② ئىچىملىكلىرى بولغان تانساخانا. ③ ھاراق ـ شاراپ ئىچىدىغان يەر:

مەن باشقىچە:

«Bu bambaşka bir şeydir — بۇ تامامەن باشقىچە نەرسىدۇر.»

bambu. is. بامبۇك.

bamteli, – ni. is. far. ① بوم تار. ② داقال (ماقال).

bana. z. ماڭا:

«Bana bak herif — «ماڭا قارا ھەي!

bana ağacı. is. ar. مېغىزدىن ئېلىنغان يىغدىن سۈركە دورىسى ياسىلىدىغان ۋە ھىندىستاندا يېتىشىدىغان بىر خىل دەرەخ.

bandıra .is. ti. ① كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ قايسى دۆلەتكە تەۋە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈدىغان بايراق. ② چەت ئەل بايرىقى:

«Çin bandırası — «جۇڭگو بايرىقى.

bandırmak. سىلىماق، چىلىماق.

bando. is. it. ئوركېستر:

«Bando Çin milli marşını çaldı — ئورگېستر جۇڭگونىڭ دۆلەت شېئىرىنى ئورۇندىدى.»

bangır · bangır. z. ۋارۋۇر، جار ـ جۇر.

bâni. is. ar. ① قۇرغۇچى. ② قىلدۇرغۇچى. ③ بىنا قىلغۇچى. ④ ياراتقۇچى. تەكرى.

bank. is. fr. ① بانكا. ② باغچىلاردا ئولتۇرۇشقا راسلانغان يەر:

«Çin halk bankası — جۇڭگو خەلق بانكىسى.»

danka. is. it بانكا:

«Çin bankaları emekçilere hizmet eder — جۇڭگو بانكىلىرى ئەمگەكچىلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇ.»

bankacı is. بانكا باشقۇرغۇچى، بانكا ئىگىسى.

banker. s. al .fr. ① بانكىر، بانكا

② ئۇرۇق، چوگۇن.

barekâllah. ar. باركالله.

barem. is. fr. ماتاش تارقىتىش جەدۋىلى.

bargam. is. گۆشى اسەززەتلىك بىر خىل بېلىق.

barhane. is. far. ① كارۋان. ② كارۋان سارىيى.

barı. is. far. ئىستېھكام، قەلئە.

barılanmak. ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىشقا ئەپلىك بىر جايدا ئۆزىنى قوغدىماق.

barınak. is ① پاناھ يەر، دالدا يەر. ② ئۆي، ماكان، يۇرت.

barınmak. ① يوشۇرۇنماق، مۆكۈنمەك. ② ئولتۇراقلاشماق، يەرلەشمەك، ئورۇنلاشماق، جايلاشماق. ③ چىقىشماق:

«1. Köprü altında barınmak — كۆۋرۈك ئاستىغا يوشۇرۇنماق.

2. Apartmanın her katinda iki aile barınmaktadır — قەۋەتلىك بىنانىڭ ھەر قەۋىتىگە ئىككى ئائىلە ئورۇنلىشىۋاتىدۇ.

3. Bazı gelin kaynana ile bir evde barınamiyorlar — بەزى كېلىنلەر قېيىن ئانىسى بىلەن بىر ئۆيدە چىقىشالمايدۇ.»

barış. is. تىنچلىق:

«Biz barış için mücadele ediyoruz — بىز تىنچلىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىمىز.»

barışçı, barışçıl. s. تىنچلىق سۆيەر، تىنچلىقپەرۋەر.

barışık. s. تىنچلىقتا بىللە ئۆتۈش، ئەپلىشىپ ئۆتۈش.

barışlık, –ğı. is. s. ① ئۇرۇش ياكى ئۇرۇش ھازىرلىقى ۋەزىيىتىدە بولماسلىق.

مېھمانخانىنىڭ ئىچىمە لىك زالى.» — «Otelin barı

bâr. is. far. يۈك، ئېغىرچىلىق:

«Kimseye bâr olmak istemem — ھېچكىمگە يۈك بولۇشنى خالىمايمەن.»

baraban. is. دۇمباق.

baraj. is. fr. توغان، توسما.

barak. is. ① قوپال توقۇلغان يۈك رەخت. ② تۆكلۈك بىر خىل ئۇۋ ئىتى.

baraka. is .it باراك، تاختاي ۋە پەنەركە. قاتارلىق يېنىك نەرسىلەردىن قۇراشتۇرۇلغان كۆچمە بىنا.

baran[1]. is. far. يامغۇر.

baran[2]. is. ① باراك. ② ساپان ئىزى.

barba. is. it. ① ساقال. ② ساقاللىق قېرى. ③ قېرى مەيخانىچى.

barbar[1]. is. s. yun. ① مەدەنىيەتسىز. ② زالىم، ۋەھشىي:

«Barbar adam — «زالىم ئادەم.

barbar[2]. z. ۋار-ۋار ۋارقىرىماق:

«Adamcağız barbar bağırdı, ama dinleyen olmadı — بىچارە ۋار-ۋار ۋارقىرىدى، ئەمما ئاڭلىغۇچى چىقمىدى.»

barbata. is. it. بىكىنىش جايىنىڭ ئالدىغا ۋە ئاكوپنىڭ چۆرىسىگە سوقۇلغان پاكار سۇقا تام.

barbut,–tu. is. بىر خىل قىمار ئويۇنى.

barça. is. it. ئوتتۇرا ئەسىردە قوللىنىدىغان كۆۋرۈكلۈك ۋە يەلكەنلىك تىرانسپورت كېمىسى.

barçak. is. → Balçak.

barda. is. كېمىچى قايچىسى.

bardacık, –ğı. is. بىر خىل پىشمىغان ئەنجۈر.

bardak, – ğı. is. ① چىنە، ئىستاكان.

غان جەدۋەل).

barometre. is. yun. باروميتر (ھاۋا بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

baron. is. fr باروڭ (غەربىي ياۋروپا ئاق سۆڭەكلىك ئۇنۇۋانىي).

baroskop, – pu. is. yun. باروسكوپ (ھاۋانىڭ تەركىبىدە بولىدىغان جىسىملارنىڭ ئېغىرلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئەسۋاب).

barsak. is. → Bağırsak

barsam. is. تىكەن قاناتلىق ھېلىق.

barsama, marsama. is. yun. يوپۇرماقلىرىنى يېگىلى بولىدىغان بىر خىل خۇش پۇراقلىق ئۆسۈملۈك.

barudi. s. مىلتىق دورىسى رەڭدە.

barut, – tu. is. yun. مىلتىق دورىسى، پارتلاتقۇچ دورا.

barut gelmek. ئۇرۇش پۈرىقى كەلمەك.

barut · hane. is. ئوق ـ دورا ئىسكىلاتى.

baryum. is. yun. باريۇم (كۈمۈش رەڭدىكى مېتال، كۆيگەندە سارغۇچ، يېشىل ئوت چىقىدۇ).

basamak. is. ① پەلەمپەي، شوتىنىك باسقۇچى، باسقۇچ. ② دەرىجە:

«On basamaklı merdiven — ئون باسقۇچلۇق پەلەمپەي.»

basamaklı. s. پەلەمپەيلىك، باسقۇچلۇق، شوتىلىق.

basar. is. كۆز.

basarık, – ğı. is. پىدال، تەپكۈ (ۋېلىسىپىت، كىيىم تىكىش ماشىنىسى، رويال قاتارلىقلاردا پۇت بىلەن تېپىلىدىغان تەپكۈ).

basarma. is. بىر نەرسىنىڭ بىر تەرىپىنى ئېگىز كۆتۈرۈش ئىشى.

② شۇنداق ۋەزىيەتتە بولغان (مەملىكەت).

barışmak. توقۇنۇشنى تۈگەتمەك، ئەپلىشىپ قالماق:

«İkimiz barıştık — ئىككىمىز ئەپلىشىپ قالدۇق.»

barıt. is. → Barut.

bari[1]. far. ① ھېچبولمىغاندا، ئۇنداق بولسا. ② تەكرار، يەنە بىر قېتىم:

«1. Ahmet bunu bari sen söyleme— ئەخمەت ئۇنداق بولسا بۇنى سەن سۆزلىمە.

2. Görmedik Onu epeydir, bari gidip bir görsek — كۆرمىدۇق ئۇنى، يەنە بىر بېرىپ كۆرسەك ياخشى بولاتتى.»

bari[2]. is. ar. تەڭرى، خۇدا، ئاللاھ.

barikat, – dı. is. fr يۆللارغا قويۇپ قويۇلغان توسۇق، توسالغۇ، باريكادا.

barit[1]. s. ar. سوغۇق.

barit[2] ,–ti. is. fr. بارىت (خىمىيىۋى).

bariton. is. yun. ① تېنور بىلەن باس ئوتتۇرىسىدىكى ئەركەك ئاۋازى. ② شۇنداق ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتقۇچى. ③ دوخوۋوي ئورکېسترنىڭ مۇزىكا ئەسۋابلىرىدىن بىرى.

bariz. s. ar. ئوچۇق، كۆزگە كۆرۈنىدىغان، ئاشكارا.

bark, – kı. is. ئۆي ـ ۋاق:

«Ev bark sahibi olmak — ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولماق.»

barka. is. it چوڭ يۈك كېمىسى.

barko. is. it چوڭ يەلكەنلىك كېمە.

barlam. is. دېڭىزنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىدە ياشايدىغان بىر خىل بېلىق.

baro. is. fr. ئادۋوكاتلار جەمئىيىتى.

barograf. is. fr. باروگراپ (ئايرو-پىلاننىڭ ئۇچۇش ئېگىزلىكىنى ئۆلچەيدى-

تىراكى بىلەن ئاخبارات‌چىلار نىڭ مەجلىسى ئۆتكۈزۈلدى.»

basınç, – cı. is. بېسىم (فىزىكىدا).

basıcı . ölçer. is. مانومېتر، بېسىم ئۆلـ چەش (گاز ياكى سۇيۇق جىسىملارنىڭ بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

basıra. is. ar. كۆرۈش، كۆرۈش كۈچى.

basırganmek. (چۈشتە) قارا باسماق.

basırmak. ① زورلىماق، جەبر سالماق. ② مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىماق.

basil. is. fr. تاياقچە باكتېرىيە:

«Verem hastalığının mikrobu bir basildir — سىل كېسىلىنىڭ مىكروبى تاياقچە باكتېرىيىدۇر.»

basiret, – ti. is. ar. ① تەغرا كۆزـ رۈش، ھوشيارلىق. ② كۆڭۈل كۆزى بىلەن كۆرۈش. ③ يىراقنى كۆرۈش، مەزگۈر. ④ چۈشەنچە، پاراسەت. ⑤ دەققەت.

basiretli. s. يىراقنى كۆرەر، كۆزى ئوتكۈر، ھوشيار، مەزگۈر.

basiretsiz. s. يىراقنى كۆرەلمەيدىغان، رېئاللىقنى كۆرەلمەيدىغان.

basit, – ti. is. ar. ① ساددا، ئاددىي. ② ئاسان، ئوڭاي:

«Basit bir alet — ئاددىي بىر ئەسۋاب.

Basit bir iş — ئاسان بىر ئىش.

basitleşmek. ① ساددىلاشماق. ② مەتلەشمەك.

basitlik, – ği. is. ① ساددىلىق. ② قوپاللىق:

«Bu davranışıyla basitliğini ortaya koymuş oldu — بۇ ھەرىكىتى بىلەن ساددىلىقىنى بىلدۈرۈپ قويدى.»

baski. is. ① پرېس. ② بويياقچى قېـ لىدىكى يوق.

basma, is. باسما، مەتبەئە.

basıcı. is. كىتاب، ژۇرنال باشقۇرغۇچى كىشى، مەتبۇئاتچى.

basık. s. ① پەسى، يالپاق. ② پەس، پاكار:

«Burnu basık adam — بۇرنى پاناق ئادەم.

Bu odanın tabanı basıktır — بۇ ئۆينىڭ ئۇلى پاكار.»

basıklık, – ğı. is. ① پەسلىق، يالـ پاق. ② پەسلىك، تۆۋەنلىك، پاكارلىق.

basılmak. ① بېسىلماق. ② تايانغ ئاستىدا قالماق، ئاستىدا قالماق. ③ ئېزىلمەك، بېسىم كۆرمەك. ④ تۇيۇقسىز ھۇجۇمغا ئۇچرىماق. ⑤ جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلماق:

«Kitap basıldı — كىتاب بېسىلدى.

Bu adam suç yaparken basıldı — بۇ ئادەم جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلدى.»

basım. is. ① مەتبۇئاتچىلىق. ② بېسىش، نەشر قىلىش:

«Gazetenin basımına başadı — گېزىت بېسىلىشقا باشلىدى.»

basımcı. is. مەتبۇئاتچى.

basımcılık, – ğı. s. مەتبۇئاتچىلىق:

«Çin basımcılığı — جۇڭگو مەتبۇئاتـ چىلىقى.»

basım . evi. is. باسما زاۋۇتى، باسماخانا:

«Sincang halk basımevi — شىنجاڭ خەلق باسما زاۋۇتى.»

basın. is. ئاخبارات:

«Çinde yabancı gazetecilerin katıldıkları basın toplantısı yapıldı — جۇڭگودا چەت ئەل مۇخبىرلىرىنىڭ ئىشـ

③ تۆیۈقسىز هۇجۇم قىلماق. ④ جىنايەت ئۇستىدە تۇتۇۋالماق. ⑤ تۆیۈقسىز بېسىپ كەلمەك، توساتتىن ئۇستىگە چۈشمەك. ⑥ چىڭداپ ئورۇنلاشتۇرماق. ⑦ ئۆزە تۇرماق، دەم-دەم تۇرماق (بوۋاق). ⑧ بىر نەرسىنىڭ شەكلىنى چىقارماق. ⑨ چوڭايماق:

«1. Çamura basmak — پاتقاقنى باسماق.

2. kitap basmak — كىتاب باسماق

3. Düşmanı basmak — دۈشمەنگە تۆیۈقسىز هۇجۇم قىلماق.

4. Eşkiya köyü bastı — قاراقچىلار يېزىغا بېسىپ كەلدى.

5. Damga basmak — تامغا باسماق

6. Çocuk yedisine bastı — بالا يەتتە ياشقا قەدەم باستى.»

basso. is. it. ① بوم ئەر ئاۋازى. ② بوم ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتقۇچى. ③ بوم ئاۋازلىق ئورکستر سازى.

bassor. is. fr. نەپەس بىلەن چېلىنىدىغان پەدىلىك ساز.

bastarda, baştarda. is. it. ئوتتۇرا دەرىجىلىك قېيىق، ئوتتۇرا دەرىجىلىك كېمە.

bastı. is. قىيما گۆش بىلەن پىشۇرۇلغان كۆكتات.

bastı · bacak. s. پاقالچاقلىرى كالتا ۋە مايماق.

bastık. is. توغراپ قۇرۇتۇلغان مېۋە پارچىسى.

bastırılmak. باستۇرۇلماق.

bastırmak. ① باستۇرماق. ② بېسىق تۇرماق. ③ چىڭقىماق، چىڭدىماق، سىغدۇرماق. ④ تۆیۈقسىز بېسىپ كىرمەك.

لمپى. ③ بېسىلىش ئەھۋالى. ④ تىراژ. ⑤ زۇلۇم، بېسىم. ⑥ نەشر. ⑦ پەگەز:

«1. kitabın baskısına dikkat edilmemiş — كىتابنىڭ بېسىلىشىغا دىقەت قىلىنمىغان.

2. Bu gazetenin 100 bin baskısı var — بۇ گېزىتنىڭ 100 مىڭ تىراژى بار.

3. Halk baskı altında yaşayamaz — خەلق زۇلۇم ئاستىدا ياشىيالمايدۇ.

4. Bu, sözlüğün ikinci baskısıdır — بۇ، لۇغەتنىڭ ئىككىنچى نەشرىدۇر.»

baskıcı. is. رەختلەرگە گۈل ۋە رەسىم باسقۇچى.

baskılık, – ğı. is. شىرە ئۇستىدىكى قەغەزنىڭ ئۇچۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن بېسىپ قويغان ئېغىرلىق.

baskın. s. is. ① تۆیۈقسىز هۇجۇم، كېچىلىك هۇجۇم. ② جىنايەت ئۇستىدە تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن ئۇستىگە بېسىپ كىرىش. ③ ئۇستۈن كەلمەك، غالىپ كەلمەك:

«Bu pehlivan ötekine baskın görünüyor — بۇ پالۋان يەنە بىرىگە قارىغاندا ئۇستۈنرەك كۆرۈنىدۇ.»

baskısız. s. ئىنتىزامسىز، باشباشتاق.

baskül, – lü. is. گىر.

basma. is. ① باسما، مەتبۇئات. ② گۈللۈك رەخت. ③ كىتاب، گېزىت، ژۇرنال قاتارلىقلار. ④ سۇ باسماق. ⑤ هۇجۇم.

basmacı. is. ① مەتبۇئاتچى. ② رەخت لەرگە گۈل باسقۇچى. ③ قاراقچى، باسمىچى.

basmacılık, – ğı. is. ① مەتبۇئاتچىلىق. ② يېپ رەختلەرگە گۈل بېسىش ئىشى.

basmak. ① دەسسەمەك. ② باسماق.

başaklamak. باشاقلانماق، باش چىقارماق، دان تۇتماق:
«Bu yıl buğdaylar erken başakladı — بۇ يىل بۇغدايلار بالدۇر دان تۇتتى.»
başaklı. s. ① باشاقلىق. ② باشاقسمان.
baş · altı. is. ① ئىككىنچى دەرىجە دىكى چېلىشچى. ② كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ باش تەرەپتىكى ئۆيى.
başarı. is. غەلبە، مۇۋەپپەقىيەت، ئۇتۇق، نەتىجە:
«İşimizde başarı kazandık — ئىشىمىزدا مۇۋەپپەقىيەت قازاندۇق.»
başarılı. s. غەلبىلىك، مۇۋەپپەقىيەتلىك، ئۇتۇقلۇق، نەتىجىلىك:
«Başarılı deneme — مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە.»
başarılmak. غەلبىلىك بولماق، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشمەك، نەتىجىلىك بولماق، ئۇتۇقلۇق بولماق:
«Bu iş başarıldı — بۇ ئىش نەتىجىلىك بولدى.»
başarısız. s. غەلبىسىز، نەتىجىسىز، مۇۋەپپەقىيەتسىز.
başarmak. ① مۇۋەپپەق بولماق. ② زور بىر ئىشنى بېجىرمەك. ③ نەتىجە قازانماق، ئۇنۇم ئالماق، غەلبە قىلماق.
başat. s. ھەممە ئىشتا ئۇستۈن كەلگەن.
başatlık, – ğı. is. ① ئۇستۈنلۈك. ② ئۆز ـ ئۆزىگە خوجا، مۇستەقىللىق.
baş · bakân. is. باش مىنىستىر، زۇڭلى.
baş · bakanlık, – ğı. is. ① باش مىنىستىرلىك، دۆلەتخانا، دۆلەت سوۋېتى، گوۋۇيۈەن. ② باش مىنىستىرنىڭ ئىدارىسى:
«Çin başbakanlığı pekindeki çanan توساتتىن ئۇستىگە چۈشمەك. ⑤ تۇيۇقسىز مەيدانغا كەلمەك. ⑥ بېسىپ چۈشمەك:
«1· Ayaklanmayı bastırmak — قوزغىلاڭنى بېسىقتۇرماق.
2· Çamaşırı sandığa bastırmak — كىيىم ـ كېچەكنى ساندۇققا سىغدۇرماق.
3· Kurnazlıkla arkadaşlarını bastırdı — ئۇستىلىق بىلەن يولداشلىرىنى بېسىپ چۈشتى.»
bastika. is. it. تاختاي ۋە باشقا نەرسىلەرگە ئېچىلغان تۆشۈك.
baston. is. it. ① ھاسا. ② كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ باش تەرىپىدىكى سىرتقا چىقىپ تۇرغان قىسمى.
basur. is. ar. گېمورروي.
basübadelmevt, – ti .is.ar. ① ئۆلۈمدىن كېيىن تىرىلىش. ② باشقىدىن ئويغىنىش، ئورنىدىن تۇرۇش.
basya. is. bot. ئۇرۇقىدىن چىققان ياغ بىلەن سوپۇن ياسىلىدىغان بىر خىل دەرەخ.
baş. is. ① باش. ② چوققا، ئېگىز نۇقتا، بىر نەرسىنىڭ ئەڭ يۇقىرىسى. ③ باشلىق. ④ باشلانغۇچ. ⑤ بىرىنچىسى:
«1· Başım ağrıyor — بېشىم ئاغرىدۇاتىدۇ.
2· Dağ başı — تاغنىڭ چوققىسى.
3· Asker başı — ئەسكەر باشلىقى.
4· yılbaşı — يىلنىڭ بېشى.
5· Baş komutan — «باش قوماندان.
başak. is. ① باش، باشاق. ② پۈپۈك، چوچا:
«Başak tutmak — «باشاق تۇتماق.
başakçı. is. باش تەرگۈچى، باش يىغقۇچى.

caddesinde bulun
maktadır — جۇڭگونىڭ دۆلەت سوۋېتى بېيجىڭدىكى چاڭئەن كوچىسىدا.»
baş · bakman. is. باش تەپتىش.
baş · buğ. is. باش قوماندان.
başçı. is. ① ئىشچىلار باشلىقى ② كاللا پاقالچاق ساتقۇچى.
baş · gedikli. is. ھەربىي قىسىملاردا ئون بېشى، بەنجاك.
baş · göz etmek. يا تلىق قىلماق، تۇرمۇشقا چىقارماق.
başı · boş. s. ئەركىن، ھۆر، بېقىندى بولمىغان.
başı · bozuk, – ğu. is. ① ئەسكەر بولمىغان. ② ئىنتىزامسىز.
başı · kabak. s. چېچى چۈشۈپ كەتكەن ياكى پۈتۈنلەي چۈشۈرۈلگەن تاقىر باش.
başka. s. ① باشقا، ئۆزگە. ② ئوخشىمايدىغان. ③ ئايرىمچە:
«1· Başka bir yere gittik — باشقا بىر يەرگە كەتتۇق.
2· O, başka adamdır — ئۇ باشقا ئادەم.
3· Paradan başka malı da var — پۇلدىن باشقا مېلىمۇ بار.»
başkaca. z. باشقىچە.
başkalaşım, başka laşma. is. مىتامورفوزا، باشقىلاشما، باشقىلىنىش، ئۆزگىرىش (راۋاجلىنىپ يېڭى شەكىل ئېلىش):
«Böcekler hayatını tamamlayıncaya kadar türlü başkalaşmalar geçirirler — قۇرۇتلار (ھاشارات) ياشاش جەريانىدا تۈرلۈك باشقىلىنىش (ئۆزگىرىشلەر) نى بېشىدىن ئۆتكۈزىدۇ.»
başkalaşmak. ① ئۆزگىرىش ياسىماق، باشقىلاشماق، ئەھۋالنى ئۆزگەرتمەك. ② شەكلىنى ئۆزگەرتمەك. ③ ئۆزگەرمەك:
«Bu haberi duyunca başkalaştı — بۇ خەۋەرنى ئاڭلاش بىلەن ئۆزگەردى.»
başkalık, – ğı. is. ① ئۆزگىلىك، باشقىلىق. ② پەرقلىق، ئوخشىماسلىق، ئۆزگىرەرلىك:
«Sende bir başkalık görüyorum — سېنىڭدە بىر ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى كۆرۈۋاتىمەن.»
başkan. is. رەئىس، جۈشى، باشلىق:
«1· parti başkanı — پارتىيە رەئىسى.
2·Çümhuriyet başkanı · جۇمھۇر رەئىسى
3· Örgüt başkanı — تەشكىلات باشلىقى.»
başkanlık, – ğı. is. ① رەھبەرلىك، رەھبەرلىك گۇرۇھى. ② رەئىسلىك، جۈشلىق.
baş · katip, – bi. is. باش كاتىپ.
baş · kent, – ti is. پايتەخت، مەركەز:
«Çinin başkenti — pekin — جۇڭگونىڭ پايتەختى بېيجىڭ.»
baş · komutan. is. باش قوماندان:
«Çu-de Çin halk kurtuluş ordusunun baş komutaniydi — جۇدې جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ باش قوماندانى ئىدى.»
baş · konsolos. is. باش ئەلچى (كونسۇل):
«Çinin Istanbul baş konsolosu — جۇڭگونىڭ ئىستانبولدىكى باش كونسۇلى.»
baş · lâhana. is. ⇒ **lâpana.**

ئۇچۇن كىيىۋالىدىغان بۆك. ④ ماۋزۇ، سەرلەۋھە. ⑤ سەركە (يول باشلىغۇچى). ⑥ سۆت ھەققى. ⑦ قەدىمكى ئۇرۇشلاردا باشقا كىيىدىغان تۆمۈر بۆك. ⑧ تويلار-دا قىز تەرەپكە بېرىلىدىغان سۆت ھەققى:

başlıklı. s. ① مەۋزۇلۇق، سەرلەۋھەلىك. ② بېشىغا يۆگمىگەن:

başlıksız. s. بۆكسىز، بېشىغا نەرسە كىيمىگەن، بېشى ئوچۇق.

başmak, – ğı. is. بىر خىل يۇمشاق ئاياغ كىيىمى.

başmakçı. is. ① ئاياغ كىيىمى تىكىدىغان ۋە ساتىدىغان ئادەم. ② مەسچىتلەردە ئاياغ كىيىملەرگە قارىغۇچى ئادەم.

baş · mal. is. سەرمايە، كاپىتال.

başman. is. s. ① مۆتىبەر ئادەم. ② ئەڭ يۇقىرى باشلىق.

baş · muharrir. is. ar. باش مۇھەررىر، باش تەھرىر.

baş · müfettiş. is. .ar باش مۇپەتتىش.

baş · oda. is مېھمانخانا.

baş · oyuncu. is. باش رول ئالغۇچى:

«Garip – Senem filiminde baş oyuncu Meryemle Dursundur — غېرىب سەنەم كىنوسىدا باش رول ئالغۇچىلار مەريەم بىلەن تۇرسۇندۇر.»

baş · öğretmen. is. باش مۇئەللىم، ① باشلىماق ② كىرىشمەك. ③ قۇرۇلماق، تۈزىتىلماق. ④ كۆرۈنمەك:

başlamak.

«1· kitabı okumaya başladım — كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدىم.

2· Ahmetle aramızda sıkı bir dostluk başladı — ئەخمەت بىلەن ئوتتۇرىمىزدا يېقىن بىر دوستلۇق قۇرۇلدى.

3· Tepeyi aşınca yem – yeşil bir ova başladı — دۆڭدىن ئاشقاندىن كېيىن ياپيېشىل ياپلاق كۆرۈندى.»

başlangıç, – cı. is. ① باشلانغۇچ، مۇقەددىمە. ② باشلىنىش، كىرىش.

başlanmak. ① باشلانماق. ② باش ئالماق، باش چىقارماق:

«Misir başlandı — كۆممىقونىاق باش ئالدى.»

başlatmak. باشلاتماق:

«Oyuna başlatın da gürültü kesilsin— ئويۇننى باشلىتىڭلا، غەۋغا توختىسۇن.»

başlayıcı. is. s. بىر نەرسىنى يېڭىدىن ئۆگىنىشكە باشلىغان (بىرى).

başlayış. is. كىرىش:

«Okula başlayış erken oldu — ئوقۇشقا كىرىش بالدۇر بولدى».

başlı. s. ① قالپاقلىق. ② مەغرۇر. ③ يۇمىلاق، دومىلاق. ④ مۇھىم:

«Başlı çivi «قالپاقلىق مىخ.

başlı · başına. z يالغۇز بېشىغا، ئۆز ئالدىغا.

başlıca. z. ئەڭ مۇھىم، زۆرۈرى، كېرەكلىك، ئاساسلىق.

başlık, – ğı. is ① باش. ② باش كىيىم. ③ يامغۇردىن ئۆزىنى قوغداش

سىنىپ مۇئەللىم، سىنىپ مەسئۇلى.

baş · örtü. is. رومال، پەرەنجە، ياغلىق.

baş · parmak. is . بارماق قول.

baş · sağı. is. تەسىللى، تەزىيە.

baş · savcı. is. باش پروكورور، باش مۇپەتتىش:

«Çin baş savcısı — جۇڭگو باش پروكوروري.»

baş · sayfa. is. بىرىنچى بەت:

«Bu yazı gazetenin baş sayıfasında yer aliyor — بۇ ماقالە گېزىتنىڭ بىرىنچى بېتىدىن ئورۇن ئېلىپتۇ.»

başsız. s. ① باشلىقسىز، باشلىقى بولمىغان. ② قالپاقسىز:

«Başsız çivi — قالپاقسىز مىخ.»

başsızlık, – ğı. is. s. ① ئانارخىستلىك. ② باشباشتاقلىق، باشلىقى بولماسلىق.

baş · şehir. is. ⇒ Başkent.

baştan. z. ① باشتىن. ② يېڭىدىن، يەنە بىر قېتىم، يېڭىباشتىن:

«Meseleyi daha baştan anlatayim — مەسىلىنى يانا باشتىن چۈشەندۈرەي.»

baştan · kara. is. ① پېتىپ كېتىش، چۆكۈپ كېتىش، يوق بولۇش. ② مەست بولۇش.

baş · tercüman. is. تەرجىمانلار باشلىقى.

baş · ucu. is. ① باش تەرەپ. ② يېقىن (يېقىن ئادەم).

baş · ülke. is. مۇستەملىكىچى دۆلەت، باش دۆلەت:

«Vaktiyle Hindistanın baş ülkesi büyük Brıtanyaydi — ئۆز ۋاقتىدا ھىندىستان ئۇلۇغ بىرىتانىيىگە قاراشلىق ئىدى.»

baş · vakâlet, – ti. is. باش مىنىستىرلىك، دۆلەت سوۋېتى، دۆلەت كېڭىشى.

baş · vurmak. ① مۇراجىئەت قىلماق، ئىلتىماس قىلماق. ② كىرىشمەك:

«Halkın yaşamını iyileştirmeye başvurmak — خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاشقا كىرىشمەك.»

baş · yaver. is. far. قوگۇەنجاك.

baş · yazar. is. باش مۇھەررىر، باش تەھرىر.

baş · yazı. is. باش ماقالە.

baş · yazman. is باش كاتىپ:

«Kongrenin başyazmanı — قۇرۇلتاينىڭ باش كاتىپى.»

bataet, – ti. is. ar. ئاستىلىق، ئېغىرلىق:

«Bataet göstermek — ئېغىرلىق قىلماق»

batakı, – ğı. s. is. ① پاتقاق، لاي. ② پاتقاقلىق. ③ ئۈمىدسىز. پايدا بەرمەيدىغان، ياخشىلىق كەلمەيدىغان:

«Batağa saplanmak — پاتقاققا پاتماق.

Batak şirket — ئۈمىدسىز شىركەت.»

batak², – ğı. is. ھىندۇنېزىيە تىل گۇرۇپپىسىغا ئائىت تىل.

batakçı. s. ① ئالغان قەرزىنى تۆلىمەيدىغان. ② بەتنەچ، ئىسراپخور.

batak · hane. is. far. ① ئادەم بىلەن تولغان ۋە خاراب بولغان يەر. ② ئىش ئاقمايدىغان يەر.

batır. s. باتۇر، پالۋان، قەھرىمان.

batırılmak. غەرق قىلىنماق، چۆكۈرۈلمەك:
«Gemi denize batırıldı — كېمە دېڭىزگە غەرق قىلىندى.»

batırmak. پاتۇرماق، چۆكۈرمەك:
«Gemiyi batırmak — كېمىنى چۆكتۈرۈۋەتمەك.»

bati. s. ar. ئاستا، ئېغىر بېسىق، سالماق، سالماقلىق.

batimetri. is. .fr باتومېتر (دېڭىز-نىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچەش ئىشى).

batkı. is. قەرزنى تۆلىيەلمەسلىك.

batkın. s. ① كەمبەغەللەشكەن. ② قەرزگە بوغۇلغان. ③ چوڭقۇر، تېرەن.

batkınlık, – ğı. is. ① كەمبەغەللىك، ۋەيرانلىق. ② چوڭقۇرلۇق، تېرەنلىك.

batma. is ① پېتىش، چۆكۈش، غەرق بولۇش. ② يېرىق بولۇش، مۇنقەرز بولۇش.

batmak. ① چۆكمەك، غەرق بولماق. ② پېتىپ كەتمەك، ئولتۇرماق. ③ سانچىلماق. ④ رەنجىمەك، قاتتىق تەگمەك. ⑤ بوغۇلماق:
«1. Kayık battı — قېيىق چۆكۈپ كەتتى.
2. Güneş battı — كۈن ئولتۇردى.
3. Iğne battı — يىڭنە سانجىلدى.
4. Onun her sözü bana batar — ئۇنىڭ ھەربىر سۆزى ماڭا قاتتىق تېگىدۇ.
5. Borca battım — قەرزگە بوغۇلدۇم.»

bataklık, – ğı. is. پاتقاقلىق.

batardo. is .fr توغان.

batarya. is. ① باتارېيە (ھەربىيدە توپچى قىسىملارنىڭ كىچىك بىرلىكى). ② ئېلېكتر توكى بېرىدىغان بىرنەچچە ئېلېمېنتلارنىڭ بىرىكمىسى. ③ ھەربىيدە بىر لىيەن (روتا):
«Batarya komutanı — روتاكوماندىرى»

Batı. is. ياۋروپا، غەرب مەملىكەتلىرى:
«Batı basını — غەرب ئاخباراتى.»

batı. is. كۈنپېتىش تەرەپ، غەرب:
«Batı rüzgarı — غەرب شامىلى.»

batıcılık, – ğı. is. ① غەربلىشىش، غەربپەرەسلىك. ② ئىلگىرى چارروسىيىدە ھۆكۈم سۈرگەن ئىسلاھاتچى بىر ئېقىم.

batık. s. پېتىپ كەتكەن، چۆكۈپ كەتكەن، غەرق بولغان:
«Batık gemi — غەرق بولغان كېمە.»

batıl. s. ar. توغرا ۋە ھەق بولمىغان، ئاساسسىز، قۇرۇق:
«Batıl itikat — قۇرۇق ئېتىقاد.»

bâtılcı. is. قۇرۇق نەرسىگە ئىشەنگۈچى، قۇرۇق خىيالارنى تارقاتقۇچى.

batın, – tnı. s. ar. ① قورساق، قېرىن. ② نەسىل.

bâtın. is. ar. سىر، مەخپىيەتلىك.

bâtınî. s. ar. باتىنىيە مەزھىپىدىكى ئادەم.

bâtınıye. is. ar (قۇرئاندىكى ئىبارىلەرگە مەنسىگە قاراپ ئەمەس، ئوخشىتىش يولى بىلەن بىرمۇنچە مەنىلەرنى بېرىپ، دىنىي ھۆكۈملەرنى باشقا بىر تۈرلۈك چۈشەندۈرىدىغان مەزھەپ).

batman. is. پاتمان (قەدىمكى زامان ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

battal. s. ar. ① ئىشقا ياراماس. كېرەكسىز، كارغا كەلمەس. ② ھەددىدىن ئارتۇق چوڭ، بەك چوڭ.

battaniye. is. ar. يۇڭ ئەدىيال:
«Sizcangın battaniyesi güzel — شىنجاڭنىڭ يۇڭ ئەدىيلى ياخشى.»

batur. s. → Bahadir

bav. is. ھايۋاننىڭ (ئىت، قارچۇغا قاتارلىقلارنى) ئوۋغا ئۆگەتمەك.

bavcı. is. ھايۋاننى ئوۋغا ئۆگەتكۈچى.

bavlı. s. is. ① ئوۋغا ئۆگىتىلگەن (ھايۋان). ② ئىتلارنى ئوۋغا ئۆگىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان نەرسىلەر.

bavlımak. ئوۋغا ئۆگەتمەك.

bavul. is. چامادان (سەپەرلىكى).

bavulcu. is. چامادان ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

bay. is. s. ① ئەر ئىسمىنىڭ ئالدىغا قويۇلىدىغان ھۆرمەت سۆزى. ② ئەرنىڭ ئىسمى ئورنىدا قوللىنىلىدۇ، «بىراۋ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ③ باي ئادەم:
«1. «Bay Mümin — مۆمىن ئەپەندى.
2. Bir bay sizi ariyor — بىرى سىزنى ئىزدەۋاتىدۇ.»

bayağı. s. ① ئادەتتىكىدەك، نورمال. ② سۈپىتى تۆۋەن، سۈپەتسىز. ③ خېلى:
«1. Bayağı bir yürüyüşle insan saatte beşkilometre yol alabilir — ئادەم ئادەتتىكى مېڭىش بىلەن بىر سائەتتە بەش كىلومېتر يول يۈرگىلى بولىدۇ.
2. Bu mal pek bayağı — سۈپىتى تۆۋەن مال.
3. bayağı yoruldum — خېلىلا ھاردىم.»

bayan. s. خانىم، خېنىم:
«Bayan Ayşe — ئايشە خانىم.

bayat, – tı. s. ① كونا. ② ۋاقتى ئۆتكەن:
«Bayat sebze — كونا كۆكتات.
Bayat moda — ۋاقتى ئۆتكەن مودا، كونا پېچىم.»

bayatlamak. كونىرىماق، ئەسكىرىمەك. ۋاقتى ئۆتمەك.

bayatlatmak. كونىراتماق، ئەسكىرەتمەك.

baygın. s. ① بىھۇش. ② تەبەسسۇم. ③ كۆڭۈل بەرمەك. ④ خۇش خۇي:
«1. Bu kadını baygın halde hastaneye taşıdılar — بۇ ئايالنى بىھۇش پېتى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى.
2. Baygın bakış — تەبەسسۇم بىلەن قاراش.
3. Baygın koku esiyor — خۇش خۇي پۇراق كېلىۋاتىدۇ.»

baygınlaşmak. ① بىھۇش بولماق. ② (كۆزلىرى) خۇمارلاشماق، سۈزۈلمەك.

baygınlık, – ğı. is. ① بىھۇشلۇق. ② ھارغىنلىق، ماغدۇرسىزلىق.

baygıntı. is. ① بىھۇشلۇق. ② يېپەك قۇرۇتنىڭ غوزىلىيالماسلىقى.

bayınmak. ① ھۇشىدىن كەتمەك، ئايلىنىپ كەتمەك. ② ھەيران قالماق، خۇشلانماق. ③ سۈلاشماق. ④ تۆلىمەك، بەرمەك:
«1. Adam sıcaktan bayındı — ئادەم ئىسسىقتىن ئايلىنىپ كەتتى.
2. Bu atın yürüyüşüne bayınıyorum — بۇ ئاتنىڭ يورغىسىغا ھەيران قالىمەن.

ئوبدان ئۆتتى.»

bayramlaşmak. بىر - بىرىنىڭ بايرىمنى مۇبارەكلەشمەك. ھېيتلاشماق.

bayramlık. s. ① بايراملىق، ھېيتلىق. ② بايراملىق ۋە ھېيتلىق ھەدىيە (پۇل). ③ بايرام ۋە ھېيتتا كىيىدىغان كىيىم:

«Bayramlık elbise — بايراملىق كىيىم، ھېيتلىق كىيىم.»

bayrı. s. قەدىمدىن بار بولغان.

baysal. s. راھەت، تىپتىنچ.

bay. sungur. is. قارچۇغىلار ئائىلىسىدىكى بىرخىل يىرتقۇچ قۇش.

baytar. is. ar. مال دوختۇرى.

baytarlık, – ğı. is. مال دوختۇرلۇق.

baz. s. يات، ئەھلى ئەمەس:

«Ben bu işin bazıyim — مەن بۇ ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس.»

bazan. z. بەزەن، ئاندا - ساندا.

bazı, s. ar. ① بەزى، بىر قىسىم. ② بەزىدە. ③ بىرئاز:

«O adamdan bazıları — ئۇ ئادەملەر دىن بەزىلىرى.»

baziçe. is. far. ئويۇنچۇق.

bazmak. جاسارەت كۆرسەتمەك، باتۇرلۇق قىلماق.

be. is. تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپىنىڭ ئاتىلىشى ۋە ئۇقۇلۇشى.

bebe. is. بۆۋاق.

bebecik, – ği. is. ① بۆۋاق، يېڭى تۇغۇلغان بالا. ② بۆۋاقلارغا خاس قىلىق.

bebek, – gi. is. ① بۆۋاق. ② بالىلار ئويۇنچۇقى، ئويۇنچۇق، قونچاق:

«Kırmızı bir bebek aldım — 3. Bu çiçek bayınmıştır — بۇ گۈل سولىشىپ قاپتۇ.

4. On lirayı bayındım — ئون لىرا تۆلىدىم.»

bayındır. s. ئاۋات، بايلىق، پاراۋان، مەمۇر:

«Sincang bayındır bir memlekettir — شىنجاڭ بايلىق يۇرتتۇر.»

bayındırlık, – ğı. is. ئاۋاتلىق، بايلىقلىق، پاراۋانلىق:

«Bayındırlık bakanlığı — پاراۋانلىق مىنىستىرلىقى.»

bayır. is. ① تاغ باغرى، تاغ ئېتىكى. ② پاكار دۆڭ.

bayırmak. باي بولماق، قۇدرەتلىك بولماق:

«Ûlkemiz bayırdı — مەملىكىتىمىز باي ۋە قۇدرەتلىك بولدى.»

bâyi, – i. is. ar. سېتىقچى:

«Tûtûn bâyii — تاماكا ساتقۇچى.»

bay . kuş. is. بايقۇش (مۇشۇك ياپىلاق).

bayrak. is. ① بايراق، ئەلەم. ② يولباشچى، رەھبەر. ③ سۆڭۈل، بەلگە. ④ ئەھمىيەتلىك:

«Kızıl bayrak dergisi — قىزىل بايراق. ژورنىلى.

bayraklı. s. بايراقلىق، بايرىقى بولغان.

bayraktar. is. far. بايراقدار.

bayram. is. بايرام، ھېيت:

«Gençlik bayramı — ياشلار بايرىمى.

Sincangda kurban bayramı iyi geçti — شىنجاڭدا قۇربان ھېيت

② ئوڭايلا قولغا كېلىدىغان، ئەرزان.
bedevacı. s. is. تەييار تاپ.
bed · baht s. far. بەختسىز قارا، بەختسىز، تەلەيسىز، شور پېشانە: «Bedbaht adam — بەختسىز ئادەم.
bed bahtlık, – ğı is. بەختى قارىلىق.
bedbin. s. far. بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك.
bedbinlik, – ği. is. far. ئۈمىدسىزلىك.
bedçehre s. far. سەت چىراي.
bed · dua is. far. بەددۇئا، ياماناڭلىق تىلەش.
bedel. .is .ar ① بەدەل. ② ئەسكەرلىككە مەجبۇرىيەتنى ئۆتىمەسلىك ياكى ئەسكەرلىك ۋاقتىنى قىسقارتىش مەقسىتىدە دۆلەتكە تۆلەيدىغان پۇل. ③ باشقىلارنىڭ نامىغا ۋە باشقىلارنىڭ پۇلىغا بىلەن ھەجگە بارىدىغان كىشى:
«Işçi sendika bedeli — ئىشچىلار ئويۇشما ئەزالىق بەدىلى.»
bedelci. is. بەدەل تۆلىگۈنى ئۈچۈن قىسقا مۇددەت ئەسكەرلىككە قىلغان ئادەم.
bedelli. s. ① بەدەل تۆلىگەن. ② ئەسكەرلىككە مەجبۇرىيەتنى ئۈچۈن پۇل تۆلىگەن.
bedelsiz. s. بەدەلسىز، بەدىلى بولمىغان.
beden. is. ar. ① بەدەن، تەن، گەۋدە، ۋۇجۇد. ② قەلئە، قورغاننىڭ تېمى. ③ كىيىمنىڭ يەڭدىن باشقا قىسمى. ④ جانلىق مەخلۇقاتنىڭ ماددىي قىسمى.
bedeni. s. ar. بەدەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك:
«Bedeni ceza — «تەن جازاسى.
bedevi. is. ar. ①چۆلدە ياشايدىغان، قىزىل بىر قونچاق ئالدىم.»
becerik, – ği. is. ببجىرىش، ماھارەت، ئۇستىلىق، ھۈنەر.
becerikli. s. قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ماھىر، ئۇستا، ئۆز.
beceriksiz. s. قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، بىر ئىشنىڭ ئەھلى بولمىغان.
becermek. ① بىر ئىشنى باشقا چىقارماق، بېجىرمەك. ② يېقاتماق. ③ بۇزماق، كىر قىلماق. ④ ئەسكى ئىش قىلماق، يامانلىق قىلماق. ⑤ ئۆلتۈرمەك. ⑥ باسقۇنچىلىق قىلماق. ⑦ تۇغرا تەلەپپۇز قىلماق:
«1. Çocuklar bu işi becerdiler — بالىلار بۇ ئىشنى باشقا چىقاردى.
2. Çocuklar elbisesini becerdiler — بالىلار كىيىملىرىنى كىر قىلدى.
3. Aman onun adını iyi beceremiyorum — ئاللا! بۇنىڭ ئىسمىنى ئەجەب توغرا دېيەلمەيمەن.»
becit. s. مۇھىم، ئۇنۇملۇك، كېرەكلىك، زۆرۈرىي.
bed. s. far. ① ئەسكى، ياماڭ، سەت، كار كەلمەس. ② ئەسكىلىك.
bed · etmek. باشلىماق.
bedaat, – ti. is. ar. گۈزەللىك.
bedahet, – ti. is. ar. ① ئاشكارىلىق، دەلىل ئىسپاتقا مۇھتاج بولماسلىق. ②تۈيۈقسىز ۋە ھازىرلىقسىز سۆز قىلماق.
bedeva. s. far. ① باكار، بەدەلسىز، پۇلسىز، ھەقسىز.:
«Bizde üzüm .bedevadır — بىزدە ئۈزۈم بىكارغا كېلىدۇ.»

قىلغان ئىشىڭنى ياقتۇردۇڭمۇ؟
Tuttuğun yolu beğenmiyorum — تۇتقان يولۇڭنى ياخشى كۆرمەيمەن.»
beğenmemek. ① قىزىقماسلىق، ھەۋەسلەنمەسلىك. ② گۇمانلانماق، شەك كەلتۈرمەك، شۇبھىلەنمەك. ③كۆزگە ئىلماسلىق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، كەمستمەك: «Zenginleştikçe artık herkesi beğenmez oldu — باي بولغانسېرى ھەممىلا كىشىنى كۆزگە ئىلمايدىغان بولۇپ قالدى.»
behçet, – ti. is. ar. ① گۈزەللىك، يېقىملىق، سۆيۈملۈك. ② خۇش چراي. ③ ئەرەنچە ئات.
behemehal, – li. z. far. قانداق قىلىپ بولسۇن، نېمە بولسا بولسۇن، زادى، چوقۇم، جەزمەن، مۇتلەق، قەتئىي: «Başladığım işi behemehal biti - receğim — باشلىغان ئىشىمنى قانداق قىلىپ بولسۇن تۈگىتىمەن.»
beher. s. far. ھەربىر.
be . hey. ünl. ھەي، ۋاي: «Behey adam — ھەي ئادەم.
behimî. s. ar. ھايۋانچە: «Behimî arzulara kapılmak, insanlığa lekedir — ھايۋانچە ئارزۇلارغا بېرىلىش ئىنسانلار ئۈچۈن بىر داغدۇر.»
behlûl. s. ar. ① كۈلگەك، چاقچاقچى، كۈلدۈرگۈچى، قىزىقچى. ② ياخشىلىقنى سۆيگۈچى.
behiye. s. is .far. ① گۈزەللىك، گۈزەل. ② ئايالچە ئات.
behre. is. far. ① پاي، ھەسسە. ② نېسىپ، قىسمەت، تەقدىر.

ھەدەنمي بولمىغان كۆچمەنلەر.
② بەدۇي (ئابۇلئابباس سەيىد ئەخمەد ئۇل بەدەۋىينىڭ قۇرغان تەرىقاتى). ③ ئىتتتىك يۈگۈرىدىغان. ④ چۆل بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
bed . hah. s. far. يامان نىيەت، باشقىلار ئۈچۈن يامانلىق قىلىدىغان.
bed . huy. s. far. بەتخۇي، مىجەزى يامان، خۇيى يامان.
bedi¹, – i. ① تەڭداشسىز، ئەمسالسىز، مىسلى كۆرۈلمىگەن. ② گۈزەل، چىرايلىق، كۆركەم.
bedi², – i. is. ar سۆزنىڭ پاسا- ھەتلىكى.
bedihe. is. ar. ① ھازىرلىقسىز، ئويلانماستىن سۆزلەنگەن گۈزەل سۆز. ② ھازىر جاۋاب.
bedihe. is. ar ئايان، ئوپئوچۇق، مەلۇملۇق.
bedii. s. is. ar. ① بەدىئي. ② گۈزەللىك. ③ ئەرەنچە ئات.
bediiyat, – ti. is. ar. گۈزەللىك، گۈزەل زەل ئەسەر، گۈزەل سەنئەتلەر.
bedir, – dri. is. ar. تۇيۇقسىز ئاينىڭ ئون تۆتى.
dedirleşmek. سەتلەشمەك.
bed . nam. s. far. بەدنام، ئەسكى، يامان (نام ئالغان).
beğendirmek. قىزىقتۇرماق، ھەۋەسلەندۈرمەك.
beğeni. is. ① زەۋقە، ئىستەك. ② ھەۋەس، رىغبەت.
beğenmek. ①قىزىقماق، ھەۋەسلەنمەك. ② ياخشى كۆرمەك: «Beğendinmi yaptığın işi

② هاراقكەشلىك.
bektaşi. is. بەكتاشى (هاجى بەكتاش ۋەلىنىڭ تەرىقاتىغا باغلانغان بىرى)
bel[1]. is. ئىشارەت، بەلگە.
bel[2]. is. كىچىك تۆمۈر گۈرجەك.
bel[3]. is. ① بەل. ② تاغنىڭ بېلى. ③ كېمە ۋە پاراخوتنىڭ ئوتتۇرا قىسمى. ④ مەنى، ئىسپېرمسا:
«Beli ince — بېلى ئىنچىكە.»
belâ. is. ar. بالا ـ قازا، پالاكەت، دەرد ـ ئەلەم:
«Şü belâdan kurtulursam kurban kesecektim — شۇ بالا قازادىن قۇتۇلسام نەزىر قىلاتتىم.»
belâgat, – ti. is. ar. ① سۆز سەنئىتى، سۆز قابىلىيىتى. ② يېزىق سەنئىتى، يېزىقچىلىق ماھارىتى:
«Bu sözün belâgatina hayran oldum — بۇ سۆزنىڭ سەنئىتىگە ھەيران قالدىم.»
belâhat, – ti. is. ar. مۆڭلۈك، دۆتلۈك، ساددىلىق.
belâli. s. ① بالا (پالاكەت) كەلتۈرىدىغان. ② ھاردۇرىدىغان، بىئارام قىلىدىغان. ③ بۇزۇق خوتۇنلارنىڭ ئاشنىسى.
belbele. is. ئېمىزگە شىشسى.
belce. is. ئىككى قاشنىڭ ئوتتۇرىسى.
belde. is. ar. شەھەر.
beledi. s. ar. ① شەھەرگە ئائىت، شەھەرگە خاس. ② يەرلىك بىر يەرگە خاس.
~ hastalık — يەرلىك كېسەللىك.
~ Şarkı — يەرلىك ناخشا
belediye. is. ar. شەھەرلىك ھۆ-

پاي ۋە نەسىبى بولمىغان.
behresiz. s.
① تىۋسقۇن، ئۇۋنىمسىزلىك. ② زىيان، زەرەر. ③ قورقۇنچ.
beis, – e·si is. ar.
① بويتاق، تۇل، تۇرمۇشلۇق بولمىغان. ② بالا ـ چاقىسىدىن ئايرىم ياشىغان ئەر. ③ تەتىل ۋاقتىدا ئۆيگە قايتمىغان ئوقۇغۇچى.
bekâr. is. s .ar
① قەز، قەزلىق. ② قول تەگمىگەنلىك، يېڭىلىق.
bekâret, – ti. is. ar
بويتاقلىق، يالغۇزلۇق (تۇرمۇشتا).
bekârlık, – ğı. is.
كۆزەتچى، پاششاپ.
bekçi. is.
«Mahalle bekçisi — مەھەللە كۆزەتچىسى.»
bekinmek. ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرماق.
beklemek. ① كۈتمەك، ساقلىماق. ② قوغدىماق، ئاسرىماق. ③ ئۈمىد قىلماق، كۈتمەك. ④ تاقەت قىلماق:
«1. Sizi çoktan bekledim — سىزنى خېلىدىن بېرى ساقلىدىم.
2. Ormanı beklemek — ئورمانىنى ئاسرىماق.
3. Sizden bunu beklemezdim — سىزدىن بۇنى كۈتكەن ئەمەس ئىدىم.
4. Biraz bekle — بىرئاز تاقەت قىل»
beklenmek. كۈتۈلمەك، ساقلانماق:
«Sizden iyilik beklenmektedir — سىزدىن ياخشىلىق كۈتۈلۈۋاتىدۇ.»
bekleşmek. كۈتۈشمەك، ساقلاشماق.
bekletmek. ساقلاتماق، كۈتتۈرمەك:
«Sizi çok beklettim — سىزنى كۆپ ساقلىتىپ قويدۇم.»
bekri. s. ar. ① ھاراقكەش. ② مەست.
bekrilik, – ği. is. ① مەستلىك.

مەل، مۇقىم بولمىغان:
«Birkaç söz, biraz tuz — birer belgisiz sıfattır — بىرقانچە ئېغىز سۆز، بىرئاز تۇز، — مانا بۇلار مۇجمەل سۆزلەتلەردۇر.»
belgit, – ti. is. تىلخەت، كاپالەت
قەغىزى، ۋەسقە، دەلىل، پاكىت، ئىسپات.
belgitlemek. ئىسپاتلىماق.
beli. ھەئە، شۇنداق، توغرا.
belik, – ği. is. چاچ ئۆرۈمى.
belinlemek. ئۆركۈپ ئارقىغا داجماق، چۆچۈمەك، تەمتىرىمەك، ئالاق ـ جالاق بولماق، ھودۇقماق.
belinletmek. چۆچۈتمەك، ئۆركۈتمەك، تەمتىرەتمەك، ھودۇقتۇرماق.
belirgin. s. كۆزگە كۆرۈنىدىغان، ئاشكارا، مەلۇم، ئايان.
belirimsizlik, – ği. is. كۆرۈنمەسلىك، مەخپىيەتلىك، ئاشكارا بولماسلىق.
belirlemek. ① ئاشكارا قىلماق. ② تەيىن قىلماق. ③ پىكىرىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويماق. ④ ئومۇمىيلاشتۇرماق، يىغىنچاقلىماق.
belirli. s. بەلگىلىك، مۇئەييەن:
«Belirli günde gelirsiz — بەلگىلەنگەن كۈندە كېلەرسىز.»
belirmek. ① ئاشكارا بولماق، كۆرۈنمەك. ② جىددىي تۇس ئالماق، بىر شەكىل ئالماق، شەكىللەنمەك. ③ نەتىجە قازانماق، غەلىبىلىك بولماق، غەلىبىگە ئېرىشمەك:
«1. Gemi denizde belirdi — كېمە (پاراخوت) دېڭىزدا كۆرۈندى.
2. Bu sorun üzerinde henüz belirmiş bir kanaat yok — بۇ كۈمەت:
«Pekin belediye başkanı — بېيجىڭ شەھەر باشلىقى.»
belemek. ① بۆلۈمەك (بۆشۈككە). ② مىلىماق. ③ ئارىلاشتۇرماق.
beleş. s. ar. بىكارغا كەلگەن:
«Beleş atın dişine bakılmaz — بىكارغا كەلگەن ئاتنىڭ چىشىغا قارىماسلىق كېرەك.»
beleşçe. s. تەييار تاپ، بىكار تەلەت.
belge. is. ① ھۆججەت، ماتېرىيال. ② ئىسپات قەغىزى:
«Resmi belge — رەسمىي ھۆججەت.»
belgelemek. دەلىل كۆرسەتمەك، دەلىل كۆرسىتىپ ئىسپاتلىماق.
belgelenmek. ① دەلىل كۆرسىتىلمەك. ② ئىسپاتلانماق.
belget. is. ھۆججەت سۈپىتىدە بېرىلگەن قەغەز.
belgi. is. ① بەلگە، ئالامەت، ئىشارەت. ② ژېتۇنسكا:
«Bu atın belgisi varmi ? — بۇ ئاتنىڭ بەلگىسى بارمۇ؟»
belgilemek. ① بەلگىلىمەك، تەيىنلىمەك. ② ئاشكارا قىلماق، مەلۇم قىلماق، بىلدۈرمەك.
belgilenmek. ① بەلگىلەنمەك، تەيىنلەنمەك. ② ئاشكارىلانماق، مەلۇم قىلىنماق، بىلدۈرۈلمەك.
belgili. s. بەلگىلىك، بەلگىلەنگەن، تەيىنلەنگەن، مەلۇم قىلىنغان، ئاشكارىلانغان، مەلۇملۇق.
belgin. s. ① ئوپئوچۇق، ئاپئاشكارا. ② ئايالچە ئات.
belgisiz. s. ① بەلگىسىز. ② مۇجمەل

«Bu bölük ordumuzun bel kemiğidir — بۇ ليەن ئارميەمزنىڭ ئاساسي قسمىدۇر.»

belki. z. بەلكى، ئېھتىمال، مۇمكىن.

belkili. s. گۇمانلىق، شۇبھەلىك: «Belkili sorun — گۇمانلىق مەسلە.

bellek, – ği. is. ئەستە قالدۇرۇش كۇچى، خاتىرە.

belleme. is. ① ئۆگىنىپ ئەسكە ئېلىش، ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش. ② توقۇم (ئېگەرنىڭ). ③ قىسقا يۇڭ چاپان. ④ تۈزلەنگەن يەر.

bellemek[1]. ① ئەسكە ئېلىۋالماق، ئۆزلەشتۈرمەك. ② پەرەز قىلماق، ھېسابلىماق:

« Dersi belledi — دەرسنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

Ben onu bellemişim — مەن ئۇنى كەلدى دەپ ھېسابلاپتىمەن.»

bellemek[2]. گۈرجەك بىلەن يەر تۈزلەمەك، تۈزلىمەك:

«Tarla bellemek. — «يەر تۈزلىمەك.

bellenmek ① گۈرجەك بىلەن تۈزلەنمەك. ② بىلىنمەك، تونۇلماق. ③ ئۆگىنىلمەك.

belleten. is. ئىلمىي ژۇرنال.

belleyiş. is. ئۆگىنىش، ئەستە ساقلاش.

belli. ① مەلۇم. ② ئاشكارا، زاھىر. s ③ مۇھىم:

«Belli başlı sokak — «مۇھىم كوچا.

bellilik, – ği. is. ① مەلۇملۇق، ئېنىقلىق، ئاشكارىلىق، مۇئەييەنلىك. ② ئىشارەت، بەلگە، ماركا.

bellisiz. s. تۇتۇق، مۇجمەل، غۇۋا.

مەسىلە ھەققىدە تېخىرەسمي بىر كۆزقاراش يوق.

3. Gözünüzün önünde belirmesini istediğim en önemli nokta budur — كۆز ئالدىڭىزدا غەلىبىلىك بولۇشنى ئويلىشىمنىڭ ئەڭ مۇھىم سەۋەبى شۇ ئىدى.»

belirsiz. s. ① بەلگىسىز، مۇقىم بولمىغان. ② مۇجمەل، غۇۋا. ③ نامەلۇم، ئوچۇق بولمىغان:

«1. Belirsiz bir gün — بەلگىسىز (مەلۇم بولمىغان) بىر كۈن.

2. Belirsiz bir söz — مۇجمەل بىر سۆز.

3. Ne olduğu belirsizdir — نېمە بولغانلىقى ئوچۇق ئەمەس (نامەلۇم.»

belirti. is. ئالامەت، بەلگە:

«Bu hastanın ne belirtisi var — بۇ كېسەلنىڭ نېمە ئالامىتى بار.»

belirtili. s. ئالامەتلىك، بەلگىلىك.

belirtisiz. s. بەلگىسىز، مەلۇمسىز.

belirtme. is. ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرۈش، مەلۇم قىلىش، ئوچۇقلاش.

belirtmek. بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، مەلۇم قىلماق.

belit. is. ئاكسىئوم (ئىسپاتسىز قوبۇل قىلىنىدىغان ھەقىقەت، ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم ۋە ھېچقانداق ئىسپاتقا موھتاج بولمىغان ھەقىقەت):

«Iki kere sekiz onaltı, — bu bir belittir — ئىككى سەككىز ئون ئالتە، بۇ بىر ھەقىقەتتۇر.»

bel · kemiği. is. ① بەل. ② غول. ③ ئاساسي قىسىم: ئومۇرتقىسى.

bellisizlik, – ği. is. تەۋتەۋقلىۋق، مۇجمەللىك، غۇۋالىق.

bel · soğuluğu. is. سوۋزنەك.

belûce. s. چىرايلىق، گۈزەل.

belûm. is. ar. كىكىرتەك، بوغاز.

bembeyaz. s. z. ئاپئاق.

bemol, – lü. si. fr. بىمەل(①مۇزىكىدا ئاھاڭنى يېرىم بوم قىلىپ كۆرسىتىدىغان نوتا ئىشارىتى. ② شۇنداق بوملاشتۇرۇلغان ئاۋاز).

ben[1]. z. مەن:

«Benim kitabım — «مېنىڭ كىتابىم.

ben[2]. is. مەڭ، خال:

«Yüzünde beni çok insan — يۈزىدە مېڭى كۆپ ئادەم.»

ben[3]. is. تۇزاققا قويۇلغان ۋە قاماققا ئېلىنغان يەم (ھايۋان ئوۋلاشتا).

ben · benci .s. مەنمەنچى، تەكەببۇر، ماختانچاق:

«Bu benbenci bir adamdır — بۇ، ماختانچاق بىر ئادەم.»

benci. .s شەخسىيەتچى، ئۆزۈمچى.

bencil. s. ① شەخسىيەتچىل، ئۆزۈمچىل:

«Bencil adam tabandan kopar — شەخسىيەتچى ئادەم ئامىمىدىن ئايرىلىدۇ.»

bencilleyin. z. ماڭا ئوخشاش، مەندەك.

bencilik, – ği. is. ①شەخسىيەتچىلىك، ئۆزەمچىلىك. ② ئىگىۋىتىزم (ھەر ئىشتا ئۆزىنى چۈشىنىدىغان):

«Bencilik komünist morala aykırıdır — شەخسىيەتچىلىك كوممۇنىستىك ئەخلاققا زىتتۇر» (خىلاپتۇر).

bend. is. ① بەلباغ، پوتا، باغ (نەرسە باغلايدىغان). ② داما، توسما، توغان. ③ ماقالە، لەتىپە. ④ بىر شېئىرنى بارلىققا كەلتۈرىدىغان 2، 3، 4، 5، 6 مىسرالىق پارچىلاردىن ھەربىرى.

bende. is. far. قۇل، بەندە.

bendegân. is. far. قۇللار، بەندىلەر.

bendek, – ği. is. far. ئالتۇن ۋە كۈمۈش شەكىلەنگەن نەقىش.

bendeniz. is. بەندىگىز، قۇلىگىز، كەمىنىگىز (تەكەللۇپ سۆزلىرى).

bender. is. far. ① تىجارەت پورتى.

bend · etmek. بەند قىلماق، ئۆزىگە قاراتماق، رام قىلىۋالماق.

benek, – ği. is. مەڭ، سەپكۈن، چېكىت، داغ. ② قىممەتلىك تاشلار ئىچىدىكى چېكىتلەر.

benekli. s. ① مەڭلىك، مېڭى بار. ② دېغى بار.

beneksiz. s. مەڭسىز، داغسىز.

bengi. s. مەڭگۈ، ئەبەدىي.

bengilemek. ئەبەدىيلەشتۈرمەك، مەڭگۈ لەشتۈرمەك.

bengilik, – ği. is. ئەبەدىيەت، مەڭگۈلۈك، ئەبەدىلىك.

bengi · su. is. ئابى ھايات، ھايات لىق سۈيى.

beni · âdam. is. ar. ئادەم ئوغلى، ئادەمزات.

ben · içincilik, – ği. is. ئۆزۈمچىلىك، شەخسىيەتچىلىك، ئىگوئىزم (ھەر ئىشنى ھەر دائىم ئۆزى ئۈچۈن ئويلىنىدىغان).

benim. مېنىڭ:

«Benim durumum çok iyi — مېنىڭ ئەھۋالىم ناھايىتى ياخشى.»

benimsemek. ① ئۆزلەشتۈرمەك، ئىگىلىمەك. ② ئىگە بولماق. ③ قوبۇل قىلماق:

benzer. s. ① ئوخشىشى. ② جۈپ، خىل. تىپ:

«Bu kumaşın hiç benzerinibula madım — بۇ رەختنىڭ ئوخشىشىنى تاپالمىدىم.

«Onun bir benzeri hiç bulunamaz — ئۇنىڭ خىلى (جۈپى) تېپىلمايدۇ.»

benzerlik, – ği. is ئوخشاشلىق:

«Bu iki resim arasında büyük bir benzerlik var — بۇ ئىككى رەسىم ئوتتۇرىسىدا چوڭ ئوخشاشلىق بار.»

benzeşim. is. ① ئىستىلىستىكىدا ئوخشىتىش. ② گرامماتىكىدا ئاسسىمىلاتسىيە.

benzet, – ti. is. تەتقىق، دوراش.

benzeti. is ① ئوخشىتىش. ② تەقلىد.

~ yapmak ئوخشاتماق.

benzetilmek. ① ئوخشىتىلماق.

② ماسلاشتۇرۇلماق، ئۇيغۇنلاشتۇرۇلماق.

③ تەقلىد قىلىنماق.

benzetmek ① ئوخشاتماق. ② بەربات قىلماق، يوق قىلماق، بۇزۇپ قويماق. ③ ئۇرماق:

«Iki şeyi bir birine benzetmek — ئىككى نەرسىنى بىر – بىرىگە ئوخشاتماق.

Çocuk oyuncağını benzetti — بالا ئويۇنچۇقىنى بۇزۇپ قويدى.»

benzin. is. بىنزىن.

benzol,– lü is .fr بىنزول.

beraat, – tı. is. ar. → Beraet.

beraber. z. far. ① باراۋەر، تەڭ، بىرلىكتە. ② ھەمراھلىق.

beraberlik,– ği. is باراۋەرلىك، تەڭلىك.

beraet, – ti. is .ar – far. سوتتىكى ئاقلاش ھۆكۈمى.

~ etmek ئاقلانماق.

benzemek. ① ئوخشىماق، ئوخشاشماق، ئوخشاپ كەتمەك. ② دەك، تەك. ③ ئەسلەتمەك:

«Bu çocuk babasına benziyor — بۇ بالا ئاتىسىغا ئوخشايدۇ.

Bu çocuk büyüklere ebenzer davraniyor — بۇ بالا چوڭلاردەك ھەرىكەت قىلىدۇ.»

«Marksizmi benimsemek — ماركسىزمنى ئۆزلەشتۈرمەك.»

beniz, – nzi. is. مەڭىز:

«Benzi atmak. «يۈزى ئاقىرىپ كەتمەك.

benli. s. ① مەڭلىك، بەدىنىدە مېڭى بار. ② سەن – پەن:

«1. Benli kız — مەڭلىك قىز.

2. Ben onunla hiç bir zaman senli benli konuşmadım — مەن ئۇنىڭ بىلەن ھېچقاچان سەن – پەن دېيىشىپ باقمىغان.»

benlik, – ği. is. ① ئۆزھال، مەنلىك. ② غۇرۇر، كىبىر:

«Bu davranış onun benliğine uy – gundur — بۇ ھەرىكەت ئۇنىڭ ئۆز ھالىغا ئۇيغۇندۇر.

Benlik sahibi bir adam — بۇ، غۇرۇرى بار ئادەم.»

benlikçi. is. ① شەخسىيەتچى، ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەيدىغان. ② ئۆز مەنپەئەتىنى باشقىلارنىڭكىدىن يۇقىرى قويىدىغان.

bent, – di. is. far. ① توغان، دامۇ، توسما. ② ماددا (كونا قانۇن كىتابلىرىدا). ③ زەنجىر. ④ ئارغامچا. ⑤ تۈگۈن، تۈگۈچ. ⑥ رەھىن ياكى ئەسىر. ⑦ بوغۇم. ⑧ تۇمار. ⑨ ماقالە.

benzemek. ① ئوخشىماق، ئوخشاشماق، ئوخشاپ كەتمەك. ② دەك، تەك. ③ ئەسلەتمەك:

«Bu çocuk babasına benziyor — بۇ بالا ئاتىسىغا ئوخشايدۇ.

Bu çocuk büyüklere ebenzer davraniyor — بۇ بالا چوڭلاردەك ھەرىكەت قىلىدۇ.»

دبغان، خور:
«Yaş sabun bereketsiz olur — هۆل سوپۇن خور بولىدۇ.»
bereketsizlik, – ği. is. ئۇشقا يارىماسلىق، قىسلىق.
berelemek. كونىراتماق، ئەسكىرەتمەك.
berelenmek. كونىرىماق، ئەسكىرىمەك.
bereli. s. ياردار، زەخمى بار.
bergüzar. is. far. كېچىك ھەددىيە،سوۋغا.
berhane is. far. ← Barhane.
berhava. is. fâr.
بۇ سۆز «etmek» ۋە «olmak» دېگەنلەرگە ياردەمچى پېئىللار بىلەن بىرلىكتە قوللىنىلىدۇ.
~ **etmek.** بوشقا كەتمەك،بىكارغا كەتمەك.
~ **olmak.** زىيان تارتماق، زەرەر كۆرمەك، بوشقا كەتمەك:
«Bütün çabaları berhava oldu — پۈتۈن ئەجرى بوشقا كەتتى.»
berhudar. s. far. بەختلىك، تەلەيلىك:
«Berhudar ol — بەختلىك بول.»
beri. is. ① بېرى، بۇيان، ئېتىبارەن، تارتىپ، كېيىن. ② يېقىن:
«Kurtuluştan berimutluhayattayız — ئازادلىقتىن بېرى بەختلىك ياشاۋاتىمىز.
Biraz beriye gel — «بىرئاز يېقىن كەل.
berî s. ar. قۇتۇلغان، ئاقلانغان، مۇناسىۋەتسىز، پاك:
«Suçtan beri oldu — گۇناھىدىن قۇتۇلدى.»
beri beri. is. fr. ۋىتامىن «B» نىڭ يېتىشمەسلىكىدىن بولىدىغان ئىششىق كېسىلى.
beriki, – ni. z. s. ①بېرىقى.② باشقىسى.

~ **kazandırmak.** ئاقلىنىماق.
berat, – tı. is. ar. مۇكاپاتنامە، تەقدىرنامە:
«Istiklal madalyası berati — ئىستىقلال مېدال قەغىزى.»
berbar is. mim. بالىخانا (ئۆي ئۈستىگە سېلىنغان ئۆي).
berbat, – tı. s. far. ① ئەسكى، ناچار. ② سەت. ③ بۇزۇق. ④ پەرىشان، سولغۇن. ⑤ خاراب، ۋەيرانە:
«1. Bugün hava berbat — بۈگۈن ھاۋا ناچار.
2. Gözü berbat kadın — كۆزى سەت ئايال.
3. Berbat bir saat — بۇزۇق سائەت.
4. Hastalıktan adamın yüzü berbat olmaş — كېسەلدىن بۇ ئادەمنىڭ يۈزى سولۇپ كېتىپتۇ.
5. Ne berbat şehir bu — نېمىدېگەن ۋەيرانە شەھەر بۇ.»
berber. is. it ① چاچ تاراش.② ساتىراشخانا:
«Berbere gittim — ساتىراشخانىغا باردىم.»
Berberi. is. s. بەربەرىستان خەلقىدىن.
berberlik, – ği. is. ساتىراشلىق.
berdevam. s. far داۋام قىلىۋاتقان.
bere. is. far. دارغا ئېسىلغان.
bere[1]. is. بىر نەرسە ئۈستىدىكى سىزىق.
bere[2]. is. fr. چېكىلىكسىز شەپكە. (چېكىلىكى يوق).
bereket, – ti. is. بەرىكەت، موللۇق، جەنلىق.
bereketli. s. بەرىكەتلىك، مول، جەنلى.
bereketsiz. s بەرىكەتسىز، تىز تۈگەيدىغان

چەتكە قېقىش، يەكلەش.② بىر ياقتا قايرىپ قويۇش، بىر تەرەپكە قويۇپ قويۇش، كارى بولماسلىق:

« Onlar bizi bertaraf etmeye çalişiyorlar — ئۇلار بىزنى چەتكە قېقىشقا كىرىشۋاتىدۇ.

Bu iş bertaraf, ötekini konuşalım — بۇ ئىش تۇرۇپ تۇرسۇن، باشقا سۆزلىشەيلى.»

bertik. s. is. ① يارىلانغان، جاراھەتلەنگەن. ② يارا، جاراھەت.

berzah. is. ar. ① قىستاق يەر. ② ئۇچۇرۇم يار:

«Bir bela berzahına çattık — خەتەرلىك بىر يارغا ئۇچرىدۇق.»

bes. z. far. بەس، يېتەر، كۇپايە.

besa. is. ۋەدىلەشمەك، قەسەم ئىچمەك، قەسەم.

besalet, – ti. → is. ar. باتۇرلۇق، جەسۇرلۇق، قەھرىمانلىق، يىگىتلىك.

besâre. is. mim. چوڭ ۋە ئۇزۇنچاق ئۆي.

besbedava. s. t. far. بەك ئەرزان.

besbelli. s. ① ئوپئوچۇق. ② شۇبھىسىز، روشەن، ئايدىڭ، چوقۇم، جەزمەن:

«Böyle olacağı besbelliydi — مۇشۇنداق بولۇشى ئوپئوچۇق ئىدى.

Besbelli artık gelmiyecek — كەلمەسلىكى جەزمەن.»

besbeter. s. t. far. بەك ئەسكى، ناھايىتى يامان، بەتتەر.

besermek. باقماق، يېتىشتۇرمەك، ئۆسۈتۈرمەك، بوردىماق.

besi. is. ① بېقىش، سەمرىتىش، يەنە بىرى، قالغىنى:

«Onu değil· berikini istiyorum — ئۇنى ئەمەس، بېرىقىنىنى خالايمەن.»

berk[1], –ki. s. ① قاتتىق. ② مۇستەھكەم، چىڭ، چىداشلىق، بەك.

berk[2], – ki. is ·ar. چاقماق، يېشىن.

berk[3], – ki. is ·far. يوپۇرماق:

«Yüz berkli bir çeşit gül — يۈز يوپۇرماقلىق بىر خىل گۈل.»

berkinmek. كۈچلەنمەك، قۇۋۋەتلەنمەك.

berkitmek. كۈچلەندۈرمەك، قۇۋۋەتلەندۈرمەك.

berklik, – ği. is. ① مۇستەھكەملىك. ② قاتتىقلىق، چىداشلىق.

berlin. is. ① پوۋوسكا. ② پولكا (تانسا).

bermutat. z. fâr . ar. ئوخشاشلا. ئاۋۋالقىدەكلا، ئادەتتىكىدەكلا:

«Pazar günleri dükkanlar bermutat kapalı olur — يەكشەنبە كۈنلىرى دۇكانلار ئادەتتىكىدەك ئېتىك بولىدۇ.»

bernâ. s. far. ياش، يىگىت.

berrak, – ği. s. ar. ①سۈپسۈزۈك، تىنىق (سۇ). ② (ئاۋاز) يېقىملىق. ③ ئوچۇق، چۈشىنىشلىك:

«Berrak su. سۈپسۈزۈك سۇ.

Bu kadının sesi çok berrektır — بۇ ئايالنىڭ ئاۋازى ناھايىتى يېقىملىق.»

berraklaşmak. سۈزۈكلەشمەك، تىنىماق، ساپلاشماق، پاكىزلەشمەك.

berraklık, – ği. is سۈزۈكلۈك، تىنىقلىق، پاكىزلىق، ساپلىق.

berrî. s. ar. قۇرۇقلۇق بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان.

bertaraf. z. far ① بەر تەرەپ،

كۆي، ئاهاڭ. ② بىر مۇزىكا ئەسەرىنىڭ مۇزىكا قىسمى. ③ كومپوزىتورلۇق:

«Bu şarkının bestesini Giyas yaptı — بۇ ناخشىنىڭ مۇزىكىسىنى غىياس ئىشلىدى.»

besteci. s. is ئاهاڭ ياراتقۇچى، مۇزىكا ئەسەر يازغۇچى، مۇزىكانت، كومپوزىتور.

beste · kâr. is. far → Besteci

bestelemek. ئاهاڭ ئىشلىمەك:

«Bu şiiri besteledim — بۇ شېئىرنى ئاهاڭغا سالدىم.»

beş. s. بەش:

«Beş kıta — بەش قىتئە.»

beşaret, – ti. is. ar. ① خۇش خەۋەر. ② ناهايىتى سەت، قوپال، كالانپاي نەرسە.

beşaşet, – ti. is. ar. كۆلگۈن چىراي.

beşer[1]. is. ar. ئىنسان ئوغلى. ئادەم بالىسى، ئادەمزات:

«Beşer şaşar — ئادەم بالىسى يېڭىلىدۇ.»

beşer[2]. s. ① بەشتىن. ② بەشچە:

«Beşer adam geldi — بەشچە ئادەم كەلدى.»

beşeri. s. ar. ئىنسانىي.

beşeriyat, – tı. is. ar. ئانتروپولوگىيە.

beşeriyetçi. is. ar. ئانتروپولوگىيە موتەخەسسىسى.

beşeriye. is. ar. مۇسۇلمانلىق.

beşeriyet, – ti. is. ar. ئىنسانلىق، ئىنسان بالىلىرى.

beşerli. s. بەش ـ بەشتىن.

beşgen. is بەش بۇرجەك، بەش بۇرجەكلىك شەكىل.

بورداش. ② جاپسانى تولۇرۇش.

besi · doku. is. ئىچكى تۆرەلمە سۈتى.

besil, besli. s. سېمىز، سەمرىتىلگەن، بوردالغان، ئەت ئالدۇرۇلغان.

besim. s. ar. ① ئوچۇق چىراي، كۆلگۈن چىراي، كۆلگۈنچەك. ② ئەرەنچە ئات.

besin. is. ئوزۇق، ئوزۇقلۇق.

besi · suyu. is. ئۆسۈملۈك تومۇرلىرىدىكى سۈيۇقلۇق.

besleme. is. ① بېقىش. ② دىدەك.

beslemek. ① باقماق، تويغۇزماق. ② سەمرىتمەك، بوردىماق. ③ ئېهتىياجنى قامدىماق. ④ ئاشلىق بىلەن تەمىنلىمەك. ⑤ هېس قىلماق، تۇيماق. ⑥ كۆتمەك. ⑦ كۆڭلىدە ساقلىماق. ⑧ راۋاجلاندۇرماق. ⑨ ئۆستۈرمەك، چوڭ قىلماق، يېتىشتۈرمەك:

«1. Ben sekiz canı besliyorum — مەن سەككىز جاننى بېقىۋاتىمەن.

2. Kurban kesmek için koyunu iyi beslemek gerekir — قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن قوينى ئوبدان بوردىماق كېرەك.

3. Bir ani beslemek — بىر پۈرسەت كۆتمەك.

4. Tavuk beslemek — توخۇ ئۆسۈتۈرمەك.»

beslenmek. ① ياشماق. ② يېتىشتۈرۈلمەك. ③ راۋاج تاپماق. ④ ئۆزىنى كۆتمەك.

bessam. s. ar. كۆلگۈن چىراي، كۆلۈپ تۇرىدىغان، كۆلگۈنچەك.

best, – ti. is. far. تۆگۈن.

beste. is. far. ① مۇزىكا نوتىسى.

«Allah beterinden saklasın — ئاللا ئەسكىلەردىن ساقلىسۇن.»

betik, – ği. is يېزىق، پۈتۈك، يېزىلغان ئەسەر، يېزىقلىق قەغەز، خەت، مەكتۇب، كىتاب.

betim. is ① تەسۋىر، ئىزاھ، شەرھ. ② تەسۋىرىي سۆز ياكى يېزىق.

betimlemek. تەسۋىرلىمەك، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك.

betlik, – ği. is ياماڭلىق، ئەسكىلىك، قوپاللىق، يىرتكىلىك.

beton. is. far. ① بېتون. ② s. بېتونىدىن ئىشلەنگەن.

betonlaşmak. ① بېتونلاشماق. ② كۆچەنمەك، چىڭماق، ساغلاملاشماق.

betül. s. ar. ① قىز (ياتلىق بولمىغان). ② نومۇسلۇق (ئايال). ③ مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ قىزى پاتىمە بىلەن بۇۋى مەريەمگە بېرىلگەن نام.

bevil, – vli. is. ar. سۈيدۈك.

bevliye. is. ar. سۈيدۈك ۋە تاناسىل ئەزاسى كېسەللىكلىرى.

bevliyeci. is. تاناسىل ئەزاسى كېسەللىكى دوختۇرى.

bevvap. is. ar. ① ئىشىك باقىقۇچىسى، دەرۋازىۋەن. ② قەدىمدە مەھەللە مەكتەپلىرىنىڭ خادىمى.

bey. is. ① باي، بەگ. ② ئايماق باشلىقى، باشلىق. ③ قارت قەغىزىنىڭ بىرىنچىسى، ئەڭ چوڭى، سەر. ④ ئىسىمنىڭ ئارقىغا ئۇلاپ ھۆرمەت ئۇچۇن قوللىنىدىغان سۆز — ئۇنۋان: «Ahmet bey — ئەخمەت بەگ.

beyaban. is. far. باياۋان، دەشت، چۆل، جەزىرە.

beşik, – ği. is ① بۆشۈك. ② بىر نەرسىنىڭ پەيدا بولغان يېرى: «Medeniyetin beşiği Ort Asyadır— ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيەت بۆشۈكىدۇر.»

beşikçi. is بۆشۈك ياساپ ساتقۇچى.

beşir. s. ar. ① خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى. ② كۆلگۈن چىراي، كۆلگۈنچەك.

beşiz. s. بەش كېزەك، بىر ئاندىن بىرلا ۋاقىتتا تۇغۇلغان بەش بالا.

beşli. s. ① بەش پارچىدىن تەركىپ تاپقان. ② مۇخەممەس (شېئىر). ③ بەشلىك قارت قەغىزى.

beşlik, – ği. is ① بەش پارچىدىن بارلىققا كەلگەن پۈتۈنلۈك. ② بەش پۇڭلۇق، بەش مولۇق، بەش يۈەنلىك پۇل.

beşme. is. رەڭگى بەش خىل يوللۇق رەخت.

beş · parmak, – ğı. is. zool. دېڭىز يولتۇزى. (تىكەن تېرىلىك دېڭىز ھايۋىنى).

beşuş. s. ar كۆلگۈن چىراي، كۆلۈپ تۇرىدىغان، كۆلەر يۈز.

beş · yüzlük, – ğü. is بەش يۈز لىرالىق قەغەز پۇل.

bet[1] – ti. is. يۈز، چېھرە، چىراي.

bet[2]. → **Bed.**

betatron. is. yun. ئېلېكترون كۆچمىنى تېزلاشتۇرىدىغان ماگنىتلىق ئەسۋاب.

betelemek (Etelemek – betelemek) «Etelemek» پېئىلى بىلەن بىللە قوللانغاندا ئەسكىلىك قىلماق، قوپاللىق قىلمىلىق دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ.

betelmek. قوپاللاشماق، تۆكۈلۈق قىلماق.

beter. s. far. تېخىمۇ ئەسكى، بەتتەر:

beygir. is. far. ① ئات. ② ياغاچ ئات (تەنتەربىيدە).

beygirci. is. ئاتنى كىراغا بەرگۈچى.

beygir · gücü, — nü. is. ئات كۈچى.

beyhan. is. ar. ① ئاغزى بوشلۇق، سىر ساقلىماسلىق. ② ئەر ياكى ئايال چە ئات.

beyhude. z. s. far. ① بىمەۋدە، ئورۇنسىز، بوشتىن بوشقا. ② پايدىسىز، نەتىجىسىز.

bey, — yi. is. ar. سېپتىش.

beyin, — yni. is. ① مېڭە، چوڭ مېڭە. ② ئەقىل، چۈشەنچە، ئىدراك. ③ رەھبەرلىك ياكى مەركەز.

beyincik. s. كىچىك مېڭە، ئارقا مېڭە.

beyinsiz. s. ئەقلسىز، كاللىسى ئىشلىمەسلىك، گالۋاڭ، مۆڭ.

beyit, — yti. is. ar. ① بەيت، ئىككى مىسرالىق شېئىر.

beylik, — ği. is. ① بەگلىك. ② ئالىيجانابلىق. ③ ھۆكۈمەت. ④ يۇمشاق ھەربىي ئەدىيال. ⑤ بىرخىل كۆڭلەك:

«Beylik elbise — بەگلىك كىيىم.»

beynamaz. s. far. ① بىنامازنامازئوقۇمايدىغان. ② ھۇرۇن، يالقاۋ، ئىش خۇش ياقمايدىغان.

beynel · milel. بەينەلمىلەل، ئىنتېرناتسىئونال، خەلقئارا:

«Beynelmilel marşı — ئىنتېرناتسىئونال مارشى.»

beynelmilelleştirmek. خەلقئارالاشتۇرماق.

beytül · mal. is. ar. دۆلەتخەزىنىسى (قەدىمكى زاماندا).

bey · ağabey. is. ھۆرمەتكە لايىق ئوتتۇرا ياشلىق ئەر.

beyan. is. ar. ① بايان، ئىپادە. ② سۆزلەش، ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرۈش:

«Beyan etmek — بايان قىلماق.»

beyanat, — tı. is. ar. بايانات.

beyanname. is. ar. بايانىنامە، ئاخبارات.

beyaz. s. ar. ① ئاق. ② ئاق تەنلىك، ئاقۇچ. ③ نۇرلۇق. ④ تۇخۇمنىڭ ئېقى:

«Beyaz kağıt — ئاق قەغەز.»

beyaz · kitap. is. ئاق تاشلىق كىتاب (بىر مەسىلىنى شەرھىلەپ ھۆكۈمەت ياكى بىرەر جەمئىيەت تەرىپىدىن ئېلان قىلىنغان كىتاب).

beyaz · perde. is. ئېكران:

«Garip – Senem filimi beyaz perdeye çıkarıldı — غېرىب ـ سەنەم كىنوسى قويۇلدى.»

beyazımsı, beyazımtırak. s. ئاقامتۇل، ئاقۇچ.

beyazlamak, beyazlaşmak. ئاقارماق.

beyazlatmak. ئاقارتماق.

beyazlık, — ğı. is. ئاقلىق، ئاقلىق دەرىجىسى.

bey · baba. is. بوۋا، ئاقساقال.

bey · efendi. is. ئەپەندى:

«Ahmet beyefendi — ئەخمەتجان ئەپەندى.»

bey · erki. is. ئارستوكراتىيە، ئاقسۆڭەك. (① ھۆكۈمران ئېكسپلاتاتور سىنىپنىڭ ئىمتىيازلىق يۇقىرى دائىرىلىرى. ② بىرەر سىنىپ ياكى ئىجتىمائىي گۇرۇپپىنىڭ ئىمتىيازلىق قاتلىمى).

beyyine. is. ar. دەلىل، ئىسپات، پاكىت.

beyza. is. ar. تۇخۇم.

beyzâ. s. ar. ئاپئاق.

bey - zade. is. far. ① بەگزادە، بەگئوغلى، بايۇەچچە. ② ئارستوكرات، ئاقسۆڭەك. ③ ئاقمانچى، ئەركە - ناياناق.

beyzi. s. ar. تۇخۇم شەكىللىك.

bez[1]. is. ar. ① رەخت، رەخت پارە - چىسى، پۇرۇچ. ② كەپەن. ③ بۆز، ماتا، خام.

bez[2]. is. بەز:
«Tükürük bezi — تۈكۈرۈك بەزى (بەزلىرى).»

bezci. is. باپكار، بۆزچى.

bezdirici. s. بەزدۈرگۈچى، زېرىكتۈرگۈچى.

bezdirmek. بەزدۈرمەك، زېرىكتۈرمەك.

beze. is ① بەز. ② خېمىرتۈرۈچ.

bezek, – ği. is. بېزەك، زىننەت.

bezekçi. s. is. ① نەققاش، بېزەكچى. ② قەدىمدە قەزنى كىيىندۈرگۈچى ئايال.

bezekçil. s. بېزەكچى، پەردازچى، گىرىمچى.

bezekli. s. پەردازلانغان، گىرىم قىلىنغان، بېزەكلەنگەن.

bezeklik, – ği. is. تاملارغا ئويۇلغان ۋە سىزىلغان رەسىملەر.

bezemek. بېزىمەك، پەردازلىماق، زىننەتلىمەك.

bezenmek. بېزەنمەك، پەردازلانماق، زىننەتلەنمەك.

bezestan, bedestan. is. far. قىممەت باھالىق نەرسىلەر (مەرۋايىت، ياقۇت قاتارلىقلار) سېتىلىدىغان مەخسۇس بازار.

bezin. s. زېرىككەن، تويغان، بىزار بولغان.

bezginlik, – ği. is. زېرىككەنلىك، تويغانلىق، بىزار بولغانلىق.

bezik, – ği. is. fr. قارت بىلەن ئويناپلىدىغان بىر خىل ئويۇن.

bezir. is. كەندىر يېغى.

bezirgân. is. far. ① سودىگەر، تۇجىچار. ② سەيياره سودىگەر. ③ يەھۇدى.

bezirganlık, – ğı. is. سودىگەرلىك.

bezirlemek. كەندىر يېغى بىلەن يېغلىماق.

bezlemek. خەرىتە ۋە رەسىملەرنىڭ يىرتىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئارقىغا رەخت يېپىشتۇرماق.

bezletmek. ① چاچماق، چېچەۋەتمەك. ② كۆپ بەرمەك، ئايىماستىن بەرمەك.

bezmek. بەزمەك، زېرىكمەك، بىزار بولماق، تويماق:
«Ne kadar çetin olursa olsun hayattan bezmemeli — قانچىلىك قىيىنچىلىق بولسا بولسۇن ھاياتتىن بەزمەسلىك لازىم.»

bezrek, – ği. is. كىچىك تۇخۇم.

bezzaz. is. ar. ① باپكار، ماتا توقۇپ ساتقۇچى. ② رەخت بازىرى.

bezzazistan. is. ar. قىممەتلىك رەختلەر سېتىلىدىغان بازار «Bedestan» دەپمۇ ئاتىلىدۇ، بۇنداق بازاردا قىممەتلىك نەرسىلەر ۋە قىزىل - ياراقلارمۇ سېتىلىدۇ.

bıcıl. is. osm. ئوشۇق.

bıcılgan. s. is. ① ئۇلغايغان، تارال‌غان، كېڭەيگەن (يارا، جاراھەت). ② ئاقباش كېسىلى (ئاتنىڭ پۇتىدىكى).

bıcırgan. is. مەدەن پارچىلىرىنى پار‌قىرىتىدىغان، سىلىقلاشتۇرىدىغان ئەسۋاب.

bıçak, – ğı. is. پىچاق:

«Bıçak yarası unutulur, dil yarası unutulmaz — پىچاق يارىسى ئۇنتۇلىدۇ، تىل يارىسى ئۇنتۇلمايدۇ.»

bıçak · ağzı. پىچاق بېسى.

~ altına yatmak. ئوپېراتسىيە قىلىنماق.

~ artığı. بوغۇزلانماي قېپقالغان ھايۋان.

~ gelmek. قاتتىق ئۇرۇشماق.

~ sırtıkadar. بەك ئاز.

bıçaksılmek. بىر ئىشنى پۈتتۈرمەك.

bıçakçı. s. is. پىچاقچى (پىچاق قاتارلىقلارنى سۈقۇپ ساتقۇچى).

bıçakçılık, – ğı. is. پىچاقچىلىق (پىچاق، ئۇستۇرا، قەلەمتىراش قاتارلىقلارنى سوقۇپ سېتىش ئۇقۇمى).

bıçaklamak. پىچاقلىماق، پىچاق سالماق.

bıçaklanmak. پىچاقلانماق، پىچاق سېلىنماق.

bıçaklı. s. پىچىقى بار، پىچاقلىق.

bıçaklık, – ğı is. ① پىچاق قويۇلىدىغان ئورۇن. ② پىچاق سۈقۇشقا يارايدىغان مەدەن.

bıçkı. is. ھەرە (ياغاچچىنىڭ).

bıçkıcı. s. ① ياغاچ تىلغۇچى، ھەرىچى. ② توك ھەرىسى ياساپ ساتقۇچى.

bıçkıhane. is. مەخسۇس تاختاي تىلىدىغان فابرىكا ياكى ئىشخانا.

bıçkın. is. ①لاغايلاپ يۈرگۈچى. ② لۈكچەك.

bıdık. s. ① قىسقا ھەم دىقماق ھەم سىمىز. ② كىچىك، ئۇششاق:

« Bıdık parmak — پاقا بارماق.

Bıdık armut — «كىچىك ئامۇت.

bıkılmak. زېرىكمەك، بەزمەك، بىزار بولماق.

bıkıntı. is. زېرىكىش، بېزىش، بىزار بولۇش.

bıkkın. s. بىزار بولغان، بەك زېرىككەن، بەكمۇ تويغان.

bıkkınlık, – ğı. is. بىزار بولغانلىق، زېرىككەنلىك، تويغانلىق، بەزگەنلىك.

bıkmak. ① زېرىكمەك، بىزار بولماق، بەزمەك. ② چىدىغۇسىز ھالغا كەلمەك:

«Hergün iş olmazsa ondan bıkılır — ھەر كۈنى ئىش بولمىسا، ئۇنىڭدىن زېرىكىدۇ.

Onların ğeçimsizliğiniden bıktım artık — ئۇلارنىڭ تۇرمۇش قىيىنچىلىقىغا چىدىمىدىم.»

bıktırıcı. s. زېرىكتۈرىدىغان، بىزار قىلدىغان، تويغۇزىدىغان:

«Adamı bıktırıcı bir iş — ئادەمنى زېرىكتۈرىدىغان ئىش.»

bıktırmak. زېرىكتۈرمەك، بىزار قىلماق، تويغۇزماق.

bıldır. z. s. بۇلتۇر، ئۆتكەن يىل:

«Bıldır diktiğim fidan bu yıl çiçek açtı — بۇلتۇر تىككەن كۆچەت بۇ يىل چېچەكلىدى.»

bıldırcın[1]. is. zool. ۋىتتۇلداق، بۇدۇنە.

bıldırcın[2]. is. پاكار ۋە دوغلاق

چۈشۈرتمىگەن.

bıyıksız. s. بۇرۇتى يوق، بۇرۇتسىز، چۈشۈرگەن، بۇرۇتسىز.

bızbız. is. دۇمباق ياكى ناغرا چوكىسى.

bızdık. is. كىچىك بالا.

bızır. is. ar. دىلدانەك، دىلچىق (ئايالالار پەرجىسىنىڭ يۇقىرىقى قىسمىدا بولىدىغان ناھايىتى سەزگۈر كىچىك ئورگان).

biaman. s. far. ar. ئامانلىق بەرمەيدىغان، تىنچ قويمايدىغان.

biat. is. ar. بويۇن سۇنۇش، ئىتائەت قىلىش.

bibek. s. far. قورقۇنچسىز، پەرۋاسىز.

biber. is. ① مۇچ ② لازا:

«1. kara biber — قارىمۇچ.

2. Ak biber— ئاقمۇچ.

3. kızıl biber — «قىزىل لازا.

biberlemek. ①قارىمۇچ سالماق، لازا سالماق. ② ئاچچىق قىلماق.

biberli. s. ① قارىمۇچ ياكى لازا سېلىنغان. ② قاتتىق (سۆز). ③ ئاچچىق.

biberlik,–ği. is. قارىمۇچ قاچىسى، لازا قاچىسى.

biberon. is. fr. سوسكا، ئېمىزگە.

bibi. is. ar. ① ھامما (ئاتىنىڭ سىڭلىسى). ② ئائىلە ئايالى.

bibliyograf. is. fr. بىبلىئوگرافىيە مۇتەخەسسىسى.

bibliyografya. is. fr. بىبلىئوگرافىيە (① باسما كىتابلارنىڭ كۆرسەتكۈچى رويىخەت تۈزۈش ۋە ئۇلارنى ئۆگىنىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئىلمىي ساھە. ② گېزىت ـ ژۇرناللارنىڭ يېڭى چىققان سېمىز ئايال ياكى قىز.

bılık bılık. s. مىلىق ـ مىلىق (سېمىز). دۇپدۇمىلاق.

bıngıl bıngıl. s. z. لىغىر ـ لىغىر.

bıngıldak. is. بوۋاقلار مېڭىسىنىڭ قاتمىغان ۋە لىپىلداپ تۇرىدىغان قىسمى.

bıngıldamak. لىغىرلىماق، لىپىلدىماق.

bıngıllık,–ğı. is. ① سېمىزلىك. ② سېمىزلىكتىن كېلىپ چىققان ئېغىرلىق.

bırakılmak. تاشلانماق، قويۇۋېتىلمەك.

bırakışmak. پۇتۇشمەك (ئۇرۇشتا)، توختام تۈزۈشمەك، ئۇرۇش توختاتماق.

bırakıt,–tı. is. مىراس.

bırakmak. ① قويماق. ② تاشلىماق. ③ كېچىكتۈرمەك، كەينىگە سۈرمەك. ④ ئىختىيارىغا قويۇۋەتمەك. ⑤ بوشاتماق، ئايرىلماق. ⑥ سىنىپتا قالدۇرماق، سىنىپ تا قالماق. ⑦ ئامانەت بەرمەك. ⑧ ئىز قالدۇرماق:

«1. Çocuklar bırakmaya gelmez — بالىلارنى ئىختىيارىغا قويۇۋېتىشكە بولمايدۇ.

2. Öğretmen üç tembeli bırak-tı— ئوقۇتقۇچى ئۈچ ھورۇن ئوقۇغۇچىنى سىنىپتا قالدۇردى.

3. Eşyamı size bırakiyorum — نەرسە ـ كېرەكلىرىمنى سىزگە ئامانەت قويىمەن.

4. leke bırakmak— «ئىز قالدۇرماق.

bıyık,–ğı. is. ① بۇرۇت. ② يۆگىشىپ يۇقىرىغا ئۆسىدىغان ئوتلارنىڭ يوپۇرمىقى: «Bıyığı terlemek — بۇرۇتى خەت تارتماق.»

bıyıklanmak. بورۇت چىقماق.

bıyıklı. s. بۇرۇتلۇق، بۇرۇتىنى

«Ahmedi öyle bir biçimledilerki— ئەخمەتنى شۇنداق چۈشەردىكى.»

biçimlendirmek. ① شەكىلگە كىرگۈزمەك. ② مېۋە دەرەخلىرىنىڭ شاخلىرىنى پۈتاپ بىر شەكىل بەرمەك.

biçimli. s. كېلىشكەن، قاملاشقان، چىرايلىق، خۇش پېچىم.

biçimsiz. s. سەت، قاملاشمىغان، قوپال، كالانپاي، پېچىمسىز.

biçki. is. كېسىم كېسىش ھۈنىرى، كېسىمچىلىك، پېچىمچىلىك.

~ yapmak. رەخت كەسمەك، پېچماق.

biçkici. is. كېسىمچى.

biçmek. ① پېچماق (كېيىم)، كەسمەك، ② تىلماق. ③ ئورماق (ئوت). ④ باھا قويماق. ⑤ قىرماق:

«1. Tahta biçmek — تاختاي تىلماق.

2. Ot biçmek— ئوت ئورماق.

3. Buna ne fıyat biçtiniz? — بۇنىڭغا قانچە باھا قويدىڭىز؟»

bidaa. is. ar. سەرمايە، ئىگە بولغان نەرسە.

bidar. s. far. ئويغاق، غەپلەتتە بولمىغان.

bidat,–ti. is. ar. باشلانغۇچ، ئىپتىدائىي.

bidon. is. fr. بېنزىن، كىرسىن قاتارلىقلار قاچىلىنىدىغان تۇنۇك.

biga. is. lat. خادۇك، ھارۋا.

bigami. is. fr. ئىككى خوتۇنلۇق.

bigâne. s. far. مۇناسىۋەتسىز، ئالاقىسىز، يات.

bigânelik,–ği. is. ① ياتلىق. ② مۇ كىتابلارنى قىسقىچە تەھلىل قىلىپ بېرىدىغان مەخسۇس بۆلۈم. ③ بىرەر مەسىلىگە دائىر كىتاب، ژۇرنال ۋە ماقالىلەر رويخېتى).

bibliyoman. s. is. كىتاب مەستانىسى.

biblo. s. far. شىرە ۋە كىتاب تەكچىسى قاتارلىقلارغا تىزىلغان ژازا، ھەيكەل قاتارلىق كىچىك زىننەت بۇيۇملىرى.

biçare. s. far. ① بىچارە، ئاجىز، كۈچسىز، ئامالسىز. ② تەلەيسىز، بەختسىز.

biçarelik,–ği. is. بىچارىلىق، ئامالسىزلىق، كۈچسىزلىق.

biçek,–ği. is. پىچاق.

biçer·bağlar. is. ھەم ئورۇپ، ھەم باغلايدىغان ماشىنا.

biçer·döver. is. كومبايىن.

biçici. s. is. ئورمىچى.

biçilmek. ① كېسىلمەك. ② ئورۇلماق. ③ يوق قىلىنماق. بەربات قىلىنماق، ④ ئايرىلماق:

«1. Dört elbise biçildi — تۆت قۇر كىيىم كېسىلدى.

2. Buğdaylar biçildi— بۇغدايلار ئورۇلدى.

3. Düşman ordusu biçildi — دۈشمەن قوشۇنى يوقىتىلدى.

4. Emekli aylığı olarak devletçe biçilen para— پېنسىيە ماڤاشى ئۈچۈن دۆلەت تەرىپىدىن ئايرىلغان پۇل.»

biçim. is. ①ئورما. ② پېچىم، شەكىل: «Kostümün biçimini beğendim — كاستۇمنىڭ پېچىمىنى ياقتۇردۇم.»

biçimlemek. ئىزا تارتقۇزماق، ئابرويىنى تۆكمەك:

ناسۆەتسزلىك، ئالاقسزلىك.

bigudi. is, fr. چاچ قىسقۇچ، چازا.

bigunah. s. far بىگۇناھ، گۇناھسز.

bihaber. s. far. خەۋەرسز، بىخەۋەر، خەۋىرى يوق.

bihuş. s. far. بىھۇش، ھۇشسنى، خۇدىنى بىلمەسلىك.

bihuzur. s. far. بەھۇزۇر، ھۇزۇرسز.

bikes. s. far ھېچكىمى يوق، يارـ دەمسز، چارىسز.

bikir,–krı. is. ar. قىزلىق.

bilâkis. z. ar. ئەكسىچە، تەتۈرىسىچە:

«Bu işe memnun olmak şöyle dursun, bilâkis çok kızdım — بۇ ئىشتىن خۇش بولۇش بۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە خاپا بولدۇم.»

bilanço. is. it. خۇلاسە:

«Bu işin bilançosunu yapalım — بۇ ئىشنىڭ خۇلاسىسنى چىقىرايلى.»

bilâvasıta. s. ar. تۇغرىدىن تۇغرا، بىۋاستە.

bilcümle. s. ar. پۈتۈن، ھەممە.

bildik. is. s. ① بىلىش، تونۇش. ② بىلىنگەن، تونۇلغان.

«Burada bildik yok — بۇ يەردە تونۇش ـ بىلىش يوق.»

bildirge. is. ①ئۇقتۇرۇش، ئېلان (يېزىق ئارقىلىق). ② باياننامە، بايانات.

bildiri. is. ① ئۇقتۇرۇش. ② ئاخبارات، باياننامە، بايانات:

«Çin—Türkye bildirisi — جۇڭگو ـ تۈركىيە ئاخبارات.»

bildirilmek. ① بىلدۈرۈلمەك، ئاڭلىتىلماق، خەۋەرلەندۈرۈلمەك. ② چۈشەندۈرۈلمەك:

«Durum ona çoktan önce bildirildi — ئەھۋال ئۇنىڭغا خېلى بۇرۇنلا بىلدۈرۈلدى.»

bildirişmek. بىلدۈرۈشمەك، خەۋەر بېرىشمەك، خەۋەرلەشمەك، ئۇقتۇرۇشماق.

bildirme. is. ① ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرۈش. ② ئېلان.

bildirmek. ① ئاڭلاتماق، بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، خەۋەر بەرمەك. ② سۆزلىمەك. ③ چۈشەندۈرمەك. ④ تونۇتماق. ⑤ كۆرسەتمەك:

«Meseleyi anla da bana mek — tupla bildir— مەسىلىنى چۈشىنىش بىلەنلا ماڭا خەت ئارقىلىق خەۋەر قىل.»

bile. z. ① بىللە، بىرلىكتە. ② تەقدىردە، ھەتتا.

«Yemin etse bile inanmam — قەسەم ئىچسىمۇ ئىشەنمەيمەن.

Ahmet geldimi gitti bile — ئەخمەت كەلدىمۇ ـ كەتتى، ھەتتا...»

bilebile. z. قەستەن، بىلىپ تۇرۇپ:

«Bu işi bile bile yapiyor — بۇ ئىشنى بىلىپ تۇرۇپ قىلىۋاتىدۇ.»

bileği. is. بىلەي:

«Bileği taşı — بىلەي تاش.

bilek,–ği. is. بىلەك:

«Bilek saat— قول سائىتى.

bileme. is. بىلەش (تىغنى).

bilemedin. z. ئەڭ كۆپ، ئەڭ جىق.

bilemek. بىلىمەك (تىغنى):

«Bıçak bilemek— پىچاقنى بىلىمەك.

bilenmek. بىلەنمەك:

«Bıçak bilendi— پىچاق بىلەندى.

bilerek. z. بىلىپ تۇرۇپ.

bileşik. s. ھۆرەككەپ، چىگىش:

ئالامەت.

bilgin. is. ئالىم، ئۆلما.

bilginlik, – ği. is. ئالىملىق، ئۆلمالىق.

bilgisiz. s. بىلىمسىز، ساۋاتسىز، نادان.

bilgisizlik, – ği. is. بىلىمسىزلىك، ساۋاتسىزلىق، نادانلىق.

bilhassa. z. ar. بولۇپمۇ، ئەڭ مۇھىمى:

«Çocuklarım, bilhassa kızım yara – mazdır — بالىلىرىم، بولۇپمۇ قىزىم شوخ.»

bilim. is. ئىلىم ـ پەن:

«Çinde bilim çok gelişmiş — جۇڭگودا ئىلىم ـ پەن كۆپ تەرەققىي قىلغان.»

bilimsel. s. ئىلمىي، پەننىي:

«Bilimsel açıdan ele alınan so – runlar — ئىلمىي جەھەتتە ئانالىز (تەتقىق) قىلىنغان مەسىلىلەر.»

bilimsiz. s. ئىلمىي بولمىغان، پەنسىگە ئاساسلانمىغان.

bilinç, – çı. is. سەۋىيە، ئاڭ.

bilinç . dışı. is. بىخۇت، خىرامان.

bilinçli. s. سەۋىيىلىك، ئاڭلىق.

bilinçsiz. s. سەۋىيىسىز، ئاڭسىز.

bilinçsizlik, – ği. is سەۋىيىسىزلىك، ئاڭسىزلىق.

bilindik. → **Bilinen.**

bilinemez. is. بىلىنمەس، نامەلۇم.

bilinen. is. mat. مەلۇم، ئاشكارا، بەلگىلىك.

bilinmedik. is. بىلىنمەسلىك، نامەلۇم لۇق.

«Bileşik cümle — مۇرەككەپ جۈملە.

bileşim. is. تەركىب:

«Suyun bileşiminde hidrojenle – oksijen vardır — سۇنىڭ تەركىبىدە ھىدروگىن بىلەن ئوكسىگىن بار.»

bileşmek. تەركىب تاپماق.

bleştirmek. تەركىبلەشتۈرمەك، بىرلەشتۈرمەك.

bilet,–ti. is. fr. بىلەت:

«Tren bileti— — پويىز بىلىتى.

biletçi. is. بىلەتچى، بىلەت كەسكۈچى ياكى ساتقۇچى.

biletmek. بىلەتلىمەك:

«Bıçağı biletmek— — پىچاقنى بىلەتلىمەك

biley. is. بىلەي.

biley(i)ci. is. بىلەيچى.

bilezik,–ği is. ① بىلەيزۈك. ② ھالقا شەكىلدىكى نەرسە.

bilfiil. ar. ئەمەلىيەت، ئەمەلىي ھەرىكەت:

«Sizin iyiliğinize bilfiil cevap – vere ceğim — سىزنىڭ قىلغان ياخشىلىقىڭىزغا ئەمەلىي ھەرىكىتىم بىلەن جاۋاب بېرىمەن.»

bilge. is. بىلىملىك ئادەم.

bilgi. is. ① بىلىم، مەلۇمات، ساۋات، ② ئىلىم ـ پەن. ③ چۈشەنچە:

«Konf eranstan bilgi aldım — ئىلمىي دوكلاتتىن مەلۇمات ئالدىم.»

bilgicilik, – ği. is. سەپسەتىچىلىك، سوفىزم.

bilgiç, – çi. s. ① كۆپنى بىلىدىغان، مەلۇماتلىق، ② بىلىملىك:

«Bilgiç adam — «كۆپنى بىلىدىغان ئادەم.

bilgili. s. z. ئىلىم ئىگىسى، مەلۇماتلىق.

bilgilik, – ği. is. بەلگە، نىشان،

4. Ben de onu dost biliyorum — مەنمۇ ئۇنى دوست دەپ ھېسابلايمەن.
5. Yüz ifadesinden bildim — يۈز تۇرقىدىن چۈشەندىم.
6. Ortada olağanüstü durum olduğunu bilmiştim — ئارىدا پەۋقۇلئاددە بىر ئەھۋالنىڭ بولىدىغانلىقىنى مۆلچەرلىگەنىدىم.»

bilmez. s. نادان، بىلىمسىز.

bilmezlemek. نادان قىلىپ كۆرسەتمەك، بىلىمسىز كۆرسەتمەك.

bilmezlik, – ği. is. نادانلىق، بىلىمسىزلىك.

bilmezlenmek. بىلمەس بولۇۋالماق، بىلمەسكە سالماق.

bilumum. z. ar. پۈتۈن، ھەممە، تۈگەل.

bilvasıta. z. ar. ۋاسىتىلىك، ئارقىلىق.

bilyon. is. fr. مىليارد.

bimâna. s. fer – ar. بىمەنە، مەنىسىز، چۈشىنىكسىز.

bimar. s. far. بىمار، كېسەل، ئاغرىق.

bimar · hane. is. far. روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى.

bimuhaba. z. far . ar. چېكىنمەستىن، قۇرقماستىن.

bin. is. ① مىڭ. ② ناھايىتى كۆپ: «Bin ev — مىڭ ئۆي.
Bin kere söyledim, dinlemedin — ناھايىتى كۆپ سۆزلىدىم، ئاڭلىمىدىڭ.»

bina. is. ar. ① بىنا، قۇرۇلۇش. ② تايىنىش. ③ ئەرەبچە گرامماتىكا كىتابى:

bilinmek. بىلىنمەك. مەلۇم بولماق، ئېنىق بولماق.

bilinmeyen. s. بىلىنمىگەن.

bilinmez. s. بىلىنمەس، مەلۇم ئەمەس، نامەلۇم، ئېنىق ئەمەس.

bilir. s. بىلىدىغان. خەۋەردار.

bilistifade. z. ar. ① پايدىلانماق. ② ئارقىلىق:
«Bu durumdan bilistifade — بۇ ۋەزىيەتتىن پايدىلانماق.»

bilistişare. z. ar. مەسلىھەتلەشمەك، كېڭەشمەك، مەسلىھەتلىشىش بىلەن، كېڭىشىش بىلەن.

biliş. is. ① بىلىش. ② تونۇش، دوست.

bilişmek. بىلىشمەك، تونۇشماق.

billâhi. ar. خۇدا ھەققى.

bilmece. is. تېپىشماق:
«Bilmece çözmek — تېپىشماقنىڭ جاۋابىنى تاپماق.
Bilmece gibi konuşmak — تېپىشماقتەك گەپ قىلماق.»

bilmedik. s. نېمە بولغانلىقى نامەلۇم.

bilmek. ① بىلمەك. ② قىلماق. ③ تونىماق. ④ ھېسابلىماق. ⑤ مەسئۇل قىلماق، جاۋابكار قىلماق. ⑥ چۈشەنمەك. ⑦ قىياس قىلماق، تەخمىن قىلماق، مۆلچەرلىمەك:
«1. O, iyi hesap biliyor — ئۇ ھېسابنى ياخشى بىلىدۇ.
2. Bu iş iyi yapilabiliyor — بۇ ئىش ئوبدان قىلىنىۋاتىدۇ.
3. O adamın kim olduğunu bilmedim. — ئۇ ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم.

تۇرىدىغان، مىنىدىغان، چۈشىدىغان نەرسە:

«Bu at kimin bineğidir — بۇ ئات كىمنىڭ مىنىدىغىنى.»

biner. s. مىڭدىن، مىڭچە:

«Arkadaşlar biner yuan mükafat aldılar — يولداشلار مىڭ يۈەندىن مۇكاپات ئېلىشتى.»

binici. s. is. ئات چەۋەندازى.

binicilik, – ği. is. ئات مىنىش ماھارىتى ۋە تېخنىكىسى.

binihaye. s. far. ar. تۆگىمەس. ئۆزۈلمەس، پۈتمەس.

bininci. s. مىڭىنچى (1000 نىچى).

biniş. is. ① مىنىش ھەرىكىتى ۋە ئۇسۇلى. ② ئاتلىق پولك (ھەربىي).

binişmek. ① مىنىشمەك، تەڭ مىنمەك، ② ئارتىلىشماق.

binit, – ti. is. مىنىلىدىغان قاتناش قورالى ياكى ھايۋان. ② لىپس (دۇخۇپ كىنىك).

binlik, – ği. is. ① مىڭ لىرالىق قەغەز پۇل. ② ئۈچ لىرالىق سۈيۇقلۇق سىغىدىغان شىشە.

binmek. ① مىنمەك. ② ئولتۇرماق، چۈشمەك. ③ كۆپەيمەك، ئارتماق، قوشۇلماق:

«1. Attan inip eşeğe bindi — ئاتتىن چۈشۈپ ئېشەككە مىندى.

2. At arabasına bindim — ئات ھارۋىسىغا چۈشتۈم.

3. Yemege yüzde otuz bindi — تاماققا 30 پرسەنت قوشۇلدى.»

biperva. s. far. جىپەرۋا، پەرۋاسىز، بىغەم.

«Davanızı hangı delillerin üstüne bina ediyorsunuz — دەۋايىڭىزنى قانداق دەلىللەرگە ئاساسەن ئىسپاتلاۋاتىسىز؟

Oğlum bina okur — ئوغلۇم ئەرەبچە گىراماتىكا كىتابى ئوقۇيدۇ.»

binaen. z. ar. ① بىنائەن. ② ئاساسەن.

binaenaleyh. z. ar. ئۇنىڭ ئۈچۈن، بۇنىڭ ئۈچۈن، شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ تۈپەيلىدىن، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن.

binagar. is. بىناكار، قۇرۇلۇشچى.

bin · başı, – yi. is. مايور، يۈز جاڭ، مىڭبېشى.

bin bir. s. مىڭبىر، ناھايىتى كۆپ: «كۆپ خىل.

«Bin bir çeşit — بىر شالاڭ، ئاز:

binde · bir. z. «Kuyruklu yıldız bindebir görünür — قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز ناھايىتى ئاز كۆرۈنىدۇ.»

bindi. is. دەستە.

bindirilmek. مىندۈرۈلمەك، ئولتۇرغۇزۇلماق:

«Arabaya bindirildi — پىكاپقا ئولتۇرغۇزۇلدى.»

bindirmek. ① مىندۈرمەك، مىنگۈزمەك. ② ئولتۇرغۇزماق، چۈشۈرمەك. ③ چېقىلىشماق، ئۇرۇلۇپ كەتمەك، سوقۇلۇشۇپ كەتمەك:

«Ata bindirmek — ئاتقا مىنگۈزمەك.

Trene bindirdi — پويىزغا چۈشۈردى.»

binefsihi. z. ar. ئۆزلۈكىدىن، ئۆز ـ ئۆزىگە، ئىچىدىن.

binek, – ği. is. ① مىنىك. ② ئول

bir. s. ① بىر (سان). ② تەك، يالغۇز. ③ بىرلەشكەن، ئىتتىپاق. ④ ئوخشاش. ⑤ پەقەت، يالغۇز. ⑥ زادى، ھېچلا:

«1. Hepimiz bir ayrılmayız — ھەممىمىز بىر، ئايرىلمايمىز.

2. Bu kalemlerin ikiside bir hangisini istiyorsunuz? — بۇ قەلەملەر- نىڭ ئىككىسىلا ئوخشاش، قايسىسىنى خالايسىز.؟

3. Herşey bitti, bir bu kaldı — ھەممە تۈگىدى، پەقەت بۇلا قالدى.

4. Bir türlü razı olmadı — زادى رازى بولمىدى.»

bira. is. پېۋا:

«Kulcanın birası güzel — غولجىنىڭ پېۋىسى ياخشى.»

birader. is. far ① بۇرادەر، دوست، ئاغىنە، ئەر تۈغقان.

biraderlik, – ği. is. بۇرادەرلىك، دوستلۇق، ئاغىنىدارچىلىق.

bira · hane. is. ① پېۋىخانا. ② تېز ھازىرلىنىدىغان ئىسسىق ياكى سوغۇق يېمەك يېيىلىدىغان يەر.

bir · az. s. بىرئاز، ئازغىنە.

bir · azdan. z. بىرئازدىن كېيىن:

«Bir azdan gelirim — بىرئازدىن كېيىن كېلىمەن.»

bir · biri, – ni. بىر - بىرىنى، بىر - بىرسىنى:

«Iki çocuk birbirini kucakladı — ئىككى بالا بىر - بىرىنى قۇچاقلىدى.»

bircilik, – ği. is. مۇنىزم (دۇنيانىڭ نىگىزى بىرلا دەپ بىلىدىغان پىلو سوپىسىمىلىك تەلىمات. ئىدىئالىستىك مۇنىزم دۇنيانىڭ نىگىزى «روھ» دەپ بىلىدۇ، ماتېرىيالىستىك مۇنىزم بولسا دۇنيانىڭ نىگىزى «ماتېرىيە» دەپ بىلىدۇ).

bir · cinsten. s. ① ئەينى جىنىستىن. ② تۇرلىرى ئوخشاش بولغان.

bir · çok. s. كۆپ، جىق، نۇرغۇن، تولا. كەڭرى:

«Birçok konuşmadan sonra — نۇرغۇن پاراڭلاردىن كېيىن.»

bir çokları. بىر مۇنچىسى، كۆپىنچىسى، جىقى، تولىسى، نۇرغۇنى:

«Bir çoklar öyle düşünüyorlar — بىرمۇنچىلىرى شۇنداق قارايدۇ.»

birden. z. ① بىر قېتىمدىلا، بىراقلا. ② توساتتىن، بىردىنلا، تۇيۇقسىزدىن:

«Ilacı birden içeceksin — دورىنى بىراقلا ئىچىسەن.

Birden basa geldi — تۇيۇقسىزلا بېشىپ كەلدى.»

birden · bire. z. بىردىنلا، بىراقلا:

«Birden bire yağmur başladı — تۇيۇقسىزلا يامغۇر قۇيۇۋەتتى.»

birdir · bir. s. بىر - بىرىنىڭ ئۇستىدىن ئاتلاپ ئۆپنايدىغان ئويۇن.

bire · bir. is. تېز ئۇنۇم بېرىدىغان:

«Bu ilâc size bire bir gelir — بۇ دورا سىزگە تېز پايدا قىلار.»

biren. s. يالغۇر، تەك، يېگانە، تاق.

birenlik, – ği. is. يالغۇزلۇق، يېگانىلىك، تاقلىق.

birer. s. بىردىن، ھەر بىرىگە بىردىن:

«Hepimize birer misafir gelecek — ھەممىمىزگە بىردىن مېھمان كېلىدۇ.»

birey. is. يەككە ئادەم، يەككە نەرسە،

ئىقتىساد قىلغىنىمىز شۇنچىلىك.»

birileri. z. تونۇمىغان كىشىلەر، بىر قانچىسى، بىراۋ:

«Sizi birileri ariyor — سىزنى بىراۋ ئىزدەۋاتىدۇ.»

birim. is. ① ئۆلچەم. ② ئورگان:

«Uzunluk birimi metredir — ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى مېتر.

Hükümetin çeşitli birimleri — ھۆكۈمەتنىڭ ھەرقايسى ئورگانلىرى.»

birinci. s. is. ① بىرىنچى. ② تۇنجى. ③ ئالدىنقىسى، ياخشىسى، بىرىنچىسى. ④ ئەڭ ياخشىسى:

«1. Birinci sınıf — بىرىنچى سىنىپ

2. Bu ülkeye birinci defa geliyorum — بۇ مەملىكەتكە تۇنجى قېتىم كېلىشىم.

3. Sınıf birincisi budur işte — سىنىپنىڭ ئالدىنقىسى مانا بۇ.

4. Birinci mal getirilsin — ئەڭ ياخشى مال كەلتۈرۈلسۇن.»

birincilik,-ği. is. ① بىرىنچىلىك. ② چېمپىيونلۇق.

bir·kaç,-çı. s. بىر قانچە:

«Bir kaç kişi var. — بىرقانچە كىشى بار.»

bir·kaçı. z. بىر قانچىسى.

birlemek. بىر ھالغا كەلتۈرمەك، بىرگە چۈشۈرمەك. تاقلاشتۇرماق.

birlenmek. تاقلاشماق، بىر ھالغا كەلتۈرمەك.

birleşen. s. بىرلەشكەن، ئۇيۇشقان.

birleşik. s. بىرلەشكەن، ئىتتىپاق:

«Birleşik devletler — بىرلەشكەن دۆلەتلەر.

Birleşik cephe — بىرلىك سەپ.

تاق ئادەم، تاق نەرسە.

bireyci. is. ئىندىۋىدۇئالىست (شەخسىيەتچىلەرەست، كوللېكتىپ مەنپەئىتىنى مەڭستىمەيدىغان، ئۆزىنى كوللېكتىپتىن چەتكە تارتىپ يۈرۈيدىغان بىرى).

bireycilik,-ği. is. ئىندىۋىدۇئالىزم (شەخسىيەتچىلىك، شەخسىي مەنپەئەتنى جەمئىيەت مەنپەئىتىگە قارشى قويىدىغان دۇنيا قاراش).

bireyleştirmek. يېگانىلاشتۇرماق، تاقلاشتۇرماق.

bireylik, – ği. is. يېگانىلىق، يالغۇزلۇق، تاقلىق.

birey . oluş. is. ئىنسپىرمىدىن ھاياتلىققا قەدەر بولغان ئارىلىق.

biri, – ni, birisi, – ni. بىر - بىرى:

«Biri bu yana gitti, biri öte yana — بىرى بۇياققا كەتتى، بىرى ئۇياققا.»

biricek. بىرلا قېتىم، بىرلا نۆۋەت:

«Onu biricek görebilseydim — ئۇنى بىرلا قېتىم كۆرسەم ئىدى.»

biricik. s. ① يېگانە، يالغۇز، بىر، تاق. ② تەڭداشسىز، ئەمسالسىز:

«Kurtuluşun biricik yolu — ئازادلىقنىڭ بىردىن بىر يولى.»

birik. s. → **biricik.**

birikim. is. بىر يەرگە يىغىلغانلىق، توپلانغانلىق.

birikmek. ① بىرىكمەك، توپلانماق. يىغىلماق. ② ئۇلغايماق، جىقايماق، كۆپەيمەك، ئارتماق، ئاشماق.

biriktirmek. بىرىكتۈرمەك، يىغماق، توپلىماق:

«Bir yıldan beri biriktirdiğimiz bu kadardir — بىر يىلدىن بېرى يىغقىنىمىز بۇ.

birleşim. is. ① بىرلىشىش ھەرىكىتى. ② جۈپلىشىش (ئەركەك ـ چىشىنىڭ).

birleşmek. ① بىرلەشمەك، قوشۇلماق. ② ئۇچراشماق، بىر يەرگە كەلمەك. ③ ئۇيۇشماق، ئىتتىپاقلاشماق. ④ ئۇلاشماق، تۇتاشماق. ⑤ ئوخشاش قاراشتا بولماق:

«Bu konuda sizinle birleşiyorum — بۇ مەسىلىدە سىز بىلەن ئوخشاش پىكىردىمەن.»

birlik,-ği. is. ① ئىتتىپاق، بىرلىك. ② پۈتۈنلۈك. ③ باراۋەرلىك، تەڭلىك. ④ ئوخشاشلىق. ⑤ ئۇيۇشما، جەمئىيەت. ⑥ ئىتتىپاقلىق:

«1· Birliğimizi güçlendirmeliyiz— ئىتتىپاقىمىزنى كۈچەيتىشىمىز كېرەك.

2· Çin ulusunun birliği — جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ باراۋەرلىكى.

3· Dil birliği — تىل بىرلىكى (ئوخشاشلىقى).

4· Çin yazarlar birliği — جۇڭگو يازغۇچىلار بىرلەشمىسى.

5· Yaşasın çeşitili milliyetlerden Çin halkının büyük birliği — ياشىسۇن جۇڭگودىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۇلۇغ ئىتتىپاقلىقى!»

birlikte. z. ① بىرلىكتە. ② بىرىندا:

«Sömurgeyi hepimiz birlikte yok edeceğiz — ئىمپېرىيالىزمنى ھەممىمىز بىرلىكتە يوق قىلىمىز.»

Birmanya. is.öz. بىرما (دۆلەت).

bir·takım. s. بىرمۇنچە، بىرپۈرۈش، بىرقىسىم:

«Bir takım insan — بىرمۇنچە ئادەم (ئىنسان).»

bis. is. lat. ئىككىنچى قېتىم، ئىككىنچىلەپ.

bisare. is. ئايۇغان. كاربىدور.

bisiklet, - ti. is. fr. ۋېلىسىپىت.

bisikletlik. ۋېلىسىپىتلىك، ۋېلىسىپىت مىنگەن.

bismillâh. ar بىسمىللاھ.

bistüri. is. fr. نەشتەر، ئاپېراتسىيە پىچىقى.

bit, - ti. is. پىت:

«Bit pazari — «پىت بازىرى.

bitap s. far ① ماغدىرسىز، دەرمانسىز، كۈچسىز. ② ئاغرىقچان.

bitaraf. s. far. ar. تەرەپسىز، بىتەرەپ.

«Bitaraflar — «تەرەپسىزلەر.

bitaraflık,-ği. is. بىتەرەپلىك، تەرەپسىزلىك.

bitek. s. مۇنبەت (يەر)، مول ھوسۇللۇق، چىقىشلىق.

biteksiz. s. ھوسۇل چىقمايدىغان، ھوسۇل بەرمەيدىغان، چىقىشسىز (يەر).

bitelge. is. يەرنىڭ كۈچى (قۇۋۋىتى)، ئۇنۇمدارلىق (يەرنىڭ).

biteviye, bitevi. z. ئارقا ـ ئارقىدىن، ئارقىسى ئۈزۈلمەستىن.

bitey. is. bot. بىر ھەر رايونىدا ئۆسىدىغان زىرائەتلەرنىڭ يىغىندىسى.

bitik[1]. s. ماغدۇرسىز، دەرمانسىز، قۇۋۋىتسىز. ② يامان، ئەسكى، خاراب:

«Adamcağız bitik bir haldeydi. بىچارە ماغدۇرسىز ئىدى.

Halimiz bitik — «ھالىمىز خاراب.

bitik[2]. s. ئاشىق.

bitim. is. ① تۈگەش، تامامىلىنىش، پۈتۈش. ② ناھايەت، ئاخىرى.

bitimli. s. ئاخىرىسى چىققان.

لۈككه ئائىت.

bitlemek. ① پىت باقماق. ② جېدەلگه باھانه ئىزدىمەك.

bitlenmek[1] ① پىتلاشماق، پىت باسماق. ② ئۆزىنىڭ پىتىنى باقماق.

bitlenmek[2]. باي بولۇپ قالماق.

bitli. s پىتلىق، پىتلاپ كەتكەن. ~ **kokuş.** كىيىمى ۋە ئۆزى سېسىق پۇرايدىغان (قىز ياكى ئايال).

Bitlis öz. is. بىتلىس (تۈركىيىنىڭ شەرقىي ئاناتولىدىكى ۋان كۆلىنىڭ غەرب تەرىپىدىكى بىر ۋىلايەت ۋە ئۇنىڭ مەركىزىي شەھىرى).

bitmek[1]. ① تۈگىمەك، قالماسلىق. ② ئاخىرلاشماق، تاماملانماق. ③ ھالسىزلانماق، قاتتىق ھارماق. ④ تۈگەتمەك. ⑤ مەنىۇن:

«1. Para bitti — پۇل تۈگىدى.

2. Yolculuk bitti — سەپەر تۈگىدى.

3. Üğraşmaktan bittim — ئىشلەپ ھېرىپ كەتتىم.

4. Zevalli bitti — بىچارە تۈگەشتى.

5. Çiçek denildimi bitirim — گۈل دېسىلا تۈگەپ كېتىمەندە.»

bitmek[2]. باشقىدىن ئۇنمەك، باشقىدىن چىقماق:

«Tüy bitti — تۈك باشقىدىن چىقتى.»

bit · pazari, - ni. is پىت بازىرى.

bitter. is ① بىر خىل ئاچچىق پېۋا. ② بىر خىل ئاچچىق شاكالات.

bitüm. is. fr. ئاسفالت.

bivefa. s. far بىۋاپا، ۋاپاسىز.

biyograf. is. fr. بىرەر شەخسنىڭ ھاياتىي ۋە تەرجىمھالىنى يازىدىغان كىشى.

biyografı. is. fr. تەرجىمھال، بىرەر نەتىجىسى چىققان، چەكلىك.

bitimsiz. s. ① ئاخىرسىز چىقمىغان، نەتىجىسى چىقمىغان. ② تۈگىمەس، چەكسىز، پۈتمەس.

bitirim. is. ① يېقىملىق، كۆڭۈللۈك (نەرسە، ئادەم، يەر). ② لۈكچەك. ③قمار-خانا. ④ زېرەكلىك، ھوشيارلىق.

bitirmek. ① تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، ئاخىرلاشتۇرماق، تاماملىماق. ② ھالسىزلاشتۇرماق، كۈچسىزلەندۈرمەك. ③ ئۆلتۈرمەك، يوقاتماق. ④ مەنىۇن قىلماق، خۇشال قىلماق:

«Nezaketiniz beni bitirdi — ئەدەب خۇلقىڭىز مېنى خۇش قىلدى.»

bitişik. s. is. ① بىر تۇتاش، يانداش. ② ئاراتام قوشنا:

«Bitişik ev — بىر-بىرىگە يانداش ئۆي.»

bitişken s. ① تۇتاشقان، يانداشقان. ② تۈمۈرى بىر ئاتالغۇلارنىڭ باش ۋە ئاخىرىسىغا قىلىنغان قوشۇمچە.

bitişmek. تۇتاشماق، يانداشماق، باغلاشماق:

«Yazıda harflar bitişmemiş — ماقالىدە ھەرپلەر باغلاشماپتۇ.»

bitiştirmek. تۇتاشتۇرماق، يانداشتۇرماق، باغلاشتۇرماق، تەگكۈزمەك.

bitki. is. - گىياھ، ئۆسۈملۈك، نابات، زىرائەت.

bitkicilik, -ği. is. ئۆسۈملۈك بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان.

bitkimsi. s. ئۆسۈملۈك تىپى، ئۆسۈملۈككه ئوخشاش.

bitkin. s.z. بەك چارچىغان، ھالدىن كەتكەن.

bitkisel. s. ئۆسۈملۈك جىنسى، ئۆسۈمـ

ساقلىنىدىغان كاردۇن خالىتا. ④ بىر - بىرىگە يانداش قاتار كەتكەن بىنالار: «مەرمەر پارچىسى. — Mermer bloku»

bloke. s. fr. ① بىر يەرگە توپلانغان (نەرسە)، يىغىلغان. ② مەنئىي قىلىنغان، چەكلەنگەن. ③ توختىتىپ قويۇلغان.

blokhavz. is. ar. كىچىك ئىستېھكام، پوتەي، قورغان.

bloküs, – ü. is. بلوكس (دۇشمەن تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنغان بىر يەرنىڭ سىرت بىلەن ئالاقىسىنى كېسىش ئۈچۈن قورشىلىشى).

bluz[1]. is. ing. müz. بلوز (فاكستۇروتىنىڭ بىر تۈرى).

bluz[2]. is. fr. ساراپان.

boa. is. fr. ① يىلانىنىڭ بىر تۈرى. ② ئاياللار بوينىغا ئورىۋالىدىغان ئۇزۇن، يۇمشاق تېرە.

bocalamak. ① شامالغا قارشى تېز يۈرەلمەسلىك، (كېمە ھەققىدە). ② ئىككىلەنمەك، تەمتىرىمەك، ھودۇقماق:

«Başlarken bocaladı, amâ sonunda işi düzeltti — ئىشنىڭ بېشىدا تەمتىرىدى، ئەمما ئاخىرىدا ئەپلەشتۈردى.»

boci. is. it. كېمە ۋە پاراخوتلاردا يۈك توشۇيدىغان يېنىك قول ھارۋىسى.

bocuk, – ğu. is. ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنى (ئورتۇدوكسلار تەرىپىدىن تەبرىكلەنگەن). ② توڭگۈز، چوشقا.

bodo. is. پۈدۈ تىلى (تىبەت - بېرما گۇرۇپپىسىغا تەۋە تىل).

bodoslama. is. yun. ① كېمىنىڭ تۇمشۇقى. ② بۇرۇت. ③ ئالدىنقى سەپتىن، ئالدىي تەرەپتىن.

boduç. is. ing. سوغا (ئەپكەش بىلەن شەخسىي ھاياتنىڭ تەسۋىرلەپ ۋە تەرىپلەپ بېرىلىشى.

biyoloji. is. yun. بىئولوگىيە.

biz[1] .z. ① بىز. ② مەن (بەزەن شەخسىي ئەر ئۈچۈنمۇ قوللىنىدۇ):

«Biz böyle düşünüyoruz — بىز شۇنداق ئويلايمىز.»

biz[2]. is. بىگىز.

bizar. s. far بىزار، بەزگەن، زېرىككەن، تويغان: «Bu sineklerden bizarim — بۇ چۈشلەردىن راسا تويدۇم.»

bizatihi. z. ar. ئۆزلۈكىدىن، ئۆزىدىن - ئۆزى:

«Bunu ona birisi öğretmiş olacak, çünkü bizatihi düşünebilir bir adam değildi — بۇنى ئۇنىڭغا بىرى ئۆگەتكەن بولسا كېرەك، چۈنكى بۇ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىدىغان ئادەم ئەمەس ئىدى.»

bizce. z. بىزچە، بىزنىڭچە، پىكرىمىزچە.

bizden. z. s. ① بىزدىن، بىز تەرەپتىن. ② ماھىر، ئۇستا، قولى ئەپلىك.

bizimki. z. ① بىزنىڭكى (ئەرنىڭ ئايالىغا، ئايالنىڭ ئېرىگە قارىتا قوللىنىدىغان سۆزى). ② بىزگە ئائىت، بىزگە خاس. ③ يېقىن دوست:

«Bizimki Ahmet — دوستۇمئەخمەت.»

bizzat. z. ar. ① ئۆز، ئۆزى، شەخسەن. ② ئۆزى بىۋاسىتە، ئۆزى تۇغرىدىن - تۇغرا:

«Advukat mahkemeye bizzat geldi — ئادۋوكات مەھكىمىگە ئۆزى كەلدى.»

blok. is. fr. ① بىلوك، گۇرۇھ. ② چوڭ ۋە ئېغىر پارچە. ③ رەسىم قەغىزى

② قاتل.

boğazlı. s. كۆپ يەيدىغان، ئىشتىھالىق:

«Boğazlı çocuk — ئىشتىھالىق بالا.

boğazsız. s. ئىشتىھاسىز، ئاز يەيدىغان.

boğdurmak. ① بوغدۇرماق. ② ئۆلتۈرمەك.

boğdurtmak. باشقا بىرىگە ياقتۇرماق، ئۆلتۈرتمەك، بوغدۇرۇتماق.

boğdurulmak بىرىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئۆلتۈرمەك، بوغدۇرۇلماق.

boğma¹. is. ① تۇنجۇقتۇرۇش. ② شاراۋارا، بوغما ئىشتان.

boğma². is. تۇركىيىنىڭ جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدە ئىشلىتىدىغان بىر خىل ئىچىملىك.

boğmaca. is. tıp. كۆكيۆتەل.

boğmak¹. ① بوغماق، ئۇرماق، بوغۇپ ئۆلتۈرمەك. ② سۇدا ياكى باشقا ئۇسۇلدا تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرمەك. ③ ئالداپ قىممەتكە ساتماق. ④ بېسىپ چۈشمەك، ئۈستۈن كەلمەك.

boğmak². is. ① بەلدەم، بوغۇلغان يەر، تۇگۈن. ② بويۇنغا ئېسىلىدىغان زىننەت بويۇمى. ③ شىددەتلىك ئۆتكۈنچى يامغۇر.

boğmaklı. s. تۇگۈملۈك، بوغۇملىرى كۆپ بولغان.

boğucu. s. ① زەھەرلىگۈچى، بوغقۇچى. ② نەپەسنى قىسىدىغان، بوغىدىغان تىنجىق:

«Boğucu gaz — زەھەرلىگۈچى گاز.

boğucu sıcak. تىنجىق ئىسسىق.

boğuk. s. بوغۇق، تۇتۇق: سۈ تۇشۇلىدىغان).

bodur. s. ① پاكار ھەم دوغلاق. ② ئوسەلمىگەن، پاكار بولۇپ قالغان، يىگىلەپ قالغان:

«Bodur bir adam — دوغلاق ئادەم.

Bodur at — پاكار ئات.

bogasi. is. isp. ئەستەرلىك، يۇپقا رەخت.

boğa. is. zool. بۇقا.

~ gibi. ناھايىتى كۈچلۈك، بۇقىدەك.

~ güreşi. بۇقا كۈرىشى (چېلىشى).

boğalık,–ğı. is. بۇقا قىلىش ئۈچۈن قالدۇرۇلغان موزاي.

boğanak,–ğı. is. قارا بوران.

boğasak. s. is. بۇقىسىرىغان ئىنەك.

boğasi. is. isp. ئەستەر.

boğaz is. ① بوغۇز، كاناي. ② بوتۇلكا بويىنى. ③ بوغاز (جۇغراپىيىلىك). ④ تاغ جىلغىسى. ⑤ يېمەك – ئىچمەك:

«1. Boğazı yırtarcasına bağırmak — كانىيى يىرتىلغۇچە ۋارقىراپ چاقىرماق.

2. Şişenin boğazı çok dardır — بوتۇلكىنىڭ بويىنى بەكمۇ كىچىك.

3. Istanbul boğazı — ئىستانبۇل بوغىزى.

4. Boğaz derdi — گالىنىڭ دەردى.

boğazlamak. بوغۇزلىماق، ۋەھشىلەرچە ئۆلتۈرمەك، قۇربانلىق قىلماق.

boğazlanmak. بوغۇزلانماق، ۋەھشىلەرچە ئۆلتۈرۈلمەك، قۇربانلىق قىلىنماق.

boğazlaşmak. ① بىر – بىرىنى ئۆلتۈرۈشمەك. ② ياقا سىقىشىپ سوقۇشماق.

boğazlayan. s. is. ① قاسساپ.

boklanmak. پاسكىنلاشماق.
boklaşmak. يامان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق.
boklu. s. ① سېسىق. ② پاسكىنىچىلىق. ③ داشقال ئارىلاشقان.
bokluk, — ğu. is. ① سېسىقچىلىق. ② يامان ۋەزىيەت، يامان ئاقىۋەت. ③ ھاجەتخانا.
boks[1]. is. ing. بوكس.
boks[2]. is. ing. ① قوتان، ئېغىل. ② دوختۇرخانىدىكى بىر كىشىلىك كېسەل ئۆيى.
bokser. is. ing. بوكس (بىر خىل كۈزەتچى ئىت).
boksör. is. ing. بوكسيورچى، مۇشتچى.
boktan. s. z. ئەسكى، ئوسال، بەربات.
bok. yedibaşı. is. ھەممىلا ئىشقا چات كېرىۋالغۇچى، ئاقساقال.
bol[1]. s. ① مول، جىق، كۆپ، ئورغۇن. ② كەڭ ـ چوڭ:
«Bol ürün — مول ھوسۇل. Bol ayakkabı — چوڭ ئاياق كىيىمى.»
bol[2], — lü. is. ing. ئۈزۈم ھاردىقى، شاراب.
bolero. is. fr. قىسقا ۋە يەڭسىز ئايالار چاپىنى.
boliçe. is. يەھۇدى ئايىلى.
bolivar. is. فرانسۇزلارنىڭ قەدىمىي قالپىقى.
bollanmak. موللاشماق، كەڭتاشا بولماق، مول ۋە جىق ھالغا كەلمەك، كۆپەيمەك.
bollaştırmak. ① كۆپەيتمەك، مول ھالغا كەلتۈرمەك. ② كىيىمنى كېڭەيتمەك.
bolluk, — ğu. is. ① موللۇق، كۆپلۈك، «Bu şarkıcının sesi boğuktur — بۇ ناخشىچىنىڭ ئاۋازى بوغۇق.»
boğulmak. ① بوغۇلماق، دېمى سىقىلماق. ② ئىچى پۇشماق، زېرىكمەك. ③ ئالدانماق، نەرسىنى ئوغرىغا ئالدۇرماق: «Boğazına çekirdek kaçarak boğulmak — تامىقىغا ئۈزۈك قاچا كىرىپ قېلىپ تۇنجۇقۇپ قالماق.»
boğum. is. ① بوغۇم. ② ئۇگە.
boğum · boğum. s. z. ① بوغۇم ـ بوغۇم. ② كېسىم ـ كېسىم.
boğumlama. is. بوغۇمغا ئايرىش، ئۇچىگە ئايرىش.
boğuntu. is. ① نەپەسنىڭ سىقىلىشى. ② ھايانكەشلىك. ③ راھەتسىزلىك.
boğunuk. s. بوغۇق ئاۋاز.
boğur. is. بۇرغا (ئەركەك).
boğurdak, — ğı. is. كېپەكسىرتمەك، كانايى.
b oğuş. is. بوغۇش.
boğuşmak. بوغۇشماق، ياقا سىقىشىپ ئۇرۇشماق.
bohça. is. بوغجىما (بوغجىما ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تۆت بۇرجەك رەخت).
bohçacı. s. ① كۆتۈرۈپ يۈرۈپ نەرسە ـ كېرەك ساتقۇچى ئايال. ② ھاممال (قولىدا نەرسە ـ كېرەك توشۇغۇچى).
bohçalamak. بوغجىلماق، بوپلىماق.
bohem. s. fr. سەرگەردان.
bok, — ku. is. s. ① گەندە، تېزەك، مايا‌ق. ② كېرەكسىز، ياردەماس. ③ بالا ـ قازا.
bokça. z. ① ناھايىتى ئەسكى، پوقتەك. ② تۇتۇرۇقسىز، يالغان.
boklamak. ① كىرلەشتۈرمەك. ② بىر ئىشنى ياماق ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويماق.

كۆك مۇنچاق كىمده بولسا — ondadır كۆكلۈم شۇنىڭدا.»

boncuk boncuk. z. مۇنچاقتەك يۇمىلاق، دانە، دانە.

boncukçu. is. مۇنچاق ساتقۇچى ۋە ياسىغۇچى، مونچاقچى.

bone. is. fr. ئايالالارنىڭ ھەر خىل تنكىلگەن يۇمشاق باش كىيىمى.

bongo. is. ing. بىر - بىرىگە باغلانغان ئىككى كىچىك دۇمباقتىن ئىبارەت بىر خىل ساز.

bonkör. s. fr. ئاق كۆڭۈل، ساپ دىل:

«Bonkör bir insan — ئاق كۆڭۈل بىر ئىنسان.»

bonmarşe. is. fr. ئەرزان مالالار دۇكىنى. ② تۆرلۈك مالالار دۇكىنى.

bono. is. it. تىلخەتى (مەلۇم مىقداردىكى پۇلنىڭ مەلۇم مۇددەت بىلەن مەلۇم بىرىگە بېرىلگەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان ھۆججەت).

bon · servis. is. fr. ① خىزمەتتىدىن ئايرىلغان بىرىنىڭ خىزمىتىنى ياخشى قىلغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بەرگەن خەت. ② خىزمەتتىدىن ئايرىلغان بىرىگە بېرىلگەن كاپالەت قەغىزى.

bon · şans. fr. «بەختلىك بول» مەنىسىدە قوللىنىدىغان سۆز.

bop. is. ing. ① بوپ (1945 - يىلى - دىن كېيىن تارالغان بىر خىل مۇزىكا ئۇسۇلى). ② دو چىققان پۇل (قىمارda).

bopstil. s. ing ① ياشلارنىڭ بىر مەزگىل قوبۇل قىلغان مودىسى. ② ئافى.

bor¹. is. ① بوز يەر. ② دات، دۇغ. ③ شاراب، ئۈزۈم ھاريقى، ۋىنو.

bor². خىمىيىۋى ئېلېمېنت، بور.

نۇرغۇنلۇق، جىقلىق. ② مەمۇرچىلىق، تېرەقچىلىق. ③ كىيىمنىڭ تىكىشىدىن قالدۇرۇلغان زاپاس.

bol · şekilli. s. كۆپ شەكىللىك.

bolşevik, — ği. is. rus. بولشېۋىك: روسىيە — «Rusya bolşevik partisi بولشېۋىك پارتىيىسى.»

bolşevizm. is. fr. بولشېۋىزم.

bomba. is. it. ① بومبا. ② چوك، كۆپ. ③ بومبا شەكلىدە ئىشلەنگەن تۇك: قول بومبىسى. — «Elbombası ئاتوم بومبىسى. — Atom bombası»

bomba · atar. is. بومبا ئاتار (بومبا ئاتىدىغان قورال).

bombacı. is. بومبا توشىغۇچى، بومبا ئىشلەتكۈچى، بومبىچى، بومبا ئىشلىگۈچى.

bombalamak. بومبارداىمان قىلماق، بومبا تاشلىماق.

bombardıman. is. بومبارداىمان: «Bombardıman uçağı — بومبارداىمان ئايروپىلانچى ئايروپىلان.»

bombardon. is. fr. دوخۇۋوي ئورکىسترىدا پۇۋلەپ چېلىنىدىغان ئەڭ بوم ئاۋازلىق چالغۇ.

bombarta. is. it. يەلكەنىلىك كېمە نىڭ بىر تۈرى.

bombok. s. بەك ئەسكى، ئوسال.

bomboş. s. ① تامامەن بوش. ② پۈتۈنلەي باكار.

bomcu. s. يالغانچى، ساختىپەز: «Bomcu imişsin ha! — نېمىدېگەن يالغانچى ئادەم سەن!»

bonçuk, — ğu. is. مۇنچاق، مارجان: «Mavi boncuk kimdeyse gönlüm

bora. is. it. قارا بوران.

borak. s. شورلۇق يەر.

boran. is. fr. بوران (گۈلدۈرماما ۋە چاقماق چېقىپ ياغقان يامغۇر بىلەن بىللە چىققان بوران).

borani. is. گۈرۈچ، قېتىق ۋە پالەك بىلەن قىلىنغان بىر خىل تاماق.

borazan. is. t. far. ① كاناي، (ھەربىيدە قوللىنىدىغان). ② كانايچى.

borazanci. is. ① كانايچى. ② بىرسى چىقىرىساھەمىسى تەك چىقىرايدىغانچىركەتكە.

borç[1], — cu. is. ① بۇرچ، مەجبۇرىيەت، ۋەزىپە. ② قەرز. ③ ئارىيەت، ئۆتنە:

«Çocukları yetiştirmek anne ve babanın borcudur — بالىلارنى چوڭ قىلماق ئاتا ـ ئانىنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر.

Borcumuz az kaldı — قەرزىمىز ئاز قالدى.»

borç[2]. is. mut. بۈرشىن (رۇس قوي رۇما شورپىسى).

borçlandırmak. قەرزدار قىلماق.

borçlanmak. ① قەرزدار بولماق. ② ئۈسىتىگە ۋەزىپە ئالماق، مەجبۇر بولماق.

borçlu. s. ① قەرزدار. ② بۇرچى بولغان، ۋەزىپە يۈكلەنگەن.

borçsuz. s. قەرزسىز، قەرزى بولمىغان.

borda. is. it. كېمىنىڭ (پاراخوت) يان قىسمى.

bordo. is. fr. فرانسۇزلارنىڭ داڭلىق ۋىنوسى.

bordro. is. fr. جەدۋەل:

«Maaş bordrosu — «ماناش جەدۋىلى.

borga. is. تۇركىلەرنىڭ جار سالىدىغان ئۇزۇن كانىيى، بۇرغا.

borina. is. it. يەلكەنىڭ يان تەرىپىنى ئاستىغا تارتىپ باغلايدىغان ئارغامچا.

bornoz, bornuz. is. fr. ① يۇيۇنۇپ بولغاندىن كېيىن كىيىلىدىغان كىيىم. ② ساتىراش كىيىمى.

borsa. is. it. بازار، ئېلىش ـ سېتىش يېرى.

borsacı. is. s. قەغەز پۇل ۋە زايوم ئالماشتۇرۇپ تاپاۋەت قىلغۇچى.

boru[1]. is. ① نەي، تۇرۇبا. ② كاناي:

«Su borusu — سۇ تۇرۇبىسى.

Savaş borusu çalmak — ئۇرۇش كانىيى چالماق.»

boru[2]. s. ① قۇرۇق، مەنىسىز (سۆز). ② ئەسكى:

«Boru mu bu? — «ئەسكىمۇ بۇ؟

borucu. is. ① تۇرۇبا ئورناتقۇچى. ② كانايچى. ③ كاناي ياساپ ساتقۇچى.

borucuk. is. نوكەش.

borulu. s. نولۇق، تۇرۇبلىق.

borumsu. s. نوسمان، نەيسىمان. (گۈل ھەققىدە).

bos. is. تۇرۇق، بەست.

«Boyu bosu yerinde bir adam — بوي ـ بەستى جايىدا بىر ئادەم.»

bostan. is. far. ① كۆكتاتلىق، كۆك تات ئۆستۈرىدىغان يەر. ② قوغۇنلۇق. ③ قوغۇن ـ تاۋۇزنىڭ ئومۇمىي نامى.

bostanbeli. يەر كۆلايدىغان ئۇزۇن ساپلىق ئەسۋاب.

bostan korkuluğu. ① قوغۇنلۇقنى تېكىلگەن قارانچۇق. ② ۋەزىپىنى ئاتتۇرالمايدىغان ۋە قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

قا ـ ئارقىدىن ئوق چىقارماق.

boşamak. ① ئەر ـ خوتۇندىن ئاجراشماق. ② ۋاز كەچمەك، ئەھمىيەتسىز قارىماق.

boşanmak. ① ئەر ـ خوتۇن بىر ـ بىرىدىن ئاجراشماق. ② تېز قۇتۇلماق. ③ ئون سېلىپ يېغلىماق. ④ دەرد تۆكمەك. ⑤ بوشۇقلاپ ئاقماق.

boşatmak. بوشاتماق.

boş · boğaz. s. is. ئاغزى بوش، سىر ساقلىيالمايدىغان.

boşlamak. ئىختىيارىغا قويۇۋەتمەك.

boşluk, — ğu. is. ① بوشلۇق. ② بىكارچىلىق. ③ كاۋاكلىق. ④ چۆكۈرلۈك، ئويمانلىق. ⑤ قىسلىق.

boş · sözcülük, — ğü. is. ئاغزى بوشلۇق.

boşta. s. z. ئىشسىز.

boşu · boşuna. z. قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق، بىكاردىن ـ بىكار، بىھۇدە.

boşuna. z. بىكارغا، بوشقا، قۇرۇق يەرگە، بىھۇدە:

«Çabalarımız boşuna gitti — ھەممىلىرىمىز بىكارغا كەتتى.»

bot¹, — tu. is. ing. كېچىك پاراخوت.

bot², — tu. is. fr ئۇزۇن قونچلۇق بىر تەنكە.

botanik, — ği. is. fr بوتانىكا، ئۆسۈملۈك ئىلمى.

botanikçi. is. بوتانىكچى، ئۆسۈملۈكشۇناس.

boy¹. is. ① قەبىلە، ئايماق. ② ئوغۇز ـ لارنىڭ مۇھىم بىر جامائىتى.

boy². is. ① بوي. ② ئېگىزلىك. ③ ئەن، ئۇزۇنلۇق:

bostancı. is. ① كۆكتاتچى. ② قوغۇنچى. ③ بوستانچى (ئوسمان پادىشاھ لىقى زامانىدا ساراي مۇھاپىزەتچىلىرىگە ۋە شەھەر كۆزەتچىلىرىگە بېرىلگەن نام).

bostancılık, — ğı. is. باغۋەنچىلىك، كۆكتاتچىلىق.

boş. s. ① بوش، قۇرۇق. ② بىلىمسىز. ③ ئىشسىز، بىكارچى. ④ يارىماس، كەرەكسىز. ⑤ ئەھمىيەتسىز. ⑥ تۇل (خوتۇن). ⑦ پايدىسىز:

«1. Boş kutu — بوش قۇتا.

2. Boş gezmek — لاغايلاپ يۈرمەك.

3. Boş söz — قۇرۇق سۆز.

4. Boş çaba — پايدىسىز.

5. Boş çuval ayakta durmaz — قۇرۇق تاغار ئۆزە تۇرمايدۇ.»

boşalmak. ① بوشىماق. ② ئاقماق. ③ بوشىنىپ كەتمەك (ھايۋان). ④ ئىچىنى بوشاتماق، دەرد تۆكمەك:

«1. Oda boşaldı — ئۆي بوشىدى.

2. Kab delik, su boşaliyor — قاچا تۆشۈك، سۇ ئاقىدۇ.

3. Anlata anlata biraz boşaldı — سۆزلەپ ـ سۆزلەپ ئىچىنى بوشىتىۋالدى.»

boşaltaç. is. بوشاتقۇچ (قاچا ئىچىدىكى ھاۋانى بوشتىشقا يارايدىغان تۇرۇبا).

boşaltı. is. → **Boşaltım.**

boşaltım. is. ھەزىمدىن كېيىن ئۇچەيلەردە قالغان قالدۇقلارنىڭ، سۈيدۈكنىڭ ۋە تۆكۈرۈك، ماڭقا، تەر قاتارلىقلارنىڭ ۋۇجۇتتىن سىرتقا چىقىرىلىشى.

boşaltmak. ① بوشاتماق، بىكار قىلماق. ② بىر نەرسىنى باشقا نەرسىگە يۆتكىمەك، ئورنىنى يۆتكىمەك. ③ ئار-

اقارتماق:
«Evi boyattım — ئۆيىنى ئاقارتتىم.
boyca. z. ويسىغا ئاساسەن، بويىغا ناراپ، بوي جەھەتتە:
«Onlar boyca birbirinden farklı — ئۇلار بوي جەھەتتە بىر — بىرىدىن پەرق قىلىدۇ.»
boydaş. s. ① بويداش، بويى تەڭ. ② قۇرداش.
boykot, — tu, is. ing. بايكوت ئارازلىق بىلدۈرۈش، ئالاقىنى ئۈزۈش، مۇناسىۋەتنى ئۈزۈش).
boylamak. ① قاچماق، سۇقۇنماق، يوشۇرۇنماق، مۆكۈنمەك. ② يولنى ئۈزارتماق. ③ بويلىماق. ④ ئۆلمەك:
«Öğretmeni sokakta görünce evine boyladı — ئوقۇتقۇچىنى كوچىدا كۆرۈش بىلەن ئۆيگە سۇقۇندى.»
boylanmak. ① بويلانماق. ② مېڭىپ بارماق:
«Çarşiya boylanalım — بازارغا قەدەر ماڭايلى.»
boylu. s. ① بويلۇق، ئېگىز. ② باشقىلاردىن ئېگىز:
«Uzun boylu — ئېگىز بويلۇق.
Boylu adam — ئېگىز ئادەم.»
boyna. is. ① قېيىق پالىقى. ② كىچىك قېيىق.
boynuz. is. s. ① مۈڭگۈز. ② مۈڭگۈزدىن ياسالغان.
boynuzlamak. ئۇسمەك:
«Onu boğa boynuzlamış — ئۇنى بۇقا ئۇسۇۋېتىپتۇ.»
boynuzlanmak. ئۇسۇلمەك.
boynuzlatmak. باشقا ئايال بىلەن ئالاقە قىلماق.

قىسقا بوي.
«1. Kısaboy —
2. Minarenin boyu — مۇنارنىڭ ئېگىزلىكى.
3. Kumaşların boyu ne kadar — زەختنىڭ ئۇنى قانچىلىك.»
~ almak. بوي تارتماق.
boy°. is. ing. مۇستەملىكىلەردە ياللىنىپ ئىشلەيدىغان ياش.
boya. is. ① بويياق، رەڭ. ② سىياھ. ③ ساختىلىق.
boyacı. is. ① بويياقچى. ② بوياق ساتقۇچى. ③ ساختىپەزلىك. ④ ئاقلامچى (ئۆيىنى).
boyacılık, — ğı. is. ① بويياقچىلىق. ② مايلامچىلىق:
«Ayakkabı boyacılığı — ئاياغ مايلامچىلىقى.»
boya · hane. is. t. far. بويياقخانا، سىرخانا.
boyalamak. بويىماق، رەڭ بەرمەك، سىرلىماق.
boyalanmak. بوياق بېرىلمەك. رەڭ بېرىلمەك، سىرلانماق.
boyalı. s. بوياقلىق، رەڭلىك، سىرلىق. بوياق بېرىلگەن، سىرلانغان، بويالغان.
boyama. is. بويىاش، رەڭلەش، سىرلاش.
boyamak. بويىماق، سىرلىماق، رەڭ بەرمەك.
boyanmak. بويالماق، سىرلانماق، رەڭ بېرىلمەك.
boyasız. s. ① بويياقسىز. ② رەڭسىز، رېڭى ئۆچكەن، ئۆڭگەن. ③ سولاشقان، سولىشىپ قالغان.
boyatmak. بويياتماق، سىرلاتماق،

bozarmak. بوزارماق، كۆل رەڭگە كىرمەك.
boz · bakkal. is. zool. بوز تورغاي.
bozca. s. ① رەڭگى بوزراق. ② بوز يەر.
boz · doğan. is. ① قارىچوغا. ② گوورزە.
bozdurmak. ① بوز هالغا كەلتۈرمەك. ② پۇلنى پارچىلاتماق، پۈتۈن پۇلنى بەردۈرمەك.
bozgun. is. ① بۇزغۇنلۇق، پىتىرىغانلىق. ② تىرىپىرەن بولماقلىق، پەرىشانلىق:
«Bozguna uğramak پىتىراپ كەتمەك. — Bozgun askerler پىتىراپ كەتكەن ئەسكەرلەر.»
bozguncu. s. is. ① پەرىشانلىق پەيدا قىلغۇچى. ② بۇرغۇچى:
«Bir bozguncu yüzünden bütün plan bozuldu — بىر بۇزغۇنچىنىڭ كاساپىتىدىن پۈتۈن پىلان بۇزۇلدى.»
bozgunculuk, – ğu. is. بۇزغۇنچىلىق:
«Bozgunculuk etme, sen de gel — بۇزغۇنچىلىق قىلما، سەنمۇ كەل.»
boz · kir. is. چۆل، جەزىرە.
bozlak. s. ① كۆل رەڭ. ② تۈرك خەلق مۇزىكىسىنىڭ بىر تۈرى. ③ خەلق قوشاقلىرىدىن بىر تۈرى:
«Afşar bozlağı — ئافشار خەلق قوشقى.»
bozlamak. ① بوزلىماق (تۆگە). ② يىغلىماق، ئاھ ـ پەريات قىلماق.
bozma. is. s. ① بۇزۇش. ② ئۆزگەرتىلىپ ئىشلەنگەن:
«Bu bir bozma elbise — بۇ، ئۆزگەرتىپ تىكىلگەن كىيىم.»
bozmacı. is. ئەسكى ـ تۈسكى نەرسە لەرنى ئېلىپ پارچىلاپ ساتقۇچى.

boynuzlu. s. ① مۈڭگۈزلۈك. ② خوتۇنىنىڭ ھەم ھەمشىرىلىرىنىڭ نومۇسسىز لىقلىرىغا كۆز يۇمىدىغان:
«Boynuzlular — مۈڭگۈزلۈك ھايۋانلار.»
boynuzsuz. s. مۈڭگۈزسىز.
boy · otu. is. زىرە.
boy suz. s. پاكار، پەتەك.
b oyun, – ynu. is. ① بويۇن. ② نەرسىنىڭ سىلەرنىڭ بويىنى. ③ گەردەن، پاتاك:
«Şişe boynu — بوتۇلكىنىڭ بويىنى.»
boyuna. z. ① بويىغا. ② ئۆزۈلمەي، داۋاملىق تۇرغان، توختىماستىن:
«Boyuna söylemek — توختىماستىن سۆزلىمەك.»
boyun · bağı. is. گالستۇك، بويۇنباغ.
boyunduruk, – ğu. is ① بويۇنتۇرۇق. ② زۇلۇم، ئاسارەت.
boyunduruklu. s. بويۇنتۇرۇقلۇق، بويۇنتۇرۇق سېلىنغان.
boyunlu. s. بويىنى يوغان.
boyunluk, – ğu. is. شاربىپ، بويۇنلۇق.
boyunsak, – ğı. is. بويۇن هالقىسى.
boyut, – tu. is. ① ئۇزۇنلۇق، كەڭلىك، قېلىنلىق. ② بىر ساننى مەيدانغا كەلتۈرگەن كۆپەيتمە ئىشلەمنىڭ يىغىندىسى.
boz. s. ① بوز، كۆل رەڭ. ② ئېچىلمىغان، ساپان تەگمىگەن.
boza. is. بوزا (ئېچىملىك):
«Kırgız bozası güzel — قىرغىز بوزىسى ياخشى.»
bozacı. is. بوزا ياساپ ساتقۇچى، بوزىچى.
bozacılik, – ğı. is. بوزىچىلىق.
boza · hane. is. بوزاخانا.

ماق، كۆچىدىن قالماق، سالامەتلىكىنى يوقاتماق. ③ سېسىپ قالماق، پالاغداپ قالماق. ④ قىممىتىنى يوقاتماق، كۆرۈسىنى چۈشۈرمەك. ⑤ ئاچچىقلانماق.

bozulmaz. s. بۇزۇلماس.

bozuluş. is. بۇزۇلۇش شەكلى.

bozum. is. بۇزماق ئىشى، بۇزۇم.

bozumcu. is. zool. قوغۇشۇن رەڭ لىك كېپەر (ھايۋان).

bozuşmak. دوستلۇقى بۇزۇلماق، ئارىسى يىراقلاشماق، يىراقلاشماق:

«Onunla eskiden ahbaptik, amâ bozuştuk — ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇنلاردىن دوست ئىدۇق، ھازىر يىراقلىشىپ قالدۇق.»

bozuşuk. s. يىراقلاشقان، يامانلىشىپ قالغان، ئارىسىغا سوغۇقچىلىق چۈشكەن.

bozut, – tu. is. پىتنە ـ پاسات، بۆلۈگۈنچىلىك.

bozutçu. s. پىتنە ـ پاساتچى، بۆلۈگۈنچى، بۇزغۇنچى.

boz· yürük, – ğü. is. زەھمەرسىز، قىستا بىر خىل يىلان.

böbrek, – ği. is. بۆرەك.

böbreksi. s. بۆرەكسىمان.

böbür. is. zool. ئىسسىق يەرلەردە ياشايدىغان تېرىسى تەڭگە گۈللۈك بىر خىل يىرتقۇچ ھايۋان.

böbürlenmek. كۆرەڭلىمەك، ھاكاۋۇر ـ لۇق قىلماق.

böcek, – ği. is. zool. ئۇششاق ھاشارات (قۇرت، قوڭغۇز قاتارلىق).

böcek · başı. is. ئوسمانلىق دەۋرىدە ساقچىلار باشلىقى.

böcekçil. s. ھاشارات يەيدىغان.

bozmak. ① بۇزماق. ② پۈتۈن پۈلنى پارچىلىماق. ③ بىتچىت قىلماق، تىرىپىرەن قىلماق. ④ ئەقىلنى يوقاتماق. ⑤ پاساڭ قىلماق. ⑥ قىزىقسىنى بۇزماق:

«1· Bu yemek midemi bozuyor — بۇ تاماق ئاشقازىنىمنى بۇزۇپ قويدى.

2· Düşmanı bozmak — دۈشمەننى تىرىپىرەن قىلىۋەتمەك.

3· Patlıcanı bozmak — پەتەڭگانى پاساڭ قىلماق.

4· Eşkiyalar kızı bozmuşlar — قاراقچىلار قىزنى بۇزۇۋېتىپتۇ.»

bozucu. s. بۇزغۇنچى، خاراب قىلغۇچى.

bozuk[1]. s. ① بۇزۇق، بۇزۇلغان. ② پالاق، سېسىق. ③ رەتسىز. ④ پۇراپ قالغان، نەقسىپ قالغان، سېسىپ قالغان. ⑤ ناچار، ئەسكى:

«1· Bozuk makine — بۇزۇق ماشىنا.

2· Bozuk yomurta — پالاق تۇخۇم.

3· Bozuk yol — رەتسىز يول.

4· Bozuk yemek — بۇراپ قالغان تاماق.

5· Bozuk ahlak — ناچار ئەخلاق.»

bozuk[2], **– ğu.** is. تەمبۇرغا ئوخشايدىغان بىر خىل تۈرك خەلق سازى.

bozuk · düzen. تەرتىپسىز، رەتسىز، بىسەرەمجان.

bozukluk, – ğu. is. ① بۇزۇقلۇق، ② پارچە پۇل.

bozulamak, bozlamak. ھۆكۈگسىرەپ يىغلىماق.

bozulmak. ① بۇزۇلماق. ② ئاجىزلاشماق.

böcek · hane. is. هاشارەتخانا.
böcek · kabuğu. s. زىغىرەك.
böceklenmek. قۇرتلىماق، قۇرت چۈشمەك:
«Böceklendi bozuldu — قۇرتلاپ بۇزۇلدى.»
böcekli. s. ئىچىدە قۇرت بولغان، قۇرتلىغان.
böceklik, – ği. is. پىلە باقىدىغان ئۆي، پىلخانا.
böcül.böcül. z. كۆزىنى ئويناتىپ قارىماق.
böğ, – ğü. is. ئۆمۈچۈكنىڭ بىر تۈرى.
böğür, – ğrü. is. ① ئادەمنىڭ ئىككى يېقىنى. ② باغرى:
«Dağın böğrü — تاغ باغرى.
böğürmek. توۋلىماق، مۆرىمەك، بوزلىماق، ھۆركىرىمەك، ھاڭگىرىماق.
böğürtlen. ئۈجمە دەرىخىگە ئوخشاش قالىدىغان بىر خىل دەرەخ ۋە ئۇنىڭ مېۋىسى.
böğürtmek. ۋارقىراتماق، مۆرەتمەك، ھۆركىرەتمەك، توۋلاتماق.
böke. is. ① پالۋان، باتۇر، يۇلباشچى. ② چېمپىيون، ئۇزغۇن.
böle. is. قەبرىستانداش بالىلارنىڭ ھەر بىرى.
bölen. is. mat. بۆلۈش (ماتېماتىكا)، تەقسىم.
bölge. is. ① رايون. ② ۋۇجۇتنىڭ بىر قىسمى:
« Sincangın güney bölgesi — شىنجاڭنىڭ جەنۇبىي رايونى.
Bel bölgesi — «بەل قىسمى.
bölgecilik, – ği. is. يەرلىكچىلىك، مەھەللىۋازلىق.
bölgesel. s. رايونغا مۇناسىۋەتلىك، رايونلۇق، رايونغا ئائىت:
«Güney Sincang bölgesel parti komitesi — جەنۇبىي شىنجاڭ رايونلۇق پارتىيە كومىتېتى.»
bölme. is. ① بۆلۈش، ئايرىش، تەقسىم قىلىش، ئۆلەشتۈرۈش. ② كاردور، زال. ③ توسۇق يەر. ④ ئۆينىڭ مۇنچىسى. ⑤ تەقسىم.
bölmek, ① بۆلمەك. پارچىلىماق، تەقسىم قىلماق، ئۆلەشتۈرمەك. ② ئۆچۈلەشتۈرمەك، دۇشمەنلەشتۈرمەك، بىر – بىرىدىن ئايرىماق.
bölü. is. mat. بۆلۈش، تەقسىم، (ماتېماتىكدا).
bölücü. s. بۆلگۈچى، پارچىلىغۇچى، تەقسىم قىلغۇچى.
bölük, – ğü. is. ① قىسىم. ② تۈركۈم. ③ چاچنىڭ بۆلۈنۈشى. ④ ايەن. ⑤ ھۇجرا، مەخسۇس ئۆي:
« Âskeri bölük — ھەربىي قىسىم.
Bölük komutanı — «لىيەنجاڭ.
bölük.bölük. z. s. ① پارچە – پارچە، تۈركۈم – تۈركۈم، توپ – توپ، قىسىم – قىسىم. ② ناھايىتى كۆپ:
«Bölük bölük aker ناھايىتى جىق ئەسكەر، ناھايىتى كۆپ ئەسكەر.»
bölüm. is. ① بۆلۈنگۈچى. ② كۆچ تەقسىماتى (ھەربىيدە). ③ بۆلۈم. ④ قىسىم. ⑤ چاغ، دەۋر:
« Pekin radyosunun Türkçe yayınlar bölümü — جۇڭگو خەلقئارا رادىئوسىنىڭ تۈركچە بۆلۈمى.
Uygur edebiyat tarihinde

پشۇرۇلغان تۇرمە تاماق.

börekçi. is. ئىچىگىە قىيما سېلىپ پىشۇرۇلغان تاماق ساتقۇچى.

börk, – kü. is. بۆرك، دوپپا:

«Badam börk — «بادام دوپپا.

börkçü. is. بۆركچى، دوپپىچى.

börkenek. is. گۆش يەيدىغان ھايۋانلارنىڭ ئاشقازىنى.

börkeviç, – çi. is. قەدىمكى زامانداڭ ئايالالارنىڭ كىيىدىغان باش كىيىمى.

börtmek. چالا پىشماق.

börttürmek. چالا پىشۇرماق، ئاز قىزارتماق.

börtü. is. ھەر خىل قۇرتلار.

böyle. z. s. ① بۇنداق، بۇنىڭغا ئوخشاش. ② شۇنداق، شۇنىڭغا ئوخشاش:

«Böyle şey olabilirmiydi? — بۇنداق نەرسە بولامتى؟

Böyle yapılmamalıdır — مۇنداق قىلىنماسلىقى كېرەك.»

böylece. z. ① بۇنداق، شۇنىڭغا ئوخشاش. ② شۇنىڭ بىلەن، شۇنداق قىلىپ:

« Böylece söylemeli — شۇنداق سۆزلەش لازىم.

İş böylece tamamlanmış oluyor — ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگىگەن بولدى.»

böylelikle. z. شۇنداق قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن، نەتىجىدە، ئاخىرى:

«Böylelikle bir olay görülmiyeceğine inaniyorsunuz — شۇنداق قىلىپ بىر ۋەقە كۆرۈلمەيدىغانلىقىغا ئىشىنەرسىز؟»

böylesine. z. ئۇنداقمۇ، شۇنداقمۇ:

«Böylesine söz söylenirmi? — شۇنى

yeni bir bolüm açıldı — ئۇيغۇر ئەدەبىيات تارىخىدا يېڭى دەۋر ئېچىلدى.»

bölümlemek. تۈرلەرگە ئايرىماق، تىپ لەرگە بۆلمەك.

bölünen. s. بۆلۈنگەن (سان).

bölünme. is. ① بۆلۈنۈش، ئايرىلىش. ② ھۆججەتلەرنىڭ مەلۇم دەرىجىگە بارغاندا ئوخشاش قىسىملارغا ئايرىلىپ چوڭىيىشى.

bölünmek. بۆلۈنمەك، پارچىلانماق، تەقسىم قىلىنماق.

bölünmez. s. بۆلۈنمەس، پارچىلانماس، ئايرىلماس.

bölüntü. is. ① بۆلۈنگۈچى. ② بۆلۈم، قىسىم.

bölüntüler. ① بۆلۈملەر، قىسىملار، پارچىلار. ② تەقسىمات.

bölünüş. is. بۆلۈنۈش، ئايرىلىش، پارچىلىنىش.

bölüşmek. بۆلۈشمەك، ئۆلۈشمەك، تەقسىم قىلىشماق.

bölüştürmek. بۆلۈشتۈرمەك، ئۆلۈشتۈرمەك، تەقسىم قىلدۇرماق.

bön. s. مۆڭ، ئەخمەق، دۆت، ئەقىلسىز، گالۋاڭ.

bönleşmek. مۆڭلەشمەك، ئەخمەقلەشمەك، دۆتلەشمەك، ئەقىلسىزلەشمەك.

bönlük, – ğü. is. مۆڭلۈق، دۆتلۈك، ئەخمەقلىق، ئەقىلسىزلىك، گالۋاڭلىق.

bönsümek. دۆتلۈك قىلماق، ئەخمەقلىق قىلماق، مۆڭلۈك قىلماق.

bööz. بۇ قېتىم، بۇ نۆۋەت:

«Bööz böyle olsun — بۇ نۆۋەت شۇنداق بولسۇن.»

börek, – ği. is. ئىچىگە قىيما سېلىپ

bröve. is. fr. شاهادەتنامە، گۆۋاهنامە.
bu, – nu. s. بۇ:
«Bu memleket güzeldir — بۇ يۇرت ناهايىتى چىرايلىق.»
buba. is. → **Baba.**
bucak, – ğı. is. ① بۇرجەك، بۇلۇك. ② يېزا، كەنت.
bucak. bucak. z. ھەر يەردە، ھەر تەرەپتە:
«Bucak bucak aradım — ھەر يەرنى دە ئىزدىدىم.»
buç, – cu. is. ① ئۇچ (نەرسىنىڭ ئۇچى). ② ئاخىرى تۈگەش نۇقتىسى.
buçuk, – ğu. s. يېرىم:
«Bir buçuk — بىر يېرىم.
buçuklu. s. كەسرلىك.
Buda. is. بۇددا (دىنى).
budak, – ğı. is. پۇتاق، شاخ.
budaklanmak. ① پۇتاق چىقارماق، شاخلانماق. ② مۇرەككەپلەشمەك.
budaklı. s. پۇتاقلىق:
«Budaklı ağaç — پۇتاقلىق دەرەخ.
budaksız. s. «پۇتاقسىز، شاخسىز:
«Budaksız ağaç — شاخسىز دەرەخ.
budala. s. ar. ① مۆڭگۈ، ئەخمەق، دۆت، كالۋا، گالۋاڭ. ② بىر نەرسىگە قارىغۇلارچە بېرىلىپ كېتىدىغان، گالۋاڭ:
«Iki budala geldi — ئىككى ئەخمەق كەلدى.»
budama. is. ① پۇتاش. ② كەسلەش:
«Bazi ağaçlara budama yapilamaz — بەزى دەرەخلەرنى پۇتسىلى بولمايدۇ.»
budamak. ① پۇتماق. ② كەسلىمەك. ③ كالتلاتماق، كېمەيتمەك. ④ ئوتماق.
budanmak. ① پۇتالماق. ② ئەھمىيەت داقمۇ سۆز قىلىنامدۇ؟»
bradiüri. is. fr. سەيەلمەسلىك، سەيىشنىڭ قىيىنلىقى.
brahma[1]. is. بىر خىل توخۇ.
brahma[2]. is. بىراخما دىنىنىڭ خۇداسى.
brak. is. it. zool. ئۇزۇن پۇتلۇق، تۈكى قىسقا، سالپاڭ قۇلاقلىق، پۇراش سېزىمى كۈچلۈك زېرەك ئىت.
brakisefal. s. yun. كەم ئەقىل.
branda. is. ھەربىي پاراخوتلاردىكى ئاسما كارىۋات.
brandi. is. ing. كونياك (ئىنگلىز كونىيمكى).
branş. is. it. تارماق، شۆبە، بۆلۈم، شاخ.
bravo. is. ünl. it. ئاپىرىن، ناھايىتى ياخشى.
briç, – çi. is. ing. ① بىر خىل قارت ئويۇنى. ② كۆۋرۈك.
briçka. is. rus. بىرىچكا (ھارۋا).
brifing. is. ing. مەخسۇس تەيىنلىنىپ ئۇستىدە ئېچىلغان ئاخباراتچىلار يىغىنى.
briyantin. is. fr. ① پۇراقلىق چاچ يېغى. ② پارقىراق، ئەستەرلىك رەخت.
brizbiz. is. fr. دېرىزىنىڭ ئىچكى پەردىسى.
bronşit, – ti. is. fr. بىرونخىت (بىرونخىلارنىڭ ئىششىپ ئاغرىشى).
bronz. is. fr. مىس بىلەن قەلەينىڭ بىرىكمىسى.
broş. is. fr. زىننەتلىك بۇلاپكا.
broşör, – rü. is. fr. بروشۇر، رىسالە.
brovnik. is. ing. بىرونۇنىك (كىچىك ئاپتوماتىك تاپانچا).

buğulamak. ① هورلماق، دېزىنفېكسيه قىلماق، هوردا پشۈرماق.
buğulanmak. هورلاشماق:
«Camlar buğulandı — ئەينەكلەر هورلاشتى.»
buğulu. s. هورلاشقان.
buhar. is. ar. هور، پار:
«Su buharı — سۇ هورى.»
buhara. is. كاۋچۇك سۈرتۈلگەن قېلىن رەخت.
buharî. is. تۈرخۈن، مورا.
buharlaşmak. هورلاشماق، پار هالىغا كەلمەك.
buharlı. s. ① هورلۇق، پارلىق. ② پار بىلەن ئىشلەيدىغان.
buhran. is. ar. بۆھران، كرىزىس.
buhur[1]. is. ar. ئىسرىق.
buhur[2]. is. بۈرغا تۆگە.
buhurdan. is. far. ئىسرىقدان.
buhuru · meryem. is.far. توشقان قۇلىقى.
bukağı. is. كىشەن، ئىشكەل.
bukağılamak. كىشەنلەنمەك، ئىشكەل سالماق.
bukağılanmak. كىشەنلىمەك.
bukağılatmak. كىشەنلەتمەك.
bukağılı. s. ① كىشەنلەنگەن. ② ئاق تۈۋاقلىق ئات.
bukağılık, – ğı. is. كىشەن قويۇلىدىغان يەر.
buket, – ti. is. al. گۈل دەستىسى.
bukle. is. far. چاچ تۈرۈمى، چاچ يۆگىمى.
bukle. bukle. s. z. تۈرۈم – تۈرۈم، بۇجۇغۇر.

بەرمەك، كۆكۈل بۆلمەك:
«Çiçekler budandı — گۈللەر پۈتاندى.»
budatmak. پۈتاتماق، پۈتاتقۇزماق:
«Ağaçları budattim — دەرەخلەرنى پۈتاتقۇزدۇم.»
budayici. is. پۈتمغۇچى.
budist, – ti. is. fr. بۇددىست.
budizm. is. fr. بۇددىزم.
budun. is. قوۋۇم.
budun · betim. is. ئېتنوگرافىيه.
budun · bilim. is. ئېتنولوگىيه.
budunsu. is. ئىپتىدائىي جەمئىيەت، باشلانغۇچ جەمئىيەت.
budvar. is. fr. ① هۇجرا. ② كىسىپ چىقىرىلغان ماددىلار.
buf. is. far. كومىدىك، ئويۇن.
bufa. is. بوفا (يىلان بېلىقنى ئوخشاش دېغان گۆشى تاتلىق بىر خىل بېلىق).
bugün. is. بۈگۈن.
bugünkü. z. بۈگۈنكى:
«Bugünkü tavuk yarinki kazdan iyidir — ئەتىكى غازدىن بۈگۈنكى توخۇ ئەلا.»
bugünlerde. z. بۇ كۈنلەردە.
bugünlük. z. بۈگۈنلۈك.
buğday. is. بۇغداي.
buğdaygiller. is. bot. بۇغدايسىمان ئائىلىسىگە كىرىدىغان زىرائەتلەر.
buğdaysi. s. بۇغدايسىمان.
buğra. is. بۈرغا تۆگە، ئىككى لوكىلىق تۆگە.
buğu. is. پار، هور.
buğu · evi, – ni. is. دېزىنفېكسىيه ئۆيى.

بۇلاق. **bulak, – ğı.** is.

① شىرنا. ② ئوغۇز سۈت. **bulama.** is.
③ ئوغۇز سۈتتىن ياسالغان غىزا.

① بۇلماق. **bulamaç, – çi.** is.
② سۇيۇق خېمىر.

① مىلىمەك، بۇلغىماق. ② **bulamak.**
پاسكىنا قىلماق:

«Balığı una bulamak — بېلىقنى ئۇنغا مىلىمەك.

Çamura bulamak — پاتقاقنا بۇلغىماق.»

① كۆڭۈل ئايىنىتىدىغان، ئىچنى ئېلەشتۈرىدىغان يېرگىنىچلىك. ② ئارىنى بۇزىدىغان. ③ يېرگىنىدۈرىدىغان: **bulandırıcı.** s.

«1. Iç bulandırıcı kokular — ئىچنى ئېلىشتۈرىدىغان پۇراقلار.

2. Bulandırıcı sözler — ئاغزىنى بۇزىدىغان سۆزلەر.»

① پاسكىنا قىلماق، بۇلغىماق. ② ئىلەشتۈرمەك، ئېلىشتۈرماق: **bulandırmak.**

«1. Çamur suyu bulandırdı — لاي سۇنى بۇلغىۋەتتى.

2. Bu koku midemi bulandırdı — بۇ پۇراق ئىچمىنى ئېلىشتۈرۈۋەتتى.»

① بۇلغانغان، لىپىسپ كەتكەن. ② مۇرەككەپ، مۇجمەل، تۇتۇق، مۇرەككەپ: **bulanık.** s.

«Bulanık suda balık avlamak — لاي سۇدا بېلىق تۇتماق.

مۇجمەل — Bulanık bir düşünce بىر چۈشەنچە.»

① مىلەنمەك، بۇلغانماق، پاسكىنا بولماق، كىرلەشمەك. ② ئېلىشماق: **bulanmak.**

«Su bulandı — سۇ بۇلغاندى.

Midem bulandı — «ئىچىم ئېلىشتى.

ئىچى ئېلىشماقلىق، ئىچى ئېلىشىش. **bulantı.** is.

① بۇلغانغان، پاسكىنا بولغان. ② يۇقۇملۇق: **bulaşık.** s.

«1. Bu bulaşık bir hastalıktır — بۇ، يۇقۇملۇق بىر كېسەلدۇر.

2. Bulaşık işlerden sakınmalı — ياماق ئىشلاردىن ساقلىنىش لازىم.»

قاچا - قومۇچ يۇغۇچى. **bulaşık çı.** is

①بۇلغاشماق. ② كىرلەشمەك، چاپلاشماق. ③ يۇقماق. ④ مۇشكۈل ئىشقا كىرىشمەك: **bulaşmak.**

«Yüzü - gözü çamura bulaştı — يۈز - كۆزىگە لاي چاپلىشىپ قاپتۇ.

Hastalık bize de bulaştı — كېسەل بىزگىمۇ يۇقتى.»

① بۇلغاشتۇرماق، مىلەشتۈرمەك. ② كىرلەشتۈرمەك. ③ چاپلاشتۈرماق، يۇقتۇرماق. **bulaştırmak.**

تۇمشۇقى يوغان، ئاستى كالپۇكى ئۇزۇن بىر خىل كۈچلۈك ئىت. **buldok, – ğu.** is.ing.zool.

①خۇشال بولماق (مەقسىتىگە يېتىپ). ② كۆڭلى تىنماق، ئارام تاپماق، تىنىم تاپماق. **buldumcuk olmak.**

تاپقۇزماق. **buldurmak.**

① بۇلغار، بۇلغارىيە. **Bulgar.** is. öz.

بۇلغارچە، بۇلغار تىلى. **Bulgarca.** is.

ئېگەر - توقۇم ياسىغۇچىلار ئىشلىتىدىغان قىل. **bukran.** is.

تاغنىڭ ئايالى، يەڭگە. **bula.** is.

يېپىشقاق يەتمىگەن تۇخۇ. **bulada.** is. yun.

بېرىدىغان ئەسۋاب.

bulunak. s. هەمىشە تېپىلىدىغان، تېپىلىپ تۇرىدىغان.

bulunç, – cu. is. ۋىجدان.

bulunçlu. s. ۋىجدانلىق.

bulun mak. ① تېپىلماق. ② يارىدىمى تەگمەك. ③ بىر يەردە هازىر بولماق. ④ قىلماق:

«1. Burada para bulundu — بۇ يەردىن پۇل تېپىلدى.

2. O, herkese daima bulunur — ھەممە ئادەمگە ئۇنىڭ يارىدىمى تېگىدۇ.

3. Siz sabahları kaçta bulnnursunuz? سىز ئەتىگەنده قايسى ۋاقىتلاردا بولىسىز؟

4. Onunla iyi temaslarda bulunmak — ئۇنىڭ بىلەن ياخشى مۇناسىۋەت قىلماق.»

bulanmamak. ① يوق بولماق، يوقاتماق. ② قىلماسلىق، ئەتمەسلىك.

bulunmaz. s. ① تېپىلماس. ② مىسلى سىز، ئەمسالسىز، ئەلا، ئەڭ بىرىنچى.

buluntu. is. ① كەشپىيات، تېپىلغان ئەسەر. ② كۆچىدىن تېپىلغان بالا.

bulunuş. is. ① تېپىلىش، يارىتىلىش. ② ئىجاد. ③ يارىدەم.

buluş. is. ① تېپىش، يارىتىش. ② كەشپ، ئىجاد. ③ ئاسانچە بىلىنمەس نەرسە، تېپىشماق.

buluşak, – ğı. is. تېپىشىدىغان يەر، ئۇچرىشىدىغان يەر، كۆرۈشىدىغان يەر.

buluşmak. ① ئۇچراشماق، كۆرۈشمەك. ② بىر پىكىرگە كەلمەك:

«Saat sekizde Şidanda buluşalım — سائەت سەككىزده شىدەندە كۆرۈشەيلى.

bulgarî. is. تۆت تارىلىق كىچىك تەمبۇر.

Bulgaristan. is. öz. بۇلغارىيە.

bulgu. is. ئىجاد، كەشىپ، يارىتىش.

bulgur. ① قاينىتىپ پىشۇرۇلغاندىن كېيىن پوستىدىن ئايرىپ يارما قىلىنغان بۇغداي. ② دانە ـ دانە چۈشىدىغان قاتتىق قار.

bullak. z. ئالا ـ بۇلا، رەڭگارەڭ.

bulmaca. is تېپىشماق (گېزىت ـ ژۇرنالالارغا بېسىلغان).

bulmak. ① تاپماق. ② ئۇچراشماق، بارماق، يەتمەك. ③ بىلمەك، چۈشەنمەك، ئۇقماق. ④ كەشپ قىلماق، ئىجاد قىلماق. ⑤ تاللىماق. ⑥ تارتماق، چەكمەك. ⑦ ئارتماق، يۈكلىمەك:

«1. Aradığım kitabi hiç bir yerde bulamadım — ئىزدىگەن كىتابىمنى ھېچ يەردىن تاپالمىدىم.

2. Konuşa konuşa evi bulmuşuz — سۆزلىشە ـ سۆزلىشە ئۆيگە يېتىپ باردۇق.

3. Bilmeceyi bulmak — تېپىشماقنى بىلمەك.

4. Bu kadar kitap arasında sadece bunu mu buldunuz? — شۇنچىلىك كىتاب ئىچىدىن يالغۇز مۇشۇنى تاللىدىڭىزمۇ؟

5. Her kes ektiğini bulur — ھەر ئادەم قىلغىنىنى تارتىدۇ.

6. Bana kabahat bulma, ben böyle olacağını önceden söylemiştim — ماڭا گۇناھ قويما، شۇنداق بولىدىغانلىقىنى ئالدىن سۆزلىگەنىدىم.»

bulucu. s. is. ① تاپقۇچى، ئىزدەپ تاپىدىغان. ② ئېلېكتر دولقۇنىدىن خەۋەر

② ئىچىنى پۇشۇرماق، بىئارام قىلماق.
bunama. is. زېهنىي ۋە روھىي ئاجىزلىق.
bunca. s. ① بۇنچە، شۇنچە. ② بۇ قەدەر، شۇ قەدەر، شۇنچىلىك:
Bunca zamandır görmedim — شۇنچە ۋاقىت بولدى، سىزنى كۆرمىدىم.
«Bunca yol yürüdük, halâ yetmedik — شۇنچە يول يۈردۇق، تېخىچىلا يېتىپ بارالمىدۇق.».
bunda. z. ① بۇنىڭدا، شۇنىڭدا. ② بۇنىڭدىن، شۇنىڭدىن، ئۇنىڭدىن. ③ بۇ يەردىن، شۇ يەردىن، ئۇ يەردىن:
«Bunda şaşılacak bir şey yok — بۇنىڭدا ھەيران قالغۇدەك بىر نەرسە يوق.
Bundan başka — بۇنىڭدىن باشقا.»
bunlar. بۇلار، ئۇلار:
«Bunlar çok konukseverdirler — ئۇلار ناھايىتى مېھماندوست.»
bunluk, – ğu. is. ① كاساتلىق. ② كرىزىس، بوھران:
«Piyasada bunluk baş gösterdi — بازاردا كاساتلىق كۆرۈلۈشكە باشلىدى.»
bunmak. تاماھى ئارتماق:
«Buldukça bunar — بولغانچە بولـ غۇسى كېلىدۇ.»
bura. is. بۇ يەر:
«Bura adamları çalışkandır — بۇ يەرنىڭ ئادەملىرى ئەمگەكچاندۇر.»
burağan. is. → **Poran.**
buram. buram. z. ① شار ـ شار، ② لەپ ـ لەپ:
«Buram buram terlemek — شار ـ شار تەرلىمەك.
«Buram buram kar yağmak — لەپلەپ قار ياغماق.»

Bu konuda nihayet buluştuk — بۇ مەسىلىدە ئاخىرى ئوخشاش پىكىرگە كەلدۇق.»
buluşturmak. كۆرۈشتۈرمەك، ئۇچراشتۇرماق، يېتىشتۈرمەك.
bulut[1], – tu. is. بۇلۇت.
bulut[2]. s. بىرەك مەست، غەرق مەست:
«Herife bak bulut — مانىڭغا قارا غەرق مەست.»
bulutlanmak. ① بۇلۇتلانماق، بۇلۇت قاپلىماق. ② غۇۋا كۆرۈنمەك، تۇتۇق كۆرۈنمەك:
«Hava birden bulutlandı — ھاۋانى بىردىنلا بۇلۇت قاپلاپ كەتتى.»
bulutlu. s. ① بۇلۇتلۇق. ② تۇمانلىق.
bulutsu. is. تۇمانلىق (ئاسمانـدا تۇمانغا ئوخشاش كۆرۈنىدىغان جىسىملار).
bulutsuz. s. ئوچۇق ھاۋا، بۇلۇتسىز.
bulvar. is. fr. كەڭ ۋە دەرەخلىك كوچا.
bumbar. is. far. ① ياغلىق ئۇچەي. ② ھېسىپ قاتارلىق يېمەكلىكلەر. ③ مىلەڭزە، قىشلىق ئىشىك پەردىسى.
bun. is. ① دەرد ـ ئەلەم، قىينىچلىق. ② بوھران، كرىزىس، كاساتچىلىق.
bunak. s. is. ئالجىغان، ئەقلىدىن ئازغان.
bunaklık, – ğı. is. ئەقلىدىن ئازغانـلىق، ئالجىغانلىق.
bunalım. is. بوھران، كرىزىس.
bunalmak. ① دېمى سىقىلماق. ② ئىچى پۇشماق، بىئارام بولماق:
«Burada bunaldım, biraz çıkacağım — بۇ يەردە بىئارام بولۇۋاتىمەن، سىرتقا بىرئاز چىقىپ كېرەي.»
bunaltmak. ① نەپەسىنى سىقماق.

burkat, – tı. is. بۇتخانا.
burmak. ① بۇرىماق، تولغىماق، قايرىماق. ② بۇرالماق، تولغانماق، قايرىلماق: «Ayağım burmuş — پۇتۇم قايرىلىپ كەتتى.»
burkulmak. ① پۇكۈلمەك. ② بۇرالماق، تولغانماق، قايرىلماق. ③ ئېگىلمەك، ئېگىلىپ كەتمەك. ④ سۇنۇپ كەتمەك، سۇنماق، ئۇشتۇلماق.
burlotá. is. it. قەدىمكى زامانىدا ئۇرۇشلاردا قوللىنىدىغان ئوت كېمىسى.
burma. is. ① بۇرما. ② بۇراش، تولغاش. ③ پىچىش، ئاختا قىلىش. ④ تولغاق (ئاغرىق).
burmak. ① بۇرىماق، تولغىماق. ② پىچىۋەتمەك، ئاختا قىلماق. ③ تولغىنىپ ئاغرىماق، بۇرىلىپ ئاغرىماق.
burnaz. s. يوغان ۋە ئۇزۇن بۇرۇنلۇق.
burs. is. fr. ① ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلىدىغان مائاش. ② بۇ مەقسەت ئۈچۈن ئايرىلغان پۇل.
burtlak, – ğı. is. ② تاشلىق، شېغىل لىق يەر. ② تۇڭگۇزنىڭ كۆچۈكى.
buru. is. ① دېزىنتېرىيە. ② تۇغۇت تولغىقى.
buruk. s. ① بۇراق، تولغاق. ② ئاچچىق ـ چۈچۈك. ③ باتنىخور: «Burak çocuk — باتنىخور بالا.»
burulmak. ① بۇرالماق، تولغانماق، تولغاق تۇتماق. ② باتنىماق.
burun, – nu. is. ① بۇرۇن. ② تۇمشۇق. ③ دېڭىزغا ئورالغان قۇرۇقلۇق. ④ كۆرەڭلىك، چوڭچىلىق.
burunduruk, – ğu. is. ① بۇرۇنلۇق (ھايۋانلارنىڭ ئوت يېمەسلىكى ۋە چىشلىرى

buran. is. rus. قاتتىق شىۋىرغان.
burası, – nı. z. بۇ يەر: «Burası Ürumçi — بۇيەر ئۈرۈمچى.»
burcu. is. خۇش پۇراق: «Burcu – burcu esen seher yelleri — خۇش پۇراق چاچقان سەھەر شامىلى.»
burcumak. خۇش پۇراق چاچماق.
burç', – çu. is. ar. ① قەدىمكى قەلئە ئەلەرنىڭ ئىچىدە ياكى يان تەرىپىدە بولىدىغان ئېگىز پوتەي. ② كائىناتتا ئورۇن ئالغان 12 تاقىم يۇلتۇز.
burç'. is. ئوكسى ئوتى (ئالما، ئاموت ۋە ئۆرۈك قاتارلىق مېۋە دەرەخلىرىگە يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۈزۈمگە ئوخشاش بىر خىل مېۋە بېرىدىغان دورا ئۆسۈملۈكى).
burçak, – ğı. is. پۇرچاق.
burçun.burçin. is. مارال.
burdurmak. بۇراتقۇزماق.
burgaç. is. ① قايىنام. ② ئۈشكە (تۆشۈك تېشىدىغان). ③ ئەگرى ـ بۈگرى.
burgu. is. ① بۇرغا، ئۇشكە. ② سۈمبە: «Demirci burgusu - تۆمۈرچىنىڭ سۈمبىسى.»
burgulamak. بۇرغىلماق، ئۇشكىلەمەك، ئۇشكە بىلەن تەشمەك.
burgulanmak. بۇرغىلانماق، ئۇشكىلەنمەك.
burhan. is. ar. دەلىل، پاكىت، ئىسپات.
burjuva. is. fr. al. بۇرژۇئا.
burjuvazi. is. fr. بۇرژۇئازىيە: «Proleterya rejimi keçinılmaz olarak burjuvazi rejimi yerine geçecektir — پرولېتارىيات ھاكىمىيىتى چوقۇم بۇرژۇئازىيە ھاكىمىيىتىنىڭ ئورنىنى باسىدۇ.»

(هايۋانلىك).

butlan. is. ar. ① ھەقسىزلىق، ئاساسسىزلىق. ② خاتالىق.

buut, – u, – du. is. ar. تۇزۇنلۇق.

buymak. توڭلاپ ئۆلمەك.

buyruk, – ğu. is. بۇيرۇق، ئەمر، پەرمان:

«Birinin buyruğu altında çalışmam — بىرسىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئىشلىمەيمەن.»

buyrukçuluk, – ğu. is. بۇيرۇقچىلىق.

buyrultu. is. بۇيرۇقنامە، بۇيرۇق قەغىزى، بۇيرۇق خېتى.

buyrultucu. is. بۇيرۇق يازغۇچى.

buyur. ünl. «نېمە دېدىڭ، يەنە بىر دېگىنە!» مەنىسىدە قوللىنىدۇ.

buyurmak. ① بۇيرۇماق. ② بۇيرۇق بەرمەك، ئەمر بەرمەك. ③ ۋەزىپە تاپشۇرماق. ④ تەكلىپ قىلماق:

«Sofraya buyrunuz — داستىخانغا مەرھەمەت قىلىڭ!»

buz. is. ① مۇز. ② سوغۇق مۇناسىۋەت قىلىدىغان ئادەم، يامان تەسىر بېرىدىغان نەرسە.

buz · dolabı. is. مۇزلاتقۇ، توڭلاتقۇ:

«Her aile için bir buzdolabı çok gereklidir — ھەر بىر ئائىلە ئۈچۈن بىر مۇزلاتقۇ بەكمۇ كېرەك.»

buzağı. is. zool. موزاي.

buzağılamak. موزايلىماق، تۇغماق (ھايۋان).

buzağılatmak. موزايلاتماق، تۇغدۇرماق.

buzağılık, – ğı. is. موزاي ئېغىلى، موزايلىق، موزايغا بېرىلىدىغان ئوت.

buz · hane. is. مۇزخانا، مۇز ئامبىرى.

مەسلىكى. ئۇچۇن بۇرنىغا سېلىپ قويۇلىدىغان نەرسە)، ② كالپۇك قىسقۇچ.

burunlamak. خورلىماق، كەمسىتمەك، تۆۋەن كۆرمەك.

burunlanmak. خورلانماق، كەمسىتىلمەك، تۆۋەن كۆرۈلمەك.

burunlu. s. ① بۇرۇنلۇق، بۇرنى بولغان. ② تۇمشۇق (بالا).

burunsak. is. قوزا، ئوغلاق، موزاي، تايلاق قاتارلىقلارنىڭ ئانىسىنى ئېمىۋالماسلىقى ئۈچۈن بۇرنىغا تارتىلغان توسالغۇ، بۇرۇنساق.

buruntu. is. سانجىق، مۇجۇق تولغاق:

«Dünden beri içerimde bir buruntu var — تۈنۈگۈندىن بېرى ئىچىم مۇجۇلۇپ ئاغرىپ تۇرىدۇ.»

buruşmak. ① پۈرۈشمەك، پۈرلەشمەك، تۇگۇلمەك. ② ئېغىز ئېچىشماق. ③ قورۇلماق، قورۇق چۈشمەك:

«1. kağıt buruşmuş — قەغەز پۈرلىشىپ كېتىپتۇ.

2. Ilaç yedim, ağzım buruştu — دورا ئىچىۋىدىم ئاغزىم ئېچىشىپ كەتتى.

3. Müminin yüzleri buruştu — مۆمىننىڭ يۈزىگە قورۇق چۈشتى.»

buruşturmak. پۈرلەشتۈرمەك، پۈرۈشتۇرمەك.

buruşuk. s. پۈرۈشكەن، پۈكلەشكەن، پۈرلەشكەن، قورۇلغان، قورۇق:

«Buruşuk yüz — قورۇق يۈز.

buse. is. far. سۆيۈش، سۆيمەك.

~ almak. سۆيمەك.

buselik, – ği. is. تۈرك مۇزىكىسىدىن بىر مۇقام.

but, – du. is. يوغان يوتا، ساغرا

buz · kıran. is. مۇز يارغۇچى پارلـ خوت، مۇز يارار.

buzlanmak. مۇزتۇتماق، مۇز توڭلماق.

buzlu. s. ① مۇز تۇتقان، مۇز باغلـ غان، مۇز توڭلىغان. ② مۇزلىتىلغان، توڭلـ تىلغان، سوۋۇتۇلغان:

«Buzlu nehir — مۇز توڭلىغان دەريا.

«Buzlu bira — مۇزلىتىلغان پىۋە.

buzluğan. is. قارلىق تـاغ چوققىسى.

buzluk, – ğu. is. ① مۇزلاتقۇ. ② مۇزلۇق، مۇز ئامبىرى. ③ بەك سوغۇق يەر. ④ مۇز غارى.

buzul. is. تاغ ئۈستىدىكى قار ۋە مۇز پارچىسى.

bücür. s. پـەتـەك، پاپـا:

«Bücür adam — پەتەك ئادەم.

büfe. is. Fr. ① قاچـا ـ قوممۇچ ئىشكاپى. ② تۈمۈر يول بـېكەتلىرىدىكى ئاشخانا. ③ يېمەك ـ ئىچمەك شىرەسى. ④ بۇفىت (تاماكا، سەرەنگە، گېزىت ۋە باشقا نەرسە ساتىدىغان كىچىك دۇكان).

büğe. is. كـۆكۈيۈن.

büğemek. توغان سالماق.

büğet, – ti. is. تـوغان.

büğlü. is. مىستىن ياسالغان بىرخـل پۈۋلەپ چېلىنىدىغان ساز.

büğrü. s. بۈگرى (ئەگرى ـ بۈگـرى):

«Eğri – büğrü sokak — ئەگرى ـ بۈگرى كوچا.»

bühtan. is. fr. بۆھتان، قارا.

buhtancı. is. بۆھتانچى، قـارا چاپلىغۇچى.

bük, – kü. is. ① سۇ بويىدىكى دەرەخـ لىك. ② قېلىن دەرەخلىك.

büke. is. ئەجدىـهـا.

bükey. is. ئەگرى سىزىق.

büklük. s. ① پۈكلەكلىك. ② تۈرۈكـ لۈك. ③ قات.

bükme. is, ① بـۈكلـەش، قـاتـلاش. ② ئورالغان ياكى تۈرۈلگـەن ئارغـامچا. ③ ئېگىش.

büksül. s. پۈگسىمەش، تولغىماش، ئەگـ رى ـ بۈگرى.

büksülmek. تولغىنىپ ـ تـولغىنـىپ سوزۇلماق.

bükücü. s. is. يىپ ئېگىرگۈچى، ئەشكۈچى.

bükük. s. ئېگىك، پۈكۈك.

bükülgen. s. پۈكۈلگەن، قـاتلانغان، ئېگىلگەن.

bükülmek. ① پۈكۈلمـەك، قـاتلانماق. ② ئۆرۈلمەك، ئېشىلمەك، ئـىگىرىلمـەك. ③ ئېگىلمەك.

büküm. is. ① پۈكۈم، ئۆرۈم، قاتلام. ② قاتلىشىپ قالغان يەر، پۈكلىنىپ قالـ غان يەر (نەرسىنىڭ).

bükünmek. ① تولغانماق (ئاغرىق ئازابـ دىن). ② ئىنجىقلىماق، ۋاي سالماق.

büküntü. is. ① تـۈگـۈم. ② پـۈرۈم.

bülbül. is. ar. far. ① بـۈلبـۈل. ② خۇش ئاۋاز.

~çangı gibi — نـاهـايـىتـى كىچىك.

~gibi söylemek. بىلگىنىنىڭ ھەممىسىنى سۆزلىـمـەك، ھـەمـمـىـنـى ئېيتىراپ قىلماق.

bülent. is. far. ① ئۇلۇغ، كاتتـا. ② ئەر ئىسمى.

bülten. is. fr. ① دوكلات. ② ئۇقتۇ. رۇش. ئېلان. ③ ژۇرنال:

② يىپەك غوزىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان نەرسە.

bürüme. is. s. ① پۈركەش، ئوراش. ② ئېتىۋارسىز، ئەھمىيەتسىز، ئۇنۇمسىز.

bürümeden. z. ئەھمىيەت بەرمەستىن، يۈزەلا، مۇنداقلا.

bürümek. ① ئىشغال قىلماق. ② قاپسىماق، قورشىماق، مۇھاپىزەت قىلماق. ③ تەسىر بەرمەك، تەسىرلەندۈرمەك.

bürüncük, – ğü. is. ئايالالارنىڭ باش ياغلىقى.

bürünmek. ① قاپسالماق. ② ئورالماق، پۈركەلمەك. ③ تۇسكە كىرمەك، ئۆز قىيا-پىتىگە كىرمەك.

büsbütün. z. پۈتۈنلەي، تامامەن، تەلتۆكۈس.

büst, – tü. is. fr. ① بەل ئۇستى. ② ھەيكەل باش: «Başkan Maon üstü — «ماۋجۇشتىڭ ھەيكىلى.

bütan. is. fr. يېقىلغۇ قىلىندىغان بىرخىل تەبىئىي گاز.

bütçe. is. ing. ① بۈدجەت. ② مال-مۈلۈك، دۇنيا، پۇل، بۈدجەت: «Devlet bütçesi — دۆلەت بۈدجىتى. Onun bütçesi buna yararlı değildir — ئۇنىڭ دۇنياسى (مال-مۈلكى) بۇنىڭغا پايدىسىز.»

bütün. s. ① پۈتۈن. ② ھەممىسى، تامامى، بارلىقى. ③ بىر پۈتۈن:
«1. Bir oturuşta bütün bir ekmeği bitirdi — بىر ئوتلامدا پۈتۈن بىر نانىنى يەپ بولدى.
2. Bütün ağaçlar açtı — دەل-دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى چېچەكلىدى.
3. Bir bütün elma — «بىر ئالما. سەھىيە ھەققىدە — «Sağlık bülteni كى دوكلات.»

büluğ. is. ar. بالاغەتكە يەتكەنلىك، قۇرامىغا يەتكەنلىك.

bünyad. is. far. ① ئاساس. ② بىنا.

bünye. is. ar. ① ئىچ ئورگان، ئىچ قۇرۇلۇش (بەدەننىڭ). ② تارماق، شۆبە.

bürçük, – gü. is. ياڭاق چاچ ياكى ماڭلاي چاچ.

bürgü. is. ① لىچەك. ② يۇپقا پەردە. ③ گۈل يوپۇرمىقى.

bürhan. is. ar. ① پاكىت، دەلىل، ئىسپات. ② كېپىللىك قەغىزى، ۋەدىنامە، كاپالەتنامە، شاھادەتنامە. ③ تىلخەتنى ھۆججەت.

büro. iz. fr. ① ئىشخانا (ئىدارىلەردە). ② بىيۇرو. ③ تاتمىلىق، شىرە:
«Advukat bürosu — ئادۋوكات ئىشخانىسى.
Çin komünist partisi merkez komitesi polit bürosu — جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بىيۇروسى.»

bürokrasi. is. fr. yun. بىيۇروكراتلىق، تۆرىچىلىك.

bürukrat, – ti. is. ① بىيۇروكرات، تۆرىچى، رەسمىيەتچى. ② بىيۇروخادىمى.

bürudet, – ti. is. ar. ① سوغۇق، سوغۇقلۇق. ② جاپالىق، قىيىنچىلىق، مۇشكۈللۈك.

bürülü. s. ① يىپىنغان، پۈركەنگەن. ② تۈرۈلگەن، قاتلانغان، يىۋگەنگەن.

bürüm. is. تۈرۈم، يۆگەم.

bürümcek, – ği. is. پۈركەنچەك.

bürümcük, – ğü. is. ① يىپەك زەخت.

ئەلچىخانىسى.»

büyüklenmek. ① ئۆزىنى چوڭ تۇتماق. ② ماختانماق، كۆرەكلىمەك، چوڭچىلىق قىلماق.

büyüklük, – gü. is. چوڭ سۈپەتلىك. ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك.

büyüksemek. ئارتۇقچە چوڭ كۆرسەتمەك، مۇبالىغە قىلماق.

büyüksü. s. چوڭچى، هالى چوڭ.

büyülemek. ① سېھىر قىلماق. ② ئۆزىگە قارىتىۋالماق، ئۆزىگە تارتماق.

büyültmek. ① كۆپەيتمەك، ئارتۇرماق. ② چوڭايتماق، يوغانتماق. ③ ئاشۇرۇۋەتمەك، مۇبالىغە قىلماق، چوڭ كۆرسەتمەك.

büyülü. s. ① سېھىر قىلىنغان (بىرى). ② سېھىرلىك نەرسە.

büyümek. ① چوڭايماق. ② ئۆسمەك، يېتىشمەك. ③ يېشى ئارتماق. ④ كۆچەيمەك، ئۇلغايماق. ⑤ ئېتىبارى ئاشماق، ئىناۋەت قازانماق:

«Sen o kadar büyüdün mu? — سەن شۇنچە چوڭ بولۇپ كەتتىڭمۇ؟

Aşıkım ona karşı gittikçe büyüyor — مۇھەببىتىم ئۇنىڭغا قارىتا بارغانسېرى ئېشىۋاتىدۇ.»

büyütme. is. ① چوڭايتىش، يوغانىتىش. ② ئۆستۈرۈش، يېتىشتۈرۈش، بېقىپ چوڭ قىلىش.

büyütmek. ① چوڭايتماق، يوغارتماق. ② مۇبالىغە قىلماق، كۆيدۈرمەك. ③ ئۇلغايتماق، ئەۋج ئالدۇرماق. ④ بېقىپ چوڭ قىلماق، ئۆستۈرمەك.

büyütülmek. ① چوڭايتىلماق، يوغانتىلماق. ② مۇبالىغە قىلىنماق، كۆپتۈرۈلمەك،

bütüncül. s. پۈتۈن-هوقۇقنى ئۆزىگە مەركەزلەشتۈرگەن (هۆكۈمەت رەھبەرلىكى).

bütünleme. is. ئىمتىهاندىن ئۆتەلمەي گەنسلەر ئۈچۈن ئېچىلغان سىنىپ.

bütünlemek. ① تولۇقلىماق. ② پارچە پۇلنى پۈتۈن قىلماق.

büve, büvelek. is. كۆكۈيىرۈن.

büvet[1]**, – ti.** is. fr. – ئۇششاق چۈششەك يېمەكلىكلەر دۇكىنى، بۇفىت.

büvet[2]**.** is. تورغان.

büyü. is. سېھىر، سېھىرگەرلىك.

büyücek. s. خېلىلا چوڭ.

büyücü. is. سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

büyücülük, – ğü. is. سېھىرگەرلىك.

büyük, – ğü. s. ① بۈيۈك، ئۇلۇغ، چوڭ، يوغان. ② ياشتا چوڭ، قېرى. ③ كۆپ، نۇرغۇن:

«1. Büyük devlet — چوڭ دۆلەت،

2. Küçükler büyüklere saygı göstermeli — كىچىكلەر چوڭلارغا ھۆرمەت قىلىش لازىم.

3. Büyük kalabalık — ناھايىتى كۆپ ئادەم.

4. Büyük ulus — بۈيۈك مىللەت.

5. Büyük Kurban bayramı — ئۇلۇغ قۇربان ھېيتى.»

büyük · amiral, – li. is. دېڭىز مارشالى، ئادمىرال.

büyük · elçi. is. باش ئەلچى:

«Çinin Ankara büyük elçisi — جۇڭگونىڭ تۈركىيەدىكى باش ئەلچىسى.»

büyük · elçilik, – ği. is. باش ئەلچىلىك:

«Türkiyenin pekindeki büyük elçiliği — تۈركىيىنىڭ جۇڭگودىكى باش

پۈرۈك، بوغۇق.

büzük[1]. s.

① ياغلىق ئۈچەينىڭ ئىچى.

büzük[2]. is.

② يۈرەكلىك، جەسۇرلۇق، جاسارەت.

büzülmek. ① پۈرۈلمەك، بوغۇلماق، پۈكۈلمەك. ② پۈرلەشمەك، قاتلاشماق. ③ تۈرۈلمەك، پۈكلەشمەك. ④ دالدىغا كىرىۋالماق، سۇقۇنماق.

ئاشۇرۇلماق.

büzgü. is. پۈرۈم، قاتلام. (كىيىملەرگە پاسۇن چىقىرىش ئۈچۈن قىلىنغان پۈرۈم).

büzgülü. s. پۈرۈملۈك، قاتلاملىق: «Büzgülü etek — قاتلاملىق كۆڭلەك (يوپكا).»

büzmek. پۈرمەك، بوغماق، پۈرۈپ (بوغۇپ) باغلىماق.

Cc

c. C ج (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئۈچىنچى هەرپى).

caba. ① پۇلسىز، بەدەلسىز. ② ئوشۇقچە: «Bu kadar masraftan başka yorgunluğu da caba! — شۇنچە چىقىمدىن سىرت، هارغىنلىقچۇ!»

cabacı. مۇت، تەييارغا تەييار.

cacık. is. قېتىققا تەرخەمەك ياكى باشقا ئوتياش ئارىلاشتۇرۇلغان سالاتا.

cabaloz. s. ① جابجاپ. ② قىلىقسى سەت. ③ جىدەلخور.

cadde. is ar. چوڭ كوچا: «Çanance caddesi — چاناققەلەنىڭ كوچىسى.»

cadı. is. far. ① جادى (ئايال). ② قىلىقسىز ۋە سەت ئەر ياكى خوتۇن.

cafcaf, cafcuf. is. ① جاپجاپ. ② هەيۋە، داۋراڭ.

cağ¹. is. ① هارۋا چاقىنىڭ گۈگۈسىنى. ② سالاسۇن.

cağ². is. كۇپ، قاپ،

cağ³. is. ئەۋرەز (يۇنداق قۇدۇقى).

cahil. is. ar. ① نادان، ساۋاتسىز، بىلىمسىز. ② تەجرىبىسىز.

cahiliyet, – ti. is. ar. ئەرەپلەردە مۇسۇلمانلىقتىن ئاۋۋالقى دەۋرگە بېرىلگەن نام.

cahillik, – ği. is. ① نادانلىق، ساۋاتسىزلىق، بىلىمسىزلىك. ② تەجرىبەسىزلىك، ياشلىق، گۆدەكلىك. ③ تەجرىبەسىزلىكتىن ئۆتكۈزۈلگەن خاتالىق.

caiz. s. ar. جائىز، ئۇيغۇن، رۇخسەت قىلىنغان:
«Bu gibi durumda olağanüstü önlemler almak caizdir — مۇشۇنداق ئەھۋالدا پەۋقۇلئاددە تەدبىرلەر قوللىنىشقا بولىدۇ.»

caize. is. ar. جائىزە (قەدىمكى زامانىدا شائىرلارغا چۆلار تەرىپىدىن بېرىلگەن نەرسە).

caka. is. جار، نامايىش، جاكار.

câli. s. ar. ساختا، يالغان، ياسالما:
«Bu adamın bütün eylemleri câlidir— بۇ ئادەمنىڭ پۈتۈن هەرىكەتلىرى ساختىدۇر.»

câlip. s. ar. جەلپ، ئۆزىگە تارتقان، دىققەتنى چەككەن، قوزغىغان:
«Bu eylem şüpheyi câliptir — بۇ هەرىكەت گۇمانىنى قوزغايدۇ.»

cam. is. far. ① ئەينەك. ② پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئەينەكتىن ئىشلەنگەن: «Pencere cami kırılmış — دېرىزە زىنىڭ ئەينىكى چېقىلىپتۇ.
Cam dolap — ئەينەكلىك ئىشكاپ.

camadan. is. زەرلىك يېپەك رەختتىن تىكىلگەن چاپراس تۈگمىلىك قەدىمكى تون.

cambaz. is. far. ① سېركىچى، جانباز. ② هىيلىگەر، قۇۋ. ③ ئات ئۈستىدە ساتقۇچى ياكى ئات يېتىشتۈرگۈچى:

نوپۇس. ④ ناھايىتى يېقىن:

«1. Halk davasına canımı feda edeceğim — خەلق ئىشىغا جېنىمنى پىدا قىلىمەن.

2. Seni hiç can yokmuş gibi gördüm — سېنى جېنى يوقتەكلا كۆرىمەن.

3. Mehmet beş can besliyor — مەھمەتتە بەش جانىنى باقىدۇ.

4. Biz can dostlarız — بىز جان دوستلارمىز.»

canan. is. far. ① مەھبۇبە، مەشۇقە. ② ئالىلا، خۇدا.

canavar. is. far. ① يىرتقۇچ ھايۋان. ② ئاڭسىزلارچە ھەرىكەت قىلىدىغان زالىم:

«Anadoluda yer yer kurda, yaban domuzuna, yılana da canavar denir— ئاناتۇلىنىڭ ھەممىلا يېرىدە بۆرىنى، ياۋا توڭگۇزنى ۋە يىلاننى جانىۋار دەيدۇ.»

candarma. is. fr. ژاندارما.

can · ciğer. is. جان ـ جىگەر.

candan. s. سەمىمىي.

candaş. is. جان دوست.

canfes. is. يۇپقا توقۇلغان يىپەك رەخت.

canfeza. is. far. شەرق مۇزىكىلىرىدىن بىر مۇقام.

cangıl . cungul. جاڭگۇر ـ جۇڭگۇر، جاڭغۇر ـ جۇڭغۇر:

«Bu çanların cangıl cungulu insanın başlarını ağrıtıyor — بۇ قوڭغۇراقنىڭ جاڭگۇر ـ جۇڭگۇرى ئادەمنىڭ بېشىنى ئاغرىتىپ كەتتى.»

canhıraş. s. far. ① يۈرەكنى ئېزىدىغان، ئادەمنىڭ ئىچىنى ئېزىدىغان. ② تۈكلىرى ھۆرپەيگەن.

«Iki cambaz bir ipte oynamaz — ئىككى قوچقارنىڭ بېشى بىر قازاندا قاينىماس، ئىككى جانباز بىر تاناپتا ئويناماس.»

cambaz·hane. is. far. سېركىخانا، جانبازخانا.

cambazlik, -ğı. is. سېركچىلىك، جامبازلىق:

«Uygur canbazlığı — «ئۇيغۇر جانبازلىقى.

cambul · cumbul. s. ① ھېيلىگەرلىك، قۇۋۇلۇق، شۇملۇق. ② سۇيۇق ـ سەلەك.

camcı. is. ئەينەكچى (ئەينەك ساتقۇچى، ئەينەك سالغۇچى).

camekân. is. far. ئەينەكلىك ئىشكاپ:

«Dükkan camekânı — دۇكاننىڭ ئەينەكلىك ئىشكاپى.»

cam · göz. s. ① كۆزەينەكلىك. ② ئاچكۆز، تەمەگەر. ③ ئىت بېلىقى.

cami. is. ar. جامە، مەخسۇس جۇمە ۋە ھېيت نامىزى ئوقۇيدىغان يەر:

«Heytikâr camisi — «ھېيتكا جامەسى.

câmi. s. ar. تۇپلانغان، بىر يەرگە يىغىلغان، بىر يەرگە كەلتۈرۈلگەن، جەملەنگەن.

camia. is. ar. جەمئىيەت، جامائە.

camit. is. ar. ① جانسىز. ② تۇڭلاپ قالغان:

«Taş camit bir cisimdir — تاش جانسىز بىر جىسىمدۇر.»

camlamak. ئەينەك سالماق.

camlı. s. ئەينەكلىك، ئەينەك سېلىنغان.

camlık, -ğı. is. ئەينەك بىلەن توسۇلغان يەر.

camus. is. ar. سۇ كالىسى.

can. is. far. ① جان، ھاياتلىق. ② قۇۋۋەت، كۈچ، مادار. ③ كىشى،

نېمندېگەن ئاجىز بىر ئادەم.

3· Bu yıl piyassa biraz cansiz — بۇ يىل بازارلار بىرئاز كاسات.»

cansızlık, – ğı. is. جانسزلىق.

cansiparane. s. far. ① جان تېنى بىلەن، پۈتۈن قەلب بىلەن. ② قىزىقنى ياندۇرىدىغان ۋە ئىشتىها ئاچدىغان دورا ياسىلدىغان ئۆسۈملۈك: «Bu işi can siparane yapacağım — بۇ ئىشنى پۈتۈن قەلبىم بىلەن قىلىمەن.»

carı. is. پەرەنجە.

car². is. جار، نىدا، ۋارقىراش:

~ etmek — جار سالماق.

car car. z. جار – جۇر، ۋاراڭ – چۇرۇڭ. ۋاراڭ – ۋۇرۇڭ

car car. s. جابجاپ، جاۋۇلداق.

carcı. is. جارچى، جاكارچى.

caris. is. جېدەلخور، ماجراچى، ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق.

cari. is. ar. ① ئاققان. ② قىلىنىپ كەلگەن، ئىجرا قىلىنىۋاتقان:

«Bu işi aramızda cari usule göre yapiyoruz — بۇ ئىشنى يۈرگۈزۈلۈپ كەلگەن ئۇسۇلغا ئاساسەن قىلىۋاتىمىز.»

carih. s. ar. ① ياردىلغۇچى، ياردىدار قىلغان (بىرى). ② رەددىيە بەرگەن. ③ يىرتقۇچ (ھايۋان).

cariye. is. ar. ئايال، قۇل.

carlamak. ① جار سالماق، ئېلان قىلماق، بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق.

carta. is. ئوسۇرۇق.

cartadak, cartadan. z. بىردىنلا، تۇيۇقسىزلا:

«Cartadak kapıyı açti — تۇيۇقسىز ئىشىكنى ئاچتى.»

çani · is. ar. جىنايەت ئىشلىگۈچى.

can kurtaran is.: قۇتۇلدۇرۇش ۋاستىسى:

«Can kurtaran araba — قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.»

canlandirmak. جانلاندۇرماق، ئەسلىگە كەلتۈرمەك، جانلىنىشىغا سەۋەب بولماق.

canlanmak. ① جانلانماق، قۇۋۋەت تاپماق، ھەرىكەتكە كىرىشمەك. ② ئەھۋالى ياخشىلانماق:

«Yağmurdan sonra ekinler canlandi — يامغۇردىن كېيىن زىرائەتلەرگە جان كىردى.

Çocuk hastalıktan sonra bir türlü canlanmadi — بالا ئاغرىغاندىن كېيىن زادىلا ياخشىلىنىپ كېتەلمىدى.»

canlı s. ① جېنى بار، تىرىك، ھايات. ② جانلىق، قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك، تەسىرلىك:

«Balıkçı canlı balıklar getirdi — بېلىقچى تىرىك بېلىقلارنى كەلتۈردى.

Canlı söz — جانلىق سۆز.

canlıcılık, – ğı. is. ئانىمىزم (تەپەكۇرنىڭ دۇنيادىكى ھەممە نەرسىلەرنىڭ جېنى بار دەپ ھېسابلىغان باشلانغۇچ شەكلى).

canlılık – ğı. is. جانلىقلىق.

cansız. s. ① جانسىز، جېنى يوق، ئۆلۈك. ② زەئىپ، كۈچسىز، مادارسىز، ئاجىز. ③ تۇرغۇن، كاسات، جەلپ قىلالمايدىغان، ھېسسىيات ئويغاتمايدىغان:

«1· Birden bire yere cansız yıkılı verdi — بىردىنلا ئۆلۈكتەك يەرگە چۈشتى.

2· Ne kadar cansız bir adam —

(ئايال).

cebe. is. far. ساۋۇت (تۆمۈر - كىيىم).

cebeci. is. قورال ياسىغۇچى ياكى قۇرال ساتقۇچى.

cebelendirmek. قورالالاندۇرماق.

cebelenmek. قورالالانماق.

cebeli. is. ① ئوسمان پادىشاھلىقىدىكى قورراللىق ئەسكەرلەر. ② شۇ زاماندا ۋىلايەتلەردىكى ئاتلىق ئەسكەرلەر.

cebellezi. is. نەرسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش.

ceberrût, - tu. is. ar. ① تەكەبرىنىڭ قۇدرىتى، ئۇلۇغلۇقى. ② مەرھەمەتسىزلىك، زورلۇق - زومبۇرلۇق.

cebin s. ar. قورقاق.

cebir[1]. is .ar ئالگىبرا.

cebir[2]. is. ar. جەبر قىلماق، زۇلۇم، جاپا، مۈشكۈل.

cebire. is. ar. سۈنۇقنى (سۆڭەك) تۇتتۇرۇش ئۈچۈن تاختىدىغان مېتال ۋە ياغاچ تاختا.

cebretmek. ① مەجبۇرلىماق، زورلىماق. ② زۇلۇم سالماق.

cebri. s. ar. مەجبۇرىي، زورلۇق: «Cebri gülûş — زورمۇ زور كۈلۈش.»

cebri nefis. fsi. نەپسىنى يېڭىش، ئۆزىنى تۇتۇش.

cebriye. is. ar. تەقدىرلەش.

ceddeni. s. ar. ئاتا مىجەز.

cedel. is. ar. ① جېدەل، غۇۋغا. ② دىئالېكتىكا.

cederi. is. ar چېچەك (كېسەل).

cefa. is. ar. جاپا، مۈشكۈل، قىيىن، تەس.

cascavlak. s. قىپىيالىڭاچ، ئانىدىن تۇغما، تاقىر: «Cascavlak bir kafa — تاقىر باش.»

casus. is. ar. جاسۇس، ئىشپىيون، تېكىتېكچى.

casusluk, - ğu. is. جاسۇسلۇق، ئىشپىيونلۇق، تېكىتېكچىلىق.

cavalacoz. s. قەدىرسىز. قەدىرسىز (نەرسە ياكى ئادەم).

cavlak. s. يالىڭاچ، تاقىر (تۈكسىز).

cavlamak. نىشاندىن چەتنىمەك، تېمىدىن يىراقلاشماق.

caydırmak. ۋاز كەچتۈرمەك، ئىرادىسىدىن قايتۇرماق.

cayır. is. قاتتىق يىرتىلىش ئاۋازى، قاتتىق ئاۋاز.

caymak. ۋاز كەچمەك، ئىرادىسىدىن قايتماق، نىيىتىدىن يانماق.

caz. is. ing. جاز (شىمالىي ئامېرىكا نېگىرلىرىنىڭ مۇزىكىسىنى تەقلىد قىلغان ئورکىستىر).

cazgır. is. پالۋانلارنى تېنىشتۇرغۇچى ۋە چېلىش مەيدانىغا ئېلىپ كىرگۈچى.

cazibe. is. ar. ① گۈزەللىك، يېقىملىق. ② جەلپ قىلىش، ئۆزىگە تارتىش.

cazip. s. ar. جەلىپ قىلىدىغان، ئۆزىگە تارتىدىغان، مۇۋاپىق، پايدىلىق: «Cazip sözler var — پايدىلىق سۆزلەر بار.» Cazip bir öneri — مۇۋاپىق بىر تەكلىپ.»

cebanet, - ti, is. ar. قورقۇنچاقلىق، جاسارەتسىزلىك.

cebbar. s. ar. ① قۇدرەتلىك، كۈچلۈك. ② ماھىر، ئۆز، قولىدىن ئىش كېلىدىغان

② دەۋا قىلغۇچى، دەۋا قىلىنغۇچى ۋە گۇۋاھچىلارغا بېرىلگەن تەكلىپ قەغىزى: «Ona bugün mahkemeden celp gelmiştir — ئۇنىڭغا بۈگۈن سوتتىن تەكلىپ قەغىزى كەپتۇ.»

celse. is. ar. مەجلس، يىغىن.

cem¹. is. ar. جەم، توپلام: ~ etmek. توپلىماق.

cem². is. ar. كۆپچىلىك.

cemaat, – tı. is. ar. ① جامائەت. ② ئادەملەر توپى. ③ بىر دىندىن ياكى بىر مەزھەپتىن بولغانلار.

cemadat, – tı. is. ar. جانسىزلار.

cemal. is. ar. جامال: «Cemalına bakıyorum — جامالىڭغا قاراۋاتىمەن.»

cemat, is. ar. جانسىز، ھەرىكەتسىز.

cemi¹, – mi. is. ar. ① جەمئىي، يىغىندا. ② كۆپلۈك قوشۇمچىسى.

cemi². is. ar. ھەممە، پۈتۈن، ئومۇمىي.

cemil. s. ar. ① چىرايلىق، گۈزەل. ②ئەر ئىسمى.

cemile. is. ar. ① خوشخۇي. ② بىر-سىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن قىلىنغان ئىش (ھەرىكەت). ③ ئايال ئىسمى: «Konuklara cemile olsun diye sofraya çiçek ve yemiş doldurdu— مېھمانلارنى رازى قىلىش ئۈچۈن داستىخانغا گۈل ۋە يېمىش تىزدى.»

cemiyet, – ti. is. ar. ① جەمئىيەت. ② ئۇيۇشما، جەمئىيەت. ③ مۇزاسىم: «1. İnsan cemiyeti — ئىنسانلار جەمئىيىتى.

2. Uygur — Kazak cemiyeti —

cefakâr. s. ar. far. جاپاكەش، كۆپ جاپا چەككەن: «Zavallı çok cefakâr bir adamdır— بىچارە كۆپ جاپا چەككەن ئادەمدۇر.»

cehalet, – ti. is. ar. نادانلىق، ساۋاتسىزلىق، بىلىمسىزلىك، جاھالەت.

cehdetmek. تىرىشماق، ئىجتىيات قىلماق، تىرىشىپ ئىشلىمەك.

cehennem. is. ar. ① جەھەننەم، دوۋزاق. ② جاپالىق يەر.

cehennemi. s. ar. ① جەھەننەمگە ئائىت. ② جەھەننەمنى ئەسلىتىدىغان.

cehil, – hli. is ar. بىلىمسىزلىك، بىلمەسلىك.

cehre. is. چاق (يېسپ ئېگىرىدىغان).

cehren. z. ar. ئۇنىڭ: «Gizli değilencehren söyledi— ئىچىدە ئەمەس، ئۇنىڭ سۆزلىدى.»

cehri. is. ئاق تەكەن.

ceht, – ti, is. غەيرەت.

ceket, – ti. is. چاپان.

celâl . is. ar. ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك.

celâllenmek. قاپاق تۈرۈپ خاپا بولماق.

celâllı. s. قاپقى تۈرۈك، قاپقى تۈرۈكلۈك.

celbe. is. ئوۋچىلار خالتىسى.

celbetmek. ar, جەلپ قىلماق، ئۆزىگە قاراتماق، مايىل قىلماق.

celep,– bi is. ar. بىدىك (جالاپ).

celi. is. ar. ئوچۇق، ئاشكارا، ئېنىق.

celil. s. ar ئۇلۇغ. ئىنتايىن ئۇلۇغ.

cellât, – dı. is. ar. ① جالىلات. ② رەھىمسىزلىك، زالىملىق.

celp, – bi. is. ar. ① جەلب قىلىش، ئۆزىگە تارتىش، چاقىرىش، كەلتۈرۈش.

cennet . mekân. s. يېرى جەننەت بولغان.

cenubi. s. ar. جەنۇبىي: «Cenubi Sincang — جەنۇبي شىنجاڭ.»

cep, – bi. is. ar. ① يانچۇق، چۆنتەك. ② دۇشمەن ئىستىھكامىنىڭ ئاجىز قىسمى: «Cep defteri — يانچۇق دەپتىرى.»

cepane. is. far. ئوق ـ دورا، قۇرال ياراق:

«Savaş sırasında bir çok cepane ele geçirildi — ئۇرۇش جەريانىدا كۆپلىگەن ئوق ـ دورا قولغا چۈشۈرۈلدى.»

cephe. is ar ① پېشانە. ② ئالدى (تەرەپ). ③ ئالدىنقى سەپ، فرونت:

«Bu evin cephesi parka bakar — بۇ ئۆينىڭ ئالدى تەرىپى باغچىغا قارايدۇ.

Cepheye gitmek — ئالدىنقى سەپكە كەتمەك.»

cerahat, – ti. is. ar. ① جاراھەت، يارا. ② يىرىڭلىق، زەردابلىق.

cerahatlenmek. جاراھەتلەنمەك، يارىلانماق.

cerbeze. is. ar. ① گەپچى، سۆزمەن، گەپدان. ② چىقىشقاق:

«Bilgisi azdır, amâ pek cerbe-zedir — بىلىمى ئاز، لېكىن گەپچى.»

cereme. is. ar. ① باشقىلارنىڭ دەردىنى تارتىش. زىيان. ② جەرىمانە:

«Çocukların yaptığı ziyanın ceremesini babaları çeker — بالىلار نىڭ دەردىنى ئاتىسى تارتىدۇ.»

cereyan, is. ar; ① جەريان. ② ئېقىم (ئاقماق). ③ ئېقىش (ئېقىشقا)، يۆنىلىش، بولۇش (بولۇشقا):

ئۇيغۇر ـ قازاق ئۇيۇشمىسى.

3. Evlenme cemiyeti — تۇي مۇراسىمى.»

cenabet, – ti. is. ar. جۇنۇپ (مۇ-سۇلمانچىلىقتا جىنسىي ئالاقىدىن كېيىن غۇسۇل قىلمىغان كىشىلەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).

cenah. is, ar. ① قۇش قانىتى. ② ئېچىلىپ ـ يېيىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ قانىتى. ③ گۈرۈھ، گۇرۇپپا:

«Sol cenah — سول گۈرۈھ.»

cenan. is. ar. يۈرەك، كۆڭۈل، قەلب.

cenap, – bı. is. ar. جانابى.

cenaze. is. ar. جىنازە، تاۋۇتقا سېلىپ كۆمۈشكە تەييارلانغان مۇردا:

«Cenaze töreni düzenlendi — جىنازە مۇراسىمى ئۇيۇشتۇرۇلدى.»

cengâver. s. far. جەڭگىۋار.

cengâverlik, – ği. is. جەڭگىۋارلىق.

cenge. is. ئوت ئۇچقۇنى.

cengel. is. ① جاڭگال. ② ئىسسىق مەملىكەتلەردىكى ئورمانلىق.

cenk, – ği. is. far. جەڭ، ئۇرۇش، سوقۇش.

cenkçi. s. far. ① سوقۇشچەرەس، ئۇرۇشچەرەس، ئۇرۇشخۇمار. ② غوۋغاچى، ماجراچى.

cenkleşmek. ئۇرۇشماق، جەڭ قىلىشماق، سوقۇشماق. ② كۆرەش قىلماق.

cenk · name. is. جەڭنامە.

cennet, – ti. is. ar. ① جەننەت، بېھىش. ② راھەت ئاتا قىلىدىغان يەر، گۈزەل باغچا.

cennetlik, – ği. is. ① جەننەتكە خاس. ② يېرى جەننەت.

ceste. ceste, far. پارچه - پارچه، قسسم - قسسم، بۆلۈم - بۆلۈم:
«Borcunuzu ceste ceste ödersiniz— قەرزىڭىزنى بۆلۈپ بۆلۈپ تۆلەيسىز.»
cesur. s. ar. «جەسۇر، قورقماس، يۈرەكلىك:
«Cesur adam — جەسۇر ئادەم.»
cesurane. z. Cesurca
cesurca. z. جەسۇرانە، جەسۇرلۇق، قورقماستىن.
cesurluk, — ğu. is. جەسۇرلۇق، يۈرەكلىك، قورقماسلىق.
cet, — ddi. is. ar. ئەجداد.
cetvel. is. ar. ① سىزغۇچ. ② ئېرىق.
cev, — vvi. is. ar. ھاۋا بوشلۇقى، ئاتموسفىرا.
cevahir, is. ar. ئالماس ۋە ياقۇت قاتارلىق تاشلار، جەۋاھىر.
cevap, — bı. is. ar. جاۋاب.
cevaplandırmak. جاۋابىنى بەرمەك.
cevaplı. s. جاۋابى بولغان:
«Sorulu cevaplı mektup — سوئال - جاۋابلىق خەت.»
cevapsiz. s. جاۋابسىز:
«Sorular cevapsiz kaldı — سوئاللار جاۋابسىز قالدى.»
cevat s. ar. سىخى، قولى ئوچۇق:
«Bu cevat bir adamdir — بۇ سىخى بىر ئادەم.»
cevaz. i. ar. رۇخسەت:
«Cumhuriyet ilkelerine aykırı haraketlere cevaz yoktur — جۇمھۇرىيەت پرىنسىپلىرىگە خىلاپ ھەرىكەتلەرگە رۇخسەت يوق.»
cevdet, — ti is. ar. ① ياخشىلىق،

ئېسىلىكتر — «Elektrik cereyanı ئېقىمى.
Işi kendi cereyanına bırakalım— ئىشنى ئۆزبولۇشىغا (ئېقىشىغا) قويۇۋېتەيلى!»
cerh. is. ar, ① يارىدار. ② رەددىيە:
«Bu görüşü cerhedeceğim — بۇ كۆز قاراشنى رەت قىلىمەن.»
ceri. s. ar. جۈرئەتلىك، جەسۇر، قورقماس.
ceride. is. ar. ① خاتىرە دەپتەر، كاتولىك. ② گېزىت - ژورنال.
ceriha. is. ar. جاراھەت، يارا.
cerime. is. ar. → **Cereme.**
Cermen. is. گېرمان.
Cermence. is. گېرمانچە (گېرمانىيە، ئەنگلىيە، نورۋېگىيە. دانىمارکا قاتارلىق ئەللەر خەلقلىرىنىڭ ئانا تىلى).
cerrah. is. ar. ① يارىلارنى داۋالايدىغان دوختۇر. ② ئاپپراتسىيە دوختۇرى، جەررا ھ.
cerrar. is. ar. ئالدامچى، قاقتى - سوقتى قىلغۇچى.
cesamet — ti. is. ar. چوڭلۇق:
«Binanın cesameti — بىنانىڭ چوڭلۇقى.»
cesaret, — ti. is. ar. ① جاسارەت. ② يۈرەكلىك، قورقماسلىق.
cesaretlenmek. جاسارەتلەنمەك، غەيرەتلەنمەك.
cesaretli. s. جاسارەتلىك، يۈرەكلىك، غەيرەتلىك.
cesaretsiz. s. جاسارەتسىز، يۈرەكسىز، قورقۇنچاق، غەيرەتسىز.
ceset. is. ar. جەسەت، مېيىت، مۇردا.
cesim. s. ar. چوڭ، يوغان.

cezb. is. ar. ئۆزىگە تارتىش، جەلپ قىلىش، ئۆزىگە قارىتىۋېلىش، جەزب.

cezbe. is. ar. ھاياجانلىنىپ ھوشىدىن كېتىش.

cezbelenmek. ① ھوشىدىن كەتمەك. ② ئۆزىگە قارىتىۋالماق.

cezb . etmek. جەلپ قىلماق، ئۆزىگە تارتماق.

cezim, — zm. is.ar. جەزمەنلەشتۈرمەك، قارارلاشتۈرماق، كەستۈرمەك.

cezir, — zr. is. ar. ① جەزىر. ② ئاساس.

cezai. s. ar. ئاساسىدىن، تېگى - تەكتىدىن.

cezve. is. ar. كوفى قايىنىتىدىغان چەينەك.

cezzar. is. ar. ① قاسساپ. ② قانخور.

cıgara. is. it. سىگارا، تاماكا: «Türkiye cıgarası çok serttir — تۈركىيە سىگارىسى ناھايىتى كۈچلۈك.»

cılız. s. بەكمۇ ئاجىز، كۈچسىز، ئاۋاق: «O kadar cılızki üflesen düşecek — شۇ قەدەر ئاۋاقكى، پۈۋ دېسەڭ ئۈچۈپ كېتىدۇ.»

cılızlaşmak. ئاجىزلاشماق، زەئىپلەشمەك.

cılızlık, — ğı. is. ئاجىزلىق، ماغدۇرسىزلىق، زەئىپلىك، كۈچسىزلىك.

cılık. s. ① بۇزۇلغان، نەسىسغان، پالىغان. ② يېرىڭلىغان: «Cılk yumurta — پالاق تۇخۇم. Cılık yara — يېرىڭلىق يارا.»

cılkava. is. osm بۆرە ياكى تۈلكىنىڭ بويۇن تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋا.

cımbar, çımbar. is. توقۇمچىلىق دەستىگاھلىرىدا رەختلەرنى كېرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قورال.

cimcime. is. ① ئۇششاق ئۇششاق. ② ئۇششاق ئۇششاق ئۆسۈملۈك.

cimnastik. is. fr. بەدەن تەربىيە.

cimri. s. ① ھېسابچان، ئېھتىياتچان. ② پۇلغا ھېرىس، پۇلغا ئامراق، پۇلغا ئىنتىلىدىغان، پۇلغا ئېسىلىدىغان، پۇلغا ئېرىنىدىغان، پۇلغا ئەستايىدىل، پۇلغا ئېھتىياتچان، پۇلغا ئېھتىيات قىلىدىغان، پۇلغا ئېھتىيات قىلىدىغان، پۇلغا ئېھتىيات قىلىدىغ

cıs cıbıl. s. ① قىپيالىڭاچ، ئانىدىن تۇغما. ② ھېچ نەرسىسى بولمىغان.

cıvata. is. it. بولتا مىخ (مىخ).

cıvık. s. ① بەك سۇيۇق. ② سەت چاقچاق قىلىدىغان (بىرى). ③ جېدەلخور: «Cıvık hamur — سۇيۇق خېمىر. Sarhoş olunca pek cıvık oluyor — مەستلا بولۇپ قالسا بەك جېدەلچى بولۇپ كېتىدۇ.»

cıvıl · cıvıl. ۋىچىر ـ ۋىچىر: «Kuşlar cıvıl cıvıl ötüyor — ئۇچار قۇشلار ۋىچىر ـ ۋىچىر سايرايدۇ.»

cıvımak. ① ئۇۋىمەك، ئېرىماق. ② بۇزۇلماق، كېرەكتىن چىقماق، ئىزىدىن چىقىپ كەتمەك: «Sizi görünce cıvıdı — سىزنى كۆرۈپلا ئېرىدى. Bu mesele cıvıdı — بۇ ئىش بۇزۇلدى.»

cıvıtmak. ① يۇمشاتماق، ئېرىتمەك. ② بۇزماق، كېرەكتىن چىقارماق.

cıvmak. قېيىپ كەتمەك، قىڭغىر كەتمەك: «Kurşun cıvmış — ئوق قېيىپ كەتتى.»

cız. is. ① بالىلار تىلىدا «ئوت». ② قىزدۇق ياغقا نەرسە سېلىنغاندا چىقىدىغان ئاۋاز (جىز).

cızdam. is قېچىش، كېتىش، ئۇزاقلىشىش، يوقلىش.

cızlam. is. → Cızdam.

cızsineği is. كۆكۈيۇن.

cibâyet, – ti. is. توپلاش، يىغىش (باج، كىرىم).

cibilli. s.ar تۇغما.

cibilliyet, – ti. is. يارىتىلىش، تۇغما. قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب.

cımbız. is. ① توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدا رەختلەرنىڭ ئۈستىدىكى قىل قاتارلىقلارنى تازىلاش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان قىسقۇچ. ② تەنە سۆز.

cımbızlamak. رەختلەرنىڭ يۈزىدىكى تۇگۈن ۋە قىل قاتارلىقلارنى تازىلىماق.

cınak, – ğı. is. يېرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ پەنجىسى ۋە تىرنىقى.

cıncık, – ğı. is. ئىستاكان، قەدەھ، تەخسە قاتارلىقلار.

cır. is. ناخشا، جىر، غەزەل.

cırboğa. is ① بىر خىل چۆل چاشقىنى. ② زەئىپ بالا.

cırdaval. is ئۇچى تۆمۈرلۈك توقماق.

cırlak, – ğı. is, ① تومۇزغا. ② سەت ئاۋاز، يېقىمسىز ئاۋاز: «Aman şarkıcı kadın ne cırlak şey — يائاللا، بۇ ناخشىچى خوتۇن نېمىدېگەن سەت ۋارقىرىغان.»

cırlamak. ئىنچىكە ۋە ئادەمنىڭ ئىچىنى پۇشۇرغۇدەك ئاۋاز چىقارماق.

cırlayık, – ğı. is. كىچىك بىر خىل ئوۋ قۇشى.

cırnak, – ğı. is. يېرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ تىرنىقى.

cırnık. is. سېپىللاردىن سۇ ئاقىدىغان تۆشۈك.

cırtlak. s. ① يېرىلىپ كەتكەن: «Cırtlak domates — ② يېقىمسىز (ئاۋاز). يېرىلىپ كەتكەن پەمىدۇر.»

cırtlamak ① جارت قىلىپ ئاۋاز چىقارماق. ② پىشىپ يېرىلىپ كەتمەك: «Bu kavun cırtlamış — بۇ قوغۇن يېرىلىپ كېتىپتۇ.»

بىر ئاغرىق.»

ciddileşmek. جددىيلەشمەك.

ciddilik, –ği. is. جددىيلىك، جددي ئەھۋال، جددى ۋەزىيەت.

ciddiyet, – ti. is. جددىيلىك، جددىيەت.

cife. is ,ar. ① ھايۋان ئۆلۈكى. ② يىرگىنچلىك نەرسە.

cifir, – fri. is. ar. قۇرئى، پال.

ciğer. is. ar. ① ئۆپكە، جىگەر. ② قېرىن. ③ جاسارەتلىك، ۋىجدانلىق.

cihad. is. ar. دىنىي جەڭ.

cihan. is. far: جاھان، ئالەم، دۇنيا: «Iknici cihan savaşı — ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.»

cihan · gir. s. far. جاھانگىر.

cihangirlik, – ği. is. جاھانگىرلىك: «Dünya cihangirliği — دۇنيا جاھانگىرلىكى.»

cihani. s. دۇنياۋى.

cihaniyen. is. far. جاھان خەلقى، جاھاندىكىلەر، دۇنيادىكىلەر.

cihan · nüma. is. far. بالكون، راۋاق.

cihan · şümul. s. ar. ئالەمشۇمۇل.

cihar. is. far. تۆت (سان).

cihaz. is. ar. ① جابدۇق، ئەسۋاب، جاھاز. ② تويلۇق نەرسىلەر. ③ جنازا ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر.

cihet, – ti. is. ar. ① جەھەت، تەرەپ. ② ۋەقپىگە قارىغۇچى. ③ سەۋەب.

cilâ. is. ar. جۇلا.

cilacı. is. پەردازچى.

cilâlamak. پەردازلىماق، جۇلالىماق، پارىلداتماق.

cilâlı. s. جۇلالىق: «Cilâlı kumaş — جۇلالىق رەخت.

cibilliyetsiz. s. تېگى پەس، زاتسى بۇزۇق.

cibin. is. چۈن.

cibinlik, –gi. is. پاشىلىق، چۈنلىق.

cibre. is. سەگەك سۆيى چىقىرىدىغان ئۇزۇم ۋە باشقا مىۋە قالدىقى.

cici. s. is. ① چىرايلىق. ② بالىلارغا چىرايلىق كۆرۈنىدىغان نەرسىلەر: «Cici bebek — چىرايلىق بوۋاق.

cicili · bicili. s. بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن.

cicim[1]. is. پەردە ياكى ياپقۇچ.

cieim[2]. سۆيگۈ خىتابى: «Cicim sen ne kadar tatlisin — جانىم، سەن نېمە دېگەن تاتلىقسەن».

cicoz. is. يېرىق: «Bende para cicoz — مەندە پۇل يېرىق.

cidal, – li. is, ar. ① كۈرەش، ئۇرۇش، سوقۇش. ② جېدەل، ماجىرا.

cidar. is. ar. ئىچكى تام، چىت.

cidden. z. ar. ھەقىقەتەن، راستىنلا: «Bu işe cidden memnun oldum — بۇ ئىشقا راستىنلا مەمنۇن بولدۇم.»

ciddi s. ar. ① ئېغىر - بېسىق، سالماقلىق. ② رەسمىي، جددىي. ③ ھەقىقىي. ④ مۇھىم. ⑤ سۈرلۈك. ⑥ خەۋپلىك، خەتەرلىك:

«1. Ciddi adam — سالماقلىق ئادەم.

2. Bu söz ciddidir — بۇ سۆز چاقچاق ئەمەس (رەسمىي سۆز).

3. Ciddi bir sevgi — ھەقىقىي بىر مۇھەببەت.

4. Ciddi bir çalışma — مۇھىم بىر خىزمەت.

5. Ciddi bir yüz — سۈرلۈك چىراي.

6. Ciddi bir hastalık — خەتەرلىك

cilbent. is. far. ئالبوم.
cildi. s. ar. تېرىگە ئائىت.
cildiye. is. ar. ① تېرە كېسەللىكى. ② تېرە كېسەللىكلەر بىلىمى.
cilt. is. ar. ① ئادەمنىڭ تېرىسى، تەن. ② تاش. ③ شىرازا، مۇقاۋا. ④ توم، جىلد:
«Lenin eserlerinin ikinci cildi — لېنىن ئەسەرلىرىنىڭ 2 - جىلدى (تومى).»
ciltçi. is. كىتابلارنى تومغا ئايرىغۇچى، كىتاب تاشلىغۇچى.
ciltlemek. كىتاب تاشلىماق، شىرازلىماق، مۇقاۋىلىماق، توپلام ھالغا كەلتۈرمەك، توپلىماق.
ciltsiz. s. مۇقاۋىسىز، توم ھالغا كەلمىگەن (كىتاب).
cilve. is. ar. ① جىلوە، ناز. ② ئەكسىلىك، تەتۈرلۈك.
cilveleşmek. ناز قىلىشماق.
cilveli. s. نازلىق، جىلوىلىك:
«Cilveli kadın — ناز قىلىدىغان خوتۇن.»
cim. is. كونا ئەرەب ئېلىپبەسىدە «ج» ھەرپىنىڭ ئىسمى ۋە ئاتىلىشى:
«Lam-cimi yok — لام-جىمى يوق.»
cima. is. ar. جىنسىي مۇناسىۋەت. (ئادەملەر ئوچۇن)
cimbakuka. s. فىگۇرسىز، ئىسكەتسىز.
cim . cime. is. كىچىك ھەم تاتلىق بىر خىل تاۋۇز.
cimnastik, – ği. is. yun. گىمناستىك:
«Radyo cimnastiği — رادىئو گىمناستىكى.»
cimri. s. پىخسىق، بېخىل، پىشىق.
cimrilik, – ği. is. بېخىللىق، پىخسىقلىق، پىشىقلىق.

cin[1]. is. ar. جىن، ئالۋاستى، شەيتان:
«Cin arabası — شەيتان ھارۋىسى (ۋېلىسىپىت).»
cin[2]. is. ing. ھاراق، ئىچىملىك.
cinai. s. ar. جىنايى، گۇناھكار:
«Cinai roman — جىنايى رومان.»
cinayet,–ti. is. ar. جىنايەت، گۇناھ:
«Milletini sevmemek bir cinayettir — مىللىتىنى سۆيمەسلىك جىنايەتتۇر.»
cinci. is. s. پېرىخۇن، داخان، جادۇگەر.
cingil. is. ① شىڭگىل (ساپاق). ② كىچىك چېلەك.
cingöz. s. ئۆتكۈر، كۆزى ئۆتكۈر:
«Bu cingöz bir adam — بۇ، ئۆتكۈر بىر ئادەم.»
cinlenmek. بەك ئاچچىقلانماق، بەك خاپا بولماق.
cinnet,– ti. is. ar. ساراڭلىق.
cins. is. ar. ① جىنس. ② نەسىل:
«Elma cinsinden meyvalar — ئالما جىنسىدىكى مېۋىلەر.»
Bu atın cinsi nasıl — بۇ ئاتنىڭ نەسلى قانداق؟»
cinsel. s. جىنسىي:
«Cinsel temas — جىنسىي مۇناسىۋەت.»
cinsiyet, – ti. is. ar. جىنسىيەت.
cinsliksiz. s. جىنسلىقى بولمىغان:
«Cinsliksiz isim — ئەر - ئاياللىقى بىلىنمىگەن ئىسىم.»
cip. is. ing. جىپ (ماشىنا).
cirim, – rmi. is. ar. ① جانسىز جىسىم. ② ھەجىم:
«Ateş olsa, cirmi kadar yer yakar — ئوت بولسا، قانچىلىك يەرنى كۆيدۈرىدۇ.»

ئىغۋاچى، بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى. ③ جەدىت: جىزۋىت پوپى. — «Çizvit papazı Onda namaz yok cizvitin biridir — ئۇ ناماز ئوقۇمايدىغان جەدىتتىن بىرى.»

cizye. is, ar. → Cizre.

coğrafi. s. yun, ar. جۇغراپىيەگە ئائىت، جۇغراپىيە بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

coğrafya. is. ar. جۇغراپىيە.

coğrfyacı. is. جۇغراپىيە ئالىمى.

cokey. is. ing. بەيگە ئاتلىرىنى يېتىشتۇرگۈچى.

combik, – ği. is. دوست.

conkikirik, – ği. is. ئىنگىلىز.

cop, – pu. is. ئۇچى توم توقماق.

coşkun. s. جۇشقۇن.

coşkunluk, – ğu. is. جۇشقۇنلۇق.

coşmak. ھاياجانلانماق، قاينىاپ تاشماق، ئۆرلىمەك:

«Deniz coşmak — دېڭىز تاشماق.»

coşturmak. ئۆرلەتمەك، تاشتۇرماق، ھاياجانلاندۇرماق.

cömret. s. ① سەخى، قولى ئوچۇق. ② مۇنبەت:

«Cömret toprak — مۇنبەت يەر.»

cömretlik, – ği. is. سېخىيلىك، قولى ئوچۇقلۇق.

cudam. is. كۆچسىز، ئاجىز، مادارسىز، ئىقتىدارسىز.

cuma. is. ar. جۈمە:

«Cuma namaz kılmak — جۈمە نامىزى ئوقۇماق.»

cumartesi. is. شەنبە:

«Cumartesi öğleden sonra eve erken döneceğiz — شەنبە چۈشتىن كېيىن ئۆيگە بالدۇر قايتىمىز.»

cirit. is. ar. ئات ئۈستىدە ئويناپ ئويۇنى.

cisim, – smi. is. ar. جىسىم، ماددا:

«Taş, su, duman birer cisimdir — تاش، سۇ، تۈمانلار جىسىمدۇر.»

cisimcik, – ği. is. ① ئۇششاق نەرسە. ② ئاتوم ۋە ئاتوم زەررىلىرى. ③ ھاۋادىكى چاڭ – توزاڭ.

cismani. s. ar. ① جىسمانىي. ② ماتېرىيالىست:

«Cismani emek — جىسمانىي ئەمگەك.»

cisimlik, – ği. is. جىسىملىق.

civa. is. far. ① سىماب. ② تۈتۈل مىغان، يېپىشقاق.

civan. is. far. يېقىملىق ياش، بويتاق يىگىت.

civan · mert. s. far. مەرد، ياخشى پەزىلەت، ئاق كۆڭۈل، يامانلىققا ياخشىلىق قىلغۇچى.

civar. is. ar. يېقىن ئەتراپ، ئەتراپ:

«Burası şehrin civar bölgesidir — بۇ يەر شەھەر ئەتراپى رايونىدۇر.»

civciv. is. چۈجە.

civcivli. s. باس – باس، ئالدىراش:

«Pazarın civcivli zamanı geliyor — بازارنىڭ باس – باس ۋاقتى كېلىۋاتىدۇ.»

civelek. s. ①جانلىق، خۇشاللىق، ئىنتىلىشچانلىق. ② يالىلانما. ③ بالا ياكى تايلاق.

ciyadet. is. ar. ساغلاملىق، ساقلىق.

cizre. is, ar. قەدىمكى زامانىدا مۇسۇلمان بولمىغانلاردىن ئەسكەرلىك بەدىلىگە ئېلىنىدىغان باج.

cizvit, – ti. is, fr. ① ئەيسا ئىسمىلىك تەشكىلاتنىڭ ئەزاسى. ② پىتنە –

cumalık, – ğı. is. جۇمە كۈنى كە بىلسەدىغان كىيىم، كىلىننىڭ جۇمەلىك كىيىمى.

cumba. is. it. پېشايۋان.

cumbalağı atmak. ئۇلمەك.

cumbul. cumbul. ① شالاق – شالاق. ② ئارتۇقچە سۆيۈق.

cumhur. is. ar. ① خەلق. ② جەمئىيەت.

cumhurı. başkani. is. ar. جۇمھۇر رەئىسى، رەئىسى جۇمھۇر.

cumhuriyet, – ti. is. ar. ① جۇمھۇرىيەت، رېسپوبلىكا. ② بىرلىرا پۈل: «Çin halk cumhuriyeti — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى.»

cumhuriyetçi. is. s. جۇمھۇرىيەتچى، جۇمھۇرىيەت تەرەپدارى، رېسپۇبلىكىچى.

cumhurluk, – ğu. is. جۇمھۇرىيەت.

cura. is. ① ئىككى ياكى ئۈچ تارىلىق تەمبۇر. ② قارچىغا. ③ تاماكىنىڭ ئاخىرقى قىسمى.

curcuna. is. ① شەرق مۇزىكىلىرىدا سۆرئەتلىك بىر ئەسەر. ② ۋاراڭ – چۇرۇك.

cûş. is. far. قاينىناش.

cûşan. s. far. قاينىغان، دولقۇنلانغان.

cüb. is, ar. زىندان ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان قۇدۇق.

cüce. is. پەتەك، پاكىنەك، پاكار(ئادەم).

cücük, – ğü. is. ① ئۇندۇرمە، بىخ. ② قاناتلىق ھايۋانلارنىڭ چۈجىسى. ③ پىياز قاتارلىق كۆكتاتلارنىڭ ئىچكى قىسمى. ④ نەرسىنىڭ كىچىكى.

cücümek. تەم كىرمەك.

cüda. s. far. جۇدا، ئايرىلغان.

cühelâ. is. ar. نادانلار.

cülûs. is. ar. تەختكە چىقىش.

cümbür cemaat. توپى بىلەن ۋە سەپ تارتىپ:

«Çemaat cümbür geliverdiler — جامائەت توپ – توپ كېلىۋەردى.»

cümbüş. is. far. ① مىدىرلاش. ② تەمبۇرغا ئوخشاش بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى.

cümle. is. ar. پۈتۈن، ھەممە. ② جۈملە. ③ سىستېما:

«1. Cümle âlem — پۈتۈن ئالەم.

2. Bunda milliyetlerin eşitliği konusunda bir cümle bile yazılmamiş — بۇنىڭدا مىللەتلەرنىڭ باراۋەرلىكى ھەققىدە بىر جۈملىمۇ يېزىلمايتۇ.

3. Sinir cümlesi — نېرۋا سىستېمىسى.»

cümleten. ar. ھەممە بىردىن.

cümudiye. is. ar. ئېرىمەس مۇزلۇق.

cünd. ar. ئەسكەر قوشۇنى، لەشكەر.

cündi. is. ar. ① چەۋەندار. ② ئاتقا ئۇستا ئەسكەر.

cünha. is. ar. خاتالىقتىن ئېغىر، جىنايەتتىن يېسىك گۇناھ.

cünün. is. ar. ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.

cünüp. s. ar. جۇنۇپ (جىنسىي مۇناسىۋەتتىن كېيىن غۇسۇل قىلمىغان).

cüppe. is. ar. تون (چاپان).

cüra. is. ar. يۇتۇم:

«Bir cüra raki — بىر يۇتۇم ھاراق.

cüret, – ti. is. ar. ① جۈرئەت، جاسارەت، يىگىتلىك. ② ئۆزىنى ئۇنتۇش.

cüretli. s. جۈرئەتلىك، جاسارەتلىك.

cüruf. is. ar. داشقال.

cürüm, – rmü. is. ar. گۇناھ، جىنايەت.

پورتمان. ② نوپۇس قەغىزى، نوپۇس دەپتىرى:
«نوپۇس دەپتىرى. — Nüfus cüzdani»
cüzi. s. ar. ① ئاز. ② ئازغىنا. ③ قىسىم، پارچە، بۆلۈم.
cüzü . fert. is. ar. ئاتوم.
cüzü . tam. is. ar. بىرلىك، ئىتتىك پاقلىق.

cüsseli. s. گەۋدىلىك، بەستلىك، يوغان - يولپا، گەۋدى.
cüz, – zü. is. ar. ① جۈزئىي. ② قۇرئانىنىڭ 30 پارچىسىدىن ھەر بىرى. ③ 20 بەتلىك يازما ئەسەر.
cüzam. is. ar. ماخاۇ كېسەللىكى.
cüzamli. s. ماخاۇ كېسىلى بولغان.
cüzdan. is. far. ① جۈزدان، قاپچۇق،

Çç

ç. Ç چ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ تۆتىنچى هەرپى).

çaba. is. تىرىشىش، تىرىشچانلىق، كۈچ چىقىرىش، غەيرەت قىلىش:

«Özgürlük için harcanan çaba — ئەركىنلىك ئۈچۈن كۆرسىتىلگەن تىرىشچانلىق.»

çabalamak. تىرىشماق، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك، كۈچ چىقارماق، غەيرەت قىلماق، تىركىشمەك.

çabucacık. z. تېزلا، ئوڭايلا، بىر-دەمدىلا:

«İşini çabucacık bitirdi — ئىشنى بىردەمدىلا تۈگەتتى.»

çabucak. z. بەك تېز، بەك چاققان:

«Çabucak hazirol, yaya tiyatiroya gideceğiz — چاققان تەييارلانغىن، تىياتىرغا ياياق بارىمىز.»

çabuk. s. far. تېز، چاققان، ئىلدام:

«Çabuk dönmek — تېز قايتماق.»

çabuklanmak. ئالدىرىماق.

çabuklaşmak. تېزلاشماق، چاققانلاشماق، ئىلدامىلاشماق.

çabuklaştırmak. تېزلاشتۇرماق، ئىلدامىلاشتۇرماق. چاققانلاشتۇرماق.

çabukluk, – ğu. is. تېزلىك، چاققانلىق، ئىلدامىلىق، سۈرئەت.

çaça. is.yun ① سودا پاراخوتلىرىدا پېشقەدەم ۋە ئۇستا پاراخوتچى. ② مەخسۇس ئۆي باشقۇرىدىغان ئايال.

çaçaron. s. it. ئۇنلۇك ۋە كۆپ سۆزلەيدىغان.

çaçaronluk, – ğu. is. ئۇنلۇك سۆزلەش، ۋالاقەكلىك.

Çad. öz. is. coğr. چات (ئوتتۇرا ئافرىقىدىكى بىر دۆلەت).

çadır. is. چېدىر ياسايدىغان ۋە ساتىدىغان ئادەم.

çağ. is. زامان، دەۋر، چاغ، ۋاقىت، مەزگىل، مۇددەت.

çağa. is. كىچىك بالا.

çağan. is. تۆگىنىڭ پۇتىغا سېلىنىدىغان ئىشكەل ۋە چۈدەر.

çağana. is. كىچىك زىل (قوڭغۇراق).

çağanak, – ğı. is. far. ① چالغۇ، ساز. ② قوڭغۇراقلىق داپ.

Çağatay. öz. is. چاغاتاي (چىڭگىز-نىڭ ئىككىنچى ئوغلى).

Çağatayca. is. چاغاتايچە.

çağcıl. s. زامانىۋى.

çağcıllık, – ğı. is. زامانىۋىلىك.

çağdaş. s. ① ھازىرقى زامان، زامانىۋى: ھازىرقى زامان — «Çagdaş Uygurca ئۇيغۇرچە» (ئۇيغۇرتىلى). ② زامانداش، چاغداش.

çağdaşlaşmak. زامانغا ئۇيغۇنلاشماق، دەۋرگە ماسلاشماق، زامانىۋىلاشماق.

çağdaşlık, – ğı. is. زامانداشلىق، چاغداشلىق.

çağdişı. s. ئەسكەرلىك يېشىغا

قىلىشى.

çağlayan. is. شارقىراتما .(ئېگىزدىن ئېقىپ چۈشكەن سۇ).

çağlayık, — ğı. is. ئارشاق سۇيى.

çağlı. s. ساغلام، كۆچلۈك، قۇۋۋەتلىك، ماغدۇرلۇق.

çağlık, — ğı. is. غۇسل قىلىنىدىغان يەر، سەررا‌پ.

çağmak. ① پارلىماق. ② تەگمەك، چۈشمەك (كۈن نۇرى). ③ تېيىپ كەتمەك (نىشاندىن)، ئاداشماق، ئازماق.

çağrı. is. ① چاقىرىق، دەۋەت، تەكلىپ. ② ئۈندەش سۆز.

çağrık. s. چاقىرىلغان، دەۋەت قىلىنغان، ئېيتىلغان، تەكلىپ قىلىنغان، قىچقىرىلغان.

çağrıl. is. مېھمان، چاقىرىلغان ئادەم.

çağrılık, — ğı. is. چاقىرىق قەغىزى، تەكلىپ قەغىزى، باغاق.

çağrılmak. چاقىرىلماق، تەكلىپ قىلىنماق، ئېيتىلماق.

çağrım, is. چاقىرىم، ئۈن يېتىم يەر.

çağrısız. s. z. چاقىرىلمىغان، تەكلىپ قىلىنمىغان، ئېيتىلمىغان.

çağrış. is. ① چاقىرىش، قىچقىرىش. ② ۋارقىراش، توۋلاش.

çağrışmak. ① چاقىرىشماق (بىر — بىرىنى)، ئېيتىشماق. ② بىر ئېغىزدىن ۋارقىراشماق، توۋلاشماق.

çâk. is. far. يىرتىق، يېرىق، چاك، دەز.

çak. «تاھ»، «ھەتتا» دېگەن مەنىنى بىلدۈرۈپ، بەزى ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ناھايىتى ئۇزاق، يىراق دېگەن مەنىنى ئۇقتۇرىدۇ:

«Çak dağın doruğuna çıktılar — توشمىغان.

çağıl . çağıl. z. شار — شار، شار — شۇر:

«Çağıl çağıl akan su — شار — شۇر ئاققان سۇ.»

çağıldamak. شارىلدىماق.

çağıltı. is. سۇنىڭ تاشتىن — تاشقا تېگىپ ئاققاندا چىقارغان ئاۋازى.

çağır. is. is. ئۈزۈم ھارىقى، شاراب.

çağırgan. s. ① ۋارقىراپ — جارقىراپ تۇرغۇچى، ۋارقىرىغۇچى، ۋارقىرغاق. ② سېغىزخانىنىڭ بىر تۈرى.

çağırlı. is. → **Çağrı.**

çağırıcı. is. ①چاقىرىتقۇچى، تەكلىپ قىلغۇچى. ②ناخشىچى.

çağrılmak. ①چاقىرىلماق. ② تەكلىپ قىلىنماق. ③ ئوقۇلماق، ئېيتىلماق (ناخشا ھەققىدە).

çağrış. is. چاقىرىش، قىچقىرىش، تەكلىپ قىلىش، ئېيتىش.

çağırmak. ① چاقىرماق، قىچقىرماق. ② تەكلىپ قىلماق. ③ ئېيتماق، ئوقۇماق (ناخشا).

çağırtı. is. چاقىرىق، قىچقارغان ئاۋاز.

çağırtmak. چاقىرتماق، قىچقىرتماق.

çağla. is. ئۆرۈك قاتارلىق مېۋىلەرنىڭ غورىسى.

çağlamak. ئېگىزدىن شارقىراپ ئېقىپ چۈشكەن سۇنىڭ ھاسىل قىلغان كۆپۈكى.

çağlanmak. قۇرامىغا يەتمەك، تولماق، يېتىشمەك.

çağlar. is. → **Çağlayan.**

çağlarca. is. ئېقىن سۇنىڭ شىددەت بىلەن ئاقىقان يېرىنىڭ كۆپۈك ھاسىل

يېتىشتۇرگۈچى ۋە تۇتقۇچىلار باشلىقى. ② مەيخانىچى.

çakır . çukur. چاقىر - چوقۇر، تاقۇر - توقۇر.

çakır . diken. is. bot. چېقىر تىكەن (تىباپەتچىلىكتە قوللىنىلىدۇ).

çakır . doğan. is. قارچۇغا.

çakır· kanat, – dı. is. zool. كۆك قاناتلىق ئۇردەك.

çakır . keyf. s. چالا مەست.

çakır . pençe. s. ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلەيدىغان، شەخسىيەتچى، ئۆزەمچى.

çakırpençelik, – ği. is. شەخسىيەتچىلىك، ئۆزۈمچىلىك.

çakış. is. چېقىش (چاقماق چېقىش).

çakışmak. ① چىرماشماق، گىرەلەشمەك. ② چېقىشماق (چاقچاق). ③ ئېيتىشماق (شائىرلار مەقتىدە).

çakıştırmak. ھاراقتا مەست قىلماق.

çakkal. → **Bakkal.**

çakma. is. ① قېقىش. ② قۇيمىچىلىق. ③ قۇيمىچى قېلىپى، قېلىپ.

çakmak[1]. is. ① چاقماق (ئوت چىقىرىدىغان).

~ **taşı.** ① چاقماق تېشى. ② دانىخورەك. ③ مىلتىق چاقمىقى.

çakmak[2]. ① قاقماق. ② مىخلىماق. ③ ئوت چىقارماق. ④ چاقماق چاقماق: «Tahtaya çivi, bahçeye kazık çakmak — تاختايغا مىخ، باغقا قوزۇق قاقماق.»

çakmak[3]. ① بىلىمەك، چۈشەنمەك، ھېس قىلماق. ② ھاراق ئىچىمەك. ③ سىنىپتا قالماق، سىنىپتىن كۆچەلمەسلىك. ④ يامانىنى ياخشى قىلىپ ھەتتا تاغنىڭ چوققىسىغچە چىقىشتى.»

çakal. is. osm. zool ① توپ - توپ بولۇپ يۈرىدىغان بۆرىدىن كىچىك يىرتقۇچ ھايۋان. ② شۇم، قۇۋۇ، كاززاپ، يالغانچى، ئالدامچى:

«Böyle çakalları çok gördük — بۇنداق كاززاپلارنى كۆپ كۆردۇق.»

çakaloz. is. تاشنى ئوق قىلىپ ئاتىدىغان قەدىمكى توپ.

çakar. is. ئانچە چوڭقۇر بولمىغان دېڭىزلاردا ئىشلىنىدىغان چوڭ بېلىق تورى.

çakar.almaz. is. s. ① كۆزنىراپ كەتكەن تاپانچا. ② بۈزۈق، ئىشتىن چىققان (قورال - ياراق ھەققىدە).

çakı. is. far. قەلەمتىراش، بەكە.

çakıcı. is. قەلەمتىراش ۋە بەكە سوقۇپ ساتقۇچى.

çakıl. is. شېغىل تاش.

çakıldamak. شاراق - شۇرۇق ئاۋاز چىقارماق.

çakıllık, – ğı. is. شېغىللىق، شېغىل تاش ياتقۇزۇلغان يەر.

çakım. → **Çakın.**

çakın. is. ① چېقىن. ② چاقماق.

çakıntı. is. ① يۈرۈق، يۈرۈش، چاقماق چېقىش. ② ھاراق زىيادىتى.

çakır[1]. s. ① چېقىر كۆز. ② قارچۇغا: «Çakır gözlü at — چېقىر كۆزلۈك ئات.»

çakır[2]. is. ئۆزۈم ھارىقى، شاراب، مەي.

çakırcı. s. قارچۇغا بېقىپ يېتىشتۈرىدىغان، قارچۇغا تۇتىدىغان (ئادەم).

çakırcı·başı. is. ① قارچۇغا بېقىپ

چوققىسى، چوققا.

çala. is. ① قېتىم، نۆۋەت. ② بەزى ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كەلگەندە قىلىنغان ئىشنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ:

«Çala kaşık yemek — دەم ئالماستىن يېمەك.»

çalâk. s. far. تېتىك، چەبدەس، چاققان، ئۇز، قولى ئەپچىل.

çalap·öz. is. osm. ① كرېست (① چاپ- راس سىزىلغان ئىككى سىزىق. ② مۇشۇ شەكىلدە ياسىلىپ خرىستىئان دىنىنىڭ نىشانىسى بولۇپ ھېسابلىنىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ بۇيىنىغا ئاسىدىغان نەرسە). ② تەڭرى، خۇدا.

çalar. s. is. ① چېلىنىدىغان. ② قوڭغۇراق:

«Çaları bozuk saat — قوڭغۇرىقى بۇزۇق سائەت.»

çal·çene. s. ۋاتۋات، ۋالاقتەككۇر.

çaldırmak. ① چالغۇزماق (مۇزىكىنى). ② ئوغرىغا ئالدۇرماق:

«Paramı çaldırdım — پۇلۇمنى ئوغرىغا ئالدۇردۇم.»

çalgı. is. ① ساز، چالغۇ ئەسۋابى. ② مۇزىكا. ③ ئوركېستىر. ④ سۈپۈرگە.

çalgıcı. s. ① سازەندە. ② چالغۇ ئەسۋابلىرىنى ياساپ ساتقۇچى.

çalgıcılık, – ğı. is. سازەندىلىك، ساز-چېلىق، چالغۇچىلىق.

çalgıç. is. زەخمەك.

çalgılamak. مۇزىكىلاشتۇرماق.

calgılı. s. سازەندىسى بولغان.

çalgın. s. ۋەيرانە، خاراب.

çalı. is. چاتقال.

كۆرسەتمەك:

«Ahmet bu sene çakacağa benziyor — ئەخمەت بۇ يىل سىنىپتىن كۆچەلمەيدىغاندەك تۇرىدۇ.»

çakmak çakmak. كۆزى قىزىرىپ كەتمەك، كۆزىدىن ئوت يېنىپ كەتمەك.

çakmakçı. s. ① چاقماق ياساپ ساتقۇچى. ② مىلتىق ياسىغۇچى.

çakmaklaşmak. كۆزى قىزارماق.

çakmaklı. is. چاقماق تېشى بىلەن ئوت ئالدۇرىدىغان قەدىمكى مىلتىق.

çakmaksız. s. ① كېرەكسىز، ئىشلەنمەس (مىلتىق، تاپانچىنى كۆرسىتىدۇ). ② تۇنجى قېتىم سەرەڭگىگە بېرىلگەن ئىسىم.

çakozetmek. ① قارىماق، يۆقىلماق، نەزەر سالماق، كۆزەتمەك. ② چۈشەنمەك، بىلمەك:

«Durumu çoktan çakoz etmiştim — ۋەزىيەتنى ئۇزۇندىن بېرى بىلگەنىدىم.»

çakozlamak. چۈشەنمەك، ھېس قىلماق، پەرق ئەتمەك.

çakşır. is. ① ئەرلەرنىڭ نېپىز شالۋۇرى. ② كەپتەر قاتارلىق قۇشلارنىڭ پۇتىدىكى تۈك.

çakşırlı. s. ① نېپىز شالۋۇر كىيگەن. ② پۇتى تۈكلۈك (كەپتەر ياكى باشقا قۇش).

çaktırmadan. z. تۈيدۇرماستىن، بىلدۈرمەستىن.

çaktırmak. ① قاققۇزماق، قاقتۇرماق، مىخلاتماق. ② سەزدۈرمەك، تۈيدۇرماق، ھېس قىلدۇرماق. ③ سىنىپتا قالدۇرماق، سىنىپتا قالدۇرتماق.

çal. is. ① كۆل رەڭ ۋە بۆز. ② تاغ

çalı kuşu. is. zool. شاخ سانغوچ.

çalık, – ğı. s. ① مايماق، قىڭغىر. ② ئۆڭكۈك، ئۆڭكەن. ③ تۈز ماڭمايدىغان. ④ يۈزى تاتۇق. ⑤ ئىسمى ئۆچۈرۈلگەن. ⑥ is. قۇيۇ قاتارلىق ھايۋانلاردا كۆرۈلىدىغان يۇقۇملۇق چېچەك كېسىلى:

«Çalık ağız — مايماق ئېغىز.

Renki çalık — رەڭگى ئۆڭكەن.»

çalıklamak. چېچەك ۋاكسىنىسى ئۇرماق:

«Koyunları çalıklamalı — قويلارغا چېچەك ۋاكسىنىسى ئۇرۇش كېرەك.»

çalım. is. ① ھەيۋەت. ② قىلىچنىڭ بىسى، خەنجەر تېغى.

çalımlı. s. ① ھەيۋەتلىك. ② باش تەرىپى ئېگىز ئىشلەنگەن كېمە.

çalınmak. ① چېلىنماق. ② ئوغرىلانماق:

«Çalınan mal — ئوغرىلانغان مال.»

③ چېكىلمەك، ئۇرۇلماق (ئىشىك).

çalışılmak. ئىشلەنمەك، قىلىنماق، كۆچ چىقىرىلماق.

çalışkan. s. ئىشچان، ئەمگەكچان، تىرىشچان:

«Uygur halkı çalışkandır — ئۇيغۇر خەلقى تىرىشچان كېلىدۇ.»

çalışkanlık, – ğı. is. ئىشچانلىق، تىرىشچانلىق، ئەمگەكچانلىق:

«Çin halkı çalışkanlığıyla ün almış — جۇڭگو خەلقى تىرىشچانلىقى بىلەن مەشھۇر.»

çalışma. is. ① ئىشلەش. ② تىرىشىش، كۆچ چىقىرىش.

çalışmak. ① ئىشلىمەك، خىزمەت قىلماق. ② تىرىشماق، كۆچ چىقارماق:

«Ben radyoda çalışiyorum — مەن رادىئودا ئىشلەيمەن» (خىزمەت قىلىمەن).

çalıştıran. is. ھەق بېرىپ خىزمەتكە سالغۇچى، ئىشقا سالغۇچى.

çalıştırıcı. is.sp. تىرىنىر، چېلىشتۇرغۇچى.

çalıştırmak. ① ئىشلەتمەك، ئىشقا سالماق. ② بەرمەك:

«Yoldas bir cigara يولداش بىر تال تاماكا بەرگىن بىزگە.» — çalişter bize

çalkalamak. → **Çalkamak.**

çalkalanmak. → **Çalkanmak.**

çalkalatmak. → **Çalkatmak.**

çalkamak. ① چايقالماق. ② تاسقماق (دانىنى). ③ ئىلەشتۈرمەك (سۈيۇق جىسىمنى). ④ چايقىماق (قاچا ـ قۇچا، ئېغىزنى). ⑤ سالامەتلىكىنى بۇزماق. ⑥ كۆرۈك توخۇ باسقان توخۇمنى ئۆرۈمەك:

«llaç şişesini iyice çalka — دورا بوتۇلكىسىنى ئوبدان چايقا.

Rüzgardan deniz suyu çalkadı شامالدىن دېڭىز سۈيى چايقالدى.»

çalkanmak. ① چايقالماق. ② ھەركەت شىنىك ئاغزىدا يۈرمەك (سۆز). ③ دولقۇنلانماق.

çalkanmış. s. بۇزۇق، بۇزۇلغان.

çalkantı. is. ① چايقىلىش. ② چايقالغان نەرسە. ③ سىلكىنىش. ④ دولقۇنلىنىش.

çalkantılı. s. دولقۇنلۇق.

çalkar. is. چىغرىق.

çalma. is. s. ① چېلىش (مۇزىكىنى). ② باش ياغلىقى. ③ ئوغرىلانغان. ④ مەدەن ئۈستىگە ئويۇلغان (ئويما). ⑤ ئارىلاشما. ⑥ ئېچىتىلغان سۈت.

çalmacı. is. ئويمىكەش.

çalmak. ① ئورماق، چاپماق. ② ئاتماق،

çamçak, – ğı. is. zool. بىلىقنىڭ بىر تۈرى.
çamgiller. is. bot. قارىغايسىمان دەرەخلەر.
çamıç. is. قۇرۇق ئۆزۈم.
çamlamak. قارىغاي تىكمەك.
çamlık, – ğı. is. s. قارىغايلىق.
çamuka. is. zool. بىلىقنىڭ بىر تۈرى.
çamur. is. s. ① پاتقاق، لاي. ② تەربسىيسز ئادەم.
پاتقاققا پاتماق. ~ abatmak.
çamurcuk, – ğu. is. zool. پاتقاقلىقتا بولىدىغان بىلىق.
çamurcun. is. zool. كۆل ۋە پاتقاق لىقتا ياشايدىغان كىچىك ئۆردەك.
çamurlamak. سۈۋاق سۈۋىماق، لاي سۈرمەك. ② قارىلماق، بوھتان چاپلىماق.
çamurlanmak. پاتقاققا بۇلغانماق، لايغا مىلەنمەك.
çamurlaşmak. ① لاي بولۇپ كەتمەك. ② ئارىلاشماق.
çamurlatmak. لاي سۈۋىماق.
çamurlu. s. پاتقاق، لاي:
«Çamurlu tarla — لاي ئېتىز.»
çamurluk, – ğu. is. ① پاتقاقلىق (يەر). ② پاتقاقلىق ئايىغ (پاتقاقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن كىيىلىدىغان). ③ چاق قالقىنى (ماشىنا، ھارۋا، ۋېلىسىپىت قاتارلىقلارنىڭ چاقىنى پاتقاقتىن ساقلاش ئۈچۈن چاقنىڭ ئۈستىگە بېكىتىلگەن ياپقۇچ).
çan. is. قوڭغۇراق:
«Deve çanı — تۆگە قوڭغۇرىقى.»
çanak, – ğı. is. ① ھېجىر، غېدىر، ساپال قاچا. ② گۈل چىنىسى.

يېقىتماق. ③ ئارىلاشتۇرماق، چالماق، قاتماق. ④ ئالماق. ⑤ ئوغرىلىماق. ⑥ چالماق. ⑦ ئويما ئويماق. ⑧ سۈپۈرمەك، تازىلىماق. ⑨ ئوخشاپ قالماق. ⑩ سۈرمەك:
«1. Kılıç çalmak — قىلىچ چاپماق.
2. Çorbaya un çalmak — شورپىغا ئۇن چالماق.
3. Malı çaldı — مالنى ئوغرىلىدى.
4. Keman çalmak — ئىسكرىپكا چالماق.
5. Tozu çalmak — چاڭ ـ توزاڭنى سۈپۈرمەك.
6. Maviye çalmak — كۆككە ئوخشاپ قالماق.
7. Ağzına bir parmak bal çalmak — ئاغزىغا بال سۈرمەك.»
çalpara. is. osm. ① ئۈسسۈلدا قولغا تاقىلىدىغان قوڭغۇراق ياكى شۇڭقىغا ئوخشاش باشقا چالغۇ ئەسۋابى. ② بېلىق تورىغا زىيان يەتكۈزىدىغان سۇ ھايۋىنى.
çal . yaka. z. ياقىغا ياماشماق، ياقىسىنى چەك تۇتماق:
«Hırsızı çalyaka ederek polise götürdüler — ئوغرىنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ ساقچىغا ئېلىپ باردى.»
çam. is. bot. قارىغاي.
çamaşır. is. osm. ① كۆڭلەك قاتارلىق ئىچ كىيىم. ② كىر ـ قات:
«Çamaşır makinesi — كىر ماشىنىسى، كىر ئالغۇ.»
çamaşırcı. is. كىر يۇغۇچى، يۇيۇقچى.
çamaşır · hane. is. كىرخانا (كىر يۇيىدىغان ئۆي).
çamaşırlık, – ğı. is. كىرخانا.

çanakçı. is. هەجەسر (ساپال) قاتارلىق قاچىلارنى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

Çanakkale, öz. is. coğr. چاناككاله (غەربىي شىمال ئاناتولىدىكى بىر ۋىلايەت ۋە ۋىلايەت مەركىزى).

çancı. is. ① قوڭغۇراق ياساپ ساتقۇچى. ② قوڭغۇراق چالغۇچى.

çançan. is. چاڭىلداپ سۆزلەش.

çandır. s. شالغۇت.

çangıl. çungul. s. جاڭغۇر ـ جۇڭغۇر.

~ etmek — جاڭغۇر ـ جۇڭغۇر قىلماق.

çangırdamak. جاراڭ ـ جۇرۇڭ قىلماق، جىرىڭلىماق.

çangırtı. is. جىرىڭلاش.

Çankırı. öz. is. coğr. چانكىرى (ئوتتۇرا ئاناتولىنىڭ شىمالىدىكى بىر ۋىلايەت ۋە ۋىلايەت مەركىزى).

çanlı. s. قوڭغۇراقلىق.

çanta. is. پوپكا، بوغچا.

çantacı. is. پوپكا، بوغچا ياساپ ساتقۇچى.

çantacılık, — ğı. is. پوپكىچىلىق.

çap, — pı. is. ① كۆلەم، ھەجىم، مىقياس، دىئامېتر، كالىبىر. ② ئۆلچەم، مىقدار. ③ قۇرۇلۇش خەرىتىسى.

çapa. is. it. ① جوتۇ، مىتىن. ② ئوتىغۇچ.

çapacı. is. جوتۇ ئىشلەتكۈچى، ئوتىغۇچ ئىشلەتكۈچى.

çapak, — ğı. is. ① چاپاق. ② تۆمۈر ئۇچقۇندىسى.

çapaklanmak. چاپاقلاشماق، چاپاق باسماق.

çapalama. is. ئوتاش، ئوت ئوتاش.

çapalamak. ئوت ئوتىماق.

çapalanmak. ئوتالماق، ئوت ئوتالماق.

çapalatmak. ئوت ئوتاتماق.

çapan. is. ① پوچتالىيون، كويىر. ② شاتۇر. ③ چاچ ۋە تۇكىنىڭ چۈشۈپ كېتىشى.

çapanak, — ğı. is. قاچاق مال.

çapan. oğlu,— nu. is. دەرد ـ ئەلەم.

çapar. s. ① يۇگۈرۈك، شاتۇر. ② قورۇق ماس، يۇرەكلىك. ③ ئالا ـ بۇلا (ھايۋان، ئۆسۈملۈك ھەققىدە)، چاچ ياكى تۇكىنىڭ چۈشۈپ كېتىشىدىن بولغان ئالا ـ بۇلىلىق.

çapari. is. it. balıkç. ④ پوچتالىيون، كويىر. ⑤ ئوتتۇراھال قېيىق.

çapariz. is. osm. كۆپ يېگىنلىق قارماق (بېلىق تۇتىدىغان).

~ getirmek. ① توسقۇنلۇق. ② زەرەر، زىيان. قىلتاقتا چۈشۈرمەك.

çapavul. is. ① بۇلاڭ ـ تالاڭ ئۈچۈن باشقا يۇرتقا تاجاۋۇز قىلغان ئەسكەر. ② ھۇجۇم.

çapkı. s. باسمىچى، بۇلاڭچى، قاراقچى.

çapkılamak. ① ئات چاپتۇرماق، يۇگۈرۈتمەك. ② باسمىچىلىق، بۇلاڭ ـ تالاڭ ئۈچۈن ھەر يەرگە چېپىپ يۇرمەك.

çapkın. s. ① ئاشىق ـ دەرۋىشلەرنىڭ ئارقىسىدا يۇرگۈچى. ② شەھۋەتپەرەس. ③ ھورۇن، يالقاۋ. ④ يۇگۈرۈك ئات.

çapkınlık, — ğı. is. ① ھورۇنلۇق، يالقاۋلىق. ② شەھۋانىلىق.

çapkınlaşmak. ① ھورۇنلاشماق، يالقاۋلاشماق. ② شەھۋانىلىققا بېرىلمەك.

çapla. is. سۈمبە.

çaplamak. ① ئۆلچىمەك (نەرسىنىڭ

çapullamak. بۇلماق، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلماق.

çapullanmak. بۇلانماق، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىنماق.

çaput, – tu. is. ① ئەسكى ـ تۇسكى لاتا. ② كونا كىيىم ـ كېچەك.

çar.[1] is. osm. ① شال، رومال. ② شارپ.

çar[2]**.** is. rus. چار (رۇس پادىشاھى بىلەن بۇلغار كىرالىغا بېرىلگەن نام).

çar[3]**.** s. osm. تۆت (سان):

«Çar bağ — چار (تۆت) باغ.

çarçabuk. s. بەك تېز، ئىلدام، چاققان، ھامان، دەرھال.

çarçur. is. ئورۇنسىز خىراجەت.

çardak. is. far ① باراڭ. ② سايىۋەن.

çardaş. is. چارداش (تانسىنىڭ بىر خىلى).

çare. is far. چارە، تەدبىر، يول، ئامال:

«Çare bul – ئامال تاپ.

çaresiz. s. چارىسىز، ئامالسىز:

«Bunu yapmaya çaresiz kalıyoruz — بۇنى ئىشلەشكە چارىسىز قېلىۋاتىمىز.»

Çaresizlik, – ği. is. چارىسىزلىق، ئامالسىزلىق:

«Çaresizlikten böyle yaptık — چارىسىز قالغانلىقتىن شۇنداق قىلدۇق.»

çareviç. is. far. ① تۆت يان (تەرەپ). ② دۇنيا، ئالەم. ③ چاھارگاھ (مۇقامنىڭ بىر پارچىسى).

çarh. → **Çark.**

çarık[1]**, – ğı.** is. ① چورۇق. ② ھارۋا چاقىنىڭ ئۇلتىكى.

çarık[2]**, – ğı.** is. چاق.

çarıkçı. is. چورۇق ياساپ ساتقۇچى.

çarıkçılık, – ğı. is. s. چورۇقچىلىق.

ئۇزۇنلۇقى بىلەن ئېنىنى). ② تۆت بۇرجەك قىلماق، تۆت بۇرجەك كەسمەك (ياغاچنى).

çaplı. s. ① ئەنلىك، ئېنى كەڭ. ② ئۆلچەملىك.

çapmak. ① چاپتۇرماق، يۈگۈرۈتمەك (ئاتنى). ② بۇلىماق، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلماق. ③ يۈگۈرمەك، چاپماق.

çaprak, – ğı. is. ئېگەرنىڭ يوپۇقى.

çapraşık. s. ① چىگىش، قارىمۇقارشى، مۇرەككەپ، قىيىن. ② چاپراس.

çapraşıklaşmak. مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك.

çapraşıklık, – ğı. is. مۇرەككەپلىك، چىگىشلىك.

çapraşmak. مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك.

çapraz[1]**.** s. ① چاپراس. ② چىرماق (چېلىشىتا).

çapraz[2]**.** تەخمىن قىلىش، قىياس قىلىش، مۆلچەرلەش.

çaprazlama. is. s. ① چىرماق سېلىش، چىرماقلاش. ② گىرەلەش. ③ گىرە، چاپراس.

çaprazlamak. ① چاپراسلىماق. ② چىرماقلىماق، چىرماق سالماق. ③ گىرەلىمەك.

çaprazlanma. is. چاپراسلىنىش، گىرەلىنىش.

çaprazlaşmak. گىرەلەشمەك، چىرماشماق.

çaprazlık, – ğı. is. چاپراسلىق، گىرەلىك.

çapul. is. ① بۇلاڭ ـ تالاڭ. ② ئولجا، غەنىيمەت.

çapulcu. s. ① بۇلاڭچى. ② باسمىچى.

çapulculuk, – ğu. is. بۇلاڭچىلىق.

çarpılmak. ① قىيسايماق. ② ئۇرۇلماق، سوقۇلماق. ③ قاينىماق، رەنجىمەك، خاپا بولماق:
«Ağaç rüzgarda çarpıldı — دەرەخ شامالدىن قىيسىيىپ قالدى.»
çarpım. is. mat. كۆپەيتىلگەن سان، ئارتتۇرۇلغان سان.
çarpınma. is. جان تالىشىش، ساكراتقا چۈشۈش.
çarpınmak, çırpınmak. ئۇ يەر - بۇ يەرگە دوقۇرماق، تىرماشماق.
çarpıntı. is. يۈرەكنىڭ نورمالسىز سوقۇشى.
çarpışma. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ. ② ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش، جەڭ قىلىش:
«Düşmanla çarpışıyoruz — دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشۇاتىمىز.»
çarpışmak. ① ئۇرۇشماق، سوقۇشماق. ② جەڭ قىلماق. ③ چېقىلىشماق، سوقۇلۇشماق. ④ ئېلىشماق، چېلىشماق:
«İki araba çarpıştı — ئىككى ھارۋا سوقۇلۇشۇپ كەتتى.»
çarpıştırmak. ئۇرۇشتۇرماق، سوقۇشتۇرماق:
«Onları kışkırtarak çarpıştırıyor — ئۇلارنى كۈشكۈرتۈپ سوقۇشتۇرۇۋاتىدۇ.»
çarpıtmak. قىڭغىر ھالغا كەلتۈرمەك.
çarpma. is. ① تېڭىش، ئۇرۇلۇش، سوقۇلۇش. ② كەررە، كۆپەيتىش ئالامىتى. ④ قۇدۇققا سالىدىغان بەش تىرناقلىق ئىلمەك.
çarpmak. ① تەگمەك، ئۇرۇلماق، سوقۇلماق. ② يېقىتماق. ③ ئوغرىلىماق. ④ مۈشت ئاتماق، شاپىلاق بىلەن ئۇرماق.

çariçe. is. rus. چارىنىڭ خانىمى.
çark, – kı. is. far. ① چاق (ھارۋا ۋە باشقىلارنىڭ). ② دەۋر، زامان، چاغ. ③ تەلەي، بەخت. ④ بىلەي تاش. ⑤ سۈنئى ئېقىش تېزلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
çarkçı. s. ① كىمە ۋە پاراخوتنىڭ ماشىنا قىسمىنى باشقۇرغۇچى. ② چاقچى (چاق بىلەن پىچاق بۇلىگۈچى).
çarkçılık, – ğı. is. چاقچىلىق.
çarkı.felek, – ği. is. far. ① ئايلىنىپ ئېتىلىدىغان پوجاڭزا. ② تەلەي، بەخت.
çarklı. s. چاقلىق.
çarlık, – ğı. is. چارلىق:
«Çarlık Rusyası — چارروسىيە.»
çarlistan. is. ing. چارلىستون (تانسىنىڭ بىر تۈرى).
çarmıh. is. far. جىنايەتچىلەرنىڭ قولىنى كېرىپ باغلاپ قويىدىغان كرېست شەكىللىك جازا قورالى.
çarnaçar. z. far. چارىسىز، ئامالسىز.
çarpa. is. far. تۆت پۇتلۇق ھايۋان.
çarpacak, – ğı. is. inç. تاشچىلارنىڭ سۈمبىسى.
çarpan. is. mat. كۆپەيتكۈچى ئارتتۇرغۇچى (ھېسابتا).
çarpanak, – ğı. is. كەلكۈندىن مۇداپىئە كۆرۈش ئۈچۈن ئۆيلەرنىڭ ئالدىغا سېلىنىغان تام.
çarpı. is. كۆپەيتىش ئالامتى.
çarpıcı. s. ① كۆپەيتكۈچى. ② جەلپ قىلىدىغان، دىققەتنى تارتىدىغان.
çarpık. s. ① پۇكۇلگەن، پۇكۇك، قىڭغىر، قىيسىق، مايماق. ② تەلەيسىز.
çarpık çurpuk. s. ئەگرى - بۈگرى.

قوشۇلغان يەر (دەريا ياكى يولنىڭ). ② قاتتىق جىسىملارنىڭ بىر ـ بىرىگە تېگىشى بىلەن چىققان ئاۋاز ياكى سۆنگان ئاۋاز.

çatadak. z. تۇيۇقسىزدىن، توساتتىن، بىردىنلا، تاساددىپەن.

çatak. s. is. ① چاتاق. ② جىلغا. ③ ئىككى دەريا سۈيىنىڭ بىرلەشكەن يېرى. ④ چىرماش، چىگىش. ⑤ بىر ـ بىرىگە چاپلاشقان (مېۋە). ⑥ جەبدەلچى، ماجراچى، غوۋغاچى، چاتاقچى.

çatal. is. ① ئىرىلكا. ② ئارا (ياغاچ ياكى تۆمۈردىن). ③ ھارۋا چاقىنىڭ بۇلىسى. ④ چاق (يېپ ئېگىرىدىغان). ⑤ ئىككى بىسلىق (سۆز). ⑥ ئاچا (پول).

çatallandırmak. ① بۆلەكلەرگە بۆلۈمەك، قىسىملارغا ئايرىماق. ② مۇجمەلەشتۈرمەك.

çatallanmak. ① ئىككىگە ئايرىلماق. ② مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك: «Yol çatallaniyor — يول ئىككىگە ئايرىلىۋاتىدۇ.

Işte şimdi mesele çatallandı — ئەمدى مەسىلە مۇرەككەپلەشتى.»

çatallaşmak. چىگىشلەشمەك، مۇرەككەپلەشمەك، مۇشكۈللەشمەك، قىيىنلاشماق.

çatallı. s. ① ئىككى ئاچا (پول). ② ئەگرى ـ توقاي. ③ مۇرەككەپ، قالايمىقان. ④ قىيىن، مۇشكۈل.

çatana. is. rom. den — كىچىك ماتۇرلۇق قېيىق.

çatapat. is. ئايىغ بىلەن باسقاندا ياكى يەرگە ئۇرغاندا پارتلايدىغان پوجاڭزا.

çatı. is. ① بىر ـ بىرىگە چېتىلغان، ① ئۇردۇرماق. ② ئوغرىلاتماق.

çarptırmak

çarşaf. is.far. ① كىرلىك (يوتقان ـ كۆرپىنىڭ). ② پەردىنجە.

çarşaflamak. ① پەردىنجە كىيدۈرمەك. ② يېپىلمەك، مەغلۇب بولماق.

çarşaflanmak. ① كىرلىك تارتماق. ② پەردىنجە كىيمەك.

çarşaflı. s. ① كىرلىك تارتىلغان، كىرلىك قاپلانغان. ② پەردىنجە كىيگەن.

çarşamba. is. far. چارشەنبە.

~pazarı. ئادەم تەقما ـ تەقما يەر.

çarşı. is. far. چارشى، بازار.

~ ağası. بازار باشقۇرغۇچى.

~halkı. دۇكاندارلار، ھۈنەرۋەن ـ كاسىپلار.

çarşılı. s. ھۈنەرۋەن ـ كاسىپ، دۇكاندارلار.

çartak. is. far. تۆت بۇرجەكلىك چېدىر.

çarter. is. ing. ئىمتىياز، ئالاھىدىلىك.

çartizm. is. چارتىزم (1848 - 1937) يىللىرىدىكى بېرىتانىيە ئىشچىلىرىنىڭ ئاممىۋى ئىنقىلابىي ھەرىكىتى بولۇپ، ئىشچىلارغا سىياسىي ھوقۇق بېرىش، ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى ياخشىلاش تەلەپ قىلىنغان).

çasar. is. it. چاسار (ئوسمانلىق دەۋرىدە ئاۋسترىيە ئىمپېراتورىغا بېرىلگەن ئۇنۋان).

çaşıt, — tı. is. جاسۇس، ئىشپىيون.

çaşıtlamak. ئاخبارات بەرمەك، جاسۇسلۇق قىلماق.

çaşıtlık, — ğı. is. جاسۇسلۇق، ئىشپىيونلۇق.

çat, — tı. is. ① بىرلەشكەن ياكى

تۇرماق. ② باغلىماق، چاتماق. ③ جۈپ لەشتۈرمەك (ئىت، تۆگە ھەققىدە).

çatkı. is. ① چېتىق. ② باش تاڭغۇچ.

çatkılı. s. z. بېشىغا باش تاڭغۇچ باغلىغان.

çatkılık, —ğı. is. قوش بۈيۇنتۇرۇق.

çatkın. s. ① ھۆقۇقدارنىڭ ھىمايىسىنى قازانغان. ② تۈزۈلگەن:

«Bugün yüzü pek çatkın görünüyor — بۈگۈن قاپاقى (يۈزى) بەك تۈرۈلۈپ كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ.»

çatkınlık, —ğı. is. ھۆقۇقدارنىڭ ھىمايىسىنى قازانغانلىق.

çatlak. s. ① چاك، دەز، يېرىق. ② زىھنى ئاجىزلىق، دۆت، مۆڭ. ③ چېقىق:

«Çatlak bardak — چاك كەتكەن ئىستاكان.»

çatlaklık, —ğı. is. دەز كېتىش، يېرىلىش، چاك كېتىش. ② دۆتلۈك، ساراڭلىق:

«Duvarda bir çatlaklık var galiba — تامنىڭ دەزى بارەك تۇرىدۇ.»

çatlama. is. ① يېرىلىش، چاك كېتىش. ② پوردەك ۋە باشقا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئېتىكلىك شەكلىنىڭ تەبىئي ھالدا ئېچىلىشى. ③ بورانىنىڭ تەسىرى بىلەن سۇ دولقۇنىنىڭ تەكلىشىپ ئېگىزلىشىشى.

çatlamak. ① پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتمەك. ② قاتتىق قىينالماق. ③ يېرىلماق، دەز كەتمەك، چاك كەتمەك. ④ كۆپ يېۋىلىش، قاتتىق ھېرىش ۋە قاتتىق يىغلاشتىن ئۆلۈپ كەتمەك (كىچىك بالا):

«Toprak kuraklıktan çatlamış — يەر قۇرغاقچىلىقتىن يېرىلىپ كېتىپتۇ.»

çatlatmak. ① پارچە ـ پارچە قىلىۋەتمەك. چېتىق، تېڭىق. ② ئۆيىنىڭ تورۇسى. ③ ئىسكىلىت (ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ).

çatık. s. چېتىق، باغلاقلىق، بىر ـ بىرىنگە چېتىشقان، قوشما:

«Kaşları çatık — قوشما قاش.»

çatılmak. ① چېتىلماق. ② ھېرىپ ئۆلمەك (ئات ـ تۆگە ھەققىدە).

çatır çatır. z. ① غاراس ـ غۇرۇس. ② ھەدىسلا، ئاسانلا:

«Çatır çatır İngilzce konuşuyor — ھەدىسلا ئىنگلىزچە سۆزلىشىدۇ.»

çatırdamak. چارسىلدىماق.

çatırdatmak. چارسىلداتماق.

çatısız. s. ئۆيى ـ ماكانسىز.

çatışık. s. چېتىشلىق:

«Bu sorun üzerine birçok çatışık sorun ileri sürüldü — بۇ مەسىلە ھەققىدە بىرمۇنچە چېتىشلىق مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.»

çatışma. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ. ② غوۋغا، جېدەل. ③ كۆرەش. ④ يول توسۇقلۇقى ۋە بۇنىڭدىن تۇغۇلغان تۇرغۇنلۇق.

çatışmak. ① ئۇرۇشماق. ② زىت ـ زىت كەلمەك. ③ ئۇقۇشماسلىق نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان جېدەل. ④ جۈپلەشمەك (ئىت ۋە تۆگىلەر):

«Sovyet - Alman çatışması — سوۋېت ـ گېرمان ئۇرۇشى.

Bügünkü düşünceleriniz dünkülerle çatışıyor — بۈگۈنكى پىكىرلىرىڭىز تۈنۈگۈنكى پىكىرلىرىڭىزگە زىت كېلىدۇ.»

çatıştırmak. ① ئۇرۇشتۇرماق، سوقۇشـ

يېڭىلمەك. ② يېيىلماق، تارالماق، چاچماق (ئىسسىق، نۇر، پۇراق ھەققىندە).

çavun. is. تاسما قامچا.

çavuş. is. ① جارچى. ② خەۋەرچى. ③ بەنجاك (ھەربىيدە).

~ kuşu. ھۆپۈپ.

çavut, – tu. is. قۇرۇق تام.

çay[1]. is. çince. bot. ① چاي دەرىخى. ② قىيمپ قۇرۇتۇپ تەييارلانغان چاي.

çay[2]. is. جىلغا.

çaycı. is. ① چايچى (چايخانىدا). ② چاي يېتىشتۈرگۈچى. ③ چاي خۇمارى.

çaycılık, – ğı. is. چايچىلىق (چاي يېتىشتۈرۈش).

çaydan. → **Çaydanlık.**

çaydanlık, – ğı. is. چاي چۆگۈنى، چەينەك، چاجۇش.

çaygiller. is. چاي دەرەخلىرى.

çayhane. is. چايخانا.

çayır. is. ئوتلاق، يايلاق.

çayır biçer. is. ئوت ئورۇش ماشىنىسى، ئوت ئورار.

çayırlamak. ① ئوتلىماق. ② ئوت بىلەن زەھەرلىنىپ ئاغرىماق.

çayırlanmak. ئوت يېمەك.

çayırlaşmak. ئوتلاقلاشماق.

çayırlatmak. ئوتلاتماق.

çayırlık, – ğı. is. ئوتلاق، يايلاق.

çaylak, – ğı. is. zool. كۆكۈنەك (قۇش).

çaylan. is. ① كېچىك (دەريادىن ۋە باشقا سۇدىن كېچىپ ئۆتىدىغان يەر). ② قۇمسال يەر.

çaynuğ. is. چىنار دەرىخى.

çeç. is. far. ① چەش (خاماندا تېپىلمىپ، سورۇلۇپ تەييارلانغان دان). ② غەلۋىر.

مەك. ② ئۆلتۈرۈپ قويماق (كۆپ يېگۈزۈپ، كۆپ ئىچكۈزۈپ ياكى ھارغۇزۇپ...). ③ خاپا قىلماق.

çatma. is. ① چىتىق. ② يامىما (كىيىمنىڭ). ③ كېمىلەرنىڭ بىر – بىرى بىلەن سوقۇلۇشۇپ كېتىشى. ④ بىنانىڭ ياغاچ جازىسى.

çatmak. ① چاتماق (نەرسىنى بىر – بىرگە). ② ئۇرۇلماق، تەگمەك (بىر – بىرىگە). ③ كىيىم – كېچەككە كۆك سالماق. ④ ئىككى يانلىق قىلىپ ئارتماق. ⑤ چاپراس قىلىپ تىكلەپ قويماق. ⑥ خوشامەت قىلىپ ياخشى كۆرۈنمەك. ⑦ تاقىماق (پېشانىنى). ⑧ ياخشى كۆرمىگەن ئادەم ياكى نەرسىگە دۇچ كەلمەك، ئۇدۇل كەلمەك. ⑨ بىراۋغا قوپال سۆزلىمەك ۋە قوپال سۆز بىلەن خەت يازماق. ⑩ قاپاقنى تۈرمەك. ⑪ بىر نەرسىنىڭ ۋاقتى كەلمەك.

çatra patra. z. ئانچە – مۇنچە، چالا – بۇلا:

«Çatra patra Uygurça konuşuyor — چالا – بۇلا ئۇيغۇرچە سۆزلەيدۇ.»

çav. is. ① ئاۋاز، ئۈن. ② خەۋەر. ③ ئات، ئېشەك قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ ئەركەكلىك ئورگىنى.

çavalya. is. den. بىلەتچىلارنىڭ تۆتە قان بىلەتلىرىنى سالىدىغان سېۋەتتى.

çavdar. is. bot. ئارپا.

çavlan. is. چېكىڭ شارقىراتما.

çavlanmak. داڭقى چىقماق، ئېتى چىقماق، ئېغىزغا چىقىپ قالماق.

çavlı. is. قارچىغىنىڭ بالىسى.

çavmak. ① ئاداشماق، ئازغاشماق،

çeçe sineği. is. zool. ⇒ **Sinek.**

çeçen. is. öz. چەچەن (① كاپكاز خەلقىنى مەيدانغا كەلتۈرگەن قوۋمىدىن بىرى. ② بۇ قوۋمغا تەۋە بىرى).

çeçence. is. چەچەن تىلى.

çedik, – ği. is. كېپىش (مەسە ئۈستىگە كىيىلىدىغان).

çegâne. is. far. ⇒ **Çenk.**

Çeh. is. ① چېخوسلوۋاكىيىلىك. ② چېخوسلوۋاكىيە.

çehiz. çeyiz. is. ① يۈز، چىراي، چىھرە. ② قىياپەت.

çehre. is. far. مەنزىرە:

«Şehrin çehresi epey değişti — شەھەرنىڭ قىياپىتى خېلى ئۆزگەردى.»

çek[1], – ki. is. ing. چەك قەغىزى.

Çek[2], – ki. öz. is. ① چېخوسلوۋاكىيىلىك. ② چېخوسلوۋاكىيە.

çek,çek, – ği. is. تۆت چاقلىق قول ھارۋىسى.

çekecek, – ği. is. توپلەي، بەتىنكە قاتارلىقلارنى كىيىشكە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان، تۆمۈردىن ياسالغان پالقان.

çekek, – ği. is. كېمىلەرنىڭ قۇرۇقلۇقتا چىقىرىلغان يېرى.

çekel. is. ① كىچىك ئوتىغۇچ، كىچىك جوتۇ. ② ساپاننى تازىلاپ تۈرىدىغان تۆمۈر پارچە.

çekeleva, çakalave. is. it. den. تېز ماڭىدىغان يەلكەنلىك كېمە.

çekelez. is. zool. تىيىن.

çekememek. ① تارتالماسلىق، سۆرەپ يەلمەسلىك. ② قىزغانماق، تارلىق قىلماق:

«Tek at koca arabayı çekemiyor — بىر ئات ئېغىر ھارۋىنى تارتالمايدۇ.»

çekemezlik, çekememezlik. is. تارتالماسلىق، سۆرىيەلمەسلىك.

çeker. is. تارازىنىڭ كۆتۈرەلەيدىغان دەرىجىدىكى ئېغىرلىق مىقدارى.

çeki. is. ① تارازا، گىر قاتارلىق ئەسۋاب. ② 250 كىلوگرامغا ئېغىرلىق تارازىسى. ③ ئۇسلۇب، شەكىل.

çekici. is. ① تارازىدا بىرەر نەرسە تارتقۇچى. ② جەلب قىلغۇچى، ئۆزىگە تارتقۇچى.

çekiç, – ci. is. far. بولقا، بازغان.

çekiç · hane. is. زاۋۇتنىڭ بازغانلاش سېخى.

çekiçlemek. بازغانلىماق.

çeki · düzen. is. ئىنتىزام، تەرتىپ:

«Buodada çekidüzen kalmadı — بۇ ئىشخانىدا ئىنتىزام دېگەن قالمىدى.»

çekik. s. ① قىيپاش، يانتۇ، قىيسىق. ② ئىچىگە كىرىپ كەتكەن.

çekilme. is. ① چېكىنىش. ② تارتىلىش، سۈرۈلۈش. ③ دېڭىز سۈيىنىڭ پەسىيىشى. ④ ئىستېپا.

çekilmek ① چېكىنمەك. ② تارتىلماق، سۆرەلمەك. ③ تارتماق. ④ ئىستېپا بەرمەك. ⑤ ئازايماق، تارتىلىپ كەتمەك. ⑥ قايتماق. ⑦ يوقالماق، تۈگىمەك. ⑧ قۇرۇماق. ⑨ سۈزۈلمەك:

«1. Düşman askeri çekildi — دۈشمەن ئەسكەرلىرى چېكىندى.

2. Başa gelen çekilir — باشقا كەلگەننى تارتماي بولمايدۇ.

3. Kuyunun suyu çekildi — قۇدۇقنىڭ سۈيى تارتىلىپ كەتتى.

4. Gözleri çekilmek — كۆزلىرى

ئۈرۈق تۇتماق.

çekirdekli. s. ئۈرۈقلۇق، مېغىزلىق، ئۇچكىلىك.

çkekirdeksel. s. يادرو:

«Çekirdeksel silahlar — يادرو قورالللرى.»

çekirdeksiz. s. bot. ئۈرۈقسىز، ئۇچكىسىز:

«Çekirdeksiz üzüm — ئۈرۈقسىز (ئۈرۈقى يوق) ئۈزۈم.»

çekirge. is. .zool چېكەتكە.

çekiş. is. تارتىش، سۆرەش (كۆچى).

çekiş · çekiş. s. خام، چالا پىشقان، قاتتىق (گۆش).

çekişmek. ① تارتىشماق. ② سوقۇشۇ تۇرماق. ③ گەپ تالاشماق، قىزىرىشماق. ④ تېقۇنۇشماق، تىركەشمەك. ⑤ رىقابەتلەشمەك. ⑥ ئۈرۈشماق، سوقۇشماق:

«Bıçak çekişmek — پىچاق ئۈرۈشتۇرماق.»

çekiştirmek. ① سۆرۈشتۇرمەك. ② تارتىشتۇرماق. ③ كىرىشتۇرمەك. ④ قىزىشماق. ⑤ غەيۋىتىنى قىلماق، يامان گېپىنى قىلماق، يامانلاپ بەرمەك.

çekkin. s. خالى، يىراق:

«Her türlü eğlenceden çekkin bir yaşam — ھەرخىل ئويۇن ـ كۈلكە تاماشادىن خالى ھايات.»

Çekler. öz. is. چېخوسلوۋاكىيىلىكلەر.

çekme. is. ① تارتما (شىرە ۋە ئىشكاپنىك)، سۈغۈرتما. ② ئۆزنىگە تارتىش، قارىتىش، جەلپ قىلىش. ③ ئىش كىيىمى. ④ دەرەخنىك پۇتاقلىرىنى كېسىش قايچىسى. ⑤ s. چېكىپ (تىرناق ياكى زەخمەك بىلەن) چېلىنىدىغان (ساز). ⑥ تارتىش كۆچى، سۆرەش كۆچى.

سۆزۈلمەك.»

çekim. is. ① تارتىش، سۆرەش. ② يۆتكەش. ③ تارتىش كۆچى. ④ تاناسىپ. ⑤ كۆچ- قۇۋۋەت، ماغدۇر.

çekimlemek. جەلپ قىلماق، ئۆزنىگە تارتماق.

çekimlik, – ği. is. بىر شورام تاماكا، بىر چېكىم.

çekimsemek. ئۆزىنى تارتماق، ساقلانماق، قولىنى تارتماق (بىرەر ئىشتىن).

çekimser. s. ① بىتەرەپ، تەرەپسىز، يان باسماسلىق. ② ھوقۇقىدىن ۋاز كەچكەن:

«Seçimde çekimser kalmak — سايلاش ھوقۇقىدىن ۋاز كەچمەك.»

çekimserlik, –ği. is. بىتەرەپلىك، تەرەپسىزلىك.

çekinecek, – ği. is. ① تۇسقۇن، توسالغۇ، توسقۇنلۇق. ② ساقلانماق، خالى بولماق.

çekingen. s. ① تارتىنچاق، جۈرئەتسىز، قورقۇنچاق. ② ئۇركەك.

çekingenlik, – ği. is. تارتىنچاقلىق، قورقۇنچاقلىق، ئەيمەنگەنلىك.

çekinme. is. تارتىنىش، ئەيمىنىش، قورقۇنۇش.

çakinmeden. z. قورقماستىن.

çakinmek. ① چېكىنمەك، قاچماق، باش تارتماق. ② سۆرۈۋالماق. ③ ياخشى باشقۇرماق. ④ باشقا ئىلىپ چىقماق:

«Sürmeler çekinmiş bir kadın — سۆرمە سۆرگەن خوتۇن.»

çekirdek, – ği. ① ئۇچكە، مېغىز، ئۇرۇقچا. ② يادرو، ئۆزەك:

«Karpuz çekirdeği — تاۋۇز ئۇرۇقى.

çekirdeklenmek. مېغىز تۇتماق،

چىقارماق.
7· Bir devlet kendi elçisini geri çekmek — بىر دۆلەت ئۆزئەلچىسىنى قايتۇرۇپ كەلمەك.
8· Eziyet çekmek— زۇلۇم چەكمەك.
9· Duvar çekmek— تام سوقماق.
10· Ispirto çekmek— ئىسپىرت (تۆكمەك) تېمىتماق.
11· Gözüne sürme çekmek — كۆزىگە سۈرمە سۈرمەك.
12· Yazıyi gazeteden kagıda çekmek — ماقالىنى گېزىتتىن قەغەزگە كۆچۈرمەك.
13· İnatçılığı babasına çekmiş — جاھىللىقى دادىسىنى تارتىپتۇ.
14· Bak sözümü kötüye çekti — قارىغىنا، سۆزۈمنى يامىنىغا بۇردى.
15·Ili aygırını Moğul kısrağına çektiler — ئىلى ئايغىرىنى موڭغۇل بايتىلغا چاپتۇردى.
16· Bu yol iki saat çeker — بۇ يول ئىككى سائەت داۋام قىلىدۇ.
17· Kumaş yıkanınca çekti — رەخت يۇيىلىش بىلەن كىرىشتى.
18· Dayak çekmek — تاياق بىلەن ئۇرماق.
19· Bu adam çok çekti — بۇ ئادەم كۆپ جاپا چەكتى.
10· Arabacı yavaş çekti — ھارۋا- كەش ئاستا ھەيدىدى.
21· Taş çekmek — تاش ياتقۇزماق.
22· Kuyudan su çekmek— قۇدۇقتىن سۇ تارتماق.
23· Bayrak çekmek — بايراق چىقارماق.

⑦ كىچىدە ئېلىپ يۈرىدىغان پەنەر. ⑧ شوراش، سۈمۈرۈش. ⑨ سىكدۈرۈش، ئىچىش. ⑩ پىيما. ⑪ سەپەر ئۆتۈكى. ⑫ ئادەم كۆكرەك قەپىتىنىك بۇزۇقلۇقى: «Kumaş boyayı iyi çekiyor — رەخت بۇياقنى ياخشى ئالىدۇ.»

çekmece. is· ① تارتما، سۇغۇرتما. ② قىممەت باھالىق نەرسىلەر سېلىنىدىغان زىننەتلىك ساندۇق. ③ قاتتىق شامالدا كېمىلەرنىك ۋاقتىلىق تۇرىدىغان يېرى.

çekmek. ① تارتماق، سۆرىمەك. ② سۈ- مۈرمەك، شورىماق. ③ تېپىپ توپلىماق. ④ ئالماق، يۆتكىمەك، تەشۈماق. ⑤ چىقارماق. ⑥ چاقىرتۇالماق، چاقىرتماق، قايتۇرۇپ كەلمەك. ⑦ چەكمەك، تارتماق. ⑧ سوقماق، قۇرماق. ⑨ تېمىتماق. ⑩ سۈرمەك. ⑪ كۆچۈرمەك. ⑫ ئوخشىماق، تارتماق. ⑬ بۇرىماق. ⑭ چاپتۇرماق، ⑮ داۋام قىلماق. ⑯ كىرىشمەك. قىسقارماق. ⑰ كۆڭۈلنى تارتماق. ⑱ زىيانپەت بەرمەك. ⑲ چاقچاق قىلماق. ⑳ ئۇرماق. ㉑ كۆڭۈلگە يېقىمساق. ㉒ جاپا چەكمەك، قىينچىلىق تارتماق. ㉓ ھەيدىمەك. ㉔ ياتقۇزماق. ㉕ تارتماق. ㉖ ئاسماق، چىقارماق:
«1· Araba çekmek — ھارۋاتارتماق.
2· Resim çekmek — رەسىمگە تارتماق.
3· Suyu çekmek — سۈنى سۈمۈرمەك.
4· Piyasadaki şekeri çekmek — بازاردىكى شېكەرنى توپلىماق.
5· Parayi, bankadan çekmek — پۇلنى بانكىدىن ئالماق.
6· Bıçak çekmek — پىچاق

قالدۇ.»

çelek, – ği. is. ياغاچ تۇك، ياغاچ چېلەك، سوغا.

çeleniç, – ci. is. ing. sp. كۈمۈش لوكقا (تەنھەرىكەتچىلەرگە بېرىلىدىغان).

çelenk, – ği. is. far. ① گۈل چەمبىرەك. ② ئايالالارنىڭ دوپپىسىغا تاقايدىغان موجۇر. ③ مەيدالىئون، ئوردېن. ④ قۇش قاناتلىرىنىڭ يېرىك تۈكى: «Kahramanlar anıtına çelenk koymak — قەھرىمانلار خاتىرە مۇنارىغا گۈل چەمبىرەك قويماق.»

çelermek . far. ① كۆپ يەۋېتىپ ئۆلمەك (قوي). ② ئۇسسۇزلۇقتىن يىقىلماق. ③ گالغا تۈرۈپ قالغان نەرسىنى چىقىرىۋېتىشكە تىرىشماق. ④ يۈرەككە سوغۇق تەگمەك.

çelgi. is. ئېگەدىن باغلىۋالىدىغان باش ياغلىق.

çelik[1], – ği. is. far. s. ① پولات. ② پولاتتىن ئىشلەنگەن: «Çelik fabrikası — پولات زاۋۇتى. Çelik makas. — «پولات قايچا.

çelik[2], – ği. is. bot. قەلەمچە (كۆچەت).

çelikleme. is. كۆچەت يېتىشتۈرۈش.

çelim. is. ① بەدەن تۈزۈلۈشى. ② تۇرۇق، قىياپەت، تاشقى كۆرۈنۈش.

çelimli. s. قەددى ـ قامىتى گۈزەل، تەقى‌ـ تۇرقى چىرايلىق.

çelimsiz. s. ① ئاجىز. ② ئىسكەتسىز، بەدەن تۈزۈلۈشى سەت.

çelimsizlik, – ği. is. ئىسكەتسىزلىك، ئاجىزلىق.

çelip, – bi. is. ① كرېست. ② سىزىق. ③ ماكلاي.

چەتئارما ق.

«رەسىمگە ئالماق. — 24· Resim çekmek

çekmen. is. ① يامغۇرلۇق چاپان. ② كەڭ شالۋار.

çekmez. s. ① تارتماس، تارتمايدىغان، سۈرىمەس. ② كىچىكلىمەيدىغان. ③شورىمايدىغان.

Çekoslavak, – ğı. is. چېخوسلوۋاكىيىلىك.

çektiri. is. den. ھەم يەلكەن ھەم پالاق بىلەن ماڭدىغان كېمە.

çektirme. is. ① تارتقۇزۇش، تارتتۇرۇش، سۈرىتىش. ② ھەم يەلكەنلىك، ھەم پالاقلىق چوڭ كېمە. ③ پولۇ (تاماق).

çektirmek. تارتقۇزماق، سۈرەتمەك.

çekül, – lü. is. تامچىلار قوپۇرۇلغان تامنىڭ توغرىلىقىنى ئۆلچەش ئۈچۈن قوللىنىدىغان ئۈچىدا ئېغىر قوغۇشۇنى بار تانا سايمان.

çelbeşik. s. ① مۈرەككەپ، چىگىش، مۇجمەل. ② كېكەچ، تۆتۆت. ③ ئۇقۇشالماسلىق:

«Bu söz çelbeşiktir birşey anlayamadım — بۇ سۆز مۈرەككەپ بولغانلىقتىن، بىر نەرسە چۈشىنەلمىدىم.

Çocuğun dili çelbeşik, açılmadı gitti — بالىنىڭ تىلى كېكەچ بولغاچ، ئېچىلمايلا كەتتى.»

çelebi. is. ① ئەپەندى، جانابلىرى، ئالىي كىرامىلىرى. ② تەربىيە، ئەدەب، بىلىم.

çelebilik, – ği. is. ئەدەبلىك، تەرتىپلىك، تەربىيىلىك:

«Çelebilik babadan oğula geçer— ئەدەبلىكلىك ئاتىدىن ئوغۇلغا

çelişik. s. زىت، قارىمۇقارشى: بىر - بىرىگە — «Çelişik bir söz قارىمۇقارشى سۆز.»

çelişiklik, – ği. is. زىتلىق، قارىمۇقارشىلىق.

çelişme. is. زىددىيەت: «Toplumsal çelişme çözülçmeli — ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر ھەل قىلىنىشى لازىم.»

çelişmek. زىت كەلمەك، قارىمۇقارشى كەلمەك:

«Eylemle söz çelişmemeli — ھەرىكەت بىلەن سۆز زىت بولۇپ قالماسلىقى لازىم.»

çelme. is. ① چىرماق سېلىش. ② پۇت لىشىش. ③ ئارقىدىن باغلىنىدىغان باش ياغلىقى. ④ توسۇنۇلۇق قىلىش، توسۇش.

çelmek. ① پۇتلاشماق. ② چىرماق سالماق. پۇتلىشىپ قالماق. ③ نەرسىنىڭ بۇرجىكىنى، چېتىنى كەسمەك. ④ ئازدۇرماق، يولدىن چىقارماق. ⑤ ئەقىل كۆرسەتمەك. ⑥ بۇزماق، يوقاتماق. ⑦ باشقا ئارتماق، باشقا باغلىماق. ⑧ زىت كەلمەك، قارىمۇقارشى كەلمەك. ⑨ باغلىماق، چاتماق: «Siz aklımı çelmeseydiniz ben bu işe girecektim — سىز ئەقىل كۆرسەتمىگەن بولسىڭىز، مەن بۇ ئىشقا كىرىشىپ قالاتتىم.»

çeltik, – ği. is. far. bot. شال.

çeltikçi. is. شال (زىرائەت) تېرىغۇچى.

çeltikçilik, – ği. is. شالچىلىق.

çeltiklik, – ği. is. شاللىق، شال ئېتىزى.

çember. is. far. ① چەمبەر، دائىرە (گېئومېتىرىيىدە). ② چەمبەر تۆمۈر (بالىلار ئويۇنچۇقى). ③ ساندۇق پەگىزى. ④ چەمبەر شەكىللىك. ⑤ داخان، پېرىخۇنلارنىڭ سىزغان چەمبەر شەكىللىك سىزىقى. ⑥ ئايالارنىڭ چاچ قىستۇچى.

çemberlemek. ① مۇھاسىرە قىلماق، مۇھاسىرىگە ئالماق، قورشىماق. ② چەمبەرلىمەك.

Çemberlenmek. ① مۇھاسىرە قىلىنماق، مۇھاسىرىگە ئېلىنماق، قورشالماق. ② چەمبەرلەنمەك.

çemberli. s. چەمبەر ئۆتكۈزۈلگەن، چەمبەرلەنگەن.

çemen.[1] is. erm. بەدىيان.

çemen[2]**.** is. far. چىمەن.

çemender. is. ئېشەك.

çemenzar. is. far. چىمەنزار.

çemremek, çemrelemek, تۈرمەك، شىمايلىماق (يەڭنى).

çemrenmek. بىرەر ئىشقا ھازىرلانماق (يەڭ - پۇچقاقنى تۈرۈپ).

çene. is. far. ① ئېڭەك. ② تولا گەپ قىلىدىغان ئادەم.

~ sini bağlamak ئېڭىكىنى باغلىماق (ئۆلۈكنىڭ).

çene.baz. s. كۆپ سۆزلەيدىغان.

çenek,–ği. is. bot. ئۇندۇرمە.

çeneli. s. ① ئېڭەكلىك. ② كۆپ سۆزلەيدىغان.

çenet, – ti. is bot. پۇرچاق قاتارلىقلار پوستىنىڭ قانىتى.

çeng. is. far. ① ئۆره تۈرغۇزۇپ چالىدىغان تارلىق ساز. ② چاك (ھايۋانلارنىڭ چاڭگىلى).

çenge. is. far. چەڭگە (ئاناتولىنىڭ بەزى رايونلىرىدا كېلىننى قارشى ئېلىش ئۇچۇن ئېيتىلىدىغان ناخشا).

çengel. is. far. ① تۆمۈر ئىلمەك.

çepellemek. ① پاسكنا قىلماق، پاسكىنىلاشتۇرماق، كىرلەشتۈرمەك. ② بەرباد قىلماق.

çepelli. s. «مەينەت، پاسكىنا: «Çepelli buğday — مەينەت بۇغداي.

çepellik, – ği. is. بوران، چاپقۇن، شۇرغان، بورانلىق، چاپقۇنلۇق، شۇرغانلىق.

çeper. is. far. ① ئارىلىق، بوشلۇق. ② كاۋاك.

çepiç, – ci. is. far. ئوغلاق (بىر ياشلىق).

çepin. is. ئوتىغۇچ، بەلچە.

çepken. is. قىسقا چاپان.

çepreşik. s. → **Çapraşık.**

çepreşmek. → **Çapraşmak.**

çerağ. is. far. قارا چىراغ.

çerağcı. is. چىراغچى (ساراينىڭ شام ياكى چىراغلىرىنى ياقىدىغان ئادەم).

çer. is. → **Çöp.**

çerçeve. is. far. ① رام. ② كىچىك شەك. ③ دائىرە، كۆلەم:

«Dar bir çerçeve içinde kalınırsa, bu sorun çözülemez — تار دائىرىگە كىرىۋالسا (رامكىغا) بۇ مەسىلە ھەل بولمايدۇ.»

çerçevelemek. رامكىغا ئالماق، رامە كىلىماق.

çerçevelenmek. رامكىغا ئېلىنماق، رامكىلانماق.

çerçeveletmek. رامكىلاتماق، رامكىغا ئالدۇرماق.

çerçi. is. moğ. ① خولاڭزىچى، توكۇلاڭچى. ② ئېلىپساتار. ③ تەنزىچى، يايمىچى، مىلشچى، مىلچمالچى.

② يىرتقۇچ ھايۋان ۋە قۇشلارنىڭ چاڭگىلى. ③ ئىلمەك. ④ قارا قۇشنىڭ تىرنىقى: «ئىلمەك بۇرۇن. — Çengel burun»

çengelistan. is. قېلىن ئورمان.

çengelleme. is. ① تىرناق جازاسى. ② سىرتماق سېلىپ ئۆلتۈرۈش.

çengellemek. ئىلمەكلىمەك، ئىلمەك سالماق، سىرتماق سالماق.

çengellenmek. ئىلمەكلەنمەك، سىرتماقالانماق.

çengelli. is. ئىلمەكلىك، ئىلمەكلەنگەن.

çengi. is. osm. ① چاك چالغۇچى. ② ئۇسسۇلچى ئايال (ئىلگىرى ئىستامبۇلدا كۆكۈل ئېچىشلاردا مەخسۇس ئۇسسۇل ئويىنىغۇچى ئايال).

çenilemek. ئىتنىڭ غىڭشىشى، ھۇۋلىشى.

çenk, – ği. .is osm. müz. چاك (ئۆزە تۇرغۇزۇپ چالىدىغان بىر خىل چالغۇ).

çentik, – ği. is. ① پۇچۇق. ② كاۋاك:

«Bıçağın ağzı çentik çentik olmuş — پىچاقنىڭ بىسى پۇچۇلۇپ كېتىپتۇ.»

çentikli. s. پۇچۇق، پۇچۇلغان.

çentilmek. پۇچۇلماق.

çentiven. is. ① ئىككى بىسلىق كەك قىلىچ. ② شالۋۇر.

çentmek. ① پۇچۇق ھالغا كەلتۈرمەك. ② ئىنچىكە توغرىماق (پىيازنى).

çepel. s. ① پاسكىنا، مەينەت. ② شاكال. ③ چاپقۇن، جۇدۇن:

« Çepel iş — پاسكىنا ئىش.

Üzümün çepelini ayıkladı — ئۈزۈمنىڭ شاكىلىنى ئىلغىدى (پارلىدى).»

گودىكى هەرقايسى مىللەتلەر.»

çeşm. is. far. كۆز.

çeşme. is. far. ① بۇلاق. ② ئاھالە لەر سۇ ئالىدىغان تۇرۇبا. ③ كۆز.

çeşmi siyah. s. far. ① قارا كۆز. ② قارا كۆز ئويۇنى (پەردە ئارقىسىدىن كۆرسىتىلىدىغان قورچاق ئويۇنى).

çeşni. is. far. تەم، لەززەت.

çeşnici. is. ① ساراي ۋە مېھمانخانىلاردا داستىخان باشقۇرغۇچى. ② تەڭگە پۇل لايىھىلىگۈچى.

çeşnici başı. is. ① باش چەشنىچى. ② خوتۇنپەرەس، خوتۇنپۇرۇش.

çeşnilenmek. تەمنى تېتىماق.

çeşnili. s. تەملىك، لەززەتلىك.

çeşnilik, – ği. is. تاماققا تەم كىرگۈزىدىغان دورا – دەرمان.

çete. is. ① پارتىزان، پارتىزانلار. ② گۇرۇھ.

harbi – ~ پارتىزانلار ئۇرۇشى.

çeteci. is. ① پارتىزان. ② بىر گۇرۇھقا مەنسۇپ.

çetecilik, –ği. is. ① پارتىزانلىق، گۇرۇھۋازلىق. ② بۇلاڭچىلىق.

çetele. is. yun. قەدىمكى زاماندا ساۋاتسىزلىق يۈزىسىدىن ھېسابات ئورنىغا قوللىنىلىدىغان ئىشارەت بەلگىسى.

çetin. ① قىيىن، تەس. ② جاپالىق، مۇشكۈل. ③ قاتتىق:

«Çetin yaşam — قاتتىق ھايات.»

çetin mücadele. جاپالىق كۈرەش.

çetinleşmek. قىيىنلاشماق، تەسلەشمەك، مۇشكۈللەشمەك.

çetinleştirmek. قىيىنلاشتۇرماق، تەسلەشتۈرمەك، مۇشكۈللەشتۈرمەك.

çerçilik, – ği. is. يايمىسكەشلىك، يايمىچىلىق.

çerez. is. yun. گازىر – پۇرچاق، مېۋە – چېۋە.

çerezci. is. s. باققال.

çerezlenmek. گازىر – پۇرچاق چاقماق، مېۋە – چېۋە يېمەك، ئۇششاق نەرسە يېمەك.

çergi. is. far. ① سىگان چېدىرى. ② سىگانلار.

çergici. is. ① يايمىچى، تەنزىچى. ② شاھ چېدىرىنىڭ ئالدىغا چېدىر تىكىشكە رۇخسەت ئالغان مەمۇر.

çeri. is. چېرىك، ئەسكەر.

çeribaşı. is. لەشكەر بېشى، كوماندىر.

çerimonya. is. it. ① مۇراسىم. ② توختام، كېلىشىم.

Çerkez. öz. is. چەركەز (كاپكازدا ياشايدىغان بىر مىللەت).

çermik, – ği. is. erm. ئارشاك.

çerviş. is. far. ① ئېرىتىلگەن ياغ. ② ئاش سۇيى.

çeşit, – di. is. تۈر، خىل، ياڭزا:

«Malların çeşidi çoktur — مالىلارنىڭ تۈرى كۆپ.»

çeşit çeşit. s. تۈرلۈك – تۈرلۈك، خىلمۇخىل، ياڭزىمۇياڭزا.

çeşitlemek. تۈرىنى كۆپەيتمەك، خىلىنى ئارتتۇرماق.

çeşitlenmek. تۈرى كۆپەيمەك، خىلى ئارتماق.

çeşitli. s. ① تۈرلۈك، ھەر خىل، ھەر تۈرلۈك، ياڭزىمۇياڭزا، خىلمۇخىل، رەڭمۇرەڭ. ② ھەرقايسى، ھەربىر:

«Çinin çeşitli milliyetleri — جۇڭگو

çetinlik, – ği. is. چاپا، قىيىن، تەس، مۇشكۈل، مۇشەققەت.

çetrefil. s. ① مۇرەككەپ، مۇجمەل. ② تىل قائىدىسىگە زىت.

çetrefilleşmek. مۇرەككەپلەشمەك، مۇجمەللەشمەك.

çevgen. is. far. ① تاياق، كالتەك. ② ئاتتا كالتەك بىلەن ئويناتقان توپ ئويۇنى.

çevik. s. چەبدەس، تېتىك، چاققان.

çevikleşmek. تېتىكلەشمەك، چاققانلاشماق.

çeviklik, – ği. is. تېتىكلىك، چاققانلىق، چەبدەسلىك.

çevirebilmek. ① ئۆرۈپ – چۆرۈمەك، ئاغدۇرماق. ② باشقۇرۇشنى بىلمەك، ئىدارە قىلىشنى بىلمەك.

çevirge. is. قوتۇرماچ ۋە قاتلىما قاتارلىقلارنى ئۆرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ياغاچ ساپلىق ئۆرۈگۈچ.

çeviri. is. تەرجىمە، ئۆرۈش: «Türkçe çeviri — تۈركچە تەرجىمە»

çevirici. is. تەرجىمان، تىلماچ، ئۆرۈگۈچى: «Toplantı çeviricisi — يىغىننىڭ تەرجىمانى.»

çevirme. is. ① تەرجىمە. ② كاۋاپ، كاۋاپ قىلىنغان گۆش. ③ ئۆرۈپ – چۆرۈش. ④ ئايلىنىش، چۆرگۈلۈش: «Kuzu çevirmesi — پاقلان گۆشى كاۋىپى.»

çevirmek. ① تەرجىمە قىلماق، ئۆرۈمەك، ئاغدۇرماق. ② خېمىغا قايتۇرماق. ③ ئورىماق، قاپلىماق. ④ باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق. ⑤ ئۆزگەرتمەك، بۇرىماق. ⑥ بۇزماق. ⑦ قايتۇرماق. ⑧ ئىشلەمەك، ئالماق (كىنونى):

«1. Yazıyi Uygurcadan Türkçeye çevirmek — ماقالىنى ئۇيغۇرچىدىن تۈركچىگە تەرجىمە قىلماق.

2. Bağı duvarla çevirmek — باغنى قورۇق تام ئىچىگە ئالماق.

3. Işleri iyi çevirmek — ئىشلارنى ياخشى باشقۇرماق.

4. Sözünü çevirdi — سۆزىنى باشقا تەرەپكە بۇرىدى.

5. Kendine yollanan parayi çevirdi — ئۆزىگە يوللانغان پۇلنى قايتۇردى.

6. Uygurların hayatı konusunda çevirilen filim — ئۇيغۇرلارنىڭ ھاياتى ھەققىدە ئىشلەنگەن كىنو.»

çevirmen. is. تەرجىمان: «Bizde çevirmen çok — بىزدە تەرجىمان كۆپ.»

çevirmenlik, – ği. is. تەرجىمانلىق: «Çinde çevirmenliğe çok önem veriliyor — جۇڭگودا تەرجىمانلىققا ناھايىتى ئېتىبار بېرىلىدۇ.»

çevre. is. ① مۇھىت. ② ئەتراپ. ③ ساھە. ④ چەمبىرەك، دائىرە: «Çevre temizliği iyi — مۇھىت تازىلىقى ياخشى.

Çeşitli çevrelerden kitleler — ھەر قايسى ساھەدىكى ئامما.»

çevrelemek. ① قورشىماق، ئورىماق، مۇھاسىرە قىلماق. ② چەكلىمەك، چېگرىلىماق، چۆرىلىمەك.

çevrelenmek. ① قورشالماق، مۇھاسىرىگە ئېلىنماق. ② ئورالماق. ③ چەكلەنمەك، چېگرىلانماق.

çıdam. is. چىدام، سەۋر، تاقەت.

çıdamak. چىدىماق، سەۋر قىلماق، تاقەت قىلماق.

çıdamlı. s. چىدامسلىق، سەۋرچان، سەۋرلىك، تاقەتچان، تاقەتلىك.

çıfıt. is. ar. جوھۇت (تىل-ھاقارەت).

çıfıtlık, – ğı. is. ① يەھۇدىيلىك. ② ھىيلىگەرلىك، شۇملۇق، قىزىل كۆزلۈك.

çığ. is. ① ئېگىزدىن دومىلاپ چۈشكەن قار پومزىكى. ② چىت. ③ توسۇق.

çığal. is. خوراز ۋە توزلارنىڭ قۇيرۇقىدىكى ئەڭ ئۇزۇن تۈكى.

çığalanmak. قۇيرۇقىنى تىك قىلماق (ئات ھەققىدە).

çığıltı. is. ① قالايمىقان ئاۋازلار (ھايۋانلارنىڭ). ② ۋاراڭ – چۇرۇك.

çığır. is. ① كىچىك يول، چىغىر يول، تار يول، قاۋۇرغا يول. ② ئۇسۇل، مىتود، يول:

«Çığırından çıkmak — يولىدىن ئازماق.»

çığırgan. is. ① يولدىن چىققۇچى، يولدىن ئازغۇچى. ② ئوۋ قۇشى.

çığırmak. چاقىرماق، قىچقىرماق، ۋارقىرىماق، سۆرەن سالماق، توۋلىماق.

çığırtkan. is. avc. ① دوربىتىش يولى بىلەن ئوخشاش تېتىكسى جانىۋارلارنى ئوۋلاش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ھايۋان. ② خەۋىدار ۋە تاماشىبىن كۆپەيتىش ئۈچۈن دۇكان ياكى ئويۇن مەيدانى ئالدىدا تۇرۇپ جار سالغۇچى.

çığırtkanlık, – ğı. is. خەلقنىڭ دىققىتىنى چېچىش ئۈچۈن ۋاراقىراپ – جارقىراش.

çığırtma. is. نەي ۋە سۇناي قاتارلىق ئۇپۇق.

çevren. is. at.

çevri. is. ① بۇرىلىش، ناتوغرا مەنە بېرىش. ② گىرداب.

çevrik. s. ① قورشالغان، ئورالغان، مۇھاسىرە قىلىنغان، چەكلەنگەن، چېگرىلانغان. ② is. گىرداب، قۇيۇن.

çevrilmek. ① قايتۇرۇلماق. ② ئۆرۈلمەك، كەينىگە بۇرۇلماق. ③ ئورالماق. ④ تەرجىمە قىلىنماق. ⑤ قورشالماق، مۇھاسىرە قىلىنماق. ⑥ ئۆزگەرتىلمەك.

çevrim. ئايلانما، ئايلىنىش، پىرقىراش، چۆرگىلەش.

çevrimli. s. ئۇستا، ماھىر، ئۇز.

çevrinmek. تاۋاپ قىلماق.

çevrinti. s. ① پىرىلدىغۇچ، ئايلانغۇچ. ② گۇم. ③ ئارىلاش ئاشلىق.

çevriş. is. → **Çerviş.**

çeyiz. is. ar. كېلىن ئۆچۈن ھازىرلانغان تۇرلۇك نەرسىلەر.

çeyizlemek. كېلىن قىزنى كىيىندۈرمەك، قىزنى ياسىماق.

çeyizlenmek. كېلىن قىز كىيىنمەك، كېلىن قىز ياسانماق.

çeyizlik, – ği. is. s. كېلىن ئۆچۈن ھازىرلانغان (نەرسە).

çeyrek, – ği. is. far. ① چارەك، تۆتتە بىر. ② 15 مىنۇت، 15 مىنۇتلۇق ۋاقىت. ③ 20 خۇرۇشقا تەڭ كېلىدىغان تەڭگە (قەدىمىي).

çeyrekçi. is. كۆتۈرۈپ يۈرۈپ گۆش ساتقۇچى.

çeyreklemek. بوۋاقلارنىڭ قول ۋە پۇتلىرىنى ئۇيان – بۇيان قىلىپ مەشق قىلدۇرماق.

çıban. is. دانىخور، چىقان.

يەشمەك. ⑬ سالماق، شەشمەك. ⑭ دەر-
دىنى چىقارماق، پايدىسنى ئالماق،
⑮ تەقدىم قىلماق:
«1. Dolaptan çamaşır çıkarmak —
ئىشكاپتىن كىيىمنى چىقارماق.
2. Dış çıkarmak — چىش يۇلماق.
3. Evden kiracıyı çıkarmak — ئۆيـ
دىن ئىجارىگە ئالغۇچىنى قوغلىماق.
4. Sütün yağını çıkarmak — سۈتـ
نىڭ يېغىنى ئالماق.
5. Önemli bir kitap çıkardı —
مۇھىم بىر كىتاب چىقاردى (نەشر قىلدى).
6. Yeni bir âdet çıkardı — يېڭى
بىر ئادەت چىقاردى.
7. Bundan ne çıkariyorsun? —
بۇنىڭدىن نېمە مەنە چىقىرىسەن؟
8. Meseleyi çıkarabildiniz mi? —
مەسىلىنى ھەل قىلدىڭىزمۇ؟
9. Elbisse çıkarmak — كىيىم
سالماق (شەشمەك).
10. Öpkesini benden çıkardı —
خاپىلىقنى مەندىن ئالدى.
11. Misafire yemiş, yemek çıkar-
mak — مېھمانغا يېمىش ۋە تاماق
قويماق.»

çıkartmak. چىقارتماق.
çıkı. is. كىچىك بوغجۇما.
çıkık. s. is. ① ئالدىغا چىقىپ قالغان (يەر). ② سۇنۇق، چىقىپ كەتكەن (قول ۋە پۇت قاتارلىق ئورگانلارنىڭ): «Çıkık alın — دۆڭگە ماڭلاي. Çıkık kol — سۇنۇق قول.»
çıkıkçı. s. سۇنۇقچى، تېڭىقچى.
çıkıkçılık, – ğı. is. سۇنۇقچىلىق، تېڭىقچىلىق.

پىۋۇلەپ چالىدىغان چالغۇ ئەسۋابلىرى.
çığırtmaç, – cı. is. دەللال(سودىدا كېـ
لىشتۈرگۈچى، خەلققە بىر ئىشنى
ئۇقتۇرغۇچى).
çığlık, – ğı. is. پەرياد.
çığlıkçı. is. ھازىدارلار ئۈچۈن ئۇن
سېلىپ يىغلاپ بەرگۈچى.
çığrı. is. پەلەك.
çığrışmak. ھەممە بىردەك ۋارقىراشـ
ماق، تۇۋلاشماق.
çıkagelmek. تۇيۇقسىز كۆرۈنمەك، كۈـ
تۈلمىگەندە كەلمەك.
çıkak, – ğı. is. چىقىش ئىشىكى،
چىقىش يېرى، چىقىش ئاغزى.
çıkar. is. ① پايدا، مەنپەئەت.
② نەتىجە:
« O sadece kendi çıkarını düşü-
nür — ئۇ، پەقەت ئۆز مەنپەئىتىنىلا
كۆزلەيدۇ.»
çıkarcı. is. s. مەنپەئەتپەرەس.
çıkarcılık, – ğı. is. مەنپەئەتپەرەسلىك.
çıkarılmak. ① چىقىرىلماق. ② قوـ
لانماق، ھەيدەلمەك.
çıkarma. is. ① چىقىرىش. ② ئېلىش
ئۇسۇلى (ماتېماتىكىدا). ③ قورۇقلۇققا
ئەسكەر چىقىرىش.
çıkarmak. ① چىقارماق. ② يۇلماق.
③ كۆرسەتمەك، ئالدىغا قويماق. ④ قوغـ
لىماق، ھەيدىمەك. ⑤ ھېساب چىقارماق.
⑥ ئېگىزلەتمەك، يوقىرى كۆتۈرمەك، ئۆرـ
لەتمەك. ⑦ ئالماق. ⑧ نەشر قىلماق،
باسماق. ⑨ ئىشلىمەك، ئىشلەپ چىقارـ
ماق. ⑩ مەيدانغا كەلتۈرمەك، پەيدا قىلـ
ماق. ⑪ خۇلاسە چىقارماق، نەتىجە چى-
قارماق، مەنە چىقارماق. ⑫ ھەل قىلماق،

çıkavermek. توساتتىن چىقماق، بىر-دىنلا چىقماق، تۇيۇقسىز چىقماق.

çıkma. is. ① چىقىش. ② ئالدىنغا چىقىپ قالغان يەر، دومباق يەر، چوقچايغان يەر. ③ ئىلاۋە. ④ مەيدانغا كېلىش، پەيدا بولۇش، يارىلىش، تۇزۇلۇش، ھاسىل بولۇش.

çıkmak. ① چىقماق. ② ئۆرلىمەك، يۇقىرىلىماق، ئۈستىگە چىقماق. ③ مەيدانغا كەلمەك، پەيدا بولماق. ④ بېسىلماق، نەشر قىلىنماق، نەشردىن چىقماق. ⑤ ئۆسمەك، ئارتماق، ئاشماق. ⑥ ئۆرلىمەك. ⑥ توغرىلىقى ئىسپاتلانماق. ⑦ نەتىجىلىك بولماق. ⑧ يەتمەك. ⑨ بارماق، ئۇلاشماق. ⑩ ئوقۇش پۈتتۈرمەك. مەكتەپ تۈگەتمەك. ⑪ ئايرىلماق. ⑫ تۈگىمەك، ئۆتۈپ كەتمەك. ⑬ ئۆچمەك، ئۆچمەك. ⑭ قولغا كەلتۈرمەك. ⑮ خەجلەشكە مەجبۇر بولماق. ⑯ تۇيۇقسىز پەيدا بولماق. ⑰ رول ئالماق. ⑱ بەسلەشمەك، تەڭلەشمەك. ⑲ يۇقماق. ⑳ ئۆستۈرمەك، ئۆرلەتمەك، كۆتۈرمەك. ㉑ ئاۋازىنى ئۆرلەتمەك. ㉒ يوقماق، ئۇنتۇلماق. ㉓ تۇيۇلماق، ئۆزىنى كۆرسەتمەك. ㉔ سۇنماق، چىقماق. ㉕ بۇزۇلماق، يىرتىلماق:

«1. Sokağa çıkmak — كوچىغا چىقماق.

2. Üst kata çıkmak — ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقماق.

3. Çiçek çıkmak. — چېچەك چىقماق.

4. Kumaş fiyatları gene çıkmış — رەختنىڭ باھاسى يەنە ئۆرلىدى.

5. Dediğim çıktı — دېگىنىمدەك چىقتى.

çıkım. is. ① نامايىش. ② ھۇجۇم، تاجاۋۇز. ③ ئەيىبلەش.

çıkın. is. بوپا، بوغجۇما.

çıkıntı. is. ① ئالدىنغا چىقىپ قالغان يەر، دۇمباق يەر، چوقچايغان يەر. ② ئىلاۋە. ③ تۈزىتىش. ④ ئۆزگەرتىش. ⑤ قوشۇمچە. ⑥ خۇلاسە، يەكۈن.

çıkış. is. ① چىقىش. ② پەيدا بولۇش، مەيدانغا كېلىش، تۇغۇلۇش. ③ چىقىش نۇقتىسى، ھەرىكەتلىنىش مەركىزى، بازا. ④ چىقىش يېرى، چىقىش ئىشكى. ⑤ ئايروپىلانىنىڭ ئۇچۇش سانى. ⑥ رولچىلارنىڭ سەھنىدىن ئايرىلىشى. ⑦ پالۋانلارنىڭ ھازىرلىق ھەرىكىتى.

çıkışabilmek. بەسلەشمەك، مۇسابىقىلەشمەك.

çıkışlı. s. ئوقۇش پۈتتۈرگەنلەر، مەكتەپ تۈگەتكەنلەر:

«Okulun 1980 yılı çıkışları — 1980 - يىلى ئوقۇش پۈتتۈرگەنلەر.»

çıkışlık, – ğı. is. بازارلىق (كېيىم).

çıkışma. is. ① قوپال سۆزلەش، قاتتىق سۆزلەش، ئازارلاش، رەنجىتىش. ② قېنىش، قانائەتلىنىش، يېتەرلىك بىلىش.

çıkışmak. ① ئازار بېرمەك، رەنجىتمەك، قاتتىق سۆز قىلماق، قوپاللىق قىلماق. ② ئەيىبلىمەك، سەتلىمەك. ③ يەتمەك، چىقىش قىلماق. ④ بەسلەشمەك، بەس تالاشماق، مۇسابىقىلەشمەك.

çıkıştırmak. يەتكۈزمەك:

«Parayı çıkıştıramadım — پۇلنى يەتكۈزەلمىدىم.»

çıkıt, – tı. is. چىقىش يېرى، چىقىش يولى، چىقىش ئىشكى.

çikolata. is. شاكىلات.
çikra. is. قېلىن چاتقال.
çıkrık, – ğı. is. ① چىغرىسق (قۇ- دۇقتىن سۇ تارتىدىغان). ② چاقپەلەك. ③ سۇ چاقپەلىكى.
çıkrıkçın. is. zool. بىر خىل ئۆردەك.
çılan. is. bot. چىلان.
çılbır¹. is. moğ.mutf. قېتىق، سامساق ۋە تۇخۇم بىلەن ئىشلەنگەن بىر خىل يېمەكلىك.
çılbır². is. چۇلۇۋۇر.
çıldırmak. ساراڭ بولماق، ئالجىماق، ئەقلىدىن ئازماق، ئېلىشىپ قالماق.
çıldırtmak. ساراڭ قىلماق، ئالجىتماق، ئەقلىدىن ئادا‌شتۇرماق.
çılgın. s. ساراڭ، ساراڭلاشقان، ئەقلىدىن ئازغان.
çılgınca. z. ساراڭلارچە، ساراڭلاردەك: «Çılgınca davrandı — ساراڭلاردەك ھەرىكەت قىلدى.»
çılgınlık, – ğı. is. ساراڭلىق، سەۋ- دايىلىق.
çılma. is. it. ① كېمىلەرنى‌قىرغاقتا باغلاپ قويىدىغان ئارغامچا. ② ئارغامچا ئۇچىدىكى ھالقا.
çılmacı. is. پورتلاردا كېمىلەرنى قىر- غاقتا باغلىغۇچى.
çımkırık, – ğı. is. ① قۇشلارنىڭ مايىقى. ② باغچىلاردا ئىشلىتىلىدىغان چېلەك.
çın. s. راست، ھەقىقەتەن.
~tutmak. راست قىلىپ چىقارماق.
çınar. is. far. چىنار.
~ağacı. چىنار دەرىخى.
çınarlık, – ğı. is. چىنارلىق.

6. Üç metreden ancak çıkar — ئۈچ مېتردا چىقىدۇ (يېتىدۇ).
7. Bu yol nereye çıkar — بۇ يول قەيەرگە ئۇلىشىدۇ.
8. İşinden çıkmak — ئىشتىن ئايرىلماق.
9. kış çıktı — قىش چىقتى.
10. Kumaşın boyası çıktı — رەخت ئۆڭۈپ كەتتى.
11. Sütten yağ çıktı — سۈتتىن ماي چىقتى.
12. Paradan çıktım — پۇل خەجـ لەشكە مەجبۇر بولدۇم.
13. Önüme çıktı — ئالدىمدا تۇ- يۇقسىزلا پەيدا بولدى.
14. Göreşte ona çıkacak kimse- yok — چېلىشتا ئۇنىڭغا تەڭ كېلىـ دىغان بىرى يوق.
15. Duvarın boyası gömleğe çık- mış — تامنىڭ بويىقى كۆڭلەكمىگە يۇقۇپتۇ.
16. Satıcı razı olmayınca birkaç yuan daha çıktım — ساتقۇچى ئۇنىمىغاچقا، يەنە بىرقانچە يۈەن ئۆرلەتتىم.
17. O söz hatıramdan çıkmış — ئۇ سۆز ئېسىمدىن چىقىپتۇ.
18. Güneş çıktı — كۈن چىقتى.
19. Çocuğun bacağı çıktı — بالـ نىڭ ئايىغى چىقتى.
20. Kitabın kabı çıktı — كىتـاب نىڭ تېشى يىرتىلدى.»

çıkmaz. s. ① ئايىغى چىقمايدىغان. ② نەتىجىسىز. ③ خالتا كوچا، تۈيۈق يول:
«Çıkmaz sokak — «خالتا كوچا.

çın. çın. z. جىرىك ـ جىرىك.
çıngar. is. rum. غۇۋغا، جېدەل، ماجىرا.
çıngıl[1]. is. ① ئۇچقۇن. ② زەررە، پارچە. ③ سۇ ئىچىلىدىغان قاچا.
çıngıl[2]. شىڭگىل (ئۈزۈم ساپىقى).
çıngırak, – gı. is. ① كىچىك قوڭغۇراق. ② بۈركۈت، قارچىغا قاتارلىق لارنىڭ پۇتىغا باغلانغان قوڭغۇراق.
çıngıraklı. s. قوڭغۇراقلىق.
çıngır·çıngır. z. جىڭگىر ـ جىڭگىر.
çıngırdak, – ğı. is. ① قوڭغۇراق. ② بۇۋاقلار ئويناپىدىغان تۇتقۇچى بار قوڭغۇراق.
çıngırdamak. جىڭگىرلىماق، جىرىڭلىماق.
çınlak. s. ئاۋازلىق (يەر).
çınlama. is. ① ئاۋاز چىقىش (مەسىلەن ۋە باشقا فار ـ فۇر نەرسىلەردىن). ② ئەكس سادا.
çınlamk. ① ئاۋاز چىقماق. ② جارانماق، ياڭرىماق.
çınlatmak. جارانلاتماق، ياڭراتماق: «Şarkımız dünyayı çınlattı — ناخشىمىز دۇنيانى جارانلاتتى.»
çıpı çıpı. is. يۇيۇنماق، يۇيۇنۇش (بالىلار تىلىدىن).
çıpıldak. s. يالىڭاچ (بالىلار).
çıplak. s. ① يالىڭاچ. ② تاقىر، ياغاق. ③ سېپ ـ سىدام. ④ قۇيقۇرۇق، بوش. ⑤ دەرەخسىز (يەر). ⑥ ئۇپۇچۇق، قىپقىزىل، ئوچۇق ـ ئوچۇق، ئاپئاشكارا:
«Çıplak adam — يالىڭاچ ئادەم.
Çıplak oda — بوش ئۆي.»
çıplaklaşmak. يالىڭاچلانماق.
çıplaklatmak. يالىڭاچلاتماق، يالىڭاچلاندۇرماق.
çıplaklık, – ğı. is. يالىڭاچلىق، ئاشكارىلىق.
çıplanmak. يالىڭاچلانماق، تاقىرلاشماق:
«Ağaçlar çıplanmaya başladı — دەرەخلەر يالىڭاچلىنىشقا باشلىدى.»
çıplatmak. يالىڭاچلاشتۇرماق، يالىڭاچلاندۇرماق.
çıra. is. far. ① چىراق. ② تۈتۈرۈق:
«Marmara çırası gibi yanmak — قاتتىق زىيان كۆرۈپ دەرد تارتماق.»
çırağ. is. far. چىراق.
çırağman. is. قول چىرىقى.
çırak, – ğı. is. far. ① شاگىرت. ② دۇكان ئىشچىسى. ③ قەدىمدە ساراي ۋە مېھمانخانىلاردا ئۈزۈن مۇددەت ئىشلىگەندىن كېيىن رۇخسەت بېرىلگەن ئادەم ياكى ئازاد قىلىنغان قۇل:
«Marangoz çırağı. — ياغاچچى شاگىرتى.»
çıraklık, – ğı. is. ① شاگىرتلىق. ② شاگىرتلىق مائاشى.
çırakma. çırakman. ① شامدان. ② كېچىدە بېلىقلارنى قىرغاققا چىقىرىش ئۈچۈن يېقىلغان ئوت.
çıray. is. ① قىپىيالىڭاچ، ئاندىن تۈغما. ② بەك كەمبەغەل. ③ تاپ ـ تاقىر (يەر).
çırçır. is. ① چىغىردىق (چىگىت ئايرىدىغان). ② كىچىك بۇلاق.
çırçırlamak. چىگىت ئايرىماق.
çırnık, – ğı. is. bulg. ① كىچىك قىپىيىق. ② چوڭ كەيىمە. ③ قىممەتسىز، ئەھمىيەتسىز، سەت.

çıt. كىچىك نەرسىلەرنىڭ چېقىلغاندا چىقارغان ئاۋازىنى بىلدۈرىدۇ.

çıta. is. ئۆزۈن ۋە تاركىسىلىگەن تاختاي.

çıtak. s. ① يات (ئادەم). ② قوپال ۋە ئۇقۇمسىز سۆزلەيدىغان. ③ قىلىقى سەت.

çıtarı. is. dok. بىر نىخى يىپەك، ئىككى نىخى پاختا يىپى بىلەن توقۇلغان بىرخىل يىپەك رەخت.

çıtı pıtı. s. ① پارچە ـ پۈرات، ئۇششاق ـ چۈششەك. ② يېقىملىق، ئوماق: Çıtı pıtı sözler — «پارچە پۈرات گەپلەر.

Çıtı-pıtı bir kız — «ئوماق بىر قىز.

Çiti-pıtı şeyler — پارچە ـ پۈرات نەرسىلەر.»

çıtır çıtır. غاراس ـ غۇرۇس، چاراق ـ چۇرۇق، تاراس ـ تۇرۇس، چاراس ـ چۇرۇس.

çıtırdama. is. غاراسلاش، چاراسلاش.

çıtırdamak. غاراسلىماق، چاراسلىماق، تاراسلىماق.

çıtırdatmak. قاراسلاتماق، چاراسلاتماق.

çıtır · pıtır. z. ① قىز ياكى كىچىك بالىنىڭ تاتلىق سۆز قىلغانلىقىنى ئاڭلىتىدۇ. ② s. ئوماق.

çıt. kırıldım. s. نازۇك(بىرى)، كۆڭلى ئىنچىكە.

çıtlamak. چاراس ـ چۇرۇس قىلىپ ئاۋاز چىقارماق.

çıtpıt, — tı. is. سۇركەلگەندە ياكى دەسسەلگەندە چىقىدىغان ئاۋاز.

çıvgar, çılgar, cıvgar, cılgar. is. يانداق (ھارۋىنىڭ يانداق ئېتى، قوشنىڭ

çırpı. is. ① ياغاچ قىرىندىسى، قىرىنداق. ② ياغاچچىلارنىڭ ياغاچقا تارتىدىغان قارىسى.

çırpınmak. ① تىترىمەك، تىتىرەك باسماق. ② جان تالاشماق. ③ تەمتىرىمەك. ④ چاپقالماق (سۇ).

çırpıntı. is. ① جان تالاشش. ② ھاياجان. ③ جۇش ئۇرۇپ قاينىش (سۇ). ④ دېگىز بويىدىكى قۇملۇق ۋە شېغىللىق.

çırpışmak. قانات قاقماق.

çırpıştırma. s. ① چۈۋۈقلاش. ② ئالدىراپ ـ تېنەپ قىلىنغان (ئىش)، ئالدىراپ ـ تېنەپ يېزىلغان (ماقال).

çırpıştırmak. ① چۈۋۈقلىماق. ② ئالدىراپ ـ تېنەپ قىلماق، قولىنىڭ ئۇچىدىلا قىلماق.

çırpma. is. ① قېقىش، سلكىش. ② رەختنىڭ قىرغىقىنى يۆمەپ تىكىش. ③ بېلىقنى توردىن ئېلىش. ④ چىرماق سېلىش:

«Halı çırpma — گىلەم قېقىش.»

çırpmak. ① سلكىمەك، قاقماق. ② ئۇچىدىن كەسمەك. ③ ئوغرىلىماق. ④ ئىككى نەرسىنى بىر ـ بىرىگە ئۇرماق، چاپقىماق (كىرنى):

«1. Halı çırpmak — گىلەم قاقماق.

2. Ağacın dallarını çırpmak — دەرەخ شاخلىرىنى پۇتماق.

3. El çırpmak — چاۋاك چالماق.»

çırptırmak. قاقتۇرماق، سلىكتىمەك.

çırt, — tı. is. ھايۋان بىلەن ھەرە كەتلىنىدىغان سۇ چاقپەلىكى.

لاخشىگىر. ⑤ بىر جۈپ ھايۋان (سان پانغا قوشىدىغان):
çift sıra. — «1. ئىككى قۇر.
2. Bir çift ayak kabı — بىر جۈپ ئاياغ كىيىمى.
3. Bir güvercin çifti — بىر جۈپ كەپتەر.»
çift bozan. is. يېيىزدىن شەھەرگە ئېقىپ كىرگەن ئەمگەك كۈچى.
çift cinsellik, – ği. is. ئەركەك زەدەك.
çiftçi. is. far. دېھقان: تېرىقچى: «Ben toprak sahibi çiftçiyim — مەن جىق يەرگە ئىگە بىر دېھقان.»
çiftçilik, – ği. is. دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.
çifte. s. far. ① ئىككىلىك، ئىككى قات. ② (قېيىق ھەققىدە) ئىككى كۈرەكلىك، ئىككى پالاقلىق. ③ is. قوش ئاتار مىلتىق. ④ ئات، قېچىر، ئېشەك، كالا قاتارلىقلارنىڭ تېپىكى.
çifte. hane. is. far. ئۇچار قۇشلارنى بېقىپ ئۆستۈرىدىغان يەر.
çifte. kanatlılar. is. ئىككى قاناتلىقلار.
çeftelemek. ① (ھايۋان ھەققىدە) تەپمەك. ② ھاۋا رايىغا قاراپ يەنە بىر تۆمۈر ئاتماق (كېمە، پاراخوت).
çiftleşmek. جۈپلەشمەك (ھايۋان ھەققىدە).
çifteli. s. ① تەپكەك ۋە ياكى ئىككى قاشقىسى بار (ئات). ② جىم تۇرمايدىغان، ئۇنىڭغا ـ بۇنىڭغا ئارىلىشىپ تۇرىدىغان (ئادەم).
çifte. nağra. is. müg. قوش پانداق كالىسى).
çıvgın. is. قار ئارىلاش يامغۇر.
çıvmak. (تېز كېتىۋاتقان نەرسە ھەققىدە) تېگىپ (ئۇرۇلۇپ) بۇرۇلماق.
çıyan. is. zool. ① چايان (ئېشەك). ② ساپسىرىق، كۆرۈمسىز (ئادەم).
çiçe. is. ھاسما، چوڭ ئاپا، كىچىك ئاپا (ئاتنىڭ ياكى ئانىنىڭ ھەدىسى ياكى سىڭلىسى).
çiçek, – ği. is. ① چېچەك، گۈل. ② چېچەكلەيدىغان ئۆسۈملۈك. ③ رەختلەرنىڭ گۈلى. ④ چېچەك (كېسەللىك). ⑤ سەت مەنىدىمۇ قوللىنىلىدۇ. ⑥ مەك، خال. «Çiçek açtı – گۈل ئېچىلدى.
~ bozuğu. s. چوقۇر (چېچەك ئىزى).
çıçekçi. is. گۈلچى، گۈل ساتقۇچى.
çiçekçil. s. گۈل بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان.
çiçekçilik, – ği. is. گۈلچىلىك.
çiçeklenmek. چېچەكلىمەك، گۈل ئېچىلماق.
çiçekli. s. گۈللۈك.
çiçeklik, – ği. is. ① گۈللۈك (يەر). ② گۈل قاچىسى، ۋازا.
çiç eksimek. ① گۈلگە ئوخشاپ قالماق. ② شورلاشماق. ③ تېرىدە داغ پەيدا بولىدىغان تېرە كېسەللىكى.
çiçeksiz. s. bot. چېچەكسىز، گۈلسىز.
çifçi. → **Çiftçi.**
çiftçilik. → **çiftçilik.**
çiflik. → **çiftlik.**
çift, – ti. s. osm. ① جۈپ. ② بىر جۈپ. ③ بىر ئەركەك، بىر چىشىدىن ئىبارەت ھەمراھ. ④ قىستۇچ، موچىن،

ئۇستى.
çiğnem. is. بۇردا (نان)، چىشلەم (گۆش).
çiğneme. is. چەيلەش، دەسسەش، دەپسەندە قىلىش.
çiğnemek. ① چەيلىمەك، دەسسىمەك. ② چاينىماق.
çiğnemik, – ği. is. چايناغلىغان نەرسە.
çiğnenmek. چەيلەنمەك، دەسسەلمەك.
çiğnetilmek. چەيلىتىلمەك، دەسسىتىلمەك.
çiğnetmek. چەيلەتمەك، دەسسىمەك.
çikirdemek. ئىچىپ قاينىماق.
çiklet, – ti. is. fr. سېغىز كەمپۇت.
çikolata. is. it. شاكىلات.
çil[1]. is. ① مەك، سەپكۈن. ② داغ (يۈزدىكى).
çil[2]. is. zool. چىل (قۇش).
çil[3]. is. far. ① كېپەك ئالتۇن. ② تەڭگە (پۇل).
çilav. is. far. mutf. گۆش ياكى توخۇ گۆشى بېسىلغان گۈرۈچ ئاش.
çile[1]. is. far. ① ئېتىكاپ (بىر يەرگە كىرىۋېلىپ 40 كېچە ـ كۈندۈز كىشىگە كۆرۈنمەي ئىبادەت قىلىش). ② جاپا، زەخمەت:
«Zavallı çok çile çekti — بىچارە كۆپ جاپا چەكتى.»
çile[2]. is. far. ① يىسپەك، يۇك ۋە پاختا يىپلارنىڭ گىرەسى. ② ئوقيا كىرىچى.
çilecilik, – ği. is. تەزكى دۇنيا (دەرۋىش) ئادەملەرنىڭ ئۆز چۈشەنچىسى بويىچە قىلىدىغان پائالىيەتلىرى.

دۇمباق.
çiftelli. is. müz. ئىككىتىگە ئايرىلىدىغان (ساز).
çift. evlenme. is. ئىككى ئەرلىك ياكى ئىككى خوتۇنلۇق.
çiftlemek. ① قوشلىماق. ② (هايۋان هەققىدە) چاپتۇرماق.
çiftleşmek. ① ئىككى بولماق. ② جۈپلەشمەك (هايۋان ياكى ئۆسۈملۈك).
çiftlik, – ği. is. ① دېھقانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق مەيدانى. ② ساناتورىيە.
çift.parmaklılar. is. zool. ئاچاتۇياق لىق هايۋانلار، قوش بارماقلىق هايۋانلار (كالا، قوي قاتارلىق).
çiftpencere. is. قوش دېرىزە.
çiftsayı. is. mat. جۈپ سان.
çiğ. s. ① خام ياكى چالا پىشقان. ② تەنتەك، چۈك بولغىنىنى بىلمەيدىغان (ئادەم). ③ ئاچمىغان (رەڭ):
« Çiğ et. — چالا پىشقان گۆش.
Çiğ söz — «قوپال سۆز.
çiğde. is. bot. جىگدە.
çiğelmek. ① كۆپ پىشىرسىمۇ يەنىلا پىشمىغان. ② ئۈزۈلەي دەپ قالماق (يىپ).
çiğin. is. مۇزەم، دولا:
«Çocuğu çiğinime aliver — بالىنى مۇزەمگە ئېلىپ قوي.»
çiğindirik, – ği. is. ئەپكەش، دەنە، زەم، بالداق.
çiğit, – ti. is. ① چىگىت. ② قوغۇن، تاۋۇز، كاۋا قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇقى.
çiğlik, – ği. is. ① خام، خاملىق. ② قوپاللىق، قوپال ھەرىكەت. ③ ئاش كارا، ئوپئوچۇق.
çiğnek, – ği. is. ئاياغ ـ ئاستى، يول

çilehane. is. far. خانقا ۋە ئىستە كاپىتا ئولتۇرىدىغان.

çilek, – ği. is. bot. بۇلدۇرگەن.

çilekeş. s. far. ① تەربىقەت يولى بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② دەردمەن.

çilekeşlik. s. دەردمەنلىك.

çilemek. سايرىماق (بۇلبۇل).

çilenti. is. سىم ـ سىم يامغۇر.

çilingir. si. far. ① قۇلۇپساز. ② قۇلۇپ ئاچىدىغان ئوغرى.

çilingirlik, – ği. is. قۇلۇپسازلىق.

çillenmek. داغ پەيدا بولماق.

çilli. s. بەدىنىدە دېغى بار.

çim. is. bot. چىم، ساز.

çimçek, – ği. is. بىر خىل كىچىك قۇشقاچ.

çimdik, – ği. is. ① چىمدىق. ② كۆكۈل ئاغرىتىدىغان سۆز:

«Bir çimdik tuz — بىر چىمدىق تۇز.»

çimdiklemek. ① چىمدىماق. ② كۆكۈل ئاغرىتىدىغان سۆز قىلماق.

çimdiklenmek. چىمدالماق.

çimecek, – ği. is. مۇنچا، ھاممام، سەررا‌پ.

çimek, – ği. is. يۇيۇنىدىغان يەر.

çimen. is. bot. ① چىمەن. ② چىم ساز.

çimenlik, – ği. is. s. چىمەنلىك، ئوت ـ چۆپلۈك، چىملىق، سازلىق.

çimento. is. it. سېمونت.

çimlendirmek. ① چىم ياتقۇزماق، چىملىققا ئايلاندۇرماق. ② باشقىلارنىڭ نەرسىسىدىن پايدىلانماق.

çimlenmek. ① چىم ئۇنۇپ چىقماق. ② باشقىلارنىڭ نەرسىسىدىن ئازپازپايدىلانماق.

çimmek. يۇيۇنماق.

çimrenmek. → **Çemrenmek.**

Çin. öz. is. coğr. جۇڭگو:

«Çin halk cumhüriyeti. — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى.»

Çince. is. dilb. خەنزۇچە، خەنزۇ تىلى.

Çingene. öz. is. سىگان (كۆچمەن ھاياتتا ياشايدىغان بىر مىللەت).

çingene. s. ① ھاياسىز نومۇسسىز، يۈزسىز. ② بېخىل، پىخسىق.

Çingenece. öz. is. سىگان تىلى.

çingeneleşmek. بېخىللاشماق، پىخسىقلاشماق.

çingenelik, – ği. is. ① پىخسىقلىق، سېخىسلىق. ② ھاياسىزلىق، يۈزسىزلىك.

Çinhindi. öz. is. coğr. ھىندى ـ چىن:

«Çin Hindi halkı — ھىندى ـ چىن خەلقى»

çini. is. osm. پار ـ پۈر خىش.

çinici is. پار ـ پۈر خىشچى.

çinicilik, – ği. is. پار ـ پۈرچىلىق.

çinilek, – ği. ئەكس سادانىڭ كۆپلۈكىدىن ئاۋاز ياخشى ئاڭلانمايدىغان يەر.

çinira. is. قۇددۇس ئىبادەتخانىسىدا چېلىنىدىغان بىرخىل ساز.

çinko. is. it. سىنىك، توتىيا.

çinkograf. is. it. yun. سىنكوگراپ ئىشچىسى.

çinkografya. is. it. yun. سىنكوگرافىيە.

Çinli. is. جۇڭگولۇق:

«Çinliler konuksever gelir — جۇڭگولۇقلار مېھمان دوست كېلىدۇ.»

çintiyan. is. ئايالچە شىم.

çinuk, – ğu. is. dilb. XVIII ئەسىردە شىمالىي ئامېرىكىدا قوللىنىلىغان تىل.

çipil. s. far. ① كۆزى ئاغرىغان ۋە

یامغور. ② s. یامغوردن نه‌مله‌نگه‌ن.
çiş. is. (بالالار تبلی) سؤیدؤك، كـ
چمك ته‌وه‌ت.
«Çişi gelmek — سیگؤسی كه‌لمه‌ك.
çişik, – ği. is. یؤجه‌ن (تـوشـقان
یالیسی).
çit¹, – ti. is. چیت (شاخ شؤمبا بـ
له‌ن یاسالغان توسؤق):
~çekmek — چیتلماق.
çit², – ti. is. far. dok. ① چیت
وخت. ② باش یاغلیق، یاغلیق.
çita. is. یؤپقا ؤه ئؤزؤن تیلنـ
خان تاختایلار.
çitari. is. zool. كؤروئوشی چیرایلیق
نه‌مما گؤشی له‌زه‌تسز بیر خیل كیچیك
یبلیق.
çitek, – ği. si. چاراق.
çitemek, çitelemek. تؤرمه‌ك، ئه‌شمه‌ك.
«Yün çitemek — یؤك ئه‌شمه‌ك.
çiten. is. سیؤمت.
çiti. is. ① یمیرش، سـقـش. ②
وه‌خـتـنـك قیرغیقغا چؤشكه‌ن تؤگؤم.
çitelemek. یؤراپ سقیلماق (یؤیؤلغان
كیر هه‌قده)، یمیرمه‌ك، سقپ سؤینی
چنقارماق.
çitilenmek. یؤراپ سقماق، یمـیرلـ
مه‌ك.
çitili. s. یؤراپ سقیلغان.
çitimek. یامـاق (پاپیاق ؤه ره‌ختله‌رنیك
تؤشؤكینی).
çitişmek. چیتشمپ كه‌تمه‌ك، چیرماشماق،
چیتشماق، یؤمه‌شمه‌ك، چیگیشمه‌ك.
çitlemek. ① چیتلـماق، توسـؤق سالـ
ماق، ئه‌تـراپینی ئورسـماق. ② گـازیر
چاقماق.

كیرپه‌كی تؤكؤلگه‌ن ئادەم. ② پاسكنا.
çipo. is. it. له‌گگه‌ر.
çir. is. ئؤروق قیقی، قاق.
çiriş. is. far. شیلم.
çirişçi. is. شیلمچی.
çirişçilik, – ği. is. شیلمچیلیق.
çirişlenmek. شیلم سـؤرمه‌ك، شیلمـ
لیماق.
çirişli. s. شیلم سؤروئگه‌ن، شـیلمـ
لانغان.
çirik. s. osm. كیر، داغ.
çirkef. is. far. ① پاسكنا توختام
سؤ. ② ئه‌سكی، یبرگینچلیـك، پاسكنا
ئادەم یاكی نه‌رسه.
çirkin. s. far ① سه‌ت. ② یبقمـ
سـز. ③ قوپـال. ④ یبرینگـلیق یارا،
چـیقان:
«1. Çirkin kadın — سه‌ت ئایال.
2. Çirkin eylem — قوپال هه‌ریكه‌ت.
3. Çirkin ses — «یبقمسز ئاؤاز.
çirkinleşmek. سه‌تله‌شمه‌ك.
çirkinleştirmek, çirkinletmek.
سه‌تله‌شتؤرمه‌ك.
çirkinlik, – ği. is. ① سه‌تـلـمـك.
② ئه‌سكلیك، یامانلیق.
çirkinsemek. سه‌تلیمه‌ك، سـه‌ت كؤر-
مه‌ك.
çiroz. is. rum. بیك ئوروق (ئادەم.)
çirozlaşmak. بیك ئوروقلاپ كه‌تـمه‌ك.
çis. is. ئؤسؤملؤك شیرنسی.
çise. is. سیم ـ سیم یامغور.
çiselenmek. → **Çiselemek.**
çiseti. is. سیم ـ سیم یـامغور.
çiskin. is. ① ئؤششاق یـامغور، ئاق

كۆچ جەدۋىلى، سخېما. ② شەكىل، نۇسخا، ئۆرنەك.

çizgi. is. ① سىزىق. ② قۇرۇق. ③ يول: « Parti çizgisi doğrudur — پارتىيە يولى (لوشيەنسى) توغرىدۇر.

«Yüz çizgileri — يۈزنىڭ قورۇقلىرى.»

çizgili. s. يوللۇق: «Çizgili kumaş — يوللۇق رەخت.

çizgilik, – ği. is. سىزغۇچ.

çizginmek. ئايلانماق، پىرقىرىماق، چۆگىلىمەك.

çizgisiz. s. سىزىقسىز، سىزىق سىزىلمىغان.

çizi. is. ① سىزىق. ② ساپان ئىزى. ③ رەسىمچىلىك. ④ قىر (ئېتىزنىڭ).

çizici s. is. ① سىزغۇچ. ② ئەپيۇن غوزىلىرىنى سىجاپ ئەپيۇن ئالغۇچى. ③ چېرتيوژ سىزغۇچى.

çizik, – ği. is. s. ① سىزىق ② سىزىلغان.

çizikli. s. سىزىقلىق، يۆل - يۆل، يوللۇق.

çizili. s. سىزىلغان.

çizilmek. ① سىزىلماق. ② رەسىم سىزماق. ③ ئاشكارا بولماق، مەلۇم بولماق.

çizinti. is. سىزىق ئىزى، جىرالغان يەر.

çizme[1]. is. سىزىش.

çizme[2]. is. ئۆتۈك.

çizmeci. is. موزدۇز، ئۆتۈك تىكىپ ساتقۇچى (ۋاپورۇش).

çizmecilik, – gi. is. موزدۇزلۇق، ۋاپور رۇشلۇق.

çizmek. ① سىزىق سىزماق. ② رەسىم

çitli. s. چىتلانغان، توسۇق سېلىنغان، ئەتراپى ئورالغان.

çitmek. ① بىر يەرگە يىغماق، بىرلەشتۈرمەك. ② تۆشۈكنى يۆمەپ ئەتمەك. ③ مىجىپ يۇماق (كىرنى).

çitmik, –ği. is. ① ئۇزۇم شىڭگىلىكىنىڭ ساپىقى. ② چىمدىم.

çivdirmek. يوققا چىقارماق، يولىدىن قايتۇرماق.

çivi. is. ① مىخ. ② ساغلام بەدەن.

çivici. s. ① مىخچى (ياساپ‌ىدىغان ياكى ساتىدىغان). ② (ۋالىبولدا) توپنى قاتتىق ئۇرۇپ قارشى تەرەپكە ئۆتكۈزگۈچى.

çivilemek. ① مىخلىماق. ② پىچاق سالماق (پىچاقلىماق).

çivilenmek. ① مىخلانماق. ② مىخلىنىپ قالماق (بەندە بولۇپ قالماق).

çivili. s. مىخلاقلىق.

çivit, – di. is. kim. سىنكا.

çivitlemek. سىنكىلىماق، سىنكىغا سالماق.

çivitli. s. سىنكىلىك، سىنكا سېلىنغان: «Çivitli su — سىنكا سېلىنغان سۇ.»

çivitsiz. s. سىنكىسىز، سىنكا سېلىنمىغان.

çivmek. ئازماق، ئاداشماق.

çiy. çiğ. is. شەبنەم: «Çiy düşmek — شەبنەم چۈشمەك.»

çiyli. s. نەم، شەبنەم چۈشكەن.

çizdirmek. سىزدۇرماق.

çizelge. is. ① جەدۋەل، كۆرسەتكۈچ. ② تىزىم. ③ ئىسملىك: «Pekin radyosu Türkçe yayınların çizelgesi — پېيجىڭ رادىئوسى بېيجىڭ تۈركچە ئاڭلىتىشلىرىنىڭ جەدۋىلى.»

çizge. is. ① جەدۋەل، گىراپا، كۆرسەتـ

«Çocuklu aile — بالىلىق ئائىله.
çocukluk, — ğu. is. ① بالىلىق، بالىلار هەركەت. ② بالىلىق ۋاقتى.
çocuksu. s. بالىغا ئوخشاش، بالىلارچە.
çoğalma. is. كۆپەيىش، سانى ئارتىش.
çoğalmak. كۆپەيمەك، جەقايماق، سانى ئارتماق.
çoğaltma. is. كۆپەيتىش، جەقايتىش، سانىنى ئارتتۇرۇش.
çoğaltmak. كۆپەيتمەك، جەقايتماق، سانىنى ئارتتۇرماق:
«Hayvan sayısını çoğaltmaliyiz — چارۋا ـ مالىلارنىڭ سانىنى كۆپەيتىشىمىز لازىم.»
çoğu. s. كۆپ قىسمى، كۆپىنچىسى، تولىسى:
«Arkadaşların çoğu gitti — يولداشلارنىڭ كۆپىنچىسى كەتتى.»
çoğul. s. كۆپلۈك (گىراماتىكىدا).
çoğul ekleri — كۆپلۈك قوشۇمچىلىرى.
çoğullanmak. كۆپەيمەك، ئارتماق.
çoğullaştırmak. كۆپلۈككە ئايلاندۇرماق (گىراماتىكىدا).
çoğumsamak. كۆپ دەپ بىلمەك.
çoğun. is. ① كۆپ قىسىم. ② كۆپ قېتىم.
çoğunluk, — ğu. is. كۆپچىلىك، كۆپ سانلىق:
«Çinde nüfusun çoğunluğunu Hanlar oluşturuyor — جۇڭگودا نوپۇسنىڭ كۆپچىلىكىنى خەنزۇلار تەشكىل قىلىدۇ.»
çok, — ğu. is. ① كۆپ، جىق، نۇرغۇن، تولا. ② ناھايىتى، بەكمۇ:
«Çok güzel — ناھايىتى چىرايلىق

نى ئالماق، رەسىمنى سىزماق. ③ جىرىماق. ④ ئۆچۈرمەك:
«Iğne elimi çizdi — يىڭنە قولۇمنى جىرىۋەتتى.
Şu cümle gereksizdir, çiziniz — شۇ جۈملىنىڭ لازىمى يوق، ئۆچۈرۈڭ.»
çoban. is. far. پادىچى، مال باققۇچى، چارۋىچى.
çoban aldatan. is. zool. قارلىغاچنىڭ بىر تۈرى.
çoban çantası, — nı. is. (لو- تۇرپ بو) تېپىگە كىرىدىغان ئۆسۈملۈك.
çoban değneği. is. قارا بۇغداي تېپىگە كىرىدىغان بىر خىل ئوت.
çobanlık, — ğı. is. ① چارۋىچىلىق، پادىچىلىق. ② مال باققۇچىغا بېرىلىدىغان ھەق.
çoban yıldızı, — nı. is. چولپان، زۆھرە.
çocuk, — ğu. is. ① بالا (ئادەم بالىسى). ② ئادەم، ئىنسان. ③ تەنتەك:
«Çocuk evin çiçeğidir — بالا ئۆيىنىڭ گۈلىدۇر.
Kendisini otuz yıldan beri tanırım, çok iyi çocuktur — ئۆزى- نى 30 يىلدىن بېرى تونۇيمەن، ناھايىتى ئوبدان بالا.»
çocuk bahçesi. is. بالىلار باغچىسى.
çocuk bilim. is. بالىلارنى تەربىيىلەش بىلىمى.
çocuk cağız. s. كىچىك بالا.
çocukça. z. s. بالىلارچە.
çocuklaşmak. بالىلارچە ھەركەت قىلماق، بالىلاشماق.
çocuklu. s. بالىلىق:

çokrağan. is. سۋيى كۆپ بۇلاق.
çokramak. پاراق - پاراق قاينماق (قازان).
çoksamak. كۆپ دەپ بىلمەك، كۆپكە تاڭماق.
çoksanmak. كۆپ بىلىنمەك.
çokseslilik, – ği. is. müz. كۆپ ئاۋازلىق (چالغۇ).
çoksumak → **Çoksımak.**
çoksunmak → **Çoksanmak.**
çoktan. z. خېلى ئىلگىرى، خېلى بۇرۇن، خېلى بالدۇر، ئىلگىرىدىن، بۇرۇندىن:
«Ahmeti çoktan taniyorum — ئەخمەتنى خېلى بۇرۇندىن تونۇيمەن.»
çoktanberi. ئىلگىرىدىن تارتىپ، بۇرۇندىن تارتىپ:
«Çoktanberi radyoda çalişiyorum — ئىلگىرىدىن تارتىپ رادىئودا ئىشلەيمەن.»
çoktanki. s. بۇرۇندىن تارتىپ بار بولغان.
çok . tanrıcılık, – ğı. is. كۆپ خۇدالىق ئىشەنچىسى.
çok . tonluluk,– ğu. is. müz. كۆپ ئاھاڭلىق.
çokue. is. dilb. ئانگولادا بانتو تىلى.
çok . yanlı. s. كۆپ تەرەپلىك.
çok. yönlü. s. → **Çokyanlı.**
çol. is. توڭلىغان سۇ تامچىسى.
çolaklık, – ğı. is. چولاقلىق.
çolpa. s. osm. ① ئاقساق - چولاق (ئات). ② قىزغىر پۇتلۇق. ③ قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.
çolpan. is. astr. چولپان (يۇلتۇز).

Çok sağlam — ناھايىتى چىڭ».
çokal. is. قەدىمكى زامان ئۇرۇشلىرىدا كىيىلىدىغان ۋە ئاتلارغا كىيگۈزۈپ قويۇلىدىغان تۆمۈر كىيىم.
çok.amaçlı. s. كۆپ مەقسەتلىك.
çok.anlamlı s. is. كۆپ مەنىلىك (گرامماتىكىدا).
çok.ayaklılar. is. zool. جىق پۇتلۇق ھايۋانلار.
çok.bilir. s. ئەتراپلىق بىلىمگە ئىگە.
çok.bilmiş. s. قۇۋۇ، ھىيلىگەر، ئالدامچى.
çokça. s. z. خېلى كۆپ، بىرقەدەر جىق.
çok.doğuran. s. biy. ① تۇغۇمچان. ② كۆپ بالىلىق.
çok.erli. s. كۆپ ئەرلىك (ئايال) ياكى كۆپ خوتۇنلۇق (ئەر).
çok.gen. is. mat. كۆپ تەرەپلىك.
çokgenlilik, – ği. is. كۆپ تەرەپلىك.
çok.heceli. s. gram. كۆپ بوغۇملۇق (گرامماتىكىدا).
çok.hücreli. s. biy. كۆپ ھۈجەيرىلىك.
çok.hücreliler. is. zool. كۆپ ھۈجەيرىلىك ھايۋانلار.
çok.karılı. s. كۆپ خوتۇنلۇق (ئەر).
çok.kıllılar. is. zool. يۇڭلۇق ۋە تۈكلۈك ھايۋانلار.
çok.kocalı. s. كۆپ ئەرلىك (ئايال).
çoklaşmak. كۆپەيمەك، جىقلىماق.
çokluk ,– ğu. is. كۆپلۈك، نۇرغۇنلۇق، كۆپ سانلىق، تۈرلۈك:
«Nerede çokluk orada bokluk — مەللا كۆپ بولسا ئېشەك ھارام بولۇر.»
çok·memelilik. is. zool. كۆپ ئەمچەكلىك ھايۋانلار.

Çorum. öz. is. coğr. چوروم (ئاناتو- لىدىكى ۋىلايەتلەردىن بىرى ۋە ئۇنىڭ مەركىزى).

çotra. is. rum. ياغاچ تۈك، ياغاچ چېتىلەك.

çotuk, – ğu. is. ① سىرتقا چىقىپ قالغان دەرەخ يىلتىزى. ② دەرەخ كۆتىكى.

çotur. s. ① ياپىلاق، يېپىسى. ② پاناق بۇرۇن.

çotura. → **Çotra.**

çöğdürmek. پۈركىمەك.

çöğen. → **Çöven.**

çöğmek. ① (ئېتىلغان نەرسە) بارغانسېرى توغرا يۈرمەك. ② سىيمەك، كىچىك تاھارەت قىلماق.

çöğünmek. بىر تەرىپى كۆتۈرۈلمەي، يەنە بىر تەرىپى چۈشمەك.

çöğür. is. ① قۇرسىقى يوغان، سېپى قىسقا تەمبۇر. ② تىكەنلىك ياۋا ئوت. ③ ئۇندۇرمە، بىخ.

çökek, – ği. is. ① ئازگال. ② پاتقاقلىق، سازلىق، چىملىق.

çökel. is. چۆكۈك نەرسە، تىنىق نەرسە، چۆككەن، تىنغان نەرسە.

çökelek, – ği. is. ئىركىت.

çökelge. is. ① پاتقاقلىق ۋە لايلىق يەر. ② چۆككەن چوك نەرسە.

çökelmek. kim. چۆكمەك، تىنماق.

çökeltmek. kim. چۆكتۈرمەك، تىندۈرماق.

çökermek, çökertmek. چۆكتۈرمەك، باشنى ئەگدۈرمەك، بويۇن ئەگدۈرمەك، تەسلىم قىلماق.

çökertme. is. ① چۆكتۈرۈش، تىندۈرۈش، بالا ـ ۋاقا (ئائىلە، خوتۇن، ئەر، بالا).

çomak, – ğı. is. قىسقا كالتەك، چوماق.

çomar. is. zool. قويچى ئىتى.

çopra. is. rum. ① بېلىق قىلتىرىقى. ② چاتقاللىق. ③ كۆپ قىلتىرىقلىق بېلىق.

çopul. is. يامغۇر سۇلىرىنى توپلايدىغان كۆلچەك.

çopur. s. ① چوقۇر (ئادەم). ② بىر خىل بۇغا.

çor. is. ① كېسەل، كېسەللىك. ② دەرد- ئەلەم. ③ (بەزى يەرلەردە) كالا ۋاباسى. ④ بەزى دەرەخلەردە كۆرۈلىدىغان كېسەللىك.

çorak. s. fai ① شور (يەر). ② ئاچ- چىق، تۇزلۇق (سۇ). ③ قاقاس.

çoraklaşmak. شورلاشماق، قاقاسلىشىپ كەتمەك.

çoraklık, – ğı. is. شورلۇق، قاقاسلىق.

çorap, – bı. is. پايپاق.

çorapçı. is. پايپاقچى.

çorapçılık, – ğı. is. پايپاقچىلىق.

çoraplı. s. پايپاقلىق، پايپاق كىيگەن.

çorapsiz. s. پايپاقسىز، پايپاق كىيمىگەن.

çorba, – yı. is. ① قوشۇق بىلەن ئىچىدىغان سۇيۇق تاماق (شورپا). ② قالايمىقان، بىسەرەمجان.

çorbacı. is. ① شورپىچى. ② شورپىنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم. ③ خىرىستىئان مۇتەۋەلىرىگە بېرىلگەن نام.

çortun. çörten. is. چوش (بىر يەردىن ئىككىنچى بىر يەرگە سۇ ئۆتكۈزىدىغان).

بتالارنمك يەر تەۋـ — korkunçtur
رنگەنده يقلمپ چۇشۇشى قورقۇنچلۇق.»
çöküşmek. بىر يەرگە توپلانماق،
يغلمشماق:
«Kuşlar tarlaya çöküştüler —
ئۇچار قۇشلار ئېتىزغا يامراشتى» (توپـ
لاندى).
çöl, – lü. is. far. چۆل ـ باياۋان.
çölleşmek. چۆللەشمەك، قاقاسلاشماق.
çöllü. is. چۆلده كۆچمەن بولۇپ ياشايـ
دىغانلار.
çöllük, – ğü. is. s. چۆللۈك، قاقاسلىق.
— yer چۆللۈك يەر.
çömçe. is. ياغاچ ساپلىق، ياغاچ قوـ
شۇق.
çömelmek. يۇكۇنمەك، يۇكۇنۇپ ئولـ
تۇرماق.
çömletmek. يۇكۇندۇرمەك.
çömez. is. lat. تالپ (مەدرىسته ئوقۇـ
غۇچى).
çömezlik, – ği. is. تالپلىق.
çömlek, – ği. is. ساپال خۇمرا.
çömlekçi. is خۇمرا قاتارلىقلارنى يا ـ
ساپ ساتقۇچى.
çömlekçilik, – ği. is خۇمرىچىلىق.
çöngül, – lü. is. ① كۆڭلچەك. ② كىـ
چىك پاتقاقلىق.
çöp, – pü. is. far ئەخلەت، سۈپۈـ
رۈندە:
«Çöp sandığı — ئەخلەت ساندۇقى.»
çöpatlamaz. s. زېرەك، ھوشيار،
سەزگۈر.
çöp.çatan. is. ① ئەلچى (قىز بىلەن
يىگىتنىڭ). ② ئىلاھىي كۈچ، تەقدىر
ئىلاھى.

رۇش. ② باش ئەگدۈرۈش، تەسلىم قىلىش.
çökken. s. ① بەك چۆككەن، چۆكۈپ كەتـ
كەن، پاتقان، تىنغان. ② ئەقلىي ۋە
زېھنىي كۈچى ئاجىزلاشقان.
çökkünlük, – ğü. is. چۈشكۈنلۈك،
روھى تۆۋەنلىك، روھسىزلىق.
çökme. is. ① چۆكۈش، پېتىش.
② ئولتۇرۇشۇپ كېتىش، تۆۋەنلەش، پەـ
سىيىپ كېتىش.
çökmek. ① چۆكمەك، پاتماق. ② ئولـ
تۇرۇشۇپ كەتمەك، تۆۋەنلىمەك،
پەسەيمەك، ئېچىگە كىرىپ كەتمەك.
③ قاپلىماق. ④ باسماق. ⑤ ئاجىزلاشـ
ماق، ئاجىزلاپ كەتمەك. ⑥ تىنماق:
«1. Duman çökmek — تۈمان قاپـ
لىماق.
2. Felaket çökmek — ئاپەت باسماق.
3. Su çökmek — سۇ تىنماق»
çöktürmek. چۆكتۈرمەك، تېندۈرماق.
çökü. is. dok يۇپقا رەخت (چۈمبەل
تىكىلدۇ).
çökük. s. چۆككەن، پاتقان، ئىچىگە
كىرىپ كەتكەن، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن.
çökül. is. → **Çökel.**
çöküntü. is. ① چۆكۈپ كەتكەن نەرـ
سە. ② قالدۇق، سۈنۈق، خارابە. ③ چۈشـ
كۈنلۈك، پەرىشانلىق. ④ قىرىلىش، يۇقاش،
بۇزۇلۇش.
çöküş. is. ① چۆكۈش، تەزلىنىش.
② ئۇرۇلۇش، يىقىلىش. ③ يۇقاش،
بەرباد بولۇش، تۈگەش. ④ چېكىنىش،
كەينىگە كېتىش:
«Devenin çöküşü — تۆگىنىڭ
چۆكۈشى.
Binaların depremde çöküşü

تۆقۇماق.

çözgün. s. ① يېشىلگەن، شىشىلگەن. ② (قار ـ مۇز ھەققىدە) ئېرىشكە باشلىغان.

çözme. is. ① يېشىش، ھەل قىلىش، بىر تەرەپ قىلىش. ② كىرلىك، يۇتقان كىرلىكى، كاردۇات ياپقۇچى.

çözmek. ① يەشمەك، شەشمەك. ② ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق. ③ چۈشەندۈرمەك:

«1·Düğümü çözmek — تۈگۈننى يەشمەك.

2· Meseleyi çözmek — مەسىلىنى چۈشەندۈرمەك.

3· İç çelişmeleri çözmek — ئىچكى زىددىيەتلەرنى ھەل قىلماق.»

çözük. s. ① يېشىك، يېشىلگەن. ② ھەل قىلىنغان، بىر تەرەپ قىلىنغان. ③ ئېرىشكە باشلىغان (قار ـ مۇز). ④ بوشاق، تارقاق.

çözülme. is. ① يېشىلىش. ② ھەل قىلىنىش، بىر تەرەپ قىلىنىش. ③ ئېرىش. ④ ھەربىي قوشۇننىڭ ئالدىنقى سەپتىن ئايرىلىشى.

çözülmek. ① يېشىلمەك، شېشىلمەك. ② ھەل بولماق، ھەل قىلىنماق، بىر تەرەپ قىلىنماق. ③ ئېرىمەك. ④ قاچماق، يىراقلاشماق. ⑤ چېكىلمەك:

«1·Düğüm çözüldü — تۈگۈن يېشىلدى.

2· Buz çüzmek — مۇز ئېرىدى.

3· Sorun çözüldü — مەسىلە ھەل بولدى.»

çözülüm. is. ① پارچىلىنىش، چېچىلىش، تارىلىش. ② بۇزۇلۇش.

çözüm. is. ① ھەل قىلىش، بىر تەرەپ قىلىش. ② (ماتېماتىكىدا) چىقىرىلغان سان.

çöpçü. is. ① ئەخلەتچى. ② تازىلىق ئىشچىسى.

çöpleme. is. bot. يىلتىزىدىن سۈرگە دورىسى ياسىلىدىغان ئۆسۈملۈك.

çöplenmek. ① ئۇنىڭدىن ـ بۇنىڭدىن يېمەك. ② نەپسىگە بېرىلمەك.

çöplük, — ğü. is. ئەخلەتخانا.

çöpsüz. s. ئەخلەتسىز.

çör. is. ① كېسەل، ئاغرىق. ② شەيتان. ③ تىنكەن.

çörek, — ği. is. ① تاتلىق بولكا. ② چەمبىر، يۇمىلاق نەرسە.

çöreklenmek. ① (يىلان ھەققىدە) يۆگىلىۋالماق، تۆگۈلىۋالماق. ② يەرلەشمەك.

çörkü. is. سەنىپەن، چۆت.

çötele. is. خەتەرلىكنى كۆرسىتىش تاختىسى، بىخەتەرلىك بەلگىسى.

çöten. is. ① بېلىق تۇتۇش سېۋىتى. ② تۈر (كەپتەر قاتارلىقلارنى تۇتىدىغان).

çöven. is. bot. سوپۇن ئوتى (يىلتىزى، شېخى ۋە سۈيى كۆپۈك ھاسىل قىلىدىغان ۋە نەرسە ـ كېرەك يۇيۇشتا قوللىنىلىدىغان بىر خىل ئوت).

çövmen. is. ئۇچى ئىلمەك كالتەك.

çöz. is. چاۋا ياغ.

çözdürmek. يەشتۈرمەك، شەشتۈرمەك، ھەل قىلدۇرماق، بىر تەرەپ قىلدۇرماق.

çözge. is. بىر مەسىلىنى ھەل قىلىش چارىسى، يولى.

çözgü. is. dok. ① ئۆرۈش، ئېشىش، توقۇش. ② خېمىغا ئېشىش، خېمىغا ئۆرۈش. ③ كىرلىك قىلىنىدىغان رەخت.

çözgülemek. dok. ئۆرۈمەك، ئەشمەك،

çözümleme. is. ئانالىز، تەھلىل.

çözümlemek. ① ئانالىز قىلماق، تەھلىل قىلماق. ② يەكۈن چىقارماق. ③ ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق.

çözümlenmek. ھەل قىلىنماق، بىر تەرەپ قىلىنماق.

çözünmek. ئېرىمەك:

«Şeker çayda çözürdü — شەكەر چايدا ئېرىدى.»

çözünmez. s. ئېرىمەس.

çözünür. s. ① يېيىلغان، تارقالغان.

② ئېرىدىغان، ئېرىگۈچ:

«Tuz, şeker suda çözünür maddelerdir — تۇز، شەكەر سۇدا ئېرىيدىغان ماددىلاردۇر.»

çözüşmek. (ئۇگىلەر ھەققىدە) بىر — بىرىدىن ئايرىلماق، پارچىلانماق.

çubuk, — ğu. is. far. ① چۇبۇق، چۇۋۇق، تال. ② چېكا. ③ غاڭزا، مۇشتۇمەك. ④ (رەخت) يۇل — يۇل.

çubuklamak. (گىلەم، كېگىز، پالاس، ئەدىيال ھەققىدە) تۆپىسىنى قاقماق، چۇدىقلىماق، ساۋىماق.

çubuklu. s. ① تاللىق، كۆچەتلىك، دەرەخلىك. ② چىمەنزارلىق. ③ يۇل — يۇل (رەخت).

çuha. is. rum. يۇڭ رەخت، دۇراپ، باستون، گابارديىون قاتارلىقلار.

çuhadar·çukadar. is. far. پادىشاھ نىڭ كىيىم — كېچەكىگە مەسئۇل مەمۇر.

çukur. s. is. ① چېرىقسۇر، ئويمان، چوڭقۇر، تەرەن. ② گۆر، مازار.

çukurlanmak. چوڭقۇرلاشماق، تەرەن لەشمەك.

çukurlatmak. چېرىقتۇرلاتماق، تەرەن لەتمەك، چوڭقۇرلاشتۇرماق، تەرەنلەشتۈرمەك.

çukurlu. s. چوڭقۇرلۇق، ئويمانلىق.

çukurluk, — ğu. is. چوڭقۇر يەر، پەس يەر، ئويمان يەر.

çul. is. ① قىلدىن قۇيۇلغان تۇقۇلما. ② كىر كىيىم — كېچەك. ③ جۇل (ئاتنىڭ يۈپۈقى).

çulgerme. is. → **piç.**

çulha. is. osm. باپكار.

çulhalık, — ğı. is. باپكارلىق.

çullama. is. mutf. تۇرمەلگە ئوخشاش بىر خىل تاماق.

çullamak. جۇل ياپماق:

«Atı çullamak — ئاتقا جۇل ياپماق.»

çullanmak. ① جۇل يېپىلماق. ② ئاستىغا بېسىۋالماق. ③ ھۇجۇم قىلماق، ئېتىلماق.

çulluk, — ğu. is. zool. قىرغاۋۇل.

çulpan. öz. is. چولپان (يۇلتۇز).

çulpaz. s. پەرىشان، مىسكىن، چۈشكۈن.

çulsuz. s. ① جۇلسىز. ② پەرىشان. ③ قەلەندەر، كەمبەغەل، ئۇستى — بېشى يوق.

çultarı. is هايۋان يۈپۈقى.

çurçur. is. zool. ① گۆشى تاتلىق بولمىغان بىر خىل كىچىك دېڭىز بېلىقى. ② s. قىممەتسىز، ئېتىبارسىز. ③ دېڭىز — چىلار قىممىتى يوق دەپ ھېسابلايدىغان ئۇششاق بېلىقلار.

çut, — tu. is. چوت، سەنپەن.

çuval. is. far. ① كەندىر تاغار، خالتا، تاغار. ② سېمىز، ئىششىق (ئادەم).

çuvalcı. is. تاغارچى.

çuvaldız. is. far. جۇۋالدۇرۇز.

çuvallamak. ① تاغارغا قاچىلىماق،

«Çürük diş — «چۈرۈك چىش.
çürüklük, –ğü. is. ① چىرىكلىك. ② ئەخلەتلىك. ③ قەبرىستان، گۆرلۈك، مازارلىق، قەبرىستانلىق.
çürümek. ① چىرىمەك. ② كونىرىماق، ئەسكىرىمەك. ③ سېسىماق.
çürütmek. ① چىرىتمەك، سېسىتماق. ② يۇمشاتماق.
çürütülmek. چىرىتىلمەك، سېسىتىلماق.
çüş. ünl. ① ئېشەكنى توختىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ② كۆڭۈلگە ياقمىغان ھەرىكەتكە قوللىنىلىدىغان قوپال سۆز.
② سىنىپتا قالماق. ③ مەغلۇپ بولماق، باشقا چىقىرالماسلىق.
çuvaşça. is. dilb. چۇۋاش تىلى.
çük. is. (باللار تىلىدىن) چېچاق.
çüküründür. is. far. قىزىلچا.
çülki. is. قىسقا پايپاق.
çünkü, çünki. چۈنكى:
«Çünkü bilmiyursun süyleme — چۈنكى بىلمەيسەن، سۆزلىمىگىن.»
çürük, – ğü. s.is. ①چۈرۈك. ② ساغلام ئەمەس. ③ كونا، ئەسكى. ④ ئەخلاقسىز ئايال. ⑤ ئاساسسىز:

D d

d, D د. ① تۈرك تىلىپبەسىنىڭ بەشىنچى هەرپى. ② ئۇزۇك تاۋۇشلارنىڭ تۆتىنچىسى. ③ ماقاله ۋە باشقا ئەسەرلەردە ماددىلار هەرپ بىلەن كۆرسىتىلگەندە تۆتىنچى رەتنى بىلدۈرىدۇ. ④ مۇزىكا نوتىلىرىدا «رە» ئاۋازىنى بېرىدۇ. ⑤ رۇملىقلارنىڭ رەقىمىدە 500 نى بىلدۈرىدۇ.

da, de. بۇ، جۈملىنىڭ ئاخىرىسىدا ياكى ئىككى جۈملىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇلانما بولۇپ كېلىدۇ:

«1· Onu ben de gördüm — ئۇنى مەنمۇ كۆردۇم.

2·Bende, sende,odahepgideceğiz — مەنمۇ، سەنمۇ، ئۇمۇ هەممىمىز كېتىمىز.

3· Bu iş hiç de doğru değil — بۇ ئىش زادىلا توغرا ئەمەس.

4· Bu gidişle onlara yetişeceğiz de geçecgiz, öylemi? مۇشۇ مېڭىش بىلەن ئۇلارغا يېتىشۋالىمىز، هەتتا ئۆتۈپمۇ كېتىمىز، شۇنداق ئەمەسمۇ!

5· Bir defa ağzını açtımi söyler de söyler — ئاغزى ئېچىلدىمۇ، سۆزلەپ توختمايدۇ.

6·Mısafir gelmez gelse de birden gelir — مېهمان كەلمىسە كەلمەيدۇ، كەلسە بىراقلا كېلىدۇ.

7· Çocuk korkuyor da artık eve gidemiyor — بالا قورقىنىدىن ئۆيگە بارالمىدى.

8· Gördü de selam vermedi — كۆرۈپ تۇرۇپ سالام بەرمىدى.

9· Onu almadım da bunu aldım — ئۇنى ئالمىدىم ـ ده، بۇنى ئالدىم.

10· Eve kadar gideyim de geleyim — ئۆيگىچە بېرىپلا كېلەي.

11· Koşmuşsa da yetişmemiştir — يۈگۈرسىمۇ يېتىشەلمەپتۇ.

12· Gelsin de ne zaman gelirse-gelsin — كەلسۇنچۇ، قاچانلا كەلسە كەلسۇن.»

dadamık, – gı. is. ئوۋ يېمى ياكى دان (ئوۋ ـ ئوۋلاش ئۈچۈن قويۇلغان نەرسە، تۆكۈلگەن دان ياكى باشقا نەرسە).

dadanmak. ① ياخشى كۆرۈپ قالماق. ② ئۆگىنىپ قالماق، كۆنۈپ قالماق:

«Çocuk çikolataya pek dadandı — بالا شاكىلاتنى بەك ياخشى كۆرۈپ قالدى.

Kediler mutfağa dadandılar — مۈشۈكلەر ئاشخانىغا ئۆگىنىپ قالدى.»

dadaş. is. far. ① ئەر قېرىنداش. ② يېگىت، قورقماس ۋە جەسۇر كىشى.

dadi. is. far. ئىنىك ئانا، بالا باققۇچى.

dadilik, – ği. is. ئىنىك ئانىلىق، تەربىيىچىلىك.

dafi. s. ar. ① ئېتىپ چۈشۈرگەن. ② ئىتتىرىۋەتكەن.

daga. is. it. خەنجەر (XIV—، —XVIII ئەسىرلەردە قوللىنىلغان).

dağ[1]. is. تاغ:

شره‌نیڭ ئۈستى تۆلىمۇ ره‌تسىز.»

dağınıklık, – ğı. is. ① چېچىلاڭغۇ- لۇق، تارقاقلىق. ② ره‌تسىزلىك، مۇره‌ككەپلىك.

Dağıstan. is. داغستان.

Dağistanlı. is. s. داغستانلىق.

dağıtıcı. is. ① تارقاتقۇچى (گېزىت، ژۇرنال، خەت قاتارلىقلارنى). ② بىرلىكنى بۇزغۇچى، بۆلگۈنچى. ③ يۇرۇقلۇق تارقاتقۇچى ئەسۋاب.

dağıtılmak. تارقىتىلماق.

dagıtmak. ① تارقاتماق. ② بۆلمەك، تەخسىم قىلماق. ③ چاچماق، تىرىپىرەن قىلىۋەتمەك. ④ ئۇرۇپ پارچىلىماق. ⑤ بۇزماق:

«1. Bu mali yoksullara dağıtmıs,-lar — بۇ مالنى كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىپتۇ.

2. Düşman birliklerini dağıt-mak — دۈشمەن ئەسكەرلىرىنى تېرىپىرەك قىلىۋەتمەك.

3. Bir yüklenişte kapıyı dağıttı — بىر ئۇرۇشتا ئىشكنى پارچىلىدى.

4. Ortaklığı dağıttılar — ئورتاقلىقنى بۇزدى.»

dağlağı. is. far. داغلاش ئەسۋابى.

dağlamak. ① داغلىماق. ② ھايۋانغا تامغا باسماق. ③ ئۇششۇتىمەك ياكى كۆيدۈرمەك. ④ ئېچىتماق:

«Soğuk yüzümü dağladı — سوغۇق يۈزۈمنى ئۇششۇتتى.

Onun bu halı yüreğimizi dağ-ladı — ئۇنىڭ بۇ ھالى يۈرىكسىز-لىنى ئېچىتتى.»

dağlanmak. داغلانماق، تامغىلانماق.

dağlar. is. داغلار:

«Dağdan gelen bağdakini kovar — تالا مۇشۇكى ئۆيۈ مۇشۇكىنى قوغلاپتۇ.

«تەڭرى تاغلىرى. — Tanri dağları

dağ². is. far. ① قىزىق تۆمۈر تىلەن بېسىلغان تامغا، بەلگە. ② داغلاش (كېسەلنى). ③ ئېغىر قايغۇ، قاتتىق دەرد.

dağar. is. ① تاغار. ② ئاغزى ياپىلاق ساپال كۇپ.

dağarcık, – ğı. is. تېرە خالتا، پادىچى خالتىسى. ② بىلىم، ئىلىم.

dağcı. is. sp. تاغقا چىققۇچى، تاغچى.

dağcılık, – ğı. is. sp. تاغچىلىق (تاغقا چىقىش كەسپى).

dağdağa. is. ar. ① غەۋغا. ② بىئا- رامىلىق. ③ ئاۋارىچىلىق، ھەشەم، پالاكەت.

dağdağalı. s. ① جېدەل، ماجىرالىق، غەۋغالىق. ② راھەتسىزلىك، بىئارامىلىق.

dağdağasız. s. جېدەل - ماجىراسىز، غەۋغاسىز.

dağdar. s. ياربدار.

dağılım. is. ① پارچىلىنىش، تارىلىش، چېچىلىش. ② نېرۋا سىستېمىلىرىنىڭ بۇزۇلۇشى.

dağılmak. ① تارالماق. ② چېچىلماق، يېيىلماق، پارچىلانماق. ③ يىراقلاشماق، چەتلەشمەك. ④ چېچىلىپ بۇزۇلماق، رەتسىزلەنمەك، قالايمىقانلاشماق.

dağınık. s. ① تارقاق، شالاڭ. ② رەتسىز. ③ چېچىلاڭغۇ (تۇرمۇش). ④ مۇرەككەپ (پىكىر، زېھىن):

«Çinde Dunganlar dağınık halde yaşarlar — جۇڭگودا تۇنگانلار تارقاق ھالدا ياشايدۇ.

Masanın üstü pek dağınık —

dahilen. z. ئىچىدىن:
«Dahilen kullanılan ilaç — ئىچىدىن بېرىلىدىغان دورا.»
dahileştirmek. دانالاشتۇرماق.
dahili. s. ar. ئىچكى:
«Dahili savaş — ئىچكى ئۇرۇش.»
dahilik,–ği. is. دانالىق، دانىشمەنلىك.
dahiliye. is. ar. ① ئىچكى ئىشلار، ② ئىچكى كېسەللىكلەر:
«Dahiliye bakanlığı — ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.»
dahiliyeci. is. ① ئىچكى ئىشلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىرى. ② ئىچكى كېسەللىكلەر دوختۇرى ياكى مۇتەخەسسىسى.
dahiyane. s. z. ar. داھىيانە، داھىلارچە.
dahiye. is. ar. ئاپەت، قىرغىن (ھايۋانلاردىكى)، ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل، ۋابا.
dahletmek. ئارىلاشماق، مۇدا خىلە قىلماق.
daim. s. ar. دائىم، ھەر دائىم.
daima. z. ar. دائىما، ھەر زامان، ھەر ۋاقىت، ھەمىشە، داۋاملىق.
daimi. s. ar. ئاساسلىق، داۋاملىق.
dair. s. ar. دائىر، ئائىت، تەئەللۇق، تېگىشلىك، قاراشلىق:
«Edebiyata dair bir konuşma — ئەدەبىياتقا دائىر بىر سۆھبەت.»
daire. is. ar. ① دائىرە. ② بىنانىڭ بىر پارچىسى ياكى بىر قىسمى. ③ دۆلەت ئورگانلىرى، ئىدارە. ④ داپ. ⑤ بۆلۈم:
«1. Bu apartmanda kiralık daire var — بۇ بىنانىڭ ئىجارىگە بېرىدىغان قىسمى بار.
2. Dış ilişkileri dairesi — تاشقى

«Dağlarla örtülü bir şehir — تاغلار بىلەن ئورالغان بىر شەھەر.»
dağlatmak. داغلاتماق، تامغىلاتماق.
dağlı[1]. s. ① داغلانغان، تامغىلانغان. ② ئېچىنغان، ئىچى ئاغرىغان.
dağlı[2]. s. تاغلىق:
«Bu dağlı bir bölgedir — بۇ، تاغلىق بىر رايون.»
dağlıç. is. كاراكول قوشقىرى بىلەن قۇيرۇقلۇق قويدىن تۇغۇلغان بىر خىل شالغۇت قوي.
dağlık,–ğı. is. تاغلىق (يەر).
daha. z. ① تېخى، تېخىچە. ② قايتا، يەنە، تەكرار. ③ تېخىمۇ:
«1. Mehmet daha gelmedi — مۇھەممەد تېخى كەلمىدى.
2. Onlar bir daha görüştüler —. ئۇلار تەكرار سۆھبەتلەشتى.
3. Bu daha güzel. — بۇ، تېخىمۇ چىرايلىق (ياخشى).»
dahame. is. ar. يىغىناش، چوڭىيىش.
dah dah. is. (بالىلار تىلىدا) ئات.
dâhi. is. s. دانا، دانىشمەن:
«Dâhi önder — «دانا رەھبەر.
dahice. s. z. دانالارچە:
«Bu dahice alınmış bir önlemdir — بۇ دانالارچە قىلىنغان تەدبىردۇر.»
dahil[1],– hli. is. ar. دەخىل:
«Bu işte benim dahilim yoktur — بۇ ئىشقا مېنىڭ دەخلىم يوق.»
dahil[2]. s. ar. ① ئىچ، ئىچىدە، ئىچكە ئالغان. ② تەسىر، نوپۇز. ③ مۇداخىلە. ④ كىرىم:
«Ben de dahil beş adam — مېنىڭ بىلەن بەش ئادەم.»

dalalet, – ti. is. ar. توغرا يولدين ئېزىش، ئادىشىش، يولدىن چىقىش.

dalamak. ① چېقىۋالماق، قاپارتماق. ② تالىماق. ③ ئېچىشتۇرماق. ④ چىشلەۋالماق.

dalan. is. دالان (ئۆي ئارىلىقىدىكى)، ئارىلىق.

dalaş. is. تالاش، جېدەل، ماجرا، غوۋغا.

dalaşmak. ① تالاشماق، چىشلەشمەك (ئىت ھەققىدە). ② تىللاشماق، سۆز تەگمەشمەك.

dalaşman. s. جېدەلخور، ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق، ماجراچى، غوۋغاچى.

dalavere. is. it. سۆيىقەست:

«Birliğimizi bozmak için yapılan dalavere — ئىتتىپاقلىقىمىزنى بۇزۇش ئۈچۈن قىلىنغان سۆيىقەست.»

dalavereci. s. سۆيىقەستچى.

dalâverecilik, – ği. is. سۆيىقەستچىلىك.

dalayıcı. s. ئازدۇرغۇچى، يولدىن چىقارغۇچى.

daldoy. s. تار كىيىنگەن.

dalda. → **Dulda.**

dalcık, – gı. is. ئۇششاق شاخ.

daldırmak. ① چۆكتۈرمەك، غەرق قىلماق. ② خىيالغا پاتماق، ئويغا چۈشمەك. ③ كۆچەت تىكمەك:

«1. Suya daldırmak — سۇغا چۆكتۈرمەك.

2. Daldırılan ağaç — تىكىلگەن دەرەخ.

3. Fazla daldırmış beni göremedi bile — بەك ئويغا پاتقانلىقتىن، مېنىمۇ كۆرەلمىدى.»

daldız. is. ① ھەرە ئۇۋىسى. ② ياغاچ چىلارنىڭ ئويما پىچقى. ③ ھەرىچىلەرنىڭ بال توپلاش قاچىسى.

ئىشلار ئىدارىسى.

Hastanenin ameliyat dairesi — دوختۇرخانىنىڭ ئوپېراتسىيە بۆلۈمى.»

dakik. s. ar. ① تېتىك، چاققان، ھەر ئىشنى ۋاقتىدا قىلىدىغان، چەبدەس. ② توغرا ئىشلەيدىغان (ماگىدىغان):

«Dakik kimse — چەبدەس ئادەم. Dakik saat — توغرا ماگىدىغان سائەت.»

dakika. is. مىنۇت:

«Bu iş beş dakika sürmez — بۇ ئىش بەش مىنۇت داۋام قىلماس.»

dakikasında. z. ۋاقتىدا.

dakikalık, – ğı. → **Doğruluk.**

daktilo. is. fr. ① خەت بېسىش ماشىنىسى. ② خەت باسقۇچى، ماشىنىست.

daktilograf. is. fr. ① خەت بېسىش ماشىنىسى. ② ماشىنىست، ماشىنىدا خەت باسقۇچى.

daktiloskopi. is. fr. بارماق ئىزىدىن كىم ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۇسۇلى.

dal[1]. is. ① پۇتاق، شاخ. ② تارماق، بۆلۈم، پارچە، قىسىم، خىل، تۈر:

«1. Daldan dala konmak — شاختىن شاخقا قونماق.

2. Bilimin türlü dalları arasında sıkı ilişkiler vardır — ئىلىمنىڭ ھەر قايسى تارماقلىرى ئوتتۇرىسىدا يېقىن مۇناسىۋەت بار.»

dal[2]. s. ① يالىڭاچ. ② يېلىك، يۇپقا.

dal[3]. is. دۈمبە، سىرت.

dalacan. s. كىشىنى بەزدۈرىدىغان (ئادەم).

dalak, – ğı. is. ① تال (ئادەمنىڭ ۋە ھايۋاننىڭ). ② ھەرە كۆنىكى.

dalga. is. ① دولقۇن. ② رادىئو دولقۇنى. ③ غەرەز، يامان نىيەت. ④ مەسەلە:
«1. Su dalgası — سۇ دولقۇنى.
2. Pekin radyosu kısa dalgada yuyin yapiyor — پېيجىڭ رادىئوسى قىسقا دولقۇندا ئاڭلىتىش بېرىدۇ.
3. Bu işte bir dalga var — بۇ ئىشتا بىر غەرەز بار.»

dalgacı. s. is. ① سۈيقەستچى. ② ھىيلىگەر. ③ سۇباتسىز، چىدامسىز.

dalgacık, – ğı. is. كىچىك دولقۇن.

dagakıran. is. پورت ۋە پرىستاندىكى نەرسە ـ كېرەكلەرنى دېڭىز دولقۇنىدىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن سېلىنغان سېپىل، توسۇق.

dalgalandırmak. دولقۇنلاندۇرماق، دولقۇن چىقارماق.

dalgalanmak. دولقۇنلانماق.

dalgalı. s. ① دولقۇنلۇق. ② بۇجمۇر، بۇدۇر ـ بۇدۇر:
«Dalgalı saç — بۇجۇغۇر چاچ.»

dalga. motor. is. ئايال دوست، مەھبۇبە، ئاشنا.

dalgı. is. غەپلەت.

dalgıç, – cı. is. ① سۇ ئاستىدا ئىشلەيدىغان گۈچى. ② قولى ئەگرى، ئوغرى، كانتر:
«Herif dalgıçtır, gözünü aç — ئۇنىڭ قولى ئەگرى، دىققەت قىل.»

dalgıçlık, – ğı. is. قولى ئەگرىلىك، ئوغرىلىق.

dalgın. s. ① غەمكىن، ئويچان، خىيالچان. ② دىققەتسىز. ③ ھۇشسىز بىھۇش:
«Hasta dalgın yatiyor — كېسەل ھۇشسىز ياتىدۇ.»

dalgınlık, – ğı. is. ① غەمكىنلىك، ئويچانلىق، خىيالچانلىق. ② قاتتىق ئۇيقۇ.

dalgış. is. سۇ تېگىدە ئۈزۈش.

dalığ. is. سۇ ئاستىدا ئىشلىگۈچى.

dalınç, – cı. is. ھايا جانغا چۆكمەك، ئۆزىنى يوقتىپ قويماق.

daliş. is. چۆكۈش، پىتىش.

dal.kavak, – ğu. is. خۇشامەتچى، يالاقچى:
«Dalkavuk bir adam — خۇشامەتچى ئادەم.»

dalkavukluk, – ğu. is. يالاقچىلىق، خۇشامەتچىلىك.

dal. kılıç. s. ① قىلىچنى سۇغارغان. ② قىلىچنى يالىڭاچلىغان. ③ پىدائىي (ئادەم):
«Süvariler dalkılıç hücuma geçtiler — ئاتلىق ئەسكەرلەر قىلىچنى يالىڭاچلاپ ھۇجۇمغا ئاتلاندى.»

dallandırmak. ① شاخلاندۇرماق. ② بىر نەرسىنى خىلمۇخىل تۈرلەرگە ئايرىماق.

dallanmak. ① شاخلانماق، شاخلىماق، شاخ چىقارماق. ② قىيىن بىر ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق.

dallı. s: ① شاخلىق، پۇت ـ قولى. ② ئۈستىگە شاخ شەكلى ئىشلەنگەن.

dalma. is. ① چۆكۈش. ② چىلىشتا پاچاقتىن ئېلىش.

dalmak. ① چۆكمەك، شۇڭغىماق. ② بىرىلمەك. ③ بىر يەرگە رۇخسەتسىزلا كىرمەك. ④ ئۇيقۇغا كەتمەك. ⑤ ھۇشىدىن كەتمەك.
«1. Denize dalmak — دېڭىزغا چۆكمەك.

dama. is. fr. بىر خىل دامكا ئويۇنى.
damacana. is. it. سۇ ۋە باشقا سۇ-يۇقلۇق قاچىلىنىدىغان ئاغزى كىچىك، قارنى چوڭ شىشە.
damak. is. تاماق:
«Damağım ağriyor — «تامىقىم ئاغرىۋاتىدۇ.
damaksıl. s. is. جۈغۇز تاۋۇشى:
«Kişi kelimesindeki «k» damaksıl bir sestir — «كىشى» سۆزىدىكى «ك» تاۋۇشى جۈغۇز تاۋۇشىدۇر.»
damalı. s. كاتەكچە:
«Damalı kumaş — «كاتەكچە رەخت.
damar. is. ① تومۇر، قان تومۇرى. ② خۇي، مىجەز، تەبىئەت. ③ جاھىللىق. ④ نەسىل:
«1. Kan damarı — «ئەسىل، تېگى.
2. Damarı epey tuttu — جاھىللىقى راسا تۇتتى.
3. Damarı iyi adam — تېگى ياخشى ئادەم.»
damar · daraltan. s. biy. fizyol. تومۇرنى تارايتقۇچى (قاننىڭ ھەرىكىتىنى تېزلەشتۈرگۈچى).
damar genişleten. s. تومۇرنى كېڭەيتكۈچى (قاننىڭ ھەرىكىتىنى ئاستىلاشتۇرغۇچى).
damarlı. s. ① تومۇرى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان. ② خۇيى سەت، جاھىل.
damarsız. s. ① تومۇرسىز. ② خۇيسىز.
damasko. is. it — داماسكو (ئىككى يۈزلۈك يىپەك رەخت ياكى يۈك رەخت).
damat, – dı. is. far. ① كۈيئوغۇل. ② قەدىمكى زامانىدا پادىشاھ ئەۋلادى

2. Eğlenceye dalmak — ئويۇنغا بېرىلمەك.
3. Biletsiz sinemaya dalivermiş — بىلەتسىز كىنوغا كىرىۋەردى.
4. Biraz dalmışım — بىر ئاز ئۇخلىۋالدىم.
5. Hasta yine daldı — كېسەل يەنە ھوشىدىن كەتتى.»
dalsepet, – ti. is. تال سېۋەت (تالدىن توقۇلغان).
daltaban. s. ① يالىڭاياق. ② ياڭاچ ئاتقۇش (ئادەم).
dalton hastalığı. is. رەڭلەرنى، بۇ-لۇپمۇ قىزىل بىلەن يېشىل رەڭنى پەرق ئېتەلمەسلىك كېسىلى.
dal. uyku. is. قاتتىق ئۇيقۇ:
«Yar geliyor deyince dal uykudan uyandık — يار كېلىدۇ دېگەندە، قاتتىق ئۇيقۇدىن ئويغاندۇق.»
dalyan. is. it. بېلىق ئوۋلاش ئۈچۈن كۆل، دەريا ۋە دېڭىزلاردا مۇقىم تۇرغۇزۇلغان تور.
dalyancı. is. دېڭىز، دەريا ۋە كۆلدە تور بىلەن بېلىق ئوۋلىغۇچى.
dalyarak. s. دۆتلۈك قىلمىغان.
dalyasan. is. سەللە پەتتىسى.
dam¹. is. ① تام. ② كىچىك بىنا، ئۆي. ③ ئېغىل، قوتان. ④ تۈرمە، زىندان:
«Rüzğar bütün damları yıkmış — بوران-چاپقۇن بۈتۈن تاملارنى ئۆرۈۋېتىپتۇ.»
dam². is. fr. ① تانسىدا ئەرگە جۈرا بولغۇچى ئايال. ② قارت قەغىزىدە ماتكا. ③ چېركاۋغا كىرىش ئۈچۈن قەسەم بەرگەن ئايالىلارغا ۋە رەھىبەلەرگە بېرىلگەن نام.

بىلەن ئۆيلەنگەن ئادەم.

damatlık, – ğı. is. ① كۆيىوغۇللۇق. ② كۆيئوغۇل ئۆچۈن ئېلىنىغان تەرسە.

damdazlak. s. تاقىر باش، پاينەك باش، تاز.

damen. is. far. ئېتەك (كىيىمنىڭ ئېتىكى، تاغنىڭ ئېتىكى).

damga. is. ① تامغا، مۆھۈر. ② ئىشارەت، بەلگە. ③ ماركا (بىرەر تاۋارنىڭ). ④ خۇسۇسىيەت، ئارتۇقچىلىق. ⑤ ئىللەت.

«Devlet damgası — «دۆلەت تامغىسى.

damgacı. s. is. مۆھۈردار، تامغا تۇتقۇچى.

damgalamak. ①تامغىلىماق، تامغا باسماق. ② بىراۋنى يامان قىلىپ كۆرسەتمەك، قارىلىماق، يامان ئاتلىق قىلماق:

«Hayvanı damgalamak — هايۋانغا تامغا باسماق.

Beni damgaladı — «مېنى قارىلىدى.

damgalanmak. تامغىلانماق.

damgalı. s. ① تامغىلىق، تامغا بېسىلغان. ② نامى چىققان، داڭقى چىققان. ③ is. پۇل، ئاقچا.

damgasız. s. تامغىسىز، مۆھۈرسىز:

«Damgasız pasaport — تامغىسىز (تامغا بېسىلمىغان) پاسپورت.»

damıtıcı. is. s. ① تېمىتقۇچى، تامدۇرغۇچى. ② تېمىتقۇچ.

damıtık. s. تېمىتىق، تېمىتىلغان.

damıtmak. تېمىتماق.

damız. is. ئېغىل.

damızlık, – ğı. is. ①نەسىللىك (هايۋان ياكى ئۆسۈملۈك.)② is. هېڭگاك تۆگە.

damla. is. ① تامچە تېمىتىدىغان دورا. ② يۇرەكنىڭ توختىشى:

«1. Bir damla su — بىر تامچە سۇ.

2. Dokturun göz için verdiği damlalar iyi geldi — دوختۇرنىڭ كۆزگە بەرگەن تېمىتىش دورىسى ياراشتى.

3. Damladan öldü — يۈرەكنىڭ توختىشىدىن ئۆلدى.»

damlalık, – ğı. is. تېمىتقۇچ (دورا تېمىتىدىغان ئەسۋاب). ② يامغۇر سۈيى ئېقىپ چۈشىدىغان نو.

damlamak. ① تاممىاق. ② سىرغىماق. ③ بېسىپ كەلمەك:

«Elbiseye yağ damlamış — كىيىمگە ياغ تېمىپ قاپتۇ.

O da hep böyle zamanlarda damlar — ئۇمۇ ھەمىشە مۇشۇنداق ۋاقىتتا بېسىپلا كېلىدۇ.»

damlatmak. ① تامغۇزماق، تېمىتماق. ② سىرغىتماق.

dammak. is. ① تاممىاق. ② بىردىنلا ئەقلىگە كەلمەك، بىردىنلا خاتىرىگە كەلمەك. (ئەسلىمەك):

«Mehmet aklına damdı — مەھمەت ئەقلىگە كەلدى.»

dana. is. توپاق (بىر ياشقا كىرگەن).

dana · ayağı. is.bot يىلان ياستوقىغا ئوخشاش كېتىدىغان، يوپۇرماقلىرى بۇدۇر-بۇدۇر ئۆسۈملۈك.

dana. burnu. is. ① يەر ئاستىدا ياشاپ ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىزىنى يەيدىغان قۇرت. ② يۈلۈاس ئاغزى دېيىلدىغان بىر خىل گۈل.

dandini. ① تەرتىپسىز، قالايمىقان. ② كىچىك بۇۋاقلارنى قولتۇقىدىن تۇتۇپ يۇقىرى ئېتىپ ئەركىلەتكەندە سۆزلىنىدىغان سۆز.

danıştay. is. دۆلەت كېڭىشى.
Danimarka. is. öz. دانىماركا.
danişka. s. ar. ①ئەقىل ياخشى، ئەقىللا. ② نىگىز، ئاساس، تېگى - تەكتى: «Yaptığın bu işe işlerin danişkası derler — قىلغان بۇ ئىشىڭ ئىشلىرىڭنىڭ ئەقىل ياخشىسىدۇر.
O, bu işin danişkasını bilir — ئۇ، بۇ ئىشنىڭ تېگى - تەكتىنى بىلىدۇ.»
danişment, – ti. is. far. ① ئالىم، ئوقۇمۇشلۇق. ② تالىپ.
dank.etmek. تەسلىكتە چۈشەنمەك.
danmak. چۆچۈمەك، ھاڭ - تاڭ بولماق، ھەيران قالماق.
dans. is. fr. ① تانسا. ② ئۇسسۇل: «Uygur dansı herkesçe beğeniliyor- ئۇيغۇر ئۇسسۇلىنى ھەممە ئادەم ياخشى كۆرىدۇ.»
dansçı. is. ئۇسسۇلچى.
dansimetre. is. fr. دانسىمېتر (سۇ- دىن ئېغىر ۋە يېنىك بولغان سۇيۇق جىسىملارنى ئۆلچەش ئەسۋابى).
dansör, – rü. is. fr. ئۇسسۇل ئويناشنى كەسىپ قىلغان ئەر.
dansöz, – zü. is. fr. ئۇسسۇل ئويناش نى كەسىپ قىلغان ئايال.
dantel, dantelâ. is. fr. كىيىم، كۆڭلەك، باش ياغلىقى قاتارلىقلارنىڭ چۆرىسىگە قادالغان چىلتەك ياكى چۇچا.
dantelli. s. چۇچىلىق.
danua. is. دانوئا (نەسىللىك بىر خىل دانىماركا ئىتى).
dapdarcık. s. بەك تار، تاپتار.
dar[1] s. ① تار. ② ئاز، پايدىسىز. ③ قىس:

dan dun. is. تاڭ - توڭ (ھىلتىق ۋە باشقا نەرسىلەردىن چىققان ئاۋاز).
dang. is. isp. باش ۋە ئوگىلەر ئاغرىيدىغان، بەدەندە ئۇششاق قىزىل پەيدا قىلىدىغان، لېنفا بەزلىرىنى ئىششىتۇېتىدىغان بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەل.
dangalak. s. دوۋت، ئەقىلسىز، گالۋاڭ. كالۋا، موڭ.
dangıl · dungul. تىلى ۋە ھەرىكىتى قوپال: «O dangıldungul bir adam görünüyor — ئۇ قوپال بىر ئادەمدەك كۆرۈنىدۇ.
Mehmet daima dangıl dungul konuşuyor — مەھمەت ھەر دائىم قوپال سۆزلەيدۇ.»
dangiya. is. بىرخىل سودا كېمىسى.
danış[1]. iş. far. ① بىلىم. ②ئەر ئىسمى.
danış[2]. is. مەسلىھەت، كېڭەش، مۇزاكىرە.
danışçılık, –ğı. is. ئەقىل كۆرسەتمەكلىك.
danışık. is. ① پىكىر سورىماقلىق. ② مەسلىھەت.
danışıklı. s. موۋازائالىق (بولمىغان بىر ئىشنى توختام بىلەن بولغان قىلىپ كۆرسەتكەنلىك).
danışım. is → **Danış.**
danışma. is. پىكىر سورىماقلىق، مەسلىھەت سورىماق.
danışmak. مەسلىھەتلەشمەك، پىكىرلەشمەك، كېڭەشمەك: «Bu iş üzerinde kime danışmalı?— بۇ ئىشتا كىمنىڭ مەسلىھىتى كېرەك؟»
danışman. iş. ① مەسلىھەتچى. ② سىنىپ تەربىيەچىسى.
danışmanlık, –ğı. is. مەسلىھەتچىلىك.

چاپماق، توسقون بولماق، بوزماق:
«Devletin birligini darbeliyenler iyi gün ğörmiyecekler — دولەتـ نڭ بىرلىكىنى بوزغوچىلار ياخشى كۈن كۈرمەيدۇ.»

darbeli. s. زەربە بېرىلگەن، زەربە يېگەن، تۇمشۇقىغا يېگەن.

darbı · semel. is. far. ar. ئاتىلار سۆزى، ماقال، تەمسىل، ھېكمەتلىك سۆزلەر.

darbız. is. توپىنىڭ نەملىكى:
«Bu tarla darbızını hiç bırakmadı — بۇ ئېتىزنىڭ نەملىكى ساقلىنىپ قالدى.»

darbızlı. s. نەملىك:
«Darbızlı olmayan toprağa ekin ekilmez — نەملىكى بولمىغان يەرگە ئۇرۇق چاچقىلى بولمايدۇ.»

darbuka. is. far. ناغرا، دۇمباق (قول بىلەن ئۇرۇپ چېلىنىدىغان).

darbukacı. is. ناغرىچى، دۇمباقچى.

dardağan. s. تارقاق، ئارىلاشما:
«Bu köyde halk dardağandır — بۇ يېزىدا خەلق تارقاقتۇر.»

dardağanlık, – ğı. is. تارقاقلىق.

dâreyn. is. ar. دۇنيا بىلەن ئاخىرەت.

dargın. s. ① ئاچچىق، غەزەپ:
«Bana dargınmısınız? — ماڭا ئاچچىقمۇ قىلدىڭىز بارمۇ؟»

dargınlık, –ğı. is. ئاچچىق، خاپىچىلىق، غەزەپ.

darı. is. ① تېرىق. ② بەزى يەرلەردە كۆممىقۇناقنىمۇ «dar» دەيدۇ.

dârı.ahiret, – ti. is. ئاخىرەت (ئۇ دۇنيا).

darı.beka. is. ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا (ئەبەدىي دۇنيا).

dar². is. تار كىيىم.
«Dar elbise — «تار چۈشەنچە.
Dar düşünce —

dar³. is. دار (جازا قورالى):
«Dara asmak — «دارغا ئاسماق.

dar⁴. z. is. ① تەسلىكىتە. ② ئۇرۇش، جەدەل، ماجرا، غەۋغا. ③ مەملىكەت، يۇرت، ئەل:
«Vapura dar yetiştim — پاراخوتقا تەستە يېتىشتىم.»

dara. is. it. نەرسىنىڭ (قاچىلانغان) ساپ ئېغىرلىقى:
«Daraya atmak (sırkarmak) — ئۈھىمىيەت بەرمەسلىك.»

daraban. is. ar. يۈرەكسىنىڭ ئۇرۇشى، سېلىشى، تېپىشى.

daracık. s. بەك تار، قىستاڭ.

daradar. z. تەستە، ئاران:
«Para daradar yetişti — پۇل تەستە (ئاران) يېتىشتى.»

daragâcı, – nı. is. far. دار ياغىچى.

daraka. is. ar. تېرە قالقان.

daralmak. تارايماق، ئازايماق، كىچىك لىمەك، قورۇلماق. كىرىشمەك:
«Elbise daraldı — كىيىم كىرىشىپ كەتتى.»

daraltmak. تارايتماق، كىچىكلەتمەك (كىيىمنى).

darbe. ir. ar. ① زەربە. ② كېلىشمەسلىك، مۇسىبەت. ③ دەرد، ئەلەم:
«Duşmana darbe indirmek — دۇشمەنگە زەربە بەرمەك.
Ağır bir darbe — ئېغىر بىر دەرد (كېلىشمەسلىك).»

darbelemek. ① زەربە بەرمەك. ② پالاكەتكە ئۇچراتماق. ③ يىلتىزىغا پالتا

Bilgi darlığı bir felâkettir — بىلىمنىڭ كەملىكى بىر ئاپەتتۇر.»

darling. is. ing. سۆيۈملۈكۈم، ئامرىقىم، جېنىم.

darma. dağın, darma. dağınık. — مالىماتاق، قالايمىقان، ئاستىن ـ ئۈستۈن، ئوڭ ـ تەتۈر:

«Çocuk masanın üstünü darma-dağın etmiş — بالا شىرەنىڭ ئۈستىنى قالايمىقان قىلۋېتىپتۇ.

Düşmanın planları darmadağın oldu — دۈشمەننىڭ پىلانلىرى ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كەتتى.»

darp, – bi. is. ① ئۇرماق. ② سۈ- قۇلماق، ئۇرۇلماق. ③ تېكمەك، قورماق. ④ زەربە. ⑤ پۇل بېسىش. ⑥ تۈر، خىل.

darp.hâne. is. ar · far. مېتال پۇل باسىدىغان ئورۇن.

darül. aceze. is. ar. دارىلئاجىزىن.

darül. eytam. is. ar. دارىلئېيتام.

darül. fünun. is. ar. دارىلفۈنۇن، ئۇنىۋېرسىتېت:

«Sincang darülfünunu — شىنجاڭ دارىلفۈنۇنى.»

darül. harb. is. ar. جەڭ مەيدانى.

darül. mualim. is. دارىل مۇئەللىم (ئوقۇتقۇچى).

darüş. şafaka. is. يېتىملەر مەكتىپى.

darüş · şifa. is. دوختۇرخانا، شېپاخانا.

darüttedris. is. گاس ـ گاچىلار مەكتىپى.

Darven. is. -1882 — 1809) داروۋىن يىللىرى ئارىلىقىدا ياشىغان ئىنگلىز ئالىمى).

darbetmek. زەربە بەرمەك. ② باسماق.

darı.dünya. is. far. دۇنيا، يەر يۈزى، ئالەم، جاھان.

darılgan. s. ① باتىنىغاق. ② جىلمخور:

«Darılgandır şakaya gelmez — بەكمۇكۈڭلى ئىنچىكە، چاقچاق كۆتۈرەلمەيدۇ.»

darılışmak. خاپىلىشىپ قالماق، باتىنىشىپ يۈرمەك.

darılmak. ① ئاچچىغلاپ مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك. ② رەنجىمەك، كۆڭلى قالماق. ③ چۆچۈتمەك:

«Sözünü tasdik etmediğim için bana darıldı — سۆزىگە قوشۇلمىغانلىقىم ئۈچۈن مەن بىلەن مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

Çocuğa biraz darıl, çok yaramazlık yapiyor — بالىنى بىر ئاز چۆچۈپ قويۇ، تولىمۇ ئەسكىلىك قىلىۋاتىدۇ.»

darıltmak. ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك، خاپا قىلماق.

darkafalı. s. كەم ئەقىل، مۇتەئەسسىپ.

darlanmak. → **Daralmak.**

darlaşmak. تارلاشماق، كىچىكلەپ كەتمەك:

«Elbise darlaştı — كىيىم تارلىشىپ كەتتى.»

darlatmak. تارلاتماق.

darlık. is. ① تارلىق، كىچىكلىك. ② قىسلىق، كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق. ③ كەملىك، ئازلىق:

«Elbisemi darlığından giyemiyorum — كىيىملىرىمنى تارلىقىدىن كىيەلمەيۋاتىمەن.

تەشتا قالغان ئورمان.»

davar. is. قوي، ئۆچكه قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئېتى:

«Tarlaya davar yatırdılar — ئېتىزغا قوي ـ ئۆچكىلەرنى قويۇۋەتتى.»

daver. is. far. ① توغرا ۋه ئادىل هۆكۈمدار، ۋەزىر، ۋالىي، هاكىم. ② ئەر ئىسمى.

davet, —ti. is. ① تەكلىپ. ② زىيارەت:

«Ziyaret için çine davet edildi — زىيارەت ئۈچۈن جۇڭگوغا تەكلىپ قىلىندى.»

davetçi. is. تەكلىپ قىلغۇچى، چاقىرغۇچى.

davetiye. is. ar. باغاق، تەكلىپنامە. چاقىرىق قەغىزى (سوتىنىڭ).

davetli. s. تەكلىپ قىلىنغۇچى (بىر يەرگە، زىياپەتكە، زىيارەتكە، يىغىنغا):

«Kaç davetliniz var? — چاقىرغان ئادىمىڭىز قانچە؟»

davetsiz. is. ar. تەكلىپ قىلىنمىغان، چاقىرىلمىغان:

«Davetsiz misafir — مېھمان.»

davlumbaz. is. ① پاراخوتلارنىڭ چاقنا ئوراڭلان يېرىم دائىرە شەكلىدىكى ياپقۇچ. ② ئوچاق ئاغزىنىڭ ئۈستى تەرىپى. ③ دۇمباقچى، ناغرىچى. ④ سوقۇشلاردا ئاتلارنىڭ كۆكسىگە تاقىلىدىغان تۆمۈر قالقان.

davlun, davlum. is. تاسما.

davrandırmak. ھەرىكەتلەندۈرمەك، ھەرىكەتكە كەلتۈرمەك.

davranım. is. بىر ئورگانىزمنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن هالدىكى ھەر تۈرلۈك جىسمانىي، پسىخولوگىيىلىك ۋە زېهنىي

dasitan. .is .far داستان، ئېپىك پو ئىما.

daş. داش (ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ ئورتاقلىقنى بىلدۈرىدىغان سۆز):

«Vatandaş, yoldaş — ۋەتەنداش، يولداش.»

dat. is. far. ① بېرىش، باج، ئېھسان. ② ئادالەت.

datıf. is. dilb. يۆنىلىش كېلىش قوشۇمچىسى.

dâüssıla. is. ar. يۇرتنى، ئائىلىنى سېغىنىش.

dav[1]. is. ياۋا ئېشەك.

dav[2]. is. far. ①دو (قساردا قويۇلغان پۇل). ② شاھمات، دامكا قاتارلىق ئويۇنلاردا مېڭىش نۆۋىتى.

dava. is. ar. ① دەۋا. ② سوت. ③ ئىش. ④ پىكىر، چۈشەنچە، كۆز قاراش:

«1. Onun aleyhinde dava açtılar — ئۇنىڭ ئۈستىدە دەۋا ئاچتى.

2. Bugün birinci mahkemede davam var — بۈگۈن بىرىنچى مەھكىمىدە سوت ئىشىم بار.

3. Dil davası komitesi — تىل ئىشى لىرى كومىتېتى.

4. Bu onun eski bir davasıdır — بۇ ئۇنىڭ كونا كۆز قارىشىدۇر.»

davacı. is. دەۋاگەر.

davalaşmak. دەۋالاشماق.

davalı. is. s. ① ئەرز قىلىنغان، جاۋابكار. ② تالاش ـ تارتىشتا قالغان:

«Davacı ile davalı hazır olduğu halde — دەۋاگەر بىلەن جاۋابكار بىر يەردە بولغان هالدا.

Davalı orman — تالاش ـ تار-

② چىك، مەھكەم، مەزمۇت:
«Dayalı döşeli oda — راسا مەزمۇت سېلىنغان ئۆي.»
dayanışma. is. ئىتتىپاقلىق:
«Çin halkının dayanışması — جۇڭگو خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىقى.»
dayamak. ① تىرەپ (يۆلەپ) قويماق. ② تۈرتمەك. ③ ۋاقتىدا قىلماق:
«1. Merdiveni duvara dayamak — شوتىنى تامغا يۆلەپ قويماق.
2. Mektubu gözüme dayadı — خەتنى كۆزۈمگە تۈرتتى.
3. Istifayı dayadı — ۋاقتىدىلا ئىستېپا سۇرىدى.»
dayanak, – ğı. is. ① ئارقا تىرەك. ② تايانچۇق، يۆلەنچۈك:
«Onun dayanağı var — ئۇنىڭ يۆلەنچۈكى بار.»
dayanç. s. تايانچ، ئىشەنچ:
«Parti dayançımdır — پارتىيە مېنىڭ تايانچىمدۇر.»
dayangaç. is. تايانغۇچ، يۆلەنچۈك:
«Yoksulların büyük dayangacı komünist partidir — كومموئنىستىك پارتىيە كەمبەغەللەرنىڭ كۈچلۈك تايانچىسىدۇر.»
dayanık, – ğı. is. ① غەيرەت قىلىش، چىداش، غەيرەت، چىدام، تاينىش. ② s. غەيرەتلىك، چىداملىق.
dayanıklı. s. چىداملىق، غەيرەتلىك، بەرداشلىق، بەك:
«Dayanıklı bir adam — چىداملىق بىر ئادەم.»
dayanıksız. s. غەيرەتسىز، چىدامسىز، بوش:
پائالىيەتسى.
davranış. is. ھەرىكەت ۋە ئۇنىڭ شەكلى، بىرسىگە ۋە ھادىسىگە قارشى مۇئامىلە:
«Bu adamın davranışları daima dürüstür — بۇ ئادەمنىڭ ھەرىكىتى دائىما توغرا.
Son davranışları nasıl? — كېيىنكى مۇئامىلىسى قانداق؟»
davranmak. ① ھەرىكەتلەنمەك، ھەرىكەتكە كەلمەك. ② بىر نەرسىگە قول سالماق. ③ مۇئامىلە قىلماق، ئۇنداق يا كى مۇنداق مۇئامىلىدە بولماق. ④ كېتىش ئۈچۈن قوزغالماق.
davudi. s. ar. بوم ئاۋاز.
~ ney. müz. بىر خىل چوك نەي.
davul. is. ar. ① دۇمباق، ناغرا. ② ئادەمنىڭ سۈڭى (كۆت، قوك):
« Davul çalmak — دۇمباق چالماق. Davulu biz çaldık, parayı başkası topladı — ناغرىنى بىز چالساق پۇلنى باشقىلار ئالدى.»
davulcu. is. دۇمباق چالغۇچى، ناغرىچى.
davulculuk, – ğu. is. دۇمباقچىلىق، ناغرىچىلىق.
dayak, – ğı. is. ① تاياق. ②تىرەك:
«Dayak yemek — تاياق يېمەك.
Kapıya bir dayak koyunuzki rüzgarla kapanmasın — ئىشىكنى تىرەپ قويغىن، شامالدا يېپىلىپ قالمىسۇن.»
dayaklamak. تىرەك قويماق.
dayaklanmak. بېقىلماق، قارالماق، ياردەم بېرىلمەك.
dayalı. s. ① تايانغان، يۆلەنگەن.

dayantı. is. غوجاتام، تىرەك: «Duvar eğrilmiş, önüne bir dayantı vurmalı — تام قىڭغىيىپ قاپتۇ، بىر تام غوجاتام سېلىپ قويۇش لازىم بولۇپتۇ.»

dayatılmak. مەجبۇرلىماق، يۆكلەنمەك.

dayatma. is. ① مەجبۇرلاش، يۆكلەش، تېڭىش. ② قارشى چىقىش.

dayatmak. ① مەجبۇرلىماق، يۆكلىمەك، تاڭماق. ② قەتئىي تۇرماق: «Bu olayı bana dayatiyor — بۇ ئىشنى ماڭا تېڭىۋاتىدۇ. Gideceğim diye dayattı — كېتىمەن دەپ تۇرۇۋالدى.»

dayı. is. ① تاغا. (بىراۋغا نىسبەتەن ئانىسىنىڭ ئاكىسى ياكى ئىنىسى). ② ھىمايىچى، ھامىي بولغۇچى، قوغدىغۇچى، قانات ئاستىغا ئالغۇچى. ③ مويسپىت ئادەم، بوۋا. ④ ساقچى ژاندارما. باكارچى: «1. Mehmet benim dayımdır — مۇھەممەت مېنىڭ تاغامدۇر. 2. Mahkemede onun dayısı var — سوتتا ئۇنىڭ ھىمايىچىسى بار. 3. Ahmet dayı — ئەخمەت بوۋا.»

dayılık, – ğı. is. ① تاغىلىق. ② ھامىيلىق. ③ باكارچىلىق.

dayızade. is. far. تاغىنىڭ ئوغلى ياكى قىزى.

dâyin. is. ar. قەرز بەرگۈچى.

daz. is. ① تاز، پاينەكباش. ② قاقاس يەر.

dazara. dazar. ئالدىراش ـ تېنەش.

dazara · dazır. ئالدىراپ ـ تېنەپ: «Dazara dazır gidiyor — ئالدىراپ ـ تېنەپ كېتىۋاتىدۇ.»

dazlak. s. تاقىرباش، پاينەكباش.

Dayanıksız kumaş — بوش (چىدامسىز) رەخت.»

dayanıksızlık, – ğı. is. چىدامسىزلىق، بەرداشسىزلىق، بوشلۇق.

dayanılmak. تايانماق، يۆلەنمەك: «Buraya dayanılırsa yıkılır — بۇ يەرگە يۆلەنسە يىقىلىدۇ.»

dayanım. is. → **Dayanık.**

dayanış. is. تايىنىش (يۆلىنىش) شەكلى.

dayanışmak. ① ئىتتىپاقلاشماق، بىرلەشمەك، بىر ـ بىرىنى قوللىماق. ② تايىنىشماق، يۆلىنىشمەك.

dayanma. is. ① تايىنىش، يۆلىنىش. ② ئاساسلىنىش. ③ سەۋر قىلىش، تاقەت قىلىش. ④ كۆزلىگەن يېرىگە بېرىش، يېتىشىش، ئۇلىشىش.

dayanmak. ① تايانماق، يۆلەنمەك. ② ئاساسلانماق. ③ ئىشەنمەك. ④ بەرداشلىق بەرمەك، چىدىشلىق بەرمەك. ⑤ ئىتتىرمەك، مۇرىدىمەك. ⑥ يېتىپ بارماق، ئۇلاشماق. ⑦ ئارتىلىپ قالماق، يۆكلىنىپ قالماق: «1. Yalnız baba zenginliğine dayanan, yarın yoksul kalabilir — پەقەت ئاتىنىڭ دۆلىتىگە يۆلەنگەن ئادەم ئەتە يوقسۇل ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ. 2. Bu kumaş çok dayandı — بۇ رەخت ئوبدان چىدىدى. 3. Arabayı arkadan dayanmak — ھارۋىنى ئارقىدىن ئىتتىرمەك. 4. Ordu on beş günde Yanana dayandı — ئارمىيە 15 كۈندە يەنئەنگە يېتىپ باردى. 5. Bu iş sonunda bize dayanacak — بۇ ئىش ئاخىرى بىزگە ئارتىلىپ قالىدۇ.»

dazlaklık, – ğı. is. چاچىنىڭ چۈشۈپ كېتىشى.

dazlık, – ğı. is. ① چېچى چۈشۈپ كەتكەنلىك. ② قۇرغاقلىق، قاقاسلىق.

debbe. is. ar. مىس ساندۇق، مىس قاچا.

deb debe. is. ar. دەبدەبە، تەنتەنە، داغدۇغا.

debdebeli. s. دەبدەبىلىك، تەنتەنىلىك، داغدۇغلىق.

debe. is. ياغ قاچىسى.

debelenmek. ① كۈچىمەك، كۈچەنمەك، تىپىرلىماق. ② ئاۋارە بولماق، قۇرۇق ھەپىلەشمەك.

debil. s. fr. ئاجىز، ماغدۇرسىز، زەئىپ، ئاۋاق.

debillik, – ği. is. fr. ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك، ماغدۇرسىزلىق، زەئىپلىك.

deccal, – lı. öz. is. ar. دەججال.

dede. is. ① دادا (ئاتىنىڭ ياكى ئانىنىڭ ئاتىسى). ② ئاتا، – بوۋا، ئەجداد. ③ بوۋاي.

dedik, – ği. is. s. سۆزلەنگەن، دېيىلگەن.

dediği çıkmak. گېپى دېگەن يېرىدىن چىقماق.

dediği dedik olmak. گېپىدە تۇرمۇق.

dedi . koda. is. ① غەيۋەت، ئارقىدىن يامانلىماق. ② ھاقارەت، بوھتان.

dedikoducu. s. غەيۋەتچى، شىكايەتچى.

dedikoduluk, – ğu. is. غەيۋەتچىلىك. «Dedikoduluk fenadir — غەيۋەتچى لىك ياماندۇر.»

dedir (t) mek. سۆزلەتمەك، دېگۈزمەك: Ken disinetembel dedirmemek için çok çalişiyor — ئۆزىنى ھورۇن دېگۈزمەسلىك ئۈچۈن كۆپ ئىشلەيدۇ.»

dedveyt, – ti. is. (پاراخوت) بىر كىمە ئېلىپ ماڭالايدىغان دەريىددىكى يۈك.

def[1]. is. ar. ① قوغلاش، ھەيدەش. ② ئېلىپ تاشلاش. ③ يېڭىش: «Saldırganlar yurdumuzdan defolsunlar! — تاجاۋۇزچىلار يۇرتىمىزدىن تاجاۋۇزچىلار كەتسۇن!»

def[2]. is. far. داپ.

defa. is. ar. ① نۆۋەت، قېتىم. ② ھەسسە: «Kaç defa söyledim — بىرقانچە قېتىم سۆزلىدىم. Bu ondan iki defa büyük — بۇ ئۇنىڭدىن ئىككى ھەسسە چوڭ.»

defans. is. fr. ئىستىھكام، مۇداپىئە: «Karşı takımın defansını geçmekte güçlük çekmiyorlardı — قارشى تەرەپنىڭ ئىستىھكامىنى بۇزۇپ ئۆتۈش قىيىن ئەمەس.»

defedilmek. ① قوغلانماق، ھەيدەلمەك، تاشلانماق. ② ئېلىپ تاشلانماق، ئەمەلدىن قالدۇرۇلماق.

defetmek. ① قوغلىماق، ھەيدىمەك. ② يوق قىلماق. ③ ئىتتەرمەك، سۈرمەك: «Belâyi defetmek — بالا ـ قازانى يوق قىلىپ تاشلىماق.»

deffaf. s. is. داپچى ياكى داپ ياساپ ساتقان.

deffafe. is. داپچى ئايال.

defile. is. fr. كىسىم ـ كېچەك كۆرگەزمىسى: «Defilede son moda elbiseleri gösterildi — كىيىم كۆرگەزمىسىدە يېڭى

değer . bilir. s. قەدر بىلىدىغان.
değer bilmez. s. قەدرىنى بىلمەيدىغان.
değerlendirmek. ① باھالىماق، باھا بەرمەك. ② پۇل قىلماق. ③ ئۇنۇملۇك قىلماق:
«Bu adam iyi değerlendirilmeli — بۇ ئادەمگە ئوبدان باھا بېرىلىش كېرەك.»
değerlenmek. ① قەدىر - قىممىتى ئاشماق. ② ئېتىبار قازانماق، ئىناۋىتى ئۆسمەك.
değerli. s. ① قىممەتلىك، قەدىرلىك. ② باھالىق. ③ ئېسىل، كاتتا:
«Değerli konuklarımız — قىممەتلىك مېھمانلىرىمىز.»
değersiz. s. قىممىتى يوق، قەدىرسىز.
değğin. s. مۇناسىۋەتلىك، ئائىت، دائىر.
değil. «ئەمەس»، «ياق»، «بولماسلىق»، «تۇرغاي»، «تۇگۈل» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ:
«Sen değil ben geldim — سەن ئەمەس، مەن كەلدىم.
Evi görmek değil, bahçeyi de gördüm — ئۆيۈي تۇگۈل، باغچىنىمۇ كۆردۈم.»
değim. is. لىياقەت، قابىلىيەت، پەزىلەت.
değimli. s. لايىقەتلىك، قابىلىيەتلىك، پەزىلەتلىك.
~ adam — قابىلىيەتلىك ئادەم.
değimsiz. s. لايىقەتسىز، قابىلىيەتسىز.
değimsizlik, - ği. is. لايىقەتسىزلىك، قابىلىيەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.
değin. is. ① ۋاقىت ياكى ئارىلىقنى بىلدۈرىدۇ:
«Buraya değin, akşama değin — بۇ يەرگە قەدەر، ئاخشامغىچە.»
مودا كىيىملەر قويۇلدى.»
defin. is. s. ar. ① كۆمۈلگەن، كۆمۈكلۈك. ② كۆممەك، دەپنە قىلماق.
define. is. ① يەرگە كۆمۈلگەن قىممەتلىك نەرسە. ② ھۇرمەتلىك ئادەم.
deflasyon. is. fr. پۇل پاخاللىقى.
defletmek. → **Defetmek.**
defne. is. yun. قىش - ياز يېشىل تۇرىدىغان، يوپۇرمىقى پۇراقلىق بىر خىل دەرەخ.
defnedilmek. دەپنە قىلىنماق، كۆمۈلمەك، يەرلىككە قويۇلماق.
defnetmek. دەپنە قىلماق، كۆممەك، يەرلىككە قويماق.
defnolunmak. → **Defnedilmek.**
defolmak. كۆزدىن يوقالماق.
defter. is. ar. دەپتەر:
«Cep defteri — يانچۇق دەپتىرى.
Işletme defteri — كىرىم - چىقىم دەپتىرى.»
~ açmak. ھېساب ئاچماق.
defterdar. is. ar · far. ① ھېساباتچى، بۇغالتىر. ② مالىيە ئىشلىرىغا مەسئۇل كىشى.
defterhane. is. يەر - سۇ، مۈلۈكلەر- نىڭ ئورنىنى، ئۇلارنىڭ چېگرىسىنى پىلانغا ئالىدىغان ئىدارە.
değer. is. ① جايىدا، لايىق. ② قىممەت، باھا. ③ ئىناۋەت:
«1. Zahmete değer bir sonuç — جاپاغا لايىق بىر نەتىجە.
2. Bu kitabın değeri beş liradir — بۇ كىتابنىڭ باھاسى بەش لىرا.
3. Değerli adam — ئىناۋەتلىك ئادەم.»

değişim. is. ① ئۆزگىرىش. ② ئەۋەلادلارنى نەسلىنى تارتماسلىقتا ئېلىپ بارغان ئامىللار. ③ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇلغىيىشىغا قەدەر بولغان ئۆزگىرىش جەريانى. ④ دېڭىز شامىلىنىڭ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىشى.

değişken. s. is. ئۆزگەرگەن.

değişkenlik, – ği. is. بىر ھالدىن باشقا بىر ھالغا، بىر شەكىلدىن يەنە بىر شەكىلگە ئۆزگەرگەنلىك.

değişmek. ئۆزگەرمەك، ئالماشماق، تېگىشمەك:

«1. Hava değişti — ھاۋا ئۆزگەردى.

2. Okulun müdürü değişti — مەكتەپنىڭ مۇدىرى ئالماشتى.

3. Saatlarımızı değiştirelim mi? — سائەتلىرىمىزنى تېگىشەيلىمۇ؟»

değişmez. s. ئۆزگەرمەس.

değişmezlik, – ği. is. ئۆزگەرمەسلىك.

değiştirge. is. ئىسلاھات تەكلىپى (بىرەر ئىسلاھاتنىڭ بولۇشى ئۈچۈن).

değiştirici. s. ئۆزگەرتكۈچى، ئالماشتۇرغۇچى، تېگىشكۈچى.

değiştirmek. ① ئۆزگەرتمەك. ② ئالماشتۇرماق. ③ يەڭگۈشلىمەك، تېگىشمەك.

değiştirtmek. ① ئۆزگەرتكۈزمەك، ئۆزگەرتتۇرمەك. ② يەڭگۈشلىمەك، تېگىشتۇرمەك. ③ يۆتكەتتۇرمەك، يۆتكەزدۈرمەك.

değme. is. تېگىش، چېقىلىش، تاسا- دىپي، بولار - بولماس:

«Başı göğe değmiş — بېشى ئاسمانغا تەگدى.»

② تېيىن (ھايۋان).

değinmek. ① بىر ئىش ئۈستىدە سۆزلەشمەك. ② بىر مەسىلە ئۈستىدە توختالماق:

«Onlar iki ülke arasindaki ilişkiler konusuna değindiler — ئۇلار ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدكى مۇناسىۋەت ھەققىدە سۆزلەشتى.

Milli soruna da değindi — مىللىي مەسىلە ئۈستىدىمۇ توختالدى.»

değirmek. ① تەگكۈزمەك، تەگدۈرمەك. ② يېتىشتۇرمەك، ئېرىشتۈرمەك.

değirmen. is. تۈگمەن:

«Su değirmeni — سۇ تۈگمىنى.

değirmenci. is. تۈگمەنچى.

değirmencilik, – ği. is. تۈگمەنچىلىك.

değirmenlik, – ği. is. ① تۈگمەنلەر جايلاشقان يەر. ② بىر تۈگمەنلىك سۇ.

değirmi. s. ①يۇمىلاق، چەمبەرشەكىللىك. ② ئېنىق، بويى تەڭ كېسىلگەن رەخت.

değiş. is. ① بىر نەرسە ئورنىغا باشقا نەرسىنىڭ قويۇلۇشى. ② ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

değişik. s. ① ئۆزگەرگەن، ئالماشقان، تېگىشىلگەن. ② تۈرلۈك، خىلمۇ خىل، باشقا - باشقا. ③ يېگىلەپ قالغان:

«Bu çocuk değişik olmuş — بۇ بالا يېگىلەپ قاپتۇ.»

değişiklik, – ği. is. ① ئۆزگىرىش. ② ئىسلاھات:

«Bu yazıda değişiklik çok — بۇ ماقالىدا كۆپ ئۆزگىرىش بار.»

dehir, – hri. is. ar. ① دەۋر، چاغ، زامان. ② دۇنيا، ئالەم، جاھان.

dehlemek. ①«چۇھ» دېمەك (ھايۋاننى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن). ② قورغلاپ چىقارماق.

dehliz. .is. far. دەھلىز، ئارىلىق، كاردور.

dehri. s. far. ماتېرىيالست، خۇداسىز.

dehriye. is. far. ماتېرىيالىزم، خۇداسىزلىق.

dehşet, – ti. is. ar. ① دەھشەت، قورقۇنچ. ② ياپىر:

«Dehşet bu ne büyük vapur — ياپىرا بۇ نىمىدېگەن يوغان پاراخوت.»

dehşetli. s. ① دەھشەتلىك، قورقۇنچلۇق. ② ئاجايىپ چوڭ. ③ قاتتىق:

«Dehşetli bir olay — دەھشەتلىك بىر ۋەقە.

Dehşetli bir yağmur — نېمە دېگەن قاتتىق يامغۇر.»

dek[1]. قەدەر:

«Bügüne dek — بۈگۈنگە قەدەر.

dek[2], **– ki.** is. ھېيلە، ئالدام:

«Deke düşmek — ئالدامغا چۈشمەك.

~ **etmek.** ئالدىماق.

dekadan. is. fr. چۈشكۈن، چۈشكۈنلۈك.

dekagram. is. fr. 10) دېكاگرام گرام ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

dekalitre. is.yün. 10) دېكالىتر لېترلىق ئوبيوم ئۆلچىمى).

dekametre. is. yan. 10) دېكامېتر مېترلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى).

dekan. is. lat. فاكۇلتېت مۇدىرى.

dekar. is. fr. دەكار (مەلۇم كۆلەمدىكى مېترغا تەڭ ئۆلچەم).

dekçi. s. ئالدامچى، ھېيلىگەر.

değmek.[1] ① تەگمەك. ② جايىغا چۈشمەك:

«Kova kuyunun dibine değdi — چىلەك قۇدۇقنىڭ تېگىگە تەگدى.

Mektup elime değmedi — خەت قولۇمغا تەگمىدى.»

değmek[2]. ① يارىماق. ② لايىق بولماق، ئەرزىمەك. ③ كۆڭلىگە ياقماق، كۆڭۈلگە يارىماق:

«1. Bu on lira değer — بۇ، ئون لىراغا يارايدۇ.

2. Bu konu dikkate değer — بۇ مەسىلە دىققەت قىلىشقا ئەرزيدۇ.»

değnek, – ği. is. ① تاياق، توقماق. ② ھاسا.

değnekçi. s. ھارۋىكەش، شوپۇر، كېمىچى قاتارلىقلار ئوتتۇرىسىدا تەرتىپ ساقلىغۇچى.

değnekçilik, – ği. is. ھارۋىكەش، شوپۇر ۋە كېمىچى قاتارلىقلار ئوتتۇرىسىدا تەرتىپ ساقلاش ئىشى.

değre. is. → Daire.

değrek. s. دۆڭگىلەك.

değşirmek. بۇرمىلىماق، بۈزۈپ كۆرسەتمەك (مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى).

deh. چۆچۈھ (ھايۋانلارنى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن سۆزلىنىدىغان سۆز).

deha. is. ar. ① تالانتلىق (ئىلىم ـ پەن، سەنئەتتە ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە). ② يۇقىرى دەرىجىدە ئەقىل ـ ئىدراكقا ئىگە ئادەم.

dehalet, – ti. is. ar. بىراۋغا سېغىنىش، ھمايىسىگە ئېرىشىش، ئىلتىجا.

deh deh. is. كىچىك بالىلار تىلىدا ئات، ئېشەك قاتارلىق ھايۋان.

deklamasyan. is. fr. دېكلاماتسيه.
deklarasyón. is. fr. بايانناما، خىتابنامه:
«Komünist deklarasyonu — كوممۇنىستلار خىتابنامىسى.»
deklare. s. fr. بايان قىلىنغان، ئېلان قىلىنغان.
deklinasyon. is. fr. ① چۈشۈش. ② خاھىش.
dekolte. s. fr. ① بويىنى، مۈرىسى، كۆكسى ۋە ئارقىسىنىڭ بىر قىسمى ئوچۇق (ئايال). ② ئاپئاشكارا، ئوپئوچۇق:
«Bu onun delaletidir — بۇ ئۇنىڭ باشلامچىلىقىدۇر.
Fazla dokelto konuşmaktan sakınmalısınız — بەكمۇ ئاشكارا سۆز قىلىشتىن ساقلىنىشىڭىز كېرەك»
dekor. is. fr. دېكلاماتسيە ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر.
dekorasyon. is. fr. دېكوراتسيە.
dekorcu. is. دېكوراتسيەچى.
dekovil. is. fr. كىچىك تۆمۈر ھارۋىلارنى يۈرگۈزۈشكە يارايدىغان رېلىس.
dekre. is. fr. بۈيرۇقنامە، قارارنامە.
dekstroz. is. fr. گلۇكوز.
delail. دەللىلەر، پاكىتلار، ئىسپاتلار.
delalet,– ti is. fr. ① دەلالەت، باشلاش، چىلىق، ۋاستىلىك. ② بىلدۈرۈش، كۆرسىتىش:
«Bu evi sizin delâletinizle bulduk — بۇ ئۆينى سىزنىڭ ۋاستىڭىز بىلەن تاپتۇق.»
deldirmek. تەشتۈرمەك.
delegasyon. is. fr. ۋەكىللەر ئۆمىكى:
«Çin delegasyonu — جۇڭگو ۋەكىللەر ئۆمىكى.»
delege. is. fr. ۋەكىل:
«Kongreye katılan delegelerin sayısı artti — قۇرۇلتايغا قاتناشقان ۋەكىللەرنىڭ سانى كۆپەيدى.»
delegelik, – ği. is. ① ۋەكىللىك. ② ۋەكىلنىڭ ۋەزىپىسى.
delgi. is. ① ئۇشكە، بۇرغا. ② ئۇشكە بىلەن تېچىلغان تۆشۈك. ③ ئۇشكە شەكلىدىكى ئەسۋاب.
deli. s. ساراڭ، مەجنۇن. ② ئاشقى، بىر نەرسىگە ئارتۇق بېرىلگەن:
«Deli dostun olunca akıllı düşmanın olsun — ساراڭ دوستۇڭ بولغۇچە ئەقىللىق دۈشمىنىڭ بولسۇن.»
deli balta. is. زالىم.
deli. bozuk. s. يادىغا كەلگەننى قىلىدىغان، قىلغان ئىشلىرى بىر – بىرىگە مۇۋاپىق كەلمەيدىغان.
delice. is. ① ساراڭلارچە. ② نورمال بولمىغان.
delici. s. is. تۆشۈك تەشكەن. ② تۇك ئۇشكىسى.
deli . dolu. is. ئالىجۇقى، ئالدى – كەينىنى ئويلىمايدىغان.
«Deli dolu adam — ئالىجۇقى ئادەم.
deli . duman. s. تەلۈلەرچە ھەرىكەت قىلغۇچى قىلىقسىز.
delik, – ği. is. ① تۆشۈك. ② كامار، ئۆڭكۈر. ③ قاماقخانا، تۈرمە. ④ قەپەس. ⑤ يىرتىق (كىيىمنىڭ). ⑥ ئۇۋا (ھايۋاننىڭ):
«Fare deligi — چاشقان تۆشۈكى.
«Yilan deliği — ئېلان ئۇۋىسى.
delikanli. is. يىگىت، بالاغەتكە يەتكەن ئوغۇل بالا.
delikanlılık, – ğı. is. ① يىگىتلىك.

نسك قۇلىقىنى تەشمەك.
«قۇدۇق كولىماق. — Kuyu delmek»
delta. is. yan. ① دېلتا (سۇنسك قۇيۇلۇش يېرى). ② ئارالچاق (كىچىك ئارال). ③ يۇنانچە تۆتىنچى ھەرپ: «Tarım nehrinin deltası — تارىم دەرياسىنىڭ قۇيۇلۇش يېرى.»
dem¹. is. ar. ① قان، خۇن. ② ھەيز، ئادەت.
dem². is. far. ① سولىشش، پۈرلىشش. ② بەك قىسقا ئارىلىق، زامان. ③ ئىچىملىك (ھاراق ـ شاراب). ④ دەملەنگەن چاينىك رەڭگى ۋە پۇرىقى.
~çekmek. دەم تۇتماق (دەمدەر).
~içmek. ھاراق (شاراب) ئىچمەك.
~sürmek. ھايانى خۇشال ئۆتكۈزمەك. (يالغان ۋەدە بېرىش، پاكىتلارنى بۇزۇپ كۆرسىتىش، خۇشامەتچىلىك قىلىش، ھىيلە ـ نەيرەڭ ئىشلىتىش يولى بىلەن ئاممىنى ئۆزىگە مايىل قىلىشقا ئىنتىلگۈچى ئادەم).
demagoji. is. yun. دېماگوگىيە (قۇ- رۇق ۋەدىلەر، يالغان ـ ياۋداق گەپلەر بىلەن ئالداپ، مەلۇم بىر غەرەزلىك مەقسەتكە ئىنتىلىش، ئاممىنى ئالداش).
demarş. is. fr. مۇراجىئەت، تەشەببۇس.
deme. is. ① دېيىش. ② مەنە، ئۇقۇم. «Onun böyle. demesine bakmayin ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىگە قاردىما.
Demeşine bakmayın — ئۇنىڭ ئۇنداق دېيىشىگە قاردىما.»
demç, –ci is. ① سۆز، نوتۇق. ② بايانات. «Gazetecilere demeç vermek — مۇخبىرلارغا سۆز قىلماق.»
demek¹. ① دېمەك، سۆز قىلماق.
② ياشلىق ۋاقتى.
delikçik, –ği. is. كىچىك تۆشۈك.
delikli. s. is. ① تۆشۈكلۈك، تۆشۈكى بولغان. ② كەپكۈر.
deliksiz s. ① تۆشۈكسىز، تۆشۈكسى بولمىغان. ② رۇخسەتسىز. ③ ئۈزلۈكسىز: «Deliksiz çalışma — ئۈزلۈكسىز (داۋاملىق) خىزمەت.»
delil. is. ar. ① دەلىل، پاكىت. ② ئالامەت. ③ رەھبەر، يول باشلىغۇچى: «Bu söz zekaya delildir — بۇ سۆز ئەقىلنىڭ ئالامىتىدۇر.»
delilik, –ği. is. ① ساراڭلىق، تەلۋۈلىك. ② غالجىرلىق.
delinmek. تېشىلمەك: «Kızın kulağı delindi — قىزنىڭ قۇلىقى تېشىلدى.»
delirmek. ① ساراڭ بولماق، تەلۋە بولماق، ئەقلىنى يوقاتماق، غالجىرلاشماق. ② ئاچچىقلانماق، جىلى بولماق.
delirtmek. ساراڭ قىلماق.
delişmen. s. ساراڭ مىجەز، تەلۋە مىجەز.
delişmenlik, –ği. is. ساراڭ مىجەزلىك، تەلۋە مىجەزلىك.
delk¹. –ki. is. ar. ① ئۇۋۇلاش (بەدەننى). ② سۇرتۇش، سۈرتۈلۈش.
delk². is. far. قەلەندەر كىيىمى، دەرۋىش كىيىمى.
delme. is. s. ① تېشىش. ② تېشىپ ئىشلەنگەن. ③ جىلىتكە، پىنجەك.
delmek. ① تەشمەك. ② كولىماق، قازماق:
«Küp takmak için kızın kulağını delmek — ھالقا تاقاش ئۈچۈن قىز-

③ كىشەن (كويزا):
كىشەن (كويزا) — «Demire vurmak
سالماق.»
~boku. داشتال، تۆمۈر پوقى.
~çağı. تۆمۈر دەۋرى (تاريخنىن ئىلگىرى
رىكى ئۇچىنچى دەۋر).
~diren. تۆمۈر ئارا.
~kazık. تۆمۈر قوزۇق (قۇتۇپ يۇلتۇزى).
~leblebi. قىيىن ئىش.
~tavında dövülür. تۆمۈر قىزىقىدا
سوقۇلىدۇ.
demirbaş. is. ① كونا. ② جاھىل.
demirci. s. تۆمۈرچى.
~çekici- تۆمۈرچى بولقىسى.
~körüğü. كۆرۈك، شامال سانىدۇقى.
~ocağı. تۆمۈرچى ئوچىقى.
demircilik, –ği is. تۆمۈرچىلىك.
demirhane. is. تۆمۈرچىلەر ئىشخانىسى،
تۆمۈرچىلەر جايلاشقان ئورۇن.
demirhindi. s. پىخسىق، تەمەخور،
بېخىل.
demirkapı. is. كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ
ئۆتۈشىگە توسقۇن بولىدىغان يەر.
demirlemek. ① تاقىماق، ئەتمەك،
قۇلۇپلىماق (ئىشىكنى)، ئىلگۈچىنى
ئېتىپ قويماق (دېرىزىنىڭ). ② لەنگەر
تاشلىماق (پاراخوتنىڭ).
demirli. s. ئىچىدە تۆمۈر ماددىسى
بولغان، تەركىبىدە تۆمۈر بولغان.
demir yollar. is. تۆمۈريول ئىدارىسى.
demiryolu, – nu. is. تۆمۈريول.
demiryolcu. is. تۆمۈريول ئىشچىسى،
تۆمۈريول خىزمەتچىسى.
demkeş. s. far. ① دەم تۇتىدىغان
(دەمدەر).

② ئىسىم بەرمەك، ئات قويماق. ③ چۈ-
شەندۈرمەك. ④ ھۆكۈم قىلماق.
demek². دېمەك:
«Demek siz gelmieyeceksiniz — دېمەك، سىز كەلمىگۈدەكسىز.»
dememek. ① دېمەسلىك، سۆزلىمەسلىك.
② دېمەي، قارىماي، باقماي:
«Fırtına demedi, vapora bindi — شامالغا قارىماي پاراخوتقا چىقتى»
dem · dem. دائىم، پات – پات.
demogog, – ğu. is. fr. دېماگوگ.
demet, – ti. is. ① گۈل دەستە.
② باغ، باغلام (بۇغداي قاتارلىقلارنىڭ):
«Bir demet çiçek — «بىر دەستە گۈل.
demet · demet. z. دەستە – دەستە،
باغلام – باغلام.
demetçi. is. گۈل دەستىسى ياسىغۇچى،
باغچى (باغ باغلايدىغان كىشى).
demetlemek. دەستىلىمەك.
demetlenmek. دەستىلەنمەك.
demetletmek. دەستىلەتمەك.
demevi. s. ar. قېنى چىقىق (ئادەم).
demi, dömi. is. ar يېرىم.
demikoton. is. fr. يۇڭ ئارىلاش رەخت.
demin. z. بايا، ھېلى، ھېلىقى:
«Demin burada idi, şimdi çıktı — ھېلىقى مۇشۇ يەردە ئىدى، ھازىر چىقتى.»
demincek. z. ھېلىلا، باياتىن:
«Demincek telefonda sizi sorudu — بايىلا تېلېفوندا سىزنى سوردى.»
deminde. z. ۋاقتىدا، تاۋىدا، قىزىقىدا.
demir. is. ① تۆمۈر. ② پاراخوتلار
توختىتىغانىدا سۇغا تاشلايدىغان تۆمۈر.

denen(il)mek. سىنانماق، تەجرىبە قىلىنماق، ئىمتىهان ئېلىنماق.

deneştirmek. سېلىشتۇرماق:

«Bir elyazısını bir diğer elyazısıyla deneştirmek — بىر قول يازمىسى بىلەن يەنە بىر قول يازمىسىنى سېلىشتۇرماق.»

denet. is. تەكشۈرۈش.

denetçi. is. تەكشۈرگۈچى.

denetici. is. سۇ ئاستىدىكى جاھازنى يېراقتىن تەكشۈرۈپ تۇرىدىغان ماشىنا.

denetlemek. تەكشۈرمەك.

denetleyici. is. ① تەكشۈرگۈچى ئادەم ياكى ماشىنا. ② تەكشۈرۈش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى.

denetmek. تەجرىبە قىلدۇرماق، سىناق قىلدۇرماق.

deney. is. ① تەجرىبە، سىناق، پراكتىكا. ② تەجرىبە ئەسۋابى.

deneyci. is. s. تەجرىبىچى، سىناقچى.

deneycilik, – ği. is. تەجرىبىچىلىك، سىناقچىلىق.

deneyim. is. تەجرىبە قىلىش، سىناش.

deney.kap, – bı. is. تەجرىبە ساندۇقى.

deneylemek. تەجرىبە قىلماق، سىناپ كۆرمەك.

deneysel. s. تەجرىبىگە تايانغان، تەجرىبىگە ئائىت، تەجرىبىگە مۇناسىۋەتلىك:

«Deneysel bilimler — تەجرىبىگە ئاساسلانغان بىلىملەر.»

deneyselcilik, – ği. is. تەجرىبىچىلىك.

deney.üstü. s. تەجرىبىدىن ئۈستۈن، تەجرىبىگە تايانمىغان.

denge. is. ① تەڭلىك، تەڭپۇڭلۇق، ② ھاراق ئىچىدىغان.

demlemek, demlendirmek. دەملىمەك، دەم يېدۈرمەك (چاينى).

demlenmek. ① دەملەنمەك. ② ئۆ چىملىك ئىچمەك.

demli. s. دەملەنگەن (چاي).

demlik, – ği. is. far. چەينەك، چاجۇش.

demode. s. far. كونا پاسۇن، كونا مودا.

demografi. is. yun. دېموكرافىيە (نوپۇس بىلىمى).

demokrasi. is. fr. دېموكراتىيە، خەلقچىللىق.

demokrat, – tı. s. is. دېموكرات، خەلقچىل.

demokratik. s. دېموكراتىك:

«Demokratik ülke — دېموكراتىك دۆلەت (مەملىكەت).»

demokratlaşma. دېموكراتلىشىش.

demokratlaşmak. دېموكراتلاشماق.

demokratlaştırmak. دېموكراتلاشتۇرماق.

demokratlık, – ğı. is. → Demokrasi

demon. is. fr. شەيتان، ئەسكى ئادەم.

denaet, – ti. is. .ar پەسكەشلىك.

denek, – ği. is. s. ① تەجرىبە قىلىنغان، سىناق قىلىنغان. ② تەجرىبە قىلىنغان ئادەم ياكى نەرسە.

~taşı مىخانىك تېشى.

deneme. is. تەجرىبە، سىناق:

«Bir bilimsel deneme yapıldı — بىر ئىلمىي تەجرىبە قىلىندى.»

denemeci. is. تەجرىبىچى، تەجرىبە قىلىپ نەرسە يازغۇچى.

denemek. تەجرىبە قىلماق، سىنماق، سىناق قىلماق.

deniz ineği, – ni. is. دېڭىز كالىسى.
deniz kızı, – n. is. دېڭىز قىزى (بەلىدىن يۇقىرى قىسمى قىز، تۆۋەن قىسمى بېلىق شەكلىدىكى ئەپسانىۋى مەخلۇق).
denk[1], – ği. is. ① هايۋانغا ئارتىلغان يۈكنىڭ ھەربىر تەرىپى. ② تۆت چاسا قىلىپ تېڭىلغان نەرسە. ③ مىسقالنىڭ تۆتتىن بىرى. ④ ئۇيغۇنلۇق، باراۋەرلىك، تەڭلىك:
«1. Yükün bir dengi buğday, ötekisi mısır — يۈكنىڭ بىر تەرىپى بۇغداي، يەنە بىر تەرىپى قوناق.
2. Hali dengi — گەپلەم تېڭىقى.
3. Denk gelmek — «تەڭ كەلمەك.
denk[2]. is. تەڭ، باراۋەر:
«O, size denk olamaz — ئۇ، سىزگە تەڭ بولالمايدۇ.»
denklem. is. mat. تەڭلەم.
denkleme. is. mat. تەڭلىمە.
denklemek. تەڭلىمەك، تەڭ قىلماق، باراۋەر قىلماق.
denkleşmek. تەڭلەشمەك، باراۋەر بولماق.
denkleştirici. is. تەڭلەشتۈرگۈچى:
«Denkleştirici araçlar — تەڭلەشتۈرگۈچى قوراللار.»
denkleştirmek. ① تەڭلەشتۈرمەك، باراۋەرلەشتۈرمەك. ② قولغا كەلتۈرمەك، ئېرىشمەك.
denkletmek. → **Denkleştirmek.**
denklik, – ği. is. تەڭلىك، باراۋەرلىك.
denkserlik, – ği. is. ھەققانىيەت.
denksizlik, – ği. is. تەڭسىزلىك، باراۋەرسىزلىك.

مۇۋازىنەت، تەكشىلىك، تۈزلۈك. ② سېلىشتۇرما:
«Kuvvet dengesi — «كۈچ سېلىشتۇرمىسى.
dengeleme. is. سېلىشتۇرۇش.
dengelemek. ① سېلىشتۇرماق.
② تەڭپۇڭلاشتۇرماق.
dengeli. s. ① تۈز. ② تەڭ، باراۋەر، تەكشى. ③ ئەقىللىق، ھوشيار.
dengesiz. s. ① تەڭپۇڭسىز، مۇۋازىنەتسىز. ② ئەقىلسىز.
dengesizlik, – ği is. ① تەڭپۇڭسىزلىق، مۇۋازىنەتسىزلىك. ② ئەقىلسىزلىك.
deni. s. ar. رەزىل، چاكىنا.
denilik, – ği. is. پەسكەشلىك، چاكىنىلىق.
denilmek. دېيىلمەك، سۆزلەنمەك، ئاتانماق (ئاتىلىدىغان).
deniz. is. دېڭىز.
deniz altı. s. ① دېڭىز ئاستى، دېڭىز ئاستىدا بولىدىغان نەرسىلەر. ② سۇنىڭ ئاستى ۋە ئۈستىدە ماڭالايدىغان، مەخسۇس ياسالغان ئۇرۇش پاراخوتى.
deniz aşırı. s. چەت ئەل.
deniz aygırı. is. zool. دېڭىز ئايغىرى، ساقانقور، دېڭىز پىلى.
deniz ayısı. is. دېڭىز ئېيىقى، دېڭىز پىلى (دېڭىز پەرىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ).
denizci. is. دېڭىزچى.
denizcilik, – ği. is. دېڭىزچىلىق.
denizel. s. دېڭىزگە ئائىت، دېڭىزدا ئۆسىدىغان:
«Denizel bitki — دېڭىزدا ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك ياكى دېڭىز ئۆسۈملۈكى.»
denizsel. s. دېڭىزچىلىققا ئائىت.
deniz · gergedani. is. zool. كەركىدان.

deppoy. is. هەربىي ئىسكىلات.
deprem. is. يەر تەۋرەش، تەۋرەم.
deprem bilim. is. يەر تەۋرەش ھەققىدىكى بىلىم.
depremsiz. s. يەر تەۋرەش بولمايدىغان، يەر تەۋرىمەيدىغان (رايون).
depremsizlik,–ği. is. يەر تەۋرەش ھادىسىلىرى بولماسلىق.
deprem.yazar. is. (يەر) تەۋرەشىنى ئالدىن يېزىپ بېرىدىغان ئەسۋاب).
deprenmek. قىمىرلىماق، تەۋرىمەك، تەۋرەنمەك.
depreşmek. باشقىدىن ئۆزىنى كۆرسەتمەك، يېڭىدىن ئوتتۇرىغا چىقماق.
depretmek. تەۋرەتمەك، قوزغاتماق، كۈشكۈرتمەك، ۋەسۋەسىگە سالماق.
der[1]. far. «ئىچىدە، دە...»
der[2]. is. far. ئىشىك، دەرۋازا.
deraguş. is. far. قۇچاقلاش، ئوراش، يۆگەش.
derakap. z. far دەرھال، ھامان، ئارقىدىنلا، تېزدىن:
«Her emrinizı derakap yerine getiren hizmetçi — ھەربىر بۇيرۇقىڭىزنى دەرھال قىلغۇچى خىزمەتچى.»
derbeder. s. far. ① ئىشسىكمۇ ئىشىك يۈگۈرگۈچى، سايياق، ساڭىتى، سەرسان. ② قالايمىقان، بىسەرەمجان، رەتسىز.
derbederlik,–ği is. ① رەتسىزلىك، بىسەرەمجانلىق، قالايمىقانچىلىق. ② سەرسانلىق.
derbent,–di. is. far تار كېچىك، بوغاز.
dercengi evvel. far. ar. ھەممىسى.

denkteş. s. تەڭداش، تەڭ، باراۋەر.
denli[1]. شۇ قەدەر، شۇنچىلىك، كەبىي:
«O denli sıcak oldumu? — ئۇ قەدەر ئىسسىق بولدىمۇ؟»
O denli söyledimi? — ئۇ شۇنچىلىك سۆز قىلدىمۇ؟»
denli[2]. s. سالماقلىق، ئېغىر بېسىق، سۆز ـ ھەرىكەتلىرى جايىدا (بىرى).
denmek. ① دېيىلمەك. ② ھېسابلانماق، سانالماق، ئاتالماق. ③ ھۆكۈم قىلماق:
«Suyun katı haline buz denir — سۇنىڭ قېتىشمىسى مۇز دېيىلىدۇ.
Bu tutuma doğru denmez — بۇ پوزىتسىيە توغرا ھېسابلانمايدۇ.»
densiz. s. تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، تەرتىپسىز:
«Çocuk densizlik etmesin — بالا تەرتىپسىزلىك قىلمىسۇن!»
denşirmek. ماھىيىتىنى بۇزماق، تەبىئىيلىكىنى يوقاتماق.
dentisyon. is. fr. چىش چۈشمەك.
depar. is. fr. مۇسابىقىنىڭ باشلىنىش پېرى.
depo. is. fr. ① ئامبار. ② بىلىملىك، ئۇقۇمۇشلۇق (ئادەم):
«Su deposu — سۇ ئامبىرى.
Bizim muhabir depodur, ne istersen sor — بىزنىڭ مۇخبىر بىر بىلىملىك ئادەم، خالىغانچە سورا.»
~buluntuları. تارىختىن ئاۋۇالقى چاغلارغا ئائىت بولۇپ، مەخسۇس توپلانغان نەرسىلەر.
depocu. is. ئامبارچى.
depolamak. ئامبارغا يىغماق، ئامبارداسا قلماق، توپلىماق.

دەرۋىشلەر توپلىنىپ تۇرىدىغان ۋە دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىدىغان يەر. ② دەرۋازا ئالدى، ئىشىك ئالدى).

~ı âli. پادىشاھ سارىيى.

dergi. is. ژۇرنال، مەجمۇئە: «Sincan edebiyat dergisi — شىنجاڭ ئەدەبىياتى ژۇرنىلى.

dergilemek. توپلام قىلماق (گەپزىت ـ ژۇرناللارنى)»

derginlemek. → **Dergilemek.**

derhal. z.far ـ ar. دەرھال، ھامان: «Çocuğu ateşli görünce derhal muayene ettirdim — بالىنىڭ قىزىپ قالغانلىقىنى بىلىش بىلەن دەرھال تەكشۈرتتۈم.»

deri. is. ① تېرە. ② شۆپۈك، پوست: «Deri hastalıklar — تېرە كېسەللىرى. «Üzüm derisi — ئۈزۈم پوستى.

derice. is. far. كىچىك ئىشىك.

derici. is. تېرىچى، مويىچى.

dericilik, ـ ği. is. ① كۆنچىلىك. ② مويىچىلىق.

deride. s. far. يىرتىق.

derili. s. ① تېرىلىك، تېرە قاپلانغان. ② تېرە ئىشلىتىلگەن.

derilmek. تېرىلمەك، توپلانماق: «Üzümler derildi — ئۈزۈملەر تېرىلدى.

derim evi. is. ياغاچ ياكى كىگىز ئۆي.

derin. s. ① تېرەن، چوڭقۇر. ② چوڭ-شىنىشكە قىيىن، چوڭقۇر مەنىلىك. ③ قاتتىق:

«1. Derin kuyu — چوڭقۇر قۇدۇق.

2. Derin incelemeler — چوڭقۇر تەتقىقات.

3. Derin uyku — قاتتىق ئۇيقۇ.»

دىن ئاۋۋال.

derç, ـ ci. is.ar. قوشۇش، قېتىش، كۆچۈرۈش، قىستۇرۇش (گەپزىت ـ ژۇرنالغا بىرەر رەسىم ياكى ماقالىنى).

~etmek. قىستۇرماق.

derdest, ـ ti. is. far. دەرھال تۇتۇۋالماق، دەرھال قولغا چۈشۈرمەك: «Hırsızı derdest ettiler — ئوغرىنى دەرھال تۇتۇۋالدى.»

dere. is. far. ① دەريا (قىشتا ئېقىپ، يازدا سۈيى قۇرۇپ كېتىدىغان). ② جىلغا: «Koyunlar derede otluyor — قويلار جىلغىدا ئوتلايدۇ.»

derebey, ـ ni. is. ① فېئودال مىلتاربەست. ② زالىم، زومىگەر.

derebeylik, ـ ği. is. فېئودالىزم.

derece. is. ar. ① دەرىجە. ② مەرتىۋە، ئورۇن، ئۇنۋان، ئاتاق. ③ گرادۇس: «Savaşa katkıda bulunduğu için derecesi çabuk yükseldi — ئۇرۇشتا خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن ئورنى تېز ئۆستى.

Çocuğun ateş derecesi — بالىنىڭ قىزىقلىق گرادۇسى.»

derece . derece. z. ئاستا ـ ئاستا، قەدەممۇ قەدەم، تەدرىجىي.

derecelemek. دەرىجىگە ئايرىماق، دەرىجىلەرگە بۆلمەك.

dereceli. s. دەرىجىلەرگە ئايرىلغان: «Tek dereceli seçim — بىر دەرىجىلىك سايلام.»

derecesiz. s. دەرىجىلەرگە ئايرىلمىغان.

dereke. is. ar. ① تۆۋەن دەرىجە. ② تۆۋەنگە چۈشىدىغان پەلەمپەي.

dergâh. is. far. دەرگاھ (① قەدىمدە

derinden. z. ① ئۇزاقتىن، يىراقتىن. ② ئەتراپلىق، ھەر جەھەتتىن تولۇق. ③ يۈرەكتىن.

derinleşmek. ① تېرەنلەشمەك، چوڭقۇرلاشماق. ② ئاشكارىلاشماق. ③ بىلىمى ئاشماق.

derinleştirmek. ① چوڭقۇرلاشتۇرماق. ② ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلماق، چوڭقۇر مۇزاكىرە قىلماق.

derinletmek. چوڭقۇرلاتماق.

derinlik, – ği. is. چوڭقۇرلۇق.

derinti. is. ① توپلانغان، توپلام ھالغا كەلگەن. ② گۇرۇھ. ③ سۈپۈرەندە.

derişik. s. is. ① مەركەزلەشكەن. ② قويۇقلۇق.

derişmek. ① توپلانماق، يىغىلماق، مەركەزلەشمەك. ② قويۇقلاشماق.

derk. is. ar. ① تەكتىگە چۈشۈش. ② تۆۋەنكى قەۋەت. ③ چۈشىنىش. ④ قولغا كەلتۈرۈش، ئىگىلەش.

~etmek. چۈشەنمەك.

derkenar. is. fr. تەستىق (بىرەر يازما نەرسىگە يېزىلغان).

derleme. is. ① تاللاپ توپلاش. ② توپلام:

«Kelime derleme işi yavaş gidiyor— سۆز توپلاش ئىشى ئاستا كېتىۋاتىدۇ.»

derlemek. ① تاللاپ تېرىلىماق. ② تۈرلۈك يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئېلىپ توپلام قىلماق.

derlenmek. توپلانماق.

derli · toplu. s. رەتلىك، يىغىنچاق:

«Derli toplu oda — «رەتلىك ئۆي.

derman. is. far. ①دەرمان. ②ئاغرىق توختىتىدىغان دورا:

«Yürümeye dermanım yok — مېڭىشقا دەرمانىم يوق.»

dermande. s. far. چارىسىز قالغان، بىچارە، ئاجىز.

dermansız. s. ①دەرمانسىز، ھارغىن، زەئىپ. ② تۈزەلمەس، ساقايماس:

«Dermansız hastalık — ساقايماس ئاغرىق.»

dermansızlık, – ğı. is. ①دەرمانسىزلىق، ھارغىنلىق. ②ساقايماسلىق.

dermatoz. is. fr. پۈتۈن تېرە كېسەللىكلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى.

derme. is. ①توپلام، تېرىپ يىغىش. ②كوللېكسىيە (مەلۇم بىر سىستېمىدا تەرتىپكە سېلىنغان ۋە ئىلمىي، بەدىئىي ياكى تارىخىي جەھەتتىن ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بىر تۈردىكى نەرسىلەر توپلىمى):

«Başak derme — «باش تېرىش.

derme . çatma. s. ①ئۇنىڭدىن ـ بۇنىڭدىن قىلىنغان توپلام. ②ياخشى تالالانمىغان، خىلىلا يامان:

«Derme çatma eşya — ـ ئۇنىڭدىن بۇنىڭدىن تېرىشتۇرۇلگەن نەرسە.»

dermek. توپلىماق، يىغماق، تەرمەك.

dermeyan. ئوتتۇرىغا قويماق.

dern. is. ar. tıp. ①تۇبېركۇلىيوز. ② ئۆسمە.

dernek, – ği. is. جەمئىيەت، ئۇيۇشما، ھەيئەت.

derneşik. s. بىر يەرگە توپلانغان، يىغىلغان.

derpiş etmek. نەزەردە تۇتماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك:

«Bütün sonuçları derpiş etmeden Önemli bir iş başlamamalı — پۈتۈن

derya·dil. s. ئىچى كەڭ، ئىچى دەريادەك.
derz. is. ar. ① تىكىش. ② تۆشۈك.
desen. is. fr ئۇلگە، نۇسخا، ئۆرنەك.
desenci. is. نۇسخا سىزغۇچى.
desenli. s. زىننەتلىك، بېزەلگەن.
desimetre. is. fr. دىستىمېتر (بىر مېترنىڭ 10 دىن بىرى).
desise. is. ar. ھىيلە ـ مىكىر، سۈيىقەست.
desiseci. s. is. ھىيلىچى، ھىيلىگەر، سۈيىقەستچى.
desiseli. s. ھىيلىلىك، مەككارلىق.
despot, – tu. is. fr. مۇستەبىت، ئىستىبدات.
despotluk, – ğu. is. ئىستىبداتلىق، مۇستەبىتلىك.
dessas. s. ar. ھىيلىگەر، مەككار، سۈيىقەستچى.
destan. is. far. داستان.
destani. s. داستاندىكىدەك.
destanlaştırılmış. s. قەھرىمانلاشتۇرۇلغان (داستاندىكى قەھرىمانغا ئوخشاش).
destar. is. far. سەللە.
dest.busî. far. قولغا سۆيۈش مۇراسىمى.
deste. is. far. ① دەستە، تۇتام، باغلام. ② ساپاق، ساپ. ③ ھاۋانچا تېشى:
«Bir deste çiçek — بىر دەستە گۈل. Bir deste soğan — بىر تۇتام پىياز. Bıçak destesi — پىچاق دەستىسى، پىچاق سېپى.»
desteci. is. گۈلچى، گۈل تىزغۇچى.
deste gül. s. far. دەرۋىشلەرنىڭ ئۆڭ ئىچىلىك (ئۆڭ ئىچىدە كىيىدىغان) يەكتەكى.
destek, – ği. is. ① تىرەك، غوجا تام. ② دەم (ئىشىكنى ئېچىدىن ئېتىدىغان). ③ يار ـ ياقىۋەتنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەي مۇھىم ئىش قىلغىلى بولمايدۇ.»
derrek. s. ar زېھنىي ئۆتكۈر.
ders. is. ar. ① دەرس. ② تەجرىبە ـ ساۋاق، ئىبرەت.
dershane. is. az. far. دەرسخانا، سىنىپ.
dersiam. is. ar. ① دىنىي دەرس. ② مۇددەرىس.
derslik. is. → **Dershane.**
dert, – di. is. far. ① دەرد، ئەلەم. ② ساقايماس (تۈزەلمەس) كېسەل.
dertlenmek. ① دەرد تارتماق. ② كېسەل بولماق.
dertleşmek. دەرت تۆكۈشمەك، دەرد تۆكمەك، ئىچ قارىندىكىنى تۆكمەك.
dertli. s. ① دەردمەن. ② ئاغرىق، كېسەل.
dertsiz. s. دەردسىز، دەردى يوق:
— başını derde sokmak ~ دەرتسىز بېشىغا پېت سېلىۋالماق.
deruhte etmek. ئۈستىگە ئالماق:
«Bunu bir yılda tamamlamayı deruhte etti — بۇنى بىر يىلدا تۈگىتىشنى ئۈستىگە ئالدى.»
derûn. is. far. ① ئىچ، ئىچ تەرەپ. ② يۈرەك، قەلب:
— una sular serpilmek ~ كۆڭلى سۇ ئېچىمەك.
derviş. is. far. ① دەرۋىش. ② كىچىك پېئىللىك. ③ قەلەندەر:
«Derviş Mustafa — «دەرۋىش مۇستاپا.
dervişlik, – ği. is. دەرۋىشلىك.
derya. is. far. ① دېڭىز. ② بىلىملىك ئادەم. ③ نەرسە ـ كېرەك كۆپ چىقىدىغان يەر.

كەتكەن. ② تۆشۈك، ئۆڭكۈر.

deşilmek. تېشىلمەك، كولانماق، قېزىلماق، ئويۇلماق.

deşmek. ① تەشمەك، كولىماق، قازماق، ئويماق. ② يارماق. ③ كوچىلىماق.

detektif. is. ing. پۇقراچە كېيىنگەن ساقچى، مەخپىي ساقچى.

deteksiyon. is. fr. ① سەزمەك. ②ئايرۇپىلان، سۇ ئاستىپاراخوتى ۋە مىنا قاتارلىقلارنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىش. ③ رادىئو دولقۇنلىرىنى تېپىش.

dev. is. far. ① دېۋە (ئەپسانىلەردە سۆزلىنىدىغان يوغان، كۈچلۈك، قورقۇنچلۇق مەخلۇق). ② كۈچلۈك ۋە بەستلىك ئادەم ياكى ھايۋان.

deva. is. ar. ① داۋالاش ئۇسۇلى، دورا. ② چارە، تەدبىر:

«Bu hastanın devası perhizdir — بۇ كېسەلنىڭ داۋاسى پەرھىزدۇر.»

devai. s. ar. دورا بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

devaimisk s. ar. ئىپار پۇراقلىق مەجۇن.

devam. is. ar. داۋام:

«Bu işlerin devamı sırasında — بۇ ئىشلارنىڭ داۋامى جەريانىدا.»

devamlı. s. داۋاملىق:

«Devamlı bir şekilde — داۋاملىق تۈردە.»

devamsız. s. ① داۋامسىز، داۋام قىلمىغان. ② ئىشنى داۋاملاشتۇرمىغان.

devasız. s. ① داۋاسىز، داۋاسى بولمىغان. ② چارىسىز، چارىسى بولمىغان.

devaynası, – nı. is. چوڭ كۆرسىتىش ئەينىكى.

deve. is. تۆگە.

~ dikeni. تۆگە تىكىنى.

يۆلەك. ④ چاق (يىپ ئېگىرىدىغان):

«Ev destekle ayakta tutuluyor — ئۆي غوجا تام بىلەن ئۆرۈلمەي تۇرىدۇ.

Çin halkı ezilen milletin mücadelesini destekliyor — جۇڭگو خەلقى ئېزىلگەن خەلقنىڭ كۈرىشىگە يار-يۆلەكتە بولىدۇ.»

destekleme. is. ① قوللاش، يار-يۆلەكتە بولۇش. ② مەدەت بېرىش، تىرەك بولۇش.

desteklemek. ① قوللىماق، يار-يۆلەكتە بولماق. ② مەدەت بەرمەك.

desteklenmek. ① قوللاپ-قۇۋۋەتلەنمەك. ② ياردەم ئالماق.

desteksiz. s. يار-يۆلەكسىز، مەدەتسىز.

~atmak. مۇبالىغە قىلىپ سۆزلىمەك.

destere. is. ↔ **Testere.**

destroyer. is. ing. كىچىك ئۇرۇش پاراخوتى.

destur. is. far. ① رۇخسەت. ② دەستۇر. ③ ئومۇمىي قائىدە:

«Destursuz buraya girilemez — رۇخسەتسىز بۇ يەرگە كىرگىلى بولمايدۇ.»

desturluk, – ğu. is. ھاجەتخانا، خالا جاي.

destursuz. s. far. رۇخسەت قىلىنمايدىغان، مەنئىي قىلىنغان.

deşari. is. fr. ① بوشىنىش. ② يېنىك لىنىش، راھەتلىنىش. ③ ھۇجۇم.

deşelemek. ① دوم كۆمتۈرمەك، ئاغدۇرماق، تىلغىماق. ② تەتقىق قىلماق:

«Yaban domuzlar tarlayı deşelemişler — ياۋا توڭگۇزلار ئېتىزلارنى تىلغۇۋەتتى.»

deşik. s. is. ① تېشىلگەن، ئويۇلۇپ

باشقۇرۇلۇشى).
devletlerarası. s. دۆلەتلەر ئارا، مەمـ لىكەتلەر ئارا.
devletleştirmek. دۆلەتلەشتۈرمەك، دۆلەت ئىگىدارلىقىغا ئۆتكۈزمەك.
devletsiz. s. دۆلەتسىز، مەملىكەتسىز.
devran[1]**.** is. ar. دەۋرلەر.
devran[2]**.** is. ar. دەۋران.
~sürmek. بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرمەك.
devre. is. ar. ① مۇددەت، ۋاقىت، زامان، چاغ، دەۋر. ② ئېلېكتر ئېقىمىنى ئۆتكۈزۈش يولى:
«Seçim devresi — سايلام دەۋرى.»
devredilmek. ئاغدۇرۇلماق، ئۆتكۈزۈلمەك، ئايلاندۇرۇلماق.
devresi, devrisi. s. ئەتىسى:
«Devresi gün — ئەتىكى كۈن.»
devretmek. ① ئايلانماق، پىرقىرىماق. ② يۆتكىمەك. ③ ئۆتكۈزۈپ بەرمەك، تاشلاپ قويماق. ④ ئاخىرىغىچە ئوقۇماق.
devri. s. ar. دەۋرلىك، دەۋرگە ئائىت.
devrik. s. ① ئۆرۈك، ئۆرۈلگەن، ئاغدۇرۇلغان، يېقىتىلغان. ② تەتۈر:
«Devrik kral — ئاغدۇرۇۋېتىلگەن قىرال.
Devrik cümle — «تەتۈر جۈملە.»
devrilmek. ① ئۆرۈلمەك، ئاغدۇرۇلماق. ② يېقىلماق.
devrim. is. ① ئۆرۈلۈش، يۈكۈلۈش، قاتلىنىش. ② پۈكۈك، قاتلاق (يەر). ③ يۇمىلاق شىرە. ④ ئىنقىلاب:
«Sincanın üç il devrimi — شىنجاڭنىڭ ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى.»
devrimci. s. ئىنقىلابچى.
devrimcilik, – gi. is. ئىنقىلابچىلىق.

يوقاپ كەتمەك (پۇل).
~ olmak.
deveci. is. تۆگىچى.
deve döşlü. is. تايغان قورساق (ئات).
deve kuşu, – nu. is. تۆگە قۇشى.
deveran. is. ar. ئايلانماق، چۆگىلىمەك.
~ etmek. ئايلانماق.
devim. is. ھەرىكەت.
devindirmek. ھەرىكەتلەندۈرمەك، ئىلھاملاندۇرماق، رىغبەتلەندۈرمەك.
devingen. s. ھەرىكەتلىك.
devinim. is. ھەرىكەت.
devinmek. ھەرىكەت قىلماق، ھەرىكەتلەنمەك.
devir, – vri. is. ar. ① دەۋر، زامان، چاغ، ۋاقىت. ② ئايلىنىش، چۆگىلەش، پىرقىراش. ③ يۆتكەش، توشۇش. ④ ئۆتكۈزۈپ بېرىش:
«Eski bir memur görevini yenisine devreder — كونا خىزمەتچى ۋەزىپىسىنى يېڭى كەلگەن خىزمەتچىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىدۇ.»
devirmek. ① يېقىتماق، ئۆرىمەك. ② يېقىتۋەتمەك، ئاغدۇرماق:
«Bakanı devirdiler — مىنىستىرنى يېقىتىۋەتتى (خىزمەتتىن).»
devitken. s. ھەرىكەتلەنمەيدىغان، ماڭغۇزىدىغان، دېۋىتىدىغان.
devitmek. ھەرىكەتلەندۈرمەك، ماڭغۇزماق، دېۋىتمەك.
devlet, – ti. is. ① دۆلەت، مەملىكەت، ئەل. ② بەخت.
«Türkiye devleti — «تۈركىيە دۆلىتى.»
devletçi. s. دۆلەتچى.
devletçilik, – gi. is. دۆلەتچىلىك (جەمئىيەت ئىشلىرىنىڭ بولۇپمۇ سانائەت ۋە بېزا ئىگىلىكىنىڭ دۆلەت تەرىپىدىن

devrisi. s. ئەتىسى:
«Devrisi gün — «ئەتىكى كۈن، ئەتە.
devriye. is. ar. پاترول:
«Devriye birligi — «پاتروللار قوشۇنى.
devşirim. is. بىر ئوچۇم، بىر سىقىم:
«Bir devşirim üzüm — بىر سىقىم ئۈزۈم.»
devşirimsiz. s. چېچىلاڭغۇ.
devşirmek. ① تېرىلماق، يىغىماق، تەرمەك. ② قاتلىماق، سەرەمجانلاشتۇرماق.
«Meyva devşirmek — «مېۋە يىغماق.
deyi. is. ئىپادە ۋاستىسى، سۆز.
deyim. is. سۆز، ئىبارە.
deyirgi. is. خامان تەپمەك، خامان ۋاقتى.
deyiş. is. ① سۆز ئۇسلوبى. ② چۆچەك. ③ بېيت. ④ ئىپادە.
deyn. is. ① بۇرچ، قەرز. ② ۋەزنپە، مەجبۇرىيەت.
deyr. is. ① ئىبادەتخانا، بۇتخانا. ② دۇنيا، ئالەم، جاھان.
deyyus. is. ar. دەيۇز، نومۇسسىز، يۇمشاقباش (خوتۇنىنىڭ ياكى يېقىن ئايال دوستىنىڭ بۇزۇقچىلىق قىلىشىغا يول قويىدىغان ئادەم ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).
dezabiye. is. fr. ئايالارنىڭ ئۆي كىيىمى.
dezenfekte. is. fr. دېزىنپېكسىيە.
~ etmek. دېزىنپېكسىيە قىلماق.
dezenflasyon. is. fr. پۇل قىممىتىنىڭ ئۆسۈشى ۋە بازار باھاسىنىڭ چۈشۈشى.
deziderata. is. lat. نۇقسان، قۇسۇر.
dezidratasyon. is. fr. سۇسىز قويماق، سۇسىز قالماق.
dılak, –ğı. is. anat. دىڭگىلەك (ئايال لارنىڭ جىنسىي ئەزاسىغا ئائىت).
dılı, –lı. is. ar. ① بۇرجەك، پۇشماق. ② قۇۋۇرغا سۆڭىكى.
dımdızlak. s. ① قىپيالىڭاچ. ② قۇپقۇرۇق، سالتاق، قۇلى بوش.
dıragan. is. پۇلسىز، يوقسۇل، كەمبەغەل، ئاجىز، سەرگەردان.
dırav. is. پۇل، ئاقچا.
dır · dır. z. ۋالاقتەگكۈر، ۋىت ـ ۋىت، ۋىتىلداق:
«Aişe kaynanasının dır dırından bıktı — ئايشە قېيىن ئانىسىنىڭ ۋىت ـ ۋىتىلىقىدىن زېرىكتى.»
dırdırlanmak. ۋالاقلىماق، قۇرۇق سۆزلىمەك.
dırdırlaşmak, جېدەللەشمەك، گەپ تالاشماق.
dırıldamak. كۆپ سۆزلىمەك، زېرىكتۈرگۈدەك سۆزلىمەك.
dış[1]. is. سىرت، تاش:
«Bu evin içi dışından güzıl — بۇ ئۆينىڭ ئىچى سىرتىدىن چىرايلىق.»
dış[2]. s. تاشقى، سىرتقى:
«Dışişleri bakanlıgı — تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى.»
dışarı. is. ① تاشقىرى، سىرتى. ② تالا. ③ ياقا يۇرت. ④ چەت ئەل:
«1. Dışardan sesler geliyor — سىرتتىن ئاۋاز كېلىۋاتىدۇ.
2. Geceyi dışarda geçirdi — كېچىنى تالادا ئۆتكۈزدى.
3. Dışarlarda çok dolaştı — ياقا يۇرتنى كۆپ ئايلاندى.
4. Artık dışarıdan mal getirmeye gereklik kalmiyacak. چەت ئەلدىن

dızlak. s. → **Dazlak**
dızman. s. يوغان، چوڭ، بەستلىك.
diba. is. far. بىر خىل يىپەكلىك رەخت.
dibaca. is. ar. ① كىتابنىڭ نەقىشلەنگەن بىرىنچى بېتى. ② كىرىش سۆزى، بېغىشلىما.
dibek, –ği. is. كىلى (بۇغداي، شال، تېرىق قاتارلىق دانلارنىڭ پوستىنى ئاجرىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان هاۋانچا شەكىللىك سايمان).
dibelek. z. ar. تامامەن، تەلتۆكۈس، پۈتۈنلەي.
dibet, –ti .is. fr. دىبەت (ئوسمانلىقلار دەۋرىدە ئىشلىتىلگەن بىر خىل يۇڭ رەخت).
didaktik. s. is. – پەندىد نەسىھەت).
didar. is. far. ① دىدار، يۈز، جامال، هۆسن. ② كۆرۈنۈش. ③ گۈزەل يۈز، چىرايلىق.
dide. is. far. كۆز.
dideban. s. is. far. ① كۆزەتكۈچى. ② قاراۋغۇچى. ③ نۆۋەتچى، قاراۋۇل، پوست.
didik didik. s. پارچىلانغان.
didiklemek. پارچىلىۋەتمەك.
didinmek. هەپىلەشمەك، زورۇقماق.
didişimcilik, –ği. is. بەس مۇنازىرىنى قورال ئەمەس، مەقسەت دەپ قارايدىغان پەلسەپىۋى ئېقىم.
didişmek. چېقىشماق، چاقچاقلاشماق.
difana. is. yun. ئۇچ قاتلىق بېلىق توري.
difteri. is. fr. بوغما كېسىلى.
diftong is. fr. دىفتون (ئىككى سوزۇق تاۋۇشنىڭ بىر بوغۇمدا كېلىشى).
diğer. is. şar. باشقىسى، يانا بىرسى: «Diğer biri – باشقا بىرسى.

مال كەلتۈرۈشكە هاجەت قالمىدى.»
dışarlık, – ğı. is. ①ئىستانبۇلنىڭ سىرتى. ② بىر مەملىكەتنىڭ مەركىزىدىن باشقا يېرى.
dış avlu. is. تاشقى هويلا، ئارقا هويلا.
dış bükey. s. تۇخۇم يۈز: «Dış bükey ayna. «تۇخۇم يۈز ئەينەك.
dış bükeylik, – ği. is. ① تۇخۇم يۈزلۈك. ② دۇمبۇلەكلىك، يۇمىلاقلىق: «Yerin dış bükeyliği — يەرنىڭ يۇمىلاقلىقى.»
dışçı. s. شەكىلچى، تاشقى كۆرۈنۈشكە ئەھمىيەت بېرىدىغان.
dışınlı. s. ئەسلى بولمىغان، ئەسلى يات.
dışkı. is. تېزەك، قۇمۇلاق، مايا‌ق، گەندە.
dışlak. s. تاشقى، خارجى.
dışlamak. سىرتتا قالدۇرماق.
dışlık, – ğı. is. ① تىنچلىق، جىمجىتلىق. ② خۇشاللىق، مەمنۇنلۇق.
dışpazar. is. تاشقى بازار.
dışpencere. is. كىچىك ۋە يولغا قارىغان دېرىزە.
dışperde. is. تاشقى پەردە، ئۈزۈن پەردە.
dışsatım. is. ئېكسپورت، سىرتقا سېتىش.
dıştan. s. سىرتقى تەسىر.
dışticaret, –ti. is. تاشقى سودا.
dışyüz. is. سىرتقى كۆرۈنۈش.
dızdızcı. s. is. ئوغرى، يانچۇقچى.
dızdızcılık, – ğı. is. ئوغرىلىق، يانچۇقچىلىق.
dızgal. is. ساقال (كونا).
dızgallı. s. ساقاللىق (كونا).
dızıldamak. سۆزلەنمەك.

diğergûn. s. far. باشقا تۈرلۈك، باشقىچە:
«Memurluktan azledileli beri hali diğergûn oldu — خىزمەتتىدىن بوشىتىلغاندىن بېرى ھالى باشقىچە بولدى.»
diğerkâm. s. باشقىلىرى ئۈچۈن پىداكار.
dik. s. ① تىك. ② قىيام. ③ ئۇستۈن، يۇقىرى. ④ قوپال:
«1. Dik ağaç — تىك دەرەخ.
2. Dik ses — ئۇستۈن ئاۋاز.
3. Dik cevap — قوپال جاۋاب.
dikdik. z. s. سەت، قوپال:
«Dik dik bakmak — سەت قارىماق.
dikel. is. ئىككى ۋە بىرنەچچە چىشلىق دېھقانچىلىق سايمىنى.
dikeleç,–ci. is. كۆكتات كۆچەتنى تىكىدىغان ئەسۋاب.
dikelmek. تىك تۇرماق، ئۆرە تۇرماق.
diken is. ① تىكەن. ② ھەرە، چا- يان قاتارلىقلارنىڭ نەشتىرى:
«Gülün dikeni var- — گۈلنىڭ تىكىنى بار.
dikene. is. قىلتىرىقلىق كىچىك بېلىق.
dikenli. s. تىكەنلىك:
«Dikenli tarla — تىكەنلىك ئېتىز.
dikenli balık,–ğı. is. قىلتىرىقلىق بېلىق.
dikenlik,–ği. is. تىكەنلىك.
dikensi. s. تىكەنگە ئوخشاش، تىكەندەك.
dikensiz. s. تىكەنسىز.
dikey. s. تىك سىزىق، تۈز سىزىق، تىك تۇرغان.

dikeylik,–ği. is. ئات، كالا، قوي، ئۆشكە قاتارلىق ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ ئالدى ۋە ئارقا پۇتلىرىغا كوره تۇرۇش ھالىتى.
dikici. s. ① موزدۇز. ② تىككۈچى.
dikili. s. تىكىلىك:
«Dikili taş — تىكىلىك تاش.
dikilmek. ① تىكىلمەك. ② تىك تۇرماق:
«Karşımda ne dikilip duruyorsun? ئالدىمدا نېمىگە تىكىلىپ تۇرۇۋالىسەن؟»
dikim. is. ① تىكىلىش، تىكىم. ② كۆچەت تىكىش:
«Bu kostümün dikimi iyi değil — بۇ كاستۇمنىڭ تىكىلىشى ياخشى ئەمەس. Dikim zamanı geldi — كۆچەت تىكىش ۋاقتى كەلدى.»
dikim.evi. is. تىكىمخانا (سەيپۈكخانا).
dikine. z. ① ئۆرىچە، تىكچە. ② جاھىلانە:
«Dikine dogru söylemek — جاھىللارچە سۆزلىمەك.»
dikiş. is. تىكىش، تىكىلىش:
«Bu elbisenin dikişi güzel — بۇ كىيىمنىڭ تىكىلىشى چىرايلىق.»
~makinesi. تىكىش ماشىنىسى.
dikişçi. is. تىككۈچى، تىكىمچى، سەيپۈك.
dikişli. s. تىكىلگەن.
dikişsiz. s. ① تىكىشسىز، تىكىلمىگەن. ② يېپىشتۇرۇلغان:
«Dikişsiz ayakkabı — يېپىشتۇرۇلغان ئاياغ كىيىمى.»
dikit,–ti. is. تەبىئىي غارلاردا يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئېقىپ چۈشكەن شۆرلۈك سۇلاردىن ھاسىل بولغان تىك ـ تىك

ئىملا.
~ etmek— ئىرادىسىنى مەجبۇرىي تاڭماق.
diktirmek. تىكتۈرمەك، تىكتۈرتمەك.
dil[1]. is. ① تىل. ② سۆز تىلى. ③ سازنىڭ تىلى. ④ قۇلۇپنىڭ تىلى. ⑤ دېڭىزغا چۆكقۇرلاپ كىرگەن تار ۋە ئۇستى تۈز قۇرۇقلۇق. ⑥ مەلۇمات ئېلىش مەقسىتى بىلەن قولغا چۈشۈرۈلگەن دۈشمەن ئەسكەرلىرى:
«Koyun dili — قوينىڭ تىلى.
Uygur dili — «ئۇيغۇر تىلى.
dil[2]. is. far. دىل، كۆڭۈل، قەلب.
~ bağlamak. ئاشىق بولماق، كۆڭۈل بەرمەك.
dilâk, – ğı. is. → Dılak
dilalt[1],–nı. s. تىل ئاستى.
dil.alt[2]. is. ئۆي قۇشلىرىدا كۆرۈلىدىغان كېسەل.
dil.ârâm. far. كۆڭۈلگە ئارام بەرگۈچى، خاتىرجەم.
dilaver. s. يۈرەكلىك، قەھرىمان، تۇرگۈن.
dilazar. s. دىل ئازار.
dilbaz. s. far. سۆزمەن، گەپچى.
dilber. s. دىلبەر، گۈزەل.
dil.bilgisi, – ni. is. گرامماتىكا، تىل ئىلمى.
dilbilim. is. تىلشۇناسلىق.
dilbilimci. s. تىلشۇناس.
dilçi. is. تىلچى.
dilcik,–ği. is. كىچىك تىل.
dil.dade. is. كۆڭۈل بەرگەن ئاشىق.
dildar. is. دىلدار، كۆڭۈلنى مەپتۇن قىلغۇچى.

نوكچىلار.
dikiz. is. ① قاراش، بېقىش، يوقلاش. ② كۆز.
dikizlemek. قارىماق، كۆزەتمەك، باقماق.
dikkat,–ti. is. ar. دىققەت.
dikkatli. s. ① دىققەتلىك، دىققەت قىلىدىغان. ② ئىنچىكە ئىشلەنگەن، دىققەت بىلەن قىلىنغان.
dikkatsiz. s. ① دىققەتسىز. ② كۆڭۈل بۆلۈنمىگەن، ئېتىبار بېرىلمىگەن.
dikkatsizlik,–ği. is. دىققەتسىزلىك.
dikleme. s. تىكلەنگەن، تىك ۋە ئۆرە تۇرغۇزۇلغان، تىكلىمە.
diklenmek. ① تىكلەنمەك. ② قوپالـ لاشماق، سەتلەشمەك. ③ قاپاق تۈرمەك، ھومايماق.
diklik,–ği. is. تىكلىك، ئۆرىلىك:
«Baş dikliği— «باش ئۆرىلىكى.
dikme. is. ① تىكىش. ② قىلىش، ئىشلەش، سېلىش، تۇرغۇزۇش. ③ مايسا، كۆچەت، تىكمە.
«Sancak dikme — «بايراق تىكىش.
dikmek. ① تىكمەك، تۇرغۇزماق. ② ئۇنىدۇرمەك. ③ كۆتۈرۈپ ئىچمەك. ④ كۆزەتچى قويماق، نۆۋەتچى قويماق.
dikta. is. alm. كەسكىن بۇيرۇق، ئەمر، پەرمان.
~ rejimi. دىكتاتۇرلىق.
diktafon. is. fr. ئۇنئالغۇ.
diktatör,–rü. is. fr دىكتاتۇرا.
diktatörlük, ğü. is. دىكتاتۇرلىق:
«Proleter diktatörlüğü — پرولېتارىيات دىكتاتۇرلىقى.»
dikte. is.fr سۆزلىگىنىنى يازدۇرۇش،

dilek,–ği. is. تىلەك، ئىستەك.
dilekçe. is. ئىلتىماس، تىلەكچە:
«Partiye çoktan dilekçe sundum — پارتىيەگە خېلى بالدۇر ئىلتىماس يازدىم.»
dilekçi. s. ئىلتىماس يازغۇچى، تىلەكچى.
dilemek. ① تىلىمەك. ② ئىستىمەك، تەلەپ قىلماق، خالىماق:
«Sağlığınızı içten dilerim — سالامەت بولۇشىڭىزنى چىن قەلبىمدىن تىلەيمەن.
Dilediğinizgibi davranabilirsiniz— خالىغىنىڭىزچە ھەرىكەت قىلارسىز.»
dilenci. is. تىلەمچى.
«Dilenci değneğine dönmek — بەك ئاجىزلىشىپ يامانلاشماق.»
dilencilik,–ği. is. ① تىلەمچىلىك، ② ئارىسىزلىق.
dilendirmek. ① تىلەمچىلىق قىلدۇرماق. ② تىلەتتۈرمەك.
dilenmek. ① تىلەنمەك. ② سەدىقە ئالماق.
dil.hıraş. s. بەك ئېچىنىشلىق.
dil.hun. s. دىل ئازابى، كۆڭۈل ئاغرىقى، ئىچ ئاغرىقى.
dilim. is. تىلىم:
«Bir dilim kavun ver bana — «بىر تىلىم قوغۇن بەرمامسا.»
dilimlemek. تىلىملماق، تىلىم ـ تىلىم قىلماق، تىلىم ـ تىلىم كەسمەك.
dilim.dilim. z. تىلىم ـ تىلىم، پارچە ـ پارچە، كېسىم ـ كېسىم.
dilinmek. تىلىنماق، تىلىملارغا بۆلۈنمەك، تىلىم ـ تىلىم كېسىلمەك.
dil.kuşa. s. far. كۆڭۈل ئاچقۇچى.
dillengeç,–ci. is. ئېغىزدىن چۈشۈر-مەسلىك.
dillenmek. ① تىلغا كەلمەك. ② ئېغىزدا قالماق، سۆز ـ چۆچەكتە قالماق، نامى چىقماق (ئەسكىلىكتە).
dilli .is. كۆپ ۋە تاتلىق سۆز قىلىدىغان، چۆچۈك گەپ.
dilmaç. is. تەرجىمان، تىلماچ.
dilmaçlık,–ğı. is. تەرجىمانلىق.
dilme. is. ① تىلىش. ② تۆت بۇرجەك كېسىلگەن ئۈزۈن تاختاي.
dilmek. تىلماق، تىلىم ـ تىلىم كەسمەك، پىچماق.
dilsel. s. تىلغا ئائىت.
dilsiz. s. ① تىلسىز، ②ئاۋازسىز.
dilsizlik,–ği, is. تىلسىزلىق.
dilşat s, t. far. دىلشات، دىل خۇشلۇقى.
dimağ. is. ar. ① مېڭە. ② ئەقىل، زېھىن.
dimağçe. is. كىچىك مېڭە.
dimdik. z. ① تىك. ② دىققەت بىلەن ئىنچىكىلەپ (قاراش). ③ تۆپتۈز، توپ-توغرا. ④ s. مەغرۇر.
dimi. is. قېلىن تۇقۇلغان پاختا رەخت.
din[1] is. ar. دىن:
«İslam dini diğer dinlerin devami olarak değerlendiriliyor — ئىسلام دىنى باشقا دىنلارنىڭ ئاخىرقىسى دەپ قارىلىدۇ.»
din[2]. s. ئېگىزلىك، ئۈزاقلىق، يىراقلىق:
«Din tepe — ئېگىز دۆڭلۈك.
din[3]. is. fr. بىر گىرام نەرسىنىڭ سۈرئىتىنى بىر سېكۇنتتا بىر سانتىمېتر تېزلىتىدىغان كۈچ ئۆلچىمى.
dinamik,–ği. is. دىنامىكا.
dinamit,–ti. is. fr. دىنامىت.

dingin. s. ① جسمجت، تيپتنج. ② هارغين. ③ ئوّچوك، ئوّچكه‌ن.

dinginlik,–ği. is. ① جسمجتلق، تيپتنچلق، مبدرلسماسلبق. ② هارغنلق.

dinî. s. ar. دينى.

dinleme. is. ① تنكشاش، ئاڭلاش، ئشتنش. ② قولاق سبلش.

dinlemek. ① تنكشماق، ئاڭلماق، ئشتمك. ② قولاق سالماق، گه‌پ ئاڭلماق.

dinlememek. په‌رؤا قلماسلق، پسه‌نت قلماسلق.

dinlendirici. s. ① هاردوق چقرن دبغان، ئارام بېرددبغان، راحت بېرددبغان. ② هوشسزلاندوردبغان، ئويوشتوردبغان (دوختورخانلاردا).

dinlendirmek. ① ئارام ئالدورماق، راحه‌تله‌ندورمك. ② ساقلانماق. ③ ئوّچوردمك (چراغ).

dinlenme. is. دمم ئبلش، هاردوق ئبلش.

dinlenmek. ① ئاڭلانماق، ئشتملمك. ② دمم ئالماق، هاردوق ئالماق:

«Sözümüz dinlendi — سوزمز ئاڭلاندى.»

Bir kaç gün dinleneceğim — برقانچه كون هاردوق ئالمه‌ن.»

dinletmek. ئاڭلاتماق، تنكشاتماق.

dinleyenler. is. ئاڭلغانلار، ئشتكه‌نله‌ر.

dinleyici. is. تنكشغوچى، ئاڭلغوچى:

«Radiyo dinleyicilerin istegi — رادئو ئاڭلغوچيلارنك ته‌له‌يلرى.»

dinleyiş. is. ئاڭلاش كه‌يپياتى،

dinamitlemek. دينامت بله‌ن پارتلاتماق.

dinamizm. is. fr. دينامزم.

dinamo. is. yun. دينام (ئبلبكتر توكنى چقمرش ماشينسى).

dinamometre. is. fr. دينامومتر (كوچ ئوّلچه‌ش ئه‌سؤابى).

dinar. is. lât. دينار (ئالتون پول، يوگوسلاؤيه پولى).

dinbilgisi, is. ئيلاهيه‌ت، دين ئيلمى.

dinci. s. دينجى، دينچى.

dinç. is. ساغلام:

«Yaşlı olmasına rağmen dinçtir — ياشانغان بولوشغا قارماي ساغلام تورندو.»

dinçleşmek. ساغلاملاشماق.

dinçlik,–ği. is. ساغلاملق.

dindar. s. ar. far ① دينجى. ② سوپى، زاهت. ③ مؤته‌ئه‌سسپ.

dindarlık,–ğı is. ① دينجلق. ② سوپىلق، زاهتلق. ③ مؤته‌ئه‌سسپلك.

dindaş. is. دينداش.

dindirmek. ئارام ئالدورماق.

dinek,–ği. is. ئارام ئالدبغان يه‌ر، ئارامگاه.

dinelmek. ① ئوّره تورماق. ② جاهللاشماق، قارشى چقماق.

«Karşımda dinelip durma — ئالدمدا ئوّره تورما.

Ben yalvardıkça, O dinledi — مه‌ن يالوار غونچه ئو جاهللاشتى.»

dingi. is. ing. پالاق بله‌ن ماڭدورلن دبغان كچك كمه، مؤسابقه قبيقى.

dingil. is. چاق، سلندرلق چاق.

dingildemek. ① پولاڭلماق. ② قورقوپ تترمه‌مك.

diplomatik[1]. s.fr. دیپلوماتیك:
«Çin – Türkiye diplomatik ilişkileri iyidir — جۇڭگو – تۈركيه دیپلوماتيك مۇناسەبتى ياخشى.»
diplomatik[2]. is.fr. دیپلوماتيك مۇناسەبتكه ئائىت، دیپلوماتيك.
diplomatlık,–ğı. is. ① دیپلوماتلىق. ② هيلىگەرلىك، مۇغەمبەرلىك.
dipsiz. s. ① تېگى يوق، تەكتى بولمىغان. ② ئاساسسىز. ③ چىدامسىز:
«Dipsiz bir kap — «تەكتى يوق بىر قاچا
dipter. is.fr. يۇنان ئىبادەتخانىسى.
dirayet,–ti. is.ar. ① زېھىن، ئەقىل، ئىقتىدار، سالاھىيەت، قابىلىيەت. ② ماھىرلىق، ئۇستىلىق. ③ سەزگۈ، تۇيغۇ.
dirayetli. s. ① ئاقىل، بىلىملىك، دانا. ② قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق. ③ ماھىر، ئۇستا. ④ سەزگۈر، ھوشيار.
dirayetsiz. s. ① قابىلىيەتسىز. ② ئىقتىدارسىز. ③ گومۇش، دۆت، مۆڭ.
dirayetsizlik,–ği. is. ① قابىلىيەتسىزلىك. ② ئىقتىدارسىزلىق. ③ دۆتلۈك، مۇڭلۇق، گومۇشلۇق.
direk[1]**,–ği.** is. ① تىرەك. ② تۈۋرۈك. ③ ئۈل:
«Evin direği — «ئۆينىڭ ئۈلى.
direk[2]. z. s. → Dizekt.
direksiyon. is.fr. ئاپتوموبىلنىڭ رولى.
direkt. z. fr. توپتوغرا، ئۇدۇل، تۈپتۈز، بىراقلا.
direktif. is. ① يولىيورۇق، كۆرسەتمە. ② تەستىق سۆز، تەستىق. ③ تەلىمات:
«Yönetimin direktifi var —

قۇلاقنىڭ ئائلاش سېزىمى.
dinmek. ① توختىماق، تۇرماق، تىنماق. ② ئاخىرلاشماق، تۈگىمەك، تامامىلانماق.
din. öncesi,–ni .is. دىنىي ئېتىقاتتىن ئاۋۋالقى دەۋر.
dinsel. s. دىنغا ئائىت، دىنى.
dinsiz. s.is. دىنسىز، ئاتېىست.
dinsizlik,–ği. is. ① دىنسىزلىق، ئاتېزم. ② شەپقەتسىزلىك.
dip,–bi. is. ① ئاستى، تېگى، تۈۋى. ②نەرسىنىڭ بىر ئۇچى:
«Deniz dibi — دېڭىز ئاستى.
«زالنىڭ بىر ئۇچى. Salonun dibi
dipçik,–ği. is. پاينەك (مىلتىقنىڭ پاينىكى).
dipçiklemek پاينەك بىلەن ئۇرماق.
dipdiri. s. ① تىرىك، ساپاق، ساغلام. تېتىك:
«Hasta dediler, dipdiri buldum— ئاغرىق دېيىشتى، ساپاق كۆردۈم.»
diplemek. ① سىنىپتا قالماق. ② جۈپ لەشمەك، جىنسىي ئالاقىدە بولماق، جىما قىلماق.
dipli. s. ئاساسلىق، يىلتىزلىق، تۈپلۈك.
diplik,–ği. is. رەخت،گىلەم قاتارلىقلارنىڭ تېگى.
diploma. is. دیپلوم، شاھادەتنامە.
diplomalı. s. دیپلومى بار، شاھادەتنامىسى بار.
diplomsuz. s. دیپلومسىز.
diplomasi. is. تاشقى سىياسەت:
«Çin diplomasısı degişmiyecek «جۇڭگونىڭ تاشقى سىياسىتى ئۆزگەرمەيدۇ.»
diplomat,–tı. is.fr. ① دیپلومات، تاشقى ئىشلار مەمۇرى. ② سۆزمەن.

dirilik, – ği. is. تىرىكلىك.
diriliş. is. تىرىلىش، جانلىنىش.
dirilmek. ① تىرىلمەك، جانلانماق. ② ساقايماق. ③ غەيرەتكە كىرمەك.
diriltmek. ① تىرىلدۈرمەك. ② جانلاندۇرماق، جان كىرگۈزمەك.
dirim. is. هايات، جان:
«Ölüm dirim savaşı — هايات ـ مامات كۈرىشى.»
dirimli. s. هاياتلىق، جانلىق.
dirin. s. far. كونا، قەدىمىي.
dirlik,–ği. is. ① تىرىكلىك، ئۆمۈر. ② تىرىكلىك ۋاستىلىرى. ③ پاراۋانلىق، خۇشاللىق، راھەتلىك.
dirliksiz. s. پەرىشان.
dirsek,–ği. is. ①جەينەك. ② دوقمۇش.
dirseklemek. جەينەكلىمەك.
dirsekli. s. جەينەكلىك.
dirseklik, – ği. is. جەينەكلىك.
disiplin. is. fr. ئىنتىزام:
«Parti disiplini — پارتىيە ئىنتىزامى.»
disiplinli. s. ئىنتىزاملىق:
«Disiplinli bir öğrenci — ئىنتىزاملىق بىر ئوقۇغۇچى.»
disiplinsiz. s. ئىنتىزامسىز:
«Disiplinsiz sınıf — ئىنتىزامسىز سىنىپ.»
disk,–ki. is.fr. ① دىسكا (تەنھەرىكەتتە). ② فاتىپون تاختىسى.
diskolob,–lü. is. fr. دىسكا ئاتقۇچى.
diskordan. s. fr. رەتسىز، بىسەرەمجان.
diskordans. is. fr. ①ماسلاشمىسلىق. ② ئۈيغۇن كەلمەسلىك.
diskur. is. fr. نۇتۇق.
~geçmek. نۇتۇق سۆزلىگەندەك سۆزلىمەك.

رەھبەرلىكىنىڭ يوليورىقى بار.
Partiniin direktefleri — پارتىيىنىڭ تەلىماتلىرى.»
direktör,–rü. is. fr. مۇدىر، رەھبەر.
diremek. ① قارشى تۇرماق. ② تىكمەك.
diren. is. ئارا (خاماندا قوللىنىلىدىغان).
direnç,–ci. is. بىر كۈچكە قارشى كۈچ، تاقابىل.
direngen. s. تىرەنگەن، قارشى چىققان، قەتئىي تۇرغان.
direngenlik,–ği. is. تىرەنگەنلىك، قارشى چىققانلىق، قەتئىي تۇرغانلىق.
direnim. is. قارشى قويۇش، قەتئىي تۇرۇش.
direnmek. قەتئىي تۇرماق، قارشى چىقماق.
direşmek. سۇبات قىلماق، ئاخىرىغا قەدەر چىداملىق كۆرسەتمەك.
direy. is. بىر رايونغا خاس ھايۋانلار:
«Anadolunun direyinde fil yok — ئاناتولى ھايۋانلىرى ئارىسىدا پىل يوق.»
direyici. s. جاھىل، چىگىش تۇرۇۋالىدىغان.
dirhem. is. ar. قەدىمكى زامان ئېغىرلىق ئۆلچىمى. ② دەرھەم (ئەرەپلەرنىڭ كونا كۈمۈش پۇلى). ③ بەك ئاز.
diri. s. ①تىرىك. ② تازا. ③ ئوبدان پىشمىغان، خام. ④ دۇرۇس، تۇغرا. ⑤ قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك:
«Diri çiçek — تازا گۈل.
Et bir az diri kalmış — گۆش بىرئاز خام بولۇپ قاپتۇ.»
dirijan. is. fr. رەھبەر، باشقۇرغۇچى.
diril. is. يوتقان ـ كۆرپە ئورايدىغان رەخت.

dispanser. is.fr. شپاخانا.

diş. is. ① چش: «Diş takmak — «چش سالدۇرماق. ~**fırçası.** چش چوتكسى. ~**macunu.** چش پاراشوكى (ياگاۋ). ~**tabibi (hekimi).** چش دوختۇرى.

dişçi. is. ① چش دوختۇرى. ② ئۆلۈكـ له‌رنىڭ ئالتۇن چشنى يۇلۇۋبلىپ ساتقۇچى.

dişçilik,–ği. is. چش دوختۇرلۇقى.

dişeği. is. تاش چوقۇش قورالى.

dişemek. ① تۇگمه‌ن تېشى ياسماق ۋه ه‌ر‌له‌رگه چش چسقارماق. ② چش تارتماق.

dişeti,–ni. is. چش مۇلكى، چش ئېتى (چشنىڭ تۇۋددىكى گۆشى).

dişi. is. s. ① چشى (ئۆسۈملۈك، هايۋانـنىڭ)، مادا، قانجۇق، مېكـيـان. ② زه‌يپانه. ③ ئاياللارغا خاص مجـه‌ز. ④ يۇمشاق، مۇلايىم، ياۋاش. ⑤ ئاچقۇچ قاتارلىقلارنىڭ ئىچى كاۋاك كه‌لگه‌ن قسمى.

dişicik, – ği. is. كىچىك چش.

dişil. s. چشقا ئائىت، چشقا مۇناسىۋه‌تـلىك.

dişilik, – ği. is. چشلىك. مادىلىق.

dişindirik,–ği. is. هايۋانلارنىڭ تۇمـشۇقىغا سېلىپ قويىدىغان تور.

dişlek. s. ① هىڭگاك چش (ئادەم). ② چشلىق.

dişlemek. ① چشلىمه‌ك. ② غىجىم‌ق، قىرقىۋه‌تمه‌ك. ③ چش چىقارماق، هـه‌ر‌ه چش قىلىپ ئىشلىمه‌ك. ④ بىئارام قىلماق.

dişlenmek. ① دېگىنىنى قىلدۇرماق. ② چشله‌نمه‌ك. ③ چش چىقارماق.

dişli. s. ①چشلىق. ②گېپى ئۆتىدىغان: «Dişli tekerlekler gidiyor — چشلىق چاقلار ماڭىۋاتىدۇ.»

dişlik, – ği. is. چشنى ئاسرىغۇچ.

diş.otugiller. is.bot. قۇرغاقلىقتا يېتىـشىدىغان ئۆسۈملۈكله‌ر.

dişözü .is. چشنىڭ تۆمۇر ۋه نېرۋىدىن ئىبارەت ئىچكى قسمى.

dişsel. s. چشقا ئائىت، چش بىلـه‌ن مۇناسىۋه‌تلىك.

dişsiz. s. ① چشسىز. ② تۇپتۇز، سىلىق.

ditiramp. is. fr. مه‌رسىيه شېئىرى.

ditmek. تېتىماق: «Tavuk eti diterek yenmeli — توخۇ گۆشى تېتىپ يېيىلىدۇ.»

dito. is. ئۇششاق قول.

divan. is. far. ① يۇقىرى دۆله‌ت ئورگىنى. ② دۆلـه‌ت ئه‌ربـابلـىرىنىڭ مـه‌جلىسى. ③ شېئىرلار توپلىمى. ④ سافا: «Başkanlık divanı — ره‌هـبه‌رلـىك ه‌ه‌يئىتى (پرېزىدىئۇم).»

divançe. is. far. كىچىك شېئىرلار توپـلىمى.

divane. s.far. ① ساراڭ. ② مه‌ستانه، دىۋانه: «Kadın için divane olmuş — خوتۇن دەپ ساراڭ بوپتۇ»

~**olmak.** ئه‌قىل ـ ھوشىنى يوقاتماق.

divanelik, – ği. is. ① ساراڭلىق. ② مه‌ستانىلىق.

divan.hane. is. far. كه‌ڭ سۇپا.

divanı.harb. is.far.ar. ھه‌ربىي مه‌ھكمه.

divanî. s. far. دۆله‌ت پەرمانى، دۆله‌ت بۇيرۇقى.

divildivil. z. توختىماستىن، ئۇزلۇكـسىز، ئارقا ـ ئارقىدىن.

divlek, – ği. is.ar. خه‌مه‌ك، سويما.

divrik, – ği. is. ئېگىز يەر، دۆڭ.
diyabet,–ti. is. fr. شېكەر سىيدىغان كېسەل.
diyadem. is. fr. زىبۇ-زىننەت بىلەن زىننەتلەنگەن تاج.
diyafram. is.fr. دىئافراگما (كۆكرەك قەپسىنى قورساق بوشلۇقىدىن ئاجرىتىپ تۇرىدىغان پەردە).
diyagnoz. is. fr. دىئاگنوز.
diyagram. is. fr. دىئاگرام.
diyaklaz. is. fr. دىئاكلاس (چوڭ يەر پارچىسى).
diyakoz. is. yun. ① پاپالىققا يېڭىدىن كۆتۈرۈلگەن كىشى. ② كېسەللەرگە قارايدىغان، خەلقتىن يىراقتىم تۇرىلاپ كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىدىغان كىشى.
diyalekt,–ti. is.fr. دىئالېكت، رايون خاراكتېرلىق تىل، يەرلىك تىل.
diyalektik. s. fr. دىئالېكتىكا.
diyalog. is.fr. دىئالوگ (ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق كىشىنىڭ بىر – بىرى بىلەن سۆزلىشىشى).
diyalogizm. is.fr. دىئالوگىزم (يازغۇچىنىڭ پىكىر ۋە كۆز قاراشلىرىنىڭ پېرسۇناژلار ئاغزى بىلەن بېرىلىشى).
diyanet,–ti. s.is.ar. ① دىندارلىق. ② دىيانەت.
diyanetkâr. s.far. دىيانەتلىك، دىندار.
diyanetli. s. دىندار.
diyapazon. is. fr. ئىنسانىنىڭ ياكى سازنىڭ ئاۋاز چىقىرىش ئورگانى.
diyar. is.ar. مەملىكەت، دۆلەت، يۇرت، ئەل.
diyarbakır. öz. is. دىيار بەكىر.
diyark. is. fr. ئىككىلىك ھۆكۈمەت، ئىككى ھۆكۈمدارنىڭ ھەر بىرى.
diye. دەپ:
«Göreyim diye geldim — كۆرەي دەپ كەلدىم.»
diyecek,–ği. is. قىلىدىغان، دەيدىغان سۆز:
«Diyeceğim yok — دەيدىغىنىم يوق.»
diyelek,–ği. is. → **Diyalekt.**
diyem. is. مەزمۇن.
diyet[1],–ti. is.ar. ① خۇن ھەققى. ② قىممەت، ئەھمىيەت.
diyet[2]. is.lât. بىر مىللەتنىڭ ئىجتىمائىي ئىشلىرىنى مۇزاكىرە قىلىدىغان سىياسىي مەجلىس.
diyez. is. fr. نوتىدا ئاۋازنى يېرىم كۆتۈرۈشتىدىغان ئىشارەت.
dız. is. تىز:
«Anne çocuğu dizlerine oturttu. — ئانا بالىنى تىزىغا ئوتقۇزدى.»
~çökmek. تىزلانماق، يۈكۈنمەك.
dizanteri. is.fr. دىزىنتېرىيە، تولغاق.
dizdar. s.fr. قەلئە مۇھاپىزەتچىسى، قورغان قاراۋۇلى.
dizdirmek. تىزدۇرماق.
dize. is. مىسرا.
dizel[1]. is. ئەخلاقسىز، بۇزۇق ئايال.
dizel[2]. is. دىزىل يېغى.
dizge. is. ① نىزام. ② جۈملە. ③ سىستېما.
dizgi. is. ① ھەرپ تىزىش. ② نىزام، تەرتىپ.
dizgin. is. تىزگىن، چۈلۈۋۇر.
~e vurmak. توختاتماق.
~i çekmek. تاناۋىنى تارتماق.
dizginlemek. ① تىزگىنلىمەك. ② چەكلەش.

ئەقىدىچىلىك.
dogmalaştırmak. دوگمىلاشتۇرماق.
dogmatik,–ği. is. دوگماتىك.
dogmatizm. is. fr. دوگمىچىلىك.
dogra. is. پەنجاپ تىلى شۇۋىسى.
doğa. is. ① تەبىئەت، ماھىيەت. ② تەقدىر. ③ ئىچكى قانۇنىيەت. ④ ئالەم فىزىكىسى: «1. Doğa bilgisi — تەبىئەت ئىلمى.
2. Doğaya aykırı hiç bir olay yok tur تەقدىر گەزىت ھېچقانداق ھادىسە يوق.
3. Taşın doğası — تاشنىڭ ئىچكى قانۇنىيىتى.»
doğaca. s. تەبىئەت قانۇنىغا ئۇيغۇن: «Doğaca kanun — تەبىئەت قانۇنى»
doğacı. is. s. ناتۇرالىست.
doğacılık, – ğı. is. ناتۇرالىزم.
doğaç, –cı is. شېئىرنى ئۇيى.
doğaçtan. z. كۆپ ئويلانماستىن.
doğal. s. تەبىئىي.
doğan. is. بۇركۇت.
doğancı. is. بۇركۇت يېتىشتۇرگۈچى، بۇركۇت بىلەن ئوۋ ئوۋلىغۇچى.
doğa.üstü. s. is. پەۋقۇلئاددە: «Doğa üstü güç — پەۋقۇلئاددە كۈچ.»
doğdurmak. تۇغدۇرماق: «Güneşi doğduran tanrı — قۇياشنى تۇغدۇرغان تەڭرى.»
doğma. is. s. ① تۇغۇلۇش، دۇنياغا كېلىش، يارلىش. ② تۇغما. ③ جەنۇب، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ئۇپۇقتىن چىقىشى. ④ تۇغۇلغان، دۇنياغا كەلگەن، يارىتىلغان: «Çinde doğma bir yabancı — جۇڭگو دا تۇغۇلغان بىر چەت ئەللىك.»
doğmaca. s. تۇغۇلۇشتىن بولغان.

لىمەك، كونترول قىلماق.
dizginsiz. s. ① تىزگىنسىز. ② باشباشتاقلىق. ③ ھەددىدىن ئاشقان: «Dizginsiz bir davranış — ھەددىدىن ئاشقان بىر ھەرىكەت.»
dizi. is. ①تىزىق: «Boncuk dizisi — مۇنچاق تىزىقى.
dizgici. is. ھەرپ تىزغۇچى، نابورچىك.
dizici. is. → **Dizgici.**
dizidizi. z. قاتارمۇ قاتار، يانمۇ يان، تىزىق ـ تىزىق.
dizilemek. تىزماق.
dizili. s. تىزىلغان.
dizilmek. تىزىلماق: «Çocuklar sıraya dizildi — بالىلار رەتكە تىزىلدى (قاتارغا).»
dizim. is. تىزىلىش.
dizin. is. جەدۋەل، ئىسىملىك، مۇندەرىجە.
diziyem. is.fr. ئوندىنبىر، ئوننىڭ بىرى.
diz.kapağı. is. لىپەك (تىزىنىڭ لىپىكى).
dizlik,–ği. is. ① تىزلىق (تىزغا ئۆتكۈزىزىدىغان نەرسە). ② تىزدىن ئاشمىغان پەلتو.
dizmek. ① تىزماق. ② پىچقا، ئارغامچىغا ئۆتكۈزمەك. ③ ھەرپ تىزماق.
dizsi. s. تىزغا ئوخشىغان.
dobra. s. سۆزى ئاشكارا، ئوچۇق، دۇرۇس (ئادەم).
dobradobra. z. تۈپتۈز، توپتوغرا، ئوچۇق ـ ئاشكارا (سۆزلىمەك).
doçent,–ti. is. alm. دوتسېنت.
doçetlik,–ği. is. دوتسېنتلىق.
dogma. is. fr. دوگما، ئەقىدە.
dogmacı. s. is. دوگمىچى، ئەقىدىچى.
dogmacılık,–ğı. is. دوگمىچىلىق،

ئاستا تۈزەلدى.

2. Hesap şimdi doğruldu — هېساب ئەمدى توغرىلاندى.

3. Evine doğruldu — ئۆيگە قاراپ يۈزلەندى.

4. Savaştan sonra doğrulan bir ülke — ئۇرۇشتىن كېيىن راۋاجلانغان بىر مەملىكەت.»

doğrultmak. ① تۈزەلتمەك، تۈزەتمەك. ② يۈزلەندۈرمەك. ③ قازانماق، قولغا كەلتۈرمەك، تاپماق:

«Günde şöyle - böyle 10 yuanı doğrultuyorum — ھەر كۈنى ئۇنداق بۇنداق قىلىپ ئون يۈەن تاپىمەن.»

doğrultu. is. ① تەرەپ. ② ئىستىقامەت.

doğruluk, — ğu. is. ① توغرىلىق. ② دۇرۇسلۇق. ③ ئۆلچەم ۋە قائىدىگە ئۇيغۇنلۇق.

doğrusu. z. توغرىسى، ھەقىقەتەن، ئەلھەق.

doğu[1]. is. ① شەرق، كۈنتۇغۇش، كۈنچىقىش. ② شەرق ئەللىرى:

«Doğu rüzgarı — شەرق شامىلى. ~Türkçe. شەرق تۈركچىسى.

doğu[2]. s. كىچىك قۇلاقلىق (قوي، ئۆچكە ھەققىدە).

doğulu. s. ① شەرقلىق. ② ئىسىل تاشلار.

doğum. is. ① تۇغۇت. ② تۇغۇلۇش يىلى. ③ بۇشىنىش، يەڭگىش:

«1. Kolay bir doğum — ئاسان تۇغۇت.

2. Mümün 1930 da Beşbalıkta dogdu — مۇمىن 1930 - يىلى بەشبالىقتا تۇغۇلغان.

3. Ayşe çok zor bir doğum yaptı — ئايشە بەك قىيىندا بوشاندى.»

doğmak. ① تۇغۇلماق، (كۈن، ئاي، يۇلتۇز) كۆتۈرۈلۈپ چىقماق، كۆرۈنمەك، ئۆرلىمەك. ③ مەيدانغا كەلمەك، يارالماق، پەيدا بولماق، تۆرەلمەك:

«Ben kaşkarda doğdum — مەن قەشقەردە تۇغۇلدۇم.»

doğram. is. توغرام، كېسىم.

doğrama. is. ① توغراش، كېسىش. ② ياغاچتىن ياسالغان ئۆي جابدۇقلىرى.

doğramcı. is. ياغاچچى.

doğramak. توغرىماق، كەسمەك.

doğram.doğram. z. توغرام - توغرام، كېسىم - كېسىم، پارچە - پارچە.

doğranmak. توغرانماق، كېسىلمەك، كەسىلەنمەك.

doğru. s. ① توغرا، دۇرۇست. ② توپتوغرا، تۈپتۈز، ئۇدۇل.

doğruca. z. توپتوغرا:

«Bu yol doğruca oraya çıkar — بۇ يول توپتوغرا ئۇ يەرگە بارىدۇ.»

doğrucu. s. is. توغرا ئىش قىلىدىغان، توغرا سۆز قىلىدىغان، خالىس، لىللا:

«O, doğrucu bir adamdır — ئۇ، توغرا ئىش قىلىدىغان ئادەم.»

doğruculuk, — ğu. is. ساداقەت.

doğrudan doğruya. بىۋاستە، توغرىدىن توغرا.

doğrulamak. توغرىلىماق، ئىسپاتلىماق.

doğrulanmak. توغرىلانماق، ئىسپاتلانماق، دەللىلەنمەك.

doğrulmak. ① تۈز بولماق، تۈزلەنمەك، توغرىلانماق. ② يۈزلەنمەك، يولغا چۈشمەك، تەرەققىي قىلماق. ③ راۋاجلانماق:

«1. Çocuğun ayağı yavaş yavaş doğruldu — بالىنىڭ پۇتى ئاستا - ئاستا

doğumevi. is. تۇغۇتخانا.
doğurgan. s. تۇغۇمچان.
«Doğurgan koyun — «تۇغۇمچان قوي.
doğurganlık, – ğı. is. تۇغۇمچانلىق.
doğurmak. ① تۇغماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك.
② سەۋەب بولماق:
«Meryem bir oğlan doğurdu— مەريەم بىر ئوغۇل تۇغدى.
Ahmedin hareketleri kötü sonuçlar doğurabilir — ئەخمەتنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرى يامان ئاقىۋەتكە سەۋەب بولۇشى مۇمكىن.»
doğurtmak. تۇغدۇرماق، تۇققۇزماق:
«Hangi ebe doğurttu? — قايسى كەندىك ئانىسى تۇغدۇردى؟»
doğrucu. is. تۇغۇت، تۇغۇش، تۇغۇلۇش:
«Çocúğun doğuşu başarılı oldu — بالىنىڭ تۇغۇلۇشى غەلىبىلىك بولدى.»
doğuşlu. s. ئالىيجاناب، قىممەتلىك، قەدىرلىك، ئەسلى ياخشى.
doğuştan. z. s. تۇغۇلۇشتىن، تۇغما، يارىتىلىشتىن:
«Mehmet doğuştan öyle — مەھەممەت تۇغما شۇنداق.»
doğuştancı. s. ھەر نەرسىنىڭ تۇغۇلۇشتىن بولىدىغانلىقىغا ئىشەنگۈچى.
doğut, – tu. is. بىر ئادەمنىڭ ياكى بىر نەرسىنىڭ پەيدا بولغان ياكى، تۇغۇلغان يېرى.
dok, – ku. is. ① كېمىسازلىق زاۋۇتى.
② پىرىستان ئامبىرى.
dokanmak. → **Dokunmak.**
doksan. s (90). توقسان
doksanlık. is. ① توقسانلىك (ئىچىگە 90 نەرسە سىغىدىغان قاچا، قۇتا). ② توقسان ياشلىق:
«Doksanlık bir ihtiyar — توقسان ياشلىق بىر قېرى.»
doktor. is. fr. ① دوختۇر. ② دوكتور:
«Edebiyat doktoru — ئەدەبىيات دوكتورى.
doktora. is. fr. ① دوكتورلۇق ئۇنۋانى. ② دوكتورلۇق ئىمتىھانى.
doktorluk, – ğu. is. ① دوكتۇرلۇق ② دوختۇرلۇق كەسپى.
doktrin. is. fr. ① مەزھەپ. ② ئىدىيە. ③ نەزەرىيە. ④ چۈشەنچە.
doktrinci. s. is. ① مەزھەپكە ئائىت، مەزھەپ بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② نەزەرىيىچى.
dokum. is. توقۇلۇش، قۇرۇلۇش. تەشكىل تېپىش.
dokuma. is. s. ① توقۇش. ② توقۇلما (نەرسە):
«Halı dokuma sanatı — گىلەم توقۇش تېخنىكىسى.
«Dokuma kumaş — توقۇلما رەخت.
dokumacı. s. توقۇمچى.
dokumacılık, – ğı. is. توقۇمچىلىق.
dokumak. ① توقۇماق. ② سىلكىمەك:
«Bez dokumak — (بۆز) رەخت توقۇماق.»
dokunaklı. s. ① بېدىماق، بېدىرىغان، ئېچىنىشلىق. ② كۆچلۈك، قۇۋۋەتلىك.
dokundurmak. ① چېقىلدۇرماق. ② تەگكۈزمەك، تەگدۈرمەك:
«Sözü bana dokundurmak istedi—

هۈججه‌تلىك «Dökümanter filim —
فىلىم.»
dolab. is. → Dolap.
dolak, – ğı. is. گېجه‌يي، چىمالتار (پاچاققا يۆگه‌يدىغان تار، ئۇزۇن رەخت).
dolam. is. يۆگەم، تولغام:
«Beş dolam kumaş — بەش يۆگەم رەخت.»
dolama. is. ① يۆگەش، تولغاش. ② بىر خىل تۇرك كەمزۇلى، پىرىچە (چاپان).
dolamak. ① يۆگىمەك، تولغاق. ② ئارتماق، يۈكلىمەك، كەلمەك:
«Beline kuşak dolamış — بېلىگە بەلباغ يۆگىۋاپتۇ.
Bu işi benim başima doladılar — بۇ ئىشنى مېنىڭ بېشىمغا ئارتتى.»
dolaman. is. تۇرك ئەرلەرنىڭ بىر خىل كىيىمى.
dolambaç. is. ①ئەگمە، ئەگمەچ، ئەگمە. ② قۇلاقنىڭ ئىچكى قىسمى:
«Bu yolun dolambaçları çoktur — بۇ يولنىڭ ئەگمىسى كۆپ.»
dolambaçlı. s. ① ئەگرى ـ تۇقاي، مۇرەككەپ:
«Dolambaçlı yol — ئەگرى ـ تۇقاي يول.
Dolambaçlı bir ifade — مۇرەككەپ بىر ئىپادە.»
dolambaçsiz. s. تۈز، توغرا. ② توغرىدىن توغرا:
«Dolambaçsiz yol. — توغرا يول، تۈپ تۈز يول.
Dolambaçsiz anlatim — تۈزلا سۆزنى ماڭا تەگكۈزگۈسى كەلدى.»
dokunmak. ① چېقىلماق، تەگمەك. ② تەسىر قىلماق. ③ مۇناسىۋىتى بولماق. ④ بولماق:
«O işin bana dokunur yanı yoktur — ئۇ ئىشنىڭ ماڭا (مەن بىلەن) مۇناسىۋىتى يوق.
Onun bana zararı dokunmaz — ئۇنىڭ ماڭا زىيىنى بولماس.»
dokunulmak. ① چېقىلماق. ② سېزىلمەك، تۇيۇلماق.
dokunulmaz. s. ① چېقىلماس، تىگىلمەس. ② تەنقىد قىلىنماس، تەنقىد بېرىلمەس، تەنقىدلەنمەس.
dokunulmazlık, – ğı. is. ① چېقىلماسلىق، تېگىلمەسلىك. ② چەكلىمە، مەنئىي.
dokunum. is. سېزىم.
dokunur. s. زىيانلىق، زەھەرلىك، پايدىسىز.
dokunuş. is. ①تېگىش. ② ئەدەبىي ئەسەرنىڭ يېزىلىش ئۇسۇلى:
«Bir dramın dokunuşu — بىر دراما مىنىڭ يېزىلىش ئۇسۇلى.»
dokurcun. is. ① قۇرۇق ئوت ئۆ سامان دۆۋىسى. ② توققۇز تاش ئويۇنى.
dokuyucu. s. توقۇغۇچى.
dokuz. is. توققۇز.
~ babalı. ئاتىسىنىڭ تايىنى يوق.
dokuzlu. s. is. ① توقۇزلۇق. ② توققۇزلۇق (قارت).
dokuztaş. is. توققۇز تاش (توققۇز تاش بىلەن ئويناىدىغان قاتار ئويۇنى).
dokuzuncu. s. توققۇزىنچى
dokümanter. s. هۈججه‌تلىك.

② چىشلىمەك. ③ تارالماق، يېيىلماق. ④ سەيرقىلماق. ⑤ كۆزدىن كەچۈرمەك:

«1. Saçi uzun çok dolaşiyor — ئۇزۇن چاچ كۆپ چىگىشلىشىدۇ.

2. Öyle bir rivayet dolaşiyor — شۇنداق بىر رىۋايەت يېيىلىپتۇ.

3. Şehri dolaşmak — شەھەرنى سەير قىلماق.

4. Askeri birlikleri dalaşmak — ھەربىي قوشۇنلارنى كۆزدىن كەچۈرمەك.»

dolaştırmak. ئايلاندۇرماق، چۆگىلەتمەك:

«Beni çok dolaştırdi — مېنى كۆپ ئايلاندۇردى.»

dolay. is. ئەتراپ، ئۆپچۆرە:

«Kulca dolaylarında şirin dağlar var — غۇلجا ئەتراپىدا چىرايلىق تاغلار بار.»

dolayı. is. سەۋەبى، تۈپەيلى:

«Çirkinliğinden çok sevilmiyor — سەتلىكىدىن ياخشى كۆرۈلمەيدۇ.»

dolaysıyle. z. ① ۋاستىسى بىلەن، سەۋەبىدىن:

«Onu kardeşi dolaysıyle tanırım — ئۇنى قېرىندىشىنىڭ ۋاستىسى بىلەن تونۇيمەن.»

dolay kutupsal. s. قۇتۇپقا يېقىن بولغان.

dolaylama. is. پاساھەتلىك، بەدئىي سۆز.

dolaylı. s. ۋاستىلىك.

dolaysız. s. بىۋاسىتە، ئۇدۇل، تۈپ-تۈغرا، تۈغرىدىن - تۈغرا.

doldurmak. تولدۇرماق.

doldurtmak. تولدۇرتماق.

چۈشەندۈرۈش، ئۇدۇللا چۈشەندۈرۈش.

dolan. is. ھىيلە - مىكىر، يالغان.

dolanbaç, - cı. is. → **Dolambaç.**

dolandırıcı. is. s. ئالدامچى، ھەييار، قىزىلكۆز.

dolandırıcılık, – ğı. is. ئالدامچىلىق، ھەييارلىق، قىزىلكۆزلۈك.

dolandırılmak. ① ئالدانماق. ② ئىشەندۈرۈلمەك.

dolandırmak. ① ئايلانماق، چۆگىلىمەك. ② ئورالماق يۆگەلمەك. ③ تارالماق، ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچمەك:

«Bu haber bütün şehirde dolandı — بۇ خەۋەر پۈتۈن شەھەرگە تارالدى.»

dolanmak. ① يۆگىمەك، ئورىماق. ② ئايلاندۇرماق چۆگىلەتمەك. ③ ئالداپ پۇل ۋە مېلىنى ئالماق.

dolap, - bı. is. ① ئىشكاپ. ② سۇ چاقپىلەكى، چىغىرىق. ③ كالانتىر. ④ ھىيلە.

«Dolaplı kuyu — چىغىرىقلىق قۇدۇق.

Dolap çevirmek — ھىيلە - مىكىر ئىشلەتمەك.»

dolapçı. s. ① ئىشكاپ ياساپ ساتقۇچى. ② ھىيلە بىلەن ئىش كۆرگۈچى، ھىيلىچى.

dolar. is. دوللار.

dolaşık. s. ① ئەگرى - تۆقاي. ② مۇرەككەپ، چىگىش:

«Dolaşık saç. — چىگىش چاچ.

dolaşıklık, – ğı. is. ①ئەگرى - تۆقايلىق. ② چىگىشلىك. مۇرەككەپلىك.

dolaşım. is. ئايلانما.

dolaşmak. ① ئايلانماق، چۆگىلىمەك.

تاکسی قاتارلیق).

dolu[1]. is. مۆلدۈر، تۆلا، تۆلۈ.

dolu[2]. s. ① لىق تولغان. ② كۆپ، مول. ③ بەتلەنگەن (ھەربىي قۇرال). ④ بوش يېرى قالمىغان، تىقما ـ تىقماق. ⑤ زىق.

dolu · dizgin. بەك تېز، بەك ئىتتىك.

dolukmak. (كۆز ھەقىدە) ياشقا تولماق.

dolunay. is. تولۇن ئاي.

doluş. is. تولۇش.

doluşmak. توپلانماق، يىغىلماق.

domalıç. s. دۇمبەلچەك، دۆگىلەك، يۇمىلاق.

domalamak. ① دۆگىلەك قىلماق، يۇمىلاق قىلماق. ② چۆكمەك، ئۆمىلىمەك.

domalatmak. ① دۆگىلەك قىلدۇرماق، يۇمىلاق قىلدۇرماق. ② چۆكتۈرمەك، ئۆمۈلەتمەك.

domanç. → **Domalıç.**

domates. is. bot. rum. پەمىدۇر، شوخلا.

domatesli. s. پەمىدۇر سىلىنغان.

dombar. دومبۇرا.

dombay. is. سۇ كالىسى.

domino. is. fr. ① يىگىرمە ئۇرۇق بىلەن ئويىنىلىدىغان دامكا. ② ئۇزۇن تون.

dominyon. is. ing. دومىنئون.

domra. is. rus. دومرا (قارنى يۇمىلاق، ئۇزۇن ساپلىق، ئۈچ تارلىق زەخمەك ياكى ناخۇل بىلەن چېلىنىدىغان بىر خىل رۇس چالغۇسى).

domuz. is. تۇڭگۇز، چوشقا.

~ arabası. ئېغىر يۈكلەرنى يېقىن يەرلەرگە توشۇيدىغان كىچىك چاقلىق، ئۇستى تۈز قاچىلاش ماشىنىسى.

doldurucu. is. (نېفىت قاتارلىقلارنى ئاپتوماتىك يول بىلەن تۇڭلارغا قاچىلاش).

doldurulmak. تولدۇرۇلماق.

dolgu. is. ① تولدۇرۇش، زاماسكىلاش (چىشنى). ② ئېتىش (كاۋاكنى، تۆشۈكنى).

dolgulu. s. زاماسكىلانغان، تولغۇ ـ زۇلغان:

«Dolgulu diş — زاماسكىلانغان چىش.»

dolgun. s. ① تولغۇن، كامالەتكە يەتكەن، يېتىشكەن. ② كۆپ، جىق، تولا، مول.

dolgunluk, – gu. is. ① يېتىشكەنلىك، توشقۇزۇلغانلىق. ② سېمىزلىك. ③ ئاشقازاننىڭ كۆپۈشى.

dolma. is. s. ① تولما، تولۇش. ② تولدۇرۇپ قىلىنغان تاماق، ھېسپ. ③ ھىيلە ـ مىكىر:

«Gölün dolması — كۆلنىڭ تولۇشى.»

dolmacı. s. ① ھېسپچى. ② ھېسپنى ياخشى كۆرىدىغان. ③ يالغانچى، ساختىپەز.

dolmak. ① تولماق، توشماق. ② تۈگىمەك، تاماملانماق. ③ قاپلانماق:

«Süre doldu — ۋاقىت توشتى (تۈگىدى).

Gönlü aşkla dolmak — كۆڭلى مۇھەببەت بىلەن تولماق.»

dolma kalem. is. گاڭبى (قەلەم).

dolman. is. ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ سىرتقى كىيىمى.

dolmuş. s. is. ① تولغان، توشقان، بوش يېرى قالمىغان. ② يۈك ۋە يولچىلىق قاتناش قورالى (كېمە، ھارۋا،

① كيدۈرمەك. ② بېزە-مەك، زىننەتلەمەك، ياسىماق. ③ ئۈزۈنغىچە تىللىماق، ئازار بەرمەك.

doncumak. ① تۇرۇپ قالماق. ② ھەيران قالماق. ③ ھېرىپ قالماق. ④ (ئوت ـ چۆپ) ئىسسىق ئۆتۈپ سېسىپ قالماق. ⑤ ئىچەككە كىرمەك (قىشلىق ئۈيقۇغا كىرمەك).

dondurma. is. ① تۇڭلىتىش، مۇزلىتىش. ② ماروژنى.

dondurmaci. is, ماروژنىچى.

dondurmak. تۇڭلاتماق، مۇزلاتماق. «Soguk fedanları dondurdu — سوغۇق مايسلارنى ئۈششۈتىۋەتتى.»

dondurucu. s. is. ① تۇڭلىتىدىغان، مۇزلىتىدىغان. ②سۇنى تۇڭلىتىدىغان ئەسۋاب: «Adamı dondurucu rüzgaresiyor — ئادەمنى تۇڭلىتىدىغان شامال چىقىدۇ.»

dondurulmuş. s. تۇڭلىتىدىغان، مۇزلىتىدىغان: «Dondurulmuşçoktur — تۇڭلىتىلغان گۆش ناھايىتى كۆپ.»

donlu. s. كىيىملىك (ئۈستىدە كىيىمى بار).

donmak. ① تۇڭلىماق، مۇز تۇتماق. ② تۇڭلاپ قالماق: «Su dondu — سۇ مۇز تۇتتى. Geçen kış dağ yollarında epeyce adam dondu — ئۆتكەن قىش تاغ يوللىرىدا خېلىلا ئادەم تۇڭلاپ ئۆلدى.»

donmuş. s. تۇڭلىغان، مۇز تۇتقان.

donra. is. ① تېرىك پاتقاقلىق. ② چاچ كېپەكى. ③ بەدەن كىرى.

ۋە ئاددىي ھارۋا.

~ ayağı — ھەربىي قورالىلارنى تازىلايدىغان ئەسۋاب.

~ gibi — مىجەزى ئەسكى، جاھىل.

domuzgiller. is. تۇڭگۇز تېپىدىكى ھايۋانلار.

domuzluk, – ğu. is. جاھىللىق، ئەسكى خۇيلۇق.

don¹. ① تون (كىيىم). ② ئىچكى كىيىم. ③ ئات تۇياقنىڭ رەڭگى.

don². isp. ئەپەندى: «Don kişot — «دون كىخوت.

Don. is. öz. دون دەرياسى.

donakalmak. تىڭىر قاپ قالماق، ھەيران قالماق.

donanma. is. ① كېمە، پاراخوت. ② بەزى بايراملاردا ياكى باشقا خۇشاللىق كۈنلەردە بايراق چىقىرىپ، مەشئەل يېقىپ ئۆتكۈزۈلىدىغان پائالىيەتلەر.

donanmak. ① بېزەلمەك، ياسانماق. ② نۇرلانماق، يورۇپ كەتمەك. ③ ھازىرلانماق. ④ قاپلانماق، پۈركىنىمەك.

«1. Gelin pek güzel donanmiş — كېلىن بەك چىرايلىق ياسىنىپتۇ.

2. Bugün şehir donanmiş — بۈگۈن شەھەر بەك يورۇپ كەتتى.

3. Agaçlar yapraklarla donandı. دەرەخلەر يوپيۇرماقتا پۈركىنىپ كەتتى.»

donatı. is. ئۈسكۈنە، ئەسۋاب.

donatılmak. قورالىلاندۇرۇلماق. «Askeri birlikler iyi donatılmiş — ھەربىي قوشۇنلار ئوبدانلا قورالىلاندۇرۇلدى»

donatım. is. قورال ـ ياراق، ئەسۋاب، ئۈسكۈنە.

dosdoğru. s. بەك توغرا.

dost, – tu. is. s. far. ① دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئاشنا. ② يار، سەۋگىلى. ③ خۇمار:

~ ağlatır, düşman güldürür — دوست، يىغلىتىپ ئېيىتار، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ.

~ başa düşman ayagâ bakar — دوست باشقا، دۈشمەن ئاياغقا باقار.

dostça. s. z. دوستلارچە:

«Dostça konuşmak — دوستلارچە سۆزلەشمەك.»

dostluk,–gu. is. دوستلۇق.

dosya. is. fr. ئارخىپ، داكئەن.

doygun. s. o. توق، قانائەتچان:

«Doygundur, böyle kazançları arayacak adam değildir — ئۇ قانائەتچان، مۇنداق پايدا قوغلىشىدىغان ئادەم ئەمەس.»

doygunluk,–ğu. is. توقلۇق.

doyma. is. ① تويۇش. ② قانائەتلىنىش.

doymak. ① تويماق. ② قانماق، قانائەتلەنمەك:

«Bol yağmurla toprak suya doyar — مول يامغۇر بىلەن يەر سۇغا تويىدۇ.»

doymaz. s. تويماس، ئاچكۆز، تويمىغۇر.

doymazlık,–gı. is. تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك.

doymuş. s. ① تويغان. ② قانائەتلەنگەن.

doyum. is. قانائەت.

doyunmak. تويۇنماق، تويماق.

donsuz. s. ① تونسىز، كىيىمسىز. ② كەمبەغەل، يوقسۇل، گادايى:

«Donsuzun biri — يوقسۇلنىڭ بىرى.»

donuk. s. ① توكلىغان، مۇز تۇتقان، توڭلۇق. ② غۇۋا، تۇتۇق، خىرە. جانسىز:

« Donuk yıldız — خىرە يۇلتۇز.

Donuk adam — «جانسىز ئادەم.

donuklaşmak, خىرەلەشمەك، غۇۋالاشماق.

donukluk, – gu. is. ① خىرەلىك، غۇۋالىق. ② جانسىزلىق.

don · yağı, – nı. is. ① توك ياغ. ② سوغۇق چىراي، بەتبەشىرە.

dopdolu. s. لىقمۇلىق.

dor. is. yun. – 1200 دور (مىلادىدىن يىل ئاۋۋال يۇنانىستانغا كېلىپ دورىس رايونىغا ئولتۇراقلاشقان ۋە يونان مەدەنىيىتىنى ياراتقان قەۋم).

dorking. is. ing. دوركىن (ئېتىگىلىز توخۇسى).

dorset, – ti. is. ff. دورسەت (ئېتىگىلىز قويى).

dortuvar. is. fr. مەكتەپ ياتىقى.

doru. s. is. تورۇق، جەرەن (ئات).

doruk, – ğu is. پەللە، چوققا:

«Tanrı dağının doruğu — تىيانشان تېغىنىڭ چوققىسى.»

dorulamak. چىگداپ تولدۇرماق (لىق تولدۇرماق).

dorum. is. تايلاق، بوتا.

dosa. is. lat. پرىستانغا كىرىپ چىقىش ئۈچۈن ياسالغان كۆۋرۈك.

dört.ayak, – ğı. is. ① تۆت پۇت لۇق (هايۋان). ② تۆت پۇت، تۆت ئاياغ:
«Dört ayak yürümek — تۆت پۇت يۈرمەك.»
dört.ayaklı. s. تۆت پۇتلۇقلار، تۆت ئاياغلىقلار.
dört boynuzlu. s. تۆت مۈڭگۈزلۈك.
dörtgen. is. تۆت بۇرجەك، تۆت قىر.
dörtkaşlı. s. ① بۇرۇتى خەت تارتقان (يىگىت). ② قاراقاش.
dortlük, – ğü. is. تۆتلۈك.
dört. nal. is. ① هايۋاننىڭ تېز يۈگۈرۈشى، هايۋاننىڭ چېپىشى. ② تېز يۈگۈرۈش، ئىشنى تېز قىلىش:
«Hayvanı dört nala kaldırmak هايۋاننى تېز چېپىشقا قويماق.»
döş. is. تۆش:
«Döş yağı — تۆش يېغى.
döşek, – ği. is. تۆشەك، ياتاق.
döşekli. s. ئولتۇراقلىق.
döşem. is. قۇرۇلما، تۆشەم:
«Sıcak su döşemi — ئىسسىق سۇ قۇرۇلمىسى»
döşeme. is. ① ىنالاردا يەر قىسمى يېپىپ تۇرىدىغان تاختاي. ② بىناغا كېرەكلىك ئەشيا، قۇرۇلۇش ئەشياسى.
döşemek. ① تىزىپ يايماق. ② ياپماق، پۈركىمەك، ياتقۇزماق:
«Tüm meydanı mermrle döşediler— پۈتۈن مەيدانغا مەرمەر تاش ياتقۇزدى.»
döşenmek. ① تىزىلىپ يېيىلماق. ② يېيىلماق، قاپلانماق. ③ ئاغرىپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالماق. ④ ئاچ-

doyurmak– تۇيغۇزماق، تويدۇرماق:
«Her gün bir kaç yoksulu doyurur— هەر كۈنى بىرقانچە كەمبەغەلنى تويغۇزىدۇ.»
dönük. s. ① ئارقىسىنى قىلىۋالغان. ② ئالاق ـ چالاق بولغان (كۆز). ③ بۇرالغان:
«Bana dönerek cevap verdi — ماڭا ئۆرۈلۈپ جاۋاب بەردى.»
dönülmez. s. قايتماس.
~ yol. تەھلىكلىك ۋە خالتا كوچا.
dönüm. is. ① دەۋران، جەۋلان. ② قايتىش. ③ قېتىم، نۆۋەت. ④ كۈنلۈكى، ئايلىقى، يىللىقى. ⑤ كەڭلىكى 40 ئارشىن كېلىدىغان يەر ئۆلچەم بىرلىكى:
«1. Bu gitmenin bir de dönümü var — بۇ كېتىشنىڭ قايتىشى بار.
2. Üç donüm su getirdim — ئۈچ يول سۇ ئېلىپ كەلدىم.
3. Birinci ölüm yıl dönümü anıldı — ئۆلۈمنىڭ بىرىنچى يىللىقى خاتىرىلەندى.»
dönüş. is. ① ئايلىنىش، پىرقىراش، چۆگىلەش، بۇرۇلۇش. ② قايتىش.
dönüşmek. ① ئۆزگەرمەك، ئايلانماق. ② باشقۇرماق:
«Bukadar az para ile nasıl dönüşecek? — بۇنچىلىك ئاز پۇل بىلەن قانداق باشقۇرغىلى بولىدۇ؟»
dönüştürmek. ئۆزگەرتمەك، ئايلاندۇرماق.
dördül. is. كۋادرات، تۆت بۇرجەك، مۇرەببە.
dördüncü. s. تۆتىنچى.
dördüz. s. تۆت كېزەك.
dört. s. تۆت (4).

كيمنگەن بىرخىل ئاتلىق ياكى پىيادە ئەسكىرى.

drahmi. is. yan. ① قەدىمكى يونان پۇلى. ② 4.36 گرام ئېغىرلىقتا تەڭ گرېك ئېغىرلىق ئۆلچىمى.

drahoma. is. yun. دىراخوما (خرىس تىئانلاردا كۆيئوغۇلغا كېلىن تەرىپىدىن بېرىلىشى ئادەت قىلىنغان پۇل ياكى مال).

draje. is. fr. شېكەرلەنگەن تابلېتكا ياكى كۆمۈلاچ دورا.

dram. is. fr. دراما، تىياتىر.

dramatik. s. دراماتىك.

dramlaştırma. is. دراملاشتۇرۇش، سەھنىلەشتۈرۈش.

dramlaştırmak. دراملاشتۇرماق، سەھنىلەشتۈرمەك.

drenaj. is. fr. سۇنى چىقىرىۋېتىش، ئېتىز - ئېرىق قۇرۇلۇشى.

drezin. s. fr. تۆمۈريولدا ئىشلىتىدىغان كىچىك هارۋا.

dua. is. دۇئا، ئاللادىن ياخشىلىق تىلەش، تىلەك.

duacı. is. دۇئاگۇي.

duahan. is. ar. far. دۇئاخان، دۇئا گۇي.

dubara. is. far. هىيلە - مىكىر.

dubaracı. is. هىيلىگەر، ئالدامچى، ساختىپەز.

dubaracılık, – ğı. is. ئالدامچىلىق، هىيلىگەرلىك، ساختىپەزلىك.

dubl. s. fr. جۈپ، قوش.

duble. is. fr. قوش ئەستەر.

dublelik. s. قوش ئەستەرلىك.

dublör, – rü. is. دۇبلۇر (تىياتىردا باش رولنى ئىجرا قىلغۇچى ئارتىس ئورنىدا چىغلانماق:

«Şimdiye kadar sabrediyordu bugün döşendi — هازىرغىچە تاقەت قىلغانىدى، بۈگۈن ئاچچىقلاندى.»

dövdü. is. ① ئوقماق، چوقماق. ② پالتا، كەكە قاتارلىق سايمانلارنىڭ جۈلدىسى.

dövdürmek. ئۇردۇرماق، سوقتۇرماق.

döveç, –ci. is. كىلى.

döven. is. تۆلۈق (خارماننىڭ).

döviz. is. تاشقى پېرىئوت، ۋەيخۇي.

dövme. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش (نەرسىنى). ② بەدەنگە تامغا بېسىش. ③ سوقۇلغان نەرسە.

dövmek. ① ئۇرماق، سوقماق. ② يانجماق، ئەزمەك، ئۇۋاتماق. ③ چۈۋۈق دىماق، قاقماق.

dövülgen. s. سوقۇلغان، ئۇرۇلغان.

dövülmek. ئۇرۇلماق، سوقۇلماق.

dövünmek. ① ئۆز ئۆزىنى ئۇرماق. ② ئېچىنماق.

dövüş. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش. ② جېدەل، ماجرا.

dövüşken. s. ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق:

«Dövüşken çocuk — ئۇرۇشقاق بالا.

Dövüşken horuz — سوقۇشقاق خوراز.»

dövüşmek. ئۇرۇشماق، سوقۇشماق، جەڭ قىلىشماق.

dövüştürmek. ئۇرۇشتۇرماق، سوقۇشتۇرماق، جەڭ قىلدۇرماق.

dragoman. is. fr. تەرجىمان.

dragon. is. fr. ① چوڭ يىلان، ئەجدىها. ② غەربىنىڭ مەخسۇس فورمىدا

duldalamak. قانات ئاستىغا ئالماق، قوغدىماق، ھمايە قىلماق، دالدىلماق.
duldalanmak. قانات ئاستىغا ئېلىنماق، ھمايە قېلىنماق، دالدىلانماق.
dulluk, – ğu. is. تۇللۇق.
duma, dumağı. is. ئويمان، پەس، چوقۇر.
Duma. is. rus. دوما (چارروسىيە زامانىدىكى رۇس پارلامېنتى).
duman. is. ① تۇمان، تۈتەك، بۇس، ئىس. ② خاراب.
~ başına vurmak. ئاچچىقلانماق.
~ deliği. تۇرخۇن.
~ etmek. چاچماق، بۇزماق.
~ olmak. ناھايىتى ياماق ئەھۋالغا چۈشمەك.
~ yapmak. ئاز پۇل بىلەن كۆپ ئىش قىلماق، كۆپ پۇل قازانماق.
dumancı. s. ھايانكەش، ئاز پۇل بىلەن جىق پايدا كۆرگۈچى.
dumanlamak. ئىسلماق، سۈرلىمەك: «Balıkları dumanlamak — بېلىقلارنى ئىسلماق (سۈرلىمەك).»
dumanlanmak. ① ئىسلانماق، سۈرلەنمەك. ② بۇلغانماق، ئېلىشىپ كەتمەك، مالىماتاق بولماق: «Kafalr dumanlandı — كاللا ئېلىشىپ كەتتى.»
dumanlı. s. ① ئىسلىق، تۈتەكلىك، تۇمانلىق. ② قىينىچىلىق، قىسچىلىق.
dumanlık, – ğı. is. تۈتەكلىك.
dumansız. s. ئىسسىز، تۈتۈنسىز.
dum dum. is. بىرخىل ئوق.
dun. s. far. ① پەس، رەزىل.

چىقىقۇچى ئارتىس، ئەينى بىر رولنى نۆۋەت بىلەن ئىجرا قىلغۇچى ئىككى ئارتىسنىڭ بىرى).
dublür, – ü. is. fr. ① ئەستەر. ② مەجبۇرىي ھەمراھ. ③ ئىككىنچى قەۋەت، نۇسخىسى، ئۇلگىسى.
duçar. s. far. دۇچار، مۇپتىلا، گىرىپتار: «Hastalıga duçar olmak — كېسەلگە گىرىپتار بولماق.»
duçret. is. ar. قىسلىق، تارلىق.
dudak, – ğı. is. ① كالپۇك، لەۋ. ② ئايالالرنىڭ جىنسىي ئورگانىنىڭ لەۋى: «Üst dudak — ئۈستۈنكى لەۋ.»
dudaklık, – ğı. كالپۇكلۇك.
dudu[1]. s. far. ① خانىم. ② قېرى ئەرمەن ئايالى: «Fatma dudu — پاتىمە خانىم.»
dudu[2]. is. far. zool. شاتۇت.
duetto. is. it. ئىككى كىشىلىك ناخشا.
duhter. is. far. قىز، قىزبالا.
duhul. ar. ئىچىگە كىرىش.
duhuliye. is. ar. ئىمپورت بېجى.
duk, dük. fr. پىرۇۋوسكا، پەيتۇن ھارۋىسى.
Dukes. is. بىر ئىنگلىز بالىلار دوختۇرى (1845 — 1925. - يىلغىچە ياشىغان).
dul. s. is. تۇل (ئايال).
~ yaşmağı. تۇل خوتۇنلىققا بېشىغا سالىدىغان ياغلىق.
~ yaşmağı başına — سەنمۇ تۇل قالىسەن.
dulda. is. ① دالدا. ② ھمايە.

durmak. ①تۇرماق، توختتماق. ② ساقلانماق.③ كۈتمەك،سەۋرى قىلماق، تاقەت قىلماق. ④ تولتۇرماق:
«Uygurların binlerce yıl önceki eserleri hâlâ duruyor — ئۇيغۇر-لارنىڭ مىڭلارچە يىل ئاۋۋالقى ئەسەر-لىرى ھازىرمۇ ساقلانماقتا.»

durmaksızın. z. توختىماستىن، تىنماستىن، ئارقا ـ ئارقىدىن.

durmuş. s. تۇرغان، تۇرۇپ قالغان:
«Durmuş et — تۇرۇپ قالغان گۆش.»

duru. s. سۈزۈك، ساپ، تازا، تىنىق:
«Duru su evlere getirildi — تىنىق سۇ ئۆيلەرگە توشۇلدى.»

durulamak. چايقىماق (كىرنى).

durulanmak. چايقالماق.

durulmak. ① تىنماق، سۈزۈلمەك:
② توختالماق:
«Su bulanıktı, duruldu — سۇ دوغ ئىدى، تىندى.
«Burada durulmaz — بۇ يەردە توختىغىلى بولمايدۇ.»

durum. is. ① ۋەزىيەت، ئەھۋال:
«Çinin iç durumu çok iyidir — جۇڭگونىڭ ئىچكى ۋەزىيىتى بەكمۇ ياخشى.»

durumsamak. ئەسكىلەنمەك، تۇراقسىز-لاشماق.

duruş. is. تۇرۇش، توختاش:
«Duruşundan bir derdi olduğu belli — تۇرۇشىدىنلا بىر دەردى بار-لىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ.»

duruşma. is. دەۋاگەر ۋە جاۋابكارنىڭ سوت مەيدانىدا تۇرۇشى.

duş. is. fr. دۇش (مۇنچا):
«Duş bozulmuş — دۇش بۇزۇلۇپتۇ.»

dut, – tu. is. ①ئۈزمە. ② بەك مەست:
② تۆۋەن، ئەرزان:
«Dun fiyat verdi satmadım — ئەرزان باھا بەردى، ساتمىدىم.»

duo. is.it. ئىككى ساز ياكى ئىككى ئاۋازغا تەڭكەش قىلىنغان مۇزىكا پارچىسى.

dur. تۇر (بۇيرۇق).

duraç[1],– cı. is. قىرغاۋۇل.

duraç[2]. is. ① ھەيكەل قاتارلىقلارنى ئورنىتىدىغان تاپان. ② ئۇل.

durağan. s. تۇرغۇن، سابىت:
«Durağan yıldızlar — تۇرغۇن يۇلتۇزلار.»

durak[1], – ğı. is. ①پويىز، ئاپتوبۇس لارنىڭ بېكەتلىرى. ② شېئىرىيەتتىكى تۇراق. ③ پائۇزا (توختاش).

durak[2]. is. تۆكسىز شاپتۇلا.

duraklamak. ① توختىتۋالماق، سۆز ئارىسىدا تۇرۇۋالماق. ② داۋام قىلدۇرالماسلىق، ھودۇقماق. ③ ئىككىلەنمەك.

duraklı. s. تۇرغۇنلۇق، قارارلىق.

duraksamak. ئىككىلەنمەك، نېمە قىلىشنى (دېيىشنى) بىلمەسلىك، تۇرۇپ قالماق.

dural. s. تىنچ، شۈك.

duralamak. ① پەسەيمەك، ئاستىلىماق. ② چۆچۈمەك.

durdurmak. توختاتماق، تۇرغۇزماق.

durendiş. s. يىراقنى كۆرىدىغان، يىراقنى چۈشىنىدىغان.

durgun. s. ① تۇرغۇن، تىپتىنچ.
② روھسىز، جانسىز، ھەرىكەتسىز:
«Durgun deniz — تىپتىنچ دېڭىز.»

durgunluk, – ğu. is. تۇرغۇنلۇق، تىپتىنچلىق.

تەسرات قالدۇرماق.

duygulanmak. تۇيغۇلانماق، تەسرلەنمەك:

«Bu güzel davranışından çok duygulandım — بۇ ياخشى مۇئامىلسىدىن ئوبدان تەسرلەندىم.»

duygulu. s. تەسرلىك، هېسسياتلىق.

duygun. s. تۇيغۇن، زېرەك.

duygunlaştırıcı. s. تۇيغۇنلاشتۇرغۇچى، هوشيارلاشتۇرغۇچى، سەزگۈرلەشتۈرگۈچى.

duygunlaştırma. is. تۇيغۇنلاشتۇرۇش، سەزگۈرلەشتۈرۈش، هوشيارلاشتۇرۇش.

duygunluk. is. تۇيغۇنلۇق، هوشيارلىق، سەزگۈرلۈك.

duygusal. s. هېسسياتنى قوزغايدىغان، تۇيغۇغا ئائىت.

duygusuz. s. تۇيغۇسز، هېسسياتسز.

duygusuzluk, – ğu. is. تۇيغۇسزلىق، هېسسياتسزلىق.

duyma. is. ① تۇيۇش، سېزىش، هېس قىلىش. ② ئاڭلاش، تىڭشاش، ئىشىتىش.

duymak. ① تۇيماق، هېس قىلماق، سەزمەك. ② ئاڭلىماق، تىڭشىماق، ئىشىتمەك. ③ خەۋەردار بولماق، بىلمەك:

«Yaptıklarını duydum — قىلغانلىرىڭنى بىلدىم.»

duynak, – ğı. is. تۇيۇق (هايۋانلارنىڭ).

duyu. is. تۇيغۇ، سېزىم.

duyulmak. ① تۇيۇلماق، سېزىلمەك. ② بىلىنمەك، ئاڭلانماق، ئىشىتىلمەك.

duyum. is. تۇيغۇ، سېزىم.

duyum ölçer. is. هېس ـ سېزىمنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب، سېزىم ئۆلچەر،

قاتتىق مەست — «Dut gibi olmak بولۇپ كەتمەك.»

dutluk, – ğu. is. ئۈزۈملۈك (باغ).

duvak, – ğı. is. ① يوپۇق (كېلىن ۋە بۇۋاقلارنىڭ يۈزىگە يېپىدىغان). ② تۇۋاق، قاپقاق.

duvaklamak. يوپۇق ياپماق (كېلىن ۋە بۇۋاقنىڭ يۈزىگە).

duvaklanmak. ① كېلىن بولماق. ② يۈزىگە يوپۇق يېپىنماق.

duvaklı. s. ①يېشى ۋە يۈزى يېپىلغان. ② تۇۋاقلانغان، تۇۋاقلىق، يېپىقلىق.

«Duvaklı gelin — يۈزى يېپىلغان كېلىن.»

duvar. is. far. ① تام، سېۋقما. ② توسۇق:

«Duvar gazetesi — تام گېزىتى.

duvarcı. is. تامچى.

~ çekici. ئىككى ئۇچى ئۇچلۇق بولقا.

duvarcılık, – ğı. is. تامچىلىق.

duyar. s. تۇيغۇن، سەزگۈر، هوشيار، سەگەك.

duyarlık – ği .is. ① تۇيغۇنلۇق، سەزگۈرلۈك، هوشيارلىق.

dnygu is. ① تۇيغۇ، هېس. ② مۇھەببەت. ③ تەسرات:

«Vatan duygusu — ۋەتەن مۇھەببىتى.

Buradan iyi duygularla ayrılıyorum — بۇ يەردىن ياخشى تەسرات بىلەن ئايرىلدىم.»

duygudaş. s. هېسداش.

duygudaşlık, – ğı. is. هېسداشلىق.

duygulamak. تەسىر بەرمەك، تەسىر قىلماق.

duygulandırmak. تەسرلەندۈرمەك،

«ئەمچەك تۈگمىسى. — «Meme düğmesi
düğmeci. is. تۈپچا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
düğmek. تۈگمەك، تۈگۈم قىلماق.
düğmelemek. تۈگمىلىمەك، توپچىلىماق.
düğmelenmek. تۈگمىلەنمەك، توپچىلانماق.
düğmeli. s. تۈگمىلەكلىك، توپچىلاقلىق.
düğmesiz. s. تۈگمىسىز، توپچىسىز.
«Düğmesiz ceket — تۈگمىسىز چاپان.»
düğü. is. ① ئاق ئۇششاق گۆرۈچ. ② پوستېندىن ئاجرىتىلغان بۇغداي.
düğüm. is. تۈگۈم، چىگىش:
«Bu, meselenin düğüm noktasıdır — بۇ، مەسىلىنىڭ چىگىش نۇقتىسىدۇر.»
düğümlemek. تۈگۈم قىلماق، تۈگمەك.
düğümlenmek. تۈگۈملەنمەك.
düğümlü. s. ① تۈگۈملەنگەن. ② تۈگۈملۈك:
«Düğümlü ip — «تۈگۈملۈك يىپ.
düğün. is. توي، مەرىكە، تۆكۈن.
düğüncü. is. ① تويغا تەكلىپ قىلىنغۇچى. ② توي ئىگىسى.
düğünlük, – ğü. s. تويلۇق.
dükkân. is. ar. دۇكان:
«Berber dükkanı — ساتىراشخانا.
Kumaş dükkanı — رەخت دۇكىنى.
Bakkal dükkanı — «باقالى دۇكىنى.
dükkancı. s. دۇكانچى.
düldül. is. ar. ① دۇلدۇل (ھەزرىتى ئەلىگە مۇھەممەت پەيغەمبەر تەرىپىدىن تەقدىم قىلىنغان قېچىر). ② چاقچاق قىلىپ ئەسكى ئاتلارغا دېيىلىدىغان ئوخ سېزىم ئۆلچىگۈچ.
duyumsamazlık, – ğı .is. سەزمەسلىك، تۇيماسلىق، ھېس قىلماسلىق.
duyumsuzluk, – gu. is. تۇيغۇسىزلىق، سەزگۈرسىزلىك.
duyurmak. ① تۇيدۇرماق، تۇيغۇزماق، سەزدۇرمەك. ② ئىشتتۇرمەك، ئاڭلاتماق. ③ ھېس ئەتتۇرمەك.
duyurucu. s. تۇيدۇرغۇچى، تۇيغۇزغۇچى، ھېس قىلدۇرغۇچى، سەزدۇرگۈچى.
duyuş. is. ① تۇيۇش، سېزىش. ② تەسىرات.
dûzah. is. far. دوزاخ، جەھەننەم.
duziko. is. ھاراق.
düalist, – ti. is.fr. دۇئالىزم تەرەپدارى.
düalistik. s. fr. دۇئالىستىك.
düalizm. is. دۇئالىزم.
düb. is. ar. ئېيىق.
düdük, – ğü. is. ① دۇدۇك، ئۇشتەك، قوڭغۇراق. ② s. ئەقىلسىز ③ گۇدۇك.
düdüklemek. جىنسىي ئالاقىدە بولماق.
düdüklü. s. قوڭغۇراقلىق:
«Düdüklü oyuncuk — قوڭغۇراقلىق ئويۇنچۇق.»
düelist, – ti. is. fr. قىلىچ‌ۇازلىقتا خۇشتار (ئامراق) ئادەم.
düello. is. it. دۇئېل (ئىككى شەخسنىڭ مەلۇم شەرتلەر ئاساسىدا يەككىمۇ - يەككە قىلىچ‌ۇازلىق قىلىشى ياكى تاپانچا ئېتىشىشى.)
düğme. is. ① تۈگمە، توپچا. ② تۈكىنى ئېچىپ ياپىدىغان ياكى ماشىنىنى ماڭدۇرىدىغان زاپچاس:

تارتمدۇق.

O daha dünkü memur, neden ücretine zam yapılsın — ئۇ تېخى يېڭىدىنلا خىزمەتكە كىرگەن تۇرسا، قانداقمۇ ماڭاشى ئۆستۈرۈلسۇن؟»

dünü. is. نەپىس، كۆڭۈل:

«Bu adam dünü yüzünden mahvoldu — بۇ ئادەم كۆڭۈلىنىڭ ئارقىغا كىرىپ تۇگەشتى.»

dünür. is. قۇدا، ـ باجا.

~ düşmek كىشى قويماق، ئەلچى قويماق، سۆز سالماق (قىزغا).

~gezmek. ئەلچىلىككە كىرمەك (قىزغا).

dünürlük, – ğü. قۇدا ـ باجىلىق.

dünüş. is. قېيىن ئانا.

dünya. is. ar. ① دۇنيا، جاھان، ئالەم. ② كەڭ ۋە ئادەمى جىق يەر. ③ كۆز قاراش، چۈشەنچە.

dünyalık, – ğı. is. ① مال ـ دۇنيا. ② مال ـ مۈلۈك. ③ پۇل.

dünyavi. s. ar. دۇنياۋى، دۇنيالىق.

düpedüz. z. تۈپتۈز، ئۇدۇل:

«Düpedüz bir adam — تۈپتۈزلا بىر ئادەم.»

dür. is. ar. ئۇنچە ـ مەرۋايىت.

dürbün. is. far. دۇربۇن.

dürbünlü, – ğü. is. دۇربۇنلۇق:

«Dürbünlü tüfek — «دۇربۇنلۇق مىلتىق.

dürgâne. is. ① ئۇنچە دانىسىرى. ② قىممەتلىك، سۆيۈملۈك. ③ ئايال ئىسمى.

dürme. is. → **lahane.**

dürmek. ①تۈرمەك. ② يۆگىمەك، قاتلىماق:

«Kağıdı dürmek — «قەغەزنى تۈرمەك.»

dürtlengiç is. ئۈچى ئۇچلۇق ياغاچ. شىتىش سۆزى. ③ كونا ئاپتوموبىل.

dülger. is. far. ـ بىناكارلىقتا ياغاچ تاش ئىشلىرىنى قىلىدىغان كىشى.

dümbelek, – ği. is. ① ناغرا، دۇمباق. ② ئاڭسىز ئەر.

dümbelekçi. is. دۇمباقچى، ناغرىچى.

dümdar. is. far. ئارقا سەپ، ئارقا سەپ ئارمىيىسى.

dumdüz. s. ①تۈپتۈز. ② ئاددىي ـ ساددا. ③ مۆڭگە، دۆت:

«1· Dümdüz bir yol — تۈپتۈز يول.

2· Dümdüz bir elbise — ئاددىي بىر كىيىم.

3· Öyle dümdüz bir adam sanatçı olamaz — ئۇنداق مۆڭگە ئادەم ھۈنەرۋەن بولالمايدۇ.»

dümen. is. it. ① پاراخوت رولى. ② ھىيلە، سۈيىقەست، مىكىر. ③ يول باشلىغۇچى، رەھبەر.

dümenci. is. ① پاراخوتتا رولچى. ② ئەڭ كەينىدىكىسى، ئارقىدا قالغىنى، ئاخىرقىسى.

dün. is. تۈنۈگۈن:

«Dun söyledi — «تۈنۈگۈن سۆزلىدى.

dünden. z. ① تۈنۈگۈندىن. ② ئۇزۇندىن، تەقەززا بىلەن، تۆت كۆز بىلەن، ھەۋەس بىلەن:

«Dünden kalma iş. — تۈنۈگۈندىن قالغان ئىش.

O bu işe dünden razı — ئۇ، بۇ ئىشقا ئۇزۇندىن رازى.»

dünkü. s. ① تۈنۈگۈنكى. ② بەك يېڭى، يېڭى ئىشقا باشلىغان. ③ تېخى يېقىنقى:

«Dünkü olayda zarar görmedik — تۈنۈگۈنكى ۋەقەدە زىيان

بۇنىڭدا — «Bunda düşerliğin var نېسىۋەڭ بار.»

düşes. is. far. بىر خىل ئۇزۇن شىرە.

düşgelmek. دۈچ كەلمەك، ئۇدۇل كەلمەك، تۇغرا كەلمەك، ئۇچراپ قالماق.

düşkü. is. نەزەردىن چۈشۈش، چۈشكۈ.

düşkün. s. ① چۈشكۈن. ② كۆپ بېرىلىپ كەتكەن(بىر نەرسىگە). ③كۈچ – قۇۋۋەتتىن قالغان:

«İçkiye düşkün bir adamdır — ئىچىمىلىككە بېرىلگەن بىر ئادەم.»

düşkünleşmek. چۈشكۈنلەشمەك.

düşkünlük, – ğü. is. ① چۈشكۈنلۈك. ② مىسكىنلىك. ③ بېرىلگەنلىك (بىر نەرسىگە)، كۆڭلىنى بەرگەنلىك:

«Kumara düskünlük — قىمارغا بېرىلگەنلىك.»

düşman. is. s. far. ① دۈشمەن. ② زەھەرلىك نەرسە. ③ كۆپ ئىستېمال قىلىغۇچى:

«1. Emperyalizm halk düşmanıdir — جاھانگىرلىك خەلق دۈشمىنىدۇر.

2. Sigara insan sihati için buyük bir düşmandır — تاماكا ئىنسانىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن ئەڭ چوڭ دۈشمەندۇر.

3. Ekmek düşmanı — «نان دۈشمىنى.

düşmanlık, –ğı. is. دۈشمەنلىك، دۈشمەنچە:

«Bu düşmanlık bir eylemdir — بۇ دۈشمەنلىك ھەرىكەتتۇر.»

düşmek. ① چۈشمەك. ② تۆكۈلمەك. ③ ياغماق، چۈشمەك. ④ پەسەيمەك. ⑤. خاراب لاشماق، كەمبەغەللەشمەك. ⑥ ئاجىزلاشماق. ⑦گىرىپتار بولماق، ئۇچرىماق. ⑧بەك بېرىلىپ (ھايۋانلارنى ماكىدۇرۇش ئۈچۈن سانجىيدىغان)، تۈرتكۈچ.

dürtmek. ① تۈرتمەك. ② تەگمەك. ③ تەشۋىق، تەرغىپ.

dürtüklemek. ① ئارقا ـ ئارقىدىن تۈرتمەك ②تەشۋىق قىلماق. تەرغىپ قىلماق:

«Eşeği türtüklemek — ئېشەكنى تۈرتۈپ قويماق.»

dürtülmek. تۈرتۈلمەك.

dürtüşmek. تۈرتۈشمەك، بىر ـ بىرىنى تۈرتمەك.

dürtürmek. تۈرتۈشتۈرمەك.

dürü. is. ① تۈرۈم، تۈرتكەن نەرسە. ② تۆيلۇق ھەددىيە، تۆي لازىمەتلىكى.

dürülmek. تۈرۈلمەك، ئورالماق، يۆگەلمەك.

dürüm. is. ① تۈرۈم. ② رەختلەرنىڭ قاتلانغان يېرى. ③ قاتلىما (نان) نىڭ قېتىق بىلەن تۈرۈلۈشى:

«Halıcinin dürümü sıkı olmuş — گىلەمچىنىڭ تۈرۈمى چىڭ بۈپتۇ.»

dürüst, – tü. s. دۈرۈست، توغرا.

dürüşt, – tü. s. far. سەت، قوپال، يىرىك:

«Dürüşt muamele — قوپال (يىرىك) مۇئامىلە.»

dürzü. is. ar. قاتتىق ھاقارەت سۆزى.

düstur. is. ar. ① دەستۇر، تۈپ پرىنسىپ، قانۇن، نىزام. ② قانۇنلار كىتابى. ③ فورمۇلا، قائىدە. ④ چوڭ دەپتەر.

düş. is. ① چۈش، خىيال، ئوي:

«Akşam güzel bir düş gördüm — ئاخشام ياخشى بىر چۈش كۆردۈم.»

düşelge. is. مىراس، تەگمىش.

düşerlik, – ği. is. نېسىۋە، ئۇلۇش، ھەسسە:

3· Büşük bir kadın — بۇزۇق بىر خوتۇن.

4· Düşük cümle — چۈشىنىكسىز جۈملە.»

düşülük, – ğü. is. چۈشۈكلۈك، تۆۋەنلىك، ئەرزانلىق.

düşüm. s. خاماندىكى ئاشلىق دۆۋىسىگە قىلىنغان بەلگە.

düşümdeşlik, – ği. is. بىرقانچە ۋەقەنىڭ بىرلا ۋاقىتتا كۆرۈلۈشى.

düşümdeşmek. بىرقانچە ۋەقە بىرلا ۋاقىتتا كۆرۈلمەك.

düşünce. is. ① چۈشەنچە. ② پىكىر، ئىدىيە. ③ ئەندىشە. ④ ئوي:

«Maozedung düşünceleri — ماۋزېدۇڭ زېھنىيىتى.

Bu haberi duyunca beni bir düşünce aldı — بۇ خەۋەرنى ئاڭلاش بىلەن مېنى ئوي قاپلىدى.»

düsünceli. s. ئاڭلىق، ئەندىشىلىك، قايغۇلۇق:

«Düşünceli hareket eden hayal kırıklığına uğramaz — ئاڭلىق ھەرىكەت قىلغان خىيالغا چۈكمەيدۇ.

Sizi düşünceli görüyorum — سىزنى قايغۇلۇق كۆرىمەن.»

düşüncesiz. s. ① ئاڭسىز. ② غەمسىز، قايغۇسىز، ئەندىشىسىز.

düsüncesizlik, – ği. ① ئاڭسىزلىق. ② غەمسىزلىك، قايغۇسىزلىق، ئەندىشىسىزلىك.

düşündürmek. ئويلاندۇرماق.

düşündürücü. s. ئويلاندۇرغۇچى.

düşünme. is. ئويلىنىش، تەپەككۇر.

düşünmek. ① ئويلىماق، چۈشەنمەك، ھەمك، بەك ھەۋەسلەنمەك. ⑨ قولغا كەلمەك. ⑩ ئازايماق، كېمەيمەك. ⑪ ۋەزىپىسىدىن ئايرىلماق، خىزمىتىدىن چۈشمەك. ⑫ بالا تاشلىۋەتمەك، ۋاقتىدىن ئىلگىرى تۇغۇلماق. ⑬ قوشۇلماق. ⑭ ياراشماق، ئۇيغۇن كەلمەك، لايىق كەلمەك. ⑮ ئاستىلاشماق. ⑯ چىقماق. ⑰ چېچىلماق. ⑱ دۈشمەن قولىغا ئۆتمەك:

«1· Ağaçtan bir yaprak düştü — دەرەختىن بىر يوپۇرماق تۆكۈلدى.

2· Çocuk koşarken düştü — بالا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.

3· Kar düştü — قار چۈشتى.

4· Düşmüş bir aile — خارابلاشقان ئائىلە.

5· Belaya düşmek — كېلىشمەسلىككە گىرىپتار بولماق.

6· İki bakan düştü — ئىككى مىنىستىر خىزمىتىدىن ئايرىلدى.

7· Sekiz aylık düşenler arasında yaşayanlar enderdir — سەككىز ئايلىق تۇغۇلغانلار ئوتتۇرىسىدا ھايات قالغانلىرى ئاز.

8· Trenin hızı düştü — پويىزنىڭ سۈرئىتى ئاستىلاشتى.

9· Sabah sokağa düştüm — ئەتە گەندە كوچىغا چىقتىم.

10· şehir düştü — شەھەر دۈشمەن قولىغا ئۆتتى.»

düşük. s. ① چۈشۈك، چۈشكەن. ② تۆۋەن، ئەرزان. ③ بۇزۇق، ئەخلاقسىز. ④ ئۆلۈك تۇغۇلغان بالا. ⑤ مۇجمەل، چۈشىنىكسىز:

«1· Düşük diş — چۈشكەن چىش.

2· Düşük fiyat — تۆۋەن (ئەرزان) باھا.

ئۇ بىر پۇرسەت، ھەمىشە بولۇۋەرمەيدۇ.»

düşüt, – tü. is. چۈشۈپ كەتكەن بالا.

düt. is. دۈدۈك، گۈدۈك، ئىستىرىق.

düttürü. s. ① غەلىتە كىينگەن. ② كۆلكىلىك كۆرۈنگەن (كىيىم). ③ ئاجايىپ ۋە تار (كىيىم).

düve is. بىر ياشلىق چىشى تۇپياق.

düvelek, divlek, – ği is. ① بىر خىل كىچىك قوغۇن. ② خەمەك، سويما.

düven. is. → **Döven.**

düvesimek. كۈيەكنى كېرمەك (بۇقا).

düz¹. s. ① تۈز، تەكشى. ② سىدام، ئاددىي:

«1. Düz yazı — نەسىر.

2. Düz yer — تۈز يەر.

3. Düz kumaş — سىدام رەخت.

4. Düz kumaş — بىرلا رەڭلىك رەخت.

5. Düz adam ئاددى ئادەم.

düz². is. پۈراقسىز ئۈزۈم ھارىقى.

düzayak. s. ئىچىدە پەلەمپەي قىسمى بولمىغان (ئۆي، يەر، يول).

düzeç, – ci. is. تەڭشەك، تۈزلەيدىغان ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

düzlemek. ① تۈزلەنمەك. ② تۈزلەمەك، ياخشىلانماق، ساقايماق. ③ تەرتىپكە چۈشمەك، رەتلەنمەك. ④ يولغا چۈشمەك:

«1. Toprak basıla basıla büzelir — يەر بېسىلىپ ـ بېسىلىپ تۈزلىنىدۇ.

2. Sağlığı düzeldi. ساغلامەتلىكى ياخشىلاندى.

3. Oda düzeldi — ئۆي رەتلەندى.

4. Iş düzeldi — «ئىش يولغا چۈشتى.

düzeltici. s. ① تۈزلىگۈچ، رەتلىگۈچ، تەرتىپكە سالغۇچ، تەڭشىگۈچ. ② تۈزەتكۈچ، ئۆزگەرتكۈچ.

كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك. ② خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك. ③ قايغۇرماق. ④ مۇھاكىمە قىلماق:

«Bukonuyu uzun uzun düşündüm— بۇ مەسىلىنى خېلى ئۇزۇن مۇھاكىمە قىلدىم.»

düşünmeksizin. z. ئويلانماستىن، مۇھاكىمە قىلماستىن:

«Bu işi hiç düşünmeksizin yapmiştir — بۇ ئىشنى زادىلا ئويلانماستىن قىپتۇ.»

düşünücü. is. → **Düşünür**

düşünülmek. ① ئويلانماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك. ② مۇھاكىمە قىلىنماق، تەتقىق قىلىنماق.

düşünür. is. ① مۇتەپەككۇر. ② پىكىر ئەھلى:

«Büyük düşünür Mahmut kaşkarı — ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر مەھمۇت قەشقەرى.

Büyük Çin düşünürleri — ئۇلۇغ جۇڭگو مۇتەپپەككۇرلىرى.»

düşünüş. is. چۈشەنچە ئۇسۇلى، پىكىر قىلىش ئۇسۇلى:

«Herkesin bir düşünüşü var — ھەركىمنىڭ بىر (خىيالى) پىكرى بار.»

düşürmek. ① چۈشۈرمەك، پەسەيتمەك، تۆۋەنلەتمەك. ② تاشلىماق:

«Kadın çocuk düşürür — خوتۇن بالا تاشلىۋەتتى (چۈشۈرۈۋەتتى).»

düşürtmek. ① چۈشۈرتمەك. ② تاشلاتماق.

düşürücü. is. بالا چۈشۈرىدىغان دورا ۋە ھەرىكەت.

düşüş. is. ① چۈشۈش، پەسىيىش، تۆۋەنلەش. ② پۇرسەت:

«Obir düşüştü, her zaman olmaz—

ره‌تسزلك. ② ئنتزامسزلق.

düzetmek. → **Düzeltmek.**

düzey. is. سه‌ؤديه:

«Halkın yaşam düzeyi çok düşüktür — خه‌لقنك تؤرموش سه‌ؤديسى بەك تؤۋەن.»

düzgü. is. ① قائده، ده‌ستور. ② مؤزدكانتچيلق، مؤزدكا ئنجادچيلقى.

düzgülü. s. نورمال.

düzgün[1]. s. توغرا، دؤروس:

«Partinin düzgün çizgisinden saptamamalı — پارتيمزنك توغرا سزيقندن چيقماسلق كيره‌ك.»

düzgün[2]. is. ئؤپا.

düzgüncü. is. ① ئؤپا ساتقوچى. ② كپلك ننى ياسغوچى (يه‌ڭگه).

düzgünlemek. ئؤپا سؤرمه‌ك.

düzgünlük, – ğü. is. ① توغرلق، دؤروسلؤق. ② ئؤپا قوتسى.

düzine. is. it. دؤزنه:

«Bir düzine kalem — بر دؤزنه قه‌لم.»

düzlem. s. تؤزلؤك، تؤزله‌ك.

düzleme. is. تؤزله‌ش، سلتقلاش.

düzlemek. تؤزلمه‌ك، سلتقلماق.

düzlemlik, – ği. is. تؤزله‌ڭلك، تؤزله‌ملك.

düzlenmek. تؤزله‌نمه‌ك.

düzleşmek تؤزله‌نمه‌ك، تؤزله‌شمه‌ك (نه‌رسه).

düzlük, – ğü. is. ① تؤزلؤك، تؤزله‌ڭلك. ② ئاددىلق، ساددلق:

«Kiyafetinin düzlüğünü gören onun zengin olduğunu hiç ummaz — ئؤنمك ئاددى كيمؤالغنىنى قاراپ، باى ئكه‌نلر

düzeltilmek. ① ره‌تله‌نمه‌ك، ته‌رتيپكه سپلنماق، ته‌ڭشه‌لمه‌ك. ② تؤزتىلمه‌ك، ئؤزگه‌رتلمه‌ك.

düzeltme. ① تؤزتش. ② ئؤزگه‌رتش.

düzeltmek. ① تؤزه‌تمه‌ك. ② ئؤزگه‌رتمه‌ك، ئوڭشماق، ئسلاه قلماق، رېمونت قلماق.

düzen. is. ① ته‌رتيپ، ئنتزام، نزام. ② هيله:

«Bu söz onun düzenidir — بؤ سؤز ئؤنمك هيلنسدؤر.»

düzenbaz. s. هيلنگه‌ر.

düzenci. s. → **Düzenbaz.**

düzenek, – ği. is. هازىرلانغان نه‌رسه.

düzengeç, – ci. is. تورمؤز.

düzenleme. is. ① ته‌رتيپكه سپلش، ره‌تله‌ش، ره‌تكه سپلش. ② ته‌ڭكه‌ش قپلش، ته‌ڭشه‌ش.

düzenlemek. ① ته‌رتيپكه سالماق، ره‌تلمه‌ك، ره‌تكه سالماق. ② پولغا سالماق. ③ ته‌ڭكه‌ش قپلماق، ته‌ڭشمه‌ك.

düzenlenmek. ① ته‌رتيپكه سپلنماق، ره‌تله‌نمه‌ك، ره‌تكه سپلنماق. ② ته‌ڭشه‌لمه‌ك، ته‌ڭكه‌ش قپلنماق.

düzenleyici. is. ① ره‌تلگوچى، ته‌رتيپكه سالغوچى. ② ته‌ڭكه‌ش قپلغوچى.

düzenli. s. ① ته‌رتيپلك، ره‌تلك:

«Düzenli bir oda — ره‌تلك بؤي.»

② ته‌ڭشه‌كلك، ته‌ڭكه‌شلك:

«Düzenli saz — ته‌ڭشه‌كلمك ساز.»

düzensiz. is. ① ره‌تسز، ته‌رتيپسز. ② ئنتزامسز.

düzensizlik, – ği. is. ① ته‌رتيپسزلك

düzmecilik, – ği. is. ساختىپەزلىك، يالغانچىلىق، كاززاپلىق.

düzmek. ① تۈزمەك. ② قىلماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك. ③ شېئىر يازماق، قوشاق تۈزمەك. ④ ئويدۇرماق. ⑤ جايلاماق، ئەپ لىمەك (سەت مەنىدە).

لىكىگە ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ.»

düzme. is. ① تۈزەش، رەتلەش، تەرتىپكە سېلىش. ②ياسالما، ياسما، ساختا: «Düzme söz — ياسما سۆز.

düzmece. s. ياسالما، ساختا، ئويدۇرما.

düzmeci. s. ساختىپەز، يالغانچى، كاززاپ.

E.e

e. E. ئه (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى هەرپىدۇر سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ئالتىنچىسى).

ebabil. is. ar. zool — ① تاغ قارلىغىچى. ② قاتار ئۇچقان قۇشلار توپى.

ebâd. s. → **Ebat.**

ebat. is. osm. ئۇزۇنلۇق، كەڭلىك ۋە چوڭقۇرلۇق.

ebe. is. كىندىك ئانا، تۇغۇت ئانىسى.

ebed. → **Ebet.**

ebedi. s. ar. ئەبەدىي، مەڭگۈ.

ebedilik, – ği. is. مەڭگۈلۈك، ئەبەدىيلىك.

ebediyen. is. ar. مەڭگۈلۈك.

ebediyet, – ti. is. ⇒ **Ebedilik.**

ebelik, –ği is. كىندىك ئانىلىق، تۇغۇت ئانىلىق.

ebeveyn. is. ar. ئاتا ـ ئانا.

ebir, – leri. is. far. بۇلۇت.

ebkem. s. ar. تىلسىز، گاچا.

ebkemiyet, – ti. is. ar. تىلسىزلىق، گاچىلىق.

ebleh. s. ar. قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، ئەقىلسىز، ئەخمەق.

eblehlik,–ği. is ئەخمەقلىق، ئەقىلسىزلىق، دۆتلۈك.

ebr,ebir. is. far. بۇلۇت.

ebru[1]. is. far. قاش.

ebru[2]. s. is. far. ① بۇلۇتقا ئوخشاش. ② نەرسىنىڭ يۈزىگە بېرىلگەن تۈرلۈك بېزەك.

ebrucu. is. بېزەكچى، زىننەتلىگۈچى.

ebruli. s. → **Ebrulu.**

ebrulu. s. بېزەكلىك، بويالغان (قەغەز ياكى رەخت).

ebter. s. ar. ① قۇيرۇقى كېسىك (هايۋان). ② تۇغماس، قىسىر. ③ كېرەكسىز، پايدىسىز.

eb üliyometre. is. fr. نەرسىنىڭ قايناش دەرىجىسىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

eb üliyoskop,– pu. is. **Ebüliyometre.**

ebyaz. s. ar. ئاپئاق.

ecanip. is. ar. ئەجنەبىيلەر، چەت ئەللىكلەر.

ecdat. is. ar. ئەجداد، ئاتا ـ بوۋىلار.

ece. is. ① قىرالىچە. ② ئانا. ③ ئاكا، ئاچا. ④ قېرى خوتۇن.

ecel. is. ar. ئەجەل:

«Eceli gelen köpek came duvarına siyer — ئەجىلى توشقان ئۆت مەسچىتنىڭ تېمىغا سىيەر.»

ecelâcayip. s. ar. بەك ئاجايىپ، بەك غارايىپ.

ecinli, ecinni. is. ar. جىن.

ecir,– cri. is. ar. ① ئەجىر. ② ساۋاب.

ecir. s. ar. ماڭاشلىق.

eciş. bücüş. s. ① ئەگرى ـ بۈگرى. ② قەدىرسىز، ئېتىبارسىز.

ecnebi. s. is. ar. ①ئەجنەبىي، چەت ئەللىك. ② باشقا مەملىكەت، چەت مەملىكەت، چەت ئەل.

ecr. is. ar. ماڭاش.

edeplenmek. ئەدەبلىك بولماق.
edepli. s. ئەدەبلىك، ئەخلاقلىق، هايالىق.
edepsiz. s. ئەدەبسىز، ئەخلاقسىز، تەربىيسىز، هاياسىز.
edepsizce. z. ئەدەبسىزلەرچە.
edepsizleşmek. ئەدەبسىزلەشمەك، ئەخلاقسىزلاشماق.
edepsizlik, — ği. is. ئەدەبسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق، تەربىيسىزلىك.
eder. is. باها، قىممەت، تاپان هەققى، ماڭلاي تەرى.
edevat, — tı. is. ar. قوراللار، ئەسۋابلار.
edib, edibe. is. → **Edip.**
edibane z. far. ① نازاكەتلىك، پاساهەتلىك. ② ئەدەبىياتقا ئويغۇن.
edik, — ği. is. مەسسە (ئايىاغ كىيىم)، پوپۇش.
edilgen. s. is. مەجهۇل:
«Görülmek ,bilinmek edilgen fiil — lerdir — كۆرۈلمەك، بىلىنمەك مەجهۇل پېئىللەردۇر.»
edilmek. قىلىنماق، ئىشلەنمەك:
«Çok yardım edildi — كۆپ ياردەم قىلىندى.»
edimsel. s. fels. ئەمەلىي، هەقىقىي.
edinç, — ci. is. نەتىجە، ئۇتۇق.
edinik. s. قىلىنغان، ئىشلەنگەن.
edinim. is. ئىگە بولماق.
edinme. is. ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش، ئېرىشىش، ئىگىلەش.
edinmek. ئىگە بولماق، قولغا كەلتۈرمەك، ئېرىشمەك.
edip, — bi. is. ar. s ① ئەدەب، يازغۇچى. ② ئەدەبلىك، ئەخلاقلىق، تەربىيسىزلىك.
ediye. is. ar. دۇئالار، نىياز.

ecvef. s. ar. ① بوش، كاۋاك. ② بىلىمسىز، نادان، ئەخمەق.
ecvet s. osm. قولى ئوچۇقلۇق، سېخىيلىك، مەردلىك.
ecza. is. ar. ① پارچىلار، ئۇسكۇنىلەر. ② دورا. ③ تۈپلەنمىگەن كىتاب. ④هايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەردىن دورا ئورنىدا قوللىنىلىدىغان ماددىلار:
«Ecza dolabi — «دورا ئىشكاپى.
eczacı. is. دورىگەر.
eczacılık, — ğı. is. دورىگەرلىك.
eczane. is. ar. دورىخانا، ئاپتىك.
eçhel. s. ar. قاراتۇرۇك، بىلىمسىز، نادان.
eda. is. ar ① قىياپەت. ② پوزىتسىيە. ③ ئىپادىلەش ئۇسۇلى. ④ هۆرمەتسىزلىك، قوپاللىق، توڭلۇق.
edafoloji. is. تۇپراقشۇناسلىق.
edali. s. ① جىددىي، كەسكىن، ئەستايىدىل. ② هەيۋەتلىك.
edâmi. is. پەسكەشلەر.
edat, — tı. is. ar. باغلىغۇچى (تىلدا)
مەسىلەن: هەم، بىلەن، ئۈچۈن، خۇددى، ۋە قاتارلىقلار.
ede. is. ئاكا.
edeb. is. ar. ئەدەب، تەربىيە، ئەخلاق.
edebhane. is. هاجەتخانا، خالا جاي، تەرەتخانا، ئەسكىلىك.
edebi. s. ar. ئەدەبىي.
edebiyat, — tı is. ar. ئەدەبىيات.
edebiyatçı. is. ئەدىب.
edeme. is. تېرىنىك ئاستى.
edememek. بىئارام بولماق.
edep, — bi. is. ar. ئەدەب، ئەخلاق، تەربىيە، هايا.
~ yeri — هايالىق يەر، ئەۋرەت يېرى.

edna. s. ① ئەڭ ئاز. ② ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەسكى.
edükasyonizm. is. fr. ماۋارىپچىلىق.
edvâr. is. ar. ① دەۋرلەر، زامانلار، چاغلار. ② شەرق مۇزىكىلىرى توغرۇلۇق كىتاب.
efâl. is. ar. پېئىللار.
efe. is. ① ئاكا. ② يىگىت.
efektif. s. is. fr. نەق پۇل.
efendi. is. rum. ① ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم. ② ئەپەندى، جاناب، جانابلىرى.
efendice. z. ئەپەندىلەرچە.
efendilik, – ği. is. ① ئوقۇتقۇچىلىق، مۇئەللىملىك. ② ئەپەندىلىك، جانابلىق.
efendim. ① ئەپەندىم، مۇئەللىم. ② نېمە، خوش؟ نېمىدەيسىز؟. ③ جانابلىرى، ئالىي كىرامىلىرى.
efgan. is. far. ① پىغانلار. ② ئەر ئىسمى.
efganlı → **Afganlı.**
efkâr. is. ar. ① «پىكىر» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى. ئىدىيىلەر. ② قايغۇ، غەم، ھەسرەت.
efkâr.umumiye. is. ar. جامائەت پىكىرلىرى.
efkârlanmak. قايغۇلانماق، ھەسرەت چەكمەك.
efkârlı. s. قايغۇلۇق، غەمكىن، ھەسرەتلىك.
eflâk, – ki. is. ar. ①«پەلەكلەر» دېگەن مەنىدە بەك ئېگىز دېگەنلىك بولىدۇ. ② تەلەيلەر.
eflâtun. s. سۆسۈن رەڭ.
eflâtunî. s. سۆسۈن رەڭلىك.
efrat. is. ar. ① ئائىلە ئەزالىرى. ② ئەسكەرلەر.
efsane. is. far. ئەپسانە، رىۋايەت، چۆچەك.
efsaneleşmek. ئەپسانىلەشمەك، ئېغىز-دىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرمەك.
efsanevi. s. far. ئەپسانەۋى.
efser. is. far. تاج. ھۆكۈمدارلارنىڭ تاجى.
efsun. is. far. ئەفسۇن. ئارۋاق، جۇدا.
efsunlamak. سېھىر قىلماق، جۇدا قىلماق.
efza. s. far. ئارتتۇرۇلغان، كۆپەيتىلگەن.
efzâyiş. is. كۆپەيتمەك، ئارتتۇرماق.
efzûn. s. far. كۆپ، نۇرغۇن، جىق، تولا، ئۆزۈن:
«Allah ömrünüzü efzun etsin — خۇدا ئۆمرىڭىزنى ئۇزۇن قىلسۇن.»
efzûni. is. كۆپلۈك، جىقلىق، تولىلىق، ئۆزۈنلۇق.
egalitarizm. is. fr. باراۋەرچىلىك.
egavlamak. قولغا كەلتۈرمەك.
ege. is. بالا باققۇچى (ئايال).
Ege. öz. is. yun. ئەگە (دېڭىز ئىسمى).
~ denizi. ئەگە دېڭىزى.
egemen. is. s. ① ئىگىلىك ھوقۇق. ② مۇستەقىل، ئەركىن، ئۆز - ئۆزىگە خوجا:
«Egemen bir devlet — مۇستەقىل (ئۆز - ئۆزىگە خوجا) بىر دۆلەت.»
egemenlik, – ği. is. مۇستەقىللىق.
egoist. s. fr. شەخسىيەتچى.
egoistlik, – gi. is. شەخسىيەتچىلىك، ئۆزۈمچىلىك.
egoizm. is. fr. → **Egoistlik.**
egdirmak. ئەگدۈرمەك.
eğe[1]. is. ئىكەك.
eğe[2]. is. anat. قوۋۇرغا.
eğeci. is. ئىكەكچى.

eğelemek. ئېگەكدىمەك.
eğeler. arası, – nı. is. ئىككى قېۋۈرغا ئارىلىقى.
eğer[1]. ئەگەر:
«Yağmur yağmazsa eğer, gezintiye gideceğiz — ئەگەر يامغۇر ياغمىسا سەيلگە چىقىمىز.»
eğer[2]. is. → Eyer.
eğiç, – ci. s. z. ياغاچ ئىلمەك.
eğik. s. ئېگىك، قىيپاش، سىڭايان، قىڭغىر، مايماق.
eğiklik, – ği. is. ئېگىكلىك، قىيپاشلىق، قىڭغىرلىق.
eğilim. is. مەيىل.
eğilimli. s. مەيىللىك، مايىللىق.
eğilme. is. ئېگىلىش، پۈكۈلۈش.
eğilmek. ئېگىلمەك، قىيسايماق، پۈكۈلمەك:
«Ağaç yaş iken eğilir — ھۆل ياغاچ ئېگىلىدۇ.»
eğim. is. ئەگىم، ئەگمەش.
eğin, – ğni. is. دۈمبە، ئۇچا.
eğinçi, – ci. is. ① ئىششىق، ھۆر، ھۆرمەك. ② چوڭ مەك.
eğindirmek. قىزىقتۇرماق، ھەۋەسلەندۈرمەك.
eğingen. s. كۆپ بېرىلىپ كەتكەن، كۆپ قىزىقىپ كەتكەن (بىر نەرسىگە).
eğinik. s. قىزىققان، ھەۋەس قىلغان، بېرىلگەن، ئۇرۇنغان (بىر نەرسىگە).
eğinmek. بېرىلمەك، ئۇرۇنماق، قىزىقماق (بىر نەرسىگە).
eğinti. is. ئېگەك قىرىندىسى.
eğir. is. ھەسەل ھەرىسى توپلىغان شىرنە.
eğirmek. ئېگىرمەك، ئەشمەك.
eğirmen. is. يىپ ئېگىرىدىغان سايمان.
eğirtmek. ئېگىرتمەك، ئەشتۈرمەك.
eğit · bilim. is. پېداگوگىكا، ئوقۇتۇش ھېلىمى.
eğitilmek. تەربىيىلەنمەك.
eğitim. is. ①مائارىپ.②تەربىيە،ئوقۇتۇش:
«Eğitim araçları — ئوقۇتۇش سايمانلىرى.
Eğitim kurumları — ئوقۇتۇش ئورگانلىرى.»
eğitimci. is. مائارىپچى، پېداگوگ.
eğitimcilik, – ği. is. مائارىپچىلىق، ئوقۇتقۇچىلىق.
eğitimli. s. is. ① تەربىيەلىك. ② تەربىيە كۆرگەن:
«Eğitimli hikaye— تەربىيەلىك ھېكايە.»
eğitimsiz. s. تەربىيىسىز، تەربىيە كۆرمىگەن. ئوقۇمىغان.
eğitme. is. تەربىيىلەش.
eğitmek. تەربىيىلىمەك، باقماق:
«Çocukları eğitmek — بالىلارنى تەربىيىلىمەك.
Hayvanları eğitmek — ھايۋانلارنى بېقىپ سەمرىتمەك.»
eğitmen. is. ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى.
eğitmenlik, – ği. is. ئائىلە ئوقۇتقۇچىلىقى.
eğitsel. is. تەربىيەلىك.
eğlek, – ği. is. ① ھاردۇق ئالماندىغان يەر. ② ھايۋانلارنى سايىتىدىغان كۆلەڭگىلىك يەر.
eğlemek. توسقۇن بولماق، توسالغۇ بولماق.
eğlence. is. ① تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، كۆيمۈنۈش، ئويۇن ـ كۈلكە. ② ئويۇنچۇق. ③ ئاسان ئىش. ④ كۆڭۈل ئېچىش يىغىنى:

2· Eğreti diş — يالغان چىش.
3· Tencerenin kapağı eğreti duruyor — «قازاننىڭ تۆۋىقى ماس كەلمەپتۇ.»
eğretiden. z. مۇۋەققەت.
eğretileme. is. ed. ئوخشىتىش، ئىستىئارە.
eğri, iğri. s. ① ئەگرى. ② قىڭغىر. ③ يالغانچى. ④ ئەخلاقسىز خىلاپ:
«1· Eğri yol — ئەگرى يول.
2· Eğri duvar — قىڭغىر تام.
3· Eğri adam — يالغانچى ئادەم.
4· Eğri bakmak — قىڭغىر قاراپ يۈرمەك.»
eğri · bacak. s. مايماق پۇت (ئىچ مايماق ياكى تاش مايماق).
eğrik. s. ئېگىك، قىڭغىر، مايتۇق.
eğrilik, – ği. ئېگىلىك، قىڭغىرلىق.
eğrilme. is. قىڭغىيىش:
«Bu duvar eğrildi — بۇ تام قىڭغىيىپ كەتتى.»
eğrilmek. ① ئېگىلمەك، قىيسايماق. ② ئىشلىمەك، ئىگىرىلمەك:
«Kuru ağaç eğrilmez — قۇرۇق ياغاچ ئېگىلمەيدۇ.»
eğritmek. ئەگرى هالغا كەلتۈرمەك.
eğrim. is. ① سۈ قاينىمى، سۇ چۆگۈلى مىسى. ② ئېگەرنىڭ ئاستىدىكى ئىككى تال تۈز ياغاچ.
eğritmek. → **Eğriltmek.**
eh. ün. هەئە، هە شۇنداق، بولىدۇ، كۈپايە.
ehadiyet, – ti. is. ar. بىر، يەك، يېگانە، يالغۇز.
ehak. s. ar. ئەڭ لايىق.
ehem. s. ar. ئەڭ مۇهىم.
ehemmiyet, – ti. is. ar. ئەهمىيەت.

«Onun için bu görev bir eğlencedir — ئۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ۋەزىپە ئاسان ئىشتۇر.
Bu akşam bir eğlencedeydik — بۈگۈن ئاخشام بىر كۆڭۈل ئېچىش يىغىنىدا بولدۇق.»
eğlenceli. s. كۆڭۈللۈك:
«Eğlenceli bir gezinti — كۆڭۈللۈك بىر ساياهەت (سەيلە).»
eğlencelik, – ği. is. ئېچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان نەرسىلەر، كۈيمەنچۈك (گازىر، دادۇر، خاسىك قاتارلىقلار).
eğlendirmek. ئويناتماق، تاماشا قىلدۇرماق.
eğlenmek. ① كۆڭۈل ئاچماق، ئېچ پۇشۇقىنى چىقارماق. ② چاقچاق قىلماق. ③ بىر يەردە ۋاقىت ئۆتكۈزمەك، بىر يەردە تۇرۇپ تۇرماق.
eğlenti. is. ئولتۇرۇش، بەزمە، مەشرەپ، تۇراقلىق، مۇقىم.
eğleşik. is. ① ئولتۇراقلاشماق، ماكانلاشماق. ② كۆڭۈل ئېچىشماق، ئولتۇرۇش قىلماق.
eğmek. ① ئەگمەك. ② قىڭغايتماق:
«Demir çubuğu eğmek — تۆمۈر چىۋۇقنى ئەگمەك.
Bardağı eğmeyin, içindeki su dökülür — ئىستاكانىنى قىڭغايتما، ئىچىدىكى سۇ تۆكۈلىدۇ.»
eğrek, – ği. is. زەيكەش (ئېرىق).
eğreti. s. z. ar. ① ئارىيەت، ئۆتنە. ② يالغان. ③ باب كەلمىگەن، ماس كەلمىگەن:
«1· Arkadaştan bu kitabı eğreti aldım — بۇ كىتابنى ئاغىنەمدىن ئارىيەت (ۋاقىتلىق) ئالدىم.

ehemmiyetli. s. ئەھمىيەتلىك، قىمەتلىك، ئەتىۋارلىق.
ehemmiyetsiz. s. ئەھمىيەتسىز، قەدىرسىز، ئېتىبارسىز.
ehil, – hli. is. ar. ① ئەھىل، ئىگە. ② ئۇستا، مۇتەخەسسىس، قابىلىيەتلىك: «Hüner ehli — ھۈنەر ئەھلى. O, bu işin ehlidir — ئۇ بۇ ئىشنىڭ مۇتەخەسسىسى (ئەھلى).»
ehl. is. ar. → **Ehil.**
ehli. s. ar. ① ئۆيگە ئۆگىتىلگەن. ② يەرلىك.
ehli · beyt, – ti. is. ar. پەيغەمبەر ئائىلىسى.
ehli · dil. is. ar. دەرۋىش، ئاشىق.
ehli · kitap, – bi. si.ar خۇدادىن كىتاب چۈشكەنلەر (مۇسۇلمان، خرىستىئان ۋە يەھۇدىيلەر ئەھلى كىتابلاردىن ھېسابلىنىدۇ).
ehli · salip. is. osm. → **Haçlılar.**
ehliyet, – ti. is. ar. ① قابىلىيەت، ئىقتىدار. ② سالاھىيەت. ③ ئالاھىدە خۇسۇسىيەت، ئارتۇقچىلىق. ④ ھۈنەر. ⑤ ھوقۇق.
ehliyetli. s. قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق، سالاھىيەتلىك.
ehliyetname. is. ar. شاھادەتنامە.
ehliyetsizlik, – ği. is. قابىلىيەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.
ehram. is. ar. ئەھرەم، پىرامىدا.
ehven. s. ar. ① ئەرزان. ② ئەۋزەل: «Kumaşlar ehvenleşiyor — رەختلەر ئەرزانلىشىۋاتىدۇ. Ölüm esirlikten ehvendir — ئۆلۈم ئەسىرلىكتىن ئەۋزەلدۇر.»
ejder. is. → **Ejderha.**
ejderha. is. far. ئەجدىھا.
ek, – ki. is. ① قوشۇمچە. ② ئىلاۋە. ③ ئۇلاق.
ekâbir. is. ar. چوڭلار، ئۇلۇغلار.
ekal, – li. s. ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئاز.
ekalim. is. ئىقلىملار.
ekanimiselâse. is. ar. خرىستىئان دىنىنىڭ ئاساسى.
ekber. s. ar. بەك چوڭ، ئەڭ ئۇلۇغ.
ekele. is. ar. كۆپ يەيدىغانلار، تويماسلار.
ekelge. is. ئېتىز.
ek · fiil. is. gram. → **Fiil.**
ekili. s. ئۇرۇق چېچىلغان، تېرىلغان: «Ekili tarla — تېرىلغان ئېتىز.»
ekilmek. تېرىلماق، ئۇرۇق سېلىنماق، ئېكىلمەك: «Tarlaya mısır ekildi — ئېتىزغا قوناق تېرىلدى.»
ekim. is. ① تېرىلغۇ، تېرىقچىلىق. ② ئونىنچى ئاي (ئۆكتەبر).
ekin. is. ①زىرائەت، ئېكىن. ② مەدەنىيەت.
ekinci. is. دېھقان، ئېكىنچى.
ekincilik, – ği. is. دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق، ئېكىنچىلىك.
ekinlik, – ği. is. ئېتىز، ئېكىنلىك.
ekinoks. is. fr. كېچە بىلەن كۈندۈز نىڭ تەڭ بولۇشى.
ekip, – pi. is. fr. ① ئەترەت، ئۆمەك. ② قوشۇن، قاتار.
eklem. is. anat. ve. zool. ئۇگە، بوغۇم.
eklemek. ① قوشماق، قوشۇمچە قىلماق، ئۇلىماق. ② بىر ـ بىرىگە قوشماق، ئىلاۋە قىلماق.

ئىنگراملىرى، جانابىي هەزرەتلىرى.
eksen. is. rum. ئوق مەركىزى.
ekser[1]. is. چوڭ مىخ.
ekser, ekseri[2]. s. كۆپ قىسمى، كۆپ پىنچىسى، جىقى، تولىسى (نەرسىنىڭ).
ekseriyet, – ti. is. كۆپچىلىك، زور كۆپچىلىك.
eksi[1]. is. mat. مىنۇس سان.
eksi[2]. is. كۆسەي.
eksibe. is. ar. قۇملۇق، قۇم بارخانلىرى.
eksik. s. ① ئۆكسۈك، كەم، يېتىشمىز، كەم ـ كۇتا. ② مېيىپ، ئاقساق ـ چولاق. ③ يېتەرسىز، تولۇقسىز. ④ يوق بولغان:
«Bir kişi eksik — بىر كىشى كەم.»
eksikli. s. ① موهتاج. ② ئايال.
eksiklik,– ği. is. ① كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، ئۆكسۈكلۈك. ② قۇسۇر، نۇقسان.
eksiksiz. s. ① مۇكەممەل، تەلتۆكۈس. ② تولۇق. ③ نۇقسانسىز، قۇسۇرسىز.
eksilen. s. is. ① ئازايغان، كېمەيگەن. ② ئۆكسىگەن. ③ ئېلىنغان سان (13 = 8 – 21 نىڭ 21 ى).
eksilmek. كېمەيمەك، ئازايماق، ئازلىق قىلماق، ئۆكسۈمەك.
eksiltmek. كېمەيتمەك، ئازايتماق، ئازلاتماق، ئۆكسۈتمەك.
eksimek. ئاجىزلىق قىلماق.
eksin. s. ئاجىز.
eksinlik, – ği. is. ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك.
eksinmek. ئاجىزلىق هېس قىلماق.
eksiz. s. قوشۇمچىسى بولمىغان، قوشۇقسىز، قوشۇمچىسىز.
ekskavatör, – rü. is. ئېكسكاۋاتور، يەر قازار. (يەر قېزىش ماشىنىسى).

eklemli. s. ① ئۇلاقلىق. ② قوشۇمچە قىلىنغان. ③ ئىزاھ بېرىلگەن، ئىزاھلىق.
eklemsiz. s. ① ئۇلاقسىز. ② ئىزاھسىز. ③ قوشۇمچىسىز.
eklenmek. ① قوشۇمچە قىلىنماق. ② ئۇلانماق.
ekletmek. ① قوشۇمچە قىلدۇرماق، قوشتۇرماق. ② ئۇلاتماق.
ekli. s. ① قوشۇلغان. ② ئۇلاقلىق: «Ekli kumaş — ئۇلاق رەخت.»
ekme. is. تېرىش، تىكىش.
ekme makinasi, تېرىش ماشىنىسى.
ekmek[1]. is. ① نان. ② تاماق، غىزا: «Mısır ekmeği — قوناق (زاغرا) نان.»
ekmek[2]. ① تېرىماق، ئۇرۇق سالماق. ② سەپمەك، ئورۇنسىز خەجلىمەك، سەرپ قىلماق:
«Pirinç ekmek — شال تېرىماق.»
ekmekçi. is. s. ناۋاي.
ekmeklik, – ği. is. s. ① نان ۋە تاماق ئۈچۈن ئايرىلغان. ② قىمارداۋ ئۇتتۇرۇپ قۇرۇق قول بولۇپ قېلىش:
«Ekmeklik un — نان ئۇنى.»
ekmel. s. ar. ① مۇكەممەل، تەلتۆكۈس، تولۇق. ② ئەڭ ئۈيغۇن.
eko. is. fr. ① رېفلېكس. ② ئىنكاس، ئەكس سادا.
ekonomi. is. fr. ئىگىلىك، ئىقتىساد: «Halk ekonomisi — خەلق ئىگىلىكى.»
ekonomik. s. fr. ئىقتىسادىي.
ekonomist, – ti. is ئىقتىسادشۇناس.
ekran. is. fr. ئېكران (كىنو پەردىسى).
ekrem. s. ar. ① ئەڭ مەرد، ئەڭ شەرەپلىك. ② ئەر ئىسمى.
ekselâns. is. fr. جانابلىرى، ئالىي

ekskürsiyon. ئېكسكۈرسىيە.
eksper. is. fr. ① مۇتەخەسسىس. ② كەسىپ ئەھلى.
eksport, – tu. is. ing. ① ئېكسپورت قىلىنغان مال. ② ئېكسپورت قىلىنغان مال.
ekspres. is. fr. تېز پويىز، تېز پاراخوت، تېز ماشىنا.
ekstra. s. fr. ing. ئەلا، بىرىنچى دەرىجىلىك، ئالاھىدە، ئالىي سورتلۇق.
ekşi. ① ئاچچىق – چۈچۈك، چۈچۈمەل. ② ئېچىپ قالغان، پالاغداپ قالغان، پۇراپ قالغان.
ekşice. s. ئاچچىق – چۈچۈك، چۈچۈمەل.
ekşili. s. ئېچىتقۇلۇق.
ekşilik, – ği. is. ① چۈچۈكلۈك. ② خۇيى يامانلىق. ③ ئاشقازانىنىڭ ئېچىپ ئاغرىشى.
ekşimek. ① ئېچىماق. ② بولماق (خىمىر). ③ چىراي بۇزۇلماق (ئۆڭمەك). ④ ئىزا تارتماق، خىجىل بولماق:
«1. Yoğurt ekşidi — قېتىق ئېچىدى.
2. Hamur ekşidi — خىمىر بولدى.
3. Surati ekşidi — چىرايى ئۆزگەردى.»
ekşitmek. ① ئېچىتماق، بولدۇرماق. ② ئىزا تارتقۇزماق.
ekti. is. ① كۆڭلى تارتماق (بىر نەرسە يېيىشنى). ② پارازىت، تەپىيارتاپ. ③ قوپال، سەت:
«Ekti söz — قوپال سۆز.»
ektilik, – ği. is. ① كۆڭلى تارتما ھاقلىق. ② پارازىتلىق، تەپىيارتاپلىق.
ektirmek. تېرىتماق، ئۇرۇق سالدۇرماق.
ekûl. s. ar. ئىشتەيلىك، بوغۇزلۇق.
ekvator. is. fr. ئېكۋاتور، خەتتىستۇا.
el[1]. is. ① قول، ئىلىك. ② ساپ، تۈتقۇچ. ③ تۈتام، ئوچۇم. ④ نۆۋەت. ⑤ ئىقتىدار:
«Şimdi el sizde — ئەمدى نۆۋەت سىزدە
Bu iş benim elimde değil — بۇ ئىش مېنىڭ ئىلكىمدە ئەمەس.»
el[2]. is. ① خەلق، خەلقى ئالەم. ② ئەل، يۇرت، مەملىكەت. ③ يات.
elâ. s. ھاۋا رەڭ، كۆڭ.
el · alem. is. خەلقى ئالەم، ئەلكۈن:
«Elalem bu işi duysa ne demez — خەلقى ئالەم بۇ ئىشنى بىلسە نېمە دەر!»
elaman. ünl. ar. بىزارلىقنى، شىكايەتنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.
elan. z. ar. تېخىچە، ھېلىغىچە:
«Mektuba elan cevap gelmedi — خەتكە ھېلىغىچە جاۋاب كەلمىدى.»
elastik. is. fr. ئىلاستىك (ئېگىلىدىغان، سوزۇلىدىغان).
elastiki. s. fr. ئىلاستىكلىك.
elbet, elbette. z. ar. ئەلۋەتتە.
elbise. is. ar. كىيىم، كىيىم – كېچەك.
elbiseci. is. كىيىم – كېچەك ساتقۇچى.
elbiselik, – ği. is. ① كىيىملىك (رەخت). ② تىياتىر، مېھمانخانىلاردا پەلتو، شەپكە، ھاسا قاتارلىقلارنى قويىدىغان يەر.
elçi. ① ئەلچى (دېپلوماتىك خادىم)، سەپىر. ② ۋاستە، ئەلچى. ③ پەيغەمبەر.
elçilik, – ği. is. ① ئەلچىلىك، سەپارەت:
«Elçilik binasi — ئەلچىخانا بىناسى.»
eldeci. is. ئۆز ئىلكىدە (قولىدا) تۇتقۇچى.
eldiven. is. پەلەي، قولقاپ:
«Deri eldiven — تېرە پەلەي.»
eldivenci. is. پەلەي ياسىغۇچى ياكى

ره‌تلك، قايغۇلۇق.

el. erki, – ni. دېموكراتيه، حه‌لقچىلىق.

eleştiri. is. ته‌نقيد.

eleştirici. → **Eleştirmeci.**

eleştiricilik, – ği. ته‌نقيدچىلىك.

eleştirme. is. ته‌نقيد.

eleştirmeci. is. ته‌نقيدچى.

eleştirmek. ① چرقۇماق، ئىله‌شتۈرمه‌ك. ② ته‌نقيد قىلماق:

«Mangalın küllerini eleştirmek — ماڭغال (چوغدان) نىڭ كۈللىرىنى ئىله‌شتۈرمه‌ك.»

eleştimeli. s. ته‌نقيدي:

«Eleştimeli yazı — ته‌نقيدي ماقاله.»

eleştirmen. → **Fleştirmeci.**

eletmek. تاسقاتماق:

«Un eletmek — ئۇن تاسقاتماق.»

eleze. s. → **Eneze.**

elgin. s. غېرىب ـ مۇساپىر.

elhak. z. osm. هه‌قىقه‌ته‌ن، توغرىسى، ئه‌مه‌لىيه‌تته.

elhap. is. ar. جىم تۇرماق، گه‌پ ـ سۆز قىلماي تۇرۇۋالماق.

elhasıl. z. ar. گه‌پنىڭ قىسقىسى، قىسقىسى.

elif. s. ar. ① ئادەت بولۇپ قالغان، ئۆگىنىپ قالغان. ② ئارزۇ قىلغان نه‌رسه.

elifi. s. ئېلىپته‌ك تۈز، تۇپتۈز.

elik. is. تاغ ئۆشكىسى، ئېلىك.

elim. s. ar. ئه‌له‌م، ئه‌له‌ملىك، ئېچىنىدۇرىدىغان، هه‌سره‌تلىك:

«Elim bir haber — ئېچىنىشلىق خه‌ۋەر.»

elimine. s. fr. مۇسابىقه ۋه سىناق ئارقىلىق ئەڭ ياخشىسىنى تاللىۋالماق.

ساتقۇچى.

eldivencilik, – ği. si. په‌له‌يچىلىك.

ele.başı. is. ① باشلىق، سه‌ركه‌رده، ره‌هبه‌ر، داهىي. ② يېگىت بېشى.

eleğim.sağma. is.ar. هه‌سه‌ن ـ هۈسه‌يىن.

elek, – ği. is. ئه‌لگه‌ك.

elekçi. is. ① ئه‌لگه‌ك ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى. ② بېخىل. ③ نومۇسسىز، يۈزسىز، هاياسىز.

eleklik, – ği. is. s. قىلدىن ياسالغان سۈزگۈچ.

elektrik, – ği. is. fr. ئېلېكتر.

elektrikçi. is. توك ئىشچىسى، ئېلېكتر ئىشچىسى.

elektrikçilik, – ği. is. توكچىلىق.

elektriklemek. ① توك پەيدا قىلماق. ② شىددەتلەنمەك، شىددەتلىمەك. ③ هاياجانلانماق.

elektriklendirmek. ① توك پەيدا قىلماق. ② ئېلېكترلەشتۈرمەك.

elektriklenmek. ئېلېكترلەشتۈرمەك، ئېلېكترلەشمەك.

elektrikli. s. ئېلېكترلىك.

elektriksz. s. ئېلېكترسىز، توكسىز.

elektron. is. fr. ئېلېكترون.

elem. is. ar. ئه‌له‌م ـ دەرت، هه‌سره‌ت.

elman. is. fr. ① ئامىل. ② ئېلېمېنت:

«Maddi ve manevi elamanlar — ماددىي ۋه مه‌نىۋى ئامىللار.»

elemek. ① تاسقىماق، ئه‌لگه‌كتىن ئۆتكۈزمه‌ك. ② ئىلغىماق، تاللىماق، پارلىماق. ③ سىناقتىن (ئىمتىهانىدىن) ئۆتكۈزمه‌ك. ④ بۇلاپ كه‌تمه‌ك.

elemek. is. alm. ئېلېمېنت.

elemli. s. ئه‌له‌ملىك، دەردلىك، هه‌سره‌تلىك.

elmaslı. s. ① ئالماس بىلەن زىننەتـ لەنگەن. ② تەركىبىدە ئالماس بولغان، ئالماس ئارىلاشقان.

elmaspare. is. yun, far. ① ئالماس پارچىسى. ② چىرايلىق كىشى.

elmastıraş. is. yun, far. ① كرىستال. ② ئالماس ئىشلەيدىغان كىشى. ③ ئەگ باھالىق (قىممەتلىك) كرىستال. ④ ئەينەكچىلەرنىڭ ئالمىسى.

elvan. is. s. ① رەڭلەر، بويياقلار. ② رەڭگارەڭ.

elveda. is. ünl. ar. ئەلۋىدا، خۇداغا ئامانەت.

elverişli. s. ① پايدىلىق. ② ئەپلىك، مۇناسىپ:

«Durum halka elvrişli bir yönde gelişmektedir — ۋەزىيەت خەلققە پايدىلىق تەرەپكە قاراپ راۋاجلىنىۋاتىدۇ.

Bu dükkânın yeri alış - verişe elverişli değildir — بۇ دۇكانـنىڭ ئورنى سودا ئۇچۇن تازا ئەپلىك ئەمەس.»

elverişsiz. s. ① پايدىسىز. ② ئەپسىز، مۇۋاپىقسىز.

elverişsizlik, - ği, is. ئەپسىزلىك، مۇۋاپىقسىزلىق.

elvermek. ① كۇپايە قىلماق. ② لايىق كەلمەك، ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك، مۇۋاپىق كەلمەك:

«Onun önerisi bana elvermez — ئۇنىڭ تەكلىپى ماڭا مۇۋاپىق كەلمەس.»

elyaft is. ar. ① تالا. ② يىپ. ③ چىگە، يىپ تالالىرى.

elyak. s. ar. بەك لايىق، راسا مۇۋاـ لىق، لەيلىك.

elkap. is. ar. لەقەپ، لەقەم.

ellemek. قول تەگكۈزمەك، تۇتماق، چېقىلماق:

«Sergi eşyasını ellemek yasaktır — كۆرگەزمە نەرسىلىرىگە قول تەگكۈزۈشكە رۇخسەت يوق.»

ellenmek. قول تەگكۈزۈلمەك، تۇتۇلماق، قول تەگمەك.

elleşmek. ① قول بىلەن كۈچ سىناشماق. ② قول ئېلىشماق، قول سقىشماق. ③ قول تەگكۈزمەك.

elli[1]. s. ① قولۇق. ② ساپلىق، تۇتقۇچلۇق، ساپاقلىق:

«Maymun dört elli bir hayvandır — مايمۇن تۆت قولۇق بىر ھايۋان.»

elli[2]. s. ئەللىك، 50.

ellik, - ği. is. پەلەي، قولقاپ.

ellilik, - ği. is. ئەللىكلىك (ئىچىدە ئەللىكى بولغان).

ellinci. s. ئەللىكىنچى.

ellisekiz. → B[2]eş.

elma. is. bot. ئالما:

«Gulca elmasi çok güzel — غۇلجا ئالمىسى ناھايىتى ياخشى.»

elmacık, - gı. is. anat. مەڭمز:

«Kazak ve kırgizlar elmacık çıkıntısından da belli olur — قازاق ۋە قىرغىزلار مەڭمزى دومباق بولۇش بىلەن پەرقلىنىدۇ.»

elmalık, -ğı. is. ① ئالما كۆچىتى يېتىشتۇرىدىغان باغچا. ② ئالمىلىق باغ.

elmas. is. ar. ئالماس.

~ gibi. ئىنتايىن ساپ ۋە قىممەت.

elmasçı. is. مەدەندىن ئالماس ياسىغۇچى.

emeklemek. ① (بالسلار هەقسده) ئۆمىلىمەك. ② ئىشلىمەك، تىرىشماق.
emekli. s. is. پېنسيەلىك، پېنسيەگە چىققان:
«Emekli maaşi — «پېنسيە مائاشى.
emeksiz. s. ① ئەمگەك سىڭدۈرۈلمەگەن، كۈچ سەرپ قىلىنمىغان. ② ئۆگەي:
«Emeksiz bir kızı var — بىر ئۆگەي قىزى بار.»
emektar. s. ① ئەمگەكى سىڭگەن، ئەمگەك سىڭدۈرگەن، تۆھپىسى قوشۇلغان. ② ئۇزۇن ستاژلىق، پىشقەدەم.
emektaş. is. مەسلەكداش، خىزمەتداش.
emel. is. ar. ① مەقسەت، غايە، ئارزۇ، ئۈمىد، ئىستەك، تىلەك. ② ئايال ئىسمى.
emici. s. شورىغۇچى، سۈمۈرگۈچى، ئەمگۈچى.
emilmek. شورالماق، سۈمۈرۈلمەك، ئىمىلمەك.
emin. is .s. ar. ① ئىشەنچ، ئىشەنچلىك. ② خاتىرجەم، خاتىرجەملىك. ③ بىخەتەر، خەۋپسىز، خەۋپسىزلىك. ④ ئامان، ئامانلىق:
«O emin bir adamdır — ئۇ ئىشەنچلىك بىر ئادەم.
Orası emin bir yerdir — ئۇ يەر خەۋپسىز بىر يەردۇر.»
emir, – ri. is. ar. بۇيرۇق، ئەمر، پەرمان:
«Emrinizi yerine getirdim — بۇيرۇقىڭىزنى ئىشقا ئاشۇردۇم.»
emîr. is. ar. ① ئەمىر، باشلىق، رەئىس. ② قوماندان. ③ خەلىپە.
emir . name. is. ar. بۇيرۇق خېتى، بۇيرۇقنامە.

پىق، تازا ماس.
el . yazması. is. → El.
elyevm. is. ar. ① بۈگۈن، ھازىر. ② بۈگۈنگىچە، ھازىرغىچە، تېخىچە.
elzem. s. ar. زۆرۈر، بەك كېرەكلىك.
elzemiyet, – ti. is. بەك ئېھتىياجلىق.
em. is. داۋا، ئەم، دەرمان، دورا، چارە.
eman. is. ar. ① ئامان ـ ئېسەن، خەتەرسىز، بىخەتەر. ② رۇخسەت، ئەپۇ.
emanet, – ti. is. ئامانەت:
«Emanete hiyanet büyük ahlaksızlıktır — ئامانەتكە خىيانەت چوڭ ئەخلاقسىزلىقتۇر.»
emanetçi. is. ئامانەتنى قوبۇل قىلغۇچى.
emare. is. ar. ئالامەت، بەلگە، ئىشارەت، دەلىل.
emaret. is. ar. ① ئەمىرلىك، بەگلىك، شاھلىق. ② ۋەخپىنامىكى كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىلىدىغان قەسمى.
emced. s. is. ar. ① شەرەپ ئىگىسى، ② ئەر ئىسمى.
emcik. is. ئەمچەك.
emdirmek. ئەمدۈرمەك، ئېمىزمەك.
emek, – gi. is. ① ئەمگەك، مېھنەت، ئەجىر. ② ئۇزۇن مۇددەتلىك ۋە جاپالىق خىزمەت. ③ ئىش ھەققى:
«Bu işte sizin çok emeğiniz var — بۇ ئىشتا سىزنىڭ نۇرغۇن ئەجرىڭىز بار.
Emegimi veriniz — ئىش ھەققىمنى بېرىڭ.»
emekçi. is. ئىشچى:
«Bütün ülkelerin emekçileri birleşin! — پۈتۈن دۇنيا ئىشچىلىرى بىرلىشەيلى!»

emkine. is. ar. ماكانلار.
emlâh. is. ar. توزلار.
emlâk, – ki. is. ar. مال ـ مؤلوك.
emlemek. دورا بەرمەك، دورا سۆرمەك.
emles. s. ar. تەلەپتۆز، سلىق، تەلەپتۆز، تەكشى.
emme. is. شوراش، سۆمۆرۆش، ئېمىش.
emmek. ① شورىماق، سۆمۆرمەك. ② ئەممەك. ③ باشقىنىڭ كۆچىدىن پايدىلانماق.
emniyet, – ti. is. ① بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك، ئامانلىق. ② ئىشەنچ. ③ ئامانلىقنى ساقلاش ئىدارىسى، ساقچى ئىدارىسى.
emniyetli. s. ① ئىشەنچلىك. ② بىخەتەر.
emniyetsiz. s. ① ئىشەنچسىز. ② خەتەرلىك. ③ گۇمانلىق.
emperatif. is. → **Buyruk.**
emperyalist, – ti. is. s. fr. ئىمپېرىئالىست، جاھانگىر.
emperyalizm. is. fr. ئىمپېرىئالىزم، جاھانگىرلىك.
empoze etmek. مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇرماق.
emr. is. ar. → **Emir.**
emre[1] s. ئامراق، ئاشىق، مۇپتىلا.
emre[2]. is. خەلق شائىرى.
emredici. is. → **Amir.**
emretmek. بۇيرۇماق، ئەمر بەرمەك، بۇيرۇق بەرمەك.
emri. vaki. is. ar. ۋەقە، ھادىسە.
emsal. is. ar. ① تەڭتۇش، تەڭداش. ② خىل. ③ ئۆرنەك، ئۈلگە. ④ ئوخشاشلىق: «Onun emsali yoktur — ئۇنىڭ تەڭدىشى يوقتۇر. ئۇ O senin emsalin degil — سېنىڭ خىلىڭ ئەمەس.»
emsâl. is. ar. ھېكايىلەر، داستانلار.
emsalsiz. s. ① تەڭدىشى يوق، تەڭداشسىز. ② ئوخشاشلىقى يوق.
emsar. is. ar. شەھەرلەر.
emtia, emtee. is. ar. ikt. مال.
emval, – li. is. مالئار، مال ـ مۈلۈكلەر.
emzik, – ği. is. ئېمىزگە، جوغا.
emzikçi. is. سۈت ئانىسى، ئىنىك ئانا.
emzikli. s. ئېمىزگىلىك، جوغلىق: «1·Emzikli şişe — ئېمىزگىلىك شىشە. 2·Emzikli bebek — ئېمىزگىلىك بوۋاق. 3· Emzikli ibrik — جوغلىق ئۈرۈك. 4 Emzikli kozu — ئېمىزگىلىك قوزا.»
emzirmek. ئېمىزمەك، ئەمگۈزمەك.
emzirtmek. ئەمدۈرتمەك.
en[1]. is. كەڭلىك، ئەن: «Kumaşın eni — رەختنىڭ ئېنى. Yolun eni — يولنىڭ كەڭلىكى.»
en[2]. z. ئەڭ، ناھايىتى: «En önemli sorun — ئەڭ مۇھىم مەسىلە.»
en[3]. is. ئەن، تامغا (ئاتقا بېسىلىدىغان).
enayi. s. ar. ① مۆڭۈ، گۆل (ئوڭاي ئالدىنىدىغان). ② بوزەك، ئانايى.
enayilik, – gi. is. ① بوزەكلىك، ئانايىلىق. ② مۆڭلۈك. ③ گۆللۈق.
encam. is. far. ① ئاقىۋەت. ② خاتىمە، ئاخىر، نىھايەت.
encek, encik, – ği. is. ئاسلان، كۈچۈك.
enciklemek. ئاسلانلىماق، كۆچۈكلىمەك.
encümen. is. far. كومىتېت، ھەيئەت:

endüstri. is. fr. سانائەت.
endüstrileşmek. سانائەتلەشمەك.
endüstriyel. s. سانايى.
enek[1]. is. fr. ئېڭەك.
enek[2]. s. is. ① پىچۇپتىلگەن (ئاختا قىلىنغان) ئادەم. ② تاللانغان ئۇرۇق.
enemek. ① پىچماق. ② زەئىپلەشتۈرمەك (ئەركەكلىكىنى يوقاتماق).
enenmek. پىچىلماق، ئاختا قىلىنماق.
enerji. is. fr. ① ئېنېرگىيە. ② مەنىۋى كۈچ.
enerjik. s. ① كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك. ② مەنىۋى كۈچكە ئىگە. ③ تەسىرچان.
enez. s. ئاجىز، كۈچسىز، قۇۋۋەتسىز، زەئىپ.
enf. is. ar. بۇرۇن.
enfes. s. ar. ناھايىتى چىرايلىق، ناھايىتى گۈزەل.
enfiye. is. ناس، ناسۋال.
enflasyon. is. fr. پۇل پاخالىقى، پۇلنىڭ پاخالىشىشى.
enfüsî. s. ar. سۇبيېكتىپ.
engebe. is. ① دۆڭلۈك، ئېگىزلىك. ② ئويمانلىق.
egebeli. s. ئېگىز ـ پەس، ئويمان ـ دۆڭ.
engel. is. توسقۇن، توسالغۇ.
engellemek. ① توسقۇن بولماق، ئالدىنى ئالماق. ② چىرماق سالماق.
engellenmek. توسقۇن بولماق، پۇتلىكاشاك بولماق.
engelli. s. ① توسقۇنلۇق. ② بايىرلىق يۈرگۈزۈش (تەنتەربىيىدە).
engelsiz. s. توسقۇنسىز، توسقۇنلۇقسىز.
engelyun. is. ① ئىنجىل. ② مانىنىڭ «Çin devlet encümen üyesi, dişişleri bakanı türkiyeye gitti — جۇڭگو دۆلەت كومىتېتى ئەزاسى، تاشقى ئىشلار مىنىستىرى تۈركىيىگە كەتتى.»
endaht. is. far. ① ئېتىش، ئوق ئېتىش. ② مىلتىق ئېتىش، تاپانچا ئېتىش. ③ قارا (قارىغا ئالماق).
endam. is. far. ① ۋۇجۇد، بەدەن، تەن. ② بوي. ③ ۋۇجۇدنىڭ، بەدەننىڭ ئىسكەتى.
endamlı. s. ئىسكەتلىك.
endaz. s. far. ئاتقۇچى، ئوقچى، مەرگەن.
endaze. is. far. ① 65 سانتىمېتىرلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى. ② ئۆلچەم: «Endazeye gelmiyor — ئۆلچەمگە كەلمەيدۇ.»
endazesiz. s. ئۆلچەمسىز، ئەندىزىسىز.
endazelemek. ① ئەندىزە بىلەن ئۆلچەمەك. ② پىلانلىماق، مۆلچەرلىمەك.
endazlık, – ğı. is. مەرگەنلىك.
endeks. is. fr. ① مۇندەرىجە. ② بەگمز قول. ③ باھا، نەرخ.
ender. s. ar. z. ① ئەگ ئاز، نادىر. ② مىكدە بىر.
enderun. is. far. ① بىر نەرسىنىڭ ئىچ تەرىپى. ② ساراي ۋە مېھمانخانىلاردىكى ئايالىلار ئۆيى.
endirek. s. fr. ۋاستىلىك.
endişe. is. far. ① ئەندىشە، غەم، قايغۇ، قورقۇنچ. ② تەپەككۇر، چۈشەنچە.
endişelenmek. ئەندىشە قىلماق.
endişeli. s. ئەندىشىلىك، غەمكىن.
endişesiz. s. ئەندىشىسىز.
endişesizlik, – ği. is. ئەندىشىسىزلىك.

enkaz. is. ar. خارابه، لاتقا.
enkübatör. is. fr. توك ساندوقى (ۋاقتى توشماي تۇغۇلغان بالىلارنى باقىدىغان).
enküçük, – ğü. is. ئەڭ كىچىك، ئەڭ ئاز.
enli. s. ئەنلىك، ئېنى كەڭ: «Enli bir kumaş — «ئېنى كەڭ رەخت.
enlice. s. ئىنتايىن كەڭ: «Enlice bir koridor— «كەڭ كاردور
enoloji. is. fr. ئېنولوگىيە، ئىچكۈ لۈكلەر بىلمى (هاراق - شارابچىلىق بىلمى).
ense. is. anat. پاتاك، گەدەن، گەژگە.
enselemek. چاڭگال سالماق، قولغا چۈشۈرمەك.
enselenmek. چاڭگال سېلىنماق، تۇتۇلماق، قولغا چۈشۈرۈلمەك.
enser. is. چۈك مىخ.
ensiz. s. تار (ئېنى).
ensomni. is. fr. ئۇيقۇسىزلىق.
enspektör. is. مۇپەتتىش.
① **enstitü.** is. fr. ئىنستىتۇت.
② مەخسۇس ئىلمىي ئورگان، تەتقىقات ئورنى.
① **entari.** is. ar. چاپان، كوپتا.
② ئەرەبلەردە ئەرلەر كىيىدىغان ئۇزۇن پۈركەنچلىك چاپان.
① **entere.** is. fr. پايدا، مەنپەئەت.
② ئالاقە، مۇناسىۋەت.
enteresen. s. fr. ئاجايىپ، قىزىقارلىق.
enternasyonal. s. fr. ئىنتېرناتسىئونال، بەينەلمىلەل
enternasyonalizm. is. fr. ئىنتېرناتسىئونالىزم، بەينەلمىلەلچىلىك.
enterne. s. fr. نەزەربەنت قىلىنغان.

كىتابى. ③ يەتتە خىل بويياقلىق رەخت.
engerek, – ği. is. yun. بىر خىل زەھەرلىك يىلان.
engin[1]. s. چەكسىز، بېپايان: «Engin bir çöl — «چەكسىز چۆل.
engin[2]. s. ① ئېگىش، تۆۋەن. ② چوڭقۇر، ئويمان، پەس، تۆۋەن (يەر).
enginlik, – ği. is. چەكسىزلىك، پايانسىزلىق.
engiz. s. far. پەيدا قىلىدىغان، تۇغدۇرىدىغان.
Engürü. öz. is. ئەنقەرە.
engüştene. is. far. ئويماق (قولغا سالىدىغان).
enik, – ği. is. ① مۇشۇك، ئىت قاتارلىق كۆپ ئەمچەكلىك هايۋانلارنىڭ بالىسى. ② هاقارەت سۆزى، تىل.
eniklemek. تۇغماق (ئىت مۇشۇك ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان كۆپ ئەمچەكلىك هايۋانلار).
eni. konu. z. گۇل ئۈستىگە گۇل، ئىنتايىن ياخشى: «Yağmurdan eni – konu ıslandım — يامغۇردا ئىنتايىن هۆل بولۇپ كەتتىم.»
enin. is. ئىگراش، ئىگرىماق.
enine. z. ئېنى بويىچە، ئېنىچە: «Kumaşı enine kesmek — رەختنى ئېنى بويىچە كەسمەك.»
① **enis.** is. ar. دوست، سىرداش، يېقىن يولداش، سەۋگىلى. ② ئەر ئىسمى.
enişte. is. هەدىنىڭ ئېرى.
enjeksiyon. is. fr. ئوكۇل.
~ yapmak. ئوكۇل قويماق.
enjekte etmek. ئوكۇل ئۇرماق، ئوكۇل قويماق، ئوكۇل بەرمەك.

enterogasyon. is. fr. رېتوزېك‌سوراق.
enterpol, – lü. is. fr. خەلقئارا ساقچى.
entrika. is. it. ئاغدۇرمىچلىق.
entrikacı. s. ئاغدۇرمىچى.
enva, – ı. is. ar. «تۈر، خىل» سۆزلىرىنىڭ كۆپلۈكى.
enver. s. is. ar. ① ئىنتايىن نۇرلۇق؛ ② ئەر ئىسمى.
eonizm. is. fr. ئايال مىجەز، زەيپانە.
epey. z. خېلىلا، راسا، تازا.
epeyce. z. خېلىلا، راسا، تازا: «Köpeği sahibi epeyce dövdü — ئىتنى ئىگىسى كېلىشتۇرۇپ ئۇردى.»
epher. is. ar. ant. چرىك تومۇر.
epik. s. fr. ① ئېپىك. ② سەنئەت.
epitmek. ياراتماق، كەشپ قىلماق.
epkem. s. ar. تىلسىز، گاچا.
epkemiyet, – ti. is. تىلسىزلىق، گاچىلىق.
eprimek. ① كۈنرىماق، جۇل – جۇل بولۇپ كەتمەك. ② دىمىغىدا گەپ قىلماق، خىلىڭ – خىلىڭ گەپ قىلماق. ③ ئۇۋۇلىنىپ كەتمەك.
er[1]. z. ئەتىگەن، بالدۇر.
er[2]. is. ① ئەركەك، بالاغەتكە يەتكەن. ② ئەسكەر. ③ قەھرىمان، مەرد. ④ قۇدرەتلىك، بىر ئىش ئەھلى.
~geç. كۈنىنىڭ بېرىدە، قاندىق بولمىسۇن: «Savaş ergeç patliyacak — ئۇرۇش بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى پارتلايدۇ.»
erat, – ti. is. ئەسكەر، جەڭچى.
erbap. is. ar. ئەرباب: «Her işi erbaplara sorumalı — ھەر ئىش قىلغاندا ئەرباپلاردىن سوراش كېرەك»

er.başı. is. ask. ئونبېشى (بەنجاڭ)
er. bezi. is. ئەركەكلىك بېزى.
erdem. is. felsf. پەزىلەت، ئەخلاق.
erdemli. s. پەزىلەتلىك، ئەخلاقلىق.
erden. s. ① قىز (جىنسىي مۇناسىۋەت كۆرمىگەن)، پاكىز. ② قول تەگمىگەن: «Erden ormanlar — پالىتا تەگمىگەن ئورمانلار.»
erdenlik, – ği. is. قىزلىق.
erdirmek. ئېرىشتۈرمەك.
erek, – ği. is. غايە.
erem. is. راۋى.
erenler. is. يارانلار.
ergeç. z. قانداق بولمىسۇن، قايسى كۈن بولمىسۇن، كېلىنىڭ بېرىدە، ئىش قىلىپ ...: «Kızlar ergeç evlenecekler — قىز-لار قانداق بولمىسۇن تۇرمۇشقا چىقىدۇ.»
ergen. s. بويىغا ۋە يېشىغا يەتكەن، توي قىلىش ۋاقتىغا يەتكەن.
ergenlik, – ği. is. ① بالىلارنىڭ 14 — 15 ياشقا كىرىپ شەھۋەت تۇيغۇسىنىڭ پەيدا بولۇشى. ② توي قىلىش ۋاقتىغا يەتكەنلىك. ③ يېگىتلىككە تۇشقانلارنىڭ يۈزىگە چىقىدىغان دانىچىرەكلەر.
ergi. is. ئېرىشىش.
ergimek. ئېرىمەك: «Buz ergidi — مۇز ئېرىدى.»
ergin. s. ① پىشىپ يېتىشكەن، كامالەتكە يەتكەن. ② گىراژدانلىق يېشىغا يەتكەن.
erginleşmek. ① مۇكەممەللەشمەك، تاكامۇللاشماق. ② يېتىشمەك.
ergitmek. ئېرىتمەك.

ergun. is. far. ① یورغا ئات. ② ئەر ئسمی.
erigen, erigen. s. تەز ئەرىگەن.
erik, – ği. is. bot. ئۆرۈك:
«Erik ağaçı — «ئۆرۈك دەرىخى.
eriksi. s. ئۆرۈكسمان.
eril. s. gram. ئەر جىنسى ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ:
«Muallim, kâtip, müdir — مۇئەللىم، كاتىپ، مۇدىر.»
erim. is. ① ئارىلىق (بىر نەرسىنىڭ). ② بىشارەت.
erimek. ① ئەرىمەك. ② زەئىپلەشمەك، ئازايماق، تۈگىمەك:
«Şeker eridi — شېكەر ئەرىدى.
Biçare kederinden eridi — بىچارە غەم بىلەن تۈگىشىپ كەتتى.»
erimez. s. ئەرىمەس، ئەرىمەيدىغان.
erin. s. بويىغا يەتكەن، بالاغەتكە يەتكەن.
erinç. is. راھەت، ھۇزۇر.
erişilmek. ئەرىشىلمەك، ئۇلاشماق.
erişilmez. s. ئەرىشكىلى بولمايدىغان.
erişilmezlik, – gi. is. ئەرىشىلمەسلىك.
erişim. is. ① ئەرىشىش. ② يۈرۈش:
«Iki köy arasında erişim kesildi — ئىككى يېزا ئوتتۇرىسىدا يۈرۈش توختىدى.»
erişkin. s. يېتىشكەن، تولغان:
«Erişkin kız — «تولغان قىز.
erişkinlik, – ği. is. يېتىشكەنلىك، تولغانلىق.
erişmek. ۋاسىل بولماق، پىشىپ يېتىلمەك.
erişte. is. far. قۇرۇتۇلغان ئۈگرە.
eriştirmek. ئەرىشتۈرمەك.

eriten. is. ئەرىتكۈچ، ئەرىتكەن.
eritici. s.is. ئەرىتكۈچ، ئەرىتىدىغان:
«Eritici maddeler — ئەرىتكۈچ مادىدىلار.»
eritilmek. ① ئەرىتىلمەك. ② تۈگىتىلمەك.
eritmek. ① ئەرىتمەك. ② تۈگەشتۈرۈۋەتمەك. ③ خەجلەپ تۈگەتمەك.
erk . ki. is. ① ئەرك. ② ئېگىزلىك يەرگە ياسالغان قەلئە. ③ نۇپۇز.
erkân. is. ar. ① يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدار. ② چارە، يول، تەدبىر. ③ گېنېرال دەرىجىلىك ئوفىتسىر.
erke. is. ئېنېرگىيە، زېھن ۋە كۈچ.
erkeç. is. تېكە.
erkek, – ği. is. ① ئەركەك. ② ئەر. ③ s. قاتتىق، ئېگىلمەيدىغان، ④ مەرد، جەسۇر:
«Erkek kedi — ئەركەك مۈشۈك.
Bu kadının erkeği bir askerdir — بۇ ئايالنىڭ ئېرى بىر ئەسكەر.»
erkekçe. z. ئەرلەرچە.
erkekçil. s. ئەرسەك، ئەرپەرەس (ئايال).
erkeklik, – ği. is. ① ئەركەكلىك، ② مەردلىك، ئەرلەرچە.
erken. z. ئەتىگەن، بالدۇر:
«Her sabah erken kalkarım — ھەر كۈنى ئەتىگەندە بالدۇر تۇرىمەن.»
erkence. z. ئەتىگەنرەك، بالدۇرراق.
erkin. s. ئەركىن، ئازاد، ھۈر.
erkinci. s. لىبرال، ئەركىنچى.
erkincilik, – ği. is. لىبرالىزم، ئەركىنچىلىك.
erkinlik, – ği. is. ئەركىنلىك، ھۈر

لىدىغان يېمەكلىكلەر (ئوزۇق).

erzan. s. far. ① ئەرزان. ② لايىق، ئويغۇن.

erzel. s. ar رەزىل.

esad. s. ar → Esat.

esah. s. ar. ئەڭ توغرا.

esans. is. fr. kim. ① ئەتىر. ② نېفت، بېنزول.

esaret, – ti. iş. ar. ① ئاسارەت، قۇللۇق. ② ئەسىرلىك. ③ بويۇنتۇرۇق.

esas.is. ar. ئاساس، توغرا شەكىل.

esasen. z. ar. ئاساسەن.

esasi. s. ئاساسىي.

esaslandırmak. ئاساسلاندۇرماق، ئاساسقا ئىگە قىلماق.

esaslanmak. ئاساسلانماق، ئاساسقا ئىگە بولماق.

esasli. s. ① ئاساسلىق. ② چىداملىق، چىداشلىق، بەرداشلىق. ③ ئىشەنچلىك.

esassız. s. ① ئاساسسىز. ② خاتا، يالغان.

esat. s. is. ar. ① تەلەيلىك، بەختلىك. ② ئەر ئىسمى.

esbap. is. → Esvap.

esed. is. ar. شېئىر.

esef. is. ar. تەئەسسۇپ، ئېپسۇس.

eseflenmek. ئەپسۇسلانماق.

esen. s. ئامان – ئېسەن، تىنچ – ئامان.

esenlemek. سالام بەرمەك، تىنچلىق سورىماق.

esenleşmek. سالاملاشماق.

esenlik, – ği. is. ئېسەنلىك، تىنچلىق.

eser. is. ar. ① ئەسەر. ② ئىز. ③ بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت. ④ تەسىر. ⑤ ئاسار ئەتىقە. ⑥ مەھسۇل: رەيھان.

erkli. s. ① ئەركى بولغان. ② نۇرغۇن پۇزلۇق.

erksiz. s. كۈچسىز، زەئىپ.

erksizlik, – ği. is. ئاجىزلىق.

erlik, – ği. is باتۇرلۇق، يىگىتلىك، ئەرلىك.

ermek. ① ئېرىشمەك، يەتىمەك. ② پىشىپ يېتىشمەك.

Ermeni. öz. is. ئەرمەنى.

Ermenice. öz. is. ئەرمەنچە.

Ermenistan. öz. is. ئەرمەنىستان.

ermiş. s. is. ئۆزىنى ئاللاغا ئاتىغان.

eroin. is. fr. مورفىندىن ياسالغان ھوشسىزلاندۇرغۇچى دورا.

erselik. is. ئەركەك زەدىكى.

ersiz. s. ئەرسىز، تۇل خوتۇن، تۇل.

ersizlik, – ği. is. ئەرسىزلىك، تۇللۇق.

erte. is. ئەرتە.

ertelemek. كېچىكتۈرمەك، كەينىگە سۈرمەك:

«Işi epey erteledin — ئىشنى خېلىلا كېچىكتۈردۇڭ.»

ertelenmek. كېچىكتۈرۈلمەك، كەينىگە سۈرۈلمەك.

ertem. is. تۈزۈت، ئەدەب، تەكەللۇپ.

ertesi. s. ئارقىدىن كېلىدىغان زامان: «Ertesi gün — ئەتىكى كۈن.»

ertik, – ği. is. كەسىپ، مەسلەك.

ervâh. is. ar. ئەرۋاھ، ئەرۋاھلار.

ervam. is. ar. ① رومالىقلار. ② ئەرە بىستاندىن باشقا مەملىكەتلەر. ③ ئوسمانلىقلار.

erzak, – kı. is. ساقلاپ يېيىشكە بو-

eskal. is. ar. يۈكلەر.

eski. s. ① قەدىمىي. ② كونا. ③ سابىق. ④ ئەسكىرەپ كەتكەن:

«1. Eski yapı — قەدىمىي بىنا.
2. Eski moda — كونا مودا.
3. Eski müdür — سابىق مۇدىر.
4. Eski bir palto — ئەسكىرەپ كەتكەن پەلتو.»

eskice. z. كونىراق، بىر ئاز كونا.

eskici. is. ①ئەسكى ـ تۇسكى نەرسىلەرنى ئېلىپ ساتقۇچى. ② ياماقچى (ئۆتۈك يامىغۇچى).

eskiler. is ① قەدىمكىلەر، بۇرۇنقىلار. ② كونا كىيىم ـ كېچەك، كونا نەرسە ـ كېرەك.

eskileşmek. كونىرىماق.

eskilik, — ği. is. كونىلىق.

eskimek. ① كونىرىماق. ② قېرىماق، ياشانماق. ③ يىرتىلماق، تىتىلماق:

«Şarap eskidikçe iyileşir — شاراب كونىرىغانچە ياخشى بولۇپ كېتىدۇ.»

Eskimo. öz. is. ئېسكىموس (شىمالىي قۇتۇپقا يېقىن رايونلاردا ياشايدىغان يەرلىك خەلق).

eskimoca. is. ئېسكىموس تىلى، ئېسكىموسچە.

eskimoloji. is. fr. ئېسكىموسلوگىيە (ئېسكىموسلارنىڭ تىلى ۋە مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم).

.eskitmek ① كونىراتماق. ② قىرىتماق.

eskrim. is. fr. تەنھەرىكەتتە قېلىچ ۋازلىق.

eskrimci. is. قىلىچ‌ۋازلىق قىلغۇچى.

eslâf. is. osm. ئەجدادلار.

eşek. is. ① ئېشەك. ② ئەخمەق، نادان.

eşekarısı. is. ئېشەك ئارىسى.

eşekçi. is. ئېشەكچى.

eşelemek. ① تىرناپ ئاختۇرماق، تىرناپ قېزىپ ئاختۇرماق. ② ئاختۇرماق، سۈرۈشتۈرمەك.

eşelenmek. ① تىرناپ ئاختۇرۇلماق، تىرناپ قېزىپ ئاختۇرۇلماق. ② ئاختۇرۇلماق، سۈرۈشتۈرۈلمەك.

eşelik. is. ① ئېشەكلىك. ② ئېشەك ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان نەرسە.

eşelmek. ① تىرناپ ئاختۇرماق، تىرناپ قېزىپ ئاختۇرماق. ② ئاختۇرماق، سۈرۈشتۈرمەك.

eşelmelik. is. ① تىرناپ ئاختۇرۇلماق، تىرناپ قېزىپ ئاختۇرۇلماق. ② ئاختۇرۇلماق، سۈرۈشتۈرۈلمەك.

eşelmelik. is. ① تىرناپ ئاختۇرۇلىدىغان نەرسە. ② ئاختۇرۇلىدىغان نەرسە.

eşgal. is. ar. ① ئىشلار. ② ئىشلار، ئىشلار.

**eşhas

esrilik, – ği. is. مەستلىك، مەجنۇنلۇق، سارالىق.
esrimek. ① مەست بولماق. ② هوشسىز بىي يوقاتماق، ئەقلىدىن ئايرىلماق. ③ سارالىق بولماق. ④ ئاچچىقلانماق، جىلى بولماق، خاپا بولماق، بوغۇقماق.
esritici. s. مەست قىلغۇچى.
esritmek. مەست قىلماق.
essah. s. ar. بەك تۇغرا، راسا ئەمەلىيەت.
estağfurullah. ünl. تەقدىر لەنگەن بىرسىنىڭ رەھمەت ئېيتىش ئۈچۈن كىچىك كۆڭۈللۈك بىلەن قوللىنىدىغان تەكەللۇپ سۆزى.
ester[1]. is. far. قېچىر.
ester[2]. is. fr. بىر خىل ئىسپىرت.
estetik. is. fr ئۈستېتىك، بەدىئىي، گۈزەللىك.
estetiklik, – ği. is. ئۈستېتىكلىك، بەدىئىيلىك، گۈزەللىك.
esvap. is. ar. كىيىم ـ كېچەك.
esvapçı. is. ① تىككۈچى. ② قەدىمدە سارايلاردا كىيىم ـ كېچەككە قارىغۇچى خادىم.
esvaplık, – ğı. is. كىيىملىك (رەخت).
esved, esvet. s. قارا.
eş. is. ① جۈپ، جورا. ② دوست. ③ تەڭداش، ئوخشاشلىق. ④ ئەش، ھەمراھ. ⑤ رەپىقە.
eş anlamlı. s. مەنداش (سۆز).
eşarp. is. fr. شارپ، شارپا.
eş değer. s. ئوخشاش قىممەتلىك.
eşek, – ği. is. ① ئېشەك. ② قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان بىسرى، قابىلىيەتسىز.

eslek. s. ئىتائەتچان، ئىتائەتلىك.
eslemek. تەۋىسماق، ئاڭلىماق، ھىس قىلماق، ئىتائەت قىلماق.
esliha. is. ar. «قورال» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى (قوراللار).
esmek. ① شامال چىقماق. ② تۇساتتىن پەيدا بولماق، تۇيۇقسىز پەيدا بولماق. ③ دۇچ كەلمەك. ④ بىردىنلا ئەسلىمەك، بىردىنلا ئويلىماق.
esmer. s. ar. ① بۇغداي ئۆڭلۈك. ② كوفى رەڭدە:
«Esmer kız — «بۇغداي ئۆڭلۈك قىز.
esna. is. ar. ئەسنا، چاغ، ئان، ۋاقىت:
«O esnada ben sayahattaydim — ئۇ چاغدا مەن ساياھەتتە ئىدىم.»
esnaf. is. ar. ① قول ھۈنەرۋەن. ② كىچىك ئېلىپ ساتار. ③ پاھىشە.
esnan. is. ar. ① چىشلار. ② ئەسكەر بولۇش ۋاقتى.
esnek. s. ① ئېلاستىكلىك. ② كۆپ مەنىلىك (سۆز). ③ ئىگىلۈچان. ④ يۇگەن.
esnemek. ① كېڭىسىپ ـ تارايماق. ② ئەسنىمەك. ③ كۆپمەك.
esnetmek. ئەسنەتمەك.
espap. is. fr. كىيىم ـ كېچەك.
Esperanto. öz. is. خەلقئارا تىل، دۇنيا تىلى (1887 ـ يىلى پولشلىق تىل دوكتورى تەرىپىدىن يارىتىلغان).
esrar. is. ar. ① سىر. ② نەشە، بەڭ.
esrar engiz. s. ar. سىرلىق.
esrar keş. is. ar · far. نەشىكەش، بەڭگى.
esrar otu. is. كەندىر.
esri, esrik. s. ① مەست، سەرخۇش. ② سارالىق، مەجنۇن، ئەقلىدىن ئازغان.

ئىچىده ياشايدۇ.»

eşitsiz. s. باراۋەرسىز، تەڭسىز.

eşitsizalik, – ği. is. باراۋەرسىزلىك، تەڭسىزلىك.

eşk. is. far. كۆز يېشى.

eşkâl. is. ar. شەكىللەر.

eşkıya. is. ar. بۇلاڭچى، قاراقچى.

eşkıyalık, – ği. is. بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.

eşkin. is. بۆره مېڭىشلىق ئات.

eşlemek. ① جۈپلىمەك. ② جورا قىلماق.

eşleşmek. ① جۈپلەشمەك. ② جورا بولماق.

eşlik, – ği. is. ① جۈپ. ② جورا. ③ ھەمراھ، ئەشلىك. ④ تەڭكەش:

«Şarkıyı dutarın eşliğinde okudu — ناخشىنى دۇتارغا تەڭكەش قىلىپ ئوقىدى.

Konuklar Mahmedin eşliğinde gittiler — مېھمانلار مەھمەتنىڭ ھەمراھلىقىدا كەتتى.»

eşme. is. قۇدۇق.

eşmek. ① چاپچىماق. ② تېز ماڭماق (ئات ھەققىدە). ③ بىر ئىشنى ئالدىن قىلىشقا كىرىشمەك.

eşraf. is. ar. تۆتىنىڭ بىرى، مۆتىۋەرلەر، يۈزى بارلار.

eşref. s. ar. ① ئەزىز، مۆھتەرەم. ② شەرەپلىك. ③ ئەر ئىسمى.

eşsiz. s. ① جورىسىز، تەڭداشسىز. ② يالغۇز، يېگانە.

eşsizlik, – ği. is. ① جورىسىزلىق. ② يالغۇزلۇق.

eşya. is. ar. ① ئۈي ـ سەرەمجان.

eşek aygırı. is. ھاڭگا ئېشەك.

eşekçi. is. s. ئېشەكچى.

eşeklenmek. ① ئېشەكىكە ئىگە بولماق، ئېشەكلىك بولماق. ② ئېشەكتەك قىلىق قىلماق.

eşekleşmek. قىلىقى سەتلەشمەك.

eşeklik, – ği. is. ئەقىلسىز ۋە قورپال قىلىق.

eşelek, – ği. is. ئالما ۋە ئامۇت قاتارلىقلارنىڭ يېگىلى بولمايدىغان ئىچكى قىسمى.

eşelemek. چوقماق، ئارىلاشتۇرماق.

eşelenmek. چوقۇلماق، ئارىلاشتۇرۇلماق.

eşey. is. biy. جىنسىيەت.

eşeysel. s. جىنسىي، جىنسىلىك.

eşhas. is. ar. ① شەخسلەر، كىشىلەر. ② پېرسوناژ، ئەسەر قەھرىمانى.

eşik, – ği. is. ① بوسۇغا. ② دەرگاھ، ئاستانە. ③ خەرەك (دۇتارنىڭ).

eşinmek. (ھايۋانلار ھەققىدە) چاپچىماق.

eşin zaman. s. زاماندىش.

eşit. s. باراۋەر، تەڭ، تەپتەڭ:

«Eşit haklar için mücadele etmek — باراۋەرلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلماق.»

eşitçilik, – ği. is. باراۋەرچىلىك.

eşitlemek. باراۋەر قىلماق، تەڭ قىلماق.

eşitlenmek. باراۋەر قىلىنماق، تەڭ قىلىنماق.

eşitlik, – ği. is. باراۋەرلىك، تەڭلىك:

«Çeşitli milliyetlerden Çin halkı eşitlik içinde yaşiyorlar — جۇڭگودىكى ھەرقايسى مىللەتلەر باراۋەرلىك

etimoloji. is. ئېتىمولوگىيە (تىل).
et · kafalı. s. دۆت، گالۋاڭ.
etken. s. is. ① ئىگە. ② ئۇنۇملۇك، تەسىرلىك. ③ ئامىل:
«Bunun iyi etkenleri var — بۇنىڭ ياخشى ئامىللىرى بار.»
etki. is. ① تەسىر. ② رول. ③ ئۇنۇم:
«Ziyaret bende derin etki bıraktı زىيارەت مەندە ناھايىتى چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.
Yaptıklarının etkisini gördüm قىلغانلىرىڭ ئۇنۇمىنى كۆردۈم.
Bu, bana etki yapiyor — بۇ، ماڭا تەسىر قىلۋاتىدۇ.»
etkilemek. تەسىر قىلماق، تەسىر بەرمەك، تەسىرلەندۈرمەك:
«Bu iş beni etkiliyemez — بۇ ئىش ماڭا تەسىر قىلالمايدۇ.»
etkilenmek. تەسىرلەنمەك.
etkili. s. ① تەسىرلىك. ② ئۇنۇملۇك:
«Etkili önlemler almak — ئۇنۇملۇك تەدبىرلەر قوللانماق.»
etkimek. → **Etkilemek.**
etkin. s. پائال، ئاكتىپ.
etkinlik, – ği. is. پائالىيەت.
etkisiz. s. ① تەسىرسىز. ② ئۇنۇمسىز.
etleç. s. بەك سېمىز.
etlenmek. سەمرىمەك، ئەت ئالماق.
etli. s. ① گۆشلۈك. ② سېمىز:
«Etli koyun — سېمىز قوي.»
etmek. قىلماق، ئەتمەك:
«Iyilik etmek — ياخشىلىق قىلماق.
Bayram etmek — بايرام قىلماق.»
etmen. is. ئامىل.
etnik. s. fr. ئېتنىك.
etnograf. is. ئېتنوگراپ.

② كىيىم ـ كېچەك. ③ يۇكتاق. ④ مال، ماددىي نەرسىلەر.
et, – ti. is. گۆش، ئەت:
«koyun · sığın eti — قوي، كالا گۆشى.
etajer. is. fr. ئاتاژىر.
etamin. is. fr. پەردە قىلىش ئۈچۈن پاختا، كەندىر ۋە يىپەكتىن شالاڭ توقۇلغان بىر خىل رەخت.
etap, – pı. is.fr. ئەتاپ (ۋېلىسىپىت ياكى سۇ ئۈزۈش مۇسابىقىسىدىكى كېچىك بېكەت).
etatizm. is. fr. → **Devletçilik.**
etçil. s. zool. گۆش بىلەن بېقىلىدىغان.
etek, – ği. is. ① ئېتەك، پەش. ② يوپكا. ③ تاغ ئېتىكى.
~ öpmek. خۇشامەت قىلماق.
~ pisliği. يوپلىسز مۇناسىۋەت.
~ silkimek. ۋاز كەچمەك.
eteklemek. ① بىرسىنىڭ پېشىنى سۆيمەك، پېشىنى سۆيگۈدەك قىلماق. ② خۇشامەت قىلماق.
eteklik, – ği. is. ① يوپكا. ② بىر نەرسىنىڭ تۆۋەن قىسمى.
eti. öz. is. → **Hitit.**
etibba. is. ar. تېۋىپلەر.
~ odası. تېۋىپلەر ئىشخانىسى.
etice. öz. s. → **Hititçe.**
etiket, – ti. is. fr. ① بىر مالنىڭ تۈرى، مىقدارى، باھاسى قاتارلىقلارنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئوستىگە چاپلانغان قەغەز. ② پىرتوكول، خىتابنامە.
etiketçi. is. ماركا چاپلىغۇچى.
etiketlemek. ماركا چاپلىماق.
Etiler. öz. is. → **Hititler.**

etnografya. is. yun. ئېتنوگراپىيە (خەلقلەرنىڭ تۇرمۇشى، ئۆرپ ـ ئادەتلىرى، ماددىي، مەنىۋى، روھىي، مەدەنىيىتىنى تەكشۈرىدىغان پەن).

etnoloji. is. fr. ئېتنولوگىيە (ئىنسان شۇناسلىق، مىللەتشۇناسلىق).

etraf. is. ar. ئەتراپ، تەرەپلەر.

etraflı. s. z.ar. t. ئەتراپلىق.

etsiz. s. ① گۆشسىز. ② ئورۇق، ئاجىز: «Etsiz yemek — گۆشسىز تاماق.

ettiren. s. gram. ئەتتۈرگەن، قىلدۇرغان.

ettirmek. ئەتتۈرمەك، قىلدۇرماق.

etüd. is. fr. ① تەتقىق ئىشى، تەتقىقات. ② تەتقىقات ئەسەرلىرى: «Etüt sahası — تەتقىقات ساھەسى.

~ etmek. dey. تەتقىق قىلماق.

etüt. is. → **Etüd.**

etuv. is. fr. زەھەرسىزلەندۈرۈش (يۇقۇملۇق نەرسىلەردىن، ھەرخىل مىكروپلاردىن تازىلاش، خالى بولۇش).

etvar. is. ar. ① ئىپادىلەر. ② ئۇسۇللار، مېتودلار، يوللار. ③ چارىلەر.

ev. is. ① ئۆي. ② ئائىلە.

evahir. is. ar. كېيىنكى كۈنلەر، كېيىنكى زامانلار.

evci. is. s. مەكتەپتە يېتىپ ھەپتىدە بىر قېتىم ئۆيگە قايتىدىغان ئوقۇغۇچى.

evcil. s. ئۆيگە ۋە ئادەمگە كۆندۈرۈلگەن (ھايۋان).

evç. is. ar. ئەۋج.

evdeş. is. ئەر ـ خوتۇن، بىر ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھەر بىرى.

evdirmek. → **İvdirmek.**

evecen. s. ئالدىراقسان، ئالدىراڭغۇ.

evedi. is. → **İvedi.**

evermek. → **Evlendirmek.**

evet, – ti. z. ھەئە، شۇنداق، توغرا، دۇرۇست.

evetlemek. ئالدىر ماق.

evgin. s. ئالدىراش.

evham. is. ar. ۋەھىمە، قورقۇش.

evhamlamak. ۋەھىم قىلماق، قورقماق.

evirgen. s. تەجرىبىلىك.

evirmek. ① ئۆرۈپ ـ چۆرىمەك. ئۆرىمەك. ② بۇرمىلىماق، ئايلاندۇرماق: «Evirip çevirme, doğrusunu söyle- گەپنى ئايلاندۇرماستىن توغرىسىنى سۆزلە.»

evkaf. is. ar. ۋەخپە ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل قاتارلىق نەرسىلەر.

evlâ. s. ar. ئەۋزەل، ئەلا.

evlâd. is. → **Evlat.**

evlât. is. ar. بالا ـ چاقا، ئەۋلاد.

evlatlık, – ğı. is. ئەۋلادلىق، بېقىۋېلىنغان بىرى.

evlatsiz. s. بالا ـ چاقسىز، ئەۋلادسىز.

evlek, – ği. is. rum. ① ساپان ئىزى. ② ئېرىق. ③ ئون لىرالىق قەغەز پۇل.

evlendirmek. تۇرمۇشلۇق قىلماق، ئۆي ـ ئوچاقلىق قىلماق، ئۆيلىمەك.

evlenme. is. تۇرمۇش قۇرۇش، ئۆيلىنىش، تۇرمۇشقا چىقىش، ئەرگە تېگىش، خوتۇن ئېلىش.

evlenmek. تۇرمۇشلۇق بولماق، ئۆيلەنمەك، تۇرمۇشقا چىقماق.

evli. s. is. تۇرمۇشلۇق، ئۆي ـ ۋاقلىق.

evliya. is. ar. ئەۋلىيا.

evliyalık, – ğı. is. ئەۋلىيالىق.

evrak, – kı. is. ar. ۋاراقلار، هۇججەتلەر، ياپراقلار، ماتېرىياللار.

evrat, – tı. is. ar. ئايەت، دۇئا قاتارلىقلار.

evren. is. ① مەۋجۇدات، كائىنات. ② ئالەم. ③ زامان. ④ ئۇلۇغ. ⑤ ئەجدىها.

evren . bilim. is. كوسمولوگىيە (ئالەمنىڭ تۈزۈلۈشى توغرىسىدىكى ئىلىم).

evrensel. s. ئالەمشۇمۇل:

«Markisizmin evrensel gerçeğini Çinin somut durumuyla birleştirmek — ماركسىزمنىڭ ئالەمشۇمۇل ھەقىقىتىنى جۇڭگونىڭ كونكرېت ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرمەك.»

evrek. s. تەتۈر، ئەسكى.

evrim. is. ئەۋولىيۇتسىيە، تەدرىجىي راۋاجلىنىش.

evsemek. ئۆيىنى، يۇرتىنى سېغىنماق.

evsenmek. باشقا بىر يەرنى ئۆز يۇرتىدەك بىلمەك.

evvel. z. ar. ئاۋۋال، ئىلگىرى – بۇرۇن.

evvelki, evvelsi. s. ئاۋۋالقى:

«Evvelsi gün. ئاۋۋالقى كۈن، بۈرنىكۈن، ئۈچۈشكۈن.»

evvelleri. z. ئاۋۋاللىرى، بۇرۇنلىرى.

ey. ünl. ھەي.

eyag. is. پىيالە، چىنە، ئاياغ.

eyalet, – ti. is. ar. ئۆلكە:

«Çinin Siçuan eyaleti — جۇڭگونىڭ سىچۇەن ئۆلكىسى.»

eyer. is. ئېگەر.

eyerci. is. ئېگەرچى.

eyerlemek. ئېگەرلىمەك.

eyerli. s. ئېگەرلىك.

eyersiz. s. ئېگەرسىز.

eylem. is. ھەرىكەت، پائالىيەت، ئەمەلىيەت.

eylül, – lü. is. ar. سېنتەبىر، 9 – ئاي.

eytam. is. ar. يېتىملەر.

eytişimsel. s. دىئالېكتىك.

~özdekçilik. دىئالېكتىك ماتېرىيالىزم.

eyvala. z. ئەلۋەتتە، تەبىئىي.

eyvallah. ünl. ar. ئايۋاللاھ (رەھمەت، خۇداغا ئامانەت، ھەئە شۇنداق بولسۇن).

eyvan. is. far. ① ئايۋان. ② زال.

eyyam. is. ar. ① كۈنلەر. ② نوپۇز، ھۆكۈم، دۆلەت. ③ كېمە، ۋە پاراخوتقا پايدىلىق شامال.

eza. is. ar. ئازاب، جەبىر، زۇلۇم. ئەزىيەت.

ezan. is. ar. ئازان.

ezber. is. ar. يادلاش:

«Dersini su gibi ezber etti — دەرسىنى پىششىق يادلىدى.»

ezberci. s. يادلىغۇچى.

ezbere. z. ① يادلاپ، يادقا. ② ئوقۇماسىتىنلا، قارىسىغىلا:

«Şiiri ezbere okumak — شېئىرنى يادقا ئوقۇماق.

Sen bunu ezbere söylüyorsun— سەن بۇنى قارىسىغىلا سۆزلەۋاتىسەن.»

ezberlemek. يادلىماق:

«Kutat – gu – bilikteki bazi şiirleri ezberledik— قۇتادغۇ بىلىكتىكى بەزى شېئىرلارنى يادلىدۇق»

ezberlenmek. يادلانماق.

ezberletmek. يادلاتماق.

ezcümle. z. far – ar. ① قسقا قسلپ، قسقىچه. ② جۈملىدىن، شۇنداق: «Başkan ezcümle şunları söyledi — رەئىس قسقىچه شۇنداق دېدى.»

ezdirmek. ئەزدۈرمەك.

ezel. is. ar. ئەزەل.

ezgi. is. müz. ① ئاھاڭ، مۇقام. ② ئۇدار. ③ خەلق ناخشىسى، غەزەل.

ezgin. s. ① ئېزىلگەن، يانجىلغان. ② هارغىن، هالسىز.

ezici. s. ① ئەزگۈچى. ② مۇتلەق: «Ezici çoğunluk — مۇتلەق كۆپچىلىك.»

ezik s. ① ئېزىك، يانجىق. ② تار- تىنچاق، قورۇنچاق، ئىزا تارتىدىغان

يۈزى تۆۋەن. ③ غەمكىن، مىسكىن، دەردمەن.

ezilmek. ئېزىلمەك، يانجىلماق.

ezinç. is. ئازاب، زۇلۇم.

eziyet, – ti. is. ar. ① زۇلۇم، ئازاب. ② كۈلپەت، جەبر، جاپا.

eziyetli. is. ar. ئازابلىق، جاپالىق.

ezmek. ① ئەزمەك، يانجماق. ② بەك هاردۇرماق، كېرەكتىن چىقارماق. ③ يۇقاتماق، تۈگەتمەك. ④ ئاغدۇرماق، ئۆرىمەك، ئۆرۈۋەتمەك. ⑤ خىراجەت قىلماق، خەجلىمەك.

Ezrail. s. ar. → **Azrail.**

F.f

f.F. ف (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 7 - ھەرپى ۋە ئۇزۇن تاۋۇشلارنىڭ بەشىنچىسى).

faal, – li. is. ar. ① پائال، ئاكتىپ. ② جانلىق، ھەرىكەتچان.

faaliyet, – ti. is. پائالىيەت، ھەرىكەتچانلىق، ئاكتىپلىق.

fabrika. is. it. فابرىكا، زاۋۇت.

fabrikacı. is. فابرىكا، زاۋۇت ئىگىسى، فابرىكانت.

fabrikatör, – rü. is. fr. فابرىكا ئىگىسى، زاۋۇت ئىگىسى.

facia. is. ar. بەك ئېچىنىشلىق ھادىسە، فاجىئە، ئاپەت، ھادىسە.

facir. s. ar. ① ھاراقكەش. ② پاھىشە ۋاز (ئەر). ③ يالغانچى. ④ گۇناھكار.

facire. s. ar. ئىچىملىك ۋە پاھىشىگە بېرىلگەن (ئايال).

fagomani. is. ئارتۇقچە يېمەك يېيىش ئارزۇسى.

fağfur. is. s. far. ① جۇڭگو خانلىرىغا بېرىلگەن نام، فەغفۇر. ② جۇڭگو-نىڭ جانان پەتنۇسى.

fahamet, – ti. is. ar. ① ئۇلۇغلۇق. ② ئېتىبار، قىممەت. ③ ئايال ئىسمى.

fahim. s. ar. ① ئۇلۇغ، بۈيۈك. ②ئېتىبارلىق، مۆتىبەر. ③ ئەر ئىسمى.

fahir, – hri. s. ar. ① پەخىر، پەخىرلەنگەن. ② ئەر ئىسمى.

fahiş. s. ar. ① سەت، ئەقىلاقسىز. ② ھەددىدىن ئاشقان، چېكىدىن ئاشقان: «Fahiş söz — سەت سۆز. **fahişe.** is. ar. پاھىشە، بۇزۇق خوتۇن. **fahiz, – hzi.** is. ar. يوغان يوتا. **fahm.** is. ar. كۆمۈر. **fahri.** s. ar. پەخرى: «Fâhri başkan — پەخىر رەئىس. **fahur.** s. ar. مەغرۇر، تەكەببۇر، ھاكاۋۇر. **faide.** is. → **Fayda.** **faik, – ki.** s. ar. ① ئۈستۈن، يۇقىرى، كاتتا. ② ئەر ئىسمى. **fail.** is. ar. قىلغۇچى، ئىشلىگۈچى. **faiz.** is. ar. ئۆسۈم، پىرسەنت. **faizci.** is. ئۆسۈمچى، ھايانكەش. **faizsiz.** ئۆسۈمسىز. **fak, – kı.** is. ar. تۇزاق، قاپقان. **fakat, – tı.** ar. ئەمما، لېكىن. **fakir, – kri.** is. ar. كەمبەغەل، يوقسۇل. **fakir. hane.** is ar. far. ① دائىلە ئاجىزىن. ② پېقىرنىڭ ئۆيى (ئۆزىنىڭ ئۆيىنى كىچىك پېئىللىق بىلەن ئاتىغانلىق). **fakirleşme.** is. كەمبەغەللىشىش، يوقسۇللىشىش. **fakirleşmek.** كەمبەغەللەشمەك، يوقسۇللاشماق. **fakirleştirmek.** كەمبەغەللەشتۈرمەك، يوقسۇللاشتۇرماق. **fakirlik, – ği.** is. كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق.

fakr. is. → **Fakir.**

faktör, — rü. is. fr. فاكتۇر، ئامىل، ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ.

fakülte. is. fr. فاكۇلتېت.

fal. is. ar. ① تەلەي، بەخت. ② پال، رەم.

falan. zam. ar. پالان ـ پۈكۈن، پالانچى.

falcı. is. پالچى، رەمبال.

falcılık, — ğı. is. پالچىلىق، رەمبالللق.

falçeta. is. مۇزدۇز پىچمقى.

falih. s. ar. مۇرادىغا يەتكەن، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەن.

falso. is. it. ① ناخشا ۋە مۇزىكىدا نوتا خاتالىقى. ② سۆز ۋە ھەرىكەتتىكى خاتالىق.

familya. is. ① ئائىلە. ② تەبىئىي پەنلەرنىڭ بىر پارچىسى.

fanfan. s. ماك ـ ماك (ئېغىزى).

fânî. s. ar. ① پانى، ۋاقىتلىق. ② بەك ئاجىز: «Fani dünya — پانى (ۋاقىتلىق) دۇنيا.»

fanila, fanile. is. yun. ① يۇڭدىن توقۇلغان يۇمشاق رەخت. ② ئىچ كۆڭلەك، رۇباشكا.

fantazia. is. yun. فانتازىيە.

fantasma. is. yun. ئەمەلىيەتتە يوق، ئەمما باردەك بىلىنىدىغان نەرسە.

fantastik. s. fr. is. ① خىيالىي. ② XVIII ئەسىردىن ئېتىبارەن فرانسىيىدە تەرەققىي قىلغان ئەدەبىيات تۈرى: «Fantastik hikayeler — خىيالىي ھېكايىلەر.»

fantezi. is. fr. ① چەكسىز خىيال. ② ئەمەلگە ئاشمايدىغان نەرسە، يالغان گەپ، يوق نەرسە. ③ s. ئالا ـ بۇلا. ④ خىيالىي ئەسەر: «Fantezi komaş — ئالا ـ بۇلا رەخت.»

fanus. is. yun. ① پانۇس. ② ساـ ئەت، مىكروسكوپ قاتارلىقلارنى چاڭ ـ توزانىدىن ساقلاش ئۈچۈن ئۈستىگە يېپىپ قويۇلىدىغان قۇببە شەكىللىك ئەينەك سايمان.

far¹. is. fr. atom. ① ئاپتوموبىلنىڭ چىرىقى. ② ئايالالارنىڭ ئەمچىكى.

far². is. tr. سۈرمە (كۆزگە سۈرىدىغان).

faraş. is. ar. شازا (ئەخلەت ئالىدىغان).

faraza. z. ar. پەرەز قىلماق، ئالدىن مۆلچەرلىمەك.

farbala. is. it. پۈرمە (يوپكا قاتارـ لىقلاردا).

fare. is. ar. چاشقان: «1. Tarla faresi — ئېتىز چاشقىنى. 2. Fare deliği — چاشقان تۆشۈكى. 3. Fare kuşu — شەپەرەك.»

farfara. s. lat. ① جاپجاپ. ② ماخ تانچاق، پوچى.

farımak. ar. ① ھارماق، چارچـ ماق. ② قېرىماق، ياشانماق.

fariğ. s. ar. ① ئۆتكۈزۈپ بەرگەن. ② ۋاز كەچكەن.

faris. s. ar. ① ئاتلىق. ② ئۇستا، ماھىر (ئات مىنىشكە).

Farisi. s. far. ①پارس تىلى، پارسچە. ② ئىرانلىق.

farisiyat. is. ar. ئىران ئەدەبىياتى، پارس گرامماتىكىسى.

fark, — kı. is. ar. پەرق.

farketmek. ① پەرق قىلماق، پەرق

② بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى، پىتنەچى: خاتا پىكىر. «Fasit fikir —
«پىتنەچى ئادەم. Fasit adam —
faska. is. lat. يۆگەك (بالىلارنى يۆگەيدىغان).
fasl. is. ar. ⇒ **Fasıl.**
fasla fasla. z. ھەممە يەر: «Vücudu fasla fasla kabarmış — بەدىنىنىڭ ھەممە يېرى قاپىرىپ كېتىپتۇ.»
Faslı. s. is. far. ماراكەشلىك.
fasulye. is. yun. پۇرچاق تېپىدىكى دانلار.
faş. s. ar. ئاشكارا: «Faş etmek — ئاشكارا قىلماق.
faşist is. fr. فاشىست.
faşistlik, – ği. is. فاشىستلىق.
faşizm. is. fr. فاشىزم.
fata. is. ھاراق ئىچىتىدىغان تۈك ،كۈپ.
fatalizm. is. fr. فاتالىزم، تەقدىر- چىلىك (تەقدىرگە ئىشىنىش).
fatanet, – ti. is. زېرەكلىك، ئەقىل، پاراسەت.
fâtır, fâtıra. → Yaratıcı.
fatih, s. ar بويسۇندۇرغۇچى، ئىستىلاچى.
fatiha is. an. فاتىھە (قۇرئاننىڭ بىرىنچى سۈرىسى.)
fatimiler. öz. is. پاتىمىلەر (X — XII ئەسىرلەردە شىمالىي ئافرىقىدا كۆچلۈك بىر مۇسۇلمان شىئە دۆلىتى قۇرغان سۇلالە).
fatin¹. s. ar. زەكى، ئەقىللىق، سەزگۈر.
fatin². s. ar. پىتنەچى، پىتنەخور.
fatura. is. it. ھاجەت، تىلخەت.
favori. is. fr. ① ھەممىدە غەلىبە ئەتمەك. ② سەزمەك. ③ ئۈزگەرمەك، ياتلاشماق.
farklı. s. پەرقلىق.
farksız. s. پەرقسىز، ئوخشاش.
farksızlaşmak. پەرقسىزلەشمەك.
Fars. öz. is. پارس.
Farsça. öz. is. پارسچە، پارس تىلى.
faruk. is. ar. ① ھەقنى ـ ناھەقنى ئايرىيالايدىغان كىشى. ② ئۆتكۈر، كەسكىن. ③ ئەر ئىسمى.
farz¹. is. ar. پەرەز، تەخمىن، قىياس.
farz². is. ar. پەرز.
farz. etmek. پەرەز قىلماق، تەخمىن قىلماق، قىياس قىلماق، ئالدىن مۆلچەرلىمەك.
Fas. öz. is. ماراكەش.
fasad. is. fr بىنانىڭ ئالدى تەرىپى، پېشايۋان.
fasarya. is. it. ① قولدىن ئىش كەلمەس، كېرەككە كەلمەس. ② قۇرۇق سۆز.
fasıl, – lı. s. ar ① ئارىلىق، پاسىل. ② بۆلۈم، قىسىم. ③ ھەل قىلماق، ھۆكۈم. ④ پەرزە: «Beş fasıllık bir piyes — بەش پەردىلىك بىر سەھنە ئەسىرى.»
fasıla. is. ar. ئارىلىق، بوشلۇق.
fasılasız. s. z. ئارىلىقسىز، داۋاملىق.
fasik. s. ar. فاسىق (دىندا مەنئى قىلىنغان ئىشنى قىلغۇچى).
fasikül, – lü. is. fr. جىلد، جۈزئى (كىتابنىڭ).
fasile. is. ar. ① ئارىلىق. ② ئوخشاش جىنستىكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەممىسى.
fasit. s. ar. ① ناتوغرا، خاتا،

كۆپلۈك، جىقلىق.
feci. s. ar. ئېچىنىشلىق، فاجىئەلىك.
fecir, – cri. is. ar. ① تاڭ سەھەر. ② تاڭ شەپەقى.
feçes. is. tip. → **Dışkı.**
feda. is. ar. پىدا، قۇربان:
«Yurt yulunda her şey fedaedilir — ۋەتەن ئۈچۈن ھەممە نەرسە پىدادۇر.»
fedai. is. ar. ① پىدائىي. ② ئىنقىلابچى. ③ قوغدىغۇچى.
fedailik, – ği. is. پىدائىيلىق.
fedakâr. s. ar. far. پىداكار.
fedakârane. z. پىداكارلىق بىلەن، پىداكارانە.
fedakârlık, – ğı. is. پىداكارلىق.
federal. s. fr. فېدىراتسىيگە ئاساسلانغان:
«Federalhükümet — بىرلەشمە ھۆكۈمەت»
federasyon. is. fr. فېدىراتسىيە، دۆلەتلەر بىرلەشمىسى.
federatif. s. ar. فېدىراتىپ.
fehim. is. ar. چۈشىنىش، بىلىش.
fehim. s. ar. ① ئەقىللىق، زەكى، زېرەك. ② is. ئەر ئىسمى.
fehm. is. ar. → **Fehim**
fehmetmek. چۈشەنمەك.
fehva. is. ar. مەزمۇن، مەنا، ئۇقۇم.
~ sıuca — مەزمۇنىغا ئاساسەن
fek, – kki. is. ar. ① يېشىش. ② ھەل قىلىش. ③ ئايرىش. ④ ئۈزۈش، كېسىش، توختىتىش. ⑤ گەپ قىلىش، سۆزلەش. ⑥ ئېلىپ تاشلاش.
felâh. is. ar. ① بەخت. ② قۇتۇلۇش، نىجات.
felâket, – ti. is. ar. ① پالاكەت، قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان كىشى، ئۈمىدۋار. ② مۇساپىقىدە ئۇتۇۋالىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان تەرەپ. ③ ساقال. ④ بەيگىدە ئۈزۈپ چىقىدىغان ئات.
fayda. is. ar. پايدا.
faydalanan. s. پايدىلانغۇچى، پايدىلانغان.
faydalanma. is. پايدىلىنىش، پايدىلانما. مەنپەئەتلىنىش.
faydalanmak. پايدىلانماق.
faydalı. s. پايدىلىق.
faydasız. s. پايدىسىز.
faysal. is. ar. ① كەسكىن قارار، قەتئىي قارار. ② ئىتتىك قىلىچ. ③ ھاكىم. ④ ئەر ئىسمى.
fayton, payton. is. ① پەيتون (ھارۋا). ② ئىككى دېگىز ياقىلىرىدا ياشايدىغان پەردە ئاياغلىق بىرخىل قۇش.
faz. is. fr. باسقۇچ.
fâzıl. s. is. ar. ① پەزىلەت ئىگىسى. ② بىلىم ئىگىسى، ئالىم. ③ ئەر ئىسمى.
fazilet, – ti. is. پەزىلەت، ئالىي ئەخلاق، ئالىي خىسلەت:
«Pek bilgili değildir, ama fazilet sahibidir — بەك بىلىملىك ئەمەس، ئەمما پەزىلەت ئىگىسىدۇر.»
faziletli. s. پەزىلەتلىك، قەدىرلىك.
fazla. z. s. ar. ① كۆپ، نۇرغۇن، ئارتۇق، جىق، زىيادە، تولا. ② ئارتۇقى، ئوشۇقى:
«Bu yıl fazla kar yağdı — بۇ يىل كۆپ قار ياغدى.
Fazlası senin olsun — ئارتۇقى سېنىڭ بولسۇن.»
fazlalaşmak. كۆپەيمەك، ئارتماق.
fazlalık, – ğı. is. ئارتۇقلۇق،

Çok fena yoruldum — قاتتىق چوڭ زەرەر، ئاپەت، بالا. ② قالتىس: هېرىپ كەتتىم.»

fenalaşmak. ① يامانلاشماق، ئەسكىلەشمەك، ناچارلاشماق. ② (ئاغرىق ھەققىدە) ئېغىرلاشماق:

«Bu lokantanın yemekleri fenalaştı — بۇ ئاشخانىنىڭ تاماقلىرى ناچارلىشىپ كەتتى.

Mehmedin hastalığı fenalaştı — مەھمەتنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشتى.»

fenalaştırmak. ① يامانلاشتۇرماق، ئەسكىلەشتۈرمەك، ناچارلاشتۇرماق. ② (كېسەل) ئېغىرلاشتۇرماق.

fenalık, – ğı. is. ① يامانلىق، ناچارلىق، ئەسكىلىك. ② زەرەر، زىيان:

«Kimseye fenalık yapmayan bir adamdır — ھېچقانداق بىرىگە زىيان يەتكۈزمىگەن ئادەم.»

fener. is. ar. ① پەنەر. ② ماياك.

fenerci. is. ① پەنەر ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② ماياكقا قارىغۇچى.

fenerli. s. ساقاللىق ئادەم.

fenlenmek. (قىزلار ھەققىدە) كۆزى پىشىپ قالماق، قولى ئۇزلاشماق.

fenlenmiş. s. كۆزى ئېچىلىپ قالغان (قىز).

fenni. s. ar. پەننىي.

fent, – di. is. far. پەنت، ھىيلە.

feodal. is. fr. فېئودال.

feodalizm. is. fr. فېئودالىزم.

fer[1]. is. far. ① تۇر. ② بېزەك، زىننەت. ③ تەنتەنە، داغدۇغا:

«Gözünün feri kalmamış — كۆزىنىڭ نۇرى قالماپتۇ.»

fer[2]. is. ar. ئىككىنچى دەرىجىلىك: چوڭ زەرەر، ئاپەت، بالا. ② قالتىس:

«Yağmur yağmaması yurt için bir felakettir — يامغۇر ياغماسلىق يۇرت ئۈچۈن چوڭ بىر ئاپەتتۇر.

«قالتىس بىر قىز. — Felaket bir kız

felç, – ci. is. ar. ① پالەچ، پارالىچ. ② پالەچ ھالەت:

«Son grev ülkeyi felce uğratti — كېيىنكى ئىش تاشلاش مەملىكەتنى پالەچ ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى.»

felek, – ği. is. ar. ① ئاسمان. ② دۇنيا، كائىنات. ③ تەلەي.

feleki. s. ar. ئاستىرونوم.

felekiyat, – ti. is. ئاستىرونومىيە.

felekzede. s. ar. تەلەيسىز، شۇمپېشانە:

«Felekzede çocuk — «تەلەيسىز بالا.

felfelek, – ği. is. كېچىك كېپىنەك.

«Burada felfelek çok — بۇ يەردە كېچىك كېپىنەك كۆپ.»

fel fellemek. ① (قاناتلىقلار ھەققىدە) ھارماق. ② سۈرئىتىنى ئاستىلاتماق.

fellah. is. ar. ① دېھقان. ② نېگىر، زەنگى.

felsefe. is. ar. پەلسەپە.

felsefeci. is. پەيلاسوپ، پەلسەپىچى.

feminizm. is. fr. ئەر – ئاياللارنىڭ تەڭ ھوقۇقلۇقىنى تەرغىب قىلغۇچى ئېقىم.

fen, – nni. is. ar. ① تەبىئىي پەن. ② ئىلىم – بىلىم:

«Fen fakültesi — تەبىئىي پەنلەر پاكۇلتېتى.»

fen. is. çin. جۇڭگونىڭ ئەڭ كىچىك پۇل بىرلىكى — پۇڭ.

fena. s. ar. ①ياماق، ئەسكى. ② كۆپ، تولا:

«Fena huy — ئەسكى خوي. (مەجەز)

يالغوزلوق. ② شەخسيه تچىلك.
ferdiyetçi. is. s. شەخسيه تچى.
ferhad. s. → **Ferhat.**
ferhân. s. .ar .is ① خۇشاللق، كۆڭۈللۈك. ② ئايال ئسمى.
ferhat[1]. is. ar. ① خۇشال - خۇرام، شاد، بەختلىك. ② سۆيۈنچه:
«Bu sizin için ferhattir — بۇ سز ئۈچۈن سۆيۈنچدۇر.»
ferhat[2]. s. far. ① مۇشەققەتنى يېڭىپ بىر يەرنى قولغا كىرگۈزگۈچى.
② is. ئەر ئسمى.
ferhunde. s. far. ① تەلەيلىك.
② is. ئايال ئسمى.
feri, - ri. is. ar. ① شۆبە، بۆلۈم. ② مۇهىم بولمىغان نەرسه.
feride. s.far. ① خالىغانچه ئىش قىلدىغان. ② كىبرلىك، مەغرۇر.
③ ئايال ئسمى.
feridun. s. far. ① يېگانه. ② ئەر ئسمى
يېگانه بالا. ~ çocuk
ferik. is. ar. ① چۈجه. ② چۈجه خوراز.
ferman. is. far. بۇيرۇق، پەرمان، ئەمر.
«Devletçe ferman — «دۆلەت بۇيرۇقى.
fermane. is. rum. قەدىمى جىلتكه.
fermaneci. is. جىلتكه تىكىپ ساتقۇچى:
«Fermaneci dostum var — جىلتكه تىكىپ ساتقۇچى دوستۇم بار.»
fersah. is. ar. ① تەخمىنەن بەش كىلومېتر ئۇزاقلىق ئۆلچىمى. ② بەك ئۇزۇن مۇساپه.
fersiz. s. far. غۇۋا، خىره، نۇرسز:
«fersizleşmek — نۇرسزلاشماق، غۇۋالاشماق. خىرەلەشمەك.»

«Bu malin feri — «بۇمالنىڭ تۆۋەنرەكى
ferace. is. ar. پەرەنجه.
feragat, - tı. is. ar. ۋاز كەچمەكلىك.
ferah. s. far - ar. ① كۆڭۈل ئاچىدىغان، راهەت، كۆڭۈللۈك، هۇزۇر:
«Ferah bahçe — «كۆڭۈللۈك باغچا.
ferahlanmak, ferahlamak. ① كۆڭلى خۇش بولماق، ئېچىلماق، هۇزۇرلانماق. ② ئېچىلماق.
ferahlatıcı. s. — كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان، كىشىنى خوش قىلىدىغان:
«Ferahlatıcı bir haber — «كىشىنى خوش قىلىدىغان خەۋەر.»
ferahlık, - ğı. is. ① كەڭچىلىك، ئوچۇقچۇلۇق. ② راهەتلىك، هۇزۇرلۇق.
feraset, - ti. is. ar. ئەقىل، پاراسەت، پەم.
ferasetli. s. پاراسەتلىك، ئەقىللىق.
fercâm. is. far. ئاخىر.
ferd. is. → **Fert.**
ferda. is. far. ① ئەرتە، ئەرتىسى. ② قىيامەت، ئاخىرەت. ③ ئايال ئسمى.
ferde. is. ar. توپ (مىقدار سۆز):
«Bir ferde ipek kumaş — «بىر توپ يىپەك رەخت.»
ferdi. s. ar. ① شەخسەن، شەخسىي، خۇسۇسىي. ② ئۆز ئالدىغا. ③ is. ئەر ئسمى.
«Ferdi mülkiyet — «شەخسى مۇلۇك.
Aile ferdi — «ئائىلە ئەزاسى.
ferdileştirmek. شەخسىيلەشتۈرمەك، خۇسۇسىيلەشتۈرمەك.
ferdiyet, - ti. is. ① يەكلىك،

fert, – di. is. ar. ① شەخسىي، شەخس. ② s. سكار، يالغوز.

fertiklemek. ئايرىلماق، يىراقلاشماق.

feryadetmek. پەريات قىلماق، ۋارقىراپ ـ جارقىرىماق، توۋلىماق.

feryat, – dı. is. far. پەرياد، ۋار ـ قىراش، توۋلاش.

feryatçı. is. ① شىكايەتچى. ② قەدىمكى زامانىدا ئۇلۇم ـ يېتىمدە ھەق ئېلىپ يىغلاپ بەرگۈچى ئايال.

ferz. is. far. شاھمات ئويۇنىدا «پەرزىن» دېيىلىدىغان تاش.

fes. is. far. فەس (قەدىمىي نۇرك بۆركى). شاراپ رەڭگى. ~ rengi —

fesad. s. ar. ① بۇزۇق، بۇزۇقلۇق. ② قالايمىقانچىلىق. ③ جىنايەت:

«1. Ahlak fesadı — ئەخلاق بۇزۇقلۇقى.
2. Bubir fesaddır — بۇ بىر جىنايەت.
3. fesad çıkarmak — قالايمىقانچىلىق چىقارماق.»

fesatçı. s. ئارا بۇزغۇچى، بۆلگۈنچى.

fesek, – ği. is. ئالتە ئايلىق ياۋا توڭگۇز كۈچۈكى.

feshetmek. ① بۇزماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق. ② پارچىلانماق، تارالماق، چېچىلماق.

fesh, – shi. is. ar. ① ئەمەلدىن قالدۇرۇش. ② تارقىتىۋېتىش.

festival, – li. is. فېستىۋال.

fetha. is. ar. ① ئېغىز، تۆشۈك. ② زەۋمر ئىشارىتى.

fethetmek. ئىشغال قىلماق.

fetih, – thi. is. ئىشغال، بويسۇندۇرۇش، بوي ئەگدۈرۈش.

fetişizm. is. fr. فېتىشىزم (ئىپتىدائىي قەبىلىلەردە نەرسىلەرگە چوقۇنۇش).

fethi. is. ar. ئىشغالىيەت ھەققىدە يېزىلغان قىسسە.

fetret, – ti. is. ar. ① ئىككى پەيغەمبەر ياكى ئىككى ھۆكۈمدارنىڭ ئارىلىقىدا ئۆتكەن ۋاقىت. ② ئەيسا پەيغەمبەر بىلەن مۇھەممەد پەيغەمبەر ئارىلىقىدىكى مەزگىل. ③ ئىككى ھادىسە ئارىسىدىكى ۋاقىت.

fettah. s. ar. ① ئاللاھ. ② ئىش ئىلگىرى قىلغۇچى، بويسۇندۇرغۇچى. ③ is. ئەر ئىسمى.

fettan. s. ar. ① مەپتۇن قىلغۇچى، كۆڭۈلنى جەلپ قىلغۇچى. ② نازلىق، جىلۋىلىك.

fetva. is. ar. پەتىۋا.

fetvacı. s. پەتىۋاچى.

fevç. is. ar. گۈرۈھ، جامائەت.

fevk, – kı. is. ar. ئۈست، يۇقىرى.

fevkalâde. s. ar. پەۋقۇلئادە، ئالاھىدە.

fevkani. s. ar. ئۈستىدىكى، يۇقىرىدىكى.

fevt, – ti. is. ar. ① قولدىن كېتىش، يوقاش، غايىپ بولۇش. ② ئۆلۈش.

~ etmek. يوقىتىپ قويماق.

~ olmak. ئۆلىمەك، يوقالماق.

fevz. is. ar. ① قۇتۇلۇش. ② غەلىبە، ئۈتۈق.

fey. is. ar. ① مۇسۇلمان دۆلەتلىرىدە غەيرى مۇسۇلمانلاردىن ئېلىنىدىغان باج. ② غەنىمەت.

feyezan. is. ar. ① تاشقىن، سەل،

كەلكۈن. ② مەمۇرچىلىق، بەرىكەت، مولچىلىق.

feyiz. is. ar. ① مولچىلىق، مەمۇرچىلىق. ② ئىلگىرلەش، تەرەققىيات. ③ تەسىر. ④ تەكرىنىڭ ئىلھامى. ⑤ پەيزى.

feyizli. s. ar. مول ھوسۇللۇق، مۇنبەت.

feylesof. is. ar. پەيلاسوپ.

feza. is. ar. ① ماكان، فازا، بوشلۇق. ② كەڭ مەيدان، كەڭ يەر. ③ كەڭ تۈزلەڭلىك.

fezahat, – ti. is. ar. رەزىللىك، پەسلىك، ئىپلاسلىق.

fezleke. is. ar. ① خۇلاسە. ② تەتقىقات قەغىزى.

fıçı. is. rum. تۇڭ، ياغاچ كۇپ.

fıçıcı. is. كۇپ ياساپ ساتقۇچى.

fıkara. s. is. ar. ① پېقىر، يوقسۇل، بىچارە. ② دەرۋىش.

fıkaralık, – ğı. is. يوقسۇللۇق، پەقىرلىق.

fıkırdamak. ① پورۇق – پورۇق قايىنماق. ② بۇلدۇقلىماق. ③ نازلانماق، جىلۋە قىلماق.

fıkra. is. ar. ① لەتىپە، مىسال، فىلىيەتون. ② ئايىزاس. ③ ئۆڭگە: «Molazeydin fıkraları — مولا زەيدىن لەتىپىلىرى.»

fındık, – ğı. is. yun. ئورمان ياڭقى.

fındıkçı. is. ① ئورمان ياڭقى ئۈستۈرۈپ ساتقۇچى. ② ناز قىلغۇچى خوتۇن.

fırça. is. rum. چوتكا:

«1. Diş fırçası — چىش چوتكىسى.
2. Elbise fırçası — كىيىم چوتكىسى
3. Fırça gibi — چوتكەدەك (ساقال، چاچ).»

fırçacı. is. چوتكا ساتقۇچى، چوتكا ياسىغۇچى.

fırçacılık, – ğı. is. چوتكىچىلىق.

fırçalamak. چوتكىلاماق.

fırçalanmak. چوتكىلانماق.

fırçalatmak. چوتكىلاتماق.

fırıl fırıl. z. پىر-پىر.

fırıldak, – ğı. ① پىرىلداق، پىلدىرغۇچ (بالىلار ئويۇنچۇقى)، شامالدۇرغۇچ، ۋېنتىلاتور. ② ھىيلە.

fırıldakçı. is. ① پىلدىرلىغۇچ ياساپ ساتقۇچى. ② ھىيلىگەر، مەككار، ئالدامچى.

fırın. is. yun. دوخۇپكا، پېچ، مەش.

fırınlamak. مەشتە پىشۇرماق، مەشتە قورۇتماق.

fırınlanmak. مەشتەپىشۇرۇلماق، مەشتە قورۇتۇلماق.

fırınlatmak. مەشتە قورۇتماق.

fırka. is. ar. ① جامائەت، تائىپە. ② (ھەربىيدە)دىۋىزىيە. ③ سىياسىي پارتىيە.

fırkata. is. it. → Firkata.

fırlak. s. پىرىلداق.

fırlamak. ① ئېتىلماق. ② چىقىپ كەتمەك. ③ ئۇچقاندەك ئۆرلىمەك. ④ (ھايۋان ھەققىدە) قاچماق:

«1. koşorken saatı cebinden fırlamış — يۈگۈرگەندە سائىتى يانچۇقىدىن ئېتىلىپ چۈشۈپتۇ.
2. Omuz kemiği fırlamış — تارغىقى چىقىپ كېتىپتۇ.
3. Altın fiyatı fırladı — ئالتۇننىڭ

fışkırmak. ئېتىلىپ چىقماق، چاچراپ چىقماق:
«Yeni açılan kuyulardan petrol fışkırıyor — يېڭى ئېچىلغان قۇدۇقلاردىن نېفت ئېتىلىپ چىقماقتا.»
fıtam. is. بالىنى ئەمچەكتىن ئايرىش.
fıtır. is. ar. ① ئىپتا قىلىش (روزىدا). ② ئىپتا قىلغان كىشى. ③ فىتر، رامىزان ئايىنىڭ ئاخىرى.
fıtrat, – tı. is. ① يارىتىلىشى. ② خۇي، مىجەز. ③ دۇنيانىڭ تەڭرى تەرىپىدىن يارىتىلىشى.
fiat, – tı. is. → **Fiyat.**
fidan. is. yun. ① كۆچەت. ② مايسا:
«Elma fidanı — ئالما كۆچىتى.»
fidanlık, – ğı. is. ① كۆچەتلىك. ② مايسا يېتىشتۇرىدىغان ئورۇن.
fide. is. yun. مايسا.
fideci. is. مايسى (كۆچەت) يېتىشتۇرۇپ ساتقۇچى، مايسىچى.
fidelemek. مايسا تىكمەك.
fidelik, – ği. is. مايسا يېتىشتۇرىدىغان ئورۇن، مايسلىق.
fidye. is. ئۆز جىنايىتى ۋە گۇناھى ئۈچۈن بېرىلىدىغان پۇل ياكى سەدىقە.
figan. is. far. پىغان، پەرياد.
figür, – rü. is. fr. ① فىگۇر. ② شەكىل، سۈرەت، جۈسۈن، جۇڭ.
figüran. is. fr. تىياتىر ۋە كىنودا سۆزى كۆپ بولمايدىغان ئادەتتىكى شەخسى.
fiil. is. ar. پىئىل، ھەرىكەت.
fiili. s. ar. ئەمەلىي:
«Halkın isteğini fiili eylemlerle gerçekleştireceğiz — خەلقنىڭ

باھاسى ناھايىتى ئۆرلەپ كەتتى.»
fırlatmak. ① پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتمەك. ② ئۇچۇرماق. ③ ئاتماق.
fırsat, – tı. is. ar. پۇرسەت:
«Fırsat her zaman, ele geçmez — پۇرسەت ھەممە ۋاقىت قولغا كەلمەس.»
fırsatçı. s. ar. پۇرسەتپەرەست.
fırtına. is. it. ① دېڭىزلاردا بولىدىغان يامغۇرلۇق قارا بوران، بوران – چاپقۇن. ② قىيىن ۋەزىيەت (ئەھۋال). ③ غەۋغا. ④ ئىچكى قالايمىقانچىلىق:
«Bu fırtınadan ucuz kurtuldum — بۇ قېيىن ئەھۋالدىن ئاسان قۇتۇلدۇم.»
fırtına kuşu. is. بوران قۇشى.
fırtınalı. s. بوران – چاپقۇنلۇق.
fırttırmak. كەتمەك، قاچماق، ئايرىلماق.
fıs. is. ① پۇس (ئاۋاز). ② كۇت – كۇت، غەيۋەت – شىكايەت.
fıs. fıs. z. كۇت – كۇت، كۇس – كۇس.
fıskıye. is. فونتان.
fısıldamak. پىچىرلىماق، كۇسۇلدىماق:
«Kulağıma fısıldadı, ama bir şey anlamadım — قۇلۇقۇمغا پىچىرلىدى، ئەمما بىرنەرسە چۈشىنەلمىدىم.»
fısıldaşmak. پىچىرلاشماق، كۇسۇلداشماق.
fıslamak. ① قۇلاققا پىچىرلىماق. ② يوشۇرۇن خەۋەر قىلماق.
fıstık, – ğı. is. ar. خۇاسلىك قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي نامى:
«Yer fıstığı — خۇاسلىك.»
Çam fıstığı — «پىستە.»
fışkı. is. far. قېغ، تېزەك.
fışkılamak. ① ئوغۇتلىماق. ② تېزەك دىمەك.

قېيىق. ② دىپلوماتىيە خادىملىرىنىڭ شەپكىسى (قالپىقى).

filim, – mi. is.fr. ① لېنتا، فىلىم. ② كىنو. ③ مەنزىرە.

filimci. is. فىلىمغا ئالغۇچى، فىلىمچى.

filimcilik, – ği. is. ① فىلىمنى ئىجارىگە بەرگۈچى. ② فىلىمچىلىك.

filinta. is. alm. ① ئوۋ مىلتىقى. ② s. چىرايلىق، يېقىملىق.

Filipin. öz. is. فىلىپىن.

Filistin. öz. is. پەلەستىن.

Filistinli. is. s. پەلەستىنلىك.

filiz¹. is. yun. ① بىخ، نوتا. ② تۇمۇچۇق.

filiz². is. ar. ① مەدەن پارچىسى. ② ئايال ئىسمى.

filizlemek. هارام شاخلارنى پۈتۈماق.

filizlenmek. ① بىخ چىقارماق. ② ئاينىشقا باشلىماق.

filizli. s. پۈتاقلىق.

film. is. ing. → **Filim.**

filo. is. it. den. فلوت (دۆلەتنىڭ بارلىق پاراخوت ۋە ئايروپىلانلىرى).

filoloji. is. فىلولوگىيە (تىل ۋە ئەدەبىيات ھەققىدىكى پەنلەرنىڭ ئومۇمىي نامى.)

filolojik. is. فىلولوگىيىلىك.

filozof. is. fr. پەيلاسوپ.

filtre. is. fr. ① سۈزگۈچ. ② مۇشتەك (زۇيزە).

filtreli. s. مۇشتەكلىك:

«Filterli sigara yaygınlaştı — مۇشتەكلىك تاماكا ئومۇملاشتى.»

Fin. öz. is. فىن، فىنلاندىيەلىك.

ئارزۇسىنى ئەمەلىي ھەرىكىتىمىز بىلەن ئىشقا ئاشۇرىمىز.»

fiiliyet, – ti. is. ar. پائالىيەتلەر، ھەرىكەتلەر.

fikir, – kri. is. ar. پىكىر، چۈشەنچە، ئەقىل، زېھىن، ئەس:

«Onun adı fikrimde kalmamış — ئۇنىڭ ئىسمى يادىمدا قالماپتۇ.

Fikri açık çocuk — «پىكرى ئوچۇق بالا.»

fikirsiz. s. چۈشەنچىسى يوق، توغرا پىكىرى بولمىغان.

fikirsizlik, – ği. is. چۈشەنچىسىزلىك.

fil. is. ar. zool. پىل:

«Asya fili — «ئاسىيا پىلى.

filen. z. → **Falan.**

filariz. is. كەندىر سوقمىدىغان كالتەك:

«Filarizlemek — «كەندىر سوقماق.

filarmonik. s. fr. مۇزىكا خۇمارى.

filatelist, – ti. is. پوچتا ماركىسى توپلىغۇچى.

filâtür. is. fr. توقۇمىچىلىق، توقۇمىچىلىق ئىشخانىسى.

fil dişi. is. ar. پىل چىشى.

file. is. fr. ① يۈك، پاختا، سۈنئىي تالالاردىن ۋە سىمدىن ئۆرۈلگەن تور. ② چاچنىڭ چۈۋۈلۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئايالالار بېشىغا كىيىۋالىدىغان تور. ③ تورخالتا.

filet, – ti. is. it. چوڭقۇرلۇقى ئوخشاش سۇ.

fileto. is. it. يوغان يوتا، ساغرا.

filhakika. z. ar. ئەمەلىيەت، ھەقىقەت.

filhal. z. ar. ھامان، دەرھال.

filika. is. ar. ① سودا ۋە ھەربىي پاراخوتلار ئېلىپ يۈرىدىغان كىچىك

final, – lı. is. fr. ① ئاخىرقى مۇ- سابىقە، ھەل قىلغۇچ مۇسابىقە. ② مۇ- زىكا- ئوپېراتسىيەنىڭ ئاخىرقى قىسمى.

finans. is. fr. → Maliye.

finanse etmek. ئېقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم بەرمەك.

fincan. is. ar. ① چىنە. ② فىنجان (كافى ئىچىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەخسۇس ئىستاكان).

Fince, öz. is. dilb. فىنچە (فىنلاندىيە تىلى).

Finlandiye. öz. is. فىنلاندىيە.

fino. is. it. كۆكاتمۇت، خاۋازا.

Fin - ugur. is. s. dilb. فىن - ئوغۇر.

firâk, – kı. is. ar. جۇدالىق، ھىجران.

firar. is. ar. قېچىش (تەۋرىمەسلىك، ئەسكەرلىكتىن).

~ etmek. قاچماق.

firarı. s. far. قاچاق.

firâş. is. ar. ① كارىۋات، تۆشەك. ② يەرگە سېلىنغان كىگىز، پالاز قاتارلىق نەرسىلەر.

firavun. is. ar. ① فىرئون، قەدىمىي مىسىر ھۆكۈمدارلىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋان. ② s. كىبىرلىك.

firdevs. is. far. ① جەننەت. ② باغچا.

fire. is. yun. ① زىيان. ② يوقاش.

firkete. is. it. چاچ قىسقۇچ.

firuz. s. far. ① تەلەيلىك، بەختلىك. ② is. ئەر ئىسمى.

fiske. is. ① چىكىم (قول بىلەن چەكىلىدىغان). ② چىمقان. ③ چىمدىم: «Bir fiske tuz — بىر چىمدىم تۇز»

fiskelemek. چەكمەك (بارماق قول بىلەن).

fiskos. is. yun. شۇڭغۇرلىماق.

~ etmek. شۇڭغۇرلاشماق.

fistan. is. lat. ئۇزۇن پەشلىك تاشقى كىيىم.

fiş. is. fr. ① تۇرلىگۈچ (كىيىمنى ئىتتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان). ② مۇندەرىجىلەشتۈرۈلگەن كارتا (كاپىيەن)، كاپىيەن ساندۇقى.

~ dolabı. كاپىيەن ساندۇقى.

~ kutusu. كۆتۈپخانىلاردا كاپىيەن قوتىسى.

fişe. is. تۆمۈر ياكى ھەرپ بىلەن ئېتىلىدىغان ۋە ئېچىلىدىغان قۇلۇپ.

fişek, – ği. is. far. ① ئوق دورا. ② ھەر خىل پوچاڭزا.

fişekhane. is. ئوق - دورا زاۋۇتى.

fişeklik, – ği. is. ئوق خالتىسى (مۇرىسىگە ئېسىۋالىدىغان).

fitil. is. ar. ① پىلىك. ② دورىلانغان داكا.

fitillemek. ① پارتلاتقۇچنى ئوت ئالدۇرماق. ② كۆشكۈرتمەك.

fitlemek. كاللا سوقۇشتۇرماق، ئۇرۇشتۇرماق.

fitnat, – tı. is. زېھنى ئوچۇق.

fitne. is. ar. پىتنە - پاسات، ئىغۋا، ئارا بۇزماق.

fitneci. s. ئىغۋاگەر، گەپ تاراتقۇچى، پىتنەخور، پىتنەچى.

fitnecilik, – ği. is. ئىغۋاگەرچىلىك، پىتنەچىلىك.

fitnelemek. ئارقىسىدىن غەيۋەت قىلماق.

fitre. is. ar. پىترە (رامىزان ئېيىدا كەمبەغەللەرگە بېرىلىدىغان سەدىقە).

fiyaka. is. it. ئۆزىنى كۆرسىتىش.

fiyakacı. is. ئۆزىنى كۆرسەتكۈچى.
fiyasko. is. it. مات، مەغلۇبىيەت.
~ vermek. مات بولماق.
fiyat, – tı. is. ar. باھا. نەرق.
fizik[1], – ği. is. fr. فىزىكا.
fızik[2], – ği. is. بەدەن (تەن) تۈزۈلۈشى.
fizikçi. is. فىزىكا ئالىمى.
fiziksel. s. فىزىكىلىك.
fizyoloji. is. fr. فىزىئولوگىيە (ئادەم ۋە ھايۋان ئورگانىزمىدا بولۇپ تۇرىدىغان ھايات ئۇچۇن زۆرۈرى ھەرىكەت جەريانلىرىنى ۋە بۇ جەريانلارنىڭ ئۆز – ئارا مۇناسىۋىتىنى ھەم ئۇلارنىڭ ئورگانىزم ياشاپ تۇرغان مۇھىت بىلەن باغلىقلىقىنى ئۆگىنىدىغان پەن).
fizyolojik. is. فىزىئولوگىيىلىك.
flâma. is. it. den. ① پاراخوت ۋە قارار گاھلاردا بەلگە سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان ھەر خىل رەڭدىكى بايراق. ② نەيزە ئۇچىغا بىكىتىلگەن بايراق. ③ ئىنژېنېرلارنىڭ ھەرخىل رەڭدىكى كالتىكى.
flaş. is. ing. پوتوگراف چىرىغى، رەسىمچىلەرنىڭ چىرىغى.
flit, – ti. is. ing. ① چىۋىن ۋە پاشا ئۆلتۈرۈش دورىسى، ② دورا چېچىش ئەسۋابى.
flori. is. it. ① مىتال پۇل. ② تىللا.
flört, – tü. is. ing. ئەر – ئايال ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت مۇناسىۋىتى.
flu. s. fr. تۇتۇق.
flüt, – tü. is. fr. نەيگە ئوخشىغان پۈۈلەپ چېلىنىدىغان ساز.
fokstrot, – tu. is. ingı. müz. پاكىستوزوت.
fokurdamak. پوروقلاپ قاينىماق.
fokus. is. lat. elek. پوكۇس (يورۇقلۇقنى يىغىپ بېرىدىغان نۇقتا).
fol, – lü. is. rum. توخۇنى كاكىلات سۇن دەپ قويۇپ قويغان تۇخۇم ياكى توخۇمسىمان ئاق تاش.
folklor. is. ing. فولكلور، ئەل ئەدەبىياتى.
folluk, – ğu. is. ① تۇخۇلارنىڭ تۇخۇم تۇغىدىغان يېرى. ② ئايالىلارنىڭ بالىياتقۇسى.
fon. is. fr. تەسۋىرىي سەنئەت ئەسەرلىرىدە، رەسىمدە ئۇستىگە رەسىم ياكى بىرەر مەنزىرە سىزىلىۋاتقان بويياق رەڭ سىمىنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈش رەڭگى، رەسىمنىڭ ئارقا تەگمىدىكى كۆرۈنۈپ تۇرغان قىسمى.
fonda. ünl. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ لەنگەر ئاتىدىغان يېرى. ② «لەنگەر ئات!» بۇيرۇقى.
fonem. is. fr. فونېما (كونكرېت بىر تىلدا سۆز مەنىسىنى پەرقلەندۈرۈش ئۇچۇن خىزمەت قىلىدىغان ئايرىم نۇتۇق تاۋۇشى).
fonematik. فونېمىلىق.
fonetik, – ği. is. fr. فونېتىكا (تىلنىڭ تاۋۇش سوستاۋى ھەققىدىكى تەلىمات).
fonetikaçı. is. فونېتىكا ئالىمى.
fonksiyon. is. فونكسىيە (ماتېماتىكىدا).
fonograf. is. fr. فونوگراف (ئاۋازنى يېزىۋالىدىغان ئەسۋاب).
fonogram. is. ① فونېتىكىلىق سىمۋول.

كېمه ماڭغۇزغۇچى ئەسىر ياكى گۇناھكار.
② دېڭىز ئۇرۇشىدا قولغا چۈشكەن ئەسىر.

fort, – ti. is. fr. ئاپقۇرت.

fos. is. fr. ئاساسسىز.

fosfor. is. fr. فوسفۇر.

fosforlu. s. فوسفۇرلۇق.

foslamak. ① نەتىجىسى چىقماسلىق.
② ئىزا تارتماق.

foslatmak. پاش قىلماق، ئاشكارا قىلماق.

fotograf, fotoğrafya. is. fr. ①فوتوگراف، پوتوگرافىيە. ② رەسىم.

fotoğrafçı. is. فوتوگرافچى، رەسىمچى.

fotoğrafçılık, – ğı. is. فوتوگرافچىلىق، رەسىمچىلىك.

fotoğraf · hane. is. فوتوگرافخانا، رەسىمخانا.

fotokopi. is. fr. فوتوغا چۈشۈرۈلگەن نۇسخا.

fotometre. is. fr. نۇر ئۆلچىگۈچ.

frak, – kı. is. fr. فراك (كەينى بويى ئۇزۇن، ئالدى پېشى قىسقا ئەر كىيىمى).

frank, – ğı. is. fr. فرانك (فرانسىيە پۇل بىرلىكى).

Fransa. is. öz. isp. فرانسىيە.

Fransalı. s. فرانسىيەلىك.

Fransız. öz. s. is. فرانسۇز.

fren. is. fr. تورمۇز:
«Mekanik fren — ئاپتوماتىك تورمۇز.»

frenleşmek. ياۋروپالىقلاشماق، غەربلەشمەك.

frenlemek. ① تورمۇزلىماق، تورمۇز قىلماق. ② تىزگىنلىمەك.

② سۆزلىگەندە تىل، لەۋ، ئىڭەك ۋە تاماقنىڭ ئەينى ۋاقتىدىكى ھالىتىنى كۆرسىتىدىغان دىئاگرامما.

form. is. it. شەكىل، ياڭزا، فورم.

forma. is. it. ① شەكىل، ياڭزا، فورما. ② رەسمىي كىيىم. ③ تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ نومۇر قادالغان كىيىمى. ④ فورمات:
«Ilk okul forması — باشلانغۇچ مەكتەپ كىيىمى.
Bu kitap ancak 20 forma tutar— بۇ كىتاب پەقەت 20 فورمات بولار.»

formalite. is. رەسمىيەت:
«Formalitesinin bitmesi için en aşağı bir hafta ister — رەسمىيىتىنىڭ تۈگىشى ئۈچۈن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر ھەپتە كېرەك.»

formül. is. fr. فورمۇلا (① بىرەر قائىدە، قانۇن، ئىدىيە ۋە باشقىلارنىڭ مەلۇم شارائىتتا ھەرقانداق جۈزئى ھادىسىلەرگە تەتبىق قىلىنىشى مۇمكىن بولغان قىسقا ۋە ناھايىتى ئېنىق ئومۇمى تەرىپى. ② ماتېماتىكىدا ماتېماتىكىلىق مىقدارلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىپادىسى).

formülleşmek. فورمۇلىلاشماق.

foroz. is. yun. بىرقېتىملىق تورغا چۈشكەن بېلىق مىقدارى.

fors. is. ing. ① ھۆرمەت بايرىقى (ئىچىدە دۆلەت باشلىقى، گېنېرال، ئادمىرال ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېرلار ئولتۇرغان پاراخوت ياكى ئاپتومۇبىلغا ۋە باشقىلارغا قادالغان ئۈچ ياكى تۆت بۇرجەك بايراق). ② نوپۇز، ئېتىبار، مەرتىۋە، ئىناۋەت.

forsa. is. fr. ① قەدىمكى زاماندا

سىزلىق.

führer. is. alm. داهى.

fülüs. is. ar. مېتال پۇل.

fümuar. is. fr. تاماكا چېكىدىغان يەر.

fünun. ir. ar. «فەن» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.

fürs. öz. is. قەدىمىي فارس خەلقى.

fürsi. s. ئىرانلىق.

fürsiyat, – tı. is. فارس تىلى ۋە ئەدەبىياتى.

füru, – u. is. ar. ① شۆبىلەر، بۇلۇمـلەر. ② ئەۋلاد ۋە نەۋرىلەر.

fürumaye. s. far. ئەسلى بۇزۇق، تىگى پەس.

fürüş. s. ar. ساتقۇچى: «Nan fürüş — نان ساتقۇچى.

fürüzan. s. far. ① پارلاق. ② ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

füsün. is. far. ① سېھرى، جادۇ. ئەپسۇن.

füsün · kâr. s. far. سېھرىگەر، ئەپسۇنچى.

fütüvvet, – ti. is. ar. ① مەردلىك، يىگىتلىك. ② سەخىلىك، قولى ئوچۇقلۇق.

füze. is. fr. راكېتا.

füze · atar. is. راكېت ئاتار.

füzen. is. fr. قارا قېرىنداش ۋە قېرىنداش بىلەن سىزلىغان رەسىم.

frenleyici. is. كونترول قىلغۇچى، تىزگىنلىگۈچى.

frer. is. fr. بۇرادەر.

freze. is. fr. قىرىش ئىستانوكى.

frezeci. is. tekn. ئىستانوكچى، ئىستانوك ئىشچىسى.

fuar. is. fr. يەرمەنكە: «Izmir enternasyonal fuarı — ئىزمىر خەلقئارا يەرمەنكىسى.»

fuat, – dı. is. ar. ① يۈرەك، قەلب. ② چۈشەنچە، پىكىر. ③ ئەر ئىسمى.

fuaye. is. fr. كۆلۈپلارنىڭ دەم ئېلىش ئۆيى.

ful[1], – lü. is. ar. مىسىر پۇرچىقى.

ful[2]. – lü. is. ar. زەيتۇن.

furkan. is. ar. قۇرئان.

fut. is. ing. پۇت، ئاياغ.

futa[1]. is. ar. يىپەك پەشتامە.

futa[2] is. it. den. تار، ئۇزۇن ۋە يەڭگىل مۇسابىقە قېيىقى.

futbol, – lü. is. ing. پۇتبول، پۇت توپ.

futbolcu. is. s. پۇتبولچى، پۇت توپچى.

fuzuli. s. z. ar. كېرەكسىز، ئورۇنسىز، مەنىسىز.

fücceten. z. ar. تۇيۇقسىزدىن، توساتتىن، بىردىنلا.

fücur. is. ar. گۇناھكارلىق، ئەخلاقسىزلىق.

G·g

g.G. گ. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 8 - ھەرپى، ۋە ئۈزۈك تاۋۇشلارنىڭ ئالتىنچىسى.)

gabar. is. it. isp.den. ① دەريالاردا يۈك تېشۇغلى بولىدىغان كىچىك كېمە. ② دېڭىزغا قۇيۇلىدىغان دەريالارنىڭ ئېغىزلىرىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۇشتاق كۆزلۈك تور.

gabardin. is .isp. گابارديىن.

gabari. is. fr. مودىل، ئۈلگە، يانكۇا.

gabavet, – ti. is.ar. ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق.

gabî. s. ar. ① ئەخمەق، گالۋاڭ. ② قابىلىيەتسىز.

Gabon. öz.is .coğr. گابون.

gaco. is. rom ① خوتۇن. ② دوست.

gaddar. s. ar. رەھىمسىز.

gaddarane. z.osm. رەھىمسىزلەرچە، رەھىمسىزلىك بىلەن.

gaddare. is. ar. ئىككى بىلىق قىلىچ.

gaddarlık, – ğı. is. رەھىمسىزلىك.

gadir, – dri. s.ar. رەھىمسىز، ئىنساپسىز، ئادالەتسىز.

gadirlik, – ği is. → **Gadir.**

gadr · etmek. رەھىمسىزلىك قىلماق، ئىنساپسىزلىق قىلماق.

gadrolmak. ① ھەقسىزلىققا ئۇچرىماق. ② زۇلۇمغا ئۇچرىماق، ئېزىلمەك.

gaf, – fı. is.fr. ئورۇنسىز ۋە كەپرەكسىز سۆز ياكى ھەرىكەت (ئۆزئارا مۇناسىۋەتتە).

gaffâr. s.ar. ① كەچىلىك قىلغۇچى، كەچۈرگۈچى، ئەپۇ قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى.

gafil. s.ar. بىپەرۋا، ئېھتىياتسىز، بىخەستە، بىغەم.

gafilane. z دەققەتسىزلىك بىلەن، ئېھتىياتسىزلىق بىلەن.

gafillik, – ği .is → **Gaflet.**

gaflet, – ti. is.ar. ① غەپلەت. ② بىپەرۋالىق، ئېھتىياتسىزلىق، بىخەستىلىك. ③ ئەندىشىسىزلىك. ④ ھۇشسىزلىق.

gaga. is.zool ① قۇش تۇمشۇقى. **karğa gagası** s. قاغىنىڭ تۇمشۇقى. **gaga · burun** s. ئىلمەك بۇرۇن.

gagalamak. ① چوقۇلىماق، چوقىلاپ يېمەك. چوقۇلاشماق. ② سۆيۈشمەك.

gagalı. s. تۇمشۇقلۇق.

Gagavuzca. is.dilb. گاگاۋۇزچە.

Gagavuzlar. öz.is. گاگاۋۇزلار (بىر تۈرك قەۋمى).

gâh. z.far بەزىدە، بەزى ۋاقىت، بەزى قېتىم. ② زامان، ۋاقىت.

gâh, – ü – bigâh. z.far ۋاقىتلىق، ۋاقىتسىز.

gaib. → **Gaip.**

gaile. is.ar. ① باش ئاغرىقى، بالا، دەرد. ② ئۇرۇش، جەڭ.

gaileli. s. ① دەردلىك، دەردمەن. ② چاتاق: «Çok gaileli bir iş — بەك چاتاق بىر ئىش»

gailesiz· s. ① دەردسىز. ② تىنچ:

galip. s. ar. ① غالپ، يەڭگۈچى، ئۈستۈن كەلگۈچى. ② بەك قۇۋۋەتلىك. ③ غالىب كەلگۈچى. ④ ئەر ئىسمى.

galiz. s. ar. ① قوپال، سەت، يىرگىنچىلىك. ② قبلىن.

galan. is .ing. ① تۆت يېرىم لىترلىق ئۆلچەم بىرلىكى. ② سۈيۇقلۇق نەرسىلەرنى توشۇيدىغان چوڭ تۇك.

galaş. is. fr. چەمى ياغاچ ئاياغ.

Calton. öz. .is. — 1822) گالتون. 1911 ـ يىللىرى ئاردىلىقىدا ياشىغان ئىنگلىز ساياھەتچىسى ۋە بىئولوگىيە ئالىمى).

gam. is. ar. غەم، قايغۇ، دەرد.

gambot, – tu. is. ing. كىچىك ئۇرۇش پاراخوتى.

gamet, – ti. is. fr. ئېرى ياكى خوتۇنى.

gamlanmak. قايغۇلانماق، ھەسرەت چەكمەك، غەم يېمەك.

gali. s. غەمكىن، قايغۇلۇق.

gamsiz, s. غەمسىز.

gamz. is. ar. ① غەمزە (كۆز ئويناتماق). ② سۈخەنچىلىك.

gamze. is.ar. ① كۆزنى سۈزۈش. ② زىناق (كىچىك ئۇلگەندە ئېگىلىپ تۇرىدىغان پەيدا بولىدىغان چوڭقۇرلۇق).

Gana. zö. is. coğr. گانا.

Ganali. öz. is. گانالىق.

ganem. is. ar. قوي.

ganga. is. بىر ۋەقەنى باشقىلارغا ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن چىلىنىدىغان ئەسۋاب.

gangster. is.amerkanca. باندىت، قاراقچى، بۇلاڭچى.

gangsterlik, – gi. is. باندىتلىق، قاراقچىلىق، بۇلاڭچىلىق.

galip. s. ar. ① غالىب، يەڭگۈچى، ئۈستۈن كەلگۈچى. ② بەك قۇۋۋەتلىك. ③ غالىب كەلگۈچى. ④ ئەر ئىسمى.

galiz. s. ar. ① قوپال، سەت، يىرگىنچىلىك. ② قبلىن.

galan. is .ing. ① تۆت يېرىم لىترلىق ئۆلچەم بىرلىكى. ② سۈيۇقلۇق نەرسىلەرنى توشۇيدىغان چوڭ تۇك.

galaş. is. fr. چەمى ياغاچ ئاياغ.

Calton. öz. .is. — 1822) گالتون. 1911 ـ يىللىرى ئاردىلىقىدا ياشىغان ئىنگلىز ساياھەتچىسى ۋە بىئولوگىيە ئالىمى).

gam. is. ar. غەم، قايغۇ، دەرد.

gambot, – tu. is. ing. كىچىك ئۇرۇش پاراخوتى.

gamet, – ti. is. fr. ئېرى ياكى خوتۇنى.

gamlanmak. قايغۇلانماق، ھەسرەت چەكمەك، غەم يېمەك.

gali. s. غەمكىن، قايغۇلۇق.

gamsiz, s. غەمسىز.

gamz. is. ar. ① غەمزە (كۆز ئويناتماق). ② سۈخەنچىلىك.

gamze. is.ar. ① كۆزنى سۈزۈش. ② زىناق (كىچىك ئۇلگەندە ئېگىلىپ تۇرىدىغان پەيدا بولىدىغان چوڭقۇرلۇق).

Gana. zö. is. coğr. گانا.

Ganali. öz. is. گانالىق.

ganem. is. ar. قوي.

ganga. is. بىر ۋەقەنى باشقىلارغا ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن چىلىنىدىغان ئەسۋاب.

gangster. is.amerkanca. باندىت، قاراقچى، بۇلاڭچى.

gangsterlik, – gi. is. باندىتلىق، قاراقچىلىق، بۇلاڭچىلىق.

«Gailesiz bir hayat — دەردسىز بىر تۇرمۇش.»

gaip. s. ar. ① كۆز ئالدىدا بولمىغان. ② غايىب. ③ is. ئۇچىنچى شەخس. ④ كۆرۈنمەس:

«Gaipten bir ses gelmek — غايىپتىن بىر سادا كەلمەك.»

gaita. is ar. پوق، نىجاسەت (ئادەمنىڭ).

gaklamak. غاقىلدىماق.

gala. is. it. ① داغدۇغىلىق زىياپەت. ② رەسمىي ئويۇن.

galat, – tı. is. a. سۆز، ئىبارە خاتالىقى.

galatı . hilkat, – tı. is.ar غەيرىي تەبىئىي مەخلۇق.

galatı, – his, – ssi . is. ar. ھېس ـ تۇيغۇ سەۋەنلىكى.

galebe. is.ar. ① غەلىبە، زەپەر، يەڭمەك. ② ئۈستۈنلۈك.

~çalmak. ئۈستۈن كەلمەك.

~etmek. غەلىبە قىلماق.

galeri. is. fr. ① بىر ـ بىرىگە تۇتاش ئۈزۈن زال. ② رەسىم، ھەيكەل قاتارلىق سەنئەت بۇيۇملىرى كۆرگەزمە زالى. ③ مۇزەي. ④ سەنئەت بۇيۇملىرى سېتىلىدىغان دۇكان. ⑤ كانلاردىكى يەر ئاستى يول.

galeyan. is.ar. ① قاينىاش، غەلىيان. ② دولقۇنلىنىش، جۇش ئۇرۇش.

gali. is. fr. ئوتتۇرا زامانلاردا قوللىنىلغان بىر خىل كېمە.

galib. → **Galip.**

galiba. .z. ar بەلكى، ئېھتىمال.

galibane. z. ar. غالىبانە.

galibiyet, — ti. is. ar. غالىبىيەت، غەلىبىلىك.

gani. s. ar. ① باي، غەنىي. ② كۆزى توق. ③ مول. ④ ئەر ئىسمى.

ganimet, – ti. is.ar. غەنىمەت، ئولجا.

gar[1]. is.fr. ژوگزال، پويىز ئىستانسى: «Urumçi gari—ئۈرۈمچى پويىز ئىستانسى».

gar[2] is. ar. غار.

garaj. is.fr. گاراج.

garam. is. ar. كۆچلۈك ئىستەك، سەۋگى.

garamet, – ti. is.ar. قەرز، قەرزدارلىق.

garanti is. fr. ① كاپالەت، كەپىللىك. ② ژەدە.

garantili. s. كاپالەتلىك.

garantör. s. fr. كاپالەتلەندۈرگۈچى.

garaz. .is. ar. غەرەز، مەقسەت، مۇددىئا، نىيەت.

garazlı s. غەرەزلىك.

garazsiz. s. غەرەزسىز، مەقسەتسىز.

garben. z. ar. غەرب تەرەپتىن، غەربتىن.

garbi. s.ar. غەربىي، ياۋروپاغا ئائىت، غەرب تەرەپ.

gardrop, – bu. is. كىيىم ئىشكاۋى.

gardiyan. is. it. گۈندىپاي.

garet, – ti is. ar. ھۇجۇم، غارەت.

garaz. is. ar. → **Garaz.**

gar . gara. is. yun. غار ـ غار قىلىش.

gariban. is. s. ar. ① بىچارىلەر. ② غېرىبلا.

garibe. ئاز كۆرۈلىدىغان نەرسە ۋە ئەھۋال، ھەيران قالىدىغان ئىش.

garik. s. ar. ① غەرق، سۇغا پاتقان. ② ئىگە بولغان.

garip. s. ar. ① غېرىب. ② غۇربەتتە ياشىغۇچى، ئىگە ـ چاقسىز. ③ ھەيران قالارلىق، ئاجايىپ ـ غارايىپ.

gariplik, – ği. is. غېرىبلىق.

garipsemek. غېرىبسىنماق.

gark, – kı. is. ar. سۇدا تۇنجۇقماق، سۇغا چۆكۈپ كەتمەك.

garketmek. ① تۇنجۇقتۇرماق، غەرق قىلماق. ② كۆپ ـ كۆپ بەرمەك.

garkolmak. ① غەرق بولماق، سۇغا چۆكۈپ كەتمەك. ② كۆپ ئالماق.

garnizon is. fr. گارنىزون (شەھەر ئامانلىقىنى قوغداش ئۈچۈن شەھەردە تۇرىدىغان ئەسكىرىي بىرلىك).

garp, – bı. is. ar. ① غەرب، كۈنپېتىش. ② ياۋروپا مەملىكەتلىرى.

garpçı. s.is. ياۋروپا مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلىش تەرەپدارى، غەربچى.

garpçılık, – ğı. is. غەربچىلىك. ياۋروپاچىلىق.

garplı. s.is. غەربلىك، غەرب مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلغۇچى.

garplılaşmak. غەربلەشمەك، ياۋروپالاشماق.

gars. is. ar. كۆچەت تىكىش.

garson. is. fr. ① ئوغۇل بالا. ② بوي‌ستاق. ③ ئاشخانا، كىنوخانا ۋە مېھمانخانىلاردا ئىشلەيدىغان كۆتكۈچى.

garsoniyer. is. fr. بىر ئەرنىڭ ئاساسىي لىق ئائىلىسىدىن باشقا تۇتقان ئائىلىسى.

gasbetmek. زورلۇق كۈچى بىلەن ئېلىۋالماق، تارتىپ ئالماق.

gaseyan. is. ar. قۇسۇق، قۇسۇش.

gaseyanetmek. قۇسماق.

gasıp. is. s. ar. زورلۇق بىلەن ئالغان (ئالماق).

gasil,–sli. is. s. ar. جەسەتنى يۇيۇش، تەختىراۋان.

gâsil. s. is. ئۆلۈك يۇغۇچى.
gasl. is. → **Gasil.**
gasletmek. جەسەتنى يۇماق.
gasp, – sbı. is. ar. مەجبۇرىي ئېلىش، تارتىۋېلىش.
gassal. is. s. ئۆلۈك يۇغۇچى.
gassâle. is. s. ar. ① ئۆلۈك يۇيىدىغان ئايال. ② دورىلىق سۇ. ③ ئەتىگەنلىك شاراب.
gâvur. is. ar. ① كاپىر (تۈركلەرنىڭ ياۋروپالىقلارغا قارىتا قوللىنىدىغان ھاقارەت سۆزى). ② دىنسىز، ئىمانسىز. ③ رەھىمسىز، زالىم.
gâvurca is. ياۋروپا تىللىرىدىن بىرى.
gâvurluk, – ğu. is. ① كاپىرلىق. ② زالىملىق، يامانلىق.
gayb, gayb. is. ar. ① غايىپ، كۆز ئالدىدا بولمىغان. ② مەجھۇل نەرسىلەر، سىر ۋە خۇپيانە ھال.
gaye. is. ar. ① غايە، مەقسەت. ② نەتىجە.
gayeli. s. غايىلىك.
gayesiz. s. غايىسىز.
gayet. z. ar. غايەت، ناھايىتى، بەكمۇ: «Gayet çalışkan çocuk — بەك تىرىشچان بالا.»
gayret, – ti. is. ar. غەيرەت، كۈچ.
gayret · keş. s. ar. تىرىشچان، تىرىشچان، غەيرەتلىك، غەيۇر.
gayretkeşlik, – ği. is. غەيرەتچانلىق، تىرىشچانلىق.
gayretlenmek. غەيرەتكە كەلمەك.
gayretli. s. غەيرەتلىك، تىرىشچان.
gayretsiz. s. ھۇرۇن، تىش خۇش ياقماس.
gayri. s. ar. ① غەيرى، باشقا. ② بۇندىن كېيىن.
gayri. kanuni. s. az. قانۇنسىز، قانۇنغا خىلاپ.
gayri. müslim. مۇسۇلمان بولمىغان (ئەمەس).
gayri. resmi. is. ar. غەيرىي رەسمىي، رەسمىي بولمىغان.
gayur. is. ar. بەك غەيرەتلىك، بەك تىرىشچان.
gayya. is. ar. جەھەننەم قۇدۇقى.
gaz.[1] is. fr. داكا.
gaz.[2] is. lat. گاز.
gaza. is. ar. مۇقەددەس جەڭ (ئىسلام ئۈچۈن يۈرگۈزۈلگەن ئۇرۇش).
gazab. → **Gazap.**
gazab. etmek. غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق.
gazal, – li. is. ar. zool. كېيىك.
gazanfer. is. ar. ① شىر. ② يىگىت، قەھرىمان. ③ ئەر ئىتى.
gazap, – bi. is. ar. غەزەپ.
gazaplandırmak. غەزەپلەندۈرمەك.
gazaplanmak. غەزەپلەنمەك.
gazaplı. s. غەزەپلىك.
gaz. bezi. is. داكا.
gazeki. is. قىسقا يەڭلىك جىلتىكە.
gazel[1]**.** is. ar. غەزەل (بەيىت شەكلى).
gazel[2]**.** is. ar. غازالە.
gazelhan. is. ar far. غەزەلچى، غەزەلخان.
gazellenmek. قۇرۇپ سارغايماق، يېپۇرماق تاشلىماق.
gazete. is. it. «Akşam gazatesi — كەچلىك گېزىتى» گېزىت.
gazeteci. is. ① ژۇرنالىست. ② ئاخباراتچى (تەھرىر، مۇخبىر). ③ گېزىت ساتقۇچى.

gazetecilik, – ği. is. ئاخباراتچىلىق.
gaz. hane. is. هاۋا گازى زاۋۇتى، گازخانا.
gazi s. ar. دۇشمەن بىلەن ئۇرۇشقان، ئۇرۇشتا يېڭىپ چىققۇچى، غازى.
gazino. is. it. ① كاۋلۇپ. ② كوفىخانا، پىۋە خانا.
gazoz. is. fr. چىشۇي، گازلىق سۇ.
gazve. is. ar. جەڭ.
gebe. s. هامىلىدار، ئىككى قات، بوغاز: «Gebe kadın — ئىككى قات ئايال.
gebelik,– ği. is. هامىلىدارلىق، بوغازلىق.
geberik. is. s. ئۆلۈك، ئۆلۈم.
gebermek. ئۆلمەك.
gebertilmek. ئۆلتۈرۈلمەك.
gebertmek. ① ئۆلتۈرمەك. ② جاپا سالماق، قاتتىق ئۇرماق.
gebeş. s. ar. ① پاكار ۋە سېمىز، دوغىلاق. ② يېڭى بارغان يېرىدە تەمتىرەپ قالغان.
gece. is. ① كېچە. ② قاراڭغۇلۇق. ③ بىلىمسىزلىك.
gecelemek. ① كېچىلىمەك. ② تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىماي ئۆتكۈزمەك، تۇنىمەك.
«Köyde geceledim—يېزىدا كېچىلىدىم»
geceleyin. z. كېچىسى. كېچىچە.
gecikmek. كېچىكمەك، كەچ قالماق.
geciktirmek. كېچىكتۈرمەك.
geç. z. كەچ.
geç kalmak. كەچ قالماق.
geçe.[1] z. ئۆتكەندە، كېچە: «Saat üçü 5 geçe – ساائەت 3 تىن 5 مىنۇت ئۆتكەندە.»
geçe.[2] is. تەرەپ، ياقا، يان.
geçegen. s. → **Geçici.**

geçen. s. ئۆتكەن: «Geçen günler — ئۆتكەن كۈنلەر.
geçende, geçenlerde. z. ئۆتكەندە، ئۆتكەنلەردە، يېقىنقى كۈنلەردە (ئۆتمۈش).
geçenek,–ği. is. كاردىور، ئادىلىق.
geçer. s. ئىجرا قىلىنۇاتقان، يۈرگۈزۈلۈۋاتقان، ئىشلىتىلىۋاتقان.
geçerli. s. كۈچكە ئىگە.
geçersiz. s. ئۆتمەيدىغان، كۈچكە ئىگە بولمايدىغان.
geçici. s. ۋاقىتلىق، مۇۋەققەت.
geçilmek. ئۆتۈلمەك: «Buradan geçilmez — بۇ يەردىن ئۆتكىلى بولمايدۇ.»
geçimsiz. s. جېدەلچى، غوۋغاچى.
geçinmek. ياشىماق، تۇرمۇش ئۆتكۈزمەك.
geçirmek. ئۆتكۈزمەك.
geçiş. is. ئۆتۈش.
geçit,–di. is. ① ئۆتىدىغان يەر، يول. ② يولنىڭ ئۆتۈشكەن يېرى. ③ كېچىك (دەريانىڭ). ④ كۆرەك، پارات: «Askeri geçit — ھەربىي كۆرەك.
geçmek. ① ئۆتمەك. ② دۇچار بولماق: «Iplik iğne deliğinden geçer — يىپ يىڭنىنىڭ كۆزىدىن ئۆتىدۇ.»
geçmiş. s. ① ئۆتمۈش، كەچمىش. ② سابىق. «Geçmiş zaman — ئۆتمۈش زامان»
geda. is. far. يوقسۇل، گاداي.
gedeleç. is. ساداق، ئوقدان.
gedeme. is. كۆچمە چېدىر.
gedik. is. ① يېرىق، تۆشۈك، كاۋاك. ② كەمچىلىك، قۇسۇر. ③ ھۈنەرۋەن، تىجارەتچىلەرگە بېرىلگەن ھوقۇق، ئىمتىياز. ④ قىيىنچىلىق.

gedikli. s. is. تۆشۈكلۈك، تۆشۈكلۈكلۈك، يىرىقلىق بار، يىرىقلىق.
gedimek. يىرىلماق، تېشىلمەك.
gedmek. تۆشۈك ئاچماق.
geğe. is. قۇرت ۋە باشقا هاشاراتلارنىڭ چېقىشى.
geğeç. s. چاقماقۇچى:
«Akrep çok geğeç böcektir — چايان چاقماقۇچى قۇرتتۇر.»
geğelemek. ① چاقماق (قۇرت). ② چوقۇلماق.
geğirmek. كېكىرمەك.
gelecek. s. ① كېلەچەك. ② ئىستىقبال.
gele.gele. z. تەدرىجىي، ئاستا ـ ئاستا، بارا ـ بارا.
gelembe. is. قوتان، ئېغىل.
gelen. s. كەلگەن.
gelenek,–ği. is. ئەنئەنە.
gelenekçi. is. ئەنئەنىچى.
geleneksel s. ئەنئەنىۋى.
geleni. is. قىر چاشقىنى.
gelin is. كېلىن.
gelinlik,–gi. is. ① كېلىنلىك. ② كېلىن ئۇچۇن هازىرلانغان نەرسىلەر.
gelir. is. كىرىم، دارامەت.
geliş. is. كېلىش.
gelişçi. s. ① راۋاجلانغان، تەرەققىي قىلغان. ② تارالغان، ئېلان قىلىنغان.
gelişme. is. تەرەققىيات، راۋاجلىنىش، راۋاج.
gelişmek. تەرەققىي قىلماق، راۋاجلانماق.
geliştirmek. تەرەققىي قىلدۇرماق، راۋاجلاندۇرماق.
gelme. is. ① كېلىش. ② كېلىپ چىقىش. ③ هاسىل بولۇش، پەيدا بولۇش.
gelmek. كەلمەك.
gem. is. يۇگەن، ئېغىزدۇرۇق.
geme. is. چوڭ چاشقان.
gemi. is. كېمە، پاراخوت.
gemici. is ماتروس، دېڭىزچى.
gemicilik,–ği. is. دېڭىزچىلىق.
gen. s. ① كەڭ. ② بۇرچەك. ③ بوز، ئېچىلمىغان:
«Gen toprak — بوز يەر.»
gen.bilik,–ği. is. ئۆز ئىچىگە كەڭ بىلىمنى ئالغان ئەسەر، ئانسىكلوپېدىيە، قامۇس.
gencay. is. هىلال (بىر هەپتىلىك ئاي).
gencecik. s. ① بەك ياش. ② ياش.
gencelmek. → **Gençleşmek.**
genç. s. ياش:
«Uygur gençleri çalışkandır — ئۇيغۇر ياشلىرى تىرىشچاندۇر.»
gençleşmek. ياشلاشماق.
gençleştirmek. ياشلاشتۇرماق.
gençlik,–ği. is. ① ياشلىق، ياشلىق دەۋرى. ② ياشلار.
gene, gine. z. يەنە، تەكرار، باشقىدىن، شۇنداق بولسىمۇ.
genealoji. is. fr. شەجەرشۇناسلىق، نەسەبشۇناسلىق، جورۇقچايچىلىق.
genel. s. ① ئومۇمىي. ② باش:
«Genel durum — ئومۇمىي ۋەزىيەت
Cenel müdür — باش مۇدىرى.
Genel sekretar — باش سېكرېتار، باش شۇجى.»
~af. ئومۇمىي كەچۈرۈم.

genel ev. is. پاهشخانا.
genelge. is. ئومۇمي ئۇقتۇرۇش، ئومۇمي بۇيرۇق.
genel kurmay. is. ask. باش سەنمۇبۇ: «Çin genel kurmay başkani — جۇڭگو ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ باش سەنمۇجېڭى.»
genellemek. يېغىنچاقلىماق.
genelleşmek. ئومۇميلاشماق.
genelleştirmek. ئومۇميلاشتۇرماق.
genellikle. z. ئومۇمەن.
genelmek. → **Genişlemek.**
general, – li. is. fr. گېنېرال.
generallik,–ği. is. گېنېراللىق.
genez. is. fr. بارلىقتا كېلىش ئۇسۇلى.
geniş. s. ① كەڭ، ئەنلىك. ② راھەت، ئاسان. ③ ئېغىر ـ بېسىق: «Geniş kumaş — ئەنلىك رەخت. Geniş konu — «كەڭ مەسىلە.
genişlemek, genişlenmek. ① كېڭەيمەك. ② راھەتلەنمەك.
genişletici. s. is. كېڭەيتكۈچى.
genişletmek. ① كېڭەيتمەك، ② راھەت بەرمەك.
genişlik,–ği. is. كەڭلىك، ئەنلىك.
genital. s. نەسىل قالدۇرۇشقا ئائىت، نەسىل يېتىشتۈرۈش بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
geniz,–nzi. is. دىماغ: «Genizden söylemek — دىمىغدا سۆزلىمەك.»
genleşmek. is. ئىسسىقتىن كېڭەيمەك.
genyol,–lü. s. بىر شەھەرنىڭ كەڭ ۋە ئاساسلىق كوچىسى.
genzek. s. بۇرنىدا گەپ قىلىدىغان، خىلىڭ ـ خىلىڭ.
geometri. is. fr. گېئومېتر.
geometrik. is. fr. گېئومېتىرىيىلىك.
gerçek,–ği. s. ① ھەقىقەت، ھەقىقىي. ② ئەمەلىي. ③ رېئال، راست، توغرا.
gerçekçi. is. ① ھەقىقەتچى. ② ئەمەلىيەتچى.
gerçekçilik,–ği. is. رېئاللىست، رېئاللىزم، ئەمەلىيەتچىلىك.
gerçeklemek. تەتقىق قىلماق، راست قىلىپ چىقارماق.
gerçekleşmek. رېئاللىققا ئايلانماق.
gerçekleştirmek. رېئاللاشتۇرماق، ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرماق.
gerçekli. s. مۇھەققەق.
gerçeklik,– ği. is. رېئال.
gerçekten. ھەقىقەتەن.
gerçi. z. مۇبادا، گەرچە.
gerdan. is. far. ① گەدەن. ② سېمىز ئادەملەردە بولىدىغان ئېگىك ئاستىدىكى گۆش. ③ بوغۇزلانغان ھايۋانلارنىڭ بوينى.
gerdanlık, – ğı. is. ئاياللار بوينىغا ئاسىدىغان ئۇنچە ـ مارجان تىزىقى.
gerdek, – ği. is. far. ھۇجرا (توي ئۆچۈن ھازىرلانغان ئۆي).
gerdel. is. yun. ياغاچ توك.
gerdinmek. كەردۇرمەك.
gereç, – ci. is. مالزىمە، ماتېرىيال.
gereğince. z. (ئۇنىڭغا) كۆرە، (ئۇنىڭغا) ئاساسەن.
gerek[1], – ği. ھەم، ياكى، يا: «Gerek ben gideyim, gerek sen git — «يا مەن كېتەي ياكى سەن.
gerek[2] s. كېرەك، لازىم.
gerekçe. is. سەۋەب.
gereklik,–ği. is. كېرەكلىك، لازىملىق.

gerekmek. كېرەك بولماق.

gereksemek, gereksinmek. كېرەكسىمەك، ئېھتىياج ھېس قىلماق، موھتاج بولماق:

«Bu işte sizin yardımınızı gereksedim — بۇ ئىشتا سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە موھتاج بولدۇم.»

gereksiz. is. كېرەكسىز، لازىمسىز.

gereksizlik, – ği. is. كېرەكسىزلىك.

gerektirici. is. كېرەكلىك قىلغۇچى.

gerektirmek. كېرەكلىك قىلماق.

gerelti. is. تارتىلغان پەردە ياكى ئوتتۇرىدىكى باشقا بىر نوسۇق.

geren. is. يېيىرىلىپ چاك ـ چاك كەتكەن يەر.

gergedan. is. far. zool. كەركىدان (بەستلىك، تېرىسى قېلىن، بۇرنىنىڭ ئۈستىدە مۈڭگۈزى بار ئەمچەكلىك ھايۋان).

gergef. is. far. كەرگە (ئىلما ئىلىش ياكى كەشتە تىكىش ئۈچۈن رەختنى كېرىپ قويىدىغان سايمان).

gergi. is. ① پەردە. ② كەرگە.

gergin. s. ① كېرىلگەن. ② يېرىك (مۇناسىۋەت). ③ قىيىن (تۇرمۇش).

gerginlik, – ği. is. ① يېرىكلىك. ② قىيىنچىلىق. ③ ياماق ۋەزىيەت.

geri[1]. is. ① ئارقا. ② باشقىسى. ③ ئاخىرى. ④ ئارقىدا قالغان، قالاقلىق.

geri[2]. is. ھارۋىغا ئورنىتىلىپ ئاشلىق ياكى سامان توشۇيدىغان يوغان يۇقۇ تاغار.

gerici. s. is. مۇتەئەسسىپ. ② ئەكسىيەتچى. ③ قالاق.

gericilik, – ği. is. ① مۇتەئەسسىپلىك. ② ئەكسىيەتچىلىك.

gerigeri. ئارقىچە، ئارقىچىلاپ:

«Gerigeri yürüyerek kapıdan çıktı — ئىشىكتىن ئارقىچىلاپ مېڭىپ چىقىپ كەتتى.»

geri . giden. s. چېكىنگەن، كەينىگە كەتكەن.

gerilemek. ① چېكىنىمەك، تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالماق. ② يامانلاشماق (كېسەل).

geriletmek. چېكىندۈرمەك، قالاق لاشتۇرماق.

geriliyen. s. چېكىنگەن، كەينىگە قايتقان.

gerilik, – ği. is. ئارقىدا قالغانلىق.

gerilla. is. fr. پارتىزان.

gerilla savaşı. پارتىزان ئۇرۇشى.

gerillacı. is. پارتىزان.

gerilmek. كېرىلمەك.

geri verme. is. → **İade.**

geriz. is. far. يۇندا قۇدۇقى، پاسكىنا سۇ تۇرۇبىسى.

germek. كەرمەك.

germen is. lat. قەلئە.

gerzen. is. قەدىمدە ئىران شاھلىرىنىڭ كىيىدىغان تاجى.

gestapo. is. alm. گېستاپو، گېرمانىيىدە مەخپىي ساقچىلارغا بېرىلگەن نام.

getir. is. fr. ئاياغنى چاك ـ تۆزاندىن ساقلاش ئۈچۈن تىزدىن تۆۋەنىگە يۆگىۋالىدىغان لاتا.

getirmek. ① كەلتۈرمەك. ② سەۋەب بولماق. ③ ئېرىشمەك، ئۇلاشماق. ④ قازانماق، كىرىم قىلماق. ⑤ ئېلىپ كەلمەك:

② يۇمشاقلىق. ③ تاقەتسىزلىك.

gevşemek. ① بوشىماق. ② يۇمشىماق. ③ ئاستىلاشماق. ④ پەسەيمەك.

gevşetmek. ① بوشاتماق. ② يۇمشاتماق. ③ پەسەيتمەك. ④ ئاستىلاتماق.

geygi. is. ar. كىيىم، لىباس.

geyik, – ği. is. zool. بۇغا.

geymek. → **Giymek.**

gez. is. far. ① قۇرۇل (مىلتىقنىڭ قارىغا ئالىدىغان يېرى). ② نۆۋەت، قېتىم.

gezdirmek. ① كەزدۈرمەك، ئايلاندۇرماق. ② ئېكسكۇرسىيە قىلماق. ③ سەپىمەك، چاچماق. ④ سالماق، قويماق، ماڭدۇرماق، سۈرمەك:

«Ütüyü kumaşın üzerinde gezdirmek — دەزمالنى رەخت ئۈستىدە ماڭدۇرماق.»

gezegen. is. astr. پىلانىتا، سەييارە.

gezelemek. ① ئېگىز ـ پەس ئايلانماق، ئايلانماق. ② ئىككىلەنمەك.

gezeni. s. سايياھەتچى.

gezer. s. ① سەييار. ② يۇقۇملۇق:

«Gezer hasta — يۇقۇملۇق كېسەل.»

gezge. is. چارلاش ئەترىتى، پاترون.

gezgi. is. سايياھەت يېرى، كەزگى.

gezgin. s. is. ① سەييياھ، كەزگۈن. ② كۆچمەك.

gezginci. s. سايياھەتچى، كەزگۈنچى.

gezi. is. ① سايياھەت. ② سايياھەت يېرى، سەپەر.

gezici. s. سەييارە، سايياھەتچى، كەزگۈچى:

«Gezici esnaf — سەييارە سودىگەر.»

gezicilik, –ği. is. سايياھەتچىلىك.

«1. Ham meyvalar hastalık getirir — خام مېۋىلەر ئىنسانغا كېسەل پەيدا قىلىدۇ.

2. Baharı sevinçle getirdik — باھارغا خۇشاللىق بىلەن ئۇلاشتۇق.

3. Bu araba her gün yüz lira getirir — بۇ ھارۋا كۈندە يۈز لىرا كىرىم قىلىدۇ.»

getirtmek. كەلتۈرتمەك.

gevelemek. ① كۆشمەك. ② قۇرۇق پاراڭ سالماق، بوش گەپ قىلماق.

geveze. s. is. ① تىلا گەپ قىلىدىغان، كاس ـ كاس. ② سىر ساقلىيالمايدىغان.

gevezelik, –ği. is. ① تاغدىن ـ باغدىن سۆزلىمەك. ② سىر ساقلىيالماسلىق.

gevher. is. far. ① گۆھەر (ئالماس، ئۇنچە ـ مەرۋايىت قاتارلىقلار). ② بىر نەرسىنىڭ ئەسلى ماھىيىتى. ③ مېغىز، جەۋھەر. ④ پاساھەتلىك سۆز.

gevir. is. zool. ياۋا كالا.

geviş. is. كۆش (تۆگە، كالا، قوي قاتارلىقلارنىڭ كۆشىشى).

geviş getirmek. كۆش يېمەك (كۆشمەك).

gevmek. s. چۈرۈك.

gevrek s. ① بوش ئاۋاز بىلەن كۈلمەك. ② بوش، قاتتىق ئەمەس.

gevremek. ① ئاجىزلاشماق، زەئىپلەشمەك. ② ئېچىرقاپ كەتمەك.

gevşek. s. ① بوش. ② يۇمشاق. ③ ئاستا، غەيرەتسىز، ئىرادىسىز، جانسىز:

«Gevşek yay — بوش تارتىلغان ياي.

Gevşek et — «يۇمشاق گۆش.

gevşeklik, – ği. is. ① بوشلۇق.

③ زبردكش، بىزار بولۇش.
gına. is. ar. ناخشا، غەزەل.
gıpta. is. ar. تەلمۈرۈش.
— etmek. تەلمۈرمەك.
gır. is. ① قۇرۇق گەپ، يالغان. ② ئويدۇرما.
gırbal. is. ar. غەلۋىر.
gırbâli. s. غەلۋىردەك، غەلۋىرسىمان.
gıramer. → **Gramar.**
gırev. → **Grev.**
gırevci. → **Grevci.**
gırip. → **Grip.**
girtlak, — ğı. is. كېكىردەك، گال.
girtlaklamak. كېكىردەكدىن ئالماق، ياقدىن ئالماق.
girtlaklaşmak. كېكىردەك بوغۇشماق، ياقلاشماق، گال بوغۇشماق.
gışa. is. ar. ① يۇمران (بەدەن). ② پەردە.
gıyaben. z. ar. غايىبانە.
gıyap, —bında is. ar. غايىب، يوقلۇق.
gıyas. is. ar. ① ياردەم. ② ئەر ئىسمى. ③ s. ياردەمچى.
gıybet, —ti. is. ar. غەيبۇەت، شىكايەت.
gıybetci. s. is. غەيبۇەتچى.
gibi. كەبى، دەك، ئوخشاش:
«1. Kar gibibeyaz — قارغائوخشاش ئاق.
2. Deve gibi büyük — تۆگىگە ئوخشاش يوغان.
3. Taş gibi kati — تاشتەك قاتتىق.»
gicik, — ği. is. قوتۇر (قىچىشقاق) كېسىلى.
gicinmek. قوتۇر كېسىلى بولماق.
gicişmek. قىچىشماق.
gider. is. خىراجەت، چىقىم، راسخوت.
giderek. z. بارغانسېرى، بارا ـ بارا.
يولچىلىق، كەزگۈچىلىك.
gezinmek. سايا‌ھەت قىلماق، كېزىپ يۈرمەك، ئايلانماق، كەزمەك.
gezinti. is. ① سەيلە. ② كىشى بىدور، ئارىلىق.
gezlemek. ① ئۆلچىمەك. ② نىشانغا ئالماق، قارىغا ئالماق.
gezlik, — ği. is. ① قىلىچنىڭ بىسى. ② قەلەمتىراش، بەكە.
gezme. is. سەيلە يېرى، كەزمە.
gezmek. كەزمەك، چۆرگىلىمەك، سەيلە قىلماق، ئېكسكۇرسىيە قىلماق، سايا‌ھەت قىلماق.
gezmen. is. سەيياھ، سايا‌ھەتچى، كەزمەك.
gıcık, — ğı. is. غىدىق، تۇيغۇ.
gıcıklamak. ① غىدىقلىماق (بىرنەرسىنىڭ تەسىرى ئارقىسىدا پەيدا بولغان تۇيغۇ). ② ئويغاتماق.
gıcır. gıcır. z. غىچىر ـ غىچىر.
gıçak. is. غىجەك.
gıda. is. ar. ① تاماق، غىزا. ② ئوزۇق.
gıdai. s. ar. ئوزۇق بولىدىغان.
gıdaklamak. (توخۇ ھەقىدە) قاقاقلىماق.
gıdalı s. ئوزۇقلۇق بولىدىغان.
gıdık[1] — gı. is. گەدەن، پاتاق، گەجگە.
gıdık[2]. is. غىدىق، غىجىق.
gıdıklamak. غىدىقلىماق، غىجىقلىماق.
gıdıklanmak. غىدىقلانماق، غىجىقلانماق.
gıllügiş. s. ar. مەخپىي ئۆچمەنلىك، مەخپىي مەقسەت.
gınâ. is. ar. ① قانائەت. ② بايلىق.

«Bu şapka başıma girmedi — بۇ شەپكە بېشىمغا پاتمىدى.
«قىش كەلدى. — Kış girdi
girmelik,–ği. is. كىنو ۋە باشقا يەرگە كىرىش ئۈچۈن تۆلىنىدىغان پۇل، كىرمىلىك.
giryan. s. far. يىغلىغان.
girye. is. far. يىغا.
gişe. is. fr. كىنو، تىياتىر، ۋوگزال، باغچە، بانكا ۋە ماگازىنلاردا پۇل ۋە بېلەت ئالىدىغان ۋە بېرىلىدىغان يەر (تۆشۈك) سوغۇن.
gitar. is. fr. müz. گىتار.
gitarci. is. گىتارچى.
gitarist, – ti. is. fr. → **Gitarci.**
git.gide. z. بارغانسېرى، كۈندىن كۈنگە، بارغانچە...
gitmek. ① كەتمەك. ② بارماق. ③ ياراشماق. ④خەجلەنمەك، خىراجەت قىلىنماق، سەرپ قىلىنماق. ⑤ يەتمەك. ⑥ ئۆتۈپ كەتمەك، تۈگىمەك. ⑦ ئىچى سۇرمەك. ⑧ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق. ⑨ ئايرىلماق. ⑩ سۇرمەك، داۋام قىلماق. ⑪ يوق بولماق. ⑫ ئۆلمەك:
«Bu kağıt bize bir aygider — بۇ قەغەز بىزگە بىر ئاي يېتىدۇ.
Bu palto beş yıl gider — بۇ پەلتو بەش يىل چىدار.»
giton. is. قېچىر بالىسى.
gittikçe. z. بارغانچە، بارا ـ بارا، كۈندىن ـ كۈنگە، بارغانسېرى.
giydirmek. ①كىيگۈزمەك. ② قاتتىق سۆز قىلماق. ③ پۈركىمەك، يۆگىمەك.
gong. is. müz. جاڭ (جاڭ چالماق).
goril. is. fr. zool. كورىللا (مايمۇن).

تەدرىجىي هالدا.
gidermek. يوقاتماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق.
gidim. is. → **Gidiş.**
gidiş. is. ① كېتىش. ② بېرىش، يېتىپ بېرىش. ③ جەريان.
gidişat, – tı. is. جەريان.
gidişmek. ① قىچىشماق. ② بىر ـ بىرىنىڭكىگە بارماق.
gidon. is. fr. ۋېلسىپىت رولى.
girdop, – bi. is. far. قايىنام (سۇ)، خەتەرلىك ئەھۋال.
girdibat, – tı. is. بوران.
girdi çıktı. ئىچكى ـ تاشقى مۇناسىۋەت.
girdirmek. كىرگۈزمەك.
girilik,–ği. is. كۈيئۈغۇل كىيىمى.
girimlik,–ği. is. بىر يەرگە كىرىش قەغىزى.
giriş. is. ① كىرىش. ② كىرىش يېرى. كىرىش ئىشىكى. ③ كىرىش سۆز. ④ كىرىش هۆقۇقى.
girişik. s. گىرەلىشىپ كەتكەن، چىرمىشىپ كەتكەن.
girişken. s. بوش تۇرمايدىغان، ئوڭايلا ئىچىتويۇن ـ تاشقۇيۇن بولۇپ كېتەلەيدىغان، بىر ئىشقا ئوڭايلا بېرىلىدىغان، بىر ئىشقا كىرىشمەك.
girişim. is. تەشەببۇس.
girişlik, – ği. is. كىرىش يېرى، كىرىش ئىشىكى، كىرىش بېلىتى ۋە كىرىش هەققى، كىرىشلىك.
girişmek. كىرىشمەك، باشلىماق.
girmek. ① كىرمەك. ② سىغماق، پاتماق. ③ قۇشۇلماق، قوتۇلماق. ④ يۇقماق. ⑤ كىرمەك:

③ چىپار توشقان.

göçkün. s. ① قىڭغايغان، ئۆرۈلۈشكە ئاز قالغان. ② ئۆلگەن، ۋاپات بولغان.

göçmek. ① كۆچمەك. ② چۆكمەك، ئولتۇرۇشۇپ كەتمەك. ③ئۆلمەك، ۋاپات بولماق.

göçmen. is. مۇھاجىر: «Çinli göçmen — جۇڭگو مۇھاجىرى.»

göçmenlik,–ği. is. مۇھاجىرلىق.

göçünmek. ئۆلمەك.

göçüntü. is. يەرنىڭ كۆچۈشى، تاغلاردىن تاشلارنىڭ دومىلاپ چۈشۈشى.

göçürmek. ①كۆچۈرمەك. ②تاپشۇرماق، ئۆتكۈزۈپ بەرمەك. ③يەپ تۈگەتمەك: «Bir tabak pilavi göçürdü — بىر تاۋاق ئاشنى تۈگەتتى.»

göden. is. كۆتەن (ئۇچەي).

göğermek. كۆكەرمەك، كۆكىرىپ قالماق.

göğüs,–ğsü. is. ①كۆكسى، كۆكرەك. ②ئەمچەك. ③ ئۆمكەن (ئاتنىڭ كۆكسى).

göğüslemek. كۆكرەك كەرمەك، قارشى چىقماق، مەيدىسىگە ئۇرۇپ چىقماق.

göğüslü. is. ①كۆكرەكلىك، كۆكرىكى كەڭ. ② ئەمچەكلىك (ئەمچىسكى يوغان).

göğüslük,–ğü. is. خالات، شالداما، پەرتۇق، كۆكسلىك.

gök[1],–gü. is. ①كۆك (رەڭ). ②پىشمىغان، خام: «Gök yemiş — خام مېۋە.»

gök[2],–ğü,–kü. is. ئاسمانىپەلەك، ساما، كۆك.

gök·bilim. is. astr. ئاستىرونومىيە.

gök. bilimci. is. ئاستىرونوم.

① ھۆشۇر ئېيىدا مەھەللە مۇمەھەللە يۈرۈپ، خىلىمۇخىل زىرائەت (دان) يىغقۇچى. ② قەلەندەر، تىلەمچى.

göbek,–ği. is.anat. ① كىندىك. ② ئوتتۇرا قىسىم، مەركەز: «Şeherin göbeği Heytikâr — شەھەرنىڭ مەركىزى ھەيتكار.»

göbeklenmek. ① قورساق سالماق. ② (بەسەي، كالىلەكبەسەسەي قاتارلىقلار) ئولغۇنلاشماق.

göbel. is. ① ئىگە ـ چاقسىز بالا. ② ھارامزادە. ③ بەلگە بولسۇن ئۈچۈن ئېتىزلارغا قىلىپ قويغان دۆمبەل.

göbelek,–ği. is. يېگىلى بولىدىغان يەر مەدىكى، موگۇ.

göbelez. is. ئوۋ ئىتى.

göce. is. كۆجە (پوستى ئاقلانغان بۇغداي ۋە مۇشۇنداق بۇغدايدىن قىلىنغان تاماق).

göcen. is. ①بۆجەن (توشقان بالىسى). ② سۆسەر.

göç,–çü. is. ①كۆچۈش، مۇھاجىرەت، ھىجرەت. ②ئۆي ـ ۋاق.

göçebe. s. كۆچمەن.

göçebelik,–ği. is. كۆچمەنلىك.

göçelge. s. كۆچۈپ باردىغان يەر.

göçen. is. ① بۆجەن. ② سۆسەر. ③چىپار توشقان.

göçeri. s. كۆچۈپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان.

göçermek. ① ئۆتكۈزۈپ بەرمەك. ② يۆتكىمەك، ئالماشتۇرماق. ③كۆچۈرمەك.

göçertmek. چۆكتۈرمەك.

göçken. is. ① بۆجەن. ② سۆسەر.

gökbilimsel. s. ئاستروندرمىيىلىك.
gök cismi. is. ئاسمان جسملرى، كۆك جسملرى.
gök·delen, gök. deldi. is. كىشىنى هەيران قالدۇرىدىغان 20 ـ 30 قەۋەتلىك بىنا.
gök·nar. is. bot. نار ياغىچى، نار دەرىخى.
Güktürkçe. is. dilb. كۆك تۈركچە.
Göktürkler. öz. is. كۆك تۈركلەر، كۆك تۈرك خاندانلىقى.
gökyakut,–tu. is. ياقۇت.
gökyolu. ساماىيولى، كۆك يولى.
gökyüzü. is. astr. كۆك يۈزى.
göl,–lü. is. كۆل: «Bağraş gülü — باغراش كۆلى.
gölceğiz. is. ①كىچىك كۆل، كۆلچەك. ②بەك ئازىلاشقان سۇيۇقلۇق.
gölcül. s. (هايۋان ۋە ئۆسۈملۈك هەقىقىدە) كۆلدە ۋە كۆل بويىدا ئۆسكەن.
gölermek. كۆلگە ئايلانماق.
gölet,–ti. is. كىچىك كۆل، كۆلچەك.
gölge. is. كۆلەڭگە، سايە.
gölgecil. s. كۆلەڭگىدە ئۆسىدىغان ۋە كۆلەڭگىنى ياخشى كۆرىدىغان.
gölgelemek. كۆلەڭگە چۈشۈرمەك.
gölgelendirmek. ① كۆلەڭگە قىلماق. ② بۇلغىماق، بۇزماق.
gölgeli. s. ① كۆلەڭگىلىك، سايىلىق. ② تۇتۇق، مۇجمەل.
gölgelik,–ği. is. سايىۋەن، باراك، كۆلەڭگىلىك.
gölsel. s. كۆلدە ۋە كۆل ياقىلىرىدا ياشايدىغان، كۆللەردە پەيدا بولىدىغان.
gölük,–ğü. is. كۆلۈك (ئات، ئېشەك، قېچىر قاتارلىق مىنىدىغان ۋە يۈك توشۇيدىغان هايۋان).
gömcük,–ğü. is. كۆسەي، بىر تەرىپى كۆيگەن كالتەك.
gömgök, s. ①كۆپكۆك. ② بەك، ناهايىتى، راسا.
gömlek,–gi. is. ①كۆڭلەك. ②پەلەمپەي، باسماق، دەرىجە.
gömlekçi. is. كۆڭلەك تىكىپ ساتقۇچى.
gömleklik. s. is. كۆڭلەكلىك(رەخت).
gömme. is. كۆمۈش، دەپنە.
gömmeci. is. كۆمگۈچى، گۆركار.
gömmek. كۆممەك.
gömü. is. كۆمۈكلۈك نەرسە.
gömük. s. كۆمۈكسۈك.
gömüldürük,–gü. is. كۆمۈلدۈرۈك (ئېگەرنىڭ ئارقىغا كېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئاتنىڭ ئالدىغا تارتىلىدىغان باغ).
gömülmek. ①كۆمۈلمەك. ②تۈگىمەك، يوقىماق، پاتماق. ③چۆكمەك.
gömültü. is. كۆمۈش يېرى.
gömülü. s. ①كۆمۈكلۈك. ② پېتىپ كەتكەن.
gömüt,–tü. is. گۆر، قەبرە، مازار.
gömütlük,–ğü. is.: قەبرىستان،مازارلىق «Gömütlük Şehir göbeğine yakın yerdedir — مازارلىق شەھەرگە يېقىن يەردە.»
gön. is. كۆن (تېرە).
gönce. is. تېرىدىن قىلىنغان داستىخان.
göncü. is. سارىراچ، تېرىچى، كۆنچى.
gönder. is. yun. ① بايراق مومىسى. ② ساپاندىكى كالىلارنى باشقۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا سانجىيدىغان ئۈچلۇق

göresimek. كۆرگۈسى كەلمەك، سېغىنماق.

görev. is. ① ۋەزىپە. ② ھۆقۇق.

görevdeş. s. خىزمەتداش.

görevlendirmek. ۋەزىپىگە قويماق.

görevlenmek. ۋەزىپىگە قويۇلماق.

görevli. s. ۋەزىپىسى، خىزمىتى بولغان.

görevsiz. s. ۋەزىپىسى بولمىغان.

görgü. is. ① تەجرىبە. ② قائىدە-يوسۇن.

görgücülük,–ğü. is. fels. تەجرىبە-چىلىك.

görgülenmek. تەجرىبە ئالماق.

görgülü. s. تەجرىبىلىك.

görgüsüz. s. تەجرىبىسىز.

görgüsüzlük,–gü. is. تەجرىبە-سىزلىك.

görk. s. گۈزەللىك، چىرايلىق، كۆرك.

görkem. is. كۆركەم، چىرايلىق.

görkemli. s. كۆركەملىك، داغدۇغلىق، تەنتەنىلىك.

görklü. s. بەستىلىك، گۈزەل، چىرايلىق، كۆركلىك.

görmek. ① كۆرمەك. ② زىيارەت قىلماق. ③ پەرق ئەتمەك. ④ قىلماق، ئىشلىمەك، باھا بەرمەك. ⑤ ئالماق. ⑥ دۇچار بولماق، گىرىپتار بولماق. ⑦ ئىگە بولماق. ⑧ كەزمەك. ⑨ ھازىرلىماق. ⑩ ئېرىشمەك. ⑪ كۆزەتمەك. ⑫ ئۇچرىشىپ قالماق.

görmezlik,–ği. is. كۆرلۈق، قارىغۇلۇق، كۆرمەسلىك.

görü. is. مەنزىرە.

görücü. is. قىز كۆرگۈچى (ئەلچى).

görülmek. كۆرۈلمەك، كۆرۈنمەك.

ياغاچ. ③ ئۇزۇن چۆنۈق. ④ نەيزە.

gönderi. is. ئۇزىتىش، يولغا سېلىش.

gönderici. is. پۇچتىخانا نەرسىلىرىنى يوللىغۇچى، يولغا سالغۇچى، يوللامچى.

nönderilmek. ئەۋەتىلمەك، يوللانماق، ئۇزىتىلماق.

göndermek ①ئەۋەتمەك. ②يوللىماق. ③يولغا سالماق.

gönek. ياغاچ چېلەك (سۇغا).

gönen. is. s. ①نەم. ②نەملىك.

gönenç,–ci. is. بەختلىك تۇرمۇش.

gönendirmek خۇش قىلماق، بەختلىك تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرمەك.

gönenmek ①بەختلىك تۇرمۇشقا ئىگە بولماق، ھۇزۇرلانماق. ② خۇشلانماق، رازى بولماق.

gönül,–nlü. is. ①كۆڭۈل. ②ھېس. ③ سەۋگى. ④ ئىستەك، ئارزۇ ھەۋەس. ⑤ رازىمەنلىك، غۇرۇر.

gönlünce. ئارزۇغا ئۇيغۇن.

gönüllü. s. is. پىدائىي: «Gönüllüler— پىدائىيلار.

gönüllülük,–ğü. is. ئىختىيارىيلىق، پىدائىيلىق.

gönülsüz. s. z. ① خالىماستىن، خالىمىغان، كۆڭۈلسىز. ②كىچىك پېئىل.

gönülsüzlük,–ğü. is. ①ئىختىيارسىزلىق. ② كىچىك پېئىللىك.

gördürmek. قىلدۇرماق، بىر ئىشنى باشقىسىغا قىلدۇرماق.

göre. ئاساسەن، بىنائەن، كۆرە.

gören. s. كۆرگەن.

görenek,–ği. is. ئۆرپ – ئادەت، ئادەت.

görüm. is. كۆرۈشكۈچى، كۆرۈش ئىقتىدارى.

görümce. is. ئايالغا كۆره ئېرىنىڭ قىز قېرىنداشلىرى.

görümcü. is. پالچى، قۇرئەنداز.

görümlük,–ğü. s. is. ① كۆرۈملۈك. ② ئالدىن بېرىلگەن پۇل ياكى نەرسە.

görüngü. is. هادىسە.

görünmek. كۆرۈنمەك، كۆرۈلمەك، مەيدانغا چىقماق، ئوخشىماق.

görüntü. is. خىيال، خىيالەت.

görünüm,–ü. is. تاشقى كۆرۈنۈش.

görünür. is. كۆرۈنىدىغان، كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان.

görünürde. z. كۆرۈنۈشتە.

görünürlerde. مەيدانىدا.

görünüş. is. ① كۆرۈنۈش. ② مەنزىرە.

görünüşlü. s. زاھىرەن.

görüş. is. ① كۆرۈش. ② كۆز قاراش.

görüşme. is. ① ئۇچرىشىش، كۆرۈشۈش. ② سۆھبەت. ③ مۇزاكىرە، مۇزاكىره قىلىش.

görüşmek. ① ئۇچراشماق. ② سۆھبەتلەشمەك، ھەمسۆھبەتتە بولماق. ③ مۇزاكىره قىلىشماق. ④ بىر ـ بىرىنىڭ قېلىنى سۆيمەك.

görüştürmek. ① ئۇچراشتۇرۇماق، يولاشتۇرماق، كۆرۈشتۈرمەك. ② سۆھبەتلەشتۈرمەك.

görüştürülmek. ① ئۇچراشتۇرلماق، كۆرۈشتۈرۈلمەك. ② سۆھبەتلەشتۈرۈلمەك.

gösteri. is. ① نامايىش. ② ئويۇن كۆرسىتىش، ئويۇن ئويناش. ③ ھۈنەر، ئويۇن.

gösterici. s. is. ① نامايىشچى. ② ئويۇنچى، كۆرسەتكۈچى.

gösterişli. s. كۆركەم، كۆزگە ئوبدان كۆرۈنىدىغان، قىزىقارلىق.

gösterişsiz. s. كۆركەمسىز، سەت، قوپال.

gösterme. is. ① كۆرسىتىش. ② كۆزگەزمە، ماگىزىنلارنىڭ ئالدىدىكى ئۆلگە كۆرسىتىش ئورنى.

göstermek. ① كۆرسەتمەك. ② ئىپادىلەمەك، ئىپادە قىلماق. ③ ياخشىلىقنى ئوتتۇرىغا چىقارماق. ④ كۆرۈنمەك، بىلىنمەك.

göstermelik,–ği. is. نەمۇنە، نۇسخا، ئۆلگە، ئەۋرىشكە.

göstertmek. كۆرسەتتۈرمەك.

göt,–tü. is. كۆت، قېرىق.

götsüz. s. قوڭى بوش، جاسارەتسىز.

götürmek. ① ئېلىپ ماڭماق، توشۇماق. ② ماڭدۇرماق. ③ ئۇچۇرۇپ كەتمەك. ④ ئۆلتۈرمەك.

götürtmek. ① كۆتۈرتمەك. ② يۆتكەتمەك. ③ توشۇتماق.

gövde. is. ① گەۋدە. ② ۋۇجۇد، تەن، بەدەن. ③ غول.

gövdeli. s. گەۋدىلىك، بەستلىك.

gövdesiz. s. ① گەۋدىسىز. ② غولسىز (ئۆسۈملۈك).

gövdiş. is. ساپال كېسىرا.

gövek,–ği. is. پوست (بادام، ياڭاق قاتارلىقلارنىڭ پوستى).

gövem. is. چوڭ چەمبەر.

göveri. is. كۆكتات، سەي، ئوتياش.

gövermek. ① ياشارماق، كۆكەرمەك، يېشىل بولماق. ② كۆك چۈشۈپ قالماق، كۆكىرىپ قالماق.

göverti. is. كۆكتات، سەي.

göya. → Güya.
göydergi. is. كۆيدۈرگه (كېسەل).
göymek. كۆيمەك.
göynük. s. ① كۆيۈك. ② كۆنده كۆيۈپ كەتكەن. ③ ئوبدان پىشقان، يېتىشكەن (يېمىش). ④ دەردمەن.
göyük,–ğü. is. ① كۆيۈك. ② ئىسىستما.
göynümek. كۆيمەك، يانماق.
göz. is. ① كۆز. ② بۇلاق. ③ تۆشۈك. ④ بۆلەك، قىسىم. ⑤ شىره تاتمىسى، سۇغۇرتما. ⑥ بەزى يارىنىڭ (جاراھەت) ئۇچى:
«Iğnenin gözü— يىڭنه كۆزى (تۆشۈكى). —Kuyu gözü» قۇدۇق كۆزى.
göz. altı,–nı. is. نەزەربەند.
göz. bağı. is. سېھىرگەرلىك.
gözbebeği is. anat. ① كۆز قارىچۇقى. ② سۆيۈملۈك.
gözcü. s. is. ① كۆزەتكۈچى. ② جاسۇس، ئىشپىيون. ③ كۆز دوختۇرى.
göz. dağı. is. تەھدىت سېلىش، قېرقۇتۇش، قاپاق تۈرۈش، كۆزنى ئالايتىش:
«Göz dağı vermek — قورقۇتماق.»
gözde. s. is. ① ياخشى كۆرىدىغان (بىرى). ② گۈزەللەر.
göze. is. ① ھۈجەيرە. ② بۇلاق كۆزى.
gözeli. s. ھۈجەيرىلىك.
gözemek. يامىماق، يۆمەپ تىكمەك.
gözen. is. چىپار بۇغا.
gözene. is. ھەرىچىلىكتە يۈزگە تارتىلىدىغان تور.
gözer. is. غەلۋىر.
gözetilmek. كۆزىتىلمەك.
gözetleme. is. ① يوقلاش. ② تەكشۈرۈش. ③ ئىزىغا چۈشۈش. ④ كۆزىتىش.
gözetlemek. ① كۆزەتمەك. ② ماڑىماق. ③ تۇتۇش ئۈچۈن ساقلىماق.
gözetleyici. is. ark. چارلىغۇچى، رازۋېتچىك.
gözetmek. ① قارىماق، كۆز ـ قۇلاق بولماق. ② ئەھمىيەت بەرمەك، كۆڭۈل بۆلمەك. ③ كۈتمەك، ساقلىماق.
gözgen. is. قاپقاقسىز ئىشكاپ.
gözgü. is. ئەينەك، كۆزگۈ.
gözleği. is. ماراپ تۇرىدىغان يەر.
gözlek, – ği. is. ئوبسىرۋاتۇرىيە.
gözlemci. s. is كۆزەتكۈچى.
gözlemcilik, –ği. is. كۆزەتكۈچىلىك.
ğözleme[1]. is. ① كۆزلەش. ② ئوبسىرۋاتور.
gözleme[2]. is. mutg. ياغدا پىشۇرۇپ رۇپ شەكەر سېپىپ يەيدىغان خېمىر يېمەكلىكى.
gözlemek. ① ساقلىماق. ② تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق. ③ يېشۇرۇنچە قارىماق.
gözlem. evi, – ni. is. astr. ئوبسىرۋاتۇرىيە.
gözleyici. s. is. كۆزەتكۈچى.
gözlü. s. ① كۆزلۈك. ② تۆشۈكلۈك. ③ سۇغۇرتمىلىق، تاتمىلىق. ④ ئەقىللىق:
«Mavi gözlü — كۆك كۆزلۈك.»
gözlük, – ğü. is. ① كۆزەينەك. ② ئاتلارنىڭ ئۇرکۈمەسلىكى ئۈچۈن كۆزىنىڭ ئىككى تەرىپىگە تارتىلغان لاتا.
gözlükçü. is. كۆزەينەك ساتقۇچى.
gözlüklü. s. كۆزەينەكلىك.
gözsüz. s. كۆزسىز، قارىغۇ، كور.
gözükmek. s. ① كۆرۈنمەك. ② ئوخشىماق، ئوخشاپ كەتمەك.
gözü. pek, – ki. s. قورقماس،

gulfe. is. ar. سۇننه‌تلك.
gulgule. is. far. غۇلغۇلا، داۋراڭ.
gurbet, – ti. is. ar. غۇربەت، غەربەتلىك، ياقا يۇرت.
gurbetçi. is. مۇساپىر. غەربەب.
gureba. is. ar. غەربەلار.
gur . gur. is. گۇر – گۇر (ئاۋاز).
gurk, – ku. s. ① هۇرپەيمەك (توخۇ ياكى ئورۇس توخۇسىنىڭ هۇرپىيىشى). ②ئورۇس توخۇسىنىڭ خورىزى.
gurklamak. هۇرپەيمەك. ② ئورۇس توخۇسىنىڭ هۇرپىيىشى.
guruldamak. غۇرۇلدىماق (قورساق هەققىدە).
gurup, – bu. is. ar. (كۇن هەققىدە) پېتىش.
gurur. is. ar. ① غۇرۇر. ② كىبىر، ئىپتىخار.
gururlanmak. مەغرۇرلانماق، غۇرۇرلانماق، ماختانماق.
gururlu. is. s. مەغرۇر، غۇرۇرلۇق.
gusl. is. → **Gasul.**
gusletmek. غۇسۇل قىلماق.
gusto. s. it. زوق.
gusül, – slü. is. ar. غۇسۇل.
gusül. hane. is. ar · far. يۇيۇنىدىغان ئۆي (ئائىلىلەردە).
guşetmek. ئاڭلىماق، ئىشتىمەك.
gübre. is. yun. ئوغۇت.
gübrelemek. ئوغۇتلىماق.
gübreli. s. ئوغۇتلانغان.
gübrelik, – ği. is. ئوغۇت تۆپلانغان يەر، ئوغۇت دۆۋىسى.
güc, – cü. is. → **Güç.**
gücendirmek. ئويغا سالماق.

هارماس، جۈرئەتلىك، جاسارەتلىك.
gözü. tok, – ki. os. كۆزى توق.
göz. yaşi. is. كۆز يېشى.
grafik, – ği. is. fr. گرافىك (جەدۋەل)، سخېما.
grafit, – ti. is. fr. گرافىت (سۈرمەتېشى).
grafitli. s. گرافىتلىك.
gram. is. fr. گرام.
gramer. is. fr. گراماتىكا.
gramerci. is. گراماتىكچى.
gramofon. is. fr. پاتېفون، گراموفون.
granit, – ti. is. fr. گرانىت.
Grek. öz. is. گرېك، يۇنان.
Grekçe. öz. dilb. گرېكچە، يۇنانچە.
grev. is. fr. ئىش تاشلاش.
grevci. is. ئىش تاشلىغۇچى.
gri. s. fr. بوز (رەڭ)، كۈلرەڭ.
grip, – pi. is. fr. tip. يۇقۇملۇق زۇكام.
grog. is. ing. ① شېكەرلىك قاينىتىلغان سۇ. ② كونياك ۋە لىمون هارىقى.
gron. is. fr. بىر خىل يىپەك رەخت.
grup, – pu. is. fr. گۇرۇپپا.
gruplanmak. گۇرۇپپىلارغا ئايرىلماق، تۈرلەرگە بۆلۈنمەك.
gruplaşmak. گۇرۇپپىلاشماق.
Guatemala. öz. is.cağr. گۋاتىمالا.
gudde. is. ar. بەز.
gudruy. is. ar. كۇمۇرچەك.
gudubet, – ti. s. ar. بەك سەت.
gufran. is. ar. ئەپۇ، مەرھەمەت.
gulam. is. ar. ① ئوغۇل بالا. ② قۇل، بەندە، غۇلام.
gulaş. is. alm. كالا گۆشىدىن قىلىنغان ۋېنگىر كاۋىپى.

güfte. is. far. مؤزىكا ئەسەرلىرىنىڭ سۆز قسمى.
güğüm. is. yun. چىلەك، سۇ تۇڭى.
güher. is. far. گۆھەر.
gül. is. far. گۈل.
gülab. is. far. گۈل سۈيى (گۈلاب).
gül·âbdan. is. far. گۈلاب شېشىسى.
gül·bahar. is. ① گل (قىزىل توپا). ② ئايال ئىسمى.
gül.biz. s. far. گۈل چاچقۇچى.
gül.bün. is. far. ① گۈل كۆچىتى. ② گۈللۈك.
gül·cemâl. is. گۈل جامال.
gülçü. is. گۈل يېتىشتۈرىدىغان يەر.
gülçehre. is. گۈل يۈزلۈك.
gül.çin. is. ① گۈل توپلىغۇچى. ② ئايال ئىسمى.
gül.dân. is. گۈل قاچىسى.
gül·deste. is. far. ① گۈلدەستە. ② شېئىر ئانتولوگىيىسى.
güldürmek. كۈلدۈرمەك.
güldürü. is. tiy. كومېدىيە.
güldürücü. كۈلكىلىك، كۈلدۈرگۈچى.
güleç. s. كۈلگەك.
gül·endâm. s. زىلۋا بويلۇق، نازۇك بەدەن.
güler yüzlü. s. كۈلگۈن چىراي، كۈلگەك.
güleş. is. ask → **Güreş**
gül·gonca. is. far. غۇنچە.
gül·gün. s. far. گۈل رەڭگىدە
gül·güne. is. far. ئەڭلىك.
gül·hiz. s. far. گۈل ئۆستۈرگۈچى.
gülistan. is. far. گۈلستان، گۈل لۈك، گۈل باغچىسى.

gücenik. s. ئۈيغا پاتمانلىق.
gücenmek. ئۈيغا چۆمۈلمەك، ئۈيغا چۈشمەك، ئىچى تىت ـ تىت بولماق، دەققەتتە بولماق.
gücü¹. is. توقۇش ماشىنىسىنىڭ تىلى.
gücü². is. توك قىش، قارا قىش.
gücük. s. ① قۇيرۇقسىز. ② كۆچسىز، زەئىپ.
~ay. ئىككىنچى ئاي (فېۋرال).
güç¹, – cü. is. كۈچ، قۇۋۋەت، ماغدۇر، مادار.
güç². s. قىيىن، مۈشكۈل.
güç·belâ. z. مەلۇم بىر مۇشەققەتتە، مەلۇم بىر تەستە.
güçlendirmek. كۈچلەندۈرمەك، قۇۋۋەتلەندۈرمەك.
güçlenmek. كۈچلەنمەك.
güçleşmek. قىيىنلاشماق.
güçleştirmek. قىيىنلاشتۇرماق، مۈشكۈللەشتۈرمەك.
güçlü. s. كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك، ماغدۇرلۇق.
güçlük, – ğü. is. ① قىيىنچىلىق، جاپالىق. ② جاپا ـ مۇشەققەت، قىيىن.
güçsüz. s. كۈچسىز، ئاجىز، قۇۋۋەتسىز، زەئىپ.
güçsüzlük, – ğü. is. كۈچسىزلىك، ئاجىزلىق، زەئىپلىك.
güdek, – ği. is. مەقسەت، غەرەز.
güdelemek. قوغلىماق، ھەيدىمەك.
güdücü. s. ① كۈتكۈچى (ئۈمىد)، كۈتكەن. ② پادىچى.
güdük. s. ① قۇيرۇقى چولاق. ② پايدا.
güdümlü. s. باشقۇرۇلىدىغان: «Güdümlü mermi—باشقۇرۇلىدىغان ئوق.»

gül kand. is. far. گۈلقەنت.
gül · kâr. is. far. باغچىۋان.
güllük, – ğü. is. گۈللۈك، گۈل باغچىسى.
gülmek. كۈلمەك.
gülnar. is. far. ئانار گۈل.
gül · şah. is. far. گۈل شېخى.
gül · şen. is. far. ① گۈلشەن، گۈللۈك، گۈل باغچىسى. ② ئايال ئىسمى.
gül · ten. s. تېنى گۈلدەك، نازۇك.
gülük, – ğü. is. ئات ـ ئېشەك قاتارلىق يۈك ئۇلاغلىرى.
gülümlü. s. كۈلكىلىك.
gülümsemek. كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم.
gülümser. s. ① كۈلگۈن چىراي. ② ئايال ئىسمى.
gülünç. s. كۈلكىلىك: «Gülünç bir kiyafet — كۈلكىلىك بىر قىياپەت.»
gülünmek. مەسخىرە قىلىنماق، زاڭلىق قىلىنماق، كۈلكىگە قالماق.
gülüş. is. كۈلۈش.
gülüşmek. كۈلۈشمەك.
gülzar. is. far. ① گۈلزار. ② ئايال ئىسمى.
gülzemin. is. قاۋاقخانا.
güm. is. ① گۇم (ئاۋاز). ② يالغان، ئەكس سادا، ئويدۇرما، كۆپتۈرمە.
gümbür · gümbür. z. ـ گۈمبۈر گۈمبۈر.
gümrük, – ğü. is. lat. تاموژنا، گومروك: «Çin gümrüğü — جۇڭگو تاموژنىسى.»
gümrükçü. is. تاموژنا خادىمى، گومروكچى.
gümüş. is. كۈمۈش.
gümüşçü. is. كۈمۈشتىن نەرسە ـ كېرەك ياساپ ساتقۇچى.
gümüşi. s. كۈمۈش رەڭ.
gümüşlemek. كۈمۈش بىلەن قاپلىماق ياكى كۈمۈش بىلەن زىننەتلىمەك.
gümüşsel. s. كۈمۈشسىمان.
gün. is. ① كۈن، قۇياش. ② كۈندۈز. ③ كۈن، زامان، ۋاقىت.
günah. is. far. گۇناھ.
günah. kâr. s. far. گۇناھكار.
günahkârlık, – ği. is. گۇناھكارلىق.
günahlı. s. جىنايەتچى.
günahsiz. s. گۇناھسىز.
günaydin. ünl. ئەتىگەنسەن سالام ئورنىدا قوللىنىلىدىغان سۆز، گۈن ئايدىن.
güncek, – ği. is. كۈنلۈك، يامغۇرلۇق.
günçiçeği. is. ئاپتاپپەرەس، كۈن چېچىكى.
gündelik, – ği. ① كۈندىلىك، كۈنلۈك. ② كۈنلۈك ئىش ھەققى.
gündelikçi. is. كۈنلۈكچى، كۈنلۈك ئىشچى.
gündem. is. ① كۈن تەرتىپى (يىغىنىڭ). ② روزنامە.
gündüz. is. كۈندۈز.
gündüzcü. is. ① كۈنلۈكچى (ئادەم). ②كۈندۈزى ھاراق ئىچىدىغان كىشى.
gündüzleme. is. ئاتىسىنىڭ تايىنى يوق بالا.
gündüzün. z. كۈندۈزى.
güne · bakan. is. ئاپتاپپەرەس، كۈنباقار.
güneç, – çi. is. كۈنگەي (تەرەپ).
güneş. is. كۈن، قۇياش.
güneşlemek. ئاپتاپقا سالماق.

güneşlik, – ği. is. ① كۆنلۈك. ② سايەۋەن، كۆلەڭگىلىك.

güney. is. s. ① جەنۇب. ② تەرسكەي (تەرەپ):

«Kaşkar–Sıncanin güneyindedir — قەشقەر شىنجاڭنىڭ جەنۇبىدا.»

güney .batı. is. cağr. غەربىي جەنۇب.

güney . dağu. is. شەرقىي جەنۇب.

güneyli. s. is. جەنۇبلۇق.

güney. sel. s. جەنۇبىي.

günleme. is. → **Tarih.**

günlük[1]. s. is. ① كۈنلۈك، ھەر كۈنكى. ② كۈندىلىك خاتىرە. ③ كۈنلۈك (ئاپتاپىتىن ساقلىنىدىغان).

günlük[2], – ğü. is. ئادىراسمان، ئىسرىق.

günü. is. كۈنلەش، قىزغانچۇقلۇق، قىزغىنىش.

günücü. s. كۈنچى، كۈنلەيدىغان، قىزغىنىدىغان.

günüşmek. كۈنلەشمەك، قىزغانماق.

güpe gündüz. z. كۈپكۈندۈز.

gür. s. ① ئۇلۇغ ② قويۇق. ③ كۈچلۈك، يۇقىرى:

«Gür ses — يۇقىرى ئاۋاز،

Gür saç — «قويۇق ساچ،

gürbuz. s. ساغلام.

Gürcistan. öz. is. cağr. گرۇزىيە.

Gürcüce. öz. is. dilb. گرۇزىيە تىلى.

güre[1]. is. ئېنېرگىيە.

güre[2]. is. بىر ياشتىن ئۈچ ياشقىچە بولغان تاي.

gürel. s. دىنامىكا.

güreş. is. ① چېلىش (تەنھەرىكەت). ② كۈرەش، ئېلىشىش، سوقۇشۇش.

güreşçi. is. sp. چېلىشچى، پالۋان.

güreşmek. ① چېلىشماق. ② ئۇرۇشماق، سوقۇشماق (ھايۋانلار). ③ كۈرەشمەك، كۈرەش قىلماق:

«Hastaile güreşmek — كېسەل بىلەن كۆرۈشمەك.»

güreştirmek. چېلىشتۇرماق، چېلىشقا سالماق.

gür.gür. z. گۈلدۈر – گۈلدۈر، گۈر – گۈر.

gürleme. is. گۈلدۈرلەش.

gürlemek. ① گۈلدۈرلىمەك. ② يوقىماق، ئۆلىمەك.

güruh. is. far. گۇرۇھ.

ğürüldemek. گۈلدۈرلىمەك، گۈرۈلدىمەك.

gürültü. is. غوۋغا، جېدەل، ۋاراڭ – چۈرۈك.

gürültücü. s. جېدەلخور، غوۋغاچى.

gurz. is. far. گۇرزە (قەدىمكى زامان ئۇرۇش قوراللىرىدىن).

güstah. s. far. → Küstah.

gütme. is. كۈتۈش، كۈتۈم.

gütmek. ① كۈتمەك. ② باقماق:

«Iyi amaç gütmek — ياخشى مەقسەت كۈتمەك.

Develerini güdüyor — تۆگىلىرىنى بېقىۋاتىدۇ.»

güne. is. zool. كۈيە (يۇڭ رەختلەرگە چۈشىدىغان قۇرت).

güneç, – ci. is. ① تاماق پىشۇرۇلىدىغان ساپال قاچا. ② ساپال قاچىدا پىشۇرۇلغان تاماق.

günelenmek. (رەخت ھەققىدە) كۈيە چۈشمەك، كۈيە يېمەك.

güven. is. ئىشەنچ:
«Yarına güvenle bakmak gerekir — ئەتىگە ئىشەنچ بىلەن قاراش كېرەك.»
güvence. is. ئىشەنچ.
güvenilir. s. ئىشەنچلىك.
güvenli. s. ئىشەنچلىك.
güvenlik, – ği. is تىنچلىق، ئامانلىق، بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك.
güvenmek. ئىشەنمەك، ئېتىقاد قىلماق.
güvensiz. s. ئىشەنچسىز.
güvensizlik, – ği. is. ئىشەنچسىزلىك.
güvercin. is. moğ. zool. كەپتەر.
güvercinlik, – ği. is. كەپتەرخانا.
güverte. is. it. den. پاراخوت ئۈستى.
güvey. is. كۈيئوغۇل، توپى بولۇۋاتقان يىگىت.
güveylik, – ği. is. كۈيئوغۇللۇق.
güya. z. far. گويا، خۇددى.
güz. is. كۈز (پەسىل).
güzaf. far. بىھۇدە، مەنىسىز، قۇرۇق (سۆز ھەققىدە).
güzel. s. ① گۈزەل، چىرايلىق. ② ياخشى، ئوبدان، قۇسۇرسىز. ③ ئاپسىردىن. ④ ئوماق. ⑤ چىرايلىق قىز ياكى خوتۇن.
güzelleşmek. ① ياخشىلانماق. ② گۈزەللەشمەك، چىرايلىقلاشماق. ③ مۇكەممەللەشمەك:
«Hayatımız günden güne güzelleşiyor — تۇرمۇشىمىز كۈندىن - كۈنگە ياخشىلىنىۋاتىدۇ.»
güzelleştirmek. گۈزەللەشتۈرمەك، چىرايلىقلاشتۇرماق.
güzellik, – ği. is. ① گۈزەللىك، ② مۇلايىملىق. ③ ئۇپا - ئەگىلىك.
güzer.gâh. is. far. يول ئىككى تەرەپى، يول بويى.
güzey. is. تەسكەي.
güzide. s. far. ① مۇنەۋۋەر. ② ئايال ئىسمى.
güzlek, – ği. is. ① كۈزلۈك يامغۇر، كۈز يامغۇرى. ② كۈزلەك (كۆزنى ئۆتەكۈزۈش يېرى).
güzlük. s. كۈزلۈك:
«Güzlük ekim — كۈزلۈك تېرىلغۇ.»
güzün. z. كۈزدە.

Ğ.ğ

ھەرپ ئۇيغۇرچىدىكى «غ» ھەرپىگە توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن: ağaç—ياغاچ دېگەندەك.

ğ. Ğ غ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ توققۇزىنچى ھەرپى.) تىلىركچىدە بۇ ھەرپ بىلەن باشلىنىدىغان بىرەرمۇ سۆز يوق. بۇ

H·h

h. H ھ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئونىنچى ھەرپى).

ha[1]. ünl. ھاي، ھۇي، ۋاي، پاھ، ۋوي....

ha[2]. is. ar. ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى ھەرپى.

ha[3]. گېپكتارنىڭ بەلگىسى.

hab. is. ar. ①دانە. ② دان. ③تابلېتكا.

hâb. is. far. ① ئۇيقۇ. ② چۈش.

Habablar öz. is. etn. ھاببالار (قىزىل دېڭىزنىڭ ئافرىقا بويىدا ياشىغان چارۋىچى خەلق).

habaset, – ti. is. ar. ئەسكىلىك، يامانلىق.

habbe. is. ① بۇغداي، ئارپا قاتارلىقلارنىڭ دېنى. ② سۇنىڭ كۆپلۈكى.

habe. is. نان، تاماق، غىزا.

habeci. s. دۆت، مۆڭگە، ئەخمەق.

haber. is. ar. ①خەۋەر. ② بىلىم. ③ خەۋەر (گراماتىكا):

«Fenden haberi yok— پەندىن بىلىمى يوق.»

haberci. is. خەۋەرچى.

haberdar. s. ar. خەۋەردار.

haberleşme. is. خەۋەرلىشىش.

haberleşmek. خەۋەرلەشمەك.

haberli. s. خەۋەردار.

habersiz. s. خەۋەرسىز.

Habeş. s. قارا تەنلىك، نېگىر.

Habeşçe. öz. is. dilb. ھەبەش تىلى.

Habeşistan. öz. is. coğr. ئېپىئوپىيە، ھەبەشىستان.

habibe. is. ① «ھەبىب» سۆزىنىڭ ئايالللىشىشى — ھەبىبە. ② ئايال ئىسمى.

habip, – bi. is. ar. ① دوست. ② ئەر ئىسمى.

habire. z. تۇرماستىن، داۋاملىق.

habis. s. ar. ئەسكى، يامان، ئوسال.

habislik, – ği. is. ئەسكىلىك، يامانلىق، ئوساللىق.

habl. is. ar. توم ئارغامچا.

hac, – cci. is. ar. ھەج (تاۋاپ قىلىش نىدىنغان يەر — مەككە).

hacalet, – ti is. ar. خىجالەت، ئىزا.

hacamat, – ti. is. ar. ① قان ئېلىش، ھاجامەت. ② يىنىك يارىلاش.

hacamatçı. is. قان ئالغۇچى.

hacamatlamak. ھاجامەت قويماق.

hacb. ar. مەھرۇم قىلماق، مەنئى قىلماق.

hâcce. is. ئايال ھاجى، ھاجىيە.

haccetmek. ھەج قىلماق.

hacer. is. ar. تاش.

hacet, – ti. is. ar. ھاجەت، ئېھتىياج.

hacı. is. s. ھاجى (ھەج پەرھىزىنى ئادا قىلغان مۇسۇلمان).

hacılık, – ğı. is. ھاجىلىق.

hacil. s. ar. ئىزا تارتقان.

hacim, – cmi. is. .ar ھەجىم، ئابيۇم.

hacimli. s. ھەجىملىك.

پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرى).
hâdis. s. ar. ① ھادىسە. ② كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان، كېيىن پەيدا بولغان.
hadise. is. ar. ھادىسە.
hadit, – ti. is. s. ar. ① تۆمۈر. ② ئاچچىق، خاپىلىق، غەزەپ.
hafa. is. ar. مەخپىيلىك، مەخپي نەرسە.
hafakan. is. ar. ① دەرد – ئەلەم. ② يۈرەك سېلىش.
hafız. s. ar. ① قۇرئانىنى يادقا ئوقۇغۇچى، قارى. ② مۇھاپىزەت قىلغۇچى، قوغدىغۇچى. ③ مۆڭ، ساددا.
hâfıza. is. ar. تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتى ۋە خاتىرىسى كۈچلۈك (ئادەم).
hafi. s. ar. مەخپي، يوشۇرۇن.
hafide. is. ar. ① قىز نەۋرە. ② ئايال ئىسمى.
hafif. s. ar. ① يېنىك، يەڭگىل. ② ئاسان، قولاي، ئوڭاي.
hafiflemek. ① يېنىكلىمەك. يەڭگىللىمەك. ② ئاجىزلاشماق، كۈچى ئازايماق. ③ راھەتلەنمەك، ھۇزۇرلانماق.
hafifleşmek. ① يېنىكلەشمەك. يەڭگىللەشمەك. ② ئاسانلاشماق. ئوڭايلاشماق.
hafifleştirmek. ① يېنىكلەشتۈرمەك، يەڭگىللەشتۈرمەك. ② ئاسانلاشتۇرماق، ئوڭايلاشتۇرماق.
hafiflik, – ği. is. ① يېنىكلىك، يەڭگىللىك. ② ئاسانلىق، ئوڭۇشلۇق، ئوڭايلىق.
hafit, – di. is. ar. ئوغۇل نەۋرە.
hafiye. is. ar. ئاگېنت، تىكچى، مەخپي خەۋەر بەرگۈچى، ئىشپىيون.

haç, – çı is. erm. كرېست، خرىست تىنىلىقنىڭ بەلگىسى.
Haçlılar. öz. is. ئەھلى سەلىب (XI ئەسىردىن XIII ئەسىرگىچە بولغان ئارىلىقتا قۇددۇسنى مۇسۇلمانلارنىڭ قولىدىن ئېلىش مەقسىتىدە، خرىستىئانلار تەرىپىدىن سەككىز قېتىم قىلىنغان يۈرۈشكە قاتناشقانلارغا بېرىلگەن نام).
hâd, – ddi. s. ar. ① ئىتتىك، ئۆتكۈر. ② ئوچلۇق. ③ تار. ④ (كېسەل ھەققىدە) قاتتىق، ئېغىر. ⑤ جىددىي.
had, – ddi. is. ar. ① چېگرا، پاسىل. ② دەرىجە. ③ ئەھمىيەتلىك قىممەتلى. ④ جەڭ، ھەد:
«Herkes haddini bilmeli — ھەر بىر كىشى ھەددىنى بىلىش كېرەك.»
hadde. is. ar. تۆمۈر سوزۇش ستانوكى.
hadde. hane, haddehâne. is. ar. far. دومناپېچ.
hadeka. is. ar. كۆز قارىچۇقى.
hademe. is. ar. خادىملار، خىزمەتچىلەر.
hadım. is. ar. ئاختا قىلىنغان ئادەم.
hadımlaştırmak. پىچىۋەتمەك، ئاختا قىلدۇرۇۋەتمەك (ئەركەك ئادەمنى).
hadımlık, – gı. is. ئاختىلىق (ئىنسان).
hâdi. s. is. ar. ① توغرا يولغا كۆرسەتكۈچى. ② رەھبەر، داھىي. ③ نەيزە، ئوقيا ئوقىنىڭ ئۇچى. ④ ئەر ئىسمى.
hadic. is. بالدۇر تۇغۇلغان ئوغۇل بالا.
hadid. s. ar. غەزەپلىك.
hadid. s. ar. ① ئۆتكۈر، كەسكىن. ② تۆمۈر، پولات. ③ زېرەك، بەك ئەقىللىق.
hadim. is. s. ar. خادىم، خىزمەتچى.
hadis. is. ar. ھەدىس (مۇھەممەد

hakanlık, – ğı is. خاقانلىق، خانلىق.
hakaret, – ti. is. ar. هاقارەت، پەس كۆرمەكلىك.
hakaretçi. s. هاقارەتچى.
hakem. is. ar. ① سوتچى، هۆكۈمچى. ② رەپسرى.
hakemlik, – ği. is. ① سوتچىلىق. ② توپ ئويۇنى ۋە رەپسرلىق.
hakeza. z. ar. قاتارلىق، ۋەھاكازا.
haki. s. far. ماش رەڭ.
hakikat, – ti. is. ar. ① ھەقىقەت. ② ئەمەلىيەت. ③ ماھىيەت. ④ ۋاپادارلىق:
«Çok hakikatlı bir dost — ناھايىتى ۋاپادارلىق دوست.»
hakikatan. z. ar. ھەقىقەتەن.
hakikatli. s. سادىق، ۋاپادار.
hakikatsiz. s. ۋاپاسىز.
hakiktsizlik, – ği. is. ۋاپاسىزلىق.
hakiki. s. ar. ① ھەقىقىي. ② راست، توغرا.
hakikilik, – ği. is. ئەمەلىيەت، راستلىق، توغرىلىق.
hâkim. s. ar. ① ھاكىم، ھۆكۈمران. ② سوتچى.
hakim. is. s. ar. ① ھۆكۈما، ئاللدىن بىلگۈچى، پەيلاسوپ. ② ئاللا.
hakimane. z. ar. ھۆكۈمالارچە.
hâkimiyet, – ti. is.ar. ھاكىمىيەت.
hakimlik, – ği. is. ar. دانىشمەنلىك، پازىللىق.
hakir. s. ar. پەس كۆرۈلۈش، ھەقىر.
hakkaniyet, – ti. is. ar. ھەققانىيەت:

hafiyelik, – ği. is. ئاگاھلاندۇرۇلۇق، تىكچىلىك، ئىشپىيونلۇق.
hafiyyen. z. ar. يوشۇرۇنچە، خۇپىيانە.
hafretmek. توپا قازماق.
hafriyet, – ti. is. ar. ئارخېئولوگىيىلىك ۋە گېئولوگىيلىك قېزىش.
hafriye. is. قېزىش چىقىمى (يەرنى).
hafta. is. far. يەتتە كۈنلۈك ۋاقىت، ھەپتە.
haftalık. s. ھەپتىلىك:
«Haftalık dergi — «ھەپتىلىك ژۇرنال.
haham. is. يەھۇدىيلەرنىڭ مولللىسى.
haher. is. far. قىمز قىپرىسنداش، ھەمشىرە.
hahiş. is. far. ئىستەك، ئارزۇ.
hail[1]. s. ar. توسۇق، توسقۇن.
hail[2]. is. ar. قورقۇنچ.
haile. is. ar. ئېچىنىشلىق ھادىسە.
hain. s. ar. ① خائىن. ② خيانەتكار.
hainlik, – ği. is. خائىنلىق.
haiz. s. ar. ئىگە بولغان، ئېچىگە ئالغان، تەركىب تاپقان:
«Büyük önemi haiz mesele — بۈيۈك ئەھمىيەتكە ئىگە مەسىلە.»
haize. is. ar. ھەيز كۆرگەن ئايال.
hâk[1], – kı. is. far. ① يەر. ② مازار، قەبرە، توپراق.
hak[2], – kkı. is. ar. din.: ھەق، ئاللا، خۇدا:
«Hakka emanet olsun! — خۇداغا ئامانەت بولسۇن»
hak[3], – kkı is. ar. ① ھەق، توغرىلىق، ئادالەت، ھەققانىيەت. ② بىراۋدىن ئالىدىغان پۇل. ③ پاي، ھەسسە. ④ s. توغرا.
hakan. is. خاقان، خان.

halâs. kâr. s. ar. قۇتۇلدۇرغۇچى، قۇتقۇزغۇچى.

halat, – tı. is. yun ① ئارغامچا. ② تانا.

halatçı. is. ئارغامچا ساتقۇچى.

hafavet, – ti. is. ar. ① هالاۋەت. ② زوق.

halayık, – ğı. is. ئەسىر چۈشكەن ياكى سېتىۋېلىنغان ئايال ياكى خىزمەتچى.

hala. zade. is. ar. ئاتىنىڭ ئاچىسىنىڭ ياكى سىڭلىسىنىڭ بالىلىرى.

hal.bu.ki. هالبۇكى.

halbuysa. → **Halbuki.**

haldeş. s. ar. بىر ـ بىرىنىڭ هالىغا يېتىدىغان، هال ـ ئەھۋالىنى ئوخشاش، هالداش.

haldir. haldir. z. غالدۇر ـ غۇلدۇر، تاراق ـ تۇرۇق.

hâle. is. ar. ① گەردىش (ئاي، كۈننىڭ چۈرىسىدە هاسىل بولغان چەمبەر شەكلىلىك يورۇق دائىرە). ② ئەمچەك تۇگمىسى ئەتراپىدىكى داغ.

halecan. is. ar. سىلكىنىش، تىترەش، چايقىلىش، يۈرەكنىڭ سېلىشى.

halecanlanmak. يۈرەك سالماق.

halef. is. ar. ① ئىز باسار. ② نەسىل، ئەۋلاد:

«Biz şanlı cetlerimizin halef-leriyiz — بىز شانلىق ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەۋلادى.»

halefiyet, – ti. is. ar. ئىز باسارلىق، ۋارىسلىق.

haleflik, – ği. is. → **Helefiyet.**

halel. is. ar. زەرەر، زىيان.

halen. z. ar. هازىر، بۈگۈن، نۆۋەتتە،

hakkaniyet için savaş — «هەققانىيەت ئۈچۈن كۆرەش.»

hakkında. ar. هەققىدە، توغرىسىدا، دائىر، ئائىت، توغرىلىق.

haklamak. ① يەڭمەك. ② بۇزماق، چېقىۋەتمەك. ③ يەپ تۈگەتمەك.

haklı. s. ar. هەقلىق، هوقۇقلۇق.

hak. perest, – ti. s. ئادالەتپەرۋەر: «Hakprest adam — ئادالەتپەرۋەر ئادەم»

hak.sever. s. ئادالەتپەرۋەر، هەق سۆيەر.

haksız. s. ar. ① ناھەق. ② هەقسىز، ئورۇنسىز:

«Haksız bir ceza — ناھەق جازا.»

haksızlık, – ğı. is. هەقسىزلىق، ئادالەتسىزلىك، ناھەقلىق.

hakuran. is. **zool** مۈشۈكسىمان سىلاق.

hal[1]. – li. is. ar. ① هال، ئەھۋال. ② مادار. ③ هازىرقى زامان. ④ ۋەزىيەت.

hal[2]. is. ar. مەك.

hal[3], – lli. is. ar. هەل:

«Meseleyi halletmek — مەسىلىنى هەل قىلماق.»

hal[4], – li, is. fr. ئۈستى يېپىق بازار.

hala. is. ar. چېكى ئاپا، كىچىك ئاپا (ئاتىنىڭ هەدىسى ياكى سىڭلىسى).

hâlâ. is. ar. : هېلىغىچە، هازىرغىچە، يەنىلا:

«Hâlâ çözülmedi — هېلىغىچە هەل بولمىدى.»

halâ. is. ar. ① بوشلۇق. ② هاجەتخانا، خالا جاي.

halâs. is. ar. قۇتۇلۇش.

~ bulmak. قۇتۇلماق.

~ etmek. ① قۇتقۇزماق. ② ئازاد قىلماق.

halisüddem. s. ar. تازا قان، ساپ قان.
halisülkalb. is. ar. قەلبى پاك، پاك قەلب.
halit. s. ar. ① ئەبەدىي، مەڭگۈ. ② is. ئەر ئىسمى.
halk[1], – kı. s. ar. يارىتىش.
~ olunmak. يارىتىلماق.
~ etmek. ياراتماق.
halk[2], – kı. is. ar. خەلق.
halka. is. ar. هالقا، چەمبەر.
halkalı. s. هالقىلىق.
halkçı. s. خەلقپەرۋەر، دېموكرات، خەلقچى.
halkçılık, – ğı. is. خەلقچىلىق، دېموكراتىك، دېموكراتىيە، دېموكراتىزم.
halkımak. ① قىزىقچىلىق قىلماق. ② ھىيلىگەرلىك قىلماق.
hallaç, – cı. is. ar. پاختا ۋە يۇڭ ئاتقۇچى.
hallaçlatmak. پاختا ئاتقۇزماق.
hallâk, – kı. is. ar. تەڭرى، ياراتقۇچى.
hallendirmek. تۈزىمەك، ئەپلىمەك، يولغا قويماق.
hallenmek. ① ھاللىنىپ قالماق، ئەھۋال ياخشىلىنىپ قالماق. ② خوتۇن – قىزلارغا قانات سۈرىمەك.
halleşmek. ھال ئەھۋاللاشماق، ھال ـ ئەھۋال سوراشماق، دەرد ئېيتىشماق.
halletmek. ① ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق. ② ئىزغا سالماق. ③ ئېرىتمەك. ④ غىزانى قاچىلارغا بۆلمەك: «Şekeri suda halletmek — شېكەرنى سۇدا ئېرىتمەك.»

بۇگۈنكى كۈندە.
halet, – ti. is. ar. ھالەت، ۋەزىيەت.
hal etmek. چۈشۈرۈۋەتمەك، ئاغدۇرماق، ئۆرىمەك، يىقىتماق (ئورنىدىن، ۋەزىپىسىدىن).
halhal, – li. is. ar. بەزى مەملىكەتلەردە ئاياللارنىڭ پۇتىغا تاقىۋالىدىغان چەمبەر (پۇت بىلەيزۈكى).
halı, s. گىلەم:
«Hotan halısı — «خوتەن گىلىمى.
halıcı. is. ① خالۋاپ (گىلەم تۇقۇغۇچى). ② گىلەمچى.
halıcılık, – ğı. is. گىلەمچىلىك.
hali. is. ar. چۈشكۈنلۈك، ئۆرۈلۈش، ئاغدۇرۇش (تەختتىن).
hâli. is. ar. ① خالى. ② قۇرۇق، بوش. ③ ئۆيلەنمىگەن ئەر.
hali. s. ئاكتىپ، ئىجابىي.
haliç, – ci. is. ar. قولتۇق (دېڭىز نىڭ).
halife. is. ar. خەلىپە.
halifelik, – ği. is. خەلىپىلىك.
hâlik[1], – kı. s. is. ar. ياراتقۇچى، تەڭرى، ئاللا، خالىق.
hâlik[2], – ki. s. ar. ھالاك بولغان.
halil[1]. s. ar. ① سادىق، سەمىمىي (دوست). ② ئەر ئىسمى.
halil[2]. is. ar. (ئايالغا نىسبەتەن) ئەر، ئايالنىڭ ئېرى.
halile. is. ar. نىكاھلىق ئايال.
halim. s. ar. يېقىملىق (كىشى)، مۇلايىم.
halis. s. ar. ① خالىس. ② سەمىمىي. ③ ئەر ئىسمى.
halisane. z. ar. خالىسانە.

ئەخمەقلىق.

hamal, hammal. is. ar. ① هامال، يۈدۈمچى. ② قوپال، تەربيەسىز ئادەم.

hamaliye. is. ar. → **Ha mallık.**

hamallık, – ğı. is. ① هامالىق. يۈدۈمچىلىك. ② يۈدۈم ھەققى. ③ قوپال ۋە ئېغىر ئىش.

hamam. is. ar. مۇنچا. ھاممام.

hamamcı. is. مۇنچىچى، ھاممامچى.

hamamcılık, – ğı. is. مۇنچىچىلىق، ھاممامچىلىق.

hamamlık, – ğı. is. ئائىلىلەردىكى يۈيۈنۈش ئورنى، يۈيۈنلىق.

hamarat, – tı. s. (ئايالالار ھەققىدە) ئىشچان، تىرىشچان.

hamaset, – ti. is. ar. قەھرىمانلىق، جاسارەت، باتۇرلۇق.

hamasi. s. ar. ئېپىك (ھېكايە ئۇسۇلىدا يېزىلغان داستان، شېئىر).

hamasiyyat, – tı. is. ar. قەھرىمانلىق تۇغرىسىدىكى شېئىر، داستانلار.

hamaylı. is. ar. بوي تاسمىسى.

hami. is. ar. ① ھىمايە قىلغۇچى، قوغدىغۇچى. ② باشپاناھ.

hâmid. is. ar. → **Hamit.**

hamide. s. far. ① ئىگىلىك، پۇكۈك. ② دوك، دۈمچەك.

hamil. s. is. ar. ① كۆتۈرگەن، يۈك دۇگەن. ② ئىگە، ئىگىسى. ③ قوللاش، مەدەت.

hamile. is. ar. هامىلە، ئىككى قات.

hamit[1], – di. s. ar. ① مەدھىيىلىگەن، شۈكۈر ئېيتقان. ② is. ئەر ئىسمى.

hamit[2], – di. is. ar. ① ئاللانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى. ② مەدھىيىگە لايىق.

hallice. s. ar. ياخشىراق: «Bu kalem ötekinden hallice — بۇ قەلەم باشقىسىدىن ياخشىراق.»

halliyat, – tı. is. ئالتۇندىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرى (ئۈزۈك، ھالقا، بىلەيزۈك).

hall olmak. ① ھەل بولماق. ② ئېرىمەك.

halsiz. s. ar. ① ھالسىز، دەرمانسىز. ② ماددىي كۈچى ئاجىز.

halsizlik, – ği. is. ① ھالسىزلىق، دەرمانسىزلىق. ② ماددىي كۈچى ئاجىزلىق.

halt – tı. is. ar. ① ئارىلاشما. ② تېتىقسىز سۆز - ھەرىكەت ۋە نەرسە.

halta. is. ar. ① ھايۋانلارنىڭ بوينىغا چىگىلىدىغان تاسما ياكى زەنجىر. ② بۈيۈنتۇرۇق.

halter. is. fr. ① ئېغىرلىق كۆتۈرۈش تەنھەرىكىتى. ② ئېغىرلىق (شتانگا).

halük, – ku. s. ar. ئەخلاقلىق، ئەدەبلىك: «Halük adam — ئەدەپلىك ئادەم.

halvet, – ti. is. ar. ① تەنھالىق، يالغۇزلۇق. ② خالى جاي. ③ مۇنچىدا بىر كىشىلىك ئۆي. ④ بەك ئىسسىق يەر.

halvethane. كىرىش مەنئى قىلىنغان ئۆي.

halvet · gâh is. far → **Halvethane.**

ham. s. far. ① خام، پىشمىغان. ② قوپال، توك (ئادەم). ③ تەجرىبىسىز: «1· Ham kavun — خام قوغۇن. 2· Ham toprak — بوز يەر. 3· Ham hayal — خام خىيال.

hamail. is. ar. ① ئۇجاقدەي، بوي تاسما. ② تۇمار (ئايەت يېزىلىپ ياندا ئېلىپ يۈرۈلىدىغان قەغەز).

hamakat, – tı. is. ar. ھاماقەت،

hamiyet, – ti. is. ar. ① مىللەتپەر-ۋەرلىك، ۋەتەنپەرۋەرلىك. ② پەزىلەت، ئىنسانىيەتچىلىك.

hamiyetli. s. ۋەتەنپەرۋەر، مىللەتپەرۋەر، ئىنسانپەرۋەر.

hamle. is. ar. ① ئالغا ئىنتىلىش. ② سەكرەپ ئىلگىرىلەش. ③ ھۇجۇم، ھۇجۇمغا ئۆتۈش.

hamleci. is. ئالغا ئىنتىلگۈچى، سەكرەپ ئىلگىرىلىگۈچى.

haml · etmek. يۈكلىمەك، ئارتماق، دۆگدىمەك، ئىتتىرىپ قويماق.

hamlık, – ğı, is. ① خاملىق. ② تەجرىبىسىزلىك.

ham · madde. is. far – ar. خام ئەشيا.

hamra. s. ar. قىزىل.

hamul. s. ar. چىدام، بەرداشلىق.

hamule. is. ar. ① يۈك. ② پاراخوت يۈكى.

hamur. is. ar. ①خېمىر. ② خېمىر تۇرۇچ: «Ekmek hamuru — نان خېمىرى.»

hamurcu. is. ناۋاي، ئەكمەكچى.

hamursuz. s. is. پېتىر نان.

hamuş. s. far. جىمجىتلىق، شۇكلۇك.

hamut, – du. is. ist. خامۇت (ھارۋا ئاتلىرىنىڭ بويىنىغا سالىدىغان).

hân. is. far. تامىق، زىياپەت داستىخىنى.

han¹. is. ئەمىر، ھاكىم، ھۆكۈمدار، خاقان: «Bohrahan — بۇغراخان.»

han². is. far. ئۆتەك، ساراي، كارۋان ساراي، مېھمانخانا.

hana. is. گىلەم ۋە باشقا نەرسىلەرنى توقۇيدىغان دەستگاھ.

hanay. is. ① ھويلا، قورۇ. ② بالىلار خانا، قەۋەتلىك ئىمارەت.

hanbalık, – ğı. is. خان تۇرغان ۋە دۆلەتنىڭ پايتەختتى بولغان شەھەر، خانبالىق.

hançer. is. far. ① خەنجەر. ② مەھبۇبەنىڭ قاش ۋە كىرپىكى.

hançere. is. ar. كېكىردەك.

hançerlemek. خەنجەرلىمەك، خەنجەر سالماق.

handan. s. far. ① كۈلگەك، كۈلگۈنچەك، خەندان. ② ئايال ئىسمى.

hande. is. far. ① كۈلۈش، كۈلمەك، خەندە. ② چاقچاق، شاۋقۇن.

hane. is. far. ① ئۆي. ② بۆلۈم، قىسىم، ئىبغىز (ئۆي).

hanedan. is. far. ① خانىدان، سۇلالە. ② ئېسىلزادە، بەگزادە. ③ مېھماندوست.

hanedanlık, – ğı. is. ① خاندانلىق. ② مېھماندوست.

hanefi. is. ar. ھەنەفى (ئىسلامدا تۆت مەزھەپتىن بىرى).

hanefilik, – ği. is. ھەنەفىلىك، ھەنەفى مەزھىپى.

haneli. s. far. ① ئۆيلۈك. ② كۈادرات، تۆت بۇرجەك.

hanenole. is. far. ناخشچى، غەزەلچى.

hanev. is. → **Apartman.**

hangar. is. fr. ① لەمپە. ② ئايروپىلان تۇرىدىغان يەر.

hangi. s. قايسى، قانداق: «Hangi adam buʔ — قانداق (قايسى) ئادەم بۇ؟»

hangisi. قايسىسى.

hanım. is. خانىم، ئايال، خوتۇن.

hanım · efendi. is. خانىم.

hanımlık, – ğı. is. خېنىملىق،

har[1]. is. far. ئېشەك:
«Har guş — «ئېشەك قۇلاق.
har[2]. is. far. ① تىكەن. ② s. قەددر- سىز، ھەقسىز.
hara[1]. is. fr. ئات فېرمىسى.
hara[2]. is. far. مەرمەر تاش.
harabat, – tı. is. far. مەيخانا.
harabe. is. ar. خاراب، ۋەيرانە بولغان يەر، خارابە.
harabelik, – ği. is. خارابلىك، ۋەيرانلىق.
harabetmek. خاراب قىلماق، ۋەيران قىلماق، ئۆرىمەك، يىقىتماق.
haraç. is. ar. قەدىمدە مۇسۇلمانلاردىن دۆلەتلەردە غەيرىي مۇسۇلمانلاردىن ياكى باشقا دۆلەتلەردىن ئالىدىغان باج.
haram. s. ar. ھارام.
harami. s. ar. ئوغرى، بۇلاڭچى،قاراقچى..
haramilik, – ği. is. ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.
haram. zade. ① ھارامزادە، ھارامدىن بولغان. ② ھارام يېگەن.
harap. s. ar. خاراب، ۋەيران.
haraplık, – ğı. is. خارابلىق، ۋەيرانلىق.
harar. is. ar. يۇڭدىن توقۇلغان چوڭ تاغار.
hararet, – ti. is. ar. ① ھارارەت، قىزىقلىق، قىزىق، ئىسسىق، ئېسسىقلىق. ② ئىسسىتما. ③ ئۇسسۇزلۇق. ④ جۇش- قۇنلۇق:
«Havanın hararet yüksektir — ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى يۇقىرى.»
hararetli. s. ① جۇشقۇن، جانلىق. ② باس ـ باس:
خانسىلىق.
hani. z. قەيسى، خوش.
hanidir. z. ئۇزۇندىن بېرى، خېلىدىن بېرى.
hankah. is. ar. خانىقا.
hanlık, – ğı. is. خانلىق.
hantal. s. ① قوپال، كالاڭپاي. ② مىدىق.
hantallaşmak. قوپاللاشماق.
hanüman. is. far. ① ئۆي ـ ئوچاق، مال ـ مۈلۈك. ② بالا ـ چاقا.
hap[1], **– bı.** is. ar. ① تابلېتكا دورا. ② بىر چېكىم ئەپيۇن.
~ ı yutmak. ① زىيان تارتماق، زەرەر كۆرمەك. ② ئۆلمەك.
hap[2]. is. غوپ (يۇتۇش ئاۋازى).
hapır. hapır. z. شاپۇر ـ شۇپۇر، شالاپ ـ شۇلۇپ (يېمەك).
hapis, – psi. is. ar. سولاق، قاماق، سولاپ قويماق، تۇرمە.
hapis . hane. is. ar. تۇرمە، قاماق خانا، قاماق.
hapishaneci. is. ئۇزۇن مۇددەت تۇرمىدە ياتقۇچى.
haps. etmek. ① سولىماق، قامىماق. ② ساقلاتماق:
«Gelirim diye beni akşama kadar burada hapsetti — كېلىمەن دەپ قويۇپ، مېنى ئاخشامغىچە ساقلاتتى.»
hapşırma. is. چۈشكۈرۈك.
hapşırmak. چۈشكۈرمەك.
hapşu. is. چۈشكۈرۈك ئاۋازى.
haptetmek. ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويماق، گەپ قىلالماس قىلىپ قويماق.
hâr.s. ar. قىزىق، قىزغىن، كۆيدۈرگۈچى.

② پائالیەت. ③ مۇئامىلە. ④ مىدىرلاش. قىمىرلاش. ⑤ سەپەرگە چىقىش، يولغا چىقىش. ⑥ يەر تەۋرەش، تەبرەم. ⑦ ھەربىي ھەرىكەت.

hareketlendirmek. ھەرىكەتلەندۈرمەك،

hareketli s. ① ھەرىكەتلىك، ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدىغان، مىدىراپ تۇرىدىغان. ② جانلىق.

hareketsiz. s. ھەرىكەتسىز، جانسىز.

hareketsizlik, – ği. is. ھەرىكەتسىزلىك، جانسىزلىق.

hareli. s. is. سىزىقلىق، يول – يول (رەخت).

harem. is. ar. ① ئايالىلارغا ئايرىلغان خاس دائىرە. ② خوتۇن، رەپىقە.

haremlik, – ği. is. ① خوتۇنلۇق، رەپىقىلىق. ② سارايىنىڭ ئايالىلارغا ئايرىلغان دائىرىسى.

harf, – fi. is. ar. ھەرپ.

harfiyen. z. ar. تولۇقى بىلەن.

harfli s. ھەرپلىك.

harici. s. ar. ① سىرتقى، تاشقى. ② يات. ③ ئۆيدە يېتىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى. ④ ھەزرەت ئەلىگە قارشى ئىسيان قىلغان مەزھەپ تەرەپدارى.

harciye. is. ar. ① تاشقى ئىشلار. ② تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمى.

harciyeci. is. ar. ① تاشقى ئىشلار خادىمى، دىپلومات. ② تاشقى كېسەللىك لەر دوختۇرى.

hariç. is. ar. ① تاشقى، سىرتقى، خارىج. ② تاشقى مەملىكەت. ③ ۋالىدىن بولدا ئوسەي توپ.

harika. is. osm. ① مۆجىزە. ② ھەيران قوغۇن بازىرى بەك باس – باس.»

haraşo. is. ros. رۇس ئايالى.

harb. is. ar. ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.

harbe. is. ar. قىسقا نەيزە.

harbeci. is. نەيزىلىك ئەسكەرلەر.

harbetmek. ئۇرۇشماق، ئۇرۇش يۈرگۈزمەك، سوقۇشماق، جەڭ قىلماق.

harbi. is. ① سۈمبە (قورالالارنىڭ ئىچىنى تازىلايدىغان). ② راست، ساختا بولمىغان، ساپ.

harbi. s. ar. ① ھەربىي. ② دۈشمەن. ③ غەيرىي مۇسلىم.

harcama. is. راسخوت، چىقىم، خىراجەت، سەرپ.

harcamak. راسخوت قىلماق، سەرپ قىلماق.

harcanmak. سەرپ قىلىنماق، راسخوت قىلىنماق، خەجلەنمەك، خىراجەت قىلىنماق.

harcı. s. ئەرزان.

harç[1]. is. ar. راسخوت، چىقىم، خەرج.

harç[2]. is. far. ① بىر نەرسىگە كېرەكلىك ئەشيالار. ② سېمونتلىق لاي. ③ تاماق ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر.

harçlamak. سېمونت لاي بىلەن سۈۋىماق.

harçlık, – ğı. is. پارچە راسخوت، خەرجلىك.

hare. is. ① سىزىقچە. ② يول – يول رەخت.

harekât, – tı. is. ar. ① ھەرىكەت، پائالىيەت. ② ھەربىي مانېۋر.

hareket, – ti. is. ar. ① ھەرىكەت.

harun, harın. s. ar. جاهل.
has. s. ar. ① خاس. ② ساپ.
hasar. is. ar. چوڭ زيان، زەرەر.
hasarat, – tı. is. ar. زيانلار، زەرەرلەر.
hasat, – di is. ar. ئورما، بيغم:
«Şimdi hasat zamanıdır — هازىر ئورما ۋاقتىدۇر.»
hasatçılık, – ğı. is. ئورمەچىلىق.
hasbi. s. ar. ① خالىس. ② ئىختىيارىي. ③ سەۋەبسىز.
hasbihal, – li. is. ar. مۇڭدىشىش، سۆھبەت.
haseb. is. ar. → Hesap.
hasebiyle. is. ar. سەۋەبتىن، مۇناسىبتى بىلەن، تۈپەيلىدىن.
haseki. is. ar. سارايىنىڭ قورالىلىق مۇھاپىزەتچىلىرىگە بېرىلگەن نام.
haset, – di. is. ar. قىزغانچۇقلۇق، ئىچى تارلىق، ھەسەت.
~ etmek. قىزغانماق، ھەسەت قىلماق.
hasetçi. s. قىزغانچۇق، ئىچى تار، ھەسەتخور.
hâsıl. s. ar. ھاسىل، مەيدانغا كەلگەن.
~ etmek. يارىتماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك.
hasıl. is. ar. كۆڭ زىرائەت.
hasıla. is. ar. ① پايدا. ② كىرىم. ③ نەتىجە.
hasılat, – tı. is. ar. ھاسىلات، نەتىجە، پايدا، ئۇنۇم.
hasılatlı. s. نەتىجىلىك، پايدىلىق، ئۇنۇملۇك.

harikulâde. s. z. ar. ① پەۋقۇلئادە. ② ئوخشاشلىقى يوق. ③ ناھايىتى چىرايلىق.
harikulâdelik, – ği. is. پەۋقۇلئادىلىق.
harim. is. ar. ① باشقىلارنىڭ كىرىشى چەكلەنگەن مۇقەددەس يەر. ② جامەلەردە ناماز ئوقۇلىدىغان يەر.
harir. is. ar. يىپەك.
haris[1]. is. ar. ئاچكۆز، تويماس، تەمەخور.
haris.[2] is. ar. دېھقان، تېرىمچى.
haris.[3] s. ar. مۇھاپىزەتچى، قوغدىغۇچى:
«Ordu yurdun harisidir — ئارمىيە يۇرتنىڭ قوغدىغۇچىسىدۇر.»
harita. is. ar. خەرىتە.
haritacı. is. خەرىتە سىزغۇچى ياكى خەرىتە ساتقۇچى.
haritacılık. is. خەرىتىچىلىك.
harizma. is. بۇرۇن ھالقىسى.
hark. is. ① ئېرىدىق. ② چۆنەك (جېرىم تىكىش ئۈچۈن ھازىرلانغان).
harlamak ① ئۇلغايماق، ۋاڑىلدىماق. ② خاپا بولۇپ ۋاقىرىماق.
harman. is. far. خامان.
harmancı. is. خامانچى.
harmancılık, – ğı. is. خامان ئىشى چىلىقى.
harmanlamak. خامان تەپمەك.
harp. is. ar. → Harb.
hars. is.ar. ① مەدەنىيەت. ② يەرھەيدەش.
hart. ünl. غارت (ئاۋاز).
harta. is. → Harita.

hâsılı. z. ar. ① سۆزنەك قىسقىسى. ② ئىشنىڭ ئاخىرى.

hasıllanmak. (ئۆسۈملۈك ۋە بالا ھەقـ قىدە) ئۆسمەك، چوڭايماق، بوي تارتماق.

hasılsız. s. پايدىسىز، ئۈنۈمسىز.

hasım, – smı. is. s. ① دۈشمەن. ② رەقىب.

~ taraf. ar. قارشى تەرەپ.

hasımlık, – ğı. is. دۈشمەنلىك، رەقىبلىك.

hasır. is. s. ar. ① بورا، چىغ. ② پاخال ۋە باشقا نەرسىلەردىن توقۇلغان: «Hasır şapka — چىغ قالپاق.

hasırcı. is. ① بورىچى (بورا توقۇپ ساتقۇچى). ② ئوغرى.

hasıralık, – ğı. is. بورىچىلىق.

hasis. s. ar. ① پىخسىق، بېخىل، خەسىس. ② ئاددىي.

hasislik, – ği. is. پىخسىقلىق، بېخىللىق، خەسىسلىك.

hasit. s. ar. ھەسەتخور، قىزغانچۇق.

hasiyet, – ti. is. ar. ① خاسىيەت. ② پايدا، مەنپەئەت.

hasiyetli. s. خاسىيەتلىك.

haslet, – ti. is. ar. خىسلەت، خۇي ـ مىجەز، تەبىئەت.

hasmane. z. ar. دۈشمەنلەرچە.

hasna. s. ar. چىرايلىق، گۈزەل.

hasret, – ti. is. ar. ① ھەسرەت، ئاھ ئۇرماق. ② كۆرگۈسى كەلمەك، ئىشتىياق. ③ مەھرۇم.

hasretlenmek. ھەسرەتلەنمەك، ھەسرەت چەكمەك.

hasretli. s. ھەسرەتلىك.

hasretmek. ئاتىماق، بېغىشلىماق: «Bütün gücünü ilime hasretmek — پۈتۈن كۈچىنى بىلىمگە بېغىشلىماق.»

hassa. is. ar. خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.

hassas s. ar. تۇيغۇن، سەگەك، سەزگۈر.

hassasiyet, – ti. is. ar. تۇيغۇنلۇق، سەگەكلىك، سەزگۈرلۈك.

hassaslık, – ğı. is. → **Hassasiyet.**

hasta. is. s. far. ① ئاغرىق، كېسەل. ② يامان ئەھۋالدا قالغان. ③ نېرۋىسى بۇزۇلغان. ④ كەمبەغەل.

hasta. bakıcı. is. كېسەل باققۇچى، ھەمشىرە.

hastahane. is. far. دوختۇرخانا.

hastalandırmak. ئاغرىتىق قىلماق، كېسەل قىلماق.

hastalanmak. كېسەل بولماق، ئاغرىق بولماق، ئاغرىماق.

hastalık, – ğı is. ① كېسەللىك. ② ئىللەت. ③ بىر ئىشقا قاتتىق بېرىلىپ كېتىش.

hastane. is. ar. دوختۇرخانا.

hasut. s. ar. كۆنچى، ھەسەتخور، قىزغانچۇق.

hâşâ. ünl. ar. زادى، ئەسلا، قەتئىيەت، پەقەت، ھېچقاچان.

haşağ. is. ar. ئىگەر تۇقۇمى.

haşarat, – tı. is. ar. ① ھاشارات، قۇرت ـ قۇڭغۇز. ② پەسكەش ئادەم.

haşarı. s. ar. ① (بالىلار ھەققىدە) شوخ. ② (ھايۋان ھەققىدە) بوي بەرمەيدىغان، ئاساۋ، ياۋا.

haşarılık, – ğı. is. شوخلۇق.

haşat, – tı. is. s. ar. بەك كۆنە راپ كەتكەن.
haşeb. is. ar. ياغاچ، ئوتۇن.
haşebiyet, – ti. is. ياغاچلىق، ئوتۇنلۇق.
haşefe. is. ar. زەكەر بېشى.
haşep, – bi. is. ar. ① ياغاچ، ئوتۇن. ② تاختاي تىلىنىدىغان ياغاچ.
haşerat, – tı. is. → **Haşarat.**
haşere. is. ar. قۇرت ـ قۇڭغۇز، هاشارات.
haşhaş. is. ar. bot. ئەپيۇن.
haşıl. is. dok. كراخمال، پات.
haşıllamak. پاتلىماق، كراخمالىماق (رەختنى).
haşılı. s. پېتى بار (رەخت).
haşim. s. ar. تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق، دەبدەبىلىك.
hâşim. s. is. ar. ① نان تۇغرىغۇچى. ② پارچىلىغۇچى، يارغۇچى. ③ ئەر ئىسمى.
haşin. s. ar. قاتتىق، يىرتىك، قوپال.
haşinleşmek. قاتماق، قوپاللاشماق، كۆڭۈل ئاغرىتماق.
haşir, – şri. is. ar. ① توپلىنىش، يىغىلىش. ② قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەرنىڭ بىر يەرگە توپلىنىشى.
haşiş. is. ar. bot. قۇرۇق ئوت.
haşiv. is. ar. ① تولدۇرۇش. ② تولدۇرىدىغان نەرسە. ③ قۇرۇق سۆز. ④ كۆپتۈرمە سۆز.
haşiye. is. ar. ① بىرەر ماقالە ـ ئەسەر كۆپەيتىسىنىڭ بۇرجىكىگە يېزىلغان ئىزاهلار. ② كانار، قىرغاق. ③ زىننەت ئۈچۈن ئىشلەنگەن جىيەك.

haşlamak. ① ياغ بىلەن چۈچۈتمەك. ② قايناق سۇغا باسماق. ③ چىشلۇالماق، چېقىۋالماق. ④ قاتتىق ئەيىبلەمەك، سەتلىمەك:
«Sivri sinek çocuğun bacağını haşlamış — پاشا بالىنىڭ پاقالچىقىنى چېقىپتۇ.»
haşmet, – ti. is. ar. ① ئۇلۇغلۇق، دەبدەبە، هەشمەت، هەيۋەت. ② نازاكەت. ③ كىچىك پېئىللىك، كەمتەرلىك.
haşmetli, haşmetlû. s. ar. ① كۆركەم، هەيۋەتلىك، هەشمەتلىك. ② نازاكەتلىك، كەمتەر. ③ ئۇلۇغ.
haşretmek. توپلىماق، يىغماق، جەم قىلماق، جۇغلىماق.
haşrolmak. توپلانماق، يىغىلماق، جەم بولماق، جۇغلانماق.
haşyet, – ti. is. ar. قورقۇش، چۆچۈش.
hat, – tti. is. ar. ① سىزىق، لۇشيەن. ② يول، لىنىيە. ③ ياخشى ماقال. ④ خەتتات. ⑤ سىم. ⑥ يېڭى چىققان ساقال، بۇرۇت. ⑦ شاهنىڭ بۇيرۇق خېتى:
«Parti hattı — پارتىيىنىڭ لۇشيەنى»
hata is. ar. ① خاتا. ② يېڭىلىش، ئېزىش. ③ قۇسۇر، گۇناه.
hatalı. s. خاتالىق، سەۋەنلىك.
hatap , – bı. is. ar. ئوتۇن.
hatasız. s. خاتاسىز، يېڭىلىشسىز.
hâtem. is. ar. تامغا، مۆھۈر.
hatıf, – tfı. is. ar. كۆزنى قاماشتۇرۇش.
hatıp, – bı. is. sar. ئوتۇنچى.
hatır. is. ar. ① خاتىرە، ئەس.

له‌رنڭ يۈزبدىكى تەۋت.

hava. is. ar. ① هاۋا. ② كىلىمات، ئىقلىم. ③ ئاسمان.

hava alanı. is. ئايرودوروم، ئايروپورت لان ئىستانسىسى، ئۇچقۇچى.

havacılık, – ğı. is. ئۇچقۇچىلىق.

havadan. s. z. ① هاۋا يولى بىلەن. ② بىكاردىن. ③ قۇرۇق، بوش.

havadis. is. ar. ① خەۋەر. ② هاۋادىسلەر.

havadisçi. is. ar. خەۋەرچى.

hava. gazı, – nı. is. ① كۆمۈر گازى، تەبىئىي گاز. ② قۇرۇق گەپ.

havai. s. ar. ① هاۋادا بولغان، ئاسماندا بولغان. ② ئاسمان رەڭگى، زەڭگەر. ③ قىممەتسىز، ئەھمىيەتسىز.

hava. küre. is. ar. ئاتموسفېرا، هاۋا بوشلۇقى.

havalandırıcı. is. شامالدۇرغۇچ.

havalandırmak. شامالغا سالماق، هاۋا يەڭگۈشلىمەك.

havalanmak. ① هاۋا يېمەك. ② ئۇچماق. ③ ئېگىزدە لەپىلدىمەك. (بايراق). ④ ئەسكى يولغا كىرمەك. ⑤ يېرىدە تۇرالماسلىق.

havale. is. ar. ① هاۋالە. ② پېرىۋۇت (پۇل). ③ توسۇق، چىت. ④ هەددىدىن ئارتۇق ئېگىزلىك.

havale. name. is. ar. far. بانكا چېكى.

havalı. s. ① هاۋالىق. ② هاۋا ئۆتۈپ تۇرىدىغان، شامالليق. ③ بۇزۇلغان، يامان يولغا كىرگەن. ④ جەلپ قىلارلىق، يېقىملىق.

havalık, – ğı. is. پارتۇشكا، ② چۈشەنچە، پىكىر. ③ يۈز ـ خاتىرە، كۆڭۈل.

hatıra. is. ar. ① خاتىرە، ئەس، ياد. ② يادىكار.

hatıralık, – ğı. is. ar. يادىكار، ئەستلىك.

hatırlamak. خاتىرلىمەك، ئەسلىمەك، ئەسكە كەلتۈرمەك.

hatırlatmak. خاتىرلەتمەك، ئەسلەتمەك.

hatif. s. ar. غايىب ئاۋاز، غايىبانە ئاۋاز.

hâtime. is. ar. خاتىمە (ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ خاتىمىسى)، تۈگەللىمە.

hatip. is. ar. خاتىپ (جامە، مەسچىتە لەردە نۇتۇق سۆزلىگۈچى).

hatire. is. ar. ئەتراپى تام ياكى چىت بىلەن ئورالغان مازار.

hatme is. ar. خەتمە (قۇرئاننى باشتىن ئاخىرغىچە ئوقۇپ تۈگەتمەك).

hatmetmek. ① خەتنە قىلماق، خەتنىسگە تۇرماق. ② تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، تاماملىماق.

hatra. is. ar. ben. ئەرەبستان ياقىلىرىدا قاتنايدىغان كىچىك كېمە.

hatta. ar. ھەتتا.

hattat, – tı. is. ar. خەتتات.

hattatlık, – ğı . is. خەتتاتلىق.

hattıdest, – ti. is. قول يازما.

hatun. is. far. ar. ① خوتۇن. ② رەپىقە.

hatuncuk, – ğu. is. كىچىك خوتۇن.

hatve. is. ar. قەدەم.

hav. is. ar. ① تۈك، قىل. ② رەختـ

havlucu. is. لۆڭگه توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى.

havöz. is. far. قېزىش ماشىنىسى، قازارچى.

havra. is. din. يەھۇدىي ئىبادەتخانىسى، چېركاۋ.

havuç, — cu. is. far. سەبزە.

havut. is. تۆگە چومى.

havuz. is. ar. ① سۇ ئۈزۈش كۆلى. ② كۆلچەك.

Havva. öz. is. ھاۋا ئانا.

havza. is. ar. ① كۆل، كۆلچەك. ② كان رايونى، كان. ③ دېڭىز ياقىسى.

hay. ünl. far. ۋاي.

haya. is. far. خايا، چوچاق، زەكەر.

hayâ. is. ar. ھايا، ئىزا، ناموس، ئەدەب.

hayal, — li. is. ar. خىيال، ئوي.

hayalât, — tı. is. ar. خىياللار.

hayalcı. is. خىيالچان، ئويچان، خىيالچى.

hayalcilar. ئوتوپىستلار، خىيالچىلار.

hayalcilik, — ği. is. ئوتوپىستلىك، خىيالچىلىق.

hayalet, — ti. is. ar. قۇرۇق خىيال، خىيالىي نەرسە.

hayali. s. ar. خىيالىي.

hayal. perest, — ti. s. ar. فانتاستىك.

hayâsız. s. ar. ھاياسىز، نومۇسسىز، يۈزسىز، ئەدەبسىز.

hayasızlık, — ğı. is. ھاياسىزلىق، نومۇسسىزلىق، يۈزسىزلىك، ئەدەبسىزلىك.

hayat[1], — tı. is. ar. ① ھويلا. ② تارىلىق.

havalı. is. ar. ھاۋالىق.

havan. is. far. ① ھاۋانچا. ② مىلىتسىيوت (توپ). ③ تاماكا يوپۇرمىقىنى توغراش ماشىنىسى.

Havana. is. öz. isp. ھاۋانا.

hava. ölçer. is. ھاۋا بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان سايمان.

havari. is. ar. ① يارداملاشچى. ② تەشۋىقاتچى، تەرغىباتچى.

havas. is. ar. ① ئالاھىدىلىك. ② ئۆزىنى خەلقتىن ئۈستۈن كۆرىدىغان ئىستىھىيازلىق تەبىقە.

havasız. s. ar. t. ① ھاۋاسىز. ② ھاۋاسى ياخشى بولمىغان.

havasızlık, — ğı. is. ① ھاۋاسىزلىق، ھاۋا يېتىشمەسلىك. ② ھاۋاسى بۇزۇقلۇق.

hava. taşı. is. ئاسماندىن چۈشكەن چاقماق تېشى.

havayiç. is. ar. ئېھتىياجلىق نەرسە، ئېھتىياجلىق.

hava. yolu. is. ھاۋا يولى.

hava. yuvarı. is. ئاتموسفېرا.

hâver. is. far. ① شەرق، كۈن چىقىش تەرەپ. ② ئورتاق. ③ بىر خىل تۈرك مۇقامى.

havf. is. ar. خەۋپ، قورقۇنچ.

hâvi. s. ar. ئىچىگە ئالغان، قاپلىغان.

havl. is. ar. ① يىل. ② كۈچ، قۇۋۋەت. ③ ئەتراپ، ئۆڭچەرە.

havlamak. (ئىت ھەققىدە) ھاۋشىماق.

havlatmak. (ئىت ھەققىدە) ھاۋشىتماق.

havlu. is. لۆڭگە.

hayat², – tı. is. ar. ① هاياتلىق. ② تۇرمۇش. ③ ئۆمۈر. ④ هال، ۋەزىيەت. ⑤ تەقدىر، قىسمەت.

hayatiyat, – tı. is. ar. بىئولوگىيە (جانلىقلار).

hayatiyet, – ti. is. ar. ياشاش كۈچى.

hayatsal. s. ar. ① تىرىك. ② ئاساس، ناهايىتى مۇھىم.

haybe. z. ar. كىبرەكسىز، ئىشقا يارىماىدىغان.

haydalamak. قوغلىماق، ھەيدىمەك.

haydar. is. ar. ① شىر. ② بەك جاساراەتلىك. ③ ئەركەكلىك ئورگىنى. ④ ئەر ئىسمى.

haydarane. z. far. باتۇرلارچە، قەھرىمانلارچە.

haydi. ünl. ① قېنى. ② بوپتۇ: «Haydi gidelim — قېنى كېتەيلى. — Ben eve gideyim mi? haydi git — مەن ئۆيگە كېتەيمۇ؟ بوپتۇ كەت.»

haydut, – du. is. ar. ① باندىت، قاراقچى. ② ھەرىكىتى قوپال.

haydutluk, – ğu. is. قاراقچىلىق، ھايدۇتلۇق.

hay hay. ünl. ھەئە، شۇنداق، خوپ، ماقۇل.

hayıf, – yfı. ünl. ar. ئىسسىت، ئەپسۇس.

hayıflanmak. ئېچىنماق.

hayın. s. ar. خائىن.

hayınlık, – ğı. is. خائىنلىق.

hayır¹, – yrı. is. ar. ياخشىلىق، پايدىلىق.

hayır². ياق، ئۇنداق ئەمەس.

hayırhah. s. ar. far. ياخشىلىق تىلىگۈچى، خەيرىخاھ.

hayırlı. s. ① ياخشىلىقى تېگىدىغان، پايدىسى تېگىدىغان. ② ئاق يوللۇق.

hayır.sever. s. is. ياخشىلىق قىلغۇچى.

hayırsız. s. ① پايدىسى تەگمەيدىغان. ② باشقىلارغا ياخشىلىق قىلمايدىغان.

hayız, – yzı. is. ar. ھەيز، ئاي بېشى (ئاياللار ئۇچۇن)، ئادەت.

haykırış. is. ۋارقىراش، توۋلاش.

haykırışan. s. ۋارقىراشقان، توۋلاشقان.

haykırışmak. ۋارقىراشماق، توۋلاشماق.

haykırmak. ۋارقىرىماق، توۋلىماق.

haykırtmak. ۋارقىراتماق، توۋلاتماق.

haylamak. ① «هاي ـ هۇي» دەپ ھايۋانلارنى ھەيدىمەك. ② ئەھمىيەت بەرمەك، كۆڭۈل بۆلمەك:

«O kadar yalvardılar, haylamadı. شۇنچىلىك يالىنىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.»

haylamamak. ئەھمىيەت بەرمەسلىك، كۆڭۈل بۆلمەسلىك.

haylâyf. is. ئۇستۇن تەبىقىلەر ھاياتى، نازۇك ھايات.

haylaz. s. is. ①ھۇرۇن، بوشاڭ. ② قىلىقى سەت، سەت قىلىقلىق.

haylazlık, – ğı. is. ① ھۇرۇنلۇق، بوشاڭلىق. ② سەت قىلىق.

hayli. s. far. راسا، تازا، خېلىلا، ئوبدانلا...

haymana. is. ياياق، ئوتلاق.

haymatlos. is. alm. ۋەتەنسىز، ھېچېر دۆلەت تەۋەلىكىدە بولمىغان.

hayme. is. ar. چېدىر.

hayme. nişin. osm. is. s. كۆچمەنلەر.

haz, – zzı. is. ar. ① زوق. خۇشنۇد. ② مەمنۇنلۇق، رازىلىق.

hazakat, – ti. is. ar. ئۇستىلىق، ئۇزلۇق، ماھىرلىق.

hazakatlı. s. ئۇستا، ماھىر، ئۇز.

hazan. is. ar. كۆز، خازان ۋاقتى.

hazar[1]. is. ar. تىنچلىق.

hazar[2]. is. توك ھەربىسى.

hazf etmek. ئۆچۈرمەك، ئېلىپ تاشلاماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق.

hazıf, – zfı. is. ar. ① قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق. ② سۆزنىڭ ئۇزىراپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن بەزى سۆزلەرنى قىسقارتماق.

hazık, – kı. s. ar. ئۇستا، ماھىر. ئۇز.

hazıkane. z. ماھىرانە، ئۇزلۇق بىلەن.

hazım, – zmı. is. ar. ① ھەزىم. ② قۇرۇل قىلىنىش.

hâzım. s. ar. ① سىڭدۈرگۈچى، ھەزىم قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى.

hazımlı. s. قۇرسىقى كەڭ، كۆتۈرۈشلۈك.

hazımsız. s. ① ھەزىم قىلالمايدىغان. ② يەڭگىل (ئادەم)، سەۋرسىز.

hazır. s. ar. ھازىر، تەييار:
«Ben hazırım — مەن تەييار.
«Hazır elbise — تەييار كىيىم.

hazır cevap. s. ar. ھازىر جاۋاب، دەرھال جاۋاب بېرىدىغان.

hazırcı. is. تەييار كىيىم ساتقۇچى.

hazırlamak. ھازىرلىماق، تەييارلىماق.

hazırlanmak. ھازىرلانماق، تەييارلانماق.

hazırlatmak. ھازىرلاتماق، تەييارلاتماق.

hazırlık, – ğı. ھازىرلىق، تەييارلىق.

hazırlıksız. s. ھازىرلىقسىز، تەييارلىقسىز.

hazin. s. ar. ① ئېچىنىشلىق، ھەسرەتلىك، ئەلەملىك. ② قايغۇلۇق.

hayran. s. ar. ھەيران، ھاڭ – تاڭ.

hayranlık, – ğı. is. ھەيرانلىق.

hayrat, – tı. is. ar. ساۋاپلىق ئىش، خەير – ساخاۋەت.

hayret, – ti. is. ar. ھەيرانلىق، ھاڭ – تاڭلىق.

haysiyet, – ti. is. ar. ئېتىبار، شەرەپ، غۇرۇر، قەدىر – قىممەت، ئىززەت – نەپس:
«Milli haysiyet — «مىللىي غۇرۇر

haysiyetli. s. ئېتىبارلىق، ئابرويلۇق، شەرەپلىك.

haysiyetsiz. s. ئېتىبارسىز، غۇرۇرسىز، ئىززەتسىز.

hayta. is. ① تېجىمەل، سەرسان. ② قېيىپ كېتىپ نىشانغا تەگمىگەن ئوق.

hayvan. is. ar. ① ھايۋان. ② ئەقلى سەز ۋە قوزغىلىن ئىش كەلمەيدىغان.

hayvanat, – tı. is. ar. ھايۋانات.

~ bahçesi. ھايۋانات باغچىسى.

hayvanca. z. ھايۋانلارچە، قوپال:
«Hayvanca bir davranış — قوپال بىر ھەرىكەت.»

hayvancılık, – ğı. is. چارۋىچىلىق:
«Beş balık bir hayvancılık bölgesidir — بەشبالىق چارۋىچىلىق رايونىدۇر.»

hayvani. s. ar. ھايۋانچە.

hayvanlar. ھايۋانلار.

hayvanlaşmak. قوپاللاشماق، ئەخلاقسىزلىشىنى يوقاتماق.

hayvanlık, – ğı. is. ① ھايۋانلىق. ② قوپال ھەرىكەت.

hayyam. s. ar. چېدىرچى.

hayyen. z. ar. تىرىك.

hazine. is. ar. ① خەزىنە. ② دۆلەت مالىيىسى. ③ ئامبار، ساق.

hazinedar. is. → **Haznedar.**

haziran. is. ar. ئىيۇن، ئالتىنچى ئاي.

hazlanmak. خۇشلانماق، خۇش بولماق.

hazm. is. → **Hazım.**

hazm etmek. ① ھەزىم قىلماق، سىڭدۈرمەك. ② قايىل بولماق.

hazne. is. ar. ① خەزىنە. ② سۇ ئامبىرى. ③ دۆلەت مالىيەسى.

haznedar. is. ar. far. خەزىنىچى.

hazret, – ti. is. ar. ھەزرەت (ھۆرمەت تىلى):

«Hazreti Ali — «ھەزرەت ئەلى.

hazz etmek. خۇشلانماق، زوقلانماق.

heba. is. ar. بوشقا كەلگەن، بىكار، پايدىسىز:

«Bütün emekler heba oldu — پۈتۈن ئەمگەكلەر بىكار بولدى.»

hece. is. ar. بوغۇم (تىل):

«Okumak kelimesinde üç hece var — «ئوقۇماق»، سۆزىدە ئۈچ بوغۇم بار.»

hecceci. is. بوغۇم ساناپ شېئىر يازغۇچى.

hecelemek. بىر - بىر ئوقۇماق، بوغۇم بويىچە ئوقۇماق.

heceli. s. بوغۇملۇق:

«Iki heceli bir kelime — ئىككى بوغۇملۇق سۆز.»

hecin. is. ar. zool. بىر لوكىلىق تۆگە.

hedaya. is. ar. ھەدىيىلەر («ھەدىيە» نىڭ كۆپلۈكى).

hedef. is. ar. ① نىشان. ② غايە، مەقسەت. ③ قارا (ئوقنى تەگكۈزىدىغان).

heder. is. ar. ① ئورۇنسىز يەرگە خەجلىمەك. ② زىيان، بوشقا كەلمەك.

~ olmak. زىيان بولماق.

hedim, hedm, hedmiyat. is. ar. ئۇرۇش، يىقىتىش (تامنى، بىنانى).

hediye. is. ar. ① ھەدىيە. ② ئايال ئىسمى.

hediyelik, – ği. is. ھەدىيىلىك:

«Hediyelik mal — «ھەدىيىلىك مال.

hegomonya. is. ar. بىر دۆلەتنىڭ باشقا بىر دۆلەتكە قارىتا يۈرگۈزگەن زومىگەرلىكى ۋە بېسىمى:

«Dünya hegomonyası — «دۇنيا زومىگىرى.

hegomonyacılık, – ğı. is. زومىگەرلىك.

hekim. is. ar. دوختۇر، تېۋىپ.

hekimlik, – ği. is. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىق.

hektar. is. fr. گېكتار (ئون مىڭ مۇغا تەڭ).

hektogram. is. fr. گېكتوگرام (يۈز گرامغا تەڭ ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

hektolitre. is. fr. گېكتولىتر (يۈز لىترغا تەڭ ھەجىم ئۆلچەم بىرلىكى).

helâ. is. ar. خالا جاي، ھاجەتخانا.

helâk, – ki. is. ar. ھالاك.

helâl, – li. is. ar. ① ھالال. ② نىكاھلىق خوتۇن.

hele. far. ئۇمۇمەن، ھېچ بولمىغاندا، زادى، پەقەت دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

helhel. is. بىلەيزۈك.

helikopter. is. fr. تىك ئۇچار (ئايروپىلان).

helik. is. far. شېغىل تاش.

helis. is. fr. ① چۆگىلىمەچ، چۆگىلىمە سىزىقلار. ② بۇرما.

helke. is. چېلەك، تۇك.

Helsinki. öz. is. خلسنكى (فنلاندیه پایته‌ختی).

helva. is. ar. mutf. هالۋا.

helvacı. is. هالۋجى، هالۋا یاساپ ساتقۇچى.

helvacılık, – ğı. is. هالۋجىلق.

helva . hane. is. ar. far. هالۋا پىشۇ- ردیغان قازان.

helvalık. ① هالۋا یاسایدیغان ماتبر- یالار. ② خه‌جله‌ش ئۈچۈن بالىلارغا بېرىلىدیغان پۇل.

helyoterapi. ls.fr. كۈن نۇرى بىله‌ن داۋالىنىش.

hem. far. هەم:

«Hem beni, hem onu — هەم مېنى، هەم ئۇنى.»

hem. far. ئۇیغۇرچه‌دىكى «داش» قوشۇمچىسى ئورنىدا قوللىنىلىدۇ:

«Hem zaman — «زاماندداش، هەمزامان.

hemdem. is. far. دوست (رەپىق، رەپىقه).

hemen. z. far. ① هامان، دەرھال. ② ته‌خمینه‌ن. ③ شۇنداق.

hemen hemen. z. ① ئاساسه‌ن، ئومۇمه‌ن. ② بىرئازدىن كېيىن، ئىشقىلىپ.

hem . fikir, – ri. s. far. پىكىرداش.

hem . hudut. s. far. چېگرىداش، قوشنا تام.

hem . pa. is. far. شېرىك (یامان ئىشلاردا).

hem . rah. is. far. هەمراه، یولداش.

hem . ser. is. far. یولداش (ئایال هەم ئەرگه نىسبه‌ته‌ن).

hem . şehri. is. far. یۇرتداش، بىر یۇرتلۇق.

hemşerilik, hemşehrilik. یۇرتداشلىق.

hemşire. is. far. ① هەمشىره، ئاچا یاكى سىڭىل. ② كېسه‌ل باققۇچى ئایال.

hemşirelik, – ği. is. ① هەمشىرىلىك، ئاچا یاكى سىڭىللىق. ② سانىتاركىلىق، سېستىرالىق.

hemşirezade. is. ra. ئاچا یاكى سىڭىلى نىڭ بالىلىرى.

hemta. s. far. باراۋەر، تەڭ، هەمتا.

hemücük, – ğü. is. شه‌هه‌رگه یېقىن كىرگه‌ن یېزىلىق، ئه‌سكه‌رلىكه یېقىن كىرگه‌ن یېزىلىق.

hendek, – ği. is. ar. ① خه‌نده‌ك. ② چوڭقۇرلۇق.

hendese. is. ar. گېئومېتریه، هەندەسه.

hengâm. is. far. زامان، ۋاقىت، مەۋسۇم، هەنگام.

henüz. z. far. هازىرلا، ئەمدىلا، تېخىچه، تېخى:

«Henüz geldim, daha kimseile görüşemedim — ئەمدىلا كەلدىم، تېخى هېچكىم بىله‌ن كۆرۈشمىدىم.»

hep, – pi. z. ① هەممه، پۈتۈنله‌ي. ② هەمىشه، دائىما، كۆپىنچه:

«O hep böyle söyler — ئۇ هەمىشەم شۇنداق سۆزلەيدۇ.»

hepimiz. z. هەممىز.

hepiniz. z. هەمىڭىز.

hepsi. z. هەممىسى.

hepten. z. تامامه‌ن. پۈتۈنله‌ي.

her. s. far. هەر، هەربىر.

hercai. s. far. ① تۇراقسىز، بىقارار. ② ئابدال، تېجىمه‌ل.

hercailik, – ği. is. ① تۇراقسىزلىق، بىقارارلىق. ② ئابداللىق، تېجىمه‌لىك.

hercümerç, – çi. is. ar. قالايمقان، ره‌تسز، بسه‌ره‌مجان.

herdem. is. far. هه‌ر زامان، هه‌ر- ۋاقىت، هه‌مىشه.

herek. is. ar. يان تىرەك (مېۋە دەرەخ- لىرى ۋە باشقا زىرائەتلەرنىڭ قىڭغىيىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن يېنىغا تىكىپ ئۇنى باغلاپ قويىدىغان).

hereklemek. يان تىرەكلەپ باغلاپ قويماق.

herem. is. ar. ① ماغدۇرسىزلىق، قۇۋۋەتسىزلىك، ئاجىزلىق. ② قەبرىلىق.

hergâh. z. far. هه‌ر زامان، هه‌ر ۋاقىت.

hergele. is far. ① ئاساۋۇل، يۈرۈك ئارتىشقا ۋە مىنىشكە كۆندۈرۈلمىگەن ئات، قېچىر، ئېشەك. ② تەربىيەسىز، ئەدەبسىز، ئەخلاقسىز.

her . hangi. s. far. هه‌رقانداق:

«Her hangi bir adam — هه‌رقانداق بىر ئادەم.»

herif. is. ar. شۇبھىلىك، گۇمانلىق ئادەم:

«Şu herif kim? — «ئۇ ئادەم كىم؟

herifceğiz. is. بىچارە (ئادەم).

herkes. z. far. هه‌ركىم، هه‌ممه ئادەم.

herşey. is. هه‌ر نەرسە.

hervele. is. ra. ① يۈگۈرۈش. ② بىر سۈرئەتتە يۈرۈش.

herze. is. far. قۇرۇق گەپ، تېتىقسىز گەپ.

hesap, – bı. is. ar. هېساب.

hesapçı. s. هېسابچى، بوغالتىر.

hesaplamak. هېسابلىماق.

hesaplanmak. هېسابلانماق.

hesaplaşmak. هېسابلاشماق.

hesaplatmak. هېسابلاتماق.

hesaplı. s. هېسابلىق، تۇجۇپىلىك.

hesapsız. ① هېسابسىز. ② پىلانسىز. ③ مەقسەتسىز.

hesapsızlık, – ğı. is. هېسابسىزلىق، پىلانسىزلىق.

hetketmak. يىرتماق، بۇزماق.

heva. is. ar. ① ئىستەك، هەۋەس، ئارزۇ. ② تاماشا، ئويۇن - كۈلكە.

heves. is. ar. ① هەۋەس، ئىشتىياق، ئىستەك. ② زوق، تاماشا:

«Hevesi yok — «هەۋىسى يوق.

heves . kâr. s. ar. far. هەۋەسكار.

heveskârlık, – ğı. is. هەۋەسكارلىق.

heveslendirmek. هەۋەسلەندۈرمەك. قىزىقتۇرماق:

«Boşuna heveslendirme, dersim var sinemaya gidemem — مېنى قىزىقتۇرما، دەرسىم بار، كىنوغا بارالمايمەن.»

heveslenmek. هەۋەسلەنمەك، قىزىقماق.

hevesli. s. هەۋەسلىك، هەۋەسكار.

hevessiz. s. هەۋەسسىز، قىزىقمايدىغان.

hevil, – vli. is. ar. قۇرقۇنچ.

hey. ünl. هەي.

heybe. is. ar. ① خۇرجۇن. ② بوغچا، پۈپكا.

heybeci. is. خۇرجۇن قاتارلىقلارنى ساتقۇچى.

heybet, – ti. is. ar. هەيۋەت.

heybetli. s. هەيۋەتلىك.

heyecan. is. ar. هاياجان.

heyecanlanmak. هاياجانلانماق.

heyecanlı. s. هاياجانلىق.

heyecansız. s. هاياجانلانمايدىغان، هاياجانسىز.

heyet, – ti. is. ar. ① شەكىل، كۆرۈنۈش. ② ئۆمەك. ③ ئاستىرونومىيە.

hezimet, – ti. is. ar. مەغلۇبىيەت.
hıçkırık, – ğı. is. ① كېكىرىك. ② ئۆكسۈك:
«Hıçkırıklarla ağlamak — ئۆكسۈپ يىغلىماق.»
hıçkırmak ① هېق تۇتماق. ② ئىچ ـ ئىچىدىن يىغلىماق. ③ كېكىرمەك.
hıfız, – fzi. is. ar. ① ساقلاش. ② يادلاش. ③ ئەسته تۇتۇش.
hıfzetmek. ① ساقلىماق. ② ئەسته تۇتماق.
hıhlamak. هېق تۇتماق.
hılye. is. ar. ① بىزەك، زىننەت. ② ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ خۇسۇسىيەتى يېزىلغان كىتاب.
hımbıl. s. is. ئەخمەق، دۆت، هۇرۇن.
hımhım. s. is. خىڭ ـ خىڭ، دىماغدا سۆزلەيدىغان (كىشى).
hımhımlamak. دىماغدا سۆزلىمەك.
hınca . hınç. z. s. لىقمۇلىق.
hınç, – cı. is. ئۆچ، ئىنتىقام.
hınt. s. erm. سارىق، ئەخمەق.
hınta. is. ar. بۇغداي.
hınzır. is. ar. توڭگۇز، چوشقا (تىل ئورنىدا قوللىنىلىدۇ).
hır. is. غوۋغا، تالاش ـ تارتىش، جېدەل ـ ماجرا.
hıra. s. ئاجىز، زەئىپ، جۈرەك.
hıraman. s. far. بىپەرۋا، خىرامان.
hırboluk, – ğu. is. ئەخمەقلىق.
hırçın. s. تەرسا.
hırçınlaşmak. تەرسالاشماق.
hırçınlık, – ğı. is. تەرسالىق.
hırdavat, -ti is. far. ① مېتال بۇيۇملار (قۇلۇپ، مىخ، ئىشىك تۇتقۇچى، سىم ④ ۋەزىيەت، ئەھۋال:
«1. Teftiş heyeti.— تەكشۈرۈش ئۆمىكى
2. Çin heyeti — جۇڭگو ئۆمىكى.
3. Şu yapının heyeti hoşa gidiyor — بۇ بىنانىڭ كۆرۈنۈشى ياخشىكەن.»
heyet . şinas. is. ar. far. ئاستىرونوم.
heyhat, – tı. ünl. ar. ئىست، ئەپسۇس.
heyhey. is. far. ① خۇشال ـ خۇرام، ئويۇن ـ تاماشا. ② نېرۋا بۇزۇقلۇقى.
heykel, – li. is. ar. ھەيكەل.
heykelci. is. ① ھەيكەلتىراش، ھەيكەلچى. ② ھەيكەل ساتقۇچى.
heykelcik, – ği. is. كىچىك ھەيكەل، ھەيكەلچاق.
heykelcilik, – ği. is. ھەيكەلتىراشلىق، ھەيكەلچىلىك.
heyulâ. is. ar. ① ھاياتلىقنىڭ ئەسلى ماددىسى. ② خىيالىي كۆرۈنۈش. ③ قورقۇنچلۇق خىيال. ④ پۈتۈن ھاياتلىق، پۈتۈن تەبىئەت.
hezâr. is. far. ① بۇلبۇل. ② مىڭ.
hezaran. is. ar. ① بۇلبۇللار. ② مىڭلارچە.
hezaren. is. far. بامبۇك.
hezar . fen, – nni. is. far. ئۆلىما، ئالىم.
hezeç, – ci. is. ar. ئاروز ۋەزىنىڭ «بەھر» دەپ ئاتالمىغان ۋەزىن تۈرلىرىدىن بىرىنىڭ ئېتى.
hezel. is. ar. ① ھەزىل، چاقچاق. ② غەزەل.
hezeliyat, – tı. is. ar. غەزەلىيەت.
hezeyan. is. ar. ① ھەزىل، چاقچاق. ② جۆيلۈش.

hırsız. is. ئوغرى.
hırsızlamak. ئوغرىلىماق.
hırsızlamasına. z. ئوغرىلىقچه.
hırsızlık, – ğı. is. ئوغرىلىق.
hırslandırmak. ① ئاچچىقلاندۇرماق.
② تەمەيىنى ئاشۇرماق.
hırslanmak. ① ئاچچىقلانماق.
② تەمە قىلماق.
hırslı. s. ① جىلىخور، خاپىلىق.
② ئاچكۆز، تەمەگەر.
hırtı . pırtı. is. ئەسكى ـ تۈسكى نەرسىلەر، ھىرتى ـ پىرتى.
hırt . lamba. s. ① دۈانسىلەردەك كىيىنىۋالغان. ② ھالى خاراب. ③ داۋاملىق يۆتىلىدىغان.
hısım. is. ئۇرۇق ـ تۇغقان، ئەقرابا.
hısımlık, – ğı. is. ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق، ئەقرابالىق.
hıssa. is. ar. تەجرىبە ـ ساۋاق، ئىبرەت.
hışım, – şmı. is. ar. ئاچچىق، غەزەپ.
hışımlanmak. ئاچچىقلانماق، غەزەپلەنمەك.
hışır. is. ar. ① قوغۇن ـ تاۋۇزلارنىڭ پوستى، شاپىقى. ② خەمەك (قوغۇن، تاۋۇز). ③ قوپال ۋە سەت.
hışırdamak. شاراقشىماق، شىلدىرلىماق.
hışırdatmak. شالدىرلاتماق.
hıyanet, – ti. is. ar. ① خىيانەت. ② ۋاپاسىزلىق، ئالدامچىلىق. ③ ۋاپاسىز، سۆزىدە تۇرمايدىغان.
hıyanetlik, – ği. is. ① خىيانەتلىك. ② ۋاپاسىزلىق. ③ ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق.
hıyar. is. ar. bot. تەرخەمەك.

قاتارلىقلار). ② كۆرەكسىز ئۇششاق ـ چۈشۈك نەرسە ـ كۆرەك.
hırıldamak. خىرىلدىماق:
«Çocuğun nezlesi var, göğsü hırıldiyor — بالا زۇكام بولۇپ قاپتۇ، مەيدىسى خىرىلداۋاتىدۇ.»
hırıldaşmak. تىللاشماق.
hırızma. is. ① شاش ھايۋانلارنىڭ كالپۇك ياكى بۇرنىغا ئۆتكۈزۈپ قويۇلىدىغان تۆمۈر ھالقا. ② بۇرۇن ھالقىسى (زىننەت ئۈچۈن).
Hıristiyan. öz. is. s. yun. خرىستىئان.
Hıristiyanlık, – ğı. خرىستىئان دىنى.
hırka. is. ar. ① قېلىن چاپان. ② جەندە (قوراق چاپان).
hırka . püş. is. دەرۋىش، دۈانە.
hırlamak. ① خىرىلدىماق (ئىت). ② خورەك تارتماق.
hırpalamak. ① بۇزۇۋۈتمەك، كونىرىتىۋەتمەك، زىدە قىلىۋەتمەك. ② ئۇرماق. ③ رەنجىتمەك، كۆڭلىنى ئاغرىتماق:
«Hırsızı polis epey hırpalamış — ئوغرىنى ساقچى خېلىلا ئۇرۇپتۇ.»
hırpalanmak. ① بۇزۇلماق، كونىرىماق. زىدە بولۇپ كەتمەك، زەئىپلەشمەك. ② ئۇرۇلماق، سوقۇلماق.
hırpani. s. پەرىشان ھال.
hırpanilik, – ği. s. ھالى خاراب، پەرىشان.
hırs. is. ar. ① ھېرىس. ② ئاچكۆزلۈك، تويماسلىق. ③ تەمە:
«Fazla kazanç hırsıyla ziyana uğradı Ahmet — كۆپ پايدىغا ھېرىس قىلىپ زىيانغا ئۇچرىدى ئەخمەت.»

hız. is. تېزلىك، سۈرئەت.
hızar. is. far. سۇ كۈچى بىلەن ئىشلىتىلىدىغان ھەرە.
hızlandırmak. تېزلەتمەك، ئىتتىكلەتمەك، ئىلداملىق.
hızlı. s. ① تېز، ئىلدام، ئىتتىك. ② شىددەتلىك، قاتتىق، كۈچلۈك.
hız · ölçer. is. شامال تېزلىكىنى (كۈچىنى) ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
hibe. is. ar. ① خەيرى ـ ئېھسان. ② ئەپۇ.
hibernakül. is. تۇمۇچۇق، غۇنچە.
hibre. is. ar. تەجرىبە، تالانت.
hibret, – ti. is. → **Hibre.**
hicab. is. → **Hicap.**
hicap, – bı. is. ar. ئىزا، ھايا.
hicir, – cri. is. ar. ① ھەجۋى ساتىرا، كېكىتمە. ② ساتىرىك شېئىر.
hicran. is. ar. ھىجران، بىر يەردىن ياكى بىرىدىن ئايرىلىش.
hicret, – ti. is. ar. ① ھىجرەت (ئىككىنچى بىر يۇرتقا كېتىش). ② كۆچۈش.
hicri. s. ar. ھىجرى، ھىجرىيە: «Hicri 1300 yılında — ھىجرىيە 1300 ـ يىلدا.»
hicr · etmek. ھەجۋىي قىلماق، كېكىتمەك.
hicriye. is. ar. ھەجۋىي سۆز، كېكىتمە سۆز، ساتىرىك سۆز.
hiç. z. far. ھېچ، ياق، زادى، پەقەت: «Hiç bir adam görmedim — ھېچبىر ئادەم كۆرمىدىم.»
hiçten. s. ① قەدىرسىز، ئەھمىيەتسىز، لازىمسىز. ② بىكاردىن ـ بىكارغا، بىھۇدە.
hidayet, – ti. is. ar. ① توغرا يول، توغرا يولىنى تاپماق، توغرا يول كۆرسەتمەك. ③ ئەر ئىسمى.
hiddet, – ti. is. ar. ① غەزەپ. ② كەسكىنلىك، قاتتىقلىق، جىددىي.
hiddetlenmek. غەزەپلەنمەك.
hiddetli. s. غەزەپلىك، ئەسەبىي.
hidro, – idro. يۇنانچە «سۇ» مەنىسىدىكى سۆز.
hidrografi. is. fr. گىدرولوگىيە (سۇ ئىلمى).
hidrojen. is. fr. ھىدروگېن.
hidroloji. is. fr. ھىدرولوگىيە.
hidrometre. is. fr. گىدرومېتر (ھاۋادىكى نەملىكنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).
hiffet, – ti. is. ar. ① يېنىكلىك، چاققانلىق، چەبدەسلىك. ② ھۆزۈرلۈق. ③ ئېغىر ـ بېسىقلىق، تەمكىنلىك.
higrometri. is. fr. نەملىك ئۆلچەر.
higroskop, – pu. is. fr. نەملىكنى تارتقۇچى.
hikâyat. is. ar. ھېكايىلەر.
hikâye. is. ar. ھېكايە، چۆچەك.
hikâyeci. is. ① ھېكايە يازغۇچى، ھېكايىچى. ② ھېكايە سۆزلىگۈچى.
hikâyecilik, – ği. is. ھېكايىچىلىك.
hikâye, – nüvis. is. far – ar. ھېكايە ۋە رومان يازغۇچى.
hikmet, – ti. is. ar. ① ھېكمەت، سىر. ② مۆجىزە. ③ دانىشمەن، دانا. ④ بىلىم.
hikmetli. s. ھېكمەتلىك، سىرلىق.
hilâf. is. ar. ① خىلاپ. ② يالغان.
hilâfet, – ti. is. ar. خەلىپىلىك.

hilâfgir. s. قارشى تەرەپ، مۇخالىپ.
hilâl. is. ar. يېڕىم ئاي، يېڭى چىقـقان ئاي، ھىلال.
hilâli. s. ar. يـېـڕىـم ئاي شەكىلىدە، ئاي شەكىللىك.
hile. is. ar. ھىيلە، مىكىر، ساختىلىق: «Bu işte bir hile var — بۇ ئىشتا بىر ھىيلە بار.»
hile · baz. ar. far. ھىيـلـىـگـەر، ساختىپەز، ھىيلىچى.
hileci. s. ھىيلىگەر، ساختىپەز.
hilecilik, — ği. is. ساخـتـىپـەزلىك، ھىيلىگەرلىك.
hilekârlık, — ğı. s. → **Hilecilik.**
hileli. s. ساختىپەزلىك، مەككارلىق.
hilelendirmek. ھىيلىـلـىـك، ھىيلە ئارىلاشتۇرماق.
hilesiz. s. ساددا، راستچىل: «Hilesiz bir adam — ساددا ئادەم.»
hilim, — lmi. is. ar. مـۇلايىملىق، ياۋاشلىق.
hilkat, — ti. is. ar. ① ياراتىلىش، پەيدا بولۇش، تـۆۋرىلىش. ② تەبىئـىـي تـۇغما. ③ ساتۇرىن يۇلتۇزى. ④ s. قارا-تەنلىك. ⑤ مەڭىزدىكى قارا مەڭ (خال).
Hindul. öz. is. dilb. ئوتتـۇرا ئـە-سىردە شىمالـىـي ھىندىستانـىـنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدا قوللىنىلغان تىل.
hin · oğlu. is. ئىنتايىن ھىيلىگەر، قۇۋ، ئۆتكۈر (كەشى).
Hint. öz. is. far. ھىندىستان.
Hint · ari. is. dilb. ھىندىسـتـانـدا قوللىنىدىغان ئاۋرۇپا تىللىرى.
Hintli. öz. is. ھىندىستانلىق.
hint · yağı — nı. is. ecz. ئابدەسـتـىنىڭ يېغى.
hiperbol, — lü. is. yun. mat. قۇش ئەگرى سىزىق.
hipnotik. is. fr. tip. ئۇيقۇ دورىسى.
hilki. s. ar. ياراتىلىشتىن.
hilmi. s. مۇلايىم، ياۋاش، مۆمىن.
Himalaya. is. ös. ھىمالايا.
himaye. s. ar. ھىمـايـە، قـوغداش، ئاسراش.
~ sine almak. قانات ئاستىغا ئالماق.
himayecilik, — ği. is. دۆلەتچىلىك.
himayeli. s. ھىمايە ئاستىغا ئېلىنغان، قوغدالغان.
himayesiz. s. ھىمايىسىز.
himmet, — ti. is. ar. ھىممەت.
~ etmek. ياردەم قىلـمـاق، غـەيـرەت قىلماق.
himmetli. s. ھىممەتلىك.
hin. is. ar. ۋاقىت، زامان، چاغ.
Hind. öz. is. → **Hint.**
hindi. is. zool. كۈركە توخۇ، كۈركە.
Hindi. is. ar. ھىندىستانلىق، ھىند.
hindiba. is. ar. bot. ژۇھـارگۈل.
Hindiçin. öz. is. ھىندىچىن.
Hindistan. öz. is. ھىندىستان.
hindistan · cevisi. is. bot. پالما.
hindistan · fili. is. zool. ھـىـنـدىستان پىلى، ئاسىيا پىلى.
Hindistanî, Hindustanî. öz. is. ھىندى - ئارى تىلى.
Hindu. öz. is. s. far. ① ھىندىستان-نىڭ رەسمىي تىلى. ② ھىندىستانـنىڭ مـەجـۇسى خەلقى.
hipnoz. is. fr. گىپنوز.
hipodrom. is. fr. ئات بەيـگـىـسـى

histeri. is. fr. ئىنتىريە (قورقاقلىق كېسىلى).

hiş, hişt, – ti. ünl. ھەي، ھوي، قارا ... دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

hitab. is. → **Hitap.**

hitabe. is. ar. ۋەز، نۇتۇق، سۆز.

hitabet, – ti. is. ar. قاردىتا، بىر غىشلاش:

«Çin halkına hitaben yapılan bir açıklama — جۇڭگو خەلقىغە قاردىتا چىقىرىلغان بىر بايانات.»

hitabetmek. خىتاب قىلماق:

«Size hitabettim. — سىزگە قاراتتىم.»

hitam. is. ar. ئاخىر، تۈگەنچە، خاتىمە، تۈگەللىمە.

hitan. is. ar. سۈننەت، خەتنە.

~ cemiyeti. سۈننەت توي.

hitap, – bi. is. ar. خىتاب، سۆز.

~ etmek. بىرقانچە كىشىگە سۆز سۆزلىمەك.

Hitit. öz is. ing. قەدىمكى زاماندا ئاناتولىدا ياشىغان بىر مىللەت.

Hititçe. öz. is. dilb. ھىتىت تىلى.

Hitlercilik, – ği. is. گىتلېرچىلىك.

hiyanet. is. → **Hıyanet**

hiyerarşi. is. fr. ئەمەل دەرىجىسى، ئۇنۋان دەرىجىسى.

hiyeroglif. is. fr. ئىروگلىف (سىم ۋوللۇق يېزىق، رەسىملىك يېزىق، ئىشارەتلىك يېزىق).

hiza. is. ar. تەڭلىك، بەراۋەرلىك، تەكشىلىك.

hizalamak. تەكشى ھالغا كەلتۈرمەك.

hizar. is. چوڭ ھەرە.

مەيدانى.

hirek. is. zool. قۇي.

hirfet, – ti. is. ar. كەسىپ، ھۈنەر، مەسلەك، تېخنىك.

hirfetçi. is. ھۈنەرۋەن.

his, – ssi. is. ar. ھېس، تۇيغۇ، سېزىم.

hisar. is. ar. قەلئە، ئىستېھكام.

hisli. s. زېرەك، تۇيغۇن، سەزگۈر، ھوشيار:

«Hisli. bir adam — زېرەك بىر ئادەم.»

hispanik. is. fr. dilb. VIII ئەسىر-دىن XVI ئەسىرگىچە ئىسپانىيەدە قوللىنىلغان بىر خىل ئەرەب تىلى.

hisse. is. ar. پاي، ئۈلۈش، ھەسسە، تۆھپە:

«Bu işte Muminin hissesi var — بۇ ئىشتا مۇمىننىڭ ھەسسىسى بار.»

hissedar. is. ar. far. ئورتاقلىق، شېرىكلىك، ھەسسىدارلىق.

hissedilmek. ھېس قىلىنماق.

hisseleşmek. بۆلۈشمەك، ئۈلۈشمەك.

hisseli. s. بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

hisset, – ti. is. ar. پىخسىقلىق، پىشىقلىق، بېخىللىق.

hiss. etmek. ھېس قىلماق، تۇيماق، سەزمەك.

hiss. ettirmek. ھېس قىلدۇرماق، سەزدۇرمەك.

hissi. s. ar. ھېسسىي.

hissiyat, – tı. is. ar. ھېسسىيات.

hissiz. s. ar. ھېسسىز، تۇيغۇسىز.

hissizlik, – ği. is. ھېسسىزلىك، تۇيغۇسىزلىق.

hizb. is. → **Hizip.**

hizip, – zbi. is. ar. ① جۈزئىي (پۈتۈندىن ئايرىلغان)، گۇرۇھ. ② قۇر-ئاننىڭ پارىسى.

hizipçi. s. is. گۇرۇھۋاز.

hizipçilik, – ği. is. گۇرۇھۋازلىق، مەزھەپچىلىك.

hizmet, – ti. is. ar. ① خىزمەت. ② ۋەزىپە. ③ ئىش، ئەمگەك.

hizmetçi. is. ① كۆتكۈچى. ② خىزمەتچى (ئۆي ياكى مېھمانخانىلاردا). ③ قارا خىزمەتچى.

hizmetçilik, – ği. is. كۆتكۈچىلىك. كۆتكۈچىلىك ئىشى.

hizmetkâr. is. ar .far. خىزمەتكار: «Kadın hizmetkâr— «ئايال خىزمەتكار.

hizmetkârlık, – ğı. is. خىزمەتكارلىق.

hoca. is. far. ئوقۇتقۇچى، ئۇستاز.

hocalık, – ğı. مۇئەللىملىك، ئوقۇتقۇچىلىق، ئۇستازلىق.

hocanim. is. مۇئەللىمە، ئايال ئوقۇتقۇچى.

hodak, – ğı. is. ئۆي هايۋانلىرىغا قارايدىغان خىزمەتكار.

hod. bin. s. far. مەنمەنچى، شەخسىيەتچى.

hod. binlik, – ği. is. مەنمەنچىلىك، شەخسىيەتچىلىك، ئۆزۈمچىلىك.

hodgâm. s. → Hodkâm.

hod. kâm. s. → Hodbin.

hod. pesent. s. far. مەغرۇر، تەكەببۇر، چوڭچى.

hod. pesentlik, – ği. is. مەغرۇر-لۇق، تەكەببۇرلۇق، چوڭچىلىق.

hohlamak. هورلىماق:

«Üşümüş ellerine hohluyor — ئۇ، توڭلىغان قولىنى هورلاۋاتىدۇ.»

hohlanmak. هورلانماق.

hokey. is. ing. sp. مۇز ئۈستى توپ.

hokka. is. ① ئەينەك ۋە مەدەندىن ياسالغان هەر خىل قۇتا. ② قاچا. ③سىياھ-رەڭگەرلەر ئويۇن كۆرسەتكەندە ئىشلىتىدىغان قاچا:

«1. Mürekkep hokkası — سىياھ قۇتىسى.

2. Şeker hokkası — شېكەر قۇتىسى.

3.Tütün hokkası — تاماكا قۇتىسى.

4. Tükürük hokkası — تۈكۈرۈك قاچىسى.»

hokka. baz. is. ar. ① سىياھرەڭگەر. ② هىيلىگەر، مەككار.

hokka. bazlik, – ğı. is. ① سىياھ-رەڭگەرلىك. ② هىيلىگەرلىك، قىزىلكۆزلۈك.

hol, – lü. is. fr. ① كارىدور، ئارلىق. ② زال.

Hollanda. öz. is. coğr. گوللاندىيە.

Hollandalı. is. öz. گوللاندىيىلىك.

homolog. s. fr. لايىق، مۇۋاپىق، ئۇيغۇن، ماس، ئوخشاشلىق.

homosfer. is. fr. يەر يۈزى بىلەن 100 كىلومېتر ئېگىزلىك ئارىسىدىكى ئاتموسفېرا قاتلىمى.

homurdanmak. كۆتۈلدىماق، غودۇڭشىماق.

homurtu. is. ① كوتۈلداش، غودۇڭشىش. ② ئېيىقنىڭ ۋارقىرىشى.

hena. is. ئەركەك بۇغا.

Hong kong. is. öz. شياڭگاڭ.

hoparlör, – rü. is. fr. رادىئو-

سىزلىق.

hoş . beş. is. far. تىنچلىق، ئامانلىق سوراش، هال ـ ئەھۋال سوراشش.

~ etmek. سەمىمىي سۆھبەتلەشمەك.

hoş · bilezik, – ğı. is. folk. تۇركىيەدە ئەر ۋە ئەيال قىزلارنىڭ ئايرىم ئويناىدىغان ئەنئەنەۋى ئويۇنى.

hoş.bu. s. far. خۇش پۇراق، خۇش بۇي.

hoşça. z. خۇشال ـ خۇرام، تىنچ ـ ئامان (ئايرىلغان بىرسىنىڭ قالغانلارغا دەيدىغان سۆزى).

~ kalın. خۇش ۋاق بولۇڭ (خوش ئەمسە).

hoşe. is. باشاق.

hoş · görü. is. سەۋرچانلىق.

hoş · görücü. s. سەۋرچان، تاقەتچان، چىداملىق.

hoş · hal. s. far. بەختلىك.

hoşlamak. كۆڭلىنى خۇش قىلماق.

hoşlandırmak. خۇش قىلماق، مەمنۇن قىلماق.

hoşlanmak. خۇشلانماق، خۇش بولماق، مەمنۇن بولماق.

hoşlaşmak. خۇش بولۇشماق، مەمنۇن بولۇشماق، ياخشىلىق ھېس قىلماق.

hoşluk, – ğu. is. خۇشاللىق، خۇشلۇق.

hoşnut, – tu. s. far. مەمنۇن.

hoşnutluk, – ğu. is. مەمنۇنلۇق.

hoşnutsuz. s. نارازى، بىدىماق.

hoşnutsuzluk, – ğu. is. نارازىلىق، مەمنۇنسىزلىق، كۆڭلى غەش بولماق.

hoşt, – tu. üni. چاق! (ئىتلارنى قوغلىغان ئاۋاز).

hoşur, hoşor. s. erm. ① سېمىز، بەستلىك. ② (ئايال ھەققىدە) دوپدوملاق. ③ كالانپاي، قوپال.

كانىيى، لابا.

hoppa. s. يېنىك، شالىلاق، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىغان.

hoppaca. z. يېنىكلىك بىلەن.

hor. s. far. ئېتىبارسىز، قەدىرسىز، خار، ھەقىر:

«Hor yaşamaktansa ölmek daha iyidir — خارلىنىپ ياشىغاندىن ئۆلگەن ئەلا.»

hora. is. yun. بىر خىل كوللېكتىپ ئوسۇل.

horasan. is. far. بىر خىل سېمونت.

horlamak. ① خورەك تارتماق. ② خورلىماق، پەس كۆرمەك.

horlanmak. خورلانماق، خارلانماق.

horluk, – ğu. is. خورلۇق، خارلىق.

horoz. is. far. ① خوراز. ② مىلتىق تەپكىسى، تەپكە.

hortlak, – ğı. is. ① ئالۋاستى. ② قورقۇنچلۇق نەرسە.

horuldamak. خورەك تارتماق، خورۇلدىماق.

horultu. is. خورەك.

horus. is. قەدىمكى مىسىرلىقلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى بۇركۇت باشلىق ئىلاھ.

hostes. is. ing. ئايروپىلان، پاراخوت ۋە ئۆزۈن يوللۇق ئاپتوبۇسلاردا كۆتكۈچى ئايال ياكى قىز.

hoş. s. far. ① خوش. ② يېقىملىق، لەززەتلىك، تاتلىق. ③ غەلىتە.

hoşaf. is. far. ① كەمپۈت (قۇرۇق ياكى ھۆل مېۋىنى شېكەر بىلەن قاينىتىپ تەييارلىغان ئوسۇلۇق). ② مۇرابباء ۋارېنا.

hoşaflık, – ğı. is. ① كەمپۈت ياكى ۋارېنىلىق (نەرسە.) ② كۆچسىزلىك، ھالسىزلىق.

hu. ünl. ① «قەيەردە»، «ماڭا قارا!» دېگەن مەنىده بولۇپ، كۆپىنچە ئايالالار ئوتتۇرىسىدا قوللىنىلىدۇ. ② قەدىمدە دەرۋىشلەرنىڭ سالام سۆزى.

hub, — bbu. is. مۇھەببەت.

hûb. is. ياخشى، خوپ.

hububat, — tı. is. ar. دانلىق زىرائەت.

Huda, öz. is. far. خۇدا.

huda. is. ar. ھىيلە، مىكىر، ئالدام، تۇزاق.

hudakâr. s. far. ھىيلىگەر، مەككار، ئالدامچى:

«Bu, hudakâr bir adam— بۇ، ئالدامچى بىر ئادەم.»

huda.perest, — ti. is. far. خۇدا پەرەست.

hudavendiğâr. is. far. خۇدا ۋەندىگار.

huddâm. is. ar. كۆتكۈچىلەر، خىزمەتكارلار.

hudûs. is. ar. كېيىن پەيدا بولۇش.

hudut, — du. is. ar. چېگرا، پاسىل.

~ alâmeti. چېگرا سىزىق (بەلگىسى).

hudutlandırmak. چېگرىسىنى سىزماق، چېگرىسىنى بېكىتمەك.

hudutlu. s. ① چېگرىسى بېكىتىلگەن. ② چېگرىلانغان، چېگرىلىك.

hudutsuz. s. چەكسىز، پايانسىز.

huğ. is. قومۇش ۋە كېسەكتىن ياسالغان كەپە (ئۆي).

hukuk, — ku. is. ar. ① قانۇن، نىزام. ② قانۇنشۇناسلىق. ③ ئامال، چارە، ئۇسۇل. ④ ھوقۇق.

hukukçu. is. s. قانۇنشۇناس.

hukukça. z. قانۇنغا ئاساسەن.

hukuki. s. ar. قانۇنىي.

hukuklu. is. قانۇن سىنىپ (فاكۇلتېت) ئوقۇغۇچىسى.

hoştes. is. ئايروپىلان كۆتكۈچىسى (ئايال)، ئۇچقۇ كۆتكۈچىسى.

hotanto. is. جەنۇبىي ئافرىقىدا ياشايدىغان نېگىرلاردىن پەرقلىق بىر قوۋم.

hotoz. is. ① ئايالالارنىڭ تۇرلۇك شەكلدىكى بىزەكلىك بۆكى. ② قۇشلارنىڭ بېشىدىكى تاجسى. ③ بىنا ۋە باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قۇببە.

hovarda. s. is. ① بەتخەج. ② بۇزۇق خۇتۇننىڭ ئاشنىسى. ③ شەھۋەتپەرەس.

hoyrat, — tı. s. yun. قوپال، تۆكۈ.

hoyratlık, — gı. is. قوپاللىق، تۆكۈلۈق.

höcre. → **Hücre.**

hödük. s. is. ئەخمەق، مۆڭگۈ، دۆت، ھاماقەت، گالۋاڭ.

hödüklük, — ğü. is. ئەخمەقلىق، مۆڭگۈلۈك، دۆتلۈك، ھاماقەتلىك، گالۋاڭلىق.

hökkürmek. دەرۋىشلەرنىڭ زىكىر قىلىشى.

höl, — lü. is. ھۆل، نەم.

höllük, — ğü. is. ① ھۆللۈك، نەملىك. ② سۈيدۈك لاتىسى.

höngürtü. is. ھۆڭگۈ ـ ھۆڭگۈ يىغا ئاۋازى.

höpürdetmek. گۈپ ـ گۈپ ئىچمەك، غۇپ ـ غۇپ ئىچمەك.

hörgüç. is. ① لوكىلا، ئۆركەش. ② چوققا:

«Tek hörgüçlü deve — بىر لوكىلىق تۆگە.

Dağ hörgüçü — «تاغ چوققىسى. لوككىلىق.

hörgüçlü. s. تۆگىنىڭ چومىسى.

hörgüçlük, — ğü. is. تەھدىت.

hötlem. is. تەھدىت قىلماق، قورقۇتماق.

hötlemek.

Hristiyan. is. → **Hiristiyan.**

ستما. ② جنددي:
«Hummali çalışma — «جنددي ئەمگەك.
humret, – ti. is. ar. قىزدللىق.
humus¹. is. ar. ① نوقۇت. ② تاماق تۇرى.
humus². is. lat. ئوغۇتلانغان قارا توپىلىق يەر.
Hun. öz. is. etnk. هون، هونلار.
hûn. is. far. قان، خۇن.
Hund· lar. öz. is. etn. ئوتتۇرا هىند دىستان خەلقى.
hunhar. s. far. قانخور، خۇنخور.
hunharlık, – ğı. is. قانخورلۇق، خۇنخورلۇق.
huni. is. yun. ۋارونكا.
hûni. s. far. قان تۆككۈچى، قانخور.
Hunlar. öz. is. etnk. هونلار.
hunnak, – kı. is. ar. ئانگىنا، بوغۇز ئاغرىقى، هونناق.
hunriz. s. far. قانخور، قان تۆككۈچى.
hunter. is. ing. توسۇقلاردىن ئۆتۈشكە كۆندۈرۈلگەن ئات.
hûr. is. ar. ئاھۇ كۆزلۈك گۈزەل قىز، هۇر قىزلار (جەننەتتىكى).
hurac, – cı. is. ar. tip. چىقان، كۆتى يوغان (كېسەللىك).
hurâfât, – tı. is. ar. خۇراپات.
hurâfe. is. ar. ئاساسسىز ئېتىقاد.
hurç. is. خۇرجۇن.
hurda. s. ar. ① ئىنچىكە، ئۇششاق. ② ئىشتىن چىققان، بۇزۇلغان. ③ چۈۋۈلۈپ كەتكەن. ④ كېرەكسىز نەرسىلەر:
«Hurda oftomobil. ئىشتىن چىققان ئاپتوموبىل.»
hurdacı. is. قۇلۇپ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش خوتۇننىڭ تەلىپى بويىچە ئەرنىڭ خوتۇننى قويۇۋېتىشى. (ئايرىلىشى).
hul. is. ar.
hulâsa. is. ar. خۇلاسە، يەكۈن، يىغىندا.
hulâsaten. z. قىسقىچە.
hulk. is. ar. خۇلۇق، مىجەز، خاراكتېر.
hulki. s. is. ① يارىتىلىشقا ئائىت. ② ئەر ئىسمى.
hulkum. is. ar. كېكىردەك، كاناي.
hulle. is. ar. ئۇچ تالاق قىلىنغان خوتۇننىڭ تەھلىلدىن كېيىن ئېرى بىلەن قايتا يارىشىۋېلىشى.
hulliyat, – ti. is. ar. ئايالالارنىڭ ئۇزۇك، ھالقا قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرى.
hulül, – lü. is. ar. ① كىرىش، قەدەم بېسىش، قەدەم قويۇش. ② ئۆتۈش، سىزىپ ئۆتۈش. ③ سىڭىش.
hulûs. is. ar. ① ئاق كۆڭۈللۈك، سەمىمىيەت، سەمىمىيلىك. ② خۇشامەت:
«Osözü ancakhulûs için söy lüyor— ئۇ سۆزىنى خۇشامەت ئۈچۈن سۆزلەۋاتىدۇ.»
hulûs . kâr. s. far. ① ئاق كۆڭۈللۈك، سەمىمىي. ② خۇشامەتچى.
hulya. is. far. ① قۇرۇق خىيال، خام خىيال. ② ئايال ئىسمى.
humar. is. ar. ① خۇمار. ② كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ قاراش.
humbara. is. far. بىر خىل زەمبىرەك.
humbaralı. is. توپچى، زەمبىرەكچى.
hum . hane. is. far. مەيخانا.
humk, – ku. s. ar. ئەخمەقلىق، مۆڭلۈك، دۆتلۈك، گالۋاڭلىق.
humma. is. ar. ئىسىتمىسى ئارتىش كېسەلمىكى.
hummalı. s. ① بوي قىزىقى، ئىسسىق

«Bu hususta ne düşünüyorsun? — بۇ خۇسۇستا نېمه ئويلاۋاتسەن؟»

hususen. z. خۇسۇسەن، مەخسۇس، ئايرىم هالدا، بولۇپمۇ:

«Sincana giderken hususen kaşkarı görmeli— شىنجاڭغا بارغاندا بولۇپمۇ قەشقەرنى كۆرۈش لازىم.»

hususi. s. ar. خۇسۇسىي، مەخسۇس، شەخسىي.

hususiyet, – ti. is. ar. خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.

husye. is. ar. ئەركەكلىك ئورگىنى، ئەركەكلىك بېزى.

huş. is. far. ①ئەقىل، جان. ② زەھەر، ئوغا.

huş . mend. s. far. ئەقىللىق، ئەقلى جايىدا، ھوشيار، سەگەك.

huşu, –u. is. ar. ①كىچىك پېئىللىك. ② سەۋرچانلىق، تاقەتلىك. ③ ئىتا – ئەتمەنلىك.

huşunet,–ti. is. ①قورقاللىق، تۆكۈلۈش، سوغۇغلۇق، ② جاھىللىق.

huşunetli. s. قورقاق، توك.

huş . yar. s. far. ھوشيار.

hutbe. is.ar.din. خۇتبە (جۈمە نامىزى ۋە ھېيىت نامازلىرىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە سۆزلىنىدىغان سۆز).

huy[1]. is. far. خۇي، قىلىق، مىجەز:

«Mehmedin huyunu bilmiyorum — مەھەممەتنىڭ خۇيىنى بىلمەيمەن.»

huy[2]. is. far. تاشكۆمۈر.

huy[3]. is. far. تەر.

huylanmak. ①خۇيلانماق. ②ئۇركۈمەك.

Huylar. öz. is.etnk. تۇنگان (مىللەت).

huylu. s. ①خۇيلۇق. ②ئەسكى مىجەز- ئۇششاق – چۈششەك نەرسىلەر ساتقۇچى.

hurdebin. s. far. كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، مىكروسكوپ بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان.

huri. is. ar. ①ھۇر – پەرى، جەننەت قىزى. ② گۈزەل قىز ياكى خوتۇن.

hurma. is. bot. خورما.

hurmalık, – ğı. is. خورمىلىق (باغ).

Hurongölü. öz. is. خورۇنكۆلى (شىمالىي ئامېرىكىدا ئامېرىكا قانادا ئارىلىقىدىكى ئەڭ چوڭ كۆل)

hurcnlar. öz. is. entr. خۇرۇنلار (XVII ئەسىردە شىمالىي ئامېرىكا خەلقىغە بېرىلگەن نام).

hurra. ünl. ing. ھۇررا (ئۈندەش سۆز).

hurşit. – di. is. far. ①كۈن، قۇياش. ②ئەر ئىسمى.

huruç, – cu. is. ar. ①پەيدا بولۇش. ② كۆچۈش، ھىجرەت. ③ ئىسيان، قوزغىلاڭ.

~etmek. ئىسيان كۆتەرمەك.

huruş. is. far. ۋارقىراش.

husar. .is ۋېنگىرلارنىڭ ئاتلىق ئەسكىرى.

husrev. is. ar. ① پادىشاھ، ھۆكۈمدار. ② ئەر ئىسمى.

husûf. is.ar. astr. ئاينىڭ تۇتۇلۇشى، ئاينىڭ كۆيۈشى.

husûl, – lü. is. ar. ھوسۇل، ھاسىل بولۇش، ۋۇجۇدقا كېلىش.

husumet, – ti. is.ar. ①دۈشمەنلىك. ②دەۋاگەر بىلەن جاۋابكار ئوتتۇرىسىدىكى ھالغا بېرىلگەن نام.

husus. is. ar. مەسىلە، ئىش، تېما، خۇسۇس:

ئۇچرىغان.

hüküm . name. is.ar.far. هۆكۈمنامە.

hükümran. is. ar. far. هۆكۈمران، هاكىم:
«Hükümran ulus — هۆكۈمران مىللەت.»

hükümranlık, – ğı. is. ① هۆكۈمرانلىق. ② تاشقى ئىشلاردا مۇستەقىللىق.

hükümsüz. s. ئىناۋەتسىز.

hükümsüzlük, – ğü. is. ئىناۋەتسىزلىك.

hülle. is.ar. تالاق قىلىنغان خوتۇننىڭ ئاۋۋالقى ئېرى بىلەن يارىشىش ئۈچۈن باشقا بىرىگە نىكاھلىنىشى.

hümanizim. is.fr. ھۇمانىزم، ئىنسانپەرۋەرلىك.

hüner. is.far. ① ھۈنەر. ② ئۇستىلىق.

hünerli. s. ئۇستا، ئۇز، ھۈنەرۋەن.

hünersiz. s. ① ھۈنەرسىز. ② ئاددىي، قۇپال.

hüner . ver. s. far. ھۈنەرۋەن.

hüngürdemek. ھۆڭگۈرىمەك، ھۆڭرەپ يىغلىماق.

hüngür . hüngür. z. ھۆڭگۈر ـ ھۆڭگۈر، ھۆڭ ـ ھۆڭ.

hüngürtü. is. ھۆڭگۈر ئاۋاز.

hünkâr. is. far. ھۈنكار (ئوسمان ئىمپېراتورلۇقى دەۋرىدە پادىشاھلارغا بېرىلگەن ئۇنۋان).

hunnap, – bı. is.bot. جىگدە.

hünnapsı. s. جىگدە شەكىللىك.

hür, –rrü. is. ar. ھۈر، ئەركىن، ئازاد.

hürlük, –ğü. is. ھۈرلۈك، ئەركىنلىك، ئازادلىق.

hürmet, – ti. is. ar. ھۈرمەت، ئېھتىرام.

hürmetli. s. ① ھۈرمەتلىك. ② مۆھتەرلىك، يامان خۇيلۇق. ③ئۇركەك(ھايۋان).

huysuz. s. ئەسكى مىجەز:
«Huysuz bir adamdır — ئەسكى مىجەز بىر ئادەم.»

huzme. is. ar. تۇتام، دەستە، باغلام.

huzur. is.ar. ①مەۋجۇت بولماق، پەيدا بولماق.②ھۇزۇر، راھەت.③كۆڭۈل خۇشلۇقى، كۆڭۈل ئازادىلىكى.

huzursuz. s. بىئارام، خاتىرجەمسىز.

huzursuzluk, – ğu. is. ئارامسىزلىق، خاتىرجەمسىزلىك، بىئارامىلىق، راھەتسىزلىك.

hüccet, – ti. is.ar. ① ھۇججەت، ئىسپات قەغىزى. ② ئاساس، سەۋەب.

hücra. s. → **Ucra.**

hücre. is. ar. ① ھۇجرا، كىچىك ئۆي. ② ھۈجەيرە.③تۇرمە، سولاقخانا، قاماقخانا.

hücum. is. ar. ھۇجۇم، ئاتاكا.

~ etmek. ھۇجۇم قىلماق، ھۇجۇمغا ئۆتمەك.

hücum . bot. is. ar. ask. ئۇرۇش پاراخوتى.

hükmen. z. ar. قانۇن بويىچە، قانۇنغا ئاساسەن.

hüküm, – kmü. is. ar. ① ھۆكۈم. ② قارار. ③ ھاكىمىيەت. ④ تەسىر، رول.

hüküm . etmek. ① ھۆكۈم سۈرمەك، ھۆكۈمرانلىق قىلماق. ③ ھۆكۈم قىلماق.

hükümat, – tı. is.ar. ① ھۆكۈمەتلەر. ② تۇرمە باشلىقى.

hüküm . dar. is. ar. far. ھۆكۈمدار.

hükümdarlık, – ğı. is. ھۆكۈمدارلىق.

hükümet, – ti. is. ar. ھۆكۈمەت.

hükümlü. s. مەھكۇم، قانۇنىي جازاغا

خيال، ياخشى ئوي.
hüsnü . muamele. is. ar. ياخشى مۇئامله، چىرايلىق مۇئامله.
hüsnü.nazar. is. ar. ياخشى قاراش.
hüsnü.niyet,–ti. is.ar. ياخشى كۆڭۈل، ياخشى نىيەت، پاك نىيەت.
hüsnüniyetle. z. ياخشى نىيەت بىلەن، ياخشى كۆڭۈل بىلەن.
hüsran. is. ar. ① زىيان، زەرەر. ② يوقسۇللۇق. ③ ئۈمىدسىزلىك، ئەپسۇسلۇق.
hüsrev. is. far. ① پادىشاه، هۆكۈمدار. ② ئەر ئىسمى.
hüsün, – snü. is. ① گۈزەللىك، هۆسن– جامال، ② كۆڭۈلسىزلىك.
hüzün, – znü. is. ar. كۆڭلى يېرىملىق.
hüzünlü. s. كۆڭۈلسىز، كۆڭلى يېرىم.

رەم، ئېهتىراملىق.
hürmetsizlik,–ği. is. هۆرمەتسىزلىك: «Büyüklere hürmetsizlik ayiptir — چوڭلارغا هۆرمەتسىزلىك ئەيىپتۇر.»
hürriyet,–ti. is. ar. هۆرىيەت، ئەر– كىنلىك.
hürriyetsiz. s. هۆرىيەتسىز.
hürriyetsizlik,–ği. is. هۆرىيەتسىزلىك.
hürya. z. هەممە بىرلىكتە: «Kapı açılınca hürya içeri girdiler— ئىشىك ئېچىلىشىغا هەممەبىردەك ئىچكىرىگە كىرىشتى.»
hüsniyânim. s. ماخىتانىچاق (قىز، ئايال).
hüsnü . kabûl, –lü. is.ar. ياخشى كۆرۈش، ياخشى قارشى ئېلىش.
hüsnü . kuruntu. is. ar. چىرايلىق

I.ı

ılgamak. ئاتنى چاپتۇرماق.
ılgar. is. ① ئاتنىڭ چېپىشى. ② ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ ھۇجۇمى.
ılgarcı. is. ئاتلىق ھۇجۇم قىلغۇچى.
ılgarmak. تېز يۈگۈرمەك، چاپماق.
ılgım. is. ئالۋۇن، سەررات.
ılgıncar. is. bot. ياۋا گىلاس.
ılgıt ılgıt. z. ئاستا ـ ئاستا:
«Ilgıt ılgıt esen seher yelleri — ئاستا ـ ئاستا سوقىقان سەھەر شامىلى.»
ılı. s. ئىللىق، يىلمان (سۇ).
ılıca. is. ئارشاق.
ılık. s. ئىللىق، يىلمان:
~ su — يىلمان سۇ، ئىللىق سۇ.
ılıklanmak. ئىللىقلىماق، يىلمانلاشماق.
ılıklık, — ğı. is. ئىللىقلىق، يىلمانلىق.
ılım. is. ① ئىللىق. ② مۆتىدىل. ③ مۇۋاپىق، لايىق.
ılıman. s. يىلمان، مۆتىدىل:
«Ilıman iklim — مۆتىدىل ئىقلىم.
ılımlı. s. مۆتىدىل.
ılındırmak. ئىللىتماق.
ılınmak. ئىسسىنماق، ئىللىماق.
ılışmak. ئىللىماق.
ılıştırmak. قىزىق سۇغا سوغۇق سۇ چېقىشتۇرماق.
ılıtmak. ئىللىتماق، سوۋۇتماق.
ılık. is. يىلقا.
ımızgamak. مۇگدىمەك.

I. ı ئې (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 11 ـ ھەرپى ۋە سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ئۈچىنچىسى.)
ıblık, — ğı. is. سەمرىتىش مەقسىتى بىلەن ئەركەكلىكى يوقىتىلغان خوراز.
ıblık etmek. خوراز نىڭ ئەركەكلىكىنى يوقاتماق.
ıçkı, ışkı. is. قېيىق پالاقلىرىنى يا ـ ساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پىچاق.
ıdlâl. is. ar. يولدىن ئازدۇرۇش، يول ـ دىن چىقىرىش.
ıdlâl etmek. ئازدۇرماق، يولدىن چى ـ قارماق.
ığıl. is. تىنچ ئېقىن (سۇ).
ığıl . ığıl. z. تىپ ـ تىنچ، ئاستا ـ ئاستا.
ığrıp, — bı. is. yun. سۇ تېگىدى ـ كى بېلىقلارنى ئوۋلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خالتىلىق تور.
ıhlamak. ① ئىنجىقلىماق، ئىھ ـ دېمەك. ② قاتتىق نەپەس ئالماق. ③ تۆ ـ گە ۋارقىراپ چۆكمەك.
ıhlım . tıklım. z. s. تىقىم ـ تىقىم، زىچمۇ زىچ.
ıhmak. (تۆگە ھەققىدە) چۆكمەك.
ıhtırmak. چۆكتۈرمەك (تۆگىنى).
ıkıl ıkıl. z. نەپىسى كېسىلمەك، نە ـ پىسى سىقىلماق.
ıkınmak. چىشىنى چىشلەپ زورۇقماق، ئېغىر كەلگەنلىكىنى ئىپادە قىلماق.
ıklım tıklım. z. s. تىقما ـ تىقما.

ırz. is. ar. ① ئىپپەت. ② خاسىيەت.
~a geçmek. نوموسغا تەگمەك (قىزنىڭ).
ırzlı. s. نوموسلۇق، ئىپپەتلىك.
ırzsız. s. نوموسسىز.
ıs. is. ئىگە، ساھىب، مالىك.
ısı. is. kim. ① قىزىق، ھارارەت، ئىسسىقلىق. ② ئىسسىقلىق ئېنېرگىيىسى.
ısın. is. كالورىيە (ئىسسىقلىق مىقدارى نى ئۆلچەش بىرلىكى).
ısınak, – ğı. is. مەش قاتارلىق ئىسسىنىش سايمانلىرى.
ısındırmak. ① ئىسسىندۇرماق. ② كۆڭدۈرمەك، ئادەتلەندۈرمەك.
ısınma. is. قىزىق ھالغا كېلىش، ئىسسىنىش.
ısınmak. ① ئىسسىماق، ئىسسىنماق. ② كۆنمەك، ئادەتلەنمەك:
«Su ısındı — سۇ ئىسسىدى.
Bu işe bir türlü ısınamadım — بۇ ئىشقا زادى كۆنەلمىدىم.»
ısı · ölçer. is. ئىسسىقلىق مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب، ئىسسىق ئۆلچەر.
ısıran. is. پىشقان نانىنى ئۆرۈيدىغان سايمان.
ısırgan. is. bot. ① چاقماق ئوت. ② چىشلەيدىغان:
«Isırgan bir köpek — چىشلەيدىغان ئىت.»
ısırıcı. s. ① چىشلەيدىغان، چىشلەگۈچى. ② قىچىشتۇرىدىغان (رەخت).
ısırık, – ğı. is. s. ① چىش ئىزى. ② چىشلەم.
ısırılmak. چىشلەنمەك.
ısırmak. ① چىشلىمەك. ② قارشى چىقماق.

ırz. is. ar. ① ئىپپەت. ② خاسىيەت.
~a geçmek. نوموسغا تەگمەك (قىزنىڭ).
ırzlı. s. نوموسلۇق، ئىپپەتلىك.
ırzsız. s. نوموسسىز.
ıs. is. ئىگە، ساھىب، مالىك.
ısı. is. kim. ① قىزىق، ھارارەت، ئىسسىقلىق. ② ئىسسىقلىق ئېنېرگىيىسى.
ısın. is. كالورىيە (ئىسسىقلىق مىقدارى نى ئۆلچەش بىرلىكى).
ısınak, – ğı. is. مەش قاتارلىق ئىسسىنىش سايمانلىرى.
ısındırmak. ① ئىسسىندۇرماق. ② كۆنمەك، ئادەتلەندۈرمەك.
ısınma. is. قىزىق ھالغا كېلىش، ئىسسىنىش.
ısınmak. ① ئىسسىماق، ئىسسىنماق. ② كۆنمەك، ئادەتلەنمەك:
«Su ısındı — سۇ ئىسسىدى.
Bu işe bir türlü ısınamadım — بۇ ئىشقا زادى كۆنەلمىدىم.»
ısı · ölçer. is. ئىسسىقلىق مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب، ئىسسىق ئۆلچەر.
ısıran. is. پىشقان نانىنى ئۆرۈيدىغان سايمان.
ısırgan. is. bot. ① چاقماق ئوت. ② چىشلەيدىغان:
«Isırgan bir köpek — چىشلەيدىغان ئىت.»
ısırıcı. s. ① چىشلەيدىغان، چىشلەگۈچى. ② قىچىشتۇرىدىغان (رەخت).
ısırık, – ğı. is. s. ① چىش ئىزى. ② چىشلەم.
ısırılmak. چىشلەنمەك.
ısırmak. ① چىشلىمەك. ② قارشى چىقماق.

ısırtmak. چىشلەتمەك.
ısıtıcı. s. ① ئىسسىتقۇچ. ② ئىسسىتقۇچى.
ısıtılmak. ئىسسىتىلماق.
ısıtmak. ① ئىسسىتماق. ② ئىسسىتقۇچ.
ısıtmalı. s. ئىسسىتقۇچلۇق.
ısıtmaz. s. ئىسسىتقۇچسىز.
ısıtmazlık. is. ئىسسىتقۇچسىزلىق.
**ısıtmazlık, – ğı

ısırtmak. چشلەتمەك.
ısıtma. is. ① ئىسىتىش، قىزىتىش. ② قىزىتما، ئىسىتما (كېسەل)، قىزىش.
ısıtmak. ئىسىتماق، قىزىتماق.
ıska. is. ① ئۇنۇمسىزلىك. ② يېرق.
ıskaça. is. it. den. كېمە ماچتىسى.
ıskala. is. it. müz. تەڭكەش ئاۋازلار.
ıskalamak. (توپ ھەققىدە) ئۇرۇپ قاچۇرماق.
ıskarta. s. it. كېرەكسىز (بۇيۇم).
ıskat, – tı. is. ar. ① ئىسقات (ئۆلۈم گۇناھىنىڭ روھى ئۇچۇن بېرىلىدىغان سەدىقە). ② يېرق قىلماق.
ıskatçı. is. ① ئىسقات ئالغۇچى. ② قەلەندەر، دېۋانە.
ıskonto. is. it. tic. مال باھاسىنى چۈشۈرۈش.
ıskota. is. it. den. يەلكەن.
ıskuvar. is. مەھەللە باغچىسى.
ıslah. is. ar. ① ئىسلاھ. ② تەربىيە.
ıslahat, – tı. is. ئىسلاھات.
ıslahatçı. is. ئىسلاھاتچى.
ıslak. s. نەم، ھۆل.
ıslaklık, – ğı. is. نەملىك.
ıslamak. ھۆل قىلماق.
ıslanmak. ھۆل بولماق:
«Yağmurda epeyce ıslandım — ياممۇردا خېلىلا ھۆل بولۇپ كەتتىم.»
ısınmış. s. ھۆل بولۇپ كەتكەن.
ıslatmak. ھۆل قىلماق.
ıslık, – ğı. is. ئىسقىرىق.
ıslıklamak. ئىسقىرتماق.
ısmarlama. is. بۇيرۇتۇش، زاكاز، بۇيرۇتما.
ısmarlamak. ① بۇيرۇتماق، زاكاز قىلماق. ② تاپشۇرماق، ئامانەت قىلماق:
«Allaha ısmarladık — خۇداغا ئامانەت، ئاللاغا تاپشۇردۇق.»
ıspala. is. it. مۇرە.
ıspanak, – ğı. is. yun. bot. پالەك، يوسۇن.
ıspazmoz. is. قاتتىق تىترىمەك.
ısrar. is. ar. تىرىكشىش، چىڭ تۇرۇش، قەتئىي تۇرۇش.
~ etmek. چىڭ تۇرماق.
ıssız. s. قۇپقۇرۇق، بوش، ئاياغ بېسىلمىغان (يەر)، تىپتىنچ.
ıssızlaşmak. ئادەمسىز قالماق.
ıssızlık, – ğı. is. بوشلۇق، تىنچ تىنچلىق.
ıstakoz. is. rum. راك، قىسقۇچپاقا.
ıstakozluk, – ğu. is. قىسقۇچپاقا لارنى تېرىك ساقلاش ئۇچۇن دېڭىز ياقىلىرىغا ياسالغان كۆل.
ıstampa. is. it. ① ئويما. ② رەخت ۋە قەغەزلەرگە گۈل باسىدىغان تامغا. ③ قېلىپ.
ıstampacı. is. ① ئويمىكەش. ② ئويما نەرسىلەر ساتقۇچى.
ıstavroz. is. rum. كرېست (خرىستىئانلارنىڭ بەلگىسى).
ıstıfa is. ar. تالاش، تالىشىش، سايلاش.
ıstılah. is. ar. ئاتالغۇ.
ıstırap, – bı. is. ar. ئازاب، جەبىر.
ıstıraplı. s. ئازابلىق، جەبرلىك.
ıstırapsız. s. ئازابسىز.
ıstırar. is. ar. مەجبۇرىيەت، چارىسىزلىق.
ıstırarî. s. ar. مەجبۇرىي.

ıstok, – ku. is. ing. ① ئامبار، ماگىزىنلاردىكى تەك تۇردىكى مال. ② s. نۇقسانى بار، بۇزۇق.

ışık[1]**, – ğı.** is. يورۇقلۇق، زىيا.

ışık[2]**.** is. دەرۋىش مەنسىدە قوللىنىلىدۇ.

ışıkçı. is. كىنوغا ئېلىشتا ۋە تىياتىر لاردا يورۇقلۇق بەرگۈچى.

ışıklamak. ئايدىڭلاتماق، پارلاتماق.

ışıklandırmak. يورۇتماق، ئايدىڭلاشتۇرماق.

ışıklı. s. ئايدىڭلىق، پارلاق.

ışık ölçer. is. نۇر ئۆلچەش ئەسۋابى.

ışıksız. s. قاراڭغۇ.

ışıldak, – ğı. s. قول چىرىغى، پروژېكتور.

ışıldamak. پارىلدىماق، پارقىرىماق، پارلىماق.

ışıldatmak. پارىلداتماق، پارقىراتماق، پارلاتماق.

ışımak. پارلىماق، پارىلدىماق، نۇر ساچماق.

ışın. is. نۇر، يورۇقلۇق، شولا.

ıştın. is. قارا چىراغ.

ıtâm. is. ar. tip. سىيەلمەسلىك.

ıtır, – trı. is. ar. خۇش پۇراق. ئەتىر.

ıtırlı. s. خۇش پۇراقلىق.

ıtlâk, – kı. is. ar. ① قويۇۋېتىش، ئازاد قىلىش. ② ئايرىلىش (ئەر – خوتۇن). ③ ئات بېرىش، ئات قويۇش. ④ بەلگە قويۇش، يېزىپ قويۇش.

ıtnap, – bı. is. ar. گەپنى ئۇزارتىش، قورۇق گەپنى كۆپ قىلىش.

ıtrâh. is. ar. ۋاز كېچىش، تاشلاش.

ıtriyat, – tı. is. ar. خۇش پۇراق نەرسە، ئەتىر.

ıttıla, – ı. is. ar. مەلۇمات، خەۋەر.

ıvır zıvır. is. كىرەكسىز نەرسە، قورۇق نەرسە.

ıyadet. is. ar. ھال سوراش، يوقلاش.

ıyan. s. → **Ayan.**

ıyar. is. → **Ayar.**

ızbandut, – tu. s. is. ① سۆرلۈك ئادەم. ② قاراقچى.

ızgara. is. yun. ① تاۋا، يالپاق ساپلىق. ② قاقلاش جابدۇقى.

ızmar. is. ar. يوشۇرۇن ساقلاش، مەخپىي تۇتۇش، مەخپىي.

ızrar. is. ar. زىيان، زەرەر.

ıztırap. is. → **Istırap.**

ıztırar. is. → **Istırar.**

I. i.

ibaret, – ti. s. ar. ئىبارەت، توپ-لانغان، مەيدانغا كەلگەن، تەشكىل تاپقان:
«Beş kişiden ibaret bir takım — بەش كىشىدىن ئىبارەت بىر ئەترەت.»
ibate. is. ar. ① جايلاشتۇرۇش، ② تاك ئاتقۇزۇش، تۇنەك.
ibcal. is. ar. چەكسىز ھۆرمەت.
ibdâ, – ı. is. ar. ئىجادىيەت يا-رىتىش، ئىجاد قىلىش، ئەسەر يېزىش.
ibibik, – ği. is. zool. ھۆپۈپ (قۇش).
ibik, – ği. is. ① خوراز، كوركى قا-تارلىقلارنىڭ بېشىدىكى تاج. ② پۆپۈك.
ibikli. s. تاجلىق، تاجسى بولغان.
ibis. is. lat. yun. لەگلەك تۇسلۇك قاناتلىق ھايۋان. (ئۇزۇن پۇتلۇقلار).
ibiş. is. ① كومىدىيە، قورچاق ئويۇنلىرىدا قىزىقچى، كومىك. ② ئەخمەق، دۆت، گالۇاڭ.
ibka, ıbka. si. ar. يىغلىتىش.
iblâğ. is. ar. ① ئەرىشتۇرۇش، يېتىشتۈرۈش. ② ئارتتۇرۇش، كۆپەيتىش.
~ etmek. ئۇلاشتۇرماق، ئەرىشتۇرمەك.
iblis. is. ar. ① شەيتان. ② ئەسكى ۋە ھىيلىگەر. ③ لەنەتكە ئۇچرىغان.
iblisâne. z. شەيتانلارچە.
ibn. is. ar. ئوغۇل، ئەر ئەۋلاد:
«İbni Abdullah. — ئابدۇللا ئوغلى.
ibne. is. ar. ھېجىمىز، ھەزىلەك.
ibnetor. s. ar. → **Ibne.**

İ. İ. – 12 ئى (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ھەرپى).
iade. is. ar. ① قايتۇرۇش، ياندۇرۇش. ② ئالماشتۇرۇش. ③ يەڭگۈشلەش، تېگمىشىش:
«Aldığı kitabı iade etti — ئالغان كىتابىنى قايتۇرۇدى.»
iane. is. ar. ① ئىئانە. ② يېرىقسۈللارغا ياردەم ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل (سەدىقە). ③ ماددىي ياردەم:
«Iane etmek — ياردەم قىلماق.
iare. is. ar. ئۆتنە، ئارىيەت.
iaşe. is. ar. باقماق، يېدۇرۇپ – ئىچكۈزمەك.
iba. is. ar. رازى بولماسلىق، قوبۇل قىلماسلىق، رەت قىلىش، باش تارتىش.
ib'âd. is. ar. يىراقلاشتۇرۇش، ئۇزاقلاشتۇرۇش.
ibâdı. is. ar. ① قۇللار. ② ئاللانىڭ قۇللىرى. ③ ئىبادەت قىلغۇچىلار.
ibâdet, – ti. is. ar. چوقۇنماق، ئىبادەت.
ibadetgâh. is.ar. ئىبادەتخانا، ئىبادەتگاھ.
ibadet. hane. is. ar. far. ئىبادەتخانا.
ibadullah. s. ar. ① بەك كۆپ، تولا. ② ئاللانىڭ قۇللىرى.
ibâhi. s. ar. ھارام نەرسىنىڭ مۇباھ بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغانلار.
ibare. is. ar. جۈملە، ئىبارە:
«Açık ibare — ئوچۇق جۈملە.

ibra. is. ar. ① ئاقلاش. ② ئېنىقلاش. ③ قويۇۋېتىش، قويۇپ بېرىش.

ibram. is. ar. يالۋۇرۇش، ئىلتماس قىلىپ تۇرۇۋېلىش.

ibraname. is. ar. تىل خېتى، ھۆججەت.

ibrani. is. osm. قەدىمكى يەھۇدىلەر-نىڭ نامى.

ibranice. is. osm. ھازىر ئىسرائىللار-نىڭ سۆزلىشىدىغان سامى تىلى.

ibraniler. öz. is. يەھۇدى قەۋمى.

ibraz. is. ar. ① ئىسپات. ② پەيدا بولۇش، ئوتتۇرىغا قويۇش، مەيدانغا چىقىرىش، كۆرۈنۈش، گەۋدىلىنىش، زاھىر بولۇش.

ibre. is. ar. ① ستېرىلكا (گىر قاتار-لىقلارنىڭ). ② سائەت ستېرىلكىسى، كومپاس ستېرىلكىسى. ③ بەلگە.

ibret, – ti. is. ① ئىبرەت، تەجرىبە، ساۋاق. ② s. ئاجايىپ، ھەيران قالارلىق، غەلىتە.

ibretli. s. ئىبرەتلىك.

ibrevi. s. ① ستېرىلكىغا ئائىت. ② ستېرىلكا شەكلىدە.

ibri. is. ar. ئىبرانى دىنىگە ئېتىقات قىلغۇچى يەھۇدى.

ibrik, – ği. is. ar. ئۈرىق قاتارلىق جوغلىق، تۇتقۇچلۇق سايمان.

ibriktar. is. ar – far. پادىشاھلار-نىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بەرگۈچى.

ibriyûn. is. ئىبرانىلەر، يەھۇدىلەر.

iblat. is. → **İplat.**

ibtar. is. ar. ① سالماق قويۇش. ② بالىسىز قويۇش، بالىسىز قېلىش. ③ بۆلۈش، ئايرىش. ④ مەسىلىنى ھەل قىلىش، مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىش.

ibtida. is. → **İptida.**

ibtidar. is. ar. ئىشقا كىرىشىش، ئىشقا باشلاش.

ibtiga. is. ar. ئىستەك، ئارزۇ، غايە.

ibtihal. is. ar. يالۋۇرۇش، يېلىنىش.

ibtihas. is. ar. سۈرۈشتۈرۈش، ئۇقۇشۇش، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش، تەكشۈرۈش.

ibtikâ. is. ar. يېغلاش، كۆز يېشى قىلىش.

icab. is. → **icap.**

icabet, – ti. is. ar. ① قوبۇل بولماق، ئارزۇغا لايىق، رازى بولماق. ② بىر چاقىرىقنى ئىشقا ئاشۇرماق.

icabetmek. → **Gerekmek.**

icabî. s. ar. ئىجابىي.

icad. is. → **İcat.**

icap, – bi. is. ar. كېرەك، لازىم، كېرەكلىك، ھاجەت، ئېھتىياج.

icar. is. ar. ① ئىجارە. ② ئىجارە ھۆججىتى، ئىجارە خېتى.

icare. is. ar. ئىجارە ھەققى.

icat, – di. is. ar. ①ئىجاد. ② ئويدۇرما، توقۇما، ياسالما.

icâz. is. ar. ed. ئاز سۆز بىلەن كەڭ مەنە بىلدۈرۈش، مەنىلىك سۆز.

icaz. is. ar. كارامەت، مۆجىزە.

icazet, – ti. is. ① رۇخسەت، ئىجازەت. ② دىپلوم.

icazet. name. is. ar. ئىجازەتنامە، رۇخسەتنامە.

icazlı. s. ① قىسقىچە. ② مۆجىزىگە ئوخشاش.

icbar. is. ar. زورلاش، مەجبۇر قىلىش.

içermek. زىتلىق، قارىمۇ قارشىلىق.
iç · güvey, iç. güveysel. is. كۆيئوغۇل بولۇپ كىرگەن يىگىت، ئىچكۈيئو.
iç . hayat,–ti. is. fels. ئىچكى دۇنيا: «Ic hayatı karışık adam — ئىچكى دۇنياسى قالايمىقان ئادەم.»
iç . ısı. is. ۋولقان.
içim. is. ① يۇتۇم، تەم: «Iki içim ilaç kaldı — ئىككى يۇتۇم دورا قالدى.»
Bu çayin rengi yok, amâ içimi iyi — بۇ چاينىڭ رەڭگى يولمىغان بىلەن، تەمى ياخشى.»
içimli. s. ئىچىشكە ياخشى، تەملىك: «Içimli çay — تەملىك چاي، ئىچىشلىك چاي.»
içimlik, – ği. is. → **İçim.**
için. ئۈچۈن، شۇڭا: «Doğruyu söylemediği için yıkıldı — راست گەپ قىلمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆرۈلدى.»
içinde. ئىچىدە: «Son bir yıl içinde çok ilerledi — كېيىنكى بىر يىل ئىچىدە كۆپ ئالغا باستى.»
içindekiler. مۇندەرىجە.
içinden. s. fels. ئۆزلۈكىدىن.
içinti. is. ئىچىملىك ئىچىش.
içirik, – ği. is. ① ئۈچەي، باغىر. ② ئادەمنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى.
içirmek. ① ئىچكۈزمەك. ② ئۈرمەك. ③ مەست قىلماق. ④ سىڭدۈرمەك (بويانى قەغەزگە).
içişleri. is. ئىچكى ئىشلار.
~ bakanı. ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى.
içitmek. tıp. ئوكۇل ئوكۇل بەرمەك، مەجبۇرلانماق.
~ edilmek.
iclâ. is. ar. قوغلاش، سۈرۈش، ھەيدەش.
iclâl. is. ar. ① ھۆرمەتسىزى قىلىش، كۆتۈش. ② قۇدرەتلىك، ئۇلۇغلۇق. ③ ئايال ئىسمى.
iclâs. is. ar. ① تەختكە چىقىرىش. ② ئولتۇرغۇزۇش.
icma. is. ar. ① جەم قىلىش، بىر يەرگە يىغىش، بىر يەرگە توپلاش. ② پىكىر بىرلىكىگە كېلىش.
icmal. is. ar. يەكۈن، خۇلاسە، يىغىندا.
~ etmek. خۇلاسە قىلماق.
icra. is. ar. ئىجرا، يۈرگۈزۈش، ئورۇندىتىش، ئىشقا ئاشۇرۇش، ئادا قىلىش، ئارتقۇزۇش.
icracı. is. ① ئىجرا قىلغۇچى، ئارتقۇزغۇچى، ئورۇندىغۇچى، يۈرگۈزگۈچى. ② ساز چالغۇچى، سازچى.
iç, – çi. is. ① ئىچ، بىر نەرسىنىڭ ئىچ تەرىپى. ② كۆڭۈل، قەلب: «İçişleri bakanı — ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى.»
içecek, – ği. is. ئۈسسۈزلۇق، ئىچىلىدىغان.
içeri. is. ① ئىچ تەرەپ. ② كۆڭۈل، قەلب: «İçeriden sesler geliyor — ئىچكىرىدىن ئاۋاز كېلىۋاتىدۇ.»
içel. öz. is. ئىچكىلىك (جەنۇبىي ئانا تولىدىكى بىر ۋىلايەت).
içerik, – ği. is. ئىچىدە بولغان نەرسە، مەزمۇن.
içerlemek. خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق.

içtinap, – bı. is. ar. ساقلىنىش، قوغدىنىش، ئۆزىنى تارتىش.
iç : tüzük, – ğü. is. نىزامنامە.
iç : yağı. is. چاۋنياغ، ئىچ ياغ.
iç : yapı. is. bot. ئۆسۈملۈكنىڭ ئىچكى قۇرۇلۇش شەكلى.
iç . yüzü, – zü. is. سىر، ماھىيەت، ئەپت ـ بەشىرە:
«İçyüzü büsbütün açağa çıktı — ئەپت بەشىرىسى پۈتۈنلەي پاش بولدى.»
id. is. ar. ھېيت، بايرام.
idam. is. ar. ئۆلۈم جازاسى.
idame. is. ar. داۋاملاشتۇرۇش.
~ etmek. داۋاملاشتۇرماق.
idare. is. ar. ① باشقۇرۇش، ئىداره قىلىش. ② تېجەش. ③ ئىنتىزام. ④ رەھبەرلىك:
«İdareli olsa aylığı yetişecek — تېجەشلىك بولسا ئايلىقى يېتىشىدۇ.»
idamlik, – ğı. s. is. ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان.
idareci. is. رەھبەر.
idarecilik, – ği. is. رەھبەرلىك.
idare . hane. is. ① تەھرىر بۆلۈمى. ② ئىش بېجىرگۈچىلەرنىڭ ئىشخانىسى.
idareli. s. ① ئىداره قىلىشنى، باشقۇرۇشنى بىلىدىغان. ② ئىقتىسادچىل.
idaresiz. s. ① رەھبەرلىك قىلالمايدىغان. ② ئىسراپخور.
idbar. is. ar. چۈشكۈنلۈك.
iddet, – ti. is. ar. ئىددەت (ئېرىدىن ئاجراشقان ياكى ئېرى ئۆلگەن بىر خوتۇننىڭ قايتا ئەرگە تېگىشى ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان مۇددەت).
iddia. is. ar. ① ئېلان قىلىش، ئېيتىش، قويماق.
içken. is. هاراقكەش، ئىچەرمەن.
içki. is. هاراق، شاراب، ئىچكىلىك.
içkici. is. ① هاراق چىقارغۇچى ۋە ساتقۇچى. ② s. هاراقكەش.
iç . lastik, – ği. is. ئاپتوموبىل، ۋېلىسىپىت قاتارلىقلارنىڭ كامىرى.
içlek. s. مەنىۋى.
içme. is. ئىچىش.
içmek. ① يۇتماق، ئىچمەك.
② يۇتماق، سۈمۈرمەك:
«İçki içmek — ئىچىملىك ئىچمەك.
Sigara içmek — «تاماكا چەكمەك.
iç . organ. is. anat. يۇرەك، ئاشقازان، ئۆپكە، چىگەر قاتارلىق ئىچكى ئورگان، ئىچكى ئەزا.
içre. z. ① ئىچكى تەرەپ. ② ئىچىدە، تەركىبىدە.
içrek. s. ئىچىدە قالغان، ئىچىدە ساقلانغان.
iç . savaş. is. ئىچكى ئۇرۇش.
içten. s. سەممىي، ئىچىدىن، جاندىن، قەلبىدىن.
~Karşılama — سەممىي قارشىلاش.
içtenlik, – ği. is. سەممىيەت، سەمىمىيلىك، ئىچتىنلىك، قىزغىنلىق.
iç · ticaret, – ti. is. ئىچكى سودا.
içtihat, – dı. is. ar. ① بىر نەرسىگە قارىتا كۆز قاراش. ② ئىجتىھات، غەيرەت.
içtima, – ı. is. ئىجتىمائىي ئورگان، جەمئىيەت، ئۇيۇشما.
içtimai. s. ar. ئىجتىمائىي.
içtimailik, – ği. is. سوتسىيالىزم.
içtimaiyet, – ti. is. ar. سوتسىئولوگىيە.

idrâkli. s. ئەقىللىق، ئاڭلىق.
idrâksiz. s. ئاڭسىز، ئەقىلسىز.
idrar. is. ar. سۈيدۈك.
ifa. is. ar. ① ئىجرا، يۈرگۈزۈش، بېجىرىش. ② تۆلەش، قايتۇرۇش، ئۆتەش.
ifade. is. ar. ئىپادە.
ifakat, – tı. is. ar. ① كېسەلدىن ئۆزە بولۇپ كەتمەك، ياخشى بولۇپ كەتمەك. ② ئۇڭلانماق (مەستلىكتىن). ③ ئايال ئىسمى.
iffet, – ti. is. ar. ① نومۇس، ئىپە، پەت، پاكلىق، نومۇسچانلىق. ② ئايال ئىسمى.
iffetli. s. ar. نومۇسنى ساقلاپ قالغان، نومۇسلۇق.
iffetsiz. s. نومۇسسىز، ئەخلاقسىز.
iffetsizlik, – ği. is. نومۇسسىزلىق.
ifham. is. ar. چۈشەندۈرۈش، بىلدۈرۈش.
ifildemek. ① تىترەك باسماق. ② چىقماق، لەپىلدىمەك، (شامالنىڭ يېنىك چىقىشى).
iflâh. is. ar. قۇتۇلۇش (قىيىن ئەھۋال، خەتەر، كېسەلدىن).
~ i kesilmek. كۈچى قالماسلىق.
~ ini kesmek. ھەددى ـ ھىسابسىز ھاردۇرماق.
~ bulmak. ئەھۋالى تۈزۈلۈپ ياخشى بولماق.
~ olmak. سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.
iflâs. is. ar. ۋەيران بولۇش، سۈنۈش (تىجارەتتە)، بەربات بولۇش.
ifna. is. ar. ① يوقىتىش، تۈگىتىش. ② ئىسراپ قىلىش.
ifrağ. is. ar. ① ئۆزگەرتىش (ئەھۋالـ تۈرۈش، بىلىش، چۈشىنىش. ② بايان قىلىش، بايانات. ③ تەلەپ، ئىستەك. ④ دېگىنىدە قاتتىق تۇرۇش، چىڭ تۇرۇش. ⑤ دەرد تۆكۈش، شىكايەت قىلىش.
iddiacı. s. ① جاھىل. ② سۆزىدە چىڭ تۇرىدىغان، ئۆزىنىڭكىنى راست دەيدىغان.
iddia . name. is. ar. شىكايەتنامە، ئەرز.
iddihal. is. ar. كىرىش، داخىل بولۇش، ئارىلىشىش.
iddihar. is. بېسىمدارلىق.
idea. is. ar ① ئۇقۇم، چۈشەنچە. ② ھېسسىيات، تۇيغۇ. ③ پىكىر، كۆز قاراش.
ideal, – li. s. fr. ئىدىيۇى، ئىدىئال.
idealist. s. fr. ئىدىئالىست.
idealizm. is. fr. ئىدىئالىزم.
idealog. is. fr نەزەريىيچى، مۇتەپەككۇر، ئىدىئولوگ.
ideoloji. is. fr. ئىدىئولوگىيە.
idi. is. ئىدى.
idikut. is. ئىدىقۇت.
idil. is. fr. ① قىسقا يېزىلغان مۇھەببەتكە دائىر شېئىر. ② چىن مۇھەببەت، ساپ مۇھەببەت.
idiş. s. → **İğdiş.**
idman. is. ar. تەنتەربىيە، بەدەن چىنىقتۇرۇش، چىنىقىش.
idmancı. is. ① تەنھەرىكەتچى. ② گىمناستىك ئۆگەتكۈچى.
idrâk, – kı. is. ar. ① ئىدراك، ئەقىل يۈرگۈزمەك، چۈشەنچە، پاراسەت. ② ئېرىشىش، ئىگە بولۇش. ③ ئۆزلەشتۈرۈش، بىلىش، چۈشىنىش.

چاپلاش. ② بوهتان.

iftiracı. s. ar. تۆهمەتخور، بوهتانچی.

iftiras. is. ar. ۋەهشىيلىك، يىرتقۇچلۇق.

iğ. is. ئۇرچۇق، يىك.

iğbirer. is. ar. ① تىرپا ـ تىزان قونۇش، چاك ـ تىزان بېسىش. ② زورۇق ماق، كۆچەنمەك.

iğde. is. bot. ياۋا زەيتۇن دەرىخى.

iğdin. s. پالاق، بۇزۇق (تۇخۇم).

iğdiş, iğdiç. s. far. پىچىسلىغان، پىچمۇبتىلگەن، ئاختا قىلىنغان (ئات).

iğfal, – li. is. ar. ① ئالداپ نومۇس سىغا تېگىش، ئازدۇرۇش. ② غەپىلەتتە قالدۇرۇش.

iğik. s. z. → **Eğik.**

iğilme. is. → **Eğilme.**

iğilmek. → **Eğilmek.**

iğiltaşı. is. تۇگمەننىڭ ئاستى تېشى.

iğna. is. ar. باي قىلىش.

iğne. is. ① يىگنە. ② تۇرلىگۇچ. ③ قارماق (بېلىق تۇتىدىغان). ④ ئوكۇل يىگنىسى.

iğneci. is. ① ئوكۇل ئۇرغۇچى، ئوكۇل سالغۇچى. ② يىگنە ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

iğnedenlik, – ği. is. يىگنە قۇتىسى.

iğnelemek. ① يىگنە بىلەن تىكمەك. ② يىگنە سانجىماق، ئوكۇل بەرمەك. ③ تەنە قىلماق، سۆزدە چېقىۋالماق.

iğneli. s. ① چاقىدىغان (زەھەرلىك). ② تىكىلگەن، قادالغان (تۇرگۇچ).

iğnelik, – ği. is. يىگنە خالتىسى.

iğrak, – ki. is. ar. ھەددىدىن ئارتۇقلۇق، ھەددىدىن زىيادىلىك.

iğremek. ھۆكىرىمەك، ۋارقىرىماق، تۇرۇلماق، نى). ② مەدەننى ئېرىتىپ قېلىپقا تۆكۈش. ③ بوشىتىش، سىرتقا چىقىرىش.

ifrat, – tı. is. ar. ھەددىدىن ئېشىپ كەتمەك.

ifraz. is. ar. ئايرىلىش، بۆلۈنۈش، پارچىلىنىش.

ifrazat, – tı. is. بەدەندىن چىققان قان، زەردار ۋە تەر قاتارلىقلار.

ifrit, – ti. is. ar. ① جەن ـ ئالۋاستى. ② قاتتىق ئاچچىقلىنىش.

~ etmek. قاتتىق غەزەپلەنمەك.

ifsah[1]. is. ar. تىلغا ئېلىش.

ifsah[2]. is. ar. ئۇنتۇش.

ifsah[3]. is. ar. كېڭەيتىش.

ifsat, – dı. is. ar. ① بۇزۇش، بەر- بات قىلىش. ② قالايمىقانلاشتۇرۇش، پاراكەندە قىلىش.

ifşa. is. ar. پاش قىلىش، ئېچىپ تاشلاش، ئاشكارىلاش، ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

iftar. is. ar. ئىپتار، ئېغىز ئېچىش (روزا تۇتقاندا).

iftariye. is. ar. → **İftarlık.**

iftarlık – ğı. is. ① ئىپتارلىق. ② بەك ئاز.

iftihar. is. ar. ئىپتىخار، شەرەپ.

~ a geçmek. نەمۇنىچى ئوقۇغۇچى بولماق.

~ listesi. شەرەپ تاختىسى.

iftikar. is. ar. ① ھاجەتمەن. ② يوقسۇللۇق، ھاجەتمەنلىك. ③ ھاجەتمەن بولۇش، ھاجىتى چۈشۈش. ④ كىچىك پېئىللىق.

iftikariye. is. ar. ئىدىئالىزم.

iftira. is. ar. ① تۆھمەت، قارا

ihanet, – ti. is. ar. ① خيانەت. ② ۋاپاسىزلىق، سادىقەتسىزلىك. ③ ئىشەنچىنى يەردە قويۇش.

ihata. is. ar. بىر نەرسىنىڭ چۆرىسىنى قورشاش، قورۇق، چىت، ئىمھاتە.

~ etmek. بىرنەرسىنىڭئەتراپىنىقورشىماق.

ihatalı. s. ① كەڭ كۆلەملىك، كەڭ دائىرىلىك. ② كەڭ مەنىلىك، كەڭ بىلىملىك.

ihbar. is. ar. خەۋەر قىلىش، ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرۈش، مەلۇم قىلىش.

ihbariye. is. ar. ① مۇخبىرلىق شاھادەتنامىسى. ② مۇخبىرلىق ھەققى.

ihbarlı. s. خەۋەر بېرىلگەن، ئۇختۇرۇلغان، مەلۇم قىلىنغان، خەۋەر قىلىنغان.

ihbar . name. is. ① ئىمزاسىز خەت (يۇقىرىغا سۇنۇلغان). ② ئۇقتۇرۇش قەغىزى.

ihda. is. ar. ھەدىيە بېرىش.

inbas. is. ① يېڭى بىر نەرسىنى مەيدانغا چىقىرىش، يېڭى بىر نەرسىنى يارىتىش. ② قۇرۇش، تەسىس قىلىش.

~ etmek — مەيدانغا كەلتۈرمەك

ihfa. is. ar. يوشۇرۇپ قويۇش: «Kaçak askeri. ihfa, bir suçtur — قاچاق ئەسكەرنى يوشۇرۇپ قويۇش گۇناھتور.»

~ etmek. يوشۇرماق.

ihkak. is. ar. ھوقۇقنى يۈرگۈزۈش.

ihlâl, – lı. is. ar. بۇزۇپ قويۇش، كېرەكسىز قىلىپ قويۇش، زىيانغا ئۇچرىتىش.

~ etmek — بۇزماق.

ihlâs. is. ar. ① ئىخلاس. ② توغرا ۋە پاك مۇھەببەت:

«Onun size ihlası var — ئۇنىڭ سىزگە پاك مۇھەببىتى بار.»

ihlil. is. ar. ① سۇيىدۇك يوللىسى. ②

iğrenç. s. يىرگىنىچ، ئىپلاس.

iğrençlik, – ği. is. يىرگىنىچلىك، ئىپلاسلىق.

iğrendirmek. يىرگىندۈرمەك.

iğrengen. s. ھەممىدىن يىرگىنىدىغان.

iğrenme. is. يىرگىنىش.

iğrenmek. يىرگىنمەك.

iğri. s. → **Eğri.**

iğrik. s. كۆپ ۋارقىرايدىغان، كۆپ تۇۋلايدىغان (ھايۋان).

iğrilik, – ği. is. → **Eğrilik.**

iğtinam. is. ① غەنىيمەت، ئولجا. ② بۇلاڭ ـ تالاڭ.

iğtirak. is. ar. ① سۈدا بوغۇلۇش، تۇنجۇقۇش. ② ئىچىگە تولدۇرۇپ نەپەس ئېلىش.

iğtirar. is. ar. ① مەغرۇرلۇق، كىبىر. ② ئالدىنىش. ③ غاپىل بولۇش.

iğtişas. is. osm. ① بۇزۇلماق (يەنى دىغان نەرسىلەر). ② ئالستوپىلاڭ، ئىسيان.

iğtiyar. is. ar. پايدىلىنىش.

iğva. is. ar. ئازدۇرۇش، يولدىن چىقىرىش، يامان يولغا باشلاش.

iğzabetmek. ئاچچىقلاندۇرماق، ئاچچىقنى كەلتۈرمەك، غەزەپلەندۈرمەك.

iğzap, – bı. is. ar. غەزەپلەندۈرۈش.

ihafe. is. ar. قورقۇتوش، تەھدىت.

~ etmek. قورقۇتماق.

ihale. is. ar. ھاۋالە، ئامانەت.

~ etmek. ھاۋالە قىلماق.

ihâm. is. ar. ۋەھىمىگە سېلىش، ئەندىشىگە سېلىش.

ihsas. is. ar. ① هېس قىلدۇرماق، ئىما. ② تۇيغۇ، سەزگۈ.

ihtar. is. ar. ① دىققەتنى تارتىش، ئېسىگە سېلىش. ② ئاگاھلاندۇرۇش.

~ cezası. ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى.

~ etmek. ئاگاھلاندۇرماق.

ihtar : name. is. ئېتىراز بىلدۈرۈش خېتى، ئاگاھلاندۇرۇش خېتى.

ihtibar. is. ar. سىناق، سىناش.

ihtibas. is. ar. ئېتىلىپ قېلىش، تۇسۇۋالۇپ قېلىش، تۇتۇلۇپ قېلىش، تىقىلىپ قېلىش.

ihticaç. is. ar. پاكىت، ئىسپات، دەلىل.

ihtida[1]. is. ar. ① توغرا يولغا چۈشۈش، توغرا يول بىلەن مېڭىش. ② ئۆز دىنىدىن قايتىپ مۇسۇلمان بولۇش. ③ ھالىنى تۈزىتىش.

ihtida[2]. is. ئالداش، ھىيلە بىلەن ئىشەندۈرۈش.

ihtifa. is. ar. يوشۇرۇنۇش.

ihtifal, – lı. is. ar. خاتىرە مۇراسىمى.

ihtikan. is. ar. قان كېتىش.

ihtikar. is. az. خورلۇق، كۆزگە ئىلما سلىق، ھەقىرلىنىش.

ihtilâç. is. ar. تىپىرلاش.

ihtilaf. is. ar. ئىختىلاپ، پىكىر بىر لىكىدە بولماسلىق، باشقىلىق.

ihtilâl, – li. s. ① ئىنقىلاب. ② ئىسيان، قوزغىلاڭ، توپىلاڭ. ③ سياسىي ئۆزگىرىش:

«1. Köylü ihtilalı — دېھقانلار ئىنقىلابى.

2. Üç il ihtilalı ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي.»

ihmal, – li. is. as. بىپەرۋالىق، ئېھتىياتسىزلىق، ھەسلىك، ئەھمىيەت بەرمەسلىك، كۆڭۈل شىمەسلىك.

ihmalcı. s. ① بىپەرۋا (ئادەم). ② دىققەتسىزلىك قىلىدىغان.

ihmalkâr. is. ar. → **Ihmalcı**

ihracat, – tı. is. ① ئېكسپورت. ② خەجلەنگەن پۇللار.

ihracatçı. is. s. ئېكسپورتچى.

ihracatçılık, – ğı. is. ئېكسپورتچىلىق.

ihraç, – çı. is. ar. ئېكسپورت، ئېكسپورت قىلىش.

~ etmek. ئېكسپورت قىلماق.

ihrak, – kı. is. ar. يېقىش، كۆيدۈرۈش.

ihram. is. ar. ① ئېھرام، قەدىمكى زامانىدا يۇنانلىقلار، رومالىقلار، ھازىر بولسا بەر بەرى خەلقى پۈركۈنۈۋالىدىغان ئاق يۇڭدىن توقۇلغان كىيىم. ② كەئبىدە ھاجىلار كىيىدىغان ئاق كىيىم. ③ ئەرەبلەر ئىسقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن كىيىۋالىدىغان تىكىشى يوق ئاق كىيىم.

ihraz. is. ar. قازىنىش، قولغا كەلتۈرۈش، ئىگە بولۇش، ئېرىشىش.

ihsa. is. ar. سان، ساناش، ساناق.

ihsai. s. osm. ستاتىك.

~ malümat. ستاتىك مەلۇمات.

ihsaiyat, – tı. is. ar. ستاتىستىكا بىلىمى.

ihsan[1]. is. ar. خەير – ئېھسان، سوۋغات، بەخش، شەپقەت، ياخشىلىق، يامانلىققا ياخشىلىق.

ihsan[2]. is. ① مۇستەھكەملەش. ② نورمۇسچان بولۇش.

تاما، نەپس.

ihtiras². is. ar. دۈشمەندىن ياكى بىر خەتەردىن ساقلىنىش.

ihtiraz. is. ar. ئېھتىيات، ساقلىنىش، چېكىنىش:

«Leke getirebilecek işlerden pek داغ كەلتۈرىدىغان — ihtiraz eder ئىشلاردىن قاتتىق ساقلىنىدۇ.»

ihtisam. is. ar. دۈشمەنلىك، خۇسۇمەت.

ihtisap. is. ① سۇراققا تارتىش. ② جازا. ③ بازار باشقۇرۇش ئورنى.

ihtisar. is. ar. ① تارىيىش، قىسقىراش، كىرىشىش. ② تارايتىش، قىسقارتىش.

ihtisas¹. is. ar. ① ئىختىساس. ② بىلىم، ھۈنەر.

ihtisas². is. ar. ① تۇيغۇ، سېزىم. ② تەسىرات، ھېسسىيات.

ihtisasiyun. is. مۇتەخەسسىسلەر.

ihtişam. is. ar. كۆركەم، تەنتەنە، ھەشمەت، داغدۇغا.

ihtişamlı. s. كۆركەملىك، ھەشمەتلىك، تەنتەنىلىك، داغدۇغلىق.

ihtitab. is. ① ئوتۇن يىغىش، ئوتۇن كېسىش. ② پالتا ھەققى (ئوتۇن تەييارلاپ بەرگۈچىلەرگە بېرىلىدىغان ھەق).

ihtitam. is. تۈگىمەك، ئاخىرىغا يەتمەك.

ihtiva. is. ar. ئىچىگە ئېلىش، قاپلاش.

ihtiyaç, – cı. is. ar. ① ئېھتىياج، كەمبەغەللىك. ② يېقىسۇللۇق:

« Yemek yeme ihtiyacı — تاماق يېيىش ئېھتىياجى.

Ihtiyaç adamcağızın belini بۈقىسۇللۇق بىچارىنىڭ — büktü بېلىنى پۈكۈپ مۈكچەيتىۋەتتى.»

ihtilâlcı. s. is. ① ئىنقىلابچى. ② ئىسيانچى، قوزغىلاڭچى، توپىلاڭچى.

ihtilâlcılık, – ğı. is. ① ئىنقىلابچىلىق. ② ئىسيانچىلىق.

ihtilâm. is. ar. ئېھتىلام، چۈشىدە شەيتان ئاتلاش.

ihtilâs. is. ar. جىنايەت قىلىش، قاقتى ـ سوقتى قىلىش، يېۋىلىش، ئۆزىنىڭ قىلمۇبلىش.

ihtilât. is. ar. (كېسەل ھەققىدە) ئايلىنىش، ئۆزگىرىش:

«Hastalığın başka hastalıklarla ihtilâtından korkuluyor — بىر كېسەلنىڭ باشقا كېسەلگە ئۆزگىرىپ قېلىشىدىن قورقىدۇ ئادەم.»

ihtima. is. ar. ساقلىنىش، پەرھېز قىلىش.

ihtimal. is. ar. ئېھتىمال.

ihtimallı. s. ئېھتىمالى بولغان.

ihtimam. is. ar. ① غەمخورلۇق، ئېتىبار بېرىش، دىققەت بىلەن ئىش كۆرۈش. ②ئەستايىدىللىق، ئىنچىكىلىك، كۆڭۈلشەش.

ihtimar. is. ar. ئېچىتقۇ سالماق، بولماق (خېمىر).

ihtinak. is. نەپەسنىڭ بوغۇلۇشى، بوغۇلۇپ قېلىش.

ihtira, – ı. is. ar. ئىجاد، ئىختىرا، كەشپىيات.

ihtirak. is. ar. ① تۈتۈشۈپ يانماق. ② بىرەر سەييارىنىڭ قۇياشقا يېقىنلىشىشى.

ihtiraklı. s. تۈتاشقان، يانغان.

ihtiram. is. ar. ئېھتىرام، ھۆرمەت.

ihtiras.¹ is. ar. ① قارا نىيەت. ②

ihtiyaçlı. s. ئېهتىياجلىق، هاجەتمەن.
ihtiyal. is. ar. هىيله، ياسما.
ihtiyan. is. ar. ۋاپاسىزلىق.
ihtiyar[1]. s. ar. قېرى (ئادەم)، ياشانغان.
ihtiyar[2]. is. ar. ئىختىيار.
ihtiyâren. z. ئىختىيارەن، ئۆز ئىختىيارى بىلەن، ئۆز ئارزۇسى بويىچە، مەيلىچە.
ihtiyari. s. ar. ئىختىيارىي، ئۆز مەيلى بىلەن.
ihtiyarlama. is. قېرىش (ئادەم)، ياشىنىش.
ihtiyarlamak. قېرىماق، ياشانماق.
ihtiyarlatmak. ① قېرىتماق. ② قېرى كۆرسەتمەك:
«Saçı onu ihtiyarlatiyor — چېچى ئۇنى قېرى كۆرسىتىۋاتىدۇ.»
ihtiyarlik, – ğı. is. قېرىلىق.
ihtiyarsız. s. ئىختىيارسىز:
«Geceleri ihtiyarsız bunu düşünüyor — كېچىلىرى ئىختىيارسىز بۇنى ئويلايدۇ.»
ihtiyat, – ti. is. ar. ئېهتىيات.
ihtiyaten. z. ئېهتىياتەن.
ihtiyatkârlık. s. ar. ئېهتىياتچان، ئېهتىياتلىق.
ihtiyatlı. s. ئېهتىياتچانلىق.
ihtiyatsızlık, – ğı. is. ئېهتىياتسىزلىق.
ihtizab. is. ar. چاچ، ساقالنىڭ قىتاتلىماق، بويىماق.
ihtizar. is. ar. جان تالىشىش.
ihtizaz[1]. is. ar. ① تىترەش. ② دولقۇنسىمان ھەرىكەت.
~etmek. تىتر ىمەك.
ihtizaz[2]. is. ar. خۇش بولۇش، كۆڭلى ئېچىلىش.
ihvan. is. ar. ① ھەمدوست. ② ئەينى گۇرۇھ، ۋە ئەينى مەزھەپتىن بولغانلار.
ihvanlık, – ğı. is. ① دوستلۇق. ② قېرىنداشلىق.
ihya. is. ar. جانلاندۇرۇش، تىرىلدۈرۈش.
~etmek. ئەسلىگە كەلتۈرمەك.
ihyanen. z. ar. ئاندا ـ ساندا، ئارا ـ لاپ، ئارا ـ سىرا.
ihzan. is. ar. قايغۇغا سېلىش.
ihzar. is. ar. ① ھازىرلاش، ھازىرلىق كۆرۈش. ② ئەرز قىلىنغۇچى بىلەن گۇۋاھچىنى مەجبۇر ئەكىلىش. ③ كۆپىيىش:
«Konuğa yemek ihzar ettiler — مېھمانغا تاماق ھازىرلىدى.»
~etmek. ھازىرلىماق، تەييارلىماق.
ihzaren. z. ar. ئەدلىيىگە قورال كۆچى بىلەن ئېلىپ كېلىشى.
ihzarî. s. ar. ① ھازىرلىق، تەييارلىق:
«Ihzarî sınıf — تەييارلىق سىنىپ.»
ika, – ı. is. ar. ① قىلىش، ئېتىش. ② رېتىم (مۇزىكىدا).
ikab. is. ar. ① ئازاب، جاپا. ② قىيامەت جازاسى.
ikad[1]. is. ar. ① ئولتۇرغۇزۇش. ② تەختكە چىقىرىش.
ikad[2]. is. ar. ① يېقىش (ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن)، تۇتاشتۇرۇش (ئوت). ② كۆرەڭ ئۇچۇن غەيرەتكە كەلتۈرۈش.
ikaf[1]. is. ar. ① ئاتاش، بېغىشلاش. ② توختىتىش، تۇرغۇزۇش، ئالدىغا ئۆتۈش.
ikaf[2]. is. ar. ئېگەر.
ikal. is. ar. ① باغ. ② ئاياغ بوغقۇچ.
~olmak. توسقۇن بولماق.
ikame. is. ar. ① يەرلەشتۈرۈش،

تۇرغۇزۇش، قويۇش. ② تىك تۇرغۇزۇش، ئۆره تۇرغۇزۇش. ③ ئوتتۇرىغا چىقىرىش، كۆرسىتىش:

«Nöbetçi ikame etmek — نۆۋەتچى قويماق.

Tanık ikame ediyor — گۇۋاھچىنى كۆرسىتۈاتىدۇ.»

ikamet, – ti. is. ar. يەرلىشىش، ئولتۇراقلىشىش، ماكانلىشىش، تۇرۇپ قېلىش.

~etmek. بىر يەردە ئولتۇراقلاشماق.

ikametgâh. is. ar. ئىكامەتگاھ، داۋاملىق ئولتۇراقلاشقان يەر، قونالغۇ، قارارگاھ.

ikaz. is. ar. ئويغىتىش، غەپلەتتىن قۇتۇلدۇرۇش.

ikbal, – li. is. ar. ① ئامەت، تەلەي، تەقدىر. ② ئىستەك، ئارزۇ، تىلەك. ③ شاھقا كىچىك خوتۇن بولغۇچى. ④ رىغبەت. ⑤ ئەر ياكى ئايال ئىسمى.

~ den düşmek. نەزەردىن چۈشمەك.

~ düşkünu. كېيىن كەمبەغەللىشىپ كەتكۈچى.

~ görmek. بەخت ئىچىدە ياشماق.

ikbalci. s. يۇقىرى ئورۇن ۋە مەرتىۋىگە ھېرىس قىلغۇچى.

ikballı. s. ① بەختلىك. ② كەلگۈسى پارلاق.

ikbâr[1]. is. ar. چوڭ كۆرۈش، ئۇلۇغ كۆرۈش، ئۇلۇغلاش.

ikbâr[2]. is. ar. يەرلىكە قويۇش، كۆمۈش.

ikdam. is. ar. ① سەجىل ئىشلەش، تىرىشچانلىق كۆرسىتىش. ② ئىلگىرىلەش.

ikdar. is. ar. كۆچەيتىش، قۇۋۋەتلەندۈرۈش.

~etmek. كۈچلەندۈرمەك.

ikdirar. is. ar. بۇلغىنىش.

iki. s. ئىككى.

iki ağızlı. s. ئىككى بىسلىق: «İki ağızlı bıcak — ئىككى بىسلىق پىچاق.»

iki. anlamlı. s. ئىككى بىسلىق (قوش مەنىلىك گەپ).

iki. başlı. s. is. ئىككى باشلىق.

iki. canlı. s. ئىككى قات، ھاملدار.

ikicilik, – ği. is. دۇئالىزم (ماتېر ىئالىزم بىلەن ئىدىئالىزمنى كېلىشتۈرۈشكە ئۇرۇنغۇچى پەلسەپىۋى ئېقىم).

iki. evli. s. ئىككى خوتۇنلۇق.

iki. heceli. s. ئىككى بوغۇملۇق: «İki hecreli misra — ئىككى بوغۇملۇق مىسرا.»

iki. kat. s. ئىككى قەۋەت.

iki. katlı. s. ئىككى قەۋەتلىك.

ikilemek. ئىككى قىلماق.

ikileşmek. ئىككىلەشمەك.

ikilik, – ği. is. ① ئىككىلىك، ئىككى تۈرلۈك. ② بىر – بىرىگە زىت ئىككى تۈرگە بۆلۈنگەن. ③ ئىككى خۇرۇشلۇق تەڭگە پۇل.

iki. namlulu. s. قوش ئېغىزلىق، قوش ئاتار (قورال).

ikinci. s. ئىككىنچى.

ikincilik, – ği. is. ئىككىنچىلىك.

ikindi. is. دىگەر ۋاقتى.

iki. parmaklı. ئىككى بارماقلىق.

iki. particilik, – ği. is. ئىككى پارتىيىچىلىك.

ikircim. is. ئىككىلىنىش، بىقارارلىق.

ikircimli, ikircikli. is. بىقارار،

كىيدۈرمەك. ~ etmek.
سقىلىش. iksa². is. ar.
قەسەم ئىچىش. iksam. is. ar.
كۆپەيتىش، ئارتتۇرۇش. iksar. is. ar.
بېزەلگەن كىيىم. iksun (eksun). is. far.
ئېيتىپ بېرىپ يازدۇرۇش، هۆسن خەت يېزىشنى ئۆگىتىش. iktab. is. ar.
① قوللىنىش. ② نەقىل كەلتۈرۈش. iktibas. is.
① بىر ئىشنى قىلىش قۇدرىتى. ② رەھبەر، هوقۇق يۈرگۈزگۈچىلەر. ③ ئىقتىدار، قابىلىيەت. iktidar. is. ar.
ئىقتىدار ئىگىسى، نوپۇزلۇق. iktidarlı. s.
① ئىقتىدارسىز. ② ئەرلىك ئىقتىدارى يېتەرسىز. iktidarsız. s.
ئىقتىدارسىزلىق، كۈچسىزلىك، ئاجىزلىق (ئەر كىشىلىك ئىقتىدارىنىڭ). iktidarsızlık, —ğı. is.
بارغا قانائەت قىلىش، يېتەرلىك دەپ بىلىش. iktifa. is. ar.
① كۆكرەك كېرىش، بەرداشلىق (چىداشلىق) بېرىش. ② ئۈستىگە ئېتىلىش، هۇجۇم قىلىش. iktiham. is. ar.
هۇجۇم قىلماق، تاجاۋۇز قىلماق. ~ etmek.
① يېقىنلىشىش. ② يېتىشىش. iktiran. is. ar.
iktisad. is. ⇒ İktisat.
① ئىقتىسادىي. ② ئىقتىسادچىلىق. iktisadi. s. ar.
پايدا، مەنپەئەت. iktisap, —bı. is. ar.
ئىقتىساد. iktisat, —dı. is. ar.
ئىقتىسادشۇناس. iktisatçı. is.
ئىقتىسادشۇناسلىق. iktisatçılık, —ğı. is.

قارارسىز. ikişer. s.
ئىككىلەپ، جۈپ.
ئىككى تەرەپلىمىلىك، ئىككى تەرەپلىمىلىك. ikitaraflı. s.
ئىككى تارىلىق، قوش تارىلىق. iki. telli. is.
ئىككى يۈزلۈك، سۆزى بىلەن هەرىكىتى بىر بولمىغان. iki. yüzlü. s.
قوشكېزەك. ikiz. s. is.
ئىقلىم، كىلىمات: iklim. is.ar.
«Burası bana yaramadı, başka iklimlere göçeceğim — بۇ يەر ماڭا ياراىمىدى، باشقا يەرگە يۆتكىلىمەن.»
كىلىماتشۇناسلىق (ئىقلىم ۋە ئاب هاۋانى ئۆگىنىدىغان پەن). iklim. bilim. is.
تولۇقلاش، تۈگىتىش، مۇكەممەللەشتۈرۈش. ikmal, — li. is. ar.
قايىل قىلىش، كۆندۈرۈش، ئىشەندۈرۈش. ikna. is. ar.
ئىشەندۈرمەك: ~etmek.
«Sözünüz ikna edicidir — سۆزىڭىز كىشى قايىل قىلارلىقتۇر.»
① يىرگىنىش، سەسكىنىش، نەپرەتلىنىش. ikrah. is. ar.
نەپرەتلەنمەك. ~ etmek.
① تەھدىت بىلەن قورقۇتماق، مەجبۇر قىلماق، زورلىماق. ikrahen. z.
① هۆرمەتنى قىلىپ كۈتۈۋېلىش. ② بىر نەرسە هەدىيە قىلىش. ikram. is. ar.
مۇكاپات، مۇكاپات پۇلى. ikramiye. is. ar.
ئىقرار. ikrar. is. ar.
قەرز، ئۆتنە. ikraz. is. ar.
قەرز بەرمەك. ~ etmek.
كىيىندۈرۈش، كىيىم — كېچەك بېرىش. iksa¹. is. ar.

iktitaf. is. ar. تـوپـلاش، يـنغـش، جۇغلاش.

iktiza. is. ar. ① كېرەكلىك، لازىم- لىق، كېرەك، لازىم. ② ئۇيغۇن بولۇش.

ikva. is. ar. شېشىرىسىدىكى قاپىيە خاتالىقى.

il. is. ① مەملىكەت، يۇرت. ② ۋـ لايەت، ئوبلاست. ③ خەلق. ④ قەبىلە.

ilâ. is. ar. ① قەسەم قىلىش. ② ئەرنىڭ ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلماسلىق ئۈچۈن قىلغان قەسىمى.

ilâç, – cı is. ar. ① دورا. ② چارە، تەدبىر، يول:

«Zayiflamamanın tek ilâcı perhiz yapmaktır — ئاجىزلاشماسلىقنىڭ بىردىن بىر چارىسى پەرھىزدۇر.»

ilâçlamak. دورا سەپمەك، دورىلىماق.

ilâçlı. s. ① دورىلىق، ئىچىدە دورىسى بولغان. ② دورىلانغان. ③ دېزىنفېكسىيە قىلىنغان.

ilâçsız. s. ① دورىلانمىغان. ② چارىسىز.

ilaf. is. ar. ئادەتلەندۇرۇش، كۆندۈرۈش.

ilâh. is. ar. ① ئەركەك تەڭرى. ② ئەرۋاھ.

ilahe. is. ar. ئاياڭ تەڭرى.

ilâhi[1]. is. ar. مۇناجات.

ilâhi[2]. s. ar. ① ئىلاھىي. ② بەك گۈزەل، مۇكەممەل:

«Ilâhi emir — «ئىلاھىي بۇيرۇق

ilâhileşmek. ئىلاھىيلاشماق.

ilâhiyat, – tı. is. ar. ئىلاھىيەت.

ilahiye. is. ar. ئىلاھىيە.

ilâm. is. ar. ① ئېلان. ② ھۆكۈم قەغىزى (دەۋا ئىشلىرىدا).

ilâmsız. s. ئىلانسىز.

ilân is. ar. ئۇقتۇرۇش، ئېلان.

ilânen. z. ئېلان ئارقىلىق، ئېلان يولى بىلەن.

ilân, name. is. ئېلان، ئۇقتۇرۇش (تاماغا چاپلانغان).

ilâve. is. ar. ئىلاۋە.

ilbas. is. ar. ① كىيگۈزۈش، كىيدۈ- رۈش. ② يېپىش، ئوراش، چۈمكەش.

ilbaşı. is. ۋالىي.

ilca. is. ar. زورلاش، مەجبۇر قىلىش.

ilçe. is. ناھىيە.

ildem. s. پۇشايمان، نادامەت.

ile. بىلەن:

«Mehmet ile Mümin — مۇھەممەد بىلەن مۇمىن.»

ilel. is. ar. ① ئاقساق، ـ چۇلاقلار، ئاغرىق ـ سىلاقلار. ② سەۋەبلەر. ③ مەق- سەتلەر، غەرەزلەر.

ilelebet, – ti. z. ئەبەدىلئەبەت، مەڭگۈ:

«Dostluğumuz ilelebet sürecek — دوستلۇقىمىز مەڭگۈ داۋام قىلىدۇ.»

ilenç. is. لەنەت.

ileri. is. ① ئالدى. ② كەلگۈسى. ③ ئالدىنقى. ④ تېز، ئىتتىك. ⑤ ئالغا:

«1. Siz ileriye geçiniz — سىز ئال- دىنقا ئۆتۈڭ.

2. İleride neler olacağını kimse bilmez — كەلگۈسىدە نېمىلەر بولىدى- غانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

3. İleri cephe — ئالدىنقى سەپ (فرونت).

4. Saat beş dakika ileri — سائەت بەش مىنۇت بالدۇر.

5. İleri marş — ئالغا باس!»

ilerici. s. is. ئىلغار، تەرەققىيپەرۋەر.

ileride, ilerde. s. كېلەچەكتە، بۇندىن كېيىن.

ileriden. z. ئالدىدىن.

ileri . gelen. is. سۆزى ئۆتىدىغان، نوپۇزلۇق.

ilerlek. s. ئالغا باسقان.

ilerleme. is. ① ئىلگىرىلەش، ئالغا مېڭىش. ② يولغا چىقىش. ③ ئۆتۈش (ۋاقىت). ④ (كېسەل ھەققىدە) ئېغىرلىشىش، يامانلىشىش.

ilerlemek. ① ماڭماق. ② ئالغا باسماق، ئىلگىرىلىمەك. ③ كۆپەيمەك. ④ ئۆسمەك (ئورنى)، ئورنى كۆتۈرۈلمەك. ⑤ ئۆتمەك. ⑥ ئېغىرلاشماق، يامانلاشماق (كېسەل ھەققىدە). ⑦ ئۆتكۈزمەك.

ilerleyen. s. ئالغا باسقان.

ilerleyiş. is. ئىلگىرىلەش ئۇسۇلى.

ileti. is. → **Mesaj.**

iletilme. is. ① يەتكۈزۈلۈش. ② تارىلىش.

iletken. s. ① ئۆتكۈزگۈچ. ② ئۆتكۈزگۈچ جىسىم. ③ نەقىل.

iletkenlik, – ği. is. نەقلىيات، ترانسپورت.

iletmek. يەتكۈزمەك، ئۇلاشتۇرماق:
«Selamımı iletin arkadaşıma — دوستۇمغا سالىمىمنى يەتكۈزگىن.»

ileze. s. ئاجىز، زەئىپ.

ilga. is. ar. ئەمەلدىن قالدۇرۇش، ئېلىپ تاشلىنىش، كۈچىدىن قالدۇرۇش.

ilgaz. is. ar. يۇشۇرۇن، مەخپىي.

ilgeç. is. ① تۇرلىگۈچ، ئىلغۇچ. ② قالپاقلىق يىگنە.

ilgi. is. ① مۇناسىۋەت، ئالاقە، ئىلگە. ② ھەۋەس، ئىشتىياق. ③ ئېتىبار بېرىش:
«1. Politikayla ilgisi yok — سىياسەت بىلەن ئالاقىسى يوق.
2. Cinsel ilgi — جىنسىي مۇناسىۋەت، جىنسىي ئىلگە.
3. Ilgi çekici — ھەۋىسنى قوزغايدىغان.»

ilgilendiren. s. دىققەتنى تارتىدىغان، ئىلگىلەندۈرىدىغان.

ilgilendirmek. دىققىتىنى تارتماق، ھەۋىسىنى قوزغىماق، ئىلگىلەندۈرمەك:
«Memurları ilgilendirenbir karar — خىزمەتچىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغايدىغان قارار.»

ilgilenmek. كۆڭۈل بۆلمەك، مەشغۇل بولماق، ئىلگىلەنمەك:
«Felsefeyle ilgileniyorum — پەلسەپە بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتىمەن.»

ilgili. s. is. ① مۇناسىۋەتلىك، ئىلگىلىك، ئالاقىدار. ② مۇناسىۋەتلىك كىشى:
«İlgililer meseleye okadar önem vermiyorlar — مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر مەسىلىگە دېگەندەك ئېتىبار بەرمەيۋاتىدۇ.»

ilginç. s. جەلب قىلىدىغان، دىققەتنى قوزغايدىغان، ھەۋەسنى قوزغايدىغان، ئىلگىنچ.

ilgisiz. s. ① مۇناسىۋەتسىز، ئالاقىسىز. ② تۇيغۇسىز، ھېسسىز.

ilgisizlik, – ği. is. كارى بولماسلىق، چاتىقى بولماسلىق.

ilhak, – kı. is. ar. قوشۇۋېلىش، بىرلەشتۈرۈۋېلىش، يۇتۇۋېلىش، باغلاش، بېقىندى قىلىش، تەۋە قىلىش، قارىتىۋېلىش.

ilham. is. ar. ئىلھام.

~ almak. ئىلھام ئالماق.

ilhamcı. s. ئىلهام بەرگۈچى.
ilhamlanmak. ئىلهاملانماق، ئىلهام ئالماق.
ilhanlık, – ğı. is. ئىمپېرىيە.
ilhat, – dı. is. ar. ① دىندىن قايتىش. ② توغرا يولدىن ئايرىلىش.
ilik[1], – ği. is. پەتله (تۇگمىنىڭ).
ilik[2], – ği. is. ئىلىك.
iliklemek. ئىزمىلىمەك، تۇگمىلىمەك.
iliklenmek. تۇگمىلەنمەك.
ilikletmek. تۇگمىلەتمەك.
ilikli[1]. s. ئىلىكلىك، ئىلىكى بولغان: «İlikli kemik — ئىلىكلىك ئۇستىخان.
ilikli[2]. s. ① پەتلىلىك. ② تۇگمىلىك: «Ilikli etek — تۇگمىلىك يۇپكا.
iliksiz. s. ① ئىلىكسىز. ② پەتلىسىز.
ilim, – lm. is. ar. ئىلىم – پەن، بىلىم.
ilinek, – ği. is. ئۆز ئالدىغا مەۋجۇت بولالمايدىغان ۋە مەۋجۇت بولۇش ئۈچۈن باشقا بىر ئاساسقا موھتاج بولغان نەرسە.
ilinmek. تەئەللۇق بولماق، باغلانماق، ئىلىنمەك.
ilinti. is. تەئەللۇق، ئائىت.
ilişik. s. ① مۇناسىۋەتلىك. ② مۇناسىۋەت، ئالاقە، ئىلىشىك:
«Bu davaya ilişik bazı noktalar — بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك بەزى نۇقتىلار.
Onunla hiçbir ilişkim kalmadı — ئۇنىڭ بىلەن ھېچقانداق ئالاقەم (ئىلىشكىم) قالمىدى.»
ilişkisiz. s. مۇناسىۋەتسىز، ئالاقىسىز.
ilişki. is. ① مۇناسىۋەت، ئالاقە. ② نىسبەت.
ilişkili. s. مۇناسىۋەتلىك، ئىلىشكىلىك.
ilişkin. is. مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار.

ilişmek. ① ئىلىشمەك. تەگمەك. ② قول تەگكۈزمەك، چېقىلماق:
«Elim bardağa ilişmiş, hemen devrildi — قولۇم ئىستاكانغا تېگىۋېدى، دەرھال ئۆرۈلۈپ كەتتى.
Bu kitaba kimse ilişmesin — بۇ كىتابقا ھېچكىم چېقىلمىسۇن.»
iliştirmek. ئىلدۇرمەك، ئىلغۇزماق.
ilk, – ki. s. ① ئەۋۋەل، بالدۇر. ② ئىپتىدائىي، دەسلەپكى، باشلانغۇچ. ③ بىرىنچى، تۇنجى.
~ okul. باشلانغۇچ مەكتەپ.
ilka. is. ar. ① تېمىتماق. ② بىر جىنايەتنى باشقا بىراۋغا يۆكلەپ قويماق.
ilkah. is. ar. ① بوغاز بولۇش. ② دورىنى تومۇرغا ماڭدۇرۇش.
ilk : bahar. is. ① باھار، باش ئەتىياز. ② ياشلىق.
ilke. is. ① پرىنسىپ، مەنبە. ② ئامىل. ③ ئاساس. ④ ئىشەنچ، چۈشەنچە. ⑤ ئەخلاق نورمىلىرى.
ilkel. s. ئىپتىدائىي.
ilkin. z. دەسلەپتە:
«Meseleyi ilkin anlayamamıştım — مەسىلىنى دەسلەپتە چۈشىنەلمىگەنىدىم.»
ilk . okul, – lu. is. باشلانغۇچ مەكتەپ.
ilk . öğrenim. is. باشلانغۇچ ماۋارىپ،
ilk . öğretim. is. باشلانغۇچ ماۋارىپ.
ilk : önce. is. ئەڭ ئاۋۋال، ھەممىدىن ئاۋۋال، ئالدى بىلەن.
ilk . teşrin. is. ئۆكتەبىر، 10 – ئاي.
ilk . yaz. is. → **Ilkbahar.**

قىلغۇچى:
نازاكەتسلىك — «İltifatkâr sözler سۆزلەر.»
iltifatli. s. كۆڭۈلنى ئاۋۇتماقسلىق.
iltihab. is. → **Iltihap.**
iltihak, – kı. is. ar. قوشۇلۇش، قوتۇلۇش، ئاخىرىدا قوشۇلۇش.
iltiham. is. ar. ① جاراھەتنىڭ قەقەش تۇتۇشى. ② (ئۇرۇش ھەقىدە) كۆچىيىش.
iltihap, – bı. is. ar. ① يىرىڭلاش. ② ياللۇغلىنىش. ③ تۇتۇشۇش، يېنىش (ئوت ھەققىدە).
iltihaplanmak. ① ياللۇغلانماق. ② يىرىڭلىماق.
iltikam. is. ar. يۇتماق (نەرسىنى).
iltikat. is. توپلىماق، يىغماق.
iltima. is. نۇر چاچماق، پارىلدىماق.
iltimas. is. ar. ھمايە قىلىش، قوغداش، ئاسراش.
iltimasçı. s. قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى، باشپاناھ.
iltisak, – kı. is. ar. ① قوشۇلۇش، تۇتۇشۇش. ② چاپلىشىش، يېپىشىش:
«İki demiryolu burada iltisak ediyor — ئىككى تۆمۈريول بۇ يەردە تۇتۇشىدۇ.»
iltiva. is. ar. ① ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل، ئەگرى ـ بۈگرى. ② بەلنىڭ يۇقىرىقى قىسمىنىڭ ئىككى پۈكلىنىشى.
iltiyam. is. ar. يارىنىڭ پۈتۈشى.
iltizam. is. ar. ① لازىم دەپ بىلەمەك. ② ئىجارىگە بەرمەك (يەرنى). ③ قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىمەك، تەرەپدار بولماق.

illâ, ille. z. ar. قانداق بولمىسۇن، نېمە بولسا بولسۇن، ھەر ھالدا، ئۇنداق بولسا، ياكى بولمىسا، بولۇپمۇ، تېخىمۇ...
ille. → **Illâ.**
illet, – ti. is. ar. ① كېسەللىك. ② ئىللەت، ناكارلىق، نۇقسان، قۇسۇر. ③ سەۋەب.
~etmek. ① ناكار قىلماق. ② قاتتىق خاپا قىلماق.
~ olmak. قاتتىق خاپا بولماق.
illetli. s. ناكار، ئەيىبلىك.
illetsiz. s. ساغلام، ساق، بېجىرىم.
illetsizlik, – ği. is. ساقلىق، ساغلاملىق.
ilm. is. → **Ilim.**
ilmek, – ği. is. ① تۇگۈم قىلماق. ② تۇگۈملەرنى بىر ـ بىرىگە باغلىماق. ③ تەگمەك.
ilmekli. s. چىگمىكلىك، تۇگۈكلۈك.
ilmî. s. ar. ئىلمىي، پەننىي.
ilmi hal, – li. is. ئىسلام دىنىي دەرسلىك كىتابى.
ilmik, – ği. is. تۇگۈن.
ilmikli. s. تۇگۈكلۈك.
ilmü haber. is. ar. ۋەسىقە، تونۇشتۇرۇش.
ilsak, – kı. is. ar. ئۇلاش، يېتىشتۇرۇش.
iltica. is. ar. بىراۋنىڭ ھىمايىسىنى تىلەش.
iltifat, – tı. is. ar. ① يۈزىگە قاراش. ② ھال ـ ئەھۋالىنى سوراش. ③ كۆڭلىنى ياساش، كۆڭلىنى ئاۋۇتۇش.
~bulmak. ياخشى قارشىلانماق.
~etmek. كۆڭلىنى ياسىماق.
iltifatkâr. s. نازاكەتلىك، ئىلتىپات

imbat, – tı. is. far. يازكۈنى غەربـ تىن ۋە كۆپ ھاللاردا غەربىي جـەنۇبتىن ۋە دېگىزدىن قۇرۇقلۇققا سوقۇلىدىغان سالـقىن شامال.

imbik, – ği. is. ar. تېمىتىش ئەسۋابى.

imbisat, – tı. is. ar. ① كېڭىيىش. ② ھۇزۇرلىنىش، كۆڭلى ئېچىلىش:

«Sıcağın etkisiyle birçok cisim imbisat eder — ئىسسىقنىڭ تەسىرى بىلەن بىرمۇنچە جىسىم كېڭىيىدۇ.»

imdat, – tı. is. ar. ياردەم، تەھلـكە كە ۋە قىيىن ئەھۋالدا قىلىنىدىغان ياردەم، مەدەت. ② ياردەم ئۈچۈن كەلـگەن قۇۋۋەت. ③ جاننى قۇتقۇزغۇچـى.

~etmek. ياردەم قىلماق.

imdatçı. s. ياردەم قىلغـۇچـى، ياردەم بەرگۈچى.

imdatsız. s. ياردەمچىسى ۋە مەدەتكارى بولمىغان.

imdi. ئەمـدى.

imece. is. ھەمكارلـىق:

«Bu köy halkı hep imece ile çalişiyor — بۇ يـېزا خەلقـى باراۋەر ھەمـكـارلـىشىپ ئىشلەيدۇ.»

imge. is. خىيال، تەسەۋۋۇر.

imgelemek. خىيال قىلماق، تەسـەۋۋۇر قىلماق.

imgesel. s. خىيالـي.

imha. is. ar. يوق قىلـىش، بـەربـات قىلىش، يىلتىزىدىن تۈگىتىش.

~etmek. يوقاتماق.

imhal. is. ar. مۆھلەت.

imik. is. بوغۇز، كېكـسـردەك.

imkân. is. ar. ئىمكان، مۇمكىنلىك.

imkansız. s. ئىمكانسىز، مۇمكىنسىز.

ilzam. is. ar. ئېغىز ئاچـالمـايدىغان قىلىپ قويۇش، ئاغزىنى تۇۋاقلاش:

«Şu cevap ile onu ilzam ettim — شۇ جاۋاب بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلىدىم.»

im. is. ئـىشـارەت، بـەلـگـە، پـارول (ھـەرىبىدە).

ima. is. ar. ① ئـىمـا ـ ئـىشـارەت. ② ئەگىتمـە:

«İmayi hemen anladı — ئىشارەتنى شۇئان چۈشەندى.»

imad. is. ar. تىرەك، ستون، تۈۋرۈك.

imal, – li. is. ar. ① ئـىـشلـەش. ② ئوڭشاش.

imalat, – tı. is. ar. ئىشلەپ چىقـىرىلغان مەھسۇلات.

imalat . name. is. ar. فـابرىكـا، سېخ، ئىشخانـا.

imalı. s. ar. كىنايىلىك (سۆز).

imam. is. ar. ئىمام.

imamet, – ti. is. ئىمامىلىق.

imamlık, – ği. is. ① ئىمـامىلـىق. ② رەھبەرلىك.

iman. is. ar. ئىمان، ئېتىقاد، ئىشەنچ.

imanlı. s. ① ئىمانـى بار. ② ئىـنـساپلىق، ۋىجدانلىق.

imansız. s. ① دىـنسـىز، ئىمـانـسىز. ② ئىنساپسىز.

imansızlık, – ği. is. ئىمانسىزلىق.

imar. is. ar. گۈللىنىش، تەرەققىيـات، بـايـاشاتـلىق.

imaret, – ti. is. ar. ① كەمبەغەلـلەرگە نەرسە ـ كېرەك تارقىتىدىغان ئورگان، پاراۋانلىق ئورنى. ② پـاراۋانلىق، بايـاشاتلىق.

imate. is. ar. ئۆلتۈرۈش، يـوقىتىش.

imkânsızlık, – ğı. is. ئىمكانسىزلىق، مۇمكىنسىزلىك.
imlâ. is. ar. ئىملا.
imlemek. ئىما بىلەن كۆرسەتمەك، ئىشارەت قىلماق.
imparator. is. lat. ئىمپېراتور، پادىشاھ.
imparatoriçe. is. it. ① خانىش (خانلىك خوتۇنى). ② ئايال پادىشاھ.
imparatorluk, – ğu. is. ئىمپېراتورلۇق.
imprial. s. قىرالىلىق.
imrar¹. is. ar. ئۆتكۈزۈش:
«Otomobiller bu tahta köprüden imrar tehlikalidir — ئاپتوموبىللارنى بۇ ياغاچ كۆۋرۈكتىن ئۆتكۈزۈش خەتەرلىكتۇر.»
imrar². is. ar. ① ئىچىنى ئاچچىق قىلىش. ② رەنجىتىدىغان سۆزلەرنى قىلىش.
imren. is. ھەۋەس، ئىشتىياق، زوق.
imrendirmek. ھەۋىسنى كەلتۈرمەك، زوقىنى كەلتۈزمەك.
imrenmek. ① ھەۋەس قىلماق، قىزىقماق، زوقلانماق، زوقى كەلمەك، ئىشتىھاسىنى ئاچماق. ② ھەسەت قىلماق، ئىچى تارلىق قىلماق، قىزغانماق.
imsak, – ki. is. ar. ① نەپسىنى يېغىش، نەپسىگە ئىگە بولۇش. ② بەخىللىق، پىخسىقلىق.
imsas. is. ar. سۈمۈرتۈش، ئېمىتىش.
imtidat. is. ar. ئۇزىراپ كېتىش، سوزۇلۇپ كېتىش:
«Bu yıl kış imtidat etti — بۇ يىل قىش ئۇزىراپ كەتتى.»
imtihan. is. ar. ئىمتىھان، سىناق.
~etmek. ئىمتىھان ئالماق.

imtina, – l. is. ar. ① بىر نەرسىدىن قېچىش، چېكىنىش، ئۆزىنى تارتىش. ② ئىمكانسىزلىق.
imtinan. is. مىننەت قىلماق، قىلغان ياخشىلىقنى پېشانىگە ئۇرماق.
imtisal, – li. is. ar. ماسلىشىش، ئۇيغۇنلىشىش.
imtisalen. z. ① ماسلاشقان ھالدا، ئۇيغۇنلاشقان ھالدا. ② تەبىئىي ھالدا.
imtiyaz. is. ar. ئىمتىياز.
imtiyazlı. s. ئىمتىيازلىق.
imtizaç. is. ar. ① ياخشى (ئەپ) ئۆتۈشۈش. ② ئۇيغۇنلۇق.
imza. is. ar. ئىمزا.
~atmak. ئىمزا قويماق، قول قويماق.
imzalamak. ئىمزالماق، قول قويماق.
imzalanmak. ئىمزالانماق.
imzalatmak. ئىمزالاتماق، قول قويدۇرماق.
imzalattırmak. ئىمزالاتقۇزماق.
imzalı. s. ئىمزالىق، قول قويۇلغان.
imzasız. s. ئىمزاسىز.
in¹. is. ئىن:
«Ayı ini — ئېيىق ئىنى.»
in². is. ar. ئىنىس - جىن.
inabe. is. ar. توۋا قىلىش، گۇناھىنى يۇيۇش.
inabet. – ti. is. ar. → **Inabe.**
inak, – ğı. is. دوگما، ئەقىدە.
inakçı. s. دوگمىچى، ئەقىدىچى.
inakçılık, – ğı. is. دوگمىچىلىق، ئەقىدىچىلىك.
inaksal. s. دوگماتىك.
inal. s. ① سىرداش. ② خان.
inam. is. ئامانەت.

in'am. is. ar. ئىنئام.

inamlamak. ئامانەت قويماق.

inan. is. ئىشىنش، ئىخلاس قىلىش.

inanca. is. كاپالەت، ۋەدە.

inanç, – cı. is. ئېتىقاد، ئىشەنچ.

inançlı. s. ئىشەنچلىك.

inandırıcı. s. ئىشەندۈرگۈچى.

inandırılmak. ئىشەندۈرۈلمەك.

inandırmak. ئىشەندۈرمەك.

inanıcı. s. ئىشەنگەن.

inanılmaz. s. ئىشەنگىلى بولمايدىغان: «İnanılmaz hikâyeler — ئىشەنگىلى بولمايدىغان ھېكايىلەر.»

inanış. is. ① ئىشىنش. ② ئېتىقاد.

inanlı. s. ئىشەنچى بولغان، ئىمانى بولغان.

inanmak. ئىشەنمەك، ئېتىقاد قىلماق.

inansız. s. ئىمانسىز. ئىشەنچسىز.

inat, – dı. is. ar. تەرسالىق، كاجلىق، جاھىللىق.

inatçı. s. تەرسا، كاج، جاھىل.

inatçılık, – ğı. is. تەرسالىق، كاجلىق، جاھىللىق.

inatlaşmak. تەرسالاشماق، جاھىللاشماق، كاجلاشماق.

inayet, – ti. is. ① ياردەم، ياخشىلىق، ئىھسان. ② ئىلتىپات ۋە ئېتىبار بېرىش: «Buna Allahın inayetiyle muvaffak olacağım — بۇنىڭغا ئاللانىڭ رەھمىتى بىلەن ئىگە بولالايمەن.»

incaz. is. ar. ① ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىش، گېپىدە تۇرۇش. ② ئەمەلگە ئاشۇرۇش، ئىشقا ئاشۇرۇش.

ince. s. ① ئىنچىكە. ② ئۇششاق، يۇمشاق. ③ نازۇك، نەپىس. ④ ئەدەپلىك، تەربىيىلىك. ⑤ يۇپقا. ⑥ تار: «1. ince un — يۇمشاق ئۇن. 2. ince iş — نازۇك ئىش. 3. ince adam — ئەدەبلىك ئادەم. 4. ince yol — تار يول.»

incecik. s. ① بەك ئىنچىكە. ② بەك ئۇششاق. ③ يېنىك.

incelemek. تەتقىق قىلماق، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق.

incelenmek. تەتقىق قىلىنماق، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىنماق.

incelik, – ği. is. ① ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇق. ② ئەدەب، نازاكەت.

incelemek. ① ئىنچىكىلەشمەك. ② ئاجىزلاشماق.

inceltmek. ئىنچىكىلەتمەك.

inci. is. ئۇنچە، مەرۋايىت.

incik. is. پاچاق، پاقالچاق.

incil. is. ar. ئىنجىل (تۆت مۇقەددەس كىتابنىڭ بىرى).

incimat, – dı. is. ar. قويۇقلىشىش، قېتىش، توڭلاش.

~ etmek. قاتماق.

incinmek. ئىچىدىن زەخمىلەنمەك، زەخمىلەنمەك، زەخمە يېمەك.

incir. is. ئەنجۈر: «Kaşkar inciri — قەشقەر ئەنجۈرى.»

incirlik, – ği. is. ئەنجۈرلۈك.

incitici. s. كۆڭۈل ئاغرىتىدىغان.

incitiş. is. ئاغرىتىش.

incitme. is. ئاغرىتىش.

incitme · beni. is. راك (كېسەل).

incitmek. ئاغرىتماق: «Ağır bir taş kaldırdım da belimi incittim — ئېغىر بىر تاشنى كۆتۈرۈپ

نى پويىزدىن چۈشۈرۈش ئىشى.»
indirmek. ① چۈشۈرمەك. ② ئۇرماق: «Tokat indirmek — كاچىتىغا ئۇرماق.»
indirtmek. چۈشۈرگۈزمەك.
indis. is. far. mat. ماتېماتىكىدا قوللىنىلىدىغان ھەرپلەرنىڭ ئاستىغا قويۇلغان رەقەم ياكى ھەرپ.
individüalizm. is. fr. ئىندىۋىدۇئالىزم.
indiyat. is. ar. بىر ئاساسقا ۋە ئەمەلىيەتكە ئەمەس، ئۆزىنىڭ ئىشەنچىسىگە ۋە پىكرىگە تايىنىدىغان خىيالىي پىكرىلەر ياكى سۆزلەر.
indus. öz. is. ئىندۇس دەرياسى.
ineb. is. ar. ئۈزۈم.
inebe. is.ar.bot. ھۆل ئۈزۈم دانىسى.
inebi. s. ئۈزۈمسىمان.
inek, – ği. is. zool. ① ئىنەك، سېيىر. ② مارال. ③ ئىشتان بېغى بوش ئايال.
inekçi. is. سۈتچى.
ineklemek. يادلىماق.
ineklik, – ği. is. ① ئىنەك ئېغىلى. ② مۆكۈلۈك، دۆتلۈك.
inen. چۈشكەن، تۆۋەنلىگەن، پەسەيگەن.
inenler. بىراۋنىڭ ئەۋلادى.
iner. çıkar. is. لىفت، تۈك تارتما. چۈشەر ـ چىقار.
infâk. is. ar. يوقسۇللارغا خەير ـ ساخاۋەت كۆرسەتكۈچى.
infaz. is. ar. ① قارارنى ئىشقا ئاشۇرماق، ئەمەلگە ئاشۇرماق. ② سۆزنى ئۆتكۈزمەك.
infial, – li. is. ar. ① غەزەپ، ئاچچىق، جېنى سىقىلىش. ② نېرۋىسى بۇزۇلۇش.
inficar. is. ar. تاكىنىڭ ئاقىرىشى.

ئەن دەپ بېلىمنى ئاغرىتىۋالدىم.»
incizap, – bı. is. ar. ھەۋەس، قىزىقىش.
inç. is. ing. تەخمىنەن 31 سانتىمېتر ئۇزۇنلۇقتىكى ئىنگلىز ئۆلچىمى بىرلىكى.
ind. is. ar. قات، تەرەپ، يان.
indeks, endeks. is. lat. ① كىتاب مۇندەرىجىسىنىڭ ئالفابىت تەرتىپى بويىچە يېزىلغان جەدۋىلى. ② خرىستىئان پاپىسى تەرىپىدىن ئوقۇلۇشى چەكلەنگەن كىتابلارنىڭ تىزىمى.
indiana. öz. iş. ئاق ش نىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىكى بىر ئۆلكە.
indifa. is. ar. ① يانار تاغ پارتلاشىنىڭ لاۋا پۈركۈشى. ② قىزىل ئىسكارلاتىنا كېسەللىرى بىلەن بەدەنده پەيدا بولىدىغان قىزىل مەخلەر.
indifa, – î. s. ar. tıp. ① ئۆرلىگەن (بەدەنده). ② (يانار تاغ ھەققىده) ئېتىلىپ چىققان.
indinde. s. ar. نەزىرىده، قارىشىچە: «Benim indimde onun hiç bir önemi yoktur — مېنىڭ نەزىرىمىده ئۇنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق.»
indirgemek. ئازايتماق.
indirilmek. پەسكە چۈشۈرۈلمەك، يېقىتىلماق، تۆۋەنلىتىلمەك، پەسەيتىلمەك.
indirilmiş. s. باھاسى چۈشۈرۈلگەن، تۆۋەنلىتىلگەن.
indirim. is. بازار باھاسىنىڭ چۈشۈرۈلۈشى، بازار باھاسىنى چۈشۈرمەك.
indirme. is. ① يۇقىرىدىن پەسكە چۈشۈرۈش. ② پەسەيتىش (ئاۋازنى). ③ ئۇرۇش (ئۇرماق): «Yükü trenden indirme işi — يۈك ـ

پەسلىك، يۇقۇش، چۈكۈرلۈق:
«Burası ingin olduğu için pek rüzgarlı olmaz — بۇ يەر ئويمان بولغىنى ئۈچۈن شامالنىق ئەمەس.»

ingin[2]. is. tip. سۇ ئېقىش:
«Burun ingini — بۇرۇندىن سۇ ئاقماق.»

inginlik, – ği. is. ① چۈكۈرلۈق، ئويمانلىق. ② قۇۋۇتتىن قېلىش، كۈچسىزلىك.

inha. is. ar. ① رەسمىي بىر ئورۇندىن بىر ۋەزىپىگە تەئىنلىتىش. ② ئۇقتۇرۇش.

inhidam. is. ar. چۆكۈش، يىقىلىش، ئۆرۈلۈش، خاراب ۋە ۋەيران بولۇش.

inhilâl, – li. is. ar. ① ئېرىمىق، ئېرىش. ② چېچىلماق، پارچىلىنىش. ③ ئايرىلماق، ئايرىلىش.

inhimak, – ki. is. ar. چۈشكۈنلۈك، بېرىلىش.

inhina. is. ar. ① ئېگىلمەك، ئەگرىلمەك. ② پۈكۈلۈش. ③ باش ئەگمەك.

inhinak. is. ar. ① بوغۇلۇش. ② دېمى سىقىلىش.

inhiraf. is. ar. ① ئازماق، ئاداشماق. ② يولدىن چىقماق. ③ بۇزۇلماق.

inhisâf. is. ar. ① ئاينىڭ تۈتۈلۈشى. يورۇقلۇقنىڭ يوقىلىشى. ② پاتماق، چۆكمەك. ③ نەزەردىن چۈشمەك، ئابرويىنى يوقاتماق. ④ غۇۋالاشماق.

inhisar. is. ar. مونوپولىيە.

inhisarçı. s. مونوپولچى.

inhisarcılık, – ğı. is. مونوپولچىلىق.

inhitât, – tı. is. ① ناچار ۋە زەئىپ ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق، چۈشكۈن ھالغا كېلىپ قالماق. ② كۈچتىن قالماق، ئايرىلماق، **infikâk, – kı.** is. ar. ئايرىلماق، يېرىلماق، ئۇزاقلاشماق، مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك.

infilak, – ğı. is. ar. پارتلاش، پارتلماق، يېرىلماق.

infiltrasyon. is. fr. سۇنىڭ تېرىپغا سىڭىشى.

infirat, – dı. is. ar. يالغۇز قالماق، يالغۇزلۇق.

infirâtçı. s. ar. يالغۇزلۇقنى خالىغۇچى.

infirâtçılık, – ğı. is. قوشنا دۆلەتنىڭ يېراقلىشىش سىياسىتى.

infisad. is. ar. ① بۇزۇلماق، سېسىماق، چىرىمەك. ② ئادەمنىڭ بىرەر ئەزاسىنىڭ خىزمىتىنى بېجىرەلمەيدىغان دەرىجىدە بۇزۇلۇشى.

infisah. is. ar. كەڭلىك، ئوچۇقلۇق.

infisâh. is. ar. ① بۇزۇلماق. ② پارچىلانماق، بۆلۈنمەك.

infisal. is. ar. ① ئايرىلماق، تاشلاپ كەتمەك. ② خىزمەتتىن بوشىتىلماق. ③ سۇپىلارنىڭ نەپىس ۋە شەھەر ۋەتتىن ئۆزىنى تارتىشى.

infitah. is. ar. ① (ئېتىلىپ قالغان نەرسىلەر ھەققىدە) ئېچىلماق. ② (كېسەل ھەققىدە) مەنى ئاقماق، ئېتىلىپ قالغان ئەزانىڭ ئېچىلىشى.

inflüks. is. fr. قانىنى يۈرەكتىن تور مۇرلارغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان قۇۋۇەت.

Ingiliz. öz. is. ئىنگلىز، ئەنگلىيەلىك.

Ingilizce. is. ئىنگلىزچە، ئىنگلىز تىلى.

Ingiltere. öz. is. ئەنگلىيە.

ingin[1]. s. is. تۆۋەن، پەس، ئويمان،

inkita, – ı. is. ar. ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك، بېقىندى بولماق.

inkiza. si. ar. ۋاقتى ـ قەرەلى كەلمەك، ۋاقتى ـ سائتى توشماق، چېكىگە يەتمەك.

inila. is. يىلتىزىدىن قومۇرماق.

inkisar. is. ar. ① رەنجىمەك، كۆڭلى ئاغرىماق، كۆڭلى قالماق. ② لەنەت، قارغىش:

«Inkisarına sebep olacak bir şey söylemedim — كۆڭلى ئاغرىغۇدەك بىر نېمە دېمىدىم.»

inkişaf. is. ar. ① راۋاجلانماق، تەرەققي قىلماق، ئىلگىرىلىمەك. ② ئاشكارا بولماق. ③ هۇجۇمغا ئۆتمەك. ④ كەشپىيات.

inleme. is. ناله، ئىڭراش.

inlemek. ① ئىڭرىماق، ناله قىلماق. ② گۈرۈلدىمەك:

«Hasta inliyor — كېسەل ئىڭراۋاتىدۇ.»

inletmek. ① ئىڭراتماق. ② جاپا سالماق.

inmek. ① چۈشمەك. ② كىرمەك. ③ يانماق، ئەسلىگە كەلمەك. ④ چۈشۈرمەك. ⑤ ئولتۇرۇشۇپ كەتمەك:

«1. Attan inmek — ئاتتىن چۈشمەك.
2. Köyden şehre inmek يېزىدىن شەھەرگە كىرمەك.
3. Yüzünün şişi indi — يۈزىنىڭ ئىششىقى ياندى.
4. Daha iki lira indi — يەنە ئىككى لىرا چۈشۈردى.
5. Yağmurdan duvar inmiş — يامغۇردىن تاملار ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.»

insaf. is. ar. ئىنساپ:

«Onda hiç insap yoktur — ئۇنىڭدا

قەرىشقا يۈزلەنمەك.

inhizam. is. ar. ① بۇزۇلماق. ② سىڭمەك، ھەزىم بولماق.

ini. is. ① ئىنى، ئۇكا. ② ئاتىنىڭ ئىنىسى (تاغا).

inik. s. چۈشۈرۈكلۈك:

«Perdeler inik — پەردىلەر چۈشۈرۈكلۈك»

inikâs. is. ar. ئىنكاس، يانغۇ.

inikat,–dı. is. ar. ① تۇپلانماق، يىغىلماق، جەم بولماق. ② تۇختام، پۈتۈم.

inildemek. ئىڭرىماق.

inilemek. → **Inildemek**

inilmek. چۈشمەك، تۆۋەنلىمەك.

inilti. is. ئىڭراش ئاۋازى، ئىڭرىماق، ناله.

inisiyatif. is. fr. قابىلىيەت، ئىقتىدار، تالانت.

iniş. is. ① ئولتۇرۇشۇپ كېتىش. چۈشۈش، پەسىيىش. ② يۇقۇش يەر.

initaf. is. ar. ① ئەكس ئېتىش، ② ئېگىلىش.

inizal. is. ar. ئۆزىنى تارتماق، تەركىدۇنيا بولماق.

inkâr. is. ar. ئىنكار، رەت.

inkârcı. s. رەت قىلغۇچى، ئىنكارچى.

inkârî. s. ئىنكار قىلىنغان، قوبۇل قىلىنمىغان.

inkilâp, – bı. is. ئىنقىلاب:

«Ekim inkılabı — ئۆكتەبىر ئىنقىلابى.»

inkilâpçı. s. ar. ئىنقىلابچى.

inkilâpçılık, – ğı. is. ئىنقىلابچىلىق.

inkiraz. is. ar. يوق بولۇش، يوقىلىش:

«Bir devletin inkirazı — بىر دۆلەتنىڭ يوقىلىشى.»

چېكىنمەك. ② كېسەلنىڭ بىر يەردىن ئىككىنچى بىر يەرگە يۆتكىلىشى.

insibab. is. ar. ① تۆكۈلۈش، ئېقىش. ② مايىل بولۇش، بىر تەرەپكە يېتىش.

insicam. is. ar. ① باغلىنىش (سۆز، جۈملىلەردە). ② تەكشىلىك. ③ راۋان (سۆز).

insicamlı. s. ①باغلىنىشلىق.②راۋانلىق.

insicamsiz. s. باغلاشما سلىق، ماسلاشما سلىق، باغلىنىشسىز.

insidat, – dı. is. ar. ئېتىلىپ قالماق، تىقىلىپ قالماق (نەرسە ۋە كېسەللىك توغرىسىدا).

insilâk, – kı. is. ar. يول ئالماق، يولغا چۈشمەك، يۈرمەك.

insilap, – bı. is. ar. يوق بولماق، تۈگىمەك.

inşa. is. ar. ① قۇرۇلۇش، قۇرۇش. ② يېزىش (شېئىر، ھېكايە ھەققىدە). ③ ئەدەبىيات:

«Sosyalist inşa — سوتسيالىستىك قۇرۇلۇش.»

inşaat, – tı. is. ar. ئىنشائات، قۇرۇلۇش ئىشلىرى:

«Gemi inşaatı — كېمەسازلىق.»

inşaatçı, s. is. ئىنشائات مۇتەخەسسىسى.

inşaatçılık, – ğı. is. ئىنشائاتچىلىق.

inşai. is. ar. ئىنشائاتقا ئائىت.

inşallah. is. ar. ئىنشائاللا (خۇدا بۇيرۇسا، خۇدا نەسىپ قىلسا).

inşat. is. ar. دېكلاماتسىيە.

~ etmek. دېكلاماتسىيە قىلماق.

inşiap. is. ar. پۈتاقلىماق، پۈتاقلارغا ئايرىلماق، تارماقلارغا بۆلۈنمەك.

inşirah. is. ar. خۇشاللىق، خۇشلۇق.

هېچ بىر ئىنساپ يوق.»

insaplı. s. ئىنساپلىق:

«İnsaplı bir adam — ئىنساپلىق بىر ئادەم.»

insapsız. s. ئىنساپسىز.

insapsızlık, – ğı. is. ئىنساپسىزلىق.

insan. is. ئىنسان، ئادەم، كىشى.

insan. bilim. is. ئانتروپولوگىيە (ئادەمنىڭ بىئولوگىك خۇسۇسىيەتلىرىنى، تۇرلۇك ئىرقلارنىڭ تەن تۈزۈلۈشى بەلگىلىرىنى ئۆگىنىدىغان پەن).

insanca. z. ئىنسانچە، ئىنسانغا لايىق.

insancıl. s. (ھايۋان ھەققىدە) ئىنسانغا ئۆگەنگەن، ئىنساندىن قاچمايدىغان.

insani. is. ar. ئىنسانىي، ئىنسانغا لايىق.

insaniyet, – ti. is. ئىنسانىيەت.

insaniyetli. s. ئىنسانىيەتلىك.

insaniyetsiz. s. ئىنسانىيەتسىز.

insaniyetsizlik,–ği. ئىنسانىيەتسىزلىك.

~ yapma — ئىنسانىيەتسىزلىك قىلىش.

insanlaşma. is. ئىنسانلىشىش، ئىنسانلاشماق.

insanlık, – ğı. is. ئىنسانلىق، ئىنسانىيەت.

insan. oğlu. is. ئىنسان، ئادەم، كىشى.

insan. sever. s. ئىنسانپەرۋەر.

insan. severlik, – gi. is. ئىنسانپەرۋەرلىك.

insansı. s. ئىنسانسىمان.

insan. üstü, – nü. s. ئىنسان ئۈستى (ئىنساندىن يۇقىرى كۈچكە ئىگە).

insektaryum. is. lat. ھاشاراتلار تەتقىقات ئورنى.

insıraf. is. ar. ① ئارقىغا قايتماق،

intaç, – cı. is. ar. ① ئاخىرلاشتۇرماق، تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك. ② سەۋدب بولماق.

intâk, – kı. is. ar. سۆزلەتمەك، گەپ قىلدۇرماق، تىلغا كەلتۈرمەك.

intan. is. ar. مىكروبنىڭ يۇقىشىدىن بولغان كېسەل.

intanî. is. ar. مىكروبتىن پەيدا بولغان كېسەل.

intaş. is. ar. ① پەلەك يايماق. ② چىم ھاسىل بولماق.

intıba, – ı. is. ar. تەسىرات:

«Sincang size nasıl intiba bırakttı — شىنجاڭ سىزگە قانداق تەسىرات قالدۇردى؟

Bu manzara bende iyi intiba bırakttı — بۇ مەنزىرە مەندە ياخشى تەسىر قالدۇردى.»

intıfa. is. ar. ئۆچمەك.

intiaz. is. ar. قەد كۆتۈرمەك. كىچىك لەنمەك.

intibah. is. ar. ① ھوشيارلىق، سەزگۈرلۈك. ② تەجرىبە ـ ساۋاق.

intibak,–kı. is. ماسلاشماق، ئويۇشماق:

«Yaşamak için çevreye intibak lâzim — ياشاش ئۈچۈن ئەتراپ مۇھىتقا ماسلىشىش لازىم.»

intifa, – ı. is. ar. پايدىلانماق، پايدىلىنىش.

intifah. is. ar. كېڭەيمەك، كۆپمەك.

intifai. s. مىكروبنىڭ تەسىرىدىن پەيدا بولغان.

intiha. is. ar. ئاخىرى، تۈگەنچىسى.

intihac. is. ar. بارماق.

intihal. is. ar. باشقىسىنىڭ شېئىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىپ ئېلان قىلماق:

«Intihal bir edebi hırsızlık demek — باشقىسىنىڭ ئەسىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش ئەدەبسىز ئوغرى دېمەكتۇر.»

intihap, – bı. is. ar. ① تاللىماق، چارلىماق. ② سايلىماق (ئىدارە خادىملىرىنى).

intihar. is. ar. ئۆزىنى ئۆلتۈرمەك.

~ etmek. ئۆزىنى ئۆلتۈرىۋېلىش.

intikad. is. → **İntikat.**

intikadiye. is. تەنقىدچىلىك.

intikal, – li. is. al. ① ئۆتكۈزۈپ بەرمەك، قالدۇرۇپ قويماق. ② چۈشەنمەك، ئىگىلىمەك، ئۆزلەشتۈرمەك. ③ ئۆلمەك، ئۇ دۇنياغا كەتمەك. ④ مىراس قالماق:

«1. Babadan servet intikalı — ئاتىدىن قالغان بايلىق.

2. İntikalı azdır — چۈشەنچىسى تۆۋەن.

3. İyice anlattım ama intikal edemedi — ياخشى چۈشەندۈردۈم، ئەمما ئۆزلەشتۈرەلمىدى.»

intikâm. is. ar. ئىنتىقام، ئۆچ، ئۆچمەنلىك.

intikâmcı. s. ئىنتىقامچى، ئۆچمەن.

intikat, – dı. is. ar. ئەدەبىي تەنقىد.

~ etmek تەنقىد قىلماق.

intisac. is. ar. توقۇماق، ئۆرىمەك.

intisak. is. ar. تىزىلماق.

intisap, – bı. is. ar. قوشۇلماق، قارىماق، تەۋە بولماق، كىرمەك.

intişar. is. ar. ① تارالماق، يېيىلماق، چېچىلماق. ② (گېزىت، ژۇرنال ھەققىدە) چىقماق، نەشر قىلىنماق:

«Ünlü ipek yolu — مەشهۇر يىپەك يولى.»
ipek. böceği. is. يىپەك قۇرتى.
ipekçi. is. ① غوزا باقۇچى. ② يىپەك سودىگرى.
ipekçilik, – ği. is. يىپەكچىلىك: «Hotan-ipekçiliğin geliştiği bir-yerdir — خوتەن، يىپەكچىلىك تەرەققى قىلغان يۇرت.»
ipek. hane. is. يىپەك قۇرتى بېقىلىدىغان يەر.
ipekli. is. ① يىپەكتىن ئىشلەنگەن. ② يىپەك رەخت.
ipham¹. is. ar. ① مەخپىي تۇتۇش، ئاشكارا قىلماسلىق. ② سۆزنىڭ لىپاپىلىق قىلىنمىشى، سۆزنىڭ ئوچۇق قىلىنماسلىقى.
ipham². is. ar. باش بارماق (قول ۋە پۇتنىڭ).
ipi. kırık, – ğı. is. سەرگەردان، مەجنۇن.
ipince. s. بەك ئىنچىكە.
ipka. is. ar. ① تاشلاپ قويماق. ② قالدۇرۇپ قويماق. ③ ئىمتىهاندىن قالدۇرماق، سىنىپتا قالدۇرماق.
iplemek. ① باغلىماق (ئارغامچا بىلەن)، چەگمەك. ② ئېتىبار بەرمەك، ئەھمىيەت بەرمەك.
iplik, – ği. is. يىپ.
iplikçi. is. يىپ ئىشلىگۈچى، يىپ ساتقۇچى، يىپ ئېگىرگۈچى.
iplik iplik. is. تال ـ تال.
ipliklenmek. تال ـ تال ھالىغا كەلتۈرمەك:
«Elbisenin kolu ipliklenmiş — كىيىمنىڭ يىڭى تال ـ تال بولۇپ كەتكەن.»

«Güzel bir koku intişar etti — گۈزەل بىر پۇراق چېچىلدى.»
intizam. is. ar. ئىنتىزام، تەرتىپ.
intizamlı. s. ar. ئىنتىزاملىق، تەرتىپلىك:
«İntizamlı öğrenci — تەرتىپلىك ئوقۇغۇچى.»
intizamsız. s. ئىنتىزامسىز، تەرتىپسىز.
intizamsızlık – ğı. is ئىنتىزامسىزلىق، تەرتىپسىزلىك.
intizar. is. ar. ئىنتىزار.
inzal. is. ar. ① چۈشۈرمەك. ② مەنى كەلمەك (ئاقماق). ③ يامغۇرنىڭ يېغىشى.
inzar. is .ar. ئاگاھلاندۇرماق، ئەسكەرتمەك، ئەسلەتمەك.
inzibat, – tı. is .ar. ① تەرتىپ ـ ئىنتىزامنى ساقلاش. ② ساقچىلارنىڭ ۋەزىپىسىنى ئۆتىگۈچى ئەسكەرلەر.
in zibatî. s. ar. ئىنتىزام ساقلىغۇچى، تەرتىپ ساقلىغۇچى.
inzimam. is. ar. قوشۇلماق:
«Hastalığına nezle inzimam etmiş— كېسىلىگە زۇكام قوشۇلۇپتۇ.»
inzira. is. ar. ھېچقانداق ئىش بىلەن كارى بولماسلىق:
«Mehmet emekliğe ayrıldıktan sonra inziraya çekildi — مۇھەممەد پېنسىيگە چىققاندىن كېيىن ھېچقانداق ئىش بىلەن كارى بولمىدى.»
ip, – pi. is. ① يىپ. ② ئارغامچا. ③ بوغۇچ:
«Ayak kabının ipi — بەتىنكىنىڭ بوغۇچى.»
ipek, – ği. is. يىپەك:

iranî. s. far. ① ئېرانلىق، پارىس. ② ئېرانغا ئائىت.

iras. is. ar. ① بەرمەك. ② سەۋەب بولماق.

irat, – dı. is. ar. ① نەقىل، ئىستاتا. ② كىرىم، دارامەت. ③ سۆزلىمەك، سۆز:

«Örnek irat etmek — مىسال نەقىل كەلتۈرمەك.

Çiftliğin iradı — دېھقانچىلىقنىڭ كىرىمى.»

iraz. is. ar. ① يۈز ئۆرۈمەك. ② ساقلانماق، ساقلىنىپ قالماق.

irb. is. ar. ئەقىل.

irba. is. ar. كۆپەيتمەك، ئارتتۇرماق.

irca, – ı. is. ar. كەينىگە ياندۇرماق، كونا ھالىغا قايتۇرماق، خېمىغا قايتۇرماق:

«Eski haline irca etti — كېنا ھالىغا كەلتۈردى.»

irdelemek. ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلماق، بىر ـ بىرلەپ تەتقىق قىلماق.

irem. is. ar. جەننەت (دەمەشق ۋە يەمەندە ئىكەنلىكى سۆزلەنگەن قەدىمىي ۋە مەشھۇر بىر باغنىڭ ئېتى).

irenk, – ği. is. «رەڭ» سۆزىنىڭ باشقا بىر تۈرلۈك ئېيتىلىشى.

irfah. is. ar. راھەت ۋە بايلىقتا ئېرىشتۈرمەك.

irfan. is. ar. ① بىلىمەك، چۈشەنمەك. ② مەدەنىيەت. ③ ئەر يېكى ئايال ئىسمى.

irhas¹. is. ar. باھاسىنى چۈشۈرمەك، ئەرزانلاتماق.

irhas². is. ① پۇختا نەرسە. ② تام چاپاننىڭ يېڭى تارىلىپ كېتىپتۇ.»

ipsiz. s. ① يېپسىز، ئارغامچىسىز. ② سەرگەردان.

iptal, – li. is. ar. ھۆكۈمسىز قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق، بىكار قىلماق.

iptale. is. ar. كېپەكسىز نەرسە.

iptaliyât. is. قۇرۇق سۆزلەر.

iptida. is. ar. ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ.

iptidaî. is. ar. ① ئارقىدا قالغان، ئىلگىرى باسمىغان، دەسلەپكى ھالىچە. ② پىشىقلاپ ئىشلەنمىگەن، خام.

iptidar. ar. باشلانغۇچ.

pitilâ. is. ar. خۇمار، چۈشكۈنلۈك.

iptina. is. ar. تايانماق، يۆلەنمەك.

iptisam. is. ar. كۈلمەك، كۈلۈمسىرىمەك.

iptizal, – li. is. ar. ① بىر نەرسە كۆپلۈكىدىن قىممىتىنى يوقاتماق. ② كاساتلاشماق.

ip. ucu. is. يىپ ئۇچى.

irade. is. ar. ① ئىرادە. ② تىلەك، ئىستەك. ③ بۇيرۇق.

irade. dışı. s. ئىرادىدىن سىرت.

iradeli. s. ئىرادىلىك.

iradesel. s. → **İradeli.**

iradesiz. s. ئىرادىسىز.

iradesizlik, – ği. is. ئىرادىسىزلىق.

iradet, – ti. is. ar. ① ئىرادە. ② كۆڭۈلنىڭ خاھىشى (ئىستەكى).

irahe. is. ar. ① راھەتلەندۈرمەك. ② نەپەس ئالماق. ③ قۇرقماق. ④ ئۆلمەك.

iraka. is. ar. تۆكمەك، ئېقىتماق.

İran. öz. is. ئىران.

irs. is. ar. ئىرسىيەت، نەسلىگە تارتقان ماق، ئۇدۇم.
irsa. is. ar. ① كۆچلەندۈرمەك. ② (كېمە، پاراخوت ھەققىدە) توڭمۇر ئاتماق.
irsal, – li. is. ar. ئەۋەتمەك، يولغا لماق.
irsaliye. is. ar. پوچتا ئۇقتۇرۇشى (ئەۋەتىلگەن نەرسىلەرنىڭ تىزىملىكى).
irsen. z. ar. مىراس قاتاردا (ئورنىدا).
irsîlik, – ği. is. ئىرسىيەت، نەسلىگە تارتقانلىق.
irsiyet, – ti. is. ئىرسىيەت، ئۇدۇم.
irşat, – dı. is. ar. توغرا يول كۆرسەتمەك.
irtibat – tı. is. ar. مۇناسىۋەت، ئالاقە:
«Dış İrtibat dairesi — چەتئەللەر بىلەن ئالاقە باغلاش ئىدارىسى.»
irtica¹. is. ar. ئۆمىد، ئارزۇ.
irtica², – ı. is. ar. ئەكسىيەتچىلىك.
irticaf. is. ar. سىلكىمەك، تەۋرەتمەك.
irtical. is. ar. تەيياراللىقسىزلا سۆز قىلماق ياكى شېئىر ئوقۇماق.
irtida¹. is. ar. مەنئى قىلىنغان نەرسىلەرنى قىلىشتىن ساقلىنىش.
irtida². is. ar. پۈركەنمەك، يۆتكەلمەك، ئورالماق.
irtidaf. is. ar. ئىزغا چۈشمەك، تەقىپ قىلماق.
irtidat, – dı. is. ar. ئىسلام دىنىدىن قايتىپ باشقا بىر دىنغا كىرمەك.
irtifa, – ı. is. ar. ① ئېگىزلىك، يۇكسەكلىك. ② بىر يەرنىڭ دېڭىز يۈزىدىن يۇكسەكلىك دەرىجىسى. ③ قوپۇرۇش.
iri. s. ① يوغان، چوڭ. ② بەستىلىك، گەۋدىلىك:
«İri bir köpek — يوغان ئىت»
iri. baş. is. zool. يېڭى تۇغۇلۇپ ئايىغى چىقمىغان تاشپاقا بالىسى، يوغانباش.
irikmek. بىرىكمەك.
irileşmek. چوڭايماق.
irileştirmek. چوڭايتماق.
irilik, – ği. is. چوڭلۇق.
irin. is. يىرىك.
irinlenme. is. يىرىك تۇتۇش.
irinlenmek. يىرىڭلىماق.
irinleşmek. يىرىڭلەشمەك.
irinli. s. يىرىڭلىق.
iri. yarı. is. گەۋدىلىك، بەستىلىك:
«İriyarı bir adam. — بەستىلىك ئادەم.»
irkap, – bı. is. ar. ① مىنىدۇرۇش (ھايۋانغا). ② ئولتۇرغۇزۇش (ماشىنا، ھارۋا، پويىز ۋە پاراخوت قاتارلىقلارغا).
~ etmek. مىنمەك.
irkilmek. ① (ئېقىن سۇ ھەققىدە) ئېقىپ يىغىلماق (توپلانماق). ② ئۇركۈپ ئارقىغا شوخشىماق. ③ (ۋۇجۇدىنىڭ بىر يېرى) كۆكىرەپ قالماق، ئىششىماق.
irkinti. s. تۇرغۇن سۇ.
Irlanda. öz. is. ئىرلاندىيە.
Irlandaca. öz. is. ئىرلاندىيە تىلى، ئىرلاندىيىچە.
Irlandalı. s. ئىرلاندىيىلىك.
irman. s. is. far. ① تەكلىپ قىلىنمىغان مېھمان. ② تەييارتاپ، پارازىت. ③ پۇشايمان. ④ دۇنيا، جاھان.
irmik, – ği. is. يىرىك ئۇن.

سۈت بەرمەك.

irza². is. ar. رازى قىلماق، خۇشال قىلماق.

is. is. قارا كۆيە (قازان ياكى مورىنىڭ).

İsa. öz. is. ئەيسا پەيغەمبەر.

isabet, – ti. is. ar. ① نەق جايىغا تېگىش. ② راسا ئۇدۇل كېلىش.

~etmek. نەق جايىغا تەگمەك.

isabetli. s. ar. جايىدا بولغان، ئۇدۇل كەلگەن، جايىغا تەگكەن، ئۇيغۇن، ماس.

isabetsiz. s. ar. جايىدا بولمىغان، ئۇدۇل كەلمىگەن، جايىغا تەگمىگەن، ئۇيغۇن بولمىغان، ماس كەلمىگەن.

isad¹. is. ar. بەختىيار.

isad². is. ar. ئورنىنى كۆتۈرمەك، ئۆستۈرمەك.

isaet, – ti. is. ar. يامانلىق قىلماق (بىرسىگە)، زىيانكەشلىك قىلماق.

isaf. is. ar. تەلەپنى قاندۇرماق.

isaga. is. قېلىپقا تۆكمەك (قۇيماق).

isal, – li. is. ar. يەتكۈزمەك، ئېرىشتۈرمەك:

«Mektubu sahibine isal etti — خېتىنى ئىگىسىگە يەتكۈزدى.»

isale. iş. ar. ئېقتىماق، ئاققۇزماق.

isam. is. ar. گۇناھ قىلدۇرماق (بىرىنى)، گۇناھلىق ئىش قىلدۇرماق.

isar¹. is. ar. ① ئىكرام قىلماق، ئايىماستىلا بەرمەك. ② تۆكۈپ چاچماق، ئىسراپ قىلماق.

isar². is. ar. باھا بەلگىلىمەك، نەرخنى بېكىتمەك.

isbal. is. ar. يوللىماق، ئەۋەتمەك.

isbat. is. ⇒ **İspat.**

isevi.öz. is. ar. خىرىستىيان،

ئورنىنى كۆتۈرۈلمەك، ئۆسمەك. ④ بىر يۇلتۇزنىڭ ئورنى بىلەن ئۇپۇق ئارىسىدىكى ئۇزاقلىق.

irtifas. is. ar. مال باھاسىنىڭ ئۆسۈپ تۇرۇلۇشى.

irtigab. is. ar. ھەۋەسلەندۈرمەك، ھەۋىسىنى قوزغىماق.

irtifak. is. ar. ① تايانماق. ② تولۇماق. ③ دوستلۇق قىلماق.

irtihal, – lı. is. ar. ① (ئۇ دۇنياغا) كەتمەك، جان ئۈزمەك، ئالەمدىن ئۆتمەك. ② كۆچمەك، يۆتكەلمەك:

«İrtihalı sırasında bütün çocukları yanında imiş — جان ئۈزگەن ۋاقتىدا پۈتۈن بالىلىرى يېنىدا ئىدى.»

irtihan. is. ar. رەھنگە ئالماق ياكى ئېلىنماق.

irtika. is. ar. سەۋىيىسى ئۆسمەك، بىلىمى ئارتماق.

irtikâp, – bı. is. ar. ① يامان ئىش قىلماق، جىنايەت ئىشلىمەك. ② پارا. ③ يالغان سۆز قىلماق. ④ ئالدامچىلىق قىلماق.

irtikaz¹. is. ar. قېقىلماق، تىكىلمەك.

irtikaz². is. ar. ① ھەسرەت چەكمەك. ② مىدىرلىماق.

irtisam. is. ar. ① تامغا باسماق، ماركا چاپلىماق. ② دۇئا، ياردەم قىلماق، خۇداغا يالۋۇرماق. ③ بۇيرۇققا بويسۇنماق.

irtişa. is. ar. پارا ئالماق، پارا يېمەك.

irtiyat, – dı. is. ar. تەلەپ قىلماق.

irtiza. is. ar. سۈت ئەمىمەك.

irza¹ is. ar. ئەمگۈزمەك، ئەمدۈرمەك،

iskele. is. it. ① پاراخوت ۆه كېمه لەرنىڭ قىرغاققا يېقىنلاشقىنى ئۈچۈن ياسالغان، سۇ ئۈستىگە قويۇلغان ياغاچ كۆۋرۈك. ② پورت.

iskelet, – ti. is. yun. ئىسكىلىت.

iskemle. is. yun. يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق.

iskemleci. başı. is. پادىشاھنى ئاتقا مىنگۈزۈش، ئاتتىن چۈشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان ئورۇندۇق تۇتقۇچى.

iskenderiye. öz. is. بىر لەشكەن ئەرەب جۇمھۇرىيىتىدىكى بىر شەھەر.

iskitler. öz. is. Ⅶ مىلادىدىن ۆه Ⅷ ئەسىر بۇرۇن ئوتتۇرا ئاسىيادىن جەنۇبىي روسىيىگە كۆچۈپ بېرىپ ئىمپېرىيە قۇرغان بىر قەۋم.

islâm.öz. is. ar. ئىسلام، مۇسۇلمانلىق.

islâmiyet, – ti. öz. is. مۇسۇلمانلىق، ئىسلاملىق.

Islanda. öz. is. → **İzlanda.**

Islav. öz. is. ئىسلاۋ، ئىسلاق.

Islavca. öz. is. ئىسلاۋ تىلى.

islemek. ① ئىسلىماق. ② سۇرلىمەك.

islenmek. ① ئىسلەنمەك. ② سۇرلەنمەك.

isli. is. ئىسلانغان.

islim. is. ھور، پار.

islimi. is. far. جۇڭگونىڭ دوراپ ئىشلەنگەن بىر خىل بىزەك، زىننەت.

Islovak.öz. is. ئىسلوۋاكىيە خەلقىدىن بولغان، ئىسلوۋاكىيە خەلقى.

Islovakça.öz. is. ئىسلوۋاكىيە تىلى.

Islovakya. öz. is. ئىسلوۋاكىيە.

ism. is. → **İsim.**

isma. is. ئاڭلاتماق، ئاۋازىنى ئاڭلاتقۇزماق.

ismen. z. ئىسمىنى ئاتاپ، نامىغا ئەيسالۇى.

isevilik, – ği. is. ar. خىرىستىيانلىق، ئەيسەۋىلىك.

isfanah. is. ar. bot. → **İspanak.**

ishal, – li. is. ar. ئىچ سۇرمەك.

isilik, – ği. is.tıp. ئىسقلىق (بەدەنگە چىققان).

isim, – smi. is. ar. ① نام، ئات. ② كىشى، ئادەم:

«Toplantıya yeni isimler katılıyor — مەجلىسكە يېڭى ئادەملەر قاتنىشىدۇ.»

isim . fili. is. dilb. مەسدەر.

isimli. s. ئىسىملىك، ئاتلىق.

isimsiz. s. نامسىز، ئىسمزاسىز، ئاتسىز.

iska. is. ar. سۇغارماق (ھايۋاننى)، سۇ بەرمەك (ھايۋانغا).

iskambil, – li. is. yun. ① قارت (ئويناىدىغان). ② قارت قەغزى.

iskân, is. ar. ① يەرلەشتۈرمەك، ئورۇنلاشتۇرماق، ئولتۇراقلاشتۇرماق. ② ئادەم كۆچەرمەك.

iskanca. is. den. كېمە ـ پاراخوتلاردا نۆۋەتچىلەرنىڭ ئالمىشىش ۋاقتى.

iskandil, – li. is. it. ① دېڭىزنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچەش ئەسۋابى. ② دېڭىزنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچىمەك. ③ قارماقنى ئېغىرلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئېسىپ قويۇلىدىغان قوغۇشۇن.

iskartatin. is. fz قەزىل كېسىلى.

iskarpin. is. it. بىر خىل ئايالچە توپلەي.

iskât, – tı. is. ar. ① جىم قىلماق، ئاغزىنى ئەتمەك (بىرىنىڭ). ② ئېغىز ئاچۇرماسلىق، ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويماق.

گۈگۈسۇنى.

ispiyon. is. → **Casus.**

isr. is. ① ئىز، ئەسەر. ② مەسلەك، يول.

isra. is. ئەۋەتىش، يوللاش.

israf. is. ar. ئىسراپ، ئورۇنسز يەرگە خەجلەش.

İsrail. öz. is. ئىسرائىلىيە.

israr. is. ar. سىر ساقلىماق.

istan. far. ئىستان:

«Özbek istan — ئۆزبېكستان.

İstanbul. öz. is. ئىستانبول.

Istanbullu. s. ئىستانبوللۇق.

istand. is. ① يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى لىرىدا تاماشىچىلار ئولتۇرىدىغان ئېگىز يەر. ② قارىغا ئېتىش مەشقلىرىدە قارىغا ئېتىلىدىغان يەر.

istandart. is. ing. سۈپەت، ئۆلچەم.

istar. is. ① پەردە. ② گىلەم توقۇش دەستىگى.

istasyon. is. fr. ① بېكەت (پويىز بېكىتى). ② تەتقىقات ئورنى، پونكىت:

«Demir yolu istasyonu — تۆمۈر يول بېكىتى.

«Tohum istasyonu — ئۇرۇقچىلىق پونكىتى.

«Radyo istasyonu — رادىئو پونكىتى.

istatistik, – ği. is. ستاتىستىك، سانلىق مەلۇمات.

~ bürosu. ستاتىستىك ئىدارىسى.

istatistikçi. is. ستاتىستىكچى، سانچى.

istatüko. is. lat. توختامغا ئاساسەن قىلىنىش كېرەك بولغان ياكى قىلىنىپ كەلگەن ئىش.

istavroz. is. yun كرېست.

~ çıkarmak. (خرىستىئانلار ئۈچۈن) ئىسمىنى ئاتىغان ھالدا.

ismet, – ti. is. ar. نومۇسلۇق، پاكلىق، ئەيىبسىزلىك، بىگۇناھ، گۇناھسىزلىق، مەسۇملۇق.

ismirar. s. بۇغداي ئۆڭلۈك، قارىيىپ كەتكەن.

isnân. is. ar. ① كىچىك بالىنىڭ چوڭ تەرەت قىلىپ قويۇشى. ② قېرىماق، ياشانماق.

isnat, – dı. is. ar. ① يۈكلىمەك، تاڭماق (بىر ئىشنى باشقا بىرىگە). ② بوھتان.

Ispanya. öz. is. ئىسپانىيە.

Ispanyol. öz. is. ① ئىسپانىيىلىك. ② ئىسپانىيىگە ئائىت.

Ispanyolca. öz. is. ئىسپان تىلى.

ispat, – tı. is. ar. ئىسپات، دەلىل، گۇۋاھ. پاكىت:

«Söylediğimi ispat edebilirim — سۆزلىگىنىمنى ئىسپاتلىيالايمەن.»

İspati. is. yun. ① كىچىك قىسلىچ. ② قارتتا چىللىك قەغىزى.

ispatlamak. ئىسپاتلىماق.

ispatlanmak. ئىسپاتلانماق.

ispatlı. s. ئىسپات قىلىنغان، ئىسپاتلىق.

ispençiyar. is. it. دوربىگەر.

ispenç, – ci. is. zool. پاكار جىنىس بىر خىل توخۇ.

ispir. is. it. ① ئات باققۇچى. ② ھارۋىكەش.

ispirto. is. iat. ① ئىسپىرت. ② ئىچىملىك، ھاراق.

İspirtolu. s. ئىسپىرتلىق.

ispit, – ti. is. yun. ھارۋا چاقنىكى

Ister gitsin, ister kalsın — مەيلى كەتسۇن، مەيلى قالسۇن.»

isterlin. is. ar. → **Sterlin.**

istiade. is. جىر نەرسىنىڭ قايتۇرۇلۇشىنى تەلەپ قىلماق.

istiane. is. ar. ياردەم تەلەپ قىلىش.

istiap, – bı. is. ar. ئىچىگە ئېلىش، سىغدۇرۇش، سىڭدۈرۈش.

~ etmek. ئىچىگە ئالماق.

istiare. is. ar. ① ئۆتنە ئالماق، قەرز ئالماق. ② ئىستئارە، ئوخشىتىش:

«Bu kitabı arkadaşımdan istiare ettim — بۇ كىتابنى دوستۇمدىن ئۆتنىگە ئالدىم.»

istibad. is. → **İstibat.**

istibar. is. ar. چۈشىنى ئۆرۈتمەك، چۈشكە تەبىر بەردۈرمەك.

istibat, – tı. is. ar. ئۇزاق بىلمەك، يىراق كۆرمەك.

istibdad. is. → **İstibdat.**

istibdal. is. ar. ① ئالماشتۇرماق، يەكگۈشلىمەك. ② ئۆزگەرتمەك.

istibdat, – dı. is. ar. ئىستىبداد.

istibka. is. ar. ① داۋام قىلىشنى تەلەپ قىلماق. ② مۇھاپىزەت قىلماق، ئاسرىماق.

isticâb. is. ar. ئۆرۈر دەپ بىلمەك.

isticab. is. ar. ھەيران قالماق، ھەيران بولماق، ھاڭ ـ تاڭ قالماق، چۆچۈپ كەتمەك.

istical[1], – lı. is. ئالدىرىماق، سەۋر قىلالماسلىق.

istical[2]. is. ar. كېيىنگە قالدۇرۇلۇشنى تەلەپ قىلماق.

isticar. is. ar. ئىجارىگە ئېلىش.

~ etmek. ئىجارىگە بەرمەك.

ئىبادەت ھەرىكىتى قىلماق.

istifan. is. yun. تويدا كىيىدىغان بۆك، گۈل بىلەن ياسالغان بۆك.

istek, – ği. is. ① ئىستەك، ئارزۇ. ② تەلەپ:

«Bu adamın istekleri bitmiyor — بۇ ئادەمنىڭ تەلىپى تۈگىمەيدۇ.»

isteklendirmek. ئىلھاملاندۇرماق، ھەۋەسلەندۈرمەك.

isteklenmek. ھەۋەسلەنمەك، ئىلھاملانماق.

istekli. s. تەلەپ قىلغۇچى، ھەۋەس، قىلغۇچى.

isteksiz. s. ئارزۇسىز، ھەۋەسسىز.

istemek. ① ئىستىمەك، خالىماق، ئارزۇ قىلماق. ② تەلەپ قىلماق، تىلىمەك، بىر نەرسىگە ھاجىتى چۈشمەك. ③ ئىزدىمەك:

«1. Herkes iyi yaşamak ister — ھەممە كىشى ياخشى ياشاشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

2. Benden bir kitap istedi — مېنىڭدىن بىر كىتاب سورىدى.

3. Kimi istiyorsun? — كىمنى ئىزدەيسەن؟»

istemeli. s. ئىختىيارى، مەيلى.

istemsiz. s. ئىختىيارسىز، غەيرىي ئىختىيارى.

istenilmek. ① ئىزدەنمەك. ② سورالماق. ③ چاقىرىلماق.

istep, – bi. is. rus. ئوتلاق، يايلاق.

ister. is. ① تەلەپ. ② خاھىش، خالاش:

«Memleketin kalkınması üzerindeki istekleri düşünelim — مەملىكەتنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن قىلىنغان تەلەپلەر ئۈستىدە ئويلىنايلى.

istifaf. is. ar. ① ئەسكى ئىشلاردىن ئۆزل ئۈزمەك. ② نومۇسلۇق، ئىپپەتلىك بولماق.

istifaname. is. ar. ئىستېپا خېتى.

istifçi. is. ① مال ۋە باشقا نەرسىلەرنى بىر يەرگە رەت - رېتى بىلەن تىزغۇچى. ② قاراڭغۇ بازارچى.

istifham. is. ar. زېھنىدە پەيدا بولغان سوئال.

istiflemek. ① تۆرلەرگە ئايرىماق، تىزماق. ② يۈكنى ئايروپىلان ياكى پاراخوتقا ئورۇنلاشتۇرماق.

istifrağ. is. ar. قۇسماق.

istifraş. is. ar. جىنسىي ئالاقە قىلماق (ئۆز خوتۇنى بولمىغانلار بىلەن)، زىنا قىلماق.

istifsâr. is. ar. سوراپ سۈرىشتۈرمەك.

istigaso. is. ar. ياردەم تەلەپ قىلماق، ياردەمگە چاقىرماق.

istiğfar. is. ar. تۆۋە قىلماق.

istiğna. is. ar. قانائەت قىلماق، قانائەتچانلىق.

istiğrak, – kı. is. ar. ① مەپتۇن بولماق. ② ھاياجانلانماق.

istiğrap. is. ar. يېتىرقىماق، ھەيران قالماق.

istihal. is. ar. لايىقەتلىك، ئەھلى بولماق.

istihale. is. ar. ① ئىمكانسىزلىق، مۇمكىن بولماسلىق. ② شەكىلنى ئۆزگەرتىمەك.

istihbab. is. ar. ياخشى كۆرمەك، ياقتۇرماق.

istihbar. is. ar. خەۋەردار بولماق، نادان كۆرمەك.

istichal. is. ar.

isticlab. is. ar. ① جەلپ قىلماق. ② خاتىرىلەتمەك، ئەسلەتمەك.

isticmar. is. ar. din. تاش بىلەن ئىستىنجا قىلماق.

isticvap, – bı. is. ar. سوراق سورىماق.

istida. is. ar. ① ئىلتىماسنامە. ② ئالالادىن تىلەش.

istidane. is. ar. ئۆتنە ئالماق، قەرز ئالماق.

istidat, – dı. is. ar. قابىلىيەت، ئىستېداتلىق.

istidatlı. s. قابىلىيەتلىك، ئىستېداتلىق: «Istidatlı bir adam — قابىلىيەتلىك بىر ئادەم.»

istidatsız. s. قابىلىيەتسىز.

istidlal. is. ar. بىرىنى توغرا يولدىن چەتقىرىش.

istidlâl. is. ar. ۋاستىلىك چۈشەنچە، پاكىتلارغا ئاساسەن بىر نەتىجىگە بارماق.

istidlâlât. is. پاكىتلار، دەلىللەر، ئىسپاتلار، شاھىتلار.

istidrac. is. ar. بالىداقىمۇبالىداق ئاشماق، قەدەممۇقەدەم ئالغا باسماق.

istidrak. is. ar. ئېرىشمەك.

istidrâk. is. ئىدراك قىلماق، چۈشەنمەك.

istif. is. it. ① ئۈستى - ئۈستىگە قاتلاپ قويماق. ② يۈكلەرنىڭ پاراخوت ئامبارلىرىغا يەرلەشتۈرۈلۈشى. ③ سۆزلەرنىڭ قائىدىگە مۇۋاپىق ئۆز ئورنىغا قويۇلۇشى.

istifâ. is. ar. ئىستېپا.

~ etmek. ئىستېپا ئەتمەك (بەرمەك).

istifade. is. ar. پايدىلانماق.

istifador. is. ئامبارچى.

istihmam. is. ar. مۇنچىغا كىرمەك، يۇيۇنماق.

istihraç, – cı. is. ar. ① (مەنە ياكى نەتىجە) چىقارماق. ② پال باقماق، پال سالماق:

«Okuduğunu pek istihraç edemiyor — ئوقۇغان نەرسىسىدىن ياخشى نەتىجە چىقىرالمايدۇ.»

istihsal, – lı. is. ar. ① ئىشلەپ چىقىرىش. ② قولغا كەلتۈرمەك.

istihsalat. is. مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسىلەر.

istihsan. is. ar. ياخشى كۆرمەك.

istihya. is. ar. ئىزا تارتماق.

istihza. is. ar. مەزەل، چاقچاق.

istihzar. is. ar. ① ھازىرلىماق، تەييارلىماق. ② ئەسلىمەك، خاتىرلىمەك، يادىغا كەلمەك.

istikamet, – ti. is. ① تەرەپ، جەھەت. ② ئىستىقامەت (دىننىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن ھەرىكەت قىلماق):

«Şu istikamete doğru gitti — شۇ تەرەپكە قاراپ كەتتى.»

istikbal, – lı. is. ① ئىستىقبال، كېلەچەك. ② قارشى ئالماق:

«1. Istikbalde ne olacağını kimse bilmez — كېلەچەكتە نېمە بولىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

2. Halk Cumhur başkanının istikbaline çıktı — خەلق جۇمھۇرىيەت رەئىسىنى قارشى ئالدى.»

istiklâl, – lı. is. مۇستەقىللىق، ئەركىنلىك.

istiklâlcı. is.s. مۇستەقىللىق تەرەپدارى.

istiklâliyet, – ti. is. مۇستەقىللىق.

istihbarat, – tı. is. ar. ① ئۇلىنىغان خەۋەرلەر. ② مەلۇمات توپلىماق، ئاخبارات: «Istihbarat bürosu — ئاخبارات ئىدارىسى.»

istihdaf. is. مەقسەت قىلماق، نىشان قىلماق، پىلانلىماق.

istihdam. is. ar. يالليماق، خىزمەتكە سالماق، ئىشلەتمەك.

istihfaf. is. ar. خورلىماق، پەس كۆرمەك.

istihkak, – kı. is. ① ھوقۇقلۇق. ② ھوقۇق.

istihkâm. is. ar. ئىستىھكام.

istihkar. is. ar. خورلىماق، پەس كۆرمەك، ھاقارەت بىلەن قارىماق.

istihlâf. is. ar. ئىزباسار قىلماق، ئۆز ئورنىغا قويماق (بىرىنى):

«Müdürlükten çekilirken yardımcısını istihlâf etti — مۇدىرلىقتىن چېكىنىپ مۇئاۋىنىنى ئۆز ئورنىغا قويدى.»

istihlâk, – kı. is. سەرپ بولماق، ئىشلىتىلمەك:

«Şehirde çok elektrik istihlâk ediliyor — شەھەردە نۇرغۇن توك ئىشلىتىلمەدۇ.»

istihlâl. is. ar. ① ئاينىڭ كۆرۈنۈشى، ئاينىڭ چىقىشى. ② يېڭى ئاينى كۆرمەك. ③ بۇۋاقنىڭ تۇغۇلۇپ بىرىنچى قېتىم يىغلىشى، بىرىنچى يىغا.

istihlâs. is. ar. ① چىقارماق، ئايرىماق. ② قۇتۇلماق:

«Meşguliyet sırasında bir vakit istihlâs edebilirsem gelirim — ئىش جەريانىدا ۋاقىت تاپسام كېلىمەن.»

ئارزۇ قىلماق.

istilâm[1]. is. ar. بىلىم تەلەپ قىلماق، ئىلمگە تەلپۈنمەك.

istilâm[2]. is. ar. تەزىم قىلماق، قولنى سۆيمەك.

istilka. is. ar. ئوڭدىسىغا ياتماق.

istilo. is. lât. سىياھ قەلەم، گاڭبى.

istilzam. is. ar. كېرەك قىلماق.

istilzaz. is. ar. لەززەت ئالماق، خۇش بولماق.

istim. is. ing. ئىچملىكلەر.

istima. is. ar. ① ئاڭلىماق، قۇلاق سالماق. ② دوختۇرنىڭ دېئاگنوزى.

istimal, – li. is. ar. ئىستېمال، ئىستېمال قىلماق، قوللانماق، پايدىلانماق.

istimale, istimalet. is. ar. تەسەللى بەرمەك، كۆڭلىنى ياسىماق.

istiman. is. ar. ئامانلىق تىلىمەك، ئېسەنلىك تىلىمەك.

istimdat, – dı. is. ar. مەدەت تىلىمەك، ياردەم تەلەپ قىلماق.

istimhâl. is. ar. زامان (مۆھلەت) تەلەپ قىلماق.

istimlâk, – ki. is. ar. دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالماق، ئومۇمىي مۈلۈك قىلماق.

istimrar. is. ar. داۋاملاشماق.

istinaden. z. ar. ئاساسەن، كۆرە.

istinaf. is. ar. ① يېڭىدىن باشلماق، باشقىدىن باشلىماق. ② سۆز بېشى، كىرىش سۆز.

istinas. is. ar. ئادەتلەنمەك، كۆنمەك، ئۆزلەشمەك.

istinat, – dı. is. ar. يۆلەنمەك، تايانماق.

istikmal. is. ar. تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، تاماملىماق.

istikra. is. ar. ئىنجارىگە بەرمەك، كىرا قىلماق.

istikrâ. is. ar. ① تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق، سەير قىلماق.

istikrah. is. ar. سەسكىنمەك، يىرگىنمەك، نەپرەتلەنمەك.

istikrar[1]. is.ar. ① مۇقىملىق، تۇراقلىق (سەۋىبىدىكى مۇقىملىق). ② بىر يەردە مۇقىم ئولتۇراقلاشماق.

istikrar[2]. is. ar. تەكرارلىنىش.

istikrarlı. s. ① مۇقىملىق. ② يەرلىشىپ قالغان.

istikrarsız. s. تۇراقسىز، بىقارار، مۇقىمسىز.

istikraz. is. ar. قەرزگە پۇل ئالماق، پۇل ئۆتنە ئالماق، قەرزدار بولماق.

istiksap, – bı. is. ar. پايدا قازانماق، تاپاۋەت قىلماق.

istiksas. is. ar. قىساس ئېلىشنى نىيەت قىلماق.

istikşaf. is. ar. تەتقىق.

istikap[1], **– bı.** is. يازدۇرتماق، يېزىش سىنىقى ئېلىپ بارماق.

istikap[2], **– bı.** is. قۇتۇپلارنى بىر لەشتۈرمەك.

istiktar. is. ar. تېمىتماق.

istila. is. ar. ① چوڭايتماق. ② ئۈستۈن كەلمەك.

istilâ. is. ar. ئىشغالىيەت، ئىشغال قىلماق، بېسىۋالماق.

istilâcı. is. s. ar. ئىشغالىيەتچى، جاھانگىر.

istilâd. is. ar. پەرزەنت كۆرۈشنى

ماق، يىلتىزىدىن قومۇرۇۋاتماق.
istisare. is. ar. ① خاپا قىلماق. ② پىتنە تارقاتماق.
istisgar. is. ar. خورلىماق، تۆۋەن كۆرمەك، خارلىماق.
istishâl. is. ar. ئاسان كۆرمەك.
istiska. is. ar. tıp. ① بەدەننىڭ مەلۇم يېرىگە سۇ يىغىلىپ قېلىش. ② قېرىلار-دا ئۆپكە كېسىلى. ③ ئۇسسىماق، سۇ تەلەپ قىلماق، زاراخەتمىگە چىقماق.
istiskal, – li. is. ar. خۇش كۆرمىگەنلىكنى بىلدۈرمەك:
«Misafiri istiskal etmek ayiptir — مېھمانغا خۇش ياقمىغانلىقىنى بىلدۈرمەك ئەيىبتۇر.»
istislam. is. ar. ① بويۇن ئەگمەك. ② ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلماق.
istismar. is. ar. ① ئېكسپىلاتاتسىيە. ② بىرىنىڭ ياخشى نىيىتىنى يامانلىققا قوللانماق.
~ etmek. پايدىلانماق.
istisna. is. ar. ئىستىسنا، خالى، ئايرىملىق، تاشقىرى.
istisnasız. s. ئىستىسناسىز.
istişare. is. ar. مەسلىھەت.
~ etmek. مەسلىھەت قىلماق.
istişfa. is. ar. ① سالامەتلىك ۋە ئېسەنلىك تىلىمەك. ② دەردكە دەرمان ئىزدىمەك.
istişhat, –dı. is. ar. شاھىت كۆرسەتمەك، گۇۋاھ كۆرسەتمەك.
istişmam. is. ar. ① پۇراپ قالماق، پۇراق كىرىپ قالماق. ② ماھىيىتىنى بىلمەك.
istitaat, – tı. is. ar. قۇدرەت، كۈچ.

istinba. is. ar. سوريىماق، بىلىم ئالماق.
istinca. is. ar. ئىستىنجا.
istincad. is. ar. ياردەم تەلەپ قىلماق.
istinkâf. is. ar. ① چېكىنمەك، قول تارتماق. ② يۈز ئۆرۈمەك، رەت قىلماق.
istinsah. is. ar. نۇسخا، ئۆرنەك.
istinşak. is. ar. ① پۇرىماق. ② بۇر-نىغا سۇ ئالماق.
istintaç, – cı. is. ar. تەتىجەسى چىقماق.
istintak, – kı. is. ar. سۆزلىتىش، سوراقلا تارتىش، سوراق.
~ etmek. سوراقلا ئالماق.
istirahat, – ti. is. ar. ئىستىراھات، ھاردۇق، ئارام، راھەتلىنىش، دەم ئېلىش.
istirak. is. ar. ئوغرىلاش.
~ etmek. ئوغرىلىماق.
istirca. is. ar. يالۇۋرۇش، دۇئا قىلىش.
istirfah. is. ar. راھەت كۆرۈش، ھۇزۇرلىنىش.
~ etmek. راھەت كۆرمەك، ئارام ئالماق.
istirham. is. ar. يالۇۋرۇش، مەرھەمەت تىلەش.
istirham . name. is. ar. ئىلتىماس خېتى.
istirhas. is. ar. ئەرزان بىلمەك، ئەرزان دەپ ھېساب قىلماق.
istirkab. is. ar. → **İstirkap.**
istirkak. is. ar. ئەسىر ئالماق، قۇل قىلماق.
istirkap, – bı. is. ar. قىزغانماق، ئىچى تارلىق قىلماق.
istisal, – li. is. ar. يىلتىزىنى قۇرۇتـ

istitâf. is. ar. بىرىدىن شەپقەت ۋە مەرھەمەت تىلىمەك.
istitar. is. ar. يوشۇرۇنماق.
istitbab. is. ar. دوختۇرغا كۆرۈنمەك، دوختۇرغا داۋالاتماق.
istitlâ is.ar. بىر نەرسىنى بىلىشكە تىرىشماق، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماق.
istivador. is. ing. كېمە ۋە پاراخوتقا يۈك قاچىلايدىغان ۋە چۈشۈرىدىغان ئادەم.
istizade. is. ar. زىيادە بولۇشىنى تەلەپ قىلماق.
istizah. is. ar. ئىزاھات تەلەپ قىلماق، جاۋاب تەلەپ قىلماق.
istizan. is. ar. رۇخسەت سورىماق.
istizhar. is. ar. ياردەم كۆتمەك، يار- يۆلەك تەلەپ قىلماق.
istok. is. → **Stok.**
Isveç.öz. is. شۋېتسىيە.
Isveççe. öz. is. شۋېتسىيە تىلى.
Isveçli. öz. is. شۋېتسىيىلىك.
Isveçre. öz. is. شۋېتسارىيە.
Isveçreli. öz. is. شۋېتسارىيىلىك.
isvidad. is. ar. قارارماق.
isyan. is. ar. ئىسيان، قوزغىلاڭ، توپىلاڭ.
isyancı. s. ئىسيانچى، توپىلاڭچى.
iş. is. ① ئىش، خىزمەت. ② كەسىپ، مەشغۇلىيەت.
işâ. is. ar. ① ئاخشام، كېچە. ② خۇپتەن نامىزى. ③ كەچكى تاماق.
işaa. is. osm. يايماق، تۈيدۈرماق، بىلدۈرمەك (خەۋەرنى).
işabe. is. ar. چاچ ۋە ساقالنى سۈنئىي ئاقارتماق.
işâeyn. is. شام ۋە خۇپتەن نامىزى.

işal. is. ar. ① ياقماق، تۈتاشتۈرماق، يېلىنجاتماق (ئوتنى). ② ئۇلغايتماق.
işar. is. ar. بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق.
işaret, – ti. is. ar. ئىشارەت.
işaretlemek. بەلگە قويماق.
işaretleşmek. ئىشارەتلەشمەك، بەلگە بېرىشمەك.
işaretli. s. ئىشارەت قويۇلغان، بەلگە قويۇلغان.
işba. is. ar. ① تۈيماق. ② قاپىيە ۋە ۋەزىن زۆرۈرىيىتى بىلەن سۆزلەرگە ھەرپ قوشماق.
~ etmek. تويغۇزماق.
iş . başı. is. ① ئىش باشلاش. ② ئىش باشلىقى، گۇۋەنلىيەن، بەنجاك. ③ دۆلەتنى ئىدارە قىلىش.
iş . birliği. is. ھەمكارلىق:
«Çin - Türkiye işbirliği — جۇڭگو - تۈركىيە ھەمكارلىقى.»
~ etmek. ھەمكارلاشماق.
iş . bu. s. بۇ، شۇ، مانا بۇ، مانا شۇ.
işçi. is. ئىشچى:
«Çin işçi sınıfı — جۇڭگو ئىشچىلار سىنىپى.»
işçilik, – ği. is. ① ئىشچىلىق. ② ئىش ھەققى.
işemek. سىيمەك.
işenmek. سىيمەك:
«Rastgele yere işenmez — كۆرگەنلا يەرگە سىيىشكە بولمايدۇ.»
işetici. s. tıp. سۈيدۈك ماڭدۇرغۇچى، سىيدۈرگۈچى (دورا ياكى باشقا نەرسە).
işetmek. سىيدۈرمەك.
işgal, – li. is. ar. ئىشغال، ئىشغالىيەت.
işgalci. s. is. ئىشغالىيەتچى.

işkil. is. ar. ① گۈمان، شۈبهه، شهك. ② قىينچىلىق، جاپالىق. ③ ئالدى ئوك پوتى، ئارقا سول پوتى ئاق ئات.

işkillendirmek. گۈمانلاندۇرماق، شۈبهىلەندۈرمهك.

işkillenmek. گۈمانلانماق، شۈبهىلەنمهك.

işkilli. s. گۈمانلىق، شۈبهىلىك.

işkilsiz. s. شۈبهىسىز، گۈمانسىز.

işlek. s. ① كۆپ ئىشلەيدىغان، كۆپ قوللىنىلىدىغان. ② ئوبدان ئىشلەنگەن، ئوبدان ياسالغان.

işleme. is. ① قىلىش. ② كۆچ سەرپ قىلىش، تىرىشىش. ③ s. نەپس ئىشلەنگەن (نەرسە).

işlemek. ① قىلماق، ئەتمەك. ② ئىشلىمەك، ئەمگەك سىڭدۈرمەك. ③ تەسىر قىلماق. ④ هىيله قىلماق، ئالدامچىلىق قىلماق:

«Soğuk iliklerime işledi — سوغۇق ئىلىكىمدىن ئۆتۈپ كەتتى.»

işlenmek. ئىشلەنمهك.

işletme. is. ① باشقۇرۇش. ② باشقارما، ئىشلەپچىقىرىش ئورنى. ③ ئىدارە، كارخانا:

«Demir yolları işletmeleri — تۆمۈر يول ئىدارىسى.»

işletmeci. is. ئىش باشقۇرغۇچى.

işletmek. ① ئىشلەتمهك، خىزمەتكە سالماق. ② قوللانماق، پايدىلانماق. ③ تەسىرلەندۈرمهك. ④ (ئايال هەققىدە) يامان يولغا كىرگۈزمهك.

işler. is. ۋەزىپه.

işleyiş. is. ئىشلەش ئۇسۇلى.

işlik, – ği. is. ئىشخانه (رەسسام ۋە ئەمگەك كۈچى.

iş . gücü. is.

iş . güder. is. ئەلچىخانىلاردا باش ئەلچى بولمىغاندا ئۇنىڭ ئىشىنى باشقۇرغۇچى.

iş . günü. si. ئىش كۈنى، خىزمەت كۈنى.

iş . güzar. s. ① قېرىندىن ئىش كېلىدىغان، قولى ئەپلىك (بىرى). ② باشقىلارغا ئۆزىنى كۆرسەتكۈچى.

işhat, – tı. is. ar. ① دەلىل كۆرسىتىش. ② ئۇلگە قىلىش:

«Bu davada onu işhat edecek — بۇ دەۋادا ئۇنى دەلىل كۆرسەتكۈدەك.»

işitici. s. ئىشتىكۈچى، تۇيغۇچى.

işitilmek. ① ئىشتىلمهك. ② تۇيۇلماق.

işitmek. ① ئىشتىمهك، ئاڭلىماق. ② خەۋەردار بولماق.

işitmemezlik, – ği. is. تۇيۇلماسلىق، ئاڭلانماسلىق، ئىشتىلمەسلىك.

işittirmek. ئىشىتتۈرمهك.

işkâ. is. ar. ① شىكايەت قىلماق، غەيۋەت قىلماق. ② ئۆچ ئالماق.

işkâl, – li. is. ar. ① قىينىلاشتۇرماق، مۇشكۈللەشتۈرمهك. ② مۇشكۈللۈك، قىينىلىق.

işkembe. is. osm كۆشەيدىغان هايۋانلارنىڭ ئىچ قارنى.

işkembeci. is. زاسۇيچى، كاللا ـ پاقالچاق ساتقۇچى، ئۆپكە ـ هېسىپچى.

işkembecilik, – ği. is. زاسۇيچىلىك، ئۆپكە ـ هېسىپچىلىك.

işkembeli. s. ئىچ ـ باغرى بولغان.

işkence. is. osm. ① ئەزىيەت، جاپا (ماددىي ۋە مەنىۋى جەهەتتە). ② ئازاب.

işkenceci. s. قىينىغۇچى، ئازارلىغۇچى.

كتاب؟ بۇ يەردە.
2. Işte kalem, işte kâğıt, otur yaz— مانا قەلەم، مانا قەغەز، ئولتۇرۇپ ياز.
3. işte size anlattığım adam — سىزگە دېگەن ئادەم مانا بۇ.
4. Işte korktuğum başıma geldi — قورققانغا قوش كۆرۈندى دېگەن مانا شۇ.»
işteşlik. – ği. is. ئورتاقلىق، خىز- مەتداشلىق.
iştial, – li. is. ar. تۇتاشماق، ئۇلغايماق (ئوت).
iştibah. is. ar. گۇمان، شۇبھە.
iştidad. is. ar. ① شىددەتلەنمەك، كۈچلەنمەك. ② (كېسەل ھەققىدە) ئېغىرلاشماق.
iştigal, – li. is. osm. شۇغۇللانماق، ئىشلىمەك.
iştigalât. is. ar. مەشغۇلات.
iştiha. is. ar. ① جىنسىي ھەۋەس. ② ئىشتىھا. ③ ئىنتىلىش:
«1. Iştiham kesilmiş, uykum azalmıştı — ئىشتىھايىم تۇتۇلۇپ، ئۇيقۇم ئازىيىپ كەتتى.
2. Iştiha ile iş görüyor — ھەۋەس بىلەن ئىشلەيدۇ.»
iştihar. is. ar. ① شۆھرەت، نام، ئابروي. ② تونۇلۇش، نام قازىنىش.
~ bulmak. شۆھرەت قازانماق، ئابروي تاپماق.
iştikâ. is .ar. دەرد تۆكمەك، شىكايەت قىلماق.
iştikak, – kı. is. ar. ① مەنبە. ② كېلىپ چىقماق، باشلانماق، پەيدا بولماق.
~ilmi. ئېتىمولوگىيە.

ھەيكەلتىراشلارنىڭ ئىشلەيدىغان ئۆيى).
işmem. is. osm. ① پۇراتماق. ② ئىشارەت قىلماق. ③ سەزدۈرمەك، ھېس قىلدۇرماق.
işmar. is. كۆز - قاش ئىشارىتى.
işmizaz. is. ar. ① دوماياقماق. ② جېنى سقىلماق. ③ تەتۈرىمەك.
işporta. is. it. پايما (دۇكان).
işportacı. is. it. پايمىچى، تەنزىچى.
işrab. is. → **Işrap**
işraf. is. ar. ① ئېگىزگە چىقماق. ② يۇقىرىدىن قارىماق. ③ (كېسەل ھەققىدە) ئۆلۈمگە يۈزلەنمەك.
işrak. is. ar ① يورۇتماق. ② (كۈن، ئاي ھەققىدە) تۇغماق، ئۆرلىمەك، چىقماق.
işrap, – bı. is. ar. ① تۇيدۇرماق، سەزدۈرمەك. ② كىنايە.
işret, – ti. is. ar. ① مەستلىك. ② ئىچىملىك. ③ ئىچكۈ ئىچمەك:
«Işret toplantısı— ئىچىملىك يىغىنى.
işsiz. s. ئىشسىز.
işsizlik, – ği. is. ئىشسىزلىق.
iştah. is. ar. ① ئىشتىھا. ② ئارزۇ، تىلەك.
iştahlanmak. ① ئىشتىھا كەلمەك. ② ھەۋەس قوزغالماق.
iştahlı. s. ① ئىشتىھالىق. ② ھەۋەسلىك.
iştahsız. s. ① ئىشتىھاسى يوق. ② ھەۋەسسىز.
iştahsızlık, – ğı. is, ئىشتىھاسىزلىق.
işte بىر نەرسىنى كۆرسەتكەندە ياكى بىر نەرسىگە ئىشارەت قىلغاندا قوللىنىلىدۇ:
«1. Hani kitap? işte — قېنى

ئىتالىيەگە ئائىت؛
«Italyan malı — ئىتالىيە مېلى (مال).»
Italyanac. öz. is. ئىتالىيە تىلى.
Italyotlar. öz. is. etn. ① قەدىمىي ئىتالىيە خەلقى. ② ھىند ـ ئاۋروپا تىللىرى.
it'ap. is. ar. ھېرىش، ھارغۇزۇش.
itap, – bı. is. ar. نەسىھەت، تەنبىھ.
itare. is. ar. ① ئۆچۈرماق. ② تېز يۈللماق.
itba. is. ar. ① بويسۇندۇرماق، تابىئە قىلماق. ② بىر سۆزنىڭ كەينىگە ئۇلىنىپ قوش سۆز بولۇپ كېلىدىغان ئۇقۇمسىز قوشۇمچىلار: ئات ـ پات، سۆز ـ پۆز...
itbak. is. ar. ① قاپلىماق، قاپسىماق. ② ئۇيغۇنلاشماق ماسلاشماق.
iteklemek. ئىتتىرمەك.
itelemek. ئارقا ـ ئارقىدىن ئىتتىرمەك.
itfa. is. ar. ① ئۆچۈرمەك. ② بېسىقتۇرماق، جىمقتۇرماق:
«Yangını itfa ettiler — ئوتنى ئۆچۈردى.»
itfaiye. is. ar. ئوت ئۆچۈرۈش ئەتىتى.
itfaiyeci. is. ar. ئوت ئۆچۈرۈش خادىمى.
ithaf. is. ar. ھەدىيە، ھەدىيە قىلماق، بىرسىنىڭ نامىغا ئاتىماق.
ithal, – li. is. ar. ① ئىمپورت. ② قوشۇمچە قىلماق، قاتماق، ئىچىگە ئالماق:
«Ham madde ithal ı — خام ئەشيا ئىمپورتى.»
ithalât, – tı. is. ar. ئىمپورت، ئىمپورت قىلىش:
iştira. is. ar. سېتىپ ئالماق.
iştirak, – kı. is. ar. ① ئورتاقلىشىش. ② قاتنىشىش، ئىشتىراك. ③ (بىر ئىشقا) قوشۇلۇش.
~etmek. قاتناشماق.
iştiyak, – kı. is. ar. ① ئىشتىياق. ② ئارزۇ، تىلەك. ③ سېغىنماق:
«Çocuğu kaşkarda olduğundan iştiyak içindedir — بالىسى قەشقەردە بولغانلىقى ئۈچۈن سېغىنىپ قالدى.»
~çekmek. كۆرگۈسى كەلمەك.
işve. is. ar. ناز، جىلۋە، نازلىنىش.
işveli. s. نازلىق، نازلىنىدىغان، شوخ.
iş. veren. is. ئىشچى يالداپ ئىشلەتكۈچى، ئىش بەرگۈچى.
iş. yar. is. خىزمەتچى، كادىر، مەمۇر.
iş. yazar. is. ئېلېكترونلۇق ھېساب ماشىنىسى.
iş. yeri. is. ئىش مەيدانى.
it, – ti. is. ① ئىت. ② تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، ئەدەبسىز (ئادەم).
ita. is. ar. ① ئاتا (قىلىش). ② بەرمەك، بەخش.
itaat, – ti. is. ar. ئىتائەت.
itaatlı. s. ئىتائەتچان، ئىتائەتلىك.
itaatsız. s. ئىتائەتسىز.
itaatsızlık, – ğı. is. ئىتائەتسىزلىك.
itab[1]. is. → **ltap.**
itab[2]. si. ar. ھېرىش، ھارغىنلىق.
itak. is. ar. قولنى ئازاد قىلماق.
itale. is. ar. ئۇزارتماق.
italik. s. is. fr. قول يازما تەقلىتتىكى ھەرپ، ھۆسن خەت شەكلىدىكى ھەرپ.
ltalya. öz. is. it. ئىتالىيە.
ltalyan. öz. is. ئىتالىيەلىك.

ئېتىقادى بار، ئىشەنچى بار، ئىمانى بار.
itikatsız. s. ئېتىقادسىز، ئىمانسىز.
itikatsızlık, – ğı. is. ئېتىقادسىزلىق، ئىمانسىزلىق.
itilâ. is. ar. ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك.
itilâf. is. ar. ① چۈشىنىشىمەك، ئويغۇنلاشماق. ② ئويغۇنلۇق.
itilmek. ئىتتىرىلمەك، ئىلگىرلىتىلمەك.
itimat, – dı. is. ar. ئىشەنچ، ئىشىنىش.
itimatlı. s. ئىشەنچلىك.
itimat· name. is. دۆلەت خېتى، دۆلەت مەكتۇپى.
itimatsız. s. باشقىلارغا ئىشەنچ بولمىغان.
itimek. كەسكىنلەشمەك، قاتتىقلاشماق.
itina. is. .ar دىققەت، دىققەت قىلماق، ئېھتىياتچان.
itinalı. s. دىققەتلىك، ئېھتىياتچان: «Görev başında daima itinalı olmalı — ئىش ئۈستىدە دائىم ئېھتىياتچان بولۇش كېرەك.»
itinasız. s. دىققەتسىز، ئېھتىياتسىز.
itinasızlık, – ğı. is. دىققەتسىزلىك، ئېھتىياتسىزلىق.
itiraf. is. ar. ئېتىراپ، ئىقرار، بويۇندىماق.
~ etmek. ئېتىراپ ئەتمەك.
itiraz. is. ar. ئېتىراز، قارشىلىق.
itirazcı. s. قارشى تۇرغۇچى، قارشىلىق بىلدۈرگۈچى.
itirazsız. s. قارشىلىقسىز.
itisaf. is. ar. زۇلۇم: «Itisafın şiddetinden ansızın uyanan millet — قاتتىق زۇلۇمدىن ئىتتىق «İthalât malları — ئىمپورت قىلىنغان مالىلار.»
~vergileri. ئىمپورت مالىلار بېجى.
ithalatçı. s. is. ئىمپورتچى.
ithalatçılık, – ğı. is. ئىمپورتچىلىق.
itham. is. ar. ئەيىپلىمەك، قارىلىماق.
itibar. is. ar. ئېتىبار، ئېتىبار بېرىش، كۆڭۈل بۆلۈش، ئىناۋەتنى ساقلاش، ئىشىنىش.
itibaren. z. ar. ئېتىبارەن،... دىن باشلاپ..
itibarlı. s. ئېتىبارلىق، ئىناۋەتلىك.
itibarsız. s. ئېتىبارسىز، ئىناۋەتسىز.
itibarsızlandırma. ئېتىبارىنى قويماسلىق.
itibarsızlanma. is. ئېتىبارىنى يوقىتىش.
itibarsızlık, – ğı. is. ئېتىبارسىزلىق.
itici. s. is. تۈرتكۈچ، ئىتتىرگۈچ.
itidal. is. ar. ① مۆتىدىل. ② مۇلايىملىق، سوغۇققانلىق. ③ ئويغۇنلۇق.
itidalli. s. ئېغىر ـ بېسىق، سالماق.
itidalsız. s. قىزىققان، ئالدىراقسان.
itidalsızlık, – ğı. is. قىزىق قانلىق، ئالدىراقسانلىق.
itikad. is. ar. → **Itikat.**
itil is. ar. دۇنيا ئىشلىرىدىن قول ئۈزۈپ ئىبادەت بىلەن بولماق.
itikâl, – li. is. ar. ① قىرغاقتا ئورۇلغان سۇنىڭ قىرغاقنى يالاپ كېتىشى. ② يارىنىڭ (جاراھەتنىڭ) بەدەننى بېسىپ كېتىشى.
itikat. is. ar. ئېتىقاد، ئىشەنچ، ئىمان.
itikatlı. s. ئېتىقادلىق، ئىشەنچلىك،

«Emre ittibaen bu işi yapmış — بۇيرۇقتا ئاساسەن بۇ ئىشنى قىلدى.»

ittifak, – kı. is. ar. ① ئىتتىپاق. ② بىرلەشمە، ئۇيۇشما:

«Barış ve demokrasıyı savunma ittifakı — تىنچلىق ۋە خەلقچىلىقنى قوغداش ئىتتىپاقى.»

ittihad. is. ar. → **Ittihat.**

.ittiham is. ar. قارىلانماق، ئەيىبلەنمەك.

ittihat, – dı. is. ar. ① بىرلەشمەك، ئۇيۇشماق. ② بىرلىك، ئىتتىپاقلىق.

ittihaz. is. ar. ① قوبۇل قىلىش، ② قاراش، ھېسابلاش. ③ قوللانماق:

«Sözünü bir şaka ittihaz ettim — سۆزنى چاقچاق دەپ قارىدىم. — önlem ittihaz etmek — تەدبىر قوللانماق.»

ittika. is. ar. ① يۆلەنچۈك، تايانچ. ② ساقلانماق. ③ خۇدادىن قورقماق.

ittirmek. ئىتتىرمەك، ئالغا سۈرمەك.

ittisa. is. ar. ① ئارتماق، كۆپەيمەك. ② كېڭەيمەك:

«Nüfusu gittikçe ittisa etti — نوپۇس بارغانسېرى كۆپەيدى.»

~ etmek. كېڭەيمەك.

ittisal. is. ar. ① يان يانغا كەلمەك. ② بىر ـ بىرىگە تەگمەك، ئۇلاشماق.

ittisâm. is. ar. ① تامغىلانماق. ② داغلانماق.

it . üzümü. is. bot. ئىت ئۈزۈمى.

ityan is. ar. ① كەلمەك، كەلتۈرمەك. ② ئىسپاتلىماق.

ivdirmek. ① تېزلەشتۈرمەك (سۈرئەتنى)، چاپسانلاشتۇرماق. ② ئالدىراتماق.

بىراقلا ئويغانغان مىللەت.»

itisam. is. ar. ① چەك چاڭگاللىماق. ② گۈناھتىن ساقلانماق. ③ ئەسكىلىك قىلىشتىن ساقلانماق. ④ ئالىلانمىغان بۇيرۇقنى بويۇن ئەگمەك.

itiş. is. ئىتتىرىش.

itişmek. ① ئىتتىرىشمەك. ② ئىتتىرىشىپ ئوينىماشماق.

itiştirmek. ① ئىتتىرمەك. ② تۈرتمەك.

itiyat. is. ar. ئادەت، خۇي، مىجەز.

itizal. is. ar. ① يالغۇزلۇق، خىزمەتتىن ئايرىلىش. ② بىر دىنىدىن ياكى مەزھەپتىن ئايرىلىش.

itizar. is. ar. ئۆزرە، ئەپۇ.

~ etmek. ئەپۇ سورىماق، ئۆزرە ئېيتماق.

itizaz. is. ar. غۇرۇرلانماق، ئۆزىنى چەك تۇتماق.

itkan. is. ar. ① ساغلاملاشتۇرماق. ② ئىشەنمەك، خاتىرجەم بولماق.

itlaf. is. ar. ① ئۆلتۈرمەك. ② زىيانغا ئۇچراتماق. ③ بۇزۇش، خاراب قىلىش.

itlik, – ği. is. ئەدەبسىزلىك، پەسكەشلىك، پەستىلىك.

itmam. is. ar. تۈگەتمەك، تاماملىماق:

«Şu binayı henüz itmam edemediler — شۇ بىنانى تېخى پۈتتۈرالمىدى.»

itmek. ئىتتىرمەك، سۈرمەك.

itminan. is. ar. كۆڭۈل ئارامى، خاتىرجەملىك.

ittiba, – ı. is. ar. ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق، لايىقلاشماق.

ittibaen. z. ar. بويىچە، بىنائەن، ئاساسەن:

ivedi. s. ① ئالدىراش، چاپسان. ② ئالدىرىماق:
«İvedi iş — ئالدىراش ئىش.
ivez. is. zool. چۈننىڭ بىر خىلى.
ivgi. is. ياغاچ ئويمىچىلىقىدا ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.
ivicaç, – cı. is. ar. ① ئەگرى – بۈگرى، ئەگرىلىك، پۈكۈك. ② ئەخلاقسىزلىق، بۇزۇقلۇق.
ivinti. is. ar. سۈرئەت، تېزلىك.
ivmek. ① تېز ھەرىكەت قىلماق، ئالدىرىماق، ئالغا ئۆتمەك، يۈگۈرمەك. ② ئىتتىكلەشتۈرمەك.
iye. is. ئىگە.
iyelik, – ği. is. ئىگىلىك.
iyi. s. ① ياخشى، ئوبدان. ② پايدىلىق. ③ كۆپ، جىق، مول. ④ ياخشىلىق ئېلىپ كېلىدىغان. ⑤ مۇۋاپىق، مۇناسىپ. ⑥ ئامان – ئېسەن:
«Bu iyi ilişki — بۇ ياخشى مۇناسىۋەت.
Bu iyi iş — «بۇ پايدىلىق ئىش.
iyice. s. ياخشىغىنا، ياخشىراق، بىر قەدەر ياخشى:
«İyice bir oda — خېلى ياخشى ئۆي.
Durumu iyice anlamalı — ۋەزىيەتنى ياخشىراق چۈشىنىش كېرەك.»
iyileşmek. ① ياخشىلانماق. ② ساقايماق:
«Hasta iyileşti — «ئاغرىق ساقايدى.
iyileştirmek. ① ياخشىلماق. ② ئىسلاھ قىلماق، تۈزەتمەك.
iyilik, – ği. is. ① ياخشىلىق. ② پايدا. ③ ئامانلىق، ئېسەنلىك:
«1. Bu adam herkese iyilik eder — بۇ ئادەم ھەر كىمگە ياخشىلىق قىلىدۇ.
2. Okumanın şu iyiliği de varki — ئوقۇشنىڭ شۇنداق پايدىسىمۇ باركى.
3. Allah iyilik versin — خۇدا ئامان قىلسۇن!»
iyilikçi. is. خەيرخاھ.
iyimser. s. ئۈمىدۋار.
iyimserlik, – ği. is. ئۈمىدۋارلىق.
iyi niyet, – ti. is. ياخشى نىيەت، دوستلۇق:
«İyiniyet ziyareti — «دوستلۇق زىيارىتى.
iyisi. z. ياخشىسى، تۇغرىسى:
«Iyisi bu işe karışmamaktır — ياخشىسى، بۇ ئىشقا ئارىلاشماسلىقتۇر.»
iz[1]. is. — ئىز:
«Ayak izi — «ئاياغ ئىزى.
iz[2]. is. ar. ① قىممەت، ئەھمىيەت. ② ئۇلۇغلۇق. ③ شان – شەرەپ. ④ قۇدرەت.
izafe. is. ar. ① بېغىشلىماق، ئاتىماق. ② قوشۇمچە قىلماق:
«Bu sözü size izafe etti — بۇ سۆزنى سىزگە ئاتىدى.»
izah, izahat. – tı. is. ar. ئىزاھ، ئىزاھات، شەرھ.
~ etmek. شەرھلىمەك.
izale. is. ar. تۈگىتىمەك، يوقاتماق:
«Kaderini izale için geziye çıktı — خاپىلىقىنى تۈگىتىش ئۈچۈن ساياھەتكە چىقتى.»
izam[1]. is. ar. ئەۋزەلىمەك، يوللىماق.
izam[2]. is. ar. چوڭايتماق، كۆپتۈرمەك، ئاشۇرماق، مۇبالىغە قىلماق.
izan. is. ar. ئەقىل، پاراسەت.
izanli. s. ① ئەقىل – پاراسەتلىك. ② تەربىيىلىك، ھۆرمەتلىك.

izansız. s. ئەقىلسىز، پاراسەتسىز.
izansızlık, – ğı. is. ئەقىلسىزلىق، تەربىيسىزلىك.
izaz. is. ar. ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋالماق، ھۆرمەت قىلماق.
izbar. is. ar. يېزىق بىلەن بىلدۈرمەك.
izbe. is. rus. ① كەپە، تاختاي ئۆي. ② نەم يەر، ھۆل يەر.
izaci. is. ئىز قوغلىغۇچى.
izdiham. is. ar. ئادەم تۈپى، جەم بولماق، يىغىلماق، توپلانماق.
izdivaç, – çı. is. ar. ئۆيلەنمەك، تۇرمۇش قۇرماق.
izdiyat, – tı. is. ar. كۆپەيمەك، ئارتماق.
izhar. is. ar. ئىزھار.
izin, – zni. is. ar. ئىجازەت، رۇخسەت: «Izin aldım — رۇخسەت ئالدىم.»
izinli. s. رۇخسەت سورىغان، رۇخسەتلىك.
izin . name. is. ar. رۇخسەت قەغىزى.
izinsiz. s. رۇخسەتسىز، ئىجازەتسىز.
izkâr. is. ar. خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك.
izlâl[1]. is. ar. كىچىمەك كۆرمەك، خور كۆرمەك.
izlâl[2]. is. ar. سايە چۈشەرمەك.
Izlanda. öz. is. ئىسلاندىيە.
Izlandaca. öz. is. ئىسلاندىيە تىلى.
Izlandalı. s. is. ئىسلاندىيلىك.
izlek, – ği. is. چىغىر يول.
izlem. is. ① تەقىپ. ② تەسىر.
izlemek. ① تەقىپ قىلماق، كەينىگە چۈشمەك، ئىزىدىن ماڭماق. ② ئىز قوغلىماق. ③ يۈرگۈزمەك:
«Partinin izlediği milli siyaset — پارتىيىنىڭ يۈرگۈزگەن مىللىي سىياسىتى.»
izlenim. is. تەسىر:
«Türkiye gezisi bende derin izlenimler bıraktı — تۈركىيە زىيارىتى مېنىڭدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.»
izlenmek. ① تەقىپ قىلىنماق. ② تەسىرات پەيدا بولماق. ③ يۈرگۈزۈلمەك.
izlik, – ği. is. چورۇق (تېرىدىن قىلىنغان).
izmihlâl, – li. is. ar. يوقىماق، تۈگىمەك، پاتماق، پارچىلانماق، چۆكمەك:
«Yurdunu sevmeyen millet için izmihlâl muhakkaktır — يۇرتىنى سۆيمىگەن مىللەتنىڭ يوقالمىقى ھەقتۇر.»
Izmir. öz. is. ئىزمىر (تۈركىيەدىكى بىر شەھەر).
Izmit. öz. is. ئىزمىت (تۈركىيەدىكى بىر شەھەر).
iznik. gölü. öz. is. ئىزنىك كۆلى (تۈركىيە بورسا ۋىلايىتىدىكى بىر كۆل).
izole. s. fr. يالغۇز قالغان، يېتىم‌قالغان.
izzet, – ti. is. ar. ئۇلۇغلۇق، ھۆرمەت، شەرەپ، شۆھرەت، ئېتىبار، ئىناۋەت، ئىززەت.
izzet . nefis, – fsi. is. ar. ئىززەت-نەپسى.
izzetli. s. ar. ئىززەتلىك، ھۆرمەتلىك.

J·j

j.J. ژ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 13 - ھەرپى).
jabo. is. fr. چىلتەك، ھاشىيە.
jadeit, – ti. is. fr. يېشىل رەڭلىك ئېسىل تاش.
jag(u)ar. is. isp. جەنۇبىي ئامېر ريكىدا ياشايدىغان تېرىسى تەڭگىلىك قاپلان.
jaj. jaja. is. far. ① تۆگە تىكىنى. ② ئورۇنسىز سۆزلەش، ئورۇنسىز سۆز.
jajha. jajahor. s. قورۇق گەپ‌قىلغۇچى.
Jakarta. coğr. → **Cakarta.**
jaketatay. is. fr. رەسمىي كۆنلىرده كىيىلىدىغان ئەرلەر كىيىمى.
jako. is. zool. شاتۇتىنىڭ بىر تۈرى.
jale. is. far. شەبنەم، قىراۋ.
jalozi. is. چوڭقۇرتىن ياسالغان، يىپ بىلەن ئېچىلىپ ـ يېپىلىپ تۇرىدىغان پەردە.
jambon. is. fr. سۇر پاچاق (تۈزلانغان ياكى سۇرلەنگەن چوشقا ياكى باشقا ھايۋانلارنىڭ قولى، پۇتى).
jandarma. is. fr. قورالسلىق ساقچى قىسىملار، ژاندارما.
janr. is. fr. تۈر، خىل، ژانىر.
jant. is. fr. ھەر خىل چاقلارنىڭ قاسقىنى.
jantiyom. is. fr. ئېسىلزادە.
Japon. öz. is. it. ① ياپونىيە. ② ياپونىيە خەلقى، ياپونلۇق.
Japonca. öz. is. ياپون تىلى.
japone. s. fr. kyf. قىسقا يەڭلىك ئايالالار كىيىمى.
Japonya. öz. is. ياپونىيە.
jarden. is. fr. باغچا.
jandiniyer. is. fr. گۈلدان، گۈل قاچىسى.
jandovan. is. fr. bot. ۋېنگېرىيە ئۈزۈمى، ئاق ئۈزۈم.
jargon. is. fr. ① چۈشىنىكسىز ۋە بۇزۇلغان تىل. ② ژارگون، بەزى ساھەدە قوللىنىدىغان مەخسۇس تىل.
jartiyer. is. fr. پايپاق بوغقۇچ.
jegale. is. far. ① يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ژاركىرىشى. ② چىڭلىق، مۇستەھكەملىك.
jelada. is. fr. zool. ئۇزۇن قۇيرۇق مايمۇن.
jele. is. fr. مۇزلىتىلغان مېۋە سۈيى ياكى يېمەكلىك.
jende. s. is. far. يىرتىق ياكى ياـ ماقلىق كىيىم.
jend . jend. z. پارچە ـ پارچە.
jeneral. is. fr. گېنېرال.
jeneratör, – rü. گېنېراتور، قوزغاتقۇ، فادىيەنجى.
jenet, – ti. is. fr. zool. سۇلەيسۇن، سۇلەيسۇن تېرىسى.
jeng. is. far. ① دات، دات بېسىش. ② دەرد ـ ئەلەم، قايغۇ، غەم ـ غۇسسە. ③ كۆز ئاغرىقى.
jeni. is. تۇغما قابىلىيەت، تالانت،

jeo. kimya. is. گېئوخىمىيە.
jeo. kimyacı. is. گېئوخىمىيە ئالىمى.
jeolog. is. fr. گېئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.
jeoloji. is. fr. گېئولوگىيە.
jeolojik. گېئولوگىيە.
jerm. is. fr. ئۇرۇق، نەسىل.
jermisid. is. fr. مىكروب ئۆلتۈرگۈچى.
jest. is. ing. ① ئىپادە، چىراي ئىيادىسى. ② قىياپەت، تەقى ـ تۇرقى، ھالەت، سۈپەت.
jet. is. ing. hava. تەپكىلىك ئايروپىلان، تەپكىلىك ئۇچقۇ.
jik. is. fr. كىرپە.
jile. is. fr. مايكا، جىلىتكە.
jilet, – ti. is. ing. بىرىتۇا پىچىقى.
تالانت ئىگىسى، دانا.
jimnastik. is. fr. گىمناستىك.
jimnaz is. fr. گىمنازىيە.
jokey. is. ing. بەيگە ئۇستىسى.
jurnal. is. fr. ① ژۇرنال. ② كىرىش ـ چىقىش دەپتىرى. ③ كۈندىلىك خاتىرە.
jurnalist, – ti. is. ژۇرنالىست، مۇخبىر.
jübile. is. fr. ئەللىك ياشقا كىرگەن كۈننى خاتىرلەش.
jüpiter[1]. is. رىم ئەپسانىلىرىدە ئاسمان خۇداسى.
jüpiter[2]. is. يۇپىتر يۇلتۇزى، ئوڭاي يۇلتۇزى.
jül. is. far. بۇجۇغۇر، بۇدۇر، يۆگمەش.
jüt, – tü. is. ing. ياۋا كەندىر.

K.k

k. K. ك (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 14 - ھەرپى)
kaatil. is. ar. قاتىل.
kab. is. چېلەك، تۇڭ قاتارلىق سۇيۇق نەرسىلەر قاچىلىنىدىغان قاچا، قاپ.
kaba. s. ① كېلەڭسىز. ② يىرىك. ③ قوپال:
«1. Kaba bir oda takımı — كېلەڭسىز ئۆي جاھازلىرى.
2. Kaba un — يىرىك ئۇن.
3. Kaba adam — قوپال ئادەم.»
kabahat, – tı. is.ar. گۇناھ، ئەيىب.
kabahatlı. s. ① گۇناھكار، ئەيىبكار. ② ئەيىبلىك، قۇسۇرلۇق.
kabahatsiz. s. گۇناھسىز، ئەيىبسىز، قۇسۇرسىز.
kabak. is. s. ① قاپاق، كاۋا قاتارلىقلار. ② بىلىمسىز، كۆرۈمسىز، قوپال. ③ خەمەك، پىشمىغان. ④ تاز، ياغاق.
kabakgiller. is. كاۋا، تاۋۇز، قوغۇن، قاپاق قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئېتى.
kabaklamak. پۇتاپ قىپىالىڭاچ قىلىپ قويماق (دەرەخنى).
kabala. is. ① تەۋرەتنى تەتقىق قىلىش. ② ئەرۋاھ ۋە جىنلار بىلەن ئالاقە قىلىش.
kabalak. is. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە ئەسكەرلەرنىڭ قالپىقى، قابالاق.
kabalaşmak. قوپاللاشماق، كېلەڭسىزلەشمەك، قوپاللىق قىلماق، يىرىكلەشمەك.
kabalaştırmak. قوپاللاشتۇرماق، كېلەڭسىزلەشتۈرمەك.
kabalık. is. قوپاللىق، توڭلۇق.
kabalist. is. تەۋراتنى تەتقىق قىلغۇچى.
kabara. is. ① ئاياغ كىيىمنىڭ چەمىگە قېقىلغان مېخ. ② زىننەت ئۈچۈن ساندۇقلارغا قېقىلىدىغان مىخ.
kabarık. s. ① قاپارغان، گەۋدىلىك. ② بۆرتۈپ چىققان.
kabarmak. ① قاپارماق، كۆبجىمەك. ② ئاشماق. ③ كۆپەيمەك، ئارتىماق. ④ ھۆرپەيمەك. ⑤ ئاچچىقلانماق. ⑥ دولقۇنلانماق. ⑦ يۇمشىماق. ⑧ مەغرۇرلانماق.
kabartmak. ① قاپارتماق. ② كۆپتۈرۈپ يوغىناتماق. ③ ئاچچىقلاندۇرماق.
kaba sakal. s. بومبۇر ساقال.
kabih. s. ئەسكى، قەبىھ.
kabız, – bzı. is. ar. چىڭلىق.
kabil. s. ar. ① قابىل. ② تۈغۇت ئانىسى، تۈغۇت دوختۇرى.
kabîl. s. ar. ① شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇ تىپتىكى. ② تۈر، خىل:
«Bu kabîl şeyler — شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر.»
kabile. is. ar. تۈغۇت ئانىسى.
kabîle. is. ar. قەبىلە:
«Türk kabîlesi — تۈرك قەبىلىسى
kabiliyet, – ti. is. ar. قابىلىيەت.
kabiliyetli. s. قابىلىيەتلىك.
kabiliyetsiz. s. قابىلىيەتسىز.
kabine. is. far. ① كابىنېت، ھۆكۈ-

kaçakçı. is. ئەتكەسچى.
kaçakçılık, – ğı. is. ئەتكەسچىلىك: «Silah kaçakçılığı — قورال - ياراق ئەتكەسچىلىكى.»
kaçımsamak. بىر ئىشنى قىلماسلىق ئۈچۈن باهانه كۆرسەتمەك.
kaçımsar. s. قېچىشقا تەمشەلگەن، قېچىشقا يول ئىزدىگەن.
kaçıncı. s. قانچىنچى.
kaçıngan. s. قاچماقچى بولغان.
kaçınmak. ① چېكىنمەك، يارىدەمنى ئايىماق. ② كۆرۈنمەسلىك، قاچماق (ئايالالارنىڭ ئەرلەرگە): «O hiç bir hizmetten kaçınmaz — ئۇ هېچقانداق ئىشتىن چېكىنمەيدۇ (قاچمايدۇ).»
kaçırılmak. قاچۇرۇلماق.
kaçırmak. قېچىشقا پۇرسەت بەرمەك، يېقىلىشقا سەۋەب بولماق، قاچۇرماق.
kaçışmak. تۆپلۈق هالدا قېچىشماق، تىرىپىرەن بولۇپ كەتمەك، قېچىشماق.
kaçkın. is. قاچقۇن.
kaçlı. s. ① قانچىلىك. ② قايسى ۋاقىتتا.
kaçmak. قاچماق.
kadar. ar. قەدەر، دەك، كەبى، ئوخشاش.
kadeh. is. ar. قەدەھ: «Şerefinize bir kadeh kaldırdım — شەرىپىڭىزگە بىر قەدەھ ئىچىۋەتتىم.»
kadem. is. ar. ① قەدەم، چامدام. ② تەلەي، بەخت.
kademe. is. ar. ① دەرىجە، سەۋىيە. ② مەرتىۋە. ③ پەلەمپەي.
kademeli. s.ar.t. تەلەيلىك، بەختلىك.
kader. is. ar. ① تەقدىر، قىسمەت. ② تەلەي، ئامەت، بەخت. ③ كۈچ، قۇۋۋەت: مەت. ② دۆلەت سوۋېتى. ③ دوختۇرلۇق بۆلۈمى. ④ كىچىك ئۆي، ئىشخانا. ⑤ هاجەتخانا، خالاجاي، ئەسكىلىك.
kabir, – br. is. ar. قەبرە، مازار، گۆر.
kabristan. is. ar – far. قەبرىستان، مازارلىق، گۆرلۈك.
kabuk. is. ① قوۋزاق، پوست، شۆپۈك. ② تېرە. ③ تاش، مۇقاۋا.
kabuklamak. قاپلىماق، تاشلىماق.
kabuklu. s. قاپلىق، تاشلىق، تۇۋاقلىق، مۇقاۋىلىق.
kabuksuz. s. قاپسىز، تاشسىز، تۇۋاقسىز، مۇقاۋىسىز.
kabul, – lü. is. ar. ① قوبۇل. ② كۆرۈشۈش. ③ قاتارىغا قوشۇش، قاتارىغا ئېلىش: «1. Bu teklifi kabul etmem — بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلالمايمەن.
2. Hediyemi kabul etti — هەدىيەمنى قوبۇل قىلدى.
3. Çocuklar okula kabul edildi — بالىلار مەكتەپكە ئېلىندى.»
kaburga. is. قوۋۇرغا: «Zayıflıktan kaburgaları çıkmış — ئورۇقلۇقتىن قوۋۇرغىلىرى چىقىپ قاپتۇ.»
kâbus. is. ar. قارا بېسىش، قورقۇنچ، لۈق چۈش.
kabza. is. ar. ① تۇتقۇچ. ② چاڭگال، ئوچۇم.
kaç. s. قانچە: «1. Kaç kişi? — قانچە كىشى.
2. Ona kaç defa söyledim, gene dinlemedi — ئۇنىڭغا قانچە قېتىم سۆزلىدىم، يەنىلا ئاڭلىمىدى.»
kaçak. s. قاچاق (ئادەم، مال)، ئەتكەس.

kafalı. s. مېڭىسى بار، كاللىسى ئۆتمىدىغان، ئەقللىق.
kafasız. s. مېڭىسى يوق، ئەقلسىز، كالۋا، كاللىسى ئۆتمەيدىغان.
kafes. is. far. ① قەپەس. ② كاتەك.
kafesçi. is. ① قەپەس ياسىغۇچى، قەپەس ساتقۇچى ئادەم. ② ئالدامچى.
kafeslemek. ئالدىماق.
kafeslenmek. ئالدانماق، تۇزاقتا چۈشمەك.
kafesli. s. قەپەزلىك ياكى قەپەزگە ئوخشاش.
kafeterya. is. it. ① قەھۋە ۋە شۇ- نىڭغا ئوخشاش ئىچىملىك سېتىلىدىغان يەر. ② ئەرزان ئاشخانا.
kaffa. is. fr. رەڭدار يىپەك رەختنىڭ بىر تۈرى.
kâffe. s. ar. ھەممە، پۈتۈنلەي.
kâfi. s. ar. كۇپايە، يېتەرلىك.
kafil. s. ar. كېپىل، شاھىت، گۇۋاھ.
kâfile. is. ar. ① ئەترەت، ئۆمەك. ② كارۋان. ③ رەتمۇرەت تىزىلغان نەرسە:
«Hacı kâfilesi — ھاجىلار ئۆمىكى.»
kafir. s. ar. كاپىر، ئىشەنمىگۈچى، دىنسىز.
kafiye. is. ar. قاپىيە (شېئىرىيەتتە).
kafiyeli. s. قاپىيىلىك.
kafiyesiz. s. قاپىيىسىز، ياكى قاپىيىسى بۇزۇق.
kaftan. is. يىپەك رەختتىن تىكىلگەن ئۇزۇن چاپان.
kağan. is. خان، خاقان:
«Çengiz kağan — چىڭگىزخان.»
kağanlık, - ğı is. خانلىق، خانلىق دەۋرى.

kaderci. is. تەقدىرگە ئىشەنگۈچى.
kadercilik, – ği. is. تەقدىرچىلىك، فاتالىزم.
kadı. is. osm. قازى.
kadın. is. خوتۇن، ئايال.
kadınca. s. ① ئايالىلارچە. ② سۆز، قىلىقى ئايالىلارغا ئوخشايدىغان (ئەر)، زەيپانە.
kadıncık, – ğı. is. كىچىك خوتۇن.
kadıncıl. s. خوتۇنپەرەس، خوتۇنچىل.
kadınlık, – ğı. is. ئايالىلار.
kadırga. is. yun. ھەم پالاق، ھەم يەلكەن بىلەن ماڭدۇرۇلىدىغان قەدىمكى زامان ئوتتۇراھال سوقۇش كېمىسى.
kadife. is. ar. دۇخاۋا، مەخمەل، چەبەرقۇت قاتارلىق توقۇلمىلار.
kadim. s. ar. قەدىمىي، كونا.
kadip, – bi. is. osm ① ئىنچىكە ۋە تۈز شاخ. ② ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى.
kadir, . dri. is. ar. ① قەدىر – قىممەت. ② مىقدار. ③ شەرەپ، ④ دەرىجە.
kadir . bilir. s. قەدرىنى بىلىدىغان، قەدرىگە يېتىدىغان، ياخشىلىقنى بىلىدىغان.
kadro. is. it. كادىر:
«Çinde kadın kadroların sayisi da az değildir — جۇڭگودا ئايال كادىرلارنىڭ سانى ئاز ئەمەس.»
kafa. is. ar. ① باش، كاللا. ② ئەقىل.
kafadar. s. osm. ① يولداش. ② ئۇيغۇنلىشىدىغان.

kahr. etmek. ① پەرىشان قىلماق. ② يوق قىلماق. ③ جاپا سالماق:
«Bu çocuklar beni kahretti — بۇ بالىلار ماڭا كۆپ جاپا سالدى.»
kahr · olmak. يوق بولماق:
«Kahrolson imperyalizm! — يوقالسۇن جاھانگىرلىك!»
kahvaltı. is. ar. t. ئەتىگەنلىك يېمەك، ناشتا:
«Kahvalte ettinizmi? — ناشتا قىلدىڭىزمۇ؟»
kahve. is. ar. ① كوفى. ② كوفىدىن ئىشلەنگەن ئىچىملىك.
kahveci. is. كوفى يېتىشتۈرگۈچى، كوفى تەييارلىغۇچى.
kahve. hane. is. ar far. كوفىخانا، تۈرلۈك ئىچىملىك ئورنى.
kahve. rengi. s. كوفى رەڭ.
kâhya. is. far. ① ئىش باشقۇرغۇچى. ② ئىشقا ئارىلاشقۇچى.
kaide. is. ar. ① قائىدە. ② تۈزۈم.
kail. s. ar. ① قايىل. ② رازى بولغان، ئىشەنگەن:
«Ben bu işin doğruluğuna kail değilim — مەن بۇ ئىشنىڭ توغرىلىقىغا قايىل ئەمەسمەن.»
~olmak. — ① قايىل بولماق. ② رازى بولماق، ئىشەنمەك.
kaim. s. ar. ① ئورنىنى ئالغان. ② تىك تۈرغان، ئۆرە تۈرغان:
«Altın para yerinek âğıt para kaim oldu — ئالتۇن پۇلنىڭ ئورنىنى قەغەز پۇل دەسسىدى.»
kaime. is. ar. ① رەسمىي ھۆججەت، بۇيرۇق. ② قەغەز پۇل.
دانىلىق، خاقانلىق.
kağıt. is. far. ① قەغەز. ② خەت. ③ قەغەز پۇل. ④ قەغەزدىن ئىشلەنگەن نەرسە:
«Oğlundan kağıt gelmiş, yanına Çağriyormuş — ئوغلىدىن خەت كەپتۇ، يېنىغا چاقىرىپتۇ.
kağıt fener — «قەغەز پەنەر.
kağıtçı. is. ① قەغەز ياسىغۇچى. ② قەغەز، قەلەم ساتقۇچى.
kağıtçılık, – ğı. is. قەغەزچىلىك.
kağnı. is. ئىككى چاقلىق كالا ھارۋىسى.
kah. far. گاھ.
kahr, – hrı. is. ar. ① قەھىر. ② غەزەپ:
«Birinin kahrına uğramak — بىراۋنىڭ غەزىپىگە ئۇچرىماق.»
kahrlanmak. ① قەھىرلەنمەك. ② غەزەپلەنمەك.
kâhin. is. ar. غايىبتىن خەۋەر بېرىش.
Kahire. öz. is. قاھىرە (مىسىرنىڭ پايتەختى).
kahkaha. is. ar. قاھا ـ قاھا (كۈلكە ئاۋازى).
kâhkül. is. far. ماڭلاي چاچ، كۆكۈلا.
kahpe. is. far. ① جالاپ، پاھىشە (ئايال). ② تېگى پەس، بۇزۇق.
kahpelik, – ği. is. جالاپلىق، پاھىشىلىك.
kahraman. is. far. ① قەھرىمان، باتۇر، يىگىت. ② ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى قەھرىمانلار.
kahramnlık, – ğı. is. قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق.

kainat, – tı. is. ar. كائنات.

kak[1]. is. سۇ يىغىلىپ قالغان چۇقۇر، كۆلچەك.

kak[2]. is. قۇرۇتۇلغان مېۋە: «Armut kakı — ئامۇت قېقى.

kaka. s. is. ① (بالىلار تىلىدا) ياماق، مەينەت. ② پاسكىنىلىق، نىجاسەت.

kakaç[1]. is. بولقا.

kakaç[2]. is. ① كالا گۆشىدىن قىلىنغان قاق گۆش. ② تۇزلاپ قۇرۇتۇلغان يېمەكلىك.

kakao. is. isp. كاكاۋا دەرىخى ۋە كاكاۋا ئۇرۇقى.

kakavan. s. ① ئەخمەق. ② كونا. ③ هاماقەت. ④ يېقىمسىز.

kakavanlik. is. ① ئەخمەقلىق. ② يېقىمسىزلىق.

kakılmak. ① قېقىلماق. ② مىخلانماق.

kakim. is. ① بۇلغۇن ۋە ئۇنۇشلۇق تېرىسى. ② بۇلغۇن تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋا.

kakımak. تەنە قىلماق، يۈزىگە سالماق، پىشانىگە قويماق: «Onu neden kakıdınız? — نېمىشكە ئۇنىڭغا تەنە قىلدىڭىز؟»

kakinç, – cı. is. غەزەپ، ئاچچىق، تەنە.

kakırdak. is. چىگىر تەك.

kakırdamak. ① قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتمەك. ② ئۆلمەك.

kakışmak. تۇرتۇشمەك، ئىتتىرىشمەك.

kakıştırmak. تىرىماستىن ۋە ئاستا ئاستا قاقماق.

kakma. is. ① ئويما. ② قاقما: «Kakma ağaç — قاقما قوزۇق.

kakmacı. is. ئويمىكەش.

kakmak. قاقماق، مىخلاماق.

kaknem. s. قۇرۇق.

kâkül. is. far. ماڭلاي چاچ، ئالدى چاچ.

kala[1]. is. → **Kale**

kala[2]. z. كەم: «İkiye beş kala — ئىككىگە بەش مىنۇت كەم.»

kala[3]. is. ① رەخت. ② سەرمايە.

kalaba. is. → **Kalabalık**

kalabalık, – ğı. is. ① ئادەملەر توپى. ② كۆپ، جىق: «Şurada bir kalabalık var, acaba ne oluyor? — شۇ يەردە ئادەملەر توپلىشىپ قاپتۇ، نېمە بولغاندۇ؟ kalabalık bir aile — جان سانى كۆپ ئائىلە.»

Kalak. is. (هايۋانلاردا) تومشۇق.

kalan. s. ① ئاشقان، ئېشىپ قالغان. ② قالدۇق (ماتېماتىكىدا): «Geride kalanlar — ئېشىپ قالغانلار.»

kalas. is. قېلىن ۋە ئۇزۇن تاختا.

kalay. is. ① قەلەي، قاڭالتىر. ② ئازار، هاقارەت.

kalaycı. is. قاڭالتىرچى.

kalaycılık, – ğı. is. قاڭالتىرچىلىق.

kalaylamak. ① قەلەيلىمەك. ② خاتالىق، كەمچىلىكلەرنى يوشۇرماق. ③ تىللىماق.

kalaylanmak. قەلەيلەنمەك.

kalaylı. s. ① قەلەيلەنگەن. ② ياسالغان، ساختا، سۈنئىي.

kalaysiz. s. ① قەلەيلەنمىگەن. ② تەبئىي.

kalazion. s. fir. يېڭناسقۇ.

kalb[1]. is. ar. ① يۈرەك. ② كۆڭۈل، ھېس. ③ مەركەز. ④ سەۋگى. ⑤ ياخشىلىق. ⑥ روھ.

kalb[2]. — is. ar. ئۆزگەرتىش (بىر ھالنى باشقا بىر ھالغا):

«Yatak odamız bir otele kalbedildi — ياتاقخانىمىز بىر مېھمانخانىغا ئايلاندى.»

kalbî. s. ar. يۈرەكتىن، كۆڭۈلدىن، جاندىن.

kalbsiz. s. رەھىمسىز، شەپقەتسىز.

kalbur. is. غالۋۇر، ئۆتكەمە، ئەلگەك.

kalburcu. is. ① غالۋۇر (ئەلگەك) ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② غالۋۇرچى (تاسقىغۇچى).

kalburlamak. تاسقماق.

kalburlanmak. تاسقالماق.

kalburlatmak. تاسقاتماق.

kalça. is. anat. سۆڭگەچ، ساغرا.

kalçalı. s. ساغرىسى يوغان ۋە كەڭ: «Kalçalı kadın — ساغرىسى يوغان خوتۇن.»

kaldazit, — ti. is. fr. تەبىئىي تۆمۈر، تىتان.

kaldırmak. ① قالدۇرماق. ② بەرداشلىق بەرمەك. ③ تارتماق. ④ يارىشماق، ئويغۇن كەلمەك. ⑤ ئېلىپ قاچماق. ⑥ يۆتكىمەك. ⑦ كۆشكۈرتمەك. ⑧ يولغا چىقماق. ⑨ توپلىماق. ⑩ ئىچىنى ئېلىشتۇرماق. ⑪ ياخشىلىماق:

«1. Bu araba bu yükü kaldıramaz — بۇ ھارۋا بۇ يۈكلەرنى تارتالمايدۇ.

2. Bu kumaş fazla süs kaldırmaz — بۇ رەخت ئانچە يارىشمايدۇ.

3. Sandığı oradan kaldırın! — ساندۇقنى ئۇ يەردىن يۆتكەڭ!»

kale. is. ar. ① قەلئە. ② ئاسانلىقچە كىرگىلى بولمايدىغان يەر. ③ گول (پۈتبول ئويۇنىدا).

kalem. is. ar. ① قەلەم (خەت يازىدىغان). ② تۈر، خىل.

kalemdan. is. ar. far. قەلەم قۇتىسى، قەلەمدان.

kalemis. is. far. ئىسپار چاشتىنى.

kalemiye. is. ar. قەلەم ھەققى.

kalemkâr. is. ar. far. ① رەختلەرگە گۈل باسقۇچى. ② نەپىس نەققاش. ③ ئويمىكەش.

kalemlik, — ği. is. قەلەمدان، قەلەم قۇتىسى.

kalem . traş. is. ar. far. قەلەم تىراش، بەكە.

kalender. s. far. دەرۋىش، كەمبەغەل، بيوقسۇل.

kalender . hane. is. osm. خانىقا.

kalenderi. is. far. ① بېيت، قوشاق. ② دەرۋىشلىك.

kalenderlik, — ği. is. قەلەندەرلىك، كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق.

kaleska. is. it. پوۋوسكا، كولەسكە.

kalfa. is. ar. ① ئۇستا. ② ساراي ۋە مېھمانخانىلاردا ئىشلىگۈچى خوتۇن. ③ يارىدەمچى مۇئەللىم.

kalgay. is. ئىزچىلار كوماندىرى.

kalgımak. سەكرىمەك.

kalıç. is. ئورغاق.

kalık[1]. is. ھاۋا.

kalık[2]. is. s. ① ئۆكسۈك، نۇقسان. ② ئۆيلىنىش ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن.

kalıplatmak. قېلىپلاتماق.
kalıt. is. مىراس، تەگمىش.
kalıtım. is ئىرسىيەت، ئۇدۇم.
kalite. is. fr. ① سۈپەت. ② تاشقى مەنزىرە. ③ ئۇستۇنلۈك:
«Bu kumaşın kalitesi iyidir. — بۇ رەختنىڭ سۈپىتى ياخشى.»
kalkan. is. قالقان.
kalkık. s. ① ئېگىز. ② تىك:
«Masanın bir tarafı kalkık — شىرەنىڭ بىر تەرىپى ئېگىز.
Saçlar diken gibi kalkık — چاچلار تىكەنگە ئوخشاش تىك.»
kalkımak. سەكرىمەك.
kalkındırmak. ئەھۋالنى ياخشىلاماق، كۆچلەندۈرمەك، يۈكسەلدۈرمەك، گۈللەندۈرمەك:
«Yurdu kalkındıralım! — ۋەتەننى گۈللەندۈرەيلى!»
kalkınmak. ئەھۋالى ياخشىلانماق، كۆچلەنمەك، گۈللەنمەك:
«Çin kalkınmakta — جۇڭگو كۆچلەنمەكتە.»
kalkmak. ① سەكرىمەك، يۈكسەلمەك. ② تۇرماق. ③ سويۇلماق. ④ قوزغالماق، يولغا چىقماق. ⑤ تىك تۇرماق. ⑥ يوقالماق. ⑦ ئايرىلماق. ⑧ ئىسيان كۆتۈرمەك:
«1. Çocuk kalkarak dersini anlattı — بالا ئورنىدىن تۇرۇپ دەرسنى سۆزلەپ بەردى.
2. Yüzünün derisi kalktı — يۈزىنىڭ تېرىسى سويۇلدى.
3. Tren kalktı — پويىز قوزغالدى.
4. Hayvan art ayakları üzerine ③ ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغان قېرى قىز.
kalım. is. ھايات:
«Ölüm - kalım savaşı — ھايات - مامات كۈرىشى.»
kalımlı. s. ① ھايات قالغان. ② باقى، ئۆلمەيدىغان.
kalımsız. s. ① پانى، ئۆلۈپ كېتىدىغان. ② ھايات قالمايدىغان.
kalın[1]. s. قېلىن، يوغان.
kalın[2]. is. تويلۇق (يىگىت تەرەپتىن قىز تەرەپكە بېرىلىدىغان).
kalınlaşmak. قېلىنلاشماق.
kalınlatmak. قېلىنلاتماق.
kalınlaştırmak. قېلىنلاشتۇرماق.
kalınlık, - ğı. قېلىنلىق، يوغانلىق.
kalınmak. قالدۇرۇلماق:
«Akşama kadar orada kalınırmı? — ئاخشامغا قەدەر ئۇ يەردە قالدۇرۇلامدۇ؟»
kalıntı. is. ① مىراس. ② نىشان، ئىز.
kalıp, - bı. is. ar ① قېلىپ. ② پارچە (كېسىم). ③ سۆلەت. ④ شەكىل، ھال. ⑤ ئۆرنەك:
«1. Harf kalıbı — ھەرپ قېلىپى.
2. Iki kalıp sabun — ئىككى پارچە (كېسىم) سوپۇن.
3. kalıbına bakarsan aslan gibi — سۆزىتىگە قارىساڭ يولۋاستەك.»
kalıpçı. is. ① قېلىپ ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى. ② ھەرقانداق ئىشنى ئۆلچەم بويىچە قىلىدىغان ئادەم.
kalıplanmak. قېلىپلىنماق، قېلىپقا سالماق.
kalıplamak. قېلىپلانماق، قېلىپقا سېلىنماق.

زامان (قەدىمدىن بېرى).
kalura. is. ياماقلىق ئايىغ كېيىمى
قاتارلىق كۆن - خۇرۇم نەرسىلىرى.
kalura. hane. is. تېرە ۋە كۆن -
خۇرۇم نەرسىلىرىنى ئوڭلايدىغان
كارخانا.
kalyan. is. osm. چىلىم.
kam[1]. is. → **Şaman.**
kâm[2]. is. far. ئىلتىماس، تىلەك.
kama. is. خەنجەر.
kamacı. is. توپ ياسىغۇچى.
kamara. is. it. ① پاراخوتلاردا يولۇ-
چىلارغا ۋە پاراخوت خادىملىرىغا ئايرىلغان ئۆي. ② ئەنگلىيىدە ئاساسىي قانۇن تۈزۈش ئورگىنى.
kamarilla. is. isp. ① يوشۇرۇن
كۆزەتكۈچى. ② ئىشپىيون.
kamarot. is. it. پاراخوتتا يولۇچىلار-
غا خىزمەت قىلغۇچى.
kamaşmak. ① قاماشماق (كۆز).
② قامماق (چىش):
« Güneşten gözleri kamaştı — كۈندە كۆزى قاماشتى.
Erik yerken dişleri kamaştı — ئۆرۈك يەپ چىشلىرى قاماپ كەتتى.»
kamaştırmak. قاماشتۇرماق (كۆز ۋە
چىش).
kâm · bahş. s. ① بىراۋنىڭ
تىلىكىنى ئورۇندىغۇچى. ② ياخشىلىق
قىلغۇچى، خەيرخاھ.
kambak, kamga. is. قېرىندىاق،
چېپىندىاق.
kambel. is. ① دۆمبەك. ② دۆڭ.
kambiyo. is. it. چەت ئەل پۇلىياكى
چىكى بىلەن قىلىنغان سودا، قەرزنى

kalktı — هايۋان ئارقا پۇتى بىلەن
تىك تۇردى.
5. Bu âdet çoktan kalktı — بۇ
ئادەت خېلىلا بۇرۇن يوقالدى.
6. Siz oradan kalkınız! — سىز
ئۇ يەردىن ئايرىلىڭ!»
kaloma. is. yun. زەنجىرنىڭ سۇ
ئىچىدىكى قىسمى.
kalomeli. is. yun. قۇرت چۈشۈرۈ-
دىغان زەھەرلىك دورا.
kalori. is. lât. كالورىيە (ئىسسىقلىق
مىقدارىنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى).
kalori. metre. is. ئىسسىقلىق
مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
kaloş. is. yun. كالاچ.
kalp. s. ar. ① يالغان پۇل. ② ھۆ-
رۇن، كارغا كەلمەيدىغان. ③ يالغانچى.
kalpak. is. قالپاق.
kalpakçı. is. قالپاق تىكىكۈچى ياكى
ساتقۇچى.
kalpaklı. s. قالپاق كىيگەن.
kalpazan. is. ar · far. ① يالغان
پۇل ياسىغۇچى. ② يالغان ۋە ھىيلە
بىلەن ئىش كۆرگۈچى. ③ ساختىپەزلىك،
يالغانچىلىق.
kalplaşmak. ھۆرۈنلاشماق.
kalpık, – ğı. is. ① ساختىلىق.
② ئىش خۇشياقماسلىق.
kaltaban. s. far. ① نومۇسسىز. ②
ھىيلىگەر. ③ يالغانچى. ④ ئالمقانات،
شارلاتان.
kaltak. is. ① بىر نەرسە قاپلانمىغان
ئېگەر. ② نومۇسسىز ئايال، پاھىشە
ئايال.
kalûbelâ. is. ar. ئەلمىساق، ئاتام

تۆلەش ئۈچۈن چەتئەل بانكىلىرى بىلەن پۇل ئالماشتۇرۇش.

kambur. is. ① دۆمچەك: ② دۆڭ: «Kambur adam — «دۆمچەك ئادەم.

kamborlaşmak. دۆڭ بولۇپ قالماق.

kamborlaştırmak. دۆڭ قىلدۇرتمەك.

kamborluk, – ğu. is. ① دۆمچەكلىك. ② دۆڭلۈك.

kamçı. is. قامچا.

kamçılamak. ① قامچىلىماق. ② (يامغۇر، قار، بوران) قاتتىق تەگمەك. ③ قاتتىق تەسىر قىلماق: «Bu ilâç sinirleri kamçılar — بۇ دورا نېرۋىغا تەسىر قىلىدۇ.»

kamçılı. s. ① قامچىلىق. ② زوراۋانلىق.

kamer. is. ar. ئاي، قەمەر.

kamera. is. lat. فىلىمگە ئېلىش ماشىنىسى.

kameraman. is. فىلىمگە ئالغۇچى.

kameriya. is. باراك.

kamet, – ti. is. ar. بوي، قامەت.

kamga. → **Kambak.**

kamış. is. s. ① قومۇش. ② ئىچى كاۋاك، نوغا ئوخشاش. ③ ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى. ④ قومۇشتا قىلىنغان.

kamışçık, – ğı. is. شامالچا، شامال سانداۋقى، كۆۋرۈك.

kamış. kulak. is. دىڭ قۇلاق (ئات ھەققىدە).

kamışlık, – ğı. is. قومۇشلۇق.

kâmil. s. ar. كامىل، پىتىشكەن.

kâmilen. z. osm. پۈتۈنلەي، تامامەن.

kamp, – pı. is. fr. لاگېر: «1. Kamp hayatı — لاگېر تۇرمۇشى. 2. Esirler kampı — ئەسىرلەر لاگېرى. 3. Toplama kampı — يىغىۋېلىش لاگېرى»

kampana. is. it. قوڭغۇراق، جاڭ.

kampanya. is. it. ھەربىكەت: «Halkın tabiata karşı açtığı kampanya — خەلقنىڭ تەبىئەتكە قارشى ئېلىپ بارغان ھەربىكتى.»

kamu. s. ① ئومۇمىي. ② پۈتۈن خەلق: «1. Kamu oyu toplamak — ئومۇمنىڭ ئوي - پىكرىنى توپلىماق. 2. kamunun çıkarları. — پۈتۈن خەلق مەنپەئەتلىرى.»

kamuflaj. is. fr. دۈشمەندىن يوشۇرۇنماق، دۈشمەننىڭ كۆزۈپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۇسۇلى.

kamulaştırmak. ئومۇملاشتۇرماق، جامائەت مۈلكىگە ئايلاندۇرماق.

kamuculuk, – ğu. is. كوممۇنىزم.

kamus. is. ar. قامۇس، چوڭ لۇغەت.

kamutanrıcılık, – ğı. is. پانتېزم (خۇدا بىلەن تەبىئەتنى بىردەك نەرسە دەپ قارىغۇچى ۋە تەبىئەتنى خۇدانىڭ مۇجەسسەملەنگەن ھالىتى دەپ بىلگۈچى دىنىي — پەلسەپىۋى تەلىمات).

kamyon. is. fr. ① يۈك ئاپتوموبىلى. ② ئەخلاقسىز ئايال.

kan. is. ① قان، خۇن. ② نەسىل، ئەۋلاد. ③ جىنايەت. ④ قاتتىق دۈشمەنلىك. ⑤ ئىنتىقام. ⑥ جەڭ، ئۇرۇش: «1. O da benim kanımdandır — ئۇ ھەم مېنىڭ نەسلىمدىندۇر. 2. Asîl kan — ئېسىل ئەۋلاد.

kanaat, – ti. is. ar. قانائەت.
kanaatkâr. s. ar. far. قانائەتچان.
Kanada. oz. is. coğ. كانادا.
Kanadalı. s. is. كانادالىق.
kanağan. s. تېزلا قانائەت قىلىدىغان.
kanal. is. fr. ① قانال. ② ۋاستە، يوللار:
«Sen hangi kanaldan geldin? — سەن قانداق يوللار بىلەن كەلدىڭ؟»
kanalizasyon. is. fr. شەھەرلەردە ۋە بىنالاردا پاسكىنا سۇ ۋە باشقا پاسكىنىلىقلارنى ئاقتۇرۇپ كېتىش ئۈچۈن ئورنىتىلغان تۈرۈبىلار.
kanama. is. قاناش.
kanamak. قانىماق.
kanara. is. ar. قۇشخانا.
kanarya. is. تورغاي.
kanaryalık, – ğı. is. تورغايلىق.
kanat[1]**, – dı.** is. قانات:
«Uçak kanadı — ئايروپىلان قانىتى.
Ordunun sağ kanadı — قوشۇننىڭ ئوڭ قانىتى.»
kanat[2]**.** is. ① قانال. ② يەر ئاستى سۇ يولى.
kanatlanmak. ① ئۇچۇرۇم بولماق. ② ئۇچماق، قانات ئاچماق.
kanatlı. s. قاناتلىق:
«Kanatlı hayvanlar — قانىتلىق ھايۋانلار.»
kanatmak. قاناتماق.
kanatsızlar. قاناتسىزلار، قاناتسىز ھاشاراتلار.
kanava, kanaviçe. is. it. ① كانىۋا. ② تاغار قىلىش ئۈچۈن كەندىردىن توقۇلغان شالاڭ رەخت:
«Kanava gömlek — كانىۋا كۆڭلەك.
kanca. is. ① تۆمۈر ئىلمەك. ② قوي گۆشىنى ئېسىپ قويىدىغان كانار.
kancık. s. ① قانىجۇق، مادا. ② پاھىش:
«Kancık köpek — قانجۇق ئىت.
Kancık eşek — «مادا ئېشەك.
kancıklık, – ğı. is. پەسىلىك، نومۇسسىزلىق.
kancurga. is. غانجۇغا (ئېگەرنىڭ).
kançılar. is. it. كونسۇلخانا تەرجىمانى.
kançılarlık. is. كونسۇلخانىلاردا كاتىپلىق ۋە تەرجىمانلىق قىلغۇچى خادىم.
kançılarya. is. it. → **Kançılarlık.**
kandaş. s. قانداش، نەسىلداش.
kandaşlık, – ğı. is. قانداشلىق، نەسىلداشلىق.
kandırılmak. ① قايىل قىلماق، ئىشەندۈرمەك. ② چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئالدىماق.
kandırmak. ① قايىل قىلماق، ئىشەندۈرمەك. ② چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئالدىماق. ③ خاتالىققا باشلىماق. ④ قاندۇرماق:
«Su soğuk olmayınca insanı kandıramaz — سۇ سوغۇق بولمىسا، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرالمايدۇ.
Beni kandırdı — «مېنى قاندۇردى.
kandil. is. ar. ① قەندىل (ئاسما چىراغ). ② مەست. ③ سوپۇن ماغزىپىدىن ھاسىل بولغان كۆپۈك.
kandilci. is. ① قەندىل ياساپ ساتقۇچى. ② مەسچىتلەرنىڭ چىرىغىنى

بولماق.

kanser. is. fr. راك (كېسەل):
«Çinde kansere karşı etkili önlemler alınmaktadır — جۇڭگودا راك كېسىلىگە قارشى ئۈنۈملۈك تەدبىرلەر كۆرۈلۈۋاتىدۇ.»

kansız. s. ① قانسىز. ② قانسىزلىق كېسىلىگە ئۇچرىغان. ③ تۈيغۇسىز ۋە قېرىقۇنچاق:
«Kansız et — «قانسىز گۆش.

kansızlık. – ğı. is. قانسىزلىق، قان ئازلىقى.

kantar. is. ar. ئېغىرلىق ئۆلچەش ئەسۋابى.

kantarcı. is. بازارغا كىرگەن نەرسە لەرنى ئۆلچەپ پۇل ئېلىپ كۈن كەچۈرگۈچى.

kantarma. is. قاڭتۇرۇق (ئات هەققىدە).

kantat,–tı. is. قەهرىمانلىق داستانى ۋە ئۇنىڭ مۇزىكىسى.

kantın[1]. is. fr. ① يېزا ـ قىشلاق، فابرىكا ۋە مەكتەپلەردە بەزى يېمەك ـ ئىچمەك سېتىلىدىغان دۇكان. ② مۇشۇنداق دۇكانلاردا ئىشلىگۈچىلەر تاماق يەيدىغان ئاشخانا.

kantın[2]. s. is. يالغان، ئويدۇرما.

kanto. is. it. ناخشا.

kantocu. is. ناخشچى ئايال ياكى قىز.

kanun[1]. is.ar. ① قانۇن. ② قانۇنىيەت. ③ يول، ئۇسۇل، نىزام:
«Askeri kanun — ھەربىي قانۇن.
Matematik kanunlar — ماتېماتىكىنىڭ قانۇنىيەتلىرى.»

kânun[2]. is. ar. muz. قالۇن (مۇزىكا).

kânuncu. is. قالۇن چالغۇچى.

ياققۇچى.

kanepe. is. fr. بىر قانچە كىشىلىك يۇمشاق ئورۇندۇق.

kangal. is. ① چەمبەر. ② پارچە.

kangallamak. چەمبەر شەكىلىدە ئورىماق.

kangallanmak. چەمبەر ھالىغا كەلتۈرمەك.

kanı. is. ① قانائەت. ② پىكىر، چۈشەنچە:
«Kanımca — «پىكرىمچە.

kanık. s. قانائەتچان.

kanıklanmak. قانائەت قىلماق:
«Bu adam az ile de kanıklanır — بۇ ئادەم ئازغىنۇ قانائەت قىلىدۇ.»

kanıklık, – ğı. is. قانائەتچانلىق.

kanıkmak. قانماق، كۆزى تويماق.

kanım. is. ① قانائەت. ② ئىشەنش.

kanı.sıcak. s. يېقىملىق (ئادەم).

kanış. is. قانائەت.

kanıt. is. دەلىل، ئىسپات.

kanıtlı. s. دەللىلىك، ئىسپاتلىق، پاكىتلىق.

kani,–i. s. ar. ① قانغان. ②ئىشەنگەن. ③ قانائەت قىلغان.

kanken. is. كانچى، كان كولىغۇچى.

kanlanmak. ① قانغا بويالماق.
② قېنى كۆپەيمەك.

kanlı. s. ① قانغا بويالغان. ② قانلىق. ③ قانخور، قاتىل. ④ قېنى قىزىق، قىزىققان:
«Kanlı kavga — «قانلىق ماجرا.

kanmak. ① قايىل بولماق، ئىشەنمەك. ② شېرىن سۆزلەرگە ئالدانماق. ③ قانماق، تويماق. ④ مەمنۇن

kanunen. z. ar. قانۇنغا ئاساسەن.
kanuni[1]. s. ar. قانۇنىي:
«Kanuni sorunlar — قانۇنىي مەسىلىلەر
Davranışınız kanuni değil — ھەرىكەتلىرىڭىز قانۇنغا ئۇيغۇن ئەمەس.»
kanuni[2]. is. قالۇن چالغۇچى.
kanuniyet, – ti. is. قانۇنىيەت، قانۇنلۇق.
kanunlaşmak. قانۇنلاشماق.
kanunlaştırmak. قانۇنلاشتۇرماق.
kanunlu. s. قانۇنغا ئۇيغۇن، قانۇنى.
kanunluk, – ğu. is. قانۇنلۇق، قانۇنىيەت.
kanun · name. is. قانۇننامە، قانۇن كىتابى، رىسالە.
kanunsuz. s. قانۇنسىز.
kanunsuzluk,–ğu. is. قانۇنسىزلىق:
«Bir eylemin kanunsuzluğu — بىر ھەرىكەتنىڭ قانۇنسىزلىقى.»
kanun · şinas. is. ar – far. قانۇنشۇناس.
kânunu · evel. is. ar. دېكابىر (12 – ئاي).
kânunu · sani. is. ar. يانۋار(1–ئاي).
kanyak, – ğı. is. كانياك (ھاراق).
kanyon. is. isp. جىلغا.
kap[1], **– bı.** is. قاچا (قۇمۇچ).
kap[2], **– pı.** is. fr. پەردىنجە.
kapacık, – ğı. is. كىچىك قاپاق، كىچىك تۇۋاق.
kapak. is. قاپاق، تۇۋاق.
kapaklanmak. بېشىنچە يىقىلىپ چۈشمەك.
kapaklı. s. ① قاپاقلىق. ② يېپىقلىق، سىرلىق، يوشۇرۇن.
kapal. is. قۇرشاش، ئورىۋېلىش.
kapalı. s. ① يېپىقلىق. ② سوت بىلەن ئالاقىسى ئۈزۈلگەن. ③ پۈركەلگەن. ④ كىنايە.
kapallamak. قۇرشىماق، مۇھاسىرە قىلماق.
kapallanmak. قۇرشاۋدا قالماق، مۇھاسىرە قىلىنماق.
kapallı. s. قۇرشاۋدا قېلىش، مۇھاسىرە ئىچىدە قېلىش.
kapama. is. ① ئەتمەك (ئىشىكنى نەرسىنى). ② قىيما تاماق. ③ كىيىم ـ كېچەك.
kapamacı. is. كىيىم ساتقۇچى.
kapamak[1]. is. ياپقۇچ، ئەتكۈچ.
kapamak[2]. ① ياپماق. ② ئەتمەك. ③ يۇمماق. ④ توسۇۋالماق. ⑤ يېپىۋالماق. ⑥ توختاتماق. ⑦ سالماق. ⑧ سولىماق:
«1. Pencereyi kapamak — دېرىزىنى ياپماق.
2. Deliği kapamak — تۆشۈكنى ئەتمەك.
3. Gözlerini kapamak — كۆزلىرىنى يۇممماق.
4. Bu yapı manzarayı kapadı — بۇ بىنا مەنزىرىنى توسۇۋالدى.
5. Yüzünü kapamak — يۈزىنى يېپىۋالماق.
6. Görüşmeyi kapiyalım — سۆھبەتنى توختىتايلى.
7. Kitapları dolaba kapamışlar — كىتابلارنى ئىشكاپقا سېپتۇ.
8. Tavukları kümese kapamak — توخۇلارنى كاتەككە سولىماق.»
kapan[1]. is. ① قاپقان. ② ھىيلە:

kapılmak. ① ئوغرىلانماق. ② ئالدانماق. ③ بېرىلمەك. ④ ئاشىق بولماق.

kapısız. s. ① ئىشىكى يوق. ② خىزمەت ئورنى يوق، ئىشسىز.

kapışmak. بىر - بىرى بىلەن تۇتۇشماق، بىر - بىرى بىلەن ئېلىشماق.

kapital. is. fr. كاپىتال، سەرمايە، ئانا مال.

kapitalist, – ti. is. كاپىتالىست، سەرمايىدار.

kapitalizm. is. fr. كاپىتالىزم: «Devlet kapitalizmi — دۆلەت كاپىتالىزمى.»

kapitülâsyon. is. fr. ① تەسلىم بولۇش شەرتنامىسى. ② چەت ئەللىكلەرگە بېرىلگەن ئىمتىياز.

kap . kacak. is. قازان - قوموچ، قاچا - قۇچا.

kap . kara. s. قاپقارا، تۇم قارا.

kaplam. is. ئومۇمىيۈزلۈك، ئەتراپلىق.

kaplama. is. قاپلىغۇچ.

kaplamacı. is. قاپلىغۇچى.

kaplamak. قاپلىماق: «Bulutlar gökyüzünü kapladı — بۇلۇتلار ئاسمانىنى قاپلىدى.

Ortalığı sessizlik kapladı — ئوتتۇرىسىنى جىمجىتلىق قاپلىدى.»

kaplan. is. يولۋاس، قاپلان: «Kağıttan kaplanlar — قەغەز يولۋاسلار.»

kaplanmak. ① قاپلانماق. ② ئۆرتەلمەك.

kaplatmak. ① قاپلاتماق. ② ئۆرتەتمەك.

kapmak. ① تۇتماق، ئېلىۋېلىش. ② ئالدىرىماق. ③ ئۇرۇپ چۈشۈرمەك. ④ ئۇرۇپ ئۆلتۈرمەك.

kapsam. is. ① ئىچىگە ئالغان نەرسە. ② مەزمۇن، مەنە.

kapsamak. ① ئىچىگە ئالماق. ② مەزمۇن، مەنە.

kapsamlı. s. ① ئىچىگە ئالغان نەرسىسى كۆپ. ② مەزمۇنى كۆپ.

kapsayıcı. s. ① ئىچىگە ئالغان نەرسىسى كۆپ. ② مەزمۇنى كۆپ.

kapsül. is. fr. ① كاپسۇل. ② ئوق قۇتىسى.

kapsülleşmek. كاپسۇلغا ئوخشاش بولۇپ قېلىش.

kapsülleştirmek. كاپسۇلغا ئوخشاش قىلىپ قويماق.

kapsülleşme. is. كاپسۇلغا ئوخشاش بولۇپ قېلىش.

kapsülleştirme. is. كاپسۇلغا ئوخشاش قىلىپ قويماق.

kapsülleşmiş. s. كاپسۇلغا ئوخشاش بولۇپ قالغان.

kapsülleştirilmiş. s. كاپسۇلغا ئوخشاش قىلىپ قويۇلغان

هاؤا بېرىدىغان يەر. ② ئاپتومبىللارنىڭ ماتورىنى يېپىپ تۇرىدىغان قاپقاق.

kaposka. is. لاكىخابەسەي، كاللەكبەسەي.

kaput, – tu. is. fr. ① ھەربىي پەلـ تۇ. ② گاندۇن (جىنسىي قاپ).

kapuz. is. ① جىرا، سايە، ئىككى تاغ ئارىسى. ② قېلىن ئورمانلىق.

kar. is. قار.

kara[1]. is. قۇرۇقلۇق.

kara[2]. s. قارا:

«1. kara boya — قارا بۇياق.

2. kara üzüm — قارا ئۈزۈم.

3. kara güç — «قارا كۈچ.

kara. ağaç. is. قارىياغاچ.

kara. basan. is. قارا بېسىش (قور- قۇنچلۇق چۈش).

kara. baş. is. ① راھىب. ② ھېچ ئۆيلەنمىگەن قېرى ئادەم.

karabet, –ti. is. ar. ① يېتىنىلىق. ② تۇغقانلىق.

kara. biber. is. قارىمۇچ.

kara. bina. is. it. كارابىن مىلتىقى.

karabin. yer. is. ti. ئىتالىيە ژاندارمىـسى.

kara. borsa. is. قاراكۆغۇ بازار.

kara. borsacı. is. قاراكۆغۇ بازارچى.

kara. buğday. is. قارا بۇغداي.

kara. bulut, – tu. is. قارا بۇلۇت.

karaca[1]. s. قارامتۇل.

karaca[2]. is. بىلەك (مۇرە بىلەن جەينەك ئارىلىقى).

kara. cahıl. is. s. قارا تۇرك، ھېچـنەرسىنى بىلمەيدىغان.

karacı[1]. is. s. قۇرۇقلۇق ئارمىيە ئوفىتسېرى ياكى ئەسكىرى.

kaplı. s. قاپلانغان، تاشلانغان.

kaplıca[1]. is. ئارىشاك.

kaplıca[2]. is. دانلىرى ئۇششاق بىرخىل بۇغداي.

kaplumbağa. is. تاشپاقا.

kapma. is. s. ① تۇتۇۋېلىش. ② ھىيلە بىلەن قولغا كەلتۈرۈش.

kapmak. ① تۇيۇقسىز تۇتۇۋالماق. ② قاپقان ۋە باشقا يول بىلەن تۇتـماق. ③ چىقىپ كەتمەك. ④ يوقىتۇرماق. ⑤ خاتىرىسىگە ئېلىۋالماق (تۇتۇۋالماق):

«Kurt kuzuyu kaptı — بۆرە قوزىنى تـۇتۇۋالـدى.

Parmaklarım kaptı — ئۇششاق قوللىرىم چىقىپ كەتتى.»

kaporta. → **Kapurta.**

kapris. is. fr. ۋاقىتلىق ھەۋەس.

kapsamak. قاپسماق، قورشاۋ ئىچىگە ئالماق.

kapsar. s. قاپلىغان، ئىچىگە ئالغان.

kapsık. s. مەھبۇس.

kaptan. is. it. ① كاپىتان، ھەربىي ۋە سودا پاراخوتىنىڭ باشلىقى. ② ئەترەت باشلىقى.

kaptanlık, – ğı. is. كاپىتانلىق.

kaptı. kaçtı. is. ① ئاپىتومـوبىـل. ② بىرخىل قىمار. ③ ئوغرى، يانچۇقچى.

kaptırmak. ① تاتـۇزۇپ قـويـماق، ئالدۇرۇپ قويماق. ② ئىزدىـمەك:

«Çocuk ekmeğini köpe'ğe kaptırmış — بالا نېنىنى ئىتقا تاتقۇزۇپ قويۇپتۇ.

Parmağını çarka kaptırmış — بارمىقىنى چاق ئېزدۇپتىپتۇ.»

kaparta. is. it. ① پاراخوتقا يورۇق ۋە

karacı[2]. s. قارا چاپلىغوچى (ئادەم).
karacılık, – ğı. is. قارا چاپلاش، بوهتان قىلىش.
kara. ciğer. is. جىگەر، ىبغىر.
kara. cümle. is. ئەسكى سۆز، بىئەدەپ گەپ.
karagan. is. قارا تۈلكە.
karagöz, – zü. is. تېرە ۋە باشقا نەرسىلەردىن ئادەم شەكلىدە ياساپ پەردە ئارقىسىدا كۆلەڭگىسىنى ئويناتقان بىرخىل ئويۇن.
karagül. is. بۈدۈر يۇڭلۇق قوي.
karağı[1]. is. تۆمۈر كۆسەي، ئوت كولىغۇچ.
karağı[2]. is. نامازشام قارىغۇسى، شەپكور.
karahaber. is. شۇم خەۋەر.
kara. iğne. is. چۈمۈلسىنىڭ بىر تۈرى.
karaim. is. etn. كۆچمەن تۈرك قەبىلىسىدىن بىرى.
kara. kalem. is. رەسساملار ئىشلىتىدىغان قارا قەلەم.
kara. kaş. s. is. قارا قاش، قاشلىرى قويۇق:
«Kara kaş adam — قارا قاش ئادەم»
kara. koca. s. چېچى ئاقارمىغان قېرى ئادەم.
karakol. is. قاراۋۇل، پاترول.
karakol. hane. is. قاراۋۇلخانا.
karakter. is. yun. ① خاراكتېر، مىجەز، خۇلۇق، خۇي. ② ھەرپ تۈرى.
kara. kulak. is. ياۋا مۈشۈك.
kara. kuş[1]. is. بۈركۈتنىڭ بىر تۈرى.
kara-kuş[2]. is. ئاتلارنىڭ پۇتىغا چىقىدىغان ئىششىق.

karalama. is. ① كىرلەشتۈرۈش. ② قول كۆندۈرۈش ئۈچۈن خەت يېزىشنى مەشق قىلىش. ③ كۆپىيە.
karalamak. ① كىر قىلماق. ② ئۆچۈر- مەك. ③ بوهتان قىلماق، قارا چاپلىماق. ④ كۆپىيە يازماق.
karaltı. is. بىر نەرسىنىڭ قارىسى:
«Uzaktan bir karaltı görüldü — يىراقتىن بىر نەرسىنىڭ قارىسى كۆرۈندى.»
karamak[1]. يامان كۆرسەتمەك، ئەيىبلىمەك.
karamak[2]. قارىماق، نەزەر سالماق.
karaman. is. چوڭ قۇيرۇقلۇق قوي.
karamandola. is. خۇرۇم.
karambol. is. isp. نەرسىلەرنىڭ بىر – بىرىگە تېگىپ كېتىشى، چېقىلىپ كېتىشى.
karamsar. s. ئۈمىدسىزلىنىش، ھەر نەرسىنىڭ يامانلىق تەرىپىنى ئويلاش.
karanlık, – ğı. s. is. ① قاراڭغۇ. ② غۇۋا، تۇتۇق:
«Oda karanlıktır — ئۆي قاراڭغۇ.»
karantina. is. it. ① كارانتىن. ② كارانتىن يېرى.
karar. is. ar. قارار:
«Parti kararı — پارتىيە قارارى.
Ben bu kararımdan dönmem — مەن بۇ قارارىمدىن قايتمايمەن.»
karargâh. is. ar. far. قارارگاھ.
kararlama. is. ① قارار قىلىش. ② تەخمىن قىلىش.
kararlamak. تەخمىن قىلماق.
kararlaştırmak. قارارلاشتۇرماق، قارارغا كەلمەك.

karayazı. is. تەلەيسزلىك.
karbon. is. lât. كاربون.
karbonado. is. isp. → **Karaelmas.**
kardeş. is. قېرىنداش (ئاكا، ئۇكا، ئاچا ـ سىڭىل):
«Kan kardeşi — قان قېرىنداش. Ülkü kardeşi — غايىداش، پىكىر داش.»
kardeşçe. s. قېرىنداشلارچە.
kardeşlik, – ği. is. قېرىنداشلىق.
kare. is. s. كۋادرات، تۆت چاسا.
kareli. s. چاپراس، تۆت چاسىلىق، كاتەكچە.
karga. is. zool. قاغا:
«Karga bok yemeden — قاغا پوق يېمەستە (يەك ئەتىگەنده).»
karga . burun. s. تۇمشۇقى ئۇزۇن (ئادەم).
karga delen. is. پوستى نېپىز بادام.
kargaşa, kargaşalık, – ğı. ① قالايمىقان، قالايمىقانلىق. ② پىتنە ـ پاسات، پىتنە ـ پاساتلىق.
kargı. is. ① تۆمۈر تىوقماق. ② قوى ـ مۇش.
kargılık, – ğı. is. ئوق خالتىسى.
kargımak. ① قارغىماق. ② لەنەت ئوقۇماق.
kargın. چوڭ رەنجىده.
kargış. is. لەنەت، بەددۇئا.
kargışlamak. ① قارغىماق. ② لەنەت ئوقۇماق.
kargışlı, kargışlık. is. قارغىشقا كەتكەن، قارغىش تەگكەن.
karh. is. osm. ① يارىلىنىش. جاراھەت

kararlı. s. قارار قىلىنغان، بەل باغلانغان:
«Devrimi sürdürmeye kararlıyiz — ئىنقىلابنى داۋاملاشتۇرۇشقا بەل باغلىدۇق.»
kararlılık, – ğı. is. تۇراقلىق.
kararmak. ① قارايماق. ② ئۆچمەك، غۇۋالاشماق.
karar. name. is. ar. fr. دۆلەت باشلىقى ئىمزا قويغان قارار.
kararsız. s. تۇراقسىز.
kararsızlık, – gı. is. تۇراقسىزلىق.
karartı. is. قاراڭغۇ يەر، قاراڭغۇلۇق.
karartmak. ① قارايتماق. ② قاراڭغۇلاشتۇرماق.
kara . saban. is. ساپان، سوقا، بوقۇسا.
karasal. s. قارامتۇل.
kara . sevda. is. سودايى، مەجنۇن، ئاشىق.
kara . su. is. ① كۆز بېسىمىنىڭ ئېشىشى بىلەن پەيدا بولىدىغان كۆز ئاغرىقى. ② ئاستا ئاققان سۇ.
karaşin. s. بۇغداي ئۆڭلۈك.
kara . tatha. is. دوسكا (مەكتەپلەردە).
karavan. is. ئاپتوموبىللاردا چاتما كۇزۇپ.
karavana. is. ئەسكەرلەر تاماق يەيدىغان مەدەن قاچا.
karavanacı. is. قارىغا تەگكۈزەلمىگەن ئەسكەر.
karavaş. is. قۇل ئايال ياكى قىز.
karavul. is. moğ. پوست، گۈزەتچى، قاراۋۇل.
kara . yandık. is. يانتاق (ئۆسۈملۈك).

لىنىش. ② چەقان.

karha. is. ar. ① يارا، جاراھەت. ② چىقان.

karı. is. ① خوتۇن. ② ئايال: «Ahmetin karısı — ئەخمەتنىڭ خوتۇنى (ئايالى).

Şu karı mı? — «شۇ ئايالمۇ؟

karık[1]. is. قار قاربۇسى.

karık[2]. is. ① باغ سۇغىرىش ئۈچۈن ئېلىنغان ئېرىق. ② ساپان ئىزى.

karıkmak. (كۆز) چىمىلدىماق.

karı . koca. is. ئەر ـ خوتۇن.

karı . kocalık, – ğı. is. ئەر ـ خوتۇنلۇق.

karılaşmak. ئايال مىجەزىگە كىرمەك.

karılı. s. خوتۇنلۇق (ئەر).

karılık, – ğı. is. خوتۇنلۇق ياكى خوتۇن بولۇش ۋەزىپىسى.

karılmak. ① ئارىلاشماق. ② (ھايۋان) جۈپلەشمەك.

karımak. (كۆپىنچە ئايالىلار ھەققىدە) قېرىماق، ياشانماق.

karın, – nı. is. ① قېرىن، قورساق. ② بالىياتقۇ.

karınca. is. zool. چۈمۈله.

karıncalı. s. ① چۈمۈلىلىك. ② پاسكىنىلىق.

karındaş. قېرىنداش (ئۇرۇق ـ تۇغقان).

karınlı. s. قورساقلىق، قورساق سالغان، يوغان قورساق.

karınmak. ① ئارىلىشىپ كەتمەك. ② ھايۋانلارنىڭ جۈپلىشىشى.

karınsa. is. ئۇچار ـ قاناتلارنىڭ كۆيلەش ۋاقتى.

karıntı. is. كېسىنى ئېكىكى تەرەپكە چايقىغان دولقۇن.

karış. is. غېرىچ: «Bir karış toprağımızın bile başkaları tarafından işgaline izin vermiyoruz — بىر غېرىچ تۇپراقىمىزنى نېمۇ باشقىلار تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنىشىغا يول قويمايمىز.»

karışık. s. ① تۇرلۈك، ئارىلىشىپ كەتكەن. ② مۇرەككەپ. ③ قالايمىقان: «Karışık durum — قالايمىقان (مۇرەككەپ) ۋەزىيەت.»

karışıklık, – ğı. is. ① قالايمىقان، قالايمىقانلىق، ئارىلىشىپ كەتكەن. ② رەتسىز. ③ پىتنە ـ پاسات. ④ ئىسيان.

karışılmak. توسالغۇغا ئۇچرىماق.

karışlamak. غېرىچلىماق.

karışmak. ① ئارىلىشىپ كەتمەك. ② رەتسىز ھالغا كەلمەك. ③ بۇلغانماق، مىلانماق. ④ مۇداخىلە قىلماق، ئارىلاشماق:

«Kum toprakla karışır, yağ su ile karışmaz — قۇم تۇپا بىلەن ئارىلىشىدۇ، ياغ سۇ بىلەن ئارىلاشمايدۇ. Sen bu işe karışma! — سەن بۇ ئىشقا ئارىلاشما!»

karıştırıcı. s. ① ئارىلاشتۇرغۇچى. ② مۇرەككەپلەشتۈرگۈچى. ③ قالايمىقانلاشتۇرغۇچى.

karıştırılmak. ① ئارىلاشتۇرۇلماق. ② قالايمىقانلاشتۇرۇلماق. ③ مۇرەككەپلەشتۈرۈلمەك.

karıştırmak. ① ئارىلاشتۇرماق. ② قالايمىقانلاشتۇرماق. ③ مۇرەككەپلەشتۈرمەك.

karman çorman. s. قالايمىقان، مالـ ماتاق، رەتسىز، تەرتىپسىز.
karmanyola. is. it. بۇلاڭچىلىق.
karmanyolacı. is. بۇلاڭچى.
karmaş. is. سېمونت، ئاھاك ۋە قۇمنى ئارىلاشتۇرۇپ قىلىنغان لاي.
karmaşık. s. is. مۇرەككەپ:
«Karmaşık bir sorun — مۇرەككەپ مەسىلە.»
karmuk. is. چوڭ تۆمۈر ئىلمەك.
kârna. is. بېلىق تۇتىدىغان بىر خىل تور.
karne. is. fr. ① ئاتمىتكا دەپتىرى. ② كىنىشكا.
karosa. is. it. تۆت چاقلىق ئۇستى يېپـ پىق ئات ھارۋىسى.
karpuz. is. تاۋۇز:
«Sincang karpuzu çok lezzetlidir— شىنجاڭ تاۋۇزلىرى بەكمۇ تاتلىق.»
kars. is. تۆگە يۈكى ياكى قوي يۈكـ دىن قىلىنغان كىيىم.
karsak. is. تۆلكىنىڭ بىر خىلى، قارـ ساق.
karşı is. ① قارشى، تەتۈرىسى، ئەكـ سى. ② ئالدى، ئۇدۇلى:
«1. Evin karşı — ئۆينىڭ ئۇدۇلى.
2. Karşı taraf — قارشى تەرەپ.
3. Bu söze karşı ne denir? — بۇ سۆزگە قارشى نېمە دېيىلىدۇ؟
4. Birsine karşı söylemek — بىرىگە قارشى سۆزلىمەك.
5. Buna karşiyiz — ئۇنىڭغا قارـ شى تۇرىمىز.
6. Karşı devrimci — ئەكسىلئىنقـ لابچى.»

kari, – i. is. ar. ① قارى. ② ئوقۇـ غۇچى (نەرسىنى):
«Yusuf kari — يۈسۈپ قارى.
karikatür. is. fr. كارىكاتۇر، ھەجۋىي رەسىم.
karikatürcü. is. كارىكاتۇرا سىزغۇچى، ھەجۋىي رەسىم سىزغۇچى.
karikatürleştirmek. ھەجۋىي قىلماق، كىنكىتمەك.
karina. is. it. كېمىنىڭ سۇ ئاستىدىـ كى قىسمى.
karîne. is. ar. ① يېپ ئۇچى (مەسىـ لىنىڭ). ② ئالامەت، ئىز.
karip. s. osm. ① يېقىن، قىسقا. ② ئۇرۇق ـ تۇغقان.
kariyer. is. fr. ① كەسىپ. ② ئاكا ـ دېمىك.
karkas. is. fr. قۇرۇلۇش ياكى ماشـ ىنىنىڭ جازىسى.
karlamak. قار ياغماق.
karlı. s. قارلىق:
«Karlı dağ — قارلىق تاغ.
kârlı. s. t. پايدىلىق، مەنپەئەتلىك.
karlık, – ğı. is. مۇزخانا، مۇز ساندۇقى.
karluk. öz. is. etn. قارلۇق (تۈرك قەبىلىلىرىنىڭ بىرى).
karma. is. بىرلەشمە:
«Karma fütbol takımı — بىرلەشمە پۇتبول كوماندىسى.»
karmaç. is. ئارىلاشتۇرۇش سايمىنى.
karmakarışık. s. ① بەك ئارىلىشىپ كەتكەن، قالايمىقانلىشىپ كەتكەن، مۇـ رەككەپلىشىپ كەتكەن. ② بىشەرەمجان، رەتسىز، تەرتىپسىز.

karşıtı. s. زت، قارشوُ قارشی، موُخالف.

karşıtçı. s. قارشی تشوُرغان، قارشی چقققان.

karşıt . duygu. is. زت تۈيغوُ.

karşıtlaşmak. زتتلاشماق، قارشیلاشماق.

karşıtlık, – ğı. is. زددییت.

kart, – tı[1]. s. ① قبرپ قالغان. ② ۋاقتی ئۆتۈپ كەتكەن:

«Kart tavuk — قبری توخوُ.

kart, – tı[2]. . is. yun. ① قارت. ② ئانكت. ③ ۋنزه.

kartal. is. zool. قارا قوُش، بۈركۈت.

kartalmak. ① قبرىماق. ② ۋاقتی ئۆتۈپ كەتمەك.

kartan. is. yun. ① كارتون قەغەز. ② مودېل قىلش ئۈچۈن سىزىلغان ئۈلگه. ③ تىككۈچىلەرنىڭ قەغەزنى كېسىپ تەييارلاپ قويغان كىيىم ئۈلگىسى، ئەندزه.

kart . postal. is. yun. ئاتكىرتىكا (بىر يۈزى رەسىملىك).

kartotek. is. fr. جۈغراپىيه خەرىتىلىرى ساقلىنىدىغان يەر.

kartuk, – ğu. is. چوڭ ترنا (دېھقانچىلىق سايمنى).

karure. is. osm. ① ئەينەك قاچا. ② ئاغرىقلار ئىشلىتىدىغان سۈيدۈك قاچىسى.

karus. is. yun. ① قاتتىق ئۈيقوُ. ② بىھوشلوُق.

kar . yağdı. s. ئاق چېكسم – چېكسم:

«Karyağdı bir kumaş — چېكسم – چېكسم رەخت.»

karşılamak. ① تاقابىل تۇرماق. ② قارشی ئالماق:

«Bu ilâç kanseri karşılar — بۇ دورا راكنىڭ ئالدىنى ئالىدوُ.»

karşılanmak. قارشی ئېلىنماق:

«Türkiyeli konuklar hava alanında sıcak bir biçimde karşılandılar — تۈركىيىلىك مېھمانلار ئايرودرومدا قىزغىنلىق بىلەن قارشی ئېلىنىدی.»

karşılaşma. is. ① دوقۇرۇشۇپ قېلىش، يۈزمۈيۈز كېلىپ قېلىش، ئۇچرىشىش. ② بەسلىشىش.

karşılaşmak. ① دوقۇرۇشۇپ قالماق، يۈزمۈيۈز كېلىپ قالماق، ئۇچراشماق، يولۇقوُشماق. ② بەسلەشمەك:

«Ben yolda Ahmetle karşılaştım — مەن يولدا ئەخمەت بىلەن يولۇقوُشۇپ قالدىم.»

karşılaştırmak. ① سېلىشتۇرماق. ② يۈزلەشمەك.

karşılık, – ğı. is. ① مۇقابىل. ② جاۋاب. ③ بەدەل. ④ ئىش ھەققى:

«Emeğimin karşılığını almalıyim — ئەمگىكىمنىڭ ھەققىنى ئېلىشىم كېرەك.»

karşılıklı. s. ئۆزئارا:

«1. karşılıklı yardım — ئۆزئارا ياردەم.

2. Karşılıklı saygı — ئۆزئارا ھۆرمەت.»

«3.karşılıklı güren — ئۆز ئارا ئىشەنچ.

karşılıksız. s. ھەقسىز، بەدەلسىز.

karşın. قارىماي، باقماي:

«Bu kadar kuvvetli olmasına karşın gene dayanamadı — شۇنچىلىك كۈچلۈك بولۇشىغا قارىماي، يەنىلا چىدىيالمىدى.»

karye. is. ar. يېزا.
karyola. is. it. كارۋات.
karz. is. ar. قەرز.
kas. is. anat. مۇسكۇل.
kasa. is. it. ① پۇل ۋە باشقا قىمەتلىك نەرسىلەر ساقلىنىدىغان پولات ساندۇق. ② پۇل ئېلىپ پۇل بېرىلىدىغان يەر، كاسسا. ③ يەشىك:
«Bir kasa bira — «بىر يەشىك پىۋا.
kasaba. is. ar. ناھىيە، شەھەرچە، جىلغا.
kasadar. is. it. far. كاسسىر.
kasadarlık, – ğı. is. كاسسىرلىق.
kasap, – bı. is. ar. ① مال بوغۇزلىغۇچى. ② گۆش ساتقۇچى، قاسساپ. ③ جان قىيغۇچى.
kasabiye. is. مال ئۆلتۈرگۈچىگە بېرىلىدىغان ھەق.
kasap hana. is. ar. far. گۆش دۇكىنى.
kasaplık, – ğı. is. ① قاسساپلىق. ② سويۇلىدىغان مال.
kasatura. is. it. خەنجەر (ملتىقىنىڭ ئۇچىغا تاقىلىدىغان).
kasavet, – ti. is. ar. ① قايغۇ، غەم. ② باغرى قاتتىقلىق، شەپقەتسىزلىك.
kasavetlenmek. ئەلەم چەكمەك، مەيۈسلەنمەك، كۆڭلى يېرىم بولماق.
kasavetli. s. غەمكىن، قايغۇلۇق.
kâse. is. far. جام، چۆچەك، ئاپقۇر، كاسە.
kâsebaz. is. far. قولىدا تەخسە ئوينىتىدىغان ئۇسسۇلچى.
kaselis. s. far. يالاقچى.

kasem. is. ar. قەسەم.
kasılmak. ① قىسقارماق (ئۇزۇنلۇقى). ② چوڭايماق، غۇرۇرلانماق.
kasım. is. نۇياбر، 11 - ئاي.
kasıntı. is. s. ① كىيىمنىڭ قاسىنقى. ② چوڭچى، مەغرۇر.
kasırga. is. بوران، چاپقۇن.
kasıt, – dı. is. ar. ① مەقسەت. ② يامان نىيەت، غەرەز:
«Benim kasıtım bu değildir — مېنىڭ مەقسىتىم بۇ ئەمەس.»
kaside. is. ar. قەسىدە (15 بېيىتتىن ئىبارەت پۈتۈن بېيتلارنىڭ 2 - مىسرالىرى ئەڭ باشتىكى قافىيە بىلەن قافىيەلىنىپ، كۆپىنچە ئۇلۇغلارنى مەدھىيىلەپ يېزىلىدىغان شېئىر شەكلى).
kasideci. is. قەسىدە يازغۇچى.
kasis. is. far. يولنى توغرا كېسىپ ئۆتكەن ئېرىق.
kasket, – ti. is. شەپكە.
kasketçi. is. شەپكە تىكىپ ساتقۇچى.
kasmak. ① تارايتماق، قىسقارتماق (كىيىمنى). ② جاندىن بەزدۈرمەك، يوق قىلماق.
kasnak. is. ① چەمبەر. ② غەلۋىر، داپ قاتارلىقلارنىڭ قاسىنقى، گەردىشى. ③ كەرگە.
kasnakçı. is. كەرگە، ئەلگەك قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى.
kassam. is. ar. ① بىر نەرسىنى باشقىلارغا بۆلۈپ بەرگۈچى. ② مىراسنى مىراسخورلارغا بۆلۈپ بەرگۈچى.
kastanyola. is. it. چارىق تورمۇزى.
kastar. is. پاختا يېپ رەختنى يۇيۇپ ئاقارتىش.

kastarcı. is. تازىلىغۇچى، پاكىزلىغۇچى.
kastarlamak. ئاقارتماق، تازىلاماق، كىرىنى چىقارماق.
kastarlı. s. ئاقارتىلغان، تازىلانغان.
kaste. s. ئۆكسۈك.
kasten. is. ar. قەستەن، بىلىپ تۇرۇپ.
kast etmek. ar. t. ① قەست قىلماق. ② مەقسەت قىلماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك:
«Bu haraketinle bana kastetmiş oluyorsun — بۇ ھەرىكىتىڭ بىلەن ماڭا قەست قىلغان بولىسەن.
Ben bu sözü kimseyi kastetmeden söyledim — مەن بۇ سۆزنى ھېچكىمنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرمەستىن سۆزلىدىم.»
kastor. is. fr. zoo. قوندۇز.
kasuk, – ğu. is. ئات تېرىسىدىن قىلىنغان تۇلۇم.
kasvet,–ti. is. ar. قايغۇ، ئىچ پۇشۇقى، سىقىلىش.
kasvetli. s. زېرىكتۈرىدىغان، ئىچ پۇشۇرىدىغان، دېمىنى سىقىدىغان:
«Kasvetli bir hava — ئادەمنى زېرىكتۈرۈۋېتىدىغان ھاۋا.»
kaş. is ① قاش (ئادەمدە ۋە ھايۋاننىڭ). ② قارشى تەرەپ. ③ يان.
kaşağı. is. ① تاتلىغۇچ (ھايۋانلارنى). ② بەدەننى تاتلىغۇچ.
kaşamak. تاتلىماق.
kaşan. is. ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ بىر يېرىدە تۇرۇپ سېيىشى.
kaşandırmak. ھايۋاننى سېيدۈرمەك.
kaşanmak. بىر يەردە تۇرۇپ سېيمەك.
kaşar. is. ئىرىمچىك، پىشلاق.

kaşarlanmak. بېشى پىشماق، تەجرىبىگە ئىگە بولماق.
kaşarlı. s. بېشى پىشقان، تەجرىبىلىك.
kaşık, – ğı. is. قوشۇق:
«Demir kaşık — تۆمۈر قوشۇق.
kaşıkçı. is. قوشۇق ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.
kaşıkçın. is. بىر خىل ياۋا ئۆردەك.
kaşık otu. is. قوشۇق ئوت.
kaşımak. تاتلىماق، قاشلىماق.
kaşındırmak. قىچىشتۇرماق.
kaşınmak. قىچىشماق:
«Burada galiba bit var, ensem kaşındı — بۇ يەردە پىت بار ئوخشايدۇ، دۇمبەم قىچىشىپ كەتتى.»
kaşıntı. is. قىچىشقاق (كېسەل).
kâşif. is. ar. كەشپ قىلغۇچى، پاراتقۇچى.
kaşkariko. is. yun. ئويۇن، ھىيله.
kâşki. is. osm. كاشكى.
kaşkol. is. fr. شارپ.
kaşlı. s. قاشلىق:
«Kara kaşlı adam — قارا قاشلىق ئادەم.»
kaşmer. s. مەسخىرە، زاڭلىق.
kaşmerlik, – ği. is. ھەجۈي، زاڭلىق.
kaşmir. is. öz. كەشمىر:
«Kaşmir sorunu — كەشمىر مەسىلىسى.»
kat, – tı. is. ① قات، قەۋەت. ② كەرە كۆپەيتىش:
«1. Evin ikinç kati — 2 – ئۆينىڭ قەۋىتى.
2. Iki kat elbise ئىككى قات

katılak, – ğı. is. ئاموت دەر بخسنك بىر تۆرى.

katılanmak, katılaşmak. قاتتقلاشماق، مۇستەھكەملەشمەك، چىڭماق.

katılaştırmak. قاتتقلاشتۇرماق، چىڭىتماق.

katılık, – ğı. is. قاتتىقلىق، مەھكەملىك.

katılmak[1]. ① قېتىلماق، قوشۇلماق. ② قاتناشماق:

«Süte su katıldı — سۈتكە سۇ قوشۇلدى.

Ahmet bu yürüyüşe katıldı — ئەخمەت بۇ يۈرۈشكە قاتناشتى.»

katılmak[2]. تېلىقماق:

«Çocuk ağlamaktan katıldı — بالا يىغلاپ تېلىقىپ قالدى.»

katıltmak. تېلىقىپ قالغۇدەك دەرىجىدە كۈلدۈرمەك ياكى يىغلاتماق:

«Hepimizi güldürterek katılttı — ھەممىمزنى كۈلدۈرۈپ تېلىقتۇرۇپ قويدى.»

katım. is. قوشۇم، قوتۇم (قوشۇش ئىشى ياكى قوشۇش ۋاقتى).

katımlık, – ğı. is. بىر نۆۋەتتە قوشۇلىدىغان مىقدار.

katıntı. is. ① قوشۇلۇش. ② s. قوشۇلغان:

«Bir çok dillerin katıntısı bir lehçe — بىرقانچە تىلنىڭ قوشۇلۇشى بىر لەھجە.»

katır. is. ① قېچىر. ② s. جاھىل، قوپال، قىلىقى سەت.

katır . boncuğu. is. قېچىرلارنىڭ بويىنىغا ئاسىدىغان مونچاق.

katırcı. is. قېچىرچى.

katır kutur. قاتۇر ـ قۇتۇر (ئاۋاز):

كىيىم.

3. Bu, ondan iki kat pahalı — بۇ ئۇنىڭدىن ئىككى ھەسسە قىممەت.

4. Dokuz sayı üç sayının katıdır — توققۇز سانى ئۈچ سانىنىڭ كۆپەيتىلىشىدۇر.»

katafalık, – kı. si. تاۋۇت قويۇلىدىغان ئېگىز يەر.

katafat, – tı. is. yun. ① تېلىسكوپ نىڭ بىر تۈرى. ② يۇرۇقلۇقنى ئەينەككە ئوخشاش ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان ئەسۋاب، رېفلېكتور.

katafora. is. fr. قاتتىق بىھوشلۇق.

kataklizm. is. fr. كاتاكلىزم.

katakulli. is ① يالغان. ② ھىيله.

katalitik. is. yun. كاتالىز خاراكتېرلىك، كاتالىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

kataliz. is. yun. كاتالوك (بىر تۈردىكى نەرسىلەرنىڭ مەلۇم تەرتىپتە تۈزۈلگەن تىزىملىكى):

«Kitap kataloğu — كىتاب تىزىملىكى.»

katar. is. ar. ① قاتار، كارۋان. ② پويىز، ۋاگون قاتارى:

«Deve katarı — تۆگە قاتارى.

Bugün beş katar kalkacak — بۈگۈن بەش پويىز ماڭىدۇ.»

katarakt, – tı. is. yun. كۆزگە پەردە چۈشۈش، كۆزگە ئاق چۈشۈش.

katarlamak. قاتار تىزماق.

kategori. is. yun. كاتېگورىيە.

kategorik. s. yun. قەتئىي، شۈبھىسىز.

katı. s. قاتتىق، چىڭ، مەھكەم، قەتئىي، مۇستەھكەم.

katık, – ğı. is. قېتىق.

katkı. is. ① تۆھپه، پاي. ② ئېلاۋه، قوشۇمچه:
«Yurdun kalkınmasına katkıda bulunmak — ۋەتەننىڭ گۈللىنىشىگە ھەسسه (تۆھپه) قوشماق.»
katkısız. s. ① ھېچنەرسه قوشۇلمىغان، ساپ. ② ئېلاۋىسىز، قوشۇمچىسىز.
katküt, – tü. is. ing. ئوپېراتسىيىده ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل يىپ.
katlam. is. قاتلام، يۆگەم.
katlama. is. ① قاتلاش. ② قاتلىما (كۆڭلەكنىڭ قاتلىمىسى).
katlamak. ① قاتلىماق. ② خېمىرنى يايماق. ③ يۆگىمەك، تۈرمەك.
katlanılmak. چىدىماق، بەرداشلىق بەرمەك.
katlanmak. ① قاتلانماق. ② چىدىماق، بەرداشلىق بەرمەك. ③ يامان ئەھۋالدا ياشىماق.
katlatmak. قاتلاتماق.
katli . am. is. ar. قىرغىنچىلىق، ئومۇمىي قىرغىن.
katmak. قوشماق، قاتماق.
katlanır. s. قاتلىنىدىغان.
katledilmek. ئۆلتۈرۈلمەك، قەتل قىلىنماق.
katleyat. is. ئىسۋېچ بىلەن دانىماركا ئارىلىقىدىكى دېڭىز.
katl . etmek. ئۆلتۈرمەك.
katlettirmek. ئۆلتۈرتمەك.
katlı. is. قات ـ قات قاتلانغان، پۈكۈلگەن، يۆگەلگەن.
katman. is. قاتلام.
katmanlaşmak. قاتلاملاشماق، قات ـ قات بولماق.

«Köpek kemiği katır kutur yedi — ئىت سۆڭەكنى قاتۇر ـ قۇتۇر يېدى.»
katırlık, – ğı. is. ① قىلىقى سەتلىك. ② جاھىللىق.
katış. is. ① قوشۇش. ② ئارىلاشتۇرۇش.
katışık. s. ① قوشۇلغان. ② ئارىلاشقان.
katışıksız. s. قوشۇلمىغان، ئارىلاشمىغان، ساپ.
katışma. is. ئارىلاشما، قوشۇلما.
katışmak. قوشۇلماق، قاتناشماق:
«O da bize katıştı — ئۇمۇ بىزگه قوشۇلدى.»
katıştırmak. قاتناشتۇرماق، ئارىلاشتۇرماق.
katı . yağ. is. توك ياغ.
katî. s. ar. قەتئىي، كەسكىن.
kati. s. ① بەك كۆپ. ② ئاخىرقى دەرىجه.
katib. is. s. كاتىپ.
katibe. is. ar. ئايال كاتىپ.
katil, – tli. is. ar. قاتىل، ئۆلتۈرۈش.
katîl. s. ئۆلتۈرۈلگەن، ئۆلگەن (بىرى).
katîleşmek. قەتئىيلەشمەك.
katillik, – ği. is. قاتىللىق، ئادەم ئۆلتۈرگەنلىك:
«Katillikten uzun yıl yatiyor — ئادەم ئۆلتۈرگەنلىكتىن ئۇزۇن يىللار بولدى سولاقتا ياتىدۇ.»
kâtip, – bi. is. ar. كاتىپ.
kâtiplik, – ği. is. كاتىپلىق.
katiyen. z. ar. قەتئىيەت.
katiyet, – ti. is. ar. مۇتلەق، مۇھەققەق.
kat kat. z. ① ئۈستى ـ ئۈستىلەپ، قەۋەتمۇ قەۋەت. ② كۆپ، ناھايىتى كۆپ.

katmer. is. ① قات. ② بىر خىل قوۋۇت: «Bu gülün büyük olmasına rağmen katmeri az — بۇ گۈلنىڭ يوغان بولۇشىغا باقماي، قېتى ئاز.»

katmerleşmek. قات ـ قات بولماق، قەۋەتلەشمەك.

katmerli. s. ① قات ـ قات. ② ئۈستى ـ ئۈستىلەپ.

katobleps. is. yun. خىيالىي بىر هايۋان (كاتوبلېپس).

katolik. is. fr. كاتولىك.

katoliklik. is. كاتولىك يولى.

katot. is. yun. كاتوت (نېگاتىۋ ئېلېكترون).

katra. is. ar. تامچە، قەترە.

katrak, — ğı. is. هەرە.

katran. is. ar. ئاسفالىت، كوكس مېيى.

katranlamak. ئاسفالىتلىماق، ئاسفالىت ياتقۇزماق.

katrilyon. s. fr. مىڭ تېرىلىئون، كاتېرىلىئون.

kauçuk. is. كاۋچۇك.

kauçuk . ağacı. is. كاۋچۇك دەرىخى.

kauçuklu. s. كاۋچۇك سۈرۈلگەن ياكى ئىچىگە كاۋچۇك ئارىلاشتۇرۇلغان.

kaur. s. ① بەك چوڭقۇر. ② قۇم دۆۋىسى.

kavabil. is. ar. كىندىك ئانىلار.

kavaf. is. ar. موزدۇز.

kavaf . hane. is. ar – far. موزدۇز ـ خانا.

kavâfi. is. ar. قاپىيىلەر.

kavâim. is. ar. ① بۇيرۇقلار، پەرمانـ لار، ئەمرلـەر. ② كـتاب ۋاراقـلـىرى. ③ سەنئەت ئەسەرلىرى.

kavait, — dı. is. ① قائىدىلەر. ② گىراممـاتىكا.

kavak, — ğı. is. bot. تېرەك.

kavaklık, — ğı. is. تېرەكلىك.

kavakçılık, — ğı. is. تېرەك يېتىشتۈرۈش.

kaval. is. پادىچى نېيى.

kavala. is. دېڭىز ياقىسىدىكى ئۆي.

kavalcı. is. نەي ياسىغۇچى، نەي ساتقۇچى، نەي چالغۇچى.

kavallanmak. جان سىقىلماق، باش ئاغرىماق.

kavalye. is. fr. جور، هەمراه (تـانـسدا قىز ياكى ئايالغا جور بولغۇچى ئەر).

kavança, kavançö. بىر نەرسىنى ئىككىنچى بىر يەرگە ئۆتكۈزۈش.

kavânin. is. ar. قانۇنلار.

kavanoz. is. كوزا، ئىدىش، تۇڭ، كۈپ.

kavara. is. ① ئوسۇرۇق. ② ۋاراڭ ـ چۇرۇك.

kavari. is. ① بۇران، چاپقۇن، قارا بوران. ② بالا ـ قازا، ئاپەت.

kavas. is. ar. ① ئەلچىخانىلاردا (كونسۇلخانىدا) مۇھاپىزەتچى. ② بـانكا ۋە باشقا مەخسۇس ئورگانلارنى قوراللىق قوغدىغۇچى.

kavasya. is. tât. ئاچچىق ياغاچ.

kavata. is. ① چالا پىشقان پەمىدۇر. ② ياغاچتىن ئويۇپ ياسالغان قاچا.

kavatin. is. fr. XVIII، XIX ئەسىر ئوپېرالىرىدىن پارچە.

kavedium. is. lât. كونا روما بىنـا لىرىنىڭ راۋىقى.

kavelâ, kavilâ. is. it. ياغاچ ياكى تۆمۈر قوزۇق.

تبرسی). ② قوپۇرۇلماق.
kavlanma. is. يوپۇرماق چقتىرىش.
kavlaşmak. غازاك تۆكمەك، يوپۇرماق تاشلىماق.
kavmi. s. قەۋمگە مۇناسىۋەتلىك.
kavmiyat. is. osm. ئېتنوگرافىيە، قەۋمىيەت.
kavo. is. مەخسۇس مازار، شام گۆر.
kavraç. is. قىستۇچ.
kavrak. is. تۇتۇرۇق.
kavram[1]. is. ئۇچەي ـ قېرىننى ئوراپ تۇرغان پەردە.
kavram[2]. is. چۈشەنچە، ئۇقۇم.
kavrama. is. چۈشىنىش كۈچى، زېهنىي كۈچ.
kavramak. ① تۇتاملىماق. ② ھەر تەرەپكە يېيىلماق. ③ ئەتراپلىق چۈشەنمەك. ④ پەھم ئەتمەك.
kavranılmak, kavranmak. چۈشىنىش ھالىغا كەلمەك.
kavranılmaz. s. چۈشىنىكسىز: «Kavranılmaz sorun — چۈشىنىكسىز مەسىلە.»
kavrayış. is. چۈڭقۇر چۈشىنىش.
kavrayışlı. s. چۈشىنىشلىك، ئۇقۇشلۇق.
kavrak. s. ① يىگىلەپ قالغان. ② پۈرۈلىشىپ قالغان، قورۇلۇپ قالغان.
kavrulmak. يىگىلەپ قالماق، قورۇلماق، سولاشماق.
kavs. is. → **Kavis.**
kavsara· is. ar. ① چىغ ياكى چۆتكىتىن تۇقۇلغان سۆكەن. ② ئىنسان ياكى ھايۋان ئىسكىلىتى.
kavşa. is. ئەككى ئاچچىنىڭ سىرت تەرىپى.

kavernöz. s. fr. كاۋاك، ئىچى بوش.
kaveza. is. isp. يەھۇدىلارنىڭ بىر خىل بۆكى.
kavga. is. غۇۋغا، جېدەل، ئۇرۇش، جەڭ.
kavgacı. s. غۇۋغاچى، جېدەلخور.
kavgalaşmak. جېدەللەشمەك، ئۇرۇشماق.
kavgalı. s. ئىختىلاپلىق، تالاش ـ تارتىشلىق: «Kavgalı bir mesele — تالاش ـ تارتىش بولۇۋاتقان مەسىلە.»
kavi[1]. s. ar. ① چىداملىق، مادارلىق، غەيرەتلىك. ② ئىشەنچلىك، ساغلام. ③ باي.
kavi[2]. s. ar. داغلانغان.
kavil, – vli. is. ar. ① سۆز. ② توختام. ③ ۋەدە.
kavileşmek. كېڭىلەنمەك.
kavileştirmek. كېڭىلەندۇرمەك، قۇۋۇتلەندۇرمەك.
kavilleşmek. سۆزلەشمەك، توختاشماق.
kavil . name. is. توختامنامە.
kavim, – vmi. is. ar. قەۋم، قەبىلە.
kavis, – vsi. is. ar. ① ئەگمەش، ئوغاق شەكىللىك. ② تىنىش بەلگىلىرىدىن تىرناق، قەۋس.
kaviş. is. osm. ① قېزىش، ئويۇش. ② تەتقىق قىلىش. ③ تەكشۈرۈش.
kavişger. s. ① قازغۇچى، ئويغۇچى. ② تەتقىق قىلغۇچى. ③ تەكشۈرگۈچى، مۇپەتتىش.
kavite. s. fr. بوشلۇق.
kavlak. s. قۇۋزىقى سويۇلغان: «Kavlak bir ağaç — قۇۋزىقى سويۇلۇپ كەتكەن دەرەخ.»
kavlamak. ① سويۇلماق (پوستى،

kavşak, – ğı. is. يول ياكى دەريا سۇلىرىنىڭ بىرلىشىدىغان يېرى.

kavuk, – ğu. is. ① سر خىل ئەز بۆكى. ② سۈيدۈك يولى. ③ كاۋاك نەرسە.

kavun. is. قوغۇن:

«Turfan kavunu çok ünlüdür — تۇرپاننىڭ قوغۇنى ناھايىتى مەشھۇر.»

kavurga. is. قوماچ، ئاق بالداق (ئېتىلدۇرغان قوناق ياكى بۇغداي).

kavurma. is. ① قورۇش. ② مۇزلىغان پىشىشىق گۆش. ③ مۇزلاپ قالغان تاماقنى ئەسلىتىش.

kavurmaç, – cı. is. قورۇلغان بۇغداي، قورۇماچ.

kavurmak. ① قورۇماق. ② قۇرۇتماق. ③ كۆيدۈرۈۋەتمەك:

«Eti kavurmak — گۆشنى قورۇماق. Rüzgar ekinleri kavurdu — شامال زىرائەتنى قۇرۇتۇۋەتتى.»

kavurtmak. قۇرۇتماق.

kavuş. is. müz. گىتار ۋە ماندالىن چالغانىدا پۈتۈن بارماقلارنى تەك ھەربىكەتلەندۈرۈش.

kavuşma. is. ئۇچرىشىش، ئۇچرىشىش، ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش.

kavuşmak. كۆرمەك، ئۇچرىشىمەك، ئىگە بولماق، قولغا كەلتۈرمەك، قوشۇلماق، بىرلەشمەك:

«Özgürlüğe kavuşmak — ھۆرىيەتكە ئېرىشمەك.»

kavuşturmak. ئۇچرىشتۇرمەك، ئىگە قىلماق.

kavut, – tu. is. تالقان.

kavuz. is. پاسار (قوناق ۋە بۇغداي دانلىرىنى ئوراپ تۇرغان پوست).

kavza. is. قاتتىق پوست، قوۋزاق: «Buğdayın kavzası — بۇغدايىنىڭ پوستى.»

kavzamak. ① چىڭ تۇتماق. ② قوغۇدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق. ③ ئىشقا كىرىشمەك:

«Ahmet askerden gelir gelmez hemen işini kavzadı — ئەخمەت ئەسكەرلىكتىن كېلىپلا ئىشقا كىرىشىپ كەتتى.»

kay . yyı. is. ar. قۇسۇق، قەيئ: «Kay etmek — قۇسماق، ياندۇرماق.»

kaya. is. ① خادا تاش. ② يار، ئۇچۇرۇم، قىيا.

kaya . başı, – nı. is. ئاناتولى ناخشىسى.

kayağan. is. تېيىلغاق: «Kayağan bir toprak — تېيىلغاق بىر يەر.»

kayak, – ğı. is. ① چاڭغا. ② چاڭغا تېيىلىش.

kayakçı. is. s. چاڭغىچى.

kayalık, – ğı. is. s. ياردام، ئۇچۇرۇم، قىيالىق.

kaya . lifi, – ni. is. تاش پاختا.

kayan. is. تاغدىن سوققان شىددەتلىك بوران.

kayar. is. ① تاقا. ② چىغىر يول. ③ ھايۋانلارنىڭ تېرنە قىسمى كېسىش. ④ تېيىلغاق يەر.

kayarlama. is. كونا تاقىنى يېڭى مىخ بىلەن تاقىلاش.

kayarlamak. ئاغزىنى بۇزماق، تىللىماق.

kayarlatmak. ئاغزىنى بۇزدۇرماق، تىللاتماق.

kayartı. is. نېگىر قۇل ئايال.
kayarto. is. بەشلىك، بەش.
kayasa. is. ئىگەر تۆشلىكى.
kayası. s. ئۇچۇرۇم، يارغا ئوخشاش.
kaʎb . etmek. ar. يۇقاتماق، يىتتۈرمەك،غايىپ بولماق.
kayb . olmak. ar. غايىب بولماق، يوق بولماق، يوقالماق.
kayd. is → **Kayit.**
kayd . etmek. ar. ① يازماق، يېزىپ قويماق. ② تەكىتلىمەك:
«Nüfusa kaydetmek — نوپۇسقا يازماق.
Ahmet bu işin önemini kaydetti — ئەخمەت بۇ ئىشنىڭ ئەھمىيىتىنى تەكىتلىدى.»
kaydırak. is. نېپىز تاش.
kaydedici. s. ① يېزىپ قويغۇچى. ② تەكىتلىگۈچى. ③ يېزىش ئەسۋابى.
kaydedilmek. ① يېزىپ قويۇلماق، كۆچۈرۈلمەك. ② تەكىتلەنمەك. ③ قەيت ئېتىلمەك.
kaydettirmek. ① يازدۇرماق، كۆچۈرتىمەك. ② تەكىتلەندۈرمەك. ④ قەيت ئەتتۈرمەك.
kaydırmak. قايدۇرماق، ئازدۇرماق.
kaydiye. is. ar. قەرز پۇل.
kaygan. s. تېيىلغان، قايغان.
kaygan. is. پەرەمىش قاتارلىق يېمەكلىك.
kayganlık, – ğı. is. قايغانلىق، تېيىلغانلىق.
kaygı, kaygu. is. قايغۇ، ھەسرەت، دەرد، ئەلەم، غەم.
kaygılandırmak, kaygulandırmak. قايغۇلاندۇرماق، ھەسرەتلەندۈرمەك.
kaygılanmak. قايغۇلانماق، ھەسرەت چەكمەك، دەرد تارتماق، ئەلەم تارتماق، غەم يېمەك.
kaygılı. s. قايغۇلۇق، ئەندىشىلىك، غەمكىن.
kaygırmak. قايغۇرماق، غەم قىلماق، ئەند ئە قىلماق.
kaygısız, kaygusuz. s. قايغۇسىز، غەمسىز، ئەندىشىسىز، بىپەرۋا.
kaygısızlık, – ğı. is. قايغۇسىزلىق، ئەندىشىسىزلىك، غەمسىزلىك.
kaygu. → **Kaygı.**
kaygulanmak. → **Kaygılanmak.**
kaygusuz. → **Kaygısız.**
kayık[1], – ğı. is. قېيىق.
kayık[2]. s. بىر تەرەپكە قىيسايغان، قېيسىق.
kayıkçı. is. قېيىقچى.
kayıkçılık, – ğı. is. كېمىچىلىك.
kayık . hane. is. كېمە ۋە قېيىقلارنى تۇرغۇزىدىغان يەر.
kayıksı. s. قېيىقسىمان.
kayılar. is. ئوغۇز قەبىلىلىرىدىن بىرى.
kayım. is. شاھمات ئويۇنىدا ئىككى تەرەپنىڭ تەڭ كېلىپ قېلىشى.
kayın[1], – nı. si. قېيىن دەرىخى.
kayın[2], – nı. is. ئايال ۋە ئەرگە نىسبەتەن بىر – بىرىنىڭ ئەركەك قېرىندىشى.
kayın . ata, kayın . baba. is. قېيىن ئاتا.
kayınlık[1], – ğı. is. ئەر تەرەپتىن تۇغقانلىق.
kayınlık[2], – ğı. is. قېيىنزارلىق.

kayın. peder. is. far. قهيين ئاتا.
kayıntı. is. يهمه‌كلىك.
kayın. valide. is. ar. قهيين ئانا.
kayıp, – ybı. is. ar. غايىب، يوقىلىش.
kayır. is. شېغىل (تاش).
kayırıcı. s. قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى، همماية قىلغۇچى، باشنى سىيلىغۇچى.
kayırılmak. قايغۇرۇلماق.
kayırış. is. ① قايغۇرۇش. ② قوغداش. ③ قوللاش.
kayırmak. ① قوغدىماق، ئاسرىماق، همماية قىلماق. ② قايغۇرماق:
«Zayıfları kayırmak — ئاجىزلارنى قوغدىماق.»
kayırtmak. ① قايغۇرتماق. ② قوغداتماق، ئاسراتماق.
kayısı. is. ئۆرۈكنىڭ بىر تۈرى.
kayış. is. ① قهيىش، تاسما. ② كاپلىغۇچ.
kayışçı. is. s. ① تاسمىچى. ② ئالدامچى، هىيلىگەر.
kayış. dili, – ni. is. سەت تىل، قوپال تىل.
kayıt, – ydı. is. ① يېزىپ قويۇش. ② چەكلەش. ③ ئېتىبار بېرىش. ④ مۇناسىۋەت. ⑤ ئەندىشە، قايغۇ. ⑥ رەسمىي هۆججەت.
kayıtlamak. يازماق، كۆچۈرمەك، پۈتمەك، خاتىرلىمەك.
kayıtlı. s. يېزىقلىق، كۆچۈرۈكلۈك، ئورنىتىقلىق، پۈتۈكلۈك.
kayıtmak. ۋاز كەچمەك.
kayıtsız. s. ① يېزىلمىغان، كۆچۈرۈلمىگەن، پۈتۈلمىگەن. ② تۇيغۇسىز، هېسسىز، ئېتىبارسىز.

kayıtsızlık, – ğı. is. تۇيغۇسىزلىق، هېسسىزلىق، ئېتىبارسىزلىق.
kaykılmak. قىڭغايماق، قىسايماق.
kaylule. is. ar. چۈشلۈك ئۇيقۇ، چۈش ئۇيقۇسى.
kayma. is. ① قهيىش، قىيسىيش. ② كىچىك بالىلارنىڭ چۆگىلەپ ئويناىدىغان ئويۇنى.
kayma. → Kayme.
kaymaç. s. كۆز قۇيرۇقى يۇقىرىغا قارىغان كۆز:
«Pekin operasında oyuncuların özleri kaymaç olur — پېكىن ئوپېراسى ئويۇنچىلىرىنىڭ كۆز قۇيرۇقى يۇقىرىغا قارىغان بولىدۇ.»
kaymak[1]. is. ① قايماق (سۈتنىڭ قايمىقى). ② نەرسىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى:
«Kaymak gibi bir yemektir — قايماقتەك تاماق.»
kaymak[2]. is. ① قايماق (قهيىپ قالماق). ② تېيىلماق. ③ سىرىلۇپ كەتمەك. ④ خالىماسلىق، قىيماسلىق:
«1. Buz üzerinde kaymak eğlenceli bir spordur — مۇزدا تېيىلماق كۆڭۈللۈك بىر تەنھەرىكەتتۇر.
2. Yastık kayar — ياستۇق سىرىلۇپ كېتىدۇ.
3. Bu işe gözün kaymadı — بۇ ئىشقا كۆزۈڭ قىيمىدى.»
kaymakam. s. ar. ناھىيە باشلىقى، ھاكىم.
kaymakamlık, – ğı. is. ① ھاكىملىق. ② ناھىيە. ③ ۋەكالەت، ۋەكىللىك:
«Filâna kâymakamlık ediyor — پالانچىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.»

kaypak. s. ① قايغاق، تەپىلغاق. ② سۆزندە تۇرمايدىغان: « Kaypak bir yol — قايغاق يول. Kaypak bir adam — سۆزندە تۇرماس ئادەم.»

kaypakçı. s. بۇلاڭچى، ئوغرى.

kaypaklık, — ğı. is. سۆزندە تۇرماسلىق: «Kaypaklık ayiptir — سۆزندە تۇرماسلىق ئەيىپتۇر.»

kaypamak, kaypımak. ئازماق،ئازدۇرماق.

kayra. is. ئېھسان، ياخشىلىق.

kayrak, — ğı. is. بىلەي تېشى، شىبەن تاش.

kayramak. ياخشىلىق قىلماق.

kayran. is. ئورمانلىق ئىچىدىكى كەڭ ئوچۇقچىلىق يەر.

kaysariye. is. ar. قايسارىيە — ئىچىدە ئامبىرى، دۇكىنى ۋە ئىشخانىسى بولغان چوڭ بىنا، يەنى سودا سارىيى.

Kayser. is. ar. ① قەيسەر (قەدىمدە روما ېمپرانسى ۋە گېرمان پادىشاھلىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋان). ② ھۆكۈمدار.

Kayseri¹. is. lat. قەيسەرى (ئاناتولىنىڭ ئىچكى رايونلىرىدىكى ۋىلايەت مەركىزى).

Kayseri². s. ھۆكۈمدارلىق، ھۆكۈمدارغا ئائىت.

kayşa. is. تاغنىڭ يېرىلىپ پارچىلىنىشى.

kayşamak. تاغ پارچىلىرى، تاغ يېرىلىغاندا پارچە ـ پارچە قورام تاشلارنىڭ يېيىلىشى.

kayşat, — tı. is. قورام تاش.

kaytak. is. ① بۇلۇڭ ـ پۇچقاق. ② مۇتەئەسسىپ. ③ سۆزندە تۇرماسلىق.

kaytan. is. يىپ، تانا.

kaymaklanmak. قايماق تۇتماق.

kaymaklı. s. قايماقلىق.

kayman. is. isp. تىمساھ.

kayme. is. ar. قەغەز پۇل.

kaynaç, — cı. is. ئارشاڭ.

kaynak — ğı. is. ① مەنبە. ② سەۋەب. ③ بۇلاق. ④ ماتېرىيال: «Çin kaynaklarına göre — جۇڭگو نىڭ ماتېرىياللىرىغا قارىغاندا.»

kaynakçı. is. كەپشەرچى، تۇتتۇرغۇچى، يېپىشتۇرغۇچى.

kaynamak. ① قاينىماق. ② ئېچىماق. ③ تاشماق: «Midem kayniyor — مەيدەم ئېچىپ كەتتى.»

kayn. ana. is. قېيىن ئانا.

kaynanalık, — ğı. is. قېيىن ئانلىق، قېيىن ئانىغا لايىق ھەرىكەت.

kaynar. s. ① قايناق. ② بەك ئىسسىق. ③ بۇلاق، مەنبە. ④ نەشە.

kaynarca. is. ئارىشاڭ.

kaynaşma. is. ① بىر يەرگە توپلىنىش. ② غۇلغۇلا.

kaynaşmak. ① بىر يەرگە توپلاشماق. ② ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق.

kaynaştırma. is. ① بىر يەرگە يېغىش. ② يېپىشتۇرۇش. ③ ماسلاشتۇرۇش.

kaynaştırmak. ① بىر يەرگە يېغماق. ② يېپىشتۇرماق. ③ ماسلاشتۇرماق.

kayna. ata. is. قېيىن ئاتا.

kaynatıcı. s. قاينىتقۇچى.

kaynatmak. ① قاينىتماق. ② ئىككى نەرسىنى بىر ـ بىرىگە تۇتتۇرماق.

kayna. is. ar. ئىسلامىيەتتىن ئاۋۋال ئەرەب ئايال ناخشىچىلىرىغا بېرىلگەن نام.

kaytarıcı. s. ① قايتۇرغۇچى. ② قاچقۇچى.

kayyum, kayyûm[1]. is. ar. جامى خادىمى.

kayyum, kayyûm[2]. s. ① ئەبەدى، مەڭگۈ. ② ئۆزگەرمەس.

kaz. is. ① غاز. ② مۆڭ، ئەخمەق.

kaza, kazâ[1]. is. ar. ① قازا. ② قىلىش، ئىشقا ئاشۇرۇش.

kaza[2]. is. ar. ① ناھىيە. ② قازىلىق، قازىنىڭ ھۆكمى.

kazağı. is. ① قازما ئەسۋابى. ② قەدىمىي تاش قورال.

Kazak[1]. is. öz. قازاق (مىللەت).

kazak[2]. is. fr. ① گازاك (روسىيە ۋە ئىراندا ئاتلىق ئەسكەرلەر). ② s. خوتۇنىغا سۆز ئۆتكۈزىدىغان (ئەر).

kazak[3]. is. ① باشتىن كېيىدىغان كۆڭلەك. ② يۇڭ كۆڭلەك.

Kazakça. is. قازاقچە.

Kazakistan. is. öz. قازاقستان.

Kazaklar. is. قازاقلار.

kazaklık, – ğı. is. قازاقلىق، قازاق بولۇش ھالى.

kazalı. s. ① قازالىق، تەھلىكىلىك. ② ناھىيىلىك: «Üç kazalı bir vilâyet — ئۈچ ناھىيىسى بار بىر ۋىلايەت.»

kazan[1]. is. قازان، داش.

kazan[2]. is. öz. قازان (سۇۋېت ئىتتىپاقى قىدىكى شەھەر).

kazancı. s. is. قازانچى.

kazancılık. is. قازانچىلىق.

kazanç. is. ① كىرىم، دارامەت. ② پايدا، قازانچ.

kazançlı. s. پايدىلىق، قازىنىشلىق، پايدا كەلتۈرىدىغان.

kazandırıcı. s. قازاندۇرغۇچى، پايدا بەرگۈچى.

kazandırmak. قازاندۇرماق.

kazan. dibi. is. قىزىماق، قازان تۈۋى.

kazanılmak. ئىگە بولماق، ئېرىشمەك، قازىنىلماق.

kazanmak. قازانماق، ئىگە بولماق، ئېرىشمەك، بويسۇندۇرماق.

kazar. is. ئويمىكەش.

kazara. is. ar. قازادا، تۇيۇقسىزلا، تاساددىپىي.

kazaska. is. rus. رۇس خەلق ئۇسسۇلى.

kaza. zede. s. ar – far. قازاغا يولۇققان، قازاغا دۇچ كەلگەن.

kaz. boku. s. يېشىلغا مايىل سېرىق.

kazdırmak. كولاتماق، قازدۇرماق.

kazel. is. غازاك.

kazellenmek. غازاك بولماق.

kazgal. is. قوپال ئاياغ كىيىمى.

kazı. is. ① قېزىلغان يەر. ② ئويمە چىلىق، نەققاشلىق. ③ تەتقىقات ئۈچۈن كولانغان يەر.

kazı. bilim. is. ئارخېئولوگىيە.

kazıcı[1]. is. قازغۇچى، كولىغۇچى: «Mezar kazıcısı — گۆر كولىغۇچى، گۆركار.»

kazıcı[2]. is. نەققاش، ئويمىكەش: «Mühür kazıcısı — تامغا ئويغۇچى.»

kazık, – ğı. is. s. ① قوزۇق. ② ئېلىش ـ سېتىشتا ئالدىنىش. ③ تىرەك.

kazıkçı. s. ئېلىم ـ سېتىمدا ئالدىغۇچى،

ماهر.

kazünsik. is. ئۇستىلىق، ھەييارلىق، ھىيلىگەرلىك.

kabab. is. → **Kebap.**

kebabe. is. ھىندىستان لازىسىنىڭ ئۇرۇقى ياكى بۇنىڭدىن ياسىلىپ دورا ئۇچۇن چېكىلىدىغان تاماكا.

kebabiye. is. ar. تاماكا قالدۇقى.

kebab. hane. is. كاۋاپخانا.

kebabî. is. s. كاۋاپچى.

kebair. is. ar. قاتىللىق، زىناخورلۇق قاتارلىق چوڭ جىنايەتلەر.

kebap, – bi. is. ar. ① كاۋاپ. ② ئوتقا پۇچىلاپ پىشۇرۇلغان نەرسىلەر (كۆممىقۇناقتا ئوخشاش نەرسىلەر):

«Şiş kebabı — زىخ كاۋىپى.»

kebapçı. is. كاۋاپچى.

kebapçılık, – ğı. is. كاۋاپچىلىق.

kebaplık. s. كاۋاپلىق، كاۋاپ قىلىش ئۇچۇن تەييارلاپ قويۇلغان:

«Kebaplık et idi — كاۋاپلىق گۆش ئىدى.»

kebe. is. ① قېلىن چاپان. ② گۈللۈك كىگىز. ③ پادىچى چاپىنى.

kebed. is. جىگەر، ببغىر.

kebeş. is. ar. قوچقار.

kebir. is. ar. ① ئۇلۇغ. ② قېرى، ياشانغان. ③ ياشلىق.

kebire. is. ar. چوڭ گۇناھ (ئادەم ئۇلتۇرۇش، زىنا قىلىش قاتارلىق).

kebise. is. ar. كەبىسە.

kebs. is. چۆگىلۇرلۇقنى تېرىپا ۋە باشقا نەرسە بىلەن تېلىۋروپ تۇزلەش.

kebş. is. ar. ① قوچقار. ② بىر گۇرۇپپىنىڭ باشلىقى، ئائىلە باشلىقى.

قىممەت ساتقۇچى.

kazıklamak. ① قوزۇق قاقماق. ② سودىدا ئالدىماق.

kazıklanmak. ① قوزۇققا ئولتۇرغۇزۇپ ئۆلتۈرۈلمەك. ② سودىدا ئالدانماق.

kazıkumuk. öz. is. قازىقۇمۇق (شەرقىي شىمال كافكاز تىلى).

kazım. s. كىمىرگۈچى، غىجىغۇچى.

kazımak. ① قىزىپ چىقارماق. ② يىلىتىزىدىن قومۇرماق. ③ چۈشۈرمەك (چاچ، ساقالنى). ④ ئۆچۈرمەك.

kazımık, – ğı. is. قازان قىرىندىسى.

kazın. is. قېزىپ قىدىرىش.

kazınmak. ① ئۆزدىنى تاتلىماق. ② تېرىسىنى قىرماق. ③ بار - يوقىنى بەرمەك.

kazış. is. قېزىش ئىشى، ئويما.

kazıyıcı. is. ئويما ئەسۋابى.

kâzip. s. ar. كاززاپ، يالغانچى.

kazma. is. جوتۇ قاتارلىق قازما ئەسۋابلار.

kazmacı. is. كان ئىشچىسى.

kazmak. ① قازماق، كولىماق. ② ئويماق:

«Mühür kazmak — «تامغا ئويماق.

kazmâ. resim. is. ئويما رەسىم.

kazmir. is. قوي ياكى ئۆچكە يۇڭىدىن توقۇلغان شال ياكى رەخت.

kazmirci. is. يۇڭ رەخت ساتقۇچى.

kazulet, – ti. is. ① چوڭ، بەستلىك. ② قورپال، سەت.

kazurat. is. ar. ئىنسان ياكى ھايۋان پوقى.

kazünis. is. lât. ① ئۇستا، ھەييار. ② مۇنازىرىچى. ③ باھانە تېپىشقا

③ ئوچۇم، سنقم.

kef². is. far. كۆپۈك.

kefal. is. yun. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.

kefalet. is. ar. كاپالەت، كېپىللىك.

kefalet. name. is. ar. كاپالەتنامە، كېپىللىك خېتى.

kefaret, – ti. is. ar. ① سەدىقە. ② روزا.

kefe¹. is.ar. تارازا ئېغىرلىقىنى كۆرسەتكۈچى.

kefe². is. تاتلىغۇچ (ئاتنىڭ تۈكسىنى تارايدىغان).

kefelemek. ① ئاتنىڭ تۈكىنى تاتلىغۇچ بىلەن تازىلاپ پارقىراتماق. ② دۇچار بولماق.

kefeli. s. تازىلاپ تۈكلىرى پارقىرىتىلغان.

kefen, kefin. is. ar. كېپەن.

kefenci. is. ① ئۆلۈملۈك (ئاخىرەتلىك) نەرسىلەر ساتقۇچى. ② كېپەن ئوغرىسى. ③ زالىم، زومىگەر.

kefenlemek. ① كېپەنلىمەك. ② ئېچىلغان خېمىرغا يۆگەپ پىشۇرماق (توخۇنى).

kefenli. s. ① كېپەنلەنگەن. ② ئېچىلغان خېمىرغا يۆگەلگەن.

kefenlik, – ği. is. s. كېپەنلىك، ئاخىرەتلىك.

keffi.yed. is. ar. ۋاز كېچىش، قولنى تارتىش.

kefil. is. ar. كەپىل، شاھىت، گۇۋاھ.

kefillik, – ği. is. كېپىللىك، گۇۋاھلىق.

kefr. is. ar. ① يېزا. ② يېزىگەك، يېپىنچا.

kefş. is. far. كېپىش، ئاياغ كىيىمى، پېپۇچ.

keftar. is. far. سېرتلان.

kebûd. s. كۆك رەڭ.

kebuter. is. far. كەپتەر.

kebze. is. غولنىڭ دولىسى، تاغاق.

kebzeci. s. قوينىڭ دولىسىغا قارىپ پال سالغۇچى، بىراۋنىڭ تەلىسىدىن سۆزلىگۈچى.

kec. s. ئەگرى – تۆقاي، مايماق.

keçe. is. ① كىگىز. ② كىگىزدىن ياسالغان:

«Keçe kulâh — «كىگىز قالپاق.

keçeci. is. كىگىزچى.

keçeçilik, – ği. is. كىگىزچىلىك.

keçeli. is. كىگىزلىك.

keçi. is. s. ① ئۆچكە. ② جاھىل.

keçileşmek. جاھىللىقى تۇتماق، جاھىلىلاشماق.

keçilik, – ği. is. جاھىللىق.

keçi . sakal. s. كەكە ساقال، ئۆچكە ساقال.

keçi.yolu. is. تار يول، چىغىر يول.

ked¹. is. ar. جاپا، ئازاب.

ked². is. far. ئۆي.

keder. is. ar. قايغۇ، غەم – غۇسسە.

kederlendirmek. قايغۇغا سالماق.

kederlenmek. قايغۇرماق، غەم يېمەك، ھەسرەت چەكمەك، ئەندىشە قىلماق.

kederli. s. قايغۇلۇق، غەمكىن.

kedersiz. s. غەمسىز، قايغۇسىز، ئەندىشىسىز.

kedi. is. مۈشۈك.

kedicik. is. → **Tırtıl**.

kedi . yılanı. is. يىلان.

kedme. is. ar. جاراھەت ۋە تاتۇق.

keenne. ar. گويا، كاشكى.

kef¹. is. ar. ① قول. ② تاپان.

kefter. is. far. كەپتەر.
keh[1]. is. گاھ.
keb[2]. is. far. سامان.
keha. is. far. ئىزا، ئىزا تارتىش.
kehanet, – ti. is. ئالدىن بىلىش، ئالدىن ھۆكۈم قىلىش.
kehel. s. ar. ھۇرۇن، پالىقاۋ.
kehf. is. ar. ① غاز. ② يېشىۋۇرۇنسىز دېغان يەر.
kehhal. is. ① كۆزىنگە سۈرمە سۈرگۈچ. ② سۈرمە ياساپ ساتقۇچى. ③ كۆز دوختۇرى.
kehhâllik, – ği is. كۆز دوختۇرلۇق.
kehle. is. ar. پىت.
kehlelenmek. پىتلاپ كەتمەك.
kehleli. s. پىتلىق، پىتلاپ كەتكەن.
keis, kes. is. ar. رومكا، قەدەھ.
kekel. s. → **Kekeme.**
kekelemek. ① قۇۋۇلداپ تىلمەك. ② نېمە دېيىشنى بىلمەي تىلنى چاينىماق.
kekeme. s. تۆتۆۋت (تىلىدىكى ئاجىزلىق).
kekiz. is. ① كونا رەخت پۇرۇچى. ② كىرەكسىز ۋە يىرگىنچلىك نەرسە. ③ ئىرادىسىز، كارغا كەلمەس (ئادەم).
keklik, – ği. is. كەكلىك.
kekre. s. تەمى ئاچچىق، چۈچۈمەل، كەكرە.
kel. is. تاقىرباش، پاينەكباش.
kelâb. is. غانجىر كېنىلى.
kelâcu. is. far. قەدەھ، رومكا.
kelâlet, – ti. is. ① زېرىكىش، بىزارلىق. ② ھارغىنلىق.
kelâm. is. ar. سۆزلەر تىزمىسى، سۆز.
kelami . kadim. is. ar. قۇرئان.
kelami . kibar. is. ھېكمەتلىك سۆزلەر، ئاتالار سۆزى، ماقال، تەمسىل.
kelâm . ullah. is. ar. ① ئاللانىڭ سۆزى. ② قۇرئان.
kelan. s. far. ① چوڭ، بۈيۈك، كالان. ② كۆزگە كۆرۈنەرلىك.
kelb. is. ar. ئىت.
kelbi. s. ar. ئىتتەك ئائىت.
kelebek, – ği. is. كېپىنەك.
kelek. s. is. ① تېتىر (يەر)، تاقىر (باش). ② سال (تۆلۈم ئۈستىگە قىلىنغان). ③ ئورۇنسىز ھەرىكەتتە بولۇنغان، دۆت. ④ خەمەك، سويما.
keleklik, – ği. is. دۆتلۈك، مۆڭلۈك.
kelem. is. ar. كاللەكبەسەي (گاپوستا، لەڭخابى).
kelender. is. yun. رومكا، قەدەھ.
kelep. is. گىرە (يىپ).
kelepçe. is. قولغا سېلىنىدىغان كويزا.
kelepçeli. s. قولىغا كويزا سېلىنغان.
kelepir. is. ئەرزان مال، ئەرزان نەرسە.
kelepirci. s. ئەرزان باھادا ئېلىشنى خالايدىغان، تەييارغا ئاشىق، بىكارغا ئېلىشنى ياخشى كۆرىدىغان.
kelepser. is. تىزگىن.
keler. is. كېلەر (ئۆملىگۈچىلەردىن).
keleş. s. ① تاز، چېچى چۈشۈپ كەتكەن. ② شالاق. ③ قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر. ④ چىرايلىق، گۈزەل.
keleve, kelefe. is. ئېگىرىلگەن يىپ يۆگىمى، گىرە.
kelil. s. ar. كۆزى ياخشى كۆرمەيدىغان.
kelime. is. ar. كەلىمە، سۆز، ئىبارە.
kelime . bilim. is. لېكسىكولوگىيە.

kemansaz. is. ئەسكرىپكا ياسىغۇچى.
keme. is. چوڭ چاشقان.
kemençe. is. far. تىزغا قويۇپ چېلىدىغان، ئۇچ تارلىق ئەسكرىپكىغا ئوخشاش ساز.
kement, – di. is. far. ① سالغا (ئات تۇتىدىغان ئارغامچا). ② سىرتماقلىق. ③ ئادەمنى ئاسىدىغان دارىنىڭ سىرتمىقى. ④ ھايۋان ئوقتىلىرىنىڭ چۈلۈۋۈرى.
kementlemek. ئوغرىلىق بىلەن پۇل تاپماق.
kemer. is. far. ① كەمەر، بەلباغ. ② ئىشىك، دېرىزە، كۆۋرۈك قاتارلىقلارنىڭ ئەگمىسى. ③ كامان شەكىللىك.
kemirli. s. ① كەمەر باغلىغان. ② ئەگمىلىك (ئىشىك). ③ ئىلمەك: «Kemirli burun — ئىلمەك بۇرۇن.»
kem · göz. is. جادۇ كۆز، سېھىرلىك كۆز.
kemik, – gi. is. s. ① سۆڭەك، ئۇستىخان. ② سۆڭەكتىن ياسالغان: «Kemik tarak — سۆڭەك تاراق.»
kemik · bilim. is. ant. ئاناتومىيە ئىلمى سۆڭەك تۈزۈلۈشىنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈمى، ئوستىئولوگىيە.
kemik · bilimsel. s. ئوستىئولوگىيەلىك.
kemikçik, – ği. is. كۆمۈرچەك.
kemikleşmek. ① سۆڭەك ھالىنى ئالماق. ② قۇرۇپ قاتتىقلانماق.
kemikli. is. ① سۆڭەكلىك. ② سۆڭمىكى كېلىشكەن ۋە زور. ③ بەك ئاجىز، ئورۇق.
kemiklik, – ği. is. ① سۆڭەك قويۇلىدىغان يەر. ② جەسەت كۆلى قۇتىسى.

keliser. is. yun. مۇڭگۈز.
kelle. is. far. ① كاللا، باش. ② دانە، سان. ③ باشاق.
kellenme. is. چاچ چۈشۈشى، تۈك چۈشۈشى.
kellik, – ği. is. ① تازلىق، ياغاقلىق. ② تېپتىر يەر.
kem. s. far. ① ئەسكى، يامان. ② ئاز، يېتەرسىز، كەم.
kem · abiş. s. far. تەخمىنەن.
kemal, – li. is. ar. كامىل، يېتىشكەنلىك، مۇكەممەل.
kemalizm. is. ئاتاتۈركچىلىك، كامالىزم، كامالچىلىق.
kemalist. is. fr. كامالىست، ئاتاتۈركچى.
keman[1]. is. far. ئەسكرىپكا.
kemen[2]. is. far. يا (ئوقيانىڭ ياسى).
kemanci. is. ① ئەسكرىپكا چالغۇچى. ② ئەسكرىپكا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
kemancılık, – ğı. is. ئەسكرىپكىچىلىق، ئەسكرىپكا چېلىش تۈرمۇش كەچۈرۈش.
kemandan. is. ساداق (ئوقيانىڭ ئوقىنى سالىدىغان خالتا).
kemanca. is. far. ① كامالچە (ئەسكرىپكا كامالچىسى). ② خەلق سازىدىن بىر خىلى. ③ ھەيكەلتىراشلارنىڭ ئويما ئويىدىغان پولات قەلىمى. ④ خۇمدانچىلارنىڭ، خىشچىلارنىڭ لاي كېسىدىغان سايمىنى.
kemani. is. far. ئەسكرىپكا چالغۇچى.
kemankeş. is. far. ① ئوقياچى، ئوقيا ئاتقۇچى. ② ئەسكرىپكا چالغۇچى. ③ جەمئىيەت ئەزاسى.

kemiksi. s. ئۇستىخانستمان.
kemiksiz. s. سۆڭەكسىز، ئۇستىخانسىز.
kemin[1]. s. far. ① بەك ئاز. ② بەك كىچىك.
kemin[2]. ar. ① يوشۇرۇنۇش يېرى. ② يوشۇرۇنغۇچى.
kemircik, – ği. is. كۆمۈرچەك: «Burun kemirciği — بۇرۇن كۆمۈرچىكى.»
kemirgen. s. كېمىرگەن، غىجغان.
kemirgenler. is. توشقان، چاشقان، كىرپە قاتارلىق كېمىرگۈچى هايۋانلارنىڭ ئاتىلىشى.
kemirici. is. كېمىرگۈچى (هايۋان).
kemirilmek. غاجىلانماق، كېمىرىلمەك.
kemirmek. غىجىماق، كېمىرمەك.
kemiyet, – ti. is. ar. مىقدار، سان.
kemlik, –ği. is. ئەسكىلىك، يامانلىق.
kemre. is. ① قىغ، تېزەك، مايماق. ② قاقاچ.
kemter. s. كەمتەر، كىچىك پىسىل.
kenar. is. far. ① قاسناق، قىرغاق، پەۋاز. ② چەت، ياقا. ③ قۇچاقلاش.
kenarcı. is. دېڭىز ياقىسىدا بېلىق تۇتقۇچى.
kend. is. شەھەر، كەنت.
kende. is. far. ① خەندەك. ② كېسىلگەن، ئايرىلغان. ③ قېزىلغان، كولانغان.
kendi. z. ئۆز، ئۆزى:
«1. Bunu kendime ayırdım — بۇنى ئۆزۈمگە ئايرىدىم.
2. O, kendine güveniyor — ئۇ ئۆزىگە ئىشىنىدۇ.
3. Kendisi gelsin — ئۆزى كەلسۇن.
4. Kendi evim — ئۆز ئۆيۈم.
5. Kendi düşünceniz — ئۆزىڭىزنىڭ چۈشەنچىڭىز.»
kendiliğinden. ئۆزلۈكىدىن.
kendilik, – ği. is. ماهىيەت.
kendir. is. كەندىر.
kendircilik, – ği. is. كەندىرچىلىك.
kenduri. is. ① ئورۇندۇق قىيىپى. ② خەتنە تويى.
kene. is. سالغا، كانا (قوي، كالا، ئات قاتارلىقلارنىڭ قېنىنى شورىغۇچى):
«Koyun kenesi — قوي پىتى. Köpek kenesi — ئىت پىتى.»
kenef. is. ar. ① تەرەپ، جەھەت. ② رايون، پارچە. ③ سۇ قۇنىدىغان يەر. ④ همسايە، مۇداپىئە. ⑤ تەرەتخانا. ⑥ مەينەت، چىركىن.
kene · göz. s. پىت كۆز، گازىر كۆز.
kenet, – ti. is. ئىسكوپ، قارماق (بىناكارلىقتا ئىشلىتىلىدىغان ⌐ شەكىللىك تۆمۈر مىخ).
kenetlemek. ① قارماقلىماق. ② قارماق بىلەن بىر – بىرىنى تۇتتۇرماق.
kenetlenmek. قارماق بىلەن تۇتتۇرۇلماق.
kenetli. s. قارماقلانغان.
kenevir. is. yun. كەندىر.
kenevircilik, –ği. is. كەندىرچىلىك.
kenevir · kuşu. is. سايرىغۇچى قۇش – قاچىلارنىڭ ئومۇمىي ئىسمى.
kengalar. is. مۇسۇلمانلاشقان نېگىرلار.
keniz. is. far. ① ئايال قۇل. ② قىز.
kenizek. is. ① كېنىزەك. ② كىچىك قىز.
kennas. is. ar. ① تەرەتخانىلارنى

بـــۇ — «Bu elma kepeklenmiş ئالما لاۋزىلىشىپ كېتىپتۇ.»

kepekli. s. ① كېپەكلىك (ئىچىدە كېپىكى بولغان). ② لاۋزا، بەتتام.

kepenek, – ği. is. fat. بۇغداي كېپىنكى.

kepenek, – ği. is. پادىچىلار ئۈستىگە ئارتىۋالىدىغان يەڭسىز چاپان.

kepenk, – ği. is. erm. ئىشىك، دېرىزە لەرنىڭ سىرتىدىن تاقاپ قويىدىغان ياغاچ ياكى تۆمۈر قاپقاق.

kepi. is. fr. فرانسىيە ئوفىتسېرلىرى نىڭ سىرتقى كىيىمى.

kepir. is. ئۇنۇمسىز يەر، ھوسۇل بەرمەيدىغان يەر.

kepmek. ئولتۇرۇشۇپ كەتمەك، يېقىلماق.

ker[1]. is. ar. ① ساغرو، پاك. ② ئىگە، تىدار، قۇدرەت. ③ ئېنېرگىيە.

ker[2]. is. ئۇرۇشتا چېكىنگەندىن كېيىن قايتا ھۇجۇمغا ئۆتۈش.

kerahet, – ti. is. ar. مەجبۇرىي ۋە بېسىم بىلەن ئىشلەش.

keramet, – ti. is. ar. ① كارامەت. ② مەردلىك، مەردانىلىق. ③ ھۆرمەتلىك.

kerametli. s. ① مۇبارەك. ② مەرد.

keramet. medar. is. ① كارامەتلىك كۆرسەتكەن كىشى. ② ياخشى نىيەتلىك.

kerata. is. yun. ① خوتۇنى تەرەپتىن ئالدىنىدىغان ئەر.

keratın. is. fr. مۈڭگۈز ماددىسى.

keratınlı. s. ئىچىدە مۈڭگۈزسىمان ماددىسى بولغان.

kerb. is. ar. قايغۇ، ھەسرەت، ئەلەم، دەرد.

kere. is. ar. قېتىم، نۆۋەت: «İki kere okudum — ئىككى قېتىم تازىلىغۇچى. ② ئەخلەتچى.

kenotof. is. fr. ئۇلگۈچىنىك خاتىرىسى ئۈچۈن ئورنىتىلغان ئابىدە، مەڭگۈ تاش.

kent. öz is. شەھەر، كەنت: «Çinin başkenti pekin — جۇڭگو-نىڭ پايتەختى بېيجىڭ.»

kental. is. far. يۈز كىلوگرام ئېغىرلىقىدىكى ئۇلچەم بىرلىكى.

kentli. s. is. شەھەرلىك.

kent. soylu. is. بۇرژۇئازىيە.

Kenya. is. öz. گېنىيا (شەرقىي ئافرىقىدىكى مۇستەقىل بىر دۆلەت).

kenz. is. ar. خەزىنە.

kep. is. ing. ① شەپكە، دوختۇرخانىلاردا كېسەل باققۇچىلارنىڭ ئاق بۆكى. ② مۇراسىملاردا پروفېسسور ياكى ستۇدېنتلارنىڭ كىيىدىغان بۆكى.

kepeze. s. far. ① كۆلكىلىك ۋە قىممەتسىز. ② رەزىل، رەسۋا، ئارىسىز، ئۇزا تارتمايدىغان. ③ قىممىتىنى يوقاتقان، ئەھمىيەتسىز.

kepçe. is. far. ① ساپلىق، چۆمۈچ. ② چەمبەرگە ئورنىتىلغان بېلىق تۇتىدىغان تور. ③ گۈرجەك.

kepçe. kulak. s. سالپاك قۇلاق.

kepçe. kuyruk. s. ھارام تاماق، پارازىت، تەپيار تاپ.

kepçe. surat. s. يۈزى كىچىك، يۈزى قوشۇقتەك.

kepek, – ği. is. ① كېپەك. ② باش كېپىكى.

kepekçi. is. كېپەك ساتقۇچى.

kepeklenmek. ① كېپەكلىشىپ كەتمەك (باش). ② لاۋزىلاشماق:

kerpeten. is. ar. ئامبۇر.
kerpiç. is. كېسەك.
kerpiççi. is. كېسەكچى.
kerramiye. is. كەررامىيە (IX ئەسىردە بارلىقا كەلگەن ئىسلام مەزھىپى).
kersen. is. تەڭنە.
kertan. s. ئەندىشىچان، قورقاق.
kerte. is. ① ئىشارەت، بەلگە. ② دەرىجە:
«İşi bu kerteye getirmemel idiniz — ئىشنى بۇ دەرىجىگە يەتكۈزمەسلىكىڭىز ياخشى بولاتتى.»
kertenkele. is. كەرتەنكەلە (ياقا، يىلان، تىمساھ قاتارلىق ھايۋانلار تۈرى).
kerti. is. → **Kerte.**
kertik, – ği. s. is. ① جىرالغان. ② جىرالغان يەر، ئويۇلغان يەر.
kertilmek. جىرالماق، ئويۇلماق.
kertmek. جىرتماق، ئويماق.
kervan. is. far. كارۋان.
kervan · başı. is. كارۋان بېشى.
kervancı. is. كارۋانچى.
kervancılık, – ğı. is. كارۋانچىلىق.
kervan · kıran. is. چۆلپان يۇلتۇزى. شۇڭا يەنە بىرخىل ئاتىلىشى.
kervan · saray. is. far. كارۋان سارايى.
kes[1]. is. ar. ① رومكا، قەدەھ. ② ھاراق تۆلدۈرۈلغان قەدەھ. ③ گۈلنىڭ تاشقى يوپۇرمىقى.
kes[2] is. كىشى (بۇ يالغۇز قوللىنىلمايدۇ، پەقەت «her» سۆزى بىلەن بىرىكىپ herkes شەكلىدە قوللىنىلىدۇ).
kes[3]. is. تەنھەرىكەتچىلەر ئاياغ كىيىمى.
kesad. is. → **Kesat.**
kesafet, – ti. is. ar. بىر نەرسىنىڭ ئوقۇدۇم.»
kerem. is. ar. ① ئەسلى ياخشى، ئۇلۇغلۇق. ② ياخشىلىق.
kerempe. is. yun. ① ياقا، قىرغاق، بۇرجەك. ② تاغ چوققىسى. ③ كېسىمە تۇمشۇقى.
keres. is. چوڭ ۋە چىڭقۇر قاچا، تاماق قاچىسى.
kereste. is. far. پەن، تاختا، ياغاچ ماتېرىياللىرى.
keresteci. is. تاختاي ساتقۇچى.
kerestecilik, – ği. is. تاختاي ئېلىپ سېتىش ئوقىتى.
keresteli. s. بەستلىك:
«Keresteli adam — «بەستلىك ئادەم.
kerevet, – ti. is. كارىۋات.
kerevit. is. → **Kerevet.**
kereviz. is. چىڭسەي.
kerh. is. ar. ① يىرگىنىچ، سەسكىنىش. ② بىر ئىش ئۈچۈن زورۇقۇش.
kerhane. is. far. پاھىشخانا.
kerim. s. ar. ① ئېسىلزادە، مەرد، قولى ئوچۇق. ② تېگى ياخشى، ئۇلۇغ.
kerime. is. ar. ① قىز ئەۋلاد. ② ئايەت.
keriz. is. far. يۇندا قۇدۇقى.
kerizci. is. ① چالغۇچى، سازچى. ② ھەييار، قىزىقچى.
kerizlemek. ساز چالماق.
kerkeç. is. ئىستىھكام، قەلئە.
kerkenez. is. كۆكۈنەك (قۇش).
kerke. is. كەكە، پالتا.
kermen, kirmen. is. قەلئە، ئىستىھكام.
kerozen. is. fr. كېرسىن.

kesici. s. ① كەسكەن. ② بوغۇز- لىغۇچى (مالنى).
kesif. s. ar. قويۇق، زىچ، قېلىن.
kesik. s. ① كېسىك، كېسىلگەن. ② يارىلانغان. ③ هارغىن، تالغان. ④ ئەسكى، ناچار.
kesiklik, – ği. is. ① كېسىكلىك. ② هالسىزلىق، هارغىنلىق.
kesiksiz. s. داۋاملىق، داۋامەت.
kesiksizlik, – ği. is. توختىماستىن.
kesilmek. ① كېسىلمەك، بوغۇزلىنماق. ② هالسىزلانماق، هارماق. ③ بۇزۇلماق. ④ توختىماق، توڭماق. ⑤ ئۈزۈلمەك:
«1. Süt kesildi — سۈت بۇزۇلدى.
2. Rüzgar kesildi — شامال توختىدى.
3. Yemeği kesildi — تامىقى ئۈزۈلۈپ قالدى.»
kesim. is. ① كېسىش، بوغۇزلاش، پىچىش. ② تەتىل. ③ پارچە، قىسىم، رايون:
«Çinin kuzey kesimi — جۇڭگونىڭ شىمالىي قىسمى.»
kesimci. is. كۆتۈرە ئالغۇچى، كۆتۈرىچى.
kesimli. s. كەسكىن، قارارلاشتۇرۇلغان.
kesimlik. s. كېسىلىشكە ۋە سويۇلۇشقا يارايدىغان:
«Kesimlik koyun — سويۇلۇشقا يارايدىغان قوي.»
kesin. s. قەتئىي:
«Kesin bir cevap — قەتئىي بىر جاۋاب.»
kesinleşme. s. كەسكىنلىشىش، قەتئىلىشىش.
kesinleşmek. قەتئىيلەشمەك، كەسكىنلەشمەك.

kesici. s. قېلىنلىق هەم زىچلىق دەرىجىسى.
kesat. is. ar. كاسات.
kesân. is. كىشىلەر، شەخسلەر.
kesatlık, – ğı. is. ① كاساتلىق، تۇرغۇنلۇق. ② هوسۇلسىزلىق. ③ يوقلۇق، كەملىك.
kesber. is. ئۇزۇن قويرۇقلۇق قوي بىلەن يۇمىلاق قويىروقلۇق قويدىن تۇغۇلغان قوي.
kese[1]. is. ar. ① پورتمال، خالتا، قاپچۇق، بوغچا، جىلت. ② شەخسىي پۇل.
kese[2]. s. قىسقا يول:
«Kese yollardan gidilse iki saatte varılır — قىسقا يولدىن كەتسە ئىككى سائەت كېتىدۇ.»
kesedar. is. ar. far. كاسسىر.
kesegen. is. كىچىك چاشقان.
kesek, – ği. is. ① داغگال، چالما. ② يېقىلغۇ قىلىش ئۈچۈن قورۇتۇلغان تېرەك. ③ چەم. ④ پارچە.
keseklenmek. پارچە - پارچە بولماق، پارچىلانماق.
kesekli. s. چالمىلىق، داغگاللىق.
kesel. is. ar. بوشاڭلىق، هورۇنلۇق.
kesen. s. كەسكەن.
kesene. is. ① سۆزلىشىش. ② ئابۇنە. ③ ئىشنى كۆتۈرە بېرىش.
kesenek. is. كۆكسىنى سېتىۋېلىش.
kesenekçi. is. كۆكسىنى سېتىۋالغۇچى.
kesenkes. كەسكىن هالدا، كەسكىنلىك بىلەن:
«Gitmiyeceğini kesenkes söyledi — كەتمەيدىغانلىقىنى كەسكىن (كېسىپ) سۆزلىدى.»
keser. is. كەسكۈچ.

«قۇۋۇەتلىك سىركە. — Keskin sirke

keskinleşmek. ① كەسكىنلەشمەك. ② تېتىكلەشمەك.

keskinleştirmek. ① كەسكىنلەشتۈرمەك. ② تېتىكلەشتۈرمەك.

keskinletmek. ① كەسكىنلەتمەك. ② تېتىكلەتمەك.

keskinlik, – ği. is. ① كەسكىنلىك. ② كۈچلۈكلۈك.

kesme. is. ① كېسىش. ② ئېگەرنىك يوپۇقى. ③ قاتالتىرچىنىك قايچىسى. ④ مۇقىم باها.

kesmece. s. ① تىلىم، پىچىم. ② ئۇلگۈجە:

« Kavunu kesmece virirlerse alırız — قوغۇننى تىلىپ بەرسە ئالىمىز.

Bu kitapları kesmece birer liradan aldım — بۇ كىتابلارنى ئۇلگۈجە بىر لىرادىن ئالدىم.»

kesmek. ① كەسمەك. ② پارچىلىماق. ③ چۈشۈرمەك، ئالماق. ④ بوغۇزلىماق. ⑤ توختاتماق:

«1. Ipi kesmek — يىپ كەسمەك.

2. Ağaçları kesmek — دەرەخ كەسمەك.

3. Eti kesmek — گۆش پارچىلىماق.

4. Saç kesmek — چاچ چۈشۈرمەك.

5. Tırnak kesmek — تىرناق ئالماق.

6. Koyun kesmek — قوي بوغۇزلىماق.

7. Yardımı kesmek. — ياردەمنى توختاتماق.»

«Burada kalmamız kesinleşti — بۇ يەردە قېلىشىمىز قەتئىيلەشتى.»

kesinleştirmek. قەتئىيلەشتۈرمەك.

kesinlik, – ği. is. قەتئىيلىك.

kesinsiz. s. قەتئىي بولمىغان.

kesinsizlik, – ği. is. قەتئىيسىزلىك.

kesinti. is. ① كېسىلگەن پارچە، كەسمە. ② توختىتىش:

«Işimiz hiç bir kesintiye uğramadan yürüyor — ئىشىمىز ھېچقانداق توختىتىشقا ئۇچرىماستىنلا داۋام قىلىۋەردى.»

kesintisiz. s. ① ئۈزلۈكسىز. ② داۋاملىق بىرىلگەن (مائاش).

kesir[1], **– sri.** is. ar. كەسىر:

«Yarım, üçte bir, yüzde üç birer kesirdir — يېرىم، ئۈچتە بىر، يۈزدە ئۈچ، — بۇلارنىڭ ھەربىرى بىر كەسىر.»

kesir[2]. s. ① كۆپ. ② كۆپ قېتىم، تېز – تېز. ③ تۇرى كۆپ، تۈرلۈك.

kesirli. s. كەسىرلىك.

kesişmek. ① توختاشماق. ② سوددا كېلىشمەك، بىر – بىرىگە ماسلاشماق.

kesit, – di. is. كېسىلگەن پارچە.

kesitleme. is. بىر بىنانىڭ ئىچىنى كۆرسىتىدىغان رەسىم.

keskenmek. قولىنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان ئادەمنىڭ قىلماق.

keski. s. ① كەسكۈچى ئەسۋاب. ② كەكە، پالتا.

keskin. s. ① ئۆتكۈر، ئىتتىك، تەسىرى كۈچلۈك، قۇۋۇەتلىك. ③ خوتۇن پەرەس:

«Keskin bıcak — ئۆتكۈر پىچاق.

kesmez. s. قاشاق، گال، كەسمەس.
kesp, – bi. is. ① ئىشلەپ قولغا كەلتۈرۈش. ② ئىگە بولۇش، ئېرىشىش.
kespetmek. قازانماق، ئىگە بولماق، ئېرىشمەك.
kesret, – ti. is. ar. كۆپلۈك.
kesretgâh. is. دۇنيا، ئالەم، كائىنات.
kesretmek. سۈندۈرماق، ئوشتۇماق، چاقماق، كونىراتماق.
kestane. is. yun. كەشتانە (بىر خىل مېۋە).
kestaneci. is. كەشتانە ساتقۇچى.
kestirilmek. كەستۈرۈلمەك.
kestirmek. ① كەستۈرمەك. ② مۆلچەرلىمەك، تەخمىن قىلماق. ③ مۇگدىمەك. ④ ۋاز كەچتۈرمەك.
«Nedenini bir türlü kestiremedim — «سەۋەبىنى زادى بىلمىدىم.
keşen. is. كىشەن.
keşf. → **Keşif**
keşfedilmek. كەشپ قىلىنماق، يارىتىلماق، ئىجاد قىلىنماق.
keşfetmek. ar. t. كەشپ قىلماق، يارىتماق، ئىجاد قىلماق.
keşfiyât. is. ar. كەشپىيات، ئىجادىيەت.
keşif, – şfi. is. ar. كەشپ، ئىجاد، يارىتىش.
keşik. is. نۆۋەت، رەت، گىزەك.
keşikleme. is. ئالماش.
keşikleşmek. نۆۋەتلىشىپ ئىشلىمەك، ئالمىشىپ ئىشلىمەك.
keşiş. is. راھىب، ماناخ.
keşişleme. is. ① شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدا چېقىدىغان شامال. ② كومپاس نىڭ شەرقىي جەنۇبىنى كۆرسىتىدىغان تەرىپى.
keşmekeş. is. far. ① مۇرەككەپ، قالايمىقان، تەرتىپسىز. ② غەۋغا، جېدەل، ماجرا. ③ بىقارارلىق.
keşmir. öz. is. كەشمىر.
keşti. is. far. ① كېمە. ② ھاراقكەش.
ket. is. توسالغۇ، پۈتلىكاشاك.
keten. is. bot. كەندىر.
ketenci. is. ① كەندىردىن رەخت توقۇغۇچى. ② كەندىر ساتقۇچى.
ketencilik, – ği. is. كەندىر تىجارىتى.
kethüda. is. far. باي لارنىڭ ۋەكىلى دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ ئىشىنى باشقۇرغۇچى، كەتخۇدا بارتۇ.
ketibe. is. ar. ask. تۈمەن (ھەربىي)، پولك.
ketif, – tfi. is. ar. مۇرە، مۇرە سۆڭىكى، تارغاق.
ketim, – tmi. is. ar. يوشۇرۇش، سىر ساقلاش.
katmetmek. يوشۇرماق، مەخپىي تۇتماق.
ketum. s. ar. ئاغزى بەك، سىر ساقلايدىغان، مەخپىي تۇتىدىغان.
ket · vurmak. is. توسقۇن بولماق، پۈتلىكاشاك بولماق، قىيىن لاشتۇرماق، مۇشكۈللەشتۈرمەك.
kevkebe. is. ar. ① يۇلتۇز. ② ئاتلىق پولك (ئەسكەر). ③ كۆركەم، سەلتەنەت، ھەشمەت.
kevkep. is. ar. ① يۇلتۇز. ② پارقىراق.
kevn. is. ar. ① كېيىن پەيدا بولۇش. ② مەۋجۇدىيەت، بارلىق. ③ دۇنيا، ئالەم، جاھان.
kever. is. ar. كەۋسەر (جەننەت

kıble · gâh. is. ar. قبلە تەرەپ.
kıble · keşişleme. is. جەنۇب ۋە شەرقىي جەنۇب شاملى.
kıble · lodos. is. جەنۇب ۋە غەربىي جەنۇب شاملى.
kıble · nüma. is. ar قبلىنامە، قبلىنى كۆرسەتكۈچى، كومپا.
kıç, — çı. is. ① قۇيرۇق (ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ ئۇمۇرتقىلىرىنىڭ ئاخىرقى قىسمى). ② پاچاق، ئايىغ.
kıçın kıçın. z. ئارقىسىغا، ئارقىچىلاپ.
kıdem. is. ar. ① ستاژ. ② قەدىمكى. پىشقەدەم.
kıdemce. z. تەجرىبە ۋە پىشقەدەملىك جەھەتتىن.
kıdemli. s. تەجرىبىلىك، پىشقەدەم. ③ پىشقەدەم كادىر. ~ Kadro —
kıdemsiz. s. يېڭى، تەجرىبىسىز.
kığ, kığı. is. قۇمىلاق (قوي، ئۆچكە ۋە تۆگىنىڭ).
kığımsı. s. قۇمسىلاقسىمان، قۇمسىلاققا ئوخشايدىغان.
kığırmak. چاقىرماق، ۋارقىرىماق.
kığlamak. قۇمىلاقلىماق.
kıkırdak. is. ① كۆمۈرچەك. ② جىگىردەك.
kıkırdaklı. s. تۈزۈلۈشىدە كۆمۈرچەك بولغان.
kıkırdamak. ① خىرىلداپ كۈلمەك. ② تۆكلاپ قالماق. تۆلمەك.
kıl. is. قىل، تۈك، موي، يۇڭ.
kılada. is. بوينىغا ئېسىلىندىغان زىننەت بۇيۇمى.
kılağı. is. پىچاق، ئۇستۇرا قاتارلىق تىغلارنى چاققا تۇتقاندا تىغنىڭ بىسىدا پەيدا بولىدىغان سىزىقلار.

سۈيى).
key. is. ar. داغلاش (يارىنى).
keyf. is. → **Keyif.**
keyf·etmek. ar. t. كۆڭۈل ئاچماق.
keyfi. s. ar. ئىختىيارىي، خاھىشى. ~ davranış. — ئىختىيارى ھەرىكەت
keyfiyet, — ti. is. خۇسۇسىيەت، ئەھۋال، ۋەزىيەت.
keyif. is. as. ① كەيپ. ② كۆڭۈل خۇشلۇقى. ③ كەيپىلىك، مەستلىك. ④ ھەۋەس. ⑤ ساقلىق، ئامانلىق. ⑥ خۇي، مىجەز:
«Bügün keyfim yok — بۈگۈن كەيپىم يوق.
O ancak keyfini düşünüyor — ئۇ پەقەت ئۆز خۇشلۇقىنى ئويلايدۇ.»
keyfince. z. خالىغىنىچە، ئىختىيارىچە، مەيلىچە، خاھىشىچە.
keyiflenmek. ① خۇشال بولماق. ② مەست بولماق.
keyifli. s. كەيپى جايىدا، خۇشال.
keyifsiz. s. يەڭگىل ئاغرىق، ناخۇش.
keyifsizlenmek. بىرئاز ئاغرىماق.
keyifsizlik, — ği. is. يېنىك ئاغرىق، راھەتسىزلىك.
kez. is. ① قېتىم، نۆۋەت، كەز. ② ئوقيا ئوقىنىڭ كىرىچكە تىرىلىپ تۇرىدىغان يېرىقى. ③ جۈڭگو ۋە ھىند دېتانىڭ بىر خىل يىپەك رەختى.
kezzap. s. far. كۆپ سۇزلىگۈچى، كاززاپ.
kıbâle. is. ar. كىندىكئانىلىق، بالا تۇغدۇرۇش ئىشى.
kıble. is. ar. ① قىبلە. ② جەنۇب. ③ جەنۇبتىن سوققان شامال.

kılıç, – çı. is. قىلىچ.
kılıç . bacak. s. ئەگرى پۇت، پۇتى مايماق.
kılıççı. is. قىلىچ سوققۇچى.
kılıç . hane. is. قىلىچ سوقۇلىدىغان يەر.
kılıçlama. is. چاپراس قويۇش.
kılıçlı. s. is. قىلىچ بىلەن قوراللانغان.
kılıçsı. s. قىلىچسىمان.
kılıf. is. ar. ① قاپ، كىرلىك. ② غىلاپ، قىن. ③ يوپۇق:
«1. Yastık kılıfı — ياستۇق قېپى.
2. Saat kılıfı — سائەت قېپى.
3. Yatak kılıfı — يوتقان كىرلىكى.»
kılıflı. s. قاپلىغا سېلىنغان، قىسىن ئىچىدە بولغان.
kılık, – ğı. is. ① قىلىق، مىجەز. ② قىياپەت، كۆرىنىش. ③ رەسىم، تەسۋىر. ④ شەكىل.
kılıklandırmak. تەسەۋۋۇر قىلماق.
kılıklı. s. ① مىجەزلىك، قىلىقلىق. ② گۈزەل:
«Dilenci kılıklı bir adam — گەلەندەر مىجەزلىك بىر ئادەم.»
kılıksız. s. قىياپەتسىز، پەرىشان، قىلىقسىز.
kılınmak. قىلىنماق، ئۆتكۈزمەك:
«Cenaze namazı kılındı — جىنازا نامىزى ئوتكۈزۈلدى.»
kıl . kapan. is. قەھرىتانلىك يەنە بىر خىل ئاتقىلىشى.
kıllama. is. يېزا ئايالىرى زىننەت ئۈچۈن ئارقىسىغا ئېسىۋالىدىغان پۈپۈك، جالا.

kılağılamak. تىغنى بىلەپ ياكى كاپلاپ ئىتتىكلەتمەك.
kılağılı. s. ئۆتكۈر، ئىتتىك.
kılağısız. s. قاشاڭ، گال (تىغ).
kılaptan. is. كالاۋتۇن، زەرىپ.
kılâsık. → **Klâsik.**
kılav. is. قويدا بولىدىغان بىر خىل خەتەرلىك ئاغرىق.
kılavuz. is. ① رەھبەر، يولباشچى. ② يېگىت ۋە قىز قولىدىشى.
kılavuzlamak. رەھبەرلىك قىلماق، باشلامچىلىق قىلماق.
kılavuzluk, – ğu. is. رەھبەرلىك، باشلامچىلىق.
kılbarak. is. ئوتتۇرا ئاسىيادا ياشايدىغان ئۇزۇن تۈكلۈك بىر خىل ئات.
kıl . burun. is. تۈمشۇق (دېگىزدىكى قورۇقلۇق پارچىسى).
kılcal. s. قىلسىمان، بەك ئىنچىكە.
kılcan. is. ئات قۇيرۇقىدىن توقۇلغان قۇش تۈتۈش تورى.
kılçık, – ğı. is. ① قىلتىرىدىق (بېلىقنىڭ). ② ئارپا، بۇغداينىڭ قىلتىرىقى.
kılçıklı. s. ① قىلتىرىقلىق (بۇغداي). ② ئەگرى – توقايلىق، توساڭغۇلۇق، قىيىنچىلىق.
kılçıksız. s. قىلتىرىقسىز (بېلىق).
kıldırmak. قىلدۇرماق، ئەتتۈرمەك.
kılgı. is. ① تەتبىق. ② ئەھمىيەت.
kılgalamak. تەتبىق قىلماق، تەتبىقلىماق.
kılgılı. s. ئەھمىيەتلىك.
kılgın. is. ئەھمىيەتكە ئايلاندۇرۇش.
kılıbık. s. is. خوتۇنىدىن قورقىدىغان.

kıpçakça, kumanca. is. قىپچاقچە، قىپچاق تىلى.

Kıpçaklar. is. قىپچاقلار (11 - ئەسىر - دىن 15 - ئەسىرگىچە روسىيە سەھرالىرىدا ياشىغان تۈرك قەبىلىسى).

kıpık. s. پىرىم ئوچۇق (كۆز): «Kıpık gözlü — پىرىم ئوچۇق كۆز.

kıpırdamak. پىرىدە تۇرالماسلىق، قىمىلدىماق.

kıpırdamak, kıpırdanmak. قىمىلدالماق.

kıpırdatmak. مىدىرلاتماق، قىمىلداتماق.

kıpıştırmak. كۆزنى ھىپلداتماق.

kıpkıl. s. چارساقال.

kıpkırmızı. s. قىپقىزىل.

kıpmak. تېز يۇمۇپ ئاچماق (كۆزنى).

kır[1]. s. بوز، چار: «Kır at — بوز ئات. Kır sakal — «چارساقال.

kır[2]. is. ① شەھەر ئەتراپى. ② ئوچۇقچىلىق (يەر).

kıraat, – tı. is. ① ئوقۇش. ② ئوقۇش كىتابى.

kıraatçı. i·. s. ئوقۇغۇچى، قىرائەت قىلغۇچى.

kıraat . hane. is. قىرائەتخانە.

kıraç. s. ئۇنۇمسىز (تۇپراق).

kırak, – ğı. is. ① تاغ قاپتىلى. ② قىرغاق، كانار، ياقا.

kıral. is. ① قىرال. ② چوڭ ئۇستا: «Yunan kıralı — يۇنان قىرالى. Satranç kıralı — شاھمات ئۇستىسى.»

kıralcı. is. s. قىرال تەرەپدارى.

kıralice. is. قىرالچە - قىرالنىڭ

kırıltı. s. ھەركەت، بىلىنەر - بىلىنمەس مىدىرلىغان.

kırız. is. قىمىز.

kırlanmak. ئورۇندىن تۇرۇشقا ۋە ئۇچۇشقا تەمشەلمەك.

kın. is. غىلاپ، قىن: «Kılıç kını — قىلىچ قىنى.

kına. is. خېنە.

kınalamak. خېنە ياقماق، خېنە سۈرمەك.

kınalı. s. خېنە ياققان.

kınamak. ئەيىبلىمەك: «Onun bu girişimlerini kınamak — ئۇنىڭ بۇ ھەركەتلىرىنى ئەيىبلىمەك.»

kınamsımak. تەنقىد قىلماق.

kınanmak. ئەيىبلەنمەك: «Onun bu girişimleri kınanmalı — ئۇنىڭ بۇ ھەركەتلىرى ئەيىبلىنىشى كېرەك.»

kıllanmak. ① ئۇۋ پەيدا قىلماق. ② شاقال، بۇرۇت چىقماق. ③ قېرىلاشماق.

kıllet, – ti. is. ئازلىق، كەملىك.

kıllı. s. قىلدىق، تۈكلۈك، تۈك قاپلاپ كەتكەت.

kılmak. قىلماق، ئەتمەك، ئادا قىلماق: «Beni böyle söylemeye mecbur kıldı — مېنى شۇنداق سۆزلەشكە مەجبۇر قىلدى.»

kılsız. s. تۈكسىز، قىلسىز.

kımıldamak. kımıldanmak. ① قىمىلدىماق. ② قۇرساقتىكى بالىنىڭ مىدىرلىشى.

kımıldatmak. قىمىلداتماق، مىدىرلاتماق.

kımıltı. s. ھەركەت، بىلىنەر - بىلىنمەس مىدىرلىغان.

kımız. is. قىمىز.

kımlanmak. ئورۇندىن تۇرۇشقا ۋە ئۇچۇشقا تەمشەلمەك.

kın. is. غىلاپ، قىن: «Kılıç kını — قىلىچ قىنى.

kına. is. خېنە.

kınalamak. خېنە ياقماق، خېنە سۈرمەك.

kınalı. s. خېنە ياققان.

kınamak. ئەيىبلىمەك: «Onun bu girişimlerini kınamak — ئۇنىڭ بۇ ھەركەتلىرىنى ئەيىبلىمەك.»

kınamsımak. تەنقىد قىلماق.

kınanmak. ئەيىبلەنمەك: «Onun bu girişimleri kınanmalı — ئۇنىڭ بۇ ھەركەتلىرى ئەيىبلىنىشى كېرەك.»

kırç. is. قىراۋ.

kırçıl. s. ① بوز، چار. ② قىرى، ياشانغان. ③ قىسقا يۇك، تۇك:
«Kırçıl at — بوز ئات.
Kırçıl sakal — «چارساقال.

kırçıllaşmak. بوز هالغا كەلمەك، چارلىشىشقا باشلىماق.

kırçoz. is. ئوتتۇرا ياشلىق، بۇرۇتى لۇق ئادەم.

kırçozlaşmak. ئوتتۇرا ياشلىق تۇرۇپ، ساقاللىرى ئاقىرىشقا باشلىماق.

kırd. is. ar. مايمۇن.

kırdırmak. پارچىلاتماق، ئۇۋاتتۇرماق، چاقتۇرتماق، ياردۇرتماق.

kıredi. → **Kredi.**

kırgın. s. ① رەنجىمەك، كۆڭۈل يېرىم بولماق، ئەپسۇسلانماق. ② كۆچمىسزلانماق. ③ هايۋانلاردا بولىدىغان يۇقۇملۇق كېسەللىك. ④ قىرغىن (ئۆلۈم تۇرۇش):
« Hiç beklemdiğim dạvranışından ötürü ona biraz kırgınım — كۈتمىگەن هەرىكىتىدىن بىرئاز ئەپسۇسلاندىم.
Soğuklar bu günlerde kırgındır — بۇ كۈنلەردە سوغۇقنىڭ كۈچى قالمىدى.»

kırgınlık, – ğı. is. ① قىرغىنلىق. ② بىئارامىلىق، كۆڭلى يېرىملىق.

Kırgız. is. öz. قىرغىز:
«Kızılsu kırgız özerk ili — قىزىل سۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى.»

Kırgızca. is. قىرغىزچە، قىرغىز تىلى.

Kırgızistan. is. öz. قىرغىزىستان.

kırıcı. s. ① قىرغۇچى، چاقۇچى. خۇتۇنى ياكى قىزالمىق قىلغۇچى ئايال:
«Güzellik kıraliçesi — گۈزەللىك قىرالچىسى.»

kıraliyet, – ti. is. ar. قىرالىق.

kırallık, – ğı. is. ① قىرالىق. ② قىرالىق دۆلەت.

kıran[1]. s. ياۋغان، چاققان (نەرسىنى):
«Taş kıran — تاش چاققان.
Odun kıran — «ئوتۇن يارغان.

kıran[2]. si ① قىرغاق، كانار. ② تاغ باغرى، تاغ قاپتىلى، تاغ سىرتى.

kırânât. is. يېقىنلىشىش، بىر يەرگە توپلىنىش.

kıranta. is. it. ① چاچلىرى ئاقىرىشقا باشلىغان ئوختۇرا ياشلىق ئەر كىشى. ② قىياپىتى كېلىشكەن (ئەر كىشى). ③ چاچلىرى چارلاشقان.

kırat, – tı. is. ① ئالماس، زۇمرەت قاتارلىق قىممەت باها تاشلارنىڭ ئېغىرلىق ئۆلچىمى بىرلىكى ـ كىرات. ② قەدىر ـ قىممەت، خاراكتېر.

kırba. is. ar. ① تۇرسۇق. ② هاراقكەش، پىيانچىك. ③ كىچىك بالىلاردىكى قورساق كۆپىدىغان كېسەللىك.

kırbacı. is. ① قورساق كۆپىدىغان كېسەلگە مۇپتىلا بولغان بالىلارنى ئوقۇپ داۋالىغۇچى باخشى. ② تۆلۈم، تورسۇق ياساپ ساتقۇچى.

kırbaç, – cı. is. ئۇزۇن قامچا.

kırbaçlamak. قامچىلىماق، قامچا بىلەن ئورماق.

kırbaçlanmak. قامچىلانماق، قامچا بىلەن ئۇرۇلماق.

kırcın. is. هايۋانلار قىرغىنچىلىقى، هايۋانلاردىكى يوقۇملۇق كېسەل.

«Ekmek kırıntısı — «نان ئۇۋۇقى.

kırşık. s. ① قاتلانغان، پۈرلەشكەن.
② قۇرۇق.
« Kırışık yüz — پۈرلەشكەن يۈز.
Yüzünde hiç kırışık yok — يۈزىدە زادى قۇرۇق يوق.»

kırışmak. ① پۈرلەشمەك، كىرىشمەك.
② سوقۇشتۇرماق. ③ جىلۋە قىلماق:
« Çarşap kırışmış — چارشاپ پۈرلىشىپ كېتىپتۇ.
Yumurta kırışmak — تۇخۇم سوقۇشتۇرماق.»

kırıtmak. جىلۋە قىلماق، جىلۋىلەنمەك.

kırk, — kı. s. قىرىق (سان):
«Kırık gün — «قىرىق كۈن.

kırkı. is. يۇڭ قىرقىش قايچىسى، قىرقىم قايچىسى.

kırkıcı. is. يۇڭ قىرقغۇچى، قىرقىمچى.

kırkım. is. ① قىرقىم. ② قىرقىم ۋاقتى.

kırkımcı. is. يۇڭ قىرقغۇچى، قىرقىمچى.

kırklar. is. كۆرۈنمىگەنلەر، ئۇزۇن زامان كۆرۈشمىگەنلەر:
«Kırklara karışmak — كۆرۈشمىگەنلەر بىلەن كۆرۈشمەك.»

kırkıncı. s. قىرقىنچى.

kırkıntı. is. ① بىر نەرسىنىڭ يېنى ياكى ئۇچىدىن قىرقىلغان ياكى كېسىلگەن قىسىملار. ② كېسىلگەن چاچ ياكى ساقال، قىرقىندا.

kırklamak. ① قىرىق قېتىم قىلماق.
② كۆپ يۇماق.

kırklı. s. قىرىق كۈننى تولدۇرغان:
«Kırklı çocukla sokaga çıkıl-

② كۆكۈل ئاغرىتقۇچى. ③ سەرراپ.

kırık¹. s. is. ① سۇنۇق. ② شالغۇت.
③ سۇنۇق پارچە:
«1. Kırık kol — سۇنۇق قول.
2. Kırık elma — شالغۇت ئالما.
3. Cam kırığı — «ئەينەك سۇنۇقى.

kırık². is. بىر ئايالنىڭ ئويىنىشى، ئاشنىسى.

kırıkçı. is. سۇنۇقچى، تېڭىقچى (تۇنىپ).

kırıkçılık, — ğı. is. تېڭىقچىلىق، سۇنۇقچىلىق.

kırıklık, — ğı. is. بەدەنىدە ھېس قىلىنىدىغان يەڭگىل راھەتسىزلىك.

kırılgan. s. ئوڭاي سۇنىدىغان، ئاسان چېقىلىدىغان.

kırılma. is. ① چېقىلىش، سۇنۇش.
② سىلىق يۈزۈش. ③ ئىككى تەرەپكە ئۆزىنى تاشلاپ مېڭىش.

kırılmak. ① چېقىلماق، سۇنماق. ② يىرتىلماق. ③ بىرىگە ئاچچىقلانماق.
④ ئازايماق، يوقالماق. ⑤ قىرىلىپ كەتمەك (كېسەللىك ۋە ئۇرۇش سەۋەبىدىن). ⑥ كونىرىماق:
« Bardak kırıldı — ئىستاكان چېقىلدى.
Gömleğin yakası kırıldı — كۆينەكنىڭ ياقىسى يىرتىلدى.»

kırım¹. is. öz. قىرىم (سۆزبەت ئىتتە تېپاقىدا).

kırım². is. ① قىرىلىش (تۈركۈمىلەپ ئۆلۈش). ② يىرتىلغان ياكى سۆكۈلگەن يەر (كىيىمنىڭ). ③ ھايۋانلارنىڭ توپى بىلەن ئۆلۈشى.

kırıntı. is. پارچە، ئۇۋاق:

kırmalamak. ① ئۇششاقلىماق، توغرىـ لىماق. ② پۈرمە چىقارماق.
kırmızı. s. قىزىل.
kırmızılık, – ğı. is. قىزىللىق.
kırmızımsı. s. قىزىلغا مايىل.
kımızımtrak. s. قىزىلغا مايىل.
kırnak, – ğı. is. ① ئايىال قۇل. ② گۈزەل قىز ياكى گۈزەل ئايال.
kırpık. s. ① قىرقىلغان، قىرقىلدىق. ② كېسىلگەن، كېسىك.
kırpılmak. قىرقىلماق، كېسىلمەك.
kırpıntı. is. قىرقىلغان ۋە كېسىلگەن نەرسىدىن چىققان پارچىلار، پۈرۈچ: «Kumaş kırpıntısı — رەخت پۈرۈچى.»
kırpırmak. يىرۇق تەسىرىدىن كۆزنى چىمىلداتماق.
kırpıştırmak. كۆزنى چىمىلداتماق (ئېچىپ يۇمماق).
kırtasiye. is. ar. ① قەلەم، قەغەز، سىياھ، دەپتەر قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى. ② ئىدارىلەرنىڭ ئىش خىراجىتى.
kırtasiyeci. is. يېزىق قۇراللىرىنى ساتقۇچى.
kırtasiyecilik, – ği. is. قەغەز، قەلەم ۋە سىياھ سودىگەرچىلىكى.
kırtipil. s. قىممەتسىز، ئېتىبارسىز، پەرىشان.
kısa. s. ① پاكار. ② قىسقا.
kısaca. s. ① پاكارغىنا. ② قىسقا، كالتا: «Kısaca boylu — پاكار بويلۇق.»
kısacık. s. ① بەك قىسقا، بەك كالتا. ② بەك پاكار.
kısaç, – cı. is. ① قىسقۇچ (تۆمۈرـ قىرقى ئەمدىلا توشقان بالدنى - maz كوچىغا ئېلىپ چىقىشقا بولمايدۇ.»
kırklık. is. ① بوۋاق ئۈچۈن ھازىرـ لانغان يۇگەك، زاكا. ② يۇك قىرقىش قايچىسى.
kırkmak. قىرقماق، كەسمەك.
kırk : merdiven. is. تىك يوقۇش.
kırlağan. is. ① يۇقۇملۇق كېسەل. ② ۋابا كېسىلى.
kırlangıç. is. ① قارلىغاچ. ② يېزىـ لارنى ئايلىنىپ يۈرۈپ كۆز ئاغرىتقىنى داۋالايدىغان تەۋىپ.
kırlant. is. it. گۈلۈك زىننەت، بېزەك.
kırlaşmak. بوزلاشماق، چارلاشماق.
kırlık[1], – ğı. is. بوز، چارلاشقان چاچ.
kırlık[2], – ğı. is. ① بوز يەر. ② شەھەر سىرتىدىكى ئوچۇقچىلىق. ③ ئايالـ لارنىڭ باش ياغلىقى.
kırma. is. ① قاتلاش. ② قىرىق ئاتار مىلتىق. ③ جىرىس (ئۇن)، يانجىلـ غان ياكى ئۇۋىتىلغان دان.
kırmacı. is. ① كىتاب قاتلىغۇچى. ② تۇگمەن، تۇگمەنچى.
kırmak. ① چاقماق. ② يانجىماق. ③ يوق قىلماق. ④ ئەرزانلاتماق، كېمەيتمەك:
«1. Taş kırmak — تاش چاقماق.
2. Arpa kırmak — ئارپا يانجماق.
3. Bu yıl soğuk çok hayvanı kırdı — بۇ يىل سوغۇق كۆپ ھايۋاننى يوق قىلدى.
4. Fiyat kırmak — باھانى ئەرزانلاتماق، باھانى كېمەيتمەك.»

نىڭ بىر قىسمى.»

kısımlamak. سقىملىماق.

kısıntı. is. ئوڭايسىزلىق، چەكلىمە.

kısır. s. ① قىسىر. ② ئۇنۇمسىز:

«Kısır inek — قىسىر ئىنەك.

Kısır toprak — ئۇنۇمسىز يەر.»

kısırlaşmak. قىسىر قالماق.

kısırlaştırmak. تۇغماس قىلىپ قويماق (ئوپېراتسىيە يولى بىلەن).

kısırlık, – ğı. is. قىسىرلىق.

kıskaç, – cı. is. قىسقۇچ، موچىن.

kıskanç. s. قىزغانچۇق، ھەسەتخور، كۆندەش.

kıskançlık, – ğı. is. قىزغانچۇقلۇق، ھەسەتخورلۇق، كۆندەشلىك.

kıskandırmak. قىزغاندۇرماق، ھەسەت قىلدۇرماق.

kıskanılmak. قىزغانماق.

kıskanmak. قىزغانماق.

kısmak. ① قىسماق، تېجىمەك. ② ھەسەت قىلماق:

«Masrafı kısmak — خىراجەتنى تېجىمەك.»

kısmen. z. ar. قىسمەن، بىر قىسىم:

«Eşyayı kısmen gönderdim — نەرسە ـ كېرەكنى قىسمەن ئەۋەتتىم.»

kısmet, – ti. is. ar. تەلەي، بەخت:

«Bu çocuğun kısmeti açık olacak — بۇ بالىنىڭ بەختى ئوچۇق بولغۇدەك.»

kısmetsiz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

kısmî. s. بىر قىسىم، قىسمەن.

kısrak. is. بايتال.

kıssa. is. ar. ① قىسسە، رىۋايەت. ② سەرگۈزەشت.

kıssahan. is. ئىسلام دۆلەتلىرىدە ھېكايە چىلەرنىڭ). ② قىسقۇچپاقىنىڭ نەرسە لەرنى تۇتۇپ قىسىشقا يارايدىغان ئەزاسى.

kısa . dalga. is. قىسقا دولقۇن:

«Pekin radyosu Türkiyeye kısa dalgalarda yayin yapmaktadir — بېيجىڭ رادىئوسى تۈركىيىگە قىسقا دولقۇندا رادىئو بېرىدۇ.»

kıskaçlamak. ① قىسقۇچ بىلەن تۇتماق. ② كونا زاماندا گۆشنى قىسىپ بېرىدىغان قىسقۇچ.

kısalık, – ğı. is. قىسقىلىق.

kısalmak. قىسقىراپ كەتمەك، كالتە ربماق:

«Yikanınca kumaş kisaldı — يۇغانسېرى رەخت قىسقىراپ كەتتى.»

kisaltmak. قىسقارتماق، قىسقا (پاكار) كۆرسەتمەك.

kısas. is. ar. قىساس، ئىنتىقام.

kısık, – ğı. is. ① قىسىق. ② بوغۇق ئاۋاز. ③ تار كېچىك.

kısıklı. is. ① سۇيى ئاز بۇلاق. ② تاشلاردىن ئېقىپ چىققان سۇ.

kısıklık, – ğı. is. بوغۇقلۇق:

«Ses kîsîklığî — ئاۋازنىڭ بوغۇقلۇقى.»

kısılmak. ① قىسىلماق، بوغۇلماق. ② ئازايماق:

«1. Sesi kîsıldî — ئاۋازى بوغۇلدى.

2. Yürek kîsîldî — يۈرەك قىسىلدى.

3. Musluğun suyu kîsîldı — تۇرۇبىنىڭ سۇيى ئازايدى.»

kısım. is. قىسىم، بۇلۇك، پارچە:

« Bir kîsîm buğday — بىر قىسىم بۇغداي.

Memleketin bir kısmı — يۇرتنىڭ

«Kışlık giyisi — قىشلىق كىيىم.
kıt, — tı. s. قىس، كەم، يېتەرسىز، ئاز: «Bu yıl mahsul kıt — بۇ يىل مەھسۇلات ئاز.»
kıt'a. is. ar. ① قىتئە. ② ئەسكەرلەر بىرلىكى. ③ شېئىرنىڭ بىر تۈرى — قىتئە. ④ مەملىكەت. ⑤ پارچە، دانە. ⑥ ھەجىم. ⑦ ھۆسن خەت يېزىلغان لەۋھە: «Asya kıt'ası — ئاسىيا قىتئەسى. Kıtası büyük bir kitap — ھەجمى چوڭ بىر كىتاب.»
kıtâ. is. ar. → **Kesme.**
kıtal, — li. is. ar. ① قىرغىنچىلىق. ② بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈش.
kıtıklamak. تولدۇرماق، بۇرىدىماق.
kıtıpıyos. s. قىممەتسىز، ئەھمىيەتسىز، ئەسكى: «Kıtıpıyos bir hayvana binmiş, sürüyordu — ئەسكى ھايۋانغا مىنىپتىكەن، ئەپقېچىپتۇ.»
kıtır. is. ① ئوتقا پۇچىلانغان قوناق دانىسى. ② يالغان، ئويدۇرما سۆز ياكى خەۋەر.
kıtırcı. s. يالغانچى.
kıtır kıtır. s. غۇچۇر - غۇچۇر: «Kurt kuzuyu kıtır kıtır yemiş — بۆرى قوزىنى غۇچۇر - غۇچۇر يېدى.»
kıtlaşmak. قەھەتلەشمەك، قىسلاشماق.
kıtlık, — ğı. is. قەھەتچىلىك، ئاچارچىلىق، قىسلىق، يېتەرسىزلىك، ئازلىق: «Tahıl kıtlığı — ئاشلىق يېتەرسىزلىكى.»
kıvam. is. ar. ① قىيام، قويۇقلۇق. ② ئۈيغۇنلۇق، ماسلىق. ③ ئاساس.
kıvamlandırmak. قىيام ھالىغا كەلتۈرمەك، قويۇقلاشتۇرماق.

سۆزلىگۈچى.
kıstas. is. ar. ئۆلچەم، مىزان.
kıstırılmak. قىستۇرۇلماق.
kıstırmak. ① قىستۇرماق. ② قاچالمايدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويماق: «Parmağını kapıya kıstırdı — بارمىقىنى ئىشىككە قىستۇردى.»
kış. is. قىش: «Kış geceleri uzun olur — قىش كېچىلىرى ئۇزۇن بولىدۇ.»
kışçı. is. قىشنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن يېيىلىدىغان بىر جىنايەت ئىشلەپ تۇرمىگە كىرگۈچى.
kışın. z. قىش بويىچە، قىشچە.
kışir. is. ar. ① شۆپۈك، پوست (مېۋە - چېۋىلەرنىڭ). ② يەر يۈزى.
kışırlanma. is. سوپۇلۇش، قوپۇرۇلۇش (تاختايىنىڭ سىرى).
kışkırtı. is. كۈشكۈرتۈش، ئوت قويۇرۇقلۇق.
kışkırtıcı. s. كۈشكۈرتكۈچى، ئوت قويۇرۇقلۇق قىلغۇچى.
kışkırtılmak. كۈشكۈرتۈلمەك.
kışkırtmak. ① ئۇركۈتۈپ قاچۇرماق (قۇش ياكى توخۇنى). ② يامان ئىشقا باشلىماق.
kışla. is. ھەربىي لاگېر.
kışlak, — ğı is. قىشلاق.
kışlama. is. ① قىشنى ئۆتكۈزۈش، قىشلاش. ② يامغۇر ۋە بوراندا پاراخوتلارنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرماي پورتتا تۇرۇشى.
kışlamak. قىشلىماق: «Askerler siperlerde kışladı — ئەسكەرلەر لاگېردا قىشلىدى.»
kışlatmak. قىشلاتماق.
kışlık. s. قىشلىق:

kıvamlanmak. ① قويۇقلاشماق. ② قىيامغا كەلمەك. ③ پىشپ يېتىشمەك.

kıvanç. is. مەمنۇنلۇق، خۇشلۇق.

kıvandırmak. مەمنۇن قىلماق، خۇش قىلماق.

kıvanmak. مەمنۇن بولماق، خۇش بولماق.

kıvılcım. is. ① ئوت ئۇچقۇنى. ② تۆمۈر ۋە تاشقا ئوخشاش ماددىلارنىڭ قاتتىق سۈركىلىشى ۋە بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئوت زەررىلىرى.

kıvılcımlanmak. ئوت ئالماق، تۇتاشماق.

kıvırcık. s. بۇجۇغۇر، بۈدۈر: «Kıvırcık saç — بۇجۇغۇر چاچ.

kıvır kıvır. s. بۇجۇر ـ بۇجۇر: «Saçları kıvır kıvır — چاچلىرى بۇجۇر ـ بۇجۇر.»

kıvırmak. ① بۇجۇغۇر قىلماق، بۈدۈر قىلماق. ② بېجىرمەك. ③ ئويدۇرۇپ سۆزلىمەك. ④ ئازماق، چەتلەشمەك: «1. Saçlarını kıvırmak — چاچ ـ لىرىنى بۈدۈر قىلماق.

2. Bu işi onun kadar kimse kıvıramaz — بۇ ئىشنى ھېچكىم ئۇنىڭچىلىك بېجىرەلمەيدۇ.

3. Gene yalanları kıvırmaya başladı — يەنە يالغان ئويدۇرۇشقا باشلىدى.

4. Araba birden bire sağa kıvırdı — ھارۋا بىردىنلا چەتلەشتى.»

kıvırtmak. بۇجۇغۇرلاتماق.

kıvır·zıvır. s. ئەھمىيەتسىز، قىممەتى يوق: «Bu pek öyle kıvır zıvır bir sergi değil — بۇ بەك ئەھمىيەتسىز كۆرگەزمە ئەمەس.»

kıvrak. s. ① جانلىق، تېتىك. ② كېلىشكەن، ياراشقان: «Kıvrak bir adam — جانلىق بىر ئادەم.

Kıvrak bir kıyafet — كېلىشكەن بىر قىياپەت.»

kıvramak. پۈرلەشمەك.

kıvranmak. ① تولغانماق. ② دەرد تارتماق، قىينالماق: «Zavallı sesini çıkarmadan kıvranıyor — بىچارە ئۇن ـ تىن قىلماي، تولغىنىپ تۇرىدۇ.

Yoksulluk içinde kıvranmak — كەمبەغەللىكتە قىينالماق.»

kıvrık. s. ① تولغىماچ، بۇرما، قايرىلما. ② پۈرۈك، قاتلاقلىق: «1. Kıvrık bıyık — تولغىماچ بۇرۇت.

2. Kıvrık saç — قايرىلما ساچ.

3. Kenarları kıvrık bir elbise — پۈرلىشىپ كەتكەن كىيىم.»

kıvrılmak. ① بۇجۇغۇرلاشماق. ② پۈرلەشمەك. ③ تۈرۈلمەك، تۈگۈلمەك.

kıvrım. bağırsak, – ğı. is. ياغلىق ئۇچەينىڭ كوتەن بېشى.

kıya. is. ئېغىر جىنايەت.

kıyacı. is. جىنايەتچى.

kıyafet, – ti. is. ar. ① قىياپەت، كۆرۈنۈش. ② قىلىق. ③ كىيىنىش. ④ شەكىل. ⑤ ھەربىي كىيىم.

kıyafetli. s. قىياپەتلىك: «Asker kıyafetli — ئەسكەر قىياپەتلىك.

kıyafet·name. is. ar. كىيىم ـ كېچەك شەكلىنى تونۇشتۇرغان كىتاب.

kıyafetsiz. s. كىيىنىشى، كۆرۈنۈشى سەت.

kıyak. s. گۈزەل، پاساھەتلىك:

«Sandal kıyıdan gidiyor — قەيىق سۇ يا‌قىسىدا كېتىۋاتىدۇ.»

kıyıcı[1]. is. ① قىيغۇچى، توغرىغۇچى. ② رەھىمسىز، زالىم.

kıyıcı[2]. is. ① دەريا بويىنى سەيلە قىلغۇچى. ② دېڭىز بويلىرىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى.

kıyıcılık,–ğı. is. رەھىمسىزلىك، شەپقەتسىزلىك، زۇلۇم.

kıyık. s. توغرالغان، قىيىلغان.

kıyılmak. ① قىيىلماق، توغرالماق. ② ئاغرىماق:

«Yorgunluktan hertarafımkıyılıyor — هارغىنلىقتىن ھەممىلا يېرىم ئاغرىۋاتىدۇ.»

kıyım. is. ① توغرام. ② ناھەقچىلىككە ئۇچراتماق. ③ ناھەقچىلىك قىلماق. ④ كوللېكتىپ ئۆلتۈرۈلۈش.

kıyım kıyım. z. ئىنچىكە، قىيما قىيما.

«Kıyım kıyım kıymak — قىيما قىيما توغرىماق.»

kıyımlı. s. قىيىلغان، توغرالغان.

kıyın. is. زۇلۇم.

kıyınmak. ئاغرىماق:

«Vücudum kıyındı.— ۋۇجۇدۇم ئاغرىدى.»

kıyıntı. is. ① ئاغرىق. ② قىرىندى:

«Midemde bir kıyıntı var — ئاشقازىنىمدا بىر كېسەل بار.

Tahta kıyıntısı — «ياغاچ قىرىندىسى.

kıyışmak. ① سۆزلەشمەك. ② تەڭ كەلمەك. ③ جاساراەت قىلماق:

«Sen onunla kıyışamazsın — سەن ئۇنىڭ بىلەن تەڭ كېلەلمەيسەن.»

kıyma. is. قىيما:

«Kıyma bıcağı — گۆش توغراش پىچىقى.

«Kıyak bir söz — پاساھەتلىك سۆز.

kıyakçı. is. ① دو چىقىۋچى (قىماردا). ② ئەپيۇنكەش، نەشىكەش.

kıyaklaşmak. گۈزەللەشمەك.

kıyaklık,–ğı. is. گۈزەللىك، گۈزەل قىلىق ۋە ھەرىكەت.

kıyam. is. ar. ① ئۆرە (تىك) تۇرۇش. ② ئىسيان. ③ بىر ئىشقا كىرىشىش.

kıyamet,–ti. is. ① قىيامەت، ئاخىرەت (ئۆلۈكلەر تىرىلىپ مەھشەردە توپلىنىدىغان زامان). ② قاتتىق ۋاراڭ ـ چۈرۈك. ③ پالاكەت، بالا ـ قازا.

kıyas. is. ar. ① قىياس. ② سېلىشتۇرۇش. ③ ئوخشىتىش:

«Bu adamı başkalarına kıyas edemeyiz — بۇ ئادەمنى باشقىلارغا ئوخشىتالمايمىز.

Geçen yıla kıyasla iyidir — ئۆتكەن يىلغا سېلىشتۇرغاندا ياخشى»

kıyasen. قىياسەن.

kıyasıya. z. ① ئۆلگىچىلىك. ② مۇدھىش، شىددەتلىك:

«Kıyasıya vurdu — «ئۆلگۈدەك ئۇردى.

kıyasi. s. ar. قائىدىگە، قانۇنىيەتكە ئۇيغۇن.

kıyaslamak. سېلىشتۇرماق، ئوخشاتماق.

kıyaslanmak. سېلىشتۇرۇلماق، ئوخشىتىلماق.

kıydırmak. ① كەستۈرمەك، قىيدۇرماق، توغراتماق. ② ئوقۇتماق (نىكاھنى).

kıygı. is. ناھەقچىلىككە ئۇچراتماق.

kıygın. is. ناھەقچىلىككە ئۇچرىغۇچى.

kıygınlık,–ğı. is. ناھەقچىلىك.

kıyı. is. ① ياقا. ② ساھىل. ③ كانار، پاسىل:

Kıyma makinası — گۆش توغراش ماشىنىسى.»

kıymak. ① توغرىماق. ② كۆزى قىيماق: «Et kıymak — گۆش توغرىماق. Paraya kıyarsan bulursun — پۇلغا كۆزۈڭ قىيسىلا تاپسەن.»

kıymalı. s. قىيمىلىق.

kıymalık,–ğı. is. قىيما قىلىشقا ياراىدىغان:

«Kıymalı et — «قىيمىلىق گۆش.

kıymet,–ti. is. ar. قىممەت، قەدىر (بىر نەرسىنىڭ قىممىتى).

kıymetlenmek. قەدىر ـ قىممىتى ئاشماق.

kıymetli. s. ① ماددىي ۋە مەنىۋى قىممىتى بولغان، قىممەتلىك، قەدىرۋە ئېتىبارى بولغان. ② ياخشى كۆرۈلىدىغان، قەدىرلىنىدىغان. ③ ئەھمىيەتلىك. ④ شەرەپلىك.

kıymetsiz. s. قەدىر ـ قىممىتى بولمىغان، قىممەتسىز.

kıymetşınas. s. قەدىر ـ قىممەتنى بىلگۈچى.

kıymettar. s. ar. far. قىممەتلىك، قەدىرلىك.

kıymık, – ğı. is. ئۇچلۇق نەرسە (ياغاچ ياكى سۆڭەك):

«Elime kıymık battı — قولۇمغا ئۇچلۇق نەرسە پاتتى.»

kıymıklanmak. ئۇچلۇق ھالغا كەلتۈرمەك.

kıyrak. s. يېقىن، قوشنا.

kıyrat,–tı. is. ئالماس، ئۇنچە قاتارلىقلارنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

kız[1]. is. قىز: «Üç kızım var — «ئۈچ قىزىم بار.

kız[2]. is. سۈمبۈلە (يۇلتۇزنىڭ ئىسمى).

kızak. is. چانا.

kızamık,–ğı. is. قىزىل (كېسەل): «Çocuğum kızamık hastalığına tutuldu — بالام قىزىل كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدى.»

kızamıkçık,–ğı. is. قىزىلغا ئوخشاش ۋە ئۇنىڭدىن يېنىك بالىلار كېسىلى، ئىسكارلاتىنا.

kızamıklı. s. قىزىل چىققان: «Kızamıklı çocuk — قىزىل چىققان بالا.»

kızan[1]. is. ① ئوغۇل بالا، ياش يىگىت. ② قوراللىق يېزا يىگىتى.

kızan[2]. is. جۈپلىشىش، ھەۋىسى قوزغىلىش، كۆيلەش (ھايۋان).

kızanlamak. كۆيلىمەك.

kızarmak. ① قىزارماق. ② خىجىل بولۇپ يۈزى قىزارماق. ③ تاۋىدا پىشۇرماق:

«1. Domatesler kızarmaya başladı — 1. پەمىدورلار قىزىرىشقا باشلىدى.

2. Bu sözü işitince kızardı — 2. بۇ سۆزنى ئىشتىپ يۈزى قىزاردى.

3. Bu et iyi kızarmış — 3. بۇ گۆش ياخشى پىشىپتۇ.»

kızartı. is. ① قىزىرىپ قالغان يەر. ② ئۇششاق چېكىم ـ چېكىم قىزىللار. ③ قىزىل داغ. ④ قىزىللىق.

kızartıcı. s. خىجىل بولۇشقا سەۋەب بولىدىغان، خىجىل قىلىدىغان.

kızartmak. ياغدا قىزارتماق، پىشۇرماق: «Balık kızartmak — «بېلىق پىشۇرماق.

kız. böceği. is. يىڭناغۇچ (ھاشارات).

kızışık. s. شددەتلك.

kızışmak. ① ئىسسىماق، شددەتلەنمەك، ئۇلغايماق. ② قىزىشماق. ③ هايۋانلارنىڭ جنسىي تەلپى ئاشماق:

«Kavga kızıştı — جېدەل ئۇلغايدى. Güreşçiler kızıştı — چېلىشچىلار قىزىپ كەتتى.»

kızıştırmak. ① قىزىشتۇرماق، ئۇلغايتماق، شددەتلەندۈرمەك. ② هەۋىسىنى ئاشۇرماق.

kız. kardeş. is. قىز قېرىنداش، هەمشىرە.

kızlık, — ğı. is. قىزلىق.

kızmak. ① قىزىماق، ئىسسىماق. ② خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق. ③ كۆيەككە كىرمەك:

«Tavanın sapı kızdı — تاۋۇنىڭ سېپى قىزىپ كەتتى.»

kibar. s. ar. ① ئالىيجاناب، ئۇلۇغ. ② يېقىشىق، يارىشىملىق:

«O pek kibardır, öyle sözler söylemez — ئۇ بەك ئالىيجاناب ئادەم، ئۇنداق سۆزلەرنى قىلمايدۇ.

Kibar bir giyim — ياراشقان بىر كىيىم.»

kibarlaşmak. ① ئالىيجانابلاشماق. ② كىبىرىسى ئاشماق.

kibarlık, — ğı. is. ① ئالىيجانابلىق. ② كىبىرلىك.

kibir. is. ar. كىبىر، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش.

kibirlenmek. كىبىرىسى ئاشماق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق.

kibirli. s. كىبىرلىك، تەكەببۇر.

kibrit, — ti. is. ar. ① سەرەڭگە. ② توغرا يول كۆرسەتكۈچى. ③ قىزىل.

kibritçi. s. ① سەرەڭگە ساتقۇچى.

kızdırılmak. ① تاۋىدا ياكى ياغدا پۈشۈرۈلماق. ② ئاچچىقلانماق.

kızdırmak. ① ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك. ② ئىسسىتماق، ياغدا قىزدۇرماق.

kızgın. s. ① ئىسسىق، قىزىق. ② خاپا. ③ بۇرغۇسىغا كىرگەن، كۆيەككە كىرگەن:

«Kızgın yağ — قىزىق ياغ.

Kızgın bir boğa — بۇرغۇسىغا كىرگەن بۇقا.»

kızgınlık, — ğı. is. ① قىزىقلىق، ئىسسىقلىق. ② خاپىلىق. ③ چىشى هايۋانلارنىڭ كۆيەككە كىرىشى، كۆيلىشى.

kızgırmak. (يىلان) جارقىرىماق، چىرقىرىماق.

kızıl. s. ① قىزىل. ② هەددىدىن ئارتۇق:

«Kızıl bayrak — قىزىل بايراق.

Kızıl deli — «قىپقىزىل ساراڭ.

kızıl. ay. is. قىزىل كرېست.

kızıl. baş. is. شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقىغا بېرىلگەن نام.

kızılca. s. ① قىزىلغا مايىل، قىزغۇچ. ② ئايالالار يۈزىگە سۈرىدىغان ئەڭلىك. ③ ئالتۇن ئاقچا، ئالتۇن.

kızıl . haç. is. öz. قىزىل كرېست جەمئىيىتى.

kızıl. kanad. is. قىزىل قاناتلىق بېلىق.

kızıllık, — ğı. is. ① قىزىللىق. ② شەپەق:

«Akşam kızıllığında — ئاخشام شەپەقىدە.»

kızılmak. خاپا بولماق:

«Böyle şeylere kızılırmı? — بۇنداق ئىشلارغىمۇ خاپا بولغۇلۇقمۇ؟»

kızılsı. s. قىزىلغا مايىل، قىزغۇچ.

kızıltı. is. ① سۈس قىزىل. ② بىر يەرگە ئەكس ئەتكەن قىزىللىق.

kilitlemek. ① قۇلۇپلىماق، قۇلۇپ سالماق. ③ سولاپ قويماق.
kilitlenmek. ① قۇلۇپلانماق، سولانماق. ② مەھكەم باغلانماق.
kilitletmek. ① قۇلۇپلاتماق، سولاتۇرماق، ئەتكۈزمەك.
kilitli. s. قۇلۇپلاقلىق، ئېتىكلىك: «Kilitli bir sandık — قۇلۇپلاقلىق ساندۇق.»
kiliz. is. قومۇش.
kilizman, kilizmen. is. قومۇشلۇق.
kilk. is. قومۇش قەلەم.
killi. s. سېغىزلىق: «Killi toprak — سېغىزلىق توپا.»
kilo. is. yun. كىلو: «1. Kilo almak — سەمرىمەك. 2. Kilo vermek — ئورۇقلىماق. 3. Bir kilo et — بىر كىلو گۆش.»
kilo. gram. is. yun. كىلوگرام، كىلو.
kilo. gram kuvvet. is. كىلوگرام كۈچ.
kilo. gram metre. is. yun. كىلوگرام مېتر.
kilo. metre. is. yun. كىلومېتر.
kilo. vat. is. كىلوۋات.
kils. is. ar. هاك تېشى، بور.
kilsî. s. ar. بورلۇق.
kilüs. is. yun. خىلۇس (ئۇچەي چاۋىسى، لېمفا قانىلىدىكى سۈيۇقلۇقنىڭ ئاشقازان ئاستى بېزى، ئۆت، ئۇچەي سۈيۇقلۇقلىرى بىلەن قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان، كىسلاتالىقنى يوقاتقان سۈتسىمان سۈيۇق جىسىم).
kilye. is. ar. بۆرەك.
kilyevi. s. بۆرەكسىمان.
kim. كىم:

② پىخسىق، بېخىل.
kibritlik, – ği. is. سەرەڭگە قويۇلىدىغان يەر.
kibutz. is. ئىسرائىلىيىدە دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش كوپېراتىپى.
kifayet, – ti. is. ar. يېتەرلىك، تولۇق.
kifayetli. s. يېتەرلىك.
kifayetsiz. s. يېتەرسىز.
kifoz. is. fr. ① دۆڭ. ② دۆمچەك.
kihalet, – ti. is. ① سۈرمە تارتىش. ② كۆز دوختۇرى.
kikirik. s. is. ① ھەم ئېگىز، ھەم زەئىپ ئادەم. ② خاسىلىق، يەر ياڭقى.
kiklâ. is. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.
kiklon. is. yun. شىددەتلىك بوران، قۇيۇنتاز.
kil. is. ھەيكەلتىراشلىقتا ئىشلىتىلىدىغان يېپىشقاق توپا، سېغىز توپا.
kile. is. ar. ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى: «Bir kile buğday— بىر كىلە بۇغداي.»
kiler. is. far. يېمەك ـ ئىچمەك ئامبىرى.
kilim. is. ① پالاز. ② كەمبەغەل ۋە دەرۋىشلەرنىڭ كېگىز كېيىمى.
kilimçi. is. پالاز توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى.
kilimçilik, – ği. is. پالازچىلىق.
kilise. is. yun. ① چېركاۋ. ② خرىستىئان مەزھەپلىرى.
kilisi. is. شور بېسىپ كەتكەن، شورلۇق.
kilit, – di. is. ① قۇلۇپ. ② چاق ئوقنىڭ چوكىسى. ③ ئاتنىڭ پېشانىسىدىكى ئاق قاشقا: «Sandık kiliti — ساندۇق قۇلۇپى.»
kilitçi. is. قۇلۇپساز.
kilitçilik, – ği. is. قۇلۇپسازلىق.

kimyasal. s. خمىيۇى.
kimyavi. s. → **Kimyasal.**
kimyoni. is. زەيتۇن رەڭگىدە.
kin. is. far. ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت:
«Kin beslemek — ئۆچمەنلىك ساقلىماق.»
kinaye. is. ar. كىنايە، تەنە:
«Kinaye yoluyla söylemek — كىنايە يولى بىلەن سۆزلىمەك.»
kinayeli. s. كىنايىلىك، تەنىلىك.
kinci. s. ئاداۋەت ساقلىغۇچى.
kindar. s. far. → **Kinci.**
kineskop. is. fr. كىنسكوپ (تېلېۋىزور ئاپپاراتىدا تەسۋىر كۆرسەتكۈچى لامپا).
kinetik. s.yun. ھەرىكەت، ھەرىكەتچان.
kip, – pi. is. ① ئۇلۇغە، ئەندىزە، قېلىپ، مودېل. ② سۇپەت:
«Bir maddenin şekli bir kiptir, ağırlığı ise sanlarından biridir — بىر ماددىنىڭ شەكلى بىر سۇپەت، ئېغىرلىقى بولسا ساندىن بىرىدۇر.»
kir. is. ① كىر. ② خىجالەتچىلىك. ③ داغ:
«Gömleğin kiri — كۆڭلەكنىڭ كىرى.»
kira. is.ar. ئىجارە، كىرا:
«Ev sahibi kira almaya gelecek — ئۆي ئىگىسى ئىجارە ھەققىنى ئېلىشقا كېلىدۇ.»
kiracı. is. ① ئىجارىكەش. ② ئىجارە گە (كىراغا) بەرگۈچى:
«Biz bu atı kıra aldık — بىز بۇ ئاتنى كىراغا ئالدۇق.»
kiralamak. ① ئىجارىگە بەرمەك. ② ئە

بۇنىنى كىم ياپتى؟ — « Bunu kim yaptı? قىلدى؟
Kim çalışırsa kazanır — كىم ئىشلىسە چىشلەيدۇ.»
kimlik,–ği. is. ① سالاھىيەت. ② شەخسىي گۇۋاھنامە:
«Kimlik belgesi — شەخسىي گۇۋاھنامە، نوپۇس دەپتىرى.»
kimi, kimisi. بەزى، بەزىسى:
« kimi gelir, kimi gelmez — بەزىسى كېلىدۇ، بەزىسى كەلمەيدۇ.
Bu evlerin kimisi küçüktür — بۇ ئۆيلەرنىڭ بەزىسى كىچىك.»
kimişke. is. تەڭلىمات، گۇللۈك كىگىز.
kimino. is.japon. ياپونلۇق ئەر – ئاياللار كىيىدىغان يېڭى، ئېتەكى ئۇزۇن كىيىم.
kimse. is. ① كىملىكى نامەلۇم. ② ھېچكىم:
« İçerde oturan kimseleri — ئىچىدە ئولتۇرغانلار.
Bugün kimse gelmedi — بۈگۈن ھېچكىم كەلمىدى.»
kimsecik, – ği. is. ھېچكىم، ھېچ كىشى.
kimsesiz. s. ① ئىگە – چاقسىز، قارانچۇقى بولمىغان. ② كىشىسىز، يالغۇز:
«Kimsesiz çocuk — ھېچكىمى يوق بالا.»
kimsesizlik, – ği. is. ① يالغۇزلۇق. ② ئىگە – چاقسىزلىق.
kimüs. is. yun → **Kilüs.**
kimya. is. ar. خىمىيە:
«Kimya harbi — خىمىيەۋى ئۇرۇش.»
kimyaci. is. خىمىك، خىمىيىگەر.
kimyager. is. ar. خىمىك.

kirişçi. is. تارا ياسغوچى ياكى ساتقوچى.

kirişlemek. كىرىچ تارتماق، كىرىچنى كەرىمەك.

kirizme. is. yun. ئاغدوروش (يەرنى).

kirkit, – ti. is. خالۇاپلار ئۈشلىتىدىغان تارغاق.

kirlemek. پاسكىنا قىلماق، كىر قىلماق.

kirlenmek. ① كىرلەنمەك، بۇلغانماق. ② يۈزى چۈشمەك، ئابرويى تۆكۈلمەك. ③ هەيز كۆرمەك. ④ داغ چۈشمەك، نومۇسغا زەرەر يەتمەك:

«Hava kirlendi — «هاۋا بۇلغاندى.

kirletmek. ① كىر قىلدۇرماق. ② يۈزىنى چۈشۈرمەك، ئىناۋىتىنى تۆكمەك. ③ نومۇسغا تەگمەك. ④ پاسكىنا قىلدۇرماق:

« Ter yakamı kirletti — تەر يېقامنى كىر قىلدۇرىتتى.

Böyle bir şüphe insani kirletir — بۇنداق گۇمان ئىنساننىڭ ئابرويىنى تۆكىدۇ.»

kirli. s. ① پاسكىنا. ② هەيز كۆرگەن. ③ غۇۋا (نۇر).

kirlilik, – ği. is. پاسكىنىلىق.

kirloz. s. پاسكىنا.

kirm. is. osm. قۇرت، هاشارات.

kirman. is. قەلئە، ئىستىھكام.

kirmen. is. يىپ ئېگىرگەندە ئېگىرىلگەن يىپنى تۇرىدىغان يىڭ، ئۇرچۇق.

kirnas. is. تەرەتخانىنىڭ يەنە بىر خىل ئاتلىشى.

kirog rafi. is.fr. ئالقان ۋە ئالقان سىزىقلىرىغا قاراپ بەخت ـ تەلەي هەققىدە سۆزلەش، پال ئېچىش.

جارىگە ئالماق:

«Evi ona kiraladım, atı ondan kira aldım — ئۆيىنى ئۇنىڭغا ئىجارىگە بەردىم، ئاتنى ئۇنىڭدىن ئىجارىگە ئالدىم.»

kiralanmak. ئىجارىگە بېرىلمەك.

kiralı. s. ئىجارىگە ئېلىنغان، ئىجارىگە بېرىلگەن.

kiralık. s. كىرالىق، ئىجارىگە بېرىلىدىغان، ئىجارىگە ئېلىنىدىغان:

«Kiralık birçok yer var, amâ çok pahalı — ئىجارىگە ئالغىلى بولىدىغان جاي كۆپ يەر بار، ئەمما پۇلى قىممەت.»

kiraz. is. yun. گىلاس.

kirazlık, – ğı. is. گىلاسلىق، گىلاس باغچىسى.

kirde. is. زاغرا (كۆممىقوناق ئۇنىدىن پىشقىلغان).

kirdebil. is. چوڭ هەرە.

kireç. is. ئاھاك، بور، شور:

«Kireç taşı — «ئاھاك تېشى.

kireççi. is. ئاھاك چىقارغۇچى ۋە ساتقۇچى.

kireçlemek. ئاھاك ئارىلاشتۇرماق.

kireçli. s. شورلۇق:

«Kireçli su — شورلۇق سۇ.

Kireçli toprak — «شورلۇق تۇپا.

kireç. yeren. s. شوردىن قورقىدىغان (ئۆسۈملۈك).

kireçsiz. s. شورسىز.

kiremit, – di. is. yun. كاھىش.

kiremitçi. is. خۇمدانچى، كاھىش ياسغۇچى.

kiremitçilik, . ği. is خۇمدانچىلىق.

kiremit . hane. is. خۇمدان.

kiriş. is. تارا (سازنىڭ)، كىرىچ.

kişver. is. far. مەملىكەت.
kitabe. is. ar. يېزىق، ئويما خەت (بىنا، ئىشىك ياكى مازار تېشىغا ئويۇلغان خەت).
kitab . evi. is. كىتاب سېتىلىدىغان يەر، كىتابخانا.
kitap, – bı. is. ar. كىتاب: «Kitap okumak — كىتاب ئوقۇماق.
kitapçı. s. كىتاب ساتقۇچى.
kitapçılık, – ğı. is. كىتابچىلىق.
kitap · hane. is. كىتابخانا.
kitaplık, – ğı. is. ① كىتاب ئىشكاپى. ② كۇتۇپخانا.
kitapsiz. s. ① كىتابسى يوق. ② تۆت مۇقەددەس كىتابتىن ھېچبىرىگە ئىشەنمەيدىغان دىنسىز.
kitap · sever. is. كىتاب يېغقۇچى.
kitara. is. ispan. → Gitar.
kitle. is. ar. ئامما.
kitlemek. قۇلۇپلىماق، تاقىماق، سولىماق.
kitli. s. تاقاقلىق، قۇلۇپلاقلىق، سولاقلىق.
kitman. is. ar. بىلگەنلىرىنى سۆزلەمەيدىغان ئادەم، ئاغزى چىڭ.
kiyan. is. far. ① يۇلتۇز. ② مەركەز.
kiyaset, – ti. is. زېرەكلىك، ئاقىلانە ھەرىكەت.
kiyasetli. s. ئەقىللىق، زېرەك.
kiyasetsiz. s. ئەقىلسىز، دۆت.
kiyojenik. is. ئىككى قات بولۇپ قېلىشىغا سەۋەب بولماق، ھامىلدارقىلىپ قويماق.
kizip, – zbi. is. ar. يالغان.
kizir. is. مۇئاۋىن يېزا باشلىقى.

kromegali. is. fr. قول ۋە ئاياغلارنىڭ ناھەت ئادەتتىن تاشقىرى چوڭىيىپ كېتىشى.
kiropraksi. is. fr. ئۇۋۇلاپ داۋالاش ئۇسۇلى.
kiropraktör, – rü. is. fr. ئۇۋۇلاپ داۋالىغۇچى دوختۇر.
kirpi. is. zool. كىرپە.
kirpik, – ği. is. كىرپىك.
kirpiksi. s. كىرپىككە ئوخشاش.
kirtik, – ği. is. گىلەمنىڭ چۆرىسىدىكى پەۋاز.
kirtil. is. بېلىق تۇتىدىغان سېۋەت.
kirve. is. يېقىن دوست (ئەركەكلەر).
kispet, – ti. is. ياغلىق چېلىشتا چېلىشچىلار كىيىدىغان تار چاپان.
kisve. is. ar. قىياپەت، تاشقى كۆرۈنۈش، كىيىم – كېچەك.
kişi. is. كىشى، شەخس: «Bizi iki kişi aradi — بىزنى ئىككى كىشى ئىزدىدى.»
kişilik, – ği. is. ① كىشىلىك. ② ئىنسانىيەت: «Iki kişilik yemek — ئىككى كىشىلىك تاماق. Bu kişilik bir eylemdir — بۇ ئىنسانلارچە بىر ھەرىكەتتۇر.»
kişilik . dışı. s. ئىنسانلىققا خىلاپ.
kişilikli. s. — ئىنسانىيەتلىك، ئادەمگەرچىلىك.
kişiliksiz. s. ئادەمگەرسىز، ئىنسانىيەتسىز.
kişisel. s. شەخس، خۇسۇسىي.
kişi . zade. s. far. مەشھۇر.
kişmiş. is. far. كىشمىش (ئۈزۈم).
kişnemek. كىشنىمەك (ئات قاتارلىقلار).

klâkson. is. ing. شىگىنال، دۇدۇك (ماتۇرلۇق قاتناش ۋاستىلىرىنىڭ).

klamp. is. fr. ئۇپىراتسىيەدە تومۇر-لارنى قىسىپ قويىدىغان قىسقۇچ.

klârnet, – ti. is. fr. پۈۋلەپ چالىدىغان بىر خىل ساز.

klâsik. is. fr. كلاسسىك:

«Klâsik eserler — كلاسسىك ئەسەرلەر.»

klik. is. گۈرۈھ:

«Dört kişilik klik — تۆت كىشىلىك گۈرۈھ.»

klinik. is. fr. كلىنىكا (كېسەللەرنى داۋالاش بىلەن ئىلمىي تەكشۈرۈش ئىشلىرى ۋە ئوقۇغۇچىلار تەجرىبە ئېلىپ بارىدىغان شىپاخانا).

kliring. is. ing. تاشقى سودىدا مال ئالماشتۇرۇش.

klişe. is fr. قاپارتما يېزىق ياكى رەسىم.

kloroz. is. yun. ① ياش قىزلاردىكى قانسىزلىق. ② ئۆسۈملۈكلەرنىڭ سارغىيىپ كېتىش كېسەللىكى.

klüp. is. ing. كۇلۇب.

koalisyon. is. fr. بىرلەشمە، بىرلەشكەن:

«Geçici koalisyon hükümeti — ۋاقىتلىق بىرلەشمە ھۆكۈمىتى.»

kobra. is. كۆزەينەكلىك يىلان.

koca[1]. is. ئەر:

«Kocaya varmak — «ئەرگە تەگمەك.

koca[2]. s. ① چوڭ، زور. ② ياشانغان، قېرى:

«Koca bir bahçemiz var — زور بىر بېغىمىز بار.»

koca . kari. is. ① قېرى خوتۇن، ② مۇما.

kocalamak, kocalaşmak. قېرىماق، ياشانماق.

kocalı. s. ئېرى بار، ئەرلىك (ئايال).

kocalık. s. قېرىلىق، ياشانغانلىق.

kocalmak. قېرىماق، ياشانماق.

kocaltmak. قېرىشقا سەۋەب بولماق.

kocamak. قېرىماق، ياشانماق.

kocaman. s. چوڭ، زور، بەستلىك:

«Kocaman bir ayak kabı — چوڭ بىر ئاياغ كىيىمى.»

kocasız. s. ئەرسىز، تۇل.

kocasızlık, – ğı. is. ئەرسىزلىك، تۇللۇق.

kocuşmak. قۇچاقلاشماق.

koç, – çu. is. قوچقار.

koçak. s. ① يۈرەكلىك. ② مەرد، سېخى.

koçam. is. قوش ئوچۇم.

koçkar. is سۈقۇشتۇرۇش ئۈچۈن يېتىشتۈرۈلگەن قوچقار.

koçlanmak. قىرانلىققا يەتمەك (يىگىت).

koçmak. ① قۇچاقلىماق. ② ئاشماق، ئۆتۈپ كەتمەك.

koçu. is. ① قەدىمكى زامان سايا-ھەت ھارۇنىسى. ② ئېگىز سېلىنغان ئامبار.

kodaman. s. → Kocaman.

kodein. is. yun. تەركىبىدە ئەپيۇن بولغان يۆتەل دورىسى.

kodeks. is. lât. دورىلارنىڭ تەركىبى، ياسىلىشى ۋە ئىشلىتىلىشى قاتارلىقلار يېزىلغان كىتاب.

kodes. is. تۈرمە، قاماقخانا، گۇنىدىخانا.

پۇراپ قالماق:
«Çül gibi kokuyor — گۈلدەك پۇراۋاتىدۇ.
Bu et kokmuş — بۇ گۆش پۇراپ قاپتۇ.»
kokmuş. s. ① پۇراق كىرىپ قالغان، نەقسىپ قالغان. ② ھۆرۈن:
«Kokmuş adam — ھۆرۈن ئادەم.
kokona. is. خرىستىئان ئايالىلىرىغا بېرىلگەن نام.
kokoroz. is. ① مىسىر بۇغدىيى. ② سېسىق نەرسە.
kokot, – tu. is. fr. پاھىشە ئايال.
kokoz. s. ئۆزىنى باي قىلىپ كۆرسەتكۈچى.
kokozlamak. بەتخەجلىك قىلىپ پۇلنى تۆگەتمەك.
kokteyil. is. ① ئەبجەش ھاراق. ② چاي ئولتۇرۇشى، چاي زىياپىتى.
koku. is. پۇراق، ھىد، بۇي:
«1. Güzel koku — گۈزەل پۇراق.
2. Pis koku — سېسىق پۇراق.
3. Kokusunu çıkarmamak — پۇرىتىنى چىقارماسلىق.
4. Kokusunu almak — مەخپىي تۇتۇلغان نەرسىنى بىلىۋالماق.»
kokulu. s. ① پۇراقلىق. ② مەززىلىك پۇرايدىغان.
kokusuz. s. پۇراقسىز، پۇرىقى يوق.
kokuşmak. سېسىپ بۇزۇلۇپ پۇراق پەيدا قىلماق.
kol. is. ① قول. ② يەڭ. ③ پۇتاق، شاخ. ④ رول (ماشىنا). ⑤ چالغۇ ئەسۋابلارنىڭ سېپى. ⑥ تارماق، شۆبە. ⑦ رازۋېتكا قىسمى. ⑧ ئەترەت. ⑨ قانات:

kof. s. ① پوچ، كاۋاك. ② قاپاقباش، تۇتۇرۇمسىز:
«Kof adam — تۇتۇرۇمسىز ئادەم.
kofluk, – ğu. is. ① بوشلۇق. ② تۇتۇرۇمسىزلىق.
kofre. is. fr. كىچىك قۇتا.
kofti. is. ئويدۇرما، يالغان.
koğalamak. قوغلىماق، تەقىپ ئەتمەك، ئىزدىمەك.
koğcu. s. پىتنە ـ پاسات تېرىغۇچى، كاللا سوقۇشتۇرغۇچى.
koğuş. is. چەك ياتاق، كۆللىكتىپ ياتاق.
kok, – ku. is. ing. كوكس كۆمۈرى.
kokak. s. سەت پۇراق، بەتبۇي.
kokard. is. fr. كاكار:
«Askerlerin şapkalarında kokart olabilir — ئەسكەرلەرنىڭ شەپكىسىدە كاكار بولىدۇ.»
koket, – ti. s. fr. بەك ياسانچۇق (ئايال).
koklamak. پۇرىماق.
koklaşmak. ① بىر ـ بىرىنى پۇراشماق. ② چۈشىنىشمەك:
«Hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa — ھايۋان پۇرىشا پۇرىشا، ئادەم سۆزلىشە سۆزلىشە (تونۇشىدۇ).»
koklatmak. پۇراتماق:
«Bahçesinde meyvalar doluyor, amâ kimseye koklatmaz — بېغىنى مېۋىلەر بېسىپ كەتسىمۇ ھېچكىمگە پۇراتمايدۇ (بۇ بەرمەسلىك مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ).»
kokmak. پۇرىماق، پۇراق چاچماق،

1. Bazi sıra dağlar bir kaç kola ayrılır — بەزىسىر تاغ تىزمىلىرى بىرقانچە تارماقتا ئايرىلىدۇ.

2. Dil kurumunun sözlük kolu — تىل جەمئىيىتىنىڭ لۇغەت شۆبىسى.

3. Sağ kol — ئوڭ قانات.

4. Sol kol — سول قانات.

kola. is. it. ① شىلىم. ② پاستا (ياغۇ).

kolaçan. is. ئايلىنىپ يۈرۈپ كۆزەت قىلىش، كۆزدىن كەچۈرۈش:

«Şuraları bir kolaçan edeyim — شۇ يەرلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپ كېلەي.»

kolan. is. ئۇلاق، تۆشلۈك.

kolay. s. ئوڭاي، ئاسان، قولاي:

«Kolay iş. — ئوڭاي ئىش.

kolayca. s. ئىنتايىن ئاسان، ئاسانلا، ئاسانلىقچە.

kolaycacık. z. ئاسانلا، ئوڭايلا، ئوڭايلىق بىلەن.

kolaylamak. بىر ئىشنىڭ ئاز بىر قىسمى قالماق.

kolaylanmak. تۈگەشكە ئاز قالماق.

kolaylaşmak. ئاسانلاشماق، ئوڭايلاشماق.

kolaylaştırmak. ئاسانلاشتۇرماق، ئوڭايلاشتۇرماق.

kolaylik, – ğı. is. ① ئاسانلىق، ئوڭايلىق، قولايلىق. ② ئىمكانىيەت:

«Kolaylığım olsaydı, ben borcumu öderdim — ئىمكانىيەت بولسا ئىدى، قەرزىمنى تۆلەپ بولاتتىم.»

kolçak, – ğı. is. ① بارماقسىز پەلەي. ② يەڭنىڭ كىر بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن جەينەككە قەدەر تارتىۋالىدىغان يەڭلىك.

koldaş. is. خىزمەتداش.

koldaşlik, – ğı. is. خىزمەتداشلىق.

kolej. is. fr. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دەرىجىسىدىكى مەخسۇس مەكتەپ.

koleksiyon. is. fr. كوللېكسىيە (مەلۇم بىر سىستېمىدا تەرتىپكە سېلىنغان ۋە ئىلمىي، بەدىئىي ۋە تارىخىي جەھەتتىن ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بىر تۈردىكى نەرسىلەر توپلىمى، مەسىلەن: كىتاب، پوچتا ماركىسى، پۇل قاتارلىقلار).

koleksiyoncu. is. كوللېكسىيە توپلىغۇچى.

kolektif. s. fr. كوللېكتىپ.

kolektivizm. is. fr. كوللېكتىۋىزم.

kolera. is. yun. خولېرا (كېسەل).

koli. is. fr. پوچتا خالتىسى.

kollamak. ① كۈتمەك، كۆزەتمەك، ② قوللىماق. ③ دېققەت قىلماق:

«1. Fırsat kollamak — پۇرسەت كۈتمەك.

2. O, her zaman zayifları kollar — ئۇ ھەر ۋاقىت ئاجىزلارنى قوللايدۇ.

3. Sağını, sulunu kollıyarak konuşmak — ئالدى ـ كەينىگە قاراپ راق گەپ قىلماق.»

kolluk[1], – ğu. is. ① يەڭ ئۇچى، مانجىت. ② يەڭنىڭ كىر بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن جەينەككە قەدەر كىيىۋالىدىغان يەڭلىك.

kolluk[2]. is. ساقچى ياكى ژاندارما.

kolon. is. fr. (مەتبۇئاتتا) ستون.

koloni. is. fr. ① مۇستەملىكە. ② كۆچمەنلەر ۋە ئۇلارنىڭ تۇرغان يېرى. ③ بىر مەملىكەتتە تۇرۇشلۇق چەت ئەللىك. ④ توپلام.

kol . ordu. is. ئۇچ دىۋىزىيەدىسىن تەركىب تاپقان ھەربىي قوشۇن، جۇن، جۇنتۇەن، كورپۇس.

koltuk. is. öz. ① قولتۇق (ئادەم- نىڭ قولتۇقى). ② يۇلەنچۇكلۇك ئورۇندۇق. ③ شەھەر ئەتراپى، خالى يەر.

koltukçu. is. ① كونا ئۇي جابدۇقلىرىنى ئېلىپ ساتقۇچى. ② يالاقچى، خۇشامەتچى.

koltuklanmak. ① قولتۇقلىماق. ② ماختاپ كۆككە كۆتۈرمەك:

«Bohçasını koltuklayıp evden çıktı — بوغچىسىنى قولتۇقلاپ ئۆيدىن چىقتى.»

koltuklu. s. قولتۇق تىرەپ ئولتۇرىدىغان:

«Koltuklu sandalye getirilmiş mağazalara — قولتۇق تىرەپ ئولتۇرىدىغان كەلتۈرۈلۈپتۇ ماگىزىنلارغا.»

koltukluk, – ğu. is. كىيىمنىڭ تەر بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن قولتۇق ئىچىگە تىكىلگەن پارچە رەخت.

kolye. is. fr. بويۇنغا ئېسىلىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

koma. is. yun. ھوشسىزلىنىش، بىھوشلۇق.

komandit, – ti. is. fr. شىركەتچىلىك.

kombina. is. rus. كومبىنات:

«Tarım kombinası — يېزا ئىگىلىك كومبىناتى.»

kombinezon. si. .fr ① تەدبىر. ② ئايالـلارنىڭ ئىچ كۆڭلىكى، رۇباشكىسى.

komedi. is. yun. كومېدىيە.

komedya. is. yun. → **Komedi.**

komik. s. fr. ① كۈلدۈرگۈچى، قىزىقچى. ② كۈلكىلىك.

komiklik, – ği. is ① كۈلكىلىك. ② قىزىقچىلىق.

komintern. is. rus. — كومىنتېرن خەلقئارا كوممۇنىست تەشكىلاتى، ئۇچىنچى ئىنتېرناتسىئونال.

komiser. is. fr. كومىسسار.

komiserlik, – ği. is. كومىسسارلىق.

komisyon is. fr. ①ھەيئەت، كومىسسىيون. ② شېرىنكانە، تاپان ھەققى، چاي پۇلى.

komisyoncu. is. دەللال، بىددك.

komita. is. lât. مەخپىي توپىلاڭچى تەشكىلات.

komite. si. fr. ① كومىتېت. ② ھەيئەت:

«Parti komitesi — «پارتىيە كومىتېتى.

komod is. fr. تارتمىلىق ئۈشكاپ.

komodin. is. it. تومپۇچكا.

komodor. si. ing. دېڭىز ئادمىرالى دەرىجىلىك ئوفىتسېر.

kompartıman. is. fr. ۋاگونلار ئارىسىدىكى كىچىك ئۆي.

kompas ,kumpas. is. fr. كومپاس.

kompliman. is. fr. كۆڭۈل ئاۋۇتقۇچى سۆز.

komplo si. fr. مەخپىي (يوشۇرۇن) پىلان:

«Onlar komplo düzenliyorlar — ئۇلار مەخپىي پىلان تۈزەۋاتىدۇ.»

komposto. is. it. مۇرابباء، ۋارېنا:

«Elma kompostosu. — «ئالما مۇرابباسى.

kompozisyon. is. fr. يېزىش قائىدىسى، يېزىقچىلىق ساۋاتى.

kompozitör, – rü. is. fr. كومپوزىتور.

komprador. is. sp. ئايرىم مەملىكەتلەردىكى يەرلىك ئەكسىيەتچى بۇرژۇئازىيە، بۇلار چەت ئەل مونوپولىيىچىلىرى بىلەن

بۇ يەردىن ئۇ يەرگىچە بەش ئۆتەكدۇر.»
konak[2]. is. بوۋاقلارنىڭ بېشىدا پەيدا بولىدىغان كېپەك، تەمرەتكە.
konakçı. si. كوللېكتىپ سەپەردە مەنزىل ئالدىن بېرىپ ياتاق تەييارلىغۇچى.
konaklamak. سەپەر ئۈستىدە بىر يەردە قونۇپ قالماق.
konar . göçer. s. is. كۆچمەنلىك، مۇقىم ئولتۇراقلاشمىغان، قونار ـ كۆچەر.
konca. is. far. غۇنچە، پوره‌ك.
konç, – cu. is. ① قونچ. ② قىلىچ‌ۇازلىق تەنھەرىكتىدە قولقاپ ئۈستىگە كىيىلىدىغان تېرە يەڭلىك:
«Çizme koncu — «ئۆتۈك قونچى.
konçerto. is. ti. تەڭكەش قىلىپ چېلىنىدىغان مۇزىكا.
konçlu. s. قونچلۇق:
«Konçlu potin — «قونچلۇق بەتىنكە.
konçsuz. s. قونچسىز.
kondarmak. ئۈستىگە قۇرماق، ئۈستىگە ئىلاۋە قىلماق.
kondilom. is. ئىششىق.
kondroblast, – tı. is. fr. كۆمۈرچەك هۈجەيرىسى.
kondrojen. si fr. كۆمۈرچەككە ئايلىنىدىغان ئاساسىي ماددا.
kondrojenez. is. fr. كۆمۈرچەكلەرنىڭ هاسىل بولۇشى.
kondromatoz. is. fr. ئەركەكلەردە بولىدىغان سۆڭەك كېسىلى.
kondrotomi. is. fr. كۆمۈرچەكلەرنىڭ قۇۋۇرغا كۆمۈرچىكىنىڭ ئوپراتسىيە يولى بىلەن كېسىلىشى.
kondoktor, kondüktör. si. fr. پويىزدا بىلەتكە قارىغۇچى ۋە ۋاگون ئىشلىرىغا قارىغۇچى خادىم.

ئالاقىدار بولۇپ، ئۆز مەملىكەتلىرىگە چەت ئەل كاپىتالىنىڭ كىرىشىگە ياردەم بېرىدۇ.
kompresör, – rü. is. fr. كومپىرېسسۇر. (① هاۋا ياكى باشقا گازنى سىقىپ تۇرىدىغان ماشىنا. ② ئوپېراتسىيە ۋاقتىدا قان توموۇرلىرىنى قىسىپ قويىدىغان مەخسۇس ئەسۋاب).
komsomol. is. كومسومول (كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى).
«Çin komsomolları — جۇڭگو كومسومول‌لىرى.»
komşu. is. قوشنا:
«Bu da komşunun çocuğu — بۇمۇ قوشنىنىڭ بالىسى.
«قوشنا مەملىكەت. — Komşu ülke
komşuluk, – ğu. is. قوشنىدارچىلىق:
«Bu mahalledekiler o kadar komşuluk değil — بۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ قوشنىدارچىلىقى ئۇ قەدەر ئەمەس.»
komuta. .is قوماندانلىق (ۋەزىپە).
komutan. is. قوماندان:
«Takım komutanı — «پەيجاڭ.
komutanlık, – ğı. is. قوماندانلىق.
komünist. is. fr. كوممۇنىست:
«Çin komünist partisi — جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى.»
komünistlik, – ği. is. كوممۇنىستىك.
komünizm. si. fr. كوممۇنىزم:
«Son hedefimiz komünizmdir — ئاخىرقى نىشانىمىز كوممۇنىزمدۇر.»
komün, – nü. is. fr. كوممۇنا، گۇڭشې.
konak[1], **– ğı.** is. ① مەنزىل، ئۆتەك، قونالغۇ. ② بىر كۈنلۈك يول. ③ چوڭ ۋە كۆركەملىك ئۆي. ④ هۆكۈمەت دائىرىلىرى. ⑤ مېهمان:
«Buradan orası, beş konaktır —

konfederasyon. is. fr. ① برلىك، ئورتاقلىق. ② دۆلەتلەرنىڭ قۇرغان برلىكى.

konferans. is. fr. ① كونفرېنسىيە، ۋەكىللەر يىغىنى. ② دوكلات يىغىنى:
«Ahmet konferans verdı — ئەخمەت دوكلات بەردى.»

konferansçı. is. دوكلات بەرگۈچى.

konfeti. is. it. قەغەز قىيىقچىسى (خۇشاللىق كۈنلەردە كىشىلەرنىڭ ئۈستىگە چېچىلىدىغان رەڭلىك قەغەز پارچىلىرى).

konfeksiyon. is. fr. ① ھەر خىل چۈگلۈقتىكى تەييار كىيىم ـ كېچەك. ② كىيىم تىكىش سېخى.

konfeksiyuncu. is. تەييار كىيىم ـ كېچەك ساتقۇچى.

konfor. is. fr. ئۇڭايلىق، ماددىي راھەتلىك.

konformist, – ti. is. s. fr. ئۆرپ ـ ئادەتلەرگە ۋە قائىدە ـ يوسۇنغا ماس كېلىدىغان (ئادەم).

konfoçius. is. كۇڭزى.

konfoçiusçu. s. is. كۇڭزىچى.

konfoçiusçuluk, – ğu. is. كۇڭزىچىلىق، كۇڭزى تەلىماتى، كۇڭزى پەلسەپىسى.

kongre. is. fr. قۇرۇلتاي:
«Parti kongresi — پارتىيە قۇرۇلتىيى.»

konkasör, – rü. is. fr. تاش چېقىش ماشىنىسى.

konkur. is. مۇسابىقە، بەيگە.

kokurhipik. is. fr. ئات بەيگىسى (ئات بىلەن بولىدىغان تەنھەرىكەت).

konmak¹. ① قونماق. ② قىسقا مۇددەت ئورۇنلاشماق. ③ چېدىر قۇرۇپ ئولتۇرماق:
«1. Yolcuların çoğu bu hana konar — يولۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى بۇ يەردە قونىدۇ.
2. Yürükler yazın bu dağa konarlar — سايياھەتچىلەر يازدا بۇ تاغدا بولىدۇ.
3. Güvercinler oda üzerine konar — كەپتەرلەر ئۆينىڭ ئۈستىگە قونىدۇ.
4. Bıldırcın ağaca konmaz — بۈدۈنە دەرەخكە قونمايدۇ.»

konmak². قويماق، سالماق، سەپمەك:
«Yemeğe tuz konur — تاماقتا تۇز سېلىنىدۇ.»

konsa. is. ئۇچار قۇشلارنىڭ تاشلىقى.

konsekans. is. كۆز قاراش، چۈشەنچە.

konsept, – ti. is. پىكىر، ئۇقۇم.

konser. is. fr. سەنئەت كېچىسى.

korserto. → **Konçerto.**

konservatuvar. is. fr. مۇزىكا ـ تىياتىر مەكتىپى.

konserve. is. fr. كونسېرۋا (بۇزۇلماس ئۈچۈن ھاۋا كىرمەيدىغان قىلىپ بېكىتىلگەن قاچىغا سېلىنغان يېمەكلىك).

konservecilik, – ği. is. كونسېرۋا چىلىق.

konsey. is. fr. ① ھەيئەتلەر يىغىنى. ② ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىلىدىغان يەر.

konsistans. is. ① قويۇقلۇق، زىچلىق، يېپىشقاقلىق. ② زىددىيەتسىزلىك، بىردەكلىك.

konsolide. s. fr. مۇددىتى ئۇزارتىلغان (قەرز).

konsolos. is. lât. كونسۇل، ئەلچى.

konsolos . hane. is. كونسۇلخانا، ئەلچىخانا.

konsolosluk, – ğu. is. كۆنسۇللۇق.
konsulta. is. it. كۆنسۇلتاتسيه (① بىر كېسەلنى بىرقانچه دوختۇرنىڭ بىرلىكته تەكشۈرۈشى. ② بىرقانچه دوختۇرنىڭ بىر كېسەل توغرىسىدا چىقارغان بىرلەشمه قارارى).
konsül, – lü. is. it. ① قەدىمىي رۇم دۆلىتىده هەر يىلى سايلانغان ئىككى دۆلەت باشلىقىدىن بىرى. ② 1799 – يىلىدىن 1804 – يىلىغىچه فرانسىيىده ئۈچ دۆلەت باشلىقىنىڭ هەربىرى.
konsültasyon. is. fr. → **Konsülto.**
kontrol. is. fr. تەكشۈرۈش.
kontrolcu. is. تەكشۈرگۈچى.
kontrollu. s. تەكشۈرۈلگەن.
konu. is. ① ماۋزۇ. ② مەزمۇن:
«Bir kitabın konusu — بىر كىتابنىڭ مەزمۇنى.
Bugün kadınların kurtuluşu konusunda demeç vereceğim — بۈگۈن ئايالارنىڭ ئازادلىقى دېگەن ماۋزۇدا سۆز سۆزلەيمەن.»
konuk. is. مېهمان، قوناق.
konukçu. is. مېهماندار (مېهمانغا هەمراه بولغۇچى).
konuk . evi. is. مېهمانخانا، مېهمان ئۆيى.
konuklamak. مېهمان قىلماق، قوناق قىلماق.
konukluk. is. مېهمانخانا، قونۇقلۇق.
konu . komşu. is. قولۇم – قوشنىلار:
«Konu komşumun yardımıyla ateşi söndürüverdiler — قولۇم – قوشنىلار- نىڭ ياردىمى بىلەن ئوتنى ئۆچۈرۈپ ئالدى.»

konuk . sever. s. مېهماندوست، قوناقسۇەر:
«Uygurlar konuksever halktır — ئۇيغۇرلار مېهماندوست خەلقتۇر.»
konuk . severlik, – ği. is. مېهماندوستلۇق.
konulmak¹. قويۇلماق.
konulmak². قويۇلماق، سېلىنماق:
«Yemeğe yağ konulmalı — تاماققا ياغ قويۇلۇشى لازىم.»
konum. is. ۋەزىيەت.
konuş. is. ① قىزنۇش. ② ۋەزىيەت. ③ مەۋقە.
konuşkan. s. سۆزمەن، گەپچى.
konuşma. is. سۆز، نۇتۇق.
konuşmak. ① سۆزلىمەك، گەپ قىلماق. ② سۆزلەشمەك، گەپلەشمەك.
«1. Çocuk daha konuşamiyor — بالا تېخى گەپ قىلالمايدۇ.
2. Dilsizler sadece el işaretleriyle konuşurlar — گاچىلار قول ئىشارىتى بىلەنلا سۆزلىشىدۇ.
3. İki arkadaş konuşa konuşa yürüyorlar — ئىككى ئاغىنە سۆزلىشە – سۆزلىشە كېتىۋاتىدۇ.
4. Işiniz üzerinde konuşamadık — ئىشىڭىز هەققىده سۆزلىشەلمىدۇق.»
konuşturmak. سۆزلەتمەك، سۆز قىلدۇرماق.
konuşuk. is. كېلىشىم.
konuşulmak. سۆزلىشىلمەك.
konuf¹. is. ① مېهمانخانا. ② ياتاق.
konut². is. نۇقتا:
«Yazımın önemli konutunu anladın mi? — ماقالەمنىڭ مۇهىم نۇقتىسىنى چۈشەندىڭمۇ؟

koperasin. is. fr. تۆمۈر سۈلغاتى.
kopil. is. rom. ① هاياسز ئوغۇل بالا. ② هارامزاده (بالا).
kopkolay. s. بەك ئوڭاي، بەك ئاسان.
kopmak. ① ئۈزۈلمەك. ② سۆكۈلمەك، ③ بولماق، چىقماق. ④ بەك ئاغرىماق:
«1. Ip koptu — يىپ سۆكۈلدى.
2. Düğme koptu — تۈگمه ئۈزۈلدى.
3. Ağac kökünden koptu — دەرەخ يىلتىزىدىن قومۇرۇلدى.
4. Harp koptu — سوقۇش بولدى.
5. Fırtına kopacak — بوران چىقماق قۇدەك.
6. Belim koptu — بېلىم ئاغرىدى.
7. Bağırsaklarım kopuyor — ئۈچەي - باغرىم ئۈزۈلۈپ كېتەي دېدى.»
kopoy. is.zool. سالپاك قۇلاق ۋە تۈكى قىسقا ئوۋ ئىتى.
koprostaz. is. fr. قەۋزىيەت، ئىچىنىڭ قېتىپ كېتىشى.
kopsi kefali. is. بېشىنى كەسمەك:
«Bizim horozu kopsikefali ettim— بىزنىڭ خورازنىڭ بېشىنى كېسىۋەتتىم.»
kopuk,–ğu. s. ① ئۈزۈك، سۆكۈك، يۇلۇنغان. ② پۇلسىز، سەرگەردان:
«Kopuk düğme — ئۈزۈك تۈگمه.»
kopukluk,–ğu. is. ① ئۈزۈك. ② هالسىزلىق. ③ سەرگەردان.
kopuz. is.müz. قۇۋۇز (قىرغىزلارنىڭ).
kopya, kopye. is.fr. كۆپىيە، ئەسلى نۇسخا.
kopyacı, kopyeci. is. كۆچۈرگۈچى (ئىمتىهاندا).
kor. is. ① چوغ. ②«kolordu» سۆزىنىڭ قىسقارتىلىشى. ③ قىزىل:
سىنى چۈشەندىڭمۇ؟»
konyak. is. كانيەك (هاراق).
konvoy. is. ing. ① بىر يەرگە كۆلىمبكتىپ هالدا كېتىۋاتقان قاتناش ۋاسىتىلىرى يەنى كالۇن. ② بىر يەرگە ئەۋەتىلگەن ئادەملەر:
«Otobüs konvoyu — ئاپتوبۇس كالۇنى.
Esirler konvoyu — ئەسىرلەر كالۇنى.»
kooperatif. is. fr. كوپېراتىپ:
«Tarım kooperatifi — دېھقانچىلىق كوپېراتىپى.»
kooperatifçi. is. كوپېراتىپ ئەزاسى.
kooperatifleşmek. كوپېراتىپلەشمەك.
koordinasyon. is. fr. ماسلىشىش، ئۇيغۇنلىشىش، ھەمكارلىشىش:
«Bir birimizle koordinasyonda bulunmalı — بىر - بىرىمىزگە ماسلىشىشىمىز كېرەك.»
koparılmak. قوپۇرۇلماق، قولغا چۈشۈرۈلمەك.
koparmak. قوپۇرماق، قومۇرماق، ئۈزمەك، يۇلماق، قولغا چۈشۈرمەك:
«Çiçek koparmak — گۈل ئۈزمەك.
Aradan kâr mi koparmak istiyorsun? — ئوتتۇرىسىدىن پايدا تېپىشنى ئويلاۋاتامسەن؟»
kopartmak. قوپۇرتماق، ئۈزدۈرمەك، يۇلدۇرماق، قولغا چۈشۈرتمەك.
kopça. is. yun. ① تۈگمه، قارماق، ئىلمەك. ② يىرتقۇچ قۇشلارنىڭ تىرنىقى.
kopçalamak. تۈگمىلىمەك، ئىلمەك بىلەن تاقماق.
kopçalı. s. تۈگمىلەكلىك، ئىلمەكلىك.

چۈچىمەك. ② يۈرەكسىزلىك قىلماق:
«Gölgesinden korkmak — كۆلۈ-
لەڭگۈسىدىن قورقماق.»
korku. is. قورقۇش، قايغۇ، غەم، ئەنـ
دىشە، تەھلىكە:
«1. Hastalık korkusu — ئاغرىق
قايغۇسى.
2. Yalnış yapmak korkusu —
خاتا ئىشلەشتىن قورقۇش.
3. Yollarda korku kalmadı —
يوللاردا تەھلىكە يوق.»
korkulmak. ① قورقماق. ② غەم قىلـ
ماق، ئەندىشە قىلماق:
«Böyle şeylerden korkulurmu? —
بۇنداق نەرسىلەردىن قورقۇلۇرمۇ؟
Fırtına çıkacağından kurkulu-
yor — بوران - چاپقۇن چىقىشىدىن
ئەندىشە قىلىنىۋاتىدۇ.»
korkulu. s. ① قورقۇنچلۇق. ② تەھـ
لىكىلىك:
«Korkulu bir rüya — قورقۇنچلۇق
بىر چۈش.
Bu korkulu işe girişmeyin — بۇ
تەھلىكىلىك ئىشقا كىرىشمىگىن.»
korkuluk, — ğu. is. ① قارانچۇق،
يالغان ئادەم. ② دۇشمەندىن ساقلىنىش
ئۈچۈن ياسالغان پوتەي، سېپىل. ③ كار-
غا كەلمەس (ئادەم):
«Bostan korkuluğu — قېغۇنلۇققا
تىكىلگەن قارانچۇق.»
korkunç. s. قورقۇنچ، ئاجايىپ:
«Korkunç bir manzara — ئاجايىپ
بىر مەنزىرە.»
korkusuz. s. ئەندىشىسىز، بىخەتەر.
korkusuzluk, — ğu. is. بىخەتەرلىك.

«Kor dudaklı — قىزىل لەۋ
(كالپۇك).
Kor gibi — «قىپقىزىل.
korakor. is. fr. sp. بوكستا ئىككى
بوكسچىنىڭ بەك يېقىن ئاربلىقتا مۇشتلىشىشى.
koral,–li. is. fr. دىنىي غەزەل ياكى
مۇزىكا.
koralakat,–tı. is. مارجان رەڭلىك
هېقىق.
koralin. is. fr. مارجاز رەڭگىدىكى
هېقىق.
koram. is. دەرىجە رېتى.
kor. amiral. is. دېڭىز ئارمىيىسىدە
جياڭجۈن (گېنېرال)، لېيتىنانت، جۇڭجياڭ.
kordela is. it. لېنتا:
«Sergi için kordela kesmek —
كۆرگەزمىنىڭ لېنتىسىنى كەسمەك.»
kordiplomatik is. دىپلوماتىك ئەلـ
چىلەر ھەيئىتى، كونسۇللار ھەيئىتى.
kordon. is. fr. ① يىپەك باغ. ② ساـ
ئەت ياكى مېدالىئوننى ئاسىدىغان زەنجىر.
③ ئىنچىكە زەنجىر. ④ كۆزەتچى.
kordon koymak — كۆزەتچى قويماق.
kor. general. is. گېنېرال لېيتىنانت،
جۇڭجياڭ.
koridor. ir. fr. ① دەھلىز، كاردور،
ئاربلىق. ② قاپچىغاي.
korindon. is. hint. ئالماس شېپات،
كورۇند، كاربورۇند، كرېمنىي كاربىدى.
koriza. is. tıp. زۇكام، تۇماۋ.
korkak. s. قورقۇنچاق، قورققاق، جاـ
سارەتسىز.
korkaklık,–ğı. is. قورقۇنچاقلىق،
قورققاقلىق، يۈرەكسىزلىك.
korkmak. ① قورقماق، ئۈركمەك،

koskoca. s. چوڭ، چوپچوك:
«Koskoca delikanlı oldu — چوپ چوڭ يىگىت بولوپ قالدى.»
koskocaman. s. ناھايىتى چوڭ.
koskoslanmak. تەكەبىۋرلاشماق.
kosmodise. is. fr. دۇنيانىڭ ۋە قانۇنلارنىڭ مەنتىق ۋە ئەخلاق جەھەتتىن تەتقىق قىلىنىشى.
kosmos. is. yun. ئالەم، دۇنيا، كائىنات.
kostak. s. نازۇك، چىرايلىق كىيىنگەن.
kostaklanmak. نازۇكلاشماق، چىرايلىق كۆرۈنۈشكە تىرىشماق.
kostoktomi. is. fr. قۇۋۇرغىنى ئېلىپ تاشلاشتا قوللىنىلىدىغان پىچاق.
kostotomi. is. قۇۋۇرغىنى كېسىش ئوپېراتسىيىسى.
kostüm, — mü. is.fr. كاستۇم ـ بۇرۇلكا، بىر قۇر كىيىم.
kostümlük s. is. كاستۇم ـ بۇرۇلكىلىق.
koşa. s. ① بىر ۋاقىتتىكى. ② تەپمۇتەك، تەڭپۇڭ.
koşalık — ğı is. تەڭلىك، تەڭپۇڭلۇق، باراۋەرلىك.
koşarmak. بالىسى ئۆلگەن بىر ھايۋان ياكى ئانىسى ئۆلگەن بىر ھايۋاننى ئەمگۈزۈپ چوڭ قىلماق.
koşma. is. ① يۈگۈرۈش. ② قوشاق. ③ شىنا.
koşmak[1]. ① قوشماق:
«Atları arabaya koşmak — ئاتلارنى ھارۋىغا قوشماق.»
koşmak[2]. ① يۈگۈرمەك. ② قوغلىماق. ③ ئارقىسىدا يۈرمەك (بىرىنىڭ):

korkutmak. قورقۇتماق، چۆچۈتمەك، تەھدىت ئەتمەك.
korluk, — ğu. is. ماڭغال، سەندەل.
korna. is. it. ماشىنا سىگنالى.
korniş. is. fr. پەردە ئاسقۇچ.
koro. is. yun. خور.
korsa, korse. is. fr. خوتۇن ـ قىزلار بېلىگە باغلىۋالىدىغان بەلباغ (بەلنى ئىنچىكە قىلىش ئۈچۈن).
korsan. is. it. دېڭىز قاراقچىسى.
korsanlık, — ğı. is. دېڭىز قاراقچىلىقى.
kort, — tu. is.ing. چوڭيلا توپ مەيدانى.
koru. is. ئورمان.
korucu. is. ئورمان مۇھاپىزەتچىسى.
koruculuk, — ğu. is. ئورمان مۇھاپىزەتچىلىكى.
koruk, — ğu. is. پىشمىغان ئۈزۈم.
koruluk, — ğu. is. ئورمانلىق.
korumak. قوغدىماق، ئاسرىماق، مۇھاپىزەت قىلماق:
«Duvarı yağmurdan korumak için iyi boyamışlar — تامنى يامغۇردىن ساقلاش ئۈچۈن كېلىشتۈرۈپ ئاقلىشىپتۇ.
Özgürlüğü korumak — ئەركىنلىكنى مۇھاپىزەت قىلماق»
korunmak. ئۆزىنى مۇداپىئە قىلماق:
«Düşmandan korunmak için epeyce silahlanmak gerekir — دۈشمەندىن مۇداپىئەلىنىش ئۈچۈن خېلى ئوبدان قورالىنىش لازىم.»
koruyucu. s. قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى.
korvet, — ti. is. بىر خىل كىچىك ئۇرۇش پاراخوتى.

(بالىلارنىڭ).

kovan. is. ① هەسەل هەرىلەيدىغان ئۇۋىسى ئۈچۈن ياسالغان ساندۇق. ② بىرەر سايمانىنىڭ ساپ ئورنىتىدىغان تۆشۈكى.

kovanlık, – ğı. is. ① هەسەل هەرىسى ساندۇقلىرى قويۇلغان يەر.

kovboy. is. ing. پادىچى (كالا باققۇچى).

kovcu. s. پىتنە ـ پاساتچى.

kovculuk, – ğu is. پىتنە ـ پاساتچىلىق.

kovdurmak. كاللا سوقۇشتۇرماق، ياماندىلىماق.

koverkot, – tu. is. ئاتقا مىنىشتە ۋە ئۇۋچىلىقتا كىيىلىدىغان كىيىملىك رەخت.

kovlamak. كاللا سوقۇشتۇرماق، يامانلىماق.

kovmak. ① سۈرۈپ بىلەن چاقماق، دەشنام بەرمەك. ② قوغلاپ چىقارماق. ③ ئىزىغا چۈشمەك، تەقىپ قىلماق.

kovuk, – ğu. is. كاۋاك:

«Ağaç kovuğu — دەرەخ كاۋىكى.

Diş kovuğu — چىش كاۋىكى.»

kovuklu. is. كاۋاكلىك، ئىچى بوش.

kovulmak. ① دەشنام يېمەك. ② قوغلانماق:

«Düşman topraklarımızdan kovulmalı — دۈشمەن تۈپراقلىرىمىزدىن قوغلىنىشى لازىم.»

kovuntu. is. قوغلاندى.

kovuşturmak. ئارقىسىغا چۈشمەك، تەقىپ قىلماق.

koy. is. كىچىك دېڭىز قولتۇقى.

koyacak. is. نەرسە ـ كېرەكلەر قويۇلىدىغان قاچا:

«Dolap, sandık, sepet, tabak, bardak, kafes, kutu birer koyacaktır—

«1. Çocuk koşurken düştü — بالا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.

2. Iki yıldır bu işin peşinden koşuyorum — ئىككى يىل بولدى بۇ ئىشنىڭ ئارقىسىغا چۈشكىلى.

3. Birinin yardımına koşmak — بىرىنىڭ ياردىمىگە ئىنتىلمەك.»

koşturmak. ① قوشتۇرماق. ② يۈگۈرۈتمەك، چاپتۇرماق. ③ قوغلاتماق.

koşu is. يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى.

koşucu. is. يۈگۈرگۈچى (تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدە).

koşuk, – ğu. is. قوشاق، بەيت، نەزم.

koşul. is. ئىمكان، شەرت، شارائىت:

«Iyi koşullarda yaşiyoruz — ياخشى شارائىتلاردا ياشاۋاتىمىز.»

koşum. is. ھارۋا جابدۇقلىرى.

koşun is. ① قوشۇن. ② سەپ.

koşuşmak. يۈگۈرەشمەك.

kotarmak. ① بوشاتماق. ② بۆلمەك، بۆلۈشتۈرمەك. ③ تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك. ④ ھەل قىلماق:

«Yemeği pişirip kotardı — تاماقنى پىشۇرۇپ بۆلۈشتۈردى.

Bir işi kotarmadan başkasına girişmemeli — بىر ئىشنى تۈگەتمەي باشقىسىنى قىلىشقا كىرىشمەسلىك كېرەك.»

kotas, kotaz. is. ① بەزى قۇشلارنىڭ بېشىدىكى تاجسىمان. ② قوتاز.

koton. is. ar. ① پاختا. ② يۇڭ رەخت.

kova. is. چېلەك، سوغا.

kovalamak. قوغلىماق.

kovalamaca. is. قوغلاشماق ئويۇنى

«Fabrika çalışmaya koyuldu — زاۋۇت ئىشقا كىرىشتى.»

koyutmaçı,–cı is. ① قويۇقلاشتۇرۇلغان سۈيۇقلۇق. ② سۈتنى قويۇقلاشتۇرۇپ سالغان ئىرىس.

koyun[1]. is. ① قوي. ② بەك ياۋاش: «Sincanğ koyunu — شىنجاڭ قويى.»

koyun[2]. is. قويۇن: «Annesi çocuğunu koynuna aldı — ئانا بالىسىنى قوينىغا ئالدى.

Hepimiz vatanın koynunda yetiştik — ھەممىمىز ۋەتەننىڭ قوينىدا ئۆستۈق.»

koyunculuk, – ğu. is. قويچىلىك (ئوقەت).

koyuntu. is. غەم ـ غۇسسە.

koyu. vermek. قويۇۋەتمەك.

koz. is. كوزىر (قارت ئويۇنىدا).

koza. is. غوزا: «Pamuk kozası — كەۋەز غوزىسى.

kozacı. is. پاختا سودىسىدا ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچىنى باھادا كېلىشتۈرگۈچى.

koza. hane. is. يىپەك غوزىسىنى قويىدىغان يەر.

kozmoloji. is. كوسمولوگىيە (ئالەم نىڭ تۈزۈلۈشى تۇغرىسىدىكى بىلىم).

köçek, – ği. is. ① تايلاق، بوتىلاق. ② ئايال مەجەز ئەركەك. ③ قىلىقسىز (ئايال، قىز).

köçeklemek. بوتىلىماق.

köfte. is. far. كوتلىت (قىيما گۆشتىن پىشۇرۇلغان).

köftün. is. far. كالىلارغا يېدۈرۈلىدىغان چىگىتتىن ياسالغان پوم.

köhne. s. far. كونا، ۋاقتى ئۆتكەن، سېۋەت، تاۋاق، ئىستاكان، قەپەس، قۇتا قاتارلىقلار نەرسە ـ كېرەك قويۇلىدىغان قاچىلاردۇر.»

koyak, – ğı is. ۋادە، ئۇزۇن كەتكەن ئويمانلىق.

koyar. is. ئىككى ئاقار سۈنىڭ بىرلەشكەن يېرى.

koymak, komak. قويماق، سالماق: «1. Kâğıdı cebine kodu — قەغەزنى يانچۇقىغا سالدى.

2. Hertarafa nöbetçi konmuşlar — ھەر تەرەپكە نۆۋەتچى قويۇشۇپتۇ.

3. Beni çok aç kodular — مېنى خېلى ئاچ قويۇشتى.

4. Yemğe tuz komak — تاماققا تۇز سالماق.

5. Imza koydu — «ئىمزا قويدى.

koyu. s. ① قويۇق. ② تۇم قارا. ③ نەق: «1. Koyu süt — قويۇق سۈت.

2. Koyu kırmızı — قارا (تۇم) قىزىل.

3. Koyu renk — قويۇق رەڭ.

4. Koyu karşı devrimci — نەق ئەكسىلئىنقىلابچى.»

koyu koyu. s. بەك قويۇق.

koyulaşmak ① قويۇقلاشماق، ② چوڭقۇرلاشماق: «Sohbet gitgide koyulaştı — سۆھبەت بارغانسېرى چوڭقۇرلاشتى.»

koyulaştırıcı. is. يېپىشقاقلىقنى ئاشۇرۇش ۋە قويۇقلاشتۇرۇش ئۈچۈن بۇيا قىقا ئاردىلاشتۇرۇلىدىغان باشقا نەرسە.

koyulaştırmak. قويۇقلاشتۇرماق.

koyulmak. ① كىرىشمەك، باشلىماق. ② قويۇلماق، قويۇقلاشماق:

kölelik, – ği. is. قۇللۇق:
«Kölelik sistemi — قۇللۇق سىستېمىسى.»
kölemen. is. قۇللاردىن تەركىب تاپقان ئەسكەرلەر.
kömür. is. s. ① كۆمۈر. ② قاپقارا:
«Kömür saçlı — قاپقارا چاچلىق.»
kömürcü. is. ① كۆمۈرچى (ساتقۇچى). ② پاراخوتتا، فابرىكىدا ئوچاققا كۆمۈر توشۇغۇچى.
kömürcülük, – ğü. is. كۆمۈرچىلىك.
kömürleşmek. كۆمۈرلەشمەك.
kömürleştirmek. كۆمۈرلەشتۈرمەك.
kömürlük, – ğü. is. كۆمۈرلۈك، كۆمۈرخانا.
kön. s. كۆن.
könek, – ği. is. سۇ قاچىسى.
könü. is. ئادەت، ھەققانىيەتلىك.
könülük, – ğü. is. ئادالەت، ھەققانىيەت.
köpek, – ği. is. ئىت:
«1. Ev köpeği — ئۆي ئىتى.
2. Av köpeği — ئوۋ ئىتى.
3. Tasmalı köpek — مەخسۇس ئۆگىتىلگەن ئىت.»
köpek. ayısı. is. ئىت ئېيىقى.
köpek. balığı. is. ئىت بېلىقى.
köpekgiller. is. ئىت تېپىدىكى ھايۋانلار.
köpeklemek, köpeklenmek. كۆچۈك ئىنىپ يالۋۇرماق.
köpeklik, – ği. is. ئىتلارچە، ئىت لاردەك خۇشامەت قىلماق.
köpek. memesi is. قولتۇقتا چىقىدىغان چىقان ياكى كۆتى يوغان.
köpek. üzümü. is. ئىت ئۈزۈمى.

مودىدىن قالغان:
«Köhne bir ev — كونا ئۆي.»
köhneleşmek. ① كونىرىماق، ئەسكىرىپ كەتمەك. ② مودىدىن قالماق.
köhnelik, – ği. is. كونىلىق.
kök, – kü. is. ① يىلتىز. ② تەكتى، ئاستى. ③ ئاساس، مەنبە. ④ تۈپ:
«1. Ağaç kökü — دەرەخ يىلتىزى.
2. Işi kökünden temizlemeli — ئىشنى تېگى ـ تەكتىدىن پاكىزلاش لازىم.
3. O ailenin kökü belli değil — ئۇ ئائىلىنىڭ تېگى ـ تەكتى ئېنىق ئەمەس.»
kökdeş. is. تۇغۇرداش، تۇرداش ئەرسىلەر.
köke. is. قەدىمىي ھەربىي پاراخوتى.
köken. is. ① پېلەك. ② ئەسلى نەسلى:
«Bu kökende üç karpuz var — بۇ پېلەكتە ئۈچ تاۋۇز بار.
Bu işçi kökenli kadrodur — بۇ ئىشچى نەسلىدىن كادىردۇر.»
kökertmek. كۆچەت يېتىشتۈرمەك، كۆكەرتمەك.
köklemek. قومۇرماق، يىلتىزى بىلەن قومۇرماق.
köklenmek, kökleşmek. يىلتىز تارتماق، بىخلانماق.
köklü. s. يىلتىزلىق:
«Köklü bitki — يىلتىزلىق ئۆسۈملۈك.»
kök. sakız. is. كۆك سېغىز (كاۋچۇك ئىشلەپچىقارغىلى بولىدىغان ئوت).
kölçer. s. بۇغداي كېسىلى.
köle. is. قۇل.
köleleştirmek. قۇللاشتۇرماق.

قاشاك قايچا. «Kör makas —
«نۇرسىز چىراغ. Kör lamba —
kör[2]. is. سۇرمە (كۆزگە سۇرتىلىدىغان قارا بويياق).
kör. bağırsak, – ğı. is. قارىغۇ ئۆچەي.
kör. düğüm. is. ① يەشكىسىلى بولماي‌دىغان تۈگۈن. ② ھەل قىلىنىشى قىيىن بولغان مەسىلە:
«Bu kördüğüm sorun — بۇ ھەل قىلىشقا قىيىن مەسىلە.»
kör. ebe. is. كۆزنى تېڭىپ قويۇپ باشقا بىرىنى تۇتىدىغان بالىلار ئويۇنى.
körelme. ① قۇرۇشۇش، قۇرۇپ قېلىش (ئادەم ئەزاسى ياكى ھۈجەيرىنىڭ ناتوغرا ئوزۇقلىنىشى ئارقىسىدا بوشىشىپ قۇرۇپ قېلىشى). ② سېزىش ئىقتىدارىنى يوقىتىش.
körelmek. ① ئوتنىڭ ئۆچۈشكە باشلىشى، بۇلاقنىڭ قۇرۇشقا باشلىشى. ② قاشاڭلاشماق. ③ قۇرۇشقا باشلىماق (بۇلاق، قۇدۇق). ④ ئەھمىيىتىنى يوقاتماق. ⑤ پائالىيەتچانلىقىنى يوقاتماق:
«Bıcak körleşti — پىچاق قاشاڭلىشىپ كەتتى.»
köreltmek. ئۆتكۈرلۈكىنى يوقىتىپ قاشاڭلاتماق.
köreşe. is. قار ئۈستىدىكى مۇز قاتلىمى.
kör. fare. is. zool. قارىغۇ چاشقان.
körfez. is. yun. دېڭىز قولتۇقى.
kör. kuyu. is. سۇيى قۇرۇپ كەتكەن قۇدۇق.
kör · kütük. is. ئۆزىنى بىلەلمەس گۇدەك مەست.
körlemeden. z. قارىغۇلارچە، ھېچ دېققەت قىلماستىن، تىشانىسىز، چۈشەنـ

köpoğlu, – nu. is. ① ئىتتىنىڭ بالىسى (تىل ئۈچۈن قولىلىنىدۇ). ② مەككار، قۇۋۇ.
köpoğluluk, – ğu. is. مەككارلىق، قۇۋۇلۇق.
köprü. is. كۆۋرۈك:
«Çan – cang köprüsü — چاڭجياڭ كۆۋرۈكى.»
köprü. başı. is. كۆۋرۈكنىڭ باشلانغان ھەم تۈگىگەن يېرى.
köprüçü. is. ① كۆۋرۈك ياسىغۇچى. ② لەيلىمە (سال) كۆۋرۈك سالغۇچى.
köprüçülük, – ğü. is. كۆۋرۈكچىلىك:
«Çin köprüçülüğü — جۇڭگو كۆۋرۈكچىلىكى.»
köpük, – ğü. is. ① ماغىزاپ. ② بۇزغۇن. ③ كۆپۈك:
«Sabun köpüğü — سوپۇن ماغزىپى.
Deniz köpüğü — دېڭىز بۇزغۇنى.
Çorpa köpügü — «شورپا كۆپۈكى.
köpüklenmek. كۆپۈكلەنمەك.
köpülemek. شىرىماق (يوتقان، كۆرپە قاتارلىقلارنى).
köpürmek ① كۆپمەك. ② ئاچچىقلانماق. ③ ماغىزاپلانماق، كۆپۈك پەيدا بولماق:
«Bu sözü duyunca öyle bir köpürdüki — بۇ سۆزنى چۈشىنىش بىلەنلا شۇنداق ئاچچىقلاندىكى ...»
köpürtmek. ① كۆپتۈرمەك. ② ئاچچىقلاندۇرماق بولماق.
kör[1] s. ① كور، قارىغۇ، ئەما. ② قاشاڭ، ئۆتمەس. ③ نۇرسىز. ④ ھەل قىلغىلى بولمايدىغان (مەسىلە). ⑤ توشۇكى يوق (يېگنە). ⑥ غاپىل:

چۆكايتماق.»

körü. körüne. z. قارىغۇلارچە.

köse. s. far. كوسا (ساقال، بۇرۇتسىز).

köseği. is. كۆسەي (ئوچاقنىڭ ئوتنى چۇقچىلايدىغان).

kösele. is. چەم.

kösem. is. → **Kösemen.**

kösemen. is. سەركە.

kösemenlik, – ği. is. باشلامچىلىق، سەركىلىك.

kös kös. s. بېشىنى ساڭگىلاتقان ھالدا:

«Kös kös yürüyor — بېشىنى ساڭگىلاتىپ كېتىۋاتاتتى.

Kös kös durmak — بېشىنى ساڭگىلاتىپ تۇرماق.»

Köskötürüm. s. كۆتۈرۈم:

«Bu hayvan kös kötürümdür — بۇ ھايۋان كۆتۈرۈم بولۇپ قاپتۇ.»

kösnü. is. جۈپلىشىش ھەۋىسى (ھايۋانلارنىڭ).

kösnücül. s. شەھۋەتپەرەس.

kösnük. s. كۈيلەش ۋاقتى كەلگەن. (ھايۋان).

kösnül, kösnülük. s. شەھۋانىي.

köstebek, – ği. is. چاشقاننىڭ بىر تۈرى.

köstek, – ği. is. ① ئىشكەل ياكى چۈدەر. ② سائەت ياكى ئاچقۇچ زەنجىرى. ③ توسالغۇ.

kösteklemek. ① كىشەنلىمەك. ② ئاقساتماق (بىر ئىشنى).

kösteklenmek. كىشەنلەنمەك.

köstekli. s. ① كىشەنلىك. ② كىشەنلەنگەن.

kösü. is. غورو (ئىشسىزلىق).

مەستىن.

körlenmek, körleşmek. ① قاشاڭلاشماق. ② كارغا كەلمەس ھالغا كەلمەك. ③ ئۈنۈمسىز ھالغا كەلمەك. ④ ئېتىبارىنى يوقاتماق. ⑤ يارا پۈتۈشكە يۈز تۇتماق:

«Bıcak körleşti — پىچاق قاشاڭلاشتى.

körleştirmek. قاشاڭلاشتۇرماق:

«Makası körleştirdi — قايچىنى گاللاشتۇردى.»

körlük, – ğü. is. ① ئەمەلسىزلىق. ② قارىغۇلارچە، ئەخمەقلەرچە ئىش. ③ غەپلەتلىك.

kör. ocak. is. بالىسىز (پەرزەنتسىز) ئائىلە.

körpe. s. ① يېڭى ئۈزۈلگەن مېۋە، كۆكتات. ② ياش، يېتىلمۇاتقان (ئادەم):

«Körpe hıyar — يېڭى ئۈزۈلگەن تەرخەمەك.»

körpecik. s. يېڭى، بەك ياش.

körsümek. كۈچىدىن قالماق، ئۆچۈشكە باشلىماق.

körtüm. is. چوك ئېگەر.

körük, – ğü. is. كۆرۈك، شامال سانduقى:

«Demirci körüğü — تۆمۈرچى كۆرۈكى.

körükçü. شامال سانduقى تارتقۇچى، كۆرۈك باسقۇچى.

körüklemek. ① كۆرۈك بىلەن پۈۋلىمەك، ئۇلغايتماق. ② كۈشكۈرتمەك:

«Ateşi körükleyin — ئوتنى ئۇلغايتقىن.

Kötülükçükörükleniyor — ئەسكىلەر كۈشكۈرتىلمۇاتىدۇ.

Kavgayı körüklemek — غوۋغانى

köşe. is. ① بۇرجەك. ② خىلۋەت يەر:
«Ülkenin bir köşesi — مەملىكەتنىڭ بىر بۇرجىكى.»
kötrüm. s. → **Kötürüm.**
kötü. s. يامان، ئەسكى:
«Kötü bir köpek — ئەسكى ئىت.
kötücül. s. يامان نىيەت، قارا نىيەت.
~ eylem — قارا نىيەت ھەرىكەت.
kötülemek. ① ئاجىزلاشماق، ماغدۇرسىزلانماق. ② شىكايەت قىلماق، غەيۋەت قىلماق:
«Çocuk son günlerde ne kadar kötüleşmiş — بالا كېيىنكى كۈنلەردە نېمىدېگەن ئاجىزلاپ كەتكەن.
Şunu bunu kötülemek doğru değil — ئۇنى ـ بۇنى يامانلىماق توغرا ئەمەس.»
kötülenmek. يامانلانماق.
kötüleşmek. ① يامانلاشماق. ② (ئايال) ئەسكىلەشمەك:
«Hava kötüleşti — ھاۋا يامانلاشتى.
kötüleştirmek. يامانلاشتۇرماق، ناچارلاشتۇرماق.
kötületmek. يامانلىتىشقا يول ئاچماق.
kötülük, – ğü. is. ① يامانلىق، ئەسكىلىك، بۇزۇقلۇق. ② زەھەرلىك:
«Havaların kötülüğü yüzünden··· — ھاۋانىڭ بۇزۇلۇشى تۈپەيلىدىن···
O, kimseye kötülük etmez — ئۇ ھېچكىمگە يامانلىق قىلمايدۇ.»
kötülükçü. s. بۇزۇق:
«Toplumda kötülükçüler var — جەمئىيەتتە بۇزۇقلار بار.»

kötümsemek. يامان كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.
kötümser. s. ئۈمىدسىز.
kötümserlik, – ği. is. ئۈمىدسىزلىك.
kötürüm. s. ① پالەچ. ② ناكار، كېرەكسىز:
«Ahmet kötürüm olmuştur — ئەخمەت پالەچ بولۇپ قاپتۇ.
Bu adamın sağ bacağı kötürüm — بۇ ئادەمنىڭ ئوڭ پۇتى پالەچتۇر.»
köy. is. يېزا:
«Çin köylerinde büyük bir gelişme var — جۇڭگونىڭ يېزىلىرىدا چوڭ تەرەققىيات بار.»
köycü. s. is. يېزا ۋە يېزا خەلقى ئۈچۈن ئىشلىگۈچى.
köydeş. s بىر يېزىدىن:
«Mehmetle Ahmet köydeştir — مۇھەممەد بىلەن ئەخمەت بىر يېزىدىن.»
köylü. is. دېھقان، يېزىلىق:
«Çinde köylüler nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturuyor — جۇڭگودا دېھقانلار نوپۇسنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ.»
köymen. is. ھارۇنىڭ سايۇنى.
köz. is. ئۆچۈشكە ئاز قالغان چوغ.
köze. is. قەبرە تېشى، مەڭگۈ تاش.
kravat, – tı. is. fr. ① گالىستۇك. ② فاكتۇر (مال ساتقۇچى يېزىپ بېرىدىغان، ئىسكىلاتتىن چىقىرىلمىدىغان مال تىزىمى).
kredi. is. fr. ① نوپۇز، ھۆرمەت. ② قەرزنى تۆلەش مۇددىتى. ③ قەرز

كۆرۈنۈشى توغرا، كۆپ قىرلىق شەكىلدىكى قاتتىق جىسىم.

kristalize. is. fr. كرىستاللاشقان.

kristalli. s. ئىچىدە كرىستال بولغان.

krişna. is. ھىندىستانلىقلارنىڭ بىر ئىلاھى.

kritik[1]. s. ناھايىتى مۇھىم ۋاقىت، جىددىيلىك.

kritik[2]. is. ئەدەبىي تەنقىد، ئەدەبىي ئوبزورچى.

kritisizm. is. ئەدەبىي تەنقىدچىلىك.

kriz. is. fr. كرىزىس، بوھران، پاخالىق:

«Siyasi kriz — سىياسىي كرىزىس.

Para krizi — «پۇل پاخالىقى.

krizograf. is. ① كىتابلارنى ئالتۇن ھەل بىلەن يازغۇچى. ② كالۇتۇن (زەر يىپ) بىلەن كەشتە ئىشلىگۈچى ۋە نەققاش.

krizoterapi. is. داۋالاش، ئالتۇن بىلەن داۋالاش.

kroki. is. fr. لايىھە، پىلان.

krokodil. is. fr. ① ئىشلەنگەن تىمساھ تېرىسى. ② تىمساھ تېرىسىدىن ياسالغان:

«Krokodil çanta — تىمساھ تېرىسىدىن ياسالغان پوپكا.»

kromizm. is. fr. رەڭسىز بىر ياۋايى ئۆسۈملۈكنىڭ سۈنئىي يول بىلەن يېتىشتۇرۇلۇپ رەڭگە كىرگۈزۈلۈشى.

kromolitografı. is. رەڭلىك تاش باسما.

kromoptometri. is. رەڭلەرنى كۆرۈش ئىقتىدارىنىڭ ئۆلچىلىنىشى.

kromoterapi. is. پەزى كېسەللىكلەرنى ئىلىنغان پۇل ياكى ئورنىغا بېرىلگەن مال.

krema:is. it. ① قايماق. ② سېرىق ماي. ③ سۈت، تۇخۇم ۋە شېكەر بىلەن قىلىنىدىغان تاماق.

krematoryum. is. lât. جەسەت كۆيدۈرىدىغان ئورۇن.

krepe. is. fr. ئۇچى بۇجۇغۇرلاشتان ۋە پۈكۈلگەن چاچ.

kreplin. is. fr. نېپىز ۋە يەڭگىل يېپەك رەخت.

krepon. is. fr. ئايالالارنىڭ ياسالما چېچى.

krestomati. is. fr. خروستوماتىيە (ئەسەرلەر تاللانمىسى).

kreş. is. يەسلى.

kreşendo. is. müz. it. ساز ئاۋازىنىڭ بارغانسېرى يۇقىرىلىشى، ئەۋج ئېلىشى.

kretenizm. is. fr. كىرەتىن كېسىلى (قالقان بەزلىرىنىڭ يېتىلمەي قېلىشى نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدىغان تەن ۋە ئەقىل زەئىپلىشىش كېسەللىكى).

kriptograf. is. fr. ① مەخپىي يېزىق بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② مەخپىي يېزىقنى تەرجىمە قىلىدىغان ماشىنا.

kriptografi. is. fr. مەخپىي بەلگىلەر بىلەن يېزىش.

kriptogram. is. fr. مەخپىي بەلگە بىلەن يېزىلغان خەت.

kriptolog. is. fr. مەخپىي يېزىق مۇتەخەسسىسى.

kriptoloji. is. fr. مەخپىي يېزىق ئىلمى ۋە تەتقىقاتى.

kristal, – lı. is. fr. كرىستال تاشقى

هەرىكەت.
kubur. is. ① سوزۇنچاق قاپ. ② قەدىمىي بىر تاپانچا.
kuburluk, – ğu. is. ① پارتلاتقۇچ دورا قېپى. ② تاپانچا قېپى.
kucak. is. قۇچاق.
kucaklamak. قۇچاقلىماق.
kucaklaşmak. قۇچاقلاشماق.
kudret, – ti. is. ar. قۇدرەت، كۈچ.
kudretli. s. ① قۇدرەتلىك، كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك. ② باي، پۇلدار.
kudretsiz. s. قۇدرەتسىز، كۈچسىز.
kudretsizlik, – ği. is. قۇدرەتسىزلىك، كۈچسىزلىك.
kudurgan. s. غالجىر، قۇتۇرغان.
kudurganlık, – ğı. is. غالجىرلىق، قۇتۇرغانلىق.
kudurmak. ① غالجىرلىماق، غالجىر كېسىلىگە گىرىپتار بولماق. ② بەك شدەدە تەلەنمەك:
«Yaramaz çocuklar yine kudurdu— ئەسكى بالىلار تېخىمۇ ئەسكىلەشتى.»
kuduruk. s. غالجىر، قۇتۇرغان.
kuduz. s. غالجىر.
~ köpek. غالجىر ئىت، قۇتۇرغان ئىت.
~ Kedi. غالجىر مۈشۈك.
kuğu. is. zool. ئاق قۇ (قۇش).
kuğurmak. (كەپتەر) سايرىماق.
kukla. is. yun. قورچاق:
«Kukla gibi oynatmak — قورچاق ئويناتقاندەك ئويناتماق.»
kuklacı. is. قورچاق ياسىغۇچى ياكى قورچاق ئويۇنى كۆرسەتكۈچى.
kukuç, – cu. is. ئۇرۇقچا شۆپۈكى.
kuku. is. fr. كاككۇك.

رەڭلىك نۇر بىلەن داۋالاش.
kron. is. fr. پادىشاھلارنىڭ بېشىغا كىيىدىغان تاجى.
kronoloji. is. خرونولوگىيە (ۋەقەلەر نىڭ پەيدا بولغان ۋاقىتلىرى ئىزچىل ئورده بىرلەپ كۆرسىتىلگەن رويخەت.)
kropi. is. تۇگۈم.
krup. is. تاماقنىڭ يالۇغلىنىشى ئارقىسىدا پەيدا بولۇپ، ئۆلۈمگە سەۋەب بولىدىغان تاماق ئاغرىقى، دىفتىرىيە.
ksantopsin. is. كېچىدە ئۇچىدىغان ھاشاراتلارنىڭ كۆزىدىكى رەڭ ماددىسى.
ksantosiyanopsi. is. سېرىق ۋە كۆك رەڭنى كۆرەلمەسلىك ھالىتى.
ksenomeni. is. ئايالالاردا ئادەت كۆرۈشنىڭ قالايمىقانلىقى.
kserofil. is. قۇرغاق يەردە ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك).
kserostomi. is. ئېغىزنىڭ قۇرۇشى.
ksiloglifi. is. ياغاچقا خەت ئويۇش سەنئىتى.
ktenoyid. is. سازان بېلىقىغا ئوخشاش سۆڭەكلىك بېلىقلارنىڭ تەڭگىلىرى.
kuadrivektör, – rü. is. قىرىل ۋە پۈتۈنلۈك ئوخشاشلا پالەچ بولۇشى.
kubaşmak. ھەمكارلاشماق.
kubat. s. ① قوپال. ② ھەرىكىتى ۋە سۆزى قوپال.
kubatlık, – ğı. is. قوپاللىق، تۇرۇكلۈك.
kubbe. is. ar. ① قۇببە، گۈمبەز. ② ئاسمان.
kubbeli. s. قۇببىلىق، گۈمبەزلىك.
kubuh, – bhu. is. جىنايەت، رەزىل

kukulete. is. it. يامغور ۋه سوغۇقتا كىيىدىغان بۆك.

kul. is. قۇل.

kulaç, – çı. is. غۇلاچ:

«1. Üç kulaçta su çıktı — ئۈچ غۇلاچتا سۇ چىقتى.

2. Iki kulaç ip — ئىككى غۇلاچ ئارغامچا.

3. Bir kulaç toprak — «بىر غۇلاچ يەر.

kulaçlamak. غۇلاچلىماق:

«Ipi kulaçlamak — ئارغامچىنى غۇلاچلىماق.»

kulak, – ğı. is. قۇلاق:

«Kulağı sesler çınlattı — قۇلاقنى ۋاراڭ ـ چۇرۇك ياردى.»

kulakçı. is. قۇلاق، بۇرۇن ۋه ئېغىز دوختۇرى.

kulakçın. is. قۇلاقچىن (قۇلاقچا).

kulaklı. s. قۇلىقى بار، قۇلاقلىق:

«Küçük kulaklı kalpak — كىچىك قۇلاقلىق قالپاق.»

kulaklık, – ğı. is. ① سوغۇقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن قۇلاققا كىيگۈزۈپ قويۇلىدىغان ياپقۇچ. ② تېلېفوننىڭ قۇلاققا تۇتۇلىدىغان قىسمى، قۇلاقلىق.

kulaksız. s. قۇلىقى يوق، قۇلاقسىز.

kulak · zarı. is. قۇلاق پەردىسى.

kulampara. is. far. ھەزىلەك.

kulan. is. قۇلان.

kulangolar. is. شەرقىي ئافرىقىلىق نېگىرلار.

kulis. is. fr. ① سەھنە ئارقىسى. ② بازار سىرتىدىكى سودا پېيى.

kullandırmak. قوللاندۇرماق.

kullanılmak. قوللىنىلماق.

kullanılmış. s. قوللىنىلغان، ئىشلىتىلگەن، كونا:

«Bu makina kullanılmışa hiç benzemiyor — بۇ ماشىنا ھېچلا كونىغا ئوخشىمايدۇ.»

kullanış. is. قوللىنىش ۋه قوللىنىش ئۇسۇلى.

kullanışlı. s. قوللىنىشقا ئوڭاي، ئىشلىتىشكە ئاسان، ئەپلىك:

«Kullanışlı bir makine — ئىشلىتىشكە ئەپلىك ماشىنا.»

kullanışsız. s. ئەپسىز، ئىشلىتىلىشى تەس:

«Kullanışsız bir silah — ئىشلىتىشكە ئەپسىز قورال.»

kullanmak. ① قوللانماق. ② ئىشلەتمەك. ③ ئادەتلەنمەك:

«1. Gözlük kullanmak — كۆزەينەك قوللانماق.

2. Aşçi kullanmak — ئاشپەز ئىشلەتمەك.

3. Tütün kullanmak — تاماكىغا ئادەتلەنمەك.»

kulle. is. ar. ① تاغ چوققىسى، چوقۇقا. ② قەلئە. ③ تاج. ④ كۈپ.

kulluk, – ğu. is. قۇللۇق.

kullukçu. is. ① خىزمەتچى. ② كۆزەتچى. ③ مەمۇر.

kulp, – pu. is. ① تۇتقۇچ. ② باھانە، سەۋەب:

«Çaydanlığın kulpu — چايدانىنىڭ تۇتقۇچى.»

kulplu. s. تۇتقۇچلۇق:

«Kulplu bardak — تۇتقۇچلۇق ئىستاكان.»

kuluçka. is. ① كۈرۈك. ② ھۇرۇن:

له‌تكۆچى، قمارۆازلاردن چوتار ئالغۆچى.
kumaş. is. ar. رەخت:
«Elbiselik kumaş aldim — كه‌
يمىلك رەخت ئالدىم.»
kumaşmak. → **Kubaşmak.**
kumbara. is. ① پۆل سالىدىغان تۆ-
شۈكلۈك قۇتا. ② مناميوت ئوقى.
kumbaracı. is. مناميوتچى (ئەسكەر).
kumbara . hane. is. مناميوت ئوقى
ياسىلىدىغان ياكى مناميوتچىلار تۇرىدى-
غان يەر.
kumcu. is. قۇم تۈشۈغۈچى ۋە ساتـ
قۇچى.
kumcul. s. قۇملۇقتا ياكى قۇمسال
يەرلەردە ياشايدىغان (هاشارات ياكى
گىياھ).
kumkuma. is. ① سىياھ قۇتىسى.
② ئىدىش، كوزا. ③ ئارتۇقچىلىقى بول-
غان ئادەم ياكى يەر:
« Fesat kumkuması — پىتنىچە -
پاسات يېرى.
Dedikodu kumkuması — غەيـ -
ۋەت شىكايەتچى.»
kumla. is. قۇملۇق، قۇم بېسىپ كەتـ
كەن يەر.
kumlamak. قۇم تۆكمەك.
kumlu. s. ① تەركىبىدە قۇم بولغان
(يەر، توپا). ② چېكىم - چېكىم:
چېكىم - چېكىم — «Kumlu kumaş
رەخت.»
kumpanya. is. it. ① شىركەتچىلىك.
② ئەينى پىكىردىكىلەر.
kumpas. is. fr. ① كومپاس. ② ھىيـ
لە، سۈيىقەست، مىكىر.
kumral. s. ساقال - بۇرۇتلۇق.

kulun. is. بـۇ — «Bu tavuk kuluçka olmuş
توخۇ كۆرۈك بوپتۇ.»
kulunlamak. ئات ۋە ئېشەك تۇغماق،
قۇلۇنلىماق.
kulunluk, – ğu. is. ئات، ئېشەكلەر-
نىڭ بالىياتقۇسى.
kulübe. is. yun. كەپە.
kulüp, – bü. is. ① كۇلۇب. ② چوڭ
زال. ③ كۆڭۈل ئېچىش يېرى.
kulvar. is. fr. ① تار كېچىك كار-
دور، دەھلىز، ئارىلىق. ② تار تاغ يولى،
تارلاق، قاپچىغاي.
kulzüm. is. ar. دېڭىز.
kum. is. قۇم.
kuma. is. كېچىك خوتۇن.
kuman. is. قىپچاقلار.
kumanca. is. قىپچاقچە.
kumanda. is. it. قوماندان، ئەمىر.
kumandan. is. it. قوماندان.
kumandanlık, – ğı. is. قوماندانلىق.
kumandarya. is. بىر خىل ئۇزۇم
ھارىقى.
Kumandilar. is. ئالتاي تۈركىلىرىدىن
بىر قەبىلە.
kumanya. is. ئۇزۇق - تۈلۈك (سەپەر
ئۈچۈن ھازىرلانغان).
kumar. is. ar. قمار.
kumarbaz. s. ar . far. قمارۆاز.
kumarbazlık, – ğı. is. قمارۆازلىق.
kumarcı. s. قمارۆاز.
kumar.hane. is. قمارخانا.
kumar . haneci. is. قمارخانا ئىشـ

kumru. is. far. پاختەك.
kumsal. s. قۇملۇق، قۇمسال.
kumsallık, — ğı. is. قۇمسال يەر، قۇملۇق يەر.
kumsuz. s. قۇمسز (يەر)، قۇمى يوق.
kumuç. is. zool. كۇمۇتا.
kumuk. is. داغستان تۇركلرى.
Kumul[1]. is. öz. قۇمۇل:
«Kumul ili — «قۇمۇل ۋىلايتى.
kumul[2]. is. قۇم بارخانى.
kunama. is. هەبەشستاننىك غەربىي شمالىدىكى تېگىرلارنىڭ تىلى.
kunda. is. بىر خىل زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.
kundak. is. ① زاكا، يۆگەك. ② پايە نەك (مىلتىق):
«Çocuk kundakta iken — بالا يۆگەكتە ئىكەن.»
kundakçı. is. ① مىلتىق پاينىكى ياسىغۇچى. ② ئوت تۇتاشتۇرغۇچى. ③ بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى.
kundakçılık, — ğı. is. ① ئوت قويۇغۇچى، جىنايەتچى. ② بۇزغۇنچىلىق، بۆلگۈنچىلىك.
kundaklamak. ① زاكىلىماق، يۆگەكىكە يۆگىمەك. ② پايىنەك تاقىماق. ③ تۇرمەك (چاچنى).
kundaklanmak. زاكىلانماق، يۆگەككە يۆگەلمەك.
kundaklı. s. زاكىلانغان، يۆگەكىكە يۆگەلگەن.
kundura. is. بوغقۇچسىز ۋە قونچسىز ئاياغ كىيىمى.
kunduracı. is. ① موزدوز. ② ئاياغ كىيىم ساتقۇچى.
kunduracılık, — ğı. is. ① موزدوز-لۇق. ② ئاياغ كىيىم سېتىش ئوقىتى.
kunduz. is. قۇندۇز.
kunlamak. → **Kulunlamak.**
kunt, — tu. s. ئەبغەر، قېلىن ۋە چىداملىق:
«Kunt ayakkabı — «چىداملىق ئاياغ.
kunut[1]. is. ar. ئۇمىدسىزلىك.
kunut[2]. is. ar. ① ئىتائەتچانلىق. ② ئىبادەت. ③ «ۋىتىر» نامىزى. ④ نامازدا ئوقۇلىدىغان دۇئا.
kup. is. fr. ① ئاغزى كەڭ ئىستاكان. ② پىچىلغان كىيىم.
kupa[1]. is. it ① مۇسابىقىدە نەتىجە قازانغانلارغا بېرىلىدىغان تۇرلۈك قاچا. ② كۇرت قەغىزىنىڭ تاپىنى.
kupa[2]. is. جەنۇبىي يېرىم ئاسمان گۇمبىزىدىكى پۇلتۇزلار.
kupe. is. fr. تانسىدا قەدەم ئېلىش.
kuphiyat, — tı. is. سەت ۋە رەزىل ئىشلار.
kupkuru. s. ① قۇپقۇرۇق. ② بەك جۇدەڭ، قۇرۇق ئۇستىخان.
kuple. is. fr. بىر خىل غەزەل، ناخشا.
kupes. is. بېلبەقنىڭ بىر تۇرى.
kupritler. is. تەركىبىدە مىس ۋە مىس تەركىبى بولغان مەنبىرالار.
kuprofosfor. is. مىس ۋە فوسفور بىرىكمىسى.
kuprokrom. is. مىس ۋە خروم بىرىكمىسى.
kupronikel is. مىس ۋە نىكېل بىرىكمىسى.
kuprosilisyum. is. مىس ۋە كىرېمنىي بىرىكمىسى.
kuproterapi. is. داۋالاش، مىس ۋە مىس

kurampa. is. پىلان، چىرتيۇژ.
kuramsal. s. نەزەرىيەۋى.
kur'an. is. öz. قۇرئان.
kurbağa. is. پاقا.
kurbağacık, – ğı. is. ① قۇمچاق. ② تىلىنىڭ ئۇچىغا چىققان كىچىك نەرسە. ③ كىچىك ئاچقۇچ.
kurbağlama. is. پاقىچىلاپ ئۇزۇش.
kurbağagiller. is. پاقا تىپىدىكى ھايۋانلار.
kurban. is. ar. قۇربان:
«1. Kurban bayramı — قۇربان ھېيت.
2. Kurban kesmek — قۇربانلىق قىلماق.
3. Bu depremde çok kurban vereldi — بۇ قېتىمقى يەر تەۋرەشتە كۆپ قۇربان بېرىلدى.
4. Halkımız kurtuluş namına çok kurban verdiler — خەلقىمىز ئازادلىق ئۈچۈن كۆپ قۇربان بەردى.»
kurbanlık, – ğı. is. قۇربانلىق:
«Kurbanlık koyun — قۇربانلىق قوي.
kurben. z. يېقىندىن.
kurbet. is. ar. ① يېقىنلىق. ② ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق.
kurcalamak. ① بۇرىماق، تولغىماق. ② مۇزاكىرە قىلماق، ئويلانماق. ③ مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلماق. ④ ئارىلاشتۇرماق:
«Kiliti kurcalamişlar — قۇلۇپىنى تولغۇپتىپتۇ.
Meseleyi kurcalamak — مەسىلىنى مۇزاكىرە قىلماق.»
kurdelâ. is. it. لېنتا:
«Saç kurdelâsı — چاچ لېنتىسى.
kurdurmak. قۇردۇرماق.

ئۇنتۇقى بىلەن داۋالاش.
kupür. is. fr. گېزىت ۋە ژۇرنالـلار- دىن قىيىندىلار.
kur. is. fr. ناز قىلىش، ئۆزىگە تارتىش:
«Kur yapmak — «ئۆزىگە تارتماق.
kur'a. is. ar. پال.
kurabiye. is. قاتلىما نانىنىڭ بىر تۈرى.
Kurabiyeci. is قاتلىما نان ساتقۇچى.
kurada. s. پارچە ـ پۈرات، كېرەكسىز، ئەسكى ـ تۈسكى:
«Kurada eşyalar — «كېرەكسىزنەرسىلەر.
kurağ. is. قۇرۇلۇشى سەنئەت قىممىتىگە ئىگە ئېگىز بىنا.
kurak. s. ① قۇرغاق. ② قۇرغاقچىلىق:
«1. Havalar kurak geçiyor — ھاۋا قۇرغاق بولۇۋاتىدۇ.
2. Bu seferki kurak uzun sürdü — بۇ قېتىمقى قۇرغاقچىلىق ئۇزۇن داۋام قىلدى.
3. Kurak toprak — «قۇرغاق يەر.
kurakçıl. s. قۇرغاقنى خالايدىغان:
«Kurakçıl bitkiler — قۇرغاقنى خالايدىغان ئۆسۈملۈكلەر.»
kuraklık, – ğı. is. قۇرغاقچىلىق:
«Kuraklıktan ekinler kurudu — قۇرغاقچىلىقتىن (زىرائەت) ئۆسۈملۈكلەر قۇرۇپ كەتتى.»
kural. is. قائىدە:
«Uygur dilinin kuralları — ئۇيغۇر تىلىنىڭ قائىدىلىرى.»
kurallı. s. قائىدىگە ئۇيغۇن.
kuralsız. s. قائىدىگە ئۇيغۇن بولمىغان.
kuram. is. نەزەرىيە، تىئورىيە.

هیلگەرلیك. ② ئۇستاتلیق.

kurena. is. ar. ① یېقین كىشىلەر. ② فاتىھەدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈرىلەر.

kuron. is. fr. قاپلىما (چىرىگەن چىشنى).

kurevi. is. s. دېھقان، تېرىمچى.

kurs[1]. is. ar. ① يۇمىلاق ۋە يالپاق نەرسە. ② بىر يۈلتۈزنىڭ كۆرۈنگەن تەرىپى.

kurgan. is. ① قەلئە، قورغان. ② قەبرە، گۈمبەزلىك مازار.

kurs[2]. is. fr. كۇرس: «Şofür kursu — شوپۇرلۇق كۇرسى.

kurgaz. s. بەك ئاجىز، بەك ئورۇق.

kursak, – ğı. is. ئۇچار قۇشلارنىڭ تاشلىقى.

kurgu. is. ① پۈرۈزنا. ② گۈمان، شۈبھە، شەك: «Saatın kurgusu — سائەتنىڭ پۈرۈزىنسى.»

kursaklı. s. ① قورساقلىق. ② گەدىسىدە ئۆسمىسى بار ئادەم.

kuriye. is. fr. تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ باش ئەلچىخانىلار بىلەن مەخپىي خەۋەرلىشىش ھۇججەتلىرىنى ئاپىرىپ – ئېلىپ كەلگۈچى.

kurşak. is. → **Kuşak.**

kurşun. is. ① قورغۇشۇن. ② مىلتىق، تاپانچا قاتارلىق يېنىك قوراللارنىڭ ئوقى.

kuri. is. شەرقىي ـ شىمالىي ئافرىقا لىقلارنىڭ تىلى.

kurşuni. s. قورغۇشۇن رەڭ، كۈل رەڭ.

kurşun. kalem. is. قورغۇشۇن قەلەم.

kurşunlamak. ① قورغۇشۇن قاپلىماق. ② ئوتقا تۇتىماق. ③ قورغۇشۇن بىلەن تامغا بېسىپ پېچەتلىمەك.

kurşunlu. s. ① ئىچىدە قورغۇشۇن بولغان. ② قورغۇشۇن قاپلانغان.

kurt, – du. is. zool. ① بۆرە. ② ئىش ئەھلى، ئىشقا ماھىر. ③ قۇرت: «O, bu işin kurdudur — ئۇ بۇ ئىشنىڭ ماھىرى.

«دەرەخ قۇرتى. — Ağaç kurtu

kurtaran. s. قۇتۇلدۇرغان، ئازاد قىلغان.

kurtarıcı. s. قۇتۇلدۇرغۇچى، ئازاد قىلغۇچى، نىجاتكار.

kurtarılmak. ① قۇتۇلدۇرۇلماق. ② ئازاد قىلىنماق.

kurevi. is. s. دېھقان، تېرىمچى.

kurgan. is. ① قەلئە، قورغان. ② قەبرە، گۈمبەزلىك مازار.

kurgaz. s. بەك ئاجىز، بەك ئورۇق.

kurgu. is. ① پۈرۈزنا. ② گۈمان، شۈبھە، شەك: «Saatın kurgusu — سائەتنىڭ پۈرۈزىنسى.»

kuriye. is. fr. تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ باش ئەلچىخانىلار بىلەن مەخپىي خەۋەرلىشىش ھۇججەتلىرىنى ئاپىرىپ – ئېلىپ كەلگۈچى.

kuri. is. شەرقىي ـ شىمالىي ئافرىقا لىقلارنىڭ تىلى.

kurk, – ku. is. كۆرۈك (توخۇ).

kurlak, – ğı. is. توزاق، قاپقان.

kurmak. ① قۇرماق، قۇراشتۇرماق. ② تۈزمەك:

«1. Bağdaş kurmak — باداشقان قۇرماق.

2. Fabrika kurmak — زاۋۇت قۇرماق.

3. Okul kurmak — مەكتەپ سالماق.

4. Plan kurmak — «پىلان تۈزمەك.

kurmay. is. سەنمۇ:

«Kurmay başkanı — «سەنمۇجاك.

kurna. is. ۋاننا (مۇنچىدىكى يۇيۇنىدىغان داس).

kurnaz. s. ① قۇۋ، ھىيلىگەر، پىلانچى. ② ئۇستات:

«Kurnaz adam bizi kendi sözümüzle bağladı — قۇۋ ئادەم بىزنى ئۆز سۆزىمىز بىلەنلا ئەپلىدى.»

kurnazlık, – ğı. is. ① قۇۋلۇق،

3. Kadın sabaha karşı kurtulmuş — ئايال ئەتىگەندە بوشاندى.
4. Eziyetten kurtulmamış — جاپادىن قۇتۇلالمىدى.»

kurtulmalık, — ğı. is. ۋەسىلەرنى ئۆز ئەسىرلەرنى قۇتقۇلدۇرۇش ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل.

kurtuluş. is. قۇتۇلۇش، ئازاد بولۇش، ئازادلىق، ئەركىنلىك:
«Çin halk kurtuluş ordusu — جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى.»

kurt. yemez. is. bot. بىسار خىل ۋىتىنەت دەرىخى، چوكا دەرىخى.

kurt. yeniği. is. ① سىر، مەخپىيەت. ② قۇرتنىڭ ياغاچتىن ئاچقان تۆشۈكى. ③ قۇرتلارنىڭ ئۇۋىسى:
«Bu işte bir kurt yeniği var, yoksa bu kadar telâş etmezlerdi — بۇ ئىشتا بىر سىر بار، بولمىسا بۇنچىلىك تەمتىرەش بولمايتتى.»

kuru. s. ① قۇرۇق. ② قۇرۇتۇلغان. ③ ئورۇق، ئاجىز. ④ پايدىسىز:
«1. Kuru ağaç — قۇرۇق ياغاچ.
2. Kuru öksürük — قۇرۇق يۆتەل.
3. Kuru üzüm — قۇرۇق ئۈزۈم.
4. Bu çocuk ne kadar kuru — بۇ بالا نېمىدېگەن ئورۇق.
5. Kuru vaitler — قۇرۇق ۋەدىلەر.
6. Kuru bir belirti — قۇرۇق بىر ئىپادە.»

kurucu. is. s. ① تەشكىللىگۈچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى. ② ھازىرلىغۇچى.

kurul. is. ھەيئەت، جەمئىيەت، ئۇيۇشما:
«Bakanlar kurulu — مىنىستىرلار سوۋېتى.

kurtarmak. ① قۇتۇلدۇرماق. ② ئازاد قىلماق. ③ ئالدىنى ئالماق. ④ قولغا كەلتۈرمەك. ⑤ توسالغۇ بولماق.

kurtçuk, — ğu. is. قۇرتلارنىڭ لېچىنكىلىق دەۋرى.

kurtçul. s. لېچىنكىلارنى يېگۈچى.

kurtiye. is. fr. دەللال، بىدىك.

kurtızan. is. fr. ئۆزىنىڭ نازاكەتلىكى بىلەن باشقىلاردىن ئايرىلىپ تۇرىدىغان ئايال.

kurtize. is. fr. ① نازلانماق. ② ياخشى كۆرۈنۈشكە ھەرىكەتلەنمەك.

kurt. kapanı. is. بىر خىل چېلىش ئۇسۇلى.

kurt. kulak, — ğı. is. مولۇك (تېرىسىدىن جۇۋا قىلىنىدۇ).

kurtlaṇmak. ① قۇرتلىماق، قۇرت پەيدا بولماق. ② زېرىكمەك:
«Sabahtan beri burada kurtlandım, biraz çıkalım — ئەتىگەندىن بېرى بۇ يەردە ئولتۇرۇپ زېرىكتىم، ئازىراق ئايلىنايلى.»

kurtlu. s. ① ئىچىدە قۇرت پەيدا بولغان، قۇرتلاپ كەتكەن. ② جايدا جىم تۇرمايدىغان (بالا).

kurt. masalı. is. قۇرۇق گەپ:
«Bana gene bir sürü kurt masalı okudu — ماڭا يەنە بىر مۇنچە قۇرۇق گەپ قىلدى.»

kurtulmak. ① قۇتۇلماق، خالاس بولماق. ② تۇغماق، بوشانماق. ③ ئازاد بولماق، ئەركىنلىككە ئېرىشمەك، ھۆر بولماق:
«1. Hasta kurtuldu — ئاغرىق قۇتۇلدى.
2. Canım kurtuldu — قۇتۇلدۇم.

3. Zavallı çocuk bu hastalıktan sonra pek kurudu — بىچاره بالا بۇ قېتىمقى ئاغرىقتىن كېيىن بەكمۇ ئاجىزلىشىپ كەتتى.»

kurumlanmak. ① كۆرەكسىلىمەك، مەغرۇرلانماق. ② قۇرۇم تۇتماق، كۈيە باغلاپ كەتمەك.

kurumlu. s. ① كۆرەكلىك، ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان، مەغرۇر. ② قۇرۇم تۇتۇپ كەتكەن.

kurumsuz. s. ① كىچىك پېئىل، كەمتەر. ② قۇرۇم تۇتمىغان.

kuruntu. is. ① خاتا ۋە ئورۇنسىز خىيال. ② يامان ئېھتىماللارنى ئويلاش. ③ ۋەھىمە.

kuruntucu. s. ① خاتا ۋە ئورۇنسىز خىياللارغا بېرىلگۈچى. ② ۋەھىمچى.

kuruş. is. ar. 100 تۇرك لىراسىنىڭ دىن بىرىگە تەڭ پۇل بىرلىكى، خۇرۇش.

kuruşluk. is. خۇرۇشلۇق:

«On kuruşluk şeker — ئون خۇرۇشلۇق شېكەر.»

kurut, — tu. is. قۇرۇت:

«Kaymak kurutu — قايماق قۇرۇتى.

kurutaç, — çı. is. (قۇرۇتماق) قۇرۇتقۇچى (قۇرۇتۇش ئەسۋابى).

kurutmaç, — çı. is. (قەغەزدىكى سىياهنى بېسىپ قۇرۇتىدىغان).

kurutma. is. قۇرۇتۇش.

kurutmak. قۇرۇتماق:

«Bataklığı kurutmak — پاتقاقلىقنى قۇرۇتماق.»

kurutulmak. قۇرۇتۇلماق.

kurutucu. s. is. قۇرۇتقۇچى، قۇرۇتىدىغان.

«Yazalar kurulu — يازغۇچىلار جەمئىيىتى.»

kurulamak. قۇرۇتماق:

«Saçını makina ile kurulamak — چېچىنى ماشىنا بىلەن قۇرۇتماق.»

kurulanmak. قۇرۇتۇلماق.

kurulmak. ① قۇرۇلماق. ② ئولتۇرماق:

«Millet meclisi kuruldu — ملەت مەجلىسى قۇرۇلدى.

Koltuğa kuruldu — سافاغا ئولتۇردى.»

kurultay. is. قۇرۇلتاي:

«Üçüncü halk kurultayı — ئۈچىنچى خەلق قۇرۇلتىيى.»

kuruluk, — ğu. is. قۇرۇقلۇق.

kuruluş. is. ① قۇرۇلۇش. ② قۇرۇلۇشلار. ③ بىنالار:

«Cumhuriyetin kuruluşu — جۇمھۇرىيەتنىڭ قۇرۇلۇشى.

Hastaneler, okullar, bankalar, fabrikalar birer kuruluştur — دوختۇرخانىلار، مەكتەپلەر، بانكىلار ۋە زاۋۇت - فابرىكىلار قۇرۇلۇشلاردۇر.»

kurum[1]. is. ① مۇئەسسەسە، جەمئىيەت. ② كۆرەكلەش، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش:

«Çin tarih kurumunun Şincanğ şübesi — جۇڭگو تارىخ جەمئىيىتىنىڭ شىنجاڭ شۆبىسى.»

kurum[2]. is. قۇرۇم، كۈيە.

kurumak. ① قۇرىماق. ② زەئىپلەشمەك، ئورۇقلىماق:

«1. Çoraplar iyice kurudu — پايپاقلار ئوبدانلا قۇرىدى.

2. Bu ağaçların hepsi kurudu — بۇ دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قۇرىدى.

kurye. is. fr. → **Kuriye.**

kusare. is. ئالدى ياكى ئەتراپى شادا بىلەن قورشالغان يەر.

kuskun. is. قۇشقۇن.

kuskunsuz. s. ① قۇشقۇنسىز. ② پەر-ىشان.

kuskus. is. ئۇششاق ئۇزۇپ قۇرۇ- تۇلغان خېمىر.

kusmak. ① قۇسماق. ② بويىقى چىقماق: «Çocuk yediğini kustu — بالا يېگىنى قۇسۇۋەتتى.

Kumaş lekeyi kustu — رەختىنىڭ بويىقى چىقتى.»

kusmuk, — ğu. is. قۇسۇق، قۇسۇلغان نەرسە.

kuso. is. fr. مەددە قۇرتىنى چۈشۈرۈش دورىسى ياسىلىدىغان دەرەخ.

kusturmak. قۇستۇرماق.

kusturucu. s. قۇستۇرغۇچى (دورا).

kusulmak. قۇسۇلماق.

kusuntu. is. قۇسۇق.

kusur. is. ar. ① قۇسۇر، ئەيىب. ② كەمچىلىك، پەتەرسىزلىك. ③ ئاشقان قىسمى. ④ بىر نەرسىنىڭ يامىنى، ئەسكىسى:

«1. Bu adamın bir çok kusuru var — بۇ ئادەمنىڭ خېلى كۆپ ئەيىبى بار.

2. Ben çalışmada kusur etmedim — مەن خىزمەتتە كەمچىلىك ئۆتكۈزمىدىم.

3. Paranın kusurunu vermedi — ئاشقان پۇلنى بەرمىدى.

4. Insan kusuru — ئىنسان ئەسكىسى»

kusurlu. s. قۇسۇرى بار، كەمچىلىكى بار، ئەيىبى بار:

«Kusurlu bir insandır — ئەيىبى بار ئىنسان.»

kusursuz. s. قۇسۇرسىز، ئەيىبسىز، كەمچىلىكسىز:

«Kusursuz bir yazı yoktur — كەمچىلىكسىز بىر ماقالە بولمايدۇ».

kuş. is. zool. قۇش، ئۇچار قانات.

kuşlar. is. ئۇچار قاناتلار.

kuşak. is. ① بەلباغ. ② چەمبەر. ③ نەسىل، ئەۋلاد.

kuşaklamak. چەمبەرلىمەك:

«Duvarı kuşaklamalı — تامغا چەمبەر سىلىش لازىم.»

kuşane. is. t. far. ① چوڭ قەپەز. ② كىچىك قازان. ③ قۇشقاچلار ئۇچۇن ياساپ بېرىلگەن ئۇۋا.

kuşatılmak. قورشالماق، ئورالماق.

kuşatmak. ① بېلىگە باغلىماق. ② قور-شىماق، مۇھاسىرىگە ئالماق، ئورىۋالماق. ③ چېتىلماق. ④ قاپلاپ كەتمەك.

kuş · başı. s. قۇش بېشىچىلىك:

«Kuş başı et — قۇش بېشىچىلىك گۆش.»

kuş. bakışı. is. ئېگىزدىن تۆۋەنگە ئېگىلىپ قاراش.

kuşbaz. is. t. far. قۇشلارنى ئۆگەتكۈچى، قۇشۋاز.

kuşçu. is. قۇش ۋە قۇشقاچ بېقىپ ساتقۇچى.

kuşçuluk, — ğu. is. قۇش ۋە قۇشقاچ بېقىپ سېتىش ئىشى، قۇشچىلىق.

kuşet. is. fr. پاراخوت ۋە پويىز ياتقى.

kuşhane. is. → **Kuşane.**

kuşku. is. ① گۇمان، شۈبھە. ② ئەندىشە.

kuşkucu. s. گۇمانخور.

kuşkuculuk, — ğu. is. گۇمانخورلۇق.

kuşkulandırmak. ① گۇمانلاندۇرماق،

«مؤبارەك بولسۇن. — «Kutlu olsun
kutlulamak. → **Kutlamak.**
kutn. is. كىبۇەز.
kutni. s. is. ① پاختىغا مۇناسىۋەتلىك. ② پاختا رەخت.
kutnu. is. ar. پاختا ۋە يىپەك ئارىلاش توقۇلغان رەخت.
kutsal. s. مۇقەددەس:
«مۇقەددەس توپراق. — «Kutsal toprak
kutsallık, – ğı. is. مۇقەددەسلىك.
kutsamak. مۇقەددەس دەپ بىلمەك.
kutsi. s. ar. → **Kutsal.**
kutsuz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.
kutsuzluk, – ğu. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.
kutu. is. قۇتا:
«Kibrit kutusu— سەرەڭگە قۇتىسى.
Kalem kutusu — «قەلەمدان.
kutucu. is. فابرىكىلاردا قۇتا ياسىغۇچى ئىشچى.
kutulamak. قۇتىغا قاچىلاماق.
kutup, – tbu. is. ar. قۇتۇپ:
«Kutup yıldızı — «قۇتۇپ يۇلتۇزى.
kutuplanma. is. كومپاس يېڭنىسىنىڭ قۇتۇپقا قاراپ ئايلىنىش خۇسۇسىيىتى.
kutur, – tru. is. ar. ① دىئامېتر. ② يان، تەرەپ، جەھەت، رايون.
kuvadratik. s. fr. ئىككىنچى دەرىجە.
kuvaför. is. fr. ئايال ساتىراش.
kuvarta. is. it. تۆتلۈك، تۆتسنچى.
kuvartetto. is. it. ئىككى كىشىلىك تانسىنىڭ بىر تۈرى.
kuver. is. fr. تەخسە، ۋىلكا، پىچاق، قوشۇق قاتارلىق تاماق سايمانلىرى.
kuvoz, – zu. is. بالدۇر تۇغۇلغان بالا.

شۇبھىلەندۇرمەك. ② ئەندىشىلەندۇرمەك.
kuşkulanmak. ① گۇمانلانماق، شۇبھىلەنمەك. ② ئەندىشە قىلماق.
kuşkulu. s. گۇمانلىق، شۇبھىلىك.
— eylem گۇمانلىق ھەرىكەت.
kuşkusuzluk, – ğu. is. گۇمانسىزلىق، شۇبھىسىزلىك.
kuşlak. is. ئوۋلىنىدىغان قۇش كۆپ يەر.
kuşlamak. تىرىشماق:
«Imtihana üç gün kala öyle bir kuşaldiki sorma — ئىمتىھانغا ئۈچ كۈن قالغاندا شۇنداق تىرىشتىكى، ئۇنى بىر دېمە.»
kuşluk, – ğu. is. ئەتىگەندىن چۈشكىچە بولغان زامان.
kuşmar. is. قىلتاق، تۇزاق.
kuş. sütü. is. توخۇ سۈتى («ھەممە نەرسە بار، ھەممە نەرسە تېپىلىدۇ» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ).
kuş. tüyü. is. ماموق، پەر.
kuş. üzümü. is. قارا كىشمىش ئۈزۈم.
kut[1], – tu. is. تەلەي، بەخت.
kut[2]. is. رىزىق، مەئىشەت.
kutan[1]. is. چوڭ ساپان.
kutan[2]. is. بېلىق بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان پەردە ئاياغلىق ۋە ئۇزۇن قاناتلىق بىر خىل قۇش.
kutlama. is. ① تەبرىكلەش، مۇبارەكلەش، رەكلەش، قۇتلاش. ② تەبرىكلەش مۇراسىمى.
kutlamak. تەبرىكلىمەك، مۇبارەكلىمەك.
kutlanmak. تەبرىكلەنمەك، قۇتلانماق.
kutlaşmak. بىر-بىرىنى تەبرىكلەشمەك، مۇبارەكلەشمەك، قۇتلاشماق.
kutlu. s. مۇبارەك، تەبرىك:

kuyumculuk, – ğu. is. زەرگەرلىك.
kûz. is. ar. رومكا، قەدەھ.
kuzen. is. بىر ئاتا-لىنىڭ ئىچىدىكى ئەركەك نەۋرىلەر.
kuzey. is. شىمال:
«Kuzey Çin — شىمالىي جۇڭگو.»
kuzgun. is. قارا قاغا.
kuzguncuk, – ğu. is. گۈندىخانىنىڭ تۆمۈر شادىلىق پەنجىرىسى.
kuzguni. s. قاپقارا، تۈم قارا.
kuzin. is. قىز نەۋرە.
kuzu. is. ① قوزا. ② ياۋاش، مۇ-لايىم، مۆمىن.
kuzu. dişi. is. سۇت چىشى.
kuzulamak. قوزىلىماق، تۆللىمەك.
kuzulaşmak. مۇلايىملاشماق.
kuzulu. s. قوزىلىق:
«Kuzulu koyun — قوزىلىق قوي.»
kuzuluk, – ğu. is. قوزىلارنى سولايدىغان قوتان.
küb. is. yun. كۇب.
«Metre küb — كۇب مېتر.»
kücü. is. ئۈرۈش ئايرىغۇچ (توقۇمىچىلىقتا).
küçücük. s. بەك كىچىك، كىچىككىنە.
~ kız — كىچىككىنە قىز.
küçük. s. ① كىچىك. ② قىسقا. ③ پارچە - پۇرات:
«Küçük ağaç — قىسقا دەرەخ.
Büyüklerden küçük hareket beklenmez — چوڭلاردىن پارچە - پۇرات ھەرىكەت كۈتكىلى بولمايدۇ.»
küçüklemek. كەمسىتمەك، پەس كۆرمەك.
küçükleşmek. ئۆزىنى كىچىك تۇتماق، ئۆزىنى تۆۋەن تۇتماق، كىچىك پېئىل بولماق.

kuyumculuk, – ğu. is. لەنمەك نورمال ھالغا كەلگۈنچە بېقىلىدىغان ساندۇق.
kuvvet. is. ar. قۇۋۋەت، كۈچ، مادار:
«Silahlı kuvvet — قوراللىق كۈچ.»
kuvvetlendirmek. قۇۋۋەتلەندۈرمەك، كۈچلەندۈرمەك.
kuvvetlenmek. قۇۋۋەتلەنمەك، كۈچلەنمەك.
kuvvetli. s. ① قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك. ② ساغلام، چىداملىق. ③ شىددەتلىك، قاتتىق. ④ زور. ⑤ نوپۇزلۇق.
kuvvetsiz. s. قۇۋۋەتسىز.
kuvvetsizlik, – ği is. قۇۋۋەتسىزلىك، كۈچسىزلىك.
kuyruk, – ğu. is. ① قۇيرۇق. ② ئۇچ، رەت، نۆۋەت. ③ بىرىنىڭ كەينىگە كىرىۋالغان ئادەم:
«Ahmet kuyruğu ile beraber geliyor — ئەخمەت ئەگەشكەن ئادەمى بىلەن بىللە كېلىۋاتىدۇ.»
kuyruklu. s. قۇيرۇقلۇق، قۇيرۇقى بار.
kuyruksuz. s. قۇيرۇقسىز، قۇيرۇقى يوق.
kuyruksuzlar. is. پاقا تېشىدىكى قۇيرۇقسىز ھايۋانلار.
kuyrusu. s. قۇيرۇقسىمان.
kuytak, – ğı. is. مازار، قەبرە.
kuytu. s. ① يالغۇز، كۆزگە چېلىقماي-دىغان. ② خىلۋەت (يەر).
kuyu. is. ① قۇدۇق. ② چۇقۇر، ئويمان.
kuyucu. s. قۇدۇق كولىغۇچى.
kuyuculuk, – ğu. is قۇدۇق كولاش ئىشى.
kuyum. is. زىننەت بۇيۇملىرى (ئالتۇن، كۈمۈشتىن ياسالغان).
kuyumcu. is. زىننەت بۇيۇملىرى ياساپ ساتقۇچى، زەرگەر.

küçüklük, – ğü. is. كىچىكلىك، گۆدەكلىك.
~ **yapmak** — گۆدەكلىك قىلماق.
~ **öncü.** is. پىئونىر.
küçüksemek. كىچىك كۆرمەك، تۆۋەن كۆرمەك، پەس كۆرمەك.
küçülmek. ① كىچىكلەشمەك، تارلاشماق. ② ئۆز ئابرويىنى چۈشۈرمەك.
küçültmek. ① كىچىكلەتمەك، تارلاتماق. ② ئابرويىنى تۆكمەك:
«Yatak odayı küçülttü — كارىۋات ئۆيىنى تارلاشتۇرۇۋەتتى.»
küçümen. s. كىچىككىنە.
küçümsemek. كىچىك كۆرمەك، تۆۋەن كۆرمەك، پەس كۆرمەك.
küf. is. يېمەكلىك نەرسىلەر ئۈستىدە پەيدا بولىدىغان پاختا، يېمەكلىك نەرسىلەرنىڭ پاختىلاپ قېلىشى.
~ **bağlamak.** پاختىلاشماق.
küfe. is. يۇغان سېۋەت.
küfeci. is. ① سېۋەت بىلەن نەرسە كېرەك توشۇغۇچى، يۈدۈمچى، هامال. ② سېۋەت توقۇغۇچى.
küfecilik, – ği. is. ① هاممالىق، يۈدۈمچىلىك. ② سېۋەت توقۇش ئىشى.
küfelik. s. ① بىر سېۋەتكە پاتقۇدەك مىقداردا (نەرسە). ② ماڭالمىغۇدەك دەرىجىدە مەست.
küflenmek. ① پاختىلاشماق. ② ۋاقتى ئۆتمەك، كونىرىماق:
«Ekmek küflenmiştir — نان پاخىلىشىپ قاپتۇ.
Küflenmiş fikirler — ۋاقتى ئۆتكەن پىكىرلەر.»
küflü. s. ① پاختىلاشقان. ② ۋاقتى ئۆتكەن، كونىرغان.

küfran. is. ar. ناشكورلۇق (قىلىنغان ياخشىلىقنى ئۇنتۇش).
küfretmek. تىللىماق، ئاغزىنى بۇزماق.
küfür, – frü. is. ① قاتتىق ۋە سەت سۆز قىلىش. ② ناشكورلۇق. ③ هەقىقەتنى بۇرمىلاش. ④ كاپىرلار، مۇسۇلمان ئەمەسلەر. ⑤ خۇداغا قارشى ۋە بىرلىكىگە زىت سۆز قىلىش.
küfürbaz. s. ar. ئاغزى بۇزۇق.
küfür. küfür. غۇر - غۇر، سەلكىن:
«Küfür küfür rüzgar — غۇر - غۇر (سەلكىن) شامال.»
küfüv – ffü. is. ar. لايىق:
«Bu kiz onun küffü değil — بۇ قىز ئۇنىڭ لايىقى ئەمەس.»
kuhaylân. is. نەسىلنىڭ ئەرەب ئېتى.
küh. is. far. تاغ.
kühen. s. far. كونا، ئەسكى.
kükre. s. خاپىلىق ۋە قورقۇشتىن ئېتىلىشقا تەمشەلگەن.
kükürt, – tü. is. گۈڭگۇرت.
kükürtlü. s. گۈڭگۇرتلۇك.
kül[1]. is. كۈل.
kül[2]**, – lü.** is. ar. پۇتۇن، بارلىق، هەممە.
külâh. is. far. ① بۆك. ② قەغەز خالتا. ③ ئويۇن:
«1. Bir külâh şeker — بىر خالتا شېكەر.
2. Arnavut külâhı — ئالبانىيە بۆكى.
3. Külâh etmek — ئويۇن ئويناماق (قىلماق).»
külâhçı. s. ① ھىيلىگەر. ② دوپپا (بۆك) تىكىپ ساتقۇچى.
kül. bastı. is. بىر تۈرلۈك كاۋاپ.
külbe. is. ھۇجرا.

külçe. is. مۇتەك، نۇكچا.
külek, – ği. is. كۆزا، ئىدىش.
külfet, – ti. is. كۈلپەت، ھارغىنلىق.
klhan. is. far. ھاممامنىڭ ئوچىقى.
külhan bey. is. ئافى، لۈكچەك.
küllemek. كۈل بىلەن كۆمۈمەك.
küllenmek. كۈل تۇشۇپ كەتمەك.
külliyat, – tı. is. بىر يازغۇچىنىڭ ھەممە ئەسىرى.
külliyen. z. پۈتۈنلەي، تامامەن.
külliyet. is. ar. پۈتۈنلەي، ئومۇميلىق.
külliyetli. s. ناھايىتى نۇرغۇن، خېلى كۆپ مىقدار.
küllü. s. ئىچىدە كۈل بولغان، كۈل ئارىلاشقان.
küllük, – ğü. is. ① ئەخلەتخانا، ئەخلەت ساندۇقى. ② كۈلدان.
külot, – tu. is. ئات مىنىڭ ئۇچىلەر كىيىدىغان پەس قىسمى تار، ئۇست تەرىپى كەك چاپان.
külsel. s. كۈلسىمان.
külte. is. ① مەدەن پارچىسى. ② دەستە (گۈل).
kültivasyon. is. كولتۇاتسىيە (يەرنى يۇمشىتىش).
kültivatör. is. توپسىنى يۇمشىتىش ماشىنىسى.
kültür. is. fr. مەدەنىيەت:
«Kültür devrimi — مەدەنىيەت ئىنقىلابى»
kültürel. مەدەنىي:
«Uygur halkının kültürel hayatı — ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەدەنىي ھاياتى.»
kültürleşme. is. مەدەنىيلىشىش.
kültürlü. s. مەدەنىيەتلىك:
«Çinliler kültürlü ulustur — جۇڭگو — لۈقلار مەدەنىيەتلىك خەلقتۇر.»
kültürsüz. s. مەدەنىيەتسىز.
külünk, – ğü. is. جۈتۇ، مېتىن.
külüstür. s. قىممىتى يوق، كار كەلمەيدىغان.
küm. is. كىچىك ئېغىل، قوتان.
kümbet, – ti. is. قۇببە.
küme. is. ① دۆۋە. ② توپ:
«1. Bir küme buğday — بىر دۆۋە بۇغداي.
2. Bir küme at — بىر توپ ئات.
3. Bir küme asker — بىر توپ ئەسكەر.»
kümek. is. → **kümé.**
küme küme. z. دۆۋە – دۆۋە، توپ – توپ.
~eşek — توپ – توپ ئىشەك.
kümelemek. يىغماق، دۆۋىلىمەك.
kümülenme. is. دۆۋىلىنىش، بىرىكىش. جەم بولۇش
kümülenmek. دۆۋىلەنمەك، بىرىكمەك.
kümüleşme. is. بىر يەرگە توپلىشىش، جىرلىشىش.
kümüleşmek. ئۆتتىپاقلاشماق، ئويۇشماق.
kümes. is. ① كاتەك. ② كىچىك، تار ئۆي:
«Biriktirdiğimiz parayla bir kümes edindik — ئىقتىساد قىلغان پۇل بىلەن كىچىك بىر ئۆيگە ئىگە بولدۇق.»
kümültü. is. تاغ ۋە ئورمانلاردا ئۇۋچىلار ۋە ئورمان مۇھاپىزەتچىسىنىڭ ئۆيى.
künd. s. ① جەسۇر، قەھرىمان. ② قاشاق. ③ قىسقا، كالتە. ④ ئۇقۇشسىز.
künfeyekün. is. ar. ① بارلىق (مەۋجۇتلۇق)، يارىتىلىش. ② يوق بولۇش، ئاستىن – ئۈستۈن بولۇش.

küngüre. is. far. قۇبىنىك چوقۇ قىسى، گۈمبەزنىڭ ئەڭ ئۈستى.
künk, – gü. is. far. سۇ ئاققۇزىدىغان نۇر.
künye. is. تەرجىمىھال ئانكىتى.
küp, – bü. is. كۈپ، تۇك.
küpe. is. ① ھالقا. ② مۇنچاق: «Bir çift küpe — بىر جۈپ ھالقا. Keçinin küpleri — ئۆچكىنىڭ مۇنچاقلىرى.»
küpeli. s. ① ھالقىلىق. ② مۇنچاقلىق: «Küpeli kadın — ھالقىلىق ئايال. Küpeli keçi — «مۇنچىقى بار ئۆچكە.
küpleği. is. كەتمەن، پالتا، جوتۇ قاتارلىقلارنىڭ ساپ بېكىتىدىغان كۆزى.
küpleme. is. قارنىڭ بوشلۇقىدا سۇنىڭ يىغىلىشى.
küplü. s. ① ھاراقكەش. ② كىچىك قاۋاق.
kürdan. is. fr. چىش كولىغۇچى.
kürdi[1]. is. تۈرك مۇزىكىسىدا بىر پەردە.
kürdi[2]. s. كۇرتلارنىڭكىگە ئوخشاش.
küre[1]. is. مەدەن ئوچىقى.
küre[2]. is. ① يەر شارى، يۇمىلاق. ② دۇنيا.
kürege. is. كىچىك شىرە.
kürek, – ği. is. ① گۈرجەك. ② كېمىچىلەرنىڭ پالىقى.
kürekçi. is. ① گۈرجەك ياساپ ساتقۇچى. ② پويىز، پاراخوتلاردا ئوت قالىغۇچى. ③ كېمىدە پالاق ئىشلەتكۈچى.
kürek. ayaklılar. is. گۈرجەك ئاياغلىق ھايۋانلار.
kürekçilik, – ği. is. ① گۈرجەك ياساپ سېتىش ئىشى. ② ئوت قالاش ئىشى.

kürelemek. → **Küremek.**
küremek. گۈرجەكلىمەك، كۈرىمەك.
kürek · kemiği. is. تاغاق (ئۇستىخان).
kürenay. is. تۈركىلەرنىڭ بىر خىل پۈۋلەپ چالىدىغان سازى.
kürk, – kü. is. ① ئىشلەنگەن تېرە. ② جۇۋا.
kürkçü. is. ① تېرىچى. ② جۇۋىچى.
kürkçülük, – ğü. is. ① تېرىچىلىك. ② جۇۋىچىلىق.
kürklü. s. جۇۋىلىق: «Kürklü adam — «جۇۋىلىق ئادەم.
kürre. is. far. ① شاي، قۇلۇن. ② تەخەي.
kürsü. is. ar. ① مۇنبەر. ② پروفېسسورلۇق: «Meclis kürsü — مەجلىس مۇنبىرى. Fakülte kürsüsü olanlar — فاكۇلتېتتا پروفېسسور بولغانلار.»
Kürt. öz. is. كۇرت (تۈركىيە، ئىراق ۋە ئىراندا ياشىغان بىر مىللەت).
Kürtçe. is. كۇرتچە، كۇرت تىلى.
kürtün. is. ① لىڭگىرچاق. ② شامال توپلاپ قويغان قار دۆۋىسى.
kürümek. → **Küremek.**
küskü. is. سۈمبە (پولات سۈمبىسى).
küskün. is. نارازىلىق، خۇشال بولماسلىق.
küskünlük, – ğü. is. نارازىلىق، خاپىلىق.
küskütük. s. ① مىدىرلىماسلىق. ② قاتتىق مەست.
küsmek. ① ئاچچىقلانماق، خۇشال بولماسلىق. ② تەرەققىي قىلماي تۇرغۇن ھالدا قالماق.

küşat. is. far. ① ئېچىلىش. ② خۇشـ لۇق، گۈزەللىك. ③ ئوقيانىڭ تارتىپ ئېتىلىشى.

küşne. is. قارا پۇرچاق.

küt, – tü. s. ① قىسقا ۋە توم. ② قاشاق: «Küt parmaklar — پاقا بارماقلار. «Küt bıcak — قاشاق پىچاق.

kütis. is. tıp. تېرە (ئادەمنىڭ).

kütle. is. ar. ئامما، كۆپچىلىك.

kütlü. is. چىگىتلىك پاختا.

kütük, – ğü. is. ① كۆتەك (دەرەخنىڭ). ② ئانا دەپتەر (بوغالتىرىيىدە). ③ تومـ نۇرنىڭ ئوتلۇقى.

kütüpane, kütüp . hane. is. ar . far. كۇتۇپخانا:

«Şincağ kütüphanesi — شىنجاڭ كـۇتۇپخانىسى.»

küûl. is. ar. ئىسپىرت.

küûli. s. ar. ئىسپىرتلىق.

küspe. is. far. ھايۋانلار يېمىكى، يېقىلغۇ ۋە ئوغۇت قىلىنىدىغان، يېغى ۋە سۈيى سىقىپ چىقىرىلغان تۇرلۈك ئۇسۇملۇكلەرنىڭ تېرىپى، گۈل غوزىسى.

küstah. is. far. يولسىز، ھاياسىز، ئەدەبسىز، ئەخلاقسىز.

küstahlık, – ğı. is. يولسىزلىق، ھاياسىزلىق، ئەدەبسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق.

küstahlaşmak. ھاياسىزلاشماق، ئەدەبسىزلەشمەك.

küstere. is. ① ئۇزۇن رەندە. ② تۈگـ مەن تېشى. ③ بىلەي چاقى.

küsuf. is. ar. كۈن تۇتۇلۇشى.

küsur. is. ar. كەسىر سان، ئاشقان مىقدار:

«Bu paranın küsurundan vazgeçtim- بۇ پۇلنىڭ ئارتۇقىدىن ۋاز كەچتىم.»

küsurat. is. ar. → **küsur.**

küşade. s. ① ئوچۇق. ② راھەت، خۇشاللىق.

L.l

كۆك.

lâçin. is. s. ① لاچين. ② تاك. ③ جۆرئەتلىك، شددەتلىك.

laçerem. s. z. ① شۆبھەسىز، شەكسىز، تەييارلىقسىز. ② مۇتلەق. ③ ئاشكارا، ئوچۇق. ④ خالار ـ خالىماس.

lâde. s. far. ئەقىلسىز، دۆت، مۆك.

lâf. is. far. ① سۆزلەر تىزىمى، سۆز. ② قۇرۇق گەپ، پو:

«Ben lâfımı bitirmeden o atıldı— مەن سۆزۈمنى تۈگەتمەيلا ئۇ ئېتىلدى.

Onun söyledikleri lâftan ibaret— ئۇنىڭ سۆزلىگەنلىرى قۇرۇق گەپتىن ئىبارەت.»

lâfazan. s. far. كۆپ سۆزلەيدىغان، ۋالاقتەككۇر.

lâfazanlık, – ğı. is ۋالاقتەككۇرلۇك.

lâfçı. s. تۈلا سۆزلەيدىغان، گەپ توشۇيدىغان، پىتنە ـ پاساتچى.

lâfçılık, – ğı. is. ئورۇنسىز گەپ قىلىش، چاقچاق گەپ.

lâflamak. سۆھبەتلەشمەك، پاراڭلاشماق.

lâğar. s. far. ① ئاجىز، ئورۇق (ھايۋان). ② مىدىق، ھەركىتى سۇس.

lâğari. is. زەئىپلىك، ئورۇقلۇق.

lâğım. is. ① لەخمە. ② پاسكىنا سۇلارنى ئاققۇزىدىغان يەر ئاستى نو (تۇرۇبا):

«Düşmandan korunmak için lâğım kazalım — دۇشمەندىن ساقلىنىش

l.L. ل. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ ئون بەشىنچى ھەرپى).

lâakal. z. ar. ئەڭ ئاز بولغاندا، ھېچبولمىغاندا.

lâalettayin. ar. پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان.

lâbirent, – ti. is. yan. ① سىرلىق بىنا (ئىچىدىن يول تېپىپ چىققىلى بولمايدىغان). ② يولدىن ئازغاشماق. ③ قىيىن ئىش. ④ تالاش ـ تارتىش.

labirenfektomi. is. ئىچكى قۇلاقنىڭ ئوپېراتسىيە ئارقىلىق چىقىرىلىشى، ئىچكى قۇلاقنى كېسىپ چىقىرىش ئوپېراتسىيىسى.

lâbis. s. ar. كىيىم كىيگەن، كىيىنگەن.

laborant, – tı. is. fr. ① تەتقىقات ئىشلىرىدا ۋە لابوراتورىيىلىك تەجرىبىلەردە ياردەمچى بولۇپ ئىشلەيدىغان خادىم. ② بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ دەرس ئۆچۈن كېرەكلىك لابوراتورىيىلىك تەجرىبىلەرنى ھازىرلىغۇچى خادىم.

laboratuvar. is. fr. لابوراتورىيە (تەجرىبە سىناق ۋە تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن تۈرلۈك ئۇسكۇنىلەر بىلەن جاھازلانغان ئۆي).

lâbros. is. lât. بىر خىل چوڭ بېلىق.

lâbrum. is. lât. ئۇستكى (يۇقىرىقى) لەۋ.

lâbyum. is. lât. تۆۋەنكى لەۋ.

lâcivert. s. far. زەڭگەر، قېنىق

lâhzadelik, – ği. is. تېزلىك، چاپـ سانلىق.

laik. s. → **Layik.**

laikleştirmek. → **Layikleştirmek.**

laiklik, – ği. is. → **Layiklik.**

lailâç. s. ar. دورا پايدا قىلمايدىغان، ئۇنۇمسىز.

laim. s. ar. ① تۆۋەن كۆرگەن، پەس كۆرگەن. ② ئەيىبلىگەن.

lâin. s. ar. ① مەلئۇن. ② دىندىن چىققان، دىنىدىن چىقىرىلغان.

laiya. is. far. شەرقىي ھىندىستاندا توقۇلغان بىر تۈرلۈك رەڭدار رەخت.

lâka. is. far. لاك.

lakacı. is. لاك بىلەن پەرداز بەرگۈچى.

lakalar. is. مۇسۇلمان نېگىرلار.

lâkap, – bı. is. لەقەم.

lâkaydi. is. ar. far. بىپەرۋالىق، كارى بولماسلىق.

lâke. s, fr. لاكلانغان:

«Lâke dolap — لاكلانغان ئىشكاپ.»

lâkırdı. is. ① سۆز، گەپ. ② قۇرۇق گەپ. ③ گەپ تالاشماق:

«Bu nasıl lakırdı böyle? — بۇ قانداق گەپ بولدى؟

Lâkırdıdır aldırma — قۇرۇق گەپ، قۇلاق سالما.»

lâkırdıcı. s. ① تولا گەپ قىلىدىغان. ②قۇرۇق گەپ قىلغۇچى. ③ پىتنە ـ پاساتچى.

lâkin. ar. لېكىن، ئەمما.

lakit, – ti. is. ar. كوچىغا تاشلىۋېتىلگەن بوۋاق.

lâkite. is. كوچىغا تاشلىۋېتىلگەن قىز بوۋاق.

lakonik. s. fr. بەك قىسقا ۋە راۋان، ئۇچۇن لەخمە قازايلى.»

lâğımcı. is. ① يەر ئاستى تۇرۇبا ئىشچىسى. ② لەخمە قازغۇچى (ئەسكەر).

lağv. etmek. ئەمەلدىن قالدۇرماق، بىكار قىلماق (بىرەر ئورگان ياكى ئادەمنى).

lâğvi. s. كۈچەكسىز، قىممەتسىز، ئەھمىيەتسىز.

lağv. olmak. تارقىتىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرۇلماق، بىكار قىلىنماق.

lâhana. is. yun. كاللەك بەسەي، كاپۇستا.

lâhika. is. ar. قوشۇمچە:

«Konunun bir çok lâhikası var — تېمىنىڭ بىرمۇنچە قوشۇمچىسى بار.»

lâhim[1]. s. ar. ① گۆش بىلەن بېقىلغان. ② باشقىلارنىڭ گۆش بىلەن باقىدىغان.

lâhim[2], – hmi. s. گۆشلۈك، سېمىز.

lahin, – hni. is. ar. ① خۇش ئاۋاز. ② ئاھاڭ، مۇڭ.

lâhit, – hdi. is. ar. تاشلىرى تاش ياكى خىش بىلەن قوپۇرۇلغان، ئۈستى تاش بىلەن يېپىلغان مازار.

lahm. is. ar. ① گۆش. ② مېۋىنىڭ شۆپىكى بىلەن ئۇرۇقى ئوتتۇرىسىدىكى قىسمى.

lahmacun. is. ar. گۆش نان (تۇنۇردا پىشۇرۇلغان).

lâhuraki. is. لاھۇرنىڭ بىر خىل يۇڭ رەختى.

lâhuri. is. ar. لاھۇرنىڭ يۇڭ شالى.

lahza, lâhze. is. ar. زامانىنىڭ بۆلەگىلى بولمايدىغان قىسقا پارچىسى.

lâhzâda, lâhzade. z. تېزدىنلا، دىنلا، ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە.

lâma[1]. is. peruca. لاما (لۈككسى يوق بىر خىل جەنۇبىي ئامېرىكا تۆگىسى).

lâma[2]. is. tibet. تىبەت ۋە مۇڭغۇل لاردا بۇددا راھىبى: «Dalay lâma — دالاي لاما.

lâma[3]. is. it. ① كېسىش سايمانلىرى نىڭ بىرسى. ② يالپاق ۋە ئۇزۇن تۆمۈر ياكى پولات پارچىسى. ③ يالپاقلانغان ئالتۇن ياكى كۈمۈش.

lamacı. is. لاما دىنىنىڭ ئېتىقادچىسى.

lamaddiye. is. ar. تەرسىلەرنىڭ ماددا ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمايدىغان دۇنيا قاراش.

lamba. is. yun. ① لامپا، چىراغ. ② ئېلېكترون لامپا، ۋاكۇئۇم لامپا.

lambacı. is. چىراغ ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

lambalı. s. لامپۇچكىلىق: «Beş lambalı radyo — بەش لامپۇچكىلىق رادىئو.»

lambalık, – ğı. is. چىراغ قويۇلىدىغان يەر (ئۆزۈن).

lame. s. fr. مېتال يىپ بىلەن توقۇلغان رەخت ياكى مەدەن بىلەن جۇلالانغان توقۇلما.

lâmekân. s. ar. ماكانسىز، ماكانى يوق.

lamel. is. ar. مىكروسكوپ بىلەن تەكشۈرۈلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە يېپىلىدىغان تۆت بۇرجەك كىچىك ئەينەك.

lamento. is, it. مەرسىيە، ماتەم كۈيى.

lami. s. ar. پارقىراق، پارلاق، جۇلالىق.

lânet, – ti. is. ar. ① قارغىش، قارغىما. ② بەك ئەسكى. ③ لەنەت: «Öyle lânet bir yerki... شۇنداق چۈشىنىشلىك سۆز.

lâkoz. is. yun. بىر خىل بېلىق.

laktagoglar. is. ئەمچەكتە سۈت كۆپەيتكۈچى دورا.

laktaryum. is. fr. سۈت يېغىش ۋە تارقىتىش مەركىزى.

laktasyon. is. fr. ① سۈتنىڭ ئايرىلىشى. ② سۈتنىڭ ئايرىلىش جەريانى. ③ ئىمىزىش، ئەمگۈزۈش.

laktijen. is, fr. سۈت پەيدا قىلغۇچى، سۈت كۆپەيتكۈچى.

laktoskop, – pu. is. fr. سۈتتىكى ياغ مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان سايمان.

laktoterapı. is. fr. سۈتتىن پەرھىز.

laktoz. is. fr. سۈت شېكىرى.

laktozüri. is, fr. سۈيدۈكتە سۈت شېكىرىنىڭ پەيدا بولۇشى (بۇ، ئېككى قات ياكى يېڭى تۇغۇتلۇق ئاياللاردا بولىدۇ).

lâl[1]. is. ar. ① توق قىزىل. ② يار-نىڭ قىزىل كالپۇكى. ③ قىزىل ئۈزۈم هارىقى.

lâl[2]. s, far. ① تىلى تۇتۇلۇپ گەپ قىلالماسلىق، تىلسىز. ② ئۈن چىقارماي جىم تۇرغان، ئۇنسىز.

lâla. is, far. ① بالىلارنىڭ تەربىيىسىنى بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② قۇل، بەندە.

lâlanga. is. تاۋۇدا ۋە ياغدا پىشۇرۇلغان ھەم ئۇستىگە شېكەر سۈرۈلگەن نان.

lâm[1]. is, ar. – 26 ئەرەب ئېلىپبەسىدە ھەرپكە بېرىلگەن نام.

lâm[2]. is. far. مىكروسكوپ بىلەن تەكشۈرۈلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە قويۇلىدىغان تار ۋە ئۇزۇن ئەينەك پارچىسى. ② يۇپقا ۋە ئۇزۇن مېتال پارچىسى.

ئالىدىغان ماشىنا.

larengoloji. is. تاماق (بوغۇز) نىڭ ئاناتومىيىسى، فىزىئولوگىيىسى ۋە پاتالوگىيىسى.

larengonekroz. is. تاماق كۆمۈر چەكلىرىنىڭ ئۆلۈشى.

larengopati. is. كېكىرتەك (تاماق) كېسەللىكى.

larengopleji. is. كېكىرتەك مۇسكۇللىرىنىڭ پالەچلىنىشى.

larengoraji. is. كېكىرتەكنىڭ قانىشى.

larengosel. is. تاماقتا بولىدىغان ئۆسمە.

larengoskop, – pu. is. تاماقنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

lasik. s. يىپىشقاق.

laskars. is. ھىندى ـ چىن ئەتراپىدىكى پاراخوتچىلارغا بېرىلگەن لەقەب.

laskine. is. alm. قارت قەغىزى بىلەن ئويناپ بىر خىل ئويۇن.

laso. is. isp. ① سالما (ھايۋانلارنى تۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئارغامچىدىن ياسالغان سىرتماق). ② بوغۇپ ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ياغلىق تاسما.

lasta. is. پاراخوتنىڭ يۈك مىقدارىنى بىلدۈرىدىغان ئۆلچەم بىرلىكى.

lastik. is. s. ① كاۋچۇكتىن ياسالغان. ② ئۆچۈرگۈچ (رېزىنكە ئۆچۈرگۈچ). ③ بوغۇقۇچ (پايپاق بوغقۇچى). ④ كامېر:

«Lastik çizme — رېزىنكە ئۆتۈك.

~ ağacı. bot. كاۋچۇك دەرىخى.

lastikli. s. ① رەزىنكىلىك. ② ئىككى يىسلىق:

«Lastikli tekerlek — رېزىنكە چاق.

«Lastikli söz — ئىككى يىسلىق سۆز.

ئەسكى بىر يەرگە، ...»

lânetlemek. ① قارغىماق. ② لەنەت ئوقۇماق.

lanetli. s. قارغىشقا ئۇچرىغان، نەزەر-دىن چۈشكەن، نېمىپەرەتكە ئۇچرىغان. ② تەلەيسىز.

lanset. is. fr. ① نەشتەر. ② ئىككى يىسلىق پىچاق (دوختۇرلارنىڭ).

lantan. is. لانتان (خىمىيەدىكى ئېلېمېنت).

lapa lapa. z. لەپ – لەپ:

«Kar lapa lapa yağiyor — قار لەپ – لەپ يېغىۋاتىدۇ.»

lapas. is. لاپاس (ھايۋانلارنى باغلاپ قويىدىغان يەر).

lapçın. is. مەسە (ئايال كىيىم).

lapilli. is. lât. ۋۇلقاندىن ئېتىلىپ چىققان تاشلار.

lap lap. z. ئىت قاتارلىق ھايۋانلار-نىڭ ئايىغ تاۋۇشى ۋە ئۇلارنىڭ بىر نەرسە ئىچكەندە چىققان ئاۋازى.

lapya, lapye, laplaz. is. يامغۇر سۇلىرى ئېرىتىۋېتەلەيدىغان ھاك تېشى.

larengalji. is. fr. تاماق ئاغرىقى.

larengolog. is. fr. تاماق كېسەللىكلىرى مۇتەخەسسىسى.

larengorinoloji. is, fr. تاماق ۋە بۇرۇن كېسەللىكلىرى بىلىمى.

larengostenoz. is. fr. بوغۇز (تاماق)-نىڭ تارىيىشى.

larengotomi. is. fr. بوغۇز ئوپېراتسىيىسى.

larenks. is. fr. كېكىرتەك، بوغۇز.

larengofarenjit, – ti. is. تاماق ۋە ئېغىز بوشلۇقىنىڭ يالۇغلىنىشى.

larengofon. is. بوغۇز تېتىرىكسىنى

lâşe. is, far. ① سېسىپ كەتكەن ياكى سېسىقا باشلىغان ھايۋان ئۆلۈكى. ② زەئىپ، جانسىز، ئوروق، قۇروق ئۇستىخان بولۇپ قالغان ھايۋان.

laşin. is. ing. دېڭىزدا پاراخوت يۈك لىرىنىڭ ئارغامچا ياكى زەنجىر بىلەن باغلىنىشى.

latent, – ti. is. fr. يوپۇق، مەخپى.

lateral. s. fr. غول ئۆستەڭ بىلەن ئېتىز ئېرىقلىرىنى بىر - بىرىگە تۇتاشتۇرغۇچى.

lâtif. s. ar. ① يېقىملىق، شېرىن. ② مۇلايىم، نازۇك. ③ لېتىپ (ئەر ئىسمى).

lâtife. is. ar. ① لەتىپە. ② ئايال ئىسمى.

lâtifeci. s. چاقچاقچى، قىزىقچى.

latin. is. لاتىن.

latinca. öz. is. لاتىنچە.

latinceci. is. s. لاتىن تىلى ۋە ئەدەبىياتى مۇتەخەسسىسى.

latme. is. ar. ① شاپىلاق، ② مۇشت.

lâubalı. s. ① بىئەدەب. ② تەكەللۇپسىز. ③ ئۇستىگە مەجبۇرىيەت ئالمىغان.

lâubballık, – ğı. is. ① ئەدەبسىزلىك. ② ھۇرمەتسىزلىك.

lav. is. fr. يانار تاغدىن ئېتىلىپ چىققان سۇيۇق ماددا، لاۋا.

lava¹. is. it. ① غەيۋەت، شىكايەت. ② يۇتماق، سۈمۈرمەك.

lava². is. rus. گازاك ئاتلىق ئەسكەرلىرى.

lavabo. is. lât. ئومۇمۇالنىك.

lavanta. is. it. ئەتىر، بۇيسۇ.

lavantacı. is. ئەتىر ياسىغۇچى ۋە سەييارە يۈرۈپ ئەتىر ساتقۇچى.

lavantacılık, – ğı. is. ۋە يۇيۇنۇشتا ساقال - بۇرۇتنى ئېلىشتا ئىشلىتىلىدىغان پۇراقلىق نەرسىلەرنى ياساش ئىشى ۋە سودىسى.

lavantalık, – ğı. is. يانچۇقتا ساقلىنىدىغان ۋە گىرىم شېرەسىدە بولىدىغان پۇراقلىق نەرسىلەر شېشىسى.

lavaş. is. ئۇزۇن بۇغۇرساق.

lavaşa. is. ياپىلاق كۆمۈش پارچىسى.

lavdanom. is. fr. تەركىبىدە ئەپيۇن بولغان دورىلار.

lavi. is. fr. رەسىمنى پوياش ئۇسۇلى.

lavman. is. fr. ئاشقازان ۋە ئۆچەيلەرنى يۇيۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.

lavta¹. is. al. müz. ئۇدقا ئوخشايدىغان، قارنى ئۇدتىن كىچىك، زەخمەك بىلەن چېلىنىدىغان بىر تارلىق ساز.

lavta². is. it. ① تۇغۇت دوختۇرى (ئەر). ② بالىنى (قورساقتىكى) ئانىنىڭ رەھىمىدىن تارتىۋېلىشتا قوللىنىلىدىغان قىسقاچقا ئوخشايدىغان سايمان.

lavtacı. is. ① لاۋتا چالغۇچى. ② لاۋتا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش سازلارنى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى ئادەم.

lay. is. far. لاي، پاتقاق.

lay. akıl. s. كاللىسى يوق، نېمە قىلسىنى بىلمەيدىغان.

layemut, – tu. is. ئۆلىمەس.

layenkatı. s. ar. پۈرسەت بەرمەسلىك، ئارقىسى ئۈزۈلمەسلىك.

lâyık, – kı. s. ar. لايىق، مۇۋاپىق، باب، مۇناسىپ، ماس، ئويغۇن.

lâyiha. is. ar. لايىھە.

layik. laik. s. دىنىي ئىشلارنى دۇنيا

lef. is. ar. ئوراش، تۆرۈش، يۆگەش.
leffen. z. ئىچىگە ئېلىنغان، بىرلىكتە:
«Vesi kalarımı mektubuma laffen gönderiyorum — ھۆججىتىمنى خېتىمگە قوشۇپ ئەۋەتتىم.»
leffetmek. ئىچىگە ئالماق، قاتلىماق، يۆگىمەك. تۈرمەك.
legorn. is. ing. پەيلىرى ئاق تۈخۇ جىنسى.
leğen. is. داس، تەشتەك، ھېجىر.
leğencik, – ği. is. ① سۈيدۈكلۈك، دوۋساق. ② كۆلچەك.
leğençe. is. كىچىك داس، كىچىك تەشتەك.
leh. is, ar. ① تەرەپدار. ② پايدا، مەنپەئەت:
«Ben senin lehinde oy veriyorum — مەن ساڭا تەرەپدار بولۇپ ئاۋاز بېرىۋاتىمەن.
Durum lehimize gelişiyor — ۋەزىيەت بىزنىڭ مەنپەئىتىمىزگە قاراپ راۋاجلىنىۋاتىدۇ.»
lehçe. is. ar. ① شىۋە، يەرلىك سۆز. ② يۈز، چېھرى، چىراي.
«Turfan lehçesi — تۇرپان شىۋىسى»
lehçe. bilim. is. دىئالېكتىئولوگىيە، شىۋىشۇناسلىق.
leheb. is. ar. يالقۇن.
leheban. is. ئوتنىڭ يالقۇنلىنىشى.
lehim. is. ar. كەپشەرلەش ماتېرىيالى، لىمرى، قەلەي.
lehimçi. is. كەپشەرچى، پايانچىك.
lehimcilik, – ği. is. كەپشەرچىلىك.
lehimlemek. كەپشەرلىمەك.
lehimlenmek. كەپشەرلەنمەك، پايانلانماق.

ئىشلىرىغا ئارىلاشتۇرمىغان، دۇنيا ئىشلىرىنى دىنىي ئىشلاردىن ئايرىم تۇتىدىغان.
layuhti. s. ar. يېڭىلمەسلىك.
laza. is. zool. ھەسەل ھەرىسى.
lazareto. is, it. دېڭىز پورتلىرىدا يۇقۇملۇق كېسەللەر بولغان بىر دۆلەتتىن كەلگەن پاراخوتتىكى ئادەملەرنىڭ كارانتىن ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن جايلاشتۇرىدىغان بىنا.
lâzık. s. ar. يېپىشقاق، چاپلىشاڭغۇ.
lâzım. s. ar. لازىم، كېرەك.
lâzıme. is, ar. لازىملىق، كېرەكلىك.
lâzımlık, – ğı. is. تەرەت قاچىسى.
lâzib. s, ar. يېپىشقاق، چاپلىشاڭغۇ.
lazot. is. كۆممىقۇناق.
leâmet. is. ar. پەسكەشلىك.
lebâbet. is. ar. ئاقىللىق، زەكىلىك.
lebâdo. is. far. يامغۇرلۇق (كىيىم).
leb. alep. s. z. لىپمۇلىپ، ئاغزىغا قەدەر.
leben. is. ar. ① سۈت. ② سۈتتىن ئىشلەنگەن بىر خىل ئىچىملىك.
lebeni, lebeniye. s. سۈتلۈك.
lebeniyet. is. سۈتتىن ياسالغان تاماقلار.
lebib. s. ar. ئەقىللىق، زەكى.
leblâb. is. ar. bot. يۆگەي (ئوت).
leblebi. is. ① پۈستى ئاقلىنىپ قۇرۇلغان ئوقۇت. ② ملتق، تاپانچا ئوقى.
lebûn. s. ar. سۈتلۈك.
leçek, – ği. is. لېچەك (ئايالالارنىڭ).
ledg. is. osm. يىلان ۋە چايانلىنىڭ نەشتەر ئۇرۇشى.
ledünniyet, – ti. is. بىر ئىشنىڭ مەخپىي تەرەپلىرى.

lehimli. s. كەپشەرلەنگەن، كەپشەرلىك.
lehtaz. s. ar . far. ① تەرەپدار. ② مەنپەئەتدار، پايدا بەرگۈچى.
lehüm. is. قوللىغۇچى، تەرەپدار بولغۇچى.
lehüma. is. قوللىغان ۋە تەرەپدار بولغان ئىككى كىشى.
lehv. is, ar. ① كېرەكسىز ۋە پايدىسىز ئىش. ② تاماشا، ئويۇن ـ كۈلكە.
leim. s. ar. ① پەسكەش. ② پىقىسق، بېخىل.
leitmotiv. is. alm. ئەدەبىي ئەسەردە سىيۇژىت.
lejitimist, – ti. is. تەختتىن چۈشۈپ كەتكەن بىر ھۆكۈمدارنىڭ قايتىدىن تەختكە چىقىشقا تەرەپدار بولغۇچى.
leke. is. ① داغ. ② بۆھتان، قارا: «1. Kan leksi — قان دېغى.
2. O, Bana leke sürüyor — ئۇ، ماڭا قارا چاپلاۋاتىدۇ.
3.Beni lekeleme- «مېنى قارىلىما.
lekeci. is. كىيىم ـ كېچەكلەردىكى داغلارنى تازىلىغۇچى (ئادەم).
lekelemek. ① بويىماق. ② قارا چاپلىماق: « Kumaşı lekelemek — رەختنى بويىماق.
O, bu adamı lekelemek istiyor — ئۇ، بۇ ئادەمگە قارا چاپلىماقچى بولۇۋاتىدۇ.»
lekelenmek. ① داغ چۈشمەك، پاسكىنا بولماق. ② قارا چاپلىماق: «Lekelendim — «قارىلاندىم.
lekeletmek. بويىاتماق.
lekeli. s. ① داغ چۈشكەن. ② يامان ئاتلىق: «Lekeli elbise— «داغ چۈشكەن كىيىم.
leken. is. قارغا پېتىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئايىغىغا قاپلىۋالىدىغان بىر خىل ئۆرۈلمە ئايىغ كىيىمى.
lekende. is. قوپال تىكىش.
lekesiz. s. ① داغسىز، كىرلەنمىگەن. ② نۇقسانسىز، پاك ـ پاكىز.
leksikografi. is, fr. لوغەتچىلىق، لېكسىكوگرافىيە.
leksikoloji. is, fr. لېكسىكولوگىيە.
leksikolojik. is. لېكسىكىلىك.
lektör. is. ئالىي مەكتەپلەردە لېكتور.
lem. is. ar. پارقىراش.
lema. is. پارقىراقلىق.
lemeân. is. ar. پارلاش.
lemh. is. ar. قاراش، نەزەر.
lemha. is. ar. تەكرار قاراش.
lemis, – msi. is. ar. تۇتۇپ بېقىش (قول بىلەن).
lemograti. is. ۋابا ياكى باشقا يۇقۇملۇق كېسەللەر ھەققىدە يېزىلغان ئەسەر.
lemoloji. is. يۇقۇملۇق كېسەللەر ھەققىدىكى بىلىم، لېمولوگىيە.
lenduha. is. قوپال، ئىشلىتىشكە ئەپسىز، كېلەڭسىز (نەرسە).
lenfi. is. fr. لىمفا (ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ ۋۇجۇددىكى رەڭسىز سۇيۇقلۇق).
~ **damarları.** لىمفا قانىلى.
~ **dokusu.** لىمفا توقۇلمىسى.
~ **düğümcüğü.** لىمفا تۈگۈنىسى.
lenger. is. لەڭگەن. تاۋاق، پەتنۇس: «Bir lenger pılâv — «بىر لەڭگەن پولۇ.
lengi. is. ئاقساقلىق.
lengüistik. is. far. تىل بىلىمى.
lentigo. is. lât. جەدەنىدە پەيدا بولىدىغان مەڭگە ئوخشاش ئۇششاق داغلار، سەپكۈن.

lentikül. is. fr. كۆزده پەيدا بولغان قىزىللىق.

lento[1]. it. بىر مۇزىكا پارچىسىنىڭ ئاستا ـ ئاستا چېلىنىدىغانلىقىنى ئەڭگىتىدۇ.

lento[2]. is. fr. ئىشىك ۋە پەنجىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان تۆغرا ياغاچ ۋە تاش.

lep, — bi. is. far. ① لەۋ، كالپۇك. ② نەرسىنىڭ قىرغىقى.

lepanda. s. گۈزەل، پاك، نازۇك.

lepiska. is. سىرتق ۋە يۇمشاق چاچ.

lepra. is. جۇزام، ماخاۋ (كېسىلى).

leprolog. is. fr. ماخاۋ كېسىلى ۋە مۇتەخەسسىسى.

leproloji. is. ماخاۋ كېسەللىكىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

leptofoni. is. fr. ئاۋازنىڭ ئاجىزلىشىپ كېتىشى، ئاۋازنىڭ بۇغۇلۇپ قېلىشى.

lerci. is. تۆشكىگە ئوخشاش بىر خىل ھايۋان.

lerzan. s. far. لەرزان، تىترەيدىغان، تىترەپ تۇرىدىغان.

lerze. is. far. تىترەش، لەرزە.

lerziş. is. far. تىترەش.

lesepase. is. fr. چېگرىدىن كىرىشكە رۇخسەت قىلىنىدىغان رەسمىي قەغەز، پاسپورت.

lesitin. is. fr. تۇخۇمنىڭ ئېقى.

leş. is. ① ھايۋان تۆلۈكى، تاپ. ② نەپرەتكە تۇچىرىغان ئادەمنىڭ تۆلۈكى.

leşcil. s. is. تاپ يەپ ئوزۇقلىنىدىغان ھاشارەتلەر.

leşker. is. far. ① لەشكەر. ② قەھرىمان، جەسۇر.

let. is. far. ئۇرۇش:

«Let vurmak — «ئۇرماق.

letafet, — ti. is. ar. ① لاتاپەت، نازاكەت، نازۇكلۇق. ② خۇشلۇق. ③ گۈزەللىك، خۇش خۇيلۇق.

letal. s. fr. ئۆلتۈرگۈچى.

letalite. is. fr. كېسەللەرنىڭ ئۆلۈم سانى.

letarji. is. fr. ئۇيقۇ كېسىلى.

leva. is. بۇلغارىيە پۇل بىرلىكى.

levahık. is. ئىلاۋە قىلىنغان نەرسىلەر، قوشۇمچە.

levanten. is. fr. يېتىمن شەرقتە ئۇزۇن ۋاقىت قېلىپ ئولتۇراقلاشقان ۋە باشقىلارغا ئارىلىشىپ كەتكەن ياۋروپالىقلار.

levazim, levazimat. is. ar. ماتېرىيال، كېرەكلىك نەرسىلەر، لاۋازىمەت.

levazımcı. is. لاۋازىمەتچى.

levandane. s. ① تېز، چاققان، ئالدىراش. ② بەستلىك ۋە كېلىشكەن.

levha. is. ar. لەۋھە.

levin, levn. is. ar. ① رەڭ. ② تۈر، خىل.

levirlik, — ği. is. ئۆيلەنمىگەن بىرىنى ئاكىسىنىڭ تۇل قالغان خوتۇنى بىلەن ئۆيلىنىشكە زورلايدىغان قانۇن.

levs. is. ar. (ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتە) پاسكىنىلىق.

levsiyat. is. ar. ① كىر نەرسىلەر، پاسكىنا نەرسىلەر. ② ئەخلاق بۇزۇقلۇقلىرى.

levz, levze. is. ar. بادام.

ley. is. رومىنىيە پۇل بىرلىكى.

leyl. is. ar. كېچە.

leyla. is. s. ar. ① بەك قاراڭغۇلۇق ۋە ئۇزۇن كېچە. ② قاتتىق مەست.

leyle. is. ar. كېچە.

leylek. is. تۇرنا.

leyli. s. ar. ① قوﻧﻤﺪﻳﻐﺎن. ② ﻛﭽﭽﺴﻰ پەيدا بولمديغان.
leys¹. is. ar. يوقلۇق.
leys². is. ar. يولۇاس.
leyyin. s. ar. يۇمشاق.
lezbianizm. is. ئاياللار ئوتتۇرىسىدىكى غەيرى تەبىئىي جىنسىي مۇناسىۋەت.
leziz. s. ar. ① تاتلىق، لەززەتلىك، تەملىك ② خۇش قىلىدىغان:
«Leziz meyva — لەززەتلىك مېۋە.
lezzet. is. ar. لەززەت، تەم.
lezzetlendirmek. لەززەتلەندۈرمەك، تەم بەرمەك.
lezzetlenmek. لەززەتلەنمەك.
lezzetli. s. لەززەتلىك، تەملىك.
lezzetsiz. s. لەززەتسىز، تەمسى يوق، تەمسىز، بەتتەم.
lığ. is. لاتقا، لاي.
lığlanmak. لاي تۇتماق.
lian. is. ar. بىر بىرىگە لەنەت ئوقۇش.
libade. is. قىسقا جىلىتكە.
liban. is. ar. ① ئادەم سۆتى. ② ئىمىزىش.
libas. is. ar. كىيىم ـ كېچەك.
liberal. s. fr. لىبېرال، ئەركىنچى.
liberalizm. is. fr. لىبېرالىزم، ئەركىنچىلىك.
liberten. is. fr. XVIII ئەسىردە دىنىي ئىشەنچىلەردىن قۇتۇلۇشنى خالىغان چۈشەنچە.
libre. is. fr. ئىغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.
libretto. is. it. ئوپېرا كىتابى.
librettocu. is. ئوپېرا يازغۇچى.
lider. is. ing. داھى، رەھبەر.
liderlik, – ği. is. رەھبەرلىك.
lif. is. ar. ① تال. ② تارا:
«Tambura lifi — تامبۇر تارىسى.
liga. is. it ئوچ دېگىز مىلى قەدەر ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.
ligabura. is. it. پاراخوت ۋە كېمىدە قوللىنىلىدىغان ئىنچىكە ئارغامچا
ligam, licâm. is. far. تىزگىن.
liğen. is. → Leğen.
liha. is. ar. ساقال.
lihâf. is. ar. ① يېپىنچا. ② يوپۇق.
lihyani. s. ئۇزۇن ساقاللىق.
lihye. is. ar. ساقال.
lihyedar. s. ساقاللىق.
lika¹. is. far. ar. لاك.
lika². is. ar. ① ئىرىشىش. ② يۈز، چىراي، چېھرى.
likât. is. ar. باشاق تېرىش.
likid. s. is. fir. ① مەدارى يېتىلغان. ② ئىشلىتىشكە بولىدىغان پۇل.
likide. is. fr. ھېسابلىشىش.
likidite. is. fr. ① تىجارەت ۋە مالىيە ئورگانلاردا قوللىنىلىدىغان قىسقا مۇددەتلىك سەرمايە، پۇلغا ئاسان ئالماشتۇرۇلىدىغان نەرسىلەر.
likin. → **Lâkin.**
likorinoz. is. yun. سۈرلەنگەن بېلىق.
likör. is. fr. ئىچىگىلى تىسپىرت قۇيۇلغان مېۋىلىك ياكى پۇراقلىق قىيام.
lim. is. ئۇششاق لىموننىڭ بىر تۈرى.
liman. is. yun. پورت.
~ **yurdu** — پورت يۇرتى.
limanlamak. ① پورتقا كىرىپ قالماق. ② پەسەيمەك:
«Rüzgar limanladı.— شامال پەسەيدى.
limanlık, – ğı. is. ① پورتقا ئوخشاش (يەر). ② شامالسىز (ھاۋا) ياكى دولقۇنـ

يېزىش، رەخكە باسما بېسىش ئۇسۇلى.
lipodiyerez. is. ياغلارنىڭ ئورگانىز زىمدا ئۆزگىرىشكە ئۇچرىشى.
lipohemi. is. قاندا ياغنىڭ يېتىشمىشى.
lipofreni. is. fr. ئەقىلسىزلىق.
lipofaj. is. tip. ياغنى ئەمگۈچى ھۈجەيرە.
lipofaji. is. fr. ياغنىڭ ئېرىپ يوقىلىشى.
lipojen. s. fr. ياغ ئىشلەپ چىقارغۇچى، ياغلاشتۇرغۇچى.
lipojenez. is. ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈك لەر قۇرۇلمىسىدا ياغنىڭ يېتىشمىشى.
lipoklazi. is. fr. ياغنىڭ ئېرىشى.
lipoksidemi. is. قاندا ياغ كىسلاتا پەيدا بولۇش.
lipomeri. is. fr. قول ۋە پۇتنىڭ توغما يوقلۇقى.
lipopeksi. is. توقۇلمىلاردا ياغ پەيدا بولۇش.
lipotrofi. is. بەدەنىدىكى ياغنىڭ كۆپىيىشى.
lipoyid. s. ياغلىق، ياغدەك، ياغسىمان.
lipozin. is. قاندا بولىدىغان ياغنى ئېرىتكۈچى ماددا.
lipüri. is. سۈيىدۈكتە ياغ پەيدا بولۇش.
lir. is. yun. كونا زاماندا قوللىنىلغان بىر خىل ساز.
lira. is. it. ① يەتتە گرام ئېغىرلىقتىكى ئالتۇن پۇل. ② بۇ پۇل ئورنىغا قوللىنىلغان قەغەز پۇل. ③ تۈركىيە پۇل بىرلىكى.
liralık. s. لىرالىق: «Yarım liralık kağıt — يېرىم‌لىرالىق قەغەز»
liret, – ti. is. it. ئىتالىيە پۇل سىز (دېڭىز).
limba. is. ئافرىقىدا يېتىشىدىغان بىر خىل دەرەخ.
limbo. is. it. ① كىچىك قېيىق. ② يۈكنى بىر كېمىدىن باشقا كېمىگە يۆتكەش.
lime. is. far. پارچە – پارچە.
limelime. s. پارچە – پارچە، جۇل – جۇل.
limiye. is. fr. ئۇۋ ئىتى.
limon. is. لىمون.
limonata. is. it. لىمونات (لىمون سۈيىدىن ياسالغان ئۇسسۇزلۇق).
limonatacı. is. لىمونات ياسىغۇچى، ۋە ساتقۇچى.
limoni. s. ① لىمون رەڭگى (يېشىلغا مايىل ئوچۇق سېرىق). ② جىلىخور، سەپرا: «Limoni tabiatlı — جىلىخور (سەپرا) مىجەز ئادەم.»
limonlu. s. ئىچىگە لىمون سىقىلغان ياكى لىمون تونغرالغان.
limonluk, – ğu. is. ① ئۆسۈملۈك لەرنى سوغۇقتىن ساقلاش ئۈچۈن تەييارلانغان ئۆستى يېپىق ئەينەكلىك يەر. ② لىمون دەرىخىنى ساقلايدىغان يەر، لىمونلۇق.
limonyat, – tı. is. زۇمرەتنىڭ بىر تۈرى.
limozis. is. قاتتىق ئېچىرقاق.
lincoln. ئۇزۇن يۈڭلۈق ئىنگلىز قويى.
linç, – çi. is. ing. خەلقنىڭ بىرەر جىنايەتچىنى قانۇننىڭ بىر تەرەپ قىلىشىغا قارىماي ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈشى.
link. is. ئاتنىڭ بوۋرە مېڭىشى.
linograji. is. fr. رەخت ئۇستىگە خەت

تاشنىڭ ئىزىلىشى، ئۇگۇلىنىشى.

litofon. is. سۈيدۈك خالتىسىدىكى تاش نى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

litograf. is. ing. تاش باسما مۇتەخەسسىسى.

litografya. is. تاش باسمىدا بېسىلغان نەسىلەر.

litojen. s. fr. تاشلاشقان، تاشقا ئوخشاش قاتتىقلاشقان.

litoklest. is. fr. تاش يەنجىش ئەسۋابى، تاش يەنچىگۈچ.

litoloji. is. yun. تاش بىلىمى، تاشنى چىلىق بىلىمى.

litoskop, – pu. is. تاشنى كۆرۈپ تۇرۇپ تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

litotom. is. سۈيدۈك خالتىسىدىكى تاشنى چىقىرىش ئەسۋابى.

litotomi. is. سۈيدۈك خالتىسىدىن تاش ئېلىش ئوپېراتسىيىسى.

litotritör, – rü. is. سۈيدۈك خالتىسىدىكى تاشنى ئېزىش ئەسۋابى.

litoz. is. fr. تاش چاك ـ توزاڭلىرىنى سۈمۈرۈۋېلىشتىن پەيدا بولغان ئۆپكە كېسىلى.

litre. is. yun. لىتر: «Bir litre süt — بىر لىتر سۈت.

litrelik, – ği. is. لىترلىك.

lituri. is. سۈيدۈكتە كىسلا تۇزىنىڭ كۆپۈكى.

liturya. is. yun. خرىستىئانلارنىڭ ئىبادەت مۇراسىمى.

lityaz. is. fr. بۆرەكتە تاش پەيدا بولۇش.

livar. is. it. بېلىقلار نى تىرىك ساقلايدىغان كىچىك كۆلچەك ۋە باشقا قاچا.

بىرلىكى.

lir. gitar. is. لىرگىتەر (XVIII ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىكى بىر خىل ساز).

lirik. s. yun. لىرىك، لىرىكا.

lirizm. is. yun. ① لىرىكلىك شېئىرلارنىڭ ئومۇمىيى. ② لىرىكلىك ئىلھام. ③ جۇشقۇنلۇق.

lisam. is. ar. چۈمبەل.

lisan. is. ar. تىل: «lisana geldi — «تىلى چىقتى.

lisanci. is. تىلچى، تىل مۇتەخەسسىسى.

lisaniyat. is. تىل بىلىمى، لىسانىيەت.

lisans. is. fr. ① ئالىي مەكتەپ دىپلوُمى. ② مال ئېلىپ سېتىش رۇخسەت قەغىزى.

lisansiye. s. fr. دىپلوُم ئالغۇچى.

lise. is. yun. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ.

liseli. is. s. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

liste. is. it. ① ئىسىملىك. ② تىزىم: «1. Eşya listesi — نەرسە كېرەكلەر ـ نىڭ تىزىمى؛
2. Yolcu listesi — يولوُچىلار ئىسىملىكى.
3. Yemek listesi — «تاماق تىزىمى.

litagog. is. ① بۆرەك ۋە سۈيدۈك خالتىسىدىكى قۇملارنى چىقىرىش. ② تاش چىقارغۇچى ۋە تاش (قوُم) چىقىرىدىغان ئامىل.

litektomi. is. fr. بەدەندىكى تاشنى ئېلىشنى مەقسەت قىلغان ئوپېراتسىيە.

literatür. – rü, is. ① بىر مەسىلىگە بېغىشلاپ يېزىلغان ئەسەرلەر. ② ئۇسلوُب ۋە بەدىئىلىكى ئۇستۇن ئەسەرلەر. ③ ھەرقانداق بىر ساھەدە يېزىلغان ۋە بېسىلغان ئەسەرلەر.

litodiyaliz. is. fr. تاشنىڭ ئېرىشى،

livata. is. ar. ئەركەكلەر ئوتتۇرىسىدىكى جىنسىي مۇناسىۋەت.
livedo. is. تېرىدە پەيدا بولىدىغان قىزىل قاپارتمىلار.
lividite. is. بىر جەسەتنىڭ بەزى يەرلىرىنىڭ قىزىرىپ قېلىشى.
livre. is. fr. مېھمانخانىلاردىكى كۇتكۈچى خىزمەتچىلەرنىڭ كىيىمى.
liyakat, – tı. is. ar. لايىقەت. ئىقتىدار.
liyakatlı. s. لايىقەتلىك، ئىقتىدارلىق.
liyakatsız. s. لايىقەتسىز، ئىقتىدارسىز.
liyakatsızlık, – ğı. is. لايىقەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.
liyenektomi. is. تالىنىڭ ئوپېراتسىيە بىلەن ئېلىپ تاشلىنىشى.
liyenografi. is. تالىنىڭ رېنتگېن بىلەن تەكشۈرۈلۈشى.
liyenopati. is. تال كېسىلى.
liyk, liykin. far. لېكىن.
liynet, – ti. is. ① يۇمشاقلىق. ② يەڭگىل ئىچ سۈرۈش.
liyotropik. s. fr. تېز ئېرىيدىغان.
liz. is. fr. ئېرىمەك.
lizemi. is. fr. قانىنىڭ تارىلىشى، قانىنىڭ ئايلىنىشى.
lizimetre. is. fr. يەرگە سىڭگەن يامغۇر سۈيىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
lizis. is. fr. كېسەل قىزىتمىسىنىڭ ئاستا تۆۋەنلىشى.
lizoid. is. fr. غالجىرغا ئوخشاش.
lizol. is. yun. lat. كوكىس مېيىدىن ئېلىنغان مىكروپ ئۆلتۈرگۈچى يېغسىمان سۇيۇقلۇق.
lizöz. is. fr. ① بىرقانچە تاتمىلىق كىتاب شىرەسىي. ② ئايالالارنىڭ ئۆيچىلىك كىيىمى.
lobut, – tu. is. تەنھەرىكەتتە قولىنىلىدىغان قىسقا، بىر ئۇچى قېلىن تاياق.
loca. is. it. تىياتىر ۋە كىنوخانىلاردا ياكى پارلامېنت زالىدا تۆت ـ بەش كىشىلىك مەخسۇس ئورۇن.
locya. is. بىر تەرىپى ۋە ئۇستى يېپىق، ئالدى ئوچۇق بالكونغا ئوخشىغان ئايۋان.
loda. is. ① چەش. ② دۆۋە: «Buğday lodası — بۇغداي چەشى. «Saman lodası — سامان دۆۋىسى.
lodos. is. yun. ① جەنۇب شامىلى. ② جەنۇب: «Lodosa bakan pencere — جەنۇبقا قارىغان پەنجىرە.»
lodoslamak. شامال چەقىشقا باشلاش. ماق ياكى جەنۇبقا ئۆزگەرتمەك.
lodosluk, – ğu. is. ① شامال چەققان تەرەپ. ② جەنۇبقا قارىغان تەرەپ. ③ جەنۇب.
lodra. is. ar. ئېغىرلىق ئۆلچىمى.
logadit, – ti. is. كۆز ئېقى كېسەللىكى.
logagrafi. is. ar. پىكىرنى يېزىق بىلەن ئىپادە قىلالماسلىق.
logamnezi. is. fr. ئۇنۇتقاقلىق، ئەسته تۇتۇۋالالماسلىق.
logaritma. is. yun. لوگارىفما، جۈپسان.
logaritmik. s. لوگارىملىق، جۈپ سانلىق.
logistik. is. yun. ئىما ـ ئىشارەتلىك لوگىكا.
logopleji. is. fr. سۆز قىلىش ئورگانلىرىنىڭ پارالىچ بولۇپ قېلىشى.
loğ. is. تۈلۈق تاش.
loğdur. is. تۈلۈق جاھازى.

lokma lokma. پارچه - پارچه، ئۇشاق - ئۇششاق.

lokomobil. is. fr. لوكوموبىل (هەر خىل ماشىنىلارنى، جۈملىدىن يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرىدىغان كۆچمە پار دۈگاتېلى).

lokomotif. is. far. پاراۋۇز، پويىز- نىڭ بۇقىسى.

lokomotör, – rü. is. ماتور بىلەن ئىشلەيدىغان ئوتتۇرا كۆچكە ئىگە ماشىنا.

lomboz. is. پاراخوت ۋە چېكە كېمىسى لەرزىنىڭ پەنجىرىسى.

lonca. is. isp. لونجا (قەدىمدە ئۇستا ۋە شاگىرتلاردىن قۇرۇلغان مەلۇم بىر ئىش ئورگىنى).

longa. is. roman. بىر خىل تۈرك مۇزىكىسى.

longe. is. بىر خىل قېيىق.

longuz. is. دېڭىز ياكى دەريالارنىڭ بىرىدىنبىرلا چوڭقۇرلاشقان يېرى.

lonjimetri. is. fr. يېقىنلىشىشقا بولمايدىغان يەرلەرنىڭ ئارىلىقىنى ئۆلچەيدىغان ئۆلچەم.

lop, – pu. s. ① يۇمشاق. ② يۇمىلاق. ③ يوغان:

«**lop et** — يۇمشاق گۆش.

lor. is. ئىرىمچىلىك.

lorta. is. it. ئاياغ كىيىمى قېلىپى نىڭ دېتالىرى.

lostra. is. it. ئاياغ مايلاش.

lostracı. is. ئاياغ مايلىغۇچى.

lastromo. is. it. سودا پاراخوتلىرىدا ئىشچىلار باشلىقى.

loş s. قاراڭغۇ:

«**Loş bir oda**— قاراڭغۇ بىر ئۆي.

loğlamak. تۇلۇق سالماق.

loğusa. is. yun. ئىدەسى توشمىغان ئايال، قېرىقى ئىچىدىكى ئايال.

lohusa. is. → **loğusa.**

lojik. is. fr. لوگىك، مەنتىق.

lojisizm. is. fr. لوگىكىچىلىق. مەنتىقچىلىق.

lojman. is. fr. ئەرزان باھالىق ياتاق، كوللېكتىپ ياتاق.

lokal. is. fr. مەلۇم بىر يەرگە ئائىت، يەرلىك:

«Lokal şartlar — «يەرلىك شەرتلەر.

lokalizatör, – rü. is. بىر نەرسە نىڭ ئورنىنى كۆرسىتىپ بېرىش.

lokalize. s. fr. چېگرىلانغان، چېگرىسى ئېنىق بولغان.

lokanta. is. it. ئاشخانا، تاماقخانا، رېستوران:

«Pekin lokantasi — بېيجىڭ ئاشخانىسى (رېستورانى).»

lokantacı. is. ئاشخانا ئىگىسى.

lokavt, – tı. is. ئىشچىلارغا بېسىم ئىشلىتىش ئۈچۈن كارخانا ئىگىلىرىنىڭ كارخانىلارنى تاقىشى، ئىشچىلارنى ئىشتىن بوشىتىش.

loker. is. ing. پاراخوتلاردا نەرسە - كېرەك ساقلايدىغان يەر.

lokma. is. ar. ① لوقما، بىر قېتىمدا يەپ بولغىلى بولىدىغان يېمەك پارچىسى. ② بوغۇرساق (شەكەرلەنگەن):

«Ikinci lokmayi ağzıma götürürken kapi çalindi — ئىككىنچى لوقمىنى ئاغزىمغا سالاي دېگەندە ئىشىك چېكىلدى.»

lokmacı. is. بوغۇرساق پىشۇرۇپ ساتقۇچى.

lokma . göz. s. ئالغاي (كۆز).

loşluk, – ğu. is. قاراڭغۇلۇق.

lota. is. ئۆستەك سۈيىدە ياشايدىغان بىرخىل يىرتقۇچ بېلىق.

lotarya. is. it. لاتارىيە (تەلەي سىنايدىغان ئويۇن).

lotaryacı. s. it. لاتارىيىچى.

lök, – kü. s. ① ئېغىر، ئېشىلتىشقا يارىماس. ② بىر خىل ئەركەك تۆگە.

lökanemi. is. fr. خەتەرلىك قانسىزلىق، ئاق قان دانچىلىرىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.

lökemojen. is. fr. ئاق قان دانچىلىرى كېسەللىكى.

lök lök· z. ئېغىر ـ ئېغىر، ئاستا ـ ئاستا:

«Löklök yürümek — ئاستا ـ ئاستا ماڭماق.»

lökoblast, – tı. is. ئاق قان دانچىلىرى كېسىلىنىڭ قېنىدا بولىدىغان يېڭى ئاق دانچىلار.

lökodermi. is. پۈسكە كېسىلى، ئاق كېسەل.

lökopeni. is. ئاق قان دانچىلىرىنىڭ ئازىيىپ كېتىشى.

lökositoz. is. ئاق قان دانچىلىرىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.

lökositüri. is. سۈيدۈكتە ئاق قان دانچىلىرى پەيدا بولۇش، ئاق قان دانچىلىرى سىيمەك.

lökotriki. is. چاچنىڭ ئاقىلىقى، باشنىڭ ئاقىرىشى.

lökün. is. زاماسكا (ياغاچچىلار ئىشلىتىدىغان).

lökünlemek. زاماسكىلاماق.

lösemi. is. fr. قاندا ئاق قان دانچىلىرىنىڭ كۆپىيىشى بىلەن پەيدا بولىدىغان كېسەللىك، قان راكى.

luâb. is. ar. تۈكۈرۈك.

lub. is. ar. تاماشا، ئويۇن.

lubbâzân. is. تاماشىچىلار، ئويۇنچىلار.

lubet. is. ar. ① ئويۇنچۇق. ② قورچاق. ③ كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئەھۋال ۋە نەرسە.

lubet . baz. is. ar. far. ① ئويۇنچى. ② قورچاق ئويناتقۇچى.

lubet . gâh. is. تىياتىر، سەھنە، ئويۇن ئوينىلىدىغان يەر.

lugat, – tı. is. ① لۇغەت، سۆزلۈك. ② سۆز.

«Türkçe – uygurca lugat — تۈركچە ـ ئۇيغۇرچە لۇغەت»

lugatçe. is. ar. far. ① كىچىك لۇغەت، كىچىك سۆزلۈك. ② تېرمىنولوگىيە.

lugatçi. is. لۇغەتشۇناس، لۇغەتچى.

lugaviyât. is. لۇغەتشۇناسلىق.

lukata. is. ar. كوچىغا تاشلانغان ۋە ئىگىسى بولمىغان نەرسە.

lul . lûli. is. far. ① ناخشىچى ۋە ئۇسسۇلچى ئايال. ② بۇزۇق ئايال.

lulu. is. fr. يۇڭلىرى ئۇزۇن كىچىك كوكا (ئىت).

lumbago. is. lat. بەل ئاغرىقى.

lümboz. is. → **Lomboz.**

lustur. is. مايلامچى (ئاياغنى).

lütfen. ar. ئىلتىماس، ئۆتۈنۈش:

«Ne zaman geleceğinizi lütfen haber veriniz — قاچان كېلىدىغانلىقىڭىزنى دەن خەۋەر بېرىشىڭىزنى سورايمەن.»

lütuf, – tfu. is. ar. ① ياخشىلىق. ② دوستانە

lüleli. s. تۆرۆملۈك:
«Lüleli saç — «تۆرۈم چاچ.
lümen. is. يورۇقلۇق ئۆلچىمى.
lüp, – pü. is. هوپ، غۇپ:
«Deve hamur topağını lüp diye yutmuş — تۆگه خېمىر زۇگۇلىسىنى هوپ قىلىپلا يۇتۇۋەتتى.»
lütufkâri. s. ئىلتىپاتچى، خۇش‌خۇي. يېقىملىق.
lüzuci. s. ar. يېپىشقاق.
lüzum. s. لازىم، كېرەك، زۆرۈر.
lüzumlu. s. لازىملىق، كېرەكلىك، زۆرۈرلۈك.
lüzumsuz. s. لازىمسىز، كېرەكسىز، زۆرۈرسىز.

لارچه هەربكەت. ② گۈزەللىك، خۇشلۇق. ④ رۇخسەت.
lücce lücce. دولقۇن - دولقۇن.
lüfer. is. بىرخىل دېڭىز بېلىقى.
lügat. is. → **lugat.**
lühûd. is. ar. قەبىرىلەر، مازارلار.
lühük. is. ar. ① يېتىشىش. ② ئېرىشىش. ③ بىرلىشىش. ④ قۇرۇلۇش، بىرىكىش:
«Lüks bina — «چوڭ بىنا.
lüks. is. fr. ① چۈكچىلىق. ② تەنتەنه. ③ ئالاهىده. ④ گاز لامپىسى.
lüle. is. ① تۆرۈم، يۆگەكلىك. ② ئېقىن سۇ ئۆلچىمى. ③ جۈمەك. ④ەغەز قالپاق. ⑤ ئېمىزگه.

M·m

m. M, – 16 م. (تۆرك ئېلىپبەسىنىڭ هەرپى).

maâb. is. ar. ئەيىب، ئىزاغا قويمىدىغان.

maâbid. is. ar. ئىبادەت قىلىنىدىغان يەر، مەئبۇدلار.

maâbir. is. ar. كۆۋرۈك قاتارلىق نەرسىلەر.

maâcin. is. ar. خېمىر شەكلىدە يۇغۇرۇلغان نەرسىلەر.

mâd. is. ar. ① ئۆرۈلۈش، بۇرۇلۇش، كەينىگە كېتىش. ② ئاخىرەت.

maada· s. ar. بۇنىدىن باشقا:

«Elimde bundan maada kitapkalmadı.» قولۇمدا بۇنىدىن باشقا كىتاب قالمىدى.

maahaza. → **Mahaza.**

maaile. z. ar. ئائىلە بويىچە، پۈتۈن ئائىلە.

maâkıd. is. ar. ① تۈگىم، باغ. ② توپلىنىدىغان يەرلەر.

maâkıl. is. ar. يۇشۇرۇنىدىغان يەر، دالدا يەر.

maalesef. ar. ئەپسۇس:

«Maalesef çocuğun düğününde bulunamiyacağım.» ئەپسۇسكى بالىلارنىڭ تويىدا يوق بولۇپ قالىدىغان بولدۇم.

maâli. is. ar. ① چوڭقۇر پىكىر. ② ئۇلۇغلۇق.

maâlif. i. ar. سامانلىق، هايۋان يېمەكلىكى قويۇلىدىغان يەر.

mâ. is. osm. سۇ.

maâlim· is. ar. ① دىنىي ئېتىقادقا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر. ② ئىز ـ نىشان ئەسەرلىرى.

maalmemnuniye. ar. مەمنۇنە يەت بىلەن.

maan. z. ar. بىرلىكتە، باراۋەر، تەڭ.

maani. is. ar. ئۇقۇم، مەنا.

maarif. is. ar. ماتارىپ.

maarik. is. ar. فرونت، جەڭ مەيدانلىرى.

ma âsi. is. ar. ① ئاسىيلىق، خائىنلىق. ② گۇناھ.

maaş. is. ar. ① ماتاش، ئايلىق. ② مەئىشەت، رىزىق.

maaşlı. s. ماتاشلىق، ئايلىقچى.

maâyib. is. ar. ① ئەيىب هېسابلىنىدىغان نەرسە. ② داغ، قارا.

maayiş. is. ar. تۇرمۇشقا كېرەكلىك نەرسىلەر.

maaz. is. ar. ① يۇشۇرۇلىدىغان يەر. ② يۇشۇرۇنۇش، مۆكۈنۈش.

maazallah. خۇدا ساقلىسۇن، خۇداغا ئامانەت.

maaziyadetin. z. ئارتۇقى بىلەن، مول ـ مول.

mabakı. is. ar. ئېشىپ قالغان نەرسە، ئارتۇق.

mabeka. is. → **Mabaki**

mabet. is. ar. ئىبادەتخانا.

mabeyin. is. ar. ① ئوتتۇرا. ② پادىشاھ

maç, – çı. is. ing. مۇسابىقە: «Futbol maçı — پۇتبول مۇسابىقىسى. — Maç yapmak — «مۇسابىقە ئۆتكۈزمەك.

maça. is. it. كۆرت قەغەزىدە قاغا.

maço. is. it. بازغان، لوم (تاشچىلارنىڭ).

madalya. is. it. مېدال، ئوردۇن: «Madalya kazandı — «مېدال ئالدى.

madalyon. is. it. مېدالىئون (ئايالىلارنىڭ بويىنىغا ئاسىدىغان زىنىنەت بۇيۇمى).

madalyoncu. is. مېدالىئونچى، مېدالىئون ياساپ ساتقۇچى.

madam. is. fr. غەيرىي مۇسۇلمان ئايال.

madara. is. ئاددىي، ناچار، كۆرۈمسىز. ~etmek. ئىزا تارتتۈرماق.

madde. is. ar. ① ماددا، جىسىم. ② قىسىم، بۆلۈم، ماددا. ③ ئوتتۈرىغا قويۇلغان مەسىلە. ④ يىرىك، جاراھەت. ⑤ ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى — زەكەر: «1. Taş ,hava birer maddedir — تاش، ھاۋا ئوخشاشلا ماددىدۇر. 2. Kanunun 35 - maddesi — قانۇننىڭ 35 - ماددىسى. 3. Bu maddeyi ileride inceleriz — بۇ مەسىلىنى كېيىن مۇزاكىرە قىلىمىز.»

maddeci. is. s. ماتېرىيالىست.

maddecilik, – ği. is. ماتېرىيالىزم. «Diyalektik maddecilik — دىئالېكتىك ماتېرىيالىزم.»

maddeleşme. is. ماددىلىشىش.

maddesel. s. ماددىي ھالغا كېلىش.

maddeten. z. ماددىي جەھەتتىن.

maddi. s. ar. ماددىي: ساردىيى. ③ ئارىغا چۈشكەن سوغۇقچىلىق: «Meseleyi mabeyinizde halletmelisiniz — مەسىلىنى ئوتتۇرىدا ھەل قىلىشىڭلار كېرەك.»

mabeyinci. is. پادىشاھنىڭ ئەلچىسى، ۋەكىلى.

mabeyincilik, – ği. is. ئەلچىلىك (پادىشاھنىڭ).

mabeyn. is. → **Mabeyin.**

mablak, – ğı. is. ar. ① ياغاچ ساپلىق. ② ئەينەكچىلەرنىڭ زاماسكا بېرىدىغان يۇچۇقى.

mabud. is. → **Mabut.**

mabude. is. ar. ① كۆپ خۇدالىق دىنلاردا ئايال ئىلاھ، ئىلاھە. ② سەۋگىلى، يار.

mabut, – tu. is. ar. ئالىلا، خۇدا، ئېتىقاد قىلىنىدىغان نەرسىلەر.

Macar. is. öz. ۋېنگىرلار.

Macarca. is. ۋېنگىرچە.

Macaristan. is. öz. ۋېنگىرىيە.

macera. is. ar. ① ۋەقە، سەرگۈزەشت. ② تەۋەككۈل.

maceracılık, – ğı. is. تەۋەككۈلچىلىك: «Maceraçılığa başvurmak — تەۋەككۈلچىلىك قىلماق.»

macit. s. ar. شان ۋە شەرەپ ئىگىسى.

macun. is. ar. خېمىرغا ئوخشاش يۇغۇرۇلغان نەرسىلەر.

macuncu. is. ① تۈرلۈك دورىلار بىلەن مەلھەم ساتقۇچى. ② باقۇۋۇەت دورىسى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

macunlamak. زاماسكىلىماق.

macunlaşmak. قويۇقلاشماق.

madensiz. s. مەنالسز.
maden · suyu. is. مەنەرال سۋيى.
mader. is. far. ئانا، ئاپا.
maderane. z. ئانىلارچە، ئانا سۋپەت.
maderi. s. ① ئانىلىق، ئاپىلىق. ② ئانا جەمەت تۇغقان.
mderiyat. is. → **Mâderi.**
mader. zad. s. تۇغما.
madik. is. هىيلە، يالغان.
~ atmak. يالغان سۇزلەمەك.
madikçi. s. هىيلەگەر، رەسياكار، يالغانچى.
madiyan. is. far. بايتال.
madlen. is. fr. شاكىلاتنىك بىر خىلى.
madrabaz. is. far. ① باقتال. ②خەۋەرچى، كۆز بويامچى.
madrabazlık, – ğı. is. ① باقتاللىق. ② يالغانچىلىق، كۆز بويامچىلىق.
madrub. is. ar. ① كۆپەيتىلگەن. ② چېقىشىپ كەتكەن، ئۇرۇلغان. ③ تامغا بېسىلغان، پېچەتلەنگەن.
madrüs. s. ar. ① تاش بىلەن يېپىلغان. ② قوپال ھەرىكەت.
madûm. s. ar. يوقالغان، بولمايدىغان.
madûmiyât. is. بولمايدىغان نەرسىلەر.
madûmiyet. is. بولمىسلىق، يوقلۇق.
madûn. s. ar. ① تېگى، تەكتى، تۆۋەن. ② تۆۋەن دەرىجىدىكى. ③ئاساسىي قاتلام:
«Mâdûn örgütler — ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتلىرى.»
mafevk. s. ar. ① ئۈستۈن، يۇقىرى.

«Maddi dünya — «ماددىي دۇنيا.
maddileşmek. ماددىيلاشماق، ماددىي ھالغا كەلمەك.
maddilik, – ği. is. ماددىيلىق.
maddiyet. is. ماددىي نەرسىلەر.
maddiyun. is. ماتېرىيالىزم.
mâdelet, madilet. is. ئادىللىق، ئىنسابلىق، تۇغرىلىق.
madem, mademki. ماداميكى (سەۋەبىنى بىلدۈرىدۇ):
«Madem öyle söyledi, öyle yapa-rız — ماداميكى شۇنداق دەپتۇ، شۇنداق قىلىمىز.»
maden. is. ar. ① مەدەن، رۇدا. ② مېتال:
«Demir madeni — «تۆمۈر رۇدىسى.
~cevheri. رۇدا.
~filizi. رۇدا.
~kömürü. تاش كۆمۈر.
~ocağı. كان قۇدۇقى.
~sanayisi. كانچىلىق سانائىتى.
madenci. is. ① كان ئىشچىسى. ② مەنبەللورگىيە بىلەن شۇغۇللانغۇچى.
madencilik, – ği. is. مەدەنچىلىك، كانچىلىق.
madeni. s. ar. ① كان مەھسۇلاتلىرى، مېتاللورگىيە ۋە مېتاللورگىيە بىلەن شۇغۇللانغۇچى.
madeniyet, ti. is. ①مەدەندىن ئىشلەنگەن نەرسىلەر. ② مەدەن. ③ مەنبەللورگىيە.
maden. kuyusu. is. كان قۇدۇقى.
madenli. s. ئىچىدە مەدەن بولغان.
madensel. s. مەدەنسىمان.
macensi. s. مېتاللىق، مېتالسىمان.

magmasal. s. ماگماسمان.
magmatik. s. fr. → **Magmasal.**
magna, manyat, – tı. s. چوڭ سانائەتچى، چوڭ باي.
magnelit, – ti. is. يېمشىل رەڭلىك، زىننەت ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان يېشىل تاش.
magnem. is. ar. ئولجا، غەنىيمەت.
magnet, – ti. is. fr. سۈنئىي ياكى تەبىئىي ماگنىت.
magnetik. s. ماگنىتلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولغان: «Magnetik çelik – ماگنىتلىق پولات.»
magnetizma. is. fr. ① ماگنىتلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئەرسىلەر. ② ماگنىتلىق خۇسۇسىيەتنى تەتقىق قىلىش بىلىمى.
magnetefon. is. ئۈنتالغۇ.
magnezyum. is. ماگنىي.
magrem. is. ar. ① تۆلىنىشكە تېگىشلىك قەرزلەر. ② s. قەرزدار.
magres, magris. is. ar. كۆچەتلىك، كۆچەتزارلىق.
magri. is. يىلان بېلىقى.
magrip, mağrib. is. ar. مەغرىب، غەرب تەرەپ.
magsel. is. ar. جەسەت يۇيىدىغان يەر.
magsub. s. ar. زورلۇق بىلەن تارتىۋېلىنغان.
magşi. s. بىھوش.
magşiyane. z. بىھوشلارچە.
magza. is. ar. ① ئىستەك، ئارزۇ، مەقسەت، ئۈمىد. ② ئۇرۇش، غۇۋغا، جېدەل، ماجرا.
magzub, magdub. s. ar. ئۆز – ئۆزىگە ② يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېر.
mafiş. is. ar. ① بىر خىل يىغىدا پىشۇرۇلغان تاتلىق يېمەكلىك. ② يېڭى قالمىدى:
«Bende para mafiş — مەندە پۇل يېڭى قالمىدى).»
mafraş, mefreş. is. قىلدىن توقۇلغان تاغار.
mafsal. is. ar. ئۈگە.
mafün. s. ar. بۇزۇق، چىرىك، سېسىق، نەخسىغان (گۆش).
magabin. is. ar. يۇتا سۆڭمكى.
magadis. is. yun. بىر خىل ئەرەب سازى.
magair. is. ar. غار.
magak. is. far. ① ئويمان، چوڭقۇر. ② مازار، قەبرە.
magakçe. is. كىچىك چوڭقۇر.
magarat. is. ar. غارلار.
magarim. is. ar. ① تۆلەشكە تېگىشلىك قەرزلەر. ② ئىسلام قانۇنىدىكى بويىچە گۇناھكارنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك قەرزى.
magasil. is. ar. ① غۇسل قىلىنىدىغان يەر. ② جەسەت يۇيۇلىدىغان يەر.
magaz. is. ar. تارىخىي ھېكايىلەر.
magazil, megazil. is. osm. يېپ ئېگىرىش ئەسۋابى.
magazin. is. ing. ئۇرنال، مۇددەتلىك ژۇرنال.
magben. is. ar. يۇتا سۆڭمكى.
magbut. s. ar. ① ھەۋەس قىلماق، دورىماق. ② بەختلىك.
magma. is. yun. ماگما (يەر شارى ئىچىدىكى چوغسىمان سۇيۇق ماددا).

رەتلىك. ② بۇلۇتلۇق، تۇتۇقلۇق.

mağmur. s. ar. ① خاراب، ۋەيران. ② ئىسمى ـ جسمى يېرىق بولماق، گۇمنام.

mağmuriyet. → **Mağmurluk.**

mağmurluk, —ğu. is. ① قاراڭغۇ-لۇق. ② چۈشىنىكسىزلىك. ③ ئاددىيلىق.

mağruk. s. ar. غەرق بولغان، سۇغا چۆكۈپ كەتكەن.

mağrukin. is. ① سۇغا چۆكۈپ كەتكەنلەر. ② سۇغا غەرق بولغان (كېمە، پاراخوت).

mağrur. s. ar. مەغرۇر، ھاكاۋۇر.

mağrurane. مەغرۇرانە، غۇرۇر بىلەن، ھاكاۋۇرلۇق بىلەن، يېغانچىلىق بىلەن.

mağruriyet, —ti. is. مەغرۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق، يېغانچىلىق.

mağruren. ئىشەنچە بىلەن، ئىشەنگەنلىكتىن:

«Affınıza mağruren bu işi yaptim — كەچۈرگىنىڭىزگە ئىشەنگەنلىكىمدىن بۇ ئىشنى قىلدىم.»

mağrurlanmak. مەغرۇرلانماق، غۇرۇرلانماق.

mağrurluk. is. مەغرۇرلۇق، غۇرۇرلۇق.

mağsul. s. ar. يۇيۇلغان، يۇيۇقلۇق.

mağsup. s. ar. زورلۇق بىلەن ئېلىنغان، تارتىۋېلىنغان:

«Bu mağsup topraktır — بۇ، تارتىۋېلىنغان يەر.»

mağşuş. s. ar. ① ئارىلاشما، ئەپ-جەش، ساپ بولمىغان. ② ھىيلىلىك.

mağşuşat. is. ساپ بولمىغان نەرسىلەر.

mağz. is. far. ① روھ، ئەقىل، زېھن. ② مېغىز.

گە خاپا بولغان.

magzubin. is. غەزەپكە ئۇچرىغان.

mağ. is. تاۋلاش رەڭ دېگەن ئۆي كەپتىرى.

mağara. is. ar. غار.

mağara . bilim. is. تەبىئىي غارلار-نى تەتقىق قىلىش بىلىمى.

mağarabilimci. is. غار بىلىمىنى تەتقىق قىلغۇچى.

mağaza. is. ar. ماگىزىن، چوڭ دۇكان.

mağazacı. is. ① ماگىزىنچى. ② ئامبار ساقلىغۇچى.

mağbun. s. ar. ① ئالدانغان. ② ھەر-دۇققان، چۆچۈگەن.

mağdur. s. ar. ① ھەقسىزلىققا ئۇچرىغان. ② گۇناھ تاپىلىدىن زەرەرگە ياكى خەۋپكە ئۇچرىغۇچى.

mağduriyet. s. → **Mağdurluk.**

mağdurluk, —ğu. is. ھەقسىزلىققا ئۇچرىماقلىق.

mağrifet. is. ar. كەچۈرۈم قىلىش، ئەپۇ قىلىش.

mağlûb. s. → **Mağlûp.**

mağlubiyet. is. ar. مەغلۇبىيەت، يېڭىلىش.

mağluk. s. ar. يېپىق، يېپىشقاق، سوغۇلاقلىق، قۇلۇپلاقلىق.

mağlul. s. ar. ① ئۇسسىماق، سۇسىرماق. ② زەنجىرلەكلىك.

mağlup, mağlûp. s. ar. مەغلۇپ، يېڭىلىش.

mağmum. s. ar. ① تۇتۇق، بۇلۇتلۇق. ② غەمكىن، ھەسرەتلىك:

«Mağmum bir hava — بۇلۇتلۇق ھاۋا.

Mehmet pek mağmumdur acaba — «مۇھەممەد ھەجەبمۇ غەمكىنغۇ؟

mağmumiyet. is. ① غەمكىنلىك، ھەسـ

mağzdar. s. ② ① ئەقىللىق، زېھىنلىق. ئىلىكى توق.
möğzebe. is. ar. غەزەپ، نەپرەت، ئاچچىقچىق.
mah²,meh. is.far. ① ئاي. ② گۈزەل قىز ياكى يىگىت. ③ ئايغا ئوخشاش، چىرايلىق، گۈزەل.
mâh². is. يېتىش:
«Aç gözliye bir firin ekmek mah gelmez — ئاچكۆز ئادەمگە بىر دوخۇپكا نانمۇ يەتمەيدۇ.»
mahafet. is. ar. قورقۇنچ.
mahal. is. ar. يەر، ئەتراپ.
mahalib. is.ar. يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ پەنجىسى (تىرمىقى).
mahalle. is. ar. ① مەھەللە. ② مەھەللە خەلقى.
mahallebi. is. ar. سۈت بىلەن شېكەر ۋە گۈرۈچ ئۇنىدىن ياسالغان تاتلىق يىمەكلىك.
mahalleli. is. بىر مەھەللىلىك.
mahalli. is. ar. بىر يەرگە خاس، يەرلىك:
«Mahalli hükümet — يەرلىك ھۆكۈمەت.»
mahalsiz. s. ① يەرسىز، ماكانسىز. ② كېپەكسىز، ئۇيغۇن بولمىغان:
«Mahalsiz söz — كېپەكسىز سۆز.
mahane, mahyane. is. ar. ئايلىق ماتاش.
maharaca. is. fr. → **Mihraca.**
maharet. is. ar. ماھارەت، ئۇستىلىق، ئۇزلۇق.
maharetli. s. ① ماھارەتلىك، ئۇستا، ماھىر، ئۇز، قولى ئەپلىك. ②ئۇستىلىق بىلەن ئىشلەنگەن، ئوبدان قىلىنغان.
maharetsiz. s. ماھارەتسىز، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.
mahârim. is. ar. مەنئىي قىلىنغان، ھارام. ② سىر، مەخپىي ئىش.
mahasal. is. ar. مەھسۇل، قولغا كەلگەن نەرسىلەر.
mahasin. is. ar ② ① گۈزەللىك. ياخشى ئەسەرلەر. ③ ياراشقان ساقال ۋە بۇرۇت.
mahat. is. ar. ئۆتەك، قونالغۇ.② پورت.
mahaza. ar. بۇنىڭ بىلەن بىللە، شۇنداق بولسىمۇ.
mahazar. is. ھازىر بولۇنغان.
mahazır. is. ar. ئومۇمىي ئىلتىماس، مۇراجىئەت، تىلەك.
mahâzi. is. ar. ئەسكى ھەرىكەت.
mahazil. is. ar. رەزىل ئادەملەر.
mahâzir. is. ar. توسقۇنلۇق، ئېھتىيات قىلىدىغان نەرسىلەر.
mahber. is. ar. سىياھ قۇتىسى.
mahbes. is. ar. قاماقخانا، گۇندىخانا.
mahbez. is. ar. ناۋايخانا، بولكىخانا.
mahbub. s. ar. مەھبۇپ، مەشۇق، مەشۇقە.
mahbube. is. ar. مەھبۇبە (سۆيۈلگەن ئايال ياكى قىز).
mahbus. s. → **Mahpus.**
mahbusin. is. مەھكۇملار، قاماقتا كېپىلگەنلەر.
mahcer. is. ar. كۆز چانىقى.
mahcir. is. ar. ① ئايرىلغان ۋە بۆلۈنگەن يەر. ②رېشاتكا، سالاسۇن.
mahcubane. خىجىل بولغان ھالدا.
mahcube. s. تارتىنچاق (قىز).

mahcup, mahçup, mahcube. s.ar. تارتىنچاق، يۇزى تۆۋەن.

mahcupluk. is. تارتىنچاقلىق، يۇزى تۆۋەنلىك.

mahçe. is. ar. قۇببە، مۇنار ۋە بايراق نىشانى ئۈستىگە ئورنىتىلغان يۇلتۇزلۇق ئاي.

mahdud. s. → **Mahdut.**

mahdut. s. ar. ① ئەتراپى قورشالغان. ②ئاز. ③ چەكلىك.

mahafaza. is. ar. ① مۇھاپىزەت قىلماق، قوغدىماق، ساقلىماق. ② بىر نەرسە ساقلىنىدىغان مەخسۇس قاپ.

mahfi. is. ar. ① مەخپىي، يوشۇرۇن. ②يوشۇرۇنچە، ئوغرىلىقچە.

mahfil. is. ar. ① يىغىن مەيدانى. ② بىر يەرگە توپلانغانلار.

mahfiyen. مەخپىي ھالدا، يوشۇرۇن ھالدا، ئوغرىلىقچە.

mahfuf. s. ar. ئەتراپى ئېھاتە قىلىنغان، ئەتراپى چىتلانغان.

mahfuk. s. ar. ھاياجانلانغان.

mahfur. s. ar. قېزىلغان، كولانغان (چوڭقۇر قەبرە).

mahfuz. s. ar. ① ساقلاپ قېلىنغان. ② مۇھاپىزەت قىلىنغان. ③ يوشۇرۇنغان. ④يادلانغان، ئوبدان ئۆگەنگەن.

mahfuzat. is. ①يوشۇرۇلغان ۋە مۇھاپىزەت قىلىنغان نەرسىلەر. ② سازچىنىڭ نوتىسىز يادقا چالغان مۇزىكا كۈيى.

mahfuzen. is. نەزەربەنت ھالدا: «Kaşkarda mahfuzen getirmişler— قەشقەردىن نەزەربەنت ھالدا ئېلىپ كەلدى.»

mahıv,–hvı. is. → **Mahv.**

mâhi. s. far. يوق بولغان، يوق قىلىنغان.

mâhi. is. far. بېلىق.

mahir. s. ar. ماھىر، ئۇستا، قولى ئەپلىك، ئۇز، ماھارەتلىك، قابىلىيەتلىك.

mahis. is. ar. بىر نەرسىدىن قايتىش، قوتۇلۇش.

mahitab. is. far. ئاي يورۇقى، ئاي نۇرى.

mahiyan[1]. is. far. بېلىقلار.

mahiyan[2]. is. far. ئايلار، كۆپ ئاي.

mâhiyane[1]. is. بېلىق شورپىسى.

mâhiyane[2]. is. ئايلىق، ماڭاش.

mahiye. z. ①ئايلىق، مۇئاش. ②ئايلىق ھېساۋىدا.

mahiyet,–ti. is. ماھىيەت.

mahiz. is. ar. ھەيز، ئادەت، ئاي بېشى.

mahkeme. is. ar. مەھكىمە، سوت، سوراق قىلىدىغان يەر.

mahkemelik. s. مەھكىمىگە بېرىلىشكە تېگىشلىك بولغان: «Mahkemelik bir iş — مەھكىمىگە بېرىلىشكە تېگىشلىك ئىش.»

mahki. s. ar. ھېكايە قىلغۇچى.

mahkûk,–kû. s. ئويۇلغان، قېزىلغان.

mahkuk. s. ar. توغرىلاندۇرۇلغان، دوۋرۇسلاشتۇرۇلغان.

mahkûkât. is. ar. ئويۇلغان ۋە قېزىلغان نەرسىلەر.

mahküm. s. ar. ① مەھكۇم، ھۆكۈم قىلىنغان. ② مەجبۇر: «Ben burada otarmaya mahkûmum— مەن بۇ يەردە ئولتۇرۇشقا مەجبۇر.»

mahkûmiyet,–ti. is. ①ھۆكۈم قىلىنغانلىق. ②ھۆكۈم قىلىنغان مۇددەت (كېسىلگەن ۋاقىت): «Hiçbir mahkûmiyeti yoktur —

mahmut. s. ar. تەقدىرلەنگەن، تەقـ
دىرلىنىشكە تېگىشلىك.
mahmuz. is.ar. ①دۈرتكۈچ. ②خوراز-
لىك دوكۈرگى. ③سوقۇش پاراخوتلىرىنىڭ
ئالدىغا ئۇزىراپ چىققان قىسمى. ④كۆۋۈ-
رۈكنىڭ ئاستىغا سېلىنغان توساق.
mahnuk. s. بۇغۇلغان، ئۇنى پۈتۈلگەن،
بوغۇق.
mahnukan. z. ئۇنى پۈتـۈلگەن ھـالدا،
بوغۇلغان ھالدا.
mahpes. is. ar. قاماقخانا، تۈرمە.
mah·peyker,meh· perker s. ar. ئاي
جامال، ئاي يۈزلۈك، گۈزەل.
mahpus. s. مەھبـۇس، قامالغان، سۈـ
لانغان.
mahpusane. is.ar. far. مەھبۇسخانا،
قاماقخانا، سولاقخانا.
mahpusluk,–ğu. is. مەھبۇسلۇق.
mahra. is. ئۇزۇم تېشـۈشتا ئىشلىتىلـ
دىغان ساندۇق.
mahrama,makrama. is.ar. ① لۈڭگە.
② قول ياغلىق.
mahreç, mahâric. is.ar. ① مەخرەج
(ھېسابتا) .② ئىلگىرى مەكتەپتە يېتىـپ
ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى. ③ تاشقى بازار،
مال بازىرى.
mahrem. s. ar. ① مەخپىي. ② ئىكاھلـ
ىنىشقا بولمايدىغان. ③ يېقىن، تارتـىـ
ماس. ④ ھارام نەرسە. ⑤ سىرداش:
«Mahrem bir mektup aldım—مەخپىي
بىر خەت ئالدىم.»
mahreman. is. ① سىرلار، مەخپىي
نەرسىلەر. ② سىرداشلار، يۇلداشلار.
mahremane. مەخپىيچە، يېشۈرۈنچە.
mahremiyet, – ti. is. ①مەخپىيلىك.
ھېچقانداق ھۆكۈم قىلىنغىنى يوق.
Mahkûmiyetini bitirmeden öl-
mek — كىشىنىڭ مۇددىتىنى توشقۇزـ
ماستىن ئۆلمەك.»
mahlep,–bi. is. ① ئادراسمان. ② ھە-
سەل.
mahlûc. s. ar. ئېتىلغان (پاختا).
mahluf. is. ar. قەسەم ئىچىش، قەسەم
قىلىش.
mahlûk. s. ar. مەخلۇق.
mahlûkat. is. ar. مەخلۇقات.
mahlul. is.ar. ①مىراسخورىيوق بىرىـ
دىن ھۆكۈمەتكە قالغان مۈلۈك. ② ئىچىدە
بىر جىسىم ئېرىگەن سۇيۇقلۇق.
mahlût. s. ar. ئارىلىشىپ كەتكەن.
mahlut, – tu. s.ar. ئارىلىشىپ كەتكەن،
ساپ بولمىغان، ئارىلاش، ئەبجەش.
mahmara. is. ar. ئاچلىـق، ئاچلىقتىن
ئاجىزلىشىش.
mahmedet, –ti. is.ar. ①تەقدىرلەشـ
كە ئەرزىيـدىغان ھەرىكەت. ② شـۈكۈر،
تەشەككۈر.
mahmi. s. ar. قوغـدالغان، بىرىـسىنىڭ
ھىمايىسىدە بولغان.
mahmidat,mahmedet. is.ar. ①مەد-
ھىيىلەش، ماختاش، تەقدىرلەش. ② تەقـ
دىرلىنىشكە تېگىشلىك ھەرىكەت.
mahmiye. is. ar. ① قوغداش، ھىمايە
قىلىش. ② قوغدىلىدىغان چوڭ شەھەر.
mahmul. s. ar. يۈك ئارتىلغان.
mahmule. is. يۈك.
mahmum. s. ar. ① قىزىتما، قىزىقى
ئاشقان. ②قۇرۇق گەپ ساتىدىغان.
mahmur. s.ar. ① ئۇيقۇچان. ② ئۇيقۇ
باسقان، مۈگدىگەن.

یەر کۆپ هوسۇل بېرىدۇ.»

mahsulsuz. s. is. مەھسۇلى كەم، ئاز هوسۇل بېرىدىغان.

mahsup,mahsüp. s. ① هېسابقا كىرگۈزۈلگەن. ② قەرز.

mahsur¹. s. ar. ① قورشالغان، مۇھاسىرىگە ئېلىنغان. ② مەنئىي قىلىنغان. ③ قىسىلغان، سىقىلغان.

mahsur². s. ar. ① بەك هارغىن. ② پەقىر، يوقسۇل، موهتاج.

mahsurin. is. مۇھاسىرىگە ئېلىنغان، قورشالغان (ئادەم).

mahsus¹. s. ar. ①مەخسۇس. ② خاس.

mahsus². z. ① مەخسۇس، بولۇپمۇ. ② بىلىسپ تۇرۇپ. ③كەسكىن ئەمەس، چاقچاق ئارىلاش.

mahsus³. s. ar. هېس قىلدىغان، تۇيۇلغان.

mahsusan. خۇسۇسەن، بولۇپمۇ.

mahşer. is. ar. ① مەھشەر (ئۆلۈكلەر سوراققا تارتىلىدىغان يەر ۋە ۋاقىت). ② كىشىلەر توپى.

mahşud. s. ar. توپلانغان، يىغىلغان، جەم بولغان.

mahtube. is. ar. ①ئۆزىگە تېگىشىنى خالىغان قىز ياكى ئايال. ② چېيى ئىچۈرۈلگەن قىز ياكى ئايال.

mahtun. s. ar. سۈننەت قىلىنغان، خەتنە قىلىنغان.

mahtur. s. ar. خەتەرلىك، خەۋپلىك.

mahtur. is. ar. ئەندىشە، غەم-غۇسسە.

mahtut, mahtute. s. ar. ① ئۇستىگە سىزىق سىزىلغان. ② يېزىلغان، يېزىقلىق.

mahuf. s. ar. قورقۇنچ.

mâhur. is. far. شەرق مۇزىكىسىدىن ②يېقىملىق.

mahrub¹. s. ar. خاراب بولغان، ۋەيران بولغان.

mahrub². s. ar. ① مەھرۇم قىلىنغان. ② ھەقسىزلىققە (ناھەقلىققە) ئۇچرىغان.

mahruk,–ku. s.ar. يانغان، يېقىلغان، تۇتاشقان.

mahrukat,–tı .is. ar. ئوتۇن، كۆمۈرگە ئوخشاش يېقىلغۇ، يېقىلغۇ ئەشيا.

mahrum,mahrûm. s.ar. مەھرۇم، تېخىلمىگىگە ئېرىشەلمىگەن.

mahrumiyet. is. ar. ① مەھرۇملۇق، ② يوقسۇللۇق.

~bölgesi. تەرەققىي قىلمىغان رايون.

~cezası. بىر ئوقۇغۇچىنىڭ مەلۇم مەزگىل هەربىكە تەلەرگە قاتناشتۇرۇلماسلىقى.

mahrur. s. ar. خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق، ئاچچىقى كەلمەك.

mahrus. s. ar. مۇھاپىزەت قىلىنغان، قوغدالغان.

mahruse. is. ar. چوڭ شەھەر.

mahsuben. ar. هېسابىغا، ئاۋانس: «Bunu mahsuben aldım — بۇنى ئاۋانس ئالدىم.»

mahsud¹. s. is. ① زىرائىتى ئورۇلۇپ بولغان (ئېتىز). ② ئورۇلۇپ بولغان (زىرائەت).

mahsud². s. ھەسەت قىلىنغان.

mahsul. is. ar. مەھسۇل.

mahsulat. is. ar. مەھسۇلات.

mahsuldar. s. ar. مۇنبەت، بەرىكەتلىك.

mahsullü. s. مەھسۇلاتلىق، كۆپ هوسۇل بېرىدىغان: «Bu toprak çok mahsullüdür — بۇ

mahzur[1]. is.ar. ①توسالغۇ. ② ئېهتىيات قىلىنمىدىغان نەرسە.

mahzur[2]. s. ar. هارام،مەنئى قىلىنغان.

mahzurât. is. هارام نەرسىلەر.

mahzuz. s. ar. خۇشلانغان، مەمنۇن بولغان، رازى بولغان.

mahzuziyet, –ti. is.ar. خوشلىنىش، مەمنۇن بولۇش، رازى بولۇش.

maib. is. ar. ① ئەيىب، قۇسۇر، يېتىشمەسلىك. ②s. ئەيىبلەنگەن.

mâide. is. ①ئۈستىگە تاماق قويۇلغان، داستىخان. ② زىياپەت، يىمەك.

mâil. s. ar. ①مايىل. ② بىر تەرەپكە ئاغقان، بىر تەرەپكە ئېگىلگەن. ③ بىر نەرسىگە بولغان ھەۋەس. ④ مۇپتىلا. ⑤ يېقىن. ⑥ئوخشاپ كەتكەن، ئوخشىغان.

«Sarıya mail — سېرىققا يېقىن.

main. is. ar. پاك، پاكىز سۇ.

maişet, – ti. is. ar. مەئىشەت، تىرىكچىلىك.

maiyet, –ti. is. ar. ① قول ئاستىدىكى. ② باراۋەرلىك، يولداشلىق. ③ بىرىنىڭ خىزمىتىدە ياكى بۇيرۇقىدا بولۇش.

maiyetinde. باراۋەر، بىرلىكتە:

«Mehmetin maiyetinde Çine gittim— مەھمەت بىلەن بىرلىكتە جۇڭگوغا باردىم.»

majeste. is. fr. ھۆكۈمرانلارغا بېرىلگەن نام.

majistral. s. fr. ئاساس، ئۇل.

majûskül, – lü. s. is. بىرئاز چوڭ، باشقىلىرىدىن بىرئاز چوڭ، چوڭ ھەرپ.

makabih. is. ar. سەت قىلىق.

makabil. is. ar. ئاۋۋالقى، ئۆتمۈش.

makabir, mekabir. is.ar. قەبرىلەر، مازارلار.

بىر مۇقام.

mahut. s.ar. بىلىنگەن، ئىسمى ئۆتكەن، تىلغا ئېلىنغان:

«Mahut mesleeyi gene mi açtılar— يۇقىرىدا دېيىلگەن مەسىلىنى يەنە ئوتتۇرىغا قويۇشقا باشلىدىمۇ؟»

mahv.etmek. ar.t. ①يوقاتماق. ② بۇزۇپ كېرەكتىن چىقارماق، نابۇت قىلماق. ③ پەرىشان قىلماق:

«Kuraklık ekini mahvetti — قۇر-غاقچىلىق زىرائەتلەرنى نابۇت قىلىۋەتتى.»

mahviyet, – ti. is. ar. كىچىك پېئىللىق، كەمتەرلىك، ئۆزىنى كىچىك تۇتۇش، ئارتۇقچە تەكەللۇپ.

mahvolmak. ① يوق بولماق. ② كېرەكتىن چىقماق، بۇزۇلماق.

mah[1] s. ar. ①خالىس، خالىسانە، بەدەلسىز. ② ساپ سۇت.

mahzâ, mahzan. s. ar. پەقەت، يالغۇز، زادى.

mahzar. is. ar. يۇقىرىغا سۇنۇلىدىغان، نۇرغۇن ئىمزا قويۇلغان ئىلتىماس ياكى ئەرز.

mahzen. is. ar. يەر ئاستى ئامبار، ئامبار.

mahzub. s. ar. بويىقلىق، بويالغان، رەڭلىك.

mahzuf. s. ar. ئۆچۈرۈلگەن، ئېلىپ تاشلانغان.

mahzulen. z. پەرىشان ھالدا.

mahzun[1]. s. ar. قايغۇلۇق، غەمكىن، ھەسرەتلىك.

mahzun[2]. s. ar. خەزىنىدە ساقلانغان.

mahzunlaşmak. غەمگە چۈشمەك، قايغۇلانماق، ھەسرەتلەنمەك.

قۇدرەت، قۇۋۋەت (كۆپلۈك).

makadir². is. ar. مىقدار (كۆپلۈك).

makaid. is. ar. ئولتۇرىلىدىغان يەر.

makak. is. كىچىك ۋە ئوتتۇرا بوي بىرخىل مايمۇن جىنسى.

makal. is. ar. ماقال، سۆز.

makale. is. ar. ① ماقالە. ② سۆز. ③ نۇتۇق.

makam is. ar. ① دائىرە. ② ماكان، مەھەل. ③ مەمۇرىيەت. ④ مۇقام: «Çin makamları — جۇڭگو دائىرىلىرى.

makamat, –tı. is. سۆز «makam» نىڭ كۆپلۈكى.

makaminda. شۇ ئۇسۇلدا.

makap. is. تۆمۈر كېسىدىغان پولات قەلەم.

makar. is. ar. ① قارار قىلىنغان يەر. ②ئولتۇرىلىدىغان يەر. ③مەركەز، پايتەخت.

makara¹. is. ar. ① غالتەك، ناچا. ② ھارۋا ئوقى.

makara². is. قۇيرۇقى بېلىققا ئوخشاش پىلغا ئوخشاش بىر خىل دېڭىز ھايۋىنى.

makarna. is.it. ئۇگرە، ئىنچىكە كېسىلگەن خېمىر، گۇاميەن.

makarnacı. is. ئۇگرە ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

makas. is. ar. ① قايچا. ② چىرماق (چېلىشتا).

makasçı. is. ① تۆمۈرىيولدا ئاچال باشقۇرغۇچى. ② قايچا ياساپ ساتقۇچى. ③ ئوغرى.

makasçılık, –ğı. is. ① قايچىچىلىق. ② باشقا گېزىت خەۋەرلىرىنى كۆچۈرۈش ئىشى. ③ تۆمۈرىيولدا ئاچال باشقۇرۇش خىزمىتى.

makaslama. is. چاپراسلاش.

makaslamak. ① قايچىلىماق. ② فىلىم ۋە باشقا ئەسەرنى قىسقارتماق. ③ كەسمەك، قىيماق.

makaslanmak. ①قىيىلماق، كېسىلمەك. ②كېسىپ قىسقارتىلماق (فىلىم لېنتىسى).

makaslık, –ğı. is. تەرەتخانا تۇربىسى.

makastar. is.ar.far. كىنىم پىچكۈچى ئۇستا، كېسىمچى.

makat, –dı is.ar. ①كۆت، قوك، سۇك. ② كۆتەن. ③ ئورۇندۇقنىڭ ئادەم ئولتۇرىدىغان يېرى. ④ پاكار ئورۇندۇق.

makber. is.ar. قەبرە، مازار، مەقبەر.

makbere. is.ar. قەبرىستان، مازارلىق، مەقبەرە.

makbuh. s. ar. سەت كۆرۈنىدىغان، كۆڭۈلگە ياقمايدىغان.

makbuha. is. كۆڭۈلگە ياقمايدىغان ئىش.

makbûl. s.ar. ① كۆڭۈلگە ياقىدىغان. ② قوبۇل قىلىنىدىغان:

«Bu herkesçe makbûl bir öneridir— بۇ كۆپچىلىك تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىدىغان تەكلىپ.»

makbur. is. ar. كۆمۈكلۈك.

makbuz. is. ar. ① پۇل تاپشۇرۇۋېلىش ھۆججىتى. ② قەرز ئېلىش ھۆججىتى.

makderet. is. ar. قۇۋۋەت، كۈچ.

makduh. s. ar. كۆڭۈلگە ياقمايدىغان، ئەيىبلىك.

makes. is. ar. ئەكس ئەتمەك، ئەكس سادا.

maket, – ti. is. far. نۇسخا، ئۆرنەك

بارماقلرىنىڭ هەددىدىن ئارتۇق چوڭ ۋە ئۇزۇنلۇقى.

makrodonti. is. چىشنىڭ هەددىدىن تاشقرى چوڭلۇقى.

makroglosi. is. fr. تىلنىڭ يوغىناپ كېتىشى.

makrokili. is. fr. كالپۇكنىڭ هەددىدىن زىيادە يىغانلىقى.

makrokiri. is. fr. قولنىڭ زىيادە يىغانلىقى.

makromasti. is. fr. چوڭ ئەمچەكلىك، يىلىننىڭ ئارتۇقچە يوغانلىقى.

makromeli. s. قول پاچاقتىن بىرىنىڭ ياكى بىرقانچىسىنىڭ ئارتۇقچە چوڭىيىپ كېتىشى.

makronukleus. is. fr. مېغىز، ئۇرۇقچا.

makropodi. is. fr. ئاياغنىڭ زىيادە چوڭىيىپ كېتىشى.

makrorini. is. fr. چوڭ بۇرۇنلۇق، بۇرۇن يوغانلىقى.

makrosefal. s. is. fr. يوغان باش.

makroskeli. is. fr. ئۇزۇن پاچاق، شادا پاچاق.

makroskopi. is. fr. كۆز بىلەن تەكشۈرۈش، مىكروسكوپسىز تەكشۈرۈش.

makroti. is. tip. تاشقى قۇلاقنىڭ ئادەتتىن تاشقرى چوڭلۇقى.

makruh. s. ar. ① يارىلانغان. ② يىرتىق پەيدا بولغان يارا، چىقان.

makrun. s. ar. ① ئېرىشكەن. ② تۇتۇۋ- شۇپ كەتكەن.

makruniyet, – ti. is. يېقىنلىق.

makruz. s. ar. ئۆتنە بېرىلگەن، ئارىيەت بېرىلگەن.

(نەرسىلەرنىڭ مودېلى).

maketçi. is. مودېل ياسىغۇچى.

makferlan. is. ing. يەڭسىز پەلتو.

makhur. s. ar. ① غەزەپكە ئۇچرىغان. ② بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان، تەسلىم بولۇشقا مەجبۇر بولغان.

makıl. is. osm. يوشۇرۇنسىدىغان پەر.

makıys, makis. s. ar. قىياس قىلىنغان.

maki¹. is. it. ① قويۇق بۇرمانلىق. ② پارتىزانلار تۇرىدىغان يەر.

maki². is. مايمۇننىڭ بىر تۈرى.

makina, makine. is. it. ① ماشىنا. ② بىر نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈرىدىغان ئاپپارات، مېخانىزم. ③ ئاپتوموبىل. ④ تاپانچا:

«Dikiş makinası — كىيىم تىكىش ماشىنىسى.

Saatin makinası — سائەتنىڭ مېخانىزمى.»

makineleşme. is. ماشىنىلىشىش.

makineleşmek. ماشىنىلاشماق.

makineleştirmek. ماشىنىلاشتۇرماق.

makineli. s. ① ماشىنا بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان، ماشىنا بىلەن ئىشلەيدىغان:

«Makineli tüfek — پىلىموت.

makinist, – ti is. it. ماشىنىست، تۈرلۈك ماشىنىلارنى ياساش ۋە ئىشلىتىشنى بىلىدىغان ئۇستا.

makinistlik, – ği. is. ماشىنىستلىق.

makir. s. ar. ھىيلىگەر، ھىيلە ئىشلەتكۈچى.

makiyaj. is. fr. گېرىم، پەدەز.

makiyan. is. far. مېكىيان.

makrodaktil. is. fr. قول ۋە ئاياغ

چىگىلگەن.

mâkul — lü s. ar. ① ئەقىلغە ئۇيغۇن. ② توغرا ئىش قىلدىغان. ③ ئۇيغۇن: ئەقىلغە ئۇيغۇن — 1. Mâkul bir fikir بىر پىكىر.

2. Mâkul bir adam — توغرا ئىش قىلدىغان ئادەم.

3. Mâkul bir fiyat — «ئۇيغۇن باھا».

makul. s. ar. ① سۆزلەنگەن، دېيىلگەن. ② سۆزلەنگەن سۆز.

makûlât¹. is. ar. ئاقىلانە.

makulât². is. ar. ① تۇر، كاتېگورىيە. ② ئۇمۇمىي پرىنسىپلار.

makule. is. ar. جىنىس، تۇر، خىل.

makûs. s. ar. ① زىت، تەتۇر، ئەكس. ② ئەكس ئەتكەن. ③ تەلەپسىز. ④ ئۇكۇشسىز.

makûsen. z. زىت ھالدا.

makûsiyet, — ti. is. قارىمۇ قارشى لىق، زىتلىق.

makyaj, makiyaj. is. fr. گىرىم، پەرداز.

~aynasi. گىرىم ۋە پەرداز قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەينەك.

~yapmak. گىرىم قىلماق، پەرداز قىلماق.

makyajci. is. گىرىمچى، گىرىم قىلغۇچى.

makyajlamak. گىرىم قىلماق، پەرداز قىلماق.

makzi. s. ar. ① تۆلەنگەن، ئادا قىلىنغان. ② تاماملانغان، تۈگىگەن.

mal¹. is. ar. مال، (كالا قاتارلىق چوڭ باش ھايۋانلار).

mal². is. ar. ① مال ـ مۈلۈك. ② قەدىر ـ قىممىتى بولغان، پارامىلىق نەرسە. ③ پۇل. ④ سېتىش ئۈچۈن چىقىرىلغان نەرسە.

maksat, — dı. is. ar. ① مەقسەت، نىيەت. ② ئىستەك.

maksatli. s. ① مەقسەتلىك. ② پاماڭ نىيەتلىك.

maksila. is. ئۈستۈنكى ئېگەك سۆڭىكى.

masimum. is. lât. ماكسىمۇم (ئۈستۈن دەرىجە، ئەڭ يۇقىرى).

maksum. is. ar. بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

maksus. s. ar. كېسىلگەن، قىرقىلىپ كەتكەن.

maksut, — du. s. is. ① ئارزۇ قىلىنغان، نىيەت قىلىنغان. ② s. ئارزۇ، ئىستەك. ③ ئەر ئىسمى — مەخسۇت.

makşur. s. ar. ① شۆپۈك، پوست. ② پوستى سويۇلغان.

makta. is. ar. ① كېسىلگەن يەر. ② ئورماندا دەرەخ كېسىلىدىغان رايون.

maktel. is. ar. ① ئادەم ئۆلتۈرىدىغان يەر. ② ئۆلتۈرۈش. ③ ئۇلۇغ بىر كىشىنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن يېيىلغان شېئىر مەرسىيە.

maktu. s. ar. ① كېسىلگەن. ② ئۆلچەم بويىچە سېتىلمىغان.

maktua. s. is. گېزىت ۋە ژۇرنالدىن كېسىپ ئېلىنغان.

maktuan. z. ① مۇقىم باھا. ② كۆتۈرۈلۈش (سودىدا).

maktuât. is. گېزىت، ژۇرنالدىن كېسىۋېلىنغان پارچىلار.

maktul. s. ar. ئۆلتۈرۈلگەن، قەتىل قىلىنغان.

maktulin. is. ئۆلتۈرۈلگەنلەر، قەتىل قىلىنغانلار.

makud. s. ar. باغلانغان، تۈگۈلگەن.

② مۇلكسيەت ھەققى بولغان بىرى.
③ ئەر ئىسمى — مالىك.

malikâne. is. ar. ① چوڭ ۋە چىرايلىق ئۆي. ② زېمىن ھوقۇقى.

malike. is. ar. بىر نەرسىنىڭ ئىگىسى بولغان ئايال.

malikî. öz. is. ئىسلاملىققا سۇنۇنەت ئەھلى دەپ ئاتالغان تۆت مەزھەپتىن بىرى.

malikîler. is مالىكى مەزھىبىدىكىلەر.

maliye. is. far. مالىيە:
«Maliye bakanlığı — مالىيە مىنىستىرلىكى.»

maliyeci. is. مالىيە ئورۇنلىرىدا ئىشلىگۈچى، مالىيە مۇتەخەسسىسى.

maliyet, – ti. is. ar. تەننەرخ، باھا:
«Bu masanın maliyeti ne kadar? — بۇ شىرەنىڭ تەننەرخى قانچىلىك؟»

mal · kıran. is. كالا ۋاباسى.

malkoçoğlu. is. ھىيلىگەر، رىياكار.

mallanmak. مال ئىگىسى بولۇپ قالماق، باي بولۇپ قالماق.

maltiz. is. ھەربىكەتچان ئوچاق.

maltız keçisi. is. ئاق دېڭىز ئەتراپىدىكى قىسقا يۇڭلۇق بىر خىل ئۆچكە.

malûl, – lü. s. ئاقساق، توكۇر.

malûlgazi. is. → **Malûl.**

malûliyet, – ti. is. ar. ئاقساقلىق، كېسەللىك.

malûm. s. ① مەلۇم، ئاشكارا. ② شۇبھىسىز.

malûmat. is. ar. مەلۇمات، بىلىم، ساۋاق.

malûmatlı. s. مەلۇماتلىق، بىلىملىك، ئۇقۇمۇشلۇق.

⑤ گۈزەل خوتۇن - قىز. ⑥ ئەپيۇن قاتارلىق ھۇشسىزلاندۇرغۇچى نەرسىلەرنىڭ ئومۇمىي نامى.

mala. is. far. ① تامچىلارنىڭ ھاندۇڧۇسى. ② قۇيمىچىلارنىڭ گۈرجىكى.

malafa. is. ئەرلەرنىڭ تاناسىل ئەزاسى، زەكەر.

malak. is. zool. ① سۇ كالىسىنىڭ موزىيى. ② ئەقىلسىز، مۆڭ.

malakit, – ti. is. yun. يېشىل تاش (يېشىل رەڭلىك مىنېرال).

malalamak. ئاسپالىت يا تقۇزۇلغان يولنى باستۇرۇپ تۈزلەتمەك.

malama. is. yun. ئالتۇن لىرا.

malâ - mal. s. ar. لىپمۇلىق، ئاغزىغا قەدەر تولغان.

malarya. is. it. بەزگەك.

malasi. is. fr. يۇمشاقلىق، سۆڭەكسىنىڭ يۇمشاپ كېتىشى.

malâyani. s. ar. قۇرۇق، مەنىسىز، ئورۇنسىز:
«Malâyani sözler — قۇرۇق سۆزلەر.»

malaz. is. ar. ① بىنام يەر، چۆپ بېسىپ كەتكەن يەر. ② سۇ بېسىپ كەتكەن ئېتىز.

malef. is. ar. ساماناتلىق.

malez. is. fr. راھەتسىزلىك، ھۇزۇرسىزلىق.

malezim. is. ar. كېرەكسىلىك نەرسە، مالىزىمە.

malî. s. ar. مالىيە:
«Malî yıl — مالىيە يىلى.»

mali. s. far. ① تولۇق. ② ناھايىتى كۆپ.

malik. is. ar. ① ئىگە، ساھىب.

manasız. s. ① مەنسز. ② مۇناسب ۆەتسز، قۇرۇق، ئورۇنسز.
manasızlık, —ğı. is. ① مەنسزلك. ② ئورۇنسزلق.
manastır. is. lât. مۇناستر.
manat, manet. is. رۇس پۇلى، رۇبلى.
manav. is. yun. ① كۆكتات، مېۋە — چېۋە ساتقۇچى. ② كۆكتات ۆە مېۋە دۇكنى.
manca. is. it. ① يېيىلدىغان نەرسە لەرنىك تۈرى. ② مۇشۇك ۆە ئىت قاتارلىقلارنىك ئۇزۇقى.
manda. is. zool. سۇ كالىسى.
mandal. is. ar. ① ئىشىك ۆە دېرىزە لەرنىك ئىلغۇچى. ② يۇيۇلغان كىرلارنى ئېسىپ قۇرۇتقاندا قىسىپ قويىدىغان قىسقۇچ.
mandalına. is. isp. bot. ماندارىن (جۇزە).
mandallamak. ① ئىشككە غورۇ سېلىپ قويماق. ② دېرىزىنىك ئىلغۇچىنى ئېتىپ قويماق.
mandallı. s. تاقاقلىق (غورۇ، دەم ۆە ئىلغۇچ بىلەن)
mandarin. is. fr. قەدىمكى ياۋروپا لىقلارنىك جۇڭگونىك يۇقىرى مەمۇرلىرىگە بەرگەن نامى.
mandater. s. fr. ماندا تلىق، ۆەكالىتەن باشقۇرۇلغان.
mandıra. is. yun. ① ئۇستى يېپىق ئېغىل. ② قويچىلىق فېرمىسى.
mandibul. is. lat. ئاستىنقى ئېگىك سۆڭىكى.
mandolin. is. fr. ماندالىن.
mandoz. is. yon. خەرەك.
mandril. is. zool. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق

malûmatsız. s. مەلۇماتسز، بىلىمسز.
malumiye. is. ar. ئوسمان پادىشاھ لىقى دەۋرىدە ھەر يىلى مەككە ۆە مەدىنە خەلقىگە تارقىتىش ئۈچۈن ئەۆەتىلىدىغان پۇل.
malzeme. is. ar. ① مەھسۇلات بۇيۇمى، مەنقۇلات. ② قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى: « Okul malzemeleri — مەكتەپنىك مەنقۇلاتلىرى.
Bir eser için malzeme toplamak — بىر ئەسەر ئۈچۈن ماتېرىيال توپلىماق.»
mama. is. بوۋاقلار يېمەكنىنىك ئومۇمىي نامى.
mama. is. fr. ئانا، ئاپا.
mamba. is. زەھەرلىك يىلانلارنىك ئومۇمىي ئاتىلىشى.
mamektomi. is. fr. ئەمچەك بەزلىرىنىك كېسىپ تاشلىنىشى.
mamelek, — ki. is. ar. باري — يۇقى، ھەممە.
mamul, — lü. s. ar. مەھسۇلات، بۇيۇم.
mamulat. is. ar. ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسىلەر، مەھسۇلاتلار، بۇيۇملار.
mamur. s. ar. ① پاراۋان، مەمۇرىچىلىق، بايلىق، بايلىق. ② ئىشلەنگەن. ③ ئاھالىسى بولغان.
mamuriyet, — ti. is. ar. پاراۋانلىق، بايلىق، مەمۇرىچىلىق.
mamut. is. fr. ياۋروپادا ۆە ئاسىيا بىلەن ئامېرىكىنىك شىمالىدا ياشايدىغان بىر خىل پىل.
mânâ. is. ar. مەنە، ئۇقۇم، ماھىيەت، ئىپادە.
mânâca. z. مەنە (مەزمۇن) جەھەتتىن.
manalı. s. ① مەنىلىك، مەزمۇنلۇق. ② يېپىق مەنىلىك.

mani. is. fr. ① سەپرا. تەرسكەك. ② ئەسەبىيلىك (كېسەل). سەۋدا ئاغرىقى.
mania. is. ar. ① تۇسالغۇ. توسۇق. ② قىيىنچىلىق.
mânialı. is. ئۇ يەر، بۇ يەردە توسقى بولغان يەر:
«Manialı tarla — توساقلىق ئېتىز.»
manidar. s. ar. مەنىلىك، چۈشىنىشلىك.
manifaktür, – rü. is. fr. مانۇفاكتۇرا (ماشىنا ئىشلەتمەي قول ئەمگىكىگە تايانغان كارخانا).
manifatura. is. it. گەزمال:
«Manifatura mağazası — گەزمال دۇكىنى.»
manifaturacı. is. ① گەزمالچى. ② گەزمال دۇكىنى.
manifaturacılık, – ğı. is. گەزمالچىلىق.
manifesto. is. it. ① سودا پاراخوتلىرىغا بىرك قاچىلايدىغان پورتنىڭ بىرك چۈشۈرۈلىدىغان پورتتىكى تامۇژنا ئورۇنلىرىغا يېزىپ بەرگەن جەدۋىلى. ② خەلققە قارىتىپ چىقىرىلغان تەستەنىلىك مۇرا-جىئەت، خىتابنامە، سىياسىي يازما مۇراجىئەت.
manika. is. it. پاراخوت ۋە ماشىنا-لارنىڭ بۇلغانغان ھاۋاسىنى تازىلايدىغان ئۇسكۇنە.
manikür, – rü. is. fr. تىرناقچى بويىاپ پەردازلاش.
manikürcü. is. s. تىرناق بويىاپ پەردازلىگۈچى.
manikürcülük, – ğü. is. تىرناقنى بويىاپ پەردازلاش ئىشى.
maniple. is. it. تېلېگراممىا بېرىدىغان مايمۇنلارنىڭ تۇرى.
manej. is. fr. ① ئات كۆندۈرۈش. ② ئات كۆندۈرىدىغان يەر. ③ مەيدان، ئويۇن كۆرسىتىدىغان يەر.
manen. ar. مەنىۋى جەھەتتىن، روھىي جەھەتتىن.
manend, manende. s. far. ... گە ئوخشاش... دەك (تەك):
mânevi. s. ar. مەنىۋى.
mâneviyat, – ti. is. ① ماددىي بۇلمىغان، تەبىئەتتىن ئۈستۈن كۆچلەر. ② روھ، مەنىۋىيەت:
«Mâneviyata inananlar girtikçe aza-liyor — روھقا ئېتىقاد قىلىدىغانلار بارغانسېرى ئازىيىۋاتىدۇ.»
maneviyum. is. ar. روھقا ئىشىنىدىغانلار، روھانىلار.
manevra. is. it. مانېۋر.
manga. is. ① ھەربىيدە بەن. ② ئۇرۇش كېمىلىرىدىكى ئەسكەر ياتقى.
mangabey. is. قىزىل باش مايمۇن.
mangal. is. ar. ① سەندەل (ئىسسىق نىش سايمىنى). ② بېلىقلارنى كېچىسى ئالداپ تۇتۇش ئۈچۈن ئېچىگە ئوت يېقىلىدىغان سايمان ۋە مۇشۇ ئۇسۇلدا قىلىنىدىغان بېلىق ئوۋى. ③ پۇل. مس پۇل، ئاقچا. ④ كۆمۈر تورىسىدىن ياسالغان، چاپسان يانىدىغان يېقىلغۇ.
mangiz. is. rom. پۇل.
~eritmek. پۇل خەجلىمەك.
mânî[1]. is. ar. بىرىنچى، ئىككىنچى ۋە ئۈتىنچى مىسرالىرى قاپىيداش بولغان خەلق قوشىقى.
mânî[2]. is. ar. توسالغۇ، توسقۇن:
«Mâni olmak — توسقۇن بولماق.»

پاردیمی بىلەن غالىپ كەلمەك.

manşet, – ti. is. fr. ① مانجىت (يەڭ ئۇچى). ② چاڭ خەتلىك ماۋزۇ.

manşon. is. far. ئايالالارنىڭ سوغۇق ئىتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىككى قولنى سېيىۋالىدىغان تېرە يەڭلىكى.

manta. is. ئاق بىنەپشە (نابات).

mantar. is. yun. ① يەر مەدىكى. ② (هايۋانلارنىڭ) بۇرۇن ئۇچى. ③ پۇرۇپكا. ④ پىتنە ـ پاسات.

mantarcı. is. ① ساددا ئادەملەرنىڭ پۇلىنى ئالداپ ئېلىۋالغۇچى. ② يالغانچى، كاززاپ ئادەم. ③ يەر مەدىكى يېتىشتۈرگۈچى ياكى ساتقۇچى.

mantarcılık, – ğı. is. ① ئالدامچىلىق بىلەن پۇل تېپىش يولى. ② يالغانچىلىق، كاززاپلىق.

mantarlamak. ئالدىماق، يالغان سۆزلىمەك.

mantarlı. s. يەر مەدىكى ئېشىلتىلگەن تاماق.

mantarlık, – ğı. is. يەر مەدىكى يېتىشتۈرۈلىدىغان يەر.

mantarsı. s. يەر مەدىكىسىمان.

mantı. is. çin. مانتا.

mantık, – ğı. is. ar. لوگىكا، مەنتىق بىلىمى: «Mantık kitabı — مەنتىق كىتابى».

mantıkçı. is. ① مەنتىقچى، مەنتىق بىلىمى بىلەن مەشغۇل بولغۇچى، لوگىكاشۇناس. ② تەپەككۇر يولى بىلەن پىكىر يۈرگۈزگۈچى.

mantıkçılık, – ğı. is. مەنتىقنى پۈتۈن پەلسەپىنىڭ ئاساسى ھېسابلايدىغان كۆز قاراش.

ئاپپاراتى.

manipülatör. is. fr. رادىست (تېلېگراما بەرگۈچى).

manita. is. yum. ئوغرىلىق.

manitacı. is. ئوغرى.

manivelâ. is. it. ① پىشاڭ. ② دەستەك، ۋاستە.

maniyerizm. is. fr. ئەدەبىياتتىكى كونىلىقنى ساقلاش، مۇتەئەسسىپلىك.

manizm. is. دۇنيانىڭ نىگىزى بۇتتا دەپ بىلگۈچى پەلسەپىۋى تەلىمات، مونىزم، بىرچىلىك.

manjak. is. ئاسفالتقا ئوخشايدىغان قاتتىق ھىدرو ـ كاربون.

mankafa. s. ① ئەخمەق، دۆت، ئەقىلسىز. ② ئەقلىدىن ئازغان.

manken. is. fr. ① كىيىم قېلىپى (ماگىزىنلاردا ۋە تىككۈچىلىك دۇكانلىرىدا كىيىم كىيگۈزۈپ قويۇلىدىغان ئادەم شەكلىدىكى قېلىپ). ② مودا دۇكانلىرىدا كىيىملەرنى كىيىپ خېرىدارلارغا كۆرسەتكۈچى قىز ياكى ئايال.

mano. is. it. قىمارخانىغا قويۇلغان پۇل.

manometre. is. yum. مانومېتر (گاز ياكى سۇيۇق جىسىملارنىڭ بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

mansap, – bı. is. ar. بىر دەريانىڭ دېڭىزغا ياكى باشقا بىر دەريا‌غا قويۇلىدىغان يېرى.

mansıp. is. ar. مەرتىبە، دەرىجە، تەدبىكى يۇقىرى ئەمەلدارلىق.

mansur. s. ar. غالىپ، مۇزەپپەر.

mansure. s. ar. ئىۋىستۈن كەلگەن، غالىپ كەلگەن.

mansuriyet, – ti. is. ar. ئالىلانىش

manto. is. fr. ئايالچە پەلتۇ.

mantuk. s. ar. ① سۆزلەنگەن، دېيىلگەن، ئاڭلىتىلغان. ② سۆز، كەلام. ③ مەزمۇن، ئۇقۇم.

mantunita. is. it. ئىتۆپىتىش، يېپىق ۋېتىش، تاقۇۋېتىش.

manüel. is. fr. دەستۇر، ياندا ئېلىپ يۈرىدىغان قوللانما.

manüskri. is. fr. قول يازما.

manyat, – tı. is. ① كىچىك بېلىقچى كېمىسى. ② مۇشۇنداق كېمىدە ئىشلىتىلىدىغان بېلىق تورى.

manyerizm. is. بەزى نەرۋا كېسەللىرىدە يۈزدە كۆرۈلىدىغان ئىپادە.

manyetofon. is. fr. ئۈنئالغۇ.

manzara. is. ar. مەنزىرە، كۆرۈنۈش: «Bu köyün manzarası çok güzel — بۇ يېزىنىڭ مەنزىرىسى ناھايىتى گۈزەل (ياخشى).»

manzaralı. مەنزىرىلىك.

manzum. s. ar. ① نەزم شەكلىدە يېزىلغان قوشاق، ۋەزنىلىك، قافىيىلىك. ② تەرتىپلىك، مۇنتىزىم. ③ قافىيىلىك ۋە ۋەزنىلىك ماقالە.

manzume. is. ar. ①نەزمىلىك شېئىر. ② سىستېما. ③ جامىئە ۋە مەسچىت قاتارلىق بىنالار.

manzur. s. ar. كۆرۈلگەن، قارالغان.

maon. is. ھىندىستانىنىڭ ئېغىرلىق ئۆلچىيدىغان ئۆلچىمى.

map. is. رەسىم ئالبومى، رەسىملىك.

mâr[1]. is. zool. يىلان.

mâr[2]. s. ar. ئۆتكەن، ئۆتۈپ كەتكەن، ئۆتمۈش.

maral. is. بۇغىنىڭ چىشسى، مارال.

mantık . dışı. s. ar. t. مەنتىق بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى بولمىغان: «Mantıkdışı mantıksız demek değildi — مەنتىقتىن سىرت دېگەنلىك، مەنتىقسىز دېگەنلىك ئەمەس.»

mantıkıyat, – tı. is. مەنتىقى بىلىم بىلەن مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر.

mantıkyûn. is. لوگىكاشۇناس، مەنتىقىيۇن.

mantıkî. s. ar. ① مەنتىقلىق، لوگىكىلىق، مەنتىقىگە ئۇيغۇن. ② تەبىئىي.

mantıklı. s. ① مەنتىقلىق، مەنتىقىگە ئۇيغۇن. ② توغرا پىكىر قىلىدىغان، مەنتىقتىن ئايرىلمايدىغان: «Mantıklı söz — مەنتىقىگە ئۇيغۇن سۆز. Mantıklı adam — توغرا پىكىر قىلىدىغان ئادەم، مەنتىقلىق ئادەم.»

mantık . öncesi. s. ① مەنتىقتىن ئاۋۋال پەيدا بولىدىغان. ② باشلانغۇچ جەمئىيەتتە ۋە بالىلىق دەۋرىدە مېڭىنىڭ تەرەققىي قىلمىغان ئەھۋالى.

mantık . ötesi. s. مەنتىقتىن ئۈستۈن.

mantıksal. s. ① مەنتىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② مەنتىقلىك.

mantıksız. s. ① مەنتىقسىز، لوگىكىغا خىلاپ. ② مەنتىقىغە خىلاپ ھەرىكەت: «Mantıksız söz — مەنتىقسىز سۆز. Mçntıksız adam — مەنتىقىگە خىلاپلىق قىلىدىغان ئادەم.»

mantıksızlık, – ğı. is. مەنتىقسىزلىق.

mantılla. is. isp. ئايالارنىڭ شارپىسى.

mantın. is. fr. قېلىن توقۇلغان بىر خىل يىپەك رەخت.

marid. s. ar. جاهل.
marife. is. ar. بىلىم، مەرىپەت.
marifet,–ti. is. ① بىلىم. ② ماهىرلىق، تالانت. ③ ئارتۇقچىلىق. ④ ئۈيغۇن بولمىغان ۋە كىشىنى خۇش قىلمايدىغان. ⑤ ۋاست، دالالەت:
«Bu adamın birçok marifeti-var — بۇ ئادەمنىڭ بىر مۇنچە ئارتۇقچىلىقى بار.
Yaptığın marifeti beğendin mi? ياقمىغان ئىشنى قىلىپ قويۇپ كۆڭلۈڭ قەرەل تاپتىمۇ؟»
marifetli. s. ئارتۇقچىلىقى بولغان (ئادەم ياكى نەرسە).
mariz. s. ar. كېسەل، كېسەل ئادەم.
marizlemek. ئۇرماق، كالتەكلىمەك:
«Mehmet eşeği marizledi — مۇھەممەد ئېشىكنى كالتەكلىدى.»
marizlenmek. تاياق يېمەك.
marj. is. fr. ① بانكىدىكى ئېھتىياتى پۇلى. ② باسما قەغەزنىڭ قىرغاقى. ③ بىر تاختا پوچتا ماركىسىنىڭ كېسىم پۇلى.
mark. is. alm. مارك (گېرمانىيە پۇل بىرلىكى).
marka. is. it. ① ماركا، بەلگە. ② بېلەت ياكى پۇل ئورنىغا ئىشلىتىلىدىغان مەدەن پارچىسى. ③ پۇتبولدا پۇت ياكى تەن بىلەن توسۇش هەرىكىتى.
markalamak. ئىشارەت (بەلگە) قويماق.
markalı. s. ماركىلىق، بەلگە قويۇلغان.
markasız. s. ماركىسىز، بەلگىسىز.
marke. s. fr. بەلگە قويۇلغان، قەيت

marangoz. is. it. ياغاچچى، مۇجاك.
marangozluk,–ğu. is. ياغاچچىلىق.
maravedi. is. ئىسپانىيىنىڭ مىس پۇلى.
maraz. is. ar. ① كېسەللىك. ② s. سەت قىلىق، ئەسكى مىجەز. ③ دەرد. ④ ئەيىب، قۇسۇر. ⑤ زىرائەت كېسەللىكى. ⑥ ئىللەت:
«Bu iş bana maraz oldu — بۇ ئىش ماڭا دەرد بولدى.
O ne maraz adamdır bilemez-sin — ئۇنىڭ قانداق ئىللىتى بارلىقىنى بىلەلمەيسەن.»
maraza. is. ar. جېدەل، ماجرا، غۇۋغا، ئۇرۇش:
«Aralarında maraza eksik olmaz — ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا جېدەل ـ ماجرا تۈگىمەيدۇ.»
marazi. s. كېسەل بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
marazillik,–ği. is. كېسەللىك.
maraziyet,–ti. is. پاتولوگىيە (كېسەللىك جەريانىنى ئۆگىنىش هەققىدىكى پەن).
marazlanmak. ئاغرىماق، كېسەلبولماق.
marazm. is. جىسمانىي ۋە روهىي جەهەتتىن ئاجىزلىشىپ كېتىش.
maregraf. is. fr. دېڭىز سەۋىيىسىنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئاپتوماتىك ئۇسۇلدا يېزىپ تۇرىدىغان ئەسۋاب.
mareke. is. ar. ئۇرۇش مەيدانى. فرونت.
maraşal. is. fr. مارشال.
mareşallık,–ğ. is. مارشاللىق ئۇنۋان، مارشاللىق.
margarin. is. fr. سۈنئىي قايماق.

maruf. s. ar. همه‌مسگه تونۇلغان، همشهۇر، ئاتاقلىق.

marufat,–ti. is. ① همه‌مسگه تونۇلغان ۋه مەشهۇر نەرسىلەر. ② دىنىي قائىدىگە ئۇيغۇن نەرسىلەر.

marufiyet, – ti. is. مەشهۇرلۇق، ئاتاقلىق.

marul. is. yun. كاللەكبەسەي تېپىگە كىرىدىغان كۆكتات.

mâruz. s. ar. ① بىر نەرسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراش، دۇچ كېلىش. ② سۇنۇلغان، ئەۋەتىلگەن:

«Fena bir muameleye maruz kalmak — قوپال مۇئامىلىگە دۇچ كەلمەك.

Falan tarafından mâruz bir mektup — پالانچى تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن خەت.»

marya. is. yun. ① ساغلىق قېرى. ② چىشى هايۋان. ③ تۇرلۇك ئۇششاق بېلىق.

mas, – ssı. is.ar. سۈمۈرۈش، ئېمىش، شوراش.

masa. is. lât. ① شىره. ② ئىدارىلەر- دىكى بۆلۈم، ئىشخانا، گۇرۇپپا قاتارلىقلار. ③ بىر كىشىگە ياكى دۆلەتكە ئايرىلغان دائىره:

«Çalışma masası — خىزمەت شىرەسى»

masabih. is. ar. چوروقلۇق بەرگۈچى ۋاسىتىلەر.

masad. is. ar. ① تارتما، پەلەمپەي. ② باسقۇچ.

masaid. is. ar. پەلەمپەي، پۇقمىرىغا چىقىدىغان يەر.

masais. is. ar. مۇسىبەت، بالا-قازا.

قىلىنغان.

markizet,– ti. is. fr. يۇپقا گۈللۈك (بەزىدە گۈلسىز) پاختا رەخت.

Marksizm. is. ماركسىزم.

Marksizm - Leninizm. is. – ماركسىزم لېنىنىزم.

marmara. öz. is. مەرمەر دېگىزى.

marmelad. is. fr. مۇراببا.

marmot, – tu. is. fr. تاغ چاشقىنى.

mars. is. كۇرۇد، مارس (يۇلتۇز).

marsala. is. it. بىر خىل تاتلىق شاراب.

Marseyez. is. fr. فرانسۇزلارنىڭ دۆلەت شېئىرىنىڭ نامى.

marsık, – ğı. is. ① تۇتۇنى ۋە پۇرىقى باش ئاغرىتىدىغان ئوتۇن كۆمۈرى. ② نېگىر، قارا تەنلىك.

marsivan. is. far. نەسىللىك ئېشەك.

marşi. fr. ماۋش:

«Kurtuluş marşi — «ئازادلىق مارشى.

marşandız. is. fr. يۈك پويىزى.

mart. is. lât. مارت:

«Sekiz mart uluslararası emekçi kadın bayramı — 8 - مارت خەلقئارا ئەمگەكچى ئاياللار بايرىمى.»

martaval. is. ① يالغان، ئويدۇرما. ② مۇبالىغە، كۆپتۈرمە، لاپ.

martavalcı. is. يالغانچى، كاززاپ.

martı. is. بېلىقچى قۇش.

martın. is. بىر ئاتارلىق مىلتىق.

martini. is. it. جۈيزە شۆپۈكى، ياۋا نەشپۈت، ئاچچىق خەمەك بىرىكمىسىدىن ياسالغان هاراق.

martir. is .fr. جىسمانىي ۋە روهىي ئازاب.

masaj. is. fr. ئۇۋۇلىماق، ئۇۋۇلاپ داۋالىماق.

masajcı. is. ئۇۋۇلاپ داۋالىغۇچى (دوختۇر).

masal. is. ar. ① ھېكايە، چۆچەك، مەسەل. ② قۇرۇق ۋە يالغان سۆز.

masalcı. is. ① مەسەلچى، ھېكايىچى. ② يالغان توقۇغۇچى، يالغان سۆزلىگۈچى.

masalih. is. ar. قىلىنغان ئىشلار.

masari. is. ar. «مىسرا» سۆزنىڭ كۆپلۈكى.

masarif. is. ar. خىراجەتلەر، راسخوتلار، چىقىملار.

masarifat. is. چىقىم، خىراجەت، راسخوت.

masat. is. ar. قاسساپلارنىڭ چاقمىقى.

masalıb. is. ar. دۈۋانلار، سافالار.

masbû. s. ar. مەغرۇر، ھاكاۋۇر، تەكەببۇر.

masbuğ. s. ar. سىرلانغان، بويالغان.

masdariye. is. ar. ھاراق بېجى.

masduk. s. is. ① توغرىلىقى ئىسپاتلانغان (سۆز). ② ئېنىقلانغان (ھەقىقەت).

masdur. s. ① يوللانغان، ئەۋەتىلگەن. ② كۆكسى ئاغرىغان.

masebak. s. is. ar. ئۆتۈپ كەتكەن، ئۆتكەن (نەرسە).

maselef. s. is. ئالدىنقى، ئاۋۋالقى، دەسلەپكى.

mashara. s. مەسخىرە، زاڭلىق، شاڭخۇ.

mashub. s. ar. سىرلىكتە ئېلىنغان، باراۋەر ئېلىپ مېڭىلغان.

mashuben. باراۋەر، سىرلىكتە.

masif. is. ar. يازنى ئۆتكۈزىدىغان يەر.

masik. is. ar. ① يېپىشقاق. ② ساقىلغان، تۇتقان.

masiyet, — ti. is. ① ئىسيان، قوزغىلاڭ، توپىلاڭ. ② جىنايەت ئۆتكۈزۈش.

maskara. s. ar. ① كۈلكىلىك، قىزىقارلىق. ② رەزىل، بىمەنە. ③ ھەزىلكەش، كۈلدۈرگۈچى، قىزىقچى:

«Görseniz ne maskara bir şey — كۆرسىڭىز، نېمىدېگەن كۈلكىلىك نەرسە. Bırak şu maskarayı — قويغىنا، شۇ رەزىلنى.»

maskelemek. ① ماسكىلانماق. ② نىقابلانماق، يۈشۈرۈنماق.

maskelenmek. ① ماسكىلانماق. ② نىقابلانماق، يۈشۈرۈنماق.

maskeli is. ① نىقابلىق. ② ماسكىلىق.

maskot. is. fr. ① ياخشىلىق كەلتۈرىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان نەرسە. ② ياخشىلىق كېلىدىغان ئادەم ياكى ھايۋان.

maskul. s. ar. سىرلانغان، جۇلالانغان، پۈرۈلغان، پارقىرىتىلغان.

masl. is. ar. سۈت ۋە قېتىقتىكى يېشىلغا مايىل سۇ.

maslahat. is. ar. ① ئىش، مەسلە. ② ئەرلەرنىڭ تاناسىل ئەزاسى. ③ ئەھمىيەتلىك ئىش. ④ تىنچلىق. ⑤ بىر ئىشنىڭ پايدىلىق بولۇشىغا سەۋەب بولىدىغان نەرسە.

maslahat.güzar. is. ar. بىر دۆلەتنىڭ ئىككىنچى بىر دۆلەتتىكە تۇرىدىغان ئىش باشقۇرىدىغان دىپلوماتىيە خادىمى.

maslak. is. ① سۈيى داۋاملىق ئېقىپ تۇرىدىغان بۇلاق. ② كىچىك كۆلچەك،

mastara. is.ar. هەربىكەتچان ئۆلچەش ئەسۋابى.

mastariye. is. ar. ئوسمان پادىشاھ- لىقى دەۋرىدە تاموژنا ئورۇنلىرى ئالمدىغان باجنىڭ بىر تۈرى.

mastaktomi. is. fr. ئوپېراتسىيە ئار- قىلىق ئەمچەكنىڭ ئېلىپ تاشلىنىشى.

mastı. is. ئۇزۇن سالپاق قوۋلاقلىق ۋە پۇتلىرى قىسقا، تۈكلىرى بۇجۇر بىر خىل ئىت.

mastıf. is. ing. كۆزەت قىلىدىغان بىر خىل بەستلىك ئىت.

mastika. is. yun. سېغىز ھاربىقى.

mastit. is. fr. كۆكرەك (كۆكس) كېسەللىكى.

mastodini. is. fr. ھامىلدار ئاياللارنىڭ كۆكرەك ئاغرىقى.

mastoloji. is. fr. كۆكرەك ئاناتومىسى بىلىمى.

mastopati. is. كۆكرەك (ئەمچەك) كېسەللىكى ۋە ئاغرىشى.

mastor, mastur. s. ھاراقكەش، قاتتىق مەست.

mastoraji. is. ئەمچەكنىڭ قانىشى.

mastori. is. yun. ① ئۇستاز. ② ئەپەندى.

mastorlaşmak, masturlaşmak. قاتتىق مەست بولماق:

«Ahmet mastorlaşmış — ئەخمەت قاتتىق مەست بولۇپتۇ.»

mastotomi. is. fr. كۆكرەكنىڭ (ئەمچەكنىڭ) ئوپېراتسىيە ئارقىلىق ئېلىپ تاشلىنىشى.

maturi. yun. كېمە ۋە پاراخوتنىڭ ئەڭ كەڭ يېرى.

maslûp. s. ar. ① ئېسىقلىق. ② ئېسىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

masmavi. s. كۆپكۆك.

masna. is. ar. سۇ ئامبىرى، كۆلچەك.

masnu. is. ar. ئىشلەنگەن نەرسىلەر، سۇنئىي نەرسىلەر.

masoterapi. is. ئۇۋۇلاپ داۋالاش.

masra[1]. is. ar. جەڭ مەيدانى، فرونت.

masra[2]. is. → **Masura.**

masraf. is. ar. خىراجەت، چىقىم، راسخوت:

«Onların masrafı çoktur — ئۇلار- نىڭ چىقىمى كۆپ.»

masraflı. s. ھاھالىق، قىممەت، پۇللۇق.

masrafsız. s. ئەرزان:

«Masrafsız bir ev — ئەرزانغا تۇختىغان ئۆي.»

masruf. s. ar. خەجلەنگەن، سەرپ قىلىنغان، ئىشلىتىلگەن، خىراجەت قىلىنغان.

massetmek. is. سۈمۈرمەك، ئىچىگە تارتماق، ئەممەك.

mastaba. is. ar. ① جامە، مەسچىت، مېھمانخانا، سارايلار ئىشكىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئادەم ئولتۇرىدىغان مەخسۇس ئورۇندۇق. ② ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ قەبرىسى.

mastalya. is. it. ياغاچ تۈك، ياغاچ كۈپ.

mastar[1], masder. is. ar. مەستەر.

mastar[2], mestar. is. ar. زاۋۇت - فابرىكىلاردا قوللىنىلىدىغان تۈرلۈك ئۆلچەمدىكى قېلىپلار.

لانغان ئىقتىسادىي دەۋر، ماشىنىزم.

maşita. is.ar. ياتلىق بۇلغۇچى قىزنى كىيىندۈرۈپ زىننەت ئىشىنى قىلغۇچى ئايال.

maşiye. is. ar. قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق كىچىك باش ھايۋانلار.

maşlah. is. ar. ئالدى ئىتىك، يەكە تەرىپى ئوچۇق بىر خىل ئايالالار كىيىمى.

maşraba, maşrapa. is. ar. سۇ ئىچىشكىمۇ، سۇ ئېلىشقىمۇ بولىدىغان تۆمۈر ساپلىق.

maşrik. is. ar. شەرق، كۈنچىقىش.

maşuk, – ku. is. مەشۇق.

maşuka. is. ar. ياخشى كۆرگەن قىز (ئايال).

mat[1]. is. osm. مات (شاھماتتا يېڭىلىش).

mat[2]. s. fr. تۈتۈق، خىرە، غۇۋا، جۇلاسىز.

matabi. is. ar. مەتبەئەلەر.

matabih. is. ar. ئاشخانىلار.

matador. is. isp. كالا بىلەن سوقۇشقۇچى.

mataf. is. ar. تاۋاپ قىلىنىدىغان يەر، زىيارەتگاھ.

matah. is. ar. ① ماتا، مال، ئادەم، نەرسە (كەمىستىش، مەسخىرە قىلىش نىيىتى بىلەن). ② ياخشى مال:

«Onun ne matah olduğunu biliriz — ئۇنىڭ قانداق نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلىمىز.

Bu da bir matah mı? — بۇمۇ ياخشى مالمۇ؟»

matahir. is. ar. ① پاكىزلىنىش،

mâsum. s. ar. ① گۇناھسىز. ② كىچىك بالا. ③ پاك، ساپ:

«Dört tane mâsumu var — تۆت كىچىك بالىسى بار.»

masume. is. ar. گۇناھسىز ئايال.

masumluk, – ğu. is. گۇناھسىزلىق، پاكلىق، ساپلىق.

masun. s. ar. ① قوغدالغان. ② ساقلاپ قېلىنغان، بىخەتەر.

masur[1]. s. ar. قىيىن، مۇشكۈل.

masur[2]. s. پربسلانغان، سىقىپ سۇيى ياكى يېغى ئېلىنغان.

masura. is. ① غالتەك، ناچا قاتارلىقلار. ② ئېقىن سۇ ئۆلچەم بىرلىكى.

masurat. is. قىيىن ئىشلار.

maş. is. far. ماش پۇرچاق.

maşa. is. ① لاخشىگىر، قىسقۇچ. ② ۋاسىتە.

~ gibi. ئىنتايىن ئورۇق.

maşalamak. چاچنى قىسقۇچ بىلەن قىسىپ بۇجۇرلاتماق.

maşallah. ar. ① ماشائاللاھ (تىل تەگمەسۇن، كۆز تەگمەسۇن). ② تىل تۇمار.

maşatlık, – ğı. is. غەيرىي مۇسۇلمانلارنىڭ، بولۇپمۇ يەھۇدىيلەرنىڭ قەبرىستانلىقى.

mâşer. is. ar. جامائەت، ئامما.

mâşeri. is. ar. كوللېكتىپ.

maşer. şinas. جەمئىيەتشۇناس.

maşinasyon. is. fr. ھىيلىلىك ئىش، سۇيىقەست.

maşinizm. is. fr. ① قول ئەمگىكىنىڭ ئورنىنى مېخانىزمنىڭ ئىگىلىشى. ② مېخانىزمنىڭ قوللىنىشى بىلەن باشقا

matbuat, – tı. is. مەتبۇئات.
matbuh. s. ar. ① پىشىق، پىشۇرۇلغان. ② كۆيدۈرۈلۈپ ئۇۋۇتتىلغان. ③ قاينىتىپ ئېلىنغان.
matbuhat. is. پىشىق تاماق.
mate. is. ياپراقلىرىدىن چاي ياسىلىدىغان بىر خىل دەرەخ.
mateahhar, mataahhar s.ar. كېيىن پەيدا بولغان.
matekaddem. is. ar. ئۆتكەن زامان، ئۆتمۈش.
matem. is. ar. ① ماتەم. ② قايغۇ. ③ مۇسىبەت ۋاقتى. ④ قارا، قارا رەڭ.
matematik. is. fr. ماتېماتىكا.
matematikçi. is. ① ماتېماتىكچى. ② ماتېماتىكا مۇئەللىمى.
matemi. s. → **Matemli.**
matemli. s. is. ھازىدار.
materyal. is. alm. ماتېرىيال، ماددا.
materyalist. s. is. ماتېرىيالىست.
mteryalizm. is. fr. ماتېرىيالىزم.
materyel. is. fr. مەھسۇلات، بۇيۇم.
mathun. is. ar. ئۇۋۇتتىلغان، يۇمشىتىلغان.
matine. is. fr. كۈندۈزلۈك كىنو ۋە تىياتىر.
matiko. is. bot. قاردەكچۆپ دەرىخى (بۇنىڭ دانىسى ئىچ سۈرۈشنى داۋالاش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).
matiz.[1] is. yun. ئارغامچا ئېشىش.
~etmek. ئارغامچا ئەشمەك.
matiz[2]. s. yun. غەرق مەست.
matizlik, – ği. is. مەستلىك.
matkap. is. ar. ① بۇرغا. ② بۇرغا لەش ماشىنىسى (ياغاچ ۋە تۆمۈر قاتارلارنى يۇيۇنۇش. ②سەررا‌پ، غۇسل قىلىنىدىغان يەر.
matali. s. ar. كۆنچەقەش، شەرق.
matâlib. is. osm. تەلەپ قىلىنغان نەرسە.
matam. is. ar. ① تاماق يەيدىغان يەر. ② تاماق، غىزا.
matâmih. is. ar. كۆز چۈشكەن ۋەھ تاماقلىنىدىغان (نەرسە).
mâtâmir. is. ar. ① يەر ئاستى ئامبار. ② قەبرە، مازار.
matan. is. ar. غەيۋەتخانا (بىراۋنىڭ ئەيىبلىرىنى سۆزلەيدىغان يەر).
matara, matra. is. ① سەپەردە ئېلىپ يۈرۈلىدىغان سۇدان، باكالاشكا، كۆرتە. ② دورا تېمىتقۇچ. ③ ئۈزۈن بويۇنلۇق شىشە (سۇ ئالىدىغان).
matarık. is. تۆمۈرچىلەرنىڭ بولقىسى ياكى بازغىنى.
matarid. is. ar. نەيزە.
matarih. is. ar. ① تەرىك قىلىنىدىغان نەرسە. ② بىر نەرسە تاشلانغان يەرلەر. ③ باج ئۈچۈن ئايرىلغان كىرىم.
mataya. is. ar. مىنىڭ مال (مىنىدىغان هايۋانلار).
matbaa. is. ar. مەتبەئە، باسمىخانا.
matbaacı. is. ① مەتبەئەچى، باسمىخانا ئىشچىسى.
matbaacılık,–ğı. is. مەتبەئەچىلىك.
matbah. is. ar. ئاشخانا (تاماق ئېتىلىدىغان).
matbu. s. ar. ① مەتبەئەدە بېسىلغان. ② رەتلىك، چىرايلىق.
matbua. is. ar. مەتبەئەدە بېسىلىپ تەييارلانغان نەرسىلەر.

چىلىكتە).

matrudin. قوغلاندى (ئادەم).

matruh. s. ar. ئېتىپ چىقىرىۋەتكەن ۋەتىلگەن.

matruk. s. ar. ① ئىرادىسىز، ئاغزى بوش. ② يامغۇردا كۆپچۈپ كەتكەن.

matruş. s. far. چۈشۈرۈلگەن (سالقال ـ بۇرۇت).

matrut. s. ar. قوغلانغان، قوغلاندى.

mattal. s. ar. قەرزنى كېچىكتۈرگەن.

matuf. s. ar. بىر تەرەپكە مايىل بولغان، مايىللىق.

mâtuk. s. ar. ئازاد بولغان (قۇل).

mâtuka. s. ئازاد قىلىنغان قۇل.

matum. s. ar. يېگىلى بولمىدىغان (نەرسە).

matumat. is. يېمەك ـ ئىچمەك.

matun¹. s. ar. ۋابا كېسىلىگە گىرىپتار بولغان.

matun². s. ar. ① ئەيىبلەنگەن. ② نەيزە بىلەن يارىلانغان.

matunen. z. ۋابا كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ...

matvî. s. ar. ① تۈرۈكلۈك (نەرسە). يۇگەكلىك.

maun¹. is. bot. → **Mahun.**

maun². is. ar. ① زاكات. ② ساۋابلىق ئۈچۈن قىلىنغان ئىش. ③ ئۆيگە كېرەكلىك نەرسە.

mayalamak. is. خېمىر ۋە سۈتكە ئېچىتقۇ سالماق.

mayalanmak. ئېچىماق، بولماق: «Hamur mayalandı — خېمىر بولدى.»

mayalı. s. ئېچىتىلغان، بولدۇرۇلغان.

mayalık. s. ① خېمىر تۈرۈچ.

لىقلارغا تۆشۈك تېشىدىغان).

matlab. is. ar. تەلەپ قىلىنغان نەرسە، ئىستەك.

matlub. is. → **Matlup.**

matlubat, – tı. is. ① قەرزگە بەرگەن پۇللار. ② سودا ئورۇنلىرىنىڭ مال باھاسىغا ئالىدىغان پۇللىرىنىڭ تۇپلىمى: «Matlubatını tahsil edemiyor — قەرزگە بەرگەن پۇللىرىنى تۇپلىيالمايدۇ.»

matlûl. is. ar. نەم.

matlûp. s. ar. ① تەلەپ قىلىنغان، يارىغان. ② قەرزگە بېرىلگەن پۇل: «Bizce matlup olan budur — بىزگە يارىغىنى بۇدۇر.»

matma. is. ar. تەمە قىلىنغان نەرسە.

matmah. is. كۆز چۈشكەن يەر.

matmazel. is. fr. ياتلىق بولمىغان غەيرىي مۇسلىم قىز.

matmûr. s. ar. يەرگە كۆمۈلگەن، كۆمۈكلۈك (يەرگە).

matmûre. is. ar. يەر ئاستى ئامبىرى، قەبرە ياكى زىندان.

matrah. is. ar. باجنىڭ مىقدارىنى بېلىدۇرۇش ئۈچۈن ئاساس قىلىنغان قىممەت.

matrak. is. ar. ① چاقچاق، ھەزىل. ② كۈلكىلىك ئىش، كۆڭۈل ئاچىدىغان. ③ تۇم كالتەك.

matraka. is. تاشچى ۋە ھەيكەلتىراشلارنىڭ بولقىسى.

matrakçı. is. چاقچاقچى، ھەزىلكەش.

matrakuka. is. ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى، زەكەر.

matriks. is. lat. بالىياتقۇ.

matris. is. fr. ئىستراتىپ (مەتبەئە

قىزىقچىلىق.

mayna. is. it. ① هەرقاندای بىر نەرسىنى ئارغامچا بىلەن تۆۋەنگە چۈشۈرۈش. ② ئاخىرلاشتۇرۇش. ③ تۇختاش، تۈگەش:

«Aralarımızdaki kavga mayna oldu — ئوتتۇرىمىزدىكى ماجىرا ئاخىرلاشتى.»

mayo. is. fr. ① سۇ ئۈزۈش كىيىمى. ② چىلىشچىلارنىڭ بەدەنگە يېپىشىپ تۇرىدىغان كىيىمى. ③ تانسىچى ئاياللارنىڭ بەدەنگە چىپتە كىيىدىغان كىيىمى.

maytap,–bı. is. ① مەشئەل. ② پوجاگزا. ③ چاقچاق، مەسخىرە، شاۋقۇن.

mayûbat. is. ① سەت قىلىق ۋە سۆز. ② كەمچىلىك ۋە قۇسۇر.

mayuk. is. گۈل غۇنچىسى.

mayup. s. ar. ① ئەيىبلەنگەن. ② كەمچىلىكى بولغان.

mâz. is. ئۆچكە.

mazaik, mazayık. is. ar. تار، قىستاق يەر.

mazak, – ğı. is. رەڭگى قىزغۇچ، ئۈستى سىزىقلىق بىر خىل بېلىق.

mazalle. is. ar. سايە يەر، كۆلەڭگىلىك.

mazanne. s. ar. ① گۇمانلىق ئادەم. ② ئەۋلىياھ ھېسابلانغان.

mazarrat, – tı. is. زىيان، زەرەر.

mazarratlı. s. زىيانلىق، زەرەرلىك.

mazbata. is. ar. كۆپ ئىشلىتىلىدىغان ئىسپات.

mazbut, – tu. s. ar. ① مۇنتىزىم. ② ھىم. ③ يېرىق، يېرىقلىق. ④ قولغا كەلتۈرۈلگەن. ⑤ ئۇنتۇلمىغان.

② نەسىللىك چىشى ھايۋان:

«Mayalık koyun — نەسىللىك قوي.»

mayasız. s. ئېچىتقۇسىز، خېمىرتۇرۇچسىز، پېتىر (خېمىر).

maydanoz. is. يۇمغاقسۈت، ئاشكۆكى.

maye[1]. is. far. ① خېمىرتۇرۇچ، ئېچىتقۇ. ② ئەسلى، خاراكتېر. ③ بايلىق، پۇل. ④ قۇۋۋەت، كۈچ، ئىقتىدار. ⑤ بىلىم، مەدەنىيەت. ⑥ ھىنگاك.

mâye[2]. s. far. تۈرك مۇزىكىسىدىن بىر مۇقام.

mayhoş. s. far. ئاچچىق ـ چۈچۈك.

mayhoşluk. is. ئاچچىق ـ چۈچۈكلۈك.

mayın. is. ing. مىنا:

«Deniz altı mayını — سۇ ئاستى مىناسى.»

mayınlamak. مىنا كۆممەك.

mayıs[1]. is. lât. يىلنىڭ بەشىنچى ئېيى — ماي:

«Bir mayıs uluslararası emekçiler bayramı — بىرىنچى ماي خەلقئارا ئەمگەكچىلەر بايرىمى.»

mayıs[2]. is. يېڭى كالا تېزىكى.

mâyi. is. s. ① سۈيۈق، سۇيۇقلۇق. ② سۇدەك ئاقىدىغان.

mâyiat. is. سۈغا ئوخشاش ئاقىدىغان نەرسىلەر.

mayistra. is. it. ① كېمە يەلكىنى. ② غەربىي شىمال شامىلى.

maymun. is. yun. مايمۇن.

maymuncu. is. مايمۇن ئويناتقۇچى، مايمۇنچى.

maymuncuk. is. ھەرقانداق قۇلۇپنى ئېچىشقا بولىدىغان ئەگرى ۋە ئۇچلۇق تۆمۈر.

maymunluk, – ğu. is. ھەيۋانلىق،

mazlum durumdan kurtulamaz — قوينيڭ قۇزىسىدەڭ ياۋاش مىللەت ئازاد بولالمايدۇ.»

mazlumane. s. ① زۇلۇم چەكىدىغان، ئېگىرىغان، ھەقسىزلىكە ئۇچرىغان. ② ئاۋازسىز. جىمجىت.

mazlume. s. «mazlum» سۆزىنىڭ ئايالالار ئۈچۈن قوللىنىلىشى.

mazmaza. is. ar. ① تەرەت ئالغاندا ئېغىزنى چايقاش. ② غار ـ غار (ئېغىزنى).

mazmum. s. is. ar. ئىلاۋە، قۇشۇمچە.

mazmun. is. ar. ① مەزمۇن. ② نۇقتا تېلىق، ئىخچام (سۆز). ③ تۆلەشكە تېگىشلىك نەرسە.

maznuk. s. ar. زۇكام، زۇكام بولۇش.

maznun. s. is. ar. ① ئەيىبلىنىش (جىنايەتلىك) دەپ تونۇلغان. ② زەن قىلىنغان.

mazot,–tu. is. ros. مازوت (نېفتتىنىڭ بېنزىن، كېرىسىن قاتارلىقلار ئاجرىتىپ ئېلىنغاندىن كېيىن قالغان قالدۇقى).

mazrup. s. ar. ① سوقۇلۇپ كەتكەن، ئورۇلۇپ كەتكەن. ② پېچەتلەنگەن، تامغا بېسىلغان، مۆھۈرلەنگەن.

mazrûr. s. ar. زەرەر، زىيان كۆرگەن.

mazul. s. ar. خىزمەتتىن ئېلىنىپ تاشلانغان.

mazulan. is. ئىشتىن چىقىرىلغان ئادەم، خىزمەتتىن بوشتىلغان ئادەم.

mazurka. s. ar. بىر خىل تانسا ۋە ئۇنىڭ مۇزىكىسى.

mea. is. fr. چىغىر يول، قىسقا يول، يول ئاغزى.

meabid. is. ar. زىيارەت.

mazca. is. ar. ① ياتقىدىغان يەر، ياتاق. ② گۆر، قەبرە.

mazdeizm. is. fr. زەردۇشت دىنى (ئوتقا چوقۇنىدىغان دىن).

mazeret,–ti. is. ① كۆتۈلمىگەن بىر ئىشقا يولۇقۇشقا سەۋەب بولغان ئېھۋال. ② سەۋەب، باھانە.

mazeretli. s. ئۆزۈرلۈك، مەزەرەتلىك.

mazeretsiz. s. سەۋەبسىز.

mazgal. is. yun. قەلئە، پوتەيلەرنىڭ كۆنكۇرىسى.

mazhar[1]. s. ar. ئېرىشكەن، ئۇلاشقان، يېتىشكەن.

mazhar[2]. is. ar. قوڭغۇراقسىز داپ.

mazhariyet,–ti. is. ئېرىشىمەكلىك، نائىل بولماقلىق.

mazi. is. far. شازاندىرا دەپ ئاتىلىدىغان، قىش ـ ياز يېشىل تۇرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

mazi. is. ar. ① ئۆتكەن زامان، ئۆتمۈش. ② بىرەر شەخسنىڭ ياكى جامائەتنىڭ ئۆتكەنكى تۇرمۇش ئۇسۇلى.

mazik. is. ar. تار ۋە قىستاق يەر.

mazız. s. ar. مۇسىبەتكە ۋە پالاكەت قايغۇسىغا ئۇچرىغان، قايغۇلۇق.

mazleme. is. ar. ① زۇلۇم، زالىملىق. ② ئادالەتسىزلىك.

mazlum. s. ① مەزلۇم، زۇلۇم كۆرگەن، ئېزىلگەن، ئېزىلىگەن. ② ياۋاش، بويىنى قىسىق، گەپكە كىرىدىغان:

«Mazlum milliyet eninde sonunda kurtulacak — ئېزىلگەن مىللەت لەتلەر بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئازادلىققا چىقىدۇ.

Kozu gibi davranan milliyet

meal. is. ar. ① ئۇقۇم، مەزمۇن، مەپھۇم. ② مەيدانغا كەلگەن نەرسە، نەتىجە.

meârib. is. ar. ① ھاجەت، ئىستەك. ② ئىش، خىزمەت. ③ ئېھتىياجلىق نەرسە.

meâsim. is. ar. ① گۈناھ بولىدىغان. ② گۈناھلار.

measir. is. ar. ياخشى ئەسەرلەر، نىشانلار، ئىزلار.

meatoskopi. is. tıp. سۈيدۈك يولى ئاغرىنىك دىئاگنوزى.

meatotomi. is. fr. سۈيدۈك يولىنى كېگەيتىش ئوپېراتسىيىسى.

mebadi. is. ar. ئالدىنقىلار. باشتىكىلەر.

mebahis. is. ar. تەتقىقات نۇقتىسى، مۇنازىرە مەسىلىلىرى.

mebaliğ. is. ar. ① پۇل، پۇل مىقدارى. ② غەنىيمەت.

mebani. is. ar. ① بىنا. ② ئاساس، ئۇل.

mebas. is. ar. يوللاش، ئەۋەتىش.

mebde. is. ar. ① باش، ئاۋۋال، باشلانغۇچ، تۇنجى. ② پرىنسىپ. ③ مەنبە. ④ بىلىمنىڭ مەنبەسى.

meber. is. ar. ئېھسان، ياخشىلىق.

meberrat. is. ياخشىلىق ۋە ساۋابلىق ئۇچۇن قىلىنغان ئىش.

meberre. is. ساۋابلىق ئۇچۇن قىلىنغان ئىش.

mebguz. s. ar. نەپرەتلىنىدىغان، كىشىنى ناخۇش قىلىدىغان.

mebhus[1]. s. ar. تىلغا ئېلىنغان، سۆزى قىلىنغان.

mebhus[2]. s. ئەپەس قىسىلىقى.

mebhut. s. ھەيران قالغان، ھاڭ ـ تاڭ قالغان.

mebit. is. ar. كېچىلىك يەر (كېچىنى ئۇتكۈزىدىغان).

mebiz. is. ar. تۇخۇم قويىدىغان نەرسە، تۇخۇمدان.

meblâğ. is. ar. مەبلەغ، پۇل مىقدارى.

meblû. s. ar. يۇتۇلغان. يۇتقان.

meblûl. s. ar. نەم، نەملىك. نەملىشىپ كەتكەن.

mebna. is. ar. ① قۇرۇلۇش مەيدانى، ئۇل. ② قۇرۇلۇش، بىنا.

mebni. s. ar. ① لەقتىن، لىكتىن. ② قىلىنغان، قۇرۇلغان، سېلىنغان: «Hastalığına mebni gelemedi — كېسەللىكىدىن كېلەلمىدى.»

mebniyen. z. ① يىغىلىمغان، ئۆرۈلمىگەن، تىك تۇرغان. ② بىناغا ئوخشاش.

mebrud. s. ar. سوغۇق، سوۋۇغان.

mebsus[1]. s. ar. ① يېقىملىق. ② پايدىلىق.

mebsus[2]. z. ① كۆرسىتىلگەن. ② ئېچىلغان (كونۇپكىتىكى خەت).

mebsus[3]. s. ar. ئۇقتۇرۇلغان، ھەرىكىمگە ئاشكارا بولغان.

mebsut. s. ar. ① تارقالغان، ئېچىلغان. ② تەپسىلىي بايان قىلىنغان.

mebşure. s. ar. بەستىلىك، خۇش پېچىم.

mebtun. s. ar. يۇقۇملۇق دېزىنتېرىيىگە گىرىپتار بولغان.

mebtute. s. ar. «ئۇچ تالاق» بىلەن ئېرىدىن ئاجراشقان ئايال.

mebus. is. ar. ① پارلامېنت ئەزاسى، خەلق ۋەكىلى. ② ئەۋەتىلگەن، يوللانغان.

mebusiyet, – ti. is. → **Mebusluk.**
mebusluk, – ğu. is. كەلق ۋەكىللىكى، پارلامېنت ئەزالىقى.
mebyiz. is. ئانسىلىق ئورگانىزمنى (ئۆسۈملۈكتە).
mebzul, – lü. s. ar. كۆپ، نۇرغۇن، جىق، تولا.
mebzulen. z. ar. كۆپ مىقدار.
mebzuliyet, – ti. is. كۆپلۈك، جىقلىق، نۇرغۇنلۇق.
mecaa, mecaat. is .ar. ئاچلىق، ئېچ چىرقىماق.
mecal. is. ar. ① كۈچ، دەرمان، مادار، تاقەت. ② ئىمكان، پۇرسەت.
mecali. is. ar. ئەينەك.
mecâlis. is. ar. مەجلىسلەر، يىغىنلار.
mecalisiz. s. دەرمانسىز، تاقەتسىز، ھالسىز، ھارغىن.
mecalisizlik, – ği. is. ھالسىزلىق، تاقەتسىزلىك، دەرمانسىزلىق، ھارغىنلىق.
mecami[1]. is. ar. توپلىنىدىغان يەر، يىغىنلىق.
mecami[2]. is. ar. مەجمۇئە، ژۇرنال.
mecanin. is. ar. مەجنۇن، ساراڭ، ئەقلىنى يوقاتقان.
mecari. is. ar. سۇ يولى.
mecaz. is. s. ar. مېتافورا، كىنايە، ئىستىئارە، ئوخشىتىش.
mecazen. z. كىنايە يول بىلەن، كىنايە بىلەن.
mecazi. s. كىنايىلىك.
mecbur. s. ar. ① مەجبۇر. ② سۈنئى خانىدىن كېيىن قايتا ئەسلىگە كەلگەن. ③ مەمنۇن قىلىنغان، كۆڭلى ئېلىنغان. ④ مەپتۇن، شەيدا، كۆڭلى چۈشكەن.

mecburen. z. ar. مەجبۇرەن، مەجبۇرلۇق بىلەن:
«Bu işi mecburen kabul ettim — بۇ ئىشنى مەجبۇرەن قوبۇل قىلدىم.»
mecburi. s. ar. مەجبۇرىي:
«Mecburi hizmet — مەجبۇرىي خىزمەت.»
mecburiyet, – ti. is. ar. مەجبۇرىيەت.
meccan. s. ar. بىكار، ھەقسىز، پۇلسىز.
meccani. s. ar. ① بىكار، پۇلسىز. ② پۇلسىز يېتىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.
mecd. is. ar. چوڭلۇق، ئۇلۇغلۇق.
mecelle. is. ar. كىتاب، ژۇرنال، مەجەللە.
mecenne. is. ar. ① جىن كۆپ يەر. ② ساراڭلىق.
mecerre. is. ar. ساماندىولىي.
mechel. s. ar. ① يولسىز چۆل. ② بەلگىسىز، ئېنىقسىز.
meci. is. ar. كېلىش.
mecid. is. ar. بەك ئۇلۇغ.
mecidiye, mecit. s. ar. قەدىمكى تۈركىيىدە قوللىنىلغان يىگىرمە خۇرۇش قىممىتىدىكى كۈمۈش پۇل.
meclâ. is. ar. ئەينەك.
meclis. is. ar. ① مەجلىس، يىغىن. ② مەجلىس ئېچىلىدىغان ئورۇن. ③ ئولتۇرۇشۇش (بەزمە).
meclûbin. is. قولغا ئېلىنغان، تۇتقۇن.
meclûbiyet, – ti. is. تۇتقۇنلۇق.
meclûp. s. ar. ① كەلتۈرۈلگەن، جەلپ قىلىنغان. ② تۇتقۇن.
mecmâ, – ı. is. ar. ① يىغىن ئورنى.

نىشى مۇھەققەق بولغان.

meczum². s. ar. ماخاۋ كېسىلى بولغان.

meczup, – bu. s. ar. ① ئەقلىسى – هوشىنى يوقاتقان (بىرى). ② تارتىپ كېتىلگەن، بىر تەرەپكە مايىل بولغان.

meç¹. **– çi.** is. تۆز ۋە ئىنچىكە قىلىچ (سۇنگۈ ئورنىدا قوللىنىلىدۇ).

meç². is. سۇمبۇل چاچ.

meçhul, – lu. is. ar. نامەلۇم مەجھۇل.

meda. is. ar. ① يىراقلىق، ئۇزاقلىق. ② ئاخىر، ناھايەت. ③ غايە.

medâfin. is. ar. قەبرە، مازار.

medahik. is. ar. كۈلكىلىك نەرسە ياكى ئادەم، ھەييار، قىزىقچى.

medahil. is. ar. ① كىرىدىغان يەر. ② ئۆي.

medain. is. ar. شەھەر.

medâmi. is. ar. ① كۆز. ② كۆز يېشى.

medar. is. ar. ① مۇھىم نۇقتا. ② سەۋەب، ۋاستە. ③ ياردەمچى.

medayih. is. ar. تەقدىرلەشكە ئەرزىيدىغان.

meddah. is. ar. ① مەدداھ. ② مەدھىيىلىگۈچى، كۈيلىگۈچى.

meddahlık, – ğı. is. مەدداھلىق، كۈيچىلىك.

medebe. is. ar. توي ئىشى.

medeni. s. ar. ① مەدەنىي. ② شەھەرلىك.

medenileşmek. مەدەنىيلەشمەك.

medenileştirmek. مەدەنىيلەشتۈرمەك.

medeniyet, – ti. is. ar. مەدەنىيەت.

medeniyetsiz. s. ① مەدەنىيەتسىز. ② بىرلىككە كەلگەن نۇقتا.

mecmu, – u. s. ar. ① جەم بولغان. ② ھەممە، پۈتۈن.

mecmua. is. ar. مەجمۇئە، ژۇرنال.

mecmuan. z. ar. ھەممە بىرلىكتە.

mecmuiyet, – ti. is. ar. بىر پۈتۈن، پۈتۈنلۈك.

mecnun, mecnune. s. ar. ① مەجنۇن، سارىق، سەۋدايى. ② ئاشىقلىقتىن ئۆزىنى يوقاتقان، شەيدا.

mecnuniyet, – ti. is. سارىقلىق، مەجنۇنلۇق.

mecra. is. ar. ① سۇ ئېقىنى، سۇ يولى. ② سۈيۇقلۇق ئاققان نو ياكى ئېردق. ③ ئىشنىڭ يۈرۈشى. ④ ئاخبارات: «Bu iş tabii mecrasından çıktı — بۇ ئىش راسا جايىدا بولدى. — Bu havadis hangi mecradan geldi? بۇ خەۋەر قايسى يولدار بىلەن كەلدى.»

mecruh. is. ar. ① مەجرۇھ، يارىدار. ② رەددىيە.

mecruhin. is. مەجرۇھلار، يارىدارلار.

mecruhiyet, – ti. is. ① يارىدار – لىنىش. ② رەت قىلىش.

mecuc. is. ar. «يەجۇج» بىلەن بىر – لىكتە قىيامەتتە پەيدا بولىدىغان مەخلۇق.

mecur. is. ar. ① ئىجارىگە بېرىلگەن (مۈلۈك، ھارۋا، ئات). ② ساۋابلىق ئالغان.

mecus. is. fr. ① ئوتقا چوقۇنغۇچى. ② زەردۇشت دىنىدىكىلەر.

meczum¹. s. ar. كەسكىن قارار، قىلىـ

meduvvin. is. تەكلىپ قىلىنغانلار، چىللانغانلار، چاقىرىلغانلار.
medyun. s. is. ar. قەرزدار.
mefahir. is. ar. خۇشاللىق، مەمنۇنلۇق.
mefasid. is. ar. بۇزغۇنچىلىك، بۇزغۇنچىلىق.
mefatih. is. ar. ئاچقۇچ، كىلىت.
mefatir. is. ar. ئىپتار قىلماق، ئېغىز ئاچماق (روزىدا).
mefaze. is. ar. قۇملۇق يەر، سەھرا، چۆل - جەزىرە.
mefhum. is. ar. ئۇقۇم، چۈشەنچە، مەنە.
mefkaret. is. ar. يوقسۇللۇق، ھاجەتمەنلىك.
mefkûre. is. ar. غايە، ئىدىئال.
mefkûreci. s. ئىدىئالىست.
mefkûrecilik, - ği. is. ئىدىئالىزم.
mefkut, - tu. s. ar. مەۋجۇت بولمىغان.
mefluç. s. ar. پالەچ، پارالىچ.
mefluk. s. ar. يوقسۇل، بىچارە، چارىسىز.
mefrağ. is. ar. سۇنۇق ئاققان يېرى.
mefrak. is. ar. باشىنىڭ ئەڭ ئۈستى تەرىپى.
mefred. s. ar. زور، بەستلىك.
mefruş. is. ar. ① كۆممەك. ② ئورۇنلاشتۇرماق.
mefruz. s. ar. ئايرىلغان، بۆلۈنگەن: «Çiftlik arazisinden mefruz tarlalar — دېھقانچىلىق مەيدانىدىن ئايرىلغان ئېتىزلار.»
mefsedet. is. ar. بۇزغۇنچىلىق، چەتنە - پاساتلىق.

② ۋەھشىي، ياۋايى.
meder. is. ar. ① كېسەك. ② يېزا، شەھەر.
medet, - di. is. ar. مەدەت، يار - دەم، يار - يۆلەك.
medfa. is. ar. دوختۇر، تېۋىپ.
medfuât. is. خىراجەت، راسخوت، چىقىم.
medhiyat. is. ar. مەدھىيە، مەدھىيە ئەسەرلىرى.
medhiye. is. ar. → **Methiye.**
medhur. s. ar. قورغاندى.
medhuş. s. ar. قورققان، چۆچۈگەن، ئۈركۈگەن.
medid. s. ar. ئۇزۇن، ئۇزۇن سۈرگەن.
mediha. is. ar. مەدھىيە شېئىرى.
medikal. s. fr. تىببىي.
medkuk. s. ar. ئۇششاق يانچىلغان، ئىنچىكە توغرالغان.
medlûl, - lû. is. ar. ① ئۇقۇم، مەنە، مەزمۇن. ② پاكىت.
medma. is. ar. ① كۆز يېشى بېزى. ② كۆز يېشى.
medrec. is. ar. ① قەدەممۇقەدەم يۈرۈپ قىرىلايدىغان يول. ② پەلەمپەيلىك يول. ③ چىغىر يول. ④ بالداقمۇبالداق ئىلگىرىلەيدىغان كەسپ.
medrese. is. مەدرىسە.
medreseli. s. مەدرىسە تالىپلىرى.
medrese - nişin. s. - مەدرىستە يېتىپ قورۇقۇچى.
medsus. s. ar. ① ھىيلىلىك، ھىيلە - مىكىر لىك، ھىيلە ئارىلاشقان. ② كۆمۈكلۈك.
meduv. s. ar. تەكلىپ قىلىنغان، چاقىرىلغان.

megak. is. far. مازار، قەبرە، ئويمان، چوڭقۇر.

megametre. is. fr. ① مىڭ كىلومېتىرلىق ئۇزۇنلۇقنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ② (دېگەندا) يەرنىڭ بويلىشىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

megaton. is. fr. بىر مىليون تونلۇق ئۆلچەم.

megazem. s. fr. پېشانىنىڭ كەڭلىكى بىلەن باش سۆڭىكىنىڭ ئاردىسىدىكى نىسبەتكە بېرىلگەن سۈپەت.

meğer. s. far. مەگەر، ئەگەر.

mehabet. is. ar. ھەيۋەت، ھۈرمەت.

mehabetli. s. ar. ھەيۋەتلىك.

mehalik. is. ar. ① خەتەرلىك يەر. ② خەتەرلىك ئىش.

meham. is. ar. ① ئەھمىيەتلىك نەرسە، كېرەكلىك، لازىملىق، زۆرۈر ئىشلار. ② ئويغا سالىدىغان نەرسىلەر.

mehan. s. ar. خورلانغان، خور كەلگەن.

mehanet. is. ar. ھەقىر، كۆزگە ئىلماسلىق.

mehar. is. far. ① تۆگىنىڭ بۇرنىغا ئۆتكۈزۈلگەن چۈلۈك، بۇرۇندۇق. ② تىزگىن

mehaz. is. ar. ① ماتېرىيال مەنبەسى. ② بىر نەرسىنىڭ كېلىش مەنبەسى.

mehbil. is. ar. ئايالىلارنىڭ جىنسىي يولى.

mehcur. s. ar. ① يىراقلىق، ئۇزاقلىق، ئايرىلغان. ② تاشلىنىپ كەتكەن، قوللىنىلمايدىغان:

«Evladından mechur — ئەۋلادىدىن ئايرىلغان.

Mechur bir söz — تاشلىنىپ كەتكەن سۆز.»

mefsud. s. ar. قان ئېلىنغان، قان ئېلىنىدىغان.

mefsuh. s. ar. ① ئەمەلدىن (كۈچتىن) قالدۇرۇلغان. ② بىكار قىلىنغان.

meftah. is. ar. خەزىنە، ئامبار، ساقلىنىدىغان ئورۇن.

meftuh. s. ar. ① ئېچىقلىق، ئوچۇق. ② قولغا كەلتۈرۈلگەن.

meftam. s. ar. سۈتتىن ئايرىماق (بالىنى).

meftun. s. ar. مەپتۇن، شەيدا، كۆڭلىنى بەرمەك.

meftur[1]. s. ar. مەخلۇقات.

meftur[2]. s. ar. زېرىكمەك، بەزمەك، تويماق.

meful, — lü. s. ar. ئىشلەنگەن.

megagraf. is. رەسىمنى چوڭايتىدىغان سايمان.

megafon. is. yun. ئاۋازنى چوڭايتىدىغان چوڭ كاناي.

megakaryosit, — ti. is. fr. ئۈستىخان ئىلىكىدىكى بەك چوڭ ھۈجەيرە.

megakolon. is. ar. ئادەمنىڭ چوڭ ئۆچەيىنىڭ ئۈزىرىشى ۋە كېڭىيىپ كېتىشى.

megalodonti. is. tıp. چىشنىڭ ھەددىدىن زىيادە چوڭلۇقى.

megalogastri. is fr. ئاشقازانىنىڭ چوڭىيىپ كېتىشى.

megalohepatı. is. جىگەرنىڭ چوڭىيىپ كېتىشى.

megalomeli. is. tıp. قول ۋە پۇتنىڭ نورمالسىز چوڭلۇقى.

megalopodi. is. fr. ئاياغنىڭ تامان مەن ياكى قىسمەن ھەددىدىن تاشقىرى چوڭىيىشى.

mehd. is. ar. بۆشۈك.
mehdum. s. ar. خاراب، ۋەيران.
meheb. is. ar. بوران ئاغزى.
mehenk. is. → **Mihenk.**
mehere. is. ar. ئۇستىلار.
mehib. s. ar. ① ھەيۋەتلىك، چوڭ. ② قورقۇنچلۇق، خەۋپلىك. ③ يولۋاس.
mehil. is. ar. ۋاقىت، مۇددەت.
mehil. s. ar. قورقۇنچلۇق.
mehin. s. ar. ① خار. ② قەدىرسىز.
mehire[1]. s. ar. تويلۇقى ئېغىر.
mehire[2]. s. ar. ئۇستا، بەك ماھىر (ئايال).
mehleke, mehlike. is. ar. ① خەتەرلىك يەر. ② ھالاك بولىدىغان ئىش.
mehlika. s. far. ئاي يۈزلۈك، گۈزەل.
mehmetçik, – ği. is. تۈرك ئەسكەرلىرىگە بېرىلگەن نام.
mehmus. s. ar. مەخپىي، خۇپىيانە.
mehmusen. z. ئوغرىلىقچە، مەخپىي ھالدا.
mehmuz. s. ar. ① ئەيىپلەنگەن. ② is. دوكۈر.
mehpare, mahpare. is. far. گۈزەل (ئايال).
meht, – di. is. ar. بۆشۈك.
mehtabiye. is. far. ① رەڭدار پەرە جاكزا. ② ئاي نۇرىغا ئاتاپ يېزىلغان شېئىر.
mehtap, – bı. is. far. ① ئاي يورۇقى. ② تولۇن ئاي.
meher. is. far. ① ئات باققۇچى. ② خەۋەرچى. ③ قاراۋۇل (چېدىرلارغا قارايدىغان).
mehter.hane. is. far. ① قەدىمىي ساز گۇروپپىسى. ② قاماقخانا، تۈرمە.
mehtuk. s. ar. يىرتىق، بۇزۇق.
mehub. s. → **Mehib.**
mehveş. s. is. ئايدەك چىرايلىق، گۈزەل (ئايال).
mehyum. s. ar. ھەيران قالغان، ھاڭ ـ تاڭ بولغان.
mehzum. s. ar. يېڭىلگەن، بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان.
mekaid. is. ar. ھىيلە، ئالدام.
mekâmin. is. ar. يوشۇرۇنىدىغان يەر.
mekân. is. ar. ① ماكان، يەر، ئۆي، يۇرت. ② كائىنات.
mekânet, – ti. is. ar. ① ئىقتىدار، كۈچ. ② سالماقلىق، جىددىي.
mekanik. is. yun. ① مېخانىك. ② مېخانىكا (ھەرىكەت ۋە كۈچلەر).
mekanikçilik,– ği. is. **Mekanizm.**
mekanizm. is. fr. ماـ مېخانىزم (① شىنا. ② ماشىنىنىڭ، ئاپپاراتنىڭ ياكى بىرەر ئەسۋابنىڭ ئۆزىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرگۈچى ئىچكى تۈزۈلمىلىرى).
mekanizma. is. it. ھەرىكەتلەندۈرگۈچ ئاپپارات:
«Tüfeğin mekanizması — مىلتىقنىڭ ھەرىكەتلەندۈرگۈچى قىسمى.»
mekanografi. is. fr. ئېلېكترلەشتۈرۈش ۋە ماشىنىلاشتۇرۇش ھەرىكىتى.
mekarih. is. ar. ① مەكرو نەرسىلەر. ② دەرد، غەم ـ قايغۇ.
mekarim. is.ar. سېخىيلىك، مەردلىك.
mekarimkâr. s. ar. far. سېخىي، مەرد، قولى ئوچۇق.
mekatib. is. ar. خەتلەر.
mekayil. is. ئاشلىق ئۆلچەش ئەسۋابى.

mekrub. s. ar. قايغۇلۇق، هەسرەتلىك.
mekruh. s. ar. ① مەكرو (دىنىي ياساق). ② چىركىن، يىرگىنچلىك، ياسكىنا.
meks[1]. is. ar. ① سودا بېجى. ② باج ئېلىش.
meks[2]. is. ar. تۆرۈش، كۆتۈش، ساقلاش.
mekseb. is. ar. ① پايدا. ② پايدا كېلىدىغان يەر. ③ پايدا ئېلىش يولى.
meksub. s. ar. ① قولغا كەلتۈرۈلگەن. ② ئادەتلەنگەن، كۆنگەن.
meksuf. s. ar. تۇتۇلغان.
meksur. s. ar. سۇنغان، ئوشتۇلغان.
mekşuf. s. ar. ئوتتۇرىغا قويۇلغان، ئاشكارا قىلىنغان.
mektep, – bi. is. ar. ① مەكتەپ. ② شاگىرتلار. ③ بىر ئۇسۇلنىڭ مەزھىپى. ④ پاھىشخانا. ⑤ قاماقخانا، تۈرمە. ⑥ خەت يېزىلىدىغان يەر.
mektepli. is. s. ① مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى. ② مەكتەپتە تەربىيىلەنگەن.
mektum. s. ar. ① مەخپىي تۇتۇلغان. ② ھۆكۈمەتتىن مەخپىي تۇتۇلغان.
mektup, – bu. is. خەت.
mektupçu. is. بىر ۋىلايەت مەركىزىدە خەت ـ چەك ئىشلىرىغا مەسئۇل كىشى.
mektuplaşmak. خەتلەشمەك.
mekül. s. ar. is. ① يېيىلگەن. ② يېمەك.
mekülât. is. يېمەك ـ ئىچمەك، مەئىشەتلەر.
mekzebe. is. ar. يالغان سۆز.
makzum. s. ar. ① غەملىك، ھەسرەتـ

mekel. is. ar. ① ھايات كەچۈرىدىغان يەر. ② يېمەك ـ ئىچمەك؛ مەئىشەت.
mekful. s. ar. كېپىل بولغان، كاپالەتكە ئېلىنغان.
mekhul. s. ar. سۈرمە، سۈرمە تارتقان.
mekide. is. ar. ھىيلە، رىيا.
mekik, – ği. is. far. موكا: «Şehirde arabalar mekik dokuyor — شەھەردە ماشىنىلار باپكارنىڭ موكىسىدەك كېلىپ كېتىپ تۇرىدۇ.»
mekin. s. ar. ئولتۇراقلاشقان، يەرلەشكەن.
mekkar. s. ar. مەككار، ھىيلىگەر.
mekkâre. is. ar. ئىجارىگە ئېلىنغان ھايۋان.
mekkâreci. is. ھايۋان ئىجارىگە ئېلىپ يۈك توشۇغۇچى.
mekkari. is. ھىيلىگەرلىك، مەككارلىق.
mekkas. is. ar. سودىگەرلەردىن باج يىغقۇچى.
Mekke. öz. is. مەككە (سەئۇدى ئەرەبىستانىدا).
meklüm. s. ar. ياردىدار.
mekmen. is. ar. مۆكۈنىدىغان يەر، سوقۇنىدىغان يەر.
mekmun. s. ar. مەخپىي، يوشۇرۇن.
mekmure. is. ar. جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولغۇچى ئايال.
meknuz. s. ar. كۆمۈكلۈك، يوشۇرۇلغان.
mekonik. s. fr. ئەپيۇن.
mekonizm. is. tıp. ئەپيۇن بىلەن زەھەرلەنگەن.
mekoyum. is. fr. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ قورساق پوقى.
mekr. is. ar. مىكىر، ھىيلە.

melaz. is. ar. يوشۇرۇنىدىغان يەر.
melbes. is. fr. كىيىم ـ كېچەك.
melbûs. s. ar. كىيىنگەن، كىيىم كىيگەن.
melda. s. ar. ياش (خوتۇن) چوكان.
melduğ. s. يىلان ياكى چايان چاققان.
melek, – ği. is. ar. مەلەك (ئالىلا بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدا ئەلچىلىك قىلغۇچى).
meleke. is. ar. ئادەتلەنمەك، كۆنمەك، پىشماق.
meleme. is. ① مەرەش (قوي ۋە ئۆچكە). ② s. ھۆرۈن، قولىدىن ئىش كەلمەس.
melemek. مەرىمەك (قوي، ئۆچكە).
meleşmek. بىر لىكتە مەرىمەك، مەرەشمەك.
meleş. is. ئىككى قوزىلىق قوي.
melez. s. شالغۇت:
«Katır bir melez hayvaudir — قېچىر شالغۇت ھايۋاندۇر.
Melez dil — شالغۇت تىل ياكى بۇزۇلغان تىل.»
melfuf. s. ar. ① باغلانغان، يۆگەلگەن. ② قوشۇمچە قىلىنغان.
melfuz. s. ar. سۆزلەنگەن، تەلەپپۇز قىلىنغان.
melhame. is. ar. قانلىق كۈرەش.
melhem. is. ar. مەلھەم، قويۇق ياغلىق دورا.
melhub. s. ar. يالقۇنجىغان، تۇتاشقان (ئوت).
melhuf. s. ar. غەمكىن، ھەسرەتلىك.
melik, – ki. is. ar. قىرال، ھۆكۈمدار.
melike. is. ar. مەلىكە (ئايال ھۆكۈمدار).

لىك. ② سەۋرچان.
mela. is. ar. سەھرا.
melâbe. is. ar. ① ئويۇن. ② ئويۇنچۇق.
melabis. is. ar. كىيىم ـ كېچەك.
melah. is. far. چېكەتكە.
melahat. is. ar. گۈزەللىك، شېرىنلىك.
melahatlı. s. گۈزەل، تاتلىق، شېرىن.
melahim. îs. ar. ① قانىلىق جەڭ، كۈرەش. ② ئۇرۇش مەيدانلىرى.
melaib. is. ar. ① ئويۇن ئويناىدىغان يەر. ② ئويۇن. ③ ئويۇنچۇق.
melâik. is. ar. مالائىكىلەر.
melâl. is. ar. جان سىقىلىشى، تەقەززا، تىت ـ تىت بولۇش.
melalji. is. fr. قول ۋە پۇتتىكى نېرۋا ئاغرىقى.
melâmet. is. ar. ① ئازارلاش. ② ئەيىبلەش.
melan. s. ar. تۇشقۇزۇقىلۇق، تولدۇرۇلغان.
melanemi. is. fr. قانىنىڭ قاردىيىپ كېتىش كېسەللىكى.
melânet, – ti. is. ar. يامانلىق، ئەسكىلىك.
melanoderm. s. fr. قارا تەنلىك.
melanodonti. is. چىشنىڭ قاردىيىپ كېتىش كېسەللىكى.
melanoglosi. is. تىلنىڭ قارىلىقى.
melanoz. is. fr. تۇرلۈك ئۆسۈملۈكلەر كېسەللىكىگە بېرىلگەن نام.
melanuri. is. fr. سۈيدۈكنىڭ قارامتۇللىشىشى.
melanurya. is. lat. بىر خىل بېلىق تۈرى (بەدىنى سىزىقلىق كۆمۈش رەڭدە).

قسىلغان، كۆڭلى يېرىم. ② زېرىككەن، بىزار بولغان.

melum[1]. s. ar. ئازارلانغان، كۆڭۈلى ئاغرىغان.

melûm[2]. s. كۆڭلى يېرىم، غەمكىن.

melun. s. ar. قارغىشقا قالغان، لەنەتكە ئۇچرىغان.

memat, – tı. is. ar. مامات، ئۆلۈم: «Hayat – memat meselesi — هايات ـ مامات مەسىلىسى.»

memba, – ı. is. ① بۇلاق. ② مەنبە.

memduh. s. ar. تەقدىرلەنگەن، كۆيلەنگەن.

meme. is. ئەمچەك، يېمىن.

memeli. s. ئەمچەكلىك: «Memeliler — ئەمچەكلىك هايۋانلار.»

memelik, – ği. is. ① يېمىن خالتىسى (هايۋانلارنىڭ بالىلىرى ئېمىۋالمىسۇن ئۈچۈن). ② ئايالىلارنىڭ لىپتىكى، باغىرداق. ③ ئايالىلارنىڭ ياسالما ئەمچىكى.

memeliler. is. ئەمچەكلىك هايۋانلار، سۈت ئەمگۈچى هايۋانلار.

memeş. is. كالىنىڭ شۆلگىيى.

memhur. s. ar. تامغىلانغان، مۆھۈرلەنگەن، پېچەت ئۇرۇلغان.

memhus. s. ar. ① پارقىراق، جۇلالانغان. ② ئەتلىك، ئېتى تولۇق.

memhuv. s. يوقالغان.

memil. is. ar. بىر تەرەپكە مايىل بولۇش، بىر تەرەپكە قىڭغىيش.

memişhane. is. ar. هاجەتخانا، تەرەتخانا، خالا جاي.

memlaha. is. ar. شورلۇق، شور-لۇق يەر.

دار ياكى شاهنىڭ خوتۇنى).

melioydoz. is. fr. ئىنسان ۋە هايۋانلاردا بولىدىغان يۇقۇملۇق مىكروب-لۇق كېسەل.

melit, – ti. is. tıp. مەڭمز كېسەللىكى.

melitemi. is. قاندا شېكەر ماددىسى-نىڭ كۆپلۈكى.

melkut. s. ar. كوچىغا قويۇۋېتىلگەن بالا.

mellah. is. ar. يەھۇدىي مەھەللىسى.

melodi. is. fr. ① يېقىملىق كۈي، ياخشى ئاڭلىنىدىغان ئاھاڭ. ② ئاھاڭ، مۇقام. ③ مۇزىكا.

melodici. is. ئاھاڭغا سالغۇچى، سازەندە: «Uygur melodicisi — ئۇيغۇر سازەندىسى.»

meloman. is. fr. ساز ھەۋەسكارى: «Uygurlar birer melomandırlar — ئۇيغۇرلار ساز ھەۋەسكارلىرىدۇر.»

melomeli. s. ئارتۇقچە پۇت ۋە قول بولۇش.

melon. is. fr. ئەرەنچە ئۈستى يۇمىلاق شەپكە.

meloterapi. is. كېسەلنى ساز ۋە ناخشا بىلەن داۋالاش.

melsa. s. ar. ① تۇز (ئەگرى توقاي-سىز). ② شاراب.

melsuk. s. ar. چاپلاشتۇرۇلغان، يېپىشتۇرۇلغان.

meltem. is. ياز كۈنلىرى دېڭىزغا قاراپ سوققان شامال.

melûb. s. ar. ئېغىزدىن شۆلگەي ئاققان.

melûf. s. ar. ئادەتلەنگەن، كۆنۈپ قالغان.

melül, – lü. s. ar. ① بۇيىنى

memleket, – ti. is. ar. ① مەملـ
كەت. ② يۇرت:
«Kaşkar Ahmedin memleketidir— قەشقەر ئەخمەتنىڭ يۇرتىدۇر.»
memleketli. is. s. ① يۇرتداشلىق.
② ۋەتەنداشلىق.
memlûh. s. ar. تۇزلانغان نەرسىلەر.
memlük, – kü. is. ar. ① قۇل،
ئەسىر. ② قۇل ئەسكەرلەر.
memlûkane. z. قۇللارچە.
memlûkiyet, – ti. is. قۇللـۇق،
ئەسىرلىك.
memnu, – nu. s. ar. مەنئىي قىلىنـ
غان، چەكلەنگەن.
memnuat. is. ar. چەكلەنـگـەن
نەرسىلەر، مەنئىي قىلىنغان نەرسىلەر.
memnun. s. ar. مەمنۇن، خۇشلۇق:
«Sizi gördüğüme çok memnun oldum — سىزنى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن بەك مەمنۇنمەن.»
memnuniyet, – ti. is. ar. مەمنۇنـ
يەت، خۇشاللىق.
memnuniyetle. خۇشاللىق بىلەن.
memnuniyetsizlik, – ği. is. مەمـ
نۇنىيەتسىزلىك، ناخۇشلۇق.
memnunluk, – ğu. is. ① مەمنۇنـ
لۇق، خۇشاللىق. ② رازىلىق.
memorandum. is. lat. مېمورانـدۇم
(خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردە بىرەر ھۆكۈمەتـ
نىڭ دىپلوماتىيە يولى بىلەن مۇھاكىمە
قىلىش لازىم بولغان مەسىلىلەر يۈزىسىدىن
ئۆز نۇقتىسىنەزەرىنى بايان قىلىپ يازغان
بايانناممسى).
memşa. is. ar. ھاجەتخانا، تەرەتخانا،
خالا جاي.

memtul. s. ar. بولقا بىلەن سوقۇلغان.
memtur. s. ar. ئۈستىگە يـامـغـۇر
چۈشكەن.
memul, – lu. s. ar. ① ئويلانغان،
ئۈمىد قىلغان، كۈتۈلگەن. ② ئېھتىمال:
«Bugün gelmeleri memuldur — بۈگۈن كېلىشى ئېھتىمال.»
memun. s. is. ئەمىن، بىخەتەر.
memur. is. ar. ① خـــزمـەتـچـى.
② ۋەزىپىسى بولغان.
memuriyet, – ti. is. ar. ① مەمۇرـ
لۇق، خىزمەتچىلىك. ② ۋەزىپە.
men[1]. is. ar. توسۇپ قويماق، توختـ
تىپ قويماق، مەنئىي قىلماق.
men[2]. is. ar. قىلغان ياخشىلىقنـى
باشقا ئۇرماق، مىننەت قىلماق.
menabit. is. ar. يايـــلاق، ئوتـــلاق
(كۆپلۈك).
menahil. is. ar. ھايۋانلارنى سۇغـ
رىدىغان يەر.
menahir[1]. is. ar. بۇرۇن تۆشۈكى.
menahir[2]. is. ar. قۇشخانا (ھايـــۋان
ئۆلتۈرىدىغان يەر).
menair. is. ar. مۇنار (كۆپلۈك).
menafi. is. ar. پايدا، مەنپەئەت.
menkıb. is. ar. داستانلار.
manakır. is. ar. ① تاش ئويمىچـ
لىرىنىڭ سايمانلىرى. ② يىرتقـۇچ قۇشـ
لارنىڭ تۇمشۇقى.
menakir. is. ar. گـۈنـاھ ئـــشـلار،
ئەسكى ئىشلار.
menal. is. ar. ① قولغا كـــەلـتـۈـ
رۈلگەن نەرسە، مال ـ مـۈلۈك. ② ئىگە
بولماق.
menam. is. ar. ① ئۈيقۇ. ② ياتاق

mendeme. is. ar. پۇشايمان قىلىش، پۇشايمان قىلىنغان ئىش.
mendil. is. قول ياغلىقى.
mendirek, – ği. is. yun. قولتۇق (دېڭىزنىڭ).
menecer, menajer. is. ing. باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، يولباشچىلىق قىلماق.
men. edilmek. ar. مەنئى قىلىنماق، چەكلەنمەك.
men. etmek. مەنئى قىلماق، چەكلىمەك: «Kötülüğü menetmek gerekir — ئەسكىلىكنى چەكلەش كېرەك.»
menekşe. is. far. بىنەپشە (نابات).
menend. is. far. ① ئوخشاش، ئوخشاشلىق. ② خۇددى، ... دەك،... تەك.
menenjit, – ti. is. مېنىنگىت: «Henenjit hastalığına yakalandı — مېنىنگىت كېسەللىكىگە گىرىپتار بولدى.»
menevi. s. ar. سېپىرما، مەنى.
meneviş. is. نەرسىلەر ئۈستىدىكى سىزىقلار.
menevişli. s. چىمىر ـ چىمىر، سىزىقلىق.
menfa. is. ar. سۇرگۈن قىلىنىدىغان يەر.
menfaat, – tı. is. مەنپەئەت، پايدا.
menfaatçi. s. is. مەنپەئەتپەرەس، شەخسىي مەنپەئەتچى، ئۆز پايدىسىنى كۆزلەيدىغان.
menfaatli. s. پايدىلىق، مەنپەئەتلىك.
menfaat. perest, – ti. s. مەنپەئەتپەرەس، ئۆز پايدىسىنى كۆزلەيدىغان: «Menfaatperest olmamali — مەنپەئەتپەرەست بولماسلىق لازىم.»
menfes. is. ar. نەپەس يولى، نەپەس ئالىدىغان يەر.

(ئۆي). ③ چۇش (كۆرمەك).
menamе. is. تۆشەك، ئۇستىدە يېتىلىدىغان يەر.
menami. s. ① چۈشكە تەبىر بەرگۈچى. ② تەبىرنامە.
menar. is. ar. مايا‌ك.
menasıb. is. ar. دەرىجە، پەلەمپەي، بالداق.
menasık. is. ar. ئىبادەتخانا.
menasim. is. ar. ① ئالامەت، بەلگە. ② يول.
menasir[1]. is. ar. ① تاشچىلارنىڭ قەلەمى. ② يېرتقۇچ قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى.
menasir[2]. is. ar. ياغاچچىلارنىڭ ھەرىسى.
menat. is. ar. دار (ئادەم ئاسىدىغان).
menazim. is. ar. رەت، سەپ.
menazil. is. ar. مەنزىللەردىكى قونالغۇ.
menbet, menbit. is. ar. يايلاق، ئوتلاق.
menbuz. z. هارامزادە (ئاتىسى نامەلۇم).
menca. is. ar. قۇتۇلۇش.
mencat. is. ar. قۇتۇلۇش، ئامان لىقا ئېرىشىش.
mencalâb. is. far. پاسكىنا، سېسىق سۇ.
mencud. s. far. غەمكىن، ھەسرەتلىك.
mencuk. is. ar. ① بايراق مومىسى ۋە مۇنارنىڭ ئۈچىغا قادىلىدىغان كىچىك يېپرىم ئاي. ② يامغۇرلۇق، كۆڭلەك. ③ بايراق.

menfez. is. ar. كىرىش ـ چىقىش يېرى، تۆشۈك، ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزى.

menfi. s. ar. ① مەنپىي. ② سۈرگۈن. ③ بولۇشسىز (گىرامماتىكىدا).

menfuh. s. ar. ① سېمىز. ② كۆپتۈرۈلـگەن، پۈۋلەپ كۆپتۈرۈلگەن.

menfur. s. ar. نەپرەتلىنىدىغان، يىرگىنچلىك:

«Menfur eylemler kinansın — يىرگىنچلىك ھەرىكەتلەر ئەيىپلەنسۇن.»

menfuş. s. ar. تىتىلغان (پاختا ،يۇڭ).

mengeç. is. يۇڭ ئېگىرىدىغان سايمان.

mengel. is. زىننەت ئۈچۈن پۈتكەا سېلىۋالىدىغان ھالقا، بىلەيزۈك.

mengene. is. yun. ① سقىپ ياغ ۋە سۈ چىقىرىدىغان سايمان، جۇۋاز. ② ھەر خىل سىققۇچى، پرېسلىگۈچى ئۈسكۈنىلەر.

menhar¹. is. ar. قۇشخانا (ھايۋان ئۆلتۈرىدىغان).

menhar². is. ar. بۇرۇن تۆشۈكى.

menhec. is. ar. ئوچۇق ۋە كەڭ يول.

menhel. is. ar. ①ھايۋانلارنى سۇغىرىدىغان يەر. ② ئۆتەك.

menhi. is. ar. دىن چەكلىگەن ئىشلار.

menhidroz. is. fr. ئايالارنىڭ ھەيز كۆرگەندە ئارتۇقچە تەرلىشى.

menhir. is. تىك ۋە يوغان تاشتىن ياسالغان ئابىدە، مەڭگۈ تاش.

menhir². is. → **Menhar.**

menhiyat. is. دىنىي چەكلىمىلەر.

menhub. s. ar. بۇلاڭ ـ تالاڭ ئۇچرىغان، تالانغان.

menhubat. is. بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىنغان نەرسىلەر.

menhus. s. ar. تەلەيسىز، بەختسىز.

menhuş. s. ar. چايان ۋە يىلان چېقىۋالغان.

menhut. s. ar. يوڭۇلغان، تاراچلانغان.

meni, – ni. is. ar. مەنئىي: مۇنداق — «Böyle yapmak menidir قىلىش مەنئىدۇر.»

meni¹. is. ar. ئۆزۈمچىلىك.

meni². is. ar. مەنىي، سېپرما، ھەشق.

meni³. s. ar. ① قولغا كەلتۈرۈش قىيىن بولغان. ② تېيىلغاق.

meniha. is. ar. ھەدىيە، بەخش.

menin. is. ar. چاڭ ـ توزان.

meningoensefalit. is. fr. مېڭە ۋە ئۇنىڭ پەردىلىرىدىكى كېسەللىك.

meningokok. is. fr. مېنىنگىت مىكروبى.

meningokoksemi. is. fr. قاندا مېنىنگىت مىكروبىنىڭ بولۇشى.

meniş. is. far. تۇغما خاراكتېر، مىجەز، خۇي.

menkibe. is. ar. تارىخىي شەخسلەر توغرىسىدىكى ھېكايەت.

menkibevi. s. ئەپسانىۋى.

menkib. is. ar. قول سۆڭمەنىسىنىڭ مۈرە بىلەن تۇتاشقان يېرى.

menku. s. ar. سۇدا قاينىتىلغان.

menkuat, – tı. is. قاينىتىلغان گىياھ سۈيى.

menkub¹. s. ar. تېشىلگەن، تېشىك لىنىك، تېشىك ئېچىلغان.

menkûb². s. ar. ① بەختسىز، تەلەيسىز. ② نەزەردىن چۈشكەن.

menkubiyet, – ti. is. نەزەردىن چۈشمەكلىك، چۈشكۈنلۈك.

ئۇزىراپ كېتىشى.

menostaz. is. fr. ھەيزنىڭ راۋان سىزلىقى.

mensec. is. ar. توقۇمچىلىق فاب. ريكىسى.

mensek. is. ar. ① ئىبادەتخانا. ② ئەرفاتتا قۇربانلىق سويۇلىدىغان يەر.

mensi. s. ar. ① ئۇنتۇلغان. ② تەرك قىلىنغان، تاشلانغان.

mensim. is. ar. ① پۇل. ② تۆگە تىرنىقى.

mensiyat. is. ئۇنتۇلغان نەرسە.

mensubat. is. خىزمەتداشلار.

mensubin. is. ① كەسىپ ئەھلى. ② بىر ئىش ياكى ئادەم بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغانلار.

mensubiyet, – ti. is. مەنسۇپلۇق، مۇناسىۋەتلىك.

mensuc. s. ar. توقۇلما نەرسە.

mensusat, – tı. is. توقۇلما نەرسىلەر.

mensuh. s. ar: چىقىرىلغان ھۆكۈمنىڭ بىكار قىلىنىشى.

mensuk. s. ar. رەتلىك تىزىلغان، رەتلەنگەن.

mensup, – bu. s. مەنسۇپ، تەۋە، مۇناسىۋەتلىك:

«Bu derneğe mensup olanlar — بۇ جەمئىيەتكە مەنسۇپ ئادەملەر.»

mensur[1]. s. ar. ①نەسىر، نەسىر شەكلىدە يېزىلغان. ② چاچما:

«Mensur şiirler — چاچما شېئىرلار.»

mensur[2]. is. قىلىچ دۇئىلى.

menşe, – i. is. ar. ① مەنبە، ئەسلى. ② ئوقۇپ چىقىقان مەكتەپ،

menkûha. is. ar. نىكاھلانغان، نىكاھلىق ئايال.

menkul, – lü. s. ar. ① توشۇلغان. ② يۆتكەلگەن. ③ ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ كەلگەن.

menkûlat. is. ① توشۇلغان نەرسىلەر. ② تەپسىر ۋە ھەدىس بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىلىملەر.

menkûp. s. ar. نەزەردىن ۋە ئېتىبارىدىن چۈشكەن.

menkûr. s. ar. ئىنكار قىلىنغان.

menkus. s. ar. نۇقسان، كەمچىلىك، يېتىشسىزلىك.

menkus. s. ar. ① زىننەتلىك. ② بويىاق بېرىلگەن، رەسىم سىزىلغان. ③ گەجدىن ياسالغان نەقىشلىك پەنجىرە.

menkuz. s. ar. بۇزۇلغان، ئىشلىتىشتىن قالغان.

menna. s. ar. توسقۇن بولغان.

mennac. s. ar. مەرد، سېخىي.

men · olunmak. چەكلەنمەك، مەنئى قىلىنماق.

menometroraj. is. fr. ھەيز جەريانىدا خۇننىڭ كۆپ كېلىشى.

menopoz. is. fr. ئايالدا ھەيزنىڭ توختىشى (ھەيز كۆرۈش يېشىدىن ئۆتۈشى).

menoraji. is. fr. ئادەتنىڭ (ھەيزنىڭ) كۆپىيىشى.

menoralji. is. ھەيزنىڭ ئاغرىپ كېلىشى.

menore. is. fr. ھەيزنىڭ نورمال كېلىشى.

menostaksi. is. fr. ھەيز ۋاقتىنىڭ

merah[1]. is. ar. بەك خۇشاللىق.

merah[2]. is. ar. ① دەم ئېلىش يېرى، كۆڭۈل ئاچىدىغان يەر. ② يەر، ماكان. ③ ئۇۋا، ئائىلە.

merahil. is. ar. مەنزىل، قونالغۇ، مۇساپىلەر.

merak[1], **– kı.** is. ar. ① قىزىقىش. ② ھەۋەس، ئىشتىياق. ③ خالاس، ياقتۇرۇش، خۇش. ④ غەم ـ قايغۇ:

«1. Bu makinanin nasıl çalıştığını merak ettim — بۇ ماشىنىنىڭ قانداق ئىشلەۋاتقانلىقىغا قىزىقتىم.

2. Bahçeye, çiçeğe merakı olmak — باغچىغا، گۈلگە ھەۋەس قىلماق.

3. Mehmedin yemeğe okadar merakı yok — مەھمەتنىڭ تاماق بىلەن ئانچە خۇشى يوق.

4. Meraktan çatlıyorum, bu çocuk nerde kaldı — كىشىنى غەمدە قويۇپ بۇ بالا نەگە كەتتى (قەيەردە قالدى).»

merak[2]. s. ar. ئاتنىڭ ساغرىسى.

merakıd. is. ar. ① مازار، قەبرە. ② يېتىپ ـ قوپىدىغان يەر، ئارام ئالىدىغان يەر.

meraki[1]. s. ar. ① پەلەمپەي. ② دەرىجە.

meraki[2]. s. ar. ھەۋەسكار.

meraklanmak. ① قايغۇرماق، ئەندىشە قىلماق. ② مەيۈسلەنمەك، ئېچىنماق.

merakli. s. ① ھەۋەسكار. ② قىزىقىش، ئارزۇ. ③ زەۋق. ④ قايغۇ، غەم. ⑤ ئاشىق:

«1. Meraklı çocuk bütün gün bayatışlık çıkarmaz — قىزىقچاق بالا پۈتۈن كۈن يېتىشىپ چىققان يەر.

menşur. s. ar. نەشىر قىلىنغان.

menteşe. is. far. گىرە، گىرەچە: «Kapı menteşesi — ئىشىك گىرەسى.

menun. is. ar. ① ۋاقىت، زامان. ② ئۆلۈم. ③ ئەجەل، ئاقىۋەت، زاۋال.

menus. s. ar. كۆڭەن، ئۆگەنگەن، ئۆزلەشكەن.

menut. s. ar. ① ئېسىلغان، ئېسىقلىق. ② باغلىق. ئائىت.

menvi. is. ar. مەقسەت، غايە، مەقسەت قىلىنغان نەرسە.

menzele. is. ar. ① دەرىجە، رەت. ② بېكەت.

menzil. is. ar. ① مەنزىل، قونالغۇ، ئۆتەك. ② ھەربىي قىسىملارنىڭ ئارقا سەپ خىزمىتى. ③ ئىككى مەنزىل ئارىلىقى. ④ پوچتا ئاتلىرى تۇرىدىغان يەر.

menzilci. is. ئاتلىق خەت ـ چەك توشۇغۇچى، پوچتكەش.

menzile, menzilet. is. ar. ① باس ـ قۇچ، دەرىجە، ئورۇن. ② قونالغۇ يەر.

menzil.hane. is. ئات پوچتكەشلەرنىڭ يەكۈشلەيدىغان يېرى.

menzilli. s. ① قارىغا ئېتىش ئارىلىقى. ② قونالغۇ يېرى.

menzul, – lü. s. ar. قېرىنداشلىق ۋە باشقا سەۋەبلەردىن ماڭالمايدىغان ھالغا كەلگەن.

mephus. is. ar. بۆلۈم، قىسىم (كىتابنىڭ).

mera. is. ar. ① ئوتلاق، يايلاق. ② تېرىلغۇنىڭ ھايۋان بېقىش ئۈچۈن ئايرىلغان قىسمى.

ئورتاقلىق. ② ئىشەنچە. ③ مۇناسىۋەت.

mercan. is. ar. مارجان (دېڭىزدىن چىقىدىغان).

mercan. köşk. is. مەرجانگۈش (ئىسسىق پۇراقلىق بىرخىل ئۆسۈملۈك).

mercek, – ği. is. مەرجەك (كىنو ۋە رەسىم ئاپپاراتلىرىنىڭ يورۇقلۇقىنى تەڭشەش ئورگىنى).

merci, – i. is. ar. مۇراجىئەت يېرى، ئىلتىماس قىلىنىدىغان يەر.

mercu. s. ar. ① يالۇۋرۇلغان، ئىلتىماس قىلىنغان. ② ئارزۇ قىلىنغان، ئۈمىد قىلىنغان، تىلەنگەن.

mercuh. s. ar. ئۈستۈن تۇتۇلغان، قىممەت بىلىنگەن (قىممەتلىك ھېسابلانغان).

mercum. s. ar. رېجىم جازاسى.

merdan. is. far. مەردلەر، سۆزىدە تۇرىدىغانلار، يىگىتلەر.

merdane[1]. s. far. ① مەردانىلەرچە، مەردلەرچە. ② جاسارەت بىلەن.

merdane[2]. is. ar. نوغۇچ.

merdiven. is. far. ① شوتا. ② تارتما، پەلەمپەي.

merdivenli. s. پەلەمپەيلىك.

merdut. s. ar. ① قۇغلانغان، قوغلاندى. ② رەت قىلىنغان، رەددىيە بېرىلگەن.

merdümgiriz. s. far. كىشىگە ئارىلاشمايدىغان، ئادەمدىن قاچىدىغان.

merebe. is. ar. كەسىپ، ئىش، مەشغۇلىيەت.

merde. is. ar. جاھىل.

merek. is. يەم ـ خەشەك قۇيۇلىدىغان ئۆي.

mergul. s. far. ① تۇرۇلگەن (چاچ).

ھەۋەسكار بالا — na soru soruyor كۆن بويى مەندىن سوئال سورايدۇ.

ئۇۋغا — 2. Avâ meraklı adam قىزىقىدىغان ئادەم.

تاماققا — 3. Yemeğe meraklı زوقى بار.

كىتاب — 4. Kitap meraklisi ئاشىقى.»

meraksiz. s. ① غەمسىز، بىسەم. ② ھەۋىسى يوق، ئىشتىياقى يوق.

meral, – li. is. مارال، بۇغىنىڭ چىشسى.

meralji. is. fr. يوتا ئاغرىقى.

meram. is. ar. ① مەقسەت. ② نىيەت، ئىستەك، ئارزۇ.

merametçi. is. ① ياماقچى (ئۆتۈك). ② كەپشەرچى، داغمالچى.

merametlemek. رېمونت قىلماق، تۈزىمەك، ئوڭشىماق.

merare. is. ar. ئۆت خالتىسى.

merasim. is. ar. ① مۇراسىم. ② نىزام، يول:

«Her işin bir merasimi var — ھەر ئىشنىڭ بىر يولى بولىدۇ.»

merasimsiz. s. مۇراسىمسىز، مۇراسىم ئۆتكۈزمەستىن.

merazibe. is. far. چېگرا قوغدىغۇچىلار.

merbat. is. ar. ① قوي ۋە ئۆچكە باغلايدىغان يەر. ② ئىبادەتخانا (مۇسۇلمانلارنىڭ). ③ مۇناستىر.

merbut, – tu. s. ar. ① باغلاقلىق. ② باغلاقلىق ئات. ③ بىرىگە باغلىنىپ قالماق.

merbutiyet, – ti. is. ① بىرلىك،

دېغان كاناي.

meridyen. s. far. مېرىدىئان سىزىقى.

merih. is. öz. كۆرۈد، مارس (پۇلتۇزى).

merinos. is. isp. مېرىنوس (ئىنچىكە يۇڭلۇق قوي).

meriyat. is. كۆرگىلى بولمىدىغان نەرسىلەر.

merkat. is. ar. قەبرە، مازار.

merkep. is. ar. ① ئېشەك. ② مىنىپ لىمىدىغان نەرسە. ③ كېمە.

merkepçi. is. كىراغا ئېشەك بەرگۈچى.

merkez. is. ar. ① مەركەز، ئوتتۇرا قىسىم، يادرو. ② شەكىل، يۈز. ③ پايتەخت. ④ نۇقتا:

«1. Heytikar kaşkar şehrimizin merkezidir — ھېيتكار قەشقەر شەھرىمىز مەركەزىدە (مەركەزدە) قاق ئوتتۇرىسىدا.

2. Benim düşüncem bu merkezdedir — مېنىڭ چۈشەنچەم مۇشۇ شەكىلدە.

3. Pekin, Çinin merkezidir — بېيجىڭ جۇڭگونىڭ پايتەختىدۇر.

4. Meselenin ağırlık merkezi — مەسىلىنىڭ ئېغىرلىق نۇقتىسى.»

merkezi. s. ar. مەركەزىي:

«Merkezi nokta — مەركەزىي نۇقتا.

Merkezi radyo — «مەركەزىي رادىئو

merkezileşmek. مەركەزلەشمەك، ئوتتۇرىلاشماق.

merkezileştirilmiş. مەركەزلەشتۈرۈلگەن، ئوتتۇرىلاشتۇرۇلگەن.

merkeziyet, – ti. is. مەركەزچىلىك، ئوتتۇرىلاشچىلىك.

merkez. kaç. s. مەركەزدىن قاچقان، مەركەزدىن ئايرىلغان، ئوتتۇرىدىن قاچقان.

② قۇش ئاۋازى. ③ يېقىملىق ئاۋاز.

mergup. s. ar. ياخشى كۆرۈلگەن، يېقىملىق.

merhaba. ar. سالاملاشماق، قارشى ئالماق سۆزى.

merhabalaşmak. سالاملاشماق، سالام بەرمەك.

merhale. is. ar. ① باسقۇچ. ② مەنزىل. ③ ئىككى ئۇچىدىكى ئارىلىقى. ④ بىر كۈنلۈك يول:

«Mücadelenin ilk merhalesi — كۈرەشنىڭ بىرىنچى باسقۇچى.»

merhamet, – ti. is. ar. ئىچ ئاغرىتىش:

«Dulkun, Uçkuna merhamet etti — دولقۇن ئۇچقۇنغا ئىچ ئاغرىتتى.»

merhametsiz. s. شەپقەتسىز، باغرى قاتتىقلىق.

merhem. is. ar. → **Melhem.**

merhub. s. ar. ① قورقۇنچلۇق (نەرسە). ② يولۇاس.

merhum. s. ar. مەرھۇم، رەھمەتلىك (ئەر):

«Merhum başbakan — مەرھۇم باش مىنىستىر (زۇڭلى).»

merhume. s. is. مەرھۇمە (ئايال).

merhun. s. ar. رەھنگە قويۇلغان.

merhuz. s. ar. ① يۇيۇنغان. ② تەرىلگەن.

meri¹. s. ar. كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمىدىغان.

meri². s. ar. ① يۇرگۈزۈلۈۋاتقان. ② گېپىنى ئۆتمىدىغان، نويۇزلۇق، ھۈرمەتسىزلىك قىلغان.

meri. is. ar. تاماق ۋاقتىغا چېلىنىدىغان

mersi. fr. «سالامەت بۇلۇڭ، رەھمەت» دېگەن مەنىده.

mersin. is. yun. يۇپۇرماقلىرى دائىم يېشىل تۇرىدىغان بىر خىل دەرەخ ۋە ئۇنىڭ مېۋىسى.

mersiye. is. ar. مەرسىيە (ۋاپات بولغۇچىغا ئاتاپ يېزىلغان شېئىر ياكى سۆزلەنگەن سۆز).

mersiyehan, mersiyekâr. s. مەرسىيە ئوقۇغۇچى ياكى مەرسىيە سۆزى سۆزلىگۈچى.

mersud. s. ar. ① كۆزىتىش. ② ھېسابلانغان.

mersum. s. ar. ① يېزىلغان. ② ئەسلەنگەن، يادلانغان. ③ ئەنئەنە.

mersumhâr. is. باج يىغقۇچى، باجگىر.

mersus. s. ar. ① قېغۇشۇن بىلەن چىڭىتىلغان. ② چىڭ، پۇختا.

mert. s. far. مەرد، جەسۇر، سۆزىدە تۇرىدىغان.

mertçe. z. مەردلەرچە، باتۇرلارچە.

mertebe. is. ar. ① مەرتىۋە، دەرىجە. ② پەلەمپەي، باسقۇچ. ③ ئۇنۋان. ④ نۆۋەت.

mertek, – ği. is. تۆت بۇرجەك، قېپلىن پەنەركە.

mertub. s. ar. ① يېڭى. ② نەم: «Mertub sebze — يېڭى كۆكتات.

mer'ub. s. ar. قورقماق، چۆچۈگەن، ئۇركۈگەن.

mer'uben. z. قورقماق (چۆچۈگەن) ھالدا.

mervaha. s. ar. تۆزلەكلىك.

mervi. is. ar. ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرگەن.

merzaga. is. ar. پاتقاقلىق.

merkezlemek. مەركەزلىمەك، ئۆزەكلەشتۈرمەك.

merkum. s. ar. ① ئىسمى ئاتالغان. ② يېزىلغان، قەيت قىلىنغان.

merkup, – bu. is. مەسە ئۈستىگە كېيىلىدىغان ئۆتۈك.

merkür. öz. is. مېركۇرىي، ئارزۇ (يۇلتۇزى).

merlıngeç, – cı. is. bot. مەستەكى رۇمى (دەرەخ).

mermer. is. yun. مەرمەر.

mermerci. is. مەرمەر بۇيۇملىرى ئىشلەيدىغان، بولۇپمۇ قەبرە تاشلىرى ياسايدىغان بىرى.

mermercilik, – ği. is. تاشچىلىق ھۈنىرى (سەنئىتى).

mermerşahi. is. ئاق پاختا رەخت.

mermi. is. ar. ئوق: «Top mermisi — توپ ئوقى.

mermiyat. is. ① ئوقلار. ② ئېتىمپ تاشلانغان نەرسىلەر.

mermuz. s. ar. ئىما ـ ئىشارەت بىلەن بىلدۈرمەك.

mermuzat. is. ئىما ـ ئىشارەت بىلەن بىلدۈرۈلگەن نەرسە.

merokoksalji. is. fr. ساغرا ئاغرىقى.

merozmi. is. tip. بەزى پۇراقلارنى پۇرىيالماسلىق.

merrat. is. قېتىم، نۆۋەت (كۆپلۈك).

merre. is. ar. قېتىم، نۆۋەت.

merreten. بىر قېتىم، بىر نۆۋەت.

mersa. is. ar. پورت، غارغالتا.

merserize. is. fr. ① خىمىيەۋى ئۇسۇل بىلەن چۈلاندۇرۇلغان پاختا يىپ. ② s. بۇ خىل يىپ بىلەن توقۇلغان توقۇلما.

لارنىڭ ھاندۇرىسى.

merzagan. is. ar. ① جەھەننەم، دوزاخ. ② مازار، قەبرە.

merzat. is. ar. رازى بولماق، خۇشال بولماق.

merzbbum. is. far. ① دۆلەت. ② ۋەتەن، يۇرت.

merzübum. is. far. ئىقلىم، كىلىمات.

mes¹. is. ar. ① چېقىلىش، تېگىش. ② مەيدانغا كېلىش.

mes². is. isp. چېركاۋلاردا دۇئاغا تەڭكەش قىلىنغان مۇزىكا.

mesabe. is. ar. دەرىجە، ئۇنۋان.

mesaf. is. ar. گىزەككە تۇرىدىغان يەر.

mesafa. is. ar. ئىككى يەر ئارىسىدىكى ئارىلىق، يىراقلىق، ئۇزاقلىق.

mesağ. is. ar. رۇخسەت، ئىجازەت.

mesaha. is. ① يەر ئۆلچەش. ② يەر ئۆلچىمى، يەر كۆلىمى.

mesai. is. ar. خىزمەت، ئەمگەك.

mesaj. is. fr. دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ بىر ـ بىرىگە يازغان خېتى ياكى تەبرىك تېلېگراممىسى، تەبرىك خەت ياكى تەبرىك تېلېگرامما:

«Bay Sunyatsen, Ata Türkün doğum günü dolaysıyla bir mesaj gönderdi- سۇن جۇڭشەن ئەپەندى ئاتا تۈركنىڭ تۇغۇلغان كۈنى مۇناسىۋىتى بىلەن بىر تېلېگرامما ئەۋەتتى.»

mesajeri. is. ar. ① يېڭى چىلارنى ۋە ئۇلارنىڭ يېڭ ـ تاقىنى تەشۋىقىدىغان خىزمەت گۇرۇپپىسى. ② بۇ گۇرۇپپا تۈرىدىغان يەر.

mesane. is. ar. سۈيدۈك خالتىسى، دوڭساق.

mesatir. is. ar. ① سىرلىق. ② تامچە ـ

mesavi¹. is. ar. ئەسكىلىك، يامانلىق (كۆپلۈك).

mesavi². is. ar. ئۆي. تۇرار جاي (كۆپلۈك).

mesbaa. is. ar. يېڭى قاتارلىق يىرتقۇچ ھايۋانلار كۆپ ئورۇنلاشقان رايون.

mesbuk¹, – ku. s. ① ئارقىدا قالغان. ② ئۆتكەندە بولغان، ئۆتمۈش.

mesbûk² s. ar. قېلىپتا تۆكۈلگەن.

mescit. is. ar. مەسچىت.

mescum. is. ar. تۆكۈلگەن، ئاققان.

mescun. is. ar. سېرلانغان، قامالغان، مەھبۇس.

messur. is. ar. ① تاشقىن (سۇ). ② قىزىق دوخۇپكا، ياكى ئۇنجىغان ئوت.

mesdud. is. ar. يېپىقلىق، ئالدىغا تام سېرىقولغان.

meseł. is. ar. ① مەسەل (ئىبرەت ۋە ئۇلىگە ئېلىنىدىغان كىچىك ھېكايە). ② كىنايىلىك سۆز. ③ ئوخشىتىش. ④ ماقال ـ تەمسىل. ⑤ 'تەربىيەۋى ئەھمىيەتكە ئىگە ھېكايە.

meselâ. ar. مەسىلەن.

mesele. is. ar. ① مەسىلەن. ② قىيىن ئىش:

«Turislerin oraya gitmeleri şimdi bir maseledir — سایاھەتچىلەرنىڭ ئۇ يەرگە كېتىشى ئەمدى بىر مەسىلىدۇر.»

mesemme. is. تېرىدىكى ئۇششاق تۆشۈكلەر.

meserret, – ti. is. خۇشاللىق.

mesfu. s. ar. كۆز تەگكەن.

mesfuh. is. ar. ① ئېقىتىلغان، تۆكۈل ـ

meskub. s. ar. تېشىلگەن تۆشۈك.
meskûb. s. ar. قېلىپقا تۆكۈلگەن.
meskûkât, – tı is. ar. مەدەن پۇل (كۆپلۈك).
meskûn. s. ar. ① ئادەم ئولتۇرىدىغان (يەر). ② گۈللەپ ياشنىغان.
meslek, – ki. is. ar. ① كەسىپ. ② مەسلەك، يول، سىستېما.
mesleki. s. ar. كەسپىي، كەسىپكە ئائىت.
meslekli. s. كەسىپ ئەھلى، كەسىپ ئىگىسى، مەسلەكلىك.
mesleksiz. s. ① مەسلەكسىز، بىكار تەلەپ، بىر ئىشنىك بېشىنى تۇتمىغان. ② شاختىن شاختا قونۇپ يۈرگۈچى.
meslektaş. s. ış. ar. كەسىپداش، مەسلەكداش.
meslûh. s. ar. تېرىسى سويۇلغان.
meslûl. ar. ① غىلاپتىدىن چىقىرىلغان (قىلىچ، پىچاق). ② دىن ئۈچۈن قۇربان بولغان. ③ سىل كېسىلىگە گىرىپتار بولغان.
meslût. s. ar. ① مەغلۇپ، يېڭىلگەن. ② زەئىپ، ئاجىز.
mesmuat. is. ar. بىلىنگەن ۋە ئىشىتىلگەن خەۋەرلەر.
mesmum. s. ar. زەھەرلەنگەن، زەھەرلىك.
mesmumen. z. زەھەرلەنگەن ھالدا.
mesmur. s. ar. مىخ بىلەن تۇتتۇرۇلغان.
mesnai. s. ئىككىلىك، ئىككى يۈزلۈك.
mesnet, – di. is. ar. ① تىرەك، دەستەك. ② ئورۇن، ئۇنۇڭان، دەرىجە، ئاتاق.
mesnevi. is. ar. ئىككىلىك، مەسنەۋى (شېئىرىي شەكىل).

گەن. ② تاغنىڭ ئېتىكى.
mesfur. ئېسىمى ئاتالغان، ئېسىمى قەيت قىلىنغان.
mesh[1]. is. ar. مەسى (تېرەت ئالغاندا).
mesh[2]. is. ar. ① قىياپەتسىز ئۆزگەرتىپ سەتلەشتۈش. ② باشقىلارنىڭ شېئىرىنى ئۆزگەرتىپ ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش.
meshetmek. ① سىيلىماق. ② ياغلىماق، ياغ سۈرمەك.
meshuf. is. ar. ① سۇغا قانمىغان. ② سۇسىرىماق.
meshuk. s. ar. يانجىلىپ ئۇندەك ھالغا كەلگەن.
meshun. s. ar. ئېسىتىلغان، يىللىق تىلغان، ئېسىنغان.
meshur. is. ar. سېھىرلەنگەن، جۇدا قىلىنغان.
mesih. is. ar. ① شەكىل ئۆزگەرتكەن. ② ئاجايىپ ـ غارايىپ.
Mesih. öz. is. پەيغەمبەر.
mesihi. s. ar. ① ئەيسا پەيغەمبەر ئۈممىتى. ② خرىستىئان.
mesil[1]. is. ar. سۇ يولى، سۇنىڭ ئېقىش يولى.
mesil[2]. is. ar. ئوخشاش، كەبى، گويا، خۇددى.
mesina. is. it. بىلىق قارمىقىنىك ئات قىلىدىن ياسالغان يېپى.
mesire. is. ar. سايا‌ھەت (سەيلە) قىلىدىغان يەر، ھاۋالىنىدىغان يەر.
mesken. is. ar. ① ئولتۇراق جاي، ئۆي. ② بەزى گۈللەردە ئۇرۇق خالتىسى.
meskenet, – ti. is. ar. ① مىسكىنلىك. ② پەقىرلىق، يوقسۇللۇق. ③ قولسىدىن ئىش كەلمەسلىك.

يه‌تسزلك.

mesum. s. ar. گوناهكار، گوناهلق.

me'sur. s. ar. يوللى كيسلگه‌ن، ئه‌سر ئيلنغان.

mesut. s. ar. به‌ختلك، به‌ختيار: «Mesut bir hayat — به‌ختلك تورموش.»

meşahid. is. ar. شه‌هتلك (كوپلوك).

meşahir[1]. is. ar. كورگه‌زمه (كوپلوك).

meşahir[2]. is. ar. موتهوره‌ر، نوپوز-لوقلار.

meşakkat, — tı. is. ar. موشه‌قه‌ت، قييين.

meşale. si. ar. ① مه‌شئه‌ل، ئوتقاش. ② يورو‌قلوق به‌رگوچى سايمان.

meşale . keş. is. ① مه‌شئه‌ل كوتورگوچى، توتقوچى. ② ره‌هبه‌ر.

meşar. is. ar. هه‌جگه بارغوچيلارنك هاجى بولماستن بورون توردنغان يبرى.

meşari. is. ar. ① يوللار. ② سو توروبسلرى.

meşarib. is. ar. ① خوي، منجه‌ز. ② كورو‌شكا.

meşayeh. is. ar. ماشايخ، شه‌يخلر.

meşbu, — u. s. ar. ① تولغان، لق توشقوزولغان. ② تويغان، توق.

meşcu. s. ar. جاساره‌تلك.

meşcuc. s. ar. باش ۋه يوزندن يارىلانغان.

meşdud. s. ar. ① چك باغلانغان. ② يمپه‌ك ره‌خت.

meşduh. s. ar. ① قورقسان. ② چوچوگه‌ن، هودوقان.

meşe. is. دوب ده‌رىخى.

meşelik, — ği. is. دوبزارلق، دوب ئورمانلقى.

mesnu. s. ar. ① ئشتلگه‌ن، ئاڭلانغان. ② ئاڭلاشقا تيگشلك.

mesra. is. ar. كيچه سه‌يرى، كيچده يولغا چيقش.

mesrah. is. ar. ئوتلاق، يايلاق.

mesrebe. is. ar. ① ئوتلاق. ② به‌ده‌نده مه‌يدندن قبرينغا قه‌ده‌ر ئوزارغان توكلوك يه‌ر.

mesrur. s. ar. خوشاللق.

messah[1]. s. ar. ئولچه‌پ كه‌سكوچى.

messah[2]. ar. ئوزولاپ داۋالنغوچى.

messetmek. ar. هپس قلماق، توىماق: «Ben ihtiyaç messettim — مه‌ن ئيهـ تيياج هپس قيلدم.»

mest[1], — ti. s. far. مه‌ست.

~etmek. ① مه‌ست قيلماق. ② بيهوش قيلماق.

~olmak. ① مه‌ست بولماق. ② بيهوش بولماق.

mest[2], — ti. is.ar. مه‌سه (ئاياغ كيىم).

mestan. is. مه‌ستله‌ر.

mestane. z. مه‌ستانه، ئوزىنى يوقاتقان هالدا.

mestçi. is. مه‌سه تيككوچى.

mestur. is. ar. ئورته‌لگه‌ن، چومكه‌لگه‌ن، خوپيانه.

mesture. is. ar. مه‌خپي يول.

mesudiyet, — ti. is. به‌ختلك.

mes'ul, — lü. is. ar. مه‌سئول، جاۋابكار.

mesuliyet, — ti. مه‌سئوليه‌ت، جاۋابكارلق.

mesuliyetli. is. مه‌سئوليه‌تلك، جاۋابكارلق.

mesuliyetsiz. s. مه‌سئوليه‌تسز.

mesuliyetsizlik, — ği. is. مه‌سئوليه‌تسزلك.

گۇمان پەيدا قىلىدىغان.

meşkûl. is. ar. ① ئۇچ پۇتى ئاق (ئات). ② ئاقساق. ③ ئاپىغى چۈشەلگەن.

meşkûr. s. ar. ① مەدھىيىلەنگەن، كۆيلەنگەن. ② رەھمەت ئېيتىشقا ئەرزىيدىغان.

meşmulat. is. ① ئەتراپى چۆرىدەلگەن، ئىماتلەنگەن. ② بىر نەرسىنىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەر.

meşmum. s. ar. ① پۇراقلىغان. ② ئىپار، ئەتىر قاتارلىق پۇراقلىق نەرسە.

meşmumat. is. پۇراقلىغان نەرسىلەر، ئىپار، ئەتىر قاتارلىق پۇراقلىق نەرسىلەر.

meşra. is. ar. ① چىغىر يول، جەم يول. ② ئېرىق.

meşrep, – bi. is. ar. خۇي، خاراكتېر، ۋەزىيەت:

«Bu adamın meşrebi hoşuma gitmiyor — بۇ ئادەمنىڭ مىجەزى ماڭا ياقمايدۇ.»

meşru, – u. s. ar. ① ھەقلىق، قانۇنىي، يوللۇق. ② ئۇيغۇن.

meşruat. is. قانۇنغا ئۇيغۇن، توغرا.

meşrub, meşrup. s. is. ar. ئىچىلىدىغان نەرسە. ② ئىچىملىك. ③ ئۇسسۇزلۇق.

meşrubat, – tı. is. ar. ئىچىلىدىغان نەرسىلەر.

meşruh. s. ar. ① شەرھلەنگەن. ② تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلگەن.

meşruhat, – tı. is. ar. شەرھ، چۈشەندۈرۈش.

meşrut, – tu. s. ar. شەرتلىك.

meşrutiyet, – ti. is. بىر ھۆكۈمدارنىڭ رەھبەرلىكىدىكى پارلامېنت رەھبەرلىكى.

meşfer. is. ar. كالپۇك، لەۋ، ئەرىن.

meşgale. is. مەشغۇلىيەت.

meşguf. s. ar. ئاشىق، مەجنۇن، سەۋدا.

meşgul, – lü. s. ar. ① مەشغۇل، شۇغۇللىنىش. ② ئويغا پاتماق:

«Müdür şimdi meşguldur — مۇدىر ھازىر ئىش بىلەن مەشغۇل.»

meşguliyet, – ti. is. مەشغۇلىيەت.

meşher. is. ar. كۆرگەزمە.

meşhet, – di. is. ar. شېھىتلەر كۆمۈلگەن جاي.

meşhudat. is. كۆز بىلەن كۆرگەن، تونۇش نەرسىلەر.

meşkum. is. ar. ① جاسارەتلىك. ② شوخ (ئات). ③ قورقۇنچقا سالغۇچى.

meşhum. s. ar. لىق، توشقۇزۇقلۇق.

meşhur. s. ar. ① مەشھۇر، تونۇلغان، ئېتى چىققان، داڭلىق. ② نومۇزلۇق.

meşhut, meşhude. s. ar. تونۇش.

meşib. is. ar. ياشانماق، قېرىماق، چاچ ۋە ساقالى ئاقىرىش.

meşime. is. ar. بالىياتقۇ.

meşin. is. far. كۆن، خورۇم، شاۋرۇن قاتارلىقلار.

meşinci. is. كۆنچى.

meşinli. s. كۆن بىلەن قاپلانغان:

«Meşinli sandık — «كۆن ساندۇق.

meşiyet, – ti. is. ① ئىرادە، ئارزۇ، تىلەك. ② يۇرۇش.

meşk[1]. – ki. is. ar. ① مەشق. ② كۆنۈكمە.

meşk[2]. is. far. تۇلۇم (سۇ قاچىلايدىغان).

meşkçe. is. كىچىك سۇ تۇلۇمى.

meşkûk, – kü. is. ar. گۇمانلىق،

meşta, meştat. is. ar. ① قىشلاق. ② ھەربىي لاگىر.

meşum. s. ar. بەختسىز، تەلەيسىز، ئەسكى.

meşun. s. ar. شالاڭ (چاچ).

meşur. s. ar. ① ئىدراك قىلىنغان، چۈشەنىلگەن. ② بىلىملىك.

meşveret. is. ar. ① پىكىر ئېلىش، كېڭىشىش. ② بىرقانچە كىشىنىڭ يىغىنى.

met,–ddi. is. ar. ① ئۆزىتىش. ② دېگىز سۈيىنىڭ ئۆرلەپ كۆبجىشى.

meta,–ı. is. ar. ① تىجارەت مېلى. ② سەرمايە. ③ ئۆي بىساتلىرى. ④ ئالماشتۇرۇش ياكى سېتىش مەقسىتى بىلەن ئېلىپ چىقارغان نەرسە.

metafizik. is. s. yun. مېتافىزىكا.

metaib. is. ar. ھارغىنلىق، جاپا–مۇشەققەتلىك.

metakroz. is. fr. رەڭنىڭ ئۆزگىرىشى، رەڭ ئۆزگەرتىش.

metal,–li. is. fr. ① مېتال، مەدەن. ② مېتالدىن ياسالغان.

metalib. is. ar. تەلەپلەر، ئىستەكلەر.

metalist. s. fr. مېتال ئىشچىسى.

metalürji. is. fr. مېتاللۇرگىيە.

metalürjik. s. fr. مېتاللۇرگىيىلىك: «Metalürjik endüstri— مېتاللۇرگىيە سانائىتى.»

metanet, – ti. is. چىدام، غەيرەت.

metanetli. s. ar. چىداملىق، غەيرەتلىك.

metanetsiz. s. چىدامسىز، غەيرەتسىز.

metarik. is. ar. ①بولقا، بازغان. ② توقماق، ھاسا. ③ نەيزە.

metelik,–ği. is. yun. ① مېتال پۇل. ② ناھايىتى ئاز.

meteliksiz. s. كەمبەغەل، يوقسۇل.

metenkefal. is. lât. ئارقا مېڭە.

meteorit,–ti. is. ئاسمانىدىن چۈشىدىغان مەدەن ياكى تاش.

meteorizm. is. fr. مەيدە ۋە ئۆچەيلەردە كۆپ مىقداردا گاز توپلىنىش.

meteorolog. is. fr. مېتىئورولوگىيە ئالىمى.

meteoroloji. is. fr. مېتىئورولوگىيە (ھاۋانى ۋە ھاۋاددكى ھادىسىلەرنى تەكشۈرىدىغان ئىلىم).

metfen. is. ar. قەبرە، گۆر.

metfu, – u. s. بېرىلگەن پۇل.

metfun. s. ar. كۆمۈلگەن، دەپنە قىلىنغان.

meth, medih. is. ar. كۆيلەش، ماختاش، مەدھىيىلەش.

methal,–li. is. ar. ① ئىشەكتىن كىرىش يولى. ② ئارىلىشىش، مۇداخىلە قىلىش. ③ بۇغۇز ۋە كۆچىلارنىڭ كىرىش يېرى. ④ كىرىش سۆز.

methar. is. ar. ئامبار، ئىسكىلات.

meth·etmek. مەدھىيىلىمەك، كۆيلىمەك، ماختاق.

methiye, medhiye. is. ar. مەدھىيە.

metin[1], – tni. is. ar. تېكىست: «Bu yazının tam metni — بۇ ماقالىنىڭ تولۇق تېكىستى.»

metin[2]. s. ar. مۇستەھكەم، چىڭ، تىز پۈكمەس.

metis[1]. is. fr. مېتىس (جىنسلىرى باشقا ھايۋانلاردىن تۇغۇلغان ھايۋان)، شالغۇت.

metis[2]. is. fr. ئارىلاشما (توقۇمىچىلىقتا).

metod. is. yun. مېتود، ئۇسۇل.

metodizm. is. fr. -XVIII مېتودىزم (ئەسىردە مەيدانغا كەلگەن دىنىي ئېقىم ۋە خرىستىئان تەرىقاتى).

metodlu. s. ① مېتودقا ئۇيغۇن، سىستېمىلىق. ② مېتودلۇق: «Metedlu bir çalışma — سىستېمىلىق بىر خىزمەت. Metodlu bir adam — مېتودلۇق بىر ئادەم.»

metodoloji. is.fr. مېتودولوگىيە (پەننىڭ بىرەر ساھەسىدە قوللىنىلىدىغان تەتقىقات ئۇسۇللىرىنىڭ يىغىندىسى).

metodsuz. s. ① ئۇسۇلى بولمىغان. ② ئۇسۇلغا دىققەت قىلمايدىغان: «Metodsuz öğretim — ئۇسۇلسىز ئوقۇتۇش. Metodsuz öğrenci — ئۇسۇلغا دىققەت قىلمايدىغان ئوقۇغۇچى.»

metralji. is. .tıp. بالىياتقۇ ئاغرىقى.

metrdotel. is. fr. مېھمانخانا ۋە ئاشخانىلاردا خىزمەتچىلەرنى ئىشقا بۇيرۇپ، ئىش قىلدۇرغۇچى.

metre. is. fr. مېتر.

metrez. is. fr. نىكاھسىز خوتۇن.

metro[1]. is. it. مېترو.

metro[2]. is. fr. مېترو (يەر ئاستى تۆمۈر يولى).

metrodini. is. بالىياتقۇ كېسەللىكى ۋە سانجىقى.

metroloji. is. fr. ① ئۆلچەم ئىلمى. ② ئېغىرلىق ۋە ئۆلچەم ھەققىدىكى كىتاب.

metroparalizi. is. بالىياتقۇنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى.

metropati. is. بالىياتقۇنىڭ بۇزۇقلۇقى، بالىياتقۇ كېسەللىكى.

metroperitonit. is. بالىياتقۇ ۋە قورساق پەردىسى كېسەللىكى.

metropol. is. باشقا دۆلەتلەرنى بېسىۋېلىپ ئۆز مۇستەملىكىسىگە ئايلاندۇرغان ۋە ئۇلارنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىۋاتقان جاھانگىر دۆلەت، مۇستەملىكىچى.

metraji. is. بالىياتقۇنىڭ قانىشى.

metrosel. is. بالىياتقۇنىڭ ساڭگىلاپ قېلىشى.

metrosistoz. is. بالىياتقۇ ئىچىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

metruk,-kü. s.ar. ① تەرك قىلىنغان. ② قوللانمىغان، ئىشلىتىلمىگەن.

metrukât,-tı. is. ar. ئۆلگۈچىدىن قالغان نەرسىلەر، مىراس، تەگمىش.

metruke. is.ar. ① ئېرى تاشلىۋەتكەن خوتۇن. ② ئېرىدىن ئاجراشقان ئايال.

metrukiyet,-ti. is. ar. ئايرىلىش، بوشىنىش.

met' ub. s.ar. ① ھارغان، ھارغىن. ② بىزار بولغان، زېرىككەن.

metze,metzen. is. ئاۋسىترالىيە ۋە گىبرمانىيىلەردە قوللىنىلىدىغان ھەجىم ئۆلچىمى بىرلىكى.

meunet. is. ar. مۇشەققەت، جاپا.

mevad. is.ar. ① كائىناتتىكى مەۋجۇدىيەتلەر. ② ئىشلار. ③ قانۇنلار. ④ ماددىلار.

mevahib. is.ar. ① ئېھسان. ② ئېھسان قىلىنغان نەرسە.

mevaid. is.ar. ① داستخان. ② تەييارلىق.

mevaiz. is. ar. نەسىھەتلەر، تەلـ ماتـلار.

mevkif. is. ar. ①بېكەتلەر، ئۆتەڭلەر. ② ئولتۇرىدىغان يەرلەر.

mevakib. is.ar. گۈرۈھلار، تەشكىلاتـ لار، جەمئىيەتلەر، ئۇيۇشمىلار.

mevalid¹. is.ar. ① تۇغۇلغان يەر. ② تۇغۇلغان ۋاقىت. ③ مەۋلۇتلار.

mevalid². is.ar. ① بوۋاقلار. ② مەۋجۇـ دات، مەۋجۇت نەرسىلەر.

mevani. is. ar. توسۇق، توسالغۇ.

mevaşi. is. ar. قوي، ئۆچكە ۋە كالا قاتارلىق ھايۋانلار.

mevat. is. ar. ① جانسىز نەرسە. ② بوز يەر، ئىگە ـ چاقسىز يەر.

mevazin. is. ar. تارازىلار، جىڭلار.

mevbik. is. sm. خەتەرلىك يـەر، خەۋپلىك يەر.

mevc. is. ar. دولقـۇن.

mevce. is. ar. دولقۇن.

mevceıenmek. دولقۇنلانماق.

mevcudat,–tı. is. ar. مەۋجۇت نەرـ سىلەر، بار نەرسىلەر.

mevcudiyet,–ti. is. ar. مەۋجۇدـ يەت، بارلىق.

mevcut. s. ar. مەۋجۇت، بار.

mevduat,–tı is. ar. ئامانەت نەرسـ لەر، ئامانەت پۇللار.

meveddet,–ti. is.ar. ياخشى كۆرۈش، سۆيۈش، سەۋگى.

mevfur. s. ar. كۆپ، جىق، نۇرغۇن، كۆپەيگەن، كۆپەيتىلگەن.

mevhibe. is. ar. سەدىقە، ئېھسان.

mevhil. s. ar. پاتقاقلىق.

mevhun. s. ar. ئاجىز، زەئىپ.

mevid. is. ar. ① ۋەدە بېرىش، ۋەدە قىلىش. ② ئۇچرىشىش يېرى، كۆرۈـ شۈش يېرى.

mevize,mevizet, meviza. is. نەسىھەت.

Vermek ~ — پەن ـ نەسىھەت قىلماق.

mevki,–i. is. ar. ① يەر، ئورۇن. ② مەخسۇس ئورۇن. ③ مەۋقـە.

mevkid. is. ar. ئوچـاق.

mevkif. is. ar. بېكەت، تۇرغۇچ، ئىسـ تانسا (پويىز).

mevkip,–bi. is. ar. قۇش ئۇۋىسى.

mevkuf. s. ar. ① توتقۇن. ② مۇناسـ ۋەتلىك. ③ تەقدىم قىلىنغان، بېغىشلانغان: «Bütün ümrümü halk davasına mevkuf ettim— پۈتۈن ئۆمرۈمنى خەلـق ئىشىغا تەقدىم قىلدىم.»

mevûl. s. ar. ئامانەت قويۇلغان.

mevkut,–tu. is. ar. مۇددەتلىك چـ قىدىغان.

mevlâ. is. ar. ① ئىگە. ② تەكرى. ③ ئازاد قىلغۇچى. ④ سۆزلەش ھوقـۇـ قى بولغان.

mevlâne. is.ar. ① مەۋلانە (بەزى ئۇـ لـۇغ ئالـىملارغـا بېرىلـگـەن نام). ② ئەپەندىم، جانابى.

mevlit,mevlüt. is. ar. مەۋلۇت (مۇـ ھەممىدە پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلغان كېچـ سى بولۇپ، قەمەرىيە ئايلىرىدىن رەبىئۇل ئەۋۋەلنىڭ ئون ئىككىسىگە توغرا كېلىدۇ).

mevlût. s.ar. ① يېڭى تۇغۇلغان(بالا). ② ئەر ئىسمى.

mevrus. s. ar. مىراس (نەرسە).

mevrut. s. ar. كەلگەن.

mevsik. is.ar. مۇڭدىشىش، چۈشىنىش.

mevsim. is.ar. مەۋسۇم، پەسىل:

تۇرقى قاملاشقان بىر ئادەم.
«قاپىيىلىك سۆز. — Mevzun bir söz
mey. is. شەرقىي ئاناتولىدا قوللىنىلغان بىر خىل سۇناي.
meya. is.ar. ① يېڭى ۋاقتى. ② يەرگە تۆكۈلگەن سۇيۇقلۇقنىڭ ئېقىشى.
meyan. is.far. «شۇ ئەسنادا» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ:
«Bu meyanda o da var — شۇ ئەسنادا ئۇمۇ بار.»
meyancı s. ۋاستە، ۋاستىچى.
meydan. is.ar. ① مەيدان، ئوچۇقچىلىق، ئۈستى ئوچۇق يەر. ② پۈرسەت:
«Yarış meydanı — مۇسابىقە مەيدانى.»
~vermek. پۈرسەت بەرمەك:
meydancı. is. ① قورۇ ۋە باغچىلاردا تازىلىق ئىشچىسى. ② گۇندىپاي.
meydancık, – ğı. كىچىك مەيدان.
meydani. is.dok. بىر خىل يىپەك رەخت.
meydanlık, – ğı. is. ئوچۇقچىلىق.
meyelân. is.ar. ① ئەگرى. ② يېقىنلىق (مۇناسىۋەت).
mey. hane. is.far. مەيخانا، قاۋاقخانا، ھاراقخانا.
meyhaneci. is. قاۋاقخانىچى.
meyil, – yli. is.ar. ① ئىگىلىك، ئەگىم، خاھىش. ② ھەۋەس قىلىش، قىزىقىش. ③ ئىستەك، ئارزۇ.
meyl. etmek. ① مايىل بولماق، تەرىپىنى ئالماق، ئىگىلمەك، يېقىنلاشماق. ② خالىماق، قىزىقماق، ياخشى كۆرمەك.
meymene. is. ar. ھەربىي قوشۇننىڭ ئوڭ قانىتى.
meymenet, – ti. is. ar. ياخشى خۇسۇ- سىيەت، بەخت تەلەي.

«Yazın en sıcak mevsimidir — يازنىڭ ئەڭ ئىسسىق مەۋسۇمىدۇر.
Yağmur mevsimi — «ياغمۇر مەۋسۇمى.
mevsimlik. s. پەسىللىك:
«Ilk bahar ve son baharda giyilen mevsimlik elbise — ئەتىياز ۋە كۈزدە كىيىدىغان پەسىللىك كىيىم.»
mevsimsiz. s. ۋاقتى ئوبدان تاللانمىغان، ۋاقتى كەلمەستىن قىلىنغان.
mevsûk, – ku. s.ar. تۇغرىلىقىغا ئىشىنىلگەن، ئىشەنچلىك.
mevsul, – lü. s.ar ① بىرلەشكەن. ② ئۇلىنىشكەن.
mevsum. s.ar. ① تامغىلانغان، بەلگە قىلىنغان. ② نام بېرىلگەن، ئىسىم قويۇلغان.
mevt, – ti. is.ar. ئۆلۈم.
mevta. is.ar. ئۆلۈك.
mevut. s.ar. ① ۋەدە بېرىلگەن. ② ئالدىن بەلگىلەنگەن (تۇغىتىلغان).
mevvac. s.ar. قاتتىق دولقۇنلۇق.
mevzi, – i. s.ar. ① ئورۇن، پوزىتسىيە، ھالەت، ۋەزىيەت، كۆز قاراش. ② ھەربىي بازا (جېندى).
mevziî s.ar. چەكلىك، كېڭەيمىگەن.
mevzu, – u. is. ar. ① مەسىلە. ② s. قويۇلغان، سېلىنغان. ③ s. قۇرۇلغان:
«Bugün hangı mevzu üzerinde duracağız — بۈگۈن قايسى مەسىلە ئۈستىدە توختىلىمىز.»
mevzuat, – tı is. ① يۇرگۈزۈلمۇاتقان قانۇنلار. ② ساندۇق، تاغار قاتارلىق نەرسە - كېرەك قاچىلايدىغان نەرسە.
mevzun. s.ar. ① تۈزۈك، كىلىشكەن، قامـ لاشقان، ئۇيغۇن. ② قاپىيىلىك، ۋەزنىلىك:
«Erdamı mevzun adam — تەقى-

meymenetli. s. بەختلك، ـ تەلەيلىك.
meymenetsiz. s. تەلەيسز، بەختسز.
meymun. s. ar. تەلەيلىك، بەختلىك.
meyn. is. ar. يالغان، يالغان سۆزلەش.
meysere. is.ar. ① بايلىق. ② هەربىي قوشۇننىڭ سۈل قانتى.
meysir. is. ar. بىرخىل قمار.
meysur. s. ar. ئاسانلاشقان، ئاسان ئىشلەنگەن.
meysurat. is. ئوڭاي نەرسىلەر.
meyt. is. ar. مەيىت، ئۆلۈك.
meyte. is.ar. ① هايۋان ئۆلۈكى، تاپ. ② هارام گۆش.
meyus. s.ar. ① مەيۈس. ② ئۈمىدسىز: «Bundan dolayı meyus olmak — بۇ تۈپەيلى مەيۈس بولماق.»
meyusen. z. ئۈمىدسىز هالدا.
meyusiyet, – ti. is.ar. ئۈمىدسىزلىك.
meyva, meyve. is.far. ① مېۋە. ② پايدا، مەنپەئەت. ③ ياخشى ياكى يامان ئاقىۋەت.
meyvacı. is.far. مېۋە يېتىشتۈرگۈچى ياكى ساتقۇچى.
meyvacılık – ğı. is. ① مېۋە يېتىشتۈرۈش ئىشى. ② مېۋە ئېلىپ ساتقۇچى.
meyva : dışı. is. مېۋە شۆپۈكى، مېۋە پوستى.
meyvahoş. is·far. مېۋە بازىرى.
meyvalı. s. ① مېۋىلىك. ② مېۋىدىن ئىشلەنگەن. ③ ئىچىدە مېۋە بولغان.
meyvalık, – ğı. ① مېۋە باغچىسى. ② مېۋە قاچىسى. ③ مېۋە ساقلايدىغان يەر.
meyvemsi. s. مېۋەسسمان.
meyvasiz. s. مېۋىسىز، مېۋە بەرمەيدىغان.

meyyal, – li. s. ar. ① ئامراق: «Bu çocuk oyuna meyyaldır — بۇ بالا ئويۇنغا ئامراق.»
meyyit, – ti. is. ar. ① مەيىت، ئۆلۈك. ② بەك ئاجىز، زەئىپ.
meyyitane. z ئۆلۈكتەك، ئۆلۈككە ئوخشاش.
mezabir. is.ar. ① قومۇش. ② قومۇش قەلەم.
mezahim. is. ar. ئەرزىمەيدە، جاپا.
mezahir[1]. is. ar. ① نەرسە كۆرۈنگەن يەرلەر. ② ئىپرىشىش.
mezahir[2]. is.ar. گۈللۈك، گۈل باغچىسى.
mezaik. is. ai. تار، قىستاك يەر.
mezak. is. ar. ① لەززەت ئېلىش، تەمىنى تېتىش. ② تەم، لەززەت.
mezalik. is. ar. تېپىلغاق يەر.
mezalim. is. ar. ① زۇلۇم. ② ئەدلىيە ئىدارىسى.
mezar. is. ar. مازار، قەبرە.
mezarcı. is. گۆركار، گۆر قازغۇچى.
mezaristan. is.ar. مازارلىق، گۆرلۈك.
mezarlık, – ğı. is. ar. مازارلىق، گۆرلۈك
mezat, – dı. is. ar. ① قىممەت سېتىش. ② ئۆلگۈچى ياكى كۆچۈپ كەتكۈچىنىڭ نەرسە كېرەكلىرىنى سېتىشقا چىقىرىش.
mezatçı. is. قىممەت ساتقۇچى.
mezbaha. is.ar. قوشخانا.
mezbele. is.ar. ئەخلەتخانا، ئەخلەت سۈپۈرۈندە.
mezbub. s.ar. ① چۆمۈن كۆپ يەر. ② غالجىر، غالجىرلاشقان.
mezbuh. s.ar. ① بوغۇزلانغان. ② قۇر-

دىندىن بۆلۈنۈپ چىققان تارماق. ② يول.
mezer. is. ar. گۈللۈك (باغچە).
mezid. is. s. ar. ① كۆپەيتىش. ② كۆپەيگەن.
mezillet, – ti. is. ① تەبىلغاق (يەر). ② خاتالىشىشقا سەۋەب بولغان نەرسە.
meziyet, – ti. is. ar. ئارتۇقلۇق، ئۈستۈنلۈك، قابىلىيەت.
mezkûr. s. ar. مەزكۇر، يۇقىرىدا ئېيتىلغان.
mezmum. s. ar. سەت كۆرۈنگەن.
mezra. is. ar. ① ئېتىز، تېرىلغۇ يەر.
mezru'. s. ar. ئۆلچەنگەن (گەز، مېتر بىلەن).
mezru'. s. ar. تېرىلغان، تېرىقلىق.
mezruat, – ti. is. ar. زىرائەتلەر.
mezun. s. ar. ① پۈتتۈرگەن (ئوقۇشنى). ② رۇخسەت ئالغان (بىر يەرگە بېرىش ئۈچۈن). ③ قابىلىيەتلىك، هوقۇقلۇق:
« Tarih okulundan mezun — تارىخ مەكتىپىنى پۈتتۈرگەن.
Bunu yapmaya mezun değilim — بۇنى قىلىشقا هوقۇقلۇق ئەمەس.»
mezura. is. it. مېتر (تىككۈچىلەر قولىنىدىغان 1.50 m لىك مېتر).
mezzah. s.ar. هەزىلكەش، قىزىقچى.
mığra. is. zool. يىلانبېلىقنىڭ بىر تۈرى.
mıh. is. far. چوڭ مىخ.
mıhladız. is. ing. ماگنىت.
mıhlamak. ① مىخلىماق. ② بەند قىلىپ قويماق. ③ پىچاق سالماق. ④ ئورناتماق.
mıhî. s. مىخسىمان.
mıhlı. s. ① مىخى بار، مىخلىق. ② مىخلانغان. ③ باغلىق، قاراشلىق.

باغلىق قىلىنغان.
mezbuhane. ar. far. ئاخىرقى ئۇمىد ۋە ئاخىرقى كۈچ بىلەن:
«Mezbuhane bir karşı koyma — ئاخىرقى كۈچ بىلەن قارشى چىقىش.»
mezbur. ar. ① ئىسمى ئاتالغان (ئىسمى تىلغا ئېلىنغان)، يۇقىرىدا يېزىلغاندەك. ② قەيت قىلىنغان.
mezc. is. ar. ئارىلاشتۇرۇش، ئىلەشتۈرۈش.
mezc . etmek. ئارىلاشتۇرماق، قوشماق، ئىلەشتۈرمەك.
meze. is. ① مەزە (قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە قاتارلىق نەرسىلەر). ② هاراق ئىچكەندە يېيىلىدىغان زاكۇسكا. ③ چاقچاق، هەزىل.
mezec. is. پىشلاق، بېلىق كونسېرۋاسى قاتارلىق زاكۇسكا بولىدىغان نەرسىلەرنى ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
mezelenmek. مەزە قىلماق، چاقچاق قىلىپ كۆڭۈل ئاچماق.
mezelik. s. زاكۇسكا، مەزىلىك.
mezellet, – ti. is. ئېتىبارسىزلىق، هەقىرلىق، خورلۇق.
mezemmet, – ti. is. ar. ① ئەيىبلەش مەك. ② ئەيىبلىنىدىغان ئىش.
mezen. is. ar. ① ئۆرپ ـ ئادەت. ② ئۈسۈل، يول.
mezene. is. ar. ئەزان ئوقۇلىدىغان پەشتاق.
mezenkefalon. is. tıp. ئوتتۇرا مېڭە.
mezensefalit, – ti. is. fr. ئوتتۇرا مېڭە كېسەللىكى.
mezesiz. s. زاكۇسكىسىز، قۇرۇق:
«Şarabı mezesiz içti — هاراقنى قۇرۇق ئىچتى.»
mezhep, – bi. is. ar. ① مەزهەپ، بىر

mıklad. is. ① تاچقۇچ، قۇلۇپنىڭ تىلى. ② خەزىنە.

mıknatıs. is. ar. ① ماگنىت. ② ماگنىتلىق ماددا.

mıknatısiyet, – ti. is. ماگنىتلىق خۇسۇسىيىتى.

mıknatıslamak. ماگنىتلاشتۇرماق.

mıknatıslı. s. ماگنىتلىق.

mıncık, – ğı. is. مۇشۇك قاتارلىق هايۋانلارنىڭ تىرناقلىق پەنجىسى.

mıntaka. is. ar. رايون: «Altay mıntakası — «ئالتاي رايۇنى.

mınzar. ar. ① ئەينەك (قارايدىغان). ② رېنتگېن.

mırıldamak. پىچىرلىماق، غودۇڭشۇماق.

mırlamak. مياۋلىماق (مۇشۇك).

mısdak, – kı. is. ar. ① تۇغرا ۋە ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان نەرسە. ② تۆلچەم، مىزان.

mısır. is. bot. كۆممىقۇناق.

mısırlık, – ğı. s. كۆممىقۇناقلىق.

mısır. tavuğu. is. تۇرۇش توخۇسى، كۈركە.

mıskal. is. ar. قۇرمۇشتىن ياسالغان دۇدۇك.

mıskala. is. ar. مەدەن پارقىرىتىدىغان ئەسۋاب.

mısra, – ı. is. ar. مىسرا، شېئىرنىڭ يەتتە قۇر: «Bir mısra şiir — «بىر مىسرا شېئىر.

mıstar. is. ar. سىزغۇچ.

mısvat. is. s. ئاۋازنىڭ كۆچى.

mışıl mışıl. ئاۋازسىز ۋە چۈڭقۇر نەپەس ئېلىش.

mıthan. is. ar. تۈگمەن.

mıtlâk. s. ar. خوتۇن ئېلىپ قويۇۋېتىدىغان. خۇش خۇي (ئادەم).

mıtrab. is. ar. ئۇتائەتچان.

mıtva. s. ar. مىس – مىس: مىس – مىس ئادەم.

mıymıntı. s. «Bu çok mıymıntı bir adam — بۇ بەكمۇ مىس – مىس ئادەم.»

mıymıntılık. is. مىس – مىسلىق.

mızfar. s. ar. ① غالىب. ② ياراڭغا ياماشقان پېلەك.

mızıka. is.yun. ① ئورکېستىر. ② ئېغىز گارمونى (گارمونكا).

mızıkacı. is. ئېغىز گارمونى چالغۇچى.

mızıkçı. s. چىدىماس (چىدىماسلىق قىلىپ ئويۇن بۇزغۇچى).

mızıkçılık, – ğı. is. چىدىماسلىق (ئويۇندا).

mızırdanmak. چىدىماسلىق قىلماق، نارازىلىق ئاھاڭىدا سۆزلىمەك، ھېچ نەرسىدىن مەمنۇن بولماسلىق.

mızmar. is. ar. ئات بەيگىسى مەيدانى.

mızmız. s. ① ھەر نەرسىدىن قۇسۇر چىقارغۇچى. ② ھەددىدىن ئارتۇق ھۇرۇن.

mızmızlanmak. ھۇرۇنلاشماق.

mızmızlık,–ğı. is. ھۇرۇنلۇق.

mızrak, – ğı. is. ar. نەيزە.

mızraklı. s. نەيزە تۇتقان، نەيزىلىك (ئادەم).

mızraksı. s. نەيزىگەئوخشىغان، نەيزىسىمان

mızrap. is. ar. زەخمەك.

mia. is. ar. ئۇچەي.

miad. is. ar. مۇددەت: «Asker ayakkabısının miadi altı aydır — ئەسكەرلەرنىڭ ئاياغ كىيىمنى كىيىش مۇددىتى ئالتە ئاي.»

mibzer. is. ar. ئۇرۇق سېلىش ماشىنىسى.

micred. is. ar. ① چىش تازىلاش

يۇيۇنۇش ئەسۋابلىرى.
migvel. is. ar. خەنجەر، ئىنچكە قىلىچ.
migzel. is. يىپ ئېگىرىدىغان سايمان.
miğfer. is. ar. تۆمۈر قالپاق، مىس قالپاق.
mih. s. far. چوڭ، ئۇلۇغ.
mihad. is. ar. ① تۆشەك. ② مەرۇزە (كۆرپە ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان قىستا ۋە تار گىلەم).
mihan. s. چوڭلار، ئۇلۇغ ئادەملەر.
mihaniki. is. yun → **Mekanik.**
mihatta. is. ar. خەتتاتلارنىڭ قەلەم ئۇچىنى تازىلايدىغان ئەسۋابى.
mihber. is. ar. فىزىكا ۋە خىمىيە تەجرىبىلىرىدە ئىشلىتىلىدىغان ئەينەك نوكەش، كىچىك يېسىلا شېشە.
mihbere. is. سىياھ قۇتىسى.
mihcem. is. ar. قان بېرىش ئەسۋابى.
mihen. is. ar. مۇشەققەت، جاپا.
mihenk, – ği. is. ar. ① ئالتۇننىڭ ساپلىقىنى تەكشۈرىدىغان تاش. ② بىراۋنىڭ ئەخلاقىنى ئۆلچەيدىغان نەرسىلەر.
mihenkçi. is. سىنچى.
mihfer. is. خەتتاتلار ئىشلىتىدىغان قەلەمتىراش.
mihin, mihine. s. far. ئەڭ چوڭ، ئەڭ ئۇلۇغ.
mihir, – hri. is. far. ① سەۋگى، مۇھەببەت. ② مېھىر ھەققى (نىكاھتا). ③ كۈن.
mihleb. is. ar. يىرتقۇچ ھايۋان پەنجىسى.
mihmandar. is. far. ① مېھماندوست، مېھماندار. ② مېھمانلارنى كۈتكۈچى.
mihmandarlık, – ğı. is. مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىش ئىشى، مېھماندارلىق.

ئەسۋابى. ② دوختۇر پىچقى.
miçe. is. it. ① مەيخانا شاگىرتى. ② ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلاردا يارەمچى.
mide. is. ar. ① ئاشقازان. ② ئىشتىھا: «Midem ameliyattan sonra iyi çalişiyor — ئاشقازىنىم ئوپېراتسىيەدىن كېيىن ياخشى ئىشلەيدىغان بولۇپ كەتتى.»
mideci. is. ئاچكۆز.
midecilik, – ği. ئاچكۆزلۈك.
mideşiz. s. ① ھەرقانداق نەرسىنى يەيدىغان. ② يىرگىنمەيدىغان.
midevi. s. ar. ئاشقازانغا ياقىدىغان.
midhat, – tı. is. ar. مەدھىيىلەش، كۆيلەش.
midilli. is. تۇتى (ئاتنىڭ بىر تۈرى).
midrar. is. سۈيدۈك تۇتالماسلىق، پات ـ پات ۋە كۆپ سىيدىغان.
midriyaz. is. far. كۆز قارىچۇقىنىڭ داۋاملىق تۈردە نورمالسىز كېڭىيىپ كېتىشى.
midye. is. zool. yun. قۇلۇل، سەدەپ.
mifreş. is. ar. خەتتاتلارنىڭ پىچقى (قەلەم ئۇچلايدىغان).
mifreşe. is. قەلەمدانىنى يېپىپ قويىدىغان لاتا.
mifsad. is. ar. ① قان ئېلىش. ② قان ئېلىش نەشتىرى.
miftah. is. fr. ① ئاچقۇچ (قۇلۇپنىڭ). ② شىپىر بەلگىسى. ③ چەت تىل ئۆگىنىش قوللانمىسى.
mifzal. is. ar. ئەقىل ۋە پەزىلەت ئىگىسى.
mig. is. far. ① بۇلۇت. ② تۇمان.
migren. is. يېرىم باش ئاغرىقى، شەقىقە.
migsel. is. ar. ئىۋرىق، داس قاتارلىق

mihnet, – ti. is.ar. ① دەرد ـ ئەلەم. ② جاپا مۇشەقىتەت. ③ بالا ـ قازا، مۇسىبەت، تەلەيسىزلىك.

mihnetli. s. ① غەملىك، دەردلىك. ② جاپاكەش.

mihr[1]. is. ar. مېھىر ھەققى (نىكاھتا).

mihr[2]. is. far. كۈن، قۇياش.

mihrace. is. ھىندىستاندا مۇسۇلمان بولمىغان ھۆكۈمدارلارغا بېرىلگەن نام.

mihraf. is. ar. ئىچكى يارىلارنى تەكشۈرۈش ئەسۋابى.

mihrak, – kı. is. مەركەز، مۇھىم نۇقتا، ئاساس.

mihrap, – bı. is. ar. مېھراب (مەسجىتتە).

mihras. is. ar. ھاۋانچا.

mihriban. s. far. مېھرىبان، شەپقەتلىك، دوست.

mihribani. is. دوستلۇق.

mihrnaz. s. كۆپ ناز قىلىدىغان.

mihsad. is. ar. ئوغاق.

mihtab. is. ar. پالتا.

mihter. s. far. تېخىمۇ چوڭ، تېخىمۇ ئۇلۇغ.

mihver. is. ar. ① ئوق (ھارۋىنىڭ). ② مۇھىم نۇقتا.

mika. is. lât. چىرىمتال.

mikado. is. jop. ① ياپونىيەدە خانلىق سارىيى. ② ياپون خانى. ③ بىرخىل گاز ماشىنىسى. ④ بىرخىل قاتار ئويۇنى.

mikafilit, – ti. is. fr. تەبىئىي ئالىيۇمىن.

mikalı. s. ① ئىچىدە چىرىمتال بولغان. ② چىرىمتالغا ئوخشىغان.

mikâp. is. ar. كۇپ:
«Bir metre mikâbı — «بىر كۇب مېتر.

mikat[1]. is. مەككە بولىدا ھاجىلارنىڭ ئېھرام كىيىدىغان يېرى.

mikat[2], – tı. is. بىر ئىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن يەر ۋە ۋاقىت.

mikleme. is. ar. قەلەم قۇتىسى، قەلەمدان.

miknese. is. ar. سۈپۈرگە.

miknet,– ti. is. ar. كىرىچ، قۇۋۇۋەت، قۇدرەت، ئىقتىدار.

miknetli, miknetlü s. كىرىچلىك، قۇۋۇۋەتلىك، قۇدرەتلىك.

mikras, mikraz. is. ar. قايچا.

mikranaliz. is. fr. مىكروئانالىز (كىچىك ماددىلارنىڭ خىمىيۋى ئانالىزى).

mikrob. is. fr. ① مىكروب. ② ساقچى، ژاندارما.

mikrobik. s. مىكروبقا ئائىت.

mikrobiyoloji. is. fr. ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسى ۋە ھايۋانات دۇنياسىغا دائىر.

mikroblanmak. مىكروبلانماق.

mikroblefarizm. is. كۆز قاپاقلىرىنىڭ زىيادە كىچىكلىكى.

mikroblu. s. مىكروبى بولغان، مىكروب يۇققان، مىكروبلۇق.

~ ilaç مىكروبلۇق دورا.

mikrodiseksiyon. is. ئەڭ كىچىك جانلىقلارئۈستىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئوپېراتسىيە.

mikrodenti. is. چىشىنىڭ نورمىدىن زىيادە كىچىك بولۇشى.

mikrofil. s. كىچىك يوپۇرماقلىق.

mikrofon. is. fr. مىكروفون.

mikrofoncu. is. فىلىم ئېلىشتا ۋە تېلېۋىزورغا ئېلىشتا مىكروفون ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى تېخنىك.

mikrofoni. is. ئاۋازنىڭ ئاجىزلىقى، ئاۋازنىڭ بەلگىلىك ھالدا ئاجىزلىشىشى.

mikrofotoğraf. is. yun. مىكروفوتوگراف (مىكروفلارنى رەسىمگە ئالىدىغان ئاپپارات).

mikrogram. is. مىكروگرام (بىر مىليون گراملىق ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

mikrogranit, – ti. is. fr. مىكروگرانىت (ناھايىتى ئۇششاق گرانىت).

mikrohepati. is. جىگەرنىڭ كىچىكلىكى.

mikrokori. is. قارىچۇقنىڭ كىچىك بولۇشى.

mikromasti. ئەمچەكنىڭ نورمىدىن ئارتۇق كىچىك بولۇشى.

mikrometre. is. fr. مىكروميتر (بىر مېترنىڭ مىليونىدىن بىرىگە تەڭ ئۆلچەم).

mikron. is. fr. مىكرون (بىر مېترنىڭ مىليونىدىن بىرىگە، بىر مىللىمېترنىڭ مىڭدىن بىرىگە تەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى).

mikropodi. is. پۇتنىڭ نورمىدىن كىچىك بولۇشى.

mikropsuz. s. مىكروبسىز.

mikropsuzlandırmak. مىكروبسىزلاندۇرماق.

mikrosefal. s. is. باشنىڭ كىچىك بولۇشى.

mikroseli. is. پاچاقلارنىڭ كىچىك بولۇشى.

mikrosi. is. tıp. قولاق قاسقىنىنىڭ كىچىكلىكى.

mikrosomi. is. بەدەننىڭ نورمىدىن زىيادە قىسقىلىقى.

mikrospleni. is. تالنىڭ كىچىكلىكى.

mikrostomi. is. ئېغىزنىڭ كىچىكلىكى.

mikrosaniye. is. بىر سېكۇنتنىڭ مىليونىدىن بىرىگە تەڭ ۋاقىت ئۆلچىمى).

miksar. s. ar. ① كۆپ سۈزلەيدىغان، ۋالاقتەككور. ② كۆپەيتكەن.

miksefe. is. ar. كۆندانساتور (ئىچىگە ئېلېكتر توكى تولدۇرۇلغان ئەسۋاب).

mikser. is. ing. يېمەكلىكلەرنى (قېيتىق، سۈت، مېۋە، كۆك سۈيى، ياغ قاتارلىقلارنى) ئارىلاشتۇرىدىغان ماشىنا.

mikşat. is. ar. خەتتاتلارنىڭ قولموش قەلەملەرنى ئۇچلايدىغان ئەسۋابى.

miktar. is. ar. ① مىقدار، سان. ② بۆلۈم، بۆلۈك:

«Bir miktar asker gönderildi — بىر تۈركۈم ئەسكەر ئەۋەتىلدى.»

mikyas. is. ar. ئۆلچەم سايمىنى.

mil[1]. is. ing. مىل:

«Evimize daha 40 mil var — ئۆيىمىزگە يەنە 40 مىل بار.»

mil[2]. is. كەلكۈندىن كېيىن ھاسىل بولغان قۇملۇق ۋە لاتقا.

mil[3]. is. ar. ① كۆزگە سۈرمە تارتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۇستىخان سايمان. ② ئۇچلۇق پولات قەلەم. ③ ئۇچلۇق تاغ چوققىسى.

milâdi. s. ar. مىلادى.

milâhat. is. ar. ① كېمىچىلىك. ② كېمىچىلىك بىلىمى.

mil.aka. is. ar. ① ياغاچ قوشۇق. ② خەتتاتلار ئىشلىتىدىغان كىچىك قوشۇق.

milaka. tıraş. is. ياغاچ قوشۇق ياسىغۇچى.

milât. is. ar. ① مىلاد (ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلغان كۈنى). ② تۇغۇلغان كۈن.

mildiyu. is. fr. نەملىك دېغى.

milel. is. ar. مىللەتلەر.

milhafe. is. ar. ① يېپىنغان نەرسە. ② يوتقان.

milhez. is. ar. سیاهنی ئیله‌شتۇرۇش ئەسۋابی.
miligram. is. fr. میللیگرام.
mililitre. is. fr. میللیلیتر (بىر لیتر- نىڭ مىڭدىن بىرى).
milimetre. is. fr. میللیمیتر.
milimikron. is. fr. میللیمیکرون.
milis. is. fr. خەلق ئەسكىرى، مىڭبىگ: «Çinde halk milisi çoktur — جۇڭگودا خەلق ئەسكىرى كۆپ.»
militan. s. fr. ① بىر پارتىيە، كۈچ قاراشىدىكى غەلبىسى ئۈچۈن كۈرەش قىلغۇچى. ② بىر تەشكىلاتنىڭ ئاكتىپ ئەزاسى: «Aramızda militan bir dostluk var — ئوتتۇرىمىزدا كۈرەشچان بىر دوستلۇق بار.»
militarist. s. fr. میلىتارىست.
militarizm. is. fr. میلىتارىزم.
milik. is. ar. ① مۈلۈك. ② مەملىكەت.
milkati. is. ar. ① قىسقۇچ، لاخشىگىر. ② بالىياتقۇدىن بالىنى قىسىپ ئالىدىغان سايمان.
milik · bar. is. ing. ئىسپرتىسىز ئىچىملىك.
milik · dar. is. ar. هۆكۈمدار.
milik · dari. is. هۆكۈمدارلىق.
millet, – ti. is. ar. ① مىللەت. ② خەلق. ③ ئوخشاش دىنغا ئېتىقاد قىلغان ئىنسانلار. ④ دىن، مەزھەپ: «Uygur uzun tarihe sahip bir millettir — ئۇيغۇر ئۇزۇن تارىختا ئىگە بىر مىللەت.
Çin milleti — «جۇڭخۇا خەلقى.
milletler · arası. خەلقئارا: «Milletler arası ticaret — خەلقئارا تىجارەت. (سودا)»
millet · vekili. is. خەلق ۋەكىلى.
milli. is. ar. ① مىللىي. ② دۆلەت: «Milli dans — مىللىي ئۇسسۇل. Milli bayram — «دۆلەت بايرىمى.
millileştirmek. ① دۆلەتلەشتۈرمەك. ② مىللىيلەشتۈرمەك: «Daireleri millileştirmek gerekir — ئىدارىلەرنى مىللىيلەشتۈرۈش كېرەك.»
milliyet. is. ar. مىللەت: «Her milliyetten Çin halkı sosyalist yolda ısrarla yürüyor — جۇڭگودىكى ھەر مىللەت خەلقى سوتسىيالىستىك يولدا قەتئىيلىك بىلەن مېڭىۋاتىدۇ.»
milliyetçi. is. مىللەتچى.
milliyetçilik, – ği. is. مىللەتچىلىك: «Sosyalist rejimde milliyetçilik halkın çıkarlarına ters düşer — سوتسىيالىستىك تۈزۈمدە مىللەتچىلىك قىلىش خەلق مەنپەئىتىگە خىلاپتۇر.»
millet · perver. s. is. مىللەتپەرۋەر.
millet · perverlik, – ği. is. مىللەتپەرۋەرلىك.
milliyetsiz. s. مىللەتسىز سۆيمەيدىغان.
milliyon. is. ar. ① مىللەتچىلەر. ② ئىرقچىلار.
milyar. is. s. fr. مىلىيارد.
milyardar. is. s. بايلىقى مىلياردقا يەتكەن ئادەم، ناھايىتى باي ئادەم.
milyun. s. is. مىليون: «Çindeki milyonlarca insan mesut hayat yaşiyor — جۇڭگودىكى مىليونلارچە ئىنسان بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.»
milyoner. s. is. مىليونېر: «Kapitalist ülkelerde milyonerler

مەدەنلەرنى سرلايدىغان).

minam. is. ar. كۆپ ئېھسان قىلغان.

minare. is. ar. ئەزان ئوقۇلىدىغان پەشتاق، مۇنار.

minarat. is. ar. مۇنارلار.

minassa. is. ar. ① تويدا قىز ئولتۇرىدىغان يەر. ② كۆرگەزمە يېرى.

minbad. z. ar. بۇنددىن كېيىن.

minbaz. is. osm. پاختا ئاتقۇچىلارنىڭ كىرىچىنى ئۇرىدىغان توقمىقى.

mindef. is. ar. پاختا ئېتىش، پاختا ئاتقۇچىلارنىڭ سايمىنى.

mindel. s. ar. ① ئاچكۆز، تويماس. ② مۇستەبىت.

minder. is. ar. ① كۆرپە، سېلىنچا. ② پاراستىن ئۇستىدە تەنھەرىكەت قىلىدىغان كۆرپە.

mine. is. far. ① مەدەنلەرنى سرلايدىغان سىر. ② سائەت. كومپاس قاتارلىقلارنىڭ رەقىمى، يېزىق ۋە باشقا بەلگىلەر بويلىغان يۈزى. ③ نەپىس ئىشلەنگەن نەقىش. ④ چىشنىڭ ئۈستىگە قاپلانغان كىرلىك. ⑤ ئايال ئىسمى.

mineci. is. سىرچى.

minelemek. نەقىشلىمەك: «Yüzüğü minelemek — ئۈزۈكنى نەقىشلىمەك.»

mineral. s. fr. مىنېرال: «Mineral maddeler — مىنېرال ماددىلار.»

mineralleştirmek. ① بىر مەدەنىنى پىشۇرماق (ئوت ۋە باشقا يوللار بىلەن). ② مەدەننى ئېرىتىپ، مەدەن سۈيى قىلماق.

mineralog. is. fr. مىنېرالوگىك (مىنېرال بىلىمىنى تەتقىق قىلغۇچى).

çok olmasına rağmen yoksullar da sayısızdir — كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردە مىليونېرلار بولغىنىغا قارىماي، كەمبەغەللەرمۇ سان ـ ساناقسىزدۇر.»

mim¹. ar. 24 دنچىسى. ② ئەبجەد ھېسابىدا «40» نى بىلدۈرىدىغان ھەرپ. ③ مۇھەررەم ئېيىنى بىلدۈرىدىغان بەلگە.

mim². is. fr. ① كونا يۇنانلىقلاردا يازغۇچىلارنىڭ ئەنئەنىلەرگە ئاساسەن يازغان خەلق كومېدىيىسى. ② بۇ خىل كومېدىيىدە رول ئالغۇچى.

mimar. is. ar. قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسى: «Bizde mimarlar çok yetişmeli — بىزدە قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسلىرى كۆپ تەربىيىلىنىشى كېرەك.»

mimari. s. ar. ① بىناكارچىلىق. ② قۇرۇلۇش ئىشىغا ئائىت. ③ بىر بىنانىڭ شەكلى، خۇسۇسىيىتى. ④ شەكىل، مودا.

mimariye. is. s. بىناكارچىلىقتا ببرىلگەن ھەق.

mimarlık, – ğı. is. → **Mimari.**

mimber. is. مۇنبەر.

mimik. is. fr. ① يۈزنىڭ قىسىل ۋە پۈت بىلەن ئىپادىلەش سەنئىتى. ② سۆزلىگەندە يۈزدە كۆرۈلگەن ئىپادىلەر. ③ ئويۇنچىلارنىڭ يۈزدىكى ئىپادە ھەرىكىتى.

mimli. s. ar. ئەسكى دەپ تونۇلغان.

mina¹. is. گىرىتسىيىدە قوللىنىلىدىغان ئېغىرلىق ئۆلچىمى.

mina². is. ar. پورت.

mina³. is. far. ① بوتۇلكا، شىشە. ② ئاسمان. ③ سىر (تۆمۈر قاتارلىق

مۇزىكىلىق ئويۇنى.

minşar. is. همره (ياغاچچىلارنىڭ).

minşari. s. همرىگه ئوخشاش.

mintan. is. far. ① ياقىسىز ۋه ئۇزۇن يەڭلىك ئەرلەر كۆڭلىكى. ② كۆڭلەك ئۈستىگە كىيىلىدىغان يەڭلىك جىلىتكە.

minu. is. ① جەننەت. ② زۇمرەت (تاش). ③ پەلەك، ئاسمان. ④ بۇتۇلكا، ئەينەك.

minüskül. is. fr. كىچىك هەرپ.

minval, – li. is. ar. يول، ئۇسۇل، مېتود.

minyatür, – rü. is. fr. ① كىچىك زامان كىتابچىلىقىدا نەپىس ئىشلەنگەن رەسىملەرگە بېرىلگەن نام. ② قەغەز، پەل چىشى ۋە باشقا نەرسىلەرگە رەسىم سىزىش ياكى رەسىم ئويۇش سەنئىتى. ③ s. بەك كىچىك.

minyon. s. fr. نازۇك، ئىنچىكە، ئوماق: «Minyon bir kadın — نازۇك بىر ئايال.»

minzar. is. ar. ئەينەك.

mir[1]**.** is. far. باشلىق، قوماندان، ئەمىر.

mir[2]**.** is. rus. رۇس دېھقانلار جەمئىيىتى.

mira. is. ar. رىياكارلىق، ئىككى يۈزلىمىلىك.

mir . ab. is. far. مىراب (سۇ ئىشلىتىلىدىغان ئېرىق مەسئۇل خادىم)، كۆكبېشى.

miraç, mirac. ① مىراج (ئىسلام دىنى ئېتىقادى بويىچە مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئاسمانغا چىقىپ خۇدا بىلەن كۆرۈشۈشى). ② چىقىدىغان يەر. ③ پەلەمپەي، شوتا.

mirahur. is. قەدىمدە سارايدا ئات باققۇچى، مىراخور.

miralay. is. far. پولكوۋنىك.

mirar. is. ar. نۆۋەت، قېتىم (كۆپلۈك).

mineraloj. is. fr. مىنېرال بىلىمى. مىنېراللوگىيە.

minerograf. is. fr. مىنېراللارنىڭ تارىخىنى يازغۇچى.

minhac. is. ar. ① چوڭ ۋە كەڭ يول. ② تەدبىر، ئۇسۇل، مېتود، يول.

minhat. is. ar. ياغاچچىلارنىڭ رەندىسى.

mini. is. كىچىك ۋەمازىلىدىغان(كىشىلەرنى).

minibüs. is. كىچىك ئاپتوبۇس، بولكىۋاي.

minicik. s. بەك كىچىك.

minik. s. ھەم كىچىك، ھەم ياخشى كۆرۈنىدىغان.

minimal. s. fr. → **Minimum.**

minimini. s. بەك كىچىك ۋە چىرايلىق.

minimum. is. مىنىمۇم، بىر نەرسىنىڭ بەك كىچىك دەرىجىسى.

minkar. is. ar. ① تاشچىلارنىڭ قەلەملىمى (سۇمبىسى). ② كىچىك قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى.

minkani. s. تۇمشۇقسىمان.

minkaş. is. ar. ① قىسقۇچ، موچۇن. ② تۆمۈر قەلەم.

minnet, – ti. is. ar. مىننەت: «Mümin minnet duyduğundan dolayı teşekkür etti — مۆمىن مىننەتدار بولغانلىقى ئۈچۈن رەھمەت ئېيتتى.»

minnettar. s. ar. مىننەتدار.

minnettarlık, – ğı. is. مىننەتدارلىق.

minser. is. ar. ① يىرتقۇچ قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى. ② تاشچىلارنىڭ قەلەملىمى (سۇمبىسى).

minstrel. is. ① ساز چالغۇچى ياكى ناخشا ئېيتقۇچى. ② ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ

miraren. z. قېتىملارچە.
miras. is. ar. ئۆلگۈچىدىن قالغان مال ـ مۈلۈك، مىراس، تەگمىش.
mirasçi. is. ① مىراسخور. ② بىرىنىڭ ئىشىنى داۋام قىلدۇرغۇچى.
mirasçilik, – ği. is. مىراسخورلۇق.
miras . yedi. is. s. كۆپ مىراس قالغان.
mirat. is. ar. ئەينەك.
mirfak. is. ar. ① جەينىسەك (قول). ② يېلىمەك ـ ئىچمەك ئامبىرى ياكى ئاشخانا.
mirfaka. is. ar. جەينەك قويۇلىدىغان كىچىك ياستۇق.
mirfed. is. ar. چوك ئاپقۇر.
miri. s. far. ① ھۆكۈمەتنىڭ، خەزىنىنىڭ مالىيەسى. ② دۆلەت خەزىنىسى. ③ ھۆكۈمەت ئالىدىغان باج.
mirkak. is. ar. نۇغۇچ.
mirkam. is. ar. ① قەلەم. ② قۇياش سائىتىنىڭ مىلى.
mirkat. ar. پەلەمپەي، تاتما، شوتا.
mirliva. is. far. گېنېرال، بىرىگادىر.
mirsat, – dı. is. ① يۇلتۇزلار تەتقىقاتىدا ئىشلىتىدىغان ئەسۋاب. ② كېمە ۋە پاراخوتنىڭ سۇغا ئاتىدىغان تۆمۈرى. ③ كۆزەت قىلىش يېرى، قاراۋۇل يېرى.
mirveha. is. ar. يەلپۇگۈچ.
miryametre. is. fr. 10 مېتر لىق كونا ئۆلچەم.
mirza. is. ar. مىرزا (بىر قەبىلەئۇنۋانى).
mis[1]. is. ar. ① ئىپار. ② مۇكەممەل، ناھايىتى ياخشى.
~sabunu. ئەتىرسوپۇن.
mis[2]. is. ing. شەخسىي ئائىلىلەردە بالا تەربىيىلىگۈچى.
misafir. is. ar. ① مېھمان. ② كۆز ئېقىغا چۈشكەن داغ. ③ مۇساپىر (سەپەر ئۈستىدىكى):
«Bize sık sık misafir geliyor — بىزگە ـ پات ـ پات مېھمان كېلىپ تۇرىدۇ.»
misafir . hane. is. ar – far. مېھمانخانا:
«Konukları misafirhaneye davet etmek — مېھمانلارنى مېھمانخانىغا تەكلىپ قىلىش لازىم.»
misafir.perver. is. ar. مېھماندوست:
«Uygurlar misafirperverdirler — ئۇيغۇرلار مېھمانىدوست كېلىدۇ.»
misafir.perverlik, – ği. is. مېھماندوستلۇق:
«Biz misafir perverlikle ün almıştik — بىز مېھمانىدوستلۇق بىلەن شۆھرەت قازانغان.»
misak[1]. is. ar. ① ۋەدىلەشمەك، باغلاشماق. ② قەسەم.
misak[2]. is. ar. ئىلگىرى سۈرۈش.
misal, – li. is. ar. ① مىسال. ② ئوخشاش، خۇددى. ③ چۈش.
misam. is. ar. بىلەك.
misbah. is. ar. ① چىراغ، لامپا. ② ئەتىگەنىدە شاراب ئىچىدىغان ئىستاكان.
misbak. is. چىلگە شال.
misbar. is. چۆكۈر ياپىلارغا تەقىلىدىغان دوپىلانغان داكا.
misen. is. ar. بۈلەي تېشى.
misil, – sli. is. ar. ① ئوخشاشلىق. ② ھەسسە:
«Dünyada bunun misli yoktur — دۇنيادا بۇنىڭ ئوخشاشلىقى يوقتۇر.»
misilleme. is. ياماشقا ياماشلىق قىلىش.
misk, – ki. is. ar. ئىپار.

misk. öküzü. is. ئىپار كالىسى.
misk. sıçanı. is. ئىپار چاشقىنى.
misma. is. ar. ① قۇلاق. ② قۇلاقلىق (رادىئو ۋە تېلېفون ئاڭلايدىغان). ③ تىڭشىغۇچ (دوختۇرلارنىڭ كېسەل تەكشۈرىدىغان).
mismar. is. ar. مىخ.
misvak. is. ar. مىسۋاك (مۇسۇلمانلار-نىڭ چىش يۇيىدىغان ياغاچ چوتكىسى).
misyon. is. fr. ① ۋەزىپە، بىرىگە يۈكلەنگەن ۋەزىپە. ② ھۆكۈمەت تەرىپىدىن بېرىلگەن ۋاقىتلىق ۋەزىپە.
misyoner. is. fr. ① دىن تارقاتقۇچى پاپا، راھىب. ② بىر پىكىرگە ۋە بىر غايىگە ئۆزىنى ئاتىغان ۋە بۇنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا كىرىشكەن ئادەم.
miş. is. far. قوي.
mişar. is. ar. ئوندىن بىر.
mişkat. is. ar. قارا چىراغ، لامپا ۋە شام قويۇش ئۈچۈن تامغا ئويۇلغان ئويۇق.
mişmiş, mişmiş. is. ئۆرۈك ۋە ياۋا ئۆرۈك.
mişrat[1]. is. ar. دائىم كۈن نۇرى چۈشىدىغان يەر، كۈنگەي.
mişrat[2]. is. ar. ① نەشتەر. ② ئۆتكۈر پىچاق.
mişvare. is. ar. ① ھەرە كۆنەگىسى. ② ھەرە كۆنەگىسىدىن ھەسەل ئالىدىغان سايمان.
mişvar. gâh. is. ar. ① ئات بازىرى. ② ئويۇن كۆرسىتىلىدىغان يەر.
mişvel. is. ar. كىچىك ئوغاق.
mişveli. s. ئوغاقسىمان.
mit. is. fr. ① ئەپسانىلەر. ② خىيالىي.
mitil. is. ① ياستۇق ياكى يوتقان

miskal[1], – li. is. ar. مىسقال:
«Bir miskal altın — بىر مىسقال ئالتۇن.»
miskal[2], miskale. is. ar. زەرگەرلەر-نىڭ مەدەننى جۇلالاندۇرىدىغان ئەسۋابى.
miskam. s. ar. ئاغرىقچان.
miskap, – bı. is. ar. سۇمبە.
miskat. is. ar. ① سۇ تۇڭى، ئىدىش. ② قەدەھ.
misket[1]. is. fr. ① بۇمبا ئىچىدىكى قوغۇشۇن ۋە تۆمۈر پارچىلىرى. ② بىلىيارت تېشى.
misket[2]. is. s. ① خۇش خۇي پۇراق-لىق، پۇراقلىق ئۈزۈم ھارىقى:
«Misket şarabı — پۇراقلىق ھاراق.
misk. faresi. is. ئىپار چاشقىنى.
misk. geyiği. is. ئىپار كېيىكى.
miski. s. ① ئىپارىدەك پۇرايدىغان. ② ئىپارىدەك قارا رەڭلىك.
miskin. s. ① قارا رەڭلىك. ② تەركىبىدە ئىپار بولغان.
miskin. s. ar. ① ھەرقانداق ئىش ئالدىدا ئۆزىنى چىقارمايدىغان، جىمغۇر. ② ھەددىدىن ئارتۇق ھۇرۇن، مەس-مەس. ③ ماخاۋ كېسىلىگە ئۇچرىغان. ④ ئاجىز، بىچارە:
«Ne miskin adam — نېمىدېگەن جىمغۇر ئادەم.
Bırakın şu miskini elinden bir şey gelmez — قويۇڭلا! ئۇ مەس-مەسنى، قولىدىن بىر نەرسە كەلمەيدۇ.»
miskin. hane. is. ar. ماخاۋ كېسەللىرى توپلانغان يەر.
miskinleşmek. ھۇرۇنلاشماق.

mizahçı. is. ① ساتىرچى، هەجۋيچى. كەكەتمەچى. ② چاقچاقچى. ھەزىلكەش.

mizahi. s. ساتىرىك ئەسەر، ھەجۋىي ئەسەر.

mizan. is. ar. ① تارازا. ② ئۆلچەم. ③ ئادالەت، باراۋەرلىك. ④ ئەقىل ـ ئىدراك.

mizansen. is. fr. لىرىك ۋە دراماتىك بىر ئەسەرنى سەھنىلەشتۈرۈش.

mizantrop. s. is. fr. نەزەردىن چۈشكەن، نەپرەتكە ئۇچرىغان:

«Ben mizantropum, toplantılarda bulunamam — مەن نەزەردىن چۈشكەن بىر ئادەم، شۇڭا يىغىلىشلاردا بولالمايمەن.»

mizar. is. ar. ① پەردە. ② توسالغۇ، توسۇق. ③ يوپۇق.

miz. ban. is. far. ئۆي ئىگىسى، مېھمان كۈتكۈچى.

mizebbe. is. ar. چۆدىن قورۇغۇچ.

mizer. is. ar. پەشتىمال.

mizkâr. is. ar. دائىم ئەركەك تىۇغىدىغان چىشى.

mizmar. is. ① نەيگە ئوخشاپ قالىدىغان ساز. ② نەپەس يولى.

mizvae. is. ar. ئەردىن ئەرگە چىقىپ تۇرىدىغان خوتۇن.

mobilya, mobilye. is. it. ئۆي جاھازىلىرى، ئۆي سايمانلىرى.

mobilyacı. is. ① ئۆي جاھازىلىرىنى ياسايدىغان ۋە ساتىدىغان ئادەم. ② ئۆي جاھازىلىرى دۇكىنى.

mobilyalı. s. ئۆي جاھازىلىرى بىلەن جاھازىلانغان.

mobilyasiz. s. ئۆي جاھازىلىرى بىلەن كىرلىكى. ② ئىككى تەرىپى ئاق، كىرلىكسىز يوتقان.

mitin. is. far. تاشچىلارنىڭ جوتۇسى.

miting. is. ing. زور يىغىن:

«Milli bayramı dolaysıyla Pekinde bir miting yapıldı — دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن بېيجىڭدا زور يىغىن ئۆتكۈزۈلدى.»

mitoloji. is. fr. ئەپسانىلەر ھەققىدىكى بىلىم.

mitoman. s. is. يالغان سۆزلەشنى ئادەت قىلىۋالغان.

mitos. is. yun. ⇨ **Mit.**

mitra. is. lat. چوڭ جوتۇ.

miyah. is. ar. سۇلار.

miyar. is. ar. ① قىممەتلىك مەدەنىي لەردە ئېغىرلىقى، قىممىتى ۋە ساپلىقىنى ئايرىيدىغان ئۆلچىگۈچ. ② ئۆلچەم.

miyav. is. مىياڭ (مۇشۇك ئاۋازى).

miyavlamak. مىياڭلىماق (مۇشۇك).

miyop, – pu. s. is. ① يېراقنى كۆرەلمەيدىغان (كۆز). ② يېقىنىنىلا ئوچۇق كۆرىدىغان (ئادەم).

miz. is. far. ① داستىخان. ② مېھمان.

miza. is. it. دوغا چىققان پۇل.

mizâb. is. ar. سۇ يولى.

mizaç, – çı. is. ar. ① مىجەز، خاراكتېر، خۇي. ② ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ فىزىئولوگىيىلىك تۈزۈلۈشى.

mizaçlı. s. يا ئۇنداق، يا مۇنداق مىجەزى بار.

mizaçsız. s. سالامەتلىكى ياخشى بولمىغان، مىجەزى يوقلۇق، كەيپى يوق.

mizah. is. ar. ① ھەجۋىي، تەنە، كەكەتمە. ② چاقچاق، ھەزىل.

بىر تونغا ئۆزگىرىشى (نوتىغا).

Moğol. öz. is. موڭغۇل: «İç moğulistan özerk bölgesi — ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونى.»

mokasen. is. fr. ① پەس پاشنىلىق، بۆغقۇچسىز ئاياغ كىيىمى.

mola. is. it. ① ھاردۇق ئېلىش، دەم ئېلىش. ② تۆرنى سۈغا تاشلاش (بېلىقچىلارنىڭ): «Köye gidinceye kadar iki yerde mola verdik — يېزىغا بېرىشتا ئىككى يەردە ھاردۇق ئالدۇق.»

molas. is. s. كاربونا تىلىق قۇم تېشى، كاربونا تلىق قۇم تېشىدىن ھاسىل بولغان.

molekül, – lü. is. fr. مولېكۇلا، زەررىچە.

moleskin. is. ing. ① ئەستەر قىلىدىغان تۆتىلىق رەخت. ② پارقىرىتىلغان مەخسۇس پاختىلىق رەخت.

molla. is. ar. ① موللا، چوڭ قازى، چوڭ ئالىم. ② مەدرىس ئوقۇغۇچىسى، تالىپ. «Türk mollası — ئۇرۇك ئالىمى.»

moloz. is. yun. ① تۆپا، خىش ئارىلاشقان تاش پارچىلىرى. ② قۇرۇلۇش ئورنىدىكى ئەخلەتلەر. ③ s. قىممەتسىز، ئىشقا يارىمايدىغان.

molozcu. is. قۇرۇلۇش ئورنىدىكى كېرەكسىز تاش ـ تۆپىلارنى توشۇغۇچى.

molozlaşmak. ① سەتلەشمەك. ② قېرىلاشماق: «Ona bak epeyce molozlaşmiş — ئۇنىڭغا قارىغىنا، خېلىلا قېرىپتۇ.»

molozluk, – ğu. is. كېرەكسىز تاشلار بىلەن تولۇپ كەتكەن توپا جاھازىلانمىغان.

moda. is. it. ① مودا، پاسون. ② زامانغا لايىق: «Elbise modası. — كىيىم پاسونى. Moda bir şafka — زامانغا لايىق شەپكە.»

model. is. fr. ① مودېل (بىر نەرسىنىڭ نۇسخىسى). ② شەكىل. ③ ئۆرنەك ۋۇرنىلى. ④ تىپ، كاتېگورىيە. ⑤ ئوخشاشلىق. ⑥ كىيىم نۇسخىلىرى ۋۇرنىلى. ⑦ مەلۇم زامانغا خاس: «1. Bu elbisenin modelini beğenmedim — بۇ كىيىمنىڭ شەكلىنى ياقتۇرمىدىم. 2. Bu şekli modelden aldım — بۇ شەكىلنى ئۆرنەك ۋۇرنىلىدىن ئالدىم. 3. Bu çocuk annesinin modelidir — بۇ بالا ئانىسىنىڭ ئۆزىلا... 4. 1970 modeli bir teyp — 1970 ـ يىلى ئىشلەنگەن ئۇنىئالغۇ.»

modelci. is. مودېل ياسىغۇچى ۋە ھازىرلىغۇچى.

modelcilik, – ği. is. مودېلچىلىك.

modelhane. is. مودېل ياساش ئىشخانىسى.

moderatör, – rü. s. fr. ئاستىلاتقۇچ.

modern. s. fr. زامانىۋى: «Modern silah — زامانىۋى قورال.»

modernleştirmek. زامانىۋىلاشتۇرماق: «Çinde dört modernleştirme gerçekleştiriliyor — جۇڭگودا تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئىشقا ئاشۇرۇلۇۋاتىدۇ.»

modistra. is. it. تىككۈچى ئايال.

modülasyon. is. fr. ① ئاۋاز ئۇرغۇسى. ② مۇزىكىنىڭ بىر تونىدىن باشقا

غان ئىلمىي ئەسەر).

monokl, – lü. is. fr. يالغۇز كۆزلۈك كۆزەينەك.

monolog. is. fr. مونولوگ (سەھنىدە، بۇلۇپمۇ دراما ئەسەرلىرىدە رول ئالغۇچىلاردىن بىرىنىڭ باشقىلارغا يەنى باشقا روللاردىكى ئارتىسلارغا ياكى يالغۇز ئۆزىگە ۋە ياكى تاماشىچىلارغا قارىتا سۆزلىگەن نۇتقى).

monopil. s. يالغۇز ئىشكىلىك.

monotip. is. lat. ھەرپ تىزىش ماشىنىسى.

monoton. s. fr. تەكشىلىگەن، ئوخشاش چىققان (ئاۋاز)، تەكەش قىلىنغان.

monoroy. is. يالغۇز رېلىس ئۈستىدە ماكىدىغان قاتناش ۋاستىسى.

monosikl. is. fr. سېرىكچىلارنىڭ يالغۇز چاقلىق ۋېلىسىپىتى.

monoteizm. is. بىر خۇدالىق.

monsenyör, – rü. is. fr. بىر ھۆكۈمدار ئائىلىنىڭ شاھزادىلىرىگە، پاپالارغا ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك دىنىي ئادەملەرگە بېرىلگەن ئاتاق، ئۇنۋان.

monşer. fr. دوستۇم.

montaj. is. fr. ① ھەر تۈرلۈك ماشىنا ۋە ئۈسكۈنىلەرنى ياكى بىر كارخانىنىڭ ئايرىم – ئايرىم قىسىملىرىنى بەلگىلىك بىر پىلان ئاساسىدا جاي – جايىغا قويۇپ ئورنىتىش، يېغىپ تەييار ھالغا كەلتۈرۈش. ② سەھنە ئەسىرى ياكى باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەردە ئېپىزوت ۋە پارچىلارنى ئاجرىتىۋېلىپ بىر – بىرىگە ئۇلاپ تەرتىپكە سېلىپ قىسقا بىر ئەسەر يارىتىش.

mor. s. سۆسۈن (رەڭ).

دۆڭسى.

mona. is. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق مايمۇن.

monark. is. fr. مونارخىيە باشلىقى.

monarşi. is. fr. مونارخىيە (يەككە ھاكىمىيەتچىلىك).

monarşist. is. fr. مونارخىيە تەرەپدارى، مونارخىيىلىك دۆلەت تۈزۈمىندىكى تەرەپدارى.

monarşizm. is. fr. مونارخىزم.

moncuk, – ğu. is. ① تىلتۇمار (كۆز، تىل، تەگمىسۇن دېگەن نىيەت بىلەن بويۇنغا ئېسىۋالىدىغان مونچاق). ② زىننەت ئۈچۈن بويۇنغا ئېسىلىدىغان تۈرلۈك قىممەتباھا تاشلار.

monden. s. fr. ① ئويۇن – تاماشا ئۈچۈن دائىما بىر يەرگە توپلانغانلار، ياسىنىدىغانلار. ② ئويۇن – تاماشىنى ياخشى كۆرىدىغان. ③ ھەۋەسكە، ئويۇن – تاماشىغا بېرىلگەن.

mongo. is. مۇڭغۇلىيىنىڭ پۈل بىرلىكى.

mongos. is. بىر ئەمچەكلىك مايمۇن.

monitön, – rü. is. fr. ① ئەقىل ئۆگەتكۈچى ياكى دەرس بەرگۈچى. ② تەنھەرىكەت ئۆگەتكۈچى.

monizm. is. fr. مونىزم (بىرچىلىك دۇنيانىڭ نېگىزىنى روھ دەپ بىلىدىغان پەلسەپىۋى تەلىمات).

monodram. is. يالغۇز ناخشىچى ئۈچۈن يېزىلغان ئوپېرا.

monogam. s. fr. ئۆمرىدە بىرلا قېتىم ئۆيلەنگەن ياكى تۇرمۇشقا چىققان.

monografi. is. fr. مونوگرافىيە (ئالاھىدە بىر مەسىلىنى ياكى بىرەر تېمىنى ھەر تەرەپتىن تەتقىق قىلىشقا بېغىشلانـ

moral. is. fr. مەنەۋی كۆچ.

morarmak. ① سۆسۈن رەڭگە كىرمەك. ② تاتىرىپ كەتمەك. ③ كۆكىرىپ كەتمەك:

«Yüzü birden bire morardı — يۈزى بىردىنلا تاتىرىپ كەتتى.

Soğuktan dodakları morardı — سوغۇقتىن كالپۇكلىرى كۆكىرىپ كەتتى.»

morartmak. سۆسۈن رەڭ بەرمەك.

moratoryum. is. lat. ئۇرۇش ياكى بۇھران تۈپەيلىدىن خەلق ئۈستىدىكى قەرزلەرنىڭ ھۆكۈمەت تەرىپىدىن كېچىكتۈرۈلۈشى.

marfoloji. is. fr. مورفولوگىيە (① ئور- گانىزملارنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە شەكلى توغرىسىدىكى ئىلىم. ② گرامماتىكىنىڭ سۆز تۈرلىرى، سۆزلەرنىڭ ئۆزگىرىشى توغرىسىدىكى بۆلۈمى).

morfolojik. s. مورفولوگىيىلىك.

morina. is. يېغى ئۇچۇن ئوۋلىنىدىغان بېلىق.

mors. is. fr. شىمالىي دېڭىزدا ياشايدىغان سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، دېڭىز پىلى.

mort. s. is. fr. ① ئۆلگەن، ئۆلۈك. ② ئۆلۈم.

mort. s. ئۆلگەن.

mortlamak. ئۆلمەك:

«Çoktan mortladı — ئۇزۇندىن بېرى ئۆلگەن.»

mortlatmak. ① ئۆلتۈرتمەك. ② ئۇتۇۋالماق.

morto. is. it. ئۆلمەك.

mortocu. is. ① تاۋۇت كۆتۈرگۈچى. ② ئۆلۈم - يېتىمدە ئايەت ئوقۇپ تۇرمۇش كەچۈرگۈچى. ③ ئىمام. ④ تاۋۇت ھارۋىسى.

moruk. is. erm. بۇۋاي، ياشانغان قېرى.

moruklamak, moruklaşmak. قېرىماق، ياشانماق:

«Seni görmiyeli iyice moruklamışsın — سېنى كۆرمىگەندىن بېرى خېلىلا قېرىپسەن.»

moskof. is. ① ئىلگىرى دوستلارغا بېرىلگەن نام. ② موسكۋالىق. ③ رۇسلار. ④ ئىنسابسىز، مەرھەمەتسىز زالىم.

mosmor. s. ① پۈتۈنلەي سۆسۈن، ھەممە يېرى بىنەپشە رەڭ. ② ئىزا تارتماق.

mostra. is. it. ① ئۈلگە، نۇسخا، ئەۋرىشكە. ② ئوۋلىنىدىغان قۇشلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىش ئۈچۈن دوراش.

motel. is. fr. ئاپتوموبۇس ۋە ئاپتوموبىل بىلەن سەپەر قىلغۇچىلار ئۈچۈن تەييارلانغان كىچىك مېھمانخانا.

motiç. is. fr. ① سيوژىتنىڭ تەركىبىي ئېلېمېنتى، ئەسەرنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى. ② ئاھاڭ، كۈي.

motive etmek. ھەرىكەت قىلدۇرماق، ھەرىكەتكە كەلتۈرمەك.

motor, motör. is. fr. ماتور.

motor. bot, – tu. is. ing. ماتورلۇق قېيىق.

motorlu. s. ماتورلۇق.

motorsuz. s. ماتورسىز.

motosiklet, – ti. is. موتسىكلىت.

moto. tren. is. fr. ماتورلۇق پويىز.

motris. is. fr. ئىچىدىن يانىدىغان،

ردش كىرگۈزۈلگەن، ئىسلاھ قىلغان. ② تەكلەشتۈرگەن، ئوخشاش قىلغان.

muaddit, – di. is. ar. سانغۇچ، سانغۇچى.

muadele. is. ar. ① تەڭلىك، باراۋەر ۋەرلىك، ئوخشاشلىق. ② چۈشىنىكسىز ۋە بۆلۈنمەس نەرسە.

muadil. s. ar. تەڭ، باراۋەر.

muaf. s. ar. ① كەچۈرۈم قىلىنغان، ئەپۇ قىلىنغان. ② پەرقلەندۈرۈلگەن. ③ ئەركىن، ئازاد، ھۈر.

muafat. is. ar. ① كەچۈرۈش، ئەپۇ قىلىش. ② ئاسراش، قوغداش، ھمايە قىلىش.

muafiyet, – ti. is. ar. ئالاھىدىلىك.

muahat. is. ar. ① قېرىنداشلىق، تۇغقانلىق. ② قېرىنداشچە مۇھەببەت. ③ يېقىن دوستلۇق.

muahede. is. توختامنامە، شەرتنامە، كېلىشىم.

muaheze. is. ar. ① ئەيىبلەش. ② تەنقىد.

muahezekar. ئەيىبلەنگەن. ② تەنقىدلەنگەن.

muaheze-name. is. تەنقىدىي ئەسەر (ماقالە).

muahhar. is. ar. ① كەينىگە سۈرۈلگەن، كېچىكتۈرۈلگەن. ② ساغىرا، سان (ھايۋانلارنىڭ).

muahid. is. osm. كېلىشكەن ھەر ئىككى تەرەپ، كېلىشىم ئىمزالاشقان تەرەپلەر.

muahidin. s. ar. كېلىشىم قىلغان تەرەپلەر.

muakab. s. ar. جازالاندۇرۇلغان.

muakabe. s. ar. ① جازالاش. ② جازا. دۈشىگاتپل بىلەن ماڭىدىغان ۋە پويىزنى سۆرەيدىغان ماشىنا.

mozaik, – ği. is. fr. خىلمۇ خىل رەڭدىكى مەرمەر تاشلار بىلەن چىقىرىلغان رەسىم ياكى گۈل بېزىكى.

mozaikçi. is. قۇرۇلۇشلاردا مەرمەر تاشتىن گۈل ۋە رەسىم چىقارغۇچى.

mozak. is. تۆگگۈز كۈچۈكى، تۇروشىن.

mozole. is. fr. ئابىدە، خاتىرە سارىيى، قەبرە، مازار.

mönü, menü. is. fr. ① تاماق تۈرى جەدۋىلى، تاماق تۈرلىرىنىڭ ئىسىملىكى. ② داستىخانغا كەلتۈرۈلىدىغان يېمەكلىكلەر.

mû, mûy. is. تۈك، مويى.

muabber. s. ar. تەبىر بېرىلگەن، ئۆرۈلگەن (چۈش).

muabbir. s. is. ar. چۈش ئۆرىگۈچى، چۈشكە تەبىر بەرگۈچى.

muaccel. s. ar. ① ئالدىدىن. ② ئالدىراش. ③ تۈرك مۇزىكىسىدىن بىر مۇقام.

muaccib. s. ar. ① ھەيران قالدىغان. ② چۆچۈتىدىغان، ئاجايىپ.

muacciz. s. ar. زېرىكتۈرگۈچى، ئىچ پۇشۇرىدىغان.

muad[1]. s. ar. ھازىرلاقلىق، تەييارلىق، ھازىرلانغان، تەييارلانغان.

muad[2]. s. ar. ① دۆلەتلەشكەن. ② قالاقلاشقان، كەينىگە قايتقان.

muadadat, – tı. is. يارىدەم قىلىش.

muadat. is. ar. دۈشمەنلىك، ئۆچ مەنلىك.

muaddel. s. ar. ئۆزگەرتىلگەن، ئۆزگىرىش كىرگۈزۈلگەن.

muaddil. s. ai. ① ئۆزگەرتكەن، ئۆزگە

(سودا). ④ جنسي مؤناسبؤەت، جنسي ئالاقه:

«1. Buna karşı muamelesini beğenmedim — بؤنىڭغا بولغان مؤئامىلىسىنى ياقتۇرمىدىم.

2. Bu adam muamele bilmiyor — بۇ ئادەم ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيدۇ.

3. Borsada bugün muamele olmadı — بازاردا بۈگۈن ئېلىش - بېرىش بولمىدى.»

muameleci. is. s. ① ماناش ئېلىپ ئىشلەيدىغان. ② يۇقىرى ئۆسۈم بىلەن قەرز بەرگۈچى، جازانىخور.

muamma. is. ar. ① تېپىشماق. ② سىرلىق ئىش.

muammer. s. ar. ① ئۇزۇن يىللار ياشىغان، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن. ② ئايال ۋە ئەر ئىسمى.

muammerin. ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەنلەر.

muanat. is. ar. ① بىر نەرسىنىڭ جاپاسىنى تارتماقلىق. ② كۆز - قۇلاق بولماق.

muanber. s. ar. خۇش پۇراقلىق.

muanede. is. ① جاھىللىق قىلماق. ② جاھىللاشماق.

muanık. s. ar. قۇچاقلاشقان.

muanid. s. ar. جاھىل.

muanidane. is. جاھىللارچە.

muannif. s. ar. قاتتىق ئەيىبلەنگەن.

muannit. s. ar. جاھىل.

muannitlik, – ği. is. جاھىللىق.

muanven. s. ar. ① ئاتاق، ئۇنۋان بېرىلگەن ياكى ئۇنۋان ئالغان. ② تەنىستەنىلىك.

muaraza. is. ① غەۋغا. ② قارشى جازا بېرىلگەن، چارەكۆرۈلگەن. **muakib.** s. ar.

mukaid. s. ar. ① كېلىشىم ھاسىل قىلغان. ② سۆزلەشكەن ۋە كېلىشىم ھاسىل قىلغانلاردىن بىرى.

muakakd. s. is. ar. ① تۈگۈلۈك، تۈگۈك. ② مۇرەككەپ ۋە يېپىسىق (سۆز). ③ چۈشىنىكسىز سۆز.

muakkip. s. ar. قوغلىغان، ئىزىغا چۈشكەن

mualeca. is. ar. ① دورا. ② دورا بېرىش.

muallâ. s. ar. ① يۇقىرى، ئۇلۇغ. ② بىرخىل ھۆسنىخەت شەكلى. ③ ئۈستۈن، ④ ئايال ئىسمى.

muallâk, – kı, s. ① مۇئەللەق، ئېسىقلىق. ② ھاۋادا، بوشلۇقتا تۇرغان. ③ باغلىق. ④ بوشلۇق:

«Bu mesele muallâk kaldı — بۇ مەسىلە ئېسىقلىق قالدى.

Bu iş size muallâktır — بۇ ئىش سىزگە باغلىق.»

mualleł. s. ar. ئىللەتلىك، ناچار.

muallem. s. ar. تەربىيىلەنگەن.

muallil. s. is. ar. قىينىچىلىق تۇغدۇرۇپ بەرگەن، باھانە تاپقان.

muallim. is. ar. مۇئەللىم، ئوقۇتقۇچى (ئەر).

muallime. is. ar. مۇئەللىمە، ئايال ئوقۇتقۇچى.

muallim hane. is. ar. دارىلمۇئەللىمىن، ئوقۇتقۇچى يېتىشتۈرۈش مەكتىپى.

muallimlik, – ği. is. مۇئەللىملىك، ئوقۇتقۇچىلىق.

muamele. is. ar. ① مۇئامىلە. ② پول، ئۆسۈل، قائىدە. ③ ئېلىم - بېرىم

ئازار چەككەن.

muatıb. s. ar. ئازارلىغان، ئازار بەرگەن.

muattal. s. ar. ① ئىشلىمەس، ياراماس. ② بوش، ئىشسىز، بىكار.

muattar. s. ar. ① خۇش بۇي پۈراقلىق، گۈزەل پۈراقلىق. ② بىرخىل لاله. ③ ئايالچە ئىسىم.

muavedet. is. ar. قايتىش.

muavenet. is. ar. ياردەم، ياردەمچىلىك.

muavin. s. ar. مۇئاۋىن، ياردەمچى، ئورۇنباسار.

muavinlik, – ği. is. مۇئاۋىنلىق، ياردەمچىلىك، ئورۇنباسارلىق.

muavveç. s. ar. ① ئەگرى - بۈگرى. ② ئىگىلىك، ئىگىلگەن.

muavvik. s. ar. بىر ئىش، مەسىلە ۋە باشقىنى كەينىگە سۆرىمەك، ئىسىپ قويماق.

muayede. is. ar. ① بايراملىشىش، بىر - بىرىنى تەبرىكلەش. ② ئوسمان پادىشاھلىقى ساراىيىدا روزى ھېيت ۋە قۇربان ھېيت كۈنلىرى ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىم.

muayene. is. ar. ① كۆزدىن كەچۈرۈش، تەكشۈرۈش. ② دىئاگنوز (دوختۇرلۇق).

muayneci. is. چېگرىدىن ئۆتكەن ئەشيالارنى ئىچىپ تەكشۈرگۈچى خادىم.

muayyenat. is. ئەسكەر ۋە دۆلەت خادىملىرىگە دۆلەت تەرىپىدىن بەلگىلىك مۇددەتتە بېرىلىدىغان ئاشلىق ۋە باشقىلار.

muayene. hane. is. ar – far. كېسەل كۆرۈش ئۆيى.

muayyen. s. ar. ① مۇئەييەن، بەلگىلىك، چەكلىك، زېمىن پەسكىرده بولۇش.

muarekât. is. ar. سوقۇش، ئۇرۇش، غوۋغا، ماجىرا.

muareke. is. ar. سوقۇش، غوۋغا.

muariz. s. ar. قارشى چىققان، قارشى سۆزلىگەن.

muarra. s. ar. ① يالىڭاچ، يالىڭاچ لانغان. ② مەھرۇم بولغان، پاكىزلانغان.

muarreb. s. ar. ئەرەبلەشتۈرۈلگەن. ئەرەبلەشكەن.

muarref. s. ar. ① تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلگەن، تەپسىلىي تونۇلغان. ② بىلىنگەن، تونۇلغان. ③ تونۇشلۇق.

muarrık. s. ar. تەرلەتكۈچى (دورا).

muasare, muasaret. is. ar. زامانداشلىق، ئوخشاش زاماندا ياشىغانلىق.

muasat. is. ar. ئىسيان قىلىش، تۆپىلاڭ قىلىش.

muasere. is. ar. ① قىيىنچىلىق، جاپالىق. ② كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق، پەقىرلىق.

muasır. is. s. زامانداش.

muasırlaşmak. زامانغا ئۇيغۇنلاشماق.

muasi. is. ar. ئىسيان كۆتۈرگەن، توپىلاڭ قىلغان.

muassel. s. ar. ھەسەل تارىلاشقان.

muaşaka. is. ar. مۇھەببەتلىشىش، بىر - بىرىگە ئاشىق بولۇش.

muaşiran. is. بىرلىكتە ياشىغان ئادەملەر.

muaşşir. s. ar. ① ئونلۇق، ئونغا بۆلۈنگەن، ئوندىن بولغان. ② ئون مىسرالىق شېئىر.

muaşşir. is. ar. ئۆشره يىغقۇچى.

muatep, muateb. s. ar. ئازارلانغان،

قىلغۇچى.

muciz. s. ar. قىسقا سۆز بىلەن كۆپ نەرسە ئاڭلاتقان.

mucize. is. ar. ① مۆجىزە. ② ھادىسە. ③ ھەيران قالدۇرىدىغان.

mucuk. is. كىچىك چۈمۈن.

mucur. is. ① كۆمۈر ئۆۋىقى. ② بىر نەرسىنىڭ يارىماس قىسمى.

muçik. is. ساپاننىڭ پاتقىقنى تازىلايدىغان ئۆمۈر كالتەك.

muda. s. ar. ئامانەت قويۇلغان (نەرسە).

mudarib. s. ar. ئۇرۇشقاق، بىر - بىرىنى ئۇرىدىغان.

mudhik. s. ar. كۈلدۈ كۈچى.

mudhikat. is. كۈلكىلىك نەرسىلەر، كومېدىيە.

mudhike. is. ar. كومېدىيە.

mudi. is. ar. ئامانەت قويغان (پۇل).

mudil[1]. s. ar. مۈشكۈل، قىيىن.

mudil[2]. is. ar. يولدىن چىقارغان، ئازدۇرغان.

mudilat. is. ar. قىيىن ئىشلار.

mufahham. s. ar. ئۇلۇغلۇق، ئېتىبارلىق، ئىززەتلىك.

mufarakat. is. ar. ئەر - خوتۇنلىق «تالاق» يولى بىلەن ئايرىلىشى.

mufarık. s. ar. ئايرىلغان، ئاجراشقان (ئەر - خوتۇن).

mufassal. s. ar. مۇپەسسەل، ئۆزۈندىن - ئۆزۈنغا چۈشەندۈرۈلگەن.

mûfi. s. ar. ① ئىشقا ئاشۇرغان. ② سادىقە تىلىك بىلەن ئىشلىگەن. ③ تۈگەتكەن، تاماملىغان، پۈتتۈرگەن.

muftır. s. ar. ئېپتار قىلغان، ئېغىز ئاچقان (ئادەم).

گىلىك. ② قارارلاشتۇرۇلغان.

muazadet. is. يارىدەم قىلىش.

muazere. is. ئۆزرە سورىماق.

muazzam. s. ar. ① چوڭ، زور، يوغان. ② ئەھمىيەتلىك. ③ قۇدرەتلىك، كۈچلۈك:

«Muazzam at — «كۈچلۈك ئات.

muazzep, – bi. s. ar. ئازاب چەككەن، قىينالغان، جاپا تارتقان.

muazzez. s. ar. ① ھۆرمەت بىلەن قوبۇل قىلىغان. ② ئەزىز. ③ ئايال ئىسمى.

muazzir. s. ar. يالغان.

mubah. s. ar. مۇباھ (ئىسلام دىنىدا).

mubayaa. is. ar. سېتىۋالماق.

mubayaacı. is. سېتىۋالغۇچى.

mubiden. is. مەجبۇرى راھىبلىرىنىڭ باشلىقى.

mubit, – di. is. far. مەجبۇرىلارنىڭ راھىبى.

mubtal. s. ar. ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.

muceb. s. ar. is. ① كېرەكلىك، لازىملىق. ② بىر سۆز ۋە بۇيرۇقنىڭ نەتىجىسى. ③ مەسئۇل بىراۋنىڭ ئىمزاسى.

mucer. s. ar. ئىجارىگە بېرىلگەن (نەرسە).

muci. s. ar. ① قىسقا، يىغىنچاق (ماقالە). ② يېزىش ئۇسلۇبى.

muci. s. ar. ئاغرىتقان، جانىنى قىينايدىغان.

mucibe. s. ar. ① لازىم بولغان. ② is. سەۋەب.

mucir. s. is. ar. ئىجارىگە بەرگەن، ئىجارىگە ئالغان.

mucit, – di. is. ar. ئىجاد قىلغان، ئىجاد

mug. is. far. ① ئوتقا چوقۇنىدىغان، زەردۇشت دىنىدىكى (ئادەم). ② مەيخانىچى.
mugabene. s. ar. بىر ـ بىرىنى ئالداش.
mugaddi. s. ar. باققۇچى.
mugalebe. is. ar. غەلىبە قىلىش ئۈچۈن تىرىشىش.
mugalla. s. is. ar. ① قاينىتىلغان (نەرسە). ② پۈتۈن دەرىخى، ماي چىچقىكى ۋە باشقىلاردىن قاينىتىلغان شەربەت (دورا).
mugalli. s. ar. ياخشى قاينىتىلغان.
mugammed. s. ① يېپىلغان، يېپىشقاق. ② غىلاپ كىچىدىكى.
mugan. is. far. ① ئوتقا چوقۇنىدىغانلار. ② تەرىقەت باشلىقى.
muganni. s. is. ناخشىچى.
muganniye. is. ناخشىچى ئايال ياكى قىز.
mugayebe. is. ar. غايىب بولماق، يوقىماق.
mugayeret, – ti. خىلاپلىق، ئۇيغۇنسىزلىق، پەرقلىق.
mugayir. s. ar. خىلاپ، ماس كەلمىگەن.
mugaylan. is. ياتاق، تۆگە تىكىنى.
mugayyer. s. ar. غەيرىيلەشتۈرۈلگەن، ئۆزگەرتىلگەن.
mugayyebat, – ti. is. كۆرۈنمەيدىغان ۋە غايىب نەرسىلەر.
mugayyebe. s. يوشۇرۇن، كۆرۈنمىگەن.
mugayyib. s. يوشۇرۇلغان، غايىب بولغان.
mugazzi. s. ar. باققان، باققۇچى.
mugbeçe. is. far. ① زەردۇشت دىنىي ئىبادەتخانىسىدىكى خىزمەتچى بالىلار. ② مەيخانا شاگىرتى.
mugis. s. ar. ياردەم قىلغان، ياردەم قىلغۇچى.

mugmed. s. ar. غىلاپقا سېلىنغان، يېپىپ قويۇلغان.
mugtariyet. is. ar. ① چەت ئەل تەرىپىدىن ئىدارە قىلىنىشى. ② مۇستەملىكە، يېرىم مۇستەقىللىق.
mugtasib. s. ar. بېسىپ ئالغان، مەجبۇرىي قوللىغا كىرگۈزۈۋالغان، تارتىپ ئېلىنغان.
mugterib. s. ar. ① پاتقان، چۆككەن. ② غۇربەت چەككەن. ③ كۈننىڭ پېتىشى.
mugtenem. s. غەنىيمەت (ئولجا) ئېلىنغان.
muğfel. s. ar. ئالدىنىلغان.
muğfil. s. ar. ئالدامچى، گوللامچى.
muğkede. is. ① زەردۇشت دىنىدىكىلەرنىڭ ئېلىك ئىبادەتخانىسى. ② مەيخانا.
muğlak, – kı. s. ar. ① چۈشىنىش تەس بولغان، چۈشىنىكسىز. ② يات كەلگەن، بىئەپ تۇيۇلغان. ③ يېپىق:
«Bu olgular bana muğlak geliyor — بۇ ئىشلار ماڭا يات تۇيۇلۇۋاتىدۇ.»
muğlakat. is. چۈشىنىكسىز، چۈشىنىش قىيىن بولغان.
muğlakiyet. is. چۈشىنەلمەسلىك.
muğlim. is. ar. بەچچىۋاز.
muğrak. s. ar. غەرق بولۇپ كەتكەن، پېتىپ كەتكەن، چۆكۈپ كەتكەن.
muğterik. s. سۇدا تۇنجۇقۇپ قالغان.
muğterif. s. ar. ئوچۇم بىلەن سۇ ئېلىش.
muğtesil. is. دىنىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە يۇيۇنۇش.
muğzib. is. ئاچچىقلاندۇرۇش، غەزەپكە كەلتۈرۈش.
muh. is. ar. ① يىلىك. ② مېڭە. ③ جەۋھەر.
muhabbet, – ti. is. ① مۇھەببەت. ② يار ـ ياردىلىق، دوستلۇق:

muhadenet, – ti. is. ar. دوستلۇق.
muhadi. s. ar. هىيله قىلغۇچى، ئالدامچى.
muhadiane. z. هىيلىگەرلىك بىلەن، ئالدامچىلىق بىلەن.
muhafaza. is. ar. مۇھاپىزەت، ئاسراش، ساقلاش.
muhafazakâr. s. is. ar. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.
muhafete. is. ar. ئاستا ئوقۇش ياكى سۆزلەش.
muhafız. s. ar. قوغدىغۇچى: «Muhafız birlikleri — مۇھاپىزەتچىلەر قىسمى.»
muhakat. is. ar. چۆچەك ئېيتىشماق، بىر – بىرىگە ھېكايە سۆزلەپ بەرمەك.
muhakeme. is. ar. ① مۇھاكىمە. ② ھۆكۈم قىلىش، كېسىش.
muhakkak, – kı. s. ar. مۇھەققەق، چوقۇم: «O, yarın muhakkak gélecek — ئۇ، ئەتىلىككە چوقۇم كېلىدۇ.»
muhakkar. s. ar. خورلانغان، ھاقارەتكە ئۇچرىغان.
muhakkik. s. ar. تەكشۈرۈپ ھەقىقەتنى ئوتتۇرىغا چىقارغۇچى.
muhakkem. s. ar. مۇستەھكەملەنگەن.
muhakkir. s. ar. ھاقارەتلىگۈچى، خورلىغۇچى، پەس كۆرگۈچى.
muhal, – li. s. ar. ① ئىمكانسىز. ② چۈشىنىكسىز.
muhalaa. is. ar. ئايالنىڭ بىر مۇنچە پۇل بېرىپ ئېرىدىن ئاجرىشىشى.
muhalefet, – ti. is. ar. قارشىلىق، خىلاپلىق، زىتلىق: «Muhalefet parti — قارشى پارتىيە.»
muhaleset, – ti. is. ar. دوستلۇق،

muhabbet beslemek — مۇھەببەت بىلدۈرمەك.
Muhabbet etmek — «مۇڭداشماق.
muhabbetleşmek. دوستلارچە مۇناسىۋەتتە بولماق، مۇھەببەتلەشمەك.
muhabbet.name. is. ar. مۇھەببەت خېتى، مۇھەببەتنامە.
muhabere. is. خەۋەرلىشىش، خەت يېزىشىش.
muhabereci. is. خەت تۇشۇغۇچىسى ئەسكەر.
muhabir. is. ar. مۇخبىر.
muhabirlik, – ği. is. مۇخبىرلىق.
mahacat. is. ① تېپىشماق مۇسابىقىسى. ② بىر – بىرىنى ھەجۈي قىلماق.
muhacce. is. ar. بىر – بىرى بىلەن تالاش – تارتىش قىلماق، بىر نەرسىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن تىرىشماق.
muhaccel. s. ① ھۇجرىغا (يېڭى تۇي بولغانلارنىڭ ئۆيى) كىرگەن. ② is. يۇتسىدا ئاق ھالقىسى بار ئات.
muhacceme. is. ھەر تەرەپتىن بىردەك قىلىنغان ھۇجۇم.
muhaceret, – ti. is. بىر يەردىن باشقا يەرگە كۆچۈپ بېرىپ يەرلەشمەك.
muhacim. s. ar. ھۇجۇم قىلغۇچى.
muhacir. is. ar. مۇھاجىر، كۆچمەن.
muhacirin. is. كۆچمەنلەر، مۇھەممەد پەيغەمبەر بىلەن مەككىدىن مەدىنىگە كۆچكەنلەر.
muhacirlik, – ği. is. كۆچمەنلىك.
muhaddep, – bi. is. ar. دۇمباق، تۇمپەك يېپ چىققان.
muhaddir. s. is. ھۆشسىزلانىدۇرۇش دورىسى.
muhaddis. s. ar. ھەدىسنى كەلتۈرىدىغان.

شېئىر).
muhammin. s. ar. ① تەخمىن قىلغان. ② تەخمىنەن باھا كەسكۈچى.
muhammis. is. كۆممىسقۇناق قاتارلىق نەرسىلەرنى قورۇپ ساتقۇچى.
muhanat. s. is. ar. ① رەزىل، پەسكەش. ② قورقاق، قورقۇنچاق.
muhanna[1]. s. ar. ئەگىرى، ئېگىسلىك، پۈكۈكلۈك.
muhanna[2]. s. ar. خېنىلەنگەن، خېنە بىلەن بويالغان.
muhannes. s. is. رەزىل، پەسكەش، نامەرد.
muhanneslik, – ği. is. ar. قورقاقلىق.
muhannit. s. ar. جەسەتلەرنى مۇمياللىغۇچى
muharat. is. ar. بىرى بىلەن چاقچاق لاشماق، چاقچاق بىلەن ئۆزىنى خۇش قىلماق.
muharebe. is. ar. ① سوقۇش، ئۇرۇش، جەڭ. ② قاتتىق تالىشىش، قاتتىق مۇنازىرە قىلىشىش:
«Ikinci dünya muharebesi — ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.»
muharese, muhareset. is. ar. قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.
muhareşe. is. كۆشكۈرتمەك.
muharip, – bi. s. ar. جەڭچى، كۈرەشچى.
muharrem. is. ar. ① قەمەرىيە كالېندارىدا بىرىنچى ئاي. ② مەنئى قىلىنغان، ھارام قىلىنغان. ③ ئەلىنىڭ ئوغلى ھۆسەين كەربالادا شېھىت بولغان ئاي.
muharremat. is. ① دىنى مەنئى قىلغان نەرسىلەر. ② مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھارام قىلىنغان نەرسىلەر (يېمەك، ئىچمەك).
muharrer. s. ar. يېزىلغان، يېزىقلىق. يىغىنلىق.
muhalif. s. is. ar. ①قارىمۇقارشى، زىت: «Bu fikirler birbirine muhaliftir — بۇ پىكىرلەر بىر – بىرىگە قارىمۇقارشىدۇر. Mahalif parti — «زىت پارتىيە.
muhallak. s. ar. ① باش ۋە ساقال – بۇرۇتنى چۈشۈرتكەن. ② ئەسكىدىن ھاجىلار – نىڭ باش – كۆزىنى چۈشۈرىدىغان يەر.
muhalledat, muhalledin, muhalledun. is. ar. ئەبەدىي (مەڭگۈ) نەرسىلەر.
muhallef. s. ar. ① ئارقىدا قالغان. ② ئۆلگۈچىدىن مىراس قالغان (مال).
muhallefat. is. ar. ئۆلگۈچىدىن مىراس قالغان نەرسىلەر.
muhallefe. is. ar. ئېرى ئۆلۈپ تۇل قالغان ئايال.
muhallil. s. ar. ① ئېرىتكەن. ② ھەل قىلغان. ③ ھارامنى ھالال قىلغان. ④ ئىششىقنى ۋە باشقا كېسەللەرگە شىپا دورا.
muhallim. s. ar. ئاچچىقى كەلگەن بىرىنىڭ ئاچچىقىنى يانداۋرماق.
muhallis. s. ar. قۇتۇلدۇرغۇچى.
muhamat. is. ar. ① ئادۋوكاتلىق. ② ھۇجۇمدىن قوغدىماق.
muhami. is. ar. ① ئادۋوكات، ئاقلىغۇچى. ② قوغدىغۇچى، مۇداپىئە قىلغۇچى.
muhammedi. s. is. osm. مۇسۇلمان.
muhammen. s. ar. تەخمىن قىلىنغان.
muhammer[1]. s. ar. ئېشەككە ئوخشىتىلغان.
muhammer[2]. s. ar. بولدۇرۇلغان، ئېچىتىلغان.
muhammes[1]. s. ئوتتا قىزارتىلغان، ئوتتا قۇرۇتۇلغان.
muhammes[2]. is. ar. مۇخەممەس (بەشلىك

پۇل.

muhassen. s. ar. ① گۈزەل. ② نازۇك.

muhassenat. is. ① پايدىلىق، ياخشى، خەيرلىك ئىشلار. ② مەنپەئەتلىك.

muhasser. s. ar. مەسرەتتە قالغان.

muhassıl. s. ar. ئىشلەپ چىقىرىلغان، بارلىققا كەلتۈرۈلگەن.

muhassirin. is. زەرەر ۋە زىيانغا سەۋەب بولغان نەرسە ياكى ئادەم.

muhaşşi[1]. s. ar. هاشىيە ئىشلىگۈچى (كىتابقا).

muhaşşi[2]. s. ar. قورقۇتقۇچى.

muhat[1]. is. ar. ماڭقا، ماڭقىغا ئوخشاش سۈيۇقلۇق.

muhat[2]. s. ar. ① ئەتراپنى قورشالغان، چىتلانغان. ② بىر نەرسىنىڭ ئىچىدە بولغان.

muhatap, – bi. is. ar. ① خىتاب، سۆز قىلىنىدىغان ئادەم (ئادەم). ② ئىككىنچى شەخس.

muhatara. is. ar. ① قورقۇنچلۇق ھال، خەتەر. ② زەرەر، زىيان.

muhataral. s. خەتەرلىك.

muhatarat. is. قورقۇش، خەتەر (كۆپلۈك).

muhat. s. ماڭقىغا ئوخشىغان.

muhavere. is. ar. بىر – بىرى بىلەن سۆزلىشىش.

muhavvel. s. ar. ھاۋالە قىلىنغان، ئەۋەتىلگەن.

muhavvile. is. ar. ترانسپورماتور (ئېلېكتر كۈچىنى كۈچەيتىدىغان ياكى پەسەيتىدىغان سايمان).

muhayyel. s. ar. خىيالىدا بولغان، خىيال قىلىنغان.

muhayyem. s. is. ① تىكىلگەن (چېدىر). ② چېدىر. ③ چېدىرغا ئورۇنلاشقان (ئادەم).

muhayyemğâh. is. ① چېدىرلاردىن بار.

muharrib. s. ar. يوقاتقان، بەربات قىلغان، ۋەيران قىلغان.

muharrif. s. ar. ① بۇزغان، ئۆچۈرگەن (ماقالىنى). ② ھىيلە قىلغان، ھىيلىگەر.

muharrik[1]. s. ar. ① ھەرىكەتلەندۈرگەن. ② قوزغىغان، كۈشكۈرتكەن.

muharrik[2]. s. ar. ① كۆيدۈرگەن، كۆيدۈرگۈچى، ياققان، ياققۇچى. ② ئۇسساتقان. ③ بەك ئىچمندۈرغان.

muharrikiyet. is. ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ.

muharrir. is. ar. ① مۇھەررىر، يازغۇچى. ② ماقالە يازغۇچى، كاتىپ، كۆچۈرگۈچى.

muharrirlik, – ği. is. مۇھەررىرلىك، يازغۇچىلىق.

muhasama. is. ar. دۇشمەنلىك.

muhasara. is. ar. مۇھاسىرە، قورشاۋ، ئەتراپنى ئورىۋالماق، ئۇزۇن مۇددەت قورشىۋالماق.

muhasebe. is. ar. ① ھىسابات. ② ھىسابات بۆلۈمى، بوغالتىرىيە.

muhasebeci. is. s. بوغالتىر.

muhasede. is. ھەسەت قىلماق، قىزغانماق.

muhasır. s. ar. مۇھاسىرە، قورشاۋ.

muhasip, – bi. is. ar. ھىسابچى، بوغالتىر.

muhasiplik, – ği. is. بوغالتىرلىق.

muhassal. s. ar. ① مەھسۇلات. ② سۆزنىڭ قىسقىسى، ھاسىلكالام.

muhassan. s. كۈچلەندۈرۈلگەن.

muhassas. s. ar. ئايرىلغان، بېرىلگەن، مەخسۇسلاشتۇرۇلغان.

muhassasat. is. ar. ① مائاش قاتارلىق بېرىلگەن نەرسىلەر. ② دۆلەت بوتچىتىدە ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ئۈچۈن ئايرىلغان

بەرگۈچى، يەلگە.
muhbirlik, – ği. is. ar. مۇخبىرلىق.
muhcil. s. ar. خىجىل قىلىدىغان، ئىزا تارتتۇرىدىغان.
muhdes. s. ar. ① كېيىن پەيدا بولغان، ئىلگىرى بولمىغان. ② يېڭى. ③ يېڭىلىق.
muhdesat. s. يېڭى نەرسىلەر.
muhdis. s. ar. كېيىن ۋە يېڭىدىن مەيدانغا كەلگەن.
muhibban. is. دوستلار، ئاشىقلار.
muhif. s. ar. قورقۇنچلۇق، قورقۇنچ.
muhik. s. ar. تەغرۇلۇق.
muhil[1]. s. ar. ھاۋالە قىلغۇچى.
muhil[2], – li. s. بۇزغۇچى.
muhip, – bbi s. ar. ① ياخشى كۆرگەن، مۇھەببەت كۆرسەتكەن. ② تەرەپدارلىق قىلغۇچى. ③ ئەر ئىسمى (مۇھىپ).
muhis. ar. ھېس قىلدۇرغۇچى.
muhiş. s. ar. قورقۇتقۇچى، ئۇركۈتكۈچى.
muhit, – ti. s. ① ئەتراپ، ئۆپچۆرە. ② قورشالغان، چىتلانغان. ③ is. ئوكيان. ④ مۇھىت.
muhkem. s. ar. ① مەھكەم، چىڭ. ② ساق، بۇزۇلمىغان، بېجىرىم. ③ ئۆزگەرتىلىشى مۇمكىن بولمايدىغان.
muhkim. s. ar. كۈچلەندۈرۈلگەن.
muhlis. s. ar. ① خالىس، پاك. ② دوستلۇققىنا سەممىي. ③ ئەر ئىسمى (مۇخلىس).
muhlisane. z. سەممىيەتلىك بىلەن، چىن كۆڭۈلدىن.
muhnik, – ki. s. ar. بۇغقۇچى.
muhrec. s. ar. ① چىقىرىلغان. ② ماتېما- تىكىدا نەتىجە.
muhrez. s. ar. ھەممە كىشى قوللىنا-

لىقىقا كەلگەن ئوردىگاھ. ② چېدىرلار تىكىلگەن مەيدان.
muhayyer. s. ar. ① ياقمىسا قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن ئېلىنغان نەرسە. ② ئىختىيارىي تاللىدىغان. ③ شېكەر رەڭلىك قەغەز.
muhayyib. s. مەھرۇم قىلماق.
muhayyil. s. ar. خىيال قىلغان، ئويلىغان.
muhayyile, muhayyele. is. ar. ئىدراكىي كۈچ.
muhayyir[1]. s. is. ar. ھەيران قالدۇرىدىغان، چۆچۈتكەن.
muhayyir[2]. s. ar. ① تاللاپ ئېلىنغان. ② ئىختىيارىي بېرىلگەن.
muhazara. is. ar. ① مۇنازىرە، پىكىر تالاش – تارتىشى. ② بىر – بىرىگە ھېكايە ۋە لەتىپە ئاڭلىتىش. ③ ئەدەبىيات، تارىخ ۋە پەن ھەققىدە خاتىرىدە قالغان بىلىملەر.
muhazarat. is. يۈزمۇ يۈز كەلمەك، تاقمۇتاق كەلمەك.
muhazele. is. ar. پەسلىك، رەزىللىك.
muhazere. is. بىر – بىرىنى قورقۇتماق.
muhazi. s. ar. ① بىر – بىرىنىڭ قارشى سىدا بولغان، بىر – بىرىنىڭ زىتىدا بولغان. ② پاراللېل.
muhazzab. s. ar. بويالغان، سىرلانغان، رەڭ بېرىلگەن.
muhazzar. s. ar. ① يېشىل رەڭ بىلەن بويالغان. ② تەبرىكلەنگەن، قۇتلانغان.
muhazzir. is. قورقۇپ داڭ قېتىپ قالماق.
muhbir. s. is. ① خەۋەر يەتكۈزگۈچى. ② گېزىتكە خەۋەر يەتكۈزۈپ بەرگۈچى، مۇخبىر. ③ يۇقۇملۇق كېسەللەردىن خەۋەر

ۋەز ئېيتقۇچى، نۇتۇق سۆزلىگۈچى، خۇتـ
بە ئوقۇغۇچى. ②قىز سوراتقۇچى.

muhtatıb[2]. s. ar. ①ئوتۇن كەسكۈچى، ئوتۇنچى. ② بىر يېزىنىڭ ئوتۇن ئېھتىياـ
جىنى قامدايدىغان ئورمانلىق.

muhtatif. s. ar. ①كۆزنى قاماشـ تۇرىدىغان. ②ئېلىپ قاچقۇچى.

muhtazı. s. ar. كېچىك پېئىل.

muhtaziane. z. ar. كېچىك پېئىلـ لىق بىلەن.

muhtazir,muhtazar. s. ar. جان تالاشقان.

muhtebis. s. ar. ① بىر يەرگە سولـ نىپ قالغان. ② سولانغان، ئېتىلگەن. ③ باشقىسىنىڭ نەرسىسىنى ئېلىۋالـغان. ④ جازا مۇددىتىنى ئۆزارتىش بۇيرۇقى.

muhtebes. s. ar. قاماقتا ئېلىنغان، سولانغان، تۇرمىگە تاشلانغان.

muhtebir. s. ar. ①تەجرىبە قىلىنغان، سىنالغان. ②بىلگۈچى، خەۋەردار بولغۇچى.

muhtecib. s. ar. يېپىلغان، ئورالغان، ئوراقلىق، يېپىقلىق.

muhted. s. ar. ①كەسكىن، كەسـ كىنلەشكەن. ②غەزەپلەنگەن، ئاچچىقلانغان.

muhtedi. s. ar. ھېلىسگەر.

muhtefi. s. ar. يوشۇرۇنغان.

muhtekir. s. is. ar. بېسىمدارلىق قىـ لىپ مېلىنى قىممەت ساتقۇچى.

muhtel. s.ar. ①بۇزۇق. ②مۇرەككەپ، قالايمىقان.

muhtel. s. ar. ئېيرىدىن ئاجراشقان خوتۇن.

muhtelic. s. ar. ئىختىيارسىز تىتـ رەش، تىترەك.

muhtelif. s. ar. ①تۈرلۈك، ھەرخىل، لايىدىغان.

muhrik, – ki. s. ar. ① كۆيدۈرگۈچى، ياققۇچى. ② كۆيۈك، يېنىق.

muhrip, – bi. is. ar. خاراب قىلغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى.

muhriz. s. ar. ئىگىلىگەن، قولغا كەلتۈرگەن.

muhsin. s. ar. ① ياخشىلىق قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى (مۇھسىن).

muhtacin. is. ① مۇھتاجلار، ئېھتىياجلىقـ لار. ② يۇقسۇللار، كەمبەغەللەر.

muhtaç. s. ar. مۇھتاج.

muhtal[1]. s. ar. ھاكاۋۇر، تەكەببۇر.

muhtal[2]. s. ar. ① ھېيلىگەر، ئالدامچى. ② ئىشەنگىلى بولمايدىغان.

muhtar. s. ar. ① مۇختار، ئاپتونوم. ②يېزا ۋە مەھەللە باشلىقى:

«Çinde beş muhtar bolgesi var — جۇڭگودا بەش ئاپتونوم رايون بار.»

muhtariyet, – ti. is .ar. مۇختارىيەت، ئاپتونومىيە.

muhtarlık, – ğı. is. ar. ① يېزا ۋە مەھەللە باشلىقلىقى، يېزا ۋە مەھەللە ھۆكۈمـ رانى. ② يېزا ۋە مەھەللە باشلىقى رەھبەرلـ كىدىكى يېزا ۋە مەھەللىـ.

muhtas. s. ar. بىر نەرسىگە خاس، بىرىگە خاس.

muhtasar. s. ar. ①قىسقا، يىغىنچاقـ لانغان، خۇلاسىلەنگەن. ②ئاز چىقىم بىـ لەن ئىشلەنگەن.

muhtasaran. z. قىسقىچە.

muhtasıd. s. ar. ئورمىچى، ھوسۇل تۆپلىغۇچى.

muhtasım. s.ar. دۇشمەنلىك قىلغۇچى.

muhtatıb[1]. s. ar. ①سۆز سۆزلىگۈچى،

muhtetin. s. ar. سۆلنەت (خەتنە) قىلىنغان.

muhteva. is. ar. مەزمۇن: «Bu raporun muhtevası iyidir — بۇ دوكلاتنىڭ مەزمۇنى ياخشى.»

muhtevi. s. ar. ئۆز ئىچىگە ئالغان.

muhtezen. s. ar. ①ئامبارغا قويۇلغان. ②يېرىشۇرۇلغان.

muhtezir. s. ar. ئېھتىيات قىلىنغان.

muhtir. s. ar. خاتىرىلىتىلگەن، ئەسكە كەلتۈرگەن.

muhtira. s. ar. ①مەسلىراندۇم. ② خاتىرە دەپتەر.

muhti. s. ar. ①يېگىلىشكەن، خاتالاشقان، ئازغان، گۇناھكار. ②خاتالاشتۇرىدىغان، ئازدۇرىدىغان.

muhyi. s. ar. ھايات بەرگەن، جانلاندۇرغان.

muid. s. ar. ھازىرلانغان، تەييارلانغان.

muin. s. ar. ① ياردەمچى. ②شاگىرت. ③ئەرەنجە ئات (مۇئىن).

muinli. s. ar. ئەسكەرلىككە كىرگەندە ئائىلىسىگە قارايدىغىنى بولمىغان.

muinsiz. s.ar. ئەسكەرلىككە كىرگەندە ئائىلىسىگە قارايدىغىنى بولمىغان.

muir. s. ar. ئۆتنە بەرگۈچى.

muit,–di. is. ar. يارەدەمچى ئوقۇتقۇچى.

mûje. is. far. قايغۇ، غەم، ئەندىشە.

muk[1]. is. ar. كۆز يېشىنىڭ مەنبەسى.

muk[2]. is. far. تىكەن.

mukaariyet. is. چوڭقۇرلۇق.

mukabele. is. ar. ①روبرو كەلمەك. ②بەدەل بەرمەك. ③قارشى چىقماق، ھۇش قايتۇرماق.

ھەر قايسى. ② خىلاپ، زىت، قارىمۇقارشى:

«Çinin muhtelif bölgeleri — جۇڭگو گۇنىڭ ھەرقايسى رايونلىرى.»

muhtelik. s. ar. يالغان سۆزلىگۈچى، بوھتان چاپلىغۇچى.

muhtemel. s. ar. ئېھتىمال، مۇمكىن: «Bugün yağmuryağması muhtemel— بۈگۈن يامغۇر يېغىش ئېھتىمالى بار.»

muhtemi. s. ar. پەرھىز قىلغۇچى، مەنئى قىلىنغان نەرسىلەرنى يېمىگۈچى.

muhtera. s. ar. ئىجاد قىلىنغان، تېپىلغان.

muhterik. is. ar. كۆيۈپ كەتكەن، كۆيۈك (نان).

muhteraat. is. ar. ①يېگىدىن تېپىلغان نەرسىلەر. ②يالغان سۆزلەر، ئويدۇرما سۆزلەر.

muhterem. s.is.ar. ①ھۆرمەتكە لايىق. ②ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

muhteri. s. ar. ①ئىجاد قىلغۇچى، ئىجادكار. ②يالغان سۆزلەپ بوھتان چاپلىغۇچى.

muhterib. s. ar. ئۇرۇشقۇچى، سوقۇشقۇچى.

muhterif. is. ar. ھۈنەرۋەن، كەسىپ ئەھلى، كەسىپ.

muhteris. s. ar. ①ئارتۇقچە ھەۋەس. ②ئېھتىياتچان.

muhteriz. s. ar. ئېھتىياتچان.

muhteşem. s. ar. ①تەنتەنىلىك. ② ئەر ئىسمى (مۇھتەشەم):

«Muhteşem şölen — تەنتەنىلىك زىياپەت.»

muhteşid. s. توپلانغان، توپلاقلىق.

كىم تاجاۋۇز قىلالمايدۇ.»

mukaddim. s. ar. تەقدىم قىلغۇچى، سۇنغۇچى.

mukaddir. s. ar. ①تەقدىر قىلغان، تەڭرى. ②ياقتۇرغان، كۆڭلىگە ياقىقان.

mukaffa. s. ar. قاپىيىلىك.

mukaffel. s.ar. ①قۇلۇپلاقلىق، قۇلۇپ لانغان. ②ھىم يېپىقلىق.

mukalled. s. ar. ①بويىنىغا مېدالىئون ئېسىلغان. ②تەقلىد قىلىنغان، ئۆرنەك قىلىنغان.

mukallib. s. ar. ئۆزگەرتكەن، باشقا بىر شەكىلگە كىرگۈزگەن.

mukallit. s.ar. ①تەقلىدچى، دورامچى. ②is. بىرىگە ئوخشاش بولۇش ئۈچۈن تىرىشقۇچى.

mukallitlik,–ği. is. تەقلىدچىلىك، دورامچىلىق.

mukamere. s. ar. قىمار ئويناش.

mukamir. s. ar. قىمارۋاز.

mukanfez. s. ar. تېرىسى يۇمشاق تىكەن بىلەن قاپلانغان.

mukannen. s. ar. يۇزىگە چۈمپەردە تارتىۋالغان، چۈمپەردىلىك.

mukannin. s. ar. قانۇن تۈزگۈچى.

mukantar. s. ar. ئەگمىلىك، كىمىرلىك. ②ئەگمە شەكىلدە، ئەگمىلىك كۆۋرۈك.

mukantara. is. قۇياش سائىتى.

mukarabet. is.ar. ①ئېرىشىمەك. ② جىنسىي ئالاقىدە بولماق. ③ جاناننىڭ ئىككى قېشىنىڭ بىر لىشىشى. ④ ئىككى گۈزەلنىڭ روبرو كېلىپ قېلىشى.

mukarib. s. is. بىر ـ بىرىگە يېقىن ئادەملەرنىڭ ھەربىرى.

mukarin. s.ar. ①يېقىنلاشقان، پۈتۈشـ

mukabeleci. s. is. ①جامەلەردە قۇرـ ئان ئوقۇغۇچى. ②ئەسكەرلەرنىڭ يۈقىلىـ مىسىنى قىلغۇچى.

mukabbeb. s. ar. قۇببە شەكلىدە، قۇببە ئورنىتىلغان، قۇببىلىك.

mukabbel. s. ar. سۆيۈلگەن (باشقا بىراۋ تەرەپتىن).

mukabbız. s. ar. سەققۇچى، سەقىدىغان، تارايتقۇچى.

mukabbil. s. ar. ①بىر تەكلىپنى قوبۇل قىلغۇچى. ② سۆيۈپ قويغان.

mukabil. s. ar. ①مۇقابىل. ② روبرو. ③بەدەل.

«Mukabil taaruza geçmek — قارشى ھۇجۇمغا ئۆتمەك.»

mukaddem. s.ar. ①ئاۋۋال، بۇرۇن. ② تەقدىم قىلىنغان، سۇنۇلغان. ③ئەھمىيەتـ لىك، قىممەتلىك.

mukaddema. z. بۇنىڭدىن بۇرۇن، قەدىمدىن.

mukaddemaet. is.ar. ئاۋۋالقىلار، بۇـ رۇنقىلار، ئالدىدا ئۆتكەنلەر، كونىلار.

mukaddeme. is. ar. ① بىر ئىشنىڭ باشلانغۇچى. ②كىرىش سۆز. ③ ئاساس. ④ئالدىدا يۈرگۈچى قوشۇن.

mukadder. s.ar. ①پىشانىگە پۈتۈلـ گەن، تەقدىر ئىلاھىي. ②قىممىتى بىلىنـ گەن. ③ is. ئايال ئىسمى.

mukadderat,–tı. is. ar. تەقدىر:

«Her millet mukadderatın bizzat-tayin etmelidir— ھەر مىللەت ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلىشى كېرەك.»

mukaddes. s.ar. ①مۇقەددەس، قۇتـ لۇق. ② ئايال ئىسمى:

«Mukaddes toprağımıza kimse sal dıramaz— مۇقەددەس يۇرتىمىزغا ھېچـ

جمق. ②ئىچ پۇشۇردىدىغان.

mukassir,mukassır. s.is.ar. ①گۇناھلىق، ئەيىبلىك. ②بىر ئىشنى قىلالماسلىق، سەمۇ قىلىشتىن باش تارتماق. ③ بىرئىشنى قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن تاشلاپ قويماق.

mukaşşer. s. ar. پوستى سويۇلغان.

mukatele. is. ar. ①بىر-بىرىنى ئۆلتۈرمەك. ②بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشماق. ③ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.

mukatil. s. ar. ①ئۇرۇشقۇچى. ② ئۆلتۈرگۈچى.

mukatta. s. ar. پارچىلانغان.

mukattaat. is. ①پارچىلانغان، كېسىلگەن. ②ھەربىرى بىر مەنە بېرىدىغان ھەرپلەر. ③تولۇقسىز، كەم - كۈستا جۈملىلەر. ④قىسقارتما. ⑤قىتئە شەكلىدىكى شېئىرىي پارچىلار.

mukavele. is. ar. توختام، كېلىشىم، پۈتۈم.

~ **yapmak.** توختام تۈزمەك.

mukavele.name. is. ar. توختامنامە، شەرتنامە، ئەھدىنامە.

mukavemet,-ti. is.ar. ①قارشىلىق: «Milli eziyete mukavamet göste - rilmeli— مىللىي زۇلۇمغاقارشىلىق كۆرسىتىلىشى لازىم.»

mukavemetçi. is. ①دۇشمەنگە قارشى كۆرەش قىلغۇچى. ② ئۇزۇنغا يۈگۈرگۈچى، شاتىرى.

mukavemetli. s. بەرداشلىق بەرگۈچى، كۈچلۈك.

mukavemetsiz. s. چىدىسىماس، بەرداشلىق بېرەلمىگۈچى، كۈچسىز.

mukavemetsizlik,-ği. is. كۈچسىزلىك. بەرداشلىق بېرەلمەسلىك.

كەن. ②ئۇيغۇن:

«Gerçeğe mukarin.— ھەقىقەتكە ئۇيغۇن.»

mukarnas,mukarnes. s.ar. ①پەلەمپەيلىك. ② قۇببە شەكىللىك. ③ رەڭگا رەڭ. ④ بىرخىل بۆك.

mukareb. s.ar. ① يېقىن، يېقىنلاشقان. ② ئوردىغا ياكى پادىشاھقا يېقىن. ③ ئاللاغا ئەڭ يېقىن مالائىكە.

mukarreban, mukarrebin, mukarrebun. is. ar. ①يېقىن ئادەملەر. ②پادىشاھنىڭ شەخسىي ئىشىنى قىلغۇچىلار.

mukarrer. s. ar. ①قارارلاشتۇرۇلغان. ②كەسكىن. ③بىلدۈرۈلگەن.

mukarrerat. is. قارارلاشتۇرۇلغان نەرسىلەر، قوبۇل قىلىنغان قارار.

mukarri. s. ar. ئەيىبلىگۈچى.

mukarrib. s. ar. يېقىنلاشتۇرغۇچى، يېقىنلىشىشقا سەۋەب بولغۇچى.

mukarrih. s. ar. (يارىنى) ئېغىز ئالدۇرغۇچى (دورا).

mukarrir. s. is. ①قارارلاشتۇرغۇچى. ②بىر مەسىلىنى ئايرىم ئايرىم چۈشەندۈرمەك. ③ مەدرىسە مۇدەررىس يارىدەمچىسى.

mukarriz. s. ar. تەقرىز ۋە تەقرىز يازغۇچىسى.

mukasat. s. ar. زەخمەت، جاپا.

mukaseme. s. ar. ①بۆلۈشۈش، تەقسىم قىلىنىش. ② ئىسلام دۆلەتلىرىدە يەر بېجىغا بېرىلگەن نام.

mukassat. s. ar. مۇددەت بىلەن بۆلۈپ تۆلىنىدىغان قەرز.

mukassem. s. ar. بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

mukassi. s. ar. ①تار. يېپىق، تىنىق

muksit. s. ar. ئادىل ۋە ئىنساپلىق.
mukır. s.ar. ئىقرار قىلغۇچى، ئېتىراپ قىلغۇچى.
mukız. s. ar. ①ئويغاق، بەدار. ② غەپلەتتىن قۇتقۇزغۇچى.
mukim. s. ar. مۇقىم، ئولتۇراقلىق، تۇرۇشلۇق.
mukle. s.ar. ①كۆز قارىچۇقى. ② كۆزنىڭ قارا ۋە ئاق قىسمى.
mukmir. s. ar. ئايدىڭ، ئاي نۇرى.
mukni. s. ar. قايىل قىلدىغان، ئىشەندۈرىدىغان.
mukri. s. ar. ①قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگەتمەك. ② قۇرئان ئوقۇغۇچى.
mukriz. s. ar. ①قەرزگە پۇل بەرگۈچى. ② قەرز.
muktasir. s. ar. سۆزنى قىسقا سۆزلەمەك، سۆزنى ئۇزارتماسلىق.
muktataf. s.ar. ①توپلانغان، توپلاقلىق، يىغىلغان. ②ئانتولوگىيە.
muktebes. s. ar. پايدىلىنىش ئۈچۈن ئېلىنغان.
muktebis. s. ar. بىر كىشىنىڭ بىلمى ياكى ئەسىرىدىن پايدىلانماق.
mukteda. s. ar. ئۇلگە قىلىنىدىغان.
muktedi. s. ar. ①ئۇيغۇنلاشقان. ② بويۇن ئېگىدىغان.
muktedir. s. ar. ①ئىقتىدارلىق،قۇدرەتلىدىن ئىش كېلىدىغان. ② قۇدرەتلىك، كۈچلۈك.
muktefa. s. ar. ئۇلگە قىلىنىدىغان.
mukterib. s. ar. يېقىنلاشقان، بىر نەرسىنىڭ يېنىغا كەلگەن.
muktiriz. s. ar. قەرز (پۇل) ئېلىش.
muktesit. s.ar. ئىقتىسادچىل، ئورۇنلۇق

mukavim. s.ar. ①كۈچلۈك، چىداملىق، جەسۇر. ② قارشىلىق كۆرسەتكۈچى. ③ بەرداشلىق بەرگەن.
mukavva. is. ar. مۇقاۋا، كاردون قەغەز.
mukavves. s. ar. ئەگمەچ، يايغا ئوخشاش، ئەگمىلىك.
mukavvi. s. ar. ①قۇۋۋەت بەرگۈچى. ②قۇۋۋەت دورىسى.
mukayasa. s. ar. ئالماشتۇرۇش، تېگىشىش.
mukayese. is. ar. سېلىشتۇرۇش: «Şimdiki hayatimiz kurtuluştan öncekisiyle mukayese edilemez— ھازىرقى تۇرمۇشىمىزنى ئازادلىقتىن ئىلگىرىكى تۇرمۇشىمىز بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ.»
mukayyet. s.ar. ①مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار. ②بىر شەرتكە مۇناسىۋەتلىك. ③ئەھمىيەت بەرگەن. ④ قەيت قىلىنغان. ⑤زەنجىرگە باغلانغان. ⑥مۇھاپىزەت قىلغۇچى، قوغدىغۇچى.
mukayyi. s. ar. قۇستۇرىدىغان، قۇستۇرغۇچى.
mukayyiat. is. قۇستۇرىدىغان دورىلار.
mukayyit,–ti. is. ar. ①خاتىرىلىگۈچى، خاتىرە يازغۇچى (ئادەم). ②(تېلېگرامما ئىشلىرىدا) خاتىرىلەۋېلىش ماشىنىسى.
mukbil. s. is. ①بەختىيار، ھالى ياخشى. ②ئەر ئىسمى (مۇقبول).
mukdim. s. ar. ئۆز ئىشىنى جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدىغان، بېرىلىپ ئىشلەيدىغان.
mukıd. s. ar. ئوت قالىغۇچى.

mumyalamak. جەسەتنىڭ چىرىمەسلىكى ئۈچۈن دورىلار بىلەن قاتۇرماق..
mumyalaşmak. مۇمىيا هالىغا كەلمەك.
mumza. s. ar. ئىمزالاندىغان، ئىمزا قويۇلغان.
munafık. s. ar. بۇزغۇنچى، بۆلگۈنچى.
munafıklık, – ğı. is. ar. بۆلگۈنچىلىك، بۇزغۇنچىلىق.
munazzaf. s. .ar پاكىزلانغان، تازىلانغان.
munazzım. s. ar. تەرتىپكە سالغۇچى، رەتكە سالغۇچى.
munfasıl. s. ar. ① ئايرىلغان. ② ۋەزىپىسىدىن ئايرىلغان.
munfasım s. ئېزىلگەن، زۇلۇمغا ئۇچرىغان.
munfatır. s. ar. يېرىق، يېرىلغان.
mûnis. s. ar. ① كۆڭگەن، يات بولمىغان، ئادەتلەنگەن. ② يېقىملىق، سۆيۈملۈك. ③ ئۆيگە ئۆگىتىلگەن (هايۋان). ④ ئەر ئىسمى.
munkabız. s. ar. ① بۇزۇق، بۇزۇلغان. ② قەۋزىيەت بولۇخان، ئىچى قېتىپ قالغان، ئىچى كەلمەسلىك.
munkalib. s. ar. ئۆزگىرىش، ئۆزگىرىش ياسىغان.
munkarız. s. → **Münkarız.**
munkatı. s. ar. ① تۈختالغان. ② تۈگىگەن. ③ مۇناسىۋەتنى ئۈزگەن. ④ داۋاملاشمىغان.
munsabig. s. ar. بويالغان.
munsarif. s. ar. كەينىگە كېتىدىغان، چېكىنگەن، كەينىگە ئۆرۈلگەن.
munsap. s. ar. ① دەريا ياكى دېڭىزغا قۇيۇلۇشى (سۇنىڭ). ② ئېرىشىمەك، سىز يەرگە پۇل خەجلىمەسلىك.
mukteza. s. ar. ①كېرەك بولىدىغان، لازىملىق (نەرسە).
muktezıyat. is. ar. ①كېرەكلىك نەرسىلەر. ②نەتىجىلەر.
mulem. s. ar. بەلگە قويۇلغان.
muleta. s. arp. كالا بىلەن سوقۇشقۇچىلارنىڭ كالىنى هودۇقتۇرۇش ۋە هاردۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قىزىل رەخت.
mulin. s. ar. جارچى، ئېلانچى، بىلدۈرگۈچى.
mum. is. far. ①شام. ②توكنىڭ يۇرۇقلۇق بېرىش ئۆلچىمى. ③s. رازى: ئۇ بۇ ئىشقا —O,bu işe çoktan mum» كۆپتىن بېرى رازى.»
mumcu. is. شام ياساپ ساتقۇچى.
mum.hane. is. شام ياسايدىغان ئىشخانا.
mûmiyan. s. ar. بېلى ئىنچىكە، زىبا بويلۇق.
mumlamak. ① مۇم سۈرمەك. ② پېچەتلىمەك. ③ چۈۋۈلۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن رەختىنىڭ كانارلىرىغا مۇم سۈرمەك.
mumlaşmak. مۇمدەك بولۇپ كەتمەك.
mumlu. s. مۇم بىلەن ياسالغان، تەركىبىدە مۇم بولغان.
mumluk. s. شامدان.
mumsu. s. مۇمسىمان، مۇمغا ئوخشىغان.
mumya. is. far. ① مۇمىيا (سېسىماسلىق ئۈچۈن دورىلىنىپ كۆمۈلگەن جەسەت). ② بەك ئاجىز ۋە سارغىيىپ كەتكەن (ئادەم). ③ پۈتۈن كېسەللەرنى ساقايتىدىغان دورا.

غەللىك ۋە ئاجىزلىقىنىڭ سىمۋولى. ③ دات.

murabaha. is. ar. جازانىخورلۇق.

murabahacı. is. ar. جازانىخور.

murabayat. is. قاينىتىلغان مېۋە سۈيى.

murabba[1]. s. is. ar. تۆتلىك:
«O, murabba yazmayı seviyor — ئۇ تۆتلىك شېئىر يېزىشنى خالايدۇ.»

murabba[2]. s. ar. ① مۇرابا. ② تەر- بىيە كۆرگەن، تەربىيىلەنگەن:
«Üzüm murabbâsi — ئۈزۈم مۇرابباسى.»

murabbanişin. s. ① باداشقان (چازا) قۇرغۇچى.

murabıt. is. ar. ① ئىبادەت بىلەن بەند بولغۇچى. ② دەرۋىش.

murafakat, – tı. is. ar. ① يولداش- لىق (ئاغىنىدارلىق) قىلغۇچى. ② بىرگە بولغۇچى، ھەمرا.

murafık. is. ar. ① يولداشلىق، ئاغىنىدارلىق. ② ھەمراھ.

murakabe. is. ar. ① تەزگىنلەش. ② نازارەت.

murakasa. is. ar. ئۇسسۇل، تانسا.

murakıp, – bı. is. ar. ① تەزگىنلە- گۈچى. ② نازارەت قىلغۇچى.

murakıplık, – ğı. is. تەزگىنلەش.

murakka. s. ar. ① ياماقلىق، ياماق سېلىنغان. ② خەتتاتلار ئىجادىيىتىنىڭ توپلىمى. ③ ياماقلىق، كونا پاختىلىق چاپان. ④ ژۇرنال. ⑤ دەرۋىشلەرنىڭ جەندىسى.

muran. is. چۈمۈلىلەر.

murana. is. lât. يىلانبېلىقىغا ئوخ- شايدىغان، گۆشى لەززەتلىك بىر خىل بېلىق.

ئۇلاشماق.

munsif. s. ar. ئىنساپلىق.

muntabrı. s. is. ① بېسىلغان، نەشر قىلىنغان. ② پېچەتلىك، پېچەتلەنگەن (قەغەز). ③ گۈزەل، چىرايلىق، يېقىم- لىق. ④ ئۇنتۇلماس، خاتىرىسى كۆچلۈك.

muntabıh. s. ar. پىشقان، پىششىق.

muntabık. s. ar. ئۇيغۇنلاشقان، بىر – بىرىگە ماسلاشقان.

muntalik. s. ar. ① ئاجىراشقان (ئەردىن). ② تەرك قىلغان، تاشلىۋەتكەن. ③ تاشلىۋېتىلگەن. ④ غەم – قايغۇسىز.

muntasıf. s. ar. ئۆچكەن، ئۆچۈ- رۈلگەن.

muntasıh. s. ar. گەپ ئاڭلايدىغان، قۇلىقى يۇمشاق، نەسىھەتنى ئالىدىغان.

muntasıhane. is. گەپ ئاڭلىغان ھالدا، نەسىھەتنى قوبۇل قىلغان ھالدا.

muntazam s. ar. مۇنتىزىم، تەر- تىپلىك.

muntazar. s. ar. ئىنتىزار، تۆت كۆز بىلەن كۈتمەك.

muntazır. s. ar. ساقلىغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى.

munzacır. s. ئىچى سىقىلغان، يۇرىكى سىقىلغان.

munzalim. s. ar. زۇلۇمغا باش ئەگكۈچى.

munzam. s. ar. ئىلاۋە قىلىنغان، قوشۇلغان.

munzıc. s. ar. ① پىشىپ يېلىكتەك بولۇپ كەتكەن (تاماق). ② پىشىپ يېتىل- گەن. ③ ئوڭاي ھەزىم بولىدىغان، سىڭىشلىك. ④ يېرىڭ ئالدۇرىدىغان.

mur. is. far. ① چۈمۈلە. ② كەمبە-

musabin. is. ① مۇسىبەت، بالا ـ قازا ۋە پالاكەتكە ئۇچرىغانلار. ② كېسەلگە گىرىپتار بولغانلار.

musaddak, – kı. s. ar. ① قىلىنغان، ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن. ② تەستىق.

musaddi. s. ar. ① باش ئاغرىتقۇچى (ئادەم). ② كىشىنىڭ كەيپىنى بۇزىدىغان (ئادەم).

musaf. s. ar. → **Mushaf.**

musafaa, musafaat. is. ar. ① بىراۋنىڭ باشقا بىرىدىنى قۇچاقلىشى. ② قۇچاقلىشش. ③ بىرىدىنى ئۇرۇش. ④ كۆزنىڭ ئۆتكۈرلۈكى.

musafaha. is. ar. ئىككى ئادەمنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن قول ئېلىشىپ سالاملىشىشى.

musafat. is. ar. سەمىمىي دوستلۇق، سەمىمىيلىك.

musaffa. s. ar. پاكىزلەنگەن، سىاپ، پاك.

musafef. s. ar. رەت ـ رەت تىزىلغان، رەتلەنگەن.

musaffi. s. ar. تازىلىغۇچى، پاكىزلىغۇچى.

musaffir. s. ar. ① سېپرىدىن رەڭ بىلەن بويالغان، سارغايتىلغان. ② ئىسقىرتماق.

musaggar. s. ar. كىچىكلىتىلگەن، ئۇششاقلانغان.

musahare. is. ar. ئويلىنىش بىلەن ھاسىل بولغان تۇغقانلىق.

musahaba, musahabet. is. ar. سۆھبەت، سۆزلىشىش.

musahhaf. s. ar. ئىملاسى خاتا.

musahhah. s. ar. خاتاسىز، خاتالىرى تۈزىتىلگەن.

musahhihlik, – ği. is. كورېكتور-

murane. z. – ① چۈمۈلىدەك. ② كۇچ ـ قۇۋۋەتسىز.

murassa, – i. s. ar. ① قىممەت باھا تاشلار بىلەن (جاۋاھىرلار) بېزەلگەن. ② بىر خىل يېزىش ئۇسۇلى.

murassas. s. ar. قوغۇشۇن ياكى قەلەي بىلەن قاپلانغان ياكى كەپشەرلەنگەن.

murat. is. ar. ① ئارزۇ. ② مەقسەت، غايە. ③ ئەر ئىسمى.

murçe. is. far. ① ئۇششاق چۈمۈلە. ② دات. ③ رەزىل، پەسكەش، قەدىرسىز ئادەم.

murdar, mundar. s. far. ① پاسكىنا، يىرگىنچلىك. ② جىنسىي مۇناسىۋەتتىن كېيىن يۇيۇنمىغان، جۇنۇپ. ③ دىنىي قائىدىگە ئاساسەن بوغۇزلانمىغان (ھايۋان).

murdarlık, mundarlık, – ğı. is. پاسكىنىلىق.

murdia, murzia. is. ar. ① ئەمچەكتە بالىسى بار ئايال. ② سۈت ئانىسى.

muris. s. ar. ① مىراس قالدۇرغۇچى. ② ئىگە قىلغۇچى، بەرگۈچى. ③ ۋەسىيەتنامە ئىگىسى.

murtabit, – ti. is. ar. ① باغلاقلىق. ② مۇناسىۋەتلىك.

murtat. s. ar. → **Mürtet.**

musa. s. ar. ① ۋەسىيەت قىلىنغان. ② ۋەسىيەتنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا مەسئۇل بولغۇچى. ③ تەۋسىيە قىلىنغان، يۇقىرى.

musaadi. s. ar. يۆلەك، ئۇلۇغ، بەك يۇقىرى.

musabbag. s. ar. بويىقلىق، بويالغان.

③ كارتا (كاپيه‌ن) ئىشكاپى.

musap. s. ar. ① مۇسىبه‌تكه ئۇچرىغان، بەشىغا بالا ـ قازا، پالاكه‌ت كه‌لگه‌ن. ② كېسه‌لگه دۇچار بولغان.

musaraa. is. ar. ① چېلىشچىلىق، پالۋانلىق. ② كۈرەش، جاپا.

musaraha. s. ar. ① ئوچۇق سۆزلىمه‌ك. ② ئوچۇقلىق، ئاشكارىلىق.

musari. is. s. ar. چېلىشچى، پالۋان.

musarra. is. s. ar. ئىككى مىسراسى قافىيه‌لىك شېئىر.

musavele. is. ar. ① ئۈرۈشۈش ئۈچۈن ئېتىلماق. ② مۇشتلاشماق، ئۇرۇشماق.

musavver. s. ar. ① رەسىملىمىك، رەسىم قويۇلغان. ② زېھنىدە چۈشه‌نگه‌ن.

musavvir. is. s. ar. ① رەسسام. ② ئىدراكى كۈچ. ③ نەرسىلەرگه شه‌كىل به‌رگۈچى.

musavviran, musavvirin. is. رەسساملار.

musavvire. is. s. خىيال.

musavvit. s. ar. ۋاراڭ ـ چۈرۈك قىلغان، ۋارقىرغان، ئاۋاز چىقىرىش ـ ئاۋازلىق.

musayaha. is. ar. ۋارقىرىشىش.

musaykal. s. ar. جۇلالىق، پارقىراق، پارقىراقلىق.

musevi. s. is. ar. مۇسا پەيغەمبه‌رنىڭ دىنىغا ئېتىتىقاد قىلىدىغانلار.

musevilik, — ği. is. ① مۇساۋىي دىنى. ② مۇسا پەيغەمبه‌رگه چۈشكه‌ن كىتاب ـــ تەۋرات.

mushaf. is. ar. ① قۇرئان. ② كىتاب.

لۇق ئىشى.

musahip, — bi. is. ar. ① مۇساھىپ (ئىلگىرى بۇيۇكلەرنىڭ يېنىدا تۇرىدىغان ۋە سۆزمه‌ن ئادەملەرگه بېرىلگه‌ن نام). ② سۆھبه‌تلىشىدىغان، ئاشنىلىق قىلغۇچى.

musakka. is. s. ar. كۆكتات قېيمىسى.

musal. s. ar. ① يه‌تكۈزۈپ قويۇلغان. ② باغلانغان.

musaleh. is. ar. ۋەسىيەت قىلىنغان.

musalih. s. ar. ① تىنچلىق ۋە خاتىرجەملىك ئىچىدە. ② ئەپلىشىپ قالغان.

musalla. is. ar. ① نامازگاھ بولىدىغان ئوچۇقچىلىق. ② جامه‌لەردە جىنازا نامىزى ئوقۇلىدىغان يەر.

musalleb. s. ar. ① قاتۇرۇلغان. ② قۇرۇتۇلغان.

musalli. s. ar. بەش ۋاق نامازنى قازا قىلماي ئوقۇيدىغان.

musammem. s. ar. ① قەتئىي قارارلاشتۇرۇلغان. ② ھازىرلانغان، تەييارلانغان.

musammet. s. is. ar. تۇلۇق، ئىچى بوش بولمىغان، بوش يېرى قالمىغان (نەرسە).

musandıra. is. yun. ① ئويۇق، لىمتاقلىق. ② تام ئىشكابى. ③ ئاشخانىدىكى قاچا ـ قومۇچ ئىشكاپى.

musanna, — ı. s. ar. ① ئويدۇرما. ② خىيالىي. ③ نەپىس ئىشلەنگه‌ن. ④ زىننەتلەنگه‌ن، پەردازلانغان.

musannef. s. ar. يېزىپ چەتلىغان، تەسنىپ قىلىنغان (كىتاب، ئەسەر).

musannefat. is. ar. يېزىلغان، تەسنىپ قىلىنغان (ئەسەرلەر).

musannif. s. is. ar. ① تەسنىپ قىلغۇچى، يازغۇچى. ② تۈرلەرگه ئايرىغۇچى.

(بالىنىڭ) سەۋەب بولغان. ② قورساقتىكى بالىنى چۈشۈرىدىغان دورا.

muskıtat. is. بالا چۈشۈرىدىغان نەرسىلەر.

muslih. s. ar. ① تۈزەتكەن، ئىسلاھ قىلغان. ② تىنچلىق كەلتۈرگەن، سۈلھ قىلغان.

musluk, – ğu. is. ar. ① (تۇرۇبىنىڭ) جۈمىكى. ② قول يۈيىدىغان يەر. ③ ئەرلەرنىڭ تاناسىل ئەزاسى.

muslukçu. is. تاھارەت ئېلىۋاتقانلارنىڭ ياكى يۈز يۈيۈۋاتقانلارنىڭ يانچۇقىدىن نەرسە كېرەكسىنى ئوغرىلىۋالغۇچى.

muson. is. fr. ھىندى ئوكيانىدا ئالتە ئاي بىر يانغا، ئالتە ئاي يەنە بىر يانغا قاراپ چىقىدىغان شامال.

mustabır. s. ar. سەۋرلىك، سەۋر قىلغۇچى.

mustar[1]. s. ar. مەجبۇرىي.

mustar[2]. is. ar. بىر خىل كۆچىلىك شاراب.

mustarip. s. ar. ① دەردمەن. ② كەيپسىز، بىتاب.

mustatil. s. is. ar. ① ئۇزارغان. ② تىك تۆت بۇرجەك.

mustatilli. s. ar. تىك تۆت بۇرجەك شەكىلدە.

mustazil. s. ar. ① سايىدا ئولتۇرغان، سايىدىغان. ② ھمايە قىلىنغان.

muş[1]. is. fr. كىچىك سايا ھەت كېمىسى.

muş[2]. is. far. چاشقان.

muşamba. is. ar. ① سۇ ئۆتكۈزمەيدىغان، بىر تەرىپىگە كاۋچۇك ياكى ياغ سۈرتۈلگەن. ② مۇشۇ خىل رەختتىن ③ ئىنسان ياكى ئىنسانىنىڭ يۈزى.

musır, musir. s. ar. سۆز ياكى پىكىرده قاتتىق تۇرغان.

musibet, – ti. is. ar. ① مۇسىبەت. ② تۇيۇقسىز كەلگەن پالاكەت. ③ تەلەيسىز.

musibetli. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

musikar. is. far. ① تۇمشۇقىدا خىلى مۇخىل تۆشۈك بولۇپ شامال چىققاندا تۈرلۈك ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر ئەپسانىۋى قۇش. ② كۆپ ئاۋازلىق ساز.

musiki. is. ar. مۇزىكا، ساز «Uygur musiki çok güzeldir — ئۇيغۇر مۇزىكىسى ناھايىتى ياخشى.»

musikici. is. مۇزىكىچى، سازچى.

musikicilik, – ği. is. مۇزىكىچىلىك، سازچىلىق.

musikişinas. is. far. مۇزىكىشۇناس، مۇزىكىچى.

musil. s. ar. ① يەتكۈزىدىغان، ئېلىپ بارىدىغان. ② توشۇغۇچى.

musile. is. ar. مۇدەررىسلىكتە ئىككىنچى دەرىجىلىك ئۇنۋان.

musip, musib. s. ar. ① توغرا، دۇرۇس. ② يېڭىلمەيدىغان، ھۆلۈقمايدىغان.

mus ir[1] **– rri.** s. ar. ① قاتتىق تۇرىدىغان. ② جاھىل.

musir[2]. s. ar. ھۆل، بەرىكەتلىك.

muska. is. ar. ① تۇمار. ② تۇمارغا ئوخشاش قاتلاقلىق (تۇرۇكلۈك).

muskacı. is. تۇمار يازغۇچى.

muskarari. s. تۇمارغا ئوخشاش بويۇنغا ئېسىۋالىدىغان.

muskıt. s. ar. ① چۈشۈپ كېتىشىگە

mutaattir. s. ar. ① خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈرگۈچى. ② خۇش پۇراق.

mutaazzım. s. ar. كىبىرلىك، غۇرۇر- لۇق.

mutabakat, – tı. is. ar. ① ئۇيغۇنـ لۇق. ② ماسلىشىش، قوشۇلۇش:

«Ben bugörüşe mutabakat oldum— مەن بۇ پىكىرگە قوشۇلدۇم.»

mutabık, – kı. s. ar. ① قوشۇلغان (پىكىر بىرلىكى). ② رازى بولغان. ③ ئۇيغۇن، مۇۋاپىق:

«Bu görüşle mutabık kaldım — بۇ كۆز قاراشقا رازى بولدۇم.»

mutadi. s. ar. ئادەتلەنگەن، كۆنگەن.

mutaf[1]. is. far. ① جۇل (يۈپۈق) ۋە توغرا قاتارلىقلارنى توقۇغۇچى. ② جۇل ۋە توغرا قاتارلىق نەرسىلەرنى ساتقۇچى.

mutaf[2]. is. far. تاۋاپ قىلىنىدىغان، ئەتراپىدا ئايلىنىدىغان.

mutaher. s. ar. تازىلانغان، پاكىز- لەنگەن.

mutahhar. s. ar. ① پاكىزلانغان، تازىلانغان. ② پاك، مۇقەددەس، مۇبارەك.

mutahhariyet, – ti. is. ar. پاكىز- لىق، تازىلىق، پاكلىق.

mutak. s. ar. ئەركىنلىكى بېرىلمىگەن، ئازاد قىلىنغان.

mutalebe. is. ar. ① ھەق تەلەپ قىلماق. ② دەۋا. ③ تەلەپ.

mutali. s. ar. دەرس تەكرارلىغۇچى ياكى كتاب ئوقۇغۇچى.

mutalla. s. ar. ئالتۇن سۇيى بىلەن پەردازلانغان.

mutallaka. s. is. ئەردىن ئاجرىشىپ تۇل قالغان خوتۇن.

تەكىلىگەن يامغۇرلۇق. ③ ئۆي ۋە باشقا يەرلەردە يەرگە سېلىنىدىغان رەڭ- دار قېلىن رەخت.

muşek. is. zool. چاشقان.

muşer. is. ar. بىر خىل ئەگرى ھەرە.

muşkâf. s. ar. ① قىلنى قىرىقىقا ياردىغان، مەسلىگە ئىنچىكە قارايدىغان. ② چوڭقۇر چۈشىنىدىغان. ③ ھوشيار. ④ تەتقىقى.

muşt[1]. is. far. ① مۇش. ② ئوچ، ئوچۇم.

muşt[2]. is. تاغاق.

muşta. is. far. ① تۆمۈر مۇشت. ② تۆمۈر توقماق. ③ قىلىچ، پىچاقلار- نىڭ دەستىسى. ④ موزدۇزلارنىڭ كۆۋسى.

muştalamak. تۆمۈر مۇشت بىلەن ئور- ماق.

muşti[1]. s. ar. تاغاق شەكلىدە، تاغاق- سىمان.

muşti[2]. is. ئوچۇم (مىقدار).

muştu. is. far. خۇش خەۋەر.

muştucu. is. خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

muştulamak. is. خۇش خەۋەر يەتـ كۈزمەك.

muştuluk. is. سۆيۈنچە.

mut, – tu. is. ① بەخت، سائادەت. ② خۇرسەنلىك.

muta[1]. is. ar. ① ئاتا، بەخش، بېرىش. ② ئېرىدىن ئاجراشقان ئايالغا ئەر تەرەپتىن بېرىلگەن كىيىم - كېچەك.

muta[2]. s. ar. گەپ ئاڭلايدىغان، ئىتا- ئەتچان.

mutaassıp, – bı. s. is. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.

نەرسىنىڭ ئىگىسى، ئىگە.

mutasarrifiyet. is. ① ئىشلىتىش هوقۇقى. ② بىر نەرسىنى ئىشلىتىش هوقۇقىغا ئىگە بولۇش.

mutasarrım. s. ar. ① توسقۇنلۇقنى يېڭىپ ئۆتكۈچى. ② قولى ئەپلىك، ماهىر، ئۇز.

mutasavver. s. ar. ① تەسەۋۋۇر قىلىنغان. ② ئېهتىمالى بولغان، ئىشلىنىشى مۇمكىن بولغان. ③ قارارلاشتۇرۇلغان، نىيەت قىلىنغان.

mutasavvıf. is. ar. سوپىزمنى يېيىشقا تىرىشقۇچى.

mutasavvıt. s. ar. ئاۋاز چىقىرىدىغان.

mutasavvir. s. ar. ① تەسەۋۋۇر قىلغان. ② نىيەت قىلغان. ③ تەسۋىرلەنگەن.

mutasayyif. s. ar. ياز ئايلىرىنى بىر يەردە ئۆتكۈزگۈچى.

mutasım. s. ar. ① قولى بىلەن تۇتقۇچى. ② ياماندىن ئىشلاردىن قولىنى ئۈزگۈچى.

mutasyon. s. خاراكتېرنىڭ بىردىنلا ئۆزگىرىشى.

mutat. s. ar. كۆنگەن، ئادەتلەنگەن، ئۆگىنىلگەن.

mutatabbip. s. ar. ① ساختا (يالغان) دوختۇر. ② مەكتەپ يۈزى كۆرمەستىن ئەمەلىيەتتىن ئۆگەنگەن دوختۇر.

mutatabık. s. ar. ماسلاشقان، ئوخشاش.

mutatahhir. s. ar. ① تازىلانغان، پاكىزلەنگەن. ② مەنىۋى جەھەتتىن پاكلانغان، ئەسكى ئىشلاردىن خالى بولغان.

mutallik. is. ar. خوتۇنىنى تالاق قىلۇېتىپ بويتاق قالغان ئەر.

mutalsam. s. ar. تىلسىملىق، تىلسىملاشقان، جىددا قىلىنغان.

mutalsım. s. ar. جىددىگەر، جىددىچى.

mutantan. s. ar. ① كۆركەم، تەنتەنىلىك. ② پارلاق، زىننەتلىك. ③ ۋاراڭ - چۇرۇك.

mutarasıd. s. ar. ① دىققەت بىلەن كۆزەتكەن. ② ساقلىغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى، تەقەززا بولغۇچى.

mutarra. s. ar. ① ساپ. ② يېڭى. ③ خۇش پۇراق. ④ پارىلداق، جۇلالىق.

mutarraz. s. ar. كانارلىرى يېپىك بىلەن ئىشلەنگەن.

mutasabbı. s. ar. بالىلىق قىلغان، بالىلارچە ئىش قىلىدىغان.

mutasabbir. s. ar. قىيىنچىلىققا كۆكرەك كېرىدىغان، بەرداشلىق بېرىدىغان، سەۋرچان.

mutasabbiyane. z. بالىلارچە، بالىلاردەك.

mutasaddı. s. ar. ① يېرىلغان، پارتلاپ كەتكەن. ② تارالغان، چېچىلغان، يېيىلغان.

mutasaddık. s. ar. سەدىقە بەرگۈچى.

mutasaffi. s. ar. پاكىزلەنگەن، ساپلاشقان.

mutasallib. s. ar. ① قاتتىقلاشقان، قاتقان. ② تىز پۈكمەيدىغان، قەتئىي.

mutasanni. s. ar. چىرايلىق كۆرۈنۈشكە تىرىشقۇچى، سۆزلەتۈاز.

mutasarrıf. s. ar. ① بىر نەرسىنى ئىشلىتىش هوقۇقىغا ئىگە بولۇش. ② بىر ئىشنى خالىغىنىچە باشقۇرىدىغان. ③ بىر

② تەپسلىي چۈشەندۈرۈلگەن. ③ is. مەدرىسلەردە ئوقۇتۇلىدىغان ئەرەب ئەدەبىيات تارىخىي كىتابى.

mutavvelat. is. ① ئۇزارتىلغان نەرسىلەر. ② بىر پەكىر تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلگەن ۋە كېڭەيتىلگەن ماقالە.

mutavvif. is. ar. مەككىدە ھەج ۋاقتىدا بېجىرىلىدىغان ئىشلارنى قىلدۇرغۇچى، يول كۆرسەتكۈچى شەخس.

mutayebat. is. ar. قىزىق ھېكايىلەر.

mutayebe. is. ar. چاقچاق قىلىش ماق.

mutayyeb. s. ar. ① كۆڭلى ئېچىلغان، كۆڭلى خۇش بولغان. ② خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈرگەن.

mutazaccır. is. ar. ئىچى سقىلغان، ئىچى پۇشقان.

mutazallil. is. ar. ① سايىدا قالغان. ② قوغدالغان، ئاسرالغان.

mutazallim. s. ar. ئۆزىگە قىلىنغان زۇلۇم ۋە زورلۇقتىن شىكايەت قىلغۇچى.

mutazammin. s. ar. ① ئىچىگە ئالغان، ئوردۇالغان. ② كېپىل، جاۋابكار.

mutazannın, mutazanni. s. ar. گۇمان بىلەن ئىش قىلغۇچى.

mutazarrı. s. ar. يالۋۇرغۇچى، ئىلتىماس قىلغۇچى.

mutazarrıf. s. ar. ساختىلىق بىلەن چىرايلىق كۆرۈنۈشكە ئۇرۇنغۇچى.

mutazarrır. s. ar. زەرەر كۆرگەن، زىيان تارتقان.

mutazavvi. s. ar. ئەتراپىنى خۇش بۇي قاپلاپ كەتكەن.

mutbik. s. ar. ① پۇركىگەن. ② داۋام قىلغان. ③ پۈتۈن، ھەممە.

mutataim. s. ar. تەمىنى تېتىماق.

mutatarrib. s. ar. جۇشقۇنلۇق، جانلىمقلىق.

mutatarrif. s. ar. ئۆزىنى چەتكە ئالغان.

mutatavil. s. ar. ① ئۇزارغان. ② ئۇزارتىلىپ ئېگىزلىتىلگەن.

mutatavvi. s. ar. ① ئىبادەتتە بىرلىغۇچى. ② قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلغان. ③ is. پىدائىي (ئەسكەر).

mutatavvik. s. ar ① بويىنىغا مېدالىن ئوخشاش قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرىنى ئاسقان. ② بىر ئىشنىڭ جاۋابكارلىقىنى ئۈستىگە ئالغان.

mutatayyib. s. ar. ① خۇش پۇراق. ② گۈزەل، خۇش، تاتلىق، تەملىك.

mutavassıl. s. ar. ① بىر يەرگە يېتىپ بارغان، ئېرىشكەن. ② ئارزۇسىغا يەتكەن، مەقسىتىگە يەتكەن.

mutavassıt. s. is. ① ئىككى تەرەپكە ئەلچىلىك قىلغۇچى، ۋاسىتە بولغۇچى. ② ئوتتۇرا ھاللىق خەلق. ③ سالاچى، ئارىچى.

mutavele. is. ar. بىر ئىشنى كەينىگە تارتماق.

mutavi. s. ar. باش ئەگكەن، ئىتائەت قىلغان، ئىتائەتچان.

mutavvak. s. ar. ① بويىنىغا مېدالىن قاتارلىق نەرسىلەر ئېسىلغان. ② بويىنىغا تاسما، زەنجىر قاتارلىق نەرسىلەر سېلىنغان.

mutavvaka. is. ar. بويىندا ھالقا شەكلىدە ۋە ئۇز رەڭگىدىن تېخىمۇ قويۇق تۈكى بولغان كەپتەر.

mutavvel. s. ar. ① ئۇزارتىلغان.

mutfak, – ğı. is. ar. ئاشخانا (تاماق ئېتىلىدىغان).
muthike. is. ar. كومېدىيە.
muti, – i. s. ar. ① ئىتائەتچان، ئىتائەت قىلغۇچى، ياۋاش. ② ئەرەنچە ئىسىم (مۇتى).
mutik. s. ar. ئازاد قىلىنغان، ئەركىن قويۇۋېتىلگەن.
mutim. s. ar. تاماق يېيىلىدىغان، تويغۇزغۇچى.
mutlak, – kı. s. ar. ① مۇتلەق. ② مەۋجۇدىيەت. ③ ئەركىگە قويۇۋېتىلگەن، جەددىي.
mutlaka. z. ar. ① قانداقلا بولمىسۇن، ② جەددىي هالدا، چوقۇم:
«Mutlaka gitmeliyim — قانداقلا بولمىسۇن كېتىشىم كېرەك.»
mutlakçılık, – ğı. is. مۇتلەقچىلىك، ئابسولىيۇتىزم (بىر كىشىنىڭ هۆكۈمرانلىقىغا ئاساسلانغان ئىدارە ئۇسۇلى):
«Biz kesin olarak mutlakçılığa karşı koymalıyız — بىز مۇتلەقچىلىققە قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز كېرەك.»
mutlakiyet, – ti. is. ① مۇتلەقچىلىك. ② پادىشاهلىق دۆلەت تۈزۈمى.
mutlu. s. ① بەختيار. ② تەلەيلىك:
«Mutlu yaşam — بەختيار تۇرمۇش.»
mutluluk, – ğu. is. ① بەختيارلىق. ② زەۋق.
mutmain. s. ar. خاتىرجەم.
mutrib. is. ar. ① سازەندە، سازچى. ② ناخشىچى، غەزەلخان.
mutsuz. s. بەختسىز.
mutsuzluk, – ğu. is. بەختسىزلىك.
muttali, – i. is. s. ar. خەۋەردار، بوش قالغان، ئىشسىز قالغان.
muteattil. s. ar.
muteber. s. ar. ① ئېتىبارى بولغان. ② ئىشەنچلىك، ئىناۋەتلىك.
mutedil. s. ar. مۆتىدىل، يا سوغۇق، يا ئىسسىق ئەمەس، ئوتتۇرا هال.
mutekif. s. ar. ئېتىكاپ (مەخسۇس بىر يەرگە كىرىۋېلىپ، ئىبادەت بىلەن بولغان).
mutekifin. is. ؤاقتىنى ئىبادەتخانىدا ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگۈچى.
mutekit. s. ar. دىنىي سۆزلەرگە ئىشەنگۈچى.
mutel. s. erm. كېسەل، ئاقساق – چولاق، ئەيىبى بار.
mutemet. is. ar. ① بىر ئىدارىنىڭ پۇل – مۇئامىلە ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم. ② ئىسلام دۆلەتلىرىدە ۋەزىرلەرگە بېرىلگەن نام. ③ ئۆزىگە ئىشىنىدىغان.
mutena. s. ar. ① دىققەت بىلەن ئىشلەنگەن، ئەهمىيەتلىك.
muter. s. ar. بەك يوقسۇل بولسىمۇ باشقىلاردىن بىر نەرسە تىلىمگۈچى.
muteref. s. ar. ئېتىراپ قىلىنغان.
muterif. s. ar. ① ئۆز كەمچىلىك ۋە خاتالىقىنى يوشۇرماستىن سۆزلىگۈچى. ② ئەمەلىيەتنى بىلىپ تۇرۇپ سۆزلىگۈچى.
muteriz. s. ar. ئېتىراز بىلدۈرگەن، قارشى چىققان.
mutesif. s. ar. ① زۇلۇم قىلغان. ② توغرا يولدىن چىققان.
mutezim. s. ar. ① ئۆز يولىدا ماڭغان. ② بىر ئىشنى هەۋەس بىلەن قىلغان. ③ ساغلام.
mutezir. s. ar. ئۆزرە سورىغۇچى.

«ABD nin Çindeki muvakkat iş güderi — ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ جۇڭگودىكى ۋاقتلىق ئىش باشقۇرغۇچىسى.»

muvakkaten. z. ar. ۋاقتىنچە.

muvakkir. s. ar. ھۆرمەت بىلدۈرگەن.

muvakkit, – ti. is. ar. كۈنگە قاراپ ناماز ۋاقتىنى بەلگىلىگۈچى (ئادەم).

muvakkit.hane. is. ① ۋاقىتنى بەلگىلەشكە كېرەكلىك سايمانلار قويۇلغان ئۆي. ② چوڭ جامەلەر يېنىدا بولىدىغان ۋاقىتنى بەلگىلەش ئۆيى.

muvalat. is. ar. ① دوستلۇق. ② دوستلارچە، ئۆزئارا ياردەم.

muvaneset. is. ar. ① دوستانە ياشاش. ② ئادەمدىن قاچمايدىغان (ھايۋان)، ئۆيگە ئۆگەنگەن.

muvanis. s. ar. ① بىر – بىرىگە ئۆگىنىش، بىرلىكتە ياشىغان. ② ئادەمگە كۆنگەن، ئادەمدىن قاچمايدىغان (ھايۋان).

muvaredat. is. ar. ① بىر پورتتىن ئىككىنچى بىر پورتقا كەلگۈچى. ② پەكىر. ③ ئىلھام. ④ لايىھە.

muvarede. is. ar. ① بېرىپ – كېلىش. ② ئىككى شائىرنىڭ بىر پىكرىنى ئەينى شەكىلدە يېزىشى.

muvasala. is. ar. بېرىش – كېلىش. ئىمكانىيىتى، قاتناش، ئالاقە.

muvasalat. is. ar. يېتىپ بېرىش: «Muvasalat etmek — يېتىپ بارماق.»

muvasat. is. ar. ① ياردەم. ② ياخشى لىق قىلماق، دوستلۇق قىلماق. ③ ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلىسىگە قىلىنىدىغان ياردەم.

muvasebe. is. ar. ① ئېتىلماق، بىر – بىرىنىڭ ئۈستىگە ئېتىلماق. ② سەكرىمەك. خەۋىرى بولماقلىق.

muttarit. s. ar. ① رەتلىك، تەرتىپ لىك. ② ئۆرنەك بولارلىق: «Muttarit haraket — ئۆرنەك بولار- لىق ھەرىكەت.»

muttasıf. s. ar. ماھىيەتلىك.

muttasıl. s. ar. ① ئۈزلۈكسىز، توختىماستىن. ② بىر – بىرىگە توتىشىپ كەتكەن: «Muttasıl yağmur yağiyor — توختىماستىن يامغۇر يېغىۋاتىدۇ.»

muvacehe. is. ar. دەرقەم، يۈزمۇ يۈز.

muvadaa. is. ar. ① ئەپلىشىپ قالماق، ئەپ بولۇپ قالماق. ② تاشلىۋەتمەك، تەرك قىلماق.

muvafakat, – ti. is. ar. ① رازى بولماق، مۇۋاپىق تاپماق. ② ئۇيغۇن كېلىش.

muvafakiyet, – ti. is. ar. مۇۋەپپەقىيەت، ئۇيغۇنلۇق.

muvaffakiyetli. مۇۋەپپەقىيەتلىك.

muvaffakiyetsiz. s. مۇۋەپپەقىيەتسىز.

muvafık. s. ar. ① ئۇيغۇن، مۇناسىپ. ② پىكىرداش.

muvahhiş. s. ar. قورقۇنچقا سېلىپ قويغان، ئۇركۈتكەن.

muvahhit. s. ar. ① ئاللانىڭ بىرلىكىگە ئىشەنگەن، ئاللاغا ئىشەنگەن. ② يالغۇز خۇدالىق.

muvakkar. s. ar. ① ھۆرمەتلەنگەن. ② ئېغىر بېسىق. ③ ئەر ئىسمى (مۇۋەككەر).

muvakkat, – tı. s. ar. ① ۋاقتلىق، مۇۋەققەت. ② مەلۇم بىر ۋاقىت ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پويىز:

muyin. is. far. ئۇن سېلىپ يېغلىماق.
muyi, muyin. s. ar. ① قىل، تۈك، موي، تېرە. ② يۇڭدىن، تېرىدىن ئىشلەنگەن.
muyine. is. far. ① تېرە. ② تېرىدىن قىلىنغان خۇرۇم چاپان.
muymul. is. ar. قارچىغىغا ئوخشايدىغان بىرخىل يىرتقۇچ قۇش.
muytap, – bı. is. far. يۇڭدىن نەرسە توقۇغۇچى ھۈنەرۋەن.
muz. is. ar. شاكجياۋ، بانان.
muzad. s. ar. زىت، قارىمۇ قارشى.
muzaaf. is. ar. ئىككىسى قات، قاتمۇقات.
muzaffer. s. ar. ① غالىب. ② ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى. ③ ئەر ياكى ئايال ئىسمى (مۇزەپپەر).
muzafferen. z. ئۈستۈنلۈك قازانغان ھالدا، غالىپ كەلگەن ھالدا.
muzafferiyet, – ti. is. ar. غالىپ كەلمەك، ئۈستۈنلۈك قازانماق، غالىپلىق، ئۈستۈنلۈك.
muzahat. is. بىر نەرسىگە ئوخشىماق، ئوخشاشلىق.
muzaheret. is. ar. قوللىماق، ياردەم قىلماق.
muzahi. s. ar. ئوخشاشلىق.
muzahir. s. ar. قوللىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى.
muzallel. s. ar. سايۋانلىق، كۆلەڭگىلىك، سايە چۈشكەن.
muzam. s. ar. ① چېڭايتىلغان. ② is. بىر نەرسىنىڭ ئەڭ زور ياكى مۇھىم تەرىپى.
muzamat. is. ar. چېڭايتىلغان، چوڭ دەپ قارالغان.

muvassi. isi ar. تەۋسىيە قىلماق، ئۇندىمەك.
muvazaa. is. ar. ① مەسلىھەت بىلەن قىلىنغان ئىش.
muvazat. ar. ① پارالىل بولۇش، تەڭپۇڭلىشىش. ② قارشى تۇرۇش، تەڭ كېلىش.
muvezene, muvazenet. is. ar. ① تەڭپۇڭلۇق، مۇۋازىنەت، تەڭپۇڭلاشماق. ② قىياس، مۆلچەر. ③ كىرىم – چىقىمنىڭ تەڭپۇڭلىشىشى، بالانس.
muvazeneli. s. ① تەڭپۇڭلۇق. ② ئورۇنلۇق، جايىدا:
«Buradakiler daha çok muvazeneli, daha çok ulusun geleceğiyle ilgilenirler — بۇ يەردىكىلەر خېلىلا جايىدا، كۆپىنچە مىللەتنىڭ كېلەچىكىگە (ئىستىقبالىغا) كۆڭۈل بۆلىدىكەن.»
muvazenesiz. s. ① تەڭپۇڭسىز. ② ئورۇنسىز.
muvazenesizi. s. ar. پارالىل، تەڭداش.
muvazıb. s. ar. تىنماستىن بىر ئىش بىلەن بولغان.
muvazin. s. ar. ① ئېغىرلىق ئۆلچىمىدە ئوخشاشلىق. ② تەڭپۇڭ.
muvazzaf. s. ar. ① بىر ۋەزىپە ياكى خىزمەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② ئايلىقچى.
muvazzah. s. ar. ئېنىق، ئايدىڭلاشقان، ئوچۇق چۈشەندۈرۈلگەن.
muvazzih. s. ar. ئايدىڭلاتقان، چۈشەندۈرگەن.
muveşşah. s. ar. ① زىننەتلىك. ② مۇۋەششەھ (شېئىر شەكلىنىڭ بىر تۈرى).

muztar. s. ar. ① بىر ئىشقا زور- لغان. ② بىر ئىشنى قىلىشتا قىيىنچىلىق ئىچىده قالغان. ③ چارىسىز، ئامالسىز.

muztarım. s. ar. ① يالقۇنجىغان، تۆ- تاشقان (ئوت). ② هاياجانلانغان. ③ ئالدىراپ ـ تېنەپ كەتكەن.

mübaade. mübaadet. is. ar. ① بىر ـ بىرىدىن ئايرىلماق. ② ئۇزاق تۇرماق.

mübaale. is. ar. جىلۋىلەنمەك.

mübadat .is. ar. ① هۇجۇم قىلىش. ② دۇشمەنلىك قىلىش.

mübadele. is. ar. ئالماشتۇرۇش، تېگىشىش:

«Mal mübadelesi yapıldı — مال ئالماشتۇرۇش ئېلىپ بېرىلدى.»

mübadeleci. is. ئالماشتۇرغۇچى.

mübadere. is. ar. بىر ئىشقا كىرىشمەك.

mübadil. is. ar. مۇبادىل (تۇركىيە دىكى روملار بىلەن ئالماشتۇرۇپ يۇنانىستاندىن كەلتۈرۈلگەن تۇركىلەر).

mübagame. is. ar. تىلى تاتلىق، ئاغزى يۇمشاق (ئادەم).

mübagat. is. ar. زىنا.

mübagate. is. ar. ① تۈيۇقسىز بو- لۇش (بىر ئىش). ② تۈيۇقسىز هۇجۇم.

mübagaze. is. ئاداۋەت (ئۆچمەنلىك) ساقلىماق.

mübahat. is. ar. ماختىنىش، ئۆزىنى ماختاش.

mübahele. is. ar. لەنەت ئوقۇش.

mübahhar. s. ar. ئىسرىقلانغان، ئىسرىق سېلىنغان.

mübahi. s. ar. ئۆزىنى ماختىغۇچى.

muzari. s. is. ar. ① ئورتاق. ② يولداش. ③ ئوخشىشىدىغان.

muzcir. s. ar. دەرد، ئەلەم.

muze. is. far. ئۆتۈك، بەتىنكە.

muze·duz. is. far. موزدۇز.

muze . duzan s. موزدوزلار.

muze. duzi. is. مۇزدۇزلۇق.

muzga. is. ar. بىر پارچە گۆش، گۆش پارچىسى.

muzır, — rrı. s.ar. زىيانلىق، زەرەرلىك.

muzırlık,—ğı. is. زەھەرلىك ھەرىكەت.

muzi[1]. s. ar. نۇرلۇق، پارلاق.

muzi[2]. s. ar. كۆكۈل ئاغرىتقۇچى، جاپا سالغۇچى.

muzif. s. ar. مېھمان قوبۇل قىلغۇچى، مېھمانىنى ئۆيىدە تۇتۇۋالغۇچى.

muzik. s. ar. قىسقۇچى، تارلاش تۇرغۇچى.

muzip. s. ar. شاكىخو، قىزىقچى.

muziplik, — ği. is. شاكىخوچىلىق، قىزىقچىلىق.

muziyat. is. ar. كىشىگە ئازار بەرـ مەيدىغان بۇرگە، چۇسا، پاشا قاتارلىق ھاشاراتلار.

muzlim. s. ar. ① قاراڭغۇلۇق، زۇلـمەت. ② مەخپىي، يوشۇرۇن، نامەلۇم. ③ قورقۇنچ، ئەسكى.

muzmahil. s. ar. ① چۆكۈپ كەتكەن، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن. ② خاراب بولغان، يوق بولغان.

muzmer. is. s. ar. ① مەخپىي ۋە يوشۇرۇن نەرسىلەر. ② ئوي، نىيەت.

muzmerrat. is. ① مەخپىي نەرسىلەر، سىرلار. ② كۆڭۈلگە پۈكۈلگەن نىيەت ۋە باشقىلار.

جەڭدە ھۇجۇمغا ئۆتىشەك.

mübasete. is. ar. بىراۋ بىلەن ئوڭايلا، تارتىنمايلا سۆزلىشىش.

mübaşeret. is. ar. بىر ئىشقا كىرىشمەك.

mübaşir. is. ar. ① سوتتا گۇۋاھ ـ ئىسپاتلارنى چاقىرىش، چاقىرىق قەغىزى تارقاتقۇچى شەخس. ② ھۆكۈمەتنىڭ بۇيرۇقلىرىنى مۇناسىۋەتلىك ئادەملەرگە بىلدۈرگۈچى.

mübayenet, — ti. is. ar. ① ئايرىملىق. ② زىددىيەت.

mübâyin. s. ar. ① بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان، پەرقلىق. ② زىت، بىر ـ بىرىگە قارىمۇقارشى.

mübdi. s. ar. ① ئىجاد قىلغۇچى. ② دىنىي ئىشلاردا بىدئەتكە تەۋە ئادەم.

mübbeccel. s. ar. ① ئۇلۇغ. ② ئۇلۇغلاشقان. ③ is. ئەرەنچە يېكىن ئايالچە ئىسىم.

mübeddel. s. ar. ئۆزگەرتىلگەن، بىر شەكىلدىن بىر شەكىلگە كىرگەن.

mübeddil. s. ar. ① ئۆزگەرتكەن. ② باشقا تۈسكە كىرگۈزگەن.

mübeddile. s. ar. ① ئۆزگەرتكۈچى. ② ترانسفورماتور.

mübehhiç. s. ar. گۈزەللەشتۈرگۈچى.

mübelliğ. s. ar. بىر بۇيرۇق ياكى خەۋەرنى جايمۇجاي يەتكۈزگەن.

müberhen. s. ar. ① دەلىل بىلەن ئىسپاتلانغان. ② ئاشكارا.

müberkaa. s. is. بېشى ئاق، باشقا يېرى قارا قوي (ئاق باش قارا قوي).

müberit. s. ar. سوۋۇتىدىغان، سوغۇق

mübahis. i. s. بىر مەسىلە ئۈستىدە سۆزلەشمەك ياكى تالاش ـ تارتىش قىلماق.

mübait. s. ar. بىر ـ بىرىدىن يىراق لاشقان.

mübalâğa. is. ar. مۇبالىغە (بىر نەرسىنى ئەسلى ھالىتىدىن ئاشۇرۇپ كۆرسىتىش).

mübalâğacı. s. مۇبالىغىچى، چوڭايتقۇچى.

mübalâğalı. s. مۇبالىغىلىق.

mübalât. ① دىققەت، ئېھتىيات. ② قايغۇ.

mübâlâtkâr. s. دىققەت (ئېھتىيات) بىلەن ئىش كۆرگۈچى.

mübâne. is. ar. تالاق يولى بىلەن ئېرىدىن ئاجراشقان ئايال.

mübarek. s. ar. ① ئەزىز، ھۆرمەت، مۇبارەك. ② بەختلىك. ③ بەرىكەتلىك، بايراملىق تىلەش:

«Bayramınıza mübarek — بايرىمىڭىزغا مۇبارەك.»

mübareke. s. ar. تەلەيلىك، بەختلىك.

mübareki. s. ar. تەبرىكلەش، قۇتلۇقلاش.

mübarezat. is. ar. ئۆزئارا ئۇرۇشۇش.

mübarezet. is. ar. ① ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش، جەڭ قىلىشىش. ② ئار ـ نومۇس ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىدىغان دوئېل.

mübareze. gâh. is. جەڭ مەيدانى.

mübariz. s. is. ar. بىرگە ـ بىر سوقۇشقان (ئېلىشقان).

mübarizen, mübarizin. is. ar. ئۇرۇشۇشقا تەييارلانغانلار.

mübasele. is. ar. ھۇجۇم قىلماق،

قىلىنغان (چاچ).

mücab. s. ar. ① تەلىپى قوبۇل قىلىنغان. ② دۇئاسى قوبۇل قىلىنغان.

mücadele. is. ar. كۈرەش:

«Biz ülkemizi kudretli bir sosyalistik ülke halinde inşa etmek için mücadele ediyoruz. — بىز ئېمىزنى كۈچلۈك بىر سوتسىيالىستىك مەملىكەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىمىز.»

mücadeleci. s. ar. كۈرەشچى، كۈرەش قىلغۇچى.

mücahede. is. ar. ① ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش، ئېلىشىش. ② ئۆز نەپسىگە قارشى كۈرەش.

mücahere. is. ar. ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

mücahit. is. ar. ① مۇقەددەس ئىشلار ئۈچۈن كۈرەش قىلغۇچى. ② غەيرەت قىلغۇچى. ③ ئەرەنچە ئىسىم (مۇجاهىت):

«Afgan mücahitleri — ئافغان مۇجاهىتلىرى.»

mücalis. s. ar. بىللە ئولتۇرغانلار.

mücamaa. is. ar. جۈپلىشىش (ئەركەك بىلەن چىشى).

mücamele. is. ar. ① ئۆزئارا ياخشى ئۆتۈشمەك. ② دۆلەتلەر ئارا دوستانە ئۆتۈشمەك.

mücanebet, – ti. is. بىر نەرسىدىن ئۆزىنى تارتماق، بىر ئىشنى قىلىشتىن باش تارتماق. ② يىراقلاشماق.

mücaneset, – ti. is. ar. ئوخشاش جىنستىن بولۇش، هەمجىنسلىق.

mücanib. s. ar. ئۆزىنى تارتقان، يىراقلاشقان.

mücanis. s. ar. ئەينى جىنستىن، ساقلايدىغان سايمان.

mübeşşer. s. ar. خەۋەر بىلەن خۇش قىلغۇچى.

mübeşşir. s. ar. خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

mübevvil. s. ar. سۈيدۈكنى كۆپەيتىدىغان، ئادەمنى كۆپ سىيدۇرىدىغان.

mübeyyen. s. ar. ئوتتۇرىغا چىققان، ئاشكارىلانغان.

mübezzir. s. ar. ئىسراپ قىلغان، ئورۇنسىز يەرگە خەجلىگەن.

mübezzirin. is. ئىسراپ قىلغۇچىلار.

mübhic. s. ar. خۇشال قىلىدىغان.

mübi. s. is. ساتقۇچى.

mübin. s. ar. ① ياخشى — ياماننى ئايرىۋالالايدىغان. ② ئاشكارا، ئوچۇق.

mübki. s. ar. يىغلاتقان، يىغلاتقۇچى.

mübrid. s. ar. سوۋۇتىدىغان، سوۋۇتقۇچى.

mübriz. s. ar. مەيدانغا چىقارغان، كۆرسەتكەن.

mübtega. is. ar. ئارزۇ قىلىنغان نەرسە.

mübtehic. s. ar. خۇشال بولارلىق، خۇشال بولىدىغان.

mübtehil. s. ar. دۇئا قىلىپ تىلىگەن.

mübtel. s. ar. بىكار قىلىنغان، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.

mübtela. s. ar. يېيىلگەن، يۇتۇلغان.

mübteli. s. ar. يېگەن، يۇتقان.

mübtesim. s. ar. كۈلۈمسىرىگەن، تەبەسسۇم.

mübti. s. ar. مىدىق، هەرىكىتى سۇس.

mücaad. s. ar. بۇجغۇر، بۇدۇر بۇدۇر

mücef. z. ar. ئىچى بوش، بوشىتىلغان، كاۋاك...

müceffef. s. ar. قۇرۇتۇلغان، سۇيى قالمىغان.

mücehhez. s. ar. ① كېرەكلىك نەرسە لەرنى ئالغان. ② ھازىرلانغان، تەييارلانغان.

mücella. s. ar. پارقىراق، جۇلالىق.

mücelli. s. ar. ① جۇلا بېرىدىغان، پارقىرىتىدىغان. ② پاكىزلەنگەن.

mücellit, – di. is. ar. كىتاب مۇقاۋاسىنى ئىشلىگۈچى.

mücellit.hane. is. ar. مۇقاۋا ئىشلەيدىغان يەر.

mücellitlik, – ği. is. مۇقاۋىچىلىق.

mücennan. s. ar. ① قاناتلىق، قانىتى بار. ② باش ياكى ئاخىرقى ھەرپىنى ئۆزگەرتىش بىلەن مەنىسى ئۆزگىرىدىغان بېيىت.

mücerreban. is. سىنالغان ۋە سىناقتىن ئۆتكەن، تەجرىبىدىن ئۆتكەن.

mücerrebat. is. ar. تەجرىبە قىلىنغان، سىنالغان.

mücerredat. is. ar. ① ئابستراكت ئۇقۇم. ② مەنىۋى دۇنيا.

mücerrediyet, – ti. is. ar. ① يالغاچلىق. ② ئابستراكت. ③ بويتاقلىق.

mücerre. s. ar. ① جىسىم ھالدا بولمىغان. ② باشقا بىر نەرسىگە ئارىلاشمىغان. ③ يالاڭ، يالىڭاچ. ④ يالغۇز، تەنھا. ⑤ بويتاق.

mücerrib. s. ar. سىنىغۇچى، تەجرىبە قىلغۇچى.

mücessem. s. ar. ① جىسىم ھالىغا كەلگەن. ② ھەمجىنىس.

mücaraha. is. ar. بىر – بىرىنى يارىدار قىلىش.

mücareze. is. ar. قاتتىق چاقچاقلىشىش، قوپال چاقچاق قىلىش.

mücaseret. is. ar. جاسارەت كۆرسىتىش.

mücasir. s. ar. جاسارەت كۆرسەتكۈچى، جاسارەت كۆرسەتكەن.

mücaveret. is. ar. ① قوشنىلىق. ② يېقىنلىق.

mücavir. s. is. ① قوشنىدارچىلىق. ② ئۆمرىنى مەككە ياكى مەدىنىدە ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەن.

mücaviran. is. ar. ① قوشنىلار. ② ئۇلارنىڭ ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگۈچىلەر.

mücaz. s. ar. ① قىلىنىشى مۇمكىن كۆرۈلگەن. ② رۇخسەت ئېلىنغان، دىپلوملۇق بار.

mücazat. is. ar. جازالاش.

mücazeten. z. جازا تەرىقىسىدە.

mücber. is. ar. مەجبۇر قىلىنغان، زورلانغان.

mücbir. s. ar. مەجبۇر قىلغان،زورلىغان.

~ sebep. مەجبۇر قىلغان سەۋەبلەر.

mücebbir. s. ar. سۇنۇقچى، تېڭىقچى.

mücedded. → **Müceddet**

müceddeden. z. يېڭىدىن، يېڭىباشتىن.

mücedder. s. ar. چېچەك (كېسەل).

müceddet. s. ar. يېڭى، تېخى ئىشلىتىلمىگەن، يېپىيېڭى.

müceddit. s. is. ar. ئىسلاھ قىلغۇچى، يېڭىلىغۇچى.

mücrim. s. ar. گۈناهكار، جنايەتچى، ئەيبكار.

mücrimiyet, - ti. is. گۈناهكارلىق، ئەيبكارلىق.

mücteba. s. ar. ① تاللانغان، پارلانغان، مۇنەۋۋەر. ② مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ لەقىبى. ③ ئەرەنچە ئىسىم (مۇجتەبا).

müctenih. s. ar. بىر تەرەپكە مايىل بولغان.

müctenip. s. ar. ئېھتىيات قىلغان، ئارىلاشمىغان.

mücteri. s. ar. جاسارەت كۆرسەتكۈچى، جۈرئەتلىك.

mücver. is. mutf. ياغدا پىشۇرۇلغان بىر خىل تاماق.

müçtemi, - i. s. ar. توپلانغان، يىغىلغان، بىرىككەن، جەم بولغان.

müçtenip. s. ar. ئېھتىيات قىلغان.

müd. is. ar. بىر خىل ئاشلىق ئۆلچەش ئەسۋابى.

müdaabe. is. ar. ئۆز ئارا چاقچاق قىلىشماق.

müdabere. is. ar. بىر - بىرىگە ئارىسىنى قىلماق.

müdafaa. is. مۇداپىئە، قوغدىنىش.

müdafi. s. is. ئۆزىنى قوغدىغۇچى.

müdahale. is. ar. مۇداخىلە، ئارىلىشىش:

«Hiç bir yabancı ülkenin müdahelesine izin vermedik ve vermiyeceğiz — ھەرقانداق بىر چەتئەلنىڭ ئارىلىشىشىغا يول قويمىدۇق ھەم يول قويمايمىز.»

müdahene. is. ar. خۇشامەتچىلىك، دىكى، جىسىم شەكلىگە كىرگەن. ② قاتارتما، بۇرتمە.

mücevher. is. ar. ① قىممەت باھا تاش ۋە مەدەنلەردىن ئىشلەنگەن زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ ئومۇمىي نامى. ② قىممەتلىك تاش ۋە مەدەنلەر بىلەن زىننەتلەنگەن.

mücevherat. is. ar. قىممەتلىك تاش، مەدەنلەردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرى.

mücevherci. is. ① زەرگەر. ② قىممەت باھالىق تاش ۋە مەدەنلەردىن زىننەت بۇيۇمى ياسىغۇچى.

mücevhercilik, - ği. is. زەرگەرلىك.

mücevvef. s. ar. ئىچى بوش، ئىچى كاۋاك.

mücevver. s. ar. زۇلۇم ۋە جەبىر كۆرگەن.

mücevvez. s. ar. رۇخسەت بېرىلگەن، جائىز كۆرۈلگەن.

mücib. s. ar. ① سوراغان ئىشلارغا جاۋاب بەرگۈچى. ② خالىغىنىنى قىلغۇچى. ③ تەكرى، خۇدا.

mücid. s. ar. قولىدىن كەلگىنىچە ئىشلىمەك.

müciz. s. ar. رۇخسەت بەرگەن.

müclâ. s. ar. سۈرگۈن قىلىنغان.

mücmel. s. ar. ① خۇلاسە قىلىنغان، يىغىنچاقلانغان، قىسقارتىلغان.

② مۇجمەل:

«Bu konuda mücmel bir fikir vermek için kısa bir izahta bulunayim — بۇ ھەقتە يىغىنچاق پىكىر بېرىش ئۈچۈن قىسقىلا ئىزاھ بېرىپ ئۆتەي.»

ۋاقىت، چاغ.

müddetsiz. s. مۇددەتسىز: «Müddetsiz hapis cezası — مۇددەتسىز قاماق جازاسى.»

müdedbir. s. ar. تەدبىرلىك، دەبدەبلىك.

müdebbeb. s. ar. كۆركەملىك.

müdehhan. s. ar. تۇمانلىق.

müdehhen. s. ar. خۇش پۇراق ياغ سۈرۈلگەن.

müdehhiş. s. ar. قورقۇتمىدىغان، چۆچۈتمىدىغان، مۇدھىش.

müdekkik. s. ar. تەتقىق قىلغۇچى، ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلغۇچى.

müdellel. s. ar. دەلىل بىلەن ئىسپاتلانغان، ئىسپاتلىق.

müdemmag. s. ar. ئەخمەق، دۆت، گالۋاڭ، مۆڭ.

müdemmer. s. ar. يوق بولغان، يوقالغان.

müdemmir. s. ar. يوقاتقۇچى، يوق قىلغۇچى.

müdennes. s. ar. كىر بولۇپ كەتكەن.

müderhem. s. ar. باي، پۇلى كۆپ.

müderris. is. ar. ① پروفېسسور. ② دەرس بەرگۈچى.

müdevvenat. is. ar. بىر يەرگە توپلانغان ۋە توپلام قىلىنغان ئەسەرلەر.

müdevver. s. ar. ① ئايلاندۇرۇلغان، ئاغدۇرۇلغان. ② تەجرىبە قىلىنغان. ③ يۇمىلاق، دومىلاق. ④ يېڭى پىلانغا كىرگۈزۈلگەن.

müdevvin. s. ar. شېئىر ۋە باشقا نەرسىلەرنى توپلاپ، توپلام ھالىغا كەلتۈرگۈچى.

يۈزمۇ يۈز ماختاش.

müdahere. is. ar. ئۈزۈن مۇددەتلىك ئىجارە.

müdahil. s. ar. ئارىلاشقۇچى.

müdahin. s. ar. خۇشامەتچى.

müdam. s. ar. .is ① داۋاملىق. ② ئۈزۈم ھارىقى.

müdame. is. ar. ئۈزۈم ھارىقى، ۋىنو.

müdami. s. is. دائىم ۋىنو ئىچىدىغان.

müdana. is. ar. مىننەت.

müdani. s. ar. ئوخشايدىغان، جۈپ.

müdara. is. ar. لەۋلا: «Müdara bir adam — لەۋلا ئادەم.

müdava, müdavat. is. ar. داۋالاش.

müdavemet. is. ① داۋام قىلىش، ئۈزۈلۈپ قالماسلىق. ② ئۈزۈلىدۇرۇپ قويماستىن ئىشلەش. ③ داۋاملىق بېرىپ كېلىش.

müdavere. is. ar. ① ئۆرىمەك. ② ئىدارە قىلماق.

müdavi. s. ar. داۋالىغۇچى، كېسەلنى ساقايتقۇچى.

müdavim. s. is. ① داۋاملىق بېرىپ تۇرىدىغان. ② داۋاملىق ئىشلەيدىغان.

müdayene. is. ar. بىر ـ بىرىدىن قەرز ئېلىش، بىر ـ بىرىگە قەرزدار بولۇش.

müdbir. s. ar. تەلەيسىزلىكنىڭ قۇرۇبانى بولغان، چۈشكۈن.

müddehar. s. ar. توپلانغان، يىغىلغان، تېجەلگەن.

müddei. s. ar. ① دەۋاگەر. ② تۆھمەتخور.

müddet, – ti. is. ar. مۇددەت، زامان،

تىپلىك، ئەخلاقلىق. ② بىلىملىك، ئوقۇمۇشلۇق. ③ is. ئەرەنجە ئىسىم.

müeddi. s. ar. ① مەيدانغا كەلتۈرۈلگەن، يۈل ئاچقان. ② سەۋەب بولغان. ③ ئادا قىلغان، تۆلىگەن.

müekkid. s. ar. ① كۈچەيتىلگەن، مۇستەھكەملەنگەن. ② تەكرار تەربىيە بېرىلگەن.

müellefat,–tı. is. ar. يېزىق ئەسەرلىرى، يېزىقلىق ئەسەرلەر.

müellif. is. ar. ئاپتور، يازغۇچى، توپلىغۇچى، مۇئەللىپ:

«Bu kitabın müellifi kim? — بۇ كىتابنىڭ ئاپتورى كىم؟»

müellim. s. ar. ئەلەم قىلغان، دەۋەت قىلغان، رەنجىگەن، ئېچىنتقان.

müemmen. s. ar. ① تەمىن ئېتىلگەن، تەمىنلەنگەن. ② بەخەتەر.

müennes. s. is. ar. چىشى.

müesses. is. ar. قۇرۇلغان، تەسىس قىلىنغان.

müessese. is.ar. مۇئەسسەسە، جەمئىيەت:

«Bilimsel müesseseler — ئىلمىي مۇئەسسەسەلەر.»

müessir. s. ar. ئۈنۈملۈك، ئىجابىي:

«Müessir önlemler almak — ئۈنۈملۈك تەدبىر كۆرمەك.»

müessis. s. is. قۇرغۇچى، ياسىغۇچى.

müevvel. s. ar. ① باشقا بىر چۈشەنچە بىلەن بىلدۈرۈلگەن. ② (چۈش ھەققىدە) تەبىر بېرىلگەن.

müeyyet. s. ar. ① كۈچلەندۈرگۈچى، مۇستەھكەملىگۈچى. ② توغرىلانغان. ③ ياردەم كۆرگەن، ياردەم ئالغان. ④ ئايال يا كى ئەر ئىسمى.

müdevvir. s. ar. ① ئايلاندۇرغۇچى. ② تەرجىمە قىلغۇچى. ③ باشقۇرغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى.

müdhal. s. ar. ئىچكىرىگە (ئىچىگە) كىرگۈزۈلگەن، قاتناشتۇرۇلغان.

müdir. is. ar. → **Müdür.**

müdiriyet,–ti. is. ar. **Müdüriyet.**

müdrik. s. ar. ① ئىدراك قىلغان، ئەقلى يەتكەن. ② يېتىشكەن. ③ ئېرىشكەن.

müdrike. is. چۈشىنىش كۈچى.

müdrir. s. ar. كۆپ سىيدۇرىدىغان.

müdür, müdir. is. ar. مۇدىر، باشقۇرغۇچى، رەھبەر، باشلىق:

«Okul müdürü — مەكتەپ مۇدىرى.»

müdüre, müdire. is. ar. مۇدىرە، ئايال مۇدىر، ئايال باشلىق:

«Ayşe müdüremizdir — ئايشەم مۇدىرىمىزدۇر (باشلىقىمىز).»

müdüriyet. is. ar. ① مۇدىرلىك، مۇدىرىيەت. ② مۇدىر ئىشخانىسى.

müdürlük, – ğü. is. ① مۇدىر ئىشخانىسى. ② مۇدىرلىك ۋەزىپە.

müebbet. s. ar. ① ئاخىرغىچە. ② ئۆمۈرلۈك:

«Müebbet sürgün cezası — مۇددەتسىز جازا.»

müeccel. s. ar. ① كېچىكتۈرۈلگەن، كەينىگە سۈرۈلگەن. ② نىكاھ بەدىلى، ئايالنىڭ تۇل قېلىشىغا ياكى بوشىنىشىغا باغلىق قەرز.

müeccil. is. ar. ئىلگىرى سۈرۈلگەن.

müedda. is. ar. ① چۈشەنچە، ئۇقۇم. ② مەزمۇن. ③ ئادا قىلىنغان، تۆلەنگەن.

müeddep. s. ar. ① ئەدەبلىك، تەر-

müeyyid. s. ar. ① كۈچلەندۈرگۈچى، مۇستەھكەملىگۈچى. ② تەرغىبلەنگۈچى. ③ ياردەم قىلغۇچى.

müezzi. s. ar. زۇلۇم قىلغۇچى.

müezzin. is. ar. مۇئەززىن، مەزىن، ئەزان ئوقۇغۇچى:

«Bu adam mesçitin müezzini — بۇ ئادەم مەسچىتنىڭ مەزىنى.»

müfad. is. ar. مەزمۇن، ئۇقۇم.

müfadat. is. ar. مال بېرىش يولى بىلەن تۇتقۇن بولغۇچىنى قۇتۇلدۇرۇش.

müfagame. is. سۆيمەك، سۆيۈشمەك.

müfahare, müfaharet. is. ar. بىر-بىرىنى ماختىماق، ئارتۇقچىلىقلىرىنى دېيىشىپ ئۆزىنى ئۈستۈن كۆرسىتىشكە تىرىشماق.

müfahame. is. ar. كېلىشمىگە كەلمەك، بىر - بىرىنى چۈشىنىشمەك.

müfahir. s. ar. ماختانغان.

müfam. s. ar. سۈنمەك كۆتۈرۈلۈشى (كۆپچۈشى).

müfarakat. is. ar. ① بىر يەردىن ئايرىلىش، يىراقلىشىش. ② ئەر - خوتۇنىنىڭ بىر - بىرىدىن ئايرىلىشى.

müfavazaten. z. ھەمكارلاشقان ھالدا، شېرىكلەشكەن ھالدا.

müfavız. is. ar. شېرىكلەشكەنلەر، ئورتاقلاشقانلار.

müfâz. s. ar. مەۋل، بەرىكەتلىك، كەڭ.

müfecci. s. ar. ئېچىنىدۈرىدىغان، قايغۇغا سالىدىغان.

müfekkir. s. ar. ① پىكىر قىلغان. ② چۈشەندۈرگەن، پىكىر قىلدۇرغان.

müfekkire. is. ar. ئىدراكىي كۈچ، پىكىر قىلىش كۈچى.

müferrek. s. ar. بۆلۈنگەن، ئايرىلغان.

müferric. s. ar. غەم - قايغۇنى يوق قىلىدىغان، خۇشاللىق كەلتۈرىدىغان.

müferrid. s. ar. يېتەرلىك ۋاقىتنىڭ ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگۈچى.

müferrih. s. ar. ① كۆڭۈل ئاچىدىغان، خۇش قىلىدىغان. ② كۆڭۈلنى خۇش قىلىدىغان دورا.

müfesser. s. ar. چۈشەندۈرۈلگەن، تەپسىلىي بايان قىلىنغان.

müfettih. s. ar. ① ئاچىدىغان. ② is. ئىشتىھا ئاچىدىغان دورا، كېكىرتمەندىغان دورا.

müfettin. s. ar. ① پىتنىخور، پىتنە. ② قۇتراتماق. ③ ھەيران قالدۇرماق.

müfettiş. s. ar. تەكشۈرگۈچى، مۇپەتتىش.

müfettişlik, – ği. is. مۇپەتتىشلىك.

müfettit. s. ar. ① سۈندۈرغۇچى. ② ئەزگۈچى. ③ پارچىلىغۇچى.

müfezzi. s. ar. قورقۇتىدىغان، چۆچۈتىدىغان، ھەيران قالدۇرىدىغان.

müfid. s. → **Müfit.**

müfhim. s. ar. باشقىلارغا ئېغىز ئاچتۇرمايدىغان، باشقىلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويىدىغان.

müfik. s. ar. ① شىپا بېرىدىغان، ياخشى بولۇپ قالغان. ② غايەت چىرايلىق، مۇكەممەل.

müfit. s. ar. ① پايدىلىق. ② چۈشەندۈرگەن.

müfkir. s. ar. كەمبەغەللەشتۈرىدىغان، يوقسۇللاشتۈرىدىغان.

müflih. s. ar. ① ئامانلىققا ئېرىشكەن،

müftü. is. ar. مۈپتى (ۋىلايەت ۋە ناھيىلەردە دىنىي ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئادەم).

mühendis. is. ar. ئىنژېنېر: «Su mühendisi — سۇ ئىنژېنېرى.»

mühendis. hane. is. ar. ئىنژېنېرلىرى ئوقۇيدىغان ئوقۇتقۇچىلار تەربىيىلەيدىغان مەكتەپلەرگە بېرىلگەن نام.

mühendislik, – ği. is. ئىنژېنېرلىق.

mühenned. s. is. hint. ھىندىستان قۇيۇچىدىن سوقۇلغان قىلىچ.

mühevvil. s. ar. ① دەھشەتلىك، خەۋپلىك، قورقۇنچلۇق. ② قورقۇتىدىغان.

müheykel. s. ar. ھەيكەلدەك يوغان – يولپى.

müheyya. s. هازىر، تەييار.

müheyyiç. s. ar. ھاياجانلاندۇرىدىغان، ھاياجانغا سالىدىغان.

mühezzeb. s. ar. ① تازىلانغان. ② تەربىيىلەنگەن.

mühib. s. ar. ① ھەيۋەتلىك. ② خەتەرلىك.

mühim, – mmi. s. ar. ئەھمىيەتلىك.

mühimmat, – ti. s. ar. ئوروش قورالىرى.

mühimme, is. ar. قىيىن ۋە ئالدىراش مۇھىم ئىش.

mühimsemek. مۇھىم دەپ بىلمەك، ئەھمىيەت بەرمەك.

mühin. s. ar. ① خورلىغۇچى. ② ھەقىر، خار. ③ خىيانەتكار، خائىن.

mühlet, – ti. is. ar. مۆھلەت (چەكلىك ۋاقىت).

mühlik. s. ar. ① ھالاك قىلغۇچى، ئۆلتۈرگۈچى، خەتەرلىك.

② قوتۇلغان.

müflik. s. ar. ئۇستا، ماھىر، ناھايىتى ياخشى (شائىر).

müflis. s. ar. ① پۇلىنى تۈگىتىۋەتكەن، قولى قورۇپ قالغان.

müfni. s. ar. يوقاتقان.

müfrâg. s. ar. قۇيۇلغان، توكۈلگەن (قېلىپقا).

müfredat, – tı. is. ① ئاددىي نەرسە. ② جۈزئىي (بىر پۈتۈنلۈكنى مەيدانغا كەلتۈرىدىغان پارچىلار).

müfret. s. ar. ① تەك، ئوخشاشلىقى يوق. ② (گرامماتىكىدا) بىرلىك.

müfrez. s. ar. بىر پۈتۈندىن بۆلۈنۈپ چىققان:

«Bu kızıl ordunun müfrezisidir — بۇ، قىزىل ئارمىيىنىڭ بىر قىسمىدۇر.»

müfreze. is. ar. بىر ئەسكىرىي قوشۇندىن ۋاقىتلىق بۆلۈنۈپ چىققان تارماق.

müfrit. s. ar. ① ئاشۇرمىچىلىق، كۆپىتۈرۈش. ② مۇبالىغە، چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىش.

müfsid. s. → **Müfsit.**

müfsit. s. ar. ① بۇزغۇچى، يامانلاشتۇرغۇچى. ② بۆلگۈنچى.

müft. s. far. ھەقسىز، بەدەلسىز.

müftasıd. s. ar. تومۇردىن قان ئالغۇچى.

müfteal. s. ar. ① سۈنئىي، ئويدۇرما. ② ساختا، ياسالما.

müftehir. s. ar. ① ماختانچۇق. ② شانلىق، شەرەپلىك. ③ ھەقسىز ئىشلىگۈچى.

müfteri. s. ar. بوھتانچى، قارا چاپلىغۇچى.

müfteris. s. ar. يىرتقۇچ.

mühmel. s. ar. ① بوش قالغان، تاشلىۋېتىلگەن. ② ئىسكەتسىز. ③ كۆرۈمسىز:

«Mühmel bir elbisesatın aldı ئىسكەتسىز كىيىم سېتىۋالدى.

Mühmel bir bina yapıldı — كۆرۈمسىز بىر بىنا سېلىندى.»

mühmelat. is. ar. ئۇقۇمسىز، چۈشىنىكسىز، قورۇق سۆزلەر.

mühmil. s. ar. ئەھمىيەت بېرىلمىگەن، بېقىمسىز، پەرۋىشسىز قالغان.

mühre. is. far. ① قەغەزنى سىلىقلاشتۇرىدىغان، پارقىرىتىدىغان ئەينەك ئەسۋاب. ② ئەينەك مونچاق. ③ تۆمۈر-چىلەرنىڭ بۈلقىسى. ④ قاداق (پۇتقا چەقىدىغان). ⑤ پەردازلىغۇچى.

mührelemek. قەغەزگە جۇلا بەرمەك، قەغەزنى پارقىراتماق، سىلىقلاشتۇرماق.

mühteci. s. ar. ھەجۋىي قىلغۇچى، بىراۋنى شېئىر ۋاستىسى بىلەن سۆككۈچى.

mühtecin. s. ar. كىچىك يالتلىق قىلىنغان (قەز).

mühtedi. s. ar. ① توغرا يولغا تاپقان، ھىدايەتكە ئېرىشكەن. ② ئۆز دىنىنى تاشلاپ مۇسۇلمان بولغان.

mühtelik. s. ar. ھېچ ئويلانماي ئۆزىنى خەتەرگە يولۇقتۇرغان.

mühtez. s. ar. ① تەۋرىگەن، تىترىگەن. ② خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالمىغان.

mühud. is. ar. بۆشۈك.

mühür, – hrü. is. far. ① تامغا، مۆھۈر. ② تامغا ئىزى. ③ مۇشۇكنىڭ بويىنىدىكى قارا مەك. ④ دۇئان ئەدەبىياتىدا مەھبۇبەنىڭ ئاغزى. ⑤ ئىمزانىڭ ئورنىغا قويۇلىدىغان بەلگە.

mühürcü. is. تامغا ئويغۇچى.

mühürdar. is. ar. far. مۆھۈرچى، تامغىچى (مەخسۇس مۆھۈر، تامغا تۇتىدىغان خادىم).

mühürlemek. ① مۆھۈر (تامغا) باسماق. ② پېچەتلىمەك:

«Belge kağıdı mühürlediler — ھۈججەت قەغىزىگە تامغا باستى.

Kapıyı mühürledi — ئىشىكنى پېچەتلىدى.»

mühürlenmek. ① مۆھۈرلەنمەك، تامغىلانماق. ② پېچەتلەنمەك.

mühürlü. s. ① مۆھۈر بېسىلغان، تامغا بېسىلغان. ② پېچەتلەنگەن.

mühürsüz. s. ① مۆھۈرسىز، تامغىسىز. ② تامغا بېسىلمىغان.

müj. is. far. ① كىرپىك. ② سۇس تۇمان.

müjde. is. far. ① خۇش خەۋەر. ② سۆيۈنچە:

müjdeci. is. خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

müjdelemek. خۇش خەۋەر يەتكۈزمەك.

müjdelenmek. خۇش قىلماق.

müjdelik, – ği. is. سۆيۈنچىلىك.

müje. is. far. كىرپىك.

müjek. is. far. كىرپىكنىڭ قىللىرى.

müjgân. is. far. ① كىرپىك (كۆپ لۇك). ② ئايال ئىسمى (مۇجگان).

mükâfaha. is. ar. ① چاپسۇچاپ كېلىپ قالماق. ② ئۇرۇشماق، سوقۇشماق.

mükâfat. is. ar. ① مۇكاپات. ② ياخشىلىققا ياخشىلىق:

«Çinde halka yarar sağliyan herkes mükâfat alabilir — جۇڭگودا

mükâtebe. is. ar. خەت يېزىشماق.
mükatib. s. ar. خەت ئېلىشىش.
mükateme. is. ar. يوشۇرۇش، مەخپي تۇتۇش.
mükavaha. is. ar. ① بىر - بىرى بىلەن تىللىشىش. ② جەڭدە دۇشمەندىن غالىب كېلىش.
mükâyede. is. ar. ھىيلە قىلىش.
mükâzebe. is. ar. بىر - بىرىگە يالغان سۆزلەش.
mükedder. s. ar. ① قايغۇلۇق. ② سۈزۈك بولمىغان (سۇ).
mükeddir. s. ar. ① قايغۇغا سالىدىغان. ② كۆڭۈلنى ئاينىتىدىغان. ③ ئەيىبلىگۈچى.
mükeffen. s. ar. كېپەنلەنگەن.
mükelleb. s. ar. ① ئۈۋغا ئۆگەنگەن. ② ئىشكەللەنگەن (پۇت).
mükellef. s. ar. ① بىر ئىشنى قىلىش مەجبۇرىيىتىدە قالغان، مەجبۇر. ② كەمچىلىكسىز. ③ ئىسلام قائىدىسىگە ئاساسەن پىتر ۋە زاكات بېرىش مەجبۇرىيىتى بولغان. ④ باج تۆلەش مەجبۇرىيىتى بولغان.
mükellefiyet, -ti. is. ar. ① مادىي ۋە مەنىۋى مەجبۇرىيەت، جاۋابكارلىق. ② مەجبۇرىي يۈكلەنگەن ۋەزىپە.
mükellef. s. ar. ① تاج كىيگەن. ② بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.
mükemmel. s. ar. ① مۇكەممەل، تەلتۆكۈس. ② كەمچىلىكسىز. ③ ناھايىتى ياخشى:
«Bu, mükemmel bir adam — بۇ مۇكەممەل بىر ئادەم.
Ellerinde mükemmel tüfekler خەلقە پايدىلىق ئىش قىلغان ھەرقانداق ئادەم مۇكاپاتقا ئىگە بولالايدۇ.
Iyilik edenler mükâfatını görür — ياخشىلىق قىلغانلار ياخشىلىق كۆرىدۇ.»
mükâfi. s. ar. ① تەڭ، باراۋەر. ② (ماتېماتىكىدا) ئەگرى سىزىق.
mükâfil. is. ar. بىر - بىرىگە كېپىل بولۇشنى قوبۇل قىلغۇچىلارنىڭ ھەر بىرى.
mükâhhal. s. ①سۈرمە سۈرۈلگەن (كۆزگە). ② چىمەنلەشكەن (يەر).
mükâlebe. is. ar. ئىتتىلاردەك تالىشىش، خىرىلدىماق، بوغۇشماق، ئىتتىلاردەك بىر - بىرىگە ئېتىلماق.
mükâleme. is. ar. ① سۆزلەشمەك، سۆھبەتلەشمەك. ② تالاش - تارتىش. ③ بىر كېلىشىمگە كېلىش ئۈچۈن ۋەكىللەر ئوتتۇرىسىدىكى سۆھبەت. ④ چەت تىل ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىككى تىلدا يېزىلغان جۈملىلەر.
mükaleme. name. is. سۆزلىشىشنى ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىككى خىل تىلدا تۈزۈلگەن كىتاب.
mükârehe. is. ar. يىرگىنىش، سەسكىنىش.
mükâri. is. ar. تۆگىچى، ئاتچى، ئېشەكچى قاتارلىقلارغا بېرىلگەن نام.
mükaşefe. is. ar. ① تەتقىق قىلىش. ② تەكشۈرۈش. ③ مەيدانغا چىقىرىش، ئوتتۇرىغا قويۇش.
mükâşeha. is. ar. بىرىگە قاردىتا ئۆچمەنلىك ساقلاش.
mükâşif. s. ar. ① كەشپ قىلغۇچى، بىر نەرسىنى ئوتتۇرىغا چىقارغۇچى. ② دەرۋىش، ئىلاھنىڭ سىرلىرىنى بىلگەن.

تىكىپ) ئىشلىگۈچى.

mükra. s. ar. ئىجارىگە ئېلىنغان، ئىجارىگە بېرىلگەن.

mükreh. s. ar. بىر ئىشقا زورلىغان.

mükrem. s. ar. ئىكرام قىلىنغان، ھۆرمەتلەنگەن.

mükri. s. ar. ئىجارىگە بەرگۈچى.

mükrih. s. ar. بىر ئىشقا زورلىغۇچى.

mükrim. s. ar. ① كۈتۈۋالغان. ② مېھماندوست.

müksir. s. ar. ① كۆپەيگەن. ② مېلى جەق، باي.

müktefi. s. ar. قانائەت قىلغۇچى، قانائەتچان.

müktehil. s. ar. كۆزلىرىگە سۈرمە تارتقۇالغان.

müktesebat, – tı. is. ar. ئىگىلىگەن بىلىملەر.

müktesep. s. ar. ئېرىشىلگەن، قازىنىلغان، قولغا كەلتۈرۈلگەن.

müktesip. s. ar. ئېرىشكەن، قازانغان، قولغا كەلتۈرگەن.

müktin. s. ar. يېرىشۇرۇنغان.

mükûs. is. ar. ① باج، ئۆشرە. ② باج يېگۈش.

mül. is. far. شاراب، ۋىنو.

mülâabe. s. ar. ئويناشقان، چاقچاقلاشقان.

mülâane. is. ar. بىر – بىرىگە لەنەت ئوقۇماق.

mülâbis. s. ar. يېقىنلىق كۆرسەتكۈچى، دوستلۇق پوزىتسىيىدە بولغۇچى.

mülâhaza. is. ar. ① مۇلاھىزە (ئىنچىكە چۈشەنمەك). ② ئېتىبار بىلەن قارىماق.

قولىدا ئەگە ياخشى قوراللىرى bar. — var بار.»

mükemmeliyet, – ti. is. مۇكەممەللىك.

mükerrem. is. ar. ① ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك. ② ئەر ياكى ئايال ئىسمى (مۇكەررەم).

mükerrer. s. ar. ئۈستى – ئۈستىلەپ، تەكرارلانغان، تەكرار قىلىنغان.

mükerrerat. is. تەكرارلانغان نەرسىلەر.

mükerreren. z. ar. تەكرار – تەكرار، بىرمۇنچە قېتىم.

mükerrir. s. ar. تەكرارلىغۇچى.

mükesser. s. ar. سۇنۇق، سۇنغان.

mükessif. s. ar. قويۇقلاشتۇرۇلغان، زىچلاشقان، قويۇقلۇق، زىچلىق.

mükessir. s. ar. سۇندۇرغان، ئۇششاقلىۋەتكەن.

mükevven. s. ar. يارىتىلغان، بارلىققا كەلتۈرۈلگەن.

mükevvenat. is. ar. مەۋجۇدات، مەخلۇقات.

mükevvin. s. ar. قىلغۇچى، ياراتقۇچى، بارلىققا كەلتۈرگۈچى.

mükeyyif. s. ar. كەيپ بەرگۈچى، لەززەت بېرىدىغان.

mükeyyifat. is. ar. كەيپ قىلدۇرغان، مەست قىلدىغان، مەست قىلدىغان مادداللار.

mükezzib. s. ar. (سۆز ياكى خەۋەر – نىسبەتلىك) راست ئەمەسلىكىنى ئاشكارا قىلماق، ئىنكار قىلغان.

mükhüle. is. ar. سۈرمە قۇتىسى.

mükib. s. ar. غەيرەت بىلەن (جان

مؤلايم ئادەم.» — 2. Mülayim bir adam
«ياۋاش يولۋاس. — 3. Mülayim kaplan
mülazik. s. ar. يېپىشقاق، يېپىشقان.
mülâzım. s. ar. جىر ئىشقا كىرىش ھەقىستى بىلەن ھەقسىز ئىشلىگۈچى.
mülcem. s. ar. غەمكىن، تىرگىنلەنگەن.
mülebbes. s. ar. گىيىلگەن، ئىشلىتىلگەن (كىيىم).
mülemma. s. ar. ① ئالا ـ بۇلا، ئالىچىپار. ② پارقىراق، پارىلدايدىغان، جۇلالىق. ③ داغلاشقان، كىرلەشكەن.
mülemmakâr. s. ① ئىككى يۈزلىمە. ② پارىلدايدىغان، پارلاق.
mülevven. s. ar. ① رەڭلىك. ② بويياقلىق، بويالغان.
mülevves. s. ar. ① پاسكىنا، مەيلى نەت، كىر، يىرگىنچلىك. ② قالايمقان، مەسىرەمجان.
mülevvin. s. ar. ① بويياق بەرگۈچى. ② رەڭگە كىرگۈزگەن. ③ بويىغۇچى.
müleyyin. s. is. ar. ① يۇمشىتىدىغان، يۇمشاتقۇچى (نەرسە). ② ئىچنى يۇشتىدىغان دورىلار.
müleyyen. s. ar. يۇمشىتىلغان، ئۇتتىلگەن.
mülga. s. ar. ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان، ئېلىپ تاشلانغان.
mülhak. s. ar. ① بىر پۈتۈنگە كىيىن قوشۇلغان، قوشۇمچە قىلىنغان. ② مەركەزگە قاراشلىق.
mülhakat, – tı. is. ar. ① بىر پۈتۈنگە قوشۇلغانلار، قوشۇمچىلار. ② مەركەزگە قاراشلىق يەرلەر.
mülhem. s. ar. ئىلھاملانغان.
mülhid. s. is. → **Mülhit.**

mülâhham. s. ar. سېمىز، ئەتلىك.
mülahhas. s. ar. قىسقارتىلغان (سۆز ياكى ماقالە)، يىغىنچاقلانغان.
mülâhid. s. ar. مۇسۇلمانلىقتىن باشقا دىنغا كىرگەن.
mülaib. s. ar. ئويناشقان.
mülâkat. is. ar. ① ئۇچرىشىش. ② سۆز، سوئال جاۋابلىق سۆز:
«Gazetecilere mülakat vermek — مۇخبىرلارغا قارىتا سۆز قىلماق.»
mülâki. s. ar. كۆرۈشكەن، ئۇچراشقان.
mülakkab. s. ar. لەقەمى بار، لەقەملىك (ئادەم).
mülam. is. ar. ئەيىپلىمەك، سۆكمەك.
mülâmese. is. ar. ① تەگمەك، تۈتماق. ② مۇناسىۋەتتە بولماق.
mülâsaka. is. ar. ① پۈتۈپ قالماق، ئېتىلمەك. ② يېپىشماق، يېقىنلاشماق.
mülasık. s. ar. ① پۈتۈك، ئېتىلمەك. ② يېپىشقاق.
mülatafa. is. ar ئۆزئارا چاقچاقلاشماق.
mülatame. is. ar. بىر ـ بىرىگە مۇشت ئېتىشماق.
mülâtif. s. ar. چاقچاقچى، ھەزىلكەش، باشقىلار بىلەن چاقچاقلىشىدىغان.
mülattıf. s. ar. ① ياخشىلىق قىلىپ كۆڭلىنى ئالغان. ② يۇمشاتقۇچى دورا.
mülayemet. is. ar. ① مۇلايىملىق. ② ئۇيغۇنلۇق. ③ ئۇچەيلەرنىڭ يۇمشاقلىقى.
mülayim. s. ar ① مۇڭاپىق، لايىق، ئەقىلغە ئۇيغۇن. ② مۇلايىم، ياۋاش:
«1. Mülâyim bir öneri — ئەقىلغە مۇڭاپىق تەكلىپ.

mültef. s. ar. ① بىر ـ بىرنگه ئارىلىشىپ كەتكەن. ② بىللە بولغان.

mültefit. s. ar. ① ئىلتىپات قىلىدىغان، خۇش مۇئامىلە قىلىدىغان. ② ئەھمىيەت بېرىدىغان، كۆڭۈل بۆلىدىغان.

mültefitane. z. ئىلتىپات قىلغۇدەك.

mültehi. s. ar. ① ساقالسىق. ② ساقلى چىققان.

mültehib. s. ar. ① يالقۇنجىغان، تۇتاشقان (ئوت). ② كېسەل بولغان. ③ كۆبجۈپ قىزىرىپ كەتكەن.

mültehif¹. s. ar. ① تۇتاشقان (ئوت). ② ھەسرەت چەككەن. ③ قاتتىق دەردەمەن.

mültehif². s. ar. (يوتقاندەك نەرسىگە) يۆگەنگەن.

mülteim s. is. ① ياخشىلانغان، ياخشى بولۇپ قالغان. ② پۈتۈپ قالغان (يارا).

mülteka. is. ar. ① ئۇچرىشىش يېرى ۋە ۋاقتى. ② ئۇچرىشىش، كۆرۈشۈش. ③ ئىككى دەريا سۈيىنىڭ بىرلەشكەن يېرى.

mültekit. s. ar. تېرىۋالماق (يەر- دىكى بىر نەرسىنى)، توپلىماق.

mülteki. s. ar. بىرلەشكەن، كۆرۈشكەن.

mültekim. s. ar. لوقما قىلىپ يۇتماق.

mültemes. s. ar. ئىلتىماس قىلىنغان.

mültemi. s. ar. ① پارقىراق، پارلاق. ② ئېلىپلا قاچماق.

mültemis. s. ar. ۋاستىچى بولماق، ئارىچى بولماق.

mültesik, multasık. s. ar. ① بىر-

mülhidlik, – ği. is. ئاتېئىستلىق، دىنسىزلىق.

mülhik. s. ar. قوشۇلغان، قوشۇمچە قىلىنغان.

mülhim. s. ar. ئىلھام بەرگەن.

mülhit. s. is. ① خۇداسىز، دىنسىز. ② توغرا يولدىن چىققان.

mülimme. is. ar. پالاكەت، بالا ـ قازا.

mülk, – kü. is. ar. ① كۆچمەس مۈلۈك. ② بىر دۆلەتكە قاراشلىق تېرىتورىيە. ③ مۇلۇك.

mülkî. s. ar. ① بىر مەملىكەت بىلەن ئالاقىدار. ② مەمۇرى: «Mülkî heyet — مەمۇرى ئۆمەك.

mülkiye. is. ar. مەمۇرىلار (ھەربىي بولمىغانلار).

mülkiyeli. is. سىياسىي پاكۇلتېت ئوقۇغۇچىسى ۋە بۇ پاكۇلتېتنى پۈتتۈرگۈچى.

mülkiyet, – ti. is. مۇلۇكچىلىك ئىگىدارچىلىق.

müllâk. is. ar. بىر نەرسىگە ئىگە بولغۇچىلار.

mülsak. s. ar. بىر نەرسىنىڭ ئارقىسىغا تېرىكەلگەن، ئۇلانغان.

mültebis. s. ar. ① باشقا بىر نەرسىدىن پەرقلەندۈرۈلمىگەن، پەرقلەندۈرۈش قىيىن بولغان.

mülteca. s. ar. پاناھ جاي، پاناھ بولىدىغان يەر.

mülteci. s. is. ① مۇساپىر. ② پاناھلىق ئىزدىمەك (سىياسىي جەھەتتىن).

mültefet. s. ar. ① ئىلتىپات قىلىنغان. ② ئەھمىيەت بېرىلگەن، كۆڭۈل بۆلگەن.

چه ـ پارچه قىلىنغان.
mümbit, – ti. is. ar مۇنبەت (يەر)، هوسۇللۇق.
mümecced. s. ar. ئۇلۇغلانغان، شان شەرەپ بېرىلگەن.
mümehhed. s. ar. ① ئېچىلىپ سېلىنغان، يېيىلغان. ② سەرەمجان هالغا كەلتۈرۈلگەن، سەرەمجانلاشتۈرۈلغان.
mümehhid. s. ar ① ئېچىپ سالغان، يايغان. ② سەرەمجان هالغا كەلگەن، سەرەمجانلاشقان.
mümellek. s.ar. مۇلۈك قىلىپ بېرىلگەن.
mümillik. s.ar. مۇلۈك قىلىپ بېرىلگەن.
mümerred. s. ar. ① ئېگىز. ② تامـ لىرى تۈز ۋە ئېگىز قۇرۇلۇش.
mümessek. s. ar. ئىپارەدەك پۇرايدىغان، خۇش پۇراق.
mümessel. s. ar. ① ئۇلگە تەرىقىسىدە سۆزلەنگەن. ② نەشر قىلىنغان، بېسىلغان.
mümessil. s. ar. ① ۋەكىل. ② سىنىپ باشلىقى. (مەكتەپتە). ③ تارقاتقۇچى (كىتاب، ژۇرنال، گېزىت).
mümessillik, – ği. is.ar. ۋەكىللىك.
mümevveh. s. ar ① خىيالىي. ② ئويدۇرما.
mümeyyez. s. ar. تاللانغان، ئىلغانـ غان، ئايرىلغان، پارلانغان.
mümeyyiz. is. ar. ① ئىمتىهان نەتىجىسىگە قارىغۇچى. ② كاتېپنىڭ يازغانـ لىرىنى تۈزەتكۈچى. ③ s. ياخشى ـ ياماننى، توغرا ـ خاتانى ئايرىغۇچى.
mümhil. s. ar. ① بىر ئىشنى بەلـ گىلىك مۇددەتتە ئارقىغا سۈرگۈچى. ② ساقلىغۇچى، كۈتكۈچى.

بىرىنى باغلايدىغان. ② بىر ـ بىرىگە ئۇلانغان، قوشۇمچە قىلىنغان.
mültevi. s. ar. پۈكۈكلۈك، ئېگىلىك.
mültezim. is. ar. ① دۆلەتكە ئائىت باج، خىراجنى كۆتۈرە ئالغۇچى. ② بىر ئىش يۈزىسىدىن بىر ئادەمنىڭ تەرىپىنى ئالغۇچى.
mülük. is. ar. پادىشاهلار، هۆكۈمدارلار.
mülüki. s. پادىشاهقا خاس بولغان.
mülzim. s. ar. ① جىم تۇرۇشقا مەجبۇر قىلىنغان، ئاغزى تۇتۇلغان. ② بىرىگسە ۋەزىپە يۈكلەنگەن.
mülzime. is. ar. ئۇستەل ئۈستىدىكى قەغەزلەرنىڭ ئۈچۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۇستىگە باستۇرۇلغان نەرسە.
mümahhas. s. ar. ① سىنالغان. ② قۇۋۋەتلىك، چىداملىق.
mümarat. is. ar. كۈرەش، تالاش ـ تارتىش.
mümarese, mümareset. is. ar. بىر ئىش ياكى سەنئەتتە ماهىر بولۇش، قولى گۈللۈك.
mümas. s. ar. تەگمەك.
mümaselet, – ti. is. ar. ئىككى نەرسىنىڭ بىر بىرىگە ئوخشاپ كېتىشى.
mümasil. is. ar. ئوخشىغان، ئوخشاشلىق.
mümaşat. is. ar. ① بىللە كېتىش، بىللە مېڭىش، هەمراهلىق، باراۋەر هەرىكەتـ قىلىش. ② ئۈيغۇنلىشىش. ③ بىرىنىڭ پىكرىگە يالغاندىن قوشۇلغان بولۇپ كۆرۈنۈش.
mümazaha. is. ar. چاقچاقلاشماق، ئويناشماق.
mümazzak. s. ar. پارچىلانغان، پارـ

قويۇلغان.

mümzi. s. is. ar. ئىمزالىغۇچى، ئىمزا قويغۇچى.

münaam. s. ar. باياشاتلىق (مولچىلىق) ئىچىدە ياشىغان.

münacat, — tı. is. ar. مۇناجىەت (تەڭرىگە يالۋۇرۇش).

münada. s. ar. چاقىرىلغان.

münadi. is. ar. جارچى.

münadil. s. ar. توغرا يولدىن چىقىپ كەتكەن، خاتا يولغا كىرىپ كەتكەن.

münadim[1]. is. ar. ① دوست، يولداش. ② دۆلەت رەھبەرلىرىنى قىزىقچىلىق بىلەن خۇش قىلغۇچى ئادەم.

münadim[2]. s. ar. يوق بولغان، يوقالغان.

münafaka. is. ar. ئىككى يۈزلىمىچىلىك، ئىككى يۈزلىمىلىك.

münafat. is. ar. بىر نەرسىگە زىت، قارىمۇقارشى.

münaferet. is. ar. ① بىر - بىرىگە نەپرەت بىلدۈرۈش. ② باشقىلارنى كىچىك كۆرۈپ كۆزىگە ئىلماسلىق، خورلاش.

münafık. s. is. ar. ① ئىككى يۈزلىمىچىلىك قىلغۇچى. ② بۆلگۈنچىلىك قىلغۇچى، ئوتتۇرىنى بۇزغۇچى. ③ مۇناپىق (مۇسۇلمان بولسىمۇ تۈرۈپ مۇسۇلمانچىلىقنى كۆرۈنگۈچى).

münafi. s. ar. خىلاپ، زىت.

münaggas. s. ar. غەم - قايغۇلۇق، غەمكىن، ناخۇش.

münakalât, — tı. is. ar. قاتناش - تىرانسپورت:

«Münakalât bakanlığı — قاتناش مىنىستىرلىكى.»

mümid. s. ar. ① ياردەم بەرگۈچى، ياردەمچى. ② ئۇزارتقۇچى.

mümil. s. ar. زىرىكتۈرگۈچى، بىزار قىلغۇچى.

mümin. s. is. ar. ئىمان ئېگىسى، مۇسۇلمان، مۆمىن.

mümit. s. ar. ئۆلتۈرگۈچى، ئۆلۈمگە سەۋەب بولغۇچى.

mümkün. s. ar. مۇمكىن.

mümkinat. z. is. بولۇش ئېھتىمالى بار نەرسىلەر.

mümsik. s. ar. ① بىر نەرسىدىن قۇرۇلغان تارتقۇچى. ② بېخىل، پىخسىق. ③ جاھىل.

mümtaz. s. ar. ① ئىلغار، مۇنەۋۋەر، تالانلىغان. ② قەدىرلىك. ③ ئەر ئىسمى:

«Mümtaz bir öğrenci idi, şimdi de çok yaratıcı olmuş — مۇمتاز نەۋۋەر (ئىلغار) ئوقۇغۇچى ئىدى، ھازىرمۇ ئىجادىيەتچى بوپتۇ.»

mümted. s. ar. داۋام قىلغان، سۈرگەن.

mümtehan. s. ar. سىنالغان، سىناق تىن ئۆتكەن.

mümtehin. s.ar. سىنايدىغان، سىنىغۇچى.

mümteli. s.ar. ① توشقۇزۇقلۇق، توشۇق، تولدۇرۇلغان. ② مەيدە كۆپۈش كېسىلى.

mümteni. s. ar. ① بىر ئىشنى قىلىشتىن باش تارتىدىغان. ② ئىمكانسىز.

mümtesil. s.ar. بۇيرۇقنى ئائىتائەت قىلغان.

mümtezic. s. ar. ① بىر - بىرىگە ماسلاشقان. ② ھەم بىكىتىلگەن. ③ باشقىلار بىلەن ئىناق ئۆتىدىغان.

mümtır. s. ar. يامغۇرلۇق.

mümza. s. ar. ئىمزالانغان، ئىمزا

ئالاقه. ② ئىككى نەرسە ئوتتۇرىسىدىكى نىسبەت. ③ سەۋەب:

«Iki devletin münasebeti — ئىكى دۆلەت مۇناسىۋىتى.»

münasebetli. is. s. ar. ① مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىسى بولغان. ② ئەقىلغە ئويغۇن، مۇۋاپىق، مۇناسىپ.

münasebetsiz. ① نامۇۋاپىق. ② ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، لايىق بولمىغان. ③ ھۆرمەتسىز:

«1. Münasebetsiz bir eylem — مۇۋاپىق بولمىغان بىر ھەرىكەت.

2. Münasebetsiz bir adam — ھۆرمەتسىز بىر ئادەم.

«3. Bu benimle münasebetsizdir — بۇ، مېنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتسىز.»

münasebetsizlik, -gi. is. ① تېتىقسىزلىق، ھەرىكەت. ② ھۆرمەتسىزلىك. ③ ئەسكىلىك.

münasefe, münasefet. is. ar. ① يېرىم - يېرىمدىن بۆلۈنگەن. ② ئوخشاش (تەڭ يېرىمدىن) ئىككىگە بۆلۈش.

münasip. s. ar. مۇناسىپ، ئۇيغۇن، لايىق، مۇۋاپىق.

münaşede. is. ar. ئۆزئارا شېئىر ئوقۇشۇش، ئۆزئارا بەيت ئېيتىشىش.

münavebe. is. ar. نۆۋەتلىشىش، نۆۋەتلەشتۈرۈش، نۆۋەت:

«Bunu münavebe ile yapalım — بۇنى نۆۋەت بىلەن قىلايلى.»

münavebeten. z. نۆۋەت بىلەن، ئۆز رېتى بىلەن.

münavehe. is. ar. ① ئۇن سېلىپ يىغلاش. ② ھازا (ماتەم) تۇتۇش.

münavele. is. ئۆتنە - يېرىم، ئۆزئارا بىر نەرسە سۇنۇشماق.

münazaa. is. ar. ① تالاش - تار

münakale. is. ar. ① تىرانسپورت. ② بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە يۆتكەش. ③ نۆۋەت بىلەن ھېكايە سۆزلەش. ④ قەدەھنى قولدىن - قولغا سۇنۇش.

münakasa. is. ar. كېمەيتىش.

münakaşa. is. ar. ① مۇنازىرە، تالاش - تارتىش. ② ئەنچىكە تەتقىق قىلىش.

münakaza. is. ar. مەنە ۋە مەزمۇنلار ئوتتۇرىسىدىكى زىتلىق.

münakahe. is. ar. ① نىكاھلىنىش. ② ئىسلام دىنىنىڭ نىكاھ ئىشلىرىغا دائىر قائىدىلىرى.

münakız. s. ar. بىر - بىرىگە جېپسىلاشمىغان، بىر - بىرىگە زىت.

münakid. s. ar. ① تەشكىل قىلىنغان. ② ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا رەسمىي قوبۇل قىلىنغان، ئىمزالانغان. ③ باغلانغان، تۈگۈلگەن.

münakis. s. ar. ئەكس ئەتكەن.

münakkah. s. ar. ① سۆيۈلغان، ئاقلانغان. ② تېپىلگەن (خامان).

münakkahiyet. is. ① ئەڭ ياخشى سىنى تالىلاش. ② ئاز ۋە ساز يېزىش.

münakkas. s. ar. ئازايتىلغان، كېمەيتىلگەن.

münakkaş. s. ar. ① نەقىش بىلەن بېزەلگەن. ② گۈللۈك رەختلەرگە بېرىلگەن نام.

münakkat. s. ar. تەنقىدلەنگەن.

münakkayat. is. ar. تازىلانغان نەرسىلەر.

münakkıs. is. ar. ئازايتىلغان، كېمەيتىلگەن.

münasebet, - ti. ① مۇناسىۋەت،

مؤنده‌ربجه، ئىچدىكىلەر.

münderis. s. ar. ۋەيران بولغان، ئۆرۈلگەن، ئىزى قالمىغان.

münderisat. is. ئۆرۈلۈپ ئىزى قالمىغان قۇرۇلۇش قاتارلىقلار.

münebbih. s. ar. ① ئۇيقۇدىن ئويغاتقۇچى. ②غەپلەتنى يوق قىلغۇچى.③ساغلام ئەتنىك قوڭغۇرداقى، قوڭغۇراقلىق سائەت.

münecci. s. ar. قۇتقۇلدۇرغان، قۇتقۇلدۇرغۇچى.

müneccim. is. ar. ① مۇنەججىم (يۇلتۇزلارغا قاراپ پال ئاچقۇچى). ② ئاستىرونومىيە بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

münekker. s. ar. نامەلۇم (تونۇش بولمىغان) بىر نەرسىگە دالالەت قىلغۇچى.

münekkes. s. ar. تەتقىق ئاغدۇرۇلغان، ئاستىن - ئۈستۈن قىلىنغان.

münekkit, — ti. is. تەنقىدچى.

münekkitlik, — ği. is. تەنقىدچىلىك.

münevver. s. ar. ① زىيالىي. ② پارلاق، يورۇق. ③ مۇنەۋۋەر. ④ ئايال ئىسمى:

«Çinde münevver gençler çoktur — جۇڭگودا زىيالىي ياشلار ناھايىتى جىق.»

münevvim. s. ar. ① ئۇخلىتىدىغان (دورا). ② ھوشسىزلاندۇرىدىغان (دورا).

münevvir. s. ar. نۇرلاندۇرىدىغان، يورۇتىدىغان، يورۇقلۇق بېرىدىغان.

münezzeh. s. ar. ① پاك. ② پېشانىسى ئوچۇق. ③ يامان ئىشلاردىن خالى، گۇناھسىز. ④ ھەرقانداق بىر نەرسىگە ئېھتىياجى بولمىغان:

«O, böyle şeylerden münezzehtir — ئۇ، بۇنداق ئىشلاردىن خالى.»

تىش، ئېغىز جېدىلى. ② ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى دۇشمەنلىك.

münazaat. is. جېدەل - ماجىرالار، تالاش - تارتىشلار.

münazara. is. ar. پىرىنسىپقا ئويغۇن مۇنازىرە، ئىلمىي مۇنازىرە.

münazır. s. ar. ① مۇنازىرە قىلغۇچى. ② پارا للىل.

münazi. s. ar. ماجراچى، غوۋغاچى.

münazil. s. ar. ① خىزمىتى توختىتىلغان. ② تەركىدۇنيا بولۇپ كەتكەن.

münbagı. s. ar. ئۇيغۇن، لايىق.

münbais. ① بىرەر سەۋەب كەلتۈرۈپ چىقارغان، ئوتتۇرىغا چىققان. ② ئەۋەتىلگەن.

münbasit. s. ar. ① ئوچۇق، ئېچىقلىق. ② مەمنۇن، خۇشال:

~etmek. مەمنۇن قىلماق.

münceli. s. ar. ① پارلاق، نۇرلۇق. ② ئاشكارا بولماق.

müncemit. s. ar. ① توڭلىغان. ② مۇزدەك، مۇز ھالىدا بولغان.

müncer, — rri. s. ar. ئاخىرلاشقان، ئاياغلاشقان.

müncezib. s. ar. ① تەلپۈنگەن (بىر يەرگە). ② بېرىلگەن، قىزىققان، ئۆزىنى ئۇرغان.

münci. s. is. ar. يامان ئەھۋالدىن، خەتەردىن قۇتقۇلدۇرغۇچى. ② ئەر ئىسمى. ③ ئازادلىق ئۇرۇشتىن كېيىن مۇستاپاكامالغا بېرىلگەن ئۇنۋان.

münciz. s. ar. گېپىدە تۇرىدىغان، سۆزىنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان.

mündemiç. s. ar. ئىچىدە بولغان، ساقلانغان.

münderecat, mündericat. is.

غان، تۆز ماڭمىغان. ② ئۆزگىرىپ كەتمەكەن. ③ ساغلام بولمىغان. ④ ئىككى بۇرجىكى پارالليل.

münhaasır. s. ar. ① يالغۇز بىرىگە ياكى بىر نەرسىگە ئايرىلغان. ② چەكلەنگەن، چەكلىك. ③ قورشالغان.

münhasif. s. ar. ① كۆزى ئەما، قارىغۇ. ② غۇۋا، خىرە.

münhat. s. ar. ئويمان، چوڭقۇر: «Münhat arazı — ئويمان يەر (ئېتىز).»

münhebit. s. ar. يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشكەن.

münhedim. s. ar. خاراب بولغان، يىقىلغان، خارابە.

münhemik. s. ar. ①بىر ئىشقا بەك بېرىلگەن، بىر ئىش بىلەن قاتتىق مەشغۇل بولغان. ② ئۆزىنى بەك ئورۇۋەتكەن (ياماق ئىشتا): «İçkiye münhemik — ئىچىملىككە بەك بېرىلگەن.»

münhezim. s. ar. ① بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان، بۇزۇلغان، بۇزۇق. ② يېڭىلگەن.

münhi. s. ar. خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

münkad. s. ar. بويۇن ئېگىدىغان.

münkali. s. ar. يىلتىزىدىن قومۇرۇۋېتىلگەن.

münkariz. s. ar. ① تۈگىگەن، تامامىلانغان. ② (ئائىلە سۇلالە مەقسەدە)، ئاخىرلاشقان، مۇنقەرز.

münkasım. s. ar. قىسىلارغا بۆلۈنگەن، پارچە قىلىپ بۆلۈنگەن.

münkazi. s. ar. تۈگىگەن، تامام بولغان، ئاخىرلاشقان.

münker. s. ar. ① ئىنكار قىلىنغان، قوبۇل قىلىنمىغان. ② ياخشى كۆرۈلمەيدىغان.

münezzel. s. ar. تۆۋەنگە چۈشۈرۈلگەن.

münezzil. s. ar. تۆۋەنگە چۈشۈرگۈچى.

münfatır. s.ar. يېرىلىپ ئىككىگە ئايرىلغان.

münfecir. s. ar. ① (تاڭ مەقسەدە) ئاتقان، ئاقارغان. ② ئاققان، قاينىغان (سۇ).

münfehim. s. ar. چۈشىنىلگەن، ئۆزلەشتۈرۈلگەن.

münfek. s. ar. قوپۇرۇلۇپ كەتكەن، سۆكۈلۈپ كەتكەن، چىقىپ كەتكەن.

~ olmak. چىقىپ كەتمەك، قوپۇرۇلۇپ كەتمەك.

münfelik. s. ar. ① پارتلايدىغان. ② ئېچىلىدىغان.

münferic. s. ar. ① بىر - بىرىدىن يىراق. ② ئارىسى كەڭ.

münferiden. z. ① ئايرىم - ئايرىم. ② بىردىن - بىردىن. ③ ئۆز ئالدىغا، يالغۇز هالدا.

münferik. s. ar. ئايرىلغان.

münferit. s. ar. ① ئايرىم بولغان، ئۆز بېشىغا يالغۇز. ② تۈرمىلەردىكى كامېر (يالغۇز كىشىلىك ئۆي).

münfesih¹. s. ar. ① بۇزۇلغان، بىكار قىلىنغان. ② تارالغان.

münfesih². s. ar. ① جىمقلىغان، جىمقايغان، كۆپۈپەيگەن. ② كېڭەيگەن.

münfetih. s. ar. ئوچۇق، ئېچىقلىق.

münhal, – li. s. ar. ① ئېرىيدىغان. ② بۇش. ③ ئوچۇق.

münhani. s. ar. ① ئەگرى، ئېگىلىپ كەتكەن. ② ئەگرىلىك. ③ ئەگرى سىزىق (ماتېماتىكىدا).

münhaniyet. is. ئەگرى نەرسىلەر، ئەگرى شەكىللىك.

münharif. s. ar. ① بىر تەرەپكە قايىغان، كۆڭۈلدىكىدەك بولمىغان. ② ئۆزىنى ئۆزگەرتكەن.

② يەرلىك خەلق قۇرۇلۇشىيى ئەزاسى.

müntahil. s. ar. باشقىسىنىڭ ئەسىر ۋىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش، ئەدەبىيات ئوغرىسى.

müntakış. s. ar. ئۇستىگە ئىشلەپ، زىننەتلەپ چىرايلىق بىر ھالغا كەلتۈرۈلگەن، نەقىشلىك.

müntakız. s. ar. بۇزۇلغان، يىقىلغان، خاراب بولغان، ۋەيران بولغان.

müntakid. s. ar. بىر ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئەسىرىنى ھەر تەرەپتىن تەتقىق قىلىپ ياخشى ياكى ناچارلىقى ھەققىدە باھا بەرگۈچى، ئەدەبىي تەنقىدچى.

müntakil. s. ar. ① بىر يەردىن باشقا يەرگە كۆچكەن، يۆتكەلگەن. ② مەراس بولۇپ قالغان. ③ ئۆلگەن.

müntakim. s. ar. ئىنتىقام ئالغۇچى، ئۆچ ئالغۇچى.

müntasib. s. ar. تىك تۇرغان.

müntebih. s. ar. ① ئويغاق. ② بىر نەرسىنى ساۋاق ئېلىپ كۆزى ئېچىلغان. ③ ھوشيار، ئېھتىياتچان.

müntefi¹. s. ar. غايىب، كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، يوقالغان.

müntefi². s. ar. پايدا قىلىدىغان، مەنپەئەت بېرىدىغان.

müntefih. s. ar ① سەمرىگەن، سېمىز. ② كۆپكەن.

münteha. s. is. ar. ① ئاخىرلاشقان، تۈگىگەن، ئاخىرقى دەرىجىگە يەتكەن. ② ئاخىرى، تۈگەنچە.

müntehi. s. ar. ① ئاخىرقى نۇقتىغا يەتكۈچى، تۈگىگەن. ② ئەڭ ئاخىرقى. ③ بىر ئىشنى تۈگەتكۈچى.

müntehip, müntahip, müntahib. تۆتۈلگان، تۆتۈق(كۆن).

münkesif. s. ar. سۇنغان، سۇنۇق.

münkesir. s. ar. ① ئوتتۇرىغا چىققان، بارلىققا كەلگەن. ② يېڭىدىن پەيدا بولغان، كەشپ قىلىنغان.

münkeşif. s. ar. ① ئىشەنمىگەن ياكى ئىنكار قىلغان. ② خۇداسىز.

münkir. s. is. ar. ① ئەگەشكەن، ئارقىدىن ماڭغان. ② ئەۋەتىلگەن، يوللانغان.

münşak. s. ar. قېلىپقا تۆكۈلگەن.

münsebik. s. ar. قالمىغان، تۈگىگەن (راھەت، ھۇزۇر، بەختەرلىك ھەققىدە).

münselib. s. ar. ① سەپرىپ چىقىرىلغان، سۈيۈلغان (تېرە). ② ئاخىرقى كۈنگە ئولاشقان.

münselih. s. ar. ① بىر تەرىقەتكە كىرگەن. ② بىرەر كەسپكە مەنسۇپ بولغۇچى.

münserih. s. ar. ئىنتىك ـ ئىنتىك ماڭغۇچى (كەتكۈچى).

münşaib. s. ar. پۇتاق چىقارغان، شاخلانغان، تارماقلارغا ئايرىلغان.

münşak. s. ar. ھەر تەرىپىدە چوڭقۇر بىر يېرىق ئېچىلغان، يېرىلغان.

münşeat. is. ar. ① خەت ـ چەكلەر ژۇرنىلى، مەجمۇئە. ② خەتلەر. ③ يېزىلمىشقا باشلانغان نەرسىلەر.

münşeil. s. ar. تۇتاشقان، يورۇغان.

münşi. s. ar. ① كاتىپ، سېكرېتار. ② قەلەمى كۈچلۈك.

müntahip, – bi. سايلىغۇچىلار.

müntahabat, – tı. is. ئانتولوگىيە (يازغۇچىلارنىڭ، بولۇپمۇ شائىرلارنىڭ تاللانغان بەدىئىي ئەسەرلىرى توپلىمى).

müntahap. is. s. ar. ① تاللانغان.

يۇقتۇرغۇچى

münzecir. s. ar. مەنئى قىلىنغان، چەكلەنگەن.

münzel. s. ar. تەڭرى تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ۋەكىل.

münzil. s. ar. ئاسماندىن چۈشكەن.

münzir. s. ar. بىرىنى قورقۇتۇش يولى بىلەن توغرا يولغا باشلاشقا ئۇرۇنغۇچى.

müphem. s. ar. ① نېمە ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغىلى بولمايدىغان، مۇجمەل. ② مۇرەككەپ، چۈشىنىكسىز، ئوچۇق بولمىغان: «Müphem konuşmak — مۇجمەل سۆزلىمەك.»

müphemleşmek. مۇجمەللەشمەك.

müphemiyet, – ti. is. تۇتۇقلۇق، مۇجمەللىك، مۇرەككەپلىك.

müpteda. is. ar. ① باشلانغۇچ، ئىپ تىدائىي ② ئىگە (گراماتىكىدا).

müptedi. s. ar. (ئۆگىنىشكە) باشلىغان.

müptelâ. s. ar. ① (ئەسكى نەرسە لەرگە) بېرىلىپ كەتكەن، مۇپتىلا. ②ئۇچرىغان، يولۇققان.

«İçkiye müptelâ oldum — ئىچىمە لىككە بېرىلىپ كەتتىم.

Verem hastalığına müptelâ olmuş — «ئۆپكە كېسىلىگە مۇپتىلا بوپتۇ.»

müptelâyan. is. ① بىر ئىشقا يولۇقماق. ② تۇتۇلماق.

müpteni. is. ar. بىر نەرسىنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان، بىنا قىلىنغان.

müptezel. s. ar. ① مولچىلىق، ئەرزانچىلىق. ② ھەممە پايدىلىنىدىغان، پاھىشە:

«Müptezel bir kadın — پاھىشە بىر ئايال.»

ئوخشاش نەرسىلەر ئىچىدىن يارايدىغىنىنى تاللىۋالغۇچى.

müntehir. s. ar. ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان.

müntehirin. is. ئۆزىنى ئۆلتۈرگەنلەر.

müntehiz. s. ar. پايدىلىق زامان ۋە ۋەزىيەتنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويمىغۇچى.

müntekis. s. ar. دومىلىماق.

müntemi. s. ar. ① مۇناسىۋەت ئۈزەناتقان، مۇناسىۋەتلىك. ② بىرىگە باغلىنىپ قالغان.

münten. s. ar. كېسەل يۇقتۇرۇۋالغۇچى.

müntesib. s. is. → **Müntesip.**

müntesic. s. ar. توقۇلغان.

müntesik. s. ar. رەتلىك تىزىلغان، مۇنتىزىم، رەتلىك.

müntesip. s. is. ① بىرىگە باغلىنىپ قالغان. ② مۇناسىۋەتتى بولغان، مۇناسىۋەتلىك.

münteşir. s. ar. ① تارالغان، كېڭەيگەن، تارقالغان، يېيىلغان. ② بېسىلغان، نەشىر قىلىنغان، بېسىلىپ چىققان، (گېزىت ژۇرنال). ③ تارقاق، چېچىلاڭغۇ. ④ ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا يېيىلغان (مەخپىي نەرسىلەر).

müntevi. s. ar. بىر ئىشنى قىلىش ئۈچۈن ئۆز ـ ئۆزىگە ۋەدە بېرىش، ئىرادە باغلاش.

müntezi. s. ar. يۇلغان، قوپۇرغان، قومۇرغان.

müntiç, müntici. s. ar. ① ئاخىرلاشتۇرغان، تۈگەتكەن، ئاخىرىغا يەتكۈزگەن. ② بىر ئىشنىڭ مەيدانغا چىقىشىغا رولى بولغان.

müntin. s. ar. ① پۇراپ قالغان، بۇزۇلۇپ قالغان. ② مىسكىن، كېسەل

ساختيپەزلىك. ② ئىككى يۈزلىمىلىك.

mürci. s. ar. ئارقىغا قايتۇرغۇچى.

mürd. s. ar. ① ئۆلۈك. ② ئۆلگەن(ئادەم). ~ **olmak.** ئۆلمەك.

mürde. s. is. ar. ئۆلۈك، ئۆلگەن، مۇردا.

~ **dil.** تاش يۈرەك، رەھىمسىز.

mürdeğah. is. ئۆلۈكلەر، جەسەتلەر.

mürdüm. is. bot. مۇرابا قاينىتىپ قىلى بولمىدىغان قارا ئۆرۈك.

müre. is. → **Mühre.**

mürebba. s. is. ar. ① تەربىيە بەرگەن (ئادەم). ② مۇرابا. (يېمەك).

mürebbi. is. ar. ① بالا تەربىيىلىگۈچى. ② ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى. ③ باققۇچى، بوردىغۇچى:

«Mürebbilerin elinde büyümüş bir çocuk — تەربىيىچىلەرنىڭ قولىدا ئۆسكەن بالا.»

mürebbiye. is. ar. قەدىمدە بىرىنىڭ بالىسىنى تەربىيىلەش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئايال.

müreccah. s. ar. ئەلا، ئۈستۈن:

«Ölüm, siyasi aşağılamadan mürec-cahtir — ئۆلۈم سىياسىي خورلۇقتىن كۆپ ئەلا.»

müreccеb. s. ar. مۇبارەك.

müreccih. s. ar. ئەلا بىلگەن، ئۈستۈن كۆرگەن.

müreddef. s. ar. ① ئارقا - ئارقىدىن ماڭدۇرۇلغان، تىزىلغان. ② is. رادىپلىق غەزەل ياكى قەسىدە.

müreffeh. s. ar. باياشات، راھەت:

«Müreffeh bir hayat geçiriyoruz — باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتىمىز.»

müraat. is. ar. ①كۆڭۈلتىش، قوغداش. ② ھۆرمەت قىلىش، رىئايە قىلىش.

müracaat. is. ar. مۇراجىئەت، ئىلتىماس.

~ **etmek.** ئىلتىماس قىلماق.

müracaatçı s. is مۇراجىئەت قىلغۇچى، ئىلتىماس سۇنغۇچى.

müracaha. is. ar. ياخشى ئىش قىلىش ئۈچۈن باشقىلار بىلەن بەسلەشمەك.

müradefe. ① مەنىداشلىق. ② ھەمراھ (سەپەرداشى).

müradif. s. ar. ① مەنىداش (سۆز). ② يولداش.

müragama, müragamat. is. ar. باشقىلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرىدىغان ھەرىكەتلەردە بولماق، باشقىلارنىڭ غەزىپىنى قوزغايدىغان ھەرىكەت.

mürahane. is. ar. ① رەننە ئورنىدا قالدۇرماق. ② بىر ئىش ئۈچۈن مۇنازىرىگە كىرىشمەك.

mürahik. s. ar. يىگىتلىك يېشىغا يېقىنلاشقان.

mürai. s. ar. ئىككى يۈزلىمە.

mürailik, – ği. is. ئىككى يۈزلىمىلىك.

müramat. is. ar. بىر - بىرىگە ئوق ئاتماق.

mürasele. is. بىر - بىرىگە خەت ئەۋەتمەك، مەكتۇپلاشماق، خەۋەرلەشمەك.

müravede. is. ar. ① ئىستەك، ئارزۇ. ② مۇھەببەت.

müraveza. is. ar. بىرىنى ھەيلە بىلەن ياكى قورقۇتۇش يولى بىلەن بىر ئىشنى قىلماسلىققا ياكى قىلىشقا كۆندۈرمەك.

mürayat. is. ① يالغان ھەرىكەت،

ئاجرىتىلغان چىقىم:
«Çin sivil havayollarına ait uçağın mürettebatı — جۇڭگو خەلق ئاۋىئاتسىيە ئايروپىلانلىرىنىڭ خادىملىرى.»
mürettep, – bi. s. ① تىزىلغان، رەتلەنگەن، رەتلىك. ② غەرەزلىك قىلىنغان (ئىش). ③ تەيىنلەنگەن، بەلگىلەنگەن. ④ تەييارلانغان، هازىرلانغان، توپلانغان.
mürettip. s. ar. .is ① تىزغۇچى. ② نابورچىك، هەرپ تىزغۇچى.
mürettip . hane. is. ar. far. نابور خانا، هەرپ تىزىش ئىشخانىسى.
mürettiplik, – ği. is. نابورچىكلىك.
mürevvak. s. ar. دېزىنفېكسىيە قىلىنغان، تىندۇرۇلغان، سۈزگۈچتىن ئۆتكۈزۈپ سۈزدۇرۇلگەن.
mürevvec. s. ar. ئېتىبارلىق.
mürevven. s. ar. ① خۇش پۇراقلىق نەرسىلەر سۈرۈلگەن. ② راھەتكە ئېرىشتۈرۈلگەن.
mürevviç. s. is. بىر پەكىرنى قوللىغۇچى ۋە تاراتقۇچى.
mürevvih. s. ar. ① خۇش پۇراق بەرگۈچى. ② ئارام بېرىدىغان.
mürg, murg. is. far. قۇش، ئوۋ قۇشى.
mürgane¹. z. قۇشتەك، قۇشقاۋخشاش.
mürgane². is. far. قۇش تۇخۇمى.
mürgak. is. far. قەدىمكى تۈرك مۇقاملىرىدىن بىرى.
mürgek. is. far. كىچىك قۇش.
mürit, – di. is. ar. ① مۇرىت، بىر تەرىقەت شەيخىگە قول بەرگۈچى. ② بۈيرۇق بەرگۈچى.
müritlik, – ği. is. مۇرىتلىق.

müreffih. s. ar. راھەتكە ئېرىشكەن، ھېچ نەرسىگە ئېھتىياجى چۈشمەيدىغان تۇرمۇش.
mürehheb. s. ar. قورقۇتۇلغان، چۆچۈگەن، ئۈركۈتۈلگەن.
mürekkebat. is. ar. مۇرەككەپ نەرسىلەر.
mürekkep¹. s. ar. ① مۇرەككەپ سىياھ:
murekkep². – **bi.** is. «Anlaşma mürekkebi kurumadan iptal edildi — كېلىشىم سىياھسى قۇرۇماستىنلا بۇزۇلدى.»
mürekkepçi. is. سىياھ ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.
mürekkeplemek. سىياھ سۈرتمەك، سىياھ بىلەن بويىماق.
mürekkeplenmek. سىياھ يۇقۇپ قالماق.
mürekkepli. s. ar. ① سىياھ تېگىپ قالغان، سىياھ يۇقۇپ قالغان. ② ئىچىدە سىياھسى بولغان:
«Mürekkepli kalem — «سىياھ قەلەم.»
mürekkeplik, – ği. is. سىياھ قۇتىسى.
mürekkez. s. ar. تىكىلگەن، قادالغان.
mürekkib. s. ar. ① بىرلەشتۈرگەن. ② مۇرەككەپلەشتۈرگەن. ③ مۇرەككەپ.
müressem. s. ar. ① بىر نەرسىنىڭ كۆرۈنۈش شەكلىنى رەسىم قىلىپ سىزغان. ② گۈل ۋە رەسىملەر بىلەن بېزەلگەن.
müreşşen. s. ar. ① تامچا ـ تامچا ئېقىتىلغان. ② تەربىيە ئالغان، تەربىيەلەنگەن. ③ دورامچىلىق.
mürettebat. si. ar. ① پاراخوت ۋە ئايروپىلان خادىملىرى. ②بىر ئىش ئۈچۈن

mürsel. s. ar. ① يوللانغان، ئەۋەتىلگەن. ② ئەر ئىسمى.

mürsil. s. ar. يوللانغان، ئەۋەتىلگەن.

mürşit, – ti. is. s. far. ① توغرا يول كۆرسەتكۈچى، رەھبەر. ② غەپلەتتىن ئويغاتقۇچى.

mürtagib. s. ar. ئىلتىماس قىلغۇچى، يالۋۇرغۇچى.

mürtaki. s. ar. ① ئۆرلىگەن، يۇقىرىلىغان. ② راۋاجلانغان، تەرەققىي قىلغان.

mürtebit. s. ar. باغلانغان، باغلىق بولغان.

mürteca. s. ar. ئۈمىد قىلىنغان.

mürtecel. s. is. ھازىرلىقسىز سۆزلەنگەن (سۆز)، ھازىرلىقسىز ئوقۇلغان (شېئىر).

mürteci[1]. s. ar. ① مۇتەئەسسىپ، كونىلىق تەرەپدارى. ② كونىلىققا تارتقۇچى.

mürteci[2]. s. ar. ئۈمىد قىلىنغان، ئارزۇ قىلىنغان.

mürtecilen. z. ھازىر جاۋاب بىلەن.

mürtedi. s. ar. مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلىشتىن ئۆزىنى تارتىدىغان.

mürtedif. s. ar. ئارقىسىدىن كەتكۈچى، ئارقىسىغا چۈشۈۋالغۇچى، ئىزدىگۈچى.

mürtefi. s. ar. ① ئۆرلىگەن، يۇقىرىلىغان، ئېگىز بىر يەرگە چىققان. ② ئۇلۇغ، ئېگىز.

mürtefid. s. ar. پايدىلانغان.

mürtehil. s. ar. ① ئۆلگەن. ② باشقا بىر يەرگە كەتكەن، كۆچۈپ كەتكەن.

mürtehin. s. ar. رەھنە قىلىپ تۇتۇۋالغان.

mürtei. s. ar. ئوتلىغان.

mürteid. s. ar. ئۇرۇكۈپ تىترىگەن.

mürteiş. s. ar. تىترەك، تىترىگەن.

mürtekib. s. ar. ساقلىغان، كۆزەتكەن.

mürtekibin, mürtekiban. is. ① يامان ئىش قىلغۇچىلار. ② پارا ئالغۇچىلار.

mürtekip. s. ar. ① ئەسكى ئىش قىلغان. ② پارا يېگەن. ③ ھوقۇقىنى يامان ئىشلارغا ئىشلەتكەن.

mürtekiz. s. ar. ① تىكىلگەن. ② تىكمىكلىك.

mürtes. is. ar. يارىلىنىپ جەڭ مەيدانىدىن ئايرىلغان ئەسكەر.

mürteşi. s. ar. پارا ئالغان، پارايېگەن.

mürteşif. s. ar. يۇتۇملاپ ـ يۇتۇملاپ ئىچىلگەن.

mürteşih. s. ra. سىزىپ چىقىش (چىلەكتىن).

mürtet, – ddi. s. is. ar. ئىسلام دىنىدىن چىقىپ باشقا بىر دىنغا كىرگۈچى، مۇرتەت.

mürtezik. s. ar. كۈنلۈك تۇرمۇشنى تەمىن ئەتكەن.

mürtezika. is. ar. ئەسكەرلىك ماتاش ئالغۇچىلار.

müruc. is. ar. تۇزلەكلىك. ئوتلاق.

mürur, mürür. is. ar. ① بىر تەرىپىدىن كىرىپ يەنە بىر تەرىپىدىن چىقماق، ئۆتمەك. ② تۈگەش، ئاخىرلىشىش.

müruriye. is. ar. ① ئۆتۈش ئۇچۇن بېرىلگەن قەغەز، ئۆتۈش رۇخسىتى، ئۆتۈش ھەققى، ئۆتۈش بېجى.

mürüvvet, – ti. is. ar. ① بىر ئائىلىدىكى خۇشاللىق ئىش. ② يىگىتلىك، مەردلىك. ③ ئالىيجانابلىق، سېخىيلىق. ④ ئايال ئىسمى (مۇرۇۋەت).

müsahhar[1]. s. ar. ① قولغا چۈشۈرۈلگەن. ② باش ئەگكەن، ئىتائەت قىلغان.

müsahhar[2]. s. ar. ① تەسىرگە ئۇچرىغان (بىرىنىڭ ياكى بىر نەرسىنىڭ). ② سېھىر قىلىنغان، سېھىرلىمەن ئالدانغان.

müsait. s. ar. ① بىر ئىشنى ئوڭايلاشتۇرغان. ② چۈشىنىشلىك. ③ ياردەم قىلغان.

müsakata. is. ar. چۈشۈشكە سەۋەب بولۇش، چۈشۈرۈش، ئارقا - ئارقىدىن چۈشۈرۈش.

müsakkâb. s. ar. تۆشۈك تېشىلگەن.

müsakkaf. s. ar. ئۆستى يېپىق، ئۆستى يېپىلغان.

müsakkafat. is. ar. ئۆستى تام بىلەن قاپلانغان بىنالار.

müsakkal. s. ar. ئېغىرلىقى ئارتتۇرۇلغان، ئېغىرلاشتۇرۇلغان.

müsakkıb. s. ar. تۆشۈك ئاچقۇچى، تىلغۇچى.

müsakkil. s. ar. ئېغىرلىقى ئارتقان، ئېغىرلاشقان.

müsal. is. ar. ساقال.

müsalaha. is. ar. ① تىنچلىق كېلىشىمى. ② ئىككى تەرەپنىڭ ئىختىلاپىنى تۈگىتىش ئۈچۈن چارە ئىزدىشى. ③ تىنچلىق.

müsalahaname. is. تىنچلىق شەرتنامىسى، تىنچلىق بىتىم.

müsalahat. is. تىنچلىق شەرتنامىلىرى.

müsalebe. is. ar. بۇلاڭ - تالاڭ.

müsalefe. is. ar. ① بىرىنىڭ ئالدىغا ئۆتمەك، بىرىدىن ئۆتۈپ كەتمەك. ② بىرلىكتە سەپەرگە چىقماق.

müsalemet, müsaleme. is. ar. تىنچلىقتا بىللە ئۆتمەك.

mürüvvetli. s. ئالىيجانابلىق، مۇرۇۋۋەتلىك.

mürüvvetsiz. s. مۇرۇۋۋەتسىز، ئىنسانىيەتسىز.

mürver. is. بىر خىل دورا ئۆسۈملۈكى.

müsaade. is. ar. ① رۇخسەت. ② ئۈيغۇنلۇق، پايدىلىق. ③ ياردەم: «Müsaade edermisiniz bana?» — رۇخسەت قىلامسىز ماڭا؟»

müsaadekâr. s. ar · far. قىيىنسىز چىلىق تۇغدۇرمايدىغان، ماس كېلىدىغان، خۇش كۆرۈنىدىغان.

müsabaka. is. ar. مۇسابىقە.

~ ya girmek مۇسابىقىگە قاتناشماق.

müsabık. s. is. مۇسابىقىچى.

müsademe. is. ar. ① ئۇرۇش، جەڭ. سوقۇش. ② بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشۇش. ③ دېڭىزدا ئىككى پاراخوتنىڭ بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كېتىشى.

müsadere. is. ar. مۇسادىرە.

müsadif. s. ar. ئۇدۇل كېلىپ قالغان، تۇغرا كېلىپ قالغان، تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغان.

müsaferet. is. ar. ① ساياھەت، سەپەر. ② بىر يەرگە ياكى بىرىنىڭ ئۆيىگە قىسقا مۇددەت ئۈچۈن بارماق.

müsag. s. ar. ① ئاسان يۇتۇلغان. ② ئۆتۈش ئۈچۈن رۇخسەت بېرىلگەن.

müsaheme. is. ar. ①قۇرئى سالماق. ② تەلەي سىناش ئويۇنى.

müsahere, müsaheret. is. ① كېچىنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزمەك، تۈنمەك. ② سەگەك تۇرماق.

müsahhan. s. ar. ئىستىلغان، قىزىتىلغان، ئىسسىقلىقنىڭ ئارتىشى تەمىن ئېتىلگەن.

سەۋەب بولمىغان. ② ئوتتۇرىغا چىقارغان، ئىجاد قىلغان.

müsabbitat. is. مەسىت قىلغۇچى دورىلار.

müsecca. s. is. قاپىيىلىك جۈملە، قاپىيىداش جۈملە.

müseccel. s. ar. ئەسكىلىكتە داۋاملىق چىققان، يامان دەپ تونۇلغان.

müseddes. s. ar. ① ئالتە قىسىمدىن بارلىققا كەلگەن، ئالتىلىق. ② ئالتە قەۋەت. ③ ئالتە مىسرالىق شېئىر.

müseddid. s. ar. تىلىغا يولىغا باشلىغان.

müsekkin. s. is. ar. ئاغرىق پەسەيتىدىغان ياكى توختىتىدىغان (دورا).

müsellah. s. ar. ① قورالىلانغان. ② قورال.

müsellem. s. ar. ئىنكار قىلغىلى بولمايدىغان ياكى ئېتىراز بىلدۈرگىلى بولمايدىغان.

müselles. s. is. ar. ① ئۈچ قىسمىدىن بارلىققا كەلگەن، ئۈچلۈك. ② مۇسەللەس، ئۈچىملىك. ③ ئۈچ مىسرالىق شېئىر.

müsellesat, – tı. is. تىرىگونومېتىرىيە.

müsellese. s. is. ھىدروگېن، ئوكسىگېن ۋە كاربوندىن بارلىققا كەلگەن ماددا.

müsellim. s. ar. ① بەرگەن، ئۆتكۈزگەن. ② يېزا ۋە كەنت باشلىقلىرىغا بېرىلگەن نام.

müsellis. s. is. ar. ① ئۈچلۈك. ② ئۈچكە بۆلۈش. ③ مۇسەللەس (ئابابەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسماننى خەلىپە

müsalemetkâr. تىنچلىقپەرۋەر.

müsalif. s. ar. ① ھەمراھ. ② بىر ئىشنى تەك قىلغان. ③ ئالدىدا بولغان.

müsamaha. is. ar. ① خۇشامەت. ② دەققەتسىزلىك. ③ كۆز يۇمماق.

müsamahakâr. s. ① خۇشامەتچى. ② كۆز يۇمغۇچى.

müsamere. is. ar. كۆڭۈل ئېچىش كېچىسى، ۋېچىركا.

müsanehe. ar. بىر يىل ئۈچۈن ئىجارىگە بەرمەك.

müsaraat. is. ar. تېنىمەك. ئالدىرىماق، تېنىمەك.

müsaraka, müsarakat. is. ar. ئوغرىلىق.

müsatere. is. ar. ① يېپىنماق، پۈركەنمەك، ئېتىلمەك. ② ياپماق، ئەتمەك.

~etmek – يېپىنماق، پۈركەنمەك.

müsavat. is. ar. تەڭلىك، باراۋەرلىك.

müsavatçı. i. → **Eşitçi.**

müsavatçılık, – ğı. is. تەڭلىك تەرەپدارى.

müsavatsızlık, – ğı. is. تەڭسىزلىك، باراۋەرسىزلىك.

müsavi. s. is. ar. تەڭ، باراۋەر.

müsavilik, – ği. is. تەڭلىك، باراۋەرلىك.

müsayefe. is. ar. بىر – بىرىگە قىلىچ ئۇرماق، دۇئېل.

müsbet. s. ar. → **Müspet.**

müsbiğ. s. ar. ① تولۇقلىغۇچى. ② تەڭ رەنىك سۈپەتلىرىدىن بىرى.

müsbit. s. ar. ئىسپاتلىغان، ئىسپاتلىغۇچى.

müsebbiha. is. ar. ئوك قوللىنىلمىغان ئىشارەت(كۆرسەتكۈچ) بارمىقى، بىمىز قول.

müsebbip. s. is. ar. ① بىر ئىشقا

müsi. s. ar. ئەسكى ئىشلار بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

müsid. s. ar. ① بىراۋنى بەختيار قىلغۇچى. ② ياردەم قىلغۇچى.

müsin. s. ar. قەبرى، ياشانغان.

müskir. s. ar. مەست قىلىدىغان.

müskirat. is. ar. ئىچىملىكلەر.

müskit. s. ar. جىم تۇرۇشتا مەجبۇر قىلىدىغان، سۆزلەشكە ئورۇن قالدۇرمىغان.

Müslim. is. ar. مۇسۇلمان: «Çin müslimanları — جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى.

müslüman. s. is. ar. far. ①ئىسلام دىنىغا ئىشىنىدىغان. ② توغرا يولدىن ئايرىلمايدىغان، ئىنساپلىق. ③ دىندار، ئالالانىڭ بۇيرۇقىدىن ئايرىلمايدىغان.

müslümanlık, – ğı. is. ① ئىسلام دىنى. ② مۇسۇلمانلىق. ③ ئىسلام دىنىدىن بولغانلار ياكى دۆلەتلەر، ئىسلام دۇنياسى.

müsmin. s. ar. ①سەمرىگەن، سېمىز. ② سەمرىتكۈچى (دورا).

müsmir. s. ar. ① پايدىلىق، بەرىكەتلىك. ② نەتىجىسى كۆرۈلىدىغان. ③ مېۋىلىك، مېۋە بېرىدىغان.

müspet, – ti. s. ar. ①ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلىدىغان. ② ئۈنۈمى بولغان. ③ ئىسپاتلانغان، توغرا: «1· Müspet olaylar — ھەقىقىي ۋەقەلەر. 2· Müspet deliller — توغرا دەللىلەر.» «Müspet önlem — ئۈنۈملۈك تەدبىر.

müsri. s. ar. تېزلىتىدىغان، ئالدىرىتىدىغان.

müsrif. s. ar. ئىسراپ قىلىدىغان، دەپ تونۇپ، ئەلىنىڭ خەلىپىلىكىنى ئىنكار قىلغۇچى).

müselsel. s. ar. ① زەنجىرسىمان كەلگەن، بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى كەلگەن. ②is. دېۋان شىئىرىدا مىسرالىرى قافىيىداش كەلگەن مەنزۇمە. ③ بىرخىل يېزىش ئۇسۇلى.

müsemma. s. ar. ① نام بېرىلگەن، ئاتالىق، ئىسىملىك. ② تەيىنلەنگەن، قارارلاشتۇرۇلغان.

müsemmen. s. is. ar. ① سەككىز-لىك، سەككىز پارچىدىن مەيدانغا كەلگەن. ② دېۋان شىئىرىدا سەككىز مىسرادىن مەيدانغا كەلگەن مەنزۇمە.

müsemmim. is. ar. زەھەرلىك، زەھەرلىگۈچى.

müserrec. s. ar. ئېگەر توقۇلغان، ئېگەرلىك.

müsevveg. s. ar. رۇخسەت بېرىلگەن.

müsevvegat. is. ئەركىن قويۇپ بېرىلگەن، رۇخسەت بېرىلگەنلەر.

müsevvem. s. ar. ① بىر بەلگە بىلەن ئېنىقلانغان. ② زىننەتلىك.

müsevver. s. ar. ئەتراپى ئېگىز تام بىلەن چۆرىدەلگەن.

müsevvid. s. is. كۆپىيە يازغۇچى، لايىھە تۈزگۈچى.

müsevvif. s. ar. ئىشنى سەۋەبسىز ئارقىغا سۆرىگۈچى، بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قالدۇرغان، ئىشنى كېچىكتۈرگۈچى، ھۇرۇن.

müseyyebelik, – ği. is. ھۇرۇنلۇق.

müseyyef. s. ar. قىلىچ بىلەن قورالىنىغان، قىلىچ ئېسىۋالغان.

müshil. s. is. ar. ① سۈرگە (دورا). ② ئوڭايلاشتۇرىدىغان.

müstahcer. s. ar. تاشتا ئايلانغان، تاش هالغا كەلگەن.

müstahdem. s. ar. يالىلىنىپ ئىشلىگۈچى.

müstahdim. s. is. بىراۋنى ئۆز خىزمىتىگە سالغۇچى.

müstahfiz. s. is. قوغدىغۇچى، مۇھاپىزەتچى.

müstahil. s. ar. بولۇش ئىمكانىيىتى بولمىغان.

müstahkar. s. ar. قىممەتسىز بولمىغان، ئەھمىيەتسىز.

müstahkem. s. ar. ① مۇستەھكەم، مەھكەم، چىڭ. ② مۇستەھكەملەنگەن (قەلئە، ئىستىھكام قاتارلىق)، قەلئەلىك.

müstahkır. s. ar. كۆزگە ئىلماسلىق، كىچىك كۆرگەن.

müstahkim. s. ar. دەستەك بولغۇچى، قوللىغۇچى.

müstahlas. s. ar. قۇتۇلدۇرۇلغان.

müstahleb. s. ar. سۈت هالىغا كەلتۈرۈلگەن.

müstahlib. s. ar. تاتىلغان، تەمىنلىغان.

müstahlis. s. ar. قۇتقۇزغۇچى.

mustahsal. s. is. هاسىل بولغان، ئىشلەپ چىقىرىلغان.

müstahsen. ① ھەممىگە ياقىدىغان. ② چىرايلىق، گۈزەل.

müstahzar. s. ar. ① رېتسىپىغا يېزىلغان ۋە ئالدىن تەييارلاپ قويۇلغان دورا. ② ھازىرلانغان، تەييارلانغان. ③ ئەستە تۇتۇلىدىغان، ئەسلىنىدىغان.

müstahzir. is. ar. ھازىرلىغۇچى، تەييارلىغۇچى.

ئىسراپخور، ئىسراپچى.

müsriflik, – ği. is. ئىسراپخورلۇق.

müstabir. s. ar. چۈشكە تەبىر بەرگۈچى، چۈش ئۆرۈگۈچى.

müstabtin. s. ar. ① بىر ئىشنىڭ ماھىيىتىنى بىلگۈچى. ② بىر ئىشنىڭ ماھىيىتىنى بىلمىشكە ئىنتىلگۈچى.

müstaceb. s. ar. ھەيران قالغۇدەك (ئىش).

müstacel. s. ar. تېز ئىشلىنىشى تەلەپ قىلىنغان، ئالدىراش.

müstaceliyet, – ti. is. ئالدىراشلىق، تېنەشلىك.

müstacib. s. ar. ھەيران قالغۇچى.

müstacil. s. ar. ① ئالدىرىغان، تېنىگەن، بىر ئىشنىڭ تېز ئىشلىنىشىنى كۈتكەن. ② تېزدىن كېتىپ قالغان.

müstafi. s. ar. ① بىر ئىشتىن ئىخراج تىلىماقچى چىكىنگەن، ئىستىپا قىلغان. ② گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلىشىنى ئىلتىماس قىلغۇچى.

müstagis. s. ar. ياردەم ئىزدىگۈچى، مەدەت تىلىگۈچى.

müstagreb. s. ar. ھەيران قالدىغان.

müstagrib. s. ar. ھەيران قالغۇچى.

müstağni. s. ar. ① كۆزى تويۇق، قانائەتچان. ② نازلىنىدىغان. ③ كۆپ تەلەپ قىلمايدىغان.

müstağrik. s. ar. چۆكۈپ كەتكەن، پېتىپ كەتكەن.

müstahak. s. ar. لايىق، خاس، ھەق: «Mustahak cezaya çarptırılmış — ھەق جازاسىنى يېدى.»

müstahber. s. ar. خەۋەر ئالغۇچى، سوراشتۇرۇپ بىلگۈچى.

müstain. s. ar. یاردەمگە مۇھتاج (بولغۇچى).

müstair. s. ar. ① بىر نەرسىنى ئارىيەت ئالغۇچى. ② كىنايىلىك سۆزلىشىش.

müstait, – ddi. s. ar. ① ئىستە داتلىق، قابىلىيەتلىك. ② ئەقىللىق. ③ ھەۋەسكار.

müstakar, – rrı. s. is. ① مۇقىملاشقان، يەرلەشكەن، ئولتۇراقلاشقان. ② قارارگاھ.

müstakbel. s. ar. ① كېلەچەك زامان، ئىستىقبال. ② كېلەر زامان (گرامماتىكا).

müstakil. s. ar. مۇستەقىل، ئۆز ئالدىغا.

müstakim. s. ar. ① تۈز، توغرا. ② توغرا يولدىن ئايرىلمايدىغان، ھىيله بىلمەيدىغان، نومۇسلۇق.

müstakir. s. ar. يەرلىشىپ قالغان، مۇقىم.

müstakis. s. ar. قىساس تەلەپ قىلغان.

müstakraz. s. ar. ① قايتۇرۇش شەرتى بىلەن ئېلىنغان. ② قەرز ئېلىنغان.

müstakrazat. is. قەرز ئېلىنغان پۇللار.

müstakriz. s. ar. قەرزدار، قەرز ئالغۇچى.

müstaktır. s. is. تامچا ـ تامچا ئېقىتماق، تېمىتماق.

müstaktil. s. ar. ئۆزىنى خەتەرگە ئاتقۇچى، جاننى ئالمقانغا ئېلىپ قويغۇچى، قورقماس.

müstalim. s. ar. بىلىم ئىزدىگۈچى، سوربۇغۇچى، ھەۋەسكار.

müstamel. s. ar. ① قوللىنىلغان. ② كونا، ئەسكى.

müstamer, müstamere. s. is. مۇستەملىكە.

müstamir. s. ar. مۇستەملىكىچە.

müstamil. s. ar. قوللانغان، ئىستېمال قىلىنغان.

müstansır. s. ar. يارىدەم تەلەپ قىلغۇچى.

müstantik. is. ar. سوراقچى (سوتتا). ② سوراققا تارتماق، سوراق قىلماق.

müstareb. s. ar. ئەرەبلەشتۈرۈلگەن.

müstarib. s. ar. ئەرەبلەشكەن، ئەرەبلىشىپ كەتكەن.

müstasab. s. ar. قېيىن، مۇشكۈل.

müstasabat. s. ① قېيىن دەپ بىلگەن نەرسىلەر. ② قېيىن ئىشلار.

müstashab. s. ar. دوست قىلىنغان.

müstasraf. s. ar. ① سايلانغان. ② تاللانغان، ئىلغانغان.

müstasveb. s. ar. مۇۋاپىق تېپىلغان، توغرا دەپ بىلگەن.

müstatrib. s. ar. ئويۇن ـ تاماشىچى.

müstavtin. s. ar. بىر يەرنى ۋەتەن قىلغان.

müstavzih. s. ar. بىر ئىشنى ئېنىقلاش ئۈچۈن تىرىشقۇچى.

müstazhir. s. ar. ① يار ـ يۆلەك بولغۇچى. ② يارىدەمگە موھتاج بولغۇچى.

müstazil. s. ar. ① سايىدىغان، سەگىدىگەن. ② بىراۋنىڭ ھىمايىسى ئاستىغا كىرگەن.

müstazım. s. ar. ① مۇبالىغە قىلغان، كۆپىتىۋرگەن. ② ئۆزىنى چوڭ تۇتقان.

müstear. s. ar. ياسالما، يالغان، لەقەم.

müstebat. s. ar. يىراق بىلىنگەن، بولۇشىغا كۆز يەتمىگەن.

قىلىنىشىنى تىلگۈچى.

müstehas. s. ar. توپا ئاستىدا كۆمۈ-لۈپ ساقلىنىپ قالغان، تاشقا ئايلىنىپ كەتكەن.

müstehasat. is. پالېئونتولوگىيە (يەر ئاستىدىن تېپىلىدىغان تاش قاتمىلارنىڭ يەنى تاشقا ئايلانغان هايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆگىنىدىغان بىلىم).

müstehcen. s. ar. قىپياڭاچ، ئەدەبسىزلەرچە.

müstehcin. s. ar. ① ئەيىب هېسابلىنىدىغان. ② ئىپلاس.

müstehdi. s. ar. تۇغرا يولنى ئىزدىگۈچى.

müstehil. s. ar. ① مۇمكىن بولمايدىغان. ② چۈشىنىكسىز.

müstehir. s. ar. كەچ قالغۇچى، كېچىككۈچى.

müstehlek. s. ar. يەپ ـ ئىچىلىپ تۈگىگەن.

müstehlik, – ki. is. ar ئىستېمالچى، تۈگەتكۈچى.

müstehzi. s. ar. چاقچاقچى، هەزىلكەش.

müsteir. s. ar. قەرز ئالغۇچى.

müstekbir. s. ar. ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچى، تەكەببۇر.

müstekra. s. ar. ئىجارىگە بېرىلگەن.

müstekreh. s. ar. يىرگىنچلىك، نەپرەت قىلىنغان.

müstekrehat. is. نەپرەتلىنىدىغان، يىرگىنچلىك نەرسىلەر.

müstekri. s. ar. ئىجارىگە ئېلىنغان.

müstekrih. s. ar. ① نەپرەت قىلغۇچى. ② ئىشتىهانى تۇتۇلدۇرىدىغان.

müstebdel. s. ar. تېگىشتۇرۇلگەن، ئالماشتۇرۇلغان.

müstebdil. s. ar. تېگىشكۈچى.

müstebhir. s. ar. ① بەك كەڭ، دېگىزدەك كەڭ. ② بىلىمى كۆپ ۋە چوڭقۇر.

müstebin. s. ar. ئېنىقلانغان.

müstebit. s. ar. مۇستەبىت.

müstebitlik, – ği. is. مۇستەبىتلىك.

müstebşir. s. ar. ① خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى. ② سۆيۈنچە ئالغۇچى.

müstecap, – bı. is. قوبۇل قىلىنغان، لايىق كۆرۈلگەن.

müstecel. s. ar. مەلۇم مۇددەت كېچىكتۈرۈلۈشى تەلەپ قىلىنغان.

müstecir. is. ar. ئىجارىگە بەرگۈچى، ئىجارىكەش.

müsteclib. s. ar. ئۆزىگە تارتماق.

müstecmi. s. ar. ① توپلانغۇچى. ② توپلانغان.

müstedel. s. ar. ئىسپاتلانغان، قانائەتلەندۈرۈلگەن.

müstedi. is. ar. ئىلتىماس قىلغۇچى.

müstedib. s. ar. بىلىملىم ۋە ئەدەب ئۆگەنگۈچى.

müstedil. s. ar. دەلىل كەلتۈرگەن.

müstedir. s. ar. ① يۇمىلاق ۋە دائىرە شەكىللىك. ② چۆرگۈلىگەن، چۆرگۈلەيدىغان.

müstefit. s. ar. پايدىلانغان، پايدىلانغىلى بولىدىغان.

müstefreşe. is. ar. قەدىمدە سارايلاردا نىكاهسىز ئېلىنىدىغان خوتۇن، قۇل ئايال ياكى قىز.

müstefriğ. is. ar. ① قۇسقۇچى، قوسقان. ② قۇستۇرغۇچى.

müstefti. s. ar. بىر مۇشكۈلنىڭ هەل

غان. ② یالۇۇرغان، ئىلتماس قىلغان.

müsterci s. ar. ئارىيەت ئېلىنغان نەرسىنىڭ قايتۇرۇلۇشىنى تەلەپ قىلىش.

müsterhim. s. ar. يالۇۇرغۇچى.

müsterhin. s. ar. ① رەھنىگە ئېلىنغان. ② رەھنە بەدىلىگە پۇل ئالغۇچى.

müsterih. s. ar. راھەتلىنىپ قالغان، غەمدىن قۇتۇلغان.

müsterşid. s. ar. توغرا يولنى ئىزدىگۈچى، توغرا يولنى تېپىش ئۈچۈن يولباشچى ئىزدەش.

müsteskal. s. ar. سوغۇق قارشى ئالماق، سوغۇق مۇئامىلە.

müsteski. s. ar. ① يامغۇر تەلەپ قىلىشقا (زارەخەتمىگە) چىققان. ② قور-ساقا سۇ يىغىلغان.

müsteslim. s. ar. ① باش ئەگكەن، ئىتائەت قىلغان. ② مۇسۇلمانلىقنى قوبۇل قىلغان.

müstesna. s. ar. ① بىر پۈتۈنلىنىڭ ياكى قائىدىنىڭ سىرتىدا بولغان. ② ئوخشاشلاردىن ئۈستۈن بولغان، باشقىسىغا ئوخشىمايدىغان.

müsteşar. is. ar. مىنىستىرلىكلەردە ۋە ئەلچىخانىلاردا مىنىستىردىن ۋە ئەلچىدىن تۆۋەن تۇرىدىغان ئەمەلدار.

müsteşhed. s. ar. گۇۋاھلىققا كۆرسىتىلگۈچى.

müsteşrik, – ki. is. شەرقشۇناس (شەرق مەملىكەتلىرىنىڭ تارىخىنى، تىلىنى ۋە ئەدەبىياتىنى تەتقىق قىلىدىغان ئالىم).

müstetir. s. ar. يېشۇرۇن.

müstevda. s. is. ئامانەت قويۇلغان.

müstevi. s. ar. تەكشىلىك، تەكشى

müsteksir. s. ar. چوڭايتىۋېتىدىغان، مۇبالىغىلەشتۇرىدىغان.

müstekşif. s. ar. تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلىشقا تىرىشىدىغان، كەشپ قىلىشقا كۈچ چىقىرىدىغان.

müsteliz. s. ar. تەمىنى تېتىغان، لەززەت ئالغان.

müstelzim. s. ar. كېرەكلىك، لازىملىق.

müsemhil. s. ar. مۇھلەت تەلەپ قىلغان.

müstemi. s. ar. ① قۇلاق سالغان، ئاڭلىغان. ② سىرتتىن دەرس تىڭشىغۇچى.

müstemin. s. is. جېنىمنى قوتقۇزۇش شەرتى بىلەن تەسلىم بولغۇچى.

müstemirren. z. داۋاملىق تۇردە.

müstemleke. is. ar. مۇستەملىكە.

müstemlekeci. is. مۇستەملىكىچى.

müstemlekecilik, – ği. is. مۇستەملىكىچىلىك.

müstenif. s. ar. ① يېڭىباشتىن باشلىغان. ② سوتنىڭ چىقارغان ھۆكمىگە نارازى بولۇپ يۇقىرى دەرىجىلىك سوتقا ئىلتىماس قىلغۇچى.

müstenir. s. ar. پارلاق، جۇلالىق.

müstenit. s. ar. ① ئاساسلانغان، ئاساس قىلغان. ② دەلىل بولغان، ئاساسى بولغان:

«Bu sözünüz neye müstenittir — بۇ سۆزىڭىز نېمىگە ئاساسلىنىدۇ.»

müstenkif. s. ar. ۋاز كەچكەن، قولىنى تارتقان.

müstensih. is. ar. ① سۈرەت چىقارغۇچى. ② كۆپەيتىش ماشىنىسى.

müsterca. s. ar. ① كېرەكەن، ساقلىنىدىغان.

müşarik. s. ar. ① ئورتاقلاشقان. ② ئورتاق.

müşarünileyh. s. z. ئىسمى ئاتالغان (ئورنى يۇقىرى ئادەملەر).

müşateme. is. ar. بىر بىرى بىلەن تىللاشماق.

müşavere. is. ar. مەسلىھەت، كېڭەش.

müşavir. is. ar. مەسلىھەتچى: «Ahmet okulun müşaviri — ئەخمەت مەكتەپنىڭ مەسلىھەتچىسى.»

müşavirlik, – ği. is. مەسلىھەتچىلىك.

müşebba. is. ① تۈيغان، تۇق. ② كۆپەيتىلگەن.

müşebbeh. s. ar. ئوخشىتىلغان، بىر نەرسە بىلەن ئوخشاشلىقى بولغان.

müşebbehe. s. ar. ئوخشىتىلغان.

müşebbehunbih. s. ar. ئۆزىگە ئوخشىتىلغان.

müşebbek. s. ar. ① بېلىق تورىغا ياكى قەپەسكە ئوخشاش كۆز چىقىرىپ ئۆرۈلگەن (تۈرۈلغان). ② ئوخشىمۇ تەتۈرىنىمۇ ئىشلەتكىلى بولىدىغان، كالۇۋ تۇن ۋە رەڭدار يىپەك بىلەن ئىشلەنگەن كەشتە. ③ پارچە تاختا بىلەن قىلىنغان قەپەس.

müşeccer. s. ar. ① پۇتاقلىق، شاخلىق. ② پۇتاق (شاخ). ③ گۈللۈك (رەخت).

müşedded. s. ar. ① كۆچى ئارتتۇرۇلغان. ② شىددەتلىك.

müşeddit. s. ar. شىددەتلەندۈرگۈچى، كۈچلەندۈرگۈچى.

müşekkel. s. ar. ① بىر خىل شەكىل ئالغان، شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن. ② كۆرۈنۈشلۈك بولغان.

müşarik. s. ar. ① ئورتاقلاشقان. ② ئورتاق.

müşarünileyh. s. z. ئىسمى ئاتالغان (ئورنى يۇقىرى ئادەملەر).

müşateme. is. ar. بىر بىرى بىلەن تىللاشماق.

müşavere. is. ar. مەسلىھەت، كېڭەش.

müşavir. is. ar. مەسلىھەتچى: «Ahmet okulun müşaviri — ئەخمەت مەكتەپنىڭ مەسلىھەتچىسى.»

müşavirlik, – ği. is. مەسلىھەتچىلىك.

müşebba. is. ① تۈيغان، تۇق. ② كۆپەيتىلگەن.

müşebbeh. s. ar. ئوخشىتىلغان، بىر نەرسە بىلەن ئوخشاشلىقى بولغان.

müşebbehe. s. ar. ئوخشىتىلغان.

müşebbehunbih. s. ar. ئۆزىگە ئوخشىتىلغان.

müşebbek. s. ar. ① بېلىق تورىغا ياكى قەپەسكە ئوخشاش كۆز چىقىرىپ ئۆرۈلگەن (تۈرۈلغان). ② ئوخشىمۇ تەتۈرىنىمۇ ئىشلەتكىلى بولىدىغان، كالۇۋ تۇن ۋە رەڭدار يىپەك بىلەن ئىشلەنگەن كەشتە. ③ پارچە تاختا بىلەن قىلىنغان قەپەس.

müşeccer. s. ar. ① پۇتاقلىق، شاخلىق. ② پۇتاق (شاخ). ③ گۈللۈك (رەخت).

müşedded. s. ar. ① كۈچى ئارتتۇرۇلغان. ② شىددەتلىك.

müşeddit. s. ar. شىددەتلەندۈرگۈچى، كۈچلەندۈرگۈچى.

müşekkel. s. ar. ① بىر خىل شەكىل ئالغان، شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن. ② كۆرۈنۈشلۈك بولغان.

لىك سىزىقى، تۈز يەر، تەكشى يەر.

müstevli. s. is. ① بېسىۋالغان، ئىشغال قىلغان. ② ھەر تەرەپكە تارالغان. ③ يۇقۇملۇق (كېسەل).

müsteykin. s. ar. خاتىرجەم بولغان، ئەمەلىيەتنى بىلگەن.

müstezat. s. ar. چاچما شېئىر.

müstezin. s. ar. رۇخسەت سورىغان.

müstezkir. s. ar. خاتىرىلىگەن، خاتىرىسىنى قىلغان.

müsul. is. ar. بىرىنىڭ ئالدىدا ھۈرمەت بىلەن تىك تۇرماق.

müsvedde. is. ar. ① كۆچۈرمىسى. ② مەشىق دەپتىرى. ③ ھېچ ئىشقا يارىمايدىغان.

müşaare. is. ar. شېئىر ئوقۇشۇش، مۇشائىرە.

müşabehet, – ti. is. ar. ئىككى نەرسە ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشلىق، ئوخشىشىش.

müşabih. s. ar. ئارىسىدا ئوخشاشلىق بولغان.

müşafehe. is. ar. يۈزمۈيۈز بولماق، يۈزمۈيۈزلەشمەك.

müşahede. is. كۆرۈش، شاھىت بولۇش، گۇۋاھ بولۇش.

müşahhas. s. ar. ① پەرق ئېتىلگەن. ② كونكرېت: «Müşahhas önlemler almalıyız — كونكرېت تەدبىرلەر قوللىنىشىمىز كېرەك.»

müşahit. is. s. شاھىت، گۇۋاھچى.

müşar. s. ar. ئىشارەت قىلىنغان، ئىشارەت بىلەن كۆرسىتىلگەن.

müşareket. is. ar. ئورتاقلىق، شېرىكلىك.

müşerref. s. ar. شەرەپ قازانغان، ئۇلۇغ نام ئالغان، داڭقى چىققان.
müşevves. s. ar. ئارىلىشىپ كەتكەن، مۇرەككەپ، قالايمىقان (نەرسىلەر).
müşir[1]. is. ar. مارشال.
müşir[2]. s. ar. خەت بىلەن بىلدۈرۈلگەن، خەۋەر بېرىلگەن.
müşiriyet, – ti. is. ar. مارشاللىق.
müşker. is. يانار تاغ ئاغزى.
müşkül. s. ar. ① قىيىن، مۇشكۈل، مۇشەققەت، تەس. ② توسقۇن، قىيىنچىلىق.
müşkülat. – tı. is. ar. ① مۇشكۈللۈك، مۇشكۈللۈكلەر، جاپالىق، جاپالىقلار. ② قىيىنچىلىق، قىيىنچىلىقلار:
«Karşıma müşkülat çıkardı — ئالدىمغا قىيىنچىلىق تۇغدۇردى.»
müşküle. is. كەچ كۈزدە پىشىدىغان، پوستى قېلىن ئۇزۇم، قاشقىر ئۇزۇم.
müşrif. s. ar. ① ئۆرلىگەن، يۇقىرىغا چىققان. ② ئەتراپقا قارىغان، ئەتراپنى كۆزەتكەن. ③ ئۆلۈمگە يېقىنلاشقان.
müşrik. s. is. ئالىلانمىق بىرلىكىگە ئىشەنمەيدىغان.
müştail. s. ar. ① يالقۇنجىغان، تۇتاشقان، يانغان. ② ئوت ئالغۇچى ماددا.
müştak[1], **– kı.** s. ar. يېلتىزى باشقا، باشقا تومۇردىن تۈزۈلگەن (سۆز).
müştak[2], **– kı.** s. ① ئەسلىگەن، كۆرگۈسى كەلگەن، ئارزۇ قىلغان. ② ئەر ئىسمى (مۇشتاق).
müştehir. s. ar. ھەركىمگە تونۇلغان، مەشھۇر، ئاتاقلىق، نوپۇزلۇق.
müştekâ. s. ar. شىكايەت قىلىنغان، غەيۋەت قىلىنغان.

müşteki. s. ar. شىكايەت قىلغۇچى.
müştemil. s. ar. بىر نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئورۇۋالغان.
müştemilât. is. ar. قوشۇمچىلار.
müşterek, – ki. s. ar. ① ئورتاق، كۆپچىلىككە ئائىت. ② باراۋەر، تەڭ. ③ ھەمكارلىق:
«Müşterek mal — ئورتاق مال.»
müştereken. z. ئورتاق ھالدا، بىرلىكتە، باراۋەرچە، تەڭلا، ھەمكارلىق بىلەن:
«Bu işi müştereken yapiyoruz — بۇ ئىشنى بىرلىكتە قىلىۋاتىمىز.»
müşteri. is. ar. ① خېرىدار. ② پۇل بېرىپ، يولدىن چىققان ئايالغا بىر مۇددەت بىللە بولغۇچى ئەر.
müşür. is. مارشال.
müşürlük. is. مارشاللىق.
müta. is. ar. ① ۋاقىتلىق پايدا، ۋاقىتلىق مەنپەئەت. ② شىئە مەزھىپىدىكىلەردە مەلۇم پۇل بەدىلىگە قىلىنىدىغان ۋاقىتلىق توي.
mütalâa. is. ar. ① بىر نەرسىنى ئىنچىكىلەپ چۈشەنگەنگە قەدەر ئوقۇش. ② بىر نەرسە ھەققىدە ئەتراپلىق چۈشەنىش. ③ بىر مەسىلە ئۈستىدە چوڭقۇر چۈشەنگەندىن كېيىن پىكرىنى بېرىش.
mütareke. is. ar. ئۇرۇش توختىتىش:
«Iki ülke arasında mütareke anlaşması imzalandı — ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش توختىتىش كېلىشىمى ئىمزالاندى.»
müteaccin. s. ar. خېمىر ھالغا كەلگەن.
müteaddit. s. ar. كۆپ، نۇرغۇن،

خۇشامەت قىلىدىغان.

mütebayin. s. ar. ① بىر ـ بىرىگە قارىمۇ قارشى، زىت. ② ئورتاق سان بولمىغان.

mütebeddil. s. ar. ① باشقا شەكىلگە كىرگەن. ② قارارسىز.

mütebessim. s. ar. كۈلۈمسىرىگەن، تەبەسسۇم.

mütecanis. s. ar. ① بىر جىنستىن ۋە بىر تۈردىن بولغان. ② ئاھانگداش.

mütecasir. ① باتۇرلۇق، جاسارەت كۆرسەتكەن. ② بىر ئىشنى قىلىشقا تۇتۇش قىلغان.

mütecevvid. s. ar. ① يېشىلدۇرۇلگەن (كىيىم)، يالىڭاچلانغان. ② يالغۇز قالغان. ③ بويىتاق، تۇل. ④ خالى. ⑤ تەركىدۇنيا.

mütecaviz. s. ar. ① تاجاۋۇز قىلغان، تاجاۋۇزچى. ② ئارتۇق:

«Iki ayı mütecaviz bir zamandan beri — ئىككى ئايدىن ئارتۇق ۋاقىتتىن بېرى.»

mütecemmi. s. ar. جەمئىي بولغان، يىغىلغان، توپلانغان، بىر يەرگە كەلگەن.

mütecessis. s. ar. ① سىرلىق نەرسىلەرنى تەتقىق قىلىدىغان، ئۆگىنىشكە قىزىقىدىغان. ② ھەۋەسكار، بىر نەرسىگە قىزىقىدىغان.

mütecezzi. s. ar. ① پارچە ـ پارچە، پارچىلاشقا بولىدىغان. ② پارچىلانغان.

mütedahil. s. ar. ① بىر ـ بىرىگە ئۆتۈشكەن، گىرەلەشكەن. ② تېخى تۆلەنمىگەن، يىغىلىپ قالغان (مائاش ھەققىدە). ③ ۋاستىلىك سۆزلەنگەن. ④ مۇتاناسىپ.

mütedair. s. ar. دائىر، مۇناسىۋەتلىك، جەق، تولا.

müteaffin. s. ar. پۇراپ قالغان، سېسىپ قالغان، نەسىپ قالغان.

müteahhit. is. ar. بىر ئىشنى ئۈستىگە ئالغان.

müteakip. is. ar. ئەگىشىلگەن، ئارقىدىن كەلگەن:

«Dersi müteakip — دەرستىن كېيىن.»

müteallik, – ki. s. ar. ئائىت، دائىر، تەئەللۇق.

müteammid. s. ar. ئالدىن ئويلىنىپ قىلىنغان، پىلان بىلەن ئىشلەنگەن.

müteammim. s. ar. تارالغان، ئومۇملاشقان.

müteariz. s. ar. ئاتاقلىق، مەشھۇر، تونۇلغان، داڭلىق.

mütearrız. s. ar. ① ھۇجۇم قىلغان. ② باشقىلارنىڭ ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلغان.

müteayyiş. s. ar. بېقىلغان.

müteazzil. s. ar. ① ئىشتىن بوشىتىلغان، خىزمىتىدىن قالدۇرۇلغان. ② پېنسىيىگە چىققان.

mütebahhir. s. ar. ① بىلىمى كەڭ، كۆپ ئوقۇغان. ② دېڭىزدەك كەڭ ۋە كۆپ بولغان.

mütebabit. s. ar. ① بارغانسېرى بىر ـ بىرىدىن يىراقلاشقان، ئۇزاقتا بولغان. ② يىراق.

mütebaki. s. ar. ① ئېشىپ قالغان، قېپقالغان. ② كۆپەيگەن، كۆپ.

mütebariz. s. ar. ① سوقۇشۇش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىققان. ② ئوچۇق، مەلۇم، كۆرۈنىدىغان.

mütebasbıs. s. ar. خۇشامەتچى،

ئۇچۇن ئايرىلغان پۇل.

mütefessin. s. ar. ئوخشاشلاردىن ئۆتۈپ كېتىدىغان.

mütegallibe. is. ar. زومىگەرلەر، مىلىتارىستلار، فېئوداللار.

mütegallip. s. ar. زوراۋانلىق.

mütehakkim. s. ar. ① ھاكىم، ھۆكۈمرانلىق يۈرگۈزگۈچى. ② زوراۋانلىق قىلغۇچى، بېسىم ئىشلەتكۈچى.

mütehalif. s. ar. بىر - بىرىگە زىت، بىر - بىرىگە ماس كەلمىگەن.

mütehallil. s. ar. ① ئېرىيدىغان. ② يېشىلگەن، سۆكۈلگەن. ③ بىر - بىرىدىن ئايرىلغان.

mütehallis. s. ar. ① قۇتۇلغان. ② (شېئىردا) تەخەللۇسى بولغان.

mütehammil. s. ar. چىدىغۇچى، بەرداشلىق بەرگۈچى، چىداملىق.

mütehar'rik, – ki. s. ar. ① ھەرىكەتچان. ② ئايلىنىدىغان، پىرقىرايدىغان:

«Buharla müteharrik — پار بىلەن ھەرىكەت قىلىدىغان.»

mütehassil. s. ar. ھاسىل بولغان، بارلىققا كەلگەن.

mütehassis. s. is. ① مۇتەخەسسىس. ② ئايرىم بىر ئىشتا قوللىنىلىدىغان.

mütehassislık. is. مۇتەخەسسىسلىك.

mütehassir. ھەسرەت چەككەن، دەرد تارتقان.

mütehaş. s. ar. چېكىنگەن، ئۆزىنى تارتقان، ئۇركەك.

mütehaşşit. ئەينى بىر مەقسەتتە بىر يەرگە توپلانغان.

mütehavvil. s. ar. ① ئۆزگەرگەن، باشقا بىر تۈسكە كىرگەن. ② داۋاملىق لىك، باغلىق:

«Edebiyata mütedair bir konuşma oldu — ئەدەبىياتقا دائىر بىر سۆھبەت بولدى.»

müte davil. s. ar. ① (پۇل) ئىشلىتىلگەن. ② (سەرمايە) ئوبوروت بولىدىغان.

mütedeyyin. s. ar. ① دىندار. ② مەلۇم بىر دىننى قوبۇل قىلغان:

«Islâm diniyle mütedeyyin — ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان.»

müteehhil. s. ar. ئۆيلۈك - ئوچاق لىق، تۇرمۇش قۇرغان.

müteellim. s. ar. دەردمەن.

müteenni. s. ar. ئېغىر - بېسىق، سالماقلىق، ئويلىنىپ ئىش كۆرىدىغان.

müteessif. s. ar. غەمكىن، كۆڭلى يېرىم.

müteessir. s. ar. ① غەمكىن، دەردمەن. ② تەسىرلەنگەن:

«Bu sözden müteessir oldum — بۇ سۆزدىن تەسىرلەندىم.»

müteezzi. s. ar. دەرد تارتقان، جاپا چەككەن.

mütefavit. s. ar. ئوتتۇرىدا پەرق بولغان، پەرقلىق.

mütefekkir. is. ar. ① مۇتەپەككۇر. ② ئويچان.

mütefennin. is. ar. ئالىم.

müteferrik. s. ar. ① ئايرىم - ئايرىم، چېچىلاڭغۇ. ② خىلمۇخىل، ھەر خىل:

«Müteferrik haberler — ھەر خىل خەۋەرلەر.»

müteferrika. is. ar. پارچە چەقىم

ئۆزگىرىدىغان.

mütelezziz. s. ar. لەززىتلىنىش ئالغان، تەمىنى تېتىغان، خۇشال بولغان.

mütemadi. s. z. ar. داۋاملىت، داۋاملىق.

mütemariz. s. is. ئۆزىنى ئاغرىق كۆرسىتىدىغان، يالغان ئاغرىق.

mütemayil. s. ar. ① مايىل بولۇغۇچى. ② بىر تەرەپكە ئېگىلگەن.

mütemayiz. s. ar. ① ئۆزىنى كۆرسىتىدىغان. ② پەرقلىق، ئېنىق.

mütemeddin. s. ar. مەدەنىيلەشكەن، مەدەنىي.

mütemekkin. s. ar. يەرلەشكەن، ئولتۇراقلاشقان.

mütemer. is. ar. يىغىن، مەجلىس، قۇرۇلتاي.

mütemerkiz. s. ar. بىر يەرگە توپلانغان.

mütemeshir. s. ar. مەسخىرە قىلغۇچى، چاقچاق قىلغان، ئويناشقان.

mütenavip. s. ar. ئالماشقان، نۆۋەتلەشكەن.

mütenazir. s. ar. ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل، روبرو.

mütenebbin. s. ar. ئەقلىنى تاپقان، هوشىنى يىغقان.

müteneffir. s. ar. نەپرەت قىلىنىدىغان، يىرگىنىدىغان.

müteneffiz. s. ar. نوپۇزلۇق، سۆزى ئۆتىدىغان.

mütenekkir. s. ar. قىيابەتنى ئۆزگەرتىدىغان، ئىسمىنى يوشۇرغان.

mütenevvi. s. ar. خىلمۇ خىل، تۈرلۈك.

mütehayyir. s. ar. هەيران قالغان، ئەجەبلەنگەن.

mütehayyiz. s. ar. ① يەر ئالغان، يېرى بولغان. ② ئېتىبارلىق.

mütehevvir. s. ar. جىلىخور، چېچىلغاق.

müteheyyi. s. ar. تەييار، تەييارلانغان.

müteheyyiç. s. ar. هاياجانلانغان، هاياجانلىق.

mütekabil. s. ar. تاقابىل، يۈزمۇ يۈز.

mütekait. s. ar. پېنسىيىگە چىققان، هاردۇقتا چىققان، دەم ئېلىشقا چىققان.

mütekamil. s. ar. كامالەتكە يەتكەن، يېتىشكەن، تەييار بولغان.

mütekarip. s. ar. يېقىنلاشقان.

mütekasif. s. ar. ① قويۇقلاشقان، قويۇق. ② توپلانغان.

mütekasil. s. ar. هۇرۇنلۇق قىلىدىغان، خۇش ياقماس.

mütekatı. s. ar. ① چاپىراس. ② (ماتېماتىكىدا) كېسىشىش نۇقتىسى.

mütekayyih. s. ar. يىرىڭلىق.

mütekebbir. s. ar. هاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان.

mütekellim. s. ar. ① سۆزلىگۈچى. ② نۇتۇق ياكى ۋەز سۆزلىگۈچى. ③ ناتىق. ④ (گرامماتىكىدا) بىرىنچى شەخس.

mütekerrir. s. ar. تەكرارلانغان، بىرقانچە قېتىم بولغان.

mütekevvin. s. ar. ① رەڭلىك، رەڭدار، رەڭگارەڭ. ② تۇراقسىز، تېز

تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىدىغان، تەتقىقاتچى.

mütevahhiş. s. ar. ① ياتسىرىغان، يېتىرقايدىغان. ② ئۈركۈيدىغان، قورقىدىغان.

mütevakkif. s. ar. ① بىر ئىزدا توختاپ قالغان، ئالغا باسمايدىغان. ② بىر نەرسىگە باغلىق بولۇپ قالغان.

mütevali. s. ar. ئىز بېسىپ ماڭىدىغان، ئۈزلۈكسىز داۋام قىلىدىغان.

mütevazı. s. كەمتەر:

«Mütevazı olmayin — كەمتەر بولۇپ كەتمىگىن.»

mütevazi. s. ar. بىر بىرىگە تەڭ بولغان.

mütevazin. s. ar. بىر ـ بىرىگە ماس.

müteveccih. s. ar. ① بىر يەرگە كەتمەكچى بولغان. ② يۆنەلگەن. ③ مۇھەببىتى بولغان.

müteveccihen. z. ① بىر يەرگە كەتمەك ئۈچۈن. ② مەلۇم بىر يەرگە قاراپ يۆنەلگەن:

«Çinheyeti anayurda müteveccihen Ankaradan ayrıldı — جۇڭگو ۋەكىللەر ئۆمىكى ۋەتىنىگە قايتىش ئۈچۈن ئەنقەرەدىن ئايرىلدى.»

müteveffa. s. ar. ۋاپات بولغۇچى، ئۆلۈپ كەتكۈچى.

mütevehhim. s. ar. ۋەھىمىگە چۈشكەن، قورقۇنچاق، قورقۇنچاق.

mütevekkil. s. ar. تەۋەككۈل قىلغان، تەۋەككۈلىسىگە ئىش قىلغان.

mütevelli. is. ar. ۋەقىپىنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئادەم، مۇتتەۋەللى.

mütevellit. s. ar. ① دۇنياغا كەلگەن، تۇغۇلغان، تۆرەلگەن. ② بارلىققا كەلگەن، ھاسىل بولغان.

müteradif. s. is. ar. ① بىر ـ بىرىگە تەۋە بولغان، بىر ـ بىرىگە قارىغان. ② بىر مەنىلىك. ③ يېزىلىشى باشقا، مەزمۇنى بىر بولغان (مەنىداش سۆز).

müterafık. s. ar. ① بىرلىكتە بولغان، ھەمراھ بولغان. ② قوشۇلغان، ئارىلاشقان.

müterakim. s. ar. بىرلەشكەن، توپلاشقان، يىغىلغان.

müterakki. s. ar. تەرەققىي تاپقان، راۋاجلانغان، يۇقىرىغا ئۆرلىگەن.

mütercim. is. ar. تەرجىمان.

müteredditt. s. ar. تۇراقسىز، بىقارار، ئۆزگىرىشچان.

mütesanit. s. ar. بىر ـ بىرىگە يۆلەنچۈك بولىدىغان، بىر ـ بىرىگە يار ـ يۆلەك بولىدىغان، بىر ـ بىرىنى قوللايدىغان.

müteselli. s. ar. تەسەللى بېرىدىغان، كۆڭۈلنى ئاۋۇتىدىغان.

müteselsil. s. ar. زەنجىرسىمان، بىر ـ بىرىگە ئۇلاشقان.

müteşabih. s. ar. بىر ـ بىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان.

müteşabbis. s. is. تەشەببۇس قىلغۇچى، تەشەببۇسكار (ئادەم).

müteşeffi. s. ar. ① ياخشىلانغان، شىپا بولغان. ② ئۆچىنى ئالىدىغان (ئالغان).

müteşekkil. s. تەشكىل بولغان، بەلگىلىك بىر شەكىل ئالغان.

müteşekkir. s. ar. ياخشىلىقنى بىلىدىغان، كۆرگەن ياخشىلىقىغا شۈكرى قىلىدىغان، مىننەتدار.

mütetebbi. s. ar. بىر مەسىلىنى

müvelli. dülma. is. ar. هدروگپن.
müverrih. is. ar. تاريخچى، تاريخ شۇناس.
müverrihin. is. تاريخچىلار، تاريخ شۇناسلار.
müvezzi. is. ar. تارقاتقۇچى.
müvezziin. is. تارقاتقۇچىلار.
müyesser. s. ar. ① ئاسانلا بارلىققا كېلىدىغان، ئاسان. ② ئايال ئىسمى.
müzab. s. ar. ئېرىتكەن، ئېرىتىلگەن.
müzad. s. ar. كۆپەيتىلگەن.
müzaheret, – ti. is. ar. ياردەم، مەدەت، يار ـ يۆلەك.
müzahir. s. ar. ياردەمچى، مەدەتكار، يار ـ يۆلەك بولغۇچى.
müzahrefat. is. ar. ① ئەخلەت، سۈپۈرەندى. ② يالغان، پىتنە.
müzakerat, – ti is. ar. مۇزاكىرىلەر.
müzakere is.ar. ① مۇزاكىرە. ② ئېغىز ئىمتىھانى. ③ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئېغىز ئىمتىھانى ئۈچۈن تەييارلىنىشى: «Öğrtmen ikinci dersi müzakereye ayirdi — ئوقۇتقۇچى ئىككىنچى دەرسنى ئېغىز ئىمتىھانى ئۈچۈن ئايىردى.»
müzakereci. is. ar. ① دەرس تەيياردىلاتقۇچى. ② خەت ئالاقە ۋە ماقالە نەرسە ـ كېرەكلىرىنى تۈزەتكۈچى كاتىپ.
müzavece. is. ar. ئۆيلىنىش، ئۆيلۈك بولۇش.
müzayaka. is. ar. ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق، يوقسۇللۇق، نامراتلىق.
müzayede. is. ar. بىر دەللالنىڭ ۋاستىسى بىلەن مالنى قىممەت (يۇقىرى) باھادا سېتىش.

mütevessi, – ii. s. ar. ① كېڭەيگەن. ② راۋاجلانغان، تەرەققىي قىلغان، چوڭايغان.
müteyakkız. s. ar. ① سەزگۈر، كۆزى ئوچۇق. ② ئېھتىياتچان، ھوشيار، بىدار.
mütezad. s. ar. بىر ـ بىرىگە زىت، بىر بىرىگە قارىمۇ قارشى.
mütezayit. s. ar. ئارتقان، كۆپەيگەن.
mütezelzil. s. ar. يەر تەۋرىگەندەك تەۋرىمەك.
müthiş. s. ar. ① قورقۇنچقا سالىدىغان، دەھشەتلىك. ② قورقۇنچ. ③ بەك گۈزەل. ④ مۇكەممەل.
müttaki. s. ar. گۇناھتىن ساقلانغۇچى، زاھىت.
mütlif. s. ar. ① ئۆلتۈرگۈچى. ② خەتەرلىك. ③ كېرەكسىز ھالغا كەلتۈرگۈچى.
müttefik, – ki. s. is: ئىتتىپاقداش: «Müttefik ülkeler — ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر.»
müttehiden. z. ar. بىرلىكتە، باراۋەر.
müttehit. s. ar. بىرلەشكەن، ئىتتىپاقلاشقان، ئۇيۇشقان.
müttehiz. s. ar. قوبۇل قىلغۇچى، ماقۇل بولغۇچى.
müttekâ. is. ar. قولىتۈق تاياقى، ھاسا ۋە باشقا تايىنىدىغان نەرسىلەر.
müttesi. is. ar. يېزىلغان نەرسىلەر، ئەسەرلەر.
müvekkil. is. ar. بىرىنى ۋۆزىگە ۋەكىل قىلغۇچى.
müvellidül. humuza. is. ئوكسگېن.
müvellide. is. تۇغۇت ئانا.

غان نەرسىلەر. ② كونا، ئاجايىپ.

müzevvir. s. ar. ① گەپ توشۇيدىغان. ئارىغا سوغۇقچىلىق سالغۇچى. ② يالغانچى.

müzeyyen. s. ar. ① زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان. ② ئايال ئىسمى.

müzik, — ği. is. yun. مۇزىكا، ساز:

«Bu akşam güzel bir müzik dinledik — بۈگۈن ئاخشام ئېسىل مۇزىكا ئاڭلىدۇق.»

müzil. s. ar. يوقاتقان، تۈگەتكەن، ئېلىپ تاشلىغان.

müzisyen. is. fr. مۇزىكانت.

müzmin. s. ar. ① ئۇزۇن داۋام قىلغان، تەدرىجىي تەرەققىي قىلغان. ② ئەبەدىي، مەڭگۈ.

müzd. is. far. ① ئىجارە. ② مۇكاپات. ③ بەدەل.

müzdehim. s. ar. تىقما ـ تىقماق.

müzdevic. s. ar. ① ئۆيلەنگەن. ② بىرلەشكەن، ئۇيۇشقان.

müze. is. yun. مۇزېي، بۇۇگۇن: «Tarih müzesi — «تارىخ مۇزېيى.

müzebzep. s. ar. ① بۇزۇق، چېچىلاڭغۇ (رەھبەر). ② قالايمىقان.

müzehhep. s. ar. ① ھەل بېرىلگەن، ئالتۇن سۈيىگە چىلانغان. ② ھەل بېرىلگەن، پەردازلانغان.

müzehhip. is. ar. كىتابلارنى زىننەتلىگۈچى، سەنئەتكار.

müzekker. is. ar. ئەر، ئەركەك.

müzekkere. is. ar. يۇقىرى ئورۇنغا يېزىلغان خەت.

müzelik. s. ① مۇزېيغا قويۇلىدىغان

N·n

nabi[1]. s. ar. ① خەۋەر يەتكۈزگۈچى، خەۋەر ئېلىپ كەلگۈچى. ② ئەر ئىسمى.

nabi[2]. s. ar. يەردىن قاينىاپ ئېتىلىپ چىققان (سۇ).

nabina. s. far. ① كور، قارىغۇ، ئەما (تۇغما). ② كۆرمەيدىغان، پەرق قىلالمايدىغان.

nabinayan. is. تۇغما كۆرلار.

nabinayi. is. كورلۇق، قارىغۇلۇق.

nabit. s. ar. يەردىن ئۇنۇپ چىقايغان، يەردىن ئۇنۇپ چىقايماق. ~**olmak.**

nabud. s. far. ① يوقالغان، غايىب، كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان. ② پەرىشان. ~**etmek.** يوق قىلماق. ~**olmak.** نابۇت بولماق.

nabz is. → **Nebiz.**

nabza. is. تومۇرنىڭ بىر قېتىم سوقۇشى.

nacak. is. قىسقا ساپلىق پالتا.

naci. s. ar. ① قۇتۇلغان، سالامەتلىك كە، ئامانلىققا ئېرىشكەن. ② جەننەتلىك، ③ ئەر ئىسمى (ناجى).

naçar. s. far. ① چارىسى يوق، چارىسىز. ② بىچارە.

naçarî. is. چارىسىزلىق، ئامالسىزلىق.

nâçiz. s. far. ئەھمىيەتسىزلىك، قىممەتسىزلىك.

nâçizi. is. ئەھمىيەتسىز، قىممەتسىز.

nadan. is. far. ① ھەرىكىتى قوپال، توڭ، كۆكۈل ئاغرىتىدىغان. ② بىلىمسىز، نادان:

«Ne gibi nadan bir adam — نېمىدېگەن

n. N, – 17 ن (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 17 - ھەرپى).

naaş. is. ar. ① جەسەت، مۇردا. ② ئېچىگە جەسەت سېلىنغان تاۋۇت، جنازا.

naat. is. ar. ① مۇھەممەد پەيغەمبەرگە بېغىشلانغان قەسىدە. ② مەدھىيە لەش، كۈيلەش. ③ تۈرك دىنىي مۇزىكىسىنىڭ بىر تۈرى.

Nabatiler, Nebatiler. öz. is. نابا-تىلەر (قەدىمكى زاماندا غەربىي شىمال ئەرەبىستانىدا ياشايدىغان بىر ئەرەب قوۋمى).

nabazan. is. ar. تومۇرنىڭ سوقۇشى.

nabedid. s. far. غايىب بولغان، يوقلىپ كەتكەن.

nabehre. s. far. ① ئۇلۇغ، زور، كاتتا. ② ساپ بولمىغان، ئارىلاشما. ③ ئەسلى (تېگى) ياخشى بولمىغان، ئاددىي.

nabekâr. s. far. ① بىر ئىشقا يارىماس، كارغا كەلمەس. ② ھۈرۈن، بېلى بوش.

nabesud. s. far. ① يېكى، قول تەگمىگەن. ② پايدىسىز، كېرەكسىز.

nabız, – zı. is. ar تومۇر، مەجەز:

«Nabızına göre hareket etmek — بىراۋنىڭ مەجەزىگە قاراپ ھەرىكەت قىلماق.

«تومۇرىنى تۇتماق. — Nabızını tutmak

بىر كىسەلنىڭ مەجـ — ~ düşüklüğü زىنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشى.

③ يالغان.

nadürüstî. is. ① ئەگرىلىك. ② خاتالىق. ③ يالغانچىلىق. ④ راھەتسىزلىك، مەجەزى يوقلۇق.

naf. is. far. ① كىندىك. ② بىر نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى، ئۆزەك.

nafaka. is. ar. ① تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر. ② تۇرمۇش پۇلى، نەپىقە.

nafakalanmak. تۇرمۇشنى قامدىماق، تەمىن ئەتمەك.

nafe. is. far. ① ئىپارىنىڭ پۇرىقى. ② مەھبۇبەنىڭ چېچى. ③ تۈلكە، قارا بۇلغۇن ۋە توشقان قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ تېرىسى ۋە بۇ تېرىدىن تىكىلگەن كىيىم.

naferiz. s. ① كىندىك چۈشۈرىدىغان. ② پۇراق چاچىدىغان.

nafi'. s. ar. پايدىلىق، ئىشقا ياراملىق.

nafi'. s. ar. ① يوقىتىپ قويۇلغان، ئېلىپ تاشلانغان. ② كېرەكسىز قىلىنغان. ③ سۈرگۈن قىلىنغان. ④ ئەر ئىسمى (نافى).

nafia. is. ar. ① ئاۋاتلىق. ② ئايال ئىسمى (نافىيە).

nafice. is. ئىپار كىندىك.

nafih. is. ar. پۈۋلىگۈچى، پۈۋلىگەن.

nafile. s. ar. ① ياراملىق، پايدىلىق. ② بىھۇدە، ئورۇنسىز:

«Yapilan bütün çabalar nafiledir — قىلىنغان تىرىشچانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئورۇنسىزدۇر.»

nafir. s. ar. ① نەپىرەتلىنىدىغان. ② قورقماق، ئۇركۈگەن، ئۇركەك، قورقۇنچاق.

nafiz. s. ar. ① بىر تەرەپتىن كىرىپ توك ئادەم.»

nadanî. is. نادانلىق، بىلىمسىزلىك.

nadanlık, – ğı. is. نادانلىق، بىلىمسىزلىك.

nadaret. is. → Nazaret.

nadas. is. ① يەر ئاغدۇرۇش. ② ياۋا ئوت – چۆپلەردىن تازىلىنىپ، ھاردۇق ئالدۇرۇلغان (يەر):

«Tarlayi kasımda nadas ederek baharda ekmeli — ئېتىزنى 11 – ئايدا ئوسا قىلىپ قويۇپ، ئەتىيازدا تېرىش كېرەك.»

nadi. s. is. ① ۋارقىرىغان، توۋلىغان. ② مەجلىس، يىغىن. ③ ئەر ئىسمى.

nadide. s. far. ① ئاز ئۇچرايدىغان، كۆرۈلمىگەن. ② is. ئايال ئىسمى (نەدىدە).

nadim. s. پۇشايمان قىلماق، نادامەت قىلماق.

nadiman. is. پۇشايمان قىلغۇچىلار.

nadimiyet, – ti. is. پۇشايمانلىق.

nadir. s. is. ① ئاز. ② تەڭداشسىز. تەڭدىشى ئاز، تاڭسۇق. ③ ئەر ئىسمى. (نادىر).

nadirât. is. تەڭدىشى ئاز ئۇچرايدىغان نەرسىلەر، تاڭسۇق نەرسىلەر.

nadire. is. ① تەڭدىشى ئاز ئۇچرايدىغان نەرسىلەر، تاڭسۇق نەرسىلەر. ② لەتىپە. ③ ئايال ئىسمى (نادىرە).

nadiren. z. ar. بەك ئاز، ئاز ئۇچرايدىغان، ئاز كۆرۈلىدىغان، تاڭسۇق.

nador. is. ① قەدىمكى ۋېنگرىيىدە شاھنىڭ ۋەكىلى ② قەدىمكى پولشادا ۋالىي.

nadürüst. s. far. ① ئەگرى. ② خاتا.

شۇنىڭغا ئوخشاشلارنىڭ ئورتاق ئېتى. ② كىيىك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى، مەخسۇس تاغ تېكىسىنى ئوۋ قىلىش.

nahham. s. ar. ① يۆتىلىپ كۆپ بەلغەم چىقىرىدىغان. ② پىخسىق، بېخىل، قىزغانچۇق.

nahhas¹. is. ar. مىسكەر.

nahhas². s. is. ar. ① هايۋان سۈيى دىگىرى، هايۋان ئېلىپساتقۇچى. ② ئەسىر ساتقۇچى.

nahi. s. ar. مەنئىي قىلىنغان، چەكلەنگەن، توسقۇن بولغان.

nahib¹. s. ar. بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلغۇچى، بۇلاڭچى.

nahib². s. ar. قورقماق، ئۇرككەك.

nahib³. is. osm. ① ئۇن سېلىپ يېغىلاش. ② ئۆلۈم، ئەجەل.

naide. is. ar. ① بالاغەتكە يېتىپ كۆكسى كۆتۈرۈلۈپ قالغان قىز. ② ئايال ئىسمى (نائىدە).

nahif. s. ar. ئاجىز، زەئىپ، جۈدەك.

nahik. s. ar. هاڭگىرىغان.

nahil¹. s. ar. زەئىپلەشكەن، ئورۇق، ئاجىزلاشقان.

nahil². is. s. ar. غەلۋىرچى، ئەلگەكچى، غەلۋىرنى ئۆتكۈزگۈچى.

nahir. s. ar. ① بۇغۇزلانغان، كالا لىسى كېسىلگەن، قۇربانلىق قىلىنغان. ② دىماغنى قېقىپ قويغان (ئاچچىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن).

nahire. is. ar. ئايىنەك 1 ـ كۆنىي ياكى ئاخىرقى كېچىسى.

nahis. s. ar. ① بەختسىز، تەلەيسىز. ② is. قاتتىقچىلىق. قىسچىلىق، قەھەتچىلىك.

nahit¹, — di. is. far. ① زۆھرە رېپ، يەنە بىر تەرەپتىن چىققۇچى، بىر تەرىپىنى تېشىپ يەنە بىر تەرىپىدىن ئۆتكەن، تەشكۈچى. ② ئېچكىرىگە كىرىگەن. ③ تەسىرى بولغان، سۆزى ئۆتىدىغان. ④ ئەرئىسمى (نافىز).

naftalin, naftalen. is. far. نەپتەلىن.

nagah, nageh. s. far. ① ۋاقىتسىز. ② تۈيۈقسىز، تۇساتتىن.

nagehan, nagâhan. z. far. تۈيۈقسىز، تۇساتتىن، ناگهان.

nagor. is. fr. zool. ئاهۇ.

nagüvar, nagüvare. s. far. ① سىڭىش قىيىن، هەزىم قىلىنىشى تەس. ② تەمى ئاچچىق.

nağme. is. ar. ① نەغمە. ② نوتا. ③ نازلىنىپ قىلىنغان سۆز:

«Bana nağme yapma — ماڭا ناز قىلىپ سۆزلىمە.»

nah. is. far. ① ئىنچىكە يىپ. ② يۇپقا گىلەم.

nahafet, nehafet. is. ar. ئاجىزلىق، زەئىپلىك، جۈدەكلىك.

nahah. z. far. خالىماستىن، زورلاش بىلەن.

nahak. s. far. ① ناھەق. ② بىھۇدە، ئورۇنسىز.

naharir. is. ar. بىلىملىك، تەجرىبىلىك (ئادەملەر).

nahast. s. osm. كۆتۈرۈم.

nahb¹. is. ar. ① ئۇن سېلىپ يېغىلاش، يالۋۇرۇپ يىغلاش. ② ئەجەل، ئۆلۈم.

nahb². is. ar. ① سقىپ چىقىرىش. ② بىر نەرسىنىڭ ئەكسىچە ياخشىسىنى تاللاش.

nahçir. is. ① تاغ تېكىسى، كىيىك ۋە

سز. ② كېمه ۋه پاراخوت كاپيتانى.

nahun. is. far. تىرناق.

nahune. is. far. ① تىرناق. ②تىر- ناققا ئوخشاش نەرسه (زەخمەك ۋه باشقىلار).

nahvet, – ti. is. ar. مەغرۇرلىنىش، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش.

nahz. is. ar. ① تېشىش، ياردار قىلىش. ② ھاۋانچىدا يانجىش. ③ سۆز بىلەن كۆڭۈل ئاغرىتىش، رەنجىتىش.

nal¹. s. ar. ① قورسەقى ئاچقىان، ئېچ چىرقاپ كەتكەن. ② ئۇسساپ چاڭقاپ كەتكەن.

nal². s. ar. ① بىراۋنىڭ ئۆلۈمى خەۋىرىنى ئېلان قىلغۇچى. ② بىراۋنىڭ ئۆلۈمىدىن خەۋەر بەرگۈچى. ③ شۇم خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

naib. s. is. ar. → **Naip.**

naibe. s. is. ar. ① ئايال ۋەكالەتچى. ② قازا، بالا، مۇسىبەت.

nail. s. ar. ① ئېرىشكەن، قولغا كەلتۈرگەن، مۇۋەپپەقىيەت قازانغان. ② ئەر ئىسمى (نائىل).

nailiyet, – ti. is. ar. ئېرىشىش، ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش.

naim¹. is. ar. ① ھۇزۇر، سائادەت، بایاشات ئىچىده ياشاش. ② ئەر ئىسمى.

naim². s. ar. ① يۇمشاق. ② يېڭى، ياش. ③ سۆگەكسىز.

naimat. is. ① يۇمشاق ۋه يېڭى نەرسىلەر. ② نازۇك نەرسىلەر.

naime. s. ar. ① گۈزەل، نازۇك، نازاكەتلىك. ② نەپىس. ③ is. ئايال ئىسمى (نائىمە).

naip. is. ar. ① ۋەكالەتچى، مۇۋەققەت ھاكىمىيەت يۈرگۈزگۈچى. ② نۆۋەت (چولپان) يۇلتۇزى، ئاق يۇلتۇز. ② ياش قىز. ③ ئەر ئىسمى (ناھىت).

nahit². s. ar. ئەقلى تۇشقان، بالا- غەتكە يەتكەن.

nahiv. is. ar. ① تەرەپ، يان، يول، قىرغاق، كانار، قاسناق. ② سۆز تىزىمى، جۈملە بىلىمى، سىنتاكسىس، نەھۋە.

nahiye. is. ar. ① كانار، بىر نەرسىنىڭ يان قىسمى، تەرەپ، يان. ② ئەتراپ، ئۆپچۆرە. ③ رايون، يېزا، كەنت: «Nahiyeli hükümet — يېزىلىق ھۆكۈمەت.»

nahiz. is. s. far. ① تۇزاق، قاپقان. ② ئەيىبلىك، ئاقساق ـ چولاق. ③ ئادەمدىي، قوپال.

nahle. is. ① يالغۇز خورما دەرىخى. ② يالغۇز كۆچەت.

nahnaba. is. ar. ①يۆتەل، يۆتىلىش. ② خىرقىراپ نەپەس ئېلىش.

nahor. is. ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ئېگىز تاغلىرىدا ياشايدىغان بىر خىل ياۋا قوي- نىڭ مەخسۇس نامى.

nahoş. s. far. ناخۇش، ئەسكى، سەت.

nahoşi. is. سەتلىك، يىرگىنىچلىك.

nahr. is. ar. بوغۇزلاش.

nahs. is. ar. ① بەختسىزلىك. ② بەختسىز ھېسابلىنىدىغان.

nahseyn. is. كۈرۈد ۋه سەكەنتىر (مارس ۋه ساتۇرن) يۇلتۇزلىرى.

naht, – ti. is. ar. ① تاش، ياغاچ ۋه باشقىلارنى يونۇش. ② ياغاچنى يونۇش يولى بىلەن قاپارتما شەكىل چىقىرىش سەنئىتى. ③ بىرقانچه سۆزدىن بىر سۆز ياساش.

nahuda. s. far. ① ئاتىسىت، ئالىلا-

تەگگەن ئوق. ② تېشىلگەن، ئويۇلغان، قېزىلغان نەرسە.

nâkıs. s. ar. ① چالا، نۇقسان، مۇ- كەممەل بولمىغان، تۈگىمىگەن. ② كەم- چىلىكى بولغان، ئەيىبى بولغان. ③ مە- نۇس، ئېلىش (ئالامىتى).

nakısa. is. ar. يېتەرسىزلىك، قۇسۇر.

nakısat. is. ① يېتىشسىزلىكى بول- غانلار. ② ئايالار.

nakış, – kşı. is. ar. ① نەقىش. ② كەشتە. ③ رەسىم، سۈرەت. ④ هېيلە:

nakışkâr. is. → **Nakkaş.**

nakışlamak. ① زىننەتلىمەك. ② زەر باسماق.

nakışlı. s. ① كەشتىلىك (گۈلۈك). ② زىننەتلىك، بىزەكلىك:

«Nakışlı masa örtüsü — كەشتىلىك شىرە ياپقۇچى.»

nakız. s. ar. بۇزغۇچى.

naki. s. ar. قانغۇچە ئېچكىلى بولمىد- غان، قاندۇرمىغان، كۆپ، جىق.

naki. s. ar. ① ساپ، پاكىز. ② نا- زۇك، بەك گۈزەل، نەپىس. ③ ئەر ئىسمى (ناكى).

nakia. is. ar. ① زىيانپەت. ② توي تامىقى.

nakib. s. is. ar. ① قەبىلە باشلىقى. ② شەيخقا يارەم قىلغۇچى، شەيخ ۋەكىلى.

nakibe. is. ar. ① جان. ② ئەقىل.

nakibüleşraf. is. ar. ناقىبۇل ئەشـ راپ (① مۇھەممەد پەيغەمبەر ئەۋلادـ دىن بولغانلارغا قارايدىغان ۋە ئۇلىما- لاردىن تاللانغان بىرى. ② مەككىدىكى ناقىبۇل ئەشراپنىڭ ئىستانبولدىكى بىلەن كېلىدىغان، نۆۋەت كۈتكەن:

«Kıral naibi — قىرال ۋەكىلى.

naiplik, – ği. is. ۋەكىللىك.

nair. s. ar. ① يانغان. ② يورۇغان.

naire. is. ar. ئوت، يالقۇن.

naka. is. ar. ① ھىنگان (تۆشۈكسىمان چىشسى). ② دېڭىز پىلىنىڭ چىشىدىن ياسالغان تەسۋىر.

nakabil. s. far. ① بولمايدىغان، ئىمكانى يوق. ② قابىلىيەتسىز، بىلىمسىز.

nakabilen. is. ① ئىمكانى يوق ئىشـ لار. ② قابىلىيەتسىز، بىلىمسىزلەر.

nakabul. s. far. قابىلىيەتسىز، ئىقتىدارسىز.

nakale. s. ar. ① تۇشۇغۇچىلار. ② تەرجىمانلار. ③ خەۋەرچىلەر، خەۋەر يەتكۈزگۈچىلەر. ④ توكنى ۋە ئىسسىقلىقنى ئۆتكۈزىدىغان ماددىلار.

nakâm. s. far. ① ئارزۇسىغا ئېرى- شەلمىگەن، مۇرادىغا يېتەلمىگەن. ② قۇ- رۇق قالغان.

nakarat, – ti. is. ar. ① نەقرات. ② ئورۇنسىز تەكرارلانغان سۆز.

nakden. z. ar. ① پۇل ئورنىدا، پۇل بىلەن. ② ئاۋانس، ئالدىدىن:

«Nakden yardım etmek — پۇل بى- لەن ياردەم قىلماق.»

nakdi. s. ar. پۇل بىلەن مۇناسىۋەتلىك:

«Nakdi yardım — پۇل ياردىمى.»

nakdi. ceza. جەرىمانە، ئىشتىراپ.

nakdine. is. ar. ① نەق پۇل. ② قىمـ مەتلىك مال.

nakıl. is. → → **Nakil.**

nakıliyet, – ti. is. **Nakiliyet.**

nakır. is. ar. ① نىشانغا (قارىغا)

nakkab. s. ar. تۆشۈك ئاچقۇچى.
nakkaban. is. تۆشۈك ئاچقۇچلار.
nakkad. s. ar. ① ياخشىنى يامانـ دىن ئايرىغۇچى. ② تەنقىدچى.
nakkal. s. ar. ① هېكايىچى. ② توـ شۇغۇچى، يۆتكىگۈچى.
nakkar. s. is. ar. ① ئويمـكـەش (تـاش، يـاغـاچ ۋە مـەدەنلەرگە ئويمـا ئويغۇچى). ② چالغۇچى (ناغرا قاتارلىقـ لارنى). ③ چەككۈچى (تۇخۇمدىن چىقىش ئۈچۈن تـۇمـشۇقـى بـسـلـەن تۇخۇمـنـى چەككۈچى).
nakkare. is. ar. ناغرا.
nakkarezen. s. is. ناغرىچى.
nakkaş. is. ar. ① نەققاش. ② ئويـ مىكەش.
nakkaşlık, – ğı. is. ① نەققاشلىق. ② ئويمىكەشلىك.
nakletme. is. يوللاش، ئەۋەتىش.
nakletmek. ar. توشماق، يۆتكىمەك، كۆچۈرمەك.
nakli. s. ar. ترانسپورت ئىشلىرى.
nakliyat, – ti. is. ar. ① نەقلـيات، ترانسپورت ئىشلىرى، توشۇمـچـىلىق. ② ئەنئەنەۋى بىلىملەر.
nakliyatçi. is. نەقلىياتچى، توشۇش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، توشۇقچى.
nakliye. is. ① ترانسپورت ئىشى، توشۇمچىلىق، توشۇش ھەققى.
nakliyeci. is. ترانسپورت (نەقلىيات) ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، توشۇقچى.
nakliyecilik, – ği. is. نەقلىياتچىـ لىق، توشۇمچىلىق.
nakmet, nikmet. is. ar. ئىنتىقام ئېلىش، ئۆچ ئېلىش.

nakih. s. ar. كېسەلدىن تېخىمچە ئۆرە بولۇپ كېتەلمىگەن، ئەسلىگە كېلەلمىگەن.
nakil[1], nakıl, – kli. is. ar. ① توشۇش، يۆتكەش (بىر نەرسىنى). ② كۆـ چۈش. ③ تەپسىلەش (ۋەزىپىگە). ④ كۆـ چۈرۈش (خەتنى). ⑤ تەرجىمە قىلىش. ⑥ تەقلىد قىلىش. ⑦ هېكايە قىلىش: «Okul müdüründen nakilini istedi — تەپسىلىنىشنى مەكتەپ مۇدىرىدىن تەلەپ قىلدى.
Çevirmen cümleleri nakil işinden vaz geçiyor — تەرجىمان جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىشتىن ۋاز كەچتى.»
nakil[2]. s. ar. ① ئاڭلىغان خەۋەر ۋە ۋەقەلەرنى باشقا ئادەملەرگە يەتكۈزگۈچى. ② يـەتـكـۈزگۈچـى. ③ تـرانـسـپورت، توشۇمچىلىق.
nakil[3]. s. ar. ① ۋاز كەچكەن، يېنـ ۋالغان. ② باش تارتىدىغان، بىر ئىشنى قىلىشتىن قاچىدىغان.
nakir. is. ar. ① ئۈستى ئوڭـغۇل ـ دوڭغۇل تاختاي ياكى تاش. ② خورمـا ئۇرۇقچىسىنىڭ ئۈستىدىكى چوقۇر. ③ كـىـچىك ۋە كېرەكسىز نەرسە.
nakis. s. ar. ① بېشىنى ئالدىغا ئەگـ كەن. ② تۆۋەن.
nakisa, nakise. is. ar. ① كـەمـ چىـلـىك، نۇقسان، قۇسۇر. ② ئىزاغـا قالىدىغان، ياراشمايدىغان نەرسە، ئەيىب.
nakit, – kdi. is. ar. ① نەق پۇل. ② پۇل.
nakiz. s. ar. قارىمۇ قارشى، زىت.
nakizeyn. is. بـىـر ـ بىرىـگە زىت ئىككى نەرسە.

naks. is. ar. ① يېتىشسىزلىك. ② ئازايتماق.

nakşetmek. ① نەقىشلىمەك، زىننەتلىمەك، پەدەزلىمەك، نەقىش ئىشلىمەك. ② ياخشى جايلاشتۇرماق.

nakşibendi. s. is. ar. باھاۋۇدىن نەقشىبەند تەرىپىدىن قۇرۇلغان تەرەققىياتقا ئائىت (بىرى).

nakur. is. ar. دۇدۇك، كاناي.

nakus. is. ar. ① خرىستىئانلارنىڭ ئىبادەتكە چاقىرىش ئۈچۈن چالىدىغان قوڭغۇرىقى، چاڭى. ② چاڭ شەكىللىك پانۇس.

nakz· is. ar. بۇزۇش، چېقىش.

nakzetmek. ① بۇزماق. ② بىر دەۋا ئۈستىدىكى قارارنىڭ يۇقىرى سوت تەرىپىدىن ھۆكۈمسىز قىلىنىشى.

nal¹. is. ar. ① تاقا (ئات، ئېشەك تاقىسى). ② پۇپۇچ، كېپىش قاتارلىق ئاياغ كىيىملىرى. ③ ھاسا قاتارلىقلارنىڭ ئۇچىغا بېكىتىدىغان مەدەن ھالقا. ④ ساپاننىڭ چىشى.

nal². is. far. ① قومۇش دۇدۇك، نەي. ② قومۇش قەلەم. ③ شېكەر قومۇشى. ④ ئىگراش. ⑤ قېرىنداش قەلەمنىڭ سىياھى.

nalan. s. far. ① ئىگرىغان. ② ئايال ئىسمى (نالان).

~ olmak. ئىگرىماق.

nal. bant, –dı. is. ar. far. ھايۋانلارنى تاقىلىغۇچى.

~ dolabı. is. دار (ھايۋانلارنى ئېسىپ قويۇپ تاقىلايدىغان).

nalbantlık, – ğı. is. تاقىچىلىق.

nalbur. is. ar. ① تۆمۈر ـ تەسەك ساتقۇچى. ② تاقىچى، تاقا سوقىدىغان تۆمۈرچى.

nalça. is. ar. far. ① ناھال.

nalende. s. far. ئىگرىغان، ئىگرىغۇچى.

naleyn. is. ar. ① بىر جۈپ ناھال، بىر جۈپ تاقا. ② بىر جۈپ ياغاچ كېپىش. ③ ئايال ئىسمى (نالىيمن).

nalın. is. ar. مۇنچا ۋە سەرراپلاردا پۇتنىغا سېپىۋالىدىغان تاسمىلىق ياغاچ كېپىش.

nalıncı. is. ياغاچ كېپىش ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

nali. s. ناھال (تاقا) شەكىللىك.

naliş. is. ① ئىگرىماق. ② نالە قىلماق.

nallamak. ① تاقىلىماق. ② ئۆلتۈرمەك.

naltıraş. is. ① يونىغۇچى، قازغۇچى. ② تاختا كېپىش ياسىغۇچى.

nam. is. s. far. ① ئات، ئىسىم. ② ئاتاق، شان. ③ ئاتلىق، ئىسىملىك: «Mumin nam şahıs — مۆمىن ئاتلىق ئادەم.»

nama. is. ① نېمەت ۋە راھەت ئىچىدە بولۇش. ② ھەدىيە.

namağlûp. s. ar. far. يېڭىلمەس.

namahrem. s. is. far. نامەھرەم.

namaz. is. far. ناماز: «Beş vakit namaz — بەش ۋاق ناماز.»

namaz. gâh. is. far. ئۈستى ئۇچۇق ناماز ئوقۇلىدىغان يەر.

namazlik, – ğı. is. جاينامаз.

namazsiz. s. ئادەت كۆرگەن (ئايال).

namdar. s. far. ئاتاقلىق، مەشھۇر.

name. is. far. ① مەكتۇپ. ② مۇھەببەت ئىپادىلەنگەن شېئىر.

namussuz. s. نومۇسسىز، ئەخلاقسىز، ئەدەبسىز.

namussuzluk, – ğu. is. نومۇسسىزلىق، ئەخلاقسىزلىق، ئەدەبسىزلىك.

namütenahi. s. far. ar. بىپايان، چېكى يوق.

namver. s. far. ئاتاقلىق، مەشھۇر.

namveri. is. تونۇلغان، نام ئالغان.

namzet, – di. is. far. شۆھرەت، ئاتاق، نام.

① نامزات، كاندىدات. ② چاي ئىچكۈزۈپ قويۇلغان. ③ مىراس قالدۇرغۇچىنىڭ تەيىن قىلغان مىراسچىسى، ۋەسىيەت قىلىنغان ئادەم.

namzetlik, – ği. is. نامزاتلىق، كاندىداتلىق.

nana. is. far. نان.

nanay¹. s. يوق.

nanay². is. مۇزىكسىز يالغۇز ناخشا. (تۆركىيىدە).

nandu. is. zool. (ئامېرىكىنىڭ) تۆگە قۇشى.

nene. is. ar. يالپۇز.

neneli. s. تەركىبىدە يالپۇز بولغان.

nane· mola. s. is. ① كۆچسىز، چىدامسىز (ئادەم). ② كۆپ كېسەل بولىدىغان، كېسەلچان.

nanerubu. is. يالپۇز يوپۇرمىقىدىن چىقىرىلىدىغان پۇراقلىق سۇيۇقلۇق.

naneşekeri. is. تەركىبىدە يالپۇز يوپۇرمىقى بولغان شېكەر.

nanik. is. بارماق قولىنى بۇرنىغا تاقاپ، قالغان قوللىرىنى ھەرىكەتلەندۈرۈش بىلەن قىلىنىدىغان چاقچاق.

nankin. is. far. dok. مەلىلەرەڭ رەخت.

بەت مەكتۇپى. ③ كىتاب. ④ قوللانما، رىسالە. ⑤ ژۇرنال.

namerd. s. → Namert.

namert. s. far. قورقاق، پەسكەش، پەزىلەتسىز، نامەرد.

namertlik, – ği. is. نامەردلىك، قورقاقلىق، پەسكەشلىك، پەزىلەتسىزلىك.

namik. is. ar. ① يازغۇچى، ئاپتور. ② ئەر ئىسمى (نامىك).

nami¹. s. ar. يەردە ئۇنگەن، يېتىشكەن، چوڭايغان.

nami². s. far. ① ئاتاقلىق، مەشھۇر، تونۇلغان، نامى چىققان. ② is. ئەر ئىسمى.

namizac. s. far. يەڭگىل كېسەل، مىجەزى يوق، كەيپسىز.

namizaci. is. كەيپسىزلىك، بىئارامچىلىق.

namlı. s. ناملىق، مەشھۇر، تونۇلغان.

namlu. is. far. ① مىلتىق، تاپانچا قاتارلىق قورالارنىڭ ئوق چىقىدىغان يېرى (تۆمۈر نۇرى). ② قىلىچ قاتارلىق كەسكۈچى قورالارنىڭ بىسى ۋە ئۇچى:

«Tüfek namlosundan iktidarçıkar— مىلتىقتىن ھاكىمىيەت چىقىدۇ.»

namurad. s. far. مۇرادىغا يېتەلمىگەن، ئارزۇسىغا ئېرىشەلمىگەن، ئۈمىدى بوشقا كەتكەن.

namus. is. ar. ① نومۇس. ② ئەدەب، ئىپپەت، ھايا. ③ توغرىلىق. ④ قانۇن، نىزام.

namusiye. is. كارخانىلار چىمىلىدىغان شىرما.

namuslu. s. نومۇسلۇق، نومۇسچان، ئەخلاقلىق، ئەدەبلىك.

② یانىدىغان، پارتلايدىغان، ئوت ئالىدىغان. ③ is. جىن، پەرى.

narin. s. far. ① زىلۋا (بوي). ② يۇپقا. ③ نازۇك.

narinlik, – ği. ① زىلۋالىق. ②يۇپقىلىق. ③ نازۇكلۇق.

narkisizm. is. yun. → **Narkislik**

narkislik. is. yun. ① ئۆزىنىڭ بەك چىرايلىق ئىكەنلىكىنى ھېسابلاش.②جىنسىي زوقىنى ئۆزلۈكىدىن قاندۇرۇش (ئەر-ئايال).

narkotik. is. s. far. ناركوتىك (ھۇشسىزلاندۇرىدىغان ھەمدە ۋاقتىنچە ئاغرىق سەزدۈرمەيدىغان مەست قىلغۇچ ماددا — دورا).

narkoz. is. far. ناركوز (ھېچقانداق ئاغرىق سەزمەيدىغان دەرىجىدە بىھوش قىلىپ سۈنئىي رەۋىشتە ئۇخلىتىش ياكى بىرەر ئەزانى ئاغرىق سەزمەيدىغان قىلىش).

narkozcu. ئوپېراتسىيە قىلىنغان كېسەلگە بىھوش قىلىش دورىسى بەرگۈچى.

narteks. is. تاشقى دەھلىز، تاشقى ئارىلىق.

narven. is. far. ① قارا ياغاچ. ② ئانار دەرىخى.

nas, – ssı. is. ar. ① كەسكىن ھۆكۈم. ② قۇرئان سۆزى. ③ بىر مەنىلىك سۆز. ④ دوگما.

nâs. is. ar. ① ئۇيقۇ باسماق، ئۇيقۇسىرىماق.② زەئىپلىك، ھالسىزلىق، كۈچسىزلىك.

nâs. is. ar. ئىنسان، خەلق.

nâsan. s. مۇگدىگەن، ئۇيقۇسى كەلگەن.

nasara. is. ar. ناسارا (① ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ يۇرتى «ناسىرا» لىقلار. ② مۇسۇلمانلار ئىدارىسى ئاستىدىكى خىرىس-

nankör. s. far. ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان، ئۆزىگە قىلىنغان ياخشىلىقنى يوققا چىقارغۇچى، نانكور.

nankörlük, – ğü. is. نانكورلۇق.

nanosefal. is. s. far. باشىنىڭ نامايىتى كىچىك بولۇشى.

nanozome. is. far. ۋۇجۇدنىڭ ناھايىتى كىچىك بولۇشى

nansuk· is. ar. يۇپقا توقۇلغان ئىچكى كىيىملىك رەخت.

nâr. is. ar. ① ئوت. ② جەھەننەم، دوزاخ.

nar is. far. ئانار.

~çiçeği. s. is. ئانار گۈلى.

nar. is.. ar. قاتتىق ۋارقىراش، لۈكچەكلەرچە ۋارقىراش.

nardenk. is. far. ئانار، ئۆرۈك قاتارلىقلاردىن ياسالغان مۇرابباء.

nardin· is. far. bot. ناردىن.

narenc, nareng. is. far. تەمى ئاچچىق ھەم تاتلىق جۈيزە (مېۋە).

narenci, narengi. is. far. جۈيزە رەڭگى.

nareciye. is. far. جۈيزە، لىمۇن قاتارلىق مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ئىتى.

naresa. s. far. ① ئۇيغۇنسىز، ئۇيغۇن بولمىغان. ② ۋايىغا يەتمىگەن، پىشمىغان. خام.

naresal. is. ① ئۇيغۇنسىزلىق. ② خاملىق.

nareside. s. far. ① نارەسىدە.②بالا-غەتكە يەتمىگەن.

nargile. is. far. چىلىم.

~ suyu. تەمسىز سۇ.

narh. is. far. نەرخ، باھا.

nâri. s. ar. ① ئوتقا مۇناسىۋەتلىك.

نەمە بولسا بولسۇن ۋەدە بەرگەن بولدۇم.»

nasıp. is. ar. تەيىنلەش، بەلگىلەش، يەرلەشتۈرۈش، ئۆسۈش (دەرىجە).

nasir. is. ar. ① قانداق.② ناسىر (بەدەندىكى تۈك ياكى يۇڭ چۈشۈپ تېرىسىگ قاتتىق هالغا كېلىشى): قوللىرى — «Elleri nasır bağlamış قاداقلىشىپ كېتىپتۇ.»

nâsır. s. ar. ① يارىدەمچى، يارىدەم قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى (ناسىر).

nasıralı. is. ① تۇنجى خرىستىئانلار. ② ئىنجىلغا ئىشىنىدىغان خرىستىئان مەزھەپ مەنسۇبى (مۇسا پەيغەمبەرنىڭ دىنىنى ئىنجىل قائىدىسىگە باغلىغۇچى مەزھەپ ئەزاسى). ③ مۇسەۋىلەر تەرىپىدىن ئەيسا پەيغەمبەرگە بېرىلگەن نام.

nâsırîn. is. يارىدەم بەرگۈچىلەر، يارىدەمچىلەر.

nâsıriye. is. ناسرىيە (قەدىمكى مىسىر پۇلى).

nasırlanmak veya nasırlaşmak. ① قاداقلانماق، قاداقلاشماق. ② هېس هۇشىنى يوقاتماق.

nasırlı. s. قاداقلاشقان، قاداقلىق: قاداقلاشقان — «Nasırlı parmak (قاداقلىق) بارماق.»

nasi. s. ar. ئۇنۇتقان، ئۇنتۇپ قالغان.

nasibe. is. ar. ئىشارەت تېشى، ئىشارەت تاختىسى (يۇللارغا بەلگە بولسۇن ئۈچۈن تىكىلگەن).

nasic. s. ar. ① توقۇغان. ② رەتلەگەن، تەرتىپكە سالغان، تىزغان.

nasihat, — ti. is. ar. نەسىھەت.

nasihatçı. s. is. نەسىھەت بەرگۈچى.

تىنالارغا بېرىلگەن نام).

nasavab. s. ar. ① توغرا بولمىغان، خاتا. ② ھەقسىز.

nasayih. is. ar. نەسىھەتلەر، تەربىيىلەر.

nâsaz. s. far. خىلاپ، ئۇيغۇن بولمىغان، زىت، ناچار.

nasazi. is. ئۇيۇشمىزلىق، زىتلىق، ئەسكىلىك.

nasbetmek. بەلگىلىمەك، تەيىنلىمەك.

nasencide. s. far. ① تارتىلمىغان، ئۆلچەنمىگەن. ② قىممىتىنى تاپمىغان. ③ ياخشى چۈشىنىلمەستىن قىلىنغان ياكى سۆزلەنگەن.

nâsıb. s. ar. ① يەرلەشتۈرۈلگەن، ئورۇنلاشتۇرۇلغان. ② تەيىنلەنگەن، ئاتانغان.

nasıf. is. ar. بىر نەرسىنى ئىككى تەڭ پارچىغا بۆلگۈچى.

nâsıh. s. ar. نەسىھەتچى، نەسىھەت بەرگۈچى.

nâsık. s. ar. ① رەتلىك، تىزىقلىق. ② رەتكە سالغۇچى، تىزغۇچى.

nasıl. s. قانداق:

«1. Nasıl kağıt istiyorsun?
قانداق قەغەزنى خالايسەن؟
2. Nasıl, iyi oldumu? قانداق، ياخشى بولدىمۇ؟
3. Nasıl geldin? قانداق كەلدىڭ؟
4. Bu davranışlarına nasıl kızmam — بۇ قىلىقلىرىغا نېمە ئۈچۈن خاپا بولماي.
5. Nasıl sen hâlâ gitmedinmi? قانداق، سەن تېخى كەتمىدىڭمۇ؟»

nasılsa. z. نېمە بولسا بولسۇن، قانداق بولمىسۇن: «Nasılsa söz vermiş oldum

naşekib. s. far. ① ئالدىراقسان. ② ئاسان زېرىكىدىغان، زېرىككەك.

naşekibi, naşikibi. is. ① تاقەتسىزلىك. ② بىزارلىق، زېرىكەرلىك.

naşıt. s. ar. مەنئون، شەن، خۇشال.

naşi. s. ar. ① نەتىجە. ② سەۋەب: «Bundan naşi. — بۇنىڭ نەتىجىسىدە.»

naşid. s. ar. ① شائىر. ② ئەر ئىسمى (ناشىد).

naşinas. s. far. تونۇمىغان، بىلمىگەن، بىلمەس، تونۇماس، ئۇقماس.

nâşinasi. is. تونۇماسلىق، بىلمەسلىك، ئۇقماسلىق.

naşinide. s. تۇيۇلمىغان، ئاڭلانمىغان.

nâşir. s. ar. ① تارقاتقۇچى. ② نەشر قىلغۇچى، بېسىپ تارقاتقۇچى.

naşirlik, – ği. is. نەشرىياتچىلىق.

naşiz. s. ar. هايا جانلانغان، جۈش ئۇرۇغان، تەلپۈنگەن.

naşize. is. ar. يامانلاپ كەتكەن خوتۇن.

naşüküfte. s. far. ① ئېچىلمىغان. ② يېپىق.

nat. is. ar. ① دەستۇرخان. ② ئۆلگەن ياكى جازالانغانلارنىڭ ئۇستىگە يېپىپ قويىدىغان يوپۇق. ③ تېرىدىن ئىشلەنگەن تۆشەك.

natamam. s. far. تامامىلانمىغان، پۈتمىگەن، تۈگمىگەن.

naters. s. far. قورقماس، جەسۇر، باتۇر.

nath. is. ar. ئۇسمەك (كالا).

natıh. s. ar. ① ئۇسكەن. ② بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك.

natık. s. ar. ① سۆز سۆزلىگۈچى،

nasihatname. is. ar. far. دىراكتىك ئەسەرلەر.

nasik. s. ar. دىندار، ئىبادەت قىلغۇچى.

nasip, – bi. is. ar. ① نەسىۋە، ھەسسە. ② نېسىپ قىلىنغان نەرسە، ھەق. ③ تەلەي، قىسمەت. ④ رىزق:

«Bunda çok nasibin var — بۇنىڭدا كۆپ نېسىۋەڭ بار.

Ne kadar nasibin var? قانچىلىك ھەققىڭ بار؟»

nasir. s. ar. ① تارقاتقۇچى، چاچقۇچى. ② نەسسار (ئەسەر) يازغۇچى.

nasiye. is. ar. پىشانە، ماڭلاي.

nasl. is. osm. ئوق (ئوقيا) ۋە نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ئۇچلۇق تۆمۈر.

nasp. nasıp. is. ar. ① تىكىش. ② تەيىنلەش، بېكىتىش، بەلگىلەش. ③ ئۆسۈش (دەرىجىسى).

nasr. is. ar. ① يارىدەم. ② غەلىبە، يېڭىش.

nasranı. s. ar. خرىستىئان.

nasraniyet, – ti. is. خرىستىئانلىق.

nassiye. is. ar. دوگمىچىلىق، دوگما-تىزم، ئەقىدىچىلىك.

nasuh. s. ar. ① نەسىھەتچى. ② سەمىمىي. ③ خالىس، ئاق كۆڭۈل، ساپ. ④ ئەر ئىسمى (ناسۇھ).

nasut. is. ar. ئىنسانلىق.

nasyonal. s. fr. ناتسىئونال، مىللەت.

nasyonal.ist. s. is fr. ناتسىئونالست، مىللەتچى.

naşad. s. far. كۆڭۈلسىز، غەمكىن.

naşadi. is. كۆڭۈل غەشلىكى، كۆڭۈلسىزلىك، غەمكىنلىك.

naveran. is. بۈلۈشى مۈمكىن بولمىدىغان نەرسىلەر.

naverd. is. far. ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.

navi. is. far. ① كېمچىلىك كېمە. ② ئىچى كاۋاك نەرسە.

navlun. is. ar. ① كېمىگە قاچىلانغان يۈك. ② كېمىگە قاچىلانغان يۈك ئىلگى كىرا ھەققى. ③ كېمىدىن كىرىدىغان كىرىدىم، دارامەت.

nayiha. is. ar. ① تاۋۇتنىڭ ئارقىسىدا يۈرۈپ نۆۋەت بىلەن يىغلىغۇچى ئايال.

naylon. is. ing. ① نىلون (رەخت). ② ساختا.

naz. is. far. ياسالما قىلىق، جىلۋە، ناز: «Çok naz aşık usandırır — بەك ناز ئاشىق كۆيدۈرىدۇ.»

nazar[1]. is. ar. ① نەزەر، قاراش. ② مۇلاھىزە. ③ ئېتىبار. ④ كۆز تەگمەك: «Benim nazarımda onun değeri yüksektir — مېنىڭ قارىشىمچە ئۇنىڭ قىممىتى ئۇستۈن.

Çocuk nazara uğradı — بالىغا كۆز تەگدى.»

nazar[2], nadar. is. ar. يېڭىلىق.

nazaran. z. ar. قىياسەن، نىسبەتەن، قارىغاندا...

nazaret, nadaret. is. ar. ① يېڭىلىق. ② خوش بولۇش. ③ يورۇقلۇق.

nazari. s. ar. نەزەرى.

nazariyatçı. is. نەزەرىيىچى.

nazariye. is. ar. نەزەرىيە.

nazarlık, – ğı. is. تىل تۇمار (كۆز-تەگمىسۇن ئۈچۈن بالىلارغا ئېسىپ قويۇلىدىغان).

nazenin. is. far. ① نازۇك، ئىنچىكە. ② ئەركىلىك، ناز-ئىلىقلىق.

nazif. s. ar. پاكىز، تازا.

nazik. s. ar. ① نازۇك، ئىنچىكە. ② ئەركىلىك، ناز-ئىلىقلىق. ③ مۇلايىم، يۇمشاق. ④ ئېغىر كېسەل.

nazikane. z. ar. نازۇكانە، ئەركىلىك بىلەن.

nazikbeden. s. ar. ① نازۇك تەنلىك. ② ئاسان ئاغرىيدىغان.

nazikdil. s. ar. ① نازۇك قەلبلىك. ② ئاسان رەنجىيدىغان.

nazikdilane. z. ar. نازۇك قەلبلىك بىلەن.

nazikdilli. s. ar. نازۇك قەلبلىك.

nazikdilli. is. ar. نازۇك قەلبلىك.

nazikkalp. s. ar. نازۇك قەلبلىك.

nazikkalplik. is. ar. نازۇك قەلبلىك.

nazikleşmek. v. ar. ① نازۇكلىشىش. ② ئېغىر كېسەل بولۇش.

nazikleştirmek. v. ar. ① نازۇكلاشتۇرۇش. ② ئېغىر كېسەل قىلى

تەلەيسىزلىك. ② نەزەردىن چۈشۈش. ③ چۈشۈش.

nazir[1]. is. ar. يېڭى.

nazir[2]. s. ar. ئۆرنەك، ئوخشايدىغان.

nazire. is. ar. باشقا بىر شېئىرغا تەقلىد قىلىپ يېزىلغان شېئىر.

nazizm. is. alm. ناتسىئونال سوتسىيالىزم (گىتلېر تەرىپىدىن قۇرۇلغان ۋە ئىمپىرىيالىستىك ئالمانىيە ئىرق دەپ ھېسابلايدىغان ناتسىئونال — سوتسىيالىست پارتىيىنىڭ سىياسىتى).

nazlanmak. نازلانماق، ناز قىلماق: «Hiç nazlanmadan kabul etti — ھېچ ناز قىلماستىن قوبۇل قىلدى.»

naz . laş. is. گۈزەل ۋە شېكىلىنىشنىڭ قايىنىتىلىشى بىلەن ياسالغان تاتلىق يېمەك.

nazlı. s. ① نازلىنىدىغان. ② قىممەتلىك، قەدىرلىك. ③ نازۇك، ئاجىز: «Bu çok nazlıdır, hiç soğağa dayanamaz — بۇ بەك ئاجىز، سوغۇققا چىدىمايدۇ.»

nazmi. s. ar. ① نەزمىگە ئائىت. ② ئەر ئىسمى (نازمى).

nazolog. is. بۇرۇن كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

nazoloji. is. بۇرۇن ئاناتومىيىسى ۋە كېسەللىكلىرى بىلىمى.

nazopoti. is. fr. بۇرۇن كېسەللىكى.

nazderven. s. far. ناز قىلىدىغان.

nazra, nazre. is. ar. بىر قېتىم قاراش.

nazret, nedret. is. ar. ① جانىلىقسىز، بېشىللىق، يېگىلىق. ② يۈزدىكى خۇشاللىق، جانلىقلىق. ③ خۇشاللىق.

nazc. is. ar. ① يېتىشىش. ② بالاغەتكە يېتىش. ③ پىشىش.

nazende. s. far. ① نازلىق، نازلىنىدىغان. ② is. سۆيۈملۈك.

nazenin. s. far. ① ناز قىلغۇچى. ② گۈزەل. ③ مەھبۇب.

nazıc. s. is. ar. ① يېتىشكەن. ② بالاغەتكە يەتكەن.

nâzim. s. ar. ① تەرتىپ تەرتىپلىگۈچى، ۋە نىزامغا قويغۇچى. ② نەزمىچى. ③ ئەر ئىسمى (نازىم).

nazim, – zmi. is. ar. ① نەزم، قوشاق. ② مىسرالاردىن بارلىققا كەلگەن ۋەزىن ھەم قافىيە بىلەن ئىپادىلەش شەكلى.

nazer. s. ar. ① قارىغۇچى، كۆز سالغۇچى، نازارەت قىلغۇچى. ② نازىر. ③ مىنىستىر: «Ağaca nazer bir pencere — دەرەخكە قارىغان پەنجىرە.»

nazi. s. is. alm. سوتسىيالىست مىللەتچى (ناتسىئونال سوتسىيالىست).

nazif. s. ar. ① پاكىز، پاك. ② مۇنتىزىم، ئىنتىزاملىق. ③ ئەر ئىسمى (نازىف).

nazik, – ki. s. far. ① نازاكەتلىك، قائىدە ـ يوسۇنلۇق. ② ئىنچىكە، ئاجىز: «Nazik adam — قائىدە ـ يوسۇنلۇق ئادەم.»

naziklik, – ği. is. نازۇكلۇق، نەپىسلىك: «Naziklik davranmak her aydının özelliğidir — نازاكەت بولۇش ھەر زىيالىنىڭ خۇسۇسىيىتىدۇر.»

nazil. s. ar. ① يۇقىرىدىن چۈشكەن، ئەۋەتىلگەن. ② قونۇش.

nazile. is. ar. ① بالا، پالاكەت،

ne[1]. is. ن هەرىپىنىڭ ئوقۇلىشى.

ne[2]. s. ① نېمە؟ ② قانداق؟ قانداق يوللا؟ ③ نېمە دېگەن:

«1. O size ne söyledi? ئۇ سىزگە نېمىدېدى؟

2. Ne çare var — نېمە چارە بار.

3. Ne sıcak — «نېمە دېگەن ئىسسىق.

~var ne yok? نېمە خەۋەر بار؟

ne..., ne... يا، نە:

«Burada ne eşek ne at var — بۇ يەردە نە ئېشەك، نە ئات بولسۇن.»

neb. is. ar. يەردىن چىقىش، قاياپ چىقىش (سۇ ھەققىدە).

nebagat. is. ar. ئاشكارا بولۇش، ئوتتۇرىغا چىقىش، مەلۇم بولۇش.

nebahat. is. ar. ① شان ـ شەرەپ. ② ئايال ئىسمى (نە باھات).

nebail. is. ar. ئۇلۇغلار، نوپۇزلۇقلار.

nebait. is. ar. نەۋرىلەر.

nebat, – tı. is. ar. ئۆسۈملۈك.

nebatat, – tı. is. ar. بوتانىك.

nebatiyun. is. ar. بوتانىكا ئالىملىرى.

nebbal. s. is. ar. ئوق ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى (ئوقيا ئوقى).

nebbaş. s. is. ar. كېپەن ئوغرىسى.

nebe. is. ar. خەۋەر.

nebean. is. ar. (سۇ ھەققىدە) يەرـ دىن قاياپ چىقىش، ئېتىلىپ چىقىش.

neberb. is. far. ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ، غوۋغا، ماجرا.

neberde. is. كۆرەشچى، جەڭچى.

nebi. is. ar. ① پەيغەمبەر، رۇسۇل. ② ئەر ئىسمى (نەبى).

nebih. s. ar. شەرەپلىك، مەشھۇر، نوپۇزلۇق، ئېسىل، ئاتاقلىق.

nebil. s. ar. ① تەربىيىلىك، ئەقىللىق، مەردلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ② ئۇلۇغ، بۈيۈك. ③ ئەر ئىسمى (نەبىل).

nebir. is. ar. نەۋرە.

nebire. is. ar. قىز نەۋرە.

nebiyun, nebiyin. is. پەيغەمبەرلەر.

nebiz. is. ar. ① خورما، ئارپا ۋە قۇرۇتۇلغان ئۈزۈمدىن ياسالغان ئىچىملىك. ② شاراب، ئۈزۈم ھارىقى.

nebk veya nebık. is. → **Nebak.**

nebl. is. ar. ① ئوق (ئوقيانىڭ). ② ئوق ياساش ۋە ئوق ئېتىش.

nebr. is. ar. ① ئېگىزلىتىش، يۇقىرىلىتىش. ② ۋارقىراپ ـ جارقىراش، توۋلاش.

nebş. is. ar. ① گۆردىن قېزىپ ئېلىش. ② ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

nebt. is. ① يەردىن چىقىش، ئۆسۈپ چىقىش، ئوتۇپ چىقىش. ② ئوت ـ چۆپ، يېشىللىق.

nebülöz. isi. fr. تۇمانلىق (تۇمانغا ئوخشاش كۆرۈنىدىغان ئاسمان جىسىملىرى).

nebze. is. ar. بىر پارچە، بەكئاز، جۈزئىي.

necabet. is. ar. نوپۇزلۇق، پاك نەسلدىن بولغان، ئېسىلزادە.

necabetlü. s. ئېسىل، پاك ۋە ياخشى نەسلدىن بولغان.

necadet. is. ar. قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق، يىگىتلىك.

necah. is. ar. غەلىبە.

necip, – bi. is. ar. نوپۇزلۇقلار، ئېسىلزادىلەر، ئۇلۇغلار، شەرەپلىكلەر.

necaset, – ti. is. ar. ① نەجاسەت، پىۋق. ② پاسكىنىلىق.

necaşi. is.öz. ar. ھەبەشىستان پادىشاھى.

necat,–ti. is. ar. قۇتۇلۇش، ئازاد بولۇش.

necl. is. ar. ① ئوغۇل بالا. ② ئەۋلاد، نەسىل، ئۇرۇق.

necliye. is. ar. بۇغداي، ئارپا تېپىدىكى زىرائەتلەر.

necm. is. ar. ① يۇلتۇز، ② ئەر ئىسمى (نەجىم).

necva. is. ar. سىر، مەخپىي سۆز.

neda. is. ar. ① نەم، قىراۋ، شەبنەم. ② مەردلىك قىلىش، ھەدىيە بېرىش.

nedalet. is. ar. ① كىر، پاسكىنا. ② بۇلاش، تالاش، تارتىۋېلىش.

nedamet, – ti. is. ar. پۇشايمان قىلىش.

~ etmek. پۇشايمان قىلماق.

nedan. far. نادان.

nedavet, – ti. is. ar. ① نەملىك. ② سۆزلىشىش.

nedb. is. ar. ① ئۆلگۈچىنى ئۈچۈن مەرسىيە ئوقۇپ يىغلاش. ② تەكىلىپ، چاقىرىق، تەشۋىق.

neddaf. is. ar. پاختا ئاتقۇچى.

neddaflık, – ğı. is. پاختا ئېتىش كەسپى.

nedem. is. ar. پۇشايمانلىق.

neden. z. ① نېمىسە ئۈچۈن، نىچۈن، نېمىشقا؟ ② سەۋەب:

«Neden böyle yaptın? نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلدىڭ؟

Böyle yapmanın nedenini anlamadım — بۇنداق قىلغانلىقىڭنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمىدىم.»

neden bilim. is. ئېتىبۇلوگىيە (① سەۋەبلەرنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىدىغان بىلىم. ② كېسەللەرنىڭ سەۋەبىنى تەكشۈرىدىغان بىلىم).

~bulmak. ئازادلىققا ئېرىشمەك.

necatî. s. ar. ① قۇتۇلۇشقا ئائىت، ئازادلىققا ئائىت، ئازاد بولۇشقا دائىر. ② ئەر ئىسمى (نىجات).

neccad. is. ar. ① يوتقان ـ كۆرپە، ياسىتۇق تىككۈچى. ② ئۇي جابدۇقى ياسىغۇچى.

neccam. is. ar. ئاسترونوم، نەججام.

neccar. is. s. ar. ياغاچچى.

neccarî. ياغاچچىلىق.

necd. is. ar. ① جاسارەت، غەيرەت. ② غەمكىن. ③ ئۆرلەش، ئۆسۈش.

necdet, – ti. is. ar. ① قەھرىمانلىق، يىگىتلىك. ② ئەر ئىسمى (نىجدە ت).

nece. z. قايسى تىلچە، قانداق تىلچە:

«Bu adam nece konuşuyor? بۇ ئادەم قايسى تىلدا سۆزلەۋاتىدۇ؟»

necef. is. ar. دۆڭلۈك، ئېگىزلىك.

necefe. is. ar. مەسچىت قاتارلىق يەرلەردىكى قەندىل.

neces . necs. is. ar. چىركىن، پاسكىنا.

neci[1]. كەسپى نېمە؟ نېمە ئىش قىلىدۇ؟ نېمىچى دېگەن مەنىدە كېلىدۇ:

«Onun babası necidir? ئۇنىڭ ئاتىسى نېمە قىلىدۇ؟»

neci[2]. is. zool. داڭلىق ئەرباب ئېتى.

necib. s. is. → **Necip**

necid. s. ar. ① يۇرەكلىك، جۈرئەتلىك. ② غەمكىن، دەردمەن. ③ is. شىر.

necil. s. is. ar. ① ئېسىلزادە، نوپۇزلۇق، شەرەپلىك. ② ئەر ئىسمى (نەجىل).

necip. s. ar. ① ئېسىلزادە، ئەسلى پاك. ② ئەر ئىسمى (نەجىپ).

necis. s. ar. ① نىجىس، پاسكىنا، ئىپلاس. ② ساقايماس، تۈزەلمەس (كېسەل).

neciy. is. ar. سىرداش.

nedenlemek. سەۋەب بولماق.
nedensiz. s. سەۋەبسز.
nedif. s. ئېتىلغان (پاختا، يۇڭ).
nedim. is. ar. ① يېقىن دوست، سەمىمي يولداش. ② هېكايىچى، لەتىپچى. ③ ئەر ئىسمى (نەدىم).
nedime. is. ar. ① ئايال دوست، ئايال يولداش. ② هۆرمەتلىك ئايالنىڭ ئايال دوستى. ③ ئايال ئىسمى (نەدىمە).
nedman. is. ar. ① پۇشايمان قىلىش. ② ئۇلپەتچىلىك، ئاغىنىدارچىلىق.
nedve. is. ar. كۆرۈشۈش، سۆھبەتلىشىش.
nef¹. is. ar. مەنپەئەت، پايدا، نەپ.
nef². is. far. شاھ ۋە قىرالارنىڭ تاماق شىرەلىرىنى بېزەش ئۈچۈن قولىنىلىدىغان نەرسە.
nefad. is. ar. خەجلىنىپ تۈگەش، يېيىلىپ تۈگەش.
nefahat, nefehat. is. ar. ① خۇش پۇراقلار، ئېسىل پۇراقلار. ② يەللەر، شامالار.
nefais. is. ar. ھەممىگە ياخشى كۆرۈنىدىغان نەرسىلەر.
nefaset. is. ar. گۈزەللىك، ئېسىللىك، قىممەتلىك.
nefaz. is. ar. ① ئىلمە (ئىلمىچىلىك سەنئىتى). ② هۆرمەتلىك، هۆرمەتكە ئىگە.
nefel. is. ar. ① غەنىيمەت، ئولجا. ② مۇكاپات.
nefer. is. ar. ① ئەسكەر. ② نەپەر، بىرلا كىشى.
neferat. is. ar. ئەسكەرلەر، سولداتلار.
neferi. s. ئەسكەرگە ئائىت.
neferiye. is. ar. كىچىك چېگىلىلىك ئۈزۈم.
nefes¹. is. ar. ① نەپەس. ② سۆز، ئاۋاز، تۈمان. ③ دەم سېلىش.

① تاماكا چەكمەك. ـ çekmek. ② بەڭ (نەشە) چەكمەك. ③ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق.
nefes². is. ar. ئەلىۋى ۋە بەكتاش ئېتىقادىغا مەدھىيە ئۈچۈن يېزىلغان بىر خىل نەزمەشە كلى.
nefeslemek. ① پۈۋلىمەك، يەل بەرمەك. ② دەم سالماق، سۈپكۆشلىمەك.
nefeslenmek. دەم سالدۇرماق.
nefesleşmek. بەڭ (نەشە) چەكمەك.
nefesli. s. ① پۈۋلەپ چېلىنىدىغان (ساز). ② دەم ئالماي ئۇزۇن تۇرالايدىغان.
nefeslik, — ği. is. ① بىرەدەملىك ۋاقىت. ② هاۋا ئالىدىغان تۆشۈك، پارتۇشكا. ③ ۋانتىلاتور.
nefh. is. ar. ① پۈلەش، پۈلەپ كۆپتۈرۈش. ② كاناي چېلىش.
nefha¹. is. ar. ① خۇش پۇراق. ② شامالنىڭ بىر قېتىم چىقىشى.
nefha². is. ar. ① پۈۋلەش، نەپەس ئېلىش. ② قورساقنىڭ كۆپۈشى.
nefi. is. ar. هايانكەش.
nefir. is. ar. ① جامائەت. ② سىگنال (هاۋا مۇداپىئە سىگنالى). ③ كاناي. ④ ئۇرۇش بەلگىسى. ⑤ پەرياد، ئىگراش.
nefiri. is. ar. كانايچى.
nefis, — fsi. is. ar. ① ئۆز، نەپس. ② روھ، جان، هايات. ③ جەۋھەر. ④ بىر نەرسىنىڭ مەركىزى. ⑤ مەنىسى:
«Insan ancak nefisini düşünmemeli — ئىنسان يالغۇز ئۆز نەپسىنىلا چۈشەنمەسلىكى لازىم.»
nefis. s. ar. نەپىس، گۈزەل، ئۆز.
nefiy, — fyi. is. ar. ① سۈرگۈن قىلىش.

بىدىن تتىرىمەك. ④ بىر نەرسىنى تەتقىق قىلماق.

negatif. s. fr. نىگاتىۋ (فوتو فىلىمى)، كۆپىيە.

negro. is. isp. نېگىر، قارا تەنلىك.

negohide. s. far. ① تەنسىقىد قىلماق، ئەيىبلىمەك. ② يامان، ئەسكى، ئىپلاس.

nehad. is. far. ئۇسۇل، قائىدە يوسۇن، يول.

nehak. is. ar. ھاڭراش (ئېشەك).

nehar. is. ar. ① كۈندۈز. ② ئەر ئىسمى (نەھار).

nehari. s. ar. ياتاقسىز (ئوقۇغۇچى)، قاتناپ ئوقۇيدىغان.

neharir. is. ar. ئالىملار.

nehat. is. ar. تەرەپ، جەھەت.

nehb. is. ar. بۇلاڭ ـ تالاڭ.

nehc. is. ar. ① ئۇدۇل ۋە تۈز يول، ئانا يول. ② ئۇسۇل، تەرىز، مەتود. ③ تەرەپنى ئۆزگەرتىش، يولدىن ئېزىپ قېلىش، ۋاز كېچىش.

neheng. is. far. ① تىمساھ. ② قىلىچ.

nehhab. s. ar. بۇلاڭچى.

nehhac. is. ar. توغرا يول كۆرسەتكۈچى رەھبەر.

nehib[1]. s. ar. بۇلاڭچى.

nehib[2]. is. ar. قورقۇش، دەھشەت، قاتتىق ئەندىشە.

nehik, is. ar. ھاڭراش.

nehim. s. ar. ① ئاچكۆز، تۇيغۇسىزنى بىلمەيدىغان، ئوپقان. ② يىرتقۇچ.

nehir, – hri. is. ar. دەريا: «Ili nehri — ئىلى دەرياسى.

nehîr. is. ar كۆپ، جىق، نۇرغۇن، تولا.

لىش. ② ئىنكار قىلىش. ③ بولۇشسىزلىق (گىراماتىكىدا).

nefr. is. ar. ① ئۇركۈپ قاچماق. ② ئىگىرىمەك.

nefralji. is. fr. بۆرەك ئاغرىقى.

nefraktomi. is. fr. بۆرەكنىڭ ئوپېراتسىيە يولى بىلەن ئېلىپ تاشلىنىشى.

nefret, – ti. is. ar. ① نەپرەت. ② قور- قۇش، ئۇركۈش.

nefrin. is. far. ① لەنەت. ② لەنەت ئوقۇماق.

nefrit[1]**, – ti.** is. fr. بۆرەك كېسىلى.

nefrit[2]**, – ti.** is. fr. يېشىل تاش (زىننەت تېشى سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان مىنېرال).

nefsa. is. ar. يېڭى بالا تۇغقان ئايال.

nefrizm. is. يۆرەك كېسەللىكىدىن بولىدىغان ئورۇقلۇق، زەئىپلىك.

nefroid. s. fr. بۆرەكسىمان، بۆرەك شەكىلىدە.

nefrolifofomi. is. بۆرەكتىكى تاشنى ئېلىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان ئوپېراتسىيە.

nefrom. is. fr. ئۆمۈمەن بۆرەك ئۆسمىسى.

nefs. is. ar. ① پۈۋلەش. ② تۈكۈرۈش.

nefsa. is. ar. تۇغۇتلۇق ئايال.

nefsani. s. ar. ① نەپسانىي، نەپسىگە بېرىلگەن. ② ئۆچمەنلىك ۋە غەرەز.

nefsaniyet. is. ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك.

neft, – ti. is. far. نېفىت، ماي.

nefti. s. far. قېنىق يېشىل.

nefur. s. ar. ئۇركۈپ قاچقان.

nefy . etmek. ① سۈرگۈن قىلماق. ② بولۇشسىز (گىراماتىكىدا).

nefz. is. osm. ① مېڭىلىك دەرەخنى ئىرغىتماق. ② كىيىمنىڭ تۈپىسىنى چەمبىرىش ئۈچۈن سىلكىمەك. ③ كېسەللىك سەۋەب

nekes. nakes. s. far. ① بېمخل، پېخسق. ② ئەخلاقسز، پەسكەش.
nekesan. is. ① بېخللار، پېخسقلار. ② پەسكەشلىك، ئەخلاقسزلىق.
nekf. is. ar. ① ئاخىرلاشماق، تۈگەمك. ② تەقمپ قىلماق، ئىزدىمەك.
nekir. s. ar. مۇجمەل، بىلىنمەيدىغان.
nekkâd. s. ar. غەمگە سالمىدىغان، ئەلەم قىلمىدىغان.
nekr. is. ar. ئەقىللىق، دانا.
nekre. s. is. ar. ① غەلىتە جاۋاب بېرىدىغان ياكى غەلىتە چۈشەنچىدە بولىدىغان. ② غەلىتە پىكىرلەر.
neks¹. is. ar. بىر ئىشنىڭ قىلىنىشىنى چەكلەش، مەنئى قىلىش.
neks². is. ar. ① بۆلۈش، پارچىلاش. ② كېلىشمىنى بۇزۇش.
neks³ is. ar. ① ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىش. ② كەينىگە قايتىش. ③ بېشىنى پەسكە ئېگىش. ④ تەكرارلاش. ⑤ بۈلۈپمۇ قۇرئاندىن بىر سۈرىنى تەتۈرىسىگە ئوقۇش.
neler. z. نېمىلەر (كۆپىلۈكىنى بىلدۈرىدۇ):
«Sincanda neler gördün? شىنجاڭدا نېمىلەرنى كۆردۈڭ؟»
nelik, – ği. is. ماھىيەت.
nem¹. is. far. ① نەم. ② قىراۋ. ③ ھور (سۇنىڭ). ④ گۇمان، ئەندىشە.
nem². is. ar. سۈيىخەنچى، ئارىنى بۇزغۇچى.
nema. is. ar. ① كۆپىيىش، ئارتىش. ② چۆكمىش، راۋاج تېپىش. ③ ئۆسۈم.
nemaik. is. ar. مەكتۈپلار.
nemaim. is. ar. پەتنە ـ پاسات توسۇش، چەكلەش، مەنئى قىلىش.
nehiy, – hyi. is. ar.
nehk¹. is. ar. ھاكىراش.
nehk². is. ar. ① ئەسكىرەپ كەتمەك، ② جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتمەك. ② زەئىپلەشمەك.
nehm. is. ar. ① ھۆركىرىمەك (يول ۋاس). ② خىرقىراپ نەپەس ئالماق.
nehme. is. ar. ① يەپ تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك. ② ھۆركىرەش، خىرقىراش.
nehren. z. ar. سۇ يۈلى.
nehyetmek. چەكلىمەك، مەنئى قىلماق.
nehz, nehzat. is. ① بىر ئىش ئۈچۈن تۇتۇش قىلماق. ② سەپەرگە چىقماق.
nekâbet. is. ar. سەسقىش، قىسىش، ئەرزىدىيەت بېرىش (بىرىگە).
nekahet, – ti. is. كېسەلدىن ياخشىلىنىش جەريانى.
nekâl. is. ar. ① تەنبىھ، جازا. ② ساۋاق، ئىبرەت.
nekave, nukave. is. ar. ① ساپ، ھېچ نەرسە ئارىلاشمىغان. ② بىر نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسى، ئېسىلى.
nekavet, – ti. is. ar. پاكىزلىك، تازىلىق.
nekayi. is. ar. زىيا پەتلەر.
nekbet, – ti. is. ar. ① تەلەيسىز، بەختسزلىك. ② چۈشكۈنلۈك، پالاكەت، بالا ـ قازا.
nekbeti. s. ① تەلەيسزلىك، پالاكەتكە گىرىپتار بولغان. ② بەختسز.
nekebat. is. ar. ① تەلەيسزلەر، بەختسزلەر. ② باللار، پالاكەتلەر.
neked. is. ar. ① يېقىملىق. ② قىسلىق، غەم ـ غۇسسە.

شۆهرەت. ② ئار، هايا. ③ ئەيىب.

nengname. is. far. ① جەڭنامە. ② هەجۋى، ساتىرىك ئەسەر.

Neptün.öz. is . lat. astr. نېپتۇن (قۇياش سىستېمىسىدىكى قۇياشقا ئۇزاقلىق جەھەتتە 8 - ئورۇندا تۇرىدىغان سەييارە).

ner. s. far. ئەر، ئەركەك.

nerde. z. قەيەردە، نەدە:
«Siz nerde çalişiyorsunuz? سىز قەيەردە ئىشلەيسىز؟»

nerdüban, nerdban. is. پەلەمپەي، تاتما، باسماق.

nere. z. قەيەر، نە:
«Sincanda en çok nereyi beğendiniz? شىنجاڭدا ئەڭ ياخشى كۆرگەن يېرىڭىز قەيەر؟»

nerede. z. قەيەردە، نەدە.

nereden. z. قەيەردىن، نەدىن.

nereli. s. قەيەرلىك، نەلىك:
«Siz nerelisiniz? «سىز قەيەرلىك؟

nerenin. z. قەيەرنىڭ، نەنىڭ:
«Bu at nerenin? «بۇ ئات قەيەرنىڭ؟

neresi. z. نەسى، نەرى، قايىرى:
«Bunun neresi güzel? بۇ يەرنىڭ نەرى چىرايلىق؟»

nereye? قەيەرگە؟ نەگە؟

nergis. is. far. ① نەركەس (گۈل). ② گۈزەلنىڭ كۆزى.

neriman. is. s. far. ① پالۋان. ② قەھرىمان، جەسۇر. ③ ئايال ئىسمى (نەرىمان).

nerimani. is. ① پالۋانلىق. ② قەھرىمانلىق، جەسۇرلۇق.

nermi. is. far. ① مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق. ② ئەر ئىسمى (نەرىمى).

nermin. s. far. ① مۇلايىم، يۇمشاق، تېرىماق، كاللا سوقۇشتۇرماق.

nemalanmak. ① كۆپەيمەك، ئارتماق. ② كۆتۈلمەك، بېقىلماق.

nemarik. is. ar. ياستۇقلار.

nemat, – tı. is. ar. ① ئۇسۇل، يول، تەرىز. ② يوپۇق.

nemcil. s. نەمنى ياخشى كۆرىدىغان، نەم يەردە ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك).

nemed. is. far. كەمگىز.

nemedin. s. كەمگىزدىن ياسالغان.

nemek. is. far. ① تۇز. ② تەم، لەززەت. ③ كۆرگەن ياخشىلىقنىڭ شۈكرى قىلىش.

nemekdan. is. far. ① تۇزلۇق (قاچا). ② سۆيگىنىنىڭ كالپۇكى (لېۋى).

nemekin. s. ① تۇزلۇق، تۇزلانغان. ② كۆز يېيىشى بىلەن نەملەشكەن. ③ تاتلىق (كالپۇك).

nemika. is. ar. ① مەكتۇپ. ② ئايال ئىسمى (نەمىكە).

neml. is. ar. ① چۈمۈلە. ② قىمچىش قاق ئوت، چاقئوت.

nemlenmek. نەملەنمەك.

nemletmek. نەم قىلماق.

nemli. s. نەملىك.

nemmal. s. ar. ئارىنسى بۇزغۇچى، ئارىغا پىتنە سالغۇچى.

nem . ölçer. is. نەم ئۆلچەر (نەم ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

nemmam. is. s. ar. گەپ توشۇغۇچى، ئارىنى بۇزغۇچى.

namrut. s. نامروت (بابىل ھۆكۈمدارىنىڭ لىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى بولۇپ، تۈركچىدە رەھىمسىز، ئىنسابسىز مەنىدە قوللىنىلىدۇ).

neng. is. far. ① شەرەپ، ئاتاق،

nesimi. s. ① يۈل بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئەر ئىسمى (نەسىمى).
nesir, – sri. is. ar. نەسىر (شېئىر شەكلىدە يېزىلمىغان)، چاچما، پروزا.
nesis. is. ar. ① ئېچىرقىماق. ② ئەك ئاخىرقى تاقەت. ③ ئاخىرقى نەپەس.
nesme. is. ar. ① نەپەس، روھ. ② دەم ئېلىش، ③ شامالنىڭ ئاستا چىقىشى.
nesnas. is. ar. ① ئادەم قىياپىتىدە بىر پۈتلۈق، بىر كۆزلۈك ۋە سەكرەپ ماڭىدىغان مەخلۇق. ② گورىللا، شىمپەنزە، ئورانگۇتانغا ئوخشاش مايمۇن تۈرى.
nesne. is. ① مەۋجۇدات، شەيئى. ② (گراماتىكىدا) ھېچ نەرسە. ③ تاشقى دۇنيا.
nesnel. s. ئوبيېكتىپ.
nesnelcilik, – ği. is. ئوبيېكتچىلىك.
nesnellik, – ği. ئوبيېكتىلىق.
nessab. is. ar. ئاتاقلىق كىشىلەرنىڭ، ھۆكۈمدارلارنىڭ بۈلۈپمۇ ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ ئۇرۇقلىرىنى تەتقىق قىلغۇچى تارىخچى.
nessac. is. ar. ① تۇقۇمچى. ② يالغانچى.
nessar. s. ar. چاچىدىغان، تارقىتىدىغان.
nesturi. is. نىستورىئان دىنى.
nesy. s. is. ar. ① ئۇنتۇلغان. ② ئۇنتۇش.
~ en mensiyyen. پۈتۈنلەي ئۇنتۇلغان.
neşaid. is. ar. ① شېئىرلەر. ② ماقال ـ تەمسىل تۈسىنى ئالغان قوشاق ۋە بەيىتلار.
neşat, – tı. is. ar. خۇشاللىق، شادـ خۇراملىق.
neşatlı. s. خۇشال، شاد ـ خۇرام.
neşe. is. ① خۇشاللىق، كۆڭۈل خۇشلۇقى، نازۇك. ② ئايال ئىسمى (نەرمىن).
nermiyet. is. مۇلايىملىق، ياۋاشلىق.
nermilgâm. s. ① شاش ئەمەس ياۋاش ئات. ② ئىتائەتچان، گەپ ئاڭلايدىغان.
nesaic. is. ar. تۇقۇلما نەرسىلەر، رەخت.
nesaik. is. ar. قىلىنغان قۇربانلىق.
nesaim. is. ar. ئاستا چىققان شامال.
nesak. is. ar. ① تەرىز، شەكىل، ئۇسلۇب. ② تەنزىق (تەسۋىر ياكى ئۇنچە ـ مەرۋايىت ھەققىدە).
neseme. is. ar. ① نەپەس ئېلىپ بېرىش. ② ئاستا چىققان (بىلىنەر ـ بىلىنمەس) شامال. ③ جان، روھ. ④ ئازاد قىلىش ئۈچۈن سېتىۋېلىنغان قۇل.
nesep,– bi. is. ar. ① نەسەب، شەجەرە. ② ئاتا ـ ئانىلار بىلەن بالىلار ئوتتۇرىسىدىكى تۇغقانلىق مۇناسىۋىتى.
nesf. is. ar. ① يېقىتىش، ئۆرۈش، بۇزۇش. ② ئۇۋۇتۇش، ئوششاقلاش.
nesi. s. ar. ئۇنتۇغاق.
nesib. s. ar. ① نوپۇزلۇق، تەبگى ساپ (نەسىل جەھەتتە). ② قەسىدىنىڭ كىرىش قىسمى. ③ ئەر ئىسمى (نەسىب).
nesice. is. ar. تۇقۇلغان نەرسىلەر، تۇقۇلما (ئاناتومىيىدە).
nesik. is. ar. ① ئالتۇن. ② كۈمۈش.
nesike. is. ar. ① ھەق يولىدا قىلىنغان قۇربانلىق. ② قېلىپقا تۆكۈلگەن ئالتۇن ياكى كۈمۈش.
nesil, nesl. is. ar. ① تەكتۇش، دېمەتلىك، قۇرداش. ② نەسىل، نەسەپ، سۇلالە.
nesim. is. ar. ① ئاستا چىققان يۇمشاق شامال. ② ئەر ئىسمى (نەسىم).

neşşaf. s. ar. ئىچسۇالىدىغان، سۇمۇرۇۋالىدىغان.

~ kağıt. قۇرۇتۇش قەغىزى (سىياھنى).

neşter. is. far. ① قان ئېلىش، چېچەك سېلىش، يارىنى يېرىش ئۈچۈن قولالىنىدىغان دوختۇر ئەسۋابى. ② كىچىك قاسساپ پىچىقى.

neşur. s. ar. كۆپ تارقاتقان، كۆپ يايغان.

neşüküfte. s. far. غۇنچە.

neşv. is. ar. بىر نەرسىنىڭ تەرەققىي قىلىپ چۆكىمىشى، بوي تارتىشى.

neşvan. s. ar. ① مەست بولغۇچى. ② بەك خۇشلۇقىدىن مەست بولۇپ كەتكەن.

neşvü. name. is. ar. ئۆسۈپ چۆكىمىش، يېتىشىش.

net[1], – ti. is. fr. ① ناھايىتى ئوچۇق كۆرۈنىدىغان نەرسە. ② ساپ، پۈتۈن (رەقەم). ③ ياخشى كۆرۈنىدىغان (نەرسە). ④ ئوپئوچۇق، ئاپئاشكارا:

«Bu fotograf hiç te net değil — بۇ رەسىم ھېچ ئېنىق ئەمەس.

Ayda net iki yüz yuan — ئايدا ساپ ئىككى يۈز يۈەن.»

net[2]. s. ing. چۈيلا توپ، تىكتاك ـ توپ ئويۇنلىرىدا توپنىڭ سېتىكىغا تېگىپ قارشى تەرەپكە ئۆتمىگەندە تەكرار ئۇرۇلۇشى.

neta. s. it. ① پاكىز، ② بىخەتەر (يەر).

netameli. s. ① خەتەرلىك. ② پات پات قازاغا يولۇقىدىغان:

«Orası netameli bir yerdir — ئۇ خەتەرلىك بىر يەر.

Netameli çocuk — بالاغا ئۇچراپلا تۇرىدىغان بالا.»

شادلىق:

«Çocuğun neşesini kırmayin — بالىنىڭ خۇشالىلىقىنى بۇزماڭ.» ② يېڭىدىن مەيدانغا كەلمەك. ③ شىركەيپلىك. ④ ئايال ئىسمى (نەشئە).

~ si yerinde. كەيپى جايىدا.

neşelendirmek. ① خوش قىلماق، شادلاندۇرماق، كۆڭلىنى خۇش قىلماق. ② شىركەيپ قىلماق.

neşelenmek. ① خۇشال بولماق، كۆڭلى خۇش بولماق.

neşeli. s. ① خۇشلۇق. ② تېز سۈرئەت.

neşesiz. s. خاپا، كەيپى جايىدا بولمىغان.

neşesizlik, – ği. is. خاپىلىق.

neşet, – ti. is. ar. ① چىقىش، مەيدانغا كېلىش. ② مەنبە بولماق. ③ ئەر ئىسمى (نەشئەت).

neş[1] etli. s. پۈتتۈرۈش، تۈگىتىش (مەكتەپنى، ئوقۇشنى).

neşide. is. ar. ① شېئىر، نەزم. ② ماقال ـ تەمسىل ھالىغا كەلگەن مىسرا، بېيىت.

neşir, – şri. is. ar. ① بېسىش، تارقىتىش. ② قىيامەت كۈنى ئىنسانلارنىڭ باشقىدىن تىرىلىشى:

«Sözlüğün çabuk neşrini istedi — سۆزلۈكنىڭ تېز بېسىلىشىنى تەلەپ قىلدى.»

neşredilmek. نەشر قىلىنماق، بېسىلماق، تارقىتىلماق.

neşr. etmek. ① نەشر قىلماق، باسماق. ② تارقاتماق.

neşriyat,– tı. is. ar. ① بېسىلغان، نەشر قىلىنغان، ئەسەرلەر، ماقالىلەر. ② چېچىش، تارقىتىش:

«Bu çiçek güzel koku neşrediyor — بۇ گۈل گۈزەل پۇراق چاچىدۇ.»

netekim. is. → **Nitekim.**

netice. is. ① ئاقىۋەت، بىر ئىشنىڭ ئاخىرى. ② خۇلاسە، يەكۈن. ③ مەھسۇل.

neticelendirmek. نەتىجىگە ئېرىشتۈرمەك.

neticesiz. s. نەتىجىسىز، ئاخىرىغا ئېرىشەلمىگەن.

neva. is. far. ① ئاۋاز، ئاھاڭ، نەغمە. ② راھەت. ③ بايلىق.

nevabız. is. ar. قان تومۇرلىرى، قىزىل قان تومۇرى.

nevabit. is. ar. يەردىن ئۈنۈپ چىقىپ قان نەرسىلەر.

nevaciz. is. ar. ئېخىز چىشنىڭ ئەڭ ئاخىرىدىكى تۆت جۈپ چىش (ئاستى-ئۈستى).

nevad. is. far. ① يەر ئاستى ئامبار. ② تىل. ③ زىيان ـ زەخمەت، زەرەر.

nevade. is. ar. نەۋرە.

nevadi. is. ar. يىغىن، مەجلىس.

nevadir. is. ar. ئاز ۋە شالاڭ ئۇچرايدىغان نەرسىلەر.

nevafil. is. ar. پەرز ۋە ۋاجىپ بولمىغان ئارتۇق ئىبادەتلەر.

nevahi. is. ar. چەكلەنگەن، مەنئى قىلىنغان نەرسىلەر.

nevaib. is. ar. بالا، مۇسىبەت.

nevair. is. ar. ئوت، يالقۇن، يانغىن.

navakis. is. ar. كەمچىلىكلەر، يېتىشمىسىزلىكلەر، نۇقسانلار..

navaksi. is. ar. چېركاۋدا چېلىنىدىغان قوڭغۇراق ئاۋازلىرى، چاڭلار.

neval. is. ar. ① تەلەي، قىسمەت، تەقدىر. ② ئېھسان، ياخشىلىق. ③ ئايال ئىسمى.

nevale. is. ar. ① يېمەك ـ ئىچمەك، ئوزۇق. ② ئېھسان، ياخشىلىق. ③ تەلەي، قىسمەت.

nevan. z. ar. ① تۈر ۋە جىنس جەھەتتىن. ② بىرئاز، ئاز مىقداردا.

nevarus. is. far. يېڭى كېلىن.

nevarusan. is. يېڭى كېلىنلەر.

nevat. is. ar. ① خورما ئۇرۇقچىسى. ② مېغىز. ③ مېغىز شەكلىدىكى نەرسە.

nevati. is. yun. گېمىچىلەر.

nevazil. is. ar. ① ۋەقەلەر، ھادىسىلەر. ② بالا ـ قازالار. ③ زۇكام.

nevbahar. is. far. ① باھار، ئەتىياز. ② بىرخىل قەدىمىي تۈرك مۇقامى.

nevber. is. far. ① بالدۇر پىشىدىغان مېۋە ياكى كۆكتات. ② بۇيىغا يەتكەن قىز.

nevbet,– ti. is. ar. ① نۆۋەت. ② بىر خىل دىنىي مۇراسىم. ③ قەدىمىي ھەربىي مۇزىكا.

nevcivan. s. far. ياش يىگىت.

neve. is. far. نەۋرە.

neved. s. far. توقسان (90).

neveda. is. far. ① يېڭى ئۇسسۇل، يېڭى مودا، يېڭى شەكىل. ② تۈرك مۇزىكىسىدا بىرخىل مۇقام.

nevend, nevende. is. far. ① چاپىر ئات، يۈگۈرۈك ئات. ② پوچتالىيون، ئاتلىق پوچتالىيون.

nevfel. is. ar. ① دېگىز. ② لەيلى ـ مەجنۇن داستانىدا مۇجنۇننىڭ ئېتى.

nevh. is. ar. ① ئۆلۈكنىڭ ئارقىسىدىن يىغلاش. ② (كەپتەر) دەم تۇتۇش، ئۇۋتكەش.

nevha. is. ئۆلۈكنىڭ ئارقىسىدىن قاتتىق يىغلاش.

بىر خىل تاتلىق يېمەكلىك.

nevsale. s. far. ① يېڭى، ياش. ② يېشى كىچىك.

nevsefer. s. far. ar. تۇنجى سەپەرگە چىقىش.

nevşah. is. far. ① يېڭى چىققان شاخ. ② بۇغىنىڭ يېڭى چىققان مۈڭگۈزى.

nevşüküfte. s. far. يېڭى ئېچىلغان (گۈل).

nevvab. is. ar. ① ھىندىستاننىڭ مۇسۇلمان رايونىدا، تۆۋەنرەك سۇلتانلىق ساربىدا تۇرىدىغان ۋالىي ياكى قومانداندان. ② XVIII ئەسىردە ھىندىستاندىن كۆپلىگەن مۇلۇك بىلەن ئەنگلىيىگە قايتقان كىشىگە بېرىلگەن نام. ③ ئامېرىكىدا چوڭ دېھقانچىلىق مەيدانى ئىگىسى. ④ مەئىشەتلىك ۋە باي تۇرمۇش كەچۈرگۈچىلەرگە بېرىلگەن نام.

nevzat veya nevzad. s. ① يېڭى تۇغۇلغان (بوۋاق). ② ئەر ئىسمى (نەۋزات).

nevzemin. s. far. يېڭى مودا، يېڭى ئۇسسۇل.

nevzuhur. s. osm. يېڭى، ئوتتۇرىغا يېڭى چىققان.

ney. is. far. ① نەي (ساز). ② قەلەم مۇش.

ney. s. ar. خام، پىشمىغان.

neyçe. is. far. ① نەيچە (كىچىك نەي). ② تۇقۇمچىلار قوللىنىدىغان كىچىك قومۇش.

neye. z. → **Niye.**

neyelân. is. ar. مەقسىتىگە ئېرىشىش، مۇرادىغا يېتىش.

neyiz. s. ar. ① ئايدىڭ، يورۇق. قاتتىق يىغلىماق. ~**etmek.**

nevhiz. s. far. يېڭى يېتىشكەن، يېڭى چىققان، يېڭى ئۆسكەن.

nevi. is. يېڭىلىق.

nevi, — ii. is. ar. جىنس، تۈر، خىل.

nevin. is. far. ① يېڭى، يېپيېڭى، ② ئايال ئىسمى.

nevir, — vri. is. ar. يۇزنىڭ رەڭگى.

nevk. is. far. ① نەرسىنىڭ ئۇچى. ② قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى. ③ كىرپىكنىڭ ئۇچى.

nevl. is. yun. ① كېمە كىراسى. ② يۈلۈچىلار تۆلەيدىغان پاراخوت كىرا پۇلى. ③ ھەدىيە.

nevm. is. ar. ① ئۇيقۇ. ② چۈش.

nevmît. s. far. ئۇمىدسىز، چارىسىز.

nevniyaz. s. far. بىر ئىشقا يېڭى كىرىشكەن، شاگىرت.

nevr¹. is. ar ① يۈرۈقلۇق، پارلاقلىق، ② گۈل (بولۇپمۇ ئاق گۈل).

nevr². is. «ئاچچىقلانماق» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

nevralji. is. fr. نېرۋا ئاغرىقى، مېڭە ئاغرىقى.

nevres. s. far. ① يېڭى يېتىشكەن، يېڭى ئۆسكەن، ياش. ② ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

nevropat, — ti. s. yun. نېرۋا ئاغرىقى.

nevruz. is. far. نوروز (ئىران كالېندارى بويىچە يېڭى يىلنىڭ ۋە باھارنىڭ باشلانغان كۈنى — 22 . مارت).

nevruziye. is. far. ① نوروز كۈنى بېرىلىدىغان ھەدىيە. ② نوروزغا بېغىشلانغان شېئىر. ③ نوروز مۇناسىۋىتى بىلەن قىلىنغان مەجون. ④ خۇشپۇراق

سۆيمنى بوشاتماق، ئىشلتمپ تۆگەتمەك. ② قانماق، قانسزلىقتن هوشسىدىن كەتمەك.

nezh. is. ar. ① پاكزلىك. ② مەسۆلۈق.

nezif. s. ar. قانسراپ هالسزلىنش.

nezih. s. ar. ① پاك، ساپ، داغسز، مەسۇم. ② راهەت ۋە هۆزۇر بېغىشلايدىغان. ③ كېلىشكەن، چىرايلىق. ④ ئەر ئىسمى (ئەزىخ).

nezil¹. s. ar. پەس، پەسكەش.

nezil². is. ar. ① مېهمان. ② يات، چەت ئەللىك.

nezir, – zri. is. ar. ئەزىر.

nezle. is. ar. زۇكام.

nezr. is. → **Nezir.**

nezr . etmek. ar. ئەزىر قىلماق، ئەزىر بەرمەك، ئاتماق.

nezzam. s. ar. ۋەتكە سالغۇچى، ۋەتلىگۈچى.

nezzare. s. ar. سەير قىلغۇچى، بىر ئەرسىگە دىققەت بىلەن قارىغۇچى.

nesaf. is. ar. بىر نەرسىنى تەڭ قىلىپ ئىككىگە بۆلمەك.

nısfet, nasfet, nasafet. is. ar. ئىنساب، ھەققانىيەت.

nısfin . nehar. is. ar. ① چۈش ۋاقتى. ② مېرىدىئان.

nısfiye. is. ar. ① زىننەت ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان تەڭگە، سەدەپ. ② قىسقا فەي.

nısfiyet, – ti. is. ar. يېرىم، يېرىم لىق.

nısif, – sfı. s. is. ar. يېرىم.

nışadır, nişadir. is. far. نۇشۇدۇر.

② يورۇقلۇق بەرگۈچى جىسىم. ② ئەر ئايال ئىسمى (ئەيىز).

neyl. is. ar. ئىزدىگەن نەرسىگە ئېرىشمەك، مۇرادىغا يەتمەك.

neyşeker. is. far. شېكەر قومۇشى.

neytal. is. ar. پالاكەت، بالا، مۇسىبەت، تەلەيسزلىك.

neyzen, nayzen. is. far. نەيچى: «Neyzen Mümin — «نەيچى مۇمىن.

nezafet, – ti. is. ar. پاكىزلىق، پاكلىق.

nezahet, – ti. is. ar. ① پاكلىق، ئەخلاق پاكلىقى. ② ئايال ئىسمى (نەزاھەت).

nezahetli. s. ar. پاكىز، پاك.

nezaket. is. far. ① نازۇكلۇك. ② ئەدەب، تەربىيە.

nezaketli. s. ① تەربىيىلىك. ② نازۇك.

nezaketsiz. s. ① تەربىيىسىز، ئەدەبسىز. ② قوپال.

nezaketsizlik, – ği. is. تەربىيىسىزلىك، قوپاللىق، بىئەدەبلىك، ئەدەبسىزلىك.

nezare. is. ar. قاراش، سەير قىلىش.

nezaret . ti. is. ar. ① نازارەت. ② تىزگىنلەش. ③ مەنزىرە. ④ ئىدارە، رەھبەر. ⑤ مىنىستىرلىك.

nezd.etmek. قايتۇرۇۋالماق، تارتىۋالماق: «Bu hakkı benden nezdedemezsiniz — بۇ ھوقۇقنى مەندىن تارتىۋالالمايسىز.»

nezdik. s. far. يېقىن.

~olmak. يېقىنلاشماق.

nezevan. is. ar. سەكرىمەك.

nezf, nezif. is. ar. ① قۇدۇقنىڭ

nifakçı. is. s. ئوتتۇرىغا سوغۇقچىلىق سالغۇچى.
nifar. is. ar. ① ئۇركۈش، چۆچۈش، قورقۇش. ② نەپرەتنى ئىپادىلەش.
nifas. is. ar. يېڭى تۇغۇلۇق ئايال.
nigâh. is. far. قاراش، بېقىش.
nigâhben. is. s. far. مۇھاپىزەتچى، كۆزەتچى.
nigâhdar,nigehdar. is. s. far. ① كۆزەتچى. ② قوغدىغۇچى.
nigâr. is. far. ① سۈرەت. ② سۈرەتكە چىرايلىق، سۆيۈملۈك. ③ گۈزەل. ④ ئايال ئىسمى (نىگار).
nigarende. is. far. رەسسام.
nigâr . hane. is. far. ① ھەيكەل ۋە رەسىم كۆرگەزمىسى. ② رەسسام ياكى ھەيكەلتىراشلارنىڭ ئىشخانىسى. ③ بۇتخانا.
nigarin. is. far. ① سۈرەتكە چىرايلىق، سۆيۈملۈك. ② s. رەسسامنىڭ بېزەلگەن.
nigaristan. is. far. ① رەسىم ۋە ھەيكەل كۆرگەزمىسى. ② بۇتخانا.
nigâriş. is. far. رەسىم سىزىش.
nigin. is. far. ① ئۈزۈك، ئۈزۈك كۆزى. ② مۆھۈرلۈك ئۈزۈك.
nigü. s. far. ياخشى، گۈزەل.
nigün. s. far. ① ئەكسىگە قايىتقان. ② ئاستىن ـ ئۈستۈن بولغان. ③ تەتۈر، ئەكس، تەلەيسىز. ④ ئاسمان بوشلۇقى.
nigüyi, niküyi. is. ياخشىلىق، گۈزەللىك، خۇشلۇق.
nihab. is. ar. بۇلاڭ ـ تالاڭ.
nihad. is. far. ① خۇي، مىجەز، تەبىئەت. ② ئەر ئىسمى (نىھاد).

nışadır . kaymağı. is. kim. ئاممىياك كاربونات.
niac. is. ar. ساغلىق قوي.
niâl. is. ar. ① ئايىغ كىيىملەر. ② ناھال. ③ ئەگ تۆۋەينى.
niam. is. ar. نېمەتلەر.
nibah. is. ar. ① ئىتتىك ھاۋشۇشى. ② يىلاننىڭ كۈشكۈرۈشى.
nibal. is. ar. ئوق (ئوقيانىڭ).
nicad. is. ar. چاپراس ئېسىلغان نەرسە.
nicar. is. ar. يىلتىز، تۈپ، ئاساس، مەنبە.
nice. z. ① قانچە، قانچىلىك، ② بەك كۆپ، بەك جىق، بەك تولا، بەك نۇرغۇن. ③ قانداق. ④ قايسى، نېمە.
senelere ~. تۇغۇلغان كۈنى ياكى يىلىنىڭ بېشىدا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەش يۈزىسىدىن سۆزلىنىدىغان تەبرىك سۆز.
nicenice. s. كۆپ، جىق، نۇرغۇن، تولا.
nicelik, – ği. is. ① بىر نەرسىنىڭ سانى، مىقدارچەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى. ② كۆپلۈك مىقدار: «Nicelikten niteliğe önem verilmelisanıa كۆرە، سۈپەتكە ئەھمىيەت بېرىشى لازىم.»
niçin. z. نېمە ئۈچۈن، نېمىشقا: «Buraya niçin geldiniz? بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭىز؟»
nida. is. ar. ① ۋارقىراش، توۋلاش. ② ئۈندەش (گراماتىكىدا). ③ ئەر ۋە ئايال ئىسمى: «Nida işareti — ئۈندەش بەلگىسى.
nifak, – kı. is. ar. ① سوغۇقچىلىق، بۆلگۈنچىلىك، ئىتتىپاقسىزلىق. ② ئىككى يۈزلىمىلىك. ③ كۆرۈنۈشى مۇسۇلمان، ئەسلى كاپىر: «Aralarına nifak düştü — ئوتتۇرىسىغا سوغۇقچىلىق چۈشتى.»

جنق.

nihilizm. is. fr. نيگيلزم (① هەرنەرسنك ئىنكار قىلىنشى. ② ئىجتىمائىي ئۆرپ ئادەتلەرگە قارشى تۇتۇلغان تەنقىدىي مەۋقە. ③ روسىيىدە ئالىكساندر II زامانىنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا راۋاج لانغان ئىنقىلابىي ھەرىكەت.)

nihle. is. ar. دىنىي مەزھەپ.

nihrir. is. تەجرىبىلىك، بىلىملىك.

nijad,nejad. is. ar. ①نەسىل. ②خۇي، يارىتىلىش. ③ ئەر ئىسمى (نىجات).

nik. s. far. ① ياخشى، گۈزەل.

nika. is. ar. پاك ئادەملەر.

nikâb. is. far. قۇشچىلارنىڭ پەلىيى.

nikabet,nakabet. is. ar. ① رەئىسلىك، باشلىقلىق. ② ۋەكىللىك. ③ ئىبادەتخانىلاردا پېشقەدەم دەرۋىش.

nikâbet. is. ar. شامالنىڭ تەتۈر چىقىشى.

nikâh. is. ar. ① نىكاھ. ② تويلۇق پۇل.

nikâhlamak. ① ئۆيلەنمەك. ② نىكاھ ئوقۇماق.

nikâhlanmak. نىكاھلانماق:
«Kasımın sekizinde nikâhlandılar — 11 - ئاينىڭ 8 - كۈنى توي بولغان.»

nikâhlı. s. is. نىكاھلىق، تۇرمۇشلۇق، ئۆي - ۋاقلىق.

nikâhsız. s. نىكاھسىز.

nikân. is. ياخشىلار، ياخشى ئادەملەر.

nikap,nikab. is. ar. نىقاب، چۈمپەردە.

nikaplı. s. چۈمپەردىلىك.

nikât. is. ar. ① چۈشىنىلىشى قىيىن مەنە. ② نەپس - پاساھەتلىك سۆز.

nihaf. is. ar. ئاجىزلار، زەئىپلەر.

nihai. s. ar.: بىر ئىشنىڭ ئاخىرى، تۈگەنچىسى: «Nihai savaş — ئاخىرقى ئۇرۇش.»

nihal. is. far. ① يېڭى كۆچەت. ② زىلۋا بويلۇق مەھسۇبە. ③ ئايال ئىسمى (نىھال).

nihalân. is. كۆچەت (كۆپلۈك).

nihale. is. far. ① داستىخاندا كورا قاتارلىق قىزىق نەرسىلەرنىڭ ئاستىغا قويۇلىدىغان نەرسە. ② يېڭى ئۆسۈۋاتقان كۆچەت، مايسا. ③ ئۇۋچىلار قېزىپ قويغان ئويمان، ياساپ قويغان تام - توسۇق.

nihali. is. far. ① داستىخاندا كورا قاتارلىق قىزىق نەرسىلەرنىڭ ئاستىغا قويۇلىدىغان نەرسە. ② گىلەم.

nihaliçe. is. مەرۇزە، كىچىك گىلەم.

nihalistan. is. far. كۆچەت يېتىشتۈرىدىغان يەر، كۆچەتزارلىق.

nihan. s. far. ① يوشۇرۇن. ② كۆرۈنمەيدىغان. ③ is. سىر. ④ ئايال ئىسمى. (نىھان).

nihan.hane. is. far. ①يوشۇرۇنۇشقا بولىدىغان يەر. ② غار، ئۆڭكۈر. ③گەمە. ④ قەلئە، ساراي ۋە مېھمانخانىلاردا مەخپىي ئۆيلەر.

nihayet, – ti. is. ar. ① ئاقىۋەت، ئاخىرى. ② z. ئەڭ ئاخىرىدا:
«Nihayet gele bildinz — ئىش قىلىپ ئەڭ ئاخىرىدا كېلەلىدىڭىز.»

~derecede. ئاخىرقى دەرىجىدە.

~vermek. تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك.

nihayetlenmek. تۈگىمەك، ئاخىرىغا يەتمەك، نەتىجىلەنمەك.

nihayetsiz. s. ① چەكسىز، بىپايان، ئاخىرى يوق. ② تۈگىمەيدىغان، ئاھايىتى

لىپ چۈشكەن نەرسىلەر.

nil· is. far. ① قارا كۆك، نىل رەڭ. ② ئوسما.

nilgûn, nilgün. s. far. ① ئوسما رەڭ گىدە، قارا كۆك. ② ئايال ئىسمى.

nilüfer. is. far. ① نىلۇفەر. ② ئا- يال ئىسمى (نىلوفەر).

nim. is. far. يېرىم:

«Uygur şairi Nim şehit — ئۇيغۇر شائىرى نىمشەھىت.»

nimbüs. is. lat. يامغۇر بۇلۇتى، قا- را بۇلۇت.

nime[1]. s. far. يېرىم.

nime[2]. نىمىدىگەن چىرايلىق، نىمىدىگەن ياخشى.

nimet, – ti. is. ar. ① يا- خشىلىق، ئېھسان. ② ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر. ③ يەيدە- غان - ئىچىدىغان نەرسىلەر، رىزق. ④ ئايال ئىسمى.

nimetşinas. s. ar. قىلىنغان ياخشى لىقنى بىلىدىغان، ياخشىلىقنى ئۇنۇتمايدىغان.

nimr. is. ar. يولۋاس.

nine. is. ① مومۇا. ② ياشانغان ئايال- لارغا قارىتا ھۆرمەت سۆزى.

ninni. is. ئەللەي ناخشىسى.

niran. is. ar. ① ئوت. ② جەھەننەم، دوزاخ.

nirene, neyrene. is. far. ①ئەپسۇن، سېھىر. ② ھىيلە - مىكىر. ③ رەسىم، سۈرەت.

niru. is. far. قۇۋۋەت، كۈچ.

nirumend. s. far. قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك.

nisa. is. ar. ئايالىلار، خوتۇنلار.

nisaî· s. ar. ئايالىلار كېسەللىكىنى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

nikâyet. is. ar. دۇشمەنىنى قىلىچ بىلەن ئۆلتۈرۈش.

nikbet, nakbet. is. ar. ① چۈشكۈنلۈك، تەلەيسىزلىك. ② پالاكەت.

nikbin. s. far. ئۈمىدۋار.

nikel. is. alm. نىكىل (ئېرىشى قى- يىن، ھاۋادا ئۆزگەرمەيدىغان كۈمۈشسى- مان ئاق. قاتتىق مېتال).

nikelâj. is. fr. نىكىللىماق، نىكىل قاپلىماق.

niki. is. ياخشىلىق.

niklozamid. is. fr. مەددە قۇرتلارنى چۈشۈرىدىغان دورا.

nikotin. is. fr. نىكوتىن (تاماكا تەر- كىبىدە بولىدىغان، نېرۋا سىستېمىسىنى بۇزىدىغان).

niktalji. is. fr. يالغۇز كېچىسى ئاغ- رىيدىغان ئاغرىق.

niktalopı. s. is. fr. نامازشام قا- رىغۇسى.

nikter. s. far. بەك ياخشى.

nikterin. s. ھەممىدىن ياخشى.

niktofilıl, is. fr. قاراڭغۇلۇقتىن خۇشلىنىدىغان.

niktofobi. is. fr. قاراڭغۇلۇقتىن ۋە يا كېچىدىن ھەددىدىن زىيادە قورقۇش، قاراڭغۇلۇق قورقۇنچىسى.

niktofoni. is. fr. ئىستېريە (قورقاق لىق كېسىلى) تۈپەيلىدىن پەيدا بولىدە- غان، ئۈستۈن ئاۋاز بىلەن سۆزلىشەلمەي- دىغان كېسەللىك.

niktüri. is. fr. كېچىلىرى پات - پات كىچىك تەرەت قىلىش ياكى شېكەر كېسىلىنىڭ بەلگىسى.

nikz. is. ar. بىنالار خارابىسى، يېقى-

nisaiye. is. ar. ئايالالار كېسەللىكى.
nisaiyeci. is. s. ar. ئايالالار كېسەللىكى دوختۇرى.
nisan. is. ئاپرېل، 4 - ئاي.
~balığı. 4 - ئاينىڭ 1 - كۈنى قىلىنغان ئالداش.
nisap, – bı. is. ar. ① دەرىجە، نىسبەت. ② ئەسلى ئېلىمېنت، ئاساس. ③سەرمايە.
nisbet. is. → **Nispet.**
nispet, – ti. is. ar. نىسبەت.
nispeten. z. ar. نىسبەتەن، قارىغاندا، سېلىشتۇرغاندا:
«Bu ötekindennispeten çok iyidir— بۇ ئۈنىڭغا قارىغاندا كۆپ ياخشى.
Buğün hava nispeten iyi — بۈگۈن ھاۋا نىسبەتەن ياخشى.»
nispi. is. ar. ① نىسپىي. ② بۈرۈنۈق نىسبەتكە قارىغاندا:
«Güzellik ve çirkinlik nispi özelliklerdir — گۈزەللىك ۋە سەتلىك نىسپىي خۇسۇسىيەتلەردۇر.»
nisti. is. far. يوقلۇق.
nisyan. is. ar. ئۇنتۇش.
niş[1]. is. far. ① ھەرە، چايان قاتارلىقلارنىڭ نەشتىرى. ② تىكەن. ③زەھەر.
niş[2]. is. fr. نەرسىگە ئېچىلغان كۆز، ئويۇق:
«Tünel nişi — تونىللاردا ئىشلىگۈچى ئىشچىلارنىڭ پويىز ئۆتكەندە كىرىۋېلىشى ئۈچۈن ئويۇلغان ئويۇق، تونىل ئويۇقى.»
nişaburek. is.far. مۇشاۋىرەك مۇقامى.
nişan. is. ar. ① ئىشارەت، بەلگە، ئالامەت. ② ماقۇل چېيى، چوڭ چاي. ③ خاتىرە تاش. ④ يارا ئىزى.
nişancı. s. is. قارىغا ئالغۇچى، نىشانچى.

nişande. s. far. ① تىكىلگەن، تىك ھالغا كەلتۈرۈلگەن. ② نىشان ئۇچىۇن تىكىلگەن.
nişane. is. far. ئىشارەت، بەلگە، نىشانە.
nişangâh. is. far. ①قارا (نىشانغا ئېلىنىدىغان). ② قورال - ياراقنىڭ قارىغا ئېلىش بەلگىسى.
nişangir. is. far. سىزغۇچ (ياغاچ چىلارنىڭ).
nişanlamak. ① تۇيۇ قىلىشىدىغان بۇلۇپ ئۇزۇك تاقاش ماق. ② نىشانغا ئالماق.
nişanlı. s. ① تۇيۇ قىلىشقا ۋەدىلەشىپ قويغان (قىز ياكى يىگىت). ②بەلگىسى بولغان.
nişansız. s. ① ئىشارەت بەلگىسى بولمىغان. ② مېدالسىز، ئوردېنسىز.
nişasta. is. far. كراخمال.
nişest. is. far. ئولتۇرۇش.
nişeste. is. far. ① ئولتۇرغان. ② قورۇقلۇقتا چىققان (كېمە).
nişib. is. far. ئېڭىش، تۆۋەن يەر، ئېگىزدىن پەسكە چۈشىدىغان يەر.
nişimen. is. far. ① ئولتۇرىدىغان يەر. ② يىغىن مەيدانى، مەجلىسخانا.
nişter. is. far. نەشتەر.
nitac. is. ar. تۇغماق (ھايۋان).
nitaf. is. ar. پاكىز سۈلار.
nitah. is. ar. ئۇسمەك (مۇڭگۈز بىلەن).
nitak. is. ar. ① كەمەر، بەلباغ. ② پەشتىمال.
nite. z. «قانداق؟ نېمە ئۈچۈن؟» دېگەن

niyam[1]. is. ar. ئۇخلاۋاتقانلار.
niyam[2]. is. far. قىلىچنىڭ قىنى.
niyamger. is. قىن، غىلاپ ياسىغۇچى ئۇستا.
niyar. is. ar. ئوت، چوغ.
niyaz. is. far. ① يالۋۇرۇش، ئىلتىماس. ② موھتاج، ئېھتىياج. ③ دۇئا، تىلەك.
~ etmek. يالۋۇرماق، تىلىمەك.
niye, neye. z. نېمىگە، نېمىشقا، نېمە ئۈچۈن، نېمە سەۋەبتىن:
«Niye doğrusunu söylemiyorsun? — نېمىشقا راستىنى سۆزلىمەيسەن؟»
niyet, – ti. is. ar. ① ئوي، پىكىر، مەقسەت، غايە. ② پال قەغىزى. ③ نامازغا ئوقۇش ياكى روزا تۇتۇشنى قارار قىلغانلىق:
«Yarın gitmeye niyet ediyorum — ئەتە بېرىشنى نىيەت قىلۋاتىمەن.
Niyet ettim, oruç tutmaya — روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم.»
niyetlenmek. ① نىيەت قىلماق، ئويلىماق. ② روزا تۇتۇشقا بەل باغلىماق.
niyetli. s. ① نىيەت قىلغۇچى. ② روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلغۇچى.
niza. is. ar. جېدەل، غوۋغا، ماجىرا، تالاش ـ تارتىش.
nizacı. s. is. ـ جېدەلخور، تالاش ـ تارتىش قىلغۇچى.
nizam. is. ar. ① ئۇسۇل، قائىدە. ② قانۇن. ③ تەرتىپ، رەت. ④ تەرتىپكە سالغۇچى. ⑤ ئەر ئىسمى (نىزام).
nizami. s. ar. ① ئۇسۇل ـ قائىدىگە مۇناسىۋەتلىك. ② تەرتىپلىك، رەتلىك. ③ قانۇن ۋە نىزامغا ئۇيغۇن.
nizam.name. is. ar. نىزامنامە:
«Ben göremedim, nitekim Sizde görmüş değilsiniz — مەن كۆرەلمىدىم، ئەمەلىيەتتە سىزمۇ كۆرەلمىگەنسىز.»
nitelemek. بىر نەرسىنىڭ ماھىيىتىنى كۆرسەتمەك، ھېسابلىماق، تونۇماق، باھا بەرمەك:
«Çalışmalarımızı dört modernleşmeye büyük katkı olarak nitelendirdiler — خىزمەتلىرىمىزنى تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئۈچۈن قوشۇلغان چوڭ تۆھپە دەپ قارىدى.»
nitelik, – ği. is. ① ماھىيىتىنى ئىپادىلەيدىغان ئالاھىدىلىك، خاراكتېر، خۇسۇسىيەت:
«Ağırlık – cisimlerin bir niteliğidir — ئېغىرلىق جىسىملارنىڭ خۇسۇسىيىتىدۇر.
Niteliği iyi bir kumaş — سۈپىتى ياخشى رەخت.»
nivar. is. far. يەر بىلەن ئاسمان ئوتتۇرىسى.
nive. is. far. يىغلاش، ئىڭراش.
nivend. is. far. ئەقىل، ئىدراك.
niver. is. far. يۈز بەرگەن پۈتۈن ۋەقەلەر.
niya. is. far. چوڭ دادا، بوۋا.
niyab. is. ئېغىز چىش.
niyabet, – ti. is. ar. ① ۋەكالەت، ۋەكىللىك. ② بىرىنىڭ ئورنىدا ۋاقىتلىق ۋەزىپە ئۆتەپ تۇرۇش.
~ etmek. ۋەكىللىك قىلماق.
niyah. is. ar. مەرسىيە.
مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
nitekim, netekim. ئەمەلىيەتتە، ھەقىقەتەن:

خەرىتىدە — ta ile belirlemek بىر يەرنى بىر نۇقتا بىلەن كۆرسەتمەك.
2. Hepsi bir noktada toplandılar — ھەممىسى بىر يەرگە توپلاندى.
3. Meselenin en yüksek nokta sına varmak — مەسىلىنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىسىگە بارماق.
4. Orada polis noktası var — ئۇ يەردە ساقچى پوستى بار.»
noktalamak. ① چېكىت قويماق. ② كۆپ چېكىت بىلەن ئىشارەت بەرمەك.
noktalı. s. ① چېكىتلىك. ② ئۇششاق چېكىتلەر بىلەن سىزىلغان رەسىم.
~harf. چېكىتلىك ھەرپ.
noktasız. s. توچكىسىز، چېكىتسىز: «Eski metinler noktasız, virgülsüz ve satır başısızdır — كونا يېزىقلار چېكىتسىز، پەشسىز ۋە قۇر بېشى سىز ئىدى.»
noram. is. fr. ① ھەربىكەت پرىنسىپى، قائىدىسى. ② قانۇنىيەتكە ئۇيغۇن ھال.
normal, –li. s. fr. تەبىئەت قانۇنلىرىغا ۋە قائىدىگە ئۇيغۇن، نورمال: «Normal bir durum — نورمال ۋەزىيەت.»
normalleşmek. نورمال ھالغا كەلمەك: «İki ülke arasındaki ilişkiler normalleşti — ئىككى مەملىكەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت نورمال ھالغا كەلدى.»
normlu. s. ئۆلچەملىك، ئۆلچەمگە ئۇيغۇن (لايىق).
Norveç. is. öz. نورۋېگىيە.
nosyon. is. fr. مەزمۇن، مەنە.
not, –tu. is. far. ① خاتىرە (يېزىق). ② باھا. ③ نومۇر (دەرس نومۇرى):
«1. Harita üzerinde bir yeri bir nokta ile belirlemek — پارتىيە نىزامنامىسى.»
nizamsiz. s. ① تەرتىپسىز، رەتسىز. ② قانۇنغا خىلاپ.
nizamsızlık, –ğı. is. ① تەرتىپسىزلىك، قالايمىقان. ② قانۇنسىزلىق.
nizar. is. far. زەئىپ، ئاجىز.
nizasiz. is. ئىختىلاپسىز، تالاش-تارتىشسىز، جېدەل-ماجراسىز.
nize. is. far. نەيزە.
nizedar. s. نەيزىسى بار.
nizek. is. far. ① ئايال قۇل. ② كىچىك نەيزە.
nobran. s. ھەربىكتى قوپال، توك: «Nobran bir adam — قوپال ئادەم.»
nobranlık. is. قوپاللىق، توكلۇق.
noda. is. توپىغا كۆمۈلگەن سامان دۆۋىسى.
nodul. is. ئۇچى ئۇچلۇق تاياق.
nodullamak. ① ھايۋاننى ماڭغۇزماق ئۈچۈن ئۇچى ئۇچلۇق تاياق بىلەن سانجماق. ② بىر ئىشنى مەجبۇرىي قىلدۇرۇشقا ئۇرۇنماق.
noel. is. far. خرىستىئانلارنىڭ ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى تەبرىكلەش بايرىمى.
nohudi. s. far. تۇتۇق سېرىق (رەڭ).
nodut, –du. is. far. نوقۇت (پۇرچاق).
noksan. is. ra. ① نۇقسان، كەمچىلىك، قۇسۇر. ② يوقلۇق. ③ s. ئەيىبلىك.
nokta. is. ar. ① نۇقتا. ② كىچىك مەڭ، چېكىت، داغ. ③ يەر. ④ ئەھۋال، ۋەزىيەت. ⑤ دەرىجە. ⑥ يالغۇز پوس (كۆزەتچى):

«Şofüre lüzum yoktu, ikimiz nöbetleşe kullanırdık — شۇپۇرغا ھاجەت يوق ئىدى، ئىككىمىز ئالمىشىپ قوللىناتتۇق.»

nörobiyoloji. is. fr. نېرۋا سىستېمىسى بىئولوگىيىسى.

nörodermatoz. is. fr. نېرۋىدىكى بۇزۇقلۇقتىن پەيدا بولىدىغان تېرە كېسەللىكى.

nörofizyoloji. is. fr. نېرۋا سىستېمىسى فىزىئولوگىيىسى.

nöronit, –ti is. fr. نېرۋا ھۈجەيرىسى يالليۇغى.

nöroparalizi. is. fr. نېرۋا كېسەللىكى تۈپەيلى بولىدىغان پارالىچ، پالەچ.

nöropati. is. fr. نېرۋا سىستېمىسىنىڭ كېسەل بۇلۇشى.

nörosit, –ti. is. fr. نېرۋا ھۈجەيرىسى.

nöroskleroz. is. fr. نېرۋا تۇقۇلمىسىنىڭ قېتىشى.

nöroşirürji. is. fr. نېرۋا كېسەللىكىلىرى دوختۇرى.

nöroteropi. is. fr. نېرۋا كېسەللىكىنىڭ داۋاسى (داۋالاش).

nörotrofi. is. fr. نېرۋا تۇقۇلمىلىرىنىڭ ئوزۇقلىنىشى.

nötr. s. fr. ① بىتەرەپ. ② پلۇس (+) ياكى مىنۇس (–) بولمىغان. ③ مۇتىدىل. ④ (گراماتىكىدا) ئۇچىنچى جىنس.

nötür. s. → **Nötr.**

nuhame. is. ar. بەلغەم، خەپرۇك.

nuhas. is. ar. ① مىس. ② مىس تەڭگە.

nuhasi. is. ar. مىستىن ياسالغان.

nuhat. is. ar. كېكىرىش.

«1. Bunu not edin de unutmayın — بۇنى خاتىرە قىلىپ يېزىڭ، ئۇنتۇماڭ.

2. Bu haraketiniz size iyi not kazandırmaz — بۇ ھەرىكىتىڭىز سىزگە ياخشى باھا كەلتۈرمەس.

3. Sinavda iyi not aldı — ئىمتىھاندا ياخشى نومۇر ئالدى»

nota[1]. is. it. نوتا (مۇزىكا ئەسىرى، تاۋۇش ۋە ئۇنىڭ گرافىك تەسۋىرى).

nota[2]. is. it. نوتا (بىر دۆلەتنىڭ يەنە بىر دۆلەتكە يازغان رەسمىي دىپلوماتىك خېتى).

notalamak. نوتىغا ئالماق، نوتىلىماق.

noter. is. گۇۋاھلىق بەرگۈچى، گۇۋاھچى، شاھىت.

noterlik, –ği is. گۇۋاھلىق، شاھىتلىق.

nöbet, –ti is. ar. ① نۆۋەت. ② نۆۋەت بىلەن قىلىنىدىغان خىزمەت. ③ قېتىم، دورەم. ④ كېسەلنىڭ ھارارىتى ئاشماق، تىترىمەك. ⑤ گۈزەتچىلىك، پوستا تۇرۇش:

«1. Bu defa nöbet size — بۇ قېتىم نۆۋەت سىزگە.

2. Nobete çıkmak — نۆۋەتكە چىقماق.

3. Askeri kamp kapısında nöbet kaç saat sürüyor? ھەربىي لاگېرنىڭ ئىشىكىدە گۈزەتچىلىك قانچە سائەت بولىدۇ؟»

nöbetçi s. is. ① نۆۋەت كۈتكۈچى. ② نۆۋەتچى:

«Bugün okulda kim nöbetçi olacak? بۈگۈن مەكتەپتە كىم نۆۋەتچى بولىدۇ؟»

nöbetçilik, –ği. is. ① نۆۋەتچىلىك. ② گۈزەتچىلىك.

nöbetleşe. z. نۆۋەتلىشىپ، ئالمىشىپ:

لوق ئۆي.»

numarasız. s. ① نومۇر قويۇلمىغان. ② گرادۇسسىز.

numaratör, — rü. is. fr. نومۇر قو- يۇش ئەسۋابى.

numune, nümune. is. far. ① نەمۇنە، ئۈلگە. ② ئۆرنەك.

numunegâh, nümunegâh. is. ئۆر- نەك بولارلىق يەر، نەمۇنىگاھ.

numunehane. is. مۇزەي، كۆرگەزمە.

numunelik, — ği. is. ① ئۈلگىلىك. ② كۈلكىلىك، مەنتىقسىز.

nun. is. ar. ① چوك بەللىق. ② قىلىچ. ③ قىلىچنىڭ سىرتى. ④ قاش.

nur. is. ar. ① نۇر، يورۇقلۇق. ② قۇرئان كەرىم.

~ yüzlü. قەلبى پاك، مۇبارەك يۈزلۈك.

nuran. is. ① مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ئىككى قىزى. ② ئايال ئىسمى (نۇران).

nurlandırmak. يورۇتماق.

nurlanmak. يورۇماق. ② پاكىز ۋە پارلاق ھالغا كەلمەك.

nurlu. s. ① پارلاق. ② پاكىز، مۇبارەك.

nuranî. s. ar. ① نۇرلۇق، نۇر چاچقىن، پارلاق. ② ھۈرمەت تۇيغۇسى ئويغانتىدىغان.

nusara. is. ar. ياردەمچىلەر، ياردەم قىلغۇچىلار.

nush. is. ar. نەسىھەت.

nusret, — ti. is. ar. ① ياردەم. ② ئۇستۈنلۈك. ئەر ئىسمى (نۇسرەت).

nussah. is. ar. نەسىھەت بەرگۈچى.

nussar. is. ar. ياردەملەشكۈچىلەر، ياردەم بەرگۈچىلەر.

nuhbe. is. s. ar. ① تاللانغان. ② ھەمە- مسگە ياخشى كۆرۈنگەن (ئادەم ياكى نەرسە). ③ ئۈلپەت (ئىشرەت ئولتۇرۇشىدا).

nuhre. is. ar. سۆزىگە توقۇلمىنىڭ چىرىشى.

nuhuset, — ti. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.

nuhust, nuhustin. s. far. بىرىنچى، تۇنجى، ئاۋۋالقى.

nuhustzad. s. تۇنجى تۇغۇلغان.

nuk. is. far. ① قۇش تۇمشۇقى. ② قۇش تۇمشۇقىغا ئوخشاش. ③ ئوقيا ئوقىنىڭ ئۇچى.

nukbe. is. ar. ① رەڭ. ② دات. ③ تۆشۈك. ④ يىرتىق. ⑤ يۈل.

nuki. is. ar. مەزە، قەنت، گىزەك.

nukre. is. ar. ① مونەك كۈمۈش. ② بۇيۇننىڭ ئارقا قىسمىدىكى چوڭقۇرلۇق.

nukud. is. → **Nukut.**

nukul. is. ar. ھېكايە، رىۋايەت.

nukut, nukud. پۈل، ئاقچا، تىللا، تەڭگە.

nûl. is. far. قۇش تۇمشۇقى.

numan. is. ar. ① قان. ② ئەر ئىسمى. ③ ئەپيۇنگۈل.

numara. is. it. ① نومۇر. ② ئۆيلەرگە قويۇلغان نومۇر. ③ تېلېفون نومۇرى. ④ ئۆلچەم، دەرىجە. ⑤ ئوقۇغىچىغا بېرىلگەن نومۇر. ⑥ ھىيلە. ⑦ كۆزەينەك نىڭ گرادۇسى. ⑧ ئايىغ كىيىم ۋە باشقىلارنىڭ رازمېرى (نومۇرى).

numaracı. s. ساختىلىق (ھەرىكىتى).

numaralamak. نومۇر قويماق.

numaralı. s. نومۇر قويۇلغان، نومۇرلۇق: «lki numaralı oda — ئىككى نومۇر-

nüdema. is. ar. يارەم قىلغۇچى، ئاغىنىدارچىلىق قىلغۇچى.
müdizm. is. fr. يالىڭاچ يۈرۈشنى ئادەت قىلغان، يالىڭاچلىق.
müdomani. is. يالىڭاچ يۈرۈش ئارزۇسى.
nüfur. is. ar. ① قېچىش، قورقۇپ تارقىلىپ كېتىش. ② ھاجىلارنىڭ مىنادىن مەككىگە قاراپ يولغا چىقىشى.
nüfus. is. ar. ① نوپۇس: ② جان.
«Kaşgarin nüfusu artiyor mu? — قەشقەرنىڭ نوپۇسى كۆپىيىۋاتامدۇ؟
O, 6 nüfusa bakiyor — ئۇ ئالتە جاننى باقىدۇ.»
nüfuz. is. ar. ① ئۆتۈش. ② گېپىي ئۆتىدىغان، ئابروي، ئىناۋەت:
«Duvardan su nüfuz ediyor — تامدىن سۇ ئۆتۈۋاتىدۇ.
Bu adamın çok nüfuzu var — بۇ ئادەمنىڭ خېلى ئابرويى بار.»
nüfuzlu. s. نوپۇزلۇق، ئابرويلۇق، ئىناۋەتلىك.
nüh. s. far. توققۇز.
nühak. is. ar. ئېشەكنىڭ ھاكرىشى.
nühur[1]. is. ar. دەريالار، ئاقار سۇلار.
nühûr[2]. is. ar. قۇربانلار.
nühuz. is. ar. ① ھەرىكەت قىلماق، قىمىرلىماق. ② يېرىدىن قوپماق.
nühüfte. s. far. يوشۇرۇن، مەخپىي.
nühye. is. ar. ئاقىل، ئىدراك.
nükhet, nekhet, –ti. is. ar. ① خۇش پۇراق. ② بىر نەرسىنىڭ ئۆزىگە خاس پۇرىقى. ③ ئېغىزنىڭ پۇرىقى. ④ ئايال ئىسمى.
nükleer. s. fr. ئاتوم يادروسى:

nusul. is. ar. نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ئۇچلۇق تۆمۈر.
nuş. is. far. ① ھاراق ـ شاراب. ② بال، ھەسەل. ③ تۇرمۇش.
nuşabe. is. far. ① ئابىھايات. ② دورىلىق ئۈچۈن ئىچىلىدىغان ھاراق.
nuşende. is. ھاراقكەش.
nuşin. s. far. تاتلىق، لەززەتلىك.
nuşine. is. far. تاتلىق شاراب.
nutfe. is. ar. ① پاكىز، سۈزۈك سۇ. ② مەنى.
nutk. is. → **Nutuk.**
nutû. is. ar. ① يوپۇق، داستىخان. ② تېرە (پىششىق) يوپۇق.
nutuk, – tku. is. ar. ① نۇتۇق، سۆز. ② تەرىقەت باشلىقلىرىنىڭ تەرىقەتكە كىرگۈزگۈچىلەرگە يول كۆرسىتىپ يازغان قېشاقلىرى. ③ تەرىقەت باشلىقلىرىنىڭ شېئىرىي سۆزلىرى.
nuumet. is. ar. مۇلايىملىق، نازاكەتلىك.
nuuz. is. ar. ① قىيام بولماق، قوپۇلاشماق. ② كۆچلەنمەك. ③ ئورنىدىن قوپماق، قەد كۆتۈرمەك.
nü. is. fr. يالىڭاچ سەزىلغان رەسىم.
nübelâ. is. ar. زەكى، ئاقىل ئادەملەر.
nüceda. is. ar. نەسلى ياخشى، تېگى ـ تەكتى ياخشى (ئادەم).
nücum. is. ar. يۇلتۇزلار.
nucum ilmi. ئاسترونومىيە، يۇلتۇزلار ئىلمى.
nücumi. s. ① يۇلتۇزلارغا مۇناسىۋەتلىك. ② يۇلتۇزلارنى تەتقىق قىلغۇچى.
nüdbe. is. ar. جىنازىنىڭ ئارقىسىدىن يىغلاش، مەرسىيە.

nümüv. is. ar. ئۆسۈش، چوڭىيىش، يېتىشىش.

nüsafa. is. ar. شامالدا سۈرىلىپ بۈغـ دايىدىن ئايرىلغان سامان، توپان.

nüsah. is. ar. نۇسخا.

nüsal. is. ar. هـايۋانـلاردىن تۆكۈلـ گەن يۇڭ، تۈك.

nüsale. is. ar. يۇمشاق ئۆشكە يۇڭى (ئەنقەرە ئۆشكىسىنىڭ يۇڭى).

nüsha. is. ar. ① كۆپىيە. ② تىراژ: «Bu yazının nüshası nerede? — بۇ ماقالىنىڭ كۆپىيىسى قەيەردە؟»

nüsur. s. ar. ① گىيـە (قـۇش). ② بۈركۈت.

nüşabe. is. ئۈچى تۆمۈر ئوق (ئوقيـا ئوقى).

nüşare. is. ar. رەندە قىرىندىسى.

nüşhar. is. far. كۆشىمەك.

nüşre. is. ar. ئەپسۇن.

nüşur. is. ar. ① تارقىتىش، يېيىش. ② ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش.

nüvaht. is. far. ساز چېلىش.

nüve. is. ar. ① ئۇرۇقچا، مېغىز. ② بىر نەرسىنىڭ ئاساسى.

nüvit, – di. is. far. ① خۇش خەۋەر. ② ئەر ئىسمى.

nüyub. is. ar. ئېزىق چىـش.

nüzhet, – ti. is. ar. ① تـامـاشـا، سەيلە. ② خۇشاللىق. ③ ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

nüzel. is. ar. ① قونالغۇ. ② مېھمانـ لارغا ھازىرلانغان تاماق.

nüzül, nüzul, – lü. is. ar. ① چۈشۈش. **~ etmek.** يۇقىرىدىن پەسكە چۈشمەك.

«Nükleer silahlar imha edilmeli يادرو قوراللىرى يوقىتىلىشى لازىم.»

nükleon. is. fr. نوكلون (فىزىكىدا).

nüks. is. ar. كېسەلنىڭ تەكرارلىنىشى.

nüksetmek. قوزغالماق، تەكرارلانماق.

nükte. is. ar. ① چوڭقۇر مەنىلىك، نـەپـس سـۆز. ② ئەسـەردە، رەسـمـدە، سۆزدە دىققـەت قىلغاندىـلا چۈشەنگىلـى بولىدىغان مەنە.

~ yapmak. مەنىلىك سۆز قىلماق.

nükteci. s. مەنىلىك ۋە پاساھەتلىـك سۆز قىلغۇچى.

nüktedan. is. ar. → **Nükteci.**

nüküb. is. ar. چۈشكۈنلـۈك، تـەلەيـ سىزلىك، پالاكەت.

nükül, – lü. is. ar. ① ژاز كېچىش، يېنىۋېلىش. ② سۆزىدىن قايتىۋېلىش.

nül. s. fr. نۆل.

nümayan. s. far. نامايان، كۆرۈنىدىـ غان، ئوتتۇرىدا بولغان.

nümayış. is. far. ② نـامـايـىـش. كۆرسىتىش:

«Kapitalist ülkelerde halk sıksık nümayış yapar — كـاپىتـالىستـىـك مەملىكەتلەردە خەلق پات ـ پات نامايىش قىلىدۇ.»

nümayışçı. is. نامايىشچى.

nümayışkâr. s. far. نامايىشچى.

nümruka. is. ar. كىچىك ياستۇق.

nümudar. s. ar. is. ② ① كۆرۈنگەن. ئۆرنەك، نەمۇنە.

nümune. is. → **Numune.**

nümuzec. is. far. نەمۇنە، ئۆرنەك.

nümür. nümur is. يولۋاسلار.

O·o

چوڭقۇرلۇق، پەسلىك.

observatuvar. is. fr. ئوبسېرۋاتورىيە (مەخسۇس ئەسۋاب ـ ئۈسكۈنىلەر يارىدىمى بىلەن ئاسمان جىسىملىرىنى سىستېمىلىق تەزىتىپ بارىدىغان ئاسترونومىيىلىك قۇرۇلما).

obua. is. fr. ئوچ پەدىلىك پۈۋلەپ چالىدىغان ساز.

obur[1]. s. is. ئوپقان، تويغىنىنى بىلمەيدىغان.

obur[2] .is. zool ـ (شىمالىي قۇتۇپتا ياشايدىغان) سۈت ئەمگۈچى ھايۋان.

obüs. is. fr. توپ (زەمبىرەك) نىڭ بىر تۈرى.

ocak[1], **ğı.** is. ③ كان. ② ئوچاق. ئۆي، ئائىلە. ④ قەدىمدىن تېۋىپلىقنى كەسىپ قىلغان ئائىلە:

«1. Mutfak ocağı — ئاشخانا ئوچىقى.
2. Kömür ocağı — كۆمۈر كېنى.
3. Onlar eski bir ocaktandır — ئۇلار بىر كونا ئائىلىدىن.»

ocak, — ğı. is. يانۋار، بىرىنچى ئاي:
«Ocak 31 gündür — يانۋار 31 كۈنلۈك ئايدۇر.»

ocakçı. is. ① پاراخوت، پويىز قاتارلىقلاردا ئوت قالىغۇچى، ئوت ياققۇچى. ② مورا تازىلىغۇچى. ③ كوفىخانىلاردا كوفى، چاي قايناتقۇچى.

ocaklı. s. ① ئوچاقلىق، ئوچىقى بولغان. ② ئوچاقتىن بولغان.

o. O, (ئو (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 18 ـ ھەرپى)

o. ـ ھەيرانلىق، خۇشاللىق قاتارلىق ھېس ـ تۇيغۇنى ئىپادىلەيدۇ:
«O, ne güzel — پاھ، نېمىدېگەن چىرايلىق.»

o, — nu. ① ئۈچىنچى شەخس ـ ئۇ. ② كۆز ئالدىدا بولمىغان ياكى يىراقتا بولغان ئادەم ياكى نەرسىگە ئىشارەت:
O gelmedi ben geldim — ئۇ كەلمىدى، مەن كەلدىم.
O iyideğil, bu iyidir — ئۇ ياخشى ئەمەس، بۇ ياخشى.»

O. ئوكسىگېننىڭ بەلگىسى.

oba. is. چېدىرلاردا ياشايدىغان كۆچمەن خەلقلەردىن بارلىققا كەلگەن ئاۋۇل.

obartmak. كۆپتۈرمەك، چوڭايتماق، مۇبالىغە قىلماق.

obelisk. is. fr. تىككىلىك تاش.

obezite. is. fr. ① ھەددىدىن زىيادە سېمىزلىك، ياغ توقۇلمىلىرىنىڭ ئارتۇقچە ئۆسۈپ كېتىشى.

objektif. s. fr. ② ① ئوبىيېكتىپ. فوتو ئاپپاراتى، مىكروسكوپ، دۇربۇن قاتارلىق ئوپتىك سايمانلارنىڭ ئەينەك كۆزى.

objektivizm. is. fr. ئوبىيېكتىۋىزم.

obruk. s. ① ئازگال، ئويمان. ② ئويۇق يەر، ئويۇلغان يەر. ③ دېڭىز، دەريالاردا قاينام (يەر).

obrukluk — ğu. is. ئازگاللىق، ئويمانلىق،

ocaklık, –ğı. is. ① ئاشخانىدا ئوچاق بولغان يەر، قازانبېشى. ② تۆۋرۈك. ③ تۈرخۇن، مورا. ④ مىراس.

od. is. ئوت.

oda. is. ① ئۆي. ② ئىشخانا: ياتاق ئۆيى. «Yatak odası — Hekimler odası — دوختۇرلار ئىشخانىسى.»

odacı. is. ئۆي خىزمەتچىسى، قارا خىزمەتچى، تازلىق ئىشچىسى.

odacılık, – ğı. is. قارا خىزمەتچىلىك.

odak, – ğı. is. ① فوكۇس (فىزىكىدا). ② مەركىزىي نۇقتا. ③ كېسىش نۇقتىسى (ماتېماتىكىدا).

odalık, –ğı. is. قەدىمكى زاماندا نىكاھسىز ئېلىنغان خوتۇن، سېتىۋېلىنغان خوتۇن، قىز.

odaşık, – ği. is. ئەينى ياتاقتا ياتقۇچى ياكى ئەينى ئىشخانىدا ئىشلىگۈچى.

oditoryum. is. lat. شائىرلار نىك شېئىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن توپلىنىدىغان يەر. ② دوكلات دەرسى ۋە كونسېرت بېرىلىدىغان زال.

odun. is. ① ئوتۇن. ② قوپال، سەت (ئادەم). ③ تاياق، كالتەك.

oduncu. is. ① ئوتۇن ساتقۇچى. ② ئورمانلاردا ئوتۇن كەسكۈچى.

oduncul. s. is. ياغاچ بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان قۇرتلار.

odunculuk, – ğu. is. ئوتۇنچىلىق.

odunlaşmak. ① ئوتۇن ھالىغا كەلمەك. ② قوپاللاشماق.

odunluk, –ğu. is. s. ① ئوتۇن قويۇلىدىغان يەر. ② قوپاللىق، سەتلىك. ③ ئوتۇن ھالىغا كەلگەن.

odunsu. s. ئوتۇنسىمان، ئوتۇنغا ئوخشىغان.

odyofun. is. fr. ئاۋازنى كۈچەيتىدىغان ئاكوستىك سايمان.

of. ① ئاھ، ۋاي. ② ھارغىنلىق ئىپادىسى: «Of bırakalım bu konuyu artık — ۋاي قويغىنا بۇ مەسىلىنى. Of bu tepe insanı yorgunluktan öldürür — پاھ بۇ ئېگىزلىك ئادەمنى ھارغۇزۇپ ئۆلتۈرگۈدەك.»

ofidizm. is. fr. يىلان زەھىرى بىلەن زەھەرلىنىش.

ofis. is. fr. ئىشخانا: «دېھقانچىلىق ئىدارىسى.— Tarım ofisi»

ofkarmak. چوڭقۇر نەپەس ئالماق.

oflamak. ئۇھ دەپ ئىچىدىكى غەم-قايغۇنى ئىپادە قىلماق.

oflaz. s. نەپىس.

oftalmodini. is. fr. كۆز ئاغرىقى.

oftalmokonyoz. is. fr. توپا-چاڭدىن بولغان كۆز ئاغرىقى.

oftalmoloji. is. fr. كۆزنىڭ قۇرۇلۇشى، ئىقتىدارى ۋە كۆز كېسەللىكلىرى تۇغرىسىدىكى بىلىم.

oftalmonevrit, –ti. is. fr. كۆز نېرۋىلىرىنىڭ يالليۇغى.

oftalmopleji. is. fr. كۆزدىكى ھەرىكەت تۇقۇلمىلىرىنىڭ پالەچ بولۇشى.

oftalmoraji. is. fr. كۆزنىڭ قانىشى.

oftalmoreksi. is. fr. كۆز قارىچۇغىنىڭ يىرتىلىشى.

oftalmoskop, – pu. is. fr.— كۆزنىڭ ئىچىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

oftalmotomi. is. fr. كۆز ئوپېراتسىيىسى.

oftalmotonometre. is. fr. كۆز بېسىم

oğulluk, – gü. is. ئوغۇللۇق، بالىلىق:
«Oğulluk böyle mi olur? — بالىلىق شۇنداق بولامدۇ؟»
oğulmak. → **Ovulmak.**
oğunmak. ① بىهوش بولماق، هوشدىن كەتمەك. ② ئىچى سېرىلماق، ئىچ ئاغرىتماق.
oğur. is. چۈرسىەت، مۆرىتى.
oğuşturmak. → **Ovuşturmak.**
oğuz. is. s. ① كۆچلۈك، بەستىلىك. ② دوست، ياخشى نىيەت ئادەم، ئاق كۆڭۈل ئادەم. ③ دېھقان، سەھرالىق. ④ ياخشى ۋە تۇغرا (ئادەم). ⑤ پاك، ساپ، تەجرىبىسىز. ⑥ ئەر ئىسمى (ئوغۇز).
Oğuz. is. öz. ئوغۇز (تۈركلەر ئەپسانىسىدا بىر قەھرىمانىنىڭ نامى. ② تۈركلەرنىڭ ئەڭ زور قەبىلىلىرىدىن بىرى ۋە ئۇنىڭغا تەۋە ئادەملەر):
«Selçuklular, Osmanlılar. Âzerilir ve orta - Asya Türkmenleri Oğuz boylarındandır — سەلجۇقلۇقلار، ئوسمانلىقلار، ئازەرلەر ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركمەنلىرى ئوغۇز ئەۋلادلىرىدىندۇر.»
Oğuzca. is. ئوغۇزلارنىڭ تىلى، ئوغۇزچە.
oh. ① قوللىنىلغان يەر ۋە ئىنتوناتسىيىگە قاراپ ھەر خىل ھېس - تۇيغۇنى بىلدۈرىدۇ، ھەيرانلىقنى بىلدۈرىدۇ. ② خۇشاللىق ۋە ھاياجانىنى بىلدۈرىدۇ:
«Oh ne güzel. — ۋاي، نېمىدېگەن چىرايلىق.»
oha. ① چوڭ ھايۋانلارنى توختىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ② تەنە ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ:
«Oha ne diyorsun? — ئوھوي، ...

ھېنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
oğalamak. ئۇۋلىماق، چاڭگىلماق.
oğan. is. تەڭرى.
oğlak. is. zool. ئوغلاق.
oğlan. is. ① ئوغۇل. ② ياش خىز- مەتچى. ③ بەچچە (ئوغۇل بالا):
« Çocukların ikisi oğlan — بالىلارنىڭ ئىككىسى ئوغۇل.
Bizim oğlanı çarşıya gönderdim, hâlâ gelmeli — ياش خىزمەتچىنى بازارغا ئەۋەتتىم، ھازىرغىچە كەلمىدى.»
oğlancı. s. is. بەچچىۋاز.
oğlancık, – gı. is. كىچىك ئوغۇل بالا.
oglancılık, – ğı. is. بەچچىۋازلىق.
oğmaç, – çı. is. ① نانىنى ياكى خېمىرنى ئىنچىكە تۇغراپ ئۇنىڭغا ياغ، ئىرىمچىك ۋە تۇخۇم ئارىلاشتۇرۇپ قايىنىتىپ قىلىدىغان بىر خىل تاماق. ② يېڭى قېتىق ئارىلاشتۇرۇلغان خېمىر.
oğrun, uğrun. z. ئوغرىلىقچە، مەخپىي ھالدا.
oğul[1], – glu. is. ① ئوغۇل، بالا. ② ئەۋلاد:
«Er oglu er, it oğlu it. — ئادەمنىڭ بالىسى ئادەم، ئىتنىڭ بالىسى ئىت.
Osman oğulları — ئوسمانىنىڭ ئەۋلادلىرى.»
oğul[2]. is. zool. بىر ئانا ھەسەل ھەرىسى بىلەن بىرلىكتە ئۇۋىنىدىن ئايرىلغان ھەرىلەر.
oğulcuk, – ğu. is. ① «ئوغۇل» سۆزىنىڭ ئەركىلەتمە شەكلى. ② تۆرەلمە، ھامىلە، ئۇندۇرمە.
oğulduruk, – gu. is. بالىياتقۇ.

نهمه دەۋاتسەن؟»

oje. is. er. بەزەك ئۇچۇن تىرناقىغا سۈرۈلگەن بويياق.

ok, – ku. is. ① ئوق، (ئوقيا ئوقى). ② هارۋا قاتارلىقلارنىڭ ئوقى. ③ پاراخود ۋە كېمىنىڭ سۇغا تاشلايدىغان تۆمۈرىنىڭ گەۋدىسى:

«Y aile atılan ok isabet etti — يا بىلەن ئېتىلغان ئوق قارىغا (نىشانغا) تەگدى.

Araba oku — «هارۋا ئوقى.

okan. s. ① زەكى، ئاقىل. ② تەكرى.

okçu. si. ① مەرگەن. ② ئوقيا ئوقى ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

okçuluk, – ğu. is. ئوق ياساش ياكى سېتىش كەسپى.

okka. is. az. ئوقىغا (1283 گرام ئېغىرلىقتا تەڭ بىر خىل ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

okkalamak. ① ئېغىرلىقنى قول بىلەن دەڭسەپ باقماق. ② بىراۋنى يۈزىدە ماختاپ ئۇچۇرماق.

okkalı. s. ① چوڭ. ② ئېغىر:

«Okkalı bir fincan — چوڭ چىنا.

Okkalı bir küfür — ئېغىر بىر ھاقارەت»

~ kahve. چوك چىنىلىق قەھۋە.

okkalik, – ğı. is. ئوققالىق:

«Okkalık kap — «ئوققالىق قاپ.

oklağı. is. → Oklava.

oklamak. ① ئوقتەك ئېتىلماق. ② ئوق بىلەن ئاتماق ياكى ياردار قىلماق.

oklanmak. ئوق بىلەن ئېتىلماق، ئوق تەگمەك.

oklava. is. نوغۇش.

oklu. s. ئوقى بولغان.

okluk,–ğu. is. ئوق خالتىسى.

okr. is. lat. قىزىل تۇپا (بويياق ئورنىدا ئىشلىتىدىغان).

okramak. كىشنىمەك (قورسىقى ئاچقانلىقتىن ياكى ئوسسىغانلىقتىن).

oksijen. is. yun. ئوكسىگېن.

oksijenlemek. بىر ماددىنىڭ تەركىبىگە ئوكسىگېن قوشماق، ئوكسىگېنلاشتۇرماق.

oksilali. is. tip. تېز سۆزلەش.

oksiput. is. tip. ئارقا مېڭە.

oksisefali. is. tip. باشنىڭ ئۈچلۈق بولۇشى.

oksifon. s. is. dilb. ئۇرغۇسى ئاخىرقى بوغۇمدا بولىدىغان سۆزلەر.

oksiyopi. is. كۆزنىڭ ئۆتكۈرلۈكى.

okşak. is. ئوخشاش، ئەينى.

okşamak. ① سىلىماق. ② ماختىماق. ③ ئاستا ئۇرۇپ قويماق. ④ ئوخشىماق، ئەسكە سالماق.

okşanmak. ماختانماق:

«Çocuk okşanmak ister — بالا ماختىنىشنى خالايدۇ.»

oktant. is. er. دېڭىزدا يۇلتۇزلارغا قاراپ يولنى بەلگىلەيدىغان سايمان.

okul. is. مەكتەپ:

«Orta okul. — «ئوتتۇرا مەكتەپ.

okuldaş. is. ساۋاقداش (ئەينى مەكتەپتە ئوقۇغان).

okullu. s. is. ئوقۇغۇچى.

okulsal. s. مەكتەپكە ئائىت.

okul. öncesi, – ni. is. مەكتەپ يېشىغا توشۇشتىن ئاۋۋالقى ۋاقىت.

okur. is. مۇشتىرى:

«Bu derginin okurları çoktur — بۇ ژۇرنالنىڭ مۇشتىرىسى كۆپ.»

okur yazar s. is. ساۋاتلىق، ئوقۇش - يېزىشنى بىلىدىغان.

okutmak, ① ئوقۇتماق. ② ئوقۇتقۇچى. ③ دەرس بەرمەك. ④ كېسەللىنى ئوقۇتماق. ⑤ ساتماق: قولدىن چىقارماق:

«Öğrencilere bazı günler tarih, bazı günler de coğrafya okutuyor — ئوقۇغۇچىلارغا بەزى كۈنلىرى تارىخ، بەزى كۈنلىرى جۇغراپىيە ئوقۇتىلىدۇ.»

okurtturmak. ئوقۇتتۇرماق.

okutman. is. لېكتور، جياڭشى.

okutmanlık, – ğı. is. لېكتورلۇق.

okutulmak. ئوقۇتۇلماق.

okuyucu. s. is. ① ئوقۇغۇچى، كىتاب خان، مۇشتىرى. ② ناخشىچى. ③ ئەزان ئېيتقۇچىسى ۋە مەۋلۇت ئوقۇغۇچى. ④ باغاق تارقاتقۇچى:

«Okuyucular gazete binası önünde taplandılar — مۇشتىرلار گېزىتخانا بىناسىنىڭ ئالدىغا يىغىلدى.»

oküler. s. fr. كۆزگە ئائىت، كۆز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

okyanus. is. yun. ئوكيان:

«Atlas okyanusu — ئاتلانتىك ئوكيان.»

ok. yılanı. is. زەھەرسىز بىر يىلان تۈرى، ئوق يىلان.

olabilen, olabilir. s. مۇمكىن بولغان، ئىمكانىيەتلىك:

«Olabilen her çareye başvurdum — مۇمكىن بولغان پۈتۈن چارىلەرنى قوللاندىم.»

olabilirlik. is. مۇمكىنلىك، ئىمكان.

olacağı. is. نورمال ياھا، ياھا:

«Bu elbisenin olacağı nedir? — بۇ كىيىمنىڭ ياھاسى قانچە؟»

olacak. s. ① بولىدىغان، ئۈيغۇن قىلىنىدىغان. ② نەتىجە، يەكۈن:

«Bu olacak iş mi? — بۇ بولىدىغان ئىشمۇ؟»

olagelmek. داۋام قىلماق، بولۇپ كەلمەك.

olağan. s. ① نورمال ② دائىملىق:

«Bu olağan işlerdendir — ① بۇ، نورمال ئىشلاردىن بىرى.

Bu olağan iş oldugu için artık alıştık — بۇ، دائىملىق ئىش بولغاچ كۆنۈپ كەتتۇق.»

olağan. dışı. s. ئادەتتىن ئالاھىدە، پەۋقۇلئاددە.

olağan. üstü. s. ① پەۋقۇلئاددە، ئالاھىدە، بۆلەكچە، ئۆزگىچە. ② كۆتۈلمىگەن:

«Olağan üstü bir başarı — ئالاھىدە بىر غەلىبە.

Olağan üstü bir toplantı — كۆتۈلمىگەن بىر يىغىن.»

olaki. z. بەلكى.

olam. is. → **Olay.**

olamamak. قىلالماسلىق، ئۇنداق قىلماسلىك.

olamaz. s. مۇمكىن بولمايدىغان. بولماس:

«Havada uçmak, eskiden insan için olamaz sanılırdı — ھاۋادا ئۇچماق ئەزەلدىن ئىنسانلار ئۈچۈن مۇمكىن بولمايدىغان ئىش سانىلاتتى.»

olamazlık, – ğı. is. مۇمكىن بولمايدىغان، بولماسلىق، ئىمكانسىزلىق:

Çalışmalarda başarısızlıga uğ- خىزمەتتە — ramanın olasılığı var مەغلۇپ بولۇش ئېھتىماللىقى تۇرىدۇ.»

olay. is. ھادىسە، ۋەقە:

«Uluslararası alanda olaylar sık sık meydana gelmektedir — خەلقئارادا ۋەقەلەرپات-پات يۈز بېرىپ تۇرىدۇ.»

olaycılık, –ğı. is. ھادىسىچىلىق (پەلسەپىدە ئوبېيكتىپ دۇنيانى ئىنكار قىلغۇچى ۋە يالغۇز ئاڭ ھادىسىلىرىنى تەبىئىي رېئاللىق دەپ ھېسابلايدىغان رېئاكسىئون سۇبېيكتىپ ئىدېئالىستىك ئېقىم).

olaylı. s. ھادىسىلىق، ۋەقەلىك:

«Olaylı bir gün oldu — ھادىسىلىق بىر كۈن بولدى.»

olaysız. is. ھادىسىسىز، ۋەقەسىز.

olcay. is. ① بەخت، تەلەي، ئىقبال. ② ئايال ئىسمى (ئولجاي).

olcum. is. ئۆزىنى دوختۇردەك قىلىپ كۆرسەتكۈچى.

oldu. bitti. is. بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار، بولغان - ئۆتكەن، رېئاللىق.

oldukça. z. يەتكۈدەك بولۇشچە، جىق:

«İki halkın dostluğu için oldukça çalıştık — ئىككى مەملىكەت خەلقىنىڭ دوستلۇقى ئۈچۈن بولۇشچە تىرىشتۇق»

oldum olasi. → **olamak.**

oldurgan. s. قىلدۇرغان.

oldurmak. ① قىلدۇرماق. ② ئۆستۈرمەك، يېتىشتۈرمەك.

olgu. is. ① ۋەقە، پاكىت، ئەمەلىيەت، بولغۇلۇق. ② ۋەقەلىك (ئەدەبىياتتا):

«Bu bir olgudur — بۇ بىر ئەمەلىيەت.

«Bunda hiç bir olamazlık yok — بۇنىڭدا ھېچقانداق ئىمكانسىزلىق مەۋجۇت ئەمەس.»

olan. s. «بولماق» پېئىلىنىڭ ئۆتكەن زامان شەكلى. ② لىق، لىك:

«İyi olan hasta — ياخشى بولۇپ قالغان كېسەل.

Üç çocuğu olan anne — ئۈچ بالىلىق ئانا.»

olanak, – ğı. is. ئىمكان، ئىمكانىيەت. مۇمكىنلىك:

«Sincana dönme olanagı var mı? شىنجاڭغا قايتىش ئىمكانىيتى بارمۇ؟»

olanaklı. s. مۇمكىنلىك.

olanaksız. s. ئىمكانسىز، مۇمكىن بولمايدىغان.

olnaksızlık, – ğı. is. ئىمكانسىزلىق.

olanca. s. پۈتۈن، پۈتۈنلەي، بولغىنىچە، بولۇشچە:

«Olanca gücüyle vurdu — پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇردى.»

olası. s. ئېھتىمالى بولغان، بولۇشى مۇمكىن بولغان.

olasıcılık, – ğı. is. ئېھتىماللىق.

olasılı. s. تەخمىنەن:

«Olasılı hesaplarla böyle önemli işlere girişilemez — تەخمىنەن ھېسابلار بىلەن بۇنداق مۇھىم ئىشلارنى قىلغىلى بولمايدۇ.»

olasılık, – ğı. is. ① ئېھتىمال. ② ئېھتىماللىق:

«Bu işin başarılması için en ufak bir olasılık bile yoktur — بۇ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن قىلچە ئېھتىمال يوق.

④ تاماملاندماق، پۈتمەك، تۈگىمەك. ⑤ ماسلاشماق، ئۇيغۇن كەلمەك. ⑥ يۈتتۈرمەك، يېڭاتماق:

«1. Her gün fırtına oluyor — هەر كۈنى بوران - چاپقۇن بولىدۇ.

2. Ekinler iyi oluyorlar — زىرائەتلەر ياخشى پىشىۋاتىدۇ.

3. Cebimde olanı ona verdim — يانچۇغۇمدا بارىنى ئۇنىڭغا بەردىم.

4. Bu işe iki yıl oldu — بۇ ئىشقا ئىككى يىل بولدى.

5. Bu şapka başıma olmiyor — بۇ بۆك بېشىمغا ماس كەلمەيدۇ.»

olmamış. s. خام، پىشمىغان، ③ بولمىغان. ② تاماملانمىغان:

«Olmamış elma — پىشمىغان ئالما.»

olmayacak. بولمايدىغان، بولمىغۇر:

«Olmayacak sözler söyledi — بولمايدىغان سۆزلەرنى قىلدى.»

olmaz. s. بولماس

«Bu iş olmaz bir iş değilki... — بۇ ئىش بولمايدىغان ئىش ئەمەسكى...»

olmazlı. s. بولماسلىق.

olmuş. s. بولغان، پىشقان، پىتىشكەن:

«Bu karpuz fazla olmuş — بۇ تاۋۇز بەك پىشىپتۇ.»

olta. is. it. قارماق يىپى.

oltacı. is. ① قارماق يىپى قاتارلىق نەرسىلەرنى ساتقۇچى. ② قارماق يىپى بىلەن بېلىق ئوۋلىغۇچى ئوستا.

olu. is. ① بىر ئەھۋالدىن يەنە بىر ئەھۋالغا ئۆزگىرىش. ② بولۇش.

oluk,— ğu. is. ① چۆش (ياغاچ)، قوش. ② نۋ (ئۆگزىدىن يامغۇر سۈيى چۈشىدىغان). ③ ھەرقانداق بىر نەرسە پۈزىتسىيەلىك (بولغۇچىلىق) تەرەپدارى.

olguculuk,— ğu. is. پۈزىتسىيەلىك (بۇرژۇئا پەلسەپىسىدە ئەڭ كۆپ تارقالغان ئىدىيالىستىك ئېقىملاردىن بىرى).

olgun. s. ① ئىشقا يارار ھالغا كەلگەن. ② چوڭىيىپ تەييار بولغان، پىشقان (مېۋە). ③ پىشىپ يېتىلگەن (ئادەم):

«Olgun bir sanatçı — يېتىلگەن سەنئەتچى.»

olgunlaşmak. ① پىشىپ تەييار بولماق (مېۋە). ② پىكىر ۋە چۈشەنچە جەھەتتە كامالەتكە يەتمەك.

olgunlaşma. is. پىشىپ يېتىلىش، كامالەتكە يېتىش.

olgunluk, — ğu. is. ① پىشىپ يېتىلگەنلىك (مېۋە). ② پىكىر ۋە چۈشەنچە جەھەتتە كامالەتكە يەتكەنلىك.

ol'gogalaksi. si. fr. سۈتسىمان ئازىيىپ كېتىشى.

oligohemi. is. fr. قانسىزلىق كېسەللىكى.

oligopsişi. is. fr. ئەقلىنىڭ زەئىپلىكى

oligotrofi. is. tip. ئوزۇقلۇقسىزلىق يېتەرسىزلىكى.

oligüri. is. fr. سۈيدۈك مىقدارىنىڭ ئازىيىپ كېتىشى.

olimpiyat. is. fr. ئولىمپىك.

olmadık. s. بولمىغان، كۆرۈلمىگەن:

«Bu olmadık iş değilki başıma olmadık işler çıkardı — بۇ بولمىغان ئىش بولدىكى، بېشىمغا بولمىغان ئىشلارنى كەلتۈردى.»

olmak. ① بولماق. ② پىشماق. ③ پەيدا بولماق، مەۋجۇت بولماق.

مؤمكن بولغان. ② بولمدؤ، ماقؤل، بولؤر:
«Bu olur işmi? — بؤ بولؤشى مؤمكن بولغان ئشمؤ؟»
oluş. is. ① بولؤش. ② تەشكل تېپش، شەكللىنىش، ئۇيۇشۇش، قۇرۇلۇش:
«Onlar bir örgüt şeklinde oluştu— ئۇلار بىر تەشكل شەكلىدە ئۇيۇشتى.»
oluşma. is. مەيدانغا كېلىش، تەشكللىنىش، شەكللىنىش، پەيدا بولۇش.
oluşmak. مەيدانغا كەلمەك، تەشكللەنمەك، شەكللەنمەك.
oluşturmak. مەيدانغا كەلتۈرمەك، شەكللەندۈرمەك.
oluşum. is. تەشكىل تېپىش، بىر پائالىيەتنىڭ داۋام قىلىشى.
olut. is. ۆەقە.
om, oma. is. تومتاق سۆڭەك.
omaca. is. → **Omça.**
ombra. is. it. تۇپا رەڭ (قەھۋە رەڭگىدە).
omça, omca, omaca. ① كۆتەك (كېسىلگەن دەرەخنىڭ كۆتىكى). ② ئۇزۇم تېلىنىڭ كۆتەك قىسمى. ③ ساغرا سۆڭىكىنىڭ بىر قىسمى.
omentit, – ti. is. er. ئۇچەيلەردىكى نېپىز پەردىلەرنىڭ ياللۇغلىنىشى.
omentum. is. tip. كىندىك ئىششىقى.
omfalorajisi. . fr. كىندىكنىڭ قانىشى.
omfalosel. is. r. كىرىز، چۇقۇق.
omlet, – ti. is. fr. ئوملەت (تۇخۇم بىلەن قىلىنىدىغان بىر خىل تاماق).
omnibüs. is. lat. ئومنىبوس (كىشىلا تۇشۇيدىغان ئات ھارۋىسى).
omtaji. is. fr. نەرسىنى خام پېيىش.

نىڭ ئۇستىگە ئويۇلغان سىزىق. ④ سۇ يۇلى، ئېرىق:
«Değirmen oluğu — تۇگمەننىڭ چۆشى (قوشى)»
oluklu. s. ① چۆشى بولغان، نەيسى بولغان. ② تال ـ تال:
«Oluklu saç — تال ـ تال چاچ
olumlamak. كېرەك قىلماق، ئىشلەتمەك.
olumlu. s. ① پايدىلىق. ② ئىجابى، ئاكتىپ. ③ قوبۇل قىلىنىدىغان، ماقۇل:
«1. Olumlu çalişmalar — پايدىلىق ئىشلار.
2. Olumlu eleştiri — ئىجابىي تەنقىد «پىسپەن».
3. Olumlu bir yanıt — قوبۇل قىلىشقا بولىدىغان بىر جاۋاب.»
olumluk, – ğu. is. تەرجىمھال.
olumsal. s. مؤمكىنلىكى بولغان.
olumsallık, – ğı. is. ئىمكان.
olumsuz. s. ① پايدىسىز، زەرەرلىك. ② (گراممماتىكىدا) پېئىلنىڭ بولؤشسىز شەكلى:
«Bu olumsuz Sonuç verir — بۇ، پايدىسىزنەتىجە بېرىدۇ.»
olumsuzluk, – gü. is. ① پايدىسىزلىق. ② (گراممماتىكىدا) بولؤشسىزلىق.
olunmak. بولماق:
«Bu ilaçla iyi olunmaz — بۇ دورا بىلەن ياخشى بولغىلى بولمايدۇ.»
oluntu. is. ① بولۇپ بولغان، ئۆتۈپ بولغان ئىش، ۆەقە، (ئەدەبىياتتا)، ئېپىزوت.
olup. bitti. is. ئۆتۈپ بولغان، قىلىپ بولغان، تۈگىگەن ئىش.
olur. s. ① مؤمكىنچىلىك، قىلىنىشى

ئۇنىڭغا بەردى.»

onalmak. ئوڭلانماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.

onaltmak. ئوڭلىماق، ياخشىلىماق، سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈرمەك.

onamak. ئۇنىماق، ماقۇل كۆرمەك، قوبۇل قىلماق.

onanmak. ماقۇل كۆرۈلمەك، قوبۇل قىلىنماق.

onar. s. ئوندىن، ھەربىرى ئون.

onar onar. z. ھەر بىرى ئوندىن.

onarım. is. ئوڭلاش، ياساش، رېمونت قىلىش، تۈزەش.

onarmak. ئوڭلىماق، ياسىماق، تۈزىمەك، رېمونت قىلماق:

«Eski bir evi onardılar — كونا ئۆيىنى ئوڭلىدى.»

onartmak. ئوڭلاتماق، ياساتماق، تۈزەشتۈرمەك، رېمونت قىلدۇرماق.

onasma. is. رىزا، رازى بولۇش.

onaşmak. ئۇنىماق، رازى بولماق، رازىلىق بىلدۈرمەك.

onat. s. ① مۇنتىزىم، رەتلىك. ② پايدىلىق. ③ ئەخلاقلىق. ④ توغرا، دۇرۇس.

onay. s. مۇۋاپىق، مۇناسىپ.

onaylamak. تەستىقلىماق، قوبۇل قىلماق:

«Parlamento antlaşmayı onayladı — پارلامېنت تۈختامنامىنى تەستىقلىدى.»

onaylanmak. تەستىقلانماق، قوبۇل قىلىنماق.

onaylı. s. تەستىقلانغان، قوبۇل قىلىنغان.

onaysız. s. تەستىقلانمىغان، قوبۇل قىلىنمىغان.

omotosi. is. fr. قەرەلدىن بالدۇر تۇغۇش.

omur. is. ئومۇرتقىلارنى بارلىققا كەلتۈرىدىغان، ئۇششاق سۆڭەكلەر:

«Boyun omuru — «بويۇن ئومۇرتقىسى.

omurga. is. ① ئومۇرتقا. ② كېمە ياكى پاراخوتنىڭ غول گەۋدىسى.

omurgalılar. is. zool. ئومۇرتقىلىقلار (يېلىنلىك ھايۋانلار، ئۇچار قاناتلار، سۈرۈنگىلەر ۋە بېلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئىسمى).

omurgasızlar is. ئومۇرتقىسىزلار.

omuz, — mzu. is. yun. مۇرە:

«Omuzları geniş bir at — مۇرىسى كەڭ ئات.

Çini Kalkındırmak için omuz omuza Çalışmak — جۇڭگونى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن مۇرىنى مۇرىگە تىرەپ ئىشلىمەك»

omuzdaş. is. شايكا، شېرىك(يامان ئىشلاردا).

omuzlamak... ① مۇرىسىگە ئالماق، ئۈستىگە ئالماق. ② مۇرىسى بىلەن ئىتتىرمەك. ③ ئوغرىلىماق، قاقتى - سوقتى قىلماق:

«1. Bu işi omuzladım — بۇ ئىشنى ئۈستىمگە ئالدىم.

2. Kapiyi omuzladı — ئىشىكنى مۇرىسى بىلەن ئىتتىردى.

3. Halları omuzladi — مالالارنى قاقتى سوقتى قىلدى.»

omuzluk, — gu. is. ① پاگون، پادۇشكا، مۇرىلىك. ② ئوپېراتسىيە ۋاقتىدا كېسەلنىڭ مۇرىسىدىن تېگىپ قويۇلىدىغان تاسما.

on. s. ① ئون (10). ② ناھايىتى جىق.

— emir. تەكرىنىڭ سىنا تېغىدىن مۇسا پەيغەمبەرگە ئەۋەتكەن بۇيرۇقلىرى.

ona. z. ئۇنىڭغا:

«Kitabı ona verdi — كىتابنى

چەچى بۇدرەدۇر.»

ongun. s. is. ① بەرىكەتلىك. ② روناق تاپقان، پاراغەتكە ئېرىشكەن. ③ بەختلىك، دۆلەتلىك. ④ قۇتلۇق، مۇبارەك. ⑤ توتەم، دۆلەت گىربىي.

ongunculuk, – ğu. is. تۆتەمىزم (مەلۇم ھايۋانغا چوقۇنۇش ياكى ئۇنى ئۆز ئەجدادى سۈپەتىدە ئۇلۇغلاش).

ongunuk, – ğu. is. مەمۇرچىلىق، ساتادەت، بەرىكەت.

onikalji. is. fr. تىرماق كېسەللىكى.

onikiparmak. bağırsağı. is. ئون ئىككى بارماق ئۆچەي.

onikitelli. is. ئون ئىككى تارلىق ساز.

onikoz. is. er. تىرماق كېسەللىكلىرىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

onlar¹. z. ئۇلار.

onlar². is. ئونلار (ھېسابتا ساناش قائىدىسى).

onluk. s. is. ① ئونلۇق. ② ئون تېپىن تۇرغان ئون دوللارلىق پۇل:

«Onluk gruplar halinde geliyorlardı — ئونلۇق گۇرۇپپا ھالىدا كېلەتتى».

onmadik. s. ① داۋا ئۇنۇم بەرمەيدىغان، تۈزەلمەيدىغان، ساقايمايدىغان. ② تەلەيسىز، ئامالسىز.

onmak. ئوڭماق، ياخشى ھالغا كەلمەك، تۈزەلمەك، ئوڭشالماق. ② خۇشال بولماق، شادلانماق. ③ كېسەلدىن ساقايماق.

onmaz, unmaz. s. ساقايماس، ئوڭماس، ئوڭشالماس. ② كۆرۈمسىز.

onomastik. is. fr. تىل ئىلمىنىڭ خاس ئىسىملار بۆلۈمى.

on. başı. is. ئونبېشى، بەنجاك (ھەربىيدە)

on. başılık, – ğı. is. ئونبېشىلىق، بەنجاكلىق.

onca. z. ئۇنىڭچە، ئۇنىڭ پىكرىچە:

«Onca, meselenin çözüm yolu kalmamıştır — ئۇنىڭچە مەسىلىنىڭ ھەل بولۇش يولى قالماپتىمىش.»

onculayın. z. ① ئۇنىڭچە. ② ئۇنىڭغا ئوخشاش:

«Onculayın bu çocuk artık adam olmaz — ئۇنىڭچە بۇ بالا ئادەم بولمىغۇدەكمىش.

Onculayın sen de başarabilirsin — ئۇنىڭغا ئوخشاش، سەنمۇ باشقا چىقىرىسەن.»

onda¹. z. ئۇنىڭدا.

onda². is. ئوندىن بىر.

ondalık,– ğı. is. s. ① ئوندىن بىر ئېلىنغان ياكى بېرىلگەن مائاش. ② ئاشلىق بېجى — ئۆشرە.

ondalıkçı. is. ئوندىن بىر مائاش ئالغۇچى.

ondan. z. ئۇنىڭدىن:

«Sen ondan daha akıllı davranmalısın — سەن ئۇنىڭدىنمۇ ئاقىلانە ھەرىكەت قىلىشىڭ كېرەك.»

ondurmak. ① ئۇنۇتماق. ② بىراۋنىڭ بەختلىك بولۇشىنى تەمىن ئەتمەك.

ondülasyon. is. fr. ئايالىلار چېچىنىڭ بۇدرىلەنگەن شەكلى.

ondülatör, – rü. is. چاچنى بۇدرىلىگۈچى (ساتىراچ).

ondüle. s. fr. بۇدرە:

«Onun saçı ondüledir — ئۇنىڭ

opera. is. it. ① ئوپېرا. ② ئوپېرا ئوينىلىدىغان يەر.

operasyon. is. fr. ① ئوپېراتسىيە. ② ھەربىي ھەرىكەت.

operatif. is. fr. ستراتېگىيە.

operatör, — rü. is. fr. ئوپېراتسىيە قىلغۇچى، جەررا ھ. ② نابورچىك.

optik. s. is. fr. ① ئوپتىك. ② يورۇقلۇق قانۇنلىرىنى ۋە يورۇقلۇقنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

optimist. s. is. ئوپتىمىست، ئۈمىدۋار (دۇنياغا ۋە تۇرمۇشقا ئىشەنچ بىلەن قارىغۇچى ئادەم).

optimum. is. fr. ئەڭ ياخشى.

opya. is. fr. ئىچىدە ئەپيۇنى بولغان مەجۇن.

opyoman. is. fr. ئەپيۇنكەش.

opyomani. is. fr. ئەپيۇنكەشلىك.

ora. is. ئۇ يەر: «Orası çok güzel — ئۇ يەر بەك ياخشى.»

orak. is. ① ئورغاق. ② ئورما. ③ ئور- ما ۋاقتى: «Orak çekiçli kızıl bayrak — ئور- غاق ـ بولقىلىق قىزىل بايراق.»

orakçı. s. is. ئورمچى.

oraklamak. ئورىماق.

oraksi. s. ئورغاق شەكىللىك.

oralı. s. ئۇ يەرلىك: «Ben sizin oralı değilim — مەن سىزنىڭ ئۇ يەرلىك ئەمەس.»

oraloji. is. fr. tip. ئېغىز كېسەللىكلىرى بىلىمى.

oramak. ① ئۆلچەپ كەسمەك. ② ئورماق. ③ ئورا كولىماق.

ons. is. er. ئونس (فرانسىيىدە 30 گرام 59 سانتىگرام، ئەنگلىيىدە 28 گرام 349 مىللىگرام ئېغىرلىق ئۆلچىمى).

onsuz. s. z. ئۇنىڭسىز: «Onsuz yaşiyamazdım — ئۇنىڭسىز ياشىيالمايتىم.»

onu. s. z. ئۇنى: «Onu görmedim. — «ئۇنى كۆرمىدىم.

onulmak. ئوڭلانماق، ئوڭشالماق، تۈزىتىلمەك، ساقايماق.

onultmak. ساقايتماق، ئوڭلاندۇرماق، تۈزەتمەك، ياخشىلاتماق.

onum. is. ساقىيىش، ئوڭشىلىش، تۈزۈلۈش، يامان ئەھۋالدىن قۇتۇلۇش.

onun. z. ئۇنىڭ: «Onun kalemi — «ئۇنىڭ قەلىمى.

onuncu. s. ئونىنچى.

onur. is. fr. شەرەپ، ئىززەت ـ نەپسى: «Onurunuza verilen sölen — شە- رىپىڭىز ئۈچۈن بېرىلگەن زىياپەت.»

onurlandırmak. ئىززەت ھۆرمىتىنى ئۆستۈرمەك.

onurlanmak. ھۆرمەت قازانماق، ھۆرمىتى ئارتماق.

onurlu. s. ئىززەتلىك، شەرەپلىك، ھۆرمەتلىك: «Onurlu bir adam — «ئىززەتلىك ئادەم.

onursal. s. پەخرىي: «Derneğimizin onursal üyesi — جەمئىيىتىمىزنىڭ پەخرىي ئەزاسى.»

onursuz. s. ئىززىتى بولمىغان، ھۆرمەتسىز.

ooloji. is. fr. يۇمۇلوگىيە (قۇش تۇخۇملىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

بىلدۇرىدىغان سىزىقلاردىن بىرى).

ordövr. is. fr. مەزە. مېۋە ـ چېۋە (زاكۇسكا ئۈچۈن يېيىلىدۇ).

ordu. is. ئارمىيە، قوشۇن، ھەربىي:
«1. Çin ordusu halkın iyi evlatlarından oluşmuştur — جۇڭگو ئارمىيىسى خەلقنىڭ ياخشى پەرزەنتلىرىدىن تەشكىل تاپقان.
2. Işçi ordusu — ئىشچىلار قوشۇنى.
3. Ordu çalışmaları — ھەربىي خىزمەت.»

ordu. buzan. s. ① پىتنە ـ پاساتچى، بۆلگۈنچى. ② ئاياغ تومۇرلىرىنىڭ ئىششىپ كېتىشىگە ببرىلگەن ئىسىم.

ordu. bozanlık, – ğı. is. پىتنە ـ پاساتلىق.

ordu. gâh. is. ھەربىي لاگېرى.

oreksijenik. is. tip. ئىشتىھا ئاچقۇچى (دورا).

oreomisin. is. tip. ئورېئومىسىن (نۇرغۇنلىغان كېسەللەرنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا).

org, – gu. is. yun. مۇزنىكا تارىخىدا ناھايىتى مۇھىم ئورنى بولغان بىر خىل ساز.

organ. is. yun. ئورگان:
«Kızıl bayrak Ç. P. M. komitesinin teorik organıdır — قىزىل بايراق جۇڭگو كومپارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ نەزەرىي ئورگىنىدۇر.
Kulak insanın dinleme organıdır — قۇلاق ئىنسانىنىڭ ئاڭلاش ئورگانىدۇر.»

organik. is. yun. ئورگىنىك.

organizasyon. is. fr. ① تەشكىلات، دېكىر ئارمىيىسىدە ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئادمىرال.

oran. is. ① نىسبەتەن، قارىغاندا. ② تاناسىپ. ③ تەخمىن:
«Bu yıl geçen yıla oranla bol ürün alındi — بۇ يىل ئۆتكەن يىلغا قارىغاندا كۆپ ھوسۇل ئېلىندى.»

orangutan. is. ئورانگۇتان (ئادەمسىمان مايمۇن).

oranlamak. ① ھېسابلىماق. ② تەخمىن قىلماق. ③ نىسبەتلىمەك، سېلىشتۇرماق، قىياسلىماق.

oranlı. is. نىسبەتلىك.

oransal. s. ئەقىلغە مۇۋاپىق.

oransız. s. نىسبەتسىز.

oransızlık, – gı. is. نىسبەتسىزلىك.

oransıya. is. fr. پورتاقال (گۈلگەر) دەرىخى.

orantı. is. ① نىسبەت. ② تاناسىپ.

orantılı. s. مۇتاناسىپ.

orası. is. ① ئۇ يەر. ② ئۇ تەرىپى، ئۇنداقلىقى:
«Ben orasını biliyorum — مەن ئۇ يەرنى بىلىمەن.
Kendilerini oldukları gibi göstermişler, orasını bilemedik — ئۆزلىرىنى راسا كۆرسىتۈپلىشتى، ئۇ تەرىپىنى بىلمىدۇق.»

oratoryo. is. ing. مۇقەددەس ئىشلار توغرۇلۇق يېزىلغان شېئىر ياكى مۇزىكا ئەسىرى.

ordinaryüs. is. lot. يۇقىرى دەرىجىلىك پروفېسسور دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

ordinat, – tı. is. lat. ئوردىنات (بىر نۇقتىنىڭ كائىناتتىكى ئورنىنى

ئۇيۇشما. قۇرۇش، تەشكىل قىلىش، ئۇيۇشتۇرۇش.

organizatör, – rü. is. fr. تەشكىلاتچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى، قۇرغۇچى.

organizma. is. fr. ئورگانىزم.

organlaşmak. ئورگانلاشماق.

organlaşmış. s. ئورگانلاشقان.

organlaştırmak. ئورگانلاشتۇرماق.

organoloji. is. fr. سازلارنىڭ تارىخى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

orgeneral, – lı. is. گېنېرال پولكوۋنىك، شائجياڭ.

orijinal, – lı. s. fr. ئورىگىنال، كۆپىيە، ئەسلى نۇسخا. ② ھەقىقىي، يېڭىسىما ئەمەس. ③ ئاجايىپ. ④ ئالاھىدە: «Orijinal bir kadın — ئاجايىپ بىر خوتۇن.»

orijinallik. is. ئالاھىدىلىك.

orkestra. is. yan. ①ئوركېستىر. ② تۈرلۈك سەھنە ئەسەرلىرىدە سازچىلارنىڭ ئولتۇرغان جايى.

orkide. is. fr. bot. ئوركىدە (چىرايلىق، گۈللۈك ۋە ساڭگىلاپ ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك).

orkinos. is. yun. بېلىقنىڭ بىر تۈرى، ئوركىنوس.

orkit, – ti. is. fr. ئوركىت (ئۇرۇقدان ئىشىقى).

orkiyalji. is. fr. ئۇرۇقدانىڭ ئاغرىشى.

orman. is. ئورمان، دەرەخزارلىق.

ormancı. is. ① ئورمانغا قارىغۇچى. ② ئورمان مۇتەخەسسىسى.

ormancıl. s. ئورمانلاردا ياشايدىغان.

ormancılık, – ğı. is. ئورمانچىلىق.

ormanlaşmak. ئورمانلاشماق.

ormanlaştırma. ئورمانلاشتۇرۇش.

ormanlık, – ğı. is. ئورمانلىق: «Tanrı dağları baştan sona kadar ormanlıktır — تەڭرى تاغلىرى پۈتۈنلەي ئورمانلىقتۇر.»

orman · sıçanı. is. ئورمان چاشقىنى، ئېتىز چاشقىنى.

ormansız. s. ئورمانسىز: «Ormansız bölge — ئورمانسىز رايون.»

ormansızlaştırma. is. ئورمانسىزلاشتۇرۇش.

ornatmak. ئورنىغا باشقىنى قويماق، يۆتكىمەك.

orografi. is. fr. ئورۇگرافىيە (تاغ يىلىمى).

orongo. is. قوتاز.

orospu. is. s. far. ① پاھىشە ئايال. ② ئەخلاقى بۇزۇق.

orospuluk, – ğu. is. ① پاھىشىلىك. ② خائىنلىق.

orostopolluk, – ğu. is. ھىيلە، مىكىر.

orsa: is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ شامالغا قارشى تەرىپى. ② كېمە ۋە پاراخوتنىڭ شامالغا قارشى تەرەپكە بۇرۇلۇشى.

orta. is. s. ① ئوتتۇرا. ② ئارا. ③ پالۋانلارنى دەرىجىگە ئايرىغاندا ئۈچىنچىسىنى «Büyük orta»، توتنىچىسىنى «Küçük orta» دەيدۇ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى. — «Yolun ortası Ortamızda bir şey yok — ئارىمىزدا بىر نەرسە يوق.»

orta. çağı. is. ئوتتۇرا زامان (ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنىدىن كېيىن 395 - يىلدىن 1453 - يىلغىچە).

④ هەر ئادەم. ⑤ هەر يەر:
«Ortalıkta kimseler kalmadı — ئەتراپتا هېچكىم قالمىدى.
Ortalık iyice aydınlaştı — ئۇپۇق (ئاسمان) خېلىلا ئاقارغانىدى.»
ortam. is. ① شەرت. ـ شارائىت. ② مۇھىت. ③ ئىچكى دۇنيا:
«Kümes hayvanları için elverişli bir ortam — ئۆي هايۋانلىرى ئۈچۈن پايدىلىق شارائىت.»
ortanca[1]**.** is. ئوتتۇرا دەرىجىلىك.
ortanca[2]**.** s. is. ئوتتۇرانچى (بالا):
«Ortancası hepsinden iyi — ئوتتۇرانچىسى ھەممىسىدىن ياخشى.»
orta.okul. is. ئوتتۇرا مەكتەپ (تولۇقسىز).
orta . oyunu. is. مەيدان ئويۇنى.
orta . öğretim. is. ئوتتۇرا ماۋارىپ.
orto.doks. is. yun. ئورتودوكس (خرىستىئان دىنىنىڭ بىر مەزھىبى).
oruç. is. far. روزا.
~ yemek. روزا تۇتماسلىق.
oruçlu. s. is. روزا تۇتقان، روزا تۇتقۇچى.
oruçsuz. s. is. روزا تۇتمىغان.
orun. is. ① مەخسۇس يەر. ② رەھ. بەرلىك ئىشخانىسى.
orunsuz. s. ـ ئىشسىز، ئاجىز، ئۆي ـ ماكانسىز.
orya. is. it. كورت قەغىزىنىڭ غىش شەكلى.
oryantal s. fr. شەرقە ئائىت، شەرقىي ئەسلىتىدىغان.
oryantalist,— tı. is. fr. شەرقشۇناس.
oski. is. ئالتۇن لىرا.

ortada. ① ئوتتۇرىدا، كۆز ئالدىدا، ھەممىگە مەلۇم، ئاشكارا:
«O henüz ortada yoktur — ئۇ ئەمدى ئوتتۇرىدا يوق.
Sonucu çok ortada bir yarışma — نەتىجىسى ئاپئاشكارا بىر مۇسابىقە.»
orta . doğu. is. ئوتتۇرا شەرق:
«Orta - doğu bölgesı — ئوتتۇرا شەرق رايونى.»
ortak,—ğı. is. ① ئورتاق. ② شېرىك. ③ كۆندەشلەر (بىر ئەرنىڭ خوتۇنلىرى):
«Ortak lisan — ئورتاق تىل.
ortakçı. is. ① ئورتاقچى. ② ھەمداستىخان، ئۇلپەت.
ortaklaşa. z. ① بىرلىكتە، باراۋەر. ② جەمئىي:
«Bu işi ikisi ortaklaşa aldılar — بۇ ئىشنى ئىككىسى بىرلىكتە ئۈستىگە ئالدى.»
ortaklaşçılık, — ğı. is. كوللېكتىپچىلىق، ئورتاقلاشما، كوللېكتىپلاشما.
ortaklaşma. is. ئورتاقلاشما، كوللېكتىپچىلىق، ئورتاقلىشىش.
ortaklaşmak. ئورتاقلاشماق، كوللېكتىپلاشماق.
ortaklık, — ğı. is. ① ئورتاقلىق. ② شىركەتلىك.
ortalamak. ① ئىككىگە بۆلۈنمەك، ئىككىگە پارچىلىماق. ② يېرىمغا بارماق، يېرىمىنى تۈگەتمەك:
«Bu yılı ortaladık. — بۇ يىلنىڭ يېرىمىنى تۈگەتتۇق.»
ortalık,—ğı. is. ① ئەتراپ. ② ئۇپۇق. ③ ئىچىدىكى ئۆي، بۆلۈم ۋە باشقا يەر.

otel. is. fr. مېهمانخانا: «دوستلۇق مېهمانخانسى. —Dostluk oteli»

otelci. is. fr. مېهمانخانا ئاچقۇچى.

otiyatri. is. fr. قۇلاق كېسەللىكى بىلىمى ۋە ئۇنى داۋالاش ئۇسۇلى.

otlak, – ğı. is. ئوتلاق، يايلاق.

otlakçı. s. تەييار تاپ، پارازىت.

otlakçılık, – ğı. is. تەييارتاپلىق، پارازىتلىق.

otlakiye. is. ئوتلاق بېجى.

otlamak. ① ئوتلاماق. ② تەييار تاپلىق قىلماق.

otlanmak. ئوتلانماق، يېيىلمەك.

otlatılmak. ئوتلاتتىلماق.

otluk,–ğu. is. ① ئوتلۇق. ② چۆپلۈك. ③ سامانلىق.

oto. is. fr. ئاپتوموبىل سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى.

otobiyografi. is. بىئوگرافىيە (تەرجىمەھال).

otobüs. is. fr. ئاپتوبۇس.

otobüsçü. is. ئاپتوبۇس شوپىرى.

otokritik. is. fr. ئۆز-ئۆزىنى تەنقىد قىلىش.

otolojist, – ti .is قۇلاق كېسەللىكلىرى مۇتەخەسسىسى.

otomatik. s. fr. ئاپتوماتىك.

otomatikleştirmek. ئاپتوماتلاشتۇرماق.

otomobil. is. fr. ئاپتوموبىل.

otonom. s. fr. ئاپتونوم، مۇختار.

otonomi. is. fr. ئاپتونومىيە، مۇختارىيات.

otopark. is. fr. گەرەج.

otorite. is. fr. ① بۇيرۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇرۇش كۈچى. ② ئابروي، ئىناۋەت.

Osmanlı. is. ئوسمان غازى تەرىپىدىن XIII ئەسىردە قۇرۇلغان ۋە دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن يېقىلغان تۈرك ئىمپېراتورلۇقى.

Osmanlıca. is. ① ئەرەب ۋە پارىس مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرى ئاستىدا، بۇ تىللاردىن كۆپلىگەن ئاتالغۇ قوبۇل قىلىنغان، ھەتتا گراماتىكا ياسىغان ۋە ئوسمانلىق پادىشاھلىقى ۋاقتىدىكى يازغۇچىلار بىلەن شائىرلار قوللانغان تۈركچە تىلغا بېرىلگەن نام، ئوسمانلىقلارغا خاس ئۇسلۇب ياكى تىل.

Osmanlılar. is. ئوسمانلىق دۆلىتى ياكى پادىشاھلىقى.

Osmanlılık, – ğı. is. ① ئوسمانلىق. ② ئوسمانلىقلار.

osurgan. s. is. ئوسۇرغان، ئوسۇرغاق.

osurmak. ئوسۇرماق.

osuruk, – ğu. is. ئوسۇرۇق.

ot[1]**, – tu.** is. ① ئوت – چۆپ. ② زەھەر، ئوغا. ③ دورا.

ot[2]**, – du.** is. ئوت، ئاتەش.

otacı. is. دوختۇر، تېۋىپ.

otacılık, – ğı. is. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىق.

otağ, ortak. is. كەڭ ۋە ئېگىز بېزەكلىك چېدىر.

otakçı. is. ① چېدىر ياسايدىغان ۋە ساتىدىغان كىشى. ② چېدىر تىكىدىغان ئەسكەر.

otalamak. ① زەھەرلىمەك. ② داۋالىماق.

otalji. is. fr. قۇلاق ئاغرىقى.

otamak. كېسەلنى ساقايتماق، داۋالىماق.

otarmak. ئوتلاتماق.

otçul. is. ئوت يېگۈچى ھايۋانلار.

otoskop. is. قۇلاق پەردىلىرىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

ot . söken. is. ئوتاش ماشىنىسى.

otsuz. s. ئوتسىز، ئاتەشسىز.

oturacak, — ğı. is. ئورۇندۇق (هەرخىل).

oturak, — ğı. is. ① ئولتۇرىدىغان يەر ۋە نەرسە. ② نەرسىنىڭ تېگى. ③ قېيىق هەيدىغۇچىنىڭ ئورۇندۇقى. ④ تەرەت قاچىسى. ⑤ ئولتۇرۇش، مەشرەپ، بەزمە. ⑥ پېنسىيىگە چىققۇچى، پېنسىيە پۇلى ئالغۇچى. ⑦ ئېگەرنىڭ ئولتۇرىدىغان قىسمى.

oturaklı. s. ① چىڭ تۇرىدىغان، مىدىرلىمايدىغان. ② مۇستەھكەم، چىڭ، مەھكەم. ③ ئېغىر بېسىق. ④ سالماقلىق:

«1. Oturaklışişe — مىدىرلىمايدىغان شىشە.

2. Oturaklı bir adam — ئېغىر بېسىق بىر ئادەم.

3. Oturaklı bir yanıt verdi — سالماقلىق بىر جاۋاب بەردى.»

oturmak. ① ئولتۇرماق. ② بىر يەردە ساقلىماق، بىر يەردە ئولتۇرۇپ تۇرماق. ③ ماسلاشماق، ئۇيغۇن كەلمەك، ماس كەلمەك. ④ ئۆزۈنىڭ قىلمۇالماق. ⑤ يەرلەشمەك، ماكان تۇتماق. ⑥ چۆكمەك، پاتماق، تۆۋەنلىمەك:

«1. Sandalyeye oturmak — ئورۇنغا دۇققا ئولتۇرماق.

2. Bir saatten beri oturuyurum — بىر سائەتتىن بېرى ئولتۇرۇۋاتىمەن.

3. Kapak tencereye oturdu — تۇۋاق قازانغا ماس كەلدى.

4. O yeni şehirde oturacak — ئۇ، يېڭى شەھەردە ئولتۇرىدۇ.»

oturtmak. ① ئولتۇرتماق. ② يەرلەشتۈرمەك. ③ تىكمەك. ④ چۆكتۈرتمەك، پاتقۇزماق، تۆۋەنلەتمەك.

oturulmak. ئولتۇرۇلماق:

«Bu evde oturulmaz — بۇ ئۆيدە ئولتۇرغىلى بولمايدۇ.»

oturum. ① بىرقانچە كۈن داۋام قىلغان يىغىن ئاربلىقىدىكى يىغىلىش. ② ئولتۇرۇش:

«Kongrenin dünkü oturumunda güzel öneriler ileri sürüldü — قۇرۇلتايىنىڭ تۈنۈگۈنكى يىغىنىدا ناھايىتى ئوبدان تەكلىپلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.»

oturuşlu. s. ئولتۇرۇشلۇق، ئولتۇرۇشقا يارايدىغان.

oturuşmak. پەسەيمەك، ئاستىلاشماق.

otuz. s. ئوتتۇز.

otuzar. s. ئوتتۇزچە:

«Otuzar kişilik bir toplantı — ئوتتۇزچە كىشىلىك يىغىن.»

otuzuncu. s. ئوتتۇزىنچى.

ova. is. تۈزلەڭلىك:

«Turfan ovası — «تۈرپان تۈزلەڭلىكى.

oval. s. fr. تۇخۇم شەكلىدە، تۇخۇمسىمان، يۇمىلاق:

«Oval masa görüşmeleri yapıldı — يۇمىلاق شىرە سۆھبىتى ئۆتكۈزۈلدى.»

ovalamak, oğalamak. ئەزمەك، پارچىلىماق، ئۇۋلىماق:

«Gözlerini ovaladı — كۆزلىرىنى ئۇۋلىدى.»

ovalanmak. ئۇۋۇلانماق.

ovalatmak. ئۇۋۇلاتماق.

ovlamak. ئېتىلماق:

«Kedi tavuğa ovladi — مۈشۈك توخۇغا ئېتىلدى.»

④ ئۇستىخانلارنىڭ ئۈگسى.

oynamak. ① ئويناماق. ② قىمىلدىماق. ③ ۋاقىتنى بىوشقا ئۆتكۈزمەك. ④ ئۆزگەرتمەك. ⑤ ئالدىماق. ⑥ جارى قىلماق، كۆرسەتمەك. ⑦ رول ئېلىپ چىقماق، رول ئالماق. ⑧ قىمارىدا ئۇتۇق تۇرماق. ⑨ ئۇسسۇل ئويناماق، تانسا ئويناماق. ⑩ كۆڭلىنى خۇش قىلماق، كۆڭلىنى ئاچماق:

«1. Çocuklar oynamaktan neşeleniriler — بالىلار ئويۇندىن خۇشاللىنىدۇ.

2. Bu bebeğin kolları oynar — بۇ بوۋاقنىڭ قوللىرى ئويناپىدۇ.

3. Bunların fiyatı iki ile üç lira arasında oynar — بۇلارنىڭ باھاسى ئىككى بىلەن ئۈچ لىرا ئوتتۇرىسىدا ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

4. Arkadaş rölünü çok iyi oynuyor — يولداش رولىنى ناھايىتى جارى قىلىدۇ (ئويۇندا).»

oynamaz. s. قىمىلدىمايدىغان.

oynanmak. ئويناللماق.

oynar. s. مىدىرلاپ تۇرىدىغان.

oynaş. is. ئويناش، ئاداش (ئويناشلارنىڭ ھەربىرى).

oynaşmak. ① ئويناشماق، بىر - بىرى بىلەن ئويناماق. ② مۇھەببەتلەشمەك.

oynatılmak. ئويندىتىلماق.

oynatmak. ① ئويناتماق. ② ئويۇن بىلەن گوللىماق. ③ ئەقلىنى يوقاتماق. ④ سەھنىگە قويماق. ⑤ مىدىرلاتماق.

oynaya, oynaya. z. خۇشال بولار، خۇشال بولار، خۇشاللىق بىلەن.

oyrum. is. بەدەن، ۋۇجۇد.

oyrumsal. s. بەدەنگە ئائىت.

ovmak. سۈرتمەك:

«Tencereyi tam zamnında ovmalı — قازانىنى ۋاقتىدا سۈرتۈش كېرەك.»

oy. is. ① ئوي، ئاۋاز:

«Oy vermek — ئاۋاز بەرمەك.

oya. is. ① كەشتە. ② گۈللۈك جىيەك، ھاشىيە.

oyacı. is. كەشتىچى، كەشتە تىككۈچى.

oyalamak. ① گوللىماق. ② كەپىنەك سۈرمەك. ③ ئوينىتماق:

«Çocuğu oyaladılar — بالىنى گوللىدى.»

oyalanmak. ① گوللانماق. ② ۋاقىتنى بىكارغا ئۆتكۈزمەك.

oydaş. s. پىكىرداش، ئويداش.

oylanmak. ئاۋاز بەرمەك، ئاۋازغا قويماق.

oylaşım. is. ① مۇزاكىرە. ② مۇھاكىمە.

oylaşmak. مۇزاكىرە قىلماق.

oyluk, uyluk. is. يوتا (پۇت).

oylum. s. ① ئويۇلغان (نەرسە). ② چوڭقۇر ئويۇق. ③ ھەجىم. ④ چوقۇر (چېچەك ئىزى).

oyma. is. ① ئويۇش. ② ئويما:

«Oyma yazı — ئويما خەت.

oymacı. is. ئويمىكەش، ئويمىچى.

oymacılık, - ğı. is. ئويمىچىلىق.

oymak[1]. ① ئويماق. ② قازماق:

«Gömleğin yakasını oymak — كۆڭلەكنىڭ ياقىسىنى ئويماق.»

oymak[2]. ئايماق، قەبىلە.

oymalı. s. ئويمىلىق.

oynak. s. ① بىر جايدا تۇرالمايدىغان. ② قارارسىز، ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان. ③ يېنىك (خوتۇن - قىزلار ھەققىدە).

Kukla oyunu gördün mü? — قونچاق ئويۇنىنى كۆردۈڭمۇ؟»

oyunbaz. s. ① قىزىق ئويۇن كۆرسەتكۈچى. ② ئويۇنچى. ③ ھىيلىگەر.

oyunbazlık, – ğı. ھىيلىگەرلىك.

oyuncak, – ğı. is. o. ئويۇنچۇق، قوغۇچاق، ئەھمىيەتسىز ۋە ئاسان ئىش. ③ ئىرادىسىز:

«Herkesi kendi oyuncağı yapmak ister — ئۇ ھەممىلا كىشىنى ئويۇنچۇق قىلىشنى خالايدۇ.»

oyuncakçı. is. s. ئويۇنچۇق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

oyuncu. is. ① ئويۇنچى. ② ئويۈن ئوينىغۇچى. ③ رول ئالغۇچى، ئارتىس.

oyuntu. is. ① ئويۇلغان قىسىم، ئويما. ② چوڭقۇر، ئويۇق. ③ غار:

«Gömleğin kol oyuntusu iyi açılmamış — كۆڭلەكنىڭ قولتۇق ئويمىسى ئوبدان ئېچىلماپتۇ.»

ozan. is. ① خەلق شائىرى. ② شائىر.

ozansı. s. شائىرانە.

ozansılık, – ğı. is. شائىرانىلىق.

oysa, oysaki. ھالبۇكى، ئۇنداق بولسا:

«Mehmet onu tabancayla vurup öldürüyor, oysa tabanca her zaman attığını vurmaz — مۇھەممەت ئۇنى تاپانچا بىلەن ئۇلتۇردى، ھالبۇكى تاپانچا دائىم ئاتقانغا ئەگمەيدۇ.»

oyuk, – ğu. s. is. ① ئويۇلغان، ئويۇق، ئېچى بوش. ② مېۋە ۋە چىشنىڭ كاۋىكى. ③ غار، ئۇن. ④ تۆشۈك.

oyuklu. s. چوڭقۇرلۇق، ئويۇقلۇق، كاۋاك.

oyulmak. ئويۇلماق.

oyulgalamak. قول بىلەن تىكمەك.

oyum. is. ① ئويۇم، ئويۇش، كېسىش. ② ئويۇلغان يەر:

«Tünel açmak için bu dağın oyumu iki ay sürdü — تەشمە (تونۇل) تېشىش ئۈچۈن بۇ تاغنىڭ كېسىشكە ئىككى ئاي ۋاقىت كەتتى.»

oyun. is. ① ئويۇن، ② تانسا، ئۇسسۇل. ③ ھىيلە سىھىر:

«Satranç çok iyi oyundur — شاھمات ناھايىتى ياخشى ئويۇن.

Ö.ö

ö.Ö[1], – 19 ئۆ (تۆرك ئېلىپبەسىنىڭ 19 – هەرپى).

ö[2]. يىرگىنىش، زېرىكىش تۇيغۇسىنى ئىپادىلەيدۇ:

«Ö, ne pis koku — ئوھ نېمىدېگەن سېسىق پۇراق.»

öbek, – ği. is. ① تۆپ – تۆپ، گۇرۇپپا:

«Halk oraya buraya öbek öbek oturmustu — خەلق ئۇ يەر – بۇ يەردە توپ – توپ بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ.»

öbür. s. ① باشقا، باشقا بىرى. ② ئۆگۈن:

«Öbür adam ne dedi? — يەنە بىر ئادەم نېمە دېدى؟

Öbür gün gideceğim — ئۆگۈنە لۇققە كېتىمەن.»

~ dünya. يەنە بىر (ئىككىنچى) دۇنيا.

öbürkü, öbürsü. يەنە بىرى، باشقىسى، ئۇ قىسى، ئىككىنچىسى:

«Bu iş öbürküne uymuyor — بۇ ئىش يەنە بىرىگە ئۇيغۇن ئەمەس.»

öbürü. يەنە بىرى، باشقىسى، ئۇ كىشى ياكى ئۇ نەرسە.

öcü. is. (بالىلار تىلىدىن) ھۆجۇ (جىن).

öç, öc. is. ئۆچ، ئىنتىقام:

«Milletin öçünü almak — مىللەتنىڭ ئىنتىقامىنى ئالماق.»

öd[1]. is. ئۆت (ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ).

öd[2]. is. ئارچا.

öd. ağacı. is. ئارچا دەرىخى.

ödemek. ① ئۆتىمەك. ② تۆلىمەك:

«İnsan ödeyemiyeceği bir borc altına girmemeli — ئادەم تۆلىيەلمەيدىغان دەرىجىدە قەرزدار بولماسلىقى لازىم.»

ödenek, – ği. is. چىقىم، راسخود پۇل، خىراجەت.

ödenmek. تۆلەنمەك:

«Borç ödenir kira ödenmez — قەرز تۆلىنەر، كىرا تۆلەنمەس.»

ödenti. is. بەدەل.

ödeşgödeşolmak. تۆلەشمەك.

ödeşmek. ئېلىم – بېرىمنى تۇگەتمەك.

ödetmek. تۆلەتمەك:

«Borcunu bana ödetti — قەرزنى ماڭا تۆلەتتى.»

ödev. is. ① ۋەزىپە. ② بۇرچ، مەجبۇرىيەت. ③ تاپشۇرۇق:

«Öderi gerçekleştirmek — ۋەزىپىنى ئاتقۇرماق.»

ödevcil. s. ۋەزىپە ئورۇنلىغۇچى.

ödevli. s. ۋەزىپە يۈكلەنگەن.

ödlek. s. is. قورقاق، يۈرەكسىز.

ödleklik, – ği. is. قورقاقلىق، يۈرەكسىزلىك.

ödül. is. مۇكاپات.

~ alan şair — مۇكاپات ئالغان شائىر.

ödün. is. ① تۈزەشتۈرۈش، رېمونت

ئالمي ماتاريپ، ئۇنىۋېرسىتت ۋە ئالىي مەكتەپلەردە ئېلىپ بېرىلىدۇ.»

öğrenmek. ئۆگەنمەك.② بىلىم ئالماق، قابىلىيەتنى ئارتتۇرماق. ③ ئۇقماق، بىلمەك:

«Dersini ögrenmek — دەرسىنى ئۆگەنمەك.

Soruşturdum, amâ bir şey öğrenemedim — سۇرۇشتۇردۇم، ئەمما بىر نەرسە ئۇقالمىدىم.»

öğrenmelik, – ği. is. ئوقۇش پۇلى (ئوقۇغۇچىغا ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن بېرىلىدىغان).

öğreti. is. مەسلەك، يول، ئىزىم، تەلىمات.

öğretici. s. دىداكتىك، پەندى – نەسىھەت، تەربىيەۋى.

öğreticilik, – ği. is. ئوقۇتقۇچىلىق، ئۆگەتكۈچىلىك.

öğretilmek. ئۆگىتىلمەك.

öğretim. is. ماتاريپ:

«Çinde ögretim ilerliyor — جۇڭگودا ماتاريپ ئىشلىرى راۋاج تېپىۋاتىدۇ (ئىلگىرىلەۋاتىدۇ).»

öğretke. is. پىداگوگىكا.

öğretmek. ① ئۆگەتمەك. ② قابىلىيەتنى ئارتتۇرماق. ③ تەربىيە بەرمەك، تەلىم بەرمەك:

«1. Maksat onlara bir şey öğretmektir — مەقسەت ئۇلارغا بىر نەرسە ئۆگەتمەك.

2. Dutar çalmayi ögretmek — دۇتار چېلىشنى ئۆگەتمەك.

3. Bana hakıkati öğrettiniz — ماڭا ھەقىقەتنى ئۆگەتتىڭىز.»

قىلىش، ياساش، تۇزەش. ② تۆلەش، تولدۇرۇش، زىيانىنى تۆلەش.

ödünç. s. ① ئۆتنە. ② قەرز:

«Ödünç vermek. قەرز بەرمەك.

ödünlemek. تۆلىمەك.

ödünlü. s. قەرزدار.

öf. بەزمەك، يىرگىنىچ تۇيغۇسىنى بىلدۈرىدۇ:

«Öf ne pis koku — نېمىدېگەن سېسىق پۇراق.»

öfke. is. غەزەپ، خاپا، ئاچچىق.

öfkeci. is. s. جىلىخور، خاپىغان، مىجەزى چۈس.

öfkelendirmek. غەزەپلەندۈرمەك:

«Bu eylem beni öfkelendirdi — بۇ ھەرىكەت مېنى غەزەپلەندۈردى.»

öfkelenmek. غەزەپلەنمەك، خاپا بولماق، جىلى بولماق، ئاچچىقلانماق.

öfkeli. s. غەزەپلەنگەن، ئاچچىقلانغان، جىلى بولغان.

öğe. is. ① ئۇنسۇر، ئېلېمېنت.

öğle. is. چۈش (ۋاقىت):

«Öğle yemeği — چۈشلۈك تاماق.

öğlen. is. چۈش ۋاقتى.

öğlenci. s. چۈشتىن كېيىن ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

öğleyin. چۈش ۋاقتى، چۈش مەزگىلى.

öğmek. → **Övmek.**

öğrenci. is. ئۆگەنگۈچى، ئوقۇغۇچى.

öğrencilik, – ği. is. ئوقۇغۇچىلىق.

öğrenek, – ği. is. ئىبرەت، ساۋاق.

öğrenilmek. ئۆگىنىلمەك.

öğrenim. is. ماتاريپ:

«Yüksek öğrenim ünivesitelerde ve yüksek okullarda sağlanır —

«Öhö bak ona — «ئوهوي قارا ئۇنىڭغا.
ökçe. is. ئۆكچه، پاشنا.
ökçeli. is. ئۆكچىلىك، پاشنىلىق:
«Ökçeli ayakkabı — ئۇكچىلىك ئاياغ.»
ökçesiz. s. ① ئۆكچىسىز، پاشنىسىز. ② يېسى تاپان.
öke. is. داهى، دانا.
ökse. is. yun. يېپىشقاق، مەجۇن. ② مەجۇن سۈرۈلگەن تاياق. ③ ئەرلەرنى جەلپ قىلىشقا ماهىر ئايال.
öksü. is. چالا كۆيگەن ئۆكۈن.
öksürmek. ① يۆتەلمەك. ② يۆتەل بولۇپ قالماق.
öksürtmek. يۆتەلدۈرمەك:
«Sigara dumanı beni öksürtur — تاماكا ئىسى مېنى يۆتەلدۈرىدۇ.»
öksürtücü. s. يۆتەلدۈرگۈچى.
öksürük, – ğü. is. يۆتەل.
öksürüklü. s. كۆپ يۆتەلىدىغان، يۆتەل كېسەللىكىگە يولۇققان.
öksürük · otu. is. يۆتەل ئوتى (يۆتەلنى توختىتىدىغان دورىلىق ئوت).
öksüz. s. is. ① يېتىم. ② يالغۇز، هېچكىمى يوق:
«Buralarda öksüz kaldım — بۇ يەردە يالغۇز قالدىم.»
öksüzlük, – ğü. is. يېتىملىك، يالغۇزلۇق.
öküz, – zü. is. ① ئۆكۈز. ② مۆڭگۈز. دۆت.
öküzlük, – ğü. is. مۆڭگۈزلۈك، دۆتلۈك.
öküz. soğuğu. is. 4 - ئايىنىڭ 15 - كۈنىدىن 21 - كۈنىگىچە داۋام قىلىدىغان باهار سوغۇقى.

öğretmen. is. ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم.
öğretmenlik, – ği. is. ئوقۇتقۇچىلىق، مۇئەللىملىك.
öğretsel. s. پىداگوگىكىغا ئائىت.
öğün. is. ① قېتىم، نۆۋەت، ۋاق. ② ئالدىدا:
«Günde üç öğün yemek yiyiyoruz — كۈندە ئۈچ ۋاق تاماق يەيمىز.»
öğünmek. → **Övünmek.**
öğür. s. ① قۇرداش. ② كۆڭۈلدىكى، ئادەتلەنگەن. ③ تەبىقە، گۇرۇھ.
öğürleşmek. كۆڭۈلدىكى، ئادەتلەنمەك.
öğürlük, – ğü. is. ئۆگەنگەن، ئادەتلەنگەن، كۆڭۈلدىكى.
öğürmek. ① هۆ قىلماق. ② هۆركىرەمەك، مۆرىمەك (كالا).
öğürtlemek. ① تاسقىماق، تاللىماق. ② تاللاپ تەيىنلىمەك.
öğürtmek. هۆ قىلدۇرماق.
öğürtü. is. هۆ، قەي.
öğüt. is. نەسىهەت.
öğütçü. s. is. نەسىهەت قىلغۇچى.
öğütlemek. نەسىهەت قىلماق.
öğütlük, – ğü. is. قىسسە، هېكايە.
öğütmek, övütmek. ① ئۇۋاتماق، يانجىماق، تالقان قىلماق. ② سىكدۈرەمەك، هەزىم قىلماق:
«Sağlam midesi var ne yese öğütüyor — ئاشقازىنى ياخشى، نېمە يېسە شۇ سىكىدۇ.»
öğütülmek. ئۇۋىتىلماق، تالقان قىلىنماق، يانجىلماق:
«Buğday öğütüldü — بۇغداي يەنە جىلدى.»
öhö. ئوهوي، ئوهۇ...:

öl. is. ① هۆل، نەم. ② نەم يەر.

ölçek, – ği. is. ① كۈره، شەكل. ② ماشستاب.

ölçer. is. كۆسەي، ئوت كولىغۇچى تۆمۈر.

ölçermek. ئۆچۈپ كېتىۋاتقان ئوتنى ياكى قۇنجا تماق.

ölçmek. ① ئۆلچىمەك. ② ئويلىنىپ قىلماق. ③ قىياس قىلماق:

«Buğdayı ölçmek — بۇغدايىنى ئۆلچىمەك.»

ölçü. is. ① ئۆلچەم، بىرلىك. ② نورما:

«Metre, kilo, litre, birer ölçüdür — مېتر، كىلو، لىتر، بىرەر ئۆلچەمدۇر.

Hiçbir şeye ölçüyü aşmamalı — ھەرقانداق نەرسە نورمىدىن ئېشىپ كەتمەسلىك لازىم.»

ölçtürmek. ئۆلچەتمەك:

«Alacağınız kumaşı ölçtürdünüz-mü? — ئالىدىغان رەختنى ئۆلچەتتىڭىزمۇ؟»

ölçülemek. ① رەتلىمەك، رەتكە سالماق. ② ماسلاشماق.

ölçülmek. ئۆلچەلمەك.

ölçülü. s. ① ئۆلچەلگەن. ② نورمىلىق. ③ مۆتىدىل.

ölçüm, – mü. is. ① ئۆلچەش. ② ئۆلچەم، ئۆزۈن قىسقىلىق. ③ سىلىشتۇرما، تەخمىن:

«Bu alanın ölçmü iki kilometre kadardir — بۇ يەرنىڭ ئۆلچىمى ئىككى كىلومېتىرچە كېلىدۇ.»

ölçümlemek. مۇھاكىمە قىلماق، ئويدان چۈشەنمەك، ئويدان ئويلانماق. ② تەقدىر لەنمەك.

ölçüsüz. ① ئۆلچەلمىگەن. ② ھېسابسىز لانمىغان. ③ ناھايىتى چوڭ، ھېسابسىز. ④ ئورۇنسىز.

«Ölçüsüz konuşmak — ئورۇنسىز سۆز قىلماق.»

ölçüşmek. ئۆلچەشمەك، سىلىشتۇرۇشماق، تەڭلەشمەك.

ölçüştürmek. ① ئۆلچەشتۈرمەك، ئۆلچەتتۈرمەك. ② تەڭلەشتۈرمەك، بويلاشتۇرماق، سىلىشتۇرماق.

ölçüt, – tü. is. ① ئۆلچەم. ② بەلگە:

«Bir adamın harcadığı her zaman servetinin ölçutu olamaz — بىر ئادەمنىڭ خەجلىگىنى ھەمىشە ئۇنىڭ بايلىقىنىڭ بەلگىسى بولالمايدۇ.»

öldürmek. ① ئۆلتۈرمەك. ② بەك ھارماق. ③ بوشقا ئۆتمەك:

«Bu yol bizi oldürdü — بۇ يول بىزنى بەكمۇ ھارغۇزدى.

Bütün bir günü öldürdük — پۈتۈن بىر كۈننى بوش ئۆتكۈزدۇق.»

öldürtmek. ئۆلتۈرتمەك.

öldürücü. s. ئۆلتۈرگۈچى:

«Öldürücü hastalık— ئۆلتۈرىدىغان كېسەل.»

öldürülmek. ئۆلتۈرۈلمەك.

öldürüşmek. ئۆلتۈرۈشمەك.

ölef. is. ئۆلتۈرگۈچى كېسەللىكلەرنىڭ يۇقۇشى.

öleyazmak. ئۆلەر ھالەتكە كەلمەك.

ölgün. s. ئۆلۈك.

ölker. is. بۇ مەزى قاتارلىق رەختلەرنىڭ تەۋىتى ۋە شاپتۇلا قاتارلىق

② جەزمەن ئۆلمەدىغان، تىرىك قالمايدىغان. ③ ئىنسان.

~ **dünya.** پانى دۇنيا.

ölümlük, – ğü. is. ئاخىرەتلىك، ئۆلۈملۈك.

ölümsek. s. ئۆلۈمگە يېقىنلاشقان، ئۆلۈشكە ئاز قالغان، ئۆلۈمتۇك.

ölümsüz. s. ئۆلمەيدىغاندەك.

ölümsüzlük, – ğü. is. ئۆلمەسلىك. ② ئەبەدى، مەڭگۈ.

ölünmek. ئۆلمەك:

«Yurt uğruna ölünür — ۋەتەن ئۈچۈن ئۆلۈش كېرەك.»

ömr is. → **Ömür.**

ömür, – mrü. is. ar. ـها ① ئۆمۈر. ② ھايات. ③ سەمىمىلىك، يېقىمسىزلىق. ③ بەختلىك. ④ غەلىتە، بىئەپ:

«Bu adamın arkadaşlığı ömürdür — بۇ ئادەمنىڭ دوستلۇق ى سەممىدۇر.»

ömürlü. s. ئۆمۈرلۈك، ئۆمرى ئۇزۇن.

ömürsüz. s. ئۆمۈرسىز، ئۆمرى قىسقا.

ön. is. ① ئالدى. ② كېلىچەك زامان. ③ ئوچۇقچىلىق. ④ باش تەرەپ، ئەڭ يۇقىرى قىسىم. ⑤ كىيىم كېچەكنىڭ ئالدى تەرىپى. ⑥ باشلانغۇچ زامان. ⑦ مۇساپە:

«Evin önü bahçe — ئۆينىڭ ئالدى باغچا.

Önümüzdeki kış soğuk olacak — ئالدىمىزدىكى قىش سوغۇق بولغىدەك.»

ün. ayak. is. باشلامچى، يول باشلىغۇچى.

ön. bilgi. is. باشلانغۇچ بىلىم، دەسلەپكى بىلىم.

مېۋىلەرنىڭ ئۇستىدىكى تۈك.

ölmek. ① ئۆلمەك. ② سولاشماق. ③ قاتتىق قىينالماق. ④ قىممەتسىنى يوقاتماق، ۋاقتى ئۆتمەك:

«Bu çiçekler çabuk ölür — بۇ گۈللەر تېزلا سولىشىپ قالىدۇ.»

ölmez. s. ① ئۆلمەس، چىدامسىز، بەك چىلك:

«Ölmez bir eser — ئۆلمەس بىر ئەسەر.

Ölmez bir kumaş bu — بۇ چىدامسىز رەخت.»

ölmezlik, – ği. is. ئۆلمەسلىك.

ölmez. oğlu, – nu. s. چىدامسىز نەرسە ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ:

«Bu kumaş ölmez oğlu — بۇرەخت چىدامسىز.»

ölmüş. s. ① ئۆلگەن. ② ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن.

ölü. s. ① ئۆلۈك، مېيىت. ② ۋاقتى ئۆتكەن، قېلىپ قالغان. ③ ئۆلۈك ھايۋان (تاپ):

«Ölü diller — ئۆلگەن تىللار.

ölük. s. ھالسىز.

ölüm, – mü. is. ① ئۆلۈم، ۋاپات. ② ئۆلۈم جازاسى. ③ كۈچ قۇۋۋەتنىڭ ئازىيىشى. ④ يوقىلىش:

«Her hastalığın sonu ölüm değildir — ھەممە كېسەلنىڭ ئاقىۋىتى ئۆلۈم ئەمەس.»

~ **kalım savaşı.** ھايات ـ مامات كۈرىشى.

ölüm · eri. is. جاندىنى ئالقانغا ئېلىپ يۈرگۈچى.

ölümlü. s. is. ① بەك خەتەرلىك.

كۆزگۆچى.

ön – ek. is. dilb. ئاشۇرۇش قوشۇمچىسى: «Kıp - kırmızı sözündeki «kıp» önektir — قىپقىزىلدىكى «قىپ» ئاشۇرما قوشۇمچىسىدۇر.»

önel. is. مۆھلەت.

önem. is. ئەھمىيەت، ئېتىبار، قەدىر - قىممەت: «Buna önem verilmelidir — بۇنىڭغا ئەھمىيەت بېرىلىشى كېرەك. Bir kimsenin önemi — بىرىنىڭ قەدىر - قىممىتى.»

önemli. s. ① مۇھىم. ② ئەھمىيەتلىك، قىممەتلىك. ~ **Çalişmalar** ئەھمىيەتلىك خىزمەتلەر.

önemsemek. ئېتىبار بەرمەك. ② ئەھمىيەت بەرمەك.

önemsiz. s. ئەھمىيەتسىز، ② ئېتىبارسىز.

önemsizlik, – ği. is. ئەھمىيەتسىزلىك. ② ئېتىبارسىزلىق.

önerge. is. تەكلىپنامە. ② لايىھە.

önergi. is. تەكلىپ.

öneri. is. تەكلىپ: «Başkana bir öneri ileri sürdüm — رەئىسكە بىر تەكلىپ بەردىم.»

önermek. تەكلىپ قىلماق، تەكلىپ بەرمەك.

öneze. is. ئۇۋچى مۆكۈنىدىغان يەر.

öngörmek. كۆزدە تۇتماق، نەزەرگە ئالماق، پىلانلىماق: «Halk ekonomisinin kalkınmasını öngören tez — خەلق ئىگىلىكىنىڭ راۋاجلىنىشىنى نەزەرگە ئالغان لايىھە.»

ön. görü. is. يىراقنى كۆرۈش.

önce. z. ئاۋۋال: «Ben önce geldim — مەن ئاۋۋال كەلدىم.»

öncecilik, – ği. is. ئالدىن بىلەرلىك.

önceden. z. ئالدىندىن، ئالدىن، ئاۋۋالدىن: «Önceden bilmiyordu,sonra öğrendi — ئالدىندىن بىلمەيتتى، كېيىن ئۆگەندى.»

önceki. s. ئاۋۋالقى: «Önceki gün. «ئاۋۋالقى كۈن.

öncel. s. is. ئەجدادلار. ② قەدىمكىلەر.

öncelemek. ئالغا سۈرمەك.

öncelik, – ği. is. بىر نەرسىنىڭ باشقا نەرسىدىن ئاۋۋال بولۇشى. ② زاكالەت (پۇل).

öncesiz. is. دەسلەپكىسى بولمىغان.

öncesizlik, – ği. is. ئەزەل.

öncü. is. ئاۋانگارت، ئىلغار، نەمۇنىچى: «Komünistler proleteryanın öncüleridir — كوممۇنىستلار پرولېتارىياتنىڭ ئاۋانگارتىدۇر.»

öncülük, – ğü. is. ئاۋانگارتلىق، ئىلغارلىق، نەمۇنىلىك.

öndelik, – ği. is. ئاۋانىس، ئالدىن بېرىلگەن پۇل.

önder. is. داھى، رەھبەر: «Marks proleteryanın yüce önderidir — ماركس پرولېتارىياتنىڭ ئۇلۇغ داھىسىدۇر.»

önderlik, – ği. is. رەھبەرلىك: «Partinin önderliği — پارتىيە رەھبەرلىكى.»

öndüç, – çü. is. خۇش خەۋەر يەتـ

ön. görülü. is. يىراقنى كۆرۈشلۈك.
öngü. is. چىداش لىق بېرىش، پۈت دەسسەپ تۇرۇش.
ön. gün. is. هارپا، بىر كۈن ئاۋۋالقى كۈن.
ön . kol. is. بىلەك.
önleme. is. ① تۇسۇش، توسقۇن بۇلۇش. ② ئالدىنى ئېلىش.
önlemek. ① تۇسماق، توسقۇن بولماق. ② ئالدىنى ئالماق.
önlenmek. ① توسۇلماق. ② ئالدى ئېلىنماق.
önleyici. s. ئالدىنى ئالىدىغان: «Önleyici eylem — ئالدىنى ئېلىش ھەرىكتى.»
önlük, — ğü. is. ① ئالدى تارتقۇچ، پەرتۇق. ② ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەرسخانا كىيىمى.
önlüklü. s. پەرتۇق تارتقان.
önsel. s. تەجرىبە قىلماستىن ئەقىلغىلا تايىنىدىغان.
ön. sezi. is. ئالدىن بىلىش.
ön. söz. is. كىرىش سۆز، ئالدىنقى سۆز.
ön. tasar. is. لايىھە ئورنىگىنالى، لايىھە كۆپىيىسى.
öperlemek. سۆيۈشمەك.
öpme. is. سۆيۈش.
öpmek. سۆيمەك:
«El öpmek — قول سۆيمەك.
öptürmek. سۆيدۈرمەك.
öpü. is. سۆيۈش.
öpücük,—ğü. is. سۆيۈش ياكى سۆيدۈرۈش.
öpüş. is. سۆيۈش.

öpüşmek. سۆيۈشمەك.
ör. is. ئىھاتە تېمى، چىت، توسۇق.
örcin. is. ئارغامچا، شوتا.
ördek, — ği. is. ① ئۆردەك. ② كېسەل‌لەرنىڭ كىچىك تەرەت قاچىسى. ③ شۇ پۇرلار يول ئۈستىدە سېلىۋالغان پاسارتىر. ④ دۆت، مۆڭ.
ördek. başı. s. يېشىل بىلەن لاجۇۋەرت ئارىسىدىكى رەڭ.
ördek. gagası, — nı. s. سارغۇچ قىزىل رەڭ.
ördürmek. ئۆردۈرمەك.
örek, — ği. is. قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.
öreke. is. ① يۇڭ ۋە پاختا ئېگىرىدىغان ئورچۇق. ② تۇغۇت ئانىلىرى ئىشلىتىدىغان ئورۇندۇق.
örelemek. شەكىل بەرمەك، تۈزەشتۈرمەك، پەردازلىماق.
örelenmek. شەكىل ئالماق، شەكىل ئېلىپ گۈزەللەشمەك.
öremek. رەتلىمەك، تەرتىپكە سالماق.
ören. is. ① خارابە. ② ئەسكى تام.
örf. is. ar. ئۆرپ ـ ئادەت.
örfelemek. ① كۆز ئالايتماق. ② قېرىقتۇماق.
örfen. z. ئۆرپ ـ ئادەتكە ئاساسەن.
örfi. s. ar. ① ئۆرپ ـ ئادەتكە ئائىت. ② ھەربىي ھالەت:
«Örfi idare — ھەربىي ھالەت.
örfiyat. is. ئەنئەنىلەرگە ئائىت نەرسىلەر.
örgen. is. → **Organ.**
örgenlik, — ği. is. ئورگانىزم.
örgensel. is. ئورگانىك.

«1. Kumaş örnekleri — رەخت ئۆرنەكلىرى.

2. Komünistler örnek olmalıdırlar — كۆممۇنىستلار نەمۇنە بولۇشى كېرەك.

3. Örnek olarak söylersek — مىسال ئۈچۈن سۆزلىسەك.

4. Öğretmen her bakımdan çocuklara örnek olur — مۇئەللىم ھەر جەھەتتىن ئوقۇغۇچىلارغا ئۈلگە بولىدۇ.

5. Onun bizde bir kaç örneği var — ئۇنىڭ بىزدە بىرقانچە خىلى بار.

6. Örnek öğrenciler sınıfı — نەمۇنىچى ـ ئوقۇغۇچىلار سىنىپى.»

örneklik, – ği. is. ① ئۆرنەكلىك. ② ئۈلگىلىك. ③ نەمۇنىلىك.

örnekseme. is. قىياس.

örs. is. ① تۆمۈرچىلەرنىڭ سەندىلى. ② مۆزدوزلارنىڭ كۆۋىسى.

örslemek. ① بۇزۇۋەتمەك، ئۆرىۋەتمەك، يەمتىۋەتمەك. ② ئاجىزلاشتۇرماق:

«Rüzgar çiçekleri örseledi — شامال گۈللەرنى يەمتىۋېتىپتۇ.

Hastalık onu epey örselemis — ئاغرىق ئۇنى خېلىلا ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىپتۇ.»

örslenmek. ① بۇزۇلماق. ② ئۆرۈۋېتىلمەك، يەمتىۋېتىلمەك.

ört. bas. is. ① يېپىش. ② يوشۇرۇش. ③ ئېتىش:

«Kabahatı örtbas etmeli — كەمچىلىكنى يوشۇرماسلىق لازىم.»

örtenek,–ği. si. يوپۇق:

«At örteneği — ئات يوپۇقى.

① ئۆرۈم، ئۆرۈمە. ② ئۆرۈلگەن نەرسە. ③ ئۆرۈلگەن چاچ، ئۆرۈمە چاچ. ④ نېرۋا ۋە تومۇر يوللىرىنىڭ ئالمىشىشىدىن كېلىپ چىققان ئەھۋال:

«Bunun örgüsü güzel — بۇنىڭ ئۆرىمى ياخشى.

Sert bir örgü — قېتىپ ئۆرۈلگەن نەرسە.»

örgüt, – tü. is. تەشكىلات، تەشكىل، ئۇيۇم، ئۇيۇشما:

«Köylü örgütleri — دېھقانلار تەشكىلاتلىرى.

Genç örgütleri — ياشلار تەشكىلاتلىرى.»

örgütçü. is. تەشكىلاتچى، ئۇيۇمچى.

örgütçülük, – ğü. is. تەشكىلاتچىلىق، ئۇيۇشمىچىلىق.

örgütlemek. تەشكىللىمەك، ئۇيۇشتۇرماق.

örgütlendirmek, örgütlemek, örgütlenmek. تەشكىللەنمەك، ئۇيۇشتۇرۇلماق.

örme. is. ① ئۆرۈش. ② ئۆرۈم.

örmek. ① ئۆرىمەك. ② يامىماق. ③ ئەشمەك. ④ قوپارماق (تامنى). ⑤ قىلماق، مەشغۇل بولماق:

«1. Sepet örmek — سېۋەت ئۆرىمەك.

2. Çorap örmek — پايپاق توقىماق.

3. Ip örmek — يىپ ئەشمەك.

4. Bu duvarı iki günde ördüler — بۇ تامنى ئىككى كۈندە قوپاردى.

5. Ne örüyorsun? — «نېمە قىلىۋاتىسەن؟

örneğin. z. مەسىلەن.

örnek. is. ① ئۆرنەك، نۇسخا. ② نەمۇنە. ③ مىسال، ئۈلگە. ④ خىل، تۈر. ⑤ نەمۇنىچى:

örtmece. is. كىنايه.

örtmek. ① ئەتمەك، ياپماق. ② يوشۇرماق. ③ باستۇرماق:

«1. Yüzünü bir şeyla örtmek — يۈزىنى بىر نەرسە بىلەن ياپماق.

2. Tarihi gerçegi örtmek — تارىخى ئەمەلىيەتنى يوشۇرماق.

3. Birinin kabahatını örtmek iyi değil — بىرىنىڭ كەمچىلىكىنى يوشۇرماق ياخشى ئەمەس.»

örttürmek. ① ئەتتۈرمەك، ئەتكۈزمەك. ② ياپتۈرماق. ③ باستۇرتماق. ④ يوشۇرتماق.

örtü. is. ياغلىق:

«Baş örtüsü — «باش ياغلىقى.

örtük. s. ئېتىكلىك، يېپىقلىق.

örtülmek. ئېتىلمەك، يېپىلماق.

örtülü. s. ① ياغلىقلىق. ② يېپىلغان، ئېتىلگەن.

örtünmek. يېپىنماق، يېپىلماق، ئېتىلمەك.

örtüsüz. s. ① يالاڭباشتاق. ② يېپىلمىغان.

örü. is. ① ئۆرۈش. ② ئۆرۈلۈپ كەتكەن بىنا ۋە تام. ③ ياماش.

örücü. is. ياماقچى.

örücülük, – ğü. is. ياماقچىلىق.

örülmek. ئۆرۈلمەك.

örümcek, – ği. ① ئۆمۈچۈك. ② ئۆمۈچۈك توري.

örümceklenmek. ① تور باغلاپ كەتمەك. ② پەرۋىشسىز قالماق. ③ قىزىتما كېسىلدە كالپۇك قۇرۇماق ۋە كۆز قىزارماق.

örümcekler. is. ئۆمۈچۈك، ھەرە قاتارلىق ھايۋانلار.

örümcekli. s. تور باغلانغان.

öşür, – şrü. is. ar. ① ئۆشرە. ② ئوندىن بىرى. ③ قۇرئاننىڭ 10 ئايەتلىك قىسمى.

öt. is. ئۆت (ئىنسان ۋە ھايۋاننىڭ).

öte. is. ① نېرى، نېرىسى. ② يەنە بىر، يەنە بىرى، باشقا، باشقىسى. ③ باشقا تەرەپ، يەنە بىر تەرەپ، كېلىچەك. ④ ناھايىتى بەكمۇ:

«1. Ölümün ötesi — ئۆلۈمدىن نېرى.

2. İşin ötesini bana bırak — باشقا ئىشنى ماڭا قويغىن.

3. Öteden bir ses yükseldi — باشقا تەرەپتىن بىر ئاۋاز چىقتى.

4. Öte güzel — «بەكمۇ چىرايلىق.

öte. beri. is. پارچە ـ پۇرات نەرسە:

«Öte beri almaya çıktım — پارچە ـ پۇرات نەرسە ئالغىلى چىقتىم.»

öteki, – ni. s. z. نېرىقى، نېرىقىسى، يەنە بىرى، يەنە بىرى:

«Öteki oda ondan geniştir — نېرىقى ئۆي بۇنىڭدىن كەڭ.»

ötlegen, öteğen. is. تورغاي، بۇلبۇل تىپىدىكى قۇشقاچلار.

ötleği. is. zool. بىر خىل قۇش.

ötlek, ödlek. is. قورقاق.

ötmek. ① سايرىماق. ② ئاۋاز چىقارماق. ③ چىلىنماق. ④ جاۋىلدىماق، تولا گەپ قىلماق، ۋالاقشىماق، قۇرۇق سۆز قىلماق. ⑤ قۇسماق، قايتۇرماق:

«1. Bülbülgüzel öter — بۇلبۇل چىرايلىق سايرايدۇ.

2. Bu boru ötmiyor — بۇ كانايدىن ئاۋاز چىقمايدۇ.

لمەك:

«Insan zenginliğıyle çok fazla övün memeli — ئادەم بايلىقى بىلەن بەكمۇ كۆرەڭلەپ كەتمەسلىكى لازىم.»

övür. s. → **öğür.**

övütülmek. → **Öğütülmek.**

öykü. is. ھېكايە.

öykücü. is. ھېكايىچى.

öykünmek. دورىماق، تەقلىد قىلماق.

öyle. z. ① ئۇنداق، شۇنداق. ② ئۇنىڭغا ئوخشاش:

«Öyle bir şey olur mu — ئۇنداق نەرسە بولارمۇ؟

Öyle yaptılar — ئۇنىڭغا ئوخشاش قىلدى.»

öylelikle. z. شۇنداق قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن:

«Öylelikle güçlükler ortadan kalkar — شۇنداق قىلىپ قىيىنچىلىقلار تۈگەيدۇ.»

öyle öyle. z. ① شۇنداق ـ شۇنداق. ② ئاستا ـ ئاستا:

«Öyle öyle alıştı bu duruma — ئاستا ـ ئاستا كۆندى بۇ ۋەزىيەتكە.»

öylesi. is. شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇنداق:

«Öylesi kolay kolay bulunmaz — ئۇنداق ئاسان تېپىلمايدۇ.»

öylesine. z. شۇنداق ـ شۇنچىلىك، ئۇقەدەر:

«Öylesine çalıştiki..... — شۇقەدەر ئىشلىدىكى.....»

öyük. is. ئويۇلغان يەر، قېزىلغان يەر.

öz¹. is. ① ئۆز. ② ماھىيەت. ③ نەرسىنىڭ ئاساسلىق قىسمى:

3. Bu zorna tiz sesle ötüyor — بۇ سۇناي ياخشى ئاۋازدا چېلىنىدۇ.

4. Bütün gün ötüp durdu — بىر كۈن ۋالاقشىدى.»

öttürmek. ① سايراتماق. ② چالماق. ③ ۋارقىراپ ئەكىس سادا چىقارماق:

«Düdük öttürmek — «دۇدۇك چالماق.»

ötücü. s. سايرىغۇچى:

«Ötücü kuşlar — سايرىغۇچى قۇشلار.»

ötülmek. سايرانماق، چېلىنماق، ئاۋاز چىقىرىلماق.

ötümlü. s. جارانلىق تاۋۇشلار.

ötümsüz. s. جارانسىز تاۋۇشلار.

ötün. is. ئۆتۈنۈش.

ötürü. is. «شۇنىڭ ئۈچۈن»، «شۇ مۇناسىۋەت بىلەن»، «شۇنداق قىلىپ» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ:

«Depremden ötürü şehirde adam kalmadı — يەر تەۋرەش مۇناسىۋىتى بىلەن شەھەردە ئادەم قالمىدى.»

ötüş. is. سايراش.

ötüşmek. سايراشماق.

öveç. is. ئىككى ئۈچ ياشلىق ئەركەك قوي.

övgü. is. مەدھىيە.

övmek. مەدھىيىلىمەك، كۆيلىمەك، تەقدىرلىمەك، ماختىماق.

övülmek. مەدھىيىلەنمەك، كۆيلەنمەك، ماختىنماق، تەقدىرلەنمەك.

övün. it. → **Öğün.**

övünce, övünç. is. ماختاشقا مۇناسىپ.

övüngen. s. ماختانچاق.

övünmek. ① ماختانماق. ② كۆزىنى

«Buraya özel işlerim için geldim — بۇ يەرگە مەخسۇس ئىشلىرىم ئۈچۈن كەلدىم.»

özelge. is. كۆچمەس مۈلۈك.

özellik, – ği. is. ① خۇسۇسىيەت. ② ئالاھىدىلىك.

özellikle. z. بولۇپمۇ، ئالاھىدە:

«Onun çalışma arzusunu özellikle anlatmaliyiz — ئۇنىڭ خىزمەت ئارزۇسىنى ئالاھىدە چۈشەندۈرەيلى.»

özen. is. غەمخور، غەمخورلۇق.

özenci. is. s. ① خالىس، خالىسانە. ② ھەۋەسكار.

özendirmek. ھەۋەسلەندۈرمەك، قىزىقتۇرماق.

özengen. is. → **Özenci.**

özenilmek. قىزىقسىنماق.

özene özene. z. قىزىقسىپ ـ قىزىقسىپ، قېتىرقىنىپ:

«Hepsini güzel bir deftere özene-özene yazdım — ھەممىسىنى ياخشى بىر دەپتەرگە قېتىرقىنىپ يازدىم.»

özenli. s. ھەۋەسلىك.

özenmek. ① ھەۋەسلەنمەك، قىزىقماق. ② بېرىلمەك. ③ دورىماق، ئۆگەنمەك:

«1. Ben bu yazıya çok özendim — مەن بۇ ماقالىگە بەك قىزىقتىم.

2. Mehmet ozanlığa özeniyor — مەھمەت شائىرلىققا بېرىلدۇ.

3. Ahmedi özendinde bu işe başladın — ئەخمەتنىڭ دوراپلا بۇ ئىشقا كىرىشتىڭ.»

özensiz. s. ① بېرىلىپ قىلىنمىغان (ئىش). ② بېرىلىپ قىلمىغان (بىرى).

özenti. is. دورامچىلىق، تەقلىدچىلىك.

«Öz ağl amayinca göz yaşarmaz — ئۆزى يىغلىمىغۇچە، كۆزىدىن ياش چىقمايدۇ.

Meselenin özü anlaşılır — مەسىلىنىڭ ماھىيىتى چۈشۈنۈشلۈك.»

öz². is. دەريا.

öz³. s. ① ساپ. ② ھەقىقىي، چىندىن:

«Bir yabancı için öz Uygurca öğrenmek kolay değil — بىر چەتئەلـ لىك ئۈچۈن ساپ ئۇيغۇرچىنى ئۆگىنىش ئاسان ئەمەس.

Ben onun öz babasiyim — مەن ئۇنىڭ ھەقىقىي (ئۆز) ئاتىسى.»

Özbek. öz. is. ئۆزبېك.

Özbekçe. is. ئۆزبېكچە.

özdek, – ği. is. ① مادداـ ② ئەيـ نىيەت.

özdekçilik, – ği. is. ماتېرىيالىزم، ماددىچىلىق.

özden. is. بويۇن بېزى (بەز).

özdenlik, – ği. is. ئۆزىدىن بولغانـ لىق، ئۆزىدىن يارالغانلىق، ستخىيـلىك.

özdeş. s. ① ئەينـى، ئوخشـاش. ② ئۆزىدە ئوخشاشلىق بولغان، ئۆزداش.

özdeşlemek. ئوخشاش قىلماق.

özdeşlik, – ği. is. ① ئوخشاشلىق. ② (ماتېماتىكىدا) تەڭلىك ئالامىتى.

öz . devim. ئاۋتوماتىزم.

öz . devimli. s. ئاۋتۇماتىك.

öz . dışı. s. ئەسلـى بـولمـىغـان سىرتتا قالغان.

öze. is. خاس:

«Gülmek insana öze bir haldır — كۈلمەك ئىنسانغا خاس بىر ھالدۇر.»

özek, – ği. is. ① مەركەز. ② مېغىز. ③ يۈرەك. ④ يادرو.

özel. s. ① مەخسۇس:

öz . erek. s. ئۆز هوقۇقىغا ئۆزى ئىگە، مۇختار، ئاپتونوم، ئۆزى ئەركىن: «Sincan Uygur özerk bölgesi — شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى.»

özerklik, – ği. ① ئۆز ئەركىنلىك، ئۆز هوقۇقىغا ئۆزى ئىگىلىك. ② مۇختارىيەت، ئاپتونومىيە. ③ ئەركىنلىك.

özet. is. خۇلاسە، يەكۈن: «Konuşmaların özeti — سۆزلەرنىڭ خۇلاسىسى.»

özetleme. is. خۇلاسە قىلىش، يەكۈنلەش، يىغىنچاقلاش.

özetlemek. خۇلاسە قىلماق، يەكۈنلىمەك، يىغىنچاقلىماق.

özetlenmek. يەكۈنلەنمەك، خۇلاسە قىلىنماق، يىغىنچاقلانماق.

özge. s. ① باشقا. ② يات، غەيرى.

özgeci. s. is. باشقىلار ئۈچۈن پىداكار بولغۇچى.

özgü. is. خاس، مەخسۇس: «Uygurlara özgü görenekler korunmaktadır — ئۇيغۇرلارغا خاس ئادەتلەر ساقلىنىۋاتىدۇ.»

özgül. s. ① تۇر، خىل. ② ئايرىم ئىسمى.

özgüllük, – ğu. is. تۇرلۈك.

özgün. s. ئالاھىدە.

özgünlük, – ğü. is. ئالاھىدىلىك.

özgür. s. ① ئەركىن. ② ھۆر.

özgürlük, – ğü. is. ئەركىنلىك، ھۆرلۈك.

özlem. is. ئارزۇ، ئىستەك: «Özgürlük ezilen halkın özlemidir — ئەركىنلىك، ئېزىلگەن خەلقنىڭ ئارزۇسىدۇر.»

özlemek. سېغىنماق، كۆرگۈسى كەلمەك: «Ahmet memleketini özlüyor — ئەخمەتنىڭ ئۆز يۇرتىنى كۆرگۈسى كېلىدۇ.»

özlemli. s. سېغىنغان، كۆرگۈسى كەلگەن.

özlenilmek, özlenmek — سېغىنىش، تۇيغۇسى.

özleşmek. ساپلاشماق.

özleştirmek. ئۆزلەشتۈرمەك.

özletmek. ئەسلەتمەك.

özleyin. z. ئەسلىدە، ئەزەلدە.

özleyiş. is. كۆرگۈسى كېلىش.

özlü. s. بەرىكەتلىك. ~ **buğday.** كۆپ ئۇن چىقىدىغان بۇغداي.

özlük, – ğü. is. ① ماھىيەت. نىگىز. ② كىشى، زات.

özne. is. ئىگە (تىل): «Çocuk uyumadı — بالا ئۇخلىمىدى.»

öznel. s. سۇبېيېكتىپ.

öznelci. s. سۇبېيېكتىپچى.

öznelcilik, – ği. is. سۇبېيېكتىپچىلىق

öznellik, – ği. is. سۇبېيېكتىپلىق.

özr. is. → **Özür**

öz . saygı. is. شەرەپ.

özümleme, özümseme. is. ئاسسىمىلاتسىيە، ئۆزىگە ئوخشىتىۋېلىش.

özümlemek, özümsemek. ئاسسىمىلاتسىيە قىلماق.

özün. is. شېئىر.

özür, – zrü. is. ar. ① ئۈپۈ، ئۇزۇر.

öz . veren. s. پێنداکار.

öz . veri. is. پیداکارلیق:

پیداکارلیق — «Öz veriyle çalışmak بیله‌ن ئیشلیمه‌ك.»

öz . verili. s. پیداکار.

② قۇسۇر، یېتەرسىزلىك:

«Bu evin bir takım özürleri var — بۇ ئۆینىڭ بىرمۇنچە یېتەرسىز یېرى بار.»

özüt. is. خۇلاسه، یەكۈن.

P.p

p.P. – 20 پ (تۆرك ئېلىپبەسىنىڭ هەرپى).

pa, pay. is. far. ① ئاياغ، پۇت. ② تېگى، تەكتى، يىلتىز، چوڭقۇرلۇق. ③ ئاساس، ئۇل. ④ قۇۋۋەت.

pabend, pay·bend. is. far. ① ئايىاغ بوغقۇچى. ② توسالغۇ.

pabuç, – cu. is. ① قونچسىز ئاياغ كىيىملىرى، پوپۇچ. ② ئۆكچىسىز ئايىاغ كىيىملىرى. ③ تىكىلگەن تۆرۈكنىڭ ئاستى قىسمى.

pabuççu. is. ① مەسچىت قاتارلىق يەرلەردە ئاياغ كىيىمگە قارىغۇچى. ② ئاياغ كىيىمى تىككۈچى ياكى ساتقۇچى (موزدۇز).

pabuççuluk, – ğu. is. موزدۇزلۇق.

pabuçlu. s. پۇتىدا ئاياغ كىيىمى بولغان.

pabuçluk, – ğu. is. ئىشىك سىرتىدا ئايىاغ كىيىمىنى سالىدىغان يەر، پوپۇچلۇق.

pabuçsul. s. يالاڭ ئاياغ، پوپۇچسىز.

~ kaçmak. كەشتىنى قولتۇقلاپ قاچماق.

paça. is. ① پۇچقاق، پەش. ② هايۋانلارنىڭ پاقالچىقى ۋە بۇنىڭدىن قىلىنغان تاماق، ماشقاق.

~ yı kurtarmak. ئۆزىنى دەرتتىن قۇتقۇزماق.

paçacı. is. ① كاللا – پاقالچاق پىشۇرۇپ ساتقۇچى. ② كاللا – پاقالچاق پىشۇرۇپ ساتىدىغان دۇكان.

paçal. is. far. هەر خىل ئۇنلارنىڭ ئارىلاشمىسى.

paçalı. s. پايپاقلىق: «Paçalı tavuk — پايپاقلىق توخۇ. Paçalı güvercin — پايپاقلىق كەپتەر.»

paçalık, – ğı. is. ① پەلتۇنىڭ پەش ۋە شالۋارنىڭ پۇچقاق قىسمى. ② تويۇنىڭ ئەتىسى يېيىلىدىغان تاماق ۋە كېلىنىڭ شۇ كۈنى كىيىدىغان كىيىمى.

paçarız. s. چاپراس.

paçavra. is. ① ئەسكى – تۈسكى لاتىلار. ② يىرگىنچلىك نەرسە ياكى ئادەم.

paçavracı. is. ئەسكى – تۈسكى لاتا توپلاپ ساتقۇچى.

paçoz. paçuz. is. بۇزۇق خوتۇن، پاھىشە ئايال.

padaş[1]. is. far. → **Padeş.**

padaş[2]. is. far. يارى – بۇرادەر، يولداش.

padaşt. is. → **Padeş.**

padavra. is. yun. نېپىز تاختاي (پەنەركە).

~ gibi. ئورۇقلاپ ئۇستىخانلىرى كۆرۈنۈپ قالغان.

padeş, padaşt, Padaş. مۇكاپات.

padil. is. far. den. ① بىر ئۇچىنى

قان قىماروژاز.

pak . balan. is. ② ① ژاپادارلار. ئەزىزلەر. ③ پۈتۈن پۈلنى ئۈتتۈرۈۋاتقان قىماروژازلار.

paket, – ti. is. fr. ① قاپ (قەغەز- دىن ياسالغان). ② بوپا، بولاق، خالتا، بوغجىما:

«Bir paket sigar — بىر قاپ تاماكا.»

paketlemek. ① باغلىماق، ئورىماق. ② خالتاغا سالماق، بوغجلىماق.

paki. is. far. ① پاكلىك، ساپلىق. ② ئۈستۈرا.

pakidaktili. is. tip. قول ۋە ئاياغ بارماقلىرىنىڭ يوغىناپ كېتىشى.

pakiglosi. is. tip. تىلنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى قېلىنلاپ كېتىشى.

pakiyoşi. is. قۇلاقنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى قېلىنلاپ كېتىشى.

pakize. s. is. ① پاكىز، ساپ. ② خالىس، ھەقىقىي. ③ ئايال ئىسمى.

paklamak. ① پاكىزلىماق، تازىلىماق. ② ئېلىپ تۇڭەتمەك، يېپ تۇگەتمەك. ③ ئاقلىماق. ④ ئۆلتۈرمەك.

paklanmak. پاكىزلانماق، تازىلانماق، پاكلانماق.

paklık, – ğı. is. ① ساپلىق،پاكلىك. ② خالىسلىق.

pakt, – tı. is. fr. شەرتنامە، ئىتتىپاق داشلىق تەھدىنامە:

«Kuzey atlantık paktı — شىمالىي ئاتلانتىك ئىتتىپاقداش تەشكىلاتى.»

pal. is. كەپتەرنىڭ بىر تۈرى.

pala. is. ① قىسقا، كەڭ قىلىچ. ② گۈرجەك قاتارلىق سايمانلارنىڭ كەڭ ۋە قىسقا ساپلىق كىۋرەك (قىيىق نىسكا). ② يان چاقلىق كىيىم (چاقى يېيندا).

padıl. bot. is. ing. تار ۋە ئۈزۈن قېيىق.

padişah. is. far. پادىشاھ، سۇلتان.

padişahlık, – ğı. is. پادىشاھلىق، سۇلتانلىق، خاقانلىق.

pafta. is. far. ① چوڭ مەك (خال). ② چوڭ بىر خەرىتىنى تەشكىل قىلغۇچى ھەربىر پارچە. ③ تۆمۈرچىلەرنىڭ بۇرىسى (ئۇشكىسى).

pagan. is. s. ing. كۆپ خۇدالىقلار (كۆپ خۇداغا ئىشىنىدىغانلار).

paganizm. is. fr. كۆپ خۇداچىلىق.

pagoda. is. بۇددا ئىبادەتخانىسى.

pagodit, – ti. is. بىر خىل تاش جىنسى.

pah. is. far. ① قىيسىق كېسىلگەن قىرغاق. ② ئېكىش، تۆۋەن (يەر).

paha. is. far. باھا، نەرخ.

pahacı. is. قىممەتچى، قىممەت ساتقۇچى.

pahlanmak. باھاسى ئۆسمەك.

pahalı. s. قىممەت، باھالىق.

pahalılaşmak . → Pahalanmak.

pahlevi . → Pehlevi.

pahutlar. is. پاھوتلار (ئافغانستاندا ئىراق ئېرقىدىن بولغان يەرلىك خەلق).

pak, – ki. s. far. ① پاك، ساپ، پاكىز. ② خالىس. ③ قۇسۇرسىز،گۇناھسىز. ④ مۇبارەك.

pek . baz. is. s. far. ① ژاپادار. ② ئەزىز. ③ پۈتۈن پۈلنى ئۈتتۈرۈۋاتقان

غان كەمەر.

palas, pandıras. z.: ئالدىراش ـ تىنەش: «Bizi palas pandıras yola çıkardılar — بىزنى ئالدىراش ـ تىنەش يولغا سالدى.»

palaspare, pelaspare. is. far. كونىرغان يۇك رەخت پۇرۇچلىرى.

palasturpa. is. it. ① توپ ـ زەمبىرەكلەرنىڭ ئىچىنى تازىلايدىغان سۇمبا. ② ئاغزىدىن ئوق تولدۇرۇلىدىغان قورال لارنىڭ ئوقىنى چىڭدايدىغان سۇمبا.

palata. is. lat. rus. – XVII-XV ① ئەسىرلەردە روسىيىدە ئىكىكى ۋە ئۈچ قەۋەتلىك مېھمانخانا. ② چوڭ بىنا.

palatoplefi. is. fr. تاماق پالەچ لىكى.

palavra. is. isp. ① پوچ، لاپ. ② يالغان، ئويدۇرما، ئاساسسىز (سۆز).

~ atmak (savurmak, sıkmak). يالغان سۆزلىمەك، كۆپتۈرمەك.

palavracı. s. پوچى، يالغانچى: «O, bir palavracıdır, inanmayin— ئۇ، بىر يالغانچى (پوچى) ئىشەنمىگىن.»

palavracılık, – ğı. is. پوچىلىق، يالغانچىلىق.

palay. is. far. ① زاپاس ئات (ئېھتىياجات ئۈچۈن ئېلىۋېلىنغان ئات). ② سۈزگۈچ (سۈيۇقلۇق نەرسىلەرنى سۈزىدىغان).

palaz. is. غاز، ئۆردەك ۋە كەپتەرنىڭ چۈجىلىكتىن كېيىنكى ۋاقتى.

palazlamak. ① چوڭايماق، ئۆسمەك (ئۆردەك، غاز ۋە كەپتەر چۈجىلىرى ھەققىدە). ② (بالىلار ھەققىدە) چوڭايماق. ③ مەمرىمەك. ④ باي بولۇپ قالماق.

پاپىلاق يۈزى. ③ پالاق.

pala . bıyık, – ğı. is. شاپ بۇرۇت.

pala . bıyıklı. s. is. شاپ بۇرۇتلۇق.

palaheng. is. far. ① تىزگىن، چولۇر. ② دەرۋىشلەر بوينىغا ئېسىۋالىدىغان بوغقۇچ ياكى زەنجىر.

palamar. is. yun. كېمە ئارغامچىسى، يەلكەن ئارغامچىسى.

palamarcı. is. كېمىلەرنى قىرغاققا باغلىغۇچى ۋە كېمە ئارغامچىلىرىنى يېشىپ كېمىلەرنى يولغا سېلىپ قويغۇچى.

palamut[1]. is. yun. پالامۇت بېلىقى.

palamut[2]. is. yun. دوب دەرىخى ۋە ئۇنىڭ مېۋىسى (دوب ياڭقى).

palan. is. far. ئوچىلىق، مۆلۈ.

palandız. is. جۈمەك تېشى.

palan . döken. is. تاشلىق ۋە يوقۇش يەر.

palan.duz. is. far. ئېگەر ـ توقۇم ياسىغۇچى، سەرراج.

palanı. is. ئېگەر ـ توقۇم ياسىغۇچى.

palanka. is. mac. ئەتراپىغا خەندەك چېپىلغان قەلئە.

palanpur. is. ing. ھىندىستانىدا توقۇلغان كۆك بوياقلىق رەخت.

palas[1]. is. fr. ① زامانىۋى زور بىنا. ② زامانىۋى مېھمانخانا ۋە قەۋەتلىك بىنالار. ③ ئاسان، ئوڭاي: «Yarınki derslerin hepsi palas — ئەتىكى دەرسلەرنىڭ ھەممىسى ئوڭاي.»

palâs[2]. is. far. ① كونا پالاز. ② يۇڭى چۈشۈپ كەتكەن گىلەم.

palaska. is. mac. ئەسكەرلەر ئوق خالتىسى ۋە خەنجەرلىرىنى ئېسىۋالىدى-

جۇمھۇرىيەت قۇرۇلغاندىن كېيىن قوبۇل قىلغان بىر خىل ئايالىلار پەلتۇسى. ② يۇقىرى دەرىجىلىك پاپا ۋە پوپلار ئۈستىگە ئارتىۋالىدىغان يۇڭدىن توقۇلغان ئاق رەخت.

palmiye. is. fr. پالما دەرىخى.

palpör, – rü. is. fr. قېلىنلىقىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

palto. is. fr. پەلتۇ.

palûde, pelide. is. s. far. ①تىنغان، سۇزۇلگەن. ② بىر خىل شىرنە.

palüze. is. far. كىراخمال پاراشوكى ۋە شېكەر بىلەن ياسالغان بىر خىل تاتلىق يېمەك.

palyaço. is. it. تېياتىر، سېرىك ئويۇنلىرىدا ئىككى نومۇر ئارىسىدا تاماشىبىنلارغا قىزىقچىلىق قىلىپ بەرگۈچى ئادەم.

palyaçoluk, – ğu. is. قىزىقچىلىق.

palyatif. s. fr. ئاغرىق پەسەيتىدىغان (دورا).

palyoş. is. it. قىسقا ۋە ئىككى بىسىلىق تۈز قىلىچ.

pami. ünl. قېنى، چاپسان، يۈرە، كېتەيلى دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

pampa. is. جەنۇبىي ئامېرىكا سەھرالىرىغا بېرىلگەن نام.

pampangalar. is. پىلىپىنىك مەركىزىدە ياشايدىغان مالايشىيا خەلقى.

pamuk, – ğu. is. كېۋەز، پاختا: «Turfanın pamuğu ünlüdür— تۇرپان پاختىسى مەشھۇر.»

pamuk . balığı. is. ئىت بېلىقى جىنسىدىن ئۇستى كۆك، ئاستى ئاق بىر خىل بېلىق.

④ قارشى چىقماق.

palazlanmak. → **Palazlamak.**

paldım, paldüm, paldum. is. far. قوشقۇن.

paldımlaşmak. قوللىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا ئارىلاشماق.

paldır küldür. z. غالدۇر – غۇلدۇر، گۇلدۇر – غاراس:
«Paldır küldür yuvarlandı — گۈلدۈر – غاراس دومىلاپ چۈشتى.»

paleng. is. far. چورۇق.

palenk. is. far. قاراش تۈرىدىكى (پەنجىرە ۋە ئىشىكنىك).

paleoarkeoloji. is. تارىختىن ئاۋۋالقى دەۋرلەر ئارخېئولوگىيىسى.

paleontoloji. is. fr. گېئولوگىك دەۋرلەردە يەر يۈزىدە ياشىغان پۈتۈن جانلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

palet, – ti. is. it. رەسساملارنىڭ بويىقنى ئارىلاشتۇرىدىغان ۋە ئىزىدىغان تاختىسى.

paletizasyon. is. fr. كېمە ۋە پاراخوتلارغا قاچىلاش ۋە چۈشۈرۈش ئىشلىرىغا ئاسانلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن يۈكلەرنىڭ كېمە ۋە پاراخوت تاختىلىرىغا يىغىلىشى ۋە باغلىنىشى.

palifrazi. is. كېكەچلىك (سۆزدىكى).

palilali. is. fr. ئەينى سۆز ۋە جۈملىنىڭ ئورۇنسىز تەكرارلىنىشى.

palimfrazi. is. fr. يالغۇز سۆز ۋە جۈملىلا ئەمەس، ھەتتا قاپىيە، مىسرانىڭ تەكرارلىنىشى.

palliler. is. پالىلىلار (جەنۇبىي ھىندىستاندا ياشايدىغان خەلق).

pallium. is. lat. ① رىملىقلارنىڭ

pamukçuk, – ğu. is. بوۋاق باللار- دا بولىدىغان ئاقسىل كېسىلى.
pamuklanmak. پاختىلاشماق.
pamuklu. s. ① پاختىدىن قىلىنغان. ② پاختىلىق:
«Pamuklu kumaş — پاختا رەخت پاختىلىق كىيىم.»
Panama. is. ① سايۋەنلىكى كەك چىخ قالپاق، پاناما. ② مەخسۇس توقۇلغان بىرخىل رەخت.
Panamalı. s. is. ① پاناما كىيگەن (ئادەم). ② پاناما لىق.
panayır. is. yun. ① يەرمەنكە:
«Sincanğda her yıl vadeli panayır kurulur — شىنجاڭدا ھەر يىلى مۇددەتلىك يەرمەنكە ئۆتكۈزۈلىدۇ.»
pancar. is. erm. قىزىلچا.
~ şekeri. قىزىلچا شېكىرى.
pancur. is. → **Panjur.**
panda. is. zool. مۇشۇكئېيىق.
pandantif. is. fr. مېدالىئون (بويۇنغا ئاسىدىغان).
pandemi. is. fr. خولېرا، ۋابا ... قا- تارلىق يۇقۇملۇق كېسەللەر.
pandikülasyon. is. ئەسنەش ۋە كېرىلىش ھەرىكىتى.
pandispanya. is. it. ئۇنغا تۇخۇم، شېكەر ۋە باشقا نەرسىلەر قوشۇپ ياسالغان يۇمشاق نان.
pendit. is. ھىندىستاندا براخمان ئالىملىرىغا، بىۋاپىمۇ سانسكرىت ئەدەبىياتچىلىرىغا بېرىلىدىغان ئۇنۋان.
pandomima. is. yun. ئىما ـ ئىشارەت، ھەرىكەت بىلەن ئويۇنلىدىغان سەھنە ئويۇنى.
pandura. is. müz. قەدىمىي يونانلىقلارنىڭ ئۈچ تارلىق بىرخىل چالغۇ ئەسۋابى.
pandy. kalman. öz. is. 1868 - يىلى دىن 1944 - يىلغىچە ياشىغان بىر ۋېنگىر دوختۇرى.
panestezi. is. tıp. ھوشىنى(خۇدىنى) يۈتۈنلەي يوقىتىش.
panfobi. is. yun. قورقۇش ۋە روھىي جىددىيلىك.
pangodoz. is. قىلىقسىز، ھاراقكەش (قېرى).
pangulu. is. (گاۋا تىلىدىن) جەنۇبىي ھىندىستان تاقىم ئاراللىرىدا ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ دىنىي ۋە مەۋرىدى باشلىقلىرىغا بېرىلگەن نام.
panhidroz. is. tıp. يۈتۈن بەدەننىڭ تەرلىشى.
panik, – ği. is. fr. ئۈركۈش، قورقۇش، چۆچۈش. ۋەھىمە.
«Düşman panik içinde kaldı — دۈشمەن قورقۇش ئىچىدە قالدى.»
~kırmak. قاچماق، ئايرىلماق.
panislamizm. is. fr. پان ئىسلامىزم.
panikül, – lü. is. fr. ئۇششاق رەخت يۇرۇچلىرى.
panjur, pancur. is. دېرىزە قانىتى.
pankardit, – ti. is. fr. يۈرەك كېسەللىكى.
pankart, – tı. is. fr. ئېلان، پاكات، لەۋھە، لوزۇنكا.
pankras. is. yun. fr. sp. پانكىراس (چېلىشىش بىلەن مۇشتلىشىشنى بىرلەشتۈرگەن تەنھەرىكەت ئويۇنى).

panteist. s. fr. پانتېئىست، پانتېئىزم تەرەپدارى.

panteizm. is. fr. fels. پانتېئىزم (خۇدا بىلەن تەبىئەتنى بىر دەپ ھېسابلايدىغان دىنىي پەلسەپىۋى تەلىمات).

panteon. is. yun. يانتېئون (① قەدىمكى يۇنانلىقلار بىلەن رۇمالىقلاردا كۆپ خۇدالارغا بېغىشلانغان ئىبادەتخانا. ② بىرەر دىن خۇدالىرىنىڭ ھەممىسى).

panter. is. fr. قاپلان.

pantograf. is. fr. yun. پانتۇگراف (بىر شەكىلنى چوڭايتىپ ياكى كىچىك لىتىپ كۆپەيتىگە ئائىدىغان ئەسۋاب).

pantol. is. → **Pantolon.**

pantolon. is. it. شىم، شالۋار، بۇرۇلكا.

pantoloncu. is. s. ① بۇرۇلكا تىكىپ كۆچى. ② شىم سېتىش دۇكىنى.

pantuflâ, pânduflâ. is. yun. ① كىگىز تەرلىك (كىگىزدىن تىكىلگەن ۋە سېپىپ ئائىدىغان ئاياغ). ② ئوغرىلىۋېلىش.

pantuflacı. is. ① كىگىزدىن تەرلىك تىكىپ ساتقۇچى. ② ئوغرى.

pantum. is. fr. ed. پانتوم (رۇمانتىكلار تەرىپىدىن مالايىشيا نەزمىلىرىدىن ئىلىنغان بىر تۈرلۈك قوشاق).

panturanizm. is. fr. پانتۇرانىزم، تورانچىلىق.

panturkizm. is. پانتۈركىزم.

panya. is. it. den. قېيىق باغلايدىغان ئارغامچا.

pan . zde, panzdeh. s. far. ئونبەش.

panzdehüm. s. ئونىنبەشىنچى.

pan . zehir. is. far. زەھەرنىسى ئالغۇچى، زەھەرنى تازىلىغۇچى.

pankreas. is. fr. ئاشقازان ئاستى بېزى، ئاشقازان ئاستى بېزىنىڭ پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئېلىپ تاشلىنىشى.

pankrastit, – ti. is. fr. ئاشقازان بېزى يالليۇغى.

pankrastotomi. is. fr. ئاشقازان بېزى ئوپېراتسىيىسى.

pano. is. fr. ئېلان تاختىسى.

panolâr. öz. is. پانولار — جەنۇبىي ئامېرىكىدىكى قىزىل تەنلىكلەر.

panotik. is. s. fr. mim. بىر قاراشتا ھەممە يېرىنى كۆرگىلى بولىدىغان بىنا.

panorama. is. fr. ① ئېگىز يەردىن كۆرۈلگەن كەڭ مەنزىرە. ② ئومۇمىي كۆرۈنۈش.

panoramik. s. fa. گۈزەل مەنزىرىلىك.

pânotit. is. قۇلاق ئىششىقى (ئىچ تەرەپ).

pansiyon. is. fr. ① ۋاقتىلىق ئىجارە ئېلىنغان ئۆي. ② يېتىپ – قوپۇپ ئوقۇيدىغان مەكتەپ (تامىقىمۇ بولىدىغان).

pansiyoncu. is. fr. ۋاقىتلىق ئۆي ئىجارىگە بەرگۈچى.

pansiyoner. is. fr. ۋاقىتلىق ئۆي ئىجارىگە ئېلىپ ئىشلەتكۈچى.

panspermi, panspermizm. is.fr. تۆرەلمىشۇناسلىق.

pansuman, pansiman. is. يارىغا قاراش.

~yapmak. يارىنى تازىلاپ باشقىدىن تاڭماق.

pansumancı. is. يارا تاڭغۇچى.

pantalji. is .tıp. پۈتۈن بەدەنىنىڭ ئاغرىشى.

pantalon. → **Pântolon.**

papa. is. it پاپا (كاتولىك چېركاۋ نىڭ چوڭ روھانىسى).

papağan. is. it. zool. شاتۇتى، تۇتى (قۇش).

papağalar. is. zool. شاتۇت جىنسى دىكى قۇشلار.

papak. is. تەلپەك (قوزا تېرىسىدىن تىكىلگەن).

papalık, – ğı. is. ① پاپا تۇرغان يەر. ② پاپىنىڭ بىر ئورۇندا قالغان ۋاقتى. ③ پاپا رەھبەرلىكىدىكى سىياسىي دىنىي جەمئىيەت.

papara¹. is yun. ① نان، سۈت ۋە شورپا بىلەن قىلىنغان تاماق. ② ئازار.

~yemek. كۆپ ئازار يېمەك.

papara². is. tiy. سۇناي.

papas is. → **Papaz.**

papatya. is. bot. ماي چېچەك.

papaz. is. yun. ① پوپ. ② قارت قەغەزنىڭ كارولى.

papaz . balığı. is. ئاق دېڭىزدا بۆلىدىغان بىر خىل كىچىك بېلىق.

papazi. yun. dek. نېپىز بىر خىل يىپەك رەخت.

papazlık, – ğı. is. پوپلۇق.

papel. is. lat. ① بىر لىرا قەغەز پۇلى. ② قەغەز پۇل.

papelci. is. ھېيلىگەر.

papelcilik, – ği. is. ھېيلىگەرلىك.

paprika. is. bot. → **Biber.**

papura. is. ئىككى كالا قوشۇلغان ساپان.

papuş. is. far. پوپۇش (ئاياغ كىيىمى).

papül,–lü. is. تېرىدە پەيدا بولىدىغان قاپارتما.

papye . büvar. is. fr. سىياھ قۇرۇتۇش قەغىزى.

papye . kuşe. is. fr. رەسىم قەغىزى (قېلىن ئاق قەغەز).

para¹. is. far. ① پۇل، ئاقچا. ② خۇرۇشنىڭ قىرىقتىن بىرى.

para². is. fr. قويۇق كاۋچۇك سۈتىدىن ئىشلەنگەن ماددا.

parabellum. is. ئاپتوماتنىك تاپانچا.

paradantoz. is. چىش ئەتراپىدىكى توقۇلمىلارنىڭ پارچىلىنىشى.

paradentit, – ti. is. چىشنى ئوراپ تۇرغان توقۇلمىلارنىڭ يالليۇغى.

paradi. is. fr. كىنو، بولۇپمۇ تىياتىر زالىدا ئۆستكى قەۋەتتىكى ئورۇن.

paradoks. is. fr. ئومۇمىي چۈشەنچىگە خىلاپ كۆز قاراش.

parador. is. ing. fr. ئىسپانىيەنىڭ زامانىۋى چوڭ مېھمانخانىسى.

paraf. is. fr. قىسقا ئىمزا.

parafa. s. fr. ئىمزا قويۇلغان، ئىمزا بىلەن ئىشارەتلەنگەن.

parafemi. is. سۆزدىكى بۇزۇقلۇق.

parafin. is. fr. پارافىن (نېفىتتىن ئېلىنىدىغان مۇمغا ئوخشاش ئېرىيدىغان ئاق ماددا).

parafinli. s. تەركىبىدە پارافىن بولغان.

parafobi. is. tip. يېنىك قورقۇش.

para . göz. s. پۇل مەستانىسى، پۇلپەرەس:

«Paragöz bir adam — پۇلپەرەس ئادەم.»

paragözi. is. تېتىش (تەمنى) تۇيغۇسىنىڭ بۇزۇقلۇقى.

paragraf. is. fr. پاراگراف، ئابزاس.

parakete, paraketa. is. it. ① كېپ مه ۋه پاراخوتلارنىڭ سۈرئىتىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ② بىرمۇنچىلىغان قارماقتىن تەشكىل تاپقان قارماق.

paraketeci. is. قارماق بىلەن بېلىق تۇتقۇچى.

paraklimaks. is. fr. bot. باشقا يەردىن كۆچۈرۈپ تىكىلگەن ئۆسۈملۈكلەر يىغىندىسى.

parakromatizm. is. fr. رەڭ قارىغۇسى (رەڭلەرنى پەرق ئېتەلمەسلىك كېسىلى).

paralamak. ① پارچىلىماق. ② يىرتماق: «Arslan geyiği paraladı. — شىر بۇغىنى پارچىلىدى.

Perdeleri paralamak — پەردىلەرنى يىرتماق.»

paralanmak[1]. پۇل تاپماق، باي بو- لۇپ قالماق.

paralanmak[2]. ① يىرتىلىپ، چېقىلىپ، (كېسىلىپ) پارچىلانماق. ② قىيىن شارائىتتا ئەمەلگە ئاشمايدىغان ئىش بىلەن مەشغۇل بولماق. ③ كۆچەنمەك، غەيرەت كۆرسەتمەك.

paralatmak. پارچىلاتماق.

paralel. s. fr. mat. ① پاراللېل، تەڭ يانداشما سىزىقلار. ② خەرىتىدە ئېكۋاتور ياكى ياندىشىپ كەلگەن چەمبەر شەكلىدىكى سىزىقلار. ③ ئوخشاش، تەڭ.

paralı. s. ① باي. ② پۇللۇق، ماتاشلىق: «Paralı asker — ماتاشلىق ئەسكەر.

paralitik. s. fr. پالەچ، ھالسىز، ئىقتىدارسىز.

paraljezi. is. tip. ئۈيۇشۇش.

paralojizm. is. fr. خاتا مۇھاكىمە.

parameni. is. ئادەت (ھەيز) بۇزۇقلۇقى.

param parça. s. پارچە - پارچە.

parana.öz. is. coğr. پارانا (جەنۇبىي ئامېرىكىدا 3300 كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتىكى بىر ئۆستەڭ.)

paranoya. is yun. بولمايدىغان نەرسىلەردىن مەنە چىقىرىش.

parantez. is. fr. پارانتېز — تىنىش بەلگىلىرىدىن تىرناق ( ).

parapet, – ti. is. ① پاراخوتلار ئۈستىدىكى شادا. ② بىنالاردا دېرىزە ئالدىدىكى شادا، ۋادەك.

parapleji. is. بەل تۆۋەيىنىڭ پالەچ بولۇشى.

parapsikoz. .is نېرۋا بۇزۇقلۇقى.

parasız. s. ① پۇلى يوق. ② كەمبەغەل، يوقسۇل. ③ ھەقسىز، پۇلسىز: «Parasiz tiyatro — پۇلسىز تىياتىر.

parasızlık, – ğı. is. پۇلسىزلىق، پۇلى بولماسلىق.

paraspazm. is. ئىككى تاياغنىڭ يوغىناپ كېتىشى ياكى قىسقىراپ كېتىشى.

paraşol, paraçol. is. it. تۆت تەرىپى ئوچۇق، ئۈستى يېپىق بىر ئاتلىقھارۋا.

paraşüt, – tü. is. fr. ① پاراشوت. ② قول سائەتلىرىدە سىلكىنىشتىن ساقلايدىغان پولات پارچە.

paraşütçü. is. ask. ① پاراشوتتىن سەكرىگۈچى. ② پاراشوتچى ئەسكەر.

paraşütçülük, – ğü. is. پاراشوت چىلىق.

paraşütlü. s. پاراشوتلۇق.

paratoner. is. fr. ① چاقماق

بۇ مۇزدكا ئەسرىنى بەكمۇ ياراتتىم.»

parçacı. is ① پارچە گەزمال ساتە قۇچى. ② ماشىنا ئۇسكۇنىلىرىنى ساتقۇچى.

parçacık, — ğı. is. كىچىك پارچە.

parçak purçuk. s. پارچە ـ پارچە.

parçalamak. ① پارچىلىماق. ② بۆلە مەك، ئايرىماق. ③ سۆزنى يىلتمزغا ۋە قۇشۇمچىلەرگە ئايرىماق.

parçalanmak. ① پارچىلانماق. ② خۇشال ۋە مەمنۇن قىلىش ئۈچۈن تىرىشماق.

parçalatmak. پارچىلاتماق.

parçalı. s. ① پارچە ـ پارچە، پارچىلارغا ئايرىلغان. ② كىنايىلىك: «Parçalı söz — كىنايىلىك سۆز.

parça parça. s. is. ① پارچە ـ پارچە. ② بۆلۈم ـ بۆلۈم.

pardesü, purdüsü. is. fr. يېپلىك پەلتۇ، پىلاش.

pardon. ünl. fr. «ئەپۇ قىل» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

pare. is. osm. ① پارچە، قىسىم. ② دانە. ③ پۇل.

pareduz, parduz. is. s. far. ① ياماقچى. ② ئەسكى ـ تۈسكى نەرسىلەر ئۈچۈن ساتقۇچى.

pareduzi. is. ① ياماقچىلىق. ② ئەسكى ـ تۈسكى نەرسىلەر ئۈچۈن سېتىش كەسپى.

pareno. is. far. ① ئىش ھەققى. ② ئۇسۇلچىلارغا قىسىپ قويۇلىدىغان پۇل.

pare pare. z. s. پارچە ـ پارچە.

parfüm. is. fr. خۇش پۇراق.

parfümeri, parfümöri. is. fr. ① خۇش پۇراق نەرسىلەرنىڭ ئىشلىنىپ قايتۇرغۇچى. ② ئاۋاز ئالىدىغان ۋە بېرىدىغان جاھازلاردا بىخەتەرلىك تېلېگرام سىمى ئارىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۇسكۇنە.

paratrofi. is. tıp. ئوزۇقلىنىشنىڭ بۇزۇلۇشى.

paravan. is. fr. ask. كېسىمە ۋە پاراخوتنى مىنالاردىن قوغدايدىغان قورال.

paravana. is. fr. ① شىرما (قاتلىنىپ ئېچىلىدىغان بىرقانچە پارچىدىن تەركىب تاپقان پەردە). ② يوشۇرۇپ قالغۇچى، قوغداپ قالغۇچى ئادەم ياكى نەرسە.

~yapmak. باشقىسىنىڭ ئېتىدىن، ھوقۇقىدىن ۋە كۈچىدىن يوشۇرۇنچە پايدىلانماق.

parazit, — ti. is. s. fr. ① پارازىت، تەييار تاپ. ② رادىئوغا قارشى ئاۋاز.

parazitisti, — ti. is. fr. پارازىتلارنى ئۆلتۈرۈشكە يارايدىغان ماددا.

parazitlik, — ği. is. zool. پارازىتلىق.

parazitoğobi. is. fr پارازىتلاردىن قورقۇش كېسەللىكى.

parazitoloji. is. fr. پارازىتولوگىيە (پارازىت ئۆسۈملۈك ياكى جانىۋارلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن).

parça. is. osm. ① پارچە. ② دانە. ③ بۆلۈم. ④ مۇزدكا ئەسىرى. ⑤ چىرايلىق خوتۇن:

«1. Kırılan bardağın parçalarını sakliyorum — سۇنغان ئىستاكانىنىڭ پارچىلىرىنى ساقلاۋاتىمەن.

2. On parçadan oluşan bir oda takımı — ئون بۆلۈمدىن ئىبارەت ئۆي جاھازلىرى.

3. Bu parçayı çok beğendim —

parlak, – ğı. is. ① پارلاق، پارقىراق. ② ئايدىڭ، يورۇق، ئوچۇق. ③ نۇرلۇق:
«1. Parlak bir maden — پارلداق بىر مەدەن.
2. Parlak bir hava — ئوچۇق ھاۋا.
3. Parlak bir başarı — پارلاق بىر غەلبە.»

parlaklık, – ğı. is. ئايدىڭلىق، يورۇقلۇق.

parlamak. ① پارلدىماق، پارقىرىماق. ② تۇتاشماق، يانماق. ③ ئىناۋەتنى كۆتۈرۈلمەك، ئورنى ئۆسمەك. ④ ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق. ⑤ چىرايلىقلاشماق:
«1. Ayna ğibi parlamak — ئەينەكىدەك پارقىرىماق.
2. Lamba parladı — چىراغ ياندى.
3. Ahmet kısa bir zamanda parladı — ئەخمەت قىسقا بىر ۋاقىتتلا ئۆسۈپ كەتتى.
4. Sinirlidir, çabucak parlar — جىلىخور تېزلا ئاچچىقلىنىدۇ.»

parlamentarizm. is. fr. پارلامېنتىزملىق تۈزۈمى.

parlamenter. is. fr. پارلامېنت ئەزاسى.

parlamento. is. it. huk. پارلامېنت:
«Âmerika parlamentosu — ئامېرىكا پارلامېنتى.»

parlatmak. ① پارلداتماق. ② ئىچمەك.
«Bir ikikadeh parlatmazsakolmaz — بىر - ئىككى رۇمكا ئىچمىسەك بولمايدۇ.»

parmağımsı. s. بارماقچىلىك، بارماقتەك.

parmak, – ğı. is. ① بارماق، باش بارماق، ئىشارەت بارماق، ئوتتۇرا سېتىلىشى. ② ئەترە قاتارلىقلارنى ساتىدىغان دۇكان.

parfümerici. is. خۇش پۇراقلىق نەرسىلەر ساتقۇچى.

pargi. is. far. ① يۇنىدا قۇدۇقى، ئەۋرەز.

parıldama. is. پارلداش، پارقىراق.

parıldamak. ① پارلدىماق. ② يورىماق.

parıldatmak. ① پارلداتماق. ② يورۇتماق.

parıl parıl. z. پار - پۇر.

parılti. is. يورۇقلۇق، پارلاقلىق.

parıltılı. s. يورۇق.

Paris. öz. is. پارىژ (فرانسىيىنىڭ مەركىزى).

park, – kı. is. ing. ① ئومۇمىي باغچا. ② ھەربىي ئىسكىلات ۋە گاراژ.

parka. is. ask. ھەربىيلەرنىڭ مانېۋر كىيىمى.

parke. is. fr. ① ئۆيلەرنىڭ ئاستىغا ياتقۇزۇلغان تاختايلار. ② تۆپىتۈز تاش يول. ③ بازارنىڭ قىزىق يېرى. ④ سودىگەرلەر يىغىنى:
«Otel koridorunun parkeleri – مېھمانخانا كارىدورىنىڭ ئاستىغا ياتقۇزۇلغان تاختايلار.
Sokağa çıktık, güneş ıslak parkelerde parliyordu — كوچىغا چىقساق، قۇياش تاشيولدا پارلدايتتى.»

parkinson. öz. is. پاركىنسون (1755 - 1824 - يىللىرىدىن يىلغىچە ياشىغان ئىنگلىز دوختۇرى).

parkur. is. fr. يۈگۈرۈش (ئات، ۋېلىسىپىت قاتارلىق) مۇسابىقە يولى.

پـار - پۇر — «par par parliyor. پارىلدايدۇ.»
pars. is. zool. قاپلان.
parsa[1]. is. ① ئۆرۈمە پۇل. ② قەلەندەرچىلىك.
parsa[2]. s. far. تەكشۈرگۈچى ئىبادەت قىلغۇچى، ئابىت.
parsai, parsayi. is ① سوپىلىق. ② ئەخلاقلىق.
parsal. s. ئەسكى - تۇسكى.
parsel. is. fr. مەلۇم بىر مەقسەت ئۈچۈن ئايرىلغان تېرىلغۇ يەر.
parsellemek. پارچىلارغا ئايرىماق.
parselli. s. پارچىلارغا ئايرىلغان.
parseng. is. far. is. (گىر) تارازا تېشى.
parsi. s. far. ① ئىرانغا ئائىت، ئىران بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② پارىسچە.
parşömen. is. fr. خەت يېزىش ۋە رەسىم سىزىش ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان ھايۋان تېرىسى.
partal, parsal. s. كونىراپ كەتكەن، جۇلىقى چىقىپ كەتكەن.
parter. is. fr. ① گۈل باغچىسى. ② كىنوخانا ۋە تىياتىر زالىنىڭ تۆۋەن قەۋىتى.
parthça. öz. is .dilb. پارتىھچە (ئوتتۇرا ئىران دەۋرىدە ئىرانىنىڭ غەربىي - شىمال قىسمىدا قوللىنىلغان تىل).
parthler. öz. is. پارتىھلار (ئىرانلىقلار بىلەن ئۇرۇق - تۇغقان خەلق).
parti[1]. is. fr. ① بۆلۈم، قىسىم، تۈركۈم. ② ئويۇن پارچىسى. ③ بىر پۈتۈن مۇزىكا ئەسىرىنىڭ ھەر پارچىسى. ④ ئەرزان ئېلىنغان ۋە ئېلىنىدىغان نەرسە. بارماق، ئۇزۇك بارماق، سىنچىلاق قول. ② گۈگۈسۇن. ③ ئىلىك. ④ مۇداخىلە، ئارىلاشما، ئارىلىشىش. ⑤ شادا ۋە ۋاڭدەكلەردە ھەربىر تۆمۈر ياكى ياغاچ:
«Bardakta üç parmak su var — ئىستاكاندا ئۈچ ئىلىك سۇ بار.
Bu işte onun da Parmağı var — «بۇ ئىشقا ئۇمۇ ئارىلاشقان.
parmakçı. is. s. ① شادا (ۋادەك) ياسىغۇچى. ② كۆشكۈرتكۈچى، قۇتراتقۇچى.
parmaklamak. ① بارماق بىلەن يېمەك. ② كۆشكۈرتمەك، قۇتراتماق:
«Balı parmakladı — ھەسەلنى بارماق بىلەن يېدى.»
parmaklararası. s. بارماقلار ئوتتۇرىسى.
parmaklık, – ğı. is. ياغاچ ۋە تۆمۈر مۇردىن ياسالغان شادا (ۋادەك):
«Merdiven parmaklığı — پەلەمپەينىڭ ۋادىكى.»
parmaklıklı. .s شادىلىق، سالاسۇنلۇق.
parmaksız. s. is. بارماقسىز (بارماقسىز تۇغۇلغان).
parmaksızlık, – ğı. is بارماقسىزلىق (قول ياكى پۇتنىڭ تۇغۇلۇش).
parmıcan. is. it. ئىتالىيە سۇزمىسى.
parola. is. it پارول (يوشۇرۇن شەرتلىك سۆز ياكى ئىبارە).
paroreksi. is. tıp. ئىشتىھانىڭ بىردىن ئارتىشى.
parotid. is. fr. anat. قۇلاق ئاستى تۈكۈرۈك بېزى.
parotis. is → **parotid.**
parpa. is. قالقان بېلىقنىڭ بالىسى.
par par. پـار - پۇر، پـار - پار:

parti[2]. is. fr. پارتىيە: كومۇنىستلار — «Komünist parti پارتىيىسى.»

partici. is. ① پارتىيە ئەزاسى. ② پارتىزان.

particlik, – ği. is. پارتىزانلىق.

partili. is. پارتىيىلىك.

partisip. is. fr. ئىسىمداش، سۈپەتداش.

partizan. s. is. پارتىزان.

partizanlık, – ğı. is. پارتىزانلىق.

partöner, partener. is. fr. ① دوبۇر (بىر رولنى ئېلىشتا ئارتىسقا ياردەمچىلىك قىلغۇچى). ② قىمارددكى شېرىك. ③ تانسدا جورا.

parya. is. fr. ① ھىندىستاندا «قاست» دەپ تونۇلمىغانلارغا بېرىلگەن نام. ② باشقىلار تەرىپىدىن خورلانغۇچى.

pas[1]. is. ing. sp. پاس (توپ ۋە قارت ئويۇنلىرىدا قوللىنىلىدۇ).

pas[2]. is. esk. ① دات. ② گەز: «1. Demir paslaştı — تۆمۈرنى دات باستى.

2. Hastanın dilindeki pas — كېسەلنىڭ تىلىدىكى گەز.»

~ çıkarmak. — داتنى چىقارماق.

pas[3]. is. far. ① كۆزىتىش، مۇھاپىزەت قىلىش. ② كېچە - كۈندۈزنىڭ سەككىزدىن بىرى، ئۈچ سائەتلىك مەزگىل.

pasa. is. ① نەرسىلەر قۇرلىدىن قوللىنىلىدىغان ئىبارە. ② ئۇزۇن نېپىز تاختا.

pasaj. is. fr. ① يالىغۇز پىيادىلەر ماڭالايدىغان، ئىككى تەرىپى دۇكانلىق تار يول. ② ئىستاتا، نەقىل.

pasak. is. ① كىر. ② كىر كىسىم.

pasakaglia. is. it. ئۇزۇلدۇرمەي داۋاملىشىدىغان مۇزىكا پارچىسى.

pasaklı. s. ① پاسكىنا، كىر. ② رەتسىز، قىياپىتى ساڭگۇل - سۇڭگۇل.

pasalamak. → **Vermek.**

pasaparola. is. it. ask. ① قۇماندا، بۇيرۇق (بىر ھەربىي قىسىمغا بېرىلگەن ۋە ئېغىزدىن ئېغىزغا پۈتۈن ئەسكەرلەرگە يەتكۈزۈلگەن بۇيرۇق). ② پارولنىڭ بىردىن بىرىگە ئۆتۈشى.

~etmek. ① سۆزنى ھەر تەرەپكە تارقاتماق. ② بۇيرۇقنى تېلېفون بىلەن مۇناسىۋەتلىك تەرەپلەرگە يەتكۈزمەك.

pasaport, – tu. is. fr. ① پاسپورت. ② ئۇرۇشتا پاراخوتلارغا بېرىلگەن يۇرۇش بەلگىسى:

«Pasaportunu eline vermek — قولىغا، ھەيدىمەك.»

pasatizm. is. ed. پاساتىزم (سەنئەتتە ئۆتمۈشنىڭ ئەنئەنىلىرىگە بېقىنىدىغان بۇرۇپ قالغانلىق ۋە مۇشۇ ئاساستا قۇرۇلغان سەنئەت مەكتەپلىرى).

pasavan. is. fr. huk. پاساۋان (تۈركىيە بىلەن چېگرىداش مەملىكەتلەردە ياشىغان تۈركىيە پۇقرالىرىغا مەمىلىكەت تەرىپىدىن پاسپورت ئورنىدا بېرىلگەن بەلگە).

pas. ban. is. far. پاسىبان، كۆزەتچى، مۇھاپىزەتچى.

pas. bani. is. osm. far. esk. ①كۆزەتچىلىك، مۇھاپىزەتچىلىك. ② بىر خىل تۈرك مۇقامى.

pasböcüsü. is. → **pas**[2].

pascal. blaise. öz. is. 1623 - يىلدىن

سىنىڭ ياكى بىر قىسمىنىڭ بىرىگە تەئەللۇق ئىكەنلىكى يېزىلغان ھۆججەت. ② بىر ئىشتىن ۋاز كەچكەنلىكى ياكى بۇ ئىشنىڭ قىلىنمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان سۆز:

«Benden paso, güle güle gidin! — مەندىن رۇخسەت، خاتىرجەم كېتىۋېرىڭ!»

paso[2]. is. isp. ed. تىياتىردا پەردە ئارىلىقىدا ئويناليدىغان كۆلكىلىك ئويۇن.

paspal. is. yun. ① كېپەكى كۆپ ئۇن، كېپەكلىك ئۇن. ② ئەپسىۇنسىنىڭ ناچىرى.

paspas. is. بوسۇق تۆۋىگە سېلىپ قويۇلغان ئاياغ سۈرتكۈچ.

paspaslamak. پاراخوت سۈپىلىرىدىكى سۇلارنى سۈرتمەك.

pasta. is. it. ① پەرەندىنىڭ قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي نامى. ② كىيىملەرنىڭ پۈرۈمى، قىرى، قېتى.

pastacı. is. پەرەنىسىنىڭ قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

pastacılık, – ğı. si. پەرەنىسىنىڭ قاتارلىقلارنى ياساش ياكى سېتىش كەسپى.

pasta. hane, pastane. is. it. پەرەنىسىنىڭ قاتارلىقلارنى ساتىدىغان دۇكان.

pastal. is. قاتلانغان تاماكا يوپۇرمىقى.

pastalı. s. پۈرمىلىك:

«Pastalı entari — پۈرمە كۆڭلەك.

pastav. is. mac, dok. يۈك رەخ تۈپى.

pastel. is. s. fr. ① بوياقلىق رەسىم سىزىش قەلىمى. ② بوياق قەلەم بىلەن سىزىلغان رەسىم.

pastelci. is. بوياق قەلەم بىلەن رەسىم سىزغۇچى.

1662 - يىلىغىچە ياشىغان فرانسۇز ماتېماتىكىچىسى، فىزىكىچىسى، پەيلاسوپى، ۋە يازغۇچىسى.

pasdar. is. far. ① كېچە كۆزەتكۈچى، پاشىشاپ. ② ئىشەنچلىك ۋە سادىق ئادەم.

pasderi. is. ① كۆزەتچىلىك. ② مەسئۇللۇق.

paseng, pasang. is. ئىراندا ياشايدىغان ياۋا تېكە (تاغ تېكىسى).

pasif. s. fr. ① پاسسىپ، تەشەببۇسكارلىقى يوق. ② ئېزىلەڭگۈ، ممس - ممس.

pasifik okyanusu. öz. is. coğr. ئۇلۇغ ئوكيان.

pasifleştirme. is. پاسسىپلاشتۇرۇش.

paskal. s. fr. ھەيىيار، قىزىقچى (بىرى):

«Ne paskal adam — نېمىدېگەن قىزىقچى ئادەم.»

paskalık, – ğı. is. ھەيىيارلىق، قىزىقچىلىق.

paskalya. is. yun. پاسخا بايرىمى.

paslanma. is. داتلاشما، داتلىشىش، دات بېسىش.

paslanmak. ① داتلاشماق. ② گالالاشماق. ③ گەز باغلىماق (تىل):

«Insan okumazsa kafası paslanır — ئىنسان ئوقۇمىسا، كاللىسى گاللىشىدۇ.»

paslanmaz. s. دات باسمايدىغان، داتلاشمايدىغان، دات باسماس.

paslaşmak. ① توپنى بىر - بىرىگە پاس بەرمەك. ② ئاشقلارچە قاراشماق.

paslı. s. داتلاشقان، دات باسقان، گەز باغلىغان.

paso[1]. is. it. ① ماتاشتىن ھەممە

pastelist. is. fr. → **pastelci.**
pastırma. is. سۇرگۈچ.
~ sını çıkarmak. كۆپ ئۇرماق.
~ yazı. يازنى ئەسلەتكەن باھار ھاۋاسى.
pastırmacı. is. سۇرگۈچ ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
pastiş. is. fr. ① تەقلىد قىلىنغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسىرى. ② مۇزىكىچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن قۇراشتۇرۇلغان مۇزىكا ئەسىرى.
pastoforos. is. yun. قەدىمكى مىسىردا دىنىي مۇراسىملاردا ئىچىگە ئىلاھنى تەقلىد قىلغان بىر ياكى بىر قانچە ھەيكەل سېلىنغان ساندۇقنى كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان راھىب.
pastoral. s. is. fr. ① سەھرانىڭ ھاياتى ۋە ئۆرپ ـ ئادىتىنى ئىپادىلەيدىغان. ② ئارتىسلىرى ئەر ـ ئايال چارۋىچىلاردىن تەشكىل قىلىنغان بىر خىل تىياتىر.
pastörize. s. fr. مەخسۇس 65 گىرادۇس دۇسقا قەدەر قىزىتىلىپ بىردىنلا مۇزلىتىش ئۇسۇلى بىلەن مىكروبلىرى ئۆلتۈرۈلگەن (سۈت، پىۋا).
pastra. is. yun. → **Pişti.**
pasturel. is. fr. XIII ۋە XII ئەسىردە يېزىلغان بىر شېئىر تۈرى.
pasuh. is. far. جاۋاب.
pasüvar, paysüvar. is. far. پىيادە، ياياق.
pasvan. is. fr. كېچە كۆزەتچىسى، پاششاپ.
pasyans. is. fr. قارت بىلەن ئېچىلغان پال.
pasyon. is. fr. ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ ۋاپاتىدىن ئاۋۋال ۋە ۋاپاتى جەريانىدا ئېچىنغانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن يېزىلغان غەرب مۇزىكىسى.
paşa[1]. is. t. پاشا (ئوسمان پادىشاھلىقى زامانىدا يۇقىرى دەرىجىلىك مەمۇرىي ئەمەلدارلارغا ۋە پولكاۋنىكتىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېرلەرگە بېرىلگەن ئۇنۋان):
«Enver paşa — «ئەنۋەر پاشا.
paşa[2]. is. قەدىمىي مىس پۇل.
paşalı. is. پادىشاھلارنىڭ خىزمىتىدىكى خادىم.
paşalık, – ğı. is. ① پادىشاھلىق، پاشالىق. ② «پاشا» نىڭ ئىدارىسى ئاستىدىكى رايون.
paşa paşa. z. چىرايلىقچە، ئىختىيارەن، خالاپ.
paşib. is. far. پەلەمپەي.
paşide. s. far. چاچقان، سەپكەن.
pat[1], – tı. is. bot. بىر خىل گۈل.
pat[2]. is. ياپىلاق نەرسىگە ئۇرۇلغاندا چىققان ئاۋاز.
pat[3]. s. پاناق، يېسى:
«Burnu pat — «بۇرنى پاناق.
pata. is. it. ① يېڭىلمەسلىك ھەم يېڭىلمەسلىك. ② تەڭ، باراۋەر.
patadak. z. تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت:
«Patadak çıka geldi — «تۇيۇقسىز چىقىپ كەلدى.»
patadan. z. → **Patadak.**
patak, – ğı. is. تاياق، توقماق، كالتەك.
pataklamak. ① ئۇتتۇر كەلگەن يەرگە ئۇرماق. ② تېز ۋە چالا ـ بۇلا سۈپۈرمەك، كالتەك بىلەن كىر يۇماق.

هاملاندۇرغۇچى.

patırdamak. ① تاقىلدىماق. ② ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلماق.

patırdatmak. ئايىغىنى يەرگە ئۇرۇپ تاقىلداتماق.

patır. kütür. z. ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، تاراق ـ تۇرۇق:

«Merdivenden patır kütür inen çocuklar — پەلەمپەيدىن ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىپ چۈشكەن بالىلار.»

patır patır. z. تۈرۈك ـ تۈرۈك، پالاق ـ پۇلۇق:

«Ağaçtan patır patır dökülen elmalar — دەرەختىن تۈرۈك ـ تۈرۈك قىلىپ تۆكۈلگەن ئالمىلار.»

patırtı. is. ① تاپۇر ـ تۇپۇر. ② غوۋغا، جېدەل، ماجرا:

«Rumlarla Türkler arasında sadece bir defa patırdı oldu — رىملار بىلەن تۈركلەر ئوتتۇرىسىدا بىرلا قېتىم غوۋغا بولدى.»

patik, — ği. is. yun. پۇپۇش، كىچىك بالا ئايىغى.

patika. is. bulg. جىم يول، چىغىر يول.

patinaj. is. fr. ① كانكى تېيىلىش ھەرىكىتى. ② قاتناش قوراللىرىنىڭ تېيىلىپ يولدىن چىقىپ كېتىشى ياكى چاقنىڭ بىر يەردە تۇرۇپلا پىرقىرىشى.

patiska. is. s. fr. ① پاختا رەخ. ② پاختا رەختتىن تىكىلگەن.

pat. küt. z. پاق ـ پۇق، ۋاق ـ ۋۇق:

«Sırtına patküt vurmaya başladılar — دۇمبىسىگە ۋاق ـ ۋۇق قىلىپ ئۇرۇشقا باشلىدى.»

patlak. s. is. ① يېرىق. ② يېرىلىپ

pataklanmak. ئۇرۇلماق، كالتەكلەنمەك.

patalya. is. den. بىر جۈپتىن ئۇچ جۈپكىچە پالىقى بولغان ھەم كىشى بېشىغا بىر جۈپ پالاق تۇغرا كېلىدىغان ھەربىي كىيىم ۋە پاراخوتقا خىزمەت قىلىدىغان قېيىق.

patalyacı. is. den. كېمىلەردە كۆزەتكۈچى ۋە پالاق تۇتقۇچى ئەسكەر.

patanlar veya pathanlar. öz. is. پاتانلار (ئافغانلاردىن پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن ئافغانىستاننىڭ شەرقىدىكى قەبىلىلەرگە بېرىلگەن نام).

patates. is. isp, bot. ياڭيۇ.

patavatsız. s. ئاغزىغا كەلگىنىنى سۆزلەيدىغان ۋە خىيالىغا كەلگىنىنى قىلىدىغان.

patavatsızlık, — ğı. is. ئاغزىغا كەلگىنىنى سۆزلەيدىغانلىق ۋە خىيالىغا كەلگىنىنى قىلىدىغانلىق.

patelektomi. is. fr. تىز لىپكىسىنىڭ پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئوپېراتسىيە قىلىنىشى (ئادەم ياكى ھايۋان).

peten. is. fr. ① كاڭكى. ② چاقلىق ئايىغ (تۆز يەرلەردە تېيىلىش ئۈچۈن كىيىلىدىغان).

patent. is. ing. ① بىر ئىختىرانىڭ ياكى بۇ ئىختىرانىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى كىمگە تەۋە ئىكەنلىكى يېزىلغان ھۈججەت. ② پوقرالىق كېنىشكىسى.

patenta. is. → **patente.**

patente. is. it. den. چىت ئەلدىن كەلگەن كېمە ياكى پاراخوتلارغا مۇناسىۋەتلىك ئورگانلار تەرىپىدىن پۈرتقا كىرىش ئۈچۈن بېرىلگەن رۇخسەت قەغىزى.

patetik. s. fr. ed. تەسىرلىك، ئىلھ

قالغۇدەك خەۋەر تارقاتماق:
توپنى يېـ — «1. Topu patlatmak رىۋەتمەك.
2. Gevezeliğiyle herkesi patlatır — ئاغزىنىڭ ئىتتىكلىكى بىلەن ھەممىنى خاپا قىلدۇ.
3. Şimdi patlatırım ha! — كا- چاتقا قويىمەن ھە!
4. Tabancayı patlatmak — تا- پانچىنى بەتلىمەك.»
patlayıcı. s. ئوت ئالغۇچى، پارتلايدىغان: «Benzin patlayıcı bir maddedir — بېنزىن ئوت ئالغۇچى بىر ماددىدۇر.»
patlıcan. is. bot. پەتەنگان، چەيزە.
patofobi. is. fr. مەلۇم بىر كېسەلگە ياكى پۈتۈن كېسەللىكلەرگە نىسبەتەن قورقۇش تۇيغۇسى.
patoglisemi. is. tıp. كېسەللىك تۈ- پەيلىدىن قاندا شېكەرنىڭ پەيدا بولۇشى.
Patojen. s. fr. كېسەللىك پەيدا قىلىدىغان:
«Patojen mikrop — كېسەللىك پەيدا قىلىدىغان مىكروب.»
patojenez. is. fr. tıp. كېسەلنىڭ باشلىنىشى ۋە تەرەققىي قىلىشى.
patolog. is. fr. پاتولوگىيە مۇتە- خەسسىسى، ۋىراچ.
patoloji. is. fr. پاتولوگىيە (كېسەل- لىكلەر بىلىمى).
patolojik. is. fr. ① كېسەللىككە ئائىت، كېسەللىكتىن پەيدا بولغان. ② پا- تولوگىيە بىلەن مۇناسىۋەتلىك، پاتولو- گىيىلىك.
patonomi. is. tıp. پاتونومىيە (كې- سەللىكلەرنىڭ قانۇنىيەتلىنى تەتقىق كەتكەن يەر. ③ سۇنۇقنىڭ ئېتىلىپ چىققان يېرى:
«Patlak top — يېرىق توپ.»
patlama¹. is. ① پارتلاش، ئېتىلىش. ② يېرىلىش.
patlama². ünl. «سەۋر قىل!»، «جىم بول» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ:
«Patlama da dinle! — سەۋر قىلىپ ئاڭلا!»
patlamak. ① پارتلىماق. ② يېرىلماق، ئېتىلماق. ③ بىردىنلا ئوتتۇرىغا چىقماق، بىراقلا مەيدانغا كەلمەك. ④ بەك قىيىنالماق، چىدىمىغۇدەك دەرىجىگە كەلمەك. ⑤ سەۋر سىزلىمەنمەك. ⑥ سېتىلماق:
«1. Su borusu patladı — سۇ تۇرۇبىسى يېرىلدى.
2. Savaş patladı — ئۇرۇش بولدى، ئۇرۇش پارتلىدى.
3. Öfkesinden patlayacaktı! — ئاچچىقى كېلىپ جېنى چىققۇدەك بولدى.
4. Bu bana on yuana patladı — ماڭا بۇ، 10 يۈەنگە كەلدى.»
patlamalı. s. ئوڭاي يانىدىغان، ئوڭاي پارتلايدىغان.
patlangaç, – cı. is. پوچاڭزا:
«Milli bayram arifesinde pekin caddelerinde güzel patlangaçlar satiliyor — دۆلەت بايرىمىدىن ئىلگىرى بېيجىڭ كوچىلىرىدا چىرايلىق پوچاڭزىلار سېتىلىدۇ.»
patlangıç, – cı. is. → **patlangaç.**
patlatma. is. پارتلىتىش، پارتلاتما.
patlatmak. ① پارتلاتماق، يارماق، يېرىۋاتماق. ② خاپا قىلماق. ③ كاچات- لىماق. ④ بەتلىمەك (قورالنى). ⑤ ھەيران

بۇنى بەشكە بۆلۈڭ.» — Bunu beş pay yapın

pay[2]. is. far. پۇت، ئاياغ.

paya. öz. is. dilb. پايا (ئوتتۇرا ئاھىرىكىنىڭ شەرقىي شىمال قىسمىدا سۆزلىنىدىغان تىل ئائىلىسى).

payab. is. far. ① كۈچ، قۇۋۋەت، قۇدرەت. ② كۆلىنىڭ تەكتى. ③ بۇلاقنىڭ ئاخىرىسى. ④ قۇرۇق پەلەمپىيى. ⑤ نەرسىلەرنىڭ ئۇچى، ئاخىرىسى.

payan. is. far. نىھايەت، ئاخىر، نەتىجە، چەك.

payanda. is. far. ① تىرەك. ② غوجا تام.

payandalamak. تىرىمەك، غوجا تام سۈقماق.

payandalı. s. تىرەكلىك، غوجا تېمى بولغان.

payansız. s. پايانسىز، چەكسىز.

payansızlık, – ğı. is. پايانسىزلىق، چەكسىزلىك.

payapay. z. تەلتۆكۈس.

payda. is. mat. مەخرەج.

paydaş. s. is. ھەسسىدار.

paydaşlı. s. ھەسسىلىك.

paydaşlık, – ğı. is. مۇشتېرىك، ھەسسىدارلىق.

paydos. is. yun. ① ئىشتىن توختاش، ئىشنى توختىتىش. ② بولدى، توختات: «Yapı paydos edildi — قۇرۇلۇش ئىشنى توختاتتى. Paydos, vakit geldi — بولدى، ۋاقىت توشتى.»

paye. is. far. ① دەرىجە، ئورۇن. ② ئۇنۋان. ③ پەلەمپەينىڭ باسقۇچى.

قىلىدىغان بىلىم).

patriarkal. s. fr. پاترىئارخال، ئۇرۇقداشلارچە.

patrik, – ği. is. yun. پاترىئارخ (① ئۇرۇغ، قەبىلە باشلىقى. ② براۋسلاۋىيەچېركاۋىدا ئالىي روھانىيلىق مەنسىپى.)

patrik. hane. is. پاترىئارخ ئىشخانىسى.

patriklik, – ği. is. پاترىئارخلىق، ئۇرۇغداشلىق.

patron[1]. is. fr. ① سودىگەرلەر باشلىقى. ② ئىشچى يالالاپ ئىشلەتكۈچى.

patron[2]. is. fr. تىككۈچىلەرنىڭ ئۇلگىسى.

patroncu. is. terz. كېسىمچى ئۇستا.

patronluk, – ğu. is. كېسىمچىلىك.

pattadak, pattadan. تۇيۇقسىز، بىردىنلا، ئۇشتۇمتۇت: «Pattadak misafir geldi — تۇيۇقسىز مېھمان كەلدى.»

paulist. – ti. is. s. پائۇلىست (ئامېرىكىدا بىر كاتولىك جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى).

pavan. is. fr. müz. پاۋان (بىر خىل تانسا).

paviyon. is. → **pavyon.**

pavkırmak. ھۇۋلىماق (بۆرە، تۈلكە قاتارلىقلار).

pavyon. is. fr. ① قوشۇمچە بىنا. ② كىچىك رېستوران. ③ كېمە بايرىقى.

pay[1]. is. ① ھەسسە. ② ھەق. ③ سۈرئەت (ماتېماتىكىدا). ④ زاپاس (تىكىلگەن كىيىمنىڭ ئېچ تەرىپىدە قالدۇرۇلغان ئارتۇق رەخت). ⑤ ئۆلۈش، نەسىبە: «Buna biraz dikiş pay bırakmalı — ئۇنىڭغا بىرئاز تىكىش ھەققى بېرىش كېرەك.

پۇت. ② شاهماتتا پىياده.

~ yolu. چىغىر يول.

paytaklık, – ğı. is. مايماقلىق.

payton, fayton. is. it. پەيتۇن، پو- ۋۇسكا (هارۋا).

paytoncu. is. پەيتۇن هەيدىگۇچى.

pay. vend. is. far. ئاياغ كىيىمى، ئاياغ بوغقۇچ.

pay. zede, pazede. s. far. دەپسەندە قىلىنغان، چەينەلگەن.

pay. zen. is. far. ① كىشەنلەنگەن. ② ئەسىر. ③ جىنسايەتچى. ④ مالاي، چاكار. ⑤ كۇنلۇكچى، مەدىكار.

pazar. is. far. ① بازار. ② مەپتە- لىك بازار، چار بازار. ③ يەكشەنبە. ④ سودا – سېتىق. ⑤ خېرىدار ئىزلەش يېرى:

«1. At pazarı — ئات بازىرى.

2. Perşembe pazar — يەكشەنبە بازارى.

3. Hindistan Ingitere için iyi bir pazardır — ھىندىستان ئەنگلىيە ئۈچۈن ياخشى بازار.»

pazar . başı. is. بازار باشقۇرغۇچى.

pazarcı. is. سودىگەر.

pazarlamak. مال ساتىدىغان يەر تاپ- ماق، بازار قۇرماق.

pazarlaşmak. باھادا كېلىشمەك.

pazazlık, – ğı. is. سودىدا كېلىشىش، پۇتۇشۇش.

pazar. tesi. is. دۈشەنبە.

pazede. s. → **payzede.**

pazen. is. s. dok. ① زىچ ۋە قېلىن توقۇلغان رەخت. ② مۇشۇنداق رەختتىن تىكىلگەن.

payen. daz. s. far. پايانداز.

payelendirmek. ئۇنۇڭان بەرمەك، دەر- جىسىنى ئۆستۈرمەك.

payeli. s. ① ئۇنۇڭانى بولغان. ② ئىلـ- مىي ئۇنۇڭان بېرىلگەن، ئىلمىي دەرىجە بېرىلگەن.

payende. s. is. far. ① داۋاملىق، سىجىل. ② تىرەك.

payendegân. is. far. ① ئاخىرەتتە ئەبەدى قالىدىغان نەرسىلەر. ② ئاخىرەت ئادەملىرى.

paygâh. is. دەرىجە، ئۇنۇڭان.

payidar. s. far. تىنچ، جىم.

~ olmak. قالماق، تىرىك قالماق.

payin. is. far. ① تۆۋەن تەرەپ. ② پەلەمپەينىڭ بىرىنچى باسقۇچى.

payitaht, – tı. is. far. s. پايتەخت.

payiz. is. os. far. ① كۈز مەۋسۈمى. ② قېرىلىق. ③ كۈنىرىغان، يىرتىلغان.

paylamak. قاتتىق (ئېغىر) گەپ قىلماق.

paylanmak. ئازار يېمەك.

paylaşmak. ① بۆلۈشمەك (بىر نەرسە- نى). ② قوشۇلماق:

«Bu görüşü hepimiz paylaştık — بۇ پىكىرگە ھەممىمىز قوشۇلدۇق.»

paylaştırmak. ھەر ئادەمگە ئۈز ھەسـ- سىسىنى (ئۈلۈشىنى) بەرمەك.

paylatmak. بىراۋنىڭ گەپ ئىشتىشىگە سەۋەب بولماق.

paylı. s. ھەسسىسى بولغان.

paymal, pamal. s. far. دەپسەندە قىلىنغان، ئاياغ ئاستى قىلىنغان.

~ etmek. ئاياغ ئاستى قىلماق، دەپ- سەندە قىلماق.

paytak. s. ① ئەگرى پاچاق، مايماق

pazı[1]. is. نان زۇۋۇلىسى.
pazı[2], **puzu**. is. far. قولنىڭ بىلىكى.
pazı. bent, – ti. is. far. يەڭ لىڭ (بەك كىر بولمىسۇن ئۈچۈن كىيىۋالىدىغان).
pazval. is. موزدۇزلار ئىشلىتىدىغان تاسما.
pazvant. is. far. كىچە كۆزەتچىسى، پاششاپ.
pe. is. «پ» ھەرپىنىڭ ئوقۇلۇشى.
peç. is. پىچ، مەش.
peçe[1]. is. it. ① چۈمبەل (چۈمبەردە). ② نىقاب. ③ بېلىق تورىنىڭ باش تەرىپى.
peçe[2]. is. far. ① ھەرقانداق بىر ھايۋاننىڭ بالىسى. ② ئوغلان، ئوغۇل بالا.
peçelemek. ① يوشۇرماق. ② كۆرۈنۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۈستىگە دەرەخ شاخ-لىرىنى يېپىپ پۈركەپ قويماق.
peçelenmek. يوشۇرۇنماق.
peçeli. s. چۈمپەردىلىك، يۈزىدىگە چۈمپەردە تارتىۋالغان.
Peçenekler, öz. is. پەچەنەكلەر (VIII ئەسىردىن XI ئەسىرگىچە ئاۋۇال بالقاش كۆلى ئەتراپىدا، كېيىن شەرقىي جەنۇبىي ياۋروپادا ۋە بالقان ئەتراپىدا ياشىغان بىر كۆچمەن تۈرك قەۋمى).
peçete. is. it. پەچەتە (تاماق يېگەندە ئالدىغا قويىۋالىدىغان ھەم ئېغىز سۈرتىدىغان ياغلىق).
peçiz. is. ئۆي.
~ etmek. ئۆيگە كەتمەك.
pedagog. is. fr. پىداگوگ.
pedagoji. is. fr. پىداگوگىكا.
pedagojik. is. پىداگوگىك.
pedal. is. fr. تەپكە (ماشىنا ۋە مۇزىكا ئەسۋابلىرىدا ئايىغ بىلەن ئىتتىرىدىغان).
peder. is. far. پەدەر، ئاتا، دادا.
pederane. z. ئاتىلارچە، دادىلارچە: «Bügün sana pederane ihtar ediyorum — بۈگۈن ساڭا ئاتىلارچە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىمەن.»
pederasti. is. fr. شەھۋانىي نەپسىنى ئوغۇللار بىلەن قاندۇرىدىغان ئەر، بەچچەباز.
pediatri, pediyatri. is. fr. بالىلار دوختۇرلۇقى.
pediküloz. is. fr. پىت كېسەللىكى.
pedikür, – rü. is. ئاياغ تىرناقلىرىنى تازىلاپ ياساپ قويۇش.
pedikürcü, s. is. ئاياغ تىرناقلىرىنى تازىلاپ ياساپ قويغۇچى.
pediyometre. is. fr. يېڭى تۈغۇلغان بوۋاقلارنىڭ ئېغىرلىقىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
pedofili. is. fr. ① بالا مەستانىسى. ② بەچچىۋازلىق ئارزۇسى.
pedograf. is. tıp. پىتوگراف (ئاياغ كۆچمىنى ئۆلچەش ئەسۋابى).
pedoloji[1]. is. fr. بالىلار بىلىمى.
pedoloji[2]. is. fr. تۈپراقشۇناسلىق.
pegmatit, – ti. is. يوغان گىرانىت. تاش.
pehle. is. far. ① يان، يان تەرەپ. ② گۆر ساندۇقىنىڭ يان تەرىپىدىكى تاشلار.
pehlevi. is. far. ① ئىرانىدا ئىسپاھان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى خەلقتە بېرىلگەن نام — پەھلەۋى. ② پەھلەۋى تىلى.
pehlivan. is. far. ① چېلىشچى، پالۋان. ② بەستلىك ۋە كۆچلۈك ئادەم.

pek. taş. is. گرانیت قاتارلىق قاتتىق تاشلار.

pelajik. s. fr. ئوچۇق دېڭىزدا ياشايدىغان.

peleme. is. دەريالاردا ئىشلىتىلىدىغان تەكتى توز قېيىق.

pelerin. is. fr. يەڭسىز چاپان.

pelid. s. far. پاسكىنا، مەينەت.

pelidi. is. پاسكىنىلىق.

pelikan. is. fr. ساقا قۇش.

peliz kesmek. چاقچاق قىلماق.

pelte. is. yun. قىيام قىلىنغان تاتلىق.

peltek, – ği. s. تىلىنىى چاينىاپ سۆزلەيدىغان.

peltekleşmek. تىلى كالۋالاشماق:
«Hastanın dili pelteklesti — ئاغرىقنىڭ تىلى كالۋالاشتى.»

pelteklik, – ği. is. تىلى كالۋالاشقانلىق.

pelteleşmek. قىيام بولماق.

pelür, – rü. is. fr. ماشىنىكىدا قول لىنىلىدىغان لازا قەغەز.

pelüş. is. fr. ئىچى تۆشتلىق رەخت.

pembe. is. s. شاپتۇل چېچىكى رەڭ، گۈل رەڭ، توخۇڭ.

~ görmek. ئۈمىدلىك بولماق.

pembeleşmek. توخۇڭلاشماق، گۈل رەڭلەشمەك.

pena. is. it. ئۈچ بۇرجەك يەلكەن.

pena. gah, peneh. gâh. s. far. پاناھ بولغۇدەك يەر، پاناھگاھ.

penah. is. far. دالدا، پاناھ.

penaltı. is. ing. پۇتبول ئويۇنىدا 12 قەدەمدە تۇرۇپ ۋارتاغا توپ تېپىشى.

penbe. is. far. ① پاختا. ② پاختىدەك ③ ئوقيا مەرگىنى.

pehlivanane. ② ① پەھلىۋانلاردەك. قەھرىمانلارچە، باتۇرلارچە.

pekent, – di. is. تەبىئىي توسۇق.

peki. z. ① ماقۇل، بولىدۇ، خوپ، باش ئۈستىگە. ② ئېتىراز بىلدۈرىدىغان جۈملە ئالدىغا قويۇلىدۇ:
«Peki، dün nerede idin? — ئۇنداق بولسا، تۈنۈگۈن قەيەردە ئىدىڭ؟»

pekin. s. fels. مۇھەققەق.

Pekin. öz. is. coğr. بېيجىڭ.

Pekinlik, – ği. is. مۇھەققەقلىق.

pekişmek. ① قاتتىقلاشماق، قاتماق. ② چېنىقماق. ③ سەقلىماق، قىيىن ئەھۋالدا قالماق.

pekiştirmek. ① قاتۇرماق، قاتتىقلاشتۇرماق. ② چىڭىتماق.

pekitmek. كۈچلەندۈرمەك.

pekleşmek. ① قاتتىق ھالغا كەلمەك. ② كۈچلەنمەك.

peklik, – ği. is. ① قەۋزىيەت. ② قاتتىقلىق، چىداملىق. ③ مۇستەھكەملىك. ④ زۇلۇم. ⑤ بېخىللىق، پىشىقلىق، پىخسىقلىق.

pekmez. is. ① شىرنە. ② قان:
«Bana çatma, pekmezini akıtırım — ماڭا چاقچاق قىلما، قېنىڭنى تۆكىمەن.»

pekmezci. is. s. شىرنە يېسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

pakmezli. s. ① ئىنىدە شىرنە بولغان. ② شىرنىلىك:
«Pekmezli üzüm — شىرنىلىك ئۈزۈم.»

peksimet. is. yun. سۇخارى (نان).

peksimetlik, – ği. is. سۇخارى قويۇلىدىغان يەر.

(یۇمشاق) نەرسە.

penbezar. is. far. ① كېۋەزلىك، پاخـ تىزار. ② كۆڭلەكلىك، نېپىز يۇمشاق رەخت.

penbe. zen. is. far. پاختا ئاتقۇچى.

penc. s. → **penç.**

pencab. is. → **pencap.**

pencacap. is. مالاككا بوغۇزىدا ئىشـ لىتىلىدىغان كېمە.

pence. is. far. → **pençe.**

pencere. is. far. پەنجىرە، دېرىزە.

pencereli. s. پەنجىرىلىك، دېرىزىلىك.

penci. dü. → **pencüdü.**

pencik, – ği. is. far. پـەنـجـىـك (① ئىلگىرىكى ئۇرۇشتا ئەسىرلەردىن بەشتە بىرىنىڭ دۆلەت تەرىپىدىن ئەسكەرلىككە ئېلىنىشى. ② ئۇرۇشتا چۈشكەن ئەسىرلەرنىڭ بوينىغا ئېسىلغان كىملىك بەلگىسى).

penc. pa. is. far. قىسقۇچپاقا.

penc. şenbid. is. far. پەيشەنبە.

pencüdü. is. far. ① بـەش بـىـلـەن ئىككى. ② ئىككى كىشىلىك دامكا ئويۇنىدا بىر تەرەپنىڭ بـەش، يەنە بىر تەرەپنىڭ ئىككى تاشتا قېلىشى.

penç. is. s. far. بەش.

pençe. is. far. ① يىرتقۇچ هـايۋانـ لارنىڭ ئالدى پۇت ئالقىنى ۋە تىرنىقى. ② زورلۇق، رەھىمسىزلىك. ③ كۈچ، قۇدرەت. ④ ئايىغ چـەمـى. ⑤ بـارماقلىق ئىزا. ⑥ ئېزىلىش، زۇلۇم چېكىش:

«1. Kaplan pençesi — يـولـۋاس تىرنىقى.

2. Emperyalizm her yere pençesini uzatiyor — جاھانگىرلىك ھەممە يەردە زورلۇق قىلىدۇ.

3. Ezilen milletler sömürücülerin pençesinde inliyorlar — ئېزىلگەن مىللەتلەر مۇستەملىكىچىلـەرنىڭ زۇلۇمـى ئاستىدا ئىڭراۋاتىدۇ.»

~ atmak. قـۇرۇلـغـا كىرگـۈزۈش ئۈچۈن ئۇرۇنماق.

~ vurmak. ئايىغ كىيىمىنى چەملەتمەك.

pençelemek. چاڭگاللىماق، چـاڭـگـال سالماق، تۇتماق.

pençeleşmek. ① ياقىلاشـمـاق، ئۇرۇشـماق، چـاڭـگـاللاشماق. ② كۈرەشمەك، تىرىشماق:

«Günlerce ölümle pençeleşti — بىرقـانچە كۈن ئۆلۈم بىلەن تىرماشتى.»

pençeli. s. ① تىرنـاقـلىق (ھايۋان). ② قۇۋۋەتلىك، كۈچلۈك، يـۇلـۇۋالـمـىغـان. ③ ھۇجۇم قىلغان، ئېتىلغان. ④ چەملەنگەن.

pençgâh. is. far. پـەنـجـىـگـا (ئون ئىككى مۇقامدىن).

pençik. is. → **pencik.**

pend. is. far. نەسىھەت.

~ etmek. نەسىھەت قىلماق.

pendifırank. is. شاپىلاق، تەستەك.

pend. name. is. far. نەسىھەتنامە، دىداكتىك.

peneplen. is. fr. كەك تۈزلۈك.

penes. is. mac. زىننەت ئۈچۈن قولـ لىنىلىدىغان سىرىق تەڭگە.

pengö. is. پـەنـگـو (2 ـ دۇنـيـا ئۇرۇشىغىچە قوللىنىلغان ۋىنگىرىيە پۇلى).

penguen. is. fr. پىنگـۋىن (جەنۇبىي قۇتۇپتا ياشايدىغان قىسقا قـانـاتـلـىق، ئۇچالمايدىغان سۇ قۇشى).

peni. is. ing. پەنى (بىر شـلـىنىڭ 12 دە بىرىگە تەڭ كېلىدىغان ئىنگـلـىز پۇلى).

penir. is. far. → **peynir.**

penis. is. yun. anat. ئەركەكلىك ئورگان.

penisilin. is. fr. پېنسىلىن.

penit, – ti. is. tip. ئەركەكلىك ئەزاسى كېسەللىكى.

peniz. is. tiy. سۆز.

pens. is. fr. ① قىسقۇچ، لاخشىگىر. ② چازا (چاچقا قىسىدىغان). ③ دوختۇر ئامبۇرى.

pense. is. fr. ئامبۇر.

penuvar. is. fr. ئايالارنىڭ چاچلىرىنى تارىغاندا ۋە مۇنچىغا چۈشۈپ چىقىقاندا كىيىدىغان كىيىمى.

pepe. s. تۆتۆت، كېكەچ.

pepelemek. تۆتۆتلىمەك، كېكەچلىمەك.

pepelik, – ği. is. تۆتۈتلۈك، كېكەچلىك.

pepeme. s. → **pepe.**

pepemelik. is. → **pepelik.**

peplos. is. قەدىمكى يۇنان ئاياللىرىنىڭ ئۇستىگە يېپىنچاقلىۋالىدىغان يەڭسىز چاپىنى.

per, perr. is. far. ① قانات. ② قۇش قاناتلىرىنىڭ ئۈزۈنى.

perakende. s. far. ① پارچە، چېچىلىپ كەتكەن. ② پارچە سېتىش (مالنى). ③ پارچە – پارچە ئېلىنغان ياكى سېتىلغان. ④ is. كېسەللىك ۋە باشقا سەۋەب بىلەن قوشۇننىڭ كەينىدە قالغان ئەسكەر. ⑤ باشقىلاردىكى ئېلىشلارنى خاتىرىلەش دەپتىرى:

«Perakende borçlar — پارچە پۇلغا ساتقۇچى سودىگەر.

perakendeci. is. پارچە مال ساتقۇچى سودىگەر.

perakendecilik, – ği. is. پارچە مال سودىگەرچىلىكى.

perçem. is. far. ① قەدىمكى زامانداكى ئەركەكلەرنىڭ بېشىغا قويىۇۋالىدىغان كۆكۈلا. ② يايلا. ③ نەيزە، بايراق قاتارلىقلارنىڭ ئۈچىدىكى پۆپۈك:

«At perçemi — ئات يايلىسى.

perçemli. s. ① پېشانىسىگە ماكىلاي چاچ ۋە ياكىقىغا ياكاق چاچ قويغان. ② يايلىسى ئۈزۈن. ③ چۈققىسىغا بىر تۇتام چاچ قويىۇۋالغان.

perçin. is. قالپاقلىق مىخ، قاداق.

perçinlemek. قالپاقلىق مىخ بىلەن مىخلاپ تۇتتۇرماق، قاداق بىلەن قادىماق.

perçinli. s. قالپاقلىق مىخ بىلەن مىخلاقلىق.

perdah. is. far. ① جۇلا بېرىپ پارقىرىتىش. ② باشنى ئارقىغا يانداۋرۇپ ئىككىنچى قېتىم چۈشۈرۈش.

~ vurmak. پارىلداتماق.

perdahçı. is. ① جۇلا بەرگۈچى. ② ئاغزى يۇمۇشاق.

perdahlamak. ① جۇلا بەرمەك، پارقىراتماق. ② ساقالنى ئىككىنچى قېتىم تەتۈرىسىگە قىرماق. ③ سۆز بىلەن قايىل قىلىشقا كىرىشمەك. ④ تىللىماق. ⑤ ئېگىز – پەسلىك ۋە ئەگرى – تۈقايلىقنى تۈزلىمەك.

perdahlı. s. ① پارقىراقلىق، جۇلالىق. ② ئىككىنچى قېتىم تەتۈرىسىگە چۈشۈرۈلگەن (ساقال).

perdahsız. s. ① جۇلاسىز، پارقىراق بولمىغان.

perdaht. is. far. ① پارقىراقلىق، جۇلا. ② پاكىزلەش، تۈزىتىش.

perdahte. s. far. ① پارقىرىتىلغان، جۇلالاندۇرۇلغان. ② تۇز، تۇزلەنگەن.

perdaz. s. far. پەرداز.

perde. is. far. ① پەردە. ② ئىشىكنى يەرنى بىر - بىرىدىن ئايرىيدىغان نەرسە. ③ ساز پەدىسى. ④ سەھنە پەردىسى، ئېكران. ⑤ كۆزگە چۈشكەن ئاق. ⑥ نىقاب. ⑦ چۈمپەردە. ⑧ سۇ ئۈزگۈچى ھايۋانلار- نىڭ پۇتىدىكى پەردە:

«Kapi perdesi — ئىشىك پەردىسى.

perde. ayaklılar. is. zool. پەردە ئاياغلىق ھايۋانلار (مۇھىمى سۇدا ياشايدىغان ئۆردەك، غاز قاتارلىق ھايۋانلار).

perde . birun. s. far. ئاغزىغا كەلگەنىنى سۆزلەيدىغان، ئېچىدە گەپ ياتمايدىغان.

perdeci. is. ① تىياتىردا پەردە ئېچىپ - ياپقۇچى. ② پەردە تىككۈچى ياكى ساتقۇچى. ③ ئىشىككە قارىغۇچى.

perdelemek. پەردە بىلەن ياپماق.

perdelenmek. پەردە بىلەن يېپىلماق.

perdeli. s. ① پەردىلىك. ② يېپىقلىق.

perdesiz. s ① پەردىسىز. ② ھاياسىز، ئىزا تارتمايدىغان.

perdesizlik, – ği. is. ① پەردىسىزلىك. ② ھاياسىزلىق، ئىزا تارتماسلىق.

perekeş. is. far. يان - يان كارىۋاتلاردا ياتقان ئەسكەرلەر.

pereme. is. den. قېيىقنىڭ بىر خىلى.

perend. is. far. ئەتلەس.

perende. is. s. far. ① موللاق. ② ئۇۋ قۇشى. ③ ئۇچىدىغان:

«Perende atmak — موللاق ئاتماق.

~ atamamak. ① ئۇ ياكى بۇ جەھەتتە باشقا بىرىدىن تۆۋەن ۋە ئىقتىدارسىز بولماق. ② قولىدىن ئىش كەلمەسلىك، ئالدىيالماسلىق.

perende. baz. s. is. far. مۇللاقچى.

perese. is. inş. ① تامچىلارنىڭ تامنى (تۈزلۈكنى بىلىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ). ② دەرىجە:

«Iş bu pereseye geldikten sonra — ئىش بۇ دەرىجىگە كەلگەندىن كېيىن.»

perest. s. far. پەرەس:

«Büt perest — بۇتپەرەس.

Savaş **berest** — ئۇرۇشپەرەست.

Menfaat perest — مەنپەئەتپەرەس.»

perester. is. s. far. ① خىزمەتكار، خىزمەتچى. ② قۇل. ③ ئابىد، چوقۇنغۇچى. ④ خۇشامەتچى، يالاقچى.

perestiş. is. far. چوقۇنۇش.

perforatör, – rü. is. fr. تۆشۈك تېشىش ماشىنىسى.

performans. is. ① ئاتلىتىكا ياكى ئات بەيگىسى مۇسابىقە نەتىجىسىنىڭ ئېلانى. ② چوپىلا تۇپ ئويۇندا قازىنىدىغان غەلىبە. ③ مۇۋەپپەقىيەت.

pergâle. is. far. ① پارچە. ② قوپال توقۇلغان توقۇلما.

pergâr, pergâl. is. far. mat. → **pergal.**

pergel. is. far. سىركۈل (چەمبەر سىزغۇچ).

pergellemek. ① سىركۈل بىلەن سىزماق. ② پىلانلىماق:

«Haraket tarzımı pergelledim — قانداق ھەرىكەت قىلىدىغانلىقىمنى پىلانلىدىم.»

pergeller. is. پاچاقلار.

~ i açmak. چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭماق.

ئوراپ تۇرغان توقۇلمىنىڭ ياللۇغلىنىشى.
perisistit, – ti. is. fr. سۈيدۈك يوللىنىسى ئوراپ تۇرغان توقۇلمىنىڭ ياللۇغلىنىشى.
periskop, – pu. is. fr. سۇ ئاستى پاراخوتلىرىدا كۆزىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئوپتىك ئەسۋاب.
peristafilin. is. كىچىك تىلىنىڭ ئەتراپىدا بولىدىغان مۇسكۇللار.
perişan. is. far. ① چېچىلاڭغۇ. ② بىسەرەمجان. ③ ۋەيران. ④ ھالى خاراب:
«1. Odamız perişan — ئۆيىمىز بىسەرەمجان.
2. Düşmanın hava saldırılarından şehir perişan — دۈشمەننىڭ ھاۋا تاجاۋۇزىدىن شەھەرلەر خاراب.
3. Adamcağız pek perişan durumda — بىچارە ئادەمنىڭ ھالى خاراب.»
perişanlık, – ğı. is. ① چېچىلاڭغۇلۇق، بىسەرەمجانلىق. ② بىچارىلىك، پەرىشانلىق.
peri. zad. s. far. ① پەرىزات، پەلەرنىڭ تۇغۇلغان. ② پەرىدەك چىرايلىق. ③ ئايال ئىسمى (پەرىزات).
periton. is. fr. قېرىن پەردىسى.
peritoneopati. is. قېرىن پەردىسى كېسەللىكى.
peritoneskopi. is. قېرىن پەردىسى دىئاگنوزى.
peritoneotomi. is. قېرىن پەردىسى ئوپېراتسىيىسى.
peritonit, – ti. is. fr. قېرىن پەردىسىنىڭ ياللۇغلىنىشى.
peritonstit, – ti. is. بادام بەزىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

pergola. is. باراڭ، چەللە، لەمپە.
perhiz, pehriz. ① پەرھىز. ② ھارامدىن ساقلىنىش.
~ etmek. پەرھىز قىلماق.
peri. is. far. ① جىنلار تائىپىسى. ② كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغۇچى گۈزەل ئايال. ③ ئايال ئىسمى (پەرى).
percik, – ği. is. ① قۇلۇپنىڭ تىلى. ② تۇتقاق كېسىلى.
peride. s. far. ① ئۇچقان، يۇقىرى ئۆرلىگەن، ئۆرلىگەن. ② ئۆكۈپ كەتكەن (رەڭ ھەققىدە). ③ ئايال ئىسمى (پەرىدە).
perifrenit, – ti. is. دىئافىرام ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئورگانىنىڭ ئىشىشى.
peri. han[1]. s. پېرىخۇن، باخشى.
peri. han[2]. is. far. ① پەرىلەر پادىشاھى، پەرىخان، پەرىلەر باشلىقى. ② ئايال ئىسمى (پەرىخان).
peri . hastalığı. is.tıp. تۇتقاقلىق كېسىلى، ئىستېريە كېسىلى.
perikarp. is. fr. مېۋە شۆپۈكى.
perimetre. is. fr. كۆرۈش دائىرىسىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.
perimetrit, – ti. is. fr. بالىياتقۇ ھۈجەيرىلىرىنىڭ توقۇلمىلىرىنىڭ ياللۇغلىنىشى.
perinefrik. is. fr. بۆرەكنى ئورىغان.
perinefrium. is. fr. بۆرەكنى ئوراپ تۇرغان نېپىز پەردە.
perinevr. is. fr. نېرۋا توقۇلمىلىرىنى ئوراپ تۇرغان پەردە.
periözofajit, – ti. is. far. كانايىنى ئوراپ تۇرغان پەردىنىڭ ياللۇغلىنىشى.
peripeyker. s. fr. بەك چىرايلىق، پەرىدەك چىرايلىق.
perirektit, – ti. is. كۆتەن ئۆچەيىنى

perspektif. is. fr. يۆشۈرۈن كۆچ.
perşembe. is. far. پەيشەنبە.
~ pazarı. پەيشەنبە بازىرى.
perşöron. is. fr. فرانسىيە ئاتلىرى دىن بىر خىلى.
pertev. is. far. ① يورۇقلۇق، نۇر. ② ئەر ئىسمى (پەرتەۋ).
pertürbasyon. is. fr. قالايمىقانچىلىق، بىسەرەمجانلىق.
peruka peruk. is. it. ياسىما چاچ، ئۇلاغ چاچ.
perukâr perûkâr. is. fr. ساتىراچ.
perva. is. far. قورقۇش، چېكىنىش.
pervane. is. far. ① پەرۋانە. ② چاقپەلەك، پىلدۇرغۇچ: «Uçak pervanesi — ئايروپىلان (ئۇچقۇ) پىلدىرلىغۇچى.»
pervaneli. s. چاقپەلەكلىك، پىلدىرلىغۇچلۇق.
pervanesiz. s. پىلدىرلىغۇچسىز: «Pervanesiz uçak — پىلدىرلىغۇچسىز ئايروپىلان.»
pervasız. s. پەرۋاسىز.
pervasızlık, – ğı. is. پەرۋاسىزلىق.
pervaz. is. far. ① كىشىك، رام (ئىشىك ۋە دېرىزىنىڭ). ② ئۇچۇش. ③ ھۇجرا. ④ ئەينەك. ⑤ ئىشكاپ. ⑥ نېپىز ئۇزۇن تاختاي. ⑦ كىيىملەرنىڭ پەۋىزى.
pervaze. is. far. ① دالا تامىقى (يېمەك). ② كېچە ئويۇنلىرى ئۈچۈن يورۇتۇلغان يورۇقلۇق. ③ ئالتۇن ياكى كۈمۈش كېپەكى.
pervaz. gâh, pervazgeh. is. ئۇچۇلىدىغان يەر، ئۇچۇش يېرى.

لىرىنى ئوراپ تۇرغان پەردىسىنىڭ يالالۇغلىنىشى.
perkitmek. → **peritmek.**
perkolatör, – rü. is. fr. سۇ پاراڭ ري بىلەن قەھۋە ھازىرلايدىغان ئەسۋاب.
perleş. is. tıp. كالپۇكنىڭ پۈچۈقلۇقى.
perm. is. rus. پېرىم (پالاكە ئۇزۇك دەۋرىنىڭ ئاخىرىقى مەزگىلى).
permanat. is. fr. چاچنى ئۇزۇن زامانغىچە بۇدۇر ھالدا ساقلاش ئۇسۇلى.
permeçe. is. it. den. كېمە ۋە پاراخوتلاردا ئېھتىيات ئۈچۈن ئېلىۋېلىنغان ئارغامچا.
permi. is. fr. ① رۇخسەت، ئىجازەت. ② رۇخسەتنامە. ③ تاشقى سودا ئۈچۈن مەخسۇس بېرىلگەن رۇخسەت قەغىزى.
permiyen. s. is. → **perm.**
pernisyöz. s. tıp. خەتەرلىك، ئۆلۈمتۇرىدىغان.
perniyan. is. far. گۈللۈك ئەتلەس.
pero, peru. is. it. ئالماس.
peron. is. fr. ① ۋوگزالدا پويىزغا چىقىپ چۈشىدىغان سۇپا. ② بىناغا كىرىپ چىقىدىغان پەلەمپەي.
peronospora. is. yun. ئۆسۈملۈككە لەرزىنىڭ كۆكىرىپ كېتىش كېسىلىگە سەۋەب بولىدىغان يەر مەدىكى (ئېشەك مەدىكى).
persistans. is. سۈت چىشىنىڭ چۈشمەسلىكى.
personel. is. fr. خىزمەتچى، خادىم: «Askeri personel — ھەربىي خادىم.»

ئالتۇن.

~ **etmek.** ياخشى كۆرمەك، تاللماق.

pesendide. s. far. تاللانغان، ياخشى كۆرۈلگەن، ماختانغان، پىسەنت قىلىنغان.

peser. is. fr. تۆۋەنلەپ كەتكەن ياكى ئورنىنى ئالماشتۇرغان، ماتكىنى ئەسلى ھالىغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ماتكا يۈلىغا سېلىپ قويۇلىدىغان ھالقا.

pesimist, – ti. is. fr. پېسسىمىست (تۇرمۇشقا ۋە كېلەچەككە ئۈمىدسىزلىك بىلەن قارىغۇچى).

pesimizm. is. fr. پېسسىمىزم (روھىي چۈشكۈنلۈك، ھاياتقا، كېلەچەككە ئۈمىدسىزلىك بىلەن قاراش).

pesin. is. far. ئاخىرىدا بولغان، ئاخىرىقى.

pesküllе. is. ئاچقۇچ بىلەن ئېچىلىدىغان تاقاق.

pespaye. is. پەسكەش.

pespayelik, – ği. is. پەسكەشلىك.

pest, – ti. s. far. ① پەس، تۆۋەن (ئاۋاز). ② پەسكەش.

pestenkerani. s. far. ئويدۇرما، سەپسەتە، يالغان:

«Pestenkerani lakırdılar söylüyor — يالغان - ياۋداق سۆزلەرنى قىلىدۇ.»

pesti. is. پەسلىك، پەسكەشلىك.

pestil. is. ① مېۋە قېقى. ② كېسەل. ③ مەست:

«Erik pestili — ئۆرۈك قېقى.

~ **atmak.** يالغان سۆزلىمەك.

pesüs. is. far. ياغ بىلەن ياندۇرۇلىدىغان قارا چىراغ.

perver. is. far. ① باققۇچى. ② تەربىيىلىگۈچى، ئۆستۈرگۈچى. ③ سۆيگۈچى.

perveran. is. ① باققانلار، ئۆستۈرگەنلەر. ② تاللىغانلار. ③ سۆيگەنلەر، ياخشى كۆرگەنلەر.

perverde. s. far. ① بېقىلغان، ئۆستۈرۈلگەن. ② تەربىيىلەنمەك، باقماق.

perverdiğar. is. far. پەرۋاردىگار، ياراتقۇچى.

perveri. is. ① بېقىش. ② تەربىيىلەش. ③ تاللاش. ④ سۆيۈش.

perveriş. is. far. پەرۋىش، بېقىش، ئۆستۈرۈش، ئاسراش، تەربىيىلەش، يېتىشتۈرۈش.

pervin. is. far. ① ئۈكەر (يۇلتۇزى). ② ئايال ئىسمى (پەرۋىن).

perviz. is. far. ① ئەلگەك، سۈزگۈچ. ② بېلىق. ③ گۈزەللىك. ④ جىلۋە. ⑤ ئۆستۈنلۈك قازانغۇچى. ⑥ ئەر ئىسمى (پەرۋىز).

pervizen. is. far. ① ئەلگەك. ② غەلۋىر.

pes[1]. far. پەس، يېتەر (ھەرقانداق بىر مۇسابىقىدە يېتىلگەنلىكىگە تەن بەرگەنلىك مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ).

pes[2]. is. far. ئارقا، كېيىن.

pes[3]. s. far. پەس ئاۋازدا سۆزلىگەن، ئاستا سۆزلىگەن.

pesavend. is. far. قاپىيە.

pesek. is. چىشنىك كىرى.

pesend. is. far. ① تاللاش، پارلاش، ئىلغاش، ياخشى كۆرۈش، پىسەنت، ماختاش. ② جۈلاسىز

peş[1]. is. far. ئارقا، ئىز: «Peşine düşmek — ئارقىسىغا (ئىزىـ غا) چۈشمەك.»

peş[2]. is. far. پەش (كىيىمنىڭ).

peşe peşe. z. ئارقا ـ ئارقىدىن.

peşe[1]. is. قول ھۈنىرى (مەكتەپلەردە).

peşe[2], **peşşe.** is. far. پاشا.

peşeng. is. far. ① باشلامچى، يول باشلىغۇچچى.② يول باشلايدىغان ھايۋان.

peşin. s. far. ① ئاۋۋال، دەسلەپ، ئالدى. ② ئالدىن بېرىلگەن: «Ben size peşin söyledim — مەن سىزگە ئاۋۋال سۆزلىدىم. Ismarlanan şeylerin ücreti Peşin ödenir — بۇيرۇتۇلغان نەرسىلەرنىڭ پۇلى ئالدىن بېرىلىدۇ.»

peşinat. is. osm. ئالدىدىن بېرىلگەن پۇل، زاكالەت.

peşinatsız. s. ئالدىن پۇل ئالماستىن، زاكالەت ئالماستىن.

peşinci. s. is. ئالدىن پۇل ئېلىپ ساتقۇچى ياكى ئالدىن پۇل بېرىپ مال ئالغۇچى.

peşiz, peşize. is. far. ① پۇل. ② بېلىق سىرتىدىكى تەڭگىلەر. ③ قېچىرنىڭ بوينىغا ئېسىلغان مارجانلار. ④ قاتار ئويۇنى.

peşkeş. is. far. ھەدىيە.

peşkir. is. far. ① لۆڭگە. ② ياغلىق، سالفېتكا.

peşkirci. is. ① لۆڭگە ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② سارايدا لۆڭگىلەرگە قارىغۇچى.

peşlenmek. ئىشك ۋە دېرىزىنىڭ قېيىپ كېتىشى، ئاپچىرىماق.

peşli. s. پەشلىك (كىيىم ھەققىدە).

peşm. is. far. يۇڭ.

peşmin, peşmine. is. s. far. ①يۇڭدىن قىلىنغان، يۇڭدىن توقۇلغان.② يۇڭ رەخت.

peşrev. is. far. ed. ① تۇرك سەنئەتكارلىرى بىر مۇزىكا تەسىرى. ② توپ ئوقى. ③ چېلىشتا چېلىشچىلارنىڭ ئالدىدىن قىلىنغان ھەيۋە ھەربىكەتلىرى.

peştahta. is. far. ① كېچىك ئىش شىرەسى. ② سەررافلارنىڭ پۇل سانايدىغان تاختىسى.

peştamal. is. → **peştemal.**

peştemal. is. far. ① مۇنچىدا قولىنىلىدىغان ئۇزۇن لۆڭگە. ② پەشتىمال، ئالدى ياپقۇچ، ئالدى تارتقۇچ.

peştimalci. is. پەشتىمال لۆڭگە ۋە باشقىلارنى توقۇغۇچى ياكى ساتقۇچى.

peştu· öz. is. پۇشتۇ تىلى (ئافغانىستاندا قوللىنىلىدىغان رەسمىي بىر تىل).

petek, – ği. is. ھەرە كۆنىكى.

peteklenmek. ھەرە كۆنىكىگە ھالىنغا كەلمەك.

petgir. is. far. قىل ئەلگەك.

petka. is. ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ سوڭى، قۇيرۇق تەرىپى.

petrogonozi. is. مىنېرالنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم، مىنېرالوگىيە.

petrol, – lü. is. fr. نېفىت: «Çinin her yerinde petrol havzaları var — جۇڭگونىڭ ھەممىلا يېرىدە نېفىت قۇدۇقلىرى بار.»

petrolcu. is. نېفىت سانائىتى ئىشچىنىرى.

pey. is. far. ئالدىن بېرىلگەن پۇل.

peyam. is. far. خەۋەر، مەلۇمات.
peyda. s. far. ئوچۇق ئاشكارا.
~ etmek. بارلىققا كەلتۈرمەك.
peydahlamak, peydahlanmak. ① پەيدا قىلماق، چىقارماق. ② ئۆز-لەشتۈرمەك، ئۆگەنمەك:
«Çocuk yeni yeni huylar peydahladı — بالا يېڭى - يېڭى خۇيلار- نى چىقىرىۋالدى.»
pey. der. pey. z. far. ئاز - ئاز، ئاستا - ئاستا.
peygamber. is. far. پەيغەمبەر.
peygamberan. is. پەيغەمبەرلەر.
peygamber. çiçeği, is. بىر خىل گۈل، پەيغەمبەر چېچىكى.
peygamber. devesi. is. zool. بىر خىل قۇرت.
peygamberi. is. ① پەيغەمبەرلىك. ② پەيغەمبەرگە ئائىت.
peygamberlik, – ği. is. پەيغەمبەرلىك.
peygar. is. far. كۆرەش، جەڭ، ئۇرۇش.
peygare. is. far. تۆھمەت، گۇناھ.
peygule. is. far. بۇرجەك، بۇلۇڭ.
peyk, – ki. is. far. ① ھەمراھ. ② بېقىندى:
«Ay dünyanin peykidir — ياي ئاي شارىنىڭ ھەمراسىدۇر.
Peyk devletler — بېقىنىدى دۆ-لەتلەر.»
peykan. is. far. ① ئوقيا، ئوچى، ئۇچلۇق. ② مەھبۇبەنىڭ كىرپىكى.
peyker. is. far. يۈز، چەھرە.
peylemek. ① كۆز تىكمەك. ② ئالدىن پۇل بېرىشمەك.
peyleşmek. ئالدىن پۇل بېرىشمەك.
peyman. is. far. قەسەم.
peymane. is. far. قەدەھ.
peymay. s. far. ئۆلچىگۈچى.
peynir. is. far. پىشلاق، ئىرىمچىك، سۈزمە.
peynirci. is. پىشلاق ۋە ئىرىمچىك ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
peynircilik, – ği. is. پىشلاق (ئىرىمچىك) ياساش ياكى سېتىش ئۇقىتى.
peynir. dişi. is. قېرىلىق چىش.
peynir. hane. is. far. پىشلاقخانا.
peynirleşmek. (سۈت ھەققىدە) بۈزۈلماق، ئېچىلماق.
peynir. sineği. is. قارا چۈبن.
peyrev. is. far. تەقىپ قىلغۇچى، ئىزىغا چۈشكۈچى.
peyvend. is. far. ① بەرىش، يېتىشىش، ئىرىشىش. ② مۇناسىۋەت.
peyvest. is. far. ① ئىرىشكەن، يېتىشكەن، ئۇلاشقان. ② z. دائىما، ھەرزامان.
peyzaj. is. fr. مەنزىرە.
pezeta. is. ئىسپانىيە پۇل بىرلىكى.
pezevenk, – ği. is. far. دەللال.
pezevenklik, – ği. is. دەللاللىق.
pezira. is. far. قوبۇل قىلغۇچى.
pezire. is. far. قارشى ئېلىش.
peziriç. s. far. قوبۇل قىلىنغان.
pezo. is. دەللال.
pıhtı. is. far. قويۇق ھالغا كەلتۈرۈلگەن سۈيۇقلۇق:

ئۇزاقلاشماق:
«Çocuk dayak yiyeceğini anlayınca pirladı, gözden kayboldu — بالا تاياق يەيدىغانلىقىنى بىلىپ، «پىۋرلا» قىلىپ كۆزدىن يوقالدى.»
pırlanmak. نۇر (بالىلار ئويناپ دىغان).
pırlangıç, — ıç. is. ئۇچۇشقا تىرىشماق (قۇش باللىرى).
pırne. is. erm. ئۇزۇم هارىقى.
pırni. is. → **pırne.**
pırpı. perpi. is. ① يىلان تېشى (يىلاندىن زەھەرلەنگەنگە دورا ئۇچۇن قوللىنىلىدىغان بىر خىل تاش). ② تاش پاقىنىڭ يەرلىك نامى.
pırpıt, — tı. s. yun. ① ئەسكى - تۇسكى، ئىشقا ياراماس. ② is. قوپال توقۇلغان يۇڭ رەخت. ③ چىلىشچىلار كىيىمى.
pırtı. is. ① كېرەكسىز كونا نەرسە. ② نەرسە.
pırtık. s. يىرتىق، كونا.
pırtlak. s. ① ئېتىلىپ چىققان، پارتلاپ چىققان، پارتلاپ كەتكەن. ② سىققاندا شۆپۈكىدىن ئاسان ئايرىلىدىغان مېۋە.
pırtlamak. ① يېرىدىن قايماق، يولدىن ئايرىلماق. ② ئۆرۈك قاتارلىقلارنىڭ ئۇشكىسى پارت قىلىپ چىقماق.
pısırık. s. t. تارتىنچاق.
pısırıklık, — ğı. is. تارتىنچاقلىق.
pıt. is. كىچىك بىر نەرسىنىڭ يەرگە چۈشكەندە چىققان ئاۋازى.

قانىنىڭ قويۇلۇپ كېتىشى.» — «Kan pıhtısı
pıhtılanmak. قويۇقلاشماق:
«Kan pıhtılandı — قان قويۇقلاشتى.»
pıhtılaşma. is. قانىنىڭ قويۇلۇشى (قويۇقلىشى).
pıhtılaşmak. قويۇقلاشماق.
pıhtılaştırıcı. s. قويۇقلاشتۇرغۇچى.
pıhtılaştırmak. قويۇقلاشتۇرماق.
pılı. pırtı. is. ① ئەسكى - تۇسكى نەرسە. ② نەرسە - كېرەك.
pınar. is. بۇلاق سۇيى.
pır. is. پۇر (ئىملىق سۆز):
«Pır diye uçup giden serçeler — پۇر قىلىپ ئۇچۇپ كەتكەن قۇشلار.»
pirasa. is. yun. كۆده (جۇسەي).
pirazvana. is. far. پىچاق ۋە قەلەمچىنىڭ ساپ ئېچىدە قالغان قىسمى.
pırıldak, — ğı. is. ① پارىلداق (يۇرۇق بېرىش ئارقىلىق ئالاقە قىلىدىغان ئۇسۇل). ② يورۇقلۇق بېرىش ئەزاسى بار هايۋان.
pırıldama. is. پارىلداش، يورۇش.
pırıldamak. پارىلدىماق، يورۇماق.
pırıl pırıl. z. s. چاقناق، يالت - يۇلت.
pırıltı. is. يالت - يۇلت قىلماق، چاقنىماق.
pırlak, — ğı. is. ئوۋ قۇشلىرىنى تۇتۇشتا ئۇلارنى قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن قەپەسكە سولانغان باشقا بىر قۇش.
pırlamak. ① قورقۇپ «پۇر» قىلىپ ئۇچۇپ كەتمەك. ② يۇگۇرۇپ كەتمەك.

pide. is. yun. قازان نېنى، قوتۇرماچ.
pideci. is. قازان نېنى ياكى قوتۇرماچ ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
pijama. is. far. ياتاق كىيىمى.
pijuh. is. far. تەتقىقات، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش.
pik. is. it. ئۇچ بۇرجەك يەلكەن.
pikador. is. isp. بۇقا بىلەن قىلىنىدىغان كۈرەشتە نەيزە بىلەن ھۇجۇم قىلغۇچى ئاتلىق ئادەم.
pikap. is. ing. ① پىكاپ. ② تىۋك پاتېفونى.
pike[1]. is. fr. ① ئايروپىلانىنىڭ تېز پەسكە شۇڭغۇشى. ② تانسىنىڭ بىر تۈرى.
pike[2]. fr. dok. بىر خىل پاختا رەخت.
piket, – ti. is. fr. 32 قەغەزلىك بىر خىل قارتا ئويۇنى.
piknemi. is. tıp قانىنىڭ قويۇلۇشى.
piknik. is. fr. كىرەكسىز نەرسىلەردىن قىلىنغان دالا يېمەكى.
pikolo. is. it. قىسقا نەي (چالغۇ).
pil[1]. is. far. → **Fil.**
pil[2]. is. fr. باتارېيە.
pil[3]. is. far. ① ئايىغ كىيىمىنىڭ ئۈچكىسى، ئاپقۇتى. ② چېدىرنىڭ ئارغامچىسىنى باغلايدىغان قوزۇق. ③ تۆمۈر كالتەك بىلەن ئوينايدىغان بالىلار ئويۇنى.
pilâki. is. yun. ① پىلاك (ئىچىگە پىياز، سامساق، سەۋزە قاتارلىق نەرسىلەر توغرالغان بىر خىل يېمەكلىك). ② ئەخمەق، دۆت.
pilav. is. far. ① پولۇ. ② (ئومۇمەن) «سەس ـ سادا يوق» مەنىسىدە ~ **yok.** قوللىنىلىدۇ.
pıtırdamak. تاراقلىماق، تاراق ـ تۇرۇق قىلماق.
pıtırdatmak. تاراقلاتماق.
pıtır pıtır. «تاراق ـ تۇرۇق» ئاۋازنىڭ رەتلىك شەكىلدە چىققانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.
pıtırtı. is. ئاستا چىققان ئاراق ـ چۈرۈك.
pıtpıt. z. بەك ئاستا ۋە داۋاملىق چىققان ئاۋازنى بىلدۈرىدۇ.
pıtrak, – ğı. is. ① مېۋە دەرەخ لىرىدىكى مېۋىلەرنىڭ كۆپلۈكىنى، زىچلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ② بۇدۇشقاق.
pianino. is. müz. كىچىك پىئانىنو.
piano. z. it. پەس ئاۋازدا، ئاۋازنى پەسەيتىپ:
«Piano olarak çalınacak parça — ئاۋازى پەسەيتىپ چېلىنىدىغان پارچە.»
picama. is. ھىندىستان ئايالىرىنىڭ شالۋۇرى، نېپىز رەختتىن تىكىلگەن ياتاق كىيىمى.
piç. s. is. ① ھارامزادە، ھارامدىن بولغان. ② ھەرنەرسىنىڭ كىچىكى ۋە ئەسلىگە ئوخشىمايدىغىنى. ③ ياغاچنىڭ يىلتىزىدىن سۈرۈپ چىققان نوتا.
piçan. osm. پۇرلىشىپ كەتكەن، قاتىلىشىپ كەتكەن.
piçin. is. كىچىك مايمۇن.
piçiş. is. far. پۇكلەم، قاتلاق.
piçleşmek. بۇزۇلماق.
piçuta, piçota. is. 12 كىلو ئېغىرلىقتىكى بىر خىل بېلىق.

پۇتى باسماس، دەرمانسىز» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

pinpon. s. بەك قېرى، بەللىرى پۈكۈلگەن.

pinşer. is. alm. گېرمانىيىنىڭ زىننەت ئىشلىرىدىن بىر تۈرى.

pint. is. isp. ① ئەنگلىيە ۋە ئامېرىكىدا قوللىنىدىغان ھەجىم ئۆلچىمى. ② فرانسىيىدە قوللىنىلىدىغان سۇيۇقلۇق ئۆلچىمى.

pinti. s. ئىنتايىن پىخسىق.

pintileşmek. پىخسىللاشماق.

pintilik, – ği. is. پىخسىقلىق، پىخسىللىق.

pin. up. is. s. ing. جازىبىلىك، چىرايلىق چوكان.

pipe. line. is. ing. (يەر ئاستى) نېفىت ئېقىتىش نوسى.

pipi. is. (كىچىك بالىلار تىلى) كىچىك تەرەت، چۈچۈ.

pipo. is. it. غاڭزا، مۇشتەك.

pir. s. far. ① پىر. ② بىرەر ساھەدە تەجرىبىلىك ئۇستاز ياكى رەھبەر. ③ قېرى ئەر ئەسىر: «Demircinin piri Davuttur — تۆمۈرچىنىڭ پىرى داۋۇتتۇر.»

pirahen, pirehen. is. far. كۆڭلەك، ئىچ كۆڭلەك.

piramen, piramun. is. far. ئەتراپ، چۆرە.

piramid. is. fr. ① پىرامىدا. ② پىرامىدا شەكىلدىكى مەڭگۈ تاش. ③ پىرامىدا (بىرقانچە كىشىنىڭ بىر ـ بىرىنىڭ مۈرىلىرىگە چىقىپ تۇرۇۋك شەكىلدە ئويىنغان گىمناستىكىسى).

piramidal, – li. s. fr. پىرامىدا

گۈرۈچ تامىقى.

plavlık. s. پولۇلۇق: «Pilavlık pirinç — «پولۇلۇق گۈرۈچ.»

pil. ban. is. far. پىل ساقچىسى، پىلغا قارىغۇچى، پىلبان.

pile. is. far. يىپەك غوزىسى.

pilever. is. far. چار بازارچى.

pileveri. is. چاربازارچىلىق.

piliç. is. lat. ① چۈجە. ② بويىغا يېتىۋاتقان چىرايلىق قىز.

pilot, – tu. is. fr. ① ئۇچقۇچى. ② پاراخوت باشلىقى.

pilotluk, – ğu. is. ① ئۇچقۇچىلىق. ② پاراخوت باشلىقلىق.

pil. paye. is. far. پىلنىڭ پۇتى.

pilum. is. lat. sil. ئۇرۇش قورالى سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق ئېغىر نەيزە.

pilül, – lü. is. كۈمىلاچ دورا.

pindar. is. fr. ① ھېسى قىلىش. ② مەغرۇرلىنىش، كۆرەڭلەش.

pine. is. far. ياماق (ئاياغ كىيىمنىڭ).

pineduz. is. far. ياماقچى.

pineduzi. is. ياماقچىلىق.

pineklemek. مۈگدەپ ئولتۇرماق.

pingân. is. far. ① چىنا. ② كىچىك تەخسە.

pingânçe. is. كىچىك چىنە.

pin. pong. is. ing. تېكىتاك توپ: «Çin pin – pongçuları dünyada birincidir — جۇڭگونىڭ تېتكاك توپچىلىرى دۇنيادا بىرىنچىدۇر.»

pinhan. s. far. مۆكۈنگەن، يوشۇرۇنغان.

pinpirik. s. fr. «قېرى، قولى تۇتماس،

سەللەرنىك قىزىتمىسىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

pirometre. is. يۇقىرى تېمپېراتۇرىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

pirotekni. is. fr. ① پارتلىغۇچى ماددىلار بىلىمى، پارتلاش مادداسىرى ھازىرلاش ئۇسۇلى.

pirotoksin. is. tıp. قىزىتما مىكروبلىرى زەھىرى.

pirsal. s. far. قېرى، ياشانغان.

pirüpak, – kı. s. far. پاك، پاكىزە، داغسىز.

pirüz. s. far. تەلەيلىك، بەختلىك.

piryol. is. بىرخىل يانچۇق سائىتى.

pirzola. is. it. ① قوۋۇرغا (قوي، كالا قاتارلىقلارنىڭ). ② قوۋرۇغا سۆڭمكى. ③ بېقىنىي:

«Koyun pirzolası. — قوينىڭ قوۋۇرغىسى.»

pis[1]. s. t. ① پاسكىنا، مەينەت. ② سېسىق. ③ سەت قىلىق. ④ (سۆز ھەققىدە) پاسكىنا. ⑤ ئەسكى، زەھەرلىك. ⑥ قىلىقسىز. ⑦ سەت. ⑧ قىيىن، مۇشكۈل:

«1. Durgun sular genellikle pistir — تۇرغۇن سۇلار ئومۇمەن پاسكىنا بولىدۇ.

2. Öyle bir pis huyu varki — شۇنداق بىر سەت قىلىقى باركى...

3. Pis sözler — پاسكىنا سۆزلەر.

4. Pis bir iş — «قىيىن بىر ئىش.

pis[2]. is. far. tıp. ماخاۋ، جۇزام (كېسەل).

pis. boğaz. s. is. قورسىقىغا ئامراق، ئالدىغا كەلگىنىنى يەيدىغان، ئاشپاقا.

pisi. is. مۇشۈك (بالىلار تىلىدا).

(تېگى كۆپ قىرلىق، قالغان قىرلىرى ئۇچ بۇلۇڭلۇق بولۇپ كېلىپ بىر ئۇچقا قوشۇلغان شەكىل)، پىرامىدا شەكىللىك.

piran. is. ① قېرىلار، ياشانغانلار. ② كامالەتكە يەتكەنلەر.

pirane. z. چوڭ سۈپەت.

piraste. s. زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.

piraye. is. far. ① بەزەك، زىننەت. ② ئايال ئېسىمى (پىراي).

pirayende. s. far. زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.

pirayış. is. far. ① زىننەت، بەزەك.

piraziye. s. far. زىننەت، بەزەك، پەرداز.

pire. is. zool. بۈرگە.

pirelenmek. ① بۈرگە بېسىپ كەتمەك. ② خۇيلانماق، خۇي تۇتماق.

pireli. s. ① بۈرگىلىك. ② گۇمانخور:

«Pireli oda — بۈرگىلىك ئۆي.

Pireli bir adam — گۇمانخور بىر ئادەم.»

piretoliz. is. تېمپېراتۇرىنىڭ چۈشۈشى.

piretoloji. is. قىزىتمىسى ئېشىپ كەتكەن كېسەللىكلەرنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

pirezen, pirzen. is. far. قېرى ئايال، مومای.

pirinç[1]. is. far. شال ۋە گۈرۈچ.

pirinç[2]. is. far. سېرىق مىس.

piristu. is. far. قارلىغاچ.

pirlik, – ği. is. ① پىرلىك. ② قېرىلىق.

pirog. is. isp. ئۆزۈن قېيىق.

piroloji. is. tıp. پىرىئولوگىيە (كېسەل).

pisipisi. is. (بالىلار تىلىدا) ① مۇشۇك. ② مى، مى، مى، پىش، پىش، پىش (مۇشۇكنى چاقىرىش).

piskopos. is. yun. ئېپىسكوپ (خرىستىئان تىنىدا چېركاۋدا يۇقىرى دەرىجىلىك روھانىي، خرىستىئان روھانىلىرىنىڭ باشلىقى).

pislemek. چىچماق (هايۋان هەققىده) ياكى سىيمەك:

«Kedi halıya pislemiş — مۇشۇك گىلەمگە چىچىپ قويۇپتۇ.»

pislenmek. بۇلغانماق، پاسكىنىلاشماق.

pisletmek. ① پاسكىنا قىلىۋەتمەك. ② بۇزۇپ قويماق، يامانلاشتۇرماق:

«Çocuk üstünü başını pisletecek — بالا ئۇستىبېشىنى پاسكىنا قىلىۋېتىدۇ.

Dikkat et, bu işi de pisletme — دىققەت قىل، بۇ ئىشنىمۇ بۇزۇپ قويما!»

pislik, – ği. is. ① كىر، پاسكىنىچىلىك. ② پۇق، سۈيدۈك، ③ ئەسكى قىلىق، ھەرىكەت، ④ يامان ئەھۋال:

«Çocuğun yüzü güzü pislik içinde kaldı — بالىنىڭ يۈز - كۆزى كىر بولۇپ كەتتى.

Şu kedi pisliğini temizlesin- شۇ مۇشۇك پوقنى تازىلىسۇن.»

pis. pis. bakmak. كىشىنى زېرىكتۈر- گىدەك ھالدا قارىماق.

pis . pis düşünmek. چوڭقۇر ئويغا چۆكمەك، غەمگە پاتماق.

pis. pis gülmek. مىيىقىدا كۈلمەك (زاكىلىق قىلىپ).

pist[1], – ti. مۇشۇكنى قوغلاش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ «پىست».

pist[2]. is. fr. ① مەيدان. ② ئايرود- رومدا ئايروپىلانلارنىڭ ئۇچۇش ۋە چۈشۈش يولى. ③ تەنھەرىكەتتە يۈگۈرۈش يولى.

pistan. is. far. ئاياللارنىڭ كۆكسى، ئەمچەك.

pister. is. far. كارىۋات، تۆشەك.

pistil. is. fr. گۈل ئاچىدىغان ئۆسۈمە- لۈكلەرنىڭ ئانىلىق ئورگانى.

piş. is. far. ئالدى، ئالدى تەرەپ.

pişdar. is. far. ① ئاۋانگارت. ② (ھەربىي) ئالدىدا ماڭغۇچى قوشۇن.

pişdarlık, – ğı. is. ① ئاۋانگارتلىق. ② باشلامچىلىق.

pişe[1]. is. far. ① ئىش. ② كەسىپ، ھۈنەر. ③ خۇي، مىجەز، ئادەت.

pişe[2]. is. far. müz. نەي.

pişegâh, pişegeh. is. far. فابرىكا، ئىش ئورنى.

pişegân. is. far. ① ئىش (كۆپلۈك). ② كەشىپ (كۆپلۈك). ③ خۇي، مىجەز (كۆپلۈك).

pişegeri. is. ① ئىشچىلىق. ② ھۈنەر- ۋەنلىك.

pişegen. s. ئاسان پىشىدىغان.

pişever. is. far. ھۈنەرۋەن، ئۇستا.

pişeveri. is. ھۈنەرۋەنچىلىك، ئىش- چىلىق.

pişgir. is. far. لۆڭگە.

piş. han. is. far. داستىخانچى.

piş. hayme. is. far. شاھ چېدىرى، ۋەزىر چېدىرى.

pişi. is. بولۇق خېمىردىن ياسالغان بوغۇرساق.

pişik, – ği. is. پىشلاق.

pişim. is. ① پىشىش ئۇسۇلى. ② بىر

قوغۇن پىشتى.
2. Kavun pişti —
3. Çocuğun apış aras pişmiş — بالىنىڭ يېرىقى پىشلىپ قاپتۇ.
4. Sıcaktan çok piştim — ئىسسىقتىن پىشىپ كەتتىم.»

pişmiş. s. ① پىشىق، پىشقان. ② يېتىشكەن، چېنىققان.
piş. nemaz. is. far. ئىمام.
piş. nihâd. is. far. ① تۈپ ئاساس. ② قانۇن، يول، قائىدە.
pıştak. is. ئالدى ئىشىك.
pişti. is. ئىككى ياكى تۆت كىشى ئوتتۇرىسىدا ئويىنىلىدىغان 52 قەغەزلىك قارت ئويۇنى.
pıştov. is. it. بىرخىل تاپانچا.
pişva, pişüva. is. far. پىشۋا.
pişvalik, – ği. is. پىشۋالىق.
pitos. is. تانسىلارغا جور بولۇش ۋە بۇ تانسىنىڭ رېتىمىگە تەڭكەش بولۇپ بارماقلىرىنى قارسىلدىتىش.
piva. is. it. ئوتتۇرا ئەسىردىكى ئىتالىيە خەلق ئۇسۇلى.
piyade. is. far. ① پىيادە ئەسكەر. ② شاھمات ئويۇنىدا ئاددىي تاش. ③ ئىككى پالاق بىلەن ماڭىدىغان قېيىق. ④ S، پىيادە، ياياق.
piyalı. is. far. پىيالە، چىنە، ئىستاكان.
piyango. is. it. لاتارى (تەلەيي سىناش ئويۇنى).
piyanist, – ti. is. fr. ئۇستا رايال چالغۇچى، رايالچى.
piyano. is. it. müz. پىيانو، رايال، گاڭچىڭ.
piyanocu. is. it. → **Piyanist**

قېتىمدا پىشىدىغان مىقدار، پىشىم. ③ خىش ۋە فار ـ فۇر قاتارلىقلارنى پىشۇرۇش ئىشى.

pişin. s. far. ① ئالدىن بېرىلگەن. ② ئىلگىرىكى، ئاۋۋالقى.
pişini. is. s. قەدىمكى زامان ئادىمى.
pişirici. s. ① پىشۇرغۇچى. ② ناۋاي.
pişirilmek. پىشۇرۇلماق.
pişirim. پىشىرىم، بىر قېتىمدا پىشۇرغىلى بولىدىغان مىقدار.
pişirmek. ① پىشۇرماق. ② پىشىشىق ئۆگەنمەك، ئۆزلەشتۈرمەك. ③ ئىزغا سالماق، مۇناسىۋەت ئورناتماق:

«1. Yemek pişirmek — تاماق پىشۇرماق.
2. Dersimi iyi pişirdim — دەرسىمنى ياخشى ئۆزلەشتۈردۈم.
3. Onlar iyice işi pişirmişler — ئۇلار ئىشنى ياخشى ئىزغا سالىتۇ.»

piş · kadem. is. far. پىشقەدەم.
pişkeş. is. far. ھەدىيە.
pişkin. s. ① ئوبدان پىشقان. ② پەسكەش، قېلىن. ③ پىشقان، تەجرىبىلىك (ئادەم):

«Ne pişkin adam teklif beklemeden oturuverdi — نېمىدېگەن قېلىن ئادەم، تەكلىپ قىلغۇچىلىك ئولتۇرۇۋالدى.»

pişkinlik, – ği. is. ① تەجرىبىلىك. ② پىشقانلىق. ③ پەسكەشلىك، قېلىنلىق.
pişman. is. far. پۇشايمان، نادامەت.
pişmanlik, – ği. is. پۇشايمانلىق.
pişmak. ① پىشماق. ② يېتىشمەك. ③ پىشىلماق، ④ ئىسسىپ كەتمەك. ⑤ چېنىقماق:

«1. Kebap pişti — كاۋاپ پىشتى.

piyartroz. is. tr. ئۆگە ياللۇغى.
piyasa. is. it. ① بازار. ② سەيلە ـ تاماشا. ③ مال باھاسى:
«1. Malı piyasaya çıkarmak — مالنى بازارغا سالماق.
2. Piyasa yeri سەيلگاھ.
3. Bugün piyasa yükseldi — بۈگۈن مال باھاسى ئۆرلىدى.»
piyastos. is. yun. تۇتۇش، تۇتۇ- ۋېلىش.
piyata. is. it. ① تۇز ۋە يوغان تاش تاۋدقى. ② s. يالپاق، يېسى.
piyav. is. پىكىر.
piyaz. is. bot. ① پىياز. ② تۇزلىغان پۇرچاق. ③ يۇزىدىن يۇزىگە ماختاش، ئۇچۇرۇش:
«Benim bu piyazlara karnım tok — مەن بۇنداق ئۇچۇرۇشلارغا كۆنۈك.»
~ **doğramak.** يالغان سۆزلىمەك.
piyazcı. is. s. ① تۇزلانغان پۇرچاق ئىشلەپ ساتقۇچى. ② ماختىغۇچى، خۇشامەتچى:
«O, piyazcıdır boş ver — ئۇ بىر خۇشامەتچى، كارىڭ بولمىسۇن.»
piyazcılık, – ğı. is. خۇشامەتچىلىك.
piyazlanmak. ① خام گۆشنى پىياز بىلەن قارىمۇچ، دارچىن ۋە باشقا دورا ـ دەرمانلارنى ئارىلاشتۇرۇپ يۇمشاتماق، خام قېيما قىلماق. ② ماختاپ ئۇچۇرماق.
piyelit, – ti. is. fr. بۆرەك جامى يالليۇغى.
piyes. is. fr. سەھنە ئەسىرى، پىيەسە.
piyetizm. is. fr. دىندارلىق.
piyiz. is. ئاق ھاراق.
~ **kaymak.** تەكلىپسىزلا بىراۋنىڭ ھاراق ئىچىۋاتقان شىرەسىگە كېلىپ ئولتۇرماق.
piyizlenmek. ئاق ھاراق ئىچمەك.
piyoid. is. fr. يارىغا ئائىت، يارىغا ئوخشاش.
piyon. is. fr. شاھماتتا ئالدىنقى قاتارغا تىزىلغان سەككىز تاش، پىيادە.
piyonefroz. is. بۆرەك ۋە بۆرەك جامىسىنىڭ يىرىڭلىنىشى.
piyonemi. is. قاندا ياغ پەيدا بولۇشى.
piyore. is. fr. يىرىڭ ئېقىش.
piyosalpenks. is. ماتكا نەيچىسىدە يىرىڭ پەيدا بولۇشى.
piyospermi. is. مەنىدە (ئىسپېرما)يىرىڭ پەيدا بولۇش.
piyotoraks. is. كۆكرەك بوشلۇقىغا يىرىڭ توپلىنىش.
piyoz. is. يىرىڭلاش.
piyüri. is. سۈيدۈكتە يىرىڭ پەيدا بولۇش.
plâçka. is. arn. بۇلاڭ ـ تالاڭ.
plâçkacı. is. بۇلاڭچى.
plaj. is. fr. ① دېڭىز قېشىدا كىشىلەرنىڭ سۇغا چۈشۈشى ئۈچۈن ھازىرلانغان قۇملۇق مەيدان. ② دېڭىزدىن قۇرۇقلۇققا چىقىشتا پايدىلىنىلىدىغان قىرغاق.
plak, – ğı. is. ئۇنئالغۇ لېنتىسى.
plaket, – ti. is. fr. ① كىتابچە، رىسالە. ② قۇيمىچىلىق.
plan. is. fr. ① پىلان. ② تەسەۋۋۇر.
plancılık, – ğı. is. سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي پائالىيەتلەرنى پىلانلاش ئىشى.
planet, – ti. is. fr. پىلانېتا، سەييارە.
planlama. is. ① پىلانلاش، پىلانلىما. ② لايىھىلەش.

planlamak. ① پلانلىماق. ② لايىھە لىمەك.

planlanma. is. ① پلانلىنىش. ② لايىھەلىنىش.

planlı. s. پلانلىق: «Planlı kalkınma — پلانلىق ئىلگىرى لەش.»

planör, – rü. is. fr. پلانېر (ماتور- سىز ئۇچىدىغان ئايپارات).

planörcü. is. پلانېرچى.

planörcülük, – ğü. is. پلانېرچىلىق.

plansız. s. ① پلانسىز. ② ھېسابسىز.

planton. is. fr. دېجورنى، نۆۋەتچى: «Trambay plantonu — تىرامۋاي نۆۋەتچىسى.»

plantuvar. is. fr. ئۇرۇق سېلىش ۋە كۆچەت تىكىش ئۈچۈن تۆشۈك ئاچقىلى بولىدىغان سايمان.

planya. is. it. ① ئۈزۈن رەندە. ② توك رەندىسى.

planyalamak. رەندىلىمەك.

plasiye. is. خېرىدار ئىزلىگۈچى (ئادەم).

plasman. is. fr. مەبلەغ.

plaster. is. ing. بىنت (دورىلانغان داكا).

plastik. s. fr. سۈلياۋ ۋە سۈلياۋدا ئىشلەنگەن.

platerina. is. yun. كۆمۈش بېلىق.

platform. is. fr. ① دېڭىزنىڭ بەزەن سۇ ئاستىدا قالىدىغان، بەزەن سۇ ئۈستىگە چىقىپ قالىدىغان قىرغاق قىسمى. ② بىر پىكىر ياكى سىياسىي پروگراممىنىڭ ئاساسى. ③ ئاپتوبۇس، تراللىبۇس، پويىز قاتارلىقلارغا چىقىش ۋە چۈشۈشتە خىزمەت قىلىدىغان ئېگىز يەر. ④ ساھە، مەيدان. ⑤ ئېگىز سۇپا سەھنە. ⑥ ئۈستى ئوچۇق ۋاگون.

platika. is. zool. بىر يېشىل بېلىق.

platin. is. fr. ئاق ئالتۇن.

platonculuk, – ğu. is. ئەپلاتۇن پەلسەپىسى، ئەپلاتۇنچىلىق.

platonizm. is. fr. → **platonculuk.**

plazma. is. yun. قان سۇيۇقلۇقى، قاننىڭ سۇيۇق قىسمى.

plazmoloji. is. fr. پلازمولوگىيە (جانلىق ماددىلارنىڭ ئەڭ ئۇششاق پارچىلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

pleistosen. is. → **pleyistosen.**

pleomasti. is. tıp. كۆپ ئەمچەكلىك.

pletora. is. قاننىڭ كۆپلۈكى.

plimut. is. ing. بىرخىل ئەنگلىيە توخۇسى.

pliyosen. s. is. fr. ئۈچۈنچى زامانىنىڭ ئاخىرىسى.

plüton. is. yun. پلۇتون (يۇلتۇز).

plüviyometre. is. fr. ھۆل - يېغىن مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

pnömolog. is. fr. ئۆپكە كېسەللىكى مۇتەخەسسىسى.

podoloji. is. fr. پۇتنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

podometre. is. fr. قەدەم سانار (ياياق بىرىنىڭ قانچە قەدەم باسقىنىنى ۋە قانچىلىك يول يۈرگىنىنى كۆرسىتىدىغان ئەسۋاب).

podra. is. ئۇپا.

podralık, – ğı. is. ئۇپا قۇتىسى.

pot. is. پوك (ئىملىق سۆز): «Yastık pot diye yere düştü —

يازدىغان ئاپپارات.

poliklinik. is. fr تۈرلۈك كېسەللەرنى داۋالايدىغان كلىنىكا، ئامبۇلاتورىيە.

polikori. is. fr. كۆز قارىچۇقى.

polikrom. s. fr. بىرقانچە رەڭلىك، بىرقانچە خىل بوياق ئىشلىتىلگەن.

polikromemi. is. رەڭ ماددىسىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.

poliksen. s. fr. مېھمان.

polim. is. yun. ـ يالغان، يالغان ياۋداق:

«Her sözü polim — ھەممە سۆزى يالغان.»

~atmak. يالغان سۆزلىمەك.

polimasti. is. fr. كۆپ ئەمچەكلىك.

polimel. s. is. fr. قول ۋە پۇت بارماقلىرىنىڭ جىقلىقى.

polimenore. is. tıp. ھەيزىنىڭ (ئادەت) نورمالسىزلىقى، كۆپ كېلىشى.

polimikrobik. is. fr. كۆپ مىكروب لۇق.

polimiyozit, – ti. is. fr. ئاز كۆرۈلدىغان مۇسكۇل كېسەللىكى.

polimorf. s. fr. كۆپ شەكىللىك.

polip. is. fr. ① قىمىرلىماي بىر جايدا ياشايدىغان دېڭىز ھايۋىنى. ② شىلىق پەردىدە ھاسىل بولغان ئۆشۈك كېسىلى.

polipaj. s. fr. ۋۇجۇدىنىڭ كۆپ قىسمى بىر ـ بىرىگە چاپلىشىپ تۇغۇلغان (قوشكېزەك ئىنسان ياكى ھايۋان).

poliparezi. is. tıp. پۈتۈنلەي پالاچ.

polipati. is. بىرلا ۋاقىتتا بىرقانچە كېسەلگە مۇپتىلا بولۇش.

polipoh. is. ماختاپ ئۈچۈرۈش:

«Kimi insanlar pohpohtan hoşlanır — بەزى ئادەملەر ماختاپ ئۈچۈرۈشنى ياخشى كۆرىدۇ.»

pohpohlamak. بىراۋنى يۈزمۇ يۈز ماختىماق:

«Onu öyle pohpohlamayın, sonra böbürlenameye başlar — ئۇنى يۈز ماختىما، كېيىن تەكەببۇرلىشىپ كېتىدۇ.»

Polak. is. fa. پولشىلىق.

polarimetre. is. fr يورۇقلۇقنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

polca. öz. is. → **lehçe.**

polemik. is. yun. قەلەم مۇنازىرىسى.

poliandri. is. fr. كۆپ ئەرلىك (بىر ئايالنىڭ بىرلا ۋاقىتتا بىرقانچە ئەر بىلەن ئۆيلۈك بولۇشى).

poliarşi. is. yun. بىرقانچە كىشىنىڭ كوللېكتىپ ھۆكۈمرانلىقى.

poliçe. is. it. قەرز تۆلىگۈچىنىڭ بەرمەكچى بولغان پۇلنى ئۈچىنچى بىر شەخسگە بېرىشى ئۈچۈن يېزىپ بەرگەن خېتى.

polidipsi. is. fr. tıp. بەك ئۇسساش، چاڭقاش.

polifonik. s. fr. جىق ئاۋازلىق.

poligam. s. is. fr. كۆپ خوتۇن ئالغان ياكى كۆپ ئەرگە تەگكەن.

poliglot. s. is. بىرقانچە تىل بىلەن سۆزلىشىشنى بىلىدىغان.

poligon. is. fr. قارىغا ئېتىشنى مەشق قىلىدىغان مەيدان.

poligraf. is. تۈرلۈك تېمىلارغا ئەسەر

politikacı. is. ① سیاسه‌تچی. ② خۇشامه‌تچی.

politkacılık, – ğı. is. ① سیاسه‌تچىلىق. ② يالاقچىلىق، خۇشامه‌تچىلىك.

politravmatize. s. is. fr. بىر قېتىملىق قازادا كۆپ يېرىدىن يارىدار بولغان بىرى.

poliüri. is. fr. سۈيدۈكنىڭ كۆپەيىپ كېتىشى.

poliyemi. is. tıp. قاننىڭ نورمىدىن ئارتۇق كۆپەيىپ كېتىشى.

poliyodonsi. is. tıp. چوڭ تەرەتنىڭ نورمىدىن كۆپ كېلىشى.

poliyomiyelit, – ti. is. بالىلارنىڭ پالەچ كېسەللىكى.

polka. is. ① پولكا (تانسىنىڭ بىر تۈرى). ② پولكا مۇزىكىسى.

polo. is. tibet. ئاتلىق توپ ئويۇنى.

polonya. öz. is. پولشا (دۆلەت).

polonyalı. s. is. پولشلىق.

pom. is. fr. چويلا توپ.

pomâd. is. it. چاچ ۋە باشقا يەرگە سۈرىدىغان پۈراقلىق مەلھەم — چاچ مېيى.

Pomak. öz. is. پوماك (بالقاندا ياشايدىغان مۇسۇلمانلار).

Pomaklar. öz. is. پوماكلار.

pomat. is. → **pomad.**

pombe. is. ئوتتۇرا ئافرىقا پېۋىسى.

pompa. is. it. پومپا، ناسوس، سۇ چىقىرىش ماشىنىسى، سۇ چىغىرىقى.

pompalamak. ① پومپا ياكى سۇ چىغىرىقى بىلەن سۇ چىقارماق. ② جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق (ئايال بىلەن)، جايلىماق.

polipleji. is. تۇرلۈك مۇسكۇللارنىڭ پالەچ بولۇشى.

polipne. is. نەپەسنىڭ تېزلىشىشى.

polipod. is. fr. نورمىدىن ئارتۇق ئاياغ بار.

polipodi. is. fr. كۆپ ئاياغلىق.

polipotom. is. fr. بۇرۇن ئىچىدىكى ئۆسمىلەرنى كېسىش ئەسۋابى.

polis. is. fr. ① ساقچى خادىمى. ② ساقچى ئىدارىسى، جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى.

polisantrizm. is. fr. كۆپ مەركەزلىك.

polisinodi. is. fr. پۈتۈن مىنىستىرلىكلەرنىڭ بىر ئورگان تەرىپىدىن رەھبەرلىك قىلىنىدىغان ھۆكۈمەت شەكلى.

polisitoz. is. قاندا ھۈجەيرىلەرنىڭ كۆپىيىشى.

polisizasyon. is. كېسىلسىپ كەتكەن بارماق ئورنىغا يېڭىدىن بارماق سېلىش ئوپېراتسىيىسى.

polislik, – ği. is. ① ساقچىلىق. ② ساقچىدەك ھەرىكەت قىلىش.

politbüro. is سىياسىي بيۈرو.

politeizm. is. fr. كۆپ خۇدالىق (بىرلا ۋاقىتتا كۆپ خۇداغا چوقۇنىدىغان).

politeknik. s. fr. تېخنىكىنىڭ تۈرلۈك ساھەلىرىنى ئۆگىنىش ۋە تەتبىق قىلىشقا باغلىق بولغان.

politik. s. fr. سىياسىي:

«politik sorun «سىياسىي مەسىلە.

politika. is. fr. سىياسەت:

«Partimizin milli politikası — پارتىيەمىزنىڭ مىللىي سىياسىتى».

pomposo is. it. müz. داغدۇغلىق، تەنتەنىلىك، ھەشىمەتلىك.

pompuruk, – ğu. is. قېرى، ياشانغان. (ئادەم).

poney. is. ing. تۇتى (پاكار ئات جىنسى).

ponje. is. fr. dok. بىر خىل يۇڭ ۋە يىپەك ئارىلاش رەخت.

porksiyon. is. ئوكۇل يىگىنىسى سانجىش ياكى نەشتەر ئۇرۇش.

pontон. is. ing. den. سۇغا چۆكۈپ كەتكەن پاراخوتلارنى چىقىرىۋېلىشقا ئىشلىتىلىدىغان ئېغىر لىق كۆتۈرۈش ماشىنىسى.

pop. is. yun. پوپ، پاپا.

poplin. is. ing. dok. ① ئىنچىكە توقۇلغان پاختا رەخت. ② بۇ رەختتىن تىكىلگەن.

popüler. s. fr. ① ھەممىگە تونۇش. ھەممىگە تونۇلغان. ② خەلق تەرىپىدىن ھىمايە قىلىنغان.

pornograt. is. fr. ئۇياتسىزلىق ۋە ئەخلاقسىزلىق ھەرىكەت قىلغان بىرى، ئەدەبسىز سۆز قىلغان بىرى.

porselen. is. fr. پار – پۇر، پار – پۇر قاچا – قۇچىلار.

porsiyon. s. is. fr. ئۇلۇش، كىشىلىك (تاماقنىڭ بىر كىشىگە تېگىشلىك ئۇلۇشى):

« Bir porsiyon pilav — بىر كىشىلىك پولو.

Bir buçuk porsiyon — بىر يېرىم كىشىلىك.»

porsuk[1], – ğu. is. zool. بورسۇق، قاشقا ئوغلاق.

porsuk[2]. is. bot. قارىغاي تىپىگە كىرىدىغان يىڭنە يوپۇرماقلىق دەرەخ تۈرى.

porsuk[3]. s. → **pörsük.**

portagal. öz. is. پورتۇگالىيە (كونا ئېتى).

portakal. is. fr. گۈمنگۈمر، پورتاكال (جۇزىگە ئوخشاش مېۋە).

portakallık, – ğı. is پورتاكال بېغى، پورتاكاللىق.

portatif. s. fr. ① ئېلىپ مېڭىشقا ئەپلىك. ② قاتلىنىدىغان:

«portatif eşya — ئېلىپ مېڭىشقا ئەپلىك نەرسە.

« Portatif masa — قاتلىنىدىغان شىرە.»

porte. is. fr. تەسىر دائىرىسى (بىر ئىشنىڭ).

Portekiz. öz. is. پورتۇگالىيە.

Portekizce. is. dilb. پورتۇگالىيە تىلى.

portföy. is. fr. پۇل قاپچۇقى، كارمان، پورتمان.

portik. is. fr. بەلگە كۆۋرۈكى.

portmanto. is. fr. شەپكە، پەلتۇ قاتارلىقلارنى ئېسىپ قويىدىغان قاناتلىق، ئەينەكلىك ئىشكاپ.

portmone. is. بۇزۇق پۇل قاپچۇقى.

porto is. پورتۇگالىيىنىڭ پۇراقلىق ئۈزۈم ھاربىقى.

portolan. is. دېڭىز پورتلىرىنى كۆرسىتىدىغان خەرىتە.

portör, – rü. is. fr. كېسەل مىكروبنى ئۆزى بىلەن ئېلىپ كەلگۈچى. ئادەم ياكى ھايۋان.

portre. is. fi. ① ئادەم رەسىمى، سۈرەت. ② سۈرەتلەش (ئەدەبىياتتا).

postacı. is. پوچتكەش، پۇچتالیون.
postacılık, — ğı. is. پوچتالیونلۇق، پوچتكەشلىك:
«Beş yıl postacılık yaptı — بەش يىل پوچتكەشلىك قىلدى.»
postal. is. osm. ① قونچلۇق بەتنى كە. ② بۇزۇق ئايال. ③ قونچسىز مەسە.
postalamak. پوچتىغا سالماق.
postalanmak. پوچتىغا سېلىنماق.
posta. hane, postane. is. پوچتە خانا.
postis. is. ئاياللارنىڭ زىننەت ئۇچۇن سېلىۋالىدىغان ياسىما چېچى.
poşad. is. fr. تېز سىزىلغان رەسىم.
poşe. is. fr. قاپناق سۇدا پىشۇرۇلغان شاكالسىز تۇخۇم.
pot¹. is. alm. دەريادىن ئۆتۈشتە چۈشىدىغان كىچىك سال.
pot², — tu. is. ① قىڭغىر تىكلىش. ② يېڭىلىشلىق، خاتالىق. ③ تەنتەك ئايال، شوخ ئايال:
«Yolda sık sık rubasının potlarını çekip düzeltiyor — يولدا يۇلدا پات ـ پات كىيىمىنىڭ قىڭغىر تىكلىگەن يېرىنى تۈزەيتتى.»
pota¹. is. far. ئىچىدە مەدەن ئېرىتىلىدىغان قاچا.
pota². is. fr. ۋاسكېتبول گارى.
potamobiyoloji. is. دەريا سۇلىرىدىكى جانلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.
potamoloji. is. fr. ئېقىن سۇلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.
potamotok. s. fr. تۇغۇش ئۇچۇن

portreci. is. res. رەسسام.
portuç. is. it. كېمە ۋە پاراخوت ئامبىرى.
pot. s. (بۇرۇت ھەقىدە) قويۇق ۋە ئۇزۇن.
posa. is. ① تىرەپ، قالدۇق. ② ساقىندا، داشقال.
~ sını çıkarmak. ① ئاخىرىغا قەدەر سۈرمەك. ② ئازار بەرمەك، قاتتىق ئۇرماق.
pos. bıyık. s. شاپ بۇرۇت.
post, — tu. is. far. ① تېرە. ② قەدىمىي شەيخلەر تۇرىدىغان پەر. ③ ئورۇن، مەنسەپ، ھوقۇق:
«Kaplan postu — يولۋاس تېرىسى.
Post kavgası — «ئورۇن جېدىلى.
posta. is. it. ① يولىلانما، خەت ـ خالتا. ② پوچتا. ③ خەت ـ چەك، خالتا توشۇيدىغان قاتناش قورالى. ④ ئەترەت، گۇرۇپپا. ⑤ نۆۋەتچى ئەسكەر، خىزمەتچى ئەسكەر. ⑥ سەپەر، يولۇچىلىق. ⑦ ئوۋ ئوۋلىغاندا مۆكۈنىدىغان يەر:
«1· Posta arabası — پوچتا ماشىنىسى.
2· Mektupları postaya götürmek — خەتلەرنى پوچتىغا سالماق.
3· Posta treni — پوچتا پويىزى.
4· Işçi postaları nöbetleşe çalişirlar — گۇرۇپپا ئىشچى ئەترەتلىرى نۆۋەت بويىچە ئىشلەيدۇ.
5· Bu araba bütün eşyayı dört postada taşır — بۇ ھارۋا پۈتۈن نەرسە ـ كېرەكلەرنى تۆت سەپەر (نۆۋەت) ئېلىپ ماڭىدۇ.»

pöç. is. erm. تۇغۇر، قۇيمۇچاق.
pöf. پۇفە... پوۋ.
pörsük. s. ① يىرتىلغان. ② سوزۇلغان، سوزۇنچاق.
pörsüklük, — ğü. is. يىرتىقلىق.
pörsümek. بوشاپ سوزۇلماق.
pösteki. is. osm. قوي ياكى ئۆچكە تېرىسى.
pötikare. s. fr. ① شاتلانكا، كاتەكچە (رەخت). ② كاتەكچە رەختتىن تىكىلگەن: «Pötikare pantolon — كاتەكچە رەختتىن تىكىلگەن ئىشتان.»
prafa. is. ئۇچ تەرىپىدىن ئويىلىدىغان 32 قەغەزلىك قارت ئويۇنى.
Prag. öz. is. پراگا (شەھەر).
pragmacı. s. tels. پراگماتىزم تەرەپدارى، پراگمىچى.
pragmacılık, — ğı. is. پراگماچىلىق.
pragmatik. s. fr. پراگماتىك، پراگمىچى.
pragmatizm. is. پراگماتىزم (سۇبيېكتىپ ـ ئىدىئالىستىك پەلسەپىۋى ئېقىملاردىن بىرى).
pranga. is. it. ① كىشەن. ② تاقاق، قوۋۇق (گۇناھكارلارنىڭ بوينىغا سېلىنىدىغان).
prangalı. s. كىشەن سېلىنغان: «Prangalı mahkûm — پۈتكا كىشەن سېلىنغان گۇناھكار.»
prasat. is. ئىبادەتخانا.
pratik. is. s. fr. ① قوللىنىش، ئەمەلىي قوللىنىش. ② ئەمەلىي. ③ تەتبىقات.
pratika. is. fr. پراتىكا (كېمە ۋە پاراخوت كاپىتانىنىڭ كېسەل ئەھەسلىكى دېگىزدىن ئېرىق ـ ئۆستەڭلەرگە كۆچكەن بېلىقلار.
potons. is. tip. جىنسىي قۇۋۇەت.
potansiyel. is. fr. يۇشۇرۇن كۈچ.
potin, fotin. is. fr. تۆپلەي.
potkal. is. it. دېڭىزدا يۈلۇققان ھاسىلە دىنى قۇرۇقلۇقتىكىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن كېمە ياكى پاراخوتتىن دېڭىزغا قويۇپ بېرىلگەن خەت شىشىسى.
potlaç. is. زىياپەت، مەرىكە.
potlamak. بوتىلماق، تۇغماق (تۆگە).
potlanmak. بوتىلانماق.
potto. is. zool. شەرقىي ئافرىقا مايمۇنى.
potuk[1]. s. پۈرۈملىك.
potuk[2], **— ğu.** is. بوتىلاق، بوتا.
potur. s. ① قاتىلاقلىق. ② قىرى (پۈرۈمى). ③ كۆپ شىم، ئۇزۇن ئىشتان.
poturlu. s. ① قىرلىق شىم كىيگەن. ② يېپىزلىق.
povadhi. öz. is. پەنجاپ تىلى.
poylak. is. ئوسمانلىقلار دەۋرىدە ھەم قاراۋۇللۇق، ھەم ئەسكەرلىك ۋەزىپىسىنى ئارتقۇرغان بىرى.
poyra. is. بۇل (ھارۋا چاقىنىڭ گۈگۈسىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان قىسمى).
poyraz. is. yun. شەرقىي شىمال تەرەپتىن چىققان شامال.
poyrazlamak. شەرقىي شىمال شامىلى كەلمەك.
poz. is. fr. ① ۋۇجۇدنىڭ تۇرۇش ىي. ② رەسىم ۋە پوتوگرافتا تۇرۇش.
pozisyon. is.. fr. ۋەزىيەت، ئەھۋال.
pozitif. s. fr. ① مۇسبەت. ② تەجرىبىگە ئاساسلانغان.

prezidyum, praesidium. is. ئالىي پرىزدىيۇم.

prim. is. fr. ① سۈغۇرتا پۇلى: ② مۇكاپات. ③ تەننەرخ بىلەن بازار باھاسى ئوتتۇرىسىدىكى ئارتىش.

primadonna. is. it. ئوپېرادا باش رولدا چىققۇچى ئايال ناخشىچى.

primatlar. is. lat. مايمۇنلار.

prizma. is. yun. mat. ① (ماتېما تىكىدا) پىرىزمىلىك جىسىم. ② (فىزىكىدا) پىرىزما، ئۈچ قىرلىق ئەينەك.

probabilizm. is. fr. fels. ئېھتىمالچىلىق.

problem. is. fr. ① مەسىلە. ② سوئال:

«Onun pek çok problemi var — ئۇنىڭ بەك جىق سوئاللىرى بار.»

prodüksiyon. is. fr. ① بارلىققا كېلىش. ② ئىشلەپچىقىرىش. ③ كىنو ئۈچۈن كېرەكلىك پائالىيەتلەرنىڭ ھەممىسى.

prodüktif. s. fr. ① ھوسۇل بەرگەن ياكى پايدا بەرگەن. ② كۆپ ھوسۇل بەرگەن ياكى كۆپ پايدا بەرگەن.

prodüktivite. is. fr. ① قىلىنغان خىراجەت ۋە ئەمگەك كۈچىگە نىسبەتەن ئېلىنغان مەھسۇلات. ② مەھسۇلات بېرىش كۈچى، ئۇنۇملۇك.

prodüktör, – rü. is. fr. ① كىنو ئىشلىگۈچى. ② ئىشلەپ چىقارغۇچى.

profesör, – rü. is. fr. پروفېسسور.

profesörlük, – ğü. is. پروفېسسورلۇق.

profesyonel. s. is. fr. ① كەسپى (ئىشتىن سىرت بولمىغان). ② مۇسابىقە قاتناشمايدىغان (ھەۋەسكار).

pratisyen. is. fr. پراكتىكانت.

prekozite. is. fr. ۋاقتىدىن ئاۋۋال يېتىشكەن (ئەقىل ياكى بەدەن جەھەتتە).

prematüre. s. fr. بالىدۇر تۇغۇلغان (بالا).

prens. is. fr. شاھزادە.

prenses. is. fr. مەلىكە (پادىشاھنىڭ قىزى ياكى خانىشى).

prenseslik, – ği. is. ① مەلىكىنىڭ. ② خانىش ئىدارە قىلىۋاتقان دۆلەت.

prensip. is. fr. پرىنسىپ.

prenslik, – ği. is. شاھزادىلىك.

pres. is. fr. پرېس.

presbit, – ti. s. fr قېرىلىق يەتكەن (ئادەم ياكى كۆز).

presbitlik, – ği. is. قېرىلىق تۈپەيلىدىن ئوقۇش، تىكىش ئىشلىرىدا كۆزنىڭ كۆرمەسلىكى.

presçi. is. پرېسچى، پرېس ماشىنىسىنى ئىشلەتكۈچى.

prese. s. fr. پرېسلانغان، سقىلغان.

prestij. is. fr. تەسىر قوزغىغۇچىلىق ياكى ھەيران قالدۇرىدىغان ماھىيەت.

prestissimo. z. it. müz. تېز سۈرئەت بىلەن.

presto. z. it. müz. ① تېز سۈرئەت بىلەن. ② is. تېز چېلىنىشقا تېگىشلىك مۇزىكا پارچىسى.

prevantoryum. is. سانا توربىيە.

prezervatif. is. گاندون (جىنسىي مۇناسىۋەتتە جىنسىي كېسەللەرنىڭ يۇقۇپ قالماسلىقى ۋە ھامىلە بولماسلىق ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان رەزىنكە قاپ).

proleterya. is. fr. پرولېتار سىنىپى.
proleter. is. fr. پرولېتارىيات.
prolog. is. fr. ئەدەبىي ئەسەرنىڭ مۇقەددىمىسى، پرولوگ.
propaganda. is. it. تەشۋىقات، تەرغىبات:
«Çin komünist partisi propaganda dairesi — جۇڭگو كومموئنىست پارتىيىسى تەشۋىقات بۆلۈمى.»
propagandacı. is. تەشۋىقاتچى:
«Radyoda çalışanlar birer propagandacıdır — رادىئو ئىستانسىسىدا ئىشلىگەنلەرنىڭ ھەممىسى تەشۋىقاتچىدۇر.»
propagandacılık, – ğı. is. تەشۋىقاتچىلىق.
proparoksiton. is. s. ئۈرغۇسى ئۇچىنچى بوغۇمدا كېلىدىغان سۆز.
prospektüs. is. lat. تونۇشتۇرۇش (قەغىزى).
prosopodipleji. is. يۈزنىڭ ھەر ئىككى تەرىپى پالەچ بولۇشى.
prostela. is. yun. پەرتۇق، پەشە تىمال.
prostetist. is. tıp. سۈنئىي قول ۋە پۇت سالىدىغان مۇتەخەسسىس.
prostil. is. fr. ئالدى توسۇقلۇق ئىچ بادەتخانا.
protanopi. is. tıp. قىزىل رەڭنى كۆرەلمەسلىك.
protektora. is. fr. ھىمايە.
protestan. is. fr. پروتستان (كاتۇلىك دىنىدىن ئايرىلىپ چىققان تۈرلۈك خرىستىئان مەزھەپلىرىنىڭ ئورتاق نامى).
protesto. is. it. نارازىلىق، قارشىلىق:
قىنغە قاتنىشىش ياكى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىش ئۈچۈن مائاش ئالمىغۇچى تەنھەرىكەتچى.
profil. is. fr. ① ياندىن كۆرۈنۈش. ② يۈزنىڭ ياندىن كۆرۈنۈشى.
profilaktodonti. is. ئېغىز ۋە چىش كېسەللىكلىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش بىلىمى.
proforma. s. lat. شەكىل شەكلەن، ئۈچۈن.
porgnat. s. fr. تۆۋەنكى ئېچكىكى ئالدىنغا چىقىپ قالغان.
prognoz. is. tıp. بىر كېسەلنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا ئالدىن ھۆكۈم قىلىش.
program. is. fr. ① پروگرام. ② بىرەر پائالىيەت، ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ مەزمۇنى ۋە مۆلچەرلەنگەن پىلان. ③ بىرەر پارتىيىنىڭ دۇنيا قارىشى ۋە مەقسىتى بايان قىلىنغان ھۆججەت. ④ كونسېرت ئويۇنلىرىنىڭ ھەممە نومۇرلىرىنىڭ رويخېتى. ⑤ مەكتەپلەردە دەرس جەدۋىلى.
programcı. is. ① رادىئو ۋە تېلېۋىزىيە زوردا پروگراممىنى تۈزگۈچى. ② تىياتىر ۋە كونسېرت پروگراممىسىنى ساقلىغۇچى ۋە تارتقۇچى.
progresif. is. ئىلغارلىق، تەرەققىپەرۋەرلىك.
proje. is. fr. لايىھە، پىلانلانغان نەرسە:
«Bu fabrika kendi projemize göre yapıldı — بۇ زاۋۇت (فابرىكا) ئۆزىمىزنىڭ لايىھىسى بويىچە قۇرۇلدى.»
projeksiyon. is. سايە، كۆلەڭگۈ.
projektör, – rü. is. fr. پروژېكتور (ناھايىتى يورۇق ئېلېكتر شولىسى بىلەن يورۇتىدىغان ئەسۋاب).

provokatör, – rü. is. fr. ئىغۋاگەر.
prömiyer. is. fr. رەپتىس (ئويۇندا).
prurigo. is. lat. قىچىشىقاق كېسەلـ لىكلىرى.
pruritus, – ti. is. تېرە كېسەللىكـ لىرى، قىچىشقاق.
pruva. is. it. den. كېمە ۋە پـارا‌ـ خوتنىڭ باش قىسمى.
provacı. is. den. قېيىقنىـڭ ئالدىدا ئولتۇرىدىغان پالاقچى.
psikanaliz. is. fr. تەھلىلىي روھ.
psikiyatr. is. fr. روھىي كېسەللىكـ لەرنى تەتقىق قىلىـدىغان، داۋالايـدىغان دوختۇرلۇق.
psikiyatri. is. fr. روھىي كېسەللىكـ لەر دوختۇرى.
psikolog. s. is. fr. پسـخولـوگ (پسىخولوگىيە ئالىمى).
psikoloji. is. fr. پسىخولوگىيە (روـ هىي پائالىيەتلەرنى جۈملىدىـن سېزىـش، هېس قىلىش، ئىدراك قىلىش، پىكىر قىـ لىش قاتارلىق پسىخىك جەريانلارنى ئۆـ گىنىدىغان پەن).
psikolojik. s. fr. ① پسىخولوگىيىلىك.
② يېقىملىق، خۇش خۇي.
psikopati. is. fr. نېرۋا كېسىلى.
psikoz. is. fr. نېرۋا كېسەللىكلىرى.
puant. is. fr. پۇتنىڭ ئۈچى بىلەن تانسا ئويناش ھەرىكىتى.
puanter. is. ing. بىر خىل ئوۋ ئىتى.
puç. s. is. osm. ① قۇيرۇق تۈغۇرى.
② كارغا كەلمەس، كېرەكسىز (نەرسە).
③ سەت. ④ ئىچى كاۋاك، بوش.
puçong. is. قارا چاي تۈرى.
puf[1]. is. ئۇستى يۇمشاق پاكار

«Işşiler kapitalistleri protesto etmek üzere gösteri yaptılar — ئىشچىلار كاپىتالىستلارغا نارازىلىق بىلـ دۈرۈش ئۈچۈن نامايىش قىلدى.»
protist. is. fr. پروتىست (ھەم ھايـ ۋاناتلار، ھەم ئۆسۈملۈكلەر دۇنـياسـدا بولىدىغان يالغۇز ھۈجەيرىلىك جانلىـق مەۋجۇدات).
protistoloji. is. fr. بىر ھۈجەيـرە لىك جانلىقـلارنى تەتقـىق قـىلـىدىغان بىلىم.
protofit. is. يالغۇز ھۈجەيرىلىك ئۆـ سۈملۈك ياكى ئۆسۈملۈكسىمان ئورگانىزم.
protokol, – lü. is. yun. كېلىشىم، دىپلوماتىك قائىدە.
protome. is. ئىنسان ياكى ھايـۋانـ نىڭ يېرىم ھەيكىلى.
protomorfik. is. tıp (كېسـەل ھەقـ قىدە) ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ.
protomotek. is. fr. مۇزىيـدە يېرىم ھەيكەللەر قويۇلغان بۆلۈم.
prototip. is. fr. بىرىنـچى نۇسـخا، ئاۋۋالقى نۇسخا.
prova. is. it. ① سـىناق، رەپتىس.
② بىرىنچى كۆرسەتكۈرلۈق:
«Konser provasi — كونسېرت رەپـ تىسى.
Ilk prova — بىـرىنـچـى كـورسـ كـتورلۇق.»
provitamın. is. fr. پـروۋىـتامـىـن (سىرتتىن قوبۇل قىلىنغان ۋە ئورگانىزمدا ۋىتامىنغا ئايلانغان ماددا).
provokasyon. is. fr. ① ئىغۋاگـەر‌ـ چىلىك، كۈشـكۈرتۈش. ② يوشـۇرۇن بىر كېسەلنىڭ سۈنئىي ھالدا قوزغىتىلىشى.

ئالدی ئېتمك تاشقی كيم.

pulsometre. is. fr. پولسۇ مېتر (قاننىڭ ئېقمىشنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

pulsuz. s. ① ماركسىز، ماركسى يوق.

puluç. s. ئەرلىك قۇۋۇتىدىن قالغۇچى (ئادەم).

punç. is. ing. چاي، شېكەر، لىمون، دارچىن ۋە باشقىلارنى ئارىلاشتۇرۇپ قاينىتىپ ئىچىلىدىغان ئىچىملىك.

punt. is. it. پەيت، پۇرسەت:

«Pundunu bularak davranmak — پەيتىنى تېپىپ ھەرىكەت قىلماق.»

pupa. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتنىڭ كەينى تەرىپى. ② ئارقا تەرەپ:

«Vapurun pupasından pruvasına kadar — پاراخوتنىڭ كەينى تەرىپىدىن ئالدى تەرىپىگە قەدەر.

Rüzgar pupa esiyor — شامال ئارقا تەرەپتىن چىقىۋاتىدۇ.»

pupazzo. is. it. ئىتالىيە قورچىقى.

pur. is. osm. ئوغۇل.

purga. is. rus. سىبىرىيىنىڭ شىددەتلىك قار بورىنى.

puro. is. it. تاماكا يېپىرمىقىنىڭ ئۆزىنى ئوراپ ياسالغان قەغەزسىز تاماكا.

pus¹. is. ① بوش ئاۋاز. ② مېۋىنىڭ پاختىلىشىپ قېلىشى. ③ يوپۇرماقلاردىكى قۇرت ئۇۋۇسى. ④ سوغۇق سۇ قۇيۇلغان ئىستاكاندىن چىققان ھور. ⑤ ئەمچەك تۇگمىسى ئەتراپىدىكى داغ. ⑥ ھور، يەڭگىل قىراۋ.

pus². is. fr. بارماق قۇل.

pusarık. s. is. ① تۇمانلىق. ② ئېزىتقۇ، سەررىاپ.

pusarmak. تۇمان قاپلىماق، قىراۋ ئورۇندۇق.

puf². is. ئاھ، ئۇھ.

puflamak. ئاھ ئۇرماق.

puhte. s. osm. ① پىشىشق. ② پىشىپ يېتىشكەن، تەجرىبىلىك.

puhtegân. is. پىشىپ يېتىشكەنلەر، تەجرىبىلىكلەر.

puhtegi. is. ① پىشىپ يېتىشكەنلىك. ② پىشقانلىق.

pul. is. ① يېپىسى ۋە ئوتتۇرىسى تۆشۈك مەدەن پارچىسى. ② پوچتا ماركىسى، ماركا. ③ بەلىق سىرتىدىكى تەڭگىلەر، سەدەپ. ④ بويۇنغا ئېسىلىدىغان مەدەن ھالقا. ⑤ قەدىمدە قوللىنىلغان پۇل.

pulad. is. → **pulat.**

pulat. is. far. پولات (بىراۋنىڭ كۆڭلىگە كىرگەنىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).

pul. bilim. is. پوچتا ماركىلىرىنى تەتقىق قىلىش بىلىمى.

pulcu. is. ① پوچتا ماركىسى ساتقۇچى. ② پوچتا ماركىسى توپلىغۇچى.

pulculuk, – ğu. is. پوچتا ماركىسى توپلاپ سېتىش بىلەن مەشغۇل بولۇش، پوچتا ماركىسى توپلاش ئىشى.

pulk. is. ros. as. پولك، تۇمەن.

pullamak. ① ماركا چاپلىماق (خەتكە). ② كىيىمنى تەڭگىلەر بىلەن زىننەتلىمەك.

pullanmak. ماركا چاپلانماق.

pullman, pulman. is. كىيىنكى زامانلاردا ياۋروپادا قوللىنىلغان ۋاگون.

pulluk, – ğu. is. alm. ساپان.

pulmometre. is. tıp ئۆپكىنىڭ چوڭلۇقىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

pulover. is. ing. باشتىن كىيىلىدىغان

يېپىنچا.
puşt. is. osm. far. بەچچە بالا.
puştluk, – ğu. is. بەچچىلىك.
put[1]**, – tu.** is. far. ① بۇت. ② كرىست.
put[2]**.** is. ئۈچ ـ تۆت تال يىپەكتىن ئۆرۈلگەن يىپ.
puta. is. بىر خىل ئوقيا ئوقى.
putlaştırmak. ئىلاھلاشتۇرماق.
put. perest, – ti. s. far. بۇتپەرەست.
~ adam. بۇتپەرەست ئادەم.
putperestlik, – ği. is. بۇتپەرەستلىك.
putrel. is. fr. قۇرۇلۇشلاردا ۋە تۆمۈر يولدا قوللىنىلىدىغان تۆمۈر تىرەك.
puyan, puya. s. far. ① يۇگۈرگەن. ② يۇگۈرۈك.
puya. is. far. يۇگۈرۈش.
püfkerde. s. far. پۈۋلەپ ئۆچۈرۈلگەن.
püfkürmek. پۈۋلەپ ئۆچۈرماق.
püflemek. پۈۋلىمەك.
püfür püfür. z. غۇر ـ غۇر.
~ esmek. (شامال) غۇر ـ غۇر چىقماق.
pül. is. osm. كۆۋرۈك.
püncüşk. is. far. قۇشقاچ.
pürçek. s. بۇجۇغۇر.
pürçeklenmek. بۇجۇغۇرلاشماق.
pürçük. is. s. ⇒ **pürçek.**
pürgatif. is. s. fr. ئىچنى بوشىتىش دورىسى، ئىخراج دورىسى.
pürj. is. fr. تازىلاش.
pür. paye. is. far. قىرىق پۈت (ئاياغ).
pürtük, – ğü. is. قاپارتما.
pürtüklenmek. قاپارتما پەيدا بولماق.
pürüz, – zü. is. ① ئۆكۈل ـ دوكۈل، بۈدۇر ـ چوقۇر. ② توسالغۇ.

باسماق.
pusat. is. ئۇرۇش قورالى.
pusatsı. is. ياغاچ قىلىچ ئويىنىغۇچى.
pusatlandırmak. قورالاندۇرماق.
pusatlanmak. قورالانماق.
pusatlı. s. قورالانغان، قوراللىق.
puselik, – ği. is. تۇرك مۇقاملىرىدىن بىرى.
puset. is. fr. osm. قاتلىنىدىغان بالىلار ھارۋىسى.
puside. s. osm. ① چۈرۈك. ② سۇيۇلۇشچە قالغان، رەڭگى ئۆچكەن.
puslanmak. (ھاۋا ھەققىدە) ① تۇمان باسماق. ② قىراۋ قاپلىماق.
puslu. s. تۇمانلىق، قىراۋلۇق.
pusmak, pısmak. ① سىكمەك. ② مۆكمەك، يوشۇرۇنماق:
«Tavşan önümüzde pusuyor — توشقان ئالدىمىزدا مۆكۈۋاتىدۇ.»
pusu. is. ① ئىستىھكام. ② ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن يوشۇرۇنغان ئەسكەرلەر. ③ ئەسكەرلەرنىڭ ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن يوشۇرۇنغان يېرى. ④ ھۇجۇم ئۈچۈن ئەسكەرلەرنىڭ مۆكۈنۈشى. ⑤ قاراقچىلىق قىلىش:
«Pusu kurmak — ئىستىھكام قۇرماق.
pusula[1]**.** is. it. كومپاس.
pusula[2]**.** is. ① ھېسابات قەغىزى. ② قىسقا خەت يېزىلغان قەغەز.
puş. is. osm. ① يىپىنچا. ② كىيىم. ③ ساۋۇت ۋە پولات قاپ.
puşe. is. far. ① ياپقۇچ. ② پەردە.
puşideni. is. far. ① كىيىلىدىغان نەرسە. ② ياپقۇچ.
puşiş. is. far. يىپىنىدىغان نەرسە،

püskürtmek. ① پۈركۈمەك، پۈركۈپ چىقارماق. ② ئېتىپ چىقارماق. ③ قاچۇرماق، چېكىندۈرمەك:

«Ağzındaki suyu püskürttü — ئاغزىدىكى سۇنى پۈركىدى.

Yanardağ ateş ve duman püskürttü — ياناردا ت اغ ئوت ۋە تۈتۈن ئېتىپ چىقاردى.»

püskürtü. is. jeol. ياناردا تاغدىن ئېتىلىپ چىققان لاۋا.

püskürük. s. ياناردا تاغدىن ئېتىلىپ چىققان.

püslü. s. «süslü - püslü» پەقەت دەپلا قوللىنىلىدىغان سۆز بولۇپ، «ئالىيشىل»، «پار - پۈر» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

püsür, — rü. is. ئەگەشتۈرۈۋالغۇچى (ئادەم):

«Peşine iki püsür takip edilmiş — كەينىگە ئىككى پولدۇك سېلىپ كەپتۇ.»

püst. is. far. دۈمبە.

püşte. is. far. دۆڭ. بارخان.

püştiban, püştivan. is. far. ① دەسسەپ تەك. يار - يۆلەك. ② ياردەمچى.

püşt. pa. is. far. تاپان.

püşt. vare. is. far. بىر يۈدۈم يۈك، بىر كۆتۈرۈم يۈك.

pütür. pütür. z. بۈدۈر - چوقۇر: «Pütür pütür deri — بۈدۈر - چوقۇر تېرە.»

③ قوپال، يىرتىق.

pürülenmek. ① ئوكۇغۇل - دوكۇغۇل لاشماق. ② (ئاۋاز) بوغۇلماق. ③ مۇرەككەپلەشمەك، چىگىشلەشمەك:

«Işler daha pürüzlendi — ئىشلار تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتى.»

pürüzlü. s. چىگىشلىك، توسالغۇ.

pürüzsüz. s. چىگىشسىز، توسالغۇسىز.

püsendar. is. far. ئۆگەي ئوغۇل.

püser. is. far. ئەر ئەۋلاد، ئوغۇل.

püskü. s. سۆزى بىلەن بىرگە «eski» كېلىپ قوش سۆز ياسايدۇ:

«Eski - püskü eşya — ئەسكى - تۈسكى نەرسە.»

püskül, — lü. is. پۆپۈك، چۈچا.

püsküllü. s. پۆپۈكلۈك، چۈچىلىق.

püskürgeç. is. پۈركۈگۈچ.

püskürme. is. ① پۈركەش، ئوخشاش چېچىش. ② ياناردا تاغنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى. ③ تومپىيىش:

«Püskürme ben — تومپىيىپ چىققان مەن.»

püskürmek. ① ئېغىز بىلەن پۈركۈمەك. ② ئېتىلىپ چىقماق:

«Kızlar çeşmeden su dolduruyorlar, delikanlıyı kovaliyarak bu suyu üstüne püskürüyorlardı — قىزلار جۈمەكتىن ئاغزىغا سۇ توشقۇزۇپ يىگىتنى قوغلاپ ئۈستىگە سۇ پۈركۈيدۇ.

Yanardağlar püskürdü — ياناردا تاغدىن لاۋا ئېتىلىپ چىقتى.»

R.r

R.r. ر. (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 21 - ھەرپى)

Rab, – bbi. öz. is. ar. ① تەڭرى. ② ئىگە.

rabbaniyun. is. ar. ئۆزىنى تامامەن تەڭرىگە ئاتىغانلار.

rabbat. is. ar. ئۆيلەنمەك - ئوچاقلىق بولغان ئەر - خوتۇنلارنىڭ ئەرلىرى.

rabbe. is. ar. ئۆگەي ئانا.

rabbena. öz. is. ar. رەببەنا (تەڭرىمىز دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان، كۆپىنچە ئاياللارنىڭ قەسەم ئۈچۈن قوللىنىدىغان سۆزى).

rabbi. is. ar. تەڭرى، خۇدا، ئاللا.

rabbim. رەببىم، تەڭرىم، خۇدايىم.

rabıt[1], – btı. is. ar. ① باغلاش، بىرىكتۈرۈش. ② يالغۇز بىرلا نەرسىگە باغلىنىش.

rabıt[2]. s. ar. ① باغلىغان، بىرىكتۈرگەن. ② دۇنيا ئىشىدىن قولىنى ئۈزگەن.

rabıta. is. ar. ① مۇناسىۋەت. ② باغ (باغلايدىغان). ③ نەزام، تەرتىپ. ④ (گىراماتىكىدا) باغلىغۇچى. ⑤ تەرقەتتە شەيخقا قول بەرگۈچى.

rabıtalı. s. ① رەتلىك، راۋرۇس، تەرتىپلىك. ② قائىدە - يوسۇنلۇق: «Rabıtalı söz — رەتلىك سۆز. Rabıtalı adam — قائىدە - يوسۇنلۇق ئادەم.»

rabıtasız. s. ① قالايمىقان، رەتسىز، بىسەرەمجان. ② قائىدە - يوسۇنسىز. ③ جاھىل، كاج، تەرسا. ④ يامان، ئەسكى، بۇزۇق: «Rabıtasız ev — بىسەرەمجان ئۆي.»

rabıtasızlık, – ğı. is. ① رەتسىزلىك، بىسەرەمجانلىق. ② ئۇيقۇسىزلىق.

rabi[1]. ar. تۆتىنچى.

rabi[2]. s. is. hint. ئەتىياز.

rabih, rabıh. s. ar. پايدا قازانغان، پايدا ئالغان.

rabit. s. ar. باغلانغان، چەك باغلانغان.

rac. is. osm. far. ئاشقازان.

raca. is. ① قرال. ② مۇڭغۇل خاندانلىقىغا قاراشلىق ھۆكۈمدار. ③ ھىندىستاننىڭ چوڭ فېئودالى.

racer. is. ing. ① مۇسابىقە ئۈچۈن ئىشلەنگەن كىچىك پىكاپ. ② ماتورلۇق تېز يۈرەر قېيىق.

raci[1]. s. ar. ① يالۇۋرغان، ئىلتىماس قىلغان. ② ئۈمىد قىلغان.

raci[2]. s. ar. ① چېكىنگەن، ئارقىغا قايتقان. ② تەگكەن، دەققىتىنى قوزغىغان.

racif. s. ar. تىترەتكەن.

racih. s. is. ar. ① ئۈستۈن، باشقىلارنىڭ ئالدى. ② دەلىلى كۈچلۈك تەرەپ.

racil. s. is. ar. ① پىيادە، ياياق ماڭغان. ② بىلىمسىز، نادان. ③ ئۇرۇشقا پىيادە قوشۇلغان مۇسۇلمان ئەسكەر.

racon. is. it. ئەقىل ئىشلىتىش، پىكىر يۈرگۈزۈش.

rad[1]. s. far. ① قۇلى ئوچۇق، سېخىي. ② قىممەتلىك.

rad[2]. s. ar. رەت قىلغۇچى.

rad[3]. is. ar. گۇلدۈرماما.

rada. is. ① قازاقلاردا ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى. ② پولشادا دۆلەت سوۋېتى. ③ ئوكرائىنادا سىياسىي تەشكىلات. ④ تۆتىنچى ئۇيغۇر زامانىدا موسكۋادا شاھلىق دۆۋانى.

radar. is. ing. رادار.

radarcı. is. ① رادار مۇتەخەسسىسى. ② خەۋەر بەرگۈچى، خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

radde. is. ar. ① مەرتىۋە، دەرىجە. ② مۆلچەرلەنگەن ۋاقىت ياكى مىقدار: «Saat on raddelerinde — تەخمىنەن سائەت ئونلاردا...»

radektomi. is. چىش يىلتىزىنىڭ قىسمەن يۆلىنىشى.

radi, razi. is. ar. ① بوۋاق، ئەمچەكتىكى بالا. ② سۈت قېرىنداش، بىر قورساق قېرىنداش.

radife. is. ar. ① قىيامەتتە چىلىنىدىغان ئىككىنچى نار. ② ئايال ئىسمى (رادىفە).

radikal. s. fr. رادىكال (① قەتئىيلىك، كەسكىنلىك. ② رادىكاللار پارتىيەسىنىڭ ئەزاسى. ③ رادىكالىزم تەرەپدارى).

radikalizm. is. ing. رادىكالىزم.

radikalsosyalizm. is. fr. رادىكال سوتسىيالىستلار.

radiye. osm. «رازى بولسۇن» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

radyatör, — rû. is. fr. رادىياتور (① ماتورىدىكى سۇنى سوۋۇتقۇچى ئەسۋاب. ② ئۆيىنى ئىسسىق سۇ ياكى ھور بىلەن ئىسىتىدىغان ئەسۋاب).

radyo. is. fr. ① رادىئو. ② رادىئو خىزمەتچىسى: «Pekin radyosu Türkçe yayınlar servisi — پېكىن راديوسى تۈركچە ئاڭلىتىش بۆلۈمى.»

radyo. evi. is. رادىئو ئىستانسىسى.

radyofar. is. fr. ① رادىئو ئىستانسىسى. ② ئايروپىلان، پاراخوت ۋە كېمىلەرگە يول كۆرسىتىشتە خەۋەر بېرىش ماشىنىسى.

radyo. fonik. s. fr. رادىئو ئاڭلىتىش بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

radyo.foto. is. رادىئو فوتو (① رەسىم ۋە يازما نەرسىلەرنى رادىئو دولقۇنى ئارقىلىق يوللاش سىستېمىسى. ② رادىئو فوتو سىستېمىسى بىلەن ئەۋەتىلگەن رەسىم).

radyogonyometre. is. fr. رادىئو گونىومېتر (رادىئو دولقۇنىدىن پايدىلىنىپ بىر ئايروپىلانغا ياكى پاراخوتقا ئۇزىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىش ئەسۋابى).

radyograf. is. rıp. رادىئوگراف (رېنتگېن نۇرلىرى ياردىمى بىلەن سۈرەتكە ئېلىش).

radyogram. is. fr. رادىئوگرام (رادىئو ئارقىلىق بېرىلىدىغان تېلېگرام).

radyometre. is. fr. رادىئومېتر (نۇر چېچىش تېزلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

radyoskopi. is. yun. رادىئوسكوپى (بىر ئورگان ياكى جىسىمنىڭ رېنتگېن نۇرى بىلەن تەكشۈرۈلۈشى).

radyo. telefon. is. fr. سىمسىز تېلېفون (ئۇزۇن يوللۇق).

radyo telgraf. is. fr. سىمسىز تېلېگراف.

radyo. terapi. is. lat. رېنتگېن

چىمەنلىك.

ragad. is. fr. بۇرۇن، كالپۇكلاردىكى يۇچۇقلۇق، يېرىق.

ragıp. s. ar. ① ئارزۇسى بولغان، ئىستەكى بولغان. ② ئەر ئىسمى (راگىب).

ragif. is. ar. قازان نېنى، قوتۇرماچ.

rağbet, – ti. is. ar. ① ئىستەك، ئارزۇ، ھەۋەس، خۇشتار، ئىشتىياق، قىزىقىش. ② ياخشى كۆرمەك:

«Ahmet arkadaşlar tarafından rağbetle karşılandı — ئەخمەت يولداشلار تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىندى.»

rağbetli. s. قارشىلانغان.

rağbetsiz. s. ① ھەۋىسى بولمىغان، ئىشتىياقسىز. ② ياخشى كۆرۈلمىگەن، كۆڭۈلگە ياقمىغان.

rağmen. ar. ئەمما، لېكىن، ئەكسىچە، تەتۈرىسىچە:

«Söz vermesine rağmen gelmedi — ۋەدە بەرگىنىگە قارىماستىن كەلمىدى.»

rah[1], reh. is. far. ① يول. ② ئۇسۇل، ئۇسلۇب.

rah[2]. is. ئۇزۇم ھارىقى.

raha. is. ar. تۇگمەن.

rahal. is. ar. ① ئېگەر، لىكىمچاق، ئۇچۇلۇق. ② مەنزىل، ئۆتەك.

rahat, – tı. is. ar. راھەت، كۆڭۈللۈك:

«Rahat bir ev — كۆڭۈللۈك بىر ئۆي.»

rahatlık, – ğı. is. راھەتلىك، كۆڭۈللۈك:

«Bu evin rahatlığını başka evde bulamayız — بۇ ئۆيدىكىدەك راھەتنى باشقا ئۆيدىن تاپالمايمىز.»

rahat rahat. z. راھەت، راھەت.

نۇرلىرىنىڭ بىئولىۇگىيىلىك تەسىرىگە تايانغان داۋالاش ئۇسۇلى.

radyum. is. fr. kim. راديي (خىمىيە سۆزى ئېلېمېنت).

raf. is. far. ① ئويۇق ۋە ئىشكاپلارغا تۇغرىسىغا ئورنىتىلغان تاختاي. ② كىتاب تەكچىسى (جازىسى).

~ a koymak. ئېتىبارسىز قارىماق.

~ a kaldırmak. بېپەرۋالىق قىلماق، ئۇنۇتماق.

rafadan. s. ar. ① سۈدا چالا پىشۇ- رۇلغان. ② is. ياش ۋە تەجرىبىسىز ئادەم. ③ سۈدا چالا پىشۇرۇلغان تۇخۇم.

rafız. s. ar. قويۇۋەتكەن.

rafıza. is. ar. رافىزا (خەلىپە ئەلىگە ۋە ئۇنىڭ بالىلىرىغا ھەددىدىن تاشقىرى مۇھەببەت باغلىغان شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقى).

rafızi. is. far. din. رافىز تەرەپدارى.

rafızilik, – ği. öz. is. رافىزىلىق (ئابابەكرى بىلەن ئۆمەرنىڭ خەلىپىلىكىنى قوبۇل قىلمىغان شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقى ۋە بۇلارنىڭ ئېتىقادى).

rafıziyun. is. رافىزىلىق تەرەپدارلىرى.

rafi. s. is. ar. ① يۇقىرى كۆتۈرگەن. ② تەكرىنىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى. ③ ئەر ئىسمى (رافى).

rafigraf. is. fr. رافىگراپ (ئەمالارغا خەت تونۇتۇش ئۇچۇن ئېلىپ بېرىلىدىغان ئەسۋاب).

refineri. is. fr. نېفىت ئايرىش زاۋۇتى، شېكەر زاۋۇتى قاتارلىق ئورۇن.

rafz. is. ar. ① تاشلاش، تەرك قىلىش. ② رافىزىلىق.

rag. is. fr. ① تاغ ئېتىكى. ② يايلاق،

rahatsız. s. ① راحەتسز. ② كېسەل، كەسپەسز: «Siz orada rahatsız oldunuz — سز ئۇ يەردە راحەتسز قالدڭز. Raratsız misiniz? — كەسپەڭسز جايدا ئەمەسمۇ؟»

rahatsızlanmak. سالامەتلكى بوزۇلماق.

rahatsızlaşmak. كېسەل بولماق.

rahatsızlık, – ğı. is. ① كەسپەسزلك، راحەتسزلك. ② كېسەللك.

rahdar. is. osm. تاموژنا خدمەتچىسى، قاراۋۇل.

rahe. is. ar. ئالغان.

rahib[1]. is. ⇒ **Rahib.**

rahib[2]. s. ar. ① كەڭ ئەنلك. ② مول.

rahibe. is. ar. راهبه، ئايال راهب.

râhil[1]. is. ar. كۆچمەن، كۆچۈش.

rahil[2]. s. osm. ① كۆچمەنلەر. ② ئۆلگۈچى.

rahile. is. osm. ① تۆگه قاتارلق يوك هايۋانلرى. ② كارۋان.

rahim[1]. s. is. ar. ① مەرحەمەتلك، شەپقەتلك، ئېچ ئاغرىتقۇچى. ② ئەر ئسمى (رەحيم).

rahim[2]. is. osm. ① ماتكا، بالىياتقۇ. ② ئانا تەرەپ تۇغقان.

rahim[3], rahime. is. ar. شېرىن ئاۋاز قىز.

rahin. is. ar. بىر نەرسنى رەنگه قويغۇچى.

rahip. is. ar. راهب.

rahiplik, – ği. is. راهبلق.

rahis. s. ar. ① ئەرزان. ② (كىيم حەققىده) يۇمشاق. ③ (ئۆلۈم حەققىده) تۇيۇقسز، بىردىنلا.

rahise. is. ar. حەسەل حەريسى.

rahiye. is. osm. يوللۇق (نەرسه).

rahl. is. ar. ① ئۇچۇلۇق، ئېگەر، لنگغرچاق. ② يولغا كېرەكلك نەرسه ـ كېرەكله.

rahle. is. ar. ئېچىلىپ يېپىلىدىغان يېزىق شىرەسى.

rahman. s. is. ar. قول ئاستىدىكىلەرگه رەحىم قىلغۇچى.

rahmet, – ti. is. ar. ① مەرحەمەت قىلش، ئېچ ئاغرىتىش. ② يامغۇر. ③ ئاللانىڭ ئىنسانلارغا رەحمتى (يەۋقۇلـ ئاددە ياردىمى): «Bugünlerde rahmet yağarsa, çiftçinin yüzü gülecek — بۇ كۈنلەردە يامغۇر ياغسا دېهقان خۇشال بولىدۇ.»

rahmetli, rahmetlik, – ği. is. ar. ① رەحمەتلك. ② ئۆلگۈچنىڭ ئسمى ئورنىغا قوللىنىلىدۇ: «Rahmetli dedemiz — رەحمەتلك بوۋىمز. Rahmetli iyi adamdı — رەحمەتلك ئوبدان ئادەم ئىدى.»

rahmetmek. osm. مەرحەمەت قىلماق، ئېچ ئاغرىتماق.

rah. name. is. far. يول خەرىتسى، يولنامه.

rahne. is. far. ① دەز، چاك، يېرىق، تۆشۈك. ② زەرەر، زىيان.

rahnedar. s. ① دەزى، تۆشۈكى بولغان. ② زىيان ـ زەخمەتكه ئۇچرىغان.

rahş. is. far. ① يۈگۈرۈك ئات. ② يوـ رۇقلۇق، نۇر.

rahşan,rahşa. s. ① پارلاق. ② ئايال ئسمى (رەهشان).

rahşende. s. fr. پارلاق، پازىلـ

rak. is. ar. ① ئۇستىگە خەت يېزىلغان تەييار جەرەن تېرىسى. ② ئاق بەت (قەغەز).

rakabat. is. ar. ① بويۇنلار، گەدەنلەر. ② قۇللار.

rakabe. is. ar. ① بويۇن، گەدەن. ② قۇل. ③ بىر نەرسىگە بولغان ئىگەدارلىق ھوقۇقى.

rakabet. is. → **Rekabet.**

rakadan. is. ar. ئويناش، سەكرەپ تاقلاش.

rakam. is. ar. ① رەقەم، نومۇر، خانە. ② سان، مىقدار:

«Kazanç yüksek bir rakam buldu— كۆپ مىقداردا پايدا بولدى.»

rakami. s. رەقەمگە ئائىت، رەقەم بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

rakamlı. s. خانىلىق، سانلىق، رەقەملىك:

«Üç rakamlı sayılar (122) — ئۈچ رەقەملىك (122) سانلار.»

rakd. is. ar. ① ئۇيقۇ، ئۇخلاش. ② غەپلەت، غەم.

raket. is. fr. چوڭلا تۆپنىك چېرىلىسى، تىكتاك تۆپنىك پالىقى.

rakı. is. ar. ھاراق:

«Motay dünyada ün almış rakıdır— موتەي دۇنياغا مەشھۇر ھاراقتۇر».

rakıb. s. ar. ① قوغدىغۇچى، كۆزەتكۈچى. ② ئەر ئىسمى.

rakıcı. is. s. ① ھاراق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② ھاراقكەش.

rakıcılık, –ğı. is. ① ھاراق ياساش ياكى سېتىش كەسپى. ② ھاراقكەشلىك.

rakım. is. osm. ① بىر يەرنىڭ دېڭىز دىڭىز.

raht[1]. is. far. ① ھارۋا جابدۇقى، ئات جابدۇقى. ② يوللۇق نەرسە ـ كېرەكلەر. ③ ئۆي جاھازلىرى. ④ گىرەچە (ئىشىك، دېرىزە ۋە ساندۇقنىڭ).

raht[2], reht. is. ar. ① تىقما ـ تىقماق. ② ئائىلە، نەسەب. ③ قەبىلە.

rahtlamak. ئاتنى ئېگەرلىمەك، ئاتقا ئېگەر توقۇماق.

rahv. s. ar. يۇمشاق.

rahvan. is. far. ① يورغا (ئات). ② يورغىلايدىغان.

rai[1]. s. ar. كۆرگۈچى، كۆرگەن.

rai[2]. is. s. ar. ① پادىچى، چوپان. ② رەھبەر، بىر مەملىكەتنى ئىدارە قىلغۇچى. ③ يېزا ـ سەھرا ھاياتى ئىپادىلەنگەن (شېئىر).

raib[1]. s. ar. قورقۇنچاق.

raib[2]. s. ar. كۆز باغلىغۇچى، سېھرىگەر.

raid. s. ar. ① (ئاسمان ھەقىدە) گۈرۈلدىگەن. ② گۈلدۇر ـ غاراس، گۈلدۇر ـ تاراس.

raif. s. is. ar. ① مەرھەمەت قىلغۇچى، ئىچ ئاغرىتقۇچى. ② ئەر ئىسمى (رائىف).

raiş. s. ar. huk. پارا بەرگۈچى بىلەن ئالغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى ۋاستىچى.

râiyane. s. z. چوپان (پادىچى) لارغا ئائىت، پادىچىدەك.

raiye, raiyet. is. ar. ① پادا (چارۋا پادىسى). ② ئىدارە قىلىنغۇچى، باشقۇرۇلغۇچى، خەلق.

raiyet. perver. s. خەلقپەرۋەر (ھۆكۈمدار).

raiz, rayiz. s. ar. خاپا بولغۇچى.

چەمبەر.

raks. is. ar. ① ئۇسسۇل ئويناش، تانسا ئويناش. ② تىترەك كېسىلى.

raksan. is. ar. ① ئۇسسۇل ئويىنغۇچى، تانسا قىلغۇچى. ② تۈرك مۇزىكىسىدا كىچىك ئۇسسۇل پەردىلىرىدىن بىرى.

raks · etmek. ئۇسسۇل ئويىنماق، تانسا قىلماق.

ram. s. far. ئىتائەت قىلغۇچى، بويۇن ئەگگۈچى.

ramak, – ğı. iş. ar. ① «ئاز قالدى» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ. ② ئاخىرقى نەپەس، ئاخىرقى تىنىق: «Ramak kalmak — ئاز قالماق.

ramazan. is. ar. ① رامىزان ئېيى. ② ئەر ئىسمى (رامىزان).

ramazaniye. is. ar. (رامازانىيە) مىزان مۇناسىۋىتى بىلەن شاھلارغا ياكى باشقا يۇقىرى دەرىجىلىك دۆلەت ئەربابلىرىغا سۇنۇلغان قەسىدە).

ramazanlık, – ğı. is. s. روزىلىق ئۈچۈن ئېلىنغان ۋە ساقلانغان يېمەك – ئىچمەكلەر.

rami¹. s. far. ئىتائەت قىلىدىغان، بويۇن ئېگىدىغان.

rami². s. ar. ئوق ئاتقۇچى.

rami³. is. bot. ئاق كەندىر.

ramiş. is. far. ① ئارام ئېلىش. ② ئويۇن تاماشا. ③ مۇزىكا، ساز.

ramiş · gâh. is. ئارامگاھ، دەم ئېلىش يېرى.

ramiş · ger. s. is. سازەندە.

ramiş · geri. is. سازەندىلىك.

ramp. is. fr. tiy. سەھنىنى يورۇتىدىغان بىرقانچە چىراغنى پاناھ قىلىپ يۇزىدىن ئېگىلىدىغان ② ئەر ئىسمى. ③ s. نومۇر يازغان.

rakıs, – ksı. is. ar. تانسا، ئۇسسۇل.

raki. s. ar. ئېگىلگەن، رۇكۇھ قىلغان (نامازغا ئوقۇغاندا).

rakib¹. s. is. → **Rakip.**

rakib². s. ar. ① مىنگۈچى (ئات قاتارلىقلارغا). ② (قاتناش ۋاسىتىسىگە) چۈشكەن، ئولتۇرغان.

rakibe. s. is. بىر – بىرىگە رەقىب (كۆندەش) بولغان ئايالىلاردىن ھەربىرى، رىقابەتلەشكۈچىلەر، كۆندەشچىلەر.

rakid. s. ar. تۇرغۇن، تىپتىنچ.

rakik. s. is. ar. ① ئىنچىكە، يۇپقا، نازۇك. ② كۆڭلى ئىنچىكە، كۆڭلى يۇمشاق. ③ قۇلغا بېرىلگەن نام.

rakika¹. s. ar. ئىنچىكە، نازۇك.

rakika². is. osm. كىشىنى خۇش قىلىدىغان سۆز ياكى كۆڑۈنۈش.

rakim. is. ar. ① خەت يازغىلى بولىدىغان نەرسە. ② كىتاب، ماقالە ۋە باشقىلار.

rakime. s.ar. خەت يېزىلغان قەغەز، مەكتۇپ.

rakip¹, – bi s. is. ar. ① رەقىب (بىر بىرىنى يېڭىش ئۈچۈن تىرىشقۇچىلار). ② بىر ئايالنى ياخشى كۆرگەن ئىككى ئەر. ③ كۆزەتچى.

râkip². s. ar. مىنگۈچى.

rakiplik, – ği. is. رەقىبلىك.

rakit. s. ar. تۇرغۇن (سۇ).

rakka. is. ar. ئۇستا سېھرىگەر.

rakkase. is. ar. تانسا ئويناشنى كەسىپ قىلغان ئايال ياكى قىز.

rakor. is. fr. تۆمۈر ھالقا،

randımansız. s. ئۇنۇمسز.
rani. is. هندىستاندا قىرالچە ياكى شاهزاده.
rant. is. fr. ikt. قوشقان پايدىدىن ۋە ئىجارىگە بېرىلگەن يەردىن كىرگەن كىرىم.
rantabl. s. fr. دارامەت (كىردىم) كىرگۈزىدىغان.
rantiye. is. fr. مۇلۇكنىڭ كىرىمگە تايىنىپ ياشىغۇچى (ئادەم).
ranza. is. it. پاراخوت ۋە پويىزدا قوش كارىۋاتلىق ياتاق.
rapel. is. fr. چاقىرىش.
rapor. is. fr. دوكلات، مەلۇمات: «Hekim raporu — دوختۇرنىڭ دوكلاتى.»
raporcu. is. دوكلات يازغۇچى، دوكلات بەرگۈچى.
raportu. s. is. ① دوكلاتى بولغان. ② ئىسپراپكىلىق.
raportör, — rü. is. fr. بايانات‌چى.
raportörlük, —ğü. is. fr. بايانات‌چىلىق.
rappe. is. شۇبتسارىيە پۇلى.
rap rap. تەكشى ئاياغ تاۋۇشى، گۈپ — گۈپ:
«Rap rap diye geçen askerler — گۈپ - گۈپ دەسسەپ ئۆتكەن ئەسكەرلەر.»
rapsodi. is. yun. ① مۇزىكا ئەسىرى. ② ئىپىك بىر شېئىرنىڭ ئوقۇلۇشى. ③ قىسقا بىر تېمىغا بېغىشلانغان ئىپىك شېئىر.
raptetm. ar. ① تۇتتۇرماق، ئېلىشتۇرماق. ② باغلىماق.
rasad. is ⇒ **Rasat.**
rasafet. is. ar. چىداملىق، چىنىڭ، مۇستەھكەملىك.

تۇرغۇچى ئۇزۇن توسۇق.
rampa. is. it. ① تۆمۈر يول ۋە ئادەتتىكى يولدا يانتۇلۇق. ② تۆمۈر يولدا ۋاگونىنى رېلىستقا كىرگۈزۈش ۋە رېلىستىن چىقىرىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب. ③ ئايرودرومنى يۈرۈتۇش ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرۇلغان چىراغلار تىزمىسى. ④ بىر كېمىنى بىلەن باشقا بىر نەرسىنىڭ بىر - بىرىگە تېگىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە يېقىنلىشىشى. ⑤ ئىككى ياغاچنى بىر - بىرىگە چېتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قىسقۇچ تۆمۈر. ⑥ تۆمۈرىيول ئىستانسىسىدا يۈك قاچىلايدىغان سۇپا.
rampacı. is. far. ئىلگىرى دېڭىز سودىسىدا پاراخوت ۋە كېمە يېقىنلاشقاندا دۇشمەن كېمىسى ۋە پاراخوتىغا ئوت ئاچقۇچى.
ran[1]. is. far. anat. يوتا.
ran[2]. s. far. «ھەيدىگەن، ئەۋەتكەن، يوللىغان، ئويىنغان، ئىجرا قىلغان، بېجىرگەن» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.
rana. s. is. ar. رەنا (① ناھايىتى چىرايلىق، خۇش. ② ئەر ياكى ئايال ئىسمى. ③ z. ناھايىتى ياخشى، ئەلا).
rand. is. راند (جەنۇبىي ئافرىقا جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇلى).
randa. is. it. den. كېمىنىڭ ئارقا تەرىكىگە بېكىتىلگەن يەلكەن.
randevu. is. fr. ① مەلۇم ۋاقىتتا مەلۇم يەردە ئۇچرىشىش ئۈچۈن بېرىلگەن ۋەدە. ② كۆرۈشۈش يېرى.
randevucu. s. is. كۆرۈشۈش ئۆيىنى ئىشلەتكۈچى.
randeman. is. fr. مەھسۇل، ئۇنۇم.
randımanlı. s. ئۇنۇملۇك.

raslanmak. → **Rastlanmak.**

raslaşmak. → **Rastlaşmak.**

raslantısal. s. تاسادىپىي، تۇيۇقسىز.

raspa. is. it. تۆمۈر ياكى ياغاچ ئۈستىدىكى سىرلارنى ۋە تۆمۈر ئۈستىدىكى داتنى چىقىرىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئەسۋاب.

raspacı. is. ئاچپاقا، تويماس:

«Herif raspacımış, bir oturuş - ta kıvırıyor — راسا ئاچپاقا ئوخشىمامدۇ بۇ، بىر ئولتۇرۇشىدىلا قۇرۇتۇۋەتتى.»

rast. s. far. ① توغرا. ② ئوڭ (تەرەپ). ③ is. توغرىلىق. ④ توغرا سۆز. ⑤ ئىشەنچلىك ئادەم. ⑥ تۇرك مۇزىكىسىدا بىر مۇقام.

rast. is. far. ① توغرا كېلىپ قېلىش، ئۇدۇل كېلىش، ئۇچرىشىش. ② مۇۋەپپەقىيەت، ئۇيغۇنسلۇق:

«Ahmete rastladım — ئەخمەت بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.»

rastgelmek. ① ئۇچرىشىپ قالماق، يولۇقۇپ قالماق. ② ئۇدۇل كەلمەك. ③ (نىشانغا) تەگمەك. ④ تاپماق:

«1. Bugün yolda Mumine rast - geldim — بۈگۈن يولدا مۆمىنگە يولۇقۇپ قالدىم.

2. Malın iyisi bana rastgeldi — مالىنىڭ ياخشىسى ماڭا ئۇدۇل كېلىپ قالدى.

3. Üç taş atti, amâ hiçbirisi rastgelmedi — ئۈچ تاش ئاتتى، ئەمما ھېچبىرى تەگمىدى.

4. Çok aradım, amâ hiçbir yerde rastgelmedim — كۆپ ئىزدىدىم، تەھكەم.

rasanet, resanet. is. ar. چىڭلىق، مۇستەھكەم.

rasas, resas. is. kim. ① قوغۇشۇن. ② قەلەي.

rasasi. s. ① قوغۇشۇن رەڭلىك. ② قەلەيچى.

rasat,. – dı. is. ar. ① ئاسمان جىسىملىرىنى مەخسۇس دۇربۇن بىلەن كۆزىتىش. ② ئاسمان جىسىملىرىنى كۆزىتىش ئۇسكۇنىسى، رەسەت.

rasat. hane. is. ar. رەسەتخانە، ئوبسېرۋاتورىيە.

ras · gele. s. ئۇدۇل كەلگىنى:

«Rasgele bir tanesini aldım — ئۇدۇل كەلگەن بىر دانىسىنى ئالدىم.»

rasit. s. is. ar. ① ئاسمان جىسىملىرىنى كۆزەتكۈچى، رەست. ② كۆزەتكۈچى. ③ كۆزەتكۈچى، نۆۋەتچى.

rasi. s. ar. ① چىڭ تۇرغان، مىدىرلىمايدىغان. ② (كېمە ۋە پاراخوت)تۆمۈر ئاتقان، ماڭمىغان.

rasif. s. ar. ① چىداملىق، چىڭ. ② دېڭىزدا سۇ ئۈستىگە چوقچىيىپ چىققان خادا تاش. ③ ئۇل، ئاساس.

rasih. s. ar. ① كۈچلۈك، مەھكەم. ② بىلىمى چوڭقۇر (دىنىي بىلىمى). ③ ئەر ئىسمى (راسىھ).

rasihin, rasihun. is. ① «كۈچلۈك، چىڭ» سۆزلىرىنىڭ كۆپلۈكى. ② دىنىي ئۇلىمالار.

rasist. s. is. fr. ئىرقچى.

rasiye. is. ar. ئېگىز تاغ.

rasizm. is. fr. ئىرقچىلىق.

raslamak. → **Rastlamak.**

سۆگەك كېسىدىغان ئەسۋاب.

ratanat. is. ar. ئەرەبچىدىن باشقا تىلدا سۆزلەش.

ratb. s. ar. ① (ئۆسۈملۈك ھەققىدە) ياش، يېشىل. ② يۇمشاق.

rate. s. is. fr. قابىلىيەتسىزلىك، تەلەيسىزلىك، ئىشتا ئىلگىرى باسالماسلىق.

ratık. s. ar. رېسىونت قىلغۇچى، ئوڭلىغۇچى، تۈزەتكۈچى.

ratip. s. (ئۆسۈملۈك ھەققىدە) ياش، يېشىل.

ratib¹. s. ar. ① ھۆل، نەم. ② ياش، يېشىل (ئۆسۈملۈك ھەققىدە).

ratib². s. ar. ① تەزىلغان. ② مىدىرلىمايدىغان، چىڭ ئورنىتىلغان. ③ بىر كۈن ئۆچۈن ئايرىلغان يېمەك ـ ئىچمەك. ④ ئەر ئىسمى.

ratibe. is. ar. ① ماڭاش. ② ۋەزىپە، تەيىنلەنگەن (خىزمەتكە).

ratinec. is. ar. قارىغاي يىلىسىمى، دېۋېرقاي، دەرەخ يېلىمى.

ratineciye. is. ar. يېلىملىك دەرەخلەر تۈرى.

rauf. s. is. ① مەرھەمەتلىك، قۇغدىغۇچى، قانات ئاستىغا ئالغۇچى. ② ئەر ئىسمى.

raunt,ravnt. is. ing. بۇكستا بىر قۇر، ئېلىشىش ۋاقتى.

ravent. is. bot. رەۋەن (دورا ئۆچۈن ئىشلىتىلىدۇ).

ravi. is. ar. ① ھېكايە قىلغۇچى، راۋى. ② تەپسىر قىلغۇچى (ھەدىسنى).

raviyan. is. ar. ھېكايە قىلغۇچىلار، رەۋىيان.

ئەمما ھېچ يەردىن تاپالمىدىم.»

rast. geliş. is. تاسادىپىي، تاسادىپ، تۇيۇقسىز.

rastlaşmak. ① ئۇچراشماق، يولۇقماق، كۆرۈشمەك. ② (ۋاقىت ھەققىدە) ئارقا ـ ئارقىدىن كەلمەك، بىرلا ۋاقىتتا كۆرۈلمەك.

rastlatmak. ئۇچراتماق، يولۇقتۇرماق.

rastyonalist. s. fr. راتسىئونالىست، راتسىئونالىزم تەرەپدارى.

rostyonalizasyon. is. fr. ئەقىلغە مۇۋاپىق، ئۇيغۇنلۇق.

rastyonalizm. is. fr. راتسىئونالىزم (① تەپەككۇرنى ھېسسىي ئىدراكتىن ئاجرىتىپ قويىدىغان ۋە ئەقىلنى بىلىشنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى دەپ ھېسابلايدىغان پەلسەپىۋى ئېقىم. ② ئەقىل ـ ئىدراك بىلەن ئىش كۆرۈش).

rasyonel. s. fr. ئەقىلغە مۇۋاپىق، ئاقىلانە:

«Rasyonel bir öneri — ئەقىلغە مۇۋاپىق بىر تەكلىپ.»

raşan. s. ar. تىترەك.

raşe. is. ar. تىترەش.

raşelenmek. تىترىمەك.

raşi. is. ar. پارا بەرگۈچى.

raşid. s. → **Raşit.**

raşidin, raşidun. is. ① ئەقىللىق، ئاقىل. ② توغرا يولدا ماڭغۇچى.

raşit. s. ar. ① كامالەتكە يەتكەن (ئادەم)، ئەقىللىق. ② توغرا يولدا ماڭغۇچى. ③ ئەر ئىسمى (رەشىت).

raşitizm. is. fr. راخىت (سۆڭەك قاتمىسلىق كېسىلى).

raşitom. is. fr. ئوپېراتسىيەدە

ravnt. s. → **Raunt.**

ravza. is. ar. ① گۈل باغچىسى. ② جەننەت. ③ ئەزىزلەرنىڭ مازىرى. ④ تارىلىق بىر خىل ساز.

ray. is. ing. رېلىس.

rayat. is. ar. «بايراق» سۆزىنىڭ كۆپلىكى، رايات.

rayet. is. ar. بايراق، تۇغ، رايەت.

raygân,rayegân. s. far. ① پۇلسىز، ھەقسىز. ② بەك ئەرزان. ③ كۆپ تېپىلىدىغان. ④ قىممىتى يوق.

rayic, raic. is. ar. ① بىر مالنىڭ بازار تېپىشى. ② خېرىدارلىق، خېرىدارى جىق.

rayiha. is. ar. خۇش پۇراق.

rayihalı. s. خۇش پۇراقلىق.

rayiz. s. → **Raiz.**

raz. is. far. ① سىر، مەخپىيەت، سىر قىلىپ ساقلىنىدىغان. ② مەخپىيەتلىك.

raza (redâ, rezâ ,rıza) is. ar. ①سۈت ئېمىش. ② (تۇرمۇش قۇرۇشقا بولمايدىغان) ئىملداش، ئىملداشلىق.

razaki, rezzaki. is. شۆپسكى قېلىن، چوڭ ۋە ئۇزۇنچاق ئۈزۈم (سايۋا ئۈزۈم).

razı. s. ar. رازى:

«Halk bizden razı olsun — خەلق بىزدىن رازى بولسۇن»

~etmek. رازى قىلماق.

~gelmek. رازى بولماق.

razık. s. ar. ① رازى. ② ئەر ئىسمى (رازىق).

re. is. «ر» ھەرپىنىڭ نامى.

rea. is. ساتۇرىنىڭ بەشىنچى ھەمراھى.

readaptasyon. is. بىر كېسەللىنىڭ تەدرىجىي نورمال پائالىيەتكە كېلىشى.

reaksiyon. is. fr. ئەكسىي تەسىر، تەسىر قىلىش.

real. is. قەدىمدە لاتىن ئامېرىكىسى دۆلەتلىرىنىڭ پۇلى — رەئال.

realist, – ti. is. fr. رېئالىست (رېئالىزمغا ئەمەل قىلغۇچى)، ئەمەلىيەتچى.

realite. is. fr. ئەمەلىيەت، رېئال.

realizm. is. fr. رېئالىزم، ئەمەلىيەتچىلىك.

reaya. is. ar. ① بىر ھۆكۈمدارنىڭ قولى ئاستىدىكى خەلق، رەئىيە. ② ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە مۇسۇلمان بولمىغانلار.

reb. is. ar. باھاردا ئولتۇرىدىغان باغلىق ئۆي.

rebap. is. far. راۋاپ.

rebi. is. ar. باھار مەۋسۇمى.

rebibi. is. ar. ئۆگەي ئوغۇل.

rebibe. is. ar. ① ئۆگەي قىز. ② بالا باققۇچى ئايال.

rebiî. s. ar. باھار بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

rebiiye. is. ar. ① قىشنىڭ ئاخىرى سىدا قىلىنىدىغان تېرىقچىلىق. ② باھار ئۇچۇن بېغىشلانغان قەسىدە، رەبىيە.

rec¹. is. ar. تەۋرىتىش، مىدىرلىتىش.

rec². is. ar. ئارقىسىغا يانداۋرۇش، قايتۇرۇش.

reca¹. is. ar. ① ئۈمىد، ئارزۇ. ② تىلەك. ③ يالۋۇرۇش.

reca². is. ar. «ئۆلگەندىن كېيىن يەنە تىرىلىش».

recai. s. ar. ① ئۈمىدكە مۇناسىۋەتلىك. ② يالۋۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك. ③ ئەر ئىسمى.

ئەۋج ئېلىشى.

redaksiyon. is. fr. تەھرىر بۆلۈمى، رېداكسىيە.

redaktör, – rü. is. fr. تەھرىرى، مۇھەررىر.

reddet. is. ar. ھەددىدىن تاشقىرى سەتلىك.

reddetmek. ar. ① رەت قىلماق. ② ئائىلىدىن قوغلاپ چىقارماق. ③ يالغانلىقىنى ئاشكارا قىلماق.

reddiye. is. ar. ① رەددىيە. ② بۆ- لۈنگەن مىراسنىڭ ئېشىپ قالغان قىسمىنىڭ بۆلۈنۈشى. ③ خەلقتىن ئېلىنغان ئالۋان ـ ياساق.

redif. is. ar. ① ئەسكەرلىك مەجبۇ- رىيىتىنى تۈگىتىپ، زاپاس ئەسكەر ھالىغا كەلگەن كىشى. ② رادىپ (شېئىردا).

redingot, – tu. is. fr. ئارقىسىدا چېكى بار ئۇزۇن ئەر پەلتۇسى.

reevalüasyon. is. fr. پۇل قىممىتى- نىڭ ئېشىشى.

ref. is. ar. ① ئېگىز كۆتۈرۈش، ئېگىزلىتىش. ② ئەمەلدىن قالدۇرۇش، ئېلىپ تاشلاش.

refah. is. ar. بايلىق تاپقانلىق، مەمۇرچىلىق.

refakat, ti. is. ar. ① ھەمراھ (سەپەردە). ② دوختۇرخانىدا كېسەلگە ھەمراھ بولۇپ قالغۇچى. ③ مۇزىكىدا تەڭكەش.

~etmek. سەپەردە ھەمراھ بولماق.

referandum. is. ① ئالاھىدە مۇھىم مەسىلىلەر يۈزىسىدىن ئومۇمىي خەلق پىكرىنى ئېلىش. ② ئومۇمىي خەلق سايلىمى.

recefan. is. ar. ① تەۋرەش، قاتتىق تەۋرەش. ② گۈلدۈرلەش. ③ ۋۇجۇدنىڭ بىر قىسمىنىڭ مىدىرلىشى.

recep, – bi. is. ar. ① ھەيۋەتلىك، ھەشمەتلىك. ② ئەرەبچە ئايلارنىڭ يەتتىنچىسى.

recez. is. ar. ① ئارۇز ۋەزنىنىڭ بەھرىلىرىدىن بىرى. ② رەجەپ بەھرى بىلەن ياكى قەسىدە شەكلى بىلەن يېزىلغان شېئىر.

recil. s. ar. كۆپ ماڭغان (ئادەم).

recim. is. ar. ① تاش بىلەن ئۇ- رۇش، تاشقا تۈتۈش. ② ئېلىنغان تاش. ③ لەنەت ئوقۇش، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش جازاسى.

recim,–cmi. is. ar. تاش بىلەن ئۇرۇش، تاشقا تۈتۈش، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش.

recmetmek. ar. تاشقا تۈتماق، چالما كېسەك قىلماق.

recül. is. ar. ئەركەك.

recüliyet, – ti. is. ar. ئەركەكلىك (فىزىئولوگىيىلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدىغان).

reçel. is. far. مۇرابا.

reçete. is. it. ① رېتسېپ (دورا قەغىزى). ② تاماق ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەشيا ۋە ئۇلارنىڭ مىقدارىنى ۋە ئۇ تاماقنىڭ قانداق ئېتىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان قەغەز. ③ پول، چارە، ئۇسۇل.

reçine. is. it. دېئوپرقاي.

reda. is. ar. مەنئى قىلىش، توسقۇن بولۇش، ئالدىنى ئېلىش.

redaet. is. ar. ① ئەسكىلىك، پەس- كەشلىك. ② كېسەل ۋە جاراھەتنىڭ

سری بىلەن مەيدانغا كەلگەن دۆڭلۈك).

reg². is. fr. anat. تومۇر (قان تو- مۇرى).

regaip, – bi. is. ar. مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ قورساقتا قالغان كېچىسى.

regal. is. fr. پۈۋلەپ چالىدىغان چالغۇ.

regata. is. it. مۇسابىقە كېمىسى (يەلـ كەنلىك، پالاقلىق ياكى ماتۇرلۇق).

regl. is. fr. tıp. ئادەت كۆرۈش، ئاي كۆرۈش، ھەيز كۆرۈش.

regülatör, – rü. is. fr. توغرىلاش ئەسۋابى.

reha¹. is. ar. ① بايىاشاتلىق، مەمۇر- چىلىق. ② كەڭ - كۈشادە، ئازادە، كەڭ - كەڭرى.

reha². is. far. ① قۇتۇلۇش. ② ئەر ئىسمى.

~ bulmak. قۇتۇلماق، قاچماق.

rehabin, rehabine. is. ar. راھىبلار.

rehain. is. ar. رەھنە سۈپىتىدە تۇ- تۇپ تۇرىدىغان ئادەملەر.

rehmet. is. ئاۋازنىڭ ياكى سۆزنىڭ پەسىيىشى ياكى ئاستىلىشى.

rehaset. is. ar. ① يۇمشاقلىق. ② يۇپقىلىق، ئىنچىكىلىك. ③ ئەرزانلىق. ④ ياۋاشلىق.

rehavet. is. ar. ① بوشاڭلىق، ھۇ- رۇنلۇق. ② دەققەتسىزلىك.

rehavi. is. far. ① قوڭغۇراقلىق سا- ئەت. ② تۇرك مۇزىكىسىدا مۇقام.

rehayi. is. far. قۇتۇلۇش.

rehb, reheb. is. ar. قورقۇش، ۋەھىمە.

rehbaniyet. is. ar. تەركىدۇنيا- لىق.

referans. is. fr. ① ئىسپات (قابىـ لىيەتنىي ئىسپاتلىغان قەغەز). ② مۇراجـ ئەت. ③ مەنبە.

refetlü. s. بەزى قوماندانلارغا بېرىلـ گەن ئاتاق (ئۇنۋان).

ref .etmek. osm. ① يۇقىرى كۆتۈر- مەك. ② ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق.

refi. s. ar. ئۇلۇغ، بۈيۈك.

refih. s. ar. ① بايىاشاتلىق ئەسچىدە ياشىغۇچى. ② ئەر ئىسمى (رەفىھ).

refik, – ki. is. ① دوست، ئاغىنە - بۇرادەر. ② ئەر (ئايالنىڭ ئېرى). ③ ئەر يارەمچى. ④ ئەر ئىسمى (رەفىق).

refika. is. ar. رەپىقە، خوتۇن، ئايال (ئەرنىڭ خوتۇنى، ئايالى).

refiz. s. ar. تاشلۇۋېتىلگەن.

refleks. is. fr. رېفلېكس (ئورگـا نىزمنىڭ تاشقى تەسىرىگە جاۋابەن كۆر- سىتىدىغان ئىنكاسى.)

reflektör, – rü. is. fr. رېفلېكتور (يورۇقلۇقنى ئەكس ئەتتۈرگۈچى ئەسۋاب).

reform. is. fr. ئىسلاھات:

«Toprak reformu — «يەرئىسلاھاتى.

reformcu. s. ئىسلاھاتچى.

reformculuk, – ğu. is. ئىسلاھاتچىلىق.

refref. is. ar. ① يۇمشاق ۋە نېپىز رەخت. ② كۆرپە، ياستۇق قاتارلىق نەرسىلەر. ③ قۇشلارنىڭ پېيى (تۈك). ④ پۇپۇك، چۇچا. ⑤ مەجنۇن تال.

refrefe. is. ar. قاناتلىرىنى كېرىش.

refş. is. ar. كىچىك ئوتىغۇچ.

refüze, rüfüze. is. ar. رەددىيە، قوبۇل قىلماسلىق.

reg¹. is. ar. بارخان (شامالنىڭ تە-

rehber. is. far. ① رەھبەر، يول كۆرسەتكۈچى. ② سايا‌ھەتچى ۋە زيارەتچىلەرگە يول باشلىغۇچى:
«Rehberimiz bizi şehri gezdirdi — رەھبىرىمىز بىزگە شەھەرنى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى.»

rehberi. is. far. رەھبەرلىك، رەھبەرلىك.

rehberlik, – ği. is. رەھبەرلىك.

~ etmek. يول كۆرسەتمەك.

rehbet, – ti. is. ar. ① قورقۇش، ۋەھىمە. ② قورقۇنچاقلىق.

reh · güzar, reh·güzer. is. far. يول ئۈستى، ئۆتۈلىدىغان يەر.

rehide. s. far. دىققەتچىلىك، بىسىلما. راملىقتىن قاچقۇچى، قۇتۇلغۇچى.

rehin. is. ar. گۆرۈ، رەھنە.

rehine. is. ar. رەھنە (گۆرۈگە ئېلىنغان ئادەم).

reh · nişin, rah · nişin. is. far. ① يول ئۈستىدە ئولتۇرغۇچى. ② يولچى. ③ سەييارە. ④ باجگىر، باج يىغقۇچى (بىر كۆۋرۈك بېشىدا تۇرۇپ كەلگەن ـ كەتكەنلەردىن). ⑤ سەۋدايى. ⑥ ئوغرى.

reh · nüma. is. s. far. يول كۆرسەتكۈچى، رەھنەما.

rehnümun. is. رەھبەرلىك، يول كۆرسىتىش.

reh · rev, rah · rev. s. is. سەپەر قىلغۇچى، يولغا چىققۇچى.

reh · revan. is. far. يولچىلار، سەپەرچىلەر.

reht. is. ar. ① جامائەت، كۆپچىلىك. ② قەبىلە.

reis. is. ar. ① رەئىس. ② كېمە باشلىقى.

reisi · cumhur. is. ar. جۇمھۇر رەئىسى.

reislik, – ği. is. ① رەئىسلىك. ② سوت باشلىقى. ③ كىچىك كېمە باشلىقى.

rejim. is. fr. ① رېجىم، تۈزۈم، دۆلەت تۈزۈمى. ئىدارە قىلىش ئۇسۇلى. ② ئۇسۇل، قائىدە. ③ كۈتۈنۈش قائىدىسى (كېسەللەرنىڭ):
«Sosyalist rejim kapitalist rejimden çok daha üstündür — سوتسىيالىستىك تۈزۈم كاپىتالىستىك تۈزۈمدىن جىق ئۈستۈن.»

rejisör, – rü. is. fr. رېژىسسور.

rejisörlük, – ğü. is. رېژىسسورلۇق.

rekabet, – ti. is. ar. ① رىقابەت. ② قىزغانچۇقلۇق. ③ بەسلىشىش.

rekâket. is. ar. ① قۇۋۋەتسىزلىك، بوشاڭلىق. ② سۆزدە كېڭەشلىك.

rekât. is. ar. din. نامازدا قىيام، رۇكۇ ۋە سەجدە ھەرىكەتلىرى.

rekb. is. ar. ① ئاتلىقلار ئەترىتى، ئاتلىق ئەسكەر بىرلىكى. ② تۈرك مۇقامى.

rekd. is. ar. تۇرغۇنلۇق، ھەرىكەتسىزلىك.

rekik. is. ar. كېڭەش.

rekin. s. ar. ① ئېغىر ـ بېسىق. ② ئېگىز. ③ ئەر ئىسمى.

rekiz. s. ar. ① كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان. ② چېكىش، مەھكەم.

reklâm. is. fr. ① ئېلان. ② تەشۋىقات ئېلانى:
«Ticarette reklâm çok önemli-

relaps. is. كېسەلنىڭ قايتا قوزغىلىشى، تەكرارلىنىشى.

relativizm. is. fr. نىسپىيلىك (نەزەرىيىسى).

rem[1]**.** is. ar. تۆزەش، ئوڭشاش، رېمونت قىلىش.

rem[2]**.** is. far. ① قورقۇش، ئۇركۈش. ② تىترەش.

remad. is. ar. كۈل.

reme. s. far. قورقۇپ كەتكەن، ئۇركۈپ كەتكەن.

remed. is. ar. كۆز ئاغرىقى.

remel. is. ar. ئاروز بەھىرلىرىدىن بىرى، رەمەل.

remende. s. far. قورقۇنچاق، ئۇركۈگەن.

remi. is. ing. قارت ئويۇنىنىڭ بىر تۈرى.

remit. is. ar. پال.

remitci. is. ar. پالچى، رەمبال.

remim. s. ar. (سوغۇق هەققىدە) چىرىپ كەتكەن، سېسىغان.

remisyon. is. tıp. كېسەل ئاغرىشىنىڭ پەسىيىشى.

remiz, – mzi. is. ar. ① ئىشارەت، ئالامەت. ② ئىما ـ ئىشارەت بىلەن كىنايە شەكىلدە بىلدۈرمەك.

rems. is. ar. مازار، قەبرە.

remy. is. ar. ① ئېتىش، چۈرۈش. ② پارتلىتىش، ئېتىش (مىلتىقنى).

remz. is. → **Remiz.**

ren. is. alm. zool. بۇغا.

renanet. is. ar. يۇقىرى ئاۋاز بىلەن چۇشۇش، ۋارقىراپ چۇشۇش.

renc. is. far. ① ئەزىيەت، بىئارامچىلىق، دىققەتچىللىك. ② ئاغرىش، رەنج.

سودا ـ سېتىقتا ئېلان بەرگەن مۇھىم.

Gazeteye bir reklam gönderdim — گېزىتكە بىر ئېلان بەردىم.»

reklamcı. is. تەشۋىقاتچى، ئېلانچى.

reklamcılık, – ğı. is. تەشۋىقاتچىلىق، ئېلانچىلىق.

rekolte. is. it. ئومۇمىي مەھسۇلات: «Yılın buğday rekoltesi — بۇ يىلقى بۇغداينىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى.»

rekor. is. ing. رېكورت، يۇقىرى نەتىجە: «Dünya rekoru kırılmak — دۇنيا رېكورتىنى يۇزماق.»

rekortmen. is. ing. يېڭى رېكورت يارىتىقۇچى، رېكورت بۇزغۇچى، رېكورتچى.

reks. is. ar. كەينىگە قايتۇرۇش.

reksis. is. بەرەر ئورگان ياكى تومۇرنىڭ يېرىلىشى.

rektit. is. كۆتەن ئۆچەي يالليۇغى.

rektör, – rü. is. fr. ئالىي بىلىم يۇرتىنىڭ باشلىقى، ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى.

rektörlük, – gü. is. fr. ① ئالىي مەكتەپ مۇدىرلىقى، ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرلىقى. ② ئالىي مەكتەپ مۇدىرىيىتى، ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرىيىتى.

rektum. is. كۆتەن ئۆچەي.

reküb, rekübe. is. ar. مىنىلىدىغان ھايۋانلار، مىنىك ئاتلار.

rekz[1]**.** is. ① تېپىك. ② دېۋىتىمەك (مىنگەن ھايۋاننى ئېتتىك ماڭدۇرۇش ئۇچۇن).

rekz[2]**.** is. ① تىكىش. ② قۇرۇش.

rekzetmek. ① تىكمەك، سانجىپ تۇرغۇزماق. ② قۇرماق.

renk. körlüğü. is. رەڭسىزلىك، كۆزنىڭ رەڭ كورلۇقى.
renklemek. رەڭ بەرمەك، بويىماق.
renklenmek. رەڭ بېرىلمەك، بويالماق.
renkli. s. رەڭلىك، بوياقلىق.
renk. seçmezlik, – ği. is. رەڭ-لەرنى خاتا ئېلىش، رەڭلەرنى ئالماشتۇرۇش (فوتو ئاپپارات هەققىده).
renksiz. s. ① رەڭسىز. ② سولغۇن. ③ ئاددىي:
«1.Su renksiz bir sıvıdır — سۇ رەڭسىز بىر سۇيۇقلۇقتۇر.
2. Renksiz kunaş — سىدام رەخت
3. Renksiz çehre — سۇلغۇن چىراي.
4. Renksiz düşünceler — ئاددىي پىكىرلەر.»
renksizlik, – ği. is. ① رەڭسىزلىك، بوياقسىزلىق. ② دىققەتنى جەلپ قىلغۇدەك ئالاهىدىلىكى بولمىغان.
rennan. s. ar. ژارقىرىغان، توڭلىغان.
renografi. is. tip. بۆرەكنىڭ رېنتگەن بىلەن تەتقىق قىلىنىشى.
renopati. is. tip. بۆرەك كېسەللىكى.
renyum. is. fr. رېنىي (خىمىيەۋى ئېلېمېنت).
reperturar, repertuar. is. fr. ① تىياتىردا قويۇلىدىغان پىيەسىلەر. ② بىر ئارتىس ياكى مۇزىكىچى ئىجرا قىلىدىغان رولىلار ياكى مۇزىكا ئەسىرى.
reprodüksiyon. is. fr. ① تەكرار مەيدانغا كەلتۈرۈش، تەكرار پەيدا قىلىش. ② تەكرارلاش.
reprodüklif. s. fr. كۆپەيتكۈچى، ئىشلەپچىقارغۇچى، ئىشلىگۈچى، باشقىدىن يارىتقۇچى.

③ ئاچچىق، غەزەپ.
rencide. s. far. كۆڭلى رەنجىگەن، كۆڭلى ئازار يېگەن.
rençper. is. far. ① كۆنلۈكچى (ئادەم). ② دېھقان.
rençperlik, – ği. is. ① كۆنلۈكچىلىك. ② دېھقانچىلىق.
rende. is. far. ① رەندە. ② قىرغۇچ (كۆكتاتلارنى).
rendeci. is. رەندە سالغۇچى.
rendelemek. ① رەندە سالماق، رەندىلىمەك. ② (كۆكتاتنى) قىرماق.
rendelenmek. رەندىلەنمەك، رەندە سېلىنماق.
rendeli. s. رەندىلەنگەن، رەندە سېلىنغان:
«Rendeli tahta — رەندىلەنگەن ياغاچ.»
rendide. s. far. رەندىلەنگەن، رەندە سېلىنغان.
reng. is. → **Renk.**
renga. is. رەڭگا (ياپونىيەدە قەدىمدىن بېرى قوللىنىلغان شېئىر شەكلى).
rengârenk. s. رەڭگارەڭ.
rengin. s. far. ① رەڭلىك، بوياق-لىق. ② گۈزەل، پەردازلىق. ③ ئەر ئىسمى (رەڭگىن).
renin[1]. is. ar. ژارقىراش، توڭلاش.
renin[2]. is. fr. كېسەل، قانسىزلىق.
renk, – ği. is. far. ① رەڭ، بوياق. ② كۆرۈنۈش، ئۇسۇل، شەكىل. ③ خاراكتېر. ④ هىيله ـ مىكىر:
«Meselenin rengi değişti — مەسىلىنىڭ خاراكتېرى ئۆزگەردى.»
renk. deş. s. رەڭداش.

resital. is. ing. ① بىر ئارتىسىنىڭ بىرلا ساز بىلەن ئورۇندىغان كونسېرتلىرى. ② ھەر خىل كونسېرتلار.

resmen. z. ar. ① رەسمىي ھالدا. ② دۆلەت نامىدىن، دۆلەتكە ۋەكالىتەن. ③ قەتئىينەزەر.

resmi. s. ar. ① رەسمىي. ② دۆلەتكە كىرىشلىك ئائىت، دۆلەتكە قاراشلىق. ③ مۇراسىم بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن، تەنتەنە بىلەن قىلىنغان. ④ قائىدە - يوسۇنلۇق، قائىدە - تۈزۈملەرگە ئاساسلانغان:

«Resmi askeri geçit — رەسمىي ھەربىي پاراد.

Resmi karşılama — رەسمىي قارشى ئېلىش.»

resmilik, – ği. is. رەسمىيەت.

resmiyet. is. ar. رەسمىيەت.

respirasyon. is. fr. تىنىق، نەپەس.

ressam. is. ar. رەسسام، رەسىم سىزغۇچى، سىزىقچى.

ressamlık, – ğı. is. رەسساملىق.

rest. is. ① قىمارىدا قىمارۋازنىڭ تاۋكادىكى ھەممە پۇلى. ② قىمارۋازنىڭ «دو» دەپ ۋاقىرىشى.

~ çekmek. ① قىمارىدا پۇلنى «دو» چىقماق. ② ھەرقانداق بىر ئىشتا قەتئىي ۋە كەسكىن ھالدا ئاخىرقى سۆزنى قىلماق.

reste. s. far. قۇتۇلغان.

restegân. îs. قۇتۇلغانلار.

rest · gâr. is. far. قېچىش، قۇتۇلۇش.

restoran. is. fr. رېستۇران، ئاشپۇزۇل.

restore. is. fr. ئەسلىسىگە ئاساسەن

re's. is. ar. ① باش. ② رەئىس. ③ باشلانغۇچ. ④ چوققا، ئۇچ. ⑤ قوي - ئۆچكە ۋە باشقا ھايۋانلار. ⑥ بۇرۇن، تۇمشۇق (جۇغراپىيە ھەققىدە).

resalet. is. → **Risalat.**

resaset. is. ar. كونسلىق.

resatik. is. ar. يېزىلار.

resen. is. far. ئارغامچا.

re'sen. is. ar. ① ئۆز ئالدىغا، ئۆز - ئۆزىگە. ② مۇستەقىل ھالدا.

resepsiyon. is. fr. ① چاي زىياپىتى. ② زىياپەت. ③ كىنو قويۇپ كۆرۈۋېلىش.

reside. s. far. ① يېتىشكەن. ② چوڭ بولغان، ئۆسكەن. ③ ياش.

resikâr. is. ar. far. ھوقۇق، ئىقتىدار، مەۋقە، ئورۇن.

resil. is. ar. ئەلچى.

resim, – mi. is. ar. ① رەسىم. ② مۇراسىم. ③ ھەر خىل باج. ④ ئەسەر. ⑤ نىشان. ⑥ شەكىل. ⑦ ئادەت، ئۇسۇل. ⑧ ئۇسلۇب. ⑨ پىلان، لايىھە:

«Askeri geçit resmi — ھەربىي كۆرەك (مۇراسىم).»

resimci. is. ① رەسسام. ② فوتوگرافچى. ③ رەسىم مۇئەللىمى.

resimlemeci, resimleyici. is. گېزىت - كىتابلارغا رەسىم سىزىپ بېرىدىغۇچى.

resimli. s. رەسىملىك:

«Resimli dergi — رەسىملىك ژۇرنال.

resimlik, – ği. is. ① رەسىم جازىسى، رەسىملىك. ② ئالبۇم.

resis ve resise. s. ar. كونىرىغان، كونا، ئەسكى.

reşkin. s. far. قىزغانچۇق، قىزغانچۇق قىلغۇچى.
reşme. is. ئاتلارنىڭ يۈگەن ـ نۇقتىلىرىدىكى بېزەك (ئاتنىڭ پېشانىسى ياكى بۇرۇن ئۈستىدىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ).
ret, — ddi. is. ar. رەت، قوبۇل قىلماسلىق:
«Öneri reddedildi — تەكلىپ رەت قىلىندى.»
retansiyon. is. سۈيدۈك كەلمەسلىك.
retçe. öz. is. رەتچە (قەدىمدە شىمالىي ئىتالىيىدە سۆزلىنىدىغان ۋە ھىندى ياۋروپا تىل سىستېمىسىغا ئائىت بولغان تىل).
retel. s. ar. كۆڭۈلگە يېقىشلىق، كۆڭۈل تارتماقلىق.
retto. is. müz. تۇغرا، ئالغا، ئىلگىرى.
retuş. is. fr. فوتوگرافچىلىقتا رەسىمنى لەرنى يۇيۇپ چىقىرىشتىن ئاۋۋال ئەينەك ئۈستىگە قويۇپ تۈزەش.
~ yapmak. فوتو رەسىمنى ئەسلى نۇسخىسىغا ئاساسەن تۈزەتمەك.
rev. is. ar. قورقۇش، ۋەھىمە.
~ görmek. لايىق كۆرمەك.
reva. s.far. راۋا، لايىق، ئويغۇن.
revabıt. is. ar. ① مۇناسىۋەت. ② ئۇسۇل، تەرتىپ.
revaç. is. ar. راۋاج.
~ bulmak. راۋاج تاپماق.
revah. is. ar. ① بىر نەرسىنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىنكى خۇشاللىق. ② كەچقۇرۇن، ئاخشام.
revahi. is. ar. ھەسەل ھەرىلىرى.
revahil. is. ar. يېڭ ھايۋانلىرى.
vevaid. is. ar. گۈلدۈرلىگەن بۇلۇتلار. تۈزەش، رېمونت قىلىش، ئوڭلاش.
~ etmek. كونىراپ كەتكەن بىر بىنانى ئەسلى شەكلىگە ئاساسەن ئوڭلىماق.
resul, — lü. is. ar. ئەلچى، خەۋەر يەتكۈزگۈچى، رەسۇل.
resülmal, — li. is. ar. سەرمايە.
resy. is. ar. مەرسىيە، مەرسىيە ئوقۇماق.
resye. is. ar. tip. رېسماتىزم (كېسەل).
reş. is. ar. ① سېپىش، چېچىش. ② سىم ـ سىم يامغۇر.
reşad. is. → **Reşat.**
reşaket. is. ar. (بەل ھەققىدە) ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇك (مىجەز ھەققىدە).
reşaş, reşaşe. is. سىم ـ سىم يامغۇر.
reşat, — dı. is. ar. ① تۇغرا يولدا مېڭىش. ② ئەر ئىسمى (رىشات).
reşehat. is. ar. تامچىلار.
reşen. is. ar. ھىجرىيىنىڭ رەجەپ، شابان ۋە رامىزان ئايلىرىغا بېرىلگەن ئومۇمىي نام.
reşf. is. ar. سۈنى سۈمۈرۈپ ئىچىش.
reşh. is. ar. ① سىزىپ چىقىش، تەپچىرەش (سۈيۇقلۇق). ② تەرلەش.
reşid. s. → **Reşit.**
reşidiye. s. ar. تۈرلۈك كىراخمال ۋە شېكەر بىلەن ياسىلىدىغان تاتلىق يېمەك.
reşih. is. ar. تەر.
reşik. s. ar. بويىي ئېگىز، قامىتى كىلىشكەن (ئەر).
reşit. s. ar. ① كامالەتكە يەتكەن (ئادەم). ② تۇغرا يولنى تاپقان. ③ ئەر ئىسمى (رەشىت).
reşk. is. far. قىزغىنىش، ھەسەت.

revak. is. ar. ئايـۇان، پـەشـايۇان، لەمپە، راۋاق.

revakid. is. ar. تۇرغـۇن نەرسـلەر.

revan. s. far. ① ماڭغان، كەتكەن. ② ئاققان (سۇ ھەققىدە). ③ is. روھ، جان: ~ **olmak.** يولغا چىقماق.

revani. is. osm. رەۋانى (تۇخۇم، شەكەر ۋە يېرىم ئۇن بىلەن ياسالغان بىرخىل تاتلىق يېمەكلىك.)

revendük, – kü. is. قېلىن يېپ رەخت.

reverans. is. fr. سالام ئۇچۇن ئالدىغا ئېگىلمەك.

revi. is. ed. قاپىيە بولغان سۆزنىڭ ئاخىرقى ھەرپى.

revir. is. ar. مەكتەپ ۋە يېزا قىشلاقلاردىكى ئۇششاق ـ چۇششەك كېسەللەرنى كۆرىدىغان داۋالاش ئورنى.

reviş. is. far. ① يۈرۈش، ئۆتۈش. ② ئۇسۇل، يول، رەۋىش.

reviy. is. ar. قاپىيە بولغان سۆزنىڭ ئاخىرقى ھەرپى.

reviyet. is. ar. ئەتراپلىق چۈشىنىش، كەڭ چۈشىنىش.

revizyonist. is. s. fr. رېۋىزىئونىست، تۈزەتمىچى، شىيۇجىڭجۇيىچى.

revizyonizm. is. fr. رېۋىزىئونىزم، شىيۇجىڭجۇيى، تۈزەتمىچىلىك.

revk. is. ar. ① پەردە. ② مۇڭگۈز. ③ ئۆينىڭ ئالدى. ④ ياشلىقنىڭ باشلىنىشى. ⑤ پاك.

revnak. is. ar. ① گۈزەللىك. ② ياشلىق.

revnaklı. s. پارلاق، گۈزەل، زىننەتلىك.

revolver. is. fr. تاپانچا، ناگان.

revü. is. fr. ناخشا ـ ئۇسۇل، كونسېرت نومۇرلىرى.

revzen, revzene. is. far. كىچىك پەنجىرە.

revzenci. is. ئەينەكچى، ئەينەك سالغۇچى.

rey. is. osm. ① پىكىر، چۈشەنچە، كۆز قاراش. ② ئاۋاز (بىر نەرسىنى قويۇل قىلىش ھەققىدە).

~**vermek.** ئاۋاز بەرمەك.

reyb. is. ar. ① گۇمان، شۈبھە. ② گۇمانلىق ئىش.

reybi. s. ar. گۇمانلىق، شۈبھىلىك.

reybiyun. is. ar. گۇمانخورلار.

reye. s. fr. ① يوللۇق (رەخت). ② يوللۇق رەختتىن تىكىلگەن.

reyean, reyan. is. ar. ① بەرىكەت. ② باشلانغۇچ زامان، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپى.

reyhan. is. ar. ① رەيھان. ② پۇراق. ③ ئايال ئىسمى (رەيھان).

reyn. is. ar. ① كىر، دات. ② ئۆتەكۈزگەن گۇناھ ياكى كەمچىلىك تۈپەيلى ئېچىنىش ھالى.

reyon. is. ① ماگىزىنلاردا مەخسۇس بىر خىل نەرسە سېتىلىدىغان بۆلۈم. ② ماگىزىنلاردا نەرسە ـ كېرەكلەر قويۇلغان جازا.

reyya. is. ar. خۇش پۇراق.

reyyan. s. ar. سۇغا قانغان، ئوبدان ئوسا قىلىنغان (ئوبدان ئوسلانغان).

rezalet. is. ar. يىرگىنچلىك، ئىپلاس، رەزىل.

rezan. s. is. ar. ① ئېغىر ـ بېسىق. ② ئايال ئىسمى (رەزان).
rezaya. is. ar. بالا ـ قازالار، پالاكەت.
reze[1]**.** is. ar. گىرە (ئىشىك، دېرىزە ۋە ساندۇق گىرەسى).
reze[2]**.** is. ئۇششاق قىرىندا.
rezelemek. گىرەلىمەك.
rezene. is. osm. بىدىيان.
rezerv. is. fr. زاپاس، ئېھتىيات.
rezie. is. ar. بالا ـ قازا.
rezil. s. osm. ئىپلاس، رەزىل.
rezillik, – ği. is. رەزىللىك، ئىپلاسلىق.
rezin. s. ① ئېغىر ـ بېسىق. ② چىلك، پىۋختا.
rezm. is. osm. ئۇرۇش، غوۋغا، ماجرا.
rezzak. s. ar. ① پۈتۈن جانلىقلارنىڭ رىزقىنى بەرگۈچى (ئاللا). ② ئەر ئىسمى (رەززاق).
rıdvan[1]**.** is. osm. خوشئۇت بولۇش، رازى بولۇش.
rıdvan[2]**.** is. ar. ① جەننەتنىڭ ئىشىكىنى باققۇچى مەلەك. ② ئەر ئىسمى (رىدۋان).
rıfk, – kı. is. ar. مۇلايىملىق، مۆمىنلىك.
rıh. is. osm. قەدىمدە قەغەزگە يېزىلغان خەتنىڭ سىياھىنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان يۇمشاق قۇم.
rıhlet, rihlet. is. ar. ① سەپەر قىلىش (بۇ ئالەمدىن ئۆ ئالەمگە). ② ئۆلۈش.
rıhtım. is. far. پورت.
rık. is. ar. ① قۇلۇق، ئەسىرلىك. ② ئەسىر.
rıka. is. osm. ① رەخت پۈرۈچى. ② ئۇستىگە قىسقا خەت يېزىلغان تېرە ياكى قەغەز پارچىسى. ③ قىسقا خەتلەر. ④ ئىلتىماسلار. ⑤ ياماق.
rıkkiyet. is. osm. قۇلۇق.
rıt, rati. is. ar. ① چوڭ رۇمكا. ② ئارپا، بۇغداي قاتارلىقلارنى ئۆلچەيدىغان 25 جاك ئېغىرلىقتىكى ئۆلچەم.
rıza, – al. is. ar. ① رازى بولۇش. ② رۇخسەت بېرىش. ③ ئىستەك. ④ ئەر ئىسمى (رىزا).
rızk, rızk, – zk. is. ar. ① رىزق، يېمەك ـ ئىچمەك، ئوزۇق. ② ھاياتلىق ئۈچۈن كېرەكلىك يەيدىغان نەرسىلەر.
riayet, – ti. is. ar. ① ھۆرمەت. ② رىئايە قىلىش. ③ ئۇيغۇنلىشىش.
riayetkâr. s. ar. ھۆرمەت قىلىدىغان، ھۆرمەت بىلدۈرىدىغان، رىئايە قىلىدىغان.
riayetkârlık, – ğı. is. ھۆرمەت قىلماق، رىئايە قىلماق.
riayetsiz. s. ھۆرمەتسىز، قوپال.
riayetsizlik, – ğı. is. ① ھۆرمەتسىزلىك. ② ئېتىبار قىلماسلىق، بىپەرۋالىق، ئۇيغۇنلاشماسلىق.
riba[1]**.** is. ar. كۆپەيمىش، ئارتىش.
riba[2]**.** is. ar. ① باغلىق ئۆيلەر. ② جايلىشىدىغان يەرلەر.
ribat. is. ar. ① يېپ، باغ. ② پۈختا قۇرۇلۇش. ③ ئۆي، مېھمانخانا. ④ ئېرۇا. ⑤ مۇھەببەت.
ribatat. is. ar. ① يۈرەكنىڭ قۇۋۋىتى، يۈرەكنىڭ كۈچلۈكلۈكى. ② سەۋر، تاقەت.
ribet. is. ar. گۇمانلىنىش، شۈبھىلىنىش.
rica. is. ar. تىلەك، ئىلتىماس: «Ricami kabul etti — ئىلتىماسىمنى قوبۇل قىلدى.»

rik. is. ar. شالۋاق، شۆلگەي.
rikâb. is. ar. ① ئۈزەڭگە. ② چوڭ لارنسڭ هۆزۈرى.
rikab. is. ar. ① بويۇن، پاتاڭ (كۆپلۈك). ② «قۇل» سۆزىنىڭ كۆپلۈكسى.
rikab . dar. is. ar. far. پادىشاه ئات مىنگەنده ئۈزەڭگسىنى تۇتقۇچى.
rikâbiye. is. ar. باش ۋەزىر، ۋەزىر قاتارلىق دۆلەت خادىملىرىنىڭ پادىشاهقا بېرىدىغان هەدىيەلىرى.
rikkat, – ti. is. ar. ① ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇق، نېپىزلىك. ② شەپقەت، مەرھەمەت. ③ ئايال ئىسمى (دىققەت).
rim. is. far. ① يېرىك، جاراهەت، يارا. ② مەدەن داشقىلى.
rimah. is. ar. نەيزە.
rimal. is. ar. قۇم.
rimel. is. سۈرمە (كۆزگە سۈرتىدىغان).
rina. is. ئىت بېلىقى.
ring.. is. ing. بوكس ئويناىدىغان ۋە چېلىش ئۆتكۈزۈلىدىغان يەر.
rinit, – ti. is. fr. زۇكام.
rint. is. s. far. تەركىدۇنيا.
rintlik, rindlik. is. far. تەركىدۇنيالىق، دەرۋىشلىك.
risale. is. ar. كىتابچە، قوللانما، بىروشۇر.
risalet. is. ar. ① پەيغەمبەرلىك. ② ئەلچىلىك.
risk. is. fr. → **Riziko.**
risman. is. far. بوقۇش، ئارغامچا.
riş[1] is. far. ① ساقال. ② تۈك، قىل.
riş[2]. is. fr. يارا، جاراهەت.
rişa, ruşa. is. ar. «يارا» سۆزىنىڭ كۆپلۈكسى.

rica. is. ar. ئەرزنىڭ خېرىدارىنى ئىككى قېتىم قويۇۋېتىپ باشقىدىن ئەپلىشىش.
ricaçi. is. تىلمىگۈچى، ئىلتىماس قىلغۇچى.
rical, – li. is. ar. ① ئەرلەر. ② دۆلەت رەھبەرلىرى.
ricat, – ti. is. ar. ① چېكىنىش. ② ۋاز كېچىش. ③ ئاجىزلىشىپ كەتكەن خوتۇنىنى ئىددەت ئىچىده قايتىدىن ئىلىش.
ricl. is. ar. ئاياغ.
rics. is. ar. ① دىن مەنىسى قىلغان. ② پاسكىنىلىق.
ricz. is. ar. ① ئازاب، جاپا. ② بۇتە پەرەستلىك.
rida. is. ar. ① يوپۇق. ② دەرۋىشە لەرنىڭ يۇڭ ياكى پاختا سېلىنغان ئالدى ئوچۇق چاپىنى.
riddet. is. ar. ئىسلام دىنىدىن ۋاز كېچىش.
rider. is. ing. چەۋەندار (ئات مىنىشتە)، ئات بەيگىسىگە قاتناشقۇچى.
rie. is. ar. ئۆپكە.
rifade. is. ئاغرىغان يەرگە دورىغا چىلاپ باغلاپ قويۇلىدىغان داكا ياكى لاتا (يارا لاتىسى).
rifat, – ti. is. ar. ① ئۈستۈنلۈك، يۇقىرى ئۇنۇڭ، ئۇلۇغلۇق. ② ئەر ئىسمى (رىغات).
rih. is. ① شامال. ② بەدەننىڭ بەزى يەرلىرىده كۆرۈلىدىغان ئاغرىق.
rihal. is. ar. چوم (تۆگىنىڭ).
rehale. is. ar. ئىگەر (ئاتنىڭ).
rihteger. is. far. قۇيمىچى.
rihtegeran. is. قۇيمىچىلار.
rijit. s. fr. قاتتىق، ئېگىلمەيدىغان.

چۇششەك.
riziko. is. it. بىرەر خەتەرلىك ۋە زىيان ـ زەخمەتتىك يۈز بېرىش ئېھتىمالى.
roba. is. it. ① كىيىم ـ كېچەك. ② كۆڭلەكتىك كوپتا قىسمى.
rodyum. is. رودىي (خىمىيەۋى ئېلېمېنت).
roket, – ti. is. ing. راكېتا.
rol, – lü. ls. fr. رول.
~almak. رول ئالماق.
rom. is. ing. شېكەر قۇمۇشتىن شېكەر ئېلىنىپ بولغاندىن كېيىن قالدۇقلىرى بىلەن ياسالغان بىر خىل ئىچىملىك.
roma. öz. is. رۇم (ئىتالىيە پايتەختى).
romaika. is. yum. گرېتسىيە مىللىي ئۇسۇلى.
roman. is. fr. رومان:
«Çinde roman yazanlar az değil — جۇڭگودا رومان يازىدىغانلار ئاز ئەمەس.»
romancı. is. رومانچى، رومان يازغۇچى.
romancılık, – ğı. is. رومانچىلىق.
romanesk. s. fr. رومانتىك.
romantik. s. fr. خىيالپەرەستلىك، ھېسسىياتلىق:
«Romantik bir kadın — ھېسسىياتى لىق بىر ئايال.»
romantizm. is. ar. رومانتىزم.
romantizma. is. رىماتىزم (كېسىلى).
rondela. is. it. بۇرامامىخ، قالپاق مىخ.
rota. is. it. ① پاراخوت ياكى ئايرو پىلاننىڭ ماڭماقچى بولغان نىشانى. ② كېتىلىدىغان يول.
rotatif. s. fr. ئايلانما بېسىش ماشىنىسى (مەتبەئە)، روتاتسىيە.
rozbif. is. fr. كاۋاپ ئۈچۈن تەييارلانغان بىر خىل بىفتېك.

rişe. is. far. پۈپۈك، چۇچا، جالا.
rişte. is. far. ① يىپ، رىشتە. ② مۇناسىۋەت:
«Dostluk rişte si — دوستلۇق رىشتىسى.»
ritim, ritm. is. fr. رىتىم.
ritimlik. s. رىتىملىك.
riv. is. far. ساختا، ھىيلە.
rivayet, – ti. is. ar. ① رىۋايەت. ② گەپ ـ سۆز، سۆز ـ چۆچەك.
riya. is. ar. ① ئىككى يۈزلىمچىلىك. ② ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىنغان (ئىش)، يالغانچىلىق.
riyah. is. ar. «شامال» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.
riyakâr. s. far. ئىككى يۈزلىمىلىك، يالغانچى، مەككار.
riyakâri. si. → **Riyakârlık.**
riyakârlık, – ğı. is. مەككارلىق، ئىككى يۈزلىمىلىك.
riyal. is. isp. → **Real.**
riyala. is. it. قەدىمكى زاماندا ھۆكۈمدارلارغا بەلگىلەنگەن مەخسۇس كېمە.
riyaset, – ti. is. ar. رەئىسلىك، باشقۇرۇش.
riyaz. is. ar. چىرايلىق باغچا.
riyazet. is. ar. ① پەرھىز. ② نەپسىنى يېغماق.
~çekmek. پەرھىز قىلماق.
riyaziye. is. ar. ماتېماتىكا بىلىمى.
riyaziyeci. is. s. ماتېماتىكچى.
riyaziyun. is. ar. ماتېماتىكا ئالىملىرى.
rizan. s. far. ئاققان، تۆكۈلگەن.
rize. is. far. قىرىندا، ئۇششاق پارچە.
rize, rize. ـ پارچە ـ پارچە، ئۇششاق ـ

② ئسكرپكا. ③ ساز تارى.
rude. is. far. ئۇچەي.
ruf. is. ing. تۇرۇس، شپ.
rugan. is. far. ① كۆن، خۇرۇم. ② كۆن ياكى خۇرۇمدىن تمكىلگەن: «Rugan iskarpin — خۇرۇم تۇپلي.
ruganlamak. لاك بېرىپ پارقىراتماق.
rugerdan. is. يۇز ئۇرۇگۇچى، ۋاز كەچكۈچى، تەرك قىلغۇچى.
ruh[1]. is. ar. ① روھ. ② تۇيغۇ. ③ ماھىيەت. ④ خاراكتېر. ⑤ جىن ـ شەيتان ۋە باشقا خيالي نەرسىلەر.
ruh[2]. is. far. ① مەڭىز، چىراي، رۇخ. ② تەۋەپ، يۆنىلىش.
ruh[3]. is. far. ① ئەنقا (قۇش). ② شاھمات تېشى.
ruham. is. ar. مەرمەر تاش.
ruhani. s. ar. ① روھانىي. ② ئىدىيە ئالىمى. ③ روھقا ئائىت، روھ بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ④ خرىستىئانلارغا مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن بېرىلگەن نام.
ruhaniyet, — ti. is. ar. ① روھانىيەت. ② ئۆلگەن ئۇلۇغلارنىڭ روھى.
ruhban. is. ar. راھىبلار.
ruh . bilim. is. پسىخولوگىيە.
ruhbilimci. is. پسىخولوگ.
ruhi. s. ar. روھىي، روھقا ئائىت.
ruhiyat, — ti. is. ar. پسىخولوگىيە.
ruhlu. s. روھلۇق، جانلىق، تىرىك.
ruhsal. s. روھقا ئائىت، روھىي.
ruhsar. is. far. ① مەڭىز. ② چىراي، يۈز.
ruhsat, — ti. is. ar. رۇخسەت.
ruhsatiye. is. ar. رۇخسەتنامە، رۇخسەت قەغىزى.
ruhsatlı. s. رۇخسەتلىك، رۇخسەت

يارلانغان كالا گۆشى.
rozet. is. fr. ئىزنەك، بەلگە.
rölans. is. fr. قىمارىدا دو چىقىقان پۇلنى كۆپەيتىش.
römametre. is. سۈيۇقلۇق جىسىمنىڭ ئېقىش سۈرئىتىنى ئۆلچەيدىغان سايمان.
römer, roemer. is. يوغان قورساق لىق شاراب ئىستاكانى.
röntgenci. is. ① رېنتگېن مۇتەخەسسىسى. ② ئوغرىلىقچە ئايالىلارنى ماراپ يۈرىدىغان ئەخلاقسىز ئەر.
röportaj. is. fr. ① بىر ۋەقە توغرىسىدا يېزىلغان قىسقا ماقالە. ② ئاخبارات تەرىقىسىدىكى خەۋەر ياكى قىسقا ماقالە.
röportajcı. is. مۇخبىر.
rötar. is. fr. ① كېچىكىش (قاتناش ۋاستىلىرىنىڭ). ② بىر ئىشنى كېچىكتۈرۈپ ئىشلەش.
ruba. is. it. كىيىم ـ كېچەك.
rubah, rübah. is. far. ① تۈلكە. ② ھىيلىگەر، قۇۋۇ.
rubahane, rübahane. z. تۈلكىگە ئوخشاش، ھىيلە بىلەن.
rubahi, rübahi. is. ھىيلىگەرلىك، قۇۋۇلۇق.
rubai, rübai. is. ar. ed. رۇبائى (شېئىر تۈرى).
rubi. is. fr. ① ياقۇت. ② ياقۇت رەڭلىك.
rubidyum. is. رۇبىدىي (خىمىيىلىك ئېلېمېنت).
ruble. is. ros. رۇبلى (سوۋېت ئىتتىپاقى پۇلى).
rubu, . rub. s. ar. چارەك، تۆتتە بىر.
rud. is. far. ① ئېرىق، ئۆستەڭ.

rusta. is. far. يېزا.
rustahiz. is. far. قسيامەت كۈنى، مەھشەر.
rustai. is. far. ① دېھقان، يېزلىق. ② يېزا ئۆيلىرى، سەھرا، ئېتىز مەنزىرىلىرى ئۈستىدە سىزىلغان رەسىم.
Rusya. öz. is. روسىيە.
ruşen. s. far. ① روشەن، ئوچۇق، ئاشكارا. ② ئەر ئىسمى (روشەن).
ruşeni, ruşenayi. is. ① يورۇقلۇق. ② كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرغانلىق.
ruşinas. s. far. بىلگەن، تونۇغان.
ruşinasi. is. دوستلۇق، تونۇشلۇق.
rutenyum. is. رۇتېنىي (خىمىيۇي ئېلېمېنت).
rutubet. is. ar. ① ھور (پار). ② نەم. ③ ھۆل.
rutubetlenmek. نەملەنمەك، ھۆللەنمەك.
ruunet. is. ھۆكۈلۈك، ئەخمەقلىق.
ruva. is. far. → **papaz.**
ruz. is. far. كۈندۈز.
ruze. is. far. روزا.
ruzgâr. is. far. ① زامان، دەۋر. ② دۇنيا، ئالەم، جاھان. ③ شامال.
ruzi. s. far. ① كۈندۈز بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئوزۇق، يېمەك ـ ئىچمەك.
ruzmerre. s. far. ھەر كۈنلۈك، ھەر كۈنكى.
ruz. name. is. far. ① كۈندىلىك خاتىرە دەپتىرى. ② كۈنناما، كۈندىلىك گېزىت. ③ كۈندىلىك خىراجەتلەر يېزىلىدىغان دەپتەر. ④ كالېندار، يىلنامە.
rübai. is. → **Rubai.**
rücu, — u, rücü. is. ar. تېنىۋېلىش، سۆزىدىن قايتىش.

بېرىلگەن:
«Ruhsatlı silah — تۈتۈشقا رۇخسەت قىلىنغان قورال.»
ruhsat · name. is. ar. رۇخسەتنامە، رۇخسەت قەغىزى.
ruhsatsiz. s. رۇخسەتسىز.
ruhsuz. s. روھسىز، جانسىز، ئۆلۈك.
ruf. is. fr. كالىپۇكقا سۈركەيدىغان قىزىل.
ruka. is. ar. ① (رەخت ياكى تېرە) پورۇچ، ياماق، لاتا. ② پارچە قەغەز. ③ ئىلتىماس، تەزكىرە.
rukaba. is. ar. رەقىبلەر، دۈشمەنلەر.
rukad, rukud. is. ar. ① ئۇيقۇ. ②ئۇخلاش.
rukye. is. ar. داخان، باخشىلارنىڭ ئوقۇيدىغان ئەپسۇنى.
Rum. öz. is. گرېك.
rumal. s. far. يالۇرغۇچى، ئىلتىماس قىلىغۇچى.
rumba. is. رومبا (جەنۇبىي ئامېرىكا تانسىسى).
Rumca. is. گرېكچە، گرېك تىلى.
Rumen. öz. is. fr. رومىنىيىلىك.
Rumence. öz. is. رومىنىيە تىلى.
rumuz. is. ar. بەلگە، سىمۋول.
rupi. is. hint. بەزى ئوكيانىيە ۋە ئاسىيا دۆلەتلىرىنىڭ پۇل بىرلىكى، روپىيە.
Rus. is. öz. رۇس.
Rusça. öz. is. رۇسچە، رۇس تىلى.
rusefid. s. far. يۈزى ئاق، ھېچ ئەيىبى بولمىغان.
rusg. is. ar. بىلەك.
rusiyah, rusiyeh. s. far. يۈزى قارا، ئەيىبلىك، ئەيىبى بولغان.

بېرىلگەن نام).

rüşvet, – ti. is. ar. پارا.

~almak. پارا ئالماق.

rüşvetçi. s. پارىخور.

rüşvetçilik, – ği. is. پارىخورلۇق:
«Bizde rüşvetçiliğe meydan verilmiyor — بىزده پارىخورلۇققا يول قويۇلمايدۇ.»

rütbe. is. ar. ① دەرىجە، مەرتىۋە، ئاتاق، ئورۇن، ئۇنۋان. ② دەرىجە بەلگىسى:
«Yüksek rütbeli kadru — يۇقىرى دەرىجىلىك كادىر.»

rütbet. is. ar. → **Rütbe.**

rüvat. is. ar. ردۋايەت قىلغۇچى.

rüya. ie. ar. چۈش:
«Rüya görmek — چۈش كۆرمەك.

rüyet, – ti. is. ar. ① كۆرۈش، قاراش. ② ئىداره قىلىش، باشقۇرۇش. ③ دەۋا ئىشلىرىنى ئىشلەش.

rüzela. is. ar. سۆزنىڭ «rezil» كۆپلۈكى.

rüzgar. is. far. شامال:
«Doğudan hafif rüzgar esiyor — شەرقتىن غۇر ـ غۇر شامال چىقىۋاتىدۇ.»

rüzgarlanmak. ① شامال چىقىشقا باشلىماق. ② شامالدىماق، سەگدىمەك:
«Öyle sıcak ki, pencere önünde rüzgarlanmaya çalişiyorum — شۇنداق ئىسسىپ كەتتىكى، دېرىزە ئالدىغا بېرىپ شامالداشقا كىرىشتىم.»

rüzgarlı. s. شامالليق:
«Rüzgarlı dağ — شامالليق تاغ.

rüzgar · üstü. is.den. شامال چىققان تەرەپ.

rücum. is. ar. چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش جازاسى.

rüçhan. is. ar. ① ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك. ② ئەرياكى ئايال ئىسمى(رۇجھان).

rüdimanter. is. يىگىلەپ قېلىش، چۈڭىيالماسلىق.

rükban. is. ar. مىنگۈچىلەر.

rükü, – u. is. ar. din. نامازدا رۇكۇ (قولنى تىزغا قويۇپ ئېگىلمەك):
«Rükü varmak — رۇكۇ قىلماق.

rüküb. is. ar. مىنىش، چۈشۈش (ھارۋىغا)، ئولتۇرۇش.

rüküdet. is. ar. جىمجىتلىق، شۇكلۈك.

rükün, – nü. is. ar. ① بىر نەرسىنىڭ ئەڭ كۈچلۈك، پۇختا تەرىپى. ② ئاساسلىق تىرەك، غول تۈۋرۈك. ③ جامائەتنىڭ ئاق ساقاللىرى، يۇرت چۈڭلىرى.

rüküş. s. is. غەلىتە كىيىنگەن ياكى غەلىتە ياسانغان (ئايال).

rümh. is. ar. ① نەيزە. ② يېقىسۇلى لۇق، كەمبەغەللىك.

rüsum. is. ar. ① سۆزىنىڭ «resim» كۆپلۈكى. ② قائىدىلەر، يوللار.

rüsumat. is. ar. ① بەزى مالىلاردىن ئېلىنىدىغان دۆلەت بېجى. ② تامۇزنا ئىدارىسى.

rüsup, – bu. is. ar. دۇغ.

rüsva, rüsvay. s. far. رەزىل، پەسكەش.

rüsvalık, rüsvaylık, – ği. is. رەزىللىك، پەسكەشلىك.

rüşt, – dü. is. ar. ① توغرا يولنى تېپىش. ② كامالىغا يېتىش، بالاغەتكە يېتىش. ③ توغرا چۈشىنىش.

rüştiye, rüşdiye. is. ar. روشتىيە (ئىلگىرى، بۈگۈنكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرگە

S·s

s S, س (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 22 - ھەرپى)

s. kim. گۇنگۇرتىنىڭ بەلگىسى.

sa. is. ar. ئاشلىق ئۆلچىمى.

saadet, – ti. is. ar. بەخت، بەختيار.

saadet. asrı. ① مۇھەممەد پەيغەمبەر ياشىغان زامان. ② بەختيار ئادەملەرنىڭ تۇرمۇش كەچۈرگەن ئۆيى.

saadetlû. s. ra. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە پۈلكۈۋنىك بىلەن گېنېرال لېپىتېنانت ئارىلىقىدىكى ئوفىتسېرلارغا ۋە شۇ دەرىجىلىك ۋەزىرلەرگە بېرىلگەن ئاتاق (ئۇنۋان).

saalibı. is. ar. تۈلكىلەر.

saalik. is. ar. ① تىلەمچىلەر. ② دەرۋىشلەر. ③ ئابدال، تەجەممەل.

saat,–ti. is. ar. ① سائەت. ② ۋاقىت، زامان. ③ بىر سائەتلىك يول. ④ ھاياتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋاقتى، ئەجەل. ⑤ قىيامەت، ئاخىر زامان:

«1· Çin yapisi saatların kalitesi iyileşmektedir — جۇڭگو سائەتلىرىنىڭ سۈپىتى ياخشىلىنىۋاتىدۇ.

2· O saatte ora da kimse bulunmaz — بۇ ۋاقىتتا ئۇ يەردە ھېچكىم بولمايدۇ.

3· Orasi buraya iki saattır — ئۇ يەر بۇ يەرگە ئىككى سائەتلىك يول.

4· Saati gelince herkes gibi o da öldü — ئەجىلى توشۇش بىلەن باشقىلارغاتوخشاش ئۇمۇ ئۆلدى.

5· Cep saati — «يانچۇق سائىتى.

saatçı. is. s. سائەتچى.

saatçılık – ğı. is. سائەتچىلىك.

saatlı. s. سائىتى بار، سائىتى بولغان، سائەتلىك:

«Saatlı bomba — «سائەتلىك بومبا.

sâb, sâbe. s. ar. ① قەسىس، مۇشەققەت. ② جاھىل، گەپ يېمەس.

saba. is. ar. ① تاڭ شامىلى. ② مۇقامنىڭ بىر تۈرى.

sababet. is. ar. چۈڭقۇر مۇھەببەت.

sabah. is. ar. ① تاڭ سەھەر، ئەتىگەن. ② ئەتىگەندىن چۈشكىچە بولغان ۋاقىت:

«Bu gece sabaha dek oturdum — بۈگېچە تاڭ سەھەرگىچە ئولتۇردۇم.»

sabah sabaha. z. تاڭ سەھەر.

sabaha çıkmamak. تاڭغا ئۇلىشالماسلىق (ئۆلمەك).

sabahat, – tı. is. ar. ① گۈزەللىك. ② ئايال ئىسمى.

sabahçı. s. ① كېچىلىك سىمېنتدا ئىشلىگۈچى. ② كېچىنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزگۈچى. ③ چۈشتىن ئاۋۋال ئوقۇيدىغان (ئوقۇغۇچى).

sabahlamak. تاڭ ئاتقۇزماق.

sabahlatmak. تاڭ ئاتقۇزتماق.

sabahleyin. z. تاڭ سەھەردە، ئەتىگەندە...

sabahlı. s. ھەر ئەتىگەن، ھەر ئاخشام، ئاخشاملىق، ئەتىگەنلىك.

لەتسپ. ② ئەرەنچە ئات (سابىھ).

sabihâ[1]. s. ar. كېيىم.

sabihâ[2]. is. ar. چىرايلىق ئايال، ساھىسىجامال ئايال. ③ ئايال ئىسمى (سابىھە).

sabihat. is. ar. كېيىملەر.

sabii. is. din. خرىستىئان مەزھەبلىرىدىن بىرى.

sabiin. is. ar. سەيياره ۋە يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچىلار.

sabir. s. is. ar. ① سەۋر قىلغۇچى، سەۋرلىك. ② ئەر ئىسمى (سابىر).

sabirin. is. ar. سەۋرچانلار، تاقەتچانلار.

sabit. s. ar. ① يېرىدە چىڭ تۇرىدىغان، تۇرغۇن. ② ئاشكارا. ③ ئۆزگەرمەس. ④ مۇقىم:

«1. Sabit yıldızlar — تۇرغۇن يۇلتۇزلار.
2. Hırsızlığı sabit oldu — ئوغرىلىقى ئاشكارا بولدى.
3. Sabit tarih — ئۆزگەرمەس تارىخ.
4. Sabit gelir — مۇقىم كىرىم.»

sabite. is. ar. ① تۇرغۇن يۇلتۇز. ② (ماتېماتىكىدا) تۇراقلىق سان، تۇراقلىق مىقدار.

sabitlik, — ği. is. مۇقىملىق، ئۆزگەرمەسلىك.

sabiye. s. is. ① بالاغەتكە يەتمىگەن قىز. ② بەك كىچىك قىز.

sabotaj. is. ar. بۇزغۇنچىلىق قىلىش، بىر ئىشقا قەستەن توسقۇنلۇق قىلىش.

sabotajcı. s. is. بۇزغۇنچى، ئىشقا توسقۇنلۇق قىلغۇچى.

sabote · etmek. ئىشنى بۇزماق.

sabr · etmek. سەۋر قىلماق، تاقەت

sabahlık, — ğı. is. ئەتىگەنلىك كىيىم (ئورۇندىن تۇرغاندا كىيىدىغان).

sabalar. öz. is. چەتئەللىكى مۇسۇلمانلار.

saban. is. t. ساپان، بوقۇسا.

sabavet. is. ar. بالىلىق، كىچىكلىك.

sabaya. is. ar. بالاغەتكە يەتمىگەن قىز.

sabbag. s. ar. ① بوياقچى. ② يالغانچى.

sabbar. s. ar. سەۋرچان، سەۋرلىك.

sabık. s. ar. سابىق، ئاۋۋالقى، كونا: «Sabık başkan — سابىق رەئىس.

sabıka. is. ar. كونا گۇناھ، كونا جىنايەت.

sabıkalı. s. is. كونا جىنايەتچى، كونا گۇناھكار.

sabıkasız. s. بۇرۇندىن جىنايەت ئىشلىمىگەن.

sabıkın, sabıkun. is. ar. كونىلار، قەدىمكىلەر، ئاۋۋالقىلار.

sabır. is. ar. سەۋر، تاقەت.

sabırlı. s. سەۋرلىك، تاقەتلىك.

sabırsız. s. سەۋرسىز، تاقەتسىز.

sabırsızlanmak. سەۋرسىزلىك قىلماق، تاقەتسىزلەنمەك.

sabırsızlık, — ğı. is. سەۋرسىزلىك، تاقەتسىزلىك.

sabi[1]. s. is. ar. ① يېشىغا تولمىغان، بالاغەتكە يەتمىگەن (ئوغۇل ياكى قىز). ② بەك كىچىك ئوغۇل بالا.

sabi[2]. s. is. ar. سەيياربىلەرگە ۋە بەزى يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچى.

sabi[3]. s. ar. يەتتىنچى.

sâbih[1]. s. ar. سۇدا ئۆزگۈچى.

sâbih[2]. s. ar. is. ① گۈزەل، شېرىن،

تۆمۇر ئەسۋاب.

sacit. s. ar. ① سەجدە قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى (ساجىت).

saç¹ — cı. is. چاچ:

«Saça sakala kir serpilmek — باشقا ۋە ساقالغا ئاق كىرمەك، چۈك بولماق، ياشانماق.»

saç². is. قاڭالتىر، تۆنسكە.

saçak, — ğı. is. ① پۆپۈك، چۈچا. ② ئۆيلەرنىڭ پېشايۋەنى.

saçakçı. is. پۆپۈك ۋە چۈچا ئىشلىگۈچى ۋە ساتقۇچى.

saçaklanmak. چۈچىلانماق.

saçaklı. s. پۆپۈكلۈك، چۇچىلىق.

saçalamak. ئەتراپقا چاچماق، سەپمەك.

saçalanmak. چېچىلماق، سېپىلمەك.

saçık. s. ① چېچىلغان، سېپىلگەن. ② رەتسىز چېچىلىپ كەتكەن:

«açıksaçık — ئوپئۇچۇق.

saçılmak. چېچىلماق، سېپىلمەك، يېيىلماق.

saçıntı. is. چېچىلىپ تارقىلىپ يۈرگەن نەرسىلەر.

saçıştırmak. ① تاز ـ ئازدىن چاچماق، سەپمەك. ② ئۇيەر ـ بۇيەرگە، تۇغرا كەلگەن يەرگە چاچماق.

saç . kıran. is. تاز (تېرە كېسەللىكى).

saçlı. s. چاچلىق:

«Ak çaçlı kız — ئاق چاچلىق قىز.

saçlık, — ğı. is. چاچتەنگە (ئايالالارنىڭ چېچىغا ئېسىۋالىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى).

saçma. is .s. ① بېلىق تۇرى. ② چاشما ئوق. ③ سەپسەتە. ④ ھۇلۇلوپ:

«Saçma bir söz — سەپسەتە.

Saçma bir adam — ھۇلۇلوپ ئادەم.

قىلماق، چىدىماق.

sabuh. is. ar. ① ئەتىگەندە ئىچىدىغان شاراب. ② ئۇيقۇ ئېچىش هاراقى.

sabun. is. ar. سوپۇن.

sabuncu. is. سوپۇنچى (ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى).

sabunculuk, — ğu. is. سوپۇنچىلىق.

sabun . hane. is. ar. سوپۇن ئىشلىنىدىغان يەر.

sabuni. s. ar. ① سوپۇنچى. ② سوپۇن ئاردىلاشتۇرۇلغان. ③ سوپۇن تۈرىدىن قىلىنغان.

sabunlamak. سوپۇن سۈرمەك، سوپۇنلىماق.

sabunlanmak. سوپۇن سۈرۈلمەك، سوپۇنلانماق.

sabunlaşabilen. s. سوپۇنغا ئايلىنالايدىغان.

sabunlaşmak. سوپۇن هالىغا كەلمەك.

sabunlu. s. ① تەركىبىدە سوپۇن بولغان. ② سوپۇن سۈرۈلگەن. ③ تەركىبىدە سوپۇن بولغان دورىلار.

sabunluk, — ğu. is. سوپۇن قۇتىسى.

sabuntaşı. is. تىكمىچىلەر سىزىق سىزىدىغان ئۇچۇن ئىشلىتىدىغان تاش سىزغۇچ.

sabur. s. ar. بەك سەۋرلىك، بەك تاقەتلىك.

saburlu. s. سەۋرلىك، تاقەتلىك، چىداملىق.

saburane. z. سەۋرلىك بىلەن، چىداملىق بىلەن.

sabursuz. s. سەۋرسىز، تاقەتسىز، چىدامسىز.

sac . ayağı, sacayak. is. قازان چۈشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان ئۈچ پۇتلۇق

sadeleşmek. سادەلاشماق، ئاددىيلاشماق.

sadeleştirmek. سادەلاشتۇرماق، ئاددىيلاشتۇرماق.

sadelik, – ği. is. سادەلىك، ئاددىيلىق.

sadelevh. s. far. مۆڭ، ساددا.

sadern. s. far. بۇرۇتى خەت تارتمىغان يىگىت، ساقال ـ بۇرۇت چىقمىغان ياش يىگىت.

sadet, – di. is. ar. ① ئاساس تېما. ② نىيەت، تەشەببۇس.

sadık. s. ar. ① سادىق. ② توغرا، ھەقىقەت. ③ ئەر ئىسمى (سادىق).

sadır, – dri. is. ar. ① كۆكرەك. ② يۈرەك. ③ ھەر نەرسىنىڭ ئالدى، ئالدى تەرەپ. ④ ئەڭ ياخشى يەر. ⑤ رەئىس، باشلىق.

sâdır. s. ar. يۈز بەرگەن، مەيدانغا كەلگەن.

sadid. is. ar. tip. يېرىك، زەرداب.

sadis. s. ar. ئالتىنچى.

sadizm. is. fr. سادىزم (باشقىلارنىڭ ئازابى ھېسابىغا كۆڭلىنى خۇش قىلغۇچى).

sadme. is. ar. ① ئۇرۇش، ئۇرۇلۇش، سوقۇلۇش. ② بالا ـ قازا. ③ پارتلاش.

sad. pare. is. far. يۈزپارچە.

sadrazam. is. ar. سەدىر ئەئزەم (باش مىنىستر).

sadrazamlık, – ğı. is. باش مىنىستىرلىق.

saf[1], – ffı. is. ar. سەپ، قاتار، رەت: « On saf — ئون قاتار (سەپ). Saf bağlamak — سەپ تۈزمەك، تىزىلماق.»

saf[2]. s. ar. ① ساپ، پاك. ② ساددا، چاچماق، سەپمەك.

saçmak.

saçmalamak. قۇرۇق سۆز قىلماق، ئو- رۇنسىز سۆزلىمەك.

saçmalık, – ğı. is. (سۆز ۋە ھەرىكەت ھەققىدە) ئورۇنسىزلىق، قىممىتى بولماسلىق.

saçula. is. it. ياغاچ قېلىپ.

sad[1]. s. far. يۈز (سان).

sad[2]. is. ar. كۆز پەردىسى.

sada. is. ar. ئاۋاز، ئۈن، سادا.

sadak[1]. is. ar. ① تونغرىلىق. ② قوبۇل قىلىنغان نەرسە.

sadak[2]. is. ئوق خالتىسى، ئوقدان.

sadaka. is. ar. ① سەدىقە. ② يوقسۇللارغا ياردەم ئورنىدا بېرىلىدىغان نەرسە. ③ زاكات.

sadakat. is. ar. ساداقەت، سادىقلىق.

sadakatlı. s. ساداقەتلىك، سادىق.

sadakatsızlık, – ğı. is. ساداقەتسىزلىك.

sadalı. s. ئاۋازلىق، ئۈنلۈك.

sadaret. is. ar. ئوسمان پادىشاھلىقى زامانىدىكى باش مىنىستىرلىككە بېرىلگەن نام.

sadasız. s. ئۈنسىز، ئاۋازسىز.

sadat. is. ar. ① ئۇلۇغلار. ② مۇھەممەد پەيغەمبەر پۇشتىدىن بولغانلار.

sade. s. far. ① ساددا. ② ئاددىي. ③ پەقەت، زادى:

«1. Sade bir kıyafet — ساددا بىر كۆرۈنۈش.

2. Sade bir yemek — ئاددىي تاماق.

3. Sade bu iş için geldim — زادى مۇشۇ ئىش ئۈچۈنلا كەلدىم.»

sadece. z. پەقەت، زادى، يالغۇز.

sade · dil. s. far. ساددا، ساپدىل.

safih. is. ar. ① ئاسمان. ② ياپلاق ۋە تۈز نەرسە.

safiha. is. ar. ① يۈپقا، ياپلاق ۋە كەڭ نەرسە، يوپۇرماق. ② يۈپقا تاختا. ③ مەدەت تاختىسى.

safil. s. ar. تۆۋەن، پەس، ئاست.

safin. is. ar. ① بىر پۈتى بىلەن ئېگىز تۇرىدىغان ئات. ② ياخشى نەسىلىك ئات.

safir¹. is. ar. ① ئىسقىرىق. ② ئىنچە كە ئاۋاز. ③ ئىسقىرىققا ئوخشاش ئاۋاز.

safir². s. ar. يولۇچى.

safir³. is. ar. ناھايىتى چىرايلىق نەرسە، كۆك ياقۇت.

safiyet, – ti. is. ar. ① ساپلىق، پاكلىق. ② ئەخمەقلىق، دۆتلۈك.

safizm. is. ئايالالار ئارا جىنسىي مۇناسىۋەت.

saflık, – ğı. is. ① ساپلىق، پاكلىق. ② تۈز كۆڭۈللۈك، ساددىلىق.

safra¹. is. ar. سېرىق.

safra². is. ar. anat. ①ئۆت. ② سەپرا.

safra³. is. it. كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ ئاستىغا قويۇلغان ئېغىرلىق.

safran. is. ar. bot. زەپەر، زاراڭزا.

safravi. s. ar. سەپرا ئاغىت، سەپرا بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

saf saf¹. s. سەپ ـ سەپ، رەت ـ رەت، قاتار ـ قاتار.

saf saf². is. ar. سۆگەت دەرىخى.

safsata. is. ar. ① ناتوغرا مۇھاكىمە. ② سەپسەتە، ئاساسسىز سۆز.

safsatacı. is. ① ناتوغرا مۇھاكىمە قىلغۇچى. ② ئاساسسىز سۆز قىلغۇچى.

sagar. is. far. رومكا، قەدەھ.

safa. is. ar. ① ھۇزۇر، كۆڭۈل شادلىقى. ② ئويۇن، زوۋق، سەيلە. ③ ئەر ئىسمى: «Kayık safası — قېيىق سەيلىسى.

safder. s. ar. far. ① قەھرىمان، باتۇر (دۇشمەن سەپلىرىنى بۇزۇپ ئۆتەلەيدىغان). ② ئەر ئىسمى.

safderan. is. قەھرىمان، باتۇرلار.

safderane. z. قەھرىمانلارچە، باتۇرلارچە.

safderi. is. قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق.

saf. derun. s. ar. گۆل، ئاسان گۆل ـ دىنىدىغان، ئاسان ئالدىنىدىغان.

saf. dil. s. ar. ① ساپ دىل، ساددا. ② مۆمىن.

safer. is. ar. قەمەر تەقۋىمىنىڭ ئىككىنچى ئېيى، سەپەر ئېيى.

saferan. is. مۇھەررەم ۋە سەپەرئايلىرى.

safevi. s. is. ar. سافەۋى (ئىران ھۆكۈمدارى، شاھ ئىسمائىلنىڭ نەسەبى ۋە بۇ نەسەپكە مەنسۇپ كىشى).

saffet, – ti. is. ar. ① ساپلىق، پاكلىق. ② ئەر ۋە ئايال ئىسمى.

saffeyn. is. ① ئىككى رەت، ئىككى سەپ، ئىككىسى قاتار. ② جەڭدە ئۇرۇشۇۋاتقان ئىككى سەپ.

safh. is. ar. ① يۈز ئۆرۈش. ② ئەپۇ قىلىش، كەچۈرۈش.

safha. is. ar. ① ۋەزىيەت، ھالەت. ② تامان، تەرەپ.

safi¹. s. ar. ① ساپ، پاكىز. ② سەممىي. ③ قالدۇق (سان). ④ پەقەت، يالغۇز.

safi². s. ar. ① تاللانغان، ئەڭ ياخشى. ② ئادەم ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن نام.

sagair. is. far. كىچىك گۈناھكار.
sagir. s. ar. ① كىچىك، ئۇششاق. ② بالاغەتكە يەتمىگەن (بالا).
sağ'. s. ① ئوڭ (تەرەپ). ② كۈنسېر- ۋاتىپ، كونىلىق تەرەپدارى:
«Sağ tarap dağ — ئوڭ تەرەپ تاغ.»
sağ². s. ① ساق، سالامەت، بۈسەن، ئامان. ② ساپ:
«Sağ yağ — ساپ ياغ.»
sağ almak. (ئاغرىق) ساقايماق، تۈزەلمەك.
sağaltmak. ساقايتماق.
sağan. is. يامغۇر قارلىغىچى.
sağanak,-ğı. is. تۈيۈقسىز باشلانغان شىددەتلىك ۋە قىسقا ۋاقىت ياغقان يامغۇر.
sağcı. s. sıy. ① ئوڭچى. ② كونىلىقنى ياقلىغۇچى.
sağcılık, – ğı. is. ① ئوڭچىلىق. ② كونسېرۋاتىپلىق.
sağdıç, – cı. is. توي بېشى.
sağdırmak. ساغدۇرماق.
sağ.duyu. is. ئەقلى - ھوشى جايىدا (ئادەم).
sağ.görü. is. كۆزى ئۆتكۈر.
sağı. is. قۇش مايمقى.
sağıcı. s. سۈت ساغقۇچى.
sağılmak. ① سېغىلماق. ② چۈۋۈلماق. ③ يېيىلمەك:
«Kilimin kenarı sağıldı — گىلەمنىڭ قىرغىقى چۈۋۈلدى.
Yılan sağılıp gitti — يىلان يېيىلىپ كەتتى.»
sağım. is. ① بىر قېتىملىق سېغىلغان مىقدار. ② سۈت بەرگۈچى ھايۋان. ③ سېغىم.

sağımlı. s. سۈت بەرگۈچى، سۈتلۈك.
sağın. is. ئۇقسانسىز، تەلتۆكۈس.
sağır. s. ① گاس، پاك. ② ئاۋاز چىقارمايدىغان، سادا (ئاۋاز) چىقماس.
sağır. dil siz. s. is. گاس - گاچا.
sağır.dilsizlik, –ği. is. گاس - گاچىلىق.
sağırlaşmak. ① قۇلىقى ئاڭلىمىساس بولۇپ قالماق، پاڭلاشماق. ② (قازان ھەققىدە) ئاسان قاينىماقلىق.
sağırlık, – ğı. is. گاسلىق، پاڭىلىق.
sağ. istem. is. ياخشى نىيەت.
sağlam. s. ① مەھكەم، چىڭ. ② ساق، بېچىرىم. ③ ئىشەنچلىك. ④ چوقۇم، مۇتلەق:
«1. Bütün eşya sağlam geldi — پۈتۈن نەرسىلەر ساق كەلدى.
2. Sağlam para — ئىشەنچلىك پۇل.
3.Böyle giderse sağlam yıkılır — شۇنداق كېتىۋەرسە، چوقۇم دومىلاپ چۈشىدۇ.»
sağlamak. ① تەمىن ئەتمەك. ② ئوڭ تەرەپكە ئۆتىمەك. ③ قولغا كەلتۈرمەك، قازانماق. ④ كۆچلۈك ھالغا كەلتۈرمەك. ⑤ چىڭىتماق:
« Yağmur bitkilerin yetişmesini sağlar — يامغۇر زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشىنى تەمىن ئېتىدۇ.
Başarı sağlamak — غەلىبە قازانماق.»
sağlamlaşmak. كۈچلەنمەك، چىڭىماق.
sağlamlaştırmak. كۈچلەندۈرمەك.
sağlamlık, – ğı. is. ① ساغلاملىق، ② چىڭلىق، بەكلىك، مەھكەملىك. ③ چىدامليق، بەرداشلىق.

«Atın sağrısı — ئاتنىڭ ساغرىسى.
sağrın. is. شىرازىچىلار كىتاب مۇقاسى ئۈستى ئىشلەش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان قاتتىق تېرە.
sağu. is. ed. مەرسىيە.
sağucu. is. مەرسىيەچى.
sağ. yazı. is. ئىملا قائىدىسى.
sah',— hhı. is. ar. ئەرسىنىڭ تۇغرىلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئىشارەت.
sah². is. ar. جەھەتلەر، تەرەپلەر، مەيدانلار، ساھەلەر.
saha. is. ar. ① ساھە. ② مۇسابىقە مەيدانى.
sahâ. is. ar. سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق.
sahabe. is. ar. ساھابە (مۇھەممەد پەيغەمبەر تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈلگەن يېغىن ياكى سۆھبەتكە قاتناشقانلار).
sahabet,— ti. is. ar. ئىگىدارلىق قىلىش، قوغداش، ئاسراش، ئىگە بولۇش.
sahaf. is. ar. كونا كىتابلارنى ساتقۇچى، كىتابپۇروش.
sahafet. is. ar. ① زەئىپلىك، ئاجىزلىق. ② ئەقىلسىزلىق.
sahaflık, — ğı. is. كىتابپۇروشلۇق.
sahakâr. s. سېخى، مەرد، قولى ئوچۇق.
Sahalin adası. öz. ساخالىن ئارىلى.
sahan. is. ar. يېمەكلىك ۋە تۇخۇم پىشۇرۇش قاچىسى، ئىچىدە تاماق ئىسسىتىدىغان ياكى تۇخۇم پىشۇرىدىغان مەدەن قاچا.
sahat. is. ar. مەيدان، ساھە.
sahavet,— ti. is. ar. مەردلىك، سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق.
sahba. is. ar. قىزىل ئۈزۈم ھارىقى

sağlanmak. قازىنىلماق، قولغا كەلتۈرۈلمەك، ئېرىشىلمەك:
«Onun da yardımı sağlandı — ئۇنىڭمۇ ياردىمى قولغا كەلتۈرۈلدى.»
sağlığında. ünl. ھايات ۋاقتىدا، تىرىك ۋاقتىدا.
sağlık, — ğı. is. ① ساقلىق، سالامەتلىك. ② سالامەتلىكنىڭ ياخشى ياكى يامان بولۇشى. ③ نورمال ھال. ④ ھايات، ئۆمۈر.
sağlık. is. خەۋەر.
sağlıklı. s. سالامەتلىكى جايىدا.
sağlıksız. s. ساقسىز، ئاغرىقچان.
saglı. sollu. s. ئوڭ ـ سول:
«Sağlı sollu bakmak. ئوڭ ـ سولىغا قارىماق.»
sağma. is. سېغىش.
~ makinesi. سېغىش ماشىنىسى.
sağmak. ① ساغماق. ② ئالماق، تارتماق. ③ تۆگۈنچەك نەرسىنى يەشمەك. ④ ئالداپ پۇلىنى ئېلىۋالماق:
«Inek sağmak — ئىنەك ساغماق. Ipek kozalarını sağmak — (غوزىدىن) يىپەك تارتماق.»
sağmalı. s. ① سېغىلىدىغان، سۈت بېرىدىغان (ھايۋان). ② پايدا كېلىدىغان ئادەم ياكى نەرسە.
sağ. ol. ① «رەھمەت» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ. ② ئەسكەر ۋە تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ مۇراسىمىدە ئۈچ قېتىم تەكرارلايدىغان سۆز.
sağrı. is. zool. ① سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلاردا ساغرا. ② تۇغۇر (ئادەملەرنىڭ). ③ ئاتنىڭ بېلى. ④ ھايۋانلارنىڭ ساغرا تېرىسىدىن ياسالغان (كۆن، خۇرۇم):

sahhaf. is. كونا كتاب ۋه باشقا ئاسارئەتىقىلەرنى ساتقۇچى.

sahın. is. ar. ① هويلا، قورۇ. ② مەيدان. ③ كەك بوشلۇق. ④ سەھنە.

sahi. z. ar. راست، راستىنى ئېيتقاندا، تۇغرا، ھەقىقەت:

«Sahi dedikleri kadar güzelmiş — راستىنلا دېگەنىدەك چىرايلىق ئىكەن.»

sahib. is. → **Sahip.**

sahici. s. ھەقىقىي، رېئال.

sahiden. z. ھەقىقەتەن، راست:

«Sahiden söylüyorum — راست سۆزلەۋاتىمەن.»

sahif. s. ar. ① زەئىپ، يەڭگىل. ② شالاڭ (توقۇلما)، يۇپقا، ئىنچىكە.

sahife. is. ar. سەھىپە، ۋاراق، بەت.

sahih. s. ar. ① ھەقىقىي، راست، توغرا. ② سالامەت، ساغلام. ③ قۇسۇرسىز، تەلتۆكۈس.

sahik¹. s. ar. يىراق، ئۇزاق.

sâhik². s. ar. سوقۇپ ئەزگەن.

sahil. is. ar. ① ساھىل. ② ياقا، بوي. ③ تامۇژنا قاچاقچىلىرىنى تۇسۇش ۋە بېلىق تۇتۇشنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كېچىك كېمە:

«Deniz sahili — دېڭىز بويى (ياقىسى)»

sahileşmek. رېئاللىققا ئايلانماق.

sahileştirmek. رېئاللىققا ئايلاندۇرماق.

sahil. hane. is. ar. دېڭىز بويىغا سېلىنغان مېھمانخانا.

sahil. saray. is. ar. دېڭىز بويىغا سېلىنغان ساراي ياكى مېھمانخانا.

sahin. s. ar. ئىسسىق، قىزىق.

sahip, – bi. is s. ar. ① ئىگە. ② قوغدىغۇچى، ئاسرىغۇچى.

sahip çıkmak. ئىگە بولماق.

sahip kıran. is. ar. يېڭىلمەس شاھزادە، مۇۋەپپەقىيەت ۋە ئۈستۈنلۈك قازانغان پادىشاھ.

sahiplik, – ği. is ئىگە بولماقلىق.

sahipsiz. s. ① ئىگىسىز (نەرسە) ② باش پاناھسىز.

sahir¹. s. ar. ① ئۇيقۇسىز، ئۇخلىمىغان. ② ئەر ئىسمى.

sahir². is. ar. ① ئەپسۇنچى، جادۇگەر. ② جادۇ قىلغۇچى، ئارۋاقچى.

sahire. is. ar. ئەپسۇنچى ئايال.

sahk. is. ar. ئۇرۇش، ئېزىش، چېقىش.

sahn. is. ar. ئىسسىقلىق، قىزىقلىق.

sahne. is. fr. ① سەھنە. ② مەيدان.

sahra. is. ar. ① چۆل. ② سەھرا، جەزىرە.

sahre. is. ar. ① خادا تاش، چوققا. ② چوڭ ـ چوڭ تاشلار، قورام تاشلار.

saht. s. far. ① قاتتىق. ② قېيىن، تەس. ③ كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك.

sahte. is. far. ① ساختا. ② يالغان، ئويدۇرما.

sahteci. is. يالغانچى، ساختىپەز.

sahtecilik, – ği. is. يالغانچىلىق، ساختىپەزلىك.

sahtekâr. s. is. far. ساختىپەز، يالغانچى، ساختىكار.

sahtekârlık, – ğı. is ساختىپەزلىك، يالغانچىلىق، ساختىكارلىق.

sahtelik, – ği. is. ساختىلىق، يالغانچىلىق.

sahtiyan .is. far. ① ئاشلانغان، ئەيلەنگەن تېرە. ② ئەيلەنگەن تېرىدىن

sâir. s. ar. ① ماڭغان، كەتكەن. ② ئايلىنىپ يۈرگەن.

sair. is. ar. ① ئوت، ئاتەش. ② جەھەننەم، دوزاخ.

sajen. is. rus. سارجىسن (ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى).

sak¹. s. ① كۆزى ئوچۇق. ② سەگەك، ئويقۇسى قاتتىق بولمىغان.

sak². is. ar. ① پاچاق، شىراق. ② غول، ساپ (ئۆسۈملۈك ھەققىدە).

saka¹. is. ar. سۇ ساتقۇچى.

saka². is. سېرىق قۇچقاچ.

sakağı. is. ئاتلاردا بولمىغان ماڭقا كېسىلى.

sakak, – ğı. is. ئىسكەك ئاستى، ئاسمانىقى ئىسكەك.

sakal. is. ساقال.

sakallanmak. ساقال چىقماق.

sakallı. is. ساقال قويۇۋالماق، ساقاللىق: «Sakallı keçi — ساقاللىق ئۆچكە.»

sakalsız. s. كوسا ياكى ساقلى قىسقا.

sakam. is. ar. ئاغرىق، دەرد.

sakamet, – ti. is. ar. مېيىپلىك، ناكارلىق.

sakametli. s. ① خەتەرلىك، زەرەرلىك. ② مېيىپ، ناكار.

sakar¹. is. ar. جەھەننەم، دوزاخ.

sakar². is. s. ① ئاتنىڭ قاشقىسى، ② قولى شور، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

sakaroz. is. yun شېكەر ماددىسى.

sakarozuri. is. سۈيدۈكتە شېكەر ماددىسىنىڭ پەيدا بولۇشى.

sakat. s. ar. مېيىپ، يارىدار، چولاق، ئاقساق.

~ adam. ئاقساق ئادەم.

تىكىلگەن.

sahtiyani. is. ئەيلەمچى، ئاشلامچى.

sahur¹. is. ar. ئۇيقۇسىزلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

sahur². is. ar. زورلۇق (رامىزاندا ئەتىگەنده يېيىلىدىغان تاماق).

sai. is. ar. پوچتىكەش، پوچتالىون، خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

saib¹. is. ar. يامغۇردىن بۇرۇن چىققان شامال.

saib². s. ar. ① خاتاسىز، توغرا. ② مەقسەتكە ئۇيغۇن، مەقسەتكە يەتكەن. ③ ئەر ئىسمى.

saibe. is. ar. ① بوش قويۇپ بېرىلگەن ھايۋان. ② ھىسنگان (چىشى تۆگە).

said¹. s. ar. ① يۇقىرى چىققان، ئۆرلىگەن. ② يۇقىرى، ئۈستۈن، ئېگىز.

said². s. ar. ① قۇتلۇق، تەلەيلىك. ② ياخشىلىق قىلغان، ساۋابلىق قىلغان. ③ ئەر ئىسمى.

sâid. is. ar. بىلەك.

saik. s. ar. ① ئەۋەتكەن، يوللىغان. ② is. سەۋەب. ③ مەقسەت.

saika¹. s. ar. ① ئەۋەتكەن، يوللىغان. ② is. سەۋەب.

saika². is. ar. چاقماق، يېشىن.

sail¹. s. ar. ئاققان، ئاققۇچى.

sail². s. ar. ھۇجۇم قىلغۇچى.

sail³. s. ar. ① سوئال سورىغۇچى. ② تىلەمچى.

saim. s. ar. ① روزى تۇتقۇچى. ② ئەرەنچە ئات (سائىم).

saime. is. ar. ئوتلاققا قويۇپ بېرىلگەن ھايۋان ياكى پادا.

sair, saire. s. ar باشقا، باشقا ۋە باشقا.

خاتالىقتىن ساقلانماق. «Hatadan sakınmak —
كېسەلدىن ساقلانماق.» Hastalıktan sakınmak —
sakıntı. is. ئېھتىيات.
sakıntılı. is. ئېھتىياتچانلىق.
sakıntısız. s. بىپەرۋا، ئېھتىياتسىز،
sakırdamak. قاتتىق تىترىمەك.
sakırga. is. zool. كانا، سالجا.
sakır sakır. z. ئۈزۈن داۋام قىلىدىغان قاتتىق تىترەكنى بىلدۈرىدۇ: «دىر ـ دىر».
sakırtı. is. قورقۇش ۋە سوغۇقتىن بولغان تىترەك.
sakıt. s. ar. ① يېقىلغان، يېقىلىپ چۈشكەن. ② ھۆكمى ئۈتمەيدىغان، قىممىتى قالمىغان. ③ ۋاقتىسىز چۈشۈپ كەتكەن.
~ olmak. ھۆكمى ئۈتمەسلىكى.
sakız. is. ① دېرىزىقاي، قاردىغاي يېپىلمىسى. ② سېغىز (چاينايدىغان).
sakız. ağacı. is. قاردىغاي دەرىخى.
saki[1]. is. گۈرۈچتىن ئىشلەنگەن يەڭگىل هاراق.
saki[2]. is. ساقى (ئولتۇرۇشلاردا هاراق قۇيۇپ بەرگۈچى).
sakib. s. ar. ① تۆككەن، تۆككۈچى. ② تۆكۈلگەن.
sakil. s. ar. ① ئېغىر. ② ئىچى تىت ـ تىت بولغان. ③ سەت، قوپال. ④ تۈرك مۇزىكىسىنىڭ بىر تۈرى.
sakim. s. ar. ① خاتالىق، كەمچىلىك. ② كېسەل، كېسەللىك.
sakin. s. ar. ① تۇرغۇن. ② تىنچ. ③ئاھالە. ④ ئەندىشسىز، غەمسىز:
«1. Sakin su — تۇرغۇن سۇ.
2. Sakin bir gün — جىمجىت، تىنچ

sakatat. is. ar. ① ئۆلتۈرۈلگەن هايۋانلىنىڭ كالا ـ پاقالچاق ۋە ئىچ ـ قېرىنلىرى. ② (سۆزدە) خاتالىقلار، يېڭىلىشلار، كەمچىلىكلەر.
sakatatçı. is. s. زاسۇيېەز، كالا ـ پاقالچاق پىشۇرۇپ ساتقۇچى.
sakati. s. ar. ① ئەسكى ـ تۈسكى نەرسىلەرنى ساتقۇچى. ② كۆپ خاتالاشقۇچى.
sakatlamak. ① بۇزماق، ئىشقا يارىماس قىلىپ قويماق. ② ئاقسىتىپ قويماق (هايۋاننى).
sakatlanmak. ① مېيىپ بولماق، ناكار بولماق. ② بۇزۇلماق.
sakatlık, – ğı. is. ① مېيىپلىق، ناكارلىق. ② پالاكەت، كۆڭۈلسىزلىك، كېلىشمەسلىك، ③ خاتا، كەمچىلىك.
sakayan. is. ar. سۇ ساتقۇچىلار، سۇ توشۇغۇچىلار.
sakb. is. ar. تېشىش، تۆشۈك ئېچىش، ② تۆشۈك.
sakf. is. ar. ① تورۇس (ئۆينىڭ). ② ئات ئېغىلى. ③ تاپان، ئۇل.
sakıb. s. ar ① تۆشۈك تەشكۈچى. ② پارلاق، نۇرلۇق. ③ تەسىرلىك. ④ ئەر ئىسمى.
sakın. «هەزەر ئەيلە، ئېھتىيات قىل، پەخەس بول» دېگەندەك مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.
sakıngan. s. ئېھتىيات بىلەن ئىش قىلغۇچى.
sakınganlık, – ğı. is. ئېھتىياتچانلىق.
sakınmak. ① ساقلانماق. ② ئۆزىنى ئاسرىماق، ئۆزىنى قوغدىماق. ③ قوغدىماق، ئاسرىماق:

بىر كۆن.

3· Şehir-köy sakinleri — شەھەر-يېزا ئاھالىلىرى.

4· Sakin bir hayat görmek — غەم ـ ئەندىشىسىز تۇرمۇش كەچۈرمەك.».

sakinleşmek. ① تۇرغۇن ھالغا كەلمەك، تىنچلانماق. ② پەسەيمەك، يېنىكلەشمەك: «Hâva biraz sakinleşti— ھاۋا بىر ئاز تىنچلاشتى.»

sakinlik, — ği. is. تىنچلىق، جىمجىتلىق، تۇرغۇنلۇق.

sakit, — ti. s. ar. سۈكۈت، سۈكۈتكە چۈشكەن، شۈك تۇرغان، جىم بولغان.

sakiye. s. is. ساقىيە (ھاراق قۇيۇپ تۇتقۇچى ئايال).

sakk. is. s. ar. → **Saka.**

saklama. is. مۇھاپىزە.

saklamak. ① ساقلىماق. ② يوشۇرۇپ قويماق. ③ ئاسرىماق. ④ ئېلىپ قويماق: «1· Sakla samanı, gelir zamanı — ساقلا سامانىنى كېلەر زامانى.

2· Mektubu saklamaya çalışmak — خەتنى يوشۇرۇپ قويۇشقا تىرىشماق.

3· Bu yemeği yarına saklayalım — بۇ تاماقنى ئەتىگە ئېلىپ قويايلى.»

saklambaç. is. مۆكۈشمەك (بالىلار ئويۇنى).

saklanılmak. يوشۇرۇنماق: «Olay bizden saklanıldı — ۋەقە بىزدىن يوشۇرۇن تۇتۇلدى.»

saklanmak. ساقلانماق: «Buğdaylar silolarda saklanır — بۇغدايلار ئامبارلاردا ساقلىنىدۇ.»

saklantı. is. ar. ساقلىنىدىغان يەر.

saklatmak. ساقلاتماق.

saklı. s. يوشۇرۇن، مەخپى: «Bu haber hiç kimsaden saklı değildir — بۇ خەۋەر ھېچكىم ئۈچۈن مەخپىي ئەمەس.»

saklı. is. مۇھاپىزەت قىلىش، ساقلاپ قېلىش.

saks. s. تەشتەك: «Çiçek saksısı — گۈل تەشتىكى.

saksağan. is. zool. سېغىزخان.

saksılık, — ğı. is. تەشتەك (گۈل) قويۇلىدىغان يەر.

saksofon. is. fr. ساكسوفۇن (دوخوۋۇي مۇزىكا ئەسۋابلىرىدىن بىرى).

saksofoncu. is. ساكسوفونچى.

sal¹. is. ① سال (دەريادا قاتنايدىغان). ② تاۋۇت.

sal². is. far. يىل.

sal³. is. ar. پاينەك (باش).

salâ. is. ar. din. ① سالات (جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىدا پەشتاقتا تۇرۇپ توۋلىنىدىغان). ② خەۋەر بېرىش.

salâbet, — ti. is. ar. قاتتىقلىق، چىدام، قۇۋۋەت، غەيرەت.

salâbetli. s. قۇۋۋەتلىك، چىداملىق.

salacak, — ğı. is تاختا راۋاق (جەسەت يۇيىدىغان).

salâh. is. ar. تۈزۈلۈش، ئوڭلىنىش، ساقىيىش، ياخشىلىنىش.

salâh . bulmak. تۈزەلمەك، ئوڭلانماق.

salâ . han. is. s. مۇئەززىن.

salâhiyet, — ti. is. ar. سالاھىيەت.

salâhiyetli, selahiyetli. s. سالاھىيەتلىك، سالاھىيىتى بولغان.

salâhiyetsiz. s. سالاھىيەتسىز.

selâhiyettar. → **Salâhiyetli.**

salb. is. ar. ① دارغا ئېسىش.
salça. is. lat. سالچا (تاماققا تەم كىرگۈزىدىغان پەمىدۇر مۇرابباسى، لازىجاك ... قاتارلىقلار).
salçalı. s. ئىچىگە سالچا سېلىنغان.
saldırgan. s. تاجاۋۇزچى:
«Saldırganların iyi akibet görmiye cekleri doğaldır — تاجاۋۇزچىلار- نىڭ ياخشى كۈن كۆرمەيدىغانلىقى تەبىئىي.»
saldırganlık, – ğı. is. تاجاۋۇزچىلىق، تاجاۋۇز.
saldırı, saldırış. is. ① تاجاۋۇز. ② ھۇجۇم:
«1. Emperyalist saldırı — جاھانگىرلىك تاجاۋۇزى.
2. Siyasi saldırı — سىياسىي ھۇجۇم.
3. Köpegin saldırısı. «ئىتنىڭ ئېتىلىشى.
saldırıcı. s. تاجاۋۇزچى.
saldırma. is. ① تاجاۋۇز، ھۇجۇم. ② بىرخىل چوڭ پىچاق.
saldırmak. تاجاۋۇز قىلماق، ھۇجۇم قىلماق:
«Bu köpek gelen geçene saldırır— بۇ ئىت ئۆتكەن - كەچكەنگە ھۇجۇم قىلىدۇ.»
saldırmazlık, – ğı. is. تاجاۋۇز قىلماسلىق، ھۇجۇم قىلماسلىق.
saleb. is. zool. تۈلكە.
salep, – bi. is. bot. ① ئورخىدىيە (گۈلى غەلىتە شەكىلدە ئېچىلىدىغان، ئىنتايىن خۇش بۇي تروپىك ئۆسۈملۈك). ② بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزىدىن سوقۇلۇپ تەييارلانغان پاراشوك. ③ بۇ پاراشوكنىڭ شېكەرلىك سۈت ياكى سۇ بىلەن قاينىتىلىپ تەييارلانغان ئىسسىق

salak, – ğı. s. كىيىم ۋە ھەرىكەتتىدىن ئەخمەقلىقى بىلىنىدىغان.
salam. is. ft. تۆگىگۈز ياكى كالا گۆشىدىن قىلىنغان چوجۇق، كولباسا.
salamandra. is. fr. ئۆيدىن ئۆيگە يۆتكىگىلى بولىدىغان تۆمۈر مەش.
salamanje. is. fr. تاماقخانا (تاماق يېيىلىدىغان).
salamura. is. it. ① گۆش، كۆكتات قاتارلىقلارنى بۇزماي ساقلايدىغان تۇز- لۇق سۇ. ② شۇنداق تۇزلۇق سۇدا ساق- لانغان يېمەكلىكلەر.
salangan. is. دېڭىز قارلىغىچى (ئۇۋۇسى ئېسىل تاماق بولىدىغان قارلىغاچ).
salapurya. is. fr. يەلكەنلىك تىجارەت كېمىسى.
~ gibi. چوڭ كەلگەن ئاياغ كىيىمى.
salar. s. ئېتىلىدىغان، ھۇجۇم قىلىدىغان: «Salar köpek — ئادەمگە ئېتىلىدىغان ئىت.»
sâlâr. is. far. رەھبەر، باشلىق، رەئىس.
sâlâriye. is. دېھقانچىلىق كىرىمىدىن ئېلىنىدىغان ئالۋان.
salaş. is. s. mac. ① كۆكتات ۋە مېۋە دۆكىنى. ② تاختايدىن ياسالغان.
salaşpur. is. شالاڭ توقۇلغان، ئەستەرلىك نېپىز رەخت.
salata. is. fr. سالاتا، ئاچا كۆك (سوغۇق كۆك):
«Domates salatası — پەمىدۇر سالاتاسى.»
salatalık, – ğı. is. ① تەرخەمەك. ② ئاچا كۆكلۈك. ③ قېرى ئوقۇغۇچى:
«Salatalık biber — ئاچا كۆكلۈك لازا.

salih. s. is. ar. ① پایدلیق، یاخشی، ئۇیغۇن، لایق. ② هوقۇقلۇق. ③ شەرتكە ئۇیغۇن ئىش قىلىدىغان. ④ ئەر ئىسمى.

salik. s. ar. ① كىرگەن، توتقان. ② تەرىقەتكە كىرگەن، ئۆزىنى ئالىلاغا ئاتىغۇتكەن:

«Bir işe salık olmak — بىر ئىشقا كىرىشمەك»

salim. s. ar. ① سالامەت، ساغلام. ② ئامان ـ ئېسەن، خاتىرجەم.

salip, – bi. is. ar. كىرىست.

salire. is. ar. بىر سكۇنتنىڭ 60 دە بىرىگە تەڭ.

salisen. ئۇچىنچى دەرىجىدە، ئۇچىنچىلىك.

salisilat, – tı. is. fr رېماتىزمغا قارشى قوللىنىلىدىغان دورىنىڭ قىسقارتىلغان ئىسمى.

saliya. is. far. يېڭى يىلنى قۇتلاپ يېزىلغان شئېر.

salkım. is. شىڭگىل (① بىر ساپتا چۇشكەن مېۋىلەر. ② بىر غولدا ئېچىلغان ئايرىم ـ ئايرىم ياكى غۇجمەك ئېچىلغان گۈل).

salkımak. پۈرلەشمەك، سولاشماق، سوـ لىشىپ ساڭگىلىماق.

salkımsögüt, – dü. is. مەجنۇنتال.

salla. baş. s. گىلدىڭ باش.

sallamak. ① پۇلاڭلاتماق. ② (بىر ئىشنى) كەينىگە تارتماق، تەخىر قىلماق. ③ مۇشت ئاتماق. ④ ئەھمىيەت بەرمەك.

sallandırmak. ① دارغا ئاسماق، ئېسىپ ئۆلتۈرمەك. ② ساڭگىلاتماق.

sallanmak. ① پۇلاڭلىماق. ② لىڭشىماق. ③ تەۋرىمەك، سلكىنمەك.

salmak. ① قويۇۋېتىش، ئېچىملىك.

salepçi. is. ئورخىدىيە يىلتىزىدىن ياسالغان پاراشوكنى قاينىتىپ ساتقۇچى.

salgı. is. biy بەزىلەردە ئورگانىزم هاياتى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ماددىلارنىڭ ئىشلەپ چىقىرىلىشى.

salgın. s. is. ① يۇقۇملۇق. ② يىللىق باج. ③ ئىشغال قىلىش. ④ تاجاۋۇز.

salgıncı. is. باج يىغقۇچى، باجگىر.

sâlha. is. far. يىللار.

salhane. is. ar. far. قۇشخانا.

sali. is. سەيشەنبە (كۈن).

salık. is. خەۋەر.

~ vermek. تەۋسىيە قىلماق.

salıncak – ğı. is. ① ئىلەڭگۈچ ② سەگۈنچەك.

salıncalı. s. سەگۈنچەكتەك تەۋرىنىپ تۇرىدىغان.

salınım. is. ① (فىزىكىدا) تەۋرىنىش، سلكىنىش. ② تۈك ئېقىمىنىڭ دەۋرلىك ئۆزگىرىشى. ③ ئاينىڭ ھەرىكىتىدىكى تەڭپۇڭسىزلىق، موۋازىنەتسىزلىك.

salınmak. ① ئۆزىنى ئىككى تەرەپكە ئىرغىتىپ ماڭماق. ② سېلىنماق.

salına salına. z. ئۆزىنى ئىككى تەرەپكە ئىرغىتماق.

salıntı. is. دولقۇنلاش.

salıvermek. قويۇۋېتىمەك، ئازاد قىلماق.

sâlib. s. ① ئالغان، كۆتۈرۈپ ماڭغان. ② رەت ۋە ئىنكار قىلغان.

salibe. s. ① يوق قىلغۇچى. ② رەت ۋە ئىنكار قىلغۇچى.

saliverme. is. قويۇۋېتىش.

salif. s. ar. ئۆتمۈش، بۇرۇنقى.

خەۋەر بەرمەك. — 2. Haber salmak
3. köpek sahibine salmaz — ئىت ئىگىسىگە ئېتىلمايدۇ.»

salmalık, – ğı. is ئوتلاق، يايلاق.

salmastra. is. it. يىپ ئارغامچا.

sâlname. is. far. يىللىق، يىلنامە.

salon. is. fr. ① مېھمانخانا. ② زال. ③ بەزى دۆكان، ماگىزىنلارغا بېرىلگەن نام.

saloz. s. ئەخمەق، هاماقەت، مۆڭ.

salozlaşmak. هاماقەتلەشمەك، مۆڭلەشمەك.

salpa. s. سالپايماق، سولاشماق.

salpengosel. is. تۇخۇم نەيچىسىنىڭ ساڭگىلاپ كېتىشى (بالىياتقۇدىكى).

salpenks. is. تۇخۇم نەيچىسى.

salsal. is. ar. قۇم ئارىلاش پاتقاق، لاي.

salsalı. s. پاتقاقلا ئوخشىغان، پاتقاق هالىتىدىكى.

salt, – tı. z. ① يالغۇز، پەقەت، زادىلا، بىرلا. ② مۇتلەق:
«Salto mu bilir? — يالغۇز ئۇلا بىلەمدۇ؟»

salta¹. is. isp. پىششىق ئىشلىگەن ئارغامچىنىڭ خېمىغا يانداۋرۇلۇشى.

salta². is. it. (ئىت ھەقىدە) ئارقا پۇت بىلەن تىك تۇرۇش.

salta³. is. ياقىسىز ئۇزۇن پەرىجە.

saltanat, – tı. is. ar. ① ھۆكۈمدارلىق، پادىشاھلىق، سۇلتانلىق. ② سەلتەنەت. ③ ئابروي، ئىناۋەت، نوپۇز. ④ بايلىق ئىچىدە ياشاش.

~ kaymakamı. پادىشاھ سەپەرگە چىققاندا ئۆز ئورنىغا قويۇپ قويغان شاھزادە.

④ سەنتۈرۈلمەك. ⑤ ۋاقىتنى بوش ئۆتكۈزمەك:
«Lamba sallaniyor — چىراغ پۇلاڭلاۋاتىدۇ.
Masanın ayakları sallaniyor — شىرەنىڭ پۇتلىرى لىڭشۋاتىدۇ.»

sallana sallana. z. لىڭشىغان هالدا.

sallapata. is. ① لىڭشىش، پۇلاڭلاش، تەۋرەش. ② سۈرۈلۈش، ئۆمىلەش.

sallantı. ئاڭسىزلارچە، قاردىسىغا:
«Sallantı bir söz söylemek — قارىسىغا سۆز قىلماق.»

sallapat. s. ① ئاڭسىز، ئەقىلسىز. ② دىققەتسىز، بىغەم.

salla. sırt. is. «ئۈستىگە ئالماق» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

salma. is. ① يېيىش. ② قۇشلارنىڭ بېقىپ ئۆگىتىدىغان يېرى. ③ ھاۋانىڭ قويۇۋېتىش. ④ سۇنى ئۆز ئېقىشىغا قويۇۋېتىش. ⑤ ئىختىيارىغا قويۇۋېتىلگەن مال پادىسى. ⑥ گۈرۈچ قوشۇلغان گۆش لۇك تاماق. ⑦ دېھقانچىلىق ئىشلىرىغا ئىشلىتىش ئۈچۈن دېھقانلاردىن ئېلىنغان پۇل. ⑧ ئېقىن تۇرىدىغان:
«Salma su — ئېقىن سۇ.»

salmak. ① تاڭماق، يۆگىمەك، ئورماق. ② قويۇۋەتمەك، ئەركىگە قويۇپ بەرمەك، ئازاد قىلماق. ③ تېز ئەۋەتمەك، چاپسان يوللىماق. ④ سۈرمەك (بىخ). ⑤ ئۇچراتماق، يولۇقتۇرماق. ⑥ سالماق (قۇش). ⑦ ساڭگىلاتماق. ⑧ ئىلگىرى سۈرمەك. ⑨ ئارتىپ قويماق. ⑩ ئامانەت قويماق. ⑪ ھۇجۇم قىلماق، ئېتىلماق:
«1. Hayvanları çayıra salmak — ھايۋانلارنى يايلاققا قويۇۋەتمەك.
2. Haber salmak — خەۋەر بەرمەك.
3. köpek sahibine salmaz — ئىت ئىگىسىگە ئېتىلمايدۇ.»

saman. kapan. is. قەھرىـۋا.
samanlama. is. بەزى ئۇسۇلمۇكەلەرنى سامان بىلەن يۆگەپ ساقلاش.
samanlı. s. سامانلىق.
samanlı balçık. سامانلىق لاي.
samanlık, – ğı. is. سامانلىق.
saman. rengi. is. سامان رەڭگى، ساپسېرىق.
samansuz. s. far. ① مال ـ مۈلكىنىـى تۈگىتىۋەتكەن. ② كىشىلەرنىڭ ھۇزۇرىنى بۇزغۇچى. ③ قـۇدرەت ـ ئـىقتىدارىـسىدىن قالغان.
saman. uğrusu. is. → **Samayolu.**
saman. yolu. is. سامانيولى.
samba. سامبا (تانسىنىڭ بىر تۈرى).
samed. s. is. ar. ① ھېچكىمگە تاـ يانمايدىغان، ھېـچ نەرسىگە ئېھتىياجى چۈشمەيدىغان ـــ تەڭرى. ② ئەر ئىسمى (سەمەد).
samen. is. ar. پاڭلىق، گاسلىق.
samet, – di. is. ar. → **Samed.**
sami. s. ar. ① ئۇلۇغ. ② شـۆھرەتـلىك، داڭلىق. ③ ئەر ئىسمى (سامى).
sâmi. is. s. سـامـى (ئاڭـلىغـۇچـى، تىڭشىغۇچى).
sâmia. s. ar. ① ئاڭلىغان، ئىشتكەن. ② ئايال ئىسمى (سامىئە).
samih. s. ar. ① سېخىي، قولى ئوـچۈق. ② ئەر ئىسمى (سامىھ).
samim. is. ar. ① (ئىنسان ھەققىدە) پۈرەك. ② ئەر ئىسمى (سامىم).
samimane. s. ① سەمىمىيەت بىلەن، سەمـىمىيە تلىك. ② سەمـىمـىي، ئاق كـۆڭـۈل. ③ راست گەپ قىلىدىغـان، سۆزى بىلەن ھەرىكىتى بىردەك، سادىق:

sâltanatlı. is. سەلتەنەتلىك.
saltçılık, – ğı. is. مۇتـلەقچىلـىق، ئابسولىيوتىزم (مۇتلەق ھاكىمىيەت، مۇسـتەبىت ھاكىمىيەت، بىر كىشىنىڭ چەكسىز ھۆكۈمرانلىقىغا ئاساسلانغـان ئىدارە ئۇسۇلى).
saltık. s. مۇتلەق، چەكسىز.
salto. is. it. sp. چىلىشتا بىر خـىل ئۇسۇل.
salvo. is. it. بىر قورالدىن كـەينى ـ كەينىدىن چىققان ئوق ياكـى بىرقانچە قورالدىن بىرلا ۋاقىتتا چىققان ئوق.
salya. is. yun. شالا، شۆلگەي.
sâlyan, sâlyane. is. tar. ① يىـلـلىق باج. ② يىللىق ماڭاش.
salyangoz. is. yun. قۇلۇلە.
salyangozculuk, – ğu. is. قۇلۇلـە ئۆستۈرۈش ئىشى.
salyangozluk, – ğu. is. قـۇلۇلـە ئۆستۈرۈلىدىغان (بېقىلىدىغان).
sam. is. ar. ئىسسىق شامال.
samah. is. ar. سامـا (ئەر ـ ئايـال بىرلىكتـە ئويـنايـدىغان ئۇسسۇلنىڭ بىر تۈرى).
saman. is. سامـان:
«Saman altından su yürütmek — سامان ئاستىدىن سۇ يۈرگۈزمەك.»
~ tozu. توپان.
sâman. is. far. بايلىق، مال ـ مۈلۈك:
«Evet ben oraya gitmeliyim, şan-şöhret, sâman beni orada bekliyordu — خوپ مەن ئۇ يەرگە بېرىشىم كېرەك، ئۇ يەردە مېنى شان ـ شۆھرەت، بايلىق ساقلاپ تۇرۇپتۇ.»
samani. s. سامان رەڭگى، ساپسېرىق.

قىلىچ.

samsun. is. yun. قەدىمكى زامان سوقۇشلىرىدا قوللىنىلىدىغان ئىت.

samsuncu. is. ئۇرۇش ئىتلىرىنى ئۆستۈرگۈچى.

samt. is. ar. سۆزلىمەستىن جىم تۇرۇپلىش.

samur. is. ar. zool. ① قارا بۇلغۇن ۋە ئۇنىڭ تېرىسى. ② قارا بۇلغۇن تېرىسىدىن تىكىلگەن.

samut. s. ar. ① جىمغۇر. ② ئاز سۆزلەيدىغان، كەم سۆز.

sam. yeli, – ni. is. → **Sam.**

san. is. ① شۆھرەت، داڭلىق. ② مەرتىۋە، مەنسەپ. ③ نام، ئۇنۇمان. ④ سۈپەت. ⑤ سان، ھېساب. ⑥ پارچە، بۆلۈم. ⑦ يوقلىما.

sanaka. is. خۇراپىي.

sanat, – tı. is. ar. ① سەنئەت. ② ماھارەت، ماھىرلىق، ئۇستىلىق، ئۇزلۇق. ③ كەسىپ، ھۈنەر. ④ قابىلىيەت.

sanatça. z. سەنئەتكارانە.

sanatçı. is. s. ① گۈزەل سەنئەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى، سەنئەتچى، سەنئەتكار. ② كىنو ۋە تىياتىر ئارتىسلىرى.

sanatçılık, – ğı. is. سەنئەتكارلىق.

sanatkâr. is. s. ar. سەنئەتكار، سەنئەتچى.

sanatkârı. is. سەنئەتكارلىق.

sanatlı. s. سەنئەتلىك.

sanatoryum. is. lat. ساناتورىيە.

sanayi, – i. is. ar. ساناىئەت: «Ağır sanayi — ئېغىر ساناىئەت.

sanayici. is. ساناىئەتچى.

sanayicilik, – ği. is. ساناىئەتچىلىك.

سەمىمىي دوست. — «Samimi dost — Herkes halka samimi olmalı — ھەر كىم خەلققە سادىق بولۇشى كېرەك.»

samimilik, – ği. is. سەمىمىلىك.

samimiyet, – ti. s. ar. سەمىمىيەت، سەمىمىيلىك.

samimiyetsiz. s. سەمىمىيەتسىز.

samimiyetsizlik, – ği. is. سەمىمىيەتسىزلىك.

samin. s. ar. سەككىزىنچى.

sâmir. s. مېۋە بېرىدىغان، مېۋىلىك.

samit. s. ar. ① سۆزلىمەي جىم تۇرۇۋالىدىغان. ② گاس ۋە گاچا. ③ جانسىز.

saml. is. ar. ① قاتتىقلىق، يىرىلمىلىك. ② قۇرۇقلۇق.

samlûn. is. ar. ① قۇلاق تۆشۈكى. ② قۇلاق كىرى.

sammâ. s. ar. ① گاس ۋە گاچا. ② رەھىمسىز، تاش يۈرەك، باغرى قاتتىق. ③ قاتتىق ۋە ئۈيۈل. ④ ئون ئىككى بارماق ئۆچەينىڭ ئاشقازانغا يېقىن تەرىپى.

samme. s. is. ar. ① زەھەرلىك. ② زەھەرلىك ھايۋان.

samoyed. köpeği. is. شىمالىي قۇتۇپتا چانىغا قوشۇلىدىغان ئىت.

Samoyedler. öz. is. ئېسكىموسلار (شىمالىي مۇز دېڭىز قىرغىقىدا ياشايدىغان كۆچمەن خەلق).

sampan. s. يىراق شەرقتە قوللىنىلىدىغان يۈك ۋە يولۇچىلار پاراخوتى.

samsa. is. far. بادام، ياڭاق، قايماق قاتارلىقلار بىلەن قىلىنىدىغان سامسا.

samsam, samsame. is. ar. ئۆتكۈر

sandık, – ğı. is. ar. ① سانـدوق. ② كاسسا. ③ بانكا، خەزينە. ④ قۇرۇلۇشـلارىدا قۇم، شېغىل مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب:
«Demir sandık — تۆمۈر ساندوق.»
sandıkçı. is. ساندوقچى:
«Abdullah sandıkçı — ئابدۇللا ئاخۇن ساندوقچى.»
sandıkçılık, – ğı. is. ساندوقچىلىق.
sandıklama. is. ساندوققا قاچىلاش.
sandıklamak. ساندوققا قاچىلىماق.
sandıklı. is. سوقما تام سوقۇشتا ئىشلىتىدىغان تاختا.
sanduk. is. ar. → **Sandık.**
sanduka. is. ar. ① قەبرىگە ياسالغان تۆلۈق. ② كىچىك ساندوق. ③ قەبرە گۈمبىزى (مەشھۇر كىشىلەرنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن سېلىنغان گۈمبەز). ④ خرىستىئانلاردا قىممەتلىك خاتىرىلەرنى ساقلايدىغان ساندوق.
sanduk. kâr. is. كاسسر.
sandviç. is. ing. ئىككى پارچە يولكا ئارىسىغا سېرىق ماي، پىشلاق ياكى چۇجۇق ئېلىپ تەييارلانغان يېمەكلىك.
sanem. is. ar. ① بۇت. ② سەنەم، ئىنتايىن گۈزەل.
sanem. hane. is. ①بۇتخانا.②سەنەمخانا.
sangı. s. تەلۈە.
sangılamak. تەلۈىلەشمەك.
sangılık, – ğı. is. تەلۈىلىك.
sanı. is. ① تەخمىن. ② ھۆكۈم، باھا.
sanık. s. گۇناھكار (جىنايەتچى) دەپ ھېسابلانغان.
sanılmak. ھېسابلانماق، سانالماق،

sanayileşmek. سانائەتلەشمەك.
sanayileştirmek. سانائەتلەشتۈرمەك.
sancak, – ğı. is. بايراق.
sancaktar. is. far. بايراقدار، بايراق كۆتۈرگۈچى.
sancı. is. سانجىق، تولغاق.
sancılanmak. ① سانجىق تۇتماق. ② تولغاق تۇتماق.
sancılı. s. سانجىقلىق:
«Sancılı hasta — سانجىقلىق ئاغرىق.»
sancımak. ئاغرىماق، تىكمەك.
sandal[1]. is. ar. سەندەل (خۇش پۇراقلىق بىر خىل دەرەخ).
sanda[2]. is. ar. پالاق بىلەن ھەيدىلىدىغان قېيىق.
sandal[3]. is. fr. سەندەل (ياز كۈنى كىيىدىغان، يۈزى تۆشۈك - تۆشۈك ئاياغ كىيىمى).
sandal[4]. is. بىر تەرىپى يېپەك، بىر تەرىپى پاختا يېپتىن توقۇلغان رەخت.
sandalcı. is. قېيىقچى.
sandalcılık, – ğı. is. سەندەلچىلىك.
sandalet. is. fr. سەندەل (ئاياغ كىيىمى).
sandalî. is. ar. ① سەندەل ياغىچىدىن ئىشلەنگەن ئورۇندۇق. ② ياۋروپا ھۆكۈمرانلىرىنىڭ سەندەل ياغىچىدىن ياسالغان تەختى.
sandalya. is. → **Sandalye.**
sandalye. is. ar. ① يۆلەنچۈكلۈك بىر كىشىلىك ئورۇندۇق. ② ئورۇن، مەۋقە:
«Semet sandalyesini yitirmekten çok korkuyor — سەمەت ئورنىنى تاتقۇرۇپ قويۇشتىن بەك قورقىدۇ.»
sandalyesiz. s. مەۋقەسىز، ئورۇنسىز.

هۆكۈمەت تەرىپىدىن قويۇلغان ئادەم).

sansür, – rü. is. fr. تەكشۈرۈش (ماقالە ۋە خەت ـ چەكلەرنىڭ هۆكۈمەت تەرىپىدىن تەكشۈرۈلۈشى).

sansürcü. is. تەكشۈرگۈچى.

santabarba. is. ئۇرۇش پاراخوتلىرىدا ئوفىتسېر ۋە ئەسكەرلەرنىڭ ئارام ئالىدىغان ۋە تاماكا چېكىدىغان يېرى.

santal. is. bot. سەندەل (ئۆسۈملۈك).

sant. iar. is. fr. سانتىئار (ئارنىڭ يۈزدە بىرى).

santigram. is. fr. سانتىگرام (بىر گرامنىڭ يۈزدە بىرى).

santilitre. is. fr. سانتىلىتر (بىر لېترنىڭ يۈزدە بىرى).

santim. is. fr. بەزى دۆلەتلەردە پۇل بىرلىكىنىڭ يۈزدە بىرى.

santiman. is. fr. → **Duygu.**

santimetre. is. fr. سانتىمېتر.

santonin. is. fr. سانتونىت (مەددە قۇرتنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان زەھەرلىك دورا).

santrahaf. is. ing. پۈتبولچىلاردا 5 ـ نومۇرلۇق تەنھەرىكەتچى (ئورتا بېك).

santral. is. fr. ① ئىستانسا. ② (تېلېفوندا) ئۇلاش ئاپپاراتى:

«Elektrik santralı — ئېلېكتر ئىستانسىسى.»

santralcı. is. ئېلېكتر ئىستانسىسىدا ئىشلىگۈچى. ① تېلېفون ئىستانسىسىدا ئىشلىگۈچى.

santur. is. far. بەرۋاپقا ئوخشايدىغان چالغۇ (ساز).

santurcu. is. بەرۋاپ چالغۇچى، بەرۋاپچى.

تەخمىن قىلىنماق:

«Iş sanıldığından daha uzun sürebilir — ئىش تەخمىن قىلىنغىنىدىنمۇ ئۇزاق داۋام قىلىشى مۇمكىن.»

sani. s. ar. ئىككىنچى.

sâni. s. ar. ① قىلغان، بارلىققا كەلتۈرگەن. ② كەشپ قىلغۇچى، سەنئەتچى.

sania. is. ar. ① ئويدۇرما. ② ھىيلە ـ مىلىك ئىش.

sanih. i. ar. بىردىنلا مېڭىدە ئەكس ئەتكەن.

saniye[1]. is. ar. سېكۇنت.

saniye[2]. s. is. ar. ① ئىككىنچى. ② ئايال ئىسمى (سانىيە).

saniyelik. s. سېكۇنتلۇق:

«Saniyelik iş — بىردەملىك ئىش.»

sank, sankı. is. قۇش مايىقى، مايىاق.

sanki. خۇددى، گويا:

«Bu yer **sanki** cennettir — بۇ يەر خۇددى جەننەتكە ئوخشايدۇ.»

sanlı. s. شۆھرەتلىك، ئابرويلۇق، ئاتاقلىق.

sanmak. ..... دەپ ھېسابلىماق، تەخمىن قىلماق، پەرەز قىلماق.

sanrı. is. خىيالىي تۇيغۇ.

sanrılamak. خىيالىي تۇيغۇغا بېرىلمەك (قاپلانماق).

sansar. is. zool. بۇلغۇن، سانسار.

sansasyon. is. fr. كۆچلۈك ھاياجان.

sansasyonel. s. ھاياجان قوزغىغۇچى.

Sanskrit, – ti. is. ساسكرىت (ھىندىلارنىڭ قەدىمكى تىلى).

sansör. is. er. تەكشۈرگۈچى (ماقالە ۋە خەت چەكلەرنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن

غانلىق، توغرا يولدىن ئايرىلغانلىق.
saplamak. ① ساپلىماق. ② پاتۇرماق.
saplanmak. ① ساپلانماق. ② پېتىپ قالماق:
«Araba çamura saplandı — هارۋا پاتقاقتا پېتىپ قالدى.»
saplantı. is. توغرا دەپ چۈشىنىلگەن خاتا پىكىر.
saplı. s. ① تۇتقۇچلۇق، سېپى بولغان، ساپلىق، قۇلاقلىق. ② تىقىلىق، سانجىلغلىق. ③ تۇتقۇچلۇق ياكى قۇلاقلىق داس ياكى قازان:
«Bıçak karpuza saplı duruyor — پىچاق تاۋۇزغا سانجىلغلىق تۇرىدۇ.»
sapmak. باشقا بىر يولغا كىرىپ قالماق. ② خاتا يولغا كىرىپ كەتمەك:
«Satıcı yan sokağa saptı — ساتقۇچى يان كوچىغا كىرىپ قالدى.»
sapsağlam. s. ساپساق، بېجىرىم.
sapsarı. s. ساپسېرىق.
saptamak. ① بېكىتمەك، بەلگىلىمەك، مۇقىملاشتۇرماق، قارارلاشتۇرماق. ② نەرسىنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلىمەك:
«Her cumartesi kadroların kol Çalışmasına katılmaları saptandı — ھەر شەنبە كۈنى كادىرلارنىڭ ئىختىيارى ئەمگەككە قاتنىشىشى بەلگىلەندى.»
saptanmak. بېكىتىلمەك، بەلگىلەنمەك، مۇقىملاشتۇرۇلماق، قارارلاشتۇرۇلماق.
saptayıcı. s. is. بەلگىلىگۈچى، بېكىتكۈچى، قارارلاشتۇرغۇچى، مۇقىملاشتۇرغۇچى.
saptırıcı. s. ئازدۇرغۇچى، قايمۇقتۇرغۇچى، يولدىن ئازدۇرغۇچى.
saptırmak. ئازدۇرماق، يولدىن چىقارماق.

santuri. is. far. بەرۋاپ چالغۇچى.
sap. is. ① ساپ، دەستە. ② غول (ئۇۋۇلمۇكنىڭ). ③ نەرسىنىڭ توقۇلىدىغان قىسمى:
«Bıçağın sapı — پىچاقنىڭ سېپى.»
sapak, – ğı. is. ئىككى يولنىڭ تۇتاشقان يېرى.
sapan. is. ① ساپان. ② سالما، رەكەتكە (ئۇرۇش قورالى).
sapan balığı. is. ئىتبېلىقنىڭ بىر تۈرى.
sapanorya. s. سەت، كۆرۈمسىز.
saparta, zaparta. is. it. ئازار:
«Saparta yemek — ئازار يېمەك.»
sapasağlam. s. ساپ، ساغلام، ساق، بېجىرىم.
sapçık, – ğı. is. كىچىك گۈل شېخى. ② پايە.
sapık. s. ① يولدىن چىققان. ② تەلۋىلەرچە ئىش قىلىدىغان.
sapınç, – cı. is. يولدىن ئېزىش، يولدىن چىقىش.
sapırsapır. z. شالدۇر ـ شۇلدۇر، توكۇر ـ توكۇر:
«Elmalar sapır sapır döküldü — ئالمىلار توكۇر ـ توكۇر تۆكۈلدى.»
sapıtmak. ① ئەقلىنى بۇزماق، ئەقلىنى بۇزۇلماق. ② گېپىدىن ئازماق، كەلسە ـ كەلمەس سۆز قىلماق. ③ يولدىن ئازماق:
«Yolu sapıttılar — يولدىن ئېزىپ قالدى.»
sapkın. s. fels. ① توغرا يولدىن ئايرىلغان، يولدىن ئازغان. ② قاپىغان، قېيىپ كەتكەن.
sapkınlık, – ğı. is. يولدىن ئاز ـ

sar[1]. s. ar. خۇشال قىلىدىغان.

sar[2]. is. ar. ① ئۆچ، ئىنتىقام. ② ئۆچ ئېلىنىدىغان قاتىل.

sara[1]. is. ar. tıp. تۇتقاق كېسىلى.

sara[2]. s. is. ① ساپ، خالىس، پاك. ② ئايال ئىسمى.

sarabanda. is. sp. ئۇچ قەدەم بىلەن ئويناىدىغان ئىسپانىيە تانسىسى.

sara. bilim. is. tip. تۇتقاق كېسىلىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.

saraç, – cı. is. ar. سەرراج (ئېگەر، توقۇم قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى). ② تېرە چامادان قاتارلىقلارنى ياسىغۇچى.

saraç. hane. is. سەرراچلىق دۇكىنى (ئات ۋە ھارۋا جابدۇقى ياسىلىدىغان ۋە سېتىلىدىغان ئورۇن).

saraçlık, – ğı. is. سەرراچلىق.

sarafan. is. ساراپان (ئايالالار كىيىمى).

sarahat, – tı. is. ar. ① ئاشكارىلىق، ئوچۇقلۇق. ② ئېنىقلىق.

sarahaten. z. ئوچۇقتىن ئوچۇق، ئاشكارا ھالدا.

saraka. is. yun. مەسخىرە، زاكالىق قىلىش، ھەزىل.

~etmek. مەسخىرە قىلماق.

sarakalı. s. ھەزىلكەش.

saralı. s. is. تۇتقاق كېسىلىگە ئۇچرىغۇچى.

saramet. is. ar. قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق.

sararmak. ① سارغايماق. ② قورقماقتىن رەڭگى تاتىرىپ كەتمەك.

sarartma. is. .s ① سارغايتىش. ② جۇدەڭ ۋە رەڭگى سارغايىپ كەتكەن (ئادەم).

sarartmak. سارغايتماق: «Güneş ekinleri sararttı — كۈن زىرائەتلەرنى سارغايتتى.»

sarat. is. ئۆتكەمە (تۆشۈكلىرى غالۋۇرنىڭكىدىن سەل چوڭراق).

saray. is. far. ① ساراي. ② ھۆكۈمەتدارلار تۇرىدىغان زور بىنا: «Çocuk sarayı — بالىلار سارىيى.»

sar. ban. is. far. تۆگە كارىۋىنى.

sardalya. is. ساردىن بېلىقى.

sardonika. is. ھەقىقىك بىر تاشنىڭ.

sarf. is. ar. ① خىراجەت، چىقىم، راسخوت، سەرپ. ② مورفولوگىيە، سەرف: «Çok para sarfettim — كۆپ پۇل خىراجەت قىلدىم.»

sarfı. nazar. ar. ھېساب ئېلىنمىسمۇ، ھېسابلانمىسمۇ...: «Bu ufak tefek kusurlardan sarfı nazar edilirse, fena adam değil — بۇ ئۇششاق ـ چۈششەك كەمچىلىكلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ياماان ئادەم ئەمەس.»

sarfiyat, – tı. is. ar. خىراجەت، راسخوت، چىقىم.

sargı. is. ① تېڭىق لاتىسى. ② تېڭىق.

sargılamak. تاڭماق: «Yarayı sargılamak — يارىنى تاڭماق.»

sarhoş. s. is. مەست: «Sarhoş olmak — مەست بولماق.»

sarhoşluk, – ğu. is. مەستلىك.

sarı. agız, – ğızı. is. zool. گۆشى تاتلىق بىر خىل بېلىق.

sarıca. s. ① سارغۇچ، سېرىققا مايىل. ② ياۋا ھەرە: «Sarıca bir yüz — سارغۇچ يۈز.»

كيىمى.

sarif. s. ar. ① سەرپ قىلىدىغان، خەجلەنگەن. ② ئۆزگەرتكەن.

sarig. is. ئامبرىكىدا ياشايدىغان ۋە بالىسىنى دۇمبىسىگە ئارتىپ يۈرىدىغان كىچىك ھايۋان.

sarih. s. ar. ① چۈشىنىشلىك، ئوچۇق ـ ئاشكارا. ② ئىشەنچلىك، گۇمانلىق يېرى بولمىغان. ③ ساددا.

sarihan. z. ئوپئوچۇق، ئاشكارا.

sarik. s. is. ar. ئوغرى.

sarim. s. ar. ئۆتكۈر، ئىتتىك.

sarkık. s. ساڭگىلاپ تۇرىدىغان.

sarkınmak. ① توقۇنۇشماق، چېقىلماق. ② ساڭگىلاپ تۇرماق، ئېسىلىپ قالماق.

sarkıntı. is. ① توقۇنۇش، چېلىشىش. ② بۇلاڭچىلىق، بۇلاڭ ـ تالاڭ.

sarkıntılık, – ğı. is. ① چېقىلماقلىق، بولۇپمۇ ئايالىلارغا چېقىلماقلىق. ② قانات سۆرىمەكلىك.

sarkıtmak. ① ساڭگىلاتماق. ② ئاسماق، دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرمەك.

sarkma. is. پەسكە ساڭگىلاش.

sarkmak. ① ساڭگىلىماق. ② ئېسىقلىق تۇرماق. ③ ئۇچرىماق، يولۇقتۇرماق. ④ تۈيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق، تاجاۋۇز قىلماق.

sarma. is. s. ① يۆگەش، ئوراش. ② يۆگەم، ئورام. ③ تۇرمەل (تاماق). ④ يۆگەلگەن، ئورالغان. ⑤ چىرماق.

sarkoloji. is. مۇسكۇل تالالىرى ئاناتومىيىسى.

sarkopt. is. قىچىشقاق (قوتۇر) كېسىلىنى پەيدا قىلىدىغان بىر خىل پارازىت.

sarkosel. is. ئەرلىك جىنسىيەت بېزى سېرىق كۆز. **sarı. göz.** is. zool. بېلىق (گۆشى لەززەتلىك بىر خىل بېلىق).

sarık, – ğı. is. سەللە.

sarı. karınca. is. سېرىق چۈمۈلە.

sarıklı. s. is. ① سەللىلىك. ② موللا، ئاخۇن (دىنىي ئادەم)، مۇئەللىم.

sarılgan. s. bot. يامىشىپ ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك): «Üzüm sarılgandır — ئۈزۈم يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك.»

sarılı[1]. s. تېڭىقلىق: «Eli sarılıydı — قولى تېڭىقلىق ئىدى.

sarılı[2]. s. سېرىق رەڭلىك.

sarılık, – ğı. is. ① سېرىقلىق، سېرىق رەڭ. ② سېرىق كېسەل.

sarılmak. ① تېڭىلماق، باغلانماق، ② ئۆزىنى باشقا نەرسىگە باغلىماق. ③ قۇچاقلىماق. ④ قولغا ئالماق: «Belini sardı — بېلىنى باغلىدى. Silaha sarılmak — قورالنى قولغا ئالماق، قورالالانماق.»

sarım. is. ① تېڭىش، ئوراش. ② بىر قېتىملىق پېڭىشقا بولىدىغان مىقدار. ③ ھالقا، چەمبەر.

sarımsı, sarimtrak. s. سارغۇچ، سېرىققا مايىل.

sarınmak. تېڭىلماق، ئورالماق، يۆگەلمەك.

sarışın. s. سېرىق چاچلىق ۋە ئاق تەنلىك.

sarı · uygurlar. is. سېرىق ئۇيغۇرلار.

sari[1]. is. ar. ① ئۆتۈپ كەتكەن، ئۆتكۈنچى. ② يۇقۇملۇق.

sari[2]. hint. ھىندى ئايالىلىرىنىڭ

③ قیین، تەس:
«Sarp yol — تىك يول.
sarpa. is. yun. ئاق دېڭىزدا ياشايدىغان بىر خىل بېلىق.
sarpin. is. yun. ① ئاشلىق ئامبىرى. ② تەڭنە.
sarplaşmak. ① ئۆتۈش قىيىنلاشماق، قىيىن بىر ھال ئالماق. ② قىيىن ھالغا كەلمەك:
«Yol birden bire sarplaştı — يول بىردىنلا قىيىنلاشتى.»
sarraf. is. ① سەررافلىق (ئالتۇن - كۈمۈش سودىگىرى). ② جازانىخور.
sarrafiye. is. ar. سەررافلىق ھەققى.
sarraflık, – ğı. is. سەررافلىق.
sarsak. s. قېرىلىقتىن ياكى كېسەللىك تىن كۈچسىزلىنىپ تىترەيدىغان.
sarsar. is. ar. شىددەتلىك بوران.
sarsı. is. يەر تەۋرىگەندىكى سىلكىنىش.
sarsılmak. تەۋرىمەك، سىلكىنمەك:
«Ev rüzgardan sarsılıyor — ئۆي شامالدىن سىلكىنىۋاتىدۇ.»
sarsıntı. is. ① تەۋرەش، سىلكىنىش. ② تىترەش. ③ يەر تەۋرەش. ④ ئادەمنى زەئىپلەشتۈرگۈچى جىسمانىي ۋە روھىي بۇزۇقلۇق.
sarsıntılı. s. ① تەۋرىگەن. ② سىلكىنگەن. ③ ئىشەنچسىز، ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدىغان.
sarsıntısız. s. ① تەۋرىمەيدىغان، سىلكىنمەيدىغان. ② راھەت، ئىشەنچلىك:
«Sarsıntısız bir hayat — راھەت بىر ھايات.»
sarsmak. ① ئالدى - ئارقىغا ئىتتىرمەك، قىمىرلاتماق. ② بىئارام قىلماق، خاتىرە ۋە بۇ بەز ئۈستىدىكى ئۆسىمە.
sarmak. ① ئورىماق، يۆگىمەك. ② قورشىماق، مۇھاسىرىگە ئالماق. ③ يېپىلىپ كەتمەك، قاپلاپ كەتمەك. ④ قۇچاقلىماق. ⑤ تۈگمەك. ⑥ زوقلاندۇرماق، تەسىرلەندۈرمەك. ⑦ تاڭماق:
«1. Ordu düşmanı sardı. — قوشۇن دۈشمەننى قورشىۋالدى.
2. Ateş çevreyi sardı — ئوت ئەتراپنى قاپلاپ كەتتى.
3. İpliği sarmak — يىپ تۈگمەك.
4. Bu şarkı beni sarmiyor — بۇ ناخشا مېنى زوقلاندۇرالمايدۇ.»
sarmalamak. يېپىلماق، قاپلىماق، قاپلاپ كەتمەك.
sarman. s. ① زور، يوغان. ② سېرىق تۈكلۈك (مۈشۈك).
sarmaş. is. «قۇچاقلاشماق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
sarmaşan. s. bot. يامىشىپ ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈكلەر).
sarmaşık. is. يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك.
sarmaşıkgiller. is. bot. يامىشىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈكلەر.
sarmaşmak. قۇچاغلاشماق.
sarmısak, sarımsak, – ğı. سامساق.
sarmısaklı. s. سامساقلىق، ئىچىگە سامساق سېلىنغان.
sarnç, – cı. is. ① يامغۇر - يېشىننى توپلايدىغان يەر ئاستى سۇ ئامبىرى. ② پاراخوتلاردا ئىچىلىدىغان سۇنى ساقلاش ئامبىرى.
sarp. s. ① تىك، ئۆتۈش - چىقىش قىيىن بولغان. ② قاتتىق، يىرىك.

Düşmana satıldı — دۈشمەنگە سېتىلدى.»

satım. is. سېتىش، سېتىم:

«Alım satım — ئېلىم ـ سېتىم.

satımlık, – ğı is.. شېرىنكانا.

satın. is. «سېتىۋالماق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

~ alan. سېتىۋالغۇچى.

~ alma. is. سېتىۋېلىش.

satın. alma gücü. سېتىۋېلىش كۈچى.

satır[1]. ar. قۇر:

«Bu sayfada on beş satır var — بۇ بەتتە ئون بەش قۇر بار.»

satır[2]. is. ar. ① قىڭراق. ② ئادەم ئۆلتۈرىدىغان چوڭ ۋە ئېغىر قىلىچ.

satır. başı. is. قۇر بېشى.

satış. is. tic. سېتىش.

sâtir. is. ar. پۈركەنگەن.

satir. is. fr. ed. ھەجۋى.

satirik. s. fr. ھەجۋىلىك، ساتىرىك:

«Satirik şiir — ھەجۋى شېئىر.

satl. is. ar. ① داس، لېگەن، تەلەڭگە، جاۋۇر قاتارلىقلار. ② ئاتلارنىڭ سۇغىرىدىغان ئولاق.

satlıcan. is. كۆكرەك پەردە يالليۇغى.

satma. is. سېتىش.

satmak. ① ساتماق. ② ئارتۇق باھا قويماق، كۆپتۈرمەك، ساتقىنلىق قىلماق:

«1. Mal satmak — مال ساتماق.

2. Kendini nasıl da satmasını biliyor — ئۆزىنى قانداق كۆپتۈرۈشنى بىلىدۇ.

3. Savaş planlarını düşmana satmak — ئۇرۇش پىلانلىرىنى دۈشمەنگە ساتماق.»

جەمئىيەتنى بۇزماق، ئاۋارە قىلماق:

«Hastalık çocuğu pek sarsmadı — ئاغرىق بالىنى بەك ئاۋارە قىلمىدى.»

sart. is. hit. ① سودىگەر. ② سارت (تۈركلەر ۋە موڭغۇللار تەرىپىدىن باشقىلارغا بېرىلگەن نام).

sası. s. پۇراپ قالغان، نەسىپ قالغان.

sasımak. پۇراپ قالماق، كۆكىرىپ قالماق، ئېچىپ قالماق، پاختىلىشىپ قالماق.

sat veya sad. is. ar. ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئون تۆتىنچىسى.

satak. is. بازار.

satanizm. is. ئىبلىسلارچە ھەرىكەت. غايىەت ياۋۇزلۇق.

satang. is. ساتانك (تايلاند پۇل بىرلىكى).

sataşkan. s. تاجاۋۇزكار، تاجاۋۇزچى.

sataşmak. بىئارام قىلماق، بىسرامجان قىلماق.

saten, seten. is. fr. تاۋار، دۇردۇن.

sathi. s. ar. يۈزە، چوڭقۇر بولمىغان:

«Sathi bir tahlil — «يۈزە بىر تەھلىل.

sathilik, – ği. is. يۈزەلىك.

satı. is. سېتىش.

satıcı. is. ① ساتقۇچى. ② سودىگەر. ③ سەييارە سودىگەر.

satıcılık, – ğı. is. ① سېتىقچىلىق، سودىگەرچىلىك. ② ئۇششاق تىجارەت.

satıh, – thı. is. ar. يۈز (بىر نەرسىنىڭ).

satılık. s. سېتىققا چىقىرىلغان:

«Satılık ev — «سېتىلىدىغان ئۆي.

satılmak. سېتىلماق:

«Mallar satıldı — ماللار سېتىلدى.

satranç, – cı. is. far. شاهمات.
satrançlı. s. كاتەكچى.
~ kumaş. شاتلانكا (كاتەكچە رەخت).
sattırmak. ساتقۇزماق.
satürn. öz. is. سەكسەنتىر يۇلتۇزى، ساتورن.
satürnizm. is. قوغۇشۇن بىلەن زەھەرلىنىش.
satvet, – ti. is. ar. ① زورلۇق. ② ھۇجۇم، ئېتىلىش.
saur. is. ar. ① ئوچاق. ② دوخوپكا.
sav. is. ① ئىلگىرى سۈرۈلگەن پىكىر، چۈشەنچە. ② سۆز. ③ خەۋەر. ④ ماقال، تەمسىل. ⑤ مۇددىئا.
sava[1]. is. خەۋەر، خۇش خەۋەر.
sava[2]. is. ① تۆمۈرچىلەرنىڭ سەندىلى. ② موزدۇزلارنىڭ دۇپپىسى (ئاياغ كىيىمنى كىيدۇرۇپ قويۇپ مىخلايدىغان ئەسۋاب).
savab. is. ar. توغرىلىق، توغرا ھەرىكەت.
savacı. is. ① خەۋەرچى. ② خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى، سۆۋەت ئېتىپ كەلگۈچى.
savak, – ğı. is. ① ئېقىن سۇنىڭ ئايرىلغان يېرى. ② ئارتۇق سۇنى ئېقىتىدىغان ئېرىق.
savan, savana. is. fr. ساۋاننا (قۇر-غاقلىق مەۋسۇمى ئۇزۇن سۈرىدىغان رايونلاردىكى ئوتلاقلارغا بېرىلگەن نام).
savarım. is. ar. ئۆتكۈر قىلىچلار، ئىتتىك قىلىچلار.
savarif. is. ar. ئۆزگىرىشلەر.
savaş. is. ① ئۇرۇش، سوقۇش، جەڭ.
«Ikinci dünya savaşı — ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.»

savaşçı. s. ① ئۇرۇشۇۋاتقان، جەڭ قىلىۋاتقان. ② جەڭگىۋار. ③ جەڭگە قاتناشقۇچى.
savaşan. s. جەڭگىۋار.
«Çin halkı savaşan bir halktır — جۇڭگو خەلقى جەڭگىۋار خەلقتۇر.»
savaşma. is. ① جەڭ قىلىش. ② كۈرەش قىلىش.
savaşmak. ① جەڭ قىلماق، ئۇرۇشماق. ② سوقۇشماق. ② كۈرەشمەك، كۈرەش قىلماق.
savat, – dı. is. ar. كۈمۈشكە ئىشلەنگەن قارا ئويما.
savatlamak. كۈمۈش ئۈستىگە قوغۇشۇن بىلەن نەقىش ئىشلىمەك.
savatlı. s. (كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن نەرسىلەر) ئويما قىلىپ ئىشلەنگەن، ئىشلەنگەن:
«Savatlı tabaka — ئىشلەنگەن قۇتا.
savcı. is. تەپتىش، تەكشۈرگۈچى.
savcılık, – ğı. is. تەپتىش مەھكىمىسى.
savdırmak. قوغلاتماق.
savla, savlo. is. it. كىمە ۋە پارا-خوتلاردا بايراق چىقىرىشتا قوللىنىدىغان ئارغامچا.
savlamak. پىكردىنى ئوتتۇرىغا قويماق.
savlet, – ti. is. ar. قاتتىق ھۇجۇم، ئېتىلىپ كېلىش.
savlo. is. den. → **Savla.**
savm. is. ar. din. رامىزان، روزى.
savmak. ① قوغلىماق، ھەيدىمەك. ② جاپا چەكمەك، دەرت تارتماق. ③ تەسىر قىلماق:
«1. Dilenciyi savmak — تىلەمچىنى قوغلىماق.

savulmak. بىر نەرسەدىن ساقلىنىپ يىراقلاشماق.

savunma. is. مۇداپىئە، قوغدىنىش، «Milli savunma bakanlığı — دۆ- لەت مۇداپىئەسى مىنىستىرلىكى.»

savunmak ① مۇداپىئە كۆرمەك، قوغ- دانماق. ② قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق. ③ سۆز ياكى ماقالە بىلەن قوللىماق ياكى يار يۆلەكتە بولماق.

savunmalık. s. مۇداپىئىگە ئائىت.

savunu. is. مۇداپىئە، قوغدىنىش.

savunucu. s. is. ① مۇداپىئە قىلغۇچى. ② قوغدىغۇچى.

savurgan. s. بەھۇدە (ئورۇنسىز) سەرپ قىلغۇچى، ئىسراپخور، بەتجەج، سورۇقچى.

savurganlık, – ğı. is. ئىسراپخورلۇق، بەتخەجلىك.

savurmak. ① چاچماق. ② سورۇماق. ③ (بوران) بىر نەرسىنى ئوك - تەتۇر قىلىۋەتمەك. ④ (يالغان، بۆھتان ھەققىدە) سۆزلىمەك. ⑤ ئىسراپ قىلماق، پۇلنى چاچماق. ⑥ پىرقىرتىپ ئاتماق. ⑦ دولقۇنلاتماق:

«iddia sararmak — سۆز سۆزلىمەك.»

savuşmak. ① ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتـ مەك. ② (ئاغرىق ھەققىدە) ياخشىلانماق، ياخشى بولۇپ قالماق.

savuşturmak. ① (كېسەللىك ھەققىدە). ساقلاپ قالماق. ② تۇتقۇزماق:

«Hasta tehlikeyi savuştürdu — كېسەل تەھلىكىدىن قۇتۇلدۇردى.»

savut. is. قورال - ياراق.

savutlamak. قوراللاندۇرماق.

savvag, sayyag. is. ar. زەرگەر.

sây. is. ar. ① ئىشلەش، تىرىشچانلىق.

2. Hastalığı savmak — كېسەل تارتماق.

3. Soğuk içime savdı — سوغۇق جېنىمغا ئۆتتى.»

savmış. s. ئۆتكەن، ئۆتۈپ كەتكەن: «Savmış şey — «ئۆتكەن نەرسە.

savn. is. ar. مۇھاپىزەت قىلىش، ئاسراش، قوغداش.

savruk. s. دىققەتسىز، بىھوش، پەرۋاسىز، بىپەرۋا.

savrukluk, – ğu. is. دىققەتسىزلىك، بىپەرۋالىق، پەرۋاسىزلىق، بىھوشلۇق.

savrulmak. تارالماق، چېچىلماق، يېيىلماق.

savsa. s. is. ① ئاستا. ② غەيرىي مەقسەت بىلەن ماراپ يۈرۈش.

~vermek. ئوغرىلىقچە بىر خو- تۇننىڭ قوينىغا كىرمەك.

savsacı. s. is. (خوتۇنلارنى) ماراپ يۈرگۈچى ئەخلاقسىز ئادەم.

savsak. s. ئىشنى كۆڭۈل قويماستىن قويۇنىڭ ئۈچىدا ئىشلەيدىغان ياكى كېچىكتۈرىدىغان.

savsaklamak. savsalamak. ئىشنى سەۋەبسىز كېچىكتۈرمەك:

«Işinizi savsakladım sanmayın, vaktını bekliyorum — ئىشىڭىزنى كېچىكتۈردى دەپ ئويلىماڭ، ۋاقتىنى كۈتۈۋاتىمەن.»

savt[1]. is. ar. ① قامچا. ② قامچىلاش.

savt[2]. is. ar. ① ئاۋاز، سادا. ② تۇرك مۇزىكىلىرىنىڭ بىر تۇرى.

savul. ünl. پوش - پوش، يول بەر، «بىر چەتتە تۇر» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

بەتلىك: «Elli sayfalık kitap — ئەللىك بەتلىك كىتاب.»

sayfi. s. يازغا ئائىت، يازبىلەن مۇناسىۋەتلىك.

sayfiye. is. ar. داچا.

saygı. is. ھۆرمەت: «Küçükler büyüklere saygı göstermek bir komünist ahlaktır — كىچىكلەرنىڭ چوڭلارغا ھۆرمەت قىلىشى كوممۇنىستنىڭ ئەخلاقتۇر.»

saygi · değer. s. ھۆرمەتلىك: «Saygideğer başbakan Cu Enlay — ھۆرمەتلىك جۇ زۇڭلى.»

saygılı. s. ھۆرمەتلىگۈچى، ھۆرمەت قىلغۇچى.

saygın. s. مۆتىبەر، ھۆرمەت ئىگىسى.

saygınlık, — ğı. is. ئېتىبارلىق، مۆتىۋەرلىك، ھۆرمەتكە سازاۋەر.

saygısız. s. بىئەدەب، ھۆرمەت قىلمايدىغان.

saygısızlık, — ğı. is. ھۆرمەتسىزلىك.

sayha. is. ar. ۋارقىراش، جارقىراش، توۋلاش.

sayı. is. ① سان، ساناق. ② گېزىت ۋە ژۇرنالنىڭ سانى. «Sincang gazetesinin bugünkü sayısı — «شىنجاڭ گېزىتىنىڭ بۈگۈنكى سانى.»

sayıcı. is. سانىغۇچى (باج ئېلىش مەقسىتىدە چارۋىلارنى سانىغۇچى).

sayıklama. is. جۆيلەش.

sayıklamak. ① جۆيلىمەك. ② ئاغزىدىن چۈشۈرمەسلىك.

sayılama. is. ستاتىستىك قىلىش، ستاتىستىكا (بىلىم)، ھېسابلاش.

sayılamak. ھېسابلانماق، ستاتىستىكا ② غەيرەت قىلىش، ئەمگەك.

saya. is. ئاياغ كىيىمىنىڭ يۈزى.

sayacı. is. ئاياغ كىيىمىنىڭ يۈزىنى تەييارلىغۇچى ئۇستا.

sayaç. is. ① ھاۋا گازى، توك ۋە سۇ قاتارلىقلارنىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ② خاتىرلىگۈچى ئەسۋاب. ③ ھېسابلىغۇچى ئەسۋاب.

sayd. is. ئوۋلاش.

saydam. s. is. نۇر ئۆتكۈزگۈچى: «Cam saydamdır — ئەينەك نۇر ئۆتكۈزگۈچىدۇر.»

saydamlık, — ğı. is. يورۇقلۇق ۋە نۇر ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتى.

saydamsız. s. يورۇقلۇق ۋە نۇر ئۆتكۈزمەيدىغان.

saydamsızlık, — ğı. is. يورۇقلۇق ۋە نۇر ئۆتكۈزمەسلىك خۇسۇسىيىتى.

saydelani. is. ar. ① دورىگەر. ② دورىگەرلىك.

saydele. is. ar. دورىگەرلىك، پارمۇلوگىيە.

saydırmak. ① سانات تماق. ② ھېسابلاتماق.

saydkar. is. ing. مەتىسكىلىتىنىڭ يېنىغا چېتىلغان بىر چاقلىق سانىدۇقچە.

saye. is. far. ① سايە، كۆلەڭگە، شۆلا. ② ئىگە بولۇش، قوغداش، بېشىنى سىلاش. ③ ياردەم، مەدەت، يار ـ يۆلەك.

saye · ban. is. far. ① سايۋان. ② قوغدىغۇچى ۋە ئىگە بولغۇچى ئادەم.

sayf. is. ar. ياز پەسلى.

sayfa. is. ar. ① سەھىپە، بەت. ② بىر بەتكە بېسىلغان ياكى يېزىلغان نەرسە. ③ ۋاراق (قەغەزنىڭ).

sayfalık, — ğı. is. سەھىپىلىك،

باغچىدىكى دەرەخلەرنى سانىماق.
2. O, bu gibi âdetleri çok sayar— ئۇ، بۇنداق ئادەتلەرگە بەك ئەھمىيەت بېرىدۇ.
3. Gençler daima yaşlıları saymalı — ياشلار ھەر دائىم چوڭلارغا ھۆرمەت قىلىشى كېرەك.»
saymamak. ① ئېتىبارغا ئالماسلىق، ② ھۆرمەتسىزلىك قىلماق.
saymamazlık, –ğı. is. ھۆرمەتسىزلىك.
sayman. is. بوغالتىر، كاسسىر.
saymanlık. – ğı. is. ① بوغالتىرلىق. ② بوغالتىرىيە.
saymazlık. – ğı. is. ھۆرمەت قىلماسلىق.
sayrı. s. ① كېسەلچان، كېسەل. ② كەيپسىز: «Sayrı düşmek — كېسەل بولماق.»
sayrılık, – ğı. is. كېسەللىك.
sayrımsak. ئۆزىنى ئاغرىق قىلىپ كۆرسەتمەك.
sayvan is. far. ① سايىۋان. ② پەۋاز. ③ پىشايۋان، دەھلىز. ④ كۈنلۈك.
sayyad. is. ar. ئوۋچى، سەييياد.
saz[1]. is. bot. ① قومۇش. ② قومۇشتىن ياسالغان. ③ رەڭگى سېرىق.
saz[2]. *is. far.* ① ساز (تۈرلۈك چالغۇلارنىڭ ئومۇمىي نامى). ② چالغۇ چىلار گۇرۇپپىسى. ③ بەزمە، ئولتۇرۇش: «Saza gitmek — ئولتۇرۇشقا بارماق (بەزمىگە).»
sazan. is. zool. كارىپ بېلىقى.
sazcı. is. سازچى، سازەندە.
sazende. is. far. سازەندە، ساز قىلىنماق.
sayılı. s. ① ئاز سانلىق. ② ساناقلىق، چەكلىك. ③ ۋاقتى ۋە سانى ئوچۇق بولغان. ④ تونۇلغان مەشھۇر: «Bu gibi olaylar tarihte sayılıdır — بۇنداق ۋەقەلەر تاريختا ئاز كۆرۈلىدۇ.»
sayılmak. ساناللماق، ھېسابلانماق.
sayım. s. ① ساناش، سان. ② ساناپ ئېنىقلىماق:
«Nüfus sayımı — «نوپۇس سانى.
sayın. s. ئىززەتلىك، مۆھتەرەم. «Sayın dinleyiciler — ھۆرمەتلىك تىڭشىغۇچىلار.»
sayısız. s. سان ـ ساناقسىز: «Sayısız başarılar — ساناقسىز مۇۋەپپەقىيەتلەر.»
sayışmak. ھېسابلاشماق (بىرى بىلەن)، ھېساب كىتاب قىلماق.
sayıştay. is. دۆلەت بۇدجىتى كومىتېتى.
sayide. s. far. ① سۈرتۈلگەن، سۈركىلىپ تۆپ پارقىرىتىلغان. ② كونىرىغان، ئەسكىرىگەن.
sayis. is. ar. → **Seyis.**
saykal. is. ar. ① سىرچى. ② سىر.
saykallamak. ①سىر بەرمەك، سىرلاپ پارقىراتماق. ② خۇشامەت قىلماق.
saylamak. تاللىماق، سايلىماق.
saylav. *is.* خەلق ۋەكىلى، پارلامېنت ئەزاسى.
saymaca. s. بەلگىلەنگەن، تەيىنلەنگەن باھا، نەرخ.
saymak. ① سانىماق. ② ھېسابلىماق. ③ ئەھمىيەت بەرمەك. ④ ھۆرمەت قىلماق:
«1. Bahçadaki ağaçları saymak —

بدن.

sebep, – bi. is. ar. سەۋەب:
«Yoksulluğun sebebi sömürüdür — يوقسۇللۇقنىڭ سەۋەبى ئېكسپلاتاتسىيەدۇر.»

sebeplenmek. پايدا قازانماق.

sebepli. s. سەۋەبلىك.

sebepsiz. s. سەۋەبسىز.

sebepsizlik, – ği. is. سەۋەبسىزلىك.

sebet. is. ar. ئىسپات قەغەزى.

sebhale. is. ar. «سۇبھانەللا» سۆزىدىنى تەكرارلاش.

sebi[1]. s. ar. ① يەتتە كۈندە بىر كەلگەن (نۆۋەت). ② يەتتە سانغا مۇناسىۋەتلىك.

sebi[2]. is. ar. ئەسىرگە چۈشكەن.

sebil. is. ar. سەبىل (ساۋابلىق ئۈچۈن ئۇلۇغ كۈنلەردە تارقىتىلغان ئىچىملىك سۇيى).

sebil · etmek. ئىسراپ قىلماق.

sebilci. is. كوچىمۇ كوچا يۈرۈپ پۇلسىز سۇ تارقاتقۇچى.

sebil· hane. is ar. مەسچىتلەرنىڭ يېنىغا مەخسۇس سېلىنغان ۋە ساۋاب ئۈچۈن ئىچىدىغان سۇنى تارقىتىدىغان ئۆي.

sebin. s. ar. يەتمىش (سان).

sebit. s. ar. ئۆز يېرىدە چىڭ تۇرغان.

sebk. is. ar. سابىق، ئاۋۋالقى.

seblâ. s. ar. ① ئۇزۇن كەرپىكلىك. ② ئايال ئىسمى.

seblet. is. ar. بۇرۇت.

sebt[1]. is. ar. شەنبە.

sebt[2]. is. ar. يېزىش. قەيت قىلىش.

چالغۇچى، سازچى.

sazendeği. is. سازچىلىق.

saziş is. far. قۇرۇلۇش، سېلىنىش.

sazlik, – ğı. is. قۇمۇشلۇق.

saztıraşan. is. بوريچى، بوراتوقۇغۇچى.

seans. is. fr. ① بىر لىكتە ئىشلىگۈچىلەر. ② يېغىن ۋاقتى. ③ بىر ئىش ئۈچۈن كەتكەن ۋاقىت. ④ قېتىم نۆۋەت:
«Sinemalar günde üç seans yapılır — كىنو كۈندە ئۈچ قېتىم قويۇلىدۇ.»

seb[1]. s. ar. يەتتە (رەقەم).

seb[2]. isar. تىللاش.

seba[1]. s. ar. يەتتە (رەقەم).

seba[2]. saba. is. coğr. غەربىي جەنۇب ئەرەبىستاندا ئىسلامىيەتتىن ئاۋۋالقى دۆلەت.

sebak. is. ar. ① دەرس، ساۋاق. ② مۇكاپات.

sebat, – tı. is. ar. چىدامليىقلىق، چىڭ تۇرماقلىق:
«Fikrinde sebat ediyor — پىكرىدە چىڭ تۇرىدۇ.»

sedatkâr. s. ar. چىڭ تۇرىدىغان.

sebatlı. s. چىدامليق، قەتئىي.

sebatsız. s. چىدامسىز، قەتئىيەتسىز.

sebatsızlık, – ğı. is. چىدامسىزلىق.

sebaya. is. ئەسىرلەر، ئۇرۇشتا قولغا چۈشكەنلەر (كۆپىنچە ئايالالار).

sebbah. s. is. ar. سۇ ئۈزۈش ماھىرى.

sebbak. is. ar. مەدەن ئېرىتكۈچى.

sebeb. is. → **Sebep.**

sebebiyet, – ti. is. ar. سەۋەب

sebebiyle. z. تۈپەيلىدىن. سەۋەب

sebu[1]. is. ar. شىر، يواۋاس قاتارلىق يىرتقۇچ هايۋانلار.

sebu[2]. is. ar. ① كوزا، كومزەك. ② رومكا، قەدەھ.

sebuçe. is. far. ① كىچىك كوزا، كىچىك كومزەك. ② كىچىك رومكا، كىچىك قەدەھ.

sebuh. s. ar. سۇ ئۇزگۈچى، سۇ ئۇزۇش ماهىرى.

sebun. s. ar. يەتمىش (سان).

sebük. s. far. ① يېنىك، يەڭگىل. ② تېز، چاققان، چەبدەس. ③ تەنتەك، ئېغىر ـ بېسىق بولمىغان.

sebüki. is. ① يېنىكلىك، يەڭگىللىك. ② ئىتتىكلىك، چاققانلىق.

sebz. s. far. يېشىل.

sebze. is. كۆكتات، ئوتياش، كۆكتاتلىق، ئوت ـ «Sebze bahçesi ياشلىق.»

sebzeci. is. كۆكتات ساتقۇچى، كۆكچى.

sebzecilik, – ği. is. كۆكتاتچىلىق.

sebzelik, – ği. is. كۆكتاتلىق.

sebzevat. is. far. كۆكتات، ئوتياش سۆزلىرىنىڭ كۆپلۈكى.

sebze·zar. is. ① يېشىللىق. ② كۆكتاتلىق، كۆكتات ئېتىزى.

sebzi. is. s. far. يېشىللىق، يېشىل رەڭلىك.

sebzin. s. far. يېشىل رەڭلىك.

seccac. s. ar. ① شىددەت بىلەن ئاققان سۇ ياكى ياغقان يامغۇر. ② شارقىراتما. is.

seccade. is. ar. جاينامаз.

seccan. is. ar. گۈندىپاي.

secde. is. ar. din. سەجدە.

~ **etmek** — سەجدە قىلماق

secdeğah, secdegeh. is. ئىبادەت قىلىنىدىغان، نامаз ئوقۇلىدىغان يەر.

secdegir. s. سەجدە قىلغان.

secencel. secencele, is. ar. ئەينەك.

seci. is. ar. سۇ بىلەن تولىدۇرۇلغان تۇك.

seci. is. ar. ed. نەزم قاپىيىسى.

seciye. is .ar. خۇي، مىجەز، خاراكتېر.

seciyesiz. s. قىلىقسىز.

seçi. is. سايلاش.

seçici. s. سايلىغۇچى.

seçicilik, – ği. is. سايلاش ئىشى.

seçik. s. ① بەلگىسلىك، ئوچۇق ② ئالاھىدە.

seçilmek. سايلانماق، تاللانماق.

seçilmiş. s. ① تاللانغان، سايلانغان. ② ئىلغىنىپ قالغان:

«Seçilmiş eserler — تالىلانما ئەسەرلەر.

Seçilmiş meyveleri çok ocuza satтı — ئىلغىنىپ قالغان مېۋىلەرنى بەك ئەرزان ساتتى.»

seçim. is. سايلام.

seçimsel. s. سايلام بىلەن مۇناسىۋەتلىك، سايلامغا ئائىت.

seçkin. s. ① تاللىۋېلىنغان. ② مۇنەۋۋەر. ③ پەزىلەتلىك، ياخشى خىسلەتلىك:

«Komünistlar işçi sınıfının seçkin üyelerinden oluşmuşlar — كوممۇنىستلار ئىشچىلار سىنىپىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەزالىرىدىن تەركىب تاپقان.»

seçme. is. ① سايلاش، تاللاش. ② مۇنەۋۋەر.

sedefli. s. سەدەپ بىلەن زىننەتلەنگەن.

sedefsi. s. سەدەپكە ئوخشايدىغان، سەدەپ رەڭگىدە.

sedid. is. ar. توغرا، ئادىل.

sedil. is. ar. ① پەردە، يوپۇق. ② ئاسقۇچ.

sedir[1]. is. lat. شەمشاد دەرىخى، سېدىر.

sedir[2]. is. ar. لۆم ـ لۆم كارىۋات، ياستۇقلۇق كارىۋات.

sedirlik, – ği. is. شەمشادلىق، سېدىرلىك (شەمشاد ئۆستۈرۈلىدىغان يەر).

sedrebeki. s. is. ئەھمىيەتسىز، قالايمىقان، يالغان، بىمەنە (سۆز).

sedye. is. it. جىرغا (كېسەل ياكى يارىدارلارنى توشۇيدىغان).

sedyelik. s. جىرغا بىلەن توشۇيدىغان (كېسەل).

sefa, safa. is. ar. تاماشا، ساپا، كۆڭۈل خۇشلۇقى.

sefahat, – tı. is. ar. ① تاماشىغا بەكمۇ بېرىلگۈچى. ② تاماشا، ئويۇن ـ كۈلكە. ③ قۇلىدىكىنى كەلسە ـ كەلمەس خەجلەۋېرىش.

sefain. is. ar. ① كېمە، پاراخوت. ② تۈرلۈك تېمىلاردىكى كىتاب.

sefalet, – ti. is. ar. ① كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق. ② پەرىشانلىق، خورلۇق، ھەقىرلىق.

sefaret, – ti. is. ar. ئەلچى: «Çinin. Ankara sefareti — جۇڭگو ـ نىڭ ئانكارا ئەلچىسى.»

sefaret. hane. is. ar. ئەلچىخانا: «Türkiyenin pekin sefarethanesi— تالالاش يولى بىلەن: «Seçmece verirsen, daha çok alırım — تاللاش شەرتى بىلەن بەرسەڭ، تېخىمۇ كۆپ ئالىمەن.»

seçmecilik, – ği. is. بىر ـ بىرىگە زىت بولغان ھەر خىل پىكىرلەرنى، نەزەرىيىلەرنى مېخانىكىلىق سۈرەتتە، پرىنسىپسىز ئارىلاشتۇرۇۋۈتكەنلىك.

seçmek. ① تاللىماق، ئىلغىماق. ② سايلىماق. ③ پەرق قىلماق.

seçmen. is. سايلىغۇچى.

seçtirmek. ① سايلاتماق. ② تالىلاتماق، ئىلغاتماق، پارلاتماق.

sed. is. → Set.

seda[1]. is. ar. ① سادا، ئاۋاز. ② ئەكس سادا.

seda[2]. is ar. كۆڭۈرەك، كۆڭۈسى، ئەمچەك.

sedacet. is. far. ar. ساددىلىق.

sedat, – dı. is. ar. ① تىنچلىق. ② توغرا نەرسە. ③ ئەر ئىسمى.

seddetmek. ئەتمەك، ياپماق.

sedef. is. ar. ① سەدەپ. ② سەدەپتىن قىلىنغان: «Sedef düğme — «سەدەپ تۈگمە.

sedefçe, sadefçe. is. ئۇششاق (كىچىك) سەدەپ، سەدەپچە.

sedefçi. s. is. سەدەپتىن ياسىغۇچى نەرسە ـ كېرەكلەر ساتقۇچى، سەدەپچى.

sedefçilik, – ği. is. سەدەپچىلىك.

sedefi. s. ① سەدەپ رەڭگىدە. ② ئىچىدە سەدەپ بولغان.

sedefkâr. s. is. ar. سەدەپتىن نەرسە ـ كېرەك ياسىغۇچى.

sedefkâri. is. سەدەپچىلىك.

سۇ چۇشىدىغان نو. ③ توپ ئېتىلغاندىن كېيىن قوندىقىنىڭ ئارقىغا تېپىشى.

seğirdişmek. ① يۇگۈرۈشمەك. ② غەيرەت قىلماق، كۈچ چىقارماق.

seğirmek. قىمىلدىماق، مىدىرلىماق.

seğirtmek. is. ① يۈگۈرمەك. ② (بىلىق تۇتىدىغان) قارماق.

seğirtme. يۇگۈرۈش:

«Birdenbire kalkıp eve doğru seğirtti — بىردىنلا ئورنىدىن قالقىپ ئۆيگە قاراپ يۇگۈردى.»

seğmen, seymen. is. far. — ھېيت ئايىم ۋە توي ـ تۆكۈنلەرگە مىللىي كىيىم كىيىپ، ئاتلىق ياكى قوراللىق قاتنىشىدىغان ياشلار.

sehab. is. ar. ① بۇلۇت. ② قاراڭغۇلۇق.

sehabe. is. ar. پارچە بۇلۇت.

sehaib. is. ar. بۇلۇتلار.

sehanet[1]. is. ar. ئىسسىق بولماق، ئىسسىقلىق.

sehanet[2]. is. ar. ① قېلىنلىق. ② ئىسسىقلىق. ③ قاتتىقلىق.

sehavet, – ti. is. ar. سېخىلىق، قولى ئۇچۇقلۇق.

seher[1]. is. ar. ① سەھەر (ۋاقىت). ② ئايال ئىسمى.

seher[2]. is. ar. ئۇيقۇسىزلىق، ئۇيقۇسىزلىق كېسىلى.

seherhiz. s. ar. ئورنىدىن ئەتىگەن تۇرىدىغان.

sehhar. s. is. ar. داخان، پېرىخۇن، باخشى.

sehhare. is. ناھايىتى گۈزەل داخان ئايال.

تۈركىيەنىڭ بېيجىڭدىكى ئەلچىخانىسى.»

sefat. is. ar. سېۋەت.

sefe. is. ast. كاسسۇپپا (ئاسمانىنىڭ شىمالىي تەرىپىدىكى يۇلتۇزلار تۈركۈمىدىن بىرى).

sefeh. is. ئەقىلسىزلىق، كەم ئەقىللىق.

sefer. is. ar. ① سەپەر، يولۇچىلىق. ② نۆۋەت، قېتىم. ③ سىرتقا قارىتا ئۇرۇش سەپىرى، ئۇرۇش:

«Üç sefer — «ئۈچ نۆۋەت.

seferber. s. ar. سەپەر ـ ۋەر.

seferberlik, – ği. is. سەپەرۋەرلىك: «Savaş seferberliği.ئۇرۇش سەپەرۋەرلىگى»

seferiye. is. ar. ئۇرۇش ھالىتىدە تۇرۇش.

seferli. s. سەپەرگە چىقىپ كەتكەن، يولغا چىقىپ كەتكەن، سەپەردىكى ...

sefer tası. s. بىر ياكى بىرقانچە قەۋەتلىك تاماق قاچىسى.

seffâk. s. ar. قانخور، قان تۆككۈچى.

sefid .s far. ئاق.

sefidi. is. ئاقلىق.

sefih. s. ar. ① ئويۇن ـ تاماشىغا بېرىلگەن. ② ئاددىي. ③ ئەقىلسىز، كەم ئەقىل.

sefil. s. ar. ① يوقسۇللۇق تارتقان، يوقسۇل، پەرىشان. ② تۆۋەن، پەسكەش. ③ خاراب، جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتكەن.

sefine. is. ar. ① كېمە، پاراخوت. ② تۇرلۈك تېمىلارنى مەزمۇن قىلغان كىتاب.

sefir. is. ar. ئەلچى.

sefire. is. ar. ① ئايال ئەلچى. ② ئەلچىنىڭ ئايالى.

seğirdim. is. ②يۇگۈرۈش. ② تۇگمەنگە

تۈرىن (يۇلتۇز).
sekene. is. ar. بىر جايدا ئولتۇرغانلار.
sekeran. is. ar. مەستلىك.
sekerat. ar. مەستلىك.
sekester. is. tıp. ئۆلۈك سۆڭكى.
seki[1]. is. ئاتنىڭ تۇياقىدىن پاچىقىغىچە بولغان ئاقلىق.
seki[2]. is. inş. ① تۇرغۇزۇلغان ئاستىغا قويۇلغان تاش. ② سۇپا. ③ ئولتۇرۇش ئۈچۈن قويۇلغان تاش پاكى لايدىن ياسالغان ئورۇندۇق. ④ دۆڭلۈك.
sekili. s. ئاق پاچاقلىق: «Sekili at — ئاق پاچاقلىق ئات.»
sekine, sekinet. is. ar. دەم، ئارام.
sekir, – ri. is. ar. ① مەستلىك. ② هوشسىزلىق.
sekiz. s. سەككىز: «Sekizinci yol ordusu — سەككىزىنچى يول ئارمىيىسى.»
sekizer. s. سەككىزدىن، سەككىز كىشىلىك: «Sekizer kişilik gruplar yarışâ hazırlaniyorlar — سەككىز كىشىلىك گۇرۇپپىلار مۇسابىقىغە هازىرلىنىۋاتىدۇ.»
sekiz. gen. is. s. mat. سەككىز بۇرجەكلىك، سەككىز قىرلىق.
sekizinci. s. سەككىزىنچى.
sekizli. s. سەككىزلىك، سەككىز مىسرالىق شېئىر.
sekizlik. s. سەككىزدىن بولغان، سەككىزدىن قۇرۇلغان، سەككىزدىن تەشكىل تاپقان.
sekiz. yüzlü. is. سەككىز يۈزلۈك جىسىم.

sehi. s. far. ① تاۋۇز، تۇغرا. ② نوتىدەك.
sehil, sehl. s. ar. ئۇڭاي.
sehim, – hmi. is. ar. ① پاي، هەسسە. ② ئۇچىغا ئۇچلۇق تۆمۈر قادالغان تاياق، ئوقيانىڭ ئوقى. ③ مىراس خورلارغا تەككەن هەسسە.
sehim. s. ar. هەسسىدار.
sehiv, – hvi. is. ar. خاتالىق.
sehm. is. far. قورقۇش، ۋەهىمە.
sehpa. is. far. ① چاتما. ② كىچىك شىرە. ③ دارنىڭ ياغمچى. ④ ئۈچ پۇتلۇق شىرە ياكى ئورۇندۇق.
sehrenk. is. far. بىر خىل يىپەكلىك رەخت.
sehtar. is. far. ساتار (ساز).
sehven. z. ar. خاتالىق بىلەن، خاتالارچە، سەۋەنلىك بىلەن.
sehviyat. is. ar. خاتالىق.
sek. s. far. ① ساپ، ئىچىگە باشقا نەرسە قوشۇلمىغان (ئىچىملىك). ② (هاراق ھەققىدە) ئېچىتىش جەريانىدا شېكەر تەركىبى ئىسپىرتقا ئايلاندۇرۇلغان ئاچچىق. ③ سۇ ياكى شېكەر ئارىلاشتۇرۇلمىغان.
~ rakı —. ساپ هاراق.
sekam. is. ar. كېسەل، ئىللىەت، دەرد.
sekban. is. far. ئوسمان پادىشاهلىقى ئوردىسىدا ئوۋ ئىتلىرىغا قارىغۇچى.
sekbe. is. ar. ① ئىتلارنىڭ ئالدى، سەردارى. ② بۆلۈك، دوپپا، باشلىق.
sekenat. si. ar. جايدا چىڭ تۇرۇش، قىمىرلىماسلىق.
sekendir. is. astr. سەكەنتىر، سا-

سم. ② كېسم. ③ رايون.

sel. is. ar. سەل. كەلكۈن.

seladang. is. zool. ياۋا كالا.

selâhiyet. is. → **Salâhiyet.**

selâm. is. ar. ① سالام. ② تىنچلىق، راھەت، پاراغەتلىك. ③ ئاقمۇتتى خەيرلىك بولۇش. ④ تونۇشۇش. ⑤ سوقۇش ۋە سودا پاراخوتلىرىنىڭ بىر بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا كۆرسەتكەن ھۆرمەت ئىپادىسى.

selâmet, – ti. is. ar. ① ئېسەنلىك، ساقلىق. ② قۇتۇلۇش. ③ مۇۋەپپەقىيەتلىك، نەتىجە.

~ bulmak. قۇتۇلماق.

selâmetlemek. ساق ـ سالامەتلىك تىلىمەك، ئاق يوللۇق تىلىمەك.

selâmlamak. سالام بەرمەك، سالام قىلماق (شەپكىسىنى كۆتۈرۈپ قويۇش، بېشىنى ئېگىپ قويۇش ۋە قول كۆتۈرۈش يولى بىلەن...)

selâmlâşmak. سالاملاشماق، سالام قىلىشماق.

selâmlık, – ğı. is. مېھمانخانىنىڭ ئەرلەر ياتىدىغان بۆلۈمى.

~ alayı. ئوسمان پادىشاھلىرى جۈمە نامىزىغا بارغاندا ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىم.

selâmsız. s. is. سالام بەرمەسلىك، ھۆرمەتسىزلىك، بى ھۆرمەت.

selâmünaleyküm. ar. سالامۇ ئەلەيكۈم.

~ demeden. رۇخسەت ئالماستىن.

selamünkavien. is. ar. ئايالىلار ئوتتۇرىسىدا قىللىنىدىغان سالام سۆزى (قېنى سىدا)، سالامۇنكەۋلەن.

sekmek. سەكرىمەك.

sekmen. is. ① يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق. ② تاتما، پەلەمپەي.

sekran. s. ar. مەست.

sekraniyet. is. مەستلىك.

sekreter. is. fr. سېكرېتار، كاتىپ: «Genel sekreter — باش كاتىپ.

sekreterlik, – ği. is. سېكرېتارلىق، سېكرېتارىئات، كاتىپلىق، كاتىبات.

seksek, – ği. is. بالىلارنىڭ بىر پۇت بىلەن سەكرەپ ئويناىدىغان ئويۇنى.

seksen. s. سەكسەن (سان).

seksenlik. s. ① سەكسەن سانلىق، ئىچىدە سەكسەن نەرسە بولغان. ② سەكسەن ياشلىق:

«Seksenlik bir adam — سەكسەن ياشلىق بىر ئادەم.»

seksiyon. is. fr. ① قىسىم، بۆلۈم. ② بىر ـ بىرىگە بەك يېقىن بولغان تۇرلەردىن بارلىققا كەلگەن بۆلۈم.

seksolog. is. fr. جىنسىيەت بىلىمى مۇتەخەسسىسى، سېكسولوگ.

seksoloji. is. fr. جىنسىيەت بىلىمى، سېكسولوگىيە.

sekte. is. ar. ① توختاپ قېلىش. ② ئاقساپ قېلىش. ③ توسقۇنلۇق. ④ بۇزۇلۇق، بۇزۇلۇش:

«1. Kalb sektesi — يۈرەكنىڭ توختاپ قېلىشى.

2. Bu iş sekteye uğradı — بۇ ئىش ئاقساپ قالدى.

3. işime sekte vurdu — ئىشىمغا توسقۇن كەلدى.»

sektirmek. سەكرەتمەك.

sektör, – rü. is. fr. ① بۆلۈم، قىـ

selâse. ئۈچ (سان).

selâset, – ti. is. ar. (سۆزنىڭ) مەنتىقە ئۇيغۇنلۇقى.

selâsit. is. ar. ① زەنجىرلەر. ② زەنجىرسىمان نەرسىلەر. ③ تاغلار تىزمىسى.

selâsin, selâsun. s. ar. ئوتتۇز (سان).

selâtin. ar. سۇلتانلار.

~ camileri. ئوسمان پادىشاھلىرى ۋە خانىملىرى تەرىپىدىن سېلىنغان جامەلەر.

selbetmek. ئېلىپ تاشلىماق، يوقاتماق، قاچۇرماق.

selbi. s. سەلبىي.

selcem. is. bot. چامغۇر.

Selçuk. öz. is. سەلجۇق.

Selçuklu. is. X) سەلجۇقلار ئەسىردە ئوغۇز تۈركمەنلىرىگە قومانداندلىق قىلىپ ئىسلام دۆلەتلىرىگە كەلگەن داكاكىنىڭ ئوغلى سەلجۇقنىڭ نەۋرىلىرى تەرىپىدىن XI ئەسىردە قۇرۇلغان ۋە XIII ئەسىردە تۈگىگەن تۈرك ئىسلام دۆلىتىنىڭ ئېتى ۋە شۇ دۆلەتنى قۇرغان سۇلالىنىڭ ئېتى).

sele[1]. is. ar. يالپاق سېۋەت.

sele[2]. is. fr. ۋېلىسىپىت ۋە موتسىكلىت قاتارلىقلارنىڭ ئېگىرىدىكى قاپلىما.

seleb. is. ar. بۆلىۋالغان نەرسىلەر، شەخسىي مۈلۈك.

selef. is. ar. ئەجداد: «Seleflerimizi unutmamalı — ئەجدادلىرىمىزنى ئۇنتۇپ قالمايلى.»

selek. s. سېخى، مەرد، ئوچۇق قول.

selen. is. ئاۋاز.

selid. s. ar. ① تالانغان، بۇلانغان. ② ئەقلىنى يوقاتقان.

selika. is. ar. پاساھەتلىك سۆزلەش ۋە ياخشى يېزىش ئىقتىدارى.

selim. s. ar. ① تېغىرا، دۇرۇس، نۇقسانى يوق. ② (كېسەل ھەقىقىدە) بىخەتەر. ③ ئەر ئىسمى.

selinti. is. ar. ① تاشقىن سۇ، كەلكۈن، سەل. ② كەلكۈن ئاچقان ئېقىن (پول). ③ سەل ئېلىپ كەلگەن لاۋا ـ لاققىلار. ④ كەلكۈن ئاققان جىرا.

selis. s. ar. (سۆز ھەققىدە) راۋان، چۈشىنىشلىك.

selit. s. ar. ① ئاغزى بۇزۇق، ئاغزى يامان. ② is. زەيتۇن يېغى.

sellâh. is. ar. قاسساپ، پوكانچى.

selle[1]. is. ar. قوي ۋە ئۆچكە پادىسى.

selle[2]. is. ar. سېۋەت، يالپاق سېۋەت.

selle. baf. is. ar. سېۋەتچى، سېۋەت ئۆرىگۈچى ۋە ساتقۇچى.

~ Hemehüsselâm. z. ھېچ نەرسىگە قارىماستىن، رۇخسەتسىزلا.

sellenme. is. يامغۇر سۇلىرىنىڭ دەريا ھالىغا كەلمەستىن بۇرۇن تۇپراق ئۈستىدە ئېقىشى.

selmek. is. far. müz. تۇرك مۇقامىنى لىرىدىن بىرى.

selsal. is. ar. سوغۇق سۇ، ئىچىشكە تاتلىق سۇ.

selva. is. isp. ئامېرىكىدىكى ئامازون ۋە ئافرىقىدىكى نىل دەريالىرى ئەتراپىدىكى قېلىن ئورمانلىقلار.

selvâ. is. ar. ① ھەسەل، بال. ② بۆدەنە، ۋەتۋالاق.

selvet. is. ar. ① كۆڭۈل خۇشلۇقى. ② مەمنۇنىيەت، خۇشاللىق. ③ زوق.

selvim. is. توقۇش ئىستانوكىلىرىدا

semaver. is. rus. ساماۋار.

sembol, – lü. is. yun. ① سىمۋول (شەرتلىك بەلگە، نىشانە). ② خىمىيۇى ئېلېمېنتلارنىڭ بەلگىسى:

«Beş yîldîzlî kîzıl bayrak Çinin sembolüdür — بەش يۇلتۇزلۇق قىزىل بايراق جۇڭگونىڭ بەلگىسىدۇر.»

sembolizm. is. fr. سىمۋولىزم (ئەدەبىيات ـ سەنئەتتىكى چۈشكۈن بىر ئېقىم).

semc. s. ar. سەت (چىراي).

semek. is. ar. بېلىق.

semen¹. is. ar. سېمىزلىك.

semen². is. ar. باھا، نەرخ، قىممەت.

semend. is. far. ① قۇلاڭات. ② چىرايلىق ۋە ئىنتىك ئات.

semender. is. far. ئىران ئەپسانىسىدا ئېيتىلىدىغان ئوتتىن يارىتىلغان ۋە ئوت ئىچىدە ياشايدىغان مەخلۇق.

semer¹. is. yun. ① لىڭغىر چاق. ② ھامماللار يۈك توشىغاندا ئارقىسىغا تېڭىۋالىدىغان لىڭغىر چاق. ③ سۆڭگەچ.

semer². is. ar. ① مېۋە، يېمىش. ② مەھسۇل، پايدا، ھوسۇل. ③ نەتىجە. ئاقىۋەت.

semer³. is. ar. بەزمە.

semerci. is. لىڭغىر چاق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

semere. is. ar. ① مېۋە، يېمىش. ② پايدا، مەنپەئەت. ③ نەتىجە، ئاقىۋەت. ④ كىرىم.

semereli. is. s. ar. دارامەتلىك، ئۇنۇملۇك.

semih. s. ar. ① سېخى، ئوچۇق قول. ② ئەز ئىسمى (سەمىھ).

semiz. is. ① سېمىز، ھاۋرا. ② ئوغۇت. ③ ئاۋات، مول.

semiz otu. is. سېمىز ئوت.

semizlik. is. سېمىزلىك.

semmak. is. ar. ① ئالاقچى. ② ئالاقچىلىق.

semmam. is. ar. ① ئىسسىقخانا. ② ئىسسىقخانىچى.

semmur. is. ar. سەمۇر.

semn. is. ar. ① ياغ. ② ئەتىرگۈل ياغ.

semo. is. ar. ① ئاسمان. ② ئاسمان گۈمبىزى.

semoz. is. ar. ① ئاسمان. ② ئاسمان گۈمبىزى.

semp. is. ar. ① ئۇرۇق. ② ئەۋلاد.

sempati. is. fr. ① ھېسداشلىق. ② ھېسداشلىق بىلدۈرۈش.

sempatik. is. fr. ① ھېسداشلىق بىلدۈرىدىغان. ② ياقتۇرۇشلۇق.

sempatizan. is. fr. ھېسداشلىق بىلدۈرگۈچى.

sempatizm. is. fr. ① ھېسداشلىق بىلدۈرۈش. ② ھېسداشلىق بىلدۈرۈش ئىدىيىسى.

sempatizmek. is. fr. ھېسداشلىق بىلدۈرمەك.

sempozyum. is. fr. سىمپوزىيۇم (ئىلمىي يىغىن).

semra. is. ar. ① قارا رەڭ. ② قارا رەڭلىك.

semsem. is. ar. كۈنجۈت.

semsemiye. is. ar. ① كۈنجۈت ئۇرۇقى. ② كۈنجۈت ياغ.

semt. is. ar. ① تەرەپ، يۆنىلىش. ② ئورۇن، جاي.

semtik. is. ar. سامىي.

semum. is. ar. سامۇم (قۇرغاق چۆل رايونلىرىدا چىقىدىغان زەھەرلىك شامال).

sen. is. ar. ① سەن. ② سەن ئىسىملىك ئادەم.

sena. is. ar. ① ماختاش، مەدھىيە. ② ياخشى ئىش.

senaat. is. ar. ① ھۈنەر. ② سەنئەت.

senaatkar. is. ar. ① ھۈنەرۋەن. ② سەنئەتكار.

senaatkarane. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىك. ② سەنئەتكارلىق.

senaatkarlık. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىك. ② سەنئەتكارلىق.

senaatkarlıkla. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىك بىلەن. ② سەنئەتكارلىق بىلەن.

senaatkarlıklı. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىك. ② سەنئەتكارلىق.

senaatkarlıksız. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىكسىز. ② سەنئەتكارلىقسىز.

senaatkarlıksızca. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىكسىزلارچە. ② سەنئەتكارلىقسىزلارچە.

senaatkarlıksızlık. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىكسىزلىق. ② سەنئەتكارلىقسىزلىق.

senaatkarlıkta. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىكتە. ② سەنئەتكارلىقتا.

senaatkarlıktan. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىكتىن. ② سەنئەتكارلىقتىن.

senaatkarlıktır. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىكتۇر. ② سەنئەتكارلىقتۇر.

senaatkarlıkça. is. ar. ① ھۈنەرۋەنلىكچە. ② سەنئەتكارلىقچە

semin[1]. s. ar. سېمىز.
semin[2]. s. ar. قىممەتلىك، قىممەت.
seminer. is. fr. سېمىنار (① ئالىي ئوقۇش يۇرتلىرىدا ئوقۇغۇچىلارنىڭ گۇرۇپپا - گۇرۇپپا بولۇپ ئېلىپ بېرىدىغان ئەمەلىي مەشغۇلاتى. ② بىرەر ساھەدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئەمەلىي مەشغۇلاتلار).
seminom. is. fr. جىنسىيەت بېزى راكى.
semirgin. s. ھۆرۈنلۈقتىن سەمىرىپ كەتكەن ۋە سەمىرىپ كەتكەنلىكتىن ھۆرۈنلاشقان.
semirmek. سەمىرىپ كەتمەك، سېمىزلەشمەك.
semirtme. is. سەمرىتىش، بورداش.
semirtmek. سەمرىتمەك، بوردىماق.
semiy. s. ar. ئوخشاش ئىسىملىك، ئىسىملىكلىرى ئوخشاش.
semiz. s. سېمىز:
«Semiz tavuk — «سېمىز ھېكىيان.
semizlemek. سېمىزلىمەك، سەمرىتمەك.
semizlik, – ği. is. سېمىزلىك.
semiz. otu. is. bot. سېمىز ئوت.
semmek. is. ar. بېلىقچى.
semmi. s. ① زەھەرلىك. ② زەھەر. بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
semmiyet. is. ar. زەھەرلىك.
semmûr is. ar. قارا بۇلغۇن ۋە ئۇنىڭ تېرىسى.
semn. is. ar. سېرىق ماي.
sempati. is. ar قىزغىنلىق، ھېسداشلىق، يېقىنلىق.
sempatik. s. fr. ① سۆيۈملۈك، ھېسداش. ② زوقىنى قوزغايدىغان.

semt, – ti. is. ar. رايون، تەرەپ.
«Öğrenci semti — «ئوقۇغۇچىلار رايونى.
sena. is. ar. ① ماختاش، ھەمدۇسانا، مەدھىيىلەش. ② چاقماق يورۇقى. ③ يوپۇرمىقى ياكى مېۋىسىدىن سۈرگە ئىشلىنىدىغان ئوت، سانا.
senabik. is. ar. تۇۋاق (ھايۋاننىڭ).
senabil. is. ar. باشاق (زىرائەتنىڭ).
senam. is. ar. ① لوكىكا، ئۆركەش (تۆگىنىڭ). ② دۆڭ. ③ مەركەز، ئوتتۇرىسى (نەرسىنىڭ).
senaryo. is. it. sin. كىنو سىناريىسى.
senaryocu. is. sin. كىنو سىناريىسى يازغۇچى، سىناريىچى.
senoto. is. it. ① كېڭەش پالاتاسى، يۇقىرى پالاتا. ② پارلامېنت. ③ مەكتەپ (ئالىي) ئىشلىرى يىغىنى.
senatör, – rü. is. fr. ① كېڭەش پالاتاسىنىڭ ئەزاسى. ② پارلامېنت ئەزاسى.
senatörlük, – ğü. is. پارلامېنت ئەزاسىنىڭ ۋەزىپىسى.
senaya. is. ar. ئۇدۇل چىش.
sencer. is. ئىستېھكام، قەلئە.
sencide. s. far. ئۆلچەلگەن، جىڭلانغان.
sencileyin. z. ساڭا ئوخشاش، سەندەك.
sendan, sindan. is. ar. سەندەل (تۆمۈرچىلەرنىڭ).
sendani. s. ar. سەندەلدەك، سەندەلگە ئوخشاش.
sendel. is. far. ① قېيىق. ② سەندەل دەرىخى.
sendelemek. ① سەنتۈرۈلمەك. ② نېمە قىلىشنى بىلمەي ھولۇقماق.
sendik. is. fr. بىرەر تەشكىلات ۋە

seniye. is. ar. توّت ئۇدۇل چىش.
senkron. s. fr. زاماناداش.
senkronik. s. fr. ئەينى زاماندا مەيدانغا كەلگەن.
senkronizm. is. زاماناداشلىق.
senli. benli. مۇناسىۋەتلىك يېقىنلىق قىلىش بىلدۈرىدۇ.
~ olmak. بىر - بىرى بىلەن بەك يېقىن بولماق.
senlik, – ği. is. ساڭا ئۇيغۇن، ساڭا لايىق.
senograf. is. سېنوگراف (دېكوراتسىيە ئۇستىسى).
senografya. is. fr. سېنوگرافىيە (دېكوراتسىيە بىلىمى).
sensen. is. ar. ئېغىزدىكى پۇراقلارنى يوقىتىش ئۈچۈن چاينايدىغان مەخسۇس ماددا.
sentaks. is. fr. سىنتاكس.
sentetik. s. fr. ① بىرىكمىلىك. ② سۈنئىي.
sentez. is. fr. بىرىكمە.
senyor. isp. ئەپەندى.
senyora. is. isp. خانىم.
senyör, – rü. is. fr. ① مۇلۇكدار فېئودال. ② مۇلۇك ئىگىسى. ③ مۇتلەق ھاكىم. ④ فېئودال.
senyörlük, – ğü. is. ① يەرگە ئىگىدارچىلىق ھوقۇقى. ② فېئودالىلارغا قاراشلىق يەر.
seped. is. far. سېۋەت.
sepek. is. تۈگمەن تېشىنىڭ ئوقى.
sepet, – ti. is. far. ① سېۋەت. ② بىر سېۋەت مىقدارى. ③ بېلىقچىلارنىڭ بېلىق توشۇيدىغان سېۋىتى. شىركەتنىڭ باشلىقى.
sendika. is. fr. ئۇيۇشما: «Işçiler sendikasî — ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.»
sendikacî. is. ئۇيۇشما قۇرغۇچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى، تەشكىللەشتۈرگۈچى.
sendikacılık, – ğı. is تەشكىلاتچىلىق، ئۇيۇشتۇرمىچىلىق.
sendikalaşmak. ئۇيۇشماق، تەشكىلىلەشمەك.
sendiklaştırmak. ئۇيۇشتۇرماق، تەشكىللەشتۈرمەك.
sendikalist. is. ar. ئۇيۇشتۇرغۇچى، تەشكىلاتچى.
sene. is. ar. يىل.
sened. is. → Senet.
senédat. is. ar. يىللار.
senek, – ği. is. قارىغاي ياغىچىدىن قىلىنغان سۇ تۇڭى.
senelik. s. يىللىق.
senet, – di. is. ar. ① ھۆججەت. ② كاپالەت قەغىزى.
senetleşmek. كاپالەتلەشمەك، ھۆججەتلەشمەك.
senetli. s. ھۆججەتسىز، كاپالەتسىز.
senevi. s. ar. دۇئالىست، ئىككى مەنبەچى، دۇئالىزم تەرەپدارى.
seneviyet. is. ar. دۇئالىزم، ئىككى مەنبەچىلىك.
senfoni. is. fr. سىمفونىك.
sengin. s. far. تاشتىن قىلىنغان.
senelâh. is. far. تاشلىق يەر.
seninki. dey. سېنىڭكى، سېنىك.
senit. is. ئاش تاختىسى.
seniy. s. ar. ئۇلۇغ، يۇقىرى، بۈيۈك.

sepicilik, – ği. is. تېرىچىلىك.
sepid. s. far. ئاق.
sepide. dem. is. far. سۇبىسە ۋاقتى، سەھەر.
sepileme. is. تېرىنى ئەيلەش، ئەيلەش جەريانى.
sepilemek. ئەيلىمەك (تېرىنى).
sepileyici. is. تېرىنى ئەيلەش ئۇسۇلى.
sepili. s. ئەيلەنگەن، ئاشلانغان (تېرە).
sepkiç, – çi. is. سەپكۈچ، پۈركىگۈچ.
sepmek. سەپمەك، چاچماق.
septik[1]. is. fr. گۇمانخور.
septik[2]. s. fr. كىر، پاسكىنا: «Septik aletler — پاسكىنا جابدۇقلار.»
septisizm. is. fr. گۇمانخورلۇق.
sepya. is. yun. سىيا بىلىق ۋە ئۇنىڭدىن ئېلىنغان بوياق ۋە بۇ بوياقتىن ئىشلەنگەن رەسىم.
ser. s. far. باشلىق، باش: «Ser katip — باش كاتىپ. Ser muharrir — باش مۇھەررىر.
ser[1]. is. far. ① باش، كاللا. ② باشلىق، رەھبەر، رەئىس. ③ چوقىقا، پەللە. ④ (نەرسىنىڭ) ئاخىرى، تۈگەنچىسى.
ser[2]. is. far. لىموناللۇق.
ser[3]. seer. is. ing. fr. سەر (ئېغىرلىق ئۆلچىمى).
sera[1]. is. fr. سارای (ئوردا).
sera[2]. is. fr. يەر، يۇرت.
serabil. is. ar. «كۆتۈلمەك» سۆزىنىڭ كۆپلۈكى.
serab. sitan. is. far. ① ئېزىتقۇ كۆرۈنگەن يەر. ② دۇنيا.

④ قومۇش ياكى ياخالدىن توقۇلغان ھەسەل ھەرىسى ئۇۇسى. ⑤ ۋېلىسىپىت ياكى موتسىكلىتلارنىڭ يان تەرىپىگە ئورنىتىلغان قوشۇمچە ساندۇق: «Bir sepet elma — بىر سېۋەت ئالما.
sepetçi. is. سېۋەتچى (سېۋەت ياسايدىغان ياكى ساتىدىغان).
sepetçilik, – ği. is. سېۋەتچىلىك.
sepetçi. oğlu. is. سېۋەتچى ئوغلى (شىمالىي ئاناتولىدا بولۇپمۇ كاستامونو ئەتراپىدا كەڭ تارقالغان مىللىي ئويۇن).
sepet. kulpu, – nu. is. قۇرۇلۇش ئىشچىلىرى بېلىگەتاقايدىغان كەڭ كەمەر.
sepetleme. is. ① سېۋەتكە سېلىش. ② زىت، تەتۈر، قارىمۇقارشى.
sepetlemek. ① سېۋەتكە قاچىلاش. ② قوغلۇشەتمەك، ھەيدەشەتمەك.
sepetlenmek. سېۋەتكە سېلىنماق، سېۋەتكە قاچىلانماق.
sepetli. s. سېۋەتلىك، سېۋەتتى بولغان: ~ **adam.** سېۋەتلىك ئادەم.
sepetli. s. ئۇستىلىق ۋەماھىرلىق دېگەنسۆز- لەرنىڭ مەنىسىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىدۇ: «Senetli sepetli bir alacak — ئۇستىلىق بىلەن ئېلىنىدىغان ئېلىش.»
~ **fistan.** 18 - ئەسىردەۋە كىيىن ياۋروپادىن ئوسمانلىقلارغاسىڭگەن بىر خىل كىيىم.
sepetlik. is. ing. ① سېۋەت توقۇشقا بولىدىغان (ماتېريال.) ② كىشىدىك ئەتراپىدىكى چوڭقۇرلۇق.
sepet. topu. is. sp. ۋاسكىتبول.
sephiye. is. ar. سۇ ئۈزۈش.
sepi. is. تېرىچىلىك (ئاشلاش)، ئەيلەش ئىشلىرى.
sepici. is. تېرىچى، تېرە ئەيلىگۈچى.

sera. çe. is. far. كىچىك ساراي، سارايچە، ئۆي.
ser. ağaz. is. ar. يېڭىدىن، قايتا باشلاش.
serah. is. ar. بوشاش، ئايرىلىش.
ser. ahenk. is. far. باش سازەندە.
serak, – ğı. is. fr. شۇرمەل (پار- چىلىنىپ ئاققان مۇز پارچىسى).
seramac. is. far. بويۇنتۇرۇق.
seramed. s. far. رەھبەر، باشلامچى.
seramik. is. fr. خۇمدانچىلىق: «Seramik ürünü — خۇمدان‌مەھسۇلى.»
seramikçi. s. is. خۇمدانچى.
seramikçilik, – ği. is. خۇمدانچىلىق.
serap. is. far. ① ئېزىتقۇ، سەرپ، ئالۋۇن. ② ئايال ئىسمى (سەرپ).
serapa. z. osm. تامامىلە، باشتىن ئاخىرغىچە.
seraperde. is. far. ① ساراي پەر- دىسى. ② مېھمانخانىلاردا ئەر، ئايال ياتاقلىرىنى ئايرىپ تۇرىدىغان چوك پەردە. ③ پادىشاھلارنىڭ چېدىرى.
serari. is. ar. ئايال قۇللار.
seraser. z. osm. ① تامامەن، پۈتۈنلەي. ② سۈنئىي تالا ئاردىلاشتۇرۇپ توقۇلغان رەخت.
serasime. s. far. ئەخمەق، ھاماقەت، دۆت، كالۋا، مۆڭ.
seravil. is. ئىشتان - چاپان.
seraya. is. ar. دۈشمەن تەرەپكە ئەۋەتىلگەن كىچىك قوشۇن.
serayende. s. far. ناخشىچى.
ser. azad. s. far. ئەركىن، ھۆر.
serb. is. ar. ئىچ ياغ، چاۋا ياغ.
serbaz. *s. far.* قورقماس، جەسۇر.

serbazan. is. far. يېڭىرەكلىكلىيەر، قورقماسلار، جەسۇرلار.
serbest, – ti. s. far. ① ئەركىن. ② ھۆر- ئازاد، مۇستەقىل. ③ راۋان. ④ قورقۇنماس. ⑤ يەڭگىل: «Serbest konuşalım — ئەركىن سۆزلىشەيلى (خوتۇن - قىزلار توغرىسىدا).»
serbesti. is. far. ئەركىنلىك، ھۆرلۈك.
serbesiyet. is. far. ئۆز - ئۆزىگە خوجا، ئىختىيارلىق ھوقۇقى، ئىمتىياز.
serbestlemek. قۇتۇلماق (غەم - قايغۇ، روھىي ئازابتىن).
serbestlik, – ği. is. ئەركىنلىك، ھۆرلۈك.
serçe. is. zool. قۇشقاچ، ئاق قۇشقاچ.
serçegiller. is. zool. قۇش تىپىدىكى جانىۋارلار.
serçe. parmak, – ğ. is. چىمچىلاق قول: «Serçe parmağı kırılmış — چىمچىلاق قولى چىقىپ كەتكەن.»
serçeşme. is. سۇنىڭ باش تەرىپى.
serçin. is. s. تاللانغان، ئەڭ ياخشىسى.
ser. çinî. is. far. باش ئاشپەز.
serd[1]. s. far. ① سوغۇق. ② قاتتىق.
serd[2]. is. ar. سۆزنى ياخشى سۆزلەش.
~ etmek. تەكلىپ بەرمەك.
serdab, serdabe. is. far. گەمە (ياز كۈنلىرى ئىسسىقتىن ساقلىنىدىغان).
serdar. is. far. ① سەردار، قوماندان. ② ئەر ئىسمى.
serdarî. is. قوماندانلىق.
serden. geçti. is. پىدائىي، پىداكارلىق، پىداكارلار ئەترىتى.
serden. geçtilik, – ği. is. پىداكارلىق.
serd. etmek. *ئوتتۇرىغا قويماق،*

ئاڭلاش.

sergâh. is. سەرگاھ (ئانا تۈلى ئۆيلىرىنىڭ ئۈست قەۋىتىدىكى كىرقات يايىدىغان ۋە سالقىنداپ ئولتۇرىدىغان يېرى).

sergen. is. تام ئىشكاپى.

serger .dan. s. far. ① سەرگەردان، سەرسان. ② پەرىشان.

sergerde, serkerde. is. far. باشلىق، رەھبەر، سەركەردە.

sergerdelik, serkerdelik, – ği. is. رەھبەرلىك، باشلىقلىق، سەركەردىلىك.

ser .germ. s. far. ① كاللىسى قىزىپ كەتكەن. ② مەست، ھاياجانلىنىپ كەتكەن.

sergermi. is. ① قىزغىنلىق. ② مەستلىك.

ser .geşte. s. بېشى ئايلىنىپ كەتكەن.

sergi. is. ① تىزىپ قويۇلغان نەرسىلەر. ② خېرىدارلارنىڭ تاللىۋېلىشى ئۈچۈن تىزىلغان نەرسىلەر. ③ مەھسۇلات ۋە سەنئەت بۇيۇملىرى. ④ كۆرگەزمە. ⑤ بورا.

sergici. s. سېتىلىدىغان مالنى كۆرگەزمە قىلغۇچى.

sergilemek. ① كۆرگەزمىگە قويماق. ② پىكىرىنى بىلدۈرمەك، پىكىر بايان قىلماق.

sergilik,–ği. is. ① كۆرگەزمىگە قويۇشقا تېگىشلىك (نەرسە). ② دۇكانلاردىكى نەرسىلەرنى تىزىپ قويىدىغان ئەينەكلىك ئىشكاپ.

sergin. s. ① يېيىلغان، ئېچىلغان، يېيىق، ئېچىق. ② ياتقان (ئاغرىق).

sergin. is. far. ئوغۇت، قىغ (ئات، ئېشەكنىڭ).

sergiran. s. far. ① قاتتىق مەست. ② ئەخمەق، ھاماقەت، ئەقلىنى يوقاتقان.

ئىلگىرى سۈرمەك.

serdî. s. ① سوغۇقلۇق. ② قاتتىقلىق.

serdirmek. يايدۇرماق.

sere, sele. is. سويام (بارماق قول بىلەن بىگىز قولنى ئاچقاندا ھاسىل بولغان ئارىلىق).

serealoz. is. fr. زىرائەت دېنى كىراخ ماتلىرىدىن ياسالغان گلۈكوزا.

serebellit, – ti. is. fr. ئارقا مېڭىسى يالليۇغى.

seref. is. ar. ئىسراپ، ئورۇنسىز يەرگە خەجلەش.

serefraz. serfiraz. s. far. باش كۆتۈرگەن. ② مۇنەۋۋەر. ③ غۇرۇر.

serek. is. ① ئاشلىق ياكى مېۋە قۇرۇتىدىغان تاختايدىن ياسالغان ئورۇن. ② سېتىلىدىغان مالالارنى يېيىپ قويىدىغان تاختاي، پۈكەي.

serencam. is. far. ① بىر ئىشنىڭ ۋە بىر ۋەقەنىڭ نەتىجىسى. ② باشقا كەلگەن ھال.

serendaz. s. far ① قورقماس، پىدا كار، جەسۇر. ② بېشىنى گىلدىڭلىتىپ ماڭىدىغان.

seren .güşt. is. far. بارماق ئۇچى.

sere .serpe. z. ئىختىيارىي ھالدا.

seretan, seratan. is. ar. ① قىسقۇچ پاقا، راك. ② راك (كېسەل).

sereyan. is. ar. يېيىلىش، تارقىلىش، يۇقۇش.

serf. is. fr قۇل، يالالانما.

ser .firazi. is. far. ① ئۇستۈنلۈك. ② ئورنى ۋە ئۇنۋانى يۇقىرى.

ser. fürü. is. far باش ئېگىشى، ئىتائەت قىلىش، بويۇن سۇنۇش، گەپ

ser .girani. is. مەستلىك.
sergüzeşt. is. far. سەرگۈزەشتە، باشتىن ئۆتكەن ۋەقەلەر.
serhad. is. → **Serhat.**
serhan. is. far. ناخشا باشلىغۇچى.
serhat, – t. is. far. چېگرا، پاسىل.
ser. haylı. is. far. ① كاردۋات بېشى. ② باشلىق، رەئىس.
ser. hoş. s. is. far. مەست، سەرخۇش.
serhoşane. z. مەستلەرچە.
seri[1]. is. fr. بىسىر تۈتاش، ئۇدا، ئۇزلۇكسىز.
seri[2]. s. ar. تېز ـ چاقىان، ئىنتىلىك.
serikolit. is. fr. هاك تېشىنىڭ بىر خىلى.
serili. s. يېيىلغان، يېيىق.
serilmek. ① يېيىلماق. ② كېرىلمەك: «Serilip serpilmek — پۈت ـ قولىنى كېرىپ ياتماق.»
serim. is. كىرىش سۆز، باشلانما: «Hikayelerde serim, düğüm ve çözüm bölümleri vardır— ھېكايىدە كىرىش، تۈگۈن ۋە يېشىم بولىدۇ.»
serin. s. سۆرۈن، سالقىن، يېلمان: «Serin hava — سالقىن ھاۋا. Serin su — «يېلمان سۇ.
serin. kanlı. s. سوغۇق قانلىق.
serin · kanlılık, – ğı. is. سوغۇق قانلىقلىق.
serinlemek. ① سالقىنلاشماق، سۆرۈنلەشمەك. ② يۈرەك سەگمەسلىمەك، ئارام تاپماق.
serinleşmek. سالقىنلاشماق، سۆرۈنلەشمەك: «Hava serinleşti — «ھاۋا سالقىنلاشتى.

serinletmek. سالقىنلاتماق، سۆرۈنلەتمەك.
serinlik, – ği. is. ① سالقىنلىق، سۆرۈنلۈك. ② سالقىن ھاۋا.
serir. is. ar تەخت (پادىشاھ تەختى).
serire. is. سىر، مەخپىي نەرسە.
seririî. is. ar. tıp. كېلىنكا، شىپاخانا.
seririyat. is. كېلىنكا.
ser. katip, – bi. is. far. باش كاتىپ.
serkerde. is. → **Sergerde.**
serkeş. s. far. بويىنى قاتتىق، جاھىل، بەكباش.
ser. kûçe. is. far. تار كوچا ئاغزى.
ser. küy, serikûy. is. far. كوچا ياكى مەھەللە.
ser · levha. is. far. ar. سەرلەۋھە، ماۋزۇ.
serma. is. far. قىش، سوغۇق.
serma · dide. s. far. ① توڭلىغان. ② تەجرىبىلىك (ئادەم).
ser. maye. is. far ① سەرمايە، كاپىتال. ② پاھىشەخانىدىكى پاھىشە ئايال.
sermayecilik, – ği. is. كاپىتالىزم، سەرمايىچىلىك.
sermayedar. is. far. كاپىتالىست، سەرمايىدار.
sermayeli. s. ① سەرمايىسى بار. ② قابىلىيەتلىك، بىلىملىك.
sermayesiz. s. ① سەرمايىسىز. ② قابىلىيەتسىز، ھۈنەرسىز، بىلىمسىز.
sermayesizlik, – ği. is. سەرمايىسىزلىك.
sermedi. s. چەكسىز، تۈگىمەس، داۋاملىق.

سراؤنىڭ يۈزىگە سۇ چاچماق.»
serptirmek. سەپتۈرمەك، چاچتۇرماق.
serpuş. is. far. باش كىيىمى.
serra. is. ar. راھەتلىك، ئاسانلىق.
serrac. is. ar → Saraç.
sersar. s. ar. ① تولا گەپ قىلىدىغان. ② تەجىمەل، ئابدال.
ser. sebük. s. far. ئەقىلسىز، كەم ئەقىل.
ser. sebz. s. far. ① يېشىل چەققان، يېشىل (كۆكتات). ② تەلەيلىك.
sersem. s. ① ئەقلىنى يوقاتقان. ② ئەخمەق، ھاماقەت. ③ قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلىدىغان.
sersemlemek, sersemleşmek. ① ئەقلىنى يوقاتماق. ② قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلماق.
sersemletme. ① ئەقلىنى يوقاتتۇرماق، ئەقلىدىن ئازدۇرماق. ② قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلدۇرماق.
sersemlik,–ği. is. ئەقلىنى يوقاتقانلىق، ئەقلىدىن ئازغانلىق.
serseri. s. far. تەجىمەل، ئابدال.
serserice. z. قارىغۇلارچە.
serserilik,–ği. is. تەجىمەللىك، ئابداللىق.
serşar. s. far. ① لەقمۇلىق. ② كۆپ، جىق.
sert,–ti. s. ① قاتتىق. ② ئاچچىق، كۈچلۈك. ③ قوپال، توك:
«Sert şarap — كۈچلۈك ھاراق.
Sert bir adam — توك ئادەم.»
ser. tabip,–bi. is. far. باش دوختۇر.
ser. taç. is. far. ① باشقا كىيىلىدىغان ئايال بېشىغا كىيىدىغان زىننەت بۇيۇمى. ② ئەرلەرنىڭ بېشىغا كىيىدىغان ئالتۇن ياكى كۈمۈش تاج.
ser. tahta. is. far. ① ئۈستەل. ② ئۈستەل ئۈستىدىكى ئويۇن.
ser. tahtası. is. far. ① ئۈستەل ئۈستى. ② ئۈستەل ئۈستىدىكى ئويۇن.
ser. tarak. is. far. ① ئەرلەرنىڭ چاچ تاراش تاراقى. ② ئەرلەرنىڭ چاچ تاراش تاراقىغا ئوخشاش ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.
**ser. tarash

servetli. s. باي، مال ـ مؤلكى بار.
servi,selvi. is. far. سەرۋى (قىش ـ ياز يوپۇرماق تۆكمەيدىغان بىر خىل دەرەخ).
servilik, selvilik. سەرۋى ئورمانلىقى، سەرۋىزارلىق، سەرۋىلىك.
servis. is. fr. ① ئىدارە. ② بۆلۈم. ③ خىزمەت. ④ ئاممىۋى خىزمەت. ⑤ ۋەزىپە. ⑥ چويلا توپ، ۋالىبول ۋە تىكتاكتوپنى باشلاپ ئۇرۇش. ⑦ داستىخانغا ئايرىم ـ ئايرىم كەلتۈرۈلگەن تاماق قاچىلىرى. ⑧ تاماقلارنى داستىخانغا قويۇش ئۇسۇلى:
«1· Çin Sağlık servisi — جۇڭگو سەھىيە ئىدارىسى.
2· Çin halk cumhuriyeti dış radyo Türkçe yayınlar servisi — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى تاشقى رادىئوسىنىڭ تۈرك تىل بۆلۈمى.
3· Bu garsonun servisi iyi değil — بۇ خىزمەتچىنىڭ خىزمەت پوزىتسىيىسى ياخشى ئەمەس.
4· Gece servisi — كېچىلىك ۋەزىپە.»
servöz. is. fr. ئاشخانىلاردا خېرىدارلارغا تاماق توشۇغۇچى ئايال.
serzeniş. is. far. ئەيىبلەش، ئاھانەت، تاپا ـ تەنە، ھاقارەت.
serzeniş. kâr. s. ھاقارەت قىلغۇچى، ئەيىبلىگۈچى.
ses. is. ① ئاۋاز، سەس. ② تاۋۇش: «Davul sesi — دۇمبىاق ئاۋازى. Ünlü ses — سوزۇق تاۋۇش.»
ses. bilim, ses. bilgisi,–ni. is. gram. فونېتىكا.
sesdeş,sesteş. s. is. ① ئاھاڭداش. دىغان تاج. ② ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك.
sertapa. z. far. باشتىن ـ ئاخىرغىچە، پۈتۈنلەي، تامامەن.
serteser. z. باشتىن باشقا، تامامەن.
sertifika. is. fr. ① ئىسپات، ئىسپاتنامە. ② ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسىنى كۆرسىتىدىغان بەلگە.
ser. tiz. s. far. ئۇچى ئۇچلۇق، ئۆتكۈر.
sertlenmek. ① قوپالىشىمىق. ② (فونېتىكىدا) جاراڭسىز ئۈزۈك تاۋۇشنىڭ جاراڭلىقلىشىشى. ③ بىر توقۇلمىنىڭ نورمالسىز ھالدا قاتتىقلىشىشى.
sertleşmek. ① قاتتىقلاشماق. ② قۇۋۇتى ئاشماق، كۈچلەنمەك.
sertleştirmek. ① قوپاللاشتۇرماق. ② قاتتىقلاشتۇرماق، قېتىشتۇرماق.
sertlik, – ği. is. ① قاتتىقلىق. ② قوپاللىق.
serüven. is. سەرگۈزەشت.
serv. is. far. ① سەرۋى (دەرەخ). ② مەھبۇبەنىڭ قەددى.
ser. vakt. is. far. بوش ئۆي، خالى يەر.
servezad. is. far. ① تۆز ۋە ئۆزۈن سەرۋى. ② مەھبۇبەنىڭ قەددى ـ قامىتى، سەرۋىنزاد.
servendam. is. far. سەرۋى بويلۇق، بويى سەرۋىدەك.
server. s. ar. رەھبەر، باشلىق.
serveran. is. رەھبەرلىك، رەئىسلىك، باشلىقلار، ئۇلۇغلار.
serveri. is. باشلىقلىق، ئۇلۇغلۇق.
servet,–ti. is. ar. مال ـ مۈلۈك، بايلىق.

setliç. is. ① ئىچ سۈرىدىغان مەدەن سۈيى. ② كاربونات ئاربلاشتۇرۇلغان لىموناتا.

setr. is. ar. يېپىش، پۈركەش، يوشۇرۇش.

setretmek. پۈركىمەك، يوشۇرماق.

settar. s. ar. is. ① ياپقان، يوشۇرغان. ② ئەر ئىسمى (ساتتار).

seva. s. ar. بىرگە بولماق، باراۋەرلىك، تەڭداشلىق.

sevab. is. → **Sevap.**

sevabık. is. ar. ئۆتكەن ئىشلار، ئۆتمۈش، ئۆتكەندە قىلىنغان گۇناھلار.

sevabit. is. ar. يۈلتۈزلار.

sevad. is. ar. ① قاراڭغۇلۇق. ② قارارتىش. ③ قارا. ④ ساۋاد.

sevad. han. s. ar. خەت تونۇيدىغان، ساۋاتلىق.

sevahir. is. ar. داخان ئاياللار.

sevai. is. ar. ئوسمانلىقلار دەۋرىدىكى بىر خىل يىپەك رەخت.

sevaîm. is. ar. ① ئوتلاققا بوش قويۇپ بېرىلگەن ھايۋانلار. ② زاكات ئۈچۈن ئېلىنىدىغان مالنار (قوي، ئۆچكە، كالا، تۆگە).

sevakıb. is. ar. يورۇق يۈلتۈزلار.

sevakıt. is. ar. چۈشكۈنلەر.

sevaki. is. ar. سۇ ئامبارلىرى.

sevakin. is. ar. ① ئولتۇرغانلار. ② سوقمىغان قان تومۇرلىرى.

sevalif. is. ar. ئۆتمۈشلەر.

sevam. is. ar. زەھەرلىك جانىۋارلار.

sevani. is. ar. ① ئىككىنچىلەر. ② ئىككىنچى دەرىجىلىك نەرسىلەر.

sevap,–bı. is. ar. ساۋاب.

~ etmek. ساۋابلىق ئىش قىلماق.

② ئاھاڭداش سۆزلەر (ئومۇمىم سۆزلەر).

seslemek. ئاڭلىماق، ئىڭلىماق، قۇلاق سالماق.

seslendirmek. قىلدۇرۇش ئاۋازلاشتۇرماق.

seslenmek. ① ۋارقىرىماق، توۋلىماق. ② ئاۋاز چىقارماق: «Aşağıya seslendim. — تۆۋەنگەۋارقىردىم.»

sesli. s. ① ئاۋازلىق، ئاۋاز چىقارماق. ② سوزۇق تاۋۇش. ③ قاتتىق ئاۋاز بىلەن ۋارقىراش...

sessiz. s. ① ئاۋازسىز. ② جىمجىت. ③ مۇلايىم، يېقىملىق: «1. Sessiz filim — ئاۋازسىز كىنو. 2. Sessiz bir çalışma — جىمجىت ئىشلەش. 3. Ahmet sessiz sakin bir çocuktur — ئەخمەت مۇلايىم بىر بالىدۇر.»

ses. ölçümü. is. ئاۋاز ئېقىتىدارىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

sessizce. z. جىمجىت.

sessizlik, – ği. is. ① ئاۋازسىزلىق. ② جىمجىتلىق.

sesteş. is. s. ئاھاڭداش (سۆز).

ses. üstü. s. ئاۋازدىنمۇ تېز، سەس ئۈستى: «Sesüstü uçak — ئاۋازدىن تېز ئۇچىدىغان ئايروپىلان، سەس ئۈستى ئۇچقۇ.»

set,–ddi. is. ar. ① مەيدان (تىكتاك توپ، چوڭيلا توپ، ۋالىبول قاتارلىق ئويۇنلاردا ئۈتۈش قىبىتىمى). ② دېكوراتسىيە. ③ سېپىل. ④ توسالغۇ. ⑤ توغان، توسما.

seter. is. ing. ئۈزۈن تۈكلۈك ئىنگىلىز ئىتى.

setir. s. ar. ① پۈركەنگەن، يوشۇرۇن. ② نومۇسلۇق، ھايالىق.

كۆرۈلمەدۇ.»

sevim. is. ① مېھىر ـ شەپقەت، مېھىر ـ مۇھەببەت. ② مۇھەببەت، سۆيۈم. ③ ئايال ئىسمى.

sevimli. s. كىشىنى خۇش قىلىدىغان، كىشىنى ئۆزىگە تارتىدىغان.

sevimsiz. s. ① (نەرسىلەر ئۈچۈن) كىشىنى خۇش قىلالمايدىغان، سەت. ② كىشى بىلەن چىقىشالمايدىغان.

sevinç. is. ① خۇشاللىق، سۆيۈنۈچ. ② ئايال ئىسمى.

sevinçli. s. خۇشال قىلىدىغان. سۆيۈنۈشلۈك: «Sevinçli bir haber — خۇشال قىلىدىغان خەۋەر.»

sevindirmek. خۇشال قىلماق، خۇش قىلماق، سۆيۈندۈرمەك.

sevinmek. خۇش بولماق، سۆيۈنمەك: «Bu habere pek sevindim — بۇ خەۋەرگە بەك خۇش بولدۇم.»

seviv, — vvi. is. ar. ئۆكۈز، بۇقا.

sevişmek. ① بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرمەك. ② بىر ـ بىرىگە ئاشىق بولماق.

seviy. s. ar. ① تۈز، تۇغرا. ② تەك.

seviye. is. ar. ① سەۋىيە. ② باراۋەرلىك، تەڭلىك. ③ تۈزلۈك، تۇغرىلىق: «Türkçe seviyemiz O kadar yüksek değil — تۈركچە سەۋىيەمىز ئۇنچىلىك يۇقىرى ئەمەس.»

seviyeli. s. سەۋىيىلىك، سەۋىيىسى ئۈستۈن.

seviyesiz. s. سەۋىيىسىز، سەۋىيىسى تۆۋەن.

seviyet. is. ar. باراۋەرلىك، تەڭلىك.

sevk, — ki. is. ar. ① يېتەكلەش، ئەۋەتىش، قىلىش، ئەۋەتىلىش. ② ئەسكەر سەپكە تىزىش. ③ ئىدارە قىلىش، باشقۇرۇش. ④ ئىلگىرى سۈرۈش، ئىلگىرى سۈرۈلۈش. ⑤ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئىش. ⑥ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئادەم. ⑦ ئىلگىرى سۈرۈلگەن سۆز. ⑧ ئىلگىرى سۈرۈلگەن پىكىر. ⑨ ئىلگىرى سۈرۈلگەن تەكلىپ. ⑩ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئۇقتۇرۇش. ⑪ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئىلتىماس. ⑫ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئەرز. ⑬ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئەرىزە. ⑭ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئىلتىماس. ⑮ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئەرز. ⑯ ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئەرىزە.

**sevkiyat

seyid. is. → **Seyit.**

seyide, seyyide. is. ar. ① هۆرمەتلىك ئايال. ② مەلەكە.

seyir, — yri. is. ar. ① مېڭىش، يۈرۈش، كېتىش. ② يۈلۇچىلىق، سەپەر. ③ تاماشا. ④ قۇشۇلماسلىق، ئارىلاشماسلىق.

seyirci. is. ① تاماشىچى، تاماشىبىن. ② كۆرگۈچى، قارىغۇچى. ③ كىنو كۆرگۈچى.

seyirlik, — ği. is. دىققەتنى ئۆزىگە تارتىدىغان.

seyis. is. ar. ئات باققۇچى.

seyislik, — ği. is. ئات باققۇچىلىق.

seyit, — di. is. ar. ① جامائەتنىڭ چوڭى، ئاقساقال. ② ئەر ئىسمى.

seyl. is. ar. ① سەل، تاشقىن. ② شىددەتلىك كەلگەن نەرسە.

seylâb. is → **Seylap.**

seylâbe. is. ar. سەل، سەلدەك ئاققان سۇ.

seylâp, — bı. is. ar. سەل بولۇپ، تاشقىن سۇ.

seyran. is. ar. كېزىش، ئايلىنىش، تاماشا قىلىش، چۆگىلەش.

seyrek, — ği. s. ① شالاڭ. ② ئاز ئۇچرايدىغان:

«Seyrek saç — شالاڭ چاچ.

Bu suda balık pek seyrektir — بۇ سۇدا بېلىق بەك ئاز.»

seyrekleşmek. ① شالاڭلاشماق. ② ئاز ئۇچرىماق.

seyrekleştirmek. شالاڭلاشتۇرماق.

seyreklik, — ği. is. شالاڭلىق.

seyrelmek. شالاڭدىماق.

تىنىش. ② تۈرتكە، ئىتتىرىش. ③ ئىستراتېگىيە.

~ etmek. يوللىماق، ئەۋەتمەك.

sevketme. is. يولالاش، ئەۋەتىش (بىر يەردىن بىر يەرگە).

sevkiyat, — ti. is. ar. ئەۋەتىش، يوللاش. ② ھەربىي قوشۇننىڭ ستراتېگىيىلىك، تاكتىكىلىق مەقسەت ئۈچۈن بىر يەردىن ئىككىنچى بىر يەرگە يۆتكىلىشى.

sevkulceyş. is. ar. ستراتېگىيە.

sevmek. ① سۆيمەك. ② ياخشى كۆرمەك. ③ زوقلانماق، خۇشلانماق. ④ سىلىماق:

«1. Yurdunu sevmek — يۇرتىنى سۆيمەك.

2. Bunlar bir birini sevevek evlendiler — بۇلار بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈپ تۇرمۇش قۇرۇشتى.

3. Gel, seni biraz seveyim — كەل، سېنى بىرئاز سىلاپ قويايى.»

sevret. is. ar. ① غەزەپ، ئاچچىق. ② ئۇرۇش. ③ ھۆكۈمرانلىق، بېسىم، زورلۇق. ④ زەھەر، ھاراق ۋە سوغۇقنىڭ ئاچچىقلىقى. ⑤ قىزىقلىق.

sevvab. s. is. ar. كىيىم ساتقۇچى.

sayahat. s. ar. ساياھەت، سەپەر.

~ etmek. ساياھەت قىلماق، سەپەر قىلماق.

seyahat .name. is. ساياھەتنامە، ساياھەت خاتىرىسى.

seyf. is. ar. قىلىچ.

seyfi. s. ar. ① قىلىچ بىلەن مۇناسىۋەتلىك، ھەربىي بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② قىلىچ شەكلىدە. ③ ئەر ئىسمى.

sezyum. is. سېزيى (خىمىيەۋى ئېلېمېنت).
sfenks. is. قەدىمكى مىسىرلىقلاردىن قالغان ئايال باشلىق ۋە شىر ۋۇجۇدلۇق ھەيكەل.
sıab. is. ar. قېيىن، مۇشكۈل نەرسىلەر.
sıbag. is. ar. ① بويىاق، رەڭ. ② يارىتىش.
sıbg, sabg, sibga. is. ar. ① رەخت ۋە باشقا نەرسىلەر پاتۇرۇلىدىغان بويىاق. ② ئىسپىرت ۋە ئەتىر ئىچىدە ئېرىتىلگەن بويىاق ماددىسى. ③ دىن، مەزھەپ.
sıbt. is. ar. ① نەۋرە ② ئائىلە ـ نەسەپ.
sıbyan. is. ar. بالىلار.
sıcacık, – ğı. is. ئىسسىقسىنا، ئىلىقسىنا.
sıcak, – ğı. s. ① ئىسسىق. ② قىزغىن. ③ مۇنچا. ④ ئىسسىق يەر:
«1. Sıcak hava — ئىسسىق ھاۋا.
2. Sıcak bir dille övmek — قىزغىن مەدھىيىلىمەك.
3. Sıcağa gitmek — مۇنچىغا كەتمەك.»
sıcak kanlı. is. s. ① ئىسسىق قانلىقلار (سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار ۋە ئۇچار قۇشلار ئىسسىق قانلىقلاردۇر). ② چېقىشقاق، ئىلەشكەك، سۆيۈملۈك.
sıcaklık, – ğı. is. ① ئىسسىقلىق. ② تېمپېراتۇرا:
«Güneşin sıcaklığı — قۇياشنىڭ ئىسسىقلىقى.»
sıcak ölçer. is. تېرمومېتر.
sıçan. s. zool. چاشقان.
~ a dönmek. ئۇستى بېشى ھۆل

seyyib. is. ar. تۇل خوتۇن،
seyyibat. is. تۇل خوتۇنلار.
seyyibe. s. → **Seyyib.**
seyyidan. is. مۇھەممەد پەيغەمبەر ـ نەسلى ئىككى نەۋرىسى ھەسەن ـ ھۈسەيىن.
seyyie. is. ar. ① ئەسكىلىك، يامانلىق. ② گۇناھ، جىنايەت.
seza. s. is. far. ① ياردەم، ئۇيغۇن، قاملاشقان. ② ئەر ئىسمى.
sezar. is. fr. ھۆكۈمدار.
sezarizm. is. fr. ئىستىبدادچىلىق، ھاكىمىيەتنى كىممۇتلەقلىق.
sezaryen. is. fr. ئوپېراتسىيە بىلەن تۇغدۇرۇلغان بالا.
~ yapmak. تۇغۇت ئوپېراتسىيە بىسى قىلماق.
sezdirmek. ① سەزدۈرمەك، تۇيدۇرماق.
② ھېس قىلدۇرماق:
«Kimseye sezdirmeden gidiverdi — ھېچكىمگە ئۇقتۇرماستىن كېتىۋەردى.»
sezgi. is. ① سەزگۈ، تۇيغۇ، سېزىم. ② بىۋاستە كۆزىتىش، بىۋاستە سېزىم.
sezgicilik, – ği. is. سەزگۈ ۋە سېزىمغا ئاساسلانغان كۆزقاراش، سەزگۈچىلىك، سېزىمچىلىك.
sezgili. s. fels. سەزگۈگە تايىنىدىغان.
sezilmek. سېزىلمەك، تۇيۇلماق، ھېس قىلىنماق.
sezim. is. سېزىم، تۇيغۇ.
sezimlemek. سەزگەندەك بولماق.
seziş. is. سېزىش، تۇيۇش.
sezmek. سەزمەك، تۇيماق، ھېس قىلماق.
sezon. is. ar. ① مەۋسۇم، پەسىل،
② پەيت.

پەيغەمبەرنىڭ ئائىلىسى مەريەم. ③ ئايال ئىسمى.

sıdık, – dkı. is. ar. ① توغرىلىق، دۇرۇسلۇق، راستچىل. ② سەمىمىيلىك، سادىقلىق، ساداقەتلىك. ③ ئاق كۆڭۈللۈك.

sıfat, – tı. is. ① (تىل) سۈپەت. ② سۈپەتلىنىدىغان، سۈپەتتە بىلەن. ③ قىياپەت، كۆرۈنۈش، ④ ئەخلاق. ⑤ بەلگە، نىشان. ⑥ ئۇنۋان:

«1. Baba sıfatıyla — ئاتا سۈپىتىدە.

2. Onun ne olduğu sıfatından belli — ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكى كۆرۈنۈپتۇر.

3. Fazilet insana yakışır sıfatlardandır — پەزىلەت ئىنسانغا خاس سۈپەتتۇر.»

sıfatıye. is. fels. ئىسلام پەلسەپىسىدە بىر يول.

sıfatlaştırmak. giram. سۈپەتلەشتۈرمەك.

sıfır. is. ar. ① نۆل. ② يوقلۇق. ③ كېرەكسىز نەرسە.

sıfırcı. is. ئوقۇغۇچىلارغا نۆل بېرىدىغان ئوقۇتقۇچى.

sığar. is. ar. ① كىچىكلەر. ② ياشلار، كىچىك بالىلار.

sığ. s. ① تېيىز (سۇ). ② يۈزە:

«Sığ düşünce — يۈزە چۈشەنچە.»

sığa. is. ① سىغىمچانلىق. ② ئۆزىگە تارتىش كۈچى، جەلپ قىلىش كۈچى:

«Bir kadının sığası — بىر ئايالنىڭ ئۆزىگە جەلپ قىلىش كۈچى.»

sığamak. ① تۈرمەك، شىمايلىماق. ② سىيىپماق، سىلىماق:

«Dereyi görmeden bacaklarını sıvama — دەريانى كۆرمەي تۇرۇپ پاچاقلىرىنى شىمايلىما.» (ماقال)

sığınak. is. ① پاناھلىنىدىغان جاي، پاناھگاھ. ② ساقلىنىدىغان جاي، ساقلىنىش ئورنى.

sığınmak. ① پاناھلىنىش، پاناھلىنىپ ياشاش. ② ساقلىنىش، ساقلىنىپ ياشاش.

sığır. is. ① كالا. ② ئەخمەق، نادان.

sığırcık. is. ① كىچىك كالا. ② ئەخمەق، نادان.

sığırcık. is. ① قارا قۇش. ② قارا رەڭ.

sığırtmaç. is. كالا باققۇچى.

sığırtmak. ① كالا باقماق. ② ئەخمەقلىق قىلماق.

sığış. is. ① سىغىش، سىغىمچانلىق. ② سىغىش ئورنى.

sığışık. s. ① سىغىشىپ ئولتۇرغان. ② سىغىمچان.

sığışmak. ① سىغىشىپ ئولتۇرماق. ② سىغىمچانلىق.

sığıştırmak. ① سىغىشتۇرماق. ② سىغىمچانلىق قىلماق.

sığıt. is. ① ئۆزىگە تارتىش كۈچى، جەلپ قىلىش كۈچى. ② ئەخمەقلىق.

sığla. is. ① سىغلا. ② سىغلا ياغىچى.

sığlık. is. ① تېيىزلىق. ② تېيىز جاي.

sığmak. ① سىغماق، سىغىمچانلىق. ② بولۇپ كەتمەك.

sıçan. biti. is. چاشقان پىتى (كېزىك كېسىلىنى تاراتقۇچى پىت).

sıçan. kuyruğu, – nu. is. تۆشۈك ئېچىش ئېكىكى.

sıçangiller. is. چاشقان تېپىدىكى ھايۋانلار.

sıçırgan. s. (ھايۋانلار ھەققىدە) ئىچى سۈرۈپ كېتىپ ھەممە يېرى پوق بولۇپ كەتكەن.

sıçma. is. چېچىش.

sıçmak. ① چېچماق، چوڭ تەرەت قىلماق. ② بۇزماق، بەربات قىلماق:

«Bu adam işime sıçtı — بۇ ئادەم ئىشىمنى بۇزۇۋەتتى.»

sıçrama. is. ① سەكرەش. ② قەدەم، چامدام.

sıçramak. ① سەكرىمەك. ② چۆچۈمەك. ③ چاچرىماق. ④ ئاتلاپ ئۆتمەك، ئاتلىماق. ⑤ يېيىلماق، تارالماق. ⑥ ئېتىلىپ چىقماق، ئۆرلەپ چىقماق، قايناپ چىقماق، ئۆرلىمەك:

«Çocuk sıçrayarak uyandı — بالا چۆچۈپ ئويغاندى.

Çamur sıçradı — پاتقاق چاچرىدى.»

sıçratmak. سەكرەتمەك، تاقلاتماق، ئۆرلەتمەك.

sıdak, – ğı. is. ar. تويلۇق، كۆرۈملۈك (يۈز ئاچقۇدا بېرىلىدىغان).

sıddık, sıddik. s. ar. ① راستچىل، توغرا سۆزلەيدىغان، سۆزىدە تۇرىدىغان. ② ئەر ئىسمى.

sıddıka, sıddika. is. ① مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ خوتۇنى ئايىشە. ② ئەيسا

sığlık, – ğı. is. ① تەپىزلىك. ② تەپىز يەر.

sığmak. ① سغماق، تاپماق. ② ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك:
«Aklı mantığa sığmamak — ئەقلى مەنتىقىغە ئۇيغۇن كەلمەسلىك.»

sıhhat, – tı. is. ar. ① ساقلىق، سالامەتلىك. ② توغرىلىق، ئەمەلىيەت.

sıhhat raporu. سىرتتىن كىرگۈزگەن جانلىق ماللار ئۈچۈن يېزىلغان دوكلات.

sıhhatlı. s. سالامەت، ساق، ئامان – ئېسەن.

sıhhat. name. is. كېسەلنىڭ ساقىيىپ شىغا بېغىشلانغان شېئىر.

sıhhi. s. ar. ① ساقلىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ساقلىققا پايدىلىق، سالامەتلىك ئۈچۈن پايدىلىق.

sıhhiye. is. ar. ① سەھىيە. ② سەھىيە ئىدارىسى.

sıhhiyeci. is. ① سەھىيە خادىمى. ② ھەربىي قىسىملاردا تەجرىبىلىك سەھىيە خادىمى.

sıhri. s. تۇغقانلىق.

sıhriyet. is. ar. ① قۇدا-باجىلىق، ② ئۇرۇغ – تۇغقانلىق.

sık. s. ① زىچ، قېلىن، قويۇق، زىق. ② پات – پات، بىردەم:
«Sık orman — قېلىن ئورمان. Rüzgar sık sık oluyor — شامال پات – پات چىقىپ تۇرىدۇ.»

sıkça. z. ئىنتايىن قويۇق، زىخ.

sıkı'. s. ① تار. ② جىددىي. ③ يېقىن. ④ ھەم. ⑤ پىخسىق، بېخىل. ⑥ گۈزەل، چىرايلىق. ⑦ قاتتىق، كەسكىن، سۈرلۈك:
«1. Beli sıkı bir ceket — بېلى

ğadı — سۈنى كۆرمەيلا پاچاقلىرىنى تۇردى. Arkasını sığayarak gönlünü alacak sözler söyledi — دۈمبىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ كۆڭۈلنى ئاۋۇتىدىغان سۆزلەرنى قىلدى.»

sığdırma. is. سغدۇرۇش، پاتقۇزۇش.

sığdırmak. سغدۇرماق، پاتقۇزماق.

sığınak, – ğı. is. پاناھ بولىدىغان، پاناھ بولغۇچى.

sığınca. is. كىچىك قەلئە، باشپاناھ بولىدىغان يەر.

sığınık, – ğı. is. باشپاناھلىق تىلىگۈچى.

sığınma. is. باشپاناھ.

~ istemek — باشپاناھ تەلەپ قىلماق.

sığınmak. ① باشپاناھلىق تىلىمەك. ② باشپاناھلىق تىلەپ باشقا دۆلەتلەرگە كەتمەك. ③ ياردەم سورىماق ۋە ئۈمىدقىلماق.

sığınmış. s. باشپاناھلىق تىلىگۈچى.

sığıntı. is. سقىلىش:
«Burada akrabalarının yanında biraz da sığıntı gibi yaşiyorlar — بۇ يەردە تۇغقانلىرىنىڭ يېنىدا بىرئاز سقىلىپ قالدى.»

sığır. is. zool. ① كالا، سىيىر. ② ئۇزۇنچاق تۈپلەنگەن كىتاب ۋە ژۇرنال.

sığır. biti. is. zool. كالا پىتى.

sığırcık, – ğı. is. تورغاي.

sığırlar. is. zool. كاللار.

sığır. sineği. is. zool. كۆكۈيۈن.

sığırtmaç, – çı. s. كالا پادىچىسى.

sığışmak. سغىشماق:
«Biraz daha sıkışırsak hepimiz sığışırız — يەنە بىرئاز قىسلىشساق ھەممىمىز سغىمىز.»

sığıştırmak. سغىشتۇرماق.

سقىم ياگاۋ.»

sıkıntı. is. ① بىئارامليق، دەققەتچىلىك. ② زېرىكىش، ئىچ پۇشۇقى، بىزار بولۇش، تېت ـ تىت بولۇش. ③ تۇرمۇش ئېغىرچىلىقى، هارغىنلىق:

«Kapalı hava insana sıkıntı verir — تۇتۇق هاۋا ئادەمنى بىزار قىلىدۇ.

Yollarda çok sıkıntı çektik — يولدا كۆپ هارغىنلىق چەكتۇق.»

sıkışık. s. قىستا ـ قىستاق، سىقىشماق، قىستا ـ قىستاڭلىق.

sıkışıklık, – ğı. is. سىقىشىقلىق، قىستا ـ قىستاڭلىق.

sıkışma. is. ① سىقىشىش. ② قىسىلىش.

sıkışmak. ① قىستاشماق. ② سىقىشماق. ③قىسۇالماق. ④ تۇرمۇش قىيىنچىلىقىغا ئۇچرىماق، تەرەت قىستىماق:

«El sıkışmak — قول سىقىشماق. Parmağı kapıya sıkışmış — بارماق مىقىنى ئىشىك قىسۇاپتۇ.»

sıkıştırmak. ① تىقماق. ② زورلىماق، بېسىم ئىشلەتمەك. ③ سىقىشتۇرماق:

«Elbiseleri sandığa sıkıştırdı — كىيىم ـ كېچەكنى ساندۇققا تىقتى.

Sıkıştırınca hepsini söyledi — زورلاش بىلەن هەممىنى ئېيتتى.»

sıkıt[1], – tı. is. چىك سىقىلغان.

sıkıt[2]. is. ar. چۈشۈپ كەتكەن.

sıkı yönetim. is. ھەربىي ئىدارە قىلىش، ھەربىي رېجىم.

sıkkın. s. قاتتىق سىقىلغان.

sıklamak. ① ئاھ ـ پەرياد قىلىپ يىغلىماق. ② ئىسقىرماق، ھۇشتەك چالماق.

تاز چاپان.

2. Sıkı önlem — جىددىي تەدبىر.

3. Aramızda sıkı ilişki var — ئوتتۇرىمىزدا يېقىن مۇناسىۋەت بار.

4. Pencereyi sıkı kapa — دېرىزىنى هىم ياپقىن.»

sıkı[1]. is. قىيىن ئەھۋال:

«Sıkıyı görünce kaçtı — قىيىنچىلىقنى كۆرۈپلا قاچتى.»

sıkıcı. s. بىئارام قىلىدىغان، جان سىقىلدىغان.

sıkı. fıkı. s. ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن، ئاپاق ـ چاپاق.

sıkılamak. سىقىلماق، سىقماق.

sıkılgan. s. تارتىنچاق، قورۇنىدىغان.

sıkılganlık, – ğı. is. تارتىنچاقلىق.

sıkılma. is. ① سىقىلىش. ② قورۇنۇش، تارتىنىش:

«Bu adamın sıkılması yok — بۇ ئادەمدە تارتىنىش دېگەن نەرسە يوق.»

sıkılmak. ① سىقىلماق. ② ئىچى پۇشماق، زېرىكمەك. ③ تارتىنماق، قورۇنماق، خىجىل بولماق. ④ قىسىلماق:

«1. Yalnız olturmaktan sıkıldım — يالغۇز ئولتۇرۇشتىن زېرىكتىم.

2. Konuşmaya sıkılmış — سۆز قىلىشتىن تارتىنىپتۇ.

3. Sıkılırsam bu parayı harcarım — قىسىلىپ قالسام بۇ پۇلنى خەجلەيمەن.»

sıkılmaz. s. تارتىنماس، قورۇنمايدىغان، خىجىل بولمايدىغان.

sıkım. is. ② چاڭگال، ئوچۇم. ② سىقىم:

«Bir sıkım un — بىر ئوچۇم ئۇن.

Bir sıkım diş macunu — بىر

sıklaşmak. ① كۆپەيمەك، قويۇقلاشماق. ② ئارقا - ئارقىدىن پەيدا بولماق: «Fırtınalar sıklaştı — بوران - چاپقۇن چىقىۋەردى.»

sıklaştırmak. ① كۆپەيتمەك، زىچلاشتۇرماق، ئارتتۇرماق. ② ئارقىمۇئارقا قىلماق، داۋاملاشتۇرماق.

sıklet, – ti. is. ar. ① ئېغىرلىق. ② ئېچ پۇشۇقى، بىئاراملىق.

sıklık, – ğı. is. زىچلىق، زىچلىق.

sıkma. is. ① سىقىش. ② دىققەتچىلىك، بىزارلىق، بىئاراملىق. ③ سىقىپ سۇيىنى چىقارغىلى بولىدىغان نەرسىلەر. ④ قىسىش.

sıkmaç, – çı. is. ① سىقىش ئەسۋابى، قىسماق. ② قان تومۇرلىرىنى قىسىپ قويىدىغان سايمان.

sıkmak. ① سىقماق. ② چاچماق، پۈركىمەك. ③ باشقۇرماق، ④ بىئارام قىلماق. ⑤ تار كەلمەك، قىسماق:

«1. Üzüm sıkmak — ئۈزۈم سىقماق.

2. Yangına su sıkmak — ئوتقا سۇ چاچماق.

3. Çocuğu sıkıyorlar — بالىنى قاتتىق باشقۇرىدۇ.

4. Böyle şeyler insanı sıkıyor — بۇنداق نەرسىلەر ئادەمنى بىئارام قىلىدۇ.

5. Ayakkabı ayağımı sıktı — ئايىغ كىيىمى پۇتۇمنى قىسىپ قويدى.»

sık, sık. پات - پات.

sıla. is. ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىلەن كۆرۈشمەك.

~ ya gitmek. كۆرمىگىلى ئۇزۇن بولغان ئائىلىسىنى ۋە يۇرتىنى كۆرگىلى بارماق.

sılacı. is. ئۇچراشقۇچى، كۆرۈشكۈچى، ئېرىشكۈچى (مەلۇم ۋاقىت ئايرىلغاندىن كېيىن باشقىدىن ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىلەن كۆرۈشكۈچى).

sımah. is. ar. قۇلاق تۆشۈكى.

sımak. ③ ① سۈندۈرماق. ② بۇزماق. يەڭمەك، ئۇستۇن كەلمەك.

sımsıkı. s. هىم، زىچ: «Halkımızsım sıkı birleşmelidir— خەلقىمىز زىچ ئىتتىپاقلىشىشى لازىم.»

sımt. is. ar. تىزىقلىق نەرسىلەر.

sınaat[1], sanaat. is. ar. ① قول ھۈنىرى. ② ھۈنەر. ③ ئۇستىلىق، ماھارەت.

sınaât[2]. is. ar. ① ھۈنەرلەر. ② ماھارەت ئادەملەر. ③ ئۇستىلىقلار.

sınaî, s. ar. ① قول ھۈنىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② سۈنئىي، تەبىئىي بولمىغان.

sınama. is. سىناش.

sınamak. ① سىنماق، سىناپ كۆرمەك، تەجرىبە قىلماق. ② تەكشۈرمەك.

sınanmak. سىنالماق.

sınatmak. سىناتماق.

sınav. is. سىناق، ئىمتىھان.

~ vermek. ئىمتىھان بەرمەك.

sınavlamak. سىناق ئالماق، ئىمتىھان ئالماق، سىنىماق.

sındı. is. قايچا.

sındık, sındırgı. is. يېرىق يەر.

sındırılmak. سۈندۈرۈلماق.

sındid. s. is. رەھبەر، باشلىق، رەئىس.

sıngın. s. سۈنۈق، پەرىشان.

sınıf. is. ar. ① سىنىپ. ② بۆلۈم. ③ سىنىپ (مەكتەپتىكى). ④ دەرسخانا.

sıpa². is. far. → **Sehpa.**
sıpıtmak. قوغلماق.
sır¹. is. سر:
«Sırı dökülmüş bir kap — سرى چۇشۇپ كەتكەن قاچا.»
sır²., – rrı. is. ar. سر، مەخپيەتلىك:
«Bu işin sırı yoktur — بۇ ئىشنىڭ سرى يوق.»
sıra. is. ① قاتار. ② رەت، ئۆچرەت. ③ پەرق، ئېگىز - پەسلىك، چوڭ - كىچىكلىك پەرقى. ④ ئورۇندۇق. ⑤ تەرتىپ، ئىنتىزام. ⑥ نۆۋەت:
«1. Bir sıra dükkan — بىر قاتار دۇكان.
2. Sırayı bozma — سەپنى (رەتنى) بۇزما (بۇزۇش).
3. Yaş sırası — كىچىكلىك پەرقى.
4. Tiyatro sıraları — تىياتىرنىڭ ئورۇندۇقلىرى.
5. Sıraya koymak — يولغا قويماق.
6. Sıradan kişi — ئادەتتىكى كىشى.
7. Sırası gelmedî, acele etme — نۆۋىتى كەلمىدى، ئالدىرىما.»
sıra .dağ. is. تاغ تىزمىلىرى.
sıralamak. ① رەتكە تىزماق. ② (با- لىلار ھەققىدە) مېڭىشقا باشلىماق.
sıralanmak. تىزلىماق.
sıralatmak. تىزدۇرماق.
sıralayıcı. s. تىزغۇچى.
sıralı. s. ① رەتلىك، رەتكە تىزىلغان، تەرتىپلىك.
sırasız. s. ① رەتسىز، رېتى يوق. ② ئورۇنسىز، ۋاقىتسىز، يولسىز.
sırat, – tı. is. ar. يول، چىغىر يول.

⑤ ھەربىي قىسىم. ⑥ كاتېگورىيە. ⑦ دەرىجە:
«1. Işçi sınıfI — ئىشچىلار سىنىپى.
2. Piyade,topçu, muharebe sınıfı — پىيادە، توپچى ۋە ئۇرۇش قىسىملىرى.
3. Birinci sınıf işçi — بىرىنچى دەرىجە ئىشچى.»
sınıflamak. تۈركۈمگە ئايرىلماق.
sınıflandırmak. سىنىپلارغا ئايرىلماق.
sınıflanmak. تۈركۈمگە ئايرىلماق.
sınık, – ğı. s. ① سۇنۇق. ② پەرە- شان. ③ يېڭىلگەن، ئۇتۇلغان.
sınıkçı. is. سۇنۇقچى، تېڭىقچى.
sınır. is. yun. ① چېگرا. ② چەك. نەتىجە:
«1. Sincang Çinin kuzey - batı sınırında شىنجاڭ جۇڭگونىڭ شىمال-غەربىي چېگرىسىدا.
2. Her işın sınırı var — ھەر- قانداق ئىشنىڭ چېكى بولىدۇ.
3. Işimiz sınırsız olmamalı — ئىشىمىز نەتىجىسىز كېتىۋەرمەسلىكى لازىم.»
sınırdaş. s. ① چېگرىداش. ② قوشنا:
«Çin sınırdaş ülkeleriyle barış içinde yaşiyor — جۇڭگو چېگرە- داش (قوشنا) دۆلەتلەر بىلەن تىنچلىقتا بىللە ياشايدۇ.»
sınırdaşlık, – ğı. is. قوشنىدارچى- لىق، چېگرىداشلىق.
sınırlamak. ① چەك قويماق. ② چېگ- رىلىمەك. ③ تەرتىپلىمەك.
sınırlı. s. چەكلىك.
sınırsız. s. چەكسىز، چېگرىسىز.
sınmak. ① سىنماق، چېقىلماق. ② چېچىلماق.
sıpa¹. is. تەخەي، خوتەك.

ئىشنىڭ سىرلىق تەرىپى يوق.»

sırma. is. ① هەل بېرىلگەن، ئالتۇن هەل بېرىلگەن ياكى بېرىلمىگەن ئىنچىكە كالۇتۇن. ② كالۇتۇندىن ياسالغان چۇچا، پۆپۈك (زەردىن ياسالغان).

~ saç. ئالتۇن رەڭلىك چاچ.

sırmakeş. is. كالۇتۇنچى.

sırmalı. s. كالۇتۇن بىلەن ئىشلەنگەن ياكى كالۇتۇن بىلەن زىننەتلەنگەن.

sırnaşık. s. بىزەڭ (تەلىپسىنى هەل قىلمىغىچە بىزىرىپ تۇرۇۋالىدىغان):

«Ne sırnaşık adam, şimdi gitmek niyetinde değil — نېمىدېگەن بىزەڭ ئادەم، ئەمدى كېتىشنى خىيال قىلمايۋاتىدۇ.»

sırnaşıklık, – ğı. is. بىزەڭلىك.

sırnaşmak. بىزەڭلەشمەك:

«Ters cevap alınca sırnaşmaya başladı — تەتۈر جاۋاب ئېلىش بىلەن بىزەڭلەشكىلى قويىتى.»

sırri. s. ar. مەخپىيلىككە مۇناسىۋەتلىك، مەخپىيەتلىككە دائىر.

sırrilik, – ği. is. مەخپىيەتلىك.

sırr .olmak. غايىب بولماق.

sırsıklam. s. هەممىلا يېرى هۆل، ئۈستىبېشى سۇ.

sırsız. s. سىرلانمىغان، سىرسىز.

sırt, – t. is. ① دۇمبە. ② پىچاق نىڭ قىرى. ③ تاغ ۋە دۆڭلەرنىڭ ئۈستى. ④ نەرسىنىڭ ئارقا تەرىپى، نەرسىنىڭ تەتۈر تەرىپى. ⑤ يۈز.

«1. Cocuğun sırtı — بالىنىڭ دۇمبىسى. 2. Kağıdın sırtı — قەغەزنىڭ تەتۈرىسى.

3. Elin sırtı — قولنىڭ يۈزى.

4. Sırtına almak — «ئۈستىگە يۈكلىمەك.

سىرات كۆۋرۈكى (دىنىدە ئۆلگەندىن كېيىن گۇناھسىزلار ئۆتىدىغان كۆۋرۈك). **~ köprüsü.**

sırça. is. ① ئەينەك. ② ئەينەكتىن ياسالغان.

sırdaş. is. سىرداش، ئەسىرداش.

sırdaşlık, – ğı. is. سىرداشلىق، ئەسىرداشلىق.

sırf. is. ① يالغۇز، پەقەت. ② پۈتۈنلەي، تامامەن، باشتىن ئاخىر:

«Sırf seni görmek için geldim — پەقەت سېنى كۆرۈش ئۈچۈنلا كەلدىم.

Bu söz sırf yalandır — بۇ سۆز پۈتۈنلەي يالغان.»

sırık, – ğı. is. ① ئۇزۇن، ئىنچىكە ۋە تۈز تاياق. ② (تەنتەربىيىدە) تايىنىپ ئېگىزگە سەكرەپ ئۆتۈش تايىغى.

sırıklamak. ① تاياق بىلەن كۆتۈرمەك. ② ئوغرىلىماق.

sırım. is. تاسما.

~ halat. تاسما ئارغامچا.

~ kamçı. تاسما قامچا.

sırıtkan. s. هىجىيىپ تۇرىدىغان لوللا:

«Sırıtkan bir adam — «لوللا ئادەم.

sırıtkanlık, – ğı. is. لوللىق.

sırıtmak. ① هىجىيىپ كۈلمەك. ② پەسكەشلىك قىلماق. ③ ئۆلۈمەك.

sırlamak. ① سىرلىماق. ② ئۆلۈكنى كۆممەك:

«Camı sırlamak — ئەينەكنى سىرلىماق.»

sırlı[1]. s. سىرلانغان، سىرلىق:

«Sırlı cam — «سىرلىق ئەينەك.

sırlı[2]. s. ① سىرلىق، مەخپىي:

«Bu işin sırlı yönü yok — بۇ

2. Bardağı sıvama doldurdu — ئىستاكاننى ئاغزى بىلەن تەڭ تۇشقۇزدى.»

sıvamak[1]. ① سۈۋىماق. ② سىۋرمەك. ③ مىلىماق:

«1. Duvarı sıvamak — تامنى سۈۋىماق.

2. Duvara çimento sıvamak — تامغا سېمونت سۈرمەك.

3. Cocuk reçeli yüzüne sıvadı — بالا لاينى يۈزىگە مىلىۋالدى.»

sıvamak[2]. ① تۈرمەك، شىمايلىماق. ② سىيلىماق، شاپلاقلىماق:

«1. Kollarını sıvayıp işe başladı — يەڭلىرىنى تۈرۈپ ئىشقا كىرىشتى.

2. Arkasını sıvayarak gönlünü alacak sözler söyledi — مۈرىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ كۆڭلىنى ئاۋۇتىدىغان سۆزلەرنى قىلدى.»

sıvanmak. ① سۈۋالماق. ② ئىشقا ھازىرلانماق:

«Bu iki arkadaş yavaş yavaş işe sıvanmaktadırlar — بۇ ئىككى دوست ئاستا ـ ئاستا ئىشقا كىرىشكىلىۋاتىدۇ.»

sıvaşmak. ① مىلەشمەك. ② سۈيۈقلاشماق.

sıvazlamak. ئۈۋۈلماق، سىيلىماق:

«Sırtını sıvazlamak — دۈمبىسىنى ئۈۋۈلىماق.»

sıvı. s. is. سۇيۇق، سۇيۇقلۇق.

sıvık. s. سۇيۇق، بوش:

«Bu hamur çok sıvık olmuş — بۇ خېمىر بەكمۇ بوش بولۇپ قېپتۇ.»

sıvılaşma. is. يۇمشاق، بوشاش، سۇيۇلۇش.

sıvılaştırmak. سۇيۇقلاشتۇرماق، يۇمشاتماق، بوشاتماق.

sıvındırmak. پارنى سوۋۇتماق ياكى

sırtar. is. zool. كېپەرنىڭ بىر تۈرى.

sırtarmak. ① كۆشكۈرتمەك. ② تۈرۈلمەك، توپلانماق:

«Bulutlar ufukta sırtardı — بۇلۇتلار ئاسماندا توپلاندى.»

sırtlamak. يۈدىمەك:

«Görevi sırtladım — ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالدىم.»

sırtlan. is. zool. چىلبۆرە، سىرتلان.

sıska. s. ar. ① يۈدەك، ئاۋاق، ئورۇق. ② قورساقسىز سۇ چۈشۈش:

«Bu sıska bir kızdı — بۇ ئاۋاق بىر قىز ئىدى.»

~ olmak. قورساقسىز سۇ چۈشۈپ يوغىناپ كەتمەك.

sıskalaşmak. ئورۇقلىماق، جۈدىمەك.

sıskalık, – ğı. is. ئورۇقلۇق، ئاۋاقلىق.

sıtma. is. بەزگەك.

~ ya tutulmak. بەزگەك بولماق.

sıtmalanmak. بەزگەك بولماق، بەزگەك كېسىلىگە ئۇچرىماق.

sıtmalı. s. بەزگەك بولغان.

sıtmalık. is. بەزگەك كېسىلى تارىلىدىغان يەر.

sıva. is. سۇۋاق.

sıvacı. is. سۇۋاقچى (بىناكارلىقتا).

sıvağı. is. → **Sıva**.

sıvalamak. سۇۋىماق (بىناكارلىقتا).

sıvalı[1]. s. سۇۋاق بېرىلگەن، سۇۋالغان:

«Sıvalı duvar — سۇۋالغان تام.»

sıvalı[2]. s. تۈرۈكلۈك، شىمايلانغان:

«Kolları sıvalı — يەڭلىرى تۈرۈكلۈك.»

sıvama. is. ① سۇۋاش. ② يالتىتىش. ③ ئاغزى بىلەن تەڭ، لەقمۇ لىق:

«1. Altın sıvama — ئالتۇن يالتىتىش.

سوراقتا تارتماق. ~ **ya çekmek.**

sıygı. is. سغمچانلىق.

sıyırga. is. خاماندىكى ساماناللارنى يىغىش ياكى قار تازىلاشقا ئىشلىتىلىدىغان كەڭ تاختاي.

sıyırgı. is. قار تازىلايدىغان ياغاچ كۆرەك.

sıyırmak. ① سويۇۋاتماق. ② سۈغۈروپ چىقارماق، قايىرىۋەتمەك. ③ سۈمۈروپ تۈگەتمەك، پاك - پاكىز تۈگىتىۋەتمەك، قۇرۇتۇۋەتمەك، سىيرىپ - سۈپۈرۈۋەتمەك. ④ رەختنىڭ ئېنىدىن ياكى بويىدىن يىرتىپ چۈۋۈپ چىقارماق. ⑤ سۈركىلىپ ئۆتمەك، سۈركەلمەك. ⑥ قۇتقۇزماق، تارتىپ چىقارماق. ⑦ سىيرىپ ئالماق:

«1. Çark elinin derisini sıyırdı — چاق قولىنىڭ تېرىسىنى سويۇۋەتتى.

2. Örtüyü birdenbire sıyırdı — ياپقۇچنى بىردىنلا قايىردى.

3. Kılıcını sıyırdı — قىلىچىنى سۈغۇروپ چىقاردى.

4. Mehmet tabağı sıyırdı — مۇھەممەد تاۋاقنى سىيرىپ سۈپۈرۈۋەتتى.

5. Kurşun başını sıyırıp geçti — ئوق بېشىدىن سۈركىلىپ ئۆتۈپ كەتتى.

6. Onu bu bulaşık işten sıyırmak kolay değil — ئۇنى بۇ چاتاق ئىشتىن قۇتقۇزۇش ئاسان ئەمەس.

7. Yoğurdun kaymağını sıyırmak — قېتىقنىڭ قايمىقىنى سىيرىۋالماق.»

sıyırtmak. سويدۇرماق.

sıyrık, — ğı. s. ① سۈرۈلۈپ كەتكەن (يارا). ② يۈزسىز، نۇمۇسسىز.

sıyrılmak. ① سۈرۈلۈپ كەتمەك. ② سۇ ھالىغا كەلتۈرمەك.

sıvınmak. پار يىكى گاز ھالىتىدىن سۇيۇقلۇق ھالىتىگە ئايلانماق.

sıvı .ölçer. is. ئارىئومېتر (سۇيۇقلۇقلارنىڭ زىچلىقىنى ۋە سېلىشتۇرما ئېغىرلىقىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

sıvırya. z. ① باس - باس (سودا - سېتىق ھەققىدە). ② داۋاملىق تۇردە. ③ بىرىنسىك ئارقىسىدىن بىرى. ④ s. ئاغزىغا قەدەر، لىقمۇ لىق:

«Bugün satış sıvırya gidiyor — بۈگۈن بازار باس - باس بولۇۋاتىدۇ.»

sıvış, sıvış. is. غايىب بولۇش، يوقلىش.

sıvışık. s. ① يېپىشقاق، چاپلاشقاق. ② رۇدىپاي:

«Senin kadar sıvışık bir adam görmedim — سەندەك رۇدىپايىنى كۆرمىگەنىدىم.»

sıvışmak. ① بۇلغانماق. ② جىم - جىم يوقاپ كەتمەك، قېچىپ كەتمەك:

«Seni görünce hemen sıvışmak istedi — سېنى كۆرۈش بىلەن دەرھال قېچىشقا ئۇرۇندى.»

sıvı .yağ. is. سۇ يېغى.

sıyag. is. ar. ئۆرنەكلەر، قېلىپلار.

sıyagat. is. ar. زەرگەر.

sıyah. is. ar. پەريادلار، ۋارقىراشلار.

sıyam. is. ar. روزى (روزى تۇتۇش).

sıyanet. is. ar. مۇھاپىزەت قىلىش، قوغداش.

~ **etmek.** قوغدىماق، كۆزەتمەك.

sıyas. is. ar. ① قەلئە، ئىستېھكام. ② سۇقۇنىدىغان يەرلەر. ③ ھۇجرا.

sıyga. is. ئۆرنەك، قېلىپ، مودا، قائىدە.

لمش. ③ سېزبش. ④ دۇشمەن پوزيتسيەسىدىن يوشۇرۇنچە ئالغا بېسىش:
«1. Suyun toprağa sızması — سۇ نىڭ يەرگە سىڭىشى.
2. Emperyalizm her alanda sömürge ülkelere sızma yapmaktadır — جاھانگىرلار ھەممە جەھەتتە مۇستەملىكە مەملىكەتلەرگە تەسىرىنى ئۆتكۈزمەكتە.
3. Kaptan su sızıyor — قاچىدىن سۇ سېزىۋاتىدۇ.»

sızmak. ① سىزماق، سىزىپ ئاقماق. ② پاش بولماق، ئاشكارا بولۇپ قالماق. ③ مەست بولۇپ ئۆخلاپ قالماق:
«Küpten su sızmak — كۈپتىن سۇ سىزماق.»

«şial. is. jeol. يەر پوستىنىڭ سىرتقى يۈزى.

siayet. is. ar. غەيۋەت ـ شىكايەت، سۆز ـ چۆچەك.

sib. is. far. ئالما.

siba¹. is. ar. يىرتقۇچ ھايۋانلار.

siba². öz. is. سىبا (XI ئەسىردە شىمالىي ئافرىقىنىڭ ئىشغال قىلىنىشىدا مۇھىم رول ئويناپغان بىر ئەرەب قەبىلىسى).

sibab. is. ar. ھاقارەت قىلىش، تىللاش، ھاقارەتلەش.

sibahat, sebahat. is. ar. سۇ ئۈزۈش.

sibak. is. ar. ① ئۆتمۈش. ② باغ، باغلاقلىق. ③ كىرىش سۆز.

sicil. is. ar. ① خاتىرە (تۈرلۈك نەرسىلەر يېزىلغان). ② ئارخىپ.

sicilli. s. ① خاتىرىگە يېزىلغان. ② جىنايىتى يېزىلغان.

sicim. is. قوپال ئىشلەنگەن ئارغامچا.

سويۇلماق. ③ قۇتۇلماق:
«Elim sıyrıldı — قولۇم سۇرۇلۇپ لۈپ كەتتى.
O işten ne güzel sıyrıldı — ئۇ ئىشتىن ھەجەب ئوبدان قۇتۇلدى.»

sıyrıntı. is. s. ① قاچىدا ئېشىپ قالغان ئاش. ② قول بىلەن يىرتىلغان لاتا. ③ يۈزسىز، ئىزا تارتماپدىغان.

sızak, – ğı. is. سىزىپ چىققان (تاشلاردىن).

sızdırılmak. ئېرىتىلمەك، سۈزدۈرۈلمەك.

sızdırmak. ① سىزدۇرماق. ② سۈزدۈرمەك. (سۇروپ ئالماق). ③ يالغان ئېيتىپ بىراۋدىن پۇل ئالماق:
«Çocuk babasını sızdiriyor — بالا يالغان ئېيتىپ ئاتىسىدىن پۇل ئالدۇ.»

sızgıt. is. قىيما.

sızı. is. جىسمانىي ۋە روھىي ئازاب:
«Yalnızlık bir sızıdır — يالغۇزلۇق بىر روھىي ئازابتۇر.»

sızıltı. is. ئاغرىنىش، قاقشاش، يىغلاش.

sızırmak. سۈزمەك (نەرسىنى سۈزۈپ ئالماق).

sızlamak. ① ئاغرىماق. ② يىغلاپ قاقشماق:
«Yarası sızlıyor — يارىسى ئاغرىۋاتىدۇ.»

sızlanmak. شىكايەت قىلماق، دەرت تۆكمەك.

sızlatmak. ئىچنى ئېچىشتۇرماق، ئاغرىتماق:
«Yüreğini sızlatmak — يۈرىكىنى ئاغرىتماق.»

sızma. is. ① سىڭىش. ② تەسىر قىلىش.

قىلماق.

sigal, sikal. is. far. ① چۇشەنچە. ② ئەندىشە.

sigara. is. sp. ① تاماكا، پاپىروس. ② رەڭدار ياغاچتىن پاپىروس شەكلىدە قىلىپ ياسالغان سۈنئىي يەم (بېلىق تۇتۇش ئۈچۈن قارماققا بېكىتىلىدىغان).

sigaracı. is. تاماكا ساتقۇچى.

sigara. böreği. is. تۈرمەل (تاماق).

sıgaralık, – ğı. is. تاماكا قۇتىسى.

sıgorta. is. it. ① سۇغۇرتا. ② بىر خەتەرلىك تەدبىرلىرى.

sigortacı. is. سۇغۇرتا خىزمەتچىسى.

sigortacılık, – ğı. is. سۇغۇرتىچىلىق.

sigortalı. s. ① سۇغۇرتىلىق. ② سۇغۇرتىلىقلا يېزىلغان، سۇغۇرتىلىقلا ئېلىنغان. ③ هاياتى كاپالەتكە ئېلىنغان.

sigorya. is. it. مۇھەققەق، مۇتلەق.

siğil. is. سۆگەل.

siğilli. s. سۆگەللىك، سۆگىلى بار (ئادەم).

sih. is. far. كاۋاپ زىخى.

siham. is. ar. ئوقيا ئوقلىرى.

sihir, – hri. is. ar. ① سېھىر، كۆز باغلاش. ② جەلپ قىلىش كۈچى.

sihirbaz. is. ar. سېھرىگەر، سېھرىباز.

sihirbazlık, – ğı. is. سېھرىگەرلىك.

sihirli. s. سېھرىلىك.

sihr. is. → **Sihir.**

sik. is. ئەرلەرنىڭ ئەركەكلىك ئەزاسى، سىك.

sika[1]. is. ar. تۈلۈم.

sika[2]. is. lat. قەدىمكى رىم خەنجىرى.

sika[3]. is. ar. ① ئىشىنىش، ئېتىقاد. ② s. ئىشەنگىلى بولىدىغان (ئادەم).

sidik, – ği. is. سۈيدۈك.

sidikli. s. ① سۈيدۈك يۇقۇپ قالغان. ② سىيگەك، ئورنىغا سىيىپ قويىدىغان.

sidik. yolu. is. سۈيدۈك يولى.

sifad. is. ar. ئات قاتارلىق هايۋانلارنىڭ جۇپلىشىشى.

sifal, sifale. is. far. ① ساپال. ② چاقچۇق.

sifalin. s. is. لايدىن ياسالغان.

sifariş. is. ① بۇيرۇتما، زاكاز. ② هاۋالە:

«Bir elbisse sifariş ettim — بىر كىيىم بۇيرۇتتۇم.»

sifilis. is. lat. سىفىلىس (كېسەل).

sifle. s. ar. ئەخلاقسىز، تەرتىپسىز.

sifon. is. fr. ① بىر قاچا ئىچىدىكى سۈيۇقلۇقنى ئىككىنچى بىر قاچىغا يۆتكەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەگرى تۇرۇبا نەيچە. ② تاشىيول ۋە تۆمۈر يوللارنىڭ ئاستىدىن ئۆتكۈزۈلگەن ئېرىق.

sifr. is. ar. ① كىتاب ۋە يېزىق يېزىلغان نەرسە. ② كىتاب جىلدى.

siftah. is. ar. ① ئىرىم. ② ئەڭ ئاۋۋال ساتىلىدىغان بولۇپ، تۇنجى قېتىم:

«1. Daha siftah etmemiş — تېخى ئىرىم قىلماپتۇ.

2 Bu haberi siftah ondan duydum — بۇ خەۋەرنى ئەڭ ئاۋۋال ئۇنىڭدىن بىلدىم.»

siftahlamak. ① ئىرىم قىلماق. ② ئېغىز تەگمەك (ئاۋۋال پىشقان نەرسىگە ئالدى بىلەن ئېغىز تەگمەك).

siftinmek. ① ۋاقىت ئۆتكۈزمەك، كۈن ئۆتكۈزمەك. ② سۆركۈنمەك. ③ خۇشامەت

لاندۇرماق.

silahlanmak. قوراللانماق: «Düşmana karşı silahlanmalı — دۈشمەنگە قارشي قوراللنايلى.»

silahlı. s. قوراللىق.

silahlık, – ğı. is. ① ئەسكەرلەرنىڭ هەربىي گازارمىدا بولغان ۋاقتلىرىدا قوراللىرىنى قويىدىغان يېرى. ② تاپانچا، پىچاق قاتارلىق قوراللارنى ئېسىپ قويىدىغان كەمەر، بويتاسما.

silâhsiz. s. قورالسىز.

silâhsizlandırma. is. قورالسىزلاندۇرۇش.

silâhsızlandırmak. قورالسىزلاندۇرماق.

silâhsızlanma. is. ئەسكەر قىسقارتىش.

silâhsızlanmak. ئەسكەر قىسقارتماق.

silâh. şor is ar. far. قوراللىق ئادەم، جەڭگىۋار.

silâh. şorluk, – ğu. is. جەڭچىلىك، جەڭگىۋارلىق.

silahtar. is. ar. پادىشاھ، ۋەزىرلەر-نىڭ قوراللىنى مۇھاپىزەت قىلغۇچى (ئاسرىغۇچى).

sildirmek. سۈرتدۈرتمەك، ئۆچۈرتمەك.

silelek, – ği. is. ① مۇنچا لۆڭگىسى. ② ئاپتوموبىلنىڭ ئالدى ئەينەكىگە چۈشكەن يامغۇرنى سۈرتكۈچ.

silgi. is. ① سۈرتكۈچ، دەسمال. ② ئۆچۈرگۈچ (رەزىنكە). ③ دوسكا سۈرتكۈچ. ④ ئىشىك ئالدىغا سېلىپ قويۇلغان ئاياغ سۈرتكۈچ.

silgiç. is. ئاپتوموبىلنىڭ ئالدى-كەينىنگە چۈشكەن يامغۇرنى سۈرتكۈچ.

sili. s. ① ساپ. ② ئىپپەتلىك.

sikal. is. ar. ① ئېغىر نەرسىلەر. ② ئېغىر بېسىقلىق. ③ سەت نەرسىلەر.

sikatif. s. fr. تېز قۇرۇتۇش ئۈچۈن بويالغۇلارغا قوشۇلغان ماددا.

sikavut. is. den. تېز يۇرىدىغان چوڭ تېپىتىكى ئۇرۇش پاراخوتى.

sikaye. is. ar. ① سىركاي، پىيالە. ② كۆل.

sikayet. is. ar. ① ئۇسسۇزلۇق (سۇ) بېرىش. ② مەككىدە هاجىلارغا سۇ ۋە زەم-زەم تارقىتىش ۋەزىپىسى.

sikke. is. ar. ① مېتال پۇل. ② مېتال پۇل قۇيىدىغان قېلىپ. ③ دەرۋىشلەر كىيىدىغان كۆلاھ. ④ مېتال پۇلغا بېسىلغان تامغا. ⑤ تۈز يول.

sikkeci. is. مېتال پۇل باسقۇچى.

sikke. hane. is. پۇل زاۋۇتى (پۇل چىقىرىدىغان).

sikkeken. is. مېتال پۇل قېلىپىنى ياسىغۇچى.

sikkeşinas. is. پۇل مۇتەخەسسىسى.

siklememek. ئەھمىيەتسىز قارىماق، بەپەرۋالىق قىلماق.

siktir. ünl. «يوقال» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

siktirici. s. پەس، پەسكەش.

siktirmek. يوقالماق (كۆزدىن).

silâh. is. ar. ① قورال - ياراق. ② قورال ئورنىدا قوللىنىلىدىغان بىلىم، پۇل ۋە باشقا نەرسىلەر.

silâhendaz. is. ar. قورالالانغان ئەسكەر.

silah. hane. is. ar. far. قورال - ياراق ئامبىرى.

silahlamak, silahlandırmak. قورال-

sili². is. far. ① يۇزىنگە ئۇرۇلغان تەستەك، شاپىلاق. ② بالا، پالاكەت.

silici. is. رەندە سالغۇچى، رەندىلىگۈچى.

silik. s. ① ئۆچۈپ كەتكەن، ئۆڭۈپ كەتكەن. ② تۇتۇق بېسىلغان، ئوچۇق بولمىغان. ③ ئۆزىنى كۆرسەتمەيدىغان، كۆرەڭلىمەيدىغان، دىققەتنى جەلپ قىلمايدىغان:

«Silik para — «ئۆڭۈپ كەتكەن پۇل.

sililik, – ği. is. ① پاكلىنى. ② ئىپپەت.

silindir. is. fr. سىلىندىر.

silindirik. s. fr. ① سىلىندىرلىك. ② سىلىندىر شەكلىدە.

silindirsel. s. → **Silindirik.**

silinme. is. ئۆچۈرۈلۈش.

silinmek. ① ئۆچۈرۈلمەك. ② بىر چەتتە قالماق.

silinti. is. ئۆچۈرۈلگەن نەرسىنىڭ ئىزى.

silk. is. ar. ① ئۇنچە، مارجان تەرزىلىك يىپ. ② قاتار، تىزىق. ③ تەرتىپ، نۆۋەت. ④ مەسلەك، كەسىپ.

silkelemek. سىلكىمەك، قاقماق:

«Halının tozunu silkelemek — گىلەمنىڭ توپىسىنى قاقماق.»

silkelenmek. ① قېقىلماق. ② سىلكىنىمەك:

«Bütün halılar silkelendi — ھەممە گىلەملەر قېقىلدى.

Üzerindeki karları temizlemek için silkelendi — ئۈستىدىكى قارلارنى چۈشۈرۈۋېتىش ئۈچۈن سىلكىندى.»

silki. is. جۆيىلۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىش.

silkinmek. ① سىلكىنىمەك. ② بىر نەرسىدىن قۇتۇلماق.

silkinti. is. ئۇركۈش، ئۇركۈش.

silkişmek. سىلكىنىمەك:

«At, köpek, kuşlar silkişir — ئات، ئىت ۋە قۇشلار سىلكىنىدۇ.»

silkme. is. ① سىلكىنىش. ② گۆشلۈك سەي. ③ ئېغىرلىق كۆتۈرۈشتە بىر خىل كۆتۈرۈش شەكلى.

silkmek. سىلكىمەك، لىڭشىتماق، ئىرغىتماق:

«Ağacı silkmek — دەرەخنى ئىرغىتماق.»

silktirmek. سىلكىتمەك، ئىرغاتتۇرماق.

sille. is. far. كاچات، تەستەك.

simar. is. ar. مېۋە، يېمىش.

simat¹. is. ar. ① ئىشارەت، بەلگە. ② ئىز، ئالامەت.

simat². is. ar. ① داستىخان. ② يېمەك ـ ئىچمەك. ③ زىياپەت.

sime. is. ar. ① تامغا، ئىشارەت، بەلگە. ② ئىز، ئالامەت.

simetri. is. fr. تەكشى، تەك، تەڭداش، مۇتاناسىپ.

simetrik. is. fr. تەكشىلىك، تەڭلىك، تەڭداشلىق، مۇتاناسىپلىق.

simetrisiz. s. تەكشىسىزلىك، تەڭداشسىزلىق، مۇتاناسىپسىزلىق.

simge. is. سىمۋول، ئىشارەت:

«Badem takke uygurların simgesidir — بادام دوپپا ئۇيغۇرلارنىڭ سىمۋولىدۇر.»

simgeci. is. سىمۋولىزمچى.

simgecilik, – ği. is. سىمۋولىزم، سىمۋولچىلىق.

simgelik, – gi. is. ئالامەت، سىمۋول.

sinagog. is. yun. يەھۇدى ئىبادەتخانىسى.
sinameki. is. bot. سانا دەرىخى ۋە ئۇنىڭ يوپۇرمىقى (سۈرگۈچ دورىسى سۈپىتىدە قوللىنىلىدۇ).
sinan. is. ar. ① سۈڭگۈچ، نەيزە. ② ئەر ئىسمى.
sinanî. s. is. ① نەيزە بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② نەيزە ۋە سۈڭگۈچ ياسىغۇچى.
sinar. is. yun. بېلىق تۇتىدىغان چوڭ قارماق.
sinarit. is. yun. گۆشى لەززەتلىك بىرخىل بېلىق.
sincabi. s. كۆل رەڭ.
sincap. is. zool. تىيىن (كىمىرگۈچى كىچىك ھايۋان).
sindirilmek. سىڭدۈرۈلمەك، ھەزىم قىلدۇرۇلماق.
sindirim. is. ھەزىم.
sindirmek. سىڭدۈرمەك، ھەزىم قىلماق.
sine[1]. is. far. ① مەيدە، كۆكرەك، كۆكۈل، قەلب.
sine[2]. is. ar. ئۇخلاش، ئۇيقۇغا باشلاش.
sinek, – ği. is. ① چۈمۈلە. ② قارتا قەغىزىدە «چىللىك».
sinekçil. s. چۈمۈلە تۇتۇپ يەيدىغان قۇش.
sineklenmek. چۈمۈلە كۆپمەك، چۈمۈلىشىپ كەتمەك.
sineklik, – ği. is. ① چۈمۈلە كۆپ يەر. ② چۈمۈلە قورۇغۇچ. ③ چۈمۈلە كىرمەسلىك ئۈچۈن تارتىلغان ئىشىك ۋوللۇق.
simhak. is. ar. ئۇستىخاننىڭ ئۇستىنى يېپىپ تۇرغان تېرە.
similimum. is. fr. tip. كېسەلگە بېرىلگەن ھامان كېسەلنىڭ ئەھۋالىنى ياخشىلايدىغان دورا.
simin. s. far. ① كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن. ② كۈمۈش رەڭگىمدە ئاپئاق.
simit, – di. is. yun. ① چەمبەر (ھالقا) شەكىللىك نەرسە. ② يانجىپ پوستى چىقىرىۋېتىلگەن بۇغداي. ③ نۆل. ④ سەللە. ⑤ ئۇن، سۈت، شېكەر ۋە مېۋە ئارىلاشتۇرۇلغان يېمەكلىك.
simlah. is. ar. قۇلاق كىرى.
simsar. is. ar. كومىسىيۇنچى، گۆرۈچى.
simsariye. is. ar. گۆرۈچىلەرنىڭ ساتقۇچى ۋە ئالغۇچىدىن ئالىدىغان پۇلى.
simsarlık. is. گۆرۈچىلىك.
simsiyah. s. frr. قاپقارا، تۇم قارا.
sim. ten. is. far. كۈمۈش تەن.
sim. urg. is. far. سۇمۇرغ (ئەنقا).
simya. is. far. ① بىرخىل سېھىر. ② قەدىمدە خېمىيە بىلىمى، قىممىتى ئاز مەدەنلەردىن ئالتۇن چىقىرىش بىلىمى.
simyager. is. سېھىرگەر.
simyacı. is. سېھىرگەر.
sin[1]. is. ar. مازار، گۆر.
sin[2], **– nni.** is. ئۇيقۇ.
sin[3]. is. ar. چىش.
sin[4]. is. ar. ① ئەرەبچە «س». ② ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئون ئىككىنچى ھەرپى. ③ «سوئال» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىشى.

ماق، ئاچچىقى كەلمەك:
«Bu söze kim olsa sinirlenir — بۇ سۆزگە كىملا بولسا خاپا بولىدۇ.»
sinirlendirmek. خاپا قىلماق، ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك.
sinirli. s. ① سىنىرلىق. ② خاپىغان، جىلىخور:
«1. Etin sinirli tarafını almayacağım — گۆشنىڭ سىنىرلىق تەرىپىنى ئالمايمەن.
2. Sinirli bir kadınla evelenmiştim — جىلىغور بىر خوتۇن بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپتىمەن.»
sinirmek. → **Sindirmek.**
sinirlik, – ği. is. قەبىرستان، گۆرلۈك.
sinmek. ① مۆكمەك، يوشۇرۇنماق. ② شۇك بولۇپ كەتمەك، كۆڭۈل يېرىم بولماق:
«Tavşan köprünün dibine sinmişti — توشقان كۆۋرۈكنىڭ تۈۋىگە سۇقۇندى.»
sinmez. s. سىنمەيدىغان، ھەزىم بولمايدىغان.
sinnevr. is. ar. ھۇشۇك.
sinolog. is. fr. سىنولوگ (خەنزۇ شۇناس).
sinoloji. is. fr. سىنولوگىيە (خەنزۇ شۇناسلىق).
sinoptik. s. fr. بىر ۋاقىتتا يەر يۈزىنىڭ تۈرلۈك جايلىرىدا ئاب ـ ھاۋا ھالۇماتلىرىنى توپلاپ جۇغراپىيىلىك خەرىتىلەر تۈزگۈچى (مۇتەخەسسىس).
sinrimek. ئاستا سەكرىمەك.
sinsi. s. ① قوۋ، ھىلىگەر. ② ئاستا ـ ئاستا ئېغىرلىشىدىغان (كېسەل):
«Sinsi bir adam — قوۋ ئادەم.»
تورى. ④ چىۋىن ئۇۋلىتۇرىدىغان دورىلىق قەغەز، چىۋىن قەغىزى.
sinema. is. fr. ① كىنو. ② كىنوخانا:
«1. Çin sineması — جۇڭگو پىلىمى (كىنوسى).
2. Açık hava sineması — ئوستى ئوچۇق كىنوخانا.»
sinemacı. is. كىنوچى، كىنو فىلىمى ئىشلىگۈچى، كىنو قويغۇچى.
sinemacılık, – ğı. is. ① كىنوچىلىق ساناتىتى. ② كىنوچىلىق.
sinamatograf. is. fr. كىنو ئاپپاراتى.
sinerji. is. yun. ھەمكارلىق.
sine. roman. is. fr. كىنو سىنارىيىسى ئۈچۈن پىزىلغان رومان.
singin. s. ① تارتىنچاق، قورۇنىدىغان. ② ئوڭاي سىنىدىغان.
sini. is. ar. پەتنۇس.
sinik. s. (كۆڭلى) سۇنۇق:
«Sinik bir adam — كۆڭلى سۇنۇق ئادەم.»
sinin. is. ar. يىللار.
sinir. is. anat. ① نېرۋا. ② مۇسكۇل، پەي، سىنىر. ③ غەلىتە خۇي. ④ تويغۇ، سېزىم:
«Bu kadının bir siniri var, kedi görünce bayılır — بۇ ئايالنىڭ غەلىتە خۇيى بار، مۇشۇكنى كۆرۈش بىلەن ھوشىدىن كېتىدۇ.»
sinir. bilim. is. tıp. نېرۋا كېسەللىكلىرى بىلىمى.
sinirlemek. ① گۆشنىڭ پەيلىرىنى ئېلىۋەتمەك. ② ئاتنىڭ ئارقا پۇتىنىڭ سىنىرىنى كەسمەك.
sinirlenmek. خاپا بولماق، ئاچچىقلانـ

مىننەتدار.

sipehsâlar. is. far. باش قوماندان.

sipenç. is. far. مېھمانخانا، ساراي، دەك.

siper. is. far. ① دالدا. ② قالقان. ③ شەپكىنىڭ چېكىلىكى. ④ خەندەك. ⑤ يوشۇرۇندىغان يەر.

siperi. saika. is. far. ar. چاقماق قايتۇرغۇچ.

siperlenmek. ئۆزىنى دالدىغا ئالماق، يوشۇرۇنماق.

siperlik, – ği. is. كۆن ۋە يامغۇردىن ساقلىغۇچى:

«Şapka siperliği — شەپكەچېكىلىكى.

sipsi. is. ① كېمىنىڭ گۈدۈكى. ② سۇنا ينىڭ ئېغىزلىق قىسمى.

sipsivri. s. ئۈچلۈق.

sir. s. far. ① توق (قورساق). ② is. سامساق.

sir. is. ar. نەرخ، باھا.

sirab. s. far. ① سۇغا تويغان، سۇغا قانغان. ② سۇلۇق.

sirac. is. far. ① مەشئەل، قەندىل. ② ئەر ئىسمى.

siracı. is. چىراغچى.

sirayet, – ti. is. ar. ① يۇقۇش (كېسەل). ② تارىلىش، كېڭىيىش.

~ etmek. يۇقماق.

sirbal. is. ar. كۆڭلەك.

sir. çeşm. is. far. كۆزى توق.

sirçeşmi. is. كۆزى تۇقلۇق.

siren. is. fr. قاتتىق ئاۋازلىق دۇدۇك.

sireng[1]. is. s. far. ① كۆپ رەڭلىك. ② سۇمۇرغ، ئەنقا. ③ سىر (مەخپىي).

sireng[2]. s. is. far. بىسرخىسل يىپەك

sinsilik, – ği. is. ھېيلىگەرلىك، قۇۋلۇق.

sinsin. is. ياش يېگىتلەر ئاخشىمى گۈلخان ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرۈپ ئويناىدىغان مىللىي ئۇسۇل.

sinsiput. is. fr. باشنىڭ ئالدىنقى يېرىمى.

sintine. is. it. يەلكەنلىك كېمىلەردە كېمىگە كىرگەن سۇلارنىڭ توپلىنىدىغان يېرى.

sinüs. is. lat. ① ئورگانىزمدا كاۋاك، ئاقما تۆشۈك. ② تېرىگونوزمېتىرىيىلىك چەمبەر.

sinyal. is. fr. سىگنال، بەلگە.

~ çekmek(vermek). بەلگە بەر- مەك، سىگنال بەرمەل.

sinyorina. is. خانىم.

sipah, sipeh. is. far. ھەربىي قوشۇن.

sipahı. is. Far. ① قەدىمكى ئاتلىق ئەسكەر. ② XVII، XIX ئەسىرلەردە فرانسىيە، ئەنگلىيە، پورتۇگالىيەلەر ئۇچۇن خىزمەت قىلىدىغان ھىندىستانلىق ئەسكەرلەر.

sipar. s. far. «بەرگۈچى»، «پىدا قىلغۇچى» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ: «Can siparane çalışmak — جان پىدالىق بىلەن ئىشلىمەك.»

sipare, süpare. is. far. قۇرئاننىڭ ھەربىر پارىسى.

sipariş. is. far. ① ھاۋالە قىلماق. ② قىلىنىشى بۇيرۇلغان نەرسە، زاكاز قىلىنغان نەرسە.

sipas. is. far. شۈكرى قىلىش.

sipası. s. تەشەككۈر ئېيتقۇچى،

نهگىرلىرى.

sislemek. دۇشمەنىنىڭ كۆزىتىشىنى قالايمىقانلاشتۇرماق ئۈچۈن تۈمان پەردە پەيدا قىلماق.

sislendirmek. تۈمانلاشتۇرماق.

sislenmek. تۈمان باسماق، تۈمان قاپلىماق، تۈمان پەيدا قىلماق.

sisli. s. تۈمانلىق.

sismik. s. يەر تەۋرەش بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

sistalji. is. سۈيدۈك يولىنىڭ ئاغرىشى.

sistem. is. fr. ① سىستېما. ② تۈزۈم. ③ يول:

«1. Güneşsistemi — قۇياش سىستېمىسى.

2. Sosyalist sistem — سوتسىيالىستىك تۈزۈم.

3. İnsanı servete kavuşturabilecek iyi bir sistem — ئىنسانىنى مال-مۈلۈككە ئىگە قىلىدىغان ياخشى بىر يول.»

sistematik. s. fr. سىستېماتىك.

sistemleşmek. سىستېملاشماق.

sistemleştirmek. سىستېملاشتۇرماق.

sistemli. s. سىستېملىق هالدا:

«Sistemli çalışma — سىستېملىق ئىشلەش.»

sistemsiz. s. سىستېمسىز.

sistire. is. yun. ياغاچلارنى سىلىقلايدىغان تۆمۈر پارچىسى.

sistoskop. is. fr. سىتوسكوپ (سۈيدۈك يوللىرىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب).

sit[1]. s. ar. ئالتى.

sit[2]. is. ar. ① شۆھرەت. ② داغدۇغا، داۋراڭ.

sit[3]. is. ar. خوتۇن، خانىم، ئايال.

sitad, sited. is. fr. ئېلىش.

رەخت.

siret, siyret. is. ar. ① بىراۋنىڭ ئەخلاقى، خاراكتېرى، مىجەزى ۋە قىلىقى. ② ئۇسسۇل. ③ تەرجىمەهال.

sirhan. is. ar. بۆرە، سۈت ئەمگۈچى يىرتقۇچ هايۋانلار.

sirişk. is. far. كۆز يېشى.

sirişt. is. far. خۇي، مىجەز، تەبىئەت.

sirişte. s. ئارىلاشتۇرۇلغان، يۇغۇرۇلغان.

sirk. is. fr. سىرىك مەيدانى.

sirkat, – ti. is. ar. ئوغرىلىق، بۇلاش.

sirke[1]. is. far. سىركە، ئاچچىقسۇ:

«Makarnoya sirke konmalı — ئۇگرە ئاشقا سىركە قۇيۇلۇش لازىم.»

sirke[2]. is. zool. پىت - چۈسا قاتارلىقلارنىڭ تۇخۇمى.

sirkeci. is. سىركە ياساپ ساتقۇچى.

sirkeleşmek. ئېچىماق.

sirkeli. s. ئىچىگە سىركە قۇيۇلغان.

sirkelik. is. سىركە قاچىسى.

sirkinmek. چۆچۈپ ئويغانماق.

sirküler. is. fr. باغاق، كۆپلىگەن كىشىگە ئەۋەتىش ئۈچۈن بېسىلغان خەت.

sirval. is. ar. شالۋار.

sirto. is. yun. بىرخىل خەلق ئۇسسۇلى.

sis. is. تۈمان، تۇتۇن:

«Yola çıktığımız zaman, etrafta hafif bir sis vardi — يولغا چىققان ۋاقتىمىزدا ئەتراپتا بىر ئاز تۈمان بار ئىدى.»

sisalar. öz. is. غەربىي ئافرىقا

بولۇش، كۆزدىن يوقىلىش.
sivişik. s. يېپىشقاق.
sivişmek. قاچماق.
sivri. s. ① ئۇچى ئۆتكۈر هەم ئۇچۇ لۇق. ② دېڭىزدىكى خادا تاشلار: «Sivri bıçak — ئۇچلۇق پىچاق.
sivri. biber. is. bot. ئۇچلۇق ئاچچىق لازا.
sivrileşmek. ئۇچلۇقلاشماق.
sivrilik, — ği. is. ئۇچلۇقلۇق.
sivrilemek. ① ئۇچلۇقلاشماق. ② جەمئىيەتتە ئورنى ئۆسمەك، ئورنى كۆتۈرۈلمەك. ③ چوڭايماق، ئۆسمەك.
sivri. sinek. is. zool. پاشا.
siya. is. it. پالاقنى تەتۈر ئۇرۇپ قېيمقنى تەتۈر هەيدىمەك.
siya. siya. ئارقا ـ ئارقا.
siya. gitmek. ئارقىغا كەتمەك.
siyab. is. ar. كىيىم ـ كېچەكلەر.
siyabî. is. مۇنچىدا كىيىم ـ كېچەككە قارىغۇچى.
siyah. s. ar. قارا: «Kömür siyahtır — كۆمۈر قارىدۇر.
siyahımsı, siyahımtrak. قارامتۇل.
siyahî. s. ar. ذېنگىر.
siyahlanmak, siyahlaşmak. قارايماق.
siyahlatmak. قارايتماق.
siyahlık, — ğı. is. ① قارىلىق، قارا رەڭ. ② قارا يەر. ③ قاراڭغۇلۇق.
siyak. is. ar. ① ئىپادە شەكلى. ② ئۇسلۇب، ئۇسۇل.
siyasa. is. سىياسەت: «Partinin siyasası yurtta huzur ve birlik sağlamaktır — پارتىيەنىڭ سىياسىتى يۇرتتا تىنچلىق ۋە ئىتتىپاقلىق

sitam. is. far. قىممەتلىك نەرسىلەر بىلەن بەزەلگەن ئېگەر ۋە يۆگەك.
sitar. is. müz. هىندىستاننىڭ بىر خىل چالغۇسى (چېكىپ چېلىنىدىغان).
sitare. is. far. ① يۇلتۇز. ② تەلەي، بەخت، تەقدىر.
sitareden. is. far. مۇنەججىم.
sitarcgân. is. far. يۇلتۇزلار.
sitayiş. is. far. ماختاش، مەدھىيە.
~ etmek. ماختىماق.
sitayiş. gâh. is. far. قەسىدە ـ لەرنىڭ مەدھىيە قىسمى.
sitayişkâr, sitayişer. s. far ماختىغۇچى، مەدھىيىلىگۈچى.
site. is. fr. شەھەر.
sitem. is. far. ① ئەيىبلەش، كايىش. ② ئاھانەت. ③ زۇلۇم، جەبر.
~ etmek. ئەيىبلىمەك، كايىماق.
sitemger, sitemgân. s. far. زالىم، ھەقسىزلىق قىلغۇچى.
sitemgeran. is. زۇلۇم قىلغۇچى، جەبر قىلغۇچى.
sitemli. s. زۇلۇم چەككۈچى، جەبرلەنگۈچى.
sitil. is. ① چوڭ تۆمۈر سۇ تۇڭى. ② ۋانىنا، داس (مۇنچىدا).
sitiz, sitize. is. far. غوۋغا، جېدەل، كۈرەش.
sitka. is. قارا بويالغان تۈلكە تېرىسى.
sitobotanik. is. fr. ئۆسۈملۈك ھۈجەيرىلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.
sitr. is. ar. ① پەردە. ② يېپىقۇچ، يۇپۇق.
siviş. is. يوق بولۇش، غايىب

siz. سۈپەت ياسىغۇچى قوشۇمچە: «تەمسىز. — «Tatsız

sizce. سىزچە، سىزنىڭچە.

sizcileyin. سىزگە ئوخشاش، سىزدەك.

skavut, skaut, – tu. is. ing. تېنىز يۈزىدىغان چارلىغۇچى پاراخوت.

skeç. is. ing. دېئالوگلۇك قىسقا سەھنە ئەسىرى.

skit. is. بىر كىشىلىك مۇسابىقە قېپىقى.

skor. is. مۇسابىقىدە تەرەپلەرنىڭ ئېرىشكەن نەتىجىسى (سان).

skotopi. is. كۆزنىڭ قاراڭغۇلۇققا ئۆيغۇنلىشىشى.

skraç. is. موتسىكلىت مۇسابىقىسىدە مۇسابىقىچىلار قاتار تىزىلغان سىزىق.

skrotum. is. ئەرلىك بېزى خالتىسى.

skualen. is. ئىتبېلىقى.

slavizm. is. fr. ئىسلاۋىزم (پان ئىسلاۋىزم).

slogan. is. ing. شوئار، لوزۇنكا، پلاكات.

soba. is. it. ① ئوچاق، مەش. ② پارنىك. ③ لۈكچەكلەرنىڭ توپلانغان يېرى.

sobacı. is. مەش ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى، ئوچاق سالغۇچى ئادەم.

sobacılık, – ğı. is. مەش ياساش كەسپى، مەشچىلىك.

soda. is. ing. سودا، شۇلتا.

sofa. is. ar. ① كارىدور، ئارىلىق. ② سافا، دىۋان. ③ ئولتۇرۇش ئۈچۈن ياسالغان سۇپا.

sofalı. s. تارىلغۇ ئىشچىسى.

sofi. is. s. ar. سوپى.

sofilik, – ği. is. ar. سوپىلىق.

ئورنىتىشتۇر.»

siyasal. s. سىياسىي:
«Partinin siyasal çalışmaları — پارتىيىنىڭ سىياسىي خىزمەتلىرى.»

~ haklar. سىياسىي ھوقۇقلار.

siyaset. is. ar. سىياسەت.

~ meydanı. ئۆلۈمجازاسى ئىجرا قىلىنىدىغان مەيدان:

siyasetçi iş. سىياسەتچى:
«Proleter siyasetçisi — پرولېتارىيات سىياسەتچىسى.»

siyaseten. z. سىياسىي جەھەتتىن.

siyaset. gâh. is. ar. far. ئۆلۈم جازاسى ئىجرا قىلىنىدىغان يەر.

siyasi. s. ar. ① سىياسىي. ② سىياسەتچى.

~ iktisat. سىياسىي ئىقتىساد.

siyasiyat, – tı. is. ar. سىياسەت ئىشلىرى.

siyatik. is. fr. پاچاقتىكى ئىككى سىڭىر.

siyeh. s. is. far. → **Siyah.**

siyek, – ği. is. سۈيدۈك يولى.

siyer. is. ar. ① خاراكتېر، خۇي. ② تەرجىمەھال.

siyest, – ti. is. چۈشلۈك تاماقتىن كېيىنكى ئارام ياكى ئۇيقۇ.

siymek. سىيمەك (ئىت ياكىسى مۈشۈك).

siyonist, – ti. is. fr. سىئونىست (سىئونىزمچى).

siyonizm. is. fr. سىئونىزم (يەھۇدىلاردا ئەكسىيەتچىل بۇرژۇئا مىللەتچىلىك ھەرىكىتى).

siyyan, seyyen. is. ar. ئىككى تەك نەرسە.

siz. z. سىز (ئىككىنچى شەخس):
«siz nerede. «سىز قەيەردە.

sofistik, – ği. is. سوپسزم، سوپی.
sofizm. is. fr. سوپسزم، تەسەۋۋۇر- چىلىق.
soforin. is. ئسپانىيە ئالتۇنى.
sofra. is. far. ① تاماقلار تىزىلغان داستىخان. ② تاماق. ③ ئادەمنىڭ سۈڭگى. ④ ھەمداستىخانلار:
«1. Sofrayı kaldırmak — داستىخاننى يىغىشتۇرماق.
2. Sofrayı kurmak — داستىخان ھازىرلىماق.
3. Şimdi sofradan kalktım — ئەمدى تاماقتىن قۇرتتۇم.»
sofracı. is. مېھمانخانىلاردا داستىخان ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى.
softa. is. ① تالىپ (مەدرىس ئوقۇغۇچىسى). ② دىنىي ئادەملەرگە كەمسىتىپ بېرىلگەن نام. ③ قارىغۇلارچە چوقۇنغۇچى.
softalaşmak. ① خۇراپىي. ② قارىغۇلارچە ئىشەنمەك.
sofu. s. is. ar. ① دىنىنىڭ بۇيرۇقى ۋە قانۇنلىرىغا پۈتۈنلەي ئۇيغۇنلاشماق. ② قارىغۇلارچە ئىشەنگۈچى.
sofuluk, – ğu. is. قارىغۇلارچە ھەرىكەت قىلغانلىق.
soğan. is. پىياز.
soğancı. is. پىياز ساتقۇچى.
soğanlı. s. ئىچىگە پىياز سېلىنغان، پىياز بىلەن پىشۇرۇلغان.
soğanlık, – ğı. is. پىياز تېرىلىدىغان يەر.
sğansı. s. پىياز شەكلىدىكى.
soğuk, – ğu. is. s. ① سوغۇق، مۇزدەك. ② قوپال، تۇك. ③ قىزغىن بولمىغان:
«Soğuk hava — سوغۇق ھاۋا.
Soğuk bir adam. — قوپال ئادەم.»
Soğuk kan — «سوغۇق قان.
~ almak. سوغۇق تەگمەك.
sğuk. kanlı. s. سوغۇق قانلىق، ئېغىر - بېسىق.
soğuklama. is. سوغۇق تېگىش.
soğuklamak. سوغۇق تەگمەك.
soğukluk, – ğu. is. ① سوغۇقلۇق. ② سوغۇق ھەرىكەت. ③ غەزەپ، ئاچچىق. ④ شەھۋانىي. ⑤ تاماقنىڭ ئاخىرىدا يېيىلىدىغان، ئىچىلىدىغان مېۋە، كەمپۈت، چۈلە قاتارلىقلار. ⑥ مۇنچىنىڭ ئاز ئىسسىتىلىدىغان يېرى.
soğulmak. ① سوغۇلماق. ② قۇرۇشماق، قۇرىماق (ئېرىق، ئۆستەكلەردە سۇ).
soğumak. ① سۈۋۈماق، مۇزلىماق. ② رايى قايتماق، كۆڭۈلسىز بولماق.
soğurmak. سۈمۈرمەك.
soğurulmak. سۈمۈرۈلمەك.
soğuşmak. تاۋلانماق (يەر تىوغرۇلۇق).
soğutkan. s. قىزىقلىقنى چۈشۈرگۈچى، مۇزلاتقۇچى، سوغۇقدان.
soğutmaç. is. تۈكلىتىش ساندۇقى، سوغۇق ساقلاش ئۈيى، تۈكلاتقۇ، مۇزلاتقۇ.
soğutmak. سۈۋۈتماق، مۇزلاتماق.
soğutulmak. سۈۋۈتۈلماق، مۇزلىتىلماق.
sohbet, – ti. is. a. پاراكلىشىش، مۇڭدىشىش، سۆھبەتلىشىش:
«İki başkan içtenlikle ve dostça sohbet etti — ئىككى رەئىس سەمىمىي ۋە دوستانە سۆھبەتلەشتى.»
sokak, – ğı. is. ar. كوچا:
«Göstericiler sokaklara döküldüler—

ئىچىگە كىرىپ — «Sokur göz كەتكەن كۆز، ئورا كۆز.

بىر كۆزى كور — Sokur hayvan هايۋان.»

sokuşmak. ① تار يەرگە قىسلماق. ② ئۇستىلىق بىلەن ئارىغا قىستۇرۇۋالماق.

sokuşturmak. ① قىستۇرۇلماق. ② ئۇستىلىق بىلەن ئارىغا كىرىۋالماق.

sol[1]. s. ① سول. ② ئىلغار سياسىي پارتىيە ۋە كۆچلەر:

«Kapının sol kanadı — ئىشىكنىڭ سول قانىتى.»

sol[2]. lü. is. it. سەككىز نۇقتىنىڭ «فا» بىلەن «لا» ئوتتۇرىسىدىكى ئاۋاز.

sol[3]. is. پىرونىڭ پۇل بىرلىكى.

solak, – ğı. s. is ① سولغاي. ② ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە پادىشاھنىڭ خاس مۇھاپىزەتچىسى.

solcu. is. s. سولچى.

solculuk, – ğu. is. سولچىلىق.

soldurmak. ئۆڭدۈرمەك:

«Güneş boyaları soldurur — قۇياش رەڭنى ئۆڭدۈرىدۇ.»

solfej. is. fr. مۇزىكا ئوقۇتۇشنىڭ ئاساسى.

solgun. s. ① بوش، تۆۋەن (كەيپىيات)، سولغۇن. ② ئۆڭۈپ كەتكەن.

solipsizm. is. fr. سولىپسىزم (ئۆتۈپ كەتكەن سۇبيېكتىپ ئىدېئالىزم، پەقەت ئۆزىنىڭكىنىلا دۇنيادا مەۋجۇت بولغان بىردىنبىر رېئاللىق دەپ بىلىپ، ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئىنكار قىلىش).

solist. is. fr. يالغۇز كىشىلىك ناخشا ئېيتقۇچى ياكى يالغۇز ساز چالغۇچى.

sollamak. يۇڭنىڭ سول تەرىپىدىن ناماياپشچىلار كوچىلارغا تۆكۈلدى.»

~ çocuğu. كوچا بالىسى (تەربىيىسىز قالغان).

soket. is. fr. قىسقا قونچلۇق پايپاق.

sokmak. ① تىقماق. ② چاچماق. ③ بىراۋنى رەنجىتمەك. ④ خېرىدارنى ئالدىماق (تىجارەت ھەققىدە). ⑤ سانجماق، پاتۇرماق (پىچاق، يىڭنە قاتارلىقلارنى):

«1. Arı çocuğu sokmuş — ھەرە بالىنى چېقىۋاپتۇ.

2. Cocuğu yılan sokmuş — بالىنى يىلان چېقىۋاپتۇ.

3. Satıcı elmanın çürüklerini sokmuş — ساتقۇچى ئالمىنىڭ سېسىق لىرىنى بېرىپتۇ.»

sokman. ئۇزۇن قونچلۇق ئۆتۈك.

sokorolar. öz. is. چاتتا ياشايدىغان نېگىرلار.

soku. is. تاش كىلە، سوۋا (شال، بۇغداي ئاقلايدىغان).

sokulgan. is. چىقىشقاق.

sokulganlık, – ğı. is. چىقىشقاقلىق.

sokulmak. ① قىسىلماق، ئارىغا كىرىۋالماق. ② يېقىنلىق قىلماق:

«Mehmet saflarımıza sokuldu — مۇھەممەد قوشۇنىمىزغا كىرىۋالدى.»

sokum. is. ① لوقما. ② كالا ۋە قوينىڭ ساغرىسى:

«Bir sokum ekmek — بىر لوقما (بوردا) نان.»

sokur. is. ① چوڭقۇر، تەرەن، ئىچىگە كىرىپ كەتكەن. ② سوقۇر، بىر كۆزى كور:

solutmak. هاسراتماق.
som[1]. is. پورتنىڭ سۇ ئۇستىدىكى قىسمى.
som[2]. s. ① ئىچى كاۋاك. ② ساپ، باشقا نەرسىلەر ئارىلاشمىغان:
«Som altın bilezik — ئىچى كاۋاك ئالتۇن بىلەيزۈك.»
som[3]. is. سوم بېلىقى (ھەم دېڭىزدا، ھەم تاتلىق سۇدا ياشايدىغان گۆشى لەززەتلىك بىر خىل بېلىق).
soma[1]. is. ئىتالىيىنىڭ نۇرغۇن يەرلىرىدە قوللىنىدىغان ھەجىم ئۆلچىمى.
soma[2]. s. ياردەمسىز، بوش، بىكار.
soma[3]. is. yun. ۋۇجۇد كىلىتكىلىرىنىڭ پۈتۈنى.
soma[4]. is. مەست قىلغۇچى ئىچىملىك.
somaki. is. قەزىل ياكى يېشىل مەر مەر تاش.
somalo. is. سومالىنىڭ پۇل بىرلىكى.
somata. is. yun. بادام مېغىزى ۋە قوغۇن ئۇرۇقىدىن ياسالغان ئاق شەربەت.
somnifer. s. is. fr. ئۇيقۇ دورىسى.
somnipati. is. fr. ئۇيقۇسىزلىق (كېسىلى).
somun[1]. is. yun. بولكا:
«Bir oturuşta yarım somunu yedi — بىر ئولتۇرۇشتا يېرىم بولكا يېدى.»
somun[2]. is. fr. بۇرما قالىپاق، ۋىنتلىك قالىپاق.
somurtkan. s. يۈزىنى پۈرۈشتۇرىدىغان، ئاغزىنى ئۇمچەيتىدىغان.
somurtmak. ئاغزىنى پۈرۈشتۇرمەك، تەرىنى تۇرمەك.

ماڭماق.
solmak. ① رەڭگى ئۆڭمەك. ② سولاشماق، سولماق.
solo. is. it. müz. بىر كىشى تەرىپىدىن ئېيتىلغان ناخشا ياكى بىر كىشى تەرىپىدىن چېلىنغان مۇزىكا پارچىسى.
solocu. s. is. ئۆزى يالغۇز بىر مۇزىكا ئەسىرىنى ئورۇنلىغۇچى ياكى بىر ناخشىنى ئىجرا قىلغۇچى.
solucan. is. مەددە قۇرت.
solağan. s. ① دەم سقىلىشقا ئۇچرىغان (ھايۋان). ② دېڭىز دولقۇنى (دېڭىزدا شامالنىڭ تەسىرى بىلەن پەيدا بولغان دولقۇن).
soluk[1]. s. ① ئاقىرىپ كەتكەن، تاتىرىپ كەتكەن. ② جۇلاسىنى يوقاتقان:
«Soluk dodaklar — ئاقىرىپ كەتكەن كالپۇكلار.»
soluk[2]**, –ğu.** is. دەم، تىنىق، نەپەس:
«Soluğunu uzun süre tutabildi — ئۇزۇنغىچە تىنماي تۇردى.»
solukalmak. دەم ئالماق، نەپەس ئالماق.
soluklanmak. نەپەس ئالماق، تىنماق، ئارام ئالماق، ھاردۇق ئالماق.
soluma. is. ھاسىراش، نەپەس قىسىلىش.
solumak. ھاسىرىماق:
«Yorgunluktan soluyup söz söylemiyor — ھارغانلىقتىن ھاسىراپ گەپ قىلالمايۋاتىدۇ.»
solunmak. تەنەپپۇس قىلماق، ھاردۇق ئالماق.
solunum. is. تەنەپپۇس، ھاردۇق.

somut. s. كۆنكرېت:
«Taş, su, hava somut birer varlıktır — تاش، سۇ، ھاۋا كۆنكرېت شەيئىلەردۇر.»
somutlaştırmak. كۆنكرېتلاشتۇرماق.
son. s. ① كېيىنكى، سوڭ. ② ئاخىرقى، ③ ئاخىرى.
«1. Son zamanlarda — كېيىنكى ۋاقىتلاردا.
2. Son kurşun — ئاخىرقى ئوق.
3. Onun son isteği — ئۇنىڭ ئاخىرقى تەلىپى.
4. Mektubun sonu bitti — خەتنىڭ ئاخىرى تۈگىدى.»
sonar. is. ing. ئاۋازدىن تېز دولقۇنلاردىن پايدىلىنىپ سۇ ئاستى پاراخوتلارنىڭ جايلاشقان يېرىنى بىلىدىغان ئەسۋاب.
son. bahar. is. ① كۆز، سوڭ باھار. ② قېرىلىق يېقىنلاشقان دەۋر.
sonda. is. it. سوندا (① سۇنىڭ تىرەنلىكىنى ئۆلچەش ئەسۋابى. ② بىر بۇشلۇقنىڭ ئىچىنى تەكشۈرۈشتە قوللىنىلىدىغان ئىچى كاۋاك ئۇزۇن ئەسۋاب. ③ سۈيدۈك يوللىرىنى ئېچىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئىچى كاۋاك مەدەن ياكى رېزىنكە نەيچە.)
sondaj. is. fr. ① سوندا بىلەن كۆزىتىش. ② تەتقىقات، تەكشۈرۈش.
sondalamak. ① سۇنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى سوندا بىلەن ئۆلچىمەك. ② ئاستى قاتلامنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈرمەك. ③ يەر ئاستىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن سوندا قويماق. ④ بىر سوندا تۆشۈكى ئاچماق:
«Yeraltını sondalamak — يەرنىڭ ئاستىنى تەكشۈرمەك.»
sondagraf. is. دەريا سۇلىرىنىڭ سەۋىيىسىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى خاتىرىلەيدىغان ئەسۋاب.
sondurma. is. لەمپە (يامغۇردىن ياكى ئاپتاپتىن ساقلىنىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان).
sondurmak. ئوتتۇرىغا قويماق، سۇنماق.
son. ek. is. سۆز ياسىغۇچى ئارقا قوشۇمچە. (مەسىلەن: «لىق، لىك، دىن، تىن» دېگەنلەرگە ئوخشاش).
Songolar. öz. is. ئانگولانىڭ نېگىرلىرى.
songu. is. ئەجەل.
sonlama. is. ئاخىرقى مۇسابىقە، سوڭلىما.
sonlu. s. mat. ئاخىرى بولغان، ئاخىرى چىقىدىغان، سوڭلۇق.
sonometre. is. fr. سونومېتر (ئاۋاز-نىڭ كۈچىنى ئۆلچەش ئەسۋابى).
sonra. ① كېيىن، ئاخىر، سۆزە. ② تۈگەنچە. ③ ئاقىۋەت. ④ ئاستى تەرەپ، ئارقىدا كەلگەن قىسىم:
«Sonra konuşacağım seninle — كېيىن سۆزلىشىمەن سەن بىلەن.
Bu işi sonraya bırakalım — بۇ ئىشنى كېيىنگە قالدۇرايلى.»
sonraki. s. ئاخىرقى، كېيىنكى، سوڭرەكى.
sonraları. كېيىنكى ۋاقىتلار، سوڭرىلىرى:
«Önce iyi idi, sonraları bozuldu — بۇرۇن ياخشى ئىدى، كېيىنكى كۈنلەردە بۇزۇلدى.»

sonrasi. is. ئاخىرى، تۈگەنچىسى، سوڭىرىسى:
«Hikayenin sonrası — هېكايىنىڭ تۈگەنچىسى.»
sonrasız. s. ئەبەدىي، مەڭگۈ، سوڭىرىسىز.
sonrasızlık, – ğı. is. ئەبەدىل، مەڭگۈلۈك، سوڭىرىسىزلىك.
sonsal. s. خۇلاسە، يەكۈن.
sonsuz. s. ① چەكسىز. ② پايانسىز، سوڭسىز. ③ كەڭ.
sonsuzluk, – ğu. is. ① چەكسىزلىك، سوڭسىزلىق. ② ئەبەدىيەت.
sonuç, – çu. is. نەتىجە:
«Sınav sonucu — ئىمتىھان نەتىجىسى.»
sonuçlamak. ① تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك، ئاخىرلاشتۇرماق. ② سەۋەب بولماق:
«1. Bütün işlerini iki güne kadar sonuçlayacak — پۈتۈن ئىشلىرىنى ئىككى كۈنگىچە تۈگەتكىدەك.
Bu davranış bir çok iyilikle sonuçlandı — بۇ ھەرىكەتلەر نۇرغۇن لىغان ياخشىلىققا سەۋەب بولدى.»
sonuçlanmak. تۈگىمەك، پۈتمەك، ئاخىرلاشماق:
«Bu iş çabuk sonuçlandı — بۇ ئىش تېز ئاخىرلاشتى.»
sonurgu. is. نەتىجە.
sop, – pu. is. قەبىلە، ئۇرۇق.
sopa. is. ① توقماق، كالتەك. ② تاياق. ③ تاياق بىلەن ئۇرۇش:
«Ceza olarak 40 sopa attılar — جازالاپ 40 كالتەك ئۇردى.»
~ yemek. تاياق يېمەك.
sopalamak. تاياق بىلەن ئۇرماق

«Köpeği sopaladi — ئىتنى توقماقلىدى.»
soprano. is. it. ① تۆۋەن ئاۋازلىق ناخشىچى. ② تۆۋەن ۋە بوم ئاۋازلىق مۇزىكا.
sordurmak. سورىتماق، سوردۇرماق.
sorgu. is. سوراق، سورغۇ.
~ ya çekmek. سوراققا تارتماق.
sorguç. is. تاج، پۆپۈك.
sorguçlu. s. پۆپۈكلۈك.
sorgulamak. سوراققا تارتماق، سوراق قىلماق.
sormak[1]. سورىماق:
«Birinden saatın kaç oldugunu sormak — بىرىدىن سائەتنىڭ قانچە بولغانلىقىنى سورىماق.
Bu işi bana sorarlar — بۇ ئىشنى مەندىن سورايدۇ.»
sormak[2]. شورىماق، سۈمۈرمەك.
sorurluk, – ğu. is. قېيىن سىڭلىسى
soru. is. بىلەن تۇرمۇش قۇرۇش (خوتۇنى ئۆلگەن بىرى).
سوئال:
«Niçin çalışmiyorsun? — نېمە ئۈچۈن ئىشلىمەيسەن؟»
sorulmak. سورالماق.
sorulu. s. سوئاللىق.
sorum. is. مەسئۇلىيەت.
sorumak. شورىماق، سۈمۈرمەك.
sorumlu. s. مەسئۇل، جاۋابكار:
«Bu işin sorumlusu ben, siz karışmayın — بۇ ئىشنىڭ جاۋابكارى مەن، سىز ئارىلاشماڭ.»
sorumluluk, – ğu. is. مەسئۇلىيەت، جاۋابكارلىق:
«Bu işin sorumluluğunu ben üze-

sosyalleştirmek. ① سوتسیالستیك ئۆزگەرتىش كىرگۈزمەك. ② دۆلەتلەشتۈرمەك. ③ سوتسیالستیك تەربیيە بەرمەك.

sosyalog. is. fr. ئىجتىمائي پەنلەر مۇتەخەسسىسى، سوتسئولوگ.

Sovyet. is. rus. سوۋېت:

«Yüksek sovyet — ئالىي سوۋېت.

~ sosyalist cumhuriyetler birliği — سوۋېت سوتسیالىست جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى.»

Sovyetler. birliği. öz. is. سوۋېتلەر ئىتتىپاقى.

soy. is. s. ① نەسىل، ئەۋلاد، جورۇق. ② قاي. ③ جىنسى، تىپ، تۈر، خىل. ④ فامىلە، نەسەب (ئىسمى):

«1. Soy at — نەسىللىك ئات.

2. O soydan mal kalmadı — ئۇ خىل مال قالمىدى.

3. Soy adınız nedir? — فامىلىڭىز نېمە؟»

soya. is. bot. سېرىق پۇرچاق (ياغ چىقىرىلىدىغان).

soya. çekim. is. ئاتا مىراس.

soyadı, – nı. is. فامىلە (نەسەب ئىسمى)، بوۋىسىنىڭ ياكى ئۇلۇغ بوۋىسىنىڭ ئىسمى.

soydeş. is. s. جىنداش، نەسلداش، تۇرداش.

soydurmak. سويدۇرماق.

soyga. is. zool. ئالا قاغا.

soygun. is. بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.

soyguncu. s. is. ① بۇلاڭچى، قاراقچى. ② تېرى – تۆكۈندە خوتۇنلارنىڭ

rime alırım — بۇ ئىشنىڭ جاۋابىنى كارلىقىنى مەن ئۇستۇمگە ئالمەن.»

sorumsuz. s. مەسئۇلىيىتسىز، يوق، مەسئۇلىيەتسىز.

sorumsuzluk, –ğu. is. مەسئۇلىيەتسىزلىك.

sorun. is. مەسىلە:

«Bu sorun ne zaman çözülecek — بۇ مەسىلە قاچان ھەل بولىدۇ.»

soruşmak[1]. بىر – بىرىدىن سورىماق.

soruşmak[2]. ئەكچىمەك، قورىماق:

«Çamaşır soruştu— كىر ئەكچىدى.

soruşturma. is. تەكشۈرۈش، سۈرۈشتۈرما، سورۇشتۇرما.

soruşturmak. تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك، سۇرۇشتە قىلماق.

sorutmak. چىرايىنى تۇرمەك، ئاغزىنى ئۇمچەيتمەك.

sosis. is. fr. ھېسىپ، قېزا، كولباسا.

sosyal. is. fr. سوتسیال، ئىجتىمائي.

sosyal. bilgiler. ئىجتىمائي پەنلەر.

~ **federasyonu** — ئىجتىمائي پەنلەر بىرلەشمىسى

sosyal. demokrat. s. is. fr. سوتسیال دېموكرات.

sosyalist, – ti. s. ① سوتسیالىست. ② is. سوتسیالىزمچى:

«Sosyalist parti — سوتسیالىستىك پارتىيە.

sosyalizm. is. fr. سوتسیالىزم:

«Engelsin bilimsel sosyalizm ilkeleri — ئېنگېلسنىڭ ئىلمىي سوتسیالىزم پرىنسىپلىرى.»

sosyalleşme. is. psik. ① بىر بىلەن ئىجتىمائي تۇرمۇشقا ئۆگىنىشى. ② بىر شەخسنىڭ ھەر قانداق بىر كوللېكتىپ ھاياتقا ماسلىشىشى.

تالاك قىلىنماق:
«Yara soyuldu — «يارا سويۇلدى.
soyundurmak. يېشىندۇرمەك.
soyunmak. يېشىنمەك:
«Soyunup yattı — «يېشىنىپ ياتتى.
soyunmalık, – ğı. is. مۇنچىدا كىيىم سالىدىغان يەر.
soyunmuş. s. يالىڭاچ، كىيىمىنى سېلىۋەتكەن.
soyuntu. is. شاپاق، شۆپۈك، پوست.
soyut. s. ① ئابستراكت. ② تۇتۇق، مۇجمەل، غۇۋا. ③ چۈشەنىش قىيىن بولغان.
söbe, söbü. s. تۇخۇمسىمان.
söğüş. is. s. ① پىشۇرۇلغان سۇغۇق گۆش. ② ئۇستىگە چۈچۈتۈلگەن ياغ قۇيماستىن شۇنداقلا يېيىلىدىغان تەرخەمەك، پەمىدۇر.
söğüt. is. bot. سۆگەت.
söğütgiller. is. bot. سۆگەت تىپىدىكى دەرەخلەر.
söğütlük, – ğü. is. سۆگەتلىك.
sökel. s. مېيىپ، ناكار (ئادەم).
sökellik, – ği. is. مېيىپلىك، ناكارلىق.
sökmek. ① سۆكمەك. ② قېزىۋېرىماق. ③ پارچىلىماق، چۈشمەك. ④ كېپىپ ئۆتمەك، يېرىپ ئۆتمەك. ⑤ مۇرەككەپ ۋە مەخپىي ھەرپلەر بىلەن يېزىلغان نەرسىنى ئوقۇماق. ⑥ چىقىشى ۋە ئېقىشى ئاسانلاشماق. ⑦ كېلىشكە باشلىماق، ئارقا – ئارقىدىن كەلمەك. ⑧ تەسىر قىلماق. ⑨ غەلىبە قىلماق، ئۈستۈن كەلمەك. ⑩ قېرىماق، ھەيدىۋەتمەك:
«1. Kitabın kabını sökmek — كىتابنىڭ تېشىنى سۆكمەك.
سىرتقى كىيىملىرىنگە قارىغۇچى خوتۇن.
soygunculuk, – ğu. is. → **Soygun.**
soyka. is. ① كىيىم – كېچەك، ئۇستىباش. ② ئۆزلۈكتىن سالدۇرۇۋالغان كىيىم. ③ ئىگىسىگە ئەسقاتمايدىغان نەرسە.
soylu. s. تېگى ياخشى، نەسلى ياخشى.
soyluluk, – ğu. is. نەسلى ياخشىلىق.
soymak. ① سۈيماق. ② يەشمەك، سالماق، يېشىندۇرمەك. ③ بۇلىماق، ئوغرىلىماق:
«1. Elmayı soymak — ئالمىنى سويماق.
2. Çocuğu soy da yatır — بالىنى يېشىندۇرۇپ ياتقۇز.
3. Adamcağız yolda soyulmuş — بىچارە يولدا بۇلىنىپ قېپالىڭاچ قىلىنىپ قاپتۇ.»
soymantı. is. ① پوستى سويولىدىغان نەرسىلەر. ② پوست، شۆپۈك، قۇۋزاق. ③ ھاسا.
soysop, – pu. is. نەسلى بەر، بىسر نەسەبتىن بولغان ئۇرۇق – تۇغقانلار.
soysuz. s. تېگى پەس.
soysuzlaşma. is. سۈپەتنى ئۆزگىرىش، ئاينىش، ئارقىغا چېكىنىش.
soysuzlaşmak. ئاينىماق، سۈپەتنى ئۆزگەرمەك، ئارقىغا چېكىنمەك، بۇزۇلماق.
soysuzluk, – ğu. is. ئايىنىغانلىق، سۈپەتنى ئۆزگەرگەنلىك، چېكىنگەنلىك.
soytarı. is. ① قىزىقچى. ② ھېيلىگەر.
soytarlık, – ğı. is. ① قىزىقچىلىق. ② ھېيلىگەرلىك.
soyuk. is. ئاناتومىيىلىك مودېل (رەسسام ۋە ھەيكەلتىراشلار ياسىغان).
soyulmak. ① سويۇلماق. ② بۇلانماق،

sömürme. is. ئېكسپلاتاتسيه قىلىش، سۈمۈرۈش.

sömürmek. ① سۈمۈرمەك. ② هەممىنى يەپ تۈگەتمەك. ③ شورىماق (بىر يەرنىڭ بايلىقىنى).

söndürme. is. ئۆچۈرۈش.

söndürmek. ① ئۆچۈرمەك. ② يېيلىنى چىقىرىۋەتمەك. ③ پەسەيتمەك، جىممىقتۇرماق:

«1. Lambayı söndürmek — چىراغنى ئۆچۈرمەك.

2. Balonu söndürmek — بالۇننىڭ يېيلىنى چىقىرىۋەتمەك.

3. Öfkesini söndürdü — خاپىلىقنى پەسەيتتى.»

söndürücü. s. is. ① ئۆچۈرگۈچى. ② ئوت ئۆچۈرۈش ئۈسكۈنىلىرى.

söndürülmek. ئۆچۈرۈلمەك.

sönmek. ① ئۆچمەك. ② بوشاشماق، يېيلى چىقماق. ③ (ئاۋاز ھەققىدە) توختىماق. ④ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتمەك، جىمىقماق. ⑤ ئۆلمەك:

«Ateş söndü — ئوت ئۆچتى.

Balon söndü — بالۇننىڭ يېيلى چىقىپ كەتتى.»

sönmüş. s. ئۆچۈرۈلگەن، ئۆچۈك.

sönük. s. ①ئۆچۈك. ②يورۇقلۇقى ۋە سۈرئىتى ئازايغان. ③ دىققەتنى جەلپ قىلالمايدىغان. ④ زەئىپ. ⑤ تۇتۇق، غۇۋا. ⑥ روھىي چۈشۈك، بېشى تۆۋەن. سۈنۈق:

«1. Sönük ateş — ئۆچۈك ئوت.

2. Sönük bir anlatma — تۇتۇق چۈشەنچە.

3. Sönuk bir adam — روھىي چۈشۈك ئادەم.»

2. Ağacıkökünen sökmek — دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرماق.

3. Makinayi sökmek — ماشىنىنى پارچىلىماق.

4. Balgam söktü — بەلغەم (خەپرىك) چىقتى.»

söktürmek. ① سۆكتۈرمەك. ② قىيىندا چۈشەنمەك ياكى قىيىندا بىلمەك:

«Gazeteyi söktürmeye başladı — گېزىتنى ئوقۇشقا باشلىدى.»

sökük, – ğü. is. سۆكۈك، چۈۋۈق:

«Sökük elbise — سۆكۈك كىيىم.»

sökülmek. ① سۆكۈلمەك. ② بېرىشكە (پۇل) مەجبۇر بولماق.

sökün. is. «ئارقا ـ ئارقىدىن كەلمەك.» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ:

«Misafirler sökün etti — مېھمانلار ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىشكە باشلىدى.»

söküntü. is. سۆكۈلگەن پارچە.

sökü. otu. is. bot. قۇملۇق يەردە ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

sölostomi. is. ئاۋازنىڭ بۇزۇلۇشى ۋە بوغۇلۇپ چىقىشى.

sölpümek. يۇمشاپ ساڭگىلاپ قالماق.

sölyotomi. is. قېرىن بوشلۇقىنىڭ ئوپېراتسىيىسى بىلەن ئېچىلىشى.

sömestr, sömestir. is. fr. بىر ئوقۇش يىلىنىڭ ئىككى مەۋسۈمىنىڭ ھەربىرى.

sömürgeci. s. مۇستەملىكىچى، سۈمۈرگۈچى.

sömürgecilik, – ği. is. مۇستەملىكە چىلىك، سۈمۈرگۈچىلىك.

sömürgeleştirme. is. مۇستەملىكە لەشتۈرۈش، سۈمۈرگۈلەشتۈرۈش.

«Ben onunla bunu söyleştim — مەن ئۇنىڭ بىلەن بۇنى سۆزلەشتىم.»

söylev. is. نۇتۇق:

«Başkan bir söylev verdi — رەئىس نۇتۇق سۆزلىدى.»

söyleyiş. is. سۆز قىلىش ئۇسۇلى، سۆز ئىستىلى.

söz. is. ① بىرقانچە بوغۇمدىن تەركىب تاپقان سۆز. ② گەپ - سۆز، سۆزچۆچەك. ③ ۋەدە:

« Ortalıkta bir söz dolaşiyor — كىشىلەر ئارىسىدا گەپ - سۆز چۆگىلەپ يۈرىدۇ.

O, sözünde duran bir adamdır — ئۇ سۆزىدە (ۋەدىسىدە) تۇرىدىغان ئادەم.»

söz. birliği. is. تىل بىرلىكى.

~ etmek. تىل بىرلىكتۈرمەك.

sözcü. is. بايانات چى:

«Çin dışişleri bakanlığı sözcüsü — جۇڭگو تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ بايانات چىسى.»

sözcük, – ğü. is. سۆز.

sözcülük, – ğü. is. بايانات چىلىق (بىر ئورگانغا ياكى شەخسىيگە ۋەكالىتەن سۆز قىلىش).

sözde. گويا، قانداقتۇر، ئاتالمىش:

«Sözde bilgin — ئاتالمىش ئالىم.

söz. dizimi, – ni. is. سىنتاكسىس.

sözen. is. نۇتۇق بەرگۈچى، نۇتۇق سۆزلىگۈچى.

sözlendirici. is. sin. ئاۋاز بەرگۈچى (كىنوغا).

sözlendirmek. sin. ئاۋاز بەرمەك (كىنوغا).

sönüklük, – ğü. is. ئۆچۈكلۈك.

sör, – rü. is. fr. كاتولىك مەزھىبى پىسىدە ئۆزىنى دىنغا ئاتىغان ئايال.

sövdürmek. تىللاتماق.

söve. is. ئىشىك ۋە دېرىزىنىڭ كېشى گى، رامى.

sövelik, – ği. is. كېشەكلىك (رامىلىق) تاختاي.

sövegü. is. تىل، ھاقارەت.

sövme. is. تىللاش، ھاقارەت قىلىش.

sövmek. تىللىماق، ھاقارەت قىلماق.

sövülmek. تىللانماق، ھاقارەتلەنمەك.

sövüntü. is. تىل، ھاقارەت.

sövüş. is. تىللاش، ھاقارەتلەش.

sövüşlemek. is. بىر - بىرىدىن پۇل ئۇندۇرمەك، قارا باستۇرماق.

sövüşmek. تىللاشماق.

sövüştürmek. تىللاتماق.

söyleme. is. سۆزلەش، گەپ قىلىش.

söylemek. ① سۆزلىمەك. ② ئېيتماق. ③ ئالدىن دېمەك، بىلدۈرمەك:

«Şarkı söylemek — ناخشا ئېيتماق.»

söylenilmek. سۆزلەنمەك.

söyleniş. تەلەپپۇز قىلىش:

«Bu söyleniş güç bir kelimedir — بۇ، تەلەپپۇز قىلىنىشى قىيىن بىر سۆز.»

söylenmek. ① سۆزلەنمەك. ② ئۆز - ئۆزىگە گەپ قىلماق. ③ تەنقىد قىلماق. ④ شىكايەت قىلماق:

söylenti. كىشىلەر ئارىسىدا تارقىلىپ يۈرگەن ئاساسى يوق گەپ - سۆز.

söyleşi. is. سۆھبەت.

söyleşme. is. دىئالوگ.

söyleşmek. ① سۆزلەشمەك، گەپ قىلىشماق. ② مۇزاكىرە قىلماق:

sözleşme. is. بىتىم:
«11 maddelik barış sözleşmesi — 11 ماددىلىق تىنچلىق بىتىمى.»
sözleşmek. ① پۈتۈشمەك، تۈختاشماق. ② ۋەدىلەشمەك، سۆزلەشمەك.
sözlü. s. ① ئېغىزچە. ② ۋەدە بەرگەن، سۆز بەرگەن. ③ توي قىلىشقا ۋەدىلەشكەنلەرنىڭ ھەربىرى، ۋەدىلەشكەن:
«Sözlü sınav — ئېغىز ئىمتىھان.»
sözlük, – ğü. is. سۆزلۈك، لۇغەت:
«Türkçe – Uygurca sözlük — تۈركچە – ئۇيغۇرچە سۆزلۈك.»
sözlük. bilim. is. سۆزلۈكچىلىك، (لۇغەتچىلىك)، سۆزلۈك ئىلمى.
sözlükçü. is. لۇغەتچى، سۆزلۈكچى.
sözlükçülük, – ğü. is. لۇغەتچىلىك، سۆزلۈكچىلىك:
«O. sözlükçülükle uğraşiyor — ئۇ، لۇغەتچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.»
sözsüz. s. سۆزسىز، گەپسىز.
sözüt. is. ئېغىزدىكى قالغان.
sözüm. ona. گويا، قانداقتۇر، ئاتالمىش:
«Sözümona özgürlük — ئاتالمىش ھۆرىيەت (ئەركىنلىك).»
spanemi. is. tıp. قانسىزلىق.
spaktroskop, – pu. is. fr. — سپېكتروسكوپ (تۈرلۈك نۇر سىزىقلىرىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب).
spekülasyon. is. fr. ئىلىپساتار.
sperma. is. yun. ئىسپېرما، مەنى.
spesiyalite. is. fr. ① ئىختىساس، مۇتەخەسسىس. ② ئالاھىدە تاماق، مەخسۇس تاماق.
spiker. is. ing. دىكتور:
«Radyo propagandasında spiker çok önemli yer tutuyor — رادىئو تەشۋىقاتىدا دىكتور مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ.»
spikerlik, – ği. is. دىكتورلۇق.
spikül. is. fr. ئوكۇل ئۇرغۇچى.
spilom. is. fr. tıp. مەك ـ خال.
spiritüalizm. is. fr. روھانىيچىلىق.
spirometre. is. fr. ئۆپكىنىڭ نەپەس ئېلىش ئىقتىدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
spiroskop. is. fr. ئۆپكىنىڭ ھەجمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
spiroskopi. is. fr. نەپەسنىڭ تەكشۈرۈلۈشى.
splanknoloji. is. fr. ئاناتومىيىنىڭ ئىچكى ئورگانىزم بىلەن مۇناسىۋەتلىك بۆلۈمى.
splenektomi. is. fr. تالنى ئېلىپ تاشلاش ئوپېراتسىيىسى.
splenepatid. is. تال ۋە جىگەرنىڭ بىرلىكتە يالليۇغلىنىشى.
splenit. is. fr. تالنىڭ ئىششىشى.
splenohepatomegali. is. fr. جىگەر ۋە تالنىڭ بىرلا ۋاقىتتا چوڭىيىپ كېتىشى.
splenoloji. is. fr. تالنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.
splenomalasi. is. fr. تالنىڭ يۇمشاپ كېتىشى.
splenomegali. is. fr. تالنىڭ چوڭىيىپ كېتىشى.
splenopati. is. fr. تال كېسىلى.
splenorji. is. fr. تالنىڭ قانىشى.
splenotomi. is. fr. تال ئوپېراتسىيىسى.
split. is. ing. ① يېرىق بامبۇكتىن

stalag. is. alm. 2 - دۇنيا ئۇرۇشىدا گېرمانىيىده ئەسىرلەر قامالغان لاگېر.

stamen. is. lat. bot. ئۇرۇقلۇكلەر- نىڭ ئاتىلىقى.

stand. is. ing. ① ئات بەيگىسىدە تاماشىچىلار تۇرىدىغان يەر. ② كۆرگەزمىدە مالالار تىزىلغان يەر.

standard. s. ing. سۈپەتلىك، ئۆلچەمگە لايىق:

«Standart tütün — سۈپەتلىك تاماكا.»

standardlaştırmak. ئۆلچەمگە لايىقلاشتۇرماق، ئۆلچەملەشتۈرمەك.

star. is. ing. كىنو ياكىسى مۇزىكا چولپىنى.

start. is. ing. ئات بەيگىسىدە باشلىنىش.

starter. is. ing. ① يۈگۈرۈشتە، يۈگۈرۈش بۇيرۇقىنى بەرگۈچى. ② ئايرۇپىلانغا ئۇچۇش بۇيرۇقى بەرگۈچى. ③ ماشىنا قاتارلىقلارنى ھەرىكەتلەندۈرۈش ئاپپاراتى.

statik[1]. is. fr. تۇرغۇنلۇقنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

statik[2]. is. yun. ئېلېكتر ماشىنىلىرىنىڭ مەھكەم ئورنىتىلغان، قىسىرلىمايدىغان قىسمى.

statoskop, – pu. is. ناھايىتى سەزگۈر بارومېتر.

statü. is. fr. مەۋقە، تۇتقان ئورۇن (بىراۋنىڭ).

statüko. is. lat. توختامغا ئاساسەن قىلىنىۋاتقان ئىش.

staut. is. ing. قارا ئىنگىلىز پېۋىسى.

stellarit. is. fr. ئاسفالتنىڭ بىر تۈرى.

stenogray. is. fr. ستېنوگراف (مەخسۇس بەلگىلەر بىلەن سۆزنى تېز يېزىۋالغۇچى).

ياسالغان قارماق ياغىچى. ② ئوتتۇرىدىن ئايرىلغان بامبۇك.

spolet, – ti. is. ھەربىيلەرنىڭ ياقا بەلگىسى.

spondilalji. is. fr. ئۇگە ئاغرىقى.

spondilartrit, – ti. is. fr. رېما- تىزمىدىن پەيدا بولىدىغان ئۆگىلەرنىڭ ئىششىقى.

spondilopati. is. ئومۇرتقا كېسەللىكى.

spongiyoblast. is. ھۈجەيرە.

spontane. s. fr. ئۆز - ئۆزىدىن، ئۆزلۈكىدىن.

spor. is. ing. تەنھەرىكەت.

sporcu. is. s. تەنھەرىكەتچى:

«Malik ünlü Çin sporcusudur — مالىك جۇڭگونىڭ ئاتاقلىق تەنھەرىكەتچىسى.»

sportmen. is. ing. ① تەنھەرىكەتچى، تەنھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى. ② قەددى - قامىتى كېلىشكەن.

sprint. is. ing. قىسقا مۇساپىلىك تېز يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى.

srinter. is. ing. قىسقا مۇساپىگە يۈگۈرگۈچى.

stabilize. is. fr. تەۋسىيە قىلىنغان.

stad. is. fr. → **Stadyum.**

stadya. is. fr. ئارىلىقنى يېراقتىن ئۆلچەش ئەسۋابى.

stadyum. is. lat. تەنھەرىكەت سارىيى:

«Pekin stadyumu — بېيجىڭ تەنھەرىكەت سارىيى.»

stafilit. is. fr. كىچىك تىلىنىڭ ئىششىشى.

staj. is. fr. ستاژ، خىزمەت تاجرىبىسى.

stajyer, stajiyer. s. is. fr. ستاژلىق.

stenografi. is. fr. ستېنوگرافىيه (مەخسۇس بەلگىلەر بىلەن سۆزنى يېزىۋېلىش ئۇسۇلى).

stenotip, – pi. is. yun. — ئىستېنوگرافىيه ماشىنىسى.

stenotoraks. is. كۆكرەكنىڭ تارلىقى.

step[1]. is. rus. يايلاق، ئوتلاق.

step[2]. is. ing. تانسىدا ئاياغ ئويۇنى.

ster. is. fr. بىر كۇب مېترغا تەڭ ھەجىم ئۆلچىمى.

stereometre. is. fr. قاتتىق جىسىملارنىڭ ھەجمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

stereotip. is. fr. ئىستېراتىپ (مەتبەئە چىلكىتە).

sterilize. s. fr. يۇقۇملۇق نەرسىلەرنى دىن، ھەر خىل مىكروبلاردىن خالى قىلىش، تازىلاش، مىكروبسىزلاشتۇرۇش.

sterlin. is. ing. ستېرلىڭ (ئەنگلىيه پۇلى).

stet oskop. is. fr. تىكشىغۇچ (دوختۇرلارنىڭ).

stetoskopi. is. fr. تىكشىغۇچ بىلەن تەكشۈرۈش.

stil. is. fr. ئۇسۇل، ئۇسلۇب.

stilizasyon. is. fr. ئۇسلۇبلاشتۇرۇش.

stilo. is. fr. سىياھ قەلەم، گاڭىبى.

stok, – ku. is. ing. بازار، ئامبار، دۇكانلاردا تىزىپ قويۇلغان ئەينى تۈردىكى مالالار.

~ yapmak. ئېھتىياجىدىن كۆپ مال ۋە پۇل توپلىماق.

stoklamak. توپلىماق، ساقلىماق.

stola. is. yun. قەدىمكى روما ئاياللىرىنىڭ كىيىمى.

stomatit. is. ئېغىز شىللىق پەردىسىنىڭ يالليۇغلىنىشى.

stomatoloji. is. ئېغىز كېسەللىكلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈم.

stomatopati. is. fr. ئېغىز كېسىلى.

stomatoraji. is. fr. ئېغىزدىن قان كېلىش، ئېغىز قاناش.

stomatoskop. is. fr. ئېغىزنىڭ ئىچىگە قويۇپ يورۇقلۇق بىلەن تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

stop. ünl. ing. توختا! دېگەن مەنىده قوللىنىدۇ.

strabizm. is. fr. ئالغايلىق، ئالغاي.

strabometri. is. fr. ئالغايلىق دەرىجىسىنى ئۆلچەش.

strabotomi. is. fr. ئالغايلىقنى تۈزىتىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان ئوپېراتسىيه.

strangûri. is. fr. سىيگەنىدە ۋە سىيىپ بولغاندىن كېيىن سۈيدۈك يولىنىڭ كۆپۈپ ئاغرىشى.

strapontin. is. it. ئاپتوموبىل ۋە ئاپتوبۇسلاردا، زالىلاردا پەس ۋە قاتلىنىدىغان يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق.

strateji. is. fr. ستراتېگىيه.

stratejik. s. fr. ستراتېگىيىلىك.

stratigrafi. is. fr. يەر قاتلاملىرىنى دەۋرلەر بويىچه تەتقىق قىلىدىغان گېئولوگىيىلىك بىلىم.

stratosfer. is. fr. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 20 ۋە 40 كىلومېتر ئارىسىدا سوزۇلغان ئاتموسفېرا قاتلىمى.

stratovizyon. is. fr. تېلېۋىزور نۇرلىرىنى بىر مەملىكەتنىڭ نۇرغۇن يەرلىرىگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئايروپىلان ئارقىلىق باشقۇرىدىغان تېخنىك.

stratum. is. lat. قات، قەۋەت.

ئىلمى.

sublinguit. is. fr. تىل ئاستى بەز-لىرىنىڭ يالۇغلىنىشى، ئىششىشى.

submaksilarit. is. ئېڭەك ئاستى بەزلىرىنىڭ ئىششىشى.

subra. is. fr. قولتۇقلۇق (كىيىمنى تەردىن ساقلاش ئۈچۈن قولتۇققا تىكىلگەن يۇپقا رېزىنكە).

subye. is. fr. بۇرۇلكا ياكى ئىشتان-لىنىڭ پۇچقىقىنىڭ يۇقىرى چىقىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تاپاندىن ئۆتكۈزۈلگەن لاتا.

sucu. is. سۇ ساتقۇچى ياكى ئۆيلەرگە سۇ يەتكۈزۈپ بەرگۈچى.

sucuk, – ğu. is. s. ① قىزا، چۇ-چۇق (كولباسا). ② ياڭاق ۋە بادام مېغىزىنىڭ ئۈزۈم شىرنىسىگە پاتۇرۇلۇپ تەييارلىنىدىغان تاتلىق يېمەكلىك. ③ يۇمشاق.

sucukcu. is. قىزا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

sucul. s. is. ① سۇنى ياخشى كۆر-ىدىغان، سۇغا ئامراق، سۇچىل. ② سۇ ئىچىدىغان، سۇ سۈمۈرىدىغان، سۇ يۇتىدىغان. ③ تۇرغۇن سۇلاردا ياشايدىغان جانىۋارلار.

suculuk, – ğu. is. ئۆيلەرگە سۇ توشۇش ياكى سۇ سېتىش ئىشى.

suç, – çu. is. ① ئەيىب. ② گۇ-ناھ، جىنايەت:

«Suç bende değil — ئەيىب مەندە ئەمەس.

Savaş suçlusu — ئۇرۇش جىنايەتلىرى.»

suçatı. is. سۇ بۆلگۈچ.

su. çiçeği. is. سۇ چېچىكى.

suçlama. is. ئەيىبلەش:

«Bu bir Suçlemadır — بۇ بىر ئەيىبلەشتۇر.»

stratüs. is. lat. بۇلۇت قاتلىمى.

stüdyo. is. ing. ① سەنئەت زالى. ② كىنو فىلىمى ئىشلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان بىر يۇرۇش بىنا.

su. is. ① سۇ، گۈل سۈيى. ② تۆمۈر چېلەكتە پىچاق قاتارلىقلارنىڭ سۇغىرىلىشى:

«Gül suyu — گۈل سۈيى.

Bu bicağın suyu iyi verilme — بۇ پىچاقنىڭ سۈيى ياخشى بېرىلمەپتۇ.»

sual, – li, is. ar. سوئال، سوراق.

~ açmak. ① جاۋابكارداىن سوراق سو-رىماق. ② سوراش، سۈرۈشتۈرۈش، سو-راشتۇرۇش. ③ تىلەش، تىلەمچىلىك.

su. altı. is. سۇ ئاستى.

su. askıları. is. bot. سۇ ئاستىدا ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

su. aygırı. is. zool. سۇ ئايغىرى.

suban. is. ar. چوڭ يىلان، ئەجدىھا.

su. başı. is. ① مىراب، كۆكبېشى. ② ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە شەھەر-نىڭ باش مۇپەتتىشى.

su. bay. is. ئوفتىسېر، سۇ باي:

«Çin halk kurtuluş ordusunda subayla er arasındakı ilişki arkadaşlık ilişkidir — جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىدە ئوفتىسېرلار بىلەن جەڭچىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت يولداشلارچە مۇناسىۋەتتۇر.»

subaylık, – ğı. is. ئوفتىسېرلىك.

subh. is. ar. ① سۇبھى. ② تاڭ سەھەر، سەھەر ۋاقتى، تاڭ سۈزۈلگەن ۋاقىت.

su . bilim. is. گىدرولوگىيە، سۇ

suçlamak. ئەيىبلىمەك: ئۇنى «Onu hırsızlıkla suçladı — ئوغرىلىق بىلەن ئەيىبلىدى.»

suçlandırmak. ئەيىبدار بولغانلىقىنى ئىسپاتلىماق.

suçlanmak. ئەيىبلەنمەك.

suçlu. s. ① ئەيىبلىك، ئەيىبكار. ② گۇناھكار، جىنايەتچى: «Baş suçlu — باش جىنايەتچى.»

suçluluk, – ğu. is. ① گۇناھكارلىق. ② ئەيىبكارلىق.

suçsuz. s. ئەيىبسىز، گۇناھسىز، مەسۇم.

suçsuzluk, – ğu. is. گۇناھسىزلىق، مەسۇملۇق.

suç. üstü. s. جىنايەت ئۈستىدە: «Hırsız suçüstü yakalandı — ئوغرى جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلدى.»

sud. is. far. پايدا، ھايات.

suda. is. ① باش ئاغرىقى. ② بىئاراملىق.

sudak. is. بىرخىل بېلىق.

sudan. s. ئەھمىيەتسىز، كېرەكسىز: «Sudan bir çalışma. — ئەھمىيەتسىز بىر ئىش.»

sude. s. far. ① سۈرتۈلگەن. ② يانجىلغان، ئۈۋۈتۈلغان.

sudg. is. ar. ① چېكە، يانچاق. ② يانچاق چاچ.

sudmend. s. far. پايدىلىق.

su. dolabı, – nı. is. قۇدۇقتىكى سۇ تارتىدىغان بول، سۇ چاقپېلىكى.

sudur. is. چىقىش، بولۇش.

~ etmek. چىقماق، بولماق.

suf. is. ar. ① يۇڭ. ② يۇڭ توقۇلما.

sufar. is. far. كىچىك تۆشۈك، يىڭنە تۆشۈكى.

sufle. s. كۆپتۈرۈلگەن.

suflör. is. fr. سۈفلور (ئارتىسلارغا رولنىڭ سۆزلىرىنى ئېيتىپ بەرگۈچى ئادەم).

suflörlük. is. سۈفلورلۇق.

sufret. is. ar. سېرىقلىق، سېرىق رەڭ.

suga. is. it. باغلاش.

su. geçirmez. s. سۇ ئۆتكۈزمەيدىغان، سۇ ئۆتمەيدىغان (رەخت. توپا).

sugra. is. s. ar. ناھايىتى كىچىك (بوي ۋە باش جەھەتتىن).

suhre. is. ar. مەسخىرە.

suhriye. is. ar. مەسخىرە، شاڭخو.

suhte. s. is. far. ① يانغان، تۈتاشقان. ② دەردەمەن، غەمكىن. ③ تالىپ.

suhur. is. ar. ① خادا تاشلار. ② مەدەن پارچىلىرى.

sui. hal. is. ar. يامان ئەھۋال، يامان ۋەزىيەت.

sui. istimal, – li. is. ar. سۈيىئىستېمال: «Sözümü Suiistimal ediyor — سۆزۈمنى سۈيىئىستېمال قىلىدۇ.»

sui. kast. is. ar. سۈيىقەست.

suikastçi. is. سۈيىقەستچى.

sui. muamele. is. ar. يامان مۇئامىلە.

sui . niyet, – ti. is. يامان نىيەت، قارانىيەت.

sui . niyetli. s. يامان نىيەتلىك، قارا نىيەتلىك.

suk. is. ar. ① بازار، چارشى. ② مەيدان.

suka. is. ar. سودىگەر.

su. kamışı. is. bot. قومۇش.

sukat. is. ar. ساقى، ئىچكۈلۈك قويۇپ بەرگۈچى.

sukata. is. ar. ① چۈپۈرەندە. ② ئاشقان ـ تاشقان نەرسە، كېرەكسىز نەرسە.
sukbe. is. ar. تۆشۈك.
sukub. is. ar. تۆشۈكلەر.
sukut, ~ tu. is. ar. ① چۈشۈش، تۆۋەنلەش. ② يۇقىرى ئورنىدىن چۈشۈش، مەرتىۋىسىدىن چۈشۈش. ③ يوپۇرماقلارنىڭ تۆكۈلۈشى، تۆكۈلۈش.
sulak. s. is. ① سۇلۇق، سۇيى ئەلۋەك. ② قۇشقاچلارنىڭ سۇ قاچىسى: «Suluk tarla — سۇلۇق ئېتىز.
sulama. is. سۇغىرىش: «Tarlaları sulama çalışması — ئېتىزلارنى سۇغىرىش ئىشى.»
sulamaç. is. سۇ سېپەر (سۇ سېپىدىغان ماشىنا)، سۇلاماچ.
sulamak. ① سۇغىرماق. ② ھايۋانلارنى سۇغۇرماق. ③ ئۆلچىمەك. ④ تۆلىمەك: «Tarlayı sulamak — ئېتىزلارنى سۇغارماق.
Sabah sabah on yuanı suladık — تاڭ سەھەردە ئون يۈەن تۆلىدۇق.»
sulandırılmış. s. (سۇ) سۇيۇقلۇق ئارىلاشتۇرۇلغان، سۇيۇقلاشتۇرۇلغان.
sulandırmak. سۇيۇقلاشتۇرماق.
sulanmak. ① ھۆل بولماق، نەم بولماق. ② سۇيۇقلاشماق، سۇيۇلماق. ③ سۇغىرىلماق. ④ ئاغزىدا تۈكۈرۈك كۆپەيمەك. ⑤ ئارزۇ قىلماق، ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلمەك.
sularında. سائەت ياكى ۋاقىتنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرگە قوشۇلۇپ ۋاقىتنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: «Saat beş sularında — سائەت بەش ئەتراپلىرىدا.»

sulatmak. سۇغىرتماق.
sulb. s. ar. ① قاتتىق. ② ھېسسىز ياتى يوق، تۈيغۇسىز.
sulbi. s. ar. ① ئومۇرتقا بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② بىراۋنىڭ نەسلىدىن بولغان (ئوغۇل).
sulbiyet. is. ar. ① قاتتىقلىق. ② تۈيغۇسىزلىق.
suleha. is. ar. گۈناھ قىلمايدىغان ياخشى نىيەتلىك ئادەملەر.
sulh. is. ar. ① تىنچلىق. ② ھۆزۈر. ~ **olmak.** پۈتۈشمەك.
sulhi. s. ar. ① تىنچلىققا دائىر. ② ئەر ئىسمى.
sulhiye. is. ar. سۇلھىيە (ئۇرۇشتىن تىنچلىققا كۆچكەندە يېزىلىدىغان شىنبر).
sulhname. is. ar. سۇلھنامە (ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا ئىمزالانغان تىنچلىق پۈتۈمى يېزىلغان قەغەز، تىنچلىق شەرتنامىسى).
sulhperver. s. ar. تىنچلىقپەرۋەر، تىنچلىق تەرەپدارى.
sulp, ~ bü. s. ar. ① قاتتىق. ② is. نەسىل، ئۇرۇق.
sultan. is. ar. ① سۇلتان (ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ شاھلىرىغا ۋە ئۇلارنىڭ خوتۇن ـ قىزلىرىغا بېرىلگەن نام). ② ئەر ئىسمى.
sultani. s. is. ar. ① سۇلتانلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② تۈركىيىدە ئىلگىرىكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەر. ③ ئۇرۇق سىز ئۈزۈم.
sultanlık, ~ ğı. is. ① سۇلتانلىق، پادىشاھلىق. ② ياخشى بىر نەرسىگە ئېرىشكەنلىك.
sulu. s. ① سۇيۇق. ② سۇلۇق. ③ نەملىك، ھۆللۈك. ④ ئايالىلارغا قانات

بشي بولمغان.
sun'ilik, – ği. is. سۇنئىيلىك.
sunmak. سۇنماق، يوللماق، بەرمەك، تەقدىم قىلماق:
«Bu kitabı size sunmak istiyorum— بۇ كىتابنى سىزگە تەقدىم قىلماقچىمەن.»
sunta. is. سۇنئىي تاختاي.
suntıraç, suntıraş. is. far. ئات، ئېشەك قاتارلىق ھايۋانلارنى تاقىلاشتىن ئىلگىرى ئۇلارنىڭ تۇياقنى كېسىدىغان سايمان، پىچاق.
sunturlu. s. ئەسكى، ئىپلاس:
«Sunturlu bir küfür— ئىپلاس تىل.
sunu. is. بازارغا مال چىقىرىش، بازارغا مال سېلىش.
sunulmak. سۇنۇلماق، بېرىلمەك، ئەۋەتىلمەك، يوللانماق.
sunuş. is. ① سۇنۇش، بېرىش، يولـلاش، ئەۋەتىش. ② چوڭلارغا قىلىنغان سۆز.
sunutaksir. is. ar. ئەيىبلىك ھەرىكەت.
su. oku, – nu. is. bot. سۇلۇق ۋە پاتقاقلىق يەردە ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك.
supe. is. ar. كېچىلىك تاماق، يېتىش ئالدىدا يېيىلىدىغان تاماق.
suphi. is. ar. ① ئەتىگەن. ② ئەر ئىسمى.
supya. is. yun. سىياھ بېلىقى.
sur[1]. is. ① توي (مەرىكە). ② توي زىياپىتى. ③ بەخت، تەلەي.
sur[2]. is. ar. قەلئە سېپىلى.
sur[3]. is. ar. مۇڭگۈزدىن ياسالغان ساز.
sura. is. fr. يۇمشاق ۋە يۇپقا توقۇلغان بىر خىل يىپەك رەخت.
surah[1]. is. ar. پەرىياد، قاتتىق سۆزلىگۈچى:
«Sulu bir yemek — سۇيۇقتاش.
Sulu şeftali — «سۇلۇق شاپتۇلا.
suluk, – ğu. ① سۇ قاچىسى (قەپەسلەردىكى). ② سۇ يىغىلغان پەر. ③ بوۋاقلاردا كۆرۈلىدىغان تېرە كېسىلىكى. ④ يۇگەنگە تاقالغان زەنجىر.
sulük. is. ar. ① كەمبەغەل، پەقىر. ② ئىگە ـ چاقسىز (ئادەم). ③ ئوغرى. ④ تىلەمچى.
sulusepken. z. s. يامغۇر ئاردىلاشقان قار.
sum[1]. is. ar. سامساق.
sum[2]. is. ar. پاكىلار، قۇلىقى ئاكىلىماسلار.
sum. mercimeği, – ni. is. bot. سۇ يېسىمۇقى.
suna. is. ① ئەركەك ئۆردەك. ② ئايال ئىسمى.
sunagibi. ئېگىز ۋە كېلىشكەن.
sunak, – ğı. is. ئىبادەتخانىلاردا مال بوغۇزلىنىدىغان ۋە دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىدىغان تاش سۇپا.
sunam. is. بۇتپەرەسلەرنىڭ بۇتخانا ئۈچۈن بەرگەن نەزىرى، سەدىقىلىرى.
sundurma. is. يامغۇر ۋە ئاپتاپتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىشىك ياكى دېرىزە سىرتىغا ئورنىتىلغان ھەرىكەتچان لەمپە.
sundurmak. ئالدىغا سۇرمەك، ئۇزارتماق، بەردۇرمەك، ئوتتۇرىغا قويدۇرماق.
sungu. is. ① چوڭ ئادەملەرگە تەقدىم قىلىنىدىغان سوۋغا. ② ئىبادەتخانا ۋە ئايالالار ئۈچۈن بېرىلگەن سەدىقە.
sungur. is. zool. ئاق قۇش.
sun'i. s. ar. سۇنئىي، ياسما، تەبىئىي بولمىغان.

(ئۇسۇملۇك ياكى هايۋان).
susam. is. ar. زىغىر.
~ yağı. iş. زىغىر يېغى.
susama. is. ئۇسساش، چاڭقاش.
susamak. ① ئۇسسىماق، چاڭقىماق. ② تەشنا بولماق:
«Halk yeniliğe ve bilgiye susamıştı — خەلق يېڭىلىققا ۋە بىلىمگە تەشنادۇر.»
su. samuru. is. zool. قوندۇز.
susanmak. ئۇسسىماق، چاڭقىماق.
susatmak. ئۇسساتماق.
su. siçanı. is. zool. سۇ چاشقىنى.
su. sineği. is. zool. سۇ چۈنى.
suskun. s. ئاز سۆزلەيدىغان.
suskunluk, – ğu. is. جىمغۇرلۇق.
susma. is. ئاۋاز چىقارماسلىق، شۇك تۇرۇۋېلىش، جىم بولۇۋېلىش.
susmak. شۇك بولۇۋالماق، ئاۋاز چىقارماسلىق:
«Çalgıcılar sustu — ساز چىلار توختاپ قالدى.»
susmalık, – ğı. is. ئاغزىنى ياغلاپ بېرىلىدىغان پۇل (سىرنى ئاشكارا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن).
sus. payı. dey. سىرنى باشقىلارغا دەپ قويماسلىق ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل.
sus. pusolmak. شۇك بولماق، جىم بولماق، ئۇنىنى چىقارماسلىق.
susta¹. is. it. ئارقا (ئىت هەققىدە) پۇتى بىلەن تىك تۇرۇش.
~ durmak. ئارقا پۇتى بىلەن تىك تۇرماق.
susta². is. تەپكە:
«Kalemtraşın sustası — قەلەمتىراش ۋارقىراش.

surah². is. far. تۆشۈك، كامار.
surat, – ti. is. ar. ① يۈز، چىراي، چېهره. ② رەڭگىروي.
~ asmak. چىرايىنى تۈرمەك.
suratı. is. سۇ كالىسى سۈتىدىن يالغان پىشلاق.
suratli. s. چىرايى تۇتۇق.
suratsiz. s. ① چىرايى تۈرۈك، سەت. ② قىلىقى سەت.
sure. is. ar. سۈره (قۇرئاننىڭ).
suret, – ti. is. ar. ① شەكىل، سۈرەت. ② رەسىم. ③ ئۇسسۇل، يول:
«Insan suretinde bir ağaç. — ئادەم سۈرەتلىك دەرەخ.
Bunun bir suretini almalı — بۇنىڭ رەسىمىنى ئالايلى.»
sureta. z. ar. ① كۆرۈنۈشته، شەكىل جەھەتتە، تاشقى كۆرۈنۈشته. ② يالغاندىن، ياسما، ساختا.
suri. s. ar. ① كۆرۈنۈش بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ياسما، ساختا:
«Onun dostluğu suridir — ئۇنىڭ دوستلۇقى ساختىدۇر.»
suriye. is. far. توي – تۆكۈن، خۇشاللىق ۋە باشقا مۇراسىملار ئۈچۈن يېزىلغان شىئىرلار.
surna. is. far. سۇناي.
susak. s. is. ① ئۇسسىغان، چاڭقىغان. ② ئەخمەق، هاماقەت، گالۋاڭ. ③ چۆمۈچ.
susaklık, – ğı. is. ① ئۇسسىغانلىق، چاڭقىغانلىق. ② هاماقەتلىك، ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق، مۆڭلۈك، دۆتلۈك.
susal. s. bot. zool. سۇدا ياشايدىغان

ۋانلارغا).

suvat. is. هايۋانلار سۇغىرىلىدىغان يەر.

suvla. is. يامغۇر سۇلىرىنى ئاققۇزىدىغان ئېرىق.

su. yolcu. is. سۇ يولىلىرىغا قارىغۇچى.

suyuk, — ğu. is. جانلىقلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى خىلت.

suz. is. far. ① يېنىش، تۇتىشىش، ئىسسىقلىق. ② دەرد، ئەلەم.

suzan. is. far. ① كۆيدۈرىدىغان، تۇتىشىدىغان. ② ئايال ئىسمى.

suzen. is. far. يىگنە.

suziş. is. far. ① ئىشق ئوتى، كۆيۈك ئوتى. ② دەرد.

suzişli. s. far. دەردمەن.

sü. is. ئەسكەر، ھەربىي.

süal. is. ⇒ **Sual.**

sübaî. s. ar. ① يەتتە ھەرپلىك. ② يەتتە پارچىدىن تەركىب تاپقان.

sübat. is. ar. ① ئۈيقۇ. ② قاتتىق (ئۆلۈكتەك) ئۈيقۇ.

sübbuh. is. ar. تەڭرى.

sübek. is. شۇمەك.

sübha. is. ar. ① 99 مارجانلىق تەسۋى. ② تەسۋى مارجىنى.

sübhan. is. ar. تەڭرى، سۇبھان.

sübhani. s. تەڭرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك، سۇبھانى.

sübhaniyet. is. مۇقەددەسلىك.

sübjektif. s. fr. سۇبىيېكتىپ

sübjektivizm. is. fr. سۇبىيېكتىپچانلىق.

sübur. is. ar. ① خاراب بولۇش، يوقىلىش. ② يوقسۇزلۇق.

نىڭ تەپكىسى.»

sustalı. s.is. ①تەپكىلىك، ②قەلەمتىراش: «تەپكىلىك پىچاق. — Sustalı bıcak»

susturmak. ① چىمىتماق. ② پۇل بىلەن ئاغزىنى تۇۋاقلىماق (سىرنى ئاشكارا قىلمايدىغان دەرىجىگە كەلتۈرمەك).

susturucu. s. is. ① ئاۋاز توختىتىدىغان. ② ئاۋاز پەسەيتىش جاھازى.

susuz. s. ① سۇسىز. ② قۇرغاق: «Susuz yer — سۇسىز يەر. Susuz bir yaz oldu — قۇرغاق ياز بولدى.»

susuzluk, — ğu. is. سۇسىزلىق، قۇرغاقچىلىق: «Yurtta susuzluk kalmamalı— يۇرتتا قۇرغاقچىلىق تۇغمىشى لازىم.»

sut. is. kim. ⇒ **Sud.**

sutan. is. fr. راھىبلار كىيىدىغان ئۇزۇن چاپان.

sutaşi. is. fr. كىيىم ـ كېچەكنەك ياقا، يەڭ، يانچۇق ئاغزىغا ئىشلەنگەن (تۇتۇلغان جىيەك).

su. topu. is. سۇتوپى (سۇدا ئوينىلىدىغان).

sutu. is. ar. ① چاڭ ـ توزان، پۇراق ۋە يورۇقلۇق قاتارلىقلارنىڭ يۇقىرى ئۆرلەپ مەلۇم بولۇشى. ② يۇقىرى ئۆرلەش.

sutyen, sütyen. is. fr. لىفتىك، بېغىرداق.

suubet. is. ar. قىينىچىلىق، قىينىلىق.

suut. is. ar. ناس (چېكىدىغان).

suvare, suare. is. fr. ① كەچلىك بەزمە. ② كېچىلىك كىنو، تىياتىر.

suvarmak. سۇغىرماق، سۇ بەرمەك (ھايۋانلارغا).

لمك. كۆڭۈل غەشلىك.
sügvarî. is. ماتەم.
sühan. is. far. ① سۆز. ② ئىلهام ياكى مۇقەددەس بۇيرۇق.
sühandân. s. far. سۆزمەن، گەپدان، گەپچى، سۆخەندان.
sühar. is. ar. ئۇيقۇسىزلىق.
süheylâ. is. ar. ① خۇيى ياخشى ئايال. ② ئايال ئىسمى.
sühulet. is. ar. ① ئاسانلىق، ئوڭۇشلۇق. ② مۇلايىملىق، نازاكەتلىك. ③ پايدىلىق شارائىت.
sühuletle. z. ئاسانلىقچە، ئاسانلا.
sühunet. is. ar. ئىسسىقلىق، قىزدۇلىق.
sükulâ. is. ar. ① ئېغىر نەرسىلەر. ② قوپال نەرسىلەر، سەت نەرسىلەر.
sükker. is. ar. ① شېكەر. ② شېكەر-دەك تاتلىق نەرسە.
sükkeri. s. ① شېكەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② شېكەردىن ياسالغان.
süklüm. püklüm. بىر جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك خىجالەت ئىچىدە قالماقلىق.
sükna. is. ar. ئولتۇرىدىغان يەر، تۇرىدىغان يەر.
sükse. is. fr. مۇۋەپپەقىيەت.
~ yapmak. مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشمەك.
sükün, sükünet,–ti. is. ar. ①تۇرغۇنلۇق، ھەرىكەتسىزلىك. ② راھەت، ھۇزۇر، كۆڭۈل خۇشلۇق.
sükünetli. s. تۇرغۇن، ھەرىكەتسىز.
~ yaşamamak — ھەرىكەتسىز ياشىماسلىق.
süküt, – tu. is. ar. سۈكۈت، جىمجىتلىق، شۇكلۇك.
~ etmek. سۈكۈت قىلماق.

sübut[1], – tu. is. ar. ر:ئاللىقا ئايلىنىش، مەيدانغا كېلىش.
sübut[2]. is. ar. شەنبە كۈنى.
sübutet. is. ① جاسارەت، قۇۋۋەتلىك. ② ئىشەنچىلىك.
sübuti. s. ھەقىقىي، راست.
sübül. is. ar. يوللار - كوچىلار.
sübye. is. it. بادام مېغىزى ۋە قوغۇن ئۇرۇقى قاتارلىقلاردىن ئىشلەنگەن تاتلىق يېمەك.
sücuf. is. ar. پەردە ياپقۇچ، يوپۇق.
sücul. is. ar. چوڭ سۇ قاچىسى، كوپ.
sücum. is. زىندان، گۇندىخانا.
sücut, – du. is. ar. سەجدە قىلىش.
~ etmek. سەجدە قىلماق.
südasi. s. ar. ① ئالتىلىق، ئالتە پارچىدىن تەركىب تاپقان. ② ئالتە ھەرپلىك سۆز.
südde. is. ar. ① ئىشىك، دەرۋازا. ② بوسۇغا.
südremek. مەست بولماق.
süet. is. ar. تۆكى سىرتقا چىقىرىلىپ تىكىلگەن قولقاپ.
süfera. is. ar. باش ئەلچى.
süflî. s. ar. ① ئاددىي، تۆۋەن، پەس. ② قىلىقسىز، تەتىمەي.
süflileşmek. ① ئاددىيلاشماق. ② قىلىقسىزلاشماق.
süfrajet, – ti. is. ar. ئىلگىرى ئەنگلىسىيىدە ئايالىلارنى سايلام ھوقۇقىغا ئىگە قىلىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن ئايالىلارغا بېرىلگەن نام.
süfte. s. far. تۆشۈك.
sügür. is. ar. چېگىرىلار.
sügvar. s. far. ماتەملىك، مۇسىبەتلىك

هاماقەت.

sümsüklük, – ğü. is. دۆتلۈك، مۆڭ لۈك، گالۋاڭلىق، هاماقەتلىك.

sümter. is. بۇغداينىڭ بىر تۈرى.

sümut. is. ar. ① داستىخان. ② سەپ، قاتار.

sümük, – ğü. is. ماڭقا.

sümüklü. s. ماڭقىسى ئېقىپ تۇرىدىغان، ماڭقا.

sünai. s. ar. ① ئىككىلىك، ئىككىدىن تەركىب تاپقان. ② ئىككىنچى دەرىجىلىك.

sünbük. is. ar. ① هايۋانلارنىڭ تۈۋىدىكى ئۇچى. ② بىر نەرسىنىڭ ئۇچى.

sünbülât. is. ar. باشاقلار.

sünbüle. is. ar. باشاق.

sündüs. is. ar. din. ① بىر مالائىكە نىڭ ئىسمى. ② زەر ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان يىپەك رەخت.

sünger. is. yun. بۇلۇت (دېڭىز جانىۋارى).

~ gibi. dey. بەك يۇمشاق.

süngerci. is. ① بۇلۇت ئوۋى قىلغۇچى. ② بۇلۇت تۇتۇپ ساتقۇچى.

süngercilik, – ği. is. بۇلۇت تۇتۇپ سېتىش كەسپى.

süngerli. s. بۇلۇت قاپلانغان ياكى بۇلۇتتىن ياسالغان.

sünger. taşı, – nı. is. jeol. كۆۋىڭ تاش، كۆنەكسىمان تاش (يېنىك ئولقان جىنسى).

süngü. is. ① سۇنگۇ (ملتىقنىڭ ئۇچىغا قادايدىغان). ② بەلگە ئۈچۈن مازارلارغا قادالغان تۇغ، مۇما ياغاچ. ③ ئومۇرتقا. ④ سالامەتلىكى بۇزۇلغان.

süngülemek. سۇنگۇ تىقماق،

sükûti. s. is. ar. ① ئاز سۆزلەيدىغان، كەم سۆز. ② ئەر ئىسمى.

sülaf. sülâfe. is. ar. ① شاراب. ② مېۋە سۈيى. ③ هەر قانداق بىر نەرسىنىڭ گۈزەل تەرىپى.

sülâle. is. ar. سۇلالە، خاندانلىق.

sülf. is. lat. گۈڭگۈرت.

sülfür, – rü. is. fr. گۈڭگۈرتنىڭ باشقا بىر ماددا بىلەن بىرلىشىشىدىن هاسىل بولغان بىرىكمە.

sülhafa. is. ar. zool. تاشپاقا.

süllem. is. ar. ① شوتا، پەلەمپەي. ② قۇلاقنىڭ ئىچىدىكى بوشلۇق.

sülme. is. ar. ① تۆشۈك، كاۋاك. ② يىرىدىق، دەز.

sülüc. is. ar. قارلار.

sülük, – kü. is. ar. ① بىر يۇلغا كىرىش، بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتۇش. ② بىر تەرىقەتكە كىرىش.

~ etmek. بىر ئىشقا كىرىشمەك.

sülün. is. zool. قىرغاۋۇل.

süm. is. far. تۆت ئاياغلىق هايۋانلارنىڭ تىرنىقى.

sümbül, sünbül. is. far. سۇمبۇل.

sümbüli. s. far. ① بۇلۇتلۇق هاۋا. ② ماقالىنىڭ بىر تۈرى.

sümek. ئىگىرىش ئۈچۈن تەييارلانغان يۇڭ.

sümkürmek. مىشقىرماق.

sümme. ar. ① كېيىن. ② تەكرار – تەكرار.

sümmek. ① تۈرتمەك، قاقماق، پوتۇرماق. ② تۈرتۈپ ئەممەك (موزاي، قوزا، ئوغلاق هەققىدە).

sümsük. s. دۆت، مۆڭ، گالۋاڭ،

ئەسكى ـ تۆسكى نەرسە ئېلىپ ساتقۇچى، شارا باربچى.

süpürüntülük,–ğü. is. ئەخلەتخانا، سۈپرەندىلىك.

süpürge. is. سۈپۈرگە.

süpürgeci. is. سۈپۈرگە ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.

süpürge. darisi. is. سۈپۈرگە قوناق، چۈزگۈن.

süpürmek. ① سۈپۈرمەك، تازىلىماق. ② چىقىرىۋاتماق. ③ تۆگەتمەك.

süpürtmek. سۈپۈرتمەك.

süpürücü. is. يەر سۈپۈرەر (سۈپۈرۈش ماشىنىسى).

süpürülmek. سۈپۈرۈلمەك.

sür. is. ar. بوۋاقنىڭ كېسىلگەن كىندىكى.

süra. is. fr. بىرىنچى قېتىم ھىندىستانداۋتوقۇلغان يۈمشاق ۋە يېنىك يىپەك رەخت.

süradik. is. ar. ① چېدىر. ② پەردە.

süradikat. is. ① چېدىرلار. ② پەردىلەر.

sürag. is. ئىز، ئەسەر، ئىشارەت.

sürahi. is. ar. كوزا.

sürat, – ti. is. سۈرئەت، تېزلىك.

süratle. تېزلىك بىلەن، چاپسانلىق بىلەن.

süratli. s. تېز، ئىتتىك.

sürçmek. ① مېڭىشنى بۇزماق. ② يېڭىلىشمەك:

«Atın ayağı sürçmek — ئات مېڭىشنى بۇزماق.

Dili sürçmek — (تىلى) سۆزدە يېڭىلىشمەك.»

سۈنگۈلەك.

süngülenmek. سۈنگۈ تىقىلماق.

süngüleşmek. سۈنگۈلەشمەك.

süngülü. s. سۈنگۈ تاقالغان، سۈنگۈلۈك.

sünmek. (رەخت ھەققىدە) تارىلىپ كەتمەك. ② سۈزۈلۈپ كەتمەك:

«Bu kumaş kolay kolay sünmez — بۇ رەخت ئاسان سۈزۈلۈپ كەتمەيدۇ.»

sünnet. is. ar. ① سۈننەت (مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ مۇسۇلمانلار رىئايە قىلىشى تېگىشلىك بولغان سۆزلىرى). ② سۈننەت، خەتنە.

~ etmek. سۈننەت قىلماق.

sünnetçi. is. سۈننەتچى.

sünnetçilik, – ği. is. سۈننەتچىلىك.

sünnetlemek. يەپ تۆگەتمەك (تاۋاق تېكى ئاشنى).

sünnetli. s. سۈننەت قىلىنغان.

sünnetsiz. s. سۈننەت قىلىنمىغان.

sünni. öz. s. is. سۈننى (سۈننەت ئەھلىدىن بولغان).

sünnilik. öz. is. din. سۈننى مەزھىبى.

sünuh. is. ar. ① ئەقلىگە كېلىش، يادىغا چۈشۈش. ② پەيدا بولۇش، يۈز بېرىش.

süper. s. lat. دەرىجىدىن تاشقىرى:

«Süper devlet — دەرىجىدىن تاشقىرى دۆلەت.»

~ benzin. is. ئەلا سۈپەتلىك (دەرىجىلىك) بېنزىن.

süpürüntü. is. ① ئەخلەت، سۈپۈرەندە. ② ئەسكى ـ تۆسكى نەرسە ياكى پەس (ئادەم).

süpürüntücü. is. ① ئەخلەتچى. ②

تۇخۇمدىن چىققان قۇرت).

sürgit. قەدىمكى، ئەبەدىي، ئەبەدىلىكىنە.

sürgü. is. ① دەم (ئىشىكنى ئېچىدىن تىرەپ قويىدىغان ياغاچ). ② خاك. ③ ھاندۇڭا. ④ تۇلۇق. ⑤ تىرنا.

sürgüç. is. خەلىپگۈچ (كىتابنى ئوقۇپ كەلگەن يەرگە قىستۇرۇپ قويىدىغان قەغەز ياكى باشقا نەرسە).

sürgülemek. ① دەم بىلەن تاقىماق. ② تۇلۇق سالماق. ③ سۈڭۈماق (تامنى). ④ تىرنا سالماق.

sürgülü. s. تاقاقلىق (ئىشىك).

sürgün. is. ① سۈرگۈن. ② سۈرگۈن قىلىنىدىغان يەر. ③ ئېچى سۈرۈش ④ ئۇندۇرمە، بىخ:

«Sürgün edilmek — سۈرگۈن قىلىنماق.»

sürh. is. s. far. ① قىزىل. ② قىزىل سىياھ. ③ قىزىل سىياھ بىلەن يېزىلغان.

sür. hab. is. far. ① قىزىل سۇ. ② قىزىللىق. ③ قان. ④ شاراب. ⑤ كۆز يېشى، دەرد ـ ئەلەم.

sürhabi. s. is. far. ① قىزىل سۇرەك گىمدە. ② قىزىل ئۆردەك.

sürhi. is. far. قىزىللىق.

sürh. ser. is. far. ① قىزىلباش (شىئە مەزھىبىدىكىلەرگە بېرىلگەن نام). ② s. قىزىل باشلىق.

sürme. is. ① سۈرگۈنگە ھەيدەلمەك. ② سۈرمە (كۆزگە سۈرىدىغان قارا). ③ ئۈستەل ۋە ئىشكاپنىڭ تارتمىسى. ④ كۆيدۈرگە (كېسەل). ⑤ يۇرۇش، مېڭىش (شاھماتتا). ⑥ يەر ھەيدەش.

~ çekmek. كۆزگە سۈرمە تارتماق.

~ mili. سۈرمە قەلەمى.

sürmedan. is. far. ئېچىگە سۈرمە تۇتۇملۇق، داۋاملاشتۇرماق، داۋام قىلدۇرماق.

sürdürmek. سۈردۈرمەك، داۋاملاشتۇرماق، داۋام قىلدۇرماق.

süre. is. مۇددەت.

süreç, – ci. is. جەريان:

«Bir hastalığın süreci — بىر كېسەلنىڭ جەريانى.»

süregelmek. داۋام قىلماق، داۋاملىشىپ كەلمەك.

süreğen. s. سوزۇلۇچان، سۈرەلمە، ئېلىك ـ سېلىك، ئاخىرى بەلگىسىز:

«Süreğen hastalığa yakalandı — سۈرەلمە كېسەلگە گىرىپتار بولدى.»

süreğenlik, – ği. is. سوزۇلۇچانلىق.

sürek, – ği. is. ① نەرسىنىڭ داۋاملىشىدىغان ۋاقتى. ② مال پادىسى. ③ تېز داۋام قىلىش، تېز كېتىش.

~ tatar. تېز ماڭغۇچى، خەۋەرچى، شاتۇرى.

sürekli. s. داۋاملىق:

«Sürekli yağmur — داۋاملىق ياغقان يامغۇر.»

süreksiz. s. ۋاقىتلىق، دائىمسىز:

«Süreksiz bir mutluluk — ۋاقىتلىق بەخت.»

süreksizlik, – ği. is. داۋاملاشمىسلىق، داۋام قىلماسلىق.

süreli. s. ۋاقىتلىق، مۇددەتلىك.

süreli. is. ئۇزۇن مۇددەتلىك.

süresiz. s. مۇددەتسىز:

«Okul süresiz tatil edildi — مەكتەپ مۇددەتسىز تەتىل قىلدى.»

süreyya. öz. is. ar. سۈرەييا، ئۈكەر يۇلتۇزى.

sürfe[1]. is. far. يۆتەل.

sürfe[2]. is. ar. ئىچىنكا (ئەمدىلا

رەختلەرنى بازارغا چىقارماق.»
sürmelemek. تارتمىنى ئىتتىرىۋەتمەك.
sürmeli. s. تارتمىلىق، سۈغۈرتمىلىق
~ masa. تارتمىلىق شىره.
sürmelik, – ği. is. سۈرمە قاچىسى، سۈرمىدان.
sürpriz. is. fr. ① كۈتۈلمىگەن ۋە ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان ياكى قايغۇغا سالىدىغان ۋەقە. ② ئىچىدە ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلىرى بار، ئىچىدە نېمە بارلىقى نامەلۇم كىچىك قۇتا.
sürrak. is. ar. ئوغرى.
sürrat. is. ar. كىندىكلەر.
sürre[1]. is. ar. ① كىندىك. ② ئەرلەر ـ نىڭ زوقىنى كەلتۈرىدىغان (ئايال).
sürre[2]. is. ar. جۈزدان، قاپچۇق (پۇل سالىدىغان).
sürtme. is. سۈرتۈش.
sürtmek. ① سۈرتمەك. ② تەجسىمەللىك: «Akşama dek nerelerde sürttün? — ئاخشامغىچە قەيەرلەردە تەجسىمەللىك قىلىپ يۈردۈڭ؟»
sürtük. s. is. ① ئۇ يەر ـ بۇ يەردە يۈرىدىغان (خوتۇن). ② پاھىشە (ئايال).
sürtüklük, – ğü. is. ① ئۇ يەر ـ بۇ يەردە يۈرۈش. ② پاھىشىلىق.
sürtülmek. سۈرتۈلمەك.
sürtünme. is. سۈركىلىش.
sürtünmek. سۈركەلمەك.
sürtüşmek. بىر ـ بىرىگە سۈركەشمەك.
süruç. is. ar. ئېگەر.
sürud. is. far. ناخشا، غەزەل.
sürur. is. ar. خۇشاللىق.
süruş. is. far. ① مالائىكە، پەرىشتە. ② جەبرائىل.

قۇيۇلىدىغان قاچا، سۈرمىدان.
sürmek. ① ھەيدىمەك. ② سۈرمەك، ئىتتىرمەك. ③ سوزماق. ④ سۈرگۈن قىلماق. ⑤ سۈرمەك. ⑥ خەرىدار ئىزلىمەك. ⑦ بۇردا قىلىپ باھاسىغا چىقارماق. ⑧ كەچۈرمەك. ⑨ يەر ھەيدىمەك، ئاغدۇرماق. ⑩ داۋام قىلماق. ⑪ ئۇنمەك، يېيىلماق چىقارماق. ⑫ چاچماق. ⑬ سۈرمەك (ئىچكى). ⑭ قوغلىۋەتمەك، ھەيدەپ چىقارماق. ⑮ بازارغا چىقارماق، بازارغا سالماق:

«1. Arabayı sürmek — ماشىنىنى (كىچىك) ھەيدىمەك.
2. Önüme bir kağıt sürdü — ئالدىمغا قەغەزنى ئىتتىرىپ قويدى.
3. Elini bana sürdü — قولىنى ماڭا سۈزدى.
4. Suçluları sınır bölgesine sürdü جىنايەتچىلەرنى چېگرا رايونغا سۈرگۈن قىلدى.
5. Boya sürmek — رەڭ سۈرمەك.
6. Mutlu bir hayat sürmek — بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرمەك.
7. Toprağı sürmek — يەر ئاغدۇرماق.
8. Savaş üç gün sürdü — ئۇرۇش ئۈچ كۈن داۋام قىلدى.
9. Ekinler sürdü — زىرائەتلەر ئۇندى.
10. Koku sürmek — پۇراق چاچماق.
11. İç sürmek — ئىچى ئۆتمەك.
12. Binlerce aileyi yurtlarından sürdüler نەچچە مىڭ ئائىلىنى يۇرتىدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتتى.
13. Kumaşları piyasaya sürmek —

sürü. is. ① هايۋان پادىسى، سۈرۈك. ② توپ: «Kurt sürüsü — «بۆره توپى.

sürücü. is. هەيدىگۈچى، پادىچى، هارۋىكەش.

şürücül. s. توپ - توپى بىلەن ياشىغۇچى.

sürükleme. is. ① سۆرەش. ② ئارقا- غا تارتىش (ئىشىنى، قەرزنى).

sürüklemek. ① ئارقىغا تارتماق، ئارقىغا سۆرەتمەك. ② ياماق يۇلغا باشلىماق، بىر ئىشقا زورلىماق.

sürüklenme. is. ① سۆرۈلۈش. ② ئىتتىرىلىش. ③ كەينىگە تارتىلىش.

sürüklenmek. ① سۆرەلمەك. ② ئىتتىرىلمەك. ③ كەينىگە تارتىلماق، سۆرۈلمەك: «Bu dava iki ay sürüklendi — بۇ داۋا ئىككى ئاي كەينىگە سۆرۈلدى.»

sürükletmek. سۆرەتمەك.

sürülmek. سۆرەلمەك.

sürüm. is. سۈرۈم، بازىرى ئىتتىكلىك، خېرىدارلىق بولۇش: «Bu malin sürümü yoktur — بۇ مالنىڭ سۈرۈمى يوق، بازىرى كاسات.»

sürümek. ① سۈرىمەك. ② تۇتۇپ كەتمەك، ئېلىپ كەتمەك: «Eteğini sürümek — ئېتىكىنى سۆرىمەك.»

sürümlü. s. بازىرى ئىتتىك، خېرىدارلىق (مال)، سۈرۈملۈك.

sürümsüz. s. خېرىدارسىز، بازىرى كاسات (مال)، سۈرۈمسىز، سۈرمەيدىغان.

sürünceme. is. ئاستىلىتىش، كېچىكىش: «Sürüncemede kalmak — بىكاردىن بىكارغا كېچىكتۈرمەك.»

süründürmek. سۈردۈرمەك.

sürüngen. s. zool. ① ئۆمىلىگۈچى. ② يامىشىپ ئۆسىدىغان (ئۆسۈملۈك). «Yilan sürüngen hayvandır — يىلان ئۆمىلىگۈچى هايۋان.»

~ bilim. ئۆمىلىگۈچى هايۋانلارنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم.

sürüngenler. is. zool. ئۆمىلىگۈچى هايۋانلار، ئۆمىلىگۈچىلەر.

sürünmek. ① سۈركەنمەك: «Duvara sürünmek — تامغا سۈركەنمەك.»

sürü. sepet. z. ھەممە بىرلىكتە، ئولاش - چولاش: «Sürü sepet bize geldiler — ئولاش - چولاش بىزنىڭكىگە كەلدى.»

sürü sürü. z. ناھايىتى كۆپ، سۈرۈك - سۈرۈك.

sürüşmek. سۈركەشمەك.

sürüştürmek. ئاستا - ئاستا ۋە ئۈستى - ئۈستىلەپ سۈرمەك.

sürütme. is. ① دېگىزنىڭ ئاستىغا قويۇلغان تور. ② قارماقنىڭ يېپى.

sürütmek. سۆرەتمەك.

sürveyan. is. fr. ① يارەمچى مۇ- ئەللىم (ئوقۇتقۇچى). ② نازارەتچى.

Süryanice. öz. s. ar. سۈر يانى تىلى.

süs. is. پەرداز، زىننەت، بېزەك، گىرىم، زىننەت بۇيۇملىرى.

süsleme. is. ① بېزەش، پەردازلاش. ② تاماق ئۈستىگە دورا - دەرمان، يۇمغاقسۇت قاتارلىقلارنى تىزىپ چىرايلىق بىر كۆرۈنۈش بېرىش.

süslemci. is. پەردازلىگۈچى، بېزىگۈچى، گىرىمچى.

قايماق قاتلمى.
süt. beyaz. s. سۈتتەك ئاق، ئاپئاق.
sütçü. is. سۈتچى، سۈت ساتقۇچى.
sütçülük, – gü. is. ① سۈتچىلىك. ②سۈت‌مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئىشى.
süt . dişi, – ni. is. سۈت چىشى.
süt. kardeş. is. سۈت قېرىندىاش (بىر ئەمچەكتىن سۈت ئەمگەن بالىلار): «Mehmetle sütkardeşiz — مەھمەت بىلەن سۈت قېرىندىاش.»
süt. kırı, – nı. s. بوز (ئات ھەققىدە).
süt. kızı, – nı. is. سۈت قىزى (بىر ئايال ئېمىزگەن قىز، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭمۇ قىزى ھېسابلىنىدۇ).
sütlaç. is. ئاق ئاش (سۈت، شېكەر ۋە گۈرۈچتىن قىلىنغان).
süt. liman. s. ① تىنچلىق.② جەمئىيەت: «Akdeniz bugün sütliman olmus — ئاق دېڭىز بۈگۈن تىنچلىق (دولقۇنسىز بوپتا پتۇ).»
sütlü. s. ① سۈتلۈك. ② بۇغداي ۋە قوناق باشاقلىرىنىڭ قاتمىغان ۋاقتى: «Sütlü çay — سۈتلۈك چاي.»
sütlü inek. سۈتلۈك ئىنەك.
sütlü ot. سۈتلۈك ئوت.
süt. nine. is. بالا باققۇچى.
süt. oğul, – ğlu. is. سۈت ئوغۇل (بىر ئايالنىڭ ئېمىزگەن ئوغلى، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئايالنىڭمۇ ئوغلى ھېسابلىنىدۇ).
süt. ölçer. is. سۈتنىڭ قويۇق – سۇيۇقلۇقىنى ئۆلچەش ئەسۋابى، سۈت ئۆلچەر.
sütre. is ar. ① يوپۇق، پەردە. ② نامازقىلغاندا ئالدىغا قويۇلغان توسۇق.
sütsüz. s. ① سۈت قوشۇلمىغان. ② سۈتى كەم، سۈت بەرمەيدىغان. ③ قاتمىغان.

süslemcilik, – ği. is. گىرىمچىلىك، بېزەكچىلىك، پەردازچىلىق.
süslemek. ① زىننەتلىمەك، بېزىمەك، پەردازلىماق. ② ئەيىبىنى ئاچماق: «Ben onu bir süsleyeyim de görsün — مەن ئۇنىڭ ئەيىبىنى شۇنداق بىر ئاچايكى، كۆرسۇن...»
süslendirmek. → **Süslemek.**
süslenmek. ئۆزىگە گىرىم قىلماق، پەرداز قىلماق، ياسانماق، بېزەنمەك.
süsletmek. ئۆزىگە گىرىم قىلدۇرماق، پەردازلاتماق، ئۆزىنى چىرايلىق ياساتماق.
süslü. s. پەردازلانغان، ياسىداق، چىرايلىق ياسانغان، گىرىم قىلىۋالغان: «Süslü bir oda — ياسىداق ئۆي.»
süslü.püslu. پار - پۇر ياسىداق.
süsmek. ئۈسمەك، سۈزمەك: «Sığır süsüyor — كالا ئۈسىدۇ.»
süspansiyon. fr. ئاپتوموبىللارنى قاتتىق سىلكىنىشتىن ساقلاپ قالىدىغان ئۈسكۈنە (لېسسە ر).
süssüz. s. ① پەردازسىز، گىرىمسىز. ① كۆرۈمسىز.
süst. s. far. ① زەئىپ. ② ھۇرۇن. ③ يۇمشاق. ④ كارغا كەلمەس (ئادەم).
süt. is. ① سۈت. ② بەزى ئۈسۈملۈكلەردە بولىدىغان سۈتسىمان ماددا. ③ ئەركەك بېلىقنىڭ ئۇرۇقى: «Koyun sütü — قوي سۈتى.»
~ çalmak. بالا بۇزۇق سۈت بىلەن ئاغرىماق.
süt. ana, süt. anne. is. ئىنىكئانا.
süt – baba. is. ئىنىكئاننىڭ ئېرى، ئاتاغا.
süt. başı. is. سۈت ئۈستىدىكى

süveter. is. ing. ئالدى ئېتىك كۆڭلەك، ئالدى ئېتىك پوپايكا.

süyek. is. سۆنۈقچىلار سۆنۈقنى تېپ ئىشقا ئىشلىتىدىغان تاختا.

süyuf. is. ar. قىلىچلار.

süyul. is. ar. سەل، تاشقىن.

süzgeç, – çi. is. ① سۈيۈقلۇق نەرسىلەرنى سۈزىدىغان سۈزگۈچ. ② سۇ چاچقۇچ.

süzgün. s. هالسىز، زەئىپ.

süzgünlük, – ğü. is. هالسىزلىق، زەئىپلىك.

süzme. is. ① سۈزۈش. ② سۈزۈپ ئېلىش.

süzmek. ① سۈزمەك. ② ئىنچىكىلەپ قارىماق. ③ كۆزلىرى سۈزمەك:

«Yukarıdan aşağıya dek şöyle bir süzdükten sanra — يۇقىرىدىن تۆۋەنگە شۇنداق ئىنچىكىلەپ قارىغاندىن كېيىن.»

süzülmek. ① سۈزۈلمەك، تىنماق، تىنىپ قالماق. ② جىمجىت ھەرىكەت قىلماق. ③ هالسىزلانماق، ئاجىزلانماق. ④ نازلانماق:

«Bal süzüldü — ھەسەل تىنىپ قالدى.

Kartal süzüle süzüle uçuyordu— بۈركۈت جىمجىتلا ئۇچاتتى.»

süzüntü. is. دۇغ.

قان. ④ تېگى پەس، ئەسلى پەس:

«Sütsüz inek — سۈتسىز ئىنەك. Sütsüz mısır — قاتقان كۆممە قۇناق.»

sütude. s. far. ① تەقدىرلەنگەن، ماختالغان. ② تەقدىرلەشكە ئەرزىيدىغان، ماختاشقا لايىق.

sütuh. s. far. ① هارغىن. ② پەرىشان. كۆڭلى يېرىم، مىسكىن.

sütumsu. s. سۈتسىمان.

sütun. is. far. ① تۈۋرۈك (تاش، سېمونت ياكى ياغاچتىن ياسالغان). ② ستون (گېزىت، ژۇرنال ۋە كىتابلار-نىڭ يۇقىرىدىن تۆۋەنگە توغرا تارتىلغان سىزىقى).

sütur¹. is. ar. پەردىلەر ۋە يۆپۇقلار.

sütur². is. far. قېچىر ۋە ئات قاتارلىق مىنىلىدىغان ۋە يۈك توشۇلىدىغان ھايۋانلار.

sütürde. is. far. چۈشۈرۈلگەن (چاچ)، تاراشلانغان (تاش)، يۇنۇلغان (ياغاچ).

sütüre. is. far. ئۇستۇرا.

sütürg. s. far. ① يۆگەن، چوك. ② كۆچلۈك، قۇۋۇەتلىك. ③ جىلىخور.

süvari. is. far. ① ئاتلىق. ② ئاتلىق ئەسكەر. ③ كېمە ۋە پاراخوتلار باشلىقى (كاپىتان):

«Karşıdan iki süvari geliyor — ئالدى تەرەپتىن ئىككى ئاتلىق كېلىۋاتىدۇ.

Süvari alayi — «ئاتلىق پولك.

Ş-ş

ş, Ş. – 23 ش (تۈرۈك ئېلىپبەسىنىڭ ھەرپى).

şa. «ياشا» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ ۋە ئۇچ قېتىم تەكرارلىنىدۇ.

şaban. is. ar. ① شەبان (قەمەردىيە كالېندارىدا 8 – ئاي). ② ئەخمەق، ھاماقەت. ③ ئەرەبچە ئات.

şabanlaşmak. ئەخمەقلەشمەك، ھاماقەتلەشمەك.

şabanlık, – ğı. is. ئەخمەقلىق، ھاماقەتلىك.

şabâş. is. far. ماختاش، تەقدىرلەش.

şabb. s. is. ar. يېگىت، قىران يېگىت.

şabeze. is. ar. سېھىرگەرلىك، كۆز باغلاش.

şabeze .bâz. s. is. سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

şabıemred. is. ar. ساقال بۇرۇتى چىقمىغان ياش يېگىت.

şabrak, – ğı. is. ئېگەرنىڭ يوپۇقى.

şad. s. far. شاد – خۇرام، بەختيار.

şad · âb. s. far. سۇغا قانغان.

şadan. s. ① خۇشاللىق، كەيپى جاي. ② كۆڭلى خۇشلار. ③ ئەر ئىسمى.

şad .hâb. s. far. ئۇيقۇسى تاتلىق.

şadırdamak. (سۇنىڭ ئاۋازى.) شارقىرىماق

şadırvan. is. far. فونتانلىق كۆل.

şadi. is. far. ① شادلىق، خۇشاللىق، بەختلىك. ② ئەر ئىسمى.

şâdi. is. ar. ① ئەدلىيە خادىمى. ② ساز بىلەن غەزەل ئوقۇغۇچى.

şâdkâm. s. far. ئىنتايىن خۇشال.

şâd · mân. s. far. خۇشال، مەمنۇن.

şâd .mânî. is. far. خۇشاللىق.

şafak, – ğı. is. شەپەق، كۈن قىزىلى.

~ atmak. ئەقلى بېشىغا كەلمەك.

~sökmek. تاڭنىڭ ئاقىرىشى.

şâfi. s. ar. شەپقەت قىلغۇچى، شەپقەتلىك.

şâfi, şâfiye. s. ar. شىپا بولىدىغان.

şafiî. is. ar. شافى (ئىسلام دىنىدا سۈننەت ئەھلى ھېسابلايدىغان تۆت مەزھەپتىن بىرى ۋە ئۇنىڭ تەرەپدارلىرى).

şaful. is. ھەسەل تۇڭى.

şagil. s. ar. ① ئىشغال قىلغۇچى. ② مەشغۇل بولغۇچى.

şâgird. is. far. شاگىرت.

şâgirdi. is. far. شاگىرتلىق.

şah[1]. is. far. ئاتنىڭ ئالدى ئىككى پۇتىنى كۆتۈرۈشى.

~ a kalmak. ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئارقا پۇتىنى بىلەن تىك تۇرماق.

şah[2]. is. far. شاھ (① ئىران ياكى ئافغانىستان ھۆكۈمدارى. ② شاھمات ئويۇنىدا ئەڭ مۇھىم ئۇرۇق).

şâha. is. far. بويۇنتۇرۇق.

şahadet, – ti. is. ar. ① شاھىتلىق، گۇۋاھلىق. ② شېھىت بولۇش.

şahadet .name. is. ① شاهادەتنامە، دىپلوم. ② بەلگە.

şahamet. سېمىزلىك.

şahane. s. far. ① شاھانە، شاھ بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ھۆكۈمدارلارغا لايىق. ③ بەگ:

«Şahane gözleri var — چىرايلىق كۆزلىرى بار.»

şahap, – bı. is. ar. ئاقار يۇلتۇز.

şahbaz. is. far. ① سار (ساڭقارا). ② باتۇر، ئۇستۇنلۈك قازانغۇچى.

şah · damar. is. far. باش قىزىل تومۇر.

şâh .dânü. is. far. شاراب.

şâh .dâr. s. far. ① شاخلىق، پۇ- تاقلىق (دەرەخ). ② مۇڭگۈزى شاخلىق (ھايۋان).

şâhen .şeh. is. far. ئەڭ زور شاھ، شاھلارنىڭ شاھى.

şâhen .şâhî. is. far. ئۇلۇغ پادىشاھلىق، زور ھۆكۈمدارلىق.

şah .eser. is. far. ① زور ئەسەر. ② بىر شائىرنىڭ ياكى ئاپتورنىڭ ئەڭ ياخشى ئەسىرى.

şâhım, – hmı. is. ar. ئىچ ياغ، چاۋا ياغ.

şâhıs. is. ar. يەر ئۆلچەشتە قوللـ نىلىدىغان بەلگىسى بار تاياق، كالتەك.

şahis, – hsi. is. ar. شەخسى.

şahî · is. ar. ① ھۆكۈمرانـ لارغا ئائىت. ② ئىرانىنىڭ كىچىك بىر تەڭگىسى. ③ قەدىمكى بىر خىل توپ. ④ بىر خىل يۇپقا پاختا رەخ. ⑤ تۇخۇم قوشۇلغان ھالۋا.

şâhid. s. far. ① سۆيۈملۈك، مەھبۇبە. (2) گۈزەل، دىلبەر.

şâhide. is. ar. شاھىدە (مازارغا تـ كىلگەن ۋە ئۈستىدە يېزىق ياكى گۈل چېكىلگەن خاتىرە تاش).

şâhid .zor. s. ar. يالغان گۇۋاھچى.

şâhik. s. ar. ئېگىز، يۇكسەك (تاغ، بىنا).

şahika. is. ar. تـاغنىڭ تـۆپىسـى (ئۈستى).

şahim. s. ar. سېمىز، مايلىق.

şahin. is. far. قارچىغا.

şahinşah. is. ھۆكۈمدارنىڭ ھۆكۈمدارى.

şahit, – di. is. ar. شاھىت، گۇۋاھ.

şahitlik, – ği. is. شاھىتلىق، گۇۋاھلىق.

şah .kâr. is. far. ئەڭ ياخـشى ئەسەر، زور ئەسەر.

şahlanmak. ① (ئات ھەققىدە) ئالـدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرمەك. ② غەزەپـ لىنىپ ئۇرىدىغاندەك قىلماق.

şahlık, – ğı. is. شاھلىق.

şahm. is. ar. ① ئىچ ماي. ② توك ياغ.

şahmerdan. is. far. يازغان.

şah · name. is. شاھنامە (شـاھلارـ نىڭ ھاياتىنى ۋە ئۇ زاماندا بولۇپ ئۆتـ كەن ۋەقەلەرنى ھېكايە قىلىدىغان قوشاق ياكى رەسىملىك كىتاب).

şahine. is. ar. ① ساقچـى خـادىـم. ② خامان كۆزەتچىسى.

şahniş, şahnişin. is. far. بالكون.

şâh .râh. is. far. چوڭ يول، ئاساس يول.

şâh .sâr. s. far. تاللىق، دەرەخلىق.

şahsen. ① شـەخسـەن. ② يـىراقنى كۆرۈش:

«Ben şahsen işitmedim-

چاقچاقنی یاخشی کۆردىڭ.»
~ yapmak. چاقچاق قىلماق.
şakacı. s. چاقچاقچی، هەزىلكەش.
şakadan. z. چاقچاق ئورنىدا، چاقچاق قىلىپ.
şakak, – ğı. is. چىكە، ياڭاق.
şakalaşmak. چاقچاقلاشماق.
şakasız. z. چاقچاق ئەمەس، جىددىي:
«Günlerimiz şakasız geçmez — كۈنلىرىمىز چاقچاق قىلماستىن ئۆتمەيدۇ.
Şakasız söylüyorum — جىددىي سۆزلەۋاتىمەن.»
şakayık, – ğı. is. ar. چوڭ ۋە چىرايلىق بىر گۈل.
şakımak. پەس ۋە كەشتىنى ئېزىدىغان ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتماق.
şakırdamak. شاراقلىماق، قارسىلدىماق:
«Yağmur şakırdayarak yağiyor — يامغۇر شاراقلاپ يېغىۋاتىدۇ.»
şakırdatmak. شاراقلاتماق، قارسىلداتماق:
«Parmaklarını şakırdatiyordu — بارماقلىرىنى قارسىلدىتاتتى.»
şakır. şakır. شار – شۇر.
şâki. s. ar. ① باندىت، قاراقچى. ② بۇزۇق (ئادەم)، قۇۋۇ، مۇغەمبەر.
şakik. s. is. ar. ① ئىككىگە بۆلۈنگەن نەرسىنىڭ ھەربىرى. ② بىر ئاتا، بىر ئانىدىن بولغان ئاكا – ئۇكا.
şakika. s is. ar. ① يېرىق، دەز. ② بىر ئاتا بىر ئانىدىن بولغان ئاچا – سىڭىل. ③ يېرىم باش ئاغرىقى.
şâkile. is. ar. ① يول، مەزھەپ. ② يارىتىلىش.
şakilik, – ği. is. باندىتلىق،

شەخسەن مەنلا ئىشتىمىدىم.
Onu şahsen tanırım ahbaplığımîz yoktur — ئۇنى تونۇيمەن، تۇغقانچىلىقىمىز يوق.»
şahsi. s. ar. ① شەخسىي، ② خۇسۇسىي: «Şahsi eşya — خۇسۇسىي نەرسە.
şahsiyat, – ti. is. ar. ① شەخسىيەت. ② ئەرباب: «Siyasi şahsiyet — سىياسىي ئەرباب.
şahtur. is. ar. قېيىق بىلەن سال ئۆتتۈرىدىغان بىر خىل قاتناش قورالى.
şahûr. is. far. تونۇر.
şâh. zâde. is. far. شاھزادە، شاھنىڭ ئوغلى.
şaibe. is. ar. ① كىر، داغ، نۇقسان. ② ناچار ئەسەر.
şâik, şâika. s. is. ar. ① ھەۋەسكار. ② بىرىنچىسى ئەرەنچە، ئىككىنچىسى ئايال ئىسمى.
şair. is. ar. شائىر:
«L. Mutellif ünlü uygur şairinden biri — ل. مۇتەللىپ مەشھۇر ئۇيغۇر شائىرلىرىدىن بىرىدۇر.»
şairane. شائىرانە، شائىرلارچە.
şaire[1]. is. ar. شائىرە، ئايال شائىر.
şaire[2]. is. ar. ① ئارپا دانىسى، بىر تال ئارپا. ② يىڭناسىقۇ.
şairlik, – ği. is. شائىرلىق.
şak. is. شاق:
«Şak diye yüzüne vurdu — شاق قىلىپ يۈزىگە ئۇردى.»
şak, – kki. is. ar. ① يېرىلىش. ② يېرىق، دەز.
şaka. is. چاقچاق، ھەزىل:
«Uygurlar şakayı severlar — ئۇيغۇرلار

şalvar. is. شالۋار.
şâm. is. ar. مەك، خال.
şam. is. far. شام، ئاخشام.
Şam. öz. is. شام، دەمەشق.
şamama. is. قوغۇنلىنىڭ بىر تۈرى.
şaman. is. شامان (داپ چېلىپ،نەزمە ئوقۇپ ۋە دەم سېلىپ كېسەللەرنى ساقايتىشقا ئىشىنىدىغان بىر تۈركۈم خەلق).
şamanizm. is. öz. fr. شامانىزم.
şamanlik, – ğı. is. شامانلىق.
şamar. is. تەستەك، شاپىلاق.
şamarlamak. شاپىلاق بىلەن ئۇرماق، كاچاتلىماق.
şamata. is. ar. ۋاراڭ ـ چۇرۇك، داۋراڭ.
~ yıpmak. داۋراڭ سالماق.
şamatacı. s. ۋاراڭ ـ چۇرۇك قىلغۇچى، داۋراڭ قىلغۇچى.
şam. baba. is. شامبابا (بىر خىل تاتلىق تاماق).
şamdan. is. ar. far. شامدان.
şamdancı. is. ① چىراغچى. ② شامدان ياساپ ساتقۇچى.
şâme. is. far. باش ياغلىقى، رومال.
şâme. is. ar. مەك.
şam. gâh. is. far. نامازشام ۋاقتى.
şâmih, şâmiha. s. ar. ① ئالىي. ② مەغرۇر.
şamil. s. ar. ئۆز ئىچىگە ئالغان، قاپلىغان.
şâmm. s. ar. پۇرىغان، پۇرايدىغان.
şamme. is. ar. پۇراش.
şampanya. is. far. شامپانىيە (فرانسىيەنىڭ شامپانىيە ۋىلايىتىدە ئىشلەنگەن بىر خىل تاتلىق ھاراق).

şakir. si. ar. ① شۈكرى قىلغۇچى. ② ئەر ئىسمى.
şakirt, – di. is. far. ① ئۆگەنگۈچى. ② شاگىرت.
şaklaban. s. ① خۇشال، قىزىقچى، چاقچاقچى. ② خۇشامەتچى.
şaklabanlık, – ğı. is. ① قىزىقچىلىق. ② خۇشامەتچىلىك.
şaklamak. شاقىلداق ئاۋاز چىقارماق.
şaklatmak. قارسىلداتماق (قامچىنى).
şakrak, – ğı. s. ① خۇشال ـ خۇرام ئاۋاز. ② چاكىلداپ سۆزلەيدىغان.
şakşak, – ğı. is. شاقىلداق (ئۇرغاندا ئاۋاز چىقىرىدىغان ئامبۇر شەكىللىك تاختا ئويۇنچۇق).
şakul, – lü. is. ar. تىك سىزىق (ماتېماتىكىدا).
şal. is. far. kak. شارپا، ئايالالار يېپىنىۋالىدىغان يەڭسىز يېپىنچا.
şalak, – ğı. is. چوكايمىغان تاۋۇز (يىگىلەپ قالغان).
şalgam. is. far. چامغۇر.
şalgamlık, – ğı. is. چامغۇرلۇق، چامغۇر ئېتىزى.
şalgamsı. s. bot. چامغۇرسىمان.
şali. is. ar. dok. شالى (قېرى يۇڭنىڭ دىن تۈقۇلغان يۇپقا رەخت).
şallak. s. يالىڭاچ.
~ mallak. قىپ يالىڭاچ.
şalopa. is. it. كېمە ئورنىدا قوللىنىلىدىغان قېيىق.
şaltak. s. جېدەلخور.
şalter. is. ئاچماق، كەيگۈەن (توكنى ئېچىپ ياپىدىغان).

şampiyon. si. s. fr. چەمپىيون، ئوزرامەن.
şampiyona. is. far. چەمپىيونلۇق مۇسابىقىسى.
şampiyonluk, – ğu. is. چەمپىيونلۇق، ئوزارمەنلىك.
şampuan. is. ing. چاچ يۇيىدىغان سۇيۇقلۇق.
şamua. is. far. zool. تاغ تېكىسى، تاغ ئۆچكىسى.
şan. is. ar. ① ئاتاق، شۆھرەت. ② كىشىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدىغان. ③ ئادەت، خۇي.
şan. is. fr. غەرب ناخشىسى.
şandel. is. ① توپنى ئېگىزدىن گارغا تاشلاش. ② ئايروپىلاننىڭ ئېگىزلەش ۋە تۆۋەنلەش قاتارلىق ئۇچۇش مانېۋىرى.
şane. is. far. تارغاق.
şâne. şâz. s. is. far. تارغاق ياسىغۇچى.
şâne. zede. s. far. بېشىنى تارغاق بىلەن تارىغان.
şâne. zen. s. far. ① باش تارىغان. ② قىيىنچىلىقنى ھەل قىلغان، چىگىشىنى يەڭگەن.
şângırdamak. جاراڭلىماق، جاراڭ جۇرۇڭ قىلماق.
şangır · şungur. جاراڭ ـ جۇرۇڭ، جاڭگۇر ـ جۇڭگۇر.
şangırtı. is. جاراڭ ـ جۇرۇڭ قىلغان ئاۋاز.
şanjan. s. fr. پارقىراق رەخت.
şankr. is. fr. جىنسىي ئەزالارغا چىقىدىغان يارىلار.
şanlı. s. ئاتاقلىق، شۆھرەتلىك، داڭلىق.
şano. is. it. سەھنە (تىياتىردا).

şans. is. fr. ① تەلەي، ئامەت. ② پۇرسەت.
şansız. s. ① نامسىز، ئاتسىقى يوق. ② كۆركەمسىز، سەت.
şanslı. s. تەلەيلىك، ئامەتلىك: «Şanslı adam — تەلەيلىك ئادەم.
şanssız. s. تەلەيسىز، ئامەتسىز.
şantaj. is. fr. تەھدىت، بېسىم: «Şantaj beni korkutamaz — تەھدىت مېنى قورقۇتالمايدۇ.»
şantajcı. is. قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى.
şantiye. is. fr. ① قۇرۇلۇش ئەشيالىرى قويۇلغان يەر. ② ئوتۇن، كۆمۈر ئامبىرى. ③ سېلىنمۇاتقان ئۆي، قۇرۇلۇش. ④ كېمە ياساش ئورنى.
şantör, – rü. is. fr. ئەر ناخشىچى.
şantöz. is. fr. ئايال ناخشىچى.
şap. is. سۆيۈش ئاۋازى: «Şap diye elinden öptü — چوك قىلىپ قولىغا سۆيدى.»
şap. denizi. is. coğr. قىزىل دېڭىز.
şapırdamak. چوكۇلداماق (سۆيۈش ئاۋازى).
şapırdatmak. چوكۇلداتماق.
şapır şapır, şapır şupur. تاماقنى ئالدىراپ ـ تېنەپ ئاۋاز چىقىرىپ يېگەنلىكنى، ئۈستى ـ ئۈستىگە سۆيگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ: «Şapır şapır öptü — چوك ـ چوك قىلىپ سۆيدى.»
şapka. is. ① ئەر ـ ئاياللارنىڭ ھەر خىل باش كىيىملىرى. ② ھەر قانداق تۈك نەرسىنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان ياكى كىيگۈزۈلگەن نەرسە.

هاربقی.

şarapçı. is. ① ژنو یاسغوچی ژه ساتقوچی. ② هاراققا بهرلسپ کبتمش.

şarapçılık, – ğı. is. ① شاراب یاساپ سپتمش، شارابچیلق. ② شاراقا بهرلمش.

şarap. hane. is. ar. ① هاراق زاژودی. ② هاراق تؤکی. ③ مهیخانا، قاژاق.

şaraplı. s. شارابقا چیلانغان: «Şaraplı ekmek — شارابقا چیلانغان نان.»

şarapnel. is. هاژادا پارتلایدیغان توپ ئوقی.

şarbon. is. کؤیدؤرگه (کبسه‌ل).

şârık, şârıka. s. ar. پارقیرایدیغان، پارلاق.

şârıka. is. یورؤق، نؤر.

şarıldamak. شارلدیماق (سؤ).

şarıl şarıl. شار – شار، شر – شر: «Sular şarıl şarıl akıyordu — سؤلار شر – شر ئاقاتتی.»

şarıltı. is. شرلدیغان ئاژاز: «Derenin şarıltısı buradan duyuluyordu — دهریا سؤیینمك شارلدیغان ئاژازی بؤ یهرگه ئاڈلانماقتا.»

şârib. s. ar. ئیچکؤچی.

şarih. is. ar. شهرهلمگؤچی، یهشکؤچی.

şariyye. is. ئؤگره ئاش، سؤیؤقئاش.

şark, – kı. is. ar. شهرق: «Şark rüzgarı — شهرق شاملی.»

şarkı. is. ar. ناخشا، غهزهل.

~ söylemek. ناخشا ئیتماق.

şarkıcı. is. ناخشچی، غهزهلچی.

şarkî. s. ar. شهرقی.

şapkacı. is. باش کییم تیکیپ ساتقوچی.

şapkâcılık, – ğı. is. باش کییمی تیکمش ئیشی.

şapkalı. s. is. ①شهپکلمك، قالپاقلمق: «Iki şapkalı konuşarak girdi — ئیکی شهپکلمك ئادهم سؤزلمشیپ کیرسپ کهلدی.»

şapkalık, – ğı, is. ① باش کییمه لیری قویؤلیدیغان یهر. ② باش کییمی قیلمشقا یارایدیغان رهخت.

şaplak, – ğı. is. شاپلاق.

şaplamak. شاپلاقدیماق.

şaplatmak. ① قارس قیلیپ ئاژاز چیقارماق. ② ئؤرماق: «Yüzüne bır tokat şaplattı — یؤزیگه بیر شاپلاق ئؤردی.»

şappadak. z. تؤیؤقسیز، ئؤشتؤمتؤت.

şaprak, – ğı. is. ئیگهر یوپؤقی.

şapşal. s. ئؤستیبیشنی تؤزهشتؤروپ یؤرمهیدیغان، چؤرتسی یوق.

şapşallık, – ğı. is. ئؤستیبیشنی تؤزهشتؤرمهسلمك.

şapşap. ئؤستی – ئؤستیلهپ سؤیؤشنی بیلدؤریدؤ: «Çocukları iki de birde şapşap öpmek çirkin bir şeydir — بالیلارنی ئؤستی – ئؤستیگه سؤیؤش سهت.»

şar. is. far. شههه‌ر.

şarâb. hâr. s. ar. شارابخور، هاراقکهش.

şarabi. s. قیزیل شاراب رهڭگیده بؤلغان.

şarampol. is. قاشا، ریشاتکا، شادا.

şarap, – bı. is. ar. ژنو، ئؤزؤم

şarkiyat. is. ar. شەرقشۇناسلىق.
şarkiyatçı. is. شەرقشۇناس.
şarklı. is. s. شەرقلىق:
«Biz şarklıyız — «بىز شەرقلىقمىز.
şarküteri. is. fr. مەخسۇس كالباسا، قېزا، چۇچۇق سېتىلىدىغان دۇكان.
şarlatan. s. it. شارلاتان، يالغانچى، پوچى.
şarlatanlık, – ğı. is شارلاتانلىق، يالغانچىلىق، پوچىلىق.
şar. şar. z. → **Şarıl şarıl.**
şart, – tı. is. ar. قائىدە، پىرىنسىپ، قانۇنىيەت، ئاساس، شەرت.
şartlaşma. is. ① شەرتلىشىش. ② شەرتنامە.
şartlaşmak. شەرتلەشمەك، توختام لاشماق.
şartlı. s. ① شەرت بىلەن ئالاقىدار. ② شەرتلەشكەن نەرسىلەر. ③ خوتۇنىنى تالاق قىلمۇەتكەن (ئەر).
şart . name. is. ar. شەرتنامە.
şartsız. s. شەرتسىز.
şaşaa. is. ar. ① پارلاقلىق. ② پار- قىراق، پەرداز.
şaşa.kâlmâk. گاڭگىراپ قالماق، تەمتىرەپ قالماق.
şaşı. s. ئالغاي، ئەلەس.
~ bakmak. ئەلەس قارىماق.
şaşılaşmak. ئالغاي بولۇپ قالماق.
şaşılık, – ğı. is. ئەلەسلىك، ئالغايلىق.
şaşırmak. ① تەمتىرەپ قالماق. ② ئادىشماق. ③ ھاڭ ـ تاڭ بولماق:
«Söyleyeceğini şaşırmak — سۆزىنى زېدىن ئادىشماق.
Beni görünee şaşırdı — مېنى كۆرۈش بىلەن ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى.»
şaşırtmak. ① گاڭگىرىتىپ قويماق، تەمتىرەتمەك، ئازدۇرماق، ئادىشتۇرماق. ② كۆچەت تىكمەك.
şaşkın. s. ① گاڭگىراپ قالغان، ② ھاڭ ـ ۋاقماق ⑧ گۆل، ساددا:
«Öyle şaşkın şaşkın ne bakıyorsun? — ئۇنداق ھاڭ ـ ۋېقىپ نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟»
şaşkınlaşmak. گاڭگىراپ قالماق، تەمتىرەپ قالماق، ھاڭ ـ ۋېقىپ قالماق.
şaşkınlık, – ğı. is. ھەيران ـ دۇۋقاقانلىق، تەمتىرىگەنلىك، گاڭگىراپ قالغانلىق.
şaşmak, ① ھەيران قالماق. ② ئازماق، ئادىشماق. ③ تەمتىرمەك، ھودۇقماق.
şatafat, – tı. is. كۆركەم، دېققەتنى جەلپ قىلىش.
şatafatlı. s. كۆركەملىك، چىرايلىق.
şathiyat, – tı. is. ساتىرا، ساتىرىك، ھەجۋى.
şatiyye. is. ar. ئۇزۇن پاچاق ھايۋانلار.
şatır. s. ar. ① خۇشال. ② شاتىر (قەدىمدە پادىشاھلارغا ھەمراھ بولۇپ ئېتىنىك ئارقىسىدىن يۈرىدىغان خىزمەتكار).
şatıh, – thı. is. ar. ھەجۋى.
şâti. s. ar. بۇرجەك، قىرغاق.
şâtim. s. ar. ھاقارەت قىلغۇچى، تىللىغۇچى.
şatt. is. ar. چوڭ شەھەر.
şatu. is. تام.
şav. is. سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلاردا

بولۇپ ياشايدىغان بىر خىل مايمۇن).
② سەت ۋە نومۇسسىز.

şebeke. is. ar. ① ھەممە يەرگە تارالغان ۋە ئومۇملاشتۇرۇلغان تور. ② گۈرۈھ. ③ ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇغۇچىلىق كېنىشكىسى. ④ قەپەس شەكىللىك:

«1. Telefon şebekesi — تېلېفون تورى. 2. Tüccarlar şebekesi — سودىگەرلەر شايكىسى. 3. Hırsızlar şebekesi — ئوغرىلار گۈرۈھى.»

şebeki. بېلىق تورى ۋە قەپەس شەكلىدە زىننەتلەش.

şeb . engiz. s. far. شەپەرەڭ.

şeb . gerd. is. far. ① كېچە پاتقان، كۆزەتچى. ② ئاي.

şeb, gir. s. far. ① كېچىسى ئۇخلىمايدىغان. ② كېچىسى ماڭىدىغان كارۋان. ③ سەھەر ۋاقتى. ④ سەھەر، ئەتىگەن.

şebhâne. is. far. ئۆيىسىزلەرنىڭ ۋە كەمبەغەل يولۇچىلارنىڭ ھەقسىز ياكى ئاز ھەق بىلەن قونىدىغان يېرى.

şebih. s. far. ئوخشايدىغان، ئوخشىغۇچى.

şebihün. is. far. كېچىلىك باسقۇن (بېسىپ كىرىش).

şeb . istân. is. far. ① ياتاق ئۆي. ② كېچىلىك ئىبادەتخانا. ③ ھەرەم (ئايالالار ئۈچۈن ئاجرىتىلغان دائىرە).

şebnem. is. far. شەبنەم.

şeb . pere. is. far. شەپەرەڭ.

şeb . reng. s. far. قارا (رەڭ).

şeb . rev. s. far. كېچىسى سەپەرگە چىققۇچى.

جۇپلىشىش ھەۋىسى.

şavk, – kı. is. يورۇقلۇق، نۇر.

şayak. is. يىرىك توقۇلغان چىدامليق يۇڭ رەخت.

şayan. s. far. ئەرزىيدىغان.

şâyân . ter. s. far. تېخىمۇ ئۈيغۇن.

şâyed. s. far. ئەگەر.

şayet. far. ئەگەر:

«Şayet gelmiyecek olursanız — ئەگەر كەلمەيدىغان بولسىڭىز.»

şâygân. s. far. ① لايىق، مۇناسىپ. ② ئەرزان. ③ جىق، تولا، نۇرغۇن.

şayi,–i. s. ar. ① يېيىلغان، تارالغان (سۆز، خەۋەر ھەقىقىدە). ② پاي، ھەسسە.

şayia. is. ar. سۆز ـ چۆچەك، پىتنە ـ پاسات:

«Şayialar yaymak — سۆز چۆچەك تارقاتماق.»

şayka. is. hac. شايكا (بىرقانچە تۇپ ۋە قىرىق ـ ئەللىك ئەسكەر پاتىدىغان قەدىمكى بىر خىل ئۇرۇش كېمىسى).

şaz. s. ar. مۇستەسنا، تاشقىرى.

şeamet, – ti. is. ar. تەلەيسىزلىك.

şeb. is. far. كېچە، تۈن.

şebân. s. ar. توق، تويغان (قورساق).

şebâne. s. far. كېچەۋاقتى، كېچىلىك.

şebân . gâh. is. far. ① كېچە ۋاقتى. ② تۈننىڭ ئۆتكۈزىدىغان يېرى.

şebân . rüz. s. far. بىر سوتكا، كېچە ـ كۈندۈز.

şebek, – ği. is. zool. ① شەبەك (ئۆزى مايمۇنغا، بېشى ئىتقا ئوخشايدىغان، قۇيرۇقى ئۇزۇن، تۇپ ـ تۇپ

şefkat, – ti. is. ar. ① شەپقەت. ② مۇھەببەت: «Anne şefkâti — ئانا مۇھەببىتى.

şefkatli. s. شەپقەتلىك، باغرى يۇمشاق.

şefkatsiz. s. شەپقەتسىز، باغرى قاتتىق.

şeflik, – ği. is. باشلىقلىق، رەھبەرلىك.

şeftali. is. far. bot. شاپتولا.

şef .tren. is. fr. پويىز باشلىقى، پويىزنىدا بىلەتلەرنى تەكشۈرگۈچى، ۋاگون ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم، پويىز باشلىقى.

şeh. is. far. → **Şah.**

şehâmet. is. ar. ① قەھرىمانلىق، جاسارەتلىك. ② ئىران شاھلىرىنىڭ بىر ئۇنۋانى.

şehbâ. s. ar. دەشت، چۆل.

şeh .bâl. is. far. قۇش قاناتىلىرىنىڭ ئۇزۇن تۈكى.

şehbender. is. far. كونسۇلخانا.

şehd. is. ar. بال، ھەسەل.

şehik. is. ar. ① نەپەس ئالغاندا گالىنىڭ خىرقىرىشى. ② نەپەس ئېلىش.

şehir, – hri. is. far. شەھەر: «Kaşkar şehri — قەشقەر شەھىرى.

şehirci. is. شەھەر قۇرۇلۇشى مۇتەخەسسىسى.

şehirler .arasi. s. شەھەرلەر ئارا: «Şehirlerarsı telefon — شەھەرلەر ئارا تېلېفون.»

şehirli. s. شەھەرلىك.

şehit, – di. is. ar. شېھىت.

~ düşmek. شېھىت بولماق، ئۇرۇشتا ئۆلمەك.

şeb .tâb. is. far. يالتىراق قوڭغۇز.

şecaat, – t. is. ar. جاسارەتلىك، يىگىتلىك، قەھرىمانلىق.

şecen. is. ar. پۇتاق، چاتاق (دەرەخنىڭ).

şecer. is. ar. دەرەخ.

şecere. is. ar. شەجەرە، نەسەبنامە، جورۇقلۇق.

şecer .istân. is. s. ar. ئورمانلىق، دەرەخلىك.

şeci, – i. s. ar. يۇرەكلىك، باتۇر، جەسۇر، جاسارەتلىك.

şecir. is. ar. پاكار ۋە كىچىك دەرەخ.

şeddadi. s. ar. ئىنتايىن ئېگىز ۋە پۇختا (بىنا).

şedide. is. ar. بالا، مۇسىبەت، كېلىشمەسلىك، كۆڭۈل ئاغرىتقى.

şedit, – di. s. ar. شىددەتلىك.

şef. s. fr. باشلىق، رەھبەرلىك: «Radyo istasyonu şefi — رادىئو ئىستانسىسىنىڭ باشلىقى.»

şefaat, – ti'. is. ar. ياخشى گەپنى قىلىش، تەرىپنى قىلىش (باشقىلارنىڭ)، ئارىغا ئادەم قويۇش (ئەپۇ سوراش ئۈچۈن).

şefaatçı. is. ar. ئارىغا چۈشكۈچى (بىراۋنىڭ گۇناھىنى تىلەپ).

şeffaf. s. ar. يورۇقلۇق ئۆتكۈزىدىغان (جىسىم).

şefakat. is. ar. رەھىمدىللىك، مېھرى ـ شەپقەت.

şefe. is. ar. ① لەۋ، كالپۇك. ② قىرغاق، كانار.

şefik, – ki. s. ar. ① شەپقەتلىك. ② ئەر ئىسمى.

şehitlik,–ği. is. ① شېھىت بولۇش. ② شېھىتلىك (شېھىتلەرنىڭ مازارلىقى).
şehka. is. ar. ھىق تۇتۇش.
şeh .kâr. s. far. ئۇستۇن ئەسەر.
şehlâ. s. is. ar. ① ئاز ئالغاي. ② شەھلا كۆزلۈك. ③ كۆك كۆز.
şehr. is. far. چوڭ شەھەر.
şehr · ayin. is. far. خاتىرلەش مۇراسىمى.
şehri. s. far. ① شەھەرلىك. ② ئىستانبوللۇق.
şehr· istân. is. far. چوڭ شەھەر.
şehriye. is. ar. ئىنچىكە كېسىلگەن ئۇگرە ئاش.
şehr · yâr. is. far. پادىشاھ، ھۆكۈمدار.
şehsüvar. is. far ئات مىنىشكە ماھىر.
şehvet, – ti. is. ar. شەھۋەت (ئەر– كەك ۋە چىشىنىڭ بىر ـ بىرىگە بولغان ھەۋىسى).
şehvetengiz. s. ar. شەھۋەت ھەۋىسىنى قوزغايدىغان.
şehvetperest. s. ar. شەھۋەتكە بېرىلىپ كەتكۈچى. شەھۋەتپەرەست.
şeh .vüd. is. far. دەريا، غول ئۆستەڭ.
şeh .zade. s. far. → **Şahzade.**
şek, – kki. is. ar. شەك، شۈبھە، گۇمان.
şeka. is. ar. ① بەختسىزلىك. ② رەزىللىك، پەسكەشلىك.
şekavet, – ti. is. ar. قاراقچىلىق، باندىتلىق، بۇلاڭچىلىق.
şeker. is. s. ① شېكەر. ② كەمپۇت. ③ تاتلىق. ④ يېقىملىق، سۆيۈملۈك، چىرايلىق:
«Uygurlar şekri çok severler — «ئۇيغۇرلار شېكەرنى بەكمۇ ئوبدان كۆرىدۇ.»

~ **gibi.** بەك تاتلىق، چىرايلىق، گۈزەل.
~ **hastalığı.** شېكەر سېسىق كېسىلى.
şekerci. is. شېكەر ياكى كەمپۇت ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
şekercilik. is. شېكەرچىلىك، كەمپۇتچىلىك.
şeker .istân. is. far. شېكەر قۇمۇ– شى ئېتىزى.
şeker .kamışı. is. شېكەر قۇمۇشى.
şeker .leb. s. far. شېرىن سۆزلۈك.
şekerleme. is. ① تۇرلۈك كەمپۇت، مېۋىلەر كۇنسېرۋاسى. ② مۇگدەش.
şekerlemek. ① شېكەر سۈرمەك. ② ئىچىگە شېكەر قاتماق.
şekerlemek. شېكىرى ئايرىلىپ چىقماق.
şekerlenmek. گۈزەل ۋە تاتلىق بىر ھالغا كەلمەك.
şekerli. s. ① ئىچىگە شېكەر سېلىنغان. ② شېكەر سېسىق كېسىلگە ئۇچرىغان:
«Şekerli çay — «شېكەر سېلىنغان چاي.
şekerlik, – ği. is. s. ① قەنداللىق، شېكەر قاچىسى. ② شېكەر خامئەشياسى.
şeker · panarı. is. bot قىزىلچا.
şeker .pare. is. far. سېرىق ماي ۋە شېكەر بىلەن قىلىنغان بىر خىل ئۇن تامىقى. ② بىر خىل تاتلىق شاپتولا. ③ قۇرۇتۇلغان ۋە تۇزلانغان گۆشنىڭ ئەڭ ياخشىسى.
şeker .reng. s. far. ① ناۋات رەڭ. ② ئارىسى ئانچە يېقىن بولمىغان (دوستلۇق).
şeker.riz. s. far. بەك تاتلىق.

ناراز لىق.

şekvekâr. s. ar. شكايەت قىلغۇچى.

şelâle. is. ar. شارقىراتما.

şelvâr. is. far. شالۋار.

şelf. is. ing. coğr. زور ۋە تۆز قىيا.

şem. is. ar. ① شام. ② موم.

şema. is. fr. سىخىما، سىزما.

şemalaştırmak. سىخىمىلاشتۇرماق.

şemâte, şemâtat. is. ar. غۇۋغا، ۋاراڭ ـ چۇرۇك.

şemdân. is. ar. شامدان.

şem · dâni. is. ar. چىراغچى.

şemim. s. ar. خۇش پۇراق، خۇش پۇراقلىق.

şeml. is. ar. ① پۇركەش، ئۆز ئىچىگە ئېلىش. ② جەمئىيەت.

şemle. is. ar. ئەرەبلەرنىڭ باش ياغلىقى.

şemm. is. ar. پۇراش، پۇراق بېرىش.

şemme. is. ar. ① پۇراق ② قىلچە، ئەسەر:

«Onda iyiliğin şemmesi bile yok — ئۇنىڭدا ياخشىلىقنىڭ ئەسىرىمۇ يوق.»

şempânze. is. fr. (مايمۇن): شىمپەنزە

«Çinde şempânze rar — جۇڭگودا شىمپەنزە بار.»

şems. is. ar. كۈن، قۇياش.

şems· âbâd. s. ar. سايىلىق يەر (كۈن چۈشمەيدىغان).

şemse. is. ar. شەمسە (كىتاب مۇقاۋىسىغا، بىرىنچى بەتنىڭ ئۈستى تەرىپىگە ياكى ئۆڭ ـ ئىمارەتلەرنىڭ ئىشىك ۋە دېرىزىلىرىنىڭ ئۈستىگە ئىشلەنگەن قۇياش شەكلى، زىننەت).

şemsi. s. ar. ① كۈن بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② ئەر ئىسمى.

şekersiz. s. ① شېكەرسىز. ② شېكىرى ئاز، تاتلىقى ئاز.

şekib. ① سەۋر ـ تاقەت. ② ئەر ئىسمى.

şekibâ. s. far. سەۋرلىك.

şekil,–kli. is. ar. ① شەكىل. ② رەسىم. ③ ئۇسۇل، يول. ④ چىھرە، يۈز، قىياپەت. ⑤ كۆرۈنۈش:

«Kayık şeklinde bir tabak — قېيىق شەكلىدە بىر تاۋاق.

Bu şekilde haraket etmek doğru değildir — بۇنداق ھەرىكەت قىلىش توغرا ئەمەس.»

şekil · bilim. is. مورفولوگىيە.

şekilci. s. شەكىلشۇناس، شەكىلچى (فورمالىست).

şekilcilik, – ği. is. شەكىلچىلىك (فورمالىزم):

«Şekilciliğe karşı koyalım — شەكىلچىلىككە قارشى تۇرۇش كېرەك.»

şekildeş. s. شەكىلداش.

şekildşelik, – ği. is. شەكىلداشلىق.

şekillendirmek. شەكىل بەرمەك.

şekillenmek. شەكىللەنمەك.

şekilsiz. s. شەكىلسىز، شەكلى بولمىغان (ماددا).

şekime. is. ar. ① چىداش، چىدام، بەرداشلىق. ② ئېغىزدۇرۇق (ئاتنىڭ ئاغزىغا سېلىنىدىغان).

şekip. s. far. ① سەۋرلىك. ② ئەر ئىسمى.

şekk. is. ar. گۇمان، شەك، شۈبھە، ئىككىلىنىش.

şekkerin. s. far. شېكەرلىك، تاتلىق.

şeklen. z. ar. شەكلەن.

şekm. is. ar. ① قاتتىقلىق. ② قىيىنلىق. ③ كۈچ ـ قۇۋۋەت.

şekva. is. ar. شىكايەت، غەيۋەت،

şemsiper. is. ar. سايەلىق، كۆلەگە گىلىك (يەر).

şemsiye. is. ar. ① كۆنلۈك، يامغۇر- لۇق. ② سايەۋەن:

«Mağazadan bir şemsiye satin aldim — ماگزىنىدىن بىر يامغۇرلۇق (يۇسەن) سېتىۋالدىم.»

şemsiyeci. is. كۆنلۈك ياساپدىغان ياكى ساتىدىغان ئادەم.

şemsiyelik, – ği. is. ① كۆنلۈك قويۇلىدىغان يەر. ② كۆنلۈك ياسىغىلى بولىدىغان نەرسە.

şemsir. is. far. قىلىچ، تېغ، شەمشەر.

şemsir.ger. is. قىلىچ سوقتۇچى:

«Hoca ahun üulü şemsirgerdir — غوجاخۇن مەشھۇر قىلىچ سوقتىچىدۇر»

şen. is. ar. ① ئىش. ② ھادىسە، ۋەقە.

şen. s. خۇشال، خۇش:

«Şen adam — «خۇشال ئادەم.

şenaat, – ti. is. ar. ئەسكىلىك، پەسلىك.

şenâr. is. ar. ئەيىب، ئۇيات.

şenbih. is. far. ① كۆن. ② شەنبە، ھەپتىنىڭ ئالتىسى.

şenelemek. → **şenlenmek.**

şeneltmek. شەھەر (مەھەللە) ھالىغا كەلتۈرمەك.

şeng. is. far. ① قاراقچى، باندىت. ② s. خۇش، خۇشال.

şeni. s. ar. ئەمەلىيەت.

şeni. s. ar. ① ئەسكى، يامان، سەت. ② ئەخلاقسىز.

şenlenmek. ① خۇش بولماق. خوشلانماق. ② ئاۋاتلاشماق:

«O arkadaş gelince hepimiz şenlendik — ئۇ يولداش كېلىش بىلەن ھەممىمىز خۇش بولدۇق.

Bu şehir kısa bir zamanda çok şenlendi — بۇ شەھەر قىسقا بىر ۋاقىتتا بەك ئاۋاتلاشتى.»

şenlik, – ği. is. ① خۇشاللىق. ② تەنتەنە، تەبرىكلەش ھەرىكىتى. ③ نوپۇس، ئادەم سانى:

«Bu adam gittiği yere şenlik götürür — بۇ ئادەم بارغانلا يېرىگە خۇشاللىق كەلتۈرىدۇ.

Bayramlarda her yerde şenlik yapılır — بايراملاردا ھەر يەردە تەبرىكلەش ھەرىكىتى ئېلىپ بېرىلىدۇ.»

şenlikli. s. ئاۋاتلىق.

şenliksiz. s. ئاۋات بولمىغان، ئاۋاتسىز، ئاۋاتلاشمىغان.

şenn. is. ar. شارابقا سۇ قوشۇش.

şennâr. is. ar. ئەيىب، ئۇيات، ئەسكىلىك.

şer. is. ar. شەرىئەت.

şer, – rri. is. ar. ئەسكىلىك، ئۇيات، يامانلىق.

şerâfet. is. ar. ① شەرەپلىك. ② ئەجدادىدىن مەغرۇرلىنىش.

şerait, – ti. is. ar. شارائىت.

şeraket. is. ar. ① شېرىنكلىك، ئورتاقلىق. ② يولداشلىق، سەپداشلىق.

şerat. is. ar. ① ئالامەت، بەلگە، ئىز. ② ئەگ ئاددىيسى (نەرسىنىڭ).

şerbet, – ti. is. ar. ① مېۋە سۈيى، شەربەت. ② سۇدا ئېرىتىلگەن ماددا.

şerbetçi. is. شەربەت ياساپ ساتقۇچى.

şerbetçilik, – ği. is. شەربەتچىلىك.

şerbet · hane. is. شەربەتخانا.

şerbetli. s. ① يىلان چېقىۋالسىمۇ

③ ئاللانمك بۇيرۇقى.
şeriatçı. is. شەرئىەتچى (زامانەۋى قانۇنلارنمك ئورنىغا شەرئەتنى ئىجرا قىلىش تەرەپدارى).
şeriatçılık, – ğı. is. شەرئىەت تەرەپدارلىقى.
şerif. s. ar. ① شەرەپلىك. ② مۇقەدەس. ③ ئەر ياكى ئايال ئىسمى.
şeriha. is. گۆش پارچىسى.
şerik, – ki. is. ar. شېرىك، ئورتاق.
şerir. is. ar. بۇزۇق ئادەم.
şerit, – di. is. ar. ① لېنتا. ② پارازىت قۇرت، مەددە:
«İpek şeriti — «يىپەك لېنتا.
şeritçi. is. لېنتا ياساپ ساتقۇچى.
şeritçilik, – ği. is. كالۇتۇنچىلىق.
şeritler. is. zool. پارازىت قۇرتلار، قان شورىغۇچىلار، مەددىلەر.
şeriyyât. is. ar. شەرئىەت.
şerm. is. far. ئۇزا، نومۇس.
şermende. s. far. شەرمەندە، رەسۋا.
şerr. is. ar. ① ئەسكى ئىش، ئەسكىلىك. ② غوۋغا، جېدەل، ماجىرا.
şerre. s. is. ar. ① ئەسكى ئادەم، بۇزۇق ئادەم. ② ئىنتايىن ئەسكى.
şeş. pâ. s. far. ئالتە ئايىغىلىق، ئالتە پۇتلۇق.
şeş · per. is. far. ئالتە قانات.
şeş · tâ. is. far. ئالتە تارىلىق تەمبۇر.
şetaret, – ti. is. ar. خۇشاللىق.
şetim. is. ar. تىل ـ ھاقارەت.
şettâm. s. ar. قاتتىق تىللىغۇچى.
şev. is. ar. ① ئېگىش، تۆۋەن يەر، تاغ يوقۇشى. ② s. قىيسىق، قىڭغىر: ھېچ نەرسە بولمايدىغان. ② ئەسكى ئىشقا ئادەتلەنگەن:
«Yalana şerbetli — يالغان ئېيتىشقا ئادەتلەنگەن.»
şerbetlik, – ği. is. شەربەتماتېرىيالى، شەربەت قىلىشقا بولىدىغان:
«Şerbetlik üzüm — شەربەت قىلىشقا بولىدىغان ئۈزۈم.»
şeref. is. ar. ① شەرەپ. ② ئەر ئىسمى:
«Yurdun şerefi için çalışmak — ۋەتەننىڭ شەرىپى ئۈچۈن خىزمەت قىلماق.»
şerefe. is. ar. مۇنارنىڭ ئەزان ئوقۇيدىغان يېرى، پەشتاق.
şereflendirmek. شەرەپ قازاندۇرماق.
şereflenmek. شەرەپ قازانماق.
şerefli. s. ① شەرەپلىك. ② ئاۋات:
«Şerefli yurt — «ئاۋات يۇرت.
şerefsiz. s. شەرەپسىز.
şerefsizlik, – ği. is. شەرەپسىزلىك.
şereh. is. ar. تەمەگەرلىك، ئاچكۆزلۈك.
şeremet, – ti. is. ① يۇرغا ئات. ② s. ئەدەپسىز، بىئەدەب.
şereng. is. far. زەھەر.
şergil. s. ar. كار كەلمەس، يارىماس.
şerh. is. ar. شەرھىلەش، مەنىسىنى يېشىش.
şerha. is. ar. پارچە، تىلىم، كېسىم.
şerha şerha. (گۆش، رەخت ھەققىدە) پارچە ـ پارچە.
şerhân. is. ar. قاتتىق تەمەگەرلىك، بەك ئاچكۆزلۈك.
şerhetmek. شەرھىلىمەك، يەشمەك.
şeriat, – tı. is. ar. ① شەرئىەت (مۇسۇلمانلىق) قانۇنى. ② توغرا يول.

كابينتنيك دنيي ئشلارغا مەسئۇل‌ئەزاسى).
şeyh. zade. is. ar. شەيخزاده (تەريقەت شەيخنىك ئوغلى).
şeyn. is. ar. ئەيب، كەمچىلىك.
şeypur. is. جەڭدە چېلىنىدىغان مىس كاناي.
şeytan. is. ar. ① شەيتان. ② ئىنسان ئايىن هىيلىگەر ۋە ئەسكى ئادەم.
şeytanet. is. ar. شەيتانلىق، هىيلىگەرلىك.
şeytani. s. ar. شەيتانلارچە.
şeytanlık, – ğı. is. ① شەيتانلىق. ② هىيلە، مەككارلىق:
«Yaptığınız hep şeytanlıktır — قىلغان هەممە ئىشىڭىز مەككارلىقتۇر.»
şeyyad. is. ar. ① سۇۋاقچى (تامچىلىق ئىشلىرىدا). ② رىياكار. ③ ئۆزىنى هالاك قىلغۇچى.
şezre. is. ar. ① ساپ ئالتۇن. ② زىننەت ئۈچۈن ئېسىلىدىغان ئۈنچە، ئالتۇن.
şihne. s. ar. ژاندارما (شىيەنبەك) خادىمى، ئامانلىقنى ساقلاش خادىمى.
şık[1], – kı. s. fr. ① مودىغا ياراشما ۋە نەپىس، ياراشملىق. ② ئۆز جايىدا، باب، دەل:
«Şık bir elbise — ياراشملىق كىيىم.
Pek şık bir cevap verdiniz — دەل جايىدا جاۋاب بەردىڭىز.»
şık[2], – kkı. is. ar. چەمىش يولى:
«Bunda tek bir şık var işte çalış- بۇ ئىشنىڭ بىرلا چەمىش يولى بار — mak ئىشلەش.»
şıkırdamak. شاراقلىماق:
«Çantanın. içinde bir şeyler

«Şev duvar — قىڭغىر تام.
şevk[1], şevek. is. ar. يانتاق.
şevk[2], – kı. is. ar. زوق، ئىشتىياق، هەۋەس، ئىشتىياق:
«Yemeği şevkle yedi — تاماقنى زوق بىلەن يېدى.»
şevk. âlud. is. ar. ئىشتىياقلىق، خۇشاللىق.
şevk. efzâ. s. ar. زوقلاندۇرىدىغان، خۇشال قىلىدىغان.
şevket, – ti. is. ar. ① چوڭلۇق، هەيۋەتلىك، كۆركەم. ② ئەزىمەت. ③ ئەر ئىسمى.
şevki. s. ar. ① زوقلۇق. ② ئەر ئىسمى.
şevkî. s. ar. تىكەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
şevk. istân. s. ar. تىكەنلىك.
şevkli. s. ئىنتايىن غەيرەتلىك.
şevne. is. ar. ئامبار، ساڭ.
şevval, – li. is. ar. قەمەرىيە كالېنداردا ئونىنچى ئاي.
şey. is. ar. ① شەئى. ② نەرسە، ئىش:
«1. Hayvan canlı bir şeydir — ھايۋان جانلىق شەئىدۇر.
2. «Her şey halkın yararına olsun — ھەر قانداق نەرسە خەلقنىڭ پايدىسى ئۈچۈن بولىدۇ.
3. Doğruluk iyi bir şeydir — توغرىلىق ياخشى بىر ئىشتۇر.»
şeyb. is. ar. مويىسپىت (چاچ ـ ساقال ئاقارغان)، ياشانغان، قېرىلىق.
şeyda. s. far. ① غالجىر، غالجىرانە. ② شەيدا، ئاشىق، دىۋانە.
şeyh. is. ar. ① شەيخ. ② ئەرەبلەردە قەبىلە باشلىقى.
şeyhühet. is. ar. شەيخلىق، قېرىلىق.
şeyhülislam. is. ar. شەيخۇلئىسلام (ئوسمان پادىشاهلىقى دەۋرىدە ھۆكۈمەت

şıplan. z. دەرهال، دەررۇ، بىردىنلا، تۈيۈقسىز:
«Şıplan çıka geldi — تۈيۈقسىز چىقىپ كەلدى.»
şıp sevdi. s. ئۇجمە كۆڭۈل:
«O, şıpsevdinin biridir— ئۇ ئۇجمە كۆڭۈللەرنىڭ بىرىدۇر.»
şıp şıp. is. ئۆڭ ئىچىدە كىيىلىدىغان ئۆكچىسىز يۇمشاق ئاياغ، شىپىلداق.
şıra. is. far. ئۈزۈم شىرنىسى.
şıracı. s. شىرنە ياساپ ساتقۇچى.
şırak. شارت:
«Şırak diye kılıcı çekti — شارت قىلىچنى سۇغۇردى.»
şırakkadak. تۈيۈقسىز، بىردىنلا:
«Şırakkadak düşüp bayıldı — بىردىنلا يىقىلىپ ھوشىدىن كەتتى.»
şıralı. s. شىرنىلىك:
«Şıralı üzüm — شىرنىلىك ئۈزۈم.»
şırfıntı. is. پەسكەش ئايال.
şırıldamak. (سۇ ھەققىدە) شىرىلدىماق، شىر ـ شىر ئاقماق.
şırıl şırıl. z. شىر ـ شىر:
«Musluk açık kalmış, şırıl şırıl akıyor — جۆمەك ئېتىلمەي قاپتۇ، شىر ـ شىر سۇ ئېقىۋاتىدۇ.»
şırıltı. is. سۇنىڭ شار ـ شار، شىر ـ شىر ئاققان ئاۋازى.
şıringa. is. yun. دورا تېمىتىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان ئۈچى ئۇچلۇق ئەسۋاب.
şırlağan. is. far. زىغىر يېغى.
şırlamak. (سۇ ھەققىدە) شىرىلداپ ئاقماق.
şırlop. is. قېتىققا مىلەنگەن تۇخۇم.
şırpadak. تۈيۈقسىزدىن، بىردىنلا، خالتىدا بىر نەرسىلەر — şıkırdadı شاراقلىدى.»
şıkırdatmak. ① شاراقلاتماق. ② پۇل بېرىدىغانلىقىنى ئىما ئەتمەك:
«Biraz şıkırdat da,bak hizmet etmye nasıl koşar — بىرئاز پۇل بەر ـ گىن، قېنى ئۇنىڭ يۈگۈرمىگىنىنى كۆرەي.»
şıkır şıkır. شاراق ـ شاراق:
«Cebi şıkır şıkır parailedolu— يانـ چۇقىدا شاراق ـ شاراق پۇل.»
şıkırtı. is. شاراقلىغان ئاۋاز.
şıkk. is. ar. ① ئىككىگە بۆلۈنگەن نەرسىنىڭ ھەربىرى. ② بىر ئىشنىڭ ئىككى جەھەتىدىن بىرى.
şıkkayn. is. ar. بىر ئىشنىڭ ئىككى تەرىپى.
şıllık, — ğı. is. پاھىشە (ئايال).
şımarmak. نانكورلۇق قىلماق، يۈزسىزلىك قىلماق.
şıngıl. is. شىڭگىل:
«Bir şıngıl üzüm — بىر شىڭگىل ئۈزۈم.»
şıngırdamak. جىرىڭلىماق، جاراڭلىماق.
şıngır şıngır. جىرىڭ ـ جىرىڭ.
şıp. چىپ ـ چىپ (سۇ تامچىسىنىڭ ئاۋازى):
«Damdan şıp şıp su damliyor — تامدىن چىپ ـ چىپ سۇ تېمىۋاتىدۇ.»
şıpıdık, — ğı. is. ئۆڭ ئىچىدە كىيىلىدىغان ئۆكچىسىز يەڭگىل ئاياغ.
şıpınişi, — ni. s. ھاپىلا ـ شاپىلا قىلىنغان.
şıpır şıpır. چىپ ـ چىپ:
«Alınından şıpır şıpır ter damliyordu — پېشانىسىدىن چىپ ـ چىپ تەر تامچىلىماقتا ئىدى.»

şifalı· s. شپالىق، پايدىلىق.
şifa· resân· s. ar. شپا بولدىغان.
şifa· sâz· s. ar. ساقايتىدىغان. ياخشى قىلىدىغان.
şiflemek· پاختىنى غوزىدىن ئايرىماق.
şifon. is. fr. پاختا يىپ ۋە يىپەك بىلەن توقۇلغان يۇپقا رەخت.
şifoniyer· is. كىر ـ قاتلارنى قويىدىغان تارتمىلىق كىچىك ئىشكاپ.
şifre. is. fr. شىفىر (مەخپىي يېزىقنىڭ شەرتلىك بەلگىلىرى).
şifreci· is. شىفىرنى تەرجىمە قىلغۇچى.
şifrelemek· شىفىرگە ئايلاندۇرماق.
şifreli· is. شىفىر بىلەن يېزىلغان:
«Şifralı mektup — شىفىرلىك خەت.»
şifte· s. far. مەپتۇن. شەيدا.
şiğil, şiğil· is. far. ① ھالقا. چەمبەر. ② كۆزسىز ئۈزۈك.
şihâb· is. far. ① ئۇچقۇن. ② ئاقما يۇلتۇز. ③ ئەر ئىسمى.
şi· he· is. far. ئاتىنىڭ كىشنىشى.
Şiî· öz. is. شىئە مەزھىپىدىكى بىرى.
Şiilik, – ği· is. öz. شىئەلىك.
şiir, – şiri· is. ar. شېئىر.
şiiyet· is. → **Şiîlik.**
şikâf. is. ar. يېرىق، يېرىتىق، دەز.
şikâfe. is. ar. مىزراپ (بىرخىل ساز).
şikafe· zen. is. far. سازەندە.
şikak, – kı. is. ar. ئۈيۈشماسلىق، ئىتتىپاقسىزلىق.
şikâl. is. ar. ① كىشەن، ئىشكەل، كويزا. ② تۆگىنىڭ چوسىنى باغلايدىغان ئارغامچا.
şikâ'r. is. far. شىكار، ئوۋ.

şırvani. is. توساتتىن.
şıvgar. is. بالىخانا.
şıvgın. is. ياندىق (ھارۋىلاردا شوتىنىڭ يېنىغا قوشۇلغان ھايۋان).
① پۈتاق. ② تۈۋرۈك قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قارىغاي.
şia. öz. is. ar. → **Şiilik.**
şiar. s. ar. ① بەلگە، ئالاھىدىلىك، ئۆزگىچىلىك. ② شوئار:
«Göstericiler şiar haykırdılar — نامايىشچىلار شوئار توۋلاشتى.»
şibi. is. ar. شىرنىڭ كۈچۈكى.
şibih, – hi. s. ar. ئوخشايدىغان.
şid. is. far. قۇياش، نۇر، يورۇقلۇق.
şiddet, – ti. is. ar. ① شىددەت. ② سۈرئەت، تېزلىك. ③ زورلۇق. ④ ئارتۇقلۇق.
şiddetlenmek. شىددەتلەنمەك، كۈچەلەنمەك.
şiddetli. s. ① شىددەتلىك. ② تېز.
şif. is. كېۋەز غوزىسى.
şifa. is. ar. شىپا، كېسەلدىن ساقىيىش.
~ lar olsun. شىپا قىلسۇن.
~ yi Kapmak. ئاغرىقى ئېغىرلاشماق.
~ bulmak. ساقايماق، ئوڭلانماق.
şifâ· hâne. is. ar. شىپاخانا، دوختۇرخانا.
şifahen. ar. ئېغىزچە، ئېغىز بىلەن، ئاغزاكى:
«Şifahen bildirmek — ئېغىزچە بىلدۈرمەك.
Şifahen imtihan — ئېغىز ئىمتىھانى.»
şifahî· s. ar. ئېغىزچە:
«Şifahî emir — ئېغىزچە بۇيرۇق.

şimden. → **Şimdiden.**

şimdiden. z. هازىردىن.

şimdi. ① ئەمدى. ② هازىر: «Şimdi geldi — ئەمدى كەلدى. «Şimdi mektup yazacağız — هازىر خەت يازمىز.»

şimdilik. هازىرچە: «Şimdilik gelmedi — هازىرچە كەلمىدى.» «Sözüm şimdilik bu kadar — سۆزۈم هازىرچە شۇنچىلىك.»

Şimr. öz. is. ar. شىمىر (كەربالا ۋەقەسىدە ھەزرەت ھۈسەيننىڭ كاللىسىنى كەسكەن مەلئۇن).

şimrah. is. ar. ① خورما، جىگدە، چىلان ۋە ئۈزۈم ساپىقى. ② تاغ چوقىسى.

şimrahiyye. is. ar. شىمراھىيە (ھەزرەت ئەلىگە قارشى خارجى تەبقە سىدىن).

şimşek, – ği. is. چاقماق: «Şimşek çakmadan gök gürlemez — چاقماق چاقمىسا ئاسمان گۈلدۈرلىمەيدۇ.»

şimşekli. s. ھەم يېنىپ، ھەم ئۆچۈپ بەلگە بېرىدىغان.

şimşeklenmek. چاقماق چاقماق.

şimşir. is. bot. شەمشاد دەرىخى.

şimyoterapi. is. fr. خىمىيەۋى ئۇسۇلدا داۋالاش.

şin. is. ar. ئەيىب: «Bu haraket onun için bir şindir — بۇ ھەرىكەت ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەيىبتۇر.»

şinâh. is. far. سۇ ئۈزۈش.

şinâr. is. far. ئۈزۈش (سۇ).

şinas. شۇناس (بىلگۈچى دېگەن مەنىدىكى بىرىككەن سۆزنى ياسايدۇ).

şinâver. s. far. سۇ ئۈزگۈچى.

şikâ²r. is. far. ① غەنىيمەت، ئولجا. ② ئاز كۆرۈلمىدىغان، ئاز تېپىلمىدىغان نەرسە.

şikâr · gah. is. far. ئوۋ قىلىنىدىغان يەر، ئوۋلاق، ئوۋ ھايۋانلىرى كۆپ يەر.

şikâri. is. قارچىغا قاتارلىق ئوۋ قۇشلىرى.

şikayet, – ti. is. ar. شىكايەت: «Köylüler toprak ağaları üzerinden şikayet ederler — دېھقانلار يەر ئىگىلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىشىدۇ.»

şikayetçi. s. شىكايەت قىلغۇچى، ئەرز ھال ئېيتقۇچى.

şikayet· name. is. شىكايەتنامە، شىكايەت خېتى.

şikem. is. far. قورساق، قېرىن.

şikembe. is. قېرىن.

şikem· bende. s. far. قارنى يامان.

şikem· perest. s. far. گېلىغا ئامراق.

şikeste. s. far. ① سۇنغان، ئوشتۇلغان. ② يېڭىلگەن، مەغلۇپ بولغان.

şikeste · dil. s. far. كۆڭلى سۇنۇق.

şikeste · tâli. s. far. تەلەيسىز.

şil. s. قان قۇيۇلۇپ قالغان، ئاغرىغان (كۆز).

şilep, – bı. is. alm. يۈك پاراخوتى.

şilin. is. ing. ① شىلىن (ئىنگلىز لىراسىنىڭ يېگىرمىدىن بىرى). ② ئاۋسترالىيە پۇل بىرلىكى.

şilte. is. ① كۆرپە. ② گىلەم يېكى پالاس پارچىسى.

şimal¹, – li. is. ar. ① شىمال. ② سول، سول تەرەپ.

şimal². is. bot. دەرەخنىڭ چىگى ۋە تۈز ئۆسكەن شېخى.

şimalî. s. ar. شىمالىي.

پۇپ كەتكەن. ② ئىشىق، سېمىزلىك.

şiş². is. زىخ:

«Kebap şişi — «كاۋاپ زىخى.

şişe¹. is. تار، ئۇزۇن ۋە تۇز قىلىنغان تاختاي.

şişe². is. ① شىشە، بوتۇلكا. ② لامپا شىشىسى. ③ شىشىلىك ئېمىزگە.

şişeci. is. بوتۇلكا ئېلىپ ساتقۇچى.

şişek, – ği. is. ئىككى چىشلىق قوي.

şişirilmek. كۆپىتۈرۈلمەك.

şişirmek ① كۆپىتۈرمەك. ② (سۆز ياكى ماقالىنى)ئورۇنسىز ئۇزارتماق. ③ يارىنىڭ ئۇستىگە تۇز سەپمەك. ④ چوڭايتىپ كۆرسەتمەك.

şiş · kebabı. is. زىخ كاۋىسى.

şişkin. s. سېمىز:

«Şişkin adam — «سېمىز ئادەم.

şişkinlik, – ği. is. ① سېمىزلىك. ② ئىشىق.

şişko. s. سېمىز.

şişlemek. زىخ سانجماق.

şişlik, – ği is. سېمىزلىك، ئىشىق.

şişman. s. سېمىز:

«Şişman çocuk — سېمىز بالا.

şişman kadın — «سېمىز ئايال.

şişmanlamak. سەمرىتمەك.

şişmanlaşmak. سەمرىمەك.

şişmanlatmak. سەمرىتمەك.

şişmanlık, – ğı. is. سېمىزلىك.

şişmek. ① كۆپىمەك، ئىشىشماق. ② يۇگۈرەلمەس ھالغا كەلمەك. ③ يېرىلىپ كەتكۈدەك تويماق. ④ كىيىرلىنىپ كەتمەك. ⑤ ئىزا تارتماق:

«Arının soktuğu yer şişer — «ھەرە چېقىۋالغان يەر ئىششىيدۇ.»

şinev. s. far. ئىشتىكۈچى، ئاڭلىغۇچى.

şinik, – ği. is. yun. شىنىك (ئاشلىق ئۆلچەيدىغان ئۆلچىگۈچى).

şip. is. ar. dok. زەر ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان يىپەك رەخت.

şipşak. z. بىردىنلا، تېزدىن.

şipşakçı. is. كوچىدا رەسىمنى تېز چىقىرىپ بېرىدىغان فوتوگرافچى.

şipşaklamak. تېز خەۋەر ئالماق، خاتىرىلىمەك.

şir. is. far. شىر.

şiraze. is. far. ① شىرازە (كىتاب مۇقاۋىسىغا ئۆتكۈزۈلگەن ئىنچىكە لېنتا). ② پالۋان ئىشتىنىنىڭ پۇچقىقى.

şiraze· bend. s. far. شىرازىچى.

şiraze· keş. is. مۇقاۋىچى.

şir · dil. s. far. جەسۇر، قەھرىمان، باتۇر.

şire. is. far. ① سۈت. ② شىرنە.

şir · gir. s. far. شىركەيىب.

şirin. s. far. شېرىن، تاتلىق.

şirin· cemâl. s. far. شېرىن يۈز.

şirinlik, – ği. is. سۆيۈملۈك.

şirin· zeban. s. far. تىلى شېرىن.

şirk, – ki. is. ar. شېرىك.

şirket, – ti. is. ar. شىركەت، ئورتاقلىق:

«Çin – yabancı şirketleri — جۇڭگو چەت ئەل شىركەتلىرى.»

şirret, – ti. s. ar. جېدەلخور، باشقىلار بىلەن چېقىشالمايدىغان.

şiryan. is. ar. قىزىل قان تومۇرى.

şist, – ti. is. fr. نېپىز ۋە قاتمۇقسىمان تاختىسىمان تاش جىنسى.

şistli. s. قاتمۇقات.

şiş¹. s. is. ① ئىششىپ كەتكەن، كۆ-

روي. ② ئۇنۇان.

söhretli. s. شۆھرەتلىك، ئابرويلۇق.

şöhret. şiâr. s. ar. مەشھۇر، تونۇلغان.

~ adam. مەشھۇر ئادەم.

şölen. is. far. زىياپەت:

«Sincang Uygur özerk bölgesinin 10. karuluş yıldönümû dolaysıyla bir muhteşem şölen verildi — شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 10 - يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن تەنتەنىلىك زىياپەت بېرىلدى.»

şömine. .is fr. تام مەش.

şömiz. is. fr. ① كۆڭلەك. ② كون ۋېرت، لىپاپا. ③ ئارخىپ ماتېرىيال. ④ غىلاپ، قاپ، قاپچۇق. ⑤ كىتاب تاشلايدىغان قەغەز.

şömizet. is. fr. ① قىسقا يەڭلىك ئەرلەر كۆڭلىكى. ② يېقىلىق ياكى يېقىسىز قىسقا يەڭلىك كۆڭلەك.

şörting. is. ing. كۆڭلەك تىكىلىدىغان پاختا رەخت.

şövale. is. fr. رەسسامنىڭ نەرسە - كېرەكلىرىنى ئۈستىگە قويىدىغان شىرە.

şöyle. z. شۇنداق، شۇنىڭغا ئوخشاش:

«Şöyle olmali — شۇنداق بولۇشى كېرەك.

Prensipler şöyledir — پرىنسىپلار تۆۋەندىكىچە.»

şöylece. z. شۇنداق قىلىپ، شۇنداق: شۇنىڭدەك:

«Şöylece söylemeli — شۇنداق سۆز- لەش كېرەك.»

şöylesine. z. شۇنداق كېلىشتۈرۈپ:

şita. is. ar. قىش.

şitaiyye. is. ar. قىشقا بېغىشلانغان شېئىر.

şitap etmek. يۈگۈرمەك، چاپماق.

şiva. öz. is. شىۋا (ھىند دىنىدا ئەڭ مۇھىم ئۈچ خۇدادىن بىرى).

şivaz. is. ar. چوغ.

şive. is. far. ئاكسېنت:

«Şivesi Uygurcaya çaliyor — ئاكسېنتى ئۇيغۇرچىغا كېتىپ قالىدۇ.»

şiven is. far. ماتەم، ھازا.

şivesiz. s. ئاكسېنتى بۇزۇق.

şoför. is. fr. شوپۇر.

şoförlük, – ğü. is. شوپۇرلۇق.

şoktedavisi. tip جىددىي داۋالاش، جىددىي داۋا.

şop. is. fr. چوڭ پۇڭا ئىستاكىنى.

şopar. is. بالا:

«Sizin gibi şoparlar — سىزگە ئوخشاش بالىلار.»

şorlamak. شىرىلداپ ئاقماق.

şorolo. is. بالا.

şorolop. ① غۇپ قىلىپ يۇتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ② يالغان.

şorulu. is. ① ئوغۇل بالا. ②چىرايلىق.

şose. is. fr. تاشيول.

~dairesi. تاشيول ئىدارىسى.

şoset. is. fr. قىسقا پايپاق.

şoson. is. fr. كالاچ.

şoven. s. fr. شوۋىنىست، شوۋىنىزم تەرەپدارى، شوۋىنىزمنى راۋاجلاندۇرغۇچى.

şovenizm. is. fr. شوۋىنىزم، بۇرژۇئا مىللەتچىلىكى.

şovenlik, – ği is. شوۋىنىزملىق.

şöhret, – ti is. ar. ① شۆھرەت، ئاب-

şûrâ. is. ar. ① سۆھبەت يىغىنى. ② سۆھبەت يېرى.
şûrâb. s. far. پاسكىنا سۇ، ئاچچىقسۇ.
şuralı. s. شۇ يەرلىك.
~buralı. ئۇيەر - بۇ يەردىن، ھەرىيەردىن: «Şuralı buralı adamlar — ئۇيەر بۇيەردىن كەلگەن ئادەملەر.»
şurası, – nı. شۇ يەر، ئۇ يەر: «Şurası iyi değil buraya geç — ئۇ يەر ياخشى ئەمەس، بۇ يەرگە ئۆت.»
şûr· baht. s. far. تەلەيسىز.
şûre. is. s. far. ئۇنۇمسىز يەر.
şûrîde. ① پەرىشان، قالايمىقان. ② مەپتۇن، شەيدا.
şuriş, şûriş. is. far. قالايمىقانچىلىق، بىسەرەمجانلىق.
şurûb. is. ar. → **Şurup.**
şurup, – bu. is. ar. ① قىيام (شېكەرنىڭ). ② شېكەرلىك دورا، سۈيۇق دورا.
şurût. is. ar. → **Şerâit.**
şut. is. ing. sp. → **Şût.**
~çekmek. توپنى قاتتىق ئۇرماق.
şutût. is. ar. چوڭ دەريالار.
şuur. is. ar. ① چۈشىنىش ئىقتىدارى، ئەقىل، زېھىن، ئىدراك، تۇيغۇ. ② ئاڭ - سېزىم: «Köylülerin şuuru gükseldi — دېھقانلارنىڭ ئاڭ - سېزىمى ئۆستى.»
şuurlu. s. ئاڭلىق، ئىدراكلىق، ئەقىللىق، زېھىنلىك: «Çin halkı şuurludur — جۇڭگو خەلقى ئەقىللىقتۇر.»
şuursuz. s. ئاڭسىز، ئەقىلسىز.
şuursuzluk, –ğu. is. ئاڭسىزلىق،

شۇنداق — «Şöylesine bir dövdüki كېلىشتۈرۈپ ئۇردىكى...»
şu, – nu. s. ① شۇ. ② ئاشۇ، ئاۋۇ: «Bunu istemem, şunu isterim — بۇنى ئەمەس، ئاۋۇنى خالايمەن.»
şua, – aı. is. ar. ① نۇر، يورۇقلۇق. ② ۋېكتور، ۋېكتورلۇق مىقدارى.
şubân. is. far. چارۋىچى.
şûbân. is. far. → **Şubân.**
şubara. is. تالالىق يۇڭ رەختتىن قىلىنغان ئۈستى يۇمىلاق بۆك.
şubat, – tı. is. فېۋرال: «Şubat devrimi — «فېۋرال ئىنقىلابى.
şube. is. ar. ① شۆبە، تارماق. ② تۈر، خىل: «Banka şubesi — تارماق بانكا. Canlılar alemi iki şubeye ayrılır — جانلىقلار ئالىمى ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ.»
şuh. s. far. خۇشال ۋە ئەركىن (ئايال).
şuhî. is. far. خۇشاللىق ۋە ئەركىنلىك.
şukka. is. ar. ① پارچە، قەغەز پارچىسى، رەخت پۈرۈچى. ② كىچىك تەزكىرە.
şuhe. is. ar. → **Alev.**
şunca. s. شۇنچە، شۇ قەدەر.
şûr. s. far. ① تۈرلۈك. ② قېرىق (تەم). ③ ۋاراڭ - چۇرۇك، غوۋغا.
şura. z. شۇ يەر: «Şuraya oturmuştu — شۇ يەرگە ئولتۇرغانىدى.»
şûra. is. ar. شۇرا: «Devlet şûrası — «دۆلەت شۇراسى.

ئەقەلسىزلىق.

şuvâz. is ar. ① ئىسسىز ئوت، ئىسى قالمىغان ئوت. ② ئۇسساش.

şuveyy. s. ar. ئاستا.

şûy. is. far. ئەر (خوتۇننىڭ ئېرى).

şûyide. s. ar. يۇيۇنغان، غۇسۇل قىلغان.

şübhan. is. ar. ياشلار، ياشلىق.

şübhe. is. ar. → **Şüphe.**

şücâ. is. ar. جەسۇر، باتۇر، قەھرىمان.

şüd. is. ar. ئۆتۈش، كېتىش.

şüheda. is. ar. شاھىتلار.

şühüb. is. ar. ① ئوت ئۇچقۇنلىرى. ② ئاقما يۇلتۇزلار.

şühüd. is. ar. ① شاھىتلار، گۇۋاھلار. ② پەيدا بولۇش، كۆرۈلۈش.

şühür. is. ar. شەھەرلەر.

şükka. is. ai. خەت، تەزكىرە.

şükr. is. ar. مىننەتدارلىق.

~ etmek. شۈكۈر قىلماق، مىننەتدارلىق بىلدۈرمەك.

şükr. güzâr. is. ar. رەھمەت ئېيتقان، ياخشىلىقنى بىلگەن، ياخشىلىق بىلىدىغان.

şüküfe. is. ar. ① گۈل. ② ئايال ئىسمى.

şüküfe. zâr. s. far. گۈلزار، گۈللۈك.

şümâr. is. far. ھېساب، سان.

şümârende. s. far. ھېسابلىغۇچى، سانىغۇچى.

şümul, – lü. is. ar. ① ئىچىگە ئېلىش. ② قاپلاش.

şümullendirmek. تەسىرىنى كېڭەيتمەك.

şümullü. s. تەسىرى كەڭ: «Şümüllü bir hareket — كەڭ دائىرىلىك بىر ھەرىكەت.»

şüphe. is. ar. ① شۈبھە، گۇمان. ② ئىككىلىنىش، ئىشەنمەسلىك: «Sizin dostluğunuzdan hiç bir zaman şüphe etmedim — سىزنىڭ دوستلۇقىڭىزدىن ھېچ گۇمانلانمىدىم.»

şüpheci. s. گۇمانخور.

şüphelenmek. شۈبھىلەنمەك، گۇمانلانماق.

şüpheli. s. ① شۈبھىلىك، گۇمانلىق. ② قارارلاشتۇرۇلمىغان.

şüphesîz. s. ① شۈبھىسىز. ② چوقۇم، كەسكىن (ھالدا).

şüpüş. is. far. پىت.

şüs. is. far. ئۆپكە.

şüste. s. far. يۇيۇنغان.

şüş. is. far. جىگەر.

şüt, – tü. is. ing. sp. پۈتبول ئويۇنىدا توپنى ۋارتاغا قارىتىپ پۈتنىڭ يۈزى بىلەن قاتتىق ئۇرۇش.

şütür. is. far. تۆگە.

şütürbân. is. far. تۆگىچى، تۆگە باقىۋچى.

şütür. ğây. is. far. زەراپە.

şütür. gürbe. is. far. ياخشى بىلەن يامان.

şütür hâr. is. far. تۆگە تىكىنى، قامغاق.

şütür. leb. s. far. دورداي (كالپۇك).

şütür. mürg. is. far. zod. تۆگە قۇشى.

şütür. pâ. is. far. ① تۆگە تاپانلىق. ② ئىپار ئوتى.

şütür. peçe. is. far. تايلاق، بوتىلاق.

şüyu, – u. is. ar. (گەپ – سۆز، خەۋەر ھەققىدە) تارىلىش، يېيىلىش.

şüyüh. is. ar. شەيخلەر («شەيخ» نىڭ كۆپلۈكى).

T·t

t. T, – 24 ت (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 24 – هەرپى).

ta. z. تا، تاكى: «Ta sabaha kadar bekledim seni — تا ئەتىگەنگە قەدەر ساقلىدىم سېنى.»

taab. is. ar. ① هارغىنلىق. ② مۇ- شەققەت. ③ سانجىق.

taab. âver. s. ar. هاردۇرىدىغان.

taabbüd. is. ar. قۇللۇق قىلىش، چوقۇنۇش.

taaccüp,–bü. is. ar. هەيران قېلىش.

taaddüt,–dü. كۆپەيتىش، سانى ئارتتىش.

taaffüf. is. ar. ئىپپەتلىك بولۇش، ئەخلاقسىزلىقتىن ساقلىنىش.

taaffün. is. ar. سېسىق پۇراش.

taahhüt,–dü. is. ar. ئۈستىگە ئېلىش: «Taahhüt altına girmek — ۋەزنىڭ ئۈستىگە يۈكلىمەك.»

taahhütlü. s. ① تەزىمغا ئېلىنغان. ② نىشانغا تۇغرا تېگىدىغان تاپانچا.

taahhüt. name. is. توختام، شەرت نامە، پۈتۈم، كېلىشىم، مۆھۈرخەت.

taakkud. is. ar. چىگىشلىشىش، مۇرەككەپلىشىش.

taakkul. is. ar. ① مېڭە ئىشلىتىش، ئەقىل يۈرگۈزۈش. ② ئەسلەش، خاتىرىگە كەلتۈرۈش.

taalluk, – ku. is. ar. مۇناسىۋەت، ئالاقە، باشقا نەرسە بىلەن باغلىنىشلىق بولۇش.

taallukat, – tı. is. ar. ئۇرۇق تۇغقان. بىر جامائەت.

taallul. is. ar. باھانە ئىزدەش، يالغان باھانىلەرنى كۆرسىتىپ بىر ئىشتىن باش تارتىش.

taallüm. is. ar. تەلىم ئېلىش، ئۆگىنىش، بىلىم ئېلىش.

taallün. is. ar. ئاشكارا، ئوپئوچۇق.

taam. is. ar. تائام، تاماق، يېمەكلىك.

taammî. is. ar. كۆز كۆرمەس بولۇپ قېلىش.

taamimiyye. is. ar. ① تاماق پۇلى. ② ئىبادەتخانىلاردا هازىرلانغان يېمەكلىك.

taammuk. is. چوڭقۇرلىشىش.

taammüden. z. ar. بىلىپ تۇرۇپ جىنايەت ئۆتكۈزۈش.

taammün. is. ar. يېيىلىش، ئومۇملىشىش.

taammüt, – dü. is. ar. (جىنايەت، گۇناھ ھەقىدە) پىلانلاش، پىلانلاپ قۇرۇش.

taannüt, – dü. is. ar. چىڭ تۇرۇش، ئاياغ بېسىپ تۇرۇش.

taarrük. is. ar. تەرلەش.

taarrus. is. ar. ئەرنىڭ ئۆز خوتۇنىغا بولغان مۇھەببىتىنى ئىپادىلىشى.

taarruz. is. ar. ھۇجۇم قىلىش، تاجاۋۇز قىلىش.

taarrüb. is. ar. ئەرەبلىشىش، ئەرەب قىياپەتكە كىرىش.

taarrüs. is. ar. → **Taarrus.**

taassub . kâr. is. ar. مۇتەئەسسىپ، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.

taassup, – bu. is. ar. مۇتەئەسسىپلىك، كونىلىقنى ساقلاش.

taassür. is. ar. قىينىلىش.

taaşşuk. is. ar. ئاشىق بولۇش.

tâat. is. ar. تائەت، ئىبادەت.

tâat, – gah. is. ar. far. ئىبادەتخانا، تائەت ـ ئىبادەت قىلىدىغان يەر.

taattul. is. ar. ئىشسىز قېلىش.

taavvuk. is. ar. تەخسىر بولۇش، كېچىكىش.

taavvuz. is. ar. پەدەل ئېلىش، ھەق ئېلىش.

taayyün. is. ar. مەلۇم بولۇش، بىلىنىش، ئايان بولۇش.

taayyüş. is. ar. ياشاش، ھايات.

taazzi is. ar. شەكىللىنىش.

taazzüb. is. ar. بويتاق قېلىش.

taazzüz. is. ar. ① ئەزىزلەش، ئەزىز كۆرۈش. ② تارتىنىش، ساقلىنىش.

tabaat – ti. is. ar. مەتبۇئاتچىلىق.

tababet, –ti. is. ar. ① تېۋىپلىق، دوختۇرلۇق. ② دوختۇرلۇق بىلىمى، تېۋىپلىق بىلىمى.

tabâhat. is. ar. ئاشپەزلىك.

tabak[1] **– ğı.** is. ar. تاۋاق: «Yemek tabagi — ئاش تاۋىقى.»

tabak[2]**, – ğı.** is. ar. تېرە ئاشلىغۇچى، تېرە ئەيلىگۈچى.

tabaka[1]**.** is. ① تەبىقە، قاتلام. ② قات.

tabaka[2]**.** is. تاماكا قۇتىسى.

tabak . hane. is. تېرە ئاشلايدىغان ئۆڭى.

tabaklamak. ئاشقا سېلىپ ئەيلىمەك (تېرىنى).

tabakalık,[1] **– ğı.** is. چىنە ـ قاچا ئىشكاپى.

tabakalık[2]**, – ğı.** is. تېرىچىلىك.

tabakomani. is. fr. بەكگى (كۆپ تاماكا چېكىدىغان).

taban. is. ① تاپان. ② چەم. ③ ئۇستى ئېتىك يەرنىڭ ئاستى تەرىپى، ئۆينىڭ ئاستى. ④ دەريانىڭ چوڭقۇر يېرى. ⑤ تاغ ياكى دۆڭنىڭ ئۇستىدىكى تۈزلۈك. ⑥ ياخشى تۆمۈر. ⑦ قائىدە. ⑧ كېمە ۋە پاراخوتلارنىڭ سۇغا تاشلايدىغان تۆمۈرىنىڭ ئۇچ بارمىقى.

taban. z. ar. تەبئىي ھالدا.

tâbân s. far. ① پارلاق، نۇرلۇق. ② ئەر ئىسمى.

tabanca. is. ar. ① تاپانچا، ناگان. ② بىرياقچىلىقتا بويياق پۈركۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.

tabance. is. ar. ئالقان.

tabansız. s. ① تاپانسىز. ② قورقماق، يۈرەكسىز.

tabansızlık, – ğı. is. تاپانسىزلىق.

tabanvay. is. «پىيادە كەتمەك» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

tabasbus. is. ar. خۇشامەتچىلىك.

tabbâh. is. ar. ئاشپەز.

tabbâl. is. ar. ناغرىچى، بارابانچى، دۇمباقچى.

tâb.dâr. s. far. ① پارلاق، نۇرلۇق. ② بۇجۇغۇر، تۈرۈم – تۈرۈم.

tabel tabel. is. ar. دورا – دەرمان.

«Çin tabiiyeti — جۇڭگوغا تەۋەلىك.
tabiiyetsiz. s. تەۋەسىز.
tabiiyetsizlik, — ği. is. تەۋەسىزلىك.
tabil. تاماققا سالىدىغان قارىمۇچ، لازا قاتارلىق نەرسىلەر.
tabip, — bi. is. ar. تېۋىپ، دوختۇر: «Askeri tabip — «ھەربىي دوختۇر.
tabir. is. ar. ① ئىپادىلەش. ② چۈشكە بېرىلىدىغان تەبىر.
tabir . name. is. تەبىرنامە.
tab . istân. is. far. ياز.
tâb . istâni. s. far. ياز لىق (زىرائەت)، يازغا تەۋە.
tabiye. is. ar. تاكتىكا.
tabla. is. it. ① پەتنۇس. ② تەلەڭگە. ③ بىر نەرسىنىڭ يالپاق قىسمى، تۈز ۋە كەڭ قىسمى. ④ تۈز ۋە كەڭ نەرسە. ⑤ كۈلدان.
tablakâr. is. far. ① باشقىلار ئۈچۈن مېگىپ يۈرۈپ بىر نەرسە سېتىپ بەرگۈچى. ② مېھمانخانىلاردا تاماق تەشۈيدىغان ئادەم.
tabl . baz. is. ar. far. دۇمباق چالغۇچى، ناغرىچى.
tabldot, — tu. is. fr. ① ئاشخانا ۋە مېھمانخانىلاردا سېتىلىدىغان بىرقانچە قاچا تاماق. ② ساقلاپ يەيدىغان تاماقنى پىشۇرىدىغان شىركەتچىلىك.
tablekar. is. ① سەييارە ئۈششاق - چۈششەك نەرسە ساتقۇچى. ② تاماقخانا خادىمى.
tablet, — ti. is. fr. ① تابلېتكا، دورا تابلېتكىسى. ② قەدىمكى مۇنار (ئابىدە).
tabil . hane. is. ar. چېرىك دۇمباق.
tablo. is. fr. ① ئاسما رەسىم. ② تەبىئىي مەنزىرە رەسىمى. ③ ئەتراپنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان خەرىتە. ④ ئۆزگىچە كۆرۈنۈش يەيدىغان ئەھۋال.
tabloid. is. fr. ① ئىنچىكە دورا. ② كىچىك گېزىت.
tabu. is. fr. ① ئەسكى ئىشلارنى چەكلەش. ② ئەسكى ئىشلارنى چەكلەش ئادىتى.
tabur. is. ar. ① ئەسكەر. ② ئەسكەر توپى.
tabure. is. fr. ① ئۇزۇن ئورۇندۇق. ② ئۇزۇن ئورۇندۇق شەكىللىك ئات ھارۋىسى.
tabut. is. ar. ① تابۇت. ② تابۇت شەكىللىك نەرسە.
tabya. is. ar. ① ئەسكەر توپى. ② ئەسكەر توپى قويۇلىدىغان ئېگىز جاي.
tabyi. s. ar. ① تەبىئىي. ② ئادەتتىكى.
tabyiat. is. ar. ① تەبىئەت. ② تەبىئەت ئىلمى.
tabyiî. s. ar. ① تەبىئىي. ② ئادەتتىكى.
tabyiiyun. is. ar. تەبىئىيونلار.
tabyik. is. ar. ① ئۇششاق نان. ② ئۇششاق نان شەكىللىك ئۇششاق نەرسە.
tabyiz. is. ar. ① ئاق بوياق. ② ئاق بوياق سۈرتۈلگەن نەرسە.
tabzan. is. ① ئۇششاق ئۇسكۇنا. ② ئۇششاق ئۇسكۇنا شەكىللىك ئۇششاق نەرسە.
tabzar. is. ① ئۇششاق ئۇسكۇنا. ② ئۇششاق ئۇسكۇنا شەكىللىك ئۇششاق نەرسە.
**tabzarî

Tâcik. öz. is. تاجيك.
Tacikistan. تاجيكستان.
tacil. is. ar. تېزلەشتۈرۈش.
tâcîn. is. ar. يۇغۇرۇش، خېمىر قىلىش
tacir. is. ar. سودىگەر.
taciz. is. ar. كەيپىنى بۇزۇش.
tâc . ver. is. far. پادىشاھ، ھۆكۈمدار.
taç, – ci. is. far. ① ھۆكۈمدارلار-نىڭ بېشىغا كىيىدىغان تاج. ② كېلىنلەرنىڭ بېشىغا كىيگۈزىدىغان زىننەت بۇيۇمى. ③ قەدىمكى شەيخلەرنىڭ بۆركى.
taçlamak. تاج كىيگۈزمەك.
taçlanmak. تاج كىيمەك.
taçlı. s. تاجسى بار، تاجلىق.
taç. yaprağı, – nı. is. bot. گۈل بەرگى (گۈل قىنى).
tad. is. → **Tat.**
tâd. s. ar. ئوغا، زەھەر.
tadâd. is. ar. ① ساناش، سان. ② ساناپ كۆرسىتىش.
tâdadi. s. سانالغان، ساناقلىق.
tâda. du. is. ar. ① كېچىك پەتىلىق، كېچىك پېتىللىق قىلىش. ② خور بولۇش، خورلىنىش. ③ ۋەيران بولۇش، يىقىلىش. ④ ھوشىنى يوقتىتىش (كېسەل ئادەم).
tadarrus. is. ar. چىشنىڭ قانىشى.
tadat, – dı. is. ar. ساناش، سان.
tadcir. is. ar. يۈرەك سىقىلىش.
tadım. تەم، تېتىم.
tadımlık. s. تەمنى تېتىشقا يېتەرلىك، تېتىملىق (مىقدار):
«Bu duyumluk değil tadımlıktır — بۇ تۇيۇش ئۈچۈن ئەمەس، تەمنى ② مەنزىرە، كۆرۈنۈش. ③ سەھنە ئەسىرىدە كۆرۈنۈش:
«Üç perdeli, beş tablolu dram — ئۈچ پەردىلىك، بەش كۆرۈنۈشلۈك دراما.»
tabl zen. is. ar. far. دۇمباق (ناغرا) چالغۇچى.
tâb.nâk. s. far. پارلاق، يورۇق.
tabu. is. تابۇ (بىر ئادەمنى ياكى بىر نەرسىنى مۇقەددەس دەپ بىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا چېقىلىش ھەم ئۇنى قوللىنىش مەنئى قىلىنغان دىنىي ئېتىقاد).
tabur. is. ① باتالىئون (ھەربىي). ② سەپ بولۇپ تىزىلغان ئادەملەر:
«Öğrenciler tabur oldu — ئوقۇغۇچىلار سەپ بولۇپ تىزىلدى.»
taburcu. is. دوختۇرخانىدىن چىقىپ كېتىشىغا قارارلاشتۇرۇلغان، كېسىلى ساقىيىپ دوختۇرخانىدىن چىقىپ كەتكۈچى.
tabure. is. fr. يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇق (رايال چالغانداردا رايالچىنىڭ ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇقى).
tabut, – tu. is. ar. ① تاۋۇت. ② تۇخۇم ساندۇقى.
tabutluk, – ğu. is. ① مەسچىتلەردە تاۋۇت قويۇلىدىغان يەر. ② بىر ئادەمنى قىمىرلاتماستىن پەقەت ئۆزىلا تۇرغۇزۇپ قويۇپ جازالايدىغان مەخسۇس ئۈي.
tabya. is. ar. كېچىك ئىستىھكام.
tâcdâr. s. is. ar. far. ھۆكۈمدار، پادىشاھ.
tac . dâri. is. ھۆكۈمدارلىق، پادىشاھلىق.
tâc . gâh. is. ar. far. ھۆكۈمەت مەركىزى.

tâgıye. s. is. ar. ① ئەخمەق، ھاماقەت، جاھىل. ② چاقماق (ھاۋا ھەقىدە).
tâgi. is. ar. ئىسيان كۆتۈرگۈچى.
taglif. is. ar. غىلابقا سېلىش.
taglik. is. ar. ① تاقاش، تاقىلىش. ② قۇلۇپلاش.
tagliye. is. ar. ① قاينىتىش. ② باھاسى ئۆرلەش، قىممەتلەش.
tagliz. is. ar. قوپاللىق قىلىش، قوپال سۆزلەش.
tagmid. is. ar. غىلابقا سېلىش.
tagmis. is. ar. چۆكتۈرۈش، چۆكتۈرۈش.
tagniye. is. ar. بىرىنى باي قىلىش.
tagrib. is. ar. ① غۇربەتلەشتۈرۈش. ② يۇرتىدىن ھەيدەش.
tagrik. is. ar. سۈيغا غەرق قىلىش، سۈيدا تۇنجۇقتۇرۇش.
tagrim. is. ar. تۆلەپ بېرىش.
tagrir. is. ar. خېرىدارنى ئالداش.
tagşiş. is. ar. ئارىلاشتۇرۇش (بىر نەرسە ئىچىگە باشقا نەرسىنى).
tağşiye. is. ar. يۆگەش، ئوراش، پۈركەش.
tağtiye. is. ar. يېپىلىش، پۈركۈلۈش.
tâğut. is. s. ar. ① غايىبتىن سۆزلىگۈچى. ② شەيتان.
tağyir. is. ar. ئۆزگەرتىش، ياتلاشتۇرۇش، بۇزۇش.
~ etmek. ئۆزگەرتمەك.
~ olunmak. ئۆزگەرتىلمەك.
tağyiz. is. ar. غەزەپلەندۈرۈش، خاپا قىلىش، رەنجىتىش.
tahaccür. is. ar. تاشلىشىش، تاش ھالغا كېلىش، تاشقا ئايلىنىش.

tadil. is. ar. ئۆزگىرىش، ئۆزگەرىشچانلىق.
~ etmek. ئۆزگەرتمەك.
~ edilmek. ئۆزگەرتىلمەك.
tafdil. is. ar. ① ئۈستۈن كۆرۈش. ② ئەڭ ئۈستۈنلۈك.
tafra. is. ar. ئېتىپ تۆتۈش، يۇقىرىدىن ئېتىش.
tafracı. s. ئېتىپ تۇتىدىغان، يۇقىرىدىن ئاتىدىغان.
tafsil. is. ar. ئەتراپلىق بىلدۈرۈش، ئۇجۇر - بۇجۇرىغىچە چۈشەندۈرۈش.
tafsilat, – ti. is. ar. تەپسىلات.
tafsilen. تەپسىلىي ھالدا.
tâft . hâne. is. far. مەتبەئە، باسمىخانا.
taftin. is. ar. ئەقىل كۆرسىتىش، ئەقىل ئۆگىتىش.
tagaddî. is. ar. كۈتمىنىش.
tagal. öz. is. فىلىپپىنىنىڭ مىللىي تىلى.
tagallüb. is. ar. زومىگەرلىك، دىكتاتۇرلىق، ھاكىمۇتلەقلىك.
tagamgum. is. ar. چۈشىنىكسىز سۆز.
taganni. is. ar. غەزەل ئېيتىش، ناخشا ئېيتىش.
tagayyüb. is. ar. غايىب بولۇش، كۆزدىن يوقاش، كۆزدىن يوقىلىش.
tagayyür, – rü. is. ar. ئۆزگىرىش، باشقا تۈسكە كىرىش، ياتلىشىش.
tagazzi. is. ar. غىزالىنىش، ئوزۇقلىنىش.
tagdiye. is. ar. بېقىش، ئوزۇق بېرىش.

كېتىش)، ئوكسىدلىنىش.

tahammül. is. ar. ① چىداشلىق، بەر- داشلىق:

«Buna tahammül edemem — بۇ- نىڭغا بەرداشلىق بېرەلمەيمەن.»

tahammül . fersa. is. ar. چىدىن مايدىغان، چىداشلىق بېرەلمەيدىغان.

tahammür. is. ar. بولۇش (خېمىر).

tahânet. is. ar. تۇگمەنچىلىك.

tahanni. is. ar. ئېگىلمەك، ئېگىلىپ (پۇكۇلۇپ) كېتىش.

taharet, – ti. is. ar. پاكىزلىك، تازىلىق، پاكىزلىنىش.

taharetlenmek. تەرەتتىن كېيىن پاكىزلەنمەك.

taharrî. is. ar. ئىزدەپ سوراش، ئىزدەش.

~ etmek. ئىزدىمەك.

taharruk. is. ar. ① يىرتىلىش. ② يېرىلىش، دەز كېتىش، چاك كېتىش.

taharrük. is. ar. ھەرىكەت قىلىش، مىدىرلاش.

taharrüs. is. ar. → **Taharrüz.**

taharrüş. is. ar. ① تىرمىشىش، يا- مىشىش. ② ئېشىش.

taharrüz. is. ar. ساقلىنىش، چەت كىنىش.

tahassul. is. ar. ھاسىل بولۇش، پەيدا بولۇش، ئوتتۇرىغا چىقىش.

tahassun. is. ar. يوشۇرۇنۇش.

tahassür. is. ar. ① ھەسرەت چەك كىش. ② ئىنتىزار بولۇش، تەلپۈنۈش.

tahaşşi. is. ar. ھۇرپىيىش.

tahaşşü. is. ar. كىچىك پېئىللىق قىلىش.

tahaddi. is. ar. بەسلىشىش، بەس تالىشىش.

tahaddür[1]. is. ar. ① يېپىنماق، يۇ- زىنى ئەتمەك (ئايال). ② بىھۇش بو- لۇش، ھوشىنى يوقىتىش، ھوشسىزلان- دۇرۇش.

tahaddür[2]. is. ar. ① يۇقىرىدىن پەسكە چۈشۈش. ② يۇقىرىدىن تۆ- ۋەنگە ئېقىش.

tahaddüs. is. ar. ① سەزگۈ. ② پەيدا بولۇش، بار بولۇش.

tahaddüş. is. ar. ① يامىشىش. ② ئەپسۇسلىنىش، كۆڭلى بۇزۇلۇش، كۆڭلى يېرىم بولۇش.

tahaffuz. is. ar. ساقلىنىش.

tahaffuz . hane. is. ar. كارانتىن قىلىنغان يەر.

tahaffüf. is. ar. ① يەڭگىللىتىش، يەڭگىللىنىش. ② مەسە ۋە ئۆتۈك كىيىش.

tahakkuk, – ku. is. ar. رېئاللىققا ئايلىنىش، ئەمەلىيلىشىش.

~ etmek. ئەمەلىيلەشتۈرمەك.

tahakküm. is. ar. زورلۇق قىلىش.

tahalli[1]. is. ar. يامىنىش، گىرىم قىلىش.

tahalli[2]. is. ar. ① بوشاش، بوش قېلىش. ② تەنها قېلىش، يالغۇز قېلىش.

tahallut. is. ar. ئارىلىشىپ قېلىش.

tahallüd. is. ar. ① ئارقىدا قېلىش، ئارقىدا قالدۇرۇش. ② ماسلىشالماسلىق، ئۇيغۇنلىشالماسلىق.

tahammi. is. ar. ① ئۆزىنى ئاسراش. ② پەرھىز قىلىش.

tahammus. is. ar. پۈرلىشىش.

tahammuz. is. ar. ئېچىپ (ئېچىپ

ئىرىسىنى تارايتىش.

~ etmek. چەكلىمەك.

tahfif. is. ar. يېنىكلىتىش.

tahfir. is. ar. چوڭقۇر قېزىش.

tahhân. s. is. ar. تۇگمەنچى.

tahıl. is. bot. دان (بۇغداي، ئارپا، كۆممىقۇناق، شال قاتارلىقلارنىڭ)، ئاشلىق:

«Tahıl üretimi gelişmiştir — ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشى راۋاجلانغان.»

tahin. is. ar. تېرىپىلگەن كۈنجۈت ياكى زىغىر.

tahine. is. ئېغىز چىش.

tahini. s. ar. زىغىر رەڭ.

tahir. s. ar. ① پاكىز، پاك. ② ئەر ئىسمى.

tahiyye. is. ar. ① «ئالىلا ئۆمۈر بەرسۇن» دېيىش. ② سالام بېرىش، دۇئا قىلىش. ③ مۇلۇك، مۇلكىيەت.

tahkik. is. ar. ① توغرا بولغان - بولمىغانلىقنى تەكشۈرۈش. ② توغرا بولغان - بولمىغانلىقنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش.

tahkikan. z. ar. ھەقىقەتەن.

tahkikat, – ti. is. ar. تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش.

tahkim. is. ar. مۇستەھكەملەش، كۈچەيتىش:

«Birliğimizi tahkim edelim — بىرلىكىمىزنى (ئىتتىپاقىمىزنى) كۈچەيتەيلى.»

tahkimat, – ti. is. ar. ئىستىھكام، قەلئە.

tahkim . nâme. is. كېلىشىم، پۈتۈم.

tahkir. is. ar. ھاقارەت قىلىش، پەس كۆرۈش، كۆزگە ئىلماسلىق، خور-

tahaşşün. is. ar. قاتتىقلىشىش، قاتتىق بولۇش.

tahaşşüt, – dü. is. ar. تۇپلىنىش. توپلاش، يىغىش، يىغىلىش.

tahatti. is. ar. ① چەكتىن ئېشىش، چېگرىدىن ئېشىش. ② تاجاۋۇز قىلىش، ھۇجۇم قىلىش.

tahattur. is. ar. خاتىرىلەش، ئەسلەش.

tahavvül. is. ar. ئۆزگىرىش، ئۆزگىرىشچانلىق.

tahayyül. is. ar. خىيالىغا كەلتۈرۈش، ئەسكە ئېلىش.

tahayyüz. is. ar. ① يەر ئېلىش، يەر تۇتۇش. ② ئۇنۇمگە ئېرىشىش، ئېتىبارغا ئىگە بولۇش.

tahazzur[1]. is. ar. يېشىل رەڭ ئېلىش، يېشىل بولۇش.

tahazzur[2]. is. ar. ھازىر بولۇش، تەييار بولۇش.

tahbir. is. ar. خەۋەر بېرىش.

tahcil. is. ar. خىجىل بولۇش، ئىزا تارتقۇزۇش.

tahdib. is. ar. → **Tahzib.**

tahdib. is. ar. دوكلىمىش، دۈمبە چەكلىشىش.

tahdidât. is. ar. چەكلەش.

tahdik. is. كۆزىنى ئۈزمەي قاراش، تىكىلىپ قاراش.

tahdis. is. ar. ① سۆزلەش، چۈشەنچە دۇرۇش. ② رەھىمەتلىك، رەھىمەت ئېيتىشلار.

tah diş. is. ar. تاتىلاش (تىرناق بىلەن).

tahdit, – di. is. ar. چەكلەش، دا-

قىلىش، بۇزۇش.

tahrib . kâr. s. ar. far. خاراب قىلغۇچى، بۇزغۇچى.

tahric. is. ar. ① چەقىرىش. ② شا- هادەتنامە بېرىش، دىپلوم بېرىش.

tahrif. is. ar. بۇرمىلاش، ئۆزگەر- تىش (سۆز، ماقالە قاتارلىقلارنىڭ مەنىسىنى).

tahrik, – ki. is. ar. كۆشكۈرتۈش، ۋەسۋەسكە سېلىش، قۇتراتىش.

~ etmek. كۆشكۈرتمەك.

tahrik . âmiz. s. ar. far. قۇتراتقۇچى، كۆشكۈرتكۈچى.

tahril. is. ar. سىزىق.

tahrim. is. ar. هارام قىلىش، هارام بولۇش.

tahrip, – bi. is. ar. خاراب قىلىش، بۇزۇش.

tahripkâr. s. ar. خاراب قىلغۇچى، بۇزغۇچى.

tahrir. is. ar. يېزىش، يېزىلىش، تەھرىر.

tahrirat, – tı. is. ar. خەت ـ چەك، بىر ئورگان تەرىپىدىن يېزىلغان ئالاقە.

tahriri. s. ar. يېزىقلىق.

tahris. is. ar. قىزىقتۇرۇش، قىزىقتۇ- رۇلۇش.

tahriş. is. ar. ① تىرىشىش، يامىشىش. ② توسۇلۇپ يىغىلىش، توپلىنىپ قېلىش.

tahriz. is. ar. قۇتراتقۇچى، كۆشكۈرتۈش.

tahsil. is. ar. ① (پۇل) ئېلىش، توپلاش. ② ئوقۇش ۋە ئوقۇتۇش.

~ etmek. پۇل ئالماق.

tahsildar. is. ar. ① يىغقۇچى، لاش، خارلاش:

«Biz asla tahkir edilemeyiz — بىز زادىلا خارلانمايمىز.»

tahkiye. is. ar. ھېكايە قىلىش، ئېيا- دىلەش ئۇسۇلى.

tahlif. s. ar. قەسەم ئىچكۈزۈش، قە- سەم قىلدۇرۇش.

tahlik. is. ar. چۈشۈرۈش، چۈشۈرۈ- لۈش، تاراشلاش، تاراشلىنىش.

tahlil. is. ar. تەھلىل، ئانالىز.

tahlis, tahlisiye. is. ar. قۇتۇلدۇرۇش.

tahlit. is. ar. ئارىلاشتۇرۇش، بۇزۇش.

tahliye. is. ar. ① بوشىتىش. ② ئەر- كىن قويۇۋېتىش.

tahmid. is. ar. ھەمدۇسانا، شۈكرى.

tahmik. is. ar. «ئەخمەق» دېيىش، «ئەخمەق» ئىكەنلىكىنى سۆزلەش.

tahmil. is. ar. يۈكلەش، ئارتىپ قويۇش.

tahmin. is. ar. ① تەخمىن. ② ئېھتىمال.

tahminen. z. ar. تەخمىنەن.

tahmir[1]. is. ar. ① يۇغۇرۇش، يۇغۇ- رۇلۇش. ② بولدۇرۇش (خېمىرنى).

tahmir. «ئېشەك»، دېيىش (بىراۋنى).

tahmisçi. is. ar. قۇرۇق قەھۋىچى.

tahn. is. ar. ئۇۋۇتىش، ئۇۋۇتتۇرۇش.

tahnik. is. ar. بوغۇش.

tahnit, – ti. is. ar. جەسەتنىڭ چىرىمەسلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭغا دورا سۈرۈش.

tahra. is. دەرەخ شاخلىرىنى پۈتاشتا قوللىنىلىدىغان ئەگرى پىچاق.

tahrib. is. ar. خاراب بولۇش، خاراب

tâhte[1]. s. far. تالان ـ تاراج قىلىنغان، بۇلانغان.

tâhte[2]. ئاستى، تەكتى، تېگى، ئاستىدا.

tahtel . arz. is. ar. يەر ئاستى.

tahtel . bahir, – hri. is. ar. دېڭىز ئاستى.

tahtel . hıfz. z. ar. همايە ئاستىدا.

tahtim. is. ar. تامغا بېسىش، تامغىلاش.

tahtit. is. ar. ① سىزىش، سىزىلىش، سىزىق بىلەن بىلدۈرۈش. ② سىزىق.

tahtiye. is. ar. خاتالىقىنى پاش قىلىش، خاتاسىنى ئاشكارىلاش.

taht . nişin. s. ar. تەختىدە ئولتۇرغان، هۆكۈمدار، پادىشاھ.

tâhûn, tâhûne. is. ar. سۇ تۈگمىنى.

tâhûne. is. ar. ① سۇ تۈگمىسىنى. ② ئەڭ چوڭ ئېغىز چىشى.

tahûr. s. ar. ① بەك پاكىز. ② تازىلىغۇچى، پاكىزلىگۈچى.

tahvif. is. ar. قورقىتىش، ۋەھىمىگە سېلىش.

tahvil. is. ar. ① ئۆزگەرتىش. ② زايىوم، پۇل چېكى.

tahyib. is. ar. مەھرۇم قىلىش، مەھرۇم قىلىنىش.

tahyil. is. ar. ئەسكە ئېلىش، ئەسكە كەلتۈرۈش.

tahzi. is. ar. ① يېرىش، كېسىش. ② ئوپېراتسىيە قىلىش.

tahzib[1]. is. ar. توپى بىلەن توپلاش.

tahzib[2]. is. ar. بويىاش، قىتاتلاش (چاچ ۋە ساقالنى).

tahzil. is. ar. تۆۋەنلەشتۈرۈش، تۆۋەنلىتىش.

tahzin. is. ar. خەزىنىدە ساقلاش.

توپلىغۇچى. ② باجگىر، باج توپلىغۇچى.

tahsin. is. ar. ① قىزىقىش، ياخشى كۆرۈش، ئالقىشلاش. ② گۈزەللەشتۈرۈش. ③ ئەر ئىسمى.

tahsin . hân. s. ar. far. ياخشى كۆرگۈچى، ئالقىشلىغۇچى.

tahsin . nâme. is. ar. far. تەقدىر ـ نامە.

tahsir[1]. is. ar. هەسىرەتتە قالدۇرۇش، هەسىرەتلىنىش.

tahsir[2]. is. ar. زىيانغا ئۇچرىتىش.

tahsis. is. ar. ① ئايرىش، بۆلۈش. ② ئۆزگە قارىتىش. ③ ئۆتنە پۇل، قەرز پۇل.

tahsisat, – tı. is. ar. چىقىم پۇل، خىراجەت پۇل.

tahşid. is. ar. توپلاش، يىغىش.

tahşidat, – tı. is. يىغىم، توپلام.

tahşim. is. ar. غەزەپلەنىدۈرۈش، ئاچچىقىنى كەلتۈرۈش.

taht, – tı. is. far. تەخت.

~ a çıkmak. تەختكە چىقماق.

~ tan indirmek. تەختتىن چۈشەرمەك.

tahta. is. far. ① تاختاي. ② شىرە. ③ s. ياغاچتىن ئىشلەنگەن. ④ كۆكتاتلىقتىكى پارچە ـ پارچە يەر:

«Resim tahtası — «رەسىم شىرەسى.

Tahta kutu — «ياغاچ قۇتا.

~ kurudu. is. ياغاچ قۇرتى.

~ kurusu. is. چۈسا.

tahtalı. s. is. ① تاختايلىق، تاختىلىق. ② پاختەك (كەپتەر).

tahtâni, tahtaniyye. s. ar. ① ئاسىتىدا بولغان، ئاستىكى. ② چېكىتى ئاستىدا بولغان (هەرپلەر).

takallüd. is. ar. ① تاقاش، بويننغا ئېسىش. ② ئۇستىگە ئېلىش (بىر ئىشنى).
takallül. is. ar. ئازديىش، كېمىيىش.
takallüs. is. ar. پۈرۈلۈش، سولىشىش، كۆڭلەك كىيىش.
takammül. is. ar. پىتلاپ كېتىش.
takannus. is. ar. قانۇنلىنىش، ئۆز-گەرمەس، قەتئىيلىشىش.
takarrüm. is. ar. تاتلىق ـ تاتلىق يېيىش.
takarrüp, – bü. is. ar. يېقىنلىشىش.
takarrür, –rü. is. ar. ① قارارلىشىش. ② قارار قىلىش.
takas. is. ar. ھېسابلىشىش، قەرز تۆلىشىش.
takassi. is. ar. شەيئىنىڭ ئەسلىنى تەكشۈرۈش.
takat, – ti. is. ar. كۈچ، دەرمان، قۇۋۋەت.
takatsız. s. ھارغىن، دەرمانسىز.
takatsızlık, – ğı. is. دەرمانسىزلىق.
takattub. is. ar. قورۇق، قورۇق چۈشۈش (يۈزگە).
takattur. is. ar. تامچىلاش، تامچا، تامچا ئېقىش.
takatuka. is. ① ژاراڭ ـ چۇرۇڭ. ② باسمىخانىدا تىزىلىپ بولغان ھەرپلەرـ دىن بەتنى چىكىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان شىنا.
takaturist. s. ئەسكىرەپ (كونىراپ) كەتكەن.
takar. is. ① تاقا. ② قارماق. ③ ياغاچ كەش.
tâkavvi. is. ar. كۈچلىنىش، قۇۋۋەتلىنىش.

tahzir[1]. is. ar. ① ساقلاپ قېلىش. ② مەنئى قىلىش، چەكلەش.
tahzir[2]. is. ar. ① ھازىرلاش. ② دورا ھازىرلاش. ③ يېشىل رەڭ بېرىش.
tahziz. is. ar. رىغبەتلەندۈرۈش، ھەۋەس قىلدۇرۇش.
tâib. is. s. ar. ① تۆۋە قىلغۇچى. ② ئەرلەر ئىسمى.
tâif. s. ar. تاۋاپ قىلغۇچى، ئەتراپىنى ئايلانغۇچى.
tâife. is. ar. ① گۇرۇھ. ② قەبىلە. ③ پاراخوت (كېمە) ئىشچىسى.
tâil. is. ar. پايدا، مەنپەئەت.
tâir. is. s. ar. ① ئۇچىدىغان. ② ئۇچار قۇش.
tak, – kı. is. ar. بايراملاردا كوچىلارغا قىلىنغان ياكى خاتىرە ئۈچۈن ياسالغان ئەگمە دەرۋازا.
taka[1]. is. ئىككى ـ ئۈچ كىشى ھەيدەيدىغان يەلكەنلىك كېمە.
tâka[2]. is. ar. ① تۆگە ئۇستىگە ئورنىتىلغان ئادەم ئولتۇرىدىغان قۇببە شەكىللىك سېۋەت. ② پەنجىرە، دېرىزە.
takabbuz. is. ar. ① پۈرۈلۈش، پۈرۈپ باغلاش. ② قەۋزىيەت، ئىچى قېتىش.
takabbül. is. ar. ① قوبۇل قىلىش. ② ئۇستىگە ئېلىش.
takaddüm. is. ar. ① ئالدىن كېلىش. ② ئالدىن ھەرىكەتلىنىش.
takaddüs. is. ar. مۇبارەك، قۇتلاش.
takalama. is. قېلىپىنى ئوڭ ـ سولغا سىلكىپ مودېلنى قېلىپتىن چىقىرىش.
takallüb. is. ar. ① قايتىش، چۆگىلەش. ② ئۆزگىرىش، باشقا بىر قېلىپقا كىرىش.

takayyüh. is. ar. يىرىكداش.
takayyüt, – tü. is. ar. ئىنچىكىلەش، دىققەت قىلىش.
takaza. is. ar. ① مىننەت قىلىش. ② قەرزدارنى قىستاش.
rakbib. is. ar. قۇببە شەكلىدە ياساش.
takbih. is. ar. ئەيىبلەش.
~ etmek. ئەيىبلىمەك.
takbil. is. ar. سۆيۈش، ئۆپۈش.
tâk . çe. is. ar. far. تەكچە.
tâk . dane. is. far. ئۈزۈم ئۈرۈقى.
takdih. is. ar. خالىماسلىق، ياخشى كۆرمەسلىك، قىزىقماسلىق.
takdim. is. ar. ① تەقدىم، سۇنۇش. ② (بىر ئادەمنى باشقا بىرىگە) تونۇشتۇرۇش. ③ تەكلىپ قىلىش، ئىلگىرى سۈرۈش. ④ بىر نەرسىنى باشقا بىرىدىن ئەلا بىلىش.
~ etmek. تەقدىم قىلماق.
takdime. is. ar. ① تەقدىم. ② ئۆزىدىن ئۈستۈن بىراۋغا بېرىلگەن ھەدىيە.
takdir. is. ar. ① ماختاش، ئالقىشلاش. ② قەدىرلەش. ③ باھا بېرىش. ④ تەقدىر – قىسمەت.
takdiri. s. ar. تەقدىرلەشكە ئەرزىيدىغان، تەقدىرلەشكە تېگىشلىك.
takdir . name. is. ar. تەقدىرنامە.
takdis. is. ar. ئۇلۇغلاش، ئىلاھىيلاشتۇرۇش.
takfil. is. ar. قۇلۇپلاش، قۇلۇپلىنىش.
tafiye. is. ar. قاپىيگە سېلىش، قاپىيگە سېلىنىش.
takl. is. ① بويۇنغا ئاسىدىغان قىممەت باھالىق زىبۇ – زىننەتلەر. ② بىر سۆزنىڭ كەينىگە ئۇلىنىدىغان سۆز ياسىغۇچى

ياكى تۈرلىگۈچى قوشۇمچىلار.
takılgan. s. ① مەسخىرىچى، مازاقچى. ② ئەخمەق قىلغۇچى، ئەخمەق تاپقۇچى.
takılı. s. تاقالغان، ئېسىلغان، ئۇلانغان (سۆزگە قوشۇمچە).
takılmak. ① تاقالماق، ئېسىلماق، ئۇلانماق. ② مەسخىرە قىلماق، ئەخمەق قىلماق.
takim. is. ① گۇرۇپپا، قاتار. ② سايمان، جابدۇق. ③ ئىزۋوت، پەي. ④ كومانداً. ⑤ مۇشتەك.
«1· Şu siyah şapkalı da onların takımındandır — بۇ قارا شەپكىمۇ شۇلارنىڭ قاتاردا.
2· Marangoz takımı — ياغاچچىلارنىڭ سايمىنى.
3· Futbol takımı. «پۇتبول كومانداسى.
takım . adalar. is. تاقىم ئاراللار.
takım.yıldız. is. astr. يۇلتۇزلار تۈركۈمى.
takınak, – ğı. is. قاتمال پەكىر (قېتىپ قالغان).
takınaklı. s. قاتمال پەكىرلىك.
takınmak. ① تاقىماق، ئاسماق. ② چۈشەنمەك، مۇزاكىرە قىلماق، مۇھاكىمە قىلماق.
takırdamak. تاقىلدىماق، تاراقلىماق:
«Sandığın içinde aletler takıldadı — ساندۇقنىڭ ئىچىدە جابدۇقلار تاراقلىدى.»
takırdatmak. تاقىلداتماق، تاراقلاتماق.
takırtı. is. تاراقلىغان، تاقىلدىغان ئاۋاز.
takır tukur. – تۇرۇق، تاقۇر – تاراق

چۈشۈرۈش.
taklim. is. ar. (قەلەم، تىرناق قا- تارلىقلار ھەققىدە) ئۇچلاش، ئېلىش، يونۇش، تاراشلاش.
taklit, – di. is. → **Taklid.**
taklitçi. is. تەقلىدچى.
takma. is. ① تاقما، تاقاش، قاداش. ② ياسالما:
« Takma saç — تاقما چاچ.
Takma ad — «لەقەم، تەخەللۇس.
takmak. ① تاقماق، قادماق، سالماق. ② قويماق (ئىسىم). ③ قەرز قالدۇرماق. ④ ئەگەشتۈرمەك. ⑤ ئەھمىيەت بەرمەك، ئېتىبار قىلماق:
«1. Yüzük takmak — ئۈزۈك تاقماق.
2. peşine on kişi takmak — ئارقا- سىغا ئون كىشىنى ئەگەشتۈرمەك.
3. Deli kimseyi takmaz — ساراڭ ھېچكىمگە ئېتىبار قىلمايدۇ.»
takmamak. ئېتىبار بەرمەسلىك، بىپەر- ۋالىق.
takmis. is. ar. كۆڭلەك كىيگۈزۈش.
takografi. tip. قان ئايلىنىشنىڭ تېز- لىكىنى يېزىش.
takoz. is. yun. شىنا، قوزۇق.
takriben. ar. تەخمىنەن.
takrip, – bi. is. ar. تەخمىن.
takrir. is. ar. ① چۈشەندۈرۈش. ② لايىھە. ③ مۇلكىنى ساتقانلىق توغرىسىدىكى بايانات.
takriz. is. ar. تەقرىز (يېڭى نەشىردىن چىققان بىر كىتابنى تونۇشتۇرۇپ يېزىلغان ماقالە).
taksi. is. fr. تاكسا (كىرا ماشىنىسى).
taksim. is. ar. تەقسىم، بۆلۈش، تۇقۇر.
takışmak. ① بىر – بىرىگە تاقالماق. ② سوقۇشماق، غوۋغا.
takıyye. is. ar. ① ساقلىنىش، چېكىنىش. ② بېراۋ مەزھىبىنى يۇشۇرۇش.
takî. s. ar. گۇناھتىن، ھارامدىن قاچقىدىغان، دىنغا سادىق.
tâkib. is. ar. ① ئارقىغا چۈشۈش، ئىزىغا چۈشۈش، پېيىغا چۈشۈش. ② قوغلاش. ③ كۈتۈش.
takibat, – ti. is. ar. ئىز قوغلىغانلىق، پېيىغا چۈشكەنلىك، ئارقىغا كىرگەنلىك.
tâkid. is. ar. ① تۈگمىلەش. ② ئىبا- رىنى ياكى جۈملىنى چۈشىنىكسىز تۈزەش.
takigraf. is. fr. تېز يازغۇچ، تېز يازار.
takim. is. ar. ① تۇغماس قىلىپ قويۇش. ② مىكروبسىزلاندۇرۇش.
takip, – bi. is. ar. ① ئىزىغا چۈشۈش، ئارقىسىغا چۈشۈش، قوغلاش. ② ئەگىشىش، ئەگەشتۈرۈش. ③ ئېرىشتۈرۈش، ئىگە قىلىش.
~ etmek. ئىزىغا چۈشمەك، قوغلىماق.
takipne. is. fr. ئۆپكە، يۈرەك ۋە نېرۋا كېسەللىكلىرىدە دۇچ كېلىدىغان نەپەس ئىلىش تېزلىشىشى.
takke. is. ar. بۆك، تەقىيە.
takla, taklak. is. مۇللاق.
~ atmak. مۇللاق ئاتماق.
taklabaz. is. مۇللاق ئاتقۇچى.
taklib. is. ar. ① تەتۈر ئۆرۈش، ئۆرۈلۈش. ② شەكلىنى ئۆزگەرتىش.
taklid. is. ar. تەقلىد، ئوخشىتىش، دوراش.
taklil. is. ar. ئازايتىش، ئازايتىلىش،

takvim.hâne. is. ar. كالېندار باـ سدېغان مەتبەئە.
takvit. is. ar. بېقىش، بوراش، كۆتۈش.
takviye. is. ar. كۆچلەندۈرۈش، قۇۋۋەتـ لەندۈرۈش، كۆچىنى ئارتتۇرۇش، چىڭىتىش.
takviyet. is. ar. → **Takviye.**
takyid. is. ar. ① مەنسۇپ قىلىش، باغلىق قىلىش، ئائىت قىلىش. ② باغلاش.
takyidetmek. باغلىماق.
takyit, –di. is. ar. قارىتىش، مەنسۇپ قىلىش، ئائىت قىلىش، ئىلكىگە ئۆتكۈزۈش، باغلىق قىلىش.
tâlâc. is. far. ① ئاۋاز. ② مەشئەل. ③ ئىگىراش ئارىلاش ۋارقىراش. ④ جەدەل ـ ماجرا، غوۋغا.
talak, – kı. is. ar. تالاق (بوشىنىش). ~ Kadın. تالاق خوتۇن.
talak. name. is. ar. far. تالاق خېتى.
tâlân. is. far. تالاك، بۇلاك ـ تالاك، بۇلاش.
tâlânger. is. far. بۇلاڭچى، قاراقچى.
tâlângeri. is. far. بۇلاڭچىلىق، قاراقچىلىق.
talapsamak. (چىشى هايۋان) كۆيلىمەك، كۆيگە كىرمەك.
talar. is. far. ① ياتاق. ② چوڭ ئۆي، زال.
talaş. is. قىرىندىلا، ياغاچ قىرىندىلىرى.
talat. is. ar. ① يۈز، چىراي. ② چىرايلىق، گۈزەللىك. ③ ئەرۋاه ئايال ئىسمى.
talâvet. is. ar. گۈزەللىك، تاتلىقلىق، نازۇكلۇق.
talaz. is. ① دولقۇن. ② قاپارتما، (ماتېماتىكىدا) بۆلۈش.
taksimat, – ti. is. ar. تەقسىمات، بۆلۈش.
taksimet. is. yun. تاكسىمېتر (كىرا ماشىنىلىرىنىڭ قانچىلىك يول يۈرگەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان كۆرسەتكۈچ).
taksir. is. ar. ① قىسقارتىش، قىسسىش. ② كەمچىلىك ئۆتكۈزۈش.
taksiratlı. is. قۇسۇرلار، كەمچىلدىكلەر.
taksit, – ti. is. ar. قەرزنىڭ مۇددەتكە بۆلۈپ تۆلىنىدىغان قىسمى.
takşiri. is. ar. شۆپۈكىنى (پوستىنى) سويۇش.
takt, – tı. is. fr. سۆز ۋە هەرىكەتتىكى ئېھتىياتچانلىق.
tak tak. z. تاق ـ تاق، تاك ـ تاك: «Tak tak diye kapı vuruldu — تاك ـ تاك قىلىپ ئىشىك ئۇرۇلدى.»
taktırmak. ئاستۇرماق، تاقاتماق.
takti, –i. is. ar. ① كېسىش، پارچىلاش. ② تۇراق (شېئىرىيەتتە)، پائۇزا (سۆزدىكى سۆز ۋە جۈملە ئارىلىرىدىكى توختاش).
taktik. is. fr. ① تاكتىكا. ② بىرەر مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئۇسۇل.
taktir. is. ar. تەمىنتىش.
tak tuk. z. تاق ـ تۇق (ئاۋاز)، تاراق ـ تۇرۇق.
takunya, takunye. is. yun. ياغاچ كېسىش.
takvib. is. ar. ① يەر قېزىش. ② يۇلۇپ چىقىش، قوپۇرۇش.
takvid. is. ar. يېتىشىش، ئۇلىشىش.
takvim. is. ar. تەقۋىم، كالېندار.

② مەلۇم بىر ۋاقىتقا كېچىكتۈرۈلۈشى، سوزۇلىشى.

~ etmek. كېچىكتۈرمەك، سۈرمەك، باغلىماق، تۇختاتماق، ئاسماق.

talika. is. پوۋوسكا، پەيتۇن.

talim. is. ① تەلىم ـ تەربىيە: «Talim ve terbiye heyeti — تەلىم تەربىيە ھەيئىتى(ئۆمىكى)». ② تەربىيىلەش، يېتىشتۈرۈش. ③ ھەربىي تەلىم ـ تەربىيە، ھەربىي مەشق: «Askeri talimile uğraşan subay — ئەسكەر تەربىيىلەيدىغان ئوفتسېر.»

talimat, – ti. is. ar. تەلىمات، يوليورۇق.

~ vermek. يوليورۇق بەرمەك.

talimat . name. is. far. ar. بەلگىلىمە، قائىدە، تۈزۈم، نىزام.

talim . hane. is. ar. ھەربىي مەشق مەيدانى.

tâlimi. is. ar. تەلىم، تەلىم ـ تەربىيە.

tâlin. is. ar. ئاشكارا قىلىش، ئاشكارىلاش.

talip, – bi. s. ar. تەلەپ قىلغۇچى، تىلمگۈچى، ئىستىگۈچى.

talipli. s. تەلەپ قىلغۇچى، ھەۋەس قىلغۇچى.

talk, – kı. is. ar. تالك (ھىندىستاندا قوللىنىلىدىغان پاراشوكقا ئوخشايدىغان ئاق مىنېرال).

tallahi. osm. «ئىللا ـ بىللا» دېگەنگە ئوخشاش سۆز بىرلىۋې، باشقىلارنى ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

talliye. is. ar. يۇقىرى كۆتۈرۈش (بىر نەرسىنى).

taltif. is. ar. كۆڭۈلنى ئاۋۇتۇش، بۆرتمە (رەخلەرنىڭ يۈزىدىكى).

talazlanmak. ① دولقۇنماق. ② بۆر- تۈپ چىقماق، قاپارتما چىقىش.

talazzi. is. ra. يالقۇنلاش، يالقۇنجاش.

tâle. ar. «ئۇزۇن بولسۇن» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

talebe. is. ar. ئوقۇغۇچى.

talebemek. تىلىمەك، تەلەپ قىلماق، ئىستىمەك.

talebkâr. s. far. ar. تەلەپكار، تەلەپ قىلماق، تىلىگۈچى، ئىستىگۈچى.

talep, – bi. is. ar. تەلەپ، تىلەك، ئىستەك.

~ etmek. تەلەپ قىلماق.

talep.name. is. ar. تەلەپنامە.

taler. is. alm. تالەر (گېرمانىيە، ئاۋستىرالىيە ۋە باشقا نۇرغۇن مەملىكەتلەرنىڭ كونا كۈمۈش پۇلى).

Tales. öz. is. تالەس (يۇنانلىق فەيلاسوپ ۋە ماتېماتىكچى).

talg . yağı. is. كالا ۋە قوينىنىڭ ئىچ يېغى، چاۋا ياغ.

tali. s. ar. ئىككىنچى دەرىجىلىك.

tâlib. s. is. ar. ① ھەۋەسكار، تەلەپكار، تەلەپ قىلغۇچى. ② ئوقۇغۇچى.

tâlibe. s. ar. قىز ئوقۇغۇچى.

tâlid. is. ar. ① قۇل، دېدەك. ② ھايۋانغا ئوخشىغان جانلىق نەرسە.

talih. is. ar. تەلەي، بەخت.

talihli. s. تەلەيلىك، بەختلىك.

talihsiz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.

talihsizlik, – ği. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.

talik, – kı. is. ar. ① بىر ئىشنىڭ ئوندىق ياكى بوندىق شەرتكە باغلىنىشى.

tâmât is. far. پەلىپەتىش گەپ، ئاساسسىز گەپ.
tambur. is. ar. تەمبۇر.
tambura. is. ar. سىم تارلىق سازلارنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.
tamburacı is. تەمبۇر چالىدىغان ياكى ياسايدىغان ئادەم.
tâmi. s. ar. تەمەگەر.
tamik, – kı. is. ar. چوڭقۇرلاشتۇرۇش.
tamim. is. ar. ① تەشۋىقات ۋاراقى، ئېلان، ئۇقتۇرۇش. ② ئومۇملاشتۇرۇش، يىغىنچاقلاشتۇرۇش،
tamir. is.ar. ئوڭشاش، ئىسلاھ، تۈزىتىش: «Bağdat tamir etmek — قورسىقىنى توياغۇزماق (چاقچاق).»
tamirci is. ① رېمونتچى، ئوڭلىغۇچى، ئوڭشاتقۇچى. ② يەر ئاستى سۇ يوللىرىنى ۋە تۇرۇبىلىرىنى تۈزەتكۈچى.
tamir . hane. is. رېمونتخانا، ئوڭشاش ئۆيى.
tamiye. is. ar. ① قارىغۇ (كۆرمەس) قىلىپ قويۇش. ② سىرلىق قىلىپ سۆزلەش.
tamlanan. s. بىلدۈرۈلگەن.
tamlayan. s. بىلدۈرگەن.
tamm·tâmme. s. ar. تولۇق، مۇكەممەل، پېچىرىم.
tâmmâ. is. ar. قاتتىق تەمەگەر.
tâmmât. is. ar. قىيامەت.
tâmme. is. ① قىيامەت. ② قاتتىق دەرد ـ پەريات.
tams[1] is. ar. ئادەت، ھەيز، ئاي بېشى.
tams[2] is. ar. يوق قىلىش، يەر بىلەن يەكسان قىلىش.
tamı . sayı. is. → **Sayı.**
tamtakır. s. قۇرۇتۇرۇق: خۇش قىلىش.
taltih. is. ar. بۇلغاش، بۇلغىنىش.
talyasan. s. far. سەللىنىڭ پەتتاسى.
tam. s. ar. ① ساق، تولۇق. ② كەمچىلىكسىز. ③ دەل:
«Bu iş tam iki yıl sürdü — بۇ ئىش ساق ئىككى يىلداۋاملاشتى.
Bu ayakkabı ayağıma tam gel di — بۇ ئاياغ پۇتۇمغا دەل كەلدى.»
tama. is. ar. تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك.
tamah. is. ar. ئاچكۆزلۈك.
~ etmek. تەمە قىلماق.
tamahkâr. s. ar. تەمەگەر، ئاچكۆز.
tamahkârlık, – ğı. is. تەمەگەرلىك، ئاچكۆزلۈك.
tamam. s. ar. ① ھەممە، پۈتۈن. ② تولۇق. ③ قاتناش قورالىنىڭ يولغا چىققانلىقىنى ئاڭلىتىدۇ. ④ كۆڭۈلگە ياقمىغان بىر ئىشنى ياكى تەكلىپ تەۋرىلىق سۆزلىنىدۇ:
«Kitabın tamamını okudum — كىتابنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇدۇم.
Bu kitab tamam değildir — بۇ كىتاب تولۇق ئەمەس.»
tamamen. z. ar. تامامەن، پۈتۈنلەي، تەلتۆكۈس.
tamamiyle. z. ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا.
tamamlamak. ① تولۇقلىماق، كەم يېرىنى تولدۇرماق. ② پۈتتۈرمەك، تاماملىماق، ئاخىرلاشتۇرماق، تۈگەتمەك.
tamamlanmak. تولۇقلانماق، كەم يېرى تولدۇرۇلماق، سەپلەنمەك.
tamamlayıcı. s. تولۇقلىغۇچى، تولدۇرغۇچى.

تاراك ـ تۆرۆك.
tango. is. isp. ① تانگو (تانسنسك بسر تۆرى ۆه ئۇنسك كۆيى). ② زاك، تەتتمەي (ئايال).
Tangutlar,tangıtlar. öz. is. تاڭغۇتلار.
tanı. is. tıp. دىئاگنوز.
tanıdık,–ğı. is. تونۇش ئادەم:
«Hiç birtanıdığa rastlamadım — هېچبىر تونۇش ئادەمگە يولۇقمىدىم.»
tanık, – ğı. is. ① شاهىت، گۇۋاه. ② ئىسپات، دەلىل.
tanıklamak. ئىسپاتلىماق.
tanıklık, – ğı. is. شاهىتلىق، گۇۋاهلىق.
tanılmak. كېسەلگە دىئاگنوز قويۇپ ھۇئەييەنلەشتۈرمەك.
tanılmak. → **Tanınmak.**
tanım. is. (ماتېماتىكىدا) ئېنىقلىما.
tanima. is. ئىقرار بولۇش، بويىنىغا ئېلىش، تونۇۋېلىش.
tanımak. ① تونۇماق. ② بىلمەك. ③ بىر ئىشنى چۈشەنمەك. ④ ئايرىماق، پەرق قىلماق. ⑤ قوبۇل قىلماق. ⑥ بويۇن ئەگمەك:
«Görunce hemen tanıdım — كۆرۈپلا تونۇدۇم.
Onu çoktan tanıyorum — ئۇنى ئۇزۇندىن بېرى بىلىمەن.»
tanımlama. is. چۈشەندۈرۈش، شەرھلەش.
tanımlamak. is. چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك.
tanınmak. ① تونۇلماق. ② نامى چىقماق، ئېتى چىقماق.
tanınmış. s. ① تونۇلغان، نامى چىققان. ② مەشھۇر، ئاتاقلىق.

«Tamtakır bir oda — قۇپقۇرۇق ئۆي.
tamtam. is.müz. دۇمباق (ئوركېستىردا).
tamu. is. جەھەننەم، دوزاخ.
tamul. is. dilb. ھىندىستاننىڭ جەنۇبىدا ۋە سەيلۇندا قوللىنىلىدىغان دراۋىد تىلى.
tamusal. s. جەھەننەمنى ئەسلىتىدىغان، جەھەننەمگە ئوخشايدىغان، دوزاخسىمان.
tamüye. is.. جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ سانى
tamzare. is. بىرخىل كوللېكتىپ ھالدا ئويناىدىغان خەلق ئوسۇلى.
tan. is. تاڭ، سەھەر ۋاقتى.
~ atmak. تاڭ ئاتماق.
tân. is. ar. ئەيىبلەش، سۆكۈش.
tanassur. is. osm. خرىستىئان دىنىغا ئۆتۈش.
tanatoloji. is. fr. تاناتولوگىيە (ئۆلۈمنىڭ ئىپادىسىنى، شەرتىنى، سەۋەبىنى ۋە خاراكتېرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).
tanbul. is. bot. ھىندىستان، مالايا رايونلىرىدا ئۆسىدىغان بىرخىل لازا ـ تانبول.
tanbur. is. → **Tambur.**
tanburânî. s. ar. → **Tanburi.**
tandır. is. osm. ① يەر تونۇرى. ② سەندەل، ماڭغال.
tane. is. osm.far. ① دانە. ② دان:
«Üç tane elma — ئۈچ دانە ئالما.»
tanecil .s.zool. ئاشلىق بىلەن بېقىلغان (ھايۋان).
tanelemek. دانىلىرىنى ئايرىماق، بىر ـ بىرىدىن ئايرىماق.
taneli. s. ① دانلىق. ② دانلىق.
tangırdamak. جىرىڭلىماق (مەدەندىن ياسالغان نەرسىلەرنىڭ).
tangır tungur. جاراڭ ـ جۇرۇڭ،

tanrısal. s. ئىلاهىي.
tanrısız. s. ئاتەست، خۇداسىز.
tanrısızlık, – ğı. is. ئاتەسزم، خۇدا-سىزلىق.
tanrıtanımaz. s. is. خۇدانى ئىنكار قىلغۇچى.
tanrı . tanımazlık, – ğı. is. ئاتەزم.
tansık, – ğı. is. مۆجزە.
tansif. is. ar. ئىككىگە بۆلۈش.
tansiyon. is. قان بېسىمى.
tantana. is. ar. تەنتەنە، داغدۇغا.
tantanalı. s. تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق.
tanz. is. ar. چاقچاق قىلىش، چاقچاق قىلىپ كۆڭۈلنى ئېچىش.
tanzif, – fi. is. ar. تازىلاش.
tanzifat, – ti. is. ar. تازىلىق ئىشلىرى. ~ **amelesi.** كوچا سۈپۈرگۈچى، كوچا تازىلىغۇچى.
tanzim. is. ar. تۈزىتىش، يولغا قويۇش، رەتكە سېلىش، تەرتىپكە سېلىش، رەتلەش.
tanzimat, – ti. öz. is. ar. تانزىمات (سۇلتان ئابدۇلمەجىت زامانىدا يەنى 1839 - يىلى «گۈلخانە ھاتتى ھۈمايۇنۇ» ئىسمى بىلەن ئاتالغان بىر بۇيرۇق بىلەن ئېلان قىلىنغان رەھبەرلىكنى رەتكە سېلىش لايىھىسى).
tanzir[1]. is. ar. تازا قىلدۇرۇش.
tanzir[2]. is. ar. ① ئوخشىتىش، ئوخشىتىلىش. ② بىر شەئىرنى مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىن تەقلىد قىلىش.
tapa. is. it. ① پۈرۈپكا (شەشە، بوتۇلكا ئاغزىنى ئېتىدىغان.) ② پىلتە، پىستان (ئوقنىڭ).
tapan. is. سۆرەم.
tapanlama. is. سۆرەم سېلىش.
tapcak, – ğı. is. ① ئىبادەتخانا. ② چوقۇنىدىغان نەرسە. ③ تاش ۋە خىشتىن

tanış. s. تونۇش (ئادەم).
tanışık, – ğı. is. تونۇش: «Bunlar tanışık çıktılar — بۇلار تۈنۇش بولۇپ چىقتى.»
tanışıklık, – ğı. is. تونۇشلۇق: «Onunla hiç tanışıklığım yok — ئۇنىڭ بىلەن ھېچبىر تونۇشلۇقۇم يوق.»
tanışmak. تونۇشماق.
tanıştırmak. تونۇشتۇرماق.
tanıt. is. ئىسپات، دەلىل، پاكىت.
tanıtıcı. is. s. تونۇشتۇرغۇچى.
tanıtılmak. تونۇشتۇرۇلماق.
tanıtlamak. ئىسپاتلىماق.
tanıtlanmak. ئىسپاتلانماق، ئىسپات قىلىنماق.
tanıtma. is. تونۇشتۇرۇش.
tanıtmak. تونۇشتۇرماق.
tanıtmalık. is. چۈشەندۈرۈش قەغىزى.
tânif. is. قاتتىق ئازار بېرىش، قاتتىق رەنجىتىش.
tank, – kı. is. ing. تانكا.
tankçı. is. s. تانكىچى.
tanker. is. ing. تانكېر (نېفىت، بېنزىن قاتارلىق سۇيۇق نەرسىلەرنى توشۇيدىغان پاراخوت ياكى ئاپتوموبىل).
tank . savar. is. تانكىغا قارشى قورال، تانكىغا ئاتقۇچى قورال.
tanlamak, tanmak. ھەيران قالماق، ئاغزى ئېچىلىپ قالماق، ھاڭ ـ تاڭ قالماق.
tannâne. is. müz. سىمپونىيە.
tanrı. öz. is. تەڭرى، ئاللا.
tanrı . bilim. öz. is. ئىلاھىيەت.
tanrıcı. is. تەڭرىگە ئىشەنگۈچى.
tanrıça. is. ئىلاھە.
tanrılaştırmak. ئىلاھىلاشتۇرماق.

tarafgir. s. ar. تەرەپدار.
tarafgirlik, – ği is. تەرەپدارلىق.
taraflar. is. ① ئەكىكى تەرەپ، ② ئەتراپ.
taraflı. s. ① تەرەپلىك، يانىلىق. ② يانداش:
«Dört taraflı — تۆت يانلىق.
Onun tarafılları çok— ئۇنىڭ يانداشلىرى كۆپ.»
tarafsız. s. بىتەرەپ.
tarafsızlaştırmak. بىتەرەپلەشتۈرمەك.
tarafsızlık, – ğı. is. بىتەرەپلىك.
taraftar. is. osm. يانداش.
tarak, – ğı. is. ① تارغاق. ② ئايالالار نىڭ چاچ تارغىقى. ③ تىرنا (باغلاردا ئىشلىتىلىدىغان). ④ بەزى قۇشلارنىڭ بېشىدىكى تاج، تاج پەرى. ⑤ بېلىقنىڭ ساقىقى (نەپەس ئېلىش ئورگىنى).
tarakçı. s. ① تارغاق ياساپ ساتقۇچى، تارغاقچى. ② تاراش ئىشىنى قىلغۇچى.
taraklamak. ① تارماق. ② تىرنىلماق، تىرنا سالماق. ③ سۇ تېگىدىكى لاتقىلارنى پاكىزلىمەك. ④ تاشقا ئويما ئىشلىمەك.
taraklı. s. ① تارغاقلىق، تارغاق قىستۇرۇلغان: ② قەلەمپي:
«Taraklı kumaş — قەلەمپي رەخت.»
taralı. s. تارالغان.
tarama. is. ① تاراش ئىشى. ② ھەربىي چارلاش.
taramak. ① تارماق. ② ئاختۇرماق، قىدىرماق. ③ تازىلماق، پاكىزلىمەك:
«Bütün ormanı taradık, hiçbir iz bulmadık— پۈتۈن ئورماننى ئاختۇردۇق، زادى بىر ئىز تاپالمىدۇق.»
târân. s. far. قاراڭغۇلۇق.

ئېگىز قىلىپ ياسالغان ۋە ئۇستىگە ئوت يېقىپ قۇربانلىق قىلىنىدىغان يەر.
tapı. is. چوقۇنۇلىدىغان نەرسە، مەئبۇت.
tapınak, – ğı. is. ئىبادەتخانا.
tapınç. s. چوقۇنۇش، ئاللاغا كۆرسىتىلگەن ھۆرمەت.
tapınma. is. چوقۇنۇش، ئىبادەت قىلىش.
tapınmak. چوقۇنماق، ئىبادەت قىلماق.
tapma. is. چوقۇنۇش.
tapmak. چوقۇنماق:
«Güneşe tapmak.— قۇياشقا چوقۇنماق.»
tapon. s.alm. ناچار، سۈپەتسىز، ئەرزان:
«Tapon mal — ئەرزان مال.»
tapşı. is. قۇربانلىق قىلىنىدىغان يەر.
taptaze. s. يېپيېڭى، تاپتازا.
taptırmak. چوقۇندۇرماق.
tapu. is. ① مۈلۈك خېتى. ② خىزمەت. ③ ئىبادەت.
tapuğ. is. ئىلاھىي.
tapulamak. بىر مۈلۈكنى مۈلۈك خېتىگە يازماق.
tar. is.far. يېپ.
tarab. is. ar. خۇشاللىق، كۆڭۈل خۇشلۇقى.
tarab· sâz. s. ar. نەغمە ـ ناۋا.
târâc. is. far. ① بۇلاق ـ تالاق.
② بۇلاش ـ تالاش.
târâc· ger. s. ar. بۇلاڭچى.
târâc· kerde. s. far. بۇلانغان، تالانغان.
taraça. is. it. دەم ئېلىش سۇپىسى، ھاۋالىنىش يېرى.
taraf. is. ar. ① تەرەپ. ② رايون. ③ يان، قات.
taraf· dâr. is. ar. far. تەرەپدار.
tarafdarî. is. ar. far. تەرەپدارلىق.
tarafeyn. is. ar. ئىككى تەرەپ.

taranga. is. zool. یاپسلاق، گۆشی له‌ززه‌تسز، قىلتىرىقى كۆپ بېلىق.
taranmak. ① تارانماق. ② بېشىنى تارىماق.
tarantı. is. چۈپره‌ندى.
târât. is. far. بۇلاڭ - تالاڭ.
taratmak. تاراتماق.
tarator. is. دورا - دەرمان.
taravet, – ti. is. ar. ياشلىق، ئۆسمۈرلۈك
taraz. is. dok. تۇقۇلغان رەخت ئۈستىدىكى پاختىلار.
tarazlamak. تۇقۇلغان رەختلەر ئۈستىدىكى پاختىلارنى تازىلماق.
tarazlanmak. تال - تال قىلماق: «Kızın saçları tarazlanmış — قىزنىڭ چېچى تال - تال بولۇپ كېتىپتۇ.»
tarbuş. is. far. تاربوش (ئالجىرىيە ۋە تۇنس خەلقلىرىنىڭ قىزىل بۆركى).
tarçın. is. far. دارچىن دەرىخى.
tarçınî s. is. دارچىن رەڭگىدە قىزغۇچ سېرىق.
tard. is. ar. ① قوغلاش، ھەيدەش. ② ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاش، مەكتەپتىن چىقىرىۋېتىش (بىرىنى).
tardetmek. قوغلىماق، چېكىندۈرمەك.
tardiye. is. ar. تاردىيە (مەسنەۋى شەكلىدىكى بىر نەزم).
târe. is. ar. قېتىم، نۆۋەت.
târek. is. far. چوققا باشنىڭ چوققىسى.
târem. is. far. قۇببە.
taret, – ti. is. ing. ① پاراخوت ۋە ئىستېمكاملاردا توپ - زەمبىرەك قالقىنى. ② بومبارديمانچى ئايروپىلانلاردا توپ ۋە پلىمۇتلار ئورناشتۇرۇلغان يەر.
tarh. is. ar. ① ھېساب چىقىرىش. ② سېلىق سېلىش، ③ گۈل تىكىشكە ئايرىلغان باغچە يېرى.
tarhan. is. نوپۇزلۇق ئادەم.
tarhana. is. far. تارخانا (قېتىق بىلەن يۇغۇرۇلغان خېمىرنىڭ قۇرۇتۇلغان چۆپى).
tarhun. is. ar. bot. تارخۇن (يېيىشكە بولىدىغان ۋە دورىلىق ئۆچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئېسىل پۇراقلىق بىر خىل ئۆسۈملۈك).
târık. is. ① چولپان، زۆھرە (يۇلتۇز). ② ئەر ئىسمى.
tarım. is. تېرىقچىلىق، يېزا ئىگىلىكى، دېھقانچىلىق: «Tarıma elverişli arazi — دېھقانچىلىق قىلىشقا بولىدىغان يەر.»
tarımcı. is. تېرىقچىلىق بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دېھقان، تېرىمچى.
târib. is. ar. ① ئەرەبچىلەشتۈرۈش، ئەرەبچىلەشتۈرۈلۈش. ② بىرىنىڭ سۆزىنى رەت قىلىش.
târic. is. ar. دۆمبەلچەك.
târid[1]. s. ar. قوغلىغان، ھەيدىگەن، سۈپۈرۈپ چىقارغان.
tarid[2]. s. ar. قوغلانغان، ھەيدەلگەن، سۈپۈرۈپ چىقىرىلغان.
tarif. is. ar. ① بايان قىلىش، سۈرەتلەش، سۈپەتلەش (يېزىقچىلىق ئىشىدا). ② چەكلىمە.
tarife. is. ar. ① نەرخ ۋاقىت جەدۋىلى. ② چۈشەندۈرۈش قەغىزى.
tariflemek. تەسۋىرلىمەك، بايان قىلماق، چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك.
tarifname. is. چۈشەندۈرۈش قەغىزى.
tarih. is. ar. ① تارىخ. ② بىر ئىشنىڭ ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان سۆز: «Uygur tarihi — ئۇيغۇر تارىخى. Bir ekim 1949, Çin halk cum -

tarlakoz. is. ①بىر خىل كىچىك قېيىق تۈرى. ② ئىككى پالاقلىق بىلەن لىقچىلار قېيىقى.

tarla· kuşu. is. zool. سوپى تۇرغاي.

tarla· sıçanı. is. قارىنغۇ چاشقان.

târmâr. s. far. قالايمىقان، چېچىلاڭغۇ، پەرىشان.

tarpan. s. ar. ياۋا ئات.

tarpuş. is. far. تۈرك ۋە يۇنانلىقلارنىڭ قەدىمكى قەزىل بۆكى.

tarrâde. is. ar. ئاستى تۈز يەڭگىل قېيىق.

tarrâr. is. ar. يانچۇقچى.

tarsi. ئالماس، ئۈنچە قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن زىننەتلەش.

tarsin. is. ar. كۈچلەندۈرۈش، چىڭىتىش.

tarsis. is. ar. ① قوغۇشۇن بىلەن قاپلىماق، پېچەتلىمەك. ② چىڭىتماق. ③ ئايالارنىڭ كۆزى كۆرگۈدەك دەرىجىدە يۈزىنى ئېتىۋېلىشى.

tarsit. is. fr. كۆز قاپىقى يالۇغى.

tart,—dı. is. ar. ① قوغلاش، ھەيدەش. ② پۈركۈۋېتىش.

tartaklamak. تۈزىتىۋەتمەك، تۈتۈپ سىلكىمەك، قېقىشتۇرماق.

tartarıcı. is. سۆزلىشىۋاتقان ئىككى كىشىنىڭ سۆزىگە ئارىلاشقۇچى.

tartı. is. ① جىڭ، تارازا. ② ئېغىرلىق. ③ يەلكىنى چىقىرىپ چۈشۈرىدىغان ئارغامچا:

«Kömür tartı ile satılır — كۆمۈر جىڭلاپ سېتىلىدۇ.

Bunun tartısı belli değil — بۇنىڭ ئېغىرلىقى ئېنىق ئەمەس.»

huriyetinin kuruluş tarihidir — 1949 - يىلىنىڭ بىرىنچى ئۆكتەبىر كۈنى جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلغان كۈنىدۇر.»

tarihçe. is. قىسقىچە تارىخ، تارىخچە.

tarihçi. s. تارىخشۇناس، تارىخچى.

tarihçilik,—ği. is. تارىخشۇناسلىق، تارىخچىلىق.

tarihi. s. ar. تارىخىي.

tarihli. s. ۋاقتى بەلگىلىك.

târih· nüvis. is. ar. far. تارىخشۇناس.

tarih·öncasi. is. تارىختىن ئاۋۋال.

tarihsel. s. تارىخىي:

«Tarihsel filim — «تارىخىي كىنو.

tarihsiz. is. ۋاقتى بېكىتىلمىگەن.

tarik,[1] —ki. is. ar. يول.

târik[2]. s. ar. تاشلىغان، ۋاز كەچكەن.

tarik[3]. is. ar. تەرلىتىش، تەرگە چۆمدۈرۈش.

târik[4]. s. far. قاراڭغۇلۇق.

tarikat,—tı. is. ar. تەرىقەت، يول.

tarikatçı. is. s. تەرىقەتچى.

tarikatçılık,—ğı. is. تەرىقەتچىلىك.

târik· baht. s. far. بەختى قارا، تەلەيسىز.

târiki. far. قاراڭغۇلۇق.

tarim. is. ① كىگىز ئۆي. ② تورۇس. ③ تېرىقچىلىق.

tâ'ris. is. ar. ① تۇي قىلىش. ② قىزنى كېلىن قىلىش.

târiye. is. ar. بالا ـ قازا.

tariz. is.ar. كىنكىتىمە، مەسخىرە، ھەجۋىي.

tarla. is. ئېتىز:

«Kavun tarlası — «قوغۇن ئېتىزى.

tartılı. s. ① تارتىلغان، جىڭلانغان. ② ئەتراپلىق چۈشىنىلگەن: «Tartılı bir söz — ئەتراپلىق چۈشىنىلگەن سۆز.»

tartılmak. ① تارتىلماق، جىڭلانماق. ② ئۆزىنى تارتماق، ئۆزىنى دەڭسەپ كۆرمەك.

tartısız. s. ① تارتىلمىغان. ② ئەتراپلىق چۈشىنىلمىگەن.

tartışı. is. مۇنازىرە، تالاش ـ تارتىش.

tartışma. is. ①مۇنازىرەقىلىش، تالاش ـ تارتىش قىلىش. ② ئېغىز غوۋغاسى.

tartışmacı. is. تالاش ـ تارتىش قىلغۇچى.

tartışmak. ① تارتىشماق، ئېلىشماق. ② تالاش ـ تارتىش قىلماق، مۇنازىرە قىلماق.

tartmak. ① تارتماق، جىڭلىماق. ② تارتماق، تارتىپ تۇرماق.

tarttırmak. تارتتۇرماق.

tartâra. is. ar. چىغرىق چاقى.

tarümar. s. far. تارمار.

tarz. s. far ئۇسلۇب، ئۇسۇل، شەكىل: «Bu tarzda konuşmak doğru olmaz– بۇنداق ئۇسۇلدا سۆزلىمەك توغرا ئەمەس.»

tarziye. is. ar. تەسەللى.

~vermek. تەسەللى بەرمەك.

tas. is. far. ① قاچا. ② تۆمۈر قالپاق، دۇبۇلغا.

tasa. is. غەم، ئەندىشە: «Tasa etmek— غەم يېمەك.

tasabbi. is. ar. بالىلىق قىلىش.

tasabbun. is. ar. ① سوپۇن كۆپۈكىـ دەك كۆپۈش. ② سوپۇنغا ئايلىنىش.

tasabbur. is. ar. سەۋر قىلىش.

tasaddu. is. ar. ① چېچىلىش، تارقىلىش. ② يېرىلىپ چاك كېتىش.

tasadduk. is. تەسەددۇق، سەدىقە قىلىپ بېرىش.

tasalanmak. غەم يېمەك، ئەندىشە قىلماق. ئەنسىرىمەك.

tasalı. s. غەمكىن.

tasallut,–tu. is. ar. نوقۇش، چېقىلىش، تېگىش.

tasallüf. is. ar. ① ماختىنىش.② شائىرنىڭ ئۆزىنى ماختاپ يازغان شېئىرى.

tasallüp, – bü. is. ar. قاتتىقلىشىش، چىڭىش.

tasar. is. پىلان. چېرتىيوژ.

tasarı. is. لايىھە.

tasarım. is. تەسەۋۋۇر.

tasarımlamak. تەسەۋۋۇر قىلماق.

tasarlamak. ① پىلانلىماق، لايىھىلىمەك. ② (تاش ۋە ياغاچنىڭ) چوڭىنى ئالماق.

tasarlanmak. پىلانلانماق، لايىھىلەنمەك.

tasarruf. is. ar. ① ئىشلىتىش، قوللىنىش. ② خەجلەش. ③ ئىقتىساد قىلىش، پۇل يىغىش.

tasarruflu. is. ئىقتىسادچىل: «Tasarruflu adam — ئىقتىسادچىل ئادەم.»

tasarrum. is. ar. غەيرەتلىنىش، يۈرەكلىك بولۇش، جەسۇرلىشىش.

tasasız. s. غەمسىز.

tasasızlık, – ğı. is. غەمسىزلىك.

tasa'ud. is. ar. يۇقىرى ئۆرلەش، كۆتۈرۈلۈش.

tasavvuf. is. ar. سوفىزم، مىستىزم.

~ehli. سوپى.

سەھنىگە چىقىرىش.
tasım. is. مۇھاكىمە قىلىش ئۇسۇلى، ئومۇمىي ھالەتتىن قىسمەن خۇلاسە چىقىرىش.
tasımlamak. پىلانلىماق، لايىھىلىمەك.
tâsi. is. ar. توققۇزنىچى.
tâsian. z. ar. توققۇزنىچىسى.
tasib. is. ar. قىينىلاشتۇرۇش.
tasil. is. ar. ھەسەل قۇشۇش.
tas'ir[1]. is. ar. ھاكاۋۇرلۇقتىن بىرنىگە تەتۈر قاراش.
tasir[2]. is.ar. قىينىلاشتۇرۇش.
tasir[3]. is. ar. سۈيىنى سىقىش.
taskil. is. ar. پەردازلاش، پەرداز قىلىش.
taslak,–ğı. is. ① لايىھە. ② ئۆزىنى بىلىمچان قىلىپ كۆرسىتىدىغان بىرى.
taslakçı. is. لايىھىلىگۈچى.
taslamak. ① غۇرۇرلانماق. ② (تاشقا چىلاق ھەققىدە) بىر تاشنىڭ چوڭ-نى ئالماق.
tasma. is. ① ئىت قاتارلىقلارنىڭ بوينىغا باغلانغان تاسما. ② ياغاچ كېپىشنىڭ تاسمىسى.
tasmin. is.ar. لايىھىلەش، پىلانلاش.
tasni,–i. is. ar. ① قىلىش. ② تۈزۈش، ياساش.
tasnif. is. ar. تۈرگە ئايرىش.
tasrif. is. ar. gr. پېئىل ۋە ئىسىملارنىڭ تۈرلىنىشى.
tasrih. is. ar. ئوچۇق (چۈشەنمىشلىك) سۆزلەش، ئوچۇق بىلدۈرۈش.
~ etmek. ئوچۇق سۆزلىمەك.
tastamam. s. راسا ئۈيغۇن، راسا ماس، راسا لايىق.

tasavvur. is. ar. ① تەسەۋۋۇر. ② كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش، ئەقلىغە كەلتۈرۈش.
tasayyud. is. ar. ئوۋ ئوۋلاش.
tasayyuf. is. ar. يازنى بىر يەردە ئۆتكۈزۈش.
tâsian, – i. is. ar. ئارامسىزلىق، بىئارام-لىق، خاتىرجەمسىزلىك.
tasdik, – kı. is. ar. تەستىق، ماقۇل كۆرۈش.
tasdikli. s. تەستىقلانغان، ماقۇل كۆرۈلگەن.
tasdik· name. is. ar. تەستىقنامە، تەستىق قەغىزى.
tasdiksiz. s. تەستىقسىز.
tasdiye. is. ar. چاۋاك، ئالقىش.
tâse. is. far. غەم، قايغۇ.
tasfif. is. ar. سەپ بولۇپ تىزىلىش، قاتار بولۇش.
tasfih. is. ar. ① چاۋاك چېلىش، ئالقىشلاش. ② يالپاقلاش، يۇقا قىلىش.
tasfik. is. ar. قانات قېقىش، قانات سوقۇش.
tasfir. is. ar. ① ئىشقىرتىش. ② سارغايتىش، سېرىق بويىاش.
tasfiye. is. ar. ① تازىلاش. ② پارلاش.
tasfiyeci. is. تىلنى چەتئەل تىلىنىڭ تەسىرىدىن ساقلىغۇچى، تىلىدىن چەت تىللارنى چىقىرىۋېتىش تەرەپدارى.
tasfiye· hane. is. ar. far. (نېفىت) ئايرىلىش ئورنى.
tasgir. is. ar. كىچىكلىتىش.
tashif. is. ar. خاتا يېزىش.
tashih. is. ar. تۈزىتىش، ئۆزگەرتىش.
tashim. is. ar. سەھنىگە قويۇش،

taşımacı. is. ترانسپورتچی، نەقلیاتچی، یۈك توشۇغۇچی.

taşımak. ① توشۇماق (تېشىماق). ② يېنىدا ئېلىپ يۈرمەك.

taşınabilir. s. توشۇغىلى بولىدىغان.

taşınma. is. ① توشۇلۇش، يۆتكىلىش. ② كۆچۈنۈش، ئورنىنى ئۆزگەرتىش:

«Taşlar taşındı — تاشلار توشۇلدى.»

taşınmak. ① توشۇلماق، يۆتكەلمەك. ② كۆتۈرۈلمەك، ئېلىپ يۈرۈلمەك. ③ كۆچمەك. ④ بىر يەرگە پات ـ پات بارماق:

1. Sandıklar taşındı — ساندۇقلار توشۇلدى.

2. Bu çanta taşınmaz — بۇ پوپكىنى ئېلىپ يۈرگىلى بولماس.

3. Onlar buradan taşındılar — ئۇلار بۇ يەردىن كۆچتى.»

taşınmaz. s. توشۇلماس، يۆتكەلمەس، ئېلىپ يۈرگىلى بولمايدىغان، كۆچەرگىلى بولمايدىغان.

taşırmak. تاشقۇزماق، تاشتۇرماق.

taşıt,–tı. is. قاتناش ۋاستىلىرى، ترانسپورت قورالى.

taşıtçı. is. s. قاتناش ۋاستىلىرى ئىشلەتكۈچى.

taşıtmak,taşıttırmak. توشۇتماق، يۆتكەتمەك، كۆتۈرتمەك.

taşıyıcı. s. كۆتۈرگۈچى، توشۇغۇچى، ترانسپورتچى، نەقلىياتچى.

ta'şir. is.ar. ① ئوندىرىش بىرىنى ئېلىش. ئوننىڭ بىرى ئېلىنىش. ② ئونغا چىقىرىش، ئونغا ئارتتۇرۇش. ③ ئونغا بۆلۈش، ئونغا پارچىلاش.

Taşkent. öz. is. تاشكەنت.

taşkın. s. is. ① تاشقىن. ② سەل، يالپاقلاش، يېيىلاش.

tastih. is. ar.

tastir. is. ar. بىر نەرسىگە يېزىش، يېزىلىش.

tasvip. is. ar. لايىق كۆرۈش، ماقۇللاش.

«Görüşü tasvip ediyorum — بۇ پىكرىنى ماقۇل كۆرىمەن.»

tasvir. is. ar. ① تەسۋىر. ② رەسىم، سۈرەت.

tasvit. is. ar. ئاۋاز چىقىرىش.

taş. is. ① تاش. ② خىمىيىۋى ماددىلارنىڭ نامى. ③ داۋىتما سۆز، تەنە سۆز. ④ قاتار، شاھمات، دامكا قاتارلىق ئويۇنلاردىكى ئۇرۇق. ⑤ تاشتىن ياسالغان:

«Değirmen taşı — «تۈگمەن تېشى.

taşak,–ğı. is. تاشاق (ئەركەكلىك بەزى).

taşaklı. s. ① تاشاقلىق. ② يىگىت، سۆزىنى تۇرىدىغان، دېگىنىنى قىلدىغان.

taş·bademi. is. bot. تاش بادام.

taş·balığı. is. zool. دائىم بىر يەردىلا ياشايدىغان بېلىق.

taş·basma. is. تاش باسما.

taş·bilim. is. jeol. تاغ جىنسلىرى ئىلمى.

taşçı. is. تاشچى.

taşçıl. is. bot. تاشلىقتا ياشايدىغان، تاشلىقتا ئۆسىدىغان.

taşçılık,–ğı. is. تاشچىلىق.

taşıl. is. jol. يەر ئاستىدىن قېزىپ ئېلىنغان ھايۋان ياكى ئۆسۈملۈك قالدۇقى، تاشقا ئايلانغان نەرسىلەر.

taşılsı. is. jeol. ئاز ئۆزگەرگەن، ھازىرقى شەكلىگە ئوخشايدىغان جانلىقلار قالدۇقى.

taşım. is. تېشىش (سۇنىڭ قايناپ تېشىشى).

taşıma. is. ترانسپورت، نەقلىيات.

كەتمەك. ③ سەۋرسىزلىكتىن ئاچچىقلانماق ياكى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماق، تېشىپ كەتمەك:

«Irmak taşiyor — ئۆستەكتېشىۋاتىدۇ. Masanın örtüsü iki yandan taşiyordu — شىرە ياپقۇچى ئىككى يانغا ئېشىپ قالىدۇ.»

taşnı. is. بىنا ئىچىدىن ياكى ئۆيدىن كىرىپلا ئاياغ كىيىملىرىنى سېلىپ قويىدىغان ئورۇن.

taş. ocağı. is. تاش كولىنىدىغان يەر.

taş. pamuğu. is. تاشپاختا.

taş. pudra. is. تۇرلۈك رەڭدار ئۇپىلار.

taşra. is. ① ئىستامبۇلدىن باشقا يەر. ② پايتەختتىن باشقا يەر.

taşralı. s. is. پايتەخت خەلقىدىن باشقا خەلىق.

taşt. is. far. لېگەن، تەلەڭگە، جاۋۇر.

taştdar. is. far. قولغا سۇ قۇيىدىغان خىزمەتكار، ئەمەلدارنىڭ نەرسە ـ كېرەكلىرىنگە قارىغۇچى.

taşt. hane. is.far. ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە ھۆكۈمدار ئەشيالىرى ساقلىنىدىغان يەر (ئوردىدا).

taş. yürekli. s. تاش يۈرەك، باغرى قاتتىق، رەھىمسىز.

tat, –dı. is. ① تەم. ② شىرنىلىك. ③ لەززەت. ④ ھەۋەس، ئىشتىياق، زوق. ⑤ ھىد، پۇراق:

«Bu helvanın tatı az — بۇ ھالۋا ئانچە تاتلىق ئەمەس.»

Tat, – tı. öz. is. ① تۈركلەردىن باشقا كىشى ۋە جامائەتكە بېرىلگەن نام. ② ئىران، ئەزەربەيجان چېگرىسىدا ياشايدىغان ۋە ئىران نەسلى كەلكۈن. ③ ھەددىدىن ئارتۇق:

«Dere taşkın, şimdi geçilmez — دەريا غا تاشقىن كېلىپتۇ، ئۆتكىلى بولمايدۇ.»

taşkınlık,–ğı. is. ھەددىدىن زىيادە.

taşkır. is. ① تاش بىلەن ئىشلەنگەن قىسىم. ② سىرتقا چىقىرىلغان قىسىم، نەرسىنىڭ سىرتقا چىققان قىسمى.

taş.kıran[1]. is. تاش يانجار (تاش پارچىلاش ماشىنىسى)، تاش كران.

taş.kıran[2]. is. bot. يولۇاس قۇلاق جىنسىگە كىرىدىغان ئۆسۈملۈك.

taş.kömür. is. jeol. تاشكۆمۈر.

taşlama. is. ①تاش بىلەن ئۇرۇش. ② ھەجۋىي، مەسخىرە. ③ تاشقا ئايلىنىش.

taşlamak. ① تاش ئاتماق، تاشقا تۇتماق. ② تاشلىرىنى پارلىماق. ③ تەنە قىلماق، مازاق قىلماق، كىنايە قىلماق.

taşlanmak. تاشقا تۇتۇلماق، تاش ئېتىلماق.

taşlaşmak. تاشقا ئايلانماق.

taşlatmak. تاش ئاتتۇرماق، تاشقا تۇتتۇرماق.

taşlı. s. ① تاشلىق. ② زىننەت تېشى ئورنىتىلغان:

«Taşlı toprak— تاشلىق يەر. Tek taşlı üzük— بىر تاشلىق (كۆزلۈك) ئۈزۈك.»

taşlık, – ğı. is. ① تاش ياتقۇزۇلغان (ھويلا). ② تاشلىق يەر. ③ قۇشلارنىڭ تاشلىقى.

taşma. is. ① تېشىپ كېتىش (دەريا سۇلىرى). ② تاشقىن، سەل.

taşmak. ① تاشماق. ② ئاشماق، تېشىپ

دورىلارغا شېكەر، ھەسەل قوشۇپ تاتلىق قىلماق.

tatlanmak. تاتلىق بولماق.

tatlı. s. is. ① تاتلىق، تەملىك. ② تاتلىق يېمەك، شېكەر ۋە قەنت بىلەن ئىشلەنگەن يېمەكلىك:

«Tatlı kavun — تاتلىق قوغۇن.

«Tatlı söz — تاتلىق سۆز.

tatlıca. s. ① بىرئاز تاتلىق. ② راسا تاتلىق.

tatlıcı. is. تاتلىق يېمەكلىكلەر ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

tatlılaşmak. ① تاتلىقلاشماق، تاتلىق بولماق، لەززەتلەنمەك. ② چىرايلىقلاشماق، چىرايلىق كۆرۈنمەك.

tatlılaştırmak. تاتلىقلاشتۇرماق، تەم كىرگۈزمەك.

tatlılı. s. شېكەر سېلىنغان، شېكەر بىلەن ئىشلەنگەن.

tatlılık, – ğı. is. تاتلىقلىق، تەملىك.

tatlımsı. s. تاتلىقراق.

tatlı. patates. is. تاتلىقياغۇيۇ.

tatlı. su. is. تاتلىق سۇ.

tatlık. is. ar. بوشىنىش، ئايرىلىش، قويۇپ بېرىش (نىكاھتىن).

tatmak, – dar. تېتىماق، تەمىنى بىلمەك. ② تارتماق، چەكمەك، ئۈچرىماق، دۇچ كەلمەك:

«Yaşayışın acısını tatmak — تۇرمۇشنىڭ جاپاسىنى چەكمەك.»

tatmin. is. ar. رازى قىلىش، خاتىرجەم قىلىش، تويغۇزۇش.

tatminkâr. s. far. كۆڭۈلنى خاتىرجەم قىلغۇچى.

tatrib. is. ar. خۇشاللاندۇرۇش.

دىن بولغان بىر جامائەت ئىسمى.

Tatar. is. öz. تاتار.

tatar. is. پوچتالىيون، پوچتىكەش.

tatarcık, – ğı. is. zool. كۈمۈتە.

tatarı. s. ① ياخشى پىشمىغان، چالا پىشقان. ② خەت توشۇشقا ئۆگىتىلگەن (كەپتەر).

Tatarlar. is. تاتارلار.

tatarrub. is. ar. خۇش بولۇش، كۆڭلى ئېچىلىش.

tatarruk. is. ar. ① يول تېپىش، يول تېپىپ كېتىش. ② ئۇرۇلۇش (مۇشت ياكى تاياق بىلەن).

tatarsı, tatarımsı. s. ياخشى پىشمىغان، چالا پىشقان:

«Bu yemek tatarsı olmuş — بۇ تاماق چالا پىشىپتۇ.»

tatbik, – kı. is. ar. ① قوللىنىش، ئىشلىتىش، ئىشقا ئاشۇرۇش. ② سىلىشتۇرۇش.

~edilmek. نازارەت ئاستىغا ئېلىنماق.

~etmek. ئىشقا ئاشۇرماق.

tatbikat, – tı. is. ar. ① ئىجرا قىلىش، يۈرگۈزۈش. ② سىلىشتۇرۇش.

tatbil. is. ar. دۇمباق چېلىش.

tatbin. is. بىر نەرسىگە لاي سۈرمەك.

tathin. is. ar. ئۇن تارتىش.

tathir. is. ar. پاكىزلەش، تازىلاش.

tatil. is. ar. ① تەتىل، دەم ئېلىش. ② ئىش توختىتىش:

«Bayram tatili — بايرام تەتىلى.

Yapıyı tatil etmek — قۇرۇلۇشتا ئىش توختىتماق.»

tatlandırmak. ① تاتلىق قىلماق، تەم بەرمەك، تەم كىرگۈزمەك. ② ئاچچىق

tatsız. s. ① بەتتەم، لاۋزا، تەمسز. ② مەززىسز، تۇتروقسز. ③ تەتتىمەي، بېزەك، سوغۇق (ئادەم):
«Tatsız söz — «مەنىسز سۆز.
~tuzsuz. بەك لاۋزا.
tatsızlaşmak. لاۋزىلاشماق، تەمسزلەشمەك.
tatsızlık, – ğı. is. ① تەمسزلىك، بەتتەملىك. ② لاۋزىلىق (ھەرىكەتتىكى).
tattırmak. ① تېتىماق (تەمنى). ② ھېس قىلدۇرماق.
tâtûre. is. far. كىشەن، چۇدەر.
tatviş. is. ar. پىچىش، ئاختا قىلىش.
tatyib. is. ar. خۇشالالاندۇرۇش، خۇش قىلىش.
taun. is. ar. ۋابا كېسلى.
tav. is. far. ① تاۋ، قىزىقلىق. ② سېمىزلىك (ھايۋان ھەققىدە). ③ ئويۇن، ھېيلە:
«Demir tavında dövülür — تۆمۈر تاۋدا (قىزىقدا) سوقۇلىدۇ.»
tava. is. far. ① تاۋا. ② تاۋدا پىشۇرۇلغان يېمەكلىك. ③ مەدەن ئېرىتىش قاچىسى (ساپلىقى). ④ مايسا ۋە كۆچەت يېتىشتۈرۈلىدىغان يەر.
tavaf. is. ar. تاۋاپ.
tavan. is. ئۆينىڭ تۆۋىسى.
tavassub. is. ar. ئاغدىپ ئاجىزلىنىش.
tavassut, – tu. is. ar. ۋاستىچىلىك، ئەلچىلىك.
tavattun. is. ar. يەرلىشىش، ماكانلىشىش، ئورۇنلىشىش.
tavazzû. is. ar. تەرەت ئېلىش.
tavazzuh. is. ar. ئوچۇق بولۇش، ئايدىڭلىشىش.

tavd. is. ar. تاغ.
tav·hane. is. far. پارىنىك، ئۆسۈمۈلۈك ئۆستۈرۈلىدىغان ئەينەكلىك ئۆي.
tavır, – vrı. is. ar. ۋەزىيەت، پوزىتسىيە، ھال، ئەھۋال، تۇرۇق:
«Bu adamın tavrından birşey söylemek istediği anlaşılıyordu — بۇ ئادەمنىڭ تۇرقىدىن بىر نەرسە سۆزلەيدىغانلىقى بىلىنىۋاتىدۇ.»
ta'vik. is. ar. كېچىكتۈرۈش، كەينىگە سۈرۈش، كېچىكتۈرۈلۈش، كەينىگە سۈرىدۇرۇش.
tavil, tavile. s. ar. ① ئۇزۇن. ② ئۇزۇن داۋام قىلىدىغان.
tavile. is. ar. ① تىزلىپ ماڭغان ھايۋان. ② ئېغىل، قوتان. ③ بوش، ھايۋانىنىڭ پۇتىغا باغلانغان ئارقان.
taviyet. is. ar. نىيەت، مەقسەت.
taviz. is. ar. ① تۆلەش، تولۇقلاش (كەم نەرسىنى، كەم يېرىنى). ② ئۆتۈنۈش، يول بېرىش، يول قويۇش.
ta'viz. is. ar. كۆز تەگمەسلىك دەپ ئېسىۋالغان تۇمار.
tavk. is. ar. ① بويۇنغا ئېسىلىدىغان جاۋاھىراتلار. ② ئۇچار قۇشلارنىڭ بوينىدىكى موينىقى. ③ تاقەت. ④ تاسما، ھالقا.
tavla[1]. is. ar. ئات ئېغىلى.
tavla[2]. is. it. ئىككى كىشى تەرىپىدىن ئويناپلىدىغان 30 ئۇرۇقلۇق قاتار ئويۇنى.
tavlacı. is. ئات باقار.
tavlamak. ① تاۋلىماق. ② قاقتى ـ سوقتى قىلماق. ③ كۆندۈرۈپ قولغا كەلتۈرۈۋالماق.

tavuk, – ğu. is. توخۇ، مېكسيان.
tavukçu. is. توخۇ باققۇچى، تـوخـۇ پېتىشتۈرگۈچى.
tavukçuluk, – ğu. is. توخۇچىلىق.
tavukgiller. is. zool. تۈخـۇ جنسـىدىكى قۇشلار.
tavuk götü, – nü. is. سۆگەل.
tavuk karası, – nı. is. نامازشام قارىغۇسى.
tavulga. is. تېۋىلغا.
tavus. is. zool. توز (قـۇش).
tavuş. is. پەس ئاياغ ئاۋازى.
tavuşmak. ئاياغ ئاۋازىنـى چـقارمـاي ماڭماق.
tavvâf. s. ar. ① تـاۋاپ قـىلـغان. ② كەئبىنى زىيارەت قىلغـان. ③ هۆكۈمەت ئورگانلىرىدىكى كېچىلىك كۆزەتچى.
tavvâfiye. is. ar. كېچىلىك كۆزەتچـىلەرگە بېرىلىدىغان ھەق.
tavzif. is. ar. خـىزمەتكە ئورۇنـلاشـتۇرۇش، ۋەزىپە بېرىش، ئىش بېرىش.
~ etmek. ۋەزىپە بەرمەك.
tavzih. is. ar. ئاشكارا قىلىش، ئاشـكارىلاش.
tay. is. تاي (ئۇچ ياشقا قەدەر بولغان).
tay. s. تەك، باراۋەر.
~ arabası. غالتەك (كىچىك بالىلارنى ماڭدۇرۇشقا ئۆگىتىدىغان).
~ durmak. (كىچىك بالا ھەققىدە) دەم (ئۆرە) تۇرماق.
~ tayı. دەم – دەم.
taya. is. far. ئىنكىئانا، بالا باققۇچى (ئايال).
taydaş. is. تەڭتۇش.
tayerân. is. ar. ① ئۇچۇش، ئۇچـۇپ

tavlanmak. ① تاۋلانماق. ② (ھايۋان) سەمـرىمەك، بوردالـماق.
tavlı. s. ① تاۋلانغان. ② سېمىز، بورداق (ھايۋان).
tavsamak. سوۋۇپ قالماق، بوشـاشـىپ قالماق، ئاستىلىشىپ (سۇسلىشىپ) قالماق.
tavsatmâk. سوۋۇتماق، بوشاتماق، ئاسـتىلاتماق.
tavası. is. zool. تۈكلۈك ۋە قـۇۋۇۋەتـلىك شالغۇت تۆگە.
tavsız. s. تاۋلانمىغان.
tavsif. is. ar. خـاراكتېرلەنـدۈرۈش، خۇسۇسىيەتىنى سۆزلەش.
tasvil. is. ar. يـەتكۈزۈش، ئۇلاشـتۇرۇش، يەتكۈزۈلۈش، ئېرىشتۈرۈش.
tavsiye. is. ar. ① تەۋسـىيە، ئـۇنـدەش. ② تونۇشتۇرۇش:
«Size bu arkadaşı tavsiye ederim, pek çalışkandır — سىزگە بۇ يولداشنى سىزگە بۇ يولداشنى تونۇشتۇرىمەن، بەك ئەمگەكچاندۇر.»
tavsiye. name. is. تونۇشتۇرۇش خېتى.
tavşan[1]. is. توشقان (ھايۋان).
tavşan[2]. is. ياغاچ ئويمىكىشى.
tavşan. biti. is. تـوشـقـان پىتى.
tavşancıl. is. zool. توشقان تۈتۈپ يەيدىغان قۇش — قارچىغا.
tavşancılık, – ğı. is. توشـقان بىـلەن قىش كەسپـى.
tavşan. dudağı, – nı. is. تۈغما يېرىق كالپۇك.
tavşanlık, – ğı. is. ① ياغاچ ئويـمىكەشلىكى. ② توشقان يېتىشـتۈرىدىغان يەر، توشقان بېقىلىدىغان يەر.
tavşan. piresi. is. تـوشـقان بـۈرـگـسـى.

هەربكەت.
tazallüm. is. ar. زۇلۇم كۆرۈش.
tazammun. is. ar. قورشۇبلىش، ئىچىگە ئېلىش.
tazarru, – u. is. ar. يالۋۇرۇش، يېلىنىش.
tazaruf. is. ar. نازۇكلۇك، ئىنچىكىلىك.
tazarur. is. ar. زەرەرگە ئۇچراش.
tazayyuk. is. ar. سقىلىش، ئىچى پۇشۇش.
taze. s. is. far. ① يېڭى. ② جۇشقۇن، تېتىك. ③ ياش خوتۇن.
~ balık. يېڭى بېلىق.
tâzegi. is. far. ① يېڭىلىق. ② ياشلىق.
tazelemek. ① يېڭىلىماق، يېڭىسىغا ئالماشتۇرماق. ② يېڭى هالغا كەلتۈرمەك.
tazelenmek. ① يېڭىلانماق، يېڭىسىغا ئالماشتۇرۇلماق. ② يېڭى هالغا كەلمەك.
tazelik, – ği. is. ① ياشلىق. ② تېتىكلىك. ③ يېڭىلىق.
tazende. s. is. far. يۈرگۈزگۈچى، يۈرگۈزۈش ماهىرى.
tazhir. is. ar. تاشلىۋېتىش.
tazı. is. far. ① تايغان (ئىت). ② بەك جۈدەكلىك (ئورۇق).
tazılaşmak. ئورۇقلاپ تايغاندەك جۈدەپ كەتمەك.
tâzi. is. s. ① ئەرەب، ئەرەبچە. ② تايغان، ئۇۋ ئىتى.
taz'if. is. ar. ① قاتلاش، بىر هەسسە ئاشۇرۇش. ② ئاجىزلاشتۇرۇش، زەئىپلەشتۈرۈش.
ta'zil[1]. is. ar. كېسەلگە تەسەللىي بېرىش.

كېتىش. ② هاۋادا پارغا ئايلىنىش.
tayfa. is. ar. ① ئەينى پاراخوتتىكى پاراخوت ئىشچىلىرى. ② پاراخوت ياكى كېمە خادىملىرى. ③ هەمراه.
tayfun. is. çin. تەيفېك (بوران).
taygeldi. is. بىر ئايالنىڭ كېيىن تەگكەن ئېرىنىڭ ئۆيىگە ئەگەشتۈرۈپ بارغان بالىلىرى.
tâyı. s. ar. ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلغان (ئىشنى).
tayın. is. ar. ئەسكەرلەر ئوزۇقىسى.
ta'yib. is. ar. ئەيىبلەش.
~ edilmek. ئەيىبلەنمەك.
tayin. is. ar. بەلگىلەش، تەيىنلەش
~ etmek. تەيىنلىمەك.
tayip. is. ar. ئەيىبلەش.
ta'yir. is. كەمچىلىكىنى سۆزلەپ ئىزا تارتقۇزۇش، ئەيىبىنى ئېچىپ خىجالەت قىلىش.
taylak, – ğı. is. ئات قاتارغا كىرمىگەن تاي.
tayr. is. ar. ئۇچار قۇش.
tayy. is. ar. ① تۈرۈپ يۇكلەش، تۈرۈلۈش، پۈكۈلۈش، قاتلاش، قاتلىنىش. ② ئاتلاش، ئۇستىدىن ئۆتۈش.
tayyar. s. ar. ئۇچقۇچى.
tayyare. is. ar. ئايروپىلان، ئۇچقۇ.
~meydanı. ئايرودروم.
tayyarecı. is. ئۇچقۇچى. لۆتچۈك.
tayyarecilik, – ği. is. ئاۋىئاتسىيە، ئۇچقۇچىلىقى.
tayy. etmek. ئارىدىن يوق قىلىۋەتمەك.
tayyib, tayyibe. s. ar. ① ياخشى، ئوبدان. ② ئەر ۋە ئاياللار ئىسمى.
tayyibe. is. ar. ياخشى ئىش ۋە

«Fikir teâtisinde bulunmak — پىكىر ئالماشتۇرماق.»

teâtuf. is. ar. ① ئۆزئارا شەپقەتلىك بولۇش. ② ئۆزئارا باغلىنىش.

teâvün. is. ar. ياردەملىشىش.

teâzud. is. ar. ① قولغا قول تۇتۇشۇش. ② ياردەم.

teb. is. far. ① ھەرىكەت. ② بەزگەك.

teba. is. far. ئۈيغۇنلىشىش.

tebaa. is. ar. تەۋە.

tebâb. is. ar. زەرەر، زىيان.

tebâh. is. s. far. ① بۇزۇلغان، چىرىگەن، خاراب، بەرباد. ② ئۆرۈلگەن.

tebahhur. is. ar. ① ھورلىشىش. ② پارغا ئايلىنىش (سۇ ھەققىدە).

tebaiyet, – ti. is. ar. مىسلىشىش، تەۋە بولۇش.

tebâr. is. far. نەسەب، نەسىل.

tebâr. is. ar. يوق بولۇش، ھالاك بولۇش.

tebarüz. is. ar. ئىپادە.

~ **ettirmek** — ئىپادە قىلماق.

tebâşir. is. ar. ① خۇش خەۋەر. ② ھەر نەرسىنىڭ باشلانمىسى.

tebattun. is. ar. بىر نەرسىنى ئەتراپلىق چۈشىنىشكە تىرىشىش.

tebâyün. is. ar. زىتلىق، ئايرىملىق.

tebb. is. ar. زىيان، زەرەر.

tebcil. is. ar. ئۇلۇغلىنىش.

tebdil. is. ar. ئۆزگەرتىش.

~**edilmek.** ئۆزگەرتىلمەك.

tebeddül. is. ar. ئۆزگىرىش.

tebeh. s. is. far. ① بۇزۇق، چېرىك، يېقىلغان، خاراب. ② يوقىلىش، تۈگەش.

tebeh. kâr. s. far. خاراب قىلغۇ

ta'zil. is. ar. ئەيىبلەش، سۆكۈش.

tazim. is. ar. ئۇلۇغلاش.

tazip. is. ar. ئازابلاش، ئازار بېرىش، زۇلۇم سېلىش.

tâziyâne. is. far. ① قامچا. ② سەۋەب، ۋاستە.

taziye. is. ar. تەزىيە.

taziye. name. is. تەزىيەنامە، تەزىيە خېتى.

taziz. is. ar. ئىززەتلەش، ھۆرمەت بىلەن خاتىرىلەش.

tazmin. is. ar. زىيانىنى تۆلەش.

~ **etmek.** تۆلىمەك.

tazminat, – tı. is. ar. زىيان ئۈچۈن تۆلەنگەن پۇل.

tazrir. is. ar. زىيانغا ئۇچرىتىش.

tazyik, – ki. is. ar. ① بېسىم. ② چىڭداش، چىڭداپ تەقىش، سىغداش.

teâdi. is. ar. ئاداۋەت، دۈشمەنلىك.

teâdül. is. ar. تەڭلىك، باراۋەرلىك.

teâhüd. is. ar. ① سۆزلىشىش. ② شەرتلىشىش.

teakküs. is. ar. ئەكسىگە قايتىش، ئەكس سادا چىقىرىش.

teakup, – bu. is. ar. ئارقىمۇئارقا كېلىش، ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىش.

teâli. is. ar. يۇكسىلىش، يۇقىرى ئۆرلەش، ئۈرنى ئۆسۈش.

teâmül. is. ar. ① قائىدە ـ يوسۇن، ئۆرپ ـ ئادەت. ② رېئاكسىيە.

tearri. is. ar. ① يېشىنىش، يالىڭاچلىنىش. ② بىر ئىشتىن خالى بولۇش، بىر نەرسىدىن خالى بولۇش.

teâruz. is. ar. سۈركىلىش، توقۇنۇشۇش.

teâti. is. ar. ئالماشتۇرۇش:

tebeşirleşme. is. بورلىشىش.
tebevvül. is. ar. سىيمەك، كىچىك تەرەت قىلماق.
tebeyyün. is. ar. ئاشكارا بولۇش، ئايان بولۇش.
tebezzuk. is. ar. تۆكۈرۈش.
tebezzül. is. ar. يېرىلىش.
tebhal. is. ar. tıp. تۇچۇق، قىزىقاق (كالىپۇكتىكى).
tebi. is. ar. ① ياردەمچى، قىرلى چوماق. ② موزاي.
teb'id. is. ar. ① يىراقلاشتۇرۇش، يىراقلاشتۇرۇلۇش. ② قوغلاش.
te'bid. is. ar. مەڭگۈلەشتۈرۈش، ئەبەدىيلەشتۈرۈش.
te'bin. is. ar. ① يۈزمۈيۈز ئەيىبلەش. ② ئۆلگەن بىرسىنىڭ ياخشى سۆزىنى قىلىش.
te'bis. is. ar. هاقارەت، خورلاش.
tebliğ. is. ar. ① ئۇقتۇرۇش، ئومۇمي ئۇقتۇرۇش، ئېلان. ② ئاخبارات.
tebliye. is. ar. كۆنۈرتىش، ئەسكەرتىش.
tebn. is. ar. سامان.
tebni. s. ar. سامان رەڭگى.
tebrik, – ki. is. ar. تەبرىك.
tebrik-name. is. far. تەبرىكنامە.
tebriye. is. ar. ئاقلاش، گۈناھسىز قىلىپ چىقىرىش.
tebsir. is. ar. ئىزاھ.
tebşir. is. ar. خۇشال قىلىش، خۇشاللاندۇرۇش.
tebvib. is. ar. بابىلارغا ئايرىش، قىسىملارغا بۆلۈش.
tebzil. is. ar. ئىسراپ قىلىش.

چى، يېزىق قىلغۇچى.
tebeh-kâri. is. far. خاراب قىلىش، يوقىتىش، تۈگىتىش.
tebekküm. is. ar. تىلى تۇتۇلۇش، ئاغزى تۇۋاقلىنىش.
tebel. is. بۇجغۇر، بۈدۈر، قات.
tebellüd. is. ar. ھۈرۈنلۈق.
tebellüh. is. ar. ئەخمەقلىشىش، ئەخمەقلىق قىلىش.
tebellür. is. ar. ① بىللۇرلىشىش. ② ئىپادە قىلىش.
teber. is. far. ① دەرۋىشلەرنىڭ ئۇزۇن ساپلىق ئايپالتىسى. ② تېرىقچىلارنىڭ پىچىقى، تەبەر.
teberku. is. ar. يۈزىنى ئېتىش، يۈزىنى تۇسۇش.
teberrâ. is. ar. ① يىراقلىشىش، ئۈزاق تۇرۇش، چېكىنىش. ② تەتۈر قاراش، يۈز ئۆرۈش.
teberru, – u. is. ar. بېغىشلاش.
~ etmek. بېغىشلىماق.
teberrüd. is. ar. ① سوۋۇتۇش، مۇزلىتىش. ② سوغۇق سۇغا چۈشۈش.
teberrüz. is. ar. پەيدا بولۇش، مەيدانغا كېلىش، كۆرۈنۈش.
tebertum. is. ar. ① غەزەپلىنىش. ② يوغانلىق قىلىش، چوڭلۇق قىلىش.
teberzin. is. far. ئېگەرگە ئېسىلغان كىچىك ئۇرۇش پالتىسى، تەبەرزىن.
tebessül. is. ar. چىرايىنى تۈرۈش.
tebessüm. is. ar. تەبەسسۇم.
tebessür. is. ar. tıp. دانىخورەك چىقماق.
tebeşir. is. far. بور (قارا تاختايغا خەت يازىدىغان).

tecâdül. is. ar. كۆرەش.
tecanüs. is. ar. هەم جنسلىق.
tecâsür. is. ar. جاسارەتكە كېلىش.
teca'üd. is. ar. بۇجۇغۇرلىنىش (چاچ).
tecâvif. is. ar. ئويۇق، ئويۇق يەر.
tecâvül. is. ar. جەۋلان قىلىش، پىر- قىراش.
tecâvür. is. ar. قوشنا بولۇش، قوشنىدارلىق.
tecavüz. is. ar. ① تاجاۋۇز. ② هۇ- جۇم قىلىش. ③ بىراۋنىڭ ئېپىتىگە تېگىش. «Düşman tecavüzü — دۇشمەننىڭ تاجاۋۇزى.»
tecâvüz. kârı. is. تاجاۋۇزچىلىق.
tecbir. is. ar. سۇنۇقنى تېڭىپ سا- قايتىش.
tecdit. is. ar. يېڭىلاش.
teceddüt, – dü. is. ar. يېڭىلىنىش، يېڭىلىق.
tecehhüz. is. ar. هازىرلىنىش، تەيـ يارلىنىش.
tecelli. is. ar. ① بىلىنىش، كۆرۈنۈش. ② تەقدىر - قىسمەت.
tecemmu, – u. is. ar. توپلىنىش، يىغىلىش، بىرىكىش.
tecemmüm. is. ar. ئۆسۈش، يېتىـ شىش (ئۆسۈملۈك ھەققىدە)، كۆپىيىش.
tecennüb. is. ar. ساقلىنىش.
tecennün. is. ar. مەجنۇنلۇق، سەۋـ دايىلىق، ئەقلىنى يوقتىش.
tecerrüt, – dü. is. ar. بۆسۈش، سېرىش.
tecessüm. is. ar. ① كۆرۈنۈش. ② پەيدا بولۇش. ③ جانلىنىش: «Hadise olduğu gibi gözümün önünde tecessümetti — ھادىسە بولغاندەك، كۆز ئالدىمدا جانلاندى.»
tecessüs. is. ar. ① ئوغرىلىقچە قاراش، نازارەت قىلىش. ② كۆرۈش، بىلىش ھەۋىسى.
tecevvü. is. ar. ئاچ قېلىش، ئاچ يۇرۇش.
tecevvüf. is. ar. ئويۇلۇش، كاۋاكلىـ شىش.
tecezzi. is. ar. پارچىلىنىش، بۆلۈـ نۈش، قىسىملارغا بولۈنۈش.
tecezzüv. is. ar. پارچىلارغا بۆلۈش، توغرىلىش، پارچىلىنىش.
tecfif. is. ar. قۇرۇتۇش، قۇرۇتۇلۇش.
tecil. is. ar. كېچىكتۈرۈش، كەينىگە سۈرۈش.
tecim. is. ar. تىجارەت، سودا.
tecnis. is. ar. ئىككى بىسلىق سۆز سۆزلەش.
tecniz. is. ar. ئۆلۈكنى تاۋۇتقا سېـ لىش.
tecrib. is. ar. سىناش، تەجرىبە قى- لىش.
tecribe. is. ar. ⇒ **Tecrübe.**
tecrübe. is. ar. تەجرىبە.
tecrübeli. s. تەجرىبىلىك.
tecrübesiz. s. تەجرىبىسىز.
tecrübesizlik, – ği. is. تەجرىبە- سىزلىك.
tecvir. is. ar. جەبىر قىلىش، جاپاغا قويۇش.
tecviz. is. ar. لايىق تېپىش، لايىق كۆرۈش.
tecyif. is. ar. ① پوپۇزا قىلىش، ھەيۋە قىلىش. ② بەك قورقۇش.
teczim. is. ar. ① كېسىش (قول،

ئايلىنىپ تۇرۇش (مال).
tedbir. is. ar. تەدبىر، چارە، پىلان، ۋاستە، ئۇسۇل.
~ almak. تەدبىر قوللانماق.
tedbirli. s. تەدبىرلىك.
tedbirsiz. s. تەدبىرسىز، ئامالسىز.
tedbirsizlik, – ği. is. تەدبىرسىزلىك.
tedeffün. is. ar. كۆمۈلۈش، دەپنە قىلىنىش.
tedehhün. is. ar. ياغلىنىش، مايلىنىش.
tedehhüş. is. ar. قورقۇش، چۆچۈش.
tedelli. is. ar. تارتىلىش.
tedemmül. is. ar. يەرنى ئوغۇتلاش.
tedenni. is. ar. چېكىنىش، ئارقىغا قايتىش.
tedennüs. is. ar. كىر بولۇپ كېتىش، كىرلىشىش.
tederrüb. is. ar. ئىلپەتلىشىش، چىڭ تەشىش.
tederrüc. is. ar. قەدەممۇقەدەم ئىلگىرىلەش.
tederrün. is. ar. ئەزانىڭ بىرەر يېرىنىڭ ئىشىشى.
tederrüs. is. ar. دەرس ئېلىش، دەرس مۇپتىدە ئوقۇش.
tedessür. is. ar. كىيىم كىيىش، كىيىنىش.
tedfin. is. ar. كۆمۈش، دەپنە قىلىش.
tedhiş. is. ar. قورقۇتۇش، تەھدىت سېلىش، تېررورلۇق.
tedhişçi. is. s. تەھدىت سالغۇچى، قورقۇتقۇچى، تېررور.
tedhişçilik, – ği. is. تېررورلۇق.

قانات قاتارلىقلارنى). ② موخو كېسىلگە ئۇچرىتىش.
tecziye. is. ar. جازالاندۇرۇش.
~ etmek. جازالاندۇرماق.
teçhil. is. ar. «بىلمەيدۇ» دەپ ھېسابلاش.
teçhiz. is. ar. ① قورالىلاندۇرۇش. ② كىيىندۇرۇش، ياساندۇرۇش.
~ etmek. قوراللاندۇرماق.
teçhizat, – ti. is. ar. قورال ـ ياراق، ئەسۋاب ـ ئۈسكۈنە.
tedâfü. is. ar. ① ئىتتىرىشىش، تۈرتۈشۈش، نوقۇشۇش. ② ئۆزىنى قوغداش، ئۆزىنى مۇھاپىزەت قىلىش.
tedahül. is. ar. ئارىلىشىش، بىر ـ بىرىگە ئۆتۈپ سىڭىش.
tedahuk. is. ar. كۈلۈشۈش.
tedadi. is. ar. ① ئەسكە ئېلىش، خاتىرىلەش، يادىغا كەلتۈرۈش. ② بىرلەشتۈرۈپ ئويلاش، باغلاپ تەسەۋۋۇر قىلىش.
tedarik, – ki. is. ar. تەكشۈرۈپ تېپىش، قولغا كەلتۈرۈش.
tedarikli. s. ھەر نەرسىگە ئالدىن ئىگە بولۇش.
tedarük. is. ar. → **Tedarükat.**
tedarükat. is. ar. ھازىرلىق، تەييارلىق.
tedârub. is. ar. ئۇرۇشۇش، سوقۇشۇش.
tedârüs. is. ar. ئوقۇش، يېزىش.
tedâvi. is. ar. داۋالاش.
~ etmek. داۋالىماق.
tedavül. is. ar. ئايلىنىش، دەۋر قىلىش، ئۆتۈشۈش، ئۆتۈشۈپ تۇرۇش.

teeccüc. is. ar. تۆتۈشۈش، يالـقۇنـ جاش (ئوت).

teeccüm. is. ar. ئاچچىقلىنىش، خاپا بولۇش.

teeddüp, — bü. is. ar. قورۇنـۇش، ئەزا تارتىش.

teehhül. is. ar. ئۆيلىنىش، تۈرمۇشـ قا چىقىش.

teehhür. is. ar. كېچىكىش.

teemmül. is. ar. مۇھاكىمە، ئويلىنىش.

teemmüm. is. ar. ئانا بولۇش.

teenni. is. ar. سالماقلىق بىلەن ئىش كۆرۈش، ئېغىر ـ بېسىقلىق.

teennüs. is. ar. ① چىشى. ② ئايالـ لارچە قىلىق قىلىش.

teerrüb. is. ar. ئۆزىنىـ ئەقىللىـق قىلىپ كۆرسىتىش.

teessi. is. ar. تەسەللى بېرىش، كۆڭـ لىنى ياساش.

teessüf. is. ar. پۇشايمان، ئۆكۈنۈش، ئارمان.

~ etmek. ئۆكۈنمەك، پۇشايمان قىلماق.

teessür. is. ar. ① كۆڭۈل يېرىملىقى. ② ئىشتىن بوشىتىش.

teessüs. is. ar. ① قۇرۇلۇش. ② ئورۇنـ لىشىش، يىلتىز تارتىش، ماكانلىشىش.

teevvi. is. ar. ماكانلىشىش، يەرلـ شىش.

teevvüh. is. ar. ئىگىرىمـاق، ئاھ ـ پەريـاد چەكمەك.

teeyyüt, — dü. is. ar. توغـرا چـ قىش، رېئاللىققا ئايلىنىش.

teezzür. is. ar. پۈركىنىش، ئورىنىش، يېپىنىش.

tef. is. ar. müz. داپ (چالغۇ ئەسۋابى).

tedip, — bi. is. ar. ئەدەبكە كىرگۈـ زۈش، يولغا كىرگۈزۈش.

tedirgin. s. راھەتسىز، بىئارام: «Gürültüden tedirgin oldum — ۋاراقۇ ـ چۈرۈكىدىن بىئارام بولدۇم.»

tedirginlik, — ği. is. راھەتسىزلىك، بىئارامىلىق.

tediye. is. ar. تۆلەش (پۇلنى)، تۆـ لەنگەن پۇل.

~ anlaşmaları. تۆۋئارا پۇل قەرز بـ ـرىش كېلىشىملىرى.

~ etmek. تۆلىمەك، تۆتىمەك.

tedkikat. is. ar. تەتقىقات.

tedlis. is. ar. ساتقۇچىنىڭ ئۆز مېـ لىنىڭ ئەيىبىنى يوشۇرۇشى.

tedliye. is. ar. ① ساقلاتـماق. ② ئىسپات تەييارلىماق. ③ ھولۇقماق.

tedmir. is. ar. يوقىتىـش، تۈگىتىـش.

tedricen. z. ar. تەدرىجىي ھالدا.

tedrici. s. ar. تەدرىجىي.

tedriç. is. ar. تەدرىجىي ھالـدا ئالغا بېسىش.

tedris. is. ar. دەرس بېرىش، ئۆگـ تىش، ئوقۇتۇش.

~ etmek. ئوقۇتماق.

tedrisat, — ti. is. ar. تەلىم، ئوقۇـ تۇش، دەرسلىك.

tedsim. is. ar. كۆز تەگمىسۇن دەپ كىچىك بالىلارنىڭ يۈزىگە قارا سۈركەپ قويۇش.

tedvin. is. ar. نەشىر ئۈچۈن ھازىر ـ لاش.

tedvir. is. ar. ① ئايلاندۇرۇش، چۆـ گىلىتىش. ② باشقۇرۇش.

tedviye. is. ar. داۋالاش، دورا بېرىش.

قىلىش.

tefeli. s. چىك تۆقۇلغان.

tefelluk. is. ar. يېرىلىش، چاك كېتىش.

tefellüc. is. ar. ① يېرىلىپ پارتلاپ كېتىش. ② پالەچ بولۇپ قېلىش.

tefelsüf. is. ar. پەيلاسۇپلۇق قىلىش، پەلسەپە سۆزلىرىنى سۆزلەش.

tefennün. is. ar. ① ئۆزگىرىش. ② پەن ئۆگىنىش، كۆپ نەرسە ئۆگىنىش. ③ سۆزنىڭ خىلمۇخىل قىلىش.

teferru. is. ar. ① شاخلىنىش، پۇتاق چىقىرىش. ② قىسىملارغا بۆلۈنۈش.

teferruat, — tı. is. ar. كەڭ كۆلەملىك، ئەتراپلىق:

«Bu meseleyi teferruatıyla anlatmak — بۇ مەسىلىنى ئەتراپلىق چۈشەندۈرمەك.»

teferruh. is. ar. خوشاللىنىش، كۆڭلى ئېچىلىش.

teferruk. is. ar. ئايرىلىش، بۆلۈنۈش، تارقىلىش.

teferrüç. is. ar. سەييارە.

teferrüs. is. ar. سېزىش، تۇيۇش.

tefarrüş. is. ar. كېڭىيىش، تارىلىش، يېيىلىش.

teferrüt, — tü. is. ar. ئالاھىدىلىشىش.

teferrüz. is. ar. ئايرىلىش.

tefessüh. is. ar. سېسىش، چىرىش، پۇراش.

tefettüt. is. ar. ئۇششاق پارچىلىنىش، ئۇۋۇلىنىش.

tefe'ül. is. ar. پال سېلىش، پال بېقىش.

tefahhur. is. ar. ئىپتىخار، پەخىرلىنىش، ماختىنىش.

tefahhus. is. ar. ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈش.

tefâhür. is. ar. ئىپتىخار، پەخىر.

tefakkud. is. ar. ئاز - دېرىكسىنى قىلىش.

tefakkuh. is. ar. گۈلدەك ئېچىلىش.

tefakkur. is. ar. پىكىرلىشىش، كەمبەغەللىشىش، يوقسۇللىشىش.

tefakum. is. ar. قىيىنلىشىش (ئىش).

tefâküh. is. ar. چاقچاقلىشىش.

tefasuh. is. ar. پاساھەت بىلەن سۆزلەش.

tefavüd. is. ar. بىر - بىرىگە پايدا بېرىش، بىر - بىرىدىن پايدىلىنىش.

tefavüt. is. ar. پەرق.

tefci. is. ar. جاننى قىينىش، دەردكە قويۇش.

tefcir. is. ar. زەي سۈنىي ئېقىتىپ چىقىرىۋېتىش.

tefdiye. is. ar. جاننى پىدا قىلىش.

tefe. is. ar. تۆۋەنچىلىك ماشىنىسىنىڭ تاغاقلىرىنى تۈتۈپ تۇرىدىغان ئۈسكۈنە.

tefeccür. is. ar. ① تاك ئاقىرىش، تاك سۈزۈلۈش. ② يەردىن سۇ قايناپ ئېقىش. ③ يېرىلىش، چاك كېتىش.

tefeci. is. ar. جازانمخور.

tefecilik, — ği. is. جازانمخورلۇق.

tefehhüm. is. ar. ئاستا - ئاستا چۈشىنىش.

tefek. - چۈشەك، پارچە - پۇرات.

tefekkür. is. ar. تەپەككۇر، پىكىر

tefevvuk, – ku. is. ar. ئۇستۈنلۈك، غالىب كېلىش.

tefevvüh. is. ar. ① تىلغا ئېلىش، سۆزلەش. ② مۇناسىۋەتسىز سۆزلەرنى سۆزلەش.

tefevvüz. is. ar. ئۈستىگە ئېلىش (بىر ئىشنى).

tefeyyüz. is. ar. يۈكسىلىش، ئىلگىرىلەش.

teffiz. is. ar. بىر ئىشنى بىرىگە ئىتتىرىپ قويۇش، دۆڭگەپ قويۇش.

tefhim[1]. is. ar. بىلدۈرۈش، ئۇقتۇرۇش.

tefhim[2]. is. ar. ئۇلۇغلاش.

te'fik. is. ar. يالغان سۆزلەش، يالغان ئېيتىش، بوھتان قىلىش.

tef'il. is. ar. پال ئاچىتۇرۇش، پال سالدۇرۇش.

tefkir. is. ar. پىكىر قىلدۇرۇش، ئويلاندۇرۇش.

tefrid. is. ar. دۇنيادىن كېچىپ ئالىلا يىراقلىغا كېرىش، تەركىدۇنيا بولۇش.

tefrih. is. ar. ① راھەت ـ پاراغەت. ② راۋاجلىنىش، ئاۋۇش. ③ تۈخۈمدىن چىقىش ۋاقتى.

tefrik, – ki. is. ar. پەرق قىلىش، ئايرىش.

tefrika. is. ar. ① گېزىتتە ھەر كۈنى پارچە ـ پارچە بېسىلغان رومان قاتارلىق ئەسەرلەر. ② ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك.

tefriş. is. ar. پول، تاختاي.

tefrişat. is. ar. گىلەم، پەردە، زەددى ۋال، ياغاچ سايمان قاتارلىق ئۈي بىساتلىرى.

tefside. s. far. قىزغىن.

tefsih. is. ar. كېڭىيىش.

tefsir. is. ar. ① ئىزاھ، ئىزاھات. ② شەرھ، شەرھلەش، ئىزاھلاش، چۈشەندۈرۈش، ئىزاھات بېرىش.

~ etmek. ئىزاھلىماق، شەرھىيىلىمەك.

tefsire. is. ar. tip. ① دوختۇرنىڭ كېسەلنىڭ سۈيدۈكىنى تەكشۈرۈشى. ② دوختۇر تەرىپىدىن تەكشۈرۈلگەن سۈيدۈك.

teftih. is. ar. ① ئېچىش. ② كېكىرىش.

teftik. is. ar. ① يېرىش، يېرىلىش. ② تىتىش، تىتىلىش (يۈك ۋە پاختا).

teftis. is. ar. ئۇششاق پارچىلىماق، پارچىلاش.

teftiş. is. ar. تەپتىش، كۆزدىن كەچۈرۈش، تەكشۈرۈش.

~ etmek. كۆزدىن كەچۈرمەك.

teftit. is. ar. پارچە ـ پارچە قىلىۋېتىش، پارچە ـ پارچە قىلىنىش.

tefvit. is. ar. ئۆتكۈزۈش، قاچۇرۇش.

tefviz. is. ar. ① زاكاز قىلىش، زاكاز قىلىنىش. ② تارقىتىش، يېيىش.

tefzi. is. ar. ① ئۈركىتىش. ② ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قاراش، ھەيرانلىق بىلەن قاراش.

tegabbür. is. ar. تەۋزان بېسىش، تۇپا بېسىش.

tegabün. is. ar. بىر ـ بىرىنى ئالىداش (سودىدا).

tegaddüb. is. ar. غەزەپلىنىش، ئاچچىقلىنىش، خاپا بولۇش.

tegafül. is. ar. ئۇقۇشۇلماسلىقتىن كېلىپ چىقىش.

tegallüt. is. ar يېڭىلىش.

tegamüz. is. ar. غەمزە، كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قاراش.

tegarbül. is. ar. غەلۋىردىن ئۆتكۈزۈش.

tehacüm. is. ar. هۇجۇمغا ئۆتۈش، هۇجۇم قىلىش.
tehâdü. is. ar. ئالدانغاندەك كۆرۈنۈش.
tehâlüf. is. ar. سوتچىنىڭ ئىككى تەرەپكە قەسەم ئىچكۈزۈشى.
tehalüf. is. ar. خىلاپلىق، ماس كەلمەسلىك.
tehalük, – kü. is. ar. جاننى تىكىپ قويۇش.
tehâmi. is. ar. ① ئۆزىنى قوغداش. ② ئادۋوكاتلىق، ئاقلاش.
tehâmük. is. ar. ئەخمەق بولۇۋېلىش.
tehannün. is. ar. سېغىنىش، كۆرگۈسى كېلىش.
tehârüm. is. ar. قېرى بولۇۋېلىش، قېرى كۆرۈنۈش.
teharüş. is. ar. تالىشىش.
tehassüb. is. ar. ياستۇققا يۆلۈنۈش.
tehâsüd. is. ar. ھەسەت قىلىش.
tehasüm. is. ar. دۈشمەنلىك قىلىش.
tehâşî. is. ar. يوشۇرۇنۇش، مۆكۈش.
tehâvün. is. ar. ئەھمىيەت بەرمەسلىك، مۇھىم دەپ بىلمەسلىك.
tehcir. is. ar. كۆچۈرۈش.
~ etmek. كۆچۈرمەك، كۆچتۈرمەك.
tehciye. is. ar. ھەجلەش.
tehdim. is. ar. يىقىتۇۋېتىش، بىتچىت قىلىش، يەر بىلەن يەكسان قىلىش.
tehdit, – di. is. ar. تەھدىت، قورقۇتۇش، پوپوزا.
~ etmek. تەھدىت سالماق.
tehdiye. is. ar. ھەدىيە قىلىش.
tehecci. is. ar. ھەجلەش.
teheccüd. is. ar. كېچىلىك ناماز.
teheccüm. is. ar. ھۇجۇمغا ئۆتۈش، قۇشلارنىڭ چىرايلىق سايرىشى.
tegarrüd. is. ar.
tegarrür. is. ar. غۇرۇرلىنىش.
tegassün. is. ar. پۇتاق چىقىرىش.
tegasül. is. ar. غۇسسل قىلىش، يۇيۇنۇش.
tegaşşi. is. ar. ① پۈركىنىش، يېپىنىش. ② ھوشىنى يوقىتىش.
tegavvut. is. ar. چوڭ تەرەت قىلىش.
tegavvür. is. ar. ① چوڭقۇر چۆكۈش. ② نەرسىنىڭ ئاساسىنى ئىزدەش، نەرسىنىڭ يىلتىزىنى قېزىش.
tegayür. is. ar. ماسلاشماسلىق، زىت كېلىش.
tegayüz. is. ar. خاپىلىشىش، رەنجىشىش.
tegayyüp, – bü. is. ar. غايىب بولۇش، كۆرۈنمەسلىك.
tegazzüp. is. ar. غەزەپلىنىش، ئاچچىقلاش.
tegazzül. is. ar. ① غەزەل ئېيتىش. ② غەزەل شەكلىدە شېئىر يېزىش.
tegil. is. far. بۇرۇتى خەت تارتقان يىگىت.
tegelti. is. ئېگەرنىڭ ئاستىغا سېلىنىدىغان تېرە، تېرە توقۇم.
teğmen. is. ask. شاۋۇبي (ھەربىيدە).
teğre. is. دائىرە.
teğrek. is. دائىرە شەكلىدىكى يۈمىلاق نەرسە.
teğrel. s. دائىرەسىمان، يۇمىلاق.
teh. is. far. تەكتى، تېگى، ئاستى، تۈۋى.
tehâbb. is. ar. دوستلىشىش، دوست بولۇش.

tehlikeli. s. تەهلىكىلىك، خەتەرلىك، خەۋپلىك.
tehlikesiz. s. بىخەتەر، خەتەرسىز.
tehlil. is. ar. تەھلىل («لائىلاھە ئىللىللاھۇ» سۆزىنى تەكرارلاش).
tehlüke. is. ar. → **Tehlike.**
tehniyet. is. ar. تەبرىكلەش، مۇبارەكلەش.
tehrib. is. ar. قاچۇرۇش، قاچۇرۇلۇش.
tehvi. is. ar. قۇستۇرۇش، ياندۇرتۇش.
tehvin. is. ar. ئاسانلاشتۇرۇش، ئوڭايلاندۇرۇش، يېنىكلەشتۈرۈش.
tehyiç, – cı. is. ar. ھاياجانلاندۇرۇش.
tehzil. is. ar. ① چاقچاقلا ئايلاندۇرۇش. ② بىر شەئىنى نەزم شەكلىگە كەلتۈرۈش.
tehzip, – bi. is. ar. تۆزىتىش، ياخشىلاش.
tehziz. is. ar. تىترەش، تىترىتىش.
tek, – ki. s. ① بىر. ② يالغۇز، تاق: «O, bu memlekette tektir — ئۇ، بۇ يۇرتتا بىرلا.
Üç, beş ... tek sayılardır — ئۈچ، بەش ... تاق سانلاردۇر.»
tekabbuh. is. ar. سەت كۆرۈش، يامان كۆرۈش.
tekabbül. is. ar. قوبۇل قىلىش.
~ etmek. ماقۇل بولماق.
tekabkub. is. ar. قۇرساقنىڭ غۇرۇلدىشى.
tekabül. is. ar. يۈزمۈيۈز، يۈزمۇيۈز كېلىش.
tekâmül. is. ar. كامالىغا يېتىش، كامالەتكە ئېرىشىش.

هۇجۇم قىلىش، ئالدىراپ كېتىش.
teheddi. is. ar. توغرا يولغا كىرىش.
teheddüm. is. ar. ئۆرۈلۈش، يىقىلىش.
tehekküm. is. ar. چاقچاق، ئويۇن.
tehellül. is. ar. ئوچۇق چىراي، كۈلۈپ تۇرۇش.
tehemten. s. ar. بەستىلىك.
tehennüc. is. ar. قورساقتىكى بالىنىڭ مىدىرلىشى.
tehettük. is. ar. ① يىرتىلىش. ② پېشانە تومۇرىنىڭ يېرىلىپ كېتىشى. ③ خىجىل بولماسلىق.
tehevvü. is. ar. قۇسۇش، ياندۇرۇش.
tehevvüm. is. ar. مۇگدەش.
tehevvür,–rü. is. ar. ئاچچىقلىنىش، غەزەپكە كېلىش.
teheyyü. is. ar. تەييارلىنىش، ھازىرلىنىش.
teheyyüb. is. ar. قورقۇتۇش، قورقۇش.
teheyyüç, – cü. is. ar. ھاياجانلىنىش، ھاياجانلىق.
teheyyüm. is. ar. ھەيران قېلىش، ھەيرانلىق.
tehîm. s. ar. گۇناھكار، جىنايەتچى.
tehir. is. ar. كېچىكتۈرۈش، كەينىگە سۈرۈش.
tehiyye. is. ar. ① سالام. ② سالام بېرىش، سالام قىلىش. ③ دۇئا قىلىش. ④ مىراس، مۇلۇك.
tehlik. is. ar. ئۆلتۈرۈش.
~ edilmek. قويۇپ بېرىلمەك.
~ etmek. كېچىكتۈرمەك.
tehlike. is. ar. تەھلىكە، خەتەر، خەۋپ.

سۆزلەش، بىر ـ بىرىنى ئالداش.

tekazzu. is. tip. چىقانىنىڭ يېرىگە ئىشىشى.

tek. bencilik, – ği. is. پەقەت مەنچىلىك، سولىپسىزم (پەقەت ئۆزىنىلا دۇنيادا مەۋجۇت بولغان بىردىنبىر رېئال-لىق دەپ بىلىپ، ئوبېيكتىپ دۇنيانى ئىنكار قىلىدىغان قاراش).

tekbib. is. ar. كاۋاپ قىلىش، كاۋاپ قىلىنىش.

tekbir. is. ar. تەكبىر (ئالـلاھۇ ئەكـ بەر دەپ باشلىغان دۇئا).

tekdir. is. ar. ئەيىبلەش.

teke. is. zool. تېكە.

~ gibi kokmak. بەك سەت پۇرىماق.

tekebbür. is. ar. تەكەببۇرلۇق قىـ لىش، ھاكاۋۇرلۇق قىلىش.

tekeddür. is. ar. ① بۇلغىنىش، پاسـ كىنا بولۇش. ② كۆڭلى بۇزۇلۇش، قايـ غۇرۇش، ھەسرەت چېكىش.

tekeffüf. is. ar. قىزىل كۆتۈرۈپ تـ لەش، دۇئا قىلىش.

tekeffül. is. ar. كېپىل بولۇش، كې پىلىك قىلىش.

tekehhün. is. ar. پالچىلىق قىلىش، رەم سېلىش، رەممالىق قىلىش، رەممال.

tek. el. is. مونوپول، قامىماش، تىزگىنلەش، ئىگىلەپ ئېلىش، چاڭگىلىغا ئېلىش:

«Yurtseverlik kimsenin tekelinde değildir — ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېچكىمـ نىڭ چاڭگىلىدىكى نەرسە ئەمەس.»

tekelci. s. is. قامىغۇچى، مونوپولـ چى، تىزگىنلىگۈچى.

tekelcilik, – ği. is. مونوپولچىلىق،

tekamür. is. ar. قىمار ئويناش.

tekanlamlı. s. بىر مەنىلىك.

~ kelime. بىر مەنىلىك سۆز.

tekâpû. is. far. پارازىتلىق، تەپيار-تاپلىق.

tekâsüf. is. ar. ئۇلغىيىش، قويۇق لىشىش، زىچلىشىش.

tekasüm. is. ar. ① ئەھدىلىشىش. ② بۆلۈشۈش، بۆلۈشۈۋېلىش.

tekâsür. is. ar. ① كۆپەيىش. ② بەك ماختىنىش.

tekaşşu. is. ar. بەلغەم چىقىرىش.

tekatu. is. ar. ئىكىكى سىزدىقىنىڭ بىر ـ بىرىنى كېسىپ ئۆتۈشى.

tekatur. is. ar. تامچىلاش، تامچـ لاپ ئېقىش.

tekatül. is. ar. بىر ـ بىرىنى ئۆلـ تۈرۈش، ئۆلتۈرۈشۈش.

tekatüm. is. ar. بىر ـ بىرىدىن سىر ساقلاش.

tekâüdiye. is. ar. پېنسىيە ماڭاشى.

tekaüt, – dü. is. ar. ① پېنسىيىگە چىقىش. ② پېنسىيىگە چىققۇچى.

tekâver. s. is. far. يېرىغلاش (ئات).

tekavim. is. ar. تەقۋىم، كالېندار.

tekavvül. is. ar. يالغان سۆزلەش.

tekavvüm. is. ar. تۈزلەش، تۈزغىر-لاش، تۈز قىلىش (قىڭغىر نەرسىنى).

tekavvüt. is. ar. ئوزۇقلىنىش، كۈـ تۈنۈش.

tekayüd. is. ar. بىر ـ بىرىگە ھىيلە ئىشلىتىش.

tekazâ. is. ar. قەرز بەرگۈچىنىڭ قەرزدارنى قىستىشى.

tekâzüb. is. ar. بىر ـ بىرىگە يالغان

tek. evli. s. تاق ئەر ـ خوتۇنلۇق، پىر ئەر ـ خوتۇنلۇق، جورىسى (جۈپتى) بىر بولغان.

~ kadın. پىر ئەرلىك ئايال.

tekevvün. is. ar. پەيدا بولۇش، تۇغۇلۇش.

tekeyyüf. is. ar. خۇشاللىنىش، كەيپى چاغ بولۇش.

tekfil. is. ar. كېپىل قىلىش، كېپىل قىلىنىش، كېپىل كۆرسىتىش.

tekfin. is. ar. كېپەنلەش، كېپەنگە ئېلىش.

tekfir. is. ar. ① كاپىر دەپ بىلىش. ② يوقىتىش، يوق قىلىش.

tekhil. is. ar. (كۆزگە) سۈرمە سۈرۈش.

tekid. is. ar. ① تەكىت، تەكرارلاش. ② چىڭىتىش، بېكىتىش.

tekil. s. gram. بىرلىك: «Çocuk tekil, çocuklar çoğul isim-dir — «بالا بىرلىك، بالىلار كۆپلۈكتۇر.

tekin. s. ① بوش، قۇرۇق (ئىچىدە ھېچ نادەم يوق). ② بەختلىك، تەلەيلىك. ③ راھەت، ھۇزۇر، تىنچلىق.

tekir. s. zool. ① ئالىتاغىل مۈشۈك. ② is. (ئاق ۋە قارا دېگىزدا ياشايدىغان) بىر خىل بېلىق.

tekit, – di. is. ar. ① قوشۇلۇش. ② كۈچەيتىش، چىڭىتىش.

tekke. is. ar. ① خانىقا، ئىبادەتخانا. ② مەرگەن ۋە پالۋانلارنىڭ تەلىم مەيدانى. ③ مەيدانخانا (نەشە چېكىلىدىغان يەر).

teklemek. ① تاقلىماق، (مايسىنى) شالاڭلاتماق. ② ماتور پۈرشىنىسىنىڭ بىرى ئىشلىمەس بولۇپ قالماق.

tekleme. is. تاماساۋچىلىق.

tekellüf. is. ar. ① ئاۋارە بولۇش، جاپا چېكىش. ② تۇجۇپىلەش.

tekellüm. is. ar. سۆزلەش، گەپ قىلىش.

tekellüs. is. ar. شورلىشىپ كېتىش (يەر).

tekemmül. is. ar. كامالەتكە يېتىش.

tekemmün. is. ar. يۇشۇرۇنۇش.

tekemmüş. is. ar. ئالدىراش، تېنەش.

teker. is. ① چاق. ② يۇمىلاق شەكىللىك (نەرسە): «Araba tekeri — «ھارۋا چاقى.

tek. erklik, – ği. is. مۇناسىۋەتسىز، تاق ئەركلىك.

tekerlek, – ği. is. ① چاق. ② دۆڭگىلەك، يۇمىلاق، دۈگىلەك شەكىللىك.

tekerlekli. s. چاقلىق.

tekerleksi. s. چاقسىمان.

tekerlemek. دومىلىماق، يۇمىلىماق.

tekerlenmek. دومىلانماق، يۇمىلانماق.

tekerli. s. چاقلىق، چاقى بولغان.

tekerrüh. is. ar. يېرگىنىچ.

tekerrüş. is. ar. پۈرلىشىش.

tekerrür. is. ar. تەكرارلىنىش، يېڭىلىنىش.

tek. gözlülük, – ğü. is. تۇغما سىڭا كۆزلۈك.

tek. heceli. s. بىر بوغۇملۇق (سۆز).

teker . teker. z. بىردىن ـ بىردىن، ئايرىم ـ ئايرىم.

teke. sakalı. is. bot. تېكە ساقىلى (ئۆسۈملۈك).

tekessür. is. ar. كۆپىيىش، ئارتىش.

tek. eş. s. جۈپتى يوق، جورىسى يوق.

teklif. is. ar. ① تارتىنىش، قۇرۇ- نۇش. ② تەكلىپ. ③ سېلىق، باج. ④ ئىلگىرى سۈرۈش. ⑤ يۈكلەش: «Aramızda teklif yok — ئوتتۇرىمىزدا تارتىنىش يوق.»

teklifli. s. تارتىنچاق، قورۇنىدىغان: «Teklifli mesafir geldi — تارتىنچاق مېھمان كەلدى».

teklifname. is. سۈغۈرتا ئورگانلىرىنىڭ سۈغۈرتىغا يېزىلغۇچىلارغا بەرگەن ھۆججىتى.

teklifsiz. s. تارتىنمايدىغان، تارتىنماس، قورۇنماس، قورۇنمايدىغان، گېپىنى ئاشكارا: «Teklifsiz arkadaş — گېپىنى ئاشكارا يولداش.»

teklifsizlik, – ği. is. تارتىنماسلىق، قورۇنماسلىق.

teklik, – ği. is. ① تاقلىق، تەكلىك، يالغۇزلۇق. ② بىر لىرا.

tekme. is. پەشۋا، تېپىك.

tekmeklemek. پەشۋا ئاتماق، تەپمەك.

tekmil. is. s. ar. ① تۈگىتىش، پۈتتۈرۈش. ② پۈتۈن. ③ تەلتۆكۈس.

tekmile. is. ar. قوشۇمچە، ئىلاۋە.

tekmillemek. تۈگەتمەك، تاماملىماق.

tekne. is. ① تەكنە. ② كېمە گەۋدىسى. ③ ھەرخىل دېڭىز ترانسپورت قوراللىرى. ④ ئويمانلىق: «Hamur teknesi — خېمىر تەكنىسى.»

tekneleşme. is. چوڭقۇرلۇق.

teknik, – ği. is. it. ① يول، ئۇسۇل، مېتود. ② تېخنىكا، سەنئەت، ھۈنەر: «Bu işin tekniğini bilmiyorum — بۇ ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيمەن.»

teknikçi. is. سەنئەتچى، سەنئەتكار، ھۈنەرۋەن.

teknisyen. is. fr. تېخنىك.

teknoloji. is. fr. تېخنولوگىيە.

tek. parça. s. يەك پارچە.

tekrar. z. ar. تەكرار، يەنە بىر قېتىم.

tekrarlamak. تەكرارلىماق، باشقىدىن ئىشلىمەك.

tekrarlanmak. تەكرارلانماق، تەتقىق قىلىنماق.

tekrarlatmak. تەكرارلاتماق، تەتقىق قىلدۇرماق.

tekrarlayıcı. s. is. تەكرارلانغان (نەرسە).

tekrarlı. s. تەكرارلايدىغان.

tekrar tekrar. z. ئۈستىگە ـ ئۈستىگە، ئارقا ـ ئارقىدىن.

tek · renkli. s. is. تاق رەڭلىك.

tekrim. is. ar. ھۆرمەت بىلدۈرۈش، ئۇلۇغلاش، چوڭ كۆرۈش.

tekrir[1]. is. ar. ① تەكرارلاش، يەنە بىر قېتىم ئىشلەش. ② نۇتۇقنىڭ تەسىرىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن بىر سۆزنى تەكرارلاش ئۇسۇلى.

tekrir. is. ar. يەنە بىر قېتىم كۆزدىن كەچۈرۈش.

teksif. is. ar. ئۇلغايتىش، قويۇقلاشتۇرۇش، كۈچەيتىش، چىڭىتىش.

teksir. is. ar. كۆپەيتىش، ئارتتۇرۇش.

tekst. is. fr. ئورىگىنال، ئەسلى نۇسخا.

tekstil. is. fr. توقۇمىچىلىق.

~ endüstri. توقۇمىچىلىق سانائىتى.

tek · tanrıcı. s. بىر تەڭرىچى، بىر خۇداچى، مونوتېئىزم تەرەپدارى.

tek · tanrıcılık, – ğı. is. بىر تەڭ

telâhuz. is. ar. كۆز قىرى بىلەن قاراش.
telâki. is. ar. ئۇچرىشىش، بىرلىشىش، ئۇبرىشىش.
~ noktası. قوشۇلغان نۇقتا.
telakki. is. ar. چۈشەنچە، كۆز قاراش.
telakkum. is. ① ئاغزىغا لوقما - لوقما سېلىپ يۇتماق. ② قورساقنىڭ غولدۇرلىشى.
telâküm. is. ar. مۇشتلىشىش، بوكس.
telalji. is. tıp. تارقالغان كېسەل.
telâssus. is. ar. ئوغرىلىق قىلىش.
telâsuk. is. ar. ① يېپىشىش، چاپلىشىش. ② بىر ئورگانىنىڭ باشقا بىر ئورگانغا چاپلىشىپ قېلىشى.
telasüm. is. ar. ① دۇدۇقلاش. ② تاغدىن - باغدىن جاۋاب بېرىش.
telâş. is. ar. ① ئالدىراش، تېنەش. ②قايغۇ، ئەندىشە:
«Telâş içinde kaçtılar — ئالدىراپ - تېنەپ قاچتى.
Hastanın halinde telaş edecek bir şey yok — كېسەلنىڭ ھالىدىن ئەندىشە قىلغۇدەك ئىش يوق.»
~ etmek. ئەندىشە قىلماق.
telâşi. is. ar. ① تارقىلىش. ② قىممەتنى يوقىتىش.
telâşlandırmak. تېنەتمەك، غەم - ئەندىشىگە سالماق.
telâşlanmak. ئەندىشىگە چۈشمەك، سەۋرسىزلىك قىلماق.
telâşlı. is. ئالدىرىغان، ئەندىشىگە چۈشكەن.
telâşsız. s. ① ئەندىشىسىز. ② تەمكىن.
telcim. is. ar. ① يۈگەن سېلىش. ② تەزگىنلەش.
ربچىلىك، بىر خۇداچىلىق، مونوتېزم.
tek tek. z. بىر - بىر، بىردىن-بىردىن.
tektib. is. ar. ئازدۇرۇش، يامان يولغا باشلاش.
tektük. s. شالاڭ، ئاندا - ساندا.
tekvin. is. ar. پەيدا قىلىش، ياراتىش.
tekye. is. ar. ① يۆلىنىش، تايىنىش. ② ئىشىنىش. ③ خانىقا.
tekye - nişin. is. ar. far. خانىقا، ئىبادەتخانىلاردىكى دەرۋىش.
tekyıl. is. ar. كىلە بىلەن ئۆلچەش.
tekzip, — bi. is. ar. ئىنكار قىلىش، رەت قىلىش.
~ etmek. ئىنكار قىلماق، رەت قىلماق.
tel[1]. is. ① تالا. ② سىم، تارا:
«1. Saç teli — چاچنىڭ تالاسى.
2. Telefon teli — تېلېفون سىمى.
3. Tambura teli — «تەمبۇر تارى.
tel[2]. is. تېلېگراممىا سۆزىنىڭ قىسقارتىلىشى.
~ çekmek. تېلېگراممىا بەرمەك.
~ yazısı. تېلېگراممىا.
tela. is. it. ساروشكا (چاپانىنىڭ كۆكرىكىگە ئېلىنىدىغان).
~ çatmak. ساروشكا قويماق.
telaffüz. is. ar. تەلەپپۇز.
telafi· is. ar. ئورنىنى تولدۇرۇش، تۆلەم:
«Telafi kolay olmayan zarar — تۆلىمى ئاسان چۈشمىگەن زىيان.»
~ etmek. تۆلىمەك، ئورنىنى تولدۇرۇۋالماق.
telahhum. is. ar. سەمرىش، ئەت ئېلىش.
telâhi. is. ar. ۋاقتىنى ئويۇن بىلەن ئۆتكۈزۈش.

tele. is. ar. تۆزاق، قىلتاق.
telebbüm. is. ar. ① ئۇيناش. ② ئەمەلسىز چەكتىن سۆزلىنىدىغان تېمىپ ئېغىشى.
telebbüs. is. osm. كىيىنىش، كىيىنىش.
telef. is. ar. يوقىتىش، ئىسراپ.
telefon. is. fr. تېلېفون.
~ etmek. تېلېفون بەرمەك.
~ kulübesi. (پوچتىخانىلاردا) تېلېفون بىلەن سۆزلىشىدىغان مەخسۇس ئۆي.
telefoncu. is. تېلېفونچى: «Telefoncu kız — «تېلېفونچى قىز.
telefonculuk, — ğu. is. تېلېفونچىلىق، تېلېفون خادىمى.
telefonlaşmak. تېلېفونلاشماق، تېلېفوندا سۆزلەشمەك.
telefonometre. is. fr. تېلېفونو مېتر (تېلېفوندا سۆزلەشكەن ۋاقتىنى يېزىش ئەسۋابى).
telefotograpi. is. fr. تېلېفوتوگراف (فوتوگراف رەسىمنى توك ئېقىمى بىلەن يىراقلارغا يەتكۈزۈش يولى).
telegram. is. تېلېگرام.
telehhi. is. ar. ئويۇن ـ تاماشا بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزۈش.
telehhüb. is. ar. ① يالقۇنجاش، يېنىش (ئوت). ② ئىششىش، يالۇغلىنىش.
telehhüf. is. ar. ھەسرەت چېكىش، مەھرۇن بولۇش.
telek, — ği. is. zool. قۇشلارنىڭ قانات ۋە قۇيرۇقىدىكى قاتتىق پەيلەر.
telekardiyofon. is. fr. يۈرەك تىڭشىغۇچ (ستېتوسكوپ).
teleke. is. قانات ۋە قۇيرۇقنىڭ ئۈزۈن ۋە قاتتىق قېپى.
telekominikasyon. is. fr. تېلېكوممۇنىكاسىيون (خەۋەر، ماقالە، رەسىم، ئاۋاز قاتارلىقلارنىڭ ئېلېكتر ئېقىمى، توك سىمى، رادىئو ۋە باشقىلار ئارقىلىق ئېلىنىشى ۋە تارقىلىشى).
telel'ü. is. ar. پارىلداش، پارقىراش.
telem. is. ar. ① ساپان چىشىنىڭ توپىدا قالدۇرغان ئىزى. ② سىزىق.
telemeteorograf. is. fr. تېلېمېتېئورولوگراف (ئىشارەت ۋە خەۋەرلەرنى ئۇزاق يەرگە تارقىتىدىغان ئەسۋاب).
telemetre. is. fr. تېلېمېتر (ئۇزاق يەردىكى بىر نۇقتا بىلەن ئارىسىدىكى ئارىلىقنى ئۆلچەش ئەسۋابى).
teles. s. چۈۋۈق، چۈۋۈلغان (رەخت).
telesimek. كونىراپ چۈۋۈلماق، كونا راپ يىرتىلماق.
teleskop, — pu. is. yun. تېلېسكوپ (سەييارىلەرنى كۆزەتكۈچى ئەسۋاب).
telestetofon. تېلېستېتوفون (يۈرەك ئۇرۇشىنى كۈچەيتىپ، يىراقتىن ئاڭلىنىدىغان ئەسۋاب).
teletakimetre. is. fr. تېلېتاكىمېتر (بىر قاتناش ۋاسىتىسىنىڭ سۈرئىتىنى يىراقتىن بىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان قۇرۇلما).
teletayp. is. ing. توك كۈچى بىلەن ھەرىكەت قىلدىغان خەۋەرلىشىش ئەسۋابى.
televizyon. is. fr. تېلېۋىزور.
televvün. is. ar. ① بىر رەڭدىن باشقا رەڭگە ئۆزگىرىش، باشقا رەڭگە كىرىش. ② تۇراقسىزلىق، بىقارارلىق. ③ ئالقانات.
televvüs. is. ar. پاسكىنىلىشىش، كىرلىشىش.
teleyyün. is. ar. يۇمشاق.
telezzüz. is. ar. لەززەتلىنىش، ھۇزۇر.

telköprü. is. زەنجىر كۆۋرۈك (بىر ياشتىن ئۇ باشقا تارتىلغان).

tellâk. is. osm. تەللاق (مۇنچا ۋە سەررافلاردا كىشىلەرنى يۇيۇپ قويغۇچى ئەر).

tellâl. is. osm. ① بىرەر مالنى ۋارقىراپ يۇرۇپ ياشقىلارغا تونۇشتۇرغۇچى، جارچى، بۇيرۇقنى يەتكۈزگۈچى. ② دەللال، ۋاستىچى.

tellâliye. is. osm. → **Tellâllık.**

tellâllık, – ğı. is. ① دەللاللىق. ② دەللالغا بېرىلىدىغان ھەق.

tellemek[1]. تېلېگرام بەرمەك (چەكمەك).

tellemek[2]. ① زىننەتلىمەك، چىرايلىق ياسىماق. ② ھەددىدىن ئارتۇق ماختىماق، ئۇستۈن باھالىماق.

tellendirmek. (تاماكا) تۈتاشتۇرۇپ چەكمەك.

telli. s. ① تالالىق. ② زەرلىك.

telsik. is. پۇقرالىققا ئۇقتۇش، گىراژدانلىققا كىرىش.

telsim. is. ar. ئاغزىغا سۈيۈش، سۈيۈش.

telsiz. s. ① تالاسىز. ② سىمسىز تېلېفون، سىمسىز تېلېگراف.

teltik, – ği. s. قۇسۇر، نۇقسان، ئېغىز.

teltikli. is. mat. يېتەرسىزلىك: «Bu adamın gördüğü işler her vakit böyle teltikli olur — بۇ ئادەمنىڭ كۆرگەنلىرىدە ھەمىشە مۇشۇنداق يېتەرسىزلىكلەر بولىدۇ.»

telve. is. چىنە ـ قاچا ئاستىدىكى داغ (ئاستىغا يىغىلىپ قالغان).

telvih. is. ar. ① ئايدىڭلاشتۇرۇش، ئاشكارىلاش. ② كىنايە.

telvim. is. ar. ئەيىبلەش، ئاھانەت لىنىش، تەمسىل تېتىش.

telfif. is. ar. ئوراش، يۆگەش، پۈركەش.

telfik. is. ar. بىرلەشتۈرۈش، يېغىش، توپلاش.

telgraf. is. fr. تېلېگراف، تېلېگرامما.

telgrafçı. is. fr. تېلېگراممچى، تېلېگرافچى، تېلېگراف خىزمەتچىسى.

telgraf. hane. is. تېلېگراممخانا، تېلېگرافخانا.

telhib. is. ar. تۈتاشتۇرۇش، تۇتاش ـ تۈرۈلۈش، يالقۇنجىتىش.

telhid. is. ar. كۆمۈش، دەپنە قىلىش.

telhif. is. ar. ئېچىنىش.

telhim. is. ar. سەمرىتىش، ئەت ئالدۇرۇش.

telhis. is. ar. خۇلاسە، خۇلاسىلەش، يىغىنچاقلاش.

telhiye. is. ar. ئوينىتىش، خۇش ۋاقىت ئۆتكۈزۈش.

telif. is. ar. ① مۇرەسسە قىلدۇرۇش. ② كىتاب يېزىش.

te'lih. is. ar. ئىلاھىيلاشتۇرۇش.

tel'in. is. ar. لەنەت ئوقۇش، قارغاش.

telkib. is. ar. لەقەم قويۇش.

telkim. is. ar. لۇقما ـ لۇقما يېگۈزۈش.

telkin. is. ar. ① سىڭدۈرۈش، ئۆگىتىش، تەربىيە بېرىش. ② قەبرە ئۈستى مۇراسىمى (ئۆلۈكنى كۆمۈشتىن ئاۋۋال ئۆتكۈزۈلىدىغان دىنىي رەسمىيەت): «Çocuklara iyi düşünceler telkin etmeye çalışmalı — بالىلارغا ياخشى ئىدىيە سىڭدۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىش لازىم.»

هۇرۇنلار مەيدانى، هۇرۇنلار يېرى.
tembelleşmek. هۇرۇنلاشماق.
tembellik, – ği. is. هۇرۇنلۇق.
tembih. is. ar. تەنبىھ، ئاگاھ.
temdih. is. ar. كۆپ ماختاش.
teme. is. دەم (ئىشكىنىڭ تىرىكى).
temeddüh. is. ar ماختىنىش، ئۆزىنى ماختاش.
temeddün. is. ar. مەدەنىيلىشىش، زامانىۋىلىشىش.
temehhür. is. osm. ماھىر بولۇش، ئۇستا بولۇش.
temek. ئېغىلنىڭ پەنجىرى.
temekkün. is. ar. ماكانلىشىش، يەرلىشىش، ئورۇنلىشىش.
temel. is. s. ① ئۇل. ② ئاساس. ③ ئاساسىي. ④ پرىنسىپ. ⑤ قائىدە. ⑥ قانۇنىيەت. ⑦ مۇھىم:
«Ülkemizi kalkındırmada temel güç halktır — مەملىكىتنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئاساس كۆپ خەلقتۇر.»
temelleşmek. يىلتىز تارتماق، يەرلەشمەك.
temelli. s. ① ئۇللۇق. ② دائىمى، ئاخىرىغا قەدەر:
«Sağlam temelli bir yapı — پۇختا ئۇللۇق (ئاساسلىق) بىنا.»
temellük, – kü. is. ar. شەخسىي مۈلۈك.
temelsiz. s. ئاساسسىز، بوش، ئۇلسىز.
temenna(h). is. ar. قولنى كۆتۈرۈپ بېرىلگەن سالام ئىشارىتى.
temenni. is. ar. تىلەك، ئۈمىد، ئارزۇ.
~ etmek. تىلىمەك، ئۈمىد قىلماق.
temerküz. is. ar. توپلاش، توپلىنىش، يىغىۋىلىش، يىغىلىش:
«Temerküz kampı — يىغىۋىلىش لاگېرى»
قىلىش، ئەيىبلىنىش، ئاھانەت قىلىنىش.
telvin. is. ar. رەڭ بېرىش، بوياش، بويىلىش.
telvis. is. ar. كىر قىلىش، پاسكىنا قىلىش.
telyin. is. ar. ① يۇمشىتىش، يۇمشىتىلىش. ② ئىچىنى بوشىتىش (قەۋزىيەتنى).
telziz. is. ar. لەززەتلەندۈرۈش، تەم كىرگۈزۈش، تەم كىرگۈزۈلۈش.
tem, tema. is. yun. تەكرارلانغان تېما، يېڭىلانغان تېما.
temadi. is. ar. سۈرۈش، داۋام قىلىش.
tema'dün. is. ar. مەدەنلىشىش، مەدەن ھالىغا كېلىش.
temâlük. is. ar. ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش، نەپسىنى يىغىۋېلىش.
temas. is. ar. ① تېگىش. ② ئالاقە، مۇناسىۋەت. ③ بېرىش – كېلىش، ئارىلىشىش:
«Bu adamla hiç temasım yok — بۇ ئادەم بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتىم يوق.»
temaşa. is. ar. ① تاماشا. ② سەھنە ئەسىرى، ئويۇن.
temayül. is. ar. ① مايىل، خاھىش. ② ئېغىش، بىر تەرەپلىمىلىك كۆز قاراش. ③ يۈزلىنىش.
temayüz. is. ar. ئۆزىنى كۆرسىتىش، ئالاھىدە كۆرۈنۈش.
temâzüc. is. ar. چاقچاقلىشىش.
tembel. is. far. ھۇرۇن:
«Bu bir tembeldir — بۇ بىر ھۇرۇندۇر.»
tembel.hane. is. ھۇرۇنلار ئۆيى،

temhiriye. is. ar. تامغا هەققى، مۆھۆر هەققى.

temhis. is. osm. تەجربە ئىمتىهانى ئېلىش.

temime. is. ar. كۆز مونچقى (كۆز تەگمەسلىك ئۈچۈن ئېسىلغان).

temin. is. ar. ① كاپالەت. ② كاپالەت بېرىش، هەۋدە قىلىش. ③ ئىگە بولۇش، قولغا كەلتۈرۈش.

teminat, — tı. is. ar. كاپالەت.

temiz. is. osm. ① پاكىز. ② پاك. ③ راۋۇرۇس. ④ ئاپئاق:

«1. Temiz oda — پاكىز ئۆي.

2. Temiz adam — پاك ئادەم.

3. Temizgiyinmek — راۋۇرۇس كىيىنمەك.

4. Mehmeti temize çıkarmak — مەخمەتنى ئاقلىماق (گۇناهسىز قىلماق).»

~ kan. is. → **Kan.**

temizlemek. ① پاكىزلىمەك، تازىلاش. ② يوقاتماق. ③ تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك. ④ هەممىنى يېغىشتۈرۋەتماق. ⑤ تېرىماق، ئىلغىماق، پارلىماق:

«1. Jandarma eşkiyayi temizledi — پاتۇل باندىتلارنى تازىلىدى.

2. Bir aylık işi bir haftada temizledim — بىر ئايلىق ئىشنى بىر هەپتىدە تۈگەتتىم.

3. Boğdayı taştan temizledim — بۇغدايدىكى تاشنى تازىلىدىم»

temizlenmek. ① پاكىزلەنمەك، تازىلانماق. ② يېرىقماق، يېرىق بولماق. ③ هەيز ئاخىرلاشماق.

temizletmek. پاكىزلەتمەك، تازىلاتماق، پارلاتماق، ئىلغاتماق.

temizleyici. is. تازىلىغۇچى، پاكىزلىگۈچى.

~ leştirmek — مەركەزلەشتۈرمەك.

temermür. is. ar. تىل ۋە كالىپۇكنىڭ داۋاملىق تىترەپ تۇرۇشى (كېسەل).

temerrün. is. ar. كۆندۈرۈش، ئادەتلەندۈرۈش.

temerrüt, — dü. is. ar. باش ئەگمە مەسلىك. ئېتىراز بىلدۈرۈش.

temeshür. is. ar. مەسخىرىلىنىش.

temeskün. is. ar. مىسكىنلىشىش.

temeşşüt. is. ar. چاچ ۋە ساقلىنى تاراش.

temettü, — ü. is. ar. ① كىرىم، دارامەت. ② بىر شىركەت هەسسىدارلىرىنىڭ هەر بىرىگە بۆلۈنگەن پايدا.

temevvüç, — çü. is. ar. دولقۇنلىنىش، داۋالغۇش.

temevvül. is. ar. باي بولۇش، مال ـ مۈلۈككە ئىگە بولۇش.

temevvüt. is. ar. بىر ئورگاننىڭ ئۆلۈپ ئىقتىدارىدىن قېلىشى.

temeyyü. is. ar. سۈيۈلۈش (سۈيۈق هالغا كېلىش).

temeyyüz. is. ar. ئۆزىنى كۆرسىتىش، ئالاهىدىلىنىش.

temezzuk. is. ar. يىرتىلىش، پارچە ـ پارچە بولۇش.

temhid. is. osm. ① يېيىش، ياتقۇزۇش، سېلىش. ② رەتلەش، تەرتىپكە سېلىش.

temhik. is. ar. ئېلىپ تاشلاش، ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

temhil. is. osm. مۆھلەت، كەينىگە قالدۇرۇش، پۇرسەت بېرىش.

temhir. is. ar. تامغا بېسىش، تامغىلاش، پېچەت بېسىش، پېچەتلەش.

ten. is. far. تەن، بەدەن، ۋۇجۇد.
tenâci. is. far. كۈسۈلدىشش، كۈتۈلدىشش.
tenadür. is. ar. ئاز ئۇچراش.
tenâfüs. is. ar. قىزغىنىش، كۆرەلمەسلىك، ھەسەت قىلىش.
tenaggüm. is. ar. ناخشا ئېيتىش، غەزەل ئوقۇش.
tenâl. is. ar. يىراقلىق، ئۇزاقلىق.
tenakus. is. ar. ئازىيىش، كېمىيىش، ئۆكسۈش.
tenakuz. is. ar. ئۇيۇشماسلىق، ماس كەلمەسلىك، قارىمۇ قارشىلىق، زىتلىق.
tenaküh. is. ar. نىكاھلىنىش.
tenassub. is. ar. تىكلىپ تۇرۇش.
tenassur. is. ar. خىرىستىئان بولۇش.
tenâsur. is. ar. يارەملىشىش.
tenasül. is. ar. كۆپەيىش (نەسىل)، تۇغۇش، نەسىل قالدۇرۇش.
tenasüp, – bü. is. ar. تاناسىپ.
tenâsür. is. ar. ① چېچىلىش. ② پۈركۈش، پۈركۈلۈش.
tenâşüd. is. ar. شېئىر ئوقۇش.
tenâvüb. is. ar. نۆۋەتلىشىش.
tenâvül. is. ar. ئېلىپ يېيىش.
tenâvüm. is. ar. يالغان ئۇيقۇ، يالغان ئۇخلاش.
tenâvür. is. ar. بەستلىك (ئادەم).
tenazzuf. is. ar. پاكىزلىنىش، پاك بولۇش.
tenbâl. s. ar. پەتەك، پاكار (ئادەم).
tenbel. s. far. ھورۇن، مىدىق.
tenbih. is. ar. ① تەنبىھ، ئويغىتىپ قويۇش. ② ئاگاھلاندۇرۇش.
tencere. is. far. قازان.

temizlik, – ği. is. ① تازىلىق، پاكىزلىك. ② ساپلىق.
temkin. is. ar. ئېغىر بېسىقلىق، سالماقلىق، سىرغۇققانلىق.
temkinli. s. ئېغىر بېسىق، سالماق، سەۋرچان.
temlik, – ki. is. ar. مۈلۈك قىلىپ بېرىش.
temliye. is. ar. تولدۇرۇش، تولدۇرۇلۇش.
temmâr. is. ar. جىگدە، چىلان ۋە خورما قاتارلىق مېۋە – چېۋە ساتقۇچى.
temmuz. is. it. 7 – ئاي، ئىيۇل.
tempo. is. it. ① تېزلىك دەرىجىسى (مۇزىكىدا). ② تېزلىك، سۈرئەت. ③ ئۇسۇل، يول.
temr. is. ar. چىلان.
temre. is. ar. بىر دانە چىلان.
temren. is. ئوقيا ئوقى ۋە نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ئۇچلۇق تۆمۈر.
temrin. is. ar. ئۆگىتىش، كۆندۈرۈش، تاپشۇرۇق (ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلگەن).
temriye. is. ① جەم. ② بىرخىل تېرە كېسىلى.
temsil. is. ar. ① ۋەكىل. ② تىياتىر. ③ سىمۋول. ④ تەمسىل. ⑤ سىگدۈرۈش: «Ben halkı temsil ediyorum — مەن خەلقنىڭ ۋەكىلى بولالايمەن.»
temsilci. is. ۋەكىل: «Temsilciler toplantısı — ۋەكىللەر يىغىنى.»
temsilcilik, – ği. is. ۋەكىللىك.
temsiye. is. ar. «ياخشى چۈش كۆرۈڭ!» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
temve. is. ar. سۈيىقلاشتۇرۇش.
temyiz. is. ar. ① ئايرىش، تاللاش. ② ياخشى – ياماندىن پەرق قىلىش.

tencim. is. يۇلتۇز بىلىمى بىلەن مەشـ غۇل بولغۇچى.
tencis. is. ar. سېسىش، سېستىش.
tenciye. is. ar. قۇتقۇلدۇرۇش، قۇتقۇزۇش.
tenciz. is. ar. نەتىجە، ئاخىرىغا يەتكۈزۈش.
tender. is. ing. پاراۋوزغا چېتىلغان سۇ- خانا ۋە كۆمۈرخانا.
tendürüst, — tü. s. far. ساغلام، تەنـ دۇرۇس.
tene. is. far. ① بەدەن، ۋۇجۇت. ② ئۆمۈچۈك تورى.
tenebbüt. is. ar. ئۆسۈش، ئۈنۈپ چىقىش.
teneddüb. is. ar. ئىتتىلىش، پۈتۈپ قېلىش (يارا).
teneddüm. is. ar. پۈشايمان قىلىش.
teneffu. is. ar. پايدىلىنىش.
teneffür. is. ar. يىرگىنىش، سەسكىنىش.
teneffüs. is. ar. نەپەس ئېلىش. دەم ئېلىش، تەنەپپۇس.
teneffüs. hane. is. هاردۇق ئۆيى، دەم ئېلىش ئۆيى.
teneffüz. s. ar. نېپۇزلۇق، ئابرويلۇق.
teneke. is. s. ① تېنىكە. ② تېنىكە قاچا. ③ تېنىكىدىن ئىشلەنگەن. ④ پۇلسىز.
tenekeci. is. تېنىكىچى.
tenekecilik, — ği. is. تېنىكىچىلىك.
tenemmür. is. ar. ① يوڭاس خۇيغا كىرىۋېلىش. ② ۋارقىراپ قورقۇتتىش، پوپۇزا قىلىش.
tenessi. is. ar. مەست بولۇش.
tenessüh. is. ar. بەك چىرايلىق، تەڭـ داشسىز.
teneşir. is. far. تەخىتىراۋان (مۇردا يۇيىدىغان).

teneşirlik. as. ① مەسچىتلەرە مۇردا يۇـ يۇلىدىغان ئۆي. ② ئۆلۈشكە ئاز قالغان (كېسەل).
teneşşut. s. ar. هۇزۇر، راھەت.
teneşşüf. is. ar. ئىمىش، سۈمۈرۈش.
tenevvüh. is. ar. پەرياد چېكىپ يىغلاش (تاۋۇتنىڭ ئارقىسىدىن).
tenevvüm. is. ar. مۇگدەش.
tenevvür, — rü. is. ar. نۇرلانماق، يالـ تىرسىماق.
tenezzüh. is. ar. سايا ھەت.
tenezzül. is. ar. ① (باھا) تۆۋەنلەش، چۈشۈش. ② پەسىيش، پەسلىشىش.
tenezzülen. z. ar. كىچىك پېئىللىق بىلەن.
tenjir. is. ar. ① نەپرەتلەندۈرۈش، يىرـ گىندۈرۈش. ② ئەسكەر تۇپلاش، ئۇرۇشقا يىغىش.
tenjis. is. ar. نەپەس ئالدۇرۇش، نەپەسـ لەندۈرۈش.
tenjiş. is. ar. پاختا ئېتىش، يۇڭ تىتىش.
teng. s. far. تار (يەر ياكى نەرسە).
tengâr. is. far. ① ئاللا، خۇدا. ② يېنىغا كىرىش قىيىن بولغان ئادەم.
teng · çeşm. is. far. ئاچكۆزلۈك.
tengerek, — ği. is. يۇڭ ئېگىرىدىغان ئۇرچۇق.
tengnâ. is. far. ① تار يەر، بوغاز، كېچىك. ② مازار، گۆر.
tenha. s. far. نېپۇسى ئاز، ئاھالىسى ئاز: «Tenha bir şehir—ئاھالىسى ئازشەھەر.»
tenhalaşmak. نېپۇسى ئازايماق.
tenhalık, — ğı. is. ① يالغۇزلۇق. ② بوش يەر.
tenhâ · nişin. s. far. يالغۇز ئولتۇرغۇچى.
tenhâ · rev. s. far. يالغۇز كەتكۈچى.

tenhâyi. is. far. تەنهالىق، يالغۇزلۇق.
tenhil. is. ar. تاسقاش، تاسقىلىش (ئەگلەك بىلەن).
tenide. s. far. ① توقۇلغان، ئۆرۈلگەن، ئېشىلگەن. ② is. ئۆمۈچۈك تورى.
tenih. is. tiy. گىرىم، پەرداز.
ten'il. is. ar. نال ئوردۇرۇش، تاقىلاش.
tenis. is. ing. چوپلا توپ.
tenkid. is. → **Tenkit.**
tenkit,[1] – di. is. ar. تەنقىد.
tenkit[2], – ti. is. ar. چېكىت قويۇش.
tenkitçi. is. تەنقىدچى.
tenkiz. is. ar. قۇتۇلدۇرۇش، قۇتقۇزۇش.
tenmik. is. ar. ① ھۆسىن خەت بىلەن يېزىش. ② يېزىش، يېزىلىش.
tennüb. is. ar. قارىغاي.
tennür. is. ar. ① دۇخۇپكا. ② تونۇر. ③ مەش.
tennüre. is. ar. دەرۋىشلەرنىڭ چاپىنى، جەندە.
tenor. is. it. müz. ئەرلەرنىڭ يۇقىرى ئاۋازى، يۇقىرى ئاۋازلىق ناخشا ئېيتقۇچى.
tansikat, – tı. is. ar. رەتلەش، تەرتىپكە سېلىش، ئىسلاھ قىلىش.
tensip, – bi. is. ar. لايىق كۆرۈش، ئۈيغۇن ۋە مۇۋاپىق بىلىش.
tenşif. is. ar. ئەمدۇرۇش، ئىچكۈزۈش.
tenşim. is. ar. ① كۆكىرىپ قېلىش، پۈراپ قېلىش. ② بىر ئىشنى باشلاش.
tenşîr. is. ar. تارقىتىش، نەشر قىلىش.
ten. şüy. is. far. ① جەسەت يۇغىچى. ② تەختىراۋان.
tente. is. it. سايىۋەن، كۆلەكۈگىلىك.
tentene. is. گۈللۈك جىيەك، گۈللۈك رامكا.
tenteneli. s. گۈللۈك جىيەك بىلەن بېزەلگەن، گۈللۈك جىيەك تۇتۇلغان.
tentif. is. ar. tıp. تۇكنى چۈشۈرۈش (دورا بىلەن).
tentür, – rü. is. fr. ئۆتكۈر پۇراقلىق ئەتىر.
tentürdiyod. is. fr. يود.
tenû. mend. s. far. بەستلىك، گەۋدىلىك (ئادەم).
tenük. s. far. ① ئىنچىكە، يۇپقا. ② ئاز، يەڭگىل. ③ ئاجىز، بوش. ④ يۇمشاق.
tenük. havsala. s. ar. سەۋرسىز، تاقەتسىز، چىدىماس.
tenvi. is. ar. تۈرلەندۈرۈش، خىلمۇ خىل قىلىش، ھەرخىللاشتۇرۇش.
tenvir. is. ar. يورۇتۇش، شەرھلەپ چۈشەندۈرۈش.
tenya. is. yun. zoo. يانپىلاق مەددە قۇرتى.
ten. zede. s. osm. جىم، شۈك، ئاۋازسىز، ئۈنسىز.
tenzil. is. ar. تۆۋەنلىتىش، تۆۋەن چۈشۈرۈش، ئازايتىش.
tenzilât, – tı. is. ar. باھانى چۈشۈرۈش.
tenziri. osm. (يامان خەۋەر بېرىپ) چۆچۈتمەك، قورقۇتماق.
teokrası. is. fr. تىئوكراتىيە (سىياسىي ھاكىمىيەت روھانىيلار قولىدا بولغان ئىدارە قىلىش ئۇسۇلى).
teomeni. is. ئۆزىنى خۇدا ھېسابلاش، ئۆزىنى خۇدا دەپ تونۇش.
teorem. is. fr. mat. تېئورېما (ئىسپاتلىنىشى غەلىي بولىدىغان ئاساسىي قائىدە).
teori. is. fr. نەزەرىيە.
teorik. s. fr. نەزەرىيەۋى.
tepe. is. ① چوققا. ② ئېگىزلىك، دۆڭ،

(قورال).

tepremek, teprenmek. تەۋرىمەك، تەۋرەنمەك.

tepreşmek. (كېسەل) قوزغالماق.

tepretmek. تەۋرەتمەك.

tepsi. is. yun. ① پەتنۇس. ② تاۋا.

ter[1]**.** is. تەر.

ter[2]**.** s. osm. تازا، پېكى.

terabbu. is. ar. باداشقان قۇرۇپ بەھۇزۇر ئولتۇرۇش.

terabbus. is. ar. كۆتۈش، تەقەززا بولۇش، ئىنتىزار بولۇش.

terâcu. is. ar. ① بىر-بىرىدىن ئايرىلىش. ② بىر يەرگە قايتىش. ③ ژاز كېچىش، قايتىش.

terâdûf. is. ar. ① ئارقا-ئارقىدىن كېتىش، بىر-بىرىگە ئەگىشىش، تەقىپ قىلىش. ② ئىككى ياكى تېخىمۇ كۆپ سۆزنىڭ بىر مەنىدە قوللىنىلىشى، مەنىداش.

terâfuk. is. ar. ① يولداش بولۇش. ② ياردەم قىلىش، ياردەملىشىش.

terafüd. is. ar. ياردەملىشىش، بىر-بىرىگە ياردەم قىلىش.

terah. is. ar. قايغۇ، ھەسرەت، غەم.

terahhul. is. ar. بىر يەردىن باشقا بىر يەرگە كۆچۈش.

terahhum. is. ئىچ ئاغرىتىش، مەرھەمەت قىلىش.

terahhus. is. ar. ① رۇخسەت. ② ئەرزانلاش.

terâ'i. is. ar. ئوتلاش، يايلاققا چىقىش.

terak. is. ar. ① يېرىق، دەز، چاك. ② ۋاراڭ-چۇرۇك.

terakki. is. far. تەرەققىي، ئىلگىرىلەش.

terakki. perver. is. ar. far. تەرەققىيپەرۋەر. تەرەققىيات تەرەپدارى.

تۆپە. ③ تورۇس (ئۆينەك):

«Dağın tepesi — «تاغ چوققىسى.

tepe. göz. s. پېشانىسى تار ۋە كۆزلىرى چېچىغا يېقىن.

tepeleme. is. ① دۇمبالاش. ② گۇرۇپپا، توپ توپ. ③ s. لىپمۇ-لىق.

tepelemek. ① دۇمبالىماق. ② ۋەيران قىلماق، بەربات قىلماق. ③ ئۆلتۈرمەك.

tepeli. s. پۆپۈكلۈك، تاجلىق.

«Tepeli tavuk — «پۆپۈكلۈك توخۇ.

tepelik, – ği. is. ① باشقا كىيىلگەن ھەرقانداق نەرسە ئۈستىدىكى بېزەك. ② بىنا ياكى قۇرۇلۇشنىڭ ئەڭ ئۈستىدىكى قۇببە.

tepgiç. is. دۆڭتكۈچ، تەپكۈچ.

tephir. is. ar. ① ھورلاشتۇرۇش. ② پارغا ئايلاندۇرۇش.

tepide. s. osm. ئىلىق.

tepik, – ği is. دومىلىتىپ پىشۇرۇپ ئىشلەنگەن كىگىز.

tepindirik, – ği. is. ئېگەر تۇقۇمىنىڭ ئىككى قانىتى.

tepindirmek. تىپىرلاتماق.

tepinmek. تىپىرلىماق.

tepir. is. far. غالۋۇر.

tepişmek. ① بىر-بىرىنى تەپمەك. ② ئىتتىرىشمەك.

tepke. is. ئىنكاس، رېفلېكس.

tepki. is. ① ئەكس تەسىر. ② رېئاكسىيە. ③ تەپكۈچى قۇۋۇەت.

tepkime. is. ① ئەكسى تەسىر كۆرسىتىش. ② رېئاكسىيە، ئەكسى تەسىر.

tepkimek. ئەكسى تەسىر كۆرسەتمەك.

tepme. is. ① تېپىش. ② پەشۋا.

tepmek. ① تەپمەك. ② كەينىگە تەپمەك

terakkiyât. is. ar. تەرەققىيات.

terakkuk. is. ar. ئېچىنىش، ئىچ ئاغرىتىش.

terakkus. is. ar. ① تىنماي چىقىپ ـ چۇشۇپ ـ چىقىش). ② تانسا ئويناش، ئوسسۇل ئويناش.

teraküm. is. ar. بىرىكىش، يىغىلىش، توپلىنىش، جەم بولۇش.

terane. is. far. ① مۇقام، نەغمە. ② زېرىكتۈرگۈچى سۆز.

terapötik. s. fr. شىپا بەرگۈچى، داۋا بولغۇچى.

terasül. is. ar. خەۋەرلىشىش، مەكتۇبلىشىش.

tera·ud. is. ar. تىترەش.

tera. is. far. ① تارازا، مىزان. ② دەرىجە ئازىنىڭ تەڭپۇڭلۇق تايىقى.

terazili. s. تەڭپۇڭلۇق.

terbıyık, terbıyıklı. s. بۇرۇتى خەت تارتقان.

terbi, – i. is. ar. astr. ئايىنىڭ يەر شارىغا تۇغرا كەلگەن قىسمىنىڭ يېرىمى يورۇق، يېرىمى قاراڭغۇ بولۇش هالىتى.

terbian. z. ar. تۆت بۇرجەك، كۋادرات، تۆت چاسا.

terbiye. is. ar. ① تەربىيە. ② دەرس، ساۋاق. ③ يېمەكلىكلەرگە سېلىنىدىغان تۈرلۈك ئەزمە. ④ كۆندۈرۈش (هايۋاننىسى). ⑤ هارۋا هايۋانلىرىنىڭ تىزگىنى.

terbiyeci. is. s. تەربىيىچى.

terbiyeli. s. ① تەربىيىلىك، ئەخلاقلىق، قائىدە ـ يوسۇنلۇق. ② ئىچىگە ئەزمە سېلىنغان (تاماق).

terbiyesiz. s. تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، قائىدە ـ يوسۇننى بىلمەيدىغان.

terbiyesizlik, – ği. تەربىيىسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق، قائىدە ـ يوسۇن بىلمەسلىك.

terbiyet. is. far. → **Terbiye.**

terbiyevî. s. ar. تەربىيەۋى.

terci. s. osm. مائاشلىق خىزمەتچى، ئايلىقچى.

tercib. is. osm. ① ئۇلۇغلاش. ② مېۋە دەرىخىغە تىزىلگەن تىرەك.

tercih. is. ar. ئەۋزەل بىلىش، ئەلا كۆرۈش:

«Yabancı ülkede kral olmaktan sa, öz yurdunda dilenci olmayı tercih ederim — كىشىنىڭ يۇرتىدا قىرال بولۇپ غالىدىن كۆرە، ئۆز يۇرتىدا قەلەندەر بولغانىنى ئەۋزەل كۆرىمەن.»

terciye. is. ar. ئۈمىد قىلىش، ئۈمىدۋار بولۇش.

tercüman. is. ar. تەرجىمان.

tercümanlık, – ğı. is. تەرجىمانلىق.

tercüme. is. ar. ① تەرجىمە. ② تەرجىمە قىلىنىدىغان ئەسەر.

tercûmi· hal, – lı. is. ar. تەرجىمىھال، بىئوگرافىك.

ter· dâmen. s. far. نومۇسسىز، هاياسىز.

ter· dest. s. is. ئۇستا، ماهىر، قولى گۈل.

terdesti. is. far. ئۇستىلىق، ماهىرلىق، ئۇزلۇق.

terdif. is. ar. ① ئارقا ـ ئارقىدىن يۈرگۈزۈش، يۈرگۈزۈلۈش. ② ئارقا ـ ئارقىدىن سۆزلەش.

terdit, – di. is. ar. ① رەت قىلىش. ② بىر پەكىرنى ئەكسى بىسلىق قىلىپ بىلدۈرۈش. ③ بىر ئىشنى كېسىۋەتمەي لېڭگىرتاقتاق قىلىپ قويۇش.

terdiye. is. ar. پۈركەش، يېپىش.

يۈكلىنىش:
«Bu iş bize terettüp etti — بۇ ئىش بىزگە يۈكلەندى.»
tereyağı, — nı. is. سېرىق ماي.
terfi, — i. is. ar. ① ئۆسۈش (خىزمەت ئورنى، دەرىجىسى). ② ئۆرلىتىش، ئۆستۈرۈش. ③ سىنىپتىن كۆچۈش.
terfih. is. ar. بايا شاتلىق، پاراۋانلىق.
terfik, — kı. is. ar. يېنىغا ئادەم قوشۇش.
terfil. is. osm. ① ئۇلۇغلاش. ② ئۆزىتىش.
tergib. is. ar. ئارزۇ قىلدۇرۇش، تەرغىپلىق.
tergibât. is. ar. تەرغىبات.
terhib. is. ar. ① ھال ـ ئەھۋال سوراش، سالاملىشىش. ② بىرەك قورقۇتۇش، قورقۇتۇلۇش.
terhil. is. ar. ① يۆتكەش. ② كۆچۈرۈش.
terhik. is. ar. رەنجىگە قويۇش.
terhip. is. ar. → **Terhib.**
terhis. is. ar. ① ئەسكەرلىكتىن قايتىش. ② رۇخسەت قىلىش.
ter'ib. is. ar. قاتتىق قورقۇتۇش.
te'rik. is. ar. ئاخشىمى ئۇيقۇسىز قالدۇرۇش.
terike. is. ar. ① ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغان قىز. ② تۇمۇر قالپاق.
terim. is. ئاتالغۇ، خاس ئاتالغۇ.
ter'iş. is. osm. تىترىتىش، تىترىتىلىش.
teriye. is. fr. zool. يەر ئاستىدا ياشايدىغان ھايۋانلارنى ئۇۋلايدىغان ئىت.
terk, — ki. is. osm. ① تاشلىۋېتىش، تەرك قىلىش. ② ۋاز كېچىش. ③ قويۇۋېتىش.
terkend, terkende. is. osm. ـ ھىيلە ـ مىكىر، يالغان، ساختا.
terketmek. تاشلىۋەتمەك، ۋاز كەچمەك.

terecci. is. ar. ① ئىلتىماس قىلىش، يالۋۇرۇش. ② ئۈمىد، ئۈمىد قىلىش.
tereccuh. is. ar. بىر تەرەپ بولۇش، بىر تەرەپنى قوللاش.
tereddi. is. ar. ئۆزگىرىش، چىرىكلىشىش.
tereddüt, — dü. is. ar. ئىككىلىنىش، تەۋرىنىش، ئارىسالدى، قارارسىزلىق.
teref. is. osm. ① يۆنىلىش. ② ياخشى. ③ نازۇك، نەپىس، ياخشى نەرسە.
tereffuk. is. osm. سىلىق مۇئامىلە، تاتلىق تىل، خۇش چراي.
tereffü, — ü. is. osm. ئۆرلەش، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈش.
terehhüb. is. osm. راھىب بولۇش.
terek, — ği. is. ① دۇكانلاردا مال تىزىلغان تەكچە. ② شەپكىنىڭ ئالدى تەرىپى.
tereke. is. osm. مىراس، ئۆلگۈچىدىن قالغان كۆچمە ياكى كۆچمەس مۈلۈكلەر.
terekküp, — bü. is. osm. تەركىپ تېپىش، مەيدانغا كېلىش.
terelelli. s. ئالىقانات، تەنتەك.
terementi. is. ئىسكىپدار، تېرىپېنتىن.
terennüh. is. osm. مەستلىك ياكى باشقا سەۋەبتىن ئىككى تەرەپكە لىڭشىپ مېڭىش.
terennüm. is. ar. ① ساياراش، ناخشا ئېيتىش. ② مەدھىيىلەش، مەدھىيە:
«Bu şarkıda parti terennüm ediliyor — بۇ ناخشىدا پارتىيەمەدھىيىلىنىدۇ.»
teres. is. سولامچى، دەللال، تېپىشتۇرغۇچى.
teressüp. is. ar. تىنىش، چۆكۈش، سۈزۈلۈش.
tereşşüh. is. ar. سىزىش (سۈيۈقلۇقنىڭ سىزىپ ئېقىشى.)
tereşşüf. is. ar. سۇنى سۈمۈرۈش.
terettüp. is. ar. ئۈستىگە چۈشۈش،

لىقلارنىڭ ئاخىرقى بېكىتى.
termometre. is. fr. تېرمومېتر.
termos. is. yun. چايدان.
termostat, – tı. is. fr. ئەرسلەرنىڭ ئىسسىقلىقىنى ساقلاپ قالىدىغان ئەسۋاب.
terör, – rü. is. fr. چاقماق چېقىش.
terrâs. is. ar. قالقان تۇتقان، قالقان قوللانغان.
ters[1]. s. ① تەتۈر. ② ئەكسى. ③ ئەپسىز. ④ پايدىسىز، يېقىمسىز. ⑤ كۆڭۈلسىز. ⑥ زىت.
ters[2]. is. تېزەك، مايماق، ھايۋان پوقى.
tersâ. is. osm. خرىستىئان.
tersân. s. osm. قورقۇنچاق.
tersane. is. osm. كېمە، پاراخوت ئىشلىتىدىغان يەر.
tersaneli. is. قەدىمدە دېڭىز ئوفىتسېرى ۋە ئەسكەرلىرى شۇنداق ئاتىلاتتى.
tersi. is. zool. چىر خىل بېلىق.
tersif. is. ar. يۇتۇم – يۇتۇم ئىچىش.
tersim. is. ar. رەسىمنى سىزىش.
tersinmek. ① ئارقىغا بۇرالماق، كەينىگە قايتماق. ② تەتۈرلۈك قىلماق.
terslemek. ① ئاغزىنى بۇزماق، سەت سۆز قىلماق. ② (ھايۋان ھەققىدە) تەرىكلىمەك.
terslenmek. ① ئاغزى بۇزۇلماق، سەت سۆز چىقماق. ② تەتۈرلۈك قىلماق.
terslik, – ği. is. تەتۈرلۈك.
ters. nâk. s. far. قورقۇنچاق، قورقۇنچاق.
terso. is. «تۈر، توختا، بەس، يېتەر، بولدى، كۆپايە» دېگەن مەنىلەردە قوللانغىلى بولىدۇ:
«Sabahtan beri bülbül gibi ötüyorsun, terso be! — ئەتىگەندىن بېرى ئەتىگەندىن بېرى

terki. is. ئېگەرنىڭ ئارقا قىسمى.
terkik. is. osm. ① يۇپقىلىتىش، ئىنچىكىلىتىش. ② يۇمشىتىش. ③ نازاكەت بىلەن بىلدۇرۇش.
terkin. is. osm. ① ئۆچۈرۈش (خەتنى). ② بۇياش.
terkip, – bi. is. osm. ① تەركىب. ② گۇرۇپپا.
terkis. is. osm. ئوينىتىش، ئوينىتىلىش.
terkiz. .is. osm. تىكىش.
terleme. is. ① تەرلەش. ② يوپۇرماق تىن سۇ چىقىش.
terlemek. ① تەرلىمەك. ② يوپۇرماقتىن سۇ چىقارماق. ③ ھورلاشماق. ④ خەت تارتماق (بۇرۇت). ⑤ ھارماق، تەستە پۈتتۈرمەك (ئىشنى).
terletici. is. ① تەرلەتكۈچى. ② تەرلىتىدىغان دورا.
terletmek. ① تەرلەتمەك، تەر چىقارماق. ② ھاردۇرماق:
«Bu iş beni terletti — بۇ ئىش مېنى ھاردۇردى.»
terli. s. تەرلىگەن.
terlik, – ği. is. ① ئۆيدە كىيىلىدىغان يېنىك ئاياغ. ② شاپاق بۆك، ئىچ بۆك. ③ ئېگەرنىڭ تەرلىكى.
terme. is. ياۋا تۈرۈپ.
termik. s. fr. ئىسسىق، ھارارەت.
termem. is. osm. ① ئوڭلاش. ② تۈتەك قۇزۇش، ئورنىغا چۈشتۈرۈش، ئورنىغا سېلىش (سۇنۇق ھەققىدە).
termonoloji. is. fr. تېرمونولوگىيە (پەننىڭ ياكى سەنئەتنىڭ بىرەر ساھەسىگە ئائىت ئاتالغۇلارنىڭ يىغىندىسى).
terminüs. is. fr. پويىز، تراموۋاي قاتار-

terzi. is. osm. ① تىككۈچى، كىيىم تىككۈچى. ② تىكمىخانا.

terzi hane. is. osm. تىكمىخانا، سەيياپ ۆكخانا.

terzik. is. ar. بېقىش، ئوزۇق بېرىش.

terzilik, – ği. is. ar. سەيياپ ۆكلۈق، تىككۈچىلىك.

tesâbuk. is. ar. مۇسابىقە.

tesadüf, – fü. is. ar. ① تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت. ② ئۇچرىشىپ قېلىش، دۇچ كېلىش.

tesadüfen. z. ar. تەسادىپەن، تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

tesadüm. is. ar. تۇقۇنۇشۇپ قېلىش.

tesahhur. is. ar. ① مەسخىرە قىلىش. ② زوقلىنىپ چاقچاق قىلىش. ③ كۈلكىگە قېلىش.

tesahup, – bu. is. ar. ① ئىگە چىقىش. ② ئاسراش، قوغداش.

tesâhül. is. ar. ① سىلىق مۇئامىلە قىلىش. ② ئاسان دەپ كۆزگە ئىلماسلىق.

tesakkub. is. ar. تېشىلىپ كېتىش (قېلىش).

tesalüp, – bü. is. ar. ① ئىككى نەرسىنىڭ چاپراس هالغا كېلىشى. ② تۇمۇر ۋە سىگىرلارنىڭ بىر – بىرىنىڭ ئۈستىگە مىنگىشىپ قېلىشى. ③ ئېرىقنىڭ بىر – بىرىگە ئۆتۈشۈشى.

tesâmu. is. ar. ئاڭلاش، ئىشتىش.

tesâmun. is. ar. پاك بولۇپ قېلىش.

tesanüt, – dü. is. ar. مۇرىنى مۇرىگە – تىرەش.

tesark. is. ar. چېلىشىش، چېلىش.

tesâruy. is. ar. بۇيرۇق بېرىش، هۆكۈم قىلىش.

بۇلبۇلدەك سايراپلا كەتتىڭ، بەس بېتەر.»

ters. yön. is. تەتۈر مېڭىش، قارىمۇ قارشى مېڭىش.

terşih. is. osm. ① سۈزۈش، تىندۇرۇش. ② بېقىپ ئۆستۈرۈش. ③ سۆزىنى پاسا- ھەت بىلەن سۆزلەش ماھارىتى.

terşiş. is. osm. سېپىش، چېچىش.

tertemiz. s. پاك، پاكىز.

tertibat, – tı. is. osm. ① ئورۇنلاشتۇ- رۇش، جايلاشتۇرۇش. ② قۇرۇلما، ئىنشا- ئات، جاهاز، ئۈسكۈنە.

tertip, – bi. is. ar. ① تەرتىپ. ② پې- لان. ③ هازىرلاش، تەييارلاش. ④ بەت تىزىش (مەتبەئەدە). ⑤ هىيلە، ياسالما، سۇيىقەست.

tertipçi. is. s. هىيلىگەر، سۇيىقەست هازىرلىغۇچى.

tertiplemek. ① تىزماق. ② هازىرلىماق.

tertipli. s. ① تەرتىپلىك، ئۆز جايىدا. ② هازىرلاقلىق، تەييارلاقلىق. ③ ئالدىن هازىرلانغان.

tertipsiz. s. تەرتىپسىز، قالايمىقان، رەتسىز.

tertipsizlik, – ği. is. تەرتىپسىزلىك، رەت- سىزلىك، بىسەرەمجانلىق.

terviç. is. osm. قۇللاش (پىكىرنى).

tervih. is. osm. ① پۇراق بېرىش، پۇراق چىقىش. ② ھۇزۇرلاندۇرۇش. ③ قەدىمى سازلاردىن بىرى.

tervik. is. ar. تىندۇرۇش، سۈزۈلدۇرۇش.

terviye. is. ar. ① چۆكتۈرۈ ئويلىنىش، چۆكتۈرۈ چۈشىنىش. ② سۇغا قاندۇرۇش.

terye. is. fr. → **Teriye.**

terzebân. s. far. ① هازىر جاۋاب. ② قەلەم.

tesemmüm, – mü. is. ar. زەھەرلىنىش.
tesemmün. is. ar. سەمرىتىش، سەمە ردىپ كېتىش.
tesennün. is. ar. چىش چىقىش.
teserru is. ar. يۇگۇرۇش، تېز ھەرىكەت قىلىش.
tesettür, – rü. is. ar. ئەرلەردىن قېچىش، ئەرگە كۆرۈنمەسلىك.
tes'ül. is. ar. تىلەمچىلىك قىلىش.
teseyyüp[1], – bü. is. ar. تۆل قېلىش (ئايال).
teseyyüp[2], – bü. is. ar. خالىماسلىق، ھورۇنلۇق، مىدىقلىق.
tesfid. is. osm. زىخقا گۆش ئۆتكۈزۈش (كاۋاپ ئۈچۈن).
tesfir. is. ar. سەپەرگە چىقىرىش.
teshik. is. ar. ئېزىش، يانجىش، سوقۇش.
teshil[1]. is. ar. ئاسانلاشتۇرۇش، ئوڭايلاشتۇرۇش.
teshil[2]. is. osm. يۆتەلدۈرۈش.
teshin is. ar. ئىسسىتىش، ئىسسىتىلىش، قىزىتىش، قىزىتىلىش.
teshir. is. ar. ① قولغا چۈشۈرۈۋېلىش، ئۆزىگە قارىتىۋېلىش. ② قايمۇقتۇرۇش. ئازدۇرۇش، ئۆزىگە جەلپ قىلىش، مەپتۇن (شەيدا بولۇش).
tes'id. is. ar. تەبرىكلەش، قۇتلاش.
te'sim. is. ar. گۇناھكار ھېسابلاش، گۇناھكار دەپ تونۇش.
tesir. is. ar. ① تەسىر. ② تەسىر قىلىش.
~ etmek تەسىر قىلماق.
tesirli. s. تەسىرلىك، تەسىر قىلغۇچى.
tesirsiz. s. تەسىرسىز، تەسىر

tesâüb. is. ar. ① ئەسنەش. ② غەپلەتكە چۈكۈش.
tesâül. is. ar. بىر – بىرىدىن سوراش، سۈرۈشتە قىلىش.
tesâvi. is. ar. باراۋەرلىك، تەڭلىك.
tesbit. is. ar. ① بېكىتىش، مۇقىملاشتۇرۇش. ② چىڭ ئورنىتىش. ③ شۇبھە قالدۇرماسلىق.
tescil. is. ar. قەيت قىلىش.
tesabbüb. is. ar. سەۋەب بولۇش.
tesabbüt. is. ar. سەۋر قىلىش، چىداملىق كۆرسىتىش.
teseccüd. is. سەجدە قىلىش.
tesehhur. is. ar. زاڭلىق قىلىش، مەسخىرە قىلىش.
tesekkür. is. ar. ① مەست بولۇش. ② شېكەر كېسىلگە گىرىپتار بولۇش. ③ شېكەر كېسىلى.
tesallâ. is. osm. → **Teselli.**
teselli. is. ar. تەسەللى، كۆڭۈل ئاۋۇتۇش.
teselluh. is. ar. قورالىنىش.
tesellüb. is. ar. ① يېشىنىش. ② ئېرى ئۆلگەن ئايالنىڭ ماتەم كىيىمى كىيىشى.
tesellüc. is. ar. سۇ توڭلاپ قاتار ھالغا كېلىش.
tesellüd. is. ar. سىل كېسىلى بولۇپ قېلىش.
tesellüm, –mü. is. ar. ① ئۆتكۈزۈپ ئېلىش. ② تەسلىم قىلىش، زورلاپ بويۇن ئەگدۈرۈش.
teselsül, – lü. is. ar. بىر – بىرىگە ئىلىشىپ كېتىش، بىر – بىرىگە زەنجىردەك باغلىنىش.

ياكى قويۇلغان پۇل.
teslimiyet, –ti. is. ar. تەسلىم بولۇش.
tesliye. is. ar. تەسەللى بېرىش، كۆڭلىنى ئاۋۇتۇش.
tesmim. is. ar. زەھەرلىنىش.
tesmin[1]. is. ar. ① سەككىزگە بۆلۈش، سەككىزگە چەمبەرلەش. ② (نەرسىگە) باھا چىقىش.
tesmin[2]. is. ar. سەمرىتىش، سەمرىتىلىش.
tesmir[1]. is. ar. ① مېۋە دەرەخلەر ئىستىكى چېچەك تاشلاپ مېۋە تۈگۈشى. ② مالنىڭ كۆپىيىشى.
tesmir[2] is. ar. ھەخلاش، ھەخلەتمەك.
tesmiye. is. ar. ئىسىم بېرىش، ئات قويۇش.
tespih. is. ar. تەسبىھ.
tespih ağacı, – ni. is. bot. تەسبىھ ياغىچى.
tespit, – ti. is. ar. قىممەتلىماسلىق، يېرىدە چىڭ تۇرغانلىق، چىڭ تۇرنىتىلغانلىق.
tesri, – i. is. ar. چاپسانلىتىش، ھۆرئىتىنى ئىتتىكلىتىش.
tesrib. s. ① ئەيىبلەش، سەتلەش. ② باشقا ئۇرۇش.
tesrir. is. osm. خۇشال قىلىش، خۇشاللاندۇرۇش.
test. is. ing. ① تەجرىبە، سىناق. ② ئىمتىھان.
testere. is. far. ھەرە.
testere balığı. is. ئاكولا بېلىقىنىڭ بىر تۈرى.
testi. is. far. كۆمۈزەك (سۇ توشۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان)، چۆگۈن.
tesvib. is. ar. ھۆكاپات بېرىش، قىلمايدىغان.
tesis. is. ar. ① قۇرۇش، تەشكىل قىلىش. ② قۇرۇلما.
tesisat. is. ar. ئۈسكۈنە، قۇرۇلۇش ئۈسكۈنىلىرى.
tesisatçi. is. بىنالاردا ئېلېكتر، سۇ، گاز ئۈسكۈنىلىرىنى ئورناتقۇچى (ئىشچى).
tesisatçılık, – ğı. is. ئورناشتۇرۇش، قۇراشتۇرۇش.
tesit, – di. is. ar. قۇتلاش.
teskere. is. ar. ① جىرغا. ② زەمبىل.
teskereci. is. ① زەمبىل كۆتۈرگۈچى. ② دوختۇرخانىلاردا كېسەل جىرغىنى (نوسۇلكا) كۆتۈرگۈچى.
teskib. is. ar. تېشىش (تۆشۈك)، تۆشۈك ئېچىش.
teskim. is. ar. ① كېسەل قىلىش. ② بۇزۇلۇش، يېڭىلىش، خاتا ساناش.
teskin. is. ar. تىنىچلاندۇرۇش، خاتىرجەم قىلىش.
teskir. is. ar. مەست قىلىش.
teskit. is. ar. جەم قىلىش.
teskiye. is. ar. ① سۈغۇرۇش، سۇ بېرىش. ② سۈغۇرىلىش، سۈغۇرۇش.
teslih. is. ar. ① قورالىنىدۇرۇش، قوراللاندۇرۇلۇش. ② تېرىسىنى سويۇپ چىقىرىش، تېرىسى سويۇلۇش.
teslihat, – tı. is. قورالىنىش.
teslim. is. ar. ① قايتۇرۇپ بېرىش، قايتۇرۇش. ② ئۆتكۈزۈپ بېرىش. ③ تەسلىم بولۇش، ئەل بولۇش. ④ ئېتىراز قىلىش: «Benim haklı olduğumu herkes teslim eder — مېنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىمنى ھەممە ئېتىراپ قىلىدۇ.»
teslimat. is. ar. قايتۇرۇلغان نەرسە

teşa,ur. is. ar. تۇك چىقىش.
teşâur. is. ar. شائىرلىق قىلىش، شائىردەك ھەردەم قىلىش.
teşâvür. is. ar. مەسلىھەتلىشىش، بىر - بىرىگە مەسلىھەت بېرىش.
teşbî. is. ar. قۇرسىقىنى تويغۇزۇش، قارنى تويۇش.
teşbib. is. ar. ① ئوت يېقىش. ② ئايالنىڭ گۈزەللىكىنى شېئىر بىلەن مەدھىيىلەش.
teşbih. is. ar. ئوخشىتىش.
teşci. is. ar. جاسارەتلەندۈرۈش، رىغبەتلەندۈرۈش.
teşcir. is. ar. ئورمانلاشتۇرۇش.
teşdit, – di. is. ar. شىددەتلەندۈرۈش، ئۇلغايتىش.
teşebbüs. is. ar. ① تىرىشىش، تىرىشچانلىق كۆرسىتىش. ② كىرىشىش، باشلاش. ③ ئىلغارلىق.
teşeddüt, – dü. is. ar. ① شىددەتلىنىش. ② جىددىيلىشىش.
teşeffi. is. ar. ① ياخشىلىنىش، شىپا بولۇش. ② راھەتلىنىش، ھۇزۇرلىنىش. ③ ئۆچ ئېلىش.
teşekki. is. ar. شىكايەت قىلىش.
teşekkük. is. ar. شۈبھىلىنىش، گۇمانلىنىش.
teşekkül, – lü. si. ar. ① تەشكىل تېپىش. ② قۇرۇلۇش. ③ شەكىللىنىش.
teşekkür, – rü. is. ar. رەھمەت.
teşemmüs. is. ar. ① ئۆزىنى ئاپتاپقا سېلىش. ② ئىسسىق ئۆتۈپ قېلىش.
teşennüc. is. ar. ① پۈرلىشىش، قورۇلۇش. ② پەي تارتىش.
teşerrüf. is. ar. شەرەپ ھېسىس مۇكاپاتلاش.
tesvid. is. ar. ① قارارتىش. ② كۈ- پمپىسىنى ئىشلەتىش.
tesviy. is. ar. (سەۋەبسىز) كېچىكىش، تۈرۈش، تەخىر قىلىش.
tesvik. is. ar. ھەيدەش، ماڭغۇزۇش، ئىلگىرى كېتىش.
tesvit, – di. is. ar. قارايتىش، قارا قىلىش.
tesviye. is. ar. ① تەكشىلەش، تۈزلەش. ② ئۆتەش، تۆلەش. ③ بىر يەرگە ئەۋەتىلگەن ئەسكەرلەرگە بېرىلىدىغان پۇل ئورنىدىكى قەغەز.
tesviyeci. is. قۇراشتۇرغۇچى ئىشچى.
tesviyecilik, – ği. is. قۇراشتۇرۇش (ئورنىتىش) ئىشى.
tesviye hane. is. قۇراشتۇرۇش ئىشخانىسى (سېخى).
tesyâr. is. ar. ئەۋەتىش، ئەۋەتىلىش.
tesyir. is. ar. ① يۈرگۈزۈش، يۈرگۈزۈلۈش. ② ئەۋەتىش، ئەۋەتىلىش، يوللاش، يوللىنىش.
teşâbüh. is. ar. ① ئوخشىشىش. ② ئوخشاشلىق.
teşahhum. is. ar. سەمرىتىش، ياغ تۇتۇش.
teşâkî. osm. ① شىكايەت قىلىشىش، بىر - بىرىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش. ② ھال - ئەھۋاللىشىش، دەرد تۆكۈشۈش.
taşakkuk. is. ar. يېرىلىش، ئىككىگە ئايرىلىش، پارچە - پارچە بولۇپ كېتىش.
teşâkük. is. ar. شېرىكلىك، ئورتاقلىق.
teşâtüm. is. ar. تىللىشىش.
teşâub. is. ar. يۇتاق چىقىرىش، چاتاق چىقىرىش.

teşkilatçılık, – ğı. ir. تەشكىلاتچىلىق، ئۇيۇشتۇرمىچىلىق.
teşkilatlandırmak. تەشكىللىمەك، ئۇيۇشتۇرماق.
teşkilâtlı. s. تەشكىللىك، ئۇيۇملۇق: «Teşkilatlı ordu — تەشكىللىك قوشۇن.»
teşmil. is. ar. ئومۇملاشتۇرۇش، يىغىنچاقلاش، ئۆز ئىچىگە ئېلىش.
teşmin. is. يورۇتۇش، يورۇتۇلۇش.
teşmir. is. ar. سۈۋاش، سۈۋۇلۇش.
teşne. s. far. ئۇسساش، قاتتىق ئىستەكلىك.
teşni, – i. is. ar. يامان كۆرسىتىش.
teşri, –i. is. ar. قانۇن تۈزۈش.
teşrid. is. ar. ① ئۇركۈتۈپ قاچۇرۇش. ② قوغلىۋېتىش.
teşrif. is. ar. ① مەرھەمەت. ② شەرەپلەندۈرۈش، شەرەپ قازاندۇرۇش.
teşrifat, –tı. is. ar. توختام، شەرتنامە.
teşrih. is. ar. ① شەرھلەپ چۈشەندۈرۈش. ② ئاناتومىيە. ③ ئىسكىلىت.
teşriî. is. ar. قانۇن تۈزۈشكە ئائىت.
teşrik, – ki. is. ar. ئورتاقلىشىش، شېرىكلىك.
~i mesai. ھەمكارلىق.
teşrin. is. ar. 10 – 11 قەدىمدە ئايلارغا بېرىلگەن ئورتاق نام.
teşrini evvel. is. 10 – ئاي قەدىمدە شۇنداق دېيىلەتتى.
teşrini sani. is. 11 – ئاي قەدىمدە شۇنداق دېيىلەتتى.
teşt, – ti. is. far. كىر دېسى (تەگلىسى).
teştiye. is. ar. قىشنى ئىچەكتە ئۆتكۈزىدىغان ھايۋانلارنىڭ ئۇيقۇسى.
teşvik, – kı. is. ar. ① رىغبەتلەندۈرۈش، قىلىش (بىرى بىلەن تونۇشقانلىق ئۈچۈن).
teşettüt, – tü. is. ar. چېچىلاڭغۇلۇق، ئۇيۇشماسلىق.
teşeüm. is. ar. تەلەيسىز دەپ بىلىش، شۇم پېشانە ھېسابلاش.
teşevvuk. is. ar. ① زوقلىنىش، ھۇزۇرلىنىش. ② ئارزۇسىنى بىلدۈرۈش.
teşevvüş. is. ar. چېگىشلىك، تۈگۈن: «Zihnimde bir teşevvüş var — كاللامدا بىر تۈگۈن بار.»
teşeyyüd. is. ar. ① يۈكسەلتىش، ئۆستۈرۈش. ② چەك ۋە مەھكەم بولۇش.
teşeyyüh. is. ar. ياشىنىش، قېرىپ قېلىش.
teşezzüb. is. ar. تارقىلىش، تارقاقلىشىش.
teşhir. is. ar. ① كۆرسىتىش. ② كۆز-گەزمە قىلىش. ③ سۆز – چۆچەك قىلىش. ④ (جىنايەتچىنى) سازايى قىلىش.
teşhis. is. ar. ① (كىم ئىكەنلىكىنى) تونۇش، ئاڭقىرىش. ② دىئاگنوز (كېسەلنى).
teşhiz. is. ar. ① ئۇچلۇق قىلىش، ئۆتكۈر قىلىش، ئىتتىك قىلىش. ② بۇلەش، بۇلىنىش. ③ ئاگاھلاندۇرۇش، سەگەكلەشتۈرۈش.
teşkik¹. is. ar. يېرىش، يېرىلىش، ئىككىگە بۆلۈش، پارچە – پارچە قىلىش.
teşkik². is. ar. گۇمانلاندۇرۇش، گۇمانغا قالدۇرۇش.
teşkil. is. ar. ① تەشكىل قىلىش، مەيدانغا كەلتۈرۈش. ② تەشكىل تېپىش.
teşkilât, – tı. is. ar. تەشكىلات، ئۇيۇم، ئۇيۇشما.
teşkilâtçı. s. تەشكىلاتچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى.

tetevvüc. is. ar. تاج كيمش.
tetik[1], – ği. is. ماتيق تەپكىسى.
tetik[2]. s. ① تېتىك، چەبدەس. ② ھوشيار:
«Düşmana karşı tetik davranmak gerekir — دۈشمەنگە قارشى ھوشيار تۇرۇش كېرەك.»
tetkik, – ki. is. ar. تەتقىق.
tetkikat. is. ar. تەتقىقات:
«Teori tetkikat birimi — نەزەرىيە تەتقىقات ئورنى.»
tetliye. is. ar. ① نەزىر قىلىش. ② قازا نامىزى ئوقۇتەش.
tetmim. is. ar. تاماملاش، پۈتتۈرۈش.
tetvic. is. ar. تاج كىيدۈرۈش، تاج كىيدۈرۈلۈش.
tevabi, – i. is. ar. ھەمراھ بولغۇچى.
tevâcüh. is. ar. يۈزمۇ يۈز، قارشىمۇ قارشى، ئۇچرىشىپ قېلىش.
tevaffuk. is. ar. ئېرىشىش، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش.
tevâfuk. is. ar. ماسلىشىش، ئويغۇنلىشىش.
tevâfür. is. ar. كۆپەيىش، ئارتىش.
tevahhud. is. ar. يەكسان بولۇش.
tevahhuş. is. ar. ئۆركەش، چۆچۈش.
tevakki. is. ar. ساقلىنىش، قوغدىنىش.
tevakku. is. ar. كۈتۈش، ساقلاش، ئومىد قىلىش، ئارزۇ قىلىش.
tevakkud. is. ar. تۇتىشىپ يېنىش (ئوت).
tevakkuf. is. ar. ① توختاش، توختاپ قېلىش، مۇقىملىشىش. ② قاراشلىق (بىر نەرسىگە)، باغلىق.
tevâkkül. is. ar. بىر – بىرىنى ۋەكىل قىلىش.

دەۋرمەك. ② قۇتراتماق، كۈشكۈرۈلمەك، ۋەسۋەسىگە سېلىنماق:
«Sizin konuşmaniz bizi teşvik etti — سىزنىڭ سۆزلىگىنىڭىز بىزگە ئىلھام بەردى.»
teşvikçi. is. ① رىغبەتلەندۈرگۈچى. ② قۇتراتقۇچى، كۈشكۈرتكۈچى.
teşviş. is. ar. ئارىلاشتۇرۇۋېتىش، بۇلغىۋېتىش.
teşyiş – i. is. ar. ئۇزىتىپ قويۇش.
tetabbub. is. ar. دوختۇرلۇق قىلىش، تېۋىپلىك قىلىش.
tetabu. is. داۋاملىق بىر – بىرىنىڭ ئارقىسىدىن كېلىش.
tatabuk, – ku. is. ar. ماسلىشىش، ئويغۇن كېلىش.
tetafful. s. ar. خۇشامەتچىلىك.
tetahhur. is. ar. پاكىزلىنىش، تەرەت ئېلىش.
tetanos. is. زۇكام، قىزىتما.
tetâum. is. ar. تەمىنى تېتىش.
tetâvül. is. ar. ئۇزىراش.
tetavvuf. is. ar. تاۋاپ قىلىش، زىيارەت مەقسىتى بىلەن بىر نەرسىنىڭ ياكى بىر يەرنىڭ ئەتراپىدا چۆرگىلەش.
tetavvus. is. ar. (توزنىڭ رەڭگىدەك) رەڭگارەڭ كىيىم كىيىش.
tetayyür. is. ar. ① ئۇچۇش، ئۇچۇشۇش، ئۇچۇپ تارىلىپ كېتىش. ② سۇيۇقلۇقنىڭ پارغا ئايلىنىشى.
tetbit. is. ar. زەھەر ۋە زىيان كەلتۈرۈش (يەتكۈزۈش).
tetebbu, – u. is. ar. ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلىش.
teterrüb. is. ar. توپىغا ملاسىنىش، چاڭ – توزانغا چۆكۈپ كېتىش.

② تۇغۇت تارىخى، تۇغۇلغان كۈن.

tevelvül. is. ar. ۋاراق ـ چۈرۈك قىلىش، پاتىپاراق بولۇش.

tevem. is. ar. ① قۇشكىزەك. ② جۇپ، ئوخشاشلىق.

teverrut. is. ar. خەۋپ ـ خەتەرگە يۇلۇقۇش، قىيىن ئىشقا ئۇچراش.

teverrüs. is. ar. ۋارىس بولۇش، مىراسچى بولۇش.

tevessuh. is. ar. كىر بولۇش، پاسكىنا بولۇش.

tevessü, – ü. is. ar. كېڭىيىش، يېيىلىش.

tevessüd. is. ar. ① ياستۇقىغا يۆلىنىش. ② تايىنىش، يۆلىنىش.

tevessül. is. ar. كېرىشىش، ئۆزىراش.

tevessüp. is. ar. سەكرەش، تاقلاش.

tevettür, – rü. is. ar. كېرىلىش.

tevfik. is. ar. ① ماسلاشتۇرۇش، ئۇيغۇنلاشتۇرۇش. ② غەلىبىگە ئېرىشتۇرۇش. ③ ئەر ئىسمى.

tevhit, – di. is. ar. ① بىرلەشتۈرۈش، تۇپىلاش، يىغىش. ② بىر ھىسابلاش، بىر دەپ بىلىش. ③ بىر خۇدالىق.

te,vid. is. ar. قورقىتىش (سۆز بىلەن).

tevil. is. ar. سۆزنى ئۆرۈش، بۇراش، ئاغدۇرۇش.

tevkif. is. ar. چەكلەش، قولغا ئېلىپ تۇتۇپ تۇرۇش، سولاش.

tevkif . hane. is. ar. قاماقخانا.

tevkil. is. ar. ۋەكىل قىلىش، ۋەكىل قىلىنىش.

tevkir. is. ar. قىزغىن قارشى ئېلىش، ئۇلۇغلاش، ھۆرمەتنى قىلىش.

tevlit, – di. is. ar. تۇغدۇرۇش.

tevalî. is. ar. ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىش، كەينى ـ كەينىدىن كېلىش.

tevâlüd. is. ar. تۇغدۇرۇش، تۇغۇش.

tevâri. is. ar. يېشۇرۇنۇش، مۆكۈش.

tevarüs. is. ar. ① مىراس ئېلىش. ② مىراس قېلىش.

tevassul, tevâsul. is. ar. ئېرىشىش.

tevarüt. is. ar. ئەينى ۋاقىتتا يۈز بەرگەن ۋەقەلەر.

tevâüd. is. ar. ۋەدىلىشىش.

tevazu, – u. is. ar. ① كەمتەرلىك. ② كىشىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلماسلىق.

tevazün. is. ar. تەكىلىك، تەكپۈكلۈك، لۇق، تەكپۈكلىشىش.

tevbe. is ar. تەۋبە.

tevbih. is. ar. ئەيىبلەش.

tevcih. is. ar. نىشانىنى ئۆزگەرتىش.

tevdi. is. ar. بېرىش، قالدۇرۇش.

tevdiat, – tı. is. ar. ئامانەت پۇل.

~ta bulunmak. پۇل ئامانەت قويماق.

teveccüh. is. ar. ① يۆنىلىش. ② كۆڭۈلسىرەش، يېقىنلىق ھېس قىلىش.

teveffi. is. ar. ئۆلۈش، ۋاپات بولۇش.

tevehhüm. is. ar. گۇمانلىنىش، شۈبھىلىنىش، شەك، گۇمان، شۈبھە.

tevek, – ği. is. ئۈزۈم تېكى.

tevekkel. s. ar. ar. خالىس: «Tevekkel adam — خالىس ئادەم.

tevekkül. is. ar. تەۋەككۈل (ھەر نەرسىنى خۇداغا تاپشۇرۇش).

tevellü. is. ar. يېخىشى كۆرۈش، ئاشىق بولۇش، مۇھەببەت باغلاش.

tevellüh. is. ar. ھەيران قېلىش، ھاڭ ـ تاڭ بولۇش.

tevellüt, – dü. is. ar. ① تۇغۇت.

teys. is. zool. تېكە.
teysir. is. ar. ئوڭايلاشتۇرۇش، ئاسانلاشتۇرۇش.
teyyâr. is. ar. s. ① دولقۇن، مەۋج. ② تەييار، هازىر، پۈتكەن (نەرسە).
teyze. is. بىراۋغا نىسبەتەن ئۆز ئانا پىسىنىڭ ھەدىسى ياكى سىڭلىسى، هاممما.
teyze. zade. is. far. هاممىسىنىڭ ئوغلى ياكى قىزى.
tez¹. s. far. تېز، ئىلدام، چاپسان.
tez². is. fr. ① دىسسېرتاتسىيە. ② ئىلمىي ماقالە. ③ تېما، تېما چەكىرىش، هۆكۈم.
tezahür. is. ar. ① كۆرۈنۈش، بىلىنىش، مەيدانغا چىقىش. ② ئىپادە.
tezahürat,–tı. is. ar. تەنتەنە، داغدۇغا: «Türkiyede Çin lideri tezahüratla karşılandı — جۇڭگونىڭ رەھبەرلىرى تۈركىيىدە داغدۇغا بىلەن قارشى ئېلىندى.»
tezat, – dı. is. ar. زىتىلىق، قارىمۇ قارشىلىق.
tezâüf. is. ar. قاتلىنىش، ئىككى ھەسسە بولۇش.
tezavül. is. ar. بىر نەرسىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش.
tezâvür. is. ar. بىر – بىرىنى زىيارەت قىلىش.
tezayüd. is. ar. ئارتىش، كۆپەيىش، زىيادىلىشىش.
tezayüt, – dü. is. ar. ئارتىش، كۆپەيىش.
tezazu. is. ar. ① ئالدىنى ئېلىش، ئالدىنى تۈسۈش، توسقۇن بولۇش. ② تەۋرىنىش، داۋالغۇش.
tezbib. is. ar. ① مېۋە قۇرۇتۇش، تەۋرات (مۇسا پەيغەمبەرنىڭ كىتابى).
tevrat, – tı. öz. is.
tevrim. is. ar. ① كۆپتۈرۈش. ② سىل كېسىلى بولۇش.
tevris. is. ar. مىراس قالدۇرۇش.
tevsi, – i. is. ar. كېڭەيتىش.
tevsih. is. ar. ① كىر قىلىش، پاسكىنا قىلىش. ② داتلىشىش.
tevşih. is. ar. ① چىرايلىق ياساپ قويۇش، چىرايلىق كىيىم كىيدۈرۈش. ② شېئىرىيەتتە قوش قاپىيە.
tevtir. is. ar. ① قوزۇق قېقىش. ② ئەگمەچ قىلىپ كېرىش.
tevvâb. is. ar. ① قۇللىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلمىغان خۇدا. ② كۆپ توۋا قىلغۇچى.
tevzi, – i. is. ar. تەقسىمات، تەقسىم قىلىپ بېرىش.
tevzin. is. ar. تەڭلەشتۈرۈش.
teyakkuz. is. ar. هوشيارلىق، بىدارلىق.
teybis. is. ar. قۇرۇتۇش.
teyel. is. (تىكىمچىلىك ھەققىدە) كۆك سېلىپ تىكىش.
teyellemek. كۆك سالماق.
teyemmüm, – mü. is. ar. تەيەممۇم (سۇ يوق يەردە تۇپا ۋە قۇم بىلەن تەرەت ئېلىش).
teyessür. is. ar. ① ئوڭايلىشىش، قولايلىشىش. ② مۇۋەپپەقىيەت بىلەن ئايالغلىشىش.
teyit, – di. is. ar. ① كۈچلەندۈرۈش، چىڭىتىش. ② ئەمەلىيلەشتۈرۈش، قوللاش.
teyp. is. ing. ئۇنىتالىغۇ.
tey ep. bandı. is. ئۇنىتالىغۇ لېنتىسى.

بىر تۈرى.

tezevvuk. is. ar. ① زوقللىنىش، هۈزۈرلىنىش. ② تەمىنى تېتىش.

tezevvüç, – çü. is. ar. ئۆيلىنىش، خوتۇن ئېلىش، تۇرمۇش قۇرۇش.

tezeyyün. is. ar. ياسىنىش، پەرداز لىنىش.

tezgâh. is. ar – far. ① دۇكانلاردىكى پۇكەي. ② قەھۋەخانا ۋە مەيخانىلاردىكى شىرە. ③ ئىش شىرەسى. ④ ستانوك. ⑤ توقۇش ماشىنىسى.

tezgahçı. is. تەزگاھتا ئىشلىگۈچى، توقۇمىچى.

tezgahlamak. ① تۇقۇلىدىغان رەختنى تەزگاھقا يەرلەشتۈرماق. ② ئىشقا كىرىشمەك.

tezgâhtar. is. far. قەھۋەخانا، بۇيىت ۋە ماگىزىنلاردا پۇكەيدە تۇرۇپ ئىشلىگۈچى.

tezhip, – bi. is. ar. ھەل، پۈتال، ئالتۇندىن ھەل بېرىش.

te'zin. is. ar. ئەزان ئوقۇتۇش.

tezkâr. is. ar. خاتىرىلەش، ئەسلەش.

tezkare. is. ar. ① مەسئۇرانىدۇم. ② تۈنۈشتۇرۇش خېتى، ئىسپات خېتى، رۇخسەت قەغىزى. ③ تەرجىمھال تۈپ لىمى. ④ ئەسكەرلىكتىن قايىتىش خېتى، ئەسكەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەنلىك گۇۋاھنامىسى.

tezkereci. is. ① ئەسكەرلىك مۇددىتى تىنى پۈتتۈرۈپ قايتقان ئەسكەر. ② سوتتا خاتىرە يازغۇچى.

tezkiyi. is. ar. ① ئاقلاش. ② سۈ رۈشتە قىلىش. ③ زاكات بېرىش.

tezkiy². is. ar. ① ئاقلىماق، گۇناھسىز قىلماق. ② بىرىنىڭ ياكى بىر مېۋىنى ئاق قىلىش. ② قۇرۇق ئۆزۈم قوشۇش (بىر نەرسىنىڭ ئىچىگە).

tezbil. is. ar. ئوغۇتلاش، ئوغۇت بېرىش.

tezbir. is. ar. يېزىش، يېزىلىش.

tezcanlı. s. سەۋرسىز، تاقەتسىز. ئالدىراڭغۇ، ئالدىراقسان.

tezcanlılık, – ğı. is. ئالدىراڭغۇلۇق، سەۋرسىزلىك.

tezebbüd. is. ar. ① كۆپۈك چىقىرىش، كۆپۈكلىنىش. ② قايماق تۇتۇش.

tezebzüb, – bü. is. ar. قارارسىزلىق، بىقارارلىق.

tezehhür. is. ar. ① چېچەكلىنىش. ② كۆكىرىپ پاختىلىشىش. ③ بەدەنگە چىقىدىغان قاپارتمىلار.

tezek, – ği. is. ① تېزەك. ② داڭگال، چالما (يەر ئاغدۇرۇلغاندا چىققان).

tezekki. is. ar. ئاقلىنىش، پاكلىنىش، پاك بولۇش.

tezekkür, – rü. is. ar. ① (بىر مەسىلە ئۈستىدە) بىر يەرگە كېلىپ سۆزلىشىش. ② ئەقىلغە كەلتۈرۈش.

tezellül. is. ar. ئۆزىنى ھەقىر كۆرسىتىش، خورلۇققا چىداش.

tezelzül. is. ar. تەۋرەش، تىترەش.

tezemmül. is. ar. پۈركىنىش، ئوي رۇنۇش، يېپىنىش.

tezenbür. is. ar. كىبىرلىنىش، ھاكاۋۇرلۇق قىلىش.

tezendük. is. ar. توغرا يولدىن ئايرىلىش.

tezerlik, – ği. is. biy. خۇنسا (ھەم ئەركەكلىك، ھەم ئاياللىق جىنسىي ئەزاغا ئىگە).

tezerv. is. far. قىرغاۋۇلنىڭ

tıbbiyeli. s. تىببىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.
tıfl. is. ar. بالا (كىچىك).
tığ. is. far. ① يىپ ۋە يۇڭ ئىگىز ربش چوكىسى. ② بېگىز.
tığa. is. ئويمىكەشلەر ئىشلەيدىغان پولات قەلەم.
tığlamek. ① سانجىپ ئاغرىتماق. ② قۇربانلىق ئۈچۈن مال ئۆلتۈرمەك. ③ نەشتەر بىلەن يارىنى يارماق. ④ تىغ بىلەن يارماق، پىچاق سېلىپ ئۆلتۈرمەك. ⑤ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق.
tıkaç, – cı. is. ① پۈگەت، پۈروپكا. ② بىراۋنىڭ ۋارقىرىماسلىقى ئۈچۈن ئاغزىغا كەپلەپ قويۇلغان نەرسە.
tıkalı. s. ئېتىپ قويۇلغان، كەپلەپ قويۇلغان.
tıkamak. ئېتىلىپ قالماق، ئەتمەك، تۇسۇلۇپ قالماق.
tıkanık. s. ئېتىلىپ قالغان، تۇسۇلۇپ قالغان، تىقىلىپ قالغان:
«Yollar tıkanık — يوللار ئېتىلىپ قالدى.»
tıkanıklık, – ğı. is. ① ئېتىلىپ قېلىش، تۇسۇلۇپ قېلىش. ② نەپەس قىسىلىقى. ③ ئالاقىنىڭ (خەۋەرلىشىشنىڭ) ئۈزۈلۈپ قېلىشى.
tıkatmak. ① ئېتىلىپ قالماق، تىقىلىپ قالماق. ② نەپەس كېسىلمەك. ③ ئىشتىها تۇتۇلماق.
tıkatmak. ئەتكۈزمەك، تىققۇزماق، كەپلەتكۈزمەك.
tıkılmak. ئېتىلمەك، تىقىلماق، تاقالماق.
tıkınmak. ئالدىغا كەلگەننى يېيىمەك، ئۆلۈكنىڭ ياخشى ئەكەنلىكىنى سۆزلىمەك.
tezlemek. تېز بولماق، تېز ئىشلىمەك.
tezlenmek. تېزلەشمەك، ئالدىرىماق، سەۋرسىزلىك قىلماق.
tezleşmek. تېزلاشماق.
tezleştirmek. تېزلاشتۇرماق.
tezlil. is. ar. ھەقسىز كۆرۈش، كۆزگە ئىلماسلىق، تۆۋەن كۆرۈش.
teznib. is. ar. ① قۇيرۇق تاقاش. ② ئىلاۋە، قوشۇمچە.
teznid. is. ar. چاقماق بىلەن ئوت يېقىش.
tezvib. is. ar. ئېرىتىش، ئېرىتىلىش.
tezvic. is. ar. تۇرمۇشقا چىقىرىش، ئەرگە بېرىش، تالاللىق قىلىش.
tezvik. is. ar. ① زوق ئالدۇرۇش، ھۇزۇرلاندۇرۇش. ② تەمىنى تېتىتىش.
tezvir. is. ar. ① يالغان بىلەن تولۇپ كېتىش. ② ئارىنى بۇزۇش، بۇزغۇنچىلىق.
tezyil. is. ar. قوشۇش، قوشۇمچە قىلىش، ئىلاۋە قىلىش.
tezyini. is. ar. بېزەش، پەردازلاش.
tezyinat, – ti. is. ar. پەرداز، بېزەك، زىننەت.
tezyinatlı. s. پەردازلانغان، بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن.
tezyit, – di. is. ar. كۆپەيتىش، ئارتتۇرۇش.
tıbâk. is. ar. ① ئۈيغۇنلۇق، ماسلىشىش، ئۈيغۇنلىشىش. ② قاتلام، قەۋەت.
tıbb. is. ar. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىك.
tıbbı. s. ar. تىببىي.
tıbbiye. s. ar. تىببىي مەكتەپ، تىببىي ئىنستىتۇت، تىببىي فاكۇلتېت.

④ سر.
tılısmât. is. ar. تلسمات.
tılsım. is. ar. تلسم.
tımar. is. far. ① یارا تاڭغۇچى. ② دەرەخلەرگە قاراش. ③ هايۋانىنى تازىلاش.
tımar-hane. is. far. روهىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى.
tımarlamak. ① مىنىدىغان هايۋاننى يۇيۇپ تارىماق. ② ياردەم قىلماق.
tınâb. is. osm. قوزۇقىقا باغلانغان، چېدىر يېپى.
tenaz. is. ① ئوت - چۆپ دۆۋىسى. ② سۈرۈلۈش ئۈچۈن تەييارلانغان خامان.
tıngır. s. is. ① پۇلى يوق، يوقسۇل. ② بوش، قۇرۇق. ③ پۇل.
tıngırdamak. ① تىرىڭلىماق. ② ئۆلمەك.
tıngırdatmak. ① تىرىڭلاتماق. ② ئانچە - مۇنچە چېلىشنى بىلمەك (سازنى).
tıngırtı. is. تىرىڭلىغان ئاۋاز.
tıngır-tıngır. z. تىرىك تىرىك (بىر نەرسىنىڭ تامامەن بوش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ).
tınlamak. جاراڭلىماق.
tınmak. ① ئاۋاز چىقارماق. ② ئەھمىيەت بەرمەك. ③ سىرنى سۆزلىمەك.
tınmamak. ① ئۈن چىقارماسلىق، ئاغزىنى ئاچماسلىق، تىنماسلىق. ② ئېتىبار بەرمەسلىك.
tınnet,—ti. is. ar. ① ئۈن چىقىرىش. ② تېمبىر، تۇك (فىزىكىدا).
tıp,—bbi. is. ar. سەھىيە، مېدىتسىنا، نېمە بولسا شۇنى يېمەك.
tıkırdamak. تاقىلدىماق، تاراقلىماق.
tıkırdatmak. تاقىلداتماق، تىرىقلاتماق، تاراقلاتماق.
tıkırtı. is. تاراق - تۇرۇق.
tıkır tıkır. z. تەرتىپلىك هالدا، داۋاملىق تۇردە، ئوڭۇشلۇق هالدا:
«Çocuk tıkır tıkır cevap verdi— بالا توپتوغرا جاۋاب بەردى.»
tıkıçık. s. قىستى - قىستاق، تىقىشىش.
tıkışıklık, — ğı. is. قىستاڭلىق، تىقىشقاقلىق.
tıkışmak. تىقىلماق سقىلماق:
«Altı kişi bir arabaya tıkıştı — ئالته كىشى بىر هارۋىغا سقىلىشتى.»
tıkıştırmak. ئالدىراپلا، ياخشى چاينىماستىن يۇتماق.
tıkız. s. ① كۆپ تىقىلىپ كېتىپ قاتتىقلاشقان. ② قاتتىق:
«Tıkız hamur — «قاتتىق خېمىر.
tıklım-tıklım. z. ئاغزى بىلەن تەڭ، لىقمۇلىق.
tıkmak. تىقماق، قاچىلىماق:
«Bütün eşyasını bir sandığa tıktı— پۈتۈن نەرسە - كېرەكلىرىنى بىر ساندۇققا تىقىتى.»
tıknaz. s. سېمىز ۋە پاكار (ئادەم).
tıknefes. s. دېمى سىقىلىدىغان، نەپەس ئېلىشى تەس بولغان.
tıksırık, — ğı. is. چۈشكۈرۈك.
tıksımak. چۈشكۈرمەك.
tık tık. z. تىك - تىك، توك - توك.
tıla. *is. ar.* ① سۈرۈلىدىغان نەرسە. ② هەل، پوتال. ③ مەلھەم (دورا).

tıraşçı. s. قۇرۇق سۆز قىلىپ كىشىنى زېرىكتۈرگۈچى.

tıraşlamak. ① پۈتمەك، يوقىتماق. ② ساقالنى شالاڭلاتماق.

tıraşlı. s. ① يۈز - كۆزىنى چۈشۈرگەن. ② يوقۇتۇلغان.

tıraşsız. s. ① چاچ ۋە ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن. ② يوقۇلمىغان.

tırfıl. is. yun. بېدە (يەم - خەشەك).

tırhandil. is. yun. يەلكەن ۋە پالاق بىلەن يۈرگۈزۈلىدىغان بىر خىل كىچىك كېمە.

tırık. تىرىق:

«Kapı tırık diye kapandı — ئىشىك تىرىق قىلىپ ئېتىلدى.»

tırıklamak. z. ئوغرىلىماق.

tırıl. s. ① زەئىپ ۋە يالىڭاچ. ② يوقسۇل، كەمبەغەل.

tırıllamak. يالىڭاچ ۋە پۇلسىز قالماق.

tırıllık, – ğı. is. ① يالىڭاچلىق. ② يوقسۇللۇق.

tırıs. is. قاتىراش (ئات قاتارلىق هايۋانلىنىڭ).

tırkaz. is. far. ئىشىكنى تاقايدىغان غورۇ، تاقاق.

tırkazlamak. ئىشىكنىڭ غورۇسىنى سالماق.

tırlamak. ① قاچماق، ئايرىلماق. ② ئۆلمەك. ③ سىنىپتا قالماق.

tırma. is. dok. بىر خىل يىپەك رەخت.

tırmalamak. ①تىرمىلماق، تاتىلماق. ② بىئارام قىلماق:

«Çocuklar bir birsinin yüzünü tırmaladılar — بالىلار بىر- بىرىنىڭ يۈزىنى تاتىلىدى.»

دوختۇرلۇق، تېۋىپلىك.

~ fakültesi. دوختۇرلۇق فاكۇلتېتى.

tıpa. is. it. پۇگەت، پۇرۇپكا (شىشە، بوتۇلكا قاتارلىقلارنىڭ ئاغزىنى يېپىپ قويىدىغان).

tıpatıp. z. هەر جەهەتتىن ئۇيغۇن، تامامەن ئۇيغۇن.

tıpırdamak. ① ماڭغاندا ئاياغتىن چىققان ئاۋاز، دۇپۇر - دۇپۇر. ② دۇپۇلدىمەك.

tıpış tıpış. z. قەدەمنى كىچىك ئېلىپ تېز يۈرمەك مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ.

tıpkı. ئوخشاش، خۇددى:

«Tıpkı onun gibi söyledi — خۇددى ئۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلىدى.»

~ basım. كۆپەيتىپ بېسىش (بىر نەرسىنى).

tırabzan. is. پەلەمپەينىڭ ئىككى يېنىدىكى شادا، سالاسۇن.

tırâd. is. ar. قىسقا نەيزە.

tırak, – ğı. is. سۇنغان، چېقىلغان نەرسىدىن چىققان ئاۋاز.

tıraka. is. قورقۇش:

«Yaman heriftir, tıraka nedir bilmez — يامان نەرسە، قورقۇش دېگەننى بىلمەيدۇ.»

tırakalı. s. قورقاق، قورقۇنچاق.

tıraş. is. far. ① تاراشلاش، يونۇش. ② چۈشۈرۈش. ③ ياڭغان - ياۋىداق سۆز. ④ ئەيلەش (تېرىنى):

«Saçımı tıraş ettim — چېچىمنى چۈشۈردۈم.»

~ olmak. چاچ، ساقالنى چۈشۈرمەك.

~ geçmek. كېرەكسىز سۆزنى قىلىپ باش ئاغرىتماق.

tırtıl. is ① كېپىنەك قاتارلىقلارنىڭ لېچىنكسى. ② تانكا ۋە تراكتور چاقى. ③ تار لېنتا. ④ كۆمۈش چۈنۇق. ⑤ زەنجىر شەكىلدىكى نەقىش، زەنجىر شەكلدىكى ئويما.

tıs. is. «هېچ ئاۋاز يوق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدىغان سۆز.

tıstırmak. قورقۇتماق، چۆچۈتمەك.

tıyn. is. ar. پاتقان، لاي.

tıynet, – ti. is. ar. ئېچىنتقۇ، خېمىر تۇرۇچ.

ti. is. ھەربىي كۆرەك باشلاش كانىيى (ئىشارەت).

tib. is. ar. خۇش پۇراق.

Tibet. öz. is. تىبەت.

tibn. is. ar. سامان.

bibnî. s. ar. سامان رەڭلىك.

tibt. is. ar. ① كېپەك ئالتۇن. ② ئالتۇن زىنقچىسى، زىنقچە ئالتۇن.

ticaret,–ti. is. ar. تىجارەت، سودا ـ سېتىق.

ticaretgâh. is. تىجارەت يېرى ياكى ئۆيى، سودا ـ سېتىق يېرى، تىجارەتخانا.

ticaret · hane. is. تىجارەت باشقارمىسى، سودا باشقارمىسى.

ticari. is. ar. تىجارەتكە ئائىت، تىجارەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

tiflit, – ti. is. fr. سوقۇر ئۇچەينىڭ يالالۇغلىنىشى.

tifo. is. yun. كېزىك (كېسىلى).

tiftik, – ği. is. fr. ① ئەنقەرە ئۆچكىسى ۋە ئۇنىڭ يۇڭى. ② ئەتىيازدا قىرقىلغان ئىنچىكە يۇڭ.

tifüs. is. ar. قارا كېزىك.

tig. is. far. ① تىغ، قىلىچ. ② تاغ

tırmalanmak. تىرمىلانماق، تاتىلانماق.

tırmalatmak. تىرمىلاتماق، تاتىلاتماق.

tırman· is. تىرنا.

tırmanlar. is.zool. تىرماقلىق ئۇچار قانات ھايۋانلار.

tırmanmak. ياماشماق:

«Kedi ağaca tırmandı — مۈشۈك دەرەخكە ياماشتى.»

tırmaşmak. → **Tırmanmak.**

tırmık,– ğı. is. ① تىرنا. ② تىرناق ئىزى.

tırmıklamak. ① تىرمىلىماق. ②ئېتىزنى تىرنىلىماق.

tırnak, – ğı. is. ① تىرناق. ② قارماق قاتارلىقلارنىڭ ئىلمىكى. ③ كېمە ۋە پاراخوتنىڭ سۇغا ئاتىدىغان تۆمۈرلىنىڭ ئۇچى.

~ göstetmek. كۆز ئالايتماق.

tırnakçı. is. يانچۇقچى، يان كەسكۈچى، يانچۇق ئوغرىسى، جەللىگۈر.

tırnaklamak. ① تىرناق سىلىماق. ② تىرناقنى پاتۇرماق.

tırnaksı. s. تىرناققا ئوخشاش.

tırpan. is. yun. ① چالغا (ئوت ـ چۆپ ئورۇيدىغان). ② چىرماق.

~ almak. چىرماق سالماق.

tırpancı. is. چالغىچى، چالغا بىلەن چۆپ ئورىغۇچى.

tırpanlamak. ① چالغا بىلەن ئورماق (ئوت ـ چۆپ ۋە باشقىلارنى). ② يوقىتىشقا تىرىشماق.

tırtık, – ğı. is. پۈچۈك.

tırtıkçı. is. يانچۇقچى، جەللىگۈر.

tırtıklamak. ئوغرىلىماق.

tırtıklı. s. پۈچۈك، پۈچۈلۈپ كەتمەك.

tilkileşmek. قۇۋلاشماق، تادانلاشماق.
tilkilik,–ği. is. ① تۈلكه كۆپ يەر، تۈلكىلىك. ② قۇۋلۇق، تادانلىق.
tille. is. ar. ① پەلەمپەي، تارتما (يۇقىرىغا چىقىدىغان). ② تاغ تىزمىسى.
tille. is. far. ساپ ئالتۇن، قول تەگمىگەن ئالتۇن.
tilmiz. s. ar. ئوقۇغۇچى، ئۆگەنگۈچى.
tilmiziyat. is. ar. ئوقۇغۇچىلىق.
tim. is. ing. sp. ① تەنھەرىكەتچىلەر كومانىدىسى، تەنھەرىكەتچىلەر ئەترىتى. ② ھەربىي قوشۇنلاردا بىرقانچە كىشىلىك ئاۋانگارت گۇرۇپپا.
timbal, – li. is. fr. دۇمباق، ناغرا.
timi. is. قۇرت ـ قوڭغۇزنىڭ چېقىشى بىلەن پەيدا بولغان ئىششىق.
timpani. is. قۇرساق كۆپۈش.
timpanist. is. ئوركېستىردا دۇمباق قاتارلىقلارنى چالغۇچى.
timpanit. is. ئوتتۇرا قۇلاق ياللۇغى.
timpanizm. is. ئۆچەيدە يەل پەيدا بولۇپ قورساقنىڭ كۆپۈشى.
timsah. is. ar. zool. تىمساھ.
timsal, – li. is. ar. سىمۋول، بەلگە، ئىشارەت.
timur. is. → **Demir.**
tin. is. fels. روھ.
tinbâl. s. ar. پاكار، پەتەك (ئادەم).
tinnin. is. ar. ① ئەجدىھا، چوڭ يىلان. ② ئون ئىككى يۇلتۇزنىڭ ئورتاق ئىسمى.
tinsel. s. psik. روھىي، مەنىۋى.
tinselci. ' is. ئىدىئالىست.
tinselcilik, – ği. is. ئىدىئالىزم.
tintin. z. ئۇن ـ تىنسىز:

چوققىسى.
tigre. öz. is. dilb. ھەبەشىستاندا قول لىنىلىدىغان ھامى ـ سامى تىلى.
tigron, tiglon. is. تىھرون (ئەركەك يولۋاس بىلەن چىشى شىر ياكى ئەركەك شىر بىلەن چىشى يولۋاس ئوتتۇرىسىدىن تۇغۇلغان تۇغماس ھايۋان).
tig . zen. s. far. قىلىچقا ئۇستا.
tih. is. ar. ① چۆل، بايا‌ۋان. ②ئايلانما، ئەگرى، ئەگرى ـ بۈگرى.
tihâme. is. ar. مەككىنىڭ يەنە بىر ئىسمى.
tihû. is. far. چول (قۇش).
tik,–ki. is. fr. ① تارتىشىپ قېلىش (كېسەلنىڭ). ② قاش ـ كۆزنىڭ ئويناپ تېپ ناز قىلىش.
tike. is. ① توغرالغان گۆش پارچىسى. ② نان ئۇۋىقى. ③ لوقما، پارچە. ④ ئاز:

«Sabahtan beri bir tike ekmek yemedim — ئەتىگەندىن بىرى بىر لوقما نان يېمىدىم.»

tikel. s. ① پۈتۈنلۈكنىڭ بىر قىسمى. ② جۈزئىيلىك، قىسمەنلىك.
tiksing. s. يىرگىنىچلىك.
tiksindirici. s. يىرگىنىدۈرىدىغان، يىرگىنىدۈرگۈچى.
tiksindirmek. يىرگىنىدۈرمەك.
tiksinmek. يىرگىنمەك.
tilâvet. is. ar. قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋاز ۋە قائىدىگە بىنائەن ئوقۇش.
tilka. is. ar. ① تەرەپ. ② كۆرۈش، ئۇچرىشىش.
tilki. is. ① تۈلكە. ② قۇۋ، تادان ئادەم.

ماق:
«Tiril tiril bir gömlek giyen kadın — لىغىلداپ تۇرىدىغان كۆڭلەك كىيىدىغان ئايال.»
tirişko. is. يالغان، ئويدۇرما، ئاساسسىز.
tirit. ar. mutf. ① نان بىلەن شورپا ئارىلاشتۇرۇپ قىلىنغان تاماق. ② قېرى ۋە ئاجىز (ئادەم).
gibi. ~ قىمىرلىيالمايدىغان دەرىجىدە قېرىپ كەتكەن.
tiritleşmek. بەك قېرىپ مادارى قالماسلىق، مۇنۇپ قالغان.
tiriz. is. far. ① پەۋاز. ② ئەنسىز تاختاي.
tir . keş. is. fr. ئوقيا ئوقى خالتىسى، ساداق.
tirle. is. fr. بالىلىق ئايالىلارنىڭ ئارتۇق سۆتىنى سېغىپ چىقىرىۋېتىدىغان سايمان.
tiroadenit, – ti. is. fr. قالقان بەزسىمان لىرىنىڭ يالليۇغى.
tiroid. is. fr. قالقان بەزلىرى.
tiroidit, –ti. is. fr. قالقان بەزلىرىنىڭ ئىششىقى.
tiropeni. is. tip. قالقان بەزلىرى پائالىيىتىنىڭ ئازىيىشى.
troz. is. fr. قالقان بەزلىرى كېسەللىكى.
tirpidin, tirpitin. tirpitil, tirpit. is. bahç. ئۇزۇن ساپلىق ئۇتىغۇچ.
tirşe. s. far. ① يېشىل بىلەن كۆك ئارىسىدىكى رەڭ. ② خەت يازىدىغان تېرە.
tir tir. z. دىر – دىر:
«Tirtir titriyordu elleri — دىر-دىر ئۇن – تىنسىزلا «Tintin uzaklaştı — ئۇزاقلىشىپ كەتتى.»
tinto. is. تىنتو (① ئىسپانىيىدە يېتىشتۇرىدىغان قىزىل ئۈزۈم. ② شۇ ئۈزۈم بىلەن ئىشلەنگەن ئۈزۈم هاريقى).
tip, – pi. is. fr. تىپ، نۇسخا، نەمۇنە، خىل، تۈر، جىنس.
tipi. is. شۆبرغان.
tipik. s. fr. مەلۇم بىر تىپقا خاس بولغان، تىپىك خاراكتېرلىك، ئۆزىگە خاس:
«Tipik adam — «تىپىك ئادەم.
tipilemek. (هاۋا) شۆبرغانغا ئايلانماق.
tipografi. is. fr. مەتبەئە، باسمىخانا.
tir. is. far. ئوق.
tiraj. is. fr. تىراژ:
«Türkçe – Uygurca sözlğün tiraji çok — تۈركچە – ئۇيغۇرچە لوغاتنىڭ (سۆزلۈك) تىراژى كۆپ.»
tirâşe. is. far. قىرىندا، چۆپۈرەندە.
tirbuşon. is. fr. بۇرغا.
tir . dân. is. ئوقدان، ساداق.
tire. is. fr. ① پاختا يىپ. ② پاختا يىپتىن تەكىلگەن.
tire. baht. s. far. بەختى قارا، تەلەيسىز.
tire . dil. s. far. دىلى قارا، قارا كۆڭۈل.
tirendaz. is. far. ④ ئوق ئاتقۇچى. ② قولىسىدىن ئىش كېلىدىغان، قولى ئەپلىك. ③ پاكىزە كىيىنگەن:
«Tirendaz bir .ev kadını — قولى ئەپلىك بىر ئائىلە ئايالى.»
tire . reyi. is. far. تەدبىرسىزلىك.
tirfillenmek. تۈك تاشلىنىماق، تۈكى چۈشمەك، تۆيلىمەك.
tiril . tiril. z. تىترىمەك، لىغىلداپ

③ يېزىلغان سەھنە ئەسىرى.
tiyatrocu. is. ① تىياتىر ئويىنىغۇچى. ② تىياتىر ئورنىنى ئىشلەتكۈچى:
«Tiyatroculara çok önem verilmeli — تىياتىرچىلارغا ئوبدان ئەھمىيەت بېرىلىشى لازىم.»
tiz. s. far. ئىنچىكە ۋە كەسكىن (ئاۋاز).
tiz . çeşme. s. far. كۆزى ئۆتكۈر.
tizi. is. far. كەسكىنلىك، چاپسانلىق.
tiznâ. is. far. تىغ، بىس (قىلىچ، پىچاق قاتارلىقلارنىڭ).
tiz . per. s. far. تېز ئۇچىدىغان.
tiz . reftâr. s. far. تېز ماڭىدىغان.
toca. is. تۇگزام (ئارغامچا).
tohum. is. far. bot. ① ئۇرۇق. ② ئۇرۇق، ئىسپېرما (ئاناتومىيىدە). ③ نەسىل. ④ بېلىجان:
«O, iyi tohumdan geliyor — ئۇ، ياخشى نەسىلدىن كەلگەن.»
tohumlamak. ① سۈنئىي يول بىلەن نەسىللەندۈرمەك. ② تۆللىمەك.
tohumluk. s. ① ئۇرۇقلۇق. ②قېرى، ياشانغان. ③ ئۇرۇقلۇق ساقلىنىدىغان جاي.
«Tuhumluk buğday — ئۇرۇقلۇق بۇغداي.»
tok, – ku. s. ① توق. ② قېلىن، زىچ (توقۇلغان). ③ ئوچۇق، روشەن (سۆز، ئاۋاز). ④ بوم (ئاۋاز):
«Tok acın halinden anlamaz — توق ئاچنىڭ ھالىغا يەتمەس.»
toka¹. is. كەمەر، قېيىشلارنىڭ توقىسى.
toka². is. ① قول سەقىشىش. ② قەدەھ سوقۇشتۇرۇش.
tokaç, – cı. is. كىر يۇيۇش توقمىقى.
tokaçlamak. كالتەكلىمەك، توقماقلىماق.

تىترەيتتى قوللىرى ئۇنىڭ.»
tiryâk. is. osm. ① زەھەر دورىسى. ② ئەپيۇن.
tiryaki. s. ① بەڭگە. ② بىر نەرسىگە قاتتىق بېرىلىش ۋە ئۇنىڭدىن كېچەلمەسلىك.
tis'a. s. ar. توققۇز.
tis'in. s. ar. توقسان.
tis'ûn. s. ar. توقسان.
tişe. is. far. پالتا، كەكە.
tişört. is. ing. قىسقا يەڭلىك كۆڭلەك.
titiz. z. ① ئەستايىدىل. ② چاقىققان، ئەپچىل. ③ پاكىزا، تازا. ④ خۇش خۇي:
«O, çok titiz adamdir — ئۇ، چاققان بىر ئادەم.»
titizlenmek. ① ئەستايىدىل بولماق. ② بىئارام بولماق، ئوڭايسىزلانماق.
titizlik, – ği. is. ① ئەستايىدىللىق. ② تازىلىققا قاتتىق رىئايە قىلىش.
titrek. s. تىترەك، تىترىگەن:
«Titrek bir ses — «تىترەك ئاۋاز.
titremek. ① تىترىمەك. ② قورقماق.
titreşmek. ھەر يېرى تىترىمەك، تىترەشمەك.
titreşim. is. تەۋرىنىش، سىلكىنىش.
titreşimli. s. ① تەۋرىنىش (سىلكىنىش) پەيدا قىلىدىغان. ② ئاۋاز پەردىلىرى تىترەپ تەلەپپۇز قىلىنىدىغان فونېمىلار تىترىشىملىك.
titreştirmek. ① ھەر تەرەپنى تىترەتمەك. ② سىلكىنىش ھالىغا كەلتۈرمەك.
titretmek. ① تىترەتمەك. ② قورقۇتماق.
tiyatro. ① تىياتىر (دراما، كۆمېدىيە قاتارلىق ئويۇنلار ئويىنىلىدىغان يەر). ② سەھنە ئەسىرى يېزىش سەنئىتى.

توقسىنى ئەتمەك(كەمەرنمك). **tokalamak**[1].
بارماق، ئۆتمەك. **tokalamak**[2].
پىستانلىق: **tokalı.** s.
«پىستانلىق ئاياق. —Tokalı ayakkabı»
قول سقىشماق. **tokalaşmak.**
① شاپىلاق. ② ئۇسۇتى ئوچۇق قوتان. **tokat, – dı.** is.
① شاپىلاقلاش. ② قويىنىك يېلىنىنى شاپىلاقلاش. **tokatlama.** is.
① شاپىلاق بىلەن ئۇرماق. ② سۆت سېغىلىدىغان قويىنىك يېلىنىنى شاپىلاقلىماق. **tokatlamak.**
شاپىلاق بىلەن ئۇرۇلماق. **tokatlanmak.**
توقلا، قوزا (يېشىغا يەتكەن): **toklu.** is.
«Toklu eti lezzetli olur — توقلا گۆشى تاتلىق بولىدۇ.»
توقلۇق. **tokluk, – ğu.** is.
① توقماق، چوماق. **tokmak,–ğı.** is.
② بارابان، ناغرا، دۇمباقلارنىڭ چوكىسى. ③ ئىشىك ۋە دەرۋازىنىڭ ھالقىسى. ④ كىچىك ئورۇندۇق. ⑤ يەرنى تۈزلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كۆتەك.
چوك ياشلىق ئايالنىڭ ياش ئەركەك ئاشنىسى. **tokmakçı.** is.
① توقماق بىلەن ئۇرماق، كالتەك بىلەن ئۇرماق. ② خاكداپ چىكىدىماق. **tokmaklamak.**
زەھەرلىك ماددا زەھەر. **toksik.** s. fr.
① داۋام قىلىش. ② دائىمي. **toktağan.** is. s.
ئۇزۇنىدىن داۋام قىلىپ كەلمەك. **toktamak.**
① بىر – بىرىگە ئۇرۇنماق. **tokuşmak.**

② كاللا ئۇرۇشماق، كاللا ئېتىشماق.
بىر – بىرىگە ئۇرۇشتۇرماق. **tokuşturmak.**
دۇبۇلغا. **tolga.** is.
تولۇن (ئاي). **tolun.** s.
(ئاي) تولماق. **tolunmak.**
① ياغاچ توپ. **tomak, – ğı.** is.
② ياغاچ گۈرزە. ③بىر خىل ئېغىر ئۆتۈك.
ياغاچ توپ ئويىنىغۇچىلار. **tomakçı.** is.
① تۈرۈلۈپ يۇمىلاق ھالغا كەلتۈرۈلگەن تېرە ياكى قەغەز. ② زەمبىرەكنىڭ ئىچىنى تازىلايدىغان چوتكىلىق سۈمبە. **tomar.** is. ar.
① كىچىك قېيىق، تەكتى تۈز قېيىق. ② لەيلىمە كۆۋرۈك. **tombaz.** is.
① كۆتەك (تاختاي تىلغىلى بولىدىغان). ② ئىشلەنگەن ياكى تەييارلانغان تاش. **tomruk,–ğu.** is.
قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى. **tomşuk,–ğu.** is.
قۇشلارنىڭ تۇمشۇقى بىلەن يەم بەرمەك. **tomşurmak.**
① ئۆسۈملۈكلەردە ئەتىيازدا پەيدا بولىدىغان تۈگۈنچە، بىخ. ② گۈل غۇنچىسى. **tomurcuk,–ğu.** is.
بىخ سۈرمەك، غۇنچە بولماق. **tomurcuklanmak.**
① تۇمشۇقى بىلەن پەيلىرىنى تازىلىماق. ② چوقۇلاشماق. **tomuşmak.**
تونىنا: **ton**[1]. is. fr.
«بىر تونىنا گۆش. — Bir ton et»
① ئادەم ياكى چالغۇ ئەسۋابى، ئاۋازىنىڭ يۇقىرى ياكى تۆۋەنلىك دەرىجىسى. ② ئادەم ياكى چالغۇ ئەسۋابى ئاۋازىنىڭ تېزلىك ياكى ئاستىلىق دەرىجىسى. **ton**[2]. is. yun.

ton[8]. is. fr. تون بېلىقى.
tonaj. is. fr. تونناژ (بىر قاتناش ۋاسىتىسىنىڭ كۆتۈرەلەيدىغان تونىنا سانى).
tonga. is. ھىيلە، توزاق، قاپقان.
tonik. is. s. fr. با قۇۋۋەت دورا.
tonilato. is. it. den. تونىنا مىقدارى.
tonilatoluk. s. تونىنا مىقدارىنى كۆرسىتىدۇ:
«Üç bin tonilatoluk bir gemi — ئۈچ مىڭ تونلۇق پاراخوت.»
tonila. z. بەك جىق، ئىنتايىن كۆپ.
tonton. is. fr. خۇش خۇي، ئىنتايىن يېقىملىق.
top. is. ① يۇمىلاق (نەرسىلەر). ② شار (ئاسمانغا قويۇپ بېرىلىدىغان). ③ توپ، زەمبىرەك. ④ مىقدار. ⑤ ھەممە. ⑥ توپ (ئىسپورت):
«1. Bir topiyi kumaş — بىر توپ ياخشى رەخت.
2. Topu birden geldi — ھەممىسى بىرلا كەلدى.
3. Bir top koyun — «بىر توپ قوي.
topaç, – cı. is. ئوغۇر (بالىلار مۇزدا ئويناىدىغان).
tobak, – ğı. is. ① زۇگۇلا. ② زۇگۇلا شەكلىدىكى نەرسە — پوم، پومەزەك. ③ بوتۇلكا، شىشە ياكى رومكا.
topaklama. is. پوم قىلماق، پومزەكلەمەك، زۇگۇلا قىلماق.
topal. s. ① ئاقساق. ②بىر ئايىغى كالتا بولغانلىقتىن تۈز تۇرالمايدىغان (نەرسە): ئاقساق ئېشەك. — «Topal eşek بىر پۇتى قىسقا شىرە.» — «Topal masa

topalak, – ğı. is. ① توشقان قۇلىقى. ② ئاق تەكەن.
Topalar. öz. is. قەدىمكى تۈرك قەۋمى لىرىدىن بىرى.
topallamak. ئاقساپ ماڭماق.
topallık, – ğı. is. ئاقساقلىق.
top . altı, – nı. s. شەھەر ئەتراپى رايونى.
toparlak, – ğı. is. s. ① يۇمىلاق. ② زەمبىرەك ئوقى توشۇش ۋاسىتىسى (ھارۋا، ماشىنا).
toparlamak. بىر يەرگە كەلتۈرۈپ توپلىماق.
toparlanmak. ① بىر يەرگە توپلانماق. ② (كېسەل) ساقايماق، ياخشى بولۇپ قالماق.
top . atan. is. قوغۇنلۇق بىر تۈرى (رەڭگى سېرىق، ئۇزۇنچاق).
top . çeker. is. den. ① ئېغىر توپ توشۇغۇچى كىچىك پاراخوت. ② s. توپ سۆرىگۈچى ھايۋان.
topçu. is. ① توپچى، زەمبىرەكچى. ② توپچى ئەسكەر.
topla. is. ئۈچ چىشلىق ئارا.
toplam. is. mat. ئومۇمىي سان، جەمئىي، يەكۈن.
toplama. is. ① توپلاش، يىغىش. ② قوشۇش، قوشۇش ئۇسۇلى (ھېسابتا). ③ تارقىلىپ كەتكەن قوشۇنلارنى ياكى قوشۇندىن ئايرىلىپ كەتكەن ئەسكەرلەرنى بىر يەرگە توپلاش.
toplamak. ① توپلىماق، بىر يەرگە يىغماق. ② سەرەمجانلاشتۇرماق. ③ يىرىكلىماق. ④ كوررېكتور كۆرسەتكەن خاتالارنى تۈزەتمەك.

toplanık. s. تۆپلاقلىق.
toplanılmak. يىغىلماق، توپلانماق.
toplanmak. توپلانماق، يىغىلماق، يىغىن ئاچماق:
«Öğretmenler toplandı — ئوقۇتقۇ- چىلار يىغىن ئاچتى.»
toplantı. is. يىغىن، مەجلىس:
«Halktoplartısarayı. «خەلق يىغىن سارىيى.
toplaşma. is. توپلىشىش، يىغىلىش، بىر يەرگە كېلىش.
toplar . damar. is. قىزىل قان تومۇرى، قان تومۇرى.
toplaşmak. تۆپلاشماق، يىغىلىشماق، بىر يەرگە كەلمەك.
toplatmak. تۆپلاتماق، يىغدۇرماق، بىر يەرگە كەلتۈرمەك.
toplayıcı. ① تۆپلىغۇچى، يىغقۇچى. ② دېھقانچىلىق ۋە سۇ مەھسۇلاتلىرىنى يىغقۇچى ياكى توپلاپ ساتقۇچى.
toplu. s. ① بىر يەرگە توپلانغان، سەرەمجانلاشتۇرۇلغان. ② رەتلىك. ③ تولغان (ۋۇجۇت، بەدەن):
«Toplu bir oda — رەتلىك بىر ئۆي.»
toplu . iğne. is. قالپاقلىق يىگنە.
topluluk, – ğu. is. ① بىر يەردە بولغانلارنىڭ توپى (ھەممىسى). ② جەمئىيەت، توپلۇق، توپلاق.
topluluklu. s. كوللېكتىپ، توپلانغان، تۆپلاق.
toplum. is. جەمئىيەت، توپلاق، توپلۇق.
toplum . bilim. is. سوتسىئولوگىيە.
toplumcu. is. s. سوتسىيالىست.
toplumculuk, – ğu. is. سوتسىيالىزم.
toplumdaş. is. يۇرتداش.
toplumlaştırmak. ئومۇملاشتۇرماق.

toplumsal. s. ئىجتىمائىي، سوتسىيالىستىك.
toplumsallık, – ğı. is. ئىجتىمائىيلىك.
topograf. is. توپوگرافىيە مۇتەخەسسىسى.
topografya. is. yun. توپوگرافىيە (يەر ئاستىنى ئۆلچەش ھەم ئۇنى خەرىتىگە ۋە پىلانغا چۈشۈرۈش ھەققىدىكى بىلىم).
toprak, – ğı. is. ① يەر. ② مەملىكەت. ③ تۇپراق، تۆپا. ④ ئېتىز.
toprak . altı, – nı. s. يەر ئاستى:
«Sıncanın toprakaltı servetleri — شىنجاڭنىڭ يەر ئاستى بايلىقلىرى.»
toprak . basti. is. ئىلگىرى چەت ئەلگە كىرگەن يولۇچىدىن ياكى مالدىن ئېلىنىدىغان باج.
toprak . bilim. s. تۇپراقشۇناسلىق.
toprak . boya. is. توپا بۇياق.
topraklamak. ئۈستىگە توپا تۆكمەك، توپا بىلەن ياپماق، ئۈستىگە توپا يايماق.
topraklandırmak. يەرگە ئىگە قىلماق، يەر بەرمەك.
topraklı. s. ① توپا ئارىلاشقان. ② تېرىيدىغان يېرى بار (دېھقان).
toprak reförmü. is. يەر ئىسلاھاتى.
topraksız. s. ① توپا ئارىلاشمىغان. ② يەرسىز:
«Topraksız köylü — يەرسىز دېھقان.»
toptan. z. ① بىراقلا. ② ئۇلگۇجە:
«Arkadaşlar toptan gittilar — يولداشلار بىراقلا كەتتى.
Toptan aliş – veriş — ئۇلگۇجە ئېلىش – سېتىش.»
toptancı. is. ئۇلگۇجە ساتقۇچى.

topuk, – ğu. is. سوك، ئۆكچه.
topuklu. s. ئۆكچەلىك: «Topuklu ayakkabı — ئۆكچەلىك ئاياغ.»
topur. is. كەستانەنىڭ (لىزا) تىكەنلىك شۆپىكى.
toput. is. kim. دۇغ (ھەرقانداق بىر سۇيۇقلۇقنىڭ قاچىسىنىڭ ئاستىدا تىنىپ قالغان قويۇق قىسمى).
topu topu. z. ھەممە، جەمئىي: «Topu topu beş kişi değil mi? جەمئىي بەش كىشى ئەمەسمۇ؟»
topuz. is. ① ئۈچى كاللەك كالتەك (قەدىمدە قورال سۈپىتىدە قوللىنىلاتتى). ② توپ شەكلىدە ئۆرۈلگەن چاچ. ③ دۇپە دوممىلاق (ئادەم). ④ ئىشىكنىڭ يۇمىلاق تۇتقۇچى.
tor[1] is. s. ① تور. ② توردەك توقۇلغان (باش كىيىمى).
~düşmek. توزاقتا چۈشمەك، ئالدانماق.
tor[2]. s. تەجرىبىسىز، پىشمىغان، خام (ئادەم).
toradelf. is. fr. كىندىكتىن يۇقىرىسى يېپىشقان ئىككى گەۋدىلىك ئاجايىپ نەرسە.
torakosiloz. is. fr. كۆكرەك شەكلىنىڭ بۇزۇلۇشى.
toraman. is. ① سىمىز ئەتلىك، (بالا). ② ئەركەكلىك ئەزاسى.
torana. is. ھىندىستاندا بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنىڭ ئالدىغا ياسالغان ئىشىك.
torba. is. ① يوغان خالتا. ② ئەر-كەكلىك بېزى خالتىسى. ③ قەغەزدىن ياسالغان كىتاب خالتىسى. ④ يۇك يېپىتىن توقۇلغان ھەر خىل شەكلدىكى تاغار.

torbalamak. ① خالتىغا قاچىلىماق. ② خالتا ھالىغا كەلتۈرمەك.
torbalanmak. ① خالتىدەك ساڭگىلاپ كەتمەك، بوشىشىپ كەتمەك. ② پۈرلەشمەك، پۈرلىشىپ قالماق.
toreador. is. fr. isp. بۇقا بىلەن سوقۇشقۇچى.
torero. is. isp. بۇقا بىلەن سوقۇشقۇچى.
torik. is. ① ئىككى يېللىق پالامىت بېلىقى. ② ئەقىل. ③ ئەرلىك ئەزاسى.
torlak. s. ① زەۋقسىز ئۈچۈن پۈلنىڭ بەدىلىگە چاچقۇچى ياش. ② ئۆگىتىلمىگەن، كۆندۈرۈلمىگەن.
torluk,–ğu. is. تەجرىبىسىزلىك، خاملىق.
torna. is. it. قىرىش ستانوكى.
tornacı. is. قىرىش ستانوكى ئۇستىسى.
tornado. is. isp. غەربىي ئافرىقا قىرغاقلىرىدا چىقىدىغان قاتتىق بوران.
tornalamak. ستانوكتا قىرماق.
tornavide. is. it. ئەتۈركە.
tornistan. is. ign. ① (پاراخوتنىڭ ماتورىنى تەتۈرسىگە ئايلاندۇرۇش. ② (كېيىم ھەققىدە) ئۆرۈش، تەتۈر قىلىش. ③ سۆزدىدىن (پىكىردىدىن) يېنىۋېلىش.
torpido. is. ing. سۇ مىناسى پاراخوتى.
torpil. s. fr. ① سۇ مىناسى. ② ئارقا تىرەك، يۆلەنچۈك (ئادەم).
turpillemek. مىنا بىلەن غەرق قىلىۋەتمەك.
tortu. is. far. ① ئولتۇرۇشۇپ چۆكۈپ قالغان نەرسە. ② قالدۇق. ③ ساقسىزى. ④ نەرسىلەر ئاستىدىكى ئەڭ كىرەكسىز نەرسە. ⑤ لاتقا.
tortulanmak. تىنماق:

toy². is. zool. → **Toykuşu.**
toy . kuşu. is. zool. دوغداق.
toyluk, – ğu. is. تەجربەسىزلىك.
toynak ,– ğı. is. تۇياق (ئات ـ ئېشەك قاتارلىقلارنىڭ).
toz¹. is. → **Töz.**
toz². is. ① چاڭ ـ توزان. ② ئۇنتۇق. ③ ئۇياق:
«Kömür tozu — كۆمۈر ئۇۋىقى.
tozak. is. ① چاڭ ـ توزان. ② چاڭ ـ توزانلىق، بوران. ③ قۇشلارنىڭ بەك ئۇششاق ھەم يۇمشاق تۈكى.
tozamak. توزىماق.
tozan. is. ① زەررە. ② پوپاكلىق يەر.
tozarmak. ① توزان بولماق. ② (يامغۇر ھەققىدە) ئۇششاق ياغماق، سىم ـ سىم چۈشمەك.
tozlanmak. چاڭ ـ توزان باسماق.
tozlaşmak. ① توزان بولماق.
② چاكلاشماق (ئۆسۈملۈك).
tozlu. s. توپا باسقان.
tozluk. s. پۇشقاقلىق (تىزدىن تۆۋەن سىگە كىيگۈزۈۋالمىغان ھەم توپىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئاياغنىڭ ئۈستىنى يېپىپ تۇرىدىغان پارچە).
tozmak. «نۇرغۇن يەرگە بىرىپ سەيلى قىلماق» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.
toz . pembe. is. ئوچۇق شاپتۇل چىچىكى رەڭ.
toz . sabun. is. ئۇنتۇق سوپۇن.
toz . şeker. is. قۇم شېكەر.
tozumak. توزىماق.
tozuntu. is. ① توپا توزۇتماق. ② ئەقلىنى يوقاتماق.
töhmet, – ti. is. ar. ① تۆھمەت.

«Su durdukça turtulanır — سۇ تۇرغانسېرى تىنىدۇ.»
torun. is. نەۋرە:
«Muminin torunları çoktur — مۆمىننىڭ نەۋرىلىرى كۆپ.»
tos. is. ئۇسۇش (كاللا بىلەن ئۇرۇش ياكى مۈگىزى بىلەن ئۇسۇش).
tosbağa. is. → **Kaplumbağa.**
toslamak. ئۇسمەك، كاللا بىلەن ئۇرماق.
tost. is. ing. ① ئىچىگە ماي سۈركەپ، مەخسۇس ئەسۋابتا كۆپتۈرۈلۈپ پىشۇرۇلغان نان كېسىمى. ② بىر نىسكە شەربەتلىك ئۇچۇن ئىچىش.
tosun. is. ① پىچەۋىتىلگەن توپاق، موزاي. ② دوغلاق يىگىت.
~ gibi. دوغلاق ۋە بەستلىك (ئادەم).
tosuncuk. is. پەۋقۇلئادده چوڭ تۇغۇلغان بالا.
totaliter. is. fr. دېموكراتىك پرىنسىپقا خىلاپ.
totem. is. توتېم (ئىپتىدائىي دىنىي ئېتىقاد بولۇپ، بۇنىڭدا مەلۇم بىر ھايۋانغا چوقۇنىدۇ ياكى ئۇنى ئۆز ئەجدادى سۈپىتىدە ئۇلۇغلايدۇ).
totemcilik, – ği. is. توتېمچىلىق (قەدىمكى زامانىدا توتېملارغا چوقۇنۇش مەسىلىكى).
toto. is. قۇيرۇق (ئادەمنىڭ).
totogram. is. fr. ھەر مىراسى ئوخشاش ھەرپ بىلەن باشلىنىدىغان سۆزلەردىن تەشكىل قىلىنغان شىئىر شەكلى.
toy¹. is. زىيارەت.
toy². is. ياشلىقىدىن تەجربىسىز، ئەقىلدارسىز.

töskürmek. ئارقىغا شوخشۇتماق (ھايۋاننى).

Tötonlar. öz. is. قەدىمكى گېرمان خەلقى.

tövbe. is. ar. توۋا.

tövbekâr. s. ar. far. توۋا قىلىپ توغرا يولغا قايتقۇچى.

tövbeli. s. ① توۋا قىلغان. ② ئىككىنچى قېلىماسلىققا ۋەدە قىلغان.

töz is. ① تەكتى، ئەسلى، يىلتىزلىرى. ② جەۋھەر.

trafik, – ği. is. fr. قاتناش، سەيرى – سەپەر.

trahom. is. fr. تراخوما (يۇقۇملۇق كۆز ئاغرىقى).

trajedi. is. fr. ① تراگېدىيە. ② ئاقىۋەتتى يامان ئەھۋال.

traktör, – rü. is. fr. تراكتور.

trampa. is. it. تېگىشىش، ئالماشتۇرۇش.

trampet, trampete is. بارابان.

tramvay. is. ing. تراموَاي.

trança. is. rum. ئاق دېڭىز بېلىقى.

transformatör. *is. fr.* ترانسفورماتور (ئېلېكتر قۇۋۋىتىنى كۆچەيتىدىغان ياكى پەسەيتىدىغان ئاپپارات).

transit, – ti. is. fr. ① يۆتكەش (مالنى). ② چېگرىدىن ئۆتۈش، چېگرىدىن ئۆتكۈزۈش.

travay. is. fr. تەتقىقات ماقالىسى، ئىلمىي ماقالە.

travers. is. fr. ① شىپال (تۆمۈر – يول). ② سىم تاناب تۈزۈلگىلىرىنىڭ ئۈچ تەرىپىگە ئورنىتىلغان توغرا (چاپراس) ياغاچ.

trefi. is. fr. ① ئۈچ قۇلاقلىق بېدە. ② گۈناھ. ③ گۇمان، شۈبھە.

töhmetlendirmek. ① تۆھمەت چاپلىماق. ② ئەيىب ۋە گۇناھىنى يۈزىگە سالماق.

töhmetli. s. تۆھمەتكە قالغان.

tökezlemek. سەنتۈرۈلمەك.

tömbeki. is. far. چىلىم بىلەن چېكىلىدىغان تاماكا تۈرى.

töpi. is. قەدىمكى تۈرك بۆركى.

tör. is. تۆر (ئۆيدە ئەڭ ئېتىبارلىق ئورۇن).

töre. is. ئادەت، ئەدەب – ئەخلاق.

töre . bilim. is. ئەخلاق بىلىمى، ئەخلاقىيەت.

töre . dışçılık, – ğı. is. ئامورالىزم (ئەخلاق قائىدىلىرىنى قوبۇل قىلمايدىغان يول).

törel. s. ئەخلاقىي، قائىدە – يوسۇن، ئەخلاققا ئۇيغۇن.

törelcilik, – ği. is. ئەخلاقشۇناسلىق.

törelsiz. s. ئەخلاققا زىت، خىلاپ.

törelsizlik, – ği. is. ئەخلاقسىزلىق، ئەدەبسىزلىك.

tören. is. مۇراسىم.

törenci . başı. is. مۇراسىمغا رىياسەتچىلىك قىلغۇچى.

törenli. s. تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق.

törpü. is. چىشلىرى يىرىك ئىكەك.

törpülemek. ئىكەكلەشنى.

törpülenmek. ① ئىكەكلەنمەك. ② تەربىيە بېرىلمەك.

törpületmek. ئىكەكلەتمەك.

törpülü. .s ئىكەكلەنگەن.

tös. هايۋاننى ئارقىغا شوخشىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان سۆز.

یاکی بىر قول ئىككى پۇتتا بۈلىنىدىغان پالەچلىك.

triplet. is. fr. ئۈچ كىشىلىك ۋېلىسىپىت.

tripo. is. قىمارخانا.

triyo. s. ti. müz. ① ئۈچ كىشىلىك مۇزىكا گۇرۇپپىسى. ② ئۈچ كىشىلىك ئون مىسرالىق شېئىر.

triyola. ed. تروپىك.

tropika. is. yun. ① ئەترەت، دۇي. ② تروپپا.

trup, – pu. is. fr. دۇمباقلار، بارابانلار.

tubûl. is. ar. قورالىق قاراقچى، قورالىق باسمىچى.

tufacı. is. قاراقچىلىق، ئوغرىلىق، باسمىچىلىق.

tufacılık, – ğı. is. ئوغرىلىماق، بۇلىماق.

tufalanmak. ① توپان. ② شىددەتلىك يامغۇر.

tufan. is. ar. ئۈچ قەۋەتلىك بىلىق تورى.

tufana. is. ① پارازىت، قان شورىغۇچى. ② تەييارتاپ.

tufeyl. is. s. ar. ① تۈكۈرۈك. ② ئوتنىڭ ئۈچۈپ قېلىشى.

tufû. is. far. باللىق، كىچىكلىك.

tufûlet. is. ar. ① يېزلىق بىلەن دېھقانچىلىق ئىشلىرىدىكى ئەسكىرىي بىرلىك، لۇي. ② ئەترەت، دۇي:

tugay. is. ask. «Üretim tuğayı — ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى.»

tuğ. is. ① تۇغ. ② قىل، تۈك، چاچ. ③ ئات قىلىدىن ئىشلەنگەن تاج.

tuğamiral, – lı. is. دېڭىز ئارمىيىسىدە گېنېرال لېيتىنانت.

tuğ . general. قۇرۇقلۇق ئارمىيىسىدە جۇنجاڭ.

② كۆرت قەغەزلىرىدىكى چىللىك.

tremendo. s. it. تىترەك (مۇزىكىدا).

tren. is. fr. پويىز:

«Pekine uçakla değil trenle gidiyorum — بېيجىڭگە ئايروپىلان ئەمەس، پويىز بىلەن كېتىمەن.»

trençkot, – tu. is. ing. يامغۇرلۇق.

tribün. is. far. ① مۇنبەر. ② تەنھەرىكەت ياكى ئويۇن مەيدانلىرىدا تاماشىبىنلارنىڭ ئولتۇرۇشى ئۈچۈن ھازىرلانغان ئورۇن.

tridezer. is. ing. يېڭى ئېچىلغان يەرنى تۈزلەش ماشىنىسى.

trikar. is. fr. ئۈچ چاقلىق، ئىككى كىشىلىك موتسىكلىت.

trikiyazis. is. fr. كىرپىكنىڭ تۈغما ھالدا ياكى كېيىن كۆز ئىچىگە قاراپ ئۆسۈشى.

triko. is. fr. ① بىر خىل يۇڭ رەخت. ② بۇ خىل رەختتىن تىكىلگەن كىيىم.

trikoloji. is. fr. تىرىكولوگىيە (تۈك ۋە چاچنى تەتقىق قىلىدىغان بىلىم).

trikotaj. is. fr. تۇقۇما، تۇقۇمىچىلىق، ئىلمە تۇقۇلما ئەشيالىرى.

trikotajcı. is. ئىلمە ـ تۇقۇلما ئەشيالىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

trikromi. is. fr. ئۈچ خىل رەڭدە رەسىم بېسىش ئۇسۇلى.

tril. is. fr. قىزىل قان تومۇرلىرىدىكى تىترەش.

trilyon. is. fr. تىرلىيون، مىڭ مىليارد.

trim. is. ing. تەرتىپكە سېلىش، تىزىش.

trimester. is. fr. ئۈچ ئايلىق ۋاقىت، پەسىل.

tripleji. is. fr. ئىككى قول بىر پۇتتا

tûlâ. s. ar. تەپخىمۇ ئۇزۇن، بەك ئۇزۇن، راسا ئۇزۇن.
tulga. is. تۆمۈر قالپاق، دۇبۇلغا.
tuluk. is. → **Tulum.**
tulum. is. ① تۇلۇم. ② گەۋدىسى تۇلۇمدىن پۈۋلەپ چىلىنىدىغان ساز. ③ تۇلۇم شەكىللىك.
tulumba. is. it. ① سۇ چىقىرىش پومپىسى، چىغىردىقى، ئوت ئۆچۈرۈش ناسوسى. ② ناسوس. ③ پۈۋلىگۈچ.
tulumbacı. is. ئوت ئۆچۈرگۈچى.
tulumsu. s. تۇلۇمسىمان.
tuim. is. ar. ① ئۇزۇق ـ تۇلۇك. ② تەم.
tumağı. is. زۇكام.
tumân. is. far. كەك ۋە خالتا ئىچكى كىيىم.
tuma'ninet. is. ar. خاتىرجەملىك، ئىشەنچ.
tumâr. is. ar. تۇمار.
tumba. is. it. ① ئاستىن ـ ئۈستۈن (بولماق). ② ئورنىغا ئېتىلدىش (بالا ئاغزىدىن.)
tumbadız. s. پاكار ۋە دوغلاق (ئادەم).
tu'me. is. ar. ① ئۇزۇق ـ تۇلۇك. ② تەم. ③ لوقما، تۆتمە.
tumuşuk, – ğu. is. تۇمشۇق (قۇشنىك).
tumûh. is. ar. ئېگىز يەرگە تىكلىپ قاراش.
tumûm. is. ar. تاشقىن، سۇ تاشقىنى.
tumûs. is. ar. بىر نەرسىنىڭ يوقلىشى.
tunbûr. is. ar. → **Tanbûr.**
tunç, – cu. is. çin. s. ① تۇنچ. ② تۇنچتىن ياسالغان.
Tunguzlar. öz. is. تۇڭگۇسلار.
tûni. is. ar. s. ① لوكچەك، ئافىي. ②

tuğla. is. lat. ① خىش. ② خىشتىن ياسالغان.
tuğlacı. is. خىش پىشۇرغۇچى ۋە ساتقۇچى.
tuğlacılık, – ğı. is. خىشچىلىق.
tuğra. is. مونوگراما (ئىسىم، فامىلىنىڭ باش ھەرپلىرىدىن تۈزۈلگەن گۈلدار يېزىق، ئالامەت).
tuğyan. is. ar. تاشقىن، سۇ تاشقىنى، تۇغيان.
tuh. ۋاي (ئۇندەش سۆز):
«Tuh treni kaçırdık — ۋاي پويىزنى كەتكۈزۈپ قويدۇق.»
tuhaf. s. ar. ① يات، قىزىق. ② ئاجايىپ. ③ ھەيران قالارلىق. ④ كۆلكىلىك. ⑤ چۈشەنگىلى بولمايدىغان:
«Tuhaf bir adı vardı, hatırıma gelmiyor — ئاجايىپ ئىسمى بار ئىدى، ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن.»
tuhafiye. is. ar. ① تۈرلۈك مال. ② پايپاق، قول ياغلىق، قولقاپ قاتارلىقلارنى زىننەتلەشكە ئىشلىتىلىدىغان نەرسىلەر.
tuhafiyeci. is. تۈرلۈك مال ساتقۇچى.
tuhaflık, – ğı. is. ئەجەبلىنەرلىك.
tuhfe. is. ar. ① ھەدىيە، سوۋغات. ② يېقىملىق، ياخشى نەرسە.
tuhla. s. ar. كۆكۈچ (رەڭ).
tuhm. is. far. → **Tohum.**
tuhme. is. ar. ھەزىم قىلالماسلىق.
tuhr. is. ar. ① تاھارەت (نامازدىن ئاۋۋالقى پاكىزلىك). ② ئايالنىڭ ئادەت كۆرمىگەن مەزگىلى.
tul, – lü. is. ar. ① ئۇزۇنلۇق. ② مېرىدىئان، مېرىدىئان سىزىقى.

ئايلانما ئشىك).
turnusol, – lü. s. fr. تورنوسول (بىر يۇرۇش ئۆسۈملۈكتىن ئېلىنىدىغان خىمىيىۋى بويياق).
turnuva. is. fr. تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى.
turp, – bu. is. bot. far. تۇرپ، لوبۇ.
turpgiller. is. bot. تۇرپ تېپىدىكى كۆكتاتلار.
turre. is. ar. ماڭلاي چېچى.
turş. s. far. ئاچچىق – چۈچۈك، چۈچىمەل (تەم).
turşu. is. far. ① ئاچاسەي، شەنسەي. ② قاتتىق مەست.
turşucu. is. ئاچاسەي تەييارلىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
turşuluk. s. ئاچاسەي قىلىشقا بولىدىغان.
turta. is. it. تۇرت (قەنىت، تۇخۇم ۋە مەشكە بىلەن پىشۇرۇلغان تاماق).
turuncu. s. قىزىل سېرىق، سارغۇچ سېرىق.
turunç. is. far. bot. تەمى ئاچچىق – چۈچۈك چۈيزە، ماندارىن.
turuş. s. far. ئاچچىق – چۈچۈك.
tustugan. is. çağatayca. ئاپقۇر، جام، كاسا، كوستاغان.
tuş. is. fr. ① رايال قاتارلىق چالغۇ ئەسۋابلىرىدا ياكى خەت بېسىش ماشىنىسى، ھېساب ماشىنىسى قاتارلىقلاردا بارماق بېسىلىدىغان يەر، تۈگمە. ② چېلىشتا دۈمبىنىڭ يەرگە تېگىشى.
Tuş. öz. is. dilb. كاپكازىيىنىڭ جەنۇبىدا قوللىنىلىدىغان گىرۇزىن تىلى.
tûşe. is. ar. ئۇزۇق.
tuşe. is. fr. ئايالالارنىڭ جىنسىي رەزىل، پەسكەش. ③ ئوغرى.
tur. is. ar. تاغ.
tur. is. fr. دەۋر، ئايلىنىش.
turaç, – cı. is. zool. چىل (قۇش).
turba. is. fr. kim. تۇرۋ (سازلىقلاردا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ چىرىشىدىن ھاسىل بولغان يېقىلغۇ).
turbalık, – ğı. is. تۇرفلىك.
turfa. is. ar. يېھۇدىيلارچە ھارام سانالغان نەرسە.
turfanda. s. far. ① چىلگە، بالدۇر پىشىدىغان (مېۋە، كۆكتات). ② مەۋسۈمنىڭ ئاخىرىدا يېتىشىدىغان.
turfandacı. is. بالدۇر پىشىدىغان نەرسىلەر ساتقۇچى، يېتىشتۈرگۈچى.
turfandalık, – ğı. is. بالدۇر پىشىدىغان كۆكتات، مېۋە يېتىشتۈرۈش ئىشى.
turfandalık, – ğı. is. بالدۇر پىشىدىغان كۆكتاتلىق (كۆكتات تېرىلىدىغان يەر).
turfe . kâr. s. ar. غەلىتە، ھەيران قالارلىق ئىشلارنى قىلغۇچى.
turgay. is. تورغاي.
turhan. s. ئېسىلزادە.
turing. is. ing. ساياھەت.
turist, – ti. is. fr. ساياھەتچى.
turistik. is. fr. ساياھەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
turizm. is. fr. ساياھەت.
turluk, durluk, – ğu. is. تۇرار جاي.
turna. is. zool. تۇرنا.
turna . gözü. s. ئاچ سېرىق.
turne. is. fr. سەييارە ئويۇن قويۇش.
turnike. s. fr. تۇرنىكا (كىرىش – چىقىش جايلىرىدا ئادەملەرنى بىردىن-بىردىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ئورنىتىلغان

مەنسىز سۆزلەر، هېكايىلەر.
tûtiyâ. is. far. سېنىك، تۇتىيا.
tutkal. is. يېلىم، شىلىم.
tutkallamak. يېلىم (شىلىم) بىلەن يېپىشتۇرماق.
tutkallı. s. يېلىم (شىلىم) سۈرۈلگەن، يېلىملانغان.
tutku. is. قىزغىنلىق، قىزغىن ئۇمىد، قاتتىق هاياجان، قاينىاق هېسسىيات.
tutkun. s. مەپتۇن، كۆڭۈل بەرمەكلىك.
tutkunluk, – ğu. is. مەپتۇنلۇق.
tutmaç. is. mutf. ئۇششاق خېمىر پارچىلىرىدىن ياسالغان قېتىقلىق تاماق.
tutmak. ① تۇتماق:
«Ateşi tutma, elini yakar — ئوتنى تۇتما، قولۇڭنى كۆيدۈرىدۇ.
«Hırsızı tutmak — ئوغرىنى تۇتماق.
② قولغا چۈشۈرمەك، تۇتۇۋالماق، ئوۋلىماق. ③ ساقلىماق:
«Bu sözü aklınızda tutun — بۇ سۆزنى ئېسىڭىزدە ساقلاڭ.»
④ قاماپ قويماق، سولاپ قويماق.
⑤ قاپلاپ كەتمەك، بېسىپ كەتمەك:
«Duman ortalığı tuttu — ئەترافنى تۈمان قاپلاپ كەتتى.»
⑥ ئالماق، يېپىشماق:
«Bu tahta boya tutmaz — بۇ تاختا بويا تا رەڭ ئالمايدۇ.»
⑦ كونترول قىلماق، تىزگىنلىمەك:
«polis. yolları tutmuş — ساقچىلار يوللارنى تىزگىنلەپتۇ.»
⑧ قوللىماق، قوغدىماق:
«Bu soruda siz beni hiç tutmadınız — بۇ مەسىلىدە سىز مېنى زادى

يولىنى تەكشۈرۈش، بۇلۇپمۇ مەخسۇس هامىلدار ئايالنى تەكشۈرۈش.
tût. is. far. ئۇجمە، جۇجەم.
tutacak, – ğı. is. ساپ، تۇتقۇچ.
tutaç, –cı. is. kim. ① لاپىراتۇر يىدە ئىشلىتىلىدىغان قىسقۇچ. ② قازاننى ئوچاقتىن چۈشۈرۈشتە ئىشلىتىدىغان لاتا.
tutak, – ğı. is. ① دەستە. ② تۇتقۇچ. ③ رەھنە:
«Bıçak tutağı — پىچاقنىڭ دەستىسى.
tutam. is. تۇتام، ئوچۇم:
«Bir tutam tuz — بىر ئوچۇم تۇز.
tutamaç, – cı. is. تۇتقۇچ، ساپ.
tutamak. is. ① تۇتقۇچ، ساپ، ② دەلدە، پاكىت، ئىسپات.
tutamlamak. بىر تۇتام ئالماق.
tutam tutam. s. دەستە هالىدىكى، دەستە، دەستەم.
tutanak, – ğı. is. ① سۆزلەرنىڭ ئەينەن يېزىلىشى. ② توختام، كېلىشىم، پۈتۈم. ③ بىرەر ئورگان تەرىپىدىن يېزىلغان دوكلات.
tutar. is. ① مىقدار. ② پۇل مىقدارى. ③ مەبلەغ.
tutarak, tutarık. tutarga. is. ① نېرۋا كېسەللىكى. ② تۇتقاق كېسىلى.
tutarlı. s. مۇۋاپىق، ئۇيغۇن، لايىق.
tutarlık, – ğı. is. ئۇيغۇنلۇق، مۇۋاپىقلىق.
tutarsız. s. ئۇيغۇنسىز، نالايىق، مۇۋاپىقسىز.
tutarsızlık, – ğı. is. ئۇيغۇنسىزلىق. مۇۋاپىقسىزلىق
tuti. is. zool. تۇتىيا (قۇش).
tuti.name. is. ئەمەلىي مەنىسى يوق،

⑳ يېقىنلاشتۇرماق، قاقلىماق، تۇ، ماق:
«Sa ıtı kulağına tutmak — ساڭا تنى قولىغا تۇتماق.
E meği ateşe tutmak — نانىنى ئوتقا قاقلىماق.»
㉑ قونماق، پەيدا بولماق:
«Çocuğun yemeğine dikkat etmeli ki, biraz et tutsun — بالىنىڭ تامىغا دىققەت قىلىشى كېرەككى، بىر ئاز ئەت قونسۇن.»
㉒ تۇتماق، قولالانماق، ئىشلەتمەك:
«Ustura tutmak — ئۇستۇرا تۇتماق.»
㉓ باغلىماق، تۇتماق:
«Kaymak tutmak — قايماق باغلىماق.»
㉔ تۇتماق، باشلىماق:
«Sancısı tutmak — سانجىقى تۇتماق.»
㉕ كۆتكەن نەتىجىگە ئېرىشمەك، مەقسەتكە يەتمەك. ㉖ قەرزىگە بەرمەك.
㉗ تۇتماق:
«Dikilen ağaç tuttu — تىكىلگەن دەرەخ تۇتتى.»
㉘ داۋام قىلماق:
«Bu iş iki saat tuttu — بۇ ئىش ئىككى سائەت داۋام قىلدى.»
㉙ يېپىشماق:
«Çivi iyi tuttu — مىخ ياخشى تۇتتى.»
㉚ گىرىپتار بولماق، مۇپتىلا بولماق:
«Çocuğu sitma tutmuş — بالا بەزگەك كېسىلىگە مۇپتىلا بوپتۇ.»

tutsak, – ğı. is. ئەسىر (قولغا چۈشكەن).

tutsaklık, – ğı. is. ئەسىرلىك، ئاسارەت.

tutsu. is. ۋەسىيەت.

قوللىمىدىڭىز.»
⑨ ياراتماق، خالىماق:
«Bu modayı kimse tutmiyor — بۇ مودىنى ھېچكىم ياراتمايدۇ.»
⑩ ئۈيغۇن كەلمەك، ماس كەلمەك:
«Bu söz ötekini tutmuyor — بۇ سۆز باشتىسىغا ئۈيغۇن كەلمەيۋاتىدۇ.»
⑪ خىزمەتكە سالماق، خىزمەتكە ئالماق:
«Aşçı tutmak — ئاشپەز سالماق.»
⑫ باشلىماق:
«Işi fena tuttular — ئىشنى يامان باشلىدى.»
⑬ كىرىشمەك، ماڭماق:
«Tuttuğumuz doğrudur — ماڭغان يولىمىز توغرا.»
⑭ ئېرى بولماق:
«Arkadaşım onun kız kardeşini tutar — دوستۇم ئۇنىڭ سىڭلىسىنىڭ ئېرى بولىدۇ.»
⑮ تەسىر قىلماق:
«Bu uyku ilaci beni tutmadı — بۇ ئۇيقۇ دورىسى ماڭا تەسىر قىلمىدى.»
⑯ ئولاشماق، يېتىپ بارماق:
«O, şimdi köyü çoktan tutmuştur — ئۇ يېزىغا ئالدىراچان يېتىپ بارغان بولغاي.»
⑰ يولۇقماق، تەگمەك:
«Burasını rüzgar tutmaz — بۇ يەرگە شامال تەگمەيدۇ.»
⑱ پەرەز قىلماق، تەخمىن قىلماق:
«Tutalımki sēnin bunda suçun yok — پەرەز قىلىشىمچە سېنىڭ بۇنىڭدا گۇناھىڭ يوق.»
⑲ ئوققا تۇتماق:
«Şehri ateşe tutmak — شەھەرنى ئوققا تۇتماق.»

tutulum. ئەكلىپتىكا، يەرنىڭ قۇياش ئەتراپىدىكى يولى جايلاشقان تەكشلىك.

tutum. is. ① تۇتۇلغان يول. ② ئىقتىسادچىلىق. ③ مەۋقە، مەيدان: «Bu mesele üzerindeki tutumunuz nasıl? بۇ مەسىلە ھەققىدىكى مەيدانىڭىز قانداق؟»

tutumlu. s. ئىقتىسادچىل.

tutumluluk,–ğu. is. ئىقتىسادچىللىق.

tutumsız. s. ئىسراپخور، ئىسراپچىل.

tutumsuzluk,–ğu. is. ئىسراپچىلىق، ئىسراپخورلۇق.

tutunmak. ① ئۆزى ئۈچۈن قوللانماق، ئۆزى ئۈچۈن ئىشلەتمەك. ② يۆلەنمەك: «Ustura tutunmak — ئۇستۇرا ئىشلەتمەك، Parmaklığa tutundu — شادىغا يۆلەندى.»

tuturuk, – ğu. is. تۇتۇرۇق.

tutuşmak. ① تۇتۇشماق. ② كىرىشمەك. ③ تۇتاشماق (ئوت): «El tutuşmak — قول تۇتۇشماق. Tartışmaya tutuşmak — تالاش– تارتىشقا كىرىشمەك.»

tutuşturmak. ① تۇتۇشتۇرماق. ② تۇ– يۇقسىز بەرمەك، تۇتقۇزۇپ قويماق: «Bir şey demeden mektubu eline tutuşturdu — بىر نەرسە دېمەستىنلا خەتنى قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى.»

tutya. is. ar. → **Tûtiya**

tuval. is. fr. ھايلىق رەسسام ۋە بۇ خىل رەسىم سىزىلغان رەخت.

tuvalet, – ti. is. fr. ① گىرىم قىلىش ئۈيى، پەرداز قىلىدىغان يەر. ② ئايالالار– نىڭ كىيىنىش كىيىمى. ③ ساقال –

tutturmak. ① تۇتتۇرماق. ② يېپىشتۇر– ماق، مىخلىماق، چاپلىماق. ③ كىرىش– مەك، قولغا ئالماق (ئىشنى). ④ مەقسەتكە ئېرىشمەك.

tutturmalık, – ğı. is. تۇتتۇرغۇچ، تۇتتۇرمىلىق.

tutturucu. is. تۇتتۇرغۇچى.

tutu. is. گۈرە، رەنە.

tutucu. s. مۇتەئەسسىپ، كونسېرۋاتور، كونىلىقنى ساقلىغۇچى.

tutuculuk, – ğu. is. مۇتەئەسسىپلىك، كونسېرۋاتورلۇق.

tutuk. s. ① تاتىنچاق، ئۇتانچاق. ② كېكەچ، كېكەچلەپ سۆزلەيدىغان: «Tutuk adam — تارتىنچاق ئادەم.»

tutuklama. is. قاماش، سولاش، تۇر– مىگە سېلىش.

tutuklamak. قامىماق، سولىماق، تۇر– مىگە سالماق.

tutuklu, s. مەھبۇس، گۇناھكار، جىنايەتچى.

tutukluk, – ğu. is. ① تارتىنچاقلىق. ② ئىشلىيەلمەسلىك.

tutulma. is. تۇتۇلۇش، كۆيۈش. «Ay tutulması — ئاينىڭ تۇتۇلۇشى (كۆيۈشى).»

tutulmak. s. ① تۇتۇلماق. ② كۆيـ– مەك. ③ ئىشلىمەس ھالغا كەلمەك، بىر يېرى ئىشلىيەلمەسلىك. ④ ئىچى پۇشماق، زېرىكمەك. ⑤ مۇپ– تىلا بولماق: «Ay tutuldu — ئاي تۇتۇلدى. Bu işe gittikçe tutulmuyorum— بۇ ئىشقا بارغانسېرى ئىچىم پۇشۇۋاتىدۇ.»

tutulu. s. رەڭگە ئېلىنغان.

tuzsuz. s. ① تۇزسىز، تۇزى كەم. ② تەمسىز چاقچاق قىلىدىغان (ئادەم).

tü. «جاجاڭنى تارت!»، «بېشىڭنى يە!»، «خۇدا ئەدىپىڭنى بەرسۇن!» مەقسىتىدە قوللىنىلىدۇ.

tüb. is. fr. ① بىر ئۇچى ئېتىك نەيچە. ② پەردا‌ز بۆيۈملىرى قاچىسى.

tübaj. is. fr. تۇرۇبا ئورنىتىش.

tübbet. is. ar. تەبەت.

tüberkülijen. s. fr. تۇبېركۇلىيوز قىلغۇچى.

tüberkülosid. is. fr. تۇبېركۇلىيوزنى يوقاتقۇچى.

tüberküloz. is. fr. تۇبېركۇلىيوز، سىل.

tücâh, tecâh, ticâh. is. ar. قارشى (ئۇدۇل) تەرەپ.

tüccar. is. ar. سودىگەر، تىجارەتچى.

tüccarlık, – ğı. is. سودىگەرچىلىك، تىجارەتچىلىك.

tüf. is. fr. يانار تاغدىن ئېتىلىپ چىققان تاغ جىنسى.

tüfek, – ği. is. far. مىلتىق، پىيادە ئەسكەرلەر مىلتىقى.

tüfekçi. is. ① مىلتىق ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى. ② ساراي بەكچىسى، ساراي كۆزەتچىسى.

tüfeklik, – ği. is. ① ھەربىي گازىرلاردا مىلتىقلار قويۇلىدىغان يەر. ② مىلتىق قېپى.

tüfeng. is. far. مىلتىق، قورال.

tükel. s. تولۇق، تامامەن، پۈتۈن، مۇكەممەل.

tükenmek. تۈگىمەك، ئاخىرلاشماق، تاماملانماق.

بۇرۇتنى ئېلىش، كىيىنىش، پەردا‌ز قىلىشتا قوللىنىلىدىغان چوڭ ئەينەك. ④ ھاجەتخانا، خالا جاي.

tuz. is. تۇز.

tuzak, – ğı. is. ① توزاق، قىلتاق. ② قاپقان. ③ سۈيقەست:

«Bu bir tuzaktır, aldanmayın — بۇ بىر سۈيقەست، ئالدانماڭ.»

tuzakçı. is. سۈيقەستچى، ئالدامچى.

tuzcu. is. تۇز ساتقۇچى.

tuzcul. s. bot. شورنى ياخشى كۆرىدىغان (ئۆسۈملۈك).

tuzla. is. تۇز مەيدانى، تۇز كېنىسى، تۇزلاق.

tuzlak. s. شورلۇق (يەر)، تۇزلاق.

tuzlama. is. s. ① تۇزلاش، تۇز سېپىش، تۇزلىما. ② تۇزلانغان:

«Tuzlama balık — «تۇزلانغان بېلىق.

tuzlamak. تۇزلىماق، تۇز سەپمەك.

tuzlanmak. تۇزلانماق.

tuzlu. s. ① تۇزلۇق. ② بەك قىممەت:

«Bu yemek tuzlu olmuş — بۇ تاماق تۇزلۇق بولۇپ كېتىپتۇ.

Bu bana tuzluya oturdu — بۇ ماڭا بەك قىممەتكە توختىدى.»

tuzlu . balgam. بىرمۇنچە تېرە كېسەللىكلىرىنىڭ ئومۇمىي ئىسمى.

tuzluca. s. ① نىسبەتەن تۇزلۇق. ② خېلى قىممەت.

tuzluk, – ğu. is. ① تۇزلۇق، تۇز قاچىسى. ② ئاتلارنىڭ كۆز چانىقى، ئادەملەر بوينىنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدىكى مۇرە چۇقۇرى.

tuz . ruhu, – nu. is. تۇز كىسلاتاسى، تۇزى كەم.

tükenmez. is. ① دائم سؤيى كؤپه. يمپ تؤربه‌دغان بىر خىل مهۋه شىرنسى. ② تؤگمه‌س ـ پؤتمه‌س.

tükenmez . kalem. is. ماي قه‌لهم، يؤه‌نزىبسى.

tüketici. is. يه‌پ ـ ئىچىپ تؤگه‌تكؤچى.

tüketim. is. تؤگىتىش، پؤتتؤرؤش.

tüketmek. تؤگه‌تمه‌ك، پؤتتؤرمه‌ك، تاماملىماق، خه‌جلىمه‌ك.

tükme. is. far. تؤگمه، تؤپچا.

tükürmek. تؤكؤرمه‌ك.

tükürük, – ğü. is. تؤكؤرؤك.

tükürüklemek. پؤركىمه‌ك، ئاغزى بىلهن سه‌پمه‌ك.

tül. is. dok. داكا.

tülbent, – di. is. ① داكا. ② داكا دىن ئىشله‌نگه‌ن.

tülemek. ① تؤك چىقارماق. ② تؤلىمه‌ك.

tütün. is. ئاي ئه‌تراپىدا په‌يدا بولىدىغان گه‌ردىش.

tüm. is. s. ① پؤتؤنله‌ي، هه‌ممىسى، تاماميه‌ن. ② تؤمه‌ن «tümen» سؤزىنىڭ قىسقارتىلمىسى:

«Parasının tümünü kaybetti — پۇلنىڭ هه‌ممىسىنى يوقاتتى.»

tum . amiral. is. دېڭىز ئارمىيىسى گېنېرال مايورى.

tümbek, – ği. is. ① دانىخوره‌ك. ② بىر خىل ساز.

tümce. is. gram. جؤمله.

tümcelemek. بىر نه‌رسىنى مؤكه‌ممه‌ل هالىغا كه‌لتؤرمه‌ك.

tümel .s. ئۇنىۋېرسال، ئومۇمىي، يىغىنچاقلانغان، ئومۇملاشتۇرۇلغان.

tümen. is. دىۋىزىيه (هه‌ربىيده).

tümgeneral, – lı. is. گېنېرال مايور، شاۋجياڭ.

tümleç, – çi. is. تولۇقلىغۇچى.

tümlemek. تاماملىماق، تولۇقلىماق.

tümlenmek. تاماملانماق، تولۇقلانماق.

tümler. s. تاماملىغان، تولۇقلىغان.

tüm . sayı. is. بىر پۈتۈنلۈكنى هاسىل قىلىدىغان شه‌خسلەر سانى.

tümsek, – ği. is. ① دۆڭلۈك، تۆپه، دۆۋه.

tün. is. تۈن، كېچه.

tün . aydın. is «ياخشى چۈش كۆر!»

tünek, – ği. is. قونداق (توخۇ قاتارلىقلارنىڭ).

tüneklemek. قونداققا چىقماق.

tünel. is. ing. ته‌شمه، تونىل (تاغ ته‌شمىسى).

tünemek. قونداققا چىقماق، ئۇچار قۇشلارنىڭ بىر نه‌رسىگه قونۇپ كېچىنى ئۆتكۈزۈشى.

tüngür. is. شامانلارنىڭ روهلارنى چاقىرىش ئۈچۈن چالىدىغان دۇمبىقى.

tünmek. قاراڭغۇ چۈشمه‌ك.

tür, – rü. is. تۈر، خىل.

türbe. is. ar. گۈمبه‌ز (ئاتاقلىق ئادەملەرنىڭ قەبرىسى).

türbedar. is. ar. far. گۈمبه‌زگه قارىغۇچى.

türbet. is. far. → **Türbe.**

türbin. is. fr. تۇربىنا (هوا، گاز گۈچى بىلهن ئىشله‌يدىغان دۆنگاتىل).

türdeş. s. تۈرداش، هه‌م جىنس.

türdeşlik, – ği. is. تۈرداشلىق، جىنسداشلىق.

türe. is. هۆقۇق.

پەرىنسىپىنى ھىمايە قىلغۇچى، تۈركچە لىسىك تەرەپدارى. ② تۈرك تىلى ئوقۇتقۇچىسى.

Türkçecilik, – ği. is. تۈركچىلىك (تۈرك تىلىنىڭ ساپلىقىنى قوغداش ئۈچۈن قىلىنغان كۈرەش).

Türkçeleştirmek. ① تۈركچىلەشتۈرمەك (تىلنى). باشقا تىللارنىڭ ئورنىغا تۈركچىنى ئىشلەتمەك. ② تۈركچىگە تەرجىمە قىلماق.

türkçesi. z. تۈركىسى، ئوچۇقراقى، ئېنىقى:

«Türkçesi sen bu işi beceremedin — توغرىسى، سەن بۇ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمىدىڭ.»

Türkcü. öz. is. s. تۈركچۇ (ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ئوسمانلىق ۋە ئىسلامچىلىق ئېقىمىغا تاقابىل ھالدا تۈركلىك ھېسسىياتىنى تەشەببۇس قىلغۇچىلار).

Türkcülük, – ğü. is. تۈركچىلىك.

Türkistan. öz. is. تۈركىستان.

Türkiyat. is. تۈركولوگىيە، تۈركىيات.

Türkler. öz. is. تۈركلەر، تۈرك خەلقى.

Türkleşmek. تۈركلەشمەك.

Türkleştirmek. تۈركلەشتۈرمەك.

Türklük, – ğü. öz. is. ① تۈركلىك. ② تۈرك جەمئىيىتى.

Türkmen. öz. is. تۈركمەن.

Türkmence. öz. is. تۈركمەن تىلى.

Türkmenistn. öz. is. تۈركمەنستان.

Türkmenler. öz. is. تۈركمەنلەر.

türkolog. is. yun. تۈركولوگ، تۈركولوگىيە ئالىمى.

türeç, – ci. is. كېيىن پەيدا بولغان ئادەت.

türedi. is. s. ① كېيىن پەيدا بولغان، ئۇ يەر – بۇ يەردىن توپلانغان. ② قەيەردىن ئىكەنلىكى نامەلۇم، تېگى – تەكتى ئېنىق بولمىغان. ③ تۈيۇقسىزلا ئۆسۈپ كەتكەن، ھايت – ھۇيت دېگۈچە ئاتىنىپ قالغان. ④ باندىت، قاراقچى، ئاسىي:

«Türedi kimseler — ئۇ يەر بۇ يەردىن توپلانغانلار.»

türel. s. ھەرقۇقى.

türemek. ① بىردىنلا پەيدا بولۇپ قالماق. ② تۈرلەنمەك (گىراماتىكىدا). ③ كۆپەيمەك:

«Kızarmak ve kızıl kelimeleri, ayni kökten türemiş sözcüklerdir — قىزارماق، قىزىل سۆزلىرى ئەينى يىلتىزدىن تۈرلەنگەن سۆزلەردۇر.»

türemiş. s. ① تۈرەلگەن، مەيدانغا چىققان، پەيدا بولغان. ② بىر يىلتىزدىن كەلگەن.

türeti. is. ئىختىراء، ئىجاد.

türetici. is. ئىختىراچى، ئىجاد قىلغۇچى.

türetmek. ① ئىجاد قىلماق، ياراتماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك. ② ئىشلەپ چىقارماق، كۆپەيتمەك:

«Mehmet yenilik türetti — مەھمەت يېڭىلىق ياراتتى.»

türelmen. is. ئىجاد قىلغۇچى.

Türk. öz. is. تۈرك.

Türkân. is. far. ① تۈركلەر. ② ئالىيجاناب ئاياللار ئىسمى.

türkcüş. s. far. چالا پىشقان گۆش.

Türkçe. öz. is. تۈركچە، تۈرك تىلى.

Türkçeci. öz. is. s. ① تۈركچىلىك

türkoloji. is. yun. تۈركولوگۇلىيە.
türkü. is. خەلق شېئىرى ۋە قوشاقتىن تۇزۇلگەن غەزەل، خەلق ناخشىسى.
~ çağırmak. خەلق ناخشىسى ئېيتماق.
türlü. s. is. ① تۈرلۈك، خىلمۇ خىل، ھەر خىل. ② خىلمۇ خىل كۆكتات بىلەن پىشۇرۇلغان تاماق.
türlü türlü. z. — خىلمۇ خىل. تۈرلۈك - تۈرلۈك، تۈرلۈك - تۈمەن.
türsellik, – ği. is. → **Özgürlük.**
türüm. is. مەۋجۇدىيەت، مەۋجۇت بولۇش، شەكىللىنىش.
türüş. s. far. ئاچچىق - چۈچۈك.
tüs. is. تۈك.
tüs. s. توققۇزنىڭ بىرى.
tütmek. ئىس چىقارماق، تۈتۈن چىقارماق.
tütsü. is. تۈتۈن، ئىس، ئىسرىق.
tütsülemek. ئىسلىماق، سۈرلىمەك، ئىسرىق سالماق.
tütsülü. s. ① تۈتۈنلۈك. ② مەست.
tütsülük, – ğü. is. ئىسرىقدان.

tüttürmek. ① ئىس چىقارتماق، تۈتۈن چىقارماق، ئىسلىماق. ② چەكمەك.
tütük. is. far. چوڭ پەردە، يىپقۇچ.
tütün. is. tatarca. تاماكا.
tütüncü. is. تاماكا سودىگىرى، تاماكا تېرىغۇچى.
tütüncülük, – ğü. is. تاماكىچىلىك.
tüy. is. تۈك.
tüy döken. is. ئۈستۈرا.
tüylemek. ①تۈك چىقارماق. ② پۈل ئىگىسى بولماق.
tüylü. s. ① تۈكلۈك. ② مويى ئۈزۈن گىلەم.
tüymek. قاچماق.
tüysüz. s. ① تۈكسىز. ② ساقال-بۇرۇتى چىقمىغان.
~şeftali. تۈكسىز شاپتولا
tüysüzlük, – ğü. is. bot. تۈكسىز-لىك (تۈكسىز ئۈسۈملۈك).
tüyûs. is. ar. تىكىلەر (پىچىلمىغان سەركە).
tüze. is. ① ئادالەت. ② ئەدلىيە.
tüzük, – ğü. is. huk. نىزامنامە.

U·u

u U, ئۇ (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 25-ھەرپى).

ubâd. s. ar. ① جۇشقۇن. ② قاتتىق تاشقىن سۇ.

ubâr. is. far. ئىگراش، يىغلاش.

ubeyt, – di. is. ar. كىچىك قۇل، بالا قۇل.

ubudiyet, – ti. is. ar. قۇللۇق.

ubûr. is. ar. ① سۇنۇقنىڭ بىر تەرىپىگە ئۆتۈش. ② ئاتلاش، ئۆتۈش.

ucâm. is. ar. ئۇرۇقچا، مېغىز.

ucâp, uccâb. s. ar. كۆلكىلىك نەرسە، ئەجەبلىنەرلىك نەرسە.

ucra. s. → **Ücra.**

ucube. is. ar. ① تاڭسۇق، ئاجايىپ نەرسە. ② قۇرۇلۇشنى تۈرداشلىرىغا ئوخشىمايدىغان.

ucubelik, – ği. is. ① يىرگىنىچلىك، بەت ـ بەشىرە. ② جانلىقلارنىڭ تەن قۇرۇلۇشىدىكى چوڭ نورمالسىزلىق.

ucuz. s. ئەرزان:

«Ucuz kumaş — ئەرزان رەخت.

Ucuz etin yahnisi tatsiz (yavan) olur — ئەرزان گۆشنىڭ شورپىسى تېتىماس.»

ucuzcu. s. ① ئەرزان ساتقۇچى. ② ئەرزان ئالغۇچى.

ucuzlamak. ① ئەرزانلىماق، باھاسى چۈشمەك. ② ئاسان قولغا كەلتۈرۈلمەك.

ucuzlatmak. ئەرزانلاتماق، باھاسىنى چۈشۈرتمەك.

ucuzluk, – ğu. is. ① ئەرزانلىق، باھاسى تۆۋەنلىك، تۆۋەن باھالىق. ② ئەرزانچىلىق.

uç, – cu. is. ① ئۇچ. ② چەت، ياقا. ③ ئاخىرى. ④ سەۋەب.

«1·Bıcağın ucu — پىچاقنىڭ ئۇچى.

2· Şehrin bir ucundan öbür ucuna kadar — شەھەرنىڭ بىر چېتىدىن يەنە بىر چېتىگىچە.

3· Bu ormanın ucu yok — بۇ ئورمانىنىڭ چېكى يوق.»

uçak, – ğı. is. ئايروپىلان، ئۇچقۇ.

~ alanı. ئايرودروم، ئايروپىلان ئىستانسىسى.

uçakçı. is. ئايروپىلان ئىشلەتكۈچىسى.

uçak . savar. is. زېنىت توپ.

uçar. s. ئۇچار، ئۇچقۇچى، ئۇچقۇر.

uçarı. s. ① ھەددىدىن تاشقىرى. ② ئويۇن كۆلكىگە بېرىلگەن، تاماشاغا بېرىلگەن.

uçarılık, – ğı. is. ئويۇن تاماشا بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈش.

uçkun. is. ئۇچقۇن.

uçkur. is. t. ئىشتانباغ.

uçkurluk, – ğu. is. ① ئىشتانباغ ئۆتكۈزۈلىدىغان كانار. ② بايراقنىڭ يېپ ئۆتكۈزىدىغان كانىرى.

uçlama. is. ھەر مىسرانىڭ باش

پەرق.

uçuş. is. ئۇچۇش ھەرىكىتى، ئۇسۇلى. ۋە ① ئۇچۇشماق. ② دولقۇنلىماق.

uçuşmak. داۋاسىز (ئاغرىق).

udâl. is. ar. ئۇت چالغۇچى.

udi. is ar. ① يۇلدىن چىقىپ كېتىش. ② چېكىنىش، ۋاز كېچىش.

udûl. is. ar. ① دۇشمەنلىك. ② ھەقسىزلىك، زۇلۇم.

udvân. is. ar. ئۇھ:

uf. «Uf! çok yoruldum — ئۇھ! تازىمۇھاردىم.

«ئاھ! قورسۇقۇم ئاچتى. — Uf acıktım

ufacık, – ğı. is. بەك كىچىك، كىچىككىنە، ئۇۋاقچە.

«Üfacık bir adamdır — كىچىككىنە بىر ئادەم.»

ufak, – ğı. s. ① كىچىك. ② ئاز، ئەرزىمەس. ③ ئۇۋاق. ④ تۆۋەن دەرىجىلىك:

«1. Ufak ev — كىچىك ئۆي.

2. Ufak bir ücret — ئەرزىمەس ھەق.

3. Ekmek ufağı — نان ئۇۋدىقى.

4. Ufakbirmemur — كىچىك بىرخادىم.»

5. Ufa kşheir — كىچىك شەھەر

6. Ufa kbir çapta — كىچىك كۆلەمدە (دائىرە).»

ufak . tefek. پارچە - پۇرات.

ufakça. z. كىچىككىنە، ئۇۋاقچە.

ufaklık, – ğı. is. ① كىچىكلىك، ئۇۋاقلىق. ② پارچە پۇل. ③ پىت. ④ بالا.

ufak ufak. z. ① ئاز - ئاز، ئۇۋاق - ئۇۋاق. ② پارچىلانغان.

ufalamak. پارچىلىماق، ئۇۋاتماق، ئۇۋاقلىماق.

ufalanmak. پارچىلانماق، ئۇۋىلانماق.

ھەرىپى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە قاراپ ئوقۇلسا بىر سۆز بارلىققا كېلىدىغان شەكىلدە يېزىلغان شېئىر.

uçlanmak. بەرمەك، قايتۇرۇپ بەرمەك، ئۆتىمەك.

uçmak. ① ئۇچماق. ② تۇزىماق. ③ ئۆگمەك. ④ يوق بولماق. ⑤ دوملاپ چۈشمەك، ئېگىز يەردىن چۈشمەك:

«Rengi uçmuş — رەڭگى ئۆگۈپتۇ.

Bizim kitaplar uçmuş — بىزنىڭ كىتابلىرىمىز يۇتۇپ كېتىپتۇ.»

uçmak, – ğı. is. جەننەت.

uçsuz. s. چەكسىز، پايانسىز:

«Uçsuz bucaksız — چېكى يوق، پايانسىز.»

uçucu. s. ① ئۇچقۇچى، ئۇچىدىغان. ② پارغا ئايلىنىپ كېتىدىغان.

uçuk[1], – ğu. is. سۇنۇق:

«Rengi uçuk — رەڭگى سۇنۇق.

uçuk[2], – ğu .. is. ئۇچۇق (كالا پۇكلاردا بولىدىغان).

uçuklamak. ئۇچۇق چىقماق.

uçuksu. s. ئۇچۇقسىمان.

uçurmak. ① ئۇچۇرماق. ② ئۇچۇرۇ-ۋەتمەك:

« Uçurtmayı uçurmak — لەگلەك ئۇچۇرماق.

Kurşun kulağını uçurmus — ئوق قۇلىقىنى ئۇچۇرۇۋەتتى.»

uçurtma. is. لەگلەك.

uçurtmak. ئۇچۇرتماق.

uçurum. is. ① ئۇچۇرۇم، تىك ۋە چوڭقۇر يار. ② زور پالاكەت. ③ زور

ufalmak. پارچىلانماق، كىچىكلەنمەك. ئۇۋلانماق.
ufaltmak. كىچىكلەتمەك. ئۇۋاتماق.
ufantı. is. ئۇۋاق.
ufkî. s. ar. تەپتەكشى.
uflamak. ئۇھ دېمەك.
ufuk, — fku. is. ar. ① ئۇپۇق. ② كۆز نۇرى: «Ufuk genişledi — كۆز نۇرى ئايدىڭلاشتى.»
ufunet, — ti. is. ar. ① سېسىق پۇراق، بەدبۇي. ② يالليۇغ، ئىششىق.
ufunetlenmek. يىرىڭلىماق (يارا).
Ugaritce. öz. is. dilb. ئۇگارىت تىلى (قەدىمكى غەربىي شىمال سامى تىلىغە بېرىلگەن نام).
Ugliçler. öz. s. ئىسلاۋ خەلقى.
uglamak. → **Uğuldamak.**
uglûta. is. ar. تېپىشماق.
uğniye. is. ar. ناخشا ـ غەزەل، نەغمە.
~ **Θkumak.** نەغمە ئېيتماق.
uğra .is. خېمىر يايغاندا سېپىلىدىغان ئۇن.
uğrak, — ğı. is. پات ـ پات دۇچ كېلىدىغان يەر، دائىملىق ئولتۇرىدىغان يەر.
uğralamak. خېمىرغا ئۇن سەپمەك.
uğramak. ① چۈشۈپ ئۆتمەك. ② يېنىدىن ئۆتمەك. ③ كۆتۈرۈلمەك، ئۆرلەپ چىقماق. ④ ئۇچرىماق، يولۇقماق (يامان ئەھۋاللاردا). ⑤ جىن چاپلاشماق:
«1. Sincanğa dönüşte sık sık lancuya uğruyacaksiniz — شىنجاڭغا قايتىشتا دائىما لەنجۇغا چۈشۈپ ئۆتىسىز.
2. Orada dolaşma, uğrarsın —

ئۇ يەردە يۈرمە، جىن چاپلىشىدۇ.»
uğraş, uğraşı. is. ① كۈرەش. ② مەشغۇلىيەت.
uğraşmak. ① مەشغۇل بولماق. ② غاۋغا چىقارماق. ③ ئۆچمەنلىك قىلماق. دۇشمەنلەشمەك.
uğraştırmak. مەشغۇل قىلدۇرماق، بىر ئىشقا كىرىشتۈرمەك.
uğratmak. ① ئۇچراتماق. يولۇقتۇرماق. ② ـ سقسىرىتۈەتمەك، ھەيدەتمەك، قوغلىتۈەتمەك:
«Yenilgeye uğratmak — مەغلۇبىيەتكە ئۇچراتماق.»
uğru. is. ئوغرى.
uğrulamak. ئوغرىلىماق.
uğruluk, — ğu. is. ئوغرىلىق.
uğrun. z. ئوغرىلىقچە، يوشۇرۇن ھالدا.
uğuldamak. گۈلدۈرلىمەك.
uğultu. is. گۈلدۈرلەش ئاۋازى.
uğur[1]. is. ئامەت، تەلەي، بەخت، سائادەت، ياخشىلىق:
~ u açık تەلەيلىك.
uğur[2], — ğru. is. مەقسەت، يول (تۇتقان).
uğurlama. is. ئاق يول تىلەش.
uğurlamak. ئۇزىتىپ قويماق، ئاق يول تىلىمەك.
uğurlu. s. ① تەلەيلىك. ② ئاق يول: «Uğurlu olsun — ئاق يول بولسۇن.»
uğursuz. s. تەلەيسىز، بەختسىز.
uğursuzluk, — ğu. is. تەلەيسىزلىك، بەختسىزلىك.

شۇبهىلىك.

ukdi. is. ar. anat. بەزگە ئوخشاش، بەزسىمان.

ukm. is. ar. ① قىسىرلىق، تۇغماسلىق. ② ئۇنۇمسىز.

ukne. is. ar. ① تاشيول، تاش كەپە. ② تاغ ئۆستىگە سېلىنغان ئىبادەتخانا.

ukubet. is.ar. ①جازا. ②سەت، كۆرۈمسىز.

ulâ. is. ar. بىرىنچى.

ulaç, – cı. is. dilb. باغلىغۇچ. (گىراماتىكا).

ulah. öz. is. قەدىمدە رومىنىيە خەلقىگە بېرىلگەن نام.

ulak, – ğı. is. پوچتالىيۇن، پوچتەكەش.

ulam. is. گۇرۇپپا، گۇرۇھ.

ulam. ulam, z. گۇرۇپپا – گۇرۇپپا، گۇرۇھ – گۇرۇھ.

ulama. is. s. ① ئۇلاش. ② ئۇلاق، پارچە. ③ باغلىغۇچى. ④ ئۇلانغان، چېتىلغان. ⑤ ئارغامچا، زەنجىر.

ulamak. ① ئۇلىماق، چاتماق. ② بىرىكتۈرمەك.

ulan. ünl. ① ھەي. ② ئىسسىت (غەزەپ – نەپرەتنى بىلدۈرىدىغان خىتاپ):

«Ulan Mehmet .bak sana! ھەي مۇھەممەت قارىغىنا!

Ulan ben sana böylemi öğüt vermiştim — ئىسىت، مەن ساڭا شۇنداق تەربىيە بەرگەنمىدىم.»

ulantı. is. ئۇلاق (ئۇلانغان نەرسە).

ulaşım. is. ① ئۇلىشىش، يېتىشىش. ② قاتناش:

«Iki şehir arasında ulaşım kesildi — ئىككى شەھەر ئوتتۇرىسىدا

uğviye. is.ar. بالا – قازا، مۇسىبەت.

uhbûşe. is. ar. تۈرلۈك قەبىلىلەردىن بارلىققا كەلگەن جامائەت.

uhciye. is. تېپىشماق.

uhde. is. ar. ① ھۆددىگە ئېلىش. ② مەسئۇلىيەت.

uhdûse. is. ھەيران قالارلىق ئويدۇرما خەۋەر.

uhrâ. s. ar. باشقا، بۆلەك.

uhre. is. ar. ① نەرسىنىڭ ئاخىرىسى. ② كۆزنىڭ قۇيرۇقى، ئېگەرنىڭ ئارقا ئۇچى.

uhrevi. s. ar. ئاخىرەت زامانىغا مۇناسىۋەتلىك، ئاخىرەتكە ئائىت.

uhrûn. s. far. قىسىر، تۇغماس.

ukab. is. ar. ① قارا قۇش، قارچىغا. ② مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ بايراقلىرىدىن بىرىگە بېرىلگەن نام.

ukâb. is. ar. توپا – توزان.

ukalâ. is. ar. بىلەرمەنلىك قىلغۇچى.

ukalâlık, – ğı. is. بىلەرمەنلىك: «Ukalalığı herkes beğenmez — بىلەرمەنلىكنى ھېچكىم ياخشى كۆرمەيدۇ.»

ukam. is. ar. بەك شىددەتلىك، بەك قاتتىق.

ukar. is. ① شاراب، ئۈزۈم ھارىقى. ② زامانىۋى ئۆي جاھازىلىرى.

ukbâ. s. ar. ① جازا. ② ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

ukde. is. ar. ئۈچمگە دەرد بولغان نەرسە مەنىسىدە قوللىنىدۇ:

«Senin bu sözün bana ukde oldu — سېنىڭ سۆزۈڭ ماڭا دەرد بولدى.»

ukde . gir. s. far. ① دەردلىك. ② مۇشكۈل، قىيىن. ③ گۇمانلىق،

ulusal. s. مللي، ئۇلۇسال:
«Ulusal bayram» «مللي بايرام.
ulusallaştırmak. مللىلەشتۈرمەك.
ulusallık, – ğı. is. مللىلىك.
ulusçu. s. مللەتچى.
ulusçuluk, – ğu. is. مللەتچىلىك، فاتسىئونالىزم.
uluslararası. s. خەلقئارا، ئىنتىرناتسىئونال.
ulu . söz. is. ed. ھىكمەتلىك سۆز.
ul'ûme. is. ar. ئىشارەت، بەلگە.
ulüvv. is. ar. چوڭلۇق، ئۇلۇغلۇق، ئۈستۈنلۈك.
ulvan. is. ar. ماختىنىش، ئۆزىنى چوڭ كۆرسىتىش.
ulvi. s. ar. ئۇلۇغ.
ulviyet, – ti. is. ar. ئۇلۇغلۇق.
ulyâ. s. ar. ئىنتايىن ئۇلۇغ.
umacı. is. ئۈجمي (كىچىك بالىلارنى قورقۇتۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان سۆز).
umar. is. چىقىش يول.
umarsız. s. چىقىش يولى بولمىغان.
umde. is. ar. پرىنسىپ.
umk. is. ar. چوڭقۇر، ئويمان.
ummadık. s. كۈتۈلمىگەن، ئۈمىد قىلىنمىغان.
ummak. ئارزۇ قىلماق، ئۈمىد قىلماق.
umman. is. ar. ئوكيان.
umran. is. ar. ئاۋاتلىق، گۈللىنىش.
umrânî. s. ar. مەمۇرچىلىق، ئاۋاتلىق ۋە مەدەنىيەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
umulmak. ئۈمىد قىلىنماق، ئارزۇ قىلىنماق.
umum. is. s. ar. ① ئومۇم، ھەممە، جەمئىي. ② ئومۇمىي، باش، ئاساسىي:
دىكى قاتناش توختىدى.»
ulaşmak. ① ئۇلاشماق، بارماق. ② تەگمەك. ③ ئېرىشمەك:
«Mektup yerine ulaştı — خەت تېگىدىغان يېرىگە تەگدى.
Insan ulaşamayacağı şeylerin peşinde koşmamalı — ئىنسان ئېرىشەلمەيدىغان نەرسىنىڭ ئارقىسىغا چۈشمەسلىك كېرەك.»
uluştırma. is. ① ئۇلاشتۇرۇش، يېتىشتۈرۈش. ② قاتناش، ترانسپورت:
«Ulaştırma bakanlığı — قاتناش مىنىستىرلىكى.»
ulaştırmak. ئۇلاشتۇرماق، يەتكۈزمەك.
ulbe. is. ar. ① چوڭ قۇتا. ② ياغاچ تۇڭ، بوچكا. ③ ساندۇق.
ulema. is. ar. ئۆلىما، ئالىملار.
ulemalık, – ğı. is. ئالىملىق، ئۆلىمالىق.
ulguze. is. تەپىشماق، لەپاپلىق سۆز.
ulu. s. ئۇلۇغ:
«Ulu adam — «ئۇلۇغ ئادەم.
ulufeci. is. قەدىمكى زاماندا بىر خىل ئاتا قالىق ئەسكەر.
ululamak. ① ئىكرام قىلماق. ② ئۇلۇغلىماق.
ululuk, – ğu. is. ئۇلۇغلۇق.
ulum. is. ar. بىلىملەر، ئىلىملەر.
ulumak. (ئىت ياكى بۆرە ھەققىدە) ھۇۋلىماق.
ulun. is. ئۇچىدا تۆمۈرى يوق ئوق (ئوقيا ئوقى).
ulu . orta. z. ئۇقماستىن، بىلمەستىن، چۈشەنمەستىن (سۆزلىمەك).
ulus. is. مىللەت، ئۇلۇس.

unk. s. ar. گەدەن، بويۇن.
un-kapani. is. ئاشلىق پونكتى.
unlamak. ئۇن سەپمەك، ئۇنغا مىلىمەك (دومىلاتماق).
unlanmak. ئۇن سېپىلمەك.
unmak. ① ھالسى ياخشىلانماق. ② توققۇزى تەل بولماق، بەختيار بولماق. ③ ساقيىپ قالماق، ئۇڭماق.
unsur. is. ar. ① ئېلېمېنت. ②ئۇنسۇر.
unulmak. ھەممىنىڭ ھالى ياخشىلانماق.
unûse. is. ar. ① ھۇزۇر، راھەت. ② شاراب. ③ مەرھەممەت، ئادالەت. ④ ئاپىرىن.
unutkan. s. ئۇنتقاق.
unutkanlık, – ğı. is. ئۇنتقانلىق.
unutma. is. ئۇنتۇش، ئەستىن چىقىرىش.
unutmak. ① ئۇنتۇماق. ② ئەسكە كەلتۈرمەسلىك.
unutturmak. ئۇنۇتتۇرماق.
unutulmak. ئۇنتۇلماق، ئەستىن چىقارماق.
unvan. is. → **Ünvan.**
upuygun. s. تامامەن ئۇيغۇن، ئۇپئۇيغۇن، دەلمۇ دەل، دەپسەل، راسا ماس.
upuygunluk, – ğu. is. تامامەن ئۇيغۇنلۇق، ئۇپئۇيغۇنلۇق.
upuzun. s. ① بەك ئۇزۇن. ② ئۇزۇن راش ۋە سوزۇلۇش ھالى:
«Upuzun yatiyor — سوزۇلوپ ياتىدۇ.»
ur. is. ① ھۇر، ئىششىق (پۈتۈن جانلىقلارنىڭ ياكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەر قانداق يېرىگە ئۆرلەپ چىققان «ھۇر» غا دېيىلىدۇ. ② شەھەر. ③ ئېگىز ۋە باش مۇدىر. — «Umum müdür Bu fikri umuma kabul ettirmek kolay beğil — بۇ پىكىرنى ئامما مىغا قوبۇل قىلدۇرۇش ئانچە ئاسان ئەمەس.»
umûmen. z. ar. ئومۇمەن.
umum · hane. is. ar. پاھىشخانا.
umûmi. s. ar. ئومۇمىي.
umumiyet, – ti. is. ar. ئومۇمىيلىق.
umur. is. ar. دەققەت ئېتىبارغا ئېلىش مەنىسىدە قوللىنىلىدىغان سۆز:
«O, bu işi umur etmedi— ئۇ بۇ ئىشنى نەزەرگە ئالمىدى.»
umursamak. ئېتىبار بەرمەك، دەققەت نەزەرگە ئالماق.
umursamazlık, – ğı. is. ئېتىبار بەرمەسلىك، دەققەت نەزەرىگە ئالماسلىق.
umut, – du. is. ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك، ئىستەك.
umutlandırmak. → **Ümitlendirmek.**
umutlanmak. → **Ümütlenmek.**
umutlu, s. → **Ümitli.**
umutsuz. s. ① ئۈمىدسىز. ② كۆڭ يەتمەسلىك:
«Hasta umutsuz — كېسەلنىڭ ساقىيىشىغا كۆڭ يەتمەيدۇ.»
umutsuzluk, – ğu. is. ئۈمىدسىزلىك.
~ etme. ئۈمىدسىزلىك قىلما.
un. is. ئۇن:
«Buğday unu — بۇغداي ئۇنى.»
uncu. is. ئۇن ساتقۇچى، ئۇنچى.
unculuk, – ğu. is. ئۇنچىلىق.
undurmak. ئوڭشاتماق.
unfî, unfiye. s. ar. شەددەتلىك، قاتتىق، قوپال.

ئالامەت. ② باشنىڭ تۆپىسى. ③ تەكت، يىلتىز.

urûs. is. ar. ئۆشرە (ئاشلىقتىن ئېلىنىدىغان).

urva. is. بەزگەك ۋە بەزگەك بولۇش.

uryâni. is. ar. ① يالىڭاچلىق. ② پوستى نەپىز ئۆرۈك.

urza. is. ar. نىشان.

us. is. ئەقىل، پاراسەت.

usanç, – cı. is. زېرىكىش، بىزار بولۇش، دىدىقىش.

usandırıcı. s. زېرىكتۈرگۈچى، بىزار قىلىدىغان، دىدىقتۇرىدىغان.

usandırmak. زېرىكتۈرمەك، بىزار قىلماق، دىدىقتۇرماق.

usanmak. زېرىكمەك.

usare. is. ar. دەرەخلەرنىڭ گەۋدىسىدىن تېمىپ چىقىدىغان سۈيۈقلۇق.

usçu. is. s. راتسىئونالىزمچى.

usçuluk, – ğu. is. راتسىئونالچىلىك (تەپەككۇرنى ھېسسىي ئىدراكتىن ئاجرىتىۋېتىدىغان ۋە ئەقلىنى بىلىشنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى دەپ بىلىدىغان پەلسەپىۋى ئېقىم).

useyle. ① ھەسەلدەك تاتلىق نەرسە. ② جىنسىي مۇناسىۋەت.

useyye. is. ar. قىسقا كالىتەك.

uskur. is. ing. چاقپەلەك، پىلدۇرغۇچ.

uskut. is. ar. جىم تۇر، يېتەر، تۇر دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

uskutlamak. جىم بولماق، جىم تۇرماق.

uslamlamak. مۇھاكىمە قىلماق.

uslanmak. ئەقىللىق بولماق.

uslu. s. ① ئەقىللىق. ② يامان خۇي مۇستەھكەم يەر. ④ پوتەي.

urâ. is. ar. يالىڭاچلىق.

urağan. is. fr. قۇيۇنتاز.

uran[1]. is. fr. ئۇران (خىمىيىۋى ئېلىمېنت).

uran[2]. is.. سانائەت.

urancılık, – ğı. is. سانائەتلىشىش نى مەقسەت قىلغان مەسلەك، تەلىمات ـ ئىندۇستىرىيالىزم.

uranüs. öz. is. yun. astr. ئۇران (سەييارە).

uranyum. is. yun. kim. ئۇران (خىمىيىۋى ئېلىمېنت).

uranyumlu. s. تەركىبىدە ئۇران بولغان.

uray. is. شەھەرلىك ھۆكۈمەت.

uraza. is. ar. ① ھەددىيە، سوۋغات. ② مېھمانغا بېرىلىدىغان تاماق.

urba. is. it. كىيىم ـ كېچەك.

Urban. öz. is. چۆل ئەرەبلىرى، چۆل ئەرەب قەبىلىلىرى.

Urdu. öz. is. fr. پاكىستانىنىڭ دۆلەت تىلى، ئوردۇ تىلى.

ureter. is. fr. سۈيدۈك يولى.

urgan. is. ئارغامچا، شوينا، تانا.

urgancı. is. ئارغامچا ئەشكۈچى ياكى ساتقۇچى.

urgancılık, – ğı. is. ئارغامچىچىلىق.

urmak. ئۇرماق.

urs, urus. is. ar. توي ئىشى.

uruba. is. it. → **Urba.**

uruç, – cu. is. ar. يۇقىرى چىقىش، ئۆرلەش.

uruk, – ğu. is. ① قەبىلە. ② ئائىلە.

urûm, urûme. is. ar. ① نىشان،

جمبي.

uşak, – ğı. is. ① بالا، ئوغۇل بالا. ② بىرەر رايۇن خەلقىدىن بولغان ئەر. ③ ئەر خىزمەتچى.

uşak. kapan. is. zool. گىيە (قۇش).

uşaklık, – ğı. is. خىزمەتچىلىك.

uşir. is. ar. يېڭى ئوتلاق.

uşş. is. ar. قۇش ئۇۋىسى.

uşşâk. is. ar. ① ئاشىقلار. ② ئۇشاق (مۇقامنىڭ بىرى).

uşve. is. ar. كېچىلىرى ئۇزاقتىن كۆرۈنىدىغان ئوت.

ut¹, – du. is. هايا، ئىزا.

ut². is. ar. müz. ئۇت (مۇزىكىنىڭ بىر تۈرى).

ut. açımı. is. ئەدەب يېرىنى ئېچىپ كۆرسىتىدىغان كېسەل.

utanacak, – ğı. is. هايا قىلىنىدىغان، ئىزا تارتىدىغان.

utanç, – cı. is. خىجالەت.

utandırmak. ئىزا تارتقۇزماق، خىجالەت قىلماق.

utangaç, – cı, utanan. s. قورۇنچاق، تارتىنچاق.

utangaçlık, – ğı. is. قورۇنماقلىق، تارتىنماقلىق.

utanma. is. ① خىجىل بولۇش، ئىزا تارتىش. ② خىجالەت، ئىزا.

utanmak. خىجىل بولماق، ئىزا تارتماق.

utanmaz. s. خىجىل بولمايدىغان، نومۇس قىلمايدىغان، ئىزا تارتمايدىغان.

utanmazlık, – ğı. is. خىجىل بولماسلىق، ئىزا تارتماسلىق، هايا قىلماسلىق.

يوق (ئات).

usmûh. is. ar. ① قۇلاق. ② قۇلاق تۆشۈكى.

usul. s. ئەقىلىي، ئەقىلغە ئۇيغۇن.

usta. is. far. ① ئۇستا. ② ماهىر، ئۇز. ③ ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم: «İşin ustası — ئىش ئۇستىسى.

usta. başı. is. ئۇستىلار باشلىقى.

ustaca. s. ئۇستىلىق بىلەن، ماهىرانە.

ustalık, – ğı. is. ① ئۇستىلىق. ② ماهىرلىق، ئۇزلۇق.

ustalıklı. s. ئۇستىلىق بىلەن قىلىنغان.

ustalıkla. s. ① ئۇستىلىق بىلەن. ② مۇغدەبەرلىك بىلەن.

ustâm. is. far. ① ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ياسالغان ئات ئېگىسىرى ياكى ئۇزەنگە. ② s. ئىشەنچىلىك، خاتىرجەملىك.

ustâz. is. far. ئۇستاز.

ustunç, – cu. is. it. ئوپېراتسىيە ئەسۋابلىرى.

ustura. is. far. ① ئۇستۇرا. ② ئۆتكۈر هاراق. ③ يالغان (خەۋەر).

usturacı. is. ① ساتىراش. ② ئاغزى بوش.

usturlâb. is. ar. ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئېگىزلىكىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

usturuplu. s. چەبدەس، ئەپچىل.

usul, – lu. is. ar. ① ئۇسۇل. ② مېتود. ③ يول.

usulcacık, – ğı. z. ئۇستىلىق بىلەن، جىملا، غىپلا: «Usulcacık kaçtı — غىپلا قاچتى.

usulsuz. s. ئۇسۇلغا (مېتودقا) خىلاپ.

usul usul. z. ئاستا ـ ئاستا، تەدرىجىي

utarit, – di. is. ar. مبسركسۆری (یۆلتۆز).

utçu. is. ① ئۆد چالغۆچی. ② ئۆد یاسغۆچی ۋە ساتقۆچی ئادەم.

uteroskopi. is. مەخسۇس جاھاز بىلەن بالىياتقۇ بوشلۇقىنى تەكشۈرۈش.

uterus. is. lat. بالىياتقۇ.

utku. is. ① ئۇتۇق، غەلىبە. ② ئەر ئىسمى.

utm. utum. is. ياۋا زەيتۇن دەرىخى.

utmak. يەڭمەك، ئۇتماق، غەلىبە قىلماق، غالىپ كەلمەك.

utupya. → Ütopya.

utûfet. is. ar. نازاكەت، شەپقەت.

utulmak. ئۇتۇلماق، يېڭىلماق، مەغلۇپ بولماق.

uvalamak. ئەزمەك، پارچىلماق، پارچە پارچە قىلماق، ئۇۋاقلىماق.

uvalanmak. پارچىلانماق، پارچە-پارچە قىلىنماق، ئېزىلمەك، ئۇۋاقلانماق.

uvalatmak. ئۇۋۇتماق، پارچىلاتماق، پارچە - پارچە قىلدۇرماق.

uvertür. is. fr. muz. ئوپېرادا پەردە ئاچىلىشىدا چېلىنىدىغان مۇزىكا.

uvmak. ① ئۇگۇلىماق. ② ئەرتمەك، سۈرتمەك.

uvulmak. ئۇگۇلانماق.

uvvâr. is. ar. ① تاغ قارلىغچى. ② قۇرقاق، قۇرقۇنچاق.

uyak, – ğı. is. ed. قاپىيە (شېئىردا).

uyaklamak. قاپىيىلەشتۈرمەك.

uyandırma. is. ① ئويغىتىپ قويۇش. ② ئاگاھلاندۇرۇش. ③ ئەسكە ئېلىش، خاتىرىگە ئېلىش.

uyandırmak. ① ئويغاتماق. ② ئاگاھ- —

لاندۇرماق. ③ ياقماق (چىراغنى)، تۇتاشتۇرماق (ئوتنى).

uyanık, – ğı. s. ① ئويغاق، بىدار. ② ھوشيار، سەزگۈر، تۇيغۇن. ③ قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ئەقىللىق، پاراسەتلىك. ④ بىلىملىك، زىيالىي: «Çin halkı uyanık insanlardır — جۇڭگو خەلقى ئەقىللىق، پاراسەتلىكتۇر.»

uyanıklık, – ğı. is. بىدارلىق، ئەقىللىق، سەزگۈرلۈك، تۇيغۇنلۇق.

uyanış. is. ① ئويغىنىش. ② خەلق شائىرىنىڭ شېئىر ئوقۇشقا باشلىشى.

uyanma. is. ① ئويغىنىش (ئۇيقۇدىن). ② ھوشيار بولۇش.

uyanmak. ① ئويغانماق (ئۇيقۇدىن). ② كۆزى ئېچىلماق، ئەقلىگە كەلمەك. ③ نادانلىقتىن قۇتۇلماق. ④ ئايىنىماق (ئۆزۈملۈك). ⑤ يېڭىدىن مەيدانغا كەلمەك.

uyar. s. ① ئۇيغۇن، لايىق. ② ئوخشاش، جورا.

uyarı. is. ئاگاھلاندۇرۇش. تەنبىھ.

uyarılı. s. ئاگاھلاندۇرۇلغان.

uyarılmak. ئاگاھلاندۇرۇلماق، ئاگاھ بېرىلمەك.

uyarım. is. تەسىر قىلىش، تەسىر قوزغاش.

uyarlama. is. s. ① ماسلاشتۇرۇش، ئۇيغۇنلاشتۇرۇش. ② ماسلاشقان، ئۇيغۇنلاشقان.

uyarlamak. ① ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق. ② كۆندۈرمەك. ئۆگەتمەك. ③ چەت ئەللىك ئەسىرىنى يەرلىكلەشتۈرمەك: «Bu çiceği Sincangin iklimine uyarlamak güç olmadı بۇ گۈلنى

uygun. s. ئۇيغۇن، مۇۋاپىق، مۇناسىپ.
uygunluk, – ğu. is. ئۇيغۇنلۇق، مۇناسىپلىق.
uygunsuz. s. ① نامۇۋاپىق، ياراشمايدىغان. ② قىلىقسىز، تېتىقسىز (ھەرىكەت).
uygunsuzluk, – ğu. is. ① ئۇيغۇنسىزلىق، مۇۋاپىقسىزلىق. ② قىلىقسىزلىق، تېتىقسىزلىق.
Uygur. öz. is. ئۇيغۇر.
Uygurca. öz. is. dilb. ئۇيغۇرچە: «Kutatgubilik eski Uygurca yazilmiş — «قۇتادغۇبىلىك كونا ئۇيغۇرچە يېزىلغان.
uyku. is. ① ئۇيقۇ. ② غەپلەت: Uykuya daldı — ئۇيقۇغا كەتتى، Onlar hala uykudadırlar — ئۇلار ھىلىھەم غەپلەتتە.»
uykucu. s. ئۇيقۇچان، كۆپ ئۇخلايدىغان.
uykulu. s. ئۇيقۇلۇق.
uykuluk, – ğu. is. ① بوۋاقنىڭ ئالقان كىرى. ② قولتۇق ياكى بويۇن ئاستى بەزلىرى.
uykulu uykulu. z. ئۇيقۇدىن يېڭىدىن قوپۇپ ئۇيقۇسىنى ئاچالمىغانلىق.
uykusuz. s. ئۇيقۇسىز.
uykusuzluk, – ğu. is. ئۇيقۇسىزلىق: «Uykusuzluk Çok fena - ئۇيقۇسىزلىق ناھايىتى يامان»
uyluk, – ğu. is. يوتا.
uymak. ① ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك، لايىق كەلمەك. ② ياراشماق. ③ بويسۇنماق، رىئايە قىلماق. ④ دەل كەلمەك، ئۇدۇل كەلمەك. ⑤ ئاۋاز قوشماق:
«1. Bu kapak bu kutuya uydu — بۇ ئېغىزلىق بۇ قۇتىغا ماس كېلىدۇ.
2. Bu renkler bir birbirine uymuş — شىنجاڭنىڭ ئىقلىمىغا ئۆگىتىش قىيىن بولمىدى.»
uyarlanmak. ① ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق. ② ماسلاشتۇرۇلماق، ئۇيغۇنلاشتۇرۇلماق.
uyarlaşmak. بىر - بىرىگە ئۇيغۇن كەلمەك، بىر - بىرىگە ماس كەلمەك.
uyarmak. ① ئويغاتماق. ② ئاگاھلاندۇرماق. ③ ھېس قىلدۇرماق.
uyarı. is. ئاگاھ.
uydu. is. astr. ① يېقىندى، ھەمراھ. ② سۈنئىي ھەمرا: «Uydu devlet — «يېقىندى دۆلەت.
uydurma. is. s. ① ئۇيغۇنلاشتۇرۇش. ② ئويدۇرما.
uydurmak. ① ئۇيغۇنلاشتۇرماق. ② ئويدۇرماق، توقسماق. ③ قولغا چۈشۈرمەك: «Bu hikayeyi kim uydurdu — بۇ ھېكايىنى كىم توقىدى.»
uydurmasyoncu. يالغانچى.
uydurmasyonculuk, – ğu. is. يالغانچىلىق.
uyduruk, – ğu. s. ئويدۇرما، يالغان.
oydurukçu. s. يالغانچى، ئويدۇرمىچى.
uygar. s. مەدەنىي، ئۇيغار.
uygarlaşmak. مەدەنىيلەشمەك.
uygarlık, – ğı. is. مەدەنىيەت، ئۇيغارلىق «Manevi uygarlık — «مەنىۋى مەدەنىيەت.
uygu. is. fels. ئۇيغۇنلۇق، بىردەكلىك.
uygulama. is. تەدبىق، پراكتىكا.
uygulamak. ① يۈرگۈزمەك، تەدبىق قىلماق. ② ئۇستى - ئۇستىگە قويماق.
uygulanmak. يۈرگۈزۈلمەك، تەدبىقلانماق.

muş — بۇ رەڭلەر بىر - بىرىگە خوپ يارىشىپتۇ.

3· Herkesin disipline uyması gerekir — ھەر ئادەم ئىنتىزامغا بويسۇنۇشى شەرت.

4· Çağrıya uymak — چاقىرىققا ئاۋاز قوشماق.»

uyruk, – ğu. is. تەۋە، گراژدان: «Çin uyruklu gemi — جۇڭگوغا تەۋە پاراخوت.»

uyrukluk, – ğu. is. گراژدانلىق، تەۋەلىك.

uysal. s. ئاممبباب.

uysallaşmak. ئاممبابلاشماق.

uysallık, – ğı. is. ئاممبابلىق.

uyuklamak. مۇگدىمەك.

uyum. is. ① ئوخشاشلىق، بىردەكلىك. ② گارمونىيە (تاۋۇشلارنىڭ بىر - بىرىگە ماسلىشىشى).

uyumak. ① ئۇخلىماق. ② دورا ئىچىپ قاتتىق ئۇيقۇغا كەتمەك. ③ غەپلەتكە چۆكمەك.

uyumsuz. s. بىر - بىرىگە ئۇيغۇن كەلمەسلىك، ماسلاشماسلىق (ئاھاڭدا).

uyumsuzluk, – ğu. is. ئاھاڭداشسىزلىق، ماسلاشماسلىق.

uyunmak. ئۇخلىماق.

uyuntu. s. → **Uyuşuk.**

uyur. s. ① ئۇخلىماق. ② تۇرغۇن (سۇ).

uyur . gezer. s. is. جۆيلۈپ قوپۇپ كېتىپ ئۇيان - بۇيانغا كېتىدىغان.

uyur . gezerlik, – ği. is. جۆيلۈپ قوپۇپ كېتىپ ھەر يانغا كېتىدىغانلىق.

uyuşkan. s. چىقىشقاق، ئىلەشكەك.

uyuşmak¹. ئۇيۇشماق: «Soğoktan ellerim uyuştu — توڭلاپ قوللىرىم ئۇيۇشۇپ كەتتى.»

uyuşmak². بىر - بىرىگە ماسلاشماق.

uyuşmazlık, – ğı. is. ئەپلىشەلمەسلىك، چىقىشالماسلىق.

uyuşturmak¹. ھوشسىز قىلماق، تۇيماس ھالغا كەلتۈرمەك.

uyuşturmak². ئەپلەشتۈرمەك، بىر - بىرىگە ماسلاشتۇرماق.

uyuşturucu. s. مەست قىلغۇچى، ھوشسىزلاندۇرغۇچى.

uyuşuk. s. ① بىھوش، ھوشسىز. ② ھورۇن. ③ پالەچ.

uyuşukluk, – ğu. is. ① بىھوشلۇق. ② ھۆرۈنلۈق. ③ پالەچلىك.

uyutmak. ① ئۇخلاتماق. ② (دەرد - ئەلەم) يېنىكلەتمەك.

uyutucu. s. ئۇخلاتقۇچى، ئۇخلىتىدىغان: «Uyutucu ilaç — ئۇخلىتىدىغان دورا.»

uyuz. is. tıp. ① قىچىشقاق، قىچىشما قاق كېسىلى، قوتۇر. ② s. كېرەكسىز، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.

uyuzlaşmak. ① قوتۇرلاشماق (تۈكلىرى چۈشۈپ). ② ئىشقا يارىماس ھالغا كەلمەك:

«Kedi uyuzlaşmış — مۇشۇك قوتۇرلىشىپ كەتتى.»

uz. s. ① ئۇزۇن، ياخشى، ماھىر. ② يېقىملىق. ③ مۇۋاپىق، لايىق، ماس. ④ ئەپلىك. ⑤ تىوغرا (چۈشەندۈرۈش). ⑥ ئەدەبلىك، مۇلايىم، ياۋاش: «Eli uz — قولى ئەپلىك.

uza . görüm. is. تېلېۋىزور.

uzak, – ğı. s. ① ئۇزاق، يىراق. ② خالىي، بىر ئىشتىن يىراق. ③ ئىمە

يېزىغا قەدەر ماڭدۇق.»

uzanmalık, – ğı. is. ئۇستىسىدە ئۇ- زىرىپ ياتقىلى بولىدىغان سافا (دىۋان).

uzatım. is. پىسكىرنى كۆچىلەندۈرۈش ئۈچۈن ئوخشاش مەنىلىك سۆزلەرنى قوللىنىش:

«Gözümle gördüm — ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.»

uzatma. is. ① ئۇزىتىش، سۈنۈش (نەرسىنى)، ئۇزارتىش. ② سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ سوزۇلۇپ ئېيتىلىشى. ③ دېڭىزغا سېلىنغان بېلىق توري (بىر ئۈچى قۇرۇقلۇقتا بولىدۇ).

uzatmak. ① ئۇزاتماق. ② سۈنماق، ئۇزارتماق. ③ داۋاملاشتۇرماق، مۇنازىرىنى داۋام قىلدۇرماق.

uzay. ① فازا، ماكان. ② بوشلۇق.

uz . bilim. is. ئىختىساس، مۇتەخەسسىسلىك.

uz . görür. s. ھۆكۈما.

uzlaşmak. ئۈيغۇنلاشماق، ماسلاشماق، بىر پىكىرگە كەلمەك.

uzlaştırmak. ئەپلەشتۈرمەك، ماسلاشتۇرماق، يېقىنلاشتۇرماق.

uzluk, – ğu. is. ئۇزلۇق، ئۇستىلىق، ماھىرلىق.

uzman. is. s. ar. مۇتەخەسسىس.

uzmanlık, – ğı. is. مۇتەخەسسىسلىك.

«Bu iş uzmanlik ister— بۇ ئىش مۇتەخەسسىسلىك تەلەپ قىلىدۇ.»

uzme. is. ar. ① ئۇرۇق - تۇغقان. ② ئۇرۇق، قەبىلە. ③ ئائىلە.

uztumme. is. ar. ① ھەر نەرسىنىڭ ئەسلى. ② ئىرق ۋە نەسەپ.

uzun. s. ① ئۇزۇن. ② ئۇزۇن داۋام قىلىدىغان:

كانسىز، ئىمكانىيىتى ئاز بولغان. ④ is. يىراق يەر:

« Uzak bir gelecekte neler olacağı bilinmez — يىراق كەلگۈسىدە نېمىلەر بولىدىغانلىقى نامەلۇم.

O, böyle işlerden pek uzak tır — «ئۇ مۇنداق ئىشلاردىن خېلى يىراق.»

uzak . doğu. is. coğr. يىراق شەرق:

«Uzakdoğu ülkeler يىراق شەرق دۆلەتلەر.»

uzaklaşmak. ① ئۇزاقلاشماق، يىراقلاشماق. ② ئايرىلماق.

uzaklaştırmak. ئۇزاقلاشتۇرماق، يىراقلاشتۇرماق.

uzaklık, – ğı. is. ① ئۇزاقلىق، يىراقلىق. ② مۇساپە، ئارىلىق.

uzaksamak. يىراق دەپ بىلمەك، ئۇزاق دەپ ھېسابلىماق.

uzaktan. s. يىراقتىن، شەرەم:

«Uzaktan akraba — «شەرەم تۇغقان.

uzaltmak. ئۇزارتماق، ئۇزۇن قىلماق.

uzamak. ① ئۇزارماق، ئۇزۇن بولماق. ② ئۇزۇن داۋام قىلماق. ③ ئۆسمەك، بويىغا تارتماق:

«1. Gece uzadı — كېچە ئۇزاردى.

2. Bu iş uzadı — بۇ ئىش ئۇزۇن داۋام قىلدى.

3. Çocuk kısa zamanda uzadı — بالا ئازلا ۋاقىتتا ئۆستى.»

uzanmak. ① پۈت - قولىنى سوزۇپ ياتماق. ② ئۇزۇن يېزىلمەك. ③ قولىنى سۇنماق، قولىنى ئۇزارتماق. ④ قىڭغىيىپ ياتماق، سوزۇلۇپ ياتماق (يېشىنمەستىن):

«Ta köye dek uzandık — تاكى

uzunca. s. خېلى ئۇزۇن.

uzunluk, – ğu. is. ① ئۇزۇنلۇق، ئارىلىق، ② بوي.

uzuv, – zvu. is. ar. ئەزا ئورگان.

uzviyet, – ti. is. ar. ئورگانىزم.

«Uzun sokak — ئۇزۇن كوچا.

Uzun ömür — «ئۇزۇن ئۆمۈر

uzun . bacaklılar. is. ئۇزۇن پۇتلۇق هايۋانلار، ئۇزۇن پاچاقلىقلار.

uzun . boynuzlu. is. ئۇزۇن مۈڭگۈزلۈك هايۋانلار.

Ü·ü

ü. Ü, – 26 ئۈ (ئۈرك ئېلىپبەسىنىڭ هەرپى).
übab. is. ar. تاشقىن سۇ.
übbehet. is. ar. ئۇلۇغلۇق، چوڭلۇق، ئەزىمەتلىك.
übeyd. is. ar. ① كىچىك قۇل. ② ئەر ئىسمى.
übhet. is. ar. ئۇلۇغلۇق، چوڭلۇق.
übüvvet. is. ar. ئاتىلىق، دادىلىق.
ücâc. is. ar. ئاچچىقسۇ، تۇزلۇقسۇ.
ücem. is. ar. قويۇق دەرەخلىك.
ücra. s. يىراق، چەت ياقا (يەر): «Ücra bölge — يىراق، چەت - ياقا رايون.»
ücret, – ti. is. ar. خىراجەت، چىقىم، بەدەل، ھەق، ئەجر، ماڤاش.
ücretli. s. ① ماڤاشلىق. ② ئايلىقچى.
ücretsiz. s. ① بەدەلسىز. ② پۇلسىز، ھەقسىز:
«Iki ay ücretsiz çalıştırdı — ئىككى ئاي ھەقسىز ئىشلەتتى.
Ücretsiz tedavi — «ھەقسىز داۋالاش.
üç, – çü. s. ئۈچ:
«Üç delikanlı geliyor — ئۈچ يىگىت كېلىۋاتىدۇ.
Üç il devrimi- «ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى
üç . ayak, – ğı. is. فوتو ئاپپاراتنىڭ پوتى، ئۈچ پۇتلۇق نەرسە.
üç . başlı. s. is. ئۈچ باشلىق.
üç . boyutlu. s. ئەن ۋە ئۆزۈنلۇق تىن باشقا چوڭقۇرلۇقىمۇ بولغان.
üç . çatal. is. ئۈچ ئاچىماقلىق، قارماق.
üç . derili. s. ئۈچ قەۋەتلىك.
üçer. s. ئۈچ - ئۈچتىن.
üçgen. is. s. ① ئۈچ بۇرجەك. ② ئۈچلۇق.
üç . heceli. is. s. ئۈچ بوغۇملۇق.
üç . kağıt. is. oyun. ئۈچ قارت (ئىككىسى قىزىل، بىرى قارا بولۇپ، قىمار ئورنىدا ئويناپدۇ).
üç . kağıtçı. is. ① كوچىلاردا يۈرۈپ ئۈچ قارت بىلەن قىمار ئويۇشتۇرغۇچى. ② يالغانچى، ئالدامچى، ساختىپەز.
üç . köşeli. s. ئۈچ بۇرجەكلىك.
üçlemek. ① ئۈچكە كۆپەيتىش. ② ھۆسۈلنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئېلىش شەرتى بىلەن يېرىنى ئىجارىگە بەرمەك. ③ ئۈچ قېتىم ئاغدۇرماق (يەرنى).
üçleşmek. ئۈچكە كۆپەيمەك، ئۈچ بولماق.
üçlü. s. is. ① ئۈچلۈك. ② ئۈچلۈك قارت. ③ ئۈچ كىشىلىك ساز گۇرۇپپىسى. ④ ئۈچ تەركىبتىن تەشكىل تاپقان. ⑤ ئۈچ مىسرالىق شېئىر.
üçüncü. s. ئۈچىنچى.
üçüncülü. s. ئۈچىنچى دەرىجە.
üçüncülük, – ğü, is. ئۈچىنچىلىك.
üçüz. s. ئۈچ كىزەك.

üçüzlü. s. ① ئۈچ كېزەكلىك، ئۈچ كېزەك تۇغقان (ئانا). ② ئۈچ تەرەپلىك. ③ ئۈچىسى بىر يەردە بولغان.
üç . yüzlü. s. ئۈچ يۈزلۈك.
üdeba. is. ar. ئەدىبلەر.
üfleç, – ci. is. ئوتنى پۈۈلەپ باشقا يەرگە تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىدىغان مەدەن نو.
üfleme. is. ① پۈۈلەش. ② شېشە، بوتۇلكا قاتارلىقلارنى ئىشلەش ھۈنىرى.
üflemeli. s. پۈۈلەپ چىلىنىدىغان (چالغۇ).
üflemek. ① پۈۈلىمەك. ② چالماق. (نەينى).
üfnûn. is. osm. ① تۈر، خىل. ② غەيرەت، شىكايەت، سۆز ـ چۆچەك.
üftade. s. far. بەختسىز، چۈشكۈن.
üful, – ü. is. ar. ① پېتىش، چۈشۈش، ئولتۇرۇش (كۈن ھەققىدە). ② ئۆلۈش.
üfüle. is. ar. ۋەزىپە.
üfürmek. پۈۈلىمەك.
üfürükçü.. is. دەم سالغۇچى.
ühbe. is. ar. سەپەر قىلغۇچىغا ياكى ئەسكەرگە خاس كىيىم ـ كېچەك ۋە ئوزۇق.
ühkûme. si. ar. چاقچاق، چاقچاق سۆز.
ükl. is. ar. ① مېۋە. ② ئوزۇق ـ تۈلۈق. ③ ئەقىل ـ پاراسەت.
ükle. is. ar. لوقما.
ükre. is. ar. ① چۈقۇر، ئويمان ② توپ، يۇمىلاق نەرسە.
üksûm. is. ar. مەنزىرىلىك، باغچە، گۈلزار، گۈلشەن.
ükül. is. ar. ① مېۋە. ② رىزىق، ئوزۇق، نېسىپ. ③ ئەقىل ـ پاراسەت.
ükzübe. is. ar. يالغان، ئويدۇرما سۆز.
ülbe. is. ar. ① ئاچلىق. ② قىسلىق، قەھەتچىلىك.
üleş. is. ئۈلۈش، پاي، ھەسسە.
üleşmek. بۆلۈشمەك، ئۈلۈشمەك، تەقسىم قىلىشماق.
üleştirme. is. ئۈلۈشتۈرۈش، تەقسىم قىلىش.
üleştirmek. ئۈلۈشتۈرمەك، تەقسىم قىلماق.
ülfet. is. ar. ① دوستلۇق. ② ئۈلپەت.
ülger. is. → **Ülker.**
ülhiye. is. ar. باللار ئويۇنچۇقى.
ülhüvve. is. ar. باللار ئويۇنچۇقى.
ülke. is. ① مەملىكەت، دۆلەت. ② ۋەتەن. ③ يۇرت.
ülker. is. bot. شاپتۇلا ۋە باشقا نەرسىلەر ئۈستىدىكى تۈك.
ülker. öz. is. astr. ئۈكەر (يۇلتۇز).
ülkü. is. ① غايىۋى، خىيال، ئىدىئال. ② ئايال ۋە ئەرلەر ئىسمى.
ülkücü. s. ئىدىئاللىق.
ülkücülük, – ğü. is. ئىدىئالىزم.
ülküsel. s. ئىدىيىۋى، غايىۋى.
ültimatom. is. lat. ئۈلتىماتۇم (بىر دۆلەتنىڭ ئىككىنچى بىر دۆلەتكە قويغان قەتئىي تەلىپى).
ültrasom. is. fr. ئاۋازى ئىتتىك.
ülübân. is.ar. رول ئالغۇچى، ئارتىس.
ülûbe. is. ar. پىيە ھەسسە، سەھنە ئەسىرى.
ülühiyet, – ti. is. ar. تەڭرىلىك، ئىلاھلىق.

ülûm. is. far. ① ئەتسرەت، لیسەن. ② جامائەت.

ümdüd. is. ar. ئۆرپ ـ ئادەت.

ümdûha. is. ar. ماختىنىشقا سەۋەب بولغان نەرسە.

ümera. is. ar. ① ئەمىرلەر. ② يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفتسېرلار.

ümhûd. is. ar. ① كومىزەك، خۇمرا. ② تۇز قاچىسى.

ümid . bahş. s. osm. ئۈمىد بېرىش، دېغان، ئۈمىدلەندۈرگەن.

ümid . bahşi. is. osm. ئۈمىدلەندۈرۈش.

ümit . beste. s. osm. ئۈمىد باغلىغان.

ümit . vâr. s. osm. ئۈمىدۋار.

ümit, – di. is. far. ① ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك. ② ئەر ۋە ئاياللار ئىسمى:

«Milletin ilerlemesini ümit ederiz— مىللەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىنى ئۈمىت قىلىمىز.»

ümitlendirmek. ئۈمىدلەندۈرمەك، ئۈمىد پەيدا قىلماق.

ümitlenmek. ئۈمىدلەنمەك.

ümitli. is. ئۈمىدلىك.

ümitsiz. s. ئۈمىدسىز.

ümitsizlik, – ği. is. ئۈمىدسىزلىك.

ümm. is. ar. ئانا، ئاپا.

ümmehât. is. ar. ① ئانىلار، ئاپىلار. ② ئاساسلار. ③ قىممەتلىك كىتابلار.

ümmet, – ti. is. ar. بىر پەيغەمبەرگە ئىشىنىدىغان جامائەت.

ümmi. is. ar. ساۋاتسىز، قارا تۇرۇك.

ümmiyet. ساۋاتسىزلىق.

ümsüle. is. ar. ed. ئۈلگە قىلىنغان بېيىت، مىسرا.

ümümet. is. ar. ئانىلىق، ئاپىلىق.

ümûz. is. ar. ① ئۆچكە. ② قارا قۇيرۇق. ③ ئۆچكە ۋە قارا قۇيرۇق پادىسى.

ümüldân, ümüldani s. is. ar. ① ياش كۆچەت. ② نازۇك، زىلۋا. ③ چىرايلىق، ياش.

ün. is. ① ئاۋۇن، ئاۋاز. ② ئاتاق، شۆھرەت، داڭق:

«Onun ünü tüm ülkeyi tutmuş- tur — ئۇنىڭ شۆھرىتى پۈتۈن مەملىكەتكە يېيىلدى.»

ünân. si. ar. ئىگراق.

ünâs. is. ar. خەلق، ئاممە، ئەلكۈن.

ünbûb, ünbûbe. is. osm. ① بۇغۇم، قومۇش بوغۇمى. ② ئىنچىكە نەي، نەيچە.

ünbûse. is. ar. بالىلارنىڭ بىر خىل ئويۇنى.

ünbûş, ünbûşe. is. ar. يىلتىز.

üniforma. is. fr. ھەربىيلەرنىڭ رەسمىي كىيىمى.

ünite. is. fr. بىر پۈتۈن، بىرلا خىل، بىردىنبىر، يەككە.

üniversal, üniversel. s. fr. ① ئۇنىۋېرسال. ② ھەر يەرگە ئۇيغۇن، ھەر يەرگە لايىق.

üniversalizm. is. fr. ئۇنىۋېرساللىق.

üniversite. is. fr. ئۇنىۋېرسىتت، داشۆ، بىلىم يۇرتى.

üniversiteli. is. ئۇنىۋېرسىتت ئوقۇغۇچىسى، داشۆ ئوقۇغۇچىسى، ستۇدېنت.

ünlem. is. gram. ئۇندەش سۆز.

ünlemek. توۋلىماق، ۋارقىرماق.

ünlü. s. ① مەشھۇر، ئاتاقلىق، داڭلىق، ② سوزۇق تاۋۇش.

ünleşme. is. ئۇزۇك تاۋۇشنىڭ سوزۇق

üretici. is. ئىشلەپ چىقارغۇچى.
üreticilik, –ği. is. ئىشلەپ چىقارغۇچىلىق.
üretim. is. ئىشلەپچىقىرىش: «Sanayi üretimi — سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى. Pamuk üretimi. «ياختائىشلەپچىقىرىشى.
üretken. s. ئىشلەپ چىقارغۇچى.
üretmek. ① ئىشلەپ چىقارماق. ② باقماق، يېتىشتۈرمەك، ئۆستۈرمەك.
üretmen. is. ئىشلەپ چىقارغۇچى.
ürkek. s. ① ئۈركەك. ② تارتىنچاق.
ürkeklik, – ği. ① ئۈركەكلىك. ② تارتىنچاقلىق.
ürkmek. ①ئۈركۈمەك، چۆچۈمەك. ②تارتىنماق ③ مېۋە بەرمەسلىك.
ürkü. is. ئالاقزادىلىك، قۇرۇپ ھالى قالماسلىق، ساراسىمە.
ürküç, – cü. s. ساراسىمگە سالغۇچى، چۆچۈتكۈچى (نەرسە).
ürküntü. is.. → **Ürkü.**
ürkülük. s. ئادەملەردىن قاچىدىغان، يالغۇزلۇقنى خالايدىغان.
ürkütmek. ① ئۈركۈتمەك، چۆچۈتمەك. ② دەرەخنىڭ پۈتاقلىرىنى قىرقىپ، بويىغا ئۆستۈرمەسلىك. ③ ئېغىلدىكى ئاتنىڭ يېنىغا ئاۋاز چىقارماستىن كىرىپ ئۇنى ئۈركۈتمەك.
üroklepsi. is. fr. سۈيدۈك تۇتالماسلىق.
ürolit, – ti. is. fr. سۈيدۈك ۋە سۈيدۈك يوللىرىدا تاش پەيدا بولۇش.
ürolog. is. fr. سۈيدۈك يولىسىرى كېسەللىكى مۇتەخەسسىسى.
üronoskopi. is. fr. سۈيدۈك تەكشۈرۈش.

تاۋۇشقا ئايلىنىشى.
ünmâ. is. osm. ئىچىگە سامان ياكى ئوت - چۆپ تىقىلغان نەرسە.
ünsâ. is. osm. چىشى، ئايال، قىز.
ünsi, ünsiyye. s. is. osm. ① چىقىشقاق، ئىلەشكەك. ② يولداش، دوست. ③ بىرىنچىسى ئەر، ئىككىنچىسى ئايال ئىسمى.
ünsiyet, – ti. is. يولداشلىق، دوستلۇق.
ünsüz. s. is. ① شۇھرىتى يوق، ئاتاقسىز. ② ئۈزۈك تاۋۇش.
ünsûde. is. osm. ئوقۇلغان شېئىر.
ünsüta. is. ar. تۇگۈن.
ünüset. is. ar. چىشلىق، ماددىلىق.
ünvan. is. ar. ئاتاق، ئۇنۋان.
ünzüha. is. ar. كىبىر، غۇرۇر.
üranist, – ti. is. s. شۇھرەتپەرەست.
üranizm. is. fr. شۇھرەتپەرەستلىك (ئەرلەردە).
üranopleji. is. fr. يۇمشاق تاۋلاي پالەچلىكى.
ürcûfe. is. osm. يالغان (سۆز)، ئويدۇرما.
ürcûha. is. osm. ① ئىلەنگۈچ. ② ئاسما بۇشۇك، سەگەنچۇك.
ürcûze. is. ar. مىسرالىرى قاپىيىلىك، قىسقا ۋەزىنلىك بېيىت.
ürem. is. mal. ئۆسۈم، پىرسەنت.
üreme. is. تۆرۈلۈش، تۇغۇلۇش، يارىلىش.
üremek. تۆرەلمەك، تۇغۇلماق، يارالماق.
üren. is. نەسىل، ئۇرۇق.
üreteç, – ci. is. گېنېراتور.

ئىستىل.

üslûp. bilim. is. ئۇسلۇبشۇناسلىق، ئۇسلۇبچىلىق.

üslûpçü. s. is. ئۇسلۇبشۇناس (يازغۇچى)، ئۇسلۇبچى.

üslüpçuluk, – ğu. is. ئۇسلۇبشۇناسلىق، ئۇسلۇبچىلىق.

üsrûş. is. far. ① خۇش ئاۋاز. ② مالائىكە، پەرىشتە. ③ شەمسىيە ئايلىرىنىڭ 17 - كۈنى.

üss. is. osm. ① بازا. ② ئاساس.

üs . subay. is. مايور، پودپولكوۋنىك ۋە پولكوۋنىك دەرىجىلىك ئوفىتسېرلار.

üst, – tü. is. ① ئۈست. ② نەرسە نىڭ يۇزى، نەرسىنىڭ سىرتقى قىسمى. ③ كىيىم - كېچەك، ئۈستىباش. ④ باشلىق. ⑤ ئارتۇق قىسىم، ئاشقان قىسىم. ⑥ ئۈستۈن، يۇقىرى. ⑦ ئۈستىدە: «1. Yerin üstü — يەرنىڭ ئۈستى. 2. Çocuk üstünü çamur etti — بالا ئۈستىبېشىنى پاتقاق قىلىۋەتتى. 3. Üst dudak — ئۈستۈن كالپۇك. 4. Suçüstü yakalamak — جىنايەت ئۈستىدە تۇتماق، نەق مەيدانىدا تۇتماق.»

üstâ. is. far. → **Üstat.**

üstâdî. is. ar. ئۇستىلىق، ماھىرلىق.

üstâh. s. far. ھاياسىز، ئەدەپسىز.

üst · alize. is. coğr. شىمالىي قۇتۇپتا غەربىي جەنۇبتىن، جەنۇبىي قۇتۇپتا غەربىي شىمالدىن چىققان شامال.

üstâm. is. osm ① ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن ئېگەر، ئوزەنگە. ② ئىشەنچ.

üstat, – dı. is. ئۇستا، ماھىر.

üropati. is. fr. سۈيدۈك يولى كېسەللىكلىرى.

üropeni. is. fr. سۈيدۈكنىڭ ئازىيىپ كېتىشى.

üroroji. is. fr. سۈيدۈكنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى، كۆپ سېيىش.

ürosistit, – ti. is. fr. سۈيدۈك خالتىسىنىڭ ئىششىقى.

üroskopi. is. fr. سۈيدۈك تەكشۈرۈش.

ürpermek. ① تۈكلىرى تەتۈر ئۆرۈلمەك (قۇشلارنىڭ). ② سوغۇقتىن ياكى قورقىنىلىقتىن تىترىمەك.

ürümek. ھاۋشىماق، مۆرىمەك: «İt ürür, kervan yürür — ئىت ھاۋشار، كارۋان يۈرەر.»

ürün. is. مەھسۇل. مېۋە.

üryan. s. osm. يالىڭاچ.

üryanî. is. ar. مۇرابىبا، كەمپۈت ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلمەيدىغان پوستىي سويۇلغان ئۆرۈك قېقى.

üs. «üst» سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى (ئالدى قوشۇمچە).

üs[1], – ssü. si. mat. دەرىجە كۆرسەتكۈچ (سان).

üs[2], – ssü. is. ar. ① بازا، لاگىر: «Askeri üs — ھەربىي بازا

üsârâ is. ar. ئەسىرلەر (قولغا چۈشكەن).

üsbû. is. som. ھەپتە.

üsbübe. is. ar. ھاقارەت، تىل.

üsbûl, üsbûiyye. s. ھەپتىلىك.

üsbüş. is. far. پىت.

üslenmek. بازا قۇرۇپ يەرلەشمەك.

üslûp, – bu. is. ar. ئۇسلۇب، ئۇسسۇل،

üstatlık, – ğı. is. ئۇستاتلىق، ماهىرلىق، ئۇستازلىق، ئۇستىلىق.

üstaz. is. → Üstat.

üstâziyyet. is. ar. ئۇستازلىق، ئۇستاتلىق، ئۇستىلىق، ماهىرلىق.

üst . baş. is. ئۈستبـاش (كـىيىم – كېچەك).

üst . deri. is. ① تېرە. ② قوۋزاق، پوست.

üste. is. بـەسـىپ چۈشـۈش، ئۈسـتۈن كېلىش.

üstecelik, – ği. is. ئۈستۈنلۈك.

üst . teğmen. is. ask. لېيتىنانت.

üstelemek. ① قـېشۇلـمـاق. ② ئەۋج ئالماق، يېڭىدىن قوزغالماق، تـەكرارلـاماق، تەكرارلانماق، ئەسـلىگە كـەلمەك. ③ جاھىللىق قىلماق، چىك تۇرۇۋالماق. ④ تەكىتلىمەك:

«Sıkıntıya bir de hastalık üstelendi — دەرت ئۈستىگە ئاغرىق قوشۇلدى. — Sıtmayı üstelendi — بـەزگـەكـى قوزغالدى.»

üstelik, – ği. is. ① ئۈستـەك. ② ئۇنىڭ ئۈستىگە:

«Saatımı bu kalemle değiştirdim, beş lirada üstelik aldım — سائىتىمنى بۇ قەلەمگە تېگىشتىم، بەش لىرا ئۈستەك ئالدىم.

Yedirdi, içirdi, üstelik parada verdi — يەپ، ئىچكۈزدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇلمۇ بەردى.»

üstenci. is. ھۆددىگە ئالغۇچى، كۆتۈرىگە ئالغۇچى.

üstenmek. ئۈستىگە ئالماق، ھۆددىگە ئالماق.

üstermek. ئارتىپ قويماق، ئىتتىرىپ قويماق، دۆڭگەپ قويماق (بىر ئىشنى ياكى بىر نەرسىنى باشقىسىنىڭ ئۈستىگە ئارتماق).

üst . insan. is. ئۈلۈغ ئادەم:

«Üst insanların en yüksek örneği Markes, Ingelis, lenindirler — ئۈلۈغ ئىنسانلارنىڭ ئەڭ يۇكسەك ئۈلگىسى ماركس، ئېنگېلس، لېنىنلاردۇر.»

üstlük, – ğü. is. ① ئۈسـتۈن. ② تۇنۇلۇك. ③ پەرەنجە.

üst . subay. is. → Ussubay.

üstte. z. تېخىمۇ يۇقىرىدا.

üstühân. is. far. ئۈستىخان، سۆڭەك.

üstühân . pâre. osm. ئۈسـتىخـان پارچىسى، سۆڭەك پارچىسى.

üstüküş. is. osm. ① جەۋھەر. ② ئاسمان جىسىملىرى. ③ گېئۇمېتىرىيە.

üstün. s. ① ئۈستۈن. ② يـاخشـىنىڭ ياخشىسى:

«Sosyalist rejim kapitalist rejimden üstündür — سوتسىيالىستىك تۈزۈم كاپىتالىستىك تۈزۈمدىن ئەۋزەل.»

üstünde. z. ① يـۇقـىرىدا، ئېگىـزدە. ② ئۈستىدە (نەرسىنىڭ):

«Su üstünde yüzmek — سۇنـىڭ ئۈستىدە ئۈزمەك.»

üstüne. z. ئۈستىگە:

«Kitabı masanın üstüne bıraktım — كىتابنى شىرەنـىڭ ئۈستىگـە قويدۇم.»

üstün . körü. is. يۈزە:

«Üstünkörü bir iş — يۈزە بىر ئىش.

üstünlük, – ğü. is. ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك:

üşgule. is. osm. مەشخۇلىيەت.
üşgur. is. osm. كىرپە.
üşkûh. is. far. ئۇلۇغلۇق، شان ۋە شەرەپ.
üşüme. is. ئۇشۇش، توڭلاش، مۇزلاش،
üşümek. ئۇشۇمەك، تۇڭلماق، مۇزلماق.
üşürmek. كۆشكۈرتمەك:
«Köpekleri birinin üstüne üşürmek — «ئىتلارنى بىرسىگە كۆشكۈرتمەك.
üşüşmek. تەرەپ - تەرەپتىن يىغىلماق. ھەر تەرەپتىن كېلىپ توپلانماق.
üşütmek. ئۇشۇتۇۋالماق، تۇڭلىتۇۋالماق.
üşütülüm. is. osm. جېدەل، غوۋغا، ۋاراڭ - چۇرۇك.
üşütülüm.. kâr. s. جېدەلخور، ماجىراچى، غوۋغاچى.
üteralji. is. fr. ماتكا ئاغرىقى.
üterektomi. is. fr. ماتكىنى ئېلىپ تاشلاش ئوپېراتسىيىسى.
üterit,–ti. is. fr. ماتكىنىڭ يالليۇغلىنىشى.
üterodin. is. fr. ماتكا ئاغرىقى.
üterografi. is. fr. ماتكىنىڭ رېنتگېن بىلەن تەكشۈرۈلۈشى.
üteromani. is. fr. ئايالـلاردا بولغان دېغان كېسەل سۈپىتىدىكى جىنسىي تەلەپ.
üteroskop, – pu. is. fr. ماتكىنىڭ ئىچىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.
üteroskopi. is. fr. ماتكىنىڭ ئىچىنى تەكشۈرمەك.
üterüs. is. anat. ماتكا، بالا ياتقۇ.
ütme. is. ئوتقا پۇچىلانغان سۈتلۈك بۇغداي.
ütmek[1]. s. قۇيۇقلىماق، ئۇتلىمەك.

«Sosyalizmin üstünlügünü gelişti relim — سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكىنى راۋاجلاندۇرايلى!»
üstün . yapım. is. sin. داغدۇغلىق بىلەن ئىشلەنگەن تىجارەت كىنوسى (مەخسۇس تىجارەت ئۈچۈن ئىشلەنگەن فىلىم).
üstûr. is. osm. قوي، ئۆچكە، ئېيىق، قېچىر قاتارلىق تۆت پۇتلۇق ھايۋان.
üstûre. is. osm. ئەپسانە، ئويدۇرما، توقۇلما، يالغان (سۆز).
üstûre. is.Far. → **Üstura.**
üstüvâr. s. far. ① چىداملىق، چىنىك، بەرداشلىق، مەھكەم. ② ئىشەنچلىك.
üstü . yapı. is. ① ئۈستىقۇرۇلما. ② بىر قۇرۇلۇش ئۈستىگە سېلىنغان قۇرۇلما.
üsür. is. ar. جاراھەت ئورنى، يارائورنى.
üşâbe. is. osm ① ئارىلاش جامائەت. ② شالغۇت. ③ ئوغرىلىق ياكى پارىخورلۇق يولى بىلەن تاپقان پۇل. ④ دورىلىق شەربەت.
üşbe. is. osm. قۇرۇق.
üşek, – ği. is. zoo. قارا قۇلاقتىنىڭ كىچىك بىر تۈرى.
üşengeç, üşengen. s. ھورۇن.
üşengeçlik, üsengenlik, – ği. is. ھورۇنلۇق، خوشياقماسلىق. ئېرىنچەكلىك.
üşengen. s. ھورۇن، ئېرىنچەك.
üşengenlik, – ği. is. ھورۇنلۇق، خۇشياقماسلىق، ئېرىنچەكلىك.
üşenik. s. ھورۇن، ئېرىنچەك.
üşeniklik, – ği. is. ھورۇنلۇق. خوشياقماسلىق، ئېرىنچەكلىك،
üşenmek. ھورۇنلۇق قىلماق، ئېرىنچەكلىك قىلماق، ئېرىنمەك.

ütmek. يەڭمەك، ئۈتماق.

ütopist. s. fr. خيالپەرەس، خام خيال ئادەم، ئوتوپىيچى.

ütopya. is. yun. ئەمەلگە ئاشمايدىغان ۋە رېئال بولمىغان خيال، ئارزۇ، تىلەك، خيالپەرەستلىك.

ütopya . sosyalizmi. خىيالىي سوتسيالىزم.

ütopyacı. s. → **Ütopist.**

ütü. is. دەزمال.

ütü . bezi. دەزمال لاتىسى.

ütücü. is. ① دەزمالچى. ② ئۈتلىگۈچى. كاللا ـ پاقالچاق قۇيقىلغۇچى.

ütülemek. ① دەزمال سالماق. ② قۇيۇ قىلماق، ئۈتلىمەك. ③ تاڭماق (چىقىپ كەتكەن سۆڭەكنى).

ütülenmek. دەزمال سېلىنماق،

ütülmek. يېڭىلماق، ئۈتۈلماق، مەغلۇپ بولماق.

ütülü. s. دەزمالـلانغان.

ütüsüz. s. ① دەزمال سېلىنمىغان ياكى دەزمىلى بۇزۇلـۇپ كەتكەن. ② قۇيقىلانـمىغان، ئۈتلەنمىگەن.

üvendire. is. yun. ئۇچى ئۇچلۇق توقـماق، كالتەك.

üvey. s. ئۆگـەي.

uvey·anne. ئۆگەي ئانا

uvey· bada. ئۆگەي ئاتا.

üveyik. is. → **Üveyk.**

üveyk. is. zool پاختـەك.

üveymek. دەم تۇتماق (دەمدەر).

üvez. is. پاشغا ئوخشاپ قالمىغـان بىرخـىل ھاشارات.

üvülit, – ti. is. fr. كىچـىك تىـل ياكـى تاماقنـىڭ (تاڭلاينـىڭ) ئىشـپ قىلىشـى.

üvüloptoz. is. fr. تاماقنـىڭ ساڭـگىلاپ قىلىشى.

üvülotomi. is. fr. كىچـىك تىـل ئوپېـراتسيىسى.

üye. is. ① ئەزا. ② ئورگـان: چارتىيە ئەزاسى. «Parti üyesi — Göz, vucudun üyelerinden biridir — كۆز، بـەدەننـىڭ ئورگانلىرىـ دىن بىرىدۇر.»

üyelik, – ği. is. ئەزالـىق.

üzari. s. is. osm. يوغان قـۇلاق ئادەم.

üzengi. is. ئۈزەڭگە.

üzengilemek. (تېز ماڭغۇزۇش ئۈچۈن) ئۈزەڭگە بىلەن دىۋىتمەك.

üzere, üzre. ① ئۈچۈن. ② شەرت بىلەن. ③ بولـۇش ئالدىدا، قىلـىش ئالـدىدا، بولغۇسى: كېتىش — «Gitmek üzere kalktı ئۈچۈن قوپتى.

Akşama geri vermek üzerebu kitabı alabilirsin — بـۇ كىتابـنى ئاخشاملىققـا قايـتۇرۇپ بېرىـش شەرتـى بىلەن ئالالايسەن.»

üzerinde. is. ئۈستىدە: قەلەم — «Kalem masanın üzerinde شىرەنىڭ ئۈستىدە.»

üzerine. is. ① ھەققىدە، خۇسۇسـىدا، توغـرىلىـق، توغرىسـىدا. ② مۇناسـىۋەت بىلەن. ③ ... دىن كېيىن: «Milli mesele üzerine rapor — مىللىي مەسىلە ھەققىدە دوكلات.

Yemek üzerine su içilmeli — تاماقتىن كېيىن سۇ ئىچىلىشى كېرەك.»

üzgü. is. ئەزىيەت، جاپا.
üzgülü. s. جاپالىق، ئەزىيەتلىك.
üzgün. s. ① كۆڭۈل غەشلىكى، كۆڭۈل يېرىملىكى، كۆڭۈل بوزۇقلىقى، قايغۇلۇق ② دەرمانسىز.
üzgünlük, – ğü. is. ① بىئارامليق، كۆڭۈل يېرىملىقى. ② دەرمانسىزلىق، كۆچسىزلىك.
üzgüsüz. s. غەم – قايغۇسىز.
üzlük, – ğü. is. لايدىن ياسالغان كىچىك قاچا.
üzmek. ① كەرمەك. ② سۇرتۈپ تۈپراق ماق. ③ بىئارام قىلماق، كۆڭۈلنى يېرىم قىلماق، قىينىماق.
ü zn. is. osm. قۇلاق.
üzre. → **Üzere.**
üzücü. s. بىئارام قىلدىغان، كۆڭۈلنى يېرىم قىلدىغان.

üzülmek. ① كېرىلمەك، كۆڭلى يېرىم بولماق.
üzüm. is. bot. ئۈزۈم:
«Turfan üzümü dünyaya ün salmıştır — تۇرپان ئۈزۈمى دۇنياغا مەشھۇردۇر.»
üzümcü. is. ئۈزۈم يېتىشتۈرگۈچى ياكى ئۈزۈم ساتقۇچى، ئۈزۈمچى.
üzümlü. s. ئىچىگە ئۈزۈم سېلىنغان، ئۈزۈم بىلەن قىلىنغان.
üzümsü. s. bot ئۈزۈمسىمان:
«Üzümsü meyvalar — ئۈزۈمسىمان مېۋىلەر.»
üzünç, – cü. is. ئۆمىدسىزلىك، كۆڭۈل قېلىشى.
üzüntü. is. كۆڭۈل يېرىملىقى.
üzüntüsüz. s. غەم – قايغۇسىز.

V·v

v V, – 27 ۋ. (تۆرك ئېلىپبەسىنىڭ هەرپى).

va. os. m. ۋاي ئېيتقاندا دېگەن مەنىدە.

vaad. is. → **Vaat.**

vaat, – di. is ar. ۋەدە.

~etmek. ۋەدە قىلماق.

vabil. is. osm. قاتتىق يامغۇر.

vacib. s. → **.Vacip**

vâcid, vâcide. s. ar. ① ۋۇجۇدقا چىقارغۇچى، مەيدانغا كەلتۈرگەن. ② باي. ③ بىرىنچىسى ئەر، ئىككىنچىسى ئايال ئىسمى.

vacip, – bi. s. ar. ① قىلىنىشى زۆرۈر بولغان، ۋاجىپ. ② مەجبۇر.

vâciz, vâcize. s. ar. قىسقا، كالتە.

vâd. is. far. ئوغۇل.

vad. is. ar. ۋەدە بىرىش، ئۈستىگە ئېلىش.

vade. is. osm. مۆھلەت، مۇددەت.

~ si gelmek. ئۆمرى ئاخىرلاشماق.

vadeli. s. مۇددەتلى چەكلەنگەن.

vadesiz. s. مۇددەتسىز: «Vadesiz borç — «مۇددەتسىز قەرز.

vadetmek. ۋەدە بەرمەك، ۋەدە قىلماق.

vadi. is. osm. ① جىلغا، ساي، ۋادا، ئېقىن. ② جەھەت، ئۇسۇل، شەكىل: «Bu vadide konştuk — بۇ جەھەتتە سۆزلەشتۇق.»

vafi. s. osm. بەس: «Kafi vafi — «بەس، يېتەر.

vafir,vâfire .s. osm. ① كۆپ، جىق. ② ئاروزدا مۇقائالەتسىز ـ مۇقائالەتسىز ۋەزنى.

vaftiz. is. yun. خرىستىئان دىنىگە كىرگۈچىلەرنىڭ يۇيۇنۇپ پاكىزلىنىشى.

vagina. is. lat. ئاياللارنىڭ جىنسىي يولى.

vagon. is. ing. ① ۋاگون. ② يىگىرمە سان (بىرخىل ئويۇن ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ).

vagonet, – ti. is. fr. ۋاگونچاق، كىچىك ۋاگون.

vagonli. is. fr. ياتاقلىق ۋاگون.

vagon . restoran. is. fr. پويىز ئاشخانىسى، ۋاگون رېستۇرانى.

vâh. is. osm. چۆل ئوتتۇرىسىدىكى چىمەنلىك.

vah. ۋاھ، پاھ، ئاھ.

vaha. is. osm. چۆل ئوتتۇرىسىدىكى كۆكۈلمەيدان.

vahal. is. osm. پاتقاقلىق.

vaham. is. osm. سېزىك، سېزىكلىك.

vahamet, – ti. is. ar. ① ئېغىرلىق. ② خەۋپلىك ئەھۋال. ③ هەزىم قىلىش قېيىنچىلىقى.

vahdet. is. osm ① يالغۇزلۇق، يىگانىلىق. ② ئەر ئىسمى.

vahdet . ârâm. is. osm. ئارام بەخش يەر.

vahdet . gâh. is. osm. يالغۇزلا تۇرىدىغان يەر.

vahdetiye. is. osm. مۇنىزم، بىرچە لىك (دۇنيانىڭ نىگىزى بىرلا دەپ بىلىدىغان پەلسەپىۋى تەلىمات).
vâhi,vâhiye. s. osm. مەنسىز، ئەھمىيەتسىز، پايدىسىز، ئورۇنسىز (نەرسە).
vâhib, vahibe. s. osm. بېغىشلىغان، بېغىشلىغۇچى.
vahid. s. → Vâhit.
vâhiden. z. ar. يالغۇزلا، بىرلا.
vahim. is. ar. ۋەھىم، ئېغىر. قورقۇنچلۇق، بەك خەتەرلىك.
vâhin. s. ar. ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ.
vahip, – bi. s. osm. بېغىشلىغان.
vâhir. is. osm. ① تەكەن. ② يېڭىنە.
vahit. s. osm. ① بىر، يالغۇز. ② ئەر ئىسمى.
vahl . gâh. is. osm. پاتقاقلىق.
vahmâ. is. osm. سىزىق (ئايال).
vahşet, – ti. is. osm. ① ياۋايىلىق، ۋەھشىيلىك. ② ئادەم قەدىمى تەگمىگەن يەر. ③ ئادەم قەدىمى تەگمىگەن يەرلەرنىڭ قورقۇنچلۇقلۇقى.
vahşet . âbâd. is. osm. ئادەمزاتنىڭ ئايىقى باسمىغان يەر.
vahşet . âgin. s. osm. ئادەم قەدەم باسمىغان بەك قورقۇنچلۇق يەر.
vahşet . engiz. s. osm. قورقۇنچ.
vahşet . gâh. is. osm. ئادەمنىڭ ئايىقى باسمىغان يەر، قورقۇنچلۇق يەر.
vahşet . zâr. is. osm. باياۋان، ئادەمنىڭ قەدىمى تەگمىگەن يەر.
vahşî. s. osm. ① ياۋايى. ② ۋەھشىي.
vahşilik, – ği. is. ۋەھشىيلىك، ياۋايىلىق. ياۋۇزلۇق.
vahşiyane. z. osm. ۋەھشىيانە، ياۋايىلارچە، ۋەھشىيچە.
vahşûr. is. osm. پەيغەمبەر.
vaız, – azı. is. osm. ئىبادەتخانىلاردا بېرىلىدىغان دىنىي نەسىھەت.
vait, – di. is. ar. بىر ئىشنى قىلىش ئۈچۈن بېرىلگەن ۋەدە.
vaiz. is. osm. ئىبادەتخانىلاردا دىنىي نەسىھەت بەرگۈچى.
vaiziye. is. osm. دىنىي نەسىھەت بەرگۈچىلەرگە بېرىلىدىغان پۇل.
vajen. is. → Vagina.
vajenit, – ti. is. fr. جىنىس يولىنىڭ يالليۇغلىنىشى.
vajenodin. is. fr. بالا ياتقۇنىڭ ئاغرىشى.
vajenopati. is. fr. بالا ياتقۇ كېسەللىكى.
vajenosel. is. ing. بالا ياتقۇدىكى ئىششىق، بالا ياتقۇنىڭ سائىگىلاپ كېتىشى.
vajenoskop, – pu. is. بالا ياتقۇنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.
vajenoskopi. is. fr. بالا ياتقۇنى تەكشۈرۈش.
vajentomi. is. fr. بالا ياتقۇ ئوپېراتسىيىسى.
vak · is. ar. ① ئېغىرلىق، ئېغىر بەسىقلىق. ② ئېگىز يەر.
vaka. is. osm. ① ۋەقە، ھادىسە، بولغان ئىش. ② ئورۇش، كۈرەش، سوقۇش. ③ تۈيۇقسىز يۈز بەرگەن كېسەللىك.
vakaa. z. osm. → Vakıa.
vakahat. is. osm. ھاياسىزلىق، ئەزا تارتماسلىق.

vakar. is. osm. ئېغىرلىق، ئېغىر بېسىقلىق.

vakarı. is. zool. قىسقا قۇيرۇقلۇق مايمۇن.

vakarlı. s. ئېغىر بېسىق.

vakarsiz. s. يەڭگىل، ئېغىر بېسىق بولمىغان.

vakayiname. is. osm. كۈندىلىك خاتىرە، كۈندىلىك ۋەقەلەر ۋاقىت تەرتىپى بويىچە يېزىلغان تارىخ (ۋاقايىنامە).

vakd, vakdân. is. osm. ئوتنىڭ تۈتىشى، ئوتنىڭ يېنىشى.

vaketa. is. it. بىرخىل يۇپقا كۆن - خۇرۇم.

vakfe. is. osm. تۇرۇش، تۇرۇپ قېلىش.

vakfe . ğâh. is. osm. تۇرالغۇ (يەر).

vakfetmek. osm. ① ئىئانە قىلماق. ② ئۆزىنى پىدا قىلماق، ئۆزىنى بېغىشلىماق، ئۆزىنى تەقدىم قىلماق:

«Bütün ömürünü bilime vakfetti— پۈتۈن ئۆمرىنى بىلىمگە بېغىشلىدى.»

vâkıa. is osm. ئەھۋالىيەت، بولغان ئىش:

«Bu bir vakıadır, inkar edilemez — بۇ بىر ئەھۋالىيەتتۇر، ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ.»

vakıf, – kfı. is. osm. ۋەخپە (بىر ئىشنىڭ داۋام قىلىنىشى ئۈچۈن بىرى تەرىپىدىن قويۇلغان مۈلۈك ياكى پۇل).

vâkıf. is. is. خەۋەردار بولۇش، خەۋەر تېپىش، بىلىش.

~ olmak. ۋاقىپ بولماق.

vaki, – i. s. osm. يۈز بەرگەن.

vakia. is. osm. ھادىسە.

vakih. s. osm. ئەدەبسىز، ھاياسىز، ئىزا تارتمايدىغان.

vakit, – kti. is. osm ① ۋاقىت، زامان، قەدەل:

«1. Şimdi vakit yok — ھازىر ۋاقىت يوق.

2. Şimdi bunun vakti değil — ھازىر بۇنىڭ ۋاقتى ئەمەس.

3. Yemek vakti — تاماق ۋاقتى.»

vakitli. s. ۋاقىت خاراكتېرلىك، ۋاقتىدا قىلىنىدىغان.

vakitsiz. s. ۋاقىتسىز.

vakkas. osm. جەڭچى، ئوقچى.

vaks. is. مۇم (موزدۇزلار ئىشلىتىدىغان).

vakt. is. osm. ① ۋاقىت. ② زامان. ③ سائەت، كۈننىڭ مەلۇم ۋاقتى. ④ مەۋسۇم، پەسىل. ⑤ بوش ۋاقىت. ⑥ پۇرسەت، پەيت.

vaktinde. z. ۋاقتىدا.

vaktiyle. z. ئۆز ۋاقتىدا، ئەينى زاماندا:

«Vaktiyle Çin komünistlerinin sayisi çok azidi — ئۆز ۋاقتىدا جۇڭگو كوممۇنىستلىرى بەك ئاز ئىدى.»

vakud. is. ar. osm. ئوتۇن - كۆمۈر قاتارلىق يېقىلغۇ ئەشيالار.

vakum. is. lat. kim. ۋاكۇئۇم، ۋاكۇئۇم بوشلۇق.

vakum. metre. is. fr. بارومېتر.

vakur. s. osm. ئېغىر - بېسىق، سالماق.

vakurane. z. ar. ئېغىر بېسىقلىق بىلەن، سالماقلىق بىلەن.

vak vaka. is. ئۆردەك ياكى پاقىلار- نىڭ غاق، غاق قىلىپ چىقارغان ئاۋازى.

باشقىلارنىڭ سۆزىنى دوربىغۇچى.

vantoz. is. fr. zool. قان شورىغۇچى، پارازىت.

vapur. is. fr. ① پار كۆچىسى بىلەن ماڭىدىغان كېمە ۋە پاراخوت. ② قاتتىق مەست.

var. s. بار:

«Yurdmuzda doğal kaynaklar var— ۋەتىنىمىزدە تەبىئىي يەر ئاستى بايلىقلىرى بار.»

varak, – ğı. is. ar. ① يوپۇرماق. ② ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا مەدەنىلەرنىڭ يۇپقا ياپرىقى.

varaka. is. ar. قەغەز، خەت يېزىقلىق قەغەز، ۋەرەقە.

varakacı. is. ئالتۇن ياپراقلىرى ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى، ۋەرەقچى.

varaklamak. مەدەن ياپراقلىرى بىلەن زىننەتلىمەك.

varaklı. s. مەدەن ياپراقلىرى بىلەن زىننەتلەنگەن، ۋەرەقلىق.

varak . pâre. is. ar. far. ① مەدەن ياپراقلىرى پارچىسى. ② قەغەز پارچىسى. ③ ئەھمىيەتسىز قەغەز.

varda. ünl. it. دىققەت، پوش – پوش، يول بوشتىنىڭ دېگەن مەنىدە.

vardakosta. îs. it. ① دېڭىز يېقىن سىنى قوغدىغۇچى كېمە. ② بەستىلىك، يولپا - (خوتۇن).

vardırmak. بارغۇزماق، يۈرگۈزمەك:

«Işi o halde vardırmak — ئىشنى شۇنداق يۈرگۈزمەك.»

vardiya. is. it. ① كېمە ۋە پاراخوتلاردا نۆۋەت. ② نۆۋەت كۈتۈش يېرى.

vareste. s. far. ① قۇتۇلغان، خالى بولغان. ② ئەركىن، ئازات، ھۆر:

vâlâ. s. is. osm. ① ئۇلۇغ، يۇكسەك، ② ئەر ئىسمى.

vâlâ . câh. s. osm. ئورنى ۋە مەنسىپى يۇقىرى.

vâlâ . kadd. s. osm. بويى ئېگىز، ئۆسكىلەك.

vâlâ . kadr. s. ar. قىممىتى زور.

vâlâyi. is. osm. ئۇلۇغلۇق، يۇكسەكلىك.

valayit. ئاسفالتىنىڭ بىر تۈرى.

vali. is. osm. ۋالىسى.

vâlid. s. is. osm. دادا، ئاتا.

valide. is. osm. ئانا، ئاپا.

vâlideyn. is. osm. ئاتا ۋە ئانا.

valih. s. osm. چۆچۈش، ھەيران قېلىش، ئەجەبلىنىش، ھاڭ - تاڭ بولۇش.

valilik, – ği. is. ① ۋالىلىق، ۋالىنىڭ ۋەزىپىسى. ② ۋىلايەت.

valit. is. osm. ئاتا، دادا.

valiz. is. fr. قول پوپكىسى، سومكا، كىچىك چامادان.

vallahi. ünl. ar. خۇدا ھەققى، ۋاللاھى.

vals. is. fr. ۋالىس (تانسىنىڭ بىر تۈرى).

vâm. is. far. قەرز.

vâ . mânde. s. far. ئارقىدا قالغان، كېيىن قالغان.

vamık. is. ar. ئاشىق.

vamk. is. ar. مۇھەببەت.

vampir. is. fr. ① قانخور، قان ئىچكۈچ. ② قان شورىغۇچ، شەيتان.

vantilatör, – rü. is. fr. تۆك شامالدۇرغۇچ.

vantrilok, vantrilog. is. s. fr.

⑤ ماهارەت، ئۇستىلىق.
varlık . bilim. is. ئونتولوگىيە.
varlık . bilimcilik, — ği. is. ئونتولوگىزم.
varlık . bilimsel. s. ئونتولوگىك.
varmak. ① بارماق. ② يېتىپ بارماق، ئۇلاشماق. ③ تۇرمۇشقا چىقماق، ياتلىق بولماق.
var . olmak. مەۋجۇت بولماق، بار بولماق.
varsağı. is. ed. بىر خىل تۈرك خەلق شېئىرى.
varsam. is. zool. بېلىقنىڭ بىر تۈرى.
varsaymak. پەرەز قىلماق:
«Öyle bir durum karşısında varsayalım — شۇنداق بىر ۋەزىيەتكە دۇچ كېلىدىغانلىقىمىزنى پەرەز قىلايلى.»
varta. is. ar. خەتەرلىك ھال، خەۋپ. لىك ۋەزىيەت.
vârûn, varuno. s. far. زىت، ئەكس، تەلەيسىز.
varyete. is. fr. ① ناخشا ـ ئۇسۇل قاتارلىق ئويۇنلارنىڭ كۆرسىتىلىشى. ② بۇ خىل ئويۇنلار ئوينىلىدىغان يەر ياكى بىنا. ③ (بىئولوگىيىدە) تۈر، خىل. ④ (مورفولوگىيىدە) تۈرلىنىش.
varson. is. yon. بازغان.
vasab. is. ar. كېسەللىك، ئاغرىق.
vasat, — ti. osm. ① ئوتتۇرا، ئارا. ② مۇھىت، پسىخولوگىيىلىك شەرتلەر.
vasf. îs. osm. ① ماھىيەت. ② (ئالدىم ۋە نەرسىنى) تەرىپلەش. ③ ماختاش. ④ (گرامماتىكىدا) سۈپەت.
vasfi. s. ar. ① تەرىپلەپ تىلغا ئالماق. ② ئەر ئىسمى.

«Endişeden vareste — ئەندىشىدىن (خالى) قۇتۇلغان.»
varestegi. is. far. ① قۇتۇلۇش، ئازادبولۇش. ②ئەركىنلىك. ③مۇناسىۋەتسىزلىك.
vargı. is. ھۆكۈم.
varılmak. يەتمەك، ئۇلاشماق:
«Oraya üç saatta varılır — ئۇ يەرگە ئۈچ سائەتتە يەتكىلى بولىدۇ.»
varış. is. ① بېرىش. ② ئېرفان.
varışlı. s. بىلىملىك، ئۇقۇمۇشلۇق.
vari. is. zool. مايمۇننىڭ بىر خىلى.
vâri. s. far. ئوخشاش، خۇددى، بەئەينى.
vâridât. is. ar. ① كىرىم، دارامەت (يىللىق ـ ئايلىق). ② ئەسكە كەلگەن نەرسىلەر.
varide. is. ar. كەلگەن ئالاقىلەر.
varikoblefer. is. fr. كۆز قاپاقنىڭ ئىششىپ قېلىشى.
varikoz. is. fr. tip. ئىششىش، كۆپۈش.
varil. is. كىچىك كوپ.
varis. is. fr. كۆك تومۇرنىڭ كۆپۈشى.
vâris. is. ar. ئۆزىگە مىراس قالغۇچى، مىراسخور، ۋارىس.
varit, — di. s. ar. بولۇشى مۇمكىن، بولغان:
«Söylediğinizi gerçek leştirmek varit değil — سۆزلىگىنىڭىزنى ئىشقا ئاشۇرۇش مۇمكىن ئەمەس.»
~ olmak. مەيدانغا چىقماق.
variyet, — ti. is. ar. مەۋجۇدىيەت، بارلىق.
varlık, — ğı. is. ① مەۋجۇدىيەت، بارلىق. ② مەۋجۇت، بار. ③ بايلىق، مال ـ مۈلۈك. ④ ئەھمىيەتلىك، پايدىلىق نەرسە.

مولۇن (ياۋا مۇشۇك).
vat, — tı. is. ing. ۋات (ئېلېكتر قۇۋۋىتىنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى).
vatâ. is. ar. دەسسەش، چەيلەش.
vatan. is. ar. ۋەتەن، يۇرت:
«Vatanın kurtuluşu için savaş — ۋەتەننى قۇتقۇزۇش (ئازاد قىلىش) يولىدىكى كۈرەش.»
vatan . daş. is. ۋەتەنداش، يۇرتداش.
vatandaşlık, — ğı. is. ۋەتەنداشلىق، يۇرتداشلىق.
vatan . perver. s. ar. ۋەتەنپەرۋەر.
vatar. si. ar. ئىش.
vaterpolo. is. ing. ئىككى كومانداً ئارىسىدا ئويناپلىدىغان سۇ توپى.
vatid. s. ar. چىڭ، پۇختا، مۇستەھكەم.
vatka. is. alm. مۇرىلىك (چاپانىنىڭ).
vatm. is. ar. ① ئاياغ بىلەن دەسسەش. ② پەردىنى چۈشۈرۈش.
vatman. is. ing. تراموَاي شوپۇرى.
vatoz. is. rum. ئىت بېلىقلىرىنىڭ بىر تۈرى.
vatvât. is. ar. ① تاغ قارلىغىچى. ② شەپەرەك. ③ قورقۇنچاق ۋە ھورۇن ئادەم.
vatvata . is. ar. نامازشام قارىغۇسى.
vaveylâ. is. ar. پەرياد، ئاھ ـ زار قىلىش، ۋاۋەيلا.
vâvi. s. ar. تۆلكە.
vay. ünl. ۋاي، ۋايەي.
vazâat. is. ar. پەسلىك، پەسكەشلىك.
vazâh. is. ar. ئاق پۇشماق ئادەم.
vazâhat. is. ar. ئوچۇق چىراي ئادەم.
vazelin. is. fr. ۋازىلىن.
vazelinlemek. ۋازىلىن بىلەن ياغلىماق.

vasıb. s. ar. كېسەل، ئاغرىق.
vasıf, — sfi. is. ar. ماھىيەت، خاراكتېر.
vasıflandırmak. باھا بەرمەك.
vasıflanmak. باھالانماق، باھا بېرىلمەك.
vâsık. s. ar. ئىشەنگەن.
vasıl, — slı. is. ar. ئۇلاشتۇرۇش، بىرلەشتۈرۈش.
vâsıl. s. ar. ئېرىشكەن، ئۇلاشقان.
vasıta. is. ar. ① ۋاستە. ② ئەلچى. ③ ۋاستىچىلىك.
vasıtalı. s. ۋاستىلىك.
vasıtasız. s. ۋاستىسىز، بىۋاستە، تۇغرىدىن تۇغرا.
vasi. is. ar. يېتىم ـ يېسىر ۋە ئاجىزلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى ۋەكالىتەن باشقۇرغۇچى.
vâsi, — i. s. كەڭ، پايانسىز.
vasid. is. ar. ئىشكىنىڭ بوسۇغىسى.
vasıf. is. ar. مالاي، خىزمەتچى.
vasistas. is. fr. دېرىزىنىڭ ھاۋا ئالماشتۇرىدىغان كۆزنەكى، كۆزنەك، (پارتوچكا).
vasit. s. ar. سالاچى، كېلىشتۈرگۈچى.
vasiyet, — ti. is. ar. ۋەسىيەت.
vasiyet . name. is. ۋەسىيەتنامە.
vaskülit, — ti. is. تومۇرلارنىڭ ئىششىشى.
vaskülojenez. is. تومۇر سىستېمىسىنىڭ تەرەققىي قىلىشى.
vasletmek. ئۇلاشتۇرماق، بىرلەشتۈرمەك.
vasm, vasma. is. ar. ئەيىب، نۇقسان.
vâş. s. far. دۇشمەن، بۆلگۈنچى، بۇزغۇنچى، گەپ تاپقۇچى.
vaşak, — ğı. is. far. قارا قۇلاق.

ve. ar. ۋە (باغلىغۇچى): «Ben ve sen — مەن ۋە سەن.

veba. is. ar. tıp. ۋابا: «Domuz vebası — چوشقا (توڭگۇز) ۋاباسى.»

vebâi, vebâiyye. s. ar. tıp. ۋابا بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

vebal, — lı. is. ar. گۇناھ، ئۇۋال: «Bu işin vebalı vardı — بۇ ئىشنىڭ گۇناھى بار.» Vebalı boynuna — «ئۇۋالى ئۆزىگە.

veca, — ı. is. ar. ئاغرىق.

vecâr. is. ar. ① يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئۇۋۇسى، ئىنى. ② تاشقىن سۇ يا الاپ كەتكەن يەر.

vecazet. is. ar. ئىخچام ۋە چۈشىنىشلىك (سۆز).

vecd. is. ar. ھوشىنى يوقىتىش، ئايلىنىپ كېتىش.

vecel. is. ar. قورقۇش، ئۈركۈش، چۆچۈش.

vech. is. ar. ① يۈز، چىراي. ② ئۈست، يۈز (بىر نەرسىنىڭ).

vecheyn. is. ar. ئىككى يان، ئىككى يۈز، ئىككى تەرەپ.

vechi, vechiyye. s. ar. (نەرسىنىڭ) يۈزىگە ئائىت، يۈز بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

vecibe. is. ar. ۋەزىپە، گەدەنىدىكى قەرز.

vecih, —chi. is. ar. يۈز، چىراي دېگەن «hiçbir vecihle» مەنىدە بولۇپ، دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەردە قوللانغانda، يول، ئۇسۇل، دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ.

vecih. is. ar. ① بىر قەۋم ياكى قەبىلە باشلىقى. ② ئەر ئىسمى. ③

vâz etmek. ۋەز ئۇقۇماق، دىنىي نەسىھەت بەرمەك.

vaz'etmek. قويماق، ئورۇنلاشتۇرماق، يەرلەشتۈرمەك.

vaz . geçmek. ۋاز كەچمەك، تەرك قىلماق.

vaz . geçti. is. fr. ئۇقۇشۇلماسلىق: «Senin onunla bir vaz geçtimi var? — سېنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر ئۇقۇشماسلىق بارمۇ؟»

vazgelmek. → **Vazgeçmek.**

vazı. is. ar. قويۇش، ئورۇنلاشتۇرۇش، يەرلەشتۈرۈش.

vâzı. s. ar. قويغان.

vâzıh. s. ar. ئوچۇق ئاشكارا.

vazı .hamil, — mli. is. ar. تۇغدۇرۇش.

vazıh . kanun. is. ar. قانۇن بويىچە تىش، قانۇن تۈزۈش.

vazıyet, — di. is. ar. قول سېلىش.

vazife. is. ar. ۋەزىپە، ئۆتەم.

vazife . dar. s. fr. ① ۋەزىپىسى بولغان. ② خادىم.

vazifelendirmek. ۋەزىپە بەرمەك، خىزمەت بەرمەك.

vazifeli. s. ۋەزىپىلىك، ۋەزىپە تاپشۇرۇلغان.

vazime. is. ar. ① چوڭ يىغىن. ② سەپەرگە چىققۇچىلار (گۇرۇپپىسى). ③ مېھمانلار (گۇرۇپپىسى).

vaziyet, — ti. is. ar. ۋەزىيەت.

vazo. is. it. گۈل قاچىسى، لوڭقا.

vazodilatasyon. is. قان تومۇرلىرىنىڭ كېڭىيىپ كېتىشى.

vazopleji. is. fr. تومۇر پالەچلىكى.

vazzâh. s. ar. ئوچۇق ئاشكارا.

② ئەر ئسمى.
vefir, vefire. s. ar. كۆپ، جمق، مول.
vefiyat, – tı. is. ar. ئۆلۈملەر، ئۆلۈم هادىسلرى.
vefk. is. ar. ① ئۇيغۇن كېلىنش. ② ئۇيغۇن، لايىق.
vefret. is. ar. كۆپلۈك، موللۇق.
vega. is. ar. غاۋغا، جېدەل، ماجرا.
vehbiye. is. ar. ① تۇغما نەزەرىيىسى (تۇغۇلۇشتىن بولغانلىق). ② ئايال ئسمى.
vehc. is. ar. ئوتنىك يالقۇنلىشىشى.
vehd, vehde. is. ئۇچۇرۇم، ئۇچۇرما، ياردام.
vehf. is. ar. ئۆسۈملۈكنىك يېپۈرماق چىقىرىپ چوڭىيىشى.
Vehhabi. is. ar. ۋەھابى (ئابدۇلۋاھاب ئىسىرده ئەرەبستاندا قۇرغان مەزھىبى ۋە بۇ مەزھەبتىكى بىرى).
vehhâc. s. ar. ① بەك پارلاق. ② يالقۇنلۇق.
vehhâm. s. ar. بەك ۋەھىمىلىك، بەك ئەندىشىلىك.
vehic. is. ar. ئوتنىك قىزىقى.
vehim, – hmi. is. ar. ۋەھىمە، قورقۇنچ.
vehip, – bi. is. ar. ① شەرەپ ئىگىسى، مەرد، سېخى. ② ئەر ئسمى.
vehleten. z. ar. تۇيۇقسز، بىردىنلا.
vehmi, vehmiye. s. ar. ئەھمەلنىيەتتە بولمىغان ئەمما بولدى دەپ تونۇلغان.
vehn. is. ar. ئاجىزلىق، يۇمشاقلىق، بوشلۇق.
vehs. is. ar. ① دەپسەندە، دەسسەش. يېقىملىق، گۈزەللىك. ④ مۇۋاپىق، ئۇيغۇن.
veciz. s. ar. ئىخچام ۋە چۈشىنىشلىك (سۆز).
vecize. is. ar. ھىكمەتلىك سۆز.
vecr. is. ar. غار.
veçhe. is. ar. تەرەپ، يان.
veda, – ı. is. ar. ۋىدالىشىش، خوشلىشىش، ئايرىلىش.
vedalaşmek. خوشلاشماق، خوداغا ئامانەت دېمەك، ۋىدالاشماق.
vedat, – dı. is. ar. ① مۇھەببەت، دوستلۇق. ② ئەر ئسمى.
vedet. is. fr. ① چارلاش ئىشى ئۇچۇن قوللىنىدىغان كىچىك ۋە تېز يۈرەر ئۇرۇش پاراخوتى. ② كىنو ئارتىسى چولپىنى.
vedia. is. ar. ① ئامانەت قويۇلغان نەرسە. ② ئايال ئسمى.
vedid, vedide. is. ar. ① دوست. ② بىرىنچىسى ئەر، ئىككىنچىسى ئايال ئسمى.
vedre. is. سۈت سېغىلىدىغان قاچا.
vedük. s. ar. ھايۋانلارنىڭ كۆيەككە كىرگەن ۋاقتى (كۆيلىگەن ۋاقتى).
vedut, – du. is. s. ar. سۆيۈملۈك.
vefa. is. ar. ۋاپا.
vefadar. s. ar. far. ۋاپادار، ۋاپالىق.
vefalı. s. ۋاپالىق، ۋاپادار.
vefasız. s. ۋاپاسىز.
vefasızlık, – ğı. is. ۋاپاسىزلىق.
vefat, – tı. is. ar. ۋاپات، ئۆلۈم.
~ etmek. ۋاپات بولماق.
vefi. s. ar. ① ۋاپالىق، ۋاپادار. ② مۇكەممەل، تولۇق.
yefik. s. ar. ① يولداش، ئاغىنە.

velfecir,–cri. is. ar. كۆز.
velhâm. s. ar. هودۇقۇش، تەمتىرەش، هاڭ ـ تاڭ بولۇش.
velhasıl. ar. سۆزنىڭ قىسقىسى: «Velhasıl bu olacak şey değil — سۆزنىڭ قىسقىسى، بۇ بولىدىغان نەرسە ئەمەس.»
veli. is. ar. ① بالا تەربىيلىگۈچى. ② ئەۋلىيا، ۋەلى.
veliaht, – dı. is. ar. ۋەلى ئەھدى.
velid. is. ar. ① يېڭى تۇغۇلغان بالا. ② قۇل.
velilik,–ği. is. بالا تەربىيلىگۈچىلىك، ۋەلىلىك.
velime. is. ar. ① توي زىياپىتى. ② توي.
veli.nimet. is. ar. باشپانا، مېھرىبان.
velodrom. is. fr. ۋەلىسىپىت مۇسابىقىسى مەيدانى.
velomotor. is. fr. كىچىك موتسىكلىت ياكى ماتورلۇق ۋەلىسىپىت.
velosipet, velospit, – ti. is. fr. ۋەلىسىپىت، تۆمۈر ئات.
velû. is. ar. بىر نەرسىگە ھەددىدىن ئارتۇق بېرىلىپ كەتكەنلىك.
velur. is. fr. مەخمەل، دۇخاۋا.
velût. s. ar. ① تۇغۇمچان. ② كۆپ مەھسۇل بېرىدىغان.
velvâl. is. ar. يىغلاپ، ئىڭراپ.
velvele. is. ar. ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، ۋارقىراش، جارقىراش.
velveleci. s. ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلغۇچى، پاتىپاراق قىلغۇچى.
vemiz. is. ar. بۇلۇت ئارىسىدىن كۆرۈنگەن يورۇق.
vemye. is. ar. مۇشەققەت، جاپا، ② چېقىش، پارچىلاش، ئۇۋۇتۇش.
vehy. is. ar. يىرتىش.
vejetariyen. is. fr. گۆش يېمەيدىغان ئادەم.
vejetariyenlik, – ği. is. گۆش يېمەسلىك، گۆشتىن پەرھىز قىلىش.
vekalet, – ti. is. ar. ① ۋەكالەتەن، ھاۋالە. ② مىنىستىرلىك.
~ etmek. ۋەكىل بولماق.
~ ücreti. ئادۇۇكاتقا بېرىلىدىغان ھەق.
vekaleten. z. ar. ۋەكالەتەن.
vekalet . name. is. ar. ۋەكالەتنامە، ۋەكىللىك قەغىزى.
vekil. is. ar. ① ۋەكىل. ② مىنىستر.
vekillik, – ği. is. ① ۋەكىللىك. ② مىنىستىرلىك.
vekire. is. ar. يېڭى سېلىنغان ياكى سېتىۋېلىنغان بىنا ئۈچۈن دوست ـ يارانلارغا بېرىلىدىغان زىياپەت.
velâ. is. ar. ① يېقىنلىق. ② ئىگىلىك، غوجىلىق.
velâdet, – ti. is. ar. تۇغۇت.
velayet,–ti. is. ar. ① بالا تەربىيلىگۈچىلىك. ② ئەۋلىيالىق، ۋەلىلىك.
vele. is. ar. كېلىن ئۈچۈن مەخسۇس ھازىرلانغان ئۇستى ئالتۇن ياكى كۈمۈش تەڭگىلەر بىلەن بېزەلگەن پەردە.
veleh. is. ar. ھودۇقىغانلىق، تەمتىرىگەنلىك، ھاڭ ـ تاڭ قالغانلىق.
veleh. is. far. قەھرى ـ غەزەپ.
velense. is. يۇڭ ئەدىيال.
velet, – di. is. ar. شۇم:
«Şu veleti kov şuradan — ئۇ شۇمنى قوغلا ئۇ يەردىن.»

④ تۇغما قابىلىيەت. ⑤ ياردەم:
«Güzel yazı yazmak, bu adama vergidir — ئوبدان ماقالە يازماق بۇ ئادەمنىڭ خۇسۇسىيىتىدۇر.
Bu adamın yoksullara vergisi çoktur — بۇ ئادەمنىڭ كەمبەغەللەرگە خەيرى ـ ساخاۋىتى كۆپ.»
~ **dairesi.** باج ئىدارىسى، باجخانا.
~ **kaçakçılığı.** باج قاچۇرۇش، باج قاچاقچىلىقى.
vergici. is. باجگىر.
vergileme. is. huk. باج قويۇش.
vergilendirmek. باج تۆلەتمەك.
vergili. s. سېخى، قولى ئوچۇق (ئادەم):
«Vergili adam — قولى ئوچۇق ئادەم.»
veri. is. ① ماتېرىيال، نەزەرىيەۋى ئاساس، پاكىت. ② بىلىم.
verici. is. تېلېگرام ياكى راديو ئاپپاراتى، مىكروفون، دولقۇن تارقىتىش ئاپپاراتى.
verid. is. ar. tıp. قارا قان تومۇرى.
verik. is. ar. ① قۇرۇق يوپۇرماقلىق دەرەخ. ② s. بومبور ساقال (بىرى).
verilmek. بېرىلمەك.
verim. is. مەھسۇلات، دارامەت.
verimli. s. ① ئۈنۈملۈك. ② مۇنبەت، ئۈنۈمدار:
«Verimli bir önlem — ئۈنۈملۈك بىر تەدبىر.
Verimli tarla. مول ھوسۇللۇق ئېتىز، چىقىشلىق ئېتىز.»
verimlilik, – ği. is. ئۈنۈمدارلىق، مۇنبەتلىك، چىقىشلىق.
verimsiz. s. ئۈنۈمسىز، چىقىشسىز، نەتىجىسىز:
«Pek verimsiz bir çalışma — پالاكەت.

venüs. öz. is. lat. ② ① ۋېنېرا. قەدىمكى رىم ئەپسانىلىرىغا كۆرە مۇھەببەت ۋە گۈزەللىك ئىلاھىسى.
verâ. is. ar. ئارقا، كېيىن.
veranda. is. ar. ئەينەكلىك بالكۇن ياكى شىپاك.
veraset, – ti. is. ar. ۋارىس، مىراسخور.
verb. is. ar. ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئىنى.
verdi. is. fiz. بىر سېكۇنتتا تۇرىدا ئاققان سۇنىڭ ياكى ئېلېكتر كۈچىنىڭ مىقدارى.
verdirmek. بەردۈرمەك.
vere. is. tar. بىر قەلئەنىڭ ياكى بىر ئىستېھكامنىڭ قولدىن كېتىشى.
verecek, – ği. is. قەرز.
verecekli. s. قەرزدار.
verem. is. ar. ئۆپكە تۇبېركۇلىيوزى، سىل كېسىلى.
veremli. s. سىل كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.
verese. is. ar. ۋارىسلار، مىراسخورلار.
veresi, veresiye. z. ② ① نىسى. خوشيا قىلماسلىق، پەرۋا قىلماسلىق، ئەھمىيەت بەرمەسلىك:
«Bu elbiseyi veresiye yeptırdım — بۇ كىيىمنى نىسىگە تىكتۈردۈم.
Pek veresiye iş görüyor — ئىشقا بەك ئېتىبارسىز قارايدۇ.»
verev. s. تۈز، ئۇدۇل:
«Bu kağıt verev kesilmiş — بۇ قەغەز ئۇدۇل كېسىلىپتۇ.»
vergi. is ① باج. ② خىسلەت، خۇسۇسىيەت. ③ خەير ـ ساخاۋەت.

تىن خەجلەش، بەتخەشلىك قىلىش.

verziş. is. far. s. ① ئىشلەش، ئىشلىتىش. ② ئىشلىگەن.

vesâfet, – ti. is. ar. ئىشچىلىق، خىزمەتكارلىق.

vesarik, – ki. is. ar. ۋەسىقىلەر، ھۆججەتلەر.

vesait, – ti. is. ar. ۋاستىلەر.

vesam . vesamet. is. ar. گۈزەللىك، چىرايلىق،

vesatet, – ti. is. ar. ئەلچىلىك. كېلىشتۈرگۈچىلىك.

vesayâ. is. ar. ۋەسىيەتلەر.

vesbe. is. ar. سەكرەش، ئاتلاش، تاقلاش.

vesebân. is. ar. → **Vesbe.**

veseni, veseniye. s. ar. ① بۇت بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ② بۇتقا چوقىنىدىغان.

vesi, vesia. s. ar. ① كەڭتاشا. ② مول.

vesic. is. ar. تېز ماڭىدىغان تۆگە.

vesik. s. ar. ئىشەنچلىك پاكىت.

vesika. is. ar. ۋەسقە، ھۆججەت، ئىسپات، دەلىل.

vesikalı. s. پاھىشە ئۈچۈن رۇخسەت قەغىزى بېرىلگەن (ئايال).

vesile. is. ar. ① سەۋەب. ② پۇرسەت:

«Buraya gelmeniz tanışmamıza vesile oldu — بۇ يەرگە كېلىشىڭىز تونۇشۇشىمىزغا سەۋەب بولدى.

Bu vesileden yararlanarak — بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ.»

vesim. s. ar. ① چىرايلىق، گۈزەل. ② ئەر ئىسمى.

نەتىجىسىز بىر خىزمەت.»

verimsizlik, – ği. is. ئۈنۈمسىزلىك.

verismo. is. it. ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە تەبىئى چىنلىق.

veriş. is. ① بېرىش. ② ئىلىنىش ـ بېرىش.

verişmek. بىر نەرسىنىڭ بەدىلى ئۈچۈن بىر نەرسە بەرمەك.

veriştirmek. ① كۆپ سۆزلىمەك. ② چىشىغا تەگمەك.

verit, – di. is. ar. كۆك تومۇر.

verme. is. ① بېرىش. ② پوچتا خالتىلىرىنى تارقىتىلىشى، پوچتا خالتىلىرىنى تارقىتىش.

vermek. ① بەرمەك. ② قالدۇرماق. ③ ئۈنىگىدىن كۆرمەك. ④ باشقۇرماق. ئىدارە قىلماق، رەھبەرلىك قىلماق. ⑤ ياتلىق قىلماق. ⑥ ئۆتىمەك، ئۆلمەك. ⑦ تاراتماق، كېڭەيتمەك. ⑧ ئۈستۈرمەك، پەيدا قىلماق. ⑨ ئىگە قىلماق. ⑩ساتماق. ⑪ ئەسكى ئىشقا يولۇقماق:

«Bu evi bana babam verdi — بۇ ئۆينى ماڭا ئاتام قالدۇردى.

Onun bütün huysuzluklarını çocukluğuna veriyorum — ئۇنىڭ ھەممە قىلمىسىزلىقلىرىنى بالىلىقىدىن كۆرىمەن.»

vermut, – tu. is. al. پۇراقلىق تاتلىق ھاراق.

verrak. is. ar. قەغەزچى.

versiyon. is. fr. ① تەرجىمە. ② قورساقتىكى بالىنىڭ ئورنىنى ئۆزگەرتىش ئوپېراتسىيىسى.

ver . yansın. is. ئىچى ئاغرىماس

ئۇچ ھەرپتىن تۈزۈلگەن نەزم.
veterines. is. fr. مال دوختۇرى.
veterineslik, – ği. is. مال دوختۇرلۇق.
vetire. is. ar. ① تار يول، چىغىر يول. ② ئۇسلۇب، ئۇسۇل. ③ بۇرۇنلىق ئىككى تۆشۈكسىز ئايرىپ توقۇلىدىغان پەردە. ④ جەريان.
veto. is. lat. يېاق، قارشى پىكىر، قارشى ئاۋاز:
«Veto hakkı kullanmak — قارشى ئاۋاز بەرمەك.»
veya. ۋە يا، ياكى.
veyahut. → **Yahut.**
veyle. is. ar. پەسكەشلىك، رەزىللىك.
veysi. s. ar. يوقسۇل، موھتاج.
vezaret, – ti. is. ar. ۋەزىرلىك.
vezb. is. ar. سۇغا ئوخشاش ئېقىش.
vezega. is. ar. بىر خىل چوڭ كېلە.
vezin, – zni. is. ar. ① تارازا. ② قاپىيە، رىتىم. ③ ئېغىرلىق.
vezinli. s. ① ئۆلچەلگەن، تارتىلغان. ② قاپىيىلىك، ۋەزىنلىك.
vezinsiz. s. ① ئۆلچەلمىگەن، تارتىلمىغان. ② قاپىيەسىز:
«Vezinsiz şiir — ۋەزىنسىز شېئىر.
vezir. is. ar. ۋەزىر، مىنىستىر.
vezirlik, – gi. is. ۋەزىرلىك، مىنىستىرلىك.
vezme. is. ar. قىشنىڭ ئاخىرىسى.
vezn. is. → **Vezne.**
vezne. is. ① كاسسا (پۇل). ② تارازا. ③ قورالنىڭ ئوق سېلىنىدىغان بوش يېرى.
vezneci. is. تارازا ياسىغۇچى ۋە ساتقۇچى.

vesm. is. ar. تالقان (پاراشوك) ھالىغا كەلتۈرۈش، ئۇنتۇقلاش.
vesme. is. ar. ① ھايۋانغا بېسىلغان تامغا. ② قاشلىق (ئاياللار قېشىغا سۈرىدىغان).
vesnân. s. ar. ئۇگدىگەن، ئۇيقۇسى كەلگەن.
vespa. is. zool. ھەرە، بوغۇن.
vesselâm. ünl. ar. شۇنداق، شۇنە داق بولسۇن، ئارتۇقچە سۆزنىڭ كېرىكى يوق دېگەن مەنىلەردە قوللىنىدۇ.
vesta. is. far. زەردۇشت دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچىلارنىڭ دىنىي كىتابى، زەندنىڭ شەرھىسى.
vesti. is. far. تەرجىمە، شەرھ.
vestiyer. is. fr. مېھمانخانا، رېستوران قاتارلىق يەرلەردە كىيىم ـ كېچەك ساقلىنىدىغان يەر.
vestiyerci. is. مېھمانخانا، رېستوران قاتارلىق جايلاردا باشقىلارنىڭ كىيىم ـ كېچەكنى ساقلىغۇچى.
vesvâs. is. ar. شەيتان، ئىبلىس.
vesvese. is. ar. ۋەسۋەسە، ئەندىشە، غەم، دەككە ـ دۈككە.
veşel. is. ar. ئاز سۇ.
veşelân. is. ar. سۇ ئېقىنى، سۇنىڭ ئېقىشى.
veşice. is. ar. ① دەرەخ يېلتىزى. ② (يۇيۇنغاندا ئىشلىتىلىدىغان) ئاغچا، بەدرەڭ قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ تالاسى.
veşme. is. ar. يامغۇر تامچىسى.
veşt. s. far. چىرايلىق، گۈزەل، كۆركەم.
veşy. is. ar. ① بىر خىل كىيىم. ② بويا قچىلىق. ③ گەپ توشۇش.
veted. is. ar. ① يىرتىق. ② ئاروزدا

veznedar. is. ar. far. كاسسر.
veznedarlık, – ğı. is. كاسسرلق.
vezni. s. ar. ① ۋەزىن بىلەن مۇنا- سىۋەتلىك. ② is. تارتىلغان (ئۆلچەلگەن) نەرسە.
vezu. is. شېكەر قومۇشىدىن چىقىدى- غان سۇ.
vıcık. s. يېپىشقاق: «Vıcık vıcık çamur — يېپىشقاق پاتقاق.»
vıcıklamak. يېپىشقاق ھالغا كەلتۈرمەك.
vırıldamak, vırıldanmak. — ۋالاق- لىماق، جاۋۇلدىماق.
vıtâ. is. ar. رازى بولۇش، قوشۇلۇش.
vızıldamak. ۋىڭىلدىماق، ۋىزىلدىماق.
vızlamak → **Vızıldamak.**
vicâ. is. ar. پىچىش، ئاختا قىلىش (ھايۋاننى).
vicâh. is. ar. يۈزلىشىش.
vicahen. z. ar. يۈزمۇيۈز، يۈزتۇرا.
vicd. is. ar. باي بولۇش.
vicdan. is. ar. ۋىجدان.
vicdani. s. ar. ۋىجدانى.
vicdanlı. s. ar. ۋىجدانلىق، ئىنساپلىق.
vicdansız. s. ۋىجدانسىز، ئىنساپسىز.
vicdansızlık, – ğı. is. ۋىجدانسىز- لىق، ئىنساپسىزلىق.
vida. is. it. بۇرما مىخ.
vidâc. is. ar. بويۇن تومۇرلىرىدىن بىرى.
vidâd. is. ar. ① مۇھەببەت. ② دوستلۇق.
vidala. is. it. كۆن - خۇرۇم ياسىلى- دىغان تورپاق تېرىسى.
vedalamak. بۇرما مىخ بىلەن تۇتتۇرماق.
vidali. s. ① بۇرمىلىق. ② بۇرما مى- خ بىلەن تۇتتۇرۇلغان.
vidd. is. ar. ① مۇھەببەت. ② دوستلۇق.
videofon. is fr. تېلېۋىزورلۇق تېلېفون.
vifadet. is. ar. ئەلچىلىك.
vifak, – ğı. is. ar. ① ئۇيغۇنلۇق. ② دوستلۇق مۇناسىۋەتلەر.
vikân. is. ar. توقۇم، ئۇچۇلۇق.
vikâye. is. ar. قوغداش.
viktorya. is. ing. ئىككى كىشىلىك ئورۇندۇقى بار تۆت چاقلىق پوۋىسكا، ۋىكتورىيا.
vilâ. is. ar. ① ئۆلۈشۈپ كېلىش، ئارقا - ئارقىدىن كېلىش. ② دوستلۇق، يېقىنلىق.
vilâd. is. ar. تۇغدۇرۇش.
vilâdet. is. ar. ① تۇغدۇرۇش. ② تۇغۇش.
viladi s. ar. تۇغۇلۇشتىن، تۇغما.
vilayet, – ti. is. ar. ۋىلايەت (ئۆلكە).
villa. is. it. داچا.
vin. is. far. ① رەڭ، بوياق. ② قارا ئۆزۈم.
vinç, – çi. is. ing. كىران.
vinter. is. بېلىق تۇرى.
violonist. is. fr. ئىسكرىپكا چالغۇ- چى، ئىسكرىپكا ياسىغۇچى.
vira. z. توختىماستىن: «Vira söylüyor — توختىماستىن سۆزلىمەكتە.»
viraj. is. fr. ① يولنىڭ ئايلانمىسى. ② ۋەلىسىپىت، ئاپتوموبىل ۋە ئايروپىلان- نىڭ ئايلىنىش ھەرىكىتى.
viran. s. far. ۋەيران، خاراب.
virane. is. far. ① ۋەيرانلىق،

ئەينەك.

vitrin. is. fr. ① دۇكان ياكى ماگـ زىنلارنىڭ ئەينەكلىك ئىشكاپى. ② مۇزېيـ لاردا ئىچىگە قىممەتلىك نەرسە قويۇلـ غان ئەينەكلىك ئىشكاپ.

vivace. s. it. müz. تېتىك، تېز، ئىتتىك.

viyak. is. ئىگە (بوۋاقنىڭ يىغا ئاۋازى).

viyaklamak. ئىگە ـ ئىگە قىلىپ يىغلىماق (بوۋاق).

viyola. is. it. müz. ئىسكرىپكىغا ئوخشايدىغان، ئادەتتىكى ئىسكرىپكىدىن چوڭراق چالغۇ ئەسۋابى.

viyolacı. is. müz. چوڭ ئىسكرىپكا چالغۇچى.

viyolon. is. müz. ئىسكرىپكا.

viyolonist, – ti. is. fr. ئىسكرىپكا كىچى، ئىسكرىپكا چالغۇچى.

viyolonsel. is. it. چوڭ ئىسكرىپكا (يەرگە تىرەپ تۇرۇپ چېلىنىدىغان).

vize. is. fr. ۋىزا (چەت ئەلگە چىقىش ئۈچۈن بېرىلگەن رۇخسەت قەغىزى)، چاقىرىق قەغىزى.

vizite. is. it. ① دوختۇرنىڭ ئايلىنىپ يۈرۈپ كېسەللەرنى يوقلىشى. ② دوختۇرغا بېرىلگەن پۇل.

vizyon. is. fr. كۆرۈش.

vokal. s. fr. (گراممماتىكا) سوزۇق تاۋۇش.

vole. is. fr. پۇتبول، چويلا توپ قاتارلىق ئويۇنلاردا توپنىڭ يەرگە تەگـ مەستىن ئۇرۇلۇشى.

voleybol, – lü. is. ing. ۋالىبول.

volfram. is. ۋولفروم.

خارابە. ② خارابزارلىق.

virâni. is. far. ۋەيرانلىق، خارابلىق.

viremi. is. fr. بىر خىل مىكروب بىلەن پەيدا بولغان كېسەل.

virgül, – lü. is. fr. ۋىرگول، پەش (تىنىش بەلگىسى).

virt, – di. is. ar. ① دىنىي سۆزنى تەكـ رارلاش. ② كۆپ تەكرارلاش، سۆزلەپلا تۇرۇش.

virüs. is. lat. كېسەل مىكروبى.

visâb. is. ar. ① سەكرەش، تاقلاش. ② ياتاق، تۆشەك.

visâd, visâde. is. ar. ياستۇق.

visâk. is. ar. ① مۇناسىۋەت، ئالاقە. ② ئەھدىلىشىش، شەرتلىشىش.

visal, – li. is. ar. ئۇيىشىش.

visam. s. ar. تامغىلانغان، ئەن سىلىنـ غان، بەلگە قويۇلغان.

visamiral, – li. is. fr. دېڭىز ئارـ مىيىسىدە گېنېرال لېتىنانت.

viski. is. ing. ۋىسكى (ھاراق).

viskonsül. is. fr. كونسۇل يـاردەمـ چىسى، مۇئاۋىن كونسۇل.

vişnap, – bı. is. far. گىلاس شەربىتى.

vişne. is. bulg. گىلاس.

vitamin. is. fr. ۋىتامىن.

vitaminsizlik, – ği. is. ۋىتامىنـ سىزلىك.

vitellüs. is. lat. تۇخۇم شاكىلى ۋە ئۇرۇقچا پوستى.

vites. is. fr. تېزلىك تەڭشىگۈچى.

vitir, – tri. is. ar. قازا نامىزى (ۋىتىر نامىزى).

vitray. is. fr. رەسىملىك ۋە نەقىشلىك

voli. is. yun. بېلىقچى كېمىسىنىڭ تور تاشلىشى.
volkan. is. it. ياناردا تاغ، ۋولقان.
volkan . bilim. is. ياناردا تاغ ئىلمى.
volkover. is. ing. يالغۇز ئاتنىڭ چىپىشى.
volkslied. is. alm. خەلق ناخشىسى.
volt, – tu. is. fr. ۋولت (ئېلېكتر توكىنىڭ كۈچىنى ئۆلچەش بىرلىكى).
volta. is. it. den. پاراخوت ۋە كېمىنىڭ شامالدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئوڭغا – سولغا بۇرۇلۇپ مېڭىشى.
voltaj. is. it. ۋولتاژ (ئېلېكتر توكىنىڭ كۈچلىنىش دەرىجىسى).
volt . metre. is. fr. ۋۆلتمېتر (ئېلېكتر توكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).
volt · ölçer. is. it. → **Volt . metre.**
vonoz. is. rum. بېلىجان.
votka. is. rus. ۋوتكا (ھاراق).
Votyak. öz. is. s. فىن – ئوغۇر تىلى.
voyvo. ünl. isp. چاقچاق ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.
vudston. is. ing. چاقماق تېشى.
vufûd. is. ar. كېلىش.
vufûr. is. ar. جىمغىلىق، مۇللۇق، كۆپلۈك.
vuku, – uu. is. ar. ۋەقە بولۇش، پەيدا بولۇش، مەيدانغا كېلىش. يۈز بېرىش:
«Bugün bir olay vuku buldu — بۈگۈن بىر ۋەقە يۈز بەردى.»
vukuat, – ti. is. ar. ۋەقەلەر، ھادىسىلەر:
«Buğün şehirde hiç vukuat olmadı — بۈگۈن شەھەردە ھېچقانداق ھادىسىلەر كۆرۈلمىدى.»

vukuf. is. ar. ① بىلىش، چۈشىنىش، ئوقۇش. ② بىلىم – ساۋات، مەلۇمات.
vukufsuz. s. نادان، بىلىمسىز.
vulva. is. lat. ئاياللارنىڭ ۋە چىشى ھايۋانلارنىڭ جىنسىي يول ئاغزى، فەرجە.
vulvit. is. fr. فەرجىنىڭ يالۇغلىنىشى.
vurdum . duymaz. ① مۆڭ، گالۋاڭ، دۆت. ② قاشاڭ. گال.
vurdum. duymazlık, – ğı. is. ① مۆڭلۈك، دۆتلۈك، گالۋاڭلىق. ② قاشاڭلىق.
vurgu. is. dilb. ئۇرغۇ.
vurgulama. is. ① تەكىتلەش. ② ئۇرغۇلاش.
vurgulamak. ① تەكىتلىمەك. ② ئۇرغۇلىماق.
vurgulu. is. dilb. ئۇرغۇلۇق.
vurgun. s. ① ئاشىق، شەيدا. ② ئاسان ۋە يولسىز تاپاۋەت.
vurguncu. s. يولسىز تاپاۋەتچى.
vurgunluk, – ğu. is. ئاشىقلىق، شەيدالىق.
vurgusuz. s. ئۇرغۇسىز.
~ hece. ئۇرغۇسىز بوغۇم.
vurma. is. ① ئۇرۇش (بىر نەرسىگە). ② بېلىقنىڭ قارماقنى يۇتۇۋالغاندىن كېيىنكى ھەرىكىتى.
vurmak, – ur. ① ئۇرماق. ② ئازماق، ئادىشماق. ③ تەسىر قىلماق. ④ كۆپەيتىمەك (ھېسابتا). ⑤ ھەيدىمەك. ⑥ باغلىماق، تاقىماق، تەككۈزمەك. ⑦ ئايلاندۇرماق، ئۆزگەرتمەك. ⑧ تىقماق، سانجىماق. ⑨ باسماق. ⑩ چالماق. ⑪ قانۇنسىزچە پول قازانماق، قاقتى – سوقتى قىلماق. ⑫ ئېتىپ چۈشۈرمەك، ئوۋلىماق. ⑬ ئۆلتۈرمەك. ⑭ قاتتىق تەسىر قىلماق. ⑮ يارىدار قىلماق.

(بىر يەرگە).
vuşâk. is. fr. → **Uşak.**
vuşe. is. tur. سايا هەتچىلەرنىك تەرتىپىنى ساقلاش ئۈچۈن چىقىرىلغان ھۈججەت.
vuzu, – uu. is. ar. تەرەت.
vuzuh. is. ar. روشەنلىك، ئايدىڭلىق، ئوچۇقلۇق.
vücud. is. → **Ucut.**
vücûm. is. ar. ① يىرگىنىچ. ② زېرە كىش. ③ ئاچچىقلىنىش، رەنجىش. ④ مىسكىنلىك. ⑤ مەيدىسىگە ئۇرۇش.
vücüp, – bu. is. ar. كىرەكلىك، لازىملىق.
vücut, – du. is. ar. ① بار بولۇش، پەيدا بولۇش، ۋۇجۇدقا كېلىش. ② ۋۇجۇد، گەۋدە، بەدەن، تەن.
vücutlu. s. گەۋدىلىك، يوغان – يولپاس، بەستىلىك.
vücür. is. ar. ① يىرتقۇچ ھايۋانلار- نىڭ ئىنىلىرى. ② تاشقىن سۇ ئويۇپ ھاسىل قىلغان ئازگال.
vüdd. is. ar. دوستلۇق.
vüfür. is. ar. مول‌لۇق، كۆپلۈك.
vühûb. s. ar. كۆپ سوۋغا قىلغان، كۆپ تەقدىم قىلغان.
vükûb. is. ar. ئاستا مېڭىش.
vükûl. is. ar. ھەمكارلىق.
vüleyd. s. ar. كىچىك بالا.
vülû. is. ar. بىر نەرسىگە ھەددىدىن ئارتۇق بېرىلگەنلىك.
vülûg. is. ar. ئىتنىڭ سۇ ئىچىشى.
vüreyd. is. ar. anat. بەك كىچىك تېرمۇر.
vüreyka. is. ar. يېڭىلماق.

⑯ ئىچىملىك ئىچمەك، ھاراق ئىچمەك:
«1· Masaya vurmak — شىرەگە ئۇرماق.
2· Birini zincire vurmak — بىرنى زەنجىرگە باغلىماق.
3· Işi şakaya vurdunuz — ئىشنى چاقچاققا ئايلاندۇردىڭىز.
4· Bıçak vurmak — پىچاق تىقماق.
5· Damga vurmak — تامغا باسماق.
6· Saat beşivurdu — سائەت بەشنى چالدى.
7· Birinin yüz yuanını vurmuş — بىرنىڭ يۈز يۈەن پۇلىنى قاقتى – سوقتى قىلىۋاپتۇ.
8· Haydudu vurdular — باندىتنى (قاراقچىنى) ئۆلتۈردى.»
vur . tut. is. ① پىتنە – پاسات. ② تالاش – تارتىش، سالا – سۆلمە:
«Vurtut beş yuana aldım — سالا – سۆلمە قىلىپ بەش يۈەنگە ئالدىم.»
vurulmak. ① ئۇرۇلماق. ② ئاشىق بولماق، كۆڭلى چۈشمەك. ③ يارىلانماق. ④ ئۆلتۈرۈلمەك.
vurum. is. يۈرەك سوقۇشنىڭ ئاخىرى.
vuruş. is. ئۇرۇش (بىر نەرسىگە).
vuruşma. is. ئۇرۇشۇش.
vuruşmacı. is. قىلىچ ئاۋازى.
vuruşmak. ① ئۇرۇشماق، سوقۇشماق. ② كۆرەشمەك.
vuruşturmak. رومكا سوقۇشتۇرماق.
vusla. is. ar. قوشۇمچە.
vuslat, – tı. is. ar. مەشۇقىغا ئېرىشىش.
vustâ. s. ar. ئوتتۇرا، ئارا، ئاردا بولغان، ئوتتۇرىدا قالغان.
vusul, – lü. is. ar. ئۇلىشىش، بېرىش

لمق، به‌كلمك، به‌هكه‌ملمك.

vüzerâ. is. ar. ۋەزىرلەر.

vüzüb. is. ar. سۇغا ئوخشاش ئېقىش.

Vyetiçler. öz. is. روسىيه‌نىڭ كونا خەلقى.

vürût, – du. is.ar. كېلىش.

vüs. is. ar. ① سەۋر، تاقەت. ② بايلىق. ③ كەڭلىك، كەڭچىلىك.

vüsu, – su. is. ar. كۆچ، قۇدرەت.

vüsük. is. ar. ① ئىشىنىش. ② چىڭ

Y.y

y.Y. ي (تۆرك ئېلىپبەسىنىڭ 28 - ھەرپى).

ya[1]. ünl. ar. ھەي، يا:

«Ya allah — «يا ئاللاھ!

ya[2]. يا، ياكى:

«Ya mektup yazarım, ya telgraf çekerim — يا خەت يازىمەن ياكى تېلېگرامما بېرىمەن.»

yaba. is. ياغاچ گۈرجەك (خامان سوروۋىدىغان).

yabalamak. خامان سوروماق.

yaban. is. far. ① چۆل - باياۋان، قاقاس چۆل، دالا، سەھرا. ② ياۋا، ياۋايى. ③ چەت يۇرتلۇق، ياقا يۇرتلۇق. ④ ۋەھشى:

«Yaban adam — «ياۋا ئادەم.

yabancı. is. s. ① چەت ئەللىك. ② چەت يۇرتلۇق. ③ يات:

«Ben bu eve yabancı geliyorum — مەن بۇ ئۆيگە يات تۇيۇلۇۋاتىمەن.»

yabancılaşmak. ياتلاشماق.

yabancılık, – ğı. is. ياتلىقلىق.

~çekmek. ياتلىقلىق قىلماق،

yaban. domuzu. is. ياۋا توڭگۇز.

yaban. eşeği. is. ياۋا ئېشەك.

yaban. havuçu. is. ياۋا سەۋزە.

yabanıl. s. **Yabanî.**

yabanlık, – ğı. is. ① ۋەھشىيلىك. ② ياۋايىلىق.

yabanî. s. far. ① (ھايۋان ھەققىدە) ياۋايى. ② (ئادەم ۋە ئۆسۈملۈك) ياۋا.

yabanlık, – ğı. s. مېھمانلىق كىيىم، بايرام لىق كىيىم.

yabansı. s. ئاجايىپ، غارايىپ، يات.

yabansılık, – ğı. is. ئاجايىپلىق، غارايىپلىق.

yabende. s. far. كەشپ قىلغۇچى.

yâbis. s. ar. قۇدۇق.

yad. s. يات، باشقا.

yâd. is. far. ياد، خاتىرە:

«Güzel günler halâ yadımdadır — ياخشى كۈنلەر ھېلىھەم يادىمدا.»

ya da. ياكى ۋە يا.

yâd. bûd. is. far. يادكار، ھەدىيە.

yadcıl. s. خىلاپ.

yâd · dâr. s. far. ئەستە تۇتقان، خاتىرىدە ساقلىغان.

yâd. erklik, – ği. is. ھۇشەملىكىلىك.

yadetmek. خاتىرىلىمەك، ئەسلىمەك.

yâd. gâr. is. osm. يادكار، ئەستىلىك.

yadırgamak. يات كۆرمەك، يېدىر قىلماق.

yadigâr. is. far. ① يادكار، خاتىرە. ② تېتىقسىز، قىلىقسىز (ئادەم).

yâd. kerd. is. osm. تەييارلاش، ھازىرلاش.

yadsılı. is. fels. مەنفى.

yadsıma. is. ئەسلەش، يادلاش، خاتىرىلەش.

yadsımak. ① يات كۆرمەك. ② ئىنكار قىلماق. ③ رەت قىلماق.

yaya. is. bot. پوستى قېلىن جۈيزە،

yağış. is. ① يېغىن (يامغۇر، قار). ② هۆل ـ يېغىن مىقدارى.
yağışlı. s. هۆل ـ يېغىن كۆپ بولغان: «Geçen ay yağışlı geçti — ئۆتكەن ئاي هۆل ـ يېغىن بىلەن ئۆتتى.»
yağız. s. ① بۇغداي ئۆڭلۈك، ② زەيتۇن رەڭ: «Yağız bir delikanlı — بۇغداي ئۆڭلۈك يىگىت.»
yağlama. is. ياغلاش.
yağlamak. ① ياغلىماق، مايلىماق. ② ماختىماق.
yağlanmak. ① ياغلانماق، مايلانماق. ② ياغ باغلىماق. ③ ماسلىشىپ كەتمەك.
yağlatmak. ياغلاتماق، مايلاتماق.
yağlı. s. ① ياغلىق، مايلىق. ② سېمىز. ③ كۆپ ۋە ئاسان پايدا كۆرىدىغان. ④ باي. ⑤ ياغلاشقان. ⑥ ياغ سۈرتۈلگەن: «Yağlı bir şafka— ياغلىشىپ كەتكەن بۆك.»
~ ballı. سەمىمىي، ئىچىقويۇن، تاشقۇيۇن.
~bitkiler. ياغلىق زىرائەتلەر.
yağlı boya. is. ماي بوياق.
yağlık, — ğı is. قول ياغلىق، ياغلىق.
yağlıkçı. is. لۈكگە، ياغلىق قاتارلىق ساتقۇچى.
yağma. is. far. بۇلاڭ ـ تالاڭ.
~gidiyor. «خېرىدارلىق مال» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.
yağmacı. s. بۇلاڭچى.
yağmacılık, — ğı. is. بۇلاڭچىلىق.
yağmak. ① چۈشمەك. ② ياغماق. ③ ئارقا ئارقىدىن كۆپلەپ كەلمەك: «1. Kar yağmak — قار چۈشمەك،

ماندارىن.
yâfe. is. far. مەنسىز، قۇرۇق گەپ.
yafta. is. far. ماركا، بەلگە.
yâfûh. is. ar. anat. بۇۋاقنىڭ مېڭىسى (باشنىڭ قاتمىغان قىسمى).
yafur. is. ar. ① كىيىك. ② كىيىك بالىسى. ③ كېچىنىڭ بەش ـ ئالتىدىن بىر قىسمى.
yağ. is. ياغ، ماي: «Susam yağı — زىغىر يېغى.»
~bağlamak. سەمرىمەك، ئەت ئالماق.
yağcı. is. ① ياغچى. ② مايلىغۇچى (ماشىنىلارنى). ③ خۇشامەتچى، يالاقچى. ④ سۈننەتچى.
yağcılık, — gı. is. ① ياغچىلىق. ② ماشىنا مايلاش ئىشى. ③ خۇشامەتچىلىك، يالاقچىلىق.
yağdan. is. مايدان (ئىچىگە تۈرلۈك ماينى قويۇپ، ئۇنى ـ بۇنى مايلايدىغان).
yağdırmak. ① ياغدۇرماق. ② كۆپلەپ چىقارماق: «Bu fabrika piyasaya kumaş yağdırdı — بۇ فابرىكا رەختنى بازارغا تۆكۈۋەتتى.»
yağ doku. is. anat. ياغ توقۇلمىسى.
yağ hane. is. osm. جۇۋاز.
yağı. is. دۈشمەن، رەقىب.
yağılaşmak. دۈشمەنلەشمەك.
yağılık, — ğı. is. دۈشمەنلىك.
yağımcur. is. mutf. نان، ياغ ۋە شىرنىدىن ياسالغان تاتلىق يېمەك.
yağımsı. s. ياغسىمان.
yağınmak. سۈيىقەست قىلماق.
yağır. is. يېغىر.

yah· pâre. is. osm. مۇز پارچسى.
yahşi. s. ياخشى.
yahte. is. far. ① ئۆي. ② ئوخشاشلىق.
yahtemli. z. ar. ئېهتىمال.
yahu. ünl. ar. يا ئاللا، ياپىر:
«Yahu nerede sin? — يا ئاللا، قەيەردە سەن؟»
yâhud. osm. → **Yahut.**
Yahudhane. is. far. يەھۇدىيلەر رايونى ياكى مەھەللىسى.
Yahudi. öz. is. يەھۇدىي.
Yahudicilik, – ği. is. يەھۇدىيچىلىك، سېمىتىزم.
Yahudileşmek. يەھۇدىيلەشمەك.
Yahudilestirmek. يەھۇدىيلەشتۈرمەك.
Yahudilik, – ği. is. يەھۇدىيلىك.
yahut· bağ. osm يا، ياكى، ۋەيا:
«Bu akşam bize gelin, yahut biz size gelelim — بۈگۈن سىز بىزنىڭكىگە كېلىڭ ياكى بىز سىزنىڭكىگە بارايلى.»
yak· is. tibetçe. zool. تىبەت قوتىزى.
yaka. is. ① ياقا. ② يەلكەننىڭ كانارى. ③ قىرغاق (دەريانىڭ). ④ ئەگمەش يەر:
«Gömleğin yakası kirlendi — كۆڭلەكنىڭ ياقىسى كىر بولۇپ كەتتى.»
yakacak, – ğı. is. يېقىلغۇ ئەشيالىرى.
yakalamak. ① تۇتماق. ② قولغا كەلتۈرمەك. ③ ھېساب ئالماق، ھېسابلاشماق. ④ قاتتىق سىقماق. ⑤ قاپقانغا چۈشۈرمەك:
«Hırsızı yakaladık — ئوغرىنى تۇتتۇق.»
yakalanmak. ① قولغا كەلتۈرۈلمەك. ② تۇتۇلماق. ③ ئاشكارا بولماق. ④ كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈلمەك.
yakalatmak. قولغا كەلتۈرتمەك.
yakalı. s. ياقلىق:

قار ياغماق.
2· Üstümüze kurşun yağıyordu — ئۈستىمىزگە ئوق يېغۇاتاتتى.
3· Bugün mektuplar yağdı gene— بۈگۈن خەت يەنە يېغىپ كەتتى.»
yağmalamak. بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلماق.
yağmur. is. ① يامغۇر. ② ئارقا ـ ئارقىدىن، ئېتىلىپ كېلىش:
«Taş yağmuru — تاشنىڭ يامغۇردەك يېغىشى.»
~bulutu. يامغۇر بۇلۇتى (قارا بۇلۇت).
~duası. زاراخسىتمە (يامغۇر تەلەپ قىلىش).
~mevsimi. يامغۇر پەسلى.
~yemek. يامغۇردا ھۆل بولۇپ كەتمەك.
yağmurca. is. zool. تاغ تېخىسى، تاغ ئۆچكىسى.
yağmurlamak. يامغۇرغا ئايلانماق.
yağmurlu. s. يامغۇر ياقىدان، يامغۇرلۇق:
«Yağmurlu günlerde — يامغۇرلۇق كۈنلەردە.»
yağmurluk, – ğu. is. يامغۇرلۇق (چاپان).
yağsız. s. ياغسىز، ئورۇق:
«Yağsız et — ئورۇق گۆش.»
yah. is. far. مۇز.
yah· âver. is. osm. مۇزدەك سوۇ، مۇزدەك شەربەت.
yah· beste. s. مۇز تۇتقان.
yah· çe. is. osm. مۆلدۈر.
yahey. ünl. ھايا جاننى بىلدۈرىدۇ.
yahmûm. is. ar. قارا تۇمان.
yahmûr. is. ar. ياۋا ئېشەك.
yahni. is. far. قورداق.

yakınlarda. z. ① يېقىن ۋاقىتلاردا. ② يېقىن ئەتراپتا:
«Yakınlarda lokanta var mı? — يېقىن ئەتراپتا ئاشخانا بارمۇ؟»
yakınlaşmak. ① يېقىنلاشماق ② يېقىن مۇناسىۋەت ئورنىماق.
yakınlaştırmak. ① يېقىنلاشتۇرماق. ② يېقىن مۇناسىۋەت ئورنىتىلماق.
yakınlık, — ğı. is. ① يېقىنلىق. ② ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق:
«Yakınlık göstermek — يېقىنلىق قىلماق.»
yakınma. is. شىكايەت.
yakınmak[1]. سۆرمەك:
«Kına yakınmak — خېنە ياقماق.»
yakınmak[2]. شىكايەت قىلماق.
yakınsak. s. fik. mat. (فىزىكىدا) فوكۇس (نۇرنىڭ مەركىزىي نۇقتىسى).
yakınsamak. بىر نەرسىنىڭ بولۇشىغا كۆز يەتمەك.
yakışık, — ğı. is. ئۇيغۇن، لايىق، ئەقىلغە مۇۋاپىق.
yakışıksız. s. نامۇۋاپىق، بەتقىلىق.
yakışıksızlık, — ğı. is. ئۇيغۇنسىزلىق، بەتقىلىقلىق.
yakışmak. ياراشماق:
«Bu elbise size yakışmadı — بۇ كىيىم سىزگە ياراشمىدى.»
yakıştırmaca. is. ئويدۇرما، يالغان.
yakıştırmak. ئۇيغۇنلاشتۇرماق.
yakıt. is. يېقىلغۇ.
yakin. z. ar. پۈختا بىلىم.
yakinen. z. ar. پۈختا هالدا، ياخشى، شەك ـ شۈبھىسىز.
yaklaşık. s. تەخمىنەن

① يېقىن ۋاقىتلاردا. ② يېقىن ئەتراپتا:
«Yakınlarda lokanta var mı? — يېقىن ئەتراپتا ئاشخانا بارمۇ؟»
yakınlaşmak. ① يېقىنلاشماق ② يېقىن مۇناسىۋەت ئورنىماق.
yakınlaştırmak. ① يېقىنلاشتۇرماق. ② يېقىن مۇناسىۋەت ئورنىتىلماق.
yakınlık, — ğı. is. ① يېقىنلىق. ② ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق:
«Yakınlık göstermek — يېقىنلىق قىلماق.»
yakınma. is. شىكايەت.
yakınmak[1]. سۆرمەك:
«Kına yakınmak — خېنە ياقماق.»
yakınmak[2]. شىكايەت قىلماق.
yakınsak. s. fik. mat. (فىزىكىدا) فوكۇس (نۇرنىڭ مەركىزىي نۇقتىسى).
yakınsamak. بىر نەرسىنىڭ بولۇشىغا كۆز يەتمەك.
yakışık, — ğı. is. ئۇيغۇن، لايىق، ئەقىلغە مۇۋاپىق.
yakışıksız. s. نامۇۋاپىق، بەتقىلىق.
yakışıksızlık, — ğı. is. ئۇيغۇنسىزلىق، بەتقىلىقلىق.
yakışmak. ياراشماق:
«Bu elbise size yakışmadı — بۇ كىيىم سىزگە ياراشمىدى.»
yakıştırmaca. is. ئويدۇرما، يالغان.
yakıştırmak. ئۇيغۇنلاشتۇرماق.
yakıt. is. يېقىلغۇ.
yakin. z. ar. پۈختا بىلىم.
yakinen. z. ar. پۈختا هالدا، ياخشى، شەك ـ شۈبھىسىز.
yaklaşık. s. تەخمىنەن

«Dik yakalı gömlek — تىك ياقىلىق كۆڭلەك.»
yakalık, — ğı. s. .is ① ياقىلىق. ② كۆڭلەكنىڭ تاقىما ياقىسى.
yakamaz. is. yun. كېچىلىرى دېڭىزدا سۇ هايۋانلىرىنىڭ مەدىرلىشى بىلەن كۆرۈنگەن يورۇقلۇق.
yakarı, yakarış. is. ① مۆكۈنۈش، سۇقۇنۇش. ② مۇناجات، دۇئا.
yakarmak. ① مۆكۈنمەك، سۇقۇنماق. ② يالۋۇرماق.
yakaza. is. ar. ① ئويغاقلىق، بىدارلىق. ② هوشيارلىق، سەزگۈرلۈك.
yakı. is. ① داغلاش (قىزىق تۆمۈر بىلەن). ② مەلھەم دورا.
yakıcı. s. ① داغلىغۇچى. ② مەلھەم دورا ياسىغۇچى ياكى ساتقۇچى.
yakılmak. كۆيدۈرۈلمەك، يېقىلماق، يانماق:
«Kömür yakıldı — كۆمۈر يېقىلدى.»
yakın. s. يېقىن:
«1. Okul bize yakındır — مەكتەپ بىزگە يېقىن.
2. Yakınımızda otururlar — بىزگە يېقىن يەردە تۇلتۇرىدۇ.
3. Yakınlarından kimse kalmadı — يېقىنلىرىدىن ھېچكىم قالمىدى.»
yakın çağ. is. يېقىنقى زامان.
yakında. z. ① يېقىنلا يەردە. ② يېقىن قىسىدا، ئۇزۇن ئۆتمىگەن بىر ۋاقىتتا:
«Yakında mi oturuyorsun? — يېقىن يەردە تۇلتۇرامسەن؟
Yakında görüşürüz — يېقىن كۈندا كۆرۈشەرمىز.»
yakın doğu. öz. is. يېقىن شەرق.

کـه‌تمه‌سلکی ئۇچۇن ئورنتىلغان تاش نۇ).
yalama. is. s. ① يالاش. ② ئۇپرىنغان، خورىغان. ③ ئۇستىگـه سياه سۈرۈلگەن (رەسىم).
yalamacı. is. يالاقچى، خۇشامەتچـى.
yalamak. ① يـالـسـماق. ② سـۈرمـەك، سيپاپ ئۆتمەك:
«Kurşunlar tepeyi yaliyordu — ئوقلار دۆڭلۈكنى سيپاپ ئۆتەتتى.»
yalamuk, — ğu. is. قارىغاي يېپلىمى.
yalan. s. is. يالغان.
yalancı. s. ① يالغانچـى. ② ئوخشـمـاس تىلغان.
yalancılık, — ğı. is. يالغانچىلىق.
yalandan. يالغاندىن، يالغان — ياۋداق.
yalanlamak. يالغانلىقـىنـى ئاشـكـارا قىلماق، يالغانغا چىقارماق:
«Mehmetin sözlerini yalanladı — مۇھەممەدنىڭ سۆزلىرىنىڭ يالغانلىقىنى ئاشكارا قىلدى.»
yalanlanmak. يالغانلىقى مەلۇم بولماق.
yalanmak. ① ئۇ يـەر — بـۇ يـەرنـى يالماق، ئاغزىنى يالماق. ② يالانماق.
yalatmak. يالاتماق.
yalav. is. ① يالقۇنجاش. ② نەيزىنىڭ ئۇچىغـا بېكـىتىلگـەن كىچـىك بـايراق. ③ كىمە ۋە پاراخوتقا قادىلىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق بايراق.
yalayıcı. s. is. يالاقچى، خۇشامەتچى.
yalaza, yalaz. is. ئوت يالقۇنى.
yalbır. is. پارلاق، جۇلالىق.
yalçın. s. is. ① يـالـڭاچ، تـاقـىر. ② تىك. ③ ئەر ئىسمى.
yaldırık. s. پارلاق، جۇلالىق.
yaldız. is. ① ھەل، پوتال. ② يالغان،

yaklaşmak. يېقىنلاشماق.
yaklaştırıcı. يېقىنلاشتۇرغۇچى.
yaklaştırma. is. ① يېقىنلاشتـۇرۇش. ② تەخمىن.
yaklaştırmak. يېقىنلاشتۇرماق.
yakmak[1]. ① ياقماق. ② ئېتىشتـۇرمـاق. ③ ئىشقى مۇھەببـەت قـوزغـىـمـاق. ④ كـۆيـدۈرمەك. ⑤ قـارايـتـىـۋەتـمـەك، ئالـدىـمـاق. ⑥ خـاراب قىلماق:
«1. Lambeyı yakmak — چىراغ ياقماق.
2. Kırmızı biber ağzı yakar — لازا ئېغىزنى ئېتىشتۇرىدۇ.
3. Güneş ekinleri yaktı — كۈن زىرائەتنى كۆيدۈرۈۋەتتى.
4. Güneş vücudumu yaktı — قۇياش بەدىنىمنى قارايتىۋەتتى.»
yakmak[2]. ① چاپلىماق، سۈرمەك. ② تـوـ- قۇماق (قوشاق):
«Kın yakmak — خىنـا سـۈرمەك (ياقماق).»
yakşi. s. ياخشى.
yaktırmak. ياقتۇرماق (ئوتنى).
yakut, — tu. is. ar. ياقۇت (تاش).
Yakut. öz. is. ياقۇت (مىللەت).
Yakutça. öz. is. dilb. ياقۇت تىلى.
yal. is. ئىت يېمىكى.
yâl. is. far. ① بويۇن، گـەدەن، پاتاك. ② يايلا (ھايۋانـنـىڭ).
yalabık. s. is. ① پارلاق. ② پارلاقلىق.
yalabımak. پارىلدىماق.
yalak, — ğı. is. ① ئولۇق (ھايۋانلارنى سۇغىرىش ئۈچۈن تاشتىن ياكى ياغاچتىن ياسالغان قاچا). ② تاشتىن يـاسـالـغان نـوكەش (سۇنىڭ باشقا يەرگە ئېقىپ

yalıtkan. s. elek. توك ئۆتكۈزمىگۈچى.
yalıtmak. توك ئۆتكۈزمىگۈچى بىلەن ئورىماق.
yallah. ünl. ar. «قېنى ئەمسە ماڭ ئايلى!» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.
yalma. is. يامغۇرلۇق، پىلاش.
yalman. s. is. ① مايسىل. ② تىنىك. ③ بىس.
yâlmend. is. far. ئائىلە باشلىقى، ئۆي ئىگىسى.
yalnız. s. ① يالغۇز. ② پەقەت. ③ ئەمما، لېكىن، بىراق:
«Tepedeki yalnız ev — دۆڭلۈكە تېكى يالغۇز ئۆي.
Güzel, yalnız biraz renksiz — چىرايلىق، ئەمما بىر ئاز رەڭسىز.»
yalnızcılık, — ğı. is. يالغۇزچىلىق، باشقىلارغا ئارىلاشماسلىق سىياسىتى.
yalnızca. is. ئۆز بېشىغا، ئۆز ئالدىغا.
yalnızlı. s. يالغۇز بىرلا ئەرنىڭ قولىغا قاراشلىق (ئائىلە).
yalnızlık, — ğı. is. يالغۇزلۇق. يېتىملىك.
yalpa. is. داۋالغۇش (كېمە، پاراخوت ھەققىدە).
yalpak. s. چىقىشقاق، ئىلەشكەك.
yalpalamak. بىر ئوڭغا، بىر سولغا داۋالغۇماق.
yalpık. s. يالپاق.
yaltak, yaltakçı. s. خۇشامەتچى.
yaltakçılık, — ğı. is. → **Yaltaklık.**
yaltaklanmak. خۇشامەت قىلماق.
yaltaklık, — ğı. is. خۇشامەتچىلىك.
yalvaç, — cı. is. ئەلچى، رەسۇل، ھۆكۈما.

كۆز بويامچىلىق. ③ ياسالما.
yaldızcı. is. ① پەردازچى، ھەل بەرگۈچى. ② كۆز بويامچى.
yaldızcılık, — ğı. is. ① پەردازچىلىق. ② كۆرۈنۈشتە داغدۇغىلىق، ئەمەلىيەتتە قۇرۇق ئىش.
yaldızlama. is. پەردازلاش، ھەل (پوتال) بېرىش.
yaldızlamak. ① پەردازلىماق. ② ھەل بەرمەك.
yaldızlanmak. پەردازلانماق. ھەل بېرىلمەك.
yaldızlatmak. پەردازلاتماق. ھەل بەرگۈزمەك.
yaldızlı. s. ① پەردازلانغان، ھەل بېرىلگەن. ② ئالدامچى، كۆز بويامچى.
yâle. is. far. كالا مۈڭگۈزى.
yalgım. is. → **Yalgın.**
yalgın. is. ئېزىنتقۇ، سەرراپ.
yalı. is. ① تۈزلەك، ئوچۇقچۇلۇق. ② سۇ ياقىسىغا سېلىنغان يازلىق كەپە.
yalım. is. ① ئوت يالقۇنى. ② قىلىچ ۋە پىچاق قاتارلىقلارنىڭ بىسى. ③ دەرىجە، مەرتىۋە. ④ ئېغىر ـ بېسىقلىق، سالماقلىق. ⑤ ئېتىبار.
yalın¹. is. ئوت يالقۇنى.
yalın² s. ① يالاڭ، تاق. ② يالىڭاچ.
yalın · ayak. s. يالاڭ ئاياغ.
yalınç. s. ئاددىي:
«Yalınç bir mesele — ئاددىي بىر مەسىلە.»
yalın · göz. s. يالاڭ قاپاق.
yalın · kat, — tı. s. ① يالاڭ قەۋەت. ② چىدامسىز، بوش.
yalınlamak. يالقۇنجىماق، يېلىنجىماق.

yalvaçlık, – ğı. is. پەيغەمبەرلىك.
yâlvâne. is. far. zool. قارلىغاچ.
yalvarmak. يالۋۇرماق.
yalvartmak. يالۋۇرتماق.
yâm. is. far. پوچتا ئېتى.
yama. is. ① ياماق. ② تېپە داغلىرى
yamacı. is. ياماقچى (موزدۇز).
yamacılık, – ğı. is. ياماقچىلىق.
yamaç, – cı. is. ① يان، تەرەپ. ② تاغ ۋە دۆڭنىڭ باغرى.
yamak, – ğı. is. ① ياردەمچى، شاگىرت. ② چېگرا مۇداپىئە ئەسكىرى.
yamaklık, – ğı. is. ياردەمچىلىك.
yamalak. يېرىم ياتا.
yamalamak. ياماق سالماق، ياماسماق.
yamalanmak. ياماسلاماق، ياماق سېلىنماق.
yamalı. s. ① ياماقلىق، ياماق سېلىنغان. ② (ئادەم ھەققىدە) يۈزىدىگە داغ چۈشكەن.
yamamak. ① ياماسماق. ② تاڭماق، يۇقىلىمەك.
yaman. s. ① قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ياماق. ② ئەسكى:
«Yaman bir adam — «ياماق ئادەم.
yamanmak. ① ياماللماق. ② يۇقۇق بولماق. ③ يۇقىلەنمەك، تېگىلماق.
yamatmak. ياماتماق.
yamıçı. is. بىر تەرىپى يۇڭلۇق ياماغلۇق.
yamri yumru. z. ئەگرى – بۈگرى، ئەگرى – توقاي.
yamuk, – ğu. s. is. ① قىيسىق، سىگاق. ② ئىككى تەرىپى تەڭ تۆت بۇرجەكلىك.
yamuk yumuk. z. ئەگرى – بۈگرى، ئەگرى – توقاي.

yamûr. is. ئوغلاق.
yamyam. s. is. ① ئادەم گۆشى يەيدىغان. ② ۋەھشىي.
yamyamlık, – ğ. is. ۋەھشىيلىك.
yamyassı. تۈپتۈز، يېپىسى.
yan. is. ① يان. ② يەر، تەرەپ. ③ سۈل ۋە ئوڭنىڭ ئورتاق ئىسمى. ④ ئىككىنچى دەرىجە. ⑤ يان:
«1. Bu yandan geldi — بۇ تەرەپتىن كەلدى.
2. Heç bir yanda yok — ھېچقايسىدا يوق.
3. Iki yanında birer kişi gidiyordu — ئىككى تەرەپتىدە بىردىن كىشى كېتىۋاتاتتى.
4. Ilâcın yan etkileri — دورىنىڭ ئىككىنچى تەسىرى.
5. Saatınız yanınızda mi? — سائىتىڭىز يېنىڭىزدىمۇ؟»
~ bakmak. سىگايان قارىماق.
~ basmak. ئالدانماق.
~ gözle. كۆز ئۇچى بىلەن، كۆز قىرىدا.
~ sallamak. ئالدىرىماسلىق، پەرۋا قىلماسلىق.
yân. is. far. كېسەلنىڭ جۆيلىشى.
yana. تەرەپدار:
«Ben senden yanayım — مەن سېنىڭ تەرەپدارىڭ.»
yanak, – ğı. is. مەڭىز:
«Yanaklarından kan damlıyor — مەڭزىدىن قان تېمىپ تۇرىدۇ.»
~ zülfü. ياڭاق چاچ.
yanal. s. يېنىدا بولغان، يېنىغا چۈشكەن.

yanar. s. یاندىغان، تۇتىشىدىغان، كۆيىدىغان.
yanar . dağ. is. jeol. يانارداغ، ۋولقان.
yanardağ . bilim. is. jeol. ۋولقان ئىلمى.
yanaşık. s. يانداش.
yanaşıklık, – ğı. is. يانداشلىق.
yanaşma. is. ① يانداشش. ② شاگىرت.
yanaşmak. ① يانداشماق. ② قىزىقماق: «O böyle işlere yanaşamaz — ئۇ، بۇنداق ئىشلارغا قىزىقمايدۇ.»
yanaştırmak. ① يانداشتۇرماق. ② قىزىقتۇرماق.
yanbolu. is. ئەخمەق، ھاماقەت.
yanbul. is. ① گىلەمنىڭ بىر تۈرى. ② گىلەم، پالاس.
yandaş. s. تەرەپدار.
yardaşlık, – ğı. is. تەرەپدارلىق.
yandırmak. يانداۋرماق، ياقماق.
yâne. is. osm. ھاۋانچا.
yangaboz. is. دەلدۇش ئادەم.
yangı. is. يالۇغ، ئىششىق.
yangılamak. يالۇغلانماق، ئىششماق.
yangılı. s. يالۇغلانغان، ئىششىغان.
yangın. is. ① يانغىن، ئوت ئاپىتى. ② (كېسەللەردە) ھارارەت، قىزىقلىق. ③ ئاشىق، شەيدا، مەپتۇن.
yanı . başında. ھامان يېنىدا.
yanık. s. ① كۆيۈك. ② يىگىلەپ قالغان. ③ ئۆڭۈپ كەتكەن. ④ ئاشىق:
1. «Yanık ekmek — كۆيۈك نان.
2. Yanık bir çocuk—يىگىلەپ قالغان بالا.
3. Yanık halı—«ئۆڭۈپ كەتكەن گىلەم.

yanıkçı. s. غەيۋەتچى، شىكايەتچى.
yanıklık, – ğı. is. ① يالغانچىلىق. ② قايخۇلۇق.
yanıkmak. شىكايەت قىلماق.
yanılgı. is. خاتا، يېڭىلىش.
yanılmak. يېڭىلىشماق، خاتالاشماق، ئازماق.
yanılmazlık, – ğı. is. يېڭىلىشماق. خاتالاشماق.
yanıltı. is. ئېزدىقىش، يېڭىلىش.
yanıltmaç, – çı. is. تېپىشماق.
yanıltmak. يېڭىلىشتۇرماق، ئازغاشتۇرماق.
yanına. يېنىغا:
«Iyi görmek için yanına yaklaştım— ياخشى كۆرۈش ئۈچۈن يېنىغا يېقىنلاشتىم.»
yanında. ① يېنىدا. ② ئۆيىدە، ئائىلىسىدە.
yanısıra. باراۋەر، بىرلىكتە.
yanıt. is. جاۋاب:
«Soruları yanıtlamak — سوئاللارغا جاۋاب بەرمەك.»
yanıtlamak. جاۋاب بەرمەك.
yani. osm. ① يەنى. ② سۆزنىڭ قىسقىسى، سۆزنىڭ توغرىسى.
yan . kesici. is. يانچۇقچى.
yan . kesicilik, – ği. is. — يانچۇقچىلىق.
yankı. is. ① ئەكس سادا. ② ئەكس.
yankı. is. ing. ئاھىرىدىكلىق.
yankılamak, yankılanmak. ئەكس سادا چىقارماق.
yanlık, – ğı. is. پادىچىلارنىڭ يېمەكـ ئىچمەكنى سالىدىغان خالتىسى.
yanlış. is. ① خاتا. ② ئېزىپ قېلىش.

yapa. is. بۇرۇت.
yapağı. is. جاۋنغا يۇڭ.
yapak, — ğı. is. → **Yapağı.**
yapalak, — ğı. is. zool. مۇشۇك يا پىلاق.
yapamamak. قىلالماسلىق:
«Yapamam, bu gürültü beni rahatsız eder — قىلالمايمەن، بۇ ۋاراڭ - چۇرۇك مېنى بىئارام قىلىدۇ.»
yapay. s. سۇنئىي:
«Yapay gübre — سۇنئىي ئوغۇت.»
yapayalnız. s. يالپيالغۇز، قۇپقۇرۇق:
«Yapayalnız bir ev — قۇپقۇرۇق ئۆي.»
yapı. is. ① قۇرۇلۇش ② ئىشلەنگەن:
«Şehirde yapılar çoğaldı — شەھەردە قۇرۇلۇش كۆپەيدى.
Vücut yapısı — بەدەن قۇرۇلۇشى
Çın yapısı uçaklar dolaşiyorlar — جۇڭگودا ئىشلەنگەن ئايروپىلانلار ئۇچۇپ يۈرۈيدۇ.»
yapı. bilim. is مورفولوگىيە.
yapı. bilimsel. s. مورفولوگىيىلىك.
yapıcı. s. is. ① قىلغۇچى، ئىشلىگۈچى، بارلىققا كەلتۈرگۈچى. ② قۇرۇلۇش ئۇستىسى. ③ ئىجابىي، ئاكتىپ:
«Yapıcı bir öneri — ئىجابىي بىر تەكلىپ.»
yapık. is. ① يېرىق، جۇل. ② قەدىمە دە تۈرك ئەسكەرلىرىنىڭ چاپمنى.
yapıla. geliş. is. ئەزەلدىن يۈرگۈزۈلۈپ كەلگەن يول.
yapıldak. is. يالياق، پىيادە.
yapılı. s. قۇرۇلغان، ئىشلەنگەن:
«Güzel yapılı — ئۇبدان ئىشلەنگەن
yapılmak. قۇرۇلماق، ئىشلەنمەك،
③ خەتەرلىك:
خاتا ھېساب.
«Yalnış hesab
«خاتا سىياسەت.
Yalnış politika—
① خاتالىق، ② يېڭىلىشلىك.
yanlışlık, — ğı. is.
yanlışlıkla. z. خاتالاشقان ھالدا.
yanmak. ① يېقىلماق، يانماق. ② ئوت كەتمەك. ③ كۆيمەك.
yansı. is. ① ئەكس نۇر. ② رېفلېكس.
yansılamak. ① (يۈرۈقلۇق نۇر) ئەكس ئەتمەك. ② تەقلىد قىلماق، دورىماق.
yansıma. is. ① ئەكس ئېتىش. ② تەقلىدى، ئىملىق (سۆز):
«Gürültu şirilti, gümgüm kelimeleri birer yansımadır — گۈلدۈر - غاراس، ۋاراڭ - چۇرۇك، شار - شۇر، بۇلارنىڭ ھەربىرى ئىملىقدۇر.»
yansımak. ئەكس ئەتمەك.
yansıtıcı. is. sin. رېفلېكتور (يۈرۈق نۇقنى ئەينەككە ئوخشاش ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئەسۋاب).
yansıtmak. ئەكس ئەتتۈرمەك:
«Bu, durumun iyi olduğunu yansıtmaktadır — بۇ، ۋەزىيەتنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى ئەكس ئەتتۈرمەكتە.»
yansız. s. بىتەرەپ.
yansızlık, — ğı. is. بىتەرەپلىك.
yanşak. s. تېتىقسىز ۋە كۆپ سۆزلەيدىغان.
yanşaklık, — ğı. is. تېتىقسىزلىق.
yanşamak. تېتىقسىزلىق قىلماق، تېتىقسىزلاشماق.
yan yana. z. يانمۇ يان:
«Yan yana oturmak — يانمۇ يان ئولتۇرماق.»

yapıştırmak. ① يېپىشتۇرماق، چاپلاماق. ② شاق قىلىپ قويماق (شاپىلاق ياكى جاۋابنى).

yapıt. is. ئەسەر.

yapı· taşı, – nı. is. قۇرۇلۇشقا كېرەكلىك گرانت تاش.

yapkın. s. ① خۇشال. ② مەست.

yapma. is. s. ① قىلىش. ② سۈنئىي: «Yapma çiçekler — سۈنئىي گۈللەر.»

yapmacık. s. يالغان، ياسما: «Yapmacık bir öfke — يالغان خاپا.»

yapmak. ① قىلماق، ئەتمەك. ② ياسماق. ③ بولماق. ④ ئىجرا قىلماق. ⑤ ئۆتكۈزمەك، تاپماق:

«1· Yemek yapmak — تاماق ئەتمەك.

2· Saatçı saatımı yapamadı — سائەتچى ساتىمنى ياسيالمىدى.

3· Geçen gün çok soğuk yaptı — ئۆلۈشكۈن قاتتىق سوغۇق بولدى.

4· Yasanın dediğini yapmak — قانۇننىڭ دېگىنىنى قىلماق ياكى قانۇننى ئىجرا قىلماق.

5· Toplantı yapmak — يىغىن ئۆتكۈزمەك.»

yaprak, – ğı. is. bot. ① يوپۇرماق. ② ۋاراق.

yapraklanmak. ① يوپۇرماق چىقارماق. ② (مېتاللار ھەققىدە) ياپراق ھالىغا كەلمەك. ③ مىدىرلماق:

«Ağaçlar yapraklandı — دەرەخلەر يوپۇرماق چىقاردى.»

yapraklı. s. ① يوپۇرماقلىق. ② ۋاراقلىق:

«Yüz yapraklı bir defter — يۈز ۋاراقلىق دەپتەر.»

yapıştırılmak. يېپىشتۇرۇلماق.

yapıştırma. is. ① يېپىشتۇرۇش، چاپلاش. ② كېلىننىڭ يۈزىگە يېپىشتۇرۇلغان بېزەكلەر.

ئۆتكۈزۈلمەك:

«Toplantı güzel yapıldı — يىغىن ئوبدان ئۆتكۈزۈلدى.»

yapım. is. ① ئىنشائات. ② ئىشلىنىش. ③ سۆز ياساش (تىل ھەققىدە).

yapım· evi. is. sın. كىنو ئىشلەش شىركىتى.

yapın. is. ئەشيا.

yapıncak[1]. is. جۇل (يوپۇق).

yapıncak[2]. is. بىر خىل ئاق ئۈزۈم.

yapındırmak. ھاراق ئىچمەك.

yapınmak. ① ئۆزىگە قىلماق، ئۆزى ئۈچۈن قىلدۇرماق. ② بېرىلمەك، قىزىقماق:

«Bu genç ozanlığa yapınıyor — بۇ يىگىت شائىرلىققا قىزىقىدۇ.»

yapıntı. is. fels. ئەھمىيەتتە بولمىغان ياكى بار ـ يوقلۇقى بىلىنمىگەن ھالدا بار دەپ بىلىنگەن نەرسە.

yapırgan. is. bot. گۈل يۇپۇرمىقى.

yapış. is. قىلىش، ئېتىش.

yapışık. s. ① يېپىشقان، چاپلانغان. ② چاپلاغلىق:

«Duvara yapışık kağıt — تامغا چاپلانغان قەغەز.»

yapışıklık, – ğı. is چاپلاغلىق.

yapışkan. s. يېپىشقاق:

«Yapışkan çamur — يېپىشقاق لاي.»

yapışmak. يېپىشماق، چاپلاشماق:

«Kağıt duvara yapıştı — قەغەز تامغا چاپلاندى.»

yapıştırılmak. يېپىشتۇرۇلماق.

yapıştırma. is. ① يېپىشتۇرۇش، چاپلاش. ② كېلىننىڭ يۈزىگە يېپىشتۇرۇلغان بېزەكلەر.

yapraksız. s. یوپۇرماقسز.
yaprak. taş. is. یاپراقتاش.
yaptırıcı. is. ① یاراتقۇچی. ② هوسۇللۇق.
yaptırım. is. جازا، جازالاش، جازاغا تارتش، جازالىندش، جازاغا تارتىلىش.
yaptırmak. قىلدۇرماق.
yapuk. is. یېپىشتۇرۇش، چاپلاش.
yapyalnız. s. → **Yapayalnız.**
yap yap. z. ئاستا ئاستا.
yar. «یاردەمچی» سۆزىنىڭ قىسقارتىلىشى: یاردەمچی ئوقۇتقۇچی. — «Yar öğretmen»
yar. is. یار، ئۇچۇرۇم.
~ dan atmak. قازاغا ئۇچراتماق.
yâr, – ri. s. osm. ① یار، دوست. ② یاردەمچی.
~ olmak. یاردەم قىلماق.
yara. is. ① یارا، جاراھەت. ② دەرد: پىچاق یارىسى — «Bıcak yarası» بۇ ئەھۋال ئىچىمگە دەرد بولدى. — Bu hal içime yara oldu»
yaradan. öz. is. ① یاراتقۇچى. ② تەكرى، خۇدا، ئاللا: ئۇ، خاتىرە — «O anıtı yaradan sanatçı» مۇنارىنى ياسىغان سەنئەتكار.»
yaradılış. is. ① یارىتىلىش، تۇغما خۇسۇسىيەت. ② مىجەز، خۇلۇق.
yaradılıştan. تۇغما.
yarak, – ğı. is. ① یاراق، قورال. ② ئەركەكلىك ئورگانى.
yaralama. is. یارا، جاراھەت، یارىلاش.
yaralamak. یارىلماق.
yaralanmak. یارىلانماق.
yaralı. s. ① یارىلانغان. ② خەستە: «Yaralı kalb» — خەستە دىل.

yaramak. یارىماق، یاقماق: «Bu kitap işimize çok yarıyor» — بۇ كىتاب ئىشىمىزگە یاقتى.»
yaramamak. یاراشماسلىق: «Ona iyilik yaramaz» — ئۇنىڭغا یاخشىلىق یاراشمایدۇ.»
yaramaz. s. ① كەپرەكسز، كەپرەككە كەلمەس. ② شوخ: «Yaramaz çocuk» — «شوخ بالا.
yaramazlık, – ğı. is. ① كەپرەكلىك كەلمەسلىك. ② شوخلۇق.
yârân. is. osm. یاران، دوستلار.
yâr. âne. z. osm. دوستلارچە.
yaranma, yaranış. is. یارىنىش.
yaranmak. یارانماق.
yarar. s. is. ① یارايدىغان، ② پايدا. ③ مەنپەئەت.
yararlanmak. پايدىلانماق.
yararlı. s. پايدىلىق.
yararlık, – ğı. is. ① كەپرەك، لازىم. ② لاياقەت، ئارتۇقچۇلۇق. ③ قەھرىمانلىق.
yararsız. s. پايدىسز، لاياقەتسز.
yarasa. is. شەپەرەك.
yaraşık. is. یارىشىش، یارىشىق.
yaraşıklı. s. یاراشقان، یارىشىقلىق.
yaraşıksız. s. یارىشقىسز.
yaraşmak. یاراشماق.
yaraştırmak. یاراتماق: «Bu sözü yaraştırmadım» — بۇ سۆزنى سزگە یارىتالمىدىم.»
yaratan. s. یاراتقۇچى، بارلىقا كەلتۈرگۈچى.
yaratıcı. s. یاراتقۇچى، ئىجاد قىلغۇچى.

yaratıcılık, – ğı. is. ئىجادىيەت.
yaratık, – ğı. is. مەخلۇق، مەخلۇقات.
yaratılmak. يارىتىلماق، تۇرەلمەك.
yaratma. is. يارىتىش، ياراتما.
yaratmak. ① ياراتماق. ② قىلماق، ئېلىپ بارماق.
yarbay. is. asker. پودپولكوۋنىك.
yarda. is. ing. 91 سانتىمېتىرلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.
yardak, – ğı. is. گۇماشتا، قېلچوماق.
yardakçı. is. خۇشامەت.
yardakçılık, – ğı. is. خۇشامەتچىلىك.
yardım. is. ① ياردەم. ② تەسىر: «Ruzgarın yardımıyla — شامالنىڭ تەسىرى بىلەن.»
yardımcı. s. ① ياردەمچى. ② ئورۇنباسار، مۇئاۋىن.
yardımcılık, – ğı. is. ياردەمچىلىك، ئورۇنباسارلىق.
yardımlaşma. is. ياردەملىشىش.
yardımlaşmak. ياردەملەشمەك.
yardımsamak. ياردەم تەلەپ قىلماق، ياردەم تىلىمەك.
yardırmak. ياردۇرماق.
yârek. is. far. ماتكا، بالىياتقۇ.
yâren. is. دوست، بۇرادەر.
yârenlik, – ği. is. دوستلۇق، بۇرادەرلىك.
yarga. is. is. كۆز چۇجىسى.
yargı. is. ① ھۆكۈم. ② سوت، ئەدلىيە.
yargıç, – cı. is. سوتچى.
yargıçlık, – ğı. is. سوتچىلىق.
yargılama. is. سوتلاش، سوراق قىلىش.
yargılamak. سوت قىلماق، ھۆكۈم چىقارماق.
yargılanmak. سوتلانماق.
yargıtay. is. ئالىي سوت.
yarı. is. يېرىم: «Ekmeğin yarısını yedi — ناننىڭ يېرىمىنى يېدى.»
yarı· buçuk. s. يېرىم ـ ياتا، بەك ئاز.
yarıcı. s. ① يارغۇچى. ② ئوتاقچى.
yarıcılık, – ğı. is. ① ئوتاقچىلىق. ② ئوتاقچىلىق.
yarık. s. يېرىق، چاك، دەز.
yarı· küre. is. يېرىم شار.
yarılamak. يېرىم قىلماق، يېرىمىنى تۆگەتمەك: «Bu işi yarıladık — بۇ ئىشنى ئىشلەپ يېرىم قىلدۇق (بۇ ئىشنىڭ يېرىمىنى تۆگەتتۇق).»
yaralanmak. يېرىمى تۆگىمەك.
yarılmak. ① يېرىلماق. ② دەز كەتمەك، چاك كەتمەك.
yarım. s. ① يېرىم. ② چالا: «Yarım bilgi — چالا بىلىم.»
~ **adam.** ھېيىپ ئادەم، زەئىپ ئادەم.
~ **ağızla.** ئاغزىدىكى ئۇچىدا، خۇشياقماستىن.
~ **baş ağrısı.** يېرىم باش ئاغرىقى، شەقىقە.
yarım· ada. is. يېرىم ئارال: «Balkan yarım adası — بالقان يېرىم ئارىلى.»
yarımca. is. ① پالەچ. ② يېرىم باش ئاغرىقى، شەقىقە.
yarımlamak. يېرىملىماق.
yarımlık,– ğı. is. ① گىرىژ، چوقۇق. ② ھېيىپلىك.

يارما بۇغداي.
yarpuz. is. bot. يالپۇز، سۇزە.
yas. is. ماتەم، مۇسىبەت.
yasa. is. قانۇن:
«Ana yasa — ئاساسىي قانۇن.
yasa . bilim. is. قانۇنشۇناسلىق.
yasak, – ğı. is. مەنئى، چەكلەش، توسۇش.
~ etmek. مەنئى قىلماق، چەكلىمەك، توسماق.
~ bölge. چەكلەنگەن رايون.
yasaklamak. چەكلىمەك، توسماق، مەنئى قىلماق.
yasaklayıcı. s. توسقۇچى، چەكلىگۈچى.
yasalı. s. قانۇنلۇق.
yasama. is. قانۇن تۈرغۇزۇش.
yasamak. قانۇن تۈرغۇزماق.
yasan. is. نىيەت.
yasanlamak. نىيەت قىلماق.
yasdangaç, – cı. is. يۆلەنچۈك.
yasemin. is. far. يەسمەن ۋە ئۇنىڭ گۈلى (ئاق چاي گۈلى).
yaslamak. يۆلەپ قويماق.
yaslanmak. يۆلەپ قويۇلماق.
yaslı. s. ھازىدار، مۇسىبەتلىك.
yasmak. ياپماق، تۇزلىمەك.
yassı. s. ياپىلاق، يالپاق، يېسى.
yassılanmak, yassılaşmak. يېسىلانماق، ياپىلاق ھالغا كەلمەك، يېسىلاشماق.
yassılatmak. ياپىلاقلاشتۇرماق، يېسىلاتماق.
yassılık, – ğı. is. ياپىلاقلىق، يېسىلىق.
yassılamak. يېسىلماق، ياپىلاقلماق.
yassı . solucanlar. is. zool. ياپىلاق

yarın. is. ① ئەتە. ② كېلەجەك:
«Işinizi yarına bırakmayın — ئىشىڭىزنى ئەتىگە قالدۇرماڭ.
Insan daima yarını düşünmeli— ئادەم دائىم كەلەچىكىنى ئويلىشى كېرەك.»
yarış. is. مۇسابىقە:
«Top yarışı — توپ مۇسابىقىسى.
At yarışı — «ئات مۇسابىقىسى
yarışan. s. مۇسابىقىلەشكۈچى.
yarışçı. is. مۇسابىقە قاتناشچىلىرى.
yarışıcı. is. رىقابەتلەشكۈچى.
yarışma. is. مۇسابىقە، رىقابەت.
yarışmacı. is. مۇسابىقىچى.
yarışmak. مۇسابىقە قىلماق، مۇسابىقىلەشمەك.
yarıştırmak. مۇسابىقىلەشتۇرمەك.
yârlı. is. far. ① دوستلۇق. ② ياردەم.
yarlıgamak. گۇناھىدىن كەچمەك، ئەپۇ قىلماق.
yarlık, – ğı. is. مېھرىبانلىق، شەپقەت، ئۆتەشكە تېگىشلىك، ۋىجدانەن، بۇرچ:
«Yoksullara yardım bir yarlıktır— يوقسۇللارغا ياردەم قىلىش مېھرىبانلىقتۇر.»
yarma. is. s. ① يېرىش، يارما. ② تونىل، تەشمە:
«Demir yolu bir çok yarmalardan geçer — تۆمۈريول كۆپلىگەن تونىللاردىن ئۆتىدۇ.
Yarma buğday — «يارما بۇغداي
yarmak. ① يارماق. ② يېرىپ ئۆتمەك:
«Udun yarmak — «ئوتۇن يارماق.
yarmalamak. بويىغا كەسمەك.
yarmalık, – ğı. is. ئاش قىلىش ئۈچۈن يىرىك يانچىلغان بۇغداي.

كۆزلىرى ياشقا — «Gözleri yaşardı تولدى.»

yaşartıcı. s. ياش ئاققۇزىدىغان: كۆزدىن ياش — «Yaşartıcı bomba ئاققۇزىدىغان بومبا.»

yaşartmak. كۆزدىن ياش ئاققۇزماق.

yaşatmak. ياشاتماق.

yaşayış. is. تۇرمۇش ۋە تۇرمۇش شەكلى.

yaşıt. s. تەڭتۇش، تەڭ دېمەتلىك، قۇرداش.

yaşlanma. is. قېرىلىشىش، ياشىنىش.

yaşlanmak. قېرىلاشماق، ياشانماق.

yaşlı[1]. s. قېرى، ياشانغان.

yaşlı[2]. s. ياشلىق (كۆزى): «Yaşlı gözler — «ياشلىق كۆز.

yaşlık, – ğı. is. نەملىك، ھۆللۈك.

yaşlılık, – ğı. is. قېرىلىق، ياشانغانلىق.

yaşmak[1] **– ğı.** is. لىچەك.

yaşmak[2]. پۈركەنمەك.

yaşmaklamak. لىچەك كىيمەك.

yaşmaklanmak. لىچەككە پۈركەنمەك.

yaşmaklı. s. لىچەكلىك، لىچەك كىيىۋالغان.

yat[1]**, – tı.** is. قالقان قاتارلىق مۇداپىئە ئۈسكۈنىلىرى.

yat[2]**, – tı.** is. holan. سايياھەت ۋە ئىسپورت كېمىسى.

yatağan. is. بىر خىل خەنجەر.

yatak, – ğı. is. ① ياتاق. ② تۆشەك، كارىۋات. ③ ئۇۋا. ④ قاتلام. ⑤ سۇ ئېقىنى (يۆلى):

قۇرتلار.

yastamak. يۆلىمەك، تىرىمەك.

yastangaç. is. يۆلەنچۈك، تايانچۇق.

yastanmak. تاياىنماق، يۆلەنمەك.

yastıgaç, – cı. is. ئاش تاختىسى: «Yaş sebze — «يېشىل كۆكتات.

yastık, – ğı. is. ① ياستۇق. ② كۆرپە، پالاس. ③ سۇپا، پەشتاق.

yastım. s. پاناق بۇرۇنلۇق.

yaş[1]. is. ① ياش. ② ۋاقىت، چاغ: «Yirmi yaşındayım — يىگىرمە ياشتا مەن.

Genç yaşındayken Sıncanğa gitmişti — ياش ۋاقتىدا شىنجاڭغا بارغان ئىدى.»

~ dönümü. ئايالالاردا ئادەتتىكى توخۇتىشى، ئەرلەرنىڭ جىنسىي پائالىيەتتىن قېلىشى.

yaş[1]. is. s. ① ياش. ② ھۆل، نەم. ③ يېڭى: «Göz yaşlarını döktü — كۆز يېشىنى تۆكتى»

yaşa. ünl. ياشا.

yaşam. is. ① ھايات. ② ئۆمۈر.

yaşama. is. ياشاش.

~ savaşı. ھايات كۈرىشى.

yaşamaca. z. ئۆمۈر بويى، ئۆمرىدە.

yaşamak. ① ياشىماق، ئۆمۈر سۈرمەك. ② تۇرمۇش كەچۈرمەك.

yaşantı. is. تۇرمۇش، ھايات، ھاياتلىق.

yaşarlık, – ğı. is. ياشاش قابىلىيىتى.

yaşarma. is. ياشاڭغىراش.

yaşarmak. ① ياشىلانماق (كۆز). ② ياش بىلەن تولماق:

yatışmak. ① پەسەيمەك، سۈرئتتى ئازايماق. ② بېسىلماق:
«Fırtına yatıştı — بوران پەسەيدى.
Kargaşalık yatıştı — قالايمىقانچىلىق بېسىلدى.»
yatıştırmak. باستۇرماق، جىمقتۇرماق، پەسەيتمەك:
«Çın halk kurtuluş ordusu ayaklanmayı yatıştırmışlar — جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى توپىلاڭنى جىمقتۇردى.»
yatkı. s. (كىيىم) پۈرلىشىپ كەتكەن.
yatkın. s. ① ياللپاق، تەكشى. ② كونا. ③ ئۈز، قولى ئەپلىك:
«Yatkın mal — كونا مال.
Eli dikişe yatkın — يىگنە ئىشىغا قولى ئەپلىك»
yatkınlık, – ğı. is. ① ياللپاڭلىق، تەكشىلىك. ② ئەپچىللىك، ئۈزلۈك.
yatmak. ① ياتماق، قونماق، قاماقتا ياتماق، ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالماق (ئاغرىقتىن). ② يېتىشىپ كەتمەك. ③ تۈزلەنمەك. ④ يېقىلماق. ⑤ ماقۇل بولماق. ⑥ دائىم، ھەمىشە:
«1. Ahmet yattı — ئەھمەت ياتتى.
2. Ekinler yattı — زىرائەتلەر يېتىشىپ كەتتى.
3. Kumaş kullanılınca yatıyor — رەخت كىيىلگەنچە تۈزلىنىدۇ.
4. Sıtmadan on gün yatmış — قىزىتمىدىن ئون كۈن يېتىپ قالدى.
5. Bu gece nerede yatacağız — بۈگۈن ئاخشام نەدە قونىمىز؟
6. Hırsızlıktan beş yıl yatmış — ئوغرىلىق قىلىپ بەش يىل قاماقتا چۈشتى.

«Toprak yatağı — يەر قاتلىمى.
~ değişmesi. سۇنۇك ئېقىش يولىنىڭ ئۆزگەرتىشى.
yatak · hane. is. ياتاقخانا (ئومۇمىي).
yataklı. s. كارىۋاتلىق، ياتاقلىق:
«Yataklı vagon — ياتاقلىق ۋاگون.
yatak · odası. is. ياتاق ئۆيى.
yatalak. s. ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان (كېسەل).
yatar. s. بويدىن ـ بويغا.
yatay. s. ① تەكشى:
«Sıvıların yüzü hep yatay olur — سۇيۇقلۇق ماددىلارنىڭ يۈزى تەكشى بولىدۇ.»
yatı. is. قونالغۇ يەر.
yatık. s. ① ياللپاق، قايرىلما، تۈز. ② كونا. ③ ئۆرۈك:
«1. Yatık yaka — قايرىلما ياقا.
2. Yatık kumaş — كونا رەخت.
3. Yatık oda — ئۆرۈك ئۆي.
yatılı. s. كېچىلىك، كېچىسى ياتىدىغان (يەر):
«Yatılı okul — يېتىپ ئوقۇيدىغان مەكتەپ.»
yatır. is. ئەۋلىيا.
yatırım. is. قوشقان پاي، قوشقان مەبلەغ.
yatırımcı. is. پايچىك، مەبلەغ قوشقۇچى.
yatırmak. ① ياتقۇزماق. ② بانكىغا پۇل قويماق:
«yağmur ekinleri yatırdı — يامغۇر زىرائەتلەرنى ياتقۇزۇۋەتتى.»
yatısız. s. ياتاقسىز:
«Yatısız okul — ياتاقسىز مەكتەپ.

يولغا كىرگۈزمەك.

yave. is. osm. پەتنە پاساتى.

yavegu. s. osm. ① پەتنە ـ پاساتچى. ② تاغدىن ـ ياغدىن سۆزلىمەك.

yaver. is. osm. ① ياردەمچى، ئورۇنباسار. ② دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت مەسئۇلىرى ۋە ھەربىي قوماندانلىنىڭ يېنىدا تۇرىدىغان ۋە بۇيرۇقلىرىنى تۆۋەنگە يەتكۈزىدىغان ئوفىتسېر.

yaverlik, – ği. is. ياردەمچىلىك.

yavru. is. ئادەم ياكى ھايۋان بالىسى: «Kedi yavrusu — مۈشۈك بالىسى (ئاسلان).»

~ atmak. بالا تاشلىۋەتمەك.

yavrulamak. (ھايۋان) تۇغماق.

yavsi. is. zool. ساقاتقا، سالجا.

yavşak, – ğı. is. ① ئۇششاق پەت (سىركىنىڭ يېگىدىن پەتقا ئايلىنىشى). ② بالا.

yavşan. s. سانجىيدىغان، تىكەنلىك.

yavuk, – ğu. is. چاي ئىچىرۇش.

yavuklamak. چاي ئىچىرمەك: «Kızını bir uzmana yavukladı — قىزىنى بىر مۇتەخەسسىسكە چاي ئىچكۈزۈپ قويدى.»

yavuklanmak. چاي ئىچىرۇلمەك.

yavuklu. s. is. چاي ئىچىرۈپ قويۇلغان، بېشى باغلاقلىق (قىز).

yavuz. s. is. ① مۇدھىش، ۋەھشىي، يىرتقۇچ. ② جەسۇر، شىجائەتلىك، قەتئىي، سۇباتلىق. ③ ئەر ئىسمى.

yavuzlaşmak. ياۋۇزلاشماق.

yavuzluk, – ğu. is. ياۋۇزلۇق.

yay. is. s. ① ئوقيانىڭ يېسى. ② كامانچە. ③ ئەگمە:

7. Koşarken ayağı kaydı çamura yattı — يۈگرۈپ كېتىۋېتىپ پۇتى تېيىلىپ كېتىپ پاتقاققا يېقىلىپ چۈشتى.

8. Düşman barışa yatmiyor — دۈشمەن سۈلھىگە ماقۇل بولمايۋاتىدۇ.

9. Yatıp kalkıp anneme dua ediyorum — «ھەمىشەم ئاپامغا دۇئا قىلىمەن.

yatsı. is. خۇپتەن ۋاقتى.

yatuğan, yatuk. is. müz. قالۇن قاتارلىق چالغۇ ئەسۋابلارنىڭ ئومۇمىي نامى.

yavan. s. ① ياغسىز. ② باشقا نەرسە قوشۇلمىغان. ③ بەتتام، تەمسىز، لاۋزا: «Yavan ekmek — باشقا نەرسە قوشۇلمىغان نان.»

yavanlık, – ğı. is. ① ياغسىزلىق. ② قوشۇقسىزلىق. ③ بەتتەملىك.

yavaş. s. ① ئاستا. ② پەس، تۆۋەن ئاۋاز. ③ ياۋاش. ④ بوش. ⑤ «دىققەت، ئالدىرىما» دېگەن مەنىدە: «1. Yavaş yürüyüş — ئاستا مېڭىش. 2. Yavaş konuşmak — تۆۋەن ئاۋاز بىلەن سۆزلەشمەك. 3. Yavaş at — ياۋاش ئات. 4. Yavaş tütün — «بوش تاماكا.

yavaşa. is. تۇمشۇقسۇق (ئاغزى قاتتىق ئاتنىڭ يولغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئاتنىڭ كالپۇكىغا سېلىنغان تاختا قىسقۇچ).

yavaçşa. ئاستاغىنا.

yavaşlama. is. ئاستىلىشىش، ئاستىلاش.

yavaşlamak. ئاستىلىماق.

yavaşlatmak. ئاستىلاتماق.

yavaşlık, – ğı. is. ئاستىلىق.

yavaştırmak. ئاغزى قاتتىق ئاتنى

رادىئو تارقاتقان خەۋەرلەر.»
yayın¹. is. نەشرىيات.
yayın². is. zool. ئاغزى يوغان، بېشى چوڭ ئۇزۇن بىر خىل بېلىق.
yayın. evi. is. نەشرىيات:
«Sincang halk yayın evi — شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى.»
yayıntı. is. سۆز - چۆچەك.
yayla. is. ئېگىزلىك:
«Çinhay yaylası — چىنگخەي ئېگىزلىكى.»
yaylak, – ğı. is. ياياق، ئوتلاق.
yaylakiye. is. osm. چارۋىدارلار ياياق ئېگىسىگە بېرىدىغان ھەق.
yaylan. is. ئۆچۈقچىلىق، كەك مەيدان.
yaylamak. ياياقتا چېتىماق، ياپلىماق.
yaylı. s. is. ① ياشەكىللىك. ② مەپە.
yaylım. is. ① يېيىلىش، تارىلىش، تارقىلىش. ② ياياق، ئوتلاق.
yayma. is. ① يېيىش. ② يايمىچە لارنىڭ ماللىرىنىڭ يېيىلىپ تىزىلىشى.
yaymacı. is. يايمىچى، تەكزىچى.
yaymak. ① يايماق. ② تاراتماق. ③ يۇقتۇرماق. ④ ئوتلاتماق.
yayvan. s. ① ياپاق. ② كۆندىلەك.
yayvanlık, – ğı. is. ① ياپاقلىق. ② كۆندىلەكلىك.
yaz. is. ياز.
yazar. is. يازغۇچى، ئاپتور.
yazarlık, – ğı. is. يازغۇچىلىق.
yaz . çiz. is. بيۇروكراتلىق.
yaz . çizci. is. بيۇروكرات.
yazdırmak. يازدۇرماق.
yazgı. is. تەقدىر، قىسمەت.
yazı¹. is. ① يېزىق - سىزىق. ② ماقالە. ③ يېزىق، خەت. ④ تەقدىر،

«Yay kaşlar — ئەگمە قاشلار.»
yaya. is. s. ياياق، پىيادە.
yayak, – ğı. is. چوڭ كىچىكلارنىڭ پىيادىلەر يولى.
yayan. . z. بـ is ② ① ياياق، پىيادە. لىمسىز، مەلۇماتسىز:
«Ben oraya kadar yayan gidemem — مەن ئۇ يەرگىچە پىيادە ماڭالمايمەن.
Mehmet bu konuda pek yayan görünüyor — مۇھەممەد بۇ مەسىلىدە مەلۇماتسىزدەك كۆرۈنىدۇ.»
yaydırmak. تارقاتماق، يايماق.
yaygara. is. ۋارقىراپ - جارقىراش.
~ basmak — ۋاقىراپ - چاقىرماق
yaygaracı. s. گەپ تارقاتقۇچى.
yaygaracılık, – ğı. is. گەپ تارقاتقۇچىلىق.
yaygı. is. سېلىنچا، يوپۇق.
yaygın. s. ① كەڭ تارقالغان، ئومۇملاشقان. ② كەڭ كۆلەملىك.
yaygınlık, – ğı. is. ئومۇملاشقانلىق.
yayıcı. s. is. تارقاتقۇچى، كېڭەيتكۈچى.
yayık, – ğı. is. ① سېرىق ماي چىقىرىدىغان قاچا. ② s. يېيىق.
yayılma. is. ① يېيىلىش، تارىلىش، تارقىلىش، كېڭىيىش. ② نۇرغۇنلىك تۈز سەزىق بويىچە يېيىلىشى.
yıyılmak. ① يېيىلماق. ② تارالماق.
yayını. is. ① نەشر. ② رادىئو ۋە تېلېۋىزورنىڭ تارقىتىشى، ئاڭلىتىش:
«Radyo yayıyı — رادىئو ئاڭلىتىشى
yayımlamak. نەشر قىلماق، تارقاتماق، ئاڭلاتماق:
«Radyonun yayımladığı haberler —

قسمەت. ⑤ ئېلىپبە:

«1.Biraz yazım vardı, gelemedim — بەز ئاز يېزىق - سىزىقىم بار ئىدى، كېلەلمىدىم.

2. Şu yazıyı okuyamadım — شۇ خەتنى ئوقۇيالمىدىم.

3. Uygur yazısı — «ئويغۇر ئېلىپبەسى.

yazı². تۈز يەر، تۈزلەك، تۈزلەڭلىك.

yazıcı. is. ھەربىي كاتىپ.

yazı . hane. is. ① ئىشخانا. ② ئۇسۇل، شەرە، جۇزا.

yazık, – ğı. is. ① گۇناھ. ② ئىسىت، ئەپسۇس. ③ خوپ بوپتۇ:

«Yazık böyle olmasını istemezdim — ئىسىت، بۇنداق بولۇشىنى ئويلىمىغانىدىم.

Yazık sana böylemi yapacaktın? — خوپ بولدى ساڭا، شۇنداقمۇ قىلامتىڭ؟»

yazıklanmak. ئېچىنماق. ئەپسۇسلانماق.

yazıksız. s. گۇناھسىز، مەسۇم.

yazılı. s. ① يېزىقلىق: ② پېشانىسىگە پۈتۈلگەن، تەقدىر، قىسمەت. ③ يېزىلغان، تېزىمغا ئالدۇرۇلغان:

«Yazılı bir kâğıt — «خەت يېزىقلىق قەغەز.

yazılmak. ① يېزىلماق. ② تىزىمغا ئالدۇرماق:

«Mektup yazıldı — «خەت يېزىلدى.

yazımlama. is. رېداكسىيە، تەھرىر بۆلۈمى.

yazın¹. is. ئەدەبىيات.

~ dili. ئەدەبىي تىل، بەدىئىي تىل.

yazın². z. ياز پەسلى.

yazış. is. يېزىش ۋە يېزىش ئۇسۇلى.

yazışma. is. يېزىشىش.

yazışmak. يېزىشماق.

yazıt. is. ئابىدە يېزىقى.

yazlamak. يازلىماق. يازنى ئۆتكۈزمەك.

yazlık, – ğı. is. ① يازلىق. ② يازدا يېتىشكەن، يازدا پىشقان:

«Yazlık elbise — يازلىق كىيىم.

Yazlık bitkiler — يازلىق ئۆسۈملۈكلەر.»

yazlı . kışlı. قىش-ياز، تۆت پەسىل.

yazma. is. s. ① يازما. ② يېزىش. ③ يېزىلغان.

yazmacı. is. كەشتىچى.

yazmak. ① يازماق. ② (كېلىننىڭ يۈزىنى) پەردازلىماق. ③ خەت ئارقىلىق خەۋەر قىلماق. ④ بىر ئىشقا ئالماق:

«Mektup yazmak — خەت يازماق.

Çocuğu okula yazdılar — بالىنى مەكتەپكە ئالدى.»

yazman. is. كاتىپ.

yazmanlık, – ğı, is. كاتىپلىق.

yebâb. s. far. خاراب، ۋەيرانە.

yebân. is. far. ① خىلۋەت يەر. ② چۆل، باياۋان.

yedek, – ği. s. ① كاندىدات. ② زاپاس، ئېھتىيات، زاپچاس:

«Yedek üye — كاندىدات ئەزا.

Makinanin yedek parçaları — ماشىنىنىڭ زاپاس زاپچاسلىرى.»

yedeklemek. ① زاپاس قىلماق. ② ئېھتىيات ئۈچۈن ھازىرلىماق.

yedeklik, – ği. s. زاپاس ئۈچۈن ھازىرلانغان نەرسە.

yedi. s. يەتتى:

«Burada yedi gün kaldı — بۇ يەردە يەتتى كۈن تۇردى.»

yediger. öz. is. دوببىر ئەكسىبەرنى مەيدانغا كەلتۈرگەن يەتتە يۇلتۇز، يېدىگەر.
yedikule. öz. is. يەتتە قەلئە (ئىستانبۇلدىكى تارىخىي خاتىرىلەردىن بىرى).
yedili. s. يەتتىلىك:
«Yedili iskambil kağıdı — يەتتىلىك قارت قەغىزى.»
yedinci. s. يەتتىنچى.
yedirme. is. ① يېگۈزۈش. ② بىرخىل زاماسكا.
yedirmek. ① يېدۈرمەك. ② يېگۈزۈۋەتمەك.
yedişer. s. يەتتىدىن.
yedi . veren. s. bot. يىلنىڭ ھەر مەۋسۈمىدە گۈل ئېچىلىپ مېۋە بېرىدىغان.
yefallemek. (ئەركەك ھەققىدە) جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق.
yegâne. is. s. far. ① بىر، يالغۇز، يېگانە. ② ئايال ئىسمى.
yeğ. s. ئەۋزەل:
«Ölüm kölelikten yeğdir — قۇل لۇقتىن ئۆلۈم ئەۋزەلدۇر.»
yeğen. is. بىراۋنىڭ يا ئاكىسىنىڭ، يا ئىنىسىنىڭ بالىسى.
yeğin. s. ① زورلۇق، شىددەتلىك. ② بېسىم، ئۈستۈن.
yeğinleşmek. ① شىددەتلەنمەك. ② ئۈستۈن كەلمەك.
yeğlemek. ئۈستۈن كۆرمەك، ئەۋزەل بىلمەك.
yeğlik, — ği. is. ئەۋزەللىك.
yeğni, yeğnik. is. يېنىك، يەڭگىل.
yeğnilik, — ği. is. يېنىكلىك.
yeğnilemek. يېنىكلىمەك.
yeğniltmek. يېنىكلەتمەك.
yeğnisemek. يېنىك دەپ بىلمەك.
Yehova. öz. is. يەھوۋا (مۇقەددەس كىتابتا تەڭرىگە بېرىلگەن نام).
Yehuda. öz. is. ياقۇپ پەيغەمبەرنىڭ چوڭ ئوغلى.
yek. s. far. بىر.
yek . bar, yekbâre. z. osm. بىر نۆۋەت، بىر قېتىم.
yekçeşim, — şmi. s. is. بىر كۆزلۈك، بىر كۆزى قارىغۇ.
yek . çeşm. s. far. is ① قارىغۇ. ② قۇياش، كۈن.
yek . dâne. is. osm. ① ئوخشاش لىقى يوق، بىرلا. ② بىرخىل مارجان (بويۇنغا ئاسىدىغان).
yek . diğer, — ni. zam. بىر ـ بىرى نى، بىر تەرەپ يەنە بىر تەرەپنى:
«Yek diğerinin başkentinde temsilcilik kurmak — يەنە بىر تەرەپنىڭ پايتەختىدە ئىش باشقۇرۇش ئورنى قۇرماق.»
yek . dilân. is. osm. يەكدىللىك.
yek . pare. s. osm. بىر پارچە.
yek . sâl, yek . sâle. s. osm. بىر ياشلىق، بىر ياللىق.
yeksan. s. osm. «يوق قىلماق» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
yekta. is .s. osm. ① تەڭداشسىز. ② ئەر ياكى ئايال ئىسمى.
yekün. is. ar. يىغىندا، يەكۈن، خۇلاسە.
yel. is. ① شامال. ② رېماتىزم ئاغرىقى. ③ (ئۇچەيلەردىكى) يەل، ئوسۇرۇق.
yelda. s. osm. ① ئۇزۇن ۋە قارا (نەرسە). is ② ئايال ئىسمى.
yele. is. يايلا:
«Atın yelesi — ئات يايلىسى.

yeleç. s. ئەتراپى ئوچۇق ئېگىزلىك (يەر).
yelek, — ği. is. ① جىلىتكە. ② قۇش قانىتلىرىنىڭ ئۇزۇن پەيلىرى. ③ بىر ياشلىق تايلاق.
yeleken. s. → **Yeleç.**
yeleklemek. پەي تاقىماق (ئوقيا ئوقىنىڭ ئۇچىغا).
yeleli. s. يايللىق (هايۋان).
~ at. يايللىق ئات.
yeleme. is. بىپەرۋا.
yelenbi. is. سەگۈنچەك، ئاسما بۆشۈك.
yelken. is. يەلكەن.
yelkenci. is. يەلكەنچى (① يەلكەن تىككىدىغان ئادەم. ② يەلكەننى ئاچىدىغان، چۈشۈرىدىغان ۋە يىغىدىغان كىشىچى).
yelkenlemek. يەلكەننى ئېچىپ يولغا چىقماق.
yelkenli. is. s. ① يەلكەنلىك. ② يەلكەن كىشىسى، يەلكەنلىك كىشە.
yel . kovan. is. ① سائەتنىڭ ستىرىلكىسى، سائەت يېڭنىسى. ② شامال يۆنىلىشىنى كۆرسەتكۈچى پىرىلدىغۇچ.
yelleç. is. ۋىنتىلاتور، شامالدۇرغۇچ.
yellemek. يەلپۈپ شامال چىقارماق.
yellenmek. ئوسۇرماق.
yelli. s. ① شاماللىق. ② ئوسۇرغاق.
yellim yelâlim. z. ئالدىراش - تېنەش، ئالدىراشلىق بىلەن.
yelloz. is. «پەس، جالاپ خوتۇن» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.
yelmek. ئالدىراپ - تېنەپ قاچماق، ئوپۇر - توپۇر قاچماق.
yelpaze. is. يەلپۈگۈچ.
yelpazelemek. يەلپۈمەك.
yelpazelenmek. يەلپۈنمەك.
yelpik, — ği. is. دەم سىقىلىش، نەپەس سىقىلىش.
yeltenmek. قىلالمايدىغان ئىشقا زورۇقماق، بىر ئىشقا ئۇرۇنماق.
yelve. is. zool. ئىككى مەڭزى ئاق بىرخىل سايرايدىغان قۇش.
yel . yeperek. ئالدىراش، تېنەش.
yem. is. ① يەم - خەشەك، بوغۇز. ② قارماققا ئۆتكۈزۈلگەن يەم. ③ گۆلداش، ئالداش.
yeme. is. ① يېيىش. ② يېمەك. ③ تەم.
yemek[1], — ği. is. ئاش، تاماق: «Öğle yemeği — چۈشلۈك تاماق.
~ borusu. ① كاناي، كېكىردەك. ② تاماق ئوچۇن چىلىنغان كاناي.
~ dolabı. يېمەك ساقلىنىدىغان ئىشكاپ.
~ havlusu. تاماق ۋاقتىدا تىزغا قويۇۋالىدىغان لۆڭگە (ياغلىق).
~ listesi. تاماق تىزىمى.
~ odası. تاماق يەيدىغان يەر.
yemek[2]. ① يېمەك. ② خەجلىمەك. ③ چاقماق:
«1. Ekmek yemek — نان يېمەك.
2. Parası var, ama yemez — پۇلى بار، ئەمما خەجلىمەيدۇ.
3. Sivrisinekler çocuğun kollarını yemiş — پاشىلار بالىنىڭ قولىنى چېقىپ كېتىپتۇ.»
yemek . hane. is. ئاشخانا، تاماق يېيىلىدىغان ئۆي.
yemeklik. s. تاماق ئوچۇن لازىملىق.
yemeksiz. s. تاماقسىز، ئاچ: «Bügün yemeksiz kaldık — بۈگۈن ئاچ قالدۇق.»

yeni . başlan. يېڭىباشتىن، باشقىدىن، يېڭىدىن.
yenice. s. خېلى يېڭى.
yanici. s. يەڭگۈچى، مەغلۇپ قىلغۇچى، غالىب.
yeni . çağ. is. jeol. يېڭى دەۋر (تارىختىكى تۆت دەۋرنىڭ ئۈچىنچىسى بولۇپ، 1453 - يىلى ئىستانبۇلنىڭ ئىشغال قىلىنىشىدىن تارتىپ 1789 - يىلى فرانسۇز ئىنقىلابىغىچە بولغان ۋاقىتنى ئىچىگە ئالىدۇ).
yeniçeri. is. يېڭىچەرى ئەسكەرلەر بىرلىكى.
yeniden. باشقىدىن، يەنە بىر قېتىم.
yeni . dünya. öz. is. ئامېرىكا قىتئەسى.
yeni . dünya. is. مالتا ئۆرىكى (يەيدىغان).
yeni . eflatunculuk, – ğu. is. يېڭى ئەپلاتۇنچىلىق (مىلادىدىن كېيىن III ئەسىردە ئىسكەندىرىيىدە ئوتتۇرىغا چىققان ۋە مەكتەپلەردە VI ئەسىرگىچە ئوقۇتۇلغان پەلسەپە).
yeni . farsça. öz. is. يېڭى پارسچە (هازىرقى زامان پارس تىلى).
yeni . faşizm. is. يېڭى فاشىزم (ئىتالىيىدە فاشىست ئەزەرىيىسىنى يېڭى بىر شەكىلدە تەتقىق قىلغان سىياسىي ئېقىم).
yeni . gerçekçilik, – ği. is. يېڭى رېئالىزم (مۇتلەق ئىدېئالىزمغا قارشى، XX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئوتتۇرىغا چىققان بىرخىل پەلسەپىۋى ئېقىم).
yeni . hıristiyanlık, – ğı. is. يېڭى خرىستىئانلىق (1890 - يىلىي بەزى

① قېلىپ بىلەن yemeni. is. osm بېسىلىپ قۇل بىلەن بويالغان رەخت (كۆپىنچە باشقا ئارتىلدۇ). ② بىرخىل يېنىك ئاياغ كىيىمى.
yemez. s. قۇۋۇ، هىيلىگەر.
yemin. is. osm. قەسەم.
~ etmek. قەسەم ئىچمەك (قىلماق).
~ verdirmek. قەسەم ئىچكۈزمەك.
yeminli. s. قەسەم ئىچكەن.
yemiş. is. ① مېۋە (ھۆل ياكى قۇرۇق). ② ئەنجۈر.
yemiş . ağacı. is. bot. ئەنجۈر دەرىخى.
yemişçi. is. مېۋە - چېۋە ساتقۇچى.
yemişlik, – ği. is. ① مېۋە باغچىسى. ② يېمىش ساقلىنىدىغان يەر. ③ يېمىش تەخسىسى. ④ ئەنجۈرلۈك.
yemlemek. ① قاپقان (تۈزاق) ياكى قارماقتا يەم قويماق. ② بۇغۇز بەرمەك. ③ ئالدىماق، گولدىماق.
yemlik, – ği. is. ① ئوقۇر. ② پارا. ③ ھەمىشە ئوتتۇرىدىغان قىمارۋاز. ④ يەملىك (قۇش قەپەسلىرىدىكى).
yemyeşil. s. ياپيېشىل.
yen¹. is. يەڭ.
~ kapağı. يەڭ پەتىزى.
yen². is. ياپون پۇلى.
yençmek. ① يانجىماق. ② تاغارنى سىلكىپ سىلكىپ سىغدىماق، ③ قىينىماق.
yenge. is. ① يەڭگە. ② (تۇيدا) قىز يەڭگىسى.
yengeç, – ci. is. zool. قىسقۇچپاقا.
yengelik, – ği. is. يەڭگىلىك.
yengi. is. غەلىبە.
yeni. s. يېڭى.

yeni yeni. s. يېڭى - يېڭى.
yeni . yetme. s. قۇرامىغا يەتكەن.
yeni . yetmelik, – ği. is. قۇرامىغا يەتمەكلىك.
yenlenç. s. زەئسپ، كۆڭچسىز.
yenli. s. يەڭلىك:
«Geniş yenli elbise — كەڭ يەڭلىك كىيىم.»
yenmek¹. ① يەڭمەك، مەغلۇپ قىلماق، ئۇتۇۋالماق. ② ئۆزىنى بېسىۋالماق، ئېغىرلىق قىلماق.
yenmek². ① يېيىلمەك. ② ئۇپراپ كەتمەك:
«Bu meyva yenmez — بۇ مېۋە يېيىلمەس.»
yep . yeni. s. يېپيېڭى.
yer. is. ① يەر، جاي. ② ئىز. ③ يەر شارى:
«Dikiş yeri — تىكىچنىڭ ئىزى.
yer . altı, – nı. is. jeol. يەر ئاستى.
yer . bilgini. is. گېئولوگ.
yer . bilim. is. گېئولوگىيە.
yerel. s. يەرلىك:
«Yerel hükümet — يەرلىك ھۆكۈمەت.»
yer . fıstığı. is. bot. خاسىڭ، يەرپىستىكى.
yergi. is. ھەجۋىي، ساتىرا.
yergin. s. سەت، كۆڑۈمسىز.
yerginlik, – ği. is. سەتلىك، كۆڑۈمسىزلىك، رەزىلەت.
yerhûm. is. ar. ئەركەك بۇركۈت.
yerince. is. يىرتىلاپ كەتكەن پارا.
yerinde. s. مۇۋاپىق، لايىق، ئۆز جايىدا.
yerine. z. ① بىر نەرسىنىڭ ئورنىغا. ② باشقىسىنىڭ نامىغا، باشقىسى ئۈچۈن.

يازغۇچىلار نەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان خرىستىئان پەلسەپىسى).
yeni . hümanizm. is. fels. يېڭى گۈمانىزم.
yeni . idealizm. is. fels. يېڭى ئىدېئالىزم (گېگىلنىڭ مۇتلەق ئىدېئالىزمىغا قارشى ئوتتۇرىغا قويۇلغان ۋە ئىدېئالىزمنى يېڭى بىر شەكىلدە قۇرماق تەرەپدارى بولغان پەلسەپە ئېقىمى).
yenik. s. is. ① خورىغان، ئۇپۇرىغان. ② غەجىغان چىش ئىزى. ③ يېڭىلغان، مەغلۇپ بولغان.
yenilemek. ① يېڭىلماق. ② تەكرارلاماق. ③ باشقىدىن قىلماق.
yenilenmek. ① يېڭىلانماق. ② تەكرارلانماق. ③ باشقىدىن قىلىنماق.
yenileşmek. يېڭىلاشماق.
yenileştirmek. يېڭىلاشتۇرماق.
yeniletmek. يېڭىلاتماق.
yenilgi. is. مەغلۇبىيەت، يېڭىلىش.
yenilik, – ği. is. ① يېڭىلىق. ② ئىسلاھات، رىفورم.
yenilikçi. s. يېڭىلىق تەرەپدارى، ئىسلاھاتچى، رىفورمچى.
yenilmek¹. يېيىلمەك.
yenilmek². ① يېڭىلمەك، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىماق. ② ئۇتتۇرماق (ئويۇندا).
yenir. s. يېگىلى بولىدىغان:
«Insan yenir her şeyi yer — ئىنسان يېگىلى بولىدىغان ھەممىنى يەيدۇ.»
yeni . sömürgecilik, – ği. is. يېڭى مۇستەملىكىچىلىك.
yenileşmemek. بىر - بىرىنى يېڭەلمەسلىك.
yenitmek. → **Yenilemek.**

مۇناسىۋەتسىز:
«ئورۇنسىز سۆز. — «Yersiz söz
yersizlik, – ği. is. ① يەرسىزلىك، ماكانسىزلىق. ② ئورۇنسىزلىق، ئۇيغۇنسىزلىق.
yer . üstü. is. يەر ئۈستى، يەر يۈزى.
~ **yollar** — يەرئۈستى يوللار
yer . yüzü, – nü. is. ① يەر يۈزى. ② دۇنيا:
«Yezyüründe akrabam kalmadı — دۇنيادا تۇغقانلىرىم قالمىدى.»
yesâğ. is. osm. ① چەكلىمە، مەنئ. ② قانۇن، نىزام.
yesâr. is. ar. ① بايلىق، دۆلەتمەن. ② سول، سول تەرەپ.
yesâret. is. ar. ① ئاسانلىق، قولايلىق. ② بايلىق.
yestehlemek. چوڭ تەرەت قىلماق.
yeşer. is. ① ئوغايلىق. ② پۈكلەش، قاتلاش، گىرەلەش.
yeşermek. ① يېشىل رەڭ ئالماق. ② يوپۇرماق چىقارماق.
yeşerti. is. يېشىل يەر.
yeşil. is. s. ① يېشىل. ② خام:
«Yeşil erik — «خام ئۆرۈك.
~ **ağaç kakan.** تۆمۈر تۇمشۇق (قۇش).
yeşil . ay. is. ئىچىملىكىكە قارشى تۇرىدىغانلارنىڭ بەلگىسى.
yeşil . bağa. is. يېشىل پاقا.
yeşil . çekirge. is. zool. يېشىل چېكەتكە.
yeşilimsi, yeşilimtırak. s. يېشىلسىمان.
yeşillenmek. ① يېشىللەنمەك، يېشىل

yerinmek. ① ئىچىنماق، ئەپسۇسلانماق. ② پۇشمان قىلماق.
yer . kabuğu, – nu. is. يەر پوستى.
yer . kökü. is. سەبزە.
yer . küre. is. coğr. يەر شارى.
yerleşik. s. ① يەرلەشكەن. ② بىر يەرگە خاس كېسەللىك، يەرلىك ئاغرىق.
yerleşmek. ① يەرلەشمەك. ② ئىشقا ئورۇنلاشماق. ③ جايلاشماق:
«Mehmet Kaşkara yerleşti — مەھمەت قەشقەرگە يەرلەشتى.
Bu taş buraya adamakıllı yerleşmiş — بۇ تاش بۇ يەرگە خېلى ئوبدان جايلىشىپتۇ.»
yerleştirilmek. يەرلەشتۈرۈلمەك، جايلاشتۇرۇلماق، ئورۇنلاشتۇرۇلماق.
yerleştirmek. ① يەرلەشتۈرمەك، جايلاشتۇرماق، ئورۇنلاشتۇرماق. ② (شاپىلاق بىلەن) ئۇرماق. ③ (سۆزنى ياكى جاۋابنى) نەق جايىدا قويماق.
yerli. is. s. ① يەرلىك. ② كۆچمەس، يۆتكەلمەس، مىدىرلىماس. ③ شۇ يەرنىڭ خەلقىدىن بىرى:
«Yerli meyva — «يەرلىك مېۋە.
yerliğ. is. osm. يارلىق، بۇيرۇق.
yerlileşme. is. يەرلىشىش (ھايۋان ياكى ئۆسۈملۈك).
yermek. ① يىرگىنمەك، بىزار بولماق، نەپرەتلەنمەك. ② ئەيىبىنى ئاچماق، پاش قىلماق. ③ مەسخىرە قىلماق، ھەجۋى قىلماق.
yermeli. s. ھەجۋىلىك، ساتىرىك.
yer . sarsıntısı. is. يەر تەۋرەش.
yer . siçanı, – nı. is. قارىنغۇ چاشقان.
yersiz. s. ① ماكانسىز. ② ئورۇنسىز،

پىشقان — «Yetişmiş bir meyva مېۋە.»

yetiştirici. is. يېتىشتۈرگۈچى، ئۆستۈرگۈچى، تەربىيىلىگۈچى، ئىشلەپ چىقارغۇچى.

yetiştirim. is. (هايۋاننى) ئۆگىتىش، تەربىيىلەش.

yetiştirme. is. ① يېتىشتۈرۈش، تەربىيىلەش. ② ئىشلەپچىقىرىش.

yetiştirmek. ① يېتىشتۈرمەك، تەربىيىلىمەك. ② خىزمەت بەرمەك، يەتكۈزمەك. ③ ئۆستۈرمەك. ④ ئىشلەپ چىقارماق:

«Size bunu da mı yetiştirdiler, ben kütü maksatta söylememiştim — سىزگە شۇنىمۇ يەتكۈزدىمۇ، مەن يامان مەقسەت بىلەن سۆزلىگەن ئەمەس ئىدىم.

Mehmet güzel çiçekler yetiştirir — مەھمەت چىرايلىق گۈللەرنى ئۆستۈردى.»

yetke. is. ① ئىناۋەت، ئابروي، نوپۇز. ② سالاھىيەت، لاياقەت.

yetki. is. ① ھوقۇق. ② ئىقتىدار. قابىلىيەت.

yetkilemek, yetkilendirmek. ھوقۇقنا ئىگە قىلماق، ھوقۇق بەرمەك.

yetkili. s. ھوقۇقلۇق.

yetkin. s. كامىل، مۇكەممەل، پىششىق، پۇختا.

yetkinleşmek. مۇكەممەللەشمەك.

yetkinlik, – ği. is. مۇكەممەللىك، پۇختىلىق.

yetkisiz. s. سالاھىيەتسىز.

yetkisizlik, – ği. is. سالاھىيەتسىزلىك.

yetmek. ① يەتمەك. ② بارماق، چىقماق. لەشمەك. ② پوختۇرلۇق قىلماق، قانات سۆرنمەك. ③ باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىشىغا ئۇرۇنماق.

yeşillik, – ği. is. ① يېشىللىق. ② كۆكۈل مەيدان. ③ خىام يېيىشكە بولىدىغان كۆكتات. ④ يېشىل ئوت.

yeşim, – şmi. is. osm. زۇمرەت (قاشتېشى).

yeşim . taşı. is. → **Yeşim.**

yet . bey. z. osm. قولىدىن قولىغا، تۇغرىدىن تۇغرا.

yetenek, – ği. is. قابىلىيەت.

yeter. s. كۇپايە، يېتەرلىك.

yeterince. z. يەتكىچە، يەتكەنسىگە قەدەر.

yeterli. s. يېتەرلىك.

yeterlik, – ği. is. قابىلىيەتلىك.

yetersiz. s. قابىلىيەتسىز.

yetersizlik, – ği. is. ① قابىلىيەتسىزلىك. ② ئىقتىدارسىزلىق.

yeti. is. psik. تالانت.

yetiklik, – ği. is. → **Yetenek.**

yetim. is. يېتىم.

yetim . hane. is. دارىلئېتام.

yetimlik, – ği. is. يېتىملىك.

yetinmek. قانائەت قىلماق، رازى بولماق.

yetirmek. ① يەتكۈزمەك، ئۇلاشتۇرماق. ② پۈتتۈرمەك، تامامىلماق، ئاخىرلاشتۇرماق.

yetişkin. s. ① بويىغا يەتكەن. ② يېتىشكەن، بوي تارتقان:

«Yetişkin bir kız — بويىغا يەتكەن قىز»

yetişmiş. s. يېتىشكەن، تەربىيىلەنگەن، پىشقان:

غان يەر. ② نەرسىنىڭ بىر يەردە كۆپ يىغىلىشى.

yığınlamak. بۇغداي ۋە ئوت ـ چۆپ لەرنى قۇرۇتۇپ بىر يەرگە دۆۋىلىمەك.

yığıntı. is. يىغىلغان نەرسىلەر.

yığışık, — ğı. s. ئۈستى ـ ئۈستىگە قويۇلغان، دۆۋىلەنگەن (نەرسە).

yığma. is. يىغىش، توپلاش، دۆۋىلەش.

yığmak. يىغماق، توپلىماق، دۆۋىلىمەك.

yıkama. is. ① يۇيۇش. ② چايقاش: «Ellerini yıkamak — قوللىرىنى يۇماق.»

yıkamak. ① يۇماق. ② چايقىماق.

yıkanmak. ① يۇيۇنماق. ② يۇيۇلماق: «Çamaşır yıkandı — كىر يۇيۇلدى.»

yıkanmış. s. يۇيۇلغان.

yıkatmak. يۇغۇزماق، يۇدۇرتماق.

yıkı. is. خارابە.

yıkıcı. s. ① بۇزغۇنچى. ② ئاغدۇرمىچى.

yıkıcılık, — ğı. is. ئاغدۇرمىچىلىق.

yıkık. s. ئۆرۈلگەن، يىقىلغان.

yıkılmak. ① يىقىلماق. ② ئۆرۈلمەك، ئاغدۇرۇلماق. ③ كۆزدىن يوقالماق: «Yıkıl karşımdan — كۆزۈمدىن يوقال!»

yıkım. is. چوڭ زىيان: «Bu masraf onun için yıkımdır — بۇ راسخوت ئۇنىڭ ئۈچۈن چوڭ زىيان كەلتۈردى.»

yıkımlık, — ğı. is. چوڭ زىيانلىق.

yıkıntı. is. ① چوڭ زىيان. ② خارابلىق (ئۆرۈلۈپ چۈشكەن ئۆي ـ ئىمارەتلەرنىڭ قالدۇقلىرى).

yıkışma. is. زىددىيەت.

ماق، ئۇلاشماق:

«Bunu satın almaya param yetmez — بۇنى ئېلىشقا پۇلۇم يەتمەيدۇ. Yaşı 50'e yetti — يېشى ئەللىكە باردى.»

yetmiş. s. يەتمىش.

yetmişer. z. يەتمىشتىن.

yetmişinci. s. يەتمىشىنچى.

yetmişlik. s. ① يەتمىشلىك. ② يەتمىش ياشلىق.

yevm. is. ar. كۈن، كۈندۈز.

yevmi. s. ar. كۈنلۈك، كۈندىلىك.

yevmiye. is. osm. كۈنلۈك ئىش ھەققى.

yevmiyeci. is. s. كۈنلۈكچى، كۈنلۈك ئىشچى.

yez. is. osm. باغ، ئېتىز، ئوتلاق ئەتراپىغا ياسالغان چىت.

yezek. is. osm. ① ئاۋانگارت. ② كۆزەتچى. ③ جاسۇس، ئىشپىيون.

yezidi. öz. is. osm. مۇسۇل تەرىپىدىن يېيىلغان بىر مەزھەپ ۋە بۇ مەزھەپكە ئائىت كىشى.

yezit, — di. is. osm. ھاقارەت سۆزى.

yezitlik, — ği. is. ئەسكىلىك، خالىق ئىشلىق.

yığdırmak. يىغدۇرماق، توپلاتقۇزماق.

yığılı. s. يىغىلغان، توپلانغان، دۆۋىلەنگەن، يىغىق، جەملەنگەن.

yığılışma. is. تىقما ـ تىقماق، قىستا ـ قىستاق.

yığılmak. ① يىغىلماق، توپلانماق، دۆۋىلانمەك. ② يىغىلماق.

yığın. is. دۆۋە.

yığınak, — ğı. is. ① نەرسە يىغىل

yıkkın. s. خاراب.
yıkkınlık, – ğı. is. خارابلىق.
yıkmacı. is. ئۆيي ـ ئىمارەتىنى بۇزغۇچى ۋە ئۇنىڭ يىغاچ ـ تاشلىرىنى سېتىۋالغۇچى.
yıkmak. ① ئۆرىمەك. ② ئاغدۇرماق. ③ يېقىتماق. ④ يوقاتماق:
«Halk, zalim rejimi eninde sonunda yıkacak — خەلق، مۇستەبىت ھاكىمىيەتنى قانداق بولمىسۇن بىر كۈنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ.»
yıktırmak. ئاغدۇرۇتماق، ئۆردۈرمەك:
«Şu duvarı yıktırmalı — شۇ تامنى ئۆردۈرۈۋېتىش كېرەك.»
yıl. is. يىل:
«Ben pakinde 30 yıl çalıştım — مەن بېيجىڭدە 30 يىل ئىشلىدىم.»
yılan. is. يىلان.
yılan . balığı. is. يىلان بېلىقى.
yılancık, – ğı. is. ① كىچىك يىلان، يىلان بالىسى. ② تىلما، سەرەمەس كېسىلى.
yılancıl. is. zool. يىلان بىلەن ئۇزۇلىنىدىغان قۇش.
yılankavi. s. ئەگرى ـ توقاي، يىلان باغرى:
«Yılankavi bir yol — يىلان باغرى يول (ئەگرى ـ توقاي).»
yıl . başı. is. بىرىنچى ئاينىڭ بىرىنچى كۈنى، يىل بېشى.
yıldırak. öz. is. ئاسمان بۆرىسى (چوڭ ئىت يۇلتۇزلار تۈركۈمىگە كىرىدىغان يۇلتۇز).
yıldırak. s. is. ① پارىلدىغۇچى. ② چاقماق.

yıldıramak. پارىلدىماق.
yıldırım. is. چاقماق (ھاۋا ھەققىدە).
yıldırım . kıran. is. چاقماق قايتۇرغۇچ.
yıldırmak. قورقۇتماق.
yıldız. is. ① يۇلتۇز. ② كىنو چولپىنى.
yıldızcık, – ğı. is. sin. كاندىدات كىنو چولپىنى.
yıldızlı. s. يۇلتۇزلۇق.
yıldız . yeli. is. شىمالدىن چىققان شامال.
yıl . dönümü. is. بىر يىل تولۇشقان كۈنى، يىللىقى:
«Çin halk cumhuriyetinin 30. kuruluş yıl dönümü — جۇڭخوا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلۇشىنىڭ30 نەچى يىللىقى.»
yılgı. is. دەھشەت، قورقۇنچ.
yılgın. s. قورققان.
yılgınlık, – ğı. is. قورققانلىق.
yılık. s. ① (ئېغىز ھەققىدە) قىڭشىغىر، مايىتۇق. ② ئالمغاي (كۆز).
yılışık. s. لولا.
yılışık, – ğı. is. لولىلىق.
yılışmak. لولىلىق قىلماق، ھىجايماق.
yılkı. is. ئات ۋە ئېشەك پادىسى.
yıllamak, yıllanmak. بىر ياشقا كىرمەك:
«Kuzu daha yıllanmadı — قوزا تېخى بىر ياشقا تولمىدى.»
yıllanmak. ① يىللاپ. ② بىر يەردە ئۇزۇن يىل تۇرماق. ③ قېرىماق، ياشانماق:
«Gittiği her yerde daima yıllanır kalır — بارغانلا يېردە يىللاپ تۇرۇپ قالىدۇ.»

سه تارتقاندا بىر ـ بىرىگه مەدەت بېرىش ئۈچۈن تەڭ سۆزلىنىدىغان سۆز.

Yidiş. öz. is. dilb. گېرمانىيەدىن XIV سۆرگۈن قىلىنغان يەھۇدىيلەرنىڭ ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن تارتىپ قوللانغان نېمىس ـ يەھۇدي تىلى.

yiğit, . di. s. is. ① كۈچلۈك ۋە يۈرەكلىك. ② يىگىت.

yiğit . başı. is. يىگىت بېشى (ئوسمان پادىشاھلىقى دەۋرىدە كاسىپلار جەمئىيىتىنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلغۇچى ئادەم، ئاقساقال).

yiğitlendirmek. جاسارەتلەندۈرمەك.

yiğitlenmek. جاسارەتكە كەلمەك.

yiğitlik, – ği. is. قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر، جۈرئەت.

yine. z. → **Gene.**

yinelemek. تەكرارلىماق.

yirmi. s. يىگىرمە.

yirmilik, – ği. is. يىگىرىم خۇرۇچ قىممىتىدىكى پۇل بىرلىكى.

yirminci. s. يىگىرمىنچى.

yisa. ünl. → **Yisa.**

yitik. s. يىتىپ كەتكەن:

«Yitik para bulundu — يىتىپ كەتكەن پۇل تېپىلدى.»

yitiklik – ği. is. غايىب.

yitim. is. يوقىتىش:

«Onun ölümü büyük yitimdir — ئۇنىڭ ۋاپاتى زور يوقىتىشتۇر.»

yitirme. is. يىتتۈرۈش، يوقىتىش.

yitirmek. يىتتۈرمەك، يوقاتماق.

yitmek. يىتمەك، يوقىماق، غايىب بولماق:

«Iki koyun yitti — ئىككى قوي ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكۈزمەك.

yıllatmak.

yıllık. s. يىللىق:

«Yüz yıllık ağaç — يۈز يىللىق دەرەخ.»

yıllıkçı. is. يىللىقچى.

yıllıklı. s. بىر يىللىق:

«Yıllıklı iş — بىر يىللىق ئىش.»

yılmak. قورقماق.

yıprak. s. كونا، يىرتىق.

yıpramak, yıpranmak. كونىرىماق، يىرتىلماق.

yıpratmak. كونىراتماق، يىرتماق.

yır. is. ناخشا، غەزەل.

yırık. s. يىرىق، دەز، چاك.

yırılmak. دەز كەتمەك، چاك كەتمەك.

yırlamak. ناخشا ئېيتماق، غەزەل ئوقۇماق.

yırmak. يىرماق، پارچىلىماق.

yırtıcı. s. is. يىرتقۇچ.

yırtıcı . hayvanlar. is. zool. — يىرتقۇچ ھايۋانلار.

yırtıcı . kuş. is. يىرتقۇچ قۇش.

yırtıcılık, – ğı. is. يىرتقۇچلۇق.

yırtık, – ğı. s. ① يىرتىق. ② ھاياسىز، نومۇسسىز.

yırtıklık, – ğı. is. ھاياسىزلىق، نومۇسسىزلىق.

yırtılmak. يىرتىلماق.

yırtlak. s. جىرتاق (كۆز).

yırtmaç, – cı. is. پەلتۇنىڭ ئارقا پېشىدىكى چاك.

yırtmaçlı. s. چېكى بار (كىيىم).

yırtmak. ① يىرتماق. ② جىرىماق. ③ (تاينى) مىنىشكە كۆندۈرمەك.

yırttırmak. يىرتقۇزماق.

yısa. ünl. it. نۇرغۇن كىشى بىر نەرسىگە

yoğunlaşmak. قويۇقلاشماق، زىچ لاشماق.

yoğunlaşmış. s. — قويۇقلاشقان، زىچ لاشقان.

yoğunlaştırmak. قويۇقلاشتۇرماق، زىچلاشتۇرماق.

yoğunluk, – ğu. is. قويۇقلۇق، زىچلىق.

yoğurmak. يۇغۇرماق.

yoğurt, – du. is. قېتىق.

yoğurtçu. is. قېتىقچى.

yoğurtçuluk, – ğu. is. قېتىقچىلىق.

yoğurtlu. s. قېتىق ئارىلاشتۇرۇلغان.

~ ekmek. قېتىقلىق نان.

yoğurtmak. يۇغۇرتماق.

yok, – ku, – ğu. s. ① يوق. ② ياق:

«Burada kimse yok — بۇ يەردە ھېچكىم يوق.

Geldiler mi? yok daha gelmediler — كەلدىمۇ؟ ياق تېخى كەلمىدى.»

yoklam. is. يوقلىما.

yoklama. is. ① يوقلاش. ② يوقلىما. ③ مەكتەپلەردە ئېلىنىدىغان سىناق:

«Yoklama depteri — يوقلىما دەپتىرى.»

yoklamak. ① تەكشۈرمەك، كۆزدىن كەچۈرمەك. ② چۈشىنىشكە تىرىشماق. ③ ھال سورىماق، يوقلىماق.

yoklanmak. يوقلانماق.

yoklatmak. يوقلاتماق.

yokluk, – ğu. is. يوقلۇق.

yoksa. ① ياكى. ② ئەكسىچە، بولمىسا:

«1. Çocuk geç kaldımı, yoksa gelmiyecek mi? — بالا كەچ قالدىمۇ، ياكى كەلمەيدۇ؟

يېتىپ كەتتى.»

yiv. is. سىزىق:

«Avucdaki yivler — ئالىقانىنىڭ سىزىقلىرى.»

yivli. s. ئۈستىگە سىزىق ئېچىلغان.

yiyecek, – ği. is. يېمەكلىك، ئوزۇق – تۇلۇك:

«Onlar bir yıllık yeyeceklerini birden alırlar — ئۇلار بىر يىللىق ئوزۇق – تۇلۇكىنى بىر يولىلا ئالىدۇ.»

yiyici. s. ① يېگۈچى، ئۇنى – بۇنى يەيدىغان. ② پارا يېگۈچى.

yiyicilik, – ği. is. پارىخورلۇق.

yiyim. is. يېمەك – ئىچمەك.

yiyimli. s. يېيىشلىك:

«Yiyimli bir yemek — يېيىشلىك، لەززەتلىك تاماق.»

yiyinti. is. يېمەكلىكلەر.

yo. ünl. «نېمە قىلىۋاتسەن، ئۇندىماق قىلما!» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ.

yobaz. s. مۇتەئەسسىپ.

yobazlık, – ğı. is. مۇتەئەسسىپلىك.

yoga. is. hint. fels. ھىندىستاندا كەڭ تارقالغان بىر پەلسەپە ئېقىمى.

yoğalmak. → **Tükenmek.**

yoğaltmak. → **Tüketmek.**

yoğrulmak. ① يۇغۇرۇلماق. ② (تۆمۈر قاچا) بىر يەرگە ئۇرۇلۇپ ماكچىيىپ كەتمەك.

yoğun. s. ① قويۇق، زىچ. ② جىددىي:

«Yoğun bir haraket — جىددىي بىر ھەرىكەت.»

yoğunlam. is. بىر ماددىنىڭ گاز ھالىتىدىن سۇيۇقلۇق ياكى قاتتىق ھالەتكە ئايلىنىشى.

yolcu. is. ① يولۇچى. ② تۇغۇلۇش ئالدىدىكى بالا. ③ ئۆلۈمگه مەھكۇم كېسەل، ساقايماس كېسەل. ④ پاھىشه ئايال، جالاپ:
«Yolcu salonu — پويزتلاردا يولۇچىلار ئارام ئالىدىغان ئۆي.»

yolculuk, — ğu. is. ① يولۇچىلىق، سەپەر:
«Çin yolculuğu — جۇڭگوغا قىلىنغان سەپەر.»

yoldaş. is. ① يولداش، خىزمەتداش. ② ئاغىنه، بۇرادەر، دوست.

yoldaşlık, — ğı. is. يولداشلىق.

yoldurmak. يولدۇرماق.

yole. is. den. پالاق بىلەن ماڭدۇرۇلىدىغان، مۇسابىقىغه چۈشكىلى بولىدىغان تار ۋه ئۇزۇن يەڭگىل قېيىق.

yollama. is. ئەۋەتىش، يوللاش.

yollamak. يوللىماق، ئەۋەتمەك:
«Mektup yollamak — خەت يوللىماق.

yollanmak. ① يوللانماق، ئەۋەتىلمەك. ② يىراقلاشماق، ئۇزاقلاشماق.

yollu. s. ① يوللۇق، يولى بار. ② يولدا بولىدىغان. ③ يوللۇق، سىزىقلىق. ④ مۇساپه. ⑤ تېز، ئىتتىك ماڭىدىغان. ⑥ يەڭگىل ئايال:
«1. Kısa yollu bir ziyaret — قىسقا يوللۇق بىر زىيارەت.
2. Bu, yollu bir iş — بۇ، يوللۇق بىر ئىش.
3. Siyah yollu bir kumaş — قارا يوللۇق رەخت.
4. Uzun yollu bir gezi — ئۇزۇن مۇساپىلىك ساياھەت.
5. Yollu bir araba — تېز ماڭىدىغان دېمۇ ياكى كەلمىگۈدەكمۇ؟
Çalışalım, yoksa bitiremeyiz — ئىشلەيلى، بولمىسا تۈگىمەيدۇ.»

yoksol. s. كەمبەغەل، يوقسۇل:
«Yoksul köylü — كەمبەغەل دېھقان.

yoksullaşmak. كەمبەغەللەشمەك.

yoksulluk, — ğu. is. يوقسۇللۇق، كەمبەغەللىك.

yokumsamak. ئىنكار قىلماق.

yoksun. s. مەھرۇم:
«Bu adam mutluluktan yoksundur — بۇ ئادەم بەختتىن مەھرۇم.»

yoksunlu. s. (گرامماتىكىدا) بولۇشسىز شەكىل.

yoksunluk, — ğu. is. مەھرۇملۇق.

yoksunmak. مەھرۇم بولماق.

yoksuz. s. → **Yoksul.**

yoksuzluk, — ğu. is. → **Yoksulluk.**

yokuna. z. بەك ئەرزانغا، بەكار ھېسابىدا، يېڭ ھېسابىدا.

yokuş. is. ① يوقۇش، دۆڭ. ② ئېگىش، تۆۋەن.

yokuşcu. is. ئېگىز ۋە يانتۇ يەرلەردە ماڭىدىغان ۋېلىسىپىت مۇسابىقىچىسى.

yokuşlu. s. يانتۇلۇق، ئېگىش، تۆۋە نلىك.

yol. is. ① يول. ② ۋاستە، چارە. ③ ھەرىكەت ئۇسۇلى. ④ سىستېما. ⑤ مەقسەت. ⑥ قېتىم، نۆۋەت:
«Kara yolu — تاشيول.
~ **aramak.** چارە ئىزدىمەك.
~ **bulmak.** چارە تاپماق.
~ **kesmek.** يول توسۇماق (قاراقچىلار).

yolak, — ğı. is. چىغىر يول.

yolaklı. s. يوللۇق (رەخت).

«يونۇتۇلغان تاش. — Yontma taş.»
yontmak. ① كەسمەك. ② يونۇماق. ③ بىرنىڭ پۇلىنى يۇلۇپ ئالماق.
yontucu. s. ① ھەيكەلتىراش. ② شەخسىي مەنپەئەتچى.
yontulmak. ① كېسىلمەك. ② چىرايى ئۆچىلماق.
yonulmak. → **Yontulmak.**
yordam. is. ① چاققانلىق، چەبدەسلىك. ② غۇرۇر، كۆرەڭلىك. ③ ئادەتلىنىش.
yorga. is. يورغا (ئاتنىڭ مېڭىشى).
yorgalamak. يورغىلىماق.
yorgan. is. يوتقان.
~ döşek yatmak. ئېغىر كېسەل تارتماق.
~ kaplamak. يوتقانغا كىرلىك تارتماق.
yorgancı. is. يوتقان، كۆرپە، ياسىتۇق تىككۈچى ياكى ساتقۇچى.
yorgu. is. چۈشكە تەبىر بېرىش.
yorgun. s. ھارغىن.
yorgunluk, – ğu. is. ھارغىنلىق.
yormak[1]. ① ھاردۇرماق، چارچاتماق. ② بىئارام قىلماق:
«Bu iş beni yordu — بۇ ئىش مېنى ھاردۇردى.»
yormak[2]. چۈشكە تەبىر بەرمەك.
yortmak. چۆگىلەپ يۇرمەك، لەيلەگۈشۈپ يۇرمەك.
yortu. is. yun. خىرىستىئان بايرىمى.
yorubalar. öz. is. غەربىي ئافرىقا نېگىرلىرى.
yorulmak[1]. ① ھارماق، چارچىماق. ② بىكاردىن ـ بىكار ئاۋارە بولماق.

پىكاپ.»
yolluk, – ğu. is. ① يولىلۇق (يول ئۈچۈن ھازىرلانغان) يېمەك. ② يولىلۇق ئۈچۈن ھازىرلانغان نەرسە. ③ يۇپقا گىلەم ياكى پالاس. ④ يول خىراجىتى.
yolmak. ① يۇلماق، يۇلۇۋېتىماق. ② ئالداپ پۇلىنى ئېلىۋالماق:
«Tavuğun tüylerini yolmak — توخۇنى يۇلۇۋېتىماق.
Adamcağızı iyice yoldular — بىچارىنى ئالداپ پۇلىنى ئېلىۋاپتۇ.»
yolsuz. s. ① يولى يوق. ② يولسىز (ئىش، ھەرىكەت). ③ ئاستا ماڭىدىغان (قاتناش ۋاستىسى). ④ پۇلسىز، يوقسۇل.
yolsuzluk, – ğu. is. ① يولسىزلىق. ② سۇيىئىستېمال.
yoluk. s. يۇلۇۋېتىلغان.
yolunmak. ① يۇلۇۋېتىلماق، يۇلۇنماق. ② كۆڭلى بۇزۇلماق، قايغۇرماق، ھەسرەت چەكمەك.
yoluntu. is. ① چۈشۈرۈلگەن ياكى كېسىلگەن (قىرقىلغان) چاچ. ② يۇلۇۋېتىلغان نەرسە.
yoluyle. z. ① ۋاستىسى بىلەن. ② ئۆز يولى.
yom. is. ar. ① بەخت، تەلەي. ② خۇش خەۋەر.
yonca. is. bot. ① بېدە. ② ماموق.
yoncalık, – ğı. is. بېدىلىك.
yonda. is. zool. ماموق.
yonga. is. قىرىندا:
«Ağaç yongası — ياغاچ قىرىندىسى.
yont, – du. is. zool. ئاساۋ بايتال.
yontma. is. ① كېسىش. ② يونۇش:

② قارشىلماق (بىرىگە):
«Birine yönelen suçlama — بىرىگە قارشىلىغان ھاقارەت.»
yöneltmek. ① بۇرالماق، بۇرىماق، يۆنەلتمەك:
«Meseleyi başka konuya yöneltmek — مەسىلىنى باشقا تېمىغا قاراتماق.»
yönerge. is. تەلىمات، كۆرسەتمە.
yönergesiz. s. كۆرسەتمىسىز.
yöneten. is. رەھبەر، ئىدارە قىلغۇچى، باشقۇرغۇچى.
yönetici. is. رەھبەر، ئىدارە قىلغۇچى، باشقۇرغۇچى.
yöneticilik, – ği. is. رەھبەرلىك.
yönetilen. is. رەھبەرلىك قىلىنغان ئادەم، ئىدارە قىلىنغان بىرى.
yönetilmek. رەھبەرلىك قىلدىنماق، ئىدارە قىلىنماق، باشقۇرۇلماق.
yönetim. is. رەھبەرلىك، ئىدارە، باشقارما.
yönetmek. رەھبەرلىك قىلماق، ئىدارە قىلماق، باشقۇرماق.
yönetmen. is. ① رەھبەر. ② مۇدىر. ③ رېژىسسور.
yönetmenlik, – ği. is. مۇدىرىيەت، رەھبەرلىك ئورگان (ئىدارە).
yönseme. is. psik. خاھىش، ئېغىش، مەيىل، يۆزلىنىش، يۆنىلىش.
yöntem. is. مېتود، ئۇسۇل.
yöntem . bilim, yöntem . bilimi. is. mant. مېتودولوگىيە.
yöntemli. s. يۈللۇق، بىرەر مېتود ـ ئۇسۇلغا تايانغان.
yöntemsiz. s. بىرەر مېتود ـ ئۇسۇلغا تايانمىغان.

③ بىزار بولماق، زېرىكمەك. ④ جاپا چەكمەك.
yorulmak². تەبىر بېرىلمەك (چۈشكە).
yorum. is. ① ئوبزور. ② تەبىر. ③ چۈشەندۈرۈش، ئىزاھات، شەرھ:
«Jenmenjebao gazetesinin yorumu — رېنمىن رىباۋ گېزىتىنىڭ ئوبزورى.
Rüya yorumu — «چۈشنىڭ تەبىرى.
yorumcu. is. ئوبزور يازغۇچى، ئىزاھلىغۇچى، شەرھلىگۈچى.
yorumlamak. چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك، باھا بەرمەك.
yosma. s. ① ھەم ياش، ھەم گۈزەل (ئايال). ② ياسانچۇق ئايال.
yosmalık, – ğı. is. چىرايلىق ياسانغانلىق، پەرداز قىلغانلىق.
yosuk, – ğu. is. ئوقيانىڭ ياسىسى سېلىنىدىغان قاپ.
yosun. is. bot. مۇخ (تاشتا، دەرەخ لەرنىڭ پوستىدا ئۆسىدىغان يالغان يىلتىز ئۆسۈملۈك).
yosunlanmak, yosunlaşmak. مۇخ ئۆسمەك، مۇخ بىلەن قاپلانماق.
yosunlu. s. مۇخ بىلەن قاپلانغان.
yoz. s. ① ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ. ② قاقاس (يەر). ③ ياۋا، ياۋايى.
yozgun. is. سۈپىتى ئۆزگەرگەنلىك.
yozlaşma. is. ئايىنىش، بۇزۇلۇش، كەينىگە قايتىش (كېتىش).
yozlaşmak. ئاينىماق، بۇزۇلماق، كەينىگە كەتمەك (قايتماق).
yön. is. يۆنىلىش، تەرەپ، جەھەت.
yönden. z. جەھەتتىن، تەرەپتىن.
yöndeş. s. ئەينى تەرەپكە قارىغان.
yönelmek. ① قاراتماق، يۆنەلمەك.

yöre. is. يېقىن ئەتراپ، شەھەر ئەتراپى.
yöresel. is. مەھەللە، يەرلىك.
yörünge. is. ① (فىزىكىدا) ئوق يولى، ئىز، رېلىس. ② ئورىبتا.
yudum. is. يۇتۇم:
«Bir yudum raki — بىر يۇتۇم ئاق ھاراق.»
yudumlamak. يۇتماق.
yudumluk, – ğu. is. (مىقدار سۆز) بىر يۇتۇم.
Yueçiler. öz. is. قەدىمىي تۈرك خەلقىدىن بىرى.
yuf. ünl. نەپرەت، غەزەپ ۋە ئېچىنىش مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.
yufka. is. s. ① يۇپقا، نېپىز. ② جىلىت (يېيىلغان خېمىر).
~ açmak. خېمىر يايماق.
~ yürekli. دىلى يۇمشاق.
yûğ. is. far. بويۇنتۇرۇق.
yuğ. is. تۈركىلەرنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلماستىن ئاۋۋال، ئۆلۈكلەر ئۈچۈن ئۆتكۈزىدىغان مۇراسىمى.
yuh. ünl. نارازىلىق ۋە خاپىلىق ئاڭلىتىدۇ.
yuha. ünl. كۆپچىلىكنىڭ بىرىنى پاراۋۇر تىللىغان سۆزى.
yukarı. s. is. ① يۇقىرى تەرەپ، ئۈست تەرەپ. ② يۇقىرى مەرتىۋە ۋە يۇقىرى مەرتىۋىدىكى كىشى. ③ ئۈستۈن.
yukarısı. z. يۇقىرىسى، ئۈستى، يۇقىرىقى قەۋەت.
yulaf. is. سۇلۇ (زىرائەت).
yular. is. چۇلۇۋۇر.
yumak. يۇماق.

yumak, – ğı. is. كاللەك:
«Bir yumak iplik — بىر كاللەك يىپ.»
yumaklamak. كاللەكلىمەك.
yummak. يۇممىاق:
«Gözünü yummak — كۆزىنى يۇممىاق».
yumru. is. ① قاپارتما، ھۆررەك، ئۆسمە. ② شار شەكىللىك نەرسىلەر، يۇمىلاق شەكىللىك نەرسە.
yumrucuk, – ğu. is. ئۇششاق قاپارتما، ئۇششاق ھۆررەك.
yumruk, – ğu. is. مۇشت، مۇشتۇم، مۇشتلاش.
~göstermek. قورقۇتماق.
~ kadar. مۇشتۇمدەك:
«Yumruk kadar bir çocuk onu devirverdi — مۇشتۇمدەك بالا ئۇنى يەڭدۈەتتى.»
yumruklamak. ① مۇشتلىماق. ② يۇغۇرماق (خېمىرنى).
yumruklanmak. مۇشلانماق.
yumruklaşmak. مۇشلاشماق.
yumrulanmak, yumrulmak. ① ئىشىشماق. ② يۇمىلاق ھالغا كەلمەك.
yumuk. s. ① يۇمۇق. ② تولۇقسان، سېمىزغىنا.
yumulmak. يۇمۇلماق.
yumurta. is. ① تۇخۇم. ② ئەركەك لىك بېزى. ③ ئۇرۇق.
yumurtacı. is. تۇخۇم يېغىپ ساتقۇچى.
yumurtalık, – ğı. تۇخۇمدان.
yumurtamsı. s. تۇخۇمسىمان.
yumurtlama. is. تۇخۇم تۇغۇش.
yumurtlamak. ① تۇخۇم تۇغماق. ②

ئوتلاق ۋه ئورمانلىق ئۆز ئىچىگە ئالغان يەر.

yurtsamak. يۇرتنى سېغىنماق.

yurt . sever. s. ۋەتەنپەرۋەر.

yurt . severlik, – ğı. is. ۋەتەنپەرۋەرلىك.

yurtsuz. s. ۋەتەنسىز، يۇرتسىز.

yurttaş. is ۋەتەنداش، يۇرتداش.

yurttaşlık, – ğı. is. يۇرتداشلىق، ۋەتەنداشلىق.

yusufçuk, – ğu. is. پاختەك، تۇرۇلغا.

yusyumru. s. دۇپدۇگلەك.

yusyuvarlak. s. يۇپيۇمىلاق.

yutak. is. يۇتقۇنچاق (گال).

yutkunmak. ① يۇتماق. ② دۇدۇقلىماق.

yutma. is. يۇتۇش.

yutmak. ① يۇتماق. ② ئۆزىنىڭ قىلمۇشىغا ئالماق. ③ ئۇنىنى چىقارماسلىق. ④ ئالدىنىپ قالماق. ⑤ ئۇتۇۋالماق. ⑥ يېيىدىن – يېگىنىسىغىچە ئۆگىنىۋالماق.

yutturmak. يۇتقۇزماق.

yutulma. is. يۇتۇلۇش.

yutulmak. يۇتۇلماق.

yuva. is. ① ئۇۋا، چاڭگا. ② ئائىلە، ئۆي، سارايى:

«Çocuk yuvası. بالىلار يەسلىسى.

~ kurmak. ئۆيلىنىش – ئوچاقلىق بولماق.

yuvalamak. ئۇۋا ياسىماق، چاڭگا ياسىماق.

yuvalanmak. ① ماكانلاشماق. ② قورال كۆرۈنمىگۈدەك دەرىجىدە يوشۇرۇنماق.

yuvalı. s. ئۇۋا ئىچىدە ئويدۇرۇپ سۆزلىمەك، كۆپتۈرۈپ سۆزلىمەك: تاۋۇق تۇخۇم — «Tavuk yumurtladı تۇغدى.»

yumurtlatmak. تۇخۇم تۇغدۇرماق.

yumurtlayanlar. is. zool. تۇخۇمدىن تۇغۇلغان ھايۋانلار.

yumuş. is. ئىش، خىزمەت، ۋەزىپە.

yumuşacık, – ğı. يۇپيۇمشاق.

yumuşak. s. ① يۇمشاق. ② ئەۋرىشىم، يۇمران. ③ مۇلايىم، رايىش.

yumuşakçalar. is. zool. ئۇمۇرتقىسىزلار.

yumuşaklık, – ğı. is. ① يۇمشاقلىق. ② مۇلايىملىق.

yumuşamak. ① يۇمشىماق، مۇلايىملاشماق.

yumuşatılmak. يۇمشىتىلماق.

yumuşatmak. يۇمشاتماق.

yuna. is. توقۇم.

yunak, – ğı. is. يۇيۇنىدىغان يەر.

Yunanca. öz. is. يۇنانچە، يۇنان تىلى.

Yunanlı. öz. is. يۇنانلىق، يۇنانىستانلىق، گرېتسىيلىك.

yunmak. يۇيۇنماق.

yunus . balığı, – nı. is. zool. يۇنۇس بېلىقى.

yura. is. تىك يانتۇلۇق.

yurak. is. گۈگۈسۈن (چاقنىڭ).

yurdu. is. يېگىنىڭ كۆزى.

yurt, – du. is. ① مەملىكەت. ② ۋەتەن، يۇرۇت.

yurtlandırmak. يەرلەشتۈرمەك، ماكانلاشتۇرماق.

yurtlanmak. ماكانلاشماق، يەرلەشمەك.

yurtluk, – ğu. is. تېرىلغۇ يەر،

yüce. s. ① ئۇلۇغ. ② ئېگىز: « Yüce önder — ئۇلۇغ داھىي. Yüce dağlar — «ئېگىز تاغلار.

yücelik, – ği. is. ئۇلۇغلۇق.

yücelmek. ئۆرلىمەك، يۈكسەلمەك.

yüceltmek. ئۆرلەتمەك، يۈكسەلتمەك.

yük, – kü. is. ① يۈك. ② يۈك مىقدارى. ③ ئېغىر ۋەزىپە. ④ ئېغىرلىق.

~ vurmak. يۈك ئارتماق.

yükçü. is. ھامال.

yükçülük, – ğü. is. ھاممالىق.

yüklemek. ① قاچىلىماق (يۈكنى). ② ئارتماق (ۋەزىپىنى). ③ دۆگىمەك، يۈكلىمەك (گۇناھنى).

yüklenmek. ① يۈكلەنمەك. ② ئۈستىگە ئالماق. ③ يۆلەنمەك.

yükletmek. يۈكلەتمەك.

yüklü. s. ① ئۈستىدە يۈكى بولغان (ھارۋا). ② قىلىدىغان ئىشى كۆپ. ③ ئىككى قات، ھاملىدار. ④ مەست. كاتتا.

yüklük, – ğü. is. لىمتاق، ئورۇن – كۆرپە ئىشكاپى.

yüksek. s. ① ئېگىز. ② يۇقىرى، ئۈستۈن. ③ ئالىي. ④ ئەلا: «1. Yüksek fiyat — ئۈستۈن باھا. 2. Yüksek ögretim — ئالىي ماتارىپ. 3. Yüksek ülkü — كاتتا غايە. 4. Yüksek kültür – «يۇقىرى مەدەنىيەت.

yükseklik – ği, is. ① ئۈستۈنلۈك، يۈكسەكلىك. ② ئېگىزلىك. ③ كاتتىلىق. ئەلالىق.

yüksek . okul. is. ئالىي مەكتەپ، يۇقىرى مەكتەپ.

yüksek . öğretim. is. ئالىي ماتارىپ، بولغان.

yuvar. is. ① قان دانىچىلىرى (شار-چىلىرى). ② شارسىمان نەرسە: «Ak yuvar — ئاق قان دانىچىلىرى. «Yer yuvarı — «يەر شارى.

yuvarcık, – ğı. is. ئۇششاق قان شارچىسى.

yuvarlak, – ğı. s. ① يۇمىلاق، دۆگىلەك، شار: « Yuvarlak masa görüşmeleri — يۇمىلاق شىرە سۆھبىتى. «Yer yuvarlığı — «يەر شارى.

yuvarlakça. s. سوقۇچاق، ئاز، يۇمىلاق.

yuvarlaklaşmak. دۆگىلەكلەشمەك، يۇمىلاقلاشماق.

yuvarlaklaştırmak. يۇمىلاقلاشتۇرماق.

yuvarlaklık, – ğı. is. يۇمىلاقلىق، دومىلاقلىق.

yuvarlamak. ① دومىلاق يۇلماق. ② يۆگىمەك، تۈرمەك. ③ پۇ ئاتماق، چوڭ گەپ قىلماق.

yuvarlanan. s. دومىلىغان، دومىلاپ كەتكەن

yuvarlanmak. ① دومىلانماق. ② تۈيۇقسىز ئۆلمەك. ③ خىزمەتتىن ئايرىلماق، خىزمەتتىن چېقىرىلماق (قوغلانماق).

yuvarlatmak. دومىلاتماق.

yuvgu. is. سىلىندىر.

yuvgulanmak. سىلىندىر ئۆتكۈزمەك.

yûz. is. osm. قاپلان.

yûze. is. osm. ① تىلەمچى. ② بىر خىل ئوۋ ئىتى.

yûbüset. is. ar. قۇرۇقلۇق.

yükseliş. is. ئۆرلەش، يۇكسىلىش، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈش.

yükselmek. ① ئۆرلىمەك. ② كۆتۈرۈلمەك (دەريجىسى). ③ ئۆسمەك (باها).

yükseltici. is. ئۆرلىتىدىغان، ئۆسۈش تۈرىدىغان.

yükseltilmek. ئۆرلىتىلمەك، ئۆستۈرۈلمەك، كۆتۈرۈلمەك.

yükseltmek. ① ئۆرلەتمەك. ② كۆتۈرمەك، ئۆستۈرمەك. ③ ئارتتۇرماق.

yüksük, — ğü. is. ئويماق.

yüksünmek. ① ئېغىر كۆرمەك. ② قىزغانماق.

yüküm. is. مەجبۇرىيەت.

yükümlü. is. s. مەجبۇر:

«Bu işi yapmakla yükümlü olmalı — بۇ ئىشنى قىلىشقا مەجبۇر بولۇش كېرەك.»

yükünmek. يۈكۈنمەك، ئالدىغا ئېگىلمەك (ھۈرمەت يۈزىسىدىن).

yülgü. is. ئۇستۇرا.

yülümek. چۈشۈرمەك.

yümn. is. osm. ئامەت، تەلەي.

yümnâ. s. osm. ئوڭ تەرەپ.

yün. is. s. ① كۆزەم يۈڭ (قوينىڭ). ② ئومۇمەن قوي يۇڭى. ③ يۇڭدىن ئىشلەنگەن:

«Yün kumaş çinde çoktur — جۇڭگودا يۇڭ رەخت كۆپ ئىشلىنىدۇ.»

yünlü. s. يۇڭلۇق.

yüpürmek. ئالدىراپ ـ تېنىپ كەتمەك، پۈتى كۆيگەن توخۇدەك بولۇپ كەتمەك.

yüre. is. قوي يۇڭى (بەددىنىدىكى).

yürek, — ği. is. ① يۈرەك، قەلب. ② باتۇرلۇق. ③ ئاشقازان. ④ كۆڭۈل:

«Bu iş yürek ister — بۇ ئىش باتۇرلۇقنى تەلەپ قىلىدۇ.»

yüreklendirmek. جاسارەتلەندۈرمەك، غەيرەتلەندۈرمەك، يۈرەكلەندۈرمەك.

yüreklenmek. جاسارەتلەنمەك، يۈرەكلەنمەك، غەيرەتلەنمەك.

yürekli. s. يۈرەكلىك، جاسارەتلىك، جەسۇر.

yüreksiz. s. يۈرەكسىز، جاسارەتسىز، قورقۇنچاق.

yüreksizlik, — ği. is. يۈرەكسىزلىك، قورقۇنچاقلىق.

yürekten. s. z. سەمىمىيەت بىلەن، جان ـ دىل بىلەن.

yürük, — ğü. is. چارۋىچى تۈركمەن.

yürük. s. ① كۆپ ۋە تېز يول يۈرىدىغان. ② قەدىمىي پىيادە ئەسكەر.

yürümek. ① يۈرمەك، ماڭماق. ② يۈرۈش قىلماق. ③ ئېقىشماق، يۈرۈشمەك. ④ ھېسابلانماق. ⑤ ئۆلمەك، كەتمەك:

«O da yürümüş — ئۇمۇ ئۆلۈپتۇ.»

yürürlük, — ğü. is. ئىزناملىق، كۈچكە ئىگە، ئىناۋەتلىك:

«Emir yarından itibaren yürürlüğe girecektir — بۈيرۇق ئەتىدىن تارتىپ كۈچكە ئىگە بولىدۇ.»

yürütme. is. ئىجرا قىلىش، يۈرگۈزۈش.

yürütmek. ① ئىجرا قىلماق، يۈرۈتمەك، يۈرگۈزمەك. ② قوبۇل قىلدۇرماق. ③ ئوتتۇرىغا قويماق. ④ ئوغرىلىماق.

yürütülmek. ئىجرا قىلىنماق، يۈرگۈزۈلمەك.

yürütüm. is. ئىجرا.

yürüyüş. is. uzun. يۈرۈش، سەپەر:

yüzleşmece. z. يۈزمۇ يۈز تۇروپ.
yüzleşmek. يۈزلەشمەك.
yüzlük, – ğü. is. ① يۈز يۈەنلىك. ② يۈزلۈك.
yüzmek[1]. تېرىسىنى سويماق.
yüzmek[2]. ئۈزمەك (سۇ).
yüz . numara. is. چەرەتخانا، هاجەتخانا: «Yüznumaraya gitmek — هاجەتخانىغا كەتمەك.»
yüz . ölçümü, – nü. is. كۆلەم.
yüz . süz. s. يۈزسىز، ئىزا تارتمايدىغان، هاياسىز.
yüzsüzleşmek. ئىزا تارتمايدىغان چىرلۇپ قالماق.
yüzsüzlük, – ğü. is. يۈزسىزلىك، هاياسىزلىق.
yüzücü. is. ① سۇ ئۈزگۈچى. ② ئېكس پىلا ئاتاتسىيە قىلغۇچى. ③ مال سويغۇچى.
yüzük, – ğü. is. ئۈزۈك.
yüzükara. s. قارا يۈز.
yüzük parmağı. ئۈزۈك سېلىنىدىغان بارماق.
yüzüksü. s. ئۈزۈكسىمان.
yüzülmek. ① ئۈزۈلمەك. ② تېرىسى سويۇلماق.
yüzüncü. s. يۈزىنچى، 100 نىچى.
yüzünden. z. تۈپەيلىدىن، سەۋەبتىن.
yüz . üstü. z. ① تىزدا يېرىم، چالا. ② دۇم:
«İşler yüzüstü kaldı — ئىشلار تىزدا يېرىم (تۈگىمىدى).
Yüzüstü düşmek — دۇم چۈشمەك.»
yüz . yıl. is. ئەسىر:
«Yirminci yüzyıldayız — XX-ئەسىردىمىز.»

«Yüzüyüş — ئۈزۈش سەپەرى.»
yüsr. is. osm. ئاسانلىق.
yüsrâ. s. osm. سول تەرەپ.
yüsret. is. osm. ئاسانلىق.
yüz[1]. s. يۈز، 100.
yüz[2]. is. ① يۈز، چىراي، چىرە. ② تاش. ③ ئىزا – هايا. ④ تەرەپ، يان:
«Suyun yüzü — سۇنىڭ يۈزى.
Yorganın yüzü — يوتقانىنىڭ تېشى.
Dağın bu yüzü — تاغنىڭ بۇ تەرىپى.»
~ çevirmek. يۈز ئۆرىمەك.
~ vermek. يۈزىنى قىلماق.
yüz . akı. is. يۈزئۇس.
yüz . başı. is. ask. كاپىتان، شاكۇدى.
yüzdürmek. ① سويدۇرماق (تېرىنى). ② ئۈزدۈرمەك.
yüzdürülmek. سويدۇرۇلماق (تېرە).
yüze . gelen. s. كۆزگە كۆرۈنگەن:
«Memleketin yüze gelenleri — يۇرتنىڭ كاتتىلىرى.»
yüzen. s. لەيلەپ تۇرىدىغان (سۇدا).
yüzer. s. يۈز قېتىم، يۈزدىن – يۈزدىن.
yüzey. is. تاشقى كۆرۈنۈش، تاشقى تەرەپ، ئۈست، سىرت، يۈزەكى.
yüzgeç, – ci. s. ① سۇدا ئۈزىدىغان. ② سۇ ئۈزۈشكە ماهىر.
yüz . görümlüğü. is. يىگىتنىڭ كېلىنگە (قىزغا) بېرىدىغان سوغىسى.
yüz . karası, – nı. is. ئىزا تارتىدىغان هال.
yüzlemece. z. يۈز – يۈز، يۈز تۇرا:
«Yüzlemece söylenmeli — يۈز تۇرا سۆزلەش كېرەك.»
yüzlemek. يۈزىگە سېلىپ ئىزا تارتىتۇرماق، يۈزلىمەك.

Z.z

z. Z, ز (تۈرك ئېلىپبەسىنىڭ 29 - ھەرپى).

zaaf, is. ar. ① ئورۇقلۇق، زەئىپلىك، بەرداشلىق بېرەلمەسلىك. ② چۈشكۈنلۈك، ئىرادىسىزلىك.

zab. is. osm. zool. سىرتلان (يىرتقۇچ ھايۋان).

zabıt, – ptı. is. osm. ① چىڭ تۇتۇش. ② ئىشغال قىلىش. ③ يىغىن خاتىرىسى. ④ چۈشىنىش.

zabıta. is. osm. ساقچى.

zabıt . name. is. يىغىن خاتىرىسى، توختامنامە، كېلىشىمنامە.

zabih. s. osm. بۇغۇزلىغۇچى (ھايۋان).

zabit, – ti. is. ar. ① ئوفىتسېر. ② دېگىنىنى قىلدۇرىدىغان، گېپى ئۆتىدىغان. ③ سىردا پاراخوتلىرىدا بۇيرۇق بەرگۈچى ۋە قوماندانلىق قىلغۇچى پاراخوت خادىمى.

zâbitân. is. osm. ئوفىتسېرلار، جۈملە گەۋدىلەر.

zabitlik, – ği. is. ① ئوفىتسېرلىك، جۈملە گەۋدىلىك. ② دېگىنىنى قىلدۇرۇش، گېپىنى ئۆتكۈزۈش، باشقۇرالايدىغانلىق.

zabt. is. osm. ① چىڭ تۇتۇش. ② ئىشغال قىلىش. ③ چۈشىنىش.

zabu. is. zool. سىرتلان.

zâcir. s. osm. توسۇغان، چەكلىگەن، مەنئى قىلغان.

zaç, – cı. is. ar. kim. گۈگسىگۈرت كىسلاتاسى، سۇلفات.

zâd. osm. كۆپەيتۈن، ئارتىسۇن.

zâdegân. is. osm. ئېسىلزادە.

zâdegi. is. osm. ئېسىلزادىلىك.

zaf. is. osm. دەرھال ئۆلتۈرۈش.

zafer. is. ar. غەلىبە، زەپەر.

zafer . name. is. غەلىبىنى مەدھىيىلەپ يېزىلغان ئەسەر، زەپەرنامە، غەلىبەنامە.

zâfir. s. osm. غالىب، غەلىبە قىلغۇچى.

zafiyet, – ti. is. osm. ئورۇقلۇق، دەرمانسىزلىق.

zagine. is. ar. نەپرەت، ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك.

zagzaga. is. osm. مەنىسىز سۆز، ئورۇنسىز سۆز.

zağ. is. بىلەپ ئىتتىكلەشتىش.

zağar. is. zool. بىر خىل ئوۋ ئىتى.

zağara. is. ياقىلىق تېرە.

zağcı. is. چاقچى (پىچاق قاتارلىقلارنى بىلىگۈچى).

zağlamak. ① بىلىمەك (پىچاق قاتارلىقلارنى). ② پارقىراتماق، پارلاتماق.

zağlı. s. بىلەنگەن، بىلەكلىك.

zahf. is. ar. ① ئايىغىنىى سۆرەپ مېڭىش. ② ئۆسلەش.

zahib. s. ar. ① كەتكۈچى. ② بىر پىكىر ۋە ئويغا چۈشكۈچى، خىيالغا پاتقۇچى.

zâhif. s. ar. تەكەببۇر، ماختانچاق.

zâhife. is. ar. zool. سۈرۈنگۈچ ھايۋان.

ئېلىش.

zail. s. ar. يوق بولماق.

zaim. is. ar. قەدىمكى زامانىدا ئۇرۇشقا كەتكەن ئەسكەرلەرگە بېرىلگەن يەرنىڭ ئىگىسى.

zair. is. ar. زىيارەت قىلغۇچى.

zait, – di. s. ar. ② كېرەكسىز. is. (ماتېماتىكىدا) مۇسبەت سان، قوشۇش بەلگىسى.

zâk. is. far. بالىياتقۇچ.

zâki. s. ar. ساپ، پاك، خالىس.

zâkir. s. ar. زىكىر قىلغۇچى.

zâkire. is. ar. fds. ئەسلەتكۈچى، ئەسكەكەلتۈرۈلگەن نەرسە.

zakkum. is. ar. bot. ① تالىگۈل، سۆگەتكۈل. ② بەك ئاچچىق.

zakon. is. قانۇن، نىزام، ئۇسۇل، يول، زاكون.

zâl. s. far. قېرى، مويسىپت.

zalâl. s. ar. كۆلەڭگۈسى (سايىسى) بار، سايە بولىدىغان.

zalâm. s. ar. ① قاراڭغۇلۇق. ② ئادالەتسىزلىك.

zâli. s. ar. ① ئاقساق (هايۋان). ② توھمەت چاپلانغان، توھمەت قىلىنغان.

zalif. s. ar. بەك خورلانغان، ھەقىر (ئادەم).

zalik. s. ar. كەتكەن، كەتكۈچى.

zalim. s. ar. زۇلۇم قىلغۇچى، زالىم.

zalimane. z. زالىملارچە.

zalimlik, – ği. is. زالىملىق.

zallâm. s. ar. قاتتىق زۇلۇم سالغۇچى، رەھىمسىز.

zalm. is. ar. ① چىشنىڭ ئاقلىقى. ② قار.

ۋانلار.

zâhik. s. ar. ① ئەسكى ـ تۇسكى، كونا. ② بەربات.

zâhil. s. ar. ئۇنتۇغان، ئەستىن چىقارغان.

zahir. s. ar. is. ① ئوچۇق، ئاشكارا. ② تاشقى كۆرۈنۈش. ③ ئەلۋەتتە، شۇبھىسىز.

zahire. is. ar. ئاشلىق، ئوزۇق.

zahiren. z. ar. كۆرۈنۈش، كۆرۈنۈشىگە قارىغاندا.

zahiri. s. ar. ① كۆرۈنۈشتىكى. ② ساختا، شەكىلەن.

zahit, – di. s. ar. دىنغا ئەمەل قىلغۇچى، شەرىئەتكە بويۇن سۇنغۇچى.

zahme. is. far. ① ئۇرۇش. ② ياراء زەخىم. ③ زەخمەك ياكى ناخول. ④ چوقماق. ⑤ ئۇزەڭگە تاسمىسى.

zahmet, – ti. is. ar. ① ئاۋارىچىلىق، ھەشەم. ② قىينىچىلىق، جاپا. ③ ھارغىنلىق.

~ çekmek. ئاۋارە بولماق.

~ olmazsa. ئاۋارىچىلىق بولمايدىغان بولسا...

zahmetli. s. ئاۋارىچىلىق، ھارغىنلىق.

zahmetsiz. s. ئاۋارىچىلىقى بولمىغان. جاپاسى يوق، ئاسان، ئوڭاي، قولاي.

~ rahmet olmaz. جاپا چەكمەي ھالاۋەت يوق.

zaif, – a'fı. is. ar. ① ئورۇقلۇق، زەئىپلىك. ② خىجىل بولۇش، روھسىي چۈشۈك.

zaid. → **Zait.**

zaik. s. ar. تەمىنى تېتىغان، لەززەت ئالغان.

zaika. is. ar. تەمىنى تېتىش، لەززەت

zalûm. s. ar. بەك زالم.

zam, – mmı. is. ar. ① قوشۇمچە. ② ئارتتۇرۇش، ئاشۇرۇش، ئۆستۈرۈش: «Ücretlerimize zam yapılsın — ماياشمىز ئۆستۈرۈلسۇن!»

zaman. is. ar. زامان، ۋاقىت، چاغ، دەۋر، مەزگىل.

zamân. is. ar. ① قەرز ۋە زىياننىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئېلىش. ② كېپىل بولغۇچى.

zamandaş. s. زامانداش.

zamandaşlık, – ğı. is. زامانداشلىق.

zamâne. is. ar. زامانە.

zamansız. s. gram. زامان مەنىسىنى بىلدۈرمەيدىغان پېئىللار.

zaman zaman. z. بەلگىسىز ۋاقىت، بەزەن، ئارا – سىرا.

zamazingo. is. ئاشنا، ئايال دوست.

zambak, – ğı. is. ar. پىيازگۈل.

zambo. is. ispanyol. ئاق تەنلىك بىلەن قارا تەنلىكتىن تۇغۇلغان ئوغۇل بالا.

zambuk, – ğu. is. زامبۇك (بورسا قولتۇقىدا ۋە قىزىل دېڭىزدا قوللىنىلىدىغان مەخسۇس يەلكەنلىك قېيىق).

zamîme. is. ar. قوشۇش، ئارتتۇرۇش، قوشۇمچە (قىلىش).

zâmin. is. ar. زامىن (بىراۋنىڭ زەرەر ۋە زىياننى تۆلىشىگە بولغان كېپىللىك).

zamir. is. ar. ① ئىچكى سىر، ئىچكى ئەھۋال. ② ئالماش (گراماتىكىدا). ③ ھېسسىيات، تۇيغۇ: «Bu sözüyle zamirini meydana vurmuş oldu — بۇ سۆزى بىلەن ئۆز چاۋىسىنى چىتقا يايدى.»

zamk, – kı. is. ar. ① يېپىلىم. ② دەرەخ يېپىلمىسى.

zamkinos. is. قېچىش.

~ etmek. قاچماق.

zamklamak. يېپىلىملىماق، يېپىلىم سۈركىمەك.

zamklı. s. يېپىلمىلانغان.

zammetmek. ئاشۇرماق، قوشماق (باھاغا، مائاشقا).

zampara. is. far. خوتۇنپەرەس.

zamparalık, – ğı. is. خوتۇنپەرەسلىك.

zamyân. is. ar. جەنۇبىي ئامېرىكىدا ئۆسىدىغان جىگدە دەرىخى.

zan, – nnı. is. ar. ئوي، پىكىر، ھۆكۈم.

zanaat, – tı. is. ar. ① قول ھۈنىرى. ② ئۇستىلىق، ماھىرلىق، ئۇزلۇق.

zanaatçı. is. ھۈنەرۋەن، ئۇستا.

zanaatkâr. is. قول ھۈنەرۋەن.

zangırdamak. تىترىمەك.

zangoç, – cu. is. erm. ئىسپادەتسىز خانا خىزمەتچىسى ياكى زىل (قوڭغۇراق) چالغۇچى.

zanî. is. ar. زىناخور (ئەر).

zanin. s. ar. گۇناھكار.

zaniye. is. ar. پاھىشە، جالاپ.

zank. s. ar. ① تار نەرسە، تار يەر. ② تارلىق، قىسلىق.

zanka. is. isl. ئىككى ئات قوشۇلغان چانا.

zânn. s. ar. تەخمىن قىلغۇچى.

zann . etmek. .....دەپ ھېسابلىماق... دەپ بىلمەك، تەخمىن قىلماق.

zantapsin. is. كېچىدە ئۇچىدىغان قۇرت – قوڭغۇزلارنىڭ كۆزىدىكى بىر خىل

زاكەتلىك. ② ئەدەبلىك، قائىدە يوسۇنلۇق:
«Zarif bir giyiniş — چىرايلىق بىر كىيىنىش.»
zarf. dilb. رەۋىش.
zarife. s. is. ar. ① نەپىس (نەرسە). ② ئايال ئىسمى.
zariflik, – ği. is. نەپىسلىك، نازاكەت، قائىدە ـ يوسۇن.
zar . kanatlılar. is. zool. پەردە قانا تلىقلار.
zarp, – bı. is. ar. ① زەربە. ② قاتتىق تەسىر.
~ etmek. زەربە بەرمەك.
zarplı. s. تەسىرى كۈچلۈك.
zarr. is. ar. زەرەر، زىيان.
zârr. s. ar. زەرەرلىك، زىيانلىق.
zarrâ. is. ar. ① جاپا چېكىش. ② شددەت.
zarta. is. ar. ئوسۇروق.
zartçi. s. is. ماختانچاق.
zaruret, – ti. is. ar. ① زۆرۈرىيەت، ئېھتىياج. ② يوقسۇللۇق.
zaruri. s. ar. زۆرۈرى.
~ masraflar. زۆرۈرى خراجەت.
zar zor. z. ① قولىنىڭ ئۈچىدىلا. ② مۇشەققەتتە، تەسلىكتە، قىيىنداپ:
«Işini zarzor yapiyor — ئىشنى قولىنىڭ ئۈچىدىلا قىلىدۇ.
Trene zarzor yetişti — پويىزغا تەسلىكتە يېتىشتى.»
zat, – tı. is. ar. ① شەخس. ② ئادەم. ③ ماھىيەت. ④ ئامىل، ئېلېمېنت.
zaten. z. ar. ئەمەلىيەتتە، ئەسلىدە، ئەسلى.

رەڭ ماددىسى.
zânû. is. far. anat. تىز (ئادەمنىڭ).
zânûn. s. ar. ئەقلى كەم.
zaptetmek. ① ئىشغال قىلماق، تارتىۋالماق. ② قەيت قىلماق، يازماق. ③ ئېسىدە تۇتماق. ④ ئۆزىنى تۇتۇۋالماق.
zaptu . rapt. is. تەرتىپ، ئىنتىزام.
zar[1]. is. ① يۇپقا پەردە، يىپاقچۇق. ② پەردىنجە. ③ يۇپقا تېرە ياكى پوس.
zar[2]. is. شىشخال.
zarafet, – ti. is. ar. نازۇكلۇك، نازاكەتلىك.
zarar. is. ar. زەرەر، زىيان.
~ çekmek. زىيان چەكمەك.
~ etmek. زىيان قىلماق.
~ ı yok. ھېچ ۋەقەسى يوق.
zararına. z. زىيىنغا:
«Zararına satmak — زىيىنغا ساتماق.»
zararlı. s. زىيانلىق، پايدىسىز.
zararsız. s. ① زەرەرسىز، زىيانسىز. ② نىسبەتەن ياخشى.
zarf. is. ar. ① كونۇبرت، لىپاپا. ② ئوراۋ (بىر نەرسە ئورايدىغان). ③ (گرامماتىكىدا) رەۋىش.
zarfında. z. ئىچىدە:
«Bu müddet zarfında gelmezse — بۇ مۇددەت ئىچىدە كەلمىسە...»
zarflamak. كونۇبرتقا سالماق:
«Bu mektubu zarflıyarak gönder — بۇ خەتنى كونۇبرتقا سېلىپ ئەۋەت.»
zargana. is. yun. zool. زارگانا بېلىقى.
zari. s. ar. يوغان ئەمچەكلىك (ئايال ياكى ھايۋان).
zarif. s. ar. ① گۈزەل، نەپىس، نازۇك.

zebanzet. s. far. سۆزلەنگەن.
zebellâ. is. قورقۇنچلۇق (ئادەم).
zeber. is. far. ئۈست.
zeberin. far. ئۈستۈنكى، يۇقىرىدىكى.
zebh. is. ar. بوغۇزلاش.
zebhiye. is. ar. قان بەجى.
zebib. is. ar. ① قۇرۇق ئۈزۈم. ② قۇرۇق ئەنجۈر. ③ يىلان ۋە چايان قاتارلىقلارنىڭ زەھىرى.
zebir. is. ar. ① جاپا. ② بەزىش، زىبەكىش، تىت ـ تىت بولۇش، دىققەتچىلىك، ئىچى پۇشۇش. ③ كۆلپەت، ئازاب ـ ئوقۇبەت. ④ مەكتۇپ، خەت. ⑤ هېرىش، چارچاش.
zebi. is. ar. دېگىز تاشپاقىسىنىڭ قېپى.
zebr. is. ar. ① كىتاب. ② كىتاب ۋاريقى. ③ خەت يېزىش. ④ سۆز. ⑤ يېزىق. ⑥ ئەقىل. ⑦ s. كۆچلۈك، ساغلام (ئادەم).
zebra. is. it. zool. ياۋا تاغ ئېشىكى.
zedelenmek. ① زېددىلەنمەك. ② زىيان كۆرمەك.
zefer. is. ar. بەدبۇي، سېسىق پۇراق.
zefif. s. ar. چاققان، چەبدەس.
zefir. is. ing. چىغ يولىلۇق يۇپقا پاختا رەخت.
zefir. is. ar. نەپەس چىقىرىش.
zefzefe. is. ar. سىلكىنىش، تەۋرەش، تىترەش.
zegan. is. far. zool. چاشقان قاتارلىقلارنى ئۆۋلاپ يەيدىغان قۇش.
zehap, – bı. is. ar. خىيالغا پېتىش.
dehebi. s. ar. ئالتۇندىن ياسالغان، ئالتۇن بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
zebu. is. zool. زېبۇ (ئافرىقا ۋە ئاسىيا

zati. s. ar. شەخسىنىڭ، شەخسىي، شەخسەن، خۇسۇسىي.
~ eşya. خۇسۇسىي مۈلۈك.
zatülcenp, – bi. is. ar. كۆكرەك پەردىسى ياللۇغى.
zatürree. is. ar. ئۆپكە ياللۇغى.
zavallı. s. ar. ① بىچارە. ② شۇم، بەختسىز.
zavallılik, – ğı. is. ① بىچارىلىك. ② بەختسىزلىك.
zaviye. is. ar. ① بۇلۇڭ، بۇرجەك، گىرۋەك، بۇلۇڭ ـ پۇچاق. ② بۇلۇڭ گرادۇسى. ③ كىچىك ئىبادەتخانا.
zavrak zevrak. is. ① كىچىك كېمە. ② رېشاتكا، سالاسۇن، شادا.
zayâ. is. ar. قولدىن چىقىپ كېتىش، يوق بولۇش.
zayat. is. ar. يوقىتىش، يوقاش، غايىب بولۇش.
zayıf. s. ar. ① ئورۇق، كۈچسىز، قۇۋۋەتسىز، مادارسىز. ② ئىشەنچسىز.
zayıflamak. ئورۇقلىماق.
zayıflatıcı. is. ئورۇقلاتقۇچى.
zayıflık, – ğı. is. ئورۇقلۇق.
zayi, – i. s. ar. غايىب، غايىب بولغان، يوتكەن.
~ etmek. يوقىتىۋەتمەك، يوقىتىپ قويماق.
zayiat, – tı. is. ar. يوقىتىپ كەتكەن نەرسىلەر، زىيان.
zebab. is. ar. zool. قارا چۈجە.
zebâbe. is. ar. zool. دالا چاشقىنى.
zebâd. is. ar. ① ئىپار چاشقىنى يېغى. ② ئىپار مۇشۇكى.
zeban. is. far. تىل، زىۋان، زابان.
zebani. is. ar. جەھەننەم قاراۋۇلى.

ئەقىل.
zekâb. is. far. سىياھ.
zekât, – tı. is. ar. زاكات.
zekavet, – ti. is. ar. → **Zeka.**
zeker. is. ar. ① ئەر. ② زەكەر، ئەرلىك ئورگانى.
zekeriye. is. → **Zeker**
zeki. s. ar. ① ئەقىللىق، پاراسەتلىك. ② is. ئەر ئىسمى (زەكى).
zeklenmek. → **Zevklenmek.**
zelâlet. is. ar. ھەقىرلىق، خورلۇق.
zelel. is. ar. ① يېتەرسىزلىك، كەمـچىلىك. ② s. تېيىلغاق (يەر).
zelil. s. ar. خورلانغان، پەس كۆرۈلـگەن.
zelili. is. ar. ھەقىرلـىق، خورلـۇق، پەس كۆرۈلۈش.
zelzal. is. ar. → **Zelzele.**
zelzele. is. ar. سلكىنىش، زىلزىلـە، يەر تەۋرەش.
zem, – mmi. is. ar. ئەيـىبلـەش، تاپا ـ تەنە قىلىش، كايىش.
Zemalar. öz. is. گانا ۋە پىل چىشى قىرغىقىدىكى نېگىرلار، زەمالەر.
zemâne. s. ① ۋاقىت، دەۋر. ② ھـازىرقى زامان. ③ بەخت، تەلەي.
zemberek, – ği. is. far. پۇرژىنا.
zembil. is. ar. زەمبىل، كۆتۈرگۈ.
zemheri. is. ar. قارا قىش.
zemim, zemime. is. ar. پەسكـەشـلىك، يىرگىنچلىك.
zemin. is. far. ① يەر شارى، زېمىن، يەر يۈزى، دۇنيـا. ② بىر نەرسـنـىڭ تەكتى. ③ ئاساس.
zeminde. z. بۇ مەسىلىدە، بۇ تېمىدا.

يادا ياشايدىغان ئۆركەشلىك ھۆكۈزسىمان ھايۋان).
zebun. s. far. ① ھارغىن. ② ئاجىز، كۈچسىز.
zebur. öz. is. ar. زەبـۇر (داۋۇت پەيغەمبەرنىڭ كىتابى).
zecir, – cri. is. ar. زورلاش، مەجبۇرلاش.
zecr. is. ar. ① ئالدىنى ئېلىش، چەكـلەش. ② مەجبۇرلاش، مەجبۇرىي قىلدۇرۇش. ③ قورقۇتۇش. ④ ئەزىيەت.
zecri. s. ar. زورلىغۇچى، مەجبۇرلىغۇچى.
zedelemek. far. ① زىددىلـىمەك. ② زىيان يەتكۈزمەك.
zehebin. s. ar. ئالتۇندىن ئىشلەنگەن.
zehir, – hri. is. far. زەھەر، ئوغا. ① بەك ئاچچىق. ② قاتتـىق سوغۇق. **~ gibi.**
zehirleme. is. زەھەرلەش.
zehirlemek. ① زەھەرلىمەك. ② بىراۋنى زىيانلىق پىكىر بىلەن زەھەرلىمەك.
zehirlenme. is. زەھەرلىنىش.
zehirlenmek. ① زەھەرلەنمەك. ② زىيانلىق ئىدىيىلەر بىلەن زەھەرلەنمەك.
zehirli. s. زەھەرلىك.
zehirsiz. s. زەھەرسىز.
zehr. is. ar. گۆل.
zehra. is. s. ar. ① ئاق ۋە نۇرلۇق چىراي. ② ئايال ئىسمى.
zehr . âb. s. far. ئاچچىق سۇ.
zehr . âbe. s. far. ① زەھەرلىك سۇ. ② is. ھەسرەت، قايغۇ، دەرت.
zehrin. s. far. زەھەرلىك، بەك ئاچچىق.
zehük. s. ar. بىھۇدە، ئورۇنسىز.
zekâ. is. ar. ئەقىل ـ پاراسەت، زېھىن،

zeminlik, – ği. is. گەمە، گىرەم.
zemistân. is. far. زىمىستان، قىش پەسلى.
zemistâni. s. far. قىشلىق.
zemmâm. s. ar. ئەيىپلىگۈچى، كايىغۇچى.
zemmetmek. ئەيىبلىمەك، كايىماق.
zemzem. is. ar. زەمزەم.
zemzem. is. پەس ئاۋاز بىلەن ئاستا ناخشا ئېيتىش.
zemzemlik, – ği. is. زەمزەم سۈيى ئېلىنىدىغان قاچا.
zen. is. far. ئايال، زەن.
zenah, zenahdan. is. far. ئېگىك، زاناخ.
zenâbil. is. ar. زەمبىللەر.
zenâne. is. far. ئايالارغا خاس، ئايالارنىڭ ئىشى، زانانە.
zenane. is. far. ئايالارغا خاس يەر، ھارام.
zenb. is. ar. گۇناھ، جىنايەت.
zenbil. is. → **Zembil.**
zenbürek. is. far. زەمبىرەك، توپ.
zencefil. is. ar. زەنجىۋىل.
zencere. s. ar. بارماق قول بىلەن چېكىش.
zenci. is. ar. نېگىز، زەنگى.
zend. öz. is. far. زەردۇشت دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى.
zendeka. is. ar. كاپىرلىق، دىنسىزلىق.
zendost. s. far. خوتۇنپەرەس.
zeng. is. far. ① نېگىز. ② داغ، دات. ③ زىل، قوڭغۇراق.
zengin. s. far. باي:
«Uygur dili çok zengin bir dildir — ئۇيغۇر تىلى ناھايىتى باي تىلدۇر.»
zengince. z. خېلى باي.
zenginlemek. → **Zenginleşmek.**
zeginleşmek. باي بولماق.
zenginlik, – ği. is. بايلىق:
«Uygur dilinin zenginliği — ئۇيغۇر تىلىنىڭ بايلىقى.»
zenim. s. ar. ① بىر قەۋمگە كېيىن قوشۇلغان. ② نەسلى پەسلىك.
zenne. is. far. ① ئايال. ② سەھنە ئويۇنلىرىدا ئايال رولىنى ئالغۇچى ئەر:
«Zenne çorabı — ئاياللار پايپىقى.»
~ kalıbı. ئاياللار ئايىغ كىيىمىنىڭ قېلىپى.
zennelik, – ği. is. ① ئايال رولى. ② s. ئاياللارغا خاس (نەرسە).
zephiye. is. a. قۇشخانىدا ئۆلتۈرۈلگەن مالالاردىن ئېلىنىدىغان باج، قان بېجى.
zer. is. far. ئالتۇن، زەر.
zerâf. is. far. → **Zürafa.**
zerak. s. ar. كۆك، زەڭگەر.
zerâre. is. ar. چاچقۇ، چېچىلغان نەرسە.
zerbaf. is. dok. زەرباپ، زەر بىسىلغان رەخت.
zerd. s. far. ① سېرىق. ② is. نەپەس.
zerd . âb. is. far. ① ئاق ئۆزۈم ھارىقى. ② سەپرا. ③ ياراڭ يېرىڭ.
zerdalı. is. ياۋا ئۆرۈك (دەرەخ).
zerde. is. far. زەپەرەك بىلەن سارغايتىلغان ۋە پىشۇراق كىرگۈزۈلگەن گۈرۈچ تامىقى.
zerdi. is. far. سېرىقلىق، سېرىق رەڭ

لمك.

zeri, – ri. is. ar. تهرىش، تهرىقچىلىق.

zeria. is. ar. باهانه، سەۋەب.

zerin. s. far. ئالتۇندەك سېرىق.

zeriyat, – tı. is. ar. ① تهرىقچه لمق. ② زىرائەت.

zerrâ. ar. دېهقان، ئېكىنچى، تېرىمچى.

zerre. is. ar. زەررە، ئۇششاق پارچە، ئېلېمېنت، مولېكۇلا.

zerrin. is. bot. نەركىس (گۈل).

zerzevat, zerzavat. is. far. كۆكتات، ئوتياش.

zerzevatçı. is. كۆكتات ساتقۇچى.

zev. is. ar. مۇسىبەت.

zevahif. is. ar. ئۆمىلىگۈچىلەر (هايۋان).

zevahir. is. ar. تاشقى كۆرۈنۈش.

zevait, – di. is. ar. ئارتۇقچه ۋە كېرەكسىز نەرسىلەر.

zeval, – li. is. ar. ① چۈشكۈنلۈك. ② يوقىلىش، يوقىتىلىش.

~ bulmak. يوق بولماق.

~ vermek. زەرەر يەتكۈزمەك.

zevali. is. ar. توپتوغرا چۈش ۋاقتى.

zevalsiz. s. يوق بولمايدىغان.

zevb. is. ar. ئېرىش.

zevce. is. ar. ① خوتۇن. ② ھەمراھ.

zevcelik, – ği. is. ① خوتۇنلۇق. ② ھەمراھلىق.

zevk, – ki. is. ar. تەم، تۈيغۇسى، تەم، ھەۋەس، ئىشتىياق، لەززەت.

~ ine varmak. هۇزۇرلانماق، زوقلانماق.

~ almak. خۇشلانماق.

~ ehli. تاماشىنى ياخشى كۆرگۈچى.

~ etmek. ئويۇن تاماشا بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزمەك.

zevklenmek. ① بىرى بىلەن چاقچاق لىشىپ ئوينىماق. ② دورىماق، تەقلىد قىلماق. ③ مەسخىرە قىلماق، زاكىلىق قىلماق.

zevkli. s. ① خۇش. ② ھېسسىياتلىق، قىزىقارلىق، جەلپ قىلارلىق، زوقلۇق.

zevksiz. s. ① ھەۋەسسىز. ② تەمسىز، لەززىتى يوق، زوقسىز.

zevksizlik, – ği. is. ① ھەۋەسسىزلىك، زوقسىزلىق. ② تەمسىزلىك.

zevrâ. is. ar. باغدات شەھىرى.

zevrak. is. ar. ① قېيىق. ② زەمزەم شېشىسى. ③ گۈل تەشتىكى.

zevzek. s. far. ① لاۋزا (ئادەم). ② ۋالاقتەككۈر، ئاغزى بىسىلماي سۆزلەيدىغان. ③ بىمەنە چاقچاق قىلغۇچى. ④ ئەخمەق، ھاماقەت.

zevzeklenmek. ① ئەخمەقلەشمەك. ② ئەخمىقانە گەپ قىلماق.

zevzeklik, – ği. is. ئەخمىقانە خىيال، ئەخمىقانە گەپ.

zeyil, – yli. is. ar. قوشۇمچە، ئىلاۋە تەرىقىسىدە يېزىلغان (نەرسە).

zeyn. is. ar. زىننەت، پەرداز.

zeyrek[1], – ği. is. far. زېرەك، ھوشيار.

zeyrek[2]. is. bot. ئۇزۇن تالالىق زىغىر.

zeyreklik, – ği. is. زېرەكلىك، ھوشيارلىق.

zeyt. is. ar. kim. سۇ يېغى.

zeytin. is. ar. bot. زەيتۇن.

zeytin . ağacı. is. زەيتۇن دەرىخى.

zeytinci. is. ① زەيتۇن ساتقۇچى ياكى ئالغۇچى. ② زەيتۇن يېتىشتۈرگۈچى.

zeytincilik, – ği. is. ① زەيتۇن يېتىشتۇرۇش ئىشى. ② زەيتۇن ئېلىپ ساتقۇچى.

zeytinlik, – ği. is. زەيتۇنلۇق، زەيتۇن ئورمانلىقى.

zeytinsi. s. زەيتۇنسىمان.

zeytin . yağı. is. زەيتۇن يېغى.

zeytin . yağlı. s. زەيتۇن يېغى بىلەن پىشۇرۇلغان (تاماق).

zeytün. is. ar. زەيتۇن.

zeytüni. s. ar. زەيتۇن رەڭدە.

zıa. is. ar. ئېتىز.

zıbarmak. ① ئۆلمەك. ② ئۇخلىماق، مۈگدىمەك.

zıbık, – ğı. is. سۈزۈكنى رېزىنكىسە چوچاق.

zıbın. is. kıyf. ① كىچىك بالىلار-نىڭ سىرتقى كىيىمى. ② ئۇچ ئېتەكلىك ئۇزۇن كۆڭلەك.

zıddiyet, – ti. is. ar. ① زىددىيەت. ② ئىناقسىزلىق، چىقىشالماسلىق، پېتىپ شالماسلىق.

zıh. is. far. ① گۈللۈك جىيەك. ② گۈللۈك رامكا (مەتبەئە ئىشلىرىدا).

zıhâr. is. ar. يارىدەملىشىش.

zıhâre. is. ar. كىيىمنىڭ تېشى.

zıhlamak. جىيەك تۇتماق.

zıkkım. is. ar. ① «زەھەر» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ. ② تالگۈل، سۆگەتگۈل. ③ ئۇزۇم هارىقى.

zıkkî. is. ar. تېرە، تۇلۇم.

zıl, – lli. is. ar. كۆلەڭگە، سايە.

zılâle. is. ar. كۆلەڭگىلىك.

zılgıt, – tı. is. ئېيىلىشىش، تىللاش.

~ vermek. ئەيىبلىمەك.

~ yemek. ئەيىبلەنمەك.

zıll. is. ar. كۆلەڭگە، سايە.

zımâr. is. ar. ئۇمۇس.

zımba. is. osm. ① مۇقاۋا، قېيىش كەمەرلەرگە ئېچىلغان تۆشۈك. ② تۆشۈك تېشىش ماشىنىسى، سۈمبە.

~ demir. سۈمبە.

zımbalama. is. تۆشۈك تېشىش.

zımbalamak. ① تۆشۈك تەشمەك. ② پىچاق بىلەن ياردار قىلماق.

zımbalanmak. تۆشۈك تېشىلمەك.

zımbalı. s. تۆشۈكلۈك، تۆشۈك ئېچىلغان.

~ defter. ئوڭاي ئېچىلىشۇن ئۈچۈن ۋاراقلىرى تېشىلگەن دەپتەر.

zımbırdatmak. ① تىرىڭلاتماق (ساز-نى). ② قولاقنى خۇش ياقمايدىغان سەت ئاۋاز چىقارماق.

zımbırtı. is. ① سەت ئاۋاز. ② سەت ئاۋاز چىقىرىدىغان نەرسە.

zımn. is. ar. ① ئىچى تەرەپ. ② لىپا پىلىق سۆز. ③ مەقسەت، ئارزۇ.

zımnen. s. ar. ① يوشۇرۇن مەنىلىك، ② ۋاستىلىك.

zımnında. ar. ئۈچۈن، تۈپەيلىدىن، سەۋەبىدىن:

«Buraya bir iş zımnında geldim — بۇ يەرگە بىر ئىش ئۈچۈن كەلدىم.»

zımni. s. يوشۇرۇن مەنىلىك (سۆز).

zımpara. is. osm. كاربورونت كىرىستىنى كاربىدى.

~bezi. يۈزىگە كاربورونت بېرىلگەن رەخت.

zındık, – ğı. is. ar. ئالىلاسىز.

zındıklık, – ğı. is. ئالىلا ۋە ئاخماق

«جبدەل چىقارماق. — Zırıltı çıkarmak»
zırlak, – ğı. s. ۋاتىلداق، جاۋىلداق.
zırlamak. → **Zırıldamak.**
zırnık, – ğı. is. far. ئارزىمەن (خىمىت يەۋى ئېلىپبەنت)، مەرگىمۇش، سەنكىيا.
zırtapoz. s. تەلۋە، يېنىسك، شالاق.
zırtapozluk, – ğu. تەلۋىلىك، يېنىسكلىك، شالاقلىق.
zırva. is. s. far. بىمەنە، بولمىغۇر.
zırvalamak. بىمەنە سۆزلەر سۆزلىمەك.
zırzop, – pu. s. شاللاق، يېنىك.
zırzoplaşmak. شاللاقلىق قىلماق.
zırzopluk, – ğu. is. يېنىكلىك: يېنىكلىك.
zıt, – ddı. s. ar. زىت، قارىمۇقارشى.
zıtlaşmak. بىر - بىرىگە زىت ھەرىكەت قىلماق.
zıtlık, – ğı. is. زىتلىق، قارىمۇ قارشىلىق.
zıvana is. far. ① نەيچە، قىسقا تۇرۇبا. ② تاماكىنىڭ فىلتىرى.
zıvanalı s. تۇرۇ بېلىق (تۇرۇبا).
zıvlamak. ئايرىلىپ كەتمەك.
zıya[1], – ı. is. ar. → **Ziya.**
zıya[2], – aı. is. ar. يورقاش، يورقىلىش، غايىب.
zıyk. is. ar. ① تارلىق، قىسلىق، زىخ. ② ئىچى پۇشۇش، تىنىت - تىنىت بولۇش.
zıykısadır, – dırı. is. ar. نەپەس قىسلىش، دەم سىقىلىش، زىققا.
zıypak, – ğı s. قايغان، قېيىپ كەتكەن.
zıyyık. s. ar. بەك تار.
zib. is. ar. جىزەك، زىننەت.

رەتكە ئىشەتمەسلىك.
zıngıllamak. تىترىمەك، زىڭىلدىماق.
zıngırdamak. تىترىمەك، سىلكىنىمەك.
zıpır. s. is. تەلۋە، سارائ.
zıpırlık, – ğı. is. تەلۋىلىك، سارائلىق.
zıpka. is. rus. تار پۇچقاقلىق شاراۋاز.
zıpkın. is. far. چوڭ بېلىقلارنى تۇتۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئۇچى ئەگرى نەيزە.
zıplamak. سەكرىمەك:
«Çocuk annesini görünce zıplamaya başladı — بالا ئانىسىنى كۆرۈش بىلەن سەكرەشكە باشلىدى.»
zıplatmak. سەكرەتمەك.
zıpzıp, – pı. is. بالىلار ئويناپ دىغان تاش ياكى ئەينەك ساقا.
zıpzıp. z. سەكرەپ - سەكرەپ:
«Zıpzıp geliyor — سەكرەپ - سەكرەپ كېلىۋاتىدۇ.»
zıraat. is. → **Ziraat.**
zır. deli. is. قاتتىق سارائ.
zırh. is. far. ① ساۋۇت ۋە دۇبۇلغا. ② تۆمۈر ساۋۇت، پولات قاپ. ③ زىتۆمۈر) قاپلانغان.
zırhlı. s. is. ① ساۋۇت (دۇبۇلغا) كىيىگەن ياكى پولات بىلەن قاپلانغان. ② پولات بىلەن قاپلانغان چوڭ ئۇرۇش پاراخوتى.
zırıldamak. ① ۋاتىلدىماق، ۋالاقلىماق، جاۋىلدىماق. ② ئەزمىلىك قىلماق.
zırıltı. is. ① ۋاتىلداش، ۋالاقلاش، جاۋىلداش. ② چىقىشالماسلىق. ③ قۇلاقنى خۇش ياقمايدىغان ساز. ④ جبدەل، غۇۋغا:

«Eskiden dervişler vakitlerini zikir- ئىلگىرى دەرۋىشلەر — le geçirirlerdi ۋاقتىنى زىكىر بىلەن ئۆتكۈزەتتى.»
zikretmek. ئەسلىمەك، سۆزنىنى قىلماق، ئىسمىنى ئاتماق.
zikzak, – kı. is. s. ① ئەگرى – تۆ- قاي، ئەگرى – بۈگرى. ② ئەگرى سىزىق.
zikzaklı. s. ئەگرى – بۈگرىلىك، ئەگرى – تۆقايلىق.
zil. is. far. زىل، قوڭغۇراق.
zilhicce. is. ar. قەمەر تەقۋىمىنىڭ 12 – ئېيى، قۇربان ئېيى.
zilkade. is. ar. قەمەر تەقۋىمىنىڭ 11 – ئېيى (12 – ئاي).
zillet, – ti. is. ar. خورلىنىش، پەس كۆرۈلۈش.
zilli. s. ① قوڭغۇراقلىق. ② ئەدەبسىز.
zilsiz. s. قوڭغۇراقسىز.
zilve. → **Zelye.**
zilzal. is. ar. زىلزىلە، يەر تەۋرەش، سىلكىنىش.
zilzurna. s. «قاتتىق مەست» مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.
zimam. is. ar. چۈلۈۋۇر.
zimamdar. is. ئىدارە قىلغۇچى، قومانداانلىق قىلغۇچى، باشلىق.
zimmet, – ti. is. ar. قەرز.
zimmi. is. ar. ئوسمان پادىشالىقى دۆلىتىنىڭ مۇسۇلمان بولمىغان پۇقرالىرى.
zina. is. ar. زىنا، قانۇنسىز جىنسىي مۇناسىۋەت.
zinâbe. is. ar. (ھەر نەرسىنىڭ) ئارقىسى – كەينى.
zinâ . kâr. s. far. زىناخور، زىنا

ziba. s. far. چىرايلىق، زىننەتلىك.
zibak. is. ar. سىماب.
zibâyi. is. far. گۈزەللىك.
zibidi. s. ① ھەددىدىن ئارتۇق تار كىيىم كىيگۈچى. ② سارائكلارچە قىلىق قىلغۇچى.
zibidilik, – ği. is. سارائكلارچە قىلىق قىلىش.
zibl. is. ar. ئەخلەت، سۈپۈرەندە.
zibr. is. ar. ① مەكتۇپ،خەت. ② كىتاب.
zifaf. is. ar. ھۇجۇمغا كىرىش (يېڭى تۇي قىلغان يىگىت – قىز ھەقىدە).
zifir. s. far. ① تاماكا تۈتۈنى، تۈتۈنلۈك. ② قاراڭغۇلۇق.
zifos. is. yun. ① پاتقاق چاچراش. ② s. پايدىسىز، كېرەكسىز.
zift, – ti. is. ar. ① قارىماي، ئاسفالىت. ② دېۋىرقاي، قارىغاي يېلىمى.
ziftlemek. قارىماي ياقۇزماق، ئاسفالت ياقۇزماق.
ziftlenmek. ① قارىماي ياقۇزۇلماق، ئاسفالىت ياقۇزۇلماق. ② يېمەك. ③ بىر نەرسىدىن يىرلىسىزلىق بىلەن پايدىلانماق.
zigzag. is. → **Zikzak.**
zihâm. is. ar. ① بېسىقچىلىق. ② قىستاقچىلىق، تارچىلىق.
zihin, – hni. is. ar. ① زېھىن، ئەقىل، ئاڭ. ② ئەس. ③ چۈشەنچە. ④ ئىددىيە، پىكىر:
«Zihinde tutmak — «ئەستە تۇتماق.
zihniyet, – ti. is. ar. زېھنىيەت، ئەقىل، ئىدراك.
zikir, – kri. is. ar. ① زىكىر. ② خاتىرلەش، ئەسلەش، يادلاش:

~ **endüstri.** تېزا ئىگىلىك سانائىتى.
~ **kazanç.** يېزا ئىگىلىك كىرىمى.
zirek. s. far. زېرەك، ھوشيار.
zireki. is. far. زېرەكلىك، ھوشيارلىق.
zirin. s. far. تۆۋەنكى، ئاستىنقى.
zirman. s. بەستىلىك، يېرغان، لومپا.
zirnihi. s. far. سېرىق زەڭگىلىك.
zirve. is. ar. چوققا، ئۇچ، يۇقىرى پەللە:
«Zirve toplantısı — ئالىي يىغىن.»
zişti. is. far. سەتلىك، كۆرۈمسىزلىك.
ziver. is. far. ① بېزەك، زىننەت. ② ئەر ئىسمى.
ziya. is. ar. يورۇق، يورۇقلۇق.
ziyadar. s. ar. نۇرلۇق.
ziyade. s. ar. زىيادە، بەك كۆپ.
ziyafet, – ti. is. ar. زىياپەت.
ziyan. is. far. زىيان، زەرەر.
ziyankâr. s. far. زىيانكەش، زىيان كەلتۈرگۈچى.
ziyankârlık, – ğı. is. زىيانكەشلىك.
ziyansız. s. زىيانسىز، زەرەرسىز.
ziyaret, – ti. is. ar. زىيارەت.
ziyaretçi. is. زىيارەت قىلغۇچى.
ziyaretgâh. is. ar. زىيارەتگاھ، زىيارەت قىلىنىدىغان يەر.
ziynet, – ti. is. far. زىننەت.
zok. is. dilb. ھېكسىكا تىلى.
zoka. is. yun. ① تۇزاق، ھىيلە. ② بېلىق قارمىقىغا ئوتكۈزۈلگەن يالغان يەم.
zom. s. قاتتىق مەست.
zomp. is. تاش چاقىدىغان چوڭ بازغان.
zoofil. is. fr. ھايۋانلار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت.

قىلغۇچى.
zincir. is. far. ① زەنجىر. ② بىسر قاتار، ئارقا – ئارقىدىن، بىر تۇتاش. ③ كويزا ياكى كىشەن:
«Söz zinciri — سۆز تىزمىسى.»
zincirleme. is. ① زەنجىرلەش. ② بىر – بىرىگە ئۇلىشىپ كېلىش، بىر – بىرىگە تۇتىشىش. ③ تەكرارلىنىش.
zincirlemek. ① زەنجىرلىمەك. ② بىر – بىرىگە ئۇلىماق، بىر – بىرىگە تۇتاشتۇرماق.
zincirli. s. زەنجىرلىك، زەنجىر بىلەن باغلاقلىق.
zindan. is. far. زىندان، تۈرمە، گۇناھكارلار دىخانا.
~ **gibi.** قاراڭغۇ يەر.
zindancı. is. far. گۇندىپاي، تۈرمىگە قارىغۇچى.
zindani. is. ar. ① گۇندىپاي، تۈرمە ساقچىسى. ② زىندانغا تاشلانغان گۇناھكار.
zinde. s. far. جانلىق تېتىك، روھى لۇق.
zindelik, – ği. is. جانلىقلىق، تېتىكلىك.
zinet. is. ar. زىننەت، بېزەك.
zinhar. ünl far. ھەرگىز، زادى، ئەسلا، زىنھار.
zir. is. ar. سازنىڭ زىل تارىسى.
zira. far. چۈنكى.
ziraat, – ti. is. ar. دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.
ziraatçi. is. ① دېھقان. ② يېزا ئىگىلىكىگە مەسئۇل خادىم.
zirai. s. ar. دېھقانچىلىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

zorluk, – ğu. is. قىينىچىلىق، مۇشكۈلۈك.
zort. is. ئۇسۇرۇق.
zorunlu. s. زۆرۈرىي.
zolunluluk, – ğu. is. زۆرۈرىيەت.
zorunsuz. s. مۇمكىن.
zorunsuzluk, – ğu. is. ئىمكان، مۇمكىنسىلىك.
zuafa. s. ar. زەئىپلەر، ئاجىزلار.
zûd. s. far. تېز، چاقىقان، ئالدام، هامان، دەرهال.
zûdi. is. far. تېزلىك، چاقىقانلىق، ئالدامچىلىق، دەرهاللىق.
zufr. is. ar. تىرناق.
zuhri. s. ar. چۈش ۋاقتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
zuhruf. is. ar. گىرىم، پەدەز، زىننەت.
zuhur. is. ar. مەيدانغا چىقىش.
zula. is. ئوغرىلىق.
~ etmek. ئوغرىلىماق.
zulmâni. is. ar. زۇلمەتلىك، قاراڭغۇ.
zulmât. is. ar. زۇلمەتلەر.
zulmet, – ti. is. ar. زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.
zulmetmek. زۇلۇم سالماق، زۇلۇم قىلماق، ئەزمەك، قىينىماق.
zulüm, – lmü. is. ar. زۇلۇم.
zûm. s. ar. ① قىياس، تەخمىن، پەرەز. ② گۇمان، شۈبهه.
zunün. is. ar. قىياسلار، تەخمىنلەر، پەرەزلەر.
zûr. s. ar. يالغان، ئويدۇرما (سۆز). ئاساسسىز.
zurna. is. ar. سۇنای.
zurnacı. is. سۇنايچى.

zookor. s. is. fr. ئۇرۇقى هايۋانلار تەرىپىدىن باشقا يېقىتا تارىلىدىغان ئۆسۈملۈكلەر.
zoolog. is. fr. زوئولوگىيە مۇتەخەسسىسى.
zooloji. is. fr. زوئولوگىيە.
zootekni. is. fr. زوئو تېخنىك.
zoonoz. is. fr. تەبىئىي هالدا ئادەمدىن هايۋانلاردىن ئادەمگە يۇقىدىغان كېسەللەر.
zooterapi. is. fr. هايۋان داۋالاش.
zor. is. far. ① قىيىن، مۇشەققەت، جاپا، تەس، مۇشكۈل. ② قىيىنچىلىق، مۇشەققەتلىك. جاپالىق، تەسلىك، مۇشكۈللۈك. ③ زورلۇق. ④ مەجبۇرىيەت، مەجبۇر. ⑤ ئازاب، جەبىر. ⑥ زورلۇق كۈچ.
zoraki. z. far. مەجبۇرىي، مەجبۇر.
zoralım. is. مۇسادىرە.
zorba. s. ① زومىگەر. ② مۇستەبىت.
zorbalık, – ğı. is. ① زومىگەرلىك. ② مۇستەبىتلىك، زورلۇق.
zorgulu. s. زورلۇق بىلەن قىلدۇرۇلغان.
zorla. z. زورلۇق بىلەن: «Paramı zorla elimden aldı — پۇلۇمنى زورلۇق بىلەن ئېلىۋالدى.»
zorlama. is. ① زورلاش، مەجبۇرلاش، مەجبۇر قىلىش. ② جەبىر.
zorlamak. زورلىماق، مەجبۇرلىماق.
zorlanmak. زورلانماق، مەجبۇرلانماق.
zorlaşmak. قىيىنلاشماق.
zorlu. s. ① شىددەتلىك. ② كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك: «Zorlu yağmur — شىددەتلىك يامغۇر.»

zurnacılık, – ğı. is. سۇنايچىلىق.
zurnapa. is. far. → **Zürafa.**
zuum, – uum. is. ar. بىر ئادەم ياكى بىر ئىش ئۈستىدە خاتا چۈشەنچىگە كېلىش.
zübâh. is. ar. تۆكۈرۈك تۇمۇرلىرىنىڭ يالليۇغى.
zübâle. is. ar. ① شام (ياقىدىغان). ② چىراغ پىلىكى.
zübbâd. is. s. ar. ① قايماق. ② قىممىتى يوق.
zübd. is. ar. سېرىق ماي، قايماق ۋە سۈت تەركىبىدىكى ياغ ماددىسى.
zücaciye. is. ar. پار – پۈر قاچا – قۇچىلار.
zügürt, – dü. s. پۇلسىز، يانچۇقى قۇرۇق.
zügürtlük, – ğü. is. پۇلسىزلىق.
Zühal, – li. öz. is. ar. ساتۇرىدىن (يۇلتۇز).
Zühre. öz. is. ① ۋېنېرا (چۈلپان يۇلتۇز)، زۆھرە. ② ئالتۇن يۇلتۇز.
zühre. is. ar. گۈل.
zührevi. s. ar. جىنسىي مۇناسىۋەت ئارقىلىق يۇقىدىغان تاناسىل كېسەللىكى.
zühûk. is. ar. يوق بولۇش. يوقىلىش.
zükâm. is. ar. زۇكام، تۇمۇ.
züküret. is. ar. ئەركەكلىك.

zül, – llü. is. ar. پەسكەشلىك، چۈشكۈنلۈك.
zülâl. is. ar. ساپ ۋە سوغۇقسۇ.
zülâm. s. ar. پۇلسىز، يوقسۇل.
zülfe. is. ar. بەزى نەرسىلەرنىڭ ئۇستىنى يېپىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان چۈچۈلۈق يوپۇق.
zülfikar. is. ar. زۇلپىقار (ئەلنىڭ قىلىچى).
zülüf, – lfü. is. far. ياڭاق چاچ.
zümbül. is. سۇنبۇل.
zümre. is. ar. تەشكىلات، گۇرۇھ.
zümrüdüanka. is. far. سۇمرۇغ (قۇش)،
zümrüt, – dü. is. a.. يېشىل ياقۇت (زۇمرەت).
~gibi. ياپيېشىل.
zünnar. is. ar. خرىستىئان راھىبلىرىنىڭ كەمىرى.
züppe. s. نازلىنىدىغان، ياشالمىلىق قىلىدىغان.
züppeleşmek. نازلانماق، ياشالمىلىق قىلماق.
züppelik, – ği. is. ياشالمىلىق، نازلىق.
zürafa. is. ar. zool. زاراپە.
zürkat. is. ar. كۆك، كۆكۈش.
zürriyet, – ti, is. ئەۋلاد، نەسىل.

Türkçede en çok kullanilan kısalmaltmalar

تۈرك تىلىدا ئەڭ كۆپ قوللىنىلىدىغان قىسقارتىلما سۆزلەر

a. alay. تۈەن، پولك (ئەسكىرى بىرلىك).

AA. Anadolu Ajansı. ئاناتولىيە ئاگېنتلىقى.

a. a. atom ağırlığı. ئاتوم ئېغىرلىقى.

A. B. D. Amerika Birleşik Devletleri. ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، ئا. ق. ش.

adr. adres. ئادرېس.

AET. Avrupa Ekonomik Topluluğu. ياۋروپا ئىقتىسادىي بىرلىكى.

AEp. Fransız Basın Ajansı – فرانس پرېس (ئاگېنتلىقى).

ahl. ahlakbilimi. ئەخلاقىيەت.

Akust. akustik. ئاكوستىكا.

alb. albay. شيا ئۇشاۋ، پولكوۋنىك (ھەربىي ئۇنۋان).

AID. Uluslararası Gelişme örgütü. خەلقئارا تەرەققىيات تەشكىلاتى.

Alm. Almanca. نېمىسچە، نېمىس تىلى.

Amer. Amerikanca. ئامېرىكا تىلى.

a. n. Atom numurası. ئاتوم نومۇرى.

anat. anatomi. ئاناتومىيە.

AND. Doğu Almanya Haberler ajansı. شەرقىي گېرمانىيە ئاگېنتلىقى.

Ank. Ankara. ئەنقەرە.

antr. antropoloji. ئانترو پولوگىيە.

Ao. Anonim Ortaklığı. ھەسسىدارلار شىركىتى.

Apa. Avusturya basın ajansı. ئاۋسترىيە ئاگېنتلىقى.

Ar. Arapça. ئەرەبچە.

arıç. arıcılık. ھەسەلچىلىك.

ark. arkeoloji. ئارخېئولوگىيە.

Arn. Arnavutça. ئالبانچە، ئالبان تىلى.

as. askeri, askerlik. ھەربىي، ھەربىيلىك.

as. iz. Askeri inzibat. ھەربىي ئىنتىزام، شىيەنبىك.

ass. asistan. ئاسسىستېنت (ئىلمىي ئۇنۋان).

astğm. asteğmen. شياۋۇنى (ھەربىي ئۇنۋان).

astr. astronomi. ئاستىرونومىيە.

Aş. anonim şirketi. پايچىكلار شىركىتى.

aşç. aşçılık. ئاشپەزلىك.

atç. atçılık. ئاتچىلىق (نەسىلىك ئات يېتىشتۈرۈش).

atm. atmosfer. ئاتموسفېرا.

Aü. Ankara üniversitesi. ئەنقەرە داشۋىسى.

avc. avcılık. ئوۋچىلىق.

B. Batı. غەرب، غەرب تەرەپ.

bağ. bağlaç. باغلىغۇچى (گىرامماتىكىدا).

bağc. bağcılık. ئۈزۈمچىلىك.

bahçv. bahçıvanlık. باغۋەنلىك.

berb. berberlik. ساتمراشلىق.
bg. beygir güçü. ئات كۈچى.
bakt. bakteriyoloji. باكتېرىئولوگىيە.
balkç. balıkçılık. بېلىقچىلىق.
bank. bankıcılık. بانكىچىلىق.
biy. biyoloji. بىئولوگىيە.
biyokim. biyo kimya. بىئو خىمىيە.
bl. bölük. روتا، لىيەن (ئەسكىرىي بىرلىك).
bl. k. bölük komutanı. لىيەنجاڭ، روتا كوماندىرى.
BMT. Birleşmiş Milletler Teşkilatı. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.
bnb. binbaşı. شياۋ شياۋ، مايور (ھەربىي ئۇنۋان).
bot. botanik. بوتانىكا.
bşk. başkan, başkanlık. رەئىس، رەئىسلىك.
bşk. baş komutan. باش قوماندان.
bştbp. baştabip. باش دوختۇر.
Bulg. Bulgarca. بۇلغارچە، بۇلغار تىلى.
c. cilt. تۇم، جىلد (ئەسەر مەنىدە)، مۇقاۋا (كىتابنىڭ).
cad. Cadde. كوچا، چوڭ كوچا.
camc. Camcılık. ئەينەكچىلىك.
cerr. Cerrahlık. جەررالىق.
cgs. Santimetre - gram - saniye. سانتىمېتر، گرام - سېكۇنت.
C. H. p. Cumhuriyet Halk Partisi. جۇمھۇرىيەت خەلق پارتىيىسى.
ciltç. Ciltçilik. مۇقاۋىچىلىق.
cimn. Cimnastik, jimnastik. گىمناستىك.
cm. Santimetre. سانتىمېتر.
Cmh. bşk. Cumhur başkani. دۆلەت رەئىسى.
coğr. coğrafya. جۇغراپىيە.
ç. çoğul. كۆپلۈك (گرامماتىكىدا).
ÇEK. Çocuk Esirgeme Kurumu. بالىلارنى ئاسراش جەمئىيىتى.
d. dakika. مىنۇت.
d. doğu. شەرق، شەرق تەرەپ.
dam. dekametre. ئون مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى ئۆلچەم بىرلىكى.
ddt. pire, sinek vb. yoketme ilacı. بۇرگە، چىۋىن قاتارلىقلارنى ئۆلتۈرىدىغان دورا.
DDY. Devlet deniz yolları, Devlet Demir yolları دۆلەت دېڭىز (سۇ) يوللىرى، دۆلەت تۆمۈر يوللىرى.
demir. demir yolu. تۆمۈر يول.
den. denizcilik. دېڭىزچىلىق.
deric. dericilik. تېرىچىلىك.
dey. deyim. ئىبارە (سۆز).
dilb. dilbilgisi. تىل ئىلمى، گراممانتىكا.
dinm. dinamik. دىنامىكا.
Dipl. dipluma. دىپلوم.
dişç. dişçilik. چىشچىلىق.
dl. desilitre. دېسىلىتر (بىر لىترنىڭ ئوندىن بىرى).
DM. Alman markı. مارك (گېرمانىيە پۇلى).
dm. desimetre. دېسىمېتر (بىر مېتر-نىڭ ئوندىن بىرى).
DMO. Devlet malzime ofisi. دۆلەت مۇلازىمەت ئورگىنى.
doç doçent. دوتسېنت (ئىلمىي ئۇنۋان).
doğ. doğum. تۇغۇت، تۇغۇلغان كۈن.

Erm. Ermenice. ئەرمەنچە، ئەرمەن تىلى.

esk. eski. كونا.

est. estetik. ئىستېتىكا.

eşanl. eşanlamlı kelime. مەنداش سۆز.

etnol. etnoloji. ئېتنولوگىيە.

F. fiyat. باھا، نەرخ.

Fak. fakülte. فاكۇلتېت.

falc. falcılık. پالچىلىق، رەمباللىق.

Far. Farsça. فارسچە، فارس تىلى.

fels. felsefe. پەلسەپە.

FIFA. Uluslararası futbol federasyonu. خەلقئارا پۇتبولچىلار جەمئىيىتى.

fiz. fizik. فىزىكا.

fizy. fizyoloji. فىزىئولوگىيە.

folk. folklor. فولكلور.

fonet. fonetik. فونېتىكا.

foto. fotoğrafçı. فوتوگراف، فوتوگرافچى.

Fr. Fransızca. فرانسۇزچە، فرانسۇز تىلى.

g. güney. جەنۇب، جەنۇب تەرەپ.

geod. geodezi. گېئودېزىيە.

geom. geometre. گېئومېتر.

Gmr. Gümrük. تامۇژنا، خەيگۇەن، گۈمرۈك.

Gn. Kur. Genel Kurmay. باش شتاپ، باش سەنمۇبۇ.

gnl. general. گېنېرال، جاڭجۈن.

gr. gram. گرام.

gram. gramer. گراماتىكا.

Gürc. Gürcüce. گرۇزىن تىلى.

h. hicri. ھىجرىيە، ھىجرى.

dok. dokumacılık. توقۇمىچىلىق.

dokb. dokubilim. گېستولوگىيە، توقۇش ئىلمى.

Dp. Demokrat partis. دېموكراتلار پارتىيىسى.

DpT. Devlet planlama teşkilati. دۆلەت پىلانلاش كومىتېتى.

dr. Doktor. دوكتور (ئىلمىي ئۇنۋان).

Dsi. Devlet Su işleri. دۆلەت سۇ ئىشلىرى.

DTCF. Dil ve tarih – coğrafya fakültesi. تىل ۋە تارىخ – جۇغراپىيە فاكۇلتېتى.

DZ. HO. Deniz harp okulu دېڭىز ئارمىيىسى ھەربىي مەكتىپى.

dz. k. Deniz komutanı. دېڭىز ئارمىيىسى قوماندانى.

DZ. Kuv. Deniz kuvvetleri. دېڭىز ئارمىيىسى.

ed. edebiyat. ئەدەبىيات.

ed. f. Edebiyat fakültesi. ئەدەبىيات فاكۇلتېتى.

eğt. eğitim. ئوقۇتۇش، مائارىپ.

eğitb. eğitbilim. پىداگوگىكا.

E. V. K. et ve balık kurumu. گۆش ۋە بېلىق مەھسۇلاتلىرى شىركىتى.

ecz. eczacılık. دورىگەرلىك.

elek. elektrik. توك.

elektr. elektronik. ئېلېكترون.

elektrokim. elektro kimya. ئېلېكترو خىمىيە.

elektro magn. elektro magnetik. ئېلېكترو ماگنىت.

embriy. embriyoloji. ئېمبرىئولوگىيە.

ens. enstitü. ئىنستىتۇت.

HA. Harp akademisi. هەربىي ئاكادېمىيە.
hat. hattatlık. خەتتاتلىق.
hava. havacılık. ئاۋىئاتسىيە ئىشلىرى.
hed. halk edebiyati. خەلق ئەدەبىياتى.
hek. hekimlik. دوختۇرلۇق، تېۋىپلىق.
heyk. heykelcilik. ھەيكەلچىلىك، ھەيكەلتىراشلىق.
hidr. hidroloji. گىدرولوگىيە.
Hint. Hintçe. ھىندى تىلى.
hm. hektometre. يۈز مېترلىق ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.
Ho. Harp okulu. ھەربىي مەكتەپ.
hp. beygir gücü. ئات كۈچى.
Hst. Hastane. دوختۇرخانا.
hs. uz. hesap uzmanı. ھېسساب مۇتەخەسسىسى.
huk. hukuk. قانۇن.
hv. hava. ھاۋا.
hv. dur. hava durumu. ھاۋا رايى.
Hv. Kuv. Hava kuvvetleri. ھاۋا ئارمىيىسى.
IAo. Uluslararası işçi örgütü. خەلقئارا ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.
IBRD. Uluslararası kalkınma ve gelişme bankası. خەلقئارا تەرەققىيات بانكىسى.
IMF. Uluslararası para fonu. خەلقئارا پۇل فوندى.
IOC. Uluslararası olimpiyat Komitesi. خەلقئارا ئولىمپىك كومىتېتى.
IRo. Uluslararası mülteciler örgütü. خەلقئارا مۇساپىرلار جەمئىيىتى.
ITo. Uluslararası ticaret örgütü. خەلقئارا تىجارەتچىلەر ئۇيۇشمىسى.
Ibr. Ibranice. ئىبرانى تىلى.
ikt. iktisat. ئىقتىساد.
imp. imparator, imparatorluk. ئىمپېراتور، ئىمپېراتورلۇق.
ING. Ingilizce. ئىنگلىزچە، ئىنگلىز تىلى.
inş. inşaat. ئىنشائات، قۇرۇلۇش، بىناكارلىق.
iö. isadan önce. مىلادىدىن بۇرۇن.
ipekç. ipekçilik. يىپەكچىلىك.
irt. şb. irtibat şubayi. ئالاقە باغلاش ئوفىتسېرى.
is. isadan sonra. مىلادىدىن كېيىن.
ISL. Islavca. ئىسلاۋىيان تىلى.
ISP. Ispanyolca. ئىسپان تىلى.
IST. Istambul. ئىستامبۇل.
istat. istatistik. ستاتىستىكا.
istihk. istihkam. ئىستىھكام، قورغان.
IT. Italyanca. ئىتالىيە تىلى.
IÜ. Istambul üniversitesi. ئىستامبۇل داشۆسى.
IZM. Izmir. ئىزمىر.
j. jandarma. ژاندارما، شىيەنبىك.
Jap. Japonca. ياپون تىلى.
jeofiz. jeofizik. گېئوفىزىكا.
jeol. jeoloji. گېئولوگىيە.
k. Kuzey, Kara, Komutan. شىمال، قۇرۇقلۇق، قوماندان.
kağıtç. kağıtçılık. قەغەزچىلىك.
karş. karşıt kelime. قارىمۇ قار- شى سۆز.
kayn. kaynak. مەنبە.
kg. kilogram. كىلوگرام.
kıyf. kıyafet. قىياپەت.

kim. kimya. خمیه.
KKK. Kara Kuvvetleri Komutanı. قۇرۇقلۇق ئارمیه قۇماندانی.
K.Kuv. Kara kuvvetleri. قۇرۇقلۇق ئارمیه.
km. kilometre. کیلومېتر.
k. n. kaynama nuktası. قاینـاش نۇقتەسی.
kom. komisyon. هەیئەت (ئورگان).
Kor. Kolurdu. جۇن، جۇنتۇەن (ئەسـ کىرمي بىرلىك).
Kora. Koramiral. دېڭـىز ئارمیـسی گېنېرال لېیتىنانتی (هەربىي ئۇنـۋان).
Korg. Korgeneral. جۇنجیاك، گېنېرال لېیتىنانت (هەربىي ئۇنۋان).
krş. kuruş. كۇرۇش (بىر لىرانىك يۈزدىن بىری).
Kur. Kurmay. سەنمۇ، كۇرماي.
Kur. Bşk. Kurmay başkanı. شتاب باشلىقی، سەنمۇجاك.
kuşb. Kuşbilim. قـۇشلار هـەقـقـ دىكی بىلىم.
kuv. kuvvet. قۇۋۋەت.
kuymc. kuyumculuk زەرگەرلىك.
küt. kütüphanecilik. كۇتـۇپخـانـ چىلىق.
kw. Kilovat. كىلوۋات.
Lat. Latinca. لاتىنچه.
lehç. lehçe. شەۋه، يەرلىك سۆز.
lt. litre. امتر.
lv. levazım. لاۋازىم.
m. metre. مېتر.
m. metre kare. كۋادرات مېتر.
m. metreküp. كۇب مېتر.
Mac. Macarca. ۋېنگىر تىلی.

mad. madde, madencılık. ماددا، مەدەنچىلىك.
mad. oc. maden ocağı كان، كان قۇدۇقی.
magn. magnetizma. ماگنىتلىق، ماگـ نىت كۆچی.
mah. mahalle, mahkeme. مەھەللە، ۋەدلىيه.
mant. mantık. مەنتىق، لۆگىكا.
mat. matematik. ماتېماتىكا.
matb. matbaacılık. مەتبەئەچىلىك.
MBK. Milli Birlik Komitesi. مىلـ لىي ئىتتىپاقلىق بىرلىكی.
md. müdür, müdürlügü, milliard. مۇدىر، مۇدىرلىق، مىليارد.
MEB. Milli eğitim bakanlığı. مىللي ماۋارىپ مىنىسترلىكی.
mek. mekanik. مېخانىكا.
met. metallürji. مېتاللورگىيه.
meteor. meteroloji. مېتېئورولۆگىيه.
meyvc. meyvacılık. مېۋىچىلىك.
mf. müfettiş, mufettişlik. مۇپەتـ تىش، مۇپەتتىشلىك.
mikr. mikrobiyoloji. مىكرو - بىئۆ- لوگىيه.
mim. mimarlık. مىمارلىق.
min. mineraloji. مىنېراللورگىيه.
mm. milimetre. مىللىمېتر.
M.M.V. Milli müdafaa vekaleti. مىللي مۇداپىئه مىنىسترلىكی.
Moğ. Moğolca. موڭغۇلچه، موڭغۇل تىلی.
m.ö. milattan önce. مىلادىدىن بۇرۇن.
Mrş. Mareşal. مارشال،

m. s. milattan sonra. میلاددىن كېيىن.

MSB. Milli savunma bakanlığı. مىللىي مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

M.T.A. Maden tetkik ve arama enstüsü. مەدەن تەتقىق قىلىش ۋە چارلاش ئىنىستىتۇتى.

MTTB. Milli Türk talebe birligi تۈركىيە ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى.

mu. muhabere. خەۋەر.

mutf. mutfak. ئاشخانا.

müh. mühendis. ئىنژېنېر.

müz. müzik. مۇزىكا.

no. numara. نومۇر.

nr. numara. نومۇر.

OEEC. Avrupa Ekonomik işbirligi örgütü. ياۋروپا ئىقتىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتى.

oft. offalmoloji. كۆز كېسەللىكلىرى ئىلمى.

oky.bil. okyanus bilim. ئوكيانلار ھەققىدىكى بىلىم.

onb. onbaşı. ئونبېشى، بەنجاك.

OpEC. Petrol ihraç eden ülkeler örgütü. نېفىت ئېكسپورت قىلغۇچى دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

opt. optik, operatör. ئوپتىكا، تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

or. ordu. ئارمىيە.

ora. oramital. دېڭىز ئارمىيىسى گېنېرال لېيتېنانت.

org. orgeneral. شياڭجاك، گېنېرال پولكوۋنىك.

orm. ormancılık. ئورمانچىلىق.

ort. ortaklık. ئورتاقلىق، شىركەتچىلىك.

otom. otomobilcılık. ئاپتوموبىلچىلىك (سانائىتى).

oym. oymacılık. ئويمىكەشلىك، نەقاشلىق.

öğ. öğretmen. ئوقۇتقۇچى.

ölm. ölüm. ئۆلۈم.

ör. örnek, örneğin. مىسال، مەسىلەن.

paraz. parazitoloji. پارازىتولوگىيە.

pat. Pataloji. پاتالوگىيە.

phil. filoloji. فىلولوگىيە.

plt. Pilot. ئۇچقۇچى، لېيوتچىك.

port. Portekizce. پورتوگالىيە تىلى.

prof. Profesör. پروفېسسور.

psik. Psikoloji. پسىخولوگىيە.

pTT. Posta Telgraf Telfon idaresi. پوچتا ـ تېلېگراف، تېلېفون ئىدارىسى.

rad. radar, radyo. رادار، رادىئو.

RC. Kızılhaç. قىزىل كرېست.

res. resim. رەسىم، سۈرەت.

Rom. Romanca. رومىن تىلى.

ruhb. ruhbilim. پسىخولوگىيە.

Rus. Rusça. رۇس تىلى.

s. sayfa. سەھىپە، بەت.

sa. saat. سائەت.

sat. satir. قۇر، (خەتنىڭ قۇرى).

sb. subay. ئوفىتسېر، جۇڭگۇەن.

sesb. sesbilim. فونېتىكا

sm. santimetre. سانتىمېتر.

sn. saniye. سېكۇنت.

sok. sokak. كوچا.

sr. sıra. قاتار، رەت.

S.S.C.B. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birligi. سۆۋېتلەر

ئۇنتىپاقى.

şb. Şube. شۆبە.

şrt. şirket. شىركەت، شېركەچىلىك.

T. Turkçe. تۈركچە، تۈرك تىلى.

TAO. Türk Anonim Ortaklığı. تۈرك ھەسسەدارلار شىركىتى.

tar. tarih. تارىخ.

TASS. Sovyet Haberler Ajansi. سوۋېتلەر ئۇنتىپاقى ئاگېنتلىقى، تاس س.

TAŞ. Türk Anonim Şirketi. تۈرك پايچىكلار شىركىتى.

tb. Tabor. يىلك، باتالىيون (ئەسكەر رەئىي بىرلىك).

tbb. tıbbı. تېببىي.

tbp. tabip. تېۋىپ، دوكتۇر.

TC. Türkiye Cumhuriyeti تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى.

TCDD. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yollar. تۈركىيە دۆلەت ئېگىلمىكسىدىكى تۆمۈر يوللار.

TCK. Türkiye Cumhuriyeti Kara yolları, Türk Ceza Kanunu. تۈركىيە قۇرۇقلۇق يوللىرى، تۈركىيە جازا قانۇنى.

TDK. Türkiye Dil Kurumu. تۈركىيە تىل جەمئىيىتى.

tekn. teknik, teknoloji. تېخنىك، تېخنىكا ئىلمى.

tel. telefon. تېلېفون.

telg. telgraf. تېلېگراف.

terz. terzilik. تىكىمچىلىك.

tğm. teğmen. شىياۋۇي (ھەربىي ئۇنۋان).

THA. Türkiye Haberler Ajansı. تۈركىيە ئاگېنتلىقى.

THY. Türkiye Hava yolları. تۈركىيە ھاۋا يوللىرى.

tic. ticaret. تىجارەت.

tiy. tiyatro. تىياتىر.

TKB. Türkiye Kadınlar Birligi. تۈركىيە ئاياللار بىرلەشمىسى.

TL. Türk lirası. تۈرك لىراسى.

TMMOB. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birligi. تۈركىيە ئىنژېنېر ۋە بىناكارلار جەمئىيىتى.

toplb. Toplambilim. سوممېتسىيالوگىيە، ئىجتىمائىيەت.

topogr. topografya. توپوگرافىيە.

TRT. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. تۈركىيە رادىئو - تېلېۋىزىيە جەمئىيىتى.

trm. tarım. تېرىقچىلىق، دېھقانچىلىق.

TTK. Türk Tarih Kurumu. تۈركىيە تارىخ جەمئىيىتى.

Tuğ. Tuğay. لۋي، بىرىگادا (ئەسكەر رەئىي بىرلىك).

tuğg. tuggeneral. لۋيجاك.

tur. Turizim. ساياھەتچىلىك.

tümg. Tümgeneral. گېنېرال مايور (ھەربىي ئۇنۋان).

tv. televizyon. تېلېۋىزور.

uçs. uçaksavar. ئايروپىلان ئاتقۇچى قوراللار.

UNAC. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Örgütü. بىرلەشكەن دۆلەتلەر بالىلارغا ياردەم تەشكىلاتى.

UNSC. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. بىرلەشكەن دۆلەتلەر خەۋپسىزلىك كېڭىشى.

Uygu. Uygurca. ئۇيغۇر تىلى.
uzm. uzman. مۇتەخەسسىس.
ünl. ünlem. ئىۋندەش سۆز (گرامـ ماتىكىدا).
üstğm. üsteğmen. جۇڭۇيي (ھەربىي ئۇنۋان).
vet. veteriner. مال دوختۇرلۇق.
WB. Dünya Bankasi. — دۇنيا بانكىسى.
WHO. Dünya Sağlık Birligi دۇنيا سەھىيە تەشكىلاتى.
yak. anl. yakın anlamlı kelime. مەنداش سۆز.
Yakut. Yakutçe. ياقۇت تىلى.
yd. yedek. زاپاس، ھازىرلىقتىكى.
yd.sb. yedek. subay. ھازىرلىقتىكى ئوفىتسىر.
y.müh. yüksek mühendis. ئالىي دەرىجىلىك ئىنژېنىر.
yrb. yarbay. جۇڭشياۋ، پودپولكوۋنىك (ھەربىي ئۇنۋان).
Yun. Yunanca. گىرىك تىلى.
yy. yüzyıl. بىر ئەسىر.
yzb. yüzbaşı. شاۋجۇڭي (ھەربىي ئۇنۋان).
z. zarf. رەۋىش (گرامماتىكا).
zam(zm). zamir. ئالماش (گرامماتىكا).
zool. zooloji. زوئولوگىيە.

تەھرىرلىگۈچى: رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا
مەسئۇل مۇھەررىر: غۇلام غوپۇرى

مۇمىن ئابدۇللا تۈزگەن

تۈركچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت

Türkçe – Uygurçe Lugat

نەشر قىلغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
ۋە تارقاتقۇچى
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتى
1989 - يىل 11 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى
1989 - يىل 11 - ئايدا 1 - قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 17.00 يۈەن

土耳其语——维吾尔语词典

毛明·阿不都拉　编

民族出版社出版发行　各地新华书店经销

新疆新华印刷二厂印刷

开本　787×1092毫米　1/16 印张：663/4

1989年11月第1版　1989年11月第1次印刷

印数：0001——5.000册

ISBN 7—105—00417—7/Z·16

定价：17.00元